

DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2009.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dicționarul limbii române (DLR) / întocmit și publicat
după îndemnul și cheltuiala M. S. Regelui Carol I. –
București : C. Sfetea ; Editura Academiei Române ;
Socec & Comp., 1913-
vol.

**Tomul 1. Partea a 6-a : Litera D (Discord –
Dyke).** – 2009. – ISBN 978-973-27-1742-4

I. Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan - Al. Rosetti"
(București)

81'374.8=135.1

**CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ**

Redactor: MARIANA-LUCIA FOTA
Tehnoredactor: LUIZA STAN

Bun de tipar: 28.09.2009. Format: 8/61×86.

Coli tipar: 57,5

C. Z. pentru biblioteci mari: 459-3-59

C. Z. pentru biblioteci mici: 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ
DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”
DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE
LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU” DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL
DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE” DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

**DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE
(DLR)**

SERIE NOUĂ

TOMUL I

PARTEA A 6-A

LITERA D

DISCORD – DYKE

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

2009

DISCÓRD¹ s. n. Poezie lirică medievală de origine provensală, cu o structură neregulată datorită diversității strofelor. Cf. DN².

- Pl.: ?

- Din it. **discordo**.

DISCÓRD² s. n. v. **discordie**.

DISCÓRD³, -Ă adj. (Rar) Discordat (1), fals. Cf. HELIADE, O. II, 375, DN². ◇ (Substantivat) *Un discord așa de complet, încât iluziunea a fost totală*. DĂMBOVIȚA, (1858), 16²/13. ◆ Care nu are armonie, nearmonios. Cf. DN².

- Pl.: *discorzi, -de*.

- Din fr. **discord**, it. **discorde**.

DISCORDĂ vb. I. 1. R e f l. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-și pierde consonanța tonurilor prin slăbirea coardelor; a se dezacorda (1). *Toate instrumentele pat o alterare, se strică sau se discordă la umiditate sau la frig excesiv și căldură excesivă*. HELIADE, O. II, 376. *S-au discordat ghitara! Pas acum de-o acordează cu mâinile înghețate!* ALECSANDRI, T. I, 78, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Anul 1848 ... a fost funest pentru litere. Toată lumea se aruncă în arena politică. Lira lui Lamartine se discordă*. NEGRUZZI, S. I, 335. *Toate simțurile mele s-au învechit și s-au discordat*. TDRG. *Parcă se descordase ceva în ea*. AGÎRBICEANU, S. 425. ◆ T r a n z. (Complementul indică instrumente muzicale cu coarde) A strica consonanța tonurilor. Cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

2. R e f l. A se relaxa (1), a se destinde (4). *Se opresc deodată, se discordează și-și pun geamandanele jos*. SADOVEANU, O. IX, 247, cf. DL, DM. *Spetele și s-or discorda*. ȘEZ. V, 147. ◇ T r a n z. *Puse capul la loc, mânele la loc, Vinele le discordă, Și mijlocul i-l lăsă*. FOLC. MOLD. I, 219. ◇ F i g. *Omul mai are nevoie să-și destindă nervii, să-și mai discordeze mintea*. CONTEMPORANUL, V, 489. *Un sentiment de dureroasă izolare îi întuneca mintea, îi discorda voința; se simțea slab, laș, gonit din sfera propriei lui vieți*. VLAHUȚĂ, D. 236, cf. DN².

3. I n t r a n z. A fi în discordanță (2), a nu concorda, a nu se potrivi (5). Cf. CADE, DL, DM, SFC III, 8, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind. pers. 3: *discordează* și (învechit și regional) *discordă*. - Și: (învechit) **descordă** vb. I.

- Din it. **discordare**, fr. **discorder**.

DISCORDĂNT, -Ă adj. 1. Care este lipsit de armonie; disonant, nearmonios, strident (1). *Muzică dar, se înțelege că nu va să zică un amestec ... de sunări discordante*. HELIADE, O. II, 369. *Orhestrul țișanilor, deși alcătuit din elemente discordante, produce ... efecturi*. DACIA LIT. 132/9, cf. NEGULICI. *Mii de ... instrumente barbare spăimântează aerul cu discordanta lor armonie*. PĂCLEANU, I. II, 168/27. *Țipet discordant*. RUSSO, S. 47. *Un cor discordant și compus din individe fără voce*. FILMON, O. II, 190. *Confundând una cu alta deosebita chei, el ar produce sunetele cele mai discordante și mai bizare*. CONV. LIT. III, 326, cf. COSTINESCU, LM. *Simpatice muzică a lui Weber, așa plină de suave melodii, pare că netezește cu o suflare lină toate asprile, toate nesăbuitele ciudății ale unor așa discordante contraste*. ODOBESCU, S. III, 99. *De-a lungul întregii poezii „La oglindă” nu-i nicio notă discordantă sau falsă*. GHEREA, ST. CR. III, 261, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *A simțit ce puternic curent poetic e în legenda populară și a repetat după dânsa, fără să producă un efect discordant, durerile paserii singuratece „amărăței turturele”*. IORGA, L. II, 486, cf. TDRG. *De peste firea întreagă, până la hotarele auzului, într-o clipă se rădică, pe mii de note discordante și totuși armonice, simfonia înfricoșată a frământării și zbugiumului universal*. HOGAȘ, M. N. 175, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *E-o voce nouă, naivă ... neadaptată pe tonul naturii,*

discordantă, în armonia solidară a universului. ARGHEZI, S. VIII, 177, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Îmbinându-și discordant strigările*. TEODOREANU, M. II, 127. *E meritul întregii echipe ... de a se fi mișcat discordant, dar la unison, în același climat de solicitare maximă*. T februarie 1969, 54. ◆ (Despre culori) Care este prea aprins, prea viu; strident (2). *Coloritul viu și discordant, umbritul gros și posomorât ... nu se întâlnesc în pictura de la Agapia*. HOGAȘ, DR. I, 39. ◇ *Notă discordantă* = vorbă sau faptă care distonează în mod strident într-un ansamblu. *În acest concert de bună primire s-a găsit însă o notă discordantă*. HASDEU, I. C. I, XI. D. *Take Ionescu este ... o notă discordantă în ministerul Lascăr Catargi*. MAIORESCU, D. IV, 65. *Era într-adevăr o notă discordantă în armonia generală*. GANE, N. III, 88. *Confirmă prin nota lor discordantă în armonia generală adevărul că toți ceilalți sunt absolut egali*. CARAGIALE, O. III, 241. *N-a putut să lipsească și aci o notă discordantă*. SĂM. I, 259. *Noi nu voim să dăm însă la ivirea în sufletul lor a vreunei note discordante care ar putea să tulbure colegialitatea noastră*. SBJERA, F. S. 301. *Poeziile acelea ... nu aduc o notă discordantă în armonia curată și sănătoasă a poeziei noastre*. LUC. VII, 187, cf. TDRG. *Poetul ... ține să-și pună în evidență durerea - notă discordantă alături de motivul popular*. DENSUSIANU, L. 434. *Am să fac o expoziție a zăpezii și a cerului de sticlă, atât ... și în mijlocul ei o singură notă discordantă, portretul tău*. ARDELEANU, U. D. 227. *Mă gândesc ... la înfățișarea morală a unei rase și a unei epoci ce se precizează din eliminarea notelor discordante*. LOVINESCU, C.² IV, 23. *Singura notă discordantă ... era faptul că Tino martirizase*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 86. *Nu el va fi acela care să aducă o notă discordantă în momentul acesta istoric de unitate în gânduri și simțiri*. COCEA, S. I, 305, cf. DL, DM. *Neologismul intră în versul lui Topîrcănu într-o ambianță lexicală în care el reprezintă o notă discordantă*. LL 1974, nr. 1, 93. *Singurul clujean care a făcut notă discordantă cu restul echipei ... a fost portarul*. RL 2005, nr. 4 614. ◆ (Despre abstracte) Contrar, potrivnic² (2); opus² (2). *Opiniunile consilierilor guberniali, discordante cum erau, se înaintară la curtea imperială*. BARIȚIU, P. A. III, 119, cf. ȘĂINEANU².

2. (Despre stratele scoarței pământului) Ale căror suprafețe de stratificație nu sunt paralele. *Stratificăciunea e de două feliiuri, concordantă, când toate straturile-și păstrează paralelismul, și discordantă, ... când sunt înclinate unele pre altele*. COBĂLCESCU, G. 10/16. *Păturile cu paludine stau pe pături salifere cu stratificație discordantă*. CONTEMPORANUL, IV, 265, cf. CADE. *Triasicul este discordant peste fundamentul paleozoic*. ONCESCU, G. 49. *Formațiunile din bază ... au fost erodate și apoi imersate ... din nou, pentru a primi sedimentele seriei discordante de deasupra*. LTR² VI, 469, cf. DL, DM. *Așezarea [stratelor] se face sub un unghi mai mare sau mai mic. Se numesc atunci strate discordante*. GEOLOGIA, 25, cf. DN², DEX. ◇ (Adverbial) *Se vede o serie de conglomerate așezate discordant pe crestele schisturilor menilitice*. CONTEMPORANUL, IV, 320. *Depozitele triasice se dispun discordant peste paleozoicul cutat*. ONCESCU, G. 48.

3. (În sintagma) *Sindrom discordant* = schizofrenie. Cf. ABC SĂN. 322.

- Pl.: *discordanți, -te*.

- Din it. **discordante**, fr. **discordant**.

DISCORDĂNTĂ s. f. 1. Lipsă de armonie, de acord. *El îi răspunde ... printr-o clănțăitură a căreia discordanță ... se aseamănă cu râsul unui îndrăcit*. NEGULICI, E. I, 180/7. *Cât merg obicinuitele critici teatrale până-n fundamente și când se silesc să țină de rău defectele pronunției? Urechea ... mulțimei abia e atinsă de-o asemenea discordantă*. EMINESCU, O. XIV, 287, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN².

2. Nepotrivire flagrantă între două sau mai multe caractere, elemente, fenomene etc.; distonanță, dezacord (3). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Avem și acum*

impresia unei literaturi nu destul de înavușită în această privință și de discordanțe, de juxtapuneri. DENSUSIANU, L. 328. *Această discordanță dintre firea scriitorului și atmosfera literară a veacului a dăunat și altora.* IBRAILEANU, S. 109, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mișcarea social-literară a propriei noastre actualități ne îndeamnă ... la stabilirea de concordanțe și discordanțe ale problemei simultaneității.* LOVINESCU, C.² VII, 153, cf. SCRIBAN, D. *Preotul ... a fost și el un stricat, în discordanță cu rolul lui temperativ.* ARGHEZI, S. XX, 111. *În discordanță cu firea sa blajină, Coșescu dădu cu mâna peste un pahar și-l sparse.* CĂLINESCU, B. I. 667, cf. DL, DM. *Se caută parcă realizarea ... unei discordanțe semantice, rezultând dintr-un fel de supraîncărcare culturală.* COTEAU, S. F. II, 156, cf. DN², M. D. ENC. *A stabili concordanțele și discordanțele care există între aceste două categorii.* CL 1973, 88. *Discordanța aceasta este un tip de opoziție comică sau anticlimax ale cărei valori urmează să le considerăm.* LL 1974, nr. 1, 93, cf. DEX.

3. (Geol.) Poziționare în planuri care nu sunt paralele a unor grupuri de strate cu vechime diferită. *Păturile însemnate cu no. 4 sunt în stratificație discordantă cu cele cu no. 3, adecă o discordanță înlăuntrul terenului silurian.* CONTEMPORANUL, IV, 312, cf. CADE. *Se deosebesc ... discordanțe stratigrafice și discordanțe tectonice.* LTR², cf. DL, DM. *Depozitele formate după acea discordanță sunt mai mult sedentare.* GEOLOGIA, 61, cf. DER, DEX, D. GEOL.

4. Simptom principal al schizofreniei, care constă în pierderea unității funcțiilor psihice și a raportului dintre individ și mediul înconjurător; disociație psihică. Cf. D. MED.

- Pl.: *discordanțe.*

- Din it. *discordanza*, fr. *discordance*.

DISCORDĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s c o r d a și rezultatul ei.

1. Dezacordare a instrumentelor muzicale cu coarde sau a coardelor acestor instrumente. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., TIM. POPOVICI, D. M., DL, DM, DEX.

2. Relaxare (1), destindere a corpului sau a mușchilor corpului aflați în stare de încordare; p. e x t. liniștire, destindere (3). *El simți o rupere bruscă, o discordare dureroasă în tot trupul.* VLAHUȚĂ, O. A. I. 313. *O așa oboșală, o așa discordare nespasă, n-am mai simțit de când am vizitat galeria din Florența.* CARAGIALE, O. III, 106. *Liniștea și discordarea ... i-o aduse cununia.* AGÎRBICEANU, S. 434. *Izbutise să facă munții Tirolului în câteva ore bucușite cu încordări și discordări alternative.* POPA, V. 231, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *discordări.* - Și: (rar) *descordăre* s. f.

- V. *discorda*.

DISCORDĂT, -Ă adj. 1. (Despre instrumente muzicale cu coarde) Care nu are tonurile în consonanță; dezacordat (1); (rar) discord³. Cf. PONTBRIANT, D. *Suspînă barzii pe-a lor lire discordate.* VLAHUȚĂ, O. A. I. 62, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Flășnetele ... din când în când se opreau, oftând obosite și discordate.* SADOVEANU, O. I, 414, cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ (Adverbial) *O, noaptea târziu, să plângă discordat o caterincă într-un cătun.* BACOVIA, O. 215. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Nu contest că el, sârmanul, E impertinent și totuși e stângaci. Ființa-i toată Plină e de contraziceri și cu totul discordată.* EMINESCU, O. VIII, 448. (F i g.) *O palidă față cu gesturi grăbite Așteaptă pe noul amor Pe când discordat și înfiorător, Scârție toamna din crengi ostenite.* BACOVIA, O. 18. ♦ (Despre arcuri sau obiecte care conțin arcuri) Care este desprins din legătură; care nu mai prezintă elasticitate; dezacordat (2). *Pier din cer arhangheli cu arcuri discordate.* VOICULESCU, POEZII, I, 144. *Se mai găseau arce discordate și săgeți în tolbe sparte.* SADOVEANU, O. XV, 405, cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ F i g. *Timpul ... nu îngăduie nimănui să fugă din lupta vieții în nirvana trecutului, din simplul motiv că-l dor ranele ori nervii discordați.* LUC. II, 245.

2. F i g. (Rare; despre oameni) Indispus, posomorât (1). *După atât de bună petrecere, sunt cam discordat.* CARAGIALE, O. VII, 19. *În vreme ce Pinteș și mușca buzele ..., Ghiță ședea discordat în fața lor.* SLAVICI, O. I, 157, cf. DL, DN², DEX.

- Pl.: *discordați, -te.* - Și: (rar) *descordăt, -ă* adj.

- V. *discorda*.

DISCÓRDĂ s. f. v. *discordie*.

DISCÓRDIE s. f. Neînțelegere, dezbinare între oameni, colectivități, popoare etc.; disensiune, dezacord (1); p. e x t. ceartă, vrajbă¹ (1). *Discordia vine în numele concordiei, spre a desbina oamenii și popoli.* HELIADE, O. II, 54. *Discordia ațîțată între ghibelini și gvelfi curmă influența împăratului gherman.* SĂULESCU, HR. I, 180/11, cf. NEGULICI. *Îmi aduc aminte de acele nenorocite discordii.* PĂCLEANU, I. I, 8/17. *O, nobili, totdeauna veți fi culcușul intrigilor și discordiilor ce fac nenorocirile unei nații!* LĂZĂRESCU, S. 52/6. *La un asemenea suvenir toate discordiile se uită.* ROM. LIT. 53²/25. *Ei știu că cel mai bun mijloc de a ajunge la scopul lor e de a pune discordia între fiii aceleiași țeri.* CONCORDIA, I¹/38. *Convenția a pus sfârșit spiritului de discordie între oameni.* DĂMBOVIȚA (1858), 5/22. *Cea mai mică mișcare din loc aduce grămadă dinaintea observatorului ... atâtea sfășieri, convulsii și discordii.* GHICA, C. E. II, 411. *Care este misiunea ta pe pământ? - Vânzarea, trădarea și discordia.* FILIMON, O. II, 176, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Discordia dispăre încetul cu încetul.* MAIORESCU, CRITICE, 364. *Austria există prin discordia popoarelor sale.* EMINESCU, O. IX, 165, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cazul Stere a devenit ... un punct de discordie civilă.* LOVINESCU, C.² V, 15. *Pricinuse discordie între bărbatul care voia să plece ... și femeia care voia să rămână.* C. PETRESCU, I. II, 155, cf. SCRIBAN, D. *Totdeauna progresele materiale au fost pricină de discordie.* SADOVEANU, E. 62. *Cum unii erau sgârșici și alții lacomi, se ivesc discordii.* CĂLINESCU, I. C. 57, cf. DL. *Povestea cine știe ce discordie rea în familie.* PREDĂ, I. 70, cf. DM. *Discordia ... s-a iscat între căpeteniile răsculaților.* IST. LIT. ROM. I. 648. *Colonialiștii au început să recurgă la manevre diversioniste, pentru a semăna discordie printre conducătorii mișcării.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 56, cf. DEX. *În Banat diferențele culturale sau religioase nu au reprezentat niciodată un motiv de discordie.* RL 2005, nr. 4 603. ♦ *Mărul discordiei (sau măr de discordie) = pricina, obiectul neînțelegerii sau dușmăniei dintre mai multe persoane, țări etc.* *Turcia ... era un măr de discordie între puterile cele mari.* GHICA, C. E. I, 27. *Mărul discordiei ... fu o medalie de aur.* FILIMON, O. I, 215, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., CADE. *Tratatul din Versailles ... a devenit măr de discordie.* TITULESCU, D. 151.

- Pronunțat: *-di-e.* - Pl.: *Discordii.* - Și: (învechit) *discórdă* (NEGULICI, COSTINESCU) s. f., *discórd* (pl. *discorduri*, POLIZU) s. n., *descórdie* (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din lat. *discordia*, it. *discordia*. Cf. fr. *d i s c o r d e*.

DISCORDIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care este înclinat către discordie. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Pl.: *discordioși, -oase.* - Și: *descordiós, -oásă* adj. PONTBRIANT, D.

- Din lat. *discordiosus, -a, -um*.

DISCÓRS s. n. v. *discurs*.

DISCORTOROSÍ vb. IV v. *descotorosi*.

DÍSCOS s. n. (Bis.; învechit și popular) 1. Taler de aur sau de argint pe care se pune agnețul. *I potir de argintu cu discos cu dzveadză și cu lingure* (a. 1588). DOC. I. (XVI), 163. *Bisericile*

jăfuia, odăjdiile, potirile, discosile, cărțile, de le vindea pen târg (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 309/12. *Va lua vreun lucru ... den biserică, adecă mahramă sau poală sau sfeșnic sau discos* (a. 1652). ap. MURNU, GR. 18. *Iară de va cădea zveazda dă pre discos, să fie oprit de liturghie* (a. 1652). GCR I, 161/21. *De-acii diaconul deșartă de pre svântul discos în svântul potiri, foarte cu socotință și cu bună pază, să nu scape vreo fărâmă cât de măruntă*. DOSOFTEI, L. 99/5. *Ca să stea pururea în mijlocul discosului cinstita pâine* (cca 1700). GCR I, 244/25. *Are besăreca Răhăului ... trii descos[e] și o li[n]gur[ă] de argint, un potir* (cca 1723). IORGA, S. D. III, 154. *Din chivot luând agnețul îl pune pe discos*. IACOV, SYN. 29^f/15. *De vor fi potire sau discose de lut sau de lemn, să poruncească întru acealea să nu mai slujască* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. *În anul 1780 s-au milostivit Excelenția Sa d[o]mmul vl[ă]dica Maer Gligore și au dat potir nou, discos, pocrovețe la o sf[ă]lnită biserică a Bistriții* (a. 1780). id. ib. XIII, 57. *Încă și bisericile le prăda, hainele, potirele, discoasele și cărțile le lua de le vindea*. ȘINCAI, HR. III, 64/25, cf. KLEIN, D. 234. *Aseamenea și discosul și potirul ... le cearcă și de află ceva necuviință ceartă pe preotul*. MAJOR, I. B. 279/18. *I discos mari pentru năfură* (a. 1825). IORGA, S. D. XXI, 288, cf. LB. *Din biserica catedrală de la Blaj au fost răpite și prădate ... potire, discuri, cane, cruci prețioase*. BARIȚIU, P. A. II, 652. *Clerul ținea într-o mână discul drăgălaș și în cealaltă fulgerile afuriseniei*. CONV. LIT. VI, 13, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Cristelniță, un disc, aghezmatar ... Dat sfintei Monăstiri Agatopod, De mine, Tudorache, vel postelnic*. LESNEA, I. 49, cf. M. D. ENC.

2. Taler cu care se adună bani în biserică, în timpul slujbei, de la credincioși. Cf. POLIZU. *Unde se mai grămădește norodul astăzi la biserici cu prinoase, întrecându-se care de care să deie mai multe parale la disc?* CONV. LIT. V, 133, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG. *Poporul, în unele locuri, sărută banul ce-l dă la discos*. GOROVEI, CR. 165. *Cine săruta cel dintâi mâna duhovnicului și icoana, punând bănuța pe disc?* CHIRIȚESCU, GR. 200. *Scociori din șerpar două bănuțe de argint ... și le aruncă pe disc*. AGÎRBICEANU, S. 228, cf. RESMERIȚĂ, D. *Bontăș ... adormea lângă discul bisericii fără să se atingă de o firfircă*. KLOPȘTOC, F. 68. *Să mergem ... zise preotul, socotindu-se: „Oare cât s-o fi strâns la disc?”* CAMILAR, N. II, 11, cf. DL, DM. ♦ E x p r. **A cere sau a umbla cu discul ori a fi** (ceva) **pe disc** = a (se) face chetă (pentru ceva). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 78. *Se vede că aici e treaba pe disc ca la biserică*. I. NEGRUZZI, S. IV, 297, cf. ȘĂINEANU². ♦ P. e x t. Taler mic și plat. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 78, ALEXI, W.

– Pl.: *discose* și *discoase*. – Și: **disc** (pl. *discuri*), (învechit, rar) **déscos** s. n.

– Din slavon. диск(ос)ъ, ngr. δίσκος.

DISCOTECĂ s. f. 1. Colecție de discuri (6); p. e x t. mobilă în formă de dulap, cu despărțituri special amenajate în care se păstrează discurile. *Avea un pic-up și o discotecă impresionantă. Era un meloman cunoscut*. V. ROM. iulie 1954, 20, cf. LTR², DL, DM. *Se retrăseseră amândoi sub scara metalică în intrândul ce adăpostea discoteca*. BARBU, I. 32, cf. DER, DN². *Muzeul găzduiește ... o discotecă cu peste 3 000 de înregistrări*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 8, cf. M. D. ENC., DEX. *Posed o discotecă de muzică simfonică, din care nu lipsesc ... nici noutățile*. FLACĂRA, 1978, nr. 44, 24.

2. Încăpere, sală special dotată pentru păstrarea și audierea discurilor și pentru dans. *Discoteca cuprinde: depozitul de discuri, în care acestea sunt aranjate într-o anumită ordine, și boxele pentru audiția individuală; eventual, o sală pentru audiția colectivă a discurilor*. LTR², cf. DN², M. D. ENC. *S-au introdus fișe de preferințe pentru cei care vin la discotecă*. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/8. *Fug din fabrică să asculte muzică la discotecă*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 7, cf. DEX. *În primii doi ani de liceu colegii mă mai invitau pe la ceaiuri și aniversări sau la discoteca din holul liceului*. CĂRTĂRESCU, N. 99.

Primarul capitalei argentinienne a decis închiderea pentru 15 zile a tuturor cluburilor și discotecilor din oraș. RL 2005, nr. 4 501.

– Pl.: *discoteci*.

– Din fr. *discothèque*.

DISCOUNT s. n. 1. (În dicționarele din trecut) Scont. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, GHETIE, R. M., I. PANȚU, PR. 5, 46, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. Procent din valoarea titlurilor de credit, încasat de bănci în urma decontării acestora înainte de scadență. *Creditul băncilor trebuie să ofere cea mai mare siguranță, care se dă prin indosarea a cel puțin două case pe deplin sigure. De aceea însă și discountul băncii va căta să fie cât de mic*. EMINESCU, O. XII, 483, cf. NDN.

3. Reducere a prețului unor mărfuri, a unor servicii, a unor titluri de valoare etc. în anumite condiții. *De discounturi de Crăciun ... nici nu poate fi vorba în România*. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Nefiind vorba de o piață reglementată, [titlurile de valoare] se vând cu discounturi care pot ajunge și la 70 %*. RL 2006, nr. 4 912. *Și în materie de șpagă se aplică o serie dintre regulile economice, cum ar fi discount-ul*. ib. 2007, nr. 5 169.

– Pronunțat: *discăunt*. – Pl.: *discounturi*. – Și: **discónt** (NDN),

discónto (STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE), **discónt** (COSTINESCU) s. n.

– Din it. *disconto*, germ. *Diskont*, engl. *discount*. – **Discomt** < fr. *discompte*.

DISCRÁZIC, -Ă adj. Referitor la discrazie. Cf. DN³.

– Pl.: *discrazici*, -ce.

– Din fr. *dyscrasique*.

DISCRÁZIE s. f. 1. Stare morbidă caracterizată prin apariția unor tulburări ale umorilor organismului, fără o cauză bine definită. *Doftoriile relexelor stări sau discrasiiilor splinii*. MEȘT. DOFT. II, 12^v/1. *Numai atunci se poate aștepta introducerea unei stări mai sănătoase în poporul acesta, dacă se vor împușina multele izvoare ale discrasiei ce dărapănă constituția lor trupezască*. FM (1844), 378¹/16. *Este interzisă întrebuințarea acestor ape minerale pentru următoarele boale: ... discrasiiile scorbuice ..., supurațiunea organelor interne*. DESCR. APE 59/19. *Aceste ape ... produc prin a lor îndelungată întrebuințare un feliu de discrasie care are mare asemănare cu scorbotul*. FĂTU, D. 105/19. *Apele țitate ... se vor pute întrebuința ... la ... discrazii mixte ca herpes, exzema*. APE MIN. 24/19. *Pentru pătimirile nervoase, apele de Carlsbad vor fi folositoare în cazurile unde se află vreo cauză materială, precum stagnațiile seau discrasiiile*. CALENDAR (1862), 22/12, cf. DER, DN², D. MED., DEX. ♦ Tulburare în coagularea sangvină. *Scorbut se cheamă o discrasie a sângelui*. AR (1830), 190¹/44.

2. (Rar) Constituție (organică) dificilă; temperament dificil. rău. Cf. DN².

– Scris și: *discrasie*. – Pl.: *discrazii*.

– Din fr. *dyscrasie*.

DISCRÁZIT subst. Minereu de argint care se găsește în unele filoane hidrotermale. Cf. ENC. ROM., CANTUNIARI, L. M. 92, LTR², D. GEOL.

– Scris și: *discrasit*.

– Din fr. *dyscrasite*.

DISCRÉDERE s. f. (Învechit, rar) Lipsă de încredere. *Voi avea mai puțin a mă plânga de bruscheria ta decât de discrederea ce-mi mărturisești*. LĂZĂRESCU, S. 12/7.

– Cf. *î n c r e d e r e*.

DISCRÉDIT s. n. Micșorare sau pierdere a stimei, a încrederii, a influenței de care se bucură cineva sau ceva. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pozițiunea dificilă ... și discreditul în care ai*

căzut nu sunt decât o consecință a purtării tale. GHICA, C. E. II, 609. *Astfel de rezultate ... au adus discreditiul asupra lucrărilor făcute.* I. IONESCU, M. 13, cf. PONTBRIANT, D. *Nu sunteți jurnaliști, dar niște mișei panfletari, niște hulitori publici ce aduceți discredit presei!* ALECSANDRI, T. I 711, cf. COSTINESCU, LM. *Unii patrioți ... au încercat a arunca discreditul pe piețele Europei.* MAIORESCU, D. I, 341. *Intervențiunea în favorul aplicării articolului 44 e o armă guvernamentală ajunsă la atâta discredit încât chiar pensionarii bătrâni ai statului o întrebuițează cu oarecare sfială.* EMINESCU, O. X, 324, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Discreditul în care a căzut sistemul este observabil în faptul că eseul în filozofie a luat locul dezvoltărilor masive, de propoziții impresionante, pe care ni le-a prezentat istoria.* CIORAN, R. 45. *Așa se întâmplă cu orice utopie. Se înecă la noi într-un discredit categoric.* STĂNILOAE, O. 85. *În astfel de condiții, se înțelege ... discreditiul și oroarea de profesori și mentori spirituali a seminaristilor.* PERPESSICIUS, M. III, 74, cf. DL, DM, SFC III, 9, DN², DEX. *Romanul acesta apare chiar în anul morții lui France, când începe (sau începuse) discreditul acestui mare scriitor.* PALEOLOGU, T. 25.

- Și: (învechit) **descredît** s. n. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Din fr. **discredît**.

DISCREDITĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde stima, încrederea, influența de care se bucură cineva sau ceva; a (se) compromite. *Toate aceste sunt mărturii a intrigilor tale spre a discredită în străini pe țarul și a pune foc în sinul famili[i] sale.* ASACHI, E. D. 23/12, cf. NEGULICI. *Autoritatea municipală este cea mai înaltă în sat ... ajută-o, luminează-o, dar nu fugi de dânsa, nu o discredită.* BREZOIANU, I. 242/19. *L-am discreditat; bănuielele ce el îi lăsase despre aflarea mea în Veneția sunt risipite.* LĂZĂRESCU, S. 110/16. *Bătrânul George se cam discreditase dinaintea mândrului său consilier.* PELIMON, I. 207/7. *Aprețierile ce făceau în revista noastră trecută asupra tendinței ce se arată de a se discredită chiar partidul liberal.* DĂMBOVIȚA (1859), 59²/68, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Pentru a discredită critica noastră în contra poeziei române s-a inventat objecția ... că poeziile criticate sunt în cea mai mare parte versificații de copii necopți.* CONV. LIT. V, 86, cf. COSTINESCU. *Vroiți ... să ne discredităze cu totul în fața Europei?* MAIORESCU, D. II, 337. *Brătianu găsește de cuviință a descărca toate vinele sale politice și diplomatice asupra coroanei, ... a discredită persoana suveranului său.* EMINESCU, O. X, 341. *Au inventat fabule nedemne ca să-l discredităze.* CARAGIALE, O. IV, 282, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Pândeau prilejurile ... să provoace situații care să discredităze gruparea.* DENSUSIANU, L. 257, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ai căutat să discredităze pe membrii Comitetului Mântuirii Publice.* CAMIL PETRESCU, T. II, 603. *Nimic nu discredităzează mai mult virtutea ca oamenii virtuozii.* C. PETRESCU, C. V. 162. *Ca să nu se creadă ... că voiesc să discredităze ... o teorie pe care mi-am dat osteneala s-o expun cât mai temeinic, e bine să citez pasajul întreg din cartea lui Herzberg.* NEGULESCU, G. 116, cf. SCRIBAN, D. *Toate aceste trădări și asasinat amenințau să discredităze și să slăbească Eteria.* OȚETEĂ, T. V. 131. *Lipsite de cuprinsul lor, formele ajung să se discredităze și să întârzie fondul.* VIANU, L. R. 180. *Se silesc să discredităze pe conducători.* RALEA, O. 143, cf. DL. *Cunoștea o serie de porcării ale lui Motzeanu, suficiente să-l discredităze pe vecie în fața opiniei publice.* T. POPOVICI, S. 327. *Își discredităzează dintru început adversarul.* IST. LIT. ROM. II, 120, cf. SFC III, 9, cf. M. D. ENC. *L-ai folosit pe el ca să discredităze un gen.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14, cf. DEX. *Nu ar dori ca, din cauza presei, să se ajungă ca „acest show” să discredităze lupta anticorupție.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. (A b s o l.) *Anumite compromisuri discredităzează moral.* PATAPIEVICI, C. L. 18. ◊ R e f l. r e c i p r. *Nu fac decât să se discredităze reciproc.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12.

- Prez. ind.: *discredităze*. - Și: (învechit) **descredită** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM), **decredită** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.) vb. I.

- Din fr. **discredîter**.

DISCREDITĂRE s. f. Faptul de a (se) d i s c r e d i t a: pierdere a stimei, a încrederii, a influenței; compromitere. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *O neutralizare a acestei acțiuni nu poate aduce decât sterilitate și prin urmare discreditarea Partidului Liberal în fața țării.* EMINESCU, O. XI, 129, cf. DDRF. *S-a vorbit despre discreditarea sistemului etimologic.* DENSUSIANU, L. 19, cf. RESMERIȚĂ, D. *Argumentul toponimic, departe de a ... contribui la discreditarea notarului, ar putea dimpotrivă să-i sporească autoritatea.* BRĂTIANU, T. 210, cf. DL, DM. *Era nemulțumită de concurența și discreditarea pe care i-o făcea doctorul.* IST. LIT. ROM. II, 687, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Discreditarea acestei formațiuni nu-i mai oferă șansa să devină ... o alternativă la puterea actuală.* RL 2005, nr. 4 686. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Urmărea discreditarea cărții.* CĂLINESCU, I. C. 245.

- Pl.: *discreditări*. - Și: (învechit) **descredităre** s. f. PONTBRIANT, D.

- V. **discredita**.

DISCREDITĂT, -Ă adj. Care și-a pierdut stima, încrederea, influența; compromis. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., DDRF. *Din punct de vedere cavaleresc a rămas ... un om discreditat.* LUC. VII, 305. *Nobilimea franceză ieșise din războiul de o sută de ani decimată, sărăcită și discreditată.* OȚETEĂ, R. 86, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Prudența nu ajunge să ne oprească de a îmbrățișa teoriile cele mai discreditate asupra Mioriței.* PALEOLOGU, T. 93.

- Pl.: *discreditați, -te*. - Și: (învechit) **descreditat, -ă** adj. PONTBRIANT, D., LM.

- V. **discredita**.

DISCREPĂNT, -Ă adj. Care arată o nepotrivire flagrantă, un dezacord evident, o mare deosebire. Cf. LM, DN². *Ritmul devine discrepant.* T februarie 1969, 49, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Unitățile furnizoare produc la costuri total discrepante.* RL 2005, nr. 4 706.

- Pl.: *discrepanți, -te*.

- Din it. **discrepante**.

DISCREPANȚĂ s. f. Nepotrivire sau deosebire flagrantă între două fenomene, două aspecte, două lucruri etc.: dezacord (3), distonanță, contrast. Cf. LM. *Aici nu mai e vorba de o discrepanță între substanțe structural diferite, ci este vorba de o dizarmonie intimă.* CIORAN, R. 36. *În arta romanică totul pare să evolueze fără discrepante.* OPRESCU, S. 201. *Marii nebuni sunt conștienți de separațiile dintre fizic și metafizic, și figurează discrepanța poetică, deplasându-se în metafizic.* CĂLINESCU, C. O. 15. *Discrepanța dintre gramatică și stilistică află în folosința variată a prezentului indicativului una din principalele ei piese documentare.* VIANU, M. 245. *Discrepanțe serioase mai există numai în regiunea energiilor foarte mici.* SANIELEVICI, R. 124, cf. DL, DM. *Între fondul emotiv inițial și actul de comunicare există însă de multe ori o discrepanță evidentă.* GL 1961, nr. 10, 2/6, cf. DN². *Între realizările concrete ale unei mișcări teatrale foarte vii și ambianța ei intelectuală există o discrepanță.* T ianuarie 1969, 8. *S-a subliniat aici absența unei discrepanțe între cercetarea fundamentală și cea aplicativă în lingvistică.* LL 1972, nr. 2, 64, cf. M. D. ENC. *Stilul atât de personal al compozitorului șterge orice discrepanță, topește orice stavilă ... în calea a ceea ce numim unitatea operei.* M 1974, nr. 5, 21. *Discrepanțele între condițiile de viață apar nu numai în comparația dintre țări, ci și în cadrul aceleiași societăți.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 2/12. *Prin această discrepanță dintre calitatea umană și condițiile ce i se oferă spre împlinire, vreau să iasă ideea că el este o*

victimă. CINEMA, 1975, nr. 9, 6. [Președintele] a susținut că impunerea în cotă unică duce la discrepanțe între salariile mici și mari. RL 2005, nr. 4 503. Fondurile structurale pe care România le va primi vor adânci discrepanțele regionale, în loc să le reducă. ib. 2008, nr. 5 396.

– Pl.: *discrepanțe*. – Și: (învechit, rar) *discrepăntie* s. f. SEVERIN, s. 146.

– Din lat. *discrepantia*, it. *discrepanza*.

DISCREPĂNȚIE s. f. v. *discrepanță*.

DISCRÉSIE s. f. v. *discreție*.

DISCRÉT, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. I. (Despre oameni)

Care știe să păstreze un secret, o taină ce i s-a încredințat; care este rezervat, reținut în vorbe, în fapte și în acțiuni. *Nu știi bine cum s-a întâmplat să fie ea și cu don Juan aci, și dacă am ști-o tot n-am spune-o; pentru că trebuie cineva să fie discret.* HELIADE, D. J. 43/15. *Trebuie să fii prea discret.* VOINESCU II, M. 12/4, cf. NEGULICI. *Să te duci înaintea mea și să mă anunți: fii cuminte, fii discret.* PĂCLEANU, I. I, 123/15, cf. POLIZU. *Fiind om discret n-a voit să-mi spuie ce se silea să găsească.* GHICA, C. E. I, 41, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. 196/32, COSTINESCU. *Mă vei ierta însă a fi mai puțin discret.* ODOBESCU, S. III, 63. *Omul, ... curios ca toți provincialii și puțin discret, ținea să-și descoasă tovarășul.* GANE, N. III, 186. *Am și eu o calitate – eu sunt discret.* CARAGIALE, O. I, 228, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Suflete distinse, discrete, se ofilesc cu încetul într-un colț de provincie.* LOVINESCU, C. IV, 10. *Contabilii erau discreți. Nu cunoștea nimeni totalul afacerilor.* EFTIMIU, N. 75. *N-am avut niciun motiv să fii discret.* CAMIL PETRESCU, T. I, 257. *Discret, aproape misterios, își ducea viața într-o chilie, cetind.* SADOVEANU, O. XX, 201, cf. SCRIBAN, D. *În rândul primilor realiști stă Costache Negruzzi, natură cumpătată și discretă.* VIANU, A. P. 47. *Tu n-ai nicio prietenă, n-ai iubit niciodată? Aha, înțeleg – interpretează ea tăcerea – domnul e timid sau discret.* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *De aceea te iubesc ... fiindcă ești discret.* BENIUC, M. C. I, 459. *Îmi plac oamenii aștia ... Tac, sunt discreți.* DEMETRIUS, A. 105, cf. DL, DM. *Ea pictează, ... conversează, e discretă și modestă.* BARBU, PRINC. 83, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *El ne va fi ghid. Un ghid competent, prevenitor și discret.* FLACĂRA, 1976, nr. 20, 4. ♦ (Substantivat) *Un discret elegiac și un liric suav, de reale purități interioare, stăteau închiși între filele primei sale cărți.* CONSTANTINESCU, S. II, 266. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Caracteristic omului discret (1). *E o viață ... de simțiri discrete, delicate, din alte lumi.* SĂM. I, 48. [Russo] *a păstrat totdeauna o atitudine discretă.* DENSUSIANU, L. 368. *Trebuia ... să-mi iau o înfățișare nepăsătoare și discretă.* C. PETRESCU, S. 118. *El, fire discretă, nu-și cheltuia durerile în cuvinte aspre.* REBREANU, R. I, 66. *Îți alegeai unul [un comisionar] de aparență discretă.* ARGHEZI, S. XI, 10.

2. F i g. Care nu atrage atenția, care este abia perceptibil (datorită intensității, dimensiunii etc.); care nu șochează. *Noaptea de iulie ... și mișuiala discretă a insectelor prin păș ... sunt în romanța mistică a privighetorii.* CARAGIALE, O. III, 16. *Un zâmbet discret, o căuțatură furioasă ... e ca și când aș strânge-o la piept.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 244. *Discreta lumină a lampelor micșorate ... avea ceva jalnic.* MILLE, V. P. 147. *O bătaie discretă sună la ușa odăii mele.* SĂM. I, 101. *Eterna idilă înflorea la lumina discretă a becurilor.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 100. *Priveliștea ... luminii discrete din vagonul de dormit ... îmi adăogă adâncă părere de rău, că nu-mi era îngăduit și mie să plec așa departe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17, cf. CADE. *În clipa aceea un ciocănit discret în ușa îi amuși.* REBREANU, R. I, 286. *Budoarul era un decor de piesă modernă ... cu lămpi discrete pe la colțuri.* EFTIMIU, N. 62. *Un om înalt ... mi-a întins mâinile cu discretă amabilitate.* GALACTION, O. 94. *Ea-și pune voalul cu mișcări discrete.* TOPÎRCEANU,

O. A. I, 45. *Discretul murmur necurmat De greeri adormiți, răspunde.* CAZIMIR, L. U. 12. [Vorbește] *cu un fond de emoție discretă ... pe care se brodează toate replicile lui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 69. *Apoi, cu un gest discret, arăta ... pe-un domn măruit.* COCEA, S. I, 31. *El are fiorul misterului, dar așază peste el o surdină discretă.* STĂNILOAE, O. 94, cf. SCRIBAN, D. *Pe emaiul unei firme discrete ... cetii ...: Georges Radu Șerban, doctor în drept de la Paris, avocat.* MIHĂESCU, D. A. 26. *Alte 2-3 glasuri, mult mai rare și discrete, îl fac plăcut ... auzului.* BĂCESCU, PĂS. 295. *O muzică discretă ... cântă undeva.* RALEA, O. 105. [Clinchetul tălăngilor] *pare o chemare discretă, o indicație ușoară.* BOGZA, C. O. 74, cf. COTEANU, S. F. II, 87. *Și-a dat seama că fata îl iubește și după tristețea discretă a părinților ei.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23, cf. DEX. *Între picioarele monstrului ... priveam șurubăria și tijele discrete care-l țineau în picioare.* CĂRTĂRESCU, N. 153. *Cunoaște nu doar foarte bine regiunea, ci și mecanismele cele mai discrete care generează politica.* RL 2005, nr. 4 634. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Zarzărul bătea cu crengile înmugurite în geamul murdar, cu o chemare discretă.* C. PETRESCU, S. 213. ♦ (Adverbial) *Mai bate o dată, tot așa de discret.* CARAGIALE, O. I, 158. *Te-or întreba, discret, Cam ce sumă să câștige cu-a lui versuri un poet.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 71. *Doamnele ... o aplaudă ... din ce în ce mai puțin discret.* IBRĂILEANU, A. 98. *Se așază discret lângă lavoar.* C. PETRESCU, S. 73. *Îl pândeam discret, știind că în asemenea clipe de ușurare se află în destăinuire.* M. I. CARAGIALE, C. 69. *Se retrăsese discret spre a nu-i tulbura durerea.* REBREANU, R. II, 271. *În fața comandantului aștepta ofițerul cu aprovizionarea, ... tușind discret.* BRĂESCU, V. 35. *Colonelul ... începu să scoțoască în hârtii, înjurând discret, printre dinți.* SAHIA, N. 81. *A trecut glonț ... și-a bătut direct și discret la ușa doctorului.* COCEA, S. I, 292. *Intrară cu alte măsute ... acoperite discret cu naframe vișinii.* SADOVEANU, O. X, 304. *Otilia, pufnind discret de răs, agravă situația.* CĂLINESCU, E. O. I, 72. *Omul ... se evaporează discret.* RALEA, O. 79. *A bătut discret în ușa și a intrat la noi doctorul.* STANCU, R. A. I, 135. *Femeia bătu discret în ușa.* BENIUC, M. C. I, 90. *Sonerie de la intrare țârâi răgușit și discret.* VINEA, L. I, 59, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Melodiile invadează discret ecranul sensibilității auditorului.* M 1974, nr. 7, 18. *Un sistem de a circula discret ... fără să știe nimeni.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22, cf. DEX. *Reporteră se repliază discret, ca la un acompaniament de pian.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 16. *A apărut în fața șorțului alb de pânză, discret vârgat în sălaj.* BUTURĂ, EG. 321. *Ester ... a intrat și ea pe poartă și, discret, mi-a zâmbit cu ochii ei dulci.* CĂRTĂRESCU, N. 244. *Românii nu mai știu parcă să vorbească discret, cu voce scăzută.* RL 2005, nr. 4 603. ♦ Distins (1), sobru (2). *Zăresc albul cămășilor cu alțițe și negrul fetelor, discretul port al femeilor din părțile Sibiului.* BART, S. M. 34. ♦ (Despre nuanțe, culori) Care este puțin intens, delicat (5), nu prea pronunțat, pal²(3). *Mi-ar fi plăcut să am o grădină, în care aș fi preferat nuanțele discrete și distinse.* BĂNULESCU, I. 147. *Zidăria vopsită într-un galben discret.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 14. ♦ (Despre locuri) Care este retras, liniștit, izolat. *Ce zici de o mică combinație ... undeva în loc discret?* CARAGIALE, O. VII, 55.

II. S. m. și f. (Învechit, rar) Călugăr sau călugăriță care într-un discretoriu făcea parte din consiliul superiorului. Cf. COSTINESCU.

III. Adj. (Mat., Fiz., Filos., Lingv.; despre numere, mărimi, unități etc.) Care este alcătuit din elemente separate, distincte; care variază în salturi; discontinuu (2). *Câtîmea se mai împarte în discretă și continuă; discretă se zice câtîmea compusă din unimi sau părți care sunt desunite între sine.* LAZARINI, M. 3/4. *Număr discret.* LM, cf. CADE. *Spectrele conțin în afară de fondul continuu și un număr oarecare de linii discrete, în general suprapuse fondului continuu.* SANIELEVICI, R. 85, cf. DER, DN², D. MED., D. FIL.

– Pl.: *discreți, -te*.

– Din fr. *discret, (III) lat. discretus, -a, -um*.

DISCRETÓRIU s. n. (Rar) Adunare de clerici care formează consiliul superiorului unei mănăstiri catolice; p. e x t. sală în care se ține o astfel de adunare. Cf. COSTINESCU, DN².

– Pl.: *discretorii*.

- Din lat. med. **discretorium**.

DISCREȚÍ vb. IV v. **descreȚi**.

DISCREȚÍE s. f. (Atestat prima dată în 1729, ap. TDRG²)

1. Calitatea de a fi discret (**I 1**), faptul de a păstra un secret, o taină încredințată. *Aceasta nu-ți spun ca să te opresc de a face și a te gândi ceea ce înțelepciunea și discredia o cere.* CR (1839), 167¹/17. *Se împacă cu darurile cele de toate zilele, ce le primeste pentru sârguința, înțelepciunea și discreția ei (tăcere).* AR (1844), 70¹/55, cf. NEGULICI, LĂZĂRESCU, s. 99/4. *Respectul și discrețiunea depărtă cu câțiva pași pe amicii dictatorului, ca să nu auză convorbirea confidențială între ... oameni așa de însemnați.* TEULESCU, C. 389/11. *Înțelegi, urmă celalt, că mă-ncrez în discreția Domniișij Tale.* ROMÂNUL (1858), 235³/50, cf. PROT. -POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Vei fi silit să pui la o parte discrețiunea ta tradițională!* CONV. LIT. I, 152, cf. COSTINESCU, LM. *E atâta discreție și delicateță în exprimarea sentimentului.* GHEREA, ST. CR. III, 274, cf. DDRF. *De ce nu ne dai voie să-ți publicăm scrisoarea! ... Facem asta, nu de discreție - ci de teamă să nu fim lipsiți de plăcerea de a mai sta de vorbă cu d-ta.* SĂM. I, 16, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Față de oricine te-a iubit datorești cea mai desăvârșită discreție: acestea sunt lucruri care nu se scot în piață.* IORGA, P. A. I, 5, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Lăsa la o parte discreția și se apucă să-i povestească.* REBREANU, R. I, 253. *Ați înțeles situația ... Mulțumesc pentru discreția d-voastră.* CAMIL PETRESCU, T. I, 484. *Asemenea raporturi privesc numai două persoane și legea lor este discreția, de la începutul primei omeniri conștiente.* SADOVEANU, O. IX, 513. *Discreția însă e calitatea oamenilor care se respectă.* ARGHEZI, S. XI, 56. *Știi să ții un secret? - Sunt discreția în persoană.* CĂLINESCU, S. 315. *Nu mă pot încrede în discreția lui.* STANCU, R. A. I, 262. *Are pesemne o criză de discreție, sau pur și simplu vrea să mă întărate.* VINEA, L. I, 178. *Dar știe toată lumea. Discreția ta nu mai are rost.* BARANGA, I. 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Discreția, gravitatea sunt, desigur, și însușiri de temperament.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 7. *Salariile ... primite, evident, pentru eforturile depuse, discreție și fidelitate.* RL 2006, nr. 4 816. ◇ E x p r i. **A păstra discreție** = a nu răspândi un secret, a nu divulga. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Discreția este păstrată și de diplomații de la Ambasada României.* RL 2005, nr. 4 701. ◆ Rezervă, cumpătare, reținere în vorbe, în purtări, în fapte etc. Cf. NEGULICI, POLIZU. *Manea era un om de mare probitate și discrețiune.* GHICA, S. 511, cf. TDRG. *Făcând un compromis între roș și nevoia ei de discreție, a ales culoarea roză.* IBRĂILEANU, A. 145. *Am făcut cu mâna un gest nehotărât, care putea fi înțeles la nevoie și ca un semn de discreție oficială.* C. PETRESCU, S. 80, cf. CADE. *Observă (la masă, în salon) în conduita acestei fete ... o discrețiune la care nu se așteptase.* GALACTION, O. 404. *[Avea] un fel de dexteritate ... cu desăvârșire lipsită de gust și de discreție.* E. IONESCU, E. 94. *O discreție calculată ce te obligă să-ți stăpânești nervii în fața marilor probleme și o mediocritate în viziuni îți inspiră o melancolie difuză necreatoare.* CIORAN, R. 125. *Aceeași discreție și liniște o găsec zilmic în toate sălile și saloanele.* SADOVEANU, O. IX, 229, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Manuscrisul ... dezvăluie un cunosător al literaturii cinegetice, însă folosită cu discreția unui om de duh.* IST. LIT. ROM. II, 386, cf. DN², M. D. ENC. *Se putea observa în gesturile și mișcările ei.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23, cf. DEX. *A trecut pragul celor 70 de ani, și discreția care a însoțit evenimentul ne poate face să roșim pe oricare dintre contemporanii lui.* LIICEANU, J. 89. *Ipocritul confundă morala cu discreția.* PLEȘU, M. M. 148.

2. Discernământ, putere de a decide; calitatea de a nu atrage atenția, de a nu șoca (prin aspect, prin prezentare etc.). *Pentru ei cultura înseamnă o apărare, o limitare a problemelor, o artă a discreției, o stilizare și o formalizare a vieții.* CIORAN, R. 114. *Ingenuitatea și discreția comparației sunt de cele mai multe ori incontestabile.* COTEANU, S. F. I, 138, cf. DEX. *Țesăturile de interior din zona Iași se impun printr-o mare diversitate de forme, prin discreția*

ornamentelor, ca și a paletelor cromatice. PAVEL, S. E. 55. ◇ L o c. a d v. **La discreție** = cât poțesti, cât vrei, fără nicio restricție. *din belșug. Au primit ... un capital de 40 milioane la discreție.* EMINESCU, O. X, 380, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Doi intruși serveau mâncare și băutură la discreție.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 7. *Mâncăruri ... variate și la discreție.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. **Cu (mai multă ori cea mai mare) discreție (maximă)** = fără a atrage atenția, fără a șoca, în mod discret. *La aflarea unei vești atât de importante era să mă retrag cu cea mai mare discreție.* ROM. LIT. 100²/13. *Trebuie să se dee [premiul] cu mai multă discrețiune.* MAIORESCU, D. I, 244. *Guvernele cele mai oneste și mai liberale ... cereau cu mai multă discreție și respectând libertatea agenților lor.* EMINESCU, O. XI, 300. *Lipește plicul cu discrețiune și dă-l ... la destinație.* CARAGIALE, O. VII, 226. *Bătrâna era un spirit luminat și bine deprins. Vorbea cu discreție și cu blândețe.* CONV. LIT. XX, 751. *O monedă de argint, pusă cu discreție în mână, dovedea satisfacția și dărnicia sa.* SĂM. II, 728. *Apoi veni conferința ... întretăiată ... de foarte dese căscături ascunse cu multă discreție.* REBREANU, I. 141. *Le oferea, cu discreție, ... bonuri gratuite.* EFTIMIU, N. 24. *Peste sinucidere însăși se trece cu oarecare discreție.* CAMIL PETRESCU, P. 373. *Dormeau claie peste grămadă, sforăind cu discrețiune.* BRĂESCU, O. A. I, 370. *În muzică jalea e filtrată cu discreție, nu se revarsă în umflăturile exagerate ale cântecului de jale rusec.* STĂNILOAE, O. 95. *Aglae ... ieși pe ușă cu multă discreție.* CĂLINESCU, E. O. I, 63. *Eminescu folosește cu discreție mijlocul acesta de expresie.* VARLAAM - SADOVEANU, 353, cf. DEX. *Povestesc frumos și cu discreție despre bucuriile și tristețile unui om.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 24. *Pe unul l-am prins făcându-și cruce cu discreție.* CĂRTĂRESCU, N. 13. *Pentru că partida de anul trecut ... s-a lăsat cu un scandal de proporții, organizatorii au acționat acum cu discreție maximă.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ◇ E x p r i. **A fi** (sau **a rămâne, a lăsa, a pune, a ajunge** etc.) **la** (sau, învechit, **în**) **discreția** (cuiva) = a fi (sau a rămâne, a lăsa, a pune, a ajunge etc.) la bunul plac, la dispoziția cuiva, supus puterii abuzive, capriciilor cuiva. *Alte niscareva treceri cu vederea rămân la discreția judiciosului cetitor.* GENILIE, G. 247/3, cf. NEGULICI. *Moldova era pusă la discrețiunea Eteriei.* GHICA, S. 104. *Daca acest teatru se va lăsa și pe viitor în discrețiunea impresariului, desigur că va ajunge în ultimul grad al mizeriei.* FILIMON, O. II, 245, cf. COSTINESCU. *Acești deputați erau la discrețiunea d-lui Tell.* MAIORESCU, D. I, 293. *Transilvania ... e preste tot lăsată la discrețiunea înțelepciunii ministeriale din Pesta.* EMINESCU, O. IX, 254. *Să te vezi la discreția caprițului unei doici.* CARAGIALE, O. II, 179, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nu avea ce zice, căci era doar la discreția avocatului.* REBREANU, I. 243. *Țările Române erau la discreția marilor puteri vecine.* IBRĂILEANU, SP. CR. 261, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Valorile estetice sunt lăsate la discreția complicităților de cafea.* LOVINESCU, C. V, 47. *Existența sa era la discreția unor puteri ce îl depășeau cu mult.* NEGULESCU, G. 144, cf. SCRIBAN, D. *Prezența „Adunării izbăvirii” în capitala țării ar fi adus pe boieri la discreția lui Tudor.* OȚETEA, T. V. 259. *Sunteți lăsați la discreția politicianilor.* ULIERU, C. 72, cf. DL, DM. *Domnitorii sunt la discreția Porții.* IST. LIT. ROM. I, 661, cf. DN², M. D. ENC. *Aveau ascensoarele lor particulare și un bar lăsat la discreția lor.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22, cf. DEX.

3. (Învechit, rar) Mită (1). *Salariile în bani erau foarte mici, cu atât însă curgeau mai cu prisosință așa-numitele ... honorariv, discrețiuni, diurne, nu numai în bani, ci în animale.* BARIȚIU, P. A. I, 405.

4. (Învechit, rar; în forma *discrețier*) Instanță judecătorească. *Toată cheltuiala ce s-ar face ori la procurator sau la altă discreții sau or măcar la ce să fie (a. 1752).* În D. Î. LAT.-ROM.

- Și: (învechit) **discrețiune**, (învechit, rar) **discreție**. **discreție** s. f.

- Din fr. **discretion**, it. **discrezione**. - **Discreție** < magh. **diskrećio**.

DISCREȚIÓN s. n. (Învechit) Contribuție obligatorie impusă de administrația unui stat locuitorilor unei provincii. *Descrețione de grâu și porumbu și de fân* (a. 1729-1730). IORGA, S. D. V, 148.

- Pl.: ? - Și: **discrețium** (accentul necunoscut, IORGA, A. R. G. 109), **descrețion** s. n.

- Din germ. Diskretion.

DISCREȚIÓNAL, -Ă adj. v. **discreționar**.

DISCREȚIÓNÁR, -Ă adj. 1. (În sintagma; mai ales la pl.) *Putere discreționară* = putere absolută, care acționează, se exercită așa cum consideră cineva, fără a fi prevăzută și îngrădită de lege. *Așa-numitele judecătorii patrimoniale ... funcționau cu putere discreționară în curțile domnești*. BARIȚIU, P. A. II, 23. *Arbitrarul se vede chiar în țări constituționale, câteodată nu este în guvern; atunci este în puterea discreționară ce legile au lăsat a o parte de funcționari*. BOLINTINEANU, O. 260. *Ministeriul a dat direcției putere discreționară de-a exclude pe câți va voi și a reprimi asemenea pe câți va voi*. EMINESCU, O. IX, 334, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trebuie să se indice în termeni categorici că numitul Consiliu poate să recurgă la [demonstrații] uzând ... de puterea lui discreționară*. TITULESCU, D. 224. *Criminalii și victimele lor îl preocupau mai puțin, acum, pe omul investit cu puteri discreționare*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 80. *Nici țarul Rusiei ... nu avea puteri mai discreționare [decât directorul]*. COCEA, S. I, 168, cf. SCRIBAN, D. *Președintele are puteri discreționare*. RALEA, O. 30. *Comitetul cu puteri discreționare al Frăției este scos din guvern*. CAMIL PETRESCU, O. II, 335, cf. DL, DM, DN². *Ieșind din raza puterilor discreționare contabilicești, teatrul ... se poate închina unui singur zeu*. T. Ianuarie 1969, 111, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Arbitrar; abuziv. *Aceste subvențiuni sunt una și sumele discreționare ... sunt alta*. MAIORESCU, D. V, 78. *Dacă vom adăoga, pe lângă toate acestea, manipularea fără control, augmentabilitatea discreționară și neconștiințioasă a unui buget a cărui cheltuieli sporesc în realitate, a cărui venituri se împlă fără realitate, atunci nu mai rămâne nici umbră de îndoială că un regim constituțional aplicat în asemenea condiții e o iluzie*. EMINESCU, O. XI, 27, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Împărțirea discreționară a banilor publici s-a făcut prin atribuirea unor contracte de servicii*. RL 2005, nr. 4 510.

- Pronunțat: -fi -o-. - Pl.: **discreționari**, -e. - Și: **discreționál**, -ă adj.

- Din fr. **discretionnaire**. - **Discrețional** < it. **discrezionale**.

DISCREȚIÓNÍSM s. n. (Rar) Libertatea de a acționa după bunul plac, fără a fi îngrădit de lege. *Relațiilor bazate pe discreționism politic din economia de comandă le-au luat locul ... relațiile clientelare*. RL 2005, nr. 4 515.

- Pronunțat: fi-o-.

- **Discrețion**[ar] + suf. -ism.

DISCREȚÍRE s. f. v. **descrețire**.

DISCREȚÍUM s. n. v. **discrețion**.

DISCREȚÍÚNE s. f. v. **discreție**.

DISCRIMINÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A separa (1), a face deosebire, a face distincție, a distinge (1). Cf. LM, DN², M. D. ENC., DEX, PATAPIEVICI, C. L. 24. *Mureșenii se consideră discriminați la subvenția pentru încălzirea locuinței*. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 631. ◇ F i g. *Gasurile vântului sunt notate cu o mare putere de a discrimina nuanșele lor*. VIANU, A. P. 229.

- Prez. ind.: **discriminez**.

- Din lat. **discriminare**, fr. **discriminer**.

DISCRIMINÁNT, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Rar) Discriminatoriu. Cf. DEX.

2. S. m. Expresie matematică formată din coeficienții unei ecuații de gradul doi; realizant. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **discriminați**, -te.

- Din fr. **discriminant**.

DISCRIMINÁRE s. f. Acțiunea de a **discrimina** și rezultatul ei.

1. Deosebire, distincție făcută între două sau mai multe obiecte, idei etc.: (rar) **discriminație**. *La tot omul, fără' discriminare, care e prin însa nascere supus la lipsele aceste, este dată și puțința de a le descoperi prin cuvinte*. IORGOVICI, O. 4/13. *Discriminarea între frontiere ... justifică, cred eu, temerile mele de altădată*. TITULESCU, D. 188. *Continuând discriminările putem să ne punem întrebarea de ce națiune este clasicul*. CĂLINESCU, I. 22. *Pentru ca discriminarea aceasta disociativă să poată funcționa, e nevoie ca obiectele să prezinte calități senzoriale puternice: de culoare, sunet etc*. RALEA, S. T. II, 180. *Developarea îndelungată face ca urmele să apară mai groase și mai distincte, dar micșorează posibilitatea de a face discriminarea între diversele specii de particule*. SANIELEVICI, R. 219, cf. DL, DM, DN², D. MED. *Discriminarea cea mai strigătoare ... este aceea a inegalității de remunerare pentru o muncă de valoare egală*. CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/4, cf. DEX. *Între cele două tipuri există adesea confruntări, comparații, se fac legături și se stabilesc nu rareori discriminări*. FLACĂRA, 1976, nr. 26, 7. *Dacă discriminările de care se plâng partenerii de afaceri ai marilor companii multinaționale se vor dovedi a fi reale, consiliul concurenței trebuie să ia măsuri dure pentru a asigura un climat de afaceri corect*. RL 2005, nr. 4 503. *Constituția revizuită în 2003 a înlăturat orice discriminare legată de dreptul de proprietate*. ib. nr. 4 544.

2. Acțiunea de a izola și de a trata diferit anumiți indivizi sau un grup întreg în raport cu alte grupuri. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Niciodată o administrație românească nu va mai accepta discriminarea pe criterii etnice pe teritoriul României*. RL 2005, nr. 4 524. ◇ *Discriminare rasială*, v. r a s i a l. *Discriminare națională* = persecutare a unor categorii de cetățeni pe motivul apartenenței lor la o anumită naționalitate. *România este acel teritoriu liber de orice șovinism, de orice discriminare națională*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 3/2. *Discriminare pozitivă* = acțiunea de reducere a inegalităților suferite de anumite grupuri sau comunități prin acordarea de avantaje preferențiale. [Accesul la finanțare] *nu provine ... dintr-o discriminare negativă a capitalului autohton sau dintr-o discriminare pozitivă a capitalului străin*. RL 2007, nr. 5 025.

- Pl.: **discriminări**.

- V. **discrimina**. Cf. fr. **discrimination**.

DISCRIMINÁT, -Ă adj. Care a suferit o discriminare; distinct (1), separat (1), diferențiat. Cf. LM. *Mari companii din Italia oferă locuri de muncă străinilor discriminați*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 529.

- Pl.: **discriminați**, -te.

- V. **discrimina**.

DISCRIMINÁTÍV, -Ă adj. (Rar) Discriminatoriu (1). *Digresiunile ... să se înșiruie după o altă ordine decât aceea discriminativă a logiceii*. VIANU, A. P. 137. *Scriitorii cu o structură mai intelectuală, mai discriminativă, înmulțesc expresia nuanșelor gândirii și ale sensibilității și îmbogățesc astfel vocabularul lor*. L. ROM. 1959, nr. 3, 28.

- Pl.: **discriminativi**, -e.

- **Discrimina** + suf. -(a)tiv.

DISCRIMINÁTÓR¹ s. n. Circuit sau dispozitiv electronic folosit pentru demodularea oscilațiilor cu modulație de fază sau de frecvență. *La toate discriminatoarele se folosesc elemente de circuit*

neliniare, de obicei tuburi electronice sau diode semiconductoare ..., elemente de circuit reactive. LTR², cf. DER, DN³.

- Pl.: *discriminatoare*.
- Din fr. *discriminateur*.

DISCRIMINATOR², -OĂRE adj. v. **discriminatoriu**.

DISCRIMINĂTORIU, -IE adj. Care face sau creează o discriminare (1); (rar) discriminant (1), discriminativ. *Legislație discriminatorie.* DL, cf. DM, DN², M. D. ENC. *Linia netă de demarcație ... e mai mult abjurarea acelor silințe discriminatorii din care poezia a ieșit lezată.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8. *Pe toate meridianele lumii forțele păcii și progresului își afirmă solidaritatea cu lupta împotriva politicii discriminatorii.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 4/12, cf. DEX. *Înlăturarea măsurilor discriminatorii în comerțul mondial.* RL 1979, nr. 10 768, cf. PATAPIEVICI, C. L. 347. *Nemulțumiți de impozitarea excesivă și de tratamentul discriminatoriu, brokerii au ieșit ieri la rampă, condamnăm prevederile noului Cod Fiscal.* RL 2006, nr. 4 931. *Beijingul face presiuni asupra Uniunii Europene să pună capăt embargoului [asupra vânzărilor de armament], pe care îl consideră „depășit și discriminator”.* ib. nr. 4 946.

- Pl.: *discriminatorii*. - Și: (rar) **discriminător, -oăre** adj.
- Din lat. **discriminator, -oris**, fr. *discrimatoire*.

DISCRIMINĂȚIE s. f. (Rar) Discriminare (1). Cf. LM. *Cu aceste discriminații vom înțelege mai bine spiritul literaturii spaniole.* CĂLINESCU, I. 31, cf. DN².

- Pl.: *discriminații*. - Și: (învechit) **discriminațiune** s. f. LM.
- Din lat. **discriminatio, -onis**, fr. **discrimination**.

DISCRIMINAȚIUNE s. f. v. **discriminație**.

DISCROMĂTIC, -Ă adj. Care are o culoare anormală. Cf. LTR², DN². ♦ Care produce alterarea culorilor. Cf. LTR², DN².

- Pl.: *discromatici, -ce*.
- Din fr. **dyschromatique**.

DISCROMATÓP, -Ă adj., s. m. și f. (Suferind) de discromatopsie. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *discromatopi, -e*.
- Din fr. **dyschromatope**.

DISCROMATÓPSIC, -Ă adj. Referitor la discromatopsie. Cf. DN³.

- Pl.: *discromatopsici, -ce*.
- Din fr. **dyschromatopsique**.

DISCROMATÓPSIE s. f. (Med.) Tulburare în perceperea culorilor; p. r e s t r. incapacitatea de a distinge cele trei culori fundamentale (în special verdele de roșu); daltonism. Cf. BIANU, D. S. 222, ȘĂINEANU, D. U., SFC III, 9, DN², D. MED., D. PSIH., DEX-5.

- Din fr. **dyschromatopsie**.

DISCROMÍE s. f. (Med.) Deficiență în pigmentarea normală a pielii. Cf. DN².

- Pl.: *discromii*.
- Din fr. **dyschromie**.

DISCUI vb. IV. T r a n z. A efectua operația de discuire. Cf. FD III, 194, M. D. ENC., DEX. ◊ R e f l. p a s. *Primăvara să discuie [pământul].* GL. OLT.

- Prez. ind.: *discuiesc* și (regional) *discui*.
- **Disc**¹ + suf. *-ui*.

DISCUIĂ vb. I v. **descuia**.

DISCUIRE s. f. Operația de mărunțire a bulgărilor, de afânare și de distrugere a buruienilor cu ajutorul discuitorului, al plugului cu disc¹ etc. Cf. DER, DEX, GL. OLT.

- Pl.: *discuiri*.
- V. **discui**.

DISCUIȚÓR s. n. Unealtă agricolă formată dintr-o grapă cu discuri¹, folosită la discuire. *Se trece cu discuitorul ... pentru ca să se mărunțească bine rădăcinile de buruieni.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Zăceau acolo, amestecate în stive nesfârșite, ... schelete de batoză, discuitoare cu talerele pătrunse unu-n altul.* GALAN, B. I. 23, cf. DER, DEX, DN³.

- Pronunțat: *-cu-i-*. - Pl.: *discuitoare*.
- **Discui** + suf. *-tor*.

DISCULÉȚ s. m. (Bot.) Ciucușoară (*Alyssum calycinum*). *Disculețul potirat.* GHICA - STURDZA, A. 134, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 136, DAMÉ, T. 185, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 318, SCRIBAN, D., BORZA, D. 17, SFC VI, 121.

- Pl.: *disculeți*.
- **Disc**¹ + suf. *-uleț*.

DISCULPĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A dovedi sau a căuta să-și dovedească nevinovăția; a (se) dezvinovăți. Cf. NEGULICI. *Cesar, chemat a-și spune părerea, neputând nici să-i desculpeze, nici să-i condamne, făcu un discurs de acelea echivoce.* TEULESCU, C. 77/23, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Sermana fată ... nimeni nu o va compătimi, nu o va disculpa - din contra, toți o vor stigmatiza.* CONTEMPORANUL, I, 498. *Fără d-a încerca să-l disculpăm [de umilințe], să deplângem totuși acea stare tristă de lucruri.* ODOBESCU, S. I, 321. *Somează pe domnul Caragiale ca până în 24 de ore să se disculpe în fața lor.* SĂM. I, 54, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Proslăvitorii lui Tudor nu l-au putut disculpa decât copleșind poporul care s-a încrezut în cuvintele lui și l-a urmat.* OȚEȚEA, T. V. 301. *Vă plimbați mereu, zise la un moment dat Aurica ... - Vai, se disculpă patetic Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. I, 50. *Se înapoiază de bunăvoie în Franța pentru a se disculpa, dar este condamnat la moarte.* VIANU, L. U. 204, cf. DL, DM, SFC III, 8, DN². *În multitudinea de parametri ... poti să te disculpi în mod cinstit de orice greșeală.* T ianuarie 1969, 76. *A căutat să se disculpe.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 49, cf. M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *disculp* și (rar) *disculpez*. - Și: (învechit) **desculpă** vb. I.
- Din fr. **disculper**.

DISCULPĂBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Justificabil. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *disculpabili, -e*.
- **Disculpa** + suf. *-abil*.

DISCULPĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s c u l p a și rezultatul ei; dezvinovățire. Cf. ARISTIA, PLUT., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Să arătați orice cuvinte veți avea pentru a dumneavoastră desculpare.* LĂCUSTEANU, A. 140, cf. BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Povestea este străbătută de la un cap la altul de o teribilă nevoie de disculpare.* CONTEMP. 1957, nr. 566, 5/1, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *disculpări*. - Și: (învechit) **desculpăre** s. f.
- V. **disculpa**.

DISCULPĂT, -Ă adj. Care și-a dovedit nevinovăția; dezvinovățit. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Arhitectul făcu un semn de indiferență. Hagienuş nu se socoti disculpat.* CĂLINESCU, B. I. 366, cf. NDU.

- Pl.: *disculpați, -te*. - Și: (învechit, rar) **desculpăt, -ă** adj. LM.
- V. **disculpa**.

DISCULPĂȚIE s. f. (Învechit; astăzi rar) Dezvinovățire.
Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DN².

- Pl.: *disculpații*. - Și: (învechit) **disculpațiune** s. f.
COSTINESCU.

- Din fr. **disculpation**.

DISCULPAȚIUNE s. f. v. **disculpație**.

DISCŪLPĂ s. f. (Rar) Dezvinovățire; lipsă de vină.
Urmează disculpele celor trei. CĂLINESCU, I. 392, cf. DN³.

- Pl.: *disculpe*.

- Din it. **discolpa**.

DISCŪLȚ, -Ă adj. v. **desculț**.

DISCULȚĂ vb. I v. **desculța**.

DISCURĂ vb. I. *n t r a n z.* (În dicționarele din trecut) A
discuta (2). Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *discurez*.

- Din lat. **discurrere**.

DISCURĂLUÍ vb. IV v. **discurirui**.

DISCURCĂ vb. I v. **descurca**.

DISCURIRUIÍ vb. IV. *n t r a n z.* (Învechit, rar) A discuta
(2). *Să fim în stare de a socoti, gândi, prejudeca și discurirui*.
ȚICHINDEAL, F. 335/6, cf. SFC IV, 134.

- Prez. ind.: *discuriruiesc*. - Și: **discurăluí** (ȚICHINDEAL, A.
M. 82/21), **discuruluí** (id. ib. 83/12) vb. IV.

- Din germ. **diskurieren**.

DISCŪRS s. n. 1. Expunere asupra unui subiect determinat,
făcută în fața unui public; alocuțiune, cuvântare. *Stăpânitorii de la
Meca, luând înștiințare de aceste discorsiuri [ale lui Mahomed], l-a
izgonit*. VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Discursul acesta pronunțat ... cu o
vocie interesată ... străbătu de tot inima mucenicilor*. CALENDARUL
(1794), 34/4. *În discursul cel în soțietate ... se însuflețesc lucrurile
acelea care le-am cerut noi*. ȚICHINDEAL, A. M. 79/1. *Fiindcă toate ce
aveau [membrii comisiei] sub ochii lor sprijineau discursurile mele,
ele făcură treabă*. BREZOIANU, I. 90/29, cf. NEGULICI. *După publicarea
actului împărațesc și ascultarea de vreo trei discursuri, conferența
decise a se aduna a doua zi*. BARIȚIU, P. A. III, 161. *Reputațiunea unui
discurs [ținut de Cesar] zbură în toată Italia tot așa de iute ca și
vorba*. TEULESCU, C. 40/14, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU, PROT. - POP., N.
D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 196/33. *Habar n-am dacă
discursul meu a convins sau nu pe alegători*. CONV. LIT. II, 43. *Vali
improviză ... un discurs colorat ... grăind de patrie, de glorie, de
libertate, de egalitate*. ALECSANDRI, O. P. 151, cf. COSTINESCU, LM.
Într-un aparat neînsemnat putem înregistra un discurs întreg.
CONTEMPORANUL, I, 381. *Studentimea ... asculta ... magistralul
discurs al tânărului și eminentului student*. CARAGIALE, O. I, 248.
Ș-atunci - tranc un discurs, lucrat cum știe el. VLAHUȚĂ, S. A. II, 128.
*Colonelul ... puse stânga pe mânerul săbiei și începu un discurs
emoționant*. BACALBAȘA, S. A. I, 93, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.,
TDRG. [Bălcescu] *ținea discursuri înflăcărâte*. DENSUSIANU, L. 348. *Ca
să-și poată urma oratorul discursul, câțiva s-au așezat în dreptul
dumnealui*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 134. *Cațavencu ... ține celebrul său
discurs*. IBRĂILEANU, SP. CR. 233, cf. RESMERIȚĂ, D. *Și, pe loc, un
discurs ... fu gata*. M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

*D-voastră nu cunoașteți țărânul român, dacă vorbiți așa! Ori îl
cunoașteți din cărți și din discursuri, și atunci e mai trist*. REBREANU,
R. I, 11. *Au făcut discursuri atât de favorabile nouă, încât am
considerat că în stadiul actual al chestiunii noi avem de vorbit*.
TITULESCU, D. 272. *Profundă impresie a stârni în să discursul celui
care cerea intrarea imediată în război*. CAMIL PETRESCU, U. N. 144.
*Stuart Mill ... și-a atras stîmă generală prin discursurile sale
substanțiale și măsurate*. NEGULESCU, G. 97. *„Legea progresului” ...
era leit-motivul oricărui discurs al domnului colonel*. BRĂESCU, O. A. I,
21. *Un profesor ... vrea să înceapă un discurs*. SAHIA, N. 52. *Nu știa
sau nu voia să țină discursuri*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 31. *Micile
mele discursuri se încheiau deodată, cu lucruri cu totul neașteptate*.
E. IONESCU, E. 87. *Patriotismul curent înseamnă cântece și urale,
discursuri înflăcărâte*. SADOVEANU, O. XX, 40. *Profesorul ... se pare că
pregătise chiar un discurs frumos*. MOROIANU, S. 158. *Noi ... ne-aprindem
la orice discurs și credem în sinceritatea fiecărui orator*. STĂNILOAE,
O. 85. *Vor procura materiale pentru reviste, discursuri, interpelări și
toasturi*. ULIERU, C. 62. *Ajunsese în parlament*. Ținuse câteva
discursuri. STANCU, R. A. I, 314. *Discursul lui ... nu prevestește nimic
bun*. BENIUC, M. C. I, 32, cf. DL. *Nu eram obosit, dar mă plictiseau
discursurile, care nu spuneau nimic*. PREDĂ, DELIR. 88, cf. DM, DN².
Articulează ... un discurs în toată legea despre prietenie. V. ROM.
august 1975, 31. *Discursul ... a fost mai lung și mai explicit*. FLACĂRA,
1975, nr. 45, 22, cf. DEX, M. D. ENC.² *Toată disperarea și-o converti
însă ... într-un discurs exaltat și întretăiat în care aproape îmi striga
cât de mult ține la mine*. CĂRTĂRESCU, N. 107. *În „Cratylus” sunt
enumerat următoarele trăsături: refuz al angajării normale în
dialog, luarea în derădere, dedublarea forului interior și, în fine,
reluarea discursului sub cheia persuasiunii*. PATAPIEVICI, C. L. 14.
*Discursul a fost anunțat ca unul de referință, care va marca un nou
început pentru Alianța Transatlantică, aflată în cel mai dramatic
moment al istoriei sale*. RL 2005, nr. 4 533. ◊ (Cu determinări care
arată locul, felul, împrejurarea în care au fost rostite) *Panu ... avea în
discursurile sale parlamentare o logică strânsă a argumentării, care
îl făcea să fie întotdeauna ascultat*. MAIORESCU, D. V, 87. *Discursul
academic ... mi s-a părut mult prea doct*. ODOBESCU, S. II, 309.
*Maiorescu publică, în fruntea recentului D-sale volum de discursuri
parlamentare, o prefață*. CARAGIALE, O. III, 246. *După discursul de
inaugurare ... aceste chestiuni să fie trimise la două comisii*.
TITULESCU, D. 143. *De la Toader diacul ... ne-a rămas primul discurs
funebru românesc*. IST. LIT. ROM. I, 343. *Teun van Dyk, ocupându-se
de procesul de cunoaștere în discursul literar pe baza analizei datelor
empirice de psihologie, ... face o observație foarte importantă*.
COTEANU, S. F. II, 52. *Discursul de intrare în Academie al lui Liviu
Rebreanu purta titlul de „Laudă țărânului român”*. CONTEMP. 1975,
nr. 1 506, 1/2. *Discursul politic francez este înțesat ... de o grămadă
de metafore*. RL 2005, nr. 4 636. ♦ Realizare concretă, scrisă sau orală,
a limbii considerate ca un sistem abstract. *Instanța „supervizoare” nu mai
face efortul fixării sensului; de îndată ce discursul prezintă cele mai
vagi urme polisemice, el este suprimat*. LIICEANU, J. 186. *Alt tip de
discurs pur sau impur nu ne-a stat în vedere*. PLEȘU, M. M. 9. ♦ (leșit
din uz) Tratare în scris a unui subiect de natură științifică, literară etc.
Cf. costinescu. „Transilvania”, într-un prea faimos discurs asupra
literaturii române ..., zice într-altele. MAIORESCU, CRITICE, 36.
Profesorul ... a scris un discurs despre urmele „Elenismului în România”.
ODOBESCU, S. II, 412. *Le citește un lung discurs istoric moral*. CARAGIALE,
O. III, 59.

2. (Învechit; astăzi rar) Vorbă (16); conversație. *Subt umbra
unui copaciu un păstoriu tânăr ... se lăsă cu dânsul în discurs și
văzând într-însul atâta minte sănătoasă ... pofti pe tânărul păstoriu a
merge cu sine*. FM (1834), 334²/28. *Discursele amiciei nu-i pot consola
durerile*. PĂCLEANU, I. II, 41/25. *Pe când se petrecea acest discurs
între beizadeaua și favoritul său, selead-ceaușul Curții domnești
intră în teatru*. FILIMON, O. I, 229. *Discursul decurgea cu voioșie de
ambe părțile*. F (1884), 198. *Retragerea la ora 10, fără discursuri*.

BRĂESCU, V. 119. *Numai după ce a deșertat o strachină întreagă, a catadicsit să se uite la bucățica de zahăr pe care, cu discursuri dulcege de stăpân grijuliu și milos, i-o înbia stăpânul.* VINEA, L. II, 300, cf. M. D. ENC. ♦ (Familiar) Predică (2); muștrare (1). *Mama ... îmi ține un discurs.* MILLE, V. P. 166, cf. ALR II/I h 188/812.

- Pl.: *discursuri* și (învechit) *discurse*. - Și: (învechit) *discórs* s. n.

- Din lat. *discursus*, fr. *discours*.

DISCURSÍV, -Ă adj. 1. (Filos.) Care deduce, prin raționament, o idee din alta, care ajunge la o concluzie trecând printr-o serie de etape sau operațiuni intermediare. Cf. COSTINESCU. *Filosofia e o știință discursivă.* LM. *Spațiul nu este o noțiune discursivă sau, cum se zice, generală a raporturilor dintre obiecte peste tot, ci o intuițiune pură.* EMINESCU, O. XIV, 379, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Amândouă aceste feluri de exprimare, și cel discursiv-logic, și cel afectiv-spontan, sunt „normale” și le întrebuițăm după împrejurări.* PUȘCARIU, L. R. I, 127. *Muzica stârnește în noi nu instinctele, ci gândurile în formă inefabilă, de unde aerul contemplativ al ascultătorului, ea e o artă echivalentă în adâncime cu filosofia, din planul discursiv.* CĂLINESCU, C. O. 164. *Schelling nu pierde nicio ocazie să-și arate disprețul față de simpla reflexie discursivă.* BLAGA, Z. 166. *Procedeu discursiv de gândire.* DL, cf. DM, DN², M. D. ENC. *Neagă pretențiile cunoașterii raționale discursive care decupează lumea în fragmente pentru a ajunge apoi la sinteze.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/4, cf. DEX, D. FIL.

2. (Despre memorie) Care se dispersează, care se împrăștie. *Un profesor ... trebuie să aibă un tezaur nesecat de chestiuni, cercetând mereu judecata, nu memoria discursivă și seacă de bucher a candidatului.* I. BOTEZ, B. I, 123, cf. DL, DM, DN², DEX.

3. (Mai ales despre stil, limbaj, texte etc.) Care nu se supune unei continuități riguroase, care procedează prin digresiuni; declarativ (2), declamativ. *Într-un fel de parodie a „Comediei” în stil discursiv și familiar ... se narează o călătorie la un infern al îndrăgostiților.* CĂLINESCU, I. 185. *Lunga prelucrare a unor motive dramatice a dat ... stilului său, într-o parte a producției lui definitive, caracterul retoric și discursiv al unor tirade teatrale.* VIANU, L. R. 217. *Un text discursiv li se pare lung și obositor.* RALEA, O. 144. *Registrul discursiv al autorului este unul din cele mai vizibile spații de inserție a acestei reflecții, determinând un dialog permanent între naratorul ... și autorul declarat în aceste note.* LL 1972, nr. 3, 419. *Poezia lui Mihai Ursachi exprimă un registru bogat de nuanțe. Uneori e prozaic și discursiv până la sarcasm.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 17, cf. DN³. *În manieră discursivă, răspunsul e foarte dificil de dat: el poate fi mai degrabă arătat cu degetul.* PATAPIEVICI, C. L. 320. *Unele pasaje din textele botezate „stenograme” mi se par foarte asemănătoare stilului discursiv al unor colegi.* RL 2005, nr. 4 704. ♦ (Despre oameni) Care folosește un stil, un limbaj etc. discursiv (3); (despre manifestări ale oamenilor) care caracterizează acest tip de oameni. *Caragiale ... dă limbajului structuri diferențiate, în dialog, după natura personajilor. Politicianii sunt discursivi, mahalagii narativi.* CONSTANTINESCU, S. II, 147. *Budai-Deleanu nu este numai cărturar și un spirit discursiv, ci și un veritabil artist.* IST. LIT. ROM. II, 79. ♦ (Adverbial) *Sunt gata să-și ia o mie de angajamente, dar este evident că zelul lor se exercită discursiv.* SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 282, cf. SFC IV, 103. *Reformele revendicate discursiv ... nu au convins.* RL 2005, nr. 4 803.

- Pl.: *discursivi*, -e.

- Din fr. *discursif*.

DISCURSIVITĂTE s. f. Caracterul discursiv (1) al unei idei, fraze, expuneri etc.; însușire a unei expuneri de a fi clară, explicită, de a se întemeia pe raționament. *Îi arată că retorismul poetului discutat nu e puterea politică, ci ... diluarea densității lirice în discursivitate.* E. IONESCU, E. 177, cf. DEX, DN³. ♦ (Rar) Întindere, extindere exagerată (în vorbire, în stil). Cf. DN³.

- **Discursiv** + suf. -itate.

DISCURULUI vb. IV v. **discurui**.

DÍSCUS s. n. v. **disc**¹.

DISCÚSIE s. f. v. **discuție**.

DISCUSIÓNĂ s. f. v. **discuție**.

DISCUSIÚNE s. f. v. **discuție**.

DISCUSÍV, -Ă adj. 1. Care ține de controversă. Cf. DN³.

2. (Med.) Care înlătură acumularea de fluide. Cf. DN³.

- Pl.: *discusivi*, -e.

- Din fr. *discussif*.

DISCUȘÓR s. n. (Rar) Diminutiv al lui *d i s c¹* (1). *Fac în mijlocul jumătății zugrăvită închis un discușor deschis.* CONTEMPORANUL, V, 553.

- Pl.: *discușoare*.

- **Disc**¹ + suf. -ușor.

DISCUTĂ vb. I. 1. **T r a n z.** (Complementul indică lucrări, probleme, proiecte, legi etc.) A analiza, a examina, a dezbate în cadrul unui grup, al unui congres, al unui colectiv etc., pentru a rezolva, a hotărî măsurile care trebuie adoptate etc. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG². *Ce doară nu aprobă ideile mele? Eu sunt gata a le discuta și să te conving.* GHICA, C. E. III, 20, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *De era întemeiată sau nu propunerea nu examinăm, dar ceea ce trebuie să examinăm este modul cum a fost discutată în jurnalistică noastră.* MAIORESCU, CRITICE, 129. *Chestiunile național-economice le va discuta în sensul și la înălțimea științei moderne (a. 1877).* PLR I, 331. *Mai multe duminici de-a rândul am discutat numele ce trebuia să-i dăm [publicației].* I. NEGRUZZI, în PLR I, 241, cf. DDRF, BĂRCIANU; ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Am arătat mai înainte, discutând rangul ierarhic al vornicului moldovean, că se poate susține această părere.* BUL. COM. IST. V, 104. *Eu hoinăream cu Michel ... discutând cosmologia „Bibliei”.* M. ELIADE, O. I, 68, cf. CADE. *Chestiunea scrisorii din 7 februarie cu privire la revendicările române a fost discutată.* TITULESCU, D. 170. *Măine vom discuta formalitățile.* EFTIMIU, N. 56. *Alți adevărați și vrednici intelectuali de la Folticeni au discutat într-o ședință comunală valoarea operelor mele.* SADOVEANU, O. XX, 126. *Propoziția e adâncă și a fost discutată mai ales de romantici.* CĂLINESCU, C. O. 60. *Problemele de politică externă le discuta în prealabil.* BENTUC, M. C. I, 227, cf. DL, DM. *Ceea ce discutăm aici este efectul procedurii în limbajul poetic, unde produce o concentrare de necontestat a expresiei.* COTEANU, S. F. II, 117. *Episcopul Grigore Maior ... era chemat să discute reducerea sărbătorilor.* IST. LIT. ROM. II, 38, cf. DN². *Ideile expuse au fost discutate, cu siguranță, în articolele publicate.* CL 1973, 12, cf. M. D. ENC. *Congresul a discutat și chestiunea retragerii trupelor austriece din Principate.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 19, cf. DEX. *Pe baza [hărților] ... am urmărit stratigrafia termenilor ... și am discutat răspândirea lor.* Z. MIHAIL, T. P. 25. *Nu e încă momentul să discutăm termenii în care se pune ... problema judecății morale și aceea a sfătuirii.* PLEȘU, M. M. 14. *Derapajele fostului guvern urmează a fi discutate de cel actual la 26 ianuarie cu delegația FMI ce va veni la București pentru evaluări.* RL 2005, nr. 4 504. (A b s o l.) *Vom discuta și argumenta latinește.* RUSSO, S. 78. ♦ **R e f l. p a s.** *Toți studenții Universității din Iași sunt rugați a se întruni în sala clubului studenților, când se va discuta o chestie vitală.* MILLE, V. P. 211. *În cercurile noastre artistice se discută proiectul unei mărețe expoziții.* SĂM. II, 48. *În aceste congrese se*

discutară tot felul de reforme sociale. LUC. II, 74. [Revista] a avut chiar și epoci de decadență, când se discuta desființarea și înlocuirea ei cu un „Anuar”. în PLR I, 290. Noi am cerut totdeauna să nu se discute în absența noastră lucrurile care ne interesează. TITULESCU, D. 81. Teismul și ateismul sunt simple ipoteze filosofice, care ar trebui să se poată discuta cu aceeași liniște ... ca și ipotezele geometrice. NEGULESCU, G. 84. Acum, în sfârșit, se discută statornicirea unui institut financiar pentru sprijinirea producției capitale a țării. SADOVEANU, O. XX, 139. S-a băut mult și s-a discutat politică. ULIERU, C. 52. Ieri, în consiliu s-a și discutat ... textul care le stabilește. ARGHEZI, S. XI, 61. Le aminti că s-a mai discutat acest lucru și că ar fi o greșeală să se schimbe hotărârea luată. CAMIL PETRESCU, O. II, 119. Problemele fundamentale ale limbii literare ... se discută în prefața către cititori. IST. LIT. ROM. I, 377. În cursul meselor, nu era îngăduit să se discute chestiuni de afaceri. MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 90. De multă vreme însă se discută posibilitatea de a ni se da și nouă dreptul continuării studiilor în inginerie. FLACĂRA, 1976, nr. 44, 5. ◇ R e f l i m p e r s . Ceialți ... văzură într-însa numai o concepție care se putea discuta. NEGULICI, E. II, 159/19. Chestia ... începe a se discuta ... cu apringere. MAIORESCU, D. V. 44.

2. I n t r a n z . (Adesea cu determinări introduse prin prep. „asupra”, „cu”) A vorbi cu cineva despre o anumită chestiune, a sta de vorbă; a conversa. *Discuta asupra florilor ca un cunoscător.* NEGRUZZI, S. I, 111. *Germanii mei ... luară loc la o masă ... și discutară până la ziuă.* FILIMON, O. II, 172. *Să se ferească ... de necuviința de a pierde din vedere obiectul și de a discuta numai cu personalități.* MAIORESCU, în PLR I, 265. *Adesea discutăm cam pe de lături.* CARAGIALE, O. III, 49. *Unii scriu, alții discută.* MILLE, V. P. 221. *Am discutat eu și cu alți oameni!* AGÎRBICEANU, A. 136. *Se pomeni vorbind calm, ... parc-ar fi discutat cu un camarad binevoitor.* REBREANU, P. S. 94, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mă asculta cu prietenie, discuta cu mine.* GALACTION, O. 101. *Ca să discutăm mai mult am luat ieri masa cu prietenul meu la Modern.* CAMIL PETRESCU, P. 174. *De aceea discutăm cu mine însumi asupra raporturilor strâmbe dintre oameni.* COCEA, S. I, 4. *Prințesa ... discută cu celelalte grații.* PERPESSICIUS, S. 61. *Am ceva de discutat cu domnul consilier.* VINEA, L. I, 39, cf. DL. *Cheamă băiatul și nu mai discuta!* PREDĂ, M. 206, cf. DM. *Discutate despre dezrobirea slavilor de sub jugul turcesc.* IST. LIT. ROM. I, 433. *După ce discuta cu familia, începea examinarea suferindului.* G. BARBU, A. V. 39, cf. DEX. *Atunci însă era atât de beat încât nu se putea discuta cu el.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 18, cf. DN³. *Din cătunele Rădeni, Popești și Deleni, [flăcăii] grupați laolaltă în „seara de Andrei” se adună în fiecare seară la casa de joc, unde bat tobele și discută despre pregătirea rolurilor ce le revin în alaiul caprei.* PAVEL, S. E. 197. ◇ (Construit cu dativul etic) *Fă-mă fir de lămâiță, Să-mi ascult pe-al meu bădiță Ce-mi discută la ședință.* FOLC. TRANSILV. II, 595. ◇ (Cu determinări modale) *Generalul ... discuta gesticulând cu un colonel.* REBREANU, P. S. 293. *Discutau cu gravitate.* ULIERU, C. 96. *Meridionali ... sunt foarte „deștepți” ... Ei prind repede chestiunea și discută cu multă dezinvoltură.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Discutați ... liniștiți cât vreți și culcați-vă fără grijă, când vă biruie somnul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 174. *Văd ... trei bărbați în cămăși albe ..., fumând și discutând liniștit.* CĂRTĂRESCU, N. 75. *Îmi dădeam silința să discut însufleșit cu băieții.* id. ib. 130. ◇ T r a n z . *Afaceri și politică nu se pricepe să discute.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Era cât pe-acți să se bată cu băiatul notarului care veni să-i fie de urât și să discute politică.* REBREANU, I. 207. *Ne plimbam ceasuri întregi prin parc discutând lecturile.* IBRĂILEANU, A. 25. *Discuta ceva foarte aprins.* C. PETRESCU, I. II, 147. *Doamnele în salon discuta frivolități.* BRĂTESCU, O. A. I, 85. *M-a îndemnat probabil un demon, pe când discutam cu dumneata, odată, felurite lucruri.* SADOVEANU, O. XX, 298. *Petrecerea seri întregi ... discutând politică.* PREDĂ, M. 64. *Acestea le discuta oamenii comentând moartea domnitorului.* G. BARBU, A. V. 77. *Discutam politică, afaceri sau lucruri de suflet.* ADEVĂRUL, 2006,

nr. 4 825. ◇ R e f l i m p e r s . *Despre gusturi și culori nu se discuta.* CARAGIALE, O. VII, 452. *Rămânea străin de ce se discuta.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *Se discută despre o sinucidere de la un hotel.* BACOVIA, O. 234. *La o masă oficială ... se discuta despre epoca noastră.* CAMIL PETRESCU, P. 339. *Se poate discuta cu el. I se poate cere o favoare.* SEBASTIAN, J. 49. *Se discută despre țăranii dintr-un anume sat din Bărăgan.* v. ROM. februarie 1974, 96. *Se discută, de asemenea, despre sporirea numărului de tractoare viticole.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 3.

– Prez. ind.: *discút* și (învechit) *discutez* (NEGULICI, IORDAN, L. R. A. 136).

– Din fr. *discuter*.

DISCUTĂBIL, -Ă adj. Care poate fi discutat; contestabil, îndoielnic. Cf. BARCIANU, V., ap. TDRG². *Cererele Muntenegrului ar fi discutabile, dar amândouă pretențiile principale ale puterilor [Italiai și Angliei] trebuiesc respinse.* EMINESCU, O. IX, 306. *Reconstituirea, întrucât s-a făcut după o singură piesă anatomică, rămâne, firește, discutabilă.* NEGULESCU, G. 276. *Când marile categorii sociale au interese contradictorii ... poate fi discutabil caracterul de clasă socială sau nu.* CAMIL PETRESCU, în PLR II, 393, cf. DL, DM, DEX, DN³. *Pesemne că aș fi obținut un rezultat discutabil și într-un timp lung.* LIICEANU, J. 141. *Ceea ce nu putem tolera e să spunem și, mai cu seamă, să ni se spună că suntem ... corupți, necinstiți, discutabili din unghi etic.* PLEȘU, M. M. 12. *Își intră în atribuții CSM pentru a reanaliza cazuri discutabile.* RL 2006, nr. 4 819.

– Pl.: *discutabili, -e*.

– **Discuta** + suf. *-abil*. Cf. fr. *d i s c u t a b l e*.

DISCUTABILITĂȚE s. f. (Rar) Faptul de a fi discutabil. Cf. DN³.

– **Discutabil** + suf. *-itate*.

DISCUTĂNT s. m. (Rar) Vorbitor (4). *Primii doi discutați vor face concretizări ale acestor aspecte generale.* LL 1972, nr. 2, 47.

– Pl.: *discutați*.

– **Discuta** + suf. *-ant*.

DISCUTĂRE s. f. Faptul de a discuta.

1. Analizare, examinare, dezbateră a unei lucrări, a unei probleme, a unor legi, a unui fapt etc. în cadrul unui grup, al unui congres etc. pentru a rezolva, a hotărî măsurile care trebuie adoptate. Cf. PONTBRIANT, D. *Trec ... la discutarea părerilor pe cari le aduci înaintea noastră.* MAIORESCU, CRITICE, 600. *Putem trece mai departe, lăsând mai la urmă discutarea asupra originii oamenilor.* CONTEMPORANUL, I, 814, cf. DDRF. *Persistăm în discutarea problemei minorităților.* TITULESCU, D. 275, cf. DL, DM. *Discutarea acestor obiecții e necesară.* VARLAAM – SADOVEANU, 213. *Discutarea unor probleme de metafizică și de etică.* IST. LIT. ROM. I, 615. *În legătură cu dativul propriu-zis se impune și discutarea aici a alipirii formei scurte a pronumelui personal, în acest caz gramatical, la adjective și substantive.* COTEANU, S. F. II, 70, cf. DN². *Sfatul Domnesc este consultat ... pentru discutarea problemelor militare.* STOICESCU, S. D. 107. *Istoria apare ... din discutarea faptelor.* CL 1973, 6. *Discutarea în comun a problemelor de metodă.* M 1974, nr. 9, 32, cf. DEX. *Discutarea acestui nivel ne obligă să propunem în mod explicit postulatul lecturii plurale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 20/3. *Discutarea acestui caz în Consiliul Național de Conducere al [partidului].* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839.

2. (Rar) Discuție (2). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DN².

– V. **discuta**.

DISCUTARISÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar) A discuta (I). (R e f l . p a s .) *Și eu îmi am cuvintele mele, care sunt foarte mari, și care nu se pot discutarisesc.* PR. DRAM. 142.

– Prez. ind.: *discutarisesc*.

- **Discuta** + suf. *-arisi*.

DISCUTĂT, -Ă adj. (Despre probleme, proiecte etc.) Care este supus discuțiilor, dezbaterilor; comentat. Cf. PONTBRIANT, D. *Să rezumăm ... fazele ... mult discutatei și puțin cunoscutei chestii danubiane*. MAIORESCU, D. III, 33. *Lista de bucate a acelei mese prietenești era redactată întocmai după sistema de latinizare totală a limbei românești, ce se urmase în discutatul proiect*. ODOBESCU, S. II, 337. *Teza discutată este că Rusia și Europa nu poate să aibă încredere într-un guvern radical*. EMINESCU, O. X, 440. *Se va lămuri foarte bine și chestia ideilor sociale în artă, ori mai bine chestia atât de mult discutată: „tendința în artă”* (a. 1888). PLR I, 356, cf. DDRF. *Băiat de mare viitor ... [arăta] o aplecare deosebită pentru anumite metode dosnice ale unei școale foarte discutate*. M. I. CARAGIALE, C. 58. [Rezultatele cercetărilor] erau, de altfel, nu numai foarte variabile, dar și foarte discutate. NEGULESCU, G. 74. *Am trecut ... locurile unde circulă și datele ce privesc acest discutat nume*. BĂCESCU, PĂS. 201. *Nu este întâmplătoare consemnarea ... mult discutatei numiri dacice*. BUTURĂ, EB. 12. ♦ Pus la îndoială, nesigur (1). *Din aceste reflecțiuni înțelegem ... ce vrea să zică mult discutatei originalitate a poetului*. MAIORESCU, CR. I, 39.

- Pl.: *discuțați, -te*.

- V. **discuta**.

DISCUTĂ s. f. (Învechit, rar) Dezbateri¹ (1), ceartă, dispută (1). Cf. ARISTIA, PLUT.

- Pl.: *discute*.

- Postverbal de la **discuta**.

DISCUTĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care discută, care vorbește. *Are dreptate Valentin, ziseră cei doi discutători*. FILIMON, O. II, 170. *Discutătorii au rolul cremenei și amnariului cari produc scânteia, iar judecătorii sunt ochii leneși sau vioi, cari primesc lumina*. CONTEMPORANUL, VII₁, 306.

- Pl.: *discutători, -oare*.

- **Discuta** + suf. *-(ă)tor*.

DISCUȚIE s. f. 1. (Adesea precedat de prep. „în”) Cercetare, analiză, examinare amănunțită a unei probleme, făcută de obicei în cadrul unei adunări cu caracter oficial, al unui colectiv organizat etc.; dezbateri (1). *Fu despre această parte o discuție, la carea toate strădaniile a mișcătorilor ministri le împrăștiu*. MANIFEST (1813), 22/14. *A întinde comisiei congresului ajutorul priceperii voastre, asupra tuturor obiecturilor orânduite, a se supune discuțiilor seau cercetărilor, și prin ale voastre pozitive cunoștințe a da acestei comisii mână de ajutoriu*. AR (1829), 151¹/26. *Introducerea de reforme noue, precum aceasta este știut din discuțiile la care acest obiect [starea învățătorilor] este supus în Franția*. ASACHI, I. 15/18. *S-au făcut discuții întărate în pricina înălțării pairilor*. CR (1839), 253²/28. [O foaie] care, lăsând deoparte toate noutățile din afară și discuțiile politice de zi ... este obștește simțită (a. 1844). PLR I, 100, cf. NEGULICI. *În clubul Camerei deputaților ... chestiunea limbei maghiare a fost pusă din nou în discuțiune*. BARIȚIU, P. A. I, 568. „Timpul” este singurul jurnal care a aprobat discuția politică. ROM. LIT. 77²/16, cf. ARISTIA, PLUT. *Discuțiunile literare, filozofice și artistice sunt cu totul prohibite*. GHICA, C. E. II, 322. *Nu voi intra ... în discuțiunea precitatei canoane* (a. 1865). URICARIUL, X, 372, cf. BARONZI, I. L. II, 228/16, COSTINESCU, LM. *Am asistat la discuția din comitet*. MAIORESCU, D. V, 247. *Discuțiunea fu întreruptă prin cererea părintelui canonic ... de a citi o disertațiune*. ODOBESCU, S. I, 486. *O telegramă din Versailles ... anunță că joi Camera va începe discuțiunea asupra proiectului privitor la reformarea instrucțiunii superioare*. EMINESCU, O. IX, 109, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *În cercul „Societății literare” ... aveau loc discuții asupra limbii*. DENSUSIANU, L. 287. *Chestiuni de alt ordin decât cel al*

echității se puneau de acum în discuția comunității. PĂCALĂ, M. R. 53. *Discuție nu poate fi decât numai cu privire ... la problema asimilării elementelor culturii apusene necesare poporului român*. IBRĂILEANU, SP. CR. 20, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a hotărât să se ia drept bază de discuție fiecare din motivele invocate*. TITULESCU, D. 111. *Cel puțin pe mine mă amuzau enorm discuțiile de principii*. CAMIL PETRESCU, U. N. 29. *Era bine să alegem ... ca bază de discuție această lucrare*. NEGULESCU, G. 79. *Pentru prima dată, Mihail ... nu urmărea planul rigid al discuției pe puncte*. E. IONESCU, E. 77. *Excesiva discuțiune din timpul nostru asupra fundamentelor eticii s-a transformat într-o critică a acesteia*. CIORAN, R. 75. *Discuția felului cum s-au făcut aceste culegeri în decursul timpului n-are rost decât dintr-un anumit punct de vedere, al filologilor*. SADOVEANU, O. XX, 69, cf. SCRIBAN, D. *O deplorabilă replică pe care vom încerca să o analizăm nu pentru importanța ei, ci pentru ocazia ce ni se oferă de a reveni asupra problemei în discuție*. STĂNILAOE, O. 98. *În cancelarie ... se iscă o discuție de specialitate*. CĂLINESCU, E. O. I, 121, cf. DL. *Nimeni, niciodată, n-a îndrăznit să-i pună în discuție un articol*. PEDA, DELIR. 336, cf. DM. *Aproape toți participanții la discuția amintită au confirmat existența stilurilor limbii*. VARLAAM - SADOVEANU, 28. *Discuțiile lingvistice erau purtate cu înverșunare în toate periodicele timpului*. IST. LIT. ROM. II, 502. *Alte modalități de manifestare a ficțiunii nu intră acum în discuție*. COTEANU, S. F. II, 14. *În încheierea discuțiilor ... a vorbit vicepreședintele*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 2/3. *În cercetarea interdisciplinară materialul de bază trebuie să provină din ambele domenii și discuția să se deplaseze succesiv în cele două sfere*. Z. MIHAIL, T. P. 35. *Legile sunt dispuse a se lăsa puse în discuție*. PLEȘU, M. M. 35. *În aceste condiții, magistrații Tribunalului Iași au aprobat efectuarea unei expertize topografice la locul cu pricina pentru a se identifica terenul aflat în discuție*. RL 2005, nr. 4 514. ♦ (Jur.; în forma *discuțiune*) Examinare a bunurilor debitorului principal, care poate cere să depună o cautiune pentru a se descărca de obligații. *Garantele judecătorești nu poate cere discuțiunea averii debitorului principal*. HAMANGIU, C. C. 419.

2. Schimb de păreri, de vederi; convorbire, conversație, (rar) discutare (2). *Fără a fi erudit, avea cunoștinți variate și amândoi țineau dese discuții, mai ales teologice*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 152, cf. NEGULICI. *Negăsind argumente solide ca să combat pe acel strein, mutai discuțiunea pe alt tărâm*. FILIMON, O. II, 13, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *În discuții orice-ar zice - lasă-i, dă-le lor dreptate*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 78, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Sară de sară auzea ... discuții asemănătoare*. AGÎRBICEANU, S. 470. *Discuția a fost imposibilă*. IBRĂILEANU, A. 67, cf. RESMERIȚĂ, D. *În felul acesta își da părerea în toate discuțiile dintre noii săi prieteni, avocați cu renume sau profesori universitari*. M. I. CARAGIALE, C. 141, cf. CADE. *Lângă el, la masă, discuția era în toi*. REBBEANU, R. I, 222. *Ați transpus discuția noastră pe un teren atât de delicat*. EFTIMIU, N. 11. *Orice discuție este pentru el o tortură*. C. PETRESCU, C. V. 11. *O educație seculară i-a învățat să aprecieze farmecul discuției și să înlăture asperitățile de limbaj*. COCEA, S. I, 63. *Discuțiile dintre Mircea și Dănuț ... erau fără sfârșit*. TEODOREANU, M. II, 61, cf. SCRIBAN, D. *Cu fanaticii și cu demenții discuția este inutilă*. CONSTANTINESCU, S. III, 209. *Amânați discuția, trebuie să plec*. VINEA, L. I, 42. *Flora ... se amestecă în discuția lor*. DEMETRIUS, A. 337. *Tăcu ... nedoritor să înceapă cu cârmaciul o discuție teologică*. TUDORAN, P. 270, cf. DL. *A luat parte la discuție fără să se amestece prea mult, spunând ... din când în când câte un cuvânt*. PEDA, I. 99, cf. DM. *Discuțiile nu se potoliră decât foarte târziu*. BARBU, G. 156. *Istoria cu borcanul se trăgea dintr-o discuție la telefon cu fosta mea prietenă*. CĂRTĂRESCU, N. 34. *Elementele biografice propriu-zise sunt adunate din discuții cu actualii urmași ai ilustrelor figuri de altădată*. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. ♦ *Conversație animată, în contradictoriu, asupra unui subiect sau asupra unei teme; controversă, dispută* (1), ceartă, (învechit) rezonament (2). *Nu vom primi ... în foaia noastră discutii ce ar pute să se schimbe în vrajbe*. DACIA LIT. XI/5, cf.

ARISTIA, PLUT., COSTINESCU. *Din discuție răsare scânteia adevărului.* CARAGIALE, O. III, 49, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Se născu o discuție vehementă între fiu și tată.* AGÎRBICEANU, A. 110. *Discuția se aprindea din ce în ce, făgăduind să nu se isprăvească niciodată.* REBREANU, I. 154, cf. CADE. *După plecarea prietenului se iscăse o discuție aprinsă.* C. PETRESCU, C. V. 98. *Într-o discuție aprinsă ofițerii se căsneau să afle motivul panice.* BRĂESCU, V. 76. *În mijlocul discuției înfierbântate nu se mai auzea nimic.* COCEA, S. I, 116. *Era pus în cunoștință despre discuțiile aprinse.* MOROIANU, S. 122, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Asist, cam de jumătate de ceas, la o discuție aprinsă.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 19. ♦ L o c . a d v . **Fără discuție** = fără îndoială; negreșit (2), indiscutabil. *Curtea l-a condamnat la moarte în unanimitate, fără discuție, atât a fost de vădită crima.* REBREANU, P. S. 17. *Fără discuție, mergeți cu noi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 85. *Ea a primit, fără discuție, obosită, ... rugându-se ca un copil s-o însoțesc.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Aușelul de pădure este fără discuție „avicelus” – pasăre mică a romanilor.* BĂCESCU, PĂS. 349. *Listele de angajați erau aprobate, fără discuție.* ARGHEZI, S. XI, 74, cf. M. D. ENC. *S-a vorbit în termeni elogioși despre un alt cercetător plin de merite, atestate fără discuție.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 3/11. *Fără discuție, pot exista și momente când apa vine mai greu.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16, cf. DEX. *Fiecare dintre funcționari se întrecea a da ordine cât mai încordate, pentru a face pe percepatori să achite fără nicio discuție rămășițele ce le mai aveau în întârziere.* SNOAVA, I, 237. ♦ E x p r .

Nu (mai) încapă discuție = desigur, în mod sigur. *În privința asta nu mai încapă discuție.* REBREANU, I. 74, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
- Pl.: *discuții*. - Și: (astăzi rar) **discuțiune**, (învechit) **discuție**, **discușiune**, **discușiună** (IORGOVICI, ap. URSU, Î. L. 291) s. f.
- Din fr. **discussion**.

DISCUȚIUNE s. f. v. **discuție**.

DISCUVIINȚĂ vb. I v. **descuviința**.

DISDEĂ s. f. = **ghizdea**. *De aceea a pus la oameni ca să curățască ... izvorul din poieniță ... să facă un fel de fântână ... și să-i puie disdele.* MARIAN, T. 281. *Lobdele (disdelele) fântânei.* id. NA. 125, cf. PĂRVESCU, C., TDRG, PAMFILE, D.

DIS-DE-DIMINEĂȚĂ adv. Foarte de dimineată, în zorii zilei; (rar) dis-de-dimincioară. *Dâns-de-demâneată sculă-se Iacov și luo acea piatră.* PO 95/24. *Dez-dimeneată ... au ajuns oastea a lui Simion-Vodă supt acela târgșor.* M. COSTIN, O. 55. *Des-de-dimineata trăbuie să te scoli spre vânarea lor [a târâtarilor].* ÎNV. POM. 153/11. *Dizi-de-dimineată și le acorda [ceasurile].* HELIADE, O. I, 126. *A doa zi dis-de-dimineată îi adusă la veziru.* GORJAN, H. I, 61/33. *Sunteți bine dispus astăzi ... des-demineată aveți figura zâmbitoare.* CONV. LIT. IV, 293. *Dânzi-de-dimineată, feciorul de împărat ... își luă ziua bună de la maică-sa.* ODOBESCU, ap. CADE. *A doua zi Genarul plecă iarăși des-dimineată la vânătoare.* EMINESCU, P. L. 15. *Pohoța de babă ... a doua zi des-dimineată o scoate iarăși din odaia împăratului [pe necunoscută].* CREANGĂ, O. 52. *Simina, fată harnică, se sculase des-de-dimineată.* SLAVICI, O. I, 223. *Să ne odihnim puțin ... și mâine dis-de-dimineată să fim gata.* ISPIRESCU, L. 6. *A treia zi dis-de-dimineată, opt slujitori au venit cu poruncă domnească.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 133. *Dez-de-dimineată avea gust de sfadă.* CONTEMPORANUL, V, 103. *Se scoală fetele și femeile dis-dimineată și încep felurite lucruri.* GOROVEI, CR. 5. *Se duce mâne dis-de-dimineată să-i vestească.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 141, cf. CADE. *Le-am spus că voi petrece noaptea în celălalt sat, spre a fi dis-de-dimineată la primărie.* GALACTION, O. 381. *Mi-am făcut planul să mă scol dis-de-dimineată și să-mi umplu o dată pieptul cu parfumul pur al florilor.* COCEA, S. I, 154. *Să încep slujba dis-de-dimineată?* SADOVEANU, O. XIII, 86. *Plecăse ... dis-de-dimineată.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Zic să adunăm mâine satul dis-de-dimineată, să pornim răscoala.* STANCU,

D. 127. *A venit ... dis-de-dimineată când acesta abia se sculase.* BENIUC, M. C. I, 47, cf. DL. *Mâine dis-de-dimineată o să vie.* PEDA, M. 28, cf. DM. *Se făcu o sfeștanie mare, dis-de-dimineată.* BARBU, PRINC. 250. *Iarna, dis-de-dimineată, ca un fel de ceasornic deșteptător, răsuna strigătul salipiului.* MAGAZINIST. 1967, nr. 6. 20. *S-a prezentat la serviciu dis-de-dimineată.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 17, cf. DEX. *Toată presa a așteptat dis-de-dimineată pe holurile Spitalului Universitar de Urgență București primele declarații privind starea de sănătate a șefului statului.* RL 2006, nr. 4 917. *Apoi, hai des-de-dimineată acasă, că am lucru cu caii.* RETEGANUL, P. III, 28, cf. ALR I 194, ALR SN v h I 495. *Plecat-au plecat, Din cutare sat, Des-de-dimineată.* ANT. LIT. POP. I, 310.

- Și: (învechit și regional) **des-de-dimineată**, **dez-de-dimineată**, (învechit) **dins-de-dimineată** (CADE), **dinzi-de-dimineată** (ib.), **des-dimineată**, **des-demineată**, **dez-dimeneată**, **dâns-demineată**, **dânzi-de-dimineată**, (regional) **diz-de-dimineată** (ALR I 194/596, ALR SN v h I 495), **dis-dimineată**, **dez-dimineată** (ALR I 194/401, 406, 424, 516, 526, 530, ALR SN v h I 495), **desnîță** (GOROVEI, CR. 171), (învechit, rar) **dizi-de-dimineată** s. f.

- **Dis** (probabil cu sensul de „jumătate”) + **de**¹ + **dimineată**.

DIS-DE-DIMINECIOARĂ adv. (Rar) Dis-de-dimineată. *Eu des-de-dimincioară o luam de-a lungul pârâului după mlădițe de răchită.* PĂUN-PINCIO, P. 104, cf. DL, DM.

- Și: **des-de-dimincioară** adv.

- **Dis-de-dimineată** + suf. **-ioară**.

DIS-DE-NOAPTE adv. (Învechit și regional) În partea de sfârșit a nopții; spre dimineată, v. **d i m i n e a ț ă** (I I), de (cu) noapte, v. **n o a p t e** (I I). *Feace drept acea Moisi doo table de piatră cum era acelea dentâniu și sculându-se dens-de-noapte mearse sus pre munte, cum Domnul lui [!] lăsase, ducând cu sine tablele.* PO 293/23. *Dez-de-noapte într-așternut încă [fiind] Mihai-Vodă, au venit doi căpitani neamfi.* M. COSTIN, O. 56, cf. FORM. CUV. I, 222, ALR SN v h I 495/876.

- Și: (învechit) **dez-de-noapte**, **dens-de-noapte**, (regional) **diz-de-noapte** (ALR SN v h I 495/876) adv.

- **Dis** (probabil cu sensul de „jumătate”) + **de**¹ + **noapte**.

DISDIAPAZÓN s. n. (Învechit; în muzica greacă antică) Nume dat dublei octave. **V. d i a p a z o n** (3). *Glasul întâiu întrebuițează scara diatonică a diapasonului și a disdiapasonului.* PANN, G. M. 35/5, cf. D. MUZ.

- Scris și: **disdiapason**. - Pl.: **disdiapazoane**.

- Cf. **d i a p a z o n**.

DIS-DIMINEĂȚĂ adv. v. **dis-de-dimineată**.

DISEARĂ adv. În seara zilei curente; astă-seară. *S-au întors deseară la Cetățuie, unde-i era doamna.* NECULCE, L. 271. *Diseară ne vom aduna cu toții, la un loc.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Să veniți la ceai dăseară.* în PR. DRAM. 99. *Nu lăsa pe desară ceea ce poți sfârși dimineata.* BUZNEA, F. 5/26. *Banii și se vor număra diseară pe orice preț vei cere.* CR (1839) 116²/30. *Nu-i dau pe fii-mea s-o ia diseară cu dânsa.* MILLO, în PR. DRAM. 318. *Să te gătești ca să mergem desară în adunarea ce Ladi V. a hotărât înadins să dee astăzi.* ALECSANDRI, O. P. 305. *Fata mea are să se culce desară unde se culcă totdeauna.* CREANGĂ, P. 265. *Deseară, pe la zece, ne vedem.* SLAVICI, O. I, 343. *Diseară ... vom fi în București.* MACEDONSKI, O. III, 21, cf. TDRG. *Am până diseară patru ceasuri înaintea mea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 74. *Desară, după cină, ne apucăm de cusut.* AGÎRBICEANU, S. 15. *Deseară la șese sunt la d-voastră.* HOGAȘ, DR. II, 52. *Diseară trebuie să facem o plimbare de adio.* IBRAILEANU, A. 196. *Voi deschide diseară cartea lui Carlyle.* C. PETRESCU, S. 248. *Titu ardea de nerăbdare să se*

pregătească pentru întâlnirea de diseară. REBREANU, R. I, 30. *Diseară îți dau zece mii!* EFTIMIU, N. 45. *Diseară (ah, dacă ai ști cum aștept să se facă nouă seara, ca să viu la d-ta).* CAMIL PETRESCU, P. 101. *N-o să putem ieși diseară.* BRĂESCU, O. I, 240. *Stai cu el de vorbă după prânz sau diseară.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 190. *Desară se pișcă lumina lunii.* SADOVEANU, O. IX, 417. *Spuneți-mi, domnișoară, zise gângav în deschizătura ușii ..., sunteți liberă diseară?* ARGHEZI, S. XI, 41. *Diseară am să-i cânt la pian!* CĂLINESCU, E. O. II, 208. *O să te odihnești diseară, după îngropare.* STANCU, M. I. 64. *Când îmi dai cheia? ... deseară, la opt.* BENIUC, M. C. I, 129. [Copiii] *au să aibă febră diseară, tușind așa, cu energie.* DEMETRIUS, A. 30. *Diseară n-ai unde să dormi!* TUDORAN, P. 25. *Să sărbătorim evenimentul ... diseară.* PREDĂ, I. 93. *Bucăți o fac până diseară!* BARBU, PRINC. 296. *Vii diseară la mine.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16, cf. ALR SN III h 766/272, ib. h 768, ALRM SN II h 585, ib. h 586. *Bună seara, măi căprare! Nu mă găzduiești deseară?* FOLC. OLT. - MUNT. II, 243. *Fa lelițo, leagă-ți câinii, Că diseară viu la tine.* FOLC. MOLD. I, 110. *Aș veni desară la voi, dar mi-e rușine de câni, se spune când cineva refuză o invitație nemotivată.* Cf. ZANNE, P. I, 376. ♠ L o c . a d v . În **deseară**, v. î n d e .

- Și: **deseără**, (popular) **desără** adv.

- **De¹ + seară**.

DISECĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică plante, cadavre, părți ale unui organism) A tăia, a separa în mod sistematic în vederea studierii structurii în toate amănunțele. Cf. AR (1837), 231, ap. TDRG², NEGULICI. *Am disecat partea rămasă a buzei superioare.* TURNESCU, C. 2¹/20, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *I-a disecat corpul și i-a desenat mușchii pentru a-i păstra cât mai exact memoria.* OȚEȚEA, R. 282. *Am jupuit și disecat cu atenție acest șoim.* LINȚIA, P. II, 137, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Peste tot se vedeau resturi de crani de adulți, disecate științific.* RL 2005, nr. 4 798. ♠ F i g. *Voi diseca trupul închisorii.* COCEA, S. I, 146. (A b s o l.) *Disecția părților aderente. Aci trebuie să disecăm cu mai multă luare aminte.* TURNESCU, MED. OP. 22¹/23. ♠ R e f l. p a s. *S-au disecat (tăiet) trupul [elefantului].* AR (1838), 433¹/26. ♠ F i g. A analiza, a cerceta atent, minuțios pentru a scoate în evidență caracteristici sau aspecte ascunse, necunoscute. *Victor Hugo cunoaște ... toate doctrinele și le cerne; cunoaște inima omului, disecând-o în toate îndoiturile.* HELIADE, O. II, 411, cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Cu vremea voi diseca aceste noțiuni până acolo până unde ar ajunge pentru trebuința metodologiei.* EMINESCU, O. XIV, 400. *Săturați de visuri albe, disecăm orice avânt.* MILLE, V. P. 77, cf. DDRF. *Agonia bietului episcop ... era întinsă, depănată, disecată cu o ferocitate de cioclu înrăit.* SĂM. I, 140, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Când diseci opera de artă ... atunci faci critică științifică.* IBRĂILEANU, SP. CR. 62, cf. RESMERIȚĂ, D. *A diseca o carte.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Dragomirescu disecă macabeul literar până în cele mai neînsemnate nervuri.* LOVINESCU, S. I, 162. [Spectatorii] *disecară pe interpreți amănunțit, sărind însă cu toții pe Nadina și pe Brumarul.* REBREANU, R. I, 266. *Legende au fost urmărite, analizate și disecate, reduse la un țesut de contradicții și anacronisme.* BRĂȚIANU, T. 13, cf. DL, DM. *În psihologie caracterul uman este disecat în componentele, în elementele sale.* CF 1961, nr. 1, 46. *Concepția „analitică” ... disecă un autor ca să-l studieze în detaliu.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/10. *Prin umanismul și voluptatea constructivă, prin luciditatea cu care și disecă nemilos propria-i clasă, ... Ioanide face trecerea între două lumi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 5/1. *Politicienii disecă reformele din unghi partizan.* RL 2005, nr. 4 803.

- Prez. ind.: **diséc** și (învechit) **disechez** (GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU). - Și: (învechit) **desecă** vb. I. PONTBRIANT, D.

- Din fr. **disséquer**.

DISECĂRE s. f. Acțiunea de a d i s e c a și rezultatul ei; disecție. Cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♠ (Geol.)

Acțiune de fragmentare a unei suprafețe plane (câmpie, platou etc.) prin procesul de formare a ravenelor sau printr-o rețea densă de văi. Cf. DN³. ♠ F i g. Analiza minuțioasă a unei opere literare, a unui fapt de limbă etc. *Un nou metod de cercetare este somnambulismul și hipnotismul, cu aceste două se pot face adevărate desecări ale spiritului omenesc.* CONTEMPORANUL, IV, 697. *Se îndeletnicește cu disecarea, analiza faptelor și spiritului uman.* LUC. II, 98. *Critica d-lui Maiorescu ... este mai mult afirmare de principii teoretice decât disecare de opere.* IBRĂILEANU, SP. CR. 64, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Primul fel de analiză dă randament la clasele mai mici, obișnuindu-i pe elevi cu disecarea faptelor de limbă și stil și cu aprecierea valorilor lor contextuale.* LL 1974, nr. 1, 19. *O epopee ... alcătuită mai ales din trăiri și din disecări.* V. ROM. august 1975, 30, cf. DEX, DN³. *Această manie alexandrină a veșnicei disecări a enunțurilor ... ne face din ce în ce mai șubrezi ca oameni de cultură.* PLEȘU, M. M. 106.

- Pl.: **disecări**. - Și: (învechit) **desecăre** s. f.

- V. **diseca**.

DISECĂT, -Ă adj. Care este tăiat, spintecat prin disecție. Cf. COSTINESCU, DDRF. *Exemplarele disecate ... aveau 3/5 din rânze pline cu ... jir.* BĂCESCU, PĂS. 305.

- Pl.: **disecați, -te**.

- V. **diseca**.

DISECATÓR, -OÁRE s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană care disecă. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: **disecatori, -oare**.

- **Diseca** + suf. **-(a)tor**.

DISECĂȚIE s. f. (Anat.; învechit) Disecție. *Scoasă din buzunar o cutie cu instrumente de disecație (despintecare).* CALENDAR (1856), 60/25, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Prin oarecare disecațiune încăi mintală să-i facă analiza ca să afle cum este compus sau mai bine cum se cuvine a fi compus ca să poată produce sonorile cerute.* HELIADE, O. II, 372.

- Pl.: **disecații**. - Și: **disecațiune** s. f.

- Din it. **dissecazione**.

DISECAȚIÚNE s. f. v. **disecație**.

DISÉCT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este tăiat (prin disecție); despărțit în două. Cf. LM. *Foi disecte.* GRECESCU, FL. 304.

- Pl.: **disecți, -te**.

- Din lat. **dissectus, -a, -um**.

DISECTÓR s. m., s. n. 1. S. m. (Învechit, rar) Persoană care făcea disecții. Cf. ALEXI, W.

2. S. n. Instrument metalic folosit pentru disecția bronhiilor. Cf. D. MED.

3. S. n. (În sintagma) *Disector de imagini* = tub electronic al cărui catod, când este luminat, poate emite electroni. Cf. LTR², DN².

- Pl.: **disectori, -oare**.

- Din fr. **dissecteur**.

DISÉCȚIE s. f. Spintecare, despăcare a unui organism, urmată de separarea și analizarea metodică a părților lui, prin mijloace chirurgicale, în scopul studierii lor anatomice sau al realizării unei operații (2); disecare. Cf. NEGULICI. *Disecția părților aderente.* TURNESCU, MED. OP. 22¹/21, cf. COSTINESCU, LM. *Voia să învețe medicina, dar disecțiunile anatomice fiindu-i prea antipatice, a trecut la Filosofie.* MAIORESCU, CR. II, 331. *Un student ... trebuie să urmeze pe săptămână patru ceasuri la fizică, ... șese la disecție.* CONTEMPORANUL, III, 223. *Poetul nostru nu se putea deprinde cu analiza de sânge și cu disecțiile anatomice.* CONV. LIT. XX, 164, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI,

w. *Gazda i-a spus că n-a mai văzut băiat așa silitor ... iar profesorul că are mare îndemănare la diseceție.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 126, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Asista adesea la cursul de medicină ... urmărind cu interes disecețiile de cadavre bărbătești și femeiești.* CĂLINESCU, E. 164, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Pentru a asigura ... buna însușire a cunoștințelor, elevii au fost puși în situația de a executa ei înșiși diseceția crapului.* GI 1962, nr. 652, 4/4, cf. DER, DN². *Medicii ... cumpărau cadavrele supliciaților, pentru disecețiile interzise ... de biserică.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 45, cf. D. MED., DEX. ◇ *Sală (sau învechit amfiteatru ori masă) de diseceție (sau de diseceții) = sală, amfiteatru unde (sau masă pe care) se disece cadavre (într-o morgă sau într-un institut de învățământ). Apa distilată prea curată lăsa din sine ... un miros neplăcut, și se turbura când se ținea într-un amfiteatru de diseceții.* MARIN, PR. I, 63/34. *În sala de diseceție zăceau 50 de cadavre carbonizate cu totul.* EMINESCU, O. XII, 429. *Și ce? N-au să mă ducă pe masa de diseceții?* MACEDONSKI, O. I. 44. *Dar ca-n sala de diseceții de-i strâmba ... vina nu-i a mea.* MILLE, V. P. 77, cf. DDRF, TDRG. *Știam că bolnavul nu va mai găsi alt sfârșit decât ... pe masa de diseceție.* C. PETRESCU, S. 190. *Lua două cornuri ... să le mănânce după ce ieșea din sala de diseceție.* CAMILPETRESCU, T. III, 54. *O pată de cerneală pe mozaicul din sala de diseceție.* KLOPȘTOCK, F. 153. *Frecventează sălile de diseceție ale Școlii de Medicină, pentru a-și însuși pe deplin anatomia.* OPRESCU, S. 112, cf. DL, DM. ◇ F i g. *O altă idee a romanului, de egală importanță cu diseceția lumii vechi, o reprezintă străduința noii clase sociale de a se ridica la înțelegerea operei de artă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 5/3. ◆ Cercetare minuțioasă. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

- Pl.: diseceții. - Și: (învechit) **disecețiune** s. f.
- Din lat. **dissectio**, -onis, fr. **dissection**.

DISECȚIUNE s. f. v. **diseceție**.

DISECUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A diseca. (R e f l. p a s.) *Spre cercetare s-au desecuit (spintecat) în dreapta partea pieptului.* AR (1837), 231²/27.

- Prez. ind.: **disecuiesc**. - Și: **desecuí** vb. IV.
- **Diseca** + suf. -uí.

DISEMINĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) împrăști (în toate părțile), a (se) risipi (1). Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. *La examenul obiectiv, se constată ... raluri ... sibilante diseminate pe toată aria pulmonară.* DANIELOPOLU, F. N. II, 204. *Culorile galben, brun sau roșu pe care le au rocile se datorează de cele mai multe ori firelor de limonit, care sunt diseminate în ele.* GEOLOGIA, 15, cf. SFC III, 9, DN², DEX. *În unele sate, puful, cu ajutorul cărui sunt diseminate fructele ..., se pune pe răni.* BUTURĂ, EB. I, 51. ◇ F i g. *În corpul acestei microstructuri sânt diseminate direct sau metaforic reflecții care configurează, alături de reflecțiile din subsol, o adevărată teorie a romanului.* LL 1972, nr. 3, 421. *Implicând multă afectivitate serenă și o logică picturală diseminată în toate componentele imaginii expresive, Ion Musceleanu își continuă ... destinul artistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 18/4. ◆ T r a n z. S p e c. (Complementul indică semințe; subiectul este vântul) A împrăști, a răspândi (1) pe cale naturală. *Semințele ... sunt diseminate ... primăvara următoare și mai ales de vânturile de dimineață și uscate.* ENC. AGR. IV, 44.

- Prez. ind.: **diseminez**.
- Din lat. **disseminare**, fr. **disséminer**.

DISEMINĂRE s. f. Acțiunea de a (se) disemina și rezultatul ei; împrăștiere, răspândire (1) (în toate părțile); (rar) diseminație. Cf. DL, DM, DN², SFC IV, 312, DEX. *Activități de culegere și diseminare a informației.* RL 2005, nr. 4 624. ◆ Spec. Răspândire pe cale naturală a semințelor, a fructelor, a polenului etc. (în momentul maturizării lor). Cf. DS. *Capacitatea de diseminare depinde atât de*

factori caracteristici speciei, cât și de condițiile mediului ambient. LTR², cf. DL, DM, DN², DEX. *Experții UE atrag atenția asupra riscurilor diseminării necontrolate a plantelor.* RL 2007, nr. 4 999. ◆ Răspândire în organismul unei ființe a agenților unei boli. Cf. DER, D. MED., DEX, DN³. ◆ Mod de repartizare a mineralelor într-un zăcământ. *Felul diseminării influențează metoda de exploatare prin succesiunea regulată sau variată a șantierelor de abataj succesive, ca și prin volumul mai mare sau mai mic al lucrărilor de cercetare.* LTR², cf. DN².

- Pl.: **diseminări**.

- V. **disemina**.

DISEMINĂT, -Ă adj. Care este răspândit în toate părțile; împrăștiat, risipit² (1). Cf. LM. *Dispoziția fasciculelor liberovasculare ... este diseminată și foră ordine.* GRECESCU, FL. 8, cf. ȘĂINEANU, D. U., DS. *În masa șisturilor verzi se găsesc diseminate particule fine de cenușă vulcanică bazică.* ONCESCU, G. 65, cf. DEX-S. *De unde bani pentru aparatură care să depisteze chiar și herniile diseminate?* RL 2006, nr. 4 919.

- Pl.: **diseminați**, -te.

- V. **disemina**.

DISEMINĂȚIE s. f. (Rar) Diseminare. Cf. DN³.

- Pl.: **diseminații**.

- Din fr. **dissémination**.

DISENDERIE s. f. v. **dizenterie**.

DISÉNSIE s. f. v. **disensiune**.

DISENSIUNE s. f. Neînțelegere sau ceartă cauzată de nepotrivirea de sentimente, de interese, de păreri etc.; dezacord (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D. *N-a întârziat a izbucni o crâncenă disensiune între fiii săi.* HASDEU, I. C. I, 24, cf. COSTINESCU, LM. *Disensiunea amenința să producă o ruptură.* MAIORESCU, D. I, 69. *Cu toată disensiunea care desparte pentru moment Austria de România, ... credem că e o necesitate politică ca între Viena și București să existe relații bune.* EMINESCU, O. XIII, 322. *Parcă guvernul liberal stă să nu mai stea. Îi frământă disensiuni ... foarte adânci.* CARAGIALE, O. VII, 81, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Alcătuiau un stat bine încheșat, care, cu toate invaziile străine și disensiunile interne, se menținea pe același întins teritoriu.* PÂRVAN, G. 82, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 156. *Opoziția profită de nepuțința guvernului pe care-l preocupă micile și eternele disensiuni personale.* REBREANU, R. I, 262. *Ar fi fost imposibil ... să nu creeze disensiuni de mare importanță la un moment dat.* TITULESCU, D. 91, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Drumul țiganilor ... este lung și mereu întrerupt din pricina diferitelor împotriviri, disecții și disensiuni.* IST. LIT. ROM. II, 73, cf. DN². *Spionii lor acționau ... în armata greacă pentru a produce disensiuni.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 9, 68, cf. M. D. ENC., DEX. *Competiția pentru posturile din administrația locală și centrală a accentuat aceste disensiuni.* RL 2005, nr. 4 516.

- Pronunțat: -si-u-. - Pl.: **disensiuni**. - Și: (învechit, rar)

disénsie s. f. ALEXI, W.

- Din lat. **dissensio**, -onis, fr. **dissension**.

DISENTIMENT s. n. (Livresc) Diferență de sentimente, de păreri. Cf. COSTINESCU, LM. *Acestea sunt afaceri de un interes general cari nu pot fi regulate decât de către Europa întreagă și cari n-ar putea fi obiectul unui disentiment serios între puteri.* EMINESCU, O. XI, 72, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Sforțările lui [Metternich] au fost ajutate de disentimentul care exista, cu privire la politica orientală, între țară și unii membri ai cabinetului său.* OȚETEȚA, T. V. 337, cf. DN³.

- Pl.: **disentimente**.

- Din fr. **dissentiment**.

DISEPÁL, -Ă adj. (Despre caliciu) Care are două sepale; (despre flori, plante) care are caliciul format din două sepale. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *disepali, -e*.
- Din fr. *disépale*.

DISÉRT, -Ă adj. (Livresc) Care se exprimă cu ușurință și elegant. Cf. LM. *Un nou moment ... îl rezumă Pompiliu Eliade, critic disert, amabil, aș zice chiar amator, de fluentă expresie franceză și de zonă mondenă.* CONSTANTINESCU, S. II, 112, cf. DN³.

- Pl.: *diserți, -te*.
- Din lat. *disertus, -a, -um*, fr. *disert*.

DISERTÁ vb. I. l n t r a n z. (Livresc) A face o disertație; a ține un discurs. *A diserta și a disputa asupra limbei noastre.* FM (1847), 3¹/16, cf. NEGULICI. *Din toți oratorii însă câți au dissertat despre afacerile profesionale și în parte naționale niciunul nu a produs în acel Senat o impresiune atât de vie ca discursul baronului Petrino.* BARIȚIU, P. A. III, 12, cf. STAMATI, D. *Cu multă artă și talent Cesaru a venit să deserteze înaintea aceștii adunări despre vieață și moarte.* TEULESCU, C., 81/24, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. III, 216. *Asupra acestui punct D-sa a disertat c-o precizie eminentă.* CONV. LIT. V, 69, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest publicist necinstit s-a pus să diserteze asupra unei schițe din volum.* LOVINESCU, S. I. 172. *Un candidat sau o candidată poate diserta mulțumitor despre judecări sau sentimentul estetic.* I. BOTEZ, B. I, 29, cf. SCRIBAN, D. *Lui Pomponescu, posibilitatea de a diserta despre chestiuni subtile îi făcea mult bine suflatesc.* CĂLINESCU, B. I. 353, cf. DM, DN², DEX².

- Scris și: *disserta, dizerta*. - Prez. ind.: *disertez*. - Și: **desertá** vb. I.

- Din lat. *dissertare*, fr. *dissertar*.

DISERTÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d i s e r t a și rezultatul ei; disertație. Cf. PONTBRIANT, D. *Avea de gând să scrie o disertare asupra poeziilor noastre populare.* CONV. LIT. IV, 365.

- Pl.: *disertări*.
- V. *diserta*.

DISERTATÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit) Persoană care vorbește despre un subiect dat, care ține o disertație. *Aceștii nefericite păreri a ținea parte se vede și disertator despre săcui în adunările științitoare (în anul 1827).* T. AARON, S. A. 33/11, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM.

- Pl.: *disertatori, -oare*.
- Din lat. *dissertator*.

DISERTÁȚIE s. f. Expunere (scrisă sau orală) în care se tratează o problemă dintr-un domeniu oarecare în mod științific și amănunțit; expunere asupra unei chestiuni, asupra unei opere etc. în care se dezvoltă o idee filozofică sau morală. *Despre Ștefan-Vodă scrie ... în disertația cea pentru căile pre care se poate da războiului asupra turcului.* MAIOR, IST. 82/13. *Meargerea înainte spre ... iscusirea nații fi noastre, prin disărțății și cuvântări istoricești foarte se ajutoarește.* T. AARON, S. A. 9/13. *Înr-o deosebită disertație voi arăta ce este limba.* CR (1829), 122¹/12. *Băgări de seamă și disertații literare ... vor fi priimite cu bucurie de către Comitetul Filarmonic.* GTN (1835), 2¹/20. *A scris în limba grecească și arabă mai mult de 40 disertații împotriva iudeilor.* ASACHI, L. 17²/22. *Toți ... carii au cetit disertația dumnealui s-au scandalizat.* FM (1843), 81²/27, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Mulți literați români au făcut feluri de disertații asupra începutului și a construcției limbei noastre.* NEGRUZZI, P. T. 310/26. *În anul 1835 o disertație asupra robiei s-a trimis cenzorului.*

BOLLIAC, O. 55, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cauza ce m-a silit ... să adopt ca subiect al acestei disertațiuni mișcarea literară este ... legitimă.* MACEDONSKI, O. IV, 3. *Sesiunea ... Academiei ... care a ocupat aproape întreaga lună martie a anului 1887 s-a deosebit mai ales prin cetirea unui mare număr de disertații interesante din partea membrilor ei activi.* CONV. LIT. XXI, 93, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pentru cunoașterea părerilor filologice ale lui Petru Maior trebuie să ne adresăm la cele două „Disertații” publicate [de el].* DENSUSIANU, L. 54. *După ce disertația, destul de lungă, se sfârși, ei începură să povestească.* AGÎRBICEANU, L. T. 327, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mihai se sili să asculte această vertiginosă și perfidă disertație de geografie, istorie și folclor.* C. PETRESCU, I. I, 7, cf. SCRIBAN, D. *Estetica simpatiei lui ... pe care de altfel Vlahuță îl și citează către sfârșitul disertației sale.* VIANU, A. P. 194. *Discuția a fost aprinsă în timpul Renașterii și se citează o sumedenie de dizertații.* CĂLINESCU, I. 139. *Marele număr de fraze exclamative ... ne conduc ... către disertația oratorică.* L. ROM. 1953, nr. 1, 42. *Cervantes citea ... cu deosebită predilecție pe Baldasare Castiglione, ale cărui disertații din „Curteanul” se resimt categoric în „Don Quijote”.* LL 1955, nr. 1, 126, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 89, VARLAAM - SADOVEANU, 243, DER, DN², DEX. ♦ S p e c. Lucrare științifică susținută în public de autor, pentru dobândirea unui grad științific. Cf. TDRG, DL, DM, DN², M. D. ENC. *În disertația sa de doctorat ... taxează hegelianismul drept neștiințific.* V. ROM. iulie 1975, 28, cf. DEX. ♦ Temă dezvoltată de un elev sau de un student asupra unui subiect dat. Cf. CADE, DL, DM, DN².

- Pl.: *disertații*. - Și: (rar) **disartațiune, dizertățiune, dizertațiune** (DN³), (învechit) **disertăciune** (FM (1847), 10²/3), **disertățiune** (PONTBRIANT, D.), **disărțăție, desărțăciune** (STAMATI, D.) s. f.

- Din lat. *dissertatio, -onis*, fr. *dissertation*.

DISERTAȚIÚNE s. f. v. *disartație*.

DISERTĂCIÚNE s. f. v. *disartație*.

DISERTĂȚIÚNE s. f. v. *disartație*.

DISESTEZÍE s. f. Alterare a sensibilității. Cf. DN².

- Pl.: *disestezii*.
- Din fr. *dyssthésie*.

DISETÍNĂ s. f. v. *desetină*¹.

DISÉTNIC s. m. v. *desetnic*.

DISÉU s. n. (Învechit și regional) Degetar (I). Cf. ANON. CAR. 335, DR. IV, 151.

- Pl.: ?
- Din magh. *dészú*.

DISFÁCE vb. III v. *desface*.

DISFÁCERE s. f. v. *desfacere*.

DISFAGÍE s. f. (Med.) Dificultate la înghițire. *Bolnavul prezintă ... disfagie (greutate la înghițire).* BELEA, P. A. 392, cf. DER. *Disfagia ... poate fi provocată de o contracție spastică (spasm) a musculaturii esofagiene.* ABC SĂN. 132, cf. DN², D. MED., DEX.

- Pl.: *disfagii*.
- Din fr. *dysphagie*.

DISFAMILIARIZÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar, în opoziție cu f a m i l i a r i z a) A se înstrăina, a se îndepărta de ceva. *Am fi tăcut, cunoscând deja puterea răspânditoare de lumină din cetirea acestei traduceri, ce e departe de a ne familiariza cu spiritul*

originalului și aproape de a ne disfamilariza de limba noastră proprie. CONV. LIT. III, 265.

- Prez. ind.: *disfamilarizez.*
- Pref. *dis-* + *familiariza.*

DISFAVOÁRE s. f. v. defavoare.

DISFAVORITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care defavorizează. *A tractarisi și a-și dobândi oarecare tocmele mai puțin disfavoritoare.* AR (1829), 107¹/34.

- Pl.: *disfavoritori, -oare.*
- De la *disfavoare.*

DISFAZÍE s. f. (Med.) Tulburare a vorbirii; dificultate la vorbit; afazie. Cf. DN², D. MED.

- Pl.: *disfazii.*
- Din fr. *dysphasie.*

DISFĂCÁT¹ s. n. v. desfăcat¹.

DISFĂCÁT², -Ă adj. v. desfăcat².

DISFĂȘÁ vb. I v. desfășa.

DISFĂTUÍ vb. IV v. desfătui.

DISFIGURÁT, -Ă adj. v. desfigurat.

DISFIINȚÁ vb. I v. desființa.

DISFIINȚÁRE s. f. v. desființare.

DISFIINȚÁT, -Ă adj. v. desființat².

DISFIRÁ vb. I v. desfira.

DISFLORÍ vb. IV = deflora. *Critica învia în Grecia pe când disflorise deja frumoasa viață greacă în nemijlocita sa productivitate.* EMINESCU, O. XIV, 250.

DISFONÍE s. f. (Med.) Alterare a vocii datorată unor leziuni ale coardelor vocale, ale nervilor laringelui sau ale unor centri nervoși superiori. Cf. DER, DN², D. MED., DEX².

- Pl.: *disfonii.*
- Din fr. *dysphonie.*

DISFORÍE s. f. (Med.) Tulburare a dispoziției caracterizată prin tristețe profundă și frică, însoțită uneori de iritabilitate extremă și de agresivitate. Cf. DEX², DN³.

- Pl.: *disforii.*
- Din fr. *dysphorie.*

DISFORMÁ vb. I v. deforma.

DISFORMITÁTE s. f. v. diformitate.

DISFORTIFICÁ vb. I v. defortifica.

DISFRAZÍE s. f. (Med.) Schizofrenie. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *disfrazii.*
- Din fr. *dysphrasie.*

DISFRÂNÁRE s. f. v. desfrânare.

DISFRÂNÁT, -Ă adj. v. desfrânat.

DISFUNȚIE s. f. 1. (Med.) Tulburare funcțională a unui organ, a unei glande, a unui aparat sau sistem. Cf. DER, D. MED., DN³. *În medicină, sufixul „-ită” presupune un exces în funcționarea unui organ, o disfuncție prin exacerbare.* LICEANU, J. 77. *Unul din trei bărbați ... are probleme de disfuncție erectilă, se arată în cel mai complex studiu privind sexualitatea populației active din România.* RL 2006, nr. 4 879. ⇨ F i g. *Și aici apar disfuncții.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347.

2. Anomalie în funcționarea unei structuri sociale administrative, a unui proces etc. Cf. DN³, DEX². *Este interesantă reacția pieței la aiurelile și disfuncțiile procesului electoral.* RL 2004, nr. 4 487. *Exprimările confuze sau incomplete utilizate în textul actelor normative au creat disfuncții în privința aplicării dispozițiilor legale în domeniul culturii.* RL 2005, nr. 4 559.

3. (Tehn.) Reducere a adaptării sau integrării unui subsistem la sistemul din care face parte. Cf. DEX².

- Pl.: *disfuncții.*
- Din germ. *Dysfunktion*, fr. *dysfonction*.

DISFUNȚIONAL, -Ă adj. Care se referă la disfuncție. Cf. DN³.

- Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *disfuncționali, -e.*
- **Disfuncție** + suf. *-onal*. Cf. engl. *dysfunctional*.

DISFUNȚIONALITÁTE s. f. Lipsă de funcționalitate. *Timpul istoric nu duce automat ... la rezolvarea disfuncționalităților ... acumulate într-un stadiu sau altul al mișcării sociale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 19, cf. DN³. *O altă disfuncționalitate îi privește pe acționarii pentru care s-ar plăti contribuții de sănătate din valoarea dividendelor.* RL 2006, nr. 4 805.

- Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *disfuncționalități.*
- **Disfuncțional** + suf. *-itate*.

DISFUNDÁ vb. I v. desfunda.

DISFUNDĂTÚRÁ s. f. v. desfundătură.

DISGENEZÍE s. f. (Med.) Displazie. Cf. DN³.

- Pl.: *disgenezii.*
- Din fr. *dysgénésie*.

DISGEUZÍE s. f. (Med.) Alterare a simțului gustativ. Cf. DN³.

- Pl.: *disgeuzii.*
- Din fr. *dysgésie*.

DISGLOBULINEMÍE s. f. (Med.) Disproteinemie. Cf. D. MED.,

NDN.

- Pl.: *disglobulinemii.*
- Din fr. *dysglobulinémie*.

DISGRAFÍE s. f. (Med.) Tulburare manifestată prin dificultatea de a scrie corect, caracterizată prin inversiuni și deformări de litere și substituirii de cuvinte. Cf. D. MED., DN³, D. E. PSIH., DEX².

- Pl.: *disgrafii.*
- Din fr. *dysgraphie*.

DISGRAVIDÍE s. f. (Med.) Totalitatea manifestărilor patologice apărute în cursul gravidității; gestoză. Cf. DER, SFC III, 9. *Disgravidiiile trebuie tratate de la început, iar femeia trebuie să respecte regimul alimentar lipsit de sare, prescris de medic.* ABC SĂN. 319, cf. D. MED., DEX.

- Pl.: *disgravidii.*
- Pref. *dis-* + *gravidie*.

DISHIDRÓZÁ s. f. Afecțiune cutanată, dureroasă, caracterizată printr-o erupție cu vezicule pe mâini și pe picioare. Cf. DN³.

- Pl.: *dishidroze*.
- Din fr. *dyshidroze*.

DISIDÉMON s. m. (Învechit) Om superstițios; fanatic. *Desidemonie este o fiică din curvie a credinții. Și desidemonul un lunatic a credinții.* CUGETĂRI, II, 56^v/25. *Un crai evlavios poate fi un crai mare, dar un crai disidemon niciodată nu poate fi aceasta.* CANTACUZINO, N. P. 153^v/24. *Măcar că vederea acestor desidemoni care umplea aerul de ... gimete, rostind ale lor cumplite făgăduințe înfricoșă pe ascultători.* LEON ASACHI, B. 27/21. *Fanatici sau disidemoni ce se înecă în Ganghes, sau pre carii îi îngroapă de vii.* AR (1829), 130²/18, cf. CONTRIBUȚII, II, 109. ◆ (Adjectival) *De când văzui că își umple foile cu cazanii nu pociu să-l socotesc decât un om foarte disidemon.* CR (1839), 185¹/24.

- Pl.: *disidemoni*. - Și: **disidémon** s. m.
- Din ngr. *δεισιδαίμων*.

DISIDEMONÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre manifestări, despre creații etc. ale oamenilor) Superstițios; disidemonicesc. *Învățătură disidemonescă.* CANTEMIR, I. I. I, 14.

- Pl.: *disidemoneschi*.
- **Disidemon** + suf. *-esc*.

DISIDEMONICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre manifestări, despre creații etc. ale oamenilor) Superstițios; disidemonesc. Cf. GHERASIM, IST., în URSU, I. L. 320. *Întru acest chip fac disidemoniceștile idei o faptă ca aceasta ... care s-ar cuveni să o surgunească năravurile ceale bune.* MOLNAR, I. 30/5.

- Pl.: *disidemonicești*.
- **Disidemon** + suf. *-icesc*.

DISIDEMONÍE s. f. (Învechit) Superstiție, credință deșartă. *Desidemonie [=] Țărâmonii și aflările omenesti în loc de dumnezăiești cinstite.* CANTEMIR, I. I. I, 11. *Pilda easte a disidemoniifi], iară sfatul easte a micropsihii.* id. ib. 261. *Aceaste toate disidemonii au fost ale trecutei vremi, când nu se luminase lumea cu cunoștința adevărului.* MINEIUL (1780), în BV II, 257. *Desidemonie este urâtă de Dumnezeu. Și ia odihna de la oameni.* CUGETĂRI, II, 57¹/15. *Norod cumplit care lăcuie spre munți și care închina cu desidemonie pe tigri, pe șarpi.* IST. AM. 38^v/2. *Supărăstăciune, ce va să zică crezătorie deșartă, alții zic de pe grecie disidemonie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 232. *Până și în timpul răpaosului ei cu robie să supun desfătărilor, mândroasei ambiții dessidemoniei și lăcomiei.* LEON ASACHI, B. 61/18. *Prefăcută disidemonie este ocară și biciul neamului omenesc.* MOLNAR, I. 38/17. *O disidemonie (superstiție) de obște dărăpână toată vitejia grecilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 217/22. *Dezrădăcinarea prejudecăților și a disidemoniei.* ASACHI, I. 112/17. *Pentru desădemoniia [Titlu] (a. 1843).* CAT. MAN. II, 337, cf. GÁLDI, M. PHAN. 174, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 323, 356.

- Scris și: *dessidemonie*. - Pl.: *disidemonii*. - Și: **disidemonie, desidemonie, desădemonie** s. f.
- Din ngr. *δεισιδαίμωνία*.

DISIDEMONIÓS, -OÁSĂ adj. = **desidemonios**. Cf. IST. AM., ap. URSU, I. L. 53.

DISIDÉNT, -Ă s. m. și f., adj. 1. (Învechit) (Persoană, grupare etc.) care se abate de la dogmele religiei catolice; p. e x t. eretic. *Făcu pe Carol ... a iscăli întâia pace religioasă la 23 iulie 1532, cu condiție ca ... fiescare din părțile disidente să aibă toleranța credinței sale.* SĂULESCU, HR. II, 273/23. *În zilele acestuia izbucni certele dinlăuntru ... eclisiastice ațitate de catolici și iezoviți*

în contra necatolicilor, numiți disidenți, precum era ortodocșii și protestanții. id. ib. 449/16. *Disidenți să nomea în Polonia acii a căror cugetare despre religie nu să îmbina întru toate cu legiurile credinții catolice.* ASACHI, I. 345/29. cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. II, 228/18, COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. (Persoană, grupare etc.) care are păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea, organizația etc. din care face parte. *Disidenții noștri s-au unit cu conservatorii.* MAIORESCU, D. V, 46. *Dar pân-acum nu e dovedit că această influență va fi suficientă pentru a compensa defecțiunea elementelor liberale disidente, cari, dacă s-ar coaliza cu conservatorii, ar putea constitui față cu ministeriul o opoziție cel puțin supărătoare.* EMINESCU, O. XI, 274. *Un Alpar lipsește la disidenți.* CARAGIALE, O. III, 107, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Am văzut că a votat cu disidenții.* ARGHEZI, S. XI, 70. *Strindberg e disidentul absolut.* BLAGA, Z. 172, cf. DL. *Îl urau în mod sălbatic pe acest disident trădător.* PREDĂ, DELIR. 85, cf. DM. *Cum mai arăta fostul ministru al Justiției și dezidentul liberal?* BARBU, I. I, 71. *Își denumea gruparea sa disidentă.* IST. LIT. ROM. III, 460, cf. DN². *În noul guvern să fie admiși și reprezentanți ai grupărilor dizidente.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 8. *Se va pune rău și cu dizidentul Junimii literare, cu Mihail Dragomirescu, minimizându-i „Critica dramatică”.* LL 1973, nr. 4, 710, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Persoană, grupare etc.) care critică ordinea socială, autoritatea statală din fostele state comuniste; opozant (2). *Și-a folosit cunoștințele despre România pentru a ajuta disidenți politici ce scăpau de sub regimul comunist.* RL 2005, nr. 4 528. *Nu există nici centre rivale de putere sau regiuni disidente ... care să poată fi strivite doar prin forță.* id. nr. 4 803.

- Pl.: *disidenți, -te*. - Și: (rar) **dizidént, -ă, dezidént, -ă**, (învechit) **desidént, -ă** s. m. și f.
- Din fr. **dissident**, lat. **dissidens, -ntis**.

DISIDÉNTĂ s. f. Deosebire de opinii față de colectivitatea, de organizația etc. din care face parte; sciziune, dezacord (1). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG². *Aceste împrejurări dovedeau până la evidență că puterile, fiind în dizidență de opinii, nu se puteau pune în acord între dănele.* GHICA, C. E. II, 465, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◆ (Concretizat) Grup de persoane care au o opinie separată față de majoritatea membrilor colectivității, organizației etc. din care fac parte; sciziune formată prin acțiunea unui astfel de grup. *Se formează ... un minister din disidența liberală.* MAIORESCU, D. V, 39. *La opt inși e redus partidul, dintre cari patru funcționari ce atârnă de Ministeriul de Externe, ... plus un independent fără slujbă care înclină spre disidență.* EMINESCU, O. XII, 40. *Prefectul nu-și mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o dizidență în partidul local guvernamental.* CARAGIALE, O. IV, 110. *În mijlocul lor se produce o dizidență.* LUC. II, 52, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 12. *Și Nae Gheorghidiu și tată-meu înțelegeau să facă cel mult un soi de dezidență în partid.* CAMIL PETRESCU, P. 205. *Au urmat discuțiuni violente, care au dat naștere la dizidențe locale.* BRĂESCU, O. A. I, 369. *Intelectualii ... au sprijinit dezidența lui Jimba.* BENIUC, M. C. I, 88, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◆ Critică a ordinii sociale, a autorității statale în fostele state comuniste; p. e x t. ansamblul disidenților (2). *Pe 31 decembrie deja, toți membrii școlii de la Păltiniș se numărau, alături de cele mai răsunătoare nume ale disidenței române, printre membrii fondatori ai Grupului pentru Dialog Social.* LICEANU, J. 14. *[Guvernul] va trebui să garanteze public siguranța tuturor partidelor politice și a celor care-și exercită dreptul legiim la expresie și disidență.* RL 2005, nr. 4 636. *Comisia va fi compusă dintr-un „grup de experți din care vor face parte personalități de vârf ale disidenței și opoziției anticomuniste”.* id. 2006, nr. 4 890.

- Pl.: *disidențe*. - Și: (rar) **dizidénță, desidénță** (RESMERIȚĂ, D., DN²), **dezidénță**, (învechit) **dizidénță** s. f.
- Din fr. **dissidence**.

DISIDIMONIE s. f. v. **disidemonie**.

DISILÁB, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Picior de vers format din două silabe. *Pasuri* [picioare] sunt ... *doaosprezece, și să împart întru: disilavi (din doauo sloveniri încheiat) și trisilavi*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 117/4, cf. PONTBRIANT, D., DN², M. D. ENC. ♦ (Adjectival) *Pasul desilav iaste care den doauo măsuru scurte sau lungi iaste cuprins*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 117/5.

2. Adj. (Despre părți de vorbire, cuvinte) Care este format din două silabe. *Toți* [adjectivii] cari sunt disilabi ... *fac cea mai mare parte la plural „chi” și „ghi”*. HELIADE, PARALELISM, II, 33/26. *Verburile disilabe de conjugarea I și IV, având un „ă” în silaba dântăiu de la infinitiv, îl schimb în „a” la prezentul hotărâtorul*. GR. R. (1835), 58/18. *Femininele disilabe (de două silabe) cu pluralul în „i”*. ib. (1853), 10/18, cf. STAMATI, D. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Adesea înaintea indicației numerice finale apare un cuvânt disilab în care prima silabă este constantă, iar cea de-a doua variabilă*. SCL 1957, 93.

- Pl.: *disilabi, -e*. - Și: (învechit) **disiláv, -ă, desiláv, -ă** s. m., adj.

- Din fr. **dissyllabe**.

DISILÁBIC, -Ă adj. (Despre cuvinte) Care este format din două silabe; bisilabic. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [În versul francez] *găsim opt cuvinte monosilabice și numai două disilabice*. MACEDONSKI, O. IV, 38, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN².

- Pl.: *disilabici, -ce*.

- Din fr. **dissyllabique**.

DISILÁV, -Ă s. m., adj. v. **disilab**.

DISÍME s. f. v. **desime**.

DISIMÉTRIC, -Ă adj. Care e lipsit de simetrie, căruia i s-a deteriorat simetria; asimetric. *O curbă prea disimetrică, cu mai multe maxime sau cu neregularități*. CIȘMAN, FIZ. I, 460, cf. DN².

- Pl.: *disimetrici, -ce*.

- Din fr. **dissymétrique**.

DISIMETRÍE s. f. Lipsă de simetrie; asimetrie. *Pentru înlăturarea disimetriei de încărcare se caută a se repartiza transformatoarele cât mai uniform pe cele trei faze*. ORBONAȘ, MEC. 415. *Pământul fiind însă turtit la poli, apare o disimetrie*. CIȘMAN, FIZ. I, 212. *Disimetria romanului este mai serioasă și partea a doua scade suflul întregii opere*. CONSTANTINESCU, S. II, 10, cf. LTR², DL, DM, SFC III, 9, DER, DN², DEX.

- Pl.: *disimetrii*.

- Din fr. **dissymétrie**.

DISÍMIL, -Ă adj. (Învechit, rar; despre termenii expresiei algebrice) Care nu se aseamănă. *Într-o expresiune algebrică terminii ce cuprind aceleași litere cu aceiași esponenti, și cari difer între ei numai prin coeficienții lor numerici, se numesc termini simili sau termini asemenea; în cazul contrariu se zicu termini disimili sau neasemene*. CULIANU, A. 4.

- Pl.: *disimili, -e*.

- Din lat. **dissimilis, -e**.

DISIMILÁ vb. I. **T r a n z. și r e f l.** (Fon.; despre sunetele vorbirii) A produce sau a face să se producă fenomenul de disimulare. *Uneori se disimulează sunete aflate la oarecare distanță unul de altul*. GRAUR, I. L. 84, cf. DL, DM, SFC III, 8, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind. pers. 3: *disimilează*.

- Din fr. **dissimiler**.

DISIMILÁRE s. f. **1.** (Fon.) Faptul de a (s e) d i s i m i l a; tendință a două foneme identice și vecine de a se diferenția; disimilație. *Căutând să stabilesc etimologia unui cuvânt francez bunăoară, aș fi nevoit să admit o metateză sau o disimilare îndepărtată, aș risca să fiu întâmpinat cu neîncredere*. PUȘCARIU, L. R. I, 363. *Disimilarea a avut un rol mai redus în prefacerea lui „ă” în „a”*. SCL 1954, 82. *Disimilarea ... este schimbarea fonetică prin care din două sunete sau mai multe sunete asemănătoare unul pierde trăsăturile articulatorii comune, se diferențiază, căpătând trăsături deosebitoare*. GRAUR, I. L. 84. *Mult mai rar e fenomenul contrar, al disimilării, când unul dintre cele două foneme vecine pierde trăsătura sau trăsăturile pe care le avea în comun cu celălalt fonem*. GRAM. ROM. I, 79. *„R” (provenit prin disimilare consonantică): nimărui*. VARLAAM - SADOVEANU, 331, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Proces biochimic care constă în descompunerea substanțelor organice cu eliberare de energie. Cf. LTR².

- Pl.: *disimilări*.

- V. **disimila**.

DISIMILÁȚIE s. f. (Fon.) Disimilare. Cf. ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Asimilația, disimilația, metateza ... se produc în tot felul de limbi*. IORDAN, L. R. 169, cf. DER, DN², DEX.

- Pl.: *disimilații*. - Și: (rar) **disimilațiune** s. f. DN³.

- Din fr. **dissimulation**.

DISIMILAȚIUNE s. f. v. **disimilație**.

DISIMILITÚDINE s. f. (Rar) Lipsă de asemănare; deosebire (2). Cf. DEX, DN³.

- Pl.: *disimilitudini*.

- Din fr. **dissimilitudo**, lat. **dissimilitudo, -inis**.

DISIMULÁ vb. I. **1.** **T r a n z.** A ascunde privirilor, a face să nu se vadă; a acoperi, a masca (2). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Se măriță cu altul, disimulează însărcinarea ei și apoi ... pe ascuns ucide copilul*. CONTEMPORANUL, I, 499. *Toți pe sus își poartă nasul, Disimulându-și nutra*. EMINESCU, O. IV, 333, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Complementul indică manifestări ale oamenilor, noțiuni abstracte etc.) A ascunde adevărata semnificație; s p e c. a ascunde sub aparențe înșelătoare, a m a s c a (2). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Mă înșelam cu toate acestea crezând că presentimentele mele își pierdeau intensitatea, fiind constrânse și disimulate*. BARONZI, M. II, 418/3, cf. COSTINESCU, LM. *Toată lumea, actori și spectatori, sunt apucați de frig, se simt stăpâniți de o jenă pe care cu greu ar mai putea-o disimula*. CARAGALE, O. III, 192, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Toată durerea și sărăcia disimulate sub haina strălucită a cabotinelui, ... apărea în toată goliciunea ei*. ANGHEL, PR. 120, cf. RESMERIȚĂ, D. *A-și disimula mânia*. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Îmi arătau ... o antipatie rău disimulată*. EFTIMIU, N. 88, cf. SCRIBAN, D. *Se plesni cu mănua de antilopă peste mână, ca să-și disimuleze gândurile*. CĂLINESCU, B. I. 61. *Mareșalul ... mânca cu un apetit în niciun fel disimulat*. id. s. 149, cf. DN², M. D. ENC. *Tânărul medic ambițios și activ ... este de fapt un mutilat care disimulează în interesul exclusiv pentru profesia de medic o existență tragică*. LL 1974, nr. 1, 75. *Încearcă să meargă mai departe, să polemizeze cu prejudecățile subtile disimulate despre incapacitatea femeii*. CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 2/6. *Spre deosebire de alți scriitori, care simulează erudiția, Sadoveanu și-o disimula atât de bine pe a sa*. PALEOLOGU, T. 43. *Disimulează cu talent o dramă intelectual-morală care nu este numai a lui*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 22/2. ♦ (Prin largirea sensului) *Romantismul decorului nu poate disimula rigoarea internă a personajului*. LL 1972, nr. 2, 114. *În procesul de asimilare a unui element nou acesta poate să-și disimuleze complet originea sa străină, căci mijloacele materiale prin care se exprimă în noul sistem provin din resursele acelu sistem*. Z. MIHAIL, T. P. 13.

2. R e f l. (Învechit, rar; despre electricitate) A se anula. *Electricitățile contrarii se disimulă mai mult sau mai puțin prin atracția lor mutuală.* MARIN, F. 269/23.

– Prez. ind.: *disimulez* și (învechit) *disímul*.

– Din lat. *dissimulare*, fr. *dissimuler*.

DISIMULĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s i m u l a și rezultatul ei; camuflare, mascare (2); (rar) disimulație. Cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Ea își îndoi cruzimile, îmi îndoi și eu curagiul și disimularea.* BARONZI, M. I, 87/15. *Sinceritatea lui este o „disimulare” rafinată.* ARHIVA, II, 647. *Un om ... împingând eleganța până la disimularea muncii necesare elaborației.* LOVINESCU, S. I, 255. *Ipsilanti ... avea prea puțină reflecție și stăpânire de sine pentru ca, într-un moment de criză, să nu se lase ispitit a recurge la disimulare și la înșelăciune.* OȚEȚEA, T. V. 124, cf. SCL 1950, 69. *Cei doi interlocutori își ascund cât pot gândirea în dosul expresiilor generale, fiindcă s-au dovedit egali în puterea disimulării la adăpostul proverbelor.* VARLAAM – SADOVEANU, 285, cf. DN². *Era ... o apologie a disimulării.* T ianuarie 1969, 100, cf. M. D. ENC. *O disimulare a spaimii prin „travestiul” ironiei.* V. ROM. mai 1975, 50. *Personaj central e țărănul cu șase copii Năiță Lucian, un omolog al lui Ilie Moromete ... semănându-i în felul de a reacționa în situații dificile, de a se apăra prin disimulare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/10. *Atracția pentru magie, ocultism, poezie ... nu rămâne o simplă metaforă a disimulării estetice.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 15, cf. DEX. *Libertatea de gândire înseamnă timp mai mult afectat gândirii create tocmai pentru că mintea omului se eliberează de prejudecăți ..., de disimularea cu care trebuie să facă față neîncrederii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 15/1. *Disimularea figărilor fără timbru în mijloacele de transport auto și feroviare.* RL 2005, nr. 4 516. *Anton Uncu scria fără disimulări și fără reticențe.* ib. nr. 4 722.

– Pl.: *disimulări*.

– V. *disimula*.

DISIMULĂȚ, -Ă adj. Care este ascuns privirilor, care este mai puțin vizibil; camuflat, mascat¹ (2). *David este în vestimente militare, coif și chipul disimulat sub vizieră de zale.* MACEDONSKI, O. II, 228. *Își apuca, familiar, foștii colegi de nasturii hainei, să simtă napoleonul disimulat.* EFTIMIU, N. 125. *Emițătoare disimulate sau mijloace optice de supraveghere.* RL 2006, nr. 4 834. ♦ Care ascunde realitatea sub o aparență înșelătoare; mascat¹ (2). *Al doilea ziarist ... era mai puțin vorbăreț decât precedentul, fără francheșea lui și cu intențiile disimulate.* ARGHEZI, S. XI, 37, cf. DL, DM, V. ROM. iunie 1958, 129. *Poreclele ... prin conținutul lor etimologic sunt niște indicații mai mult sau mai puțin disimulate, ele sunt analizabile.* CL 1973, 90. *Situațiile consemnate relevă ... rachiune disimulate, rivalități, susceptibilități.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/10. *Lașitatea disimulată sau pasivitatea programatică ... sunt tot atât de nocive ca și necinstea și delațiunea.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13, cf. DEX. *În loc să fie simulată, cum vedem la unii (căci se vede), la Sadoveanu erudiția e disimulată.* PALEOLOGU, T. 15. ♦ (Despre oameni și despre firea lor) Închis, retras, care ascunde adevăratele gânduri, sentimente etc.; fals, ipocrit, prefăcut² (II 1). Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DDRF. *Leandru este ipocrit, Valer este disimulat.* CĂLINESCU, C. O. 76, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *disimulați, -te*.

– V. *disimula*.

DISIMULĂȚOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Livresc) (Om) ascuns, prefăcut² (II 1), nesincer. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., DN³, DEX³.

– Pl.: *disimulători, -oare*.

– Din fr. *dissimulateur*.

DISIMULĂȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Disimulare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Din toate disimulațiunile (prefăcătoriile) cea mai lesne de înțeles este al glasului sau al vorbirei (oricât ar fi de fină).* FIS. 167/12, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Recunoști eroul romantic prin disimulația atroce ... cinism, vitejie ... eroism.* CĂLINESCU, I. 21, cf. DN², DEX². *Vitoria e un Hamlet feminin, care bănuiește cu metodă, cercetează cu disimulație.* PALEOLOGU, T. 61.

– Pl.: *disimulații*. – Și: (învechit) *disimulațiune, disimulațiune* (STAMATI, D.) s. f.

– Din lat. *dissimulatio, -onis*, fr. *dissimulation*.

DISIMULĂȚIUNE s. f. v. *disimulație*.

DISIMULĂȚIUNE s. f. v. *disimulație*.

DISINTERIE s. f. v. *dizenterie*.

DISIONĂRĂȘ s. n. v. *dicionăraș*.

DISIPĂ vb. I. 1. T r a n z. A împrăștia; a cheltui fără măsură, a risipi (1). *Eu știu o mijlocire de a disipa încvieciunile voastre.* CALENDARIU (1794), 29/1, cf. COSTINESCU, LM, DN³. ♦ R e f l. *Fumul de la Abel Făcea coloană dreaptă suindu-se spre ceruri, Pe când cel de la Cain se disipia în laturi.* HELIADE, O. I, 390.

2. R e f l. și t r a n z. (Tehn.) A-și pierde sau a face să-și piardă energia sau a elimina un surplus de energie sub formă de căldură cedată unui corp sau mediului ambiant. *Una și aceeași cantitate de energie disipată pe gram de țesut viu produce însă efecte biologice ... diferite.* SANIELEVICI, R. 238. *După forma de energie liberă care se disipează se deosebesc disipatoare mecanice, electrice, magnetice, electromagnetice.* LTR² VI, 475, cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

– Prez. ind.: *disipez*. – Și: (învechit) *disipî* (scris și: *dissipi*) vb. IV.

– Din lat. *dissipare*, fr. *dissiper*.

DISIPĂBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se poate disipa, care se disipează ușor. Cf. LM.

– Pl.: *disipabili, -e*.

– Disipa + suf. *-abil*.

DISIPABILITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi disipabil, ușurința de a se disipa. Cf. LM.

– Disipabil + suf. *-itate*.

DISIPĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s i p a și rezultatul ei.

1. Risipire (1), (rar) disipație (1). Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DN³. *Față de o disipare maximă (niciun posesor de titluri SIF nu putea deține mai mult de 0,1% din total) s-au făcut presiuni pentru un prag mai înalt, de natură a atrage bani proaspeți, în cuantumuri mai importante.* RL 2006, nr. 4 901.

2. (Tehn.) Producerea, cu scop determinat, a disipației de energie în sisteme tehnice numite disipatoare de energie. *Această ionizare corespunde unei disipări de energie egală cu 83,8 erg.* SANIELEVICI, R. 237. *Pentru a obține disiparea eficientă a energiei apei cu cheltuieli de investiție minime, disipatorul trebuie să acționeze pe o distanță cât mai mică.* LTR² VI, 476, cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

– Pl.: *disipări*.

– V. *disipa*.

DISIPĂȚIV, -Ă adj. (Tehn.; despre corpuri, sisteme tehnice, instalații) Care disipează (2). *O undă plană care se propagă într-un*

mediu disipativ se atenuază în sensul propagării. LTR², cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

- Pl.: disipativi, -e.
- Din fr. dissipatif.

DISIPATOR, -OĂRE adj., s. n. 1. Adj. (Învechit) Risipitor (2). Cf. COSTINESCU, LM.

2. S. n. Corp, sistem tehnic sau instalație care disipează (2). Aceste disipatoare fracționează curentul apei atât orizontal, cât și vertical. LTR², cf. DER, DN², DEX². ◇ Disipator (hidraulic) de energie = element al unei construcții hidrotehnice destinat să micșoreze viteza curenților de apă în aval de un baraj, de un deversor etc., pentru a evita acțiunea distructivă a apei. Orice disipator de energie trebuie să conțină un mediu disipativ în care se dezvoltă căldură prin procesele de frecare. LTR², cf. DER, DN².

- Pl.: disipatori, -oare.
- Din lat. dissipator, fr. dissipateur.

DISIPAȚIE s. f. 1. (Rar) Disipare (1), cheltuială nechibzuită. Abaterile și rățcirile lui veneau mai mult de la viața de disipațiune ce apucase. GHICA, C. E. II, 607, cf. COSTINESCU, LM, DN³.

2. (Tehn.; în sintagma) Disipație de energie = transformarea ireversibilă a unei forme de energie liberă în energie interioară a unui sistem fizic, care o transmite sub formă de căldură mediului ambiant. Disipația de energie însoțește majoritatea transformărilor energetice din natură. LTR².

- Pl.: disipații. - Și: (învechit) disipațiune s. f. COSTINESCU.
- Din lat. dissipatio, -onis, fr. dissipation.

DISIPAȚIUNE s. f. v. disipație.

DISIPĂ vb. IV v. disipa.

DISIPLINĂ s. f. v. disciplină.

DISIUNCTIV, -Ă adj. v. disjunctiv.

DISJÉCT, -Ă adj. Disparat (II), fragmentar. (Substantivat) Puterea de evocare și darul de a reconstitui din disjunct și incert domină toate celelalte însușiri. PERPESCIUS, M. C. IV, 350.

- Pl.: disjecți, -te.
- Din lat. disjunctus, -a, -um.

DISJUNCT, -Ă adj. (Rar) Disjunctiv. Cf. LM. Unul din aceste elemente disjuncte poate fi chiar o propoziție. LL 1972, nr. 3, 337. ◇ (Mat.) Mulțimi disjuncte = mulțimi care nu au niciun element comun. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: disjuncti, -te.
- Din lat. disjunctus, -a, -um.

DISJUNCTIV, -Ă adj. Care separă, care deosebește, care exclude; (rar) disjunct. Cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. Cum, pe de altă parte, textul este strict sintagmatic, el nu poate fi decât disjunctiv. COTEANU, S. F. 36, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Conjunție disjunctivă = conjuncție care leagă propoziții sau părți de propoziții disjunctive. [Coniuncții disiunctive] (despărțitoare) adevă: nici unul, nici altul, așa dară, nici, sau. TEMPEA, GRAM.² 170/11. Coniuncții disiunctive sau despărțitoare. ALBOTEANU, GRAM. ROM. 94^v/13. Conjuncțiile ... desprenătoare sau disiunctive: nu, ba nu; nici - nici că; nici cum. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 154/14. [Coniuncții desjunctive] sau despărțitoare ..., cum: au, sau, ori, nici. GR. R. N. I, 188/3. În rândul conjuncțiilor copulative se pot socoti și cele disjunctive ... aut, vel, sive. HILL, GRAM. LAT., 84/22, cf. PROT. - POP., N. D., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. Folosirea de

legiuitor a conjuncției disjunctive „sau” în loc de copulativa „și”. COD. PEN. R. P. R. 287, cf. DL, DM. Cele mai importante conjuncții disjunctive sunt ori și sau. GRAM. ROM.² II, 246, cf. DN². Valoarea mnemotehnică este conferită de plasarea pe primul loc, la fiecare vers, a conjuncției disjunctive „ori”. LL 1973, nr. 4, 799, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Propoziție disjunctivă = propoziție coordonată care se află într-un raport de excludere cu coordonata ei. Cf. LM, CADE, DL, DM. Propozițiile disjunctive se construiesc cu toate modurile predicative. GRAM. ROM.² II, 247, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Eliptic) În fraza cu două principale disjunctive reale, de fapt nu se realizează decât una din ele. SG I, 124. ◇ Judecată disjunctivă sau (învechit) județ disjunctiv = judecată care enunță incompatibilitatea între diverse predicate ce pot fi atribuite unuia și aceluiași subiect. Judecata în care se atribuie subiectului unul din mai multe predicate contrare, se numește disjunctivă. MAIORESCU, L. 48. Județul disiunctiv conține relațiunea dintre două sau mai multe propoziții, dar nu după consecutivitate, ci după contrapunerea lor logică, întrucât adică sfera uneia exclude pe a celeilalte. EMINESCU, O. XIV, 396, cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: disjunctivi, -e. - Și: (învechit) disiunctiv, -ă, dijunctiv, -ă (STAMATI, D.), dizjunctiv, -ă (TDRG), desjunctiv, -ă adj.
- Din lat. disjunctivus, -a, -um, fr. disjonctif.

DISJUNCTÓR s. n. Întrerupător electric acționat automat sau prin comandă voită, care servește la protejarea circuitului de variațiile anormale ale intensității sau tensiunii electrice. Cf. LTR², DL, DM, DER, SFC III, 6, DN², DEX.

- Pl.: disjunctoare.
- Din fr. disjoncteur.

DISJUNCȚIE s. f. 1. Despărțire (1), separare (1) a obiectelor, a noțiunilor etc. Cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., CADE, SFC III, 9, DN². Scriitorul american încearcă o nouă sinteză ... între „filosofie” și „dramă” a căror disjuncție părea să fi ajuns la limită. T ianuarie 1969, 93. După câțiva ani de „concordie” s-a produs, totuși, o foarte regretabilă disjuncție. CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 4/10. Nu e normal ca talentul și înțelepciunea să intre în disjuncție. PLEȘU, M. M. 84.

2. (Med) Separare (1) simplă a unor părți anatomice normal unite sau articulate între ele; diastază (2). Cf. D. MED.

3. Relație logică între două enunțuri care de obicei se exclud reciproc; conectiv. Cf. DER. Când se utilizează o disjuncție, inițial predicatul se află la singular. IST. L. ROM. I, 279, cf. DEX, D. FIL., DN³. De neînțeles rămâne însă cum poate trăi autorul, creatorul în genere, în disjuncție cu portanța etic-estetică a operei sale. LIICEANU, J. 182. ◆ Asindet. Cf. CADE, DN³.

4. Functor logic exprimat prin termenii disjunctivi „sau”, „ori” și „fie”. Cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Rar) Ruptură bruscă a unui curent electric indus. Cf. CADE. - Pl.: disjunctii. - Și: (învechit) disjuncțiune (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., CADE), desjuncțiune (PONTBRIANT, D., LM), dejuncțiune (LM) s. f.

- Din lat. disjunctio, -onis, fr. disjonction.

DISJUNCȚIUNE s. f. v. disjuncție.

DISJUNGE vb. III. T r a n z. (Complementul indică idei, probleme etc.) A separa dintr-un ansamblu. Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D. Se uita foarte de aproape și atent prin ochelarii lui, disjungând și reclădind elementele. SADOVEANU, O. XII, 7, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◆ (Jur.) complementul indică litigiile care fuseseră unite) A despărți pentru a cerceta și soluționa în mod separat. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, SFC III, 8, DN², M. D. ENC., DEX. Instanța de judecată urmează să se pronunțe dacă dosarul „Flota” va fi disjuns sau dacă procesul se va suspenda. RL 2005, nr. 4 594.

- Prez. ind.: *disjúng.* - Și: (învechit) **desjunge** vb. III. PONTBRIANT, D.
- Din lat. **disjungere**.

DISJUNGERE s. f. Acțiunea de a *disjunge* și rezultatul ei; separare dintr-un ansamblu a unei idei, a unei probleme etc. Cf. PONTBRIANT, D., LM. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Șeful statului s-a pronunțat și pentru disjungerea funcției de consilier pentru securitate națională și cea de șef al Administrației Prezidențiale.* RL 2005, nr. 4 530. ♦ (Jur.) Măsură luată de un organ de urmărire penală sau de jurisdicție pentru cercetarea sau soluționarea separată a două sau a mai multe litigii care altfel ar fi fost cercetate ori rezolvate împreună. Cf. DER, DN², DEX. *Magistratul ... a dispus disjungerea cauzei unor persoane cu funcții de comandă.* RL 2005, nr. 4 505.

- Pl.: *disjungeri.* - Și: (învechit) **desjungere** s. f. PONTBRIANT, D.
- V. **disjunge**.

DISLALÍE s. f. (Med.) Dificultate în articularea cuvintelor. Cf. DN², D. MED., DEX².
- Pl.: *dislalii.*
- Din fr. **dyslalie**.

DISLAVONIZĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A face să piardă caracterul slavon. *Și terminația în „nic” filologii o găesc prea slavonă și au hotărât să o dislavonizeze.* CONV. LIT. XI, 409.

- Prez. ind.: *dislavonizez.*
- Pref. *dis-* + slavon + suf. *-iza*.

DISLEȘINĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, glumet) A trezi din leșin. *Mi-au leșănat odorul, și n-am cu ce să-l disleșân.* ALECSANDRI, T. I, 100.

- Prez. ind.: *disleșîn.*
- Pref. *dis-* + leșina.

DISLÉXIC, -Ă adj., s. m. și f. (Med.) (Bolnav) de dislexie. Cf. DEX².

- Pl.: *dislexici, -ce.*
- Din fr. **dislexique**.

DISLÉXIE s. f. Tulburare nervoasă constând în dificultatea de a citi și a înțelege ceea ce se citește. Cf. DN², D. MED., D. E. PSIH., DEX².

- Pl.: *dislexii.*
- Din fr. **dyslexie**.

DISLIPIDEMÍE s. f. Valoare anormală a concentrației de grăsimi din sânge. Cf. NDN. *Persoanele cu afecțiuni cardiovasculare care au dislipidemie este bine să elimine din alimentație ouăle.* RL 2006, nr. 4 902.

- Din fr. **dyslipidémie**.

DISLIPOIDÓZĂ s. f. (Med.) Tulburare a metabolismului lipidic, caracterizată prin depunerea de lipide în țesuturi și organe. Cf. D. MED., NDN.

- Din fr. **dyslipoidose**.

DISLOCÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. A (se) mișca (I 1) din locul în care se află, a (se) deplasa (1), a (se) desprinde (din întregul din care face parte). *Să numesc echivalente figurile care au tot acea suprafață; și pentru că, fără a schimba suprafața unei figuri, să pot dizloca părțile ei în toate chipurile putincioase.* ASACHI, E. III, 193/5, cf. POLIZU, LM. *Incertitudinea a dispărut când turcii, urmând tactica lor ... prin care au dizlocat armata rusă, au luat deodată ofensiva.* EMINESCU, O. IX, 410, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *E greu să se spuie care a putut fi planul marelui zidiri, care se dizloacă*

pe zi ce merge. IORGA, C. I. II, 17. *Torenții de munte ... dizlocă stânci și surpă maluri.* PĂCALĂ, M. R. 283, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Un alt excavator ... dizlocă lutul necesar fabricilor de cărămizi și ceramică cu douăzeci și șapte de lopeți așezate în bandă.* CONTEMP. 1949, nr. 159, 3/6. *Treptat, apele [Oltului] încep să se smulgă din moliciunea lutului, o undă se îndeamnă cu alta, până ce tot râul se dizlocă și pornește la vale.* BOGZA, C. O. 161. *Arare s-aud stânci dizlocându-se și fășâit de stușiuri rupte.* V. ROM. octombrie 1955, 144. *Dizlocase divanul, pesemne, cu piciorul.* VINEA, L. I, 296, cf. DL. *Reducea lopata ... dizlocând o nouă cantitate exactă de material.* PREDA, I. 97, cf. DM, SCL 1960, 868, SFC III, 5, DN². *S-a produs o violentă erupție vulcanică care a dizlocat insula.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 47, cf. M. D. ENC. *Vor fi dizlocate milioane de metri cubi de pământ.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 9, cf. DEX. *Ziua, șinele erau dizlocate de pe terasament.* RL 2005, nr. 4 623. *Nu mai puțin de opt case au fost dizlocate și înghițite de șuvoiul de mocirlă.* ib. nr. 4 742. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Pentru a reda fragilitatea sufletului ... el îl ferește ... spre a nu-l dizloca.* LOVINESCU, S. I, 451. *Sub presiunea rasei galbene ... blocul lor inițial a început a se dizloca.* NEGULESCU, G. 230. *N-a îngăduit să se dezvolte ... felul reflexiv și critic, complăcându-se în a asocia termeni dispași ... sau a dizloca complexe tradiționale și unanim primite.* VIANU, A. P. 162. *Dacă doctorul Munteanu vorbea și eu spuneam apoi la rândul meu ceva ... ea își dizloca rapid atenția de la el ca să asculte ceea ce spuneam eu.* PREDA, R. 43. *Pe fundalul sonor al Concertului ... personajele, în primul rând Marcian, nu au pondere, dimpotrivă, muzica pare a dizloca liniile, făcându-le aeriene, scutite parcă de reacții tragice.* LL 1972, nr. 3, 386. *A reface unitățile pe care evoluția le-a dizlocat.* CL 1973, 172. *El aduce elementul care dizlocă și corupe vechile obiceiuri.* PALEOLOGU, T. 72. ◊ A b s o l. *Maghiarii, pecenegii, cumanii și tătarii au trecut peste noi și împotriva noastră ca torențele de primăvară murmurând și dizlocând, amestecând aluviuni și săpând noi făgașuri.* PATAPIEVICI, C. L. 115. ♦ T r a n z. (Med.; complementul indică oase ori extremități mobile ale acestora sau membre ale corpului omenesc) A scoate din articulație, din poziția normală; a deplasa (1), a dezarticula (2), a luxa, a scrânti (2), a răsuci (3), a suci³ (5). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *A dizloca un braț.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Mi-am dizlocat brațul.* DL, cf. DN², M. D. ENC., DEX. (R e f l.; prin exagerare) *După ce-au sfârșit de căscat de li s-au dizlocat fălcile, hai! să-și pună și ei, micuții, o problemă de conștiință.* C. PETRESCU, I. II, 55. ♦ R e f l. (Despre strate geologice) A-și modifica poziția inițial orizontală sub acțiunea mișcărilor tectonice. *O mulțime de descoperiri geologice ... au arătat prin fapte netăgăduite că sunt ... pe pământ niște locuri care s-au dizlocat, adică unele s-au suit din nivelul lor primitiv, pe când altele s-au lăsat în jos.* ISIS (1859), 63²/44. (T r a n z.) *Depozitele paleozoice sunt puternic dizlocate și străbătute de filoane de granite și de porfire.* ONCESCU, G. 49, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Opera sa reprezintă un efort ... de a dizloca straturile multor convenții.* T februarie 1969, 50. *Talentul ... parvine să dizloce mălurile prozei.* CONTEMP. 1975, I 478, I/10. ♦ T r a n z. (Mil.; complementul indică trupe) A deplasa (2) dintr-un loc într-altul, a schimba dintr-o garnizoană într-alta. *Pe linia aproape paralelă a Murășului erau dizlocate cetele de lănceri și vânători ale lui Ioan Axente Sever.* BĂRȚIU, P. A. II, 408, cf. POLIZU, BĂRCIANU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Comitetul operativ ... a decis să suplimenteze forțele militare dizlocate în județul Ialomița.* RL 2005, nr. 4 728. ◊ R e f l. p a s. *Fuseze zece ani factor poștal, pe urmă în vremea când se dizlocau trupele rusești, învățase niște afaceri nelămurite.* C. PETRESCU, I. II, 141. ♦ T r a n z. (Gram.; complementul indică termeni ai unui grup sintactic) A separa prin introducerea între ei a unui cuvânt sau a mai multora. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dislóc*, pers. 3 și: (rar) *dizloacă*. - Și: (învechit)

dizlocá, deslocá (POLIZU, LM) vb. I.

- Din fr. **disloquer**.

DISLOCĂNT, -Ă adj. (Rar) Care dislocă (1). *Cine nu mută o problemă, cine nu are forța dislocantă pentru materia pe care o analizează ..., acela nu are «rațiune», ba nici îndreptățirea de a vorbi și de a scrie.* LICEANU, J. 194.

- Pl.: *dislocanți, -te.*

- **Disloca** + suf. -ant.

DISLOCĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e *disloca* și rezultatul ei; mișcare din locul în care se află, deplasare, desprindere (din întregul din care face parte); (învechit) dislocație (1). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Dislocarea cărbunilor prin mijloace mecanice.* DL, cf. DM, DN², M. D. ENC. *S-a apucat să ajute, prin zăpadă și viscol, la dislocarea muntelui.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6, cf. DEX. ◇ F i g . *S-a simțit retragerea d-lui Brătianu și prin urmare dizlocarea sistemului prin ivirea unui dualism între cele două căpetenii încât ... un paliativ iluzoriu s-a întrebuițat.* EMINESCU, O. XII, 145. *Nu mai pricep această ciudată dislocare psihologică.* CAMIL PETRESCU, T. I, 353. *Obișnuința devine o a doua natură, până într-atâta, ... încât dislocarea din micile tabieturi ia proporții de catastrofă.* CĂLINESCU, s. 231. *Pretextele sale istorice ... sunt în fond drame cu o ușoară patimă tragică, însă Ion ... nu aduce niciodată înaintea noastră dislocări de patimi ori înfruntări temperamentale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 8/3. ◇ (Med.) Deplasare a extremității mobile a unui segment osos din poziția normală față de articulația din care face parte; luxație, scrânteală (I 1), scrântitură (I), scrântire (1), dezarticulare, sucitură (6). V. e n t o r s ă . *S-a constatat o dislocare a piciorului drept.* Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Modificare a poziției orizontale a stratelor geologice sub acțiunea mișcărilor tectonice. *Văile sunt compuse dintr-un teren de aluvion format din depozitele celor mai de pe urmă deslocări ale pământului.* I. IONESCU, D. 51. *Din aceasta se vede că ținuturile cele mai bogate în vulcani sunt acelea unde scoarța pământului a suferit mari dislocări și prăbușiri.* MEHEDIȚI, G. F. 123, cf. DL, DM, DER, DEX. ◇ Deplasare a unor oameni, mai ales a unor trupe militare, dintr-un loc în altul. *Se propunea a se împărți 100 fiorini membrilor comitetului pentru dislocările lor și 100 fiorini ca onorariu anual al secretarului secundar.* ODOBESCU, S. I, 500. *Fortificațiunile făcute și dislocările de trupe probează că Austria nu voiește a fi surprinsă.* EMINESCU, O. XII, 34. *Schimbările fizice care se produceau din când în când, în unele din regiunile locuite de populațiile primitive, determinau de asemenea dislocări ale lor.* NEGULESCU, G. 270, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *În aceste valuri de moarte și dislocare, datorate violențelor pătrunderi succesive, se zămislesc populațiile din marea familie tracică (mileniul II î. Hr.)* PATAPIEVICI, C. L. 107. ◇ Separare a doi termeni dintr-un grup sintactic prin introducerea între ei a unui cuvânt sau a mai multora. *Cu toată libertatea de topică a limbii române, dislocarea nu reprezintă doar un mijloc de asigurare a ritmului și a rimei decât în versurile fără poezie.* COTEANU, S. F. II, 76, cf. DER, DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dislocări.* - Și: (învechit) **dizlocăre, deslocăre** s. f. POLIZU.

- V. **disloca**.

DISLOCĂT, -Ă adj. Care a fost mișcat, deplasat, desprins din locul în care se află. Cf. LM. *Teamă ne e ca nu cumva să rămânem într-o zi ... numai cu regimente de ... escadroane dislocate.* EMINESCU, O. XI, 419, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g . *Dacă s-ar găsi ceva creieri dislocați care să cugete la invazie, cuvîntul ar cere ca „Românul” să fie cel din urmă care s-o releveze.* EMINESCU, O. XII, 103. *Transpunerile sale ne fac cunoscut un Rimbaud schematic, mai mult dislocat, decât de frenezie vitală, de-o violență verbală nesușinută și de violența substanței.* CONSTANTINESCU, S. III, 16. *Aceștia suiau treptele dislocate ale timpului.* ARGHEZI, B. 135. *Atragem atenția asupra faptului că un GN (grup nominal) dislocat nu este în mod obligatoriu un grup cu aceeași înfățișare și în structura de adâncime.* COTEANU, S. F. II, 75. *Extragerea actorului din*

convențiile teatrului logic și antrenarea lui la legile unui joc al ... realităților „dislocate” pretind exercițiului. 7 februarie 1969, 53. ◇ (Despre oase sau despre părți mobile ale acestora) Deplasat din articulația din care face parte; (despre membrele corpului) care are deplasat un os, o articulație etc. din poziția normală: dezarticulat; luxat, scrântit (1). *După primul leu au renunțat însă și ei, părăsind încercarea cu brațul dislocat.* ARGHEZI, B. 63, cf. DL, DM, DEX. [Eleva] *s-a ales cu umărul dislocat.* RL 2006, nr. 4 870.

- Pl.: *dislocați, -te.* - Și: **deslocăt, -ă** adj. LM.

- V. **disloca**.

DISLOCĂȚIE s. f. 1. (Învechit) Dislocare. Cf. POLIZU. ◇ F i g . *În politica exterioară se operează o dislocațiune și o schimbare de front, d. C. A. Rosetti ne ferește ... cu o scrisoare ... adresată iubitorilor săi alegători.* EMINESCU, O. XIII, 218. ◇ Luxație. Cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, SCRIBAN, D. ◇ Deplasare de trupe dintr-un loc într-altul, schimbare dintr-o garnizoană în alta. *Cele în amăruntul regule pentru dislocație se coprink în alăturatul izvod.* REGULAMENT, 15/12, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *La 1 august se face dislocația: regimentul I era destinat să fie garnizoana Bucureștilor.* LĂCUSTEANU, A. 58. ◇ Dezmembrare a unor provincii, state etc. *Prada, focul și dislocația principaturilor s-au făcut.* RUSSO, s. 114. ◇ Schimbare produsă prin deformare în poziția unui element geologic (strat, masiv, structură geologică în ansamblul ei etc.). Cf. LTR², D. GEOL.

2. Defect structural microscopic al unui cristal, care constă în lipsa unuia sau a mai multor șiruri de atomi din rețeaua cristalină. Cf. LTR², DER.

- Pl.: *dislocații.* - Și: (învechit) **dislocațiune** (COSTINESCU, SCRIBAN, D., DN²), **dizlocăție** (I. GOLESCU, C.), **deslocăție** (POLIZU) s. f. - Din fr. **dislocation**.

DISLOCAȚIUNE s. f. v. **dislocație**.

DISLOCUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A înlocui. [Spiru Karaianis] *făcând un drum la Londra, tratase cu o parte din armatorii englezi să dislocuiască pe unchiu-său.* BART, E. 303.

- Prez. ind.: *dislocuiesc.*

- Pref. *dis-* + [în]locui.

DISLOGIE s. f. (Med.) Tulburare de conținut și formă a vorbirii, provocată de o alterare a funcțiilor intelectuale. Cf. D. MED., D. PSIH., D. PED.

- Din fr. **dyslogie**.

DISMEGALOPSIE s. f. Tulburare de vedere care constă în impresia că obiectele sunt alungite, lățite sau turtite în jurul propriului ax. Cf. D. MED., D. PSIH., NDN.

- Cf. *m e g a l o p s i e*.

DISMENORÉE s. f. Sindrom dureros care precedă sau însoțește menstruația, din cauza unei poziții anormale a uterului, a hiperfoliculinemiei etc. Cf. BIANU, D. S., DER, DN², D. MED., DEX.

- Din fr. **dysménorrhée**.

DISMENORÉIC, -Ă adj. (Med.) Referitor la dismenoree. Cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: *-re-ic.* - Pl.: *dismenoreici, -ce.*

- Din fr. **dysménorrhéique**.

DISMNEZIE s. f. (Med.) Slăbire a memoriei. Cf. DN², D. MED., DEX².

- Pl.: *dismnezii.*

- Din fr. **dysmnésie**.

DISMORFIE s. f. Diformitate congenitală sau dobândită. Cf. DN³.

- Pl.: *dismorfii*.
- Din fr. *dysmorphie*.

DISMORFOFOBIE s. f. Tulburare psihică ce se manifestă prin ideea (obsesivă) de a avea un defect fizic, inestetic, de obicei al feței. Cf. D. MED., D. PSIH., NDN.

- Pl.: *dismorfofobii*.
- Din fr. *dysmorphophobie*.

DISMUTAȚIE s. f. Proces chimic complex care constă în producerea simultană a două substanțe dintr-una. Cf. DC, D. MED.

- Pl.: *dismutații*.
- Cf. *m u t a ț i e*.

DISNERVANT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care nu enervează. (Fig.) *Vârtejul unui realism rafinat și disnervant ne răpește într-un danț infernal*. HOGAȘ, DR. II, 171.

- Pl.: *disnervanți, -te*.
- Cf. *e n e r v a n t*.

DISOCIA vb. I. 1. *T r a n z.* (Complementul indică noțiuni, probleme, idei etc. care formează adesea un ansamblu unic) A separa (1), a delimita (2), a despărți (1). Cf. LM. *Mă trudesc s-o stimulez [bucuria], disociind-o totuși de instincte*. M. ELIADE, O. I, 7. *Disociate cel mai ades, aceste însușiri coexistă în d. Mehedinți*. LOVINESCU, C.² v, 10. *Chiar din prima pagină a „Sburătorului” ... țin să disocieze noțiunea „noutății” estetice de cea a unei generații noi*. id. în PLR II, 279. *Zicând intelect, zici și simțire, fără a căuta să-i disocieze, pe un solfegiu, coardele răsucite, neașezate ca pe cobză*. ARGHEZI, B. 7. *Omul de rând, orb pentru personalitatea inteligibilă, disociată de momentele ei istorice, pune accidentul de viață sub un microscop uriaș și descoperă monstruozițită*. CĂLINESCU, C. O. 61. *Ne pare mai puțin greu să disociem cele două metafizici*. BLAGA, Z. 235. *N-a ajuns, desigur, să disocieze faptul estetic de faptul cultural, definitiv*. CONSTANTINESCU, S. III, 204, cf. DL, DM. *Disociase tranșant fondul de forma operei de artă*. IST. LIT. ROM. III, 135. *Apare clar intenția de a pătrunde cu mintea între corpul sonor și semnificație spre a le disocia momentan*. COTEANU, S. F. II, 161, cf. SFC III, 8, DN², M. D. ENC. *Supune unei riguroase cercetări științifice contribuțiile înaintașilor săi, încercând cu fermitate să disocieze adevărul de eroare*. LL 1974, nr. 1, 204. *Problemele tehnice și științifice nu pot fi disociate de prelungirile lor sociale și umane*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/4. *Face convingător nonconformismul lui Ion, disociind cu fermitate adevărul de minciună*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13, cf. DEX. *Dar putem vorbi despre traduceri grosso modo fără să disociem etern intraductibila poezie de-oricum – mai traductibila proză?* L 1979, nr. 892, 7/1. ⇨ *R e f l.* *Câteodată însă, faptul intern se disociază de cel extern – și invers*. IBRĂILEANU, S. L. 117. [Europarlamentarii] *fi cer liderului grupului PPE ... să se „disocieze” de acest eveniment*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839.

2. *R e f l.* (Chim.; despre molecule) A se scinda în mod reversibil în molecule mai simple sau în ioni; a se descompune temporar și reversibil o combinație. *Aceste corpuri devenind prea grele cad din nou în centru, unde iarăși se disociază*. CONTEMPORANUL, I, 238, cf. CADE. *Moleculele substanțelor dizolvate sub acțiunea dizolvanțului se disociază în particule constitutive mai mici și încărcate electric*. MACAROVICI, CH. 99. *În sucul celular al plantei se găsește potasiu în combinații care se disociază ușor*. AGROTEHNICA, I, 191. *Electroliții care prin disociații dau în soluție mai mult decât doi ioni se disociază în trepte*. LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ⇨ *T r a n z.* *Platina disociază aburii de apă*. SCRIBAN, D. *Putem să disociem acțiunea Ach de acțiunea ionului K*. DANIELOPOLU,

F. N. I, 132. *Aceste săruri sunt parțial disociate în ionii din care se compun*. AGROTEHNICA, I, 328, cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pronunțat: *-ci-a-*. - Prez. ind.: *disocieze*. - Și: (rar) *dezasocia* vb. I. SCRIBAN, D.
- Din lat. *dissociare*, fr. *dissocier*.

DISOCIABIL, -Ă adj. Care poate fi disociat. Cf. LM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-ci-a-*. - Pl.: *disociabili, -e*.
- Din fr. *dissociable*.

DISOCIABILITATE s. f. Însușirea de a fi disociabil. Cf. LM, DN³, DEX².

- Pronunțat: *-ci-a-*.
- Din fr. *dissociabilité*.

DISOCIAT, -Ă adj. 1. (Despre noțiuni, probleme, idei care formează de obicei un ansamblu unic) Separat, delimitat, despărțit² (1). Cf. LM. *Era zâmbetul ei obișnuit, acum mai complicat, și disociat: ușoară ironie în ochi, simpatie caldă în glas*. IBRĂILEANU, A. 85. *Nu mai fugea, nu mai rostogolea gânduri disociate, nu pleca cu mintea altunde*. DEMETRIUS, A. 306. *În pas final disociat invers ... Am să mă mistui lent în timpul mare*. S ianuarie 1970, 32.

2. (Chim.; despre molecule) Care este descompus în ioni sub acțiunea electricității, căldurii, luminii etc. *A descris acțiunea disociată a digitalei*. DANIELOPOLU, F. N. I, 172. *Raportul dintre numărul moleculelor disociate și al celor dizolvate definește gradul de disociație*. CIȘMAN, FIZ. II, 273. *Molecule disociate*. LTR², cf. DL, DM.

- Pronunțat: *-ci-at*. - Pl.: *disociați, -te*.
- V. *disocia*.

DISOCIATIV, -Ă adj. 1. Care disociază (1). *Într-însii el a văzut adevărul principiu disociativ al vieții satelor*. LOVINESCU, S. I, 11. *Și avariția e tot atât de disociativă: din lăcomie, Harpagon ar voi să-și mărite fata cu un om bogat*. id. ib. 89. *Numai Eminescu și Maiorescu au avut o putere egală disociativă neamestecând planul politic și cel cultural*. CONSTANTINESCU, S. II, 103. *Ne putem întreba la ce rezultate notabile ne-a adus pe noi, oamenii care ne fâlim a fi moderni, această apucătură disociativă, de a despărți frumosul de util*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 5/1. *Ne limităm deocamdată la a remarca spiritul disociativ, cultural cu măsură*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17.

- 2. (Chim.) Care disociază (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
- Pronunțat: *-ci-a-*. - Pl.: *disociativi, -e*.
- **Disocia** + suf. *-ativ*.

DISOCIATIE s. f. 1. Separare (1), delimitare (2), despărțire (1) a unor noțiuni, probleme, idei etc. care formează de obicei un ansamblu unic; disociere (1). Cf. LM. *Făcând în conștiințele noastre tinere toate aceste disociații ... I-am admirat [pe Maiorescu]*. LOVINESCU, C.² v, 118. *Importanța disociației se invederează mai cu seamă în critică*. în PLR II, 637. *Aceste disociațiuni rămân ipoteze abstracte care nu pot satisface interpretarea integrală*. RALEA, S. T. II, 49, cf. DL, DM. *Disociațiile acestea pe care Eminescu avea toată pregătirea să le formuleze sunt cu atât mai prețioase, cu cât ... opinia obștească și posteritatea le-au ratificat*. VARLAAM – SADOVEANU, 220, cf. DN². *„Automobilul și căprioara”, un eseu mai „teoretic”, ne-a convins de ... frumusețea disociațiilor într-un câmp elementar al poeziei*. FLACĂRA, 1976, nr. 9, 8. *Dar se simte în aceste judecăți, încărcate cu disociații și asocieri, o reșineră venită dintr-o formație estetică*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 12/4.

2. (Chim.) Scindare, descompunere (1) a moleculelor în molecule mai simple sau în ioni; disociere (2). *Capacitatea motivelor abstracte în om își are temeiul în compoziția omului din gazuri*

organogene, cari au propensiune și cătră centrul pământului și cătră soare. Aceste gaze sunt, se-nțelege, grade de disociație, deci de căldură. EMINESCU, O. XV, 328. *Încălzind vaporea de apă într-un tub poros ... a observat un fenomen de descompunere parțială, pe care l-au numit disociație.* PONI, CH. 58. *Disociația este completă.* DANIELOPOLU, F. N. I, 173. *În cazul substanțelor cu atomi legați prin covalențe, se produc, uneori, disociații la temperaturi înalte.* LTR², XI, 183. ♦ *Disociație electrolitică = scindare în ioni a unui electrolit prin dizolvare într-un solvent corespunzător sau prin topire. Disociația electrolitică a apei ... este ... mai redusă.* SANIELEVICI, R. 234. *Disociația electrolitică e un proces reversibil.* LTR². *Grad de disociație = raport între numărul moleculelor disociate și al celor dizolvate.* CIȘMAN, FIZ. II, 273.

3. (Med.) Bloc cardiac, în care atriile și ventriculele acționează separat. Cf. D. MED.

– Pronunțat: *-ci-a-*. – Pl.: *disociații*. – Și: (astăzi rar) **disociațiune** s. f.

– Din lat. *dissociatio, -onis*, fr. *dissociation*.

DISOCIAȚIUNE s. f. v. **disociație**.

DISOCIERE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s o c i a și rezultatul ei.

1. Separare (1), delimitare (2), despărțire (1) a unor noțiuni, probleme, idei etc. care formează de obicei un ansamblu unic; disociație (1). Cf. d i s o c i a (1). *Disocierea sau rezolvarea unei forme în altă formă ... se cuvine să fie urmărită de aproape.* MACEDONSKI, O. IV, 153. *Noi reținem doar disocierea elementelor ce au compus noțiunea de Făt-Frumos.* LOVINESCU, S. I, 427. *Se explică tot prin disocierea dintre felurile părți ale sistemului său faptul că Hegel nu s-a întrebat dacă nu cumva și marii ... cugetători servesc deopotrivă cauzele generale ale omenirii.* VIANU, P. 91. *Fuziunea elementelor sufletești e așa de intimă, încât o disociere completă a uneia de cealaltă rămâne în domeniul abstracțiunii.* RALEA, S. T. II, 47, cf. DL, DM. *Disocierea elementelor în frază, după moda latină, este mai rară.* IST. LIT. ROM. I, 411. *O aceeași disociere se cuvine făcută și între legendă și tradiția istorică.* LL 1973, nr. 4, 781. *Această chestiune implică o sumedenie de nuanțări și disocieri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/9. *Trebuie respinsă și posibilitatea afirmării imitației sau plagiatului prin disocierea formei de mesaj.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 4/4. *Opiniile, disocierile și sugestiile formulate de interlocutori au beneficiat de cea mai bogată și aprofundată argumentație.* L 1979, nr. 892, 8/4. *La moderni, susține Eliot, se produce o disociere între suprafața sonoră a poeziei și sensul ei lăuntric.* PATAPIEVICI, C. L. 357. *A fost invocat faptul că a existat o disociere a dosarelor.* RL 2005, nr. 4 746.

2. (Chim.) Scindare, descompunere a moleculelor în molecule mai simple sau în ioni; disociație (2). Cf. d i s o c i a (2). *Șarja este îmbinată cu carbon, provenit din disocierea oxidului de carbon.* IOANOVICI, TEHN. 38. *Două fabrici de negru de fum la Copșa Mică, și anume una de „canale”, ... iar a doua de „disociere”.* LEG. EC. PL. 433. *Ei căutau formula ... disocierii moleculare.* ARGHEZI, C. J. 266. *Electricitatea din sol provoacă disocierea electrolitelor.* AGROTEHNICA, I, 219. *La temperaturi foarte înalte densitatea vaporilor ce au de exemplu molecule diatomice scade ... datorită disocierii moleculelor.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. II, 119.

3. (Fiziol.) Rupere a unității și a echilibrului dintre al doilea și primul sistem de semnalizare, pe de o parte, și primul sistem și activitatea centrilor subcorticali, pe de alta. Cf. DER, D. MED., DN³.

– Pronunțat: *-ci-e-*. – Pl.: *disocieri*.

– V. **disocia**.

DISODIE s. f. (Med.; rar) Miros urât, fetid din cauza unor secreții. Cf. DN².

– Din fr. *dysodie*.

DISODÍL, -Ă s. n., adj. 1. S. n. (Mai ales la pl.) Rocă sedimentară caustobiotitică, de obicei sistoasă, formată prin consolidarea și slaba încarbonizare a nămolurilor sapropelice. Se depunea un mâl organic, din care ulterior s-au format șisturile menilitice, marnele albe și disodilele. ONCESCU, G. 174. *În țara noastră, disodilele, care formează pachete cu grosimea de aproape 150 m, se găsesc în zona neogenă a Carpaților Orientali.* LTR², cf. M. D. ENC., D. GEOL.

2. Adj. Care se referă la roci sau la formații alcătuite din sapropelit slab încarbonizat; alcătuit din asemenea roci sau formații. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *disodili, -e*.

– Din fr. *dysodile*.

DISODÍLIC, -Ă adj. (Despre șisturi) Care conține argilă bituminoasă, foioasă, alcătuit din argilită bituminoasă. *Șisturile disodilice sunt foarte bogate în schelete și solzi de pești.* ONCESCU, G. 174. *Șisturile disodilice sunt argilite bituminoase, foioase.* LTR² XVII, 30.

– Pl.: *disodilici, -ce*.

– **Disodil** + suf. *-ic*.

DISOLÚBIL, -Ă adj. 1. (Despre substanțe sau elemente chimice) Care se poate dizolva; solubil (1). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, ap. TDRG². *Rădăcina ... absoarbe din pământ apa încărcată cu aer, acid carbonic și o mulțime de săruri minerale disolubile în apă.* BARASCH, B. 44, cf. PROT. – POP., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

2. Care poate fi desfăcut, desființat, anulat. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Contract disolubil. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. Operele științei și ale filozofiei nu sunt atașate de materialul în care se manifestă decât prin legături disolubile.* VIANU, P. 172.

– Pl.: *disolubili, -e*.

– Din lat. *dissolubilis, -e*, fr. *dissoluble*.

DISOLUBILITÁTE s. f. (Rar) Înșușirea de a fi disolubil (1); solubilitate (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM, SCRIBAN, D.

– Pl.: *disolubilități*.

– Din fr. *dissolubilité*.

DISOLÚT, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) Dizolvat (1), topit² (1). Cf. ARISTIA, PLUT., ALEXI, W.

2. (Livresc; despre oameni) Decăzut (1), dezmățat (2); corupt. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARIANU, ALEXI, W. *Omul, care împinsese până la extrem arta de a concentra și de a limita viața în linii unice și expresive, nu s-ar fi recunoscut în urmașul disolut.* LOVINESCU, C.² v, 115, cf. SCRIBAN, D., DN². ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă decădere, dezmăț, corupție. *Ajungând la Nisa ..., se dete la o viață liberă și disolută.* FILIMON, O. II, 318.

– Pl.: *disoluți, -te*.

– Din lat. *dissolutus, -a, -um*, it. *dissoluto*.

DISOLUTÍV, -Ă adj. (Rar) Care are însușirea de a descompune, de a dezagrega sau de a degrada. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, DEX².

– Pl.: *disolutivi, -e*.

– Din fr. *dissolutif*.

DISOLUTÓRIU, -IE adj. (Învechit) Care produce disoluție (2). *Asemenea eretici și schismatici emigrați intrau în țară ca tot atâția dușmani ai puternicei biserici a statului și ca elemente disolutorii.* EMINESCU, O. XIV, 78.

– Pl.: *disolutorii*.

– Cf. lat. *dissolutus, dissolutor*.

DISOLUȚIE s. f. 1. (Chim.; învechit) Dizolvare (1), topire (2), dezagregare (3) a unei substanțe într-o soluție; lichid care rezultă în urma acestei operații. *Disoluții hlorice de var.* HOL. 6²/10. *A da fiecărui fel de pământ îngrășăturile a căror putere de rezistență la disoluție este mai mult în raport cu puterea disolvanță a locului.* BREZOIANU, R. 78/25, cf. NEGULICI. *Împotriva veninărilor cronice ale mercuriului, lapte cu duiumul, și din când în când loșiunea cu o disoluție de 5 grăunți de sulfat de zinc într-un pahar de apă și fricțiuni cu pomada camforată.* MAN. SĂNĂT. 375/13. *Apa unei disoluții îngheață.* MARIN, F. 171/11. *Substanța care voim a transforma într-un cristal, o punem în apă, și o lăsăm acolo până la disoluția (topirea) sa completă.* BARASCH, I. N. 71/14, cf. ARISTIA, PLUT., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Un alt flacon ... conține o disoluție de potasă.* ARHIVA, II, 146. *Acest fenomen [topirea sărei în apă] se numește disoluțiune.* PONI, CH. 11, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Med.; învechit) Alterare. *Pe urmă se desvoltează disoluțiunea sângelui sau putrezirea.* LUCACI, M. 2/16.

2. Desființare, dizolvare (2) a unui organ legislativ, a unui partid, a unei adunări etc.; p. g e n e r . descompunere (1), destrămare (3). *Să plec în țara mea și nu mai aștept disoluțiunea Parlamentului fără voia lui.* BARIȚIU, P. A. III, 303. *Această soluțiune, deși era un început de dezmembrare a Imperiului Otoman, ... avea avantajul de a fi în aparență o disoluțiune în favoarea naționalităților care compuneau acest imperiu.* GHICA, S. 126. *Ceea ce a lovit învățământul rural și l-a făcut să cadă în disoluțiune a fost desființarea ... privigherei învățătorului și a inspectorului de școlile sătești din județ.* I. IONESCU, M. 258, cf. COSTINESCU. *Este anunțată disoluțiunea Camerei.* MAIORESCU, D. IV, 121. [Sistemul libertății] *preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului.* EMINESCU, O. X, 148, cf. BĂRCIANU, SCRIBAN, D. „Lipsa oricărui ritm etnic durabil însemnează anarhie și disoluție etnică”. STĂNILAOE, O. 67. *Maiorescu ... se încadrează în momentul teoretic al disoluției hegelianismului.* VIANU, L. R. 178. *Același lucru se întâmplă și în disoluția conștiinței de conservare provocată de nevroză.* RALEA, S. T. II, 67. *Demască ... luxul și risipa boierimii, simptome ale unei clase în disoluție.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 86, cf. DN². *În ... 1918, un imperiu care se credea clădit pentru veșnicie, se îndreptă ... spre disoluția totală.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 4. *Procesul de disoluție a credinței nu creează însă pur și simplu un vacuum.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 4/4. *Respectul timorat față de un canon etic neînduplecat reușește să ferească conștiința de disoluție morală gravă.* PLEȘU, M. M. 28. *Confruntată cu o disoluție a conducerii politice și militare, Germania ... nu mai avea altă soluție decât recunoașterea înfrângerii sale.* RL 2005, nr. 4 607. ♦ (Jur.) Desfacere a unei căsătorii. *Disoluțiunea căsătoriei.* HAMANGIU, C. C. 449, cf. BĂRCIANU, SCRIBAN, D.

3. Corupție; dezmat (1). *Astăzi nobilul ... caută plăceri noi în molicieune și desoluție.* FILIMON, O. I, 401. *Casa nefericită a regilor ..., nefiind în stare să înfrâneze aceste elemente de disoluțiune, ... declară război la toată lumea.* EMINESCU, O. IX, 168. *Ideile democratice și republicane pot ... da loc ... și la disoluția și anarhia de la sfârșit.* CONTEMPORANUL, IV, 477, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Cu toate că Eminescu învinovăța pe Pantazi de disoluție, în teatru acesta e un biciuitor al moravurilor.* CĂLINESCU, S. C. L. 171, cf. DN².

- Pl.: disoluții. - Și: (astăzi rar) **disoluțiune**, (învechit) desoluție s. f.

- Din lat. *dissolutio*, -onis, fr. *dissolution*.

DISOLUȚIUNE s. f. v. **disoluție**.

DISONĂ vb. I. I n t r a n z. (Învechit; despre sunete) A fi disonant. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, COSTINESCU, LM.

- Prez. ind. pers. 3: *disonează*.

- Din fr. *dissoner*.

DISONĂNT, -Ă adj. (Adesea f i g.) Care sună neplăcut, care reprezintă o disonanță. *Celelalte toate intervalele ... sânt intervale disonante.* VAHMANN, M. 48/3, cf. NEGULICI. *În gura minciunii această limbă atât de melodioasă (dulce) se face disonantă (rău sunătoare).* FIS. 167/20. *PONTBRIANT, D. Națiunile cu cari stă mai adesea în contact comercial român ne-au transmis ziceri așa de disonante prin eterogenitatea lor.* BARONZI, L. 16. *Cuinta devine cuartă disonantă.* VOROBCHIEVICI, A. M. 193, cf. COSTINESCU, LM. *Artistul are puterea de-a face să răsună tonurile acelea cari exprimă dispozițiunea sufletului, ... pe când laicul și diletantul sau nu le nimeresc defel, sau le redau amestecate cu ... tonuri false și disonante.* EMINESCU, O. XIV, 297, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Mai multe sunete simultane ... dacă impresia e neplăcută ... dau un acord disonant.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 58, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Moduri de suprapunere a notelor, cu un caracter aproape totdeauna disonant.* M 1974, nr. 12, 15, cf. DEX. ♦ (Substantivat) *Pronunția disonantului (io) se diferțește de pronunția lui (iu) precum: voios ..., de: ... fiu, iubită.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 11/10. ♦ (Prin lărgirea sensului) *O notă disonantă în programul serii: prezentarea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 3/6.

- Scris și: (după fr.) *dissonant*. - Pl.: *disonanți*, -te. - Și: (învechit, rar) **disunânt**, -ă, **desunânt**, -ă (PONTBRIANT, D.) adj.

- Din fr. *dissonant*.

DISONANȚĂ s. f. 1. (Muz.) Lipsă de consonanță, de armonie între sunete; asociere de sunete de înălțimi diferite. Cf. NEGULICI. *Ariile sale de la prolog le-a cântat bine, dacă ... n-ar fi introdus o cadență trilată rău ..., făcând să sufere acustica o disonanță din cele mai aspre.* FILIMON, O. II, 195, cf. PONTBRIANT, D. *Dissunanțele însă sunt acele tonuri prin a căroră sunare comună se cauzează în auzul și în inima omului o nedumerire și turburare nespūsă.* VOROBCHIEVICI, A. M. 76, cf. COSTINESCU, LM. *Concertul ... începuse a se pierde în niște disonanțe ... ascuțite.* EMINESCU, O. XII, 260, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 12, CADE, SCRIBAN, D. *Urechea consideră ca în consonanță două sunete fundamentale suprapuse, care produc o impresie plăcută. Contrarul definește disonanța.* CIȘMAN, FIZ. II, 78. *Disonanțele nu se pregătesc și adesea nu se rezolvă.* ALEXANDRU, I. M. 324, cf. LTR², DL, DM, CONTRIBUTII, III, 156. SFC III, 9, DER, DN². *Conceptul de consonanță și disonanță.* M 1974, nr. 5, 4, cf. DEX. *Se puteau auzi ... flaute și viole, cornuri și fagoturi, ... împletindu-și liniile melodice în melodii filigranate sau în disonanțe scilpitoare.* CĂRTĂRESCU, N. 311. ♦ Asociere nearmonioasă de silabe sau de cuvinte. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

2. Lipsă de acord, de armonie în general; dezacord (3), stridență (3). *Să cătăm ... unitatea în armonie și să nu facem disonanțe prin zelul nostru.* BOLLIAC, O. 263. *Aceia ce pronunțaseră acele fraze erau din acea națiune care a fost, este și va fi o mare și perfectă disunanță în toate societățile Europei.* FILIMON, O. II, 208. *Simțiri dureroase sunt pururea însoțite de o disonanță în coardele mecanismului.* CONV. LIT. III, 126. *Răspunsul meu ... n-o să facă cea mai mică disonanță cu părerile tale.* CARAGIALE, O. VII, 528, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *O hârcă, o spadă ... trăiesc și aci, aducând ca o disonanță psihică zvonul reîntoarcerii.* KLOPȘTOCK, F. 330. *Clar-obscurul ... înlătură disonanța între colori sau forme.* OȚETEA, R. 285. *Se pare însă că ne aflăm în situația unei disonanțe de structură între poetul original și poetul traducător.* CONSTANTINESCU, S. III, 16. *Disonanța era îngăduită în arta de linie clasică numai ca un moment ce întărește ... armonia interioară.* BLAGA, Z. 61, cf. DN², M. D. ENC. *Tocmai formele canonice și „accesibile” se află, în acest moment al istoriei culturii, într-o*

disonanță cu realul, în timp ce arta modernă se integrează cu responsabilitate în lume. LL 1974, nr. 1, 81, cf. DEX. *Ne-am aflat în disonanță cu aprecierile care supralicitau progresele obținute în îmbunătățirea climatului internațional.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 3. *Această euforie e periculoasă în măsura în care te pune în disonanță cu imediatul.* PLEȘU, M. M. 98. *Discursuri pe teme importante, dar în disonanță cu „responsabila agendă a Executivului”.* RL 2005, nr. 4 728.

- Pl.: *disonanțe*. - Și: (învechit) **disunânță, disunânță, desunânță** (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din lat. *dissonantia*, fr. *dissonance*.

DISOPSÍE s. f. (Med.) Slăbire a vederii. Cf. DN².

- Pl.: *disopsii*.

- Din fr. *dysopsie*.

DISORÂNDUIĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Neorânduială (1).

Cf. STAMATI, D.

- Pl.: *disorânduieli*.

- Pref. *dis-* + *orânduială*.

DISOREXÍE s. f. (Med.) Perturbare a poftei de mâncare.

Cf. DN³.

- Pl.: *disorexii*.

- Din fr. *dysorexie*.

DISORTOGRAFÍE s. f. Dificultate în însușirea ortografiei la un copil care nu prezintă deficit intelectual și senzorial. Cf. D. PSIH., D. PED., D. E. PSIH.

- Pl.: *disortografii*.

- Din fr. *dysorthographie*.

DISOSMÍE s. f. (Med.) Pierdere sau slăbire a simțului olfactiv. Cf. DN², D. MED.

- Pl.: *disosmii*.

- Din fr. *dysosmie*.

DISOSTÓZĂ s. f. Osificare defectuoasă a cartilajelor fetale.

Cf. DN³.

- Pl.: *disostoze*.

- Din fr. *dysostose*.

DISOVARÍE s. f. Tulburare funcțională a ovarului. Cf. DN³.

- Pl.: *disovarii*.

- Din fr. *dysovarie*.

DISPAINGĂNÍ vb. IV v. *despăienjeni*.

DISPAINJINÍ vb. IV v. *despăienjeni*.

DISPARÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A separa (1), a despărți (1); a diversifica. Cf. LM.

- Prez. ind.: *disparez*.

- Din lat. *disparare*.

DISPARÁDĂ s. f. (Învechit, rar) Dispariție (1), lipsă subită. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: *disparade*.

- Cf. *d i s p a r e a*.

DISPARÁT, -Ă s. f., adj. (Atestat prima dată în 1829, ap. TDRG²) 1. S. f. (Învechit) Nepotrivire, lipsă de continuitate în exprimare, în fapte etc. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

2. Adj. (Despre obiecte, știri etc.) Care e lipsit de legătură, de armonie, de simetrie cu alte lucruri de același fel; răzleț (2), desprecheat (2). Cf. LM. *Institutori de clase primare, profesori de*

muzică și de pictură, ... aceștia formând o majoritate de elemente disparate cu totul, vor avea să decidă ... dacă valoarea educativă a limbilor clasice e în proporție cu cheltuielile ce se fac pentru ele. EMINESCU, O. XI, 323. *Cine ar tăgăduii oare că e o adevărată tortură intelectuală de a grămădi în minte, fără nicio legătură ..., ideile cele mai disparate.* ARHIVA, I, 76, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Uneori întrunește în asemuire lucruri așa disparate, încât îți amintește de soția aceluși drăcușor din poveste care ... a schimbat peste noapte capetele la o sumedenie de oameni.* LUC. VII, 535. *Cugetarea ... [lui Nicolae Costin] e sau banală, sau plină de contraziceri, după cum vorbește el sau izvoarele disparate pe care le reproduce.* IORGA, L. I, 78. *Trăiam ... Într-o infamă promiscuitate, Cu fel de fel de lucruri disparate.* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 66. *Culori disparate.* ȘĂINEANU, D. U. *Rasele cele mai îndepărtate și cele mai disparate și-au adus contribuția la sângele locuitorilor din orașele de acest fel.* NEGULESCU, G. 226. *Braque ... știe să regăsească unitatea lucrurilor disparate.* E. IONESCU, E. 187. *Poeții pe de altă parte vor aduna silabe disparate care țin pe o lungă vreme fără să spuie nimic.* SADOVEANU, O. X, 454, cf. SCRIBAN, D. *Operă dispartată a unor autori răzleți, pe care numai erudiția târzie a glosatorilor a orânduie-o într-un singur tot.* BRĂTIANU, T. 23. *Temperamentul liric ... n-a îngăduit să se dezvolte ... felul reflexiv și critic, complăcându-se în a asocia termeni dispartați ai experienței morale.* VIANU, A. P. 162. *În cele mai disparate creațiuni ale unei epoci, ... subsistă o înclinare de ansamblu.* BLAGA, Z. 81. *Mai puține și mai disparate decât într-o insulă, de pe urma unui naufragiu ..., [aceste obiecte] folosesc totuși păstorilor, să-și ducă viața lor.* BOGZA, C. O. 70. *În toate aceste cercetări, foarte disparate ..., autorii nu au studiat mecanismul de producere a fenomenelor.* DANIELOPOLU, F. N. I, 126. *Cele două părți ale romanului ... nu sunt nici inconsecvente, nici disparate.* LL 1955, 130, cf. DL, DM. *Se vede clar procedeul autorului de a pune alături cele mai disparate și mai variate texte.* VARLAAM - SADOVEANU, 241. *Despre viața lui D[imitrie] Ralet, datele sunt puține și disparate.* IST. LIT. ROM. II, 597, cf. SFC III, 23, DN², M. D. ENC., DEX. *Trei fapte din categorii disparate.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 15. *Se impunea sistematizarea ... datelor ... disparate ... în studii și note etnobotanice.* BUTURĂ, EB. I, 7. *Cele spuse mai sus sunt fragmente disparate, desfăcute dintr-un volum deja existent, având ca subiect simbolismul Crailor de Curtea-Veche.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 19/3. ◇ (Adverbial) *Alături cu aceștia sunt majoritatea ... cari nu și-au pus problema, cari și le-au pus disparat, cari și-au respuns în felurite chipuri.* CONTEMPORANUL, VII, 333. *Dispartat, fără nicio legătură în gânduri, [începu] să-și treacă pe din fața minții ... cum l-a cunoscut, ce au vorbit.* ARDELEANU, D. 272, cf. DL.

- Pl.: *disparați, -te*.

- Din fr. *dispartate*.

DISPARDOSÍ vb. IV v. *despardosi*.

DISPÁRE vb. III v. *dispărea*.

DISPARÉNT, -Ă adj. Care este pe cale să dispară (3), în scădere. *Roadele muncii ... [moșilor noștri] ... le putem constata când comparăm numărul cel mare al cărturarilor români de azi cu cifra disparentă a românilor cu carte de acum 50 de ani.* LUC. II, 200. *„Subiectul” tot mai disparent devine un simplu prilej de punere în mișcare a aparatului interior.* BLAGA, Z. 116, cf. DL, DN², DEX. ◇ (Substantivat) *Fără amăgiri, fără lucruri imediate și fără disparent, totul e searbăd, incolor și inexpressiv.* CIORAN, R. 137.

- Pl.: *disparenți, -te*.

- **Dispărea** + suf. *-ent* (după *apărea - aparent*).

DISPARITÁTE s. f. (Livresc) Lipsă de legătură, de armonie, de potrivire între elemente; nepotrivire, deosebire (2). Cf. PONTBRIANT,

D., COSTINESCU. *Aceeași disparitate se observă între capul de juncan al protomei ritonului și cele patru persoane din jurul gâtului acestui vas.* ARHIVA, II, 397, cf. BĂRCIANU. *Această disparitate de vederi n-ar putea să fie favorabilă ... lucrării.* SBIERA, F. S. 386, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Disparitatea planurilor se manifestă la un public tânăr și printr-o estetică a distincției și a prevenției, explicabilă prin lipsa de exerciții asociative.* CĂLINESCU, C. O. 111, cf. DN². *Cercetătorul ia în dezbatere, sistematic, filozofia, sociologia ... relevând confluente sau disparități.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 1/10, cf. DEX. *Malthus ... atrăgea atenția asupra disparității catastrafale dintre aritmeticele resurselor alimentare și progresia geometrică a creșterii populației.* PATAPIEVICI, C. L. 291. ♦ Diferență de nivel tarifar la taxele vamale percepute de diferite țări pentru același produs. Cf. DN³.

- Pl.: *disparități*. - Și: (învechit) **despăritate** s. f. PONTBRIANT, D.

- Din fr. **disparité**.

DISPARIȚIE s. f. Faptul de a dispărea.

1. Faptul de a nu mai (putea) fi văzut. Cf. NEGULICI. *Icoana obiectului exterior resfrânt dispăre din ce în ce. Deși disparițiunea totală nu se întâmplă decât în un grad înalt de abstracțiune.* CONV. LIT. II, 211, cf. COSTINESCU, LM. *Cu disparițiunea acestuia [a portretului] dispăre ceea ce veți fi îndemnați a numi o idee fixă.* EMINESCU, P. L. 64, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Chiar și dispariția ... [Izvodului lui Miron logofătul] va fi fost, poate, provocată de împrăștierea foilor ... rămase nelegate după moartea autorului.* BUL. COM. IST. I, 200, cf. CADE, SCRIBAN, D., RESMERIȚĂ, D. *Aglae nu se arată potrivnică acestor manevre, ba chiar le ajută prin priviri galeșe față de Felix sau prin dispariția la vreme oportună.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Treptat, malurile ... [Oltului], care rămăseseră goale după dispariția brazilor, încep să se acopere cu ... vegetație.* BOGZA, C. O. 152. *Dispariția munților în întuneric.* id. ib. 281, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Faptul de a nu mai putea fi găsit, de a dispărea dintr-un loc; absentă inexplicabilă. *În afară de dispariție, n-avea nicio dovadă materială de vina paznicului.* POPA, V. 94. *După o dispariție de doi ani, [femeia] s-a întors două zile și a pierit din nou.* ARGHEZI, S. XI, 16. *În misterioasa lui dispariție de zece ani, Costi Barbu și-a câpătat un renume european de învățat și de vindecător.* VINEA, L. I, 26. *Am fost trimis să văd ce e cu dispariția acelei fetițe.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23, cf. DEX.

2. Încetare a vieții; moarte (1). Cf. NEGULICI. *Vestea despre disparițiunea Irinei, ca orice veste rea, se răspândi iute.* CONV. LIT. I, 266. *După dispariția contelui ai rămas singură.* ALECSANDRI, O. P. 172, cf. COSTINESCU. *Dispariția lui nu putuse trece neluată-n seamă.* CARAGIALE, O. I, 34, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Regretăm dispariția grabnică a confratelui nostru.* SĂM. II, 224, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Prin dispariția lui Vasile Pârvan cultura românească suferă una din cele mai grele pierderi, mai mult decât aceasta: una ireparabilă.* IORGA, P. A. II, 70, cf. TDRG. *Noi îl plângem [pe mort] pentru ca, în realitate, să ne plângem pe noi: dispariția lui ne-a desposedat.* LOVINESCU, C. V, 122. *Asta nu se poate schimba prin dispariția unui om.* REBREANU, R. I, 108. *Toți se gândeau la viața lor, La dispariția lor.* BACOVIA, O. 51, cf. SCRIBAN, D. *Nu toți morții pleacă repede, constatase Lucu, după dispariția lui Arghir.* VINEA, L. II, 137, cf. DL. *Să anunțe vreo vizită, vreo știre, vreo dispariție.* PREDĂ, I. 28, cf. DM. *Dispariția iubitei îi smulge [lui Parpangel] accente de durere.* IST. LIT. ROM. II, 79, cf. DN², SFC IV, 298. *Deși cauza morții lui Ioan Mavrocordat nu poate fi precizată, tulburătoare rămâne coincidența dispariției sale cu întoarcerea în țară, din captivitate, a lui Nicolae.* G. BARBU, A. V. 75, cf. M. D. ENC. *Regretatul pianist și compozitor, de la a cărui prematură dispariție se împlinește anul acesta un sfert de veac.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 3/11, cf. DEX. *În anul premergător dispariției sale, poetul Lucian Blaga se plângea mereu de o cefalee rebelă.* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 8.

3. Faptul de nu a mai exista, de a pieri (3). *Această înlocuire face să se simtă și mai tare golul lăsat prin dispariția unei figuri așa de caracteristice din viața noastră politică.* MAIORESCU, D. V, 52. *Disparițiunea sentimentului religios e de regretat nu numai la noi, dar pretutindenea.* EMINESCU, O. XI, 330. *Toți plecând ... de la durerea simțită pentru dispariția vechilor clase, boerinași, bresle, din care făceau parte și ei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 85. *Dispariția Comisiunii Europene a Dunării este azi irealizabilă.* TITULESCU, D. 234. *Avea cele mai diverse modele și realizări, pe principiul dispariției oricărui ornament înflorat.* CAMIL PETRESCU, P. 332. *Dispariția credinței în idealuri, care este vădită în lumea de astăzi, are motive mult mai serioase decât o primă privire poate să descopere.* CIORAN, R. 74. *Dispariția voievodului maramureșean este un fapt concludent.* BRĂTIANU, T. 135. *Pe mari planuri istorice, sfârșitul războiului a adus perspectiva unei ere fantastice, vestind perimarea cărbunilor și dispariția minerilor.* BOGZA, V. J. 23. *Dispariția ... [băilor turcești] nu a întârziat prea mult.* G. BARBU, A. V. 172. *În aceste condiții, nu se mai poate vorbi de dispariția infinitivului în limba română.* LL 1972, nr. 3, 325. *Analogia ... petrecută înaintea dispariției silabei finale.* CL 1973, 69. *Sonoritatea delicată a celor mai înalte sunete care se prelungesc până la dispariție.* M 1974, nr. 9, 33. *La epuizarea potențialului vital, ar surveni ... dispariția speciei, „moartea” ei.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/5. *Cum se explică atenuarea ori dispariția instinctului de conservare?* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 21. *Dispariția tipurilor zonale de gospodărie și construcții anexe s-a accentuat.* BUTURĂ, EG. 78. *Ibrăileanu are curajul rar de a recunoaște realitatea dispariției poporanismului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 12/2. *Îi doream moartea, dispariția definitivă din creierul meu.* CĂRTĂRESCU, N. 128, cf. PATAPIEVICI, C. L. 107. *La Aninoasa, zone întregi din oraș au fost părăsite din cauza dispariției principalei surse de muncă: zăcămintul carbonifer.* RL 2005, nr. 4 523. *Bazinul acoperit ... este în paragină și starea sa amenință cu dispariția această disciplină sportivă.* ib. 2006, nr. 4 836. ♦ E x p r. A fi pe cale (sau în curs) de dispariție = a fi pe punctul de a dispărea (1). *În unii din munții noștri mari ... capra neagră a dispărut. În alte regiuni se împuținează și e pe cale de dispariție.* SADOVEANU, O. XX, 223. *Unele nume încep a rămâne fără obiectiv, vulturul-negru fiind în curs de dispariție la noi.* BĂCESCU, PĂS. 238. *În țara noastră această boală [tifoșii exantematic] este pe cale de dispariție în ultimii ani.* BELEA, P. A. 530, cf. DL, DM, DN². *Ceea ce este mai important este munca, întrucât se știe că infractorii nu sunt pur și simplu pe cale de dispariție.* FLACĂRA, 1967, nr. 49, 12, cf. M. D. ENC., DEX. *Lumea satului era departe de a fi pe cale de dispariție.* PATAPIEVICI, C. L. 133.

4. Faptul de a înceta, de a lua sfârșit, de a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. *Iporeactivitatea la Ach ... este cauza dispariției sindroamelor paroxistice.* DANIELOPOLU, F. N. I, 183. *Vom observa ... ziua apariției și dispariției unor eventuale erupții pe piele.* BELEA, P. A. 213. ♦ Încetare, anulare, suprimare (3). *De la dispariția „Curentului nou” ... nimeni nu s-a mai hazardat să dea orașului nostru o gazetă literară.* în PLR II, 169. *După dispariția gazetei ... se află din nou în Franța.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 87.

5. (Regional; determinat prin „de lună”, „de soare”) Eclipsă. Cf. SEVERIN, S. 50.

- Pl.: *dispariții*. - Și: (învechit) **disparițiune** s. f.

- Din fr. **disparition**.

DISPARIȚIUNE s. f. v. **dispariție**.

DISPARTĂNIE s. f. v. **despărțenie**.

DISPĂGUBÍ vb. IV v. **despăgubi**.

DISPĂGUBÍRE s. f. v. **despăgubire**.

DISPĂREA vb. II. I n t r a n z. 1. (Mai ales despre noțiuni abstracte) A lua sfârșit; a înceta să mai existe, să se (mai) manifeste, să

se (mai) producă; a pieri (4). Să dispară cu desevărire toate scandalurile (a. 1776). URICARIUL, I, 179. *Împreună cu dânsul dispăre și fortuna lozinelor.* PĂCLEANU, I, II, 15/23. *Frigurile cerebrale ... dispar în doăzeci și patru de ceasuri.* MAN. SĂNĂT. 254/23. *Mostrarea de conștiință dispăru de la dânsul.* FILIMON, O. I, 104. *Simțământul religios ... dispăre din ce în ce mai mult din clasele culte.* MAIORESCU, CRITICE, 424. *Roșata din obraz dispăruse.* EMINESCU, P. L. 92. *Sfârșeala și acel sentiment de pierzare ... au dispărut cu desăvârșire.* CARAGIALE, O. I, 279. *Singură cu tine durerea mea dispăre.* MACEDONSKI, O. II, 236. *Încetul cu-ncetul melancolia dispăre.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 202. *Atunci toată întristarea i-a dispărut ca prin farmec.* REBREANU, P. S. 35. *Acestea [sentimentele] nu dispar fără să lese o urmă.* IBRĂILEANU, A. 116. *Stângăcia lui din scrisori dispăruse.* C. PETRESCU, S. 120. *Luându-se act în special de pagina 23 din memoriul guvernului, se constată că obiectul neînțelegerii a dispărut.* TITULESCU, D. 169. *Cultura greacă n-a dispărut în urma cuceririlor romane, ci fiindcă posibilitățile ei s-au epuizat.* CIORAN, R. 71. *Omul să se gândească adânc și sughișu adeseori dispăre.* BUJOREAN, B. L. 259. *Această alternativă ... a dispărut din epopee.* BRĂTIANU, T. 37. *Pe dată însă ce dispăru protecția paternă ..., căpitanul își desfășură în voie firea bizară.* CĂLINESCU, I. C. 237. *Dragă-mi este dragostea - Locului nu pot s-o țin, Căci frumșetea ei dispăre în frumșetea-i ce vin.* BLAGA, POEZII, 295. *Contrațiile gastrice dispăreau de îndată ce bolnavul adormea.* DANIELOPOLU, F. N. I, 183. *Tzulufa i se păru lui Sillion foarte ... ispititoare. Necazul îi dispăruse.* VINEA, L. I, 74. *În ultimele 4 luni [de sarcină], aceste simptome de obicei dispar.* BELEA, P. A. 183. *Și când a dispărut zâmbetul - umblam lăcrămând pe cărările din grădina vieții.* ISAC, O. 238. *Idealurile pașoptiste nu vor dispărea din mișcarea literară de până la Unire.* IST. LIT. ROM. II, 643. *Copilăria nu dispăre niciodată din noi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/7. *Foarte mulți mi-au scris că le-au dispărut durerile reumatismale, discopatiile, artrozele.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 15. *Semnificația socială a învelitorilor de cap femeiești este pe cale să dispară în ultimele decenii.* Z. MIHAIL, T. P. 149. *Niciodată combativitatea nu trebuie să dispară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 3/2, PATAPIEVICI, C. L. 106. *Rigiditatea [articulației] apare dimineața sau după repaus. Dispare după două minute de mișcare.* RL 2005, nr. 4 624. *Fericirea s-a gătat. Norocul a dispărut, Până-n suflet m-a durut.* FOLC. TRANSILV. II, 107. ♦ E x p r. **A dispărea ca prin farmec** = a înceta brusc să mai existe, a se sfârși pe neașteptate. *Sfășierile din mațe despar ca prin farmec.* MAN. SĂNĂT. 120/9. ♦ (Despre publicații) **A înceta să (mai) apară.** „Revista literară și științifică” a dispărut după al patrulea număr al ei. MAIORESCU, în PLR I, 271. *Și azi multe reviste dispar repede, dar pe vremea lui Kogălniceanu ... cenzura venea să le decapiteze.* DENSUSIANU, L. 334. *În niciun caz nu voi accepta să mi se joace „Danton” până ce nu vor dispăre foile de teatru „Bis”, „Scena” și „Cortina”.* CAMIL PETRESCU, T. III, 516. *Scrisoarea ... este din 3 iulie ... 1871, deoarece se vorbește acolo de răposarea „Bondarului”, care este o revistă umoristică din Botoșani apărută în 1869 și dispărută în 1871.* CĂLINESCU, I. C. 113. ♦ (Despre publicații) **A se epuiza. Volumul ... nici n-a ajuns bine prin librării și a dispărut din cauza tirajului infim.** FLACĂRA, 1976, nr. 9, 8. *Din nefericire, o asemenea carte, care a dispărut îndată ce a apărut în librării, nu a fost tipărită în condițiile grafice pe care le-ar fi meritat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 24/2.

2. (De obicei cu determinări locale) **A se face nevăzut, a ieși (brusc) din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a pieri (6).** Cf. NEGULICI. *Câmpia dispăre supt vârtegiul de pulbere ce o acopere.* PĂCLEANU, I, I, 148/27. *Caii porniră pe fugă și trăsură dispăru într-un nuor de praf.* GHICA, C. E. I, 147. *Abia ce articulară acest sânt nume [Dumnezeu] și infernala șosea dispăru.* FILIMON, O. II, 178, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 196/34. *Norul trece și dispăre în afundul cerului.* ALECSANDRI, P. II, 126, cf. COSTINESCU. [Iubita] pare că îl dojenește când șoptește cu căldură; Apoi iar dispăre-nluntru. EMINESCU, O. I,

154. [Fetița] dispăru pe ușa cea mare în salon. CARAGIALE, O. I, 126, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Caleașca după deal dispăre.* IOSIF, V. 28, cf. TDRG. *Dihania dispăru sub unde.* CHIRIȚESCU, GR. 56. *Copiii ... dispărură pe uliță.* AGĂRICEANU, S. 185. *Bătrânul ... dispăru, prin scobitura ce ducea înlăuntrul masivului ruinat al vechilor chilii.* HOGAȘ, DR. I, 26. [Adela] dispăru o clipă în altă odaie. IBRĂILEANU, A. 29, cf. RESMERIȚĂ, D. *Docarul dispărea la cotitura șoselei.* C. PETRESCU, S. 110, cf. CADE. *Femeia roși, se scuză, surâse, dispăru.* REBREANU, R. I, 94. *Cum dispăre pe ușă, mă frământ ca un nebun.* CAMIL PETRESCU, T. II, 105. *Aruncă pledul și șuba cât colo și, sărind din trăsura, dispăru în pădurea de vâlstare.* BRĂESCU, O. A. I, 89. *Când am ajuns în dreptul liceului, cei patru dascăli ... au dispărut înăuntru.* SAHIA, N. 54. *Spectrul morții se micșora, se micșora, dispărea de sub priviri.* E. IONESCU, E. 46. *Dadaca ... dispăru pe porțiță.* SADOVEANU, O. X, 274, cf. SCRIBAN, D. *Otilia dispăre în odaia vecină.* CĂLINESCU, E. O. I, 86. *Trăsura dispăre de mult după colț.* VINEA, L. I, 13, cf. DL, DM. *Evanghelina dispăruse, turburată de schimbul de priviri al celor doi bărbați.* BARBU, PRINC. 34. *Atunci ea s-a dat de-a-ndăratelea ... Și hop! se dă peste cap, peste pridvor și dispăre.* SORESCU, L. L. V, 146, cf. DN². *Spre sat se zărea ... câte-o barcă mișcându-se pe apa de pe ulița mare, dar dispărea repede în spatele vreunei urme de casă.* BĂNULESCU, I. 23, cf. M. D. ENC., DEX, ALR I 1 432/744. < (La imperativ, de obicei întărit prin „din fața mea”, exprimă enervare, indignare, revoltă, repulsie etc.) *Îndrăznețule, ... dispări din fața mea!* CAMIL PETRESCU, T. III, 428. ♦ (Despre oameni) **A părăsi locul, a pleca în altă parte fără să anunțe sau să fie observat. A dispărut din regiment fără urmă.** C. PETRESCU, S. 173. *Mai puteam nutri nădejdi în țara mea de la miazănoapte? Și acesta a fost, poate, o cauză pentru hotărârea de a dispăre, de a fi cel puțin socotit pierit.* M. ELIADE, O. I, 29, cf. CADE. [D-ța Zadu] ... a dispărut deodată ..., *O fi plecat pe jos la București.* CAMIL PETRESCU, T. III, 128. *După o lună însă, artileristul dispăruse tot așa de misterios cum apăruse.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 205. *Vin ... doamnă, trebuie să vă ascundeți, trebuie să dispăreți.* SEBASTIAN, T. 274, cf. SCRIBAN, D. *Cetățeanul ... dispăre fără adresă.* RALEA, O. 62. *Old Jim continua uneori să dispară de acasă cu lunile.* TUDORAN, P. 439, cf. DL, DM. *Într-o zi de ... decembrie dispăruse fiul cel mare.* IST. LIT. ROM. III, 499, cf. DN². *A aflat consternat că asasinul reușise să dispară.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 49. *Prin oraș se vorbea că dispăruse o studentă și cazul, de-a dreptul pasionant, fusese încredințat ... celebrului detectiv.* S ianuarie 1970, 35, cf. M. D. ENC. *A dispărut de acasă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. DEX. *Patronul a chemat poliția și individul a dispărut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 15/2. *Hoții au reușit să dispară nestingheriți.* RL 2005, 4 550. *Generalul ... a dispărut imediat după ce a fost inculpat.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Pungașii se furișară din odaie și dispărură, lăsând pe cărciumar să orbecăiască în vânt.* SNOAVA, IV, 97. ♦ S p e c. (Despre bunuri materiale; de obicei construit cu pronumele în dativ) **A i se fura. Iată tratatul dispărut din bibliotecă.** IBRĂILEANU, A. 8. *De la bancă ne-au dispărut acte importante.* CAMIL PETRESCU, T. I, 552. *Se trezește din somnul lui chinuit și vede că i-a dispărut geamantanul cu manuscrise.* FLACĂRA, 1976, nr. 27, 5.

3. (Despre ființe) **A înceta să mai trăiască, a nu mai fi în viață; a muri¹ (1), a pieri (1).** Cf. NEGULICI. *Floarea resbelnicilor a dispărut: nu se știe soarta lui Tancred.* PĂCLEANU, I. I, 139/11, cf. PONTBRIANT, D. *Tiranul să dispară în hăul nimicirii.* ALECSANDRI, T. II, 164, cf. COSTINESCU. *Blaramburg a fost cel din urmă reprezentant al acelor deputați, acum din fericire dispăruți, cari veneau în Cameră ... cu numeroase volume de ... scriitori străini.* MAIORESCU, CRITICE, 521. *Sărmana Zoe! Născută în mizerie ... neștiută de nimene a dispărut.* CONTEMPORANUL, I, 31, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se bănuia că doamna, înțeleasă cu boierii, i-ar fi pregătit sfârșitul. Și ea dispărea ... peste pușin, la 1531.* IORGA, C. I. I, 79. *Cu Thomas Hardy a dispărut*

cel mai mare romancier al timpurilor din urmă. IBRĂILEANU, S. L. 98, cf. CADE. *Necăjită cere sfatul Unei molii tinere, Că i-a dispărut bărbatul în costum de ginere*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 36. *Din nefericire, în domeniul amintirii trec, pe măsură ce vulturii dispar, și termeni ca: cealhău, zăgan ... etc.* BĂCESCU, PĂS. 223. *Ea dispăru – el se-nsură*. PARASCHIVESCU, C. Ț. 99. *Era un metis, fiul unui chilian dispărut de zece ani*. TUDORAN, P. 542, cf. DL. *De oameni ne aducem atunci aminte când dispar*. ISAC, O. 277, cf. DM. *Numai asiaticii privesc mereu morții. În Țara Românească omul dispăre fără șgomot, se duce într-o grădină*. BARBU, PRINC. 266, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Unele stele, după ce au strălucit cu o lumină extraordinară, au dispărut cu totul*. DRĂGHICEANU, C. 17. ♦ (Despre plante) *A se veșteji (I 1), a se ofili (1), a se distruge (1). Crinul dispăre supt roza ce-l șterge*. PĂCLEANU, I. I, 80/18. *Iarba, ... Sub o arșiță de foc, Se usucă și dispăre*. ALECSANDRI, POEZII, 362.

4. (Despre ființe, orașe, bunuri materiale etc.) *A nu mai exista, a fi redus la nimic; a pieri (3). Când un popor dispăre de pe scena lumii, un altul pășește în locu-i*. CONV. LIT. III, 106, cf. COSTINESCU. *Cu o ... respectuoasă decență a căutat autorul să priceapă generația care dispăre din mijlocul nostru*. MAIORESCU, CRITICE, 599, cf. DDRF. *Mormintele au dispărut astfel și aici supt scândurile și mosaicul din vremea noastră*. IORGA, C. I. I, 15. *Dispar și adăposturile multor specii de animale*. PĂCALĂ, M. R. 28. [Aceste elemente slave] *se împerechează uneori cu elemente latine, azi dispărute din circulația limbii*. CARTOJAN, ap. VARLAAM – SADOVEANU, 46, cf. CADE. *Evul Mediu dispăre în umbra ruinelor grandioase ale Imperiului Roman*. COCEA, S. I, 121. *În unii din munții noștri mari ... capra neagră a dispărut*. SADOVEANU, O. XX, 223, cf. SCRIBAN, D. *Fortul a rămas glorios ..., mărturie a unei tehnici militare de mult dispărută*. RALEA, O. 47. *Dacă bioxidul de carbon ar dispăre din atmosferă, temperatura medie pe Pământ ar scădea cu 17°*. CIȘMAN, FIZ. I, 540. *Clujul vechi a dispărut*. ISAC, O. 274. *De multe ori aceste titluri și dregătorii noi dispăreau*. STOICESCU, S. D. 95. *Dispare ... și obștea bazată pe legăturile de rudenie*. H. DAICOVICIU, D. 33. *Alte 150 de case insalubre ... trebuiau să dispară*. G. BARBU, A. V. 127. *O serie de nume topice au la bază cuvinte odinioară cunoscute, dar care, cu timpul, au dispărut din graiul local*. CL 1973, 233, cf. M. D. ENC. *Termenii concreți, uneori tehnici, dispar complet în strofele cruciale, adică în implorarea finală*. LL 1974, nr. 1, 88. *Unele școli medicale au început să dispară*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 10. *Arheologii au dezgropat ruinele unei civilizații urbane care înflorise cu 4 500 de ani în urmă, dar care a dispărut, înghițită de nisipurile fierbinți*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX, DN³. *În condițiile noi de astăzi dispar anexele tradiționale din componența curților*. BUTURĂ, EG. 68. *Pieriră rufe, vacile, tot. Disparură curtea, clădirea, lot cu lot*. DIMOV, T. 69. *Dispare plafonul cu grinzile de lemn care sunt înlocuite cu tencuiele la fel ca pereții*. PAVEL, S. E. 28. *Clasa patronală autohtonă ... cu siguranță ar putea dispărea!* RL 2007, nr. 5 025.

– Prez. ind.: *dispăr.* – Și: (rar) *dispăre* vb. III, (învechit) *despărea* vb. II.

– Din fr. *disparaître* (după *părea*).

DISPĂRERE s. f. (Învechit) Faptul de a dispărea; dispariție. *De-a lungul părăului se împărăsiase între păscuitorii de aur mai puțin fericiți mulțime de născociri despre despărerea lor urmată așa din pripă*. CONV. LIT. IV, 63. *Dispărerea lui din pleiada junilor literatori lasă o lacună destul de simțitoare*. ALECSANDRI, S. 105, cf. COSTINESCU, LM. *Francezii și nemții ... se gândesc la întreaga imagine a cuvântului „mâncare”, ... și nu numai la acea parte care a motivat idiotismul român, adică la despărerea obiectului consumat*. MAIORESCU, CRITICE, 26. *Greșește când socoate că dezvoltarea ideilor a provocat despărerea robiei*. CONTEMPORANUL, IV, 271. *Dacă privim ca un maximum despărerea patimilor, ... lipsa de avânt, ... avem tot*

dreptul să hărăzim bătrâneței înțelepciunea care i se dă de obicei. ib. v, 387.

– Pl.: *dispăreri*. – Și: *despărere* s. f.

– V. *dispărea*.

DISPĂRTĂNIE s. f. v. *despărtenie*.

DISPĂRTĂNIE s. f. v. *despărtenie*.

DISPĂRTI vb. IV v. *despărți*.

DISPĂRTIRE s. f. v. *despărțire*.

DISPĂRTITURĂ s. f. v. *despărțitură*.

DISPĂRUT, -Ă adj. 1. Care a ieșit din câmpul vizual, care nu se mai vede (deși continuă să existe); care nu mai poate fi observat sau găsit. Cf. *d i s p ă r e a* (2). Cf. LM. *Pietricele fin lucrate, căzute ... din brățărilor dispărute*. GALACTION, O. 119, cf. DL, DM, DEX. ♦ *De a căruia soartă nu se (mai) știe nimic*. Cf. DDRF. *Vestindu-se ... că sunt dispărut și decedat, o rudă ... a luat moștenirea*. SADOVEANU, O. XXI, 371, cf. DL, DM. *Am fost citați pe ordin de zi ca dispăruți, căzuți în incendiile aerodromului de pe istmul încercuit*. BĂNULESCU, I. 228, cf. DEX. *Polițiștii de frontieră se așteaptă ... ca o parte din azilanții dispăruți să apară pe granița de vest*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. ♦ **E x p r . A fi dat dispărut** = (în timp de război) a fi considerat ca pierdut fără urmă. Cf. DL, DM. *Întâi poate l-au dat dispărut*. BARBU, Ș. N. 108. *O fost dat dispărut*. LĂNCRĂNJAN, C. I, 13, cf. DEX. ♦ (Substantivat) *Seara îl înscrisesem [pe soldat] pe lista dispăruților*. C. PETRESCU, S. 155.

2. (Despre ființe; adesea substantivat) Care nu (mai) trăiește, care și-a pierdut viața; mort (I 1), (învechit și popular) pierit (I 1). Cf. *d i s p ă r e a* (3). *D-ta nu ne vorbești de persoana celui dispărut*. MAIORESCU, CRITICE, 600, cf. DDRF. *A înfățîșat ascultătorilor figura măreață de a curând dispărutului G. Popovici*. LUC. VII, 325. *Îmi ziceam că poate ar merita să fie zugrăvită figura bună a bietului prieten dispărut*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 30. *Am îngrijit și de trecutul nostru literar bucovinean ... prin publicarea unor scrieri ale dispăruților de seamă*. în PLR II, 68. *În locul lui Eminescu am fi avut pe Samson Bodnărescu, pe care un mare critic al nostru, pe vremea aceea, îl sărbătorea cu același entuziasm ca și pe marele nostru dispărut*. MINULESCU, în PLR II, 164. *Nu pot uita, dintre cei dispăruți prea devreme, un alt prieten, cald și impetuos*. CAMIL PETRESCU, T. III, 490. *Trică Ilie, «mâna dreaptă» a popii Nicolae, scos într-o vreme din grațiile celui dispărut, da târcoale odăjdiiilor omului cel nou*. KLOPSTOCK, F. 67. *Plutonierul încruntat și un furier mărunțel ... scriau de zor, pregătind formele celor dispăruți*. BART, S. M. 76, cf. DL. *Să punem flori pe mormintele celor dispăruți?* TUDORAN, P. 16, cf. DM. *Faptul că dispărutul Armand Sachelarie se născuse pe teritoriul argentinian ... îi crea un alibi perfect*. BARBU, I. I, 35. *Fiecare dintre noi simte nevoia unor reîntâlniri cu arta, cu personalitatea ... unor mari artiști și oameni de cultură dispăruți*. CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 3/11, cf. DEX. *Ilustrul dispărut a fost mare prieten al poporului român*. FLACĂRA, 1976, nr. 37, 7. *Se aprind și lumânări în memoria celor dispăruți*. RL 2005, nr. 4 757.

3. Care nu mai există, care a fost redus la nimic; pierit (I 4). Cf. *d i s p ă r e a* (4). *Animale dispărute, ce s-au găsit pe unelte de corn ... , gravate cu sula de către oamenii străvechi*. ODOBESCU, S. III, 79. *Adormiți vale ... astfel trebuiește să se califice valea unei cetăți dispărute ... , care răsuna de zgomotul tunurilor*. MACEDONSKI, O. IV, 48. *S-au păstrat ... mulțime de nume, dispărute azi*. PĂCALĂ, M. R. 44. *Judecând după gropile care se văd azi lângă biserică și care sunt pivnițele caselor dispărute, aceste case erau foarte mici și strânse laolaltă*. GALACTION, O. 315. *Era în glasul femeii un cutremur care se*

ridica din fundul ființei ei ca din alte vieți din veacuri dispărute. SADOVEANU, O. XXI, 470. [Poetul Anders Fernandez] amintește și el ... marile civilizații antice dispărute. CĂLINESCU, I. 276. Mai înainte vreme [doctorul] fusese în America, în Mexic, în Brazilia, în Peru, pe urmele civilizațiilor dispărute. VINEA, L. I, 26, cf. DL, DM. Uneori [Naum Rîmniceanu] e naiv ... când socotește că limba dacilor, dispărută, era asemănătoare cu a tătarilor. IST. LIT. ROM. II, 126. În zecile de muzee ale țării obiecte felurite ne întregesc imaginea unei vieți demult dispărute. H. DAICOVICIU, D. 5. Se numea astfel și un sat dispărut. CL 1973, 237. Stiluri folclorice și emoționante. M 1974, nr. 9, 24, cf. DEX. O confesiune scrisă simplu și emoționant despre o epocă dispărută. FLACĂRA, 1976, nr. 50, 18. Nenumărați sunt autorii care au abordat legenda dispărutului continent al Atlantidei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 23/1. Urmele s-au dovedit a fi aparținut unei specii dispărute de rinoceri, într-adevăr enorme comparativ cu dimensiunile actuale. CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 5/1. Nunta țărănească, spectacol mai nou, evoca nunta tradițională și unele obiceiuri dispărute. PAVEL, S. E. 22.

- Pl.: dispăruți, -te.

- V. dispărea. Cf. fr. d i s p a r u.

DISPÉCER s. m. 1. Tehnician care urmărește, coordonează și reglementează operativ mersul producției dintr-o întreprindere, care supraveghează mișcarea trenurilor pe o anumită porțiune de linie, traficul aerian, repartizarea energiei electrice la utilizatori etc.; p. e x t. sistem automat având aceste atribuții. Munca dispecerului cere o înaltă calificare, o vastă cunoaștere a întregului proces tehnologic al fabricii. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 692. În întreprinderile mecanizate sau automatizate, dispecerul supraveghează și semnalizează momentele critice ale procesului de muncă. LTR², cf. DL, DM, DN². Profesorul de regie se transformă în dispecer. T ianuarie 1969, 4, cf. M. D. ENC., DEX. Dispecerii au o mare experiență și un calm care le este absolut indispensabil. FLACĂRA, 1977, nr. 5, 5. Dispecerii ... au constatat că pe panoul de comandă s-a aprins un bec ce indica un scurtcircuit. RL 2005, nr. 4 704.

2. Funcție tehnico-organizatorică în cadrul întreprinderilor industriale, de construcții, de transporturi etc., care asigură coordonarea centralizată și operativă a procesului de producție, îndeplinită de către un dispecer (1) sau cu ajutorul unui sistem automat. Cf. DER.

- Pl.: dispeceri.

- Din engl. dispatcher, rus. диспетчер.

DISPECERÁT s. n. Serviciu în care își desfășoară activitatea dispecerul (1). Un dispecerat aflat la direcția județeană agricolă ține permanent legătura cu fermele de animale. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. A înființat un post de dispecerat pentru o mai bună supraveghere a circulației autobuzelor. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 5, cf. DN³. La Direcția de Utilități Publice va funcționa un dispecerat permanent. RL 2005, nr. 4 511.

- Pl.: dispecerate.

- Dispecer + suf. -at.

DISPECETLUÍ vb. IV v. despecetlui.

DISPECETLUÍT s. n. v. despecetluit¹.

DISPENDIÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) Care costă mult, care se face cu mari cheltuieli; scump (2). Cf. NEGULICI. Sistemul armărilor esesive odată admis de toată Europa, bun sau rău, noi nu putem face altfel decât a-l adopta ... și căutând a-l face cât s-ar putea mai puțin dispendios, mai puțin ruinos. GHICA, C. E. II, 383, cf. COSTINESCU, LM. Împins în viața dispendioasă a capitalei, Zamfirache apare în scenă cu lornetă pe vârful nasului. CĂLINESCU, S. C. L. 178.

- Pl.: dispendioși, -oase.

- Din fr. dispendieux.

DISPENSA vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică oameni) A scuti (4), a ierta de o obligație, de o îndatorire etc. Cf. MICU, T., ap. URSU, T. Ș. 234. Sup pretext a fi dispensat de papa și împedecat de notabili nu voi se împlinescă condițiile tratatului. SĂULESCU, HR. II, 271/26, cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM. Dispensăm cetitorul încă de două citații. CONTEMPORANUL, I, 57. Putem să dispensăm pe neamțul de a ne spune toate persoanele cu cari a făcut cunoștință. CARAGIALE, O. III, 118. D-sa se crede însă dispensat de toate aceste, fiindcă traduce vreo câteva pagine din „Descriptio Moldaviae”. CONV. LIT. XX, 680, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Egida acestei gazete ... ne dispensează de comentariu. LUC. II, 59, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Își alesese ... un lacăt care să-l dispenseze de grija cheiței. C. PETRESCU, C. V. 44. Totul părea astfel făcut ca să dispenseze pe grecii vechi a lua, într-o privință sau alta, atitudinii extreme. NEGULESCU, G. 173. Citirea buletinului [de analiză a solului] ... nu-l dispensează pe agrotehnician de studiul solului. AGROTEHNICA, I, 323. Când oi muri eu ... să nu vii la groapă: te dispensez. VINEA, L. II, 123, cf. DL, DM, DN². Documentul e ... clar ..., dispensându-mă de comentarii și parafrazări. H. DAICOVICIU, D. 71, cf. M. D. ENC. Experiența personală a unui savant ... îi conferă competența necesară și îl dispensează de orice altă școlarizare. CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 4/2, cf. DEX. [Președintele] încearcă să sublinieze că se poate dispensa de aparatul electoral al actualei conduceri pesediste. RL 2005, nr. 4 668. ♦ (Învechit, rar) A permite (1). Regele poate dispensa pentru căsătorii între veri. MAIORESCU, D. V, 158.

2. R e f l. (Cu determinări introduse prin prep. „de”) A se lipsi de ceva sau de ceva; a renunța la ... Cheltuielile pentru școala sătească sunt neapărate. Guvernul nu se poate dispensa de ele. CONV. LIT. IV, 260. Cerința unei limbi curate este o cerință absolută, de la a cărei împlinire nu se poate dispensa niciun jurnal. MAIORESCU, CRITIC, 46. Să ne dispensăm cu totul de a numi [pe autorii muscali]. ODOBESCU, S. III, 21. Am fost pururea ... în contra celor scriitori care cred a se putea dispensa și de talent, și de cunoștințe, și de idei. EMINESCU, în PLR I, 327, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. O antropologie, spre a câștiga o viziune totală a omului, nu s-ar putea dispensa de cercetarea diverselor forme, sensuri, iluzii pe care acesta le-a produs. CIORAN, R. 53. Soția se dispensează de servitoare. SADOVEANU, O. IX, 340. Caragiale crede a se putea dispensa de mijloacele analizei psihologice. VIANU, A. P. 127. Un adevărat scriitor nu se poate dispensa de cunoașterea temeinică a limbii și literaturii populare. L. ROM. 1953, nr. 2, 35, cf. DL, DM. Scriitorul se dispensează ... de elementele care îngroșau fraza sa. VARLAAM - SADOVEANU, 416. Crede că se poate dispensa de acest final al apologului său. IST. LIT. ROM. III, 489, cf. DN². Nu se putea dispensa de serviciile lui. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 71, cf. M. D. ENC. Nu se putea dispensa de un muzeograf. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. Deși nu se poate dispensa de vocație, eseistul nu se naște propriu-zis. V. ROM. iunie 1975, 58, cf. DEX. În tranziție ne cam dispensăm de cultură. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. < (Prin lărgirea sensului) Istoria literară nu se poate dispensa de spirit critic, de cercetători literari. CĂLINESCU, C. O. 199. Dacă logica omenească s-a putut dispensa atâta vreme de aplicația practică a acestei categorii [a timpului], care sunt cauzele care o produc astăzi? RALEA, S. T. III, 49. Acuzativul ... se poate dispensa ... de articol. SCL 1953, 139. Cuvintele în câte o frază se pot chiar dispensa de înțelesul știut. IST. LIT. ROM. III, 282. Teatrul radiofonic și teatrul TV se pot dispensa de contribuția ... contabililor. T ianuarie 1969, 111. Asistăm la construcția unei drame care tinde să se dispenseze de evenimente exterioare. LL 1974, nr. 1, 75. Nicio antropologie filozofică nu se poate dispensa de o axiologie. CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 2/3. În genere creația epică se poate dispensa chiar de gramatică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 7/2. Ați văzut că seara

de ieri nu ne-a ieșit pentru că ne-am dispensat de constrângerea programului. LICEANU, J. 193. *Se dispensase de mult de girul patronului.* CĂRTĂRESCU, N. 16.

- Prez. ind.: *dispensez*. - Și: (învechit, rar) **dispenzá** vb. I.
- Din lat. **dispensare**, fr. **dispenser**.

DISPENSĂBIL, -Ă adj. De care cineva se poate dispensa (2); pentru care sau căruia i se poate acorda o dispensă. *Categoriile combinate ... dau naștere la o mulțime mare de noțiuni apriorice deduse, a căror observare și înregistrare ... ar fi o osteniță folositoare și nu neplăcută, dar care aicea este dispensabilă.* EMINESCU, O. XIV, 400, cf. CADE, DEX, DN³.

- Pl.: *dispensabili*, -e.
- Din fr. **dispensable**.

DISPENSĂR s. n. Unitate medico-sanitară care asigură asistența curativ-profilactică a populației dintr-o anumită zonă teritorială, de obicei fără spitalizare. *Să se prezentese în arătatele zile și ore hotărâte la dispensariul spitalului Colțea.* DĂMBOVIȚA (1860), 288³/35, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Când mergeam la dispensar, întâlneam mai mulți tineri.* VLASIU, A. P. 380. *Medicul de circumscripție e cel care trebuie să cerceteze la dispensarul său toate bolile noi.* SADOVEANU, O. XX, 183, cf. SCRIBAN, D. *Lucrul la dispensar era greu.* DEMETRIUS, A. 257. *Introducerea aerului [în cavitatea pleurală] ... se execută numai în sanatorii sau dispensare.* BELEA, P. A. 385, cf. DL. *Se face-n Borșa dispensar!* DEȘLIU, M. 34, cf. DM. *Mai lucrezi la dispensar?* BARBU, Ș. N. 31, cf. DER, ABC SĂN. 133, DN². *S-a trecut la ... înființarea unui ... dispensar la Colțea.* G. BARBU, A. V. 168, cf. D. MED., DEX. *S-au prezentat imediat la dispensarul întreprinderii.* SCĂNTEIA, 1975, nr. 10 331. *Astăzi sunt și cantine și școli ... și dispensare și biblioteci.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6. *Construcțiile social-culturale, căminul cultural ... dispensarul ... au peste tot arhitectura proiectului tip.* PAVEL, S. E. 29. [Proprietarul] a mai ridicat ... și un dispensar pentru oameni săraci. RL 2005, nr. 4 670. *Avem școli și dispensare, Carte știe orișicare.* FOLC. TRANSILV. II, 592.

- Pl.: *dispensare*. - Și: (învechit) **dispensáriu** (RESMERIȚĂ, D., CADE), **dispensáriu** s. n.
- Din fr. **dispensaire**.

DISPENSĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i s p e n s a și rezultatul ei. Cf. DEX, DOOM².

- Pl.: *dispensări*.
- V. **dispensa**.

DISPENSĂRIU s. n. v. **dispensar**.

DISPENSARIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) (A lua în evidență și) a îngriji într-un dispensar. Cf. DEX, DN³.

- Prez. ind.: *dispensarizez*.
- **Dispensar** + suf. -iza.

DISPENSARIZĂRE s. f. Faptul de a d i s p e n s a r i z a. În întreprinderi se procedează la dispensarizarea unor muncitori sănătoși, dar care lucrează în condiții care pot influența starea lor de sănătate. ABC SĂN. 133, cf. DN², D. MED., DEX. *Dispensarizarea și tratarea bolnavilor cu hipertensiune arterială, a diabetului zaharat ... sunt măsuri importante de prevenire a accidentelor vasculare cerebrale.* RL 2006, nr. 5 112.

- Pl.: *dispensarizări*.
- V. **dispensariza**.

DISPENSĂT, -Ă adj., s. m. și f. (Om) eliberat de orice îndatorire. Cf. STAMATI, D., LM, DDRF. *S-a sunat mobilizare și-au*

rămas satele goale. Au plecat și complecși, Dispensații și glotași. FOLC. MOLD. I, 484.

- Pl.: *dispensați*, -te.
- V. **dispensa**.

DISPENSĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Rare) (Persoană) care distribuie, care dă fiecăruia partea sa. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ȘĂINEANU². *Dispărând femeia, motivul de a vedea în ea adversarul temut, dispensator de viață, Adela devenise pentru mine ... aproape un copil.* IBRĂILEANU, A. 181, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pentru ... [școlari] unicul dispensator de bucurii și amărăciuni este examenul.* TEODOREANU, M. II, 512, cf. DN², DEX.

- Pl.: *dispensatori*, -oare.
- Din lat. **dispensator**, fr. **dispensateur**.

DISPENSĂȚIE s. f. (Învechit) (Atestat prima dată în 1785, ap. URSU, Î. L. 130) I. **Dispensă (1)**. *Se cunună cu această împedecare, necerând mai înainte slobozenie (sau dispensație).* PRAVILA (1788), 128/19. *Un diacon poate a se însora cu o dispensație (slobozenie).* CALENDARIU (1794), 33/21. *Orice dispensație dai, Exțelenția Ta, să nu dau țidul după aceea, ci în original să o dau a se ceti, pentru adevărul lucrului.* MAIOR, I. B. 337/1. *Politicescul dicasteriu are puteare așa felu de dispensație a da.* ȘT. 12/13. *Acesta din iezov și cardinal făcându-se rigă după dispensația papei se-nsură cu Luiza Maria de Gonțaș.* SĂULESCU, HR. II, 446/22. *Catholicii să poată încheia căsătorii de acelea cu dispensațiunea papii.* BARIȚIU, P. A. I, 347. *Papii ... ar fi cercat să tragă venite și foloase materiale considerabile: confirmațiunile, anatemele, dispensațiile.* LUC. VII, 106.

- 2. Distribuție (1), împărțire. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W.
- Pl.: *dispensații*. - Și: **dispensațiune** (URSU, Î. L. 130), COSTINESCU, ALEXI, I., **dispensație**, **dispensație** (URSU, Î. L. 130) s. f.
- Din lat. **dispensatio**, -onis, fr. **dispensation**.

DISPENSĂȚIUNE s. f. v. **dispensație**.

DISPENSĂ s. f. I. Autorizație specială dată cuiva de autoritățile ecleziastice sau civile de a trece, în anumite cazuri, peste formalitățile legale obișnuite; permisiune (1), (învechit) învoire, dezlegare (3); (învechit și popular) slobozanie (4). *În luna februarie urmașă căsătorii lor prin procurație, cu dispenziile (învoirea) cerute de la papa.* AR (1838), 381¹/4. *Dispense pentru căsătorii amestecate trebuie să se ceară drept de la Roma.* BARIȚIU, P. A. III, 305, cf. STAMATI, D. *Fu ales ... rege a[l] Poloniei, ear apoi după dispensa (dizlegarea) papei se însură cu cumnată-sa.* CALENDAR (1859), 95/4, cf. COSTINESCU. *Se abrogă dreptul regelui de a da dispensă la căsătoriile cumnaților și verilor.* MAIORESCU, D. V, 159, cf. DDRF. *Numai domnul poate da dispense de vârstă pentru motive grave.* HAMANGIU, C. C. 44, cf. BĂRCIANU. *Ți-ar trebui, deci, o parohie bună? ... Și dispensă de la vârsta canonică?* AGÎRBIȚEANU, A. 317, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Starețul din Leon fără să aibă dispensă face nuntă cu verișoara sa.* CĂLINESCU, I. 154, cf. DL, DM, DN². *Biserica acordă și anumite dispense sau pogoreminte la rânduilele postului, pentru femeile gravide, pentru bolnavi, pentru cei din închisori.* RL 2006, nr. 5 094. *Pentru a putea ocupa postul de director general al Operei din București, respectivul a primit din nou ... dispensă.* ADEVĂRUL. 2006, nr. 4 822.

2. Scutire a cuiva de a îndeplini o anumită obligație (legală); (concretizat) act, document care atestă această scutire; (învechit) remisiune (2). Cf. COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Dispensă de la serviciul militar.* ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cuvenia dispensă nu fusese așa de ușor de obținut.* COCEA, S. II, 112, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dispense*. - Și: (învechit) **dispenzá** s. f.
- Din fr. **dispense**.

DISPENSĂLUI vb. IV. (Învechit) T r a n z. A dispensa (1). *Am fost numai de 13 ani, în care vârstă de a trece la căsătorie să mă*

dispensăluiască nici că au avut protopopul locului putere (a. 1818). IORGA, A. R. G. 229.

– Prez. ind.: *dispensăluiesc*.

– Din fr. **dispenser** (după modelul verbelor formate cu suf. -ălu).

DISPENZĂ vb. I v. **dispensa**.

DISPENZĂȚIE s. f. v. **dispensație**.

DISPÉNĂ s. f. v. **dispensă**.

DISPEPSIE s. f. Tulburare a procesului de digestie, manifestată prin dureri în partea superioară a abdomenului, balonare, modificări ale motilității stomacului și intestinului. *Dispepsie, mistuire anevoie*. MAN. SĂNĂT. 253/13, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Regim fără ... acrituri ... se dă bolnavilor de stomac (dispepsie)*. VOICULESCU, L. 115, cf. BUJOREAN, B. L. 227. *Pepsina are întrebuițări în terapeutică, fiind indicată în tratamentul dispepsiilor acide atonice*. ENC. AGR. IV, 540, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 4, DER. *Prin dispepsie se înțelege o digestie grea, dureroasă*. ABC SĂN. 133, cf. DN², D. MED., DEX. *Fiartă cu romaniță, secărea ... se lua în boli de pântece (dispepsii, piroză)*. BUTURĂ, EB. I, 76.

– Pl.: *dispepsii*.

– Din lat. **dyspepsia**, fr. **dyspepsie**.

DISPEPTIC, -Ă adj. Care aparține dispepsiei, privitor la dispepsie; de natura dispepsiei. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ar putea să fie friguri, ori pleurezie, ori numai junghiuri dispeptice*. CĂLINESCU, C. O. 104. *Turburări dispeptice sau o scădere a pozei de mâncare au fost observate numai în câteva cazuri [de bolnavi]*. PARHON, B. 19, cf. DN², DEX. ♦ (Adesea substantivat) (Om) care suferă de dispepsie. *Sunt dispeptic*. D. ZAMFIRESCU, A. 88, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³.

– Pl.: *dispeptici, -ce*.

– Din fr. **dispeptique**.

DISPERĂ vb. I n t r a n z. A pierde orice speranță, nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); a se descuraja; a deznădăjdui. *Poate că nu m-ai înțeles destul; poate că disperi de afecțiunea mea*. LĂZĂRESCU, S. 26/16, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Așadar necum ce e de făcut! Să disperăm?* BĂLĂȘESCU, GR. XVII/27. *Mă urmărea pe mine chiar o dumnezeire, Ce nu lasă un șuflet de tot a spera*. SION, POEZII, 99/16. *Amorezii au mai multe coarde la arc; ei nu disperă așa lesne*. FILIMON, O. I, 137, cf. PROT. – POP., N. D. *Toate aceste sunt triste lucruri ... însă nu sunt cauze îndestule pentru a face pe un om tânăr să disperse*. CONV. LIT. I, 152, cf. LM. *Ar trebui cineva să disperse*. MAIORESCU, D. I, 425. *Nu trebuie însă să disperăm*. ODOBESCU, S. II, 265. *Așa virtuozii murind nu disper, Speranța-a lor frunte-nsenină*. EMINESCU, O. I, 12. *S-ajung ca să-mpac însă pe toți – în cugetare Mi-am pus, și pân-acuma d-aceasta nu disper*. MACEDONSKI, O. I, 375, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Scrisoarea ta din urmă m-ar fi făcut să disperez dacă nu-i alăturai bilețul profesorului Marin*. AGÎRBICEANU, A. 345, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Omul să nu disperseze, ci să lupte cu toate piedicile până ce izbândește*. REBREANU, R. I, 31, cf. SCRIBAN, D. *Nu dispera! ... Mai există și excepții*. C. PETRESCU, A. R. 36. *Nu disper niciodată, doamnă*. VINEA, L. I, 271. *Nu pricepuse nimic, disperse, bănuise, se înfuriase*. DEMETRIUS, A. 68, cf. DN². *A juca înseamnă deci puterea de a dispera pentru o suferință împrumutată*. CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 4/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Discernământul inteligenței este falsificat constant de intențiile vieții care nu poate supraveghea și dispărând la nesfârșit de carența adevărului*. PATAPIEVICI, C. L. 24. ♦ R e f l. *Dacă la vârsta ta te disperezi, apoi noi acei cari suntem mai bătrâni ... ce trebuie să*

face? KOGĂLNICEANU, S. 215. *Se disperează și așteaptă cu nerăbdare să se ducă după cel întâi venit*. CONTEMPORANUL, I, 630. ♦ T r a n z. *D-ta mi-ai vorbit aiata de bine de flora română, încât începusem a mă deprinde cu vulgaritatea florilor noastre, dar disper de a pronunția vreodată numele lor!* NEGRUZZI, S. I, 98, cf. TDRG. ♦ T r a n z. fact. *A face să-și piardă orice speranță, a duce la disperare; a exaspera*. *A denuncia unui pacient o boală incurabilă este a-l despera*. GHICA, C. E. I, 309. *Se arătară îndată printre stuh vro patru dorobanți ... care ne spuseră că ne găsim chiar în dreptul Călărașilor, și în lungă depărtare de orice sat*. Această aflare ne disperă, căci toate proviziile noastre se înecaseră! ALECSANDRI, O. P. 210. *A mea inimă-i cuprinsă d-a Nelineiștei turment, Ce mă-ndeamnă ... mă disperă*. CONTEMPORANUL, IV, 357, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX. *Voi continua ... să fi disper pe alții*. RL 2005, nr. 4 769.

– Prez. ind.: *dispér* și (învechit și regional) *disperez*. – Și: **desperă** vb. I.

– Din lat. **desperare**, it. **disperare**.

DISPERĂNT, -Ă adj. (Rar) Care provoacă disperare; descurajant. Cf. LM. *Pe aici, de aproape o lună secetă, senin desperant și călduri nesuferite*. CARAGIALE, O. VII, cf. SFC II, 107, 109, DEX. *În concepția lui Nietzsche, care e pozitivistă, adevărul era din nefericire inevitabil „științific”, adică deopotrivă desperant, vulgar și prostesc*. PATAPIEVICI, C. L. 23.

– Pl.: *disperanți, -te*. – Și: **desperânt, -ă**, (învechit, rar) **desperând, -ă** (LM) adj.

– **Dispera** + suf. -ant. – **Desperand** < lat. **desperandus**.

DISPERĂNȚĂ s. f. (Italienism învechit; în forma *desperanță*) Disperare, deznădăjduire. *Boierimea atunci în desperanță se revoltă*. BĂLCESCU, M. V. 22. *O! Eată de ce fruntea-mi adesea e-înnegriță Și naște negre gânduri ce creerii-mi muncesc, Și-n inima-mi produce furtuni înfuriate Ce-n marea desperanței mă duc, mă rătăcesc*. R. IONESCU, C. 23/12. *Acele brațe rotunde, goale, fragede, lăsate în jos ca și când ar fi denunțat desperanța, acel corp ce sta să-ngeunche, acele aripi ce stau să se miște și s-o ducă – toate astea făceau un singur chip, un singur corp frumos, dulce, ideal – Poesis!* EMINESCU, O. VII, 194.

– Pl.: *disperanțe*. – Și: **desperântă** s. f.

– Din it. **disperanza**.

DISPERĂRE s. f. Stare sufletească extrem de apăsătoare specifică omului, caracterizată prin lipsa oricărei speranțe (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); deznădejde, îngrijorare; (învechit) desperanță. Cf. I. GOLESCU, C. *Părintele meu! Îi zise, fă-ți milă, nu mă lăsa, Ș-în mai mare disperare sufletul nu-mi apăsa*. PANN, Ș. I, 47/4. *Atâtea suferințe subit care omul geme, Și cade-n desperare destin-i blestemând, Etern va sta pe capu-i ca negre anateme?* R. IONESCU, C. 140/6, cf. POLIZU. *Disperarea, mahnirea, durerea că e depărtat de locul nașterii ... aceasta e soarta și amărăciunea ce împovără pe un biet esilat*. PELIMON, I. 117/4. *Începu a plânge cu amar și a se lovi cu pumnii în cap de disperare*. FILIMON, O. I, 297, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Arta ... trebuie să rămâie senină chiar când exprimă disperarea*. MAIORESCU, CRITICE, 111. *E Arald, mândrul rege, Scânteie disperarea în ochi-i crunți de sânge*. EMINESCU, O. I, 88. *Lovitura ce dădu, cruntă ca disperarea sa*. GANE, N. I, 27. *Disperarea ei a mers tot crescând*. CARAGIALE, O. II, 121. *E sătul de viață și cântă deziluzia, disperarea și setea liniștei eterne*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 388. *M-apucă o disperare – imensă, fără nume*. MILLE, V. P. 41, cf. DDRF. *Răspunse la strigătul de disperare al țăranelui, dându-i un ghiont în fălci*. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 191, cf. ALEXI, W. *Un fel de disperare era întipărită pe fața și în privirile sale*. AGÎRBICEANU, A. 284. *În inima lui Bologa disperarea rodea ca pecinginea*. REBREANU, P. S. 154, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Am cunoscut disperarea celui ce vietuiește alături*

de un strein. M. ELIADE, O. I, 26, cf. CADE. *Cele două femei intrară într-o panică vecină cu disperarea.* EFTIMIU, N. 142. În disperarea lor, scriitori și editori au socotit-o [criza] endemică, iremediabilă, inexorabilă. În PLR II, 563. *Era de o disperare penibilă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 36. *Zelul educatorilor de a scoate ... oameni de treabă din copiii care făceau disperarea familiilor era explicabil.* BRĂESCU, O. A. II, 79. [Tata] nu-și aduce aminte c-a plâns și s-a bătut cu pumnii în cap de disperare? G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 43. *Pavel Nour rămase iar singur cu disperarea lui.* SADOVEANU, O. I, 21, cf. SCRIBAN, D. *Văzând cum se surpă tot ce-a putut să adune omenirea pe urma artiștilor și visătorilor ei, au dat un țipăt, firesc, de disperare și ură.* ARGHEZI, P. T. 70. *O disperare neagră îi cuprinsese.* DEMETRIUS, A. 76. *Cânta „J'attendrai”, melodia aceea plină de disperarea timpului, melodramatică, dar atât de ușor de mers la inimă, chii că Marta o interpreta puțin fals, chii că pianul tapat paralel cânta și el fals.* BARBU, Ș. N. II, 80, cf. DN². *Pe acest fond de mizerie și disperare, fascismul înaintează cu pași repezi spre preluarea puterii.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 16, cf. M. D. ENC. *Zilele acelea ... le-a trăit într-o tensiune vecină cu disperarea.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3. *Dintr-o disperare fără speranță se nașteea unul din primele personaje ale cinematografului, într-o perioadă când Olimpul era gol.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 17/4. *Disperarea și nemulțumirea cadrelor didactice este tot mai mare.* RL 2005, nr. 4 778. ◇ F i g. *Florile soarelui înecate până la gât în apă căutau soarele cu fața lor galbenă de disperare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 4/5. ◇ L o c. a d v. **Cu disperare = a**) în mod disperat, cu deznădejde. *Vedea oameni corupți și degradați și striga cu disperare* (a. 1845). MAG. IST. I, 205/7. *Te chem cu disperare în pieptu-mi cu delir.* EMINESCU, O. IV, 299. *Cum era bunioară să se stăpânească de răs, când îl vedea căutând cu disperare ... cheia de la sertarul mesei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 263. *Apostol o îmbrățișă cu disperare, sărutându-i gura, ochii, părul.* REBREANU, P. S. 264. *Pe urmă m-am răsgândit cu disperare.* CAMIL PETRESCU, P. 381. *Privirea lui căuta cu disperare un punct de sprijin în vârtejul de vehicule și pietoni al pieței tumultoase.* VINEA, L. I, 17; **b**) din toate puterile, tare (**A III 2**), aprig. *A fost un om care a strigat cu disperare la timp, de nenumărate ori și la toate urechile.* PREDĂ, DELIR. 138, cf. M. D. ENC. *Golul ... pe care tribunele l-au cerut cu disperare.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. *Fasciștii asediați se apără cu disperare.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 49, cf. DEX. *Primarul ... se bate cu disperare să anuleze în instanță dispoziția.* RL 2005, nr. 4 692. **În disperare (de cauză)** = într-o situație grea, fără ieșire, fără alternativă. *Udrea ... singur se omoară, Strigând în disperare.* ALECSANDRI, POEZII, 230. *El lovește-n disperare în a sclavilor mulțime.* MILLE, V. P. 96. *În disperare de cauză, domnul a făcut apel la Pini și, la înțelegere cu el, s-a pus la cale unul din clasicile expediente ale regimului.* OȚEȚEA, T. V. 39. *În disperare de cauză ... a adus ... pe părinții lui.* BENTUC, M. C. I, 365. *Afinți deci asupra lui zadarnice priviri de hipnotizator în disperare de cauză.* VINEA, L. I, 149. **La disperare** = în cel mai înalt grad; la maximum. *Porniră toți să tragă la disperare, în văzdih, fără țință.* BRĂESCU, V. 73. *Ne retragem spre maldărul de pietre și de aci începurăm amândoi să aruncăm la disperare asupra câinilor.* ULIERU, C. 89. *Pacienții și medicii au ajuns la disperare.* RL 2005, nr. 4 617.

- Pl.: *disperări*. - Și: **desperare** s. f.

- V. **dispera**.

DISPERÁT, -Ă adj. **I**. Care și-a pierdut orice speranță, orice nădejde (în rezolvarea sau în îndreptarea unei situații); deznădăjduit (**1**). *Eu, văzându-l disperat, i-am dat-o [scrisoarea]* (a. 1801). IORGA, A. R. G. 156. *Vorbește nimic, ca un om deșperat, care cu minciuni vrea să trăiască și să nu plătească unde-i dator* (a. 1817). id. S. D. XII, 173. *Corăbierii, disperați, începură a se turbura.* GENILIE, G. 25/23. *Struncenat de durerile trupului și ale sufletului, zecea Petru în cortul său, disperat.* SĂULESCU, HR. II, 460/24. *Femeile disperate aleargă în moschee.* PĂCLEANU, I. II, 11/3, cf. STAMATI, D. *Mai încape ... la îndoială să fii, și disperat să te fii?* PANN, E. III, 56/13. *O luptă*

grozavă se atâta între disperatul fanariot și între preoți. FILIMON, O. I. 253, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Biata Miță este disperată, fiindcă Octavian i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împușcă.* CARAGIALE, O. I, 285. *Nu știi ce sunt în stare să facă patru sute de oameni disperați.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 95. *Disperată că nu mai vine, dânsa trimisese ... banii pentru întoarcere.* MILLE, V. P. 146, cf. DDRF. *Și cum ea varsă disperată Un plâns amar, un cald șiroi, Curgea din cer ploaie curată.* COȘBUC, P. I, 124, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Își croi drum printre oamenii disperați și înfuriați.* REBREANU, R. II, 222. *Disperat, plănuiam un furtișag și la nevoie un atac cu silnicie asupra stânei.* VOICULESCU, P. II, 102, cf. SCRIBAN, D. *Nu ne trebuie specimene de profetei, ... de literați disperați și originali.* RALEA, în PLR II, 335. [Corăbiile] să fugă din calea ei cu iuțeala omului disperat. TUDORAN, P. 177. *Asculte-mi numai vântul și ploaia și copacii Urarea generoasă ce disperat v-o strig.* LABIȘ, P. 207, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Însingurat, adesea trist și disperat, a făcut din poezie un fel de jurnal intim.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 73. *Oamenii îmi declară că sunt disperați, că nu mai înțeleg nimic, că habar n-au cum s-a obținut acea sistare.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 13. *Peste tot vezi oameni disperați, plângând pe ruinele caselor în care au locuit până mai ieri.* RL 2006, nr. 4 916. ◇ (Substantivat) *A răspuns cu expediție de oștiri asupra cărora înarmându-se bieții disperați.* AR (1829), 79²/8. *Am purces ca un nebun, ca un disperat, gata a întreba pe orice femeie întâlneam: de nu este ea maica mea?* HRISOVERGHI, A. 44/15. *Și nu era un disperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, căci avea o sută de moșii bine numărate pe fața pământului Moldovei.* EMINESCU, O. X, 394. *Disperatul își cuprinse tâmpile în palme.* SADOVEANU, O. XXI, 471. ◇ (Ca termen de comparație) *Când îi venea furia declamațiunii, ne recita oare întregi poezii, gesticulând din mâni ca un disperat.* CONV. LIT. II, 111. *Porni în goana mare, ... dând din mâini, ca o desperată.* REBREANU, I. 128. *Ea s-a apucat să urle ca o disperată.* CAMIL PETRESCU, P. 302. ◇ (Prin analogie) *Bubico latră și chelălăie disperat, smucindu-se să iasă din paner.* CARAGIALE, O. II, 95. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se-nalță flăcări, brațe desperate, Spre ceru-ntunecat, pustiu și rece.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 182.

2. (Despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) Care denotă disperare, care trădează, exprimă deznădejde, disperare; care este provocat de disperare, de deznădejde. *Și-n luptă disperată, sub brațele-i nervoase ... Își sugruma păgânul.* HELIADE, O. I, 203. *Cu toată desperata apărare a comandantului ... au cuprins ceateea drept la 15 iunie.* ASACHI, I. 265/26. *Desperata opoziție a coloniștilor Moldavei.* IST. M. 44/12. *Aladin abandonă o apărare disperată, și merge să caute un alt azil.* PĂCLEANU, I. II, 155/28. *Și-n desperata îmbrățișare a naufragiaților este poate cel mai mare simbol de solidaritate.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 421. *Se auzea strigătul disperat al polonului.* MILLE, V. P. 224. *Și când îl frigea cărbunele ce-l avea ascuns în inimă scăpa câte o vorbă desperată asupra tiraniei.* IORGA, L. II, 354. *Și cel mai mare tragedian n-ar fi putut să dea o intonație mai disperată acestei ultime propozițiunii.* HOGAȘ, DR. II, 85. *În aceeași clipă izbucni un plâns gros, disperat, nestăpâni.* REBREANU, P. S. 323. *Bimbirică a ridicat o privire disperată spre instrumentele de tortură.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 75. *Degeaba îi făceam semne disperate.* COCEA, S. I, 222. *Dochia plângea disperată.* SADOVEANU, O. I, 18. *Nici rugile desperate ale ei, nici liturghiile, n-ajutau nimic.* MOROIANU, S. 95. *La rapoartele disperate ce le-a trimis șefilor ei ierarhici nu i s-a dat niciun răspuns.* ULIERU, C. 36. *Era într-adevăr o grabă disperată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 644. *Radu o iubea cu o iubire disperată.* DEMETRIUS, A. 226. *Uitătura sa disperată și rugătoare îi făcea rău.* PREDĂ, M. 372. *Dintr-o scrisoare disperată a prizonierului aflăm că ... nu mai văzuse soarele.* G. BARBU, A. V. 99. *A prinde semnificația actelor disperate e imposibil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 5/1. *Am văzut ce luptă dramatică, disperată chiar, duce organismul omului ca să se apere de fumul nimicitor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *Și-a făcut loc cu gesturi disperate printre cei care stăteau pe culoar.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 20. *5 000 de persoane ... au mărșăluit pe străzile din Capitală, în încercarea disperată de a*

convinge autoritățile să le accepte revendicările. RL 2005, nr. 4 630. ◇ (Prin analogie) *Se aduseră alți cai ... cu osebire numai că săriturile convulsive și desperate ale acestora din urmă spăimântă ... pe călători.* FILIMON, O. II, 178. ◇ F i g. *Eură și turbare În ochii lor cei negri, adânci și deserați.* EMINESCU, O. I, 62. *Plopul ce-au crescut cu mine Îmi fac semne desperate.* MINULESCU, VERS. 314.

3. Care provoacă deznădejde; care prezintă puține posibilități de rezolvare; care este fără ieșire, periculos, grav. *După gândul meu, nimic mai disperat nu poate fi ... decât a-l înjosi.* LEON ASACHI, B. 52/15. *În această desperată împrejurare ofițarii brigului au fost hotărât să-l aperse.* AR (1829), 5²/19. *Dușile de picături mari ... se întrebuințează ... la alte părți simfioare ... numai în cazuri desperate.* FĂTU, D. 33/20. *Bravii liberi, unul și-unul în momentul disperat, C-o iuțime toți la arme: armele toți au strigat!* PELIMON, S. 9/25. *În starea desperată în care se află, Osman stă câțva timp pe gânduri.* MAIORESCU, D. II, 107. *Știam că de multe ori puneă în situații desperate pe directorul teatrului, anunțând că nu joacă din motive ridicule.* CAMIL PETRESCU, P. 79. *Fascismul este organizarea violentă și desperată a reacțiunii în fața evoluției forțelor istorice.* PARASCHIVESCU, în PLR II, 600, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. [Salvamontiștii] *chemați să-i salveze pe imprudenți din situații desperate.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 10. *Michaud nu-și ignoră epoca ... Este poate singurul poet care a știut, fără să trișeze, fără iluzii și cu măreție desperată, să-i atribuie singurul chip care i se potrivește - chipul catastrofei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 23/2. *Situația desperată din [partid] nu mai poate fi controlată.* RL 2005, nr. 4 631.

- Pl.: *deserați, -te.* - Și: **deseraț, -ă**, (învechit, rar) **deseraț, -ă** adj.

- V. **dispera**.

DISPERAȚIE s. f. (Învechit) Disperare. *Maică-sa ... îl ruga cu cele mai fragede cuvinte să nu le mai adaogă scârba cu disperăția sa.* BUZNEA, P. V. 115/7, cf. DEX².

- Pl.: *disperații.* - Și: **deserație** s. f. DEX².

- Din lat. **desperatio, -onis**.

DISPERĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit) Care trezește disperare. *În glossă ... se vede innoanța și corupțiunea desperătoare a celui învechit în rele.* HELIADE, O. II, 381, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Valuri cumpătate și rotunzite ... să sfarmă liniștit și cuviincios, pentru a reîncepe cu regularitatea desperătoare a unui ceasornic.* ARHIVA, II, 688, cf. ALEXI, W.

- Pl.: *disperători, -oare.* - Și: **deserațor, -oăre** adj.

- **Dispera** + suf. -ător.

DISPERGĂTOR s. n. Dispozitiv folosit pentru dispersie. *Aerisirea și gazarea unor lichide cu dispergatorul Vogelbusch.* RL 1977, nr. 10 244, cf. DN³.

- Pl.: *dispergatoare.*

- Din rus. **диспергатор**.

DISPERMIE s. f. Proces de fecundație la care participă un gamet feminin și doi gameți masculini. Cf. DN³.

- Pl.: *dispermii.*

- Din germ. **Dispermie**.

DISPERS adj. (Chim.; în sintagma) Sistem *dispers* = amestec eterogen a două sau a mai multor substanțe, dintre care cel puțin una este divizată în particule foarte mici. *Un tip special de sisteme disperse, în care nu există o fază continuă, sunt soluțiile în care fiecare component e dispersat în masa celorlalți.* LTR. *Solul este astfel un sistem dispers, în care apa, aerul și particulele solide se găsesc în proporții diferite.* AGROTEHNICA, I, 316, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *disperse.*

- Din lat. **dispersus, -a, -um**.

DISPERSĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) împrăstia, a (se) răspândi (1), a (se) risipi (3) în toate părțile. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Infiltrația devine relativ uniformă ... dacă agregatele ... nu se dispersează.* AGROTEHNICA, I, 143, cf. DL. *La noi toată casa e cu dosul în sus din pricina marilor pregătiri de plecare. Ne dispersăm.* T. POPOVICI, S. 153, cf. DM, DN², M. D. ENC. *Romanul s-a umplut cu toi soiul de alte istorii, fără nicio tangență cu cea de la început, dispersate pe o suprafață de timp imensă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 3/10, cf. DEX. *Satul de astăzi nu numai că nu-și dispersează fiii ca altădată, dar îi absoarbe și pe alții.* FLACĂRA, 1976, nr. 9, 19. *Metalurgia pieselor a fost dispersată atât timp cât minereurile s-au redus în cuptoare.* BUTURĂ, EG. 411. ◇ R e f l. F i g. *În această hipnoză, care este și o supremă beatitudine, poetul se dispersează pe unde muzicale, pe tensiuni de puritate, într-o mistică adorare a simțirii.* CONSTANTINESCU, S. I, 164. ◆ T r a n z. (Chim.) A realiza o dispersie sau a fi în stare de dispersie. *Potasiul ... are proprietatea de a dispersa materia coloidală.* AGROTEHNICA, I, 194, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ R e f l. (Fiz.; despre unde) A se descompune într-un spectru de unde cu frecvențe diferite. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ T r a n z. și r e f l. A (se) deplasa, în timp de război, în mod organizat populația, instituțiile etc. din centrele aglomerate, în regiuni mai puțin expuse atacului inamic. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dispersez.*

- Din fr. **disperser**.

DISPERSĂNT, -Ă adj. Care provoacă dispersia. *Membrana de separare dintre picăturile lichide dispersate și lichidul dispersant este considerată ... un produs de echilibru.* MACAROVICI, CH. 165, cf. LTR², M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *dispersanți, -te.*

- Din fr. **dispersant**.

DISPERSĂRE s. f. Acțiunea de a (se) d i s p e r s a și rezultatul ei; împrăștiere, răspândire (1), risipire (1). *Dispersarea centrului de gravitație.* EMINESCU, O. XV, 301, cf. DL, DM. *Alături de concentrare, există tendința dispersării în vocabular.* L. ROM. 1960, nr. 3, 21. *Rătăcirii și dispersării pe pământ străin, croiri și spargeri de vise și idealuri ... toate s-au adunat, într-o mare fierbere, în sufletul și personalitatea lui B. P. Hasdeu.* IST. LIT. ROM. II, 666. *O dispersare a lor printre teme științifice de un interes mai larg și mai puțin „provincial” ar avea darul să mărească interesul cercetătorilor din toată țara.* LL 1972, nr. 3, 537, cf. M. D. ENC., DEX. *Dispersarea teritorială a industriei ... are efecte favorabile și asupra poluării.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 8. ◆ (Chim.) Procedeu de obținere a unui sistem coloidal prin fragmentarea unei substanțe în particule cu dimensiuni corespunzătoare particulelor coloidale. *Flanov și colaboratorii săi utilizează ... dispersarea unor pulberi cu ajutorul ultrasunetului.* SANIELEVICI, R. 218. *Când dispersarea înaintea până la desfacerea în molecule, se obține o soluție.* LTR², cf. M. D. ENC.

- Pl.: *dispersări.*

- V. **dispersa**.

DISPERSĂT, -Ă adj. Care este împrăștiat, răspândit, risipit² (1). Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., DL, DM. *La toți autorii studiați de Guiraud ... vocabularul este bogat, adică dispersat.* L. ROM. 1959, nr. 3, 27, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *În unele cazuri, se muncește dispersat.* FLACĂRA, 1976, nr. 46, 4. ◇ *Atenție dispersată* = atenție distributivă, v. d i s t r i b u t i v; p. e x t. lipsă de concentrare, neatenție. Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *dispersați, -te.*

- V. **dispersa**.

DISPERSIE s. f. **1.** Împrăștiere, răspândire (**1**), risipire (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Artiștii mari lasă după ei ca un fel de zăpăceală, de curent, ca o deprimare și dispersiune de forțe intelectuale.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 396, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Moș Costache ..., vizibil necăjit de dispersiunea tutunului său, luă ultimele fire și-și făcu o țigară mai groasă decât a tuturor.* CĂLINESCU, E. O. II, 73, cf. DL, DM. *Eminescu e un extraordinar analist concret al ideilor pure, cu care ne produce amețeala golurilor și sentimentul dispersiunii.* IST. LIT. ROM. III, 204, cf. DN². *Există în plus la Dürer o permanență a dispersiei, care refuză ordonarea universului.* CONTEMP. 1971, nr. 1 305, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ S p e c . (Chim.) Stare de împrăștiere a unei substanțe în particule foarte fine, într-un mediu solid, lichid sau gazos. *Soluțiile coloidale ... constituie un caz particular al unui fenomen mai general: fenomenul de dispersiune într-un mediu oarecare.* MACAROVICI, CH. 154. *Apa de infiltrație transportă și dispersia coloidală a substanțelor ce se găsesc în sol.* AGROTEHNICA, I, 289, cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ♦ S p e c . (Fiz.) Separare a unei radiații sau a unei unde sonore în urma refracției, a difracției etc. Cf. CADE, ENC. AGR. II, 325. *Proprietatea ce am întâlnit-o la undele de suprafață de a se propaga cu o viteză ce depinde de lungimea de undă se numește dispersie.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 28, cf. DER, DN². *Fenomenul de difazie, caracterizat prin dispersia fasciculului laser.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8, cf. DEX.

2. (Mat.) Repartizare a unei mulțimi de valori în jurul unei anumite valori tipice. Cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dispersii*. – Și: (rar) **dispersiune**, (învechit) **despersiune** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din lat. **dispersio**, -onis, fr. **dispersion**.

DISPERSIONĂL, -Ă adj. (Rar) Referitor la dispersie (**1**). Cf. DN³, DEX-S. ♦ *Analiză dispersională = metodă statistică matematică de analiză cantitativă a datelor de observație care depind de mai mulți factori cu acțiune concomitentă, pentru a găsi factorii esențiali și a estima efectele lor.* Cf. DN³.

– Pronunțat: -si-o-. – Pl.: *dispersionali, -e*.

– Din engl. **dispersional**.

DISPERSITĂTE s. f. (Rar) Calitate a unui corp, a unei substanțe etc. de a putea fi dispersat. *Același autor propune ... determinarea gradului de dispersitate a substanțelor ionizate.* PARHON, B. 130.

– Pl.: *dispersități*.

– **Dispers** + suf. -itate.

DISPERSIUNE s. f. v. **dispersie**.

DISPERSIV, -Ă adj. **1.** Care permite dispersia (**1**). *Puterea refrigerentă și dispersivă dă diamantului atât efectele sale cele frumoase de lumină.* MARIN, PR. I, 40/38, cf. LM, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Despre mediul transparent) Al cărui indice de refracție este dependent de lungimea de undă a radiației care îl străbate. *Un mediu în care poate avea loc dispersie se numește mediu dispersiv.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 28, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *dispersivi, -e*.

– Din fr. **dispersif**.

DISPERSONALIZĂRE s. f. v. **depersonalizare**.

DISPERSÓR s. n. **1.** Dispozitiv care reglează amestecul combustibil la unele carburatoare. *Dispersorul, numit și emulsor, asigură dozajul optim al amestecului carburant, la diverse turajii ale motorului.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

2. Mașină agricolă folosită la întinderea gunoiiului, a îngrășămintelor etc. Cf. DN³.

– Pl.: *dispersoare*.

– **Dispersa** + suf. -or.

DISPICĂ vb. I v. **despica**.

DISPICĂT, -Ă adj. v. **despicat²**.

DISPLĂCE vb. III v. **displăcea**.

DISPLAY s. n. **1.** (Informatică, Electronică) Dispozitiv de vizualizare folosit ca periferic la calculatoare. Cf. DEX². [Aparatul] este dotat cu un sistem automat de calibrare, display digital ... și suport pentru casete radiologice. RL 2005, nr. 4 778. *Confortul vizual este asigurat ... de display-ul de 15,4" în forma wide, a cărui rezoluție permite o experiență multimedia deosebită.* ib. nr. 4 792.

2. Afișaj optoelectronic care conține un grup de cifre, folosit la instrumentele de măsură. Cf. DEX².

3. Literă tipografică aldină cursivă. Cf. DEX².

– Pronunțat: *displéi*. – Pl.: *display-uri*.

– Din engl. **display**.

DISPLAZIE s. f. (Med.) Anomalie în dezvoltarea unui țesut, a unui organ sau a unei părți dintr-un organ; disgenezie. Cf. DER, DN³. *Despre „Displazia ecogenă de ventricul drept” ... a vorbit sâmbăta, în cadrul congresului, prof. dr. Radu Căpâlneanu.* RL 2005, nr. 4 728.

– Pl.: *displazii*.

– Din fr. **dysplasie**.

DISPLĂCEĂ vb. II. I n t r a n z . (Construit mai ales cu dativul) A nu-i plăcea (**1 1**), a nu agreea. *Nu-i displăcuse [Evei] a junelui figură.* HELIADE, O. I, 371, cf. I. GOLESCU, C. *Așijderea veninul era cea dintâi pedeapsă pentru aceia cărui erau nenorociți a displăcea stăpânilor ei.* FM (1843), 210^{1/4}. *Desplăcu foarte cruda lor război toată armia împărătească.* BĂLCESCU, M. V. 516. *Se vede, însă, că contrazicerea acestora displăcu foarte.* CR (1848), 1^{3/6}. *Un moment de nesocotință a făcut-o poate a-și displăce.* LĂZĂRESCU, S. 30/22. *Vocea d. Cattinari ... nu displăce urechii.* FILIMON, O. II, 264, cf. PONTBRIANT, D. *Această conversațiune-i displăcea cu desăvârșire.* CONV. LIT. II, 289, cf. COSTINESCU. *Este omul cu caracterul, cu calitățile și defectele sale, care poate să placă ori să displăcă.* CONTEMPORANUL, I, 72. *Aceasta ne inspiră chiar câte un articol vesel, ceea ce nu displăce din când în când cititorilor unui ziar serios.* EMINESCU, O. X, 352. *De la cea întâi vedere omul acesta îmi displăcu.* GANE, N. II, 191. *Planul vostru ... trebuie modificat puțin - lucru care nu-mi displăce deloc.* CARAGIALE, O. VII, 40. *Înțelegi bine c-ajunge să-mi displăcă Asemenea purtare.* MACEDONSKI, O. II, 25. *Într-un tablou cutare combinație de culori ne place, cutare ne displăce.* GHEREA, ST. CR. II, 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Versiunea asta îmi displăce profund.* IBRĂILEANU, A. 43, cf. RESMERIȚĂ, D. *Contrastele personagiilor, așa cum se întănesc de obicei prin cărți, îmi displăc.* M. ELIADE, O. I, 109, cf. CADE. [Duca-Vodă] *îl observă [pe Ruset] că n-are arme și asta nu-i displăcu.* SADOVEANU, O. X, 106. *Lui Hasdeu nu-i displăce însă nici gluma ușoară.* VIANU, A. P. 142. *Smărăndița nu-i displăce, deși-l atrage mai mult ideea că prin ea ar putea să ajungă popă.* CĂLINESCU, I. C. 48. *Tătarii nu-mi displăceau.* STANCU, R. A. II, 60. *Ideea nu-i displăcea.* VINEA, L. I, 80, cf. DL. *Fetei îi displăcea vizibil atitudinea mea.* PREDA, R. 45, cf. DM. *N-aș zice că-mi displăci, dar nu sunt atât de cinic cum ești tu.* BARBU, I. I, 73. *Prin tradiție de familie [lui Văcărescu] nu-i displăcea sexul frumos.* IST. LIT. ROM. II, 193, cf. DN². *Acestuia [lui Duras-Diurpaneus] nu-i displăceau atacurile asupra posesiunilor romane.* H. DAICOVICIU, D. 117. *Această alegere a displăcut anumitor*

funcționari. MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 32. Dar tocmai acest mod global și ... sumar de judecare a faptelor displăcea lui O. Desusianu. LL 1973, nr. 4, 718, cf. M. D. ENC. Oricărui tânăr serios nu-i displace răspunderea. FLACĂRA 1975, nr. 44, 5, cf. DEX. [Secretarul de stat] nu a ezitat să reitereze faptul că i-a displăcut de la bun început decizia prioritară a președintelui. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

- Prez. ind.: displăc. - Și: (rar) displăce vb. III, (învechit) displăcea vb. II.

- Din it. *dispiacere* (după *plăcea*).

DISPLĂCÉRE s. f. Faptul de a displăcea; neplăcere (2); supărare (14). *Divanurile ... vor scuti [pe sultanul] de displăcerea de a alergera la mijloacele cu cari ar trebui să apere în contra oricărui atac drepturile sale auguste de suzeranitate.* CONCORDIA, 7³/21. *Îl rugăm [pe Matei Millo] să facă a trece de la noi displăcerile ce am suferit în anul trecut.* FILMON, O. II, 272, cf. PONTBRIANT, D. [Ion-Vodă] *îngropă pe cei căzuți, între cari avu displăcerea de a nu găsi pe Petru cel Șchiop.* HASDEU, I. V. 94, cf. LM. *Nu e destul ... ca actorul să privească o piesă numai așa pe dinafară, ca s-o judece numai după prima impresiune și apoi să-și manifeste fără esaminare plăcerea sau displăcerea sa.* EMINESCU, O. XIV, 267, cf. DDRF, BARCIANU. *Displăcerea asta nu ți-o pricinuieste des.* D. ZAMFIRESCU, A. 66, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Atingerea mâinii celor mai mulți oameni mi-ar produce o displăcere vie.* IBRĂILEANU, A. 89, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Titulatura cuconu Lai o primea nu cu displăcere.* SADOVEANU, O. XI, 409, cf. SCRIBAN, D., SFC III, 9.

- Pl.: displăceri. - Și: (învechit) displăcere s. f.

- V. displăcea.

DISPLĂCŪT, -Ă adj. Care este neplăcut, care este dezagreabil. *Gura ei avea o expresie desprejuitoare, care produce un efect displăcut.* ALECSANDRI, O. P. 133. *Fără acea displăcută afecțatie ... comună la tinerii din ziua de astăzi ... Horia se vede ... a fi bun copil.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Impresiunea întâia a lui Pogor mi-a fost puțin simpatică, de nu chiar displăcută.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 241, cf. DDRF. *Palma aceea năstrușnică ... putea să aibă urmări displăcute.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 198, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sorbi țuica și se pomeni cugetând lucruri displăcute și crunte, pe socoteala lui Mirrel Alcaz.* C. PETRESCU, C. V. 61. *Asta-i tot ce poate fi mai displăcut.* SADOVEANU, O. XX, 202, cf. SCRIBAN, D. [Pițigoii] *au prins a se răspândi ... cu un soi de Țuu-Țu-Țu, mai mult fluiertat ... decât cântec, dar nu displăcut.* BĂCESCU, PĂS. 337. *Pusă pe convingere, problema era displăcută.* ARGHEZI, S. XI, 46, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) [Alecsandri] *a fost afectat displăcut ... de orientalismul vieții, în care el, parizianul fin, era silit să trăiască.* IBRĂILEANU, SP. CR. 137. ♦ (Rare; despre oameni) Respingător (2). *Corneille, așa de măreț când făcea să vorbească pe romani, era displăcut și morocănos în societate.* CONV. LIT. XX, 521, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Prin estul Bucov.) Murdar (1). Cf. ȘEZ. II, 75.

- Pl.: displăcuți, -te. - Și: (învechit, rar) displăcut, -ă adj.

PONTBRIANT, D.

- V. displăcea.

DISPLĂTÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se achita de datorii (Chisindia - Sebiș). CV 1952, nr. 2, 37. *M-am displatit și de văru-meu.* ib.

- Prez. ind.: displătesc.

- Cf. plătii.

DISPLETÍRE s. f. v. despletire.

DISPLETÍT, -Ă adj. v. despletit.

DISPNÉE s. f. Greutate în respirație, datorată unor boli ale inimii, ale căilor respiratorii etc.; (popular) năduf (1). *Dispnea, adică greutate de răsuflare și ca o înecare.* MEȘT. DOFT. 98³/3. *Dispnee*

(răsuflare grea). HOL. 3²/16. *Dispnee se zice când bolnavul nu poate respira decât cu oarecare dificultate.* TURNESCU, C. 135^f. *După 1 minut sau 2 observăm fenomene de dispnee.* ARHIVA, II, 307. *În dispnee mișcările respirației sunt grăbite și dureroase.* BIANU, D. S., cf. CADE, YGREG, M. N. 177. *Dispneea are loc în timpul și din cauza bolilor interesând aparatul respirator.* ENC. AGR. II, 325, cf. GÁLDI, M. PHAN. 174, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 354. *Se produce o ameliorare a dispneei.* DANIELOPOLU, F. N. II, 40. *Intoxicația ... se manifestă prin ... vărsături, dureri abdominale și dispnee.* BELEA, P. A. 169, cf. DL, DM, DER, DN², D. MED., DEX. ♦ F i g . *O carte de reușite fragmentare și acuzând o evidentă dispnee la efort, cum e aceea a lui Velea, e o cinste prea mare.* V. ROM. februarie 1975, 35.

- Pronunțat: -ne-e. - Și: (învechit, rar) dispnie s. f.

- Din ngr. *δυσπνοια*, lat. *dyspnoea*, fr. *dyspnée*.

DISPNÉIC, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care este în legătură cu dispneea; de dispnee. *Respirația accelerată, dispneică și suflu labial.* ENC. AGR. I, 504. *Medicamentul ... pare indicat în formele dispneice ale insuficienței cardiace.* DANIELOPOLU, F. N. II, 147, cf. DN².

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de dispnee. *Bolnavul nu mai era dispneic.* DANIELOPOLU, F. N. II, 211. *În mod acut devine dispneic, febril, ușor cianotic.* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 8, cf. DN³, DEX-S.

- Pronunțat: -ne-ic. - Pl.: dispneici, -ce.

- Din fr. *dyspnéique*.

DISPNEUMÍE s. f. (Med.) Tulburare de respirație. Cf. SFC III, 9.

- Și: (învechit) dispnévmă s. f. COSTINESCU.

- Din fr. *dyspneumie*.

DISPNÉVMĂ s. f. v. dispneumie.

DISPNÉE s. f. v. dispnee.

DISPOIÉRE s. f. v. despuiere.

DISPOIÉT, -Ă adj. v. despuiat.

DISPONDÉU s. m. (Învechit, rar; în versificația greco-latină) Picior metric alcătuit din doi spondei. Cf. LM.

- Pl.: dispondei.

- Din lat. *dispondeus*, gr. *δισπόνδοιος*.

DISPONÉNDĂ s. f. Totalitatea cărților primite de la un editor în comision și care la o anumită dată se află în depozitul librăriului, nevândute. Cf. ALEXI, W., DN².

- Din germ. *Disponende*.

DISPONÍBIL, -Ă adj., s. n. I. Adj. De care se poate dispune (2), care stă la dispoziție, care este liber (pentru a fi utilizat etc.). *Peste tot lei ... cari se vor da cu chipul ce se arată, din orice sume sunt disponibile* (a. 1848). DOC. EC. 952, cf. NEGULICI, STAMATI, D. [Negustorul] *comandă tutulor corespondențelor casei să cumpere pe seama lui individuală tot bumbacul disponibil din Egipt.* GHICA, C. E. I, 298, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Mijloacele financiare nu erau disponibile.* MAIORESCU, D. II, 464. *Pe toate terenele se fac în fiecare an descoperiri nouă și chiar numai datorita de-a rămânea în curentul științei contemporane e îndeajuns pentru a-i ocupa profesorului tot timpul său disponibil.* EMINESCU, O. XIII, 260. *Fiecare copil își are un capital disponibil de cadouri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 355, cf. DDRF. *Interesele în contul de cec se stabilesc ... pentru orice sumă disponibilă, ce o are un deponent în „Creditul” contului său.* I. PANȚU, PR. 74, cf. ALEXI, W., TDRG. *Sentimentul unui mai lung timp*

disponibil și calmul după-amiezii ... erau condiții prielnice pentru divagări sentimentale. IBRĂILEANU, A. 133, cf. RESMERIȚĂ, D. [Lotul-tip] este rezultatul unei operații matematice care consistă în a diviza numărul acrilor disponibili într-un sat prin numărul celor îndreptății. TITULESCU, D. 177. Cu prisosul de energie ce le rămânea disponibil, acele organe se „angajau” ... într-o „activitate simulată”. NEGULESCU, G. 150. Echipele de locomotivă transportă zilnic ... făcând disponibile o parte din locomotive pentru alte transporturi. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 716. A pus-o să facă cerere ... „la una din școlile din raion care au posturi disponibile”. PREDĂ, I. 181. Noțiunile de cuvinte frecvente – cuvinte disponibile ne sunt de mare folos. LL 1972, nr. 2, 61, cf. M. D. ENC. Autorii făceau filme de animație doar când aveau mai mult timp disponibil. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/8, cf. DEX. O parte din pământul disponibil a fost dat unor mari moșieri. BUTURĂ, EG. 55. Comparativ, astăzi nu mai am timpul disponibil din prima mea perioadă. FLACĂRA, 1978, nr. 44, 24. Se admite că informațiile disponibile în sistem nu sunt reductibile la aspectul lor verbal. PATAPIEVICI, C. L. 263. Lipsesc ... piețele și mecanismele care să transforme banii disponibili pe piață în investiții. RL 2005, nr. 4 527. În învățământul universitar, 39 la sută din posturile disponibile sunt ocupate. ADEVĂRUL 2006, nr. 4 827. ♦ S p e c . De care poate dispune cineva prin donație sau prin testament. Art. 33 ... din Codul Caragea veghiază partea disponibilă în averea părinților testatori numai după numărul ascendenților sau descendenților lor (a. 1867). în PRAV. COND. (1780), 213. O rentă viageră a cărei valoare trece peste cantitatea disponibilă. HAMANGIU, C. C. 199, cf. CADE. ♦ (Despre oameni) Care se află la dispoziția cuiva, care nu este ocupat, angajat; care este apt să ..., înclinat, dispus să ... Plecarea lui se face în mijlocul întristării tuturor, căci cine-l putea înlocui pe Mihai-Vodă, fie chiar domnul cel mai bun din câți se aflau disponibili la Constantinopol? IORGA, L. I. 228. Nici liber și nici rob, dar pe de-a-ntregul disponibil pentru o aventură amoroasă. VINEA, L. I. 271. Destinul lui [Filimon] este de spectator al vieții; neconținut disponibil pentru fapte, nu va avea niciodată inițiativa lor. CONSTANTINESCU, S. II, 384. [Vale] era însă cu totul disponibil. PREDĂ, R. 90. Tinerii sunt cei mai disponibili pentru „modelare”. CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 4/8. Era disponibil pentru o activitate care nu comporta riscuri prea mari. FLACĂRA, 1977, nr. 24, 21. ♦ E x p r . A pune (sau a fi, a rămâne etc.) în cadrul disponibil = a fi scos temporar dintr-un post (cu posibilitatea de a fi reangajat); a pune în disponibilitate. Cf. DM, DN², DEX.

2. S. n. Sumă de bani sau bunuri materiale de care o instituție, o întreprindere, o persoană etc. poate dispune, la un moment dat, fără a afecta restul cheltuielilor sau nevoilor. Se plătesc zilnic milioane, și disponibilul fiecăruia nu rămâne niciun moment nefructificat. I. PANȚU, PR. 80. Ce femeie are în casă cinci sute de mii de lei disponibil? EFTIMIU, N. 69, cf. DER, DEX. Nu poate utiliza disponibilul existent în contul deschis la BRD Pipera. RL 2005, nr. 4 758. ♦ F i g . Ar fi nevoie să distribuie ... disponibilul său de fler. BRĂESCU, A. 26.

– Pl.: disponibili, -e. – Și: (învechit) desponibil, -ă adj.

– Din fr. disponible.

DISPONIBILITATE s. f. 1. Înșușirea de a fi disponibil (1); starea a ceea ce este disponibil. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. Unde este oportunitatea și actualitatea unei asemenea măsuri într-o țară ... care ar trebui să se ocupe cu simplificarea gestiunii sale financiare ... și cu sporirea disponibilității tezaurului? EMINESCU, O. XI, 81, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., M. D. ENC., DEX. ♦ L o c . a d v . și a d j . În disponibilitate = (aflat în situația de a fi) scos temporar din serviciu, cu posibilitatea de a fi rechemat. Serviescu, fost membru la tribunalul judecătorei ..., însă astăzi în disponibilitate! ALECSANDRI, T. 864. Ceea ce vă propune guvernul prin bugetul rectificativ ... este numai punerea în disponibilitate [a profesorilor]. MAIORESCU, D. I,

373. A destitui sau a pune în disponibilitate pe un om capabil și harnic ... este nedrept și periculos. EMINESCU, O. IX, 479. Prin noul buget ... vi se aduce la cunoștință că rămâneți în disponibilitate până la alte dispozițiuni. CARAGIALE, O. I. 254. S-a găsit un alt pricopsit care a intrat în locul mieu și pe mine m-au pus în disponibilitate. CONTEMPORANUL, III, 409. Un considerabil număr de brațe muncitoare fură ... astfel puse în disponibilitate. LUC. II, 51, cf. TDRG. [Moș Belea] n-avu curajul să-și dea demisia, dar se puse în disponibilitate. BRĂESCU, V. 137. Punerea în disponibilitate i-a fost notificată oficial. COD. PEN. R. P. R. 331. Agentul sanitar, ... funcționar corect, ... a fost pus în disponibilitate. ULIERU, C. 19. La 31 ianuarie 1869 a fost pus în disponibilitate. IST. LIT. ROM. III, 23. ♦ F i g . Eroul ... nu este însă un caracter ... Mai curând el este un suflet în disponibilitate. CONSTANTINESCU, S. II, 383. Nimeni nu-l poate trage pe inventator la răspundere pentru lăsarea în disponibilitate a tehnologiei precedente. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/1. ♦ S p e c . Starea, situația celui scos temporar din serviciu (și care poate fi oricând rechemat). Decretul ... pune pe generalul Iacob Lahovari ... în poziție de disponibilitate. MAIORESCU, D. V, 17, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. De la minister, sunt într-un soi de disponibilitate. CAMIL PETRESCU, P. 62, cf. DN². ♦ S p e c . Principiu juridic potrivit căruia părțile dintr-un proces civil pot să dispună asupra dreptului în discuție și a mijloacelor procedurale. Un principiu de bază al procesului civil este disponibilitatea, adică dreptul părților de a dispune de obiectul procesului și de mijloacele de apărare în proces. PR. DREPT, 773, cf. DER.

2. (Mai ales la pl.) Bunuri materiale de care se poate dispune, rezerve care stau la dispoziție. Anumite ceasuri ale zilei ... coincideau cu foamea lor și cu disponibilitățile magaziei. SADOVEANU, O. XX, 212. Guvernul e silit să sconteze disponibilitățile sale viitoare. OȚEȚEA, R. 57. Producția agricolă ... creează chiar unele disponibilități la export. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. Centrul trebuie să cunoască disponibilitățile din fiecare punct și posibilitățile de redistribuire de la un depozit la altul. FLACĂRA, 1979, nr. 2, 11. ♦ Disponibilități bugetare sau financiare = sume de bani nefolosite încă de care dispune o instituție. Cf. DM, DN². Proiectul ... să continue în funcție de disponibilitățile financiare existente. RL 2005, nr. 4 637.

3. F i g . Valență, posibilitate (1), resursă, rezervă sufletească; înclinare către ... Sunt atâtea disponibilități de nădejde în poporul acesta! CAMIL PETRESCU, U. N. 421. Educația Bertei ... creează disponibilități pe același tărâm al visurilor. GL 1958, nr. 7. 2/2. Disponibilitățile de entuziasm și-au găsit un subiect pasionat. M 1965, nr. 3, 2/1. Descifrarea disponibilităților sufletești ale eroilor, captarea atenției spectatorului nu sunt virtuți des întâlnite. SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 926, cf. M. D. ENC., DEX. Cel ce gândește fals nu e un „sofist”, neavând, ca acesta, disponibilitatea exercițiului intelectual ca atare. PALEOLOGU, T. 127. Poporul român a moștenit ... o disponibilitate sufletească pentru înțelegerea binelui și frumosului. ROMÂNIA LITERARĂ 1979, nr. 25, 12/2. Ceea ce numim, de obicei, „virtuți” nu sunt, de fapt, decât niște ... disponibilități lăuntrice nedeterminate. PLEȘU, M. M. 66, cf. PATAPIEVICI, C. L. 316. ♦ (Prin lărgirea sensului) Criticul este ca orice talent: o disponibilitate căreia i se cere o educație profesională. LOVINESCU, S. I, 512. Se pare, însă, că disponibilitățile spre mit sunt între tineri în curs de cristalizare și că obiectivele sunt deja fixate. CIORAN, R. 175. Există disponibilitatea de a sprijini România și la nivel NATO. RL 2005, nr. 4 668. Noul ministru ... și-a exprimat disponibilitatea de a sprijini cu bani publici ridicarea Catedralei Mântuirii Neamului. ib. nr. 4 705. ♦ Valență a cuvintelor, posibilitate a acestora de a veni cu ușurință, frecvent, în mintea vorbitorului. S-a încercat determinarea gradului de disponibilitate al cuvintelor (adică ușurința cu care ne vine în minte un cuvânt, când purtăm o conversație pe o anumită temă). L. ROM. 1959, nr. 3, 99. Poate că tocmai disponibilitatea verbală [a lui Petre Candrea] ..., setea lui de auditoriu îl duseseră unde ajunsese în cele

din urmă. BARBU, I. I, 280. *Selectarea vocabularului evidențiază importanța disponibilității cuvintelor, alături de criteriul frecvenței lor.* LL 1973, nr. 4, 848.

- Pl.: *disponibilități.*
- Din fr. *disponibilité.*

DISPONIBILIZĂ vb. I. *T r a n z.* (Complementul indică persoane) A anula contractul de muncă în urma unei restructurări. Cf. NDN. *Vor fi disponibilizați sute de oameni.* RL 2005, nr. 4 808.

- Prez. ind.: *disponibilizez.*
- **Disponibil** + suf. *-iza.*

DISPONIBILIZĂRE s. f. Acțiunea de a disponibiliza și rezultatul ei. *Disponibilizările se vor face mai întâi la nivelul serviciilor administrative.* RL 2004, nr. 4 482. *Conducerea combinatului siderurgic ... a acceptat solicitările de disponibilizare a 1 461 de angajați.* RL 2006, nr. 4 973.

- Pl.: *disponibilizări.*
- V. **disponibiliza.**

DISPONIBILIZĂT, -Ă adj. (Despre persoane) Care a rămas fără loc de muncă în urma unei disponibilizări. *Aproape jumătate din sună ar urma să fie folosită ... pentru plata unei bune părți a salariilor compensatorii ce vor fi acordate minerilor disponibilizați.* RL 2005, nr. 4 521. ♦ (Substantivat) *Industria a pierdut 3,5 milioane, dacă nu chiar 4 milioane de locuri de muncă, iar cei disponibilizați au fost nevoiți, în lipsă de orice șansă, să se facă vânzători comercianți ... și câte altele.* RL 2006, nr. 4 995.

- Pl.: *disponibilizați, -te.*
- V. **disponibiliza.**

DISPONUI vb. IV v. **dispune.**

DISPOPORÁT, -Ă adj. v. **despoporat.**

DISPOPULÁ vb. I v. **depopula.**

DISPOPULÁT, -Ă adj. v. **depopulat.**

DÍSPOT s. m. v. **despot.**

DISPOTÁNŢIE s. f. v. **disputație.**

DISPÓTĂ s. f. v. **dispută.**

DISPOZÁ vb. I. (Învechit) **I. I n t r a n z.** A dispune (2). *Comandirul de regiment, ori de alte părți, dispozând de bani ..., îi va popri în folosul său.* CONDICA O. 38/1. *Iaghelo începu a dispoza despre această țară ca despre o provincie a statului său.* IST. M. 59/19. *Papa! D-ta poți dispoza de soarta mea, fără a mă întreba pe mine.* PR. DRAM. 296. [Chiriarihia] *să adune și să dispozeze de venitul unor asemenea monastiri* (cca 1850). URICARIUL, VII, 119. *Sila morală a noroadelor abrogează câteodată puterea dritului particular de a dispoza după plac de un lucru.* RUSSO, S. 159, cf. NEGRUZZI, S. I, 272, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ne trebuie ... un program urgent de lucrări esențiale ... pe care să le ducem la îndeplinire fără șovăire, cu toate mijloacele de care dispozăm.* CAMIL PETRESCU, O. II, 426, cf. DL, DM. ♦ **R e f l.** *Mă dispoşam ... de examenul meu cât puteam mai bine.* BREZOIANU, I. 48/13.

2. T r a n z. A dispune (3). Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Vă rog ... să binevoiți a dispoza [d-le primar] ca să se satisfacă cât mai urgent nevoile școlii.* CARAGIALE, O. I, 204, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM.

3. T r a n z. A dispune (1). *Peste puțin scutierul a dispozat tot pentru plecare.* PĂCLEANU, I. I, 121/27, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. ♦ **F i g.** *Împrejurările economice ... sunt atât de bine dispozate pentru a obține beneficiul.* I. IONESCU, D. 128.

4. T r a n z. A dispune (4). *Toți învățătorii nu sunt dispozați a da responsurile ce s-ar întâmpla să le facă scolarii.* BREZOIANU, I. 205/14. *Deși nu eram dispozat a mă face talmaciu, am început a-i spune în scurt cuprinderea broșurei.* NEGRUZZI, S. I, 223, cf. COSTINESCU.

- Scris și: *disposa.* - Prez. ind.: *dispozez.*
- Din fr. **disposer.**

DISPOZÁRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *d i s p o z a* și rezultatul ei. Cf. *d i s p o z a* (1). *Controlul roagă pă acel cinstit departament a binevoi să ceară de la Vornicia Temniților știința cuvenită pentru dispozarea aceștii sume dă lei doăzeci și una dă mii patru sute noăzeci și șase* (a. 1850). DOC. EC. 974.

- Pl.: *dispozări.*
- V. **dispoza.**

DISPOZARISÍ vb. IV. (Învechit) **I. I n t r a n z.** A dispune (2). *În puterea dritului ce are fieștecine de a dispozarisi neîngrădit pentru ale sale, poate cel desăvârșit proprietariu ... să întrebuințeză regulat al său lucru după a sa plăcere.* SOB. HRIS. 32.

2. T r a n z. A dispune (3). (**R e f l. p a s.**) *Aceștiea ... să se dispozarisască de cătră sfânta noastră Lavră* (a. 1852). URICARIUL, II, 193/9.

- Prez. ind.: *dispozarisesc.* - Și: **despozarisí** vb. IV.
- Din fr. **disposer** (după modelul unor verbe ca *metahirisi*).

DISPOZÁT, -Ă adj. (Învechit) Aranjat, situat într-un anumit mod. *Pe lângă aceste îmi dau seama de un local neîncăpător, rău dispozat.* BREZOIANU, I. 34/20.

- Scris și: *disposat.* - Pl.: *dispozați, -te.*
- V. **dispoza.**

DISPOZITÍV, -Ă s. n., adj. **I. S. n., adj.** (Parte finală a unui decret, a unei legi, a unui act juridic) care cuprinde soluția dată unui litigiu sau punctele, dispozițiile ce urmează să fie executate. Cf. COSTINESCU. *Află-se oare posibilitate la noi a se aplica legea, observându-se dispozitivul ei?* ODOBESCU, S. III, 345. *Nu avem nicio informație asupra dispozitivului sentinții din Lipsca.* EMINESCU, O. XII, 79, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cuprinsul hotărârii se împarte în: a) partea introductivă ... b) partea dispozitivă, denumită și „dispozitivul”, în care instanța dă soluția în cauză.* PR. DREPT, 810. *Ultima parte a hotărârii, adică dispozitivul, conține soluția cauzei.* ib. 877, cf. DER, DEX. *Dispozitivul hotărârii judecătorești ... se comunică organului fiscal.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ♦ (Învechit, rar) Local, sediu de unde se emit dispozițiile unei legi. Cf. COSTINESCU.

2. S. n. Ansamblu de piese dispuse într-un anumit mod, dintre care unele sunt lipsite de mobilitate în timpul acțiunii, având o funcție bine determinată într-un sistem tehnic; sistem (**II 3**); *p . r e s t r .* instrument. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Îți trebuie o geantă de piele ... în care să așezi cutia cu cârlige, dispozitivele elegante de lemn de tei.* SADOVEANU, O. IX, 356. *Pentru prinderea ei [a gaiței] ... și-a imaginat el acel simplu dispozitiv.* BĂCESCU, PĂS. 291. *Dăm o scurtă enumerare a principalelor dispozitive și metode.* SANIELEVICI, R. 66. *În caz că patul nu are dispozitiv special, îi vom pune sub saltea un obiect tare.* BELEA, P. A. 197, cf. DN², D. MED., M. D. ENC. *Strict necesară s-a dovedit a fi, de asemenea, asigurarea sculelor, dispozitivelor ... pentru asimilarea noilor produse.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. DEX. *Axa de vârtje este dispozitivul*

teascurilor obișnuite cu șurub. BUTURĂ, EG. 325. Noi facem totul, de la cele mai simple dispozitive până la matricele de turnat. FLACĂRA, 1979, nr. 43, 4. ✧ (Cu determinări care indică felul) Organele accesorii: diverse dispozitive de comandă și siguranță. IOANOVICI, TEHN. 124. Un micrometru se compune în general din ... piulițele de reglat și dispozitivul de presiune. ORBONAȘ, MEC. 81. Dispozitivele de asamblare se clasifică după diferite criterii. LTR². Dispozitivul scenic pentru „Ucișă fără simbrie”. T. ianuarie 1969, 110. ♦ Dispunere (1). Dispozitivul versului, ruperea bruscă a ritmului au zdrobit rezistența tiparelor învechite. LOVINESCU, S. I, 440.

3. S. n. Dispunere (1) pe teren a unităților militare sau de poliție, în vederea unor operații speciale; (concretizat) trupe astfel dispuse pe teren (împreună cu zona respectivă). Această mișcare corespunde, de altfel, cu dispozitivul de luptă al armatei lui Ipsilanti. OȚETEA, T. v. 289. Ordine urgente schimbă radical dispozitivul: nu ne evacuăm. V. ROM. noiembrie 1954, 17, cf. DL, DM. Dispozitiv de marș. DER, cf. DN². Sistemul defensiv ... a fost completat ... cu alte dispozitive de apărare. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 57. Escadrelor de poliție au ocupat, pe mutește, dispozitivul stabilit. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22, cf. DEX. Militarii români intră în dispozitiv. Transportoarele sunt așezate în careu. RL 2005, nr. 4 539.

- Pl.: dispozitiv, -e.

- Din fr. dispositif.

DISPOZIȚIE s. f. 1. Așezare, aranjare, orânduire a unor materiale, a unor elemente etc. într-un anumit mod, într-o anumită ordine, alcătuire, distribuție după anumite norme, după un anumit plan; dispunere (1). Altă custelație arată că, în fărâle aproape de Taur și Leu, groaznică cutremuri vor fi, și alte despoziții ale aerului, care vor aduce în trupuri sufletele stricare de sânge (a. 1704). FN 158. Câte stanțe ... își schimbă numărul versurilor sau măsura sau ordinea în dispozitiunea rimelor ... în versuri se zic neregulare. HELIADE, O. II, 172. Dispoziția [problemei]. ASACHI, E. I, 145/20. Sfera este dispoziția ceriului după cercurile urzite de astronomi. FABIAN-BOB, 9/3, cf. NEGULICI. Nu trebuie scăpate din vedere ... poziția și clima locului, dispoziția băilor. FĂTU, D. 117/20, cf. PONTBRIANT, D. Dispozițiunea ... trupelor, a bății, a unui discurs. COSTINESCU. Un punct matematic se pierde-n nemărginirea dispozițiunii lui. EMINESCU, P. L. 25. Ortografia, punctuația și dispoziția materiei reproduc exact originalul. SĂM. II, 430, cf. TDRG. Structura frazelor, imaginile, dispozițiunea generală, ba chiar și materia artei au suferit o schimbare fundamentală. PETICĂ, O. 393. A schimba dispozițiunea unei camere. ȘĂINEANU, D. U. Noua artă poetică ... [nu exprimă, ci] sugerează prin dispoziția savantă ... a ritmului. LOVINESCU, C.² VII, 39. Dispoziția osilor unei locomotive. LTR², cf. DL, DM, DEX. Aceste case ... respectau în organizarea lor planimetrică dispoziția străvechii case românești. BUTURĂ, EG. 96. Dispoziția ornamentală a mărgelilor cusute pe costumul bărbătesc sugerează marginea de jos a unor pantaloni largi. Z. MIHAIL, T. P. 72.

2. Prevedere obligatorie cuprinsă într-o lege, într-un regulament, într-un testament etc.; măsură sau hotărâre luată de un organ ierarhic superior și obligatorie pentru organul în subordonare, o r d i n (1); (învechit și regional) orânduire (3), (învechit) orânduială (3), rostire (2), ordine (6), (învechit, rar) regulație, dispunere (2). Oarbele dispoziții s-au arătat fără regulă, fără plan. MANIFEST (1813), 7/25. Dispozițiile (rânduielele) ceale mai sus spuse îndată trebuie să se împlinescă. ÎNVĂȚĂTURĂ, 38/18. Testamentul său va fi o pildă de dispoziții înțelepte. HELIADE, C. 32/16. Dispozițiile constituției franțuzești ... nu cer răspundere. CR (1833), 22²/20. O mulțime de dispoziții ... au agiutat a se complexui întâiul text a Regulamentului (a. 1838). HURMUZAKI-S, VI, 10. Spre acest mare sfârșit ... fiind dumneavoastră chemați, ... potrivit cu dispozițiile capului I-ii al „Regulamentului organic”, ... veți asculta săvârșirea sfintei slujbi. FM (1843), 9²/20. Săvârșitorii ... se vor pedepsi dupe

dispozițiile condiții penale civile. CONDICA O. 32/1. Bătrânul George comanda dispozițiunile luate pentru luptă. PELIMON, I. 226/6. Aflând Napoleon acest teribil plan, luă toate dispozițiunile spre a-l nimici. FILIMON, O. II, 103. Avem dar după dispozițiunea acestei legi să dăm sechestrarea jurnalelor. MAIORESCU, D. I, 180. Dispozițiunea articolului precedent trebuie să se aplice. HAMANGIU, C. C. 403. Papsalvi ... interpretând dispozițiile testamentare susține mereu că, dacă le place să primească stipendiul, să se întoarcă îndărăt. LUC. II, 150, cf. RESMERIȚĂ, D. Eșiau din case pentru a asculta noile dispoziții ale ocârmuirii. N. A. BOGDAN, C. M. 141. Această sumă nu are nimic de a face cu dispozițiile legislației agrare. TITULESCU, D. 185. Ea va fi privilegiată, în dispozițiunile testamentului. C. PETRESCU, C. v. 97. N-am dispoziție specială ... de la decanat. BENIUC, M. C. I, 171. Dacă n-ar fi dispoziții precise ... te-ai folosi. BARBU, Ș. N. 252. Dispoziții de ordin obșteșc au fost edictate și de Șerban-Vodă. G. BARBU, A. V. 18. Pe tabletele de lut ... erau înscrise ... legi, dispoziții ale autorităților. MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 57. Există o serie de dispoziții legale care te ocrotesc. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/8, cf. DEX. Dispoziție primită pe linia forurilor agricole de resort. FLACĂRA, 1976, nr. 36, 13, cf. NDN. Exprimările confuze ... în textul actelor normative au creat disfuncții în privința aplicării dispozițiilor legale în domeniul culturii. RL 2005, nr. 4 559. ✧ L o c a d v. La sau (învechit) în dispoziție = gata să satisfacă, să îndeplinească ordinele sau dorințele cuiva, așa cum dorește cineva; la discreția, la bunul plac, la chereul cuiva. Coconul Sache are câteva cărți, ce mi le puse la dispoziție. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 15. Nottara ne stă bucuros la dispoziție pentru o ședință de sonate. CARAGIALE, O. VII, 185. Literaturul n-are la dispoziție favorurile bugetului. MACEDONSKI, în PLR I, 339. Vom putea publica romanuri originale, bune, care ne stau la dispozițiune. I. NEGRUZZI, în PLR I, 238. Mă inviți, frățioare, de sărbători ... cu plăcere îți stau spre despusăciune. SBIERA, F. S. 272. Vom îmbrățișa ... tinerii scriitori de talent, cărora le vom pune revista la dispoziție. în PLR II, 55. Am găsit un om de ispravă, care mi-a pus la dispoziție o căsuță de bărne. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 48. I-am pus la dispoziție ceasornicul. IBRĂILEANU, A. 21. Au la dispoziție o cameră bună chiar alături de a copiilor. REBREANU, R. I, 225. Omul ... îmi puse numaidecât un chelner la dispoziție. MIRONESCU, S. 119. Îți stă la dispoziție restul palatului și grădina. CAMIL PETRESCU, T. III, 403. Domnul maior ... are ordin să vă pună la dispoziție orice veți cere. BRĂESCU, M. B. 145. [Tata] mi-a pus deci la dispoziție o parte din drepturile mele. SADOVEANU, O. XI, 468. Vom folosi astfel toate datele pe cari critica istorică ni le-a pus la dispoziție. BRĂȚIANU, T. 47. H. Becquerel ... avea la dispoziție ... substanțe fluorescente. SANIELEVICI, R. 12. Totul vă stă la dispoziție! PREDĂ, R. 81. Pasul următor este raportarea cadrului la creațiile elaborate în interiorul lui și totodată la graiul care-i pune la dispoziție material și sugestii. COTEANU, S. F. II, 168, cf. DEX. În numeroase situații, dialectele au la dispoziție mijloace de exprimare mai nuanțate și mai variate decât limba comună pentru tot ceea ce se referă la viața domestică, muncile agricole și altele. Z. MIHAIL, T. P. 158. Repertoriul este întocmit îndeosebi în funcție de operațiunea regizorului și ... aceasta depinde de trupa pe care o are la dispoziție. RL 2005, nr. 4 771. ✧ L o c p r e p. La, spre sau (învechit) în dispoziția cuiva = în seama ..., în vederea ..., la îndemâna ... (pentru a utiliza, pentru a dispune). Celelalte posturi le lăsa în dispoziția printului (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 193/20. Întreprinzătorul a dat afară și o listă de câte persoane are în dispoziția cantonului. CR (1839), 28¹/19. Să-și facă mai întâi socoteală căți lucrători îi mai trebuie, afară de acei ce îi are în dispoziția lui. LITINSCHI, M. 36/15. Ordine strașnice ... puind pe toți prefectii și ofițerii ... la dispozițiunea ilustrului turist. GHICA, S. 161. Măine dimineață ... sunt la dispozițiunea d-lui conte. CONV. LIT. I, 187. Odobescu începu să tremure, căci se afla în dispoziția guvernului provizoriu. BOLINTINEANU, O. 250. Casa școalelor are ... 8 milioane lei, sumă lăsată multă vreme la dispoziția ministrului. MAIORESCU, D. V, 22. Administrația și armata stau la

dispoziția arendașilor și proprietarilor. CARAGIALE, O. VII, 67. Regulamentul va pune alt soldat la dispoziția locotenentului. REBREANU, P. S. 248. Ne-a spus coniața ... să fim la dispoziția d-voastră. CAMIL PETRESCU, T. I, 465. Necesar este ... ca să rămână o cantitate cât mai mare [de apă] la dispoziția plantelor. AGROTEHNICA, I, 168. Jumătate din sat era la dispoziția lui. LÂNCRĂNAN, C. I, 133. Vom pune la dispoziția populației ... mai multe bunuri. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10, 331, cf. DEX. [Scopul lucrării este] de-a pune la dispoziția numeroșilor cercetători ... un vast material de studiu. BUTURĂ, EB. I, 7. Din datele puse la dispoziția comisiei rezultă că lucrările de reamenajare la construcția existentă au costat 109 miliarde lei. RL 2005, nr. 4 612.

3. Înclinare (naturală), predispoziție spre ..., aptitudine; dorință, intenție (momentană) de a face un anumit lucru. Și căci firea lor iaste nestătătoare, așa și despozețiile de multe feluri să vor arăta (a. 1704). FN 156, cf. IORGOVICI, O. 60/18. Orighinala dispoziție a minței ... și obicinuița trebuie gătită. MAN. ÎNV. 140/15. După talente și dispozițiuni, reveste mai multe forme: când e în proză, când e în versuri. HELIADE, O. II, 85. Dacă vreun copil arată dispoziții timpurii de înțelegere, se grăbesc a le cultiva. PR. 27/4. Îndemnat ... de-naltele dispoziții cu care din fire sânteți înzestrați ... iau îndrăzneală a da supt a voastră protecție pe acest ... filosof indian. BUZNEA, F. I/3. O dispoziție trecătoare de la părinți la fii este ... singura pricină a îngrășerii. ALBINEȚ, M. 181/2. Observă bine pe scolarii tăi, dispozițiile și capacitățile lor. BREZOIANU, I. 137/15, cf. STAMATI, D. Nu orice dispoziție războinică merită să fie întrupată într-o scriere. MAIORESCU, CRITICE, 436. Fiica ... d-lui D. Cunțanu ... face parte din o familie cu dispoziții artistice pronunțate. SĂM. II, 233. Influența trezește dispozițiile latente ale individualității noastre. în PLR II, 470. Avea dispoziții fine pentru muzică și literatură. SADOVEANU, O. XI, 421. Dispoziției similare la mai multe popoare se deosebesc printr-o nuanță greu de prins în cuvinte. STĂNILOAE, O. 72. Proudhol ..., cu dispoziție sa sintetică pentru toate contradicțiile ..., e genul cel mai reprezentativ al micii burghezii franceze. RALEA, S. T. III, 126. Dispoziția polemică a lui Hasdeu se menține nealterată. IST. LIT. ROM. III, 949, cf. DEX. ♦ Manieră de a fi; stare de spirit la un moment dat, stare sufletească (bună sau rea); dispunere (4). Mi-a tulburat dispoziția veselă a sufletului. VOINESCU II, M. 59/11. Însuflăm în melodii simple dispusăciuni spiretuose minunate și felurite. YOROBCHIEVICI, A. M. 156. Liniștea ..., dispoziția melancolică în care mă găseam ... îmi însuflară dorința de a cânta. ALECSANDRI, O. P. 21. Asta era dispozițiunea lui Ion în urma morții Sofiei. EMINESCU, G. P. 64. În cine știe ce dispoziție de spirit se afla omul. CARAGIALE, O. I, 71. Aplecări, gusturi, dispoziții psihice ... conlucrează la formarea simpatiei și a antipatiei. CONTEMPORANUL, IV, 540. Fără să-și strice dispoziția, se dete deoparte. VLAHUȚĂ, S. A. II, 76. Cel mai fecund umorist ... are nevoie de o anumită dispoziție sufletească. SĂM. I, 16. Ochii, de o culoare nehotărâtă, ... schimbătoare după dispoziție. IBRĂILEANU, A. 53. Ești ... capabil să-mi strici toată dispoziția! REBREANU, R. II, 99. Dispozițiile afective de acest fel pot avea și alte origini. NEGULESCU, G. 191. Bătrânii ... recad în dispoziții infantile. CĂLINESCU, C. O. 108. Acolo ... era mai multă bună dispoziție. BENIUC, M. C. I, 442. Așa se explică vioiciunea și buna dispoziție. BELEA, P. A. 327. Gulerul alb ... accentua buna dispoziție tinerească a primarului. PREDĂ, M. 218. Strigăturile ... au un caracter de șagă, stimulând voioșia, buna dispoziție. IST. LIT. ROM. I, 41. Dirijorul influențează în mod hotărâtor dispoziția orchestrei. FLĂCĂRA, 1977, nr. 43, 24. E ciudat cum îmi putea schimba dispoziția cel mai mic gest al ei. CĂRTĂRESCU, N. 114. Ca și dispoziția de a fi vesel sau posomorât, predispoziția pentru sinceritate este aproape universală. PATAPIEVICI, C. L. 333. Culoarele deschise creează bună dispoziție. RL 2005, nr. 4 509. ♦ (Învechit, rar) Sentiment (1). Am văzut ... probe despre favoarea bunelor dispozițiuni ce purtați pentru unire (a. 1774). URICARIUL, I, 172, cf. COSTINESCU.

4. (Prin sudul Munt.; prin confuzie) Expoziție. Am fostără cu băiatu ăl mare la dispozăția aia-n București. GRAIUL, I, 162. O

cocoană dă la București ... o strâns țoale d-ale noastre, cică să le ducă la dispoziție să le vadă boerii. ib. 187.

– Scris și: *dispoziție*. – Pl.: *dispoziții*. – Și: (rar) **dispozițiune**, (învechit) **despoziție**, **despozițiune** (PONTBRIANT, D., LM), **despoziție**, (învechit, rar) **dispusăciune**, **despusăciune** s. f.
– Din lat. **dispositio**, -onis, fr. **disposition**.

DISPOZIȚIONAL, -Ă adj. (Care are caracter) de dispoziție (2). Cf. DN², DEX-s.

– Pronunțat: -ți-o-. – Pl.: *dispoziționali*, -e.

– Din fr. **dispositionnel**.

DISPOZIȚIUNE s. f. v. **dispoziție**.

DÍSPRE prep. v. **despre**.

DISPRECIUIRE s. f. v. **disprețuire**.

DISPREȚ s. n. Sentiment de desconsiderare, lipsă de considerație sau de stimă față de cineva (care are o atitudine reprobabilă) sau de ceva manifestat, exteriorizat prin gesturi, priviri, cuvinte etc.; disprețuire, (livresc) oprobriu, (învechit) ocărare (2). Cu toate acestea, vedem la alte neamuri că au niște termeni sau vorbe, în mânia și necazul lor, ... care se rostesc cu desprețul și paguba celui ocărat. HELIADE, O.² III, 28. În contra acestora nu vom răspunde însă decât prin disprețul publicului. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 157. Sufer foamea, frigul și desprețul. DACIA LIT. 167/21. Nici nu mă mișc d-acilea, pe cât voi mai avea Suflare pământescă, disprețul meu pe voi Să-l suflu. C. A. ROSETTI, C. 140/2. Din sânul câmpiilor lui, plugarul aruncă asupra orașelor un ochi de despreț și de pismă. NEGULICI, E. I, 7/21. Nu se teme din parte-i nici de afronte, nici de desprecii. PĂCLEANU, I. I, 123/23, cf. STAMATI, D. De omul acela care scrie ceva rău, avem de obște o închipuire urâtă, despreț. BĂLĂȘESCU, GR. V/1. Asta este o insultă, un despreț către cuvântul nostru de onoare. SION, P. 273, cf. PONTBRIANT, D., LM. Tu vorbești, amice, cu un despreț superb despre toate acele petreceri cinegetice. ODOBESCU, S. III, 15. De l-ar fi desprețuit, ar fi iubit desprețul ei. EMINESCU, P. L. 58, cf. DDRF. Guvernanta avea un despreț ascuns pentru Tincuța. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 204, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Asachi ... muștră pe aceia care ... aruncă desprețul lor asupra celor care așteaptă să fie priviți cu bunățate. DENSUSIANU, L. 148, cf. RESMERITĂ, D. Ucidă tot ce-i rău și tot ce-i bine: Dispreț și ură, milă și iubire. AL. PHILIPPIDE, A. 106. Învățătorul ... nu-mi pomenește de el decât cu un adânc despreț. C. PETRESCU, S. 180. Ai putut s-o arendezi [moșia] îndată ce ai luat-o! făcu luga apăsat, fără a-și ascunde desprețul. REBREANU, R. I, 36. Decebal ... nu voia să poarte rușinea și desprețul De-a fi supus la biruri. EFTIMIU, I. 144. Ironia, atât de pronunțată, ... nu are la el nimic din ușurința și spontaneitatea ironiei de salon, ..., ci din desprețul pentru contradicțiile vieții. CIORAN, R. 84. Disprețul ei [al lumii] ... nu ține de experiența autentic religioasă. STĂNILOAE, O. 35. Un patron francez ... afișează un despreț cinic față de așezările urbane. RALEA, O. 31. [Domnitorul] primi curtea lor fără să-și ascundă desprețul. BARBU, PRINC. 44, cf. DN², DEX. Mizantropia și desprețul față de om echivalează cu o profundă injustiție. FLĂCĂRA, 1977, nr. 10, 7. Detașarea bună nu e niciodată distanță și despreț. LICEANU, J. 17. Un început de despreț se insinua în mine. CĂRTĂRESCU, N. 80. Atitudine de ... despreț față de mass-media. RL 2005, nr. 4 631. ♦ L o c. a d v. **Cu despreț** = în mod disprețuitor, fără considerație, fără a ține cont de cineva sau de ceva. Le vedea pe toate [damele] ... trecând cu despreț pe sub barba vameșilor. NEGRUZZI, S. I, 37. Zicea ciocoiul în sine cu despreț [...]. FILIMON, O. I, 122. Istoricii ... ne-au tractat pururea cu despreț, ba de multe ori cu maliție. CONV. LIT. I, 253. Privindu-ți ... Moartea cu despreț, Măreț în

sânul luptelor și-n pace-ai fost măreț. ALECSANDRI, POEZII, 113. Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț [...]. EMINESCU, O. I, 146. Ghiță se ridică și-l privi cu dispreț. SLAVICI, O. I, 181. El o măsură cu dispreț. SĂM. I, 266. Cei mai mulți nu se despărțiră însă de o lege pe care ai noștri o numeau cu dispreț schisma lui Arie. IORGA, C. I. I, 200. Fumezi tutun acum? se miră cu dispreț Bică. C. PETRESCU, C. V. 54. E slabă moartă [găina] ... zise Ion cântărind-o din ochi cu dispreț. BRĂESCU, V. 48. Cumnații îl priviră cu dispreț. VISSARION, B. 65, cf. DL, DM. Îi privi chipul nenorocit și porunci cu dispreț: - Spune tot ce știi! BARBU, Ș. N. 147. Nu se atinse de convoi, ci grăi cu dispreț [...]. RETEGANUL, P. V. 12. L o c u r e p. În disprețul = în ciuda, în pofida ..., fără a ține seamă de ... Insulă necunoscută, am apărut în disprețul oricărei geografii literare, pe ale cărei hărți nu figurăm. în PLR II, 208. Selecțiunea, pornind de la criteriile nejustificate - s-a făcut în disprețul măsurii juste. ib. [În local] chipuri congestionate, peste cravate oblice, se regrupau spre colțurile mesei, în disprețul programului depășit. VINEA, L. I, 32.

- Și: (învechit) **despreț**, (învechit, rar) **desprețicu** s. n.
- Din it. **disprezzo**.

DISPREȚĂ vb. I. T r a n z . (Italienism învechit) A disprețui. Ș-are cuvânt să răzâ, să mă disprețe turcul, O, marea mea greșală! HELIADE, O. I, 318. Pentru că disprețâ pe cititor, foarte rar se fărâma cu mintea de a căta să vadă și mai încolo de cercul său cunoscut un orizont mai variat. id. ib. 465. Desprețâ acele umbre ce știu a te flata. R. IONESCU, C. 24/14.

- Prez. ind.: *dispreț*. - Și: **disprețâ** vb. I.
- Din it. **disprezzare**.

DISPREȚUI vb. IV. T r a n z . A avea, a manifesta dispreț față de cineva sau de ceva, a trata cu dispreț, a nu lua în seamă, a nesocoti; (învechit) a ocări (3), (învechit) a dispreța. Se vede ... și limba latină numai un clas în colegiu ca să arătăm cât o disprețuim. HELIADE, PARALELISM, I, 43/10. Prețuiri purtările lor cele bune, și disprețuiri cele rele. PR. V/7. Kișot, disprețuind dulcele somnului, încălică pe vestitul său bidiviu. CR (1839), 232²/19. Maghiarul e ... îngâmfat de noblețea lui ..., disprețuiește negoțul și industria. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 52. Crez că nu disprețuiesc știința. MAN. SĂNĂT. 36/19. Mânia lui disprețuiește victimele desarmate. PĂCLEANU, I. II, 163/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Ce oarbă minte-avut-am când te-am disprețuit! ALECSANDRI, POEZII, 386. Disprețuiesc toate calomniile. MAIORESCU, D. I, 150. Aredașii sunt tot ruinați, țăranii nu stau mai bine, proprietatea funciară este disprețuită. EMINESCU, O. XIII, 42. Unii trec prin lume ... Disprețuind o lume îmbătrânită-n rău. MILLE, V. P. 48, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Acel care disprețuia starea din acea vreme ... trebuia să reformeze și limba. IBRĂILEANU, SP. CR. 139. În fond îl găseau extravagant, și-l disprețuiau cu indulgență. CAMIL PETRESCU, P. 242. Diana era disprețuită de altul. E. IONESCU, E. 88. Disprețuiesc scepticismul ușor al oamenilor care consideră problema morții, a neantului etc. ca irelevante și nefecunde pentru o atitudine de viață. CIORAN, R. 115. Poporul ... debitează pe socoteala sa asemenea ineptii ... disprețuiește alte neamuri. SADOVEANU, O. XX, 413. Creștinul ... nu disprețuiește niciuna din componentele cosmosului. STĂNILOAE, O. 35. [Poporul] disprețuind trândăvia, apreciază ... păsările în mișcare. BĂCESCU, PĂS. 408. Stihitorul nu disprețuiește nici procedeu frivola acrostihului. VIANU, L. R. 133. Să le dăm siguranță chiar că au de ce să nu disprețuiască? DEMETRIUS, A. 217. Țugurlan ... îi disprețuia pe toți, fără alegere. PREDĂ, M. 253. El îi disprețuia, nu voia să știe de ei. BARBU, PRINC. 32, cf. DEX. Disprețuiești tocmai ceea ce le pretinzi altora. FLACĂRA, 1976, nr. 30, 7. Disprețuim ... pe scriitorii fără instinct național. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 1/1. Am început și eu să mă tem că el mă va disprețui. CĂRTĂRESCU, N. 215, cf. PATAPIEVICI, C. L. 31. Nu disprețuiesc averea materială. RL 2005, nr. 4 612. ◇ R e f l . Un

popor Ce se disprețuiește pe el însuși trebuii S-ajungă la d-acestea. EMINESCU, O. IV, 106, cf. CADE. ◇ R e f l . r e c i p r . Ce asemănare se vede între bogat și sărac, încât să nu se disprețuiască și să se pizmuiască unul pe altul? HELIADE, în PLR I, 42. Se urau, poate, ca femei sau numai se disprețuiau. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 98. O durere ... pentru care se disprețuia. DEMETRIUS, A. 337. ◇ E x p r . **A nu fi de disprețuit** = a trebui să fie luat în considerare, având oarecare importanță, valoare, preț etc. Mai bine decât așa nu am fost în stare ... totuși, cred că nu e tocmai de disprețuit. CARAGIALE, O. VII, 234. Fondul lui sufletească nu era de disprețuit. AGĂRIBICEANU, A. 60. Competiția cu care Valeria vorbește de arta culinară nu e de disprețuit. CAMIL PETRESCU, P. 69. Nu-mi mai citești din Daponte? ... Nici Neculai Chiparisa nu-i de disprețuit. BARBU, PRINC. 181. ◆ R e f l . (Învechit, rar) A se deprecia (1), a nu mai avea valoare. Nu-și greșea scoposul pentru care s-au întemeiat [rangurile] până când n-au ajuns speculație neguțătorească, și până când cu mulțimea lor nu se disprețuiră ele singure! F. AARON, I. I, 167/21.

- Prez. ind.: *disprețuiesc*. - Și: (învechit) **disprețui**, (învechit, rar) **disprețuiv** vb. IV.
- **Dispreț** + suf. -ui. Cf. it. **disprezzare**.

DISPREȚUIBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care poate fi disprețuit. Este aceasta înțelepciune, de a se face disprețuibil? BREZOIANU, Î. 165/14, cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *disprețuibili*, -e. - Și: **disprețuibil**, -ă adj.
- **Disprețui** + suf. -ibil.

DISPREȚUIRE s. f. Acțiunea de a disprețui și rezultatul ei; p. e x t . dispreț. Ceaia ce s-au deprins oamenii a lăuda, de multe ori iaste vrednic de a lor disprețuire. LEON ASACHI, B. 72/5. Mi-aștâta disprețuirea tot ce vrei a tămâia. HELIADE, O. I, 409. Poate atunci ai mărturisi că au fost nedreaptă disprețuirea ta. CR (1830), 24¹/23. Nimic nu poate fi mai vrednic de disprețuire în soțietate decât o femeie pe jumătate învâțată. MARCOVICI, D. 106/12. Carlu, din disprețuire, au slobozit 18 mii rosieni. ASACHI, I. 260/23, cf. VALIAN, V. Această însușire, ... de nu ar fi legată cu disprețuirea și ura altora, ar fi folositoare. RUS, I. I, 149/6. Fiicelor ... le însuflați disprețuire despre lume. NEGULICI, E. I, 77/15. Tancred îi răspunde cu surâsul disprețuirii. PĂCLEANU, I. II, 157/23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Tu, fală strămoșească! Răspunde-n fața lumii cu-a ta disprețuire. ALECSANDRI, POEZII, 340, cf. COSTINESCU, LM. Disprețuirea distinsă a unor stări de lucruri pe care nu le pricepi este ceva des întâlnit. EMINESCU, O. XIII, 566. Până ce raportul de armonie între operă și omenire nu se naște, desechilibrul trebuie să persiste, ignorarea sau disprețuirea operei trebuie să urmeze. MACEDONSKI, O. IV, 138. Să știe astă lume a mea disprețuire. MILLE, V. P. 86, cf. DDRF, ALEXI, W.

- Pl.: *disprețuiri*. - Și: (învechit) **disprețuire**, (învechit, rar) **disprețuire** (PĂCLEANU, I. II, 137/1), **disprețuire** s. f.
- V. **disprețui**.

DISPREȚUIT, -Ă adj. (Atestat prima dată în 1817, ap. TDRG²) Care este privit, tratat cu dispreț, neluat sau nebagat în seamă. Nu l-ai văzut ... Târându-se prin mulțime, disprețuit viețuind? HELIADE, M. 13/1. Azi, când de titluri sunt dezbrăcat, Amorul iată-l, disprețuit. PR. DRAM. 326. Neguțătorul și meseriașul nostru, nesocotit, disprețuit, nu avea nicio siguranță în daraverile sale (a. 1848). PLR I. 121. Cei dintâi preoți ... Din peșteri, din pustiuri, săraci, disprețuiri ... puterea înfruntară. ALEXANDRESCU, O. I, 79, cf. PONTBRIANT, D. I l-am trimis [tabloul] cu câteva rânduri, rugând-o să primească acest dar de la un adorator disprețuit. CONV. LIT. II, 121. Disprețuită și părăsită într-adins, biata mănăstire grecească trăgăna o existență mizeră. EMINESCU, O. XIV, 76. Oare poate ca să fie suferința mai cumplită ... Decât cea pe care-o naște dragostea disprețuită? MACEDONSKI, O. I, 241, cf. DDRF, ALEXI, W. Nu-i nicio umilire să fi

trăit în umbră, *Disprețuit, uitat, când ceasul reînviere E hotărât și ție.* DENSUSIANU, L. A. 118. *Pentru muscali ar fi fost un simplu și disprețuit dezertor.* REBREANU, P. s. 112. *Stau la sfat cu dâșii în graiul lor disprețuit.* M. I. CARAGIALE, C. 80. *Brațele i se întind ca să coprină fericirea atâta timp necunoscută și disprețuită.* LOVINESCU, C. IV, 118. *Soarele desvăluie ... o sentinelă obosită a singurătăților disprețuite.* BACOVIA, O. 203. *Disprețuită și maltrată ... [țărănimea] nu putea participa la viața publică.* VARLAAM - SADOVEANU, 359.

- Pl.: *disprețuiți, -te.* - Și: (învechit) **disprețuit, -ă** adj.

- V. **disprețui.**

DISPREȚUITÓR, -OÁRE adj. Care exprimă, denotă dispreț, care disprețuiește, nesocotește; batjocoritor. Cf. VALIAN, v. *Cu un aer măreț și despreciuitor el năvălește asupra nemicului.* PĂCLEANU, I. I, 109/32, cf. POLIZU. *Aruncă una din acele căutături disprețuitoare asupra omului acesta.* PELIMON, I. 171/21. *Dinu Păturică dete o privire repede și disprețuitoare camerei sale.* FILMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D. *Ceea ce trecea ... în știință ... era pus în numărul ocupațiilor fără valoare ... pe cari cu un prejudețiu disprețuitor le lăsa mai ales grecilor.* CONV. LIT. I, 131. *Oricând de binevoitor ar fi d. Grădișteanu pentru guvernul de astăzi, nu credem să sufere în tăcere disprețuitoarele cuvinte ale „Monitorului”.* EMINESCU, O. XIII, 319. *Făcu o nutră disprețuitoare privind la bătrân.* CONTEMPORANUL, IV, 595. *Nu e rană sufletească Mai grozavă decât mila rece și disprețuitoare.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 79. *Dănele nu ieșeau dintr-un fel de politețe rece și disprețuitoare, care-i îngheț și mai mult inima.* MILLE, V. P. 143, cf. DDRF. [Junimea] *s-a caracterizat printr-o critică aspră, ... adesea disprețuitoare, a societății.* în PLR II, 108, cf. ALEXI, W. [Scriitorii] *se închisese în „turnul de fildeș” al artei, disprețuitori pentru public.* IORGA, C. I. II, 142. *Îmi zise, zâmbind cu disprețuitoare compătımire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Ochii omului osândit parcă îl fascinaseră cu privirea lor disprețuitoare.* REBREANU, P. s. 23, cf. CADE. *Bătrâna îl privea disprețuitoare.* SADOVEANU, O. I, 43. *Tinerii înalți mă priveau, disprețuitori, cu coada ochiului.* E. IONESCU, E. 57. *A ridicat din umeri și a răspuns cu disprețuitoare nepăsare.* MIHĂESCU, D. A. 196. *Le răspundea cu o modestie disprețuitoare.* CĂLINESCU, C. O. 24. *Era primit la Moromeți cu o bunăvoință disprețuitoare.* PREDĂ, DELIR. 13. *Ședințe festive ... strâng în jurul maestrului o mână de discipoli disprețuitori.* IST. LIT. ROM. III, 464, cf. DEX. *Femeia, aruncându-i o privire disprețuitoare, îi zice: - L-ai împrumutat, vasăzică, cu 600 cor(oane).* SNOAVA, I. 246. < (Adverbial) *Colegii nu-l mai părau, ci-l priveau disprețuitor.* LUC. VII, 310. *Săraca de mine! ... Vorbi nevasta disprețuitor.* AGĂRIBCEANU, S. 240. *George ... privea disprețuitor și mulțumit.* REBREANU, I. 28. *De când am învățat boxul, priveam mai disprețuitor trecătorii și mă avântam fără emoție, noaptea, în bazare.* M. ELIADE, O. I, 35. *Dați-vă la o parte ... se răsti el disprețuitor.* BRĂESCU, M. B. 82. *Ținu să pună disprețuitor lucrurile la punct.* CAMIL PETRESCU, N. 58. *Își căta de drum, uitându-se disprețuitor la ei.* TUDORAN, P. 198. *Rânji disprețuitor, cât mai disprețuitor cu putință.* T. POPOVICI, S. 236, cf. DN², DEX. < (Substantivat) *Voi, nepăsători de moarte, disprețuitori de viață.* ALECSANDRI, O. 247. *Supt acest necărturar și disprețuitor de carte se scriseră cronici.* IORGA, L. I, 213. *Fiind ... disprețuitor de moarte, superiorii îl lăsau în pace.* REBREANU, P. s. 51, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Creangă deveni idolul lui Pogor, disprețuitor al poeziei populare.* CĂLINESCU, I. C. 194.

- Pl.: *disprețuitori, -oare.* - Și: (învechit) **disprețuitor, -oare**, (învechit, rar) **despreciuitor, -oare** adj.

- **Disprețui** + suf. *-tor*.

DISPREUNĂ vb. I v. **despreuna.**

DISPRIMĂVĂRĂ vb. I v. **desprimăvăra.**

DISPRIMĂVĂRĂ vb. IV v. **desprimăvăra.**

DISPRIMEVERĂ vb. I v. **desprimăvăra.**

DISPRIMOVĂRĂ vb. I v. **desprimăvăra.**

DISPROBĂ vb. I = **dezaproba.** *O minte care azi aprobă ce-a disprobat ieri, ... o minte care vedem că se hrănește secol cu secol din lucruri paradoxo.* EMINESCU, O. VII, 285.

DISPROPORȚIE s. f. Lipsă de proporție (din punct de vedere cantitativ, dimensional, calitativ etc.) între două sau mai multe elemente, lucruri, fapte etc. comparabile ori între părțile componente ale aceluiași ansamblu. V. **disparitate, deosebire (2), diferență¹ (2), nepotrivire.** *Toate aceste cinci neamuri de boale ... stă într-o disproporție a zeururilor trupului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 101/18, cf. NEGULICI. *Datoriile ... sânt în disproporție cu veniturile (a. 1855).* URICARIUL, IV, 433/4, cf. PROT. - POP., N. D. *Prin artileria Ion-Vodă întrecea pe turci, contrabalanțând grozava disproporțiune a forței numerice.* HADDEU, I. V. 154. *Între ea și dânsul era nu numai diferența vârstei, disproporțiunea fizicului, ... era toată repulsiunea ce există între virtute și perversitate.* CONV. LIT. I, 262, cf. COSTINESCU, LM. *Disproporțiunea numărului lor [al profesorilor] ... față cu numărul altor profesori de facultăți.* MAIORESCU, D. I, 353. *Unde e disproporția între producție și mijloacele ei de acoperire pentru ca să fie nevoie de fițuice?* EMINESCU, O. X, 397. *Dureroasa disproporție între generoasele aspirații ale tineretii și între avara și aspra realitate a vieții.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 376. *Lucrul care insuflă această deznădăjduire ar fi ... disproporția între scopuri și mijloace, între năzuinți și puteri.* CONTEMPORANUL, V₁, 401. *Deși era între dâșii o destul de mare disproporție de vârstă, [Negruzzi și Alecsandri] au fost prieteni toată viața lor.* CONV. LIT. XX₁, 319, cf. DDRF. *Mai pune disproporția dintre sol și populație: noi n-avem decât 40 de indivizi pe kilometrul pătrat.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 61. *Disproporția dintre cap și trup, ... creșterile de pe frunte ... făceau pe Nababul și pe Musicus să pledeze pentru părerea că are cel puțin treizeci [de ani].* SĂM. II, 194, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *În 564 de pagini se povestesc întâmplările din 60 de ani ... asemenea disproporții la cronicarii români nu sunt ceva neobișnuit.* BUL. COM. IST. II, 10, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu perseverență și consecvență sunt lichidate disproporțiile dintre ritmul de dezvoltare a industriei ... și ritmul de dezvoltare a agriculturii.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 681. *N-avea ce să-i spună, nu știa ce să-i spună. Disproporția între ce simțeau era atât de monstruoasă, că înghețase.* DEMETRIUS, A. 267, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Credeți că asemenea disproporții au influențat în mod sensibil configurarea definitivă a clasamentului?* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 115. *Cititorul va constata, frecvent, o anumită disproporție între anvergura problemelor atacate și tratarea lor laconică.* PLEȘU, M. M. 9. *Există o disproporție teribilă între tentativa de furt ... și soluția la care recurge polițistul.* RL 2005, nr. 4 692.

- Pl.: *disproporții.* - Și: (învechit) **disproporțiune**, (învechit, rar) **desproporțiune** (STAMATI, D.), **desproporție** s. f.

- Din fr. **disproportion**, it. **disproporzione**.

DISPROPORȚIONAL vb. I. T r a n z . (În dicționarele din trecut) A face să nu mai fie proporționat, a strica raportul de proporție. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *-ți-o-*. - Prez. ind.: *disproporționez*.

- Din fr. **disproportionner**.

DISPROPORȚIONAL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Disproporționat. Cf. HELIADE, O. II, 351, STAMATI, D. *Poporul sărăcește prin risipa de muncă, cu totul disproporțională cu foloasele ce le poate culege din aceste inovațiuni.* EMINESCU, O. XIII, 331, cf. ALEXI, W.

- Pronunțat: *-ți-o-*. - Pl.: *disproporționali*, *-e*.
- Din fr. *disproportionnel*.

DISPROPORȚIONALITATE s. f. Însușirea de a fi disproporțional. Cf. DEX², MDA.

- Pronunțat: *-ți-o-*.
- **Disproporțional** + suf. *-itate*.

DISPROPORȚIONĂT, **-Ă** adj. (Despre lucruri, fapte, despre elementele unui întreg, noțiuni, fenomene etc. comparabile) Care este lipsit de proporție, de dimensiunile, de măsura, de echilibrul cuvenit, care este nepotrivit; p. e x t. exagerat (în raport cu altceva sau cu ceea ce este normal), (învechit) disproporțional. *O dezvoltare disproporționată între acești doi factori ai societăților ... este un pericol.* GHICA, C. E. I, 287, cf. PROT. - POP., N. D. *Partea curat polemică juca un rol adesea disproporționat în prima edițiune.* HASDEU, I. C. XII, cf. COSTINESCU, LM. *Nu ai putea schimba nimic din formele ei, oricât de disproporționate ar părea față de un ideal de frumusețe.* MAIORESCU, CRITICE, 379. *Căsătoriile disproporționate sunt acelea când un tânăr se însoară cu o femeie mai mare decât el.* CONTEMPORANUL, I, 100. *Unde mai punem că înlesnirea de a introduce articole străine de lux naște ... poște și trebuințe cu totul disproporționate cu puterea ei [de] producere.* EMINESCU, O. XIII, 151, cf. CARAGIALE, O. IV, 71. *Un cap de o mărime disproporționată, așezat între două umere late.* GANE, N. I, 58. *Înălțimea femeii e cu totul desproporționată, lungimea picioarelor ... e prea mică față cu trupul.* CONTEMPORANUL, V₁, 93, cf. DDRF. *Toate animalele pe cari natura le-a făcut disproporționate și fără stil au trebuit să piară.* SĂM. I, 208, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Acest corp disproporționat, imens și imperfect, e mișcat de un suflet.* IORGA, L. II, 232, cf. TDRG. *Să nu-i dea o semnificație disproporționată cu sentimentele ei.* IBRĂILEANU, A. 211, cf. RESMERIȚĂ, D. *Zugrăveala nepricepută a meșterilor ... înfățișase în linii stângace și disproporționate chipurile sfinților.* ARDELEANU, U. D. 123, cf. CADE. *Temperamentele puternice ... duc la revolte continue și disproporționate.* RALEA, S. T. I, 21. *În închisori ... cele mai mărunte obiecte capătă valori disproporționate.* BOGZA, V. J. 20. *Începe să sublinieze ridicolul unui termen printr-o comparație nobilă, flagrant disproporționată.* IST. LIT. ROM. III, 308, cf. DN². *Departa de noi gândul de a reproșa autorului atenția majoră (chiar disproporționată) acordată dramaturgilor.* T ianuarie 1969, 115, cf. DEX. *Când nu se reduce la disproporționată pasiune pentru frază ... asemenea forme de abnegație au mărșă.* CONTEMP. 1976, nr. 1 067, 2/7. *Asociația a calificat sancțiunile stipulate ... drept foarte dure și disproporționate.* RL 2005, nr. 4 683. ◇ (Adverbial) *Narația lui Mortimer e disproporționat de lungă.* CONV. LIT. V, 260. *Țăranul a dat bici cailor și căruța a pornit disproporționat de zgomotoasă pentru sărăcia ei umilă.* IBRĂILEANU, A. 143. *Zarifopol îi laudă și-i încurajează glumele lui versificate, la care ținea disproporționat de mult.* CONSTANTINESCU, S. II, 41, cf. DL, DM. *Mulți clienți au beneficiat disproporționat de privatizarea ulterioară a bunurilor naționalizate.* RL 2005, nr. 4 546.

- Pronunțat: *-ți-o-*. - Pl.: *disproporționați*, *-te*. - Și: (învechit, rar) **desproporționat**, **-ă** adj.
- V. **disproporționa**. Cf. fr. *disproportionné*.

DISPROPORȚIUNE s. f. v. **disproporție**.

DISPRÓSIU s. n. (Chim.) Element trivalent din familia pământurilor rare, metal alb-argintiu care, în contact cu aerul, își pierde luciul specific. *Tabela greutăților atomice ... argint, 107, 88. ... disprosiu, 162, 5.* ENC. TEHN. I, 78. *Dacă sunt răcite la temperatură joasă, mai adăugăm [substanțelor feromagnetice] gadolinul, erbiul și disprosiul.* CIȘMAN, FIZ. II, 403. *Disprosiul se găsește, împreună cu celelalte elemente ale pământurilor rare, în multe minereuri.* LTR².

Disprosiul e un metal alb-argintiu care, lăsat la aer, își pierde repede luciul. ib., cf. DER, DN², DC, DEX.

- Din fr. *dysprosium*.

DISPROTEINEMIE s. f. (Med.) Dereglare a echilibrului proteinelor din plasma sanguină; disglobulinemie. *În bolile de ficat s-au mai pus la punct o serie de probe de laborator care au drept scop să scoată în evidență modificări ale echilibrului proteinelor; ele sunt denumite probe de disproteinemie.* ABC. SĂN. 135, cf. D. MED., DN³, DCR, DEX².

- Pronunțat: *-te-i-*. - Pl.: *disproteinemii*.
- Din fr. *dysprotéinémie*.

DISPUIERE s. f. v. **despuiere**.

DISPUNĂTOR, **-OĂRE** adj., s. m. și f. (Rare) (Persoană, entitate) care dispune de ceva sau de cineva (după bunul plac). *Europa ... este arbitrul dispunător al statelor ... mici.* MAIORESCU, D. II, 185. *Dispunător al Expozițiunii, preocupat cu bună primirea tuturilor, Domniei Sale trebuie să mulțumim pentru acel farmec sărbătorec.* ODOBESCU, S. I, 506. *Sunt exceptate ... dispozițiunile remuneratorii făcute cu titlu particular; se va ține însă în seamă de starea dispunătorului și de serviciile făcute.* HAMANGIU, C. C. 192.

- Pl.: *dispunători*, *-oare*.
- **Dispune** + suf. *-(ă)tor*.

DISPUNE vb. III. 1. T r a n z . A așeza, a aranja, a grupa într-o anumită ordine, într-un anumit fel, a ordona (1), (învechit) a dispoza (3). *Crăiile ... despărția și supt hatmani oblăduitori le dispunea după numărul slujitorilor, mulțimea lăcuitorilor.* CANTEMIR, HR. 243, cf. IORGOVICI, O. 60/12, NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D. *Alte două strofe, dispuse într-acelaș chip, împlinesc partea ... cea mai interesantă a baladei.* ODOBESCU, S. III, 89. *Flori ... dispuse în ombele simple sau compuse.* CONV. LIT. I, 95. *Un amestec caprițios de mobile scumpe, dispuse într-o neorânduială intenționată.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 11. *Se mai crede la noi că cei cu părul astfel dispus vor fi norocoși în viață.* CANDREA, F. 37. *Aburi ușori se înalță, desvelind orizontul dispus în coline.* ANGHEL, PR. 173. *Perechile dispuse simetric în fotolii își împărțeau cele ce aveau de spus.* MIHĂESCU, D. A. 74. *Considera că electronii ar fi dispuși la suprafața atomului.* SANIELEVICI, R. 32. *O plantă înaltă ... cu ... flori mici, albe, dispuse sub formă de umbele.* BELEA, P. A. 299. *Este relevant interesul său pentru expresivitatea mobilelor ... dispuse în climatul fictiv.* T ianuarie 1969, 110. *Casele elegante ... sunt dispuse pe o axă anume.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/8, cf. DEX. *Dispuse neregulat, ..., clădirile erau de piatră zgrunțuroasă, poligonale și pline de ferestre transparente, care scânteiau.* CĂRTĂRESCU, N. 239. *În jurul ministerului nu fusese dispus niciun dispozitiv de apărare.* RL 2005, nr. 4 644. ◇ R e f l . *Pe anticlinale, petrolul, gazele din el și apa ... se dispun în etaje, după densitate.* GEOLOGIA, 44.

2. I n t r a n z . (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) A avea la dispoziție; a avea posibilitatea, libertatea, puterea etc. de a utiliza, de a folosi, de a hotărî după propria dorință, după bunul plac, (învechit) a dispoza (1), (învechit) a dispozarisi (1); p. e x t . a poseda (1). *Persoana care nu dispune de averea sa mai înainte de a-și închina metania la vreo mănăstire pierde de drept proprietatea ei.* PRAV. COND. (1780), 214. *Ei pot dispune cum li-fi] voia de bunurile mele.* CALENDARIU (1794), 28/26. *Acolo fu pus omul ... Și rege peste toate, de toate a dispune Și a se bucura.* HELIADE, O. I, 364. *A dispune despre veniturile statului nu are drept.* RUS, I. 199/18. *I-au atacat cu câtă putere dispuneau la început.* BARIȚIU, P. A. II, 35. *Dispuneți de puterea lui și de brațul meu.* PĂCLEANU, I. I, 70/24. *Am găsit totdeauna pe inimiz ... dispunând de puteri îndoite.* GHICA, C. E. II, 391. *Limba lor ... dispunea de foarte*

puține cuvinte sau silabe radicale. MAIORESCU, CRITICE, 307. Nu ne-ai scris că dispui de sume considerabile. CONTEMPORANUL, IV, 220. *Dispun de un avion al meu.* CAMIL PETRESCU, p. 311. *Platon zicea că, atunci când trebuia să vorbească în public, ... nu putea dispune în libertate de toate mijloacele sale intelectuale.* NEGULESCU, G. 98. *Nu mai poate dispune decât de un venit pe jumătate cât cel de mai nainte.* SADOVEANU, O. IX, 340. *Dispunând de sume imense, ei au reușit să adune o serie de tablouri.* RALEA, O. 80. *Tehnicile perfecționate de care dispunem ... au fost elaborate de numeroși cercetători.* SANIELEVICI, R. 66. *Dispun exact de o oră și jumătate.* BENTUC, M. C. I, 471. *De bani nu prea dispun.* PREDĂ, I. 52. *Pentru a opera o substituție, trebuie să dispunem de cel puțin două reprezentări mentale.* COTEANU, S. F. I, 19. *Dispunem de mărturia categorică a lui Dimitrie Cantemir.* STOICESCU, S. D. 73. *Dispunem de timpul și condițiile necesare.* T. ianuarie 1969, 86. *Să se mobilizeze toate forțele materiale și umane de care dispun.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330, cf. DEX. *După informațiile de care am dispus, cuvântul nu e atestat înainte de sec. al XVIII-lea.* Z. MIHAIL, T. P. 51. *Țara noastră va dispune de un Sistem Integrat de Identificare Balistică.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Vechile autosanitare Dacia ... prin spațiul restrâns de care dispun nu permit nici măcar administrarea unei perfuzii.* RL 2005, nr. 4 782. ♦ (Prin lărgirea sensului) *În ce oribilă pusăciune se găsește o jună femeie când trebuie să despuie de inima sa.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 493. *Legăturile căsătorești nu-ți permit a dispune de soarta noastră.* ALECSANDRI, O. P. 119, cf. LUC. VII, 375.

3. **Tranz.** (Folosit și **absol.**) A da dispoziții, a hotărî, a decide, (învechit) a dispoza (2), (învechit, rar) a dispozarisi (2); **p. ext.** a prevedea (2), a stipula. Cf. IORGOVICI, O. 60/15. *Dreptul canonic ... dispune că monahul nu poate fi moștenit de rudele sale.* PRAV. COND. (1780), 212. *Vrasăzică dispui cum îți place fără a mă consulta și pe mine?* CONV. LIT. V, 252. *Legea ... dispune că din agrul public vechi să nu aibă nimeni mai mult decât 500 jugere.* MAIORESCU, CR. III, 135. *Te-aș ruga din numerele și articolele mele să dispui a mi se trimite câte două exemplare.* CARAGIALE, O. VII, 339. *Legea dispune numai pentru viitor; ea n-are putere retroactivă.* HAMANGIU, C. C. 9. *Pe baza acestui depozit, poate dispune deponentul ca banca să încaseze sume pentru el.* I. PANȚU, PR. 81. *Cei mari nu dispun niciodată cum le-ar conveni celor mici.* BRĂESCU, V. 67. *Cercetări[le] continuă. Dispuneți.* POPA, V. 194. *Domnitorul dispuse să se zidească o biserică.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Tot el a dispus și repararea spitalului.* G. BARBU, A. V. 176. *Ministrul a dispus închiderea școlilor.* LL 1972, nr. 3, 484. *Administrația a dispus ca toate cele patru scări rulante să funcționeze.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 8, cf. DEX. *Primarul ... trebuie să dispună evacuarea oamenilor în caz de nevoie.* RL 2005, nr. 4 600. ♦ **R e f l. p a s.** *În ultimile două consilii de război ... se dispune ... reînceperea acțiunii.* MAIORESCU, D. II, 109. *S-a dispus ca șeful stației ... să urmărească deschiderea barierei.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17. *Prin rechizitoriul întocmit de procurorii anticorupție timișoreni s-a dispus trimiterea în judecată.* RL 2005, nr. 4 503. ♦ (Învechit) A conduce (într-un anumit fel). *Atare merite învrednici pre cii bisericesti a dispozi și trebi politicești.* SĂULESCU, HR. I, 117/15. ♦ (Învechit, rar) A desemna¹ (1), a indica printr-o dispoziție. *Acolo unde se află seminarii de clerici, se cheamă de regulă câte 12 alumini, pe care îi dispune pentru acea zi rectorul seminariului.* BARIȚIU, P. A. I, 634.

4. **Tranz.** (Cu determinări verbale, conjuncționale sau infinitivale) A fi înclinat să ..., a fi de acord să ..., a avea dorința să ...; (învechit) a dispoza (4). *După recomandăția mea, șatrularul este dispus a-ți da fata.* ALECSANDRI, T. 756, cf. TDRG. *Prietenul meu ... se întoarce din nou către mine, dispus acum să-mi răspundă.* C. PETRESCU, S. 151. [Verna] *se arată oricând dispusă să-și calce cuvântul și să reînceapă păcatul.* M. ELIADE, O. I, 104. *Nu era dispus să renunțe.* EFTIMIU, N. 49. *Nu mai e dispus să suporte bobârnace.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 319. *La limită, suntem chiar dispuși să*

recunoaștem ... că, în definitiv, există și oameni mai inteligenți decât noi. PLEȘU, M. M. 12. *Eram dispus să cred în sfârșitul poveștii dintre Gina și Silviu.* CĂRTĂRESCU, N. 114. *România este dispusă să livreze energie electrică Republicii Moldova.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ♦ **Tranz. fact.** *Auzindu-i pașii, pentru a-l scoate din îndoială, a-l dispune în favoarea noastră, ... comandă descoperirea.* BRĂESCU, O. A. II, 87.

5. **Tranz. fact. și refl.** A face să fie sau a deveni vesel, bine dispus; a (se) înveseli. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., CADE. *E atât de veselă și de glumeață, că ne dispune pe toți.* DEMETRIUS, A. 108.

6. **Tranz.** (Învechit) A pregăti în vederea unui scop. *De grabă crimineriu fu dat duhovnicului cari să-l dispună a muri.* CALENDARIU (1794), 31/12, cf. IORGOVICI, O. 60/17, ALEXI, W. *A dispune o sală pentru bal.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. ♦ **R e f l. p a s.** *Sala s-a dispus pentru bal.* CADE.

7. **Intranz.** A învinge într-o competiție sportivă. *X. dispune de Y.* IORDAN, L. R. A. 498, cf. DM, DN². *Italianul Adriano Panatta a dispus cu 6-3, 6-2 de columbianul Jaire Velasco.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. DEX.

- **Prez. ind.:** *dispún* și (învechit) *dispúii*; **prez. conjunct. pers. 3:** *să dispună* și (învechit) *să dispuie*; **ger.:** *dispunând* și (învechit) *dispuind*. - **Și:** (învechit) **despúne** vb. III, (învechit, rar) **disponuí** vb. IV, **despóne** (LM) vb. III.

- Din lat. **disponere**, fr. **disposer** (după *pune*).

DISPÚNERE s. f. Acțiunea de a (se) dispune și rezultatul ei. Cf. BĂLĂȘESCU, GR. 121/14, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

1. **Aranjare, orânduire, ordonare, dispoziție** a unor elemente, a unor materiale etc. într-un anumit mod, după o anumită ordine. Cf. **dispune** (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Inversarea este un caz al simetriei, deoarece și ea este obținută prin dispunerea unor elemente în jurul unui ax.* VIANU, M. 186. *Chiar dispunerea versurilor în strofe în formă de romburi echilaterale ... dau sentimentului dominant o perspectivă înfinită.* LL 1972, nr. 2, 143. *Dispunerea și mișcarea personajelor în cadrul fiecărui tablou urmează principiul geometrice.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 2/9. *Pentru a memoriza bine, se dovedea utilă o ordonată dispunere în spațiu a ceea ce trebuia ținut minte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 19/1.

2. (Învechit) **Posibilitate** (1), **libertate, putere** de a utiliza, de a hotărî după propria dorință (2). *Cele două edificii ... vor rămânea sub sloboda mea dispunere.* FM (1843), 178¹/24. *Îmi va da o sută mii austriaci în dispunerea mea.* ib. 295²/7. *Dreptul de dispunere a acestor averi.* MAIORESCU, D. II, 156.

3. (Învechit, rar) **Hotărâre.** *Se va trimite de la regim la dietă un buget formal ... spre cercetare și dispunere mai departe.* BARIȚIU, P. A. III, 233.

4. (Învechit) **Dispoziție** (3). Cf. PONTBRIANT, D. *Leonardo încremenise; reaua sa dispunere se apropia de furie.* CONV. LIT. I, 183. *La Nisa am avut o oră de bună dispunere și am scris „Bărăganul”.* ALECSANDRI, S. 52. *Oratorul își convinge auditorii ... producând o dispunere momentană a sufletului.* MAIORESCU, L. 8. *Glasul ... înmuat în lacrimi are un nu știu ce mlădios care se-nvoiește cu dispunerile inimii.* ODOBESCU, S. I, 185, cf. DL, DM.

- **Pl.:** *dispuneri*. - **Și:** (învechit, rar) **despúnere** s. f. PONTBRIANT, D., LM.

- **V. dispune.**

DISPÚS, -Ă adj. 1. **Așezat, aranjat** într-o anumită ordine, întocmit după anumite criterii. Cf. BĂLĂȘESCU, GR. 121/14, PROT. - POP., N. D. *Toată această avere a bibliotecii se află regulat dispusă într-un local cuprinzând cinci șabloane.* EMINESCU, O. XVI, 178, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Plantă ierboasă ..., cu tulpină păroasă și flori albastre, dispuse în capitule sferice.* BUTURĂ, EB. I, 101. *În*

ornamentarea scoarțelor, „pomul” este dispus pe orizontală sau verticală. PAVEL, S. E. 51. *Dispuse neregulat, ..., clădirile erau de piatră zgrumțuroasă, poligonale și pline de ferestre transparente, care scânteiau.* CĂRTĂRESCU, N. 239.

2. Care se află într-o stare sufletească, într-o situație potrivită pentru a face un anumit lucru, înclinat, pregătit să ..., gata să ... *Astăzi mă simt dispus să fac filosofie.* EMINESCU, O. VII, 280, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Orașul se administrează cu oameni dispuși.* BACOVIA, O. 237, cf. DL, DM, DN², DEX. < E x p r . **A fi** (sau a se întoarce, a sosi etc.) **bine dispus = a)** a avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit. *Când sunt bine dispus sunt, cum se zice, bun de gură.* CONV. LIT. II, 51. *Seara sosi foarte bine dispus de la „Arhanghelii”.* AGÎRBICEANU, A. 213. *Grupurile sunt foarte bine dispuse; cântă în cor ultimele romanțe, dansează și râd zgomotos.* M. ELIADE, O. I, 19. *Părea mai tânăr ... și era bine dispus.* REBREANU, R. I, 163. *Desigur era bine dispusă, ochii îi străluceau.* CAMIL PETRESCU, P. 133. *Gluma nevinovată a călătorului bine dispus.* VIANU, A. P. 75. *Sunt bine dispus.* CĂLINESCU, C. O. 81. *Avea o rană serioasă ... totuși Burcaru era bine dispus.* BENIUC, M. C. I, 421. *Sunt prea bine dispusă ca să pot asculta predici.* VINEA, L. I, 211. *Îl auzea ... chicotind bine dispus.* TUDORAN, P. 431, cf. DL, DM, DN², DEX. (Eliptic) *Se întorcea acasă mai sănătos și mai dispus.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 95. *Totul pare făcut așa ca cei care vor intra să se simtă dispuși și veseli.* SADOVEANU, O. IX, 333. (Substantivat) *Atât de obositoare îmi părea venirea bine dispusei Liza.* E. IONESCU, E. 82; **b)** (familiar) a fi ușor beat, cu chef. Cf. DL, DM, DN², DEX. **A fi** (sau **a părea** etc.) **rău** (sau **prost**) **dispus = a** fi într-o stare sufletească rea, a fi indispus, fără chef. *A doua zi erau foarte rău dispuse și mahmure.* MAIORESCU, CRITICE, 149. *Se așeza în colțul unui divan și părea rău dispus.* EMINESCU, P. L. 88. *Cocoană Aglae, azi ești rău dispusă.* CĂLINESCU, E. O. I, 51, cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *dispuși, -se.* - Și: (învechit, rar) **despús, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

- V. **dispune.**

DISPUSĂCIUNE s. f. v. dispoziție.

DISPUTĂ vb. I. **I. R e f l .** A susține o dispută (1), a discuta cu aprindere, în contradictoriu cu cineva; p. e x t . a se certa; (învechit) a se disputului. *La acelea despre care se dispută refenseniul ... răspund.* MAIOR, S. II, 216. *Cu cei neînvințați nu te disputa întrebându-i ceva ce ei nu știu să-ți răspundă.* TOMICI, I. 25/9, cf. LB. *După moartea lui se poate întâmpla ca șapte cetăți să se dispute că au avut onoarea de a nu se naște poetul într-însele.* HELIADE, O. I, 486. *Nebunia d-a se disputa se făcu fire la greci.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 226/20. *Îl însărcină de a face o dizertație împotriva lui Felics și de a-l chema întru a se disputa.* ASACHI, L. 48²/20. *Începură a se disputa între dâșii ... zicând unul altuia că nu se silește la lucrare.* CR (1839), 476¹/8. *Nu mă disput deloc cu oricine ar fi pentru acest subiect.* BREZOIANU, I. 59/4, cf. STAMATI, D. *Părerea între dâșii unul altui nu-i plăcea, Disputându-se ei astfel ca la un minut de ceas.* PANN, H. 13/12, cf. POLIZU. *Doi fii ai lui Darie ... se disputau pentru dreptul de succesiune.* FILIMON, O. II, 63, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Am zis că dâșii s-au disputat. Să se știe că ei, ca toși „filosofii lipsiți de filosofie”, Au sberiat, au făcut larmă.* COȘBUC, P. II, 126, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, DN². (I n t r a n z .) *Iaste ș-altă a lui carte asupra păgânilor întru carea pentru firea demonilor disputeaste.* DOSOFTEI, V. s. iunie 139^v/13. *Când mâncăm, nu trebuie să vorbim pre mult, căci la masă ședem ca să mâncăm, iar nu ca să disputăm.* ALBINEȚ, M. 115/14. *A disputa pentru calitățile artiștilor, ... a număra greșelele reprezentației.* BOLLIAIC, în PLR I, 46. *O predilecție ce intră în sfera gusturilor despre care zice proverbul latin că nu mai este de disputat.* MAIORESCU, CRITICE, 295. *A disputa despre gusturi, culori.* ȘĂINEANU, D. U. < F i g . *Valurile ... parcă se disputau cu urletul stâncelor.* PELIMON, I. 252/15.

2. **T r a n z .** (De obicei cu pronumele în dativ) A fi în luptă, în competiție, în concurență, a rivaliza cu cineva pentru a dobândi, a obține, a câștiga ceea ce aparține sau e pe cale să aparțină acelei sau acelor persoane; a pretinde, a revendica (fiind în competiție cu alții). *Dezmoștenit cu totul Din marele său bine ... Mai vine și insectul Să-i dispute, să-i roază produsele laborii.* HELIADE, O. I, 387. *N-apucase Muza să-și asigureze bine tronul și un alt frate al său ... îl disputează.* F. AARON, I. I, 68/4. *Au știut a disputa ... dritul heredității lor preste Dacia Traiană.* IST. M. XI/2, cf. NEGULICI. *Armați cu fierul și flacăra, disputam imperiul ceriurilor!* PĂCLEANU, I. I, 65/3, cf. PROT. - POP., N. D. *Precum se vede din această inscripțiune Susarion disputase acest premiu cu un cor de icarieni.* CONV. LIT. IV, 163. *Lasă o sumă de gravuri, pe care și le disputau boierii.* IORGA, L. II, 38. *Începură a-și disputa stăpânirea asupra satului.* PĂCALĂ, M. R. 47, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *După apariția în franțuzește a „Științii literaturii”, locul îi va fi aprig disputat.* LOVINESCU, C. V, 85. [Copiii] *care, deși nu mai au să-și dispute obiectele străvechi ale luptelor dintre strămoșii lor, se bat totuși, numai ca să-și arate puterea.* NEGULESCU, G. 111. *Lumi, oameni și direcții deosebite își dispută ciclul actual al existenței românești.* în PLR II, 591. *A cerșit atențiile mamei, disputată deopotrivă de amândoi copiii.* ARGHEZI, C. J. 200. *În restaurantul „Bufnița” era o singură masă ... disputată pe tăcute ... de câțiva intelectuali.* BENIUC, M. C. I, 27. *Trei ofițeri se repeziră în aceeași clipă, disputându-și onoarea unui dans.* T. POPOVICI, S. 323, cf. DN². *Modul lui [Ioanide] de a se purta ... face bună impresie, femeii din generații diferite și-l dispută.* SIMION, S. R. I, 225. *Nouă jucători disputându-și primele două locuri.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335. *Corifeii ... și-au disputat în polemici neîmpăcate supremația.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 13/4. < R e f l . p a s . *În aceste alegeri se disputase una din cele mai importante mize.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 48. < (Prin analogie) *Vântrelul ... își dispută cu stâncuțele găurile din faleza de la Agiea.* BĂCESCU, PĂS. 205. < F i g . *Stele și constelații vestite ... își văd disputată domnia de masele mari ale norilor.* BOGZA, C. O. 51. < E x p r . **A disputa terenul = a** apăra un teren sau un teritoriu, a nu da ușor înapoi. Cf. COSTINESCU, LM, CADE. < (Prin lărgirea sensului) *Curențele etimologice ... și-au disputat rolul de transformatoare ale limbii literare.* VARLAAM - SADOVEANU, 236. < (Complementul indică un drept, o situație) A contesta. *N-avu curaj de a disputa lui Mihaiu biruința.* F. AARON, I. II, 270/5. *Ei recunosc ambilor funcționari înalți imparțialitatea, le dispută însă orice altă destoinicie.* BARIȚIU, P. A. II, 624. *Se afla încongiurat de artiști buni, cărora căia să le dispute superioritatea artistică.* FILIMON, O. II, 270. *Moldova nu disputa atunci Munteniei posesiunea asupra Kiliei.* HASDEU, I. C. I, 6. *Oh! Nimeni n-are dreptul niciun a-și disputa Pe viitor cea parte din fericirea ta.* BOLINTINEANU, O. 120. *Și totuși, al lui era un loc în învățământul superior, un loc însemnat, și pe care nu i-l putea disputa nimeni.* IORGA, P. A. II, 43. *N-a fost prețuit cum trebuia. I s-au disputat prea mult ... unele merite.* IBRĂILEANU, S. 162.

3. **R e f l .** (Despre competiții sportive) A se desfășura (3), a avea loc o dispută (2). *Între aceștia se disputa îndeobște lupta pentru Campionatul mondial.* CONTEMP. 1957, nr. 579, 2/5. *Primele campionate ale țării s-au disputat în anul 1923.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. *Un meci derbi ... s-a disputat în comuna 30 Decembrie.* ib. 1978, nr. 44, 22. < **T r a n z .** (Complementul este o competiție sportivă) *Ilie Năstase va disputa finala în compania asului australian.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *România a disputat aseară, cu Danemarca, ultima sa partidă din runda preliminară a Europeanelor.* RL 2004, nr. 4 485. *Partida amicală ..., disputată în Cipru, s-a încheiat cu o bătaie în toată regula.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 841.

- Prez. ind.: *dispút* și (învechit) *disputez* și *disputesc*. - Și: (învechit, rar) **dispută, despută** (LM) vb. I.

- Din lat. **disputare**, fr. **disputer**.

DISPUTĂBIL, -Ă adj. (Învechit, astăzi rar) Care poate fi disputat. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, DN².

- Pl.: *disputabili*, -e. - Și: (învechit, rar) **desputabil**, -ă adj. LM.
- Din fr. **disputable**.

DISPUTĂNT, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Persoană care lua parte la o dispută (1). „*Foaia pentru minte etc.*” ieși cu un articolu muștratoriu, în care zice disputanților ca să nu se mai întoarcă roata pre lângă cestiune. BARIȚIU, P. A. II, 83.

- Pl.: *disputanți*, -te.
- Din lat. **disputans**, -ntis.

DISPUTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) disputa și rezultatul ei.

1. (Învechit) Dispută (1). Cf. T. CORBEA, D. 89^f, în D. Î. LAT.-ROM., STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DM, DN².

2. Desfășurare a unei competiții sportive. Cf. DM, DEX. Înainte cu o zi de disputarea meciului. FLACĂRA, 1977, nr. 1, 28. Clubul și-a vândut deja stadionul unei societăți de investiții care îi închiriaza arena pentru disputarea meciurilor. RL 2005, nr. 4 726.

- Pl.: *disputări*. - Și: (învechit) **disputăre** s. f. T. CORBEA, D. 89^f, în D. Î. LAT.-ROM.
- V. **disputa**.

DISPUTĂT, -Ă adj. 1. Care dă naștere la discuții vii, la controverse, care se află în dispută (1); care este contestat. Cf. PONTBRIANT, D., LM. Dacă acesta l-ar fi insultat, atacat, ar fi fost cel puțin mândru că se bucură de o favoare disputată. CĂLINESCU, E. O. I, 326. Amintirea discuției atât de disputate îi lăsase ... un gust amar. BARBU, I. 280, cf. DN². Problemă disputată. DEX.

2. (Despre competiții sportive) Care dă naștere la o luptă vie, susținută, pentru obținerea victoriei. Cf. DEX. Meciul în sine a fost foarte disputat. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 20. Două reprize identice ca scor, dar nu și ca fotbal, cea de a doua fiind ... mai disputată. ib. 1976, nr. 21, 21. Competiția se anunță acum mult mai disputată și mai interesantă. RL 2005, nr. 4 608.

- Pl.: *disputați*, -te. - Și: (învechit, rar) **desputăt**, -ă adj. LM.
- V. **disputa**.

DISPUTĂȚIE s. f. (Învechit) Dispută (1). Pentru disputația Prea Fericitului papei lui Silvestru cu Zamvri (a. 1650). GCR I, 146/20. Sarniție mai pre larg îngaimă această disputație. CANTEMIR, HR. 127. Așa directorul [școlii din Wittenberg] l-au poștit înainte [pe Til Buhoglină] și făcându-se adunare de disputație, unde suindu-l în amvon i-au dat înainte, mai întâi directorul zicând: - Spune-ne ... câte picături de apă sunt în mare? C. POP. I, 276, cf. MICU, L. 108. Au prins Cristofor Batori pre Franțisc David după disputația din Bălgrad. ȘINCAI, HR. II, 232/32. Răvaș[ulu] ... să mi-lu trimeși ... fiindcă a să să facă acolo mare dispoianții la Botoșani (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 89. Săhastru l-au învins cu disputația pre vlădica. MAIOR, I. B. 109/25. Adeseori cu cei mai învățați de sine, de acealea materii a vorbi sau cuvânta ... disputația și argumenturile. ȚICHINDEAL, A. M. 77/20, cf. LB. Citirea cărților și păzirea și disputație ... acestea toate nădăduiesc că vor fi la toți plăcute și folositoare. POTECA, C. P. 36/15. Cărtitoriu din Viena ... ascuțindu-și colții asupra românilor (cum se vede din disputațiile din anul 1814). BOJINCĂ, R. 12/30. Mare întrebare și multă disputație au fost între învățați. ANTROP. 256/3. „Junele” român ... ținuse disputațiuni cu mare laudă. BARIȚIU, P. A. I, 322, cf. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *disputații*. - Și: (învechit, rar) **disputațiune**, **dispotanție**, **desputăție**, **disputăciune** (MICU, L., ap. URUSU, Î. L. 54), **despotăție** (greșit **despotăție** în D₄) s. f.

- Din lat. **disputatio**, -onis.

DISPUTAȚIUNE s. f. v. **disputație**.

DISPŪTĂ s. f. 1. Discuție foarte vie, în contradictoriu, dezbateri¹ (1), controversă asupra unui subiect, a unei teme științifice etc.; p. e x t. schimb de cuvinte, diferend, ceartă; (învechit și regional) disputie, disputație, disputare (1), rezonament (2), (învechit) rânjeală (II). Pântru această pricină mi s-au întâmplat și dispută cu înălțatul vezir. VĂCĂRESCUL, I. I, 63^f/12. Disipolii săi au voit toți deodată să facă dispută cu doctorul. LEON ASACHI, B. 33/26, cf. POTECA, F., ap. URUSU, Î. L. II, 236. Acuma fie o pace și înceteze disputa ca să vorbim pentru grămatică și limba românească. HELIADE, O. II, 196. Odată se ațită o dispută mare asupra unei legi d-ale lui Zoroastru. CĂPĂȚINEANU, S. 16/9. Nemaiputând suferi disputele lor, le zise [...]. CR (1839), 476^f/15. Simția o plăcere a se mesteca în disputele religioase. FM (1843), 129^f/13. Aruncă în inimile lor semănța acestei bănuielei care ... născu disputele. PĂCLEANU, I. II, 75/29, cf. STAMATI, D. Disputa între aceste două opinii până acum încă n-a luat sfârșit. BARASCH, I. N. 12/5. Se aruncă în disertații metafizice și în dispute literare. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 473, cf. POLIZU, BARONZI, L. 68, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., TDRG. Bătrânul ... se adâncise într-o dispută teologică cu Belciug. REBREANU, I. 174, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Era și greu de găsit accentul adevărat al unor dispute perimate. LOVINESCU, S. I, 124. E subiectul meu permanent de dispută cu semenii mei de-aici. COCEA, S. I, 315. Aceste dezbateri, dispute și profeții făceau obiectul de conversație veselă a popasurilor. SADOVEANU, O. XX, 215. Îl prefer pe Luciliu ..., sincer și exploziv, adevărat prieten chiar în dispută. CĂLINESCU, C. O. 188. Disputa din presă se duce în jurul revizuirii constituției. IST. LIT. ROM. III, 311, cf. DER. Se estompează fărădelegile ... în fața disputei idilice dintre tată și fiică. T. IANUARIU 1969, 92, cf. M. D. ENC. Cele două părți au subliniat necesitatea ... rezolvării problemelor în dispută pe cale pașnică. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. La Milan a intervenit o dispută cu președintele. FLACĂRA, 1977, nr. 1, 29. Personajele se află ... într-o dispută fertilă cu necunoscutul. CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 8/3. Lăsând deschisă disputa socratică din jurul posibilității de „a învăța virtutea”, ne von refugia ... în pacea disciplinată a conceptelor aristotelice. PLEȘU, M. M. 15. Tot domeniul nostru l-am parcelat, după oarecare dispute, în șapte zone. CĂRTĂRESCU, N. 219, cf. PATAPIEVICI, C. L. 133. Disputele cauzate de nerezolvarea situației unor terenuri agricole au fost numeroase. RL 2005, nr. 4 601.

2. Luptă pentru întâietate; s p e c. întrecere pentru obținerea victoriei, concurs, competiție sportivă. Cf. DL, DM. Din această dispută, victorioși au ieșit fotbalii bucureșteni. SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DN². Au readus la condiția precară a unei dispute oarbe pentru puncte. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 20, cf. DEX. „Eternul derby” al campionatului nostru a ajuns la episodul 113 în 57 de ani de dispute. RL 2005, nr. 4 721.

- Pl.: *dispute*. - Și: (învechit, rar) **dispotă** (MUMULEANU, în BV III, 472), **dispūtă** (PANN, E. II, 54/9), **despută** (LM) s. f.
- Din fr. **dispute**.

DISPUTĂCIUNE s. f. v. **disputație**.

DISPUTĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care susține o dispută (1); care se dispută (1). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

- Pl.: *disputători*, -oare. - Și: **desputător**, -oare adj. LM.

- **Disputa** + suf. -ător. Cf. lat. d i s p u t a t o r.

DISPUTERNICÍ vb. IV. = **desputernici**. Cauza emancipației au fost ... politica domnitorului, vrând ... a mai disputernici pe nesupușii nobili. SĂULESCU, HR. I, 194/18.

DISPUTIRUI vb. IV v. **disputului**.

DISPUTULUI vb. IV. R e f l. (Învechit) A se disputa (1). Cf. T. CORBEA, D. 89^f, în D. Î. LAT.-ROM., KLEIN, D. 334. Asculta cu

mare atenție pre teologii carii se disputiruiia aci. ȚICHINDEAL, A. M. 13/18. *Cu râvnă se disputiruiiaște de lucruri de nimica*. id. ib. 40/11. *Las să se disputuluiască teologii de scopul mieu*. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 125. *Tilu Buhogîndă să disputuluiiaște în școalele ceale mari*. BĂRAC, T. 25/23.

– Prez. ind.: *disputuluiesc*. – Și: **disputirui**, **disputirui**, **disputului**, **disputălu** (KLEIN, D. 124) vb. IV.
– Din magh. **disputál**.

DISPUTULUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se disputului și rezultatul ei. Cf. T. CORBEA, D. 89^r, în D. Î. LAT.-ROM.
– Pl.: *disputuluiiri*. – Și: **disputuluire** s. f. T. CORBEA, D. 89^r, în D. Î. LAT.-ROM.
– V. **disputului**.

DISPUTULUITÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care se dispută (1). *Disputoluitóri derept dialectică*. T. CORBEA, D. 85^r, în D. Î. LAT.-ROM.
– Pl.: *disputuluitóri*. – Și: **disputuluitór** (T. CORBEA, D. 85^r, în D. Î. LAT.-ROM.), **disputoluitór** s. m.
– **Disputului** + suf. *-tor*.

DISPŪȚIE s. f. (Învechit și regional) Dispută (1). ap. KLEIN, D. 124, com. din FĂGĂRAȘ.
– Pl.: *dispuții*.
– De la **disputa**.

DISRIDICĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A elimina. (R e f l . p a s .) *Disridicându-se numai lucrarea, nu și cauza, răul rămase pe locu*. SĂULESCU, HR. I, 66/2.
– Prez. ind.: *disridíc*.
– Pref. *dis-* + **ridica**.

DISRITMICITĂȚE s. f. (Rar) Lipsă de ritmicitate. *Disritmicitatea alimentației nu afectează numai stomacul*. SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 381, cf. DEX², NDN.
– Pref. *dis-* + **ritmicitate**.

DISRITMIÉ s. f. Tulburare a ritmului cardiac. Cf. D. PSIH.
– Pl.: *disritmii*.
– Din fr. **dysrythmie**.

DISRUPTÍV, -Ă adj. (Despre descărcări electrice) Care produce luminozitate (flăcări sau scântei), care strălucește. Cf. LTR². *Descărcarea disruptivă, odată pornită, se întreține de la sine, câtă vreme câmpul electric nu scade sub o limită dată*. CIȘMAN, FIZ. II, 327, cf. M. D. ENC., DN³. ♦ *Tensiune disruptivă* = tensiune electrică la care se produce străpungerea unui dielectric. Cf. LTR², M. D. ENC. ♦ Care este distructiv, exploziv, de amorsare. Cf. M. D. ENC. ♦ *Forță disruptivă* = forță generată de obicei de o explozie sau de un cutremur de pământ, care tinde să disloce sau să fragmenteze rocile de zăcământ. Cf. LTR².
– Pl.: *disruptivi, -e*.
– Din fr. **disruptif**.

DISTÁ vb. I. I n t r a n z. (Latinism, rar) A fi situat la mare distanță. *Distare ... [= a] sta departe*. IORGOVICI, O. 67/15. *Stelele distau mult una de alta*. LM.
– Prez. ind.: *distáu*.
– Din lat. **distare**.

DISTACAMÉNT s. n. (Învechit, rar) Detașament militar. *Din tot distacamentu (trup) vrăjmășesc nu scăpară decât vreo 20 de inși*. CR (1829), 29²/16. *Nu era zi ... să nu întâlnească distacamente de croați*. FILIMON, O. II, 181, cf. CONTRIBUȚII, III, 157.
– Pl.: *distacamente*.

– Din it. **distaccamento**.

DISTÁL, -Ă adj. (Rar; despre organisme, structuri etc.) Care este situat cel mai departe față de un punct de referință. Cf. DN³.
– Pl.: *distali, -e*.
– Din fr. **distal**.

DISTANASÍE s. f. (Med.) Moarte dificilă, cu comă grea și dureri prelungite. Cf. DN³, MDA.
– Din fr. **dysthanasie**.

DISTÁNT, -Ă adj. 1. (Învechit) Care este depărtat, distanțat. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W. *Șanșurile ... sunt distante unul de altul*. ODOBESCU, S. II, 178. ♦ (Adverbial) *Foile înguste ... distant dentate*. GRECESCU, FL. 62.

2. (Despre oameni și despre manifestările lor) Care ține pe alții la distanță, care arată o politețe rece, care este necomunicativ, rezervat (2), rece (I 2). *Avea o ținută hieratică. Amabil, dar distant*. EFTIMIU, N. 33, cf. CADE. *Distribui la câteva mese o jerbă de surâsuri ... pe rând cordial, indiferent ... distant, familiar*. C. PETRESCU, C. V. 63. *Nu este numai o caracteristică a peisagiului bavarez, ci în genere a celui german, de a fi închis, de a realiza o intimitate solemnă și uneori – paradoxal – distantă*. CIORAN, R. 125. *Trăsăturile chipului ... totul marca atâta noblețe și părea atât de distant*. MIHĂESCU, D. A. 113. *A jignit și pe boieri prin atitudinea lui distantă și rece*. OȚETEĂ, T. V. 181, cf. SCRIBAN, D. *Distant și ocrotitor, Maiorescu nu cunoștea intimitatea în relațiile lui literare*. CONSTANTINESCU, S. II, 41. *Sunt plini de ceremonial, de maniere distante și închise*. RALEA, O. 67. *Apare ... înduioșat, pașnic, domol și liniștit, iar nu ca un monarh distant și autoritar*. IST. LIT. ROM. I, 606, cf. DN². *Ia o atitudine distantă*. T. IANUARIE 1969, 105, cf. M. D. ENC. *Avea o melancolie de poet al culorii în atenția distantă cu care privea în jur*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 9, cf. DEX. *Nu este exuberant, este mai degrabă rece și distant*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 18/4. ♦ (Adverbial) *Vorbi ... distant, cu o dezinvoltură afectată*. TEODOREANU, M. II, 44. *Autorul, ... în loc să comenteze distant volume, ... creionează admirabile portrete*. FLACĂRA, 1976, nr. 36, 11.

– Pl.: *distanți, -ie*.

– Din fr. **distant**.

DISTANȚÁ vb. I. I. R e f l . A se depărta (de un punct fix, de un reper, de cineva sau de ceva); a lăsa în urmă, a depăși (1), a întrece. Cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. ♦ F i g. *Caracterizarea ... făcută de Eminescu nu se distanțează prea mult de imaginea cu care am rămas și noi*. LL 1972, nr. 2, 28. *Giacomo Puccini se distanțează de ceea ce istoria muzicii italiene numea ... „la giovane scuola verista”*. M 1975, nr. 1, 24. *Nu va dobândi suficientă libertate pentru a se distanța eficient de erorile lui sau de ale altora*. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 4/2, cf. DEX. *Gazdele avuseseră în minutul] 65 posibilitatea de a se distanța la 2-0*. FLACĂRA, 1976, nr. 44, 24. *Prozator insolit, ... se distanțează vizibil de colegii săi de generație*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 5/3. *Ne distanțăm pe veci de toate faptele și declarațiile*. RL 2005, nr. 4 777. (T r a n z .) *Aici își distanțează tema în timp și în spațiu*. MAIORESCU, CRITICE, 571. *Astăzi avem două clase, atât de mult distanțate una de alta, încât nici nu știm cui ne mai putem adresa*. PLR II, 33. *Ce distanțează o lucrare bună ... de una falsă, înșelător realizată sau evident rea?* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 2/9. ♦ T r a n z . (La cursele de cai) A retrace beneficiul adus de un cal care ia parte la o cursă, din cauza unor nereguli constatate în timpul cursei. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. T r a n z . A lăsa un anumit spațiu, a pune un interval, o anumită distanță între două sau mai multe lucruri ori ființe, a depărta unul de altul; a spația. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *distanțez*. – Și: (învechit) **distanția** vb. I.

- Din fr. **distancer**, it. **distanziere**.

DISTANȚĂRE s. f. Faptul de a (se) distanța, îndepărtare; lăsare în urmă. Nu știe tot omul ... curgerea stelelor, distanțarea lor una de câtră alta. IORGOVICI, O. 8/10, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. ◇ F i g . Acest mod până la care Șincăi s-a ridicat ... rămâne o mărturie cu privire la distanțarea de care el s-a arătat capabil în raport cu teologia. BLAGA, G. 176. În locul comunicării afective cu publicul, ... Brecht a aplicat efectul de distanțare. LL 1972, nr. 2, 123. Posibilitatea distanțării rezultatului de acțiunea care duce la el. CL 1973, 247. Scriitorul își teoretizează chiar distanțarea față de opera sa. V. ROM. iunie 1975, 5. Senzația de inautenticitate a aforismelor lui ... o dă și distanțarea față de adevărul serios și grav pe care îl exprimă. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 8. Textul lui ... s-a nutrit din distanțarea, din generalizarea moralistă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 10/3.

- Pl.: **distanțări**.

- V. **distanța**.

DISTANȚĂT, -Ă adj. Care este depărtat (unul de altul, față de un punct fix) în spațiu sau în timp. Vagonul restaurant [unde] ... evoluează (deși doar la al șaptelea vagon) o lume absolut inaccesibilă, mai distanțată decât toate distanțele de parcurs în clasa treia. CAMIL PETRESCU, P. 171. În etape distanțate, care au lăsat timp să-l preceadă celebritatea, ... a făcut, e drept, un ocol al lumii. TUDORAN, O. 224. Pieptarele de Ghindăoani - Neamț, simplu decorate cu „găitan” în roșu și negru și „musculițe” (cruciulițe distanțate), în jurul anului 1900, încep a se ornamenta cu motive „gherghina” (roate), „alița” (zig-zaguri) și ruja. PAVEL, S. E. 122. ◇ (Adverbial) Monosilabele-s clar și distanțat cântate. BĂCESCU, PĂS. 246.

- Pl.: **distanțați, -te**.

- V. **distanța**.

DISTANȚĂ s. f. Interval care desparte două puncte în spațiu, lungime care trebuie parcursă de la un punct la altul; depărtare (4), (învechit, rar) distare. MICU, L. ap. TDRG². Di însemnează despărțire sau depărtare ...; stare, stanță, distanță. HELIADE, PARALELISM, I, 58/5. Isvorul, din care se-au luat cest tinăr începutul, este trunchiul arborelui celui mare din acea distanție. BOJINCĂ, R. 3/18. La orice distanție de 5 mile era o stanție de câte 40 cai. GENILIE, G. 16/3. Ce este ... acest pământ câtră toată distanția cea nemărginită? BUZNEA, C. 43/12. Santinela care ... de la post se va depărta mai mult de distanța hotărâtă ... se va pedepsi. CONDICA, O. 25/25, cf. NEGULICI, POLIZU. Rezervă de la Monastirea de un Lemn până aci este mai o poștie. PELIMON, I. 139/3, cf. COSTINESCU. Paralele sunt liniile care ... au pretutindeni aceeași distanță deolaltă. MAIORESCU, L. 129. Pâraiele ... isvorau la mari distanțe de sub nisipuri. GANE, N. I. 12. Cursele de cai ... pe distanțe de sute de kilometri. CARAGIALE, O. I. 261. Trenul străbătea distanța dintre Ruginoasa și Târgul Frumos. MILLE, V. P. 137, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Măsura în vale cu pași regulați distanțele pe care i le spuse moșneagul. AGÎRBICEANU, S. P. 119. Elementele se sfarmă și sunt risipite pe o mare distanță. PĂCALĂ, M. R. 8. S-a întors ... cu automobilul, o distanță cam cât de la Bistrița până la Cluj. REBREANU, R. I. 206. Universul ne îngrozește prin imensitatea nesocotită a distanțelor sale. CAMIL PETRESCU, P. 398. Nu poate fi vorba de valahii din Țara Românească ..., prea depărtați prin toată distanța ce desparte plaiurile Jiului de marginile Galiției. BRĂTIANU, T. 185. [Câinii] apreciază distanțele cu preciziunea măsurătoare a unui kilometru. ARGHEZI, C. J. 84. Apa nu se poate deplasa ... la o mare distanță. AGROTEHNICA, I, 161. Niciun copac nu se mai zărește ... pe o distanță de vreo sută de metri. BĂNULESCU, I. 9, cf. DEX. Semănțele și lichidul ce-l conțin sunt aruncate afară până la o distanță de 1 m. BUTURĂ, EB. I. 188. Ornamentele se executau pe o distanță de 1 m la un capăt, iar vrăstele țesute erau pe cealaltă

porțiune. PAVEL, S. E. 166. Înaintam prin noapte, pe un drum larg cât distanțele dintre stele. CĂRTĂRESCU, N. 234. Participanții ... trebuie să parcurgă distanța dintre două localuri (250 metri). RL 2005, nr. 4 624. ◇ F i g . Era o față nouă a firii sale ... care ... le impunea o distanță, o rezervă. AGÎRBICEANU, S. 426. Rămânea între noi o distanță care ne tulbura prietenia. VLASIU, D. 171. O operație intelectuală ... menține distanța dintre scriitor și complexul sufletesc supus scalpului său. VIANU, A. P. 131. Să urgenteze ștergerea distanței dintre public și scenă. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 8, cf. LIICEANU, J. 17. ◇ L o c . a d v . De la distanță = de la un punct depărtat (în spațiu sau în timp). Să nu-ți arunc în ochi o stanță Cu versuri mici, Să nu te ard de la distanță C-un hexamtru ca un bici! TOPIRCEANU, O. A. I. 225. Mie îmi plac și mi-au plăcut todeauna entuziaștii ... de la distanță. CAMIL PETRESCU, U. N. 28. Mă cunoscuse de la distanță, după enormele dicționare. MIHĂESCU, D. A. 16. Se ferea de la distanță de ei, cotind-o la repezeală în vreo uliță a satului. BENIUC, M. C. I. 377, cf. DL, DM. Îl miros de la distanță, îi simt stofta. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23, cf. DEX. Evenimentul, chiar și privit de la distanță, își relevă importanța și semnificația lui. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 24/1. La distanță = a) la o anumită depărtare în spațiu. Cf. EMINESCU, O. XVI, 354, CADE. În urma noastră ... venea la distanță respectoasă, dădaca. BRĂESCU, A. 95. După morți, la distanță, jelesc mamele! STANCU, D. 107, cf. DL, DM. Vederea este scăzută atât la distanță, cât și la apropiere. ABC SĂN. 193. Cântecul „Mioriței” [este] descoperit la o foarte mare distanță: tocmai în comuna Măgura. M 1974, nr. 5, 13, cf. DEX. Fiind vorba de un domeniu privat, curioșii au fost ținuți la distanță. ADEVĂRUL 2006, nr. 4 835; b) (despre cursuri) formă de învățământ fără frecvență. Este studentă la cursurile universitare la distanță. RL 2005, nr. 4 520. Din distanță în distanță = din loc în loc, la anumite intervale. Vasele poroase sânt crăpate din distanță în distanță prin tăieturi mici. BARASCH, I. N. 101/7. Pe culmea dealurilor celor mai înalte se văd, din distanță în distanță, movile. ODOBESCU, S. II, 166. Din distanță în distanță doar vreun arbore își clătina melancolic ramurile. SĂM. II, 420, cf. CADE, DL, DM, DEX. ◇ E x p r . A păstra distanța (cuveniță) (față de cineva) = a fi rezervat, distant (față de cineva). Oamenii aceștia ... păstrează distanțele cu formule anacronice. SADOVEANU, O. IX, 339. Îi auzisem foarte bine vorbele, dar voiam să păstrez între mine și el distanța cuveniță. id. ib. 376. A lua sau (se) ține (sau a pune) (la) distanță = a (se) arăta distant, a(-și) impune o anumită rezervă, a nu lăsa să fie (prea) familiar; a se distanța (1). M-am simțit profund jignit ... de un gest făcut anume să pună distanță între noi. IBRĂILEANU, A. 158, cf. CADE. Căpitanul vaporului se țineuse pe tot timpul conflictului la distanță, într-o prudentă rezervă. BART, S. M. 91. Profesorii îl țineau la distanță. VINEA, L. I, 108. N-a zămbit niciodată fără să aibă totuși vreo crispă și fără să se țină neapărat la distanță. TUDORAN, O. 178, cf. DL, DM. [Constantin Cantacuzino], ținut oarecum la distanță de treburile publice, are răgaz să lucreze la traducerea „Bibliei”. IST. LIT. ROM. I, 560. Sufletul este năprasnic, concupiscent, ..., spiritul ia distanță, judecă, ordonează, contemplă. SIMION, S. R. I, 205, cf. DEX. ◆ Interval de timp care desparte două (sau mai multe) evenimente or momente; depărtare în spațiu corespunzătoare unui interval de timp în care ar putea fi parcursă. Să fie oprit la distanță ca de o oră de locu cel cu boală. ÎNVĂȚĂTURĂ, 35/6. Între cronica lui Ureche și cântecul lui Robert Wace este la mijloc o distanță de trei secolii. HASDEU, I. V. 37. S-ar mări greutatea pentru noi ... dacă ... am lărgi distanța între vorbă și scris. MAIORESCU, CRITICE, 295. Antica Mănăstire Snagovul, așezată la patru ore distanță de București. ODOBESCU, S. I, 373. Limbile surori au simțit necesitatea d-a se apropia ... pentru a umplea golul ce-a făcut între ele distanța de timp și spațiu. CONV. LIT. XX₂, 601. E o distanță de secolii între unele [documente] și altele. BUL. COM. IST. I, 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. Istoricii ... la distanță de multe generații s-au apucat să scrie anale. BRĂTIANU, T. 27. Cât de departe este cofetăria? - Distanță de 2-3 minute pe jos. CĂLINESCU, B. I. 260.

Vârtejul dansului ... avea ... să pună limpede între noi distanța de aproape 50 de ani care ne despărțea. DEMETRIUS, A. 202, cf. DL, DM. *Distanța incommensurabilă de timp între data săvârșirii actului și data povestirii lui.* LL 1973, nr. 4, 781, cf. DEX. *Până la această din urmă vrăjitoare, era o distanță cam de o zi întreagă.* SNOAVA, II, 28. ♦ **F i g .** Deosebire (2), diferență¹ (2). *Câtă distanță între aceste pătrunderi și între cugetare!* NEGULICI, E. I, 226/9. *Distanța socială dintre clasa privilegiată și popor.* ALECSANDRI, O. P. 152. [Englezii] uitându-și demnitățile și distanța socială ce-i despărțea de dânsul începură să-l strângă de mână. GANE, N. III, 139. *Observațiile astea le face cu humor ..., cu sentimentul distanței în același timp.* IBRĂILEANU, A. 47, cf. RESMERIȚĂ, D. *Acolo se păstra o distanță de clasă între direcție - reprezentanța capitalului - funcționari și lucrători.* ARGHEZI, S. XI, 7. *Între Leandru și Valer e o distanță incalculabilă. Leandru e monoton, Valer își schimbă tonul.* CĂLINESCU, C. O. 77, cf. DN². *Cunoaște diverse grade de politețe în funcție de distanța socială dintre vorbitori.* LL 1974, nr. 1, 45. *Distanța dintre reportaj și literatură e cea dintre fotografia artistică și ficțiune.* V. ROM. martie 1975, 53. *Distanța dintre credință și mistică e mare, adâncă.* RL 2005, nr. 4 606.

- Pl.: *distanțe*. - Și: (învechit) **distântie**, (învechit, rar)

destântă (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din lat. *distantia*, fr. *distance*.

DISTANȚIĂ vb. I v. *distanța*.

DISTANȚIE s. f. v. *distanță*.

DISTANȚIÉR s. n. 1. Piesă care are rolul de a menține o anumită distanță între două părți ale unei mașini, între două aparate sau două elemente. Cf. LTR², DM, DN², DEX.

2. Instrument care servește la măsurarea distanțelor mici dintre nave. Cf. LTR², DN², DEX. ♦ **Compas măsurător.** Cf. LTR², DN³.

- Pronunțat: *-ji-er*. - Pl.: *distanțiere*.

- **Distanța** + suf. *-ier*.

DISTĂRE s. f. (Învechit, rar) Distanță. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 79, cf. STAMATI, D.

- Pl.: *distări*.

- V. *distă*.

DISTAZIE s. f. (Med.) Dificultate în menținerea poziției ortostatice. Cf. DN³, MDA.

- Din fr. *dystasie*.

DISTĂINĂ vb. I v. *destăinui*.

DISTĂINUI vb. IV v. *destăinui*.

DISTĂLUÍ vb. IV. *T r a n z .* și *r e f l .* (Regional) A (se) dichisi (Ieud - Dragomirești). Cf. DR. IV₂, 1 082, T. PAPAHAĞI, M. 218.

- Prez. ind.: *distăluiesc*.

- Cf. magh. *a d j u s z t á l*.

DISTÉN s. n. Silicat natural de aluminiu, de culoare gălbuie sau albăstrui și cu luciu sidefiu. Cf. CANTUNIARI, L. M. 92, LTR², DER, DEX, DN³, D. GEOL.

- Din fr. *disthène*.

DISTÉNȚIE s. f. v. *distinție*.

DISTENHIRISÍ vb. IV. *R e f l .* (Învechit, rar) A se distinge (3). *De ce nu zici încă că este june, că are încă vreme multă înainte ca să se distenhirisească?* PR. DRAM. 144.

- Prez. ind.: *distenhirisesc*.

- Din fr. **distinguer** (după modelul unor verbe ca *metahirisí*).

DISTÉNSIE s. f. Capacitate a unor structuri de a se alungi sub acțiunea unei forțe. Cf. LM, D. MED., DN³. ♦ (Med.) Întindere sau umflare excesivă. *Oprirea în sistolă pare să fie datorită unei ridicări excesive a tonusului, care nu permite distensia diastolică.* DANIELOPOLU, F. N. II, 31, cf. DN³, D. GEOL.

- Pronunțat: *-si-e*. - Pl: *distensii*. - Și: (rar) **distensiune** s. f. LM, D. GEOL.

- Din fr. **distention**.

DISTENSIÚNE s. f. v. **distensie**.

DISTERMIÉ s. f. (Med.) Tulburare a termoreglării. Cf. D. MED.

- Din fr. **dystermie**.

DISTÍC¹ s. n. v. **distih¹**.

DISTÍC², -Ă adj. (Bot.; despre organe alterne) Care este dispus pe două rânduri sau serii opuse de o parte și de alta a unui ax. *Sporangiile distice reunite și dispuse în spic linear.* GRECESCU, FL. 645, cf. IORDAN, L. R. A. 71, LTR², DN³.

- Pl.: *distici*, *-ce*. - Și: **distih**, -ă adj. DN³.

- Din germ. **distich**.

DISTICHÍE s. f. v. **distihie**.

DISTÍH¹ s. n. (Atestat prima dată în 1698, ap. TDRG²) Reunire de două versuri cu structură metrică deosebită, care formează o strofă cu înțeles de sine stătător. *Ce este monostihon? Distihon? Tristihon? Tetrastihon? Este carele un stih cuprinde, doao, trei, patru.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 142. *Iar D. rețensentul C., prin distihonul latinesc cel vârat în „Refensia” sa, asămăluind pre popă ... cu furii, ... au vătămât pre vlahii Croației și pre tot sfințitul cler de legea grecească.* MAIOR, S. II, 244. *Trei versuri fac un terțet și două fac ... un distih.* HELIADE, O. II, 170. *Nenorocirea bătlăiei o veciniciră prin distihul acesta.* F. AARON, I. III, 70/12, cf. I. GOLESCU, C. *Prima condică, condica lui Manu, este scrisă în distihuri.* BOLLIAC, O. 35, cf. COSTINESCU, LM. *Metrul antic a fost încercat de d. Bodnărescu în „Epigramele” sale scrise în hexametre, unele în distihe de un hexamtru și un pentamtru.* MAIORESCU, CRITICE, 560. *Nu fac anacreontice, nici epigrame metrice în distichuri.* CARAGIALE, O. VII, 56, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ca să ajungi însă la acest distih, îți trebuie o motivație epică.* CĂLINESCU, C. O. 56. *Îți scriu ... în vers multiplu, nu-n disticuri.* PERPESCIUS, S. 105. *Înceia fiecare distih cu o punctuație cântată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 526. *De la distihul gazelurilor, la strofa de 16 versuri, se întâlnesc toate celelalte structuri posibile.* IST. LIT. ROM. III, 809. *I. Budai-Deleanu întocmise un distih asemănător.* COTEANU, S. F. II, 75, cf. DER, DN². *A scris în toate genurile, în forme fixe, în versuri albe, în distihuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 131, 5/2. *Fragmentul sfârșește printr-un distih incomplet.* LL 1972, nr. 2, 151, cf. L. ROM. 1975, 28, DEX.

- Scris și: *distich*. - Pl.: *distihuri* și (învechit) *distihe*. - Și: (rar) **distíc**, (învechit) **distihon** (accentul necunoscut) s. n.

- Din it. **distico**, fr. **distique**. - **Distihon** < ngr. **διστιχον**.

DISTÍH², -Ă adj. v. **distic²**.

DISTIHÍE s. f. (Grecism) Pacoste (1), nenorocire (1). *Greul și nevoia unul altuia să purtăm, în toată ... distihiaa tovarăși nedespărțiți ... să ne fimem.* CANTEMIR, I. I. 1, 235. *Deci Măriia Sa numaidăcât au scris la boieri să să jăluiască, arătând în tot chipul multa neputință și sărăcie a țării, ... distihiaa țării și cum că a să implini acea puruncă iaste peste puțină.* R. GRECEANU, CM II, 195.

Lăcuiitorii ... cearcă o cumplită pătimire de mare lipsă și distihie nepomenită. VĂCĂRESCUL, IST. 341. *Stenohoria și distihia au silit de au vândut-o* [moșia] (a. 1810). DOC. EC. 84. *Lăcuiitorii să află cu totu în distihie* (a. 1819). ib. 200. *Ca nu în trândăvie cu totul să rămâiu Și l-așa distihie puțin să mă mângâiau* Făcui 'ceast-adunare. ZILOT, CRON. 331. [Spune-ne] *ce avem a face spre a depărta asemenea distichii*. ODOBESCU, S. I, 325.

- Scris și: *distihiie, distichie*. - Pl.: *distihii*. - Și: (învechit, rar) *distichie*.

- Din ngr. *δυστυχία*.

DISTIHON s. n. v. *distih*¹.

DISTÍL s. n. Edificiu sau element arhitectonic a cărui fațadă este prevăzută doar cu două coloane. Cf. LTR², DN².

- Pl.: *distiluri*.

- Din fr. *distyle*.

DISTILĂ vb. I. T r a n z . (Complementul indică lichide) A transforma în stare de vapori prin fierbere și a condensa vaporii astfel obținuți pentru a elibera o substanță de impurități nevolatile sau pentru a concentra componenta mai volatilă din amestecul inițial, a lăsa să curgă picătură cu picătură; (învechit, rar) a lambrica. *Această mixură se distilează și se scoate o apă bine miroitoare*. AR (1829), 176²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Alambic ... (căldare) de destilat sau de prefăcut spirturi*. ASACHI, L. 86¹/12. *Pune-i capacul ... și apoi dă-i foc încet și lambrică (destilează) apa aceasta*. CORNEA, E. II, 48/8, cf. NEGULICI. *Nu se poate sluji cineva spre a distila fosforul de un aparat ordinar*. MARIN, PR. I, 34/12, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O mașină de distilat [rachiu] costă până la 2 000 de galbeni*. I. IONESCU, D. 253. *Mai știu însă a distila acest „Kumys” și a face un feliu de rachiu*. CONTEMPORANUL, III, 424, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Alambicatele parfumuri ce le poate distila*. ANGHEL, PR. 31, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, DEX. ✧ R e f l . *În unele zone se distilau numai o dată, obținându-se o țuică mai slabă*. BUTURĂ, EB. I, 194. ✧ F i g . [Textul] *pentru a merita numele de fontână istorică, trebuie mai-nainte distilat picătură câte picătură*. HASDEU, I. V. 248. *Îi săruta apăsât ochii care distilau venin și miere printre pleoapele adormite*. COCEA, S. I, 250. *Am nevoie întâi să cetesc eu faptele și după aceea să le lăs să destileze în mine acea otravă care mă limpezește deplin*. SADOVEANU, O. XIV, 59. *Farmecul distilat din jale este unul din afectele eminescuene*. VIANU, L. R. 253. *Distila cu perfidie și chiar cu amănunte și alte vipere în salonul din palatul Doamnei de la Tei*. CAMIL PETRESCU, O. II, 362. *M-ai făcut prea lesne să-mi distilez în grai Învălmășeala tandră și crudă, ce mă ține*. LABIȘ, P. 169. *A știut să distileze din romanul lui Sadoveanu scenariul Baltașului*. T februarie 1969, 74. *Antumele au distilat doar câteva dintre izbutirile maxime*. LL 1972, nr. 2, 79. ✧ R e f l . *Așijderi eu ... Mă distilez în versuri, prin harul poeziei*. VOICULESCU, POEZII, II, 273. *Laborioasa viață fără moarte Se distila din arbori și pământ*. LABIȘ, P. 264.

- Prez. ind.: *distilez*. - Și: (învechit) *destilă* vb. I.

- Din fr. *distiller*.

DISTILĂBIL, -Ă adj. (Despre lichide) Care poate fi distilat. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *distilabili, -e*.

- Din fr. *distilable*.

DISTILĂRE s. f. (Atestat prima dată în 1813, cf. MAIOR, ap. TDRG²) Acțiunea de a (s e) d i s t i l a și rezultatul ei; vaporizare parțială a unui lichid urmată de condensarea vaporilor, fie pentru a elibera o substanță de impurități nevolatile, fie pentru a concentra componentii mai volatili din amestecul inițial; distilat¹ (1); rectificare

(2), (învechit) distilație. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Locomotiva cu convoiul ei se poate asemăna c-un aparat de distilare*. EMINESCU, O. XIV, 955, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Producele izolate ale primei distilări, adică uleiurile ușoare, medii și grele se distilează din nou*. IOANOVICI, TEHN. 20. *Doi litri de apă și sare, puși la distilat dau un litru și jumătate de sare*. CAMIL PETRESCU, U. N. 18. *Distilarea țigăului*. NOM. PROF. 41. *Spirtul alb (alcoolul) se scoate prin distilare ... din cereale*. VOICULESCU, L. 295. *Atât distilarea, cât și rafinarea produselor petrolifere sunt operațiuni extrem de complexe*. ENC. AGR. IV, 586. *Distilare uscată*. MACAROVICI, CH. 440. *Distilarea uscată a lemnului*. LEG. EC. PL. 292. *Se numește distilare evaporarea unui lichid, urmată de condensarea lui în altă parte, unde temperatura e mai joasă*. CIȘMAN, FIZ. I, 414. *Prin ... distilare fracționată nu se pot separa totdeauna complet cele două lichide*. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 116, cf. DM, DN². *Aparataj de distilare, greutăți, balanțe farmaceutice de diferite forme și dimensiuni*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 31, cf. DC, D. MED. *Această scrumieră reprezintă ... instalația nr. 1 de distilare atmosferică și vid*. FLACĂRA, 1977, nr. 9, 14. *La prima distilare se obține țuica*. BUTURĂ, EG. 182. ✧ F i g . *Cuvintele ... nu se nasc și nu se înrădăcinează din distilarea rece a reflecțiunii*. MAIORESCU, CRITICE, 346. *A izbutit să elimine, prin nu știu ce distilare vrăjită, o bună parte din zestrea mediocră și comună a oamenilor de toate zilele*. M. ELIADE, O. I, 109. *În muzica ușoară trebuie să se producă un proces de înobilare, de distilare*. M 1965, nr. 1, 7/1. *Muzica lui ... se înscrie pe direcția enesciană a „caracterului popular românesc” produs prin distilarea subtilă a elementelor fundamentale ale cântecului popular*. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/9. ✦ Operația de vaporizare a lichidelor conținute în unele materii solide sau rezultate din descompunerea termică a acestora. Cf. LTR², DER.

- Pl.: *distilări*. - Și: (învechit) *destilăre* s. f. POLIZU, LM, ALEXI, W.

- V. *distila*.

DISTILĂT¹ s. n. 1. Faptul de a d i s t i l a; distilare. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Produs obținut prin condensarea vaporilor rezultați în operațiile de distilare. *Distilatul se colectează în vase de recepție*. LTR², VI, 513, cf. DER, DN², DEX. ✧ *Distilat de vin* = produs obținut prin distilarea vinului de struguri și care servește la fabricarea coniacului. Cf. LTR², DC.

- V. *distila*.

DISTILĂT², -Ă adj. (Despre substanțe) Care a fost supus distilării, care a fost obținut prin distilare. *Să se ia dar apă distilată*. HELIADE, A. 127/20. *100 ocă de acestia [sâmburi] dau 75 ocă de untdelemn distilat*. AR (1831), 200²/21. *Destilat, limpezit*. ALBINET, M. 221/22. *Aceste țigini seau cucue ... se vindecă prin doctorii curățitoare și mercuriale, arzându-le cu peatra iadului, luând cocinul destilat și fiind dietă*. CORNEA, E. I, 91/1, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Apă destilată*. LM. *Apa saturată de acid sulfuros, apoi amestecată cu ... apă destilată nu omoară bacilul ... decăt peste 15 minute*. CONTEMPORANUL, IV, 91. *Cântărind un centimetru cubic de apă distilată ... găsim că masa sa este de 1 gram*. PONI, F. 57, cf. ALEXI, W. *Fosforul distilat este prins sub apă și turnat în bastoane*. MACAROVICI, CH. 310. *190 cm³ apă distilată*. DANIELOPOLU, F. N. II, 54. *Soluția se diluează ... cu apă distilată, după nevoie*. SANIELEVICI, R. 219. *Separând lichidele distilate ... se ajunge în sfârșit la lichide aproape pure*. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 116. ✧ F i g . *Să mai țină discursuri ... și încă în versuri distilate*. VIANU, A. P. 124. *Pericolul este, de exemplu, de a stabili modele abstracte ale unei limbi „distilate”, care nu corespunde celei reale, utilizată în comunicare*. LL 1972, nr. 2, 45. *Am impresia că plutesc prin ceața distilată a unei parodii*. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 12. *Surprinzător, Miron ... părăsește în „Duminica pe drumuri” lirismul distilat al emoției*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 10/1.

- Pl.: *distilați*, -te. - Și: (învechit) **destilăt**, -ă adj.
- V. **distila**.

DISTILĂTOR, -OĂRE subst., adj. **1.** S. n. Aparat de distilare constituit dintr-un recipient pentru încălzirea (fierberea) lichidului și un refrigerant pentru condensarea vaporilor. Cf. HELIADE, O. II, 354, NEGULICI, COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Distilatoarele de aramă chiar combinate cu alte materii*. NICA, L. VAM. 80, cf. DM, DN², DEX.

2. Adj. (Învechit) Care distilează. *Mașine distilatoare*. VASICI, M. I, 196/7. *Această descompoziție se face într-un aparat distilatoriu*. MARIN, PR. I, 25/6. *Se întrebuințează vase distilatorii*. id. ib. 46/12, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aparate distilatorie*. LM, cf. CADE.

3. S. m. și f. Persoană calificată care se ocupă cu distilarea, care supraveghează sau conduce o distilerie; (rar) distilier. Cf. NEGULICI. *Aceasta o știu și brutarii și distilatorii de spirturi*. BARASCH, M. III, 178/3. *Locuința acestui distilator*. NEGRUZZI, S. I, 325, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Distilator de spirt*. NOM. PROF. 48, LEG. EC. PL. 298, DM, DN², DEX, FLACĂRA, 1977, nr. 5, 14. < F i g . *Piesa ... era iscălită tot de Tudor ...*, *distilator dibaci*, *dramaturg-șahist*. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 5/8.

- Pl.: *distilatori*, -oare. - Și: (învechit) **distilătoriu**, -ie, **distilătór**, -oăre adj., **distilătoriu** (HELIADE, O. II, 354) s. n., **destilătór** (ALEXI, W.) s. m., **destilătoriu**, -ie adj.
- Din fr. **distillateur**.

DISTILĂTORIU, -IE adj. v. **distilator**.

DISTILAȚIE s. f. (Învechit) Distilare. Cf. ÎNV. VIN. 86. *Din trestie de zahăr să pregătește prin dospire și destilație cel mai bun rom*. ALBINEȚ, M. 144/22. *Alt soi de hrană sânt ... grăunțe încolțite după distilație*. I. IONESCU, v. 76/25, cf. NEGULICI. *Acest amalgam, supus la distilație, a dat calcium curat*. MARIN, PR. II, 115/20. *Alcoolul este vinarsul (rachiul) despuiat prin distilațiune*. MAN. SĂNĂT. 114/16. *Păcura este o substanță ... care se scoate din destilațiunea lemnului de pin și brazi*. ib. 153/5, cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Distilațiunea este o operațiune prin care prefacem mai întâi un lichid în vapori și apoi pe aceștia îi condensăm din nou prin recire*. PONI, F. 133, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR², DER, DN². *Au pornit de la dorința noastră de a valorifica niște reziduuri de distilație*. FLACĂRA, 1977, nr. 43, 11.

- Pl.: *distilații*. - Și: (învechit) **distilațiune**, (învechit, rar) **distilățiune** (PONTBRIANT, D.), **destilăție**, **destilațiune**, **destilăciune** (STAMATI, D.) s. f.
- Din fr. **distillation**.

DISTILAȚIUNE s. f. v. **distilație**.

DISTILĂRIE s. f. v. **distilerie**.

DISTILĂTOR, -OĂRE adj. v. **distilator**.

DISTILĂTORIU s. n. v. **distilator**.

DISTILAȚIUNE s. f. v. **distilație**.

DISTILERIE s. f. Loc unde se efectuează operația de distilare; instalație industrială pentru distilare; întreprindere care posedă astfel de instalații. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În epoca servajului, călugării dispuneau de ... enorme capitaluri, distilării, depozite de ceară*. SAHIA, N. 43. *Mici distilerii de rom*. RALEA, O. 40, cf. LTR², DER, DN². *Echipei lui Ness îi fu încredințată - în exclusivitate - misiunea ... de a*

închide și alte distilerii. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *După ce fermentau, se duceau la distilerile țărănești*. BUTURĂ, EB. I, 194.

- Pl.: *distilerii*. - Și: (rar) **distilărie**, (învechit, rar) **destilerie** (BARCIANU) s. f.

- Din fr. **distillerie**.

DISTILIER, -Ă s. m. și f. (Rar) Distilator (3). Cf. SFC v, 19, 26, 28.

- Pl.: *distilieri*, -e.
- **Distila** + suf. -ier.

DISTILINÍ vb. IV v. **deschilini**.

DISTINCT, -Ă adj. **1.** Care se deosebește de altceva sau de altcineva prin anumite trăsături proprii, specifice, care este deosebit unul de altul; distinctiv, (învechit și popular) osebit (I 2). *Văzând ei multe cuvinte latinești în limba română, iară țesitura ei cea din lontru destimpă (osebită) de țesitura limbei care o citesc în cărțile latine, se alunecară a crede ... cu stricarea ei [a latinei] s-au întâmpnat*. MAIOR, IST. 263/11, cf. ARISTIA, PLUT. *Literatura și frumoasele arte par a fi distincte de meșteșuguri*. GHICA, C. E. I, 284, cf. PONTBRIANT, D. *În zonele temperate sunt patru anotimpuri distincte*. DRĂGHICEANU, C. 95. *Un organ compus de mai multe instrumente encefalice distincte și isolate unul de altul*. CONV. LIT. II, 28, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, TDRG. *Activitatea critică a lui d. Maiorescu se împarte în două perioade bine distincte*. IBRĂILEANU, SP. CR. 60, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fauna ... se poate împărți în două categorii bine distincte*. COCEA, S. I, 151. *Un popor țărănesc distinct în izolarea lui*. SADOVEANU, O. XX, 353. *Se văd deci foarte limpede regiuni deosebite cu populație distinctă*. BRĂTIANU, T. 65. *Aceste reactivități sunt distincte unele de altele*. DANIELOPOLU, F. N. I, 23. *Sunt trei mișcări distincte*. TUDORAN, P. 622. *[Opera] marchează o etapă distinctă în evoluția limbii române*. VARLAAM - SADOVEANU, 62. *Imaginile obținute din două zone distincte ale planetei Venus*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *A reușit să impună un gen literar distinct*. FLACĂRA, 1976, nr. 9, 8. *Termenul „catrină” prezintă trei arii semantice distincte cu variante fonetice specifice*. Z. MIHAIL, T. P. 84. *Dacă lăsăm deoparte problema condițiilor, ... atunci apar două tipuri distincte de ratare*. LIICEANU, J. 157. *Valoarea morală a individualului s-a afirmat mai curând în teritorii „distincte” de gândire*. PLEȘU, M. M. 39. *Nu este vorba nici de rochie propriu-zisă, nici de niște foi, ci mai degrabă de partea inferioară a unei cămăși lungi, pe care sunt aplicate alte două piese distincte ale costumului, una în față și alta în spate*. PAVEL, S. E. 147. *Este deja un autor cu operă și cu o identitate distinctă*. RL 2005, nr. 4 614. ♦ (Rar) Distinctiv. *Afonso Reyes a propus o definiție complexă pentru literatură ..., caracterizată prin nouă trăsături distincte*. COTEANU, S. F. I, 13. *Trăsături distincte*. DEX. ♦ (Învechit, rar) Distins (1), ales. *El detailă puterea lor, numește pe resbelnicii cei mai distincți*. PĂCLEANU, I. I, 19/28. *Domnitorul luă măsuri spre a-i face o primire mai distinctă*. FILIMON, O. I, 226. *Insula Sophia, unde se adună noblețea boemă și celelalte clase distincte*. id. ib. II, 121, cf. IORDAN, L. R. A. 40.

2. (Adesea adverbial) Care se distinge bine cu simțurile, clar, limpede, deslușit; care este ușor de înțeles, lămurit, evident. *Când ... în a doua silabă după ultima vin două consoane după vocală în vorbe, acestea, întârziind până a se pronunța distinct fiecare, fac vocala mai lungă*. HELIADE, O. II, 147, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Descartes ... admite ca regulă generală că ceea ce pricepem foarte clar și distinct este adevărat*. MAIORESCU, L. 108. *Timpul trecuți au lăsat tipărită vreo urmă a lor mai mult sau mai puțin distinctă*. ODOBESCU, S. II, 236. *L-am auzit distinct, șoptindu-mi „Ah! ce frumos!”*. CARAGIALE, O. III, 189. *Și deodată îi apără distinct figura șireată și prefăcută a unchiului său*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu se auzea distinct ceea ce*

moșmonea între buze. COCEA, S. I, 301. *Cu greu s-ar fi putut desluși în urgia aceasta a naturii, lămurit și limpede, un strigăt distinct.* id. ib. 318. *Chemarea ei începea să fie mai distinctă.* SADOVEANU, O. IX, 206. *Un termen cu înțeles clar și distinct presupune un proces de analiză.* VIANU, L. R. 28. *Eu recunosc distinct Părinții mei, iubirea și visurile mele.* LABIȘ, P. 284. *Se auzea tot mai distinct foșnetul copacilor.* BARBU, Ș. N. 198, cf. DN². *Trebuie să ... reluăm deosebita lor vervă și capacitatea de a trăi și transmite mai distinct în seara aceasta ca oricând.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 17, cf. DEX. *I-am văzut distinct fața.* CĂRTĂRESCU, N. 46.

- Pl.: *distincti*, *-te*. - Și: (învechit, rar) **destinct**, **-ă**, **destimp**, **-ă** adj.

- Din lat. **distinctus**, **-a**, **-um**, fr. **distinct**.

DISTINCTĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) Distincție (1). *Să dăm o educațiune democratică și naturală tuturor copiilor fără distincțiune.* GHICA, C. E. I, 167.

- Pl.: *distinctăciuni*.

- **Distinct** + suf. *-ăciune*.

DISTINCTIBIL, **-Ă** adj. Care poate fi distinct. Cf. SFC I, 97.

- Pl.: *distinctibili*, *-e*.

- **Distinct** + suf. *-(i)bil*.

DISTINCTIV, **-Ă** adj. Care caracterizează în mod exclusiv, prin care un lucru se distinge, diferă de altul, care servește pentru a marca, a recunoaște ceva; caracteristic; distinct (1). *Aceștia lăsară fabula sau mitul ca o narație distinctivă a popoarelor antichissimi.* HELIADE, O. II, 68, cf. NEGULICI. *La cascuele lor vor fi atașate niște semne distinctiv.* PĂCLEANU, I. II, 174/28, cf. PROT. - POP., N. D. *Una din proprietățile cele mai distinctive ale poeziei populare ... este de a mări până la dimensiuni colosale nește lucruri foarte mici.* HASDEU, I. C. I, 159, cf. COSTINESCU. *Este vorba de a cunoaște sutele de mii de idei și de simțiri ale unui individ în izolarea lor distinctivă.* MAIORESCU, CR. II, 148. *Consemna aci ... sinonimele lui cu nuanțele distinctiv.* ODOBESCU, S. II, 398. *Aceste forțe, pierzându-și într-un așa caz calitățile distinctiv ..., se vor depărta unele de altele.* MACEDONSKI, O. IV, 154. *În țara noastră există un semn distinctiv, o medalie care se dă numai oamenilor de un real talent.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 431, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Cel mai practic mijloc e a pune un semn distinctiv la cuvântul respectiv din text.* BUL. COM. IST. I, 45. *Celebra cutie ... purta pe fruntea ei toate semnele caracteristice și distinctiv ale unei adânci antichități.* HOGAȘ, DR. I, 98, cf. RESMERIȚĂ, D. *Emerson enumeră ... semnele distinctiv după care poți recunoaște o societate adevărat civilizată.* PLR II, 423, cf. CADE. *Nu se pot stabili, la creier, caractere distinctiv de rasă.* NEGULESCU, G. 260. *Studiul pomologic al pomului ... comportă studiul caracterelor distinctiv ca: forma coroanei, desimea.* ENC. AGR. IV, 696. *Țin în sate pajuri ... a căror pene sunt semnul distinctiv al vracilor.* BĂCESCU, PĂS. 225. *Să vedem care sunt notele distinctiv ale unui avar.* CĂLINESCU, C. O. 168. *Semn distinctiv și grija supremă a culturii europene au fost dezrobirea ... personalității umane.* RALEA, S. T. III, 8. *Ca semn distinctiv, șeful tribului ... avea pictate pe chip ... două benzi late.* TUDORAN, P. 580, cf. DN². *Plecau direct la luptă, purtând pe braț banderola pe care era imprimată litera P - semnul distinctiv al detașamentelor patriotice.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 4. *Diferențele dintre costume se datoresc și semnelor distinctiv, înzestrate cu valoare de simbol, specifice unor colectivități.* Z. MIHAIL, T. P. 10. *Trăsătura distinctivă a textului o reprezintă, desigur, literalitatea lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 4/1. *Știi sigur că o gură, niște buze sunt feminine, dar nu cred că s-ar putea exprima în limbaj rațional elementele distinctiv.* CĂRTĂRESCU, N. 98. *Bulina roșie, semnul distinctiv al clădirilor periculoase, a fost eliminată în ultimii ani.* RL 2005 nr. 4 553.

- Scris și: *distiinctiv*. - Pl.: *distinctivi*, *-e*. - Și: (învechit, rar) **dinstinctiv**, **-ă** adj.

- Din fr. **distinctif**.

DISTINCTIVITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Însușirea a ceea ce este distinctiv. *În reprezentarea caracterelor ni se prezintă ca primul moment arătarea esterioră (fizică) a personalității în propria ei distinctivitate caracteristică.* EMINESCU, O. XIV, 314.

- **Distinctiv** + suf. *-itate*.

DISTINCȚIE s. f. 1. Însușirea, starea a ceea ce este distinct (1); deosebire (2), diferență (2) între două sau mai multe elemente, ființe, fenomene, acțiuni etc.; (învechit, rar) distincțiune. *Asemenea distincții dinlăuntru și din afară ... înființară în statul politic al soțietăților omenești națiile.* SĂULESCU, HR. I, 35/12, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *A treia clasă, cea mai numeroasă, ... era lipsită fără nicio distincțiune de naționalitate și religii.* BARIȚIU, P. A. I, 8. *Nobilimea electorală se compunea atunci din toți boierii, fără distincțiune.* HASDEU, I. V. 60. *Aș dori să faceți bine distincțiunea între cei în adevăr sinceri și cei care au numai aparența.* CONV. LIT. V, 250, cf. COSTINESCU. *Unde este punctul de distincțiune practic?* MAIORESCU, D. I, 216. [Ziarul] *va insista pentru egalitatea de drepturi, ... fără distincțiune de clasă socială, de naționalitate (a. 1877).* PLR I, 331, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Critica este așadar o operă de acceptare inteligentă, ceea ce nu înălțură distincțiunile.* LOVINESCU, S. I, 374. *Va reapare nedreptatea distincțiunii între puterile mari și mici.* TITULESCU, D. 137. *Nu beau, însă cred că pot gusta din când în când ... - A, faci distincție!* SADOVEANU, O. IX, 129. *Va trebui să revenim asupra acestei distincțiuni și a elementelor ei.* BRĂȚIANU, T. 128. *Această categorisire s-a păstrat până în 1858, când toate distincțiile de clasă au fost suprimate.* OȚETEĂ, T. V. 58. *Iată atâtea distincțiuni subtile de stabilit.* RALEA, S. T. I, 104. *Am găsit însă diferențe care ne-au permis să facem o distincție netă între cele două categorii de fenomene.* DANIELOPOLU, F. N. I, 43. *În acest tablou general sunt necesare câteva distincții.* IST. LIT. ROM. II, 32. *Comparând metoda lingvistului cu aceea a criticului literar, Vinogradof face următoarea distincție: „Lingvistul pornește de la analiza limbii literare a operei, în timp ce criticul literar de la înțelegerea social-psihologică a caracterului”.* VARLAAM - SADOVEANU, 13, cf. DEX. *Distincția filosofie - știință privește, desigur, și gradul de generalitate.* CEANȚEP. 1979, nr. 1 702, 6/3. *Kant, care face, istoricește vorbind, această distincție, este criticul de Hegel că rămâne de fapt, cu toată filosofia lui, la intelect.* LICEANU, J. 60. *Această interpretare introduce o distincție naturală între naționalism și patriotism.* PATAPIEVICI, C. L. 254. *Nu mai faci distincție între tine și ceilalți.* RL 2005, nr. 4 684. ◇ (Jur.) *Distincțiunea bunurilor = separarea bunurilor. Despre distincțiunea bunurilor.* HAMANGIU, C. C. 117.

2. Cinste, onoare, prețuire care se acordă unei persoane care se remarcă, se distinge într-un anumit domeniu; semn exterior (premiu, recompensă, decorație, titlu, privilegiu) al acestei prețuiri. *Trebuința de încoragiere și de distincție ce izbucnește în copil.* BREZOIANU, Î. 131/24, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Traiu de stână nici chiar în „Odiseia” lui Omer nu constituie o distincțiune onorifică.* HASDEU, I. C. 38, cf. LM. *Lipsa de orice distincții convenționale, de premieri academice, de decorații ... par a da vieții sale o culoare romantică.* MAIORESCU, CRITICE, 461. *Nu e în lume distincție publică sau privată care să fie perfect de echitabil acordată.* CARAGIALE, O. III, 48, cf. DDRF. *Se lăfșe deja vestea distincțiilor imperiale.* LUC. II, 4. *Mulțumitor pentru această distincție, el primi să împărtășească manifestele.* IORGA, L. II, 118. *Soldați ca d-ia ne trebuie și meriță toate distincțiile.* REBREANU, P. S. 91. *Putere, parale, distincții ... odată dobândite nu-mi procurau nicio satisfacție.* M. I. CARAGIALE, C. 106. *E adevărat că plătea destul de scump această distincție.* CAMIL

PETRESCU, P. 14. *Un general ... decorat cu toate distincțiunile împărătești.* ARGHEZI, B. 79. *Pionierul ... a primit o apreciată distincție.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 16, cf. DEX. *Actriței ... i s-a decernat o distincție specială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 24/3. [Ambasadorul] a arătat că este o cinste și o onoare să primească această distincție. RL 2005, nr. 4706. ⇨ L o c . a d v . **Cu distincție** = cu laudă, cu cinste, în mod excepțional. A terminat liceul cu distincție. VLAHUȚĂ, S. A. III, 55. A terminat seminarul cu distincție. AGÎRBICEANU, A. 303. *Toamna aceasta și-a trecut cu distincție examenul de ofțer superior.* REBREANU, I. 176. *A fost elev strălucit și a luat diploma cu distincție.* id. R. I, 95. ◆ (Învechit) Considerație, onoare (5). *Poarta ... i-a tratat cu cea mai naltă distincție.* CR (1837), 19¹/25. *Le adresă cuvinte care îi flată și arată tutulor distincții și considerații.* PĂCLEANU, I. II, 124/17. ⇨ L o c . a d j . (Învechit) **De distincțiune** = de vază, de rang deosebit, important. *Mai toate maicile de distincțiune alergară ca să le vadă, să le cunoască.* SION, P. 370. *Lojile de mijloc ... erau lăsate pe seama boierilor ... și altor persoane de distincțiune.* FILIMON, O. I, 227. *Fiul său, împreună cu artiștii cei mari de distincțiune din Nisa, se văzu silit a reclama.* id. ib. II, 330, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. Finețe sufletească; eleganță în înfățișare, în comportare, în limbaj etc. *Un bărbat cu distincție.* CALENDARIU (1844), 75/25. *Slujise cu distincție prin toate treptele.* BREZOIANU, I. 41/3. *Au trecut cu distincțiune prin slujbele țarei, fără de a fi lăsat o memorie strălucită.* ODOBESCU, S. I, 258. *Acel chip, a căruia frumusețe nu sta numai în frăgezimea tinereții, dar mai ales în distincțiune.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 164. *Are ... distincție în sentiment și ... armonie discretă în expresie.* IBRĂILEANU, S. 104. *Prin distincție și seriozitate profesională domina demult Iașul.* LOVINESCU, C. V, 14. *Îl complimentă într-o manieră plină de distincție.* EFTIMIU, N. 105. *S-a simțit umilită de acest grup de familie, fără distincție și ridicul.* C. PETRESCU, C. V. 95. *Avea, în gest, în felul cum clătina capul, ... o distincție pe care ... n-o mai întâlnise.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 221. *Este o lipsă de distincție și de gust în orice aderență la umanitate.* CIORAN, R. 162. *Distincția lui cărturărească.* SADOVEANU, O. XX, 44. *Este cu neputință ... să nu fim isbiți de măsura și distincția tonului său.* VIANU, A. P. 29. *Nasul prelung îi dădea o distincție rară.* BENIUC, M. C. I, 188. *Celelalte femei ... nu aveau distincția și delicatețea aspră a Haricleiei.* BARBU, PRINC. 110. *Era un profesor de mare distincție.* FLACĂRA, 1975, nr. 17-18, 33. ⇨ (Prin lărgirea sensului) *Doina e un cântec de jale de rară distincție.* STĂNILOAE, O. 95. *Tropii ... împrumută neapărat agrement și distincție vorbirii.* VIANU, A. P. 125. *Eroarea spiritelor care socot că o limbă nu poate fi estetică decât prin distincție.* CONSTANTINESCU, S. II, 143. *Este o operă literară de o deosebită distincție.* id. ib. 419. *Gustasem din plin ... umorul epic, distincția stilistică.* FLACĂRA, 1979, nr. 11, 17. *O ținută de o rară distincție avea și costumele bărbătesc tradițional.* BUTURĂ, EG. 310. *A devenit, de pildă, un titlu de distincție interioară ... să poți admite că, în cutare domeniu, nu e cazul să te pronunți.* PLEȘU, M. M. 11.

- Pl.: *distincții*. - Și: (rar) **distincțiune**, (învechit, rar) **distîncție, distîncție** s. f.

- Din lat. **distinctio**, -onis, fr. **distinction**.

DISTINCȚIUNE s. f. v. **distincție**.

DISTINGĂ vb. I v. **distinge**¹.

DISTINGĂRE s. f. v. **distingere**.

DISTÎNGE¹ vb. III. 1. **T r a n z . și r e f l .** A (se) deosebi unul de altul datorită particularităților fiecăruia, prin anumite caracteristici sau trăsături specifice; (învechit și popular) a se osobi² (2). *Planeți, astre, luceferi, sisteme de lumină ... În cursul periodic vă*

exprimați cuvântul, Distingeți între vară ..., între iarnă. HELIADE, O. I, 360, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *A rugat pe membrii guvernului ca să binevoiască a distinge și a pune alternative ca, dacă tinerețea voiește să înainteze numai petițiunea colectivă, ... atunci acel pas al ei să fie considerat de aceea ce este, adecă revoluțiune.* BARIȚIU, P. A. II, 37. *Cine să fie oare acel mândru erou care să distinge din ceilalți voinici?* FILIMON, O. II, 9, cf. PROT. - POP., N. D. *Limba este adevărata culoare care distinge națiunile între ele.* BARONZI, L. 5. *Codul Caragea veghează partea disponibilă în averea părinților, ... fără a distinge dacă aceia sânt parte bărbătească sau femeiască (a. 1867).* în PRAY. COND. (1780), 213, cf. COSTINESCU, LM. *Lipsind „i” s-ar naște îndoială asupra înțelesului foarte multor cuvinte ce se disting numai prin diferența sonorilor.* MAIORESCU, CRITICE, 260. *Datinile ... și tradițiunile, ce le-am moștenit de la părinții noștri și cu care ne distingem de celelalte națiuni.* ODOBESCU, S. I, 474. *Știința și poesia sau arta în general se disting între sine mai mult prin modul expunerii.* CONV. LIT. XX, 548. *Ceea ce distinge pe filosof este o covârșitoare predominare a inteligenței asupra voinței.* NEGULESCU, G. 78. *Subspecii, pe care înșși ornitologii le disting foarte greu.* BĂCESCU, PĂS. 25. *Un fel de exaltare ce-l face incapabil de a distinge ce e cuviincios de ce e trivial.* CĂLINESCU, I. C. 237. *Platon ... distinge genuri și specii, adică diferențe care pot comunica între ele.* RALEA, S. T. III, 17. *Trebuie ... să distingem „antagonismul pur” ... de „antagonismul intersimulant”.* DANIELOPOLU, F. N. I, 48. *Trebuie să distingem radiația „primară” ... de radiația „secundară”.* SANIELEVICI, R. 26. *A distinge faptul născocit de cel nenăscocit nu este un lucru ușor.* COTEANU, S. F. II, 15. *Autorul ... distinge sinceritatea adevărată de pura complezență.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 11. *Ultima ediție ... se distinge față de cele anterioare printr-o deosebită armonie și bogăție de informații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 22/14. *În viață, printre oameni, înveți practic să distingi grâul de neghină.* CONTEMP. 1979, nr. 1702, 3/2. *Capacitatea de a distinge între bine și rău ... pare a fi la îndemâna tuturor.* PLEȘU, M. M. 13, cf. PATAPIEVICI, C. L. 104. ⇨ R e f l . p a s . În această stare abia se poate distinge învingătorul de cel învins. PĂCLEANU, I. II, 162/31.

2. **T r a n z .** A deosebi cu ajutorul simțurilor, a vedea clar, limpede, a observa, a desluși (3). *O fienția așa înaltă și depărtată, cât nu tot ochiul poate să o destingă (a. 1848).* PLR I, 111, cf. NEGULICI. *Eu n-aveam încă puterea de a distinge obiectele.* PĂCLEANU, I. I, 158/17. *Ochiul distinge într-o mare înfuriată pânzele corăbiilor.* GHICA, C. E. II, 569. *În mijlocul omăturilor, distingi în centrul valei un punct negru.* CONV. LIT. II, 124. *Am putut distinge ... prin ninsoarea generală o casă în mijlocul unei grădini.* EMINESCU, P. L. 128. *Lampa ... aruncă o lumină foarte slabă și nu pot distinge figurile.* CARAGIALE, O. II, 106. *Stete acolo, nemișcat, lipit de geam, fără să-l pot distinge bine.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 33. *E artista de elită pe care ochiul o distinge dintr-o mie.* SĂM. I, 63. *Stânca ... atât de apropiată că poți distinge micile stelute catifelate.* IBRĂILEANU, A. 186. *Mi-a distins glasul și a pășit atentă în salonul luminat de tinerețea d-relor Irning și a surorilor Axon.* M. ELIADE, O. I, 109. *Virina e prea sus, ... dar tot disting neverosimilele adunători de poze.* CAMIL PETRESCU, P. 52. *Distingeam ... coaja lui [a copacului] groasă și plină de noduri.* PEDA, I. 261. *Se îndreptă spre un grup unde distingea statura înaltă a directorului.* T. POPOVICI, S. 316. *Distins vocea comandantului.* BARBU, Ș. N. 205. *El se aplecase spre mine - și i-am distins întrucâtva fața.* BĂNULESCU, I. 61. *Chiar și cu ochelari abia distingea culorile și obiectele din fața lui.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 22. ⇨ A b s o l . *Se poate să aibă vreun semn particular, eu însă n-am putut distinge.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 175. *În palmele lui deschise disting ... pastilele galbene și crem de chewing-gum.* CĂRTĂRESCU, N. 53. ⇨ R e f l . p a s . *În cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se putea distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit.* FILIMON, O. I, 99. *La bolți se disting niște olane, dispuse simetric.* ODOBESCU, S. II, 216. *Ce larmă haotică, în care nu se mai distinge nicio figură și niciun glas.* CARAGIALE, O. III, 122. *Bine se disting numai literile.* BUL. COM.

IST. I, 161. *Cărțile de joc se disting mai bine pe dos decât pe față.* BRĂESCU, O. A. I, 314. *Te învăluie aerul greu, în care nu se distinge decât un vag miros de lemn putred.* BOGZA, V. J. 86. *În lumina becurilor albastre abia li se distingeau fețele.* BENIUC, M. C. I, 473. *Să fie vizibilitate ..., să se distingă marginile drumului.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Individul declară că matricolul se putea totuși distinge.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. [Pinul] *are tulpina și ramurile cu ritidomul galben-roșcat, după care se poate distinge de la distanță.* BUTURĂ, EB. I, 186. *Printr accesele sale de plâns, începu să se distingă un alt sunet.* CĂRTĂRESCU, N. 157. ♦ R e f l . *Între soprani se aud voci false ... și tenorii seconzi abia se disting.* FILIMON, O. II, 266. ♦ A băga de seamă, a observa (2), a remarca (2), a înțelege. *Ea distinge simțimintele și valoarea lui.* PĂCLEANU, I. I, 100/27. *Am putea distinge în poezia poporului simplitatea ca formă, adâncimea ca sentiment, naturalul ca mod de simțire și cugetare.* HOGAȘ, DR. II, 178. *Mi s-a părut că disting ... o intenție de ironie.* IBRĂILEANU, A. 195. *N-au distins încă această perfectă organicitate a operei celui mai mare dramaturg.* CONSTANTINESCU, S. II, 58. *Distingem cu ușurință adeziunea scriitorului la ideile și aspirațiile revoluției de la 1848.* IST. LIT. ROM. II, 652. *Distinge trei etape în dezvoltarea limbii.* CL 1973, 13. *Într-adevăr, Goethe te slujește cu toate cele trei caracteristici pe care le distingi tu în gândirea artistică.* LICEANU, J. 149. *În altă ordine de idei distingem și politica achizițiilor de carte pentru bibliotecă.* RL 2005, nr. 4 757. ♦ R e f l . p a s . *Se mai pot distinge în sufletul lui două zone.* STĂNILOAE, O. 23. *În viața și opera doctorului ... se pot distinge trei epoci bine conturate.* IST. LIT. ROM. II, 117. *După părerea autorului, se disting șapte definiții ale literaturii.* COTEANU, S. F. II, 15. *În structura poemului ... se disting trei planuri principale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, 21, 11/3. *În cadrul construcțiilor viticole se disting două tipuri funcționale.* BUTURĂ, EG. 198.

3. R e f l . A se evidenția, a ieși din comun, a se remarca (prin calități, merite, realizări deosebite); (învechit, rar) a se distingherisi. *Începură a se scrie, a se traduce și a se tipări câteva cărți, se distinseseră câțiva scriitori.* HELIADE, în PLR I, 22. *La 1400 Florența se destengui întru toate celelalte staturile Toscanei.* SĂULESCU, HR. 181/20. *Anglezii se disting în aruncarea săgeților.* PĂCLEANU, I. I, 11/28. *Trei bărbați s-au destins înaintea tuturora printr-un exemplu ce dovedește ... o frumoasă abnegațiune.* CONV. LIT. I, 9. *Legiștii care s-au distins mai mult în studiile jurisprudenței.* GHICA, C. E. III, 49. *Acele simțiminte adevărate, care se disting prin nobleța lor.* MAIORESCU, CR. I, 82. *Mai mulți bărbați români s-au distins în această ramură.* ODOBESCU, S. II, 316, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Poeziile] *nu se disting măcar prin însușiri de stil.* DENSUSIANU, L. 90. *Ai fost erou, te-ai distins prin vorbe și fapte.* REBREANU, P. S. 212, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sunt o seamă de aviatori tineri, foarte curajoși și foarte dornici să se distingă.* CAȘIL PETRESCU, P. 310. *Fiecare caută ... să se perfecționeze în direcția în care lucrează ... sau să se distingă în vreun alt chip.* NEGULESCU, G. 93. *În lumea pescarilor, ca și în a vânătorilor, oamenii se disting prin anume sentimente.* SADOVEANU, O. IX, 375. *Un batalion ... s-a distins prin ... bravuri.* BENIUC, M. C. I, 254. *S-a distins ... la colegiul iezuit de la Bar.* IST. LIT. ROM. I, 393. *Strategii orașului ... s-au distins în luptele împotriva lui Burebista.* H. DAICOVICIU, D. 96. *Medicii ... s-au distins și în rândurile luptătorilor pentru Unire.* G. BARBU, A. V. 284. *Este creatorul unei opere ce se distinge ... prin amploare.* CONTEMP. 1975 nr. 1 511, 3/11. *Istoriile sale nu se disting prin opulența fantazării.* L 1979, nr. 892, 5/4. ♦ T r a n z . A constitui nota specifică (a cuiva sau a ceva); a caracteriza. *Bălcescu analizează bătălia ... în ... câteva cuvinte, pline de acea limpeziciune critică ce distingea pe nemuritorul nostru istoric.* HASDEU, I. V. 189. *Acea cultură generală mai înaltă, care distingea și pe Eminescu.* MAIORESCU, CRITICE, 588. *Ceea ce distinge pe marii interpreți este puritatea.* CĂLINESCU, C. O. 163. *Limba frumoasă distinge și poemele dramatice ale lui Alecsandri.* LL 1973, nr. 4, 751.

4. T r a n z . (Complementul indică oameni, opere artistice etc.) A acorda, a decerna o distincție, un premiu pentru merite, calități deosebite. *Țarul Rusiei distinse pe unii dintre bărbații noștri istorici ... cu decorațiunea Sf. Ana.* LUC. II, 4, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Unele opere ale lui Aristofan au fost distinse cu premiul întâi.* V. ROM. septembrie 1954, 210, cf. DL, DM. *Întâia partitură ... s-a făcut remarcată, distinsă fiind și cu premiul Uniunii Compozitorilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 3/8. [Poeta] *a fost distinsă cu numeroase premii.* RL 2005, nr. 4 694.

- Prez. ind.: *disting.* - Și: (învechit) **distingă** (PONTBRIANT, D.) vb. I, **destinge** vb. III, **destengui** vb. IV.

- Din lat. *distinguere*, fr. *distinguer*.

DISTINGE² vb. III v. **descinge**.

DISTINGERE s. f. Faptul de a (se) *distinge*¹ (1); distincție (1), deosebire (2). *O vechie împărțire a tuturor obiectelor gândirii omenești face distingerea între lumea interioară sau sufletească și între lumea esterioră sau fizică.* CONV. LIT. I, 38. *Bărbatul are nevoie de ani întregi spre ... a ajunge la oarecare grad de distingere.* ALECSANDRI, O. P. 142. *Certitudinea ce o avem în științele descriptive ... după distingerea făcută ... nu ar mai avea trebuință de reguli pentru dobândirea convingerii.* MAIORESCU, L. 111, cf. DDRF. *Analiza acestei bucăți ne poate ajuta să facem unele distingeri interesante între posibilitățile talentului acestui scriitor.* IBRĂILEANU, S. 3. *Pentru mine, acțiunea de distingere a maximului în opera unui geniu e mai mult decât activitate estetică, e metafizică.* M. ELIADE, O. I, 82. *Emil ... admite necesitatea cazuisticii, a distingerii de la caz la caz.* CĂLINESCU, C. O. 64, cf. DM. *Modalitățile de distingere a limbajelor de stiluri ... sunt mai reduse, dat fiind că ambele fenomene fac parte din aceeași serie.* COTEANU, S. F. I, 46, cf. DN². *Distingere între genul bărbătesc și femeiesc.* CL 1973, 334, cf. DEX. ♦ L o c . a d v . (Învechit) **În distingere de ...** = spre deosebire de ... *Poesia, ca toate artele, este chemată a exprima frumosul; în distingere de știință, care se ocupă de adevăr.* CONV. LIT. I, 2. *Noua direcție, în distingere de cea vechie și căzută, se caracterizează prin simțiment natural.* ib. v, 87.

- Pl.: *distingeri*. - Și: (învechit, rar) **distingăre** s. f. PONTBRIANT, D.

- V. **distinge**.

DISTINGIBIL, -Ă adj. Care poate fi distins, perceput, deosebit. *Numai acolo unde rima e intenționată și exprimă o greutate a cugetării or o sfichiuire epigramatică, numai acolo poate să se facă mai pregnant distingibilă pentru urechea noastră.* EMINESCU, O. XIV, 322. ♦ (Adverbial) *În rimă voim să auzim sunând spiritul în forma plină de simțire ce și-a creat-o el în mișcarea sa; însă spiritul trebuie să ni vorbească distingibil din acest sunet și să nu fie întunecat de accidenta formei sale proprii.* EMINESCU, O. XIV, 322.

- Pl.: *distingibili, -e*.

- **Distinge** + suf. *-(i)bil*.

DISTINS, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care se face remarcat, se distinge, iese din comun prin calități (intellectuale), merite deosebite, *i l u s t r u , e m i n e n t , r e m a r c a b i l*; (despre înfățișarea și manifestările lor) care denotă distincție, eleganță, finețe în ținută, manieră etc. *Lasă multe regretări în urma sa, căci era un suflet bun, un spirit luminat, o natură distinsă.* ALECSANDRI, S. 142, cf. LM. *Distinsul filolog a și început lucrarea.* MAIORESCU, CRITICE, 412. *Junele colonel ..., fiu al unui distins archeolog.* ODOBESCU, S. II, 411. *Om de spirit și cu educațiunea distinsă.* CARAGIALE, O. I, 208. *Distinsul public al „Atheneului” a avut ocaziunea să-l audă vorbind.* MACEDONSKI, O. VI, 27. *Un tânăr nalt, bălan și de o înfățișare foarte distinsă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 25. *Ea, așa de gingașă ..., atât de delicată și distinsă în toate mișcările ca și în vorbele ei.* SĂM. I, 322. *Dacă nu*

se ducea atunci la Sângeorz, n-ar intra azi într-o familie atât de mare și de distinsă. REBREANU, I. 178, cf. CADE. *Frumoasă, distinsă, cultă cum e, cred că nu-i lipsesc adoratorii!* EFTIMIU, N. 55. *Bunăvoința distinsă cu care au acceptat pe nevastă-mea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 27. *Cucerise pe toată lumea prin apucăturile sale distinse.* BRĂESCU, O. A. I, 91. *Parchetul local, în frunte cu distinsul ... domn jude de instrucție.* POPA, V. 204. *O persoană atât de distinsă ca dumneata să-mi răspundă în felul acesta!* STANCU, R. A. II, 412, cf. DM, DEX. *A apărut în cabină un bărbat distins.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16. *Ion Chelcea, distins etnograf și muzeograf, a fixat definitiv profilul Muzeului Etnografic al Moldovei.* PAVEL, S. E. 216. *Numele străzii rămăsese același, un nume de caporal distins în cine știe ce război.* CĂRTĂRESCU, N. 286. *Vicepreședintele executiv al companiei ... a făcut cunoștință cu un distins musafir.* RL 2005, nr. 4 721. ♦ **P . g e n e r .** Care denotă distincție (3), lipsă de ostentație, de vulgaritate, care este deosebit. *Prin diversele lor colori desemnă rangurile ..., culoarea galbenă e cea mai distinsă.* ALECSANDRI, POEZII, 192, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *El îi adresa câteva cuvinte rezervate și mai cu samă distinse.* SADOVEANU, O. IX, 110. *Găsise în acel loc distins numai flacăra a inspirației.* BARBU, PRINC. 272. *Mi-ar fi plăcut să am o grădină, în care aș fi preferat nuanțele discrete și distinse.* BĂNULESCU, I. 147. *În decorul distins al unui vechi conac boieresc ... au petrecut ... 150 de rezidenți chinezi din Capitală.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 841. ◊ (Adverbial) [Fata] gesticulează mediat și distins. CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Arăta cam spălăcit la față, dar era distins îmbrăcat și țeapăn.* PEDA, M. 187. ◊ (În formule de politețe) *Agentul României la Paris se bucura de distinsa favoare a lui Napoleon al III-lea.* MAIORESCU, D. I, 540. *Primește salutările mele distinse.* CARAGIALE, O. VII, 271. *Primiți ... asigurarea destinsei noastre considerațiuni.* CONTEMPORANUL, IV, 630. *Avem distinsa onoare de a vă avea în capul justiției acestui județ.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 202.

2. (Rar; prin confuzie) Distinct (1). *Corola cu cinci petale distinse, inserate în vârful potirului.* NEGRUZZI, S. I, 102.

- Pl.: *distinși, -se.* - Și: (rar) **destîns, -ă** adj.

- V. **distinge.**

DISTÎNȚIE s. f. v. **distincție.**

DISTITUI vb. IV v. **destitui.**

DISTOĂRCE vb. III. 1. **T r a n z .** (Prin Mold.; complementul indică pagube, pierderi materiale) *A recupera (1).* *Pierdusem la cărți mulți bani, dar pe urmă mi i-am distors.* SCRIBAN, D., cf. BUL. FIL. VII-VIII, 238, DR. X, 567. *După ce ne-am întovărășit, ne-am distors toată paguba.* COMAN, GL.

2. **T r a n z .** (Regional, complementul indică cloșca) *A dezvăța de clocit. Com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ.*

3. **R e f l .** (Prin Mold.) *A se răzbuna.* BUL. FIL. VII-VIII, 238, cf. DR. X, 567.

- Prez. ind.: *distôrc.* - Și: **destoărce** vb. III. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 238.

- Pref. *dis-* + [în]toarce.

DISTÓCIC, -Ă adj. (Med. vet.) Referitor la distocie; de distocie. Cf. DN², MDA.

- Pl.: *distocici, -ce.*

- Din fr. **dystocique.**

DISTOCÍE s. f. (Med. vet.) Naștere dificilă care necesită intervenție chirurgicală. Cf. SCRIBAN, D., DER, DN². [Medicamentul] se întrebuințează ... după distocii, în insuficiențe cardiorespiratorii la animale. RL 2005, nr. 4 624.

- Pl.: *distocii.*

- Din fr. **dystocie.**

DISTOIA vb. I v. **destoia.**

DISTOÍNIC, -Ă adj. v. **destoinic.**

DISTÓM s. m. Vierme parazit de formă plată, care se localizează în ficatul erbivorelor; p. r e e s t r. gălbează. Cf. D. MED., DN³, DEX².

- Pl.: *distomi.* - Și: **distóma** s. m. D. MED.

- Din fr. **distome.**

DISTÓMA s. m. v. **distom.**

DISTOMATÓZĂ s. f. Boală a ficatului la erbivore, transmisibilă și la oameni, cauzată de distom, (popular) gălbează. Cf. LTR², DER, D. MED., DN³, DEX².

- Pl.: *distomatoze.*

- Din fr. **distomatose.**

DISTÓN s. n. (Învechit, rar) Neconcordanță, dezacord (3), nepotrivire. „Găsi” cu „sări” este un diston desăvârșit. MACEDONSKI, O. IV, 32. *Nu avem trebuință să producem asemenea distonuri.* id. ib.

- Pl.: *distonuri.*

- Derivat regresiv de la **distona.**

DISTONÁ vb. I. **I n t r a n z .** A fi în neconcordanță, în dezacord, a nu se potrivi (cu ansamblul, cu restul din care face parte, cu cineva sau cu ceva). *Expresiile neaoș populare din Creangă ar distona vulgar în scrisul lui Maiorescu.* IBRĂILEANU, S. 153. *Deși nu distonează prin lipsă de individualizare ..., Profira ... nu se ridică până la adevărate creațiuni.* LOVINESCU, S. I, 141. *O poziție de superbie care distona întru totul cu insuficiența vestimentară.* C. PETRESCU, O. P. II, 23. *În lumea asta [a gării] ... nu distonau decât pasagerii obișnuți.* POPA, V. 209. *Din vin gustă foarte puțin, spre a nu distona.* CĂLINESCU, S. 705. *Folosirea neologismelor nu distonează cu tonul firesc al povestitorului.* LL 1955, nr. 1, 56. *Nasul cărn distona cu ovalul desăvârșit.* BENIUC, M. C. I, 132. *Costumele elegante ... distonează țipător cu ambianța de mizerie.* T IANUARIE 1969, 121. *Câteva tablouri plasate după război ... distonează cu restul romanului.* V. ROM. MAI 1975, 47, cf. DEX, DN³. ♦ **S p e c .** (Despre sunete muzicale) *A suna fals (mai sus sau mai jos decât înălțimea exactă).* Cf. COSTINESCU, DEX, DN³.

- Prez. ind.: *distonez.* - Și: (învechit, rar) **destoná** vb. I. COSTINESCU.

- Din it. **distonare.**

DISTONÁNT, -Ă adj. Care nu se potrivește, este în neconcordanță cu ..., care distonează; strident (1), fals. *Acest element „adăogat” nu ni se pare distonant.* IBRĂILEANU, S. 140. *Nimănui nu pare a-i trece prin minte să destupe o sticlă de șampanie, ca să nu pară deșănțat și distonant.* SADOVEANU, O. IX, 334. *Se găseau și exemplare distonante în această exuberanță ...; erau îmbrăcați în haine lustruite.* MIHĂESCU, D. A. 13. *Aceleași fraze ... sunt cu totul distonante, folosite de Manoliu.* V. ROM. DECEMBRIE 1953, 289, cf. DM, DN². *Un neologism, aparent distonant.* LL 1972, nr. 2, 134. *Lucrurile vor cunoaște în continuare evoluția distonantă, anarhică și irațională de până acum.* CONTEMP. 1975, nr. 48, 124, cf. DEX. ◊ (Adverbial) *Versurile limpezi și armonioase ... răsună atât de distonant în această incintă.* MIHĂESCU, D. A. 16. *Același lucru se poate spune despre un vas chinezesc, stând distonant în colțul din dreapta.* BENIUC, V. CUC. 57.

- Pl.: *distonanți, -te.*

- **Distona** + suf. -ant.

DISTONANȚĂ s. f. Faptul de a d i s t o n a; caracterul a ceea ce distonează; dezacord (3), discordanță (2), distonare,

nepotrivire. Cf. M. D. ENC, DEX, NDN.

- Pl.: *distonanțe*.
- **Distona** + suf. *-anță*.

DISTONĂRE s. f. Acțiunea de a *distona* și rezultatul ei; intonare falsă a unui sunet (muzical) mai sus sau mai jos decât înălțimea exactă a acestuia. Cf. DER, DN³, DEX².

- Pl.: *distonări*.
- V. **distona**.

DISTONIE s. f. Dereglare funcțională a sistemului nervos. Cf. DER, DN², D. MED., DEX.

- Pl.: *distonii*.
- Din fr. **dystonie**.

DISTOPIE¹ s. f. Anomalie care constă în situarea unui organ anatomic în alt loc decât cel normal. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *distopii*.
- Din fr. **dystopie**.

DISTOPIE² s. f. Spațiu imaginar în care condițiile de viață sunt extrem de grele ca urmare a depravării, a opresiunii sau a terorii; operă în care este descrisă o astfel de lume. *Utopia era întoarsă pe dos de mării scriitori ce au impus genul distopiei*. ROMÂNIA LITERARĂ 2005, nr. 33.

- Pl.: *distopii*.
- Din engl. **dystopia**.

DISTÓRS, -Ă adj. (Rar) Răsucit (1). Cf. DN³.

- Pl.: *distórși, -se*.
- Din fr. **distors**.

DISTÓRSIE s. f. v. **distorsiune**.

DISTORSIOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea distorsiunilor. Cf. LTR², DN³.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Pl.: *distorsiometre*.
- Din fr. **distorsiomètre**.

DISTORSIONĂ vb. I. T r a n z . și r e f l . A produce distorsiuni, a deforma (4). Cf. DEX². *Părea nesemnificativ faptul că observația lui Dickens era continuu distorsionată de intențiile emoționale ale esteticii sale gotice*. PATAPIEVICI, C. L. 282, cf. NDN. *Energii autodestructive care distorsionează personalitatea, deturnându-o de la adevărata creație*. ROMÂNIA LITERARĂ 2005, nr. 32. *Pondereea ... substanțială a sectorului de stat în economie ... distorsionează relațiile de piață*. RL 2005, nr. 4 515.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Prez. ind.: *distorsionez*.
- De la **distorsiune**.

DISTORSIONĂNT, -Ă adj. (Rar) Care produce distorsiuni. DN³. *Într-o proporție distorsionată, deciziile nu sunt ale pieței, ci ale înțelegerilor de interese între factorul politic și clientela sa economică*. RL 2005, nr. 4 515.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Pl.: *distorsionanți, -te*.
- **Distorsiona** + suf. *-ant*.

DISTORSIONĂRE s. f. Acțiunea de a *distorsiona* și rezultatul ei; deformare (4). *Manuscrisul a suferit ... sute de distorsionări, distrugerii parțiale, modificări*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 22/1. *Cartea ... relevă distorsionările și deteriorările vieții oamenilor în condiții de război*. ib. nr. 17, 22/3. *Nu putem accepta amestecul în politica editorială și distorsionarea informației*. RL 2006, nr. 4 816.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Pl.: *distorsionări*.

- V. **distorsiona**.

DISTORSIONĂT, -Ă adj. Care prezintă distorsiuni, deformat² (3). *O serie de anchete ... au încercat ... să contureze o imagine sociologică distorsionată a tineretului contemporan*. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/12. *Un handicap l-a constituit sunetul distorsionat al pianului electric*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 18/2, cf. DEX. *În această formă distorsionată ..., Centrul nu poate să aibă viață*. RL 2005, nr. 4 746. *Cu cât acesta [eul] se îndepărtează de orizontul poeziei, cu atât ... devine distorsionat, sadic, nevrotic*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Pl.: *distorsionați, -te*.

- V. **distorsiona**.

DISTORSIUNE s. f. 1. Răsucire, torsiune (1) (convulsivă) a unor părți ale corpului. Cf. LM, ALEXI, W., DN², DEX.

2. Abatere (supărătoare) a unei oscilații, a unei imagini etc. de la forma inițială; deformare (4), aberație. *Efectele de aparatură, care provoacă distorsiuni în forma spectrelor, ... sunt aici mult mai reduse*. SANIELEVICI, R. 140. *În telecomunicații interesează în special distorsiunile, lineare și nelineare, introduse de amplificatoare*. LTR², cf. DER, DEX, DN³. *La fel de puternic și cu efecte dezastruoase asupra sănătății este stresul geopat, generat de distorsiuni în câmpul magnetic propriu și al pământului*. RL 2005, nr. 4 529. ◊ *Distorsiunea rocilor = deformare, transformare a rocilor și formare de noi structuri geologice secundare sub acțiunea presiunii litostatice și a stresului*. Cf. LTR². ♦ *Dezechilibru între doi sau mai mulți factori care produc o tensiune. El se găsește ... lucrând la opere ..., desigur, cu unele exagerări, simplificări și distorsiuni*. OPRESCU, A. M. 75. *Repartiția teritorială din acea vreme cunoștea distorsiuni grave*. CONTEMP. 1969, nr. 1 200, 9/1. *Țara noastră se pronunță pentru stabilirea unor raporturi echilibrate ... ca modalitate de evitare a distorsiunilor*. ib. 1975, nr. 48, 12/4. *Umoristul ... se întoarce în unele schițe ale sale asupra actului însuși al creației și asupra distorsiunilor sale posibile*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 11/2. *Unele din poveștile cele mai cunoscute ... erau traduse prin intermediul limbilor germană sau franceză, în mod inevitabil supuse unor distorsiuni, prescurtări și prelucrări*. RL 2005, nr. 4 603.

- Pronunțat: *-si-u-*. - Pl.: *distorsiuni*. - Și: (rar) **distórsie** s. f. DN².

- Din lat. **distorsio**, -onis, fr. **distorsion**.

DISTRĂ vb. I. 1. T r a n z . (Învechit; complementul este omul) A distra (1). *Să fie încungiurat de boeri care vor căuta să-l distreze și să facă șgomot mult încât el să n-auză articolile jurământului (începutul sec. XVIII)*. MAG. IST. I, 195/22, cf. I. GOLESCU, C. *Care alt plezir ... socotești că putea fi în stare ca să mă poprească, să mă distreze un ceas măcar de a nu profita de aceste momente?* PR. DRAM. 137, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DEX, DN³. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cine vrea să se fie la putere câtă să distreze opinia publică cu întreprinderi nouă, pretinse plinie de viitor*. EMINESCU, O. XIII, 275.

2. T r a n z . și r e f l . (Despre oameni) A(-și) petrece sau a face să(-și) petreacă timpul în mod agreabil, plăcut, a se amuza, a se înveseli, (învechit) a (se) distra (2). *„Să între”! zise venerabilul bătrân ... cercând a se distra privind și mirosind florile unui neramz înflorit*. FILIMON, O. I, 104. *Pare foarte mulțumită că m-am distrat departe de ea câteva ore*. CARAGIALE, O. VII, 260. *Să ne amintim de lucruri și întâmplări care ne-au distrat o clipă în vârtejul anilor*. ANGHIEL - IOSIF, C. L. 95. *Învățătorul ar fi fost bun bucuros să iasă să se mai distreze puțin*. REBREANU, I. 151. *Filozoful ... speram că o să mă distreze cu „cinismul” lui*. IBRĂILEANU, A. 57, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Te distrezi cu pălăria după fluturi?* TOPÎRCEANU, M. 4. *Ca să-l distreze, tatăl său ... l-a îndemnat să mai*

facă o plimbare. NEGULESCU, G. 106. *Generalul ... era serios în serviciu, știa să distreze o femeie frumoasă.* BRĂESCU, O. A. I, 346. *Adeșori, seara, distrăm toată familia, făcând spirite sau tumb.* E. IONESCU, E. 56. *Ca s-o mai distreze, Stamate o lua uneori cu el.* BART, E. 46. *Ele se vor întoarce ..., povestind ce frumos s-au distrat pe coasta caldă a Floridei.* RALEA, O. 21. *Se distra pe socoteala mea.* PREDA, I. 26. *Fetele au venit mai mult să se distreze.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 23. *Un spectacol de muzică în aer liber le-a oferit tinerilor prilejul de a se distra împreună cu ... trupele Activ și Animal X.* RL 2005, nr. 4 608. *Să uita la lume cum să distra și pleca la jocuri și la petreceri.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Voi, ... mândrilor, voi Faci-v-ași un cârd di oi Șî eu mocănaș la voi, Zâua să vă pășunez, Șî noaptea să vă distrez.* FOLC. MOLD. II, 132.

– Prez. ind.: *distrez.*

– Din it. *distrarre*, fr. *distraire*.

DISTRĂCT, -Ă adj. v. *distrat*.

DISTRĂCTIV, -Ă adj. Care este destinat să distreze (2), să relaxeze; amuzant, plăcut (1). *Niciun moment de monotonie, nicio zi fără ceva ... sburdalnic și distractiv pentru tânăra femeie.* LUC. II, 129, cf. ALEXI, W. *Ca muzică distractivă opereta e un gen destul de bine primit pretutindeni.* LUC. VII, 418. *Narașiunea e prezentată așa ca să fie înainte de toate distractivă.* DENSUSIANU, L. 231, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Scena era distractivă pentru polițiști.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 75. *Și-a propus să nu citească nimic distractiv, nimic ușor.* E. IONESCU, E. 75. *Luptă ... concepută ca un spectacol distractiv în fața unui juriu.* CĂLINESCU, I. 51. *Eu nu-ți pot oferi un program distractiv.* s. ianuarie 1970, 45. *O cântăreață ... potrivită numai pentru melodii distractive.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 13, cf. DEX. *Cineva mi-ar putea obiecta că în vacanță sunt luate cărțile ușoare, distractive.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 9. *O lectură agreabilă, alertă, distractivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 10/2. *Multe evenimente distractive: concursuri de sărituri cu sacul ... și lecții deschise de ski nautic.* RL 2005, nr. 4 624. ♦ (Rare; despre oameni) Care este amuzant, plăcut. *Un tânăr elegant, ... un fel de nebun distractiv, ... privea la consumatori.* BACOVIA, O. 235.

– Pl.: *distractivi, -e.*

– Din fr. *distractif*.

DISTRĂCȚIE s. f. 1. Mod de a petrece timpul agreabil, amuzant, plăcut; mijloc care produce destindere sufletească, amuzament; petrecere (II 2), (învechit) *distragere* (2), (regional) *distrare*, (învechit, rar) *răcoreală* (1). *Vorbesc ... să le facă luor diștracție ..., acesteia omul de omenie neputând.* ȚICHINDEAL, F. 370/1. *În zadar să încercă ea a-și face diștracții.* FM (1843), 61¹/36. *Învățătorii cari au gust de dânselle [de lucrările culturai] ... găsesc într-aceste diștracții simtimente curate și sublime de simplitate.* BREZOIANU, I. 83/20. *Mai aveau și bucuria de a citi și scrieri de diștracțiune, compuse în stil ușor.* BARIȚIU, P. A. I, 609. *Se recomendă diștracția într-o societate plăcută.* FĂTU, D. 118/12, cf. POLIZU. *Între femei neștine Diștracția își află.* PELIMON, S. 38/24. *În câte rânduri însă diștracțiile tale Te fac să ... superi din greșeală persoane însemnate.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. *Călătoria ... este cel mai bun mijloc de diștracțiune.* FILIMON, O. II, 57, cf. PONTBRIANT, D. *Pentru dânsul nu esistau diștracțiuni, nu esistau plăceri.* CONV. LIT. I, 185. *Căutam să-i pricinuiesc oarecare diștracție prin cetirea gazetelor.* ALECSANDRI, O. P. 10. *În timp de vacanțe, părinții le cumpără copiilor pentru diștracție, între altele, câte un stereoscop.* EMINESCU, O. XI, 79. *Mai este și o altă diștracție pentru public.* CARAGIALE, O. III, 108. *Ca adevărate diștracții vesele, fără scop ..., ce era?* IORGA, C. I. I, 183, cf. TDRG. *Păru că începe, din diștracție, o cercetare amănunțită a înfățișării lui.* AGÎRBIȚEANU, S. 460. *Balul din octombrie și serata dansantă... erau diștracțiile cele mai înalte.*

REBREANU, I. 95, cf. RESMERIȚĂ, D. *Teatrul nu poate fi decât intens al personalităților puternice ... (restul e diștracție).* CAMIL PETRESCU, P. 6. *Nevoia de diștracție.* NEGULESCU, G. 205. *Nu-și îngăduia un moment de diștracție, nu risca un pas necugetat.* COCEA, S. II, 73. *Jocul, departe de a fi o diștracție, e o concentrație a sufletului.* CĂLINESCU, C. O. 6. *Gusturile, diștracțiile, nevoile sunt distribuite în serii absolut regulate.* RALEA, O. 7. *Sunt gata să renunț la un film, la o plimbare, la alte diștracții.* FLACĂRA, 1975, 44, 11, cf. DEX, DN³. *Trebuie să vă mai arăt care erau diștracțiile noastre dinaintea sosirii în bloc a „personajului principal”.* CĂRTĂRESCU, N. 37. [Firma] *deschide sezonul diștracției cu cea mai atractivă promoție a anului 2005.* RL 2005, nr. 4 624. ♦ *Parc de diștracții = parc (1) în care se află instalații special concepute pentru amuzament și cabine cu diverse jocuri și răcoritoare.* *Seara, în parcul de diștracții, oferta e generoasă.* RL 2005, nr. 4 684.

2. Lipsă (trecătoare) de atenție, de concentrare; abatere, *distragere* a atenției (de la ceva), neatenție; (învechit) *distragere* (1). Cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Catargi adăuga o afabilitate todeauna egală ... prin care se deosebea de spirituala diștracție a lui Manolache.* MAIORESCU, D. IV, 60. *Unii din membrii majorității Senatului ... căutau diștracțiuni ca să-și înăbușească vocea unei conștiințe împovărate de greutatea crimei ce erau hotărâți a comite!* EMINESCU, O. X, 455, cf. DDRF. *E vorba de un moment de diștracție și nici pe departe de neștiință.* SĂM. II, 369, cf. ȘĂINEANU². *Greșeli sunt făcute ..., aceasta se datorește numai felului de lucru al lui Dimitrie sau diștracției sale.* IORGA, I. L. I, 398, cf. BIANU, D. S. 5. *Autorul scriind repede sau dictând, într-un moment de diștracție, poate să scrie sau să dicteze un cuvânt fals.* BUL. COM. IST. I, 18, cf. CADE. *Nu trebuiau să profite de diștracția, de dezinteresarea lui.* EFTIMIU, N. 129. *Făcu, din diștracție, o gafă penibilă.* CĂLINESCU, S. 608. *Nu-i necesară decât o clipă de diștracție pentru a pierde din vedere punctul.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/10, cf. DEX, DN³. ♦ (Învechit, rar) Uimire (1). *Tancred, într-o neconținută diștracție și mirare, privește pe Clotilda și n-aude.* PĂCLEANU, I. I, 109/9, cf. PONTBRIANT, D.

3. (Învechit, rar) Separare (1), extragere a unei părți dintr-un întreg. Cf. PROT. – POP., N. D., LM.

– Pl.: *diștracții*. – Și: (învechit) *diștracțiune*, (învechit, rar), *diștracție* s. f.

– Din lat. *distractio, -onis*, fr. *distractio*.

DISTRĂCȚIUNE s. f. v. *distracție*.

DISTRĂGE vb. III. 1. *T r a n z . f a c t .* (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică omul) A face să-și îndepărteze, să-și abată atenția, gândurile de la anumite preocupări, griji etc., a face să iasă dintr-o anumită stare sufletească; (învechit) a distra (1). *Bufonii ... de multe ori sunt și necesarii spre a distrage pe luptători.* HELIADE, O. II, 83. *Spre a-l distrage, îi puse în mâini uneltele grădinăriei.* NEGULICI, E. II, 128/11. *L-ai putea distrage din melancolia sa!* LĂZĂRESCU, S. 10/16, cf. STAMATI, D. *Aceasta distrage pe o mulțime de tineri de la meserii și de la profesioni.* GHICA, C. E. III, 71. *Ah! grieraș din vatră, unicul tu ai milă și mă diștragi astăzi dată ..., glasul tău alungă o mie de icoane!* CONV. LIT. I, 122, cf. COSTINESCU. *Poți scrie și versuri ori proză, cu condiție însă ca un moment să nu te distragă de la ocupațiile serioase și utile patriei.* CARAGIALE, O. IV, 235, cf. DDRF. *Ținea copila în picioare răzămătat de pervaz și ca să o distragă ciocănea în geam.* SĂM. I, 41. *El, omul serios, iubitor de pace, ajunsese a-și pofti oaspeți ca să-l distragă!* LUC. V, 130, cf. ALEXI, W. *Gustul de antițeze și compensații ... cere și alte priveriști, care pot înșenina, care pot distrage și înveseli.* IORGA, P. A. II, 197, cf. TDRG, PUȘCARIU, L. R. I, 413. *Situația internă din Germania l-a distras neconținut de la lupta sa cu Franța.* OȚETEA, R. 179, cf. DN², DEX. ♦ R e f l . *Nefericiri ... în mijlocul vostru le uitam câteodată ..., cu voi mă diștrăgeam.*

CONV. LIT. I, 153. *O generație de oameni cari ar fi putut deveni folositori s-au distras de la orice ocupațiune serioasă și s-au aruncat în viața publică.* EMINESCU, O. XIII, 196. [Împăratul] așeză oastea lui din Tracia în cartiere de iarnă și se-ntoarse pe la sfârșitul anului 1187 în capitală, unde căută să se distragă de greutatea unei campanii, nu tocmai glorioase, cu spectacole publice, teatru și alte petreceri. id. ib. XIV, 83. ♦ **T r a n z .** (Complementul indică atenția, gândul, ideile) A abate, a îndepărta de la anumite preocupări, griji, obsesii. *O producere literară are tocmai de scop de a-i distrage ideile de la interesele materiale de toate zilele.* CONV. LIT. I, 315. *În zadar gingașa copilă căta să distragă mintea lui.* ALECSANDRI, O. P. 110. *Cer voie cititorului să-i distrag un moment atenția.* CARAGIALE, O. III, 85. *Vorba multă servește ca să distragă atenția spectatorilor.* SADOVEANU, O. XX, 87. *Nu e deloc exclus ca focul să fi fost pus pentru a distrage atenția publicului de la mișcările eteriștilor.* OȚEȚEA, T. V. 180. ♦ **R e f l . p a s .** Sunt atât de multe obiecte în încăperea încât ni se distrage atenția de la aripile Melancoliei. FLACĂRA, 1977, nr. 5, 16. ♦ (Prin lărgirea sensului). *Presă română a fost de multe ori ... distrasă de la adevăratele interese ale țării.* GHICA, C. E. III, 19. *Are interes să distragă opinia publică de la alte evenimente mai neplăcute.* C. PETRESCU, C. V. 285.

2. T r a n z . și r e f l . (Învechit) A (se) distra (2). *Cu ce te-ai distras văzând Materia în dezordine și răului subjugată?* HELIADE, O. I, 294, cf. NEGULICI. *Împăratul Iosif II nu venise de trei ori în această țară pentru ca să se preumbe ..., nici numai ca să se distragă cu muzica ei primitivă.* BARIȚIU, P. A. I, 505. *Toți ... cheltuiesc sume însemnate pentru a se distrage și a admira operele de artă.* MAIORESCU, D. I, 281, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Dansa ușor, cu eleganță, ceea ce frumos, conversa plăcut, știa să distragă.* AGÎRBICEANU, L. T. 87, cf. CADE, SFC III, 4, DM.

3. Tranz. (Învechit; complementul indică o parte dintr-un întreg) A scoate (I 2), a separa (I). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

– Prez. ind.: *distrag*.

– Din lat. *distrahere*, fr. *distraire* (după *trage*).

DISTRĂGERE s. f. Acțiunea de a (se) distra și rezultatul ei.

1. Distracție (2). Cf. *distrage* (I). *Spre recrearea și distragera spiritului meu de la ocupațiunile zilnice ale funcțiunii mele, asistând și eu la aceste prelecțiuni ... am conceput ideea.* CONV. LIT. II, 27. *Prin distragera oamenilor de la ocupațiuni productive, prin aruncarea pe terenul politicii, ... populația întreagă a orașelor va ajunge la ideea fatală că e mai lesne și mai bine de a trăi din munca altora decât din a sa proprie.* EMINESCU, O. XIII, 146, cf. DDRF, LM, RESMERIȚĂ, D.

2. Distracție (1). Cf. *distrage* (2). Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM. *Bucuroși vă fac societate ..., deși la distragera pacienților nu am praxă.* SĂM. I, 203. *Petreceam aici în tihnă și voie bună cu soția fără de a simți trebuință de alte distrageri.* SBIERA, F. S. 353, cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *distrageri*. – Și: (învechit, rar) *destrăgere* s. f. LM.

– V. *distrage*.

DISTRĂRE s. f. Faptul de a (se) distra.

1. (Învechit) Distracție (2). *Warszawsky s-ar fi plângând de cheltuielile ce le-a făcut cu baluri și soarele date spre distrarea preocupărilor d-lui Sim Mihălescu.* EMINESCU, O. X, 244.

2. (Regional) Distracție (1) (Malaia – Brezoi). Cf. GL. OLT. [La nuntă] *jește kév de distrăre.* ib.

– Pl.: *distrări*.

– V. *distra*.

DISTRĂS, -Ă adj. **1.** Distrat. Cf. NEGULICI. *Ești distras? Ce ai? Gândeai poate la deșertăciunile lumii?* CONV. LIT. I, 51, cf. LM. *Se poate vorbi cu oarecare înțeles despre un om ...: distras, observator, om de cuvânt, înșelător etc.* MAIORESCU, CRITICE, 375. *Ea-l asculta pe copilăș Uimită și distrasă. Și rușinos și drăgălaș, Mai nu vrea, mai se lasă.* EMINESCU, O. I, 175. *Ochii lui mici, înfundați, cu gene rare, au privirea vagă și ostenită a omului distras, dus pe gânduri.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 199, cf. DDRF, ALEXI, W. *Marina băgă de seamă că-i tot mai distras, că nu mai auzea toate întrebările ce i se puneau.* AGÎRBICEANU, A. 498, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Femeia, distrasă până atunci, întoarse capul și privi spre bărbat.* V. ROM. februarie 1956, 60, cf. DL, DM. ♦ (Despre privire, expresie) Care denotă indiferență, lipsă de atenție. *Treceți fără îndoială c-un ochi distras ... asupra tabloului pe care-l facem tot la trei luni asupra numărului societăților cari s-au format.* EMINESCU, O. XII, 347. *Un zâmbet de surpriză rumenește puțin fața ei distrasă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 90. *În căutătura ei vagă, în aerul ei distras, ... închipuirea ta caută parcă secretele acelei făpturi.* SĂM. I, 175. *Abia mai avea pentru dânsul o privire distrasă, un surâs indiferent.* LUC. II, 129.

2. (Rar) Amuzat. *Râdeam cu dezmiardare Distrași ca doi copii.* COȘBUC, P. II, 193, cf. DL, DM.

– Pl.: *distrași, -se*.

– V. *distrage*.

DISTRĂT, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este cu gândul în altă parte, care este neatent la ceea ce se petrece, pierdut în gânduri, absent; distras (I). Cf. I. GOLESCU, C. *Nu umbla, mă rog, distretă și te-nvârti în zadar.* PR. DRAM. 105, cf. NEGULICI. *Trenul mergea și se apropia de frontiera saxonă, iar rusul meu părea cam distract.* FILIMON, O. II, 130, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nu sunt așa de distrat ca dumnealui.* CARAGIALE, O. VII, 500. *Înaintăm nepăsători, distrați, pierduți în admirația acelei naturi.* SĂM. II, 730, cf. ALEXI, W. *La senzația ascuțită contribuia și ... aerul ei distrat, care pune distanță.* IBRĂILEANU, A. 100. *Se uită la ele cu un aer distrat.* EFTIMIU, N. 20. *Privirea mea distrată, Prin negre rămuriști Mi-arată Doi ochi adânci și triști.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 23. *Acceptate cu distrată indiferență ... rugămintea.* TEODOREANU, M. III, 64. *La întrebările iritante, el răspundea ... distrat ca un portretist adevărat.* ARGHEZI, C. J. 252. *Am întâlnit și profesori ... care la catedră sunt distrați.* VIANU, L. R. 11. *Șeful depozitului era un om distrat.* BARBU, Ș. N. 120. *Geniul este distrat, ... nu respectă eticheta, politețea ... și, prin aceasta, el stârnește ura unor indivizi mediocri și disciplinați ca Pomponescu.* SIMION, S. R. I, 228, cf. DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *Ascultă distrat impresiile băiatului.* SADOVEANU, O. IX, 142. *Neagu părea că privește distrat vârtejul perechilor dansând.* BART, E. 155. *Mergea distrat, agale.* PERPESCIUS, S. 79. *Se uita distrat la călători.* BENIUC, M. C. I, 431. *Ciupea distrat coardele harfei.* BARBU, PRINC. 86, cf. CĂRTĂRESCU, N. 132. ♦ (Substantivat, m.) *Indiferenții, distrații ... nu pot scăpa.* RALEA, O. 61. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Cu o labă distrată își săcăia o ureche.* ARGHEZI, C. J. 95. *Princepele asculta cu o ureche distrată.* BARBU, PRINC. 158.

– Pl.: *distrați, -te*. – Și: (învechit) *distrăct, -ă*, (învechit, rar)

distrét, -ă, destrăct, -ă (LM) adj.

– V. *distra*. Cf. lat. *distractus*, -a, -um, fr. *distratit*, it. *distratto*.

DISTRĂMĂ vb. I v. *destrăma*.

DISTRĂMĂRE s. f. v. *destrămare*.

DISTRĂMĂT, -Ă adj. v. *destrămat*.

DISTRĂNGE vb. III v. *destrânge*.

DISTRÂNS, -Ă adj. v. *destrâns*.

DISTRÉT, -Ă adj. v. **distrat**.

DISTRIBUÁ vb. I v. **distribui**.

DISTRIBUÍ vb. IV. T r a n z . (Complementul indică obiecte ori una sau mai multe părți dintr-un tot) A împărți și a da mai multor persoane sau în mai multe locuri, a repartiza (1) (după anumite criterii). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., MARIN, F. 480/37. *Dupe cum se zice, ar fi distribuit în Dacia și-n alte părți patru icoane.* PELMON, I. 67/26, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Luă ... un număr însemnat de exemplare pentru a fi distribuite la examenele școlare.* HASDEU, I. C. I, X, cf. COSTINESCU. [Carte] *tipărită în mii de exemplare și distribuită în lume.* MAIORESCU, D. V, 428. *Asociațiunea ... distribuia în stipendii ... peste 1 400 florini.* ODOBESCU, S. I, 500. *Agricultura dă paralele și politica le distribuie.* CARAGIALE, O. IV, 234, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *N-am distribuit jetoane de prezență și nici dividende fabuloase.* COCEA, S. I, 138. *Distribuie funcțiile publice pe drept.* SADOVEANU, O. XX, 397, cf. SCRIBAN, D. *Limondă aurie era distribuită în câștile cu toartă.* ARGHEZI, B. 64. *Curenții de aer distribuiți după un anumit procedeu.* BOGZA, V. J. 79. „Nucleul” atomic în jurul căruia sunt distribuiți ... electronii. SANIELEVICI, R. 32. *Doctorul se opri ca să-i dea răgaz chelnerului să distribuie cafelele.* VINEA, L. I. 32. *Apa putea fi astfel distribuită și caselor.* G. BARBU, A. V. 132. *Măruntaiele trebuie ... distribuite cu foarte mare atenție.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 21. *A ... imprimat și distribuit manifeste.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335, cf. DEX, DN³. *Secretariatul Comisiei pentru Regulament nu distribuise raportul suplimentar.* RL 2005, nr. 4 724. ♦ (Complementul este omul) *Soldații fură încalzamați și ofițerii distribuiți prin casele cetățenilor.* CONV. LIT. I, 207. ♦ R e f l . p a s . *Se vor întocmi tablourile prescrite prin lege pentru a se distribui birourilor de verificare.* GHICA – STURDZA, A. 4. *În ce proporțiune se va distribui această cifră?* MAIORESCU, D. I, 160. *Raportul să se prezente, să se distribuie și să se puie la ordinea zilei.* EMINESCU, O. X, 205. *Apărea în foi volante ce se distribuiau pe străde.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 129. *La teatre se distribuie ... banalul „program”.* PLR II, 215. *Numărul dezințegrărilor ... se distribuie în jurul numărului teoretic.* SANIELEVICI, R. 55. *Sămânța din soiurile cele mai bune ... se distribuie.* AGROTEHNICA, I, 58. *Se distribuiau medicamente fără plată.* G. BARBU, A. V. 152. *Chermese unde romul se distribuia gratuit.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 82. *S-au distribuit cărți școlare.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 9. ♦ F i g . *Legile contribuiază ... la fericirea omului, ... distribuind tuturor o dreaptă egalitate (a. 1817).* URICARIUL, IV, 306/9. *Noii noștri derebegi ... distribuie protecțiunea și favorurile după conveniențele lor electorale.* GHICA, C. E. II, 335. *Numai statul distribuie justiția.* MAIORESCU, D. I, 209. *Logica ei nu a vrut cumva să creeze și un soi de echilibru cu mângâierile pe care le distribuise.* CAMIL PETRESCU, U. N. 106. *Distribuii la câteva mese o jerbă de surâsuri.* C. PETRESCU, C. V. 63. *Sistem de recompense și de pedepse, distribuite în viața viitoare de un judecător suprem.* NEGULESCU, G. 113. *Poetul popular își distribuie efectele cu o mare ingeniozitate.* IST. LIT. ROM. I, 158. *Bagheta tăia văzduhul ritmului, distribuind gradația valorilor sonore cu minuțiozitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 18/2. *Frumusețea trebuie să fie ca lumina, un bun care se distribuie fără să se împartă.* LUCEANU, J. 35. *Potențialul de simpatie este oarecum uniform distribuit în rândurile electoratului.* RL 2005, nr. 4 677. ♦ (Complementul este un interpret) *A obține un rol într-o piesă, într-un ansamblu (muzical, de dans etc.). Acestei poziții îi corespunde în arta dramatică monopolul rolurilor, o stare adică în care rolul odată distribuit se privește ca proprietatea cu drept câștigată.* EMINESCU, O. XIV, 363. *Actor ... talentat, distribuit și răsplătit nu o dată cu aplauze.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 12. *Se descurcă anevoie cu partiura pentru care a fost distribuit.* V. ROM. august 1975, 32. *În roluri secundare sunt distribuiți stăpânul pivniței, polițistul ..., hamalii.* CĂRTĂRESCU, N. 15. ♦ (Rar) *A așeza, a dispune (1). A distribui o casă.* ȘĂINEANU, D.

U. *A distribui camerele unui apartament.* CADE. *Masivurile impunătoare ale clădirilor sunt distribuite în adâncime.* CĂLINESCU, C. O. 191. ♦ (Tipogr.; complementul indică corpuri de literă) *A repartiza (1), a împărți în casete.* Cf. COSTINESCU.

– Pronunțat: -bu-i. – Prez. ind.: *distribui* și (rar) *distribuiesc*.

– Și: (învechit) **distribuá** vb. I. MARIN, F. 480/37.

– Din lat. **distribuere**, fr. **distribuer**.

DISTRIBUICIÚNE s. f. v. **distribuție**.

DISTRIBUÍRE s. f. Acțiunea de a distribui și rezultatul ei; împărțire, distribuție (1), repartizare (1), repartiție (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 81, PONTBRIANT, D. *Să se arate ... distribuirea podișurilor și a șesurilor.* CONTEMPORANUL, I, 192. *Făcându-se o economie rațională în distribuirea încăperilor disponibile, numărul de bolnavi în căutarea spitalului va fi același ca și pân-acuma.* EMINESCU, O. IX, 368. *Un asemenea profesor ... se va gândi ... la distribuirea notelor după merit.* CONTEMPORANUL, V, 444. *Acest proiect menține distribuția și compunerea actuală a jurisdicțiilor.* CONV. LIT. XX, 855, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Medicul de județ a procedat apoi la distribuția ... broșurilor.* ULIERU, C. 84. *Toate mișcările sociale au avut la bază inegală distribuție a bunurilor.* CV 1949, nr. 9, 16. *Sămânatul cerealelor în rânduri apropiate asigură o distribuție uniformă a semințelor.* AGROTEHNICA, I, 80. *Alegerea și distribuția numelor proprii rămâne unul din cele mai originale ... procedee.* VARLAAM – SADOVEANU, 174. *Numai distribuția lor în text este alta, tiparul frazei populare fiind mai simplu decât al frazei culte.* COTEANU, S. F. I, 93, cf. DER. *Distribuția primară a venitului național a nemulțumit un grup de ieniceri cu ocazia distribuției soldelor.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 20. *Există numeroase mărturii în legătură cu distribuția gratuită a medicamentelor.* G. BARBU, A. V. 239. *Baraje ... puncte-cheie ale programului de valorificare și distribuție rațională a apei.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *Distribuția în sumarul antologiei a poeziilor.* V. ROM. 1975, 50, cf. DEX, DN³. *Distribuția sacilor de plastic se face numai pe bază de cerere.* RL 2005, nr. 4 728. *Oamenii din apropierea premierului s-au dus în grabă pentru a opri distribuția comunicatului.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. ♦ *Repartizare a unui artist într-o piesă. În realitate nu decide la distribuția așa-numitelor role strălucite decât relațiunile cele mai spurii, sau cel puțin au o parte mai mare în formarea deciziei directorilor decât inteligența.* EMINESCU, O. XIV, 363. *Și de ce să nu admii că a fost o greșită distribuție a ta și că piesa e proastă?* CAMIL PETRESCU, P. 304.

– Pl.: *distribui*. – Și: (învechit, rar) **distribuie** s. f. HELIADE, PARALELISM, I, 81.

– V. **distribui**.

DISTRIBUÍT, -Ă adj. Care a fost repartizat, împărțit. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, DEX–S. *Apa Nova vă prezintă lunar potabilitatea apei distribuite.* RL 2005, nr. 4 777.

– Pl.: *distribuiți, -te*. – Și: (învechit, rar) **distribút, -ă** adj. LM.

– V. **distribui**.

DISTRIBUITÓR, -OÁRE subst. 1. S. m. și f. Persoană (calificată) care este însărcinată să distribuie, să repartizeze anumite materiale, alimente etc. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 81, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Oricine care cercetează obiectul se miră ce mică este partea din preț ce plătește consumatorul care merge la producător sau importor și ce mare e partea ce-o înghite distribuitorul.* EMINESCU, O. XIV, 949, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aprovizionare și distribuție ... distribuitor, expeditor.* NOM. PROF. 4, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Lucrează de câteva săptămâni ca distribuitor de materiale la o magazie.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 7. *Reclamații ale cetățenilor din oraș*

împotriva distribuitorului ... buteliilor de aragaz. *ib.* 14. *Și alte filme recente ... au intrat în atenția distribuitorilor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 2/7. *Săptămâna trecută, distribuitorii, importatorii și farmaciștii au semnat un protocol cu ministrul Sănătății.* RL 2005, nr. 4 723. *Revista ... este disponibilă la distribuitorii din licee și facultăți.* *ib.* nr. 4 770. ♦ F i g. *Omul își creează un Dumnezeu, ... făcând din el supremul distribuitor al dreptății.* GHEREA, ST. CR. III, 329.

2. S. n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează distribuirea agentului motor într-o mașină termică, a apei la turbine, a sarcinii electrice la diferite receptoare etc.; repartizor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Hallul e în întuneric ..., hallul e pe același distribuitor.* CAMIL PETRESCU, T. I, 84. *Pe același ax se află distribuitorul.* ENC. TEHN. I. 187. *Distribuitorii pot fi cu clapete sau cu transportor mecanic.* LTR², cf. DL. *Știa că distribuția curentului se face circular, cu un singur distribuitor.* MIHALE, O. 252, cf. DM, DER. *Distribuitorul de aer de la compresor a explodat când mecanicul a încercat să pornească motorul.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 112, cf. DEX, DN³. ♦ Aparat automat care funcționează pe bază de fișe sau monede, pentru obținerea obiectelor, alimentelor etc. pe care acesta le conține. Cf. CADE.

- Pl.: distribuitori, -oare. - Și: (rar) **distributór** s. n. ȘĂINEANU, D. U.

- **Distribui** + suf. -(i)tor. Cf. fr. d i s t r i b u t e u r .

DISTRIBÚT, -Ă adj. v. **distribuit.**

DISTRIBUTÍV, -Ă adj., s. n. 1. Adj., s. n. (Gram.) (Numeral) care indică repartizarea obiectelor, a fenomenelor sau a unor ființe în grupuri egale numeric. *Ajectivii numerali, primind înainte „câte”, se fac distributivi sau de despărțire.* HELIADE, PARALELISM, II, 55. *Împărțitoarele sau distributivele [numerale] se supun la întrebarea câte, câți?* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 72/7, cf. LM, DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, DN³. ♦ A d j. (Învechit, rar; despre conjuncții) Disjunctiv. În sens omogen servesc conjuncțiunile: ... distributive, adică: *au, sau au-au, sau-sau, nici-nici.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 92/6.

2. Adj. Care distribuie. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Alegoria cu stomacul și mădularile arată că clasele lucrătoare nu pot trăi fără organul distributiv, fără cele superioare, că buna starea unui popor se întemeiază tocmai pe armonia de interese.* EMINESCU, O. X. 12, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN³. ♦ *Atenție distributivă* = atenție care se poate îndrepta în mai multe direcții concomitent; atenție dispersată. Cf. DL, DM, DN², DEX. *Uimitoare este în asemenea momente atenția distributivă.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 2. *Șoferului modern îi este indispensabilă o bună atenție distributivă.* *ib.* 1976, nr. 27, 19. *Operație distributivă* = operație, în matematică și logică, care, efectuată separat asupra termenilor dintr-o expresie, dă același rezultat ca și în cazul când ar fi aplicată întregii expresii. Cf. DN³. ♦ Care este caracterizat prin distributivitate. Cf. DEX.

- Pl.: distributivi, -e.

- Din lat. **distributivus, -a, -um**, fr. **distributif.**

DISTRIBUTIVITÁTE s. f. Proprietate a unei operații matematice sau logice de a putea fi efectuată în mod separat asupra diferiților termeni dintr-o expresie, rezultatul astfel obținut fiind același ca și în cazul când operația ar fi fost aplicată întregii expresii. Cf. LTR², DER, DEX, DN³.

- Din fr. **distributivité.**

DISTRIBUTÓR s. n. v. **distribuitor.**

DISTRIBUȚIE s. f. 1. Împărțire, separare (1) și repartizare (1) a unui întreg, a unor lucruri, activități etc.; distribuire, (învechit) repărțire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 81, I. GOLESCU, C. *La a doa și a tria distribuție a Poloniei căpătă Prusia analogul de părți.* SĂULESCU,

HR. II, 433/5. *Tomul I cuprinde ... prognosul (precunoașterea), distribuția (împărțirea), vindecarea și aplicarea „Aforismilor” lui Ipcocrat la fiecare boală.* CORNEA, E. I, VIII/27, cf. NEGULICI. *Se încearcă a da nașunii o direcțiune politică, prin distribuțiuni de posturi.* GHICA, C. E. II, 335, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Am reușit a constata unele erori secundare în fond, unele lacune sau prisosuri în distribuțiune [în alcătuirea ediției].* HASDEU, I. C. I. XII. *Consecință a acestei inegale distribuțiuni a avuției [este] despotismul.* CONV. LIT. I, 82. *Unii din psihologii moderni s-au încercat a fracționa viața, dând o parte sistemului nervos, o parte aparatului muscular ... Cu această frumoasă distribuțiune ei cred că vor putea pune în perfectă mișcare rotagelile orologiului lor.* *ib.* II, 55, cf. COSTINESCU, LM. *Ar dori să vadă poporul participând cât se poate mai mult la distribuțiunea justiției.* MAIORESCU, D. I, 207. *Comerțul are de obiect transportul și distribuțiunea productelor.* EMINESCU, O. XIV, 946, cf. DDRF. *Ecoul acestei operațiuni de distribuție de pocloane consolatoare îl auzim zilnic.* SĂM. II, 375, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Otilia începu să împartă ... și Aurica avu lotul cel mai mare din această distribuție.* CĂLINESCU, E. O. II, 312. *Pândesc cu ochi aprigi aceste distribuții de favoruri.* RALEA, O. 68, cf. DL, DM. *Să evite strangulările în distribuția materialelor.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 18, cf. DEX. *Editurile ... nu au o rețea de distribuție eficientă.* RL 2005, nr. 4 757. ♦ *Mod de repartiziție, de aranjare, după anumite criterii, a elementelor unei colectivități sau ale unui ansamblu, a unităților dintr-o serie statistică. Toate aceste distribuțiuni (împărțiri) ale animalelor continentale în deosebite climate.* BARASCH, M. II, 161/20. *Antreprenorul ... va face distribuția logelor.* FILIMON, O. II, 242. *Daca treaba distribuțiunii care se face azi de un milion s-ar putea face de-o sută de mii, cred că ne-am putea lipsi de ceilalți nouă sute de mii.* EMINESCU, O. XIV, 949. *A făcut critica completă a încăperii ..., stărind mai cu seamă asupra greșitei distribuții a mobilierului.* IBRĂILEANU, A. 66, cf. SCRIBAN, D. *De acest factor [de altitudine] este legată distribuția vegetației și a zonelor climatice.* AGROTEHNICA, I, 450, cf. DER, D. MED., DEX. *Înfățișează ... distribuția spațiului urban în Evul Mediu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 11/2. ♦ S p e c. *Mod în care sunt repartizate rolurile unei piese, ale unui spectacol, ale unui film etc. la actori, cântăreți, balerini etc.; p e x t. totalitatea protagoniștilor unui spectacol.* Cf. STAMATI, D. *Prima distribuțiune a rolurilor nu s-a urmat în interesul artei, ci a unui individ.* EMINESCU, O. XIV, 363. *Pornește totdeauna de la un moment sufletesc, care determină distribuția, forma, atitudinea și expresia personajilor.* OȚEȚEA, R. 277. *Nu cunoaștem piesa; au rămas însă oarecari informații despre distribuție.* SADOVEANU, E. 68, cf. DL, DM. *Interesul său a căzut ... pe distribuție.* T i a n u a r i e 1969, 106, cf. DEX. *Realizează, într-o distribuție grea, unul din cele mai profunde roluri.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 12. *O distribuție foarte bună susține personajele acestui film.* CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 6/2. *Evenimentul a reflectat decizia de a prezenta o operă fără impact la public, cu o distribuție de tineri.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Din distribuția spectacolului fac parte și mulți alți actori de renume, precum și baletul teatrului.* RL 2006, nr. 4 916. ♦ (Chim.) Repartizare a unei substanțe între două lichide imiscibile cu care se află în contact. Cf. LTR², DC. ♦ (Lingv.) Totalitatea contextelor (sau a vecinătăților) în care un element (sunet, morfem etc.) poate apărea într-o limbă; s p e c. proprietate a unui element de a apărea sau nu în diferite contexte. *Din punct de vedere sintagmatic, raportul dintre fonem și varianta combinatorie a fonemului respectiv se manifestă prin aceea că cei doi termeni se află în distribuție complementară.* SCL 1957, 51. *În contexte comune, distribuția celor două moduri este determinată, de cele mai multe ori, de factori de ordin stilistic care, atât în diacronie cât și în sincronie, pun în opoziție diversele aspecte funcționale ale limbii.* LL 1972, nr. 3, 317.

Vom discuta forma imaginii mai întâi din punctul de vedere al distribuției în plan paradigmatic. CL 1973, 114.

2. Acțiunea de a conduce, de a transporta și de a repartiza un fluid, un flux de energie în diverse locuri. Poate să asigure izbitura lucrărilor pentru distribuția apei (a. 1846). DOC. EC. 839. Principul distribuției aburului: puțin până a nu se introduce aburul, cea mai mare detentă posibilă și puțin înaintea eșirei; foarte puțină compresiune la finele cursei. GHICA - STURDZA, A. 294. Distribuția rețelei hidrografice este asimetrică față de cele două bazine colectoare. ONCESCU, G. 39. Distribuția electrică se realizează printr-o linie electrică ... sau printr rețele electrice de curent continuu. LTR². Va fi dezvoltată și activitatea de distribuție a energiei termice. LL 1978, nr. 10 333. Au fost privatizate distribuțiile de gaze naturale și două dintre distribuțiile de energie electrică. RL 2004, nr. 4 494. ♦ (Fiz.) Mod în care sunt distribuite elementele mai multor mulțimi (electroni, atomi, molecule etc.) după valorile posibile ale unei mărimi caracteristice (viteză, energie etc.). Iau naștere ... spectre magnetice ... cu distribuții (de viteze, impulsuri, energii) caracteristice. SANIELEVICI, R. 66.

3. (Tehn.) Ansamblul organelor unei mașini care comandă automat diferitele faze ale funcționării acesteia. Cf. LTR², DL, DM, DN², DEX. Piese de schimb, în special lanțurile de distribuție ..., nu se livrează în conformitate cu nevoile. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 11.

- Pronunțat: -ți-e. - Pl.: distribuții. - Și: (învechit) distribuțiune, (învechit, rar) distribuiciune (STAMATI, D.), distribuție (HELIADÉ, PARALELISM, I, 81) s. f.

- Din lat. *distributio*, -onis, fr. *distribution*.

DISTRIBUȚIONAL, -Ă adj. 1. Care aparține unei distribuții (1). Cf. DN³.

2. (Lingv.; în sintagma) *Analiză distribuțională* = metodă de analiză specifică lingvisticii structurale, bazată pe principiul distribuției (1). *Analiza distribuțională, aplicată la începutul domeniului fonologic, s-a extins la toate nivelele lingvistice.* DSL. ♦ (Adverbial) Din punctul de vedere al distribuției (1). *Iată cum se prezintă distribuțional imaginea comparativă simplă.* CL 1973, 116.

- Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: distribuționali, -e.

- Din engl. *distributional*, fr. *distributionnel*.

DISTRIBUȚIUNE s. f. v. *distribuție*.

DISTRÍCT s. n. Subdiviziune teritorială în unele țări și în vechea organizare a României, sub raport administrativ, juridic etc. cuprinzând fie capitala țării cu împrejurimile ei, fie un teritoriu cu o compoziție națională omogenă; județ, jurisdicție; (învechit) ocrug (1), oficiol (1). V. teritoriu, ținut (II). *Pravoslavnic episcop al Timișvarului și al Lipovii și al altor districturi* (cca 1724). IORGA, S. D. XIII, 9. *În districturi și în protopopia Beiușului* (a. 1732). id. ib. IV, 84. *Banaturile Timișvarului și Craiovei, cu toate districturile sau giudețele lor, nu mult după aceasta s-a făcut Gadrî azem, Norahim pașa și Kehaia.* VĂCĂRESCU, I. I, 66^v/10. *Toate pricinile ce să întâmpla în districtul lor.* IST. AM. 54^v/19. *Ceale mai mici ocârmuirii politicești se numesc: districturi, comitaturi, ... scaune.* D. SUP. 10/15. *S-au milostivit a înzăstra și această a noastră episcopia Făgărașului ... în districtu Făgărașului.* MAIOR, I. B. 203/21. *Înflorirea comerțului și ... purtarea neguțătorii din Levante, care iaste țări[i] și districtului acestuia foarte de trebuință* (a. 1811). IORGA, A. R. G. 212. *Câmpul învățăturei ... atârnă ... și din treapta cultivării a districtului sau a satului.* MAN. ÎNV. 73/11. *Preste shoalele ceale din districtul său director [Titlu].* TOMICI, I. I/13. *Un district în Ungaria ... are 53 mîle patrate.* ASACHI, L. 7^v/48. *Staturile Unite se împarte în 3 ținuturi sau părți, dintră care 26 sunt staturi, 5 teritoare ... și unul e district.* RUS, I. III, 263/7. *La ivirea holerei s-a împărțit orașul în ocoale (districturi).* C. VĂRNAV, H. 37/16. *O dată în 5-10 ani se*

pogoară aceste musce din susul Dunărei și fac daună foarte însemnată la noi în districtele noastre dunărene din România mică. BARASCH, B. 299, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mănăstirea Bistrița, din districtul Vâlcea ..., a păstrat mai multe obiecte antice.* ODOBESCU, S. I, 334. *A visat un Mizil ... cel puțin capitală de district.* CARAGIALE, O. I, 262, cf. DDRF. *Toți deputații și senatorii districtului fuseseră unanimi.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 13. *Se făcu slujbaş împărătesc în districtul Blajului.* SĂM. II, 201, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Districtele Bacău și Putna.* IORGA, C. I. II, 88, cf. RESMERIȚĂ, D. *România este împărțită în 71 de districte.* CADE. *A cercetat pădurea ... au tăiat de-a curmezișul districtul.* ARGHEZI, C. J. 79. *A fost acum câțva timp o răzmeriță de era să dea peste cap districtul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 157. [Regimentul] *era format din ostași recrutați în districtul Rodnei.* IST. LIT. ROM. I, 752, cf. DN². *Se menționează ... într-o întâmpinare a administrației districtului Romaniți.* G. BARBU, A. V. 282. *Postul de radio ... a informat miercuri că 15 districte și suburbii ale orașului sunt nesigure.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342, cf. DEX. *Privilegiul breslei nu prevedea nimic cu privire la distrugerea pivelor din district.* BUTURĂ, EG. 396. *În Paphos, district din sud-vestul insulei, marea este incredibil de albastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 24/2. ♦ *District metalifer* = regiune în care se găsec zăcăminte metalifere de aceeași origine. Cf. LTR². ♦ (Bot.) Subdiviziune a sectorului botanic. *Deacă un district întreg de păduri este bantuit d-aceste insecte, atunci trebuie făcută groapă adâncă împregiurul arborului ca să cază insecta acolo.* BARASCH, B. 287, cf. LTR². *Un șef de district silvic a marcat și exploatat fără drept 33, 108 mc buștean de paltin.* RL 2005, nr. 4 694.

- Pl.: districte și (învechit) districturi. - Și: (învechit) *districțum, diștríct, diștríctus* (URSU, I. L. I, 212) s. n.

- Din lat. *districtus*, fr. *district*, germ. *Distrikt*.

DISTRICTUÁL, -Ă adj. Care aparține districtului, privitor la district; (învechit, rar) districtualnic, districtualnicesc. *Arpași I. Enakii, diștretualiș așeșor* (a. 1776). IORGA, S. D. XII, 93. *Crăiescul districtual director [Titlu].* TIN. ROM. 2^v/9. *Călătoriseră la Viena câteva deputațiuni districtuale românești.* BARIȚIU, P. A. III, 112. *Având, ... în frunte ..., pe mult meritații dd. 4 directori districtuali (în Oradea Mare, Logoj).* BĂLĂȘESCU, GR. XXI/32, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, GHEȚE, R. M. *A fost promovat ... ca adjunct pentru judecătoria districtuală din Sărete.* SBIERA, F. S. 361, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DM, DN². *Procurorul districtual din Chicago.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22, cf. DEX.

- Pronunțat: -tu-al. - Pl.: districtuali, -e. - Și: (învechit, rar) *diștretualiș, -ă* adj.

- De la *district* (după *spiritual, anual* etc.). Cf. germ. *districtualisch*.

DISTRICTUÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Districtual. *De cumva ... nu va urma îndreptarea lui, de loc să facă știre diștrectualnicului director.* INSTRUCȚIE, 10/9. *După milostiva orânduială a înalt ... născutului domn Urosie Nestorovici, crăescului consiliar trimițând poruncă la domni directori districtualnici.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 209/5.

- Pronunțat: -tu-al. - Pl.: districtualnici, -ce. - Și: *diștrectuálnic, -ă* adj.

- **District** + suf. -alnic.

DISTRICTUALNICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Districtual. *Directorii diștrectualnicești învățăturile acelora ... așa scurt timp le-au împărțășit.* MAN. ÎNV. 3/9.

- Pronunțat: -tu-al. - Pl.: districtualnicești. - Și: *diștrectualnicesc, -ească* adj.

- **Districtualnic** + suf. -esc.

DISTRÍCTUM s. n. v. *district*.

DISTRIGLÍF s. n. v. *ditriglif*.

DISTRÓFIC, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține distrofiei, privitor la distrofie. Cf. DN², DEX.

2. S. m. și f. Persoană care suferă de distrofie. Cf. DN², DEX.
- Pl.: *distrofici*, -ce.
- Din fr. *dystrophique*.

DISTROFIE s. f. Stare patologică rezultată din alterarea structurii unui țesut, a unui organ sau a organismului, în urma deficiențelor de nutriție. *O stare patologică ce poate fi clasată printre distrofiile generale.* PARHON, B. 11, cf. DER, DN², D. MED., DEX. *Am format ... primii endocrinologi specialiști în combaterea acestei distrofii.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 24. *Italianul ... care suferea de distrofie musculară ... a murit de moarte naturală.* RL 2006, nr. 5 110.
- Pl.: *distrofii*.

- Din fr. *dystrophie*.

DISTRONĂ vb. I v. *detrona*.

DISTRONĂRE s. f. v. *detronare*.

DISTRONĂT, -Ă adj. v. *detronat*.

DISTRONĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Detronare. Cf. STAMATI, D.
- Pl.: *distronații*.
- **Distrona** + suf. -ație.

DISTRUCTIBIL, -Ă adj. v. *destructibil*.

DISTRUCTIV, -Ă adj. (Atestat prima dată în 1836, ap. TDRG²) Care are puterea de a distruge; p. e x t. care tinde să nimicească, să desființeze; distrugător (**1**), nimicitor (**1**), destructor. Cf. NEGULICI. [Iodul] *are o lucrare distructivă asupra substanțelor organice.* MARIN, PR. I, 24/10, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *A propagat ... la tinerimea academică idei atât de bolnave, confuze, fanatice, distructive.* CONV. LIT. VI, 223, cf. COSTINESCU, LM. *Să se lățească orice idei, ... fie distructive, cum voiți.* MAIORESCU, D. I, 514, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *El iese din genunea puterilor latente pentru a-și împlini rolul lui creator și distructiv.* LOVINESCU, S. I, 344. *Conform legii distructive a sufletului său, toate vechile proiecte erau acum în colb.* GALACTION, O. 142. *Refulând ... un mister ca pe un germen distructiv ... în el însuși, ... expresia devenită posibilă căpăta pentru el sensul unei evadări.* CAMIL PETRESCU, P. 411. *Torenteze își pot urma și ele opera distructivă alături cu a omului.* SADOVEANU, O. XX, 221. *Cercetările ... întreprinse pe vasomotori în leziunile distructive ... ne-au condus la concluziile următoare.* DANIELOPOLU, F. N. I, 36. *Acțiunea distructivă ... se exercită asupra dermei.* SANIELEVICI, R. 240, cf. DL, DM, DN². *Ar fi ... eronat și excesiv să susținem că toate modificările realizate de om în biosferă au fost distructive și nocive.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 2/5. ◇ **F i g.** *Arta contemporană, dominată de spiritul unei analize distructive, a nimicitor credințe în unitatea omului!* CIORAN, R. 48. *A ajuns totuși la exagerări, fie distructive, fie constructive.* BRĂȚIANU, T. 28. *Marea satisfacție a omului de a înainta în cunoaștere se solda cu perspectiva catastrofică a caracterului distructiv.* T ianuarie 1969, 102, cf. M. D. ENC. *Polemica sa ... nu mai este una de intenții distructive, ci servește la perfecționarea unei modalități de „teatru de cunoaștere”.* LL 1974, nr. 1, 77, cf. DEX. *Păstrarea comunității cu natura este unul din remediile importante împotriva unei automatizări distructive.* SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. *Acestea au generat riturile ... de alungare a forțelor naturale distructive.* BUTURĂ, EB. I, 11, cf. DN³. *Oricât de temute sunt tsunami, există o caracteristică a acestora care permite să se reducă în mare măsură efectele lor distructive.* RL 2004, nr. 4 500.

- Pl.: *distructivi*, -e. - Și: **distructiv**, -ă adj.

- Din fr. **distructif** (după *distruge*).

DISTRUCTIVITĂȚE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este distrugător, nimicitor. Cf. SCRIBAN, D.

- Și: **distructivitate** s. f. SCRIBAN, D.

- **Distructiv** + suf. -itate.

DISTRUCȚIE s. f. v. *distrucție*.

DISTRUCȚIUNE s. f. v. *distrucție*.

DISTRUGĂTOR, -OĂRE adj., s. n. **1.** Adj. Care distruge (**1**); distructiv, nimicitor, ruinător, destructor. *El ar merge înainte cu fapta lui distrugătoare, dacă altcineva nu i-ar opri mâna.* CARAGIALE, O. III, 52. *Spiritul războinic, cuceritor și distrugător e una din manifestările unui egoism patologic.* CONTEMPORANUL, V, 47, cf. DDRF. [Omul] *nu se putea apăra, singur, în contra puterilor distrugătoare ale naturii.* NEGULESCU, G. 148. [Apa Oltului] *se rostogolește distrugătoare.* BOGZA, C. O. 107, cf. DL. *Primul Război Mondial își desfășura forțele sale distrugătoare.* IST. LIT. ROM. III, 772, cf. DN², M. D. ENC. *Sensurile umaniste ... sunt incompatibile cu caracterul distrugător al cursei înarmărilor.* CONTEMP. 1979, nr. 1 702, 12/1. *Nimeni ... nu poate spune când va fi următorul seism distrugător.* RL 2004, nr. 4 500. (Substantivat) *Pentru distrugătorii Louvainului, orice crimă pare cu puțință.* LOVINESCU, C. IV, 199. ◇ **F i g.** *O, cruzime-a pătimirii! Mâna ta distrugătoare Pare-a stinge focu-n inimi.* ALECSANDRI, POEZII, 642. *Care e medicina pe care o dă statul român pentru a neutraliza virusul distrugător al nulităților catilinare cari se strecură într-un institut pretins serios?* EMINESCU, O. XI, 269. *Ideea că e un om ridicul îl umplea de o amară, distrugătoare silă de propria lui ființă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 177. *Principele ... îi ocolise privirea distrugătoare.* BARBU, PRINC. 49. (Substantivat) *Omul conservator în trecut ori utopic în viitor e în orice caz un mare distrugător de prezent.* RALEA, O. 358. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Femeia mea era mai vie și mai reală decât stelele distrugător de uriașe.* CAMIL PETRESCU, U. N. 138. ◆ Care ucide (**1**) sau care poate ucide, care provoacă sau poate provoca moartea; ucigător (**1**). *Reducerea consumului distrugător de tutun.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DEX. *Deși rănită foarte grav, nu primise lovituri distrugătoare în organe vitale.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 31. (Substantivat) *Dombrowski [era] ... în același timp un mare negustor de păsări ... și un distrugător de specii rare.* BĂCESCU, PĂS. 234. *Ciupercile sunt adevărații distrugători ai celulozei.* AGROTEHNICA, I, 388.

2. S. n. Navă de luptă de tonaj mediu și cu viteză mare, fără cuirasă, care dispune de armament de artilerie, rachete și torpile etc., folosită mai ales pentru protecția navelor mari, a convoaielor și la vânatoarea de submarine; contratorpilor. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², HRISTEA, P. E. 164, DEX.

- Pl.: *distrugători*, -oare.

- **Distruge** + suf. -(ă)tor.

DISTRUGE vb. III. T r a n z. **1.** (Folosit și a b s o l.) A face să dispară (prin violență) de pe fața pământului, a face să nu mai existe (ca atare), a reduce la nimic (prin spargere, dărâmare, ardere etc.); a nimici (**1**), a prăpădi (**1**), a pustii (**1**), a rade (**5**), a răvăși (**3**), a strica (**1**), a devasta, (învechit și popular) a pierde (**13**), a răpune (**1**), (învechit) a nimicnici (**1**), a oscârbi (**2**), (regional) a (se) răntui¹ (**1**). Cf. NEGULICI. *Sarea aceasta ... este puțin stabilă, destrue substanțele organice și decoloră toate materiile colorante.* MARIN, PR. II, 46/6, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *La moartea unui organism ... încep să lucreze puterile chimice, care în sensul organismului descompun și distrug.* MAIORESCU, L. 30. *Sunt lucruri însă care ... nu trebuie să fie distruse.* MILLE, V. P. 225, cf. DDRF. *De va fi usufructul constituit numai asupra unei clădiri, și această clădire va arde sau se va distruge din altă întâmplare ..., usufructuarul*

nu va avea drept de a se folosi de pământul pe care a fost clădirea. HAMANGIU, C. C. 141, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Mănăstirea] a fost distrusă. IORGA, C. I. II, 11. *Se hotărî să distrugă ceea ce crease* [sculptorului]. ANGHIEL, PR. 69, cf. TDRG. *Via ..., distrusă de filoxeră, se prăpădise*. AGÎRBICEANU, S. 618. *Îi povesti amănunțit, în fraze scurte, seci, militărești, cum a distrus reflectorul*. REBREANU, P. S. 91, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vei distruge aceste afixe*. CAMIL PETRESCU, T. III, 23. *Întrebă dacă poate să distrugă podul*. BRĂESCU, O. A. I, 292. *Pot pădurile să fie distruse lăsând munții goi și ruinați*. SADOVEANU, O. XX, 221. *Au fost distruse orașele romane Pompei și Herculaneum*. MOROIANU, S. 69. *Asediul care a distrus Ierihonul s-a întâmplat pe la anul 1400*. BRĂȚIANU, T. 21. [Apa] își îndreaptă torențele de înaltă tensiune asupra munților, distrugându-i. BOGZA, C. O. 179. *Eroziunea distruge solul și restul de vegetație*. AGROTEHNICA, I, 399. *Scrisoarea ... va distruge-o totuși în fața ta*. BENIUC, M. C. I, 139, cf. DL. *Trebuia distrus acest sistem de apărare*. PREDA, DELIR. 318, cf. DM, DN². *Clădirile de la Colțea au fost distruse de un mare incendiu*. G. BARBU, A. V. 64, cf. M. D. ENC. *Se răsculau împotriva exploataitorilor, distrugând șinele și scoțând traversele*. CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 2/11, cf. DEX. *Elena îl amenința pe arhitect că, dacă intenționează să distrugă mașina, divorțează*. CĂRTĂRESCU, N. 30. *Inundațiile au distrus culturile agricole pe 110 000 ha*. RL 2005, nr. 4 598. *Resursa piscicolă a fost aproape distrusă*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. ◇ R e f l . p a s . *Hala a fost înconjurată de oștire, distrugându-se spre dezinfectare toate mărfurile*. CARAGIALE, O. VII, 177. *În anul 1529 cetatea este cucerită ..., distrugându-se o mare parte a zidului exterior*. FLACĂRA, 1978, nr. 43, 19. ◆ (Complementul indică organe sau componente ale corpului omenesc) A produce traumatisme (grave), a răni¹ (1). *Sunt case în care conjunctivita a distrus cu desăvârșire ochii*. TURNESCU, C. 25¹/18. *Pielea nu este distrusă în toată grosimea sa*. BELEA, P. A. 87. *Malaria este o boală gravă, deoarece parazitul distruge hemoglobina din sânge*. ZOOLOGIA, 24. ◆ (Complementul indică ființe) A omorî (1); a zdrobi (III 3). *Clorul ... distruge oxidativ bacteriile sau substanțele rău mirositoare*. MACAROVICI, CH. 271. *Poporul nu prea distruge frumosele răpitoare*. BĂCESCU, PĂS. 223. *Vom fi foarte atenți cu administrarea cloramfenicolului ..., deoarece distruge microbii obișnuiți*. BELEA, P. A. 285. *Să nu dea o palmă de pământ, că vă distrug, ticăloșilor!* V. ROM. mai, 1958, 36. *Pe oameni ori îi faci buni, ori îi distrugi*. BARBU, PRINC. 182. *Întotdeauna eroul descoperă această putere a dușmanului, și-o însușește și îl distruge*. IST. LIT. ROM. I, 83. *Aceste păsărele se hrănesc cu semințe, cu insecte și cu larve. Prin urmare sunt păsări folositoare și nu trebuie distruse*. ZOOLOGIA, 159. *Că războiului-i mare foc, Distruge lumea pe loc*. FOLC. MOLD. II, 483. ◇ R e f l . *Mi se părea că va trebui să mă distrug, că nu mai trebuie să exist*. CĂRTĂRESCU, N. 137. ◇ R e f l . r e c i p r . *Să sfășie și caută a se distruge între dânsele*. GHICA, C. E. I, 175, cf. ȘĂINEANU², CADE. ◇ F i g . *Noul șef național-liberal se grăbește să distrugă această iluzie*. MAIORESCU, D. IV, 87. *Ideile nouă se furizează în mîntea noastră pe o cale sau pe alta și fără de zgomot distrug pe cele contrare lor*. CONTEMPORANUL, I, 6. *Mai există o ultimă clasă de sofisme, pe care Dumont le numește anarhice, pentru că ele au tendința de-a distruge orice formă de guvernământ*. EMINESCU, O. XIV, 908. *Să distrugă orice urmă a unei slăbiciuni rușinoase*. CARAGIALE, O. VII, 543. *Într-o zi ... și-ar fi văzut însăși limba fundamentală distrusă*. MACEDONSKI, O. IV, 115, cf. ȘĂINEANU². *Trebuie să distrugem, cu riscul violențelor ..., creațiile submediocre*. PLR II, 416. *Pentru a nu distruge iluzia pe care se întemeia toată forța de propagandă ... el a fost asasinat*. OȚETEĂ, T. V. 131. *Am evitat rezumatul, pentru a nu distruge nuanțele* [Iucrării]. V. ROM. iulie 1975, 53. *Cu inteligență, autorul distruge echilibrul convențional al prozei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 10/3. (R e f l .) *Unele fenomene apar și se dezvoltă, în timp ce altele se distrug și dispar*. GEOLOGIA, 3.

2. A pierde sau a suprima, a desființa în întregime sau parțial ceea ce e stabilit, organizat, elaborat; a înceta să mai existe, să se mai producă, să se manifeste, a ruina din punct de vedere fizic, material sau moral. *Frumusețile-ne tineri bătrâniilor lor distrug*. EMINESCU, O. I. 59. *Aceasta ar distruge rolul și chemarea lui de fante*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 204. *Meseriașii au fost în mare parte distruși*. IBRĂILEANU, SP. CR. 172. *E monstruos să distrugi o viață din obsesia nesănătoasă a unei alte ființe*. LOVINESCU, C. IV, 24. *De ce vă gândiți numaidecât să distrugeți o clasă socială?* REBREANU, R. I, 37. *Vor fi fost și alte pricinii care s-au adăos ca să-i distrugă căsnicia*. SADOVEANU, O. XX, 286. *Georgeta, măritată și apoi văduvă, era o perlă*. *Trebuia distrusă o dată situația aceea incertă de artistă*. CĂLINESCU, E. O. I, 315, cf. DL, DM, DEX. *O organizație neguvernamentală ... a reușit ... să distrugă mitul „invulnerabilității” corespondenței electronice*. RL 2005, nr. 4 746. *Tata nostru-a logodit, Altă mamă ne-a adus și pe noi că ne-a distrus*. FOLC. MOLD. II, 214. ◇ R e f l . *De ce trebuia să bea ..., să se distrugă?* PREDA, I. 104.

– Prez. ind.: *distrúg*. – Și: (învechit) *destrúge* vb. III, *distrúí, destrúí* vb. IV.

– Din it. *distruggere*, lat. *destruere*. Cf. fr. *détruire*.

DISTRÚGERE s. f. Acțiunea de a (se) distruge și rezultatul ei.

1. Devastare cauzată de furtuni, inundații și alte fenomene naturale, acțiuni represive ale oamenilor, războaie etc.; pustiire (1), prăpădire (1), nimicire (1), stricare (4), radere (2), ravagiu, răvășire; destrucție. Cf. *d i s t r u g e* (1). *Din lăcașul distrugerii* [al vulcanului] și al morții ... *muncesc puteri subterane spre a-l face și mai înfricoșat*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 168, cf. ARISTIA, PLUT. *Exploatarea unui filon ... nu ar avea alt rezultat decât distrugerea de păduri și ruina companiei care ar încerca-o*. GHICA, C. E. III, 64, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Mongolii ... se văzură constrânși a se întoarce în patria lor asiatică, mântuind Europa de apăsătorul vis aievea al predominării lor și a furiei lor de distrugere*. EMINESCU, O. XIV, 157, cf. DDRF. *Armata română ... își împlinise rolul, cu bombardările cetăților turcești ... și cu distrugerea câmpului de la Rahova*. D. ZAMFIRESCU, R. 207, cf. ALEXI, W. *Au dus lupta pentru distrugerea cetățuilor de isolate*. IORGA, C. I. II, 141. *O undă de cutremur numai de-ar trece ... și opera de distrugere ar fi desăvârșită*. ANGHIEL – IOSIF, C. L. 168. *Distrugerea viei în embatic din cauză de forță majoră, cum este filoxera, nu atrage de drept desființarea embaticului, ci judecata, după reclamația proprietarului (a. 1914). în PR. COND. (1780), 211. *Îi spusese ... că distrugerea reflectorului merită o recompensă*. REBREANU, P. S. 89, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acolo unde ti s-a spus că e calmul măreț al naturii ... vezi numai distrugere*. C. PETRESCU, Í. II, 16. *Locotenentul ..., însărcinat cu distrugerea podului*. BRĂESCU, O. A. I, 292. *Rânduitorii gospodăriei noastre naționale s-au grăbit să trimeată ... echipele de distrugere a viței infestate*. SADOVEANU, O. XX, 6. *Le-am spus ... despre război, despre marile lui distrugeri de bunuri*. BOGZA, V. J. 123. *O astfel de contradicție apare ... în distrugerea și reconstituirea solului*. AGROTEHNICA, I, 19, cf. DL, DM. *Multe documente și arhive au fost salvate de Asachi de la distrugere*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 48, cf. DEX. *Un cutremur ca acesta are o forță de distrugere echivalentă cu aceea a 10 bombe atomice*. FLACĂRA, 1977, nr. 10, 9. *În Moldova, în zona lașilor, distrugerea și aruncarea măștilor în seara de Anul Nou sunt similare cu această practică*. PAVEL, S. E. 210. *Președintele a întins mâna prietenilor și aliaților noștri ... pentru ... oprirea răspândirii armelor de distrugere în masă*. RL 2004, nr. 4 479. ◇ F i g . *Un asemenea vot ar fi ... o distrugere a „Constituțiunii”*. MAIORESCU, D. II, 246. *El răscoală în popoare a distrugerii scânteie*. EMINESCU, O. I, 51. *Ne aflăm ... în fața ... unui act de demență politică, sortit să ducă la ruină statul ... prin distrugerea oricărui prestigiu de guvernământ*. CAMIL PETRESCU, P. 237. *Au apărut ... violență nestăpânită, visuri de distrugere*.*

SADOVEANU, O. XX, 343. *Tot ce distruge ține în sine distrugerea.* BARBU, PRINC. 75. *Obsesia îngheață însă aici, ca o crispă a conștiinței amenințate de distrugere.* LL 1972, nr. 2, 142. *Ați accepta atunci distrugerea specificului acestui finut.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 9. *S-a declanșat mișcarea care, prin luptă împotriva vrăjitoriei, viza în fond distrugerea pactului de alianță dintre creștinism și filozofia păgână.* PATAPIEVICI, C. L. 360. ♦ Rănire¹ (1) a părților corpului omenesc, a țesuturilor organice etc.; mortificație (2), necroză. *Distrugerea epidermului, adică a stratului superficial.* BELEA, P. A. 87. *Ele duc la distrugerea totală sau parțială a oaselor și articulațiilor.* id. ib. 135. *Dispozitiv și instalație electrică de distrugere a tumorilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17. ♦ Omorâre, zdrobire (III 4) a ființelor; lichidare, exterminare; destrucție. *În timpul distrugerii acestor trupe, bătrânul agă, care era păzitorul, reuși a scăpa luând cu el și sabia.* EMINESCU, O. IX, 500. *Săpăturile arheologice descoperă ..., alături de uneltele necesare pentru conservarea vieții, arme ce serveau la distrugerea ei.* NEGULESCU, G. 269. *Distrugerea lupilor.* DS 108. *Intoxicația cu stricnină [se folosește] pentru distrugerea câinilor vagabonzi.* BELEA, P. A. 151. *Prezintă o serie de avantaje, ca, de pildă, distrugerea mult mai rapidă a microbilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347.

2. F i g. Pierdere (I 3), suprimare (1), desființare în întregime sau parțială a ceea ce e stabilit, organizat, elaborat; încetare a manifestărilor cuiva, ruinare din punct de vedere fizic, material, moral; ruină (2), dezastru (3). Cf. *distruge* (2). *Își observă clipă cu clipă ruina, distrugerea completă și iremediabilă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 272. *Distrugerea, prin convenții comerciale, ... a marelui negoț cu vitele.* IORGA, C. I. II, 219. *Aceeași burghezime aduce ... distrugerea industriei mici.* IBRĂILEANU, S. 196. *Aceste campanii de distrugere radicală [a carierei de romancier] aveau un ritm să zicem sezonier.* CAMIL PETRESCU, T. III, 503. *Mitropolia urmărea distrugerea diaconului.* CĂLINESCU, I. C. 121.

– Pl.: *distrugeri*. – Gen.-dat. și: (învechit) *distrugerei*. – Și: (învechit) *destrúgere*, (învechit, rar) *destruire* (PONTBRIANT, D.) s. f. – V. *distruge*.

DISTRUI vb. IV v. *distruge*.

DISTRÚS, -Ă adj. 1. Redus la nimic, ruinat (1), dărăpănat (2), nimicit (1), răvășit² (1); desființat, stricat², (învechit) răpus (1). Cf. LM. *O mare mulțime de urme de târguri și sate distruse și răsipite prin băjenii.* ODOBESCU, S. II, 227, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O biserică ... a luat locul alteia mai vechi, distrusă.* RALEA, O. 63, cf. DL. *În loc să-mi povestești despre flori, îmi arăți ruine și orașe distruse.* BARBU, Ș. N. II, 161. *La terminarea războiului, țara dispunea ... de trei șantiere navale distruse.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348, cf. DEX, DN³. *Mă plimbam cu Puia prin clasele goale, cu băncile distruse.* CĂRTĂRESCU, N. 249. *Urmează să facem o statistică a caselor distruse.* RL 2005, nr. 4 723, cf. ALR II/I h 256/872, A III 18. ♦ (Despre țesuturi organice) Necrozat, mortificat (2). *Să se îndepărteze țesuturile distruse.* BELEA, P. A. 141.

2. F i g. (Despre oameni) Ruinat (2) din punct de vedere material, fizic sau moral; (învechit) răpus (1). *Omul, ca o ființă ce gândește asupra morții, este suspendat în infinit, apăsător de o singură zdrobitoare, chinuit și distrus.* CIORAN, R. 60, cf. DEX. *Mă simțeam zdrobită, ... distrusă la gândul că am fost atât de credulă.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 18, cf. DN³. *Distruși instituțional sau aserviți, românii au supraviețuit prin unitatea limbii și prin vitalitatea biologiei.* PATAPIEVICI, C. L. 121. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Drumul către a deveni alcoolic este foarte scurt și consecințele sunt dintre cele mai dramatice – viață ... dezordonată, chiar destrămată, certuri, bătăi ..., sănătatea complet distrusă.* RL 2006, nr. 4 921.

– Pl.: *distruși*, -se. – Și: (învechit și regional) *destrús*, -ă adj. LM, A III 18.

– V. *distruge*.

DISTULÁT adv. v. *destulat*.

DISTUPÁ vb. I v. *destupa*.

DISTURBÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A perturba (1). A *disturba adunarea.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (Învechit, rar) A demola (2), a distruge (1). Cf. LM.

– Prez. ind.: *distúrb*.

– Din lat. *disturbare*.

DISTURBÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Deranjat (1), tulburat² (5); împrăștiat. Cf. LM, BARCIANU. ♦ (Învechit, rar) Stricat² (1), demodat (1). Cf. LM.

– Pl.: *disturbați*, -te.

– V. *disturba*.

DISTURBATÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care perturbă (1); tulburător (1). Cf. LM. ♦ Care strică, demolează. Cf. LM.

– Pl.: *disturbatori*, -oare.

– *Disturba* + suf. -(a)tor.

DISTURBAȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Perturbație (1). Cf. LM.

– Pl.: *disturbațiuni*.

– Din lat. *disturbatio*, -onis.

DISTĂRÁ vb. I v. *destăra*.

DISTĂRÁRE s. f. v. *destărare*.

DISTĂRÁT, -Ă adj. v. *destărat*.

DISTERÁ vb. I v. *destăra*.

DISTIPLÍNĂ s. f. v. *disciplină*.

DISTÍPOL s. m. v. *discipol*.

DISTÍPUL s. m. v. *discipol*.

DISUADÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică oameni) A determina să renunțe la o hotărâre, la un proiect etc. Cf. LM, SCRIBAN, D., DN².

– Pronunțat: -su-a-. – Prez. ind.: *disuadez*.

– Din fr. *dissuader*.

DISUADÁRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a *disuada* și rezultatul ei; disuasiune. *Genul deliberativ, care se pronunță prin sfătuire sau disuadare asupra unor împrejurări viitoare.* PLEȘU, M. M. 96.

– Pronunțat: -su-a-. – Pl.: *disuadări*.

– V. *disuada*.

DISUASIÚNE s. f. Disuadare. Cf. LM, D. DIPL., NDN. ♦ Ansamblu de mijloace militare (mai ales arme nucleare), cu caracter defensiv, destinate, prin puterea lor de distrugere, de a descuraja un eventual adversar să atace sau să utilizeze teritoriul altei țări în scopuri militare. Cf. NDN.

– Pronunțat: -su-a-.

– Din fr. *dissuasion*.

DISUASÍV, -Ă adj. (Livresc; despre argumente, cuvinte etc.) Care determină schimbarea unei hotărâri. Cf. LM, DN².

– Pronunțat: -su-a-. – Pl.: *disuasivi*, -e.

– Din fr. *dissuasif*.

DISUETÚDINE s. f. v. **desuetudine**.

DISULFÚRĂ s. f. Combinație organică conținând sulf, cu structură tridimensională, cu miros neplăcut, insolubilă în apă și care se găsește în natură, în produse petroliere și în substanțe organice vii. Cf. MACAROVICI, CH. 509. *Unele disulfuri complexe ... sunt eficiente în reducerea coeficientului de fricțiune în uleiurile lubrifiante.* LTR², cf. DC. [Usturoiul] conține ... uleiuri eterice cu miros specific, formate din disulfură de dialil. BUTURĂ, EB. I, 244.

- Pl.: *disulfuri*.

- Din fr. **disulfure**.

DISULFÚRIC, -Ă adj. Care ține de disulfură. *Legătura disulfurică e una dintre cele mai importante structuri în chimia biologică.* LTR² VI, 560.

- Pl.: *disulfurici, -ce*.

- **Disulfură** + suf. *-ic*.

DISUNÁNT, -Ă adj. v. **disonant**.

DISUNÁNTĂ s. f. v. **disonanță**.

DISUNÁNTĂ s. f. v. **disonanță**.

DISURÍE s. f. Greutate în eliminarea urinei datorată unei stări patologice. *De va fi mai mare, [piatra] oprește slobozirea udului ..., de scot pătimașii sudori de greutatea eșirii ..., care se numește disuria.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 400/29, cf. I. GOLESCU, C. *Adeze copiii se cuprind de diarie ... sau de încuiere și disurie (ieșirea cu greu a udului).* CORNEA, E. I, 44/5, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Prin disurie înțelegem eliminarea dureroasă a urinei.* BELEA, P. A. 509, cf. DER, DN², D. MED., DEX.

- Pl.: *disurii*.

- Din fr. **dysurie**.

DIȘĂLÁ vb. I v. **deșela**¹.

DIȘĂNTÁ vb. I v. **deșănța**.

DIȘĂNTÁT, -Ă adj. v. **deșănțat**.

DIȘĂRÁT, -Ă adj. v. **deșirat**².

DIȘÁRT, -Ă adj., s. n. v. **deșert**¹.

DIȘÁRTÁRE s. f. v. **deșertare**.

DIȘÁRTÁCIÚNE s. f. v. **deșertăciune**.

DÍȘCĂ s. f. (Învechit) Scândură netedă și geluită. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: ?

- Din slavon. ДЪСКА, ДЪСКА.

DIȘCHEIÁ vb. I v. **descheia**.

DIȘCHÍDE vb. III v. **deschide**.

DIȘCRÉȚIE s. f. v. **discreție**.

DIȘCULITÚRĂ s. f. (Regional) Locul unde se îmbină bărnele la o casă (Cristioru de Sus - Nucet). Cf. TEAHA, C. N. 220.

- Pl.: *dișculturi*.

- Cf. *dișcă*.

DIȘENTÁT, -Ă adj. v. **deșănțat**.

DIȘÉRT s. n. v. **deșert**².

DIȘERTÁ vb. I v. **deșerta**.

DIȘERTÁRE s. f. v. **deșertare**.

DIȘFÁCE vb. III v. **desface**.

DIȘFÁCÁ vb. I v. **desfăca**.

DIȘLIGEÁ s. f. (Regional) Unealtă de plugărie nedefinită mai îndeaproape (Dunărești - Fetești). Cf. H II 282.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DIȘMÁȘ s. m. v. **dijmaș**.

DÍȘMĂ s. f. v. **dijmă**.

DIȘMUÍ vb. IV v. **dijmui**.

DIȘNÍTĂ s. f. v. **deșniță**.

DIȘPENZÁȚIE s. f. v. **dispensație**.

DIȘPOTOLUITÓR s. m. v. **disputuluior**.

DIȘPUTÁ vb. I v. **disputa**.

DIȘPUTÁRE s. f. v. **disputare**.

DIȘPÚTĂ s. f. v. **dispută**.

DIȘPUTÁLUÍ vb. IV v. **disputului**.

DIȘPUTIRUÍ vb. IV v. **disputului**.

DIȘPUTULUÍ vb. IV v. **disputului**.

DIȘPUTULUÍRE s. f. v. **disputuluire**.

DIȘPUTULUITÓR s. m. v. **disputuluior**.

DIȘTÉPT, -EÁPTĂ adj. v. **deștept**.

DIȘTEPTÁ vb. I v. **deștepta**.

DIȘTEPTÁRE s. f. v. **deșteptare**.

DIȘTÉRNE vb. III v. **deșterne**.

DIȘTRÁȚIE s. f. v. **distracție**.

DIȘTRETUÁLIȘ, -Ă adj. v. **districtual**.

DIȘTRÍCT s. n. v. **district**.

DIȘTRICȚUĂLNIC, -Ă adj. v. **districtualnic**.

DIȘTRICȚUALNICĂESC, -EĂSCĂ adj. v. **districtualnicesc**.

DIȘTRICȚUS s. n. v. **district**.

DIȘTRONȚĂ vb. I. T r a n z. (Prin vestul Mold.) „A desface lemnele încălcite și a le pune în ordine la capătul de jos al ulucului, pentru a nu fi tamponate de cele care vin de sus de pe uluc”. Cf. ARVINTE, TERM. 146.

- Prez. ind.: *diștronțez*.

- Pref. *dis-* + **ștronța**.

DIȘȚĂPĂ vb. I. T r a n z. (Regional) „A scoate butucul dintr-o groapă atunci când el s-a înfipt cu un capăt prin cădere”. (Crucea - Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM. 146.

- Prez. ind.: *dișțapez*.

- Cf. *î n ț e p a*.

DIȘUGUBINĂR s. m. v. **șugubinar**.

DÎTA adj. invar., interj. v. **ditai**.

DÎTAI adj. invar., interj. (Familiar) **1.** Adj. invar. Care este (foarte) mare¹ (VI 1), important; coșcoagea, ditamai. *Ce să fie oare? Să fie cioară? Mă fac singur de ocară ... Mi se pare că-i un dita clampos*. MARIAN, O. II, 33, cf. CADE. *Ești ditai omul*. GRAUR, în BL II, 151. *Las' să umble Dobrița, că uite cum a îngălbenit, nu tu, care ești ditai vlăjganul*. IOVESCU, N. 78, cf. SCRIBAN, D. *Ești ... ditai cruce de voinic!* STANCU, D. 229, cf. DL, DM, DEX. *Ahăsta să fie De-acuma-n vecie Dîta nostru paraleu Hăl mai mare arhireu*. MARIAN, SA. 232. *Vineri seara, când bagă de seamă, isprăvise urzeala și-i rămăsese bățatură multă, multă ditai mormanul de pământ*. RĂDULESCU-CODIN, L. I, cf. CIAUȘANU, V. ♠ (Substantivat, m.) *Iară după ce au spus Rugăciunile d-ajuns Pe dita l-au întrebat Și așa i-au cuvântat*. MARIAN, SA. 245.

2. Interj. *Iată! uite! vezi! Peste trăiști năvăliră. Căutau și ce găseau [dancii] Tot scoteau și tot ziceau: Dîtai lapte și slănină! Dîtai carnea și untura!* CONTEMPORANUL, III, 126. *Dîta, tetea, oaia noastră făcut-a cașu-gata*. I. CR. I, 91. *Dîta-mo, zice un țișan*. ib. III, 55. ♠ (În forma *dictai*) *Haide! Dictai, țărcașă la canavel!* ap. BL II, 151.

- Și: **dîta** adj. invar., interj., **dîctai** interj., **dîlta** adj. invar., **détai** (BL II, 149) adj. invar., interj.

- Din țig. **dita** „iată”.

DÎTAMAI adj. invar. (Familiar) Care este foarte mare; coșcoageamite. Cf. BL II, 151, BUL. FIL. II, 298. *Când o să se facă ditamai popă, crezi că o să se uite la vreunul din noi?* STANCU, D. 93. *Alfel nu sacrificam eu ditamai pasăre, nu te teme*. VINEA, L. II, 311. *Ismail îi făcuse chipul, cu vopsele, pe ditamai bucata de mucava*. TUDORAN, P. 133. *Nu era ușor să cari ditamai tramvaiul de fier*. BARBU, G. 144. *Cine să-l vadă în ditamai tarlaua de porumb mare cât omul?* IL octombrie 1960, 20. *Ce, parcă n-am văzut cu ochi goi că desenați ditamai oameni mari și voi?* SORESCU, U. 6. *Mi-am luat bacalaureatul, deși eram ditamai directorul general*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 22, cf. DEX. *De unde a avut un bugetar 300 000 de euro să achiziționeze ditamai institutul de proiectări?* RL 2005, nr. 4 614.

- Și: **détamai** adj. invar. BL II, 151.

- **Ditai** + **mai**.

DITEÍSM s. n. (Învechit) Credință în două divinități care reprezintă binele și răul. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Din fr. **dithéisme**.

DITERPÉN s. m. v. **diterpenă**.

DITERPÉNĂ s. f. Hidrocarbură care se găsește în balsamuri și în rășini sau rar, în uleiurile eterice, având aspect de ulei vâscos, galben. *Diterpenele au importanță practică redusă*. LTR². *Din clasa aceasta a diterpenilor fac parte fitolul și vitaminele A, E și K*. DC.

- Pl.: *diterpene*. - Și: **diterpén** s. m.

- Din fr. **diterpène**.

DITERPÉNIC, -Ă adj. (Chim.) Care conține diterpenă. *Aceste substanțe nu conțin nici un grup glucidic, nici unul steroid, ci diterpénic și nu conțin nici grupul lactonic*. DANIELOPOLU, F. N. II, 22.

- Pl.: *diterpenici*, -ce.

- **Diterpen** + suf. -ic.

DITETRAGONÁL, -Ă adj. Care aparține uneia dintre clasele de simetrie din sistemul tetragonal, la care prin axa principală de simetrie trec două sau patru planuri de simetrie. Cf. LTR². *Prin axa principală de simetrie ... trec patru plane de simetrie (la clasa ditetragonal polară și ditetragonal ecuatorială)*. ib.

- Pl.: *ditetragonali*, -e.

- Din fr. **ditétragonale**.

DITIONÁT s. m. (La pl.) Săruri ale acidului ditionic cu proprietăți reducătoare. *Ditionații alcalini sunt foarte stabili, spre deosebire de cei ai metalelor grele*. LTR², cf. DC.

- Pl: *ditionați*.

- Din fr. **dithionates**.

DITIÓNIC adj. (În sintagma) *Acid ditionic* = acid oxigenat al sulfului, care se formează în diferite procese de oxidare a acidului sulfuros și care este cunoscut numai în soluții apoase. Cf. LTR², DER, DC, NDN.

- Pl.: *ditionici*.

- Din fr. **dithionique**.

DITIONÍT s. m. (Mai ales la pl.) Sare a acidului ditionos, folosită ca decolorant în industria textilă și la analiza gazelor pentru absorbția oxigenului; hidrosulfid. Cf. DER, DC, NDN. ♠ *Ditionit de sodiu* = sare a acidului ditionos, care se prezintă sub formă de cristale monoclinice, incolore, solubile în apă rece, insolubile în alcool și eter și care prezintă proprietăți reducătoare. Cf. CHIM. AN. CALIT. 135, DC.

- Pl.: *ditioniți*.

- Din fr. **dithionite**.

DITIONÓS adj. (În sintagma) *Acid ditionos* = acid oxigenat al sulfului care nu există în stare liberă; acid hidrosulfuros. Cf. DC, 260, M. D. ENC.

- Pl.: *ditionoși*.

- Din fr. **dithionieux**.

DITIRÁMB s. m. (La vechii greci) Poem liric dedicat zeului Dionysos; poem liric entuziast care cuprinde elogii; p . e x t . laudă excesivă, adesea exagerată, în termeni bombastici. *A făcut dithirambe latine pentru toată familia imperială*. HELIADE, O. I, 471. *Nu se cuvine a uita o formă de versuri antice ce se zice dithyrambi*. id. ib. II, 174, cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Cântecul în onoarea lui se numea ditiramb*. CONV. LIT. IV, 146, cf. COSTINESCU, LM. *Omul ... a simțit gustul de a cânta, în elegii și în ditirambe ..., în fanfare melodioase, vitejiile și neajunsurile sale*. ODOBESCU, S. III, 113, cf. BĂRCIANU. *Scrie ditirambi despre săni tari și bronzăți*. SĂM. II, 382, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Epigonii încep și continuă mai mult de jumătate de poezie, cu efuziuni lirice, cu ditirambe la adresa predecesorilor*. IBRĂILEANU, S. L. 159, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *N-o să te slăvesc lingușitor în ditirambi*. COCEA, S. II, 399. *Nu găsim ... nimic din ditirambele închinat ... unui mare scriitor*. LOVINESCU, C. V, 66,

cf. DL, DM, DER, DN², DEX. *Poetul cântă garoafa, consacră ditirambi lunii iunie*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 8/3.

- Scris și: *dithiramb, dithyramb*. - Pl.: *ditirambi* și (n.) *ditirambe*.

- Din lat. *dithyrambus*, fr. *dithyrambe*.

DITIRÁMBIC, -Ă adj. Care aparține ditirambilor, privitor la ditirambi; foarte elogios, excesiv laudativ. Cf. I. GOLESCU, C. PONTBRIANT, D. *Imnele ditirambice erau totdeauna însoțite de jocuri circulare*. CONV. LIT. IV, 146, cf. COSTINESCU, LM. *Lauda ditirambică a lui Țichindeal ... cu greu va putea încălzi cetitorii*. MAIORESCU, CRITICE, 92. *Se laudă în termeni ditirambici, parc-am asista la reprezentațiile ... vestiților dentiști*. SĂM. II, 575, cf. ȘĂINEANU². *Otilia mi-a mărturisit într-o zi, când eu eram mai ditirambic ..., că ... nu poate să-și înăbușe ... un ușor dispreț pentru mine*. IBRĂILEANU, A. 63, cf. CADE. *Precaritatea acestei critici nu poate fi înțeleasă decât cunoscându-se modul ditirambic în care erau salutate celelalte piese*. CAMIL PETRESCU, T. III, 495. *În termeni ditirambici, am făcut apologia răsului sănătos*. COCEA, S. I, 203. [Rică Venturiano] *își exercitează tonul de tenor al demagogiei prin articole ditirambice*. CONSTANTINESCU, S. II, 20. *Poezia secentiștilor ... este exuberantă și dithyrambică, câteodată însă e cât pe ce a cădea în fantastic*. CĂLINESCU, C. O. 201. *Ibrăileanu, așa de sobru în stil ..., devine ditirambic când este vorba de vreunul din clasicii ruși*. RALEA, S. T. III, 188, cf. DL, DM, DN². [Prezentare] *surprinzătoare, prin tonul ei ditirambic*. CL 1973, 5, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Neobicinuți a lăuda în mod ditirambic ceea ce ne pare bun, ne mângâim a constata că acest manual ... e cel mai ușor de priceput și de mânuit în această materie*. EMINESCU, O. IX, 425. *Stănică lăudă ditirambic când pe Otilia, când pe Lili*. CĂLINESCU, E. O. II, 151. *Marii scriitori greci prezentau, adesea, ditirambic, operele lor*. JOJA, S. L. 173.

- Scris și: *dithyrambic*. - Pl.: *ditirambici*, -ce.

- Din lat. *dithyrambicus*, -a, -um, fr. *dithyrambique*.

DITÍSC s. m. Insectă carnivoră din familia coleoptelor, cu corpul oval de culoare verde-brună și cu o dungă galbuie pe marginea elitrelor, ultima pereche de picioare fiind adaptată pentru înot (*Dytiscus marginalis*). Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pl.: ? - Și: *ditíscus* s. m. M. D. ENC.

- De la *dytiscus* (numele științific al insectei). Cf. fr. *dytisque*.

DITÍSCUS s. m. v. *ditisc*.

DÍTO adv. (Învechit; folosit mai ales în contabilitate și în comerț) De asemenea, de același fel, tot așa. *Ce negoț a primit, tot, anume: ... troc, ... deto roșu ..., fișpan* (a. 1766). IORGA, S. D. XII, 81. *Cere ... o salbă cu 30 gălbinași, alta deto cu lanț* (a. 1778). id. ib. 98. *30 de rifuri cradel cu arnici roșu fain ..., 30 rifuri deto albe* (a. 1803). id. ib. 145, cf. POLIZU, GHETIE, R. M. 119, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 249, RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Și: *déto* adv.

- Din it. *ditto*, germ. *dito, detto*.

DITÓN s. n. (Muz.) Interval dintre două tonuri sau dintre un ton și un semiton. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *ditonuri*.

- Din it. *ditono*, fr. *diton*.

DITÓR, -OÁRE adj., subst. v. *dator*.

DITORÁȘ s. m. v. *datorăș*.

DITORÍE s. f. v. *datorie*.

DITRIGLÍF s. n. (Arhit.) Spațiul cuprins între două triglife. Cf. LTR², DN².

- Pl.: *ditriglife*. - Și: *distriglíf* s. n. DN².

- Din fr. *ditriglyphe*.

DITROÍT s. n. (Geol.) Varietate de sienit care conține nefelin și sodalit și care este folosit ca piatră de construcție. Cf. CANTUNIARI, L. M. 137, LTR², DER, D. GEOL.

- Din germ. *Ditroit*, fr. *ditroite*.

DITRONÍ vb. IV v. *detrona*.

DIÚDIU s. m. (În limbajul copiilor) Foarte frig. *Închide ușa, mamă, c-afară-i diudiu (frig) (copiilor mici)*. PAMFILE, J. II, 141. ◇ (Personificat) *Închideți ușa că vine diudiu*. PAMFILE, DUȘM. 273, cf. CADE, ȘEZ. XXXI, 43.

- Formație onomatopeică.

DIUDIÚC s. n. (Regional) „Instrument muzical de vânt” (Oltina - Băneasa). Cf. DR. I, 275, H II 285.

- Din tc. *diüdük*.

DIUG s. n. 1. (Învechit) Miros urât. Cf. ANON. CAR.

2. (Prin Transilv. și prin Mold.) Hoit, stârv, mortăciune; p. e x t. om leneș, puturos (**I 2**), trândav² (**I**). *De diug și de foamete ferește-ne* (sec. XVII). în DLRV, cf. DDRF, MĂNDRESCU, UNG. 66, GHETIE, R. M. 124, ALEXI, W., H XVII 175, VAIDA, ȘEZ. II, 226, BUD, P. P. 53, 77, I. CR. VII, 154, T. PAPAHAĞI, M. 221. *Voi, amândoi, stați toată ziua ca niște diuguri!* CV 1951, nr. 9-10, 44, cf. TODORAN, GL., LEXIC REG. 8, 14, LEXIC REG. II, 45, 50, MAT. DIALECT. I, 67, 209. ◆ (Prin nord-vestul Olt.) Obiect murdar (**I**), îmbăcsit. Cf. LEXIC REG. 44. ◇ (Ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *Cămăși murdare diug*. CV 1951, nr. 2, 34. ◆ (Prin nord-vestul Transilv.) Nume dat unui cal bătrân, slab și urât. Cf. DR. V, 85, 183, FD III, 207. ◆ (Regional) Vită nărăvașă (Baia - Fălticeni). Cf. ȘEZ. XXIII, 45.

- Pl.: *diuguri*. - Și: (învechit) *duğ* s. n. ANON. CAR.

- Din magh. *dög*.

DIUGÁN s. m. (Prin Bucov.) „Om mare și cam prost”. Cf. LEXIC REG. 101.

- Pl.: *diugani*.

- *Diug* + suf. -an.

DIUGANÍ vb. IV. R e f l. (Prin Bucov.) „A se tâmpi” (2). Cf. LEXIC REG. 101.

- Prez. ind.: *diuganesc*.

- De la *diugan*.

DIUGĂRIE s. f. (Regional) „Cimitirul vitelor” (Someș Guruslău - Jibou). Cf. MAT. DIALECT. I, 209.

- Pl.: *diugării*.

- *Diug* + suf. -ărie.

DIUGLUÍ vb. IV. I n t r a n z. și r e f l. (Învechit și regional; despre vite) A pieri (**I**), a muri¹ (**I**); a (se) putrezi (**I**) (după moarte). Cf. KLEIN, D. 125, SFC IV, 128, LEXIC REG. 8.

- Prez. ind.: *diugluesc*.

- Din magh. *döglük*.

DIUGÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv.; despre oameni) Leneș, puturos (**I 2**). Cf. LB, PONTBRIANT, D., DDRF, MĂNDRESCU, UNG. 67, CHEST. V 135/67. *Măi, da diugoș mai ești!* MAT. DIALECT. I, 67.

- Pl.: *diugoși, -oase*. - Și: **diugós, -oášă** adj.
- Din magh. **dögös**.

DIUGOȘ, -OÁȘĂ adj. v. **diugos**.

DIUGULÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A trândăvi (Vâlcele - Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 67. *Toată vremea diugulești aicia, în loc să mergi la lucru*. ib.

- Prez. ind.: *diugulesc*.
- De la **diug**.

DIUL s. m. Trandafir (de dulceață) (*Rosa centifolia*). Cf. BORZA, D. 149. \diamond *Diul bălan* = trandafir alb (*Rosa alba*). id. ib.

- Pl.: *diuli*.
- Din sb. **đul**.

DIULBEN subst. (Prin nordul Dobr.) „Basma albă de cap”. Cf. H XIV 359.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Din bg. **djulben**.

DIUMVÍR s. m. v. **duumvir**.**DIÚNĂZI** adv. v. **deunăzi**.

DIUNIUC subst. (Prin nordul Dobr.) Grâu (mărunt sau cu spicul negru) (Samova - Tulcea). Cf. H XIV 396, 444.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Cf. tc. d ü n ü k .

DIUNURLUC subst. (Regional) Cerere în căsătorie, peșit (Viile - Băneasa). Cf. H II 245.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Din. tc. **dünürlük**.

DIURÉTIC, -Ă adj., s. n. (Atestat prima dată în 1780, ap. TDRG²) (Medicament, băutură etc.) care stimulează secreția urinei. *Buruienile ce să zic diuritica, care pornesc udul*. MEȘT. DOFT. II, 39^f/12. *Pulbere diuretică (slobozitoare udului)*. CORNEA, E. I, 17/24, cf. COSTINESCU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cel mai simplu diuretic este apa, care lucrează în mod mecanic*. BIANU, D. S., cf. TDRG. *Se întrebuințează, ca cele mai bune diuretice, fiertura de pătrușel și chimen*. PĂCALĂ, M. R. 264, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Să nu uităm nici mărarul și pătrușelul diuretic*. VOICULESCU, L. 192, cf. ENC. AGR. I, 59. *Un capitol aparte este destinat diureticelor*. DANIELOPOLU, F. N. I, 89, cf. LTR². *Infuziile diuretice sunt ceaiuri care se prepară din diverse vegetale și au un efect diuretic mic*. BELEA, P. A. 278, cf. DL, DM, DER, DN², D. MED., DEX. *Ceaiul din lăstarii floriferi se ia ca stimulent, diuretic etc*. BUTURĂ, EB. I, 33. *Cafeaua a fost adesea considerată diuretic*. RL 2006, nr. 4 845.

- Pronunțat: *di-u-*. - Pl.: *diuretici, -ce*.
- Din lat. **diureticus, -a, -um**, fr. **diurétique**.

DIURETÍN s. n. v. **diuretină**.

DIURETÍNĂ s. f. (Farm.) Amestec de salicilat de sodiu și de teobromină, care se prezintă sub formă de pulbere albă, cu gust dulceag, solubilă în apă și care este folosită în medicină, având acțiuni diuretice accentuate. *Salicilatul de sodă și de teobromină sau diuretina să dă în doză de 2-4 grame pe zi*. BIANU, D. S. 723, cf. NICA, L. VAM. 81, MACAROVICI, CH. 610, LTR².

- Pronunțat: *di-u-*. - Pl.: *diuretine*. - Și: **diuretín** s. n. NICA, L. VAM. 81, MACAROVICI, CH. 610.
- Cf. **diuretic**.

DIURÉZĂ s. f. Secretare și eliminare de urină (în cantitate mare). Cf. COSTINESCU. *Diureza este uneori un semn al unor stări nervoase*. BIANU, D. S., cf. CADE. *Să se studieze ... acțiunea lor asupra factorilor naturali care asigură diureza*. DANIELOPOLU, F. N. I, 89. *Preparatele din zmeură ... sunt bune pentru combaterea diareei și creșterea diurezei*. BELEA, P. A. 318, cf. DL, DM, DER, DN². *Sucurile de fructe și legume stimulează diureza*. S. MARIN, C. B. 13, cf. D. MED., DEX. *Un consum moderat de cafeină ... nu provoacă o diureză semnificativă*. RL 2006, nr. 4 845.

- Pronunțat: *di-u-*. - Pl.: *diureze*.
- Din fr. **diurèse**.

DIURÍE s. f. (Med.) Eliminarea frecventă de urină în timpul zilei. Cf. D. MED., DN².

- Pronunțat: *di-u-*. - Pl.: *diurii*.
- Din fr. **diurie**.

DIURN, -Ă adj. (Atestat prima dată în 1829, ap. TDRG²) Care se face, se produce, activează în timpul zilei, care durează o zi; de zi, din timpul zilei; (latinism învechit) diurnal (1). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Variațiunile diurne de temperatură sunt prea mari în țările calde și prea mici în țările reci*. DRĂGHICEANU, C. 102/9, cf. COSTINESCU, LM. *Aceste ființe au o respirație diurnă ca plantele*. CONTEMPORANUL, III, 337, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Viața lui Petru cel Mare, tâlmăcită ... în ceasurile furate ... somnului diurn și nocturn, a fost o carte foarte citită*. IORGA, I. L. I, 506, cf. TDRG. *Lipsit de priză asupra lumii externe, ferit de solicitarea evenimentelor vieții diurne ..., a trebuit să-și întoarcă ... puternica sa inteligență asupra sufletului său*. IBRĂILEANU, S. L. 17, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, TEODOREANU, M. II, 273. *Însemnările diurne trebuiau să dea iluzia actualității*. CĂLINESCU, E. 46, cf. LTR², DL, DM. *Cadranel diurn arăta cu o săgeată orele șapte*. BARBU, PRINC. 126, cf. DN². *Cine sunt victimele datoriei? Bietul om prins în cleștele conformismelor diurne*. T februarie 1969, 52, cf. M. D. ENC. *Cel mai adesea condițiile diurne sunt responsabile de insomnii*. CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/5, cf. DEX. *Falstaff pare ... o natură diurnă prin excelență*. PLEȘU, M. M. 48. \diamond *Mișcare (sau rotație) diurnă* = mișcare aparentă de rotație a sferei cerești (împreună cu aștrii care par fixați pe ea) în jurul axei polilor, care se execută în timpul unei zile siderale. *Ce nănim mișcare diurnă?* CONTEMPORANUL, V, 438. *Mișcarea diurnă a astrelor*. CULIANU, C. 8. *Mișcarea diurnă a Pământului se face în 24 de ore*. ȘĂINEANU², cf. CADE. *Masele de aer rămân îndărăt în raport cu acele puncte și par a se mișca într-un sens invers mișcării diurne a Pământului*. ENC. AGR. I, 152. *Mișcarea diurnă aparentă a sferei cerești e caracterizată de ... legi*. LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. \blacklozenge (Despre ființe) Cu organele vizuale și auditive active în cursul zilei (12); care își desfășoară activitatea în cursul zilei. Cf. CADE. *Sunt insecte diurne și trăiesc frecuent în colonii foarte populate*. ENC. AGR. I, 48. *Bușnițele, până nu demult, au fost clasate în același ordin cu păsările răpitoare diurne*. LINȚIA, P. II, 83.

- Pronunțat: *di-urn*. - Pl.: *diurni, -e*.
- Din lat. **diurnus, -a, -um**, fr. **diurne**.

DIURNÁL adj., s. n. 1. Adj. (Latinism învechit) Diurn. Cf. LM.

2. S. n. (Rar; la catolici) Carte de rugăciuni care cuprinde numai serviciul bisericesc din timpul zilei. Cf. COSTINESCU, DN². \blacklozenge Povestire a faptelor zilnice, povestire de zi cu zi a faptelor. Cf. DN².

- Pronunțat: *di-ur-*. - Pl.: *diurnali, -e*.
- Din lat. **diurnalis, -e**, fr. **diurnal**.

DIURNĂȘ s. m. (Creație personală) Funcționar care primește diurnă (2); diurnist (2). *Apelăm - nu la diurnașii și tremurătorii după arenzi fără bani ... - ci la toate elementele acelea din Cameră*.

EMINESCU, O. X, 423. ◇ (Adjectival) *Iată dar ce soartă ne-au pregătit adâncile prevederi și luminatul patriotism al celor la cari spiritul ține locul spiritului și punga diurnasă locul inimii.* id. ib. 445.

- Pronunțat: *di-ur-*. - Pl.: *diurnași*.

- **Diurnă** + suf. *-as*.

DIURNĂT, -Ă adj. (Regional) Care provoacă râsul; caraghios, comic (Cândești - Siret). Cf. LEXIC REG. II, 118. *Diurnat băiat, face pe toți să râdă.* ib.

- Pronunțat: *di-ur-*. - Pl.: *diurnați, -te*.

- Et. nec.

DIURNĂ s. f. (Atestat prima dată în 1813, ap. TDRG²)

1. Indemnizație plătită cuiva pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în altă localitate, în interes de serviciu. *Domnului Foit, diurnă dumnealui și lefurile lucrătorilor din Austria 17 048 lei* (a. 1850). DOC. EC. 986, cf. STAMATI, D. *Se dau din bugetul statului pentru diurne.* MAIORESCU, D. I, 89. *Leașa ... este de 350 lei pe lună afară de diurnă.* CARAGIALE, O. I, 253. *Au făcut ... un prilej de căpătuială, de învățeli, de lefuri grase și de diurne.* COCEA, S. I, 309, cf. DL, DM. *Angajatului trimis în delegație i se rambursează cheltuielile de transport și i se plătește o diurnă, calculată în raport cu salariul.* DER II, 45, cf. DN². *Pleca în delegație, lua diurnă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 21, cf. DEX. *Constatând că la capitolul cazare și masă nu înregistrase cheltuieli, se duse mulțumit ... spre casierie, să-și încaseze diurna.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 13/4. *Diurnă de deplasare primesc doar senatorii din provincie.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801.

2. Retribuție zilnică plătită unui zilier, unui funcționar etc. pentru ore suplimentare sau muncă deosebită ori deputaților pentru participare la sesiunile parlamentare. *Alții ..., hrăniți ani întregi cu praful șoselei, petrec aspirând la câte o diurnă de la vreo văduvă matură și bogată.* GHICA, C. E. II, 333. *Diurna a 2 ajutoare a primarului a 12 lei unul pe zi.* I. IONESCU, D. 110, cf. LM. *Celor doi rectori ... li se sporește ... diurna.* MAIORESCU, D. V, 359, cf. DDRF. *Senatorii și deputații primesc o diurnă pe timpul sesiunilor.* HAMANGIU, C. C. XXVII. *Nu i-o fost destulă plata la „Ardeleana”. Acum și diurna ca deputat.* LUC. II, 404, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Avocatul puse pe Herdelea să iscălească polițele și plăți copistului diurna cuvenită.* REBREANU, I. 265, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Postul acesta, nu e așa că are un adaos de diurnă?* C. PETRESCU, C. V. 92. *Deputatul ... e nelipsit de la Cameră ca să-și încaseze diurna.* IST. LIT. ROM. III, 924, cf. DN³, DEX. *Diurna zilnică de ședință ... era stabilită la 2% din indemnizația lunară.* RL 2005, nr. 4 550.

- Pronunțat: *di-ur-*. - Pl.: *diurne*.

- De la **diurn**.

DIURNIST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care primește diurnă (2), (popular) ziuăș. *Iată dar materialul de oameni supus acestui tratament: 200 de lucrătoare, 10 tăietori cu mașina a tutunului prost, ... 3 privighetori a lucrătorilor, 3 amplioiași superiori, 1 diurnist.* EMINESCU, O. IX, 287, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cristache Coșoiu, caligraf diurnist la Culte.* KLOPȘTOCK, F. 228, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-ur-*. - Pl.: *diurniști, -ste*.

- **Diurnă** + suf. *-ist*.

DIŪZ s. n. (Regional) Șes (II 1) (Băneasa). Cf. H II 293.

- Pl.: *diuzuri*.

- Din tc. **diüz**.

DIV¹ s. n. (Învechit) Minune (1); lucru de mirare. *Întrebară-se oareceș de ale sale credințe în divure ce avură căntră-nsul.* CORESI, L. 123/14. *Și nu-i divă că la turci vedem obiceiurile aceastea, care au fost și la împărăția Râmului. M.*

COSTIN, O. 260. *Ce aceia nu-i divă, că italienii târziu ș-au scornit limba den lătinească.* N. COSTIN, L. 111. *Iubite prietene, nu cu divă îți pară.* CANTEMIR, I. I. I, 58, cf. DDRF, TDRG, CADE. ◇ L o c . a d v . **În divuri, în chipuri** = în tot felul, în fel și chip, prin diverse mijloace. *Ca o rândunea vorovitoare în divuri, în chipur(i) ne spune nouă bucurie de primăvară* (a. 1661). GCR I, 179/12. *Au venit Constantin-Vodă cu oastea căzăcească și asupra lui Ștefăniță-Vodă, ispitind în divuri, în chipuri, să încapă la domnie.* M. COSTIN, O. 195. *În divuri, în chipuri minunați sfinți.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *Fel de feluri de mâncări, în divuri, în chipuri de băuturi pre mese să aședzară.* CANTEMIR, I. I. I, 243. ◇ E x p r . **A (nu) fi cu divă** = a (nu) fi de mirare. *Nu iese cu divă, de să arată așa de cu greu a să deșrădăcina (că vrajba neprieteniilor ca piatra cu var lucrată până în 40 de ani tot fierbe).* CANTEMIR, I. I. II, 235.

- Pl.: *divuri și divure*. - Și: **divă** s. f.

- Din slavon. **ДѢВЪ, ДѢВО**.

DIV², -Ă adj., subst. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care este înzestrată cu însușiri excepționale; divin (2). *Toată viața militară a divului Traian ... e descrisă triumfal.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39. *Bozoaia ... vine de la bozi, iar nu ca voi aștia noi ce mi-ați ieșit cu „zea”, cu „dea”, cu „diva”.* PR. DRAM. 157. *Decebal ... cade glorios sub brațul divului Traian.* RUSSO, S. 173, cf. ARISTIA, PLUT., PROT. - POP., N. D. *Profanatori nemernici: spurcați cu-a voastră mână A divului Horațiu poetică fântână.* ALECSANDRI, T. II, 227, cf. LM. *Că „divul” Traian ne-a adus tocmai în Dacia.* MAIORESCU, CRITICE, 555. *Avuțiile lui Decebal fură duse în Roma, unde serviră la edificarea măreței colonne ... și a forului divului împărat.* ODOBESCU, S. II, 285. *Magistrule scump și poetule div, îmi vei spune?* MACEDONSKI, O. II, 297, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Spre capul din stânga intrării, se ridică falnic, frumosul „Arco Traiano”, clădit din porunca divului împărat.* LUC. VII, 260, cf. ȘĂINEANU². *Numele sonor al divului Pompei stăpâna toată larma aceasta veselă și fericită.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 6, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DN². ◇ Fig. *Străluce, bellă lună, destinde-ți diva-ți rază, Sfăramă-obscuritatea acestei triste nopți!* SERRURIE, P. 12/2.

2. S. f. Artistă care se bucură de mare popularitate; s p e c . cântărează celebră; (ironic) femeie care dorește să fie admirată, care frapează prin atitudine, îmbrăcăminte etc. *Diva ... apare pe scenă într-un costum abracadabrant.* CARAGIALE, O. I, 4. *Nu-și lua ochii de la cântărează ... Diva nu mântuise și mulțimea a și început a zbera.* CONTEMPORANUL, IV, 85. *Ea artistă, eu artist. Diva operei alături cu sârmanul viorist.* MILLE, V. P. 55, cf. BĂRCIANU. *La o repetiție generală ... ședeam pe scenă de vorbă cu diva.* LUC. II, 399, cf. ALEXI, W. *Visezi ... la diva, care a debutat la Neapole.* IBRAILEANU, A. 9. *Cel ce dă legi ne-ndurătoare Ce-n teatru-i cetățean de-onoare, Al divelor adorator, Oneghin, se repede-n zbor.* V. ROM. ianuarie 1954, 7, cf. DM, DN². *Diva a început să-l privească cu alți ochi.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 21, cf. DEX. *Divele ... ș-au întâlnit la o prezentare de modă, urmată de o pâruială.* RL 2005, nr. 4 644.

- Pl.: *divi, -e*.

- Din lat. **divus, -a, -um**, it. **diva**, (2) fr. **diva**.

DIVAGĂ vb. I. I n t r a n z. A se abate de la subiectul discuției; a spune lucruri incoerente, lipsite de logică, de rațiune, a d e l i r a (1). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Vrea totuși unul sau altul să mai facă ceva pe deasupra, atunci sau va divaga în specialități vecine sau își va lua refugiul la tot felul de comedii inocente.* CONV. LIT. IV, 362, cf. COSTINESCU, LM. *Va trebui să zicem: ... „a aiuri” în loc de „a delira”, „a divaga”.* MAIORESCU, CRITICE, 339, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. *Stă tot timpul cu ochii în tavan și divaghează despre cântecul păsărilor.* V. ROM. ianuarie 1960, 148, cf. DN², L. ROM. 1973, 6, M. D. ENC. *Divaghează frumos pe teme de interes cultural.* V. ROM. mai 1975, 49, cf. DEX. *Niciodată criticul nu și-a*

îngăduit să divagheze cu atâta scripitoare larghețe. L 1979, nr. 892, 6/3. ♦ F i g . Rigoarea conceptelor să nu divagheze față de concertul ... vieții. PLEȘU, M. M. 76.

- Prez. ind.: divaghez și (rar) divág (NEGULICI, SCRIBAN, D.).

- Din fr. **divaguer**.

DIVAGÁNT, -Ă adj. (Rar) Care divaghează. *Altfel spus, care e garanția că ai un obiect (și nu o iluzie divagantă) atunci când vorbești despre „mundus imaginalis”?* PATAPIEVICI, C. L. 376.

- Pl.: divaganți, -te.

- Divaga + suf. -ant.

DIVAGÁRE s. f. 1. Acțiunea de a divaga și rezultatul ei; divagație, digresiune (1). Cf. divaga. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Când voia să se înalțe, inspirația lui Heliade se pierdea în divagări care o oboseau.* DENSUSIANU, L. 279. *Erau condiții prielnice pentru divagări sentimentale.* IBRĂILEANU, A. 133, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Geogr.) Schimbare a direcției unui curs de apă în regiunile joase, cu pantă mică și aluvionare puternică. Cf. LTR², DER, DN².

- Pl.: divagări.

- V. **divaga**.

DIVAGÁȚIE s. f. Faptul de a divaga; divagare (1), digresiune (1). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *A dat naștere unei mulțimi de divagațiuni istorice.* HASDEU, I. C. I, 71. *Câtă plăcere produc aceste divagațiuni aparente!* CONV. LIT. II, 325, cf. COSTINESCU. *Avea ... destul tact pentru a nemeri exact punctul în discuție, deosebindu-se întru aceasta de divagațiunile lui Ion Brătianu.* MAIORESCU, D. IV, 60. *Să trecem la câteva divagațiuni politice de actualitate.* CARAGIALE, O. VII, 255, cf. BARCIANU. *Iată pentru ce, doamnă, mă farmecă și astăzi ... divagațiile metafizice.* SĂM. I, 106, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nu înțeleg, recitându-le divagațiile asupra Isabellei.* M. ELIADE, O. I, 21, cf. CADE. *Nicăieri însă amestecul ... de romanță și de parodie, în cadre ce nu trec la divagație și la incoerență, nu e mai fericit dozat ca în „Elegie”.* LOVINESCU, S. I, 435. *Să împace în același sentiment de divină adorație ... toate divagațiile din lumea poezilor.* COCEA, S. II, 148. *Începu iar să se plimbe, descărând și reducând la nimic toate bănuielile și divagațiile doamnei Argintar.* SADOVEANU, O. XI, 444, cf. SCRIBAN, D. *Probabil că teoriile tânărului părură doctorului o dovadă de divagație și lipsă de bun-simț.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Umplu câta timp cele două coloane cu divagații pe care le crede poezice.* CAMIL PETRESCU, N. 38, cf. DL, DM. *Divagații și aluzii integrate în cea mai firească alcătuire de simplitate.* VARLAAM - SADOVEANU, 239, cf. DN², L. ROM. 1973, 6, M. D. ENC. *Divagațiile eseistice asupra mișcării ... ne instruiesc.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 2/10, cf. DEX. *Lucrarea este foarte încheată și se ține de subiect fără divagații.* M 1975, nr. 1, 37, cf. PATAPIEVICI, C. L. 376. *Ministrul ... a ripostat, catalogând acuzațiile drept „divagații”.* RL 2005, nr. 4 780.

- Pl.: divagații. - Și: (învechit) **divagațiune** s. f.

- Din fr. **divagation**.

DIVAGAȚIUNE s. f. v. **divagație**.

DIVALÉNT, -Ă adj. (Despre un element sau un radical chimic) Care are valența doi; bivalent. Cf. LTR², DTT.

- Pl.: divalenți, -te.

- Din fr. **divalent**.

DIVÁN s. n. **I. 1.** (Atestat prima dată în 1578, cf. DERS) (În Imperiul Otoman) Consiliu cu atribuții politice, administrative și juridice, alcătuit din cei mai înalți demnitari ai statului și sfetnici ai sultanului; (în Țara Românească și în Moldova) consiliu format din

reprezentanții marii boierimi și din înalți dregători care luau parte, alături de domn, la conducerea țării, s f a t d o m n e s c ; p e x t . ședintă, dezbateri din aceste consilii. *Vornice, dzi celui om ... să mai iasă la Divan.* M. COSTIN, O. 89. *După aceea au stătut Duca-Vod[ă] dumnu, și, eșind Oncioe la Divan, au pârât precum tată-mieu l-au lăsat pre Isac de s-au dus la Ardel* (cca 1684-1686). HURMUZAKI, XV, 1 391. *Înainte împăratului era datorie ... boiării de Divan haine roșie [să poarte].* N. COSTIN, C. 63. *Gheorghii Ștefan-Vodă, când era logofăt mare, au fost ședzând odată în Divan cu toiagul în gură.* NECULCE, L. 21. *Aprozii cei de Divan nici la o domnie mai de cinste n-au fost.* AXINTE URICARIUL, C. I, 371. *Iaste obicei de vă adunaș de seară în Divan și faceș puțină orație înainte domnului.* ANTIM, O. 40. *Să se fie condică curată pentru câte să caută și să hotărâsc la Divanul Domnii[și] Meale.* PRAV. COND. (1780), 52. *Divanurile ... caută trebile împărăției.* AMFILOHIE, G. 89/14. *Și pesti puțin s-au strânsu mai mult de o mie de muieri; sfātuindu-să ele înde ele pentru această pricină, au hotărât să margă să găsască pre împăratul în Divan.* C. POP.² III, 170. *Cealelalte mădulari ale Divanului sunt cei mai mari dregători obștești.* OBLĂDUIREA, 66/21, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Proiectele ... se vor înainta la domn ... spre a se trimite în cercetarea Divanului obștesc.* CONDICA O. 113/8, cf. POLIZU. *Hatmanul cel mare era executorul tuturor decretelor domnești și al hotărârilor Divanului.* FILIMON, O. I, 240, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici care ... ajunsese la înalte dregătorii atât în Divan, cât și la ordie.* ODOBESCU, O. I, 129, cf. DDRF. *Divanul a fost todeauna în Țările Române numai un sfat al domnului, nu o autoritate neatârnată de el.* XENOPOL, I. R. III, 158, cf. BARCIANU, ȘIO II, 158, ALEXI, W., TDRG. *După bătălia de la Cosmin, [Ștefan] îl boieri, ș-acum e în Divanul țării.* DELAVRANCEA, A. 103, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ce-au fost orânduiri de la sfârșitul domniei fanariote ... se știe: statornicirea definitivă a încătușării.* SADOVEANU, O. XIX, 140. *În juru-i tot Divanul, boierii, tremurând, Stau gârbovi, muți de groază.* PILLAT, P. 23. *Marele sfat ..., Divan în toată regula!* C. PETRESCU, A. R. 37. *Niciun act de oarecare însemnătate nu putea fi dat de domnul țării fără a purta și asentimentul boierilor din Divan.* BRĂȚIANU, T. 145. *După ce ocupă funcția de diac în Divanul domnesc ..., devine consilier.* IST. LIT. ROM. I, 372. *Acest sfat mai larg a căpătat denumirea de Divan.* STOICESCU, S. D. 55, cf. DER. *Semnificativă este și încercarea Divanului de a-i atrage ... pe meșteșugarii străini.* G. BARBU, A. V. 77, cf. M. D. ENC., DEX. *El mergea și iar mergea, În Țarigrad ajungea, La Divan că se ducea Și din gură-așa zicea.* ALECSANDRI, P. P. 146. *Cu împăratul venea și dregătorul ... și alți domni de Divan și se puseră la locul lor fiecare.* RETEGANUL, P. P. 24. *Ochii-albaștri-s boierești, Da cii negri-s fâgănești, Ochii-albaștri-s de Divan, Da cii negri-s di fâgan.* CARDAȘ, C. P. 109. *El, frate, că-mi aduna Boierii Divanului ... Toți sfemicii sfatului.* BALADE, III, 84. *Nu-s corbi într-un ciorpan, Și-s boieri mari în Divan, Se întâlnesc cu trei, cu patru, Și tot de tine li-i sfatu.* FOLC. MOLD. I, 79. ♦ (Popular; prin sinecdochă) Boier care face parte dintr-un divan (**I 1**). *Cum trag ... Divanii la divaniile lor, Potropopii la potropopiile lor, ... Așa să tragă Toți micii, Toți marii, ... La cuvântul meu.* MAT. FOLC. I 560. ♦ Sfat (3); adunare. *Divanurile împărăților [romani] era pline, și adunările norodului se alcătuia ... numai de călugări.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 223/19. *În jurul său se află ... un divan de sfātuitori.* LOVINESCU, C. III, 87. *Măria Sa ... e sfat de noapte cu feciorul ăl mai mare! ... Acum ... [îmi] vine și mie rândul să intru în divan.* C. PETRESCU, A. R. 182. ♦ *Divan ad-hoc*, v. a d h o c . ♦ *E x p r.* (Învechit) **A sta divan** = a avea o atitudine respectuoasă și solemnă. *Ascultăm ... pe lăutarul moș Bran ... Când începe să cânte, tot satul îi stă divan.* PANN, Ș. II, 46/4, cf. ȘIO II, 159. ♦ (Ban.) Conversație; taifas (1), flecăreală. Cf. CADE. *Sensul de „conversație” pe care-l are cuvântul divan ... în Banat e necunoscut în turcește.* PUȘCARIU, L. R. I, 318, cf. SCL 1957, 512, DL, GĂMULESCU, E. S. 127, H XVIII, 315. *De ne-ar ști*

maica divanu Ne-am duce ca izănbănu. HODOȘ, P. P. 135, cf. GR. BĂN., com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA, DENSUSIANU, Ț. H. 316, ALR I 1 322/24, 28, 30, 49, 51, 69, 75, 79, ALR SN v h 1 390. ♦ Sală, clădire în care se adunau membrii divanului (I 1); sediul divanului, (învechit) d i v a n – s a r a i; p. g e n e r. loc de adunare și de consfătuire; curte domnească sau boierească. *Divanuri, case, cerdacuri anume de această treabă* [au fost] făcute cu lucrători de îmbe părțile a țărilor. M. COSTIN, O. 91. *Și-i goni pre ei de la divan* (a. 1703). în DLRV. *Și au stricat întâi toate cele vechi: divanurile, spătăria până în pământ. MUSTE, LET. III, 77/23. După băutul cafelei să scoală întâi mitropolitul ..., apoi arhiereii și boierii și ies din spătărie ori în divan, ori în postelnicie.* GHEORGACHI, CER. (1762), 279. *Strânsă boierii și-și împodobi divanul să arăti minunat.* ALEXANDRIA (1784), 47/8. *Au mers și el înlăuntrul căsii divanului, unde ședea craiul în tron.* BERTOLDO, 4/15. *După aceasta ieși cu patriarhul în divan, unde era întinsă masa.* ARHIVA R. II, 193/10. *În divan, sala cea mare ..., așteaptă turcii.* IORGA, C. I. I, 166, cf. CADE, DL, DM. *În timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, în palatul domnesc din București existau două camere care purtau numele de divan.* STOICESCU, S. D. 17, cf. DEX. *Și mi-l duc într-un divan Unde domnul cu caftan Și pe cap cu gugiuman Sta culcat pe-un buzdugan.* ALECSANDRI, P. P. 89. *Pe Codreanu îl duc la ieși, La domnul, la Ilieși Și el intră în divan.* FOLC. TRANSILV. II, 412. (Urmă de determinări care indică felul) *După aceea ieșiră din biserică și s-au suit în divanul cel mare.* IST. Ț. R. 8. *De ce au gătit divanul cel mare ... s-au strâns toată boierimea.* NECULCE, L. 115. *În casăle domnești, în divanul cel mare suindu-să, în scaunul domnesc au șezut.* R. GRECEANU, CM II, 15. *Stau fuștașii cu dardile a mână, pe amândouă părțile de la ușa divanului celui mare, pân' la ușa bisericii.* GHEORGACHI, CER. (1762), 275. *Catastih de toate lucrurile ... ce s-au găsit ... 12 cercevele la divanul cel mare* (a. 1802). DOC. EC. I, 70. *Împăratul chemă pe Țugulea ... în divanul cel mare.* SPIRESCU, L. 328, cf. TDRG. *Boierii îl urmară în sala divanului celui mare.* BARBU, PRINC. 226.

2. (Jur.; învechit) Judecată, proces (I 1); p. e x t. judecătorie; tribunal (1) (de apel). *Când veți ședea să judecați la divan, să șază lângă voi tot oamenii buni și aleși.* NEAGOE, ÎNV. 244/26. *Giudețele cu mare dreptate și socoteală* [făcea] ... *Și la multe divanuri, cătră vorniciei cei de gloată dzicea* [...] M. COSTIN, O. 89. [Svinții] *purtați pedestri de-acei fără rând muncitori 30 de dzăle și trași prin gunoie și prin baliği, apoi ședzând la divan giudețul de vreme ce nu-și mai schimbară firea, săvai că și fură căzniți și cu pietri uciji și bătuți.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 234/32. *Judecătorii mărturisii, cu glas mare, înaintea a tot divanul.* MĂRGĂRITARE, 138. *Și l-au scos la divan înaintea a toată țara ș-apoi l-au purtat tot târgul.* NECULCE, L. 114. *Divanul sau gâlceava înțelțului cu lumea sau giudețul suftelului cu trupul* [Titlu]. CANTEMIR, O. V, 35. *Nu s-au mulțămii pe a lor hotărâre și au cerut cu apelație să iasă la divan.* PRAV. COND. (1780), 48, cf. KLEIN, D. 210. *Au găsit cu cale să taie capul craiului lor ... și cu divan l-au dat morții.* DIONISIE, C. 211, cf. LB. *Divanurile judecătorești sunt în Valahia mai mari judecătorii care judecă apelațiile.* REG. ORG. 168/4, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Dicasteriul mai înalt se zice divan.* RUS, I. II, 269/16, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Când am intrat în slujbă, nu m-a pus nime ... tronc deodată membru de tribunal sau de divan.* CONV. LIT. I, 23, cf. CIHAC, II, 573, LM, DDRF. *Pare un boier moldovenesc surghiunit pe strămbătate de un divan ce nu s-a aflat decât în mintea noastră.* SĂM. I, 231, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. *O altă încăpere servea pentru divan sau sala de judecată.* G. BARBU, A. V. 50, cf. DEX. *Vinde-ți, maică, rochița Și-mi destuie temnița, Vinde-ți, maică, tulpanu Și-mi așază divanu.* SEVASTOS, C. 274. ♦ E x p r. (Popular; ironic) **A face** (cuiva) **divan** **pe spinare** = a bate (pe cineva). Cf. DL, DM, DEX. *Nu-ți tot bate joc de mine, C-a veni vara ca mâine De te-oi prinde-n lunca mare Să-ți fac divan pe spinare.* ALECSANDRI, P. P. 260. ♦ (Învechit) *Divanul cel de pe urmă* = judecata de apoi. *Să judece la divanul cel de pe urmă faptele tuturor.* VĂCĂRESCUL, IST. 248.

II. Canapea fără spătar, de obicei mai lată și puțin ridicată de la pământ, pe care se poate ședea sau dormi. *Gătișă craiul un cortu crăescu, în care cortu anume făcuse divan nalt, pre care să șadă craiul la adunarea sa împreună cu Ștefan-Vodă.* AXINTE URICARIUL, C. I, 76. *Vinde ... casa ... cu dulap și cu masă, cu divanuri și cu laviți* [i] (a. 1783). IORGA, S. D. VII, 130. *Un divan ..., o oglinde de mase* (a. 1803). id. ib. XII, 146. [Grecii] *dorm după prânzul lor pre divanuri când o slujnică îi apără ca să gonească muștele.* OBLĂDUIREA, 91/13. *Intrară ... pântr-o curte ... în mijlocul căreia era un divan, așternut cu cele mai frumoase covoare.* GORIAN, H. I, 87/24, cf. POLIZU. *Cățiva musulmani ... sta[u] pe niște divanuri așternute cu rogojini.* PELIMON, I. 265/12, cf. PONTBRIANT, D. *Divanurile late s-au cioplit în forme ... elegante.* ALECSANDRI, O. P. 179, cf. COSTINESCU, LM. *S-a tologit așa îmbrăcat, cum era, pe un divan moale ca bumbacul.* CREANGĂ, O. 138, cf. CARAGIALE, O. II, 255, DDRF, SĂM. I, 95, BARCIANU, FILIMON, ap. ȘIO II, 160, ALEXI, W. *Mobilarea e cu totul turcească: divane, mesuțe, covoare.* IORGA, C. I. I, 128, cf. TDRG. *De-a lungul peretelui de miazănoapte ... se află un divan sau pat înalt, de brad, așternut cu lăicere de lână.* PAMFILE, I. C. 442. *Nu te teme ..., striga ... din fundul divanului unde stătea răsturnat.* HOGAȘ, DR. II, 104, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *La mijlocul mișcării a căzut înapoi pe marginea divanului.* REBREANU, R. II, 123. *Și-a apăsă mai adânc fruntea nevrednică în pernele divanului.* COCEA, S. I, 328. *Mai erau două divanuri cu covoare românești la pereții opuși.* E. IONESCU, E. 53, cf. PRIBEAGU, P. R. 56. *Cel mai de căpetenie lucru, după o zi ca asta ..., este o odaie bine încălzită ș-un divan moale.* SADOVEANU, O. IX, 448. *A primenit divanurile și sofalele.* C. PETRESCU, A. R. 69. *De-a lungul ... [peretelui] se întindea ... un divan îngust și destul de lung ca să doarmă pe el.* VINEA, L. II, 308, cf. DL. *Se așază pe divan, mai aproape de musafir.* PREDĂ, R. 24, cf. DM. *Pe divanele ... moi ... se fuma, se sta la taifas.* BARBU, PRINC. 169, cf. M. D. ENC., DEX. *Turcu-n casă că tuna ..., Plosca pe masă pune, Pe divan se așază.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 489. *Și de-i zăbovi un an Mi-i găsi moartă-n divan; Și de-i zăbovi mai mult Mi-i găsi moartă-n pământ.* SEVASTOS, C. 158. *Foaie verde tulipan, Șede mândra pe divan Și-mi înșiră la mărgel, Dar nu-i stă gândul la ele.* HODOȘ, C. 43. *Când o fost la giușmătat, Iarna m-o-nturnat la spati, Iar când o fost pi sfârșit, ... Di pi divan m-o zvârlit.* CARDAȘ, C. P. 91. *Jos la furca patului, Patului, divanului, Este-un stol de porumbei.* PĂSCULESCU, L. P. 60. *Din divan mi s-a sculat, Pe ochi negri s-a spălat.* FOLC. MOLD. I, 80. *Dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan, se spune despre cineva care se obrăznicțește.* FILIMON, ap. ȘIO II, 160, cf. CREANGĂ, O. 149, TDRG, ZANNE, P. VI, 169. ♦ F i g. *Toamna și-a ntins melancolia Pe-a dealurilor scunde divanuri mici de aur.* PERPESSICIUS, S. 26. ♦ C o m p u s : **divan-studio** v. s t u d i o (5). ♦ (Învechit, rar) Banc de lucru pentru cizmar; bedreag. Cf. LB. ♦ (Regional) Tejgheaua (2) tâmplarului (Arpașu de Jos – Victoria). Cf. ALR SN II h 552/172, ALRM SN I h 368/172.

III. Culegere postumă de versuri aparținând unui poet oriental; culegere de poezii imitând poeziile orientale. *Divanul lui Hapiz.* ȘĂINEANU², cf. RESMERIȚĂ, D. *Divanurile acestea ... au ajuns în forme schimbate la apuseni, fie în latinește, fie în limbile proaste.* SADOVEANU, O. XV, 343, cf. DL, DER, DEX.

– Pl.: *divane* și *divanuri*.

– Din tc. **divan**, sb. **divan**.

DIVANĂȘ s. n. v. **divănaș**.

DIVÁN-CEAȘ s. m. Funcționar al divanului (I 1), adesea folosit cu funcția de curier sau pentru misiuni speciale. *Împăratul Mehmed ... i-a dat și peici împărătești, cum da numai hanului, și divan-ceași, capigii și meterhanea împărătească.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Orânduindu-mi-se un divan-ceaș cu ferman împărătesc ..., am purces de la Siumna.* id. ib. 284, cf. ȘIO II, 47, LÖBEL, C. 243, TDRG, FORM. CUV. I, 34, 39.

- Pl.: *divan-ceauși*.
- Din tc. **divan çavaşu**.

DIVÂN-CHIATÎP s. m. Funcționar al divanului (I 1) care îndeplinea funcția de secretar, de diac, de scriitor (I 2) și care era în subordinea unui divan-efendi. *Vezi într-aceea vreme era Halil Hamid-paşa, om foarte procopsit, ce slujise și multă vreme la calemul Divanului împărătesc și de la care divan-chiatib încă aflându-se și chiatib al țării noastre lângă capicheaiele. VĂCĂRESCUL, IST. 292. Atunci divan-chiatipul voievodului și alți musulmani vor mijloci spre împăcarea părților prigonitoare (a. 1792). URICARIUL, III, 133, cf. TDRG.*

- Pl.: *divan-chiatipi*.
- Din tc. **divan kâtibi**.

DIVÂN-EFENDI s. m. invar. Funcționar al divanului (I 1) care îndeplinea funcția de secretar și care adesea citea firmanul la înscăunarea domnilor din Țările Române. *Două atlaze care au trimis ... lui divan-efendi al hanului (a. 1693). ap. ȘIO II₂, 48. Un pânțec de vulpe de mosc ce s-au trimis lui divan-efendi al serascherului. ib. Ș-au îmbrăcat domnul cu căftane, întâi pe divan-efendi ce-au cetit fermanul, apoi și pe postelnicul cel care adusesă caftanul. PSEUDO-AMIRAS, C. 144. Scoate hatîșâriful cel împărătesc și desfăcându-l ... îl dă în mâna lui divan-efendi. GHEORGACHI, CER. (1762), 266. La hotărârea pricinilor ce se va întâmpla între turci și între raiele, să fie în mijloc și cel după vreme divan-efendisi al domnului (a. 1802). ap. ȘIO II₂, 48, cf. BUL. COM. IST. IX, 162, CONV. LIT. X, 77, ZEITSCHRIFT, XVIII, 76, TDRG, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 342, FORM. CUV. I, 62.*

- Și: **divân-efendisi** s. m.
- Din tc. **divan efendisi**.

DIVÂN-EFENDISÎ s. m. v. **divan-efendi**.

DIVANÎST adj. (Învechit; adesea substantivat) Divanit. *Rădicându-se stăpânirea muscalilor din țară, au rămas boierii țării, cei mari divaniști în București. DIONISIE, C. 165. Dând ... bani mulți la divaniștii împăratului să scoată pe vodă Hangerliu din scaun. id. ib. 194. Se tânguiau divaniștii și mânilor și frângeau. BELDIMAN, ap. ȘIO II₁, 160. Chemând domnul pe divaniști înainte sa, hotărârea nemijlocit pricina prin chrisovul său (a. 1835). HURMUZAKI-S, VI, 619. Are trecere la boierii divaniști ... Se zice că-i bine primit de însuși paşa. ALECSANDRI, T. I 434, cf. COSTINESCU, ZEITSCHRIFT, XVIII, 76, ȘĂINEANU². Frații Trécourt ... învață pe viitorii voievozi și divaniști în Moldova. IORGA, L. II, 38, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.*

- Pl.: *divaniști*.
- **Divan** + suf. *-ist*.

DIVANÎT adj. (Atestat prima dată în 1779, ap. TDRG²) (Învechit; adesea substantivat) (Persoană) care făcea parte din divan (I 1); (învechit) divanist; p. e x t. (persoană) care are trecere pe lângă un domnitor, făcând parte din protipendadă. Cf. PREDETICI, D. *S-au văzut la Divan arătarea ce face către dumneavoastră dumnealor boieri divaniți ai Craiovei (a. 1812). DOC. EC. 141. Pre ceilalți boieri și divaniți. ZILOT, ap. ȘIO II₁, 160. Au și făcut anafora ..., îndatorând și pă boierii cei mari, pă divaniți, ... ca și ei să facă cele mai mici boierii supuse lor. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 77. Să trimiță aici acel contract ce l-au făcut caimacamul Craiovei cu dumnealor boierii divaniți în vremea răzvrătirii (a. 1826). DOC. EC. 366. Numai de la vel-stolnic și în jos era[și] giudecătorii divaniți, cari se înfățoșă[și] când era vr(eme) Divanului, iar cei mai mari era[și] socotiți ca niște sinatori administrației (a. 1835). HURMUZAKI-S, VI, 620. Când părerile boierilor divaniți erau împărțite, lua și el parte în dezbatere. FILIMON, O. I, 241, cf. LM, TDRG, CADE. *Despre tulburări în țară și**

*viclenia unor boieri divaniți [Titlu]. SADOVEANU, O. X, 132, cf. GĂLDI, M. PHAN. 174, SCRIBAN, D. *Domnul are ... pe boierii divaniți, ispravnicul are pe judecători. OȚETEA, T. V. 50. Să jupoarie da piele doisprezece boieri divaniți. C. PETRESCU, A. R. 184, cf. DL, DM. Boierii cei mai divaniți ... au ieșit pe afară. BARBU, PRINC. 337. Cum toți divaniții îl considerau pe lancu un urmaș al lui Tudor ..., a fost din nou arestat în aprilie. MAGAZIN IST. 1976, nr. 6, 65. Boierii divaniți avură mult de furcă ..., orice om ferindu-se cu groază să accepte. ib. 1970, nr. 9, 90, cf. DEX.**

- Pl.: *divaniți*. - Și: (rar) **divânit** adj.
- Din ngr. **vr̄ibavír̄ņç**.

DIVÂN-SARĂI subst. (Învechit) Sediul divanului (I 1). *S-au gătit Pazvandu cu halaiu mare și cu multe agale, de au mers la divan-sarai. DIONISIE, C. 188, cf. ȘIO II₂, 48, LÖBEL, C. 243, TDRG, FORM. CUV. I, 55.*

- Din tc. **divan sarayı**.

DIVÂN-TACÂM subst. (Învechit) Harnașament (domnesc) de mare paradă. *I-a dat ... și cal cu divan-tacâm. VĂCĂRESCUL, IST. 255, cf. ȘIO II₂, 48, LÖBEL, C. 244, TDRG, FORM. CUV. I, 55.*

- Din tc. **divan takımı**.

DIVARICĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A depărta de centru, a îndepărta în afară față de centru. Cf. LM.

- Prez. ind.: ?
- Din lat. **divaricare**.

DIVARICĂT, -Ă adj. (Bot.) Depărtat, dispus în direcții diferite. Cf. LM. *Foile au forma triunghiulară, largi, ternat-descompuse în lacinii îngustioare plane și lungicele, ușor divaricate. GRECESCU, FL. 249. Florile în fascicule terminale întocmind o largă paniculă divaricată. id. ib. 267, cf. NDN.*

- Pl.: *divaricați, -te*.
- V. **divarica**.

DIVARICĂȚIE s. f. (Med.; rar) Lărgire, depărtare a marginilor unei răni. Cf. DN².

- Pl.: *divaricații*.
- Din fr. **divarication**.

DIVASTĂRE s. f. v. **devastare**.

DIVĂ s. f. v. **div**¹.

DIVĂLMĂȘIE s. f. v. **devălmășie**.

DIVĂNĂȘ s. n. (Popular) Diminutiv al lui **divan** (II). Cf. ȘIO II₁, 160, SEVASTOS, P. 148. *N-ai tu casă, nici camară, Fă-ți un divanaș afară, Supt on nuc, supt on agud, Să trec sara să te-aud. JAHRESBER. XII, 76.*

- Pl.: *divănașe*. - Și: **divanăș** s. n.
- **Divan** + suf. *-aș*.

DIVĂNÎ vb. IV. (Ban.) I. n t r a n z. A sta de vorbă, a sta la taifas. Cf. ȘIO I, 81, 83, CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 318, SCRIBAN, D., SCL 1957, 512, H XVIII 315. *Și merg către casa mortului, merg ghivănind (cum zic bănățenii), adecă povestind. RETEGANUL, P. II, 64. Unde și-i fata să divănesc eu cu ea? ȘEZ. I, 275, cf. VICIU, GL., com. din TIMIȘOARA. Să vii, drago, la Rusalii, C-auunci e ziua mai mare: Ai când mere, când veni și cu noi de-a divăni. DENSUSIANU, T. H. 251, cf. ALR I 1 322/40, 45, 49, ALR II/I h 31/36, ALR SN II h 1 390.*

2. R e f l e c i p r. A se sfătui (2); a se învoi. Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Dumnezeu venea Cu Sfântul său Petru De se divănea, Pământ cântărea. MARIAN, I. 176. Nevastă, nevastă, Ian ieși la*

fereastră, *Să ne divănim Und' să ne-nțâlmim?* HODOȘ, P. P. 62. *Ai noștri a-mbătrânit Ș-așa ei s-au divănit Pe noi două să ne dea.* id. ib. 108.

- Prez. ind.: *divănesc.*

- Din sb. **divăniți.**

DIVĂNIE s. f. (Popular, într-un bocet) Funcția de divan (11). *Cum trag ... Divanii la divăniile lor, Potropopii la potropopiile lor, ... Așa să tragă Toți micii, Toți marii, ... La cuvântul meu.* MAT. FOLK. I 560.

- Pl.: *divănii.*

- **Divan** + suf. *-ie.*

DIVĂNIRE s. f. (Ban.) Faptul de a *divăni* (1); discuție (2), conversație. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 56.

- Pl.: *divăniri.*

- V. **divăni.**

DIVĂNIT adj. v. **divănit.**

DIVĂR s. m. v. **dever**¹.

DIVĂRITĂ s. f. v. **deverită**.

DIVER s. m. v. **dever**¹.

DIVERGE vb. III. *In t r a n z.* 1. (Despre linii geometrice, razele unui fascicul etc.) A porni dintr-un punct comun, răsfrându-se în direcții diferite. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG², PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1950, 74. *Pendulele diverg la ambele capete.* CIȘMAN, FIZ. II, 103, cf. M. D. ENC., DEX.

2. *F i g.* A fi în dezacord, a fi opus, a fi foarte depărtat. *Cantemir, Șincai, ... toți ceilalți ... admit în unanimitate pe un fantastic fondator al statului muntean ..., divergind numai asupra punctului cronologic.* HASDEU, I. C. I, 111. *Afară de vreo câteva puncte asupra cărora opiniunile diverg încă, ortografia română este stabilită în ziua de astăzi.* ARHIVA, I, 152, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Începând cu primele consecințe ale acestei decizii, istoriile noastre au divers radical.* PATAPIEVICI, C. L. 116.

- Prez. ind. pers. 3: *diverge.*

- Din fr. **diverger.**

DIVERGENT, **Ă** adj. 1. (Despre linii geometrice, raze luminoase dintr-un fascicul etc.) Care *diverge* (1); (despre fascicule de raze luminoase) a cărui secțiune crește pe măsura depărtării de un punct de referință; (despre sisteme optice) care produce un fascicul de raze de lumină ce se depărtează unele de altele. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Această înghesuire a pelii face a se naște, în vecinătatea părților sănătoase, pete roșii, divergente și în forma laminelor de cuțit.* MAN. SĂNĂT. 361/13, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fasciculul divergent ... va fi focalizat pe axa OH.* SANIELEVICI, R. 72, cf. DL, DM, DER, DN², DEX. ♦ *Lentilă divergentă* = lentilă care are proprietatea de a împrăști razele incidente. *Lințiile divergente sunt asemenea de trei feluri.* PONI, F. 367. *Toate razele de lumină, care trec prin o asemenea lentile, sunt îndepărtate de axa principală sau împrăștiate, din această cauză aceste linții se numesc divergente.* id. ib. 378, cf. CADE, DL, DN². ♦ (Despre direcții) Care diferă, care se deosebește; opus² (1). *Două șire de munți, Balcanii și Carpații, ... de la granița României încolo apucă direcțiuni divergente.* ODOBESCU, S. II, 258. (Adverbal) *Ochii lui bazedovieni ... galopau divergent ca doi cai năvălași.* VINEA, L. I, 349. ♦ (Mat.; despre șiruri de numere) Care nu are limită finită, care tinde spre infinit. *Se spune că șirul ... e divergent către + ∞.* LTR² VI, 563, cf. DL, DN², DEX.

2. *F i g.* (Despre păreri, concepții, atitudini etc.) Care este în dezacord; diferit, îndepărtat, deosebit (2). Cf. HEM 1 700, COSTINESCU. *Între aceste opinii divergente se vede că lucrează ... diplomația cancelariei germanice.* EMINESCU, O. IX, 205. *Afirmarea elementelor divergente poate fi o slăbire pentru ființa unui popor și a statului respectiv.* MEHEDIȚI, în PLR II, 373, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Aceste cercetări ... ne-ar lua poate prea mult timp - cu atât mai mult cu cât sunt, deocamdată, mai disparate și mai divergente.* NEGULESCU, G. 129. *Un suflet e un cristal, o monadă, și nu o pulbere de activități divergente.* LOVINESCU, S. I, 509. *Aceste atacuri, divergente ca sursă, dar convergente ca scop și concluzie, ... ar trebui mai degrabă să creeze ... o senzație de echilibru.* TITULESCU, D. 288. *Italia și Germania, din cauza tendințelor divergente ale principalelor centre economice ..., nu s-au putut constitui ca state unitare.* OȚETEȚA, R. 37, cf. DL, DM, DN². *Eforturile i se risipesc câteodată în domenii aparent divergente.* S. IANUARIE 1970, 99, cf. M. D. ENC. *Noul roman ... e asemenea celor precedente, o carte dintre acele ce provoacă inevitabil reacții critice divergente.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/10, cf. DEX.

- Pl.: *divergenți, -te.* - Și: (învechit) **diverghent, -ă** adj. GEOMETRIA, A. M. 12¹/2.

- Din fr. **divergent.**

DIVERGENTĂ s. f. 1. Proprietate a unor linii geometrice, a unor raze și fascicule luminoase, a unor sisteme optice etc. de a fi *divergente* (1). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Divergența electroscoapului scade brusc.* SANIELEVICI, R. 25. *Aceste pendule se resping reciproc și divergența lor ne arată că s-au încărcat cu electricitate.* CIȘMAN, FIZ. II, 103, cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ (Mat.; despre șiruri de numere) Proprietate a unei serii de a nu avea o sumă determinată a termenilor săi. Cf. DL, DER, DN². ♦ (Mat.) Mărimă a unui câmp vectorial egală cu suma derivatelor parțiale ale componentelor vectorului într-un punct dat. Cf. LTR², DER, DEX.

2. *F i g.* Deosebire, diferență, dezacord de păreri, de concepții, de atitudini; p. e x t. nepotrivire, neînțelegere. *Lupte și răsturnări ... n-au putut proveni decât din divergențele de idei ce există între popoare și guvernele lor.* GHICA, C. E. II, 624. *Mai constatăm în ediția nouă și divergenți mai mari în cuvinte și fraze, de cea veche.* CONV. LIT. VI, 283, cf. COSTINESCU. *Împărțirea noțiunilor în concordante și opuse este împărțirea fundamentală pentru logică, corespunzând fenomenului general al divergenței în sensibilitatea ființelor organice.* MAIORESCU, L. 33. *Desconsiderarea toate divergențele care îi despart și se întruniră pentru un scop comun.* F (1879), 216. *D-nul prezident ales declară că nu va putea ședea alături cu mine din cauză de divergență a principiilor.* EMINESCU, O. IX, 455. *Divergența opiniilor politice ne desparte pentru veci.* CONTEMPORANUL, IV, 614. *Dirigențele de naționalitate, religione, confesiune ... sunt cu mult prea tari decât să poată fi subordonate ideilor cosmopolite.* LUC. II, 51, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vom da aici câteva exemple de divergențe între viață și literatură.* LOVINESCU, S. I, 88. *Era ... atât de preocupat de problema regentei ... încât tolera orice divergență, pe orice chestie.* CAMIL PETRESCU, P. 234. *Divergența multiplelor curente exclude predominarea unuia.* CIORAN, R. 47. *Nu sunt decât puține puncte de divergență între istoria biblică și analele răsăritene.* BRĂȚIANU, T. 19. *La marile talente retorice ... se întâmplă adeseori această divergență între sens și ritmică.* VIANU, L. R. 140, cf. DL. *Sterian ar fi dorit ... să lase la o parte ... divergențele cu comuniștii.* PREDĂ, R. 17, cf. DM. *Divergențele ... purced însă tocmai din pricina acestor „ezagerații”.* VARLAAM - SADOVEANU, 190, cf. DN². *Între cei care concurează la realizarea unui spectacol există desigur și divergențe.* T. IANUARIE 1969, 77, cf. M. D. ENC. *Acest rezumat evoluiv conduce ..., în pofida divergențelor de opinii, spre una și aceeași concluzie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/7,

cf. DEX. *Divergențele duc mai degrabă spre o ruptură.* RL 2005, nr. 4 706. ◇ E x p r. **A face** (sau **a fi în**) **divergență** = (despre o parte a unui complet de judecată) a-și exprima sau a avea păreri deosebite de ale majorității asupra unei pricini judecate. Cf. COD. PEN. R. P. R. 82, DL, DM, DEX.

3. (Biol.; și în sintagma *divergența caracterelor*) Proces de formare a speciilor noi de plante sau de animale în funcție de mediu și în lupta pentru existență, pornind de la o anumită formă strămoșească. Cf. DER, NDN.

– Pl.: *divergențe*. – Și: (învechit) **divergință**, **divirgență** s. f.
– Din fr. *divergence*.

DIVERGHENT, -Ă adj. v. **divergent**.

DIVERGÎNȚĂ s. f. v. **divergență**.

DIVERIȚĂ s. f. v. **deveriță**.

DIVĒRS, -Ă adj. **1.** Care prezintă aspecte, trăsături variate, diferite; diferit, deosebit (**12**), felurit, variat (**1**). *Căile amegiturii sunt așa de multe (diverse) feluri la chip.* PRAVILA (1788), 81/6, cf. I. GOLESCU, C. *Vegetația diversă o găsim pe toate felurile de terene.* BARASCH, I. N. 153/11. *Să nu am doruri, trude, să fii nesimțitor; Căci numai somnul singur adduce ușurare La rellele diverse ce-n nec pe muritor!* SERRURIE, P. 9/8. *Perderea de lucrare dinamică proveniută din frecături și reacțiuni diverse.* GHICA – STURDZA, A. 263, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Limba face] *să treacă cu repejune prin sufletele tuturor aceleași șiruri de gândiri, deși adesea lasă în ele răsunete diverse.* CONV. LIT. II, 210. *Un ura lung de gloată Exprimă-n limbi diverse naive-ntuziasmuri.* ALECSANDRI, POEZII, 337. *Proverbe, asemănări, locuțiuni diverse, zicale, cimilituri.* EMINESCU, O. VI, 372, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Romanul ... merge amplu, măreț, purtând cu el sute de fiiți – ca o mică planetă – cu viața lor diversă.* IBRĂILEANU, S. L. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Preferăm să ... înlocuim [scena] prin sugestiunile diverse pe care ni le trezesc și piesa și autorul.* LOVINESCU, C. III, 59. *Țipete diverse făsniră într-o îmbrânceană generală.* REBREANU, R. II, 197. *Izbutind, prin diverse terapeutici proprii ..., să mă calmez, cucerisem o stare sufletească îndeajuns de pașnică.* E. IONESCU, E. 159. *Eclectismul încearcă o îmbinare între diversele sisteme de valori.* CIORAN, R. 65. *Cultura lui vastă și diversă era neconținut necesară în redacție.* SADOVEANU, O. XX, 43. *Munca sa se baza pe o ... informație solidă, bogată și diversă.* IST. LIT. ROM. II, 48, cf. DL, DM. *Descrierea lumii contingente ca atare nu constituie obiectul literaturii, ci al diverselor științe.* COTEANU, S. F. II, 13, cf. DN². *Stilistica permite studiul organizării și a receptării enunțului lingvistic din unghiuri diverse.* LL 1972, nr. 2, 31, cf. M. D. ENC., DEX. *Afișe mari sau mici pliante anunțau expoziții, concerte, manifestări diverse ale acestei sărbători a României.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 24/2. *Copiii trebuie să învețe să se protejeze de diversele forme de corupție care există.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. *Un val de nemulțumiri a cuprins straturi adânci și diverse ale societății românești.* RL 2006, nr. 4 821. ◇ (Adverbial) *Mai putem înșira aci ... Fața mâții divers colorată (Galeopsis Tetrahit).* GHICA – STURDZA, A. 133. *Divers solicitat, interesul cititorului ... se pulverizează.* LOVINESCU, C. IV, 111. *Soarele lucea splendid și divers în ochiurile de apă și în coticurile canalurilor.* SADOVEANU, O. XIV, 466. *Poezia este cultivată asiduă și divers.* IST. LIT. ROM. III, 569. *Își scrie mai departe scrisorile de dragoste, cu carioca divers colorată.* CĂRTĂRESCU, N. 159. *Ouăle divers colorate ... se pot transforma foarte ușor într-un ornament inedit.* RL 2005, nr. 4 772. ◇ *Fapt* (sau *fapte*) **divers** (ori **diverse**) = **a**) întâmplare fără importanță, banală, de toate zilele. Cf. CADE. *Nu e teatru, ci realitate, un fapt divers petrecut în scăpărarea unei clipe.* LOVINESCU, C. III, 194. *Era spăimântată de veștile despre tulburările*

țăranilor, tot mai stăruitoare și eclipsând toate crimele și faptele diverse. REBREANU, R. II, 63. *N-aș vrea Să știu ... Când, mai curând sau, poate, mai târziu, Același „fapt divers” se va-nâmpla.* MINULESCU, VERS. 268. *Nu era atunci decât un simplu fapt divers.* CAMIL PETRESCU, T. I, 223, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Migrația și trădarea politică au devenit fapt divers.* RL 2005, nr. 4 803; **b**) rubrică de ziar care prezintă succint întâmplările și evenimentele petrecute în cursul zilei. *Cititori care urmăresc, regulat, faptele diverse din gazete.* NEGULESCU, G. 205. *Altul răspunde de politica ziarului.* *Directorul dramatic are și faptele diverse.* ARGHEZI, S. XI, 48, cf. M. D. ENC. *Concertele amintite vor ieși din preocupările cronicarilor muzicali pentru a intra într-acelea ale reporterilor de la faptul divers.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 6/11, cf. DEX. ◇ (Eliptic) *Mi-a venit uite-așa ideea, mi se pare am cetit-o la – diverse, sau mi-a povestit-o cineva.* LUC. II, 86. ◆ (Substantivat, f. pl.) Probleme mărunte și auxiliare (care se discută la sfârșit într-o adunare sau într-o ședință ori care se notează într-un capitol final al unui act diplomatic, de contabilitate etc.). (Eliptic) *Notificarea [despre Turcia] pe care am publicat-o într-adins între diverse nu este de natură diplomatică.* EMINESCU, O. IX, 200. *Registrul de detalii se împarte în: controlul efectivului – capitolul micului echipament al îmbrăcămintei, al armăturii și al diverselor.* BRĂESCU, A. 252, cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX. □ *A luat cuvântul la diverse.*

2. (La pl., precedând substantivul) Tot felul de ..., mulți, diferiți. [Boala] *se lățește și prin diverse, adecă deosebite producturi.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 19/9. *În diverse direcții, izburnea ... lava focoasă, roșie, topită.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 169. *Diversele clase ale pronumelor [Titlu].* BĂLĂȘESCU, GR. 57/26. *Vom descoperi ... diverse tablouri.* ALECSANDRI, POEZII, 190. *Junii să ia cunoștințele neapărate la diverse arte și meserii.* ODOBESCU, S. II, 71. *Timpul încolțirii și vegetației la diversele plante agricole.* EMINESCU, O. IX, 226. *Funcțiile pe care acești diverși și eterogeni eroi le-au ocupat ar fi rămas ... o ficțiune.* ANGHEL, PR. 107. *Era un vestit excursionist ... cu ciorapii roșii peste pantalonii bogați în urne de noroi și de uleiul diverselor conserve.* IBRĂILEANU, A. 152. *Din diferite părți și sub diverse forme, i s-a confirmat mereu.* REBREANU, R. I, 122. *Îi arată o planșă cu text de diverse mărimi.* ARGHEZI, C. J. 187. *Energiiile acestor cuante corespund tranzițiilor permise între diversele nivele de excitație ale nucleelor derivate.* SANIELEVICI, R. 85. *Se mângâie cu gândul că le rămâne numele pe diverse frontispicii.* VINEA, L. I, 265. *Sunt împrejurări când, pentru diverse motive, un nume este evitat de o comunitate.* GRAUR, N. P. 103. *Infuziile diuretice sunt ceaiuri care se prepară din diverse vegetale.* BELEA, P. A. 278, cf. DL, DM. *Diverșii șefi de trib ... încep să bată ... o monedă proprie.* H. DAICOVICIU, D. 53. *Unitățile de cercetare – prin specialiști din diverse domenii – vor contribui la realizarea unor prelegeri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/8, cf. DEX. *A face istoria diverselor genuri înseamnă a face totodată istoria straturilor sociale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 21/4. *Producătorul filmului a trebuit să garanteze cu propria avere împrumuturi la diverși bancheri.* RL 2005, nr. 4 603. ◇ (Substantivat) *7 trecători și diverși omorâți din greșeală.* RALEA, O. 143.

– Pl.: *diverși, -se.*

– Din lat. **diversus, -a, -um**, fr. **divers**.

DIVERSAMÉNTE adv. (Învechit, rar) În diferite feluri. Cf. HELIADE, în SFC II, 195, MARIN, F. 455, ap. URȘU, Î. L. 350.

– Și: **diverseménte** adv. MARIN, F. 455, ap. URȘU, Î. L. 350.

– Din it. **diversamente**.

DIVERSÁRE s. f. (Învechit, rar) Diversificare. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 84.

– Pl.: *diversări.*

– Din it. **diversare**.

DIVERSÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Diversificat, variat (**2**). *Prețu[1] de arendă este foarte mare; însă el provine din cauză că*

proprietatea este foarte diversată pe aici, populațiunea asemenea este deasă. I. IONESCU, D. 233.

- Pl.: *diversați, -te.*

- De la **divers**.

DIVERSATÍV s. n. (Gram.; învechit, rar) Numeral multiplicativ. *Feliurivele sau diversativele se supun la întrebarea neutră: de câte și în câte feluri ..., de câte moduri.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 70/12, cf. SFC IV, 89.

- Pl: *diversative.*

- **Divers** + suf. *-ativ.*

DIVERSEMÉNTE adv. v. **diversamente.**

DIVÉRSIE s. f. v. **diversiune.**

DIVERSIFIÁ vb. I v. **diversifica.**

DIVERSIFICÁ vb. I. *Tranz. și refl.* A face ca ceva să prezinte sau a prezenta aspecte (mai) numeroase și (mai) variate; a (se) deosebi (2). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Cererea făcută, opiniile Senatului începură a se diversifica.* EMINESCU, O. IX, 267. *Fonetismul a diversificat ortografia mai mult decât etimologismul.* MACEDONSKI, O. IV, 123, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cultura însăși dă prostiei posibilități de manifestare, o diversifică, o multiplică.* IBRĂILEANU, S. 56, cf. RESMERIȚĂ, D. [Mediul etnic] *diversifică de asemenea rezultatele operațiilor intelectuale.* NEGULESCU, G. 173, cf. IORDAN, L. R. A. 245, SCL 1950, 68. *Vilele aveau toate aceeași înălțime, diversificându-se în detalii.* CĂLINESCU, S. 493. *Există tendința de a se considera că, dacă un cuvânt își diversifică sensurile, se produce o omonimie.* GRAUR, F. L. 126, cf. DM. *Pe omul din combinat ai putea să-l diversifici chiar și după acest aspect ... pe care i-l dau hainele sale de muncă.* V. ROM. iunie 1958, 67, cf. DM. *Când aplicăm graficul la o limbă dată, limbajele se diversifică și apar noi raporturi de subordonare.* COTEANU, S. F. I, 50, cf. DN². *Controversele cu zidarii se diversifică.* T. ianuarie 1969, 68, cf. M. D. ENC., DEX. *Literatura spaniolă își fortifică permanent substanța și își diversifică instrumentele de exprimare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 20/1. *Negustorii au diversificat oferta în speranța creșterii vânzărilor.* RL 2005, nr. 4 551. ♦ *Refl. pas.* *S-a diversificat și reînnoit, de asemenea, producția secției de instrumente muzicale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Practica șpagii se extinde și se diversifică tot mai mult.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841.

- Prez. ind.: *diversific.* - Și: (învechit, rar) **diversifiá** vb. I. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D.

- Din fr. **diversifier.**

DIVERSIFICÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care se poate schimba, care se poate diversifica. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: *diversificabili, -e.*

- **Diversifica** + suf. *-abil.*

DIVERSIFICÁRE s. f. Faptul de a (se) **diversifica**; schimbare (II), variație (2), deosebire (2), (învechit, rar) **diversare**. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 84, COSTINESCU, LM. *Din diversificarea studiilor în ramurile gemene ale instrucțiunii secundare se poate câștiga un mare folos: acela de a se consolida ... specia de învățătură.* ODOBESCU, S. II, 62. *Lipsa de diversificare a muncii ... nu preocupă pe nimeni.* EMINESCU, O. XII, 387. *De la ea în sus, urmează tot mai multă diversificare, complicare.* IBRĂILEANU, S. L. 112. *Ce e, în fond, arta clasică dacă nu reducerea la unitate a sufletului, fuga de diversificare.* LOVINESCU, S. I, 509, cf. RALEA, S. T. III, 17. *Odată cu răspândirea creștinismului și cu prăbușirea Imperiului Roman, numele de persoane în țările europene încep să prezinte ... elemente*

de diversificare și elemente de unificare. GRAUR, N. P. 45, cf. DL, DM. *Repetarea ... unor situații impune, pentru un mare artist cum este Creangă, diversificarea și mai cu seamă concentrarea mijloacelor de expresie a unui conținut identic.* L. ROM. 1965, 466, cf. DN². *O inovație a fost adusă ... în diversificarea valorilor sintactice ale apozității.* CL 1973, 300, cf. M. D. ENC. *Este nevoie de o concentrare superioară a eforturilor pentru diversificarea programului cultural-educativ.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/8. *Diversificarea culturilor a fost impusă și de interdicțiile cultice.* BUTURĂ, EG. 169. ♦ (Concretizat) *Crearea unor aspecte diverse, diferite față de ceva existent; felurime, varietate (2).* Cf. M. D. ENC. *Diversificarea producției alimentare și de bunuri industriale de consum.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 4/3. *Extinderea și diversificarea fabricației de bunuri de larg consum.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347.

- Pl.: *diversificări.*

- V. **diversifica.**

DIVERSIFICÁT, -Ă adj. Care a fost supus unui proces de diversificare; diferit, variat (1). Cf. LM. *Producția internă e foarte diversificată.* EMINESCU, O. XII, 388. *Limbajul popular este ... omogen din punct de vedere stilistic sau, în orice caz, mult mai puțin diversificat decât limbajul cult.* COTEANU, S. F. I, 103. *Să asigure nivelul prevăzut pentru carne, cât și necesarul pentru preparatele din carne într-o gamă diversificată.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *De aici concluzia necesității unei rețele puternice și diversificate de servicii către populație.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 6, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 19/1. [Ordinea] *se hrănește din substanța înfinit diversificată a individualului.* PLEȘU, M. M. 111. *Cu surse tot mai puternice și design-uri diversificate, carcasa este o componentă al cărei preț a rămas relativ constant.* RL 2006, nr. 4 817. ♦ (Adverbial) *Rezultatul muncii ingineresti de concepție trebuie să aibă ca trăsătură specifică asamblarea ordonată a tuturor cunoștințelor diversificat însușite.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 908.

- Pl.: *diversificați, -te.*

- V. **diversifica.**

DIVERSIFÓRM, -Ă adj. (Rar) Heteromorf. Cf. NDN.

- Pl.: *diversiformi, -e.*

- Din fr. **diversiforme.**

DIVERSIONÍSM s. n. (Rar) Atitudine, manifestare diversionistă. *Varovski a atacat în numeroase studii pe decadenți, deturnata lor revoltă, diversionismul lor spiritual.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/4, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-si-o-*.

- **Diversiune** + suf. *-ism.*

DIVERSIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care are caracter de diversiune (1), care are scopul de a provoca o diversiune. Cf. DL, DM. *Vorbitorul a înfățișat pe larg ... actele lor diversioniste.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 840, cf. DN². *Colonialiștii au început să recurgă la manevre diversioniste pentru a semăna discordie printre conducătorii mișcării.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 56, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Jaful este numit pompos, demagogic și diversionist liberalizarea pieței energiei.* RL 2005, nr. 4 706.

2. S. m. și f. Persoană care provoacă sau încearcă să provoace o diversiune (2). Cf. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 791, cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX. *E o diversiune și diversioniștii din presă i-am criticat, nu presa în ansamblu.* RL 2004, nr. 4 466.

- Pronunțat: *-si-o-*. - Pl.: *diversioniști, -ste.*

- **Diversiune** + suf. *-ist.*

DIVERSITÁ s. f. v. **diversitate.**

DIVERSITÁTE s. f. Caracterul sau însușirea a ceea ce este divers (1), variat (1), felurime, varietate (1),

deosebire (2); pluralitate (1). Dă diversita sau dă dăosibire. VĂCĂRESCUL, în ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 430, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 84, I. GOLESCU, C. *Cu aceste douăsprezece tonuri se pot produce toate felurile de tonuri, de scări, de melodii, de armonii, de diversități și de modulații de tonuri.* VAHMAN, M. 8/25. *Națiunile ... produc chiar prin diversitatea lor armonia totului, unitatea.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. NEGULICI. *Diversitatea De-nțeleșuri ș-eseceută De pe simțu-i trădător.* SERRURIE, P. 29/4, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Una din frumusețele cele mai caracteristice ale genului poetic consistă în a imagina raporturi între diversități.* HASDEU, I. C. I, 105. *Dreptul fiecăruia individ de a cugeta după placul său dă naștere naturalmente la o diversitate înfinită de opinii.* CONV. LIT. II, 61, cf. COSTINESCU, LM. *De aici vin în mare parte și dese schimbări, precum și diversitatea clasificărilor în științele descriptive.* MAIORESCU, L. 178. *Instrucțiunea nu mai poate fi uniformă, ci trebuie să varieze după diversitatea profesiunilor.* ODOBESCU, S. II, 61. *Diversitatea originii locuitorilor [Americii] nu-i oprește pe aceștia de a fi buni patrioți americani.* EMINESCU, O. XI, 333. *Avem posibilitatea ... de a defini ... natura obiectelor prin diversitatea de senzațiuni.* MACEDONSKI, O. IV, 106. *Ne-au trimis versurile lor mulți autori ... cu deosebire mare în adâncimea închipuirii, în frumusețea formei, în diversitatea ideilor.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 237, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Tablourile lui Loghi sunt de o diversitate neobișnuită.* ANGHIEL, PR. 168, cf. TDRG. *Conachi e ... reprezentantul diversității de aspecte care se întâlneau în viața de la noi și din care avea să se desprindă ce trebuia să fie al nostru.* DENSUSIANU, L. 160, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Coaja copacului e crăpată într-un anumit fel, care te sperie cu diversitatea lui.* CAMIL PETRESCU, P. 193. *Această înmulțire a etichetelor indică netăgăduit o creștere a diversității concepțiilor.* NEGULESCU, G. 406. *Răul e de alt ordin decât unitatea sau diversitatea.* STĂNILOAE, O. 41. *Avem soluțiile teoretice ale acestor probleme, dorim însă a vedea cum reacționează practic oamenii muncii în diversitatea lor.* CĂLINESCU, C. O. 145. *Fenomenele romantice sunt de-o diversitate deconcertantă.* BLAGA, Z. 82. *Vegetația spontană prezintă o diversitate mare.* AGROTEHNICA, I, 279, cf. DL. *Epoca mea e-aici: câmpii și munți, Diversitate vastă și măreață.* LABIȘ, P. 387, cf. DN², M. D. ENC. *Universalitatea structurii logice a gândirii, dincolo de diversitatea națională a limbilor.* V. ROM. februarie 1975, 24, cf. DEX. *Aceste plante ... ofereau, prin marea diversitate a principiilor active ce le conțineau, leacurile de bază.* BUTURĂ, EG. 277. *Primul ciclu de interviuri, cel care dă și titlul cărții, are ca personaje oameni de cultură, de o mare diversitate a domeniilor profesate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 26, 9/2. *Țesăturile de interior din zona Iași se impun printr-o mare diversitate de forme.* PAVEL, S. E. 55. *Excepția culturală europeană rezidă în diversitate.* RL 2005, nr. 4 614. ♦ (Învechit și rar) Adversitate, neînțelegere, dușmănie. *Fiecare e dator a-și deschide ochii și a vedea bine de unde provin aceste intrigi și diversități fatale.* GHICA, A. 770, cf. DL.

- Pl.: diversități. - Și: (învechit) diversită s. f.

- Din lat. diversitas, -atis, fr. diversité. - Diversita < it. diversità.

DIVERSIUNE s. f. 1. Acțiune militară făcută cu scopul de a induce în eroare pe inamic asupra intențiilor reale de luptă, de a-l abate de la direcția principală de atac sau din zona în care se pregătesc anumite acțiuni. [Vizirul] deate lui Techeli 20 de mii de taleri ca să facă el împăratului un diverzion. N. STOICA, C. B. 152. *Cu o parte a corpului său îi uneltea o diversie sau stinghirire.* AR (1829), 27¹/35. *Nu prigețai după pilda lui Pericles în timpul războiului peloponisiac a se sirgii să-i facă diversie.* SĂULESCU, HR. II, 24/27. *Ioan Zăvoia în unire cu prințul Radu să facă o diversie în spatele lui Soleiman.* F. AARON, I. I, 213/25. *Mihai ... va face prin aceasta o diversie mult mai folositoare creștinilor.* BĂLCESCU, M. V. 332. Să-i

cauzeze o diversie, pentru ca din această țeară să nu se încumete a scoate trupe. BARIȚIU, P. A. I, 579, cf. CADE. *Comandanții de companii ... adunară în jurul lor gradații - ... La noaptea facem diversie. Nu trebuie să știe nimeni.* BRĂESCU, O. A. I, 320. *Se întâlnește cu Bonaparte, care ... ar fi vrut să creeze o diversie în Turcia.* C. GANE, TR. V. II, 441. *Diversiunea armatei otomane la frontiera orientală a monarhiei Habsburgilor avea să permită Franței să rupă cercul de fier în care împăratul voia s-o închidă.* OȚETEA, R. 170. *Armata greacă ... n-ar avea sorți de izbândă decât dacă Ipsilanti ar crea o diversie în Țările Românești.* id. T. V. 126, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Acțiune, eveniment care încearcă să schimbe cursul unei activități, să abată intențiile, gândurile sau planurile cuiva (prin crearea unor false probleme); abatere, deviere (1), deturnare (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 84, STAMATI, D. *Ciocoi ... ca să facă diversie, ziseră lăutarilor să cânte.* FILIMON, O. I, 197, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nu făcea diversie la acest tablou atingător decât unii din membrii majorității Senatului cari ... se uitau în toate părțile și căutau distracțiuni.* EMINESCU, O. X, 455. *Senatul Veneției, ce găsisse o diversie așa de minunată în dușmănia lui Ștefan cel Mare cu turcii ..., se mișcă adânc prin aceste cuvinte.* XENOPOL, I. R. IV, 71, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *D-sa încearcă să facă fel de fel de diversii.* LOVINESCU, C. V, 58. *Toată lumea a luat-o ca o diversie politicianistă.* REBREANU, R. II, 212. *Poate o fi fost și o diversie sufletească.* CAMIL PETRESCU, P. 191. *Ștefan încearcă o diversie: ... Nu facem o partidă? SEBASTIAN, T. 103, cf. SCL 1950, 65. Martorul, uimit de această diversie, devenise deodată inutil cauzei care nu-l mai încadra.* ARGHEZI, P. T. 95. *Mă surprinde gustul pe care îl constat la regizorii noștri pentru paiațerie și diversii ieftine.* CĂLINESCU, C. O. 185. *Trebuia să pună capăt diversii și să înceapă și el a pune întrebări.* VINEA, L. I, 132, cf. DL. *Tipul acesta de om din care faci parte o întoarce mereu cu obiecții peste obiecții, ... diversii, denaturări, reprobări.* PEDA, DELIR. 93, cf. DM. *Nu știa cum să continue această convorbire stranie dintre ei doi. Căuta o diversie.* BARBU, I. I, 368, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *El nu poate accepta că aici nu este vorba până la urmă decât de crearea unei diversii menite să ne ascundă pateticul situației.* LICEANU, J. 163. *Este un exemplu aproape clasic al modului în care se poate cădea în capcana întinsă de o diversie mediatică ... profesionist desfășurată.* RL 2004, nr. 4 487.

3. Acțiune politică rău intenționată, întreprinsă cu scopul de a distra atenția de la problemele reale ale vieții publice. *Prin zgomotul serbărilor regatului va face o diversie la agutarea opiniei publice.* MAIORESCU, D. III, 23. *Mica schimbare de sentimente operată în Bucovina ... e-o diversie oportunistă în spiritul cabinetului Taafe.* EMINESCU, O. XI, 332. *Prin această diversie xenofobă, boierii sperau să escamoteze revendicările țărănești, să scape de răspunderea răscoalei.* OȚETEA, T. V. 364. *Într-un articol, publicat în „Munca” din anul 1892, Ibrăileanu arată ... că chestiunea rasistă este o josnică diversie.* RALEA, S. T. III, 196, cf. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 791, V. ROM. februarie 1955, 309, DL, DM, DN², M. D. ENC. *Diversiunea face victime ..., dar stârnește cu atât mai puternic protestul celor ce rămân lucizi.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 3/12, cf. DEX. *Amplasarea bazelor americane în România și Bulgaria nu este decât o diversie în războiul dintre Pentagon și Congresul Statelor Unite.* RL 2005, nr. 4 616.

- Pronunțat: -si-u-. - Pl.: diversii. - Și: (învechit)

diversie s. f., (învechit, rar) diverziôn s. n.

- Din fr. diversion, it. diversione. - Diversie < rus. диверсия.

DIVERSORIU subst. (italienism învechit) Popas (2). Cf. HELIADE, O. II, 349.

- Pl.: ?
- Din it. **diversorio**.

DIVERTÍ vb. IV. *T r a n z.* și *r e f l.* (Învechit) A (se) distrage de la un lucru, de la o preocupare etc.; a (se) distra (2), a (se) amuza. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *divertesc*.
- Din fr. **divertir**.

DIVERTÍCUL s. n. (Anat.) Mică prelungire în formă de fund de sac a unui organ tubular. Cf. LM, DER, DN², D. MED., DEX.

- Pl.: *diverticule*.
- Din lat. **diverticulum**, fr. **diverticule**.

DIVERTICULÍTĂ s. f. (Med.) Inflație a unui diverticul. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *diverticulite*.
- Diverticul + suf. *-ită*.

DIVERTIMÉNT s. n. v. **divertisment**.

DIVERTÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) *diverti* și rezultatul ei. *Putând în fine, după atâta răbdare, să-ți plătești luxul unei escapade, firește nu poți găsi nimic mai nimerit pentru divertirea spiritului tău decât niște munți mai înalți decât Carpați[i].* CARAGIALE, O. VII, 451.

- Pl.: *divertiri*.
- V. **diverti**.

DIVERTISÁNT, **-Ă** adj. (Învechit) Care amuză, care înveselește. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: *divertisanți, -te*.
- Din fr. **divertissant**.

DIVERTISMÉNT s. n. 1. Acțiune, mijloc de a se distra, de a se amuza sau de a distra, de a amuza pe alții; distracție (1), amuzament. Cf. LM. *În cazul dentăi [al piesei de teatru] se mai grămădește o sumă de divertismente și plăceri prin care se escită natura sensuală.* EMINESCU, O. XIV, 332, cf. ALEXI, W. *Arta nu trebuie să fie divertismentul unei clase.* LOVINESCU, C. V, 138. *Vânatul și pescuitul sunt cele mai vechi sporturi ... și n-au devenit divertisment decât cu timpul.* SADOVEANU, O. XIV, 392. [Poetul] nu scrie pentru a-și omorî urâtul sau din divertisment poetic, ci fiindcă are față de poporul lui o mare răspundere. V. ROM. mai 1954, 275. *Caragiale ... s-a folosit de procedeul parodist ca de un divertisment artistic.* CONSTANTINESCU, S. II, 93, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Sub pretextul divertismentului sau al senzaționalului, oferă tineretului cele mai sângeroase și mai brutale imagini de violență.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/12, cf. DEX. *El susținea ... că literatura de aventuri nu trebuie concepută sau privită ca un divertisment.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 8/1. *În mascaradele țărănești contemporane din satele moldovene jocul străvechi al caprei s-a transformat de-a lungul timpurilor într-o reprezentație de divertisment.* PAVEL, S. E. 197. *Prima emisiune de divertisment ... a fost difuzată în 8 ianuarie 1929.* RL 2005, nr. 4 704. ♦ F i g. *Șoseaua ... pare intrarea unui parc imens cu divertismente populare.* ARGHEZI, B. 60.

2. Compoziție muzicală instrumentală cu caracter distractiv, amuzant. Cf. DER. „*Divertismentul*” de Marțian Negrea. M 1965, nr. 4, 11/2, cf. DN², M. D. ENC. *Critica ignoră unele fenomene de involuție, modele efemere în sfera muzicii de divertisment.* M 1974, nr. 7, 3, cf. DEX. ♦ Suită pentru un instrument sau pentru orchestră, alcătuită dintr-o serie de piese cu caracter diferit. Cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Divertismentele lui Mozart.* DL, cf. DER, DN², DEX. ♦ Interludiu de dans, de muzică, de cântece vocale etc. cu scop distractiv. *Anunțase*

darea unui divertisment muzical la care era să ia parte și celebra cantatriță Marcolini. FILIMON, O. II, 322. *Componistul a prelucrat jocurile ungurești cu spirit și cu temperament și chiar din punct de vedere al divertismentului a fost foarte interesant intermezzul dansant.* LUC. VII, 79. *Oamenii cu palmele bătătorite și cu obrazurile tăbăcite de arșițe și furtuni nu apăreau în piesele de teatru decât ca divertisment comic.* SADOVEANU, O. XX, 529, cf. DER, DN². *Există prejudecata că în programul de siestă duminicală nu merg decât ... divertismente.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 5/9, cf. DEX. ♦ Lucrare dramatică, muzicală ori coregrafică (executată în pauzele unei piese de teatru, la Curtea Franței). Cf. DER, DN². *În specia divertismentului s-au încercat, cu bune rezultate, farsa și piesa polițistă.* T ianuarie 1969, 104. *Subiectul n-are nimic comun cu mărunțul teatru idilic și de divertisment.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 12/1.

- Pl.: *divertismente*. - Și: (învechit) **divertimént** s. n. LM.
- Din fr. **divertissement**, it. **divertimento**.

DIVERTISMENTÁL, **-Ă** adj. (Rar) Distractiv. *Muzica ușoară mai are încă de aspirat la investitură de artă cu serioase valențe educativ-divertismentale.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *A scris peste 50 de studii ... de la activitățile ceremoniale până la cele divertismentale.* PAVEL, S. E. 10.

- Pl.: *divertismentali, -e*.
- Divertisment + suf. *-al*.

DIVERZIÓN s. n. v. **diversiune**.

DIVESEÁLĂ s. f. (Regional) Risipă (1) (Stănești - Câmpulung). Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 65.

- Pl.: *diveseli*.
- Divesi + suf. *-eală*.

DIVESÍ vb. IV. *T r a n z.* (Prin nord-vestul Olt.) A face risipă; a risipi (2); a împrăști. Cf. CV 1952, nr. 1, 35. *Di ce faceți sgure și divisișă turta cân știț bine cât o cataș astă iarnă? ib. Noru-mea îmi divesește toată leguma.* L. ROM. 1959, nr. 3, 65.

- Prez. ind.: *divesesc*. - Și: **divisiș** vb. IV.
- Et. nec.

DIVÉTĂ s. f. (Franțuzism, rar) Cântăreață (solistă) de operetă sau de revistă (3). Cf. ALEXI, W., DN².

- Pl.: *divete*.
- Din fr. **divette**.

DIVÍ vb. IV. *In t r a n z.* și *r e f l.* (Învechit) A (se) mira¹ (1); a (se) minuna (3). *Iară ciubotariului zăsără, nu divi, frate, nice bănu, giudeful lui D[u]mn[e]zău iaste dirept.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 75¹/34. *Iubite cititoriu, să nu divești de greșeală, că aoaria își samănă cuvântul cu cuvântu.* id., în BV I, 229. *Aice te pofțesc, iubite cetitor, să nu ne divești că s-au prea delungat această istorie.* N. COSTIN, LET. II, 75/41, cf. DDRF, TDRG, CADE, BL VI, 46, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *divesc*.
- Din slavon. **Дивити са**.

DIVICTĂR s. m. Titlu dat boiernașului care se îngrijea de obiectele necesare domnitorului pentru scris; purtătorul călimării domnești; persoană care avea acest titlu. *După vătavul de aprozi, vel-cafigiul, credincerul, v[tor]i-cămăraș, vătav de copii, divictarul, care mai nainte vreme această boierie n-au fost, făcându-să de la Grigorie-Vodă.* GHEORGACHI, CER. (1762), 222. *15 bani noi să ia scriitorul și 3 bani noi divictariul (a. 1776).* URICARIUL, XIX, 333. *Muhurdariul i divictariul, scriitorul Divanului.* PONTURI, 3/17. *Diecii de visterie i postelniceii: vel-cahfegiu, divictarul, credincerul (a. 1820).* IORGA, S. D. XXII, 14, cf. I. GOLESCU, C. *Câteva sute de boieri*

mici, fără barbă, ziși starea a doua și a treia, între care se prenumărau edelcii domnești ..., divictaru, cafeği-başa. GHICA, S. XIV, cf. DDRF, ȘIO II₂, 48, ȘĂINEANU². Boieri de modă turcească, cari sunt: ... muhurdarul, pentru pecete, divictarul, pentru călimări. IORGA, C. I. II, 160, cf. TDRG, CADE, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 342, DL.

- Pl.: divictari. - Și: (învechit) devictăr s. m. ȘIO II₂, 48.
- Din tc. divittar.

DIVICTĂRIE s. f. Funcția, serviciul divictarilor. Cheltuiala celor trimiși. Total: 900 ... Divictărie: 150 (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 191.

- Pl.: divictării.
- Divictar + suf. -ie.

DIVIDĂ vb. I v. divide.

DIVIDE vb. III. (Atestat prima dată în 1777, ap. TDRG²)

1. T r a n z. și r e f l. (Folosit numai la indicativ prezent și viitor) A (se) împărți, a (se) fragmenta, a (se) grupa în mai multe părți, categorii, clase etc., a (s e) d i v i z a (1), (învechit și popular) a (s e) o s e b i², (învechit) a d i v i d i r u i; spec. (Mat.; despre cantități numerice) a (se) împărți exact (și în părți egale) cu un anumit număr. *Se divide sau se împarte în boală de gură blândă și rea. ÎNVĂȚĂTURĂ, 73/1. În câte clase se divid substanțele minerale? BARASCH, I. N. 34/3. Tabăra cu ideile, cu principiile din '48 se dividă, se subîmparte (a. 1862). PLR I, 202, cf. COSTINESCU, LM. După nota caracteristică a colorii pielii lor, îi putem divide [pe oameni] în cele 3 trunchiuri: albi, galbeni, negri. MAIORESCU, L. 130. Dumnezeu ..., în superbia rațiunii sale ..., divide ce e indivizibile. EMINESCU, O. VIII, 568, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Celula de fuziune binucleată se alungește în direcția epidermei; nucleii migrează spre vârf și se divid conjugat. SĂVULESCU, M. U. I, 51, cf. DL. După felul cum consideră critica, scriitorii se divid în două categorii. V. ROM. aprilie 1958, 119, cf. SCL 1960, 20, DN². S-a stabilit că numai anii seculari care se divid exact prin 4 să rămână bisecți. MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 63, cf. DEX. ♦ F i g. Acest eu nu se poate multiplica, nici divide. CONV. LIT. II, 56.*

2. T r a n z. (Rar) A diviza (2). Doctrinile puteau să-i dividă. COCEA, S. II, 171. Tactica „divide și supraviețuiește”. RL 2005, nr. 4 803.

- Prez. ind.: divid, pers. 3 și (învechit) dividă. - Și: (învechit) dividă (BĂRCIANU, ALEXI, W.) vb. I, devide vb. III.

- Din lat. dividere.

DIVIDEND s. n. (Atestat prima dată în 1777, cf. URȘU, T. Ș.)

1. (Mat.; învechit) Deîmpărțit. Numerul carele trăbuie împărțit se cheamă dividend sau dempărțit. ȘINCAI, I. 27/20. Ce iaste dividendul (numărul cel de împărțit). ARITM. (1806), 26/18. Dar fiindcă într-acest împărțitor s-au lepădat două nule din dreapta lui, să se lepede și în dividend două nule. POENARU, E. A. 156/3, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. Divisiunea este o operațiune inversă a multiplicațiunei ... Productul și factorul dați se numesc [în cazul împărțirii] dividend și divisor. CULIANU, A. 30, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

2. (Învechit) Profit bănesc rezultat dintr-o investiție; s p e c. (sens curent) parte din profitul unei societăți pe acțiuni care revine fiecărui acționar în raport cu numărul de acțiuni pe care le posedă. Desfacerea zapiselor făcute pentru plata dividendelor și alte măsuri de preîngrijire. CR (1839), 19²/36. Acele canaluri, acele drumuri dau un dividend cu care plătește datoria într-un timp mai mult sau mai puțin lung. GHICA, C. E. I, 131, cf. LM. Pe lângă statul proprietar rămân ca proprietari toți aceia cari vor prefera a-și ținea acțiunile și a-și lua dividendele în curs de nouăzeci de ani. EMINESCU, O. X, 343, cf. DDRF, BĂRCIANU, I. PANȚU, PR. 3, ALEXI, W. [Băncile] împart acționarilor dividende grase. LUC. VII, 109, cf. ȘĂINEANU², TDRG.

Banca [„Arhanghelii”] împărțea cea mai mare dividendă între toate băncile românești. AGIRBICEANU, A. 551, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR. Astfel de societăți dau dividende acționarilor. RALEA, O. 80. Și socoteala dividendelor la petrolifere cine o să v-o țină? STANCU, R. A. II, 329. Dividendele sunt teancuri de bancnote. PAS, Z. IV, 173. Masa va fi plătită din dividendele petrolului. BENIUC, M. C. I, 133, cf. DL, DM, DER, DN², DEX, D. MAN. Nu înseamnă că cei care vor primi acțiuni ... vor primi și dividende. RL 2005, nr. 4 644. ♦ F i g. Băieți cu ... parale puține, capitaliști al căror sânghur capital sunt un stoc imens de doruri ce ne aduc procente și dividende grase de - nădejdi. LUC. II, 93.

3. Parte a fiecărui creditor în împărțirea activului rămas dintr-un faliment. Această administrație ... ia sub stăpânire-i toată averea celui falit, face o socoteală peste tot și o întocmire de numărul creditorilor, de rânduiala după care ei trebuie să fie despăgubiți și de dividendul (parte) ce li se cuvine fieștecăruia. CR (1832), 234¹/18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

- Pl.: dividende și (învechit, m.) dividenzi. - Și: (rar)

dividendă s. f., (învechit) **divident** s. n.

- Din lat. dividendus, fr. dividende, germ. Dividend.

DIVIDENDĂ s. f. v. dividend.

DIVIDENT s. n. v. dividend.

DIVIDIRUI vb. IV. T r a n z. (Mat.; învechit) A divide (1). (A b s o l.) Cea ce să va dividirui sau împărți. DAS 66/16. Ce iastă a dividirui? laste a cerca de câte ori înainte pus număr într-altul să cuprindă. ARITM. (1805), 35/9.

- Prez. ind.: dividiruiesc.

- Din germ. dividieren.

DIVÎN, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. Care aparține divinității (1), care emană de la divinitate, privitor la divinitate, care reprezintă divinitatea, care este asemenea divinității; dumnezeiesc (1), ceresc, zeiesc. Multe preapăsuri și cauze îndoelnice nedisvălitate se supunea unei asemenea divine giudecăți. SĂULESCU, HR. I, 244/18. Perfecționarea înțelegerii și a simțământului omenesc potrivit lezei divine și eterne care guvernă ursitele omenirii și ale lumii. BĂLCESCU, M. V. 3. O inspirație divină a adunat în Iași, pe la sfârșitul lui martie, pe patrioșii din toate colțurile Moldovei (a. 1848). URICARIUL, X, 4/33. Ceea ce în deșert cerem rației omenesci, rația divină o va hotărî. NEGULICI, E. II, 37/6, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. Pe un fărâm mai depărtat ... Unde inimile arde de un foc ceresc divin. PELIMON, S. 7/16, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. Fundatoarele divin al creștinismului recomandă apostolilor săi a lucra neîncetat. CONV. LIT. II, 38, cf. COSTINESCU, LM. Dacă există sau atotputernicia divină, sau necesitatea universală a legilor naturei, responsabilitatea individului dispăre. MAIORESCU, L. 81. Un înger alb, îngenunchat, cu mâinile unite, care cânta o rugăciune divină. EMINESCU, P. L. 46. Ursească-l cele două surori divine spre strălucit viitor! CARAGIALE, O. VII, 15. Sper cu ajutorul providenței divine și a creatorului divin să mă avanseze. VLAHUȚĂ, S. A. II, 333, cf. DDRF. Zeii nu judecau faptele oamenilor după un criteriu oarecare divin, ci după ale lor gânduri personale. SĂM. I, 269, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Dar să aibă dânsul [visătorul] oare raza focului divin? ANGHEL, P. 26, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Eu nu cred în prezența divină în oficiala legătură dintre doi necunoscuți. M. ELIADE, O. I, 107, cf. CADE. Numai o mână divină putea tăia drumul astrelor. LOVINESCU, C. VI, 99. Aș vrea să mă desfac de orice vină, Să-mi pot expune-n For și-n Coliseu Întreaga mea origine divină. MINULESCU, VERS. 232. Precizarea viitorului în teoria și practica acestor oracole se întemeia pe inspirația divină. NEGULESCU, G. 63. Cum să nu participe ... el, unul, ascultător al vocii divine? E. IONESCU, E. 129. Uneori mi-ar părea

orice faptă divină, dacă n-ar viza oamenii și omenirea. CIORAN, R. 137. *O operă ieșită din binecuvântarea divină.* SADOVEANU, O. XX, 103. [Farsorul] ridică mâinile și ochii la cer, transportat în divină esență. CĂLINESCU, I. 96. *Statul, fiind o manifestare a absolutului, e de origină divină.* RALEA, O. 114. *Cere cerului tăcut și luminos ca o apă fulgere și trăsnete divine.* DEMETRIUS, A. 39, cf. DL. *Noi nu admitem decât o singură putere, cea divină.* PEDA, I. 99. *Porți o scânteie divină. De ce te răzvrătești împotriva celui care ți-a dat-o?* T. POPOVICI, S. 248, cf. DM. *Pentru Cantemir, singurul izvor al cunoașterii este revelația divină.* IST. LIT. ROM. I, 615, cf. DN². *În Elada, epilepsia era socotită o pedeapsă divină.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 51, cf. M. D. ENC. *Nu trebuie să vă faceți iluzii în legătură cu originea divină a plictiseli.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 19, cf. DEX. *Nu există o cunoaștere sigură a planurilor divine.* PATAPIEVICI, C. L. 251. *Atribuind provenienței divine un rol secundar, Cantemir a conceput istoria ca o succesiune a „monarhiilor”.* RL 2006, nr. 4 958. ◇ (Substantivat) [Platon] a atacat politeismul, fără a lovi totuși în divin. LOVINESCU, C. IV, 150. *Viata spirituală ... e în primul rând act omenesc de lansare în divin.* STĂNILOAE, O. 17. *Raportul, cauzal sau simbolic-semnificativ, între om și divin e acela de la parte la tot.* RALEA, O. 253. *Diabolicul și divinul se împleteau în el într-o superioară armonie.* BARBU, I. I, 252, cf. LIČEANU, J. 83. ◆ (Bis.; despre servicii, slujbe etc.) Adresat divinității (1), care se face în cinstea divinității; bisericesc. V. r e l i g i o s . *Cântai, în strana dreaptă, la serviciul divin.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5. *Un preot de la schitul Durăului deschise altarul părăsît și începuse celebrarea serviciului divin.* CONV. LIT. III, 62. *Acel trimis extraordinar ... a asistat ... la serviciul divin.* MAIORESCU, D. V, 212. *Se mai face serviciul divin într-însa [în biserica de la Bălinești].* ODOBESCU, S. II, 220. *La sărbători mari vodă și boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice.* EMINESCU, O. X, 89. *Mitropolitul începu slujba divină.* GANE, N. I, 7, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Canonul ... i se pusesse cu oprirea de la serviciul divin.* LOVINESCU, C. X, 41. *L-am văzut ... cum stătea în bancă la o sfântă liturghie ... și cum urmărea ... evoluția divinului serviciu.* GALACTION, O. A. I, 21, cf. DL, DM. *Cultul divin se săvârșea în limba slavă.* VARLAAM – SADOVEANU, 45, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. F i g. Care iese cu totul din comun prin însușirile sale pozitive, care atinge perfecțiunea; p. e x t. sfânt (6), minunat (1). *Prin ocupațiunile demne de înalta voastră misiune, veți face politica cea mai divină.* HELIADE, O. II, 47. *Dupe exemplul divinului său stăpân, păcătoșii și sârăcii era obiectul principal al ministerului.* BREZOIANU, I. 23/14, cf. NEGULICI. *Un suflet e o liră ce plânge și suspină Când vede suferința pe oameni consumând, Ce cântă cu magie, cu-armonie divină, Când vede fericirea pe om încununând.* R. IONESCU, C. 9/7. *Tu ești acela ce ... prin o armonie divină face ca omul să dorească viața și amicia.* PELIMON, I. 45/24. *Fă dar numele-ți să treacă Între numele divine.* ALEXANDRESCU, O. I, 263. *Aceste daruri divine compun aci, pentru voi, ceea ce numim fericire.* FILIMON, O. I, 136. *Ear Tu, iubite începătoriule, ... nu te departa fără cunoștință deplină de la o materie la alta, căci ... te vei face cunoscut cu paradisul cel miraculos, divin și nefinit al tonurilor.* VOROBCHIEVICI, A. M. IX. *Și-n ochii săi cei negri luceau divine-avânturi, Încât într-înșii lumea ghicea un inspirat.* F (1877), 148. *Auzi șoptind abia Cântare divină, Ea tremură lină Și sufletul zboară cu ea.* EMINESCU, O. VIII, 421. *E oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică?* CARAGIALE, O. III, 16. *Critica ... nu te borie să aservească între tâmplesle strâmte ale logiceii ... divinul zbor al poeziei.* MACEDONSKI, în PLR I, 343. *Și nu s-a găsit încă suflet de om să nu se cutremure ... la glasul acestei divine rugăciuni.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 27, cf. ȘĂINEANU². *Visez că zâmbetu-ți divin În cale iarăși luminează-mi.* IOSIF, V. 134, cf. CADE. *Se credea obligată să facă tot ce e susceptibil să o ridice deasupra altor femei ca o statuie divină.* REBREANU, R. I, 186. *Se simțea legănat de o muzică divină.* EFTIMIU, N. 56, cf. DL, DM. *Spuî că*

ești discipol al divinului Aristotel. BARBU, PRINC. 49, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Dar te cobori, divino, pătrunsă de-al meu glas.* EMINESCU, O. IV, 433. *Divino, așa îmi zicea, glumind, pe atunci.* CAMIL PETRESCU, T. II, 187. ◇ (Adverbial) *Numere ce-mi răsunau divin în urechi.* BRĂESCU, A. 30.

3. S. m. (Învechit, rar) Divinator¹. *Idraot se didese la arta divinilor (ghicitorilor).* PĂCLEANU, I. I, 66/3.

- Pl.: divini, -e.

- Din lat. divinus, -a, -um, fr. divin, it. divino.

DIVINĂ vb. I v. devina.

DIVINAMENTE adv. (Italianism învechit) De către divinitate (1), din partea divinității. *O lege de teroare Divinamente dată, nerevocabil pusă Să nu cumva să puie în uz aceste daruri.* HELIADE, O. I, 384, cf. SFC II, 195.

- Din it. divinamente.

DIVINĂRE s. f. v. devinare.

DIVINĂT, -Ă adj. v. devinat.

DIVINĂTOR¹, -OĂRE s. m. și f., adj. (Persoană) înzestrată cu darul divinației; prezicător, ghicitor. *Alți devinatori ce se zicea că posed spiritul Python ... era proscrși în Israel.* HELIADE, O. II, 179. *În zilele din urmă ale lui Saul se mai zice de o devinatoare ... ce locuia în Hendor ... La aceasta s-a dus pe ascuns Saul ... ca să-i spuie ce îl așteaptă.* id. ib., cf. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D. *Devinatorul descopere ce este ascuns.* CANELLA, V. 111, cf. COSTINESCU. *Un critic mare poate ..., cu o putere divinătoare, să adaoge un pasagiu întreg în spiritul autorului.* EMINESCU, O. XIV, 340, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

- Pl.: divinatori, -oare. - Și: divinător, -oăre adj., devinatör, -oăre s. m. și f.

- Din lat. divinator, fr. divinateur.

DIVINĂTOR², -OĂRE adj. v. divinatoriu.

DIVINĂTORIU, -IE adj. Care ține de divinație, privitor la divinație, bazat pe divinație, care are darul divinației. Cf. NEGULICI. PROT. – POP., N. D. *Avispiciu, privirea divinatorie a păsărilor.* CONV. LIT. I, 141, cf. COSTINESCU, LM, BĂRCIANU. *Spirit divinator.* ȘĂINEANU², cf. TDRG. *Din ce în ce mai mult editorii se feresc de restituiri imaginare și preferă baza mai solidă a tradiției virtuozităților divinatorii.* BUL. COM. IST. I, 28, cf. CADE. *Oamenii de știință ai acelei vremi aveau adesea ... o intuiție aproape divinatorie.* BLAGA, Z. 164. *Începând din secolul al XVII-lea au circulat la noi, în manuscrise, traduceri de cărți divinatorii venite prin intermediare sârbești din literatura bizantină.* IST. LIT. ROM. I, 496, cf. DN², DEX, BĂLȚEANU, T. MAG. 129.

- Pl.: divinatorii. - Și: (învechit) divinatör, -oăre, devinatör, -oăre (NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU) adj.

- Din fr. divinatoire.

DIVINAȚIE s. f. Dar, putere de a cunoaște, de a ghici lucruri ascunse, neștiute, mai ales viitorul. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O culegere care ar fi putut fi de o valoare și mai mare dacă autorul ei ... ar fi făcut cercetări sistematice, luminate de un plan și călăuzite de instinctul de divinație, în acel tesaur, care sunt Archivele Vaticanului.* IORGA, L. II, 224, cf. TDRG. *Ne este imposibil să mai știm azi ce anume cuvinte stropșite din comediile sale sunt datorite divinației lui.* IBRĂILEANU, S. 61, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 97, CADE. *Ai darul divinațiunii, scumpul meu dulce.* MIHĂESCU, D. A. 167. *Gândirea mistică e aproape divinațiune.* BLAGA, Z. 187, cf. DL.

DM. *Acest om trebuie ori îndepărtat, ori ucis ... Cine să-lucidă? Dacă avea darul divinației?* BARBU, PRINC. 87. cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Ceea ce se deslușește, se ghicește, se prezice datorită puterii definite mai sus: deslușire, ghicire a unor lucruri ascunse, neștiute, mai ales a viitorului. *Ne-am dat de bunăvoie cu gâcirile părtinoare ale religiei și cu inexactitatea devinațiilor literare.* GHEREA, ST. CR. I, 59. *Așadar nu m-a înșelat darul devinației!* C. PETRESCU, O. P. I, 242. *Recurse la alte mijloace de divinațiune.* CĂLINESCU, C. N. 299. *Maiorescu a emis asupra operei eminesciene o elementară și succintă devinație a unui om de gust sigur.* CONSTANTINESCU, S. II, 538.

– Pl.: *divinații*. – Și: (rar) **divinațiune, devinație, devinațiune**, (învechit) **divinațiune** (STAMATI, D.), **devinațiune** (PONTBRIANT, D.) s. f. – Din lat. **divinatio, -onis**, fr. **divination**.

DIVINAȚIUNE s. f. v. **divinație**.

DIVINĂCIUNE s. f. v. **divinație**.

DIVINĂTĂTE s. f. v. **divinitate**.

DIVINĂTOR, -OĂRE adj. v. **divinator**¹.

DIVINITĂTE s. f. **1**. (În religiile politeiste) Ființă superioară cu puteri supranaturale, capabilă să dirijeze destinul oamenilor și al universului și care este reprezentată printr-o ființă umană, printr-un animal sau printr-un obiect; zeu (**1**), idol, zeitate (**1**), (învechit) bolovan, boz, chip, dumnezeire (**1**), făptură, zee, zeime, zeire, zân; (în religiile monoteiste) Dumnezeu (**1**). *10 500 persoane se jertfesc pe an divinităților sau idolilor Indiei.* AR (1829), 130²/12. *Credință în asemenea divinități și păzirea învățăturilor date de preuși ca din partea zărilor se numi religie.* SĂULESCU, HR. I, 41/24, cf. NEGULICI. *Acest popl nerod o adoară ca o divinitate.* PĂCLEANU, I. I, 23/9, cf. POLIZU. *Dintr-aceste curți se deosebește acea numită Brunnenhof ... pentru frumosul bazin înconjurat de divinități mitologice.* FILIMON, O. II, 149, cf. PONTBRIANT, D. *O divinitate din calendarul păgânismului.* CONV. LIT. I, 77, cf. COSTINESCU, LM. *Niciun om nu e divinitate.* MAIORESCU, L. 64. *Pe chipul acelei voluptoase regine a frumuseții, mâna maistră a răspândit aureola unei divinități vânătoarești.* ODOBESCU, S. III, 57. *Nu ești ... iubită ca o divinitate?* EMINESCU, O. VII, 147. *V-ați învăluit în nouri ca divinitățile din Eneida!* SĂM. I, 232, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Creștinismul a transformat micile divinități și eroii păgâni în draci și duhuri necurate.* CANDREA, F. 68, cf. TDRG. *Izvoarele nu știu nimic despre o divinitate feminină la geți.* PÂRVAN, G. 163, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Omul spân îi părea în neclintirea lui un uriaș bun; poate o divinitate ocrotitoare.* C. PETRESCU, R. DR. 26. *Soarele, luna și planetele cunoscute pe atunci erau divinități care ... guvernau cu voința lor întâmplările lumii.* NEGULESCU, G. 62. *Divinități streine au poposit la noi.* VOICULESCU, POEZII, II, 136. *Dacă fiecare am suporta o revelație individuală a divinității am fi pierduți.* CIORAN, R. 141. *Divinitățile nu știu să numere; omul știe.* SADOVEANU, O. IX, 308. *Mă rugam în gând divinității ca Voicuța să nu uite măcar una din ultimele formalități ale împăcării.* MIHĂESCU, D. A. 167. *Divinitatea care patronază ... posedă trei fețe, șase mâini și patru picioare.* CĂLINESCU, I. 12. *Casca ei de plete înflăcărate ... îi dădea o înfățișare de războinică divinitate.* VINEA, L. I, 40, cf. DL, DM. *Concepția sa despre desfășurarea evenimentelor sociale este etologică, atribuind divinității rânduiala lumii acesteia.* IST. LIT. ROM. I, 640, cf. DN². *După credințele celor vechi, în jurul apelor sulfuroase vegheau nenumărate divinități.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 21. *Tămăduirea cumei era lăsată în grija divinității.* G. BARBU, A. V. 68, cf. M. D. ENC. *Poetul evită cu grijă, în final, cuvântul direct și nu numește cu termeni proprii nici divinitatea, nici moartea.* LL 1974, nr. 1, 88, cf. DEX. *Inscripția găsită în apropiere de Zlatna, la Petroșani ..., ne amintește de existența unor*

divinități autohtone dacice. PAVEL, S. E. 206. *Zeita vânătorii trimite și la divinități legate de urs.* RL 2005, nr. 4 716. *Părintele paroh de la biserica Silvestru ... apreciază că nu este om să nu aibă legătură cu divinitatea.* ib. 2006, nr. 5 094. ♦ F i g. *Ea avea ... un cortegiul foarte numeros de adoratori; puțini ... se bucurau de favoarea de a pătrunde în sanctuarul divinității lor și aceștia erau numai amicii intimi ai contelui.* ALECSANDRI, O. P. 143. ♦ Reprezentare plastică a unei divinități (**1**). *Văzând divinitatea ce-artistul a creat. Tu vezi. o Tătărăscu, copil a României ... Tu vezi ce poate fiul iubit al armoniei.* R. IONESCU, C. 80/4.

2. Esență, natură divină (**1**); calitatea de a fi divin (**1**). V. d u m n e z e i r e. *Precupeția cu divinitatea se întolează cu titlul de sanitate.* HELIADE, O. II, 54. *Simțimentul de divinitate.* NEGULICI, E. II, 5/12. *Un zeu mă face părtașă divinității sale.* NEGRUZZI, S. III, 55, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Reflecțiile manierate asupra divinității ... nu ating cuprinsul lor sentimental.* MAIORESCU, CRITICE, 6. *Geniul uman era condamnat: știința ... era nesocotită ..., divinitatea era pusă în joc.* EMINESCU, O. XI, 254, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Omul aspiră la divinitate, dar fără a renunța la eul lui istoric.* CĂLINESCU, I. 335, cf. DL. *Ideea de divinitate legată de un creator.* PREDĂ, I. 285, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Ioan [Botezătorul] a recunoscut divinitatea lui Cristos.* RL 2005, nr. 4 504. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Rafaël sau Panselinos, cu toată divinitatea ce li se acordă, nu vor obține ... nici cel puțin întâietatea asupra unei gravuri violent colorate.* MACEDONSKI, O. IV, 106. *Divinitatea lui Platon ... reprezintă ... panteismul ideilor generale.* LOVINESCU, C. IV, 151.

– Pl.: (**1**) *divinități*. – Și: (învechit) **divinităte** s. f.

– Din lat. **divinitas, -atis**, fr. **divinité**.

DIVINIZĂ vb. I. T r a n z. **1**. A iubi nespuse de mult, a a d o r a; a da cinstea, considerația cuvenită, a m â r i¹ (**VI 1**), a p r o s l â v i (**1**). Cf. NEGULICI. *Cine e această Dochie, pe care poporul o divinizează?* PELIMON, I. 243/26, cf. PROT. – POP., N. D. *Tu singur trebuie să o admiri [poezia] tainic în sufletul tău și să te închini la propria-ți creațiune ca la însăși ființa pe care o divinizezi.* EMINESCU, O. XVI, 621, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A spus îndrăzneț ... cu paharul plin în mână, un elev care diviniza în taină pe Ghighi.* REBREANU, I. 170, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pe fata lui Sotir ... O diviniza, nu altceva. – Era și frumoasă.* BRĂESCU, O. A. I, 200. *Sufletul acesta strivit, ultragiat, o diviniza pe Maro.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 70. *Dumneavoastră puteți să mă aplaudați, să mă scuipați, să mă divinizați.* E. IONESCU, E. 176. *Ce dulci priviri inspiratoare, Te-au alintat ca să creiezi Îngâdurata ta cântare? Pe cine-n vers divinizezi?* v. ROM. ianuarie 1954, 13, cf. DL. *Și crescuse copiii energic, fără să-i divinizeze, deși ar fi avut de ce.* PREDĂ, DELIR. 173, cf. DM. *Căzu greu la picioarele lui și-l diviniza cu o privire ... supusă.* BARBU, PRINC. 54. *Erotica lui e inconstantă. O dată, în 1857, divinizase pe Luceta.* IST. LIT. ROM. III, 24, cf. DN². *A fost ridicat de către Hadrian, care-și diviniza tatăl.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 65, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Armonia ... complectează sau divinizează melodia.* FILIMON, O. II, 189.

2. A trece pe cineva în rândul divinităților (**1**), a atribui unei ființe sau unui lucru putere divină (**1**); a deifica, a zeifica. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. *Femeia a fost divinizată în Venera antică și apoi în Madona.* MAIORESCU, CRITICE, 92, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Unele popoare din Antichitate au divinizat soarele.* Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *divinizez*.

– Din fr. **diviniser**.

DIVINIZĂRE s. f. Acțiunea de a diviniza și rezultatul ei; (învechit, rar) divinizațiune. Cf. COSTINESCU, LM. *Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie.* EMINESCU, O. I, 29, cf. RESMERIȚĂ, D.,

DL, DM, DN², M. D. ENC. *Senatul îi acordă apoteoza și divinizarea.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 62, cf. DEX.

- Pl.: *divinizări.*

- V. **diviniza.**

DIVINIZÁT, -Ă adj. Care este iubit, adorat ca o divinitate (1). *Tu pari a fi întocmai un ce divinizat.* MEITANI, C. 37, cf. LM. *Tu, cântare întrupată! De-al aplauzelor flor, Apărând divinizată, Răpiși sufletu-mi în dor.* EMINESCU, O. I, 18, cf. DL. ◊ (Substantivat) *Parfumul lui Guerlain îmi spune Că-n golul cupelor de crin Divinizatele nebune N-au picurat decât minciună.* MINULESCU, VERS. 148.

- Pl.: *divinizați, -te.*

- V. **diviniza.**

DIVINIZAȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Divinizare. Cf. LM.

- Pl.: *divinizațiuni.*

- Din it. **divinizzazione.**

DIVIRGÉNȚĂ s. f. v. **divergență.**

DIVISÍ vb. IV v. **divesi.**

DIVIȘIRMEĂ s. f. (Turcism învechit) Alegere, recrutare a copiilor din țările creștine ocupate de către turci, pentru a forma corpul de armată al ienicerilor. *Și al doilea an turcii, cuprinzându-i țara, pren tot locul au adunat iniceari, adecă au făcut divișirmea.* REV. CRIT. I, 391.

- Din tc. **devşirme.**

DIVITÍSM s. n. (Rar) Bogăție foarte mare, avere fabuloasă. Cf. DN².

- Din fr. **divitisme.** Cf. lat. *d i v e s.*

DIVÍȚIE s. f. (Învechit, rar) Avere, bogăție. Cf. HELIADE, O. II, 340, ARISTIA, PLUT., LM.

- Pl.: *diviții.*

- Din lat. **divitiae.**

DIVÍZ, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Împărțit, divizat. Cf. LM. *În orce caz membrele coordonate ale unei diviziuni trebuie să fie noțiuni opuse și, fiindcă prin ele se despică întreaga sferă a totului divís, opoziția trebuie să fie completă.* MAIORESCU, L. 133. *O mărime concretă diviză printr-o mărime ce crește în progresie merge spre zero.* EMINESCU, O. XV, 271, cf. ALEXI, W., DN².

2. S. n. (Mat.; învechit, rar) Semnul împărțirii. Cf. MOLIN, V. T. 34.

- Scris și: *divis.* - Pl.: *divizi, -e.*

- Din lat. **divisus, -a, -um**, fr. **divis.**

DIVIZÁ vb. I. *T r a n z.* și *r e f l.* 1. A (se) împărți, a (se) separa (1), a (se) grupa în mai multe părți, categorii, clase etc., a (se) *d i v i d e* (1), (învechit) a *d i v i d i r u i ; s p e c.* (Mat.; despre cantități numerice) a (se) împărți exact (și în părți egale) cu un anumit număr. *Substanțele ce se întrebuintează spre a decora olăriile pot fi divizate în patru clase.* MARIN, PR. II, 169/36. *Toate corpurile sau toate ființele ... sunt divizate de către naturaliști în trei sfere mari sau regnuri.* BARASCH, I. N. 7/4, cf. PROT. - POP., N. D. *Francia ea însăși este divizată astfel: principiile din 1789 ... și ... principiile anti o mie șapte sute optzeci și nouă (a. 1862).* PLR I, 202. *De toată legioana erau lipiți 300 cavaleri divizați în zece scadroane.* ALECSANDRI, POEZII, 193. *Îndeosebi șefii Partidului Liberal, divizat în două grupări, ... caută care de care să explice ... programul lor.* MAIORESCU, CRITICE, 542, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pânza de aburi sau de aer ... a îndepărtat la început sfera de flăcări de*

conținutul ei interior și a divizat-o în același timp în inele. NEGULESCU, G. 164, cf. DL, DM. *Face greșeala de a socoti satele de răzeși ... ca foste sate boierești, cu stăpânirea divizată la extrem.* PANAITESCU, O. Ț. 7, cf. DN². *Învățații sunt divizați.* H. DAICOVICIU, D. 18. *Mai târziu au fost luate noi măsuri ..., orașul fiind divizat în nouă „sempuri”.* G. BARBU, A. V. 213, cf. M. D. ENC., DEX. *Bosnia rămâne o țară puternic divizată pe criterii etnice.* RCTO 2005, nr. 4 777. ◊ F i g. *Titu Maiorescu ... și-a divizat spiritul în sectoarele apăsate, numai din nevoia practică de a se manifesta mai apăsător, când într-o direcție, când într-alta.* CONSTANTINESCU, S. II, 107. *Zgomotul se subția până la fuior și se diviza până la pulberi.* ARGHEZI, C. J. 262. *Datele simțurilor ... n-au alt rost decât acela de a fi prelucrate din partea nenumăratelor euri individuale, în care se divizează eul absolut.* BLAGA, Z. 85. ♦ *T r a n z.* A efectua o împărțire aritmetică. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *T r a n z.* A trasa diviziuni pe un instrument de măsură. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. A face să nu se mai înțeleagă sau a nu se mai înțelege între ei; a (se) despărți (3), a (se) izola, a (se) dezbină (2), (rar) a (se) divide (2). Cf. PROT. - POP., N. D. *Aveți câteva personalități, chiar însemnate, dar divizate între dănsese și prin urmare fără sprijin spre a forma o partidă în națiune.* EMINESCU, O. X, 227, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Reforma socială a fost înlăturată, fiindcă ar fi divizat forțele de opoziție care trebuiau mobilizate împotriva turcilor.* OȚETEA, T. V. 361, cf. DL, DM, DN². *Divizați în numeroase regate ..., dacii nu mai reprezentau un pericol atât de mare.* H. DAICOVICIU, D. 120, cf. M. D. ENC., DEX. *O ciocnire politică ... avea să divizeze întreaga viață culturală a țării.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 2/10.

- Scris și: *divisa.* - Prez. ind.: *divizez.*

- Din fr. **diviser.**

DIVIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) *d i v i z a* și rezultatul ei; împărțire. Cf. COSTINESCU. *O divizare după prestațiunea muncii sociale ... împarte pe indivizi în profesii diferite.* LUC. VII, 410. *Popoarele Europei, cunoscând dintr-o amară experiență istorică că diviziunea Europei în blocuri ostile nu făgăduiește nimic bun ..., manifestă un interes crescând pentru asigurarea unei securități reale.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 980, cf. DN², M. D. ENC. *Teoria derivei continentelor ... nu lămurește cauzele divizării unicului supercontinent inițial.* CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 5/5, cf. DEX. *A afirmat că ... nu crede că se pune problema divizării partidului.* RL 2005, nr. 4 595. *Divizarea și dezbinarea nu numai a Partidului Ardealului ci, mai ales, a credincioșilor ei.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ◊ F i g. *Doctrina catolică generală ... vede totul prin prisma divizării în natural și supranatural.* STĂNILOAE, O. 13. ♦ Operație prin care sunt trasate diviziuni pe un instrument de măsură. Cf. LTR². ♦ (Jur.) Formă de reorganizare a averii unei persoane juridice constând în împărțirea patrimoniului ei între mai multe persoane juridice. Cf. DER.

- Pl.: *divizări.*

- V. **diviza.**

DIVIZÁT, -Ă adj. Care este împărțit (în mai multe părți). *Cumpărau în tovărășie o parcelă divizată.* C. PETRESCU, R. DR. 220. *Italia divizată oferă spectacolul haotic al unui mare popor care se pierde în intrigi, trădări și crime.* OȚETEA, R. 38. *Iată motivele pentru care cercurile conducătoare ... se silesc să mențină Germania divizată.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 392, cf. DL. ◊ F i g. *Cimpoiul veșted luncii, fluerul în drum, Durerea divizată o sună-ncet, mai tare.* I. BARBU, J. S. 64.

- Pl.: *divizați, -te.*

- V. **diviza.**

DIVIZĂ s. f. v. **deviză**¹.

DIVIZÍBIL, -Ă adj. Care poate fi divizat. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG², PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU,

muncii dusă la extrem și la absurd, un exemplu de diferențiere fără integrare. SĂM. I, 195. Diviziunea muncii exercită anumite facultăți pe socoteala altora. IBRĂILEANU, S. 63. În procesul de formație a culturii române, prin diviziunea muncii, literatura a revenit ... în sarcina exclusivă a proletariatului intelectual. LOVINESCU, C. IV, 6. Raporturile ... se rezumă la nevoi reciproce pe care le reclamă diviziunea muncii. RALEA, O. 133. Institutul ... a aplicat cu deplin succes principiul diviziunii muncii. AGROTEHNICA, I, 54, cf. LTR², DL, DM, DER, DN². Fenomenul se cheamă în istorie „despărțirea meșteșugurilor de agricultură” și constituie ... a doua mare diviziune socială a muncii. H. DAICOVICIU, D. 32. Diviziunea muncii – caracterul colectiv al cercetărilor – nu constituie doar o simplă trecere de la o formă de muncă științifică la alta. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 35, cf. DEX, D. MAN. Consecințele acestor fenomene și practici negative sunt cunoscute: o diviziune internațională a muncii deformată. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. Instaurarea unei diviziuni internaționale a muncii mai raționale. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/12. Actuala diviziune internațională a muncii este o etapă necesară a creșterii economice în lume. FLACĂRA, 1978, nr. 43, 21. ♦ F i g. (Învechit) Dezbinare (3), neînțelegere. Înfăptuirea ce este rezultatul celor mai nobile abnegații a făcut totdeauna puterea națiilor; divizia, dimpotrivă, ucide nația (a. 1858). în PLR I, 175. În fața acesteia [a crimei] orice resentiment de partid, orice diviziune încetează. EMINESCU, O. XI, 433. Nu trebuie să creăm diviziuni artificiale în partid. RL 2005, nr. 4 612.

3. Linoară care indică o anumită valoare pe scara sau cadranul unui instrument de măsură; valoare care corespunde acestei linoare. Când coloana de mercur nu se mai ridică ... se citește diviziunea termometrului care coincide cu capul coloanei de mercur. ENC. AGR. I, 132, cf. LTR². În interiorul tubului ... este așezată o scală (tablă) de obicei metalică ..., în care sunt înscrise diviziunile zecimale ale gradelor. BELEA, P. A. 205. Temperatura luată în gură este cu 5 diviziuni mai mare. id. ib. 207, cf. DER, DEX.

4. Operație logică de separare a părților distincte dintr-un ansamblu în scop didactic, științific, de clasificare etc.; distincție a speciilor aparținând unui gen. Istoria naturală începe a despărți obiectele naturii în mici divizii numite clase. BARASCH, I. N. 5/1. Clasificarea se face pornind de la conținutul noțiunilor mai concrete pentru a le afla clasele sau genurile tot mai supraordinate, diviziunea se face pe calea inversă. MAIORESCU, L. 130. A face diviziunea generală a animalelor ... are un înțeles într-o carte pentru cursul superior. CONTEMPORANUL, I, 120. Vorbiți despre zoofite și diviziunea lor în ordini. EMINESCU, O. XVI, 74, cf. DER. Stingerea speciilor, genurilor, a diviziunilor sistemice mai mari constituie ... o piatră de încercare. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/5, cf. DEX, D. FIL.

5. (Învechit; Jur.) Partaj. Dacă unii din garanți erau nesolvabili, în timpul în care unul din ei obținuse diviziunea, acesta rămâne obligat în proporțiunea unei asemenea nesolvabilități. HAMANGIU, C. C. 416.

II. (Mai ales în forma divizie) I. S. f. Mare unitate militară constituită de obicei din mai multe regimente. Tot într-o zi au trecut și polcu lui Iaroslavschi cu 4 tunuri mari, iar la 13 au trecut Elm ghenărar și cu altul, cu toate divizioanele lor (a. 1788). IORGA, A. R. G. 75. Iar craiu ... l-au pornit cu o divizăe la depărtata provincie a neapolitanilor. C. POP. II, 207. Dregătorile ceale de oaste se cheamă: ... batalioane, divizii și companii. D. SUP. 10/3. Din Vilna au fost trimis divizia ... cea din Kenigsberg. ÎNTÂMPL. 52/21. Vrajmașii luară Vaisburgu, unde pre Gavril Beilen lăsară cu mare divizion a sta, ca pre ghenear Basta să-l prindă, ci nu putură. N. STOICA, C. B. 145. Prințul ... au orânduît husarilor din al 3 devizie ca să descălece și să lovească reduta. AR (1829), 30^{1/5}. Cele dintâi două divizii stăpânesc acum o poziție foarte frumoasă. CR (1830), 151^{1/4}. A căpătat comanda asupra unei divizii a armiei vestice. ASACHI, L. 46^{1/12}, cf. VALIAN, V. Pentru a avea două sale mai mult ... pentru fiecare din amândouă divisiile, ... trebuia o cheltueală însemnată. BREZOIANU, I. 76/16. Se mai cerea și înființarea unei diviziuni, adecă două companii

de rezervă pentru regimentul transilvan. BARIȚIU, P. A. II, 316. Nu lăsa ... decât un regiment ... osebit de o divizie ce o așezase pe drumul Vienii. FILIMON, O. II, 103. Una din cele trei diviziuni ruse fu zdrobită cu totul. id. ib. 104, cf. COSTINESCU, LM. Armata noastră este împărțită ... în două corpuri, fiecare cu câte două diviziuni. MAIORESCU, D. II, 79. Această diviziune de cavalerie ... sosește ... la sud-vest de Rahova. ODOBESCU, S. III, 580. Afară de miniștri mai erau de față ... și generalii de divizie aflători în Constantinopole. EMINESCU, O. IX, 153. Colonelul ... nu știa nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în București decât o zi – timpul trebuincios pentru a-și odihni diviziunea. MACEDONSKI, O. III, 26, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Cavaleria ... ocupă tocmai aripa stângă a frontului diviziei. REBREANU, P. S. 144, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Am promis o divizie pentru strănuori și ... în aceeași zi am declarat că n-o putem da. TITULESCU, D. 89. Sâmbăta trecută, regimentul avusese inspecția generalului comandant de divizie. CAMIL PETRESCU, U. N. 195. Popota regimentului era vestită în toată divizia. C. PETRESCU, I. I, 8. De când comand divizia, nu mă contrazice nimeni. BRĂESCU, O. A. I, 92. Au debarcat fulgerător ... și divizie după divizie a intrat în joc. SADOVEANU, O. XX, 346. Pașa ne urează bună venire, comandantul diviziunii noastre îi răspunde. BART, S. M. 22. Se măcinau diviziile blindate. BENIUC, M. C. I, 395, cf. DL, DM, DER, DN². Drapelul diviziei a trebuit să fie înfășurat, pentru a nu se rupe. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 88, cf. DEX. Trupele acestei divizii erau în neputință a-și reîncepte acțiunea. FLACĂRA, 1977, nr. 9, 8. Polonia comandă în Irak o divizie multinațională de 4 000 de militari. RL 2005, nr. 4 677. Tu, Oituzule spurcat, Multe suflete-ai mâncat, Divizii nenumărate. FOLC. MOLD. I, 557. ♦ Conducerea unei divizii (II I); loc în care se afla această conducere. Trebuie să se prezinte la divizie. CARAGIALE, O. I, 168. [Recunoașterile de cavalerie trimise] acum au ce raporta la divizie. CAMIL PETRESCU, U. N. 327. Încercase un timp să se învârtă pe la divizie, doar-doar va rămâne pe acolo. BENIUC, M. C. I, 333, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. S. n. (În forma divizion) Subunitate de artilerie sau de cavalerie care corespunde unui batalion și care cuprinde mai multe baterii sau escadroane. Ghenerarii de un divizion, brigadirii și dregătorii cei dați lor ... cu răvnă adevărată vor ajuta strădanile iubitelui nostru frate. FUND. 5/28. Regimentul de călărași se împarte în 4 divizioane și 8 escadroane. RUS, I. II, 84/17, cf. ȘĂINEANU², CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 402. I-a dat ordin ... să se oprească pe loc, cu divizionul său. CAMIL PETRESCU, O. II, 564. Văzu un șir lung de cai morți ... de la vreun divizion de artilerie. CAMILAR, N. I, 442, cf. DL, DM, DER, DN², DEX. ◊ Divizion de nave = unitate în forțele maritime militare formată din mai multe nave de același tip. Cf. DER, DN².

3. S. f. Fiecare dintre categoriile principale în care sunt încadrate echipele care participă la o competiție sportivă cu caracter național. Cf. DL, DM, M. D. ENC. Echipa de fotbal ..., aflată în turnee în Bulgaria, a jucat la Pernik cu formația locală ... care activează în prima divizie a campionatului. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. DEX. Duminică ... începe campionatul și în divizia secundă. FLACĂRA, 1976, nr. 33, 21. Bătrâna formație revenea în prima divizie a Angliei după o eclipsă. ib. 1979, nr. 2, 22. Umbra diviziei B amenință Bănia [Titlu]. RL 2005, nr. 4 561.

4. S. f. (Rare; în vechea organizare administrativă) Parte dintr-un minister care îndeplinește anumite atribuții. Cf. RESMERIȚĂ, D. Divizia juridică sau divizia minorităților par cele mai îndicate organe pentru a face acest studiu. TITULESCU, D. 267. ♦ Reunire de mai multe birouri într-o administrație. Cf. ȘĂINEANU², CADE, NOM. PROF. 2.

– Scris și: divisiune. – Pl.: diviziuni. – Și: divizie (scris și: divisie) s. f., diviziôn (scris și: division; pl. divizioane) s. n., (învechit) devizie s. f.

– Din lat. divisio, -onis, fr. division, rus. дивизия.

DIVIZÓR, -OÁRE s. m., s. n., adj. (Atestat prima dată în 1777, cf. URȘU, T. §. 226) I. S. m. Număr întreg prin care se împarte

exact un alt număr întreg; împărțitor. [Numerul] prin care se împărțește dividendul se numește divizor sau împărțitoriu. ȘINCAI, I. 28/5. Numărul prin carele să desparte să numește divizor. ARITM. (1805), 35/17. Ce iaste ... divizorul (numărul cel împărțitoriu). ib. (1806), 26/19, cf. PROT. - POP., N. D., LM. Între inecuațiunea favorabilă divizorului și între inecuațiunea favorabilă dividendului este ecuațiunea ca cumpănă dreaptă, ca deplin echilibrul. EMINESCU, O. XV, 275. Productul și factorul dați se numesc dividend și divizor, iar factorul căutat cuoțient. CULIANU, A. 30, cf. DDRF. Poartă numele de divizor sau submultiplu al deîmpărțitului. CLIMESCU, A. 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR², DL, DM, DER, DN², DEX. ♦ Divizor comun v. c o m u n.

2. S. n. (Text.) Dispozitiv al cardei folosit pentru divizarea în benzi longitudinale a vălului din care se obține pretortul. Capătul benzii ... e trecut după barele (S), prin divizorul (T). IONESCU-MUSCEL, ȚES. 158, cf. LTR² I, 501. ♦ (Tipogr.) Dispozitiv în formă de clește sau furculiță care desparte manuscrisul. Cf. v. MOLIN, v. T. 30. Port-manuscrisul simplu se compune dintr-un clește numit divizor (împarte manuscrisul în partea culeasă și partea care mai trebuie culeasă, arătând rândul la care s-a ajuns). LTR² XIII, 137.

3. S. m. (În sintagmele) Divizor de frecvență = circuit electric folosit pentru divizarea frecvenței curentului la intrarea într-un sistem. Cf. M. D. ENC. Divizor de tensiune = aparat electric folosit pentru obținerea unor fracțiuni de tensiune egale din tensiunea de la bornele de intrare. Divizori de tensiune (electrici), cântărind pe bucată 8 000 kgr sau mai mult. NICA, L. VAM. 81, cf. LTR², M. D. ENC.

4. Adj. Care divide, care împarte. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², M. D. ENC. ♦ Cușit divizor = pană¹ (II I) despicătoare. Fierăstraiele circulare vor avea un cușit divizor (pană despicătoare). PREV. ACCID. 44.

- Pl.: divizori, -oare.

- Din lat. *divisor*, fr. *diviseur*.

DIVOLÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Diavolesc. Cu șoaptă divolită Să guști poamă poprită. ZILOT², CRON. 81.

- Pl.: divoliți, -te.

- Cf. d i a v o l.

DIVÓRS s. n. v. **divorț**.

DIVÓRȚ s. n. 1. Desfacere a unei căsătorii civile în urma unei hotărâri judecătorești; despărțire (4), (învechit) despărțenie (2). Bărbatul putea să repudieze (lepede) pe muierea sa, căria din contra nu i se îngădui divorția (dispărțire) fără învoirea bărbatului. SĂULESCU, HR. I, 39/27, cf. ARISTIA, PLUT. Onorata doamnă ... nu voiește să admită divorsul. GHICA, C. E. I, 191. Procese de divorț. I. IONESCU, P. 190, cf. PROT - POP., N. D., LM, MAIORESCU, D. III, 328. Voi cita un caz unde femeia amenință pe bărbat cu divorțul. CONTEMPORANUL, I, 627. Mârzescu citează câteva cazuri: ... divorțul prin consimțământul mutual. EMINESCU, O. XII, 344. Un divorț scandalos în lumea mare. CARAGIALE, O. II, 25, cf. DDRF. Dacă tribunalul va crede că părțile au satisfăcut condițiilor și au îndeplinit formalitățile ..., va admite divorțul. HAMANGIU, C. C. 73, cf. BARCIANU. Un divorț se face pe motivul că cele două jumătăți nu se împacă. SĂM. II, 430, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. La protopopie ... se judecau unele procese de divorț. AGÎRBICEANU, A. 442. Dezarmarea lui totală îl apăra ... de divors. IBRĂILEANU, A. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. Mama a spus că soțul trebuie să aibă bani; altminteri căsătoria e nefericită, iar divorțul nepermis de father Lucas. M. ELIADE, O. I, 18, cf. CADE. Când află despre divorț, Miron se cruci. REBREANU, R. I, 233. După divorț ... a trecut prin clipe foarte grele. CAMIL PETRESCU, P. 330. Un judecător ... rostise ... hotărârea de divorț. SADOVEANU, O. IX, 487. Ceru tribunalului pronunțarea divorțului. CĂLINESCU, I. C. 135. Primăria a inventat facilitatea în acordarea divorțurilor. RALEA, O. 110. Cerând divorțul, îmi cerea și

copilul. DEMETRIUS, A. 189, cf. DL, DM. Divorțul sau despărțenia este desfacerea căsătoriei, pronunțată prin hotărârea judecătorească. PR. DREPT, 456, cf. DER, DN². Ambele divorțuri au întâlnit rezistența mitropolitului. MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 68, cf. M. D. ENC., DEX. Divorțul a rămas reprezentarea juridică a unui accident de viață. FLACĂRA, 1979, nr. 11, 10. Să nu se mai grăbească cu divorțul. CĂRTĂRESCU, N. 304. Serviciul de Autoritate Tutelară ... a efectuat 520 de anchete sociale ... pentru divorțuri și reîncredințări de minori. RL 2005, nr. 4 525. ♦ L o c. v b. A da sau (popular) a băga divorț = a divorța (1). Cf. TDRG. Abia aștept să mă întorc acasă și dau divors din prima zi cum ajung la Caracal. MIRONESCU, S. 156. Era funcționar; a socotit că să dea și el în mine. Asta nu: am dat divors. SADOVEANU, O. XXI, 328, cf. DL. Uite-așa, cu mine în casă băgase divorț. PREDĂ, I. 46, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. F i g. Nepotrivire, divergență (2), dezacord (1). E oare divorț definitiv între țară și d. Rosetti? MAIORESCU, D. III, 328. Despre scena divorțului lui Mihalache de Maior, am interesante detalii. CARAGIALE, O. VII, 59, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. Între sensibilitatea și inteligența sa există un divorț continuu. CONSTANTINESCU, S. I, 1. La d. G. Topârceanu, între cunoștința intelectuală și cea poetică nu e un divorț. RALEA, S. T. I, 61. Îți închipui că artistul rătăcit și în divorț cu sine și-ar dobândi unitatea pierdută. GL 1961, nr. 3, 1/3. Este o meditație gravă despre divorțul dintre cultură și teroare. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 11, cf. DEX. Aici nu e vorba decât de un divorț unilateral, pentru că filozofia poate anexa oricând știința și are oricând ceva de făcut cu ea. LIICEANU, J. 31. Divorț de realitate [Titlu]. RL 2005, nr. 4 623.

- Pl.: divorțuri. - Și (rar) **divórs** s. n., (învechit) **divórtie** s. f., **divórtium** (LM), (regional) **dihórt** (CIAUȘANU, V.) s. n.

- Din lat. *divortium*, fr. *divorce*, it. *divorzio*.

DIVORȚĂ vb. I. I n t r a n z. 1. (Despre soți) A se despărți prin divorț (1). Cf. BARCIANU, V., LM, DDRF. Gâscușița mea și-a pus în gând nici mai mult nici mai puțin decât să divorțeze, și s-o iau eu! SĂM. I, 309, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. E foarte posibil ca ea să nu vrea să divorțeze. CAMIL PETRESCU, U. N. 187. Bărbatul divorțează de nevastă și se căsătorește cu sora ei. ARGHEZI, B. 19. Dacă nu aș fi divorțat de smintit, aș fi fost generăleasă. STANCU, R. A. IV, 427. Mă implora să divorțez și să-l iau. VINEA, L. II, 235, cf. DL. Lasă că se potolește el, n-o să divorțeze. PREDĂ, I. 46, cf. DM. Să nu fi fost în situația asta, de mult ar fi divorțat. BARBU, S. N. 110, cf. DN², M. D. ENC. Doi soți ... vor să divorțeze. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 3/9, cf. DEX. Până la urmă ai divorțat de el, acum cinci ani. CĂRTĂRESCU, N. 181. I-a lăsat o situație materială de invidiat, mai ceva decât bărbații care divorțează de mamele copiilor lor. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ♦ T r a n z. f a c t. A influența, a determina pe cineva să se despărță prin divorț (1). Păi de ce am desvorțat-o pe Zița de el, gândești? CARAGIALE, T. II, 15, cf. DDRF. La vârsta ... de 16 ani era să divorțeze pe femeia unui prefect. DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. F i g. A renunța, a rupe legătura cu cineva sau cu ceva cu care ești în opoziție, în dezacord. A divorța cu bunul simț. ALEXI, W., cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

- Prez. ind.: **divorțez**. - Și: (învechit) **dezvorțá** (scris și: **desvorța**) vb. I.

- Din fr. **divorcer** (după **divorț**).

DIVORȚĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **divorța** (1) și rezultatul ei. Cf. DDRF.

- Pl.: **divorțări**.

- V. **divorța**.

DIVORȚÁT, -Ă adj. Care a fost căsătorit și s-a despărțit legal de soție (sau de sot) prin divorț (1); care a obținut divorțul (1).

Cf. LM, DDRF, ALEXI, W. *Dragostea cu femeile divorțate merge mai ușor*. LOVINESCU, C. II, 182, cf. DL. *Nu vrea să se întoarcă îndărăt la Oltenița, divorțată și fără niciun rost*. PREDĂ, I. 47, cf. DM. *Deși divorțată ..., își poate poetiza iubirile cu schimburi prelungite de priviri*. IST. LIT. ROM. III, 331. *S-a pomenit divorțată, împotriva voinței ei*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 55, cf. DEX. *Apărarea drepturilor taților divorțați*. RL 2005, nr. 4 732.

- Pl.: *divorțați, -te*. - Și: (învechit) **divorțiát, -ă** adj. BARCIANU, ALEXI, W.

- V. **divorța**.

DIVORȚIÁL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care se referă la divorț (1), de divorț (1). Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *divorțiali, -e*.

- **Divorț** + suf. *-ial*.

DIVORȚIALITÁTE s. f. (Rar) Raport anual al numărului divorțurilor la nivelul unei populații privit procentual. Cf. DN³.

- Pronunțat: *-fi-a-*.

- Din fr. **divorcialité**.

DIVORȚIÁT, -Ă adj. v. **divorțat**.

DIVÓRȚIE s. f. v. **divorț**.

DIVÓRȚIUM s. n. v. **divorț**.

DIVÓT adv. v. **devot**.

DIVRÉME adv. v. **devreme**.

DIVULGÁ vb. I. T r a n z. A face ca un secret, o taină, un cod etc. să fie cunoscute în public, să fie date în vileag, să fie răspândite; a destăinui (2); p. e x t. a demasca (2); (învechit) a divulgari. Cf. PROT. - POP., N. D. *Numirea lui Ion la domnia Moldovei remase secretă, și plecarea-i către Dunăre fu desvulgată a fi pentru treburi comerciale*. HASDEU, I. V. 16, cf. COSTINESCU, LM. *Mă voi feri de ... a divulga ceea ce trebuia să rămână secret*. MAIORESCU, D. I. 492. *Am divulgat lucruri pe care d-ta mi le-ai confiat*. EMINESCU, O. XVI, 640, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *El crezu de cuviință să divulge publicului poezia sa peripatetică*. IORGA, L. II, 45, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Nu pentru a-și divulga producțiile lor ... s-au gândit să sporească cu un număr repertoriul revistelor române*. PLR II, 459, cf. CADE. *Acești colegi te-au demascat din clipa în care au descoperit că divulgi secretele consiliilor*. CAMIL.PETRESCU, T. II, 588. *În ruptul capului n-ar fi divulgat vreunul relațiunile ... ce vădit reprezentau două școli*. BRĂESCU, V. 65. *Un amănunt pe care meșterul ... îl uitase sau se încăpățănase să nu-l divulge*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 361. *Meștesuguri de prins raci vor fi fiind multe. Națiunile civilizate au divulgat unele, în publicații enciclopedice*. SADOVEANU, O. IX, 406, cf. SCRIBAN, D. *Secretul profesional îmi interzice să divulg numele pacienților*. CĂLINESCU, S. 603. *Aceeași comparație are la Eminescu scopul de a divulga comedia vieții*. VIANU, L. R. 222, cf. DL. *O dată o descusu o vecină și divulgă secrete de ale familiei*. PREDĂ, R. 76, cf. DM, DN². *Nu a voit să-l divulge*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 50, cf. M. D. ENC., DEX. *Simt o asemenea indignare ... încât îmi vine să le divulg numele*. FLACĂRA, 1977, nr. 24, 16. *Oamenii aceștia încep să iubească ..., divulgându-și odată cu marile virtuți morale sau intelectuale și unele servituți*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 18/1. *Posesorii de carduri să nu divulge codul PIN sub niciun motiv*. RL 2005, nr. 4 706. ◊ R e f l. *Stănică ... nu îndrăzni să întrebe dacă s-a găsit ori nu bani sub saltea ca să nu se divulge*. CĂLINESCU, E. O. II, 292. ◊ R e f l. p a s. *Științele, de unde era ascunse sau oculte, se divulgă și deviniră mai apropiabili*. HELIADE, O. II, 40. *Această*

luptă artistică, divulgându-se în oraș ..., teatrul de la Scala se umplu de tot ce conținea în sine Milano mai artistic. FILIMON, O. II, 324. *Se găsește [proiectul de lege] de un deputat și se divulgă ... o ceartă între d. Kogălniceanu și d. Boerescu*. EMINESCU, O. XII, 25. ♦ A transmite secrete de stat sau de serviciu unei persoane neîndreptățite să le cunoască. *Așa i-am învățat eu, pentru ca să nu divulgăm secretele armatii*. BACALBAȘA, S. A. I. 43. *Cel care divulgase englezilor codul diplomatic era un tânăr austriac*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 68, cf. DEX. *McCarthy a dezmințit ... că ar fi divulgat informații clasate*. RL 2006, nr. 4 907.

- Prez. ind.: *divúlg*. - Și: **dizvulgá** (scris și: *disvulga*), **dezvulgá** vb. I.

- Din lat. **divulgare**, fr. **divulguer**.

DIVULGÁRE s. f. Faptul de a (se) divulga; (învechit) divulgare. *D. Callimach Catargiu s-ar fi făcut vinovat de sustragere și divulgare de importante documente diplomatice*. EMINESCU, O. XII, 442, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Faptul e prea semnificativ, pentru ca să nu merite ... divulgarea*. IBRĂILEANU, S. L. 53, cf. RESMERIȚĂ, D. *A amenințat-o ... chiar cu divulgarea scrisorilor, dar ea a știut să reziste*. MIHĂESCU, D. A. 179. *Scrisoarea compromițătoare pierdută la Zoița determină odiseea comică a personajilor, divulgarea satirică a mediului politic al burgheziei*. CONSTANTINESCU, S. II, 28, cf. DL, DM. *Dacă fapta de divulgare privește conținutul unei corespondențe închise, pedeapsa autorului este mai mare*. PR. DREPT, 666, cf. DER, DN², DEX. *Setea sa de real este o nevoie esențială de divulgare a contradicțiilor realului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 5/1. *Fostul șef al serviciilor de informații poloneze ... a fost inculpat ... pentru divulgarea unor secrete de stat*. RL 2005, nr. 4 757.

- Pl.: *divulgări*.

- V. **divulga**.

DIVULGARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A divulga. *Taci, soro, nu divulgari secretul de stat*. ALECSANDRI, T. I 425.

- Prez. ind.: *divulgarisesc*.

- **Divulga** + suf. *-arisi* (după modelul unor verbe ca *metahirisi*).

DIVULGÁT, -Ă adj. Care a fost făcut cunoscut, care a devenit public; destăinuit. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D. *Ultimul ceas literar însemnează pe un cadran de actualități absența tot mai divulgată a cititorului de romane*. PLR II, 558, cf. M. D. ENC.

- Pl.: *divulgați, -te*.

- V. **divulga**.

DIVULGATOR, -OÁRE s. m. și f. (Rar) Persoană care divulgă; popularizator. Cf. COSTINESCU, LM. *Mi-am îndeplinit ... datoriile mele către țară și ca academic român și ca divulgator al cunoștințelor de arheologie românească*. ODOBESCU, S. III. 622, cf. IORDAN, L. R. A. 478, DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *divulgatori, -oare*.

- Din fr. **divulgateur**.

DIVULGÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Divulgare. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM.

- Pl.: *divulgații*. - Și: **divulgațiune** s. f. COSTINESCU, LM.

- Din fr. **divulgation**.

DIVULGAȚIUNE s. f. v. **divulgație**.

DIVÚLSIE s. f. (Livresc) Smulgere (3), extragere violentă. Cf. LM, DN², D. MED. ♦ (Med.) Dilatare forțată a unui canal. Cf. NDN.

- Pl.: *divulsii*. - Și: (rar) **divulsíune** s. f. LM, NDN.

- Din lat. **divulsio, -onis**, fr. **divulsion**.

DIVULSIUNE s. f. v. **divulsie**.

DIVULSÓR s. n. (Med.) Instrument folosit pentru a dilata un canal. Cf. DN³.

- Pl.: *divulsoare*.

- Din fr. *divulseur*.

DÍXIE s. n. (Muz.) Dixieland. Cf. DEX-S, NDN.

- Pronunțat: *dí-xi*.

- Din engl. *dixie*, fr. *dixie*.

DÍXIELAND s. n. Stil de jazz, apărut în sudul Statelor Unite în jurul anului 1900, interpretat de un mic grup de instrumente (trompetă, trombon, clarinet, pian, tobe), caracterizat prin ritmuri vii și improvizații; manieră de interpretare de către albi a stilului practicat de negri; *dixie*. Cf. DN³, D. MUZ., DEX². ◇ (Adjectival) *Tăia frunza la câini, căutând discuri dixieland*. BARBU, I. I, 32.

- Pronunțat: *dixilend*.

- Din engl. *dixieland*, fr. *dixieland*.

DIXIELÁNDER s. m. Muzician care practică stilul dixieland. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *dixilendăr*. - Pl. *dixielanderi*.

- Din engl. *dixielander*.

DIXTUÓR s. n. Compoziție muzicală scrisă pentru zece voci sau zece instrumente; ansamblu vocal sau instrumental care execută o asemenea lucrare. Cf. DER. *Dixtuor de alături (patru trompete și șase tromboni)*. M 1965, nr. 2, 24, cf. DN², DEX.

- Pronunțat: *-tu-or*. - Pl.: *dixtuoare*.

- Din fr. *dixtuor*.

DIZABILITÁTE s. f. Handicap. *Există milioane de români, copii și adulți, cu dizabilități*. RL 2005, nr. 4 757.

- Pl.: *dizabilități*.

- Din engl. *disability*.

DIZACÓRD s. n. v. **dezacord**.

DIZAHARÍD s. n. v. **dizaharidă**.

DIZAHARÍDĂ s. f. Compus organic format din două molecule de monozaharide prin eliminarea dintre ele a unei molecule de apă. *Prin deshidratarea a două molecule de monozaharide, cu eliminarea unei molecule de apă rezultă un dizaharid*. MACAROVICI, CH 556, cf. DANIELOPOLU, F. N. II, 111, LTR², DER, DN², DC, D. MED., DEX.

- Pl.: *dizaharide*. - Și: **dizaharíd** s. n.

- Din fr. *disaccharide*.

DIZAMĂGÍRE s. f. v. **dezamăgire**.

DIZAMORTÍ vb. IV v. **dezmorți**.

DIZAPROBÁ vb. I v. **dezaproba**.

DIZARMÁ vb. I v. **dezarma**.

DIZARMÁT, -Ă adj. v. **dezarmat**.

DIZARMÓNIC, -Ă adj. (Despre sunetele muzicale) Care este lipsit de armonie, care sună fals; distonant. [Acordul sestei mari] este foarte dur, ba chiar *disarmonic*, trebuie așadar să-i eliminăm

cuarta prin aceasta. VOROBCHIEVICI, A. M. 124/13, cf. BĂRCIANU, V., LM, ALEXI, W. *Caldă evocare a trecutului cu viziunea pitorescului, poetică și fără originalitate, dezarmonică ... , dau impresia adaptării genului la natura talentului scriitorului*. LOVINESCU, S. I, 297. *Născându-se ... din materiale dezarmonice, cele mai multe căsătorii sunt contradictorii*. ARGHEZI, S. XX, 63. ◇ (Adverbial) *Stilul sublim se învecinează cu cel cotidian în chip dezarmonic*. T februarie 1969, 92.

- Scris și: *disarmonic*. - Pl.: *dizarmonici*, -ce. - Și: (rar)

dezarmónic, -ă adj.

- Din fr. *dysharmonique*, germ. *disharmonisch*.

DIZARMÓNIE s. f. 1. Lipsă de înțelegere, dezbinare între persoane, colectivități etc.; discordie. *Bela al IV-lea întru aiția disarmonie a fost venit cu tatăl său, Andrei al II-lea, pentru mai multe pricini ... , cât i-a căutat a fugi în Austria*. ȘINCAI, HR. I, 254/33. *Am fost pentru împroprietărirea țărănilor fiindcă claca era o cauză de desarmonie și de luptă în clasele societății române*. GHICA, C. E. I, 219, cf. COSTINESCU, LM. *Ai produs atunci în sufletul cetățenilor acea disarmonie de care ... se ferește actualul d. ministru al Trebilor Străine*. MAIORESCU, D. I, 176. *A rămas ... acel sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă disarmonie și asprimea luptei pentru existență*. EMINESCU, O. XII, 134.

2. Lipsă de armonie între elementele componente ale unui tot, ale unui ansamblu, ale unui complex de fenomene etc. *Ură-n-cuibeză-n inimi neîncredere și luptă; Dezarmonie plină devine individul*. HELIADE, O. I, 207. *Tunarea, ploaia, vântul, cu țipete-npreună Compun dezarmonie ce spărie natura*. id. ib. 336, cf. NEGULICI. *O asemenea amestecătură [de culori] produce în ochii noștri o disarmonie neplăcută, precum și în urechi ni se produce o simțire nesuferită când auzim niște sunete disarmonice*. BARASCH, M. III, 39/16, cf. ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU. *Nu există în lume nimic ce nu se poate supune măsurii estetice, căci căpătăm impresiuni ... în care găsim or armonie, or disarmonie cu noi*. EMINESCU, O. XV, 410. *Dacă trecem la alte feluri de animale cum sunt: cefalopodele, arahnidele ... vedem că domnește dezarmonie și nu deloc armonie*. CONTEMPORANUL, IV, 933. *Strigătul de revoltă ... e rezultatul disarmoniei între cerințele ideale și morale ale naturii poetului și între realitatea lucrurilor*. GHEREA, ST. CR. I, 216. *Pe țărani îi iubea ..., rostindu-se împotriva împroprietării ..., a votat-o, totuși ..., a făcut-o din nevoia aceleiași unități în dezarmonie*. LOVINESCU, C. V, 15. *Orice exagerare, orice excentrism este pentru român o disarmonie*. STĂNILOAE, O. 94. *În dezarmonia de astăzi anonimatul rezună etica ce se impune mai mult decât oricare alta*. BLAGA, Z. 78. *„Frumoasă îngerelă”, cu toată dezarmonia, nu e printre cele mai vinovate, de vreme ce ... întâlnim „îngereaia”*. VARLAAM - SADOVEANU, 229. ♦ P . e x t . (Rare) Discrepanță. *Dezarmonia între vorbă și faptă, între aparențe și realitate, lovește neplăcut ochiul cel mai puțin atent*. LOVINESCU, S. I, 149. ◇ (Prin largirea sensului) *Mărinimoasa resignație și iertare a Mariei nu stingă suferința și disarmonia sentimentului din spiritul privitorului*. CONV. LIT. V. 2, 260.

3. (Muz.) Disonanță (1). *Vuetul urechilor trece ... de la melodioasă și armonica adunare a mai multor tonuri musicale până la o disarmonie sălbatică a mai multor instrumente musicale*. FM (1844), 68/33. *În timpul cel bun al taciului să fie silabe lungi, ear' în cel rău silabe scurte; contrariul ar produce o disarmonie între iactul musical și cel prosodic*. VOROBCHIEVICI, A. M. 11/6, cf. ALEXI, W. *Asemenea coarde nu numai atinse trebuiesc dar rupte, ca să nu mai zbârnăie acolo unde numai disarmonie pot produce*. SĂM. I, 260, cf. TIM. POPOVICI, D. M.

- Scris și: *disarmonie*, (după fr.) *disharmonie* (ANTONESCU, D.) - Pl.: *dizarmonii*. - Și: (învechit) **dezarmonie** (scris și: *desarmonie*) s. f.

- Din fr. *dysharmonie*, germ. *Disharmonie*.

DIZARMONIÓS, -OÁSĂ adj. Care este lipsit de armonie, fără armonie, distonant, dizarmonic. *Pe două ființe unite prin forța atractivă a iubirii, prin armonia vibrațiilor totalității lor, le alterează deopotrivă orice ingrediente străine disarmonioase.* LUC. II, 106. ◇ (Adverbial) *Când însă a 4-a silabă este întonată, este dezarmonos de vor fi și vecinele ei, adică a treia sau a cincea.* HELIADE, O. II, 158.

– Scris și: *disarmonios*. – Pl.: *dizarmonioși, -oase*. – Și: (învechit) **dezarmoniós, -oásă** adj.

– Pref. *diz-* + *armonios*.

DIZÁSTRIC, -Ă adj. *dezastric*.

DIZBÁRC s. n. v. *debarc*.

DIZBARCÁRE s. f. v. *debarcare*.

DIZBÁRCO s. n. v. *debarc*.

DIZBÁTE¹ vb. III v. *dezbate¹*.

DIZBÁTE² vb. III v. *dezbate²*.

DIZBÁTERE s. f. v. *dezbater¹*.

DIZBÁTIRE s. f. v. *dezbater²*.

DIZBĂRÁ vb. I v. *dezbăra*.

DIZBĂRBĂTÁ vb. I v. *dezbărbăta*.

DIZBĂRCÁ vb. I v. *debarca*.

DIZBĂRNÁ vb. I v. *dezbărna*.

DIZBĂTÁ vb. I v. *dezbăta*.

DIZBĂRNÁ vb. I v. *dezbărna*.

DIZBINÁ vb. I v. *dezbina*.

DIZBINÁRE s. f. v. *dezbinare¹*.

DIZBINÁT, -Ă adj., s. m. și f. v. *dezbinaț*.

DIZBLÁNÍT, -Ă adj. v. *dezblănit*.

DIZBLEHUÍ vb. IV v. *dezblehui*.

DIZBLEHUIÉT, -Ă adj. v. *dezblehuit*.

DIZBRĂCÁ vb. I v. *dezbrăca*.

DIZBRĂCÁT, -Ă adj. v. *dezbrăcat²*.

DIZBRĂCÁTÓR, -OÁRE adj. v. *dezbrăcător*.

DIZBRĂCINÁ vb. I v. *dezbrăcina*.

DIZBROBODÍ vb. IV v. *dezbrobodi*.

DIZDÁR s. m. (Turcism, învechit) Comandant al unei fortărețe, al unei cetăți. *Niște zaharele să dea beiului, cadiului,*

dizdariului de la Cladova (a. 1693). ap. ȘIO II, 48. *Pentru paza cetății se orânduiește un dizdar.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Cetățuie unde șede dizdar de păzește bagazul* (a. 1715). ap. ȘIO II, 48. *Trecând Dunărea noaptea, amăgiri pe dindarul ... și, deschizând porțile cetății, omorâră pre câți turci se afla într-însa.* DUMITRACHE, 33.

– Pl.: *dizdari*. – Și: **dindár** s. m.

– Din tc. **dizdar**.

DIZ-DE-DIMINEÁȚĂ adv. v. *dis-de-dimineată*.

DIZ-DE-NOÁPTE adv. v. *dis-de-noapte*.

DIZDOÍ vb. IV v. *dezdoi*.

DIZDROBÍ vb. IV v. *dezdrobi*.

DIZÉNIU s. n. (Învechit, rar) Plan (de război). *Descoperi dizeniul] cel mare ce avu ascuns până atunci și purcese ... asupra Țarigradului.* VĂCĂRESCUL, IST. 257. *Isuf-pașa lucră diseniul cel început de Hali-pașa prin baron Enslie.* id. ib. 293, cf. TDRG.

– Scris și: *diseniu*. – Pl.: *dizenii*.

– Din tc. **düzen**.

DIZENTÉRIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care se referă la dizenterie; privitor la dizenterie, de dizenterie. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj., s. m. și f. (Om) care este bolnav de dizenterie. Cf. PONTBRIANT, D., LM, CADE, DL, DM, DN², DEX.

– Pl.: *dizenterici, -ce*.

– Din lat. **dysentericus, -a, -um**, fr. **dysentérique**.

DIZENTERÍE s. f. Boală infecțioasă bacteriană sau parazitară, contagioasă, care se manifestă prin ulcerări intestinale, dureri abdominale violente și diaree cu sânge; (regional) pântecare (2), pântecărie (2). [Traian] *de boala ce-i zice desintiria, adecă deznodarea vintrelui, și-au sfârșit viața.* M. COSTIN, O. 263. *Veștile reale pricinesc disenterie unui om mare* (a. 1694). FN 29. *După ce au ajuns diareea, adecă cufurirea, au disenteria, adecă cacăsânge, ... dau întârziătoare.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 51/16. *Ș-au pierdut viața de disenterie, schimbând desfătarea cu moartea.* GOLESCU, P. 172/16. *Atunci este acea urdinare complită, adică însoțită cu langoare, și este cu primejdia vieții și să numește disenderie.* PISCUPESCU, O. 271/7. *Între prunci stăpânesc cumplit ... frigurile și scursoarea (disântăria) sau cum le zicem de obște: dureri de pântece cu strânsori.* GT (1839). 14/4. *Disenteria sau vintrea este un treapd cu tăituri și dureri.* CORNEA, E. I, 44/24. *Disintiria, când nu este produsul unei înveninări sau întâmplătoare sau criminală sau medicală, vine din pricina năpădirii în mațul cel gros a unor larve.* MAN. SĂNĂT. 365/27, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Laptele nefiert, dar numai încălzit ... se întrebuițează în India împotriva ... dizenteriei.* CONTEMPORANUL, III, 119, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dizenteria este o boală care prin necăutare aduce moartea.* BIANU, D. S., cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În timp de molime de tifos, holeră, desintierie este bine să bea apă desinfectată în acid lactic.* VOICULESCU, L. 42, cf. YGREC, M. N. 177, ENC. AGR. II, 299. BELEA, P. A. 521, DL, DM, DER, DN². *Caillat semnalează printru afecțiunile mai frecvente în București ... dizenteria, anemiile și, mai ales, reumatismul.* G. BARBU, A. V. 254. *Lipsită în bună parte de mijloace de apărare, bântuită de foamete și boli (cele mai mari ravagii le făcea dizenteria) ...*, Viena va ajunge la un pas de dezastru. MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 54, cf. D. MED., DEX.

– Scris și: *disenterie* (accentuat și: *disentérie* ALEXI, W.).
– Pl.: *dizenterii*. – Și: (învechit) **disanterie** (I. IONESCU, V. 81/13),
disenderie, **disinterie**, **desenterie** (DDRF), **desinterie**, **desintirie** s. f.
– Din lat. *dysenteria*, fr. *dysenterie*.

DIZENTERIFORM, -Ă adj. Care are aspectul dizenteriei, specific dizenteriei. *Scaun dizenteriform*. Cf. M. D. ENC., DN³.

– Pl.: *dizenteriformi*, -e.
– Din fr. *dysentérimforme*.

DIZÉR s. m. v. **dizeur**.

DIZERTĂȚIE s. f. v. **disertație**.

DIZERTAȚIUNE s. f. v. **disertație**.

DIZERTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **dezertor**.

DIZÉUR s. m. (Ieșit din uz) Cântăreț de muzică ușoară. Cf. BL VI, 6, GRAUR, E. 6. *La București, unde l-a avut pe un frate al său „dizer”, a învățat „vreo douăzeci de tangouri”*. ALEXANDRU, I. M. 329, cf. DL, DM, DN², DEX.

– Pronunțat: *dizör*. – Pl.: *dizeuri*. – Și: **dizér** s. m.
– Din fr. *diseur*.

DIZÉUZĂ s. f. (Ieșit din uz) Cântăreață de muzică ușoară. *Privea ... așișele uriașe, strigător vâpsite, înfățișând un dansator negru și o celebră diseuză*. C. PETRESCU, I. I, 4, cf. DL, DM. *Nu se putea spune că diseuza nu are succes la nemții ei; pentru că știa să-și aleagă cântecele*. BARBU, Ș. N. II, 158, cf. DN², DEX.

– Scris și: *diseuză*. – Pronunțat: *dizöză*. – Pl.: *dizeuze*.
– Din fr. *diseuse*.

DIZGHÉT s. n. v. **dezghet**.

DIZGHETĂ vb. I v. **dezgheta**.

DIZGHETĂRE s. f. v. **dezghetare**.

DIZGHÍN s. n. v. **dezghin**¹.

DIZGRÁCIE s. f. v. **dizgrație**.

DIZGRACIÓS, -OÁSĂ adj. v. **dizgrațios**.

DIZGRAȚIA vb. I. T r a n z. (În trecut, despre monarhi sau despre persoane influente; azi, de obicei, ironic sau glumeț) A lipsi pe cineva de bunăvoință, de favoarea de care s-a bucurat până atunci, a-i retrage favoarea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Dar azi vai! totul se schimbă, azi suntem amenințați Să ne pierdem locuința și să fim dizgrațiați*. ALEXANDRESCU, O. I, 288, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *El [Paul I] dizgrație pe amicii mamei sale și cheamă la putere pe ai săi*. EMINESCU, O. XII, 120. *Se vede că Vlad fusese chiar dizgrațiat și scos de turci, deoarece în 1436 îl găsim în Transilvania*. XENOPOL, I. R. III, 103, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Isprăvile lui Antioh Jora, care înlocui pe Costin, dizgrațiat pentru acest sfat pierzător ..., nu folosiră nimic pe lângă vestea aceluia încalificabil atestat*. IORGA, L. I, 260, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *La cea mai mică nutră a mea, dizgrația numaidecât pe oricine*. CAMIL PETRESCU, U. N. 47, cf. DL, DM, SCL 1960, 868, SFC III, 9, DN², DEX. ◇ F i g. *Rimele sunt dizgrațiate când una din ultimele consoane difere de respectiva ei de sus*. HELIADE, O. II, 150. *Aceste versuri când încep cu iambe, și nu cu trochee, sunt asemenea dizgrațiate, căci rump prozodia vorbelor*. id. ib. 155. *Tot ce se găsea*

sub nivelul zvelteții lui i se părea dizgrațiat, scos de mai înainte din lupta pentru dragoste. VINEA, L. I, 219.

– Scris și: *disgrația*. – Pronunțat: -ți-a. – Prez. ind.: *dizgrațiez*.
– Și: (învechit) **dezgrația** (scris și: *desgrația*) vb. I. PONTBRIANT, D., DN².
– Din it. **disgraziare**, fr. **disgracier**.

DIZGRAȚIÁT, -Ă adj. I. Care este căzut în dizgrație, lipsit de favoruri; care și-a pierdut bunăvoința sau grația de care s-a bucurat până atunci. *Îi aridică comanda din mână ... și cu mijloc dizgrațiat se orânduie a șede la Jijiea*. VĂCĂRESCUL, IST. 297, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Întâlnim acest dialog între rege și un fost curtean dizgrațiat*. CĂLINESCU, I. 254. *Silion căută să descopere trăsătura care lega fizicește tipul ... modern al pașalei dizgrațiate și al piratului domesticit*. VINEA, L. I, 270, cf. DL. ◇ F i g. [O glosă] *Își va avea creșterea sa, fericită sau dizgrațiată*. HELIADE, O. II, 378. *Comparația, procedeul dizgrațiat pentru banalitatea asociațiilor*. CL 1973, 152. ◆ (Învechit) Oropsit de soartă, urgisit² (2). *Se negură la față dizgrațianul Cain*. HELIADE, O. I, 390. *Oameni ... cari au făptură și caracter de la tații greci, bulgari și numai numele de la mumă – de la dizgrațiată Românie*. EMINESCU, O. VII, 179, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. (Rar) Dizgrațios (1). Cf. ȘĂINEANU². *Falși democrați, fii denaturați ai Moldovei, ... comedianți grotești, dizgrațiate creaturi de monișe răutăcioase și turbate*. DENSUSIANU, L. 261, cf. RESMERIȚĂ, D. ◇ F i g. „Însă”, „dar” ... răsar fără necesitate ... potopind ideile [poetilor] sub umpluturile lor dizgrațiate. MACEDONSKI, O. IV, 40.

– Scris și: *disgrațiat*. – Pronunțat: -ți-at. – Pl.: *dizgrațiați, -te*. – Și: (învechit) **dezgrațiat** (scris și: *desgrațiat* PONTBRIANT, D.) adj.
– V. **dizgrația**. Cf. fr. d i s g r a c i é.

DIZGRĂȚIE s. f. I. Pierdere a favorii, a bunăvoinței, a stimei de care cineva se bucura din partea unui monarh, a unei persoane influente, a unui superior etc. *Neputându-l într-alt tip aduce în dizgrația prințului, pe un preot românesc ... la aceea l-a adus ca să părăsească pe vlădicul cel românesc*. ȘINCAI, HR. III, 131/2. *La 1802 căzând în dizgrație și la 1804 depărțat fiind de la curte, muri ... urât și disprețuit*. ASACHI, L. 80²/50. *Michail ... ajunge consilieriu și comite al națiunii, cade în dizgrație, e suspins și iarăși reabilitat*. BARIȚIU, P. A. I, 506, cf. STAMATI, D. *De la camară se întinde favorul și dezgrația*. NEGRUZZI, S. I, 309, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Alungat din Polonia, Veveriță se întoarce în Moldova și scapă de dizgrația lui Bogdan-Vodă, făcându-se călugăr*. HASDEU, I. V. 253, cf. COSTINESCU, LM. *Descoperindu-se aceasta [aspirația la domnie], el [Chrysos] căzu în dizgrație și fu închis în temniță*. EMINESCU, O. XIV, 90. *Mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m-a aruncat dizgrația dumneei*. CARAGIALE, O. VI, 115, cf. DDRF, BARCIANU. *Cei recalculanți ori puțin zeloși sunt rău notați de el și cad în dizgrația lui*. SĂM. II, 422, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu mă îndoiam că mă aștepți, chiar dacă o fire înclinată suspiciunii ar fi interpretat cine știe cum subita dizgrație cu care mă tratează buna doamnă Elvira Elefterescu*. C. PETRESCU, C. V. 187. *Evenimentele din Țara Românească aveau să-i aducă dizgrația [lui Scarlat Callimachi] și moartea*. OȚEȚEA, T. V. 158. *El Cid cade în dizgrația regelui don Alfonso*. CĂLINESCU, I. 36, cf. DL, DM. *Era ... un militar căzut în dizgrație cu toată tinerețea lui*. BARBU, PRINC. 43. *După o dizgrație de cinci ani ..., vistiierul hoț a fost avansat*. STOICESCU, S. D. 94, cf. DN². *Domnul fanariot a căzut în dizgrație*. G. BARBU, A. V. 100. *Cade în dizgrația marchizei de Pompadour*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 28, cf. M. D. ENC., DEX. *Cardinalul va fi înlocuit întrucât a căzut în dizgrație discutând despre o posibilă retragere a papei*. RL 2005, nr. 4 572. ◇ F i g. *În trecut ideea de om nu s-a putut impune decât atunci când punctul de vedere religios, societarist ori scientist se găsea în dizgrație*. RALEA, S. T. III, 36. ◆ (Învechit) Nefericire, nenorocire (2); neșansă, urgisire. *Tot ce se naște dincolo de Loira are*

geniu, și oricine va avea dizgrația de a se naște dincoace de Loira nu mi-ți are nici cât negru sub unghie. HELIADE, O. I, 487. *Eu îi descoperii nașterea și „disgraciile” mele.* PĂCLEANU, I. II, 177/12. *În istorioara „Antoniu” cetim cuvântul „disgrație” întrebuințat în înțelesul italian, în loc de nenorocire.* CONV. LIT. IV, 83, cf. COSTINESCU, LM.

2. Lipsă de grație în purtare, în înfățișare, în vorbire. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fruntea ... era frumoasă. Încolo, o dizgrație totală.* EFTIMIU, N. 114. *Monah răsăritean, între 40-45 de ani, ... cu o barbă neîngrijită, de dizgrație amețitoare.* RL 2005, nr. 4 757.

– Scris și: *disgrație*. – Pronunțat: *-ți-e*. – Pl.: *dizgrații*. – Și: (învechit) *dizgrăcie* (scris și: *disgracie*), *dezgrăție* (scris și: *desgrație*) s. f. – Din it. *disgrazia*. Cf. fr. *disgrâce*.

DIZGRAȚIERE s. f. Acțiunea de a dizgrația și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DN², DEX.

– Pronunțat: *-ți-e*. – Pl.: *dizgrațieri*. – Și: (rar) *dezgrațiare* (scris și: *desgrațiare*) s. f. PONTBRIANT, D. – V. *dizgrația*.

DIZGRAȚIÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre ființe sau, rar, despre părți ale corpului lor) Care are un aspect neplăcut, o dezvoltare dezagreabilă; lipsit de grație, de farmec, de drăgălășenie; diform, pocit² (1), dizgrațiat (2), urât² (II 1). Cf. NEGULICI. *Fisionomiile cele mai dizgrațioase ... sunt câteodată cele mai oneste.* FIS. 36/4, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Un corp de o musculatură puternică, dar dizgrațios, iată exteriorul lui Osman.* CONV. LIT. I, 258, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Fata mică de zece ani, ... dizgrațioasă la figură, devine adesea la cinsprezece ani izvor de seducții.* IBRĂILEANU, A. 131, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Despre lucruri, fenomene, manifestări) Care se abate de la ceea ce este normal, firesc, bun, care are sau capătă un aspect urât, deformat; pocit² (2); inestetic. [Aceste versuri] *când au tonul pe prima și a treia silabă, când adică încep cu troheu în loc de iamb, sunt dizgrațioase.* HELIADE, O. II, 154. *Era curios lucru ... a privi efectul grotesc al acestor costume dizgrațioase.* FILIMON, O. I, 195. [Șoseaua], *acea coardă nemlădiută și disgracioasă, întinsă fără gust pe d-asupra capricioasei naturi.* ODOBESCU, S. I, 376. *Expresiunea „tânjițoare” ni se pare cam dizgrațioasă.* MACEDONSKI, O. IV, 64. *Lipsit de orice estetică ... [avea o] cupolă enormă, dizgrațioasă, pe jumătate îngropată în pământ.* IBRĂILEANU, A. 128. *Orice patetism este pentru român dizgrațios.* STĂNILOAE, O. 95. [Gesturi] *grotești, uneori dizgrațioase.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 13. ⇨ (Adverbial) *Arătându-și dizgrațios picioarele.* BARBU, PRINC. 246. *Se mișca dizgrațios.* id. I. I, 105.

– Scris și: *disgrațios*. – Pronunțat: *-ți-os*. – Pl.: *dizgrațioși, -oase*. – Și: (învechit) *dizgraciós, -oăsă* (scris și: *disgracios*), *dezgraciós, -oăsă* (scris și: *desgrațios* PONTBRIANT, D.) adj. – Din it. *disgrazioso*, fr. *disgracieux*.

DIZGRĂDĂRE s. f. v. *degradare*.

DIZGREGĂ vb. I v. *dezagrega*.

DIZGREGÁT, -Ă adj. v. *dezagregat*.

DIZGROPĂ vb. I v. *dezgropa*.

DIZGROPÁT s. n. v. *dezgropat*¹.

DIZGRUMĂ vb. I v. *dezgruma*.

DIZGRUZÍ vb. IV v. *dezgurzi*.

DIZGÚST s. n. v. *dezgust*.

DIZGUSTÁ vb. I v. *dezgusta*¹.

DIZGUSTÁT, -Ă adj. v. *dezgustat*.

DIZGUSTÓS, -OĂSĂ adj. v. *dezgustos*.

DIZI-DE-DIMINEĂȚĂ adv. v. *dis-de-dimineată*.

DIZIDÉNT, -Ă s. m. și f. v. *disident*.

DIZIDÉNTĂ s. f. v. *disidență*.

DIZIDÍNȚĂ s. f. v. *disidență*.

DIZINTERESÍRE s. f. v. *dezinteresare*.

DIZINVOLTÚRĂ s. f. v. *dezinvoltură*.

DIZÍMFLÁ vb. I v. *dezumfla*.

DIZJUNCTÍV, -Ă adj. v. *disjunctiv*.

DIZLĂNȚUÍ vb. I v. *dezlănțui*.

DIZLEGÁ vb. I v. *dezlega*.

DIZLEGÁNIE s. f. v. *dezleganie*.

DIZLEGÁRE s. f. v. *dezlegare*.

DIZLEGĂTOR, -OÁRE adj. v. *dezlegător*.

DIZLIGÁRE s. f. v. *dezlegare*.

DIZLIPÍ vb. IV v. *dezlipi*.

DIZLOCÁ vb. I v. *disloca*.

DIZLOCÁRE s. f. v. *dislocare*.

DIZLOCÁȚIE s. f. v. *dislocație*.

DIZMÁN, -Ă adj. (Turcism, prin Munt.) Corpulent, voinic (II 1). *Cum ești tu pipirie, așa și ăla dizman!* (a. 1897). ap. ȘIO II, 160. – Pl.: *dizmani, -e*. – Din tc. *dizman*.

DIZMÂNIA vb. I v. *dezmânia*.

DIZMEMBRÁ vb. I v. *dezmembra*.

DIZMEMBRÁȚIE s. f. (Învechit, rar) Dezmembrare. *Protopopul cel unit Vasilie ... iaste protopop în protopopia lui, ținută de el mai înainte de dizmembrația legii (cca 1763).* IORGA, S. D. IV, 93. – Pronunțat: *-ți-e*. – Pl.: *dizmembrații*. – *Dizmembra* + suf. *-ație*.

DIZMERÉNIE s. f. (Prin Bucov.) Ghidușie, poznă (4), trăsnaie. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, LEXIC REG. 101. – Pronunțat: *-ni-e*. – Pl.: *dizmerenii*. – Cf. *s m e r e n i e*.

DIZMETECÍ vb. IV v. *dezmetici*.

DIZMIERDÁ vb. I v. *dezmierda*.

DIZMIERDĂRE s. f. v. **dezmierdare**.

DIZMIERDĂT, -Ă adj. v. **dezmierdăt**².

DIZMIERDĂCIUNE s. f. v. **dezmierdăciune**.

DIZMIERDĂTOR, -OĂRE adj. v. **dezmierdător**.

DIZMIERDĂTURĂ s. f. v. **dezmierdătură**.

DIZMIERZIE s. f. v. **dezmierzie**.

DIZMIRDĂCIUNE s. f. v. **dezmierdăciune**.

DIZMORMĂNTĂ vb. I v. **dezmiormânta**.

DIZMORTI vb. IV v. **dezmorți**.

DIZMUȚI vb. IV v. **dezmuți**.

DIZNĂDĂJDUIRE s. f. v. **deznădăjduire**.

DIZNĂDĂJDUIT, -Ă adj. v. **deznădăjduit**.

DIZNODĂRE s. f. v. **deznodare**.

DIZNODĂMĂNT s. n. v. **deznodământ**.

DIZOLVĂ vb. I. T r a n z. I. A face ca un corp solid, lichid sau gazos să formeze un amestec omogen cu un lichid; (rar) a rezolva (I 4), a solvi¹ (1), (familiar) a topi (2); a descompune (1). Cf. AMFILOHIE, G. F., ap. URSU, T. Ș. 191. *Pământul a pierdut într-această lucrare toată cantitatea substanței care ar fi putut dizolva (topi) acidul și care compune mai tot din carbonați*. BREZOIANU, A. 16/12, cf. NEGULICI. *Acest rom-rășină se topește (dissolve) atât în apă, cât și în alcool*. MAN. SĂNĂT. 87/16. *Apele subterane ... dizolvă (topesc) mineralele*. BARASCH, I. N. 71/23, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Sucul gastric ... nu dizolvă decât substanțele azotoase*. CONTEMPORANUL, I, 54, cf. DDRF. *Am dizolvit mineralul în acid azotic*. ARHIVA, II, 24, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În plină criză [de astm] ... vom face ... inhalații cu vapori de apă în care am dizolvat o flolă de efedrină*. BELEA, P. A. 188, cf. DL, DM. *O masă de plasmă pe care o poate dizolva apa*. BARBU, Ș. N. 171, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l . p a s . *Metoda întâia este a se dizolva substanța într-un lichid și a se evapora acest lichid prin căldură*. MARIN, PR. I, XXXVIII/1. ◇ R e f l . *Fără a se topi sau a se dizolva lucrurile prin căldură nu le putem mirosi sau gusta*. EMINESCU, O. XV, 318. *Așteptând să se dizolve fosforul ... scrise ... o scrisoare*. CARAGIALE, O. II, 119, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Când două substanțe formează o soluție se spune că una se dizolvă (solvă) în cealaltă*. MACAROVICI, CH. 57. *Se mestecă cu un băț până se dizolvă*. BĂCESCU, PĂS. 372. *O bucată de zahăr pusă în apă dispăre în masa lichidului și-l îndulcește, fiindcă se dizolvă*. CIȘMAN, FIZ. I, 428. *Metale foarte stabile, ca platinul, aurul sau plumbul, se dizolvă în mediu sulfuric sub acțiunea curentului ondulat*. LTR² VI, 480. *S-a constatat că otrava ... se dizolvă în apă*. BELEA, P. A. 161, cf. DL, DM. ◇ F i g . [Limba] *dizolvă în elementul său atât de delicat, atât de impresionabil, orice culoare, orice nuanță ce întovărășește gândirea*. CONV. LIT. II, 210. *Râul curgând în veci proaspăt să mă dizolve*. EMINESCU, P. L. 130. *Puterea dizolvă elementele revoluționare, nimicește toate formele de stat*. SĂM. II, 87. *Trebuie să admirăm pe Anatole France pentru talentul înfinit cu care știe să contopească ..., să dizolve sociologia în artă*. IBRĂILEANU, S. L. 64. *Prin temperament a fost însă mai mult un optimist ... repede dizolvat de unele*

„nedreptăți” sociale. LOVINESCU, C. VI, 110. *M-a impresionat gestul de a-mi da cheia ... A dizolvat totul în mine*. CAMIL PETRESCU, P. 352. *Un singur pas mai rămânea de făcut pentru a dizolva noțiunea tradițională a Renașterii: negarea influenței artelor și literelor clasice*. OȚETEA, R. 33. *Soarele ... dizolvă toate veleitățile întunericului*. RALEA, O. 35. *Și mi-a mai murit o iubire, în suflul lăsând Dureroase canale ce-odată fuseseră pline De rădăcinile ei dizolvate acum în nimic și în vânt*. LABIȘ, P. 253. *O lume înecată în socoteli mercantile și pe care, neștiind cum s-o dizolve, o ocolea*. T. IANUARIE 1969, 70. *În numeroase orașe de provincie edificările au dizolvat tradiționalul vad comercial al orașului*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 6. (R e f l .) *La Eminescu natura este expresia emoției lui ...; din contra, Coșbuc se pierde, se dizolvă el în natură*. IBRĂILEANU, S. 147. *Optimismul inițial se dizolvă în notații contradictorii*. LOVINESCU, S. I, 276. *A fost de ajuns o conviețuire, pentru ca străinătățile să-și piardă caracterul și să se dizolve*. ARGHEZI, B. 55. „Impersonalitatea istoricului literar” *se dizolvă într-un fel de oralitate livrescă*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/10. *Una dintre cele mai populare formații din Marea Britanie din 2004 ... s-a dizolvat din cauza consumului de droguri și a luptelor interioare*. RL 2006, nr. 4 914. ◇ R e f l . p a s . *Renașterea se dizolvă în baroc*. OȚETEA, R. 298. *Mitul se dizolvă în fapt divers*. BLAGA, Z. 115. *După Eminescu romantismul se va dizolva cu totul în realism*. IST. LIT. ROM. II, 643. *Centrul coaliției majoritare se dizolvă*. RL 2005, nr. 4 808.

2. (Complementul indică organizații, asociații, adunări etc.)

A desființa ca persoană juridică, a face să înceteze activitatea; a anula. *În asemenea împrejurări lu strămtori ... a giurui că fără îngăduirea îmbelor Camere nu va mai dizolvi Parlamentul*. SĂULESCU, HR. II, 331/2. *Încă și mai curioasă este de a vedea ce veți face în cazul când o ați proroga [adunarea] sau dizolvi? (a. 1861)*. IORGA, S. D. XVIII, 43. *Să dizolvăm Camera*. ALECSANDRI, T. I 735. *Guvernul ... nu va avea curajul ... să dizolve Parlamentul*. MAIORESCU, CRITICE, 544. *Știm asemenea că [radicalii] n-au curajul de-a dizolva Senatul*. EMINESCU, O. X, 235. *Ministeriul în loc să cadă ... a făcut să dizolve Camerele*. CONTEMPORANUL, IV, 636. [Regele] *are dreptul de a dizolva ambele adunări deodată sau numai una din ele*. HAMANGIU, C. C. XXXI, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *După pacea de la București, corpul pandurilor a fost dizolvat de Vodă Caragea*. OȚETEA, T. V. 99, cf. DL, DM. *Dizolva Parlamentul și încredința generalului conducerea guvernului cu puteri dictatoriale*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 83, cf. M. D. ENC., DEX. *200 000 de firme pot fi dizolvate la cererea oricui [Titlu]*. RL 2006, nr. 4 832. ◇ R e f l . p a s . *Camera se dizolvase și proprietarii alergau în toate părțile cu propaganda*. BOLINTINEANU, O. 456. *Oricare societate civilizată, pentru a trăi, are neapărată trebuință ... de libertate ... și de dreptate, căci fără ea se dizolvă*. MAIORESCU, D. I, 57, cf. CADE. *De când s-a dizolvat Parlamentul ... Grigore îl vizita aproape zilnic*. REBREANU, R. II, 312. *Se vor dizolva la timp asociațiile de jaf la drumul mare*. SADOVEANU, O. XX, 16. ◇ R e f l . *Puțin după aceea era să se declare pacea de restituită, cu toate că noi, garde ale Carpaților, nu ne dizolvam încă*. EMINESCU, O. VII, 221.

- Scris și: *disolva*. - Prez. ind.: *dizolv*. - Și: (învechit, rar)

dizolvi (scris și: *disolvi*) vb. IV. PONTBRIANT, D.

- Din lat. *dissolvere*, it. *dissolvere*.

DIZOLVĂNT, -Ă adj., s. m. I. Adj. Care are însușirea de a (se) dizolva (2); (învechit) dizolvator, solvent¹ (1). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG², NEGULICI. *Puterea dizolvantă a apei se micșorează repede prin răcire*. MARIN, PR. I, 16/15, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. Substanță (lichidă) care are proprietatea de a dizolva (2) în masa ei alte substanțe; solvent¹ (2); (învechit) dizolvator. *Căldura, frigul, compresiunea, disolvanții se întrebuintează adesea*

spre a modifica starea de agregare a corpurilor. MARIN, PR. I, XI/30. Dizolvantul cel mai bun al fosforului este sulfurul de carbon. id. ib. 33/24, cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, CADE. Se dă numele de dizolvant sau solvant substanței care predomină în raport cu cea de a doua. MACAROVICI, CH. 57. Pentru zahăr, apa este un dizolvant, în care s-a format o soluție. CIȘMAN, FIZ. I, 428. Dizolvanții în stare lichidă, dar impurificați cu diverse substanțe, se recuperează prin distilare. LTR² VI, 480, cf. DL, DM. Dizolvarea se realizează atât prin simplul contact între dizolvant și substanța dizolvată, cât și prin agitare, încălzire. DER II, 138, cf. DC, D. MED., DEX. ◇ F i g . Clarobscurul lui Leonardo operase ca un dizolvant al calităților celor mai caracteristice ale picturii florentine: desenul și modularea. OȚEȚEA, R. 286. Politicienii conservatori vedeau în gândirea științifică un dizolvant al vechilor raporturi dintre oameni. CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 1/4.

3. Adj. F i g . Care descompune, dezagregă, nimicește, care are însușirea de a dizolva (2). Cu veninul dizolvant al scepticismului și calomniei, ..., ei au târât în mlaștina lor morală poporul crescut puternic în umbra Basarabilor. EMINESCU, O. XIII, 112. Lumea întreagă consideră acțiunea coteriei dimitale ca dizolvantă și deci primejdioasă pentru o mare cauză publică. CARAGIALE, O. V, 196. Legionarii romani au căutat ... în Dacia să reziste mediului dizolvant, mediu constituit din sălbăticia climei. MACEDONSKI, O. IV, 113. Peste melancolia și descurajarea pe care a împrăștiat-o în sufletele noastre ... filosofia amară și dizolvantă a lui Schopenhauer, glasul lui Gruyan se rădică. VLAHUȚĂ, D. 64. Necuviința nu se mai poate tâlci decât cu originea ... dintr-o parte de lume orientală, de unde ne-au venit din nefericire acele elemente disolvante, pe cari Eminescu le înfieră. SĂM. II, 576, cf. RESMERIȚĂ, D. Insuficiența ei emotivă îi face azi succesul; tot ea îi va fi însă și principiul dizolvant. LOVINESCU, C. VI, 119. Obliga ... să-și caute o bucată amară de pâine în aglomerația gării Pașcani, regiune vitregă și dizolvantă pentru nepregătiți. SADOVEANU, O. XX, 132. Aceste împrejurări ... exercită asupra caracterelor cea mai dizolvantă înrăurire. OȚEȚEA, T. V. 60. Un grup de intelectuali ... agită intempestiv concepțiile acestea dizolvante. OPRESCU, A. M. 67, cf. DL. Sunt ploaia de vară ... Tu m-ai visat, poete, de-atâtea ori. Când vei muri, ai să-mi cunoști puterea, dizolvantă, murmurătoare. ISANOS, Ț. L. 10, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

– Scris și: *dizolvant*. – Pl.: *dizolvanți*, *-te*. – Și: (învechit, rar)

dizolvînt, -ă (scris și: *dizolvînt*) adj., s. m. PONTBRIANT, D.

– Din fr. *dissolvant*, it. *dissolvente*.

DIZOLVĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i z o l v a și rezultatul ei.

1. Preparare a unei soluții dintr-un produs lichid, solid sau gazos; dispersarea moleculară a unei substanțe în altă substanță; solvire (1), (rar) dizolvație. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Porcul are cea mai mare nevoie de apă pentru a asigura dizolvarea și absorbția unei cantități cât mai mari de principii nutritive. ENC. AGR. I, 147, cf. MACAROVICI, CH. 106. Aceste reacții explică dizolvarea platinei. SANIELEVICI, R. 235. Prin dizolvarea cimentului, [roca] se transformă în gresii friabile și chiar în nisipuri. ONCESCU, G. 141. O altă metodă de a stabili componentele solului constă în dizolvarea solului în acid clorhidric concentrat. AGROTEHNICA, I, 318. Dizolvarea consistă în dispersarea moleculară a substanței respective în masa dizolvantului. LTR² VI, 480, cf. DL, DM, DER, DN², DC, DEX.

2. Încetarea sau dispariția legală a unei organizații, a unei asociații, a unei societăți etc.; desfacere (8), desființare, anulare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Opoziția obstructionistă ... va fi ușor învinsă prin o modificare a regulamentului sau prin dizolvare. MAIORESCU, CRITICE, 544. Se vorbește de-o apropiată dizolvare a Camerei Deputaților. EMINESCU, O. XIII, 143. Administrarea societății o va face un comitet ... compus din: primarul local ... și, în caz de

dizolvare a consiliului comunal, din președintele comisiei interimare. CARAGIALE, O. III, 115, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. Dizolvarea și lichidarea societăților comerciale de stat se va face după normele prevăzute. LEG. EC. PL. 218, cf. DL, DM. Reforma agrară dă însă naștere monstruoasei coaliții dintre conservatori și liberali, care duce la dizolvarea Camerei. IST. LIT. ROM. II, 432, cf. DER. Putem socoti deci sistemul funiilor ... ca a doua fază a dizolvării stăpânirii în devălmășie a pământului obștii. PANAITESCU, O. Ț. 160. Atentatul pregătit ... și încercarea de a precipita dizolvarea Dumei de Stat eșuă. MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 71. Unele țări socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia s-au pronunțat demult pentru dizolvarea acestuia, concomitent cu a Pactului nord-atlantic. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 3/12, cf. DEX. Tribunalul în a cărui rază teritorială își au sediul social firmele în cauză poate dispune dizolvarea judiciară a lor. RL 2006, nr. 4 832.

– Scris și: *dizolvare*. – Pl.: *dizolvări*. – Și: (învechit, rar)

dizolvîre (scris și: *dizolvire*) s. f. PONTBRIANT, D.

– V. *dizolva*.

DIZOLVĂȚ, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Despre substanțe) Care se află dispersat în altă substanță, care este descompus și formează o soluție; topit² (2), (rar) solvit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. Trecerea curentului ar desface moleculele dizolvate. SANIELEVICI, R. 11. Condiția necesară pentru ca o substanță să se dizolve în alta e ca forțele de atracțiune dintre moleculele solventului și cele ale substanței dizolvate ... să fie suficient de intense. LTR² VI, 480. Dizolvarea se realizează atât prin simplul contact între dizolvant și substanța dizolvată, cât și prin agitare și încălzire. DER II, 138, cf. DEX. În loc să pună lichid obișnuit de frână ... pusese săpun dizolvat. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. ◇ F i g . Era un răs, mai degrabă surâs, lucid și dizolvat desigur, dar schițat cu grație și dulceață. RALEA, S. T. III, 261.

2. S. m. Substanță care se dizolvă în masa altei substanțe. Trebuie să existe oarecare analogii de natură între dizolvit și dizolvitor. PONI, CH. 11. Substanța dizolvată se numește dizolvat (solvat). DER II, 138, cf. DEX.

3. Adj. Care este desființat, anulat. Atitudinea opoziției liberale și fracționiste din Camera dizolvată ... trebuia să apară condamnabilă. MAIORESCU, D. I, 47, cf. EMINESCU, O. XI, 346, RESMERIȚĂ, D. ◇ F i g . Din sămânța risipită a genurilor literare dizolvate s-ar putea să rodească în viitor alte subgenuri. LOVINESCU, C. VII, 134.

– Scris și: *dizolvat*. – Pl.: *dizolvați*, *-te*. – Și: (învechit, rar)

dizolvît (scris și: *dizolvît*) s. m.

– V. *dizolva*.

DIZOLVĂȚOR, -OĂRE adj., s. m. (Învechit) 1. Adj. F i g . Dizolvant (3). Vărsau prin nelegiuirile și desfrâul lor veninul dizolvator al corpului social, pângărind familia, batjocorind moravurile. F (1877), 13. „Românul” a pronunțat legitimarea crimei ... și a aruncat un virus dizolvator în societate. EMINESCU, O. XI, 445.

2. S. m. Dizolvant (2). Trebuie să existe oarecare analogii de natură între dizolvit și dizolvitor. PONI, CH. 11.

– Scris și: *dizolvator*. – Pl.: *dizolvatori*, *-oare*. – Și:

dizolvîtor (scris și: *dizolvîtor*) s. m.

– *Dizolva* + suf. *-(a)tor*.

DIZOLVĂȚIE s. f. (Rar) Dizolvare (1). Cf. NEGULICI.

– Pl.: *dizolvații*.

– *Dizolva* + suf. *-ație*.

DIZOLVÎ vb. IV v. *dizolva*.

DIZOLVÎNT, -Ă adj., s. m. v. *dizolvant*.

DIZOLVÎRE s. f. v. *dizolvare*.

DIZOLVÍT, -Ă adj., s. m. v. **dizolvat**.

DIZOLVITÓR s. m. v. **dizolvator**.

DIZONORÁ vb. I v. **dezonora**.

DIZORÂNDUIÁLĂ s. f. v. **dezorânduială**.

DIZÓRDINE s. f. v. **dezordine**.

DIZORGANIZÁ vb. I v. **dezorganiza**.

DIZORGANIZÁȚIE s. f. v. **dezorganizație**.

DIZOTRĂVÍ vb. IV v. **dezotrăvi**.

DIZRĂDĂCINÁ vb. I v. **dezrădăcina**.

DIZRĂDĂCINÁRE s. f. v. **dezrădăcinare**.

DIZRĂDICÁ vb. I v. **dezridica**.

DIZRĂDICÁ vb. I v. **dezridica**.

DIZROBÍ vb. IV v. **dezrobi**.

DIZUNÍ vb. IV v. **dezuni**.

DIZUNÍRE s. f. v. **dezunire**.

DIZVĂDUVÍ vb. IV v. **dezvăduvi**.

DIZVÁLÍ vb. IV v. **dezveli**.

DIZVÁLÍRE s. f. v. **dezvelire**.

DIZVÁLÍT, -Ă adj. v. **dezvelit²**.

DIZVĂȚÁ vb. I v. **dezvăța**.

DIZVÂRTÍ vb. IV v. **dezvârti**.

DIZVELÍT, -Ă adj. v. **dezvelit**.

DIZVINOVĂȚITÓR, -OÁRE adj. v. **dezvinovățitor**.

DIZVOLTÁ vb. I v. **dezvolta**.

DIZVOLTÁRE s. f. v. **dezvoltare**.

DIZVOLVÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A dezvolta (2), a expune. *La deschiderea întâi sesie acestui congres pe scurt am disolvit Ex[celențelor] Voastre prințipiile căroră ați urmat ... de la începutul guvernului vostru.* AR (1829), 143¹/39.

- Scris și: *disvolvi*. - Prez. ind.: *dizvolvesc*.

- Cf. d e z v o a l b e.

DIZVOLVÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d i z v o l v i și rezultatul ei. [Congresul] *pomeneste încă o dată de această cheară și curată disvolvire a guvernului nostru.* AR (1829), 143²/1, cf. URȘU, T. Ș. 187, SFC IV, 317.

- Scris și: *disvolvire*. - Pl.: *dizvolviri*.

- V. **dizvolvi**.

DIZVULGÁ vb. I v. **divulga**.

DJ s. m. Abreviere de la *disc-jockey*. *DJ din România se vor bate cu cei mai tari DJ din lume.* RL 2005, nr. 4 522.

- Pronunțat: *digéi*. - Pl.: *DJ*.

- Din engl. **DJ**.

DJEBÉL s. n. Regiune muntoasă în Africa de Nord. Cf. NDN.

- Pronunțat: *gebel*.

- Cuv. arab. Cf. fr. d j e b e l.

DJELLABÁ s. f. Rochie lungă cu glugă purtată de bărbați și de femei în Africa de Nord.

- Pronunțat: *gelaba*. - Pl.: *djellabale*.

- Cuv. arab. Cf. fr. d j e l l a b a.

DJINN s. m. (În credințele musulmane) Spirit (binefăcător sau răufăcător). Cf. DER, NDN.

- Pronunțat: *gin*. - Pl.: *djinni*.

- Cuv. arab. Cf. fr. d j i n n.

DJÚRSTVÁ s. f. v. **dejurstvã**.

DO¹ adv. (Ban., Olt.) (În l o c. a d v.) **Mai do** = aproape, aproape gata să ..., cât p-aci, gata de ... Cf. GĂMULESCU, E. S. 127. *Sân mări do bătrân dze cât tsinăr.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 412. *Iera mai do să cad, dar n-am căzut.* GL. OLT. *Puii de mierlă, până mai do să zboare, sunt în piele goi.* ib.

- Din sb. **do**.

DO² s. m. **1.** Primul dintre cele șapte sunete ale gamei muzicale, situat pe treapta întâi din gama majoră-tip; semn care reprezintă acest sunet. *Aceste instrumente pot forma octave numai muzicale, adică a sui ... de la do până la alt do.* HELIADE, O. II, 373, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Ai îndrăznit să zici că am luat pe do major c-o jumătate de ton mai sus.* CONTEMPORANUL, V₂, 2, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DER. *La aceasta ne obligă însăși structura acestei concluzii, insistența cu care se impune trioletul Do diez - Re diez - Sol diez încă de la începutul fragmentului.* M 1965, nr. 1, 34/1, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Una dintre gamele muzicale care începe cu do² (1). Cf. IVELA, D. M., DEX. ♦ Denumirea uneia dintre cheile muzicale; semn grafic care indică această cheie. *Linia întâi cu cheie de do se cheamă do.* VAHMAN, M. 10/18. *Fiecare artist avea două tunbelechiuri, unul acordat în sol, iar celălalt în do.* FILIMON, O. I, 110, cf. DER, DN², M. D. ENC.

2. Coardă a unui instrument muzical, care emite sunetul do² (1). Cf. DN³.

- Pl.: *do*.

- Din it. **do**.

DÓA num. ord. v. **doilea**.

DOÁBĂ s. f. v. **tobă**.

DOÁBILĂ s. f. v. **dabilă²**.

DOÁCĂN subst. Cutie, sertar (de la roata de făcut țevi la războiul de țesut); (regional) troneci (2). *Roata are o ață ș-un fus, un troneci sau doacăn.* GR. S. V, 36, cf. 44.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DOÁDĂ s. f. v. **dadă¹**.

DOADUCE vb. III. T r a n z. (Ban.) A termina de adus. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 9, SFC IV, 34.

- Pronunțat: *do-a*. - Prez. ind.: *doadúc*.

- Pref. *do-* + *aduce*.

DOAGĂ s. f. 1. Fiecare dintre bucățile de lemn cioplite, înguste, lunguiețe și puțin încovoiate care, strânse în cercuri, formează corpul unui vas de lemn; p. e x t. vas pentru lichide (făcut din aceste bucăți); p. g e n e r. scândură. [Turcii] *cară în toți anii peatră și bolovani ... și lemne. De le trebuie o doagă, o sătă încă aleargă la Moldova.* N. COSTIN, LET. II, 60/31. *Tălmăcirea prea înmaltului împărătesc ferman, pentru doagile de tersaneaoa împărătească* [Titlu]. (a. 1803). CAT. MAN. I, 526, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Îi trebuie la aceastea [butoaie] subțire giluite scânduri, care să numesc doaje și care cu cercuri ... să leagă.* FULEA, B. 50/10. *Listă de lucruri: ... 27 dogi de casă, 15 dogi de ciubăr* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262. *Sta grămadă ... Aschii și găteje, doage răsturnate, Praf și cioplituri.* HELIADU, O. I, 128, cf. VALIAN, V. *Uneltele unei lăptării sânt: ... un vas bortit (strecurătoare) pentru a se scurge zărul din brânză, ... vase de lemn bortite la fund și pe doage, în care se pune chișleagul pentru a-l tescuri.* I. IONESCU, V. 84/25. *Putrezesc cercurile și doagele buților.* PENESCU, M. 60/19, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Rezimați amândouă de doagele lui cercuite, deșertarăm veseli butelca de vin.* ODOBESCU, S. III, 252. *Setilă ... mi ți le-a supt pe toate de-a rândul, de n-a mai rămas picătură de vin pe doage.* CREANGĂ, O. 18. *Vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage ori alt lemn lucrat.* SLAVICI, N. I, 29. *Într-un colț se văd câteva doage risipite.* SĂM. I, 385, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Mulgerea se face în găleată, un vas din doage de lemn, înalt de o palmă.* PAMFILE, I. C. 31. *Se putea vedea tot comerțul și toată industria muntelui: oale, străchini, ... doage, cofe.* HOGAȘ, DR. I, 113, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pentru articolele de export, popșoiul se duce la Triest; ... vinurile la Odesa; doagele și catargurile la Constantinopol și Egipt.* N. A. BOGDAN, C. M. 124, cf. NICA, L. VAM. 81, CADE. *Al dracului porc, trânti putina de-i vârsă doagele.* VISSARION, I. 68, cf. DS, ENC. AGR. II, 335, SCRIBAN, D. *Prăvăliile ... negustorilor de papură, de mături, ciure, doage și alții se repetă vinerea și marțea.* ARGHEZI, B. 59. *Să-și ia putina, că i s-au uscat doagele pe-aici.* PREDĂ, DELIR. 7. *Se apuca să spele butoaiele, să le întărească doagele cu rafie.* BARBU, G. 103, cf. M. D. ENC., DEX, H IX 94. *Ian te uită cum se-ntoarce, Pare că-i legată-n doage.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 420. *A rămas o buticică oloagă Dintr-un fund și-o doagă.* MARIAN, NA. 303. *Când a băut paharul al doisprezecelea a pocnit cel de pe urmă cerc, Mamonul a ieșit dintre doage.* MERA, L. B. 152, cf. A I 23, 35, II 8, 12, III 17, ALR II 6 688, ALR II/I MN 144, 3 916/836, ALR SN II h 570, ALR SN I h 381/728. *Au rămas hărădăiele, De le bate ploile, De le pică doagele.* FOLC. MOLD. I, 361. ♦ (Ca termen de comparație) *Sihastrul ..., ridicându-se cu clătinare de neputință pe picioarele lui goale și uscate ca doaga, făcu semnul blagosloveniei.* MIRONESCU, S. 201. *Bătură clopotele ... groase în glas ca doaga.* BARBU, PRINC. 20. ♦ F i g. [Băiatului] *numai de nu i-ar plesni doagele de „norocos” și de „cuminte” ce s-a ales.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 228. *Liniște e destulă în cercul ce ține laolaltă doagele bolții.* BLAGA, POEZII, 86. ♦ *Casă de doage* = a doua căsnicie; căsătorie nereușită. Cf. TDRG. *Decât, zău, casă de doage, Eu cred mai bine-aș face Să fac moarte peste moarte.* ap. TDRG. ♦ L o c. a d v. (de obicei în legătură cu verbul „a suna”) **A doagă** (sau **doage**) = **a**) gol, spart² (**II I**). Cf. ALR II/I MN 143, 3 915, ALRM II/I h 391; **b**) în mod înfundat, gros sau răgușit. *Răsul suna răgușit, a doagă.* C. PETRESCU, A. R. 119. *Avea ochii în fundul capului, tușea a doagă sec și adânc.* BARBU, G. 82. ♦ E x p r. (Uneori cu schimbarea construcției) **A-i lipsi** (sau **a-i sări**) **cuiva o** (ori **vreo**, **câte o**) **doagă** sau **două** (sau **mult din**) **doage** ori **a nu avea o doagă** sau (regional) **a avea doaga sărită** ori **a-și pierde o doagă** = a nu fi în deplinătatea facultăților mintale, a fi țicnit, trăsnet, smintit. *Din cele două epistole scrise în prinsoare s-ar părea că lui Nagyszeghi îi lipsea o doagă.* BARIȚIU, P. A. I, 221. [Omului prost] ... *fiți lipsește-n cap o doagă.* PANN, P. V. I,

10/2, cf. BARONZI, L. 42. *Ș-apoi paș de mai zi că poeților le lipsește o doagă.* ALECSANDRI, O. P. 79. *Măi băiete, ... ești nebun, fie-ți lipsește Mult din doage!* CONTEMPORANUL, I, 556. *Este un nesăbuit, căruia trebuie să-i lipsească vreo doagă.* ISPIRESCU, L. 247. *Tatăl său băgase degeaba de seamă că fiului îi lipsea o doagă.* MACEDONSKI, O. III, 57. *El taie la palavre! Nu-l vezi că n-are-o doagă?* COȘBUC, S. 27. *Bănuiam eu asta [că vii la cuvântul meu], știu că n-ai pierdut o doagă.* ADAM, R. 167, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cine știe, cugetai eu zămbind, dacă mie nu-mi lipsește o doagă!* HOGAȘ, DR. I, 51. *Pentru că se sulemenea și umbla cu rochii de mătase, toată Armadia zicea că-i lipsește o doagă.* REBREANU, I. 97, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vorbind astfel, se putea crede ușor că-mi lipsea o doagă.* VLASIU, A. P. 232. *Oamenii ăștia singuratici, când vii pe la ei, vezi că le lipsește câte-o doagă de atâta singurătate.* PREDĂ, M. S. 21. *El, lipsindu-i o doagă ..., ia trei sute de lăntușele de aur și anină fiecării oi câte unul la gramaz.* MARIAN, O. II, 318, cf. ALR I/I h 134, ALRM I/I h 192, UDRESCU, GL. (**A nu fi**) **în toate doagele** sau (**a fi**) **numai (sau cam) într-o doagă** = (a fi) zăpăcit, cu comportări bizare. *Mi s-a părut și obraznic, și cam într-o doagă* (a. 1892). PLR I, 241, cf. TDRG, M. D. ENC., DEX. **A fi sau a-și veni în (toate) doage(le)** = a fi echilibrat, a-și reveni (la o stare normală). *Vrusei să mă reped asupra țiganului, care își venise în doage și se rostogolea de durere prin iarbă.* STANCU, R. A. II, 131. *Se gândi să se întorcă mai târziu, după ce inspectorul va fi iarăși în toate doagele.* id. ib. v, 291, cf. ȘEZ. I, 219. (Învechit) **A-i suna cuiva doagele** = a fi țicnit. Cf. BARONZI, L. 48. (Familiar) **A nu ține pe cineva doagele** = a nu mai avea vigoare, rezistență fizică. *Nu-l țineau doagele de bătrân ce era.* BARBU, PRINC. 203. **A-și mai pune o doagă** = (a spune despre omul căsătorit) a se cuminti. *Omul, când se însoară, își mai pune o doagă.* ZANNE, P. IV, 392. (Regional) **A fi gros în doagă** = a fi bine dezvoltat, solid. Cf. UDRESCU, GL. (Învechit și regional) **Până-n doagă** = (despre recipiente) a fi foarte plin. *Își poate oricine închipui cât de ușor se poate coti un butoi plin până-n doagă cu coul diagonal.* CONTEMPORANUL, VII, 526, cf. ALR I 1 376/516. ♦ (Învechit și popular) **Perete (II)** din lemn (într-un corp cilindric); p. e x t. deschidere în corpul unui recipient. *Știubeiul are cam la mijloc, în doagă, o borticică numită urdiniș.* ap. TDRG. *Să trătască boierii și conia! ... striga fiecare când punea doaga [cofei] la gură.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. ♦ (Prin exagerare) **Unii rād, alții cântă, alții trântesc păharele de le sună doagele.** ap. TDRG. ♦ **P. a n a l.** (Învechit) **Năpădirea viermilor asupra ficatului, printr-una din doagele lui între altele, care, astupând canalele epatice și canalul coledoc, cășună acolo închiegarea fierii.** MAN. SĂNĂT. 265/21. *Cu sgomot în doage bate limba [schije].* CONV. LIT. V, 333. ♦ Fiecare dintre foile de lemn care, lipite una de alta, intră în alcătuirea unor instrumente muzicale. *Patru doage își alege, Le tomcește, le-ncliază: Fluier cu răsuret mândru Astfel își întruchipează.* IOSIF, V. 87. [Buciumul] se construiește din „doage” lungi de brad, paltin, frasin, tei sau alun. ALEXANDRU, I. M. 41. *Cobza are o cutie de rezonanță adâncă, numită „burduf” sau „bârdan”, formată din față, și cinci sau șapte „doage” ori „foi” de paltin sau nuc, lipite una de alta.* id. ib. 108. *Ceterucă dintr-o doagă, Zi-i mândrii până se roagă.* FOLC. TRANSILV. I, 311. *Mama strigă din grădină, tata strigă din pārloage c-un fluer mare de doage (Clopotul).* GOROVEI, C. 90. ♦ F i g. *Cetera e doagă spartă.* BÎRLEA, C. P. 223. ♦ (Prin vestul Transilv.) Ghizd de lemn al fântânii. *Miron se simți cuprins de un fel de beție, se așeză pe doaga fântânii.* SLAVICI, N. I, 86, cf. CHEST. II 455/411. ♦ (Regional) **Ciob** (Prundu Bârgăului - Bistrița). Cf. ALR SN IV h I 036/219, ALRM SN II h 861/219.

2. **F i g.** (Popular) Stare de spirit, fel de a fi (ciudat); caracter, fire. *Cu birăul iese ușor la capăt, numai să-i cunoască doaga lui.* SLAVICI, în CONV. LIT. V, 3. *Eaca, mă mai amărescu și eu pe lângă casă ca femeele de doaga mea.* id. ib. 8, cf. CADE. *Misirluio la să-n doaga ei.* STANCU, D. 192, cf. DL, DM, DEX, ALR I I 374/772. ♦ E x p r. **A fi** (sau **a ajunge, a veni, a da, a cădea**) **în doaga cuiva** = (în sens negativ) a fi asemănător sau la fel cu cineva. Cf. POLIZU. *Mă păcăleşti ...,*

parc-aș fi ajuns în doaga palamariului de la Sfântu Onofrei. ALECSANDRI, T. 896. *De mi-a veni și Iorgu în doaga ei, îl trimiț la Golia.* id. ib. 996, cf. DDRF. *Ai ajuns în doaga cucoanei Uța.* HOGAȘ, DR. II, 91. *Ce-ți faci capul ciulama cu atâta citanie, vrei să ajungi în doaga lui Pașadia?* M. I. CARAGIALE, C. 114, cf. DL, DM, DEX. *Dedese în doaga celuia care a cântat.* RĂDULESCU-CODIN, I. 89, cf. ZANNE, P. V, 276. **A da (sau a ajunge, a veni) în doaga copilăriei** (sau a copiilor) = a ajunge lipsit de judecată, de discernământ; a deveni senil. *Am venit în doaga copilăriei.* PANN, P. V. I, 146/24, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, CIAUȘANU, V., UDRESCU, GL. **A da (sau a fi, a ajunge) în doaga morții** = a fi în ultimele clipe de viață. Cf. LB. *Fiind aproape de doaga morții ..., nu prea putea medita serios și liniștit.* F (1871), 554, cf. LM, ALEXI, W., CADE, ZANNE, P. II, 631, CIAUȘANU, V.

3. (Regional) Cergă. *Zestrea unei macedonene: ... I așternut complet compus din: saltea cu lână ..., o doagă, adecă o învălitoare sau cergă albă și flocoasă de lână.* PAMFILE, I. C. 412, cf. DL.

– Pl.: *doage* și (învechit și regional) *dogi*. – Și: (regional) **dăoagă** s. f. ALR II 6 688/848, 872, ALR SN II h 570/848.

– Lat. *dogă*.

DOÁGE s. m. v. *doge*.

DOÁLEA num. ord. v. *doilea*.

DOALÉTĂ s. f. v. *toaletă*.

DOÁLFĂ s. f. v. *dolcă*.

DOÁMNĂ s. f. 1. Stăpână v. s t ă p ă n (2). *Adecă ... ca ochii șerbee în mânrule doamnă-sa, așea ochii noștri către Domnul Dumnedzeul nostru, pânără ne va cruța.* PSALT. HUR.² 195. *Cătră Tine ridicai ochii miei ... ca ochii șarbeelor în mâinile doamnelor sale.* CORESI, PS. 355/10. *Toamnă-te la doamnă-ta și te smereăște supt mâna ei.* PO 52/21. *Să m[ă] despui cu[muș]ji despuse o doamnă șarbei s[ale], de-m[i] vrei spune și tu mie.* COD. TOD. 111, cf. LEX. MARS. 212. *Te voiu numi doamnă îngerilor.* ANTIM, O. 132. *Dumneata, frumușo, ai o trăsură și într-însa te trag cai ca pe o doamnă unde îți este voia.* HELIADE, AMF. 4/1. *Suntem gata să ne supunem voinților unei doamne atât de frumoasă.* GORJAN, H. I, 96/30. *Tânăra mea doamnă, fie-ți milă de o nenorocită roabă.* BUZNEA, P. V. 30/13. *Doamna bună.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 30/9, cf. LM. *Întorcându-se roabele spuse doamnei lor cele ce văzură.* ISPIRESCU, L. 24. *Mă duc să dau doamnei socoteala despre ce am făcut la poliție.* MACEDONSKI, O. II, 427, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Când doarme plugul pe roțile în pacea serilor de toamnă, La voi coboară Cosânzeana, A visurilor noastre doamnă.* GOGA, P. 6. *Ne-apare fericirea, doamna vieții, Dorită, pururi tănuită.* CERNA, P. 64, cf. DR. III, 231. *Doamnele, 'N prundurile mării, ... Născut-au, crescut-au ... Doi, trei păltiori, Nații și gălbiori.* PAMFILE, CR. 100. *S-aprinde și se stinge ... Lumina înserării, Din leneșă-i visare trezind pe doamna mării.* VOICULESCU, POEZII, I, 8. *Duminica-i doamna dzălelor, stăpâna săptămânilor.* ARH. FOLK. 109. *Ileana Simzeana, Doamna florilor Ș-a garoafelor, Sora Soarelui Șpuma laptelui.* BALADE, I, 284. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Biserica Orientală a românilor a fost ... încorporată la biserica reformată calviniană, care-și arogase toate drepturile de doamnă asupra ei.* BARIȚIU, P. A. I, 163. ♦ (Învechit) Stăpână v. s t ă p ă n (3). *Face-te-voiu doamnă și împărăteasă spre toate casele mele (1583-1619).* CODEX STURDZ. 282. *Și pre urmă au priimit și ea și s-au cununat cu dânsul, care au agiunsu de au fost și doamnă.* NECULCE, L. 21. *De astăzi înainte aceasta vă este doamnă (sfârșitul sec. XVIII).* C. MOLD. 102. *Las pe Marcofana doamnă și stăpână peste ale mele.* C. POP.² III, 236. *Omu-o creatură Naturei fiind doamnă.* R. IONESCU, C. 119/8. ♦ F i g. *E lege suferința să fie doamnă-n lume.* R. IONESCU, C. 139/17.

2. Titlu care se dădea, în trecut, soției domnitorului, a unui monarh sau a unui demnitar; persoană care purta acest titlu. V. c u c o a n ă, b o i e r o a i c ă, p r i n c i p e s ă, d o m n i ț ă. *Dzise ea: de la doamna mea Sarai am fugit.* PO 52/20. *Și de agiunsu i-au datu hrană, și lui și doamnei lui, cu toată casa.* URECHE, L. 76. *Pătru-Vodă ... s-au sfătuitu cu doamnă-sa ca să trimiță carte cu mare jalbă și plângere la Suleiman, împăratul turcesc.* id. ib. 147. *Deci Alexandru-Vodă, dacă au fugit în Țara Leșască cu doamnă-sa ..., au poftit de la craiu ajutoriu.* SIMION DASC., LET. 36. *Aceste beciuri cu casă li-au făcut doamna Ducăi-Vodă Nastasiia (a. 1672).* IORGA, S. D. XV, 29. *Să domnești Măria Ta până la adânci bătrânețe ... depreună cu cinstia ... doamna Mării Tale.* DOSOFTEI, V. S. [prefață] 4¹/13. *Datoria fămeailor mari și de cinste arată, și mai ales doamnelor cătră bărbații săi (a. 1714).* GCR II, 10/7. *Toate doamnele să mira, și să luasă de gând, că-l văd nevătămat [pe Bertoldo] întrând la crăiasa.* BERTOLDO, 27/5. *Caută să fie dă mare viță, Născut din doamnă sau domniță.* BUDAI-DELEANU, Ț. 390, cf. POLIZU. *Și îndreptase toate bateriile intrigilor sale în contra femeilor doamnei și mai cu seamă ale domniței Ralu.* FILIMON, O. I, 103. *Pe doamna, Ghirai Mirza Tătarul au răpit.* ALECSANDRI, POEZII, 241, cf. COSTINESCU. *Cea dintâi care simte și recunoaște acest merit al lui Alecsandri e însăși Elena doamna.* MAIORESCU, CRITICE, 608. *De din vale de Rovine Grăim, doamnă, către tine.* EMINESCU, O. I, 149, cf. DDRF. *Doamnele grăbit au prins să se gătească.* COȘBUC, B. 17. *Pe acoperământul de stofă cusută cu fir a mormântului, se vede portretul ei, care o înfățișează moartă, îmbrăcată în haine de doamnă, cu coroana imperială bizantină pe cap.* XENOPOL, I. R. IV, 114. *Mama sa, Neaga, ... a fost înmormântată desigur, nefiind doamnă, lângă biserica.* IORGA, C. I. I, 11, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Bogdan-Vodă, plecând în peștii în Polonia, ceruse o prințesă de curte să-i fie doamnă.* SADOVEANU, O. I, 9. *Dragă doamnă, grăi Maștei, noi îți sărutăm dreapta că ne-ai găsit.* id. ib. XXI, 468, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Soața lui Mihai Viteazul a avut, înainte de a deveni doamna țării, „rang de jupaniță”.* STOICESCU, S. D. 28. *De la curte, coborau carele încărcate cu bagajele doamnei.* G. BARBU, A. V. 22, cf. M. D. ENC., DEX. *Domnule, Măria Ta! Pe Codreanul nu-l ierta, Că ... pe doamna ții-a fura.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Vântul, în unele povești, învață pe feți-frumoși că gârla care înconjoară Pădurea Neagră, unde e doamna Kiralina, se poate trece pe bușteanul ielelor.* RĂDULESCU-CODIN, I. 325. ♦ *Doamnă de onoare* = femeie (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. *Mamaia era ca doamnele de onoare din suita împărătească.* BRĂESCU, A. 183. *O doamnă de onoare ... autografe împarte.* PERPESCIU, S. 62. *Karl, ții-am respectat dorința și nu le-am mai primit pe doamnele de onoare.* PAS, L. I, 252, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Soție (3).* V. j u p ă n e a s ă, d a m ă. *În Troada domniia Priiam și avea doamnă, și născură feciori mulți.* MOXA², 114. *Vasile-Vodă ... au pornit pre doamna depreună cu casele boierilor pen frânturile codrilor.* M. COSTIN, O. 133. *Fii voioasă, doamna mea, lumânarea lui Hristos.* DOSOFTEI, V. S. februarie 86¹/9. *Așa astăzi, doamnele cealealalte, ale boiarilor, persilor și midilor, auzind cealea ce s-au grăit împăratului de cătră dânsa, vor cuteza ... a necinsti pre bărbații lor.* BIBLIA (1688), 356¹/35. *Și nu era mândru, nici făc cheltuiială țării, că era un moșneagu fără doamnă.* NECULCE, L. 94. *Iliasi-Vodă având doamnă pre Sofiia, au năzuit la cumnatu-său craiul, arătându-și strămbătatea sa făcută de frate-său Ștefan-Vodă.* AXINTE URICARIUL, C. 33. *Duca-Vodă ... au luat pe doamnă-sa și s-au dus la Țarigrad.* AMIRAS, C. 48. *Mergând și domnul cu toate gloatele pe gios pân[ă] la mănăstire Golăi, făcând mari obidnuire domnul pentru doamnă (sfârșitul sec. XVIII).* C. MOLD. 60. *Vodă îndată purcegând, Au rămas doamna plângând (a. 1777).* GCR II, 114/24. *Doamna Clara, văduva lui Alexandru-Vodă.* MAIOR, I. B. 56/3. *De frica curtenilor pe ascuns a și purces cu doamna la Constantinopoli.* ASACHI, L. 3¹/1. *Doamnele române cu educație strălucită.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 59. *Doamna lu Ștefan nemaiputând suferi cruzimele lui a hotărât a-l omori.* IST. M. 143/26. *Primarul capitalei și doamna lui au avut un teribil accident de auto.* CARAGIALE, O. VII, 37, cf. ALEXI, W., TDRG. *O, să te fi luat*

dracul cu doamnă cu tot! AGÎRBICEANU, A. 460, cf. PASCU, S. 15. Ibovnice – prin fiecare sat, Iar doamnă – pe de-a șasea cununie. LESNEA, VERS. 12, cf. BL XII, 119, DM, M. D. ENC., DEX. *Parte ce-am d'avut ... De doamnă frumoasă.* TEODORESCU, P. P. 78, cf. MAT. FOLK. 1 464. *Pe brațul lui Doamne doamna lui.* PĂSCULESCU, L. P. 53. *Vido, Vido, doamna mea, Hai, să mierzēm la socrile.* DENSUSIANU, T. H. 174. ♦ (Învechit) Suverană, v. s u v e r a n ă (1), regină (1), împărăteasă, prințesă. Și slobozi doamna toți de pren toate legăturile și se smeri lor, de féceră rugă derept Theofil. MOXA², 180. Iar și părinții cu mai mare cinste o au priimit, despre o parte ca pre o fiică, despre altă parte ca o doamnă a unii țări. R. GRECEANU, CM II, 66. *Porunca Preaînălțatei ... doamnei Mariii Therezii* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 46, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, CDDE, RESMERIȚĂ, D., DL, DM. ♦ F i g. Luna, Doamna mărilor ș-a nopții, varsă liniște și somn. EMINESCU, O. I, 148. ♦ (Învechit și popular) Epitet dat de creștini Fecioarei Maria, mama lui Isus Hristos. *Să-mi puu toată nădejdea pre maica Cuvântului, Fiului lu D[u]mnezeu, pre slăvita Doamnă a noastră* (a. 1652). GCR I, 158/25. *Nime nu m-a văzut, Nunai Doamna ceriului Din poarta raiului.* MARIAN, V. 130, cf. PĂRVESCU, C. 80, ALR II 2 867/899. ♦ (La vocativ, ca termen de invocație sau de adresare către Fecioara Maria) *Du-te în locul cel gătat și-ți adu amente și de semenția ta de toată, Doamnă, născătoare lui Dumnezău.* VARLAAM, C. 488. *O, despuitoare și Doamnă preste lume, de ni s-ar dezlega sterpiia și lipsa cuconilor care mănăește și ne ovilește pre șerbii Svinții[-]Tale!* DOSOFTEI, V. S. decembrie 223^f/2. *Doamnă, Maica cerului, Cum se potolește vântul Cu pământul, Așa potolește Ceas-rău cu lipitură Și cu întâlmitură De la trupul lui (cutare).* TEODORESCU, P. P. 366. ♦ Termen eufemistic pentru ieie sau pentru alte ființe care trebuie înduplecate. Cf. CANDREA, F. 158, 262. *Poporul le dă [ieielor] numiri de laudă sau de desmerdare, spre a le îndupleca la bine, cum sunt acestea: milostive, zâne ... doamne, domnițe etc.* PAMFILE, DUȘM. 260. *La-uu întâlmit ... doamnele, domnițele ..., adică zinele și elele.* PĂRVESCU, C. 80. *Voi, ieielor măiestrelor, Stăpânele vântului, Doamnele pământului, Ce prin văzduh umblați.* FOLC. MOLD. I, 208.

3. (De obicei urmat de numele de familie sau de prenume) termen de politețe pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (căsătorită); madamă (2). V. c u o a n ă. Cf. ANON. CAR. *Să cădea să-l cunune ... acea doamnă împreună cu soțul ei.* R. GRECEANU, CM II, 206, cf. LEX. MARS. 201. *Doamnă Olimpiado, iaste aicea în cetatea noastră un vraci foarte mare.* ALEXANDRIA (1794), 9/13, cf. LB. [Yung] a luat de soție pe doamna Beti-Lee. MARCOVICI, C. 3/21. *O doamnă din Constantinopol ... a dat la cererea tiranului spre jărtfire chiar pe fiul ei Leons.* RUSET, E. 5/9. *Văzui o altă doamnă mult mai frumoasă decât Merhana.* GORJAN, H. III, 17/24. *Doamna me, ai avea gust a te trage în unul din aceste planete?* CR (1839), 91¹/32, cf. VALIAN, V. *Eu ..., domnilor și doamnelor, sunt mai exact decât toți, și nu vin la 11¹/2 la repetiție.* PR. DRAM. 185. *Trebuie dar, doamna mea, să formezi nume, „care să știe să-și crească copiii lor”.* NEGULICI, E. I, 24/17. *Ceata doamnelor către Areti.* PANN, E. V, 103/15. *Precum văd, doamna Olga e poliglotă.* NEGRUZZI, S. I, 46, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 25/19, PONTBRIANT, D. *A căuta acul doamnei cu fir roșu.* BARONZI, L. 47. *Doamna mea, primește asigurăciunea înaltei mele considerăciuni.* ALECSANDRI, T. I, 248, cf. COSTINESCU, LM. *Se pune la cale o adresă de omagiu a doamnelor române către mitropolitul caterisit.* MAIORESCU, D. V, 32. *Doamna scoate pungața și plătește socoteala toată.* CARAGIALE, O. II, 48. [Avesalon Toda] dorește preastimabilei doamne toate fericirile. SLAVICI, O. I, 108. *Vezi, doamnă, că avem Pe vāru Animoșescu la masă.* MACEDONSKI, O. II, 5. *Doamna Y înfuriată-i azi pe mine.* MILLE, V. P. 80, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 60, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O doamnă engleză ... fu primită cu deosebită cinste la Curte.* IORGA, C. I. I, 133, cf. TDRG, CDDE. *Și de pe scaune se ridicau când aici, când dincolo, vreo fată, vreo doamnă și intrau în joc.* AGÎRBICEANU, S. P. 92. *A doua zi după prânz, sosi unul din amicii mei ... care vizita mânăstirile, însoțind pe niște doamne și domnișoare.* HOGAȘ, DR. I, 37. *Doamna Herdelea avea un dispreț adânc pentru femeile care nu fac copii.* REBREANU, I. 111. *Doamnele ... umblă în rochii de casă.* IBRĂILEANU, A. 7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În „Frați de

cruce”, trăim în atmosfera unei doamne din lumea mare. LOVINESCU, C. I, 73. *Cum aş putea să vă mulțumesc, mai bine, doamnelor și domnilor, pentru călduroasa dumneavoastră primire?* TITULESCU, D. 337. *Intră foarte repede în favorurile numitei doamne.* EFTIMIU, N. 29. *O doamnă cu ochi negri și bucle blonde.* MINULESCU, VERS. 204. *S-a adresat bătrânei doamne, propunându-i să facă amândouă tovărășie.* CAMIL PETRESCU, P. 331, cf. BUL. FIL. II, 160. *Doamne oxigenate ... plimbă moșii urâți.* BRĂESCU, M. B. 20. *În bunget și-a prăpădit doamna condurul.* VOICULESCU, POEZII, I, 244. *Doamna ... vorbea îmbujorându-se, cu șoapte întretăiate de jumătăți de suspine.* BART, E. 152, cf. SCRIBAN, D., BL X, 62. *Voi însemna cu o cruce mesele numeroase la care mănâncă doi domni și o doamnă elegantă.* ARGHEZI, B. 18. *Era o doamnă cam de aceeași vârstă cu Pascalopol.* CĂLINESCU, E. O. I, 17, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 292. *Doamnă, spuneți-mi cât vă trebuie.* BENIUC, M. C. I, 51. *Ești însurat? – Nu, doamnă.* VINEA, L. I, 270. *Amândouă doamnele se țin de braț.* DEMETRIUS, A. 39. *Nu lipsea nici doamna Florion.* TUDORAN, P. 372, cf. DL. *Nu mi-a spus nimeni, nimic, doamnă!* PREDĂ, I, 301, cf. DM. *Bărbatul a-nceput să joace Cu cavalerul doamnei, cărți.* ISAC, O. 74. *Erai azi doamnă mare și te măritai cu ungur bogătoi.* T. POPOVICI, SE. 44. *Domnilor și doamnelor, una peste alta nu-i chiar atât de rău, cum vă închipuiți.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/11, cf. M. D. ENC., DEX. *Harnică-i nevasta mea, ... În șoproan stă ca o doamnă!* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 457. *Ce-i la cap ca o doamnă, iar la coadă ca o furculiță?* (Rândunica). SBIERA, P. 322. *Mândra mea de doamnă mare, Nici obiele-n cizme n-are.* BÎRLEA, C. P. 49. *M-a trimes doamna de sus la a de jos, Să îi cer o oală de lapte gros.* ZANNE, P. IV, 353, cf. GOROVEI, C. 173. ♦ (Glumet) *Boerule, ... așteaptă afară Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu.* ALEXANDRESCU, O. I, 231. ♦ Titlu care precedă o funcție, o profesie sau rangul unei femei. [Se zice] *prea luminată doamnă grofoaică.* EUSTATIEVICI, I. 112/25. *Un billet ... Pentru doamna baroneasa.* HRISOVERGHI, A. 5/15. *Am fost întâmpinat de doamna directoare.* CARAGIALE, O. I, 204. *Aștept aici pe d. doctor măcar, dacă nu și pe d-na doctoroia.* id. ib. VII, 54. ♦ S p e c. (Mai ales art.) Titlu folosit de elevi pentru a vorbi cu sau despre o învățătoare, educatoare, profesoară ori despre soția învățătorului (sau, mai rar, a preotului). Cf. SCRIBAN, D., DL. □ *Doamna a zis să facem așa.* ♦ (Bot.; regional) Cărciumăreasă (*Zinnia elegans*). Cf. BORZA, D. 189.

4. C o m p u s: **doamnă-mare** (sau **doamna-codrului, doamnă-bună**) = mătrăgună (*Atropa belladonna*). Cf. GRECESCU, FL. 422, BIANU, D. S., TDRG, JAHRESBER. XIX–XX, 33, DR. IV, 1 504, PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 71. *Tot în asemenea gărăfoare strânge dumneaei și zamă de mătrăgună, ce se cheamă la noi „doamnă-mare”.* SADOVEANU, O. XVII, 400, cf. DL, DM, BORZA, D. 27, MIHĂILĂ, D. 96, SFC IV, 250, FORM. CUV. I, 81, DEX.

– Abreviat: *dna* (scris și *d-na*). – Pl.: *doamne*.

– Lat. *domina*.

DOÁN s. n. v. **duhan**.

DOÁNDA interj. v. **donda**.

DOÁO num. card. v. **doi**¹.

DÓAOSPRĂZECEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DÓAOSPREZECE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DÓAOSPREZECEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DOAOZÉCI num. card. v. **douăzeci**.

DOAR adv. **I**. (Cu sens restrictiv sau exclusiv) **I**. (Determină numerale sau alte părți de vorbire care indică o cantitate, sugerând

ideea de limitare, de insuficiență) Nu mai mult de (sau decât) ..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât ..., nu în alt mod decât ..., nu altfel decât, nu în alt loc decât ...; exclusiv, numai (**I 1 a**). *Deaci nu gicem că doară sântu trei faceri usebite*. PRAV. LUCACI, 161. *Doar niscaiva veleaturi a anilor de s-or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris*. NECULCE, L. 4. *Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul*. CREANGĂ, A. 10. *Prin satul adormit Doar vreun câne-n somn mai latră Răgușit*. COȘBUC, P. I, 48. *Foile ce ... Erau o floare roșie-acuma-s doar un prilej de amintiri*. ANGHIEL, I. G. 28. *Doar câteva pete albe de raze răzbesc printre frunze*. REBREANU, I. 11, cf. CADE. *Pe la șapte, bea doar o șocolată cu o felie de cozonac*. BRĂESCU, O. A. I, 15. *Doar unul, mai tânăr, de friguri cercat, Vorbește aiurea*. LESNEA, VERS. 26. *Mă-mbii doar cu o cupă de dragoste?* VOICULESCU, POEZII, II, 308. *Doar câțiva privilegiați ai soartei ... au voie să guste minunea naturii*. RALEA, O. 25. *De ce doar un număr atât de mic de tipuri de strunguri urmează să se producă?* SCÂNTEIA, 1979, nr. 10 330, cf. DEX. ◆ **L o c . c o n j .** **Doar (atât) (a) că ... (ori cât să)** sau (cu schimbarea construcției) (**atât) că doar = a**) numai atât. *El știa doar atâta că fata lui trebuie să se mărite cu George*. REBREANU, I. 116. *Indivizii au doar atâta răgaz cât să se mănânce unul pe altul*. CĂLINESCU, C. O. 12. *Erau părții înguste, doar cât să poată trece un om*. BENIUC, M. C. I, 297. *Doar atât că îi spunea Și Marcu înțelegea*. PĂSCULESCU, L. P. 269; **b**) (regional) poate că, barem. *Doar că n-oi fi înnebunit!* UDRESCU, GL. **Doar de ..., sau afară (sau fără) doar ...** ori (învechit, rar) **doar numai cu ...** = cu excepția ..., în afară de ... *Nu va putea să să mai apuce de cinstea ce au avut; doară numai cu voia și cu blagoslovenia patriarhului*. PRAV. 299. *Leșenii rămaseră ... fără teatru, afară doar de ce le aduceau unele trupe străine*. DENSUSIANU, L. 139. *Afară doar de un briceag ... altceva n-am pierdut*. GALACTION, O. 63. *Nimic nu arăta dinții rânjiți ai morții, afară doar de valurile depărtate*. CAMILAR, N. I, 250. *Că n-ai ... Nicio brazdă de ogor ... Făr' doar cioareci cu șinor*. JARNÍK-BĂRSEANU, D. 404. (Învechit) **Doară necum =** cu atât mai puțin, darămite. *S-au început a așeza bătrânii ... pe la locuri selbatece, pe unde ... n-au putut străbate ... nici fiare, doară necum oameni (a. 1793)*. URICARIUL, VI, 164.

2. (Determină orice parte de propoziție, indicând nuanțe restrictive sau exclusive care variază în funcție de context)

a) Nu altcineva sau altceva decât ...; nimeni sau nimic în afară de ...; numai (**I 2 a**). *Craiul au întrebat, Oară ai muia, și prunci sau doară și frați?* BERTOLDO, 6/10. *Doară el crede că românii sânt cei mai slabi oameni în toată lumea*. MAIOR, IST. 76/30. *Doar acesta carele astăzi scrie Fu pe tripodium și nouă trimis*. SUCIU, S. 5/5. *Doară dintr-o rugăciune a norodului către Domnul să vor întoarce spre pocăință*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84. *Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare, Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare*. EMINESCU, O. I, 130. *Doar picioarele, cu vârful, mai ating de-abia pământul*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 73. *Doar boierii vor căpăta ... acele ișlice-baloane*. IORGA, C. I. I, 131. *Ce tresari? ... Nu-i nime, nime ... Doar zefirul Musafirul*. IOSIF, V. 137. *Doar inima îi bătea mai aspru*. REBREANU, I. 162. *De-a lungul vieților, pe tine te caut doar, Părinte-al meu*. VOICULESCU, POEZII, I, 27. *Țigănie, țigănie, doar cin' te-a iubit te știe!* PARASCHIVESCU, C. Ț. 164. *Să nu uiți că e doar un rol!* BENIUC, M. C. I, 417. *Doar semnalul de alarmă izbucnește deodată*. VINEA, L. II, 75. *Firul acestor tainice cărări Doar pădurarul locului îl știe*. LABIȘ, P. 110. *Numirea nu are alt termen concurent, diminutivul „doiniță” fiind doar o alintare poetică*. IST. LIT. ROM. I, 137. *Știi c-avutul lor e doar al lor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/1. *Pe Marcu l a mi-l tăia Doar căpățâna să-i ia*. PĂSCULESCU, L. P. 268. *Lasă-mi cânte doar frunza, Că ea mi-a ținut umbra*. FOLC. TRANSILV. II, 452. *Te-am iubit și te-aș iubi, Doar moartea ne-a despărți*. FOLC. MOLD. II, 201. ◆ **E x p r .** **Doar așa =** pur și simplu, fără complicații. *Cărpinișan ... o să te salute doar așa, cu un deget*. PREDĂ, I. 231. *Și să-i spuie doar așa: „Năposti-mă, mândră,-n casă”*. FOLC.

TRANSILV. I, 335. ◆ **P . e x t .** Nu în alt mod decât ..., nu altfel decât ... *Dar ăsta [un institutor inteligent] era un om ciudat, cum doar printre cei de departe, în ținuturi rurale și rustice, îi mai află*. IORGA, P. A. II, 33. *A șuierat printre dinții strânși, doar atât*. POPA, V. 334. *Știa că dacă trece la același ceas, e dincolo de perdeluța albă cu dantela ajurată, bănuită doar, o făptură care privește*. CAMIL PETRESCU, O. II, 74. *Niciun aspect anume nu e suficient ... deoarece își câștigă valoarea deplină doar în acord cu un altul*. V. ROM. iunie 1975, 4.

b) Nu altă dată, nu în (sau din) alt moment sau în altă împrejurare decât ...; numai (**I 2 c**). *Doară în veac mării-te spre noi*. CORESI, PS. 232/10. *Pribegiile se împușinează făcându-se acum doar după vreun război*. IORGA, C. I. I, 213. *Sluga se trezise doar cu puțin înainte*. AGÎRBICEANU, S. 253. *Își îngăduia doar o clipă de răgaz*. C. PETRESCU, S. 107. *Doar târziu ... [ocnașul] a auzit un glas*. POPA, V. 49. *Doar după noaptea morții ... Începe dimineața eternității*. VOICULESCU, POEZII, II, 102. *Alaiul se depărta precum sosise ... doar că acum ploua*. C. PETRESCU, A. R. 144. *Fascinația eminesciană n-a constituit semnul suveranității ... doar pentru sfârșitul secolului trecut*. LL 1972, nr. 2, 103.

c) Nu în alt loc decât ...; nu mai departe sau mai aproape decât ...; numai (**I 2 d**). *Doar la Iași să fi fost așa ceva [școli] și la Mânăstirea Neamțului*. CREANGĂ, A. 19. *Doar abia pe geană de-l atinge-o rază*. IOSIF, V. 131. *Am ucis trecutul; rămână doar în aceste pagini*. LOVINESCU, C. I, 49. *Doar pe coastă, la urcuș ... A ieșit un greieruș*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 41. *De ce te-arăți arar și doar pe munte?* VOICULESCU, POEZII, II, 32. *Departa doar se mai aude ... câte-un câine lătrând*. MOROIANU, S. 103. [Bătrânii] le arătau odaia doar prin geam. DEMETRIUS, A. 59.

3. (Determină verbe, arătând că acțiunea este limitată, restrânsă în raport cu alta, posibilă, dorită) *Pentru că atunci besearica-i împarte până în pușină vreame, până doară s-are pocăi bărbatul de acest păcat*. PRAV. 147. *Numai el nu să prè trage în Moldova, văzând că să sfădesc domni amândoi, socotindu ca doară a apuca domnia*. NECULCE, L. 323. *Căta la noi așa de blând ... Doar suspina din când în când*. IOSIF, V. 41. *Mi-a spus doar că m-ar aresta*. REBREANU, P. S. 207. *Voi doar să-mi schimbi de poji o clipă Din șirul clipeilor la fel*. MINULESCU, VERS. 84. *Pe atunci știa doar să scâncească*. TEODOREANU, U. C. 15. *Mintea ta o ții în cap doar ca să te strâmbi!* PREDĂ, M. S. 7. *Vrăjitorul ... trebuia doar să dibuiască spiritul rău*. G. BARBU, A. V. 43.

II. (Cu sens modal) **I.** (Adesea urmat de prep. „de”, determină verbe exprimând o speranță, o dorință, o posibilitate, o probabilitate) *Domnul den ceriu previ ... a vedea doară iaste cinre se înțelegeă*. PSALT. HUR.² 96. *Aceiaia păru mie, doară nu e frica lui Dumnezeu, ci cea în acest loc și pentru muiarea mea omoră-mă-vor*. PO 65/21. *Au mai ispitit Bogdan-Vodă de au trimis solii săi ... doară ar putea cumva să-i dea craiul pre soru-sa*. URECHE, L. 127. *Nu dzic nemic, numai socotesc doar de era și cu învățatura Brâncovanului*. NECULCE, L. 229. *De multe ori au stătut în socoteala mea, ca doară aș putea afla ceva*. ANTIM, O. 16. *Să facem ce om face; doară de l-om depărta!* SLĂTINEANU, A. 7/8. *Întorc la foi și-ntorc iară doar d-oi da peste sfârșit*. HELIADE, O. I, 119. *Așa cred și eu, zise Păsărilă; doar de-a putere-a hi*. CREANGĂ, P. 257. *Așteptă că doar de va veni cineva*. ISPIRESCU, L. 44. *Se uită împrejur, doar va zări vreun chip cunoscut*. MILLE, V. P. 139. *Ce să vreu ! ... Doar de mi-i boteza copchilul*. C. PETRESCU, S. 32. *S-a luat Maria mai întâi cu binele ... doar de-o scoate banii*. MOROIANU, S. 84. *Muierile tot or îndrăzni să fure cu coada ochiului, doar l-or zări*. SADOVEANU, O. XIII, 11. *Și calea ți-aș vârui ... Doar vii, bade, mai curund*. REȚEGANUL, TR. 96. *Mândro, mândrușița mea, Doar mi-ai făcut tu ceva De nu te mai pot uita*. FOLC. TRANSILV. II, 34. *Nu le mai dați cereale, La trupele-austro-ungare, Că doar s-or preda de foame*. FOLC. MOLD. I, 528. ◆ (Întărit prin repetare) Pe punctul de a ..., gata-gata ..., cât pe ce ... *S-au încumătat a se pune împotriva ... cu nădejde că doară doară se vor înturna*

lucurile spre mai bine. MAIOR, I. B. 342/14. *Munca în dreapta și în stânga, că doar-doar a încăleca pe nevoie.* CREANGĂ, O. 55. *Mi-ar fi voia să-mi cerc și eu norocul, doar-doar va da D[umne]zeu.* ISPIRESCU, L. 219. *Ea-mi sare-n drum, că doară-doară M-apuc să-i spun o vorbă-n poară.* COȘBUC, P. I, 127. *Pe uliți sta îngrămădit poporul, ... Doar-doar s-o sparge mai curând soborul!* SĂM. II, 122. *Să-l pună ... rău cu ghenalul, doar-doar i-o da lui comanda reghimentului.* BRĂESCU, O. A. I, 45. *Închide ochii ... doar-doar o astupa vijelia de chin.* POPA, V. 121. *Cum să nu te scutur, doar-doar așa să te deștepți.* C. PETRESCU, A. R. 33. *Încercă să se amăgească ... în speranța că doar-doar va veni cineva.* PREDĂ, M. 438. ◇ E x p r. **Într-o doară** = numai așa, fără vreun scop anumit, din întâmplare; din senin. *Se hotărî să vie într-o doară, mai mult de hatărul lor.* ISPIRESCU, L. 270. *Neștiind cu ce s-o îmbrace, au căutat într-o doară în sipețul vechi.* ANGHEL, PR. 25. *Numai așa, într-o doară, le dezgropă [viile] primăvara.* AGÎRBICEANU, S. 586. *Întinde fruntea să i-o sărut, așa, într-o doară.* C. PETRESCU, S. 146. *Îl întrebă, parcă într-o doară.* TUDORAN, P. 23. *Ironim ... le răspundea oamenilor, într-o doară.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 307. ◆ (Învechit și popular; în construcții interrogative, adesea precedat de „au” sau „ori” întărește ideea de îndoială) Oare¹ (I). *Doară cunoscute vor fi întru întunec minunile tale.* CORESI, PS. 240/5. *Întrebând de oameni au doară l-au vădzut.* VARLAAM, C. 139. *Doară ce ți-i cu credință, de grijești de dânsul?* DOSOFTEL, PS. 28/1. *Au doară nu ar putea fi soțietățile omenesti și fără de stăpâniri?* D. SUP. 11/13. *Au doară nu ți-am spus?* LEON ASACHI, B. 29/3. *Au doară toate acestea ar face toate Domnul muzelor?* SUCIU, S. 7/5. *Au doară ai hotărât cu tăcerea să mă prăpădești?* GORJAN, H. I, 78/14. *Au doară înfățișază cercetărilor noastre numai scenele omorului?* NEGULICI, E. I, 244/15. *Ori doară m-ai blestemat Să fiu tot înstrăinat.* FOLC. TRANSILV. I, 10.

2. (Adesea precedat de „că”, întărește o declarație) Desigur, vezi bine, cum se știe; chiar, tocmai. *Nu întrebă că doară nu știa.* VARLAAM, C. 62. *Haide, când îți zic, că doar nu mergi la spânzurătoare!* GANE, N. I, 73. *E motanul Marandei, îl cunosc doar.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Doar știi că ți-am cumpărat-o [pălăria].* AGÎRBICEANU, S. 543. *Acu lasă că doar nici eu nu-s copil.* REBREANU, I. 46. *Doar e tipul cel mai important din club.* EFTIMIU, N. 81. *Mi-ți ierta și voi ..., că doară n-a fost cu voia mea.* CĂLINESCU, I. C. 228. *Doar am învățat cinci ani la aceeași școală.* STANCU, M. I. 219. *Fii, inimă, mai voioasă, Că doar ești la tine-acasă.* FOLC. TRANSILV. II, 104. ◇ L o c . a d v . (Regional) **Că doară chiar** = sigur, fără îndoială. *Nu mă lăsați singură acuma, că doară chiar îmi pierd mintea.* BENIUC, M. C. I, 43. ◇ E x p r . **Fără doar și poate** sau (învechit, rar) **fără doară** = cu certitudine, cu siguranță. *Fără doar și poate, capra e chipul diavolului.* SLAVICI, O. I, 98. *La acest ospăț fu poftit, fără doar și poate, și fiul de împărat.* ISPIRESCU, L. 376. *Fără doar și poate, degeaba ne batem capul.* BACALBAȘA, S. A. I, 226. *Nebuni în ochii lumii voi veți trece fără doară. Căci deasupra astor flăcări, ați jucat mereu pe sfoară.* MILLE, V. P. 46. *Se va pregăti pentru lumea în care, fără doar și poate, îl vor înălța cărțile.* C. PETRESCU, S. 137. *Gospodăria colectivă îi un lucru bun, fără doar și poate.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 332. ◇ E x p r . (Substantivat; regional) **A se ține** (sau **a trăi**) **cu doara** = a amâna, a păcăli. *Nu mă mai ține cu doara, Mi-i (de ajuns) de când aștept.* UDRESCU, GL. **A se ține** (sau **a trăi**) **cineva cu doara** = a spera; a amâna calvarul. Cf. UDRESCU, GL.

3. (În construcții negative, adesea în corelație cu „ci”, „ce”, exprimă ideea de cumul) *Nu întreba că doară nu știa, ce pentru ca ... să meargă toți cu nusul.* VARLAAM, C. 62. *De vreme ce se-are prinde neștine feciorul și l-ar duce ... nu căce doară iaste om bun, ce pentru căce să teame.* PRAV. 295. *Moartea nu mă îngrozește, Doar că viața mi-ar curma.* CONACHI, P. 215. *Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate pierde într-un an.* SLAVICI, O. I, 121. *N-o să vă dăm un sfat, ci doar o să ne exprimăm punctul nostru de vedere.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8.

4. (Cu valoare de conjuncție adversativă sau disjunctivă, întărește valoarea acestora) *Pentru să-l cunoască giudețul, au doară să face au cu adevărat iaste nebun, trebuie să-l întrebe multe întrebări.* PRAV. 147.

– Și: (învechit și popular) **dor** (CADE, SCRIBAN, D.), **doară** adv.

– Lat. **de-hora**.

DOĂRĂ adv. v. **doar**.

DOĂSCĂ s. f. 1. Nume dat unor scânduri, unor bucăți de lemn sau unor obiecte făcute din acestea:

a) (Popular) Scândură (1). *Strunga de muls e închisă cu o doscă, scândură, până se pun la muls păcurarii.* DR. II, 336. *Și-a lăsat abatajul nearmat ... și coperișul fără doasce.* DAVIDOGLU, M. 70. *Îl pun cașul undeva pe-o doscă.* Com. din LUGAȘU DE JOS – ALEȘD, cf. ALR I 1 853/61, 65, 80, 107. ◇ *Gard de doște* = gard de scânduri. Cf. ALR II/h 267/64, ALRM II/h 359/64.

b) (Regional) Șiță¹ (1). *Peste căpriori se bat lațuri, iar pe lațuri, șindriile sau doște.* ARH. FOLC. V, 116.

c) (Regional) Tocător (II 4) (Ineu). Cf. ALR SN IV h 1 034/64, ALRM SN II h 853/64;

d) (Prin Transilv.) Stavilă (1) (Câmp* – Vașcău). Cf. ALR I 1 843/80, 100;

e) (Regional) Lătunoaie (tăiată din marginea unui buștean) (Câmp* – Vașcău). Cf. ALR I 1 851/80;

f) (Prin Olt. și prin Munt.) Bucată mare de lemn, tăiată dintr-un trunchi de copac uscat. Cf. CADE. *Câtă doscă duce în brațe.* I. CR. VII, 91, cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 413;

g) (Învechit) Copertă de carte, confecționată din lemn și învelită în piele. *Mi se încărdințase un dulap nou-nouț ... Era încărcat cu fel de fel de bucoavne vechi, cu doascele de lemn.* CIAUȘANU, R. SCUT. 55, cf. ARH. FOLC. VII, 121. ◆ L o c . a d v . **Din doască-n doască** = în întregime, de la un capăt la altul. *Secretarul întreprinderii luă traducerea și o citi din doască-n doască.* AGÎRBICEANU, A. 53.

2. (Regional) Perete subțire (Bont – Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

3. (Regional) Vas făcut din coajă de dovleac. *Sus pe corlată ... trei doaste de dovlete.* PLOPȘOR, C. 39. *Dovleacul se taie în două, se coace, se mănâncă miezul, iar doasca care are forma unui blid se întrebunțează spre a sprijini boabe.* Cf. TOMESCU, GL. ◆ Cutia craniană; cap. Cf. TOMESCU, GL.

– Pl.: *doaste* și *doasce*. – Și: (învechit) **dôșcă**, (regional)

dôșcă (pl. *doște*), **doășcă** (TOMESCU, GL.) s. f.

– Din ucr. *домка*, magh. dial. *doszka*.

DÓASPRĂZECE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DOĂSCĂ s. f. v. **doască**.

DOÁUA num. ord. v. **doilea**.

DOÁUĂ num. card. v. **doi**¹.

DOÁUĂLEA num. ord. v. **doilea**.

DOAUĂRÉTE num. ord. v. **douărete**.

DOÁUO¹ num. card. v. **doi**¹.

DOÁUO² num. ord. v. **doilea**.

DÓĂSPREZECE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DÓĂSPREZECEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DOB s. n. v. **dop**.

DOBĂN, -Ă adj. (Regional) Posac (Mățau – Câmpulung).

Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *dobani*, *-e*.

– Et. nec.

DOBĂR s. m. v. **tobar**.

DOBĂȘ s. m. v. **tobaș**.

DÓBĂ¹ s. f. v. **dubă¹**.

DÓBĂ² s. f. v. **tobă**.

DOBĂGĂ vb. I. T r a n z. (Regional) A băga în întregime, în totalitate (Orșova). Cf. PORȚILE DE FIER, 65. *Nu l-a mai fânat pișuarâl'e aștia l-am împins cu umăru [pe cal] d'e l-am dobăgat aișă-n uobor*. ib.

– Prez. ind.: *dobăg*.

– Pref. *do-* + *băga*.

DOBĂÍ vb. IV v. **dubăi**.

DOBĂLĂR s. m. v. **dubălar**.

DOBĂLÍ vb. IV v. **dobălui**.

DOBĂLUÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Transilv.) A bate toba. Cf. KLEIN, D. 89, SFC IV, 126, VAIDA, CABA, SĂL. 96. *Pe drumu Retiagului, Unde tu ți-ai d-auzi: Tot dobe dobăluind*. BÎRLEA, L. P. M. II, 108, cf. CV 1949, nr. 3, 35, LEXIC REG. 11, MAT. DIALECT. I, 67, A III 5. ♦ F i g. A spune la toată lumea, a trâmbița (3). LEXIC REG. 69, MAT. DIALECT. I, 67.

2. I n t r a n z. (Regional; în forma *dubăli*) A face zgomot, călcând apăsat pe podea (Șieu-Măgheruș – Bistrița). BUGNARIU, N. 33/442, cf. MAT. DIALECT. I, 282.

– Prez. ind.: *dobăluiesc*. – Și: (regional) **dobăli** (VAIDA, CABA, SĂL. 96, CV 1949, nr. 3, 35, MAT. DIALECT. I, 67, LEXIC REG. 69), **dobolí** (ALR II/157), **dubăli**, **dubăluí** (BUGNARIU, N. 33/442) vb. IV.

– Din magh. *dobol*.

DOBĂNÓS, -OĂSĂ adj. (Regional) Posac (Mățau – Câmpulung). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *dobănoși*, *-oase*.

– *Doban* + suf. *-os*.

DOBÂNDĂR s. m. (Învechit) Persoană care împrumută bani cu dobândă. *Grelele dobânzi ce se plătesc lăcomii[i] dobândarilor derapănă și pe cei ce se împrumută și însuși pe împrumutători* (a. 1843). DOC. EC. 784.

– Pl.: *dobândari*.

– *Dobândă* + suf. *-ar*.

DOBÂNDĂȘ s. m. (Învechit) Dobândar. *Omul trist și pe gânduri duce bastonul lipit, drept în jos, cu piciorul; zăpăcitul izbește orice întâlnește, fără a respecta nici picioarele trecătorilor; școlarul ți-l învârtește pe la nasul tuturor; dobândașul îl poartă la subțioară*. HELIADE, O.², III, 61.

– Pl.: *dobândași*.

– *Dobândă* + suf. *-aș*.

DOBÂNDĂ s. f. 1. Câștig, profit² (1), beneficiu; belșug. *Vrem lăcuí acie ... și vrem face negoțu și dobândă*. COD. VOR.² 358. *E luptarea sau cunună, dobândă sau vătămăre ... , e mestecarea cumu-i*

va fi vina și începerea, așea și canonul. PRAV. LUCACI, 175. *Dimineața mănâncă pradă și seara împarte dobânda*. PO 175/24. *Cela ce va arăta cuiva folosul și dobânda ce va avea, dacă va face vreo greșală, și de-l va asculta acela și va face greșala, aceasta, ce l-au svătuit ... , să va certa*. PRAV. 303. *La călătoriile mării să fac dobânzi mari, iar pentru ca să scapi de primejdie, iaste bine să nu te călătorești pre mare*. PILDE, 87/3. *Căldura face dobândă celor ce vând băuturi reci* (a. 1693). FN 11. *Astfel o să împleți casele voastre de dobândă?* BĂLCESCU, M. V. 373. *Mai bine este să fii cu un om vrednic la pagubă, decât cu un mișel la dobândă*. NEGRUZZI, S. I, 248. *Să vină cu isbândă, anul cu mare dobândă!* ODOBESCU, S. III, 228, cf. DDRF. *Nu se-nâmplă niciodată să vii la baltă fără a te întoarce cu dobândă mare*. SADOVEANU, O. IX, 360. *Cumpără ... câte împăratului nu-i trebuia, nice-i făcea lui dobândă*. VARLAAM – SADOVEANU, 56. *Un preot sfătuia pe un cămătar să ia o dobândă mai omenească*. SNOAVA, I, 266. ♦ F i g. *Bucuru-mă eu de cuvântul Tău, ca cine află dobândă multă*. PSALT. (1651), 238¹/12. *Învățarea privată ... prin dobânda cea sufletească nu se poate cu totul despleti*. MAN. ÎNV. 3/27. *Mai mult noi om lupta; iar dobânda mai mult pentru alții o fi*. C. PETRESCU, A. R. 53. ♦ (Învechit, rar) Supus (II 2), subordonat (2). *Slobози sânt aceia carii nu sânt dobândă altuia*. LEGUIRE, 3/20. ♦ (Prin Transilv.) Logodnă. *Că la mândra mea pe grindă Am inelul de dobândă*. RETEGANUL, TR. 17.

2. Sumă de bani care se plătește (de obicei în procente) de către un debitor unui creditor pentru folosința temporară a mijloacelor bănești luate cu împrumut; (învechit) interes, fruct. *M-am legat și m-am așzatz cu dumnealui, să aib a le da dobânda acestor bani* (a. 1698). IORGA, S. D. XII, 8. *Vor vrea să ia cu dobândă, suta de an câte taleri 7*. ANTIM, O. 344. *După curgerea unuia an, împreună cu dobânda, adevc cu interesul care să cade de la zioa datei ca se să plătească*. EUSTATIEVICI, I. 1/21. *Când și după sorocul de trei zile nu o va plăti să să osândească a o plăti cu dobândă îndoită*. LEGUIRE, 31/14, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *Dobânzi și amortizări pentru împrumuturi contractate în străinătate*. GHICA, C. E. III, 24, cf. PONTBRIANT, D. *Calculă dobânda*. ALECSANDRI, O. P. 316, cf. COSTINESCU. *Luase dobânzi cam sarate*. CARAGIALE, O. II, 231, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERITĂ, D. *Un ticănos de boer bătrân ... îmi făcea numaidecât rosti de împrumut cu dobânzi sălbatice*. M. I. CARAGIALE, C. 88, cf. CADE. *Bancherii ... plăteau douăzeci și cinci la sută dobândă pentru banii depuși*. EFTIMIU, N. 23. *Câteodată, asociații uită să plătească dobânda*. ARGHEZI, C. I. 246. *De vreme ce a risipit atâția bani se cade să aibă dobânda lor*. CĂLINESCU, I. C. 59. *Făcea danie de 1 200 de galbeni, din dobânda cărora să se țină în pensionatul Colegiului Sf. Sava câte doi școlari*. IST. LIT. ROM. II, 167, cf. DER. *Făcuse împrumuturi considerabile pentru care ... vărsa de altfel dobânzi foarte mari*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 37, cf. DEX, D. MAN. *BNR reduce rata dobânzii de politică monetară la 14,5⁰/o*. RL 2005, nr. 4 561. *Banca reține automat dobânda*. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Și-a vândut cirezile, Și-a luat paralele, Și-a băut dobânzile*. FOLC. OLT. – MUNT. II, 163. ♦ *Dobândă legală* = dobândă stabilită sau admisă prin lege. Cf. DER, M. D. ENC. *Dobândă uzurată* = camătă. Cf. DER, M. D. ENC. ♦ L o c . a d j . (Popular) **De dobândă** = care este primit din milă, de pomană. *Să mânânc pâne cerșută, Să-mbrac haine de dobândă*. FOLC. MOLD. I, 309. ♦ E x p r . **A plăti** (cuiva) **cu dobândă** = a se răzbuna (pe cineva) pentru o pagubă sau o suferință, a plăti cu vârf și îndesat. *Am început să-i plătesc cu dobândă pumnii din grădină*. CADE, cf. DEX.

3. (Învechit) Pradă (2). *Malcociu ... multă pradă de oameni au făcut și dobândă de dobitoace au făcut și au luat*. URECHE, L. 107. *Au bătut cetatea Uivariul ș-au dobândit-o de la nemți, și s-au întors înapoi cu multă dobândă moldovenii și muntenii*. NECULCE, L. 33. *După aceasta biruință, ... cu multă dobândă s-au întors înapoi*. CANTEMIR, HR. 210. *Cad în cursă mulți ostași, pentru lăcomia dobânzii* (a. 1694). FN 32. *Zisă oștilor să să odihnească și multă dobândă luară*. ALEXANDRIA (1784), 41¹/13. *Au pradat Austria și Bavaria, apoi cu mare dobândă înturnându-se ca să împlânzească*

pre Henric ... multe i-au dăruit. ȘINCAI, HR. I, 200/35. Alergau la lupte, unii pentru glorie, alții pentru patrie, cei mai mulți pentru dobânzi și prăzi. NEGRUZZI, S. I, 273. Pentru unele categorii de ostași ... „dobânda” sau prada constituia chiar mijlocul prin care aceștia erau plătiți. STOICESCU, C. S. 307. ♦ Cucerire a unei cetăți, a unei țări, ocupare cu armele a unui teritoriu. Veniră turcii ... spre dobânda Țării Grecești. MOXA², 190. ♦ L o c . a d j . În dobândă = (despre formațiuni militare, de luptă) care primea, în trecut, ca retribuție, prada de război în loc de soldă. Pedestrimea moldovenească, ce era adunați în dobândă decât pre leafă, era aproape de 20 000 de oameni. URECHE, L. 190. Slujind în dobândă ... [cazaci] căpătaseră mulți de la voevodul românesc. BĂLCESCU, M. V. 479, cf. DDRF. Domnul forma gloatele, făgăduindu-le ca răsplată a izbânzei lor prada făcută de la dușman. Aceasta se numia a chema oaste în dobândă. XENOPOL, I. R. III, 153. Oștenii în leafă și o samă de răzăși în dobândă trecură pe poteci. SADOVEANU, O. XII, 264. Hânsarii mergeau la oaste „în dobândă”, adică pentru prada pe care o luau pe câmpul de luptă. STOICESCU, C. S. 162.

- Pl.: dobânzi.

- Postverbal de la dobândi.

DOBÂNDÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică bunuri materiale și spirituale) A obține prin muncă, prin eforturi; a câștiga, a realiza (**2**), a face rost, a găsi, a procura (**1**), a pune stăpânire, a moșteni (**2**). A paște beseareca Domnului ... ce o dobândi ... cu sângele său. COD. VOR.² 249. Să ne nevoim spre ferire ... ca să nu fim vinovați la vremea căutării înfricată, ce să dobândim mila lui Dumnezeu. PRAV. LUCACI, 173. Atunce muiaria va dobândi tot ce-i va fi dăruit bărbatul. PRAV. 137. Ne vom veseli ... întru împărăția ceriului, carea cu toții să o dobândim, prin darul Domnului nostru Isus Hristos. ANTIM, O. 56. Suppușii cei de patrie vânzători se pedepsesc cu moarte ... de nu vor dobândi grație de la stăpânitorii patriei. D. SUP. 40/6. Această sânguină se poate încă dobândi prin daruri. PETROVICI, P. 38/2. Morala cea tare a părții cei sănătoase a franzeilor nu o vom putea imita și dobândi din cărți. HELIADE, PARALELISM, I, 45/22. Pentru ce te îngânfezi în oareștea talenturi dobândite cu atâtea mari cheltuieli? BUZNEA, F. 4/4, cf. VALIAN, V. Silește-te a dobândi o lege despre educația publică. NEGULICI, E. I, 2/8, cf. PONTBRIANT, D. Nu sâmiți tu în tine acum o mulțime ascunsă, ca și când ai fi dobândit tot ce ai dorit? ALECSANDRI, O. P. 13. Nu se putea dobândi nici mila, nici iertarea sa. GANE, N. I, 59, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. O închipuire care împacă sufletul e tot ce poate dobândi omul în viață. REBREANU, P. S. 303, cf. RESMERIȚĂ, D. Putere, parale, distincții ... odată dobândite, nu-mi procurau nicio satisfacție. M. I. CARAGIALE, C. 106, cf. CADE. Omenirea în acest chip și-a dobândit existența. CAMIL PETRESCU, P. 398. Câștigă la toate loteriile și la urmă dobândește și zestrea cea mai fabuloasă. SADOVEANU, O. XX, 174. O dulce nesimțire, măcar dobândită, dacă nu chiar înmăscută, e cheia sănătății și a tinereții. VINEA, L. I, 28. Instanța de judecată constată că bunurile au fost dobândite ilicit. ADEVĂRUL 2006, nr. 4 825. Din mic mare s-a făcut și averea-a dobândit. PĂSCULESCU, L. P. 303. ♦ A b s o l . Tu dobândești în toate limbile. CORESI, PS. 227/4. Să svătuiră ... dacă vor avea noroc a dobândi. PETROVICI, P. 259/10. Cunoștințele sunt întocmai ca facerile de bine: dând, dobândim. MARCOVICI, C. 39/15. La nuntă ... mulți aleargă, dar numai ginerele dobândește. ZANNE, P. IX, 202. ♦ R e f l . p a s . Cu cât lucrurile mai cu anevoie și mai cu multă nevoie să dobândesc, cu atâtea mai cu mult să laudă. CANTEMIR, I. I. I, 124. ♦ (Învechit; complementul indică oameni) A atrage (de partea sa). De te va asculta, iată că ai dobândit pre fratele tău (a. 1693). GCR I, 309/32. Pe unii dobândindu-i cu făgădueli, pe alții silindu-i cu înfricoșări. VĂCĂRESCUL, IST. 250. ♦ A primi (în dar), a căpăta, a obține. Cu această trimitere veți fi îndestulați, pentru că dumneavoastră dobândiți marfă aleasă. EUSTATIEVICI, I. 100/21. Mulțămii că au

dobândit ce dorea, se înturnă. MAIOR, T. 85/10. Scrie multe cărți la domnu său, ca să dobândească oameni și bani (a. 1693). FN 6. Fără de a dobândi de undeva vreun ajutoriu pentru siguranța granițelor. MANIFEST (1813), 9/30. Dobândesc bani de la noi pentru lucrările și slujbele lor, cu care pot să-și ajungă cheltuețele. POTECA, G. 92/24. Se-întoarsă ... ca să-și dobândească roadele și plata ostanelilor sale. GORJAN, H. I, 81/29. A dobândit apoi o bursă pentru studiul horticulturii. AGROTEHNICA, I, 42. Audienții să poată dobândi ... elemente clare asupra evoluției artei sunetelor. M 1975, nr. 1, 15. Competența morală nu se dobândește prin lectură și prin hermeneutică istorică. PLEȘU, M. M. 15. ♦ E x p r . (Învechit) A dobândi voie = a avea voie. La moartea lui ... au dobândit voe ca trupul lui să fie adus la Țarigrad. OBLĂDUIREA, 11/8. ♦ (Învechit; complementul este sufletul, gândul etc.) A pune stăpânire, a domina (**1**). Arată Domnul Hristos ș-ali meșteșug a diavolului: că deaca dobândește omul pre suflet, face-i mare odihnă pre trup. VARLAAM, C. 207. Până gândul nu-mi voi dobândi, de nevoie nu mă voi părâsi. CANTEMIR, I. I. II, 21. Așa patima aceea ce a ne stăpâni are, Dobândind asupra noastră putere covârșitoare, Varsă în sânge otravă tainic. CONACHI, P. 280. ♦ (Învechit și popular; complementul indică copii moștenitori) A căpăta. Rogu-te, întră la slujnică, doară prin ea dobândi-voiu ficior. PO 52/9. Un negustor ... Însurându-se de tânăr și un fecior dobândind, Află că ea, văduvită fiind ..., Nu voia să se mărite. PANN, Ș. I, 34/20. Era să-mi perdz viața până l-am dobândit. ISPIRESCU, L. 12. Dobândisem frăților ... N-avusei parte de el. PĂSCULESCU, L. P. 174. ♦ (Complementul indică boli, defecte fizice etc.) A se alege cu ..., a căpăta, a se umple de ..., a face. De multe ori femeia dobândește spazmosuri. MEȘT. MOȘ. 68/2. Numai măicuța ... a dobândit cine știe câte sbârcituri fine în colțurile ochilor. REBREANU, P. S. 161. ♦ (Regional; complementul indică femei) A poseda (**4**), a avea. Cf. CANDREA, Ț. O. 44.

2. (Învechit și popular; complementul indică orașe, cetăți, țări etc.) A cuceri, a supune (**II 1**). Nu cu armele sale dobândiră pământul. CORESI, PS. 114/3. Vrând Cazimir crai ca să dobândească țara ..., i-au dat oaste. URECHE, L. 67. Hatmanul romanilor, dobândind cetatea Sardica și din Misii [a gonit] pe Gheti [sic!] peste Dunăre în Dachia. CANTEMIR, HR. 78. Să piarde o cetate, despre miazănoapte și să dobândească alta, despre apus (a. 1699). FN 84. Până în trei zile dobândi Varna. MAIOR, IST. 224/17. Ștefan, văzând că nu va putea dobândi cetatea, a întors armele asupra lui Țepeș. IST. M. 85/12. Englezii mă vor ucide, crezând că dupe moartea mea vor dobândi Țeara Franciei. ODOBESCU, S. I, 19. Ștefan cel Mare dobândise ... Ciceul, în valea Someșului. IORGA, C. I. II, 95. ♦ (Complementul indică dușmani, adversari) A învinge, a birui, a pune mâna, a prinde (**III 1**). Se rădică Teodosie cu oști spre Evghenie, și-l dobândi de-l pierdu. MOXA², 142. Aștepta să-i dobândească la vreo strimtoare și acolo să le dea năvală. AXINTE URICARIUL, LET. II. 149/27. Să încredințară de supunerea norodului întreg, pre carele atunci îl dobândiră cu armele. OBLĂDUIREA, 6/13. Aoleo, ciocoi bălțat, ... Sunt trei ani ș-o săptămână Pân' te-oi dobândi la mână. TEODORESCU, P. P. 293. ♦ R e f l . (Popular) A se căpătui. Lasă-mă, mamă, la oi ... Și la capre vo doi-trii, Că doară m-oi dobândi. ARH. FOLK. I, 130.

- Prez. ind.: dobândesc.

- Din v. sl. ДОБЫТИ, ДОБЪДЖ.

DOBÂNDIRE s. f. Acțiunea de a dobândi și rezultatul ei.

1. Obținere prin muncă, prin eforturi; procurare (**1**), realizare (**2**). Cf. d o b â n d i (**1**). Cel ce poate zidi și să dea voo dobândire. COD. VOR.² 250. Dobândirea tuturor acestor bunătăți să cuvîn și la suflet și la trup. GRECEANU, I. 107/25. O socotință de o mare îngrijire următoare pentru o oblăduire cuprinsă de gândiri spre dobândire și sporire. OBLĂDUIREA, 95/16. Trebuie să ne mulțămim și cu micile

dobândiri ce avem, depărtându-ne de lăcomii. GOLESCU, P. 135/14, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un contract de mari furnituri nu se făcea însă numai pentru dobândirea de mărfuri.* ARGHEZI, S. XI, 51, cf. DER. *Dobândirea a două premii.* M 1974, nr. 12, 11. *Dobândirea dreptului la grevă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Vor fi precizate inclusiv modul de dobândire [a bunurilor] și titularul lor.* RL 2005, nr. 4 554.

2. Cucerire, supunere (II 1). Cf. *dobândi* (2). *Dobândirea a două taberi ale dușmanului.* AR (1829), 97¹/25. *Radul era dator dobândirea tronului Țării Rumânești.* F. AARON, I. I, 127/19. *Sincere și calde felicitări pentru dobândirea independenței de către poporul din Capul Verde.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316.

- Pl.: *dobândiri.*

- V. *dobândi.*

DOBÂNDÍT, -Ă adj. Care este obținut, câștigat, primit (I 1).

La ocazie despre dobândita biruință, să cade soldașilor a să bucura. OBRADOVICI, D. 37/3. *Dându-i împăratul daruri scumpe pentru dobândita sănătate.* MAIOR, P. 45/21, cf. PONTBRIANT, D. *Spre a accentua satisfacția dobândită, au ținut să comunice ... conținutul scuzelor.* MAIORESCU, D. V, 10, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Verificarea periodică a cunoștințelor dobândite.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 11.

- Pl.: *dobândiți, -te.*

- V. *dobândi.*

DOBÂNDITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit)

(Persoană) care dobândește (1), care obține un câștig, un avantaj. *Bărrbații ... depreură viindu după înțelepciuri, că mai netare e vasul muierescu dându-i cinste ca ceia ce sântu depreură dobânditori bunrătației.* COD. VOR.² 380. *Că unde iaste curăția, acolo iaste Dumnezeu, și într-acela amu iaste fericita viață și lu Dumnezeu cu ogoadă și dobânditoare de împărăția ceriului.* CORESI, EV. 481. *Robertu, fiul ... celui dobânditoriu, s-au rânit cu săgeată foarte otrăvită.* GOLESCU, P. 402/19, cf. VALIAN, V. *Eu sunt, răspunde mândriea, pricina dobânditoare.* CONACHI, P. 265, cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Pl.: *dobânditori, -oare.*

- **Dobândi** + suf. *-tor.*

DOBÂNZÍU s. m. (Învechit, rar) Cămătar. *Devenise și dobânziu, da irmilici cu camătă pe la boieri.* ap. N. A. BOGDAN, C. M. 182, cf. SFC VI, 77.

- Pl.: *dobânzii.*

- **Dobândă** + suf. *-iu.*

DOBÂRȘÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A sfârși (3) (Livezeni) Petroșani. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 214. *Harâmbașa vorba o dobârșa, Pot'erile și sosa.* id. ib., cf. SFC IV, 35.

- Prez. ind.: *dobârșesc.*

- Din sb. *dovršiti.* Cf. bg. д о б њ р ш а.

DOBEÁLĀ s. f. v. *odobeală.*

DÓBERMAN s. m. Rasă de câini de talie mare, cu părul scurt și lucios, de culoare neagră, maro sau gri. Cf. ENC. VET. 685. *Și nu e nevoie ca un câine să fie lup, mops, dobermann, șpiț ... ca să merite o atenție respectoasă.* ARGHEZI, C. I. 96, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Scris și: *dobermann.* - Pl.: *dobermani.*

- Din germ. **Dobermann.**

DÓBILĀ s. f. v. *dabilă*².

DOBITÓC, -OÁCĂ subst., adj. (Atestat prima dată în 1561, ap. TDRG²) I. S. n. Mamifer, de obicei, patruped. *Un samareanin ... legă ranele lui, vărsă unt și vin, puse el pre al lui dobitoc, duse el în*

casa de oaspeți și-l păzia. CORESI, T. EV. 115. *Și lu sus marha sa și dobitoacele sale, carele strinsease.* PALIA (1581), 193/2. *Postu-au iarnă grea, mare și friguroasă, de au înghețat dobitoacele și heri pin păduri.* URECHE, L. 161. *Ca a mea iaste toată fiara dumbrăviei, și dobitoacele întru mii de munți.* PSALT. (1651), 90^v/9. *Acea bucată de loc este otrăvită, de nu trăiește pre dânsa dobitoc.* NECULCE, L. 296. *Capră-cerb, adică dobitoc carile nu să află.* CANTEMIR, I. I. I, 23. *Plugarii ară pământul, samănă și fac hrană pentru oameni și dobitoace.* OBRADOVICI, D. 17/26. *Și dobitoacele cresc și se hrănesc așijderea, ca și noi.* PETROVICI, P. 221/19. *Dobitoc, sălbatec, hiară, leul, tigru.* ABEȚEDAR, 17¹/16. *Castorul este un dobitoc cu patru picioare.* GOLESCU, P. 146/8, cf. VALIAN, V. *Ființele viețuitoare însă se împart în două clase mari: vegetalele și animalele sau dobitoacele.* KRETZULESCU, A. 1/10. *Dobitoacele se învârtesc cum se învârtesc în nopțile vijălioase.* RUSSO, S. 128, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Dacă dobitoacele n-ar fi fost înfrânate, de demult ar fi sfâșiet pe om.* CREANGĂ, O. 91, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG. *Bietul dobitoc se lăsă pe picioarele de dinapoi.* HOGAȘ, DR. I, 89, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Blestemat a rămas de atunci șarpele printre toate dobitoacele și fiarele pământului.* COCEA, S. I, 350. *Dumnezeu a dăruit omului acest minunat dobitoc.* SADOVEANU, O. XIII, 107, cf. SCRIBAN, D. *Dobitoacele scurmă țărâna căutând răcoare.* PREDĂ, M. 321, cf. A I 26. *Oi munci și-oi face, Bani și dobitoace.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 347. *De luat nu m-ai luat, D-ai făcut de m-ai legat Ca pe-un dobitoc la gard.* FOLC. MOLD. II, 534. ◇ (Învechit; la sg. cu sens colectiv) *Să să știe ... și de cai, și de cară, și de tot dobitocul* (a. 1588). DOC. I. (XVI), 163. *Și să făcură lui dobitoc de oi.* BIBLIA (1688), 18²/21. *Au intrat fără veste ... și multă stricăciune și pradă și robie au făcut și mult dobitoc de vite și oi au scos.* N. COSTIN, LET. II, 43/3. ◇ (Învechit, rar) *Dobitoc ceresc* = constelație cu nume de animal. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 291.

2. S. m. și f., adj. F i g. (Om) lipsit de inteligență, de bun simț; nătărău; prost (IV 1), stupid (1). *Nu te întreb aceasta, dobitocule, ci te întreb de au biruut ai noștri.* GOLESCU, P. 374/7. *Din ce în ce dau peste dobitoci, zise drumetul în sine.* CREANGĂ, O. 156. *Caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea.* CARAGIALE, O. VI, 81. *Bine, dobitocule, să fi chemat poliția.* SLAVICI, O. I, 372. *Alvițarul pufni de răs. Ce dobitoc ...!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 155. *În asemenea inși ticăloși se ivește dorința dobitocă de avea pe femeea respinsă.* CONTEMPORANUL, V, 343. *Dobitocule! Mai bine te-ai duce să paști porcii.* MILLE, V. P. 188. *Procese drepte poate să câștige orice dobitoc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197, cf. CADE. *Ai fost dobitoc în această viață scurtă.* CAMIL PETRESCU, P. 393. *Nu l-am crezut așa de dobitoc, ca să nu simtă măcar atât.* C. PETRESCU, C. V. 354. *El nu e ca ceilalți, ca toți dobitocii aștia din oraș.* DEMETRIUS, A. 217. *Nu rupe nimic, dobitocule!* TUDORAN, P. 549. *Dobitocule, du-te la miliție!* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 21.

- Pl.: *dobitoci, -oace.* - Și: (învechit, rar) **dubitóc** s. n. PONTBRIANT, D.

- Din v. sl. **дoбьтѣкъ**, bg. dial. **дoбиток** (literar **дoбитѣкъ**).

DOBITOCÉSC, -EÁSCĂ adj. I. (Învechit și popular) Care aparține dobitocului (1), privitor la dobitoc. *Trupul păsăresc sarcina dobitocească ... a purta nu poate.* CANTEMIR, I. I. I, 114. *Și-n iaste dobitocească Stă culcat* [Hristos], *Ca un prunc mic cu scutece Înfașat.* TOMICI, I. 102/18, cf. VALIAN, V. *Împărăția dobitocească, Ca și a noastră cea omenească, Statornicie vecinică n-are.* ALEXANDRESCU, O. I, 227, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Culcă-te, împărat ceresc, În sălaș dobitocesc.* FOLC. MOLD. I, 452.

2. F i g. (Despre manifestările oamenilor) Care denotă lipsă de inteligență; prostesc (3); stupid (1). *Timuș den mâniaie dobitocească i-au tăiat capul mârzacului.* M. COSTIN, O. 161. *Să turbura liniștea cea besericească de dobitoceasca pornirea eresului arianesc.* ANTIM, O. 116. *A te teame de moarte ... iaste lucru dobitocesc.* MAIOR, P. 2/13.

Să stăpânesc ... de niște patimi dobitocești. GRECEANU, I. 70/8. Se vesti în tot orașul o așa lege prea cruntă și dobitocească a împăratului Indiei. GORJAN, H. I, 13/2. Fapta dobitocească veni de omori paradoxul elocvent. NEGULICI, E. II, 90/16. Același dispreț inconștient și dobitocesc. VLAHUȚĂ, S. A. II, 49, cf. ALEXI, W., TDRG. *Îți dăduse sfatul să faci o așa „prostie dobitocească”*. AGÎRBICEANU, A. 476, cf. CADE, DL, DEX.

- Pl.: *dobitocești*. - Și: (învechit, rar) **dubitocesc**, **-ească** adj. PONTBRIANT, D.

- **Dobitoc** + suf. *-esc*.

DOBITOCEȘTE adv. Ca dobitoacele; prostește (3); fără bun-simț. Cf. MARDARIE, L. 106/22. *Dobitocește iaste numai a mânca și a zăcea*. ȚICHINDEAL, F. 166/8, cf. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V. *Fugiți d-aceia carii dobitocește trăesc*. PANN, Ș. I, 51/10, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

- Și: (învechit, rar) **dubitocéște** adv. PONTBRIANT, D.

- **Dobitoc** + suf. *-ește*.

DOBITOCÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (În dicționare) A (se) îndobitoci, a (se) abrutiza. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *dobitocesc*. - Și: (învechit, rar) **dubitocí** vb. IV.

PONTBRIANT, D.

- De la **dobitoc**.

DOBITOCÍE s. f. 1. (Învechit, rar; în fabule, ca formulă de adresare) Starea, calitatea de dobitoc (1). *Să trăiți la mulți ani, dobitocia voastră, Răspunse un vulpoi*. ALEXANDRESCU, O. I, 219. ♦ (Învechit) Stare de animalitate; brutalitate, bestialitate. *Domnul nostru Isus Hristos ... tvorețul tuturor care ne-au mântuit de la dobitocie*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 237/31. *Ne-au stăpânit răutatea și păcatul și am venit la dobitocie și la desăvârșită nesimțire*. ANTIM, O. 349, cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Asprimi după capriție și bătăi, care ... în loc de năntare și desăvârșire aduc scădere și înapoie spre dobitocie*. PR. VI/4, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

2. Atitudine, comportare, faptă, vorbă de om prost, lipsit de inteligență sau de bun-simț; prostie (3). *El va găsi lesne mai multe capete asemenea dobitociei lui*. FM (1843), 276²/29. *Alătură iarăși, pe lângă dobitocia și necioplirea satului, rățacițele idei*. BREZOIANU, I. 101/4. *Omul ... cade câteodată până în linia dobitocului ... pe dobitoc nimic nu-l poate scoate din dobitocia lui*. NEGULICI, E. I, 220/10, cf. POLIZU. *Cât pentru pedantism, e o emblemă a dobitociei*. NEGRUZZI, S. I, 255, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Se vede că sala-i plină de dobitocie în astă seară*. ALECSANDRI, O. P. 228. *Nu e ură mai profundă ... ca ura pe care instinctiv o poartă dobitocia în contra inteligenții*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 108, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Tot temeiuul hazului cu care le încânta celor ce-i prețuiau dobitocia*. M. I. CARAGIALE, C. 15, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Stăpânirea își pierde capul până la dobitocie*. ARGHEZI, B. 150.

- Pl.: *dobitocii*. - Și: (învechit, rar) **dubitocíe** s. f. PONTBRIANT, D.

- **Dobitoc** + suf. *-ie*.

DOBITOCÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) dobitoci; îndobitocire. Cf. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V., RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: *dobitociri*.

- V. **dobitoci**.

DOBITOCÍȚ, **-Ă** adj. 1. (Învechit, rar) Care e transformat în animal. *Gâlceava [era] pentru aleagerea aceii pasiri dobitocite sau jigantii păsărite*. CANTEMIR, I. I. I, 42.

2. (Familiar; despre oameni și despre manifestările lor) Îndobitocit, prost (1). *Vă puteți imagina aerul dobitocit ce se tipări pe fața mea*. ALECSANDRI, O. P. 309, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-au format gârzi naționale pentru a se apăra de eventuale atacuri ale bandelor de țărani dobitociți*. REBREANU, R. II, 78.

- Pl.: *dobitociți -te*.

- V. **dobitoci**.

DOBLEÁC s. m. v. **dovleac**.

DOBLÉTE¹ s. m. v. **dovleac**.

DOBLÉTE² s. m. v. **dorobete**.

DOBLÉȚ s. m. v. **dovleac**.

DÓBOAZ s. n. (Maghiarism; în Transilv.) Cutie; butoi. Cf. CV 1951, nr. 3, 42.

- Pl.: *doboaaze*.

- Din magh. **doboz**.

DOBOCÁT, **-Ă** adj. (Regional; despre oameni) Rănit². Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 9.

- Pl.: *dobocați, -te*.

- Et. nec.

DOBÓL s. n. (Regional) Sac larg în care se pune, de obicei, nutrețul vitelor pentru drum (Lisa - Victoria). LEXIC REG. 90.

- Pl.: *doboaale*.

- Et. nec.

DOBOLÍ vb. IV v. **dobălui**.

DOBOLOZÁ vb. I v. **dăbălăza**.

DOBORĂRE s. f. Acțiunea de a doborî și rezultatul ei. Cf. doborî (1). Cf. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., LTR², DEX. ♦ F i g . *Au bătut cu tărie ... cu gătlejurile ... cascade, dintru care isbucnia mulțimea hulelor, spre oborirea și ... stricare a ... credinți și creștinești* (a. 1775). URICARIUL, I. 69. *Nu credem că logica poate trage vreun folos din doborârea tuturilor îngrădirilor ce o deosebesc de alte științe*. MAIORESCU, L. 137. *Aducându-și contribuția la făurirea coaliției în doborârea dictaturii fasciste*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. ♦ Ucidere (1), vânare (1). *Au de luptat cu prăzi mari și puternice pentru doborârea cărora un lup sau doi nu ar fi de ajuns*. CONTEMPORANUL, IV, 383.

- Pl.: *doborări*. - Și: (învechit) **oborîre** s. f.

- V. **doborî**.

DOBORÂT¹ s. n. Faptul de a doborî. Pentru oborâtul idolilor, fură omorâți. DOSOFTEI, V. S. octombrie 96^v/26.

- Și: (învechit, rar) **oborât** s. n.

- V. **doborî**.

DOBORÂT², **-Ă** adj. Dărămat, trântit de la o anumită înălțime, din poziția normală; prăbușit (1). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *Crucile oborâte ale creștinătății - pajuri cu aripile neclintite - apăreau din când în când simbolic în cerul curat*. SADOVEANU, O. X, 293. *Rămăseseră încremeniți, uitându-se la salcâmul doborât*. PREDĂ, M. 85. *Caută să iasă din curenții de apă din jurul stejarului doborât*. BĂNULESCU, I. 8. ♦ F i g . *A disrădăcinat oboritele și surpatele plinele de otravă și oțărătele eresuri* (a. 1775). URICARIUL, I, 69. *Doborât, cerșeam anilor trecuți o imagina fragedă*.

C. PETRESCU, s. 26. *S-a întors mai devreme acasă, Tare doborât și tare pământiu.* LESNEA, VERS. 45. *Bătrânii ședeau doborâți, ca niște răniți.* SADOVEANU, O. I, 72, cf. DEX.

- Pl.: *doborâți, -te.* - Și: (învechit și popular) **oborât, -ă**, (învechit) **oborît, -ă** adj.

- V. **doborî.**

DOBORĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care doboară (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, LM. *Pădurea fu dată tăerii. Doborători dibaci fură aduși de pe aiurea.* CHIRIȚESCU, GR. 26, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, ARVINTE, TERM. 146.

2. Adj. Fig. (Despre stări fizice sau psihice) Care copleșește sau produce o stare proastă într-un grad foarte mare. Cf. VALIAN, V. *Nu te lăsa necazului să te supue, Și doborătoarele mâhniri de tot să te răpue.* PANN, E. IV, 37/2. *În glezne i se lasă o greutate cumplită, doborătoare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 180. *Într-o vinere seacă ... între două lungi slujbe doborătoare, clopotele ațipiseră.* VOICULESCU, P. I, 151. *O tristețe doborătoare m-a năpădit.* PREDA, I. 66.

- Pl.: *doborători, -oare.*

- **Doborî** + suf. *-tor.*

DOBORĂTURĂ s. f. Pagubă (1) produsă în pădure de fenomene naturale; p. e x t. pădure culcată la pământ de vânt. Cf. COSTINESCU, DS, LTR², ARVINTE, TERM. 146.

- Pl.: *doborături.*

- **Doborî** + suf. *-tură.*

DOBORÎ vb. IV v. **doborî.**

DOBORÎ vb. IV. 1. **T r a n z.** (Complementul indică un corp care își schimbă poziția normală) A face să se deplaseze într-o parte, să cadă (brusc, cu violență, cu zgomot) de la o înălțime oarecare; a prăbuși (1), a trânti (1), a dărâma (2). *Tinse strugurii ei pânără la mare și pânără la riuri de odrastele ei. Derep ce oborriși gardu ei <și> culeage-o-vor toți câți treace-vor pre cale?* PSALT. HUR.² 156, cf. ANON. CAR. *Într-aceia zi, s-au scornit vânt mare, cât oborâia pre om den picioari.* N. COSTIN, L. 506. *Să lovi Alicesandru cu ... viteazul și-l oborî jos și tăeră capul.* ALEXANDRIA (1784), 13¹/15. *Creștinul ce se teme ca greutatea ceea Căzând să nu-l oboare cu cal cu tot grămadă.* HELIADE, O. I, 328. *Se aruncă în mijlocul turcilor doborând la pământ ceea ce întâmpina în drumul său.* F. AARON, I. II, 192/6. *Țara aceasta adesea ieste spăimântată de cutremure și vijălii ..., încât pă cei mai țepeni copaci ... îi doboară la pământ.* TÂMPEANUL, G. 13/21, cf. VALIAN, V. *Tocma în cap lovindu-l la pământ l-a doborât.* PANN, Ș. II, 7/23. *Bătrânul Socoleanu, doborât sub grindina laudelor, ... se lasase pe un scaun.* NEGRUZZI, S. I, 6, cf. PONTBRIANT, D. *Ajunseră în cetate, doborâți cu totul de osteneală.* ODOBESCU, S. I, 92, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *A văzut prăbușindu-se cel dintâi copac doborât de securea slugii.* AGÎRBICEANU, S. 304, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am jucat ... biliard cu popice ... pe care trebuia să le doborâm.* BRĂESCU, O. A. II, 123. *Au doborât dulapuri și-au pus foc în toate.* ARGHEZI, S. III, 185. *L-am doborât cu securile, atunci când am căutat comoara.* STANCU, R. A. I. 145. *Copacii prinseră să cadă, parcă doborâți de o secure uriașă.* TUDORAN, P. 609. *Domnul ... doboară schelele.* IST. LIT. ROM. I, 127. *Sunt multe cabluri rupte și stâlpi de înaltă tensiune doborâți la pământ.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348, cf. ALR SN II h 612, ib. v h I 448, ALRM SN I h 417, ib. III h I 183, A I 22, III 2. *L-o ajutat ... ca să-l doboare.* FOLC. TRANSILV. II, 553. *Cu buzduganu-l lovea, După cal mi-l doboră.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 150. *Trei voinici cu trei topoare La pământ să mă doboare.* FOLC. MOLD. II, 475. ♦ **R e f l . p a s .** *Și copacii cei înalți mai mare sunet fac când se oboară.* M. COSTIN, O. I, 135. ♦ (Ironic) *Însoară-te, bade, -nsoară, Că*

mustața te doboară. FOLC. TRANSILV. I, 552. ♦ **F i g.** *Credința-mi va fi lumei spre folos Până când va eși alta ca să o doboare.* HELIADE, M. 86/6. *Puterea civilă, pă care o doborâse ne-ncetat, nu mai era în stare de-a se împotrivi oștirilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 147/28. (R e f l . p a s .) *Tiranul d-a se doborî dreptatea poruncește.* RUSSET, E. 24/11. ♦ (Complementul indică animale, păsări, insecte etc.) *A împușca, a ucide (1); a vâna (1). Pușcașii se adunară la un loc și tocmai cel mai păcătos dintre ei avusese norocul să oboare cerbul.* CONV. LIT. XI, 99. *Nobilul ... se pornea ... ca să doboare, pe sub nuori, cocorii.* ODOBESCU, S. III, 54. *Un fânțar a ajuns ... la vântul turbat și voi să-l dobor ... cu săgeata mea.* ISPIRESCU, L. 321. *„Până-mi ieau pușca, nu poate face ea [câteaua] douăzeci de pași și-o dobor și-n întuneric”, își zise pădurarul.* AGÎRBICEANU, S. P. 126. *Devenim iarăși niște eroi care au străbătut prin toate ..., care am doborât cel mai înfricoșat lup.* SADOVEANU, O. XX, 229. *Odată a doborât două rațe dintr-o împușcătură.* TUDORAN, P. 171. *Într-o singură zi, au fost doborâți fără pușcă trei mistreți.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344.

2. **T r a n z.** A face să se desprindă, să cadă, să se îndepărteze din locul unde este fixat, atârnat, agățat. *Zice Ioan Ev[anghel] Jistul: coada lui oborî a treia pașr[te] de stealele ceriului.* CHEIA ÎN. 67¹/7. *Să doborâm frunza ca să să coacă rodul bine.* GOLESCU, P. 301/23, cf. ȘĂINEANU². *[Piatra] va lovi în pom ... și va doborî mere.* CAMIL PETRESCU, T. III, 509. *Mâța ar putea să doboare ... drobul de sare.* BRĂESCU, O. A. II, 21. *Cum bate vântu frunza, Și pe față și pe dos Până ce-o doboară jos.* RETEGANUL, TR. 143. *Mii de gloanțe șuierau Doborând frunza de fagi.* FOLC. TRANSILV. I, 481 ♦ (Învechit, rar) A îndepărta din ... *Fugi la Constantinopol unde în zadar se va fi silit a înnegri pe Mircea spre a-l doborî din scaun.* F. AARON, I. I, 178/9.

3. **T r a n z. F i g.** (Complementul indică adversari) A birui, a răpune (în luptă, în război), a înfrânge, a distruge (1). *Însă dereptu prilăstirea lor pusu-l-ai lor rreu, oborriși-i cându se trufășia.* PSALT. HUR.² 150. *Rădică oști și obori toți vrăjmașii supt sabia lui.* MOXA², 133. *Moscailii ... odat-au slobodzit focul din poarta ce o făcuseră până în fruntea obuzului și așe au oborât pe turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.* NECULCE, L. 239. *Pre stegariul oastei aceia și pre alți doi viteji el însuși i-a oborât cu lancea sa.* ȘINCAI, HR. I, 279/14. *Aceasta mărită biruință au oborât 1 200 turci.* AR (1829), 70¹/26. *Repede, ca un fulger, au prorupt eroul, oborând și stărpind cetetele opuse.* ASACHI, S. L. II, 114. *[Samson] înfrânse și doborî pe toți filistienii [și] Curții.* CR (1839), 94²/32. *Sabiea lui cu mânie la trupuri tot doboră.* PANN, E. IV, 63/4. *Fieștecare împușcătură oborea câte unul din vrăjmași.* NEGRUZZI, S. I, 173. *Buzduganul teafăr ... pe mulți dușmani l-a doborât.* ALECSANDRI, POEZII, 216. *[Aga Pătrașcu] doborî în bătălii ... vrăjmași păgâni.* ODOBESCU, S. I, 253. *Se formează partizi de opoziție ... pe cari guvernul le poate dobori numai prin brutalități.* CONTEMPORANUL, VII₂, 66. *Am declarat ... că vom lupta împotriva lor fără cruțare până îi vom doborî.* REBREANU, P. S. 212. *Tudor Vladimirescu ... a chemat la arme ... voinicii din sate, să doboare puterea boierilor.* STANCU, D. 8. *Doborau unul câte unul pe toți soldații.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 88. *Să te răpue, Și l-apus de soare, Ei să te doboare, Să mi te omoare.* FOLC. MOLD. I, 84. ♦ (Subiectul este un fapt, un eveniment, o stare fizică sau psihică etc.) A copleși, a birui, a învinge, a răpune (3). *Cu mâniia oamenii oborîși, D[umne]zeu.* PSALT. HUR.² 134. *Singura idee a acestor chinuri mă doboară.* MARCOVICI, C. 116/7. *Mândria ... mă doboră.* RUSSET, E. 49/20. *Este prea adânc subiectul acesta pentru slăbiciunea noastre și pentru acea nesupunere a ei la meditații grele care o doboară.* NEGULICI, E. I, 97/24. *Sunt în această lume deșartă nenorociri care doboară pe omul cel mai tare.* FILIMON, O. I, 204. *Sta s-o doboare cu totul întristarea.* ISPIRESCU, L. 59. *O răceală-l doborî, în deplină tinerețe.* SĂM. II, 325. *Șezură doborâți de oboeală.* AGÎRBICEANU, S. 138. *Grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse ... ar fi doborât un uriaș.* M. I. CARAGIALE, C. 12. *Ochii i se închideau, somnul îl doboră.* GALACTION, O. 41. *Doborât de fierbântătura bolii, a*

închis ochii. POPA, V. 156. *Doborât de ananghii, ... Doamne, nu mai știu să mă rog.* VOICULESCU, POEZII, II, 214. *Boala nemilostivă l-a doborât.* SADOVEANU, O. XX, 51. *Fusese doborât de amărăciune.* DEMETRIUS, A. 68. *Un sentiment de rușine îl doboră.* BARBU, PRINC. 132. *Dorul meu nu are leac, Mă doboară ca să zac.* FOLC. TRANSILV. II, 360.

4. **T r a n z.** (Sport) A depăși cel mai bun rezultat anterior, a bate recordul existent. *Echipa națională de ștafetă a doborât recordul de 4 × 100 de metri.* DL, cf. DEX.

5. **I n t r a n z.** (Ban. și prin nord-vestul Olt.) A coborî. *Plecam cu oile toamna din munte, ne duceam până la Marea Niagră, doboram pe plaiu Novacilor.* GRAIUL I, 15, cf. ALR I 1 341/1, 5, ib. II 2 469/2, PORȚILE DE FIER.

– Prez. ind.: *dobór.* – Și: (învechit și regional) **doborî, oborî**, (învechit) **oborî** vb. IV.

– Din bg. **дoбoря** „a învinge în luptă, a pune stăpânire pe ceva”. – **Oborî** < v. sl. **oвopити**.

DÓBOȘ¹ s. n. (Și în sintagma *tort doboș*) Tort făcut din foi de aluat suprapuse, cu cremă de ciocolată între ele, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. Cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dobosuři.*

– Din magh. **dobos** (torta).

DOBÓȘ² s. m. v. **tobaș.**

DOBOȘĂR s. m. v. **tobașar.**

DOBOȘÉR s. m. v. **tobașar.**

DOBRÁVNIC s. m. v. **dumbravnic.**

DOBROGEÁN, -Ă s. m. și f., adj. **I. S. m. și f.** Persoană care face parte din populația de bază a Dobrogei sau este originară de acolo. *Împăratul, de sâng au trimis hochimurile sale la dobrogeani.* URECHE, L. 196. *Să dăm ... drepturi dobrogenilor.* SĂM. II, 774, cf. CADE. *Pentru dobrogeanul ce-și vedea uneori recolta ... distrusă, ... intervenția vânătorului atunci este bine-venită.* BĂCESCU, PĂS. 357. *Am întâlnit un tren cu dobrogeni.* BĂNULESCU, I. 141. *Maramureșeni și dobrogeni ..., la fel, cu toții vorbesc aceeași limbă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/4.

2. **Adj.** Care aparține Dobrogei sau dobrogenilor (**1**); privitor la Dobrogea sau la dobrogeni, originar din Dobrogea; p. e x t. care se află (temporar) în Dobrogea. *Puseră mâna ... pe porturile dobrogene ale mării.* IORGA, C. I. II, 91. *Plecau după locuințe ... trecând Dunărea dobrogeană.* PÂRVAN, G. 123. *Un târg pe țărmul Dunării; dimineți cețoase ..., murdărie dobrogeană.* C. PETRESCU, S. 120. *Sunt ... numeroase pagini ... [despre] o umanitate chinuită, lumea agricultorilor și pescarilor dobrogeni.* VIANU, A. P. 218. *La intrare, în câte un picior, străjuiau șase cocori dobrogeni.* ARGHEZI, C. J. 137. *Aurora ... Întinde șei de aur, pe dealuri dobrogene.* PERPESSICIUS, S. 83. *Fântâna era, ca toate fântânele dobrogene, grozav de adâncă.* STANCU, R. A. II, 61. *Regiunile cele mai sărace ... sunt stepele, și anume ... stepa dobrogeană.* AGROTEHNICA, I, 274. *Oamenii din echipaj ... își pregăteau prânzul, frigând ... un adevărat berbec dobrogean, fraged și gras.* TUDORAN, P. 11. *Cea mai importantă contribuție a imaginilor de pe Trofeul dobrogean.* MAGAZINIST. 1974, nr. 3, 41. *Străvechi târâmurii dobrogene.* M 1974, nr. 9, 1. *În localitatea dobrogeană Văcăreni s-a descoperit un tezaur.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 352. *Membrii colectivului au vizitat monumente istorice importante dobrogene.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/2. [Mocanul] și-a pierdut micul lui teritoriu dobrogean, nu și sufletul. RL 2005, nr. 4 668. *Plimbă-mi-se d-un mocan P-un cal negru dobrogean.* PĂSCULESCU, L. P. 265. *Trece-un voinic ... Cu-n cal mare dobrogean.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 211.

– Pl.: *dobrogeni, -e.*

– **Dobrogea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DOBROGEĂNCĂ s. f. Femeie care face parte din populația de bază a Dobrogei sau este originară de acolo. Cf. CADE, DEX.

– Pl.: *dobrogece.*

– **Dobrogean** + suf. *-că*.

DOBROGENÉȘTE adv. Ca dobrogenii, în felul dobrogenilor; în graiul dobrogean. *Strigă o dată letinește, Al doilea dobrogenește.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 131.

– **Dobrogean** + suf. *-ește*.

DOBRÓMNIC s. m. v. **dumbravnic.**

DOBRÓNIC s. m. v. **dumbravnic.**

DOBRÓNICĂ s. f. v. **dumbravnic.**

DOBRÓVNICĂ s. f. v. **dumbravnic.**

DOBÚȘ¹ s. m. = **tobaș** (**1**). *Dobușul ce bate doba cea mar[e]* (a. 1702). IORGA, S. D. V, 372.

DOBÚȘ² s. m. v. **dopuș.**

DOBZÁ vb. **I. T r a n z.** (Regional) A dobzâla. *Gurile rele ziceau că-l și dobza, când i da mâna.* RETEGANUL, P. I, 1. *A tot umblat pe ulițe, până l-au dobzat bine.* VICIU, GL.

– Prez. ind.: ?

– De la **dobzâ**.

DÓBZĂ s. f. (Popular; în e x p r.) **A bate** (pe cineva) **dobzâ** = a bate foarte tare. *Că-l bătea mamă-sa dobzâ.* RETEGANUL, P. I, 39.

– Din magh. **dobzó** „tobă”.

DOBZĂLÁ vb. **I. T r a n z.** (Popular) A bate foarte tare. *Las' c-oi dobzâla-o eu.* NEGRUZZI, S. III, 31. *Ei, taci, cumătre, că te-oi dobzâla eu.* CREANGĂ, P. 28. *Și după ce-l dobzâlează, cum știe el mai bine, îl aruncă într-o sărătură.* PAMFILE, D. 100, cf. RESMERIȚĂ, D.

– Prez. ind.: *dobzâlez.* – Și: (învechit) **dobzâlí** vb. IV. DDRF.

– De la **dobzâ**.

DOBZĂLÁRE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a d o b z â l a și rezultatul ei. Cf. DDRF.

– Și: **dobzâlîre** s. f. DDRF.

– V. **dobzâla**.

DOBZĂLÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Certat mult; bătut. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *dobzâlați, -te.*

– V. **dobzâla**.

DOBZĂLÍ vb. IV v. **dobzâla**.

DOBZĂLÍRE s. f. v. **dobzâlare**.

DOC¹ s. n. **1.** Țesătură rezistentă din bumbac, din care se confecționează haine de vară, salopete, prelate etc. Cf. PONTBRIANT, D. *Balan era un cortel popesc, de doc, care hodinea într-un ungher în umbră.* SĂM. IV, 38, cf. RESMERIȚĂ, D. *M-am împotrivit să arunc ... altă haină, decât mantaua de doc.* C. PETRESCU, S. 234, cf. CADE. *Purta haine cenușii de doc.* STANCU, R. A. II, 55, cf. LTR². *Mai bun era*

costumul său de vară, de doc englezesc. PEDA, R. 230. Cobora un domn îmbrăcat în haine de doc. BARBU, Ș. N. II, 84, cf. DN². Purta o haină bărbătească, veche, din doc alb. BĂNULESCU, I. 24, cf. M. D. ENC., DEX. Nunți, nunți. Fusta sunți. Las' si suni ci-i di doc, C-așa am avut noroc. FOLC. MOLD. II, 365.

2. (La pl.) Diferite sorturi de doc (1). Cf. DOOM².

- Pl.: (2) docuri.
- Din engl. **duck**.

DOC² s. n. (Atestat prima dată în 1803, ap. TDRG²) Bazin portuar împreună cu construcțiile și instalațiile aferente, în care vapoarele sunt încărcate, descărcate sau reparate; ansamblu de construcții, de instalații, de servicii tehnice și administrative care servesc un port; magazie într-un port, în care se depozitează cerealele și alte mărfuri. *La alți spun c-a cumpărat Lucruri mari de la mezat, Docuri, case și moșii.* MUMULEANU, C. 144/9, cf. PONTBRIANT, D. *Din proiectele ... pentru îmbunătățirea codului de procedură, pentru docuri ..., unele nici nu se supun Parlamentului.* MAIORESCU, D. III, 42. *O îngrămadire de catarge ceva mai la dreapta docului, și la larg, coșurile vapoarelor.* SĂM. IV, 25, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Armatorul trebuie să-și scoată din docuri minunea.* ANGHIEL, PR. 71, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, ABC MAR. *Încărcarea era pe sfârșite când poposi în curtea docurilor o cireadă.* BART, S. M. 81, cf. ENC. AGR. II, 337. *Văd hornul uzinelor din docuri.* PERPESSICIUS, S. 63, cf. LTR², DN². *Eu am făcut 10-15 filme scurte numai despre hale, docuri.* CINEMA, 1975, nr. 9, 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Un mic doc pentru bărci de agrement.* RL 2006, nr. 4 827. *Doc plutitor = instalație plutitoare care servește la repararea navelor.* Cf. DER, L. ROM. 1966, 86, DN², DEX. *Doc uscat = bazin îngropat, închis la partea superioară cu o poartă, din care se poate pompa apă, astfel încât o navă poate fi scoasă pe uscat.* Cf. DER, L. ROM. 1966, 86. *Muncitorii, inginerii ... au contribuit la realizarea mineralierului de 1 200 tone și a docului uscat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 4/6.

- Pl.: docuri.
- Din engl. **dock**.

DOCĂR s. n. Trăsurică ușoară cu două sau patru roți, uneori acoperită cu pânză. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Într-un docar mic cât o găoace de nucă ..., se suiră Floricica cu domnul Georges.* HOGAȘ, DR. I, 183. *Docarul dispărea la cotitura șoselei.* C. PETRESCU, S. 110, cf. CADE. *Docarul ... vrea norii să-i culeagă Cu hluabele întinse.* LESNEA, VERS. 180. *Într-un docar pe două roți, aștepta de multă vreme cursa.* V. ROM. 1954, nr. 4, 180, cf. LTR², DN². *Primarul ... se sui în docarul alb și biciuii caii.* BĂNULESCU, I. 115, cf. DEX.

- Pl.: docare.
- Din engl. **dog-cart**, fr. **dog-cart**.

DOCĂÎ vb. IV v. **docăni**.

DOCĂNÍ vb. IV. Tr a n z. (Prin Olt.) A certa, a muștra¹ (2); p. e x t. a povățui. Cf. CADE. *Cât am docănit-o, și tot degeaba, nu vrea să m-asculte.* BOCEANU, GL. *De bucurie și-ncepu să-și docănească argatul.* PLOPȘOR, C. 14. *R e f l.* A se instrui. *Opincariu-are cap bun. Se docănește lesne.* JIPESCU, O. 118.

- Prez. ind.: *docănesc*. - Și: **docăi** vb. IV. CADE.
- Formație onomatopeică.

DOCĂRĂȘ s. n. Diminutiv al lui d o c a r. *Docărașul sfârâia pe șosea.* SĂM. IV, 73. *Zise să spună cui va să pună caii la docăraș.* LUC. VII, 219, cf. CADE, DEX.

- Pl.: *docărașe*.
- **Docar** + suf. -aș.

DOCÉNT s. m. (Ieșit din uz) Grad didactic (onorific) acordat profesorilor (din învățământul superior); persoană care are

acest grad. *De căutam la scoale, abia aflam ici-colea câte una, și acelea nici cu docenți destul calificați.* BARIȚIU, P. A. III, 148. *O a treia observare ... o voi lega și cu observările asupra docenților de la universitate.* MAIORESCU, D. V, 272. *Ne aducem și noi aminte de o convorbire c-un învățat din Moldova, care era docent de la universitatea comunală din Mălăcești.* EMINESCU, O. IX, 160, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Schopenhauer, ... ca docent la Berlin, ... a trăit, toată viața, în călătorii.* NEGULESCU, G. 83, cf. DER, DN², DEX. *Doctor docent = titlu științific acordat doctorilor în științe care s-au distins printr-o activitate personală valoroasă; persoană care are acest titlu.* Cf. DEX. *Articolul ... închinat profesorului universitar doctor docent Victor Ciobanu.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5.

- Pl.: *docenți*.
- Din germ. **Dozent**.

DOCENTÚRĂ s. f. (Rar) Docență. *Li se împlinise și dorința relativă la crearea la Cernăuți a unei universități, deși nu era înzestrată cu toate pretensele catedre de docentură.* SBIERA, F. S. 284. *În tendințele mele educative față de studențimea universitară am fost condus de vederile desfășurate în discursul rostit la inaugurarea docenturii mele.* id. ib. 380.

- Pl.: *docenturi*.
- Din germ. **Dozentur**.

DOCÉNȚĂ s. f. Titlul, gradul sau funcția de docent (1); examen pentru obținerea acestui titlu sau grad. *O docență liberă, deci privată, având în vedere prelegeri asupra unui domeniu strict determinat al filosofiei, aș fi îndrăznit să primesc.* EMINESCU, O. XVI, 48, cf. CADE, DEX. *În '67 i se acordă docența.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 15, cf. DN³. *Ne-am gândit să propunem o selecție a profesorilor universitari, o treaptă superioară a acestora, cum era docența.* RL, 2005, nr. 4 542.

- Pl.: *docențe*.
- **Doc[ent]** + suf. -ență.

DOCÉTIC, -Ă adj., s. m. și f. (Rar) 1. Adj. Care se referă la docetism. Cf. DN³.

- 2. S. m. și f. Adept al docetismului. Cf. DN³.
- Pl.: *docetici, -ce*.
- Din fr. **docétique**.

DOCETÍSM s. n. (Rar) Erezie din primele secole ale Bisericii creștine, care nega natura divină a lui Isus Hristos. Cf. DN². *Dacă nu toate, foarte multe dintre doctrinele gnostice conțin idei cum ar fi docetismul ... sau docetismul, ideea că patimile și moartea lui Hristos nu s-ar fi întâmplat cu adevărat.* RL 2006, nr. 4 899.

- Din fr. **docétisme**.

DOCHÉR s. m. Muncitor care lucrează în docuri², la încărcatul și descărcatul vapoarelor. *Greva a fost organizată de conducătorii sindicatului docherilor.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 835, cf. LTR². *Un bărbat scund, ... cu un aer de docher.* BARBU, I. I, 113, cf. DN². *Flămânzii dornici de un post de docher.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 22.

- Pl.: *docheri*.
- Din engl. **docker**.

DOCÍL, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care acceptă orice cu ușurință, fără să protesteze; supus (II 2), ascultător. *Voi june inimi, unelte ducile, Care drept cărbune la proclești sluiți.* HELIADE, O. I, 130, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D.; COSTINESCU, LM. [Prințul] *nu făcea în toate acestea decât să fie agentul docil al Austriei și al Germaniei.* EMINESCU, O. XXII, 225, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Gândurile ... se supuneau, docile, voinței lui.* REBREANU, P. S. 96. *Mă întrebă cu tonul celui mai docil ucenic.*

IBRĂILEANU, A. 189, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ca unui prieten docil și obscur ... simțea ... nevoia să-mi împărtășescă nădejdiile*. C. PETRESCU, S. 193, cf. CADE. *Neavând alți redactori docili, pune pe Herdelea la contribuție*. REBREANU, R. I, 240. *Demonicul e o putere, căreia nu-i rezistă ... mulțimea docilă*. BLAGA, Z. 232. *Arătau foarte docili în ședința de consiliu*. PREDĂ, DELIR. 156, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Tu ești docilă, ești blândă în momentele voastre de amor*. CĂRTĂRESCU, N. 180. *Au fost promovați înșii docili, care acceptau treburile murdare în schimbul privilegiilor*. RL 2005, 4 755. ◇ (Prin analogie) *Dl. Brătianu a izbutit acum doi ani ... a introduce pe cei devotați personalmente D-sale și a forma cu ei o majoritate servilă, un instrument docil*. EMINESCU, O. XII, 24. *Mai docile sunt păpușile, așezate la rând*. ARGHEZI, B. 63. *Înlocuirea lui Nicolae Mavrocordat, unealtă docilă în mâinile turcilor, precipită sfârșitul dramatic al mitropolitului*. IST. LIT. ROM. I, 535. ◇ (Adverbial) *Voi frecvența regulat și docil pe toți acești grăditori ai culturii mele*. MIHĂESCU, D. A. 16. *Andrei, urmat docil de Dan, dădea frâu liber tuturor nebuniilor*. T. POPOVICI, S. 88. *Filip ... ascultă docil imperativul patern*. CINEMA, 1975, nr. 9, 3.

- Pl.: *docili*, -e. - Și: (învechit) *ducil* -ă adj.

- Din fr. *docile*, lat. *docilis*, -e.

DOCILITĂȚE s. f. Înșușirea, calitatea de a fi docil; supunere (II 2). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Adunarea actuală, cu toată fenomenala ei docilitate, se arată cam nedomiriță*. EMINESCU, O. XI, 90, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Rămâne ... pupila spirituală, plină de docilitate*. LOVINESCU, S. I, 348. *Era uimitoare docilitatea cu care ele ... executau ... mișcărilor pe care le dicta*. CAMIL PETRESCU, U. N. 98. *Cu o docilitate moale, Mircea îl urmă*. TEODOREANU, M. II, 171. *Se lăsa în ... mâinile lui cu docilitate*. ARGHEZI, B. 101. *Nu avea docilitatea și serviabilitatea altora*. BARBU, I. I, 79, cf. DN². *Cu docilitate, fiul părea a consimți*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8. *Etica e, inevitabil, un domeniu neomogen, policrom, în care se exprimă mai curând creativitatea omului decât docilitatea lui*. PLEȘU, M. M. 26.

- Și: (învechit) *ducilitate* s. f. NEGULICI.

- Din fr. *docilitéé*, lat. *docilitas*, -atis.

DOCIMAZIE s. f. 1. Examen de laborator folosit în medicina judiciară pentru precizarea cauzelor morții cuiva. Cf. DER, DN², DEX. ◇ *Docimazie pulmonară* = probă care precizează dacă un copil s-a născut mort sau a murit după naștere. Cf. DER, M. D. ENC.

2. Disciplină care determină proporția de metale utilizabile conținute de minereuri. Cf. DN³.

3. Examen al candidaților ce urmau a primi o funcție în vechea Atenă. Cf. DN².

- Pl.: *docimazii*.

- Din fr. *docimasie*, ngr. *δοκιμασία*.

DOCIMOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la docimologie. Cf. DN³.

- Pl.: *docimologici*, -ce.

- Din fr. *docimologique*.

DOCIMOLOGIE s. f. Studiul sistematic al factorilor care determină notarea la examene și la concursuri. Cf. M. D. ENC. *Se evidențiază totodată ca precursor astăzi recunoscut al cercetărilor de docimologie*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 5/2, cf. DN³.

- Din fr. *docimologie*.

DOCLÁD s. n. (Învechit) Referat, raport (I 1). *Priimind oțnoșenia postelniceii de supt no. 408, s-a văzut că Departamentul Iustitiei cu docladul său a adus la cunoștința Sfatului Ocărmuitoriu ... că mai sunt și altfelii de chrisoave domnești* (a. 1835). HURMUZAKI-S, VI, 618. *La 17 april s-au chemat față de Adunare, pe D-lor numiții*

boeri, și în ființa D-lor Sale s-au citit numerarisitul ofis, totodată înfățișând d-lor boerii miniștri cu doclad și înscrisurile în copii (a. 1836). URICARIUL, VIII, 162, cf. STAMATI, D. *Când îți cetesc docladuri, tu dormi pe jilț în tică*. NEGRUZZI, S. II, 181, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: *docladuri*.

- Din rus. *доклад*.

DOCOMÉNT s. n. v. document.

DOCOVOÁIE s. f. v. duhuvaie.

DOCRÓVNICĂ s. f. v. dumbavnic.

DÓCSIE s. f. v. doxă.

DOCT, -Ă adj. (Uneori ironic; despre oameni, manifestările sau creațiile lor) Care dă dovadă de erudiție și de competență deosebită; învățat, erudit, savant (I). *Limba latină ni s-a făcut numai ca o limbă doctă ce are relație cu a noastră*. HELIADE, PARALELISM, I, 44/10. *Acest june ... cunoaște ... trei limbi docte, elinica, latina și ebraica*. DACIA LIT. 83/32. *Astfel au hotărât doctul Denis Peteanu și Eminenția Sa Bellarmin*. NEGULICI, E. II, 28/8. *Cu ajutorul acestei docte căutare, copilul piere și se stinge*. MAN. SĂNĂT. 75/18, cf. POLIZU. *Părintescul guvern ... ne face nouă ... o concurință crâncenă cu înalta și mult eleganta prosă a doctului domn Lascăr Catargiu*. GHICA, C. E. II, 417, cf. COSTINESCU, LM. *Discursul academic ... mi s-a părut mult prea doct*. ODOBESCU, S. II, 309. *Văz ... un doct pedant, profesor de filosofie*. CARAGIALE, O. III, 233, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Ar fi trebuit să se încline iritând pentru o clipă doctele principii*. LOVINESCU, S. I, 352. *Odobescu ... mănuieste cu naturalețe și cursivitate formele specific populare, ca și pe cele docte*. VARLAAM - SADOVEANU, 244. *Trecerea direcția la gazetarii conservatori împrumută stilul doct*. IST. LIT. ROM. III, 314, cf. DN². *Expuneri docte, ținute în fața unui public de un deosebit nivel intelectual*. LL 1974, nr. 1, 134. *Interesante considerații asupra artei contemporane cunoscută pe viu, dar fără acel ton doct și arid*. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 4/10. *Persoane docte o numesc „neoromantism”*. CINEMA, 1975, nr. 9, 20. ◇ (Prin analogie) *O așeza [buruiiana] ... între doctele foi late și lungi ale pântecosului său herbarium de hârtie!* HOGAȘ, DR. I, 222. ◇ (Substantivat) *Dezamăgire și consternațiune se dezlănțuie în toate cluburile doctilor*. LUC. II, 11. ◇ (Adverbial) *Asociațiile corale ... cultivă doct glasurile cristaline ale celor mici*. M 1974, nr. 9, 44.

- Pl.: *docti*, -te.

- Din fr. *docte*, lat. *doctus*, -a, -um.

DOCTÍSIM, -Ă adj. (Livresc) Foarte doct. *Este tocmai rolul doctului, doctissimului d. Caracostea*. LOVINESCU, S. 172.

- Scris și: *doctissim*. - Pl.: *doctissimi*, -e.

- Din fr. *doctissime*.

DÓCTOR s. m. (Atestat prima dată în 1535, cf. DERS)

1. Persoană care profesază medicina (I); specialist în medicină; medic¹. *8 lei bătuți am luat de la doftor* (a. 1665). IORGA, S. D. V, 88. [Gheorghie Racoți] *au cădzut la boală, carii îi dzic doftorii meleanholiia*. M. COSTIN, O. 311. *Iară voi sântei doftori strămbi și vraci de reale toți*. BIBLIA (1688), 368²/22. *Nicolai Cărnuț au fugit în Țara Nemțască și au găsit acolo un doftor, de-i tot slobozi: ie sângeli din obraz*. NECULCE, L. 27. *Pilula [=] pirulă, gogoasă, bubușlie care o dau doftorii de înghit pentru leacul*. CANTEMIR, I. I. I, 19. *Doftorii cei desăvârșiți și înțelepți ... măresc lauda meșteșugului lor*. ANTIM, O. 3. *Mearge la alt doftor de-l tămăduiește*. IACOV, SYN. 36⁷/20. *Cel mai jos numit să roagă de slobozenie, după adăogata aicea rânduiala doftorilor, pentru întărirea sănătății sale*. EUSTATIEVICI, I. 43/5. *După săvârșarea acestor vetejști vesălii, au luat pe frate-său Argul și l-au dat la doftori să-l tămăduiască*. C. POP.² VII, 62. *Bolnavului i se cade*

a arăta patima lui la doftor. PILDE, 19/25. *Boala păcatului ... multe patimi naște, dintru care răul mult se lățește, ... până când se oprește cu putearea doftorului.* MAIOR, I. B. 297/19. *Am primit și scrisoarea doftorului de la Cluj (a. 1811).* IORGA, S. D. VIII, 52. *Și orice fel de frumoase mirositoare băi poate porunci cinevaș a să face; și câți după cum să vor orându-i de doftori ca să facă băi, toate cele trebuincioase ale doftorii cu deopotrivă preț să vor găsi (a. 1825).* DOC. EC. 347, cf. LB. *Doftorul său ... l-a încredințat cum că l-ar putea vindeca.* CĂPĂȚINEANU, S. 88/17, cf. VALIAN, V. *Să cheme un doftor mamoș, ca să-i dea un ajutor mai temeinic.* MEȘT. MOȘ. 36/8, cf. NEGULICI. *Lipsa veterinerilor (doftori de vite) în provincie.* LITINSCHI, M. IV/13, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Răspândiră vorba că doftorul Costică a să sosiască.* CONV. LIT. III, 76. *Doftorul îmi pipăi mâna.* ALECSANDRI, O. P. 22, cf. COSTINESCU. *Leacurile ajunseseră a fi doftorii, fiindcă le prescria și le prefera tot doftorul.* IORGA, C. I. II, 176, cf. TDRG. *Cheltuesc cu tine un amar de bani ... ca să te fac doftor de dobitoace ...?* HOGAȘ, DR. II, 97, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Doftorul a fost mutat la București într-un post foarte bun.* REBREANU, R. I, 61. *Vin mâine cu un doftor prieten să te văd.* CAMIL PETRESCU, P. 322. *Noi suntem doftori.* SADOVEANU, O. XIII, 37. *Voi telefona doftorului Orlando Popescu.* ARGHEZI, C. J. 188. *Pă domnu doftor îl cunosc.* BENIUC, M. C. I, 66. *Doftorul ... îl transportă acasă și-l aduce în simțiri.* IST. LIT. ROM. III, 179, cf. DN². *Numitul este unul și același cu Gheorgheache doftorul, de care am mai amintit.* G. BARBU, A. V. 102. *Am chemat doftorul târziu și omul a ridicat din umeri neputincios.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 18. *De fi-e liacu doftoru Da-mi-oi murgu de sub mine.* BÎRLEA, L. P. M. I, 59, cf. CHEST. II 14/258, ALR I 1 355, ib. II 4 171, ALR I/1 h 108, ALRM I/1 h 147, A II 5, 8, 9, III 2, IX 1. *Că nu e doftor pe lume Să mă vindece ca tine.* FOLC. TRANSILV. II, 242. *Aoleu, inima mea, Nu gădesc doftor la ea.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 460. *Leac nu are să-mi găsească Nici doftor cu doctorie, Nici spișer cu spișerie.* FOLC. MOLD. I, 351. ♠ F i g . *Socotii, iubiiții miei, de vedeț purtarea de grijă vindecătoare a doftorului celui ceresc.* ANTIM, O. 178.

2. (Adesea urmat de determinări care indică specialitatea, domeniul) Titlu științific acordat cuiva care a obținut un doctorat; persoană care are acest titlu. *Nu pot toți să fie doctori de filosofie.* MONTAN, S. 14/12. *Când însă vor începe a se ivi și doctori în filosofie, teologie ..., atunci este de nevoie a se întrebuița fiecare termen.* HELIADE, O. II, 241. *Doftor în filosofie și teologie.* DACIA LIT. 157/5. *Le dăm talenturi de artiști și de doctori în științe.* NEGULICI, E. I, 71/30. *Directorul școalelor unite din Ardeal ... doftor de mai multe științe.* BĂLĂȘESCU, GR. XV/17. *A petrecut ... patru, cinci ani într-o facultate de drept, unde să fi dobândit titlul de doftor.* GHICA, C. E. III, 16. *Judecătorii de la Curtea de Casație să fie doctori în legi.* MAIORESCU, D. V, 163. *S-a întors din străinătate cu diploma de doftor în drept.* CARAGIALE, O. II, 155. *Doftor în drept la Facultatea din Paris.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 123. *Doftorul care și-a luat diploma nu mai urmărește publicațiile de specialitate.* CĂLINESCU, C. O. 34. *Maior ... era doftor în agronomie.* AGROTEHNICA, I, 39. *Titlul dumatle de doftor nu ne impresionează.* BENIUC, M. C. II, 376, cf. DER. *E doftor în litere și filosofie.* s februarie 1970, 82. *Îl știe ursuz și sărit pe tânărul doftor inginer.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23. ♠ *Doftor honoris causa = titlu onorific acordat unor mari personalități în domeniul vieții sociale, politice, cultural-științifice.* Cf. DER. *A avut loc ceremonia înmânării titlului de doftor honoris causa.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Doftorii bisericii = titlu acordat celor mai mari teologi și apologeți creștini.* Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC.

3. (Familiar) Persoană foarte pricepută într-un domeniu; maestru² (1). *Văd că ești doftor în materie.* CAMIL PETRESCU, P. 270, cf. DN², M. D. ENC. *Eugen Dumitru, doftor în șamot, cum zic ei.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 5, cf. DEX.

4. (Zool.; prin nordul Dobr.) Pescărel albastru (v. pescărel II 1 a) (*Alcedo athis*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 78.

5. Numele mai multor specii de sabur (*Aloë*). Cf. BORZA, D. 16.

6. (Chim.; în sintagma *proba doftor*) Test de laborator pentru a evidenția prezența mercaptanilor și a hidrogenului sulfurat. Cf. LTR².

- Pl.: *doftori*. - Și: (învechit și popular) **dóftor**, (învechit și regional) **dóptor** (ALR I/1 h 108, ALRM I/1 h 147, A II 8, 9), (învechit) **dóhtor**, (regional) **dóstor** (ALR I/1 h 108, ALRM I/1 h 147) s. m.

- Din lat. **doftor**, fr. **docteur**, germ. **Doktor**, (6) engl. **doctor** (test).

DOCTORÁ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A obține titlul de doftor în științe. *De la renașterea științelor în Europa, acest tânăr este cel dintâi musulman care s-a doftorat într-una din facultățile europene.* CR (1833), 263²/26.

- Prez. ind.: *doctorez*.

- De la **doftor**.

DOCTORÁL, -Ă adj. 1. (Învechit) Care aparține doftorilor (1), privitor la doftori, de doftori. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă întâmpină ... portretul gravat al editorului ..., îmbrăcat într-o cațaveică doftorală.* CĂLINESCU, C. O. 56.

2. (Despre manifestări ale oamenilor) Grav, pedant (1), profesional, afectat. *La întrebarea ce i se puse, se umflă în pene ... își drese mânușile cele verzi în degite și o luă pe un ton doftoral.* GHICA, C. E. II, 325. *Luând un aer jumătate doftoral, jumătate impertinent, zise: - De unde ești băiete?* FILIMON, O. I, 351, cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *doftorali, -e*.

- Din fr. **doftoral**.

DOCTORÁND, -Ă s. m. și f. Persoană care pregătește un doctorat; aspirant la titlul de doftor (2); (ieșit din uz) student în medicină care trebuie să susțină examenul de doctorat. *În vremea noastră, la Lugoj în a. 1861, d. „doftorand în medicină din Viena” B. Petric, ... publică „Poezii naționale”.* MAIORESCU, CRITICE, 102. *Mizerabilii agresori ... erau numitul erou ... și doi interni doftoranzi.* CARAGIALE, O. II, 126, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *De la ambulanță i se aduse, escortat de un doftorand, un om rănit.* BRĂESCU, O. A. I, 227. *Sunt doftorand în medicină.* SADOVEANU, O. IX, 95. *Vine doftorandul cu ochelari să-i scoată tuburile celui ce-l strigă pe tată-său.* DEMETRIUS, A. 290, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN. *Solicita înscrierea tuturor doftoranzilor și doftorilor în drept, proaspăt sosiți de la Paris.* BARBU, I. I, 274, cf. DER. *Se ocupă cu o grijă meticuloasă de doftoranzi.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 15, cf. DEX.

- Pl.: *doftoranzi, -de*.

- Din germ. **Doktorand**.

DOCTORANTŪRĂ s. f. (Rar) Doctorat. *Doftorantura ... și-o face chiar în domeniul în care se afirmă de mai mulți ani.* FLACĂRA, 1972, nr. 46, 10, cf. DN², DEX.

- Din rus. **докторантура**.

DOCTORÁȘ s. m. Diminutiv al lui **d o c t o r**; medic tânăr, (peiorativ) medic lipsit de valoare. *Dragul mamei, procopsitul tatii, doftorașul nostru!* GHICA, C. E. I, 42. *Studia medicina și ... toți îl numeau ... „doftorașul”.* CARAGIALE, O. II, 119. *La nebunii de la Adunași s-a adaos și acest doftoraș.* SADOVEANU, O. XXI, 340. *Nu se prea îmbulzesc doftorașii noștri să-și practice meșteșugul prin noroaiele astea.* STANCU, R. A. I, 89, cf. DL, DM, SFC IV, 183. *Din aceeași condică aflăm ... pe Nicolae sin Gheorghe, căruia i se spune „doftorașul”.* G. BARBU, A. V. 190, cf. DEX.

- Pl.: *doftorași*. - Și: (popular) **doftoraș** s. m.

- **Doftor** + suf. *-aș*.

la noi vreun ajutor dohtoricesc. MEȘT. MOȘ. 111/12. *Cafea[ua] este cercată de sistimul dohtoricesc pentru toată familia* (a. 1841). DOC. EC. 752. *Neputându-mă mântui nicio măestrie dohtoricească și văzându-mă în poziția de a pierde ... sănătatea ..., am dobândit ajutorul Maicii Domnului.* FM (1843), 64¹/34. *Se recomandază la protomedicos, ca dinpreună cu Comisia dohtoricească să cerceteze și, de ceea ce să va încredința și va chibzui, să arate* (a. 1844). DOC. EC. 815. *Unde ... se vor găsi semne ce vor da bănuială că moartea s-a întâmplat din siluire sau otravă, se va cere ca doctorul ... să de act de toate acele semne dupe regulile dohtoricești.* CONDICA O. 78/8. *Rămân ostenele dohtoricești de multe ori zadarnice.* LUCACI, M. 71/17. *Se mărginește a vorbi numai de fiziognomia medicală (dohtoricească).* FIS. 11/9, cf. POLIZU. *Unul din geniile acestea ... a-nvățat meșteșugul dohtoricesc de la felceri.* EMINESCU, O. X, 109. *Căutarea dohtoricească este foarte plăcută bolnavilor.* CARAGIALE, O. IV, 273, cf. DDRF. *La a ta dohtoricească masă mare Chiar astăzi slujba mea îmi voi începe.* GORUN, F. 71, cf. TDRG. *Pentru omenire e mai salutară praxa dohtoricească decât măsurăturile inginerilor.* AGÎRBICEANU, A. 125. *Trimisese ... pe nepotul său ... ca să învețe dohtoriceasca știință a dobitoacelor, după cum numea el veterinăria.* HOGAȘ, DR. II, 95, cf. RESMERIȚĂ, D. *La urmă, petrecându-și mâna prin barba-i sură și deasă, rosti cu dohtoricească îngrijorare: „Dă! ... În definitiv, boala d-tale e destul de serioasă”.* MIRONESCU, S. 116. *Dohtorii lui militari îi luară la cercetare [pe preoți], după semnele dohtoricești dacă sunt bețivi sau nu.* VISSARION, B. 361, cf. SCRIBAN, D. *Te pomenești că o fi vreun cuvânt dohtoricesc!* TUDORAN, P. 196, cf. DL, DM, SFC I, 111. *De asistență dohtoricească calificată beneficiau numai boierii.* G. BARBU, A. V. 40, cf. DEX.

- Pl.: *dohtoricești*. - Și: (învechit și popular) **dohtoricésc, -ească**, (învechit) **dohtoricésc, -ească** adj.

- **Doctor** + suf. *-icesc*.

DOHTORICÉȘTE adv. (Învechit) În felul dohtorilor, ca dohtorii. Cf. POLIZU, SFC II, 142.

- **Doctor** + suf. *-icește*.

DOHTORICÍ vb. IV. (Popular și familiar) **1.** T r a n z. (Complementul indică bolnavi) A supune unui tratament medical (sau empiric); a îngriji; (învechit și popular) a dohtori (**1**). *Catinca ... [î]i cunoștea toate slăbiciunile: îl dohtoricea, îi răsucea țigări, îi făcea pască.* BRĂNESCU, O. A. II, 73. *Medicul ... se lăuda că atâta o să rămâie obștei după ce l-a dohtoricit el în preajma agoniei.* COCEA, S. I, 182. [Dohtorul] *alerga prin sate, căuta bolnavi, îi dohtoricea.* STANCU, R. A. II, 331, cf. DL, DM, SFC IV, 42, DEX. ◇ (Glumet) *Se spune că toate ceasurile „dohtorice” de nea Mărin merg ca ... ceasul.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330. ◇ T r a n z. f a c t. *Da-mi-o! murgu de sub mine Și ți-o! dohtori pe tine.* BÎRLEA, L. P. M. I, 59.

2. R e f l. A urma un tratament; a se vindeca în urma unui tratament. *Să ai timp ... să te dohtoricești.* DEMETRIUS, A. 38, cf. DL, DEX.

- Prez. ind.: *dohtoricesc*. - Și: (învechit și popular) **dohtoricí** vb. IV.

- **Doctor** + suf. *-ici*.

DOHTORÍE s. f. **1.** Substanță special preparată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; medicament, (popular) leac, (învechit și regional) medicină (**2**). Cf. MARDARIE, L. 485/31. *Multa bogăție a fărâlegii trebuia multă dohtorie, nu omenească, ce dumnezăiască.* DOSOFTEI, V. S. martie, 1/20. *Ce vrei tu să iei? Vreo dohtorie?* C. POP.² III, 223. *Având voi milostenia, atâta dohtorie de mântuire aș lăsat și aș lepădat atâta bine.* MĂRGĂRITARE, 92. *Ce s-au priceput acel bulubaș de-au băut dohtoria și n-au murit.* NECULCE, L. 123. *Apothecariu [=] Cela ce șeade la prăvălie ..., cela ce vinde ierbi, dohtorie.* CANTEMIR, I. I. I, 9. *Cine iaste bolnav nu va cunoaște folos de*

dohtoriile ce va lua (a. 1704). FN 162. *Aceaia ce pătimizește ... cu dohtorii dulci vor afla leacul bolnavului.* ANTIM, O. 3. *Eu, Alivaș, ... având un picior stricat foarte rău și, putând dobândi dohtorie de la Țărmonia, pătimesc tocma ca vai de mine* (a. 1746). IORGA, S. D. XII, 43. *S-au arătat dohtorie, gonind toată boala și toată răotatea.* MINEIUL (1776), 120²/36. *Unul dintr-acei rănii au și murit ..., făcându-se cheltuială ... dohtoriile ce s-au cheltuit* (a. 1776). URICARIUL, IX, 48. *I săcrieș cu niște stecluți cu dohtorii* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. *Omul sugând din însăși viața dohtorii împotriva morții ... n-au înghițit moarte* (a. 1798). GCR II, 163/19. *Să găsește niște pământ ce slujăste de dohtorie la multe boale.* AMFILOHIE, G. 20/5. *Sănătatea iaste pricina sfârșitului la bolnav, pentru care suferă ... și amărăciunea dohtoriilor.* MOLNAR, RET. 87/24. *Nu iastă altă dohtorie a o tămădui [pe fată].* MAIOR, S. I, 78. *Cu această dohtorie făcu oarecine probă.* CALENDARIU (1814), 190/10. *Dohtorul ... orânduiește dohtoriile ceale cuviincioase și folositoare la acea patimă.* GRECEANU, I. 113/19. *La mai multe sute de ai miei altuiți nicio boală nu s-au ivit, întru atâta cât nici la o dohtorie n-am fost strâmtorat a mă îninde.* FRĂȚILĂ, S. I. 32/7. *Un dohtor ... veade pe bolnavi fără a ști fieștecăria care folositoare dohtorie să-i orânduiască.* GOLESCU, P. 277/14. *Singură o privire miloasă ... toate durerile i le va alina și mai mult va ajuta decât toate dohtoriile.* TEODOROVICI, M. 43/3. *Însănătoșitoare dohtorie, însănătoșitoare mâncare.* GRIGORIE, L. 31/10, cf. LB. 6 *cutii di dohtorii* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262. *Dohtoriile i leacurile toate, câte sânt ..., au a să cere cu numele lor și a să lua de la spițării.* PISCUPESCU, O. 46/22. *Norodul ce dohtorii să întrebuițeze de să va întâmpla a să bolnăvi.* CR (1829), 44²/11. *Așa primește iubitorul de învățatură învățăturile cum primește ... bolnavul dohtoriile cele vindecătoare.* MARCOVICI, D. XII/9. *Iar ceilalți prin feliiuri de dohtorii i-au adus la viață.* DRĂGHICI, R. 27/22. *A nu da nicio dohtorie este mijlocul cel mai sigur între cele omorătoare și tămăduitoare.* CR (1836), 300¹/19. *Nu făcea dohtoriile bolnavilor și le da lor.* BUZNEA, P. V. 63/23. *Fi-ți-ar de tămăie și de dohtorii să-ți fie!* GORJAN, H. IV, 68/15. *Ea [vipera] are între picioare o beșică, în care să strânge o materie ca moscul mirositoare, carea mai demult să întrebuița la dohtorii.* J. CIHAC, I. N. 25/18. *Dohtoria aceasta se face și la acii bolnavi, și la cii încă neloviți de boală.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 15/21. *Iată dohtoriile cât pentru apoplexie.* PR. 12/3. *Abortive se numescu dohtoriile ce se întrebuițează pentru pierderea pruncilor.* ASACHI, L. 14²/51. *Un clistir de mîră ... să aibă cu ce băga trebuincioasele dohtorii în mîră.* MEȘT. MOȘ. 31/19. *Dohtoriile cele scumpe ... lasă în trup multe boale.* DESCR. AȘEZ. XX/11. [Albina] *a scoate știe Dintr-un must plin de otravă cea mai bună dohtorie!* CONACHI, P. 269. *Patimile astenice (slăbicioase) se vindecă cu dohtorii întăritoare.* CORNEA, E. I, 2/23. *Proficlacticalile (dohtorii apărătoare de boală) au fost toate netrebnice.* C. VĂRNAV, H. 96/15. *Un alt soi de dohtorie ... este țipirigul.* LITINSCHI, M. 160/10. *Nu poate pune ea cu însăși mâna sa dohtoria în ranele eroului pe care îl adoră.* PĂCLEANU, I. I, 116/25. *Cât ține cura de apă minerală, bolnavul nu trebuie să eie alte dohtorii.* FĂTU, D. 137/23. *Scoală [suflețele] ... să vedem ce boală ... Te doboară, te omoară, Ca să-ți caut dohtorie.* PANN, Ș. II, 60/22. *Dohtoriile pe dinăuntru se recomandă mulțime.* LUCACI, M. 156/3, cf. POLIZU. *I să dă dintr-acei bani zece, o sută, o mie ... după trebuință, în hrană, încălzire, rufe, băi, dohtorii.* GHICA, C. E. I, 77, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. [Doamnele] *dau dohtoriile prescise.* MAIORESCU, D. II, 134. *Putem aștepta ... vreo dohtorie care să omoare fîntele ce produc frigurile tifoid.* CONTEMPORANUL, I. 424. *Nu ne ocupăm de eticheta unei sticle cu dohtorii, ci de eficacitatea dohtoriei.* ODOBESCU, S. III, 337. *Ăstuaia i-a dat o neună la bal cu o sticluță cu dohtorii în ochi!* CARAGIALE, O. IV, 249. *Mirosea a dohtorii în odaia în care intrasem.* MILLE, V. P. 199, cf. DDRF. *Familia Montaigne nu suferea nicio dohtorie.* CONTEMPORANUL, VII, 131, cf. PHILIPPIDE, P. 61, GHETIE, R. M., BĂRCIANU. [Țărării] *își bat joc de dohtori și de dohtorii și de tot ce ar*

putea să le prelungească viața. SĂM. I, 158. [Bietul doctor] își razimă fruntea în palme ... aruncându-și pe fereastră sticlele de doftorii. LUC. II, 33. *O! doctoria o ia la o parte.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 59, cf. ALEXI, W., ȘAINEANU². *Leacurile ajunseseră a fi doftorii.* IORGA, C. I. II, 176, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Doctorul îl examinează și-i prescrie fel de fel de doftorii scumpe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 44, cf. PASCU, S. 183. *Dacă nu iai doctoria, să știi că nu-ți mai povestesc niciodată, na!* REBREANU, P. S. 156, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IX, 428, CADE. *Am simțit ca o voluptate grea, cu gust de pelin și doctorie.* CAMIL PETRESCU, P. 149. *Somnul acesta e mai bun decât toate doftoriile de pe lume.* C. PETRESCU, C. V. 205. *Făgăduiești copilului de toate, să înghită doctoria.* BRĂESCU, O. A. I, 86. *Doftoriile costă scump.* SAHIA, N. 98. *Cei din urnă gologani care-i mai rămăseseră, trebuia să-i deie la șpițerie, pentru doftorii.* POPA, V. 142. *E un om cinstit și nu fura hrana, îmbrăcăminte și doftoriile armatei pentru motivul că nu-i trebuie bani.* VISSARION, B. 325. *Pansamentul este umed când peste rană, ori locul cu lovitură punem o cârpă înmuiată în doftorii, spirt, sublimat.* VOICULESCU, L. 240. *Cu toate doftoriile și descântecelor lor, lui Nițică îi merge tot mai rău.* MOROIANU, S. 94, cf. SCRIBAN, D. [Un călugăr] murise ... din cauza unor doftorii pe care le lua. CĂLINESCU, I. 211. *Boierii au copii puțini ... Dacă se bolnăvesc îi scapă doftorii cu doftorii scumpe.* STANCU, D. 108. *Compresese reci, masajele, doftoriile și ceaiurile date cu lingurița rămăseseră pe seama Aretiei.* VINEA, L. II, 26. *Un bolnav fără scăpare, sătul de doftorii ... așa primește ea acum propunerea asta respingătoare.* DEMETRIUS, A. 92. *O doctorie nu va fi luată niciodată ... pe întunerice.* BELEA, P. A. 149, cf. DL, DM, DN. *Acest aer de iarnă ... e ca doftorie.* BARBU, PRINC. 236, cf. FD III, 196, URSU, T. Ș. 191, G. BARBU, A. V. 226, M. D. ENC., DEX. *Iarba cu foaea luată e cea mai bună doftorie de cap.* ȘEZ. III, 101. *De-aici până-n șpițerie Mi-oi afla o doftorie.* BÎRLEA, L. P. M. II, 103, cf. ALR I 1 613, ALR I/1 h 109, ALR II/1 h 125/537, ALRM I/1 h 148, A IX I. *Nici antucea să nu-ți hie Bună nicio doftorie.* FOLC. TRANSILV. II, 53. *Nu sunt doftorii bune.* ZANNE, P. V, 273. ◇ (Prin exagerare) *Boierii prefac în fel și chipuri racii și le pun ouă și undelemnuri și alte multe ... Să știi mata că aceea nu e mâncare de raci. Cu așa doftorii poți amesteca și surcele - și-i totuna.* SADOVEANU, O. IX, 409. ◇ F i g. [Hristos] au luat iară propoveduitori Evangheliei nu păstori, ci păscari ... și le încredințează ... doftorii lumii. ANTIM, O. 5. *Lăsați-o în pace, îi știu eu doftoria.* PR. DRAM. 271.

2. (Învechit) Medicină (1). *Făcându-să că umblă după meștersugul doftoriilor, cu adevărînța lucrul apostolesc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 60⁷/14. *Aceștia trăgându-se din pământul Arabiei, și foarte iscusiți în doftorie fiind, umblă prin cetăți.* MINEIUL (1776), 174^v/33. *Meștersug iaste neamul, căci se întinde și cuprinde doftoriea, zografia, lemnăria.* MOLNAR, RET. 12/10. *Am urzit înaintea șaptesprezece ani cursul doftoriei, ca iubiului meu neam pre înțeles în limba patriei să arăt cum s-ar putea încungiurare primeșdiile veninului de vărsat celui ucigătoriu.* FRĂȚILĂ, S. I. 3/10. *Doftor e acel ce cu deplinătate învață la academi, filosofia sau doctoria.* LEON ASACHI, B. 86/8. *Are zidiri foarte mari spre întrebuițarea școalelor, unde poate cine va voi să asculte tot cursul a tutulor învățăturilor, cum și a doftorii[i].* GOLESCU, I. 14. *Toate cele trebuincioase ale doftorii[i] cu deopotrivă preț să vor găsi (a. 1825).* DOC. EC. 347. *Cu voia și slobozenia părintelui său s-a dat spre învățătură doftoriei.* CR (1829), 103¹/15. *Haitienii au în capitalia lor o academie pentru învățatura doftoriei, a legilor ... și astronomiei.* AR (1829), 44²/15. *Știința medicinei seau a doftoriei era în epoha aceea în Rosia cunoscută.* ASACHI, I. 48/6. *Un fecior ... au fost cu mine în cost și cvartie în Peșta, când am venit să învăț doctoria.* ANTROP. 254/7. *Acuma să silești doftoria a-nvăța, Inima-m cea săgetată dorind a o vindeca.* PANN, E. II. 83/13, cf. LM, DDRF.

- Pl.: doftorii. - Și: (învechit și popular) doftorie, (învechit) dōftorie s. f.

- Doctor + suf. -ie.

DOCTORÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) doct ori și rezultatul ei. Cf. LB, HELIADE, PARALELISM, I, 34, PONTBRIANT, D., LM.

- Pl.: doftoriri. - Și: doftoríre s. f. POLIZU.

- V. doftori.

DOCTORÍT¹ s. n. (Învechit) Faptul de a (se) doct ori. *Teoriia igienicească nu cunoaște decât o singură boală; doftoritul cunoaște un legheon.* VEISA, I. 27/2, cf. PONTBRIANT, D.

- V. doftori.

DOCTORÍT², -Ă, adj. (Învechit, rar) Care a fost îngrijit, vindecat. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: doftoriți, -te.

- V. doftori.

DÓCTORIȚĂ s. f. 1. Femeie doctor (1); (popular și familiar) doftoreasă, (învechit) doftoroaie. *Împăratul pricepu numaidecât de unde-i venea boala și chemă pre toți doftorii și doftorițele din lume.* FILIMON, O. I, 414. [Doamnele] ... se mulțumiră cu câte un pahar [de bere], afară de doftorița Prințu. AGÎRBICEANU, A. 125, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am cunoscut voia bună și slujba aceasta dreaptă și în doftorița care iscălește articolul.* SADOVEANU, O. XX, 183. *Mai este acolo și o doftoriță frumoasă.* BENIUC, M. C. I, 161. *Pe după statura masivă a Varvarei, o zări pe doftorița Margareta dezbrăcându-se în grabă.* VINEA, L. I, 69. *Doftorița ajunsese în orașelul săsesc.* DEMETRIUS, A. 225, cf. DL, DM. *Se găseau în slujba capitalei ... o moașă și o doftoriță.* G. BARBU, A. V. 210. *Cităm din referatul doftoriței ... înregistrat la Circumscripția medicală nr. 18.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX, FUNDESCU, L. P. I, 56. *Mie mi s-a urât De suit și coborât; De suitul scărilor, Glasul doftorițelor.* FOLC. MOLD. II, 243. ◇ F i g. *Primăvara, fată mare, Vine-n fiecare an ... Toți copiii Și bătrânii își umflă, la fel, plămânii Și-și face cruce de-așa fată - Doftorița fără plată.* MINULESCU, VERS. 302.

2. Neobișnuit; femeie doctor (2). *Societatea femeilor să aibă de acum studente în litere, studente în științe, studente în medicină și să poată avea și doftoare sau doftorițe în toate aceste specialități.* EMINESCU, O. XII, 62.

- Accentuat și: (popular) doftoriță. - Pl.: doftorițe. - Și: (învechit și popular) dōftoriță s. f.

- Doctor + suf. -iță.

DOCTORIZÁRE s. f. (Chim.) Metodă veche de desulfurare a benzinelor, efectuată la sfârșitul operațiilor de rafinare. Cf. LTR², 286, DER, SFC IV, 312, DC, D. MED., DN³.

- Doctor + suf. -izare.

DOCTOROÁICĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Doftoroaie. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: doftoroaice. - Și: doftoroáică s. f. UDRESCU, GL.

- Doctor + suf. -oaică.

DOCTOROÁIE s. f., adj. (Atestat prima dată în 1793, cf. PREDETICI, D. I, 69, ap. TDRG²) 1. S. f., adj. (Învechit și popular) (Femeie bătrână) care practică medicina empirică (adesea bazată pe vrăji și descântece). *Eufrosina doftoroae* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 90. *Unele din asemenea babe doftoroaie și vrăjitoare ajung în popor a fi ... vestiite.* HEM 2 773. *Oameni buni! Se vede că omul cel din car ie bolnav, sărmanul, și-l duceți la vreo doftoroaie.* CREANGĂ, P. 330. *Doftoroaia l-a freat cu oțet de trandafir pe tâmpile; bolnavul a deschis ochii galeși.* CARAGIALE, O. II, 353. *În teoria ei de doftoroaie, Tasia socotia că vătămătura și facerea ... au aceleași leacuri.* CONTEMPORANUL, III, 742. *Babele doftoroaie, fiind cu totul lipsite de cunoștințe anatomice, nu se pot pronunța asupra unei boale.*

CANDREA, F. 226, cf. PASCU, S. 12, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Baba doftoroaie intră cu oblojelile ei întinse pe pânze albe*. SADOVEANU, O. I, 89. *Creangă intră în cura mamei Maria, doftoroaia empirică*. CĂLINESCU, I. C. 231, cf. DL. *Are loc și o răscoală a măcelarilor în fruntea căreia se găsește doftoroaia populară Despa*. IST. LIT. ROM. II, 687. *Șarlatanii și babele doftoroaie erau tot atât de respectați*. G. BARBU, A. V. 43, cf. DEX. *Când boala persistă și se agravează, se apelează la medici, nu la doftoroaie*. BUTURĂ, EG. 280. *Doftoroaia spune că măsaua are viermi la rădăcină*. ȘEZ. II, 21.

2. S. f. (Învechit) Soție de doctor (1); doctoriță; (popular și familiar) doctoreasă. *Cum n-aș vrea să fiu doftoroaie, monsiu Franț*. ALECSANDRI, T. I, 34. *Aștept aci pe d. doctor măcar, dacă nu și pe d-na doftoroaia*. CARAGIALE, O. VII, 54, cf. CADE, DL, DEX.

3. S. f. (Învechit) Medicament. *O doftoroaie foarte bună pentru rosături se face din vitioi*. LITINSCHI, M. 168/26.

- Pl.: doftoroaie. - Și: doftoroaie s. f.

- Doctor + suf. -oai.

DOCTRINAL, -Ă adj. Care se referă la o doctrină, de doctrină, după doctrină. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Vom vedea ... consecințele doctrinale ce decurg din această poziție teoretică*. IST. LIT. ROM. III, 430, cf. DN².

- Pl.: doctinali, -e.

- Din fr. doctinal.

DOCTRINĂR, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține unei doctrine, unei opinii, privitor la o doctrină sau la o opinie; cu caracter de doctrină. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, 503, ap. TDRG², ANTONESCU, D. *Cine ar fi crezut că partizanii doctrinari ai păgânismului roman să se unească vreodată cu „speculanții sufletelor”*. CONV. LIT. I, 276, cf. LM. *În cartea-ți plină de reguli tehnice și de învățături doctrinarii, tu vorbești, amice, cu un drept superb despre toate acele petreceri cinegetice*. ODOBESCU, S. III, 15. *Această tendință ... trebuie să fie trăsătura politicii interioare a Austriei, de dragul unei idei de stat doctrinare și nepipăite*. EMINESCU, O. XI, 125, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG. *E o naivitate aerul mândros în care conservatorii doctrinari privesc așa-numitele „forme nouă”*. IBRĂILEANU, SP. CR. 3, cf. RESMERIȚĂ, D. *Tradusă prea vizibil prin expresia doctrinară a reformismului catolic, tendința romanului micșorează însă interesul pur estetic*. LOVINESCU, C. IV, 123. *Ibrăileanu se formează sufletește sub influența doctrinară a Contemporanului și mișcării socialiste începătoare*. RALEA, S. T. III, 188, cf. DL, DM. [Lui Mihalache] *nu i-a mai convenit patosul doctrinar*. BARBU, I. I, 275, cf. DN². *Mihail Dragomirescu se mai revendică a fi conducătorul unei școli critice doctrinare, raționaliste*. LL 1972, nr. 3, 409, cf. M. D. ENC. *Îndepărtarea oamenilor de tradițiile și conținuturile doctrinare ale religiilor ... a început mai demult în țările capitaliste*. CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/4, cf. DEX.

2. S. m. și f. Persoană care formulează și susține o doctrină, care aderă la o doctrină; p. e x t. persoană care aderă la unele idei preconceptuate, dogmatice. [Unii dregători] *sânt prietenii sau partizanii acelor doctrinei (ai opozițiilor)*. AR (1839), 66¹/11, cf. NEGULICI, ANTONESCU, D. *Cine a văzut, cu oarecare surprindere, răsărind în Constituanta României doctrinari ... să știe că izvorul acestor emanațiuni originale în politica română a fost Barnuțiu*. CONV. LIT. I, 274. *Dacă doctrinariii fac legi ... bune pentru oamenii răi ... aceste legi devin și mai rele prin aceea că-s nepractice*. EMINESCU, O. XIV, 38, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În realitate, d. Aurel C. Popovici ... e un doctrinar conservator foarte rigid*. LUC. VII, 301, cf. ȘĂINEANU², CADE. [Eminescu] *nu mai e un „idealist” ... ci de-a dreptul un iremediabil doctrinar*. LOVINESCU, S. I, 262. *Doctrinariii și beneficiarii regimului cenzitar ... forfoteau și intrigau în culisele palatului*. COCEA, S. I, 258, cf. SCRIBAN, D. *Mulți critici s-au întrebat ce putea uni în ființa*

acestuia [a lui Eminescu] pe poet cu doctrinarul politic și național? VIANU, L. R. 220, cf. DL, DM, DN. *Diferențierea între doctrinarul Eminescu ... și absența ideilor teoretice ... din articolele lui Caragiale ni se pare un punct indiscutabil*. CONSTANTINESCU, S. II, 78. *Îmbinând activitatea de doctrinar și popularizator al ideilor socialiste ...*, *Ghera s-a impus în mișcarea social-politică și culturală a timpului ca o figură de prim-plan*. IST. LIT. ROM. III, 587, cf. M. D. ENC., DEX.

3. S. m. și f. Adept al doctrinarismului. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: doctinari, -e. - Și: (învechit) doctinarău, -ie adj., doctinar s. m.

- Din fr. doctinaire.

DOCTRINARISM s. n. Curent politico-ideologic din Franța, fondat sub Restaurație, care preconiza o politică de compromis între absolutism și liberalism. *Unii ... merg cu doctrinarismul până a zice că numai două partide să existe*. MAIORESCU, D. V, 123. *Nu-ntelegem acel doctrinarism care cere ca absolut toate cunoștințele noastre ... să fie într-o legătură ... indisolubilă*. EMINESCU, O. XV, 43. *Realizarea ei [a metodei inductive] e menită a mântui învățământul de doctrinarismul sec*. CONV. LIT. XX, 422, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., NDN.

- Din fr. doctinarisme.

DOCTRINĂRIU, -IE adj. v. doctinar.

DOCTRINĂ s. f. Totalitatea credințelor, a opiniilor sau a principiilor unei religii, ale unei școli literare, artistice, ale unui sistem economic, politic etc. *Incarnat, Cuvântul spre nutriment al minții Își dete al său sânge, doctrina sa divină*. HELIADE, O. I, 377. *Fugariul Moamed predicând în Medina doctrina sa află atâtea următori ...*, *încât preste puțin și-alcătui o armie*. SĂULESCU, HR. I, 93/17. *Doctrină, știință, învățătură despre oarece primitivă și urmată de mulți*. VEISA, I. 168²/28, cf. VALIAN, V. *Luând îndeaproape băgare de seamă evanghelicească doctrină a acestei cărți, vor voi a se lumina și ei*. NEGULICI, E. I, VII/13. *Preparase planul cetății fortificate conform doctrinilor de fortificațiune din acea epocă*. BARIȚIU, P. A. I, 272. *Oamenii serioși, ca să prindă putere, se întorc ... la doctrina sănătoasă, adecă la tradiția istorică*. RUSSO, S. 85, cf. POLIZU. *Nu este nici bene, nici drept ca un om de geniu, un novator, să nu poată proclama liber descoperirile și doctrinele sale fără permisiunea vreunei poliții*. GHICA, C. E. II, 408. *Ziceai că în viață cea mai plăcută stare E a omului slobod de orce-nsărcinare... Tu dar, apostol vrednic al acestei doctrine Care ne izbăvește de grijile streine, Spune-mi prin ce mijloace natura-mi poci preface?* ALEXANDRESCU, O. I, 180. *Doctrina carbonară fu inventată de Armand Bozard și Buonarotti Florentinul*. FILIMON, O. II, 101, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Doctrina acestei școli se află întrupată în opul acestui bărbat despre „dreptul public al românilor”*. CONV. LIT. I, 274, cf. COSTINESCU. *Urmără să cucerească instituțiile, doctrina, religia lui Moise*. BOLINTINEANU, C. 66, cf. LM. *Nu te pot urma în expunerea doctrinei economico-istorice a lui Loria*. MAIORESCU, CRITICE, 609. *S-a făcut un rezumat al doctrinei [budiste] ... într-un fel de breviar sau ceaslov*. ODOBESCU, S. II, 202. *Noi, independenții, am fi fericiți dacă din această anarhie de idei ar răsări în viitor o mai bună doctrină în politica noastră de stat*. EMINESCU, O. XI, 58. *Am căutat să acomodăm doctrinele noastre cu pornirile și necazurile ce avem*. GHEREA, ST. CR. I, 59, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. [Luteranii voiau] *să răspândească în poporul nostru doctrinele reformate*. DENSUSIANU, L. 12. *La meseria noastră [de avocat] nu e așa ... Îi studiez procesul, adun jurisprudență, doctrină, îl pledez cât se poate de bine ... și cu toate acestea îl pierz*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 198. *Doctrina aceasta a fost egoistă*. IBRĂILEANU, SP. CR. 101, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În marginile acestor constatări s-a desfășurat întreaga activitate [a lui Titu Maiorescu] îndreptată împotriva*

neadevărului ... în limbă, prin studiile asupra doctrinelor lui Cipariu și Pumnul. LOVINESCU, S. I, 242. Intangibilitatea tratatului nu este pentru noi o doctrină comandată de egoismul național. TITULESCU, D. 240. A înțeles că e vorba de o reacțiune împotriva doctrinei liberale. CAMIL PETRESCU, P. 205. S-ar putea spune că plugarul simbolizează perfect suferința, adusă în stare de doctrină. SADOVEANU, O. XX, 265. Aceste cinci idei culturale impun o anumită metodă de lucru și formează împreună doctrina culturii poporului. GUSTI, P. A. 288, cf. SCRIBAN, D. Am găsit lucruri senzaționale în doctrină și unele chiar aplicate în jurisprudență, noutăți care cu siguranță au scăpat dezbaterilor procesului. MIHĂESCU, D. A. 56. Pacea este tradiția și doctrina partidului nostru socialist. SCÂNTEIA 1952, nr. 2 399. Semnând articole de doctrină, își acoperea unica preocupare. ARGHEZI, S. XI, 52. Am făcut ... cunoștință cu un personaj foarte interesant, un fel de filozof fără doctrină scrisă, al sârăciei și nepăsării. CĂLINESCU, C. O. 20. Însemnătatea doctrinei politice eminesciene a fost neconținut pusă în lumină. VIANU, L. R. 214. Niciodată o doctrină nu renaște fără a fi adaptată la liniile noului stil de viață în care renaște. BLAGA, Z. 107. Luther, Calvin sau Jansenius prin Reformă vor veni cu doctrina predestinației. RALEA, S. T. III, 31. I-a mai jignit când a renunțat la cinstea de a lua parte la ședințele prezidate de Amidon, ... când se discutau chestiuni de doctrină. VINEA, L. II, 203, cf. DL, DM, DN. Alegerea textelor nu este întâmplătoare ... ele merg pe aceeași linie de doctrină religioasă. IST. LIT. ROM. I, 242. Președintele Monroe a formulat celebra doctrină care îi poartă numele. MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 53. Sămănătorismul său e unul sui-generis, intrând câteodată în conflict cu doctrina. 5 februarie 1970, 86. Autorul atrage atenția asupra tendinței spre apriorism și abstracționism în cercetarea lingvistică, tendință pe care o condamnă, arătând neajunsurile doctrinelor care au pierdut legătura cu realul. CL. 1973, 181, cf. M. D. ENC. Convingerea că „om – natură – bunătate” reprezintă o trinitate ... în conformitate cu doctrina lui Russo. M 1974, nr. 12, 22, cf. DEX. Brâncuși opta pentru o anumită esență ca pentru o doctrină filozofică. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 8.

- Pl.: doctrine.

- Din lat. **doctrina**, fr. **doctrine**.

DOCTRINÉR s. m. v. doctrinar.

DOCTRINIZĂ vb. I. Tr a n z. (Rar) A face pe cineva să-și însușească o doctrină. V. *Alexandri ... a fost influențat, doctrinizat ... de A. Russo*. IBRĂILEANU, SP. CR. 69.

- Prez. ind.: doctrinizez.

- **Doctrină** + suf. -iza.

DOCUMĂNT s. n. v. document.

DOCUMÉNT s. n. I. Text scris, tipărit sau înregistrat, inscripție, fotografie, construcție sau altă mărturie a unor fapte reale actuale sau din trecut, servind la cunoașterea unor realități istorice, literare etc.; sinet (1). V. h r i s o v, i s p i o c, u r i c, m ă r t u r i e (4). Să veniți aici cu documenturile ce veți avea, ca să răspundeți pentru moșiia Groșanii (a. 1732). Se află spre document o scrisoare în București scrisă românește și sârbește. IORGOVICI, O. 12/13. Arhiepiscopul românilor cel din Belgrad în Ardeal ... au avut titlul pe arhiepiscop și ... mitropolit. Că și alte documânturi spre lucrul acesta sânt. MAIOR, I. B. 148/15. Lăcuiitorii din Graț pot cu documenturi arăta ... sângeroase fapte a lui. ÎNTÂMPL. 73/1. Li s-au încredințat apoi și documenturile târgului (a. 1825). IORGA, S. D. V, 268. Vorba lor e testament, Prinde loc de document. MUMULEANU, C. 119/22, cf. HELIADE, O. II, 358. Această carte ... nici nu se putea săvârși cu atâta scumpătate decât de un asemenea bărbat ca răposatul Șincai, căruia nu i-a lipsit nici destoinicia, nici înlesnirile de a putea dobândi toate ducumentele trebuincioase la a sa uriașă

lucrare. CR (1833), 264¹/25, cf. I. GOLESCU, C. Cât este de frumos începutul Sfintei Scripturi în care Moisi a însemnat cele dintâiu documenturi ale neamului omenesc. MARCOVICI, D. 157/6. Au luat ... straițe, cămeși îndestule ..., precum și toate documenturile și alte hârtii ce s-au găsit în cămara căpitanului. DRĂGHICI, R. 244/1, cf. VALIAN, V. Însă istoria mai puțin decât orice altă ..., nici se poate culege din scoice, ci se cer documinte, fapte adevărate. FM (1844), 169¹/14, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Documente autentice ne lipsesc pentru o epocă așa înapoiată a limbei noastre. ODOBESCU, S. I, 357. N-a produs nimic care să poată rămânea altfel decât doar ca document de naivă și umflată pretențiune. CARAGIALE, O. III, 175, cf. DDRF. Documentele descoperite nu demult la Brașov, printr-un șir de acte și de scrisori, ne arată un domnitor nou și necunoscut până acuma, Alexandru Aldea, fiul lui Mircea cel Bătrân. XENOPOL, I. R. III, 99, cf. ȘĂINEANU². Sunt documentele unor stări de spirit ce smulge pe poet, pe epistolograf din lumea înconjurătoare. IORGA, P. A. II, 173. Moșioara asta ... purta numele neamului meu ... și ale căreia documente vechi le am în fundul unui sertar. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 41. Cel mai vechiu document care atestă existența satului e din 1204. PĂCALĂ, M. R. 36. Un document clasic pentru importanța și seriozitatea vieții agricole la geto-daci e fragmentul păstrat la Suidas. PÂRVAN, G. 132. M. Sadoveanu este un prozator, în opera căruia găsim cele mai multe documente din viața noastră trecută și prezentă. IBRĂILEANU, S. 3, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Trebuie să-i faci și percheziție corporală, dacă n-are cumva documente sau arme sau cine știe ce. REBREANU, P. S. 279, cf. SCRIBAN, D. Nevoia de a transmite scade valoarea limbii ca document interior. VIANU, A. P. 17, cf. RALEA, S. T. III, 48. Despre starea plugurilor români avea puțină să consulte o serie de documente ale trecutului. CAMIL PETRESCU, O. II, 418. Un număr destul de mare de documente au fost adunate în ultimul pătrar de veac. ALEXANDRU, I. M. 6, cf. DL, DM. Scriitorii ardeleni ... păstrează în parte rigiditatea documentelor vechi. VARLAAM - SADOVEANU, 142. La baza alcătuirii acestei lucrări stau ... documentele interne ale Țării Românești și Moldovei. STOICESCU, S. D. 6, cf. DEX. Am luat în considerație și atestările termenilor românești din documentele redactate în alte limbi. Z. MIHAIL, T. P. 27. Poemul este un document al epocii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 8/3. Din documentele sec. al XIX-lea, reiese că în vechime satul [Bivolari] se numea Bradu. PAVEL, S. E. 13. ♦ (Urmă de determinare care arată felul) Întâmplarea a adus în mâinile noastre documentul judiciar cel mai însemnat. CR (1839), 226²/15. Colaborase mai înainte ... la publicarea câtorva volume de documente istorice. MAIORESCU, D. V, 24. Îmi pare rău de pierderea acestui document lingvistic. MILLE, V. P. 213. [Jurnalul] s-a silit a aduce material nu fără valoare: ... numeroase documente istorice, ... pedagogice (a. 1895). PLR I, 289. Portretele nu sunt și documente antropologice. NEGULESCU, G. 246. Agenții romantismului extraconjugal ar fi putut să dea în vileag ... documentele lirismului. ARGHEZI, S. XI, 10. Privirile lui Lucu cercetară măsura de nuc, în căutarea unui al patrulea document fotografic. VINEA, L. I, 271. Document psihologic; aceasta este, înainte de orice, literatura lui Anton Holban. v. ROM. ianuarie 1959, 134. Bocetele sunt prețioase documente sociale. IST. LIT. ROM. I, 55. Claude Pichois a publicat un document eseu de critică literară. COTEANU, S. F. II, 46. În cazul absenței unui astfel de document sonor se cere neapărat citat un disc contemporan într-o tălmăcire românească. M 1974, nr. 9, 31. Datele etnobotanice întregesc materialele arheologice și documentele istorice. BUTURĂ, EB. I, 8. ♦ L o c a d j. **De document** = documentar (1). Valoarea lui de document uman este ușor de identificat. CONSTANTINESCU, S. III, 196. Povestirile acestea au mai mult valoare de document. FLACĂRA, 1977, nr. 5, 9. Valoarea de document uman a acestei cărți este trasă în jos de impersonalitatea frazei epice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 11/3.

2. Act prin care se adevărește, se constată sau se preconizează un fapt, se conferă un drept, se recunoaște o obligație; p. e x t. orice probă, dovadă sau indiciu care poate confirma un adevăr, o stare de fapt etc. *Documentul cuprinzătoriu legiuirii ... se numi auria bulă, adecă hrivolul.* SĂULESCU, HR. I, 173/26. [Rog] a mi să da un document din partea cinstului Sfat, pentru asigurarea dreptului ce am cerut (a. 1841). DOC. EC. 744. După care aceste documenturi, comisia au dovedit împresurare acestor moșii de către Pășcanii (a. 1842). HURMUZAKI - S, VI, 398. Toate autoritățile vor da hârtiile ori documentele ce li se vor cere în cercetarea pricinilor criminale. CONDICA O. 85/4, cf. STAMATI, D. Banii și documentele nicăiri. GHICA, C. E. I, 160. Stimabile, m-ai chemat să-mi arăți un document. CARAGIALE, T. I, 114. Într-o clipă contabilul ... va face socoata și documentul, iar casierul își va număra paralele. AGÎRBICEANU, S. P. 167, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Neexistând dar decât un document sigur, însuși actul de naștere, bunul-simț cere să păstrăm ca dată a nașterii ziua de 15 ianuarie 1850. CĂLINESCU, E. 47. Mulțumesc, rosti el, restituind documentul. VINEA, L. II, 246, cf. DL, DM. Candidatul își prezenta documentele de școlarizare. G. BARBU, A. V. 256. Criticul ... propune ... o interesantă lectură a operelor literare din perspectiva documentului biografic. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/10, cf. DEX. Documentul era, în adevăr, conform cu originalul, numai că nu cu originalul care trebuia. FLACĂRA, 1976, nr. 35, 21. Câte o patulă a Apărării Civile căuta pe margine posibile documente ale victimelor. RL 1995, nr. 1 527. Depunerea documentelor doveditoare de către pensionari va fi prelungită. ib. 2005, nr. 4 511.

- Pl.: *documente* și (învechit) *documenturi*. - Și: (învechit) *ducomént, ducument, (învechit, rar) documínt, documânt, ducamént, documént* s. n.

- Din lat. *documentum*, fr. *document*.

DOCUMENTĂ vb. I. 1. T r a n z. A susține pe bază de documente, informații, probe etc.; a dovedi (1), a demonstra (1), a proba (3). Cf. LM. *Eu ... am susținut această lege specială în Senat și am documentat-o.* MAIORESCU, D. V, 315, cf. DDRF, ALEXI, W. *Ne vom permite să documentăm lucrul cu câteva citații.* IBRĂILEANU, în PLR II, 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Avocatul, dimpotrivă, căută să le documenteze că toată „minunea” e numai rezultatul exaltării religioase a copilului.* REBREANU, P. S. 34, cf. SCRIBAN, D. *Nu ne putem opri să subliniem paralelismul acestor întâmplări reale și documentate precis ... cu ceea ce tradiția istorică ... ne arată că s-a petrecut.* BRĂȚIANU, T. 138. *Soția administratorului de plasă ... a documentat la rândul-i că ambele crize sunt deopotrivă de dăunătoare.* ULIERU, C. 63, cf. DL, DM. *Lectura ... și studiul întreprins pe baza acestei lecturi m-au dus la concluzia, pe care sper că am documentat-o suficient.* VARLAAM - SADOVEANU, 118. *Pentru a documenta ceea ce vizează ... folosește o mare bogăție de surse, în special polone.* IST. LIT. ROM. II, 690, cf. DN², PATAPIEVICI, C. L. 289.

2. T r a n z. A constitui o dovadă pentru ... ; a arăta, a denota (1), a vădi (2). *Diversitatea documentează nehotărâre, necunoștință despre adevărata plecare și inconstanță în dispozițiile sufletești.* CONV. LIT. IV, 194. *Nenumărate sunt operele de artă greco-scitică documentând predilecția pentru reprezentarea vânătoarei de iepuri.* PĂRVAN, G. 28. *Mii de manuscrise secrete ... documentau tendințele inconștiente.* ARGHEZI, S. XI, 95. *Marele complex arheologic ... documentează ... existența statului dac.* H. DAICOVICIU, D. 89.

3. R e f l. A se informa, a se edifica amănunțit pe baza unor documente. *Îl rodea totuși ambiția acuma să se documenteze înainte de a vorbi.* REBREANU, I. 59. *Un scriitor care a creat tipuri diverse de savanți, filosofi, teologi, n-a putut să nu se documenteze din cărți.* IBRĂILEANU, S. 279. *Având misiune specială de a asista la viziunea conferință, are datoria a se documenta ... asupra tuturor chestiunilor.* TITULESCU, D. 161. *Cei ce doresc a se documenta mai amănunțit pot găsi indicații în tratatul de „Psihologie medicală” al lui Kretschmer.*

NEGULESCU, G. 73. *Prudent și cuminte, el s-a urcat în tren și s-a dus la fabrică să se documenteze.* ARGHEZI, S. XI, 79. *Mă întrebă, curios de a se documenta, dacă am fost vreodată în Franța.* RALEA, O. 131, cf. DL, DM, DN². [Bălcescu] a cercetat ... biblioteca și arhiva Vaticanului pentru a se documenta în vederea elaborării lucrărilor sale de istorie. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 31, cf. DEX. *Eminescu se documentase stăruitor în această privință.* v. ROM. ianuarie 1975, 9. *Don Felipo ..., călătorind în tovărășia negustorilor, se documentase vrând-nevrând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 14/1. ◇ T r a n z. *Să-și documenteze dorința de a se împământeni.* MAIORESCU, D. II, 370.

- Prez. ind.: *documentez*.

- Din lat. *documentare*, fr. *documenter*.

DOCUMENTĂL, -Ă adj. (Astăzi rar) Documentar (1). *Nu există nicio incompatibilitate ..., ci numai o confuziune nominală justificată ..., după cum am constatat-o ... pe bazele tradițiunii și a fontanelor documentale.* HASDEU, I. C. I, 28. *Înrăurirea slavă nu este nevoie de a fi statornicită de când au început și cum, căci vom vorbi în partea documentală.* CONV. LIT. VI, 245. *Mai vechi urme documentale n-avem despre dâșii.* CONTEMPORANUL, IV, 545. *La Caragiale cuvântul scris capătă o însemnătate documentală.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 521. *Pentru aceasta n-avem nicio probă documentală.* ARHIVA, II, 595. *Sunt dovezi documentale că a fost și că a urmat luptă între dâșul și Sigismund.* CONTEMPORANUL, VII₂, 235. ◇ (Adverbial) *Această părere dovedită documental, trebuia ... luată în considerație.* ARHIVA, II, 366. *Slavonii în șesul Moldovei, la coborirea lui Dragoș, sunt dovediiți și documental.* XENOPOL, I. R. II, 204.

- Pl.: *documentali, -e*.

- Din it. *documentale*.

DOCUMENTALMÊNTE adv. (Învechit, rar) După documente, așa cum reiese din documente. *Muntenia, precum am demonstrat-o mai sus, purtase documentalmente acest nume.* HASDEU, I. C. I, 77, cf. SFC II, 190, 193.

- **Documental** + suf. *-mente*.

DOCUMENTAMÊNTE adv. (Rar) După documente, așa cum reiese din documente. Cf. SFC II, 189.

- **Document** + suf. *-(a)mente*.

DOCUMENTĂR, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care are caracter sau valoare de document (1), care se bazează pe documente; (astăzi rar) documental. *Comparată cu izvoarele documentare, ... povestirea lui Ureche pare pretutindeni cu desăvârșire adevărată.* IORGA, L. II, 553. *Însemnătatea lui documentară a rămas întreagă.* PĂRVAN, G. 9. *Amănunte asupra acestor comișei lipsesc din cauza insuficienței surselor documentare.* BUL. COM. IST. V, 154. *Legea agrară a vechii României nu avea decât un scop pur documentar.* TITULESCU, D. 116. *Din ceea ce știam despre viața lui ... mi se părea că ar da la iveală lucruri de un interes documentar puțin obicinuit.* CAMIL PETRESCU, P. 39. *Aloys Riehl susține, pe baza câtorva probe documentare, că filosoful ... a dus de timpuriu „dorul patului de odihnă sigură și de liniște veșnică, al morții”.* NEGULESCU, G. 103. *Neagă valoarea materialului documentar strâns în ani și ani.* SADOVEANU, O. XX, 70. *Mă gândeam la studenți, cărora aș fi vrut să le prezint, într-o expunere sistematică, un bogat material documentar.* PUȘCARIU, L. R. I, 1, cf. SCRIBAN, D. *Scriitorul ... a îmbinat ... referințele documentare cu episoadele menite ... să le dezvolte pe acestea.* VIANU, L. R. 81. *Romanul realist este mai ales documentar.* CONSTANTINESCU, S. II, 493. *Legenda s-a țesut în jurul unui fapt documentar: intrarea lui Micu în școala iezuiților sibieni.* IST. LIT. ROM. I, 552, cf. DN². *Termenul „căciulă” ... formează cel mai vechi strat terminologic, deși [este] atestat documentar abia în sec. al XVIII-lea.* Z. MIHAIL, T. P. 136. *Credințele, obiceiurile și practicile magice au valoare*

documentară. BUTURĂ, EB. I, 11. *O sută treizeci de desene flamande și olandeze ... sunt acum expuse la Paris, formând un ansamblu de mare valoare documentară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 3/3. ◇ (Adverbial) *În 1683 întâlnim documentar pe ... Neculce Vistiernicul.* IORGA, L. I, 236. *E posibil ca pe lângă aceste dregători să fi existat și altele, pe care le constatăm documentar mai târziu.* BUL. COM. IST. V, 27. *Voevodatele slavo-române ... sunt atestate documentar.* SCL 1950, 88. *Sărăcia lui Saint Amant nu se confirmă documentar, deoarece poetul avea foarte bune venituri și protecții.* CĂLINESCU, C. O. 201. *Începuturile atestate documentar ale scrisului slavonesc în Țările Române datează din secolul al X-lea.* IST. LIT. ROM. I, 235. *Cele mai multe din așezările omenești, constatate documentar din primele secole pentru care avem izvoare scrise, sunt, fără îndoială, anterioare acestor secole.* L. ROM. 1965, 274. *Documentar este dovedit că cea de-a doua soție a lui Nicolae Alexandru ... era catolică.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 4. *Ilustrațiile, mai mult desene, bine redată, clare, completează documentar textul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 7/4. *Leghicerele, țeșături atestate documentar în secolul al XV-lea, se țeseau din lână, în culori naturale alb cu negru, sau din lână vopsită vegetal.* PAVEL, S. E. 66.

2. Adj., s. n. (Film sau, rar, scriere) care prezintă fapte autentice, cu valoare de document. *Volumul e un documentar de o semnificație adâncă.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/1. *Există actualmente o foarte frumoasă școală tânără a documentarului în Franța.* ib. 1955, nr. 473, 2/4, cf. DL, DM. *Primul festival al filmului românesc de la Mamaia a făcut să se vorbească pentru prima oară, ca o realitate vie, de școala documentarului românesc.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 912. *Târgoviște, cetate cu un trecut încărcat de istorie, merită un film documentar pe măsura adevărilor sale.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. *Oamenii de pe șantier au impresia că fac un documentar despre ei înșiși.* CINEMA, 1975, nr. 9, 7. *Documentarul nud ... e tot atât de străin ... dimensiunii actualului ca și cel mai debordant exercițiu de fantezie pură.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 3/9. *Un emoționant documentar artistic au creat foarte tinerii cineclubiști din Petroșani.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 14. *Un succint documentar asupra acestor prime periodice ... cărora cei doi cărturari le-au dat viață.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 1/1. *Văd, precis, ca într-un documentar științific, cum se formează boaba de lacrimă în ochii ei.* CĂRTĂRESCU, N. 288.

- Pl.: documentari, -e.

- Din fr. documentaire.

DOCUMENTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) documenta (2) și rezultatul ei; totalitatea informațiilor, a documentelor cu privire la o anumită problemă sau la un anumit domeniu de activitate; documentație. Cf. DDRF. *Documentarea pare a fi mai puțin prețuită în timpul din urmă decât intuiția.* PUȘCARIU, L. R. I, 9. *Când constatăm prea multă documentare într-un roman în dauna sintezei, putem să calificăm acea scriere drept naturalistă.* CĂLINESCU, C. O. 145. *S-a creat astfel o documentare științifică.* AGROTEHNICA, I, 59. *Există perioade și regiuni pentru care documentarea propriu-zis istorică ne lipsește cu totul.* GRAUR, I. L. 10, cf. DL, DM. *Și-a îmbogățit documentarea pe baza unor noi izvoare.* IST. LIT. ROM. I, 410, cf. DN². *Documentarea o furnizează un concept de telegramă al lui Mihail Kogălniceanu către prefectul de Muscel de-atunci.* LL 1972, nr. 2, 170. *Muzeul modern este un centru de documentare și informare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 2/7. *Bogata documentare a capitolului închinat vieții marelui fiu al Transilvaniei.* M 1975, nr. 1, 37. *În 1975, împreună cu alți specialiști din țară, am efectuat o vizită de documentare în S. U. A.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 4. [Dicționarul etnobotanic] *oferă o amplă documentare asupra numirilor populare.* BUTURĂ, EB. I, 7. *Victor mărturisește că, pentru el, istoria se rezolvă ca formă de documentare în imediatul unui subiect.* LICEANU, J. 62. *Potrivit documentării IPP, peste 20% dintre consilierii prefecților întreprind acțiuni de control.* RL 2005, nr. 4 803.

- Pl.: documentări.

- V. documenta.

DOCUMENTARISM s. n. Caracterul a ceea ce este documentar; arta, tehnica de a face filme documentare. *Mai mult decât în trecutele mele experiențe de autor de lung metraje, documentarismul lui ... a învins de data aceasta.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 13.

- De la documentarist (prin schimbare de sufix).

DOCUMENTARIST, -Ă s. m. și f. 1. Autor de filme documentare. *Un documentarist a făcut un film foarte interesant despre viața lui Zola.* CONTEMP. 1955, nr. 473, 2/4, cf. DN². *Sfera realității investigate de documentariști este amplă, cuprinzătoare.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 912, cf. DEX. *Manifestare cinematografică de mare interes în rândul documentariștilor [din Sfântu Gheorghe].* RL 2005, nr. 4 548. ◇ (Adjectival) *O trăsătură principală, realmente de „școală”, a cineaștilor documentariști este consecvența cu care urmăresc, de ani de zile, creația românească: în industrie, agricultură, cultură.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 912.

2. Persoană care se ocupă cu documentarea, cu informarea științifică referitoare la o problemă sau la un domeniu de activitate; funcție ocupată de această persoană. Cf. DN². *Secretarul literar este ... un documentarist.* T ianuarie 1969, 83. *Ni se pare în firea lucrurilor ca între documentariști ... și ziaristi să existe o stare de concurență binăfăcătoare pentru ambele părți.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12, cf. DEX.

- Pl.: documentariști, -ste.

- Din fr. documentariste.

DOCUMENTARÍSTIC, -Ă adj. Care ține de documentarist sau de documentare, privitor la documentarist sau la documentare. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: documentaristici, -ce.

- Documentarist + suf. -ic.

DOCUMENTĂT, -Ă adj. Care este întemeiat, susținut, bazat pe documente, elaborat pe baza unei largi documentații; p. e x t. bine informat. Cf. LM. *Acea vorbire din scrisoarea incidentală era în adevăr documentată.* MAIORESCU, D. V. 294. *Alte studii de documentată critică în acest sens nu s-au mai publicat.* SĂM. I, 153. *Sunt documentați, după cum se vede, trei dregători.* BUL. COM. IST. V, 39. *Am ajuns cel mai documentat critic.* M. ELIADE, O. I, 26. *Trebuie să scrie un foileton documentat despre japonezi și chinezi.* ARGHEZI, S. VII, 263, cf. DL, DM. *Proiectul ... nu i-a reușit, pierzându-se ... ocazia elaborării unei lucrări documentate.* G. BARBU, A. V. 104. *Volumul, în formă inițială o documentată teză de doctorat, este o contribuție însemnată.* LL 1973, nr. 4, 872. ◇ F i g . *E de neînchipuit cum profită oamenii de iritația noastră, ce ochi surprinși și documentați fac.* CĂLINESCU, C. O. 80. ◇ (Adverbial) *Tata a schimbat gândurile băiatului, ... artându-i documentat că o barbă stă în orice caz mai bine decât o alună.* ARGHEZI, C. J. 211.

- Pl.: documentați, -te.

- V. documenta.

DOCUMENTATÓRIU, -IE adj. (Învechit, rar) Documentar (1). *Tot ce a creat [istoria națională] servează de monument documentar de existența popului național.* LUPAȘ, C. I. I, 200.

- Pl.: documentatorii.

- Documenta + suf. -toriu.

DOCUMENTAȚIE s. f. Faptul de a (se) documenta; totalitatea informațiilor, a documentelor cu privire la o anumită problemă sau la un anumit domeniu de activitate; documentare. Cf. LM. [Compartimentul de investiții] *execută ... întreaga documentație pentru planificarea, obținerea creditelor și*

realizarea lucrărilor. LEG. EC. PL. 205. *Am uzat așa de mult de documentație ... încât nu pot să declar în chip simplist că cercetarea exhaustivă este de osândit.* CĂLINESCU, C. O. 217. *În general, N. Bălcescu acordă o mare importanță documentației istorice.* CONTEMP. 1953, nr. 330, 5/3. *Secțiunea de coordonare științifică are sarcina ... de a se îngriji de documentația tehnico-științifică.* AGROTEHNICA, I, 56, cf. DL, DM. *Proiectul e bizar, incoerent și fără documentație istorică.* IST. LIT. ROM. III, 175, cf. DER, DN². *În ciuda mijloacelor reduse de documentație științifică ..., țara noastră a fost una din primele în care metoda anesteziei a fost aplicată.* G. BARBU, A. V. 256. *Se indică o bibliografie care dovedește o documentație bogată.* CL 1973, 368. *O latură principală în activitatea muzeografului ... trebuie să fie ... întocmirea documentației privind materialele colecționate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 2/7. *Centrul școlar ... nu a fost construit nici anul acesta, deși terenul este liber și documentația întocmită.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. DEX. *Oarecare agresivitate exprimă luările de cuvânt în favoarea istoriografiei și documentației.* FLACĂRA, 1977, nr. 2, 9. *Disponem de documentația cuvenită pentru aceste invenții.* RL 1978, nr. 10 332. *Îi ceru nevestei ... documentația mașinii.* CĂRTĂRESCU, N. 297.

– Pl.: *documentații*. – Și: (învechit, astăzi rar) **documentațiune** s. f. LM, DN³.

– Din lat. **documentatio**, -onis, fr. **documentation**.

DOCUMENTAȚIUNE s. f. v. **documentație**.

DOCUMENTOGRAFIE s. f. (Rar) Totalitatea publicațiilor cu caracter documentar. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *-fi-e*.

– Din it. **documentografia**.

DOCUMENTOLOGIE s. f. (Rar) Știința care studiază documentele. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *-gi-e*.

– Din it. **documentologia**.

DOCUMÍNT s. n. v. **document**.

DOCÚRGE vb. III. I n t r a n z. (Prin sud-estul Ban.; despre lichide) A curge până la sfârșit. *Dzézitu-al mic mi-l tăiai Cursă sănzi, nu docursă.* SFC IV, 34. Cf. ARH. FOLK. III, 38.

– Prez. ind. pers. 3: *docúrge*; perf. s.: *docurse*.

– Pref. *do-* + **curge**.

DOD, -Ă adj. (Prin Mold.) Prost (B II 4), zăpăcit (1). Cf. SFC V, 39, BUL. FIL. I, 137.

– Pl.: ? – Și: **dud**, -ă adj. BUL. FIL. I, 137.

– Et. nec.

DODÁ¹ vb. I. R e f l. (Prin Transilv.) A se aranja (spălându-se, pieptănându-se). Cf. DDRF, SCRIBAN, D. *Dar Măriuca, fata dalbă, Dimineața s-o sculat, La fântân-o alergat, O-alergat de s-o dodat.* MĂNDRESCU, L. P. 215.

– Prez. ind.: *dodez*. – Și: **dodí** vb. IV. SCRIBAN, D.

– De la **dodă**.

DODÁ² vb. I. = **deda**. Cf. LEXIC REG. II, 36.

DÓDĂ s. f. v. **dadă¹**.

DODĂÍ vb. IV v. **dodei**.

DODĂIÁLĂ s. f. v. **dodeială**.

DODĂITÓR s. m. v. **dodeitor**.

DODÂRLÁN, -Ă adj. (Prin Bucov.) Prost (B II 4). Cf. SFC V, 39, I. CR. IV, 123.

– Pl.: *dodârlani*, -e.

– **Dod** + suf. *-îrlan*.

DODÂRLÁNCĂ adj. (Prin Bucov.; despre femei). Proastă v. prost (B II 4). Cf. I. CR. IV, 123.

– Pl.: *dodârlance*.

– **Dodârlan** + suf. *-că*.

DODÂRNÍ vb. IV. = **detorni**. Cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 413.

DODEÁLĂ s. f. v. **dodeială**.

DODECADACTÍL subst. (Anat.; grecism învechit, rar) Duoden. [Materiile] *aceste ies din vintricul sau stomah (sacul dospitoriu) câte încetul, prin gura lui din gios numită pilor (ușă), în mațul numit dodecadactil (de doăsprezece degite).* CORNEA, E. I, 178/19.

– Pl.: ?

– Din ngr. **δωδεκαδάκτυλος**.

DODECÁDĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Doisprezece (1). *Acest șir de 12 tonuri fînțial diferite este privit în musică ca unitate musicală și poartă numele de optavă. Și de ce optavă și nu dodecadă sau doaesprăzecime.* VOROBCHIEVICI, A. M. 29. Grup de doisprezece boieri (mari) din anturajul domnului, în epoca fanariotă, din Țările Române. *Alții din mai mici trepte se cuprind în dodecadă, cum am zice cluceri, paharnici.* ZILOT, CRON. 76, cf. GÁLDI, M. PHAN. 174.

– Din ngr. **δωδεκάδα**.

DODECAÉD s. n. v. **dodecaedru**.

DODECAÉDER s. n. v. **dodecaedru**.

DODECAÉDRIC, -Ă adj. (Geom.) Care aparține dodecaedrului, privitor la dodecaedru, care formează un dodecaedru. Cf. DL, DM, DEX, DN³.

– Pl.: *dodecaedrici*, -ce.

– Din fr. **dođécaédrique**.

DODECAÉDRU s. n. Poliedru cu douăsprezece fețe care poate fi pentagonal sau romboidal. Cf. EGT 54¹, ap. URSU, T. Ș. *Dodecaedru este mărginit de doăsprezece pentagoane.* DESEN. ARH. 9/7. *Se numește ... dodecaedru acela care are doăsprezece [fețe].* POENARU, G. 205/10. *Dodecaeder bipiramidal dreptgardinal.* J. CIHAC. I. N. 340/18, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *După ce copiii cunosc cubul ... trebuie să trecem la corpurile regulate mai complexe: dodecaedrul (cu 12 fețe), icosaedrul.* CONTEMPORANUL, I, 622. *Solidul compus din patru fețe iea numele de tetraedru; ... cel de opt, octaedru; cel de douăsprezece, dodecaedru.* MELIK, G. 187, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Unele forme cristalografice întâlnite în natură, care aparțin sistemului cubic, au forme de dodecaedru.* DER. cf. URSU, T. Ș. 192. DN², M. D. ENC., DEX. ✦ *Cristal din sistemul cubic cu douăsprezece laturi. Acest mineral s-apropie mai mult de feliul grănatului; forma lui pe cât se poate giudeca după cristăluțele ci am aflat este aceea a unui dodecaedru romboide.* AR (1832), 108¹/8. *Forme de cristalizație ... Dodecaeder rombic.* J. CIHAC, J. N. 339/18. *Cristalele ce se dobândesc se țin de sistema regulată și au formă de dodecaedri romboidali.* MARIN, PR. I, 33/23. *Dodecaedrul rhomboidal ... derivă din cub prin modifițațiunea coamelor prin câte o singură fațetă.* PONI, CH. 15. *Dodecaedrul pentagonal ... derivă din cub prin modifițațiunea coamelor prin o singură fațetă neegalminte înclinată pe ambele fețe.* id. ib. 18. *Dacă*

fiecare sferă se înscrie geometric într-un duodecaedru, materialul apare îndesat sau compact. AGROTEHNICA, I, 405, cf. LTR², DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *dodecaedre* și (învechit, m.) *dodecaedri*. - Și: (învechit) *dodecaéder*, *dodecaéd* (ALEXI, W.), *duodecaédru* s. n.

- Din fr. *dodécaèdre*. - *Dodecaeder* < germ. *Dodekaeder*.

DODECAFONIC, -Ă adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonist (1). *Tehnică limbajului dodecafonic se simte aici permanent*. M 1965, nr. 2, 39, cf. DEX, DN³.

- Pl.: *dodecafonici*, -ce.

- Din fr. *dodécaphonique*.

DODECAFONIE s. f. Tehnică modernă de compoziție muzicală bazată pe folosirea consecventă în melodie și armonie a celor douăsprezece sunete ale gamei cromatice; dodecafonism. *S-a dezvoltat dodecafonia (cromatismul liber)*. M 1965, nr. 4, 4, cf. M. D. ENC., DN³.

- Din it. *dodecafonia*.

DODECAFONISM s. n. Tehnică modernă de compoziție muzicală bazată pe folosirea consecventă în melodie și armonie a celor douăsprezece sunete ale gamei cromatice; dodecafonie. *Încălcând legile obiective ale modului și tonalității, dodecafonismul provoacă dereglarea artei muzicale*. DER. *După ce Stravinski a fost adversarul ... dodecafonismului serial, până la urmă a adoptat și el noul sistem de creație*. M 1974, nr. 12, 16, cf. DEX, DN³.

- Din fr. *dodécaphonisme*.

DODECAFONIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonic. Cf. DEX, DN³.

2. S. m. și f. Compozitor care folosește dodecafonismul. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *dodecafoniști*, -ste.

- Din fr. *dodécaphoniste*.

DODECAGÍN, -Ă adj. (Despre plante) Care are douăsprezece pistiluri. Cf. ALEXI, W.

- Pl.: *dodecagini*, -e.

- Din fr. *dodécagyne*.

DODECAGÓN s. n. Poligon cu douăsprezece laturi și douăsprezece unghiuri. *Noi am zis ... că poligone de 3 laturi să numesc triunghiuri, ... decagone, dodecagone, cele cu ... 10 și cu 12 laturi*. ASACHI, E. III, 114/10. *Așadar am putea, prin ajutorul aceleiași formule a pătratului ipotenusei, să determinăm latura AK a dodecagonului și, prin urmare, perimetrul său întreg*. G. POP, G. 95/15, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Dacă p=1, vom avea dodecagonul regulat convex*. MELIK, G. 127, cf. BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Dodecagonul regulat are laturile și unghiurile egale*. DER, cf. DN², DEX. ♦ (Învechit, rar) Întărire fortificată cu douăsprezece bastioane. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dodecagoane* și (învechit) *dodecagone*.

- Din fr. *dodécagone*.

DODECAGONÁL, -Ă adj. Care aparține dodecagonului, privitor la dodecagon. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *dodecagonal*, -e.

- Din fr. *dodécagonal*.

DODECANDRIE s. f. Caracteristică a unor plante de a avea douăsprezece stamine pe pistil. *Cele 24 clase [de plante] sânt următoarele: ... Octandrie ... Dodecandria ... Poliandrie*. J. CIHAC, I. N. 264/25. *Ordin al 11-le dodecandria (de doisprezece barbați,*

douăsprezece-mariu) având doisprezece stami: așa e laptele-cânelui. CORNEA, E. II, 203/19, cf. BARASCH, B. 38, COSTINESCU.

- Pl.: *dodecandrii*.

- Din fr. *dodécandrie*.

DODECÁR s. m. Veche monedă turcească de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. [Arhimandriților și cântăreților] *câtă un dodăcar și o basma* (a. 1821). IORGA, S. D. XXII, 46. *În felul monedii galbenilor dodecari au eșit mulți calpi* (a. 1825). DOC. EC. 343. *Cursul banilor ... dodecari*. CR (1830), 84²/29. *Să arată prețul fieșcării monedă: ... 1 icosar nou ..., 1 dodecar vechi* (a. 1837). DOC. EC. 674. *Monedele ce circulau în timpul lui Caragea sunt acestea: mahmudeaua, cu lei 38; dodecarul, lei 12*. FILIMON, O. I, 148, cf. ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 174, DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 166, DER, DEX.

- Pl.: *dodecari*.

- Din ngr. *δωδεκάρι*.

DODECASILÁB s. m., adj. (Vers) care are douăsprezece silabe. *Dodecasilabul ... acesta este un vers plan de douăsprezece silabe*. HELIADE, O. II, 159, cf. CADE, DL, DM, DER, DEX, DN³.

- Pl.: *dodecasilabi* și (n.) *dodecasilabe* (DEX, CADE).

- Din lat. *duodecasyllabus*, fr. *dodécasyllabe*.

DODECASILÁBIC, -Ă adj. (Despre versuri) Care are douăsprezece silabe. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *dodecasilabici*, -ce.

- Din fr. *dodécasyllabique*.

DODECASTÍL s. n. Edificiu a cărui fațadă are douăsprezece coloane. Cf. M. D. ENC., DN³. ♦ (Adjectival) *Templul dodecastil, cu 12 coloane*. LTR² XVII, 205.

- Pl.: *dodecastiluri*.

- Din fr. *dodécastyle*.

DODEÍ vb. IV. (Învechit) 1. *Tranz. și intranz. A necăji (1), a supăra (5); a prigoni (2), a persecuta. Că <Tu> ești, D[umne]zăule, vârtutea mea; derep ce me împinseși și dereptu carea mahnitu îmblu cându dodeiaște-mi vrăjmașul?* PSALT. HUR.² 123. *E eu cându ei dodeia-mi înveștia-me în sacu, și pleca cu agiuratul sufletul meu, ei rugăciurea mea în sărul meu turnă-se*. PSALT. SCH. 104/11. *Mulți măra-me și dodeiia-mi, de mărturiile tale nu feriiia-me*. PSALT. 265. *Și sfânt David grăiaște: „Eu amu, când aceia dodeiia-mi îmbrăca-mă în saci și smeriia cu postul sufletul meu. Genuchele mele slăbiia de post, și trupul meu schimba-se derept untul”*. CORESI, EV. 50, ANON. CAR., SIMION DASC., LET. 74. *Podvodzile să le ducă târgoveții din târg în târg, iară pre dânșii să nu-i dodeiască* (a. 1660). IORGA, S. D. V, 34. *Și, deaca să-mplură 30 de dzâle, vădzând Frondisia că cu cât o dodeiaște cu mai mult să-ntăreăște, mearse la ighemonul de-i spusă cu adevărat că mai lesne-i pietrile să le-nmoaie să le facă ca apa decât inema aceștia ficioare*. DOSOFTEI, V. S. februarie 54^v/20. *După aceeaia, pre urs ispitind, îl aflară că numai albinele din știubieie să nu-l dodeiască și la bârlogul lui nebântuii să lăcuiască poșteăște*. CANTEMIR, I. I. I, 129. *Nimea dintru frații noștri sau din rudenii să n-abă amiastec la aceste părți de ocină, nici a-l dodăi prea dumnealui întru nimic* (a. 1703). URICARIUL, XII, 297, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 50, SCL 1960, 605.

2. *R e f l. A se plânge (3). Se dodei lu Pavel și se întoarse ... Și duseră ei la voivozi ziseră: Acești oameni zimintesc cetatea noastră*. CORESI, L. 76/4. *Tată-tău să dodeiaște*. BIBLIA (1688), 37¹/36.

3. *I n t r a n z. A ataca, a asalta, a da navală (1); p e x t a prăda (1). Și așa dodiind împărăției Turcești, veniia de la turci ponoslu pentru prădzi ce făcea cazacii în părțile lor*. M. COSTIN, O.

124. *N-au vrut căzaccii să dodiască den porunca lui Hmil hatmanul.* id. ib. 133. *Tătărime mult pen pregiurul obuzului dodeind, cum ieșea leașii den obuz la apă, la iarbă, îi și lua tătarii de grumaz (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 54/31. ◇ T r a n z. Apoi și la al treilea loc au luat, despre Zvancea; ci și acolo s-au apărat leașii tare. Și până amiazăzi au dodeit pre leași. Iar mai îndeseara cu toată năvala au lovit la tabară. AXINTE URICARIUL, C. 361.*

– Prez. ind.: *dodeiesc*. – Și: **dodăi**, **dodii** vb. IV.

– Din slavon. ДОДѢИ, ДОДѢИТИ.

DODEIALĂ s. f. (Învechit) Supărare (4), necaz (1); prigonire (1), persecuție, nedreptate (2); (învechit) dodeire. *De glasul dracului și de dodeirea [d o d i i a l a D] păcătoșului.* PSALT. 104. *Rugăm Tine cum să ne ierți toate păcatele cu care am greșit astăzi Ție și dă-ne cum și în ceastă noapte să putem petrece fără toată dosada și dodeiala dracului, Tu ferindu-ne.* CORESI, T. EV. 191. *Când ai dodeială de duh necurat.* PARACLIS (1639), 259, cf. ANON. CAR. *Mai rugăm pre Măria Ta cu dodeială a ne mai aștepta, ce numai la dzi om plăti Măriei Tale* (a. 1656). IORGA, S. D. IV, 51. *După perirea lui Mihai-Vodă, n-au mai avut Ieremiia-Vodă niceo dodeială de nime.* M. COSTIN, O. 56. *Părintele feace: „Lipseaște-m trei pietri și puțanel var. Să astupăm această ferestruie, să nu-m faci dodeială”.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 42°/28. *O porumbiță împuțită și întinată zbura ... și-i da multă dodeială de putoare.* id. ib. octombrie 52°/1. *Și cu urgie mare mie te-ai făcut, ai adus peste mine dodiiale.* BIBLIA (1688), 367°/29, cf. CANTEMIR, I. I. II, 291, IORGA, S. D. XVI, 202, GHEȚIE, R. M., DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *-de-ia-*. – Pl.: *dodeieli*. – Și: **dodiiălă**, **dodeală** (ALEXI, W.), **dodăiălă** (DDRf, TDRG, SCRIBAN, D.) s. f.

– **Dodei** + suf. *-eală*.

DODEIRE s. f. (Învechit) Faptul de a dodei (1); dodeială, (învechit, rar) dodeit. *Glasul dracului și ... dodeirea păcătoșului; că puseră spre mene fărleage și în mânia vrăjbia mie.* PSALT. 104. *Scrăbiu cu grija mea și turburai-mă de glasul dracului și de dodeirea păcătoșului.* CORESI, PS. 141/10. *Nemică greață nu vor avea, nice măhnire, ce numai cealea întru cealea veselii și bucurie întru netrecuți veaci, fără dodeire nică dănoară.* COD. TOD. 227, cf. SCRIBAN, D., SCL 1960, 605.

– Pl.: *dodeiri*.

– V. **dodei**.

DODEIT s. n. (Învechit, rar) Prigoană (1), persecuție; necaz (1); (învechit) dodeială. *Ia-mi, D[umne]zeule, rruga mea, nu părăsi rugăciunea mea. Ia-mi amenie și me audzi, în bănatul grijei mele smentiiu-me de glasul vrăjmașului și de dodeitul greașnicului.* PSALT. HUR.² 132. *Scrăbiu cu grija mea și turburaiu-me de glasul dracului și de dodeirea (dodeitul H, dodiiala D) păcătoșului.* PSALT. SCH. 104/24.

– V. **dodei**.

DODEITÓR, -OÁRE s. m., adj. (Învechit) 1. S. m. Prigonitor (1), dușman. *Cându se vor apropia pre menre păndiu-l rreu a mânca pelița mea dodeitorii, vrăjmași<i> miei, aceia slăbiră și cădzură.* PSALT. HUR.² 107. *Și <cu> mila Ta piarde-veri vrăjmașii miei și veri piarde toți dodeitorii sufletului meu, că eu șerbul Tău sânt.* ib. 206. *Spăsiu-n-ai de dodeitorii (carii dodeiră noa H, carii ne supăra pre noi D) noștri și uriiși noștri rușirași.* PSALT. SCH. 83/13. *Doamne, ce se mulțiră dodeitorii miei! Mulți se sculară spre mine. Mulți grăiesc sufletului meu.* CORESI, PS. SL.-ROM. 3°/2. *Nu pomeniră mâinile lui zioa în ce izbăvi ei de mâinile dodeitorului.* id. ib. 150°/6, cf. ANON. CAR. *Văzând deci libertatea și viața sa puse în cumpănă, ... [Svidrighelo] n-au pregetat a sta pe loc, cu scop ca oștean brav a cădea numai mort în mâinile dodăitorilor săi.* ASACHI, S. L. II, 41, cf. DDRF.

2. Adj. Care provoacă necazuri, supărări, privațiuni. Cf. DDRF. – Pl.: *dodeitori, -oare*. – Și: **dodeitóriu** s. m., **dodăitór** s. m., adj. – **Dodei** + *-tor*.

DODEITÓRIU s. m. v. **dodeitor**.

DODÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A găsi ceva din întâmplare, a da peste ceva; a pune mâna pe ceva, a înhăța; a nimeri (1). *Mai ales crapu să vără ca porcu în nămolu dân fund și nu e chip să-l dodim.* STĂNOIU, C. I, 82, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII–VIII, 240, DR. X, 567, DL. ◇ F i g. Cf. TOMESCU, GL. *Știi c-ai dodit-o cu băiatul; halal să-i fie!* UDRESCU, GL. ◇ E x p r. **A-i dodi loava** (la ceva) = a nimeri la timp, la țanc. Cf. UDRESCU, GL. *Am dodit loava la grâu.* id. ib.

– Prez. ind.: *dodesc*.

– Cf. sb. *d o d i j a t i, d o d i j e v a t i*.

DODÍ vb. IV v. **doda**¹.

DODÍCA num. card. (Regional; în jocurile de copii) Doi. *Unica, dodica, tridica, panica, cinca ... Cele cinci vorbe dintâi se încep ca cele cinci numere dintâi.* PAMFILE, J. I, 316, cf. H IV 258.

– Cf. *d o i*.

DÓDIE s. f. 1. (La pl.; popular și familiar; în e x p r.) A vorbi sau a spune, a grăi (cam) în dodii = a vorbi fără sens; a aiura. *Mi se pare că vorbești cam în dodii, făcându-mi o asemine întrebare.* NEGRUZZI, S. I, 229. *Parcă ești nu știu cum, Chirică; vorbești și tu așa în dodii câteodată.* CREANGĂ, O. 63. *Începură ... a grăi ... despre dânsul cam în dodii.* ISPIRESCU, L. 36. *Vorbea în dodii.* CONTEMPORANUL, VII₂, 529, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG. *Vorbești în dodii.* AGÎRBICEANU, S. 452. *Vorbi-n dodii unul.* LUNGANU, CL. 126, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vorbesc și eu în dodii.* VOICULESCU, POEZII, II, 249. *Poate grăia și el așa în dodii.* SADOVEANU, O. XIII, 754, cf. SCRIBAN, D. *Dar trecând într-alte zodii, Le vorbea croitoru-n dodii.* ARGHEZI, S. P. 20. *Tu de mult vorbești în dodii.* BENIUC, M. C. I, 242. *Nu vezi că vorbești în dodii?* TUDORAN, P. 136. *Te lungiși ..., spunea Marghioala, în dodii.* BARBU, G. 397. (Cu parafrazarea expresiei) *Între Chirică și Stan este un adevărat concurs de vorbire în dodii.* VARLAAM – SADOVEANU, 285. **A umbla sau a merge (ca) în dodii** = a umbla sau a merge în neștire, năuc. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Am pierdut mai toată vara Umblând noapte-așa în dodii Cu o scară printre zodii.* ARGHEZI, C. O. 205, cf. DL, DEX, ȘEZ. XXIII, 45.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) Nărav (1), obicei (2). *Așa-i dodia lui.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A lăsa (pe cineva) în dodiile lui** = a lăsa (pe cineva) să-și fac nestingherit toanele, capriciile. *Noi, copiii, o lăsam în dodiile ei.* STANCU, D. 5, cf. DL.

– Pl.: *dodii*.

– Et. nec.

DODÍ vb. IV v. **dodei**.

DODIÁLĂ s. f. v. **dodeială**.

DODÍȚĂ s. f. (Prin Olt.) Leliță. Cf. GR. S. V, 120.

– Pl.: *dodife*.

– **Dodă** + suf. *-iță*.

DODÓC s. n. (Regional) Cocoloș făcut din mămăligă frământată cu brânză și neprăjit, care se dă copiilor mici ca să tacă (Cotârğași – Broșteni). Cf. ȘEZ. II, 226, ib. VII, 115, PASCU, C. 231.

– Pl.: ?

– Cf. *d o d o n e t e*.

DÓDOLĂ s. f. (Ban.) Păparudă¹ (I 1). Cf. ȘĂINEANU², PAMFILE, VĂZD. 134, DR. IV₂, 839, CADE, GĂMULESCU, E. S. 127, ALEXICI,

L. P. 198. *Lăiețâli să fac dodoli. Să-mbracă-m boj. Ș-atunș pliacă prân sat cântând și ies muierili și le udă cu apă.* ARH. FOLK. III, 138.

- Pl.: *dodoli*.

- Din sb. *dodola*.

DODOLEȚ, -EĂȚĂ adj. v. *dodoloț*.

DODOLÓI, -OÁIE subst. 1. S. m. și f. (Prin Ban. și prin Transilv.) Paparudă¹ (11). Cf. PAMFILE. VĂZD. 134, RESMERIȚĂ, D., DR. IV₂, 839, ȘĂINEANU, D. U., CADE, MIHĂILĂ, Î. 150, GĂMULESCU, E. S. 127. *Ce îmbli ca un dodoloi.* L. COSTIN, GR. BĂN., 100, cf. ALR II 4 251/2, 29, 36, ALRT II 4, 28, 33, 318, 323, 324.

2. S. m. (Ban.) Om ud până la plele (ca paparuda). Cf. ȘĂINEANU, D. U.

- Pl.: *dodoloi, -oaiie*. - Și: *dădăloáie* (PAMFILE, VĂZD. 134, COM. SAT. II, 60, DR. IV₂, 839), *duđuloáie* (ALR II 4 251/2, ALRT II 4, 318) s. f.

- *Dodolă* + suf. *-oi*.

DODOLÓȚ, -OÁȚĂ adj., s. f. 1. Adj. (Învechit și regional) Rotund (11). *Pământul ... așa se cearcă: ... se ia un pumn de pământ, se udă și, stringându-se în mână, deacă nu se face dodoloț, ci să răsepeaște, e semn că pământul e cald și moale.* ECONOMIA, 6/14, cf. CADE, SCRIBAN, D., DENSUSIANU, Ț. H. 316, GREGORIAN, CL. 57, ALR I 3/56, 109, 112, 116, 118, 825, 835. ⇨ (Prin nord-estul Olt.; la pl.) *Prune dodoloațe* = prune mici, rotunde, a căror carne se desprinde greu de pe sâmbure v. *prune căinești*. (Sereca - Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 254.

2. S. f. (Regional) Gogoasă (de stejar) (Feneș* - Zlatna). Cf. ALR II 6 383/102.

- Pl.: *dodoloți, -oațe*. - Și: *dodolét, -eăță* (CADE, PLOȘOR, V. O. 7, ARH. OLT. VII, 157, ALR I 3/825), *dodonét, -eăță* (PĂCALĂ, M. R. 139, ARH. OLT. VII, 157) adj.

- Cf. *gogoneț*.

DODOMÉTE s. n. v. *dodonete*.

DODONÉLE s. f. pl. (Regional) Obiecte mici de formă (aproximativ) sferică (Mățau - Câmpulung). Cf. COMAN, GL. 29.

- Cf. *gogonele*.

DODONÉTE s. n. (Regional) Bucată de aluat dospit căreia i s-a dat, prin frământare, o formă (aproape) sferică. *În sara ajunului Crăciunului, sătencele obicinuesc a dospi cocă ... Din această cocă dospită, pune de ia dintr-însa un copil curat, cu gura de nouă ori, ținând mâinile la spate. Strânge aceste nouă mușcăături, face un dodonete pe care îl coace între sobă și îl păstrează peste tot anul sub numele de «aluat de Crăciun».* ȘEZ. IV, 23.

- Pl.: ? - Și: *dodométe* s. n. PAMFILE, CR. 6.

- Cf. *dodoneț*.

DODONÉȚ, -EĂȚĂ adj. v. *dodoloț*.

DODORÁ vb. I. *Tranz.* (Regional; complementul indică copii) A răsfăța (1) (Ghilad - Deta). Cf. ALR II/I h 150/36.

- Prez. ind. 3: *dodorează*.

- Cf. *odor*¹.

DODORÁȘ s. m. = *odoraș*¹. *Sandu*. - ... *Mi-s dragi copiii de mor. Antohi*. - *Zău? ... îl iubesc pe dodorașul meu?* ALECSANDRI, T. I 641, cf. ALEXI, W.

DÓDOT s. n. (Învechit) Trăncăneală¹ (2). *Filosoful ce în dodot de amoriu se stăpânește, Au doar el singur pe sine nu ride și se hulește?* CONACHI, P. 285, cf. CIHAC II, 97, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DR. IV₂, I 264.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DODOȚĂL s. m. v. *dedițel*.

DODRÁNC s. n. v. *dodrean*.

DODREÁN s. n. 1. (Învechit și regional) Ogrinji¹ (1). Cf. ANON. CAR., CADE, L. ROM. 1973, nr. 5, 493, CIAUȘANU, V., ALR I 953/808, 850, 860, ALR SN I 123/836. ♦ (Regional) Fân pentru vite (I. CR. VIII, 187, ALR II 5 248/768). ♦ (Prin vestul Olt.; cu sens colectiv) Cotoarele cocenilor și ale buruienilor, care rămân după ce au fost hrănite vitele. Cf. BOCEANU, GL.

2. (Regional) Gunoi, bălegar (Balș). Cf. LEXIC REG. 26.

- Pl.: *dodreanuri* și *dodrene*. - Și: *dođránc* (ANON. CAR.),

dođreánc (I. CR. VIII, 187, ALR II 5 248/768), *dođreán* (BOCEANU, GL., ALR II 5 248/848) s. n.

- Cf. sb. *d o d e r a t i* „a rupe în bucăți, a jupui, a face praf” (L. ROM. 1973, nr. 5, 493-494).

DODREÁNC s. n. v. *dodrean*.

DODURÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Noduros (2). Cf. CABA. SĂL. 88. ♦ *F i g . Prost (B IV 3), necioplit (2).* Cf. VAIDA.

- Pl.: *doduroși, -oase*.

- Cf. *n o d u r o s*.

DOFÁCE vb. III. *Tranz.* (Prin Ban. și prin Olt.) A termina de făcut. Cf. SFC IV, 34, GL. OLT., PORȚILE DE FIER, 327.

- Prez. ind.: *dofác*.

- Pref. *do-* + *face*.

DÓFFER s. n. Valț colector, la o mașină de filat; cilindru perietor. *Colectorul, dofferul sau valțul desprinzător ... se mișcă în același sens, dar cu viteză de 20-30 ori mai mică decât tamburul ... El desprinde vâlul (pătura) de pe tambur.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 131. *Producția cardei se poate modifica ... cu ajutorul unei roți schimbătoare ... care influențează asupra mișcării valțului colector, denumit și doffer.* id. ib. 138.

- Pronunțat: *dófăr*. - Pl.: *doffere*.

- Din engl. *doffer*.

DOFÍ vb. IV. *Intranz.* (Prin Ban. și prin Olt.) A fi în întregime. Cf. SFC IV, 35. *N-a dofost k'ar de tot sășetă.* GL. OLT.

- Imperf. pers. 3: *doera* (PORȚILE DE FIER, 327); perf. c. pers. 3: *a dofóst*.

- Pref. *do-* + *fi*.

DOFIÉRBE vb. III. *Intranz.* (Prin Ban. și prin Olt.; despre lichide) A fi aproape de punctul de fierbere. Cf. SFC IV, 34, ALR II 2 543/2. ♦ A fierbe complet. Cf. GL. OLT.

- Prez. ind. pers. 3: *dofiérbe*.

- Pref. *do-* + *fierbe*.

DOFÍN s. m. (Învechit, rar) Delfin² (1). *Dofinul Carol V^{le}, fiul lui Ioan, învățe o mare lecție de politică.* SĂULESCU, HR. I, 200/3.

- Pl.: *dofini*.

- Din fr. *dauphin*.

DOFLÁ vb. I. *Tranz.* (Regional) A mânca (1) (Runcu Salvei - Năsăud). Cf. CHEST. VIII 113/27.

- Prez. ind.: ?

- Et. nec.

DOFLÁNI s. m. pl. (Bot.; regional) Dovleci, bostani (*Cucurbita pepo*). Cf. BORZA, D., MDA.

- Cf. *d o f l e a c*.

DOFLEÁC s. m. v. **dovleac**.

DÓFTĂ s. f. v. **doxă**.

DÓFTOR s. m. v. **doctor**.

DOFTORÁŞ s. m. v. **doctoraş**.

DOFTOREÁSĂ s. f. v. **doctoreasă**.

DOFTORÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **doctoresc**.

DOFTORÉŞTE adv. v. **doctoreşte**.

DOFTORÍ vb. IV v. **doctori**.

DOFTORICĂLĂ s. f. (La pl.; adesea peiorativ) Produs farmaceutic; medicament. *Pentru nimic în lume nu-i va îngădui acestui venetic, reprezentant de doftoriceale, să-şi dea faţă de el aere de senior.* VINEA, L. II, 227.

- Pl.: **doftoriceale**.

- Cf. **doftorie**.

DOFTORICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **doctoricesc**.

DOFTORICÍ vb. IV v. **doctorici**.

DOFTORÍE s. f. v. **doctorie**.

DOFTORÍRE s. f. v. **doctorire**.

DÓFTORITĂ s. f. v. **doctoriţă**.

DOFTOROÁICĂ s. f. v. **doctoroaică**.

DOFTOROÁIE s. f. v. **doctoroaiie**.

DOG s. m. (Adesea urmat de determinări care arată specia) Specie de câini, de talie foarte mare, cu corpul acoperit cu păr scurt și lins, cu urechile lăsate în jos și cu botul turtit și gros. *Dogul, talie mare, părul scurt și neted.* ENC. VET. 696. *Dogul francez sau de Bordeaux.* ib. *Dogul de Tibet sau molosul, originar din platoul Asiei.* ib. *Dogul englez.* ib. *Dogul danez sau german.* ib. cf. ENC. AGR. II, 337. *Zmeu, dog de vânatoare E frumos la arătare, Falnic, sprinten și semeț, Nu e câine de coteș.* ARGHEZI, S. P. 113. *Dogii alergaseră în salturi lungi și moi spre terasă.* CAMIL PETRESCU, N. 169, cf. DL, DM. *Nu-i departe cherhanaua, Mi-am lăsat acolo dogul, Mă întorc și iar l-oi pune Pe genunchii mei curași.* HOREA, P. 82, cf. DN², DEX.

- Pl.: **dogi**.

- Din fr. **dogue**. Cf. engl. [watch] d o g.

DOGÁL, -Ă adj. (Rar) Care aparține dogilor, privitor la dogi. Cf. DN³.

- Pl.: **dogali, -e**.

- Din it. **dogale**.

DOGÁNĂ s. f. (Învechit) Vamă (3). *Când venea vro poruncă de la Țarigrad, mai înainte de a se spune aceasta lui vodă, se povestea prin dogane.* ȘINCAI, HR. III, 224/27, cf. HELIADE, O. II, 349. *Când am ajuns la dogană (vamă) nu mai aveam decât ca o litră de tutun într-o cutie de tinichea.* FILIMON, O. II, 34. *Auzii pe unul din vameși strigând: Nicolae Filimon are să plătească opt zloți. Numărai dară pe masa doganei cei opt zloți sau fiorini de argint.* id. ib. 35, cf. CONTRIBUȚII, III, 157.

- Pl.: **dogane**.

- Din it. **dogana**.

DOGANGÍ-BAŞĂ s. m. (Învechit, rar) Căpetenia ienicerilor, mai-marele peste vânătorii de ulii. *Un atlas ce s-au dat la dogangi-başa* (a. 1693). ap. ȘTOIU², 105, id. ib. 145.

- Pl.: ?

- Din tc. **doğancıbaşı**.

DOGANIÁR, -Ă adj. (Învechit, rar) Vamal. *Unul dintre fiii lui Mircea, celebrul Vlad-Vodă, supranumit Dracul, acoardă neguțitorilor din Polonia și din Moldova un privilegiu doganiar.* HASDEU, I. C. I, 6.

- Pl.: **doganiari, -e**.

- **Dogană** + suf. **-ar**.

DOGÁNIE s. f. v. **dugheană**.

DOGANIÉR s. m. (Învechit, rar) Vameș (1). *Dar tocmai pe când serba triumful său în contra doganierilor, să prezentă înaintea noastră un căpitan de grăniceri.* FILIMON, O. II, 35, cf. CONTRIBUȚII, III, 157.

- Pl.: **doganieri**.

- Din it. **doganiere**.

DOGÁR s. m., s. n. 1. S. m. Meșteșugar care se ocupă cu confecționarea vaselor de lemn alcătuite din doage; (regional) butnar. *Foaia de oamenii domnești[i] care li se dau îmbrăcăminte ... 2 dogari de curte* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 24/24. *Perilipsis de toți oamenii ai ocniî Telegii ... arată ... lude 414 ...*, *1 dogar al ocniî* (a. 1830). DOC. EC. 458, cf. VALIAN, V. *Apoi îl întreabă iarăși: - Dar în sat aveți dogar?* PANN, Ș. II, 46/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Sub Ludovic XVI, Ney ar fi murit dogar, Lannes - vezeteu, Murat - birtaş.* HASDEU, I. V. 115, cf. COSTINESCU, LM. *Pe când însă dogarii înfundau bolobocul, una din roabele fetei de împărat ... le dete pe sub ascuns o copae de mere.* ISPIRESCU, L. 353, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Butnarii, dogarii din Piatra dau ... un zapis pentru vânzarea unui loc.* IORGA, C. I. III, 175, cf. TDRG, STERESCU, N. 1 046, RESMERIȚĂ, D., CADE. *A rămas dogarul singur.* BRĂESCU, O. A. I, 174. *I-am spus și eu că sunt dogar, făcător de butoaiie.* SAHIA, N. 80, cf. NOM. PROF. 32. *Lovește rar și ritmic butoiul gol dogarul.* PILLAT, P. 84, cf. SCRIBAN, D. *Era un mămular care-și avea negustoria alături de dogar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 42. *Dogarii mai în vârstă ... cunoșteau sezonul butoaielor, al murăturilor de tot felul.* v. ROM. octombrie 1954, 111, cf. LTR², DL, DM. *Dogarul mai venise de câteva ori, nu întrebase nimic, dăduse ajutor și abia când au pus salcia la acoperiș a îndrăznit să aducă vorba despre actul casei.* BARBU, G. 102. *Pivnicerul ... era mai mare ... peste dogari.* STOICESCU, S. D. 280. *Se cunosc unelte de dulgheri, lemnari, dogari etc.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 9, 48, cf. M. D. ENC., DEX. *Distingem, pe de o parte, sate de butnari sau dogari, în care produsele principale erau buțile, butoaiiele, căzile și alte vase de mai mare capacitate, din doage de stejar.* BUTURĂ, EG. 367, cf. ALR I 1 667, ib. II 6 686/192, 310, 365, 520, 537, 682, 705, 762, 784, 791, 836, 848, 872, 876, 886, 928, GL. OLT.

2. S. n. Unealtă în formă de seceră, folosită la despicatul lemnului pentru doage. Cf. DDRF. *Fiecare meșter are trei dogare de diferite mărimi.* DAMÉ, T. 89, cf. TDRG. *Dogarul ... slujește la crăparea lemnului pentru doagele mici.* PAMFILE, I. C. 163, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. II, 253. *Unelte folosite în dogărie: ... dogarul (de spintecat doage).* LTR² VI, 575, cf. M. D. ENC., DEX.

3. S. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Planșetă pe care se frământă aluatul. Cf. A II 3, 12.

- Pl.: (1) **dogari**, (2, 3) **dogare**. - Și: (regional) **dăogăr** s. m. STERESCU, N. 1 046, ALR I 1 667/837, 840, 842, 846, 860, 865, 870, 874, 880, 885, ib. II 6 686/836, 848, 872, 876, 886.

- **Doagă** + suf. **-ar**.

DOGÁT s. n. Funcția, titlul de doge; perioadă în care cineva exercita această funcție. Cf. COSTINESCU, DN². *În fruntea republicii*

oligarhice se găsea dogele (începând din 742 cu dogatul lui Teodato). MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 84.

- Pl.: *dogate*.
- Din it. *dogato*.

DÓGĂ s. f. (Învechit, rar) Stare (VI 1). *Casa lor în cea mai rea dogă; cugetai că e un coșer, unde se uscă poamele pentru postul lui Crăciun.* F (1884), 234.

- Pl.: *doge*.
- Et. nec.

DOGĂREĂSĂ s. f. Soția dogarului (1); (regional) dogăroaică, dogăroaie. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Mă-nălnii cu dogăreasa la piață.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *dogărese*.
- Dogar + suf. *-easă*.

DOGĂREȘC, -EĂSCĂ adj. (Rar) Care aparține dogarului (1), privitor la dogar. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *dogărești*.
- Dogar + suf. *-esc*.

DOGĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. A practica meseria de dogar (1). Cf. SFC IV, 197.

- Prez. ind.: *dogăresc*.
- De la *dogar*.

DOGĂRÍE¹ s. f. Meseria dogarului (1); (rar) dogărit, (regional) butnărie. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Dogar și dogărie se zice în Muntenia.* DAMÉ, T. 83, cf. ALEXI, W. *Lemnăria se împarte ... în mai multe ramuri ..., butnăria sau dogăria și lemnăria propriu-zisă, cuprinzând: dulgheria și tâmplăria sau stoleria.* PAMFILE, I. C. 113, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Unealtă de dogărie și tâmplărie, asemănătoare unui topor.* ENC. AGR. I, 408. *Uneltele folosite în dogărie sunt de obicei următoarele: toporul, barda și tesla ..., ciocanul.* LTR², cf. DL, DM, DEX, H II, 13, 62, 146, IV, 45, 56, IX, 61, 188, X, 209, XII, 146, XVI, 112, 355, XVIII, 261. *Să vă spun acuma cu dăogăria cum se lucrează o puțină.* GL. OLT.

- Pl.: *dogării*. - Și: (regional) *dăogărie* s. f.
- Dogar + suf. *-ie*.

DOGĂRÍE² s. f. 1. Atelierul sau prăvălia în care se fac și se vând doage. Cf. POLIZU, COSTINESCU, PASCU, S. 184, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Cu sens colectiv) Articole lucrate de dogar (1). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Dogăria și rogojinăria erau reprezentate în Obor laolaltă cu lingurăria de plută.* ARGHEZI, B. 104, cf. SFC III, 52, DL, DM, DEX, GRAIUL, I, 119.

- Pl.: *dogării*.
- Doagă + suf. *-ărie*.

DOGĂRÍT s. n. (Rar) Dogărie¹. Cf. SCRIBAN, D. *Prelucrarea lemnului ..., ca și arcurăritul, dogăritul ambulant etc. au constituit ocupații principale.* BUTURĂ, EG. 63.

- V. *dogări*.

DOGĂROÁICĂ s. f. (Regional) Dogăreasă (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dogăroaice*.
- Dogar + suf. *-oaică*.

DOGĂROÁIE s. f. (Regional) Dogăreasă (Pitești). UDRESCU, GL.

- Pl.: *dogăroaie*.
- Dogar + suf. *-oaie*.

DOGĂSÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A termina de găsit. Cf. GL. OLT., SFC IV, 35.

- Prez. ind.: *dogălesc*.
- Pref. *do-* + *găsi*.

DOGĂTÁ vb. I. (Regional) I. T r a n z. A termina, a isprăvi de tot. Cf. SFC IV, 34, CL 1973, 108, ARH. FOLK. III, 148, ALR I 985/18, ib. II/29.

- 2. R e f l. (Despre mâncare) A se termina de gătit. Cf. GL. OLT.
- Prez. ind.: *dogătesc*.
- Pref. *do-* + *găta*.

DOGÁU s. n. (Regional) Ciocan sau pană de bătut cercurile (Bársana - Sighetu Marmăției). Cf. ALR II 6 692/353, ib. 6 693/353.

- Pl.: *dogauă*.
- Din magh. *dogó*.

DÓGE s. m. (Atestat prima dată în anul 1770, ap. TDRG) Conducător politic (ales prin vot) al vechilor republici italiene Veneția și Genova. *Își pun un domn ... ce să chiamă doagea de Veneția.* AMFILOHIE, G. 114/16. *Întru o sală mare, pe un pat, pus jețul dojii.* GOLESCU, I. 85. *La 1389 căpătă Ghenua dogi domnitori pe viață.* SĂULESCU, HR. I, 181/10. *De la 1363 până la 1522 în mai multe rânduri a stăut dogi în Genova.* ASACHI, L. 48²/44. *Doge era în Veneția cam atâta cât fuse în Roma consulul.* FM (1843), 7¹/36. *Palatul crăiesc în care lăcuia mai demult dogii.* RUS, I. I, 266/18, cf. NEGULICI. *Fiul unui doge nu fuse mai puțin constrâns.* LĂZĂRESCU, S. 128/8, cf. STAMATI, D. *Grăind neîncetat ... de dogii ce au fost în familia dumitale.* NEGRUZZI, S. III, 480, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Când noaptea în tăcere, la ora ce s-adună A dogilor vechi umbre pe maluri șovăind, Gondola, leagăn dulce, ne primblă împreună.* ALECSANDRI, P. I, 155. *Serenisimul doge!* I. NEGRUZZI, S. V, 415. *Era fiul fostului ambasador venețian din Constantinopole, mai pe urmă dogele Andreas.* XENOPOL, I. R. IV, 237. *Întorci fața la dreapta și privești tot cu atâta uimire vestitul palat al dogilor.* SĂM. I, 329. *Mai vezi ... Trăsurile mărețe a fețelor străbune, Săpate-adânc în piatră pe-al dogilor mormânt!* LUC. II, 406, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dogele primia daruri de la depărtatul domn creștin.* IORGA, C. I. III, 28, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dogele este foarte supărat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 190. *Pun purpura vestmânt, Ca dogii când în larguri se logodesc cu marea.* VOICULESCU, POEZII, II, 285, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN². *Sigismund Bathory murea la Praga fără glorie ... cum scrie ... un corespondent al dogelui Veneției.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 86. *Despre aceeași epidemie consemna ... în raportul trimis ... către doge.* G. BARBU, A. V. 23, cf. DEX.

- Pl.: *dogi*. - Și: (învechit, rar) *doáge, doj* s. m.
- Din it. *doge*.

DOGEÁLĂ s. f. Faptul de a se dogi (3). *Auia un clopot groaznic a dogeală.* VOICULESCU, POEZII, I, 46, cf. DDRF.

- Pl.: *dogeli*.
- Dogi + suf. *-eală*.

DOGENÍ vb. IV v. *dojeni*.

DÓGGER s. n. Epoca mijlocie a jurasicului, caracterizată prin anumite specii de amoniți, belemniti și, petrografic, prin roci calcaroase, șisturi marnoase și argiloase; jurasic mediu. *Doggerul cuprinde etajele bajocian ... și aalenianul.* LTR², cf. DN, DER, DEX.

- Pronunțat: *dógăr*.
- Din engl. *dogger*, fr. *dogger*.

DOGÍ vb. IV. (Atestat prima dată în 1852, ap. TDRG²) T r a n z. și r e f l. I. A depărta, a desface sau a avea depărtate, desfăcute doagele una de alta (mai ales din cauza uscăciunii). *Uscăciunea [pivniței] ... nu trebuie să fie mare pentru că uscă*

doagele, dogește cercurile. PENESCU, M. 60/20, cf. PONTBRIANT, D., LM, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Slujitorii ... dogiră buțile, împrăștiară mine peste toată fața acelei câmpii. POPESCU, B. I, 6. Butea încă ea ca vai de ea, să dogise cât a stat la soare. MERA, L. B. 32, cf. CIAUȘANU, V. 156. ♦ T r a n z. (Complementul indică ambarcațiunii) A crăpa, a face o crăpătură. Corăbiile se cufund dogite în marea. GORJAN, H. I, 131/27.

2. (Popular) A plesni, a sparge sau a avea plesnite, sparte părți ale corpului omenesc. Luară pe babă de păr și-o izbiră cu capul de păreți, până i-l dogiră. CREANGĂ, O. 8. Dar dacă n-ai fi [om], și spatele ți s-o dogi, și fălcile ți-or plesni. VISSARION, B. 25. ◇ E x p r. (Regional) A-i dogi capul (cuiva) = a bate la cap, a ameți, a plictisi (2). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Despre clopote ori instrumente muzicale sau, p. e x t., despre voce, glas, sunete, zgomote etc.) A (se) uza prin întrebuințare, a scoate sau a face să scoată un sunet spart; p. e x t. a răguși. Mai încet, mă! că ... dogiți [clopotele]. CARAGIALE, O. II, 183, cf. DDRF, ALEXI, W. Glasul mi se dogise de durere. ALECSANDRI, O. P. 50, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. F i g. (Rare; complementul indică facultăți fizice, psihice etc.) A-și pierde forța, intensitatea etc. (din cauza bătrâneții, a bolii); a se slăbi (2), a se estompa. June de altminteri nu lipsit de oarecare sclipiri. Poate chiar ... sortit unui astfel de viitor, ... dacă tot smațul istețimii dospăite și gureșe nu s-ar fi dogit încă de-atunci pe dinlăuntru de patima celor mai nălucite și înfumurate închipuiri de sine. C. PETRESCU, A. R. 11. ♦ R e f l. F i g. (Despre oameni) A îmbătrâni. Macarie Cuful ... se dogise și spunea și vorbe aiure. BARBU, PRINC. 275.

- Prez. ind.: dogesc.

- De la doagă.

DOGIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d o g i și rezultatul ei.

1. Depărtare a doagelor unui butoi, ale unei putini; tăiere sau desfacere a doagelor. Cf. d o g i (1). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. ◇ P. e x t. Crăpare a unui vas. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

2. Uzare a unui clopot sau a unui instrument muzical prin întrebuințare îndelungată. Cf. d o g i (3). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. ♦ F i g. Slăbire a facultăților fizice, psihice etc. (din cauza bătrâneții, a bolii). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: dogiri.

- V. dogi.

DOGIT, -Ă adj. 1. (Despre vase făcute din doage) Care are doagele depărtate una de alta, desfăcute sau desprinse din cercuri. [Omul] când are capul de prostii tâmpit, Tot hodorogește ca butoi dogit. SION, F. 12, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE. Stă-n marginea de drum fântâna ... Găleata-i spânzură dogită. VOICULESCU, POEZII, I, 4, cf. DL, DM, DEX, COMAN, GL. Buțile dăogite. PLOPȘOR, C. 91. Oala dăogită în zadar o mai legi. ZANNE, P. IV, 6. ♦ P. e x t. Care este deformat, turtit, avariat. Eram nebun de ciudă, văzându-mi coiful dogit. CONTEMPORANUL, IV, 52. (F i g.) Ș-o să se facă noapte în jurul meu și-n mine, Ș-o să se spargă vasul dogit, ce-abia mă ține. VLAHUȚĂ, P. 27.

2. (Despre clopote, instrumente muzicale etc.) Care este uzat prin întrebuințare, care scoate un sunet spart. Un clopot mare, vechiu și spart cu glasul său cel dogit, vestește ... când este sărbătoare. NEGRUZZI, S. I, 312. [Cimpoiul] ar fi sunat a fedeleș dogit. ALECSANDRI, O. P. 158. Clopotul cel dogit gemea bolnav în turn. EMINESCU, P. L. 125. Glasul meu răsună ca un Glas dogit de clopot. MILLE, V. P. 45, cf. DDRF. Auzi ... dăngănitul unui clopot dogit. SĂM. I, 121. La Agnița Crăsmăreasa Trei străini descălicară... Ca-ntr-un fund dogit de clopot Tună-n gura lor cuvântul. IOSIF, P. 63. De departe, prin aerul de toamnă, pătrunde vibrarea notelor de clopot dogit. PETICĂ, O. 289, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Clopotul dogit par-

că-mi sună în cap. CAZIMIR, L. U. 36. Răgușala de nichel dogit a telefonului. POPA, V. 295. Neogoit, amarnic, ... Chema dogitul clopot. VOICULESCU, POEZII, I, 20. Dăngănitul unui clopot dogit. MOROIANU, S. 115. Clopotul ei dogit ... cheamă la cafeaua cu lapte. DEMETRIUS, A. 41. Flinta căzu pe punte, cu un sunet dogit. TUDORAN, P. 470. Vai de omul năcăjit, Să-i suni la fereastră Un clopot dogit. FOLC. MOLD. I, 277. ♦ (Prin analogie) Plesnit² (1), spart² (II 1). „N-aveam oaste? n-aveam tunul?” „Care? ... cel dogit?” ALECSANDRI, T. I 448. Prinure stalactitele de înțunec, în cangea căvora trosnea băiătura dogită de îngheț, se strecura căderea pufoasă ... a zăpezii. KLOPȘTOCK, F. 146. Să șchioapăte ziua ca luntrea dogită. ARGHEZI, VERS. 105. ♦ F i g. (Despre voce) Răgușit (1). Întornă cu glas dogit. TEODOREANU, M. II, 163. Și o voce dogită, peste măsură de ostenită. GALAN, Z. R. 255. Urletul spart și dogit al lui Giuseppe suia stăpânit, trecea zidurile. VINEA, L. II, 313. Întreba ... cu glasul dogit. TUDORAN, P. 430. Ho, bată-te ... măai! Își rostogoli basul dogit părinte Crăioc. T. POPOVICI, S. 12. O voce bărbătească, groasă, dogită îi răspunse celui de la volan. V. ROM. 1958, septembrie 44. Avea o voce de mitropolit, dogită. BARBU, I. I, 122, cf. DL, DM. Ce-i, mă? m-a întrebat el cu glas slab, dogit. LĂNCRĂNAN, C. II, 338, cf. DEX. Pe drum ochi-și algera Și cu glas dogit striga. ALECSANDRI, P. P. 153. ◇ E x p r. Sună a dogit = produce, la cea mai ușoară atingere, un sunet caracteristic de vas cu doagele desfăcute, plesnite. Mi-aș fi durat un cimpoi nou cu pielea ta ... Numai asta-i dracu că o fi sunat a dogit. CONV. LIT. III, 62, cf. DEX. ◇ (Adverbial) Clopotul dogit răsună Clătinat ca de furtună. ALECSANDRI, P. II, 35. Clopotul sună dogit 12 ore. Miezul nopții. EMINESCU, O. IV, 58. Tălângile, trist Tot sună dogit. BACOVIA, O. 10. Horobeț râdea gros, dogit. BĂNULESCU, I. 38.

3. F i g. (Despre oameni) Îmbătrânit. Nu lipsea ... mitropolitul Neofit, bătrân și dogit. BARBU, PRINC. 116. ♦ (Despre facultățile fizice, psihice etc. ale oamenilor) Care și-a pierdut forța, intensitatea etc., care a slăbit (din cauza bătrâneții, a bolii etc.). Com. din MARGINEA-RĂDĂUȚI, cf. COMAN, GL. Pare că mi-i dogit capul, așa reu mă doare. Com. MARIAN. Cap dogit, adică om prost. ZANNE, P. V, 276.

- Pl.: dogiți, -te. - Și: (regional) dăogit, -ă adj.

- V. dogi.

DOGM s. m. v. dogmă.

DOGMĂTĂ s. f. v. dogmă.

DOGMĂTIC, -Ă adj., subst. 1. Adj. Care ține de dogme, privitor la dogme, care se sprijină pe dogme; (învechit) dogmaticesc. Cf. MICU, L. 184, ap. TDRG². Românii ... au încă și alte multe cărți catehetice, ascețice, de predică, atât vechi, cât și nove: polemice, eczegetice, precum și teologia, atât morală, precum și cea dogmatică, sistematicește țesută, retorică, loghică. MAIOR, S. II, 236. Consiliariu de stat actual ..., cunoscut în lumea cea învățată de adânc literat atât în materia dogmatică, cât și în cea politică, ... a păstrat în inima sa simțirile binevoitoare către Moldova. AR (1829), 45¹/9. Învățătura preoților, rece, dogmatică și grozavă, se întipărește numai în memorie. NEGULICI, E. II, 238/32. Adevăratele cauze ale dezbinării celor două Biserici mari din Roma veche și Roma nouă nu au fost dogmatice. BARITIU, P. A. I, 432, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. Acei candidați să se pregătească pentru a putea fi preoți, având să învețe teologia dogmatică și cea morală. BĂLĂȘESCU, GR. II/18, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. Staul are a se abține de a se amesteca în lucruri dogmatice și curat bisericesti. CONV. LIT. II, 392, cf. COSTINESCU, LM. Putem găsi forma demonstrațiunii și în alte sistematizări de cunoștințe, ... chiar în teologia dogmatică. MAIORESCU, L. 142. Când oamenii primeau crezul lor gata, cu explicări cu tot, din partea unei puteri nesupuse la greșeli ..., și educația copiilor nu putea fi decât ... dogmatică. CONTEMPORANUL, I, 348. Vreo 40 manuscrite românești ..., cărți dogmatice și învățături d-ale părinților bisericești

..., traduse românește în cei doi din urmă secolii. ODOBESCU, S. I, 343. *Partea pur dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sâmburul ei moral rămâne și formează tăria caracterului.* EMINESCU, O. X, 137, cf. DDRF. *O scădere am mai găsi în gruparea prea dogmatică a ideilor.* SĂM. II, 96. *Filozofia lui e cel puțin tot așa de dogmatică.* LUC. II, 324, cf. ALEXI, W. *Literatura au fost cântările bisericesti ..., dezbaterile dogmatice.* IORGA, C. I. II, 55, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Negreșit, „Critica rațiunii practice”, excesiv dogmatică, prezintă mult mai puține greutăți.* CAMIL PETRESCU, U. N. 75. *Reprezentări care alcătuiesc conținutul dogmatic al religiilor.* NEGULESCU, G. 113. *Se rotunjește după un plan prea precis, prea dogmatic caracterul personajelor.* RALEA, S. T. I, 73. *Nimic dogmatic, nimic sistematizat, nicio pretenție de a emite idei, principii sau mari adevăruri.* CONSTANTINESCU, S. II, 76. *Guiraud nu dă o întrebuintare dogmatică metodei statistice în studiul vocabularului poetic.* L. ROM. 1959, nr. 3, 29. [Messerli Ottaviano] *răsfoia cărțile dogmatice dăruite de banul Preda.* BARBU, PRINC. 34. *În încăpățânarea lor dogmatică, ... [colegii lui Galilei] au refuzat să asiste la demonstrațiile lui practice.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 8, 44. *Printre intoleranți cei mai porniți sunt propovăduitorii toleranței; după cum cei mai dogmatici sunt adepții liberalismului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/4, cf. DEX. *Nu vom găsi în spațiul culturii românești exclusivismele dogmatice de gândire și credință, care au blocat în alte arii de civilizație inițiative spirituale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 4/1. *Înțelepciunea care nu știe să farnece și să convingă nu e înțelepciune adevărată, ci suficiență dogmatică.* PLEȘU, M. M. 85. *Seamănă cumva cu o figură bizantină dintr-un mozaic dogmatic și mișalos.* CĂRTĂRESCU, N. 167.

2. S. f. (Atestat prima dată în 1760, ap. TDRG) Parte a teologiei care cuprinde expunerea sistematică a dogmelor unei religii; tratat asupra dogmelor religioase. Cf. LB. *Dogmatica religiei lor [a indienilor] arată o prea înaltă ființă a toate făcătoare.* SĂULESCU, HR. I, 9bis/6. *Hindii să țin de religia braminiilor, a căror dogmatică stă în preavechile cărți, ce se numeau Vedam.* GT (1839), 164¹/47. [Seminaristii] *avuseră să asculte ... prelegeri din dreptul canonic, dogmatică, teologia morală și cea exegetică.* BARIȚIU, P. A. I, 612, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *S-a discutat și votat religiunea, curs de 4 ani, după un amendament a d-lui Laurian, care în clasa 3 și 4 a propus dogmatica și morală.* EMINESCU, O. IX, 211, cf. DDRF. *Doctrina zeilor și a legilor, dogmatica și jurisprudența, numai acești profeți aveau dreptul să le cunoască.* SĂM. I, 194, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Și pretutindeni purtase vasta ei curiozitate pentru rosturile artei și disprețul pentru dogmatică.* M. ELIADE, O. I, 91, cf. CADE. *Ar fi de ajuns să respingem teza aceasta exotică a d-lui Rădulescu-Motru, poftindu-l să ia în mână o carte de dogmatică ortodoxă.* STĂNLOAE, O. 106. *Concepțiile acestor gânditori nu sunt în acord cu dogmatica lui Luther.* BLAGA, în PLR II, 624, cf. DER, DN², DEX. *Nu mai vorbesc de șansa pe care o are din capul locului cu un tată profesor de dogmatică și deci cu o bibliotecă de toată frumusețea chiar acasă.* LICEANU, J. 145. *Am în vedere ceea ce Claude Tresmontant numea „infrastructură metafizică”, alcătuită din teze metafizice foarte bine precizate care subîntind atât teologia, cât și dogmatica creștinismului.* PATAPIEVICI, C. L. 365.

3. Adj. (Despre oameni) Care se comportă conform dogmelor; (despre manifestări ale oamenilor) care corespunde dogmelor. *Tonul afirmării d-lui Djuvara este foarte dogmatic.* MAIORESCU, CRITICE, 543, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Numai puțin nepotrivite sunt părerile asupra organizației municipale; dar stilul dogmatic de mai înainte se schimbă, dând loc unei nehotărâri nemotivate.* CONV. LIT. XX, 687. [Doctorul Ionescu] *era dogmatic și cumpănit.* PEDA, R. 147. ◇ (Adverbial) *Criticul nostru cade chiar într-o exagerare opusă, ... declarând cam dogmatic.* CONTEMPORANUL, V₂, 53. *Heliade alcătuia un „Vocabular”, ... unde putem urmări ... ideile lui ... expuse când dogmatic, când în ton de polemică.*

DENSUSIANU, L. 296. [Secretarul] ... *le considera apucături de arivism, enunțând dogmatic că ziaristul să rămâie în lumea lui, nu să se vâre printre ciocoi, să-și adoarmă conștiința.* REBREANU, R. I, 210.

4. S. m. și f. Persoană care susține și aplică dogmatismul; (rar) dogmatist. Cf. LM. *Spirit de idei generale, de o admirabilă structură ..., Maioreșcu e un dogmatic.* CONSTANTINESCU, S. III, 201, cf. M. D. ENC. *Primul reproșează celui de-al doilea că l-a făcut „dogmatic” într-un articol.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Țelul cunoașterii ajunge să fie totalitar: dogmaticul va demonstra orice, iar scepticul nu va mai admite niciun adevăr.* PATAPIEVICI, C. L. 338.

– Pl.: dogmatici, -ce.

– Din lat. *dogmaticus*, -a, -um, fr. *dogmatique*.

DOGMATICĂMÊNTE adv. (Învechit, rar) În mod dogmatic. Cf. COSTINESCU.

– Din fr. *dogmatiquement*.

DOGMATICĂESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Dogmatic (1). *Deaderă hărturiile, propozuind și el multe cuvinte dogmaticesti, împotriva cela ce li să punea protivă.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 227¹/6. *Într-însa nimic altă nu e cuprins fără numai sânzură istoriia lui Alexandru Mare și Darie împăraților, și cum că de alte lucruri bisericesti, dogmaticesti sau a legilor nicio pomenire nu să face (a. 1794).* BV II, 362. [Cărțile] ... *care cuprind dogme să zic dogmaticesti.* MICU, L. 184/2. *Acest paroh numai de la obște depândăluiaște, așa și voirile obștii osebit din ceale dogmaticesti a împlini dator este (a. 1800).* IORGA, A. R. G. 161. *Se vede că Ivai Patachi mai mult au fost theolog sholasticesc decât theolog dogmaticesc.* MAIOR, I. B. 384/15. *Se nu caute cetitori la aceaste cuvinte ale mele ca la niște dări înainte și dogmaticesti rânduielei ..., de bunăvoie scutire se caute.* ȚICHINDEAL, A. M. 75/19.

– Pl.: dogmaticești. – Și: **dogmaticăesc, -ească** adj.

– Cf. ngr. $\delta\omicron\gamma\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$.

DOGMATICĂȘTE adv. (Învechit) În mod dogmatic (3). *Iară încăș nu le grăia dogmaticaște pentru ei.* ANTIM, în SFC I, 107, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

– Cf. *dogmaticesc*.

DOGMATICIÁN s. m. Specialist în dogmatică v. *dogmatic* (2). Cf. IORDAN, L. R. A. 176, DEX, DN³.

– Pronunțat: -ci-an. – Pl.: dogmaticieni.

– Dogmatic + suf. -ian.

DOGMATISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A dogmatiza. *Cum ar putea cineva să filosofască drept, neștiind nici cum au folozofit cei vechi, nici câte au dogmatisit?* POTECA, C. P. 30/5. *Vechii astronomi dogmatisea după firească părerea viderei că pământul este nemișcat, stând ca un chentru.* SĂULESCU, HR. I, XXVIII/12. *Dogmatisea că sufletele sânt urzite mai înainte de timp.* id. ib. 23bis/25.

– Prez. ind.: dogmatiseșc.

– Din ngr. $\delta\omicron\gamma\mu\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\alpha$ (aor. lui $\delta\omicron\gamma\mu\acute{\alpha}\tau\iota\zeta\omega$).

DOGMATÍSM s. n. Mod de gândire rigid, care operează cu teze socotite imuabile. *Este o putere de adevăr pe care n-o poate învinge niciun scepticism; este o putere de demonstrație pe care n-o poate învinge niciun dogmatism.* NEGULICI, E. II, 16/18, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Oricât de modestă în aparență ar fi cartea, ... însemnează începutul unei reforme adânci în instrucția elementară; ea a rupt-o cu dogmatismul.* EMINESCU, O. XVI, 176, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Părerile lui ... se transformau în teorii critice, luau o înfățișare de dogmatism.* DENSUSIANU, L. 303. [Popa din Văraea] *zise că ceea ce face Belciug e un dogmatism nevrednic de vremurile*

noastre moderne. REBREANU, I. 156, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. [Savanții] au omorât cel mai înalt ... ideal al omenirii transformându-l într-un dogmatism strămt. COCEA, S. I, 61, cf. SCRIBAN, D. Dogmatismul estetic e înlocuit cu dogmatismul sociologic. CONSTANTINESCU, S. III, 202. E de prisos a spune că criticului îi trebuie mult tact, spre a nu cădea în dogmatism, cu primejdia de a obișnui pe autor și cititor să conceapă frumosul ca o conformare deliberată și rece la un număr de percepție. CĂLINESCU, C. O. 243. Shakespeare aparține aceleiași linii a cugetării descătuse, în rebeliune față de dogmatismul anterior. VIANU, L. U. 65. [Goethe] va pleda ... pentru tradiționalism și dogmatism. BENIUC, M. C. I, 316. Accentele vodevilești se aliază cu violența unui anume dogmatism. VARLAAM - SADOVEANU, 225. [Ion Codru-Drăgușanu] a plătit scump acest dogmatism: cu o eclipsă scriitoricească de aproape un veac. IST. LIT. ROM. II, 578, cf. DER, DN², DEX. Capitolele care povestesc întâlnirile lui Gheșea, în anii dogmatismului suspicios ..., se situează printre ... cele mai bune din roman. V. ROM. august 1975, 33. Un creator este un spirit etern nedomolit, într-o perpetuă, intensă activitate îndreptată împotriva dogmatismului orb. CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 5/2. Renașterea venea în contrast cu dogmatismul scolastic. PALEOLOGU, T. 44. Nu e normal a-i cere lui Sorescu să scrie în perspectiva acelei poezii pe care noi o considerăm superioară. E o probă de dogmatism ineficient. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 9/3. Ieșirea din asfixia dogmatismului presupunea regăsirea marilor surse ale culturii, deschiderea către valorile ei universale și occidentale. LICEANU, J. 230. Există în noi o neputință de a dovedi, care triumfă împotriva oricărui dogmatism. PATAPIEVICI, C. L. 337.

- Din fr. **dogmatisme.**

DOGMATÍST, -Ă s. m. și f. (Rar) Dogmatic (4). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CADE, DEX, DN³. - Pl.: *dogmatísti, -ste.*
- Din fr. **dogmatiste.**

DOGMATIZÁ vb. I. Intranz. A enunța pe un ton sentențios, dogmatic, care nu admite replică, a vorbi pe un ton autoritar. *Maioreșcu nu se mărginește în aceste convorbiri intime a dogmatiza și a formula un credo.* CONV. LIT. II, 32, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., DN², BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

- Prez. ind.: *dogmatizez.*

- Din lat. **dogmatizare**, fr. **dogmatiser.**

DOGMATIZÁRE s. f. Acțiunea de a dogmatiza și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DEX, DN³.

- Pl.: *dogmatizări.*

- V. **dogmatiza.**

DOGMATIZÁT, -Ă adj. Care este stabilit prin dogmă; care nu admite replică. Cf. PONTBRIANT, D. [Galilei] a lăsat posterității ... moștenirea grea a renunțării ... de a mai pune sub semnul îndoielii adevărul impus și dogmatizat. T ianuarie 1969, 102.

- Pl.: *dogmatizați, -te.*

- V. **dogmatiza.**

DOGMATIZATOR s. m. (Învechit, rar) Persoană care adoptă un ton dogmatic. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: *dogmatizatori.*

- **Dogmatiza** + suf. *-tor.*

DÓGMĂ s. f. Teză, doctrină politică, științifică etc., considerată imuabilă, acceptată în mod necritic și aplicată rigid, fără a ține seamă de condițiile concrete; principiu fundamental al unei doctrine religioase sau filosofice, obligatoriu pentru toți adeptii ei,

despre care nu este îngăduit să se discute. Cf. ST. LEX. 231. [Sfântul] mearșă la Râm, la fericitul papa Martin, de-l îndemnă să facă săbor pre loc, de-au procleșit pre începătorii aceei învățături și dogmă necredincioasă. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 22^v/21. Acesta fiind vechiu și mult învățat om, ... pre mulți au străluminat cu dăscălia dogmatelor și poruncilor, de i-au adus la lumina cunoștinții lui Dumnedzău. id. ib. septembrie 24^v/18. Puind dogmă a fi Cuvântul înțocma cu Tatăl sfinților v-ați osândit la moarte. MINEIUL (1776), 149^v/17. Tinerii românilor cetind cărțile latinilor, să se alipească cu inima cătră dogmele latinilor. MAIOR, IST. 252/14. [Întărătătorul norodului] ... zădăraște și afăță norodul împotriva dogmelor besearicești cu vreun eres. GRECEANU, Î. 73/31. Nicio dogmă de-ale lor nu păzești. LEON ASACHI, B. 43/2. Toate cealelalte dogme și legi sunt așiderea slobode. OBLĂDUIREA, 87/24. Spre a să deprinde preoții în dogmele pravoslavnicii noastre credințe ..., am și tălmăcit-o [loghica]. GRIGORIE, L. 13/15, cf. LB. Acestea cuprind istoria filosoficească, unde să arată ideile și dogmele atât celor vechi, cât și ale celor noi filosofi. POTECA, C. P. 29/18. Cel mai mare ... propuse trei întrebări, care tribuia deslegate după dogmele sau înfeșul lui Minos. PLEȘOIANU, T. I, 198/25. Prințul Vladimir întâi au îmbrășoșat dogmile credinții noastre cei orthodoxe. AR (1829), 22^v/9. Majoritatea rumânilor, cu toate că sunt creștini prin botez, era însă cu totul lipsiți de mijloace de a cunoaște ... dogmele credinței. MARCOVICI, D. V/17. Unii ce era mai aproape de Constantinopol și care primiseră botezul de la misionari greci îmbrășșând dogmele Bisericii Răsăritului, rămaseră cu patriarhul Constantinopolului. F. AARON, I. I, 161/5. Moamed începând a predica dogmele religiei în Meca ..., întimpină atăția contrarii, încât la 622 d. H. trebui să fugă în altă politie a Arabiei. SĂULESCU, HR. I, 93/9. A apărat dogmele religiei ortodoxe. ASACHI, L. 112^v/49, cf. VALIAN, V. Aice se pregătesc tineri misionari în dogmele religiei catolice și în feliurite limbi. DACIA LIT. 69/6. Au primit dogmele credinții besericii romano-catolice. RUS, I. I, 102/25, cf. NEGULICI. Veie trece în cel dântâi an istoria sfântă, într-al doilea, cultul și dogma. BREZOIANU, Î. 245/26. Cercările lui Racoși de a trage pe români la dogmele lui Calvin ... îl îndeamnă a poronci tălmăcirea cărților bisericești. RUSSO, S. 71, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. Acesta este noul dogm care a luat posesiune de societățile regenerate. CONV. LIT. II, 41. Mă-nchin și cred, Moșoace, în datini strămoșești; Ca-n dogmele prea-sfinte a legii creștinești. ALECSANDRI, T. II, 74, cf. COSTINESCU, LM. Este dogmă liberală fundamentală în toate țările: „neatárnarea magistraturei de puterea executivă”. MAIORESCU, D. V, 165, cf. ȘĂINEANU². Lucrul de căpetenie a fost dogma credinții. IORGA, C. I. II, 54, cf. TDRG. De când oare s-a ridicat la puterea de dogmă grosolana eroare, că carnea poate să muște gura ce-o sfășie? HOGAȘ, DR. I, 14, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Dogmele creștin-ortodoxe prin cuprinsul lor ilogic ... arată că ortodoxismul nu e o religie de discuție logică. CAMIL PETRESCU, P. 388. Biserica își apăra dogmele cu o strășnicie mai mare ... decât astăzi. NEGULESCU, G. 224. Burbonii făceau un pendant monstruos al revoluției ..., ridicând spionajul și delațiunea la rangul de dogme de stat. SADOVEANU, O. IX, 522. Ortodoxia e schemă ... și ajutor dumnezeesc pentru viața normală, adecă dogmă și har dumnezeesc. STĂNILOAE, O. 62, cf. SCRIBAN, D. E vorba de o părare aproape unanim admisă, aproape de o dogmă a istoriografiei noastre. BRĂTIANU, T. 92. Umaniștii nu neagă fățiș dogmele fundamentale ale creștinismului ..., dar le ignorează. OȚETEA, R. 217. Sunt pravile și dogme și, fără de-ndoială, Nu fi-e iertat să fluieri din buze, fără școală. ARGHEZI, S. P. 94. Dar de ceva teologie, introduceri mai filosoficești prin dogme, poate fi vorba? CĂLINESCU, I. C. 54. Așa mai întrezărim urmele vîi ale credinței în dogmele moarte. BLAGA, Z. 18. Dacă pentru idealismul german ideea devenirii este o metafizică, pentru conștiința modernă ea a încetat de a fi o dogmă, ea e o ipoteză, un punct de vedere. RALEA, S. T. III, 41. Filozofia metafizică a lui Cantemir purcede de la ortodoxie, are dogma bisericii. IST. LIT. ROM. I, 615, cf. DER. Pentru

Macedonski, perfecta fuziune între „fond” și „formă”, ca momente simultane ale procesului de creație, are un caracter de dogmă. L. ROM. 1966, 21, cf. DN². Părăsirea în masă a bisericilor și ruperea de dogmele religioase nu reprezintă în sine un indicator al dispariției credinței religioase. CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 2/4. Într-o amplă arie a conștiinței comune persistă ideea, cu adevărat caracter de prejudecată, că filosofia marxistă ar fi un ansamblu de dogme rigide. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 19/1. Dincolo de dogme și biserici există un singur adevăr, al ființei și devenirii universale. PALEOLOGU, T. 38. Edificarea trimite la dogmă, se blochează într-un răspuns. LIICEANU, J. 85. Potrivit lui Blaga, dogma posedă o structură conceptuală care acționează asupra gândirii noastre. PATAPIEVICI, C. L. 366. ♦ F i g . Catehismul viitorului este bazat pe alte dogme, cu totul opuse dogmelor catehismului trecutului. BOLLIAC, O. 244.

- Pl.: dogme și (învechit) dogmi. - Și: (învechit, rar) dogm s. m., dogmăt s. f.

- Din lat. dogma, gr. δόγμα. - Dogmată < ngr. δόγματα (pl. lui δόγμα).

DOGMĂTICESC, -EASCĂ adj. v. dogmaticesc.

DOGOĂRĂ s. f. v. dogoare.

DOGOĂRE s. f. Căldură mare, arzătoare, revărsată de soare, răspândită de un foc sau de un obiect foarte fierbinte; dogoreală, (regional) dogorime. Cf. ANON. CAR., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Cine ar crede c-așa e țărana și țărancă, n-are decât să poftiească o zi dă vară pân-n seară ... în dogoru soarelui și să ne arate d-ar mai dori să meargă ș-a doua zi. JIPESCU, O. 40. A rășărit soarele, amenințând cu groaznică dogoare. CARAGIALE, O. II, 34. Te văd copilă ... cu ochii scânteietori și cu obrajii rumeniți ca de dogoarea focului. VLAHUȚĂ, S. A. II, 320, cf. DDRF, ȘAINEANU². [Povestitorul] se tolăni pe păticele lui ... c-o mână pusă sub cap ... cu alta apărându-și fața de dogoarea focului. LUNGIANU, CL. 111. Înspre prânzul cel mic, oprindu-se să-și șteargă sudorile care-i țâșneau acum din sângele încins de dogoarea soarelui, iar se uită în vale, spre sat. REBREANU, I. 53, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Parcă ele singure ... mai lucrează în nămieza asta de august ... între dogoarea cazanului cu smoală și a cerului arzător albastru. CAMIL PETRESCU, P. 51. Cazanele străbătute de serpentina țevilor stau gata să plesnească la o dogoare de câteva sute de grade. C. PETRESCU, A. 464. Merse el greu prin pustia nisipoasă și plină de dogoare. VISSARION, B. 113. Nimeni nu aduce aluatul proaspăt în covată Să-l rumenească pe-ndelete dogoarea alurului. VOICULESCU, POEZII, I, 4, cf. SCRIBAN, D. Friptura la grătar nu se servea în internat ... Era nevoie de jar prea mult, de o dogoare costisitoare. ARGHEZI, S. XI, 87. Dogoare. Pământu-ntreg e numai lan de grâu Și cântec de lăcuste. BLAGA, POEZII, 51. I se părea că îi aude răsufletarea și că îi primește dogoarea în ceafă. VINEA, L. II, 161. Apărându-și cu palma obrazul de dogoare, Gherasim se apropie de fereastră. TUDORAN, P. 626, cf. DL. Dogoarea neconținută și grea a zilei de vară. PREDĂ, M. 321, cf. DM. Drept de când se lumina începeau dogorile. LÂNCRĂNȚAN, C. I, 302, cf. DEX. Și-l lega strâns cot la cot Gios la stâlpul hornului, La dogoarea focului. ALECSANDRI, P. P. 125. Unde mi-l lega?... În bătaia fumului În dogoarea focului. PĂSCULESCU, L. P. 283, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 9. Se culcă, se odihnesc, La dogoarea focului. FOLC. TRANSILV. I, 424. Foaie verde meri domnești, Ardea focu-n București Și dogoarea la Ploiești Și lumina-n Câmpina. FOLC. MOLD. I, 110. ♦ F i g . Intensitate mare a sentimentelor, a convingerilor etc.; ardore, înflăcărare, înfocare. Bucuria mea în lume O avusei pe un nume, Ce îl priveam ca o floare, Și îl ubeam cu dogoare. PANN, E. IV, 115/16. Cu dogorul dragostei într-însul. ISPIRESCU, ap. TDRG. O dragoste nenorocită l-a alungat de sub vechile alee părintești și dogoarea ei îl urmărește încă. SĂM. I, 232. Scriitorul, cu fiece lucru nou ce-l

încearcă, este ca într-o dragoste nouă, alimentată cu dogoarea iubirilor trecute. ARGHEZI, în PLR II, 241. Meteahna acelor vane sofisme cărturărești, unde prea adesea dedesubt se răcea dogoarea tinerească din el. C. PETRESCU, A. R. 83. Încălzindu-ne la dogorile unor adevăruri străvechi. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5. ♦ Senzație de căldură mare. Cei mai mulți bolnavi mureau a noua sau ... a șaptea zi, nu fiindcă erau cu desăvârșire slăbiți, ci de dogoarea (sau gangrenarea) dinlăuntru. EMINESCU, O. VIII, 586. O dogoare ... mi-s-a scurs repede în trup și m-a înflorat pînă în tălpi. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 250.

- Pl.: (rar) dogori. - Și: (învechit) dogoără (VALIAN, V.) s. f., (regional) dogór s. n., dugoáre (NOVACOVICIU, C. B. I. 9) s. f.

- De la dogori.

DOGODÍ vb. IV. R e f l. (Prin vestul Olt.) A se afla, a se nimeri (din întâmplare). Nu s-a dogodit pân-acu. N. REV. R. VIII, 85, cf. GĂMULESCU, E. S. 128. Ne-am dogod'it acolo. FOLC. OLT. - MUNT. I, 413.

- Prez. ind.: dogodesc.

- Din sb. dogoditi se.

DOGÓR s. n. v. dogoare.

DOGORÁRE s. f. v. dogorire.

DOGORÁT, -Ă adj. v. dogorit.

DOGORÁTÓR, -OÁRE adj. v. dogoritor.

DOGOREÁLĂ s. f. Faptul de a d o g o r i; (concretizat) căldură mare, arzătoare, revărsată de soare, răspândită de un foc sau de un obiect foarte fierbinte, dogoare, (regional) dogorime. [Împăratul] nu să putea apropia de dugoreala focului (1583-1619). CODEX STURDZ, 283, cf. MARDARIE, L. 193/17, POLIZU, COSTINESCU. Abia expus la dogoreala jăvaticului, [vrăbetele] ... se preface într-o sărmăluță de grăsimă profumată. ODOBESCU, S. III, 32. O dogoreală de soare îngrozitoare. CARAGIALE, O. IV, 119. Observai o cicatrice pe fruntea sa, carea era cu mult mai roșie în dogoreala focului. CONTEMPORANUL, IV, 793, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘAINEANU², TDRG. Dogoreala ... se ridica aromată din marea de verdeață. AGÎRBICEANU, S. 376. Când se-nțește dogorials soarelui, fete și flăcăi ... se prind de mâini și-nînd o horă, de ție-e mai mare dragul să stai să te uiți. LUNGIANU, CL. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. Lumina și căldura soarelui îi dau viață și tărie ca să poată înfrunta ... vijelia furtunilor sau dogoreala secetei. PLR II, 458, cf. CADE. Dogoreala e pe sfârșite. REBREANU, N. 128. Doi tineri, studenți pare-se, ... așteptaseră să treacă dogoreala soarelui. CAMIL PETRESCU, P. 257. Cu picioarele fripte de dogoreala nisipului încins ... se cobora la Dunăre. BRĂESCU, O. A. I, 80, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ F i g . Intensitate mare a sentimentelor; ardere, înflăcărare, înfocare. Toată fierbințeala, carea dogoreală și pârjol în tot trupul politii noastre pricineaște. CANTEMIR, I. I. I. 142. Mă dusei să mă odihnesc la conacul meu și până a nu ajunge la gazdă mă apucă un foc și o dogoreală de dragostea ei. GORJAN, H. II, 118/3. Sufletul voinicului se înmuiașe la dogoreala dragostelor femeiești. ODOBESCU, S. III, 203.

- Și: (învechit) dugoreală s. f.

- Dogori + suf. -eală.

DOGORÍ vb. IV. I. I n t r a n z. (Despre soare, foc, obiecte încinse sau fierbinți etc.) A revărsa, a răspândi căldură puternică. Atunce Teodul scoasă năframa și o desfeace și află cărbunii aprinși și nu să stânsără atâtea dzâle, o minune ieșită din fire, că nice leac n-au dogorit, nice au betejit năframa! DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 146⁷/5, cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D. Soarele dogorea drept d-asupra și în arșița amiezului. ODOBESCU, S. III, 179, cf. DDRF. Trosnește focul, soba

dogorește. SĂM. II, 120. *Mormanul de jeratic dogorește.* DELAVRANCEA, H. T. 36, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Soarele ... a început să dogoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57. *Soarele ... dogorea ca-n mijlocul verii.* AGÎRBICEANU, S. 586, cf. RESMERIȚĂ, D. *Soba dogorea binișor.* COCEA, S. II, 15. *Soarele dogorea ucigător.* VLASIU, A. P. 450. *Nisipul dogorea ca în culcușul unei vetre.* VOICULESCU, POEZII, I, 244. *Mașinei mici ... Să-i reaprinzi văpaia, să dogorească-n casă.* PERPESSICIUS, S. 64. *Clima continentală dogorește vara și îngheață viața iarna.* RALEA, O. 76. *A și început să se ițească verva și versul norodului și se cântă cu foc, de parcă n-ar dogori soarele crâncen.* CAMIL PETRESCU, O. II, 188. *Soba s-a încins tare, dogoare pe toată podeaua.* DEMETRIUS, A. 178. *Pereții cabinei ... dogoreau.* TUDORAN, P. 441, cf. DL, DM. *Ți-ai putea aprinde ținara de la cer - Așa dogorește.* SORESCU, L. L. IV, 162, cf. DEX. *Se-ncinge tabla dogorând la soare.* DIMOV, T. 124. (F i g.) *Din toată ființa ei dogorea ... dragostea.* AGÎRBICEANU, S. 586. ◇ T r a n z. *Toată ziua soarele atârnat ca o lampă ... te dogorește și te orbește.* GHICA, C. E. II, 421. *Valuri de fierbințeli îi dogoreau trupul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 83. *Birturile ... așezaseră afară grătare pe care sfârâiau cârnații și fleicile dogorite de jăratice.* BACALBAȘA, S. A. I, 172. *Să te dogorească jarul, tihni!* C. PETRESCU, S. 81. *Crezi că te-ngheață gerul, dar te dogoare focul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 346. *Ele pricep că focul iadului te dogorește groaznic.* VISSARION, B. 244. *Flacăra intensificată îi dogorea degetele.* TEODOREANU, M. U. 84. *Poți să pui să se strămute soba mai înapoi pentru că te dogorește focul în fotoliul pe care șezi.* SADOVEANU, O. XX, 187. *O dogorea cu respirația lui scurtă.* VINEA, L. II, 129. [Băiatul] *ar fi vrut să gonească de pe frunte ceva care îl dogorea.* PREDĂ, R. 94. *Vica ... vorbe Feniei, care se dădu înapoi, speriată de trupul mare și puternic al fetei. Căldura Vicăi o dogorea.* BĂNULESCU, I. 28. *Turcilor, Agalelor, Soarele m-a dogorit, Față Albă Mi-a pârlit.* TEODORESCU, P. P. 639. *Calul legat acolea-n apropierea căldurii, se tot da înapoi fiindcă-l dogorea căldura focului.* RETEGANUL, P. III, 25. *Vezi că turcii mă căznesc, ... mă chinuiesc, La focuri mă dogoresc, Și de moartea mea vorbesc.* ANT. LIT. POP. I, 414. (F i g.) [Pe împărăteasă] *o dogoria pohtele.* MOXA², 195. *Îmi aruncam ochii tot mereu spre partea covercuței, și flăcările ce înnotau în aer îmi dogoreau inima.* GORJAN, H. IV, 128/34. *Stam lângă dânsa privind-o cum lucra și neîndrăznind a-i spune cât de puțin despre focul ce-mi dogorea sufletul.* CONTEMPORANUL, I, 868. ◇ R e f l. *Iaste foarte cu anevoe și neputință a lacui cinevași lângă foc și să nu să dogorească.* VARLAAM-IOASAF, 50^f/2. *Iar mila străinului E ca umbra spinului: Când vrei ca să te umbrești, Mai tare te dogorești.* EMINESCU, O. IX, 431. *Când gândești că te umbrești Mai tare te dogorești!* RETEGANUL, TR. 24. ◆ T r a n z. (Rar) A pârgui (2). [Obrazul] *se roșie ca pielița unei piersici dogorite de soare.* ODOBESCU, S. I, 129.

2. I n t r a n z. (Despre obraji, cap etc.) A deveni fierbinte și roșu din cauza temperaturii, a frigului, a unei stări emotive. *Capu-i dogoria.* SĂM. IV, 13, cf. ȘĂINEANU². *Obrajii ... dogoreau aprinși.* AGÎRBICEANU, S. 522. *Obrazul îi dogorea încă de gerul înțepător.* C. PETRESCU, C. V. 230, cf. SCRIBAN, D. *Dar gura ei dogorea Ca și fie flacărea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 29. *Numaidecât sângele făcu să-i dogorească obraji.* PREDĂ, D. 75. ◇ T r a n z. *Am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine.* CREANGĂ, O. 184. *Cu obraji dogoriți de rușine, m-am mutat pe nesimțite.* BRĂESCU, A. 200. ◇ F i g. A deveni strălucitor, aprins. *Avea doi ochi mari ... dogorând totdeauna de febră.* BARBU, Ș. N. 87.

3. T r a n z. (Complementul indică părți ale corpului) A expune la căldura focului sau a razelor solare pentru a încălzi. *Țigănușul își dogorea la jăratec palmele roze.* C. PETRESCU, C. V. 118. *Dogorindu-mi genunchii la flacăra, m-am lăsat cucerit de gânduri invidioase.* id. s. 83. ◇ R e f l. (Prin analogie) *Câțiva crocodili beați ca niște lazaroni au ieșit și dorm pe colacul de piatră*

dogorindu-se la soare. ANGHEL, PR. 113. ◇ R e f l. p a s. *Șerpia ce să țânea în chiliia lui de-l amărăsă atâtea ani pre svântul, deaca vădzură fața lui proslăvită și dogorindu-să ca de fierbințea de foc, îndată cu toți fugiră la locul unde s-au prăpădit bălaurul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 210^f/7. *Se ia untură de șalău cu mațe cu tot, se dogorește la foc, apoi se unge bolnavul.* BUJOREAN, B. L. 231. ◆ (Rar) *A arde. Trebuie să schimbăm spălătoreasa: ne-a adus un cearșaf dogorit cu fierul.* C. PETRESCU, R. DR. 99. ◆ (Rar) *A pârlit (3).* *Au rămas întroieniți în pustiurile Împărăției Moschicești, se vede că s-au întrupat din morți, aceiași granadiri spătoși, dogoriți la față și îmbrăzdați de săbii.* SĂM. II, 214.

4. T r a n z. *A usca (1).* *Nu are măcar o picătură [de apă] să-și răcorească limba dogorită de sete.* CONTEMPORANUL, V. 264. ◇ R e f l. p a s. *Cel ce să dogoară De sete, lângă izvoară.* PANN, E. IV, 76/16.

- Prez. ind.: dogoresc, pers. 3 și: (rar) dogoăre. - Și: (rar) dogorî vb. IV.

- Din bg. догоря. Cf. sb. d o g o r e t i.

DOGORÍME s f. (Regional) Dogoare. Cf. PASCU, S. 140. PAMFILE, A. R. 243

- Dogoare + suf. -ime.

DOGORÍRE s f. Acțiunea de a d o g o r i (1) și rezultatul ei, revărsare, răspândire de căldură puternică; (concretizat) căldură puternică, arșiță. Cf. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Aștepta în capul podului, în vântul aspru al iernii ca și în dogorirea soarelui de vară.* LUC. VII, 312, cf. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: dogoriri. - Și: (învechit) dogorâre s. f. HELIADE, O. II, 345, VALIAN, V.

- V. dogori.

DOGORÍT, -Ă adj. 1. Care este încălzit puternic, înfierbântat, încins; p. e x t. pârlit (3). Cf. POGOR, HENR. 228/1, PONTBRIANT, D. *Și-n aerul dogorât ... plutea, îmbătător de dulce, mirosul teilor înfloriți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 268, cf. DDRF. *Bat mi de raze-n fețe dogorâte... Cad snopii-n șir... Cântați secerătoare!* IOSIF, V. 71. *Cu fața dogorită și asudată de căldura focului, ... răsturni ... o mare și fierbinte mămăligă oacheșă.* HOGAȘ, DR. I, 200. *Apostol porni ... ca un lup în cușcă, respirând greu, cu tâmplele dogorâte.* REBREANU, P. S. 77. *Ștergea apa de pe obraji dogoriți.* C. PETRESCU, S. 106. *Lume, Vin! Și răcorește-mi Fruntea-nfierbântată Ca nisipul dogorât Pe care calcă-ncet, încet Prin pustie un profet.* BLAGA, POEZII, 65, cf. DL, DM, DEX. ◆ (Rar) Dogoritor. *Din creștetul cerului dogorit, razele cad drept ca niște săgeți de arc.* VLAHUȚĂ, O. A. 368, cf. DL. ◆ (Regional; substantivat, f.) Arsură. Cf. DDRF.

2. (Rar; despre plante și terenuri cultivate) Care este ars, uscat, pârlit (4) de soare, de arșiță. *Să ridicăm glasuri unilite spre Înaltul Tăriei ca să se milostivească odată cu ploaie asupra prea dogorâtelor țărini.* CARAGIALE, O. VII, 36. *Pe dealuri dogorite ... cocorii ... se răstoarnă.* AL. PHILIPPIDE, A. 51. *Amărâtă ca o floare dogorâtă.* POMPILIU, B. 77. ◆ (Neobișnuit) Decolorat (1). *Părea să aibă vro treizeci de ani trecuți, după musteața fărânească, dogorâtă ca mătasa păpușoiului bătut de brumă.* MIRONESCU, S. 9. ◇ F i g. *Ascultă, fericite, cum te strigă obștea cu glasuri duoase din inimi înfocate și piepturi dogorite!* GORJAN, H. IV, 236/22.

- Pl.: dogoriți, -te. - Și: (rar) dogorât, -ă adj.

- V. dogori.

DOGORITÓR, -OÁRE adj. Care dogorește (1), care emană căldură puternică, arzătoare; (rar) dogorit (1), dogoros. *Focul ... cel amestecat să cheamă dogoritoriu, arzătoriu.* GRECEANU, I. 148/27, cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. *Soarele dogoritor al verii arde și mistuiește ... toată încântătoarea podoabă a naturii.* ODOBESCU, S. I, 194. *În arșița cea dogoritoare a zilei ... văzu aproape de pădure un*

țânțar svârcolindu-se în nisipul cel fierbinte. EMINESCU, O. VI, 324, cf. DDRF. *De călduri dogoritoare, Foc aprins îi arde chipul.* COȘBUC, P. I, 221. *Un mânăchi de raze dogoritoare se furișează prin spârțura frunzarului uscat.* SĂM. I, 252, cf. ALEXI, W., ȘAINEANU². *Nouri fini ... făceau soarele parcă și mai dogorător.* AGÎRBIȘANU, S. 420, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Parcă tot pe gânduri căzuse și caii, care târâiau cu pași molateci cărucioara veche subț arșița dogoritoare a soarelui.* MIRONESCU, S. 110. *În zăpușala după-amiezii, în văzduhul dogoritor se roteau puncte de foc.* SADOVEANU, O. III, 197. *Pasc capre pe uscatele coline De piatră sub azur dogoritor.* PILLAT, P. 184. *Cerul dogoritor și senin, deasupra, era, în zare, greu de ales între pulberea nemișcată și ceață.* CAMIL PETRESCU, O. II, 382, cf. DL, DM. *Acești mărăcini nu pot crește prea înalți din cauza soarelui dogoritor.* MAGAZIN IST. 1967, 2, 27, cf. DEX. < (Prin lărgirea sensului) *Se afla [la prânz] ochioasa de Sofica, fiica hatmanului ..., cu sânii dogoritori ca sobele cele de tuci.* BARBU, PRINC. 223.

- Pl.: *dogoritori, -oare.* - Și: (rar) *dogorător, -oare,* (învechit) *dogoritoriu, -ie* adj.
- *Dogori* + suf. *-tor.*

DOGORITÓRIU, -IE adj. v. *dogoritor.*

DOGORÍ vb. IV v. *dogori.*

DOGORÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) *Dogoritor. Sfântu soare-i dogoros.* v. ROM. iunie 1933, 444.

- Pl.: *dogoroși, -oase.*
- *Dogoare* + suf. *-os.*

DOGOTÍ vb. IV. (Regional) *In t r a n z.* A face zgomot, a zdrăngăni (I 1). *Cu cheile-oî dogoti și turcu m-a auzi.* FOLC. TRANSILV., I, 429.

- Prez. ind.: *dogotesc.*
- Et. nec.

DOGÚȚ s. n. (Regional) Fund de lemn (Sălciua de Jos - Baia de Arieș). Cf. SFC IV, 156, CHEST. v 137/69.

- Pl.: ?
- *Doagă* + suf. *-uț.*

DOHÁN s. n. v. *duhan.*

DOHÁNIȘ s. m. v. *duhăniș.*

DOHĀNĀ vb. I v. *duhăni.*

DOHĀNÁȘ s. m. v. *duhănaș.*

DOHĀNÍ vb. IV v. *duhăni.*

DÓHĀT s. n. v. *dohot.*

DOHEXACONTÁN s. m. sg. Hidrocarbură liniară saturată, cu 62 de atomi de carbon în moleculă, având punctul de topire 100,5°. Cf. MACAROVICI, CH. 433, LTR².

- Din fr. *dohexacontane*, rus. *догесаконтан.*

DÓHOD s. n. v. *dohot.*

DOHOLÁ vb. I v. *dăula.*

DOHOLÍ vb. IV. *R e f l.* A se supăra (4) (Scărișoara - Câmpeni). Cf. ARH. FOLK. v, 145. *Ljúcă, Ljúcă doholică, O d'i ce t'e doholești? O frat'ui t'o sfad'it, O parinți t-o murit?* ib., cf. ALRT II 57.

- Prez. ind.: *doholesc.*
- Cf. *dăo l i.*

DOHOLÍCĂ subst. (În poezia populară) Apelativ folosit pentru un om supărat (Scărișoara - Câmpeni). Cf. ARH. FOLK. v, 145. *Ljúcă, Ljúcă doholică, O d'i ce t'e doholești? O frat'ui t'o sfad'it O parinți t-o murit?* ib., cf. ALRT II 57.

- De la *doholi.*

DOHOMNICÍ vb. IV v. *duhovnici.*

DOHONÍ vb. IV v. *duhăni.*

DOHÓNIȚĂ s. f. v. *dohotniță.*

DÓHOR s. n. v. *dohot.*

DOHÓRNIȚĂ s. f. v. *dohotniță.*

DÓHOT s. n. (Atestat prima dată în 1684, ap. TDRG²) (Transilv., Mold., Bucov.) Lichid vâscos asemănător cu păcura (I 1), constituit dintr-un amestec de rășini vegetale (extrase din scoarță sau din lemn de mesteacăn, de pin, de arin sau de fag) și ulei, întrebuințat la protecția cârligelor folosite în pescuitul marin, la uns osiile de la roțile carului, în tratarea unor boli de piele etc.; păcură (I 2): p . e x t . păcură (I 1). [Dregătorii] *să fie volnici a strănge ... bani ... și de poloboc cu dohot* (a. 1741). FURNICĂ, I. C. 14. *2 lei pe 2 vedre dohotu* (a. 1742). IZVOADE, 244. *Acum trimisăi dunișiale] cinci vedre de dohot foarte curat* (a. 1779). IORGA, S. D. XVI, 369. *8 oca de dohot curat* (a. 1792). URICARIUL, IV, 132/24. *Dohotul numai anumitei bisărici să să vânză* (a. 1795). IORGA, S. D. XXII, 394, cf. KLEIN, D. *Ofocherit, moldavit, ceară de pământ ... are o lucire ca de grășime ... și miroasă ca dohotul.* J. CIHAC, I. N. 394/29. *Peatră acră, vitriol, salpetru, ... duhot, puțin pucioasă.* RUS, I. I, 190/9, cf. POLIZU. [Cărbunele de pământ] *arde cu ușurință dând pară și fum negru cu miros de dohot.* COBĂLCESCU, G. 44/12, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Bunica ... a scos un ulcior cu dohot de mesteacăn.* CREANGĂ, O. 195. *Roata cea stângă nu era prea bine unsă cu dohot.* CONTEMPORANUL, III, 654. *Dacă copilul e umplut de rofii din cauza unei țigance, atunci se poate curăți cu dohot de mesteacăn.* MARIAN, NA. 389, cf. DDRF, GHETIJE, R. M. *Aud că ești om cu privileg, Beai dohot și mânănci gătege.* COȘBUC, P. II, 245, cf. ALEXI, W., ȘAINEANU². *Să pui sare pe o scândură de stejar și să fie unsă cu dohot de cureli și așa să lingă.* ȘEZ, X, 116. *Unele lucruri întrebuințate la descântat ... cuțitul, acul, fierul, ... dohotul, mămăliga, osul.* CANDREA, F. 374, cf. TDRG. *Dohotul de arin ... se capătă prin arderea scoarței de arin.* PAMFILE, I. C. 249. *La Sf. Gheorghe și altă dată se face pe la porți, porțițe, ușile grajdului etc. cruci de dohot, ca viind duhurile necurate să nu poată intra.* GOROVEI, CR. 104. *Un băietan murdar, vârat în niște ciobote unse cu dohot, ... ne puse dinainte o garafă cu vin.* HOGAȘ, DR. I. 85, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Contra râiei se întrebuințează o mulțime de leacuri: „dihod”, „tiutium”, „criolină”, și mai ales „strigoaică”.* STOIAN, PĂST. 61. *Începură să se așeze [pe lăiți de lemn] gospodari din sat, cu ciobote enorme unse cu dohot.* SADOVEANU, O. XIV, 405, cf. ENC. AGR., II, 337, SCRIBAN, D. *Nastasia bocește când îi vede și-i vindecă radical de râie cu dohot de mesteacăn.* CĂLINESCU, I. C. 47, cf. E. PETROVICI, S. 163, 166, LTR². *În Bucovina și nordul Moldovei, dohotul se pregătea din scoarță de arin și mesteacăn.* BUTURĂ, EG. 372, cf. ALR I 827, ib. II 5 612/95, 102, 228, 235, 250, 272, 279, 284, 310, 346, 349, 365, 386, 833, AI 12, 13, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 35, II 6, 7, 8, 12, III I, 2, 3, 12, 16, 19, V 15, 17, VIII 2. < (Ca termen de comparație, cu aluzie la culoarea întunecată a dohotului) *Dorule, arde-te-ar focul, Mi-ai făcut fața ca socul, Și inima ca duhotul!* PAMFILE, C. Ț. 184.

- Accentuat și: *dohót.* ALR I 827/251. - Pl.: *dohoturi.* - Și: (învechit și regional) *dihót* (POLIZU, ALEXI, W., ENC. AGR. II, 337), *dúhot*, (regional) *dóhod* (ALR I 827/289, 295, ib. II 5 612/95, 284, A I 12, 13, 17, 26, 35), *dóhor* (A III 3), *dóhăt* (ib. V 15), *dóhut* (ALR II 5 612/386), *dúhod* (ALR I 827/138, 305, 308, ib. II 5 612/250, 310, A I

22, 31), **dúhut** (ALR II 5 612/102, A II 8), **díhod** s. n., **dóhotă** (ALR I 827/343) s. f.

- Din ucr. **доготь**.

DOHOTĂR s. m. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Bărbat care face sau vinde dohot. Cf. E. PETROVICI, S. 166, DL, DM, com. MARIAN, com. din MONOR - REGHIN.

- Pl.: **dohotari**.

- **Dohot** + suf. **-ar**.

DÓHOTĂ s. f. v. **dohot**.

DOHOTĂRIE¹ s. f. (Regional) Meseria dohotarului. *Meșteșugul dohotăriei era foarte răspândit la slavi*. SCL 1954, 27, cf. E. PETROVICI, S. 167.

- Pl.: **dohotării**.

- **Dohotar** + suf. **-arie**.

DOHOTĂRIE² s. f. (Regional) Groapă în care se face distilarea dohotului. Cf. E. PETROVICI, S. 167, SCL 1954, 27.

- Pl.: **dohotării**.

- **Dohot** + suf. **-ărie**.

DOHOTÍT, -Ă adj. (Regional; despre acoperișurile caselor) Îmbibat cu păcură sau cu ulei de mesteacăn. Cf. KOGĂLNICEANU, S. A. 141, CONTRIBUȚII, I, 77.

- Pl.: **dohotiți, -te**.

- Cf. **d o h o t**.

DOHÓTNIȚĂ s. f. (Regional) Păcorniță. *Dăpă ce s-a hotărât ziua plecării ... ung carili or căruții, atârână lanțu, duhonița*. JIPESCU, O. 148. *Păcat c-avea un obraz ca floarea săpunelului, alb și dulce, dar ș-a aruncat în el o dihoniță de păcură*. DELAVRANCEA, S. 43. *Nunțașii ies afară, caută un par înalt ... spânzură în vârf o dihoniță cu păcură*. SEVASTOS, N. 331. *Flăcăii ... leagă ... de cumpăna pufului câte o dihoniță de păcură, îi dau foc și apoi lasă găleata în puț*. MARIAN, S. R. I, 282. *Eu stam pe carâmbul căruții, mă țineam cu o mână de spetează, mă feriam să nu mă atingă duholnița cu păcură*. SĂM. IV, 546. *Ca să nu i se întâmple ceva copilului, se pune sub patul lăuzei o păcorniță sau dohotniță (vas în care se ține păcura de uns carele), ori un hârb cu păcură*. CANDREA, F. 22. *Păcornița, dohotnița sau dohotnița ... ține păcura, dohotul ... cu care se ung roatele la car*. PAMFILE, I. C. 139. *Luă pământul din dihonița cu păcură ce atârna nedespărțit în coapsa carului; îl trecu prin bucelele roților ca să nu se aprinză*. CHIRIȚESCU, GR. 138, cf. PASCU, S. 269, CADE, E. PETROVICI, S. 160, DEX, H IV, 156. *Pune o dohotniță supt laiță*. ARH. FOLK. II, 95, cf. ALR II 5 613/192, 605, 682, 705, 723, 728, 762, 784. *Am o babă și-un moșneag, Hoars, în oala cu chișleag (Dihonița)*. GOROVEI, C. 274.

- Pl.: **dohotnițe**. - Și: **dohórniță, dohóniță** (ALR II 5 613/605), **dihóniță, duhóniță, duhólniță** s. f.

- Cf. **d o h o t**.

DOHOTUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) (Complementul indică acoperișurile din draniță ale caselor) A unge cu păcură (Frătăuții Noi - Rădăuți). Cf. SFC IV, 140, LEXIC REG. 101.

- Prez. ind.: **dohotuiesc**.

- **Dohot** + suf. **-ui**.

DOHÓVNIC s. m. v. **duhovnic**.

DOHOVNICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **duhovnicesc**.

DÓHTOR s. m. v. **doctor**.

DOHTORÍ vb. IV v. **doctori**.

DOHTORICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **doctoricesc**.

DOHTORÍE s. f. v. **doctorie**.

DÓHUT s. n. v. **dohot**.

DOI¹, DOUĂ num. card., subst. I. Num. card. (Adesea în componența unor numere cardinale compuse) Numărul care, în numărătoare, are locul între unu și trei.

1. (Cu valoare adjectivală) *Aceasta fu după doi ani*. COD. VOR.² 232. *Muiarea ceaea ce va zăcea cu doi frați sau bărbatul cu doou surori, până la moarte să se căiască* (a. 1561-1562). TEXTE ROM. (XVI), 220. *Avea doi feciori*. EV. SL. - ROM. 81¹/15. *Născu doi fii*. CORESI, L. 28/5. *Doi frați au apărat a luoa mătușea și nepoata*. PRAV. LUCACI, 170. *Doi ani trecând iară, Faraon încă văzu vis*. PO 139/9. *Cîndu doi vrăjmași sânt deproitivă și au puteare amândoi, atunce e bine să aibă între ei pace și bucurie*. C. POP.² I, 130. *De alaltă laturi stau doi îngeri a lui [Hristos]*. COD. TOD. 214. *Doi oameni intrară în besearecă să să roage, unul fariseu, iară altul vamăș*. VARLAAM, C. 7. *Iaste făcută țara den doao limbi*. URECHE, L. 64. *Nice un vlădic ... nu poate ... să slobozească pre vr-un bărbat să-și ia doo mueri*. PRAV. 132. *Au venit doi căpitani neamți cu oamenii lor, trimiși de Baște Giurgiu să omoară pre Mihai-Vodă*. M. COSTIN, O. 56. *Era în besearea lui Solomon doi stâlpi de aramă*. CHEIA ÎN. 9¹/17. *Văzu doauo oști, ... hărțuindu-se* (a. 1693) FN 20. *Și poate avè și pizmă pe dânsul, că-l scoses-în doo rânduri să-i taie capul*. NECULCE, L. 112. *Cu ce bucurie și veselie s-au umplut acei doi luminați proroci*. ANTIM, O. 11. *Dentr-acești bani i să țin în seamă Sfinții Sale lei 25, care i-au dat la părintele Ioan de au cheluit în casă, când n-au fost Sfinții Sa acasă, cu doaoă foi* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 28. *După ce vor trece doi ani nu i să mai dă ascultare*. PRAV. COND. (1780), 120. [Un pământ] care ... în doi ani rămâne ogor. AȘEZ. 54/28. *Iglitera să cuprind în doaa mari ostroave*. AMFILOHIE, G. 74/2. *Eșiră râmleanii cu doauo mii de feate împodobite și toate cu cai albi, cu haine roșii și cu cununi de aur*. ALEXANDRIA (1794), 64/13. *Lumea iaste foarte strâmtă pentru doi neînvățați ce să pricească între ei-ș*. PILDE, 80/27. *Copiia den foaia de zestrea ... 1 plapoma, 4 capătăie de maldeh cu flori i doao cearceafuri* (a. 1798). IORGA, S. D. XII, 123. *Să întâlnească cu un vânătoriu carele aduce doi iepuri în curtea crăiască*. BERTOLDO, 26/8. *Doao meare fac numer de meare*. ARITM. (1806), 3/10. *Cânți lui Amor în ceteră măiastră, A duor inimi sâmpiri libovite, Dulci năcazuri și patimi suferite*. BUDAI-DELEANU, T. V. 99. *Un om sărac, ... află o pungă cu doaa sute de taleri*. ȚICHINDEAL, A. M. 14/25. *Sângele se cuprinde din doauă materii*. PETROVICI, P. 221/5. [În Evropa] au stătut ceale doauo vestite împărății, adecă a ellinilor și a romanilor. GRIGORIE, L. 1/12. *Când cei mari trăiesc dășfrânați, cu doao chipuri să fac vătămători în obște*. MUMULEANU, C. 20/6. *Octavie îi făcu doă războaie foarte crunte*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 123/14. *Doă zile au fost trecut de când nu băusa apă nicicum*. DRĂGHICI, R. 138/30. *Partea care se închide în forma unei insule prin mare și doi craci a Nilului se numește Delta*. RUS, I. III, 174/5. *O gramatică bună de școală trebuie să fie în doauo foarme*. BĂLĂȘESCU, GR. VI/2. *Două mii de oameni plîngeau la această tristă praveliște*. ODOBESCU, S. I, 21. *Nu s-au validat de-ndată alegerea a doi deputați*. EMINESCU, O. X, 13. *A scos din obiceiurile și păcatele noastre material pentru doau volume întregi*. IORGA, C. I. I, 218. *Lelea Maria și cele doau femei ajutătoare veneau cu oalele cu fierțură din bucătăria de vară*. AGÎRBICEANU, S. 400. *Stăturăm doau zile în Vărătic*. HOGAȘ, DR. I, 13. *În mîntea Isabellei stăpînesc doau gânduri: vestmintele și soțul*. M. ELIADE, O. I, 20. *A intrat, ca elev, într-un semînar teologic, dar a fost dat afară după doau luni*. NEGULESCU, G. 95. *Doi gemeni sunt fețe omenești cu totul deosebite*. STĂNİLOAE, O. 8. *În zbor de săgeată Icar și-a rotit, Cei doi pumni omenești*. LABIȘ, P. 331. *Două țigănci îi urmau cu coșurile de flori, acum golite*. BARBU, Ș. N. II, 162. *Cartea are doau „predoslovii”*. IST. LIT. ROM. I, 377. *Orice rapori între doi*

termeni care se pot modifica în diverse feluri este o funcție. COTEANU, S. F. I, 69. Toamna se deschid ... stagiunile celor două teatre. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5. Cei doi termeni nu intră în concurență pentru că sunt folosiți în zone diferite. Z. MIHAIL, T. P. 78. Alac, denumire generală pentru două cereale, foarte vechi în culturi. BUTURĂ, EB. I, 26, cf. DIMOV, T. 187. Cu timpul a început să dispară portul „gâțelor” și, în schimb, fetele împleteau două cozi egale legate cu „cordele” care le atâneau pe spate. PAVEL, S. E. 85. Tabla pe care doi tineri ... scriau cotele pariurilor ocupa tot peretele. CĂRTĂRESCU, N. 17, cf. PATAPIEVICI, C. L. 15, ALR I 214, ib. II 3 578, ALR SN V h 1 491. H 5 NI, virus care ucide unul din doi oameni infectați. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. S-a turnat în coș doi saci Ș-o pereche de desagi. FOLC. MOLD. I, 265. ◇ (Arată un număr mic, neprecizat) Doarece am pomenit mai sus de numele lui Ibsen, voi spune acum două cuvinte despre el. În PLR II, 232. Scrisese două rânduri lui ... să-i dea de știre. POPA, V. 293. ◇ L o c . a d j . și a d v . În doi peri v. p ă r ¹ (I I). L o c . a d v . În (sau din) două vorbe (sau cuvinte), sau în două vorbe și-un cuvânt = pe scurt; fără multă vorbă. În două cuvinte e vorba de a ști: al cui este dreptul de proprietate. ODOBESCU, S. II, 6. Explicarea în două cuvinte: persoana ... care se află acum pe mâna îngrijitoare a esculapului nostru avea drepturi asupra unei moșteniri. EMINESCU, P. L. 59. Și din două vorbe fiul craiului îl tocmește [pe spân] și după aceea pornesc împreună. CREANGĂ, P. 203. Ascultă, bre, te rog spune-mi și mie lecția în două cuvinte. BRĂESCU, A. 252. Altădată, l-ar fi trimis la plimbare din două cuvinte. C. PETRESCU, A. R. 23. Dacă m-ați întreba „cum” și „ce”, v-aș spune în două vorbe și-un cuvânt, totul așa după cum au fost întâmplările. V. ROM. august 1953, 171. La doi pași = foarte aproape, la o distanță foarte mică. Pentru mine, fericirea cea mare era mâncarea și căldura care mă așteptau la doi pași. SADOVEANU, O. I, 89. „Bărbierul” e aici, la doi pași. BENIUC, M. C. I, 470. Cu două înțelesuri = echivoc, neclar, confuz. Spune-mi numai cât mă iubești – spune-o! dar nu cu două înțelesuri. EMINESCU, P. L. 70. ◇ E x p r . Nu face (sau nu plătește, nu dai) nici două parale (sau doi bani) = nu prezintă niciun interes, nu are nicio valoare. Acest căpitan, ... era un om pirpiriu, ... un om pe care n-ai fi dat două parale. TUDORAN, P. 10, cf. DL. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) Când va avia răpitorul marturi mulți cum au răpit pre muiare cu voia ei, iară muiaria are mărturie cum au răpit-o cu sila, atunce giudețul creade mai mult pre marturii muerii, de-are fi numai doi. PRAV. 188. Acești doi schivernisăe și mânca țara, cum le era voia. NECULCE, L. 109. Turcii, bătuți de doao: de ciună și de lipsa hrani (a. 1694). FN 42. Pă doi i-au tăiat (a. 1733). IORGA, S. D. XIII, 50. Deaca în gura a doi sau trei stă și să află adevărul, cu cât mai mult când cu mii de guri îl strigă lumea. MOLNAR, RET. 100/7. Din doă una s-aleg. HELIADE, M. 34/13. Nu știa care să hotărăscă din doaa. GORJAN, H. I, 20/5. Are ... încă patru legături, în fiecare parte câtă doă. MEȘT. MOȘ. 12/16. Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un ficior alb ca spuma laptelui. EMINESCU, P. L. 4. Alte signalmente n-are ... în bărbie o gropiță și când râdea alte două în obraji. CARAGIALE, O. I. 19. Unele cărți le-ai cetit ... Le însemni cu o cruce. Pe cele mai importante cu două. IBRĂILEANU, A. 8. Ai noroc! șopti Grigore lui Tițu, rămânând pe urmă un moment în doi. REBREANU, R. I, 173. Câte ore vrei să ne plimbăm prin văzduh? ... – Două. VISSARION, B. 321. N-avu parte măcar d-un ficior de ispravă: Doi petrec prin străini și venitul își cer. VOICULESCU, POEZII, I, 117. Fusede silit sau convins, nu știu care din două. PEDA, I. 118. Două dintre ele sunt adevărate pietre de încercare. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13. Luară un spic, luară două. PĂSCULESCU, L. P. 28. Bade cu curaua nouă, Nu ține calea la două. FOLC. TRANSILV. II, 459. ◇ L o c . a d v . În (sau pe din) două = în două bucăți, în două părți (egale). Să facă cheltuiala pe din doao amândoao părțile. PRAV. COND. (1780), 150. Și pare că împrejurul lui ploao Trupuri de păgâni tăiate în doao. BUDAI-DELEANU, T. 184. După aceste pregătiri își împărți oștirea în doă. F. AARON, I. I, 117/9, cf. RUS, I. I, 47/12. Să împărțim pe din două [suma de bani]. FILIMON,

O. I, 238. Părea că ... i se taie în două inima. EMINESCU, P. L. 58. Ar fi vrut Dușu să se desfacă în două. SLAVICI, O. I, 318. A lucrat-o cu el pe din două pân' la isprăvite. SĂM. II, 295. [Un crin] își frânge trupul zvelt în două. ANGHEL, Î. G. 21. Podu-i frânt în două. IOSIF, V. 124. Îmi voi ciopli statuie ... Gândind la cei ce inima în două Și-au frânt-o. AL. PHILIPPIDE, A. 93. Potrivnicile gașce te sfâșie în două. VOICULESCU, POEZII, II, 325. Intrând cam cu grijă în oraș, se duseră tăind Bucureștii în două, de la un capăt la altul, până în Dobroteasa. CAMIL PETRESCU, O. II, 209. Dița ... are buza de jos tăiată în două – buză de iepure. STANCU, D. 12. În grădina lor vastă, despărțită în două de un gard lat de scânduri, Gavrilă ... înălțase ... o sală de cinematograf. VINEA, L. I, 105. Un canal îngust ... tăia insula Clarence în două. TUDORAN, P. 561. Adică vrei să zici că nu e pe din două. PEDA, M. 366. În fiecare clipă aștept să se cutremure pământul și să se rupă în două. E. IONESCU, E. 37. Și-om despică dealu-n două. FOLC. TRANSILV. II, 353. Cu una, cu două v. u n u (I I). Nici una, nici două v. u n u (I I). În (sau pe din) două cu ... = amestecat (în părți egale) cu altceva. Să aibă pâne rodită, frumoasă și curată, iar nu în doă cu neghină, mazărice și alte buruieni. I. IONESCU, C. 159/19. S-a și stârnit un vifor cumplit – cu lapoviță în două. CREANGĂ, P. 143, cf. ALR SN III h 796/362, 365, 386. Una-două v. u n u (I I). Din două una sau una din două v. u n u (I I). ◇ E x p r . (Familiar) În doi timpi și trei (sau două) mișcări v. m i ș c a r e (I I). Una și cu una fac două v. u n u (I I). A nu vorbi sau a nu zice (nici) două = a nu scoate o vorbă; a tăcea (1). Toată dimineața N-a vorbit nici două, iar când a-nceput Mă-sa cu ocară, fata s-a făcut Albă și-apoi verde. COȘBUC, P. I. 245. Să-mi dai unt cu ouă Că nu mai zic două. CIAUȘANU, GL. ◇ (Precedat de „vreo” indică un număr aproximativ, nedefinit) Și așe vro doi, trei ani au șădzut acolo și n-au mai trimis la dansa să o iè. NECULCE, L. 82. Am zărit de la fereastră vro două trăsuri coborând dealul spre sat. ALECSĂNDRI, T. I, 339. Să sfințești cu mii de lacrimi un instinct atât de van Ce le-abate și la pasări de vreo două ori pe an? EMINESCU, O. I, 155. Se suie iute în pod și scoboară de acolo ... vreo două dimerilii de păsat. CREANGĂ, P. 5. Vreo doi-trei vlăjgani sgăcinău pomii. MACEDONSKI, O. III, 5. A mai tras cu ea vro două [femei]. COȘBUC, P. II, 56. Mari isprăvi de vitejie Cunoscute poate vouă – Ascultați acu la mine Să vă spun și eu vreo două. IOSIF, P. 70. M-am retras în mine însumi și vreo doi ani m-am resignat să trec ... cel mai mărginit și mai bucher dintre toți colegii. GALACTION, O. 14. Precucernicul Simion, un strigoi de vreo doi metri înălțime, era suspect de cochetărie mirenească. ARGHEZI, B. 32. Convoiul va porni îndată: la groapă cine te va petrece? Poate numai dricarul, vreo doi nebuni și vântul rece. ISAC, O. 106. Nunta se-ntinde, nemaicontenind, Până la ziuă, de vreo două zile. LABIȘ, P. 60. Am visat acum vreo două luni că eram închis ... într-un borcan. CĂRTĂRESCU, N. 32. ◇ (În legătură cu „trei”, indică un număr aproximativ, nedefinit, de obicei mic) Deci Mihai-Vodă au apucat numai cu doi, trei copii de-au plecat la Cetățuie. NECULCE, L. 285. După doauo, trei ceasuri va să vină acolo un săhastru. MAIOR, I. B. 105/4. Uneori întru același lemn sau nuia și doi, trei muguri se înmuguresc. ÎNV. POM. 112/27. O să-mi ajungă numai două-trei sute dă pungi dă bani. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. Prunul de-abia rodește la doi sau trei ani îndestul. POENARU, I. III/3. Spânzuratu dă ... știe de-ncurcă două, trei franțozești. PR. DRAM. 208. Dinaintea morii, aproape că nu e ceas când doi, trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii. MACEDONSKI, O. III, 3. Când se-ntâmplă să-l scoată din sârte vreun copil și să-i tragă două, trei la palmă, avea reumușcări zile de-a rândul. REBREANU, I. 216. Gândirea se fărâmițează în două, trei ticuri verbale. RALEA, O. 8. Doi, trei bețivi întârziu la mese în fața tejghelii ude. DEMETRIUS, A. 79. Numai două, trei pene albe au rămas din aripile [gâștei]. ISAC, O. 253. Cântă invariabil aceleași două-trei melodii românești. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 13.

2. (Numărul abstract corespunzător) Și vine de acolo și văzdu alți doi. EV. SL. – ROM. 3¹/20, cf. ANON. CAR. Zeace și doi se zice

doisprezece. ARITM. (1805), 14/7. Alte culturi se întemeiau pe superstiția magică a altor numere: trei, șapte sau unu. Europa a ales numărul doi. RALEA, S. T. III, 14. Locuiește într-o cămăruță de doi pe doi. VINEA, L. I, 139. Contesa număra stelele: două, trei, zece. ISAC, O. 55. Victorie clară ... mult mai limpede decât o arată scorul de doi la zero. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20, cf. ALR II 2 349, ALR SN IV h 930. Una este una și două sunt mai multe. ROMÂNUL GLUMET, 6.

3. (Precedat de prep. „de” și urmat de „ori”, intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *Viile se culeg acolo de doao ori într-un an.* TEODOROVICI, I. 6/20. *Acest curier va pleca de doă ori pe săptămână din București (a. 1829).* PLR I, 19. *În toate zilele de câte două ori să spele moașa pe lehză.* MEȘT. MOȘ. 43/11. *Neștine s-o aibă drept regulă de a se preumbla pe fiecare zi de două ori.* DESCR. AȘEZ. 19/2. *Doftorul trebuie să vadă pe bolnav măcar de două ori pe zi.* C. VĂRNAV, H. V/10. *Revine Mișcarea vieții calde, când paveze ... Răsar de după ziduri – de două ori pe an.* COȘBUC, P. I, 158. *Aș vrea s-o scor [Floarea darurilor] în broșură ... de două ori pe lună.* IORGA, în PLR II, 155. *Ne-am întors în oraș de două ori în acel an.* M. ELIADE, O. I, 66. *Pe fund, o broască verde de două ori rășfrântă, ... se umflă-nceț și cântă.* VOICULESCU, POEZII, I, 161. *Omul ăsta, care-i era de două ori străin, ... ar fi putut ... să fie de o politețe glacială.* ARGHEZI, S. XI, 114. *Niciunul dintre ei nu auzi când cheia fu răsucită de două ori în broască, în urma lor.* BARBU, Ș. N. II, 187. *A pierdut de două ori în fața unei echipe din Constanța.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 20, cf. ALR SN VI h 1 784.

4. (Precedat de prep. „de” și urmat de „ori”, intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător) *Îndoit. De va fura neștine cal sau bou acela să-l plătească de doao ori.* PRAV. 10. *Nu aștept să mă strige de doao ori.* FULEA, B. 22/3. *Dumneata, arhon vistier, dă două ori cuscre, ... mijlocește acum către Măria Sa vodă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59, cf. LB. *O vorbă de doă ori nu să aude în aceste 14 versuri.* CR (1829), 69²/31. *Să samănă câte 5 dimerilii, ... prășindu-să de doă ori.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 10/10. *Eu de două ori am propus pace fratelui meu.* ASACHI, I. 288/32. *Samănă [inul] de doă ori.* I. IONESCU, C. 44/16. *Un pământ produce cu puțină muncă ceea ce altul produce cu o muncă de două și de trei ori mai mare.* GHICA, C. E. III, 21. *Disperată că nu mai vine [Guță], dânsa trimisese de două ori banii pentru întoarcere.* MILLE, V. P. 146. *S-a făcut de două ori mai mică.* POPA, V. 34.

5. (Precedat de „câte”, intră în componența numeralului distributiv corespunzător; adesea repetat și cu valoare adjectivală) *I-au pus la scară, de i-au bătut câte cu doo sute de toiege.* NECULCE, L. 196. *Puindu-vă câtă doi în rând, cu cuviință să umblați.* TOMICI, I. 10/10. *Nu se întovărășesc câte doi și câte trei să ia o gazetă.* CR (1839), 23²/3. *Pre cei viteji la luptă, pe rând câte doi chema.* PANN, E. II, 85/4. *Vedem câte două sau trei generații colonizându-se.* EMINESCU, P. L. 80. *Le leagă la un loc câte două-trei, după cum își știa meșteșugul.* CREANGĂ, A. 306. [Stăpânii] schimbau câte-o vorbă-două. MACEDONSKI, O. III, 14. *Pensionarele ... intrau în fiecare sârbătoare în biserică, două câte două.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 173. *Au să fășnească în picioare înlănțuiți doi câte doi.* DEMETRIUS, A. 34. [Niște derviși] s-au așezat în șir doi câte doi. TUDORAN, P. 265. *Marile primejdii ale vieții sunt legate două câte două.* PREDĂ, I. 19. *Câte doi urecheați de căciulă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330, cf. ALR SN VI h 1 781.

6. (Cu valoare de numeral ordinal) Al doilea, a doua. În 28 iulie, sâmbătă la două ceasuri ale nopții, a trecut o stea de la amiază-zi spre mieznoapte. ȘINCAI, HR. I, 197/17. *Curând o să bată doao ceasuri.* ABEȚEDAR, 40²/4, cf. HELIADE, PARALELISM, II, 54. *Te-au văzut cineva ... La două ceasuri după masă, pe lângă locul unde are să se facă monumentul.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427. [Lăcusteanu] a plecat ... înjurând în gura mare pe proprietarii în care-și pusese speranțele lui toate de boier de rangul doi. CAMIL PETRESCU, O. II, 452. *Din locul acesta, la orizontul doi de exemplu,*

minerii încep să sfredelească în stratul de cărbune un strâmt coridor. BOGZA, V. I. 61. *Chiar și la oaste „schimbul doi” e cel mai greu.* VINEA, L. II, 48. *Echipa ... a avut, în general, o comportare bună, clasându-se pe locul doi.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 852. *Anul trecut ... cooperativa agricolă din Ciolpani ... a obținut premiul doi pe țară.* ib. 1965, nr. 6 589. ◊ (Cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegându-se „ora”, „ziua”, „data” etc.) *E două și douăzeci și șapte!* VINEA, L. II, 250.

II. Subst. 1. S. n. Semn grafic care reprezintă numărul doi (I I); p . e x t . desen, figură în forma acestui semn. Cf. ȘĂINEANU, D. U. A *scris un doi pe tablă.* DEX.

2. S. m. Notă (I 5) cuprinsă între notele unu și trei. Cf. SCRIBAN, D. *Profesorul a dat elevului un doi.* DL, cf. DM, DEX.

3. S. n. Carte de joc sau fațeta zarului marcate cu doi (I I), care are două puncte. Cf. DL.

4. S. m. art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. PORȚILE DE FIER.

– Pl.: (rar, II) *doiuri*. – Gen.-dat. și (învechit, rar; la pl.) *duor*. – Și: (învechit și popular) *doăo, doo*, (regional) *doăuă* (ALR I 214, ALR II 4 058, ALR SN V h 1 491), *doăuo* (ALR I 214/166, 178, 740, 776, 780, 840, 846, 856, 865), *dăuo* (ALR I 214/174, 746. ALR II 4 058/130, 172, 182, 728, 762, 791, ALR SN VI h 1 781) num. card.

– Lat. **dui, duae*.

DOI² subst. v. *doлие*¹.

DOI³ s. n. v. *dor*¹.

DOIĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dublu. *Le-am dat și o dgiumătate de slănenă, și 6 mirți de pâne doiată* (cca 1600). IORGA, S. D. XVI, 61.

– Pl.: *doiăți, -te*.

– Cf. *do i*.

DOICAMFIRĂ s. f. (Ornit.; regional) Grangur (*Oriolus oriolus*). DOMBROWSKI, P. 92, cf. COMAN, GL.

– Pl.: *doicamfire*. – Și: *doicăfîră* s. f. DOMBROWSKI, P. 92.

– Et. nec.

DOICĂ s. f. 1. Femeie care alăptează (și îngrijește) copilul altei femei; (latinism învechit) nutrice. *Ce-am fost blânzi în mijloc de voi, ca o doică ce-ș păzește feciorii.* CORESI, L. 473/13. *Vrea-veri cum să chiem o doică dintre muierile evreianelor ca să apleace porobocelul.* PO 183/4. *Și atunci zise împăratul de-l închiseră într-un turn cu babe și cu doice, să-l hrănească.* C. POP.² I, 179. *Și-l rădică pre el doica lui.* BIBLIA (1688), 222²/49, cf. ANON. CAR. Socrul, soacra, lăuza, doica, nunul. ABEȚEDAR, 16³/27. *Doica fetei mele Zoe* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 63. *O doică foarte se supăra pentru plânsul copilului.* GOLESCU, P. 104/4, cf. LB. *Vedem iar pre sârmani fii lipsiți de o bună creștere ... năpustiți pe mâinile doicilor și a slugilor.* MUMULEANU, C. 15/1. *Atunci erai încă prunculețul în brațele doicii.* PLEȘOIANU, T. IV, 19/3. *Mama carea dă pruncul său la nutrice (doică) mai că așa se uită de dânsul ca și când ar fi murit.* BOJINCĂ, D. 30/24. *Iară de cumva pentru neputințe nu pot face aceasta, să aleagă doice, cât poate fi cuvioase.* TEAMPE, O. S. 49/19. *Toate acestea trebuie cercetate și luate în băgare de seamă când să alege o femeie a fi doică.* MEȘT. MOȘ. 50/2, cf. VALIAN, V. *Pruncii stau frumosi și sănătoși pe cât sug fâță la doică.* MAN. SĂNĂT. 75/5. *Viind vremea ș-o fată dacă născu ..., o dete la doică și în taină o crescu.* PANN, Ș. I, 43/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Doica, o mândrețe de fată oacheșe.* CARAGIALE, O. II, 150. *S-a întâmplat să recunosc sub un bonet de doică pe doamna al cărei glas înțepat îl aveam încă în urechi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 353, cf. DDRF, GHETIE, R. M. *Fosta lui doică ... îi pofti numaidecât la masă.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 41, cf. ALEXI, W.,

ȘAINEANU², BIANU, D. S. *S-au dus și doici, și bone*. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 64, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *O trezea cu vorbe dulci de doică, îi servea la pat cafeaua*. BRĂESCU, O. A. I, 409, cf. SCRIBAN, D. *Bătrâna doică adusese lampa de la bucătărie*. CAMIL PETRESCU, O. II, 109. *Unii prețuiesc ... bucătari, vizitii, doici, lăutari*. C. PETRESCU, A. R. 40. *Și atunci se vedea nevoit să recurgă la veșnicul gungurit care în clipele de oboseală îl făcea să se asemene cu o doică aplecată peste leagăn*. VINEA, L. II, 97. *Timp de 1 001 de zile doica ... îi spune basme în scopul de a-i dovedi că există și bărbați demni de stima femeilor*. IST. LIT. ROM. I, 734. *Leafa doicilor urma să fie plătită din taxele încasate*. G. BARBU, A. V. 149, cf. ALR I/II h 222, ALRM I/II h 307. ♦ F i g. [România] este puiul d-lui Brătianu, căci el i-a fost doică cincizeci de ani și o va apăra, nu ca un tigrul, ci ca o tigresă. EMINESCU, O. XII, 156. *Te-a născut mă-ta în lotcă, Dunărea îți fusese doică*. BĂNULESCU, I. 77. *C-amu-i vremea lucrului, N-oi fi doică dorului*. BÎRLEA, C. P. 150. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Să chemi ție fâmeaie doică de la ovreai și va da fâșă copilului*. BIBLIA (1688), 40¹/4. (Prin analogie) *La 5 zile după nașterea larvei, albinele doici astupă celulele lor*. BARASCH, M. I, 32/21.

2. (Regional) Termen de respect folosit la țară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă; țăță (1), lele. Cf. ALRM I/II h 231/5, 12, 815, 825, LEXIC REG. 35. *Uite-l neica, trece dealul. Îi cunoaște doica calul*. UDRESCU, GL. *Gheorghiiță, ... când ai pleca, Să treci pe la poarta mea, Să-ți dea doica de-o basma Și-un bilet învelit în ea*. FOLC. MOLD. II, 156.

- Pl.: doici și (învechit și regional 1) doice.
- Din bg. дойка.

DOICĂFIRĂ s. f. v. doicamfiră.

DOICÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit și regional) 1. (Complementul indică sugari) A alăpta în calitate de doică (1); p . e x t . a hrăni cu lapte. *Biberoanele ... doicesc copiii mai bine decât laptele stricat al doicelor*. HELIADE, O. I, 473, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., ȘAINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mnic ai fost și te-am doicit*. T. PAPAHAĞI, M. 67. ♦ I n t r a n z . A funcționa ca doică (1). *O duse să doicească, Chiar copilul ei să-l crească*. PANN, P. V. III, 43²/15, cf. SCRIBAN, D., DL.

2. A dădăci (1), a îngriji. *Iartă pe fiul meu, ... pe care îl doicesc eu*. PANN, Ș. I, 34/2, cf. SCRIBAN, D. *Săraca măicuța mea, Mult m-a mai doicit și ea*. BUD, P. P. 25. *Nu-ți lăsa aici pruncii. Nu-i cine a-i doici*. FOLC. TRANSILV. I, 349.

- Prez. ind.: doicesc.
- De la doică.

DOICÍE s. f. (În dicționarele din trecut) 1. Perioada în care copilul este alăptat (și îngrijit) de doică (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D.

2. Îndeletnicirea doicii (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: doicii.
- Doică + suf. -ie.

DOICÍRE (Învechit, rar) Acțiunea de a d o i c i și rezultatul ei; doicit¹. Cf. POLIZU.

- Pl.: doiciri.
- V. doici.

DOICÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Doicire. *Lăptirea (lactatio) sau doicitu este adogarea în greonării*. ANTROP. 268/4.

- V. doici.

DOICÍT², -Ă adj. (Învechit) Care este alăptat și crescut de doică (1). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: doiciți, -te.

- V. doici.

DOICULÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui d o i c ă . Cf. doică (2). Cf. LEXIC REG. 35. *Cât îi fi și-i fi pe lume, Poartă-te frumos și bine, Doică, doiculita mea!* UDRESCU, GL.

- Pl.: doiculite.

- Doică + suf. -uliță.

DÓILE num. ord. v. doilea.

DÓILEA, DÓUA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al”, „a”) 1. Care se află între primul și al treilea. *Al doile folos, cum ne deade zece cuvintele sale să învățăm fapte bune creștinilor și viață bună*. CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 103. *Și de va veni [Domnul] întru al doilea ceas sau într-al treilea ceas, veni-va și afla-va așa, ferecați sânt robii aceia*. id. TETR.² 120. *Născu lui Iacov al doilea fecior*. PO 100/26. *A doua zi ... [Dumnezeu] făcu și al doile ceriu*. MOXA², 99. *Aceale 12 parți [ale Catihizmului] le-au tocmit la întâiul și la al doile săbor din toată lumea acei svințiți*. VARLAAM, O. 209. *Aron-Vodă nu se lăsă cu atâta, ci de iznoavă s-au bulucit și al doilea rând să lovi la Orbic, și iarăși izbândi Ștefan-Vodă*. URECHE, L. 82. *Nu va da giudețul voie să o ia pentru aceaste prepusuri, ce să fie cu bărbatul al doilea*. PRAV. 151. *A doilea sâmnu făcu Isus, viind den Iudea în Galileiu*. N. TEST. (1648)², 272, cf. ANON. CAR. *Ieste scris leatopiseșul țarâi de Ureache vornicul, început de la Dragoș-Vodă, carele au descalecat din Maramureș această țară al doile rând*. M. COSTIN, O. 43. *Și rădicând a șesea părțicea, plinește al doile șir*. DOSOFTEI, L. 28/10. *Încălecat-au un soltan cu câțâva tătârâme în al doile an a domniei Ducăi-Vodă*. NECULCE, L. 132. *Orânduiala a doa la Leu a ținea căinii, ogarii, coteii, mâfele de casă ... și alte chipuri asemenea acestora*. CANTEMIR, I. I. I, 32. *Și porunciră să aducă comișii al doilea cal domnesc*. ANON. BRÂNCOV., CM II, 276. *Să ne învețe pre noi aceia ce iaste scris la al doilea Psalom*. ANTIM, O. 15. *La anul al doile a domniei lui Grigorie-Vodă ... s-au învrăbît cu frate-său Adăl Gherei soltan*. AMIRAS, C. 128. *Planeta a doauo iaste Jupiter*. CALENDARI (1733), 11/1. *Al doilea lucru întru carele să cade a arăta credința lor, iaste ca să ajutute stăpânitorului*. OBRADOVICI, D. 34/18. *Popii cari-s cu a doao muiare nice la liturghia, nice la ispovedanie să nu îndrăznească*. MAIOR, I. B. 374/19. *Pentru cântare am rânduît al doilea ceas sâmbăta*. PETROVICI, P. 236/7. *Îi lăsară să doarmă singuri până a două zi dimineată*. CĂPĂȚINEANU, S. 97/2. *Ei află în persoana stăpânului un al doilea părinte*. MARCOVICI, D. 36/19. *Însămna pe copaciul al doilea altă dungă*. DRĂGHICI, R. 55/2. *Trebuie să se taie în anul al doilea toate smicelele ce vor fi crescut în anul cel dînăiu*. POENARU, I. 66/7. *De la venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime cătră mulți*. DACIA LIT. 13/24. *Astăzi împărțesc publicului tomul al doile a Arhivei românești*. ARHIVA R. II, III/2. *În Toscana domnește al doilea ram a căsii austriești*. RUS, I. I, 273/6. *Aceștiia avea în veacul al doilea un crăiu, anume Decebal*. BĂRAC, A. E. 2/10. *Voiește ca asaltul să reînceapă a doua zi*. PĂCLEANU, I. II, 166/31. *Când este ... dedesuptul lui, atunci se numără la al doilea ton*. PANN, G. M. 13/10. *A doua parte a „Gramaticii” arată diferitele moduri ale împreunării lor în propozițiuni*. MAIORESCU, L. 15. *A doua zi era 12 martie 1510 și praznic mare al sântului papă Grigore*. ODOBESCU, S. I, 101. *Ioan de Brienne ... câștigă o hotărâtoare biruință și zădărnici în acest chip al doilea asediul al rezidenței sale*. EMINESCU, O. XIV, 113. *A doua zi era amorțit și vândat*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 93. *A doua epocă de întemeiere a fabricilor cade ... după 1830*. IORGA, C. I. III, 203. *Al doilea și al treilea pahar fură golite cu același ceremonial*. HOGAȘ, DR. I, 23. *Se miră și în al doilea drum*. AGÎRBICEANU, S. 479. *În vacanța a doua, ... mi-a spus*. IBRĂILEANU, A. 28. *Așadar, după a doua noapte de surprize ..., prietenia noastră a continuat*. M. ELIADE, O. I, 103. *Nevoia de a*

cunoaște ..., trebuie să arunce pe planul al doilea sau al treilea interesele obicinuite ale vieții. NEGULESCU, G. 207. *Feciorul meu cel mare ... A doua zi sta lănced.* VOICULESCU, POEZII, I, 102. *Greu aș întâlni un al doilea om care să-și fi pus destinul în problemă mai mare decât el.* CIORAN, R. 167. *Dorința lui nu putea deveni o realitate; de aceea și-a ars manuscrisul volumului al doilea.* SADOVEANU, O. XX, 567. *Ne-am dus prin lume să căutăm un al doilea balon.* ARGHEZI, C. I. 73. *Creangă se înscrie firește și în anul al doilea.* CĂLINESCU, I. C. 85. *Cu puțin înainte de sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial ... o nouă întâmplare interveni.* BOGZA, V. I. 5. *În căutarea unor subiecte de articole ori de reportaje pentru a doua zi, obișnuim să fumez.* STANCU, M. I. 7. *Descoperirea radioactivității a fost o consecință ... a marilor progrese realizate de ea în cea de a doua jumătate a veacului al XIX-lea.* SANIELEVICI, R. 10. *Masa fu servită în a doua jumătate a holului.* VINEA, L. II, 308. *Al doilea catarg se ridică spre cer.* TUDORAN, P. 144. *A doua categorie o formează plantele cu întrebuițări mai restrânse.* BUTURĂ, EB. I, 13. *După căsătorie, în seara a doua după nuntă, când se celebra a doua nuntă numită „uncrop”, nașa o lega la cap.* PAVEL, S. E. 85. *În sertarul al doilea se mai afla o sticlă de oje.* CĂRTĂRESCU, N. 67, cf. ALR I/II h 177, ALR SN I h 101, ALRM SN IV h 1 429. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *De-ți va gice: darră moșu-tău care stepenă-ti iaste, dzi lui a doa.* PRAV. LUCACI, 166. *Boierii cei mari și al doilea, carii să întâmplase în București, s-au strâns toți în spătăria cea mică.* IST. T. R. 3. *Cel dintâiu [pârâu] se revarsă în apa Moldovei, al doilea în apa Sucevei (a. 1783).* ȘTEFANELLI, D. C. 143. *Câmpul ... în anul dintâi să se samene, iară în al doilea să rămâie de ogor.* AȘEZ. 50/22. *Iar al doile, cel fără de teamă Chiar Calos, voinic de la Cucureaza.* BUDAIDELEANU, T. V. 29. *Întru al doilea [capitol] voiu grăi despre începutul vărsatului celui mântuitoriu.* FRĂȚILĂ, S. I. 7/6. *Cel de al doilea, carele călătorea noaptea și să odihnea ziua, a pierdut atât din oameni, cât și din cai.* ALBINEȚ, M. 171/23. *Ție se cuvine A fi persoana cea dintâi a doilea după mine.* RUSEȚ, E. 67/10. *Creșterea trupului omenesc se poate împărți în trei epoce deosebite ..., cea d-al doilea de la 7 ani până la 14.* PR. 9/17. *Ajunse al doilea după faraon.* F. AARON, I. L. 16/24. *Judecata universală afirmativă cuprinde în sine judecata particulară afirmativă; fiind dar pusă cea dintâi, este pusă și cea de a doua.* MAIORESCU, L. 57. *Al duoilea e un boier bătrân ... cu barba albă ...; acela e Radul, spătarul din Albești.* ODOBESCU, S. I, 100. *Se va umplea cu siguranță locul vacant. Știm noi cu cine, zise al doilea.* AGÎRBIȚEANU, A. 32. *Una este Vinerea A doilea Sâmbăta.* TEODORESCU, P. P. 422. ◇ (Cu valoare adverbială) *A doa să cade să știm, cum alt fial de ucidere să chiamă cu înșălăciune.* PRAV. 84. *A doua: să-și aducă amente că mărirea lui nu iaste stătătoare până în svârșit.* EUSTRAȚIE, PRAV. 10/21. *Fiind toți ai Porței prietini lor, au silit și au isprăvit, una ca să lipsească și gălceava din Țara Românească, al doile ca să nu să stingă și capichihaelele (sfârșitul sec. VIII).* LET. III, 234/8. *A doua: apa Dunării nu s-au abătut de la marea sa; a treia: podul n-au avut 24 de stâlpi, ci numai 20.* ȘINCAI, HR. I, 6/26. *Plugul de va fi sprinten, întâi iconomisește boii și al doile face arătura maruntă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 3/7. *Să vază dă este toată ..., și al doilea dă este sănătoasă.* MEȘȚ. MOȘ. 38/22. ◇ (Învechit și regional; forma masculină precedată de art. „a” sau „al” și uneori de prep. „de” este folosită ca num. ord. f.) *A doalea întunecare deplin a Lunei va fi de la a 4-lea până la a 5-lea februarie.* CALENDARIU (1794), 2/21. *Să aducă al doilea poruncă (a. 1812).* DOC. EC. 149. *Poate stăpânul după ce va da vechilului întâia poruncă, să dea și al doilea cu totul împotriva cei dintâiu.* LEGUIRE, 54/14. *Va lua [lei] ... 50 de la mănăstirile starea al doilea.* PONTURI, 10/4. *Partea cea dintâi a bibliotecii are și chipul prințului Moldovi[i] D. Cantemir, foarte frumos, iar partea de a doilea are chipul lui Radu Șerban-Vodă, prințul Țării Rumânești.* CR (1829), 50²/22. *Cele d-al doilea, adecă legile care se nasc afară din noi, sunt mai multe.* NEGULICI, E. II, 76/16, cf. ALR 1234. ◇ (Cu valoare adverbială) *Întru ... în grădina cu*

păpușoi, cari erau chiar atunci prășiți de-al doilea. CREANGĂ, A. 6, cf. ALR II/I h 178, ALR SN I h 101, ALRM SN IV h 1 430.

2. (La f.; urmat de „parte”, intră în componența numeralului fracționar corespunzător, indicând jumătate dintr-un tot) □ *A doua parte din sumă.*

3. (Urmat de „oară” și, învechit și regional, precedat de prep. „de”, intră în componența numeralului adverbial corespunzător; învechit și regional, cu aglutinarea lui „a doua” și „oară”). *Și glas iară fu cătră el a adoora: „Ce-au Dumnezeu curățit e tu nu spurca!” Aceea fu de trei ori.* CORESI, L. 45/2. *Atunce predară rusii pre șchiai a doară cu tocmala lui Nichifor.* MOXA², 192. *N-au ascultat mie tot cuvântul. Pentru că grăind, o dată D[o]mnul, iară a doao o[a]ră iaste vis.* BIBLIA (1688), 377¹/43. *De ce mergându turcii a doora cu oști la Ceahrin, au dus pre feciorul lui Ramadan.* NECULCE, L. 62. *N-ai vrut să te măriți a doao oară fiind înțeleaptă.* MINEIUL (1776), 144¹/35. *Îndemnând pre cineva să-și ceară și a doua oară iertăciune greșalei lui, înnoiești aducere aminte a sudalmii ce ai luat.* PILDE, 6/14. *Aice încăierându-se cu el la luptă s-au învins de a doua oară.* IST. M. 29/11. *Repet ... a doua oară.* MILLE, V. P. 186. *Mazilit în 1591 pentru a doua oară, el se făcu turc.* IORGA, C. I. I, 17. *O citi a doua oară și tot nu înțelese nimic.* REBREANU, P. S. 305. *Ofițerii se întorceau pentru a doua oară de la vapor, obosiți.* BRĂESCU, O. A. I, 42. *Îți dau a doua oară flori, Pe ramuri încă zvelte, merii?* VOICULESCU, POEZII, II, 31. *Nimic nu se rentoarce la fel a doua oară.* PILLAT, P. 197. *Vardaru suspină a doua oară.* C. PETRESCU, A. R. 14. *Cu tata se măritase de-a dora. Bărbatul ei dintâi o luase din prisa bunicului.* STANCU, D. 5. *Liliacul timpuriu Mai poate-nmuguri și-a doua oară.* LABIȘ, P. 66. *Era un unchieș cu un fecior și muierea lui cu doi – că se luaseră d-a douora.* RĂDULESCU-CODIN, I. 269, cf. ALR I 234, ALR I/II h 281, ALR SN I h 101. *A dora a deschis procesul.* LEXIC. REG. II, 69. ◇ (Cu elipsa lui „oară”) *De la care săpunari cumpără jăluitorii câte puțină boștină și băgând-o al doilea la tesc, agonisesc câte puțină ceară (a. 1827).* DOC. EC. 400. ◇ (Cu valoare adjectivală) *Luca Moșneagu, însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp ..., se și aude strigând afară.* CREANGĂ, A. 122. *Tu ești nevasta de-a dora.* STANCU, D. 26. *Mamă de-al doilea.* GRAM. ROM.² I, 200. *Nicio poamă nu-i amară Ca omu de-a doua oară!* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 170.

– Pronunțat: *do-i-lea* și *doi-lea*. – Și: (învechit și popular)

doile, (învechit și regional) **doáuo**, **dóa**, **dóalea**, (regional) **doáua** (ALR I/II h 178, ALR SN h 1 785), **dóuălea** (ALR I/II h 281/90), **doáuălea** (ALR I/II h 178, ALR SN VI h 1 785) num. ord.

– **Doi + lea.**

DOÍME s. f. 1. (Învechit) Grup de doi. *Toate dar aplaudăm Și de obște lăudăm Doimea de suverani, Să dăinuiască mulți ani.* PANN, E. V, 110/3.

2. A doua parte dintr-un întreg; jumătate. Cf. HELIADE, PARALELISM, II, 57, LM, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ S p e c . (Muz.) A doua parte dintr-o notă întreagă; p . e x t . notă care are valoarea unei jumătăți dintr-o notă întreagă. Cf. CADE, DL, DM. *Toscanini ia 116-120 pentru doimea cu punct.* M 1974, nr. 12, 24. *Printre bărbații care lustruiau lemnul apăreau copii care vorbeau de doimi și pătrini.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 5/9, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *doimi*.

– Doi + suf. *-ime*.

DOIMITÁLE pron. de politețe v. **dumneata**.

DOINÁ vb. I v. **doini**.

DOINÁR s. m. (Rar) Doinaș. *Azvárle din hambarul îngerilor sfinți Un pumn de boabe binecuvântate Pentru-un doinar hoinar și fără minți.* VOICULESCU, POEZII, I, 214.

- Pl.: *doinari*.
- **Doină** + suf. -ar.

DOINAȘ adj., s. m. (Atestat prima dată în 1850, ap. TDRG²) (Persoană) care cântă doine; (rar) doinar. *Am în straiță un fluieraș, Drăgălaș și bun doinaș.* F (1875), 309. *Dacă știam mai dinainte, veneam și eu în costum de ciobănaș doinaș.* CARAGIALE, O. II, 138. *Frunză verde grâu mărunț, Eu, doinașul cel cărunț, Vă trimeț scrisoare vouă.* BELDICEANU, P. 102. *Păstorul doinaș.* DDRF, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *E târziu acum. În zeghe, Dorm doinașii din cavale.* CERNA, P. 141, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Niculiță ... era mare doinaș.* VLASIU, A. P. 216, cf. SCRIBAN, D. *Și eu m-oi face Un mic ciobănaș, Din fluier doinaș.* ALECSANDRI, P. P. 8, cf. BALADE, III, 154, FOLC. OLT.-MUNT. II, 347.

- Pl.: *doinași*.
- **Doină** + suf. -aș.

DOINĂ s. f. (Atestat prima dată în 1716, ap. TDRG²) Poezie lirică specifică folclorului românesc, care exprimă sentimente de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., fiind însoțită de obicei de o melodie adecvată; specie muzicală a creației folclorice românești, având aceste caracteristici. *Ș-a lor doine ... Călăuz sunt pentru oi, Când în timpuri învechite Pe români ducea-n război.* ASACHI, P. 75/13, cf. POLIZU. *Vorbeau flecare despre trebile și deosebitel lor interese ... unii cântând doine și mânând boii.* PELMON, I. 21/18. *Cântați doine de-nfrățire!* SION, POEZII, 254/18, cf. PONTBRIANT, D. *Face-m-aș privighetoare, De-aș cânta noaptea-n răcoare Doina cea dizmierdătoare!* ALECSANDRI, O. 63, cf. COSTINESCU, LM. *Alecsandri ... a înțeles că ... e o muzică naivă și sentimentală a doinelor.* MAIORESCU, CRITICE, 104. *O doină tristă și melancolică.* ODOBESCU, S. I, 23. *Și mai fac ce fac de mult, Vara doina mi-o ascult.* EMINESCU, O. I, 123. *Victor ... auzi deodată un cântec, o doină!* GANE, N. I, 34. *Nu se hotărâse cine să cânte doina haiducească.* CARAGIALE, O. I, 15, cf. DDRF. *Străinilor voi nu le-ași spus, Că doine ca a noastre nu-s?* COȘBUC, P. I, 90, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Privighetori din alte țări Vin doina să ne-asculte.* GOGA, POEZII, 8. *Nu-s doine ca în țara mea În lumea asta-ntrăeag!* IOSIF, V. 90, cf. TDRG. *Irimie lucra de zor, cu inima veselă, Jredonând, cu buzele strânse, o doină.* AGĂRBICEANU, S. 8. *Singură doina soldatului îi mai tremura în creiri, lină și blândă ca o mângâiere catifelată.* REBREANU, P. S. 29, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tata își ardea în lulea gândurile ascunse, Îngânând o veche doină.* VOICULESCU, POEZII, I, 252. *Doina plângea pe strune, tâlmăcind o patimă adâncă.* SADOVEANU, O. I, 53. *În simțirea doinei românești și în hora noastră nu cred că e ceva păcătos.* STĂNILOAE, O. 41, cf. SCRIBAN, D. *Sentimentul ... este ... fiorul liric al doinei populare.* VIANU, A. P. 210. *Un om bărbos ținea o floare albă ... O doină tristă îngâna în gând.* LABIȘ, P. 19. *Doina e specia cea mai cunoscută din lirica populară.* IST. LIT. ROM. I, 137. *Desigur, prezența lui „amor” într-o doină din Transilvania la sfârșitul secolului trecut este un accident, deși cuvântul era atunci la modă.* COTEANU, S. F. II, 103. *Doina noastră nu se împrumută.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/1. *Ș-apoi doina și doina, Ș-apoi frunză ș-un alun, O plecat badea la drum.* ȘEZ, I, 78, cf. ALR I 1 464. *De când eram copil mic, Doina o știu și doina o zic.* FOLC. MOLD. I, 39. ◊ (Personificat) *Doină! Doiniță! Zină plăviță, Vino cu noi.* NEGRUZZI, S. II, 23. *Copilo, tu ești gata De-a pururea să plângi! Și când ești tristă, Doino, Tu inima ne-o frângi.* COȘBUC, P. I, 214. *L-o lăsat mă-sa durmind, L-o găsit daina zăcând.* BÎRLEA, L. P. M. II, 191.

- Pl.: *doine* și (regional) *doini*. ALR I 1 464/35, 51, 536, 538, 592, 594, 730. - Și: (regional) **dăină** s. f.
- Probabil cuv. traco-dac. Cf. lituanian. *d a i n à* „cântec popular”.

DOINĂRÉȚ, -EĂȚĂ adj. (Regional) I. Care cântă frumos din gură (Sucevița - Solca). Cf. LEXIC REG. 113.

2. Care compune doine (Sucevița - Solca). Cf. LEXIC REG. 113.
- Pl.: *doinăreți, -e*.
- **Doini** + suf. -ăreț.

DOINÍ vb. IV. (Atestat prima dată în 1700, ap. TDRG²) I n t r a n z. A cânta doine (din gură, din fluier, din frunză etc.). *Ș-acel rege al poeziei, vecinic tânăr și ferice, Ce din frunze își doinește, ce cu fluierul își zice.* EMINESCU, O. I, 32. *Doinind, s-aude trișca de la târlă.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 35, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dar a venit un crai din zări străine: Doinind, îmi smulse trandafirul vieții.* CERNA, P. 109. *Dar când ajung La cotituri, ... Haiducii mei Doinesc toți trei.* IOSIF, V. 61, cf. TDRG. *Răsunând adânc din valuri Doinește-un glas și parc-ar plânge.* PETICĂ, O. 44, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Poftească oricine să facă pe Vasili Precup ori pe Toader Hârlău să nu mai scribe în opinii și să nu mai doinească!* REBREANU, NUV. 307, cf. SCRIBAN, D. *Doinind aș privi șapte ani spre cerul cu miei luzitani.* BLAGA, POEZII, 182. *O cuprinse de mijloc pe Mili și începu să doinească încet.* BENTUC, M. C. 466, cf. GRAUR, E. 135, DL. *Poporul care doinește își alină amarul și dorul.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 7, cf. DEX. *Pe Valeru să-l păzim Că l-am prins pe-un vârf de munte Unde-i place lui s-asculte Cum doinea un ciobănaș Cu oile pe imaș.* PAVEL, S. E. 195. *Miul cioban să făcea Și-n bătă să răzâma Cu fluierul el doina.* PĂSCULESCU, L. P. 236, cf. ALR I 1 465/159, 542, 618, 772, 776, 932, 984. *Și d-aș ști doini ca cucu, Nu m-aș mai lupta cu plugu.* FOLC. OLT.-MUNT. II, 403. (F i g .) *Vântul doinește prin grâne.* COȘBUC, P. II, 23. *Într-un târziu începea a doini fluierul fermecat al lui moș Sandu.* SĂM. II, 192. *Vântul ... Parcă-ar doini Svântând pământul.* D. BOTEZ, F. S. 77. *Copacii ... legănându-mă-mi doiniră.* LABIȘ, P. 393. ◊ T r a n z . *Restriștea lui milenară, [țaranul] lor le-a doinit-o.* BĂCESCU, PĂS. 390. *Se tot duc pe drum pietros Nouă mineri în sus la munte, Și-i unul care merge-n frunte Doinind un cântec mlădios.* DEȘLIU, M. 20. *Eu însă știu un cântec ce de milenii îl tot doinim.* CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 2/1. (F i g .) *Plopi în umedul amurg Doinesc eterna jale.* COȘBUC, P. I, 191. *Biet, fluierașul meu, Puneți-l la capul meu ... Când or bate vânturi grele Să-mi doinească hori de jele.* FOLC. TRANSILV. I, 431. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cântăreților din mai Dulce va doini din nai Multe doine, mierla.* COȘBUC, P. I, 301.

- Prez. ind.: *doinesc*. - Și: (învechit) **dăinái** (CIHAC, II, 495)
vb. IV, (regional) **doiná** vb. I.
- De la **doină**.

DOINICIOÁRĂ s. f. v. **donicioară**.

DOINÍRE s. f. Acțiunea de a doini și rezultatul ei; doinit; (concretizat) doină. *Da drumul glasului într-o doinire duioasă.* LUNGIANU, CL. 212. *Doinirea îi fu întreruptă de scârțâitul ușii grele, și în pragul celei se ivi paznica.* v. ROM. martie 1954, 169. *Nimic ... nu oprea chesoanele din mers, nici pe tunari din doinirea molcomă.* CAMILAR, N. I, 431, cf. DEX. *Curgeau din fluier doinirile-argintii.* LABIȘ, P. 394, cf. DM, DEX. ◊ F i g . *Nucule din dosul casei, ... Ziua-n vânt își văd doinirea, Noaptea și-o ascult.* COȘBUC, P. II, 275. *În unele nopți de toamnă, văd lumini zbuciumându-se, aud doiniri triste de vânt.* SADOVEANU, O. I, 119. *Sunt voci de munți zvonite până-n stele, Doiniri de ape, zboruri de vultani.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 4/1.

- Pl.: *doiniri*.
- V. **doini**.

DOINIȘOARĂ s. f. (Regional) Doiniță. Cf. DL, DM, DEX. *De când am ajuns voinic, Eu cu doina mă plătesc De bir și de boieresc; Tot cu doinișoara mea De podveadă, de belea.* TEODORESCU, P. P. 276. *Și nu mi-i de nas, Cum mi-i de limbă; Că făceam din ea o drâmbă Și-o dam la o domnișoară, Să-mi cânte o doinișoară.* MARIAN, I. 218. *Și la iarnă-n șezătoare Să cântăm la doinișoare.* FOLC. TRANSILV. II, 329.

- Pl.: *doinișoare*.
- **Doină** + suf. -ișoară.

DOINIT¹ s. n. Faptul de a d o i n i; doinire. *Maramureșenii ... sunt mari meșteri în doinitul din caval.* SĂM. I, 253.
- V. doini.

DOINIT², -Ă adj. (Rar) 1. Care doinește nostalgic, târăgănat (3). *Fluierul doinit al Mioriței a avut o puternică influență asupra sa.* M 1974, nr. 7, 17.

2. (Despre cântece) Care sunt cântate în tonalitatea și în ritmul doinei. Cf. M 1965, nr. 4, 25/2. *Ambianța nostalgică a cântecelor populare doinite.* ib. 1974, nr. 9, 11.

- Pl.: doiniți, -ie.

- V. doini.

DOINITÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care cântă doine. *E printre ei un doinitor: îi zice Toader vânătorul.* DEȘLIU, M. 10. *Mi-au dat blazonul cinstei de doinitor român.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 1. ◇ F i g . *Iată-n luncă Plopii doinitori ce-aruncă Umbre peste drum.* COȘBUC, P. I, 316. ◇ (Adverbial; legat de un adjectiv prin prep. „de” exprimă ideea de superlativ absolut) *Vântul, gata să se culce, Murmura o rugă doinitor de dulce.* COȘBUC, P. I, 254.

- Pl.: doinitori, -oare.

- Doini + suf. -tor.

DOINIȚĂ¹ s. f. Diminutiv al lui d o i n ă; (regional) doinișoară. *Doiniță, doiniță! De-aș avea o pușculiță Și trei glonți în punguliță.* ALECSANDRI, în DL. *I-aș cânta doina, doinița.* EMINESCU, O. I, 2, cf. DDRF, CADE. Diminutivul „doiniță” fiind doar o alintare poetică. IST. LIT. ROM. I, 137. *El întregă ziușiță Nu se lasă de doiniță.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 76. *Și-apoi cin' mi-o zis doinița, Arsă i-o fost inima, Sfântă i-o fost gurița, Că-mi răcoresc inima.* FOLC. MOLD. I, 39. ◇ (Personificat) *Doină! Doiniță! Zină plăviță, Vino cu noi.* NEGRUZZI, S. II, 23.

- Pl.: doinițe.

- Doină + suf. -iță.

DÓINIȚĂ² s. f. v. doniță.

DOINIZÁRE s. f. (Rar) Abordare facilă, menită să impresioneze. *Convenționalismul doinizărilor factice.* M 1975, nr. 1, 34.

- Pl.: doinizări.

- De la doini.

DOINÚȘ subst. = dăinuș. Cf. COMAN, GL.

DOIÓS, -OÁSĂ adj. v. duios.

DOIOȘIE s. f. v. duioșie.

DOÍSM s. n. (Învechit, rar) Dualism. Cf. STAMATI, D. 62.

- Doi + suf. -ism.

DÓISPCE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓISPCELEA num. ord. v. doisprezecelea.

DÓISPE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓISPECILEA num. ord. v. doisprezecelea.

DÓISPRÁZECE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓISPRECE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓISPRECILEA num. ord. v. doisprezecelea.

DÓISPREZECE, DÓUĂSPREZECE num. card., s. m. I. Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între unsprezece și treisprezece.

1. (Cu valoare adjectivală) *Iacovii ... a douăsprădzece neamurile lu Israil se bucura-se.* COD. VOR.² 337. *Nu doasprădzece ceasure sânt în zi?* CORESI, EV. 94. *O nuntă ca aceasta se aduce, de e nuntă, și muiarea cându va fi de doisprădzece ai.* PRAV. LUCACI, 166. *Toți aceștia în doasprezece seminețe ... și aceasta-n carele au grăit lor tată-său (a. 1582).* GCR I, 36/36. *Și adevă o muiare căriia-i curia sânge de doisprădzece ani să apropie den dos și să atinse de poalele veșmântului Lui.* N. TEST. (1648), 12²/3. *Și au trimis Duca-Vodă doisprădzăci lipcani cu ... căpitanul lor, în sus spre Răcăciuni, de straje.* NECULCE, L. 77. *Macar că tot trupul istoriei unul și nedespărțit ieste, însă în doasprădzece părți a-l împărți am socotit.* CANTEMIR, I. I, 6. *Vă facem știre tuturor doisprădzăce păstori și purtători de grijia bucatelor Dumisale lui Ștefan Daniel (a. 1710).* BUL. COM. IST. II, 196. *Alexandru ... ajunsă la Marea Albă și stătu acolo cu oștile și băgă țările să facă catarge doausprădzece mii.* ALEXANDRIA (1794), 71/4. *L-au ținut rob mai doisprezece ani.* ȘINCAI, HR. II, 70/34. *Cei mai aleși au fost doisprezece ucenici ai săi și apostoli.* GRECEANU, I. 33/27. *N-au priimit a să însărcina nici doisprezece sctelnici (a. 1826).* DOC. EC. 367. *Douăsprezeci mii moldoveni ... se adună întru o clipală.* AR (1829), 24²/19. *Divanul ... să va alcătui de douăsprezece mădulare.* REG. ORG. 168/13. *El nu voia a avea numai pe cei doisprezece ucenici ce-l încunjura la această după urmă cină.* MARCOVICI, D. 292/19. *Și socotea ... douăsprădzece dungi a lunilor ... și o numea un an.* DRĂGHICI, R. 55/5. *Am luat-o de muere încă de când erea în vârste de doisprădzece ani.* GORIAN, H. I, 30/32. *Are doisprezece dinți, șasă sus și șasă jos.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 40/22. *Dudul negru ... Înfrunzește cu zece sau douăsprezece zile mai târziu decât dudul cel alb.* POENARU, I. 4/7. *Acestea se potolesc cu băi căldicele până în douăsprezece, mult cincisprezece minute.* PR. 13/25. *Gvardia sa se alcătuește din 30 supuși ... credincioși și doisprezece negri.* ASACHI, L. 9²/12. *Câteva moaște de mult preț a celor doisprezece Apostoli, luate ... de la Constantinopoli.* ARHIVA R. II, 192/8. *După douăsprezece săptămâni ... da vițailor lapte proaspăt.* I. IONESCU, V. 66/25. *Macsima lor ... făcu în vreme de douăsprezece veacuri întreagă legea publică a poporului-împărat.* NEGULICI, E. I, 282/2. *Cărbunele ... se pisează singur ... douăsprezece ore.* MARIN, PR. II, 41/6. *Trimit soli să se-nvoiască pentru a mai înceta, Cer douăsprezece zile pace-n tre ei a lega.* PANN, E. IV, 68/10. *Acolo odihnesc corpurile decapitate a doisprezece boieri.* GHICA, C. E. I, 155. *Doisprezece purcei dolofani, Cari or s-ajungă porci peste doi ani.* SION, F. 58. *Am tovarăși doisprezece.* ALECSANDRI, P. I, 17. *Doisprezece membri ai Sinodului ... pronunță următoarea hotărâre.* MAIORESCU, D. V, 27. *Dimitru-și mai numără-o sută Cei „doispre’ce lei ș-o bucată”.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 146. *Adunarea alese din sânul său o deputațiune de douăsprezece membri.* ODOBESCU, S. I, 471. *Sprinteni fug prin buruiene Doisprezece pui.* COȘBUC, P. II, 19. *Vin doisprezece cai domnești și comisul.* IORGA, C. I. I, 185. *Ioniță împlinise doisprezece ani.* AGÎRBICEANU, S. 620. *A făcut oastea doisprezece ani, i-a fost dragă foc.* REBREANU, I. 14. *Primisem cadou un serviciu pentru douăsprezece persoane ... de la o doamnă prietenă.* CAMIL PETRESCU, P. 197. [Negrii americani] *astăzi se apropie de douăsprezece milioane.* NEGULESCU, G. 402. *De a doua zi mi-am ales doisprezece soldați.* VLASIU, A. P. 430. *S-a sculat jupânu gazda într-o joi, Cu plugul cu doisprezece boi.* SADOVEANU, O. XX, 432. *Ajungeam cam după zece-douăsprezece ceasuri de călărie.* MOROIANU, S. 5. *În timpul celor doisprezece ani de când e vădud, i-a scăpat cu desăvârșire controlul copiilor.* ARGHEZI, S. XI, 71. *Am cuprins cu mîntea ... cele douăsprezece mii de kilometri.* RALEA, O. 139. *În loc să jupoaie de piele doisprezece boieri ... se dădu singur pe mâna lor.* C. PETRESCU, A. R. 184. *Socotisem la maximum douăsprezece ore rezistența mea.* VINEA, L. 259. *Iată, strânse într-un volum, ... selecțiuni din toate cele douăsprezece culegeri de versuri.*

CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 1/10. *Am un copaci cu douosprece ramuri.* TEODORESCU, P. P. 216. *Într-o joi de noapte m-am sculat. Douăsprezece pluguri am înjugat.* PĂSCULESCU, L. P. 19. *Și-am cumpărat doisprezece juncăne.* FOLC. MOLD. I, 273. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Într-aceaea vreamă luă Iisus pre cei doisprăzece și începu a grăi lor.* VARLAAM, C. 54. *Era de toți bărbați ca la doisprăzece.* N. TEST. (1648), 160¹/17. *A Svinț, slăviț și-n tot lăudaș Apostoli Petră și Pavel, și cei doisprăzece și șeptezeci, și toș Svinții Apostoli.* DOSOFTEI, L. 27/2. *Care sat n-ar purta bună grije pentru zidirea beseariceii ... să-i fie gloaba întâiu trei florinți, a doua oară ..., a patra oară doisprezece.* MAIOR, I. B. 281/14. *Într-aceea iacă repezit vine Nușu într-ajutoriu cu doisprezece, Cei mai voinici.* BUDAI-DELEANU, T. 408. *Doisprezece din acești telegari era înhămați.* DACIA LIT. 109/29. *Sârbul ... lucra iarna cu douăsprezece, iar vara cu opt calfe.* SLAVICI, O. II, 20. *Erau aproape [orele] douăsprezece, lumea începea să se retragă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 15. *I-a vârat pe toți doisprezece într-o șură.* EFTIMIU, N. 41. *No hai, să pușcați ... - Câte pușcături? - Douășpe.* BOGZA, V. J. 99. *Nu-ți ajunge! - Dați-mi douăsprezece!* VINEA, L. I, 367. *Ei sunt trei și noi doisprezece.* TUDORAN, P. 620. *Făcusem mămăliga cât nuca ș-o păziam doisprece cu măciuca.* TEODORESCU, P. P. 121. *Când eram de doisprezece [ani] Mă-nvățai Dunărea-a trece.* RETEGANUL, TR. 32. *Trec feciorii Dunărea, Doisprezece-alătura Blăstămându-și maicile.* FOLC. TRANSILV. I, 170, cf. UDRESCU, GL. ◇ (Precedat de „vreo” indică un număr aproximativ, nedefinit) *Creangă a ținut-o tot în concediu vreo doisprezece ani.* CĂLINESCU, I. C. 217. *Fusese logodită, puțin înainte de a se îmbolnăvi, cu un ofițer de marină, cu vreo doisprezece ani mai în vârstă decât ea.* VINEA, L. I, 199. *Intră un băiat de vreo doisprezece ani.* PEDA, M. 11. ◇ (Precedat de „ca de”, indică un număr aproximativ, nedefinit) *Mi se trimisă un copilandru ca de doisprezece ani.* PETROVICI, P. 67/13. *Un băiețas frumos, ca de doisprezece ani, ... ne ieși înainte.* HOGAȘ, DR. II, 6.

2. (Numărul abstract corespunzător) Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 201. *Zece și doi să zice doisprezece.* ARITM. (1805), 14/7, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *Numerii fundamentali ... sânt ... zece, unsprezece, doisprezece, douespzece.* BĂLĂȘESCU, GR. 53/6, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., ALR SN IV h 934, ALRM SN IV h 1 423.

3. (Precedat de prep. „de” și urmat de „ori” intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *Numărul vrăjmașilor este de douăsprezece ori mai mare decât al armiei sale.* F. AARON, I. II, 190/25. *Ea [miazănoaptea] căzu ca plumbul la pământ și croncăni jalnic de douăsprezece ori.* EMINESCU, P. L. 19.

4. (Precedat de „câte” intră în componența numeralului distributiv corespunzător; adesea cu valoare adjectivală) *Lăcuiorul are să lucreze clacă stăpânului moșii [i] câte doaspzezece zile într-un an.* PRAV. COND. (1780), 80. *Tot copilul are Câte doisprezece tați.* SION, POEZII, 53/20. ◇ (Cu valoare adjectivală) □ *Le-am dat câte douăsprezece bilete la fiecare.*

5. (Cu valoare de numeral ordinal) Al doisprezecelea, a douăsprezecea. A citit până la pagina doisprezece. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegându-se „ora”) *Și când ajungi? - Măne la douăsprezece.* AGÎRBICEANU, A. 34. *Cum suna de douăsprezece, punea servitorii de ne scoteau în uliță.* I. BOTEZ, B. I, 12. *Ceasul din fundul orașului bătu douăsprezece ... și el tot aștepta.* COCEA, S. I, 41. *Se uită la ceas. Douăsprezece și jumătate.* VINEA, L. I, 19.

II. S. m. Semn grafic care reprezintă numărul doisprezece (I 1); p . e x t . desen, figură în forma acestui semn. □ *A scris un doisprezece pe tablă.*

- Și: (învechit și popular) **doisprăzece**, (popular și familiar) **doispe** (DL, UDRESCU, GL., ALR SN IV h 934), **douășpe**, (învechit și regional) **douosprece**, **douăsprece** (PANN, P. V. I, 122/20, SCRIBAN, D. 322, TEODORESCU, P. P. 216), **doisprece**, **doispece** (învechit) **doaspzece**, **doaspzece**, **doaspzece**, (regional) **douospzece**

(ALR SN VI h 1 764/899), **doospzece** (ib. h 1 764/769), **doispe** (ib. h 934/812), **doispece** (ib. h 934/784) num. card., s. m.

- **Doi + spre + zece.**

DOISPREZECELEA, DOUĂSPREZECEA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al”, „a”) Care se află între al unsprezecelea și al treisprezecelea.

1. (Cu valoare adjectivală) *Dumeneca a doaspzecelea.* VARLAAM, C. 217. *Grecii scriitori, înainte de vremile lui Chinnam, adecă înainte de suta a doaspzecelea de la H[risto]s ... pomenește numele vlahi.* MAIOR, S. I, 228. *Dintru aceste chiar se vede că în suta a doaspzecelea era românii în Dachia și Țeara Românească.* id. ib. 262. *Gândacii [de mătase] vor înviea în a zecea sau a doaspzecelea zi.* POENARU, I. 99/12. [Populațiile] *s-au întors în patria lor, prin secolul al doisprezecelea.* EMINESCU, O. XII, 335, cf. VALIAN, V., POLIZU, CADE. *Va fi a douăsprezecea provincie a Olandei.* SADOVEANU, O. IX, 251. cf. UDRESCU, GL., ALR SN VI h 1 792. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *De va fi trecut al patruşprezecelea anu feciorul și fata al doisprezecelea și vor fi murit, atunci, obrazul ce trăește iaste desăvârșit stăpânitor și moștenitor pe ale mortului.* PRAV. COND. (1780), 104. ◇ E x p r . **În ceasul al doisprezecelea = a**) în ultimul moment. *Primesc a da o mână de ajutor în ceasul al doisprezecelea.* C. PETRESCU, A. R. 142. *Poate convingeți ... în ceasul al doisprezecelea.* BENIUC, M. C. I, 463. *În ceasul al doisprezecelea ați descoperit că nu aveți vocație.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. cf. DEX: **b**) (rar) la ora douăsprezece. *Împărăteasa a făcut dar de bucurie împăratului nostru astăzi, în a șaisprezecea zi a lunii Mesori, în ceasul al doisprezecelea.* SADOVEANU, O. XV, 349.

2. (La f.; urmat de „parte”, intră în componența numeralului fracționar corespunzător) *Să se știe cum am vândut eu ... dispre tot satul a doaspzecelea parte din câmpu și din apă și din pădure și din moară (a. 1622). DIR B IV, 194. □ A luat a douăsprezecea parte din bani.*

3. (La f.; urmat de „oară” și adesea precedat de prep. „pentru”, intră în componența numeralului adverbial corespunzător) A citit aceeași pagină a douăsprezecea oară.

- Și: (popular) **doispelea**, (învechit) **doaspzecelea**, **doaspzecelea**, **doaspzecelea**, (regional) **doispcelea** (UDRESCU, GL.), **doispea** (ALR II 2 337/762), **doispceilea** (ALR SN VI h 1 792), **doispceilea** (ALR II 2 337/682, ALR SN VI h 1 792/682), **doispzeceilea** (ALR SN VI h 1 792/682), **douăspzecelea** (ib. h 1 792), **doispzeceilea** (ib. h 1 792), **doispcelea** (ib. h 1 792/310), **doispilea** (ib. h 1 792/723), **doispea** (ib. h 1 792/762), **douăspzecelea** (ib. h 1 792), **douăspzecelea** (ib. h 1 792), **douospzelea** (ib. h 1 792/76), **douospzelea** (ib. h 1 792/784), **douospzelea** (ib. h 1792/682) num. ord.
- **Doisprezece + lea.**

DOISPREZECILEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOISPREZECIME s. f. A douăsprezecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. *A primit o doisprezecime din sună.* DICT. ◇ (Ieșit din uz, în sintagma) *Douăspzezecimi provizorii* = mensualități acordate de Camere guvernului spre a asigura serviciile publice, în așteptarea votării bugetului anual. Cf. CADE.

- Pl.: *doisprezecimi.*

- **Doisprezece + suf. -ime.**

DOISPRICILEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOISPRIZECILEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOIST s. m. (Învechit, rar) Dualist. Cf. STAMATI, D. 76.

- Pl.: *doiști.*

- **Doi + suf. -ist.**

DOIȘPE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DOIȘPEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DOIȘPCE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DOIȘPELEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DOIȘPILEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DOIȘTE s. f. (Prin Bucov.) Mulțime (de oameni, de animale etc.); înghesuială. Cf. LEX. REG. 101. ♦ Grămadă mare de bușteni norânduți. Cf. LEX. REG. 101.

– **Doi** + suf. *-iște*.

DOÎNVIGUI vb. IV. R e f l. (Regional; despre oameni) „A se aduna, a se termina de adunat” (Dubova – Orșova). Cf. PORȚILE DE FIER, 327. *Am mai stat pe-acolo până s-o doînviguit an'i noșf. ib.*

– Prez. ind.: *doînviguiesc*.

– Cf. v i g .

DOJ s. m. v. **doge**.

DOJĂNĂ s. f. 1. (Învechit) Povață (2). *Aducem oaspeților noștri ceia bunii și iubiții și feciorilor de pre Dumnezeu ... cuvinte sufletești și învățătură și dojană ... cu frămseți și cu folosuri*. CORESI, EV. 309. *Nu intră întru ei luminata învățătură și dojana și sfătuirea*. id. ib. 357. *Mai mare pagubă iaste când nu lasă [diavolul] să asculte dojana, învățătura, certarea decât când asurdzește urechile*. VARLAAM, C. 205. *Omul eretic, după una și altă dojană, leapădă-l*. N. TEST. (1648), 289¹/17. *Toată Scriptura de Dumnezeu răsuflată ... și-i de folos spre învățătură, spre certare, spre dojană*. PSALT. (1651), VII¹/8. *Și neprimind ea dojana lui, astătu înaintea ighemonului și-i batjocori idolii*. DOSOFTEI, ap. TDRG. *Descoperirea cunoștinții adevăratei învățături, ceea ce este acoperemânt celor ce o au pre ea loruși bine înțărătă ... este mare dojană, înfruntare și biruire*. EUSTATIEVICI, GRAM. RUM.² 6. *Pre ceialaltă feată crăiasă a Serbiei cu dojeanele sale să o întorcă la credința catolicească*. MAIOR, I. B. 54/15. *Auz învățăturile și dojeanele părinților mei*. FULEA, B. 22/6. *Prințipii însuși ei au fost hrăniți întru ascuns împotrivirea ce făcea Poarta, ... purtarea lor fiind asemenea supusă la vederile și dojenile streinilor*. OBLĂDUIREA, 93/26, cf. LB. *Când vreun meșter va face vreo greșală ..., epitropii breslii ... să-i facă dojana cea cuviincioasă spre înfrânare*. (a. 1824). DOC. EC. 322, cf. TDRG.

2. Exprimare a nemulțumirii prin vorbe moralizatoare, făcută unei persoane pentru un comportament greșit, pentru o abatere, o atitudine etc., *muștrare* (1), *ceartă*, *morală* (3); p . e x t . cuvinte care exprimă o asemenea nemulțumire. *Veniamin ... audzî dojana solului*. DOSOFTEI, v. S. octombrie 63¹/23, cf. ANON. CAR. Adrian, ... *după dojeana prietenilor, ... mai bucuos fu să i se coacă cele dinlăuntru ale lui de pisma ce avea asupra lui Traian, decât să scoată ostașii din Dachia*. MAIOR, S. I, 129. *Pre învățătorul, carele pentru leanea nu-și plinește detoriile sale ..., cu părintești dojeane să-l tragă [catechizatorul] la îndreptare*. INSTRUCȚIE, 10/5. *Dup-amara dojană a muștrărilor mele veți dobândi nectariul dulcii învățături*. MUMULEANU, C. 42/12, cf. HELIADE, O. II, 345. *Ce trebuință avem de lauda sau de dojana streinilor*. MARCOVICI, D. 259/1. *Conduita voastră este ferită de orice dojană?* BREZOIANU, I. 103/11. *Soldații însă după repețite dojene, la comanda oficiariului traseră în carne*. BARIȚU, P. A. I, 582. *Cu-ntristare multă să întoarcă către el, și cu o dulce dojană îi dă povață*. PANN, E. I, 7/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *De când m-o împins păcatele să fitu în slujbă ..., tot dojene primesc de la Departament*. ALECSANDRI, T. 505, cf. CIHAC, II, 98, LM. *Dojeni cu dojană împărțescă pe dădacă*. ISPIRESCU, L. 121, cf. TDRG. *Cu toate dojenile rectorului, mulți nu-și mai raseră mastața*. AGÎRBICEANU, A. 36, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Știam pe de*

rost nesărata plachie de sfaturi și dojane ce mi se servea de acasă. M. I. CARAGIALE, C. 8, cf. CADE. *Îl muștră cam cu dojană: – Vezi, măi, cum scrie la carte și cum ai luat-o tu?* MIRONESCU, S. 98, cf. SCRIBAN. D. *Toți se urcară la locurile lor ..., în compartimentul unde-i așteptă o aspră dojană fiindcă s-au amestecat în mulțimea de gură-cască*. C. PETRESCU, C. V. 38. *Murind, cuvântul acesta de dojană și mărturisire mi-ar fi fost alintare*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 22. *Opt pagini de scris mărunt ... pline de muștrări amare ..., întretăiate ici și colo de câte o dojană mai blândă*. COCEA, S. I, 222. *Rar cerșetor scăpa de dojana lui cam aspră*. VISSARION, B. 91. *Pendulele bătrâne mai bat același ceas Prelung, ca o dojană, în liniștea sonoră*. PILLAT, P. 77. *În voce li se ghicea ironia, dar și ... un fel de dojană amestecată cu părere de rău*. v. ROM. februarie 1955, 225. *Mirarea lor îi apărea ca o dojană pentru faptul că de multă vreme nu mai călcăse pe aici*. CONTEMP. 1955, nr. 432, 4/1. *Era și o dojană în mirarea lui Lucu*. VINEA, L. I, 188, cf. DL, DM. *Să ne iubim printre dojeni și sfaturi*. VULPESCU, P. 33, cf. M. D. ENC., DEX. *Toate aceste multiple coțcării sunt întâmpinate cu o modestă și timidă dojană maternă*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16, cf. ȘEZ. IV, 150. ♦ F i g . *Alba lor dojană o știe numai vântul*. AL. PHILIPPIDE, A. 98. *Un clopot sună tainică dojană*. PILLAT, P. 42.

3. (Regional; în e x p r.) **A sta de** (sau **la**) **dojană** = a sta de vorbă, a sta la taifas. *Geambașii uneori „se dau în vorbă, adecă stau de dojană” și spunându-și fiecare păsul*. DR. V, 82, cf. 183, ALR I 1 322/772.

– Pl.: *dojeni* și (învechit și popular) *dojene, dojane*. – Și: (învechit) **dojeână** (POLIZU, PONTBRIANT, D.), **dojanie** (DR. X, 321), (regional) **dojenie** (ALR II/1 h 188/784) s. f.

– De la **dojeni**.

DOJĂNIE s. f. v. **dojană**.

DOJEĂNĂ s. f. v. **dojană**.

DOJENEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) **Dojană** (2). *Pentru dulceația care trupul în vremea unui ceas are, nevinovatul suflet groaznic, fără milă, cumplit, fără dojeneală chinuindu-să să va pedepsi*. CANTEMIR, O. V, 100. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) Pălăvrăgeală. *Ce atâta drojeneală*. UDRESCU, GL.

– Pl.: *dojeneli*. – Și: (regional) **drojeneală** s. f.

– **Dojană** + suf. *-eală*.

DOJENI vb. IV. 1. T r a n z. (Învechit) A da un sfat (1), o îndrumare în legătură cu luarea unei hotărâri (într-o situație dificilă). în adoptarea unei atitudini; a povățui (1), a sfătui (1). *După slujbă meargă creștinii la orașe și la sate să caute ... oamenii creștini, feciorii și slugile să învețe și să-i dojenească pre frica și pre dragostea lui Dumnezeu*. CORESI, T. EV. 121. *Domnu Dumnezeu ... ne dojenește pre noi ca să ne ferim de răutatea cea vinătoare ..., ce prea binel(e) nostru ne ceartă* (a. 1600–1650). GCR I, 141/22. *Marele Thalatie mângâia-l ... și-l dojenia*. VARLAAM, C. 381. *Dojenește-i cum să să ferească de învățătura strămbă*. N. TEST. (1648), 263¹/22. cf. ANON. CAR. *Sv[ă]ntul dojeni și pre alalți clirici cu învățătură să grijască de spăseniia sa și ... i-au slobozit cu pace*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159¹/2. *Cu care cuvinte dojenia Domnul gândul cel trupesc ce era înrădăcinat cu greșala păcatului*. ANTIM, O. 9. *Și-l dogenește ca împreună cu supușii săi să fie subț ascultarea patriarhului Romei*. ȘINCAI, HR. I, 234/22. *Sf[ă]ntul Ap[osto]l Pavel dojenește pre slugi*. OBRADOVICI, D. 20/1 1. *Duhovnicii începură întâiu a da creștinilor aceaste posturi ..., apoi ... a-i dojeni, ca să le țină în toată viața, precum le țin călugării*. MAIOR, I. B. 363/19. *Părinții cei buni să-și dojenească copii[i] lor spre învățul faptelor celor bune*. OBLĂDUIREA, VIII/2, cf. LB. *Nu se amestecă în vorbele lor cătuși de puțin, ci mai vârtos îi dojeana prin ascuns, ca să nu întrebe de unele*

ca acestea. GORJAN, H. I, 99/27, cf. TDRG. ♦ **A b s o l.** Pentru aceea grăiaște și Pavel și dojenește, zicând: - Să ne nevoim să înțrăm în răpaosul acela. CORESI, EV. 4.

2. R e f l. (Învechit, rar) A se îndrepta, a se corecta. Iară bine iaste ... a ne dojeni aicea și să ne curățim, până trăim în lumea aceasta, de toate păcatele. CORESI, EV. 62.

3. T r a n z. (Învechit și regional) A atrage atenția, a pune în vedere; a preveni (1). *L-au dojenit ca să se ferească de o persoană așa de nimica și primejdioasă.* BĂRAC, T. 141/19. ♦ **A b s o l.** Tot dojenește ciociul să nu între nime în pădure. CONTEMPORANUL, VI, 485.

4. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A-și arăta (prin cuvinte) nemulțumirea față de atitudinea sau față de faptele cuiva; austra¹ (2), a certa. **V. dezaproba, ocări (1), imputa, reproșa, probozii (1).** Dojenindu (certându D) ... pedepsi-me Domnul. PSALT. 248. Dojenește pre noi David cel svântu proroc ... în acesta chipu: Ferați Dom[n] Domnezeu voi oameni păgâni, ferați pre el toți (cca 1570). TEXTE ROM (XVI). 339, cf. ANON. CAR. Care om iaste căsătorit și nu va mearge la beserică ... popii să-l dojene[a]scă (a. 1675). GCR I, 218/18. Stău sv[â]ntul de dojeni pre-mpăratul cu multe pentru sv[i]ntele icoane. DOSOFTEI, V. S. octombrie 69^v/33. „Cine dentru voi mă va dojeni pentru păcat”, de vream ce sfântul Lui trup ... den Duhul Sfânt s-au întrupat? MĂRGĂRITARE, 182. Cel ce pre alții sfântu și de lucrurile bine alese ca de reale dojenia ce fel de minte poartă? CANTEMIR, I. I. I, 203. Atâta i-au înfruntat și i-au dojenit, cât i-au scos din besearică cu mare rușine. ANTIM, O. 43. Cine dojenește pre cineva de față, îl necinstește (a. 1713). GCR II, 7/1. Minerva-l dojenește și-i spune că-l slăvește Pe ea căci o iubește De-aceea-i laudat. VĂCĂRESCUL, IST. 257. De te va dojeni cineva pentru greșalele tale, să n-aibi asupra lui inimă rea. PILDE, 70/12. Să afli din ce stupină sânt, și aflându-se să dojenești pre stupariul acela. MOLNAR, E. S. 115/8. Greșesc stăpânii, de vor împiedeca ... pre slugi a asculta Sfânta Liturghie ... sau de nu-i dojenesc când se lenevesc întru cele ce sânt întru spăsâniia sufletului. MAIOR, S. I, 57. Le-au trimis D[um]nezeu proroci carii îi dojenia pentru păcatele lor. GRECEANU, I. 29/15. Așa uită tot lucrul, până când nu l-au dojenit prorocul Nathan. CALENDARIU (1814), 129/2. El trebuie ... să se ferească când îndreaptă, dojenește sau ocărăște pre cineva, de toată turburarea inimei. MAN. ÎNV. 144/21. Celuia ce greșaste întâia oară ... trebuie să-i iertați greșala, aspru dojenindu-l. PETROVICI, P. 48/25. Pentru ce mă dojenești pentru păcatul meu, când și tu nu ești drept? GOLESCU, P. 3/19. Dă-mi voe să-ți dojenesc nestatornicia ... nu te fii de legile grămătițești. CR (1830), 20^v/14. Dojenim pă alții pentru greșalele lor, mai dă multe ori vrând să arătăm că noi nu greșim. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 694. Dacă el calcă credința căsnicească, cum va îndrăzni să dojenească un fiu desfrânat. MARCOVICI, D. 91/11. Mai întâi l-au făcut cu cuvânt ca nu-și piardă îndrăzneala, apoi l-au dojenit pentru puțină credință. DRĂGHICI, R. 209/15. Am să te dojenesc ... la mine nici ai intrat. HRISOVERGHI, A. 37/2. [Împăratul] ... nu încetează de a-l dojeni și a-l întreba pentru ce nu-i răspunde. GORJAN, H. I, 76/7. El îi dojenește în numele șefului pentru indiscreta lor ardoare. PĂCLEANU, I. I, 55/21. Peste puțin începe să vorbească către el, Cu dragoste și cu lacrimi dojenindu-l. PANN, E. III, 61/18, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 98, LM. Pare că îl dojenește când șoptește cu căldură. EMINESCU, O. I, 154. Îl dojeni că e copil și se aprinde așa pentru un lucru de nimic. VLAHUȚĂ, S. A. II, 62. Să mă dojenească că am alergat cu zmeul. MILLE, V. P. 163. Cine-i cel ce dojenește boul care nu se-ndură Să mai ducă la hrăpareți cele bune pentru gură? CERNA, P. 153. Mă dojenește dulce și lung mi-aține drumul, Trimite după mine neliniștita floare. ANGHEL, P. 22, cf. TDRG. Prâslea cere ceva mămichi și căpitanul îl dojenește cu degetul arătător ridicat în sus. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 7. I-a făgădui că ... are să-l dojenească pe bătașul Glanetașului de pe amvon. REBREANU, I. 58, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘAINEANU, D. U., CADE. Le-a surprins tremurul ușor al buzelor, s-a încruntat și i-a dojenit. G.

M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 55, cf. SCRIBAN, D. Aflând cum stau lucrurile m-a dojenit. ULIERU, C. 9. Surorile o dojenesc și o ceartă și o mai așteaptă cinci minute. ARGHEZI, C. J. 132. Bătrânul ofta și plângea și nu-l dojenea. PAS, Z. I, 200. O dojeni că nu se culcase până la ora aceea. VINEA, L. II, 116, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. O dojeni [bărbatul] în tot soiul, numai cu pumnul nu-i dete. ȘEZ. I, 61. ♦ **R e f l.** A-și face imputări, reproșuri. Te-ai dojenit însuși pre tine. MINEIUL (1776), 186^v/9. La cincizeci [de ani] se dojenește pe sine pentru rușinoasele aceste soroace. MARCOVICI, C. 31/6. De câte ori ne-am dojenit că n-am îndrăznit. NEGRUZZI, S. III, 151. Moș Șarban sări deodată din car, dojenindu-se că a dormit prea mult. BUJOR, S. 137. Mergeam fără să văd, fără s-aud, dojenindu-mă în tot felul. BRĂTESCU, O. A. II, 110. ♦ **R e f l. r e c i p r.** Ei ... începură a se dojeni cu asprime unu pe altul pentru nelegiuirile ce făcuse. PLEȘOIANU, T. III, 41/2. Două inimi ... se dojenesc apururea una cu alta. MARCOVICI, C. 59/23. ♦ **I n t r a n z.** (Învechit, rar) A amenința. În zădar le dojenea lor [învățăceilor] cu bătaia. PETROVICI, P. 10/3. ♦ **T r a n z.** (Învechit, rar) A pedepsi (1). Ușoarele abateri din regulile ostășești ... vor fi lăsate în dispoziția ... celor în drept de a dojeni pe săvârșitori. CONDICA O. 68/22, cf. LB, POLIZU.

5. T r a n z. (Prin sudul Olt.) A descânta (1). Am venit ... Să-ți dau galbeni cât oi vrea, Să dojenești pentru Oancea ceva. PĂSCULESCU, L. P. 298. Gherghina ... nu-ș ce naiba dojenea, Că apa-n pahar să-nchiega. id. ib. 299.

6. T r a n z. (Regional) A discuta, a tăifăsvi vrute și nevrute. Hai, vecină, să mai dojenim ceva. COM. PANȚU, cf. I. CR. V, 280. De când mă tot drojâne să-i iau fustă și cercei. UDRESCU, GL.

7. T r a n z. (Învechit) A spăla pe cap; a săpuni (1). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

- Prez. ind.: dojenesc. - Și: (învechit, rar) **dogeni, dojeni**, (regional) **drojeni** vb. IV.

- Din v.sl. ДОГНАТИ, ДОЖЕНЖ.

DOJÉNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Dojenitor (3). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

- Pl.: dojenici, -ce.

- Dojană + suf. -ic.

DOJENICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Dojenitor (1). Puteț dară zice cum că aceaste cuvinte sflnie să fie fost goale, numai dojenicioase? ANTIM, O. 179, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 168, SFC II, 127.

- Pl.: dojenicioși, -oase.

- Dojeni + suf. -icios.

DOJÉNIE s. f. v. dojană.

DOJÉNIRE s. f. Acțiunea de a (se) dojeni și rezultatul ei.

1. (Învechit) Povățuire (1), sfat (1). Cf. dojeni (1). Omul ... dojenirea Atotfătorului nu tăgădui. BIBLIA (1688), 365^v/47. Dați pruncilor dojanire! ... Spuneți-le datorințele! OBRADOVICI, D. 2/1. Featele mai bine se pot și trebuie să se crească prin ecsemplele învățătorului, prin povățuirile ceale bune, dojeniri, laudări. MAN. ÎNV. 93/5.

2. (Învechit, rar) Prevenire (1). Cf. dojeni (3). Nu vă opăcireți mult cu dojenirile. PETROVICI, P. 103/13.

3. Nemulțumire față de faptele sau față de atitudinea cuiva; muștrare (1), certare. Cf. dojeni (4). Dojanirea hrăpitorului Petre, vâtaful dă pescari (a. 1822). DOC. EC. 249, cf. HELIADE, O. II, 345. Goniți dintre voi acele amare dojeniri. MARCOVICI, D. 46/24. Isprăvind Zoida aceste dojeniri, bātu cu picioru ... în pământ. GORJAN, H. I, 100/3. Atunci aș fi fost vrednic de orice dojanire. RUSEȚ, E. 28/6, cf. VALIAN, V. Ușoarele abateri ale soldatului din îndatoririle

slujbei ... se pedepsesc ... cu dojenire ... prin poruncă de zi. CONDICA O. 8/17. Ah! Cum perdui pe fiica mea ... cu ale mele dojeniri! PANN, E. III, 86/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. Cum? Sunt ș-aici ființe cu volnice porniri? Aud o dojenire. COȘBUC, S. 161, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. ◇ (Prin analogie) Cocoșul răspunsă la dojenirile cânelui. GORJAN, H. I, 20/20.

- Pl.: dojeniri. - Și: (învechit, rar) doșenire s. f. LB.

- V. dojeni.

DOJENÍT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care este muștră¹ (3) (pentru o faptă rea). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: dojeníți, -te.

- V. dojeni.

DOJENITÓR, -OÁRE adj. 1. (Învechit) Care dojenește (1); îndrumător, povățuitor (1), (învechit, rar) dojenicios. Cf. ANON. CAR., ZOBA, S. 31, ap. TDRG², LB. În cele după urmă li s-au trimis și luminată porunca Mării Tale dojenitoare pentru aceasta (a. 1824). DOC. EC. 340, cf. VALIAN, V., POLIZU. ◇ (Substantivat) Ceaște ... carele gândește de moarte, nu are lipsă de alt dojenitoriu. MAIOR, P. 43/6.

2. (Învechit, rar) Care dojenește (3), care are un caracter coercitiv. Chezășia unei legi strașnice și dojenitoare. NEGULICI, E. I, 133/22.

3. Care dojenește (4); care are un caracter moralizator, muștrător (2), (învechit, rar) dojenic; care poate atrage după sine blamul. Cf. LB. Robinson la aceste cuvinte dojenitoare, pătrunzându-să de rușine, câtăva vreme au rămas ca un mut fără glas. DRĂGHICI, R. 13/13, cf. PONTBRIANT, D. Îl măsura c-o privire dojenitoare. VLAHUȚĂ, S. A. II, 12. Mihai Șutu ... primește un răspuns dojenitor. ARHIVA, II, 21, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Lauro! zise din nou c-o voce dojenitoare preoteasa. AGÎRBICEANU, A. 516. Se pomenea ... silît să-i audă bocetele dojenitoare. REBREANU, I. 211, cf. RESMERIȚĂ, D. E un cuvânt dojenitor adresat unui copil. BRĂESCU, V. 108, cf. CADE. Chiar glasul lui se arăta dojenitor pușin. MIHĂESCU, D. A. 23. Gazda îl fixa cu ochi dojenitori. BENIUC, M. C. I, 392, cf. DL, DM, DEX. ◇ F i g . Casa învățătorului este cea dintâi ... cu două ferestre care se uită tocmai în inima satului, cercetătoare și dojenitoare. REBREANU, I. 10. ◇ (Substantivat) De nu veș suferi să ascultați aceaste dojenitoare zise de mine, nu mă voi mai arăta voao. MĂRGĂRITARE, 237. ◇ (Adverbial) Simții cum se mișcă și vrea să fugă, dar Alexandru strigă dojenitor. CONV. LIT. XLII, 149. Mă privești dojenitor? LUC. VII, 69. Titu se înfricoșă și murmură dojenitor: - Al dracului mai ești, mă Ioane! REBREANU, I. 169. L-a întrerupt, dojenitor, cu același slogan grandilocvent și grandoman. MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 57.

- Pl.: dojenitori, -oare. - Și: (învechit) dojenitóriu, -ie adj.

- Dojeni + suf. -tor.

DOJENITÓRIU, -IE adj. v. dojenitor.

DOL¹ s. n. (Jur.) Înșelătorie folosită pentru a determina pe cineva să încheie un contract care este în defavoarea lui; p. e x t. fraudă. S-au dus zilele voastre, zilele de asuprire, De dol, de nedreptate, de crime, vulpenii. HELIADE, O.², I, 84. Cf. LM. Mandatarul este răspunzător nu numai de dol, dar încă și de culpă comisă în executarea mandatului. HAMANGIU, C. C. 392, cf. ALEXI, W., BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. Dolul (sau eroarea provocată cu bună știință în mintea unei părți de către cealaltă) constă din totalitatea faptelor viclene pe care una din părți le întrebunțează cu intenția de a smulge în acest fel consimțământul celeilalte părți. PR. DREPT, 298, cf. DER, DN², DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) Prin luptă decisivă și foarte neleală D-o noapte foarte lungă, învinse omul forța, Ce pe lângă țările adăogea și dolul Puindu-i mii de pedici la coapsa lui virilă. HELIADE, O. I, 385.

- Pl.: doluri.

- Din lat. dolus, fr. dol.

DOL² s. n. v. doliu.

DOLÁF s. n. v. dulap.

DOLÁMĂ s. f. v. dulamă.

DOLANDIRGÍU s. m. v. dulandragiu.

DOLANTÍN s. n. v. dolantină.

DOLANTÍNĂ s. f. Medicament de sinteză, de tipul morfinei, folosit ca analgezic. Cf. LTR², DN², DC.

- Și: (rar) dolantín s.n. DC.

- Din fr. dolantine.

DOLÁP s. n. v. dulap.

DOLÁR s. m. Unitate monetară principală a Statelor Unite ale Americii sau a altor țări, precum Canada, Australia etc. Dolarul ... este mai mult decât un taler. AR (1829), 80¹/21. Admiralul spaniolesc ... au giuruît un dar de 8 dolarzi fieșcăruia soldat ... ce vor dezertui și se vor uni cu oastea lui. ib. 184²/12. Prețul obicinuît este la 2 lei, care peste tot fac 1 000 000 de dolari (o monedă). CR (1829), 146²/27, cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. A văzut pe cineva ... dând ... 25 de dolari pentru un singur vot. EMINESCU, O. XIII, 133. Aducea pe an tezaurului public o sumă de 800 000 de dolari. CONTEMPORANUL, III, 425. Dar este o întregă avere! ... Nu tocmai! ... Vreo două sute de mii de dolari! MACEDONSKI, O. II, 415, cf. DDRF. În Statele Unite dolarul ... [este] împărțit în 100 cenți. CLIMESCU, A. 290, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Să vadă prima lui tranșă redusă la câteva zeci de milioane dolari. TITULESCU, D. 259. Fixaseră ... aceeași rentă, socotită în dolari. EFTIMIU, N. 8. Lasă, dragă, că-ți plătește petroliferul picioarele, dacă ți le rupi, în dolari. CAMIL PETRESCU, P. 120. Americanul scoase ... un bilet de o sută de dolari și-l puse pe masă, fără să crâcnească. BRĂESCU, O. A. I, 359. Valerie ... câștiga mulți dolari. VLASIU, A. P. 211. Investesc în aceste afaceri milioane de dolari. RALEA, O. 19. Pentru câteva mii de dolari te condamnă. PREDĂ, I. 215. Nu l-au trădat, în ciuda premiului de 100 000 de dolari ce fusese pus pe capul lui. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 88. Pierderile materiale datorate războaielor sunt evaluate la peste 150 miliarde de dolari. CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 2/12. O pagubă totală de un sfert de milion de dolari. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. ◇ (Adesea urmat de determinări care indică țara respectivă) Cotația dolarului canadian din Londra a scăzut în ultima săptămână. RL 1996, nr. 1 732.

- Pl.: dolari. - Și: (învechit, rar) dolárd (pl. dolarzi) s. m.

- Din engl. dollar. Cf. fr. d o l l a r.

DOLÁRD s. m. v. dolar.

DOLARIZÁ vb. I. R e f l. (Rare) despre unele state) A adera la politica dolarului ca principală monedă de schimb în tranzacțiile economice. Cf. SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 489.

- Prez. ind.: dolarizez.

- Dolar + suf. -iza.

DOLARIZÁRE s. f. (Rare) Acțiunea de a se d o l a r i z a și rezultatul ei. Cf. CONTEMP. 1948, nr. 104, 3/2.

- V. dolariza.

DOLARIZÁT, -Ă adj. (Rare) Care este influențat de dolar, aservit dolarului din punct de vedere economic și politic. Cf. CONTEMP. 1948, nr. 105, 3/6, SCÂNTEIA, 1954, nr. 4 020.

- Pl.: dolarizați, -te.

- V. dolariza.

DOLĂ s. f. (Prin Transilv.; cu sens neprecizat, probabil) Dulamă. *Mai pe urmă nunul mare, Cel cu dola în spinare, Bagă mâna-n buzunare Și cinstește pe finii dumisale.* SEVASTOS, N. 326.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DOLĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A face gălăgie, larmă mare (Șomcuta Mare). Cf. LEXIC REG. 18.

- Prez. ind.: *dolăresc.*

- Et. nec.

DOLĂSĂ vb. I. R e f l. (Prin Ban.) A se lăsa de tot, a se opri (1). Cf. SFC IV, 34. *Mândra pleca la fântână, O mușca musca de mână, Și mâna i se umfia, De lucru se dolăsa Și la umbră se culca.* HODOȘ, C. 86.

- Prez. ind.: *dolăs.*

- Pref. *do-* + *lăsa*.

DOLĂIE s. f. (Prin nordul Dobr.) Castron mare de pământ. Cf. H XIV 346, 447.

- Pl.: *dolăi.*

- Et. nec.

DOLBÍNĂ s. f. v. *dălbînă*.

DOLBURĂ s. f. (Prin Olt.) 1. Scorbură (1). Cf. LEXIC REG. 79.

2. Lemn găunos (netăiat). Cf. LEXIC REG. 29.

- Pl.: *dolbure și dolburi.*

- Et. nec.

DOLBURÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre lemn) Găunos (Băilești). Cf. LEXIC REG. 29.

- Pl.: *dolburoși, -oase.*

- *Dolbură* + suf. *-os*.

DOLBY s. n. Denumirea comercială a sistemului electronic pentru reducerea zgomotului de fundal la dispozitivele de redare audio. Cf. DEX², NDN. ◇ (Adjectival) *Sistem dolby.*

- Din engl. *Dolby* [system].

DOLCĂ s. f. (Popular) Cățea ciobănească de pază sau de vânătoare. Cf. CIHAC, II, 104, JIPESCU, O. 51, DDRF, GHETIE, R. M., DAMÉ, T. 181, ALEXI, W., ȘAINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., GR. S. VI, 64, CADE, H I 62, II 28, III 49, 71, IV 54, 56, V 54, VII 120, 159, IX 438, X 584. *Mai are Costea, are, Pe doalfa cățea bătrână.* MAT. FOLK. 116. *Toți câinii zburătura Numai dolfa rămânea, De trei ori târla o ocoala.* ib. 117. *A fost ce a fost ... când se potcovia puricele cu 99 ocale de fier ..., când era lupul miel și dolca vițel.* MERA, L. B. 243. *Dolca, cățea bătrână, A mâncat, s-a săturat, După stână s-a culcat.* PAMFILE, C. Ț. 86.

- Pl.: ? - Și: *dólfă, doálfă* s. f.

- Et. nec.

DOLCE adv. 1. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu duioșie; delicat, lin. *Noi ne slujim și cu alte modificații prentu tării sau dulceața tonului, care se scriu totdeauna cu abreviații, și se pun în cântec la locurile unde o cere trebuința. Spre ecsemplu: piano, dulce încet, dulce.* VAHMANN, M. 24/10. Cf. COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M., DER. [Instrumentul] *emite un sunet roc - greu de corectat - în pofida indicației autorului: dulce, senza rigore.* M 1965, nr. 1, 31/1. *George Enescu indică mereu dulce cantabile, pentru ca instrumentistul ... să-și pronunțe fraza liniștit.* ib. 33/2, cf. DN².

2. (Rare; în sintagma) *Dolce farniente* = fără a depune efort. *De aci până la „miracole de dulce farniente”, ... e un drum lung, pe care poetul a fost copleșit de cuvinte.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/6.

- Din it. *dolce*.

DOLCÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu multă duioșie, foarte delicat. Cf. DER, DN².

- Din it. *dolcissimo*.

DOLDOĂȘĂ s. f. v. *toltoasă*.

DÓLDORA¹ adj. (Adesea adverbial; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Umplut peste măsură de mult; foarte plin (1), înțesat, umflat² (2), (regional) doldor. Cf. BĂRCIANU. ap. TDRG². *Se săturară de-și făcură burțile doldora.* AGÍRBICEANU. S. 184. *Într-o creangă își aninase ... pardesiul cu buzunările doldoră de botinele înghesuite în ele.* HOGAȘ, DR. I, 317. *Copiii, băieți și fete la un loc, cu sânurile doldora de alune.* LUNGIANU, CL. 84. *De-o fi având și-un fir de iarba-fiarelor ... își face casa doldoră de bani, de n-a ști unde să-i mai ascundă.* MIRONESCU, S. 108. *Era voios și purta subsuoară un ghiozdan doldura.* C. PETRESCU, C. V. 125. *Copiii plecau acasă cu sânul doldora de plevușcă.* VOICULESCU, P. I, 19. *Gușile găștelor trebuiau să fie doldora, adică asimetric umflate de o parte a gâtului.* BLAGA, H. 16. *Când vei avea punguța doldora de gologănași, vii cu ea.* STANCU, R. A. III, 96. *Avea un răftuleț doldora de cărți.* CONTEMP. 1954, nr. 395, 2/5. *Să porți înfiptă în brâu punga doldora de gologani de aramă.* PAS, Z. I, 13. *Stătea cu banii doldora.* PREDĂ, M. 176. *Mai aho! pe la chervane Doldora de mărfi lipscane.* VULPESCU, P. 43. *Pântecele meu e doldora.* ȘEZ. III, 130. *Cerșesc Săracele pe toate ulițele Cu trăistile doldora.* MAT. FOLK. 77. *Era cu sânul doldora de pere furate.* ȘEZ. XXIII, 45, cf. CIAUȘANU, V. ◇ F i g . *Scârbos lucru e să vezi atâta sumedenie de nefleteri ... plini doldora de ifose și de pretenții.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 538. *Cerul prinde să-și deșerte Sacii doldora de noapte.* LESNEA, VERS. 123. *Visterie doldora de vise Fermecată ladă a Pandorii.* VOICULESCU, POEZII. II, 179. *Gura Acestei coșnițe e doldora de zumzet.* BLAGA, POEZII, 214. *Cu părul încă doldora de vânt, Cu rouă și cu lună pe obraz Eu ți-aș sări în casă.* ISANOS, P. 408. *S-a înfățișat doldora de dificultăți, dar și de bucuria unor revelații soluții.* T ianuarie 1969, 103. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A strâns în jurul soldurilor doldora chimionul roșu și a întredeschis ușa.* CAMIL PETRESCU, P. 146.

- Și: (învechit și popular) *dóldura*, (învechit) *dóldoră*, *dóldură* adj.

- Din tc. *doldura*.

DOLDORÁ² vb. I. T r a n z. (Învechit și regional) A umple foarte mult; a ticsi. *Negustorii ... [i]și doldoresc punga din mărfurile lor bune, rele.* JIPESCU, O. 29. ◇ R e f l. *Caută ... a-și umplea căciula, lada și buzunarele și după ce s-or doldora, să plece p-aci, încolo.* id. ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *doldorez*. - Și: *doldorí* vb. IV.

- De la *doldora*¹.

DÓLDORĂ¹ s. f. v. *dărdoră*.

DÓLDORĂ² adj. v. *doldora*¹.

DOLDORÍ vb. IV v. *doldora*².

DÓLDOȘ adj. (Regional) *Doldora*¹ (Mățau - Câmpulung). Cf. COMAN, GL.

- Cf. *d o l d o r a*.

DÓLDURA adj. v. *doldora*¹.

DÓLDURĂ adj. v. **doldora**¹.

DOLEANȚĂ s. f. (Mai ales la pl.) Aspirație, năzuință (2); plângere (2), reclamație, revendicare (formulată în scris). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Adresa Comitetului de Eși cuprinzător de doleanța ce a adresat înaltei Comisiuni* (a. 1857). CAT. MAN. I, 12. *A ieșit la iveală faimoasa doleanță care a provocat venirea comisarilor.* GHICA, S. 643, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Junimiștii] *s-au ferit de orice manifestare ... cu prilejul acelor doleanțe electorale.* MAIORESCU, D. I, 52. [Ungurii] *obținură ... mai mult succes decât prin toate doleanțele de mai înainte.* ODOBESCU, S. III, 538, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Doleanțele unui ex-troglodit* [Titlu]. ANGHEL - JOSIF, C. M. I, 58, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Deocamdată nu se poate ocupa de doleanțele lor.* REBREANU, R. II, 229. *Aveți acum ... dovada temeiniciei cererilor și a doleanțelor mele.* TITULESCU, D. 74. *Catinca dădea pe socoteala pisoifului o doleanță a ei, personală, împărțită de toți copiii.* C. PETRESCU, C. V. 85. *Să ne fi plimbat întâi și să-mi fi prezentat doleanțele după.* VINEA, L. II, 230. *Ar fi greu să vă arătăm care sunt doleanțele noastre.* V. ROM. martie 1958, 32, cf. DN². *Regele se văzuse silit ... a primi doleanțele baronilor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 9, 83, cf. M. D. ENC. *Arta trebuie să apară ... ca o consecință a doleanțelor ascultătorilor.* M 1974, nr. 12, 1. *Ascultam cu bunăvoință și uimire doleanțele vechiului meu prieten.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 21. *A primit ambasada cu o ipocrită bunăvoință, dar nu a finit seama de nicio doleanță.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 8, 49, cf. DEX. *Partea austriacă s-a arătat receptivă la doleanțele angajatorilor.* RL 2005, nr. 4 757.

- Pronunțat: *-le-an-*. - Pl.: *doleanțe*.

- Din fr. *doléance*.

DOLÉNT, -Ă adj. (Livresc) Plângăreț (2), îndurerat, trist (1). *Aceasta n-a fost vocea divinei rațiuni, Ci vană aiurare, tentație supremă La inima dolente.* HELIADE, O. I, 390, cf. LM, ALEXI, W. *Plângeau sufletele poezilor rânduși în rafturi, întocmai ca glasurile dolente ale cocoarelor lui Dante.* LOVINESCU, C. IV, 25. *E o frumusețe dolente ... de madonă rănită.* CAMIL PETRESCU, U. N. 218. ◇ (Adverbial) *Dorințe dolente exprimate.* LOVINESCU, M. 247.

- Pl.: *dolenți, -te*. - Și: *dolénțe* adj. invar.

- Din fr. *dolent*, lat. *dolens, -ntis*. - *Dolente* < it. *dolente*.

DOLÉNTE adj. invar. v. **dolent**.

DOLERÍT s. n. Rocă eruptivă de natură bazaltică, larg cristalizată și caracterizată prin structură ofitică. *Doleritul e o stâncă fanerogenă compusă din feldspat și din piroksen.* COBĂLCESCU, G. 34/25, cf. CANTUNIARI, L. M. 137, 159, LTR², DER, NDN.

- Din fr. *doléríte*, germ. *Dolerit*.

DOLERÍTIC, -Ă adj. Care este de natura doleritului. Cf. CANTUNIARI, L. M. 74.

- Pl.: *doleritici, -ce*.

- Din fr. *dolérítique*.

DOLÉȚ s. n. (Regional) Pătură (II) (Arad). Cf. COMAN, GL.

- Pl.: *dolețuri*.

- Cf. d o l ă.

DOLF s. m. (Zool.; învechit și popular; de obicei complinit prin „de mare”) Delfin¹ (1) (*Delphinus delphis*). *De multe ori unii samănă și alții seacere, precum povestea dulfului cu a corabiierului.* CANTEMIR, I. I. I, 204. ◆ (În colinde) Ființă supranaturală. *Acest dulf, numit - poate prin corupție -, și dop de mare, duh de mare sau duhul Mării (Negre) iese din apă, își schimbă înfățișarea și mănâncă niște mere de aur.* PAMFILE, DUȘM. 306, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

DR. IV², 810. *Dolf de mare s-a-nvățat și merele le-a mâncat.* PĂSCULESCU, L. P. 49.

- Pl.: *dolfi*. - Și: (învechit) *dulf* s. m.

- Din slavon. *ДОЛЬФИНЪ*.

DOLFÁN s. m. v. **dolofan**.

DÓLFĂ s. f. v. **dolcă**.

DOLGOZÍ vb. IV. T r a n z. și i n t r a n z. (Maghiarism prin Transilv.) A lucra intens. Cf. GRAUR, E. 89, LEXIC REG. II, 78. *Toată vremea dolgozăsc pe aici pe-acasă.* MAT. DIALECT. I, 67.

- Prez. ind.: *dolgozesc*.

- Din magh. *dolgoz(ik)*.

DOLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Mold.) A încetini mersul unei plute, îndreptând-o către mal, unde curentul este mai puțin puternic. Cf. DDRF, CIUPALĂ, T., SCRIBAN, D., A V 35, ARVINTE, TERM. 146.

- Prez. ind.: *doliesc*. - Și: *doliú* vb. IV. ARVINTE, TERM. 146.

- De la *dolie*¹.

DOLIÁRE s. f. v. **doliere**.

DOLICOCEFÁL, -Ă adj., subst. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care are craniul caracterizat prin alungire anteroposterioară. *Craniurile la care lungimea de la frunte până la ceafă este mai mare decât lățimea, se numesc dolichocefale.* CONTEMPORANUL, I, 619, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Arăți destul de bine din punct de vedere rasial: dolichocefal, ochi albaștri.* BENIUC, M. C. I, 125, cf. LTR², DER, DN², FORM. CUV. I, 23, 187, 247, DEX.

2. Adj., s. m. (Craniu) caracterizat prin alungire anteroposterioară. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: (după fr.) *dolichocefal*. - Pl.: *dolicocefali, -e*. - Și: *dollhocefál, -ă* adj.

- Din fr. *dolichocéphale*.

DOLICOCEFALÍE s. f. Malformație datorată formei craniului, caracterizat prin alungirea diametrului său anteroposterior. Cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Și: *dolichocefalie* s. f. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *dolichocéphalie*.

DOLICOCOLÓN s. n. (Med.) Alungirea anormală a colonului. Cf. DN³, D. MED.

- Pl.: *dolicocolonuri*. - Și: *dolihocolón* s. n.

- Din fr. *dolichocôlon*.

DOLICOPÓD s. n. v. **dolihopod**.

DÓLIE¹ s. f. (În Mold. și în Transilv.) 1. Parte a albiei unui râu cu înclinație mică și cu o curgere înceată și lină, unde apa este de obicei mai adâncă. Cf. CIUPALĂ, T. 4. *Anul trecut, sub lunca de la malul celălalt era o dolie, care acuma a rămas pe uscat.* SADOVEANU, O. IX, 353. *Peștii ... nu puteau suferi lângă mal umbra mea cu lucriri fugare, din dolia lină unde-i descoperisem.* id. ib. 365, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ȘEZ. V, 70, A VI 26, ARVINTE, TERM. 11. ◇ (Adjectival) *Îngăduie pluta mai ales pe unde-i apa dolie.* ȘEZ. V, 70.

2. Loc adăpostit de vânturi. Cf. T. PAPAĞAGI, C. L., ȘEZ. VII, 121, LEXIC REG. 24. *În mijlocul doiiului, Paiu hududoiiului* (Podul). PASCU, C. 54.

3. Loc adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează un vârtej; bulboană. Cf. CHEST. IV 39/175, CV 1951, nr. 6, 29, FD II, 165, ALR I 427/387, 530, 538.

4. Șanțul de pe acoperișul unei case țărănești unde se unesc două planuri ale acestuia. *La doliia de la hogoacu cuhniei s-au fost putrezit câțiva din câpriori, dimpreună și cu legăturile* (a. 1829). IORGA. S. D. XIV, XXXV, cf. POLIZU. *Învelitoarea ei era de olane, iar la cele două puncturi unde se unesc doliile avea câte o bășică de pământ smâțuită*. FILIMON, O. I, 264, cf. DDRF, ALEXI, W, ȘĂINEANU². *La coamă se pune un rând de olane ... Tot așa și la muchii, iar la doliie se pune pe dedesupt o tablă de fier*. ap. TDRG, cf. LTR², DER, DEX. ♦ Șanț de scurgere a apei, în apropierea streșinilor, la clădirile care au acoperișul foarte puțin înclinat; p. e x t. tabla care căptușește acest șanț. *Puneți căzile pentru apă la doliu*. SADOVEANU, O. XII, 113, cf. CV 1949, nr. 9, 26.

5. Partea cea mai înaltă a acoperișului unei case (Ghindăoani – Târgu-Neamț). Cf. CHEST. II 242/215.

– Scris și: *doliie*. – Pl.: *dolii*. – Și: **doi** subst.

– Din ucr. dial. дол „jos; vale” (literar: дил, gen. долу).

DÓLIE² s. f. (Prin Mold.) Sumă de bani dată ca bacșiș lăutarilor la o nuntă. Cf. H XII 40. *Cine mi-a da dolia, Să-i trăiască soția*. SEVASTOS, N. 305. *Cine n-o da dolia, Sune-i capul ca doba*. I. CR. II, 49.

– Pl.: *dolii*.

– Et. nec.

DOLIÉRE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a doli și rezultatul ei. *Dolierea plutei [înseamnă] încetinirea mersului plutei, când este ajunsă de alta mai grea din urmă*. CIUPALĂ, T. 334.

– Pronunțat -li-e-. – Și: **doliäre** s. f.

– V. **doli**.

DOLIETÁTE s. f. (Învechit, rar) Viclenie (I). Cf. ARISTIA, PLUT. – Cf. d o l¹.

DOLIOCEFÁL, -Ă adj. v. **dolicocefal**.

DOLIOCEFALÍE s. f. v. **dolicocefalie**.

DOLIHOCOLÓN s. n. v. **dolicocolon**.

DOLIHOPÓD s. n. (Zool.) Lăcustă subțire, decolorată, cu apendicele foarte alungit, care trăiește în cavernele din regiunile mediteraneene. Cf. FORM. CUV. I, 141, DN³.

– Pl.: *dolihopode*. – Și: **dolicopód** s. n. DN².

– Din fr. **dolichopode**.

DOLÍ vb. IV v. **doli**.

DOLÍNĂ s. f. Formă de relief negativă, de natură carstică, cu aspect depresionar, de obicei în formă de pâlnie. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CANTUNIARI, L. M., SCRIBAN, D., LTR². *După un răstimp apa reapare și viuește în măreția de stâncă a dolinelor imense ale Cetăților Ponorului*. VÂN. PES. 1960, nr. 7, 12, cf. DER, D. MED., L. ROM. 1975, 193, DEX. ♦ (Popular) Vale (I), luncă. Cf. CONV. LIT. LIV, 363, I. BRĂESCU, M. 65, CADE, GĂMULESCU, E. S., GR. BĂN. 85, PLOPȘOR, V. O. 8.

– Accentuat și: *dólină*. CADE. – Pl.: *doline*.

– Din sb. **dolina**, fr. **doline**, germ. **Doline**.

DÓLIU s. n. I. Durere profundă cauzată de moartea cuiva (apropiat) sau de o mare nenorocire colectivă; atitudine plină de tristețe a celui căruia i-a murit cineva; p. e x t. jale, mâhnire. *Acest fel gemea țara în doliu cufundată*. HELIADE, O.² I, 113. *Dar ce este ast doliu în care te reafu De ce frunzele tale din verzi au gălbinit?* SERRURIE, P. 21/19. *Doliu ce se exală de pe-atâtea mari morminte ...*

Umple sufletele noastre de-nținer și mâhnire. VLAHUȚĂ, O. A. 67. *Câte doliuri mari porți în sufletul tău*. id., ap. CADE, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Acest om ... păstrase răposatei lui ... o jale lungă și un doliu neprihănit*. GALACTION, O. 111, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. *Doliul naturii*. CADE. ♦ *Zi de doliu* = zi în care se ține doliu (I) național pentru o persoană importantă, zi care amintește un eveniment dureros. *Cred că știi ... cauza ce a produs aceste zile de doliu pentru familia din orașul nostru*. FILIMON, O. I, 402. *În astă zi de doliu ... Creștini legați cu Iuda ... serbează a Bucovinei modernă răstignire*. ALECSANDRI, POEZII, 339, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. *Guvernul României a decretat pentru vineri, 8 aprilie, zi de doliu național*. RL 2005, nr. 4 580. ♦ *An de doliu* = perioadă în care se poartă doliu (2) și nu se poate contracta o nouă căsătorie. *Și dupe ce a slujit de tată Marii, ... pe timpul anului de doliu, binecuvântă unirea noastră*. BREZOIANU, I. 45/13. *Femeia are alegerea de a cere, pentru cursul anului de doliu, sau dobânzile, ori fructele doței sale*. HAMANGIU, C. C. 327.

2. Semn exterior (îmbrăcăminte sau bandă neagră, ori zăbranic sau steag negru) care se pune la înmormântare și prin care cineva își exprimă doliul (I). Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, M. D. ENC., DEX, ALR II/1 h 174. ♦ (Rar) *Scrisoare* (sau *plic*) *cu doliu* = scrisoare de condoleanțe (în plic cu chenar negru). *Un plic ... cu doliu*. ap. TDRG. ♦ L o c . a d j . **De doliu** = a) (despre haine, culori etc.) care se poartă pentru a exprima durerea la moartea și după moartea cuiva (apropiat). *O haină de doliu ar fi trebuit să port*. NEGRUZZI, S. III, 183. *Tu-i vezi casa, de pe poarta căreia abia s-au desprins pânzele de doliu*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 28. *În urma ei ondulează ușor lungul crep de doliu, care-i atârnă din creștet până-n pământ*. id. S. A. II, 163. *Crepul de doliu face pată, mărginind lumina și înu necând-o*. ANGHEL, PR. 61, cf. TDRG. *Brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu*. HOGAȘ, DR. I, 18, cf. CADE. *Se văd femeile în haine de doliu*. LOVINESCU, C. VII, 188. *Au să poarte funde de doliu în păr, după mine*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 145. *De pervazu ferestrelor atârnau fășii de umbră ca pânze de doliu*. COCEA, S. I, 78. *E așa de mică în haine de doliu!* TEODOREANU, M. II, 36. *Dureoasa amintire plutește ... desupra satelor ca un zăbranic de doliu*. BOGZA, C. O. 197. *Îi arunca repede jos hainele de doliu*. DEMETRIUS, A. 305, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Sensul etimologic, legat de culoarea neagră a țesăturii, folosită ca vâl de doliu, s-a pierdut în unele zone din nordul Moldovei*. Z. MIHAIL, T. P. b) cu conținut de doliu (I). *Există și colinde de doliu*. IST. LIT. ROM. I, 19. (F i g .) *Și pene albe, pene negre, Decor de doliu, funerar ... În parc ninsoarea cade rar*. BACOVIA, O. 11. *Roșcovul și pluta își ploconeau, ca într-un jugastru de doliu, unul altuia, găteala lor sticloasă*. KLOPȘTOCK, F. 28. *Peste toată zarea s-a întins Un zăbranic nesfârșit de doliu*. PERPESSICIUS, S. 10. *În falduri de doliu, cerul pogora pe acoperișuri*. VINEA, L. I, 183. ♦ L o c . a d v . **În doliu** = în negru; cernit. *Părea că mă afluam într-un mare salon îmbrăcat în doliu*. NEGRUZZI, S. I, 60. *Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină*. EMINESCU, O. I, I, cf. TDRG. *Femeia în doliu țipa Și un domn serios plângea în palme*. E. IONESCU, E. 12, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, ALR II/1 h 174.

– Pronunțat: *do-liu*. – Pl.: *doliuri*. – Și: (regional) **dol** s. n. ALR II/1 h 174.

– Din lat. **dolium**. Cf. fr. d e u i l.

DÓLIUM s. n. (În Antichitate) Vas mare de lut sau de lemn folosit de greci sau de romani pentru păstrarea lichidelor sau a grâului. Cf. LTR², DN³.

– Din lat. **dolium**.

DOLIVÁN subst. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Baia – Fălticeni). Cf. ȘEZ. XV, 26.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DOLJEÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a județului Dolj sau este originară de acolo; (la pl.) locuitorii județului Dolj. Cf. DEX², MDA.

2. Adj. Care aparține județului Dolj sau doljenilor (**1**), privitor la Dolj sau la doljeni, originar din Dolj. Cf. DEX². *Rudele ... au venit din comuna doljeană Lipov.* RL 2005 nr. 4 644.

- Pl.: *doljeni, -e.*

- Dolj (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOLJEÁNCĂ s. f. Femeie care face parte din populația de bază a județului Dolj sau este originară de acolo. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *doljence.*

- Doljean + suf. *-că.*

DÓLly s. n. Cărucior dotat cu o macara de dimensiuni reduse, pe brațul căreia se așază aparatul de filmat pentru executarea vederilor și cadrelor panoramice. Cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

- Din engl. *dolly*, fr. *dolly*.

DOLMÁCI s. m. (Regional) Translator (**1**) (Cepari - Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dolmaci.*

- Cf. t a l m a c i.

DOLMÁN¹ s. n. (Atestat prima dată în 1788, cf. MOLNAR, D., ap. TDRG²) **1.** Haină scurtă, împodobită de obicei cu brandenburguri și cu blană pe margini, purtată pe un umăr de husari. *Așa de bine ședea dolomana, lucrată numai în fir de argint, și baiera ei o zgardă înșirată din nouă smaranzi.* CONV. LIT. IV, 172, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fir de aur și de argint cu care se brodează ... dolmenele.* TUDORAN, P. 219. *Bărbatul ... avea nădragii roșii, dolman vânăt cu tot felul de ciucuri negri.* T. POPOVICI, SE. 7, cf. M. D. ENC., DEX², Z. MIHAIL, T. P. 118.

2. Haină (bărbătească) groasă, din postav sau din piele (căptușită cu blană). *Un dolman de blăni scumpe.* IORGA, C. I. I, 117. *I-a dat în grijă Țitei să croiască ... un dolman.* MIRONESCU, S. 372. *Mamă și fiică, fiecare se uita în dreapta și în stânga, neștiind cum ... să-l ajute să-și ia dolmanul de piele.* ARDELEANU, V. P. 274. *Un dolman larg de loden verde se vedea cât de colo că fusese croit pentru o persoană mai corpulentă.* CĂLINESCU, S. 15. *Era îmbrăcată cu un dolman strâns bine la mijloc.* id. ib. 20. *Scoase de sub dolman un teanc de bancnote și le trânti pe masă.* V. ROM. iulie 1954, 147. [Doctorul] *purta pălărie ... și un dolman cu guler de nură.* DEMETRIUS, A. 236, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, UDRESCU, GL.

- Pl.: *dolmane.* - Și (învechit) **dolmán** (COSTINESCU),

dolomán s. f., (regional) **dulmán** (UDRESCU, GL.) s. n.

- Din magh. *dolmány*, fr. *dolman*, germ. *Dolman*.

DOLMÁN² s. n. v. **dolmen.**

DOLMÁNĂ s. f. v. **dolman**¹.

DÓLMĂ s. f. v. **dâlmă.**

DOLMECÉR s. m. (Regional) Translator (**1**) (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dolmeceri.*

- Cf. d o l m a c i.

DOLMÉN s. n. Monument megalitic, compus din una sau mai multe dale orizontale așezate pe altele verticale, formând pereții unei camere funerare. *D-aci începură și-ntâiul ev de cremene, Și epoha faimoasă, epoha a dolmanilor.* HELIADE, O.² I, 311. *Dolmenele și menhirile, acei colosali bolovani de peatră grămădiți de celți în*

codrii Armorice. ODOBESCU, S. II, 254. *S-au cercetat apoi manhirile, dolmenele, tumulii.* ARHIVA, I, 282, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. *Memoria ochiului a slujit tuturor popoarelor primitive să construiască dolmeni și bordeie.* ARGHEZI, S. VIII, 205, cf. LTR², DER. DN², DEX.

- Pl.: *dolmene* și (rar m.) *dolmeni.* - Și: (învechit) **dolmán** s. n.

- Din fr. **dolmen.**

DÓLNIȚĂ s. f. (Prin Olt.) Frânghie prevăzută cu plumbi, care formează marginea de jos a unui voloc de pescuit. *Această coardă capătă acum și ea numele de camăna, ... dolniță.* ANTIPA, P. 150, cf. 451.

- Pl.: *dolnițe.*

- Et. nec.

DOLOÁBĂ s. f. (Regional) **1.** Scândură (**1**). *Alții se pricepe la facerea de „tablă”, „doloabe”, „răsloage”.* PAMFILE, I. C. 109. *Adă o doloabă să diregem ușa.* VICIU, GL.

2. Lemn scobit, folosit pentru împiedicarea carului (Răchita - Sebeș). Cf. A II 6.

- Pl.: *doloabe.*

- Cf. l o d b ă, l o a d b ă.

DOLOÁGĂ s. f. = **dârlog.** Com. din POIANA - VAȘCĂU.

DOLOÁMĂ s. f. (Regional) Pătură care se pune sub șaua calului (Criștioru de Sus - Nucet). TEAHA, C. N. 221.

- Pl.: *doloame.*

- Et. nec. Cf. d u l a m ă.

DOLOBÁNDURĂ s. f. (Prin Transilv.) Epitet depreciativ pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *dolobandure.* - Și: **dolobándură** s. f. PAȘCA, GL.

- Et. nec.

DOLOBÁNDURĂ s. f. v. **dolobandură.**

DOLOFÁN, -Ă adj., s. m. (Atestat pentru prima dată în 1481. cf. DERS, MIHAILĂ, D. 96) **1.** Adj. (Mai ales despre copii și despre unele animale tinere, p. e x t. despre părți ale corpului lor) Care are forme pline, rotunde, care este durdului; grăsan, rotofei. *Fu în uz iară în toată Europa ca fiilor domnitorului să li se zică infanți, dauphins, sau copii și prunci dolofani? Româna își onora asemenea suveranitatea sa, dând fiilor domnitorului denumirea de coconi.* HELIADE, O.² III, 175. Cf. COSTINESCU. *Înainte de lor ies, în cărduri, copii dolofani, desculți.* DELAVRANCEA, ap. DDRF, cf. PĂCALĂ, M. R. 139. *Erau și câteva icoane mai nouă reprezentând pe Maica Domnului ... cu pruncul dolofan.* AGÎRBICEANU, S. 19. *Să-mi faci rost de-un miel, știi colea, mai dolofan, că am mâine musafiri la masă.* STĂNOIU, C. I. 76. *O țărăncuță coaptă ca o cireasă, cu codițele innodate pe cap, trece isteată, dolofană.* BRĂESCU, O. A. I, 233. *Lăcomia godacilor dolofani, cu coada făcută sfredel și cu răturile în vânt.* COCEA, S. I, 296. *Barboni era un om blând și dolofan.* SADOVEANU, O. XI, 452. *Hrânind ... câte cinci, șase prunci deodată, dolofani și naivi ca niște mistreți, născuți peste an.* ARGHEZI, C. J. 78. *Am urmărit cu privirea niște vrăbii dolofane pe gard.* CĂLINESCU, C. O. 74. *După aproape douăzeci de ani se născu acest băiat dolofan și frumos încă de mic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 294. *Către ieșire trecea un șir de găște albe, dolofane, leneșe.* V. ROM. septembrie 1958, 11. *Va dori să aibă casa plină de băieți dolofani și fete zburdalnice.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 21. ↵ F i g . O, voi ce vă adăpați, Ce-nnotați și vă scâlțați - Câteodată vă-nnecați În Dumărea suverană, Dâmbovița dolofană. HELIADE, O.² I, 169. *Ard cazane de porfir,*

Înroșite, *dolofane*, Și-nfloresc roși, în cazane Flori fierbinți de trandafiri. D. BOTEZ, F. S. 42. *Dolofan*, ciorchinul *Abia acum începe viața*. VOICULESCU, POEZII, I, 175. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Născu un dolofan de copil*. ISPIRESCU, L. 97. *Tăvălindu-se în iarbă cu trei dolofani de copii drăguți*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 246. ◇ (Substantivat) *Copiii lor cresc ca dolofanii, vânjoși, sprinteni și pepeñoși*. DELAVRANCEA, S. 31. *Și acușica se duceau dolofanii la somn*. SADOVEANU, O. XVII, 281. *Dolofanul ... ne privea încruntat cu ochii lui negri ca două mure coapte*. BART, S. M. 34. *Costandin se băgase în învâlmășeală, apucând să dăruiască un ghiont pipiriului care ținuse hangul dolofanului cu ciupac*. PAS, L. I, 256, cf. H 17, 235, IV 54, 271, V 235, CIAUȘANU, V. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Râvnesc arzuia carne dolofană*. VOICULESCU, POEZII, II, 182. ◆ Bine dezvoltat, care a crescut, care a trecut de prima vârstă a copilăriei. *Doisprezece porci dolofani, Cari or s-ajungă porci peste doi ani*. SION, F. 58. *Moșu, mare, l-a crescut [pe copil], Măricel că l-a făcut, Dolofan că l-a văzut*. TEODORESCU, P. P. 616. *Pitulicea necăjește, Puișoru de i-l crește, Să i-l facă dolofan*. FOLC. OLT - MUNT. II, 624.

2. Adj. (Despre obiecte sau despre unele produse) Care are o dimensiune peste cea normală; umflat² (2), gros. *Înmui e de folosit românul când are punga dolofană din păstrare și din muncă*. JIPESCU, O. 94, cf. TDRG. *Bătea cu degetele în pielea valizei dolofane*. EFTIMIU, N. 15. *A doua listă a și apărut ... pe masă, ca și sticlele din baterie ..., ca și panerul schimbat, cu franzeluțe dolofane și aurii*. C. PETRESCU, C. V. 64. *Tata cumăra câteva pâini dolofane*. PAS, Z. I, 139. *Schimbau apoi așternuturile ... și pernele dolofane*. BARBU, G. 367.

3. S. m. (Învechit, mai ales în Transilv.; în forma *dolfan*) Om bogat, care este fruntaș în satul lui. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 991, ALEXI, W., VAIDA, CABA, SĂL. 88, PAȘCA, GL.

- Pl.: *dolofani*, -e. - Și: (învechit și regional) **dolfán, dulfán** (VAIDA) s. m.

- Et. nec.

DOLOFĂNCĂ adj. (Prin nord-vestul Munt.; despre femei) Cu forme pline, durdulie (v. d u r d u l i u). Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *S-a făcut o dolofancă de fată de sparge piatra-n pumni*. id. ib.

- Pl.: *dolofance*.

- **Dolofan** + suf. -că.

DOLOFĂNÉL, -EĂ adj. Diminutiv al lui d o l o f a n . Cf. d o l o f a n (1). *Lua câte-o îmbucătură. O ducea la pui în gură ... Îi făcea dolofănei*. RĂDULESCU-CODIN, I. 293. *Și ea că-i creștea [pe pui] Măricei, dolofănei*. PĂSCULESCU, L. P. 152.

- Pl.: *dolofănei, -ele*.

- **Dolofan** + suf. -el.

DOLOFĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Olt.; complementul indică pui; în poezia populară) A hrăni, a îngrășa. Cf. T. PAPAĞAGI, C. L. *Și nopțile mari, El [corbul] că mi-ș clocea, Puii că-i scotea. Martie venia, Pui dolofănia, Zac ca vai de ei!* MAT. FOLK. 180.

- Prez. ind. *dolofănesc*.

- De la **dolofan**.

DOLOFÉTE s. m. (Prin nord-vestul Olt.) Copil gras. Cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *dolofeți*.

- **Dolof[an]** + suf. -ete.

DOLÓG s. m. v. **dărlog**.

DOLOGÁN s. m. (Regional) Nasture de os, mare și rotund. Cf. PĂCALĂ, M. R. 139, DR. IV, 819, CADE.

- Pl.: *dologani*.

- Cf. g o l o g a n.

DOLOGÁT s. m. (Regional) „Munte cu pantă dulce” (Arpașu de Jos - Victoria). ALR II/172.

- Pl.: ?

- Cf. d o l o g i.

DOLOGÍ vb. IV. 1. R e f l. și t r a n z. (Prin Ban. și prin sudul Transilv.; despre obiecte) A (se) toci din cauza uzurii; p . e x t . a (se) netezi (1). *Mi s-o dologit papucii*. Com. din ORAȘIȚA. *Când talpa saniei este netedă și lunecă bine, se zice că-i dologită*. VICIU, GL.

2. T r a n z. și r e f l. (Prin Munt., Olt. și Transilv.; despre ființe) A (se) obosi peste măsură (prin supunere la un efort deosebit); a (se) istovi. *Un cal aprig care fuge nebun, după câțva drum se mai domolește. Atunci se zice că l-a doloșat drumul*. I. CR. VI, 152, cf. CABA, SĂL. 96, PLOȘSOR, V. O. 8. *Tare m-am dologit. Se vede că-s bătrân*. MAT. DIALECT. I, 67.

3. R e f l. (Prin Olt. și Ban.) A se deprinde (2), a se acomoda cu o anumită activitate. *S-or dologit la lucru*. GR. BĂN. *Ne mai dolojirăm puțin*. VÍRCOL. M.

4. R e f l. (Regional; despre oameni) A-și îndrepta greșelile; a se corecta (Bocșa). LEXIC REG. II, 36.

5. T r a n z. (Regional) A repara (1) (Bocșa). LEXIC REG. II, 36.

- Prez. ind.: *dologesc*. - Și: **doloși** vb. IV.

- Din magh. **dolog** „lucru”.

DOLOGÍT, -Ă adj. 1. (Prin Ban. și prin sudul Transilv.; despre obiecte) Neted (1), netezit² (1). Cf. VICIU, GL.

2. (Prin Munt., Olt. și Transilv.) Muncit (1), obosit peste măsură. Cf. CABA, SĂL. 96. *Om (bou, cal) dologit*. MAT. DIALECT. I, 21.

3. (Prin Transilv.) Opărit. Cf. VAIDA.

- Pl.: *dologiți, -te*.

- V. **dologi**.

DOLOMÁNĂ s. f. v. **dolman**¹.

DOLOMÍE s. f. (Rare) Dolomită (2). *Aceste grămezi ... sânt ... des însoțite cu dolomii, sare gemă, bitum*. MARIN, PR. II, 126/4. *Dolomia ... e o stâncă simplă*. COBĂLCESCU, G. 39/11. *Se găsește ... în mare cantitate în natură un amestec de carbonat de calciu și magneziu care se numește dolomie*. PONI, CH. 210, cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 92.

- Pl.: *dolomii*.

- Din fr. **dolomie**.

DOLOMÍT s. n. v. **dolomită**.

DOLOMÍTĂ s. f. 1. Mineral format din carbonat de calciu și carbonat de magneziu cristalizat în sistemul romboedric. Cf. ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 137. *Se cunosc munți întregi de carbonat dublu de calciu și magneziu, numit dolomit*. MACAROVICI, CH. 355. *Cornianul superior este format ... la partea superioară din dolomite nefosilifere*. ONCESCU, G. 55. *Magneziul apare în ... magnezite și dolomite*. AGROTEHNICA, I, 202, cf. LTR². *Dolomita este un carbonat dublu de calciu și magneziu*. GEOLOGIA, 15, cf. DER, DC, DN³.

2. Rocă sedimentară formată din dolomită (1), a cărei eroziune dă un relief neuniform; (rar) dolomie. Cf. CADE, CANTUNIARI, L. M. 151. *În dolomitele masive nu s-au găsit fosile în niciuna din regiunile citate*. ONCESCU, G. 120. *Pe alocuri zărea niște movile ciudate ..., ca niște dolomite*. TUDORAN, P. 662, cf. DER, DN³. ◆ P . g e n e r . Piatră de var arsă, măcinată sau în pulbere. NICA, L. VAM. 81.

- Pl.: *dolomite*. - Și: (rar) **dolomít** s. n.

- Din fr. **dolomite**.

DOLOMITIC, -Ă adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conține dolomită (1), care are aspectul dolomitei. Cf. CADE, CANTUNIARI, L. M. 155. *Triasicul superior ... se prezintă sub un facies calcaros, dolomitic.* ONCESCU, G. 53. *Dolomita ... este foarte răspândită, mai ales în stare amorfă, formând masive dolomitice.* GEOLOGIA, 15. *În această zonă ... se dispun câteva petice de roci sedimentare de vârstă mezozoică și anume triasic, constituit mai ales din calcare dolomitice.* ib. 114, cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

- Pl.: *dolomitici, -ce.*

- Din fr. **dolomitique**.

DOLOMITIZĂRE s. f. Fenomen natural de îmbogățire în magneziu a rocilor calcaroase, transformându-le în roci dolomitice. Cf. LTR², DER, SFC IV, 319, DN³, DEX².

- Pl.: *dolomitizări.*

- După fr. **dolomitisation**.

DOLÓN s. n. Velă mică, pătrată, folosită în Antichitate la o navă de transport feniciană. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pl.: ?

- Din ngr. δόλων.

DOLOPEȚI s. m. pl. (Regional) Butuci de brad pe care stau ciobanii când mulg oile (Sebeșel - Sebeș). Cf. CHEST. v 54/76.

- Et. nec.

DOLÓR s. n. (Med.) Durere (1 1). Cf. D. MED.

- Din lat. **dolor**.

DOLÓRIC, -Ă adj. (Med.; la pl. în sintagma) *Senzații dolorice* = senzații dureroase. Cf. DN³.

- Pl.: *dolorici, -ce.*

- Din fr. **dolorique**.

DOLORÓSO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu durere; dureros. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

- Din it. **doloroso**.

DOLÓS, -OÁȘĂ adj. (Jur.; rar) Fraudulos. Cf. ARISTIA, PLUT., SCRIBAN, D.

- Pl.: *doloși, -oase.*

- Din lat. **dolosus, -a, -um**.

DOLOSÍV, -Ă adj. (Jur.; despre contracte) Care are caracter de dol¹, făcut prin înșelăciune. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Mijloace dolosive* = mijloace folosite pentru provocarea erorii în cazul dolului¹. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *dolosivi, -e.* - Și: (rar) **dolozív, -ă** adj. DN³.

- Din fr. **dolosif**.

DOLOȘÍ vb. IV v. **dologi**.

DOLOZÍV, -Ă adj. v. **dolosiv**.

DOLUÁ vb. I. (Prin Ban.) T r a n z. A lua de tot. PORȚILE DE FIER, 174.

- Prez. ind.: *doiau*.

- Pref. *do-* + **lua**.

DOM¹ s. n. (Atestat prima dată în 1837, ap. TDRG²) Catedrală (de mari dimensiuni), biserică principală (în unele orașe italiene sau germane). *Doma lui San Petru, o săgeată gotică, Piramidele în deșert ne răpesc sufletul.* HELLADE, O. II, 141, cf. STAMATI, D. *Trecerăm lunca Bucureștiului, lăsând în urma noastră domele capitalei care se făcea*

una câte una nevăzute. PELIMON, I. 5/26. *Privește aproape de tine domul lui Ștefan.* CONV. LIT. IV, 42, cf. LM. *Un dom gotic, o arie de Palestrina, un tablou de-a lui Rafael ... fac pe ateist religios.* EMINESCU, O. XV, 21. [Rana] *nu este largă ca poarta unui dom.* MACEDONSKI, O. II, 141. *Cetăți întărite, palate de piatră și domuri ... Ca pleava se spulberă-n vânt.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 195, cf. ȘAINEANU². *Mai toate domurile apusene se datoresc, direct sau indirect, modelului clasic.* LUC. VII, 155. *Un dom se profilează și-acum văd o fântână, Spre care o caretă se-ndrumă cu alai.* ANGHEL, P. 27, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *De la gravura în aur plecase ... Brunellesco, pentru a deveni arhitectul cupolei domului Santa Maria del Fiore.* LOVINESCU, C.² IV, 108. *Arta cizelorului este desigur de mare preț, dar un cizeloz nu poate construi palate și domuri.* CAMIL PETRESCU, T. III, 496, cf. SCRIBAN, D. *Camera unde doarme pisica am împodobit-o cu moaștele noastre de preț: candela, cărțile, icoanele ..., ceasornicul cu bătaia rară de dom.* ARGHEZI, C. J. 204. *Era plecat în străinătate în excursie de plăcere și vizita domul de la Magdeburg.* CĂLINESCU, I. C. 124. *Ar fi fost un giulgiu în domul pașnic.* PERPESCIUS, S. 122. *Domul, de proporții imense, cu fațada sculptată ca o bijuterie, este foarte impunător.* V. ROM. iunie 1957, 96, cf. DER. *Catedrala Sveti Vit este o construcție gotică ale cărei începuturi datează din anul 925 d. H., când pe locul actualului dom se afla o rotundă ridicată de Sf. Venceslav.* RL 2006, nr. 4 957. ♦ P . a n a l. *Uriașul baraj ... va fi un izvor imens de energie electrică. ... El va fi domul grandios al vremilor noastre.* CĂLINESCU, C. O. 245. ♦ F i g . *Era mănât să-mpartă ultrajul și durerea ... În domele ascunse Dorințelor sfățate.* HELLADE, O. I, 202. *Părerii de rău, Stigmatе vechi, cicatrizate, În domul sufletului meu Pășii solemn.* MINULESCU, VERS. 131.

- Pl.: *domuri.* - Și: (învechit) **dómă** s. f.

- Din lat. **domus**, fr. **dôme**.

DOM² s. n. 1. (Arhit.) Boltă, cupolă semisferică de mari dimensiuni (înălțată pe arce sau pe tambur) deasupra unei biserici sau deasupra unei clădiri monumentale; p . e x t . clădire monumentală. *Lumina o primește pe deasupra, ca domul Panteonului.* RUSSO, S. 197. *Străinul, carile vine la Paris, trecând la domul ... Invalidizilor, pășește în poarta acestui templu cu sentimente amestecate de admirație și de respect.* CALENDAR (1855), 51/5, cf. PONTBRIANT, D. *Înșiră cât poșlești colonade după colonade; așează-le d-asupra domuri și domulețe.* CARAGIALE, O. III, 82. *Ne aflăm sub domul înalt al donjonului.* id. ib. 168. *În doma bisericii gotice ... același ideal luminează și pe iubitul mândrei castelane.* ARHIVA, I, 526, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘAINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. VI, 416, CADE. *De aici pornește panorama Iașilor ... domul mitropoliei rotund, poleit ca o spinare de episcop.* BRĂESCU, A. 8, cf. SCRIBAN, D. *Lumea din palma orizontului se arată cu amărunte și culori, ca o bazilică, dezvelită de dome și turle.* ARGHEZI, T. C. 27, cf. LTR², DER. ♦ F i g . *Într-a cerurilor domă tunetele să vuiască, Ca mari clopote de jale, fulgere să strălucească.* EMINESCU, O. IV, 149. *Și visul său tremura fericit, înălțându-se în sus către nesfârșitul albastru al domului ceresc.* PETICĂ, O. 345. *Doarme omenirea sub domuri de țărână.* VOICULESCU, POEZII, II, 16. ♦ P . a n a l. *Ceea ce are aspectul unui dom² (1). Frontul ... se întindea ... spre stânga până la domul alb ... al culmii Piatra Craiului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 6. *Și-n acel fapt de seară, uitându-mă spre Nord, ... Mi s-a părut că domul de gheață se topește.* I. BARBU, J. S. 24. *Pădurile se-ntind, gigantic dom, Nepăsătoare-n fața bătrâneții.* LABIȘ, P. 115. ♦ Structură anatomică în formă de cupolă (1). Cf. LTR², D. MED., DN³. ♦ *Dom pleural* = parte a pleurei care învește vârful plămânului. Cf. D. ENC. ♦ (Învechit, rar) Casă, locuință; salon. Cf. ARISTIA, PLUT., LM.

2. Calotă așezată în partea superioară a cazanelor de abur, pentru colectarea aburului, pentru protejarea instalației etc. Cf. LTR², M. D. ENC., DN³.

3. (Geol.) Anticlinal cu boltă largă, cu contur circular sau elipsoidal, format pe seama forțelor verticale de ridicare în scoarța

terestră, care favorizează acumulările de gaze naturale. *Stratele sunt puțin cutate și formează bolte largi (domuri)*. GEOLOGIA, 116, cf. DER, DN³. ♦ Formă de zăcământ a rocilor magmatice caracterizată printr-o parte superioară boltită și una bazală plană. Cf. LTR².

4. (Mineralogie) Formă de cristal cu două fețe înclinate, simetrice în raport cu un plan de simetrie. *Domele sunt forme cu patru fețe deschise ca prismele, dar orizontale*. MURGOCI - LUDWIG, M. 19, cf. DN³, D. ENC.

- Pl.: *domuri*. - Și: (învechit) **dómă** s. f.
- Din fr. **dôme**, it. **duomo**, germ. **Dom**.

DOM³ s. m. v. **domn**.

DÓMA¹ interj. (Regional; repetat) Cuvânt care redă o mișcare domoală, o conversație în șoaptă. Cf. *t u r a - v u r a*, *p â ș - p â ș*. Și *așa, aidea, aidea, doma, doma, ... ajung cu ajutorul sfântului acasă*. JIPESCU, O. 160, cf. TDRG. *Stau ei ce stau, doma-doma, mai una, mai alta, până ce zăriră trecând un om*. LUNGIANU, CL. 143. *Doma-doma, vorba-vorba, ne-am pomenit dincolo de capul satului*. UDRESCU, GL.

- Cf. *d o m o l*.

DOMÁ² vb. I. *T r a n z.* (Învechit, rar) A domoli (1), a stăpâni (2). *Domă cavallul, boul, și le împinse jugul D-a trage greutatea cu dânsul dimpreună, La asprele lui sarcini*. HELIADE, O. I, 386, cf. LM.

- Prez. ind.: *dom*.
- Din it. **domare**, lat. **domare**.

DOMÁDĂ s. f. v. **tomată**.

DOMÁGIU s. n. (Învechit, rar) Pagubă (1), stricăciune (2). Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: *domagii*.
- Din fr. **dommage**.

DOMANIÁL, -Ă adj. v. **domenial**.

DOMÁTĂ s. f. = **tomată**. Cf. ENC. AGR. IV, 516, SCRIBAN, D., BORZA, D. 102.

DÓMÁ¹ s. f. v. **dom¹**.

DÓMÁ² s. f. v. **dom²**.

DÓMÁ³ s. f. v. **dumă¹**.

DOMÁÍ vb. IV v. **dumăi**.

DOMĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Vorbire potolită, domoală, dondănit, taifas, (regional) domăit. Cf. UDRESCU, GL. *Ce atâta domăială pe ei, nu știu; de azi dimineață stau închiși în odaie și dondănesc singuri*. id. ib.

- Pl.: *domăielii*. - Și: **domăneală** s. f. UDRESCU, GL.
- **Domăi** + suf. *-eală*.

DOMĂÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Domăială. Cf. UDRESCU, GL. *S-au dat la domăit, să le mai treacă de urât*. id. ib.

- Și: **domănit** s. n. UDRESCU, GL.
- V. **domăi**.

DOMĂNEÁLĂ s. f. v. **domăială**.

DOMĂNÍ vb. IV v. **dumăi**.

DOMĂNÍT s. n. v. **domăit**.

DOMBÁZ s. n. v. **dubas**.

DÓMBRĂ s. f. v. **domră**.

DOMBÚR subst. Instrument muzical mongol, înrudit cu *dombra*. Cf. D. MUZ.

- Pl.: ?
- Cf. *t a m b u r*.

DOMEAVÓSTRĂ pron. de politețe v. **dumneavoastră**.

DOMÉN s. n. v. **domeniu**.

DOMÉNĂ s. f. v. **domeniu**.

DOMENIÁL, -Ă adj. Care aparține unui domeniu, privitor la un domeniu, care se ocupă sau care ține de un domeniu, s p e c. care aparține domeniului public; (învechit, rar) domenic. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, 504, ap. TDRG². *Dau și spre vecie legiuire edificii ce se află în orașulul Beiuș, față cu rezidența dominală și cu biserica romano-catolică*. FM (1843), 178/3. *Să fie înfrânată și tirania deregătorilor dominali și toate brutalitățile lor*. BARIȚIU, P. A. I, 562. *La 1891 se stinge împrumutul domanial*. GHICA, C. E. II, 532, cf. PONTBRIANT, D., LM. *A găsit ... o datorie flotantă, care a trebuit să o soldeze cu împrumutul domanial*. MAIORESCU, D. I, 572. *În treacăt vom aduce aminte ... împrumutul domanial contractat pentru a stinge datoria de 40 milioane moștenite*. EMINESCU, O. XI, 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Am citit că inspectorul domanial C. ar fi murit pe neașteptate*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 160, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-au creat agenții domeniiale, pentru administrarea în regie a moșiilor*. ENC. AGR. IV, 14, cf. SCRIBAN, D. *Curtea domnească reprezintă dezvoltarea unei mari curți domeniiale*. IST. LIT. ROM. I, 233. *Cneji, la toți românii, aveau o proprietate feudală (... cu drept de judecată domanială, cu stăpânire ereditară)*. PANAITESCU, O. T. 29, cf. DEX. ♦ (Substantivat) *O toaletă de la Madame Briol, un rural sau un domanial sunt astăzi argumentele de modă ale amorului*. GHICA, C. E. II, 321. ♦ (Substantivat; regional) Impozit, bir pentru pământ (Enisala - Babadag). Cf. ALR I 384/679.

- Pronunțat: *-ni-al*. - Pl.: *domeniali, -e*. - Și: (învechit) **domaniál, -ă, dominiál, -ă** (LM, SCRIBAN, D.), **dominál, -ă** adj.
- Din fr. **domanial** (după **domeniu**).

DOMÉNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Domenial. *În albastra adâncime a cerului și dintr-un șir de munți au zidit domenicul său palat*. EMINESCU, O. VII, 106, cf. ȘĂINEANU, D. U.

- Pl.: *domenici, -ce*.
- **Domeniu** + suf. *-ic*.

DOMENICÁN, -Ă s. m. și f. v. **dominican¹**.

DOMÉNIU s. n. (Atestat prima dată în 1767, ap. TDRG²) 1. (În Evul Mediu, mai ales în țările din Vestul Europei: adesea urmat de determinări care indică numele teritoriului) Mare proprietate funciară, formată din rezerva seniorială, pământurile lucrate de țărani dependenți etc., *f e u d ă , f i e f ; p g e n e r .* teroriu aflat în proprietatea sau în stăpânirea cuiva, bun imobiliar, teren (1), (învechit și regional) ținut (II 1). V. *l a t i f u n d i u , m o ș i e¹*. *Au lăsat 100 000 de ducați ... și cetățile: Muncaciului, Făgărașului și Tocaiului cu dominiurile*. ȘINCAI, HR. III, 18/31. *Mihail II ... schîmbase dominiurile sale cele din Ardeal cu altele din Germania*. id. ib. 236/12. *În locul Sâmbetei de Jos ... să-i dea dominiul (moșia) Blaifului*. KLEIN, în LUPAȘ, C. I. I, 103. *Au dăruit dominiul ... de la Gherla și Sâmbăta de Jos toată*. MAIOR, I. B. 200/17. *Vedem că*

cumpărătorii de dominiuri își pun capul după sate rumânești, iar de altele se feresc. TICHINDEAL, F. 429/15. Dominiul Liholt de două miluri cvadrate 1 300 lăcuitori. NAPOLEON, 17/15, cf. I.B. BOJINCĂ, A. I, 233/24. Dându-li-se dominiu numite feuduri se întitula și vasali. SĂULESCU, HR. I, 132/12. Nu putem dar îndestul îndemna pã proprietarii de moșii să aibă oi, dacă voesc să-ș înmulțească unii veniturile, alții domeniurile. MN (1836), 42²/2. Până când voi mai fi stăpân al acestui mic domen ... se vor priimi aci bucurosi oamenii lui Dumnezeu. CR (1839), 115²/16. Titlul ... purta de la oarecare dominiu (moșii) din Bohemia, care împăratul Franțiscu ... au dăruit nepotului seu. IC. LUM. (1840), 58²/17. Contracțiul domeniului Giurgiu ... s-au făgădui ... că până la 15 luna viitoare, martie, va asigura pe vistierie cu depunerea zălogului. BULETIN, G. 1844, 70²/17. Stăpânul pământului făcu trei părți din domeniul său. BĂLCESCU, M. V. 301, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Storceau de la principe donațiuni de dominiu, funcțiuni bănoase și ranguri înalte. BARIȚIU, P. A. I, 7. Aproape de Târgu-Frumos sânt încântătoare domene a Ruginoasei. NEGRUZZI, P. T. 248/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Nu se ceru spre a fi magnat, o funcțiune din cele mai nalte, ci numai origine magnatică și un domen mare. CONV. LIT. V, 343. Dintre proprietarii mari și chiar dintre cei mijlocii, foarte puțini își cultivă singuri domeniile. CARAGIALE, O. V. 169, cf. DDRF. Visteria ungurească scutește domeniile lui Ștefan din Transilvania ... de darea ... pe care trebuia să o răspundă. XENOPOL, I. R. IV, 97, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Ei aveau deci cărmuirea ... și asupra satelor ce alcătuiau ... domeniul Branului. IORGA, C. I. II, 95, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Se gândea să dea de grijă lui Grigore să reîntragească domeniul Iuga. REBREANU, R. I, 50. De multă vreme, proprietarii domeniului scăpătaseră. EFTIMIU, N. 26. Bunicul nostru, popa Costache Lipan din Cârlici, n-avea niciun domeniul forestier. C. PETRESCU, C. V. 99. Un domn în haine negre se recomandă ... administratorul domeniilor senioriale. BRĂESCU, O. A. I, 376. Să i se pună botnița pe care odinioară administratorul domeniilor o pune a țaranilor de pe moșiile lui. COCEA, S. II, 465. Arar prin codrii negri mai scapără lumini ... Ce, singure, uitatul domeniului mai străbat. VOICULESCU, POEZII, I, 139. Trec la vânat ori la pescuit în domeniile mele. SADOVEANU, O. XX, 305, cf. ENC. AGR. II, 337. Era în dezacord cu ... asigurările formale ... că domeniile lor nu vor putea servi ca azil pentru rebeli. OȚETEȘA, T. V. 212. E proprietar de domeniul imense, pe care, nici vorbă, le lucrează cu sclavi. CĂLINESCU, C. O. 175. Străbătea livada spre moara de la capătul domeniului. DEMETRIUS, A. 196, cf. LTR². Nu socoti nimerit să treacă apa, pe domeniul vecinului. TUDORAN, P. 612, cf. DER. Suntem, în Moldova, în epoca formării domeniului feudal. PANAITESCU, O. Ț. 101. Era un țaran iobag din satul Albac, de pe domeniul Zlatnei. MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 6, cf. DEX. Pe unele domenii, mănăstirești în special, se făceau țesături de o calitate superioară. BUTURĂ, EG. 301. Îi rămăseră domeniile, satele, dar ce folos de ele dacă n-aveau cetăți de apărare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 15. ♦ P. a n a I. [Zmeul] este posesorul unor domenii întinse. IST. LIT. ROM. I, 83. ♦ (La pl.) Domeniile regale (sau ale Coroanei) = totalitatea proprietăților și a drepturilor aparținând unui rege; p. e x t. instituție care se ocupa de administrarea acestora. Cf. BARCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. Și mai primise chiar atunci și vestea că fusese concediat și de la Domeniile Coroanei. VINEA, L. II, 303, cf. DER. A fost organizată o vânătoare pe domeniile regale de la Oltenița. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 8. (Învechit) Domeniu domnesc = proprietate care aparținea unui domnitor (1). Domeniul domnesc era într-o continuă fluctuație. STOICESCU, C. S. 89. Domeniul (sau domeniile) statului ori de stat = totalitatea bunurilor imobiliare aparținând statului. Dacă ... se vor găsi cevași pământuri fără stăpânitori, acele vor închipui domen al statului. REG. ORG. 53/13. Fiindcă întinderea Prințipatului să socotește până la mijlocul Dunării, ... [corăbiile] să socotescă pã domeniurile statului (a. 1833). DOC. EC. II, 527. Dobândiră proprietăți din domeniile statului. F. AARON, I. L. 38/23. Au rădicat biserică ...

înzestrându-o cu lei 7 000 ... din vânarea peștelui domeniurilor statului. TÂMPEANUL, G. 34/3. Cea mai mare parte a acestui pământ era la început dominiu al statului. CONV. LIT. I, 319, cf. COSTINESCU. Îmblând prin județu am întâmpinat mai multe domeniuri ale statului pe care le-am studiat. I. IONESCU, D. XI, cf. LM. Voiți să dați biserica la comună, ... dați-o la comună, sau dați din domeniile statului. MAIORESCU, D. II, 155. Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile statului, fost-a el, mai întâi, ... cătană împărătească? ODOBESCU, S. III, 528. Adunarea vrea să-i dăruiască prezidentului Consiliului cel mai mare domeniu al statului. EMNESCU, O. XI, 120, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. Dregătorii regimului au obținut din partea împărăției ca [Zlatna] ... să fie declarat domeniul de stat. BLAGA, G. 71. La Spanțov, pe domeniile statului, e altă școală. PREDĂ, M. 313. ♦ (Eliptic) Când un guvern nu știe să cumpănească cheliulele după venituri, este obligat ... să vândă din averea statului, domeniuri. GHICA, C. E. I, 133. Domeniu public = totalitatea bunurilor, proprietate publică, care nu pot aparține particularilor (drumuri, căi ferate etc.). Libera și neîmpedicata întrebuițare a râurilor navigabile și flotabile, a șoselelor și altor căi de comunicare este de domeniul public. HAMANGIU, C. C. XV. Primăria Capitalei va da în judecată firma ... pentru a recupera pagubele produse pe domeniul public. RL 2007, nr. 5 172. (F i g.) Actele petrecute sunt de domeniul public. MAIORESCU, D. III, 117. Hazurile acestea au prins și au ajuns de domeniul public acum. IBRĂILEANU, S. 70. Testamentul e de domeniul public acum. CAMIL PETRESCU, P. 420. Domeniu privat = totalitatea bunurilor colectivităților locale supuse regulilor dreptului privat (păduri, pășuni comunale etc.). Terenul aparține domeniului privat al municipiului București. RL 2005, nr. 4 554. ♦ (Ieșit din uz; la pl.; și în sintagma Ministerul Domeniilor) Minister sau departament care avea sub conducerea sa administrarea și exploatarea proprietăților funciare ale statului și ale particularilor. Chestia legii minelor ... ținea de Ministerul Domeniilor. MAIORESCU, D. V, 8. Prin o adevărată anomalie, administrația domeniilor ... așază și percepe impozite. EMNESCU, O. XI, 237. Excelența Sa ministrul Domeniilor ... se-ntoarce bucurosi din grădină. ANGHIEL – IOSIF, C. L. 155. Domnul Teofil era omul care alerga cu inimă pentru alegători, de la Interne la Lucrări Publice, de la Instrucție la Domenii. CONV. LIT. XLIII, I 053, cf. ȘĂINEANU, D. U. ♦ E x p r. A cădea în domeniul public = (despre invenții, opere literare, artistice, muzicale) a înceta să mai fie, după o perioadă hotărâtă prin lege, în proprietatea autorilor sau a moștenitorilor. Cf. SCRIBAN, D., D. ENC. ♦ (Prin lărgirea sensului) Stepa largă e și astăzi un domeniul necucerit. MACEDONSKI, O. I, 28. ♦ F i g. Fief. Era dus la București ..., sau prin satele domeniului său electoral. VINEA, L. I, 105.

2. (Adesea cu determinări care indică felul, preocuparea etc.) Limitele între care există, acționează, se dezvoltă etc. cineva sau ceva sau între care se desfășoară o manifestare, o activitate etc.; cuprinsul dintre aceste limite; sferă (4), țărâm (3), ordin (8), resort² (III). (Învechit) tagmă (3). V. arie, cadru, cerc, câmp, c o m p a r t i m e n t, s e c t o r (3), z o n ă (2). Tot ce este son este de dominiul muzicii. HELIADE, O. II, 369. Vorbind drept, medicina e domenul al toatei omeniri. KRETZULESCU, M. 6/14. Când se ivește câte o faptă în care este o idee sau un sentiment oarecare, ... vedem că intră de loc în domeniul literaturii. FM (1844), 314²/11. În domeniile înțelegerii, totul privește la un ins. NEGULICI, E. I, 227/16. Într-adevăr, domeniul simțibilității este nemărginit. BREZOIANU, I. 126/9. Îmbogățind spiritul nostru de un adevăr nou, mai mărim domeniul științei de o descoperire ce va avea poate cele mai fericite aplicații la viața usuală. MARIN, PR. I, VII/1. Să nu cerem teoriei decât ceea ce se poate face și ceea ce este cu puțință; domeniul acesta este destul de mare spre a-l exploata. MAN. SĂNĂT. 7/7. În toate casurile ... studiul boalei este din dominiul simplului bun simț. ib. 19/27. Fosilele (organismele împetrite) sânt de domeniul mineralogiei. BARASCH, I. N. 23/11. Presa periodică gioacă în dominiul inteligenții rolul ce mașina

de aburi, aplicată la drumurile de fer, gioacă în lumea materială. ROM. LIT. 52²/19. *Ideile fundamentale ale d-lui Bărnăuțiu luate în parte nu sunt toate din domeniul dreptului roman.* CONV. LIT. I, 317, cf. COSTINESCU, LM. *Ei [adversarii] ... sunt așa de deprinși a se vedea stăpâni în domeniul limbistic, încât o controversă nu le mai pare o deprindere legitimă a vieții literare.* MAIORESCU, CRITICE, 139. *În domeniul frumosului, românii pot fi ... mândri de trecutul și de prezentele lor!* ODOBESCU, S. II, 235. *Figurile retorice întrebunțate în strada Doamnei intră în domeniul unei literaturi suprarealiste.* EMINESCU, O. XI, 142. *Să nu treacă și pelinul tău ... în domeniul mitologiei.* CARAGIALE, O. VII, 257. *Se impune dar a se pune cititorul inteligent în curent cu noul pas pe care poezia îl realizează în domeniul artei.* MACEDONSKI, în PLR I, 344, cf. ȘĂINEANU². *În lucrul ... mișgălos al aurului, al argintului, al tuturor felurilor de pietre scumpe, se cuprindea încă un domeniu ... al artei.* IORGA, C. I. III, 9, cf. TDRG. *Ca în orice domeniu al științei, ... bunul simț nu e de ajuns.* BUL. COM. IST. I, 8. [Junimiștii] în domeniul politic n-ar fi renunțat, desigur, la nicio libertate. IBRĂILEANU, SP. CR. 100, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Însușirile devin defecte sau calități după domeniile în care se desvoltă.* LOVINESCU, C.² VI, 113. *Această problemă face ca discuția să iasă din domeniul principiilor juridice generale.* TITULESCU, D. 113. *Ași alunecat pe inatacabilul domeniu ancestral.* EFTIMIU, N. 11. *Aceasta nu mai ține de domeniul astronomiei.* CAMIL PETRESCU, P. 405. *Din faptul că aceste emisiuni pot trece prin tuburile de cuarț ... s-a dedus că sunt niște radiațiuni cu lungimi de undă din domeniul ultravioletului.* UNIVERSUL (1934), nr. 41, 2/5. *Ceilalți apărători [ai lui Hugo] se folosesc de puncte de vedere străine de domeniul literaturii și al culturii.* E. IONESCU, E. 123. *Societatea noastră ... trăiește în domeniul faptelor.* SADOVEANU, O. IX, 350, cf. IORDAN, STIL. 188, SCRIBAN, D. *Nu numai în artă, ci în toate domeniile activității, Renașterea a deschis o nouă eră.* OȚETEȘA, R. 249. *În domeniul estetic, maestrul săi de căpetenie, Hegel și Schopenhauer, i-au dat elementele de orientare.* CONSTANTINESCU, S. I, 259. *Să analizăm intervenția și poziția lui Linția în domeniul nomenclaturii populare.* BĂCESCU, PĂȘ. 180. *Pentru anumite domenii de activitate, guvernul poate organiza și conduce servicii speciale de orice fel.* LEG. EC. PL. 23. *Făcându-se o tăcere și preferând să înceapă doamna, directorul a intrat în domeniul artelor.* ARGHEZI, S. XI, 33. *Acum, aceste satisfacții erau de domeniul trecutului.* CĂLINESCU, S. 298. *În domeniul lirice, este cazul de a semnala câte o trăsătură donquijotescă.* id. I. 325. *Evident, există învățați cu o sferă variată de preocupări și care au putut deveni specialiști temeinici în mai multe domenii.* VIANU, L. R. 10. *În domeniul sanitar, bolile sociale fac ravagii.* RALEA, O. 46. *Începe domeniul misterios al creației, plin de puteri și de legi necunoscute.* BOGZA, C. O. 238. *Domeniul farmacologic ... explică consecințele medicației digitale.* DANIELOPOLU, F. N. II, 184. [Descoperirile] au constituit un imbold puternic pentru noi cercetări în domeniul radioactivității. SANIELEVICI, R. 20. *Începe predarea și a altor discipline din domeniul științelor agricole.* AGROTEHNICA, I, 46. *Crezuse că acest domeniu al copilăriei nu avea sfârșit!* TUDORAN, P. 361. *Activitatea științifică a lui Micu, Șincăi și Maior ... este impunătoare în domeniul lingvisticii.* IST. LIT. ROM. II, 29. *Cercetarea directă a corpurilor planetare ... conduce la lărgirea și aprofundarea cunoștințelor noastre în domeniul mai multor științe.* GEOLOGIA, 7. *Călătoria avea obiective științifice ... pentru culegerea de observații în domeniul botanicii.* G. BARBU, A. V. 59, cf. DEX. *El se lansează fără prudență în domenii noi, aparent netangente la poezie, la lirism.* FLACĂRA 1977, nr. 1, 22. *Părea inevitabil ca Omescu să aibă ceva de spus în domeniul ficțiunii fantastice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 9/2. *Radioreceptoarele constituie un alt domeniu de interes major pentru cumpărători.* RL 1980, nr. 11 085, cf. D. ENC. ♦ F i g. August, erou a cărui memorie augustă ... s-a înscris în raze pe fruntea omenirii, Afară din domeniul uitării ș-a peirei. ALECSANDRI, P. II, 254. *În preajma ei se statornicea cu fruntarii vagi un domeniu de*

vrajiă. VINEA, L. I, 150. *Trecutul aparține, ca și natura, domeniului misterului.* LL 1973, nr. 4, 765. ♦ (Învechit) Regn (1). *Productele ... se-mpart în trei clase principale care se numesc și regnuri sau domenii a naturii: minerale, vegetale și animale.* GENILIE, G. 123/18. *Respirațiunea urmând într-unul din domenele naturii (domeniul plantelor).* BARASCH, M. II, 220/20. *Istoria naturală ... îmi întinde domeniurile ei deopotrivă, și în lumea neorganică, și în cea organică.* ROM. LIT. 332²/20. *Aici se găsesc remășișuri împietrite ... de niște târâtoare (reptile) d-o mărime îngrozitoare, ... fiind departe de aceea ce vedem acum în domeniul animalelor.* ISIS (1859), 10¹/1.

3. (Mat.) Mulțime de puncte situate pe o dreaptă, pe o suprafață sau în spațiu, caracterizată prin faptul că pentru fiecare punct există cel puțin o vecinătate a lui cuprinsă în acea mulțime, iar oricare două puncte ale mulțimii pot fi unite printr-o linie poligonală cuprinsă în aceasta. Cf. DER, DEX². ♦ *Domeniu de integritate* = inel fără divizori ai lui zero. Cf. D. ENC.

4. (Fiz.) Interval de valori pentru care poate fi folosit un instrument de măsură. Cf. DER, DEX². ♦ *Domeniu de magnetizare* = proprietate a unor substanțe de a prezenta, la temperaturi mai mici decât o anumită temperatură caracteristică, magnetizație permanentă. Cf. D. ENC.

– Pl.: *domenii* și (învechit) *domeniuri*. – Și: (învechit) *domén* s. n., *doménă* (ALEXI, W.) s. f., *domíniu, domínium* s. n.

– Din lat. *dominium*, fr. *domaine*.

DOMERÍ vb. IV v. **dumiri**.

DOMERÍRE s. f. v. **domolire**.

DOMÉSNIC, -Ă adj. v. **domestic**.

DOMESNICÍ vb. IV v. **domestici**.

DOMESNICÍE s. f. v. **domesticie**.

DOMESNICÍRE s. f. v. **domesticire**.

DOMESNICÍT, -Ă adj. v. **domesticit**.

DOMÉSTEC, -Ă adj. v. **domestic**.

DOMESTECÍ vb. IV v. **domestici**.

DOMÉSTIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Despre animale: în opoziție cu s a l b a t i c) Care este crescut și trăiește pe lângă casă (pentru a aduce anumite foloase). *Cela ce va fura găini, găște și alte pasări dumeasnice ... a treia oară să-l spândzure.* PRAV. 34. *Să va prileji să să prinză [în lațuri] vreun dobitoac dumeastec.* ib. 61. *Fiară ... dumeastecă sau sălbatecă.* MARDARIE, L. 141/5. *Vita de casă, dumeastică.* în CUV. D. BĂTR. I, 277. *Începând să sparie pre toate ceale ce vor eși înaintea lui: au învrăjbit, spăriat și turburat toate viețuitoarele domesnice pre câmp.* ȚICHINDEAL, F. 112/4. *Lăngori ale vitelor celor de casă sau dumeastice ... de doftorii cei de vite se numără.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 13/8. *Dobitoacele noastre ceale domestice cad de boală.* PETROVICI, P. 238/19. *Altă zidire destul de mare, ce o numesc Cabinet firesc, întru care au pieile celor mai multe dobitoace dumeastice și sălbatică și jigăni.* GOLESCU, I. 27. *Semința de cânepă se dă tuturor huoarelor celor domestice spre nutrire.* CULT. C. 15/4, cf. LB, HELIADÉ, PARALELISM, I, 27/2. *Toate ferile, precum cele mai sălbatică, așa și cele domestice ... pre fătul său nu-l dă altia spre creștere.* BOJINCĂ, D. 27/24. *Ca să se păzească duzii a nu se vătăma de dobitoacele cele domestice și cele sălbatică, trebuie să se îngredească cu gard nalt.* POENARU, I. 32/7. *Am împușcat niște găște dumesnice socotindu-le de dropii.* VOINESCU II, M. 58/5. *Mâta*

dumescnică este din soiul acelor sălbatice. J. CIHAC, I. N. 23/28. Mulțime de dobitoace și păsări domescnice să află într-această țară. TÂMPEANUL, G. 8/18, cf. VALIAN, V. Bivolii, capre, porci foarte mari, ... mai multe sburătoare sălbatice și dumesnice. RUS, I. I, 252/31, cf. FILIPESCU, D. II, 81, ap. URUSU, T. Ș. 192. Boul domestic este din toate spețiile de boi cel mai prețuit și cel mai răspândit. I. IONESCU, V. 38/1. Zice că în toată astă expediție a românilor împotriva turcilor, doi cerbi dumesnici însoțiră pe Michai-Vodă. BĂLCESCU, M. V. 124. În toate climatele, un dobitoc dumesnic îl așteaptă [pe om] pentru ca să-l urmeze și să ia parte la lucrul lui. NEGULICI, E. II, 67/32. Cele mai obicinuite dobitoace dumesnice ... sânt: vitele cornute, oaia, calul. LITINSCHI, M. 111/11, cf. STAMATI, D. Cu [grăunțe] nutrim animalele noastre domestice. BARASCH, I. N. 154/18. Oile au o constituție cu mult mai delectată decât toate celelalte animale domescnice. LUCACI, M. 92/4, cf. POLIZU. Numele dobitoacelor domestice și ale fearălor sălbatice de parte bărbătească la înmulțit ... iau „i”. BĂLĂȘESCU, GR. 35/16, cf. PROT. – POP, N. D., PONTBRIANT, D. Chiar bivolii dumesnici de el se resțesc, și numai, numai ghioaga din tufole uscate Se pare că-l jălește duios ca pe un frate. ALECSANDRI, POEZII, 372, cf. COSTINESCU. A rezerva în parc 1 100 metri pătrați spre a putea așeza acolo o casă țărănească, ... specimene de animale domestice și plante. ODOBESCU, S. II, 82. Îmi plutea pe dinainte ... Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic. EMINESCU, O. I, 140. Manifestările zgomotoase cu care păsările domestice îl primi ... umplură inima lui Vergea de bucurie. MACEDONSKI, O. III, 49. Trebuia să se hrănească muncind din greu ... întrebuițând ca ajutoriu puterea animalelor domestice. CONTEMPORANUL, V₂, 306. Pi urmă încep cu pasări, întâi cu ciele dumescnici și pi urmă cieli din tâș (pădure). MARIAN, S. R. I, 59, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 184, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Ca animale domestice, calul, boul, oaia și capra ne sunt documentate atât literar, cât și monumental. PĂRVAN, G. 132, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Tânărul se decide și ... se strecoară prin ușa deschisă ... ca o vietele domestică. CAMIL PETRESCU, P. 54. Păsările noastre domestice ... vânează toată ziua insectele zburătoare. NEGULESCU, G. 87. Păscutul excesiv în pădure de către turmele domestice suprimă puieții prin ciupire. SADOVEANU, O. XX, 223. Originea oilor domestice nu este atât de bine lămurită. ENC. AGR. IV, 217, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 190. Apoi venea[ui] hartane de iepure domestic și de vițel de lapte. CĂLINESCU, I. 306. Își înghiți cu noduri tot pomelnicul celorlalte dobitoace domestice și sălbatice. C. PETRESCU, A. R. 19. [Î]și gășise aici sălașul o capră domestică. TUDORAN, P. 282, cf. DL. Am gășit în 30 de case iepuri domestice. ISAC, O. 270, cf. DM, DN, URUSU, T. Ș. 192. În arta lor [a tracilor] ... predomină animalele domestice. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 23, cf. M. D. ENC., DEX. Crescătorii artificiali de pasări domestice aduc venituri și infestază aerul. FLACĂRA, 1976, nr. 31, 14. Pe pereți, în locurile unde atârneră planșele cu „Animale domestice”, ... rămăseseră dreptunghiuri galbene. CĂRTĂRESCU, N. 269. Contactul direct sau indirect al păsărilor domestice cu păsările de apă sălbatice migratoare a fost cauza frecventelor epidemii. RL 2005, nr. 4 722, cf. H XVIII 315, ȘEZ. II, 227, CIAUȘANU, V., FOLC. OLT. – MUNT. I, 414. (F i g.) Vorbitorul de rău este cel mai primejdios din dobitoacele feroase și lingușitorul cel mai primejdios din dobitoacele domescnice. I. POP, L. 122/19. Erau mai mulțumiți să fie pe strada goală decât în cușca fierbinte a cofetăriei cu animalele ei domestice, blânde și mândăcioase. DEMETRIUS, A. 58. ♠ (Substantivat) Va mânca lup sau vulpe sau câine ... sau den ceale sălbatice sau den cele dumesnice. PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/38. [Sfântul mucenic Vlasie] lăcuind într-una din peșterile muntelui, întru care, îmblânzind fierile, ... să lăsa fiara, ca o dumească, de să pipăia cu mâinile. DOSOFTEI, V. S. februarie 64°/20. Precum nu degeră stupii cei fugiți în borte, așa și acești domestici nu vor degera în cojnițe. ECONOMIA, 207/14, cf. HELIADE, O. I, 386. ♠ (Învechit, rar; despre mâncăruri) Care se prepară din carne de animal domestic. Să poată mânca cu tot felul de fripturi atâtă dumească, cât și sălbatice. MÂNCĂRILE, 92/16.

2. Adj. (Învechit; despre oameni) Civilizat: p. e x t. blând. bun, blajin, supus (2). Sosi la marginea țărilor și de acolo nu mai era oameni dumesnici și era gadeni sălbatice. ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 132/19. Adevărarea ritoricească din ceale împotrivoare poate fi așa: Petru nu e cumplit, nice sălbatice, iaste dară blând și domească. MOLNAR, RET. 58/18. Să socotească că de este omul din fire mai dumesnic, numai cu creșterea lui să face dobitocul cel mai blând, iar cu nesupunerea să face heara cea mai sălbatice. PISCUPESCU, O. 152/11, cf. CADE. ♠ (Substantivat) Au venit sălbaticeii Să împace dumesnicii Însă cine are mîntreagă În cearta altor nu să bagă. PANN, P. V. III, 25/30, cf. ȘĂINEANU, D. U. ♠ (Învechit și regional; despre animale) Care nu fuge de om, care nu se sperie; blând. Caprele nu fug de vite, is mai dumesnice. SEZ. VII, 180. ♠ (Substantivat) De sălbaticea aceia hiară [marea] ... meșșugul își bate joc și cu lopată vârtoasă o plesnește uneori și ca o dumesnică nu să mîntre. MOLNAR, RET. 5/16.

3. Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care aparține, care este legat de casă, de gospodărie sau de familie, specific casei, gospodăriei sau familiei; de casă, casnic; p. e x t. familial. Creșterea domestică, adică cea de casă, nu se poate îmbuna și îndrepta. PETROVICI, P. 117/18. În despărțirea a doua să se caute economia și îngrijirea domestică (dinlăuntru), cărmuitorul căreia este dumnealui, ... marele postelnic Constandin Șușu. CR (1829), 63°/9, cf. HELIADE, O. II, 64. Adeea cea dintâi idee a unei căsătorii aduce cu sineși și cea dintâi sămăntă a domescnicei dezghinări. MARCOVICI, D. 38/22, cf. VALIAN, V. În vreme de treizeci de ani a făcut fericirea domestică a nemuritorului său soț. CR (1839), 172°/33. Pofti ca, pe lângă instrucția fii-său, să mai fac și niscare servicii mărunte domestice. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 128, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. Proprietatea pământului ... unind familia prin interese și prin sentimente, dezvoltă într-însa toate virtuțile domestice. GHICA, C. E. I, 197. Numai avarul acela își săvârșă toate serviciile domestice cu o persoană. FILIMON, O. II, 12, cf. PROT. – POP, N. D., PONTBRIANT, D. Mi-au dat consiliul ... să nu mă fac pentru totdeauna sau sclavul unei ființe capricioase, sau un tiran domestic. CONV. LIT. III, 33, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU, LM. Glasul căsniciei nu-i cântase gîngășul cântec al păcii și al liniștii domestice. MILLE, V. P. 149. Dumul Marinescu e un comersant ruinat ... din motive domestice ! SĂM. I, 29, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Nicolae Caragea] introduse, deci, pentru acest scop de economie domestică, melodii tătare pe scena Curții muntene. IORGA, L. II, 33. Astfel, vorbind de relațiunile domestice determinate de păstrarea și perpetuarea speciei, el [Spencer] stabilește raporturile primitive între sexe. PETICĂ, O. 479. Sălbaticeciunea crescă astfel în captivitatea domestică. C. PETRESCU, S. 16. Leanor e anemică și domestică, asemenea personagiilor din bine-cunoscutele romane anglo-saxone. M. ELIADE, O. I, 12, cf. CADE. În locul unui desnodământ de caracter național și politic ... avem un desnodământ de ordin domestic. LOVINESCU, C.² I, 146. Cunoaștem pre un popor din partea socială, domestică, economică, comercială și de industrie, iar din cea religioasă cunoaștem starea lui morală. LUPAȘ, C. I. I, 196. Elegia domestică [Titlu]. MINULESCU, VERS. 203. M-am dăruit unei cauze ... care depășește orice preocupări domestice. CAMIL PETRESCU, T. I, 296. Asemenea sate ... nu produc în armonie cu cerințele pieții, stăruiesc în rutina necesităților domestice. SADOVEANU, O. XX, 147, cf. SCRIBAN, D. Sentimentul domestic al dragostei, ca un derivat al furii și al satisfacției date de o viață naturală, este exprimat cu o energie rară. CONSTANTINESCU, S. I. 102. Merticul de mălai al chiaburului era legat de condiții imposibile de subjugare domestică. CONTEMP. 1948, nr. 109, 4/4. După un răgaz pe care îl socotea îndestulător pentru acesi domestic preludiu ... Matilda punea întrebarea: – Sunteți gata? VINEA, L. I, 204, cf. DL, DM, DN. În locul chereștegiului tratat cu deferență de ipstat se ivește pensionarul mărunt, cu prestigiu exclusiv domestic. IST. LIT. ROM. III, 331, cf. M. D. ENC., DEX. În numeroase situații, dialectele au la dispoziție mijloace

de exprimare mai nuanțate și mai variate decât limba comună pentru tot ceea ce se referă la viața domestică. Z. MIHAIL, T. P. 158. În mai multe orașe ale țării ... se vor aprinde lumânări în memoria tuturor victimelor violenței domestice. RL 2004, nr. 4 483. ♦ (Prin analogie) [Cocoșii] aceste biete păsări, mulțumite cu rodontadele lor domestice. RALEA, O. 66. Deprinderile [rațelor sălbătice] sunt domestice și citadine, deși vin din sălbăticie. TUDORAN, O. 254. ♦ F i g . Acest suvenir păstrat în toată familia din vârstă în vârstă va ajunge a fi monoment domesnic. MARCOVICI, C. 134/3, cf. VALIAN, V. Patria ... este în centrul domesticilor noastre afecții. I. POP, L. 142/30. Era o locomotivă domestică și subalternă. ARGHEZI, S. XI, 103. Pătrundea în casă cu mișcări domoale, ca o fantomă domestică. VINEA, L. I, 55, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Obișnuit (1), banal. Domestic lucru e românilor a schimba „n” ... în „r”. MAIOR, IST. 112/23. Este o mediocritate domestică plină de pretenții juvenile. CAMIL PETRESCU, T. III, 298.

4. Adj. (Învechit și regional) Cultivat; p. e x t. roditor (1), mănos (1); s p e c. afânat. A să blăstăna început, precum acestea nighina neprietinului între sămânța grâului și mugurul pădurei în hultuoana domesnică hultuită să fie. CANTEMIR, I. I. II, 117. Pomi dumesnici nu sânt ... iară stupii să fac buni. AMFILOHIE, G. 84/13. Sâmburii pot fi de poame sau selbatece, sau domeastice (casnice). ECONOMIA, 126/14. Prunii ... așa sânt de domeastici, cât și fără de nicio îmboerire, ca și leamnele cele sălbătice, se sporesc. ÎNV. POM. 37/5. De ar voi cineva se-i mute pre locuri mai formoase și pre pământ mai domestic, ei ... nu voesc. ȚICHINDEAL, F. 468/24. Porumbul sălbatec cu porumbul dumesnic aseamenea sânt la albiciune și la mohorâciune. GRIGORIE, L. 92/1. O țelină mai domesnică, adică nu așa de înțeleniță, ci mai mrânițoasă, cu mai multă mrâniță, se numește tâzlä. PAMFILE, A. R. 25. Pământ dumesnic. CADE, com. MARIAN și com. din STRAJA - RĂDAUȚI, cf. ALR I 1 950/158, A III 19. ♦ (Regional; despre iarbă) Fraged. Cf. CADE.

5. S. m. și f. (ieșit din uz) Servitor (1); valet (1); slugă (1 I). Să va apuca om de fratele său sau de dumesnicul tatălui său. DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/1. Au venit cu Leon ... domesticul lui Simeon. ȘINCAI, HR. I, 167/14. Pe lăcuiitorii acelor cetăți ... îi numește ... domeastici, țareani. T. AARON, S. A. 21/19. De se-nțâmplă să aibă vr-un domestic, îi plătește îndoit și întreii. HELIADE, O. I, 480. Bunele, mamele, nutritoarele, domesticele, leagănă pruncii și-i întrețin până adorm spuindu-le tradițiunile. id. ib. II, 64. Presimțiam că ieșind odată din școală, voi fi într-un timp de mai mulți ani și stăpân și domestic (slugă). BREZOIANU, I. 32/16, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Domestic cuprinde deja în sine ideea de casă (domus), așadar « domesticii casei » nu merge. Servitorii! MAIORESCU, CRITICE, 17. Vai de familia aceea unde bucătăria și târguirea celor de trai sunt lăsate numai în grija domesticilor. F (1877), 159. Se vede în jurul [principilor franci] o întovărășire de dregători și de curteni care se numesc comiți, domestici, castelani, referendari, camerari. XENOPOL, I. R. II, 39. E vorba de cei din thema Eladei, a căror stăpânire împăratul Vasile o dă domesticului excubiților. BRĂTIANU, T. 54. ♦ (Adjectival) Precum gintele de căpetenie, așa și cele părtinitoare sau abătătoare au istoria sa de scriitori domestici și străini scrisă. BOJINCĂ, R. 4/9. Cei mai vechi dregători ai statelor feudale au fost aceia cu caracter domestic. STOICESCU, S. D. 46.

- Pl.: *domestici*, -ce. - Și: (învechit și regional) *duméstec*, -ă adj., s. m., *domésnic*, -ă (DDRF, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS) adj., (învechit) *doméstec*, -ă (MARDARIE, L. 194/22), *domésnic*, -ă, *doméstnic* adj., s. m., *duméstnic*, -ă, *dumésnic*, -ă, (regional) *domnéstic*, -ă (CIAUȘANU, V.), *dumnéstic*, -ă (id. ib.) adj., *duméstic*, -ă adj., s. m.

- Lat. *domesticus*, -a, -um. Cf. fr. d o m e s t i q u e.

DOMESTICĂ vb. I v. *domestici*.

DOMESTICĂT, -Ă adj. v. *domesticit*.

DOMESTICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, astăzi rar) Domestic (3). Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Stai să privești treburile cele domesticești*. BARBU, PRINC. 158.

- Pl.: *domesticești*.

- Domestic + suf. -esc.

DOMESTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În felul domesticilor (5). Cf. PONTBRIANT, D.

- Domestic + suf. -ește.

DOMESTICÍ vb. IV. 1. T r a n z . (Complementul indică animale sălbătice) A obișnui să trăiască pe lângă oameni (pentru a aduce anumite foloase); a îmblânzi. *Leul cel sălbatic îl dumesnicești. oame, și pre însuși te faci mai sălbatec decât lupul?* (a. 1746). ap. TDRG. *Omul ... supune sălbăticea hearțelor, pe care o dumesnicește și o întrebunțează spre slujba lui*. PISCUPESCU. O. 91/11. *Blânda oaci fire au dumisnicit-o pretitundene unde lăcuiește omul*. AR (1829), 49¹/38, cf. VALIAN, V., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Bar ne spunea că ... nu este cal pe care să nu-l domesticească*. BOLINTINEANU, O. 429, cf. LM. *O parte a interpretelor ... erau de părere să se înțeleagă sub hieroglifa leului, un leu adevărat, pe care l-ar fi domesticit regele*. MAIORESCU, CRITICE, 251. *Nu lucrau pământul, nu domesticise cai și aveau numai oi și capre*. CONTEMPORANUL, I, 469. *Încălecă pe dânsul [pe taur] și nu-l slăbi până ce nu mi-l domestici*. ISPIRESCU, U. 45, cf. DDRF. PHILIPPIDE, P. 71, BARIANU, ALEXI, W., ȘAINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nici vorbă nu mai putea fi de orașul întins la picioare ... ca o fiară pe care avea s-o domesticească subjugând-o*. C. PETRESCU, C. V. 45. *Vânatul e destul de rar. Acolo unde e des, e pe jumătate domesticit, crescut, înmulțit*. SADOVEANU, O. XX, 79. *Dintre speciile de animale domestice au fost domesticite în America numai lama, ... cobaiul*. ENC. AGR. I, 215, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 243, DR. X, 567. *Se simțea neputincioasă ca un vultur cu aripile tăiate, domesticit de nevoie*. CAMIL PETRESCU, N. 137, cf. GRAUR, E. 89. DL, DM, DN. *Primii câini au fost domesticiti pe teritoriul de azi al Statelor Unite*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 78, cf. M. D. ENC., DEX. *Oaia de stepă [a fost] domesticită, după unii cercetători, în vremuri preistorice*. BUTURĂ, EG. 203. ♦ R e f l . p a s . *Răbdare și răbdare! mergi - astă vorbă fu Făcută pentru fiare ce se domesnesc*. C. A. ROSETTI, C. 49/11. *Boul domestic ... s-a domesticit încă din timpurile cele mai vechi*. I. IONESCU, V. 38/3. *Animalele sălbătice se domesticesc numai prin îngrijirea [omului]*. NEGULICI, E. II, 17/23. *În acea carte un profesor areta ... cum se domesticesc șoimii*. CONTEMPORANUL, VII₂, 141. *Rața sălbatecă nu se domesticește, se zice despre oamenii răi care nu se pot schimba*. MARIAN, O. II, 397, cf. ZANNE, P. I, 635. ♦ (Prin analogie) *Treburile a-l dumesnici ca pe un dobitoac, prin foame și prin frică*. NEGULICI, E. I, 11/19, cf. POLIZU, COSTINESCU, SCRIBAN, D. ♦ R e f l . *Lei și bălaurii tot se îmblânzesc Sau de-nvățătură, se domesnesc, iar a relui boală n-are niciun leac*. PANN, P. V. II, 162/8. [Graurii] se domesnesc bine în colivie. ODOBESCU, S. III, 31. ♦ (Despre plante) *Această plantă e așa de domesticită în Taiti că nu mai face seminți și nu se înmulțește decât prin hultuire*. CONTEMPORANUL, III, 488. ♦ F i g . *Era ... cu părul pentru moment domesticit de foarfece și pomadă*. C. PETRESCU, I. II, 70. *Domesticești veninul, pui patimile-n fiare*. VOICULESCU, POEZII, II, 319. *Ploaia conține repede și tunetul mârâia acum, domesticit, în prăpăstii depărtate*. SADOVEANU, O. IX, 105. *California, acum domesticită de puterea banului, pare istovită și cumișită*. RALEA, O. 113. *După ce ți-ai domesticit simțurile ..., nu e ușor să-ți mai dezlănțui elanul*. VINEA, L. I, 390. ♦ F i g . A face să nu mai reprezinte o amenințare, a transforma în folosul omului. *Energia și inteligențele ... au domesticit stihia*. CONTEMP. 1975, nr. I 497, 1/4.

2. T r a n z . și r e f l . F i g . A face să devină sau a deveni mai blând, mai sociabil; a (se) civiliza, a (se) îmblânzi. a (se) obișnui (1), a (se) îmbuna. *I-au mai deprins oarece pre cei ce să află*

mai aproape de dânsii, în curătenie, și i-au mai dumesnicit. AMFILOHIE, G. 146/8. Omule, caută ca sufletul tău să te povățuiască și preste trupul tău să stăpânească și sălbăticia aceluia să o domesticească. TEODOROVICI, M. 73/3. [În istorie] vedem pre cei dintâi așzătorii de legi cum au înfrânat pornirea oamenilor cea de fiară cu zăbala pravilii și au dumesnicit firea lor cea sălbatecă (a. 1826). BV III, 496, cf. SĂULESCU, HR. I, 214/16. [Bărbații] încep acuma a se domesteci cu ideea că trebuie de instruiți femeia. CONTEMPORANUL, I, 474, cf. DEX. ♦ R e f l. Mai trecând vreme, a început a să dumesnici și a-l iubi (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 17. Peste puțin tustrii așa s-au dumesnicit ca cum ar fi fost acei mai vechi prieteni. CR (1839), 275¹/13.

3. T r a n z. A face să devină locuibil; a deșteleni (1). Îndemnându-se și alte neamuri a veni spre locuința acei patrii, întru atâta cât și cele mai sălbatece locuri ale țării le-au dumesnicit cu locuința de familie (a. 1768). URICARIUL, I, 339.

– Prez. ind.: *domesticesc*. – Și: (învechit) **domesteci**, **domesnici**, **domestnici**, **dumesnici**, **dumisnici** vb. IV, (învechit, rar) **domestică** (LM) vb. I.

– De la **domestic**.

DOMESTICIE s. f. (Învechit) Starea în care se află animalele domestice, d o m e s t i c i e, domesticitate (1); p. e x t. supunere (2). Fiarile sălbatece, îmblânzite de o putere mai mare, ca în timpul deluviului (potopului), căutau societatea omului și petreceau cu dânsul în dumesnicie. ASACHI, S. L. II, 110, cf. VALIAN, V. N-a cumpărat niciodată momite cari trăiseră multă vreme în dumesnicie, ci selbatece. CONTEMPORANUL, III, 745.

– Pl.: *domesticii*. – Și: **domesnicie**, **dumesnicie** s. f.
– **Domestic** + suf. *-ie*.

DOMESTICIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d o m e s t i c i și rezultatul ei.

1. Cf. d o m e s t i c i (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. Se poate zice cu siguranță științifică despre domesticirea calului că era îndeplinită în vârsta bronzului. CONTEMPORANUL, III, 79. Caracterul religios ... din cea mai adâncă Antiquitate s-a atribuit acestui patrupe [boul sacru], totdeodată puternic la muncă și blând la dumesnicire. ARHIVA, II, 388, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 71, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ENC. AGR. II, 337. Nu mai puțin însemnat este rolul păsărilor, ... atât ca factor de hrană ... nu numai înaintea domesticirii păsărilor, ci și până azi. BĂCESCU, PĂS. 408. Observațiile făcute asupra animalelor arată că influențele domesticirii se moștenesc. RALEA, S. T. III, 112, cf. DL, DM, DER, DEX, DN³. Experiențele sugerează ... o metodă de domesticire rapidă a mamiferelor africane mari. CONTEMP. 1975, nr. 1 499, 5/5. ♦ F i g . Siguranța autorului în strunirea și domesticirea cuvintelor. V. ROM. august 1975, 45. ♦ (Despre terenuri) Deștelenire, cultivare. Se dedi la lucrarea pământului, spre a cărora domesticire nu puțin confăptui și creștinătatea. SĂULESCU, HR. I, 112/10.

2. Cf. d o m e s t i c i (2). De aproape le urmărise treptata domesticire [a urmașilor protipendadei din Moldova]. C. PETRESCU, A. R. 89.

– Pl.: *domesticiri*. – Și: (învechit) **domesnicire** (POLIZU, LM), **dumesnicire** s. f.

– V. **domestici**.

DOMESTICIT, **-Ă** adj. 1. (Despre animale) Îmblânzit. Ciuta ... fu așa de dumesnicită că, întâlnindu-se cu femeile ce năzuia, le conducea la grotă. ASACHI, S. L. II, 73. Leul ce se pare dumesnicit, se face mai teribil și mai furios când se vede supărat. PĂCLEANU, I. I. 20/27, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. Ne privim ... Schimbând surâsuri palide de javre Domesticite, pocăite, resemnate. CAMIL PETRESCU, V. 19. Un cârd de capre sălbatece, dar domesticite,

se iviră de prin pădure. VISSARION, B. 266. Într-un urciur de cristal rotund plutesc pe dungă ... peștii domesticiti-ai aurorelor depărtate. ARGHEZI, C. I. 97. Stătea ... supus, ca un animal domesticit. TUDORAN. P. 544, cf. DM, DEX, VÎRCOL, V. ♦ F i g . Și-n ochii ce păstrează domesticitul foc ... Am găzduit surâsuri și lacrimi la un loc. VOICULESCU, POEZII, II, 7. Ceea ce e sigur e că nu-l posedăm încă [timpul], îmblânzit, domesticit așa cum e întinderea. RALEA, S. T. III, 47, cf. DL. Al naibii artisti avea draci îmblânziți, domesticiti și chiar dresați. CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 3/11. ♦ F i g . (Despre forțe ale naturii) Transformat în folosul omului. Singura stihie a fost cândva apa, și ea canalizată, domesticită, astăzi, când până și marea a fost barată de diguri. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 24/1.

2. F i g . (Despre oameni) Care s-a civilizat, care a devenit mai blând, mai docil; p. e x t. îmblânzit, îmbunat, supus (2). În Eghipte, în India, în America, carele odinioară era întunecate de negura bărbăriei, vedem astăzi pre acei sălbatici lăcuiori, dumesniciti politicindu-să, învățându-se (a. 1829). PLR I. 28, cf. PONTBRIANT, D. Vidra ... în această piesă joacă rolul unei Lady Macbeth dumesnicită. CONV. LIT. I, 246, cf. LM, DDRF. Silion căuta să descopere trăsătura care lega fizicește tipul ... piratului domesticit de înfățișarea de atașat de legație. VINEA, L. I, 270. ♦ (Glumeț) Moș Arbore, ... te cred dumesnicit [la bătrânețe]. ALECSANDRI, T. I 379.

– Pl.: *domesticiti, -te*. – Și: (învechit și regional) **dumesnicit**, **-ă**, (învechit) **domesnicit**, **-ă**, **dumesticit**, **-ă**, **dumesnicit**, **-ă**, (învechit, rar) **domesticat**, **-ă** (LM) adj.

– V. **domestici**.

DOMESTICITĂTE s. f. 1. Starea, condiția de animal domestic; p. e x t. totalitatea animalelor domestice dintr-o gospodărie; (învechit) domesticie. Gâr și clonc, cut-cut și căr-căr, așa cugeta nălele straturi ale înaripatei sale domesticități. MACEDONSKI, O. III, 51, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.

2. Starea, condiția de servitor; p. e x t. mulțime de servitori. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. Știu bine că la bucătărie s-ar găsi vreun locșor biet și pentru mine printre domesticitate. CARAGIALE, O. VII, 248. S-afirmă domesticitatea împodobită cu lampasuri, E ceasul când domnește verva în a muscalilor echipă. ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 20. Studiile, funcțiunea și zestrea pot face din tine un paravan important al domesticității: nu protesta. ARGHEZI, S. XX, 11. Ea îi zicea invariabil „fetița mea”, ... bun pentru domesticitate și evitând intimitățile. CĂLINESCU, S. 460. Să-i mai astupe gura spurcată în refectoriul comun al domesticității. BARBU, PRINC. 111, cf. DN². ♦ F i g . S-ar fi ales, poate, cine știe, în vreun consiliu de administrație și, dacă ar fi dovedit însușiri și suficientă domesticitate, poate chiar deputat. CAMIL PETRESCU, P. 212.

– Din fr. **domesticité**.

DOMESTICITÓR, **-OÁRE** adj., s. m. și f. (Persoană) care se ocupă de domesticirea animalelor sălbatece; îmblânzitor. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *domesticitori, -oare*.

– **Domestici** + suf. *-tor*.

DOMÉSTNIC, **-Ă** adj., s. m. v. **domestic**.

DOMESTNICÍ vb. IV v. **domestici**.

DOMÍ vb. IV v. **dumăi**.

DOMIASÁ pron. de politețe v. **dumneasa**.

DOMIAVOÁSTRĂ pron. de politețe v. **dumneavoastră**.

DOMICÍL s. n. v. **domiciliu**.

DOMICILIA vb. I. I n t r a n z . (Atestat prima dată în 1855, ap. TDRG²) A locui, a-și avea domiciliul într-un anumit loc; a șede (5). Cf. COSTINESCU, LM. *E mai bine să domicilieze în București*. MAIORESCU, D. II, 408. *Părintele este socrul confratelui. Domiciliază împreună, tocmai peste drum de redacția noastră*. CARAGIALE, O. II, 166, cf. BARCIANU. *Un scriitor român, născut sau domiciliat oriunde, intră în una și singura mișcare literară românească*. SĂM. I, 203, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Comerciantul Iosif Bailăr, domiciliat în acest oraș, strada Stelea no. 9, ... de mai bine de un an vindea spirt*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 114, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Domiciliat în Iași, ... s-a luminat cu Sf. Botez în biserica cu patronul Sf. Ierarh Nicolai din comuna Humulești*. CĂLINESCU, I. C. 37, cf. DL, DM, DN. *Sfatul orășenesc l-a sancționat pe măcelarul Ion Zgubea, domiciliat pe podul Târgului de Afară, ... că a tăiat la scaunul său o vacă bolnavă*. G. BARBU, A. V. 257, cf. M. D. ENC., DEX. *Nefiind membru cooperat, Ion, ... domiciliat în comuna Voluntari, ... a cerut să lucreze în acord global*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *Clădirile unde domiciliază peste 120 de oameni vor primi zece puncte*. RL 2005, nr. 4 669. ◇ F i g . *Un dialect special ajută la comunicarea pușinelor gânduri ce pot să domicilieze în asemenea capete*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 136 ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dintr-odată, cu introducerea martorului Ilie Vasiliu, domiciliat în arestul preventiv, dezbatărilor au luat o înfățișare extraordinară*. SADOVEANU, O. IX, 471.

- Prez. ind.: *domiciliesc*.

- Din fr. *domicilier*.

DOMICILIAR, -Ă adj. Care ține de domiciliu, care se referă la domiciliu; făcut la domiciliu. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dacă cu ... ocazia [unei violări de domiciliu] se face și percheziția domiciliară ..., pedeapsa este închisoarea corecțională de la unu la 3 ani*. COD. PEN. R. P. R. 540. *Cer să binevoiești a ordona facerea unei percheziții domiciliare la locuința celor judecați*. CĂLINESCU, S. 250, cf. DL, DM, DN, DEX. *În urma perchezițiilor domiciliare, au fost găsite arme și echipamente militare*. RL 2005, nr. 4 753.

- Pl.: *domiciliari, -e*.

- Din fr. *domiciliaire*.

DOMICILIAT, -Ă adj. Care are un domiciliu într-un anumit loc. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

- Pl.: *domiciliați, -te*.

- V. *domicilia*.

DOMICILIATĂR, -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană, de obicei un bancher, la domiciliul căreia se stabilește locul de plată al unei cambii. Cf. D. MAN.

- Pl.: *domiciliatari, -e*.

- Din fr. *domiciliataire*.

DOMICILIÉRE s.f. Faptul de a d o m i c i l i a . Cf. DN², DEX.

- V. *domicilia*.

DOMICILIU s. n. Casa sau locul unde locuiește cineva permanent și legal; locuință. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Regele ..., indignat de violarea domiciliului său de către cohortele revoluționare ..., abdică în favoarea fiului său Maximilian II*. FILIMON, O. II, 143, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., CANELLA, V. 261, COSTINESCU, LM. *Relevăm cazul d-lui colonel Roznovanu ... care, văzându-și domiciliul călcat de deputatul Șoarec, ... a dat afară pe acel deputat*. MAIORESCU, D. II, 41. *Peste câteva zile sper să ne așezăm în noul domiciliu din piață*. CARAGIALE, O. VII, 55. *Chelnerul ... îl rugă*

să scrie ... numele, domiciliul și scopul călătoriei. SLAVICI, O. I, 333. *Băiatul ... părăsise domiciliul mătusei*. MACEDONSKI, O. III, 87. *Fantele nostru ... se întoarce la domiciliu tot burlac*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 204. *Acasă? La care anume? - La domiciliul dumitale!* MILLE, V. P. 223, cf. DDRF. *Domiciliul fiecărui român, în cât privește exercitarea drepturilor sale civile, este acolo unde își are principala așezare*. HAMANGIU, C. C. 36. *Femeia măritată n-are alt domiciliu decât acela al bărbatului său*. id. ib. 37, cf. BARCIANU. *Ocupă acest post, mutându-și domiciliul și cancelaria advocațională tot acolo*. LUC. II, 224, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trecătorii îl vedeau dimineața traversând strada ... de la domiciliul său familial*. LOVINESCU, C. IV, 152. *Motivul l-a creat el: părăsirea domiciliului*. REBREANU, R. I, 232. *Caracterul permanent al domiciliului este o problemă hotărâtă de judecătoria de fapt*. TITULESCU, D. 108. *Aștepți ... să îți se trimeată ... la domiciliu cota cuvenită*. CAMIL PETRESCU, T. I, 269. [Lui Boțocan] *nu-i pria aerul Capitalei, nici noul domiciliu, cocoțat la al doilea etaj, fără curte și fără grădină*. C. PETRESCU, C. V. 84. *Ne instituiem cirații lui - o cohortă de secretari cu diverse atribuțiuni pe la teatru și pe la domiciliul „maestrului”*. KLOPȘTOCK, F. 101. *Să sigilăm domiciliul și să plecăm cu arestații*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 352. *Asta e violare de domiciliu, domnule comisar!* E. IONESCU, E. 142. *Trebuie să încheiem procesul-verbal. Numele, domiciliul, vârsta*. SEBASTIAN, T. 240. *Între timp, Eminescu își statornicise domiciliul într-o odaie mare în casele din curtea bisericii Trei Sfetite*. CĂLINESCU, E. 249. *Debitul de tutun din strada Golia era un domiciliu al lui Ion Creangă*. SADOVEANU, O. XX, 283, cf. IORDAN, L. R. A. 29, SCRIBAN, D. *Stăteam mai mult prin fața locuințelor vecine, pândind să văd cine intră și cine iese din bizarul domiciliu*. MIHĂESCU, D. A. 28. *Fapta unui inculpat de a fi pătruns în casa reclamantului pentru a lovi pe concubina acestuia constituie delictul de violare de domiciliu*. COD. PEN. R. P. R. 537. *Nimeni nu poate intra în domiciliul sau reședința cetățenilor fără învoirea acestora*. CONST. R. P. R. 29. *Toți cu domiciliul încă nestabil sunt urmăriți și supravegheați*. BENIUC, M. C. I, 156. *N-aveți decât să mă sunați ... și mă prezint imediat la domiciliu*. VINEA, L. I, 68, cf. DL, DM, DN. *Era un sicriu de brad ..., cărat noaptea la domiciliul cămătarului ca să nu afle lumea că Bică-Jumate nu mai era*. BARBU, G. 259. *Domiciliul este locul unde o persoană își are locuința sa statornică sau principală*. PR. DREPT 165, cf. DER., M. D. ENC., DEX. *La început făceau naveta, apoi s-au stabilit cu domiciliul în apropierea fabricii*. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/7. *Pe întreg întinsul țării, singura dovadă valabilă și perfect clară a domiciliului este buletinul de identitate*. FLACĂRA, 1976, nr. 35, 20. *De aceste drepturi [de proprietate] se pot bucura ... persoanele fizice care au cetățenie română și domiciliul în străinătate*. RL 2005, nr. 4 544. ◇ (Glumet) *M-am hotărât să-mi strămut domiciliul pe spatele unei mâțe*. HOGAȘ, DR. I, 158. ◇ F i g . *De obicei băieții își stabileau un soi de domiciliu teoretic la masa noastră*. CAMIL PETRESCU, P. 131. *Nu e locul ... să ne aducem aminte succesivele schimbări de domiciliu ale Capitalei*. ARGHEZI, B. 126, cf. DER. ◇ (Jur.) *Domiciliu conjugal sau matrimonial = locuința unde trăiesc doi soți. A părăsit vreodată domiciliul conjugal?* CARAGIALE, O. II, 87. *Femeia în procesul de despărțenie va putea părăsi domiciliul conjugal*. HAMANGIU, C. C. 68. *Popescu, abia intrat în domiciliul conjugal, întrebă: - Când mi-aduci vaca?* CĂLINESCU, C. O. 16, cf. DER. ◇ *Domiciliu forțat sau obligatoriu ori (rar) comandat = locul unde cineva este pus sub stare de arest. Asupra lungului răstimp cât a stat ... cu domiciliul comandat la Pesta, nu avem alte informațiuni*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8. *În timpul domiciliului obligatoriu a trăit dând meditații de matematică sau limbi străine*. LICEANU, J. 229. *Această elită - reprezentând forța vie a națiunii ... - a fost decimată, izolată prin închisorile, lagărele, domiciliile forțate ale anilor '50*. RL 2006, nr. 4 991. ◇ L o c . a d j . și a d v . **La domiciliu = a)** la locuința cuiva. *Un serviciu special al magazinului execută comenzile*

la domiciliu ale clienților. SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 860, 4/21. *Ne vom feri să tratăm la domiciliu aceste infecții localizate la mână.* BELEA, P. A. 136. *Medicul trebuia să asigure ... tratamentul bolnavilor la domiciliu.* G. BARBU, A. V. 221. *În multe locuri, transportul combustibilului la domiciliul cumpărătorilor se face încă în exclusivitate cu căruța.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330. *Fiind cadru de teren, erați obligată să vizitați mama și copilul la domiciliu.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 18. *Asigurații au următoarele drepturi: ... să beneficieze de dispozitive medicale și alte materiale specifice; să beneficieze de servicii și îngrijiri medicale la domiciliu.* RL 2005, nr. 4 782; **b)** la locuința sa. *Veniseră la tanti Aura ca să facă ultima probă unei rochii pe care mătușa, croitoreasă la domiciliu, i-o terminase femeii cu părul mov.* CĂRTĂRESCU, N. 207.

- Pl.: *domicilii*. - Și: (rar) **domicil, domițil** (IORDAN, L. R. A. 29) s. n.

- Din lat. *domicilium*, fr. *domicile*. - **Domitił** < germ. **Domizil**.

DOMÍN s. n. v. **domino**.

DOMINÁ vb. I. (Atestat prima dată în 1818, ap. TDRG²) **I**. **T r a n z .** (Folosit și a b s o l .) (Despre persoane, grupuri de persoane, popoare etc.; complementul indică țări, teritorii, orașe, colectivități etc.) A avea sub influență, sub ascultarea, sub autoritatea, sub dominația, sub guvernarea etc. sa; a subordona influenței sale; a cârmui, a conduce, a guverna, a stăpâni (**2**), a subjugă (**2**), (rar) a diriguia, a lua în stăpânire (v. s t ă p ă n i r e **2**), (învechit și popular) a oblađui (**1**), (popular) a birui, a chivernisi, a duce (**A II 3**), (învechit) a ocărui, a povățui (**1**), a schivernisi (**1**), (învechit, rar) a dominarisi (**1**). Cf. NEGULICI. *Gelfe dirige pașii acestor resbelnici către zidurile unde domină Boemond.* PĂCLEANU, I. II, 69/32. *Își căutară refugiul pe teritoriul Ungariei, dominat pe atunci de turci.* BARIȚIU, P. A. I, 21, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *E omenirea-ntrăagă - o rasă blăstămată, Făcută numai bine spre-a domina pământul.* EMINESCU, O. IV, 62. *Clasele sociale ... au dominat țara.* CARAGIALE, O. V, 222, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pentru ca să domine, proletariatul trebuie să cunoască istoria și toate științele privitoare la societate.* PLR II, 159, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Omul nu mai e un instrument pentru o societate, sau un stat dominat și utilizat de oligarhie.* RALEA, S. T. III, 37. *Domnii ... au căutat să domine Sfatul Domnesc cu oameni apropiați și credincioși.* STOICESCU, S. D. 95. *Darius ... ajunsese să domine Marea Egee.* H. DAICOVICIU, D. 57. **Fig .** *Noaptea domina încă: niciun nor nu întunecă fruntea ei încununată de stele.* PĂCLEANU, I. I, 124/9. *Cu-atâta minte numai, să poți să vezi prostia și cruda răutate ce masa o domină.* EMINESCU, O. IV, 60. *Umbra pădurii ... domina [poiana], enormă și neagră.* IBRĂILEANU, A. 157, cf. DL. **Fig .** (Prin lărgirea sensului) *Febus dominează timpul cu al său viețitor foc.* PELIMON, S. 7/24. *Statul domina și în aceasta [în cestiunile religioase] simțământul individelor.* CONV. LIT. I, 115. *Paganini domina instrumentul său și-l ridică la o potență mai naltă.* EMINESCU, O. XIV, 279. *În loc de a suferi pasiv evenimentele, el [omul] trebuie să le domine.* LOVINESCU, C. I, 32. *Când era prin clasa a VII-a de liceu, voia să învețe medicina, să fie un om liber, să domineze viața.* GALACTION, O. 616. *Omul e primul animal care trăiește în grupuri organizate, sancționate de legi și dominate de instituții.* RALEA, O. 36. *Acum domină toată piața, cu firma ei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 42. *Bău mai mult ca de obicei, să-și regăsească verva lui de om de lume, care domină eroic împrejurările.* VINEA, L. II, 124. *Omul e făcut să domine universul.* PEDA, DELIR. 316. [Emile Gilels] *domină materia sonoră cu o ireproșabilă tehnică pianistică.* M 1975, nr. 1, 27. *Unul dintre personaje este o femeie în vârstă, infirmă ..., dar care - voluntară și lucidă - domină, stăpânește destinele celor ce o înconjoară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 17/2. *Hiperproductiv, poetul se află în fața unui infinit pe care*

nu-l mai poate domina și care începe să-l exploateze. L 1979, nr. 892, 2/4. **Fig .** *Napoleon vru să domine peste toată Europa.* SCRIBAN, D. (F i g .) *Domini asupra focurilor de care și tu însuși ești devorat.* PĂCLEANU, I. II, 48/26. *Tot izvoru-i de cristal, Căci pe lume-acum domină ... Iarna cu-orizonturi mari.* ALECSANDRI, O. 221. **Fig .** (Prin lărgirea sensului) *Chemarea omului este, poate, de a domina cu mintea lui, în armonia eternă a universului.* LUC. II, 291. **Fig .** *Se aflau în zona de ciocnire a celor două alizee, care încercau să se domine unul pe altul.* TUDORAN, P. 454. **Fig .** (Complementul indică ființe) *A stăpâni printr-o forță superioară, a avea putere asupra cuiva.* Cf. COSTINESCU. *Regele Othon era dominat de regina Amalia.* LOVINESCU, C. II, 131. *Tăbăcar, om înalt, ... dominat de nevastă-sa.* BRĂESCU, A. 191. *Oricât de spart și de puternic era glasul cu care Stanca - roiba - încerca să-și domine vecinele, ... totul se pierdea în murmurul de stup uriaș al străzii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 41. *Radu continuă, ... dominând-o [pe Mioara] prin excesul lui de furie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 160. *Nu-i plăcea să se simtă dominat și călăuzit ca un ucenic, la vârsta lui.* VINEA, L. I, 375, cf. DL. **Fig .** *Ce alt face ca nepotrivirea aceasta să se perpetueze, dominând și apăsând vieți întregi de-a lungul lor, decât nerăbdarea d-a trăi?* SĂM. I, 50. *E o problemă a sufletului și a mântuirii care domină nenorocul.* ARGHEZI, S. XI, 99. *Această sete de a domina și controla spiritul critic a existat totdeauna în artă, cum totdeauna a existat tensiunea dintre creator și cronicar.* CONTEMP. 1971, nr. I 262, 1/6. **Fig .** (Prin lărgirea sensului) *Portarul său, în așteptarea unui imens număr de oameni, luase un aer grav, pentru a domina cu spiritul autorității sale marea îmbulzeală de la poartă.* EMINESCU, O. XII, 34, cf. ȘĂINEANU². *E chiar necesar să faci și o ucenicie în munca de bibliotecă, însă trebuie neapărat să o depășească sau măcar s-o domine.* CĂLINESCU, C. O. 200, cf. DM, DEX. [Ministrul] *promite că nu se va lăsa dominat de putere.* ADEVĂRUL, 2004, nr. 4 508. **Fig .** *A cuprinde, a pune stăpânire pe... O mișcare convulsivă domină tot corpul și începu să aiureze.* FILIMON, O. I, 339.

2. Refl. Fig . (Despre oameni) A avea controlul propriilor porniri; a nu-și exterioriza sau a nu-și manifesta emoțiile, sentimentele, stările (sufletești) etc.; a nu executa o acțiune, a se abține, a se autocontrola, a se controla, a se stăpâni (**4**), a se înhiba, a se înfrâna, a răbda (**5**), a se reține (**1**). *Vorbind, se aprindea și nu se mai putea domina.* REBREANU, R. II, 192, cf. CADE. *E unul din acei impulsivi permanenți care știu să se domine perfect.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19, cf. DL, DM, DEX. *Memorialistul se domină de fapt pe sine.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 11. **Fig .** *De-aceea te-ai retras tu, îi zice magu-atuncea, Să trăiești în ascese gândind la Dumnezeu, ... Ca să domini în tine ispita, geniul rău!* EMINESCU, O. IV, 171. *Trebuie să se observe la fiecă moment ca să-și domine instinctele.* REBREANU, R. I, 174, cf. SCRIBAN, D.

3. T r a n z . (Despre sentimente, convingeri, obiceiuri, idei etc.; complementul indică oameni) A supune unei influențe, unei presiuni etc.; a urmări fără încetare, copleșind; a ține sub puterea sa; a stăpâni (**5**), a poseda (**3**), a pune stăpânire pe... (v. s t ă p ă n i r e **1**), a subjugă (**3**). **V. o b s e d a .** *O simțibilitate imperioasă ... îl silește și-l domină.* PĂCLEANU, I. I, 77/19. *După patimile care domină chiar pe acei puțini câți sunt, e cu neputință a aștepta și a vedea o societate academică formându-se de la sine.* SION, în PLR I, 180. *Bătrâna mamă, trează de grija ce-o domină, Simțește că e-n lume o stranie lumină.* ALECSANDRI, POEZII, 322. *Ion Brătianu, dominat de simțământul omnipotenței sale, se arată tot mai rar.* MAJORESCU, D. III, 65. *Câte făcusem până acuma, toate le făcusem pe neștiute, dominat de-o dorință pe care eu singur nu mi-o puteam defini.* EMINESCU, O. VII, 206. *Și turcii-l vor duce cu dânsi-n cetate și sclav ca să fie va fi destinat, Și până ce-n pieptu-i un suflet va bate De-un dor ce abate Va fi dominat.* MACEDONSKI, O. I, 15. *Suferim ascendentul prejudecăților și ne lăsăm dominați de contingente.* LOVINESCU, C. I, 158. *Să fie într-adevăr dominată de viții și perversiuni irezistibile?* MIHĂESCU, D. A. 71, cf. DL. *Nici simțurile satisfăcute nu ne mai*

domină. PREDĂ, I. 58, cf. DM. În împrejurări neformale, persoane vârstnice, dominate de afectivitate, se adresau tinerilor. LL 1974, nr. 1, 44. O domina sfânta neputință a iubirii. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23, cf. DEX. Copilul ... e dominat de curiozitate, acordă atenție celor mai neînsemnate (în aparență) fenomene. CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 10/1. ♦ I n t r a n z . Într-însul nu dominează mai niciodată dorul de știință. IONESCU-RION, C. 75. Domina la ea curiozitatea de a cunoaște alimentele, de aceea când la bufet erau multe pe masă ..., mesteca din toate deodată. CĂLINESCU, S. 500. ♦ (Prin lărgirea sensului) Furia îi domină simțirile. PĂCLEANU, I. I, 87/26. Forma socială care ne dominează nu ne e specifică - ea ne e comună tuturor statelor civilizate. GHEREA, ST. III, 73. O fire ... cu o sensibilitate dominată de inteligență. LOVINESCU, C. VI, 62. [Arhitecții] au fost dominați de climatul subboreal al Petersburgului, construind monumente intransplantabile aiurea. CĂLINESCU, C. O. 224.

4. T r a n z . (Despre forme de relief, construcții, înălțimi etc.) A se înălța deasupra, a avea o poziție proeminentă; (învechit, rar) a domini (2). În vârful unui deal ... era o biserică ce domina tot satul. BĂLCESCU, M. V. 495. Monastirea aceasta ..., ca și Monastirea Cozia, se află dominată de munți foarte înalți. PELMON, I. 142/4. Turnul Colței ... domina orașul. GHICA, C. E. II, 566. Zidită pe o stâncă de unde domina toată Valea Dornei, ea [casa] samana unui cuib de uli[i]. CONV. LIT. I, 262. Castelul ... dominează orașul. ALECSANDRI, O. P. 326. Acea culme domină toată împrejurimea. ODOBESCU, ap. DDRF. Muntenegrenii au luat înălțimile de la Trebes, cari dominează cetatea Niksici. EMINESCU, O. IX, 404. Dealurile verzi ... domină Valea Doftanei. CARAGIALE, O. III, 169. Masivul Ceahlăului ... nu are decât 1 908 metri de înălțime, dar dominează cu o treime pe toți munții Moldovei. CONTEMPORANUL, V₂, 476. O zidire mare, grozavă, ... dominează orașul. MILLE, V. P. 207, cf. ȘĂINEANU², TDRG. Din muntele Cindrelu (2 245 m), care domină prin înălțime întreaga regiunea, se desface o culme centrală, lungă și lată. PĂCALĂ, M. R. 4, cf. RESMERIȚĂ, D. Balconul ... domina din cel mai înalt plai toată valea. C. PETRESCU, S. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Loja directorială ... domina orchestra. EFTIMIU, N. 87. În prelungirea târgului se afla vechea vatră a Pașcanilor, dominată de curtea și biserică Rosetteștilor. SADOVEANU, O. XX, 261, cf. SCRIBAN, D. Cetele țărănești coboară Valea Siretului până la Stăncești și pun tabără pe înălțimile ce domină șesul. OȚETEĂ, T. V. 192. Așezată pe dealurile Lenin ... de unde domină toată capitala, ea [Universitatea Lomonosov] este ... cea mai înaltă clădire din Moscova. L. ROM. 1953, nr. 1, 13. O cruce de granit înaltă domina colinele Negoiiului. VINEA, L. II, 166. Era o vilă potrivită să domine plaja. DEMETRIUS, A. 116, cf. DL, DM. Smirna avea o poziție minunată, ridicându-se în semicerc pe colinele care dominau marea. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 35. [Turnul Colței] domina intrarea principală a spitalului. G. BARBU, A. V. 61. Spre est și nord-est întreaga suprafață este dominată de nesfârșite dealuri și păduri. FLACĂRA, 1978, nr. 44, 4. ♦ F i g . „Aripi” [încercări novelistice] ... vor domina apoi de la o mare înălțime întreaga poezie lirică română. LOVINESCU, C. X, 5. Soarele dominase întinderile Bărăganului până-n clipa asfințitului. MIHALE, O. 322. Imagine dominată de un cer rău-prevestitor. M 1974, nr. 12, 21. ♦ (Prin lărgirea sensului) În colț, pe o masă cu multe hârțoage domina un registru deschis. REBREANU, P. S. 277. Zăbovim lungi clipe, cu fior, în biroul Uriășului, în fața mesei sale de lucru, dominate de două sfeșnice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 24/1. ♦ I n t r a n z . Acropolis este în vârful unei stânci, care domină peste oraș. BOLINTINEANU, O. 306. Printre pereții înalți ai munților sunt drumurile mari ale masivului format din vârful dințate ..., asupra cărora Ceahlăul domină majestuos. CĂLINESCU, I. C. 7. ♦ (Despre oameni) A se impune în fața cuiva sau a ceva prin înălțime, statură, poziție etc. Speriat, sar din așternut, ies afară și mă sui pe gard, ținându-mă de parii lui, astfel încât dominam cu privirea asupra unei părți din casele vecine. EMINESCU, O. VII, 204. Victor era ... pe vârful unui delișor, de unde domina toată întinderea. GANE, N. I,

34. Suît ... pe o bancă din capul bulevardului, de unde domina mulțimea dimprejur, a asistat cu capul descoperit la trecerea oștirii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 148. Nu! reluă Pălăgieșu energic, sculându-se în picioare ca să-l domine pe deplin. REBREANU, P. S. 184. Căpitanul trece ... dominând lumea vegetalelor de petale mici și parcurgând zeci de kilometri inutili. ARGHEZI, C. J. 227. El pleacă încet, ... dominându-i pe toți cu statura și cu privirea așezată. CAMIL PETRESCU, O. II, 407. ♦ A b s o l . Iată-mă sus pe ziduri dominând. HOREA, C. 141. ♦ F i g . Ne mai rămâne să fixăm în câteva rânduri și aspectul sălii dominate de la început de prezența unui confrate. LOVINESCU, C. V, 47. George Constantin domină ecranul cu surâsul și cu încăpățănarea sa de a demonstra că totuși în filmul acesta se întâmplă ceva. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 13. (A b s o l .) De la 'nălțimea la care dominăm, A fericirii sumă nu știm s-o calculăm! MACEDONSKI, O. II, 133. ♦ (Prin lărgirea sensului) Am trimis artileria pe dreapta. Mi se părea că domină mai bine valea. BRĂESCU, O. A. I, 102. Vara, silueta ei înaltă domina grădinile. ARGHEZI, S. XI, 18. Cellino ... era dominat de privirea ... lui Pietro. CAMIL PETRESCU, T. II, 199. Privea spre acea siluetă ce domina piața. BARBU, PRINC. 59. ♦ A b s o l . Privirea de vultur a domnului institutor se rotea, domina, străbătea până în ultima bancă. COCEA, S. II, 114.

5. I n t r a n z . și t r a n z . A avea preponderență, a trece înaintea altuia sau a altceva, a fi mai presus de... a se impune prin număr, forță, valoare, intensitate etc.; a predomina, a prevala (1). Răul d-atuncia domină. HELIADE, O. I, 292. La Montpellier, ... va predomni spiritul de știință care se cuvine unei localități dominată peste tot prin facultățile științelor și medicinei. BREZOIANU, I. 70/17. În tot locul domină spaima. PĂCLEANU, I. I, 191/3. Aceste legi sunt ... rezultatele legilor fizice și chimice ce domină în toată natura. BARASCH, B. 2. Natura ne-a refuzat cărbunele de pământ, în zadar îl căutăm, căci el nu se află în formațiunile terțiare și cuaternare cari domină în formațiunea noastră geologică. GHICA, C. E. III, 63. În Europa ... domină spiritul și natura rămâne numai ca o putere secundară. CONV. LIT. III, 147. Oricât de dominată ar fi fost situația momentană a Parlamentului prin chestia Dunării, preocuparea permanentă ... nu putea lipsi. MAIORESCU, D. III, 30. Ce comparație se poate face între noi, popor agricol, ... cu Olanda bunăoară, ... ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările și a jucat rolul de putere mare? EMINESCU, O. XIII, 193. Cât a fost de mare acea societate, ... o-vor vedea încă veacurile uimite și dominate de spiritul ei. CARAGIALE, O. III, 94. Avea ... un spirit vioi și ager, care-l făcu să-și domine timpul prin cultură, ca și prin însușirile sale politice. IORGA, I. L. I, 145. Sentimentul acela sublim ... care dominează lumea apare ca o notă tănuită. ANGHIEL, PR. 185. Cicoarea domină puternic, iradiind un abur albastru ca un voal. IBRĂILEANU, A. 47. O mână de ... impostori și de escroci culturali ... au pretenția să domine viața noastră culturală. PLR II, 290, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În amurgul oricărei activități sufletești domină un singur sentiment. LOVINESCU, C. I. 11. Cu aceeași degajare ... își domina contemporanii. EFTIMIU, N. 80. [Tudor Vladimirescu], această figură, vulturească și aspră, ... dominează ... redeșteptarea românismului la începutul veacului trecut. GALACTION, O. 445. Victor Hugo a creat singur, dominând un veac de poezie. SADOVEANU, O. XX, 556. Disprețuind spiritul materialist ce tot mai mult domină ziua de azi, [colaboratorii] au contribuit prin hărnicia lor prețioasă să țină încă vie revista junimistă. PLR I, 258. Frâna puternică a răspunderii de părinte ... mai domină, grav avariată, în inima nenorocitului. MIHĂESCU, D. A. 179. Problema care a dominat situația lui Tudor la București a fost aceea a raporturilor cu turcii. OȚETEĂ, T. V. 275. O sensibilitate febrilă domină literatura noastră feminină. CONSTANTINESCU, S. II, 422. Alt ritm domină aici. VIANU, A. P. 140. În lumea iberică domină încă moravuri feudale. RALEA, O. 66. Concepția care a dominat celelalte lucrări dramatice mi s-a părut greșită. CAMIL PETRESCU, T. III, 515. Lecturile din proză sunt dominate de Rebreanu, Sadoveanu, Creangă.

CONTEMP. 1957, nr. 1 509, 4/8, cf. DL, DM. *Scrisul lui Alecsandri rămâne ... dominat de prestigiul și magia romantismului.* VARLAAM-SADOVEANU, 218. *Cântecul liric și strigătura domină folclorul contemporan.* IST. LIT. ROM. I, 15. *Mășterul artistului poate domina total o creație.* CONTEMP. 1971, nr. 1 298, 10/2. *În ultima vreme, lucrările de stilistică sunt dominate, în general, de concepțiile structuraliste despre limbă.* LL 1972, nr. 2, 31. *Anonimatul numelor de interpreți și creatori a dominat vreme de aproape 500 de ani.* M 1974, nr. 9, 32. *Dincolo de nostalgia începuturilor domină sentimentul actualității.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 15, cf. DEX. *Victor Hugo, a cărui personalitate dominase câmpul oficial al literii franceze, intră la 22 mai 1885 în lumea umbrelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 40, 12/3. *Dialogul s-a purtat în această stare de spirit, dominată de o reală dorință de colaborare.* RL 1980, nr. 11 072. *Tranzacțiile cu acțiuni bancare au dominat ședința Bursei de Valori.* ADEVĂRUL, 2007, nr. 5 200. ♦ (Despre culori) *A ieși în evidență, a fi mai vizibil, a fi mai intens. Este un fel de vânat, un vânat care domină în totul.* CARAGIALE, O. III, 109. *Domina albul în toate pânzele, dar un alb a cărui fragedă lumină se stinsese.* TEODOREANU, M. III, 9. *Culoare care domină.* SCRIBAN, D. ♦ (Despre voce, glas, zgomote etc.) *A se auzi, a fi perceput cu o intensitate mai mare. Glasul vesel al viorii răsună în odaie, dominând gălăgia.* MILLE, V. P. 153. *Glasurile ... izbucneau detunătoare, dominând șoaptele consumatorilor pașnici.* C. PETRESCU, S. 242. *O voce mai groasă domină larma surdă.* LOVINESCU, C. II, 26. *Pocniturile eșapamentului se înăspreau ..., dominând toate glasurile.* REBREANU, R. II, 45. *Acorduri slabe de violină, dominate uneori de zumzetul autoritar al contrabasului, expirau în unde depărtate.* BRĂESCU, V. 17. *Un zgomot vast, continuu, domina cântecele culegătorilor.* COCEA, S. I, 226. *Întreaga noapte e dominată ... de cântecul neîntrerupt și tehnic al milioanelor de greieri, dezlănțuiți.* BOGZA, C. O. 397. *Un hohot de râs se umflă băiețește, dominând târâboiul.* VINEA, L. I, 325, cf. DL. *Sâmbătă, vocea acestui om domina infernul.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 23. *O rumoare insistentă domina întreaga atmosferă, și altfel încărcată, a acelei zile călduroase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 15/12. ♦ (Sport) *A fi mai bun, a-și manifesta superioritatea față de un adversar. Începutul reprizei secundă a fost dominat, de asemenea, de bucureșteni.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DEX. *După pauză, orădenii, bine struniți tactic, au dominat jocul, având chiar momente de strălucire.* FLACĂRA, 1976, nr. 10, 20. *Actuala ediție a campionatelor a fost dominată de reprezentanții României.* RL 1977, nr. 10 312. *Micuța gimnastă româncă, în vârstă de numai 12 ani, a dominat autoritar întrecerea pe aparate.* ib. 1980, nr. 11 047. *Prima zi a ediției cu numărul 47 a Campionatelor Mondiale de schi ... a fost dominată de ... sportivii norvegieni.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 555.

– Prez. ind.: *domin* și (astăzi rar) *dominez*.

– Din fr. *dominer*, lat. *dominare*.

DOMINĂL, -Ă adj. v. **domenial**.

DOMINĂNT, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Despre oameni, grupuri de oameni, popoare etc.) Care domină (**1**), care are putere, stăpânire, influență; **dominator** (**1**). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 505, ap. TDRG², NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *După vechiul obicei al partidelor dominante, încercarea de reformă va începe cu înăsprirea codului penal.* MAIORESCU, D. I, 71. *Brațele puternice și inimele viteze ... se găsesc ... tocmai în acele naționalități cari nu se pleacă raselor dominante.* EMINESCU, O. X, 5. *Acele clase dominante au trebuit să dea țării ... o formă de stat europeană.* CARAGIALE, O. V, 222, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Acești oameni au trăit într-o vreme când clasa lor era încă dominantă.* IBRĂILEANU, S. 106, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dacă stăm cu toții împietriți ... în desfășările și în drepturile noastre de clasă dominantă, vai de cei ce vor veni după noi!* GALACTION, O. 465. *Reacționa în acest fel față de toate realitățile sociale soluționate*

agreabil, pe atunci, pentru clasele dominante. TEODOREANU, M. III, 50, cf. SCRIBAN, D. *Aceeași rezervă se constată și în ... relațiile celor două popoare dominante.* RALEA, O. 133. *Clasa dominantă își creează un aparat de represivitate.* H. DAICOVICIU, D. 83. < (Substantivat) *Singura lege e spoliarea din partea dominanților.* EMINESCU, O. XII, 494. ♦ *Care aparține statului. Religie dominantă.* LM. *Religiunea ortodoxă a Răsăritului este religie dominantă a statului român.* HAMANGIU, C. C. XVI, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Adj. (Despre înălțimi, construcții, forme de relief, plante etc.) Care domină (**4**), care se înalță deasupra. *Aflându-se în păduri, [fructul] se taie împreună cu arborii dominanți ai pădurii.* BARASCH, B. 166. *Mai la vale d-acolo se arată Calafatul, cu o pozițiune dominantă.* PELIMON, I, 260/11, cf. DDRF, DS. *Venețienii întemeiază baze navale și stațiuni comerciale în toate punctele dominante ale Imperiului Bizantin.* OȚETEA, R. 44. *O anumită compensație a factorilor de vegetație are loc la plantele dominante atunci când condițiile generale de mediu sunt favorabile.* AGROTEHNICA, I, 402. *Era ... palatul domnesc, ... situat pe una din colinele dominante, dar apărât și de apa Dâmboviței.* G. BARBU, A. V. 12.

3. Adj. (Despre idei, concepții, caracteristici etc.) Care domină (**5**), care are preponderență, care este mai presus ...; care este superior, care se impune prin intensitate, număr, valoare etc.; predominant, preponderent; p . e x t . specific (**1**), caracteristic. *Acest arbust mic ... este partea cea mai dominantă în masa minerală combustibilă numite turbe.* BARASCH, B. 187. *Caracterul ce mi s-a părut dominant în spiritul eruditului profesore este dorința și talentul simplității logice.* CONV. LIT. II, 32, cf. COSTINESCU, LM. *Se impune omului de stat datorită ... de a-și da samă care este ideea dominantă.* MAIORESCU, D. I, 52. *Pe „e” final moldovenii (și bucovinenii) îl schimbă în „i” ... Prin asta însă ecuilibrul și raportul ce există între silaba intonată, dominantă, și-nire cele neintonate, domnite, se strică.* EMINESCU, O. IX, 451. *Imposibil să găsești în această grămădire fantastică de clădiri o axă, o linie dominantă.* CARAGIALE, O. IV, 124. *Același sentiment dominant, la pictor, va prelucra imaginile vizuale ale lumii.* CONTEMPORANUL, VII, 327. *Să relevăm două principii dominante în constituția sufletească.* SĂM. I, 197. [Scrittoarele] *fără destulă personalitate cad pradă concepției dominante, care e masculină, pentru că literarura e creată de bărbați.* IBRĂILEANU, S. L. 54, cf. CADE. *După logica dominantă ... un asemenea oraș ar trebui să dispară.* COCEA, S. I, 81. „Convorbirile literare” și cercul afiliat al „Junimei” *au viat în jurul dominantei figuri de îndrumător a lui Titu Maiorescu.* CONSTANTINESCU, S. III, 151. *Poporul nu cunoaște sentimentul crepuscularului, decât ca o criză, încrederea în viață este la el dominantă.* CĂLINESCU, C. O. 183. *Caracterul eudemonist rămâne dominant.* RALEA, O. 166. [Podarii sunt] *figurile pitorești, iar uneori marile, dominantele figuri ale finutului.* BOGZA, C. O. 292. *Ideea dominantă e fericirea poporului.* LL 1955, 82, cf. DL, DM. *Diferențele ... se datoresc în primul rând epocii, dar după aceea, modelelor dominante la timpul acela.* VARLAAM-SADOVEANU, 217. *Nota dominantă a acestor poezii rămâne patriotismul lor convențional.* IST. LIT. ROM. II, 362. *Dominantă în ocrotirea sănătății publice era prăjina cu cârlig mânăuită de ciocli.* G. BARBU, A. V. 116. *Dacă persoana care se plânge că a fost lezată prin delictul de amenințare a avut o atitudine care exclude susceptibilitatea de a alarma, elementul dominant al acestui delict lipsește.* COD. PEN. R. P. R. 530. *După acest criteriu, ... pe care îl considerăm dominant, relația sintactică apozitivă se aseamănă cu coordonarea.* CL 1973, 308. *Comparatismul pare să fie de departe azi pasiunea dominantă a lui.* V. ROM. februarie 1974, 101. *Dezbaterile ... continuă să aibă ca subiect dominant creșterea rolului O.N.U.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *În procesul de fondare a noilor institute de știință, regăsim trăsăturile dominante ale personalității savanților.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/2. *Nota dominantă în volum e cea care se anunță din primul poem.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 9. *Marile curente*

literare europene nu au fost creația unui critic, ci expresia unei stări de spirit devenită dominantă la un moment dat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 20/1. Una din preocupările dominante ale lui Gherea a fost aceea de a releva raporturile de cauzalitate ale operei literare. RL 1980, nr. 11 060. America își păstrează poziția dominantă asupra Internetului. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 782. ◇ (Adverbial) Cotruș este astfel la debut ... exponentul unei poezii dominante umanitaristă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 8/3. ◆ (Genetică; și substantivat) (Caracter sau genă a unuia dintre părinți) care, la un descendent hibrid, maschează caracterul similar al celui alt părinte. Cf. ENC. AGR. II, 338, D. ENC. ◇ (În sintagma) Vânturi dominante = vânturi cu frecvență mare într-un anumit loc sau într-o anumită perioadă. Vânturile dominante ... venind din regiunile calde sau friguroase înalt sau scad temperatura. DRĂGHICEANU, C. 104. Vânturile dominante să nu aducă impuritățile și mirosurile spre locul de producție [a laptelui]. BO (1951), 1 119. Posedăm hărți ... în care sunt notate ... temperatura, ... vânturile dominante. AGROTEHNICA, I, 262.

4. S. f. Trăsătură predominantă, caracteristică a unui proces, a unei lucrări etc. Dacă s-ar face aceeași experiență cu vița de vie, se află că dominantă este potasa, numai creșterea cătimei de potasă are efect asupra recoltei. CONTEMPORANUL, IV, 97, cf. TDRG. O raportare strictă la una din dominantele literare ale epocii este dificil de întreprins. IST. LIT. ROM. II, 185. Din acest clarobscur al expresiei critice, dominantă stilistică rămâne obscurul. LL 1972, nr. 3, 362. Limba dispune de alte cuvinte, cu o dominantă semantică corespunzătoare. CL 1973, 36. Decorul nu este o dominantă de pură geografie estetică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/3. Lecturile sale descoperă în substanța scrierii sâmburele valorii perene, dominante calitative și inimitabile. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347, cf. DEX. Melancoliei discrete, ispite refuzate, revolte târzii, ... acestea sunt dominantele stării poetice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 11/1. ◆ (Fiziol., Psih.) Focar de excitație puternică, precumpănitor la un moment dat. Dominanta atrage spre sine celelalte procese de excitație. DER, cf. DN³. ◆ (În statistica matematică) Valoare medie de structură a unei repartiții statistice, reprezentând valoarea caracteristicii căreia îi corespunde frecvența maximă. Cf. D. MED. ◆ (Cinematografie) Nuanță coloristică sau culoare în exces care denaturează redarea corectă a imaginii respective. Cf. LTR², DN². Culorile grele, cu dominantă cenușei, conturează un orizont apăsător. T ianuarie 1971, 42.

5. S. f. (Muz.) Treapta a cincea a modului major și a modului minor; acord compus pe această treaptă. Cf. PONTBRIANT, D. Cu intervalele acordului dominantei modulăm precum ni arată esămplul. VOROBCHIEVICI, A. M. 74, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Fluierul îi împlinea în orchestra bombănită a uzinei un ton, ca naiul unui taraf de lăutari însufleșiți de dominantă lui. ARGHEZI, S. XI, 106, cf. DL, DM, DER. Tema a doua pe dominantă evidențiază sunetele „mi”, „do diez” fie ca pedale, fie ca note cadențiale. M 1965, nr. 4, 18, cf. DEX. ◇ (Adjectival) Basul fundământal dominant. VOROBCHIEVICI, A. M. 40.

- Pl.: dominanți, -te. - Și: (învechit, rar) dominânte adj. invar., dominînt, -ă adj.

- Din fr. dominant. - Dominante < it. dominante.

DOMINÂNTE adj. invar. v. dominant.

DOMINANȚĂ s. f. Caracterul a ceea ce este dominant (3); preponderență. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. Utopiste sunt popoarele în cari sectele și raționalismul au ajuns la dominanță. STĂNILOAE, O. 87, cf. SFC II, 115. În eseul despre diversele categorii de savanți, această diferențiere se face după dominanță și nu prin exclusivitate. CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 5/2, cf. DN³. ◆ (Biol.) Stare prezentată de un caracter sau de o genă dominantă. Dominanța depinde de masa corporală individuală și de densitatea speciei. LTR².

În cazuri mai rare poate exista o dominanță emisferică dreaptă, ceea ce are ca urmare o folosire preferențială a mâinii stângi. D. MED, cf. DN³.

- Din fr. dominance.

DOMINĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e d o m i n a și rezultatul ei.

1. Deținere sub influența, sub ascultarea, sub autoritatea sau sub administrarea sa a unei țări, a unui teritoriu, a unui oraș, a unei colectivități etc.; c â r m u i r e, c o n d u c e r e, g u v e r n a r e, s t â p â n i r e (2), d o m i n a ț i e (1), (rar) d i r i g u i r e, (învechit și popular) o b l â d u i r e (1), (popular) b i r u i r e, c h i v e r n i s i r e, (învechit) o c â r m u i r e, t â r i e (II 6), (învechit, rar) s â p â n â r i e și p. e x t. (rar) d o m n i e (1). Cf. d o m i n a (1). Principele Carol de Lorena ... nimici dominarea otomană în Ungaria. FILIMON, O. II, 38. Mulți ani de-a rândul limba română era privită ca un simbol al dominării romanilor. BARONZI, L. 7, cf. COSTINESCU, LM. Sancțiunea are un înțeles grav, căci ea sânzește și dă concursul brut dominării nedrepte a unui popor asupra celui alt. EMINESCU, O. IX, 96, cf. DDRF. Eschil ... în „Prometeu” său proclamă triumful voinței și al rațiunii omenești, înfrânând de dominarea brută ... a zeilor. PLR II, 231, cf. RESMERIȚĂ, D. Ca să rupă această senzație de dominare, se ridică și el de pe scaun. C. PETRESCU, Î. II, 91. Sfetnicii care-l ating, covârșiți de dominarea lui mută și zdrobitoare, se tem și-l ocolesc. ARGHEZI, P. T. 18, cf. DL, DM, SFC II, 115. ◇ (Prin lărgirea sensului) Această dominare [a naturii] este măsura însăși a civilizației. CONV. LIT. III, 147. Toate calitățile acestea ... dau bătrânului artist o netăgăduită superioritate și o dominare deplină a scenei. EMINESCU, O. X, 192. Mijloacele matematice azi se întrebuițtează și pentru dominarea fenomenelor economice. CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/4.

2. Capacitatea de a avea control asupra propriilor porniri, de a nu-și exterioriza, de a nu-și manifesta emoțiile, sentimentele, stările (sufletești); abținere, autocontrol, autocontrolare, control, controlare, înfrânare, stăpânire (5), reținere (2). Cf. d o m i n a (2). Acțiunea etică izvorăște dintr-un principiu, dintr-un conflict intern, dintr-o luptă care presupune efortare, dominare de sine. RALEA, O. 154, cf. DM. ◇ F i g . Reprezintatorul, desfăcându-se de nemijlocirea simțirei, lucrează întru dominarea asupra afectului și concepe cugetând materia poetică. EMINESCU, O. XIV, 269. Actul moral implică din partea noastră o învingere a unor tendințe contrare, o dominare a unei părți din sufletul nostru. RALEA, O. 154.

3. Impunere prin număr, forță, intensitate, valoare etc. Cf. d o m i n a (5). Cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 9. În urma reducerii treptate a propozițiilor, subiectul este tot mai bine conturat, ajungând în final până la o dominare totală. CL 1957, 232. ◆ (Sport) Manifestare a superiorității față de un adversar. Meci slab, în prima repriză, cu un plus de dominare din partea oaspeților. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20. O dominare tactică a meciului. RL 1977, nr. 10 231.

- Pl.: dominări. - Gen.-dat. și (învechit) dominărei.

- V. domina.

DOMINARISÍ vb. IV. T r a n z . și i n t r a n z . (Învechit, rar) 1. A domina (1). Cf. TDRG.

2. A domina (4). Cf. TDRG.

- Prez. ind.: dominarisesc.

- Domina + suf. -arisi.

DOMINÁT¹ s. n. 1. Demnitatea sau calitatea de domn (3). Să se ia toate măsurile cu mod fin și pre nesimțite, ca dominatul absolut al împăratului să prindă rădăcini tot mai afunde. BARIȚIU, P. A. I, 82, cf. LM.

2. Regim monarhic totalitar din Imperiul Roman de după Dioclețian, care a continuat și în Imperiul Bizantin. Cf. DN³, M. D. ENC³.

- V. domina.

DOMINÁT², -Ă adj. **1.** Care este supus dominației altuia, asupra căruia se exercită o relație de dominație (**1**); stăpânit (**1**). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, DN³. ◇ (Substantivat) *Trebuie să încete aceste referințe de dominați și dominatori.* EMINESCU, O. IX, 89.

2. (Despre arbori) Ale căror coronamente se află dedesubtul altora. Cf. DS.

- Pl.: *dominați, -te.*

- V. *domina.*

DOMINATOR, -OĂRE adj. **1.** Care domină (**1**), care are putere mare, autoritate suverană asupra unui popor, a unui stat, a unui teritoriu, a unei comunități etc.; dominant (**1**). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, GHEREA, ST. CR. II, 78, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Imperiul Roman ajunsese dominator peste tot basinul Mediteranei.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM. ♦ Care aparține statului. *Constantin [cel] M[are] au redicat religione creștină la grad de religione dominator.* CONV. LIT. I, 275. ◇ (Substantivat) *Trebuie să încete aceste referințe de dominați și dominatori.* EMINESCU, O. IX, 89, cf. CADE.

2. Care se înalță deasupra, care domină prin înălțime. *Piatra Craiului ... mi-a părut totdeauna dominatoare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 242, cf. DL. *Stelele dominatoare ale cerului nu-l ajutau.* BARBU, PRINC. 259. ◇ (Adverbial) *La etaj se acapă dominator balconul.* TEODOREANU, M. II, 68.

3. Care iese în evidență prin valoare, număr, intensitate etc.; care manifestă un aer de superioritate față de ceva sau de cineva. *Aerul răstit, dominator cu care-l privea, răni mândria lui Dinu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 213. *D. Iorga ... avea un temperament dominator.* LOVINESCU, C. I, 188. *Vraja scăpărase în ... momentul intrării lui Lascaris, înalt, frumos, dominator.* EFTIMIU, N. 50. *Prezența ei e dominatoare.* T. Ianuarie 1969, 96. ♦ (Despre sunete, voce, glas etc.) Care se ridică deasupra celorlalte, care predomină prin intensitate. *Locomotiva găfâia rar ... Printră respirațiile ei dominatoare, glasurile oamenilor ... umpleau cuprinsul gării.* REBREANU, R. I, 16. *Acest foșnet era atât de dominator.* PREDĂ, I. 283.

- Pl.: *dominatori, -oare.* - Și: (învechit, rar) **dominatóriu, -ie** adj.

- Din fr. *dominateur.*

DOMINATÓRIU, -IE adj. v. **dominator.**

DOMINĂȚIE s. f. (Atestat prima dată în 1836, ap. TDRG²) **1.** Deținere sub influența, sub ascultarea, sub autoritatea, sub administrarea sa a unei țări, a unui teritoriu, a unui oraș, a unei colectivități etc.; cârmuire, conducere, guvernare, stăpânire (**2**), (rar) diriguire, (învechit și popular) oblauire (**1**), (popular) biruire, chivernisire, (învechit) ocârmuire, tărie (**II 6**), (învechit, rar) stăpânărie; p. ext. (rar) domnie (**1**). Cf. NEGULICI. *Despre împărăteasa Maria Tereza s-ar putea susține că parte mare a dominațiunii sale se petrecuse cu afaceri religioase și confesionale.* BARIȚIU, P. A. I, 402. *Face dintr-însele instrumentul unei opresiuni și al unei dominațiuni nedemne.* GHICA, C. E. II, 621, cf. PROT. - POP. N. D., COSTINESCU, LM. *Alta este domnul străin și alta este dominația străină.* MAIORESCU, CR. 148. *Tocmai aceste două orașe cari cereau cu atâta stăruință ajutor fuseseră acelea care ridicaseră întâi și-ntâi făclia răzvrătirii contra dominațiunii latine.* EMINESCU, O. XIII, 106, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dacă n-am avea viață, din care se pot trage foloase de putere și dominație ..., emigrația ar fi și mai mare.* IORGA, C. I. I, 194, cf. TDRG. *Cele dintâi îndrumări spre el [spre curentul literar francez] trebuie căutate în condițiunile speciale ale vieții politice de la noi, în ce ne-a adus dominația străină.* DENSUSIANU, L. 193. *Și în timpul dominațiunii romane ... dacii rășinăreni își vor fi continuat traiul lor de păstori.* PĂCALĂ, M. R. 36,

cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A scăpat civilizația lumii de o lungă epocă de dominație persană.* LOVINESCU, C. II, 210. *Astfel [dicii] au rezistat invaziilor și dominațiilor străine.* SADOVEANU, O. XX, 289. *Pe timpul dominațiunii romane cultura albinelor a fost mult apreciată.* ENC. AGR. I, 274, cf. SCRIBAN, D. *Șoimăritul este legat de ... trista dominație turcească.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Dominația spaniolă s-a sfârșit.* RALEA, O. 99, cf. DL. *Supoartă dominația burgheziei din lașitate.* PREDĂ, R. 17, cf. DM. *Problema politică cea mai arzătoare pentru acea vreme era dominația turcească.* IST. LIT. ROM. I, 579, cf. SFC II, 115. *Statul feudal este ... instrument al dominației de clasă.* STOICESCU, S. D. 42. *Generația mea și-a format reacțiile și gândirea în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și a dominației fasciste în Europa.* ROMÂNIA LITERARĂ 1971, nr. 135, 4/3. *Multe teritorii din Balcani ar fi putut scăpa de dominația otomană.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 8. *Popoarele ... luptă pentru lichidarea dominației colonialiste.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. *Soluționarea gravelor probleme care decurg din ... relațiile de inechitate, de dominație politică și exploatare economică nu poate avea loc ca urmare a unor schimbări parțiale și formale.* CONTEMP. 1975, nr. 50, 372. *Hutten milita pentru eliberarea Germaniei de sub dominația papală.* ROMÂNIA LITERARĂ 1979, nr. 14, 23/1. ◇ F i g. *În realitate, biserica a voit dominațiunea asupra spiritelor și o voiește încă.* EMINESCU, O. X, 73.

2. Superioritate pe care o are cineva sau ceva asupra altcuiva ori a altceva, sub aspectul influenței, al importanței; preponderență, predominare. *Cu cât o societate este mai înaintată pe calea civilizațiunei, cu atât ea suferă mai puțin dominațiunea de orice natură.* GHICA, C. E. II, 343. *El a risipit prin criticile lui energice dominațiunea aceluia filosofem compus din o goală și stearpă frazeologie.* EMINESCU, O. XIII, 331. *O familie ... energică, reunind în sine toate mijloacele de dominație, ... se stabili în Țara Românească în epoca lui Mihai Viteazul.* IORGA, L. II, 613, cf. RESMERIȚĂ, D. [În Odobac] *veghează ... instinctul dominației.* LOVINESCU, C. I, 61, cf. SCRIBAN, D. *În constrângerea răspunsului stă tot secretul dominațiunii acelor idioți cu păr, care se numesc tați și tătuți.* ARGHEZI, C. J. 18. *Puterea estetică a talentului, a frumuseții au adesea efecte de dominație tot așa de importante ca și celelalte feluri de puteri.* RALEA, O. 174. *De aici, tristețea grea, perspectiva închisă, totul rotindu-se în cerc tragic, într-o ireductibilă dominație a absurdului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 137, 8/2. *Știm că azi forma modernă de dominație se cheamă tehnologie.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 10/4. *Noi am debutat în plină dominație a criticii sociologice și ne-am propus să reînnoim firul cu marea critică românească.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 24. ♦ (Sport) *Supremație, superioritate valorică.* *Ion Cernat a adus primul titlu pentru „Steaua” la categoria respectivă, întrerupând o dominație dinamovistă de mulți ani.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 22.

- Pl.: *dominații.* - Și: (învechit) **dominațiune** s. f.

- Din fr. **domination**, lat. **dominatio, -onis.**

DOMINAȚIUNE s. f. v. **dominație.**

DOMINEĂȚĂ s. f., adv. v. **dîmineață.**

DOMINIÁL, -Ă adj. v. **domenial.**

DOMINICÁL, -Ă adj. v. **duminical.**

DOMINICÁN², -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Călugăr sau călugăriță dintr-un ordin catolic întemeiat în Franța la începutul secolului al XIII-lea de către Sfântul Dominic. *Nu numai minorite, ci și dominicani trimitea Papa Nicolae ... propoveduitori Evangheliei către noroadele ceale departe.* MAIOR, I. B. 30/3, cf. I. GOLESCU, C. *Dominicani ... în aceeași vreme au pierdut ... nădejdea de a mai putea dobândi cinstea ce avea în acest loc din vremea lui Filip al II.*

CR (1830), 46²/34. *Dintre minunile sale se însămnează ... prânzul fermăcătoriu în monastirea dominicanilor.* ASACHI, L. 91²/13. *Pe poartă eșia cine cu popi, cine cu călugări, cine cu capuțini, cine cu dominicani.* ARHIVA R. II, 129/20. *Între zidiri [strălucită este și] biserica S[ff]. Iuan, a dominicanilor.* RUS, I. II, 252/5. cf. NEGULICI. *Sub nume de franciscani, bernardini, carmeliți și domenicani ... fac tot atâta rău societății.* FILMON, O. I, 314. cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *De atunci dominicanii știură să întrecă prin succesele lor toate ordinele ... și n-au fost ei înșii întrecuți decât de ordinul iezuiților.* EMINESCU, O. XIV, 157. cf. BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *O geografie anonimă a Europei orientale, scrisă ... de un călugăr franciscan sau dominican.* BRĂȚIANU, T. 69. [Acesta e un] *pseudonim sub care s-ar fi ascuns dominicanul.* CĂLINESCU, I. 121. *Capucini, dominicani și alte ordine călugărești au invadat noile provincii.* RALEA, O. 15. cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține dominicanilor¹ (1), privitor la dominicani. *Primul obiect care îi lovește privirea este monasterul călugărilor dominicani.* FILMON, O. I, 307. *Spre acest scop misionarii dominicani fură împuțerniciți ca în multe cazuri excepționale să poată scădea din asprimea legilor canonice.* EMINESCU, O. XIV, 157. *Se poate ca ea [biserica] să se fi înălțat însă pe locul vechii mănăstiri dominicane.* IORGA, C. I. II, 16. *Istoria ordinului dominican citează un fray Gil, care ar fi profesat negromancia.* CĂLINESCU, I. 234. *Ordinul dominican ... cerea discipolilor săi cunoștințe nu numai religioase, ci și unele elemente de cultură laică.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 87. cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dominicani*, -e. - Și: (învechit) *domenicán*, -ă s. m. și f.
- Din fr. *dominicain*.

DOMINICÁN², -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m și f. Persoană care face parte din populația de bază a Republicii Dominicane sau este originară de acolo. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține dominicanilor² (1), privitor la dominicani. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dominicani*, -e.
- Din fr. *dominicain*.

DOMINIE s. f. v. *domnie*.

DOMINÍNT, -Ă adj. v. *dominant*.

DOMINIÓN s. n. Fiecare dintre statele, astăzi independente politic, care alcătuiesc Commonwealth-ul britanic, a cărui politică externă depinde de Marea Britanie. *Trimit prin poștă, tradus din franțuzește, importantul raport al Conferinței imperiale asupra noului statut al dominioanelor.* TITULESCU, D. 205. *Demersul trebuie făcut în ... toate dominionurile prin legația noastră din Londra la comisarii respectivi.* id. ib. 678. cf. IORDAN, L. R. A. 98. *Deși dominion englez, Canada face un comerț dublu cu Statele Unite.* RALEA, O. 127. cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: -ni-on. - Pl.: *dominioane* și (rar) *dominionuri*.
- Din fr. *dominion*, engl. *dominion*.

DOMÍNIU s. n. v. *domeniu*.

DOMÍNIIUM s. n. v. *domeniu*.

DOMINÓ s. n. (Atestat prima dată în 1830, ap. TDRG³) 1. Veșmânt negru, cu glugă, purtat în Evul Mediu de către călugării catolici. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP. N. D., COSTINESCU, SCRIBAN, D. ♦ Costum de bal mascat format dintr-o mantie lungă, de obicei de catifea sau de mătase neagră, cu glugă. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP. N. D. *Când un domino elegant*

intriga ... pe fashionabilii de la foisorul operei ... în nopțile de carnaval, toți se jurau că e Dridri. ALECSANDRI, O. P. 142. cf. COSTINESCU. *Avea o patimă nespusă pentru flirt sub mască și domino.* CARAGIALE, O. III, 11. cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dragă Emy, ... vin așa în haină neagră și cu un domino ... pe care zici că l-ai găsit.* CAMIL PETRESCU, P. 308. *Au văzut un călugăraș ... svelt în antereul lui de mătăsă neagră ca o domnișoară în domino de bal mascat.* COCEA, S. I, 333. cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DEX. < F i g. *Mi-am pus o albă mască Și-un domino de gheață.* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 27. ♦ Persoană care poartă un astfel de costum. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DL.

2. Joc de societate care se joacă cu 28 de piese plate. dreptunghiulare, marcate fiecare cu un număr de puncte, de la 0 la 6. și pe care jucătorii le combină între ele după anumite reguli. *Joacă în cărți și în domino ... și dă cu pistolul.* CR (1833), 257¹/29. *Copiii au jucat loton și domino.* GHICA, C. E. I, 233. *În acest stabiliment ... amatorul de jocuri de noroc găsește ... biliarde în abundență, domino, table.* FILMON, O. I, 379. cf. COSTINESCU. *Între acești muri afumați, plini de mirosul tutunului, de trâncănirea jucătorilor de domino ... ardeau lămpi somnoroase.* EMINESCU, O. VII, 95. *Te-am învățat să joci domino și șah.* CARAGIALE, O. III, 121. *Ar fi putut să joace încă două partide de domino.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 231. cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 81. CADE, SCRIBAN, D. *Știi că nu te-am chemat la o partidă de domino.* BENIUC, M. C. I, 126. *Familii întregi ... făceau concina și dominoul zilnic.* DEMETRIUS, A. 58. cf. DL, DER, DEX. < F i g. *Pe câmpul neted, ca pe-o masă verde, Un joc de domino s-a răsfirat.* PILLAT, P. 112.

- Pl.: *dominouri*. - Și: (învechit) *domín* s. n. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., SCRIBAN, D.
- Din fr. *domino*.

DOMIRÍ vb. IV v. *dumiri*.

DOMIRÍRE s. f. v. *dumirire*.

DOMIRÍT, -Ă adj. v. *dumirit*.

DOMIRITÚRĂ s. f. v. *dumiritură*.

DOMITÁLE pron. de politețe v. *dumneata*.

DOMIȚÍL s. n. v. *domiciliu*.

DOMN s. m. 1. (Învechit; adesea determinat de un adj. pos.) Stăpân (2). *Cărră Tinre ridicău ochii miei ... ca ochii șerbilor în mările domnilor săi.* PSALT. 270. *Nu iaste robul mai mare de domnu-său.* CORESI, EV. 467. *Domn am pus el pre tine și toți frații săi slugi lui am pus.* PO 92/16. *Slugile amu și cu domni împreună stau.* COD. TOD. 213. *Toate vitele și toate fierile și gadinile ... se închinară lu Adam, ca niște robi domnu-său.* MOXA², 100. *Hiece domn iubește sluga cea bună și o cinstește.* VARLAAM, C. 247. *Robul cel cumpărat iaste datoriu să agiute domnu-său.* PRAV. 122. *Nime nu poate sluji a doi domni.* N. TEST. (1648), 8¹/21. cf. MARDARIE, L. 128/20. *Sluga cea vicleană ... ziș să dau și eu ceva domnului meu den câte mi-au dat (a. 1652).* GCR I, 158/21. *Füind șarbă ... n-au vrut să prăznuiască la rodinile cuconului domnului ei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22¹/3. *Iată, domnilor, abateți-vă la casa slugii voastre.* BIBLIA (1688), 12¹/58. *Robii și domni depreună vor sta.* MOLTIVENIC (sec. XVII), 311. *În toate cu dreptate domnului meu să slujesc m-am giurat.* CANTEMIR, I. I. II, 21. *Sluga face voia domnului său.* ANTIM, O. 154. *Mai sus-pomenitul voinic să ieagă domnului său următoarele slujbe cu credință și cu isteție a le împlini.* EUSTATIEVICI, I 6/17. *Sluga ce îndeamnă pre domnul său să nu să ție de cuvânt face o răutate și o viclesugire.* PILDE, 66/16. cf. LB. *Domn, sclav, clăcaș, totuna.*

HELIADÉ, O. I, 602. *De acum înainte ne ești domn și judecător al nostru, și noi roabe fii.* GORJAN, H. I, 140/27. *El avea un sclav ... Când acest om făcuse o greșală însemnată, domnul său ordinase să-l pedepsească.* ARISTIA, PLUT. LX₂/19, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Cartea] *robul a scris-o, domnul o citește.* ARGHEZI, S. I. 10. *Eu, lele, de dorul tău Nu poti sluji domnu-meu.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 18. *Cât ești tânăr ne-nsurat, Ești și domn, ești și-mpărat, iar apoi, de când te-nsori, Rămâi slugă până mori.* UDRESCU, GL. *Cum e domnu, și servitoru.* ZANNE, P. IV, 348. ♦ F i g . *De Hristos ... nu mă voi lepăda până voi hi domnu gândului meu.* VARLAAM, C. 455. *Eu, singurul, cât de târziu! Slugă și domn Al vegherilor.* BLAGA, POEZII, 220. ♦ (Adesea determinat de un adj. pos.) Stăpân (1). *Să fim întregi mai vârtos decât porumbii. Că lor, când le iai puii lor, ei se izgonesc, și iară se întorc cătră domnu-său.* CORESI, EV. 203. *Să satură câinii din fărâmele ce cad din masa domnilor săi.* VARLAAM, C. 253. *Când va găsi neștine un dobitoc, făcând pagubă ..., și dacă-l va găsi, nu-l va mărturisi domnu-său, ce-i va tăia urechile, sau coada, ... să-i dea alt bou sănătos.* PRAV. 15, cf. N. TEST. (1648), 20^v/11. *Calul ... râncheză încetinel cu blândețe, ca la domnul său.* ALEXANDRIA (1794), 23/9. *Căci câinii îndată, cum aud vorba domnilor săi, au nu se înfricoșează?* MAIOR, IST. 76/23. *Și câinii mănâncă din fărâmiturile ce cad dă la masa domnului.* ZANNE, P. III, 547. ♦ (De obicei urmat de determinări în genitiv care indică obiectul posesiunii) Stăpân (3). *Când amu va veni domnu viei, ce va face lucrătorilor aceia?* CORESI, EV. 296. *Acestea toate cu blândețe le răbda domnul viei.* VARLAAM, C. 226. *Rugați domnului secerăturii, ca să scoață lucrătorii la seceratura sa.* N. TEST. (1648), 12^v/5. *Domnul (s t a p a n u l MUNT.) aceii case lăcuiaște nu departe de acolia.* PRAV. 76. *Singur posesorilor sau domnilor locului milostiveaște încredințăm.* AȘEZ. 4/3, cf. LB, LM, DDRF. ♦ (Învechit și popular) Stăpân (6). *De domnul casei Velzevula zicu-i, cu cât mai vârtos fâmeiei lui.* CORESI, TETR. 21. *Acestea toate văzând domnul casei, să obidui foarte.* VARLAAM, C. 226. *Și-l puse pre el domn casei sale și boiaru spre toată avuția sa.* PSALT. (1651), 200^v/3. *Fiecare e domn în casa lui.* ZANNE, P. III, 78. *Bărbații numai atunci sunt domni, când nu sunt muierile acasă.* id. ib. IV, 262. ♦ (În colinde; adesea determinat prin „bun”) *Scoală, scoală, tu domn bun Și fă focul mare, mare.* RĂDULESCU-CODIN, L. T. R. 66. *Să-mi fii domn bun sănătos.* BIBICESCU, P. P. 234. *Dar șade mi-și șade Domnul cestor curți, Cu-a lui jupâneasă.* PĂSCULESCU, L. P. 13. *L-al patrulea coru de masă Șade gazda, cest domn bun.* DENSUSIANU, Ț. H. 269. *Bună ziua, domn din curte.* FOLC. TRANSILV. I, 93. *Ferice de ceșt domn bun ... jupân (Ion).* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 19. ♦ (Învechit) Soț¹ (2). *Amu iară cu mine va lăcu domnu-mieu, că 6 feciori am născut lui.* PO 101/24. *Opri pre Elena, cu toată avuția, până va veni domnu-său la dînsă.* MOXA², 115. *Sarra asculta pre Avraam, d[o]mnu pre el chemându-l.* BIBLIA (1688), 913^v/7. *Pe dumneata te am domn de astăzi înainte, tată, și mumă, și rezămarea mea.* IMBERIE (1789), în C. POP. II, 18. *În casa domnului meu și bărbat.* DDRF. *Rămăsese lucru hotărât ca ... Pena să-și urmeze domnul și stăpânul în Rusia.* M. I. CARAGIALE, C. 28. *Încolăcind fugamicul tău domn, Ai adormit c-un fir de algă-n mână.* VOICULESCU, POEZII, II, 174, cf. DEX. *Iaca, Ianăș, domnu meu, Că șe-ai porumșit Ieu toat'e le-am împlin'it.* DENSUSIANU, Ț. H. 174. ♦ (Popular) Persoană liberă, care are posibilitatea de a lua hotărâri și de a acționa în mod independent. *Cel ce au câștigat un meșteșug poate să zică că taste domn.* PILDE, 49/27. *Bela trăise numai pentru el ... sănătos și tânăr, sătul și domn.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 18. *Aș putea pretinde că sunt mai mult decât liber. Mă pot socoti domn.* SADOVEANU, O. XXI, 295, cf. DL, DM, DEX.

2. (În religiile monoteiste; adesea art., cu regim de nume propriu) Ființă supremă, eternă, cauză transcendentă primordială, principiu fundamental al existenței și al ordinii universale, creator și judecător al lumii și care, în creștinism, este întreit în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt; Dumnezeu (1), părinte (4), tată (17), creator, ziditor (3),

stăpân (5), divinitate (1), dumnezeire (1), providență (2), pronie (1), sfânt (2), puternic (II 1), (învechit) tvoreț, zeu (1), sânt (2). *Fericatu e bărbatu ... ce în legea Domnului e voia lui.* PSALT. HUR.² 87. *Și Domnul burătatea-cinstitori din năpasti a-i izbăvi.* COD. VOR.² 400. *Lucrați Domnului (I u i D u m n e d z a u H) cu frică, și bucurați-vă Lui cu cutremuri.* PSALT. 3. *Ispovediți-vă Domnului cu ceateri.* CORESI, PS. 79/4. *Și zise Domnul lui Avraam: păzește drept aceeaia legătura mea.* PO 54/5. *Domnul de sus învricatu e și împărat prespre tot pământul.* COD. TOD. 192. *Dumnezău adevărat, cela ce iaste tuturor facerilor domn și împărat.* EUSTRAȚIE, PRAV. 5/13. *Iată îngerul Domnului i să arătă lui în somn.* N. TEST. (1648), 3^v/25, cf. MARDARIE, L. 100/26. *Legea Domnului nu o păzea.* NEAGOE, ÎNV. 28/5. *Sfinția Sa ieșind den scaunu lăuda numele Domnului cerescu pentru toate lucrurile câte i se întâmplase.* GAVRIL, NIF. 30/21. *Așa-i legea Domnului cea sfântă.* DOSOFTEI, PS. 58/7. *Va odihni Domnul sufletul meu.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *El iaste Domnul a toate, văzutelor și nevăzutelor.* ANTIM, O. 19. *Îngerul Domnului îi stete în cale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 166. *Bucurați-vă pururea întru Domnul.* MARCOVICI, D. 1/2. *Au hotărât în numile Domnului, ca a doua zi să facă ... o mică călătorie.* DRĂGHICI, R. 57/8. *Cine este asemenea Domnului, cel ce să îmbracă cu lumina ca cu o haină?* BUZNEA, F. 2/20. *Se întinde o feară mândră și binecuvântată între toate țărilor semănate de Domnul pre pământ.* BĂLCESCU, M. V. 307. *Duhul Domnului trece pre pământ!* RUSSO, S. 148, cf. COSTINESCU. *Și chiar haidem, cu ajutorul Domnului, să isprăvim odată și trebușoara asta.* CREANGĂ, P. 224. *Domnul s-a-n durat și i-a mai dat Poetului – cinci clondire și zece topuri.* CARAGIALE, O. IV, 169. *Domnul e cu-aceia care lupt' pentru dreptate.* MILLE, V. P. 90. *Tu laudă mereu, Suflete, pe Domnul!* COȘBUC, F. 131, cf. ALEXI, W. *Domnul, stăpân pe pământ și pe cer, Pe voi v-a dat, munților, nouă!* GOGA, POEZII, 114, cf. TRBG. *Domn din cer.* PAMFILE, CR. 95, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am voit pururea să aduc la altarul Domnului tot ce-am putut să culeg din grădina mare.* GALACTION, O. 33. *Fac cu voi, zice Domnul din ceruri, Cum face șarpele împărătesc cu puii săi.* VOICULESCU, POEZII, II, 229. *Cotite și neînțelese sunt căile Domnului!* SADOVEANU, O. I, 20. *Cu câtă evlavie ascultau bătrânii ... cuvintele Domnului.* MOROIANU, S. 67, cf. SCRIBAN, D. *Toate îl știu pe Domnul: niciuna nu mi-l spune.* ARGHEZI, S. II, 168. *Soarele, lacrima Domnului, Cade în mările somnului.* BLAGA, POEZII, 180. *Poate s-o milostivi Domnul să ne dea o ploaie mai cu teme.* C. PETRESCU, A. R. 113. *Căile Domnului sunt nenumărate.* VINEA, L. II, 71, cf. DL, DM. *Puțin vă pasă de cuvântul Domnului!* SORESCU, L. L. II, 109, cf. M. D. ENC., DEX. *Așa să ne ajute Domnul!* ȚOIU, Î. 426. *Așa s-au și stins, chiar în anul nescris Lăsat mântuirii de Domnul, Văpăile!* DOINAȘ, A. P. 34. *Soarele ... sus la Domnul se urca.* ALECSANDRI, P. P. 27. *Ierte-ți Domnul păcatu.* BÎRLEA, L. P. M. I, 61, cf. ALR 1443/190, 223, 251, 351, 538, 885. *Domnul-l-auzea și mi-l asculta, D-un vârtel făcea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 280. (În proverbe și zicători) *Ce gândește omul nu dă Domnul.* NECULCE, L. 102. *Mare e noaptea, bun e Domnul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 54. *Când Domnul ne ajută, răul dă la noi să mută.* id. ib. VIII, 701. *Nu după voia omului, ci după voia Domnului.* COSTINESCU. *Nu-i după cum gândește omul, ci-i după cum vrea Domnul.* CREANGĂ, P. 223. *Zilele omului sunt în mâna Domnului.* AGÎRBIȚEANU, S. 53. *Unde[-s] mulți copii, acolo blagoslovenia Domnului.* ZANNE, P. II, 77. ♦ (Urmă de „Dumnezeu”, care îi precizează și îi întărește sensul) *Eu sântu Domnu Dumnezeul tău.* PSALT. HUR.² 156. *Voi încă veți hi nărodul meu, că eu sântu Domnul Dumnezeul vostru (a. 1560).* GCR I, 4/16. *Sfârșire și nevoie face-va Domnul Dumnezeu spre toți ce lăcuesc pre pământ.* COREȘI, EV. 36. *Să-l năstăvească Domnul Dumnezeu să-i fie milă de voi și de ceastă țeară (a. 1599).* DOC. Î. (XVI), 111. *Iară Domnul Dumnezeu, pentru a Lui mare milă și dragoste, ne-au născut cu svântul botez.* VARLAAM, O. 196. *Numele Domnului Dumnezeului tău în har să nu-l iai pren gura ta (a. 1608).* CODEX STURDZ. 290. *Fu trimis Avraam cătră dânsul, precum îi zisease*

lui Domnul Dumnezău (cca 1600 – 1625). GCR I, 68/10. Să nu ispitești pre Domnul Dumnezăul tău. N. TEST. (1648), 5^r/29. De primejdiiile lumii să te ferești, cu ajutoriul preputernicului Domnului Dumnezeu. M. COSTIN, O. 318. Să vă ascundeți puțunel pân va treace mânia lui Domnului Dumnezeu. GAVRIL, NIF. 18/13. Puse Domnul D[uj]mn[e]zău semnu lu Cain. BIBLIA (1688), 3²/44. Domnul Dumnezeul izbândirilor slobod au lucrat. ANTIM, O. 106. Sufletele lor ... le-a osândit Domnul Dumnezeu să intre în copacii pădurilor. NEGRUZZI, S. I, 246. Și la Iași Domnul-Dumnezeu a binevoit a pune în sufletele oamenilor o esență spirituală. SADOVEANU, O. XX, 7. Domnul-Dumnezeul nostru – spunea popa Ilarie ... – ne-o dat întotdeauna semne, când am luat-o pe o pantă greșită! LÂNCRĂNIAN, C. I, 340. Dare-ar Domnul Dumnezeu să fie pe gândul meu! ALECSANDRI, P. P. 227. ♦ (La vocativ; ca termen de invocatie sau de adresare către divinitate) Doamne, înșis știi că eu era cela ce-i băga în temniță. COD. VOR.² 270. E Tu, Doamne, aghiutoriul meu ești. PSALT. 3. Doamne, cătră Tine scap; învață-mă să fac voia Ta! CORESI, EV. 4. Să laude-să și ei cu Tine, Doamne (1583-1619). CODEX STURDZ. 282. Miluiește-ne, Doamne, că noi ne muncim mai vartos de toți. COD. TOD. 205. Fariseul ... așa să ruga întru sine: „Doamne, dau Ție laudă că nu sânt ca alalți oameni apucători, nedirepți, curvari”. VARLAAM, C. 7. Dzisă Ieremia proroc[ul]: Doamne! iartă-mă să grăesc cătră Tine (cca 1650). GCR I, 147/18. Tu, părinte al tuturor, Doamne și împărate, Singur numai covârșești vremi nemăsurate. M. COSTIN, O. 320. Tu, Doamne, mi-ești povață. DOSOFTEI, PS. 21/8. Fariseul stând deusebi așa să rugă, D[oa]jmn[e], mulțumescu-Ți, că nu sunt ca ceilalți oameni. BIBLIA (1688), 805²/26. Tu ziditu-m-ai, Doamne, și pus-ai pre mene mâna Ta. MOLITVENIC (sec. XVII), 303. O, Doamne și toți cereștii, lucru ca acesta cum și în ce chip a-l suferi ați putut? CANTEMIR, I. I. 1, 138. Doamne, judecă-i cu matca focului! ANON CANTAC., CM I, 187. Sfinte Doamne, Sfinte tare, Sfinte fără-de moarte, miluiește-ne pre noi. BUCOAVNA, 163. Doamne! fă ca în sânu-Ți să mă deștept! MARCOVICI, C. 16/12. Tu ești, milostive Doamne, ziditoriu a toată firea. DRĂGHICI, R. 61/20. Doamne atotputernice și a toate ziditorule, eu mă las cu totul întru hotărârea Ta. GORJAN, H. I, 75/15. Tu, Doamne, mă ferește de orice tiranie! I. VĂCĂRESCUL, P. 32/3. Doamne! judecător drept, Vezi ce foc îmi arde-n pept. CONACHI, P. 108. Doamne! de ce ne-ai părăsit? FILIMON, O. I, 111. O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai ...! ALECSANDRI, P. III, 89. O, cere-mi, Doamne, orice preț. EMINESCU, O. I, 177. Slavă Ție, Doamne! zise moșneagul. CREANGĂ, P. 75. Doamne, Doamne sfinte! fă ca nelegiuitul ... să se facă muier. ISPIRESCU, L. 30. Doamne, iartă-i pe aceia cari-ncep să se-ndoiască. VLAHUȚĂ, S. A. I, 10. Oh, Doamne! Tu ești mare, ești bun și-ndurător. COȘBUC, P. II, 180. Doamne, Doamne! ... pentru ce ... ai mai zămislit pământul cu puterea cuvântului Tău? HOGAȘ, DR. I, 182. Mulțumescu-Ți Ție, Doamne, că nu i-ai încăierat. REBREANU, I. 31. Doamne! ... Lasă-mă să stau de vorbă și cu Tine. MINULESCU, VERS. 239. Atinge, Doamne, vremelnicia mea. VOICULESCU, POEZII, II, 218. Decât să spui Doamne-Doamne de zece ori, mai bine miluiești o dată pe o văduvă. SADOVEANU, O. XXI, 339. Trimite, Doamne, semnul depărtării, Din când în când, câte un pui de înger. ARGHEZI, S. I, 36. Doamne, dă-mi seninătatea din albastrele pupile De fecioară! PERPESCIUS, S. 85. În spinii de-aci arată-te Doamne, Să știi ce-aștepți de la mine. BLAGA, POEZII, 80. Iartă-l, Doamne, de păcate! PARASCHIVESCU, C. Ț. 78. Aș zice, iartă-i, Doamne, că nu știi ce fac! PREDĂ, M. 62. Doamne, fii în inimile noastre. ISANOS, Ț. L. 62. Ferește-mă, Doamne, de avantaje! FLACĂRA, 1974, nr. 10, 14. Schimbă-mi, Doamne, trupul în numele lui. STĂNESCU, R. 285. Și-acum o, Doamni sfinte, Îți mai aduci de noi aminte, Și di tot nu ni uita. POP., ap. GCR II, 143/36. Dă, Doamne, pe lume O ploaie cu spume. ALECSANDRI, P. P. 188. Doamne sfinte și părinte! JARNĪK-BĂRSEANU, D. 125. Iartă-mă pe mine, Doamne sfinte. PĂSCULESCU, L. P. 139. Doamne, mulțumim-u-Ț că și d'e aișea am scăpat. DENSUSIANU, Ț. H. 103. Bată-l, Doamne, și trăsnește Pe-acela

ce despărțește Tot un fecior cu o fată. BÎRLEA, L. P. M. I, 67, cf. ALR I 443/820, 856, 870. Stămpără-mi, Doamne, doru. FOLC. TRANSILV. I, 517. Am plecat să-mi caut stăpân, dă, Doamne, să nu găsec, se spune despre un om leneș. PANN, P. V. II, 57/11. Fă-mă, Doamne, val de tei Și m-aruncă-ntre femei. CREANGĂ, A. 64. Dă-mi, Doamne, ce n-am avut, să mă mir ce m-a găsit, se spune despre norocul neobișnuit al cuiva. PAMFILE, J. II, 214. Dă-mi, Doamne, gândul românului ăl de pe urmă. ZANNE, P. VI, 284. ♦ (La vocativ; adesea repetat. cu sensul religios atenuat sau pierdut, exprimă uimire, admirație, spaimă, disperare etc.) Acest giurământ așa groaznic (o, Doamne) ... pre la toți s-au răpedzit. M. COSTIN, O. 292. Doamne! ... ce prăpastie fără margini! MARCOVICI, C. 10/18. Ah, Doamne, ce năcăz mare a iubi și-a fi închis! CONACHI, P. 175. Doamne sfinte! strigă tânărul cunoscând-o. NEGRUZZI, S. I, 22. Doamne! ... tare mi-i urât aici. ALECSANDRI, T. I, 183. Doamne, hazlie-! CONV. LIT. XIII, 45. I! ... Cumătră! Doamne, Doamne! Ce colac frumos mai ai! CONTEMPORANUL, I, 687. Cum nu sunt un șoarec, Doamne, – măcar totuși are blană. EMINESCU, O. I, 46. Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie. CREANGĂ, A. 13. Doamne! Doamne! Ce să facem? CARAGIALE, O. I, 121. O, Doamne! zise ea cuprinsă de duioșie, ce bine e la mânăstire! SLAVICI, O. II, 32. O, Doamne! da greu somn am dormit. ISPIRESCU, L. 199. Din fântână cresc doi paltini frumoși, Doamne, frumoși și drepti ca lumânarea. CONV. LIT. XVII, 277. Apare-un trup cu lanțuri, un cap orfan de plete, și – Doamne! Craiu-nchide cu groază ochii săi. COȘBUC, P. II, 184. Doamne, Doamne, cât de neliniștită e tinerețea! AGÎRBIȘTEANU, S. 45. Cât pământ, Doamne! REBREANU, I. 51. Doamne, Doamne, ce prăbușire! EFTIMIU, N. 70. O, Doamne, este ea numai atât de gingașă. BACOVIA, O. 230. Sfătoasă mai era, Doamne! MOROIANU, S. 102. Doamne! parc-am dat cu oiștea în niște zid. ARGHEZI, S. I, 200. Vai, Doamne, și nici n-am mâncat azi. CAMILAR, N. I, 89. Doamne, își zise Ana, s-a întâmplat ceva. VINEA, L. II, 133. Mânăncă, Doamne, mânăncă de se istovește. DEMETRIUS, A. 6, cf. DL. O! Doamne! Ce i-am făcut? De ce-a dat? PREDĂ, M. 502, cf. DM. Doamne, Doamne, zilele astea cât le ai, Le ai. SORESCU, L. L. III, 31. Vai, Doamne, cât de bătrână ești! STĂNESCU, R. 41, cf. M. D. ENC., DEX. Ei, Doamne, poate că s-o face dreptate. FLACĂRA, 1975, nr. 48. 5. Rău-i, Doamne, rău-i, zău, Când nu-i vin la fâgădău. JARNĪK – BĂRSEANU, D. 386. Soru-sa, gătită – Doamne, ca o grofoaie. RETEGANUL, P. V, 24, cf. ALR SN IV h 977. Părul tău cel mătăsoș, Negru-i, Doamne, și frumos. FOLC. TRANSILV. II, 217. O, Doamne – Doamne, dafinu-ăsta ce curat, ce frumos l-am lăsat, și-acuma s-a părăginit! O. BÎRLEA, A. P. II, 18. ♦ (În formule exclamative, împreună cu alt vocativ) Și ce drumuri bătute, maica mea, Doamne! ... AGÎRBIȘTEANU, S. P. 78. Doamne, Ileancă, Doamne, când îmi aduc aminte de martirii noastre, așa-mi vine a plânge! IVASIUC, I. 41. Jucam, mamă Doamne, să mă h'i văzut, rămâneai trăznit! O. BÎRLEA, A. P. III, 214. ♦ (În limbajul bisericesc; în formule de binecuvântare, adesea folosite eliptic, cu valoare de formule de salut) Deodată intră bătrânul! – Binecuvântează, părinte. – Domnul. EMINESCU, P. L. 98. Blagoslovește, părințele! [Popa:] – Domnul, taică! CARAGIALE, O. II, 84, cf. SEVASTOS, N. 50. Blagoslovește, părinte Varsanufie, auzii pe tovarășul meu zicând. – Domnul! răspunse călugărul. HOGAȘ, DR. II, 5. Binecuvântează, maică iubită! – Binecuvântarea Domnului, cu noi, cu toți! GALACTION, O. 515. Domnul fie cu voi, sârutați-mi mâna și duceți-vă. SADOVEANU, O. XIII, 376. ♦ (Ca determinant în genitiv, exprimă ideea de superlativ) El ... În oștire că intră, Multă moarte că făcea, Prăpădul Domnului erea! ȘEZ. VIII, 166. ♦ Mielul Domnului v. miel (I I). Mielușelul Domnului v. mielușel (I I). Mielușeua Domnului v. mielușel (I I). Oaia (sau oița Domnului) = (în limbajul bisericesc; mai ales la pl.) creștină, credincioasă; p. e x t. femeie. Lasă astea, Înalt Preasfinte, și spune-mi drept: îți mai dă brânci inima să faci cu ochiul la oițele Domnului? Și i-a arătat cu mâna spre tinerele curtene de față. CARAGIALE, O. II, 285. Casa Domnului v. c a ș ă . Lăcașul Domnului

v. lăcaș. Păsărica Domnului v. păsărică (3). ⇨ Expr. **Doamne apăra!** v. apăra. **Doamne păzește** (și **apără**)! v. păzi (3). **Doamne ferește!** v. feri. **Doamne iartă(-mă)!** v. ierta. **Doamne ajută!** v. ajuta. **A fi (mai) de Doamne-ajută** v. ajuta. **A nu fi de niciun Doamne-ajută** v. ajuta. **A (se) încărca de Doamne-ajută** v. ajuta. **Vezi Doamne** = (familiar) pe cât s-ar părea, după cum s-ar zice; chipurile, cică, vorba vine. *Iar tu ești, vedzi Doamne, busurman și nu știi nemic!* NECULCE, L. 209, cf. DL. *Ai tăi ar fi glăsuți Că nu te-or da după mine, fiindcă-s sărac, Vezi, Doamne, că n-am nici moșie și nici conac.* VINTILĂ, O. 41, cf. DM. *Astfel de oameni te somează ... să îți cont de părerea lor, s-o aplici imediat fiindcă, vezi Doamne, ei au dreptul de a participa la tot ceea ce se întâmplă în această țară.* FLACĂRA, 1974, nr. 10, 15, cf. DEX. *El avea strățile cele mai proaste dintre toți, măcar că era, vezi Doamne-te! ficior de împărăteasă.* SBIERA, P. 130. **Dragă Doamne** v. drag. **Drăguț Doamne** v. drăguț. **Drăguliță Doamne** v. drăguleț. **Slavă Domnului!** v. slavă. **Har Domnului!** v. har. **Mila Domnului!** v. milă¹ (I 4). **Prin (sau din, cu) mila Domnului** v. milă¹ (I 4). **A lăsa** (pe cineva) **în mila Domnului** v. milă¹ (I 4). **A lăsa** (sau, rar, **a da, a părăsi** pe cineva) **în plata Domnului** v. plătă¹ (3). **A se duce** (sau **a pleca, a merge** etc.) **în plata Domnului** v. plătă¹ (3). **A (se) lăsa în voia Domnului** v. voie (2). (Învechit și popular) **A (se) odihni** (sau **a adormi** ori **a se răposa**) **întru Domnul** = a muri¹ (1); a fi mort. *S-au răposat întru D[o]mn[u]l.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 64^v/14. *Rugăciunea sa fierbinte pentru cei ce nu mai sunt, pentru cei de veacuri adormiți întru Domnul.* HOGAȘ, DR. II, 117. *Iliuț s-a odihni demult întru Domnul.* C. PETRESCU, S. 24. *Moșul, nedepriș cu somnul, Adormise întru Domnul.* ARGHEZI, S. II, 104. (Cu schimbarea construcției) *Întru Domnul odihnește bătrânul său paracliser.* PILLAT, P. 117. **Domnul (să îl) odihnească (în pace)** v. odihni (4). **A se duce către Domnul** = a muri¹ (1). *Mititeii s-au dus către Domnul și datoria ne face să le căuțăm de suflet.* CREANGĂ, P. 30. **Cum dă Domnul** v. da (I 4). **Ș-apoi dă Doamne bine!** v. da (I 4). **A fi în voile Domnului** = a fi beat. Cf. ZANNE, P. I, 304. ⇨ (Mai ales cet.; adesea determinat prin „nostru” sau urmat de „Isus Hristos” ori numai de unul dintre nume, care îi precizează și îi întărește sensul) Epitet dat de creștinii lui Isus Hristos. V. mesia, mântuitor (2), izbăvitor, spășitor, stăpân (5), preainființat, tămăduitor. *Pavel ... învăța cealea ce-su de Domnul Isus Hristos.* COD. VOR.² 333. *Domnul nostru Isus Hristos ... iaste Dumnezeu, iaste și omu.* PSALT. 336. *Nescăzuta ... îndulcire să o dobândim toți împreună în Hristos Isus, Domnul nostru.* CORESI, EV. 20. *[I]su[s] H[risto]s, Domnul și Ispășitorul nostru.* PO I/12. *Acește n-au credzut în Sv[ă]nta Troițe și întru tine, Născătoare Domnului (1590 - 1602).* CODEX STURDZ. 250. *Cinstitul și sv[ă]ntul trup al Domnului.* COD. TOD. 194. *Veți dobândi pentru credința voastră ... cununa cea de Dumnezău împletită, ... carea toți credincioșii o vor dobândi pentru Isus Hristos, Domnul nostru.* VARLAAM, O. 189. *Iară Maria ... unsease pre Domnul cu mir (a. 1669).* GCR I, 186/33. *Sfântul sânge al Domnului nostru [I]su[s] H[risto]s.* NEAGOE, ÎNV. 6/3. *Mântuitorul nostru, Domnul și Dumnezeu Hristos.* M. COSTIN, O. 244. *Tu, Anno, ... ai aplecatu-ț hiică ce-au născut pre D[o]mn[u]l.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 204^v/4. *Învi[n]să din moarte H[risto]s adevărit Domnul nostru.* MOLITVENIC (sec. XVII), 312. *Cu 563 de ani mai denainte de Domnul H[risto]s.* CANTEMIR, HR. 77. *Au băgat unii o icoană în foc, chipul Domnului Hristos, ca să scoată poleiala.* ANON. CANTAC., CM I, 166. *Sfânta și purtătoarea de viață înviare a Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos.* ANTIM, O. 105. *Să nu aibă voie judecătorii a judeca ... în săptămâna patimilor D[o]mnului nostru [I]su[s] H[risto]s.* PRAV. COND. (1780), 154. *Însuș Domnu H[risto]s au intrat în Ierusalim șezând pe puiu de asină!* BUDAI-DELEANU, Ț. 166. *Icoana Sfântului Iosif ce ține în brațe trupul milostivului nostru Domnu [I]su[s] H[risto]s.* GOLESCU, I. 116.

Lacrimile jupăneselor văduve ... strigă răsplătire la Domnul Hristos ... pentru sângele care verși! NEGRUZZI, S. I, 146. *Apoi șezură amândoi în unbră, Domnul cugetând la Tatăl Său din cer și Sf. Petrea ascultând pe cugete doina izvorului.* EMINESCU, P. L. 14. *Prăznuiesc învierea lui Domnu Cristos.* GORUN, F. 40. *Dumnezeu, după ce a făcut lumea, i-a dat lumină ... născând pe Domnul Hristos.* PAMFILE, VĂZD. 16. *Mironosițele au uns cu mireme corpul Domnului.* SEVERIN, S. 88. *Mulțămesc unuia Isus Domn și Împărat pentru minunea Sa.* SADOVEANU, O. XIII, 907. *E jocul Sfintelor Scripturi. Așa s-a jucat și Domnul nostru Isus Hristos.* ARGHEZI, S. I. 190. *Unii și-au amintit de Mormântul Domnului.* VINEA, L. I, 396. cf. DL, DM. *S-au apucat să picteze pe Domnul Isus.* BARBU, G. 173, cf. M. D. ENC., DEX. *Domnul nostru Isus Cristos era tare necăjit și mănios.* ȚOIU, I. 423. *A venit Domnul Hristos, Mesia, cap luminos.* POP., ap. GCR II, 322. *Azi s-a născut Christos, Domnul cel prea luminos.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 512. *Unchiașul ... nu era altul decât Domnu Cristos.* RĂDULESCU-CODIN, I. 266. *L'emnu să pun'e pintru Domnu Hristos.* DENSUSIANU, Ț. H. 116. *Zăce Domnu Cristos câtă Petre: - Haidam pî la uomehii noș'i.* O. BÎRLEA, A. P. II, 477. ⇨ (La vocativ, ca termen de invocare sau de adresare către Isus Hristos) „Cinre ești, Doamne?” *Dzise cătră menre: „Eu sântu Isus Nazareaninul”.* COD. VOR.² 267. *Adevăr, Doamne, eu crez că Tu ești Hristos, Fiul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 95. *Doamne milostive, Fiul Tatălui, n-am vădzut lumină din veacu.* COD. TOD. 205. *Derept aciaia strigăm Ție, Hr[i]stoase D[oa]mne.* MOLITVENIC (sec. XVII), 311. *O, mari sunt minunile Tale, Doamne Isuse Hristoase, Dumnezeul nostru.* ANON. CANTAC., CM I, 107. *Doamne, zise atunci sfântul Petre, spăriet, ... hai să ne grăbim.* CREANGĂ, P. 298. *Lasă, Doamne, știm, Te-ai supărat pe noi.* ȚOIU, I. 425. ⇨ *Maica Domnului* v. maică (1). *Nașterea Domnului* v. naștere (II 1). *Înălțarea Domnului* v. înălțare. *Sângele (și trupul) Domnului* v. sânge (1). *Mireasa Domnului* v. mireasă (I 1). *Schimbarea la față a Domnului* v. schimbare (II). *Pelincile Domnului* v. pelincă. *Anul (sau anii) Domnului* = data socotită pornind număratoarea anilor de la data nașterii lui Isus Hristos. *S-au dat în cetatea noastră a Beciului 10 zile martie anii Domnului 1786.* AȘEZ. 9/4. (Regional) *Nașul Domnului* v. naș (I 1).

3. Titlu purtat de conducătorii Țărilor Române; persoană care avea acest titlu; domnitor (1), vodă, voievod (3), (învechit) gospodar, vlădică, biruitor. V. principe¹ (1), prinț. *La putenciosul domnu Pătru-Vodă amu fost de multe ori (a. 1593).* DOC. I. (XVI), 181. *Noi am mersu înaintea domnului lu Alixandru-Vodă la Divan. (1595-1596).* id. ib. 105. *Am văzut Domnia Mea cărțile altor domni bătrâni (a. 1601).* ib. 109/7. *Io Vasilie-Voevod, cu darul lui Dumnezău Țitoriu și biruitoriu și domn a toată Țara Moldovei.* VARLAAM, C. 3. *Ioan Vasilie-Voevoda, domnul și biruitoriu Țării Moldova.* PRAV. V. *Domn era atunce la munteni de curund Mihai-Vodă.* M. COSTIN, O. 47. *Hicleșugurile călcătoriuului de jurământ domn.* GAVRIL, NIF. 62/15. *Vasilie-Voevoda, d[o]mn[u]l de Țara Mo[l]dovei.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 65^v/1. *Domnu și oblăduitoriu a toată U[n]grovlahia.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/2. *Luminatului și înălțatului Io Costandin Băsărab-Voevod, domnului meu milostiv (a. 1695).* FN 50. *De aici să începe poveastea altor doimni, carii au venit pre urma Negrului-Vodă, precum arată mai jos.* R. GRECEANU, CM II, 84. *Prea luminatul domn Io Costandin Basarab-Voevod.* ANTIM, P. XXIII. *Ghica-Vodă încoronat, domn în Țara Rumânească și în cea moldovenească (a. 1752).* IORGA, C. I, I, 55. *Merge și domnul ... cu toată podoabă ce se cade unui prințep de Moldavia.* GHEORGACHI, LET. III, 323/1, cf. MAN. GÖTT. *Alegerea de domn nou să se facă iarăși dă la noi.* DUMITRACHE, 112. *Și numaidecât să se arate domnului și să se treacă în condică.* PRAV. COND. (1780), 56. *Datoriina cucernicie ... cătră domnul țării.* PRAVILA (1788), 26/5. *Moldova are al său domn care să numește voevod.* AMFILOHIE, G. 12/22. *Luminată porunca Mării[fi] Sale Preainălțatului nostru domn Alexandru Șuful-*

V[oi]v[o]jd (a. 1802). DOC. EC. 68. *Nimene altul să nu se chiiame domn, fără vodă din București și vodă din Iași, adevă prințipul Țării Românești și prințipul Moldovei*. MAIOR, IST. 92/3. *Iacă domnul Măria Sa este de față*. BUDAI-DELEANU, Ț. 200. *S-a învrednicit țara dă a dobândit domn pământean*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. *După atăta coprindere, Radul putea să se întituleze prinț sau domn*. F. AARON, I. I. 38/23. *Dupre datina domnilor vechi, a zidit și el o mănăstire*. ASACHI, L. 3¹/48, cf. VALIAN, V. *Noul domn îndată intră în Iași*. ARHIVA R. II. 210/19. *Niculae Mavrocordat fu cel dintăiu domn străin în Țara Românească*. FM (1843), 1¹/19, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Erau domni români odată tari ca niște împărați*. SION, POEZII, 84/11. *Toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioți*. FILIMON, O. I. 131, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Domnul nostru-ar vrea să văză pe măritul împărat*. EMINESCU, O. I. 146. *Primul domn al țărilor unite ... venea să asiste la deschiderea anului școlar*. CARAGIALE, O. IV, 129, cf. DDRF. *Domnul se privia ca proprietarul țării sale*. XENOPOL, I. R. III, 148. *Cel mai vechi mormânt de domn muntean e al lui Nicolae Alexandru Basarab*. IORGA, C. I. 1, 3, cf. TDRG. *A! boieri, a venit și rândul domnului*. DELAVRANCEA, O. II, 159. *Cele mai vechi documente pomenesc de danii făcute de câtră unii domni ai Munteniei*. PĂCALĂ, M. R. 37, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îi mai rămăseseră la sfârșit semețului domn puține oști, însă bune*. SADOVEANU, O. I, 182, cf. SCRIBAN, D. *Vânătoarea cu șoimi ... era apanajul domnilor*. BĂCESCU, PĂS. 199. *De atunci sultanii ne-au trimis domni străini*. TUDORAN, P. 244, cf. DL, DM. *Domnul țintea profilul pietrei, fraged, Cu ochi pizmuitor și mohorât*. LABIȘ, P. 20. *Se fereau ... pentru că domnul nu glumea*. BARBU, PRINC. 18. *Încă din secolul al XIV-lea domni români au căutat să aibă legături directe cu Bizanțul*. IST. LIT. ROM. I, 238. *Boierii mari aveau dreptul și datoria de a-l ajuta pe domn la conducerea țării*. STOICESCU, S. D. 52. *Șeful statului feudal poartă, pe lângă titlul de conducător militar, „voievod”, și pe acela de „domn”, titlu care înseamnă în latina medievală „stăpân de domeniu feudal”*. PANAITESCU, O. Ț. 75. *Circulă legenda că domnul român s-a ocupat de astrologie și alchimie*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 85, cf. M. D. ENC., DEX. *Mihai Viteazul, domn al unirii noastre și al neatârării*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5. *Când ferman la București sosea, Domnul numaidecât să uita*. PĂSCULESCU, L. P. 208. *Pe Codrean îl duc la Iași, La domnul, la Ilieși*. FOLC. TRANSILV. II, 412. *La iazăru vechi, ... De trei domni făcut și neisprăvit*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 279. *Schimbarea domnilor, Bucuria nebulilor*. PANN, P. V. II, 35. *Doi domni într-o țeară nu pot fi*. ZANNE, P. IV, 345. ◊ (La vocativ; ca termen de adresare) *Doamne, eu am înțales cu adevărat că Neagoe va se te scoată den scaun*. GAVRIL, NIF. 74/2. *S-au îngrășat, doamne, berbecii, buni sint de giunghiat*. Ștefan-Vodă rade la ceste cuvinte și dăruia bani țișanului. M. COSTIN, O. 61. *Și au dzis Purice aprodul [lui Ștefan-Vodă]: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încălecă”*. NECULCE, L. 10. *Preaînălțate doamne, Dumnezeu însuși te-a ales pe Măria Ta*. GRECEANU, CM II, 8. *Preaînălțate doamne, cu zmerită și plecată noastră anafora înștiințăm Înălțimei Tale că ... arendașii și chiriașii țin în chirie moșii, mori, case, hanuri și prăvălii*. PRAV. COND. (1780), 208. *Țăranul ... îl abordează cu pept deschis, zicându-i: „Tu, doamne!” precum zice și lui Dumnezeu*. NEGRUZZI, S. I, 273. *Domn viteaz! Ce-ți curg lacrimi pe obraz?* ALECSANDRI, POEZII, 157. *Doamne, eu sunt o biată fată*. ODOBESCU, S. I, 8. *Cum nu vii tu, Tepeș doamne ...!* EMINESCU, O. I, 151. *Luminate doamne, se grăbi el, se cuvine să laudăm blândeța Măriei Tale*. SADOVEANU, O. X, 173. *Eu, doamne-am văzut D-un zid părăsit*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 278. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Un părinte domnu să așaze pe un fiu al său în scaonul părintescu*. GHEORGACHI, CER. (1762), 271. ♦ S p e c . Conducător al unui principat sau al unui cnezat; principe¹ (1), prinț, cnez. Cf. MARDARIE, L. 159/14. *Domnilor de Ardeal dzicem crai ungurești*. M. COSTIN, O. 43. *Au trimis împăratul nemășc daruri lui Mihai-Vodă și l-au făcut prințipe, adevă din domni împărăției unul*.

id. ib. 49. *Nu sunt crai, ci prințepi, adevă domni, ca rumânul, ca moldoveanul*. R. POPESCU, CM I, 184. *De atunci încoace toți stăpânii Moscului să numesc împărați. Iar mai nainte să numia cnezii (adevă duxi), ce să cheamă rumânește domnu*. id. ib. 258. *Așa dar s-au dat porunci pe la toți cnezii, adevă domni, că fieștecare din prințipatul lui, adevă din țara lui, să răspunză oameni de oaste*. DIONISIE, C. 223. *Sigismund Batori, domnul țării Ardealului*. BĂLCESCU, M. V. 31, cf. POLIZU, ALEXI, W. ♦ P . e x t . Conducător al unui teritoriu dependent politic (de obicei, de un imperiu). *Împăratul au strânsu sobor toți domni, vlădicii, piscupii și arhiiduchi[i] și toți ai împăratului (a. 1600)*. DOC. I. (XVI), 127. *Priam ... trimisă pre unul din domni săi ce-l chema Antenor la Ellada*. CANTEMIR, HR. 91. *Vă veți închina mie și voi și țara voastră și să vă dau domn de la mine*. ALEXANDRIA (1794), 34/6. *Când un domn sau un neam nu vrea să se mai supuie împăratului său, ei îi dăruia docamdată titlul de alianț*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 1/6. *Orânduind vechil în locul său pe unul din cei mai cu minte și mai credincioși domni ai împărăției sale ... ieși spre seară din cetate*. GORJAN, H. I, 3/9. ◊ F i g . *Împărăția firii ... are domni, senatori, deregători și orânduitori*. CANTEMIR, I. I. I, 85. ♦ (Învechit) *Căpetenie. Și neamul românilor acum trăia cu domni săi în Maramoroș*. M. COSTIN, O. 261. *Căpeteniile daților, domni cu casăle lor, s-au dus toți peste munți în Ardeal*. N. COSTIN, L. 121. *Au avut întâiu răsboiu cu robii carii rădicasă cap în Sișilia, a cărora domnu era Evnos*. CANTEMIR, HR. 121. ♦ (Învechit) *Guvernator. Au luat domnul cetăței mazădă de la părăși*. VARLAAM. C. 393. *Așezat-au Traian împăratul și domni pre la cetăți, cum zic la leși caștalian*. N. COSTIN, L. 128. [Împăratul] ... *pre fiul Sfântului Arethei îl puse domn cetății*. MINEIUL (1776), 146^{v2}/19. *Au fost ... sutaș supt ascultarea lui Pillat, domnul Iudeii*. ib. 96^{v2}/36. *Cel dintăiu pre care l-au rânduit Traian ca domn preste aceste țeri au fost Marcu Scaurian*. IST. M. VII/5. ♦ P . e x t . Conducător al unei țări, al unui popor etc.: cărmuitor, stăpân (4), stăpânitor (3), conducător, (învechit) ocărmuitor (1), oblăduitor, (grecism învechit) ighemon. V. m o n a r h . s u v e r a n , c r a i . *Cei domni ai limbilor, ei se bat și se complu după aceeaia*. CORESI, EV. 91. *O ară fi văzând Șikhem Hetens, ficionul lui Hemos, carele era domn aceluși ținut*. PO 115/24. *Ernestiu, mai mare domn de Austriia (a. 1593)*. DOC. I. (XVI), 181. *Înțeles-au aceasta dom[nul] nostru, împăratul, lu Mihail-Voievod credința și slujba (a. 1600)*. ib. 134. *O, amar cela ce să teme de domni pământului, iară de împăratul cerului nu se teame (1590-1602)*. CODEX STURDZ. 268. *Calioan, domnul șcheailor*. MOXA², 204. *Domni cei mari în lume să să păzască de mândrie*. VARLAAM, C. 329. *Au ucis și domnul Bulgariei*. URECHE, L. 119. *Mi-au dat învătânuri domnu-mieu, Carele iaste mai mare pre o țară*. PRAV. 277, cf. MARDARIE, L. 179/18. *Fiii tăi ... pune-vei pre ei domni pre tot pământul*. PSALT. (1651), 83/5. *Fericiți sint aceia domni, cărora țărăle lor slujesc din dragoste, nu din frică*. M. COSTIN, O. 61. *Iată dară pești cu coarne să înțeleg oamenii cei mari. Adevă împărății, domni, biruitorii lumii aceștia*. CHEIA ÎN. 11^{v2}. *Au murit dfo]mmul vostru Saul*. BIBLIA (1688), 220²/49. *Domnul său închis în gabinet, tot înfipt în mari gânduri: a rândui batalioni în multe părți a Evropii (a. 1703)*. FN 120, cf. LEX. MARS. *Judecă Măria Ta ca un domn creștin*. ANTIM, P. XXVII. *Principii ... socotiră ca o norocire a lor scăderea domnului lor Aladin*. VĂCĂRESCUL, IST. 250/18. *În zilele lui Tuhutum, români pre nimene altul nu-l chiema domn, fără singur pre acela, carele era căpetenie țării sau împărăției*. MAIOR, IST. 91/26. *Români ajunseseră a fi domni Răsăritului*. T. AARON, S. A. 62/8. *Vă înmulțiți și creșteți și dominați pământul ... și tot ce e pe dânsul De domni să vă cunoască*. HELIADE, O. I, 362. *Începutul împărății[i] domnilor rai samănă adesea cu sfârșitul acelor buni*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 141/17. *Republica nu se mai putea ținea: Romei îi trebuia un domn*. F. AARON, I. L. 54/5. *Domni și toți stăpânitorii să nu se prea încrăză sfteticilor lor*. GORJAN, H. I, 129/26. *Guvernul este monarhic când întâia putere a unui stat este în*

mâna singur unul numit împărat, rigă, ducă, prințip sau domn. FABIAN-BOB, 49/19. Urmele de uriași ale poporului roman, domniul lumii. BĂLCESCU, M. V. 309. Străbunii noștri romani din Italia erau domni atotputernici în toată lumea (a. 1848). PLR I, 121, cf. POLIZU, ALEXI, W. Căutau a se face domni economici ai Răsăritului întreg. IORGA, C. I. III, 85. Sunt domnul tașienilor, poporul Călătoreș pe mare. MURNU, O. 7, cf. TDRG. *Domnia Ta vii dintr-un stat care trăiește rânduie și fericit sub mâna domnului său.* SADOVEANU, O. X, 33. *Prădător de nouă țări, Înșelător de nouă domni!* PĂSCULESCU, L. P. 296. *Un domn ce n-are dreptate iaste ca un râu fără de apă.* PILDE, 46/14. *Domnul fără dreptate, ca gardul fără proptea.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 338. ◊ (La vocativ, ca termen de adresare) *Domne, rog Domnetale se me asculta aceste nevoia mele* (a. 1594). DOC. I. (XVI), 190. *Doamne împărate, venit-au o boiereasă în cetate* (1583-1618). CODEX STURDZ. 281. *Lui Bertoldo această hotărâre nu-i plăcea, ci au zis craiului: domnule! fi milostiv.* BERTOLDO, 9/9. *Acel tânăr ... zise cătră împăratul: Domnule, eu te cunosc prea bine.* GORJAN, H. I, 67/10. *Împărate și domnul meu, vă rog binevoiește Și singur eu la temniță să mă duc priimește.* PANN, E. V, 31/14. *Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți.* EMINESCU, O. I, 146. ◊ (Prin analogie) *Fiindcă Sătana este împăratul întunericii, pentru aceea, Velzevuv îi zice „Întunecate doamne!”*. BUDAI-DELEANU, T. 220. *Bătrânul zicea: O, mai marele domn al zmeilor, fă bine, te rog, a mai îngădui nițel ca să ascuți istoria mea.* GORJAN, H. I, 30/20. ◊ F i g . *Sufletul carele iaste domn și lăcuietorie întru inimă.* VARLAAM, C. 301. *Mândru vultur ... Acel domn al atmosferei.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Dor de-al valurilor domn De inim-o apucă.* EMINESCU, O. I, 171. *Al mării domn Neptun.* MURNU, O. 2. *Și-au rămas în turnul gotic Domn pe-ninsele imperii Ale negrului haotic.* MINULESCU, V. 15. *Zămbind aninat peste hăuri, Azi soarele singur e domn.* VOICULESCU, POEZII, II, 104. *Până la tine de-abia străbate cuvânt Din patria Unde domn este soarele.* BLAGA, POEZII, 196. ◊ E x p r . (Regional) **Domn de rouă** v. r o u e (1). ◊ C o m p u s : (Ornit.; regional) **domnul-păsărilor** = pitulice (I 1 b) (*Troglodytes troglodytes*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79. ◊ (Regional; în construcția) *De-a domnul* = numele unui joc de copii în care, după poziția în care cău două bețe lipite în unghi ascuțit, aruncate pe rând de jucători, se stabilește cine aplică și cine primește un număr de lovituri. Cf. ȘEZ. IX, 9, PAMFILE, I. I, 11, II, 12, III, 5. ◊ F i g . *Poezii mari sunt domniul pământului întreg!* SĂM. IV, 745. ◊ F i g . (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prepozițiile „peste”, „pe”) *Persoană care deține înaltăetatea într-un domeniu oarecare, într-o colectivitate etc. prin calitățile sale, prin importanța sa; rege (2), stăpân (7). Nime mai bine și mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu ... decât acela domnul voroavei râmlenești, Țișero.* N. COSTIN, L. 35. *Țișeron ... mai a tuturor științelor domn.* CANTEMIR, HR. 5. *Domn deplin preste limba sa maternă.* BARIȚIU, P. A. III, 204. [Rubens], *acel domn al pictoriilor flamanzi, a zugrăvit scene de vânatoare.* ODOBESCU, S. III, 124. *Veghe ești și somn - Poeziei Domn!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1986, nr. 26, 11. ◊ (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prepoziția „peste”) *Persoană aflată în fruntea unei ierarhii. Domn al săborului.* MARDARIE, L. 104/18. *Mulți ani să se-nvrednicească A fi peste shoale domn Ca să ne scoale din somn.* MONTAN, S. 27/5. *Tu, preamăritule domn al oștirii, Atrid Agamemnon.* MURNU, I. 36. ◊ (Învechit, rar) *Domnul Romei* = papa. *Domnul Romii cu fulger în brâncă Lega și deslega după voie.* BUDAI-DELEANU, T. 150.

4. (Învechit) **Nobil (1).** *Cu știrea și cu voia a toți domnilor mari și sfeatnici ai Ardealului.* PO 1/6. *Ei s-eu rugat domnilor pre pace, ca să nu fie ... moarte, ce să plătească cu bani* (a. 1587). DOC. I. (XVI), 203. *Scriem închinăciune și multă sănătate domnului Budachi Ianășu, birăul de cetatea Bist[r]iței* (a. 1595). ib. 195. *Săcuii ... au dat dosul a fugi și mulți din domni au picat la apa Bârsei.* URECHE, L. 139. *Maria, fata lui Liudovic, nu s-au lăsat nici ea să rămâie batjocorită, având și ea câțiva domni lângă sine priieteni de ai*

tătâne-său. M. COSTIN, O. 279. *Șădzând la masă împăratul cu împărăteasa și cu mulți domni leșești, și între acei domni fost-au și Adam Sinovschii hatman.* NECULCE, L. 254. *Iar Matei-aga încă și-au luat ziua bună de la craiul Racoși și de la toți domni și nemeșii.* ANON. CANTAC., CM I, 150. *Aici toți aceia, carii au în moșiile sale supuși slujitori, ce se chiema mai nainte iobagi, ... se numesc domni supușilor acelora.* MAIOR, IST. 91/22. *Acia lăcuiesc mulți domni unguri, de neam mare, care au moșii prin prejur.* GOLESCU, I. 11. *Cei mai mari domni ai Transilvaniei priviau ca o mare fericire d-a merita ... favoarea și creditul său.* BĂLCESCU, M. V. 254. *Colera devasta mai tare tocma în comitate de acelea în care domni feudali tractaseră mai tiranește pe popor.* BARIȚIU, P. A. I, 573, cf. COSTINESCU. *Români ... deveniră robi iobagi ai nobilimeii ungurești, ai nemeșilor sau domnilor maghiari.* ODOBESCU, S. III, 518, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◊ (La vocativ, ca termen de adresare) *Înalt de bun neam născut doamne baron.* EUSTATIEVICI, I. 47/20. ◊ (Învechit) *Domn de pământ* = latifundiar. *Țăranul iobag, care făcea robota, era cu desăvârșire atârnat de „Domnul de pământ - spăhie”.* MOLIN, R. B. 419. *Îndeosebi preoțimea din satele de iobagi se găsea și ea într-o situație asemănătoare iobagilor, fiind obligată la diverse sarcini față de domni de pământ.* BLAGA, G. 25. (Învechit: prin Transilv.) *Domn de steag* = comandant de oști, căpitan, nobil (1), senior (2). *Celui domn de steag și vestit viteaz Gestii Freanți, alesu hotogiu Ardealului și Țărăiei Ungurești ... aceste doo cărți să fie pargă.* PO 11/5. *Vouă tuturor luminărilor domnilor de steag ... și tuturor, carii sunt în deregătorii și în cinste ..., lăsăm și poruncim* (a. 1653). ȘINCAI, HR. II, 320/16, cf. DDRF, TDRG.

5. (Popular; mai ales în Transilv.) **Boier**; p . e x t . persoană cu stare materială, poziție socială sau educație superioară; s p e c . orășean (1). *Nu putem noi să fim toți domni, preoți sau învățători.* PETROVICI, P. 337/6. *Mă duc în oraș și stau de vorbă cu domni.* SLAVICI, O. I, 120. *Muntenii zic târgoveștilor „domnule” în loc de „cucoane”, precum se zice în partea câmpului.* ȘEZ. I, 77, cf. COȘBUC, P. II, 96. *Doi feciori aveau la casă ... Unu-i mort de astă toamnă, Altul stă cu domni la masă.* GOGA, POEZII, 61. *Nu-i o gospodărie și o casă de domn, precum vezi.* AGÎRBICEANU, S. 359. *Mereu i-a bătut capul Glanetașului să dea pe Ion la școala cea mare din Armadia, să-l facă domn.* REBREANU, I. 52, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Feciorul jupânului e domn, acum.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 222. *Semăna mai mult a copil de domn.* VLASIU, A. P. 18. *Stofe albe din care-și făceau cucoanele și domniul costume atrăgătoare pentru vară.* MOROIANU, S. 37, cf. SCRIBAN, D. *Și găina e de la țară, dar o mânăncă domni din Sevilla.* CĂLINESCU, I. 90. *Tu o să mergi la școală, să te faci domn mare, prefect să te faci.* STANCU, D. 41. *Și ce făloși erau copiii domnilor!* BENIUC, C. P. 80. *Vor avea ce umbla pe la ușile domnilor să-și ceară drepturile.* CAMILAR, N. I, 34. *Având un singur copil ... și dorind să-l facă domn în primărie ori preot la biserică cea nouă ... a hotărât să-l ducă la gimnaziu.* VORNIC, O. 6, cf. DL. *Avram Iancu, spaima domnilor.* ISAC, O. 276. *Acuma, numai atâta să mai birui, se gândi, până îi ajunge tu domn, puil mamii.* T. POPOVICI, SE. 39, cf. DM. *Vă duceți ... să vă împrumute niște țoale mai ca lumea, domni să-mi fiți.* BARBU, G. 237, cf. DEX. *Horia bea la crăjmă-n deal! Domni fug toți din Ardeal.* POP., ap. ODOBESCU, S. III, 553. *Pentru mândra care-mi place Nici părinții n-au ce-mi face, Nici judele satului, Nici chiar domniul șfatului.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 11. *Măi mândruț, nume d'e domn, Mândre fi-s sprâncen'el'e, Mai mândru fi numel'e.* TIPLEA, P. P. 69. *Mulți is domni și cu nădragi, Nu mânăncă toți colaci, Ci trăesc ca cei săraci.* BUD., P. P. 51. *Or fost neșce domn'i, unu ge la Peșta și unu nu sciuu gē un'e, și or săpat în pământ ș-or găsi neșce oasă ge hurieș.* DENSUSIANU, T. H. 145. *Am drăgucior de ști scrie Cu domni în cântălărie.* BÎRLEA, C. P. 29. *Am mers cu doi domni-și, unu gin Logoj ș'altu gin Caranșebeș, la Răcețatu.* GREGORIAN, CL. 54. *Când a fost Horia-mpărat Toți domni s-au desculțat.* FOLC. TRANSILV. I. 14. *Ispas de la Izlaz Care sare șapte pași, De mor domni de necaz.* FOLC.

OLT. – MUNT. II, 367. *Ășt'a-i zâc gardirop domn'i ai mari acuma ... noi îi spun'em norman.* PORȚILE DE FIER, 220. *Unde vezi mulți domni, acolo și mulți nebuni.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 694. *De domn, domn să fii, Dar de frică tot să știi.* ZANNE, P. IV, 347. *Domnii fac pe om lotru.* id. ib. 347. *Dreptatea-i cum o fac domnii.* id. ib. v, 82, cf. ALR I 443, ib. II 2 607/192, ALR SN III h 886. ◊ (Ironic) *Domnule c-un bou de funie, să fii cu doi ț-aș zice bade.* ȘEZ. I, 219. ◊ F i g. *Dorul lui e mare domn.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 126.

6. (De obicei urmat de numele de familie sau de prenume ori de cuvântul care indică profesia, funcția, gradul etc.) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat; (învechit și regional) musiu, cucon, (învechit) jupân, (grecism învechit) chir, (italienism învechit) signor; p . e x t . ins. *Eu domnului N. N., orășanului din Dobra, am mai rămas datoriu o sută de florinți.* EUSTATIEVICI, I. 15/4. *Au poștit pe domnul cofințrolor ca să margă ... cu bătrânii ce au fost arătați în zăpislă tănuuit (a. 1793).* ȘTEFANELLI, D. C. 235. *Descoperind eu mai înainte de vreo câteva zile gândul și dorirea mea domnului Pavel Ruja ... ne-au dat curajulita nădeaide.* ARITM. (1805), 11/7. *Am adăogat a înștiința pentru aceaia pe domnul notăraș.* MAIOR, I. B. 338/8. *Bună zioa, domnule, cum te afli?* ABEȚEDAR, 30²/13. *Hotărârea domnului glavnoi comandir (a. 1828).* DOC. EC. 412. *Între oaspeți se afla și un domn cu surdulul albastru.* ALBINET, M. 24/24, cf. VALIAN, V. *Domnule Caragiali, ian spune mie când o să mântuim repetiția?* PR. DRAM. 184, cf. STAMATI, D. *D[o]mnii abonați vor primi bilete subînsemnate de redactor (a. 1857).* PLR I, 74, cf. POLIZU. *Domnilor alegători, mă rog să fii ascultat.* ALEXANDRESCU, O. I, 264, cf. PONTBRIANT, D. *Ne rămâne de a mulțumi d[omnu]lui Alecsandri.* CONV. LIT. I, 133, cf. COSTINESCU, LM. *La noi, la Otopeni, spune, domle, tata, că s-a stârpiț toate vacile când a venit cometa ailaltă.* CARAGIALE, O. I, 102. *Monedele sunt ale domnului de la șosele.* SLAVICI, O. I, 355. *Domnule Dan, trebuie să joci cu noi un cadril.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 16. *M-o trimes don comisar.* CONTEMPORANUL, VII₂, 391. *Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor.* BACALBAȘA, S. A. I, 133. *Domnul sergent începea instrucția.* MILLE, V. P. 150, cf. ALEXI, W. *Un domn elegant, care venea să se urce în expres, dând cu ochii de mine, se opri o clipă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. *Cât îți plătim, domnule?* AGÎRBICEANU, S. 471. *Trăiți, don căpitan, răspune el salutând militărește.* HOGAȘ, DR. II, 69. *Nu pot permite, domnilor, să faceți și aici politică!* REBREANU, I. 153. *Domnii cu jambiere și șepci impermeabile trec la poștă peste drum de hotel.* IBRĂILEANU, A. 7, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Domnul ăsta e surd, e mut, dar e foarte bine ca bărbat.* MIRONESCU, S. 150. *Un domn serios de la Culte Cu cioc și cu ghete de lac.* TOPÎRCEANU, B. 62. *Ceva desăvârșit mediocru, incolor și neexpresiv, un fel de domn cumsecade de 20 de ani.* CAMIL PETRESCU, P. 6. *Frumoasă cucoană ai, domnule!* BRĂESCU, M. B. 10. *Virgil a înțeles că, de vreme ce Elefterescu i-a zis „domnule”, lucrul se schimbă la față și a tăcut.* POPA, V. 205. *Eu sunt, ... eu, Ber-Căciulă, argatul domnului grădinar!* VISSARION, B. 32, cf. SCRIBAN, D. *Eu sunt „domnu” Pintilie Vișelaru.* SADOVEANU, O. XXI, 307. *Și când a trecut un domn bine îmbrăcat, îl salută.* ARGHEZI, C. J. 226. *Se lăfăiește un domn gras cu țigară de foi în gură.* RALEA, O. 25. *Cu acest domn Iacob, să ne luăm unele măsuri.* C. PETRESCU, A. R. 112. *Era tovarăș de cărciumă cu domnul Sile.* STANCU, M. I. 216. *Dom' locotenent vă așteaptă.* CAMILAR, N. I, 423. *Hei, domnu! Alo! Încotro?* VINEA, L. I, 14. *Domnul blond merge cu mâinile la spate.* DEMETRIUS, A. 40, cf. DL. *Nu-i așa, dom' șef?* PREDĂ, I. 78, cf. DM. *Erau doi domni grași, cu dinți de aur.* BARBU, G. 98, cf. M. D. ENC., DEX. *Și noi iubim patria, domnule Zăvor.* ȚOIU, I. 426, cf. ALR I 443/388, 512, 552, 730, 760, 792, 850, 860, 890, 926, 990. *Mă rog, domnule sergent, Să-mi dai trei zile-n conced.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 423. *Domne, aj vrea să intru și ieu la prăvălie, numai pământăre.* O. BÎRLEA, A. P. I, 564. ◊ (Familiar; la vocativ; determinat prin „meu”) *Vă sunt, respectabilul meu domn,*

robot de recunoștință. PR. DRAM. 142. *Domnul mieu!* PANN, E. I, 1/5. *Adio, domnul meu, urmă luându-și capela.* NEGRUZZI, S. I. 257, cf. PONTBRIANT, D. *Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așa?* EMINESCU, O. I, 151. *Domnul meu, îl întreb, ... cum îți explici d-ta obiceiul ăsta de a scrie scrisori anonime.* CARAGIALE, O. I, 187. *Am venit la dumneavoastră, domnul meu, ca să vă mulțumesc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. *Mă faci să râd, domnul meu!* EFTIMIU, N. 16. *Dar ea-i răspunse: „Domnul meu, N-am trebuință!”* PARASCHIVESCU, C. Ț. 95. ◊ (Familiar. la vocativ, întrebunțat în cursul unei relații sau conversații, fără a fi adresat unei persoane anumite, exprimă surpriză, satisfacție, admirație, mirare, indignare etc.) *Ăi mai prima, domnule, aleși pe sprânceană.* CARAGIALE, O. VI, 62. *O casă, dom'le, o casă, de ți-era milă să calci pe covoare!* C. PETRESCU, S. 144. *Domnule, nevasta trebuie să fie nevastă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 9. *Mănâncă, dom'le, mănâncă ceva de speriat, pe onoarea mea!* BRĂESCU, O. A. I, 50. *Înainte pas alergător, – marș! domnule! mare comedie!* SADOVEANU, O. II, 519, cf. SCRIBAN, D. *Stai, domnule, că aici nu e glumă! protestă Moromete zgomotos.* PREDĂ, M. 134, cf. DM, M. D. ENC. *Cald. Teribil de cald, domnule.* FLACĂRA, 1974, nr. 30, 23. *Dom'le, nici chiar așa!* ib. 1975, nr. 50, 21, cf. DEX. ◊ (Ironic sau glumeț) *Câți dintre domnii noștri critici știu aceasta?* MACEDONSKI, O. IV, 76. *Gustul acestor personalități de portmoneu fecundase inspirația câte unui domn tehnic.* ARGHEZI, B. 115. *O să dea ei de mama dracului domnii ăștia care nu vor să vină la instrucție.* PREDĂ, M. 97. ◊ (Ironic) *S-o spălat pe mâini domnu stat. „Na-vă, descurcați-vă cum își ști!”* LĂNCRĂNJAN, C. I, 335. ♦ (Familiar) *Persoană demnă de respect, care se impune prin generozitate, distincție, eleganță etc.* *E un domn, știe să se poarte!* ♦ (Astăzi ieșit din uz; mai ales art.) *Învățătorul, considerat în raport cu elevii săi.* *Uneori „domnu” se înfură strașnic de țipetele nenorocitului copil.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 153. *Domnul striga pe băieți c-un glas ascuțit.* DELAVRANCEA, H. T. 94. *Acest joc îl jucam la școală până nu venia „domnu”.* PAMFILE, J. I, 24. *„Domnu”, care nu lipsise niciodată, nu venea în dimineața aceea.* BASSARABESCU, V. 121. *Și Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el todeauna.* SADOVEANU, O. III, 54, cf. SCRIBAN, D., DL. ♦ (Astăzi ieșit din uz; mai ales art.) *Stăpânul în raport cu servitorii săi.* *A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.* CARAGIALE, O. II, 103. *Servitoarea mi-a spus ... – Pofiți de sedei: „domnul” vine numaidecât.* GALACTION, O. 93. *Da? ai să mă spui? ... „Domnu” nu vine degrabă acasă.* SADOVEANU, O. VII, 498, cf. SCRIBAN, D., DL. ♦ (Prin nordul Mold.) Termen eufemistic folosit pentru a denumi un animal considerat impur sau spurcat. *Atunci, dacă e vorba despre „jigăni”, trebuie să le zici celor de partea bărbătească „domn”, iar celor de partea femeiască „doamnă” sau „cucoană”.* MARIAN, S. R. II, 198, cf. CANDREA, F. 262.

– Pl.: domni. – Voc. (1, 2, 3, 4) doamne, (5, 6) domnule, (familiar, 6) domne, domle. – Și: (familiar, înaintea numelui sau a termenului care indică profesia, funcția, gradul etc.) dom, don (TDRG) s. m.

– Lat. dominus.

DOMNĂ vb. I. In t r a n z. (Învechit) 1. A domni (3). *Ș-au făcut o cetate și domnează asupra navigației râului.* LEON ASACHI, B. 59/15. *Acea doamnă e Dochie, Zece oi, a ei popor, Ea domnează-n vizunie Preste turme și păstori.* ASACHI, S. L. I, 169. ◊ F i g. *Lineștea cea mai deplină domnează.* AR (1831), 243¹/27. *Această boală domnează de multe ori ca molipsitoare, și mai mult la oile cele tinire decât la cele bătrâne.* LITINSCHI, M. 161/18.

2. F i g. (Despre înălțimi, clădiri, pomi etc.) A domni (4). *El au zărit pagoda ... zidită pe fărurile mării, preste care să părea că domnează cu zidurile sale ceale mari.* LEON ASACHI, B. 25/19. *Mii și mii flori cu iarba din câmpie, Unde stejarul cel umbros domnează.* ASACHI, P. 31/13.

- Prez. ind.: *domnez*.
- De la **domn**.

DOMNĂR s. m. (Popular) Boier. Cf. DR. IV, 1 038. *Voinicii să se scutească De domnari și de jendari*. BUD, P. P. 44. *Celuit-o, celuit, Un fecior de cărturar Pe o fată de domnar*. BÎRLEA, L. P. M. I, 49.

- Pl.: *domnari*.
- **Domn** + suf. *-ar*.

DOMNĂRĂȚ s. n. (Regional; cu sens colectiv) Boierime. *Domnărețul și ofițerimea tăcu*. CAMILAR, în SFC III, 63.

- **Domn** + suf. *-ăreț*.

DOMNĂRĂȚ, -EĂȚĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Boieros. Cf. CABA, SĂL. 34.

- Pl.: *domnăreți, -e*.
- **Domn** + suf. *-ăreț*.

DOMNĂRIE s. f. (Regional) Demnitatea de boier; boierie. *Domnării nu erau așa de multe și dajdele nu erau așa de grele ca astăzi*. F (1885), 78, cf. IORDAN, L. R. A. 168, COMAN, GL. ♦ *Orășenime*. Cf. COMAN, GL.

- Pl.: *domnării*.
- **Domn** + suf. *-ărie*.

DOMNĂRIT s. n. (Regional; cu sens colectiv) Boierime. *Și de-a domnărit o fost în biserică!* Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI, cf. SFC III, 66.

- **Domn** + suf. *-ărit*.

DOMNEALŪI pron. de politețe v. **dumnealui**.

DOMNEATĂ pron. de politețe v. **dumneata**.

DOMNEĂȚĂ s. f. v. **domnet**.

DOMNEAVOĂSTRĂ pron. de politețe v. **dumneavoastră**.

DOMNÉL s. m. (Regional) Diminutiv al lui **domn** (5), boieraș; s p e c. soțior. Cf. DDRF. *Parte ce-am d-avut ... De domnel frumos*. TEODORESCU, P. P. 79.

- Pl.: *domnei*.
- **Domn** + suf. *-el*.

DOMNÉSC, -EĂSCĂ adj. (Atestat prima dată la 1472, cf. DERS) 1. (Învechit) De stăpân (2). *Aceasta chip de slugă iaste, iară ce vine, chip domnesc iaste*. CORESI, EV. 105. *Avuția ... în chip domnesc, nu de rob, ca să o ție cine o va avea*. id. ib. 430.

2. (Învechit) Dumnezeiesc (1). *Împreună dară venind voi la un loc, nu iaste domnească cină a mâncarea*. BIBLIA (1688), 870²/55. *Fiind praznicul domnesc și trebuind la dansa [la Dumineca Florilor] multă materie și multă vorbă ca să descoperim cevaș, ... întru cinstea și lauda ei neștiința ne conteneăște*. ANTIM, O. 90. ♦ *Rugăciunea domnească = rugăciunea care începe cu cuvintele „Tatăl nostru”*. *Rugăciunea cea domnească și ce cuprinde în sine [Titlu]*. ANTIM, O. 367, cf. BĂRCIANU. *Sărbătoare domnească = nume generic pentru o sărbătoare religioasă importantă. Duminecele și sărbătorile ceale mari ce să numesc domnești și ale Maicăi Preacistii ... să vă închideț[i] prăvăliile*. ANTIM, O. 27. *Ușă domnească* v. u ș ă (1). ♦ **C o m p u s** : (Bot.; regional) **lemn** (sau **pelin**)-**domnesc** = lemnul-Domnului (*Artemisia Abrotanum*). Cf. TDRG, BORZA, D. 23. *Frunză verde, lemn domnesc*. CONV. LIT. XV, 230.

3. (În Evul Mediu, în Țările Române; despre obiecte, terenuri, așezări, clădiri, instituții etc.) Care era în proprietatea

domnului (3) sau a domniei (1), destinat folosirii de către domn sau de către domnie, făcut din porunca domnului sau a domniei. *În tipariul domnesc ... în Iași*. VARLAAM, C. I. *Avuția amânduror obrazele, ce vor face mestecare de sânge, să fie toată domnească*. PRAV. 217. *S-au fost luat locul domnesc* (a. 1668). URICARIUL, XXV, 276. *Turcii ... au venit să ia ce or găsi domnesc tot pre sama împărăției*. M. COSTIN, O. 201. *Și îngropării s-au dat La a sa domnească zidire* (a. 1752). IORGA, C. I. I, 55. *I-am dăruit vatra târgului Bârladului cu toate locurile pin pregiur, câte vor fi drepte domnești* (a. 1784). id. s. D. VII, 236. *La măsuratul și la spusul locurilor și la a celor domnești și la a celor de obște ... de față trebuie să fie birăul*. AȘEZ. 13/13. *Va da vlădica din locurile ceale domnești ... colonilor*. MAIOR, I. B. 216/1. *Cere să ridice acest burduf cu undelemn la curtea domnească* (a. 1819). DOC. EC. 195. *Pentru luminarea neamului școale mari domnești au fost făcut*. CARCALECHI, C. 106/11. *Ocna fiind domnească, urmează ca și dumneata și toți slujbașii să facă ajutor ocni* (a. 1827). DOC. EC. 383, cf. LB. *Făcu din curtea domească o cetățuie*. F. AARON, I. II, 195/12. *Palașul domnesc de vară*. RUS, I. I, 270/23. *A încungiurat pe Alecsandru în curțele domnești din Iași*. IST. M. 195/1. *Acest târg a fost odată rezidență domnească*. NEGRUZZI, S. I, 191, cf. POLIZU. *Egumenul monastiri[i] domnești*. PELIMON, I. 29/20. *Averi nenumerate, comorile domnești*. ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Era clădită pe timpul lui Caragea noua reședință domnească*. FILIMON, O. I, 108, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Alaiul se opri în curțile domnești*. ODOBESCU, S. I, 73. *Trenul domnesc s-a anunțat de la stația apropiată*. CARAGIALE, N. S. 61. *Paharul domnesc, în formă de pălnie înaltă și subțire, e de aur*. DELAVRANCEA, O. II, 145, cf. DDRF. *Satele domnești ... erau deci locuințe de o poporație supusă unor îndatoriri către stăpânul locului, domnul*. XENOPOL, I. R. III, 154, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În biserica domnească întemeiată de dânsul acolo, i se vede mormântul*. IORGA, C. I. I, 4, cf. TDRG. *Erau păduri domnești și numai sălbătăciunile și pădurarii le cutreierau*. AGÎRBICEANU, S. P. 116. *Calea domnească apucă în jos*. C. PETRESCU, S. 197, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Marea ogradă domnească*. VISSARION, B. 158. *Pietrele din morile domnești*. VOICULESCU, POEZII, I, 240. *Herghebia domnească de la Timiș*. SADOVEANU, O. XIII, 10. *Și-au pus scaunul de domnie, făcând curți de piatră și case domnești*. BRĂȚIANU, T. 102. *Văzuse și scaunele domnești de-a dreapta și de-a stânga altarului*. BARBU, PRINC. 69. *Ulița domnească fusese strămutată*. G. BARBU, A. V. 54. *Întregul tezaur domnesc*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 8. *Cea mai veche ctitorie domnească*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 19. *Specialiștii semnaleză elemente de tradiție autohtonă, cum au fost bunăoară cele de la reședința domnească de la Curtea de Argeș*. BUTURĂ, EG. 374, cf. PATAPIEVICI, C. L. 263. *Și pe el că-l îngropa La mănăstirea domnească*. PĂSCULESCU, L. P. 301. *La cele curți domnești*. BÎRLEA, L. P. M. I, 36. ♦ (Despre persoane și funcțiile lor) Care era în slujba domnului (3) sau a domniei (1). *Oamenii cei domnești, ce să dzice, armașii și armășeii și alți ca dânsi ... nu să vor certa*. PRAV. 279. *Preotul Ignat cel domnescu din târgu din Bârlad* (a. 1685). IORGA, S. D. VII, 91. *Să cauți să-i plătești fânul ... că, de nu-i vei plăti fânul, ... voi trimite Domniia Mea om domnesc de vei da tot fără voia ta* (a. 1706). BUL. COM. IST. III, 90. *A fostu vinit un om domnescu* (a. 1712). IORGA, S. D. V, 228. *Fiind birău domnesc Ion Lazăr, iară birău satului au fost Oprea Achim* (a. 1789). id. ib. XIII, 143. *Deregătorul cel domnesc cu această mărturisință nu să va îndestula*. AȘEZ. 26/6. *Zapci[i] domnești ... vor lua cât să va socoti*. PONTURI, 10/18. *Fu priimit în corpul adunătorilor domnești*. HRISOVERGHI, A. 2/21, cf. POLIZU. *Se făceau asemenea tâlhării de către oamenii domnești, plătiți ca să ție liniștea*. FILIMON, O. I, 159. *Văduva lui Papaiani, arnăut domnesc la pensie*. CARAGIALE, O. II, 183. *Un mare ștab domnesc*. MACEDONSKI, O. III, 18. *Vânătorii domnești, scutiți de multe sarcini pentru că aduc sălbăticuni la curte*. IORGA, C. I. I, 158. *Un colonel ... în uniformă strânsă pe trup, cu ceaprazării de aghiotant domnesc*. CAMIL PETRESCU, O. II, 167. *Arnăuții domnești traseră cu puscile*. BARBU, PRINC. 16. *Medicii domnești primeau însemnate misiuni*. G. BARBU, A. V. 35. *Oncica e om domnesc Și-a*

plecat la București. PĂSCULESCU, L. P. 298. *Mearg-ă-n Sighet și mă ceie La măiorul cel domnesc.* BÎRLEA, C. P. 102. ♦ (Despre acte, hotărâri etc.) Care era emis de domn (3). *Șas[e] boiari luaț pre răvaș[e] domnești* (a. 1625). IORGA, S. D. VII, 32. *Muiarea să va certa mai puțin decât bărbatul ... când va sparge carte domnească.* PRAV. 281. *Am mântuit cu hrisov domnesc toată ciata preoțească de sarcina dărilor.* ANTIM, O. 388. *Drept aceia dar mila ce s-au arătat asupra lor și s-au întărit cu domnescul nostru hrisov, va fi bine păzită și nestrămutată* (a. 1767). ȘTEFANELLI, D. C. 95. *Nici să cuvine vreodată să se dea poruncă domnească către judecători.* PRAV. COND. (1780), 60. *Acest ajutor, ce să coprinde în mai sus-numitul hrisov domnesc, să li se dea fără împotrivire* (a. 1811). DOC. EC. 107. *Vânzarea ce să face cu mezat să să întărească cu hotărâre domnească și cu pecete.* LEGUIRE, 21/17. *Întărindu-să cu a noastră domnescă iscălitură.* PONTURI, 1/8. *Le-am dat la mâini aceasta domneasca noastră carte* (a. 1824). DOC. EC. 336. *Privilegiați și scutiți cu hrisoave domnești.* FILIMON, O. I, 121, cf. COSTINESCU, LM. *Guvernul însă, prin decret domnesc, poate opri întrunirile.* MAIORESCU, D. V, 132. *Vechile clauze ... se strămutau dintr-o condică domnească în alta.* IORGA, C. I. III, 116. *În Moldova nu există acte domnești de danie ... scrise în românește.* IBRĂILEANU, S. 34. *Cercetătoare lună, ... Ștergi, pe furis, pe rafturi un prăfuit slovar, Domneasca întărire, pecetea nu-ți pun stavili.* PILLAT, P. 93. *A ieșit vreun pitac domnesc, cu popreliști pentru portul straielor de siac?* C. PETRESCU, A. R. 13. *Venise învoirea domnească și se cununaseră fără zarvă.* DEMETRIUS, A. 25. *El scrie din dragoste pentru limba noastră, și nu din poruncă domnească.* LL 1973, nr. 4, 7. ♦ (Despre instituții) Care ținea de puterea administrativă a domniei (1). *Domneștii vistierii trimitem și câteva adevărîțe ale ispravnicului* (a. 1818). DOC. EC. 187. *Ce face poliția domnească?* SADOVEANU, O. X, 29. ◊ *Sfat (sau Divan) domnesc = consiliu format din reprezentanții marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării. Au început a veni la cancelaria domnescului nostru Divan jelbi* (a. 1822). DOC. EC. 259. *Sesia la Divanul domnesc să însănează de trei ori pe săptămână.* CR (1830), 104¹/9. *Sfatul domnesc era consultat însă de câte ... ori se luau măsuri cu caracter mai deosebit.* STOICESCU, S. D. 103, cf. M. D. ENC. 882. *În această luptă crâncenă au căzut și patru dintre membrii Sfatului domnesc.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 12. *Locotenență domnească = organ administrativ-politic care ținea, în epoca modernă, locul domnului (3), exercitând atribuțiile acestuia; căimăcămie. Guvernul trece de fapt asupra locotenenței domnești.* MAIORESCU, D. I, 3. *În așteptarea noului domn se instituiseră o locotenență domnească.* CĂLINESCU, I. C. 94. *Bani domnești = bani din aur sau din argint (folosiți de domn (3) sau de domnie (1)). Ceia ce fac bani domnești, și de vor îndrăzni să spurce aurul sau argintul pentru dobânda lor cu altă nemică nu vor plăti, numai cu capetele.* PRAV. 77. *Cela ce ... va fi având pre mâna sa bani domnești ..., pre acesta vor certa ca și pre un fur.* ib. 320. *Soru-sa ... au fost pus și ia parte ei zălog la Ștefan Brăiascul ce-a fost comis, pentru nești bani domnești a vecinilor săi* (a. 1706). IORGA, S. D. VII, 108. ♦ (Despre însemne, funcții etc.) Al domnului (3) sau reprezentând autoritatea domniei (1). *Și deacă au aședzat vlădicii, le-au făcut cinstre mare, că le-a pus scaunele, de șed den a dreapta domnului, înaintea tuturor sfeatnicilor, aproape de scaunul domnesc.* URECHE, L. 70. *Zapis ... pecetluit cu pecetia domnească.* ANTIM, O. 336. *A priimit cu mare ... bucurie domnescul sciptru.* ARHIVA R. II, 285/12. *Ursu ... pe domnescul tron înălțat.* ALEXANDRESCU, O. I, 227. *Pleacă să se urce în scaunul domnesc.* MACEDONSKI, O. II, 233. *Cu stema domnească, adecă cu armele țării, și deasupra o coroană poleită.* CONV. LIT. XXI, 113. *O pecetie domnească Dezgropată din arhiva prăfuitelor hrisoave.* MINULESCU, VERS. 115. *Oastea creștinilor, împuștinată, a răsuflat un răstimp împrejurul steagului domnesc.* SADOVEANU, O. I, 183. *Palmă domnescă v. p a l m ă ¹ (3). Prăjină domnescă v. p r ă j i n ă (3). Vadră domnească = v. v a d r ă (2).* ♦ (Despre obligații, dări etc.) Datorat domniei (1). *Oricine va îmbla cu amăgitori și nu va plăti vama cea domnească, acela iaste ca un fur.* PRAV. 46. ◊ *Slujbă*

domnească sau lucru domnesc = obligație în muncă a locuitorilor față de domnie (1). *Slujba domniască și alte greutăți care s-ar cuvini de pe locul acela diatoriu să fie a le purta.* AȘEZ. 77/22. *Pe preoții acelorași români îi mâna la lucru domnesc ca și pre alți iobagi.* MAIOR, I. B. 81/23. *Prin acest act cei doi vecini se leagă ... că nu vor mai supăra pe săteni cu slujbe domnești.* PĂCALĂ, M. R. 51. ♦ (Despre acțiuni, manifestări, evenimente) La care participă domnul (3); desfășurat pentru domn. *Nuntă domniască cu multă cheltuială și cu frumoașă podoabă și jocuri.* N. COSTIN, L. 561. *Vinul cel mai bun ... să bea la mesele ceale înalte domnești.* BERTOLDO, 7/2. *Ceata acestor vânători negri aprovizionează masa domnească cu prepelițele, și mai ale tuturor boierilor mari.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 67. *În zioa aceea era paradă domnească.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Situațiunea Cotnarului încungiuat de vii, livezi și păduri făcea încântătoare vilegiatura domnească.* CONV. LIT. I, 107. *Toate ferestrele și ușile se deschideau înaintea alaiului domnesc.* GANE, N. I, 7. *La acele mari petreceri domnești în care-și aveau ... locul dregătorii de ceremonii.* IORGA, C. I. II, 152. *Astfel de cântece vor fi fost zise la toate ospetele domnești.* IST. LIT. ROM. I, 13. ♦ (Despre sentimente, calități, părți ale corpului etc.) Care aparține domnului (3), privitor la domn, de domn. *Unul din ei ... era mai cu deosebire amenințat de a resimți efectul acelei spaimi domnești ce se traducea în acte de cruzime.* CONV. LIT. III, 57. *Aceste vorbe rostite de gura domnească au brăzdat adânc inima norodului.* CREANGĂ, A. 75. *Să-mi fie călăuză domneasca ta voință.* MACEDONSKI, O. II, 205. *Din ochii lui tot albi, o batistă scumpă aduna lacrimi domnești.* KLOPŠTOCK, F. 138. *Mila domnească are margine.* SADOVEANU, O. X, 111. ♦ (Despre persoane) Care are calitatea de a fi domn (3) sau de a aparține familiei unui domn. *Acest descendent domnesc ... se arătase până atunci împăcat.* MAIORESCU, D. V, 25. *Ce pompă aspră, înjghebind amintirea mortului domnesc.* IORGA, C. I. III, 19. [Neagoe] aduce ... evenimente ... pe care neapărat că domnescul scriitor le-a cules din literatura slavonă. id. L. R. 53. *Asemenea lucru nu s-a pomenit pentru odraslă domnească de când e lumea.* SADOVEANU, O. XV, 365. *Mulți, desigur, știau despre el că-i „os domnesc”.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 4. ♦ Ca de domn (3); p . e x t . care impresionează prin aspect, proporții, bogăție etc. „Domneasca privire” a beizadelei. DENSUSIANU, L. 385. *Și ce inimă domnească-mi visam!* VOICULESCU, POEZII, II, 227. *Prin sfeșnice domnești de flori de nalbă zărește satul.* PILLAT, P. 116. *Șă-mi cumpăr pană domnească.* BÎRLEA, L. P. M. II, 104. ◊ *Măr domnesc = soi autohton de măr¹ (1), originar din Moldova, cu coroana rară, neregulată, care produce fructe mari, de culoare galbuie-portocalie, dungate cu roșu. Din valea Mățăului apucă muchia în sus ... pân în hotarul Isăroiului ... drept într-un măr domnesc (a. 1809).* IORGA, S. D. VII, 55, cf. POLIZU, DDRF, DER, DEX, ȘEZ. I, 48. *Foaie verde meri domnești.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 521. (La pl.) *Mere domnești = varietate de mere produse de mărul domnesc. Merii ... fără bătaie de cap dau un rod de meare ce le zic domnești.* OBLĂDUIREA, 36/2. *Obrajii îi sunt rumeni ca două mere domnești.* FILIMON, O. I, 117. *Pomul ... își aduce darul De mere grase, mari, domnești.* ALECSANDRI, POEZII, 547, cf. COSTINESCU. *Fața albă și roșă ca mărul domnesc.* EMINESCU, P. L. 71. *Mă zăpsise în grădina lui, la furat mere domnești.* CREANGĂ, A. 68, cf. BIANU, D. S., TDRG. *O cafea cu lapte de la care nimic nu lipsea, ... nici chiar „marmelada” de mere domnești.* HOGAȘ, DR. II, 21, cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 75, 79, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Venea ... aducând ... coarne uscate, mere domnești.* BRĂESCU, A. 22. *Mere domnești, mari cât luna plină, străluceau printre frunze.* COCEA, S. I, 215. *Am rupt cu dinții carnea aguridă, sticloasă a merelor domnești.* ARGHEZI, C. J. 44. *Pe obraji îi joacă tonuri din merelor domnești.* PERPESSICIUS, S. 90, cf. DM, DEX, ȘEZ. V, 42, XV, 69, ALR II 6 067/192, 514, 551, 723. (Învechit și regional; la pl.) *Pere domnești = varietate de pere dulci nedefinită mai îndeaproape. Numiri de pere: ... domnești (ale zaharului).* BARONZI, L. 93. (Regional; la pl.) *Prune domnești = varietate de prune rotunde, de culoare închisă.* Cf. ALR II 6 082/102, 141, 219, 250. (Regional) *Harbuz domnesc = dovleac turcesc (Cucurbita melopepo).* Cf. ALR I 856/354. (Regional) *Bostan*

domnesc = bostan, dovleac (*Cucurbita pepo*). Cf. BORZA, D. 54. (Regional) *Izmă domnească* = izmă bună (*Mentha piperita*). Cf. id. ib. 110. (Regional) *Lobodă domnească* = lobodă (*Atriplex hortensis*). Cf. BORZA, D. 27. ⇨ C o m p u s e : (Bot.; popular) **floare-domnească** sau **flori domnești** = a) nemțșori (*Consolida regalis*). Cf. BORZA, D. 51; b) surguci (*Consolida ajacis*). Cf. id. ib. 51; c) nemțșor (*Delphinium elatum*). Cf. id. ib. 58; d) garofiță (*Dianthus carthusianorum*). Cf. id. ib. 59, ALR I 1 935/178, 186; e) garoafă (*Dianthus caryophyllus*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 59; f) garoafe de munte (*Dianthus superbus*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 59, cf. ALR I 1 935/178, 186; g) floarea-miresei (*Euphorbia marginata*). Cf. BORZA, D. 67; h) albumeală (*Leontopodium alpinum*). Cf. id. ib. 98; i) rozetă (*Reseda odorata*). Cf. id. ib. 146; j) lăcrămioare (*Convallaria majalis*). Cf. id. ib. 51; k) crăițe (*Tagetes patula*). Cf. id. ib. 167; l) toporași (II 1) (*Viola odorata*). Cf. id. ib. 180; m) trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). Cf. DDRF, BORZA, D. 181. *Pe mini să mă mântuiesc, Floarea cea domnească*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 208. *La ferești, Cu flori domnești*. HODOȘ, P. P. 61. (F i g.) *Mândruluiț, floare domnească*. BÎRLEA, C. P. 41; (regional) **busuioc-domnesc** = rozetă (1) (*Reseda odorata*). Cf. BORZA, D. 146; (popular) **buruiană-domnească** sau **buruieni domnești** = crăiță (*Tagetes erecta*). Cf. TDRG, CADE, BORZA, D. 167; (regional) **iarbă-domnească** = plantă nedefinită mai îndeaproape. *Cununi de iarbă domnească*. HODOȘ, P. P. 117; (regional) **pene-domnești** = mușcată¹ (a); (regional) **salcă-domnească** = sălcioară (*Elaeagnus angustifolia*). Cf. BORZA, D. 63; (regional) **coacăz-domnesc** (sau **struguri-domnești**) = agriș (*Ribes grossularia*). Cf. id. ib. 147; **burete-domnesc** = a) (regional) specie de ciupercă necomestibilă; burete-crăiesc (*Bolbitius vitellinus*). Cf. BORZA, D. 192; b) (învechit și regional) specie de ciupercă comestibilă; (regional) burete-crăiesc (*Tricholoma equestre*). Cf. id. ib. 197. c) pânișoară pipărată v. p â n i ș o a r ă (II 1) (*Russula emetica*). Cf. BORZA, D. 196; (Entom.) (regional) **gândac-domnesc** = băligar (*Geotrupes stercorarius*). Cf. ALR SN III h 750/130, ALRM SN II h 574/130; (Ornit.) **pasăre-domnească** v. p a s ă r e (I 4).

4. (Învechit) Nobiliar. *Un om sărac ..., portariu unei căsi domnești în Milan, află o pungă*. ȚICHINDEAL, A. M. 14/24. *În câmpia transilvană sunt multe curți domnești și alodiatore întinse*. BARIȚIU, P. A. III, 88.

- Pl.: domnești.

- **Domn** + suf. -esc.

DOMNEȘTIC, -Ă adj. v. domestic.

DOMNEȘTE adv. 1. Ca domnii (3); ca boierii, boierește; p. ext. foarte bine. *Dispot-Vodă, ... îmbrăcatu domnește, au ieșit afară din cetate*. URECHE, L. 175. *Să ospătă în toate zile, domnește*. N. TEST. (1648), 91⁷/33, cf. MARDARIE, L. 117/14. *Constantin-Vodă au mers domnește*. N. COSTIN, LET. II, 54/20. *Au răscumpărat pre tatăl său, dară crăimea nu i-au dat-o, fără numai o cetate, ca să poată trăi domnește într-însa*. ȘINCAI, HR. I, 290/4. *Măgariul, unde au văzut pre cal căzând ..., atuncea au zis: hai! hai! pentru aceea te hrănește tot domnește*. ȚICHINDEAL, F. 106/16, cf. LB, VALIAN, V. *Umbă și calcă domnește, Și să uită vitejește*. BĂRAC, A. E. 8⁷/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nu-ncetezi, cu îndurare A tratarisi domnește*. CONV. LIT. III, 47, cf. LM. *Veneau de mâncau domnește și iar se duceau la vânat*. CREANGĂ, O. 166. *Îi plăcea să trăiască domnește, numa-n petreceri scumpe*. CARAGIALE, O. II, 223, cf. BĂRLEANU, PHILIPPIDE, P. 92. *Doar nu se va întoarce îmbrăcat domnește din temniță!* AGÎRBIȚEANU, S. 540, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ilinca fu prohodită domnește, ca împărătesele de la Bizanț*. M. I. CARAGIALE, C. 154, cf. CADE. *Trăiau domnește ca marii feudali, Dumbrăveni flind întinși ca un principat*. CĂLINESCU, E. 15, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC II, 141, M. D. ENC., DEX. *În mijlocul unui sat îi veni pofta să se mai ospăteze, ca să vează și alții ce domnește știe el trăi*. RETEGANU, P. I, 5. *Atunci se apucă ... de coamă, se aruncă pe cal și-l încăleacă domnește, căci eu stăpân și tu ești cal!* MERA, L. B. 122. *Că și-i*

mersu!] *drumărește Clopu-n cap și-l pui domnește*. FOLC. TRANSILV. I, 391. ♦ (Popular; și în l o c. a d v. **pe domnește**) În limba domnilor (5), în limba de la oraș. *O fost musai să avem în casă pe cineva care să vorbească domnește!* T. POPOVICI, SE. 249. „Boala de dânsel” - sau după cum se chiamă pe domnește, reumatism -, e boală de tot rea. PAMFILE, DUȘM. 163.

2. (Învechit) În felul lui Dumnezeu, dumnezeiește. *Nu ca Ilie și ca Elisei, cu ruga și cu rugăciunile, învise mortul acesta Hristos, ce domnește și cu zisa*. CORESI, EV. 349.

- **Domn** + suf. -ește.

DOMNÉT s. m. (Popular; cu sens colectiv) Boierime. *Altă oaste ... ocupă toate drumurile ..., băgând spaimă cumplită în domnet*. v. ROM. aprilie-mai 1937, 62, cf. BUL. FIL. VII - VIII, 243, DR. X, 567, ib. XI, 94, com. din CRIȘCIOR - BRAD.

- Și: (regional) **domneată** s. f. DR. XI, 94, com. din CRIȘCIOR - BRAD.

- **Domn** + suf. -et.

DOMNETĂ pron. de politețe v. **dumneata**.

DOMNETĂLE pron. de politețe v. **dumneata**.

DOMNÉT, -EĂȚĂ adj. (Regional) Boieros. *Vini-on ... Călăreț în chip domneț, Pi-un cal galbăn zmerdios*. MAT. FOLK. 1 474. *Ei să țân domni, mai domneț, și noi săm proști*. T. PAPAĞAGI, M. 172.

- Pl.: domneți, -e.

- **Domn** + suf. -eț.

DOMNEZEIÉSC, -EĂSCĂ adj. v. **dumnezeiesc**.

DOMNEZÉU s. m. v. **dumnezeu**.

DOMNÍ vb. IV. 1. **Tranz.** (Învechit și popular; complementul indică țări, împărății, cetăți etc.) A stăpâni în calitate de suveran² (1), de monarh, de domn (3), a conduce. *Iară Isus chiama pre ei, zise: știți că domnii pagânilor domnesc cu ceste și ceai mari obladuisc cu ei*. EV. SL.-ROM. 76^v/11. *Rymul domniia Onorie, iară frate-său Arcadie, Țarigradul*. MOXA², 142. *Pentru acest fapt, Xinagor toată Chilichia domni, dându-i-o împăratul*. HERODOT², 471, cf. MARDARIE, L. 128/19. *Mai apoi au hotărât sfatul că, de-i vor împăca cu Pătru-Vod[ă], să domniască țara împreună (ă)* (cca 1650 - 1675). GCR I, 191/7. *Achilin ... domniia de la-mpărătae scaunul Anatolului*. DOSOFTEI, v. S. noiembrie 175^v/21. *Dumitrașco-Vodă ... au mai domnit Țara Moldovii*. N. COSTIN, LET. II, 37/28, cf. LEX. MARS. 212. *Partea Dachiei vechi, carea o au domnit Iustinian împărat, au fost ținutul acel de lângă Dunăre*. MAIOR, I. B. 11/12, cf. LB, VALIAN, V. *Eu jur să te reazez pe tronul pe care domniră străbunii tăi*. PĂCLEANU, I. II, 210/28. *Era născut el la Patra, pe care o și domnea*. PANN, E. II, 31/3. *Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni, Măria Ta?* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. POLIZU. *Oricum va fi, mi-e scumpă cetatea ce-a domnit*. ALEXANDRESCU, O. I, 68, cf. PONTBRIANT, D. *Cine-au domnit pe-o lume ... nu moare*. ALECSANDRI, POEZII, 496, cf. COSTINESCU, LM. *O așează-n tron de aur să domnească lumi rebele*. EMINESCU, O. I, 32, cf. DDRF, BĂRLEANU, ALEXI, W. *Domnul Mavrogheni ... au domnit Valahia un an cu pace*. DIONISIE, ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Și pleca în veselie Pe frumoasa lui moșie ... Ca domni să o domnească!* ALECSANDRI, P. P. 166. *Să-ți domnești țara*. BÎRLEA, L. P. M. I, 18. ⇨ R e f l. p a s. *Încursără în Indostam, carea se domnea de mai mulți domni acunăscători suzerenței împăratului Indiei*. SĂULESCU, HR. II, 349bis/21. *Transilvania sau Ardealu!*] *a fost odinioară domnitu totu de cătră regii Ungariei*. BARIȚIU, P. A. I, 1. ⇨ I n t r a n z. *Voi știți că domnii lumiei domnesc și marii au puteare*. CORESI, EV. 86. *Fi-va atare vreamă cum tu încă veri domni și giugul lui de pre grumadzii tăi lepăda-veri*. PO 92/27. *Nu vom pre acesta să*

domnească spre noi. N. TEST. (1648), 95¹/3. *Den vremea lui Băsărabă-Voadă și a lui Dan-Voadă, ... nu aveam elinească istorie câți nepoți de ai lor au domnit.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/31. *Numai giământate de an au domnit, și i-au și vinit mazălia.* NECULCE, L. 37, cf. LEX. MARS. 212. *Prin a cărora voințe domni domnesc (a. 1765).* URICARIUL, VII, 49. *La întâia dregătorie de Ipatie, a lui Dioclitian, domnind în Chilichia Lysiia, era acești sfinți creștini.* MINEIUL (1776), 186^v/8. *Ținerea sânt toate țările și provințiile, despre care domnește un împărat, un craiu sau altă vreo stăpânire.* OBRADOVICI, D. 50/14, cf. LB. *Priscus [călătorea] ... prin Dachia lui Traian, în carea atuncea Atila domnea.* T. AARON, S. A. 74/21. *Protimiresind binele patriei, mai mult decât dorul a domni, în epoha năvălirii osmanilor în Evropa au însoțit șieș în domnie pe fiul său.* AR (1829), 32¹/24. *Etolienii, ce-ș închipuiseră c-or să domnească în Grecia, văzând că ei ș-au adus stăpâni pe cap, căzură în dăsnădăjduire.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 50/19. *Cât va domni familia de Ghica, vor lipsi cu totul.* GORJAN, H. I, 58/34. *Aaron-Vodă ... a domnit în Moldova în două rânduri, de la 1591-1595.* ASACHI, L. 2¹/44, cf. VALIAN, V. *Ioan I a covârșit pe toți tiranii ce domnise mai înainte.* IST. M. 185/18. *Alexandru cel Bun ... domnea în această vreme.* BĂLCESCU, M. V. 9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Domnește ca un tiran.* LM. *Domni în pace, în liniște.* ISPIRESCU, L. 40, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. [Brâncoveanu] *a domnit atunci când tumultuoasa înflorire-a barocului era în toi.* M. I. CARAGIALE, C. 23, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BRĂȚIANU, T. 183, DL, CM. *Eu am un singur scop, să domnesc.* BARBU, PRINC. 106, cf. M. D. ENC., DEX. *Tatăl lui ... domnise peste o mare parte dintre triburile galice.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 8, 51. *Oști să stăpânești, în țară să-mi domnești.* PĂSCULESCU, L. P. 49, cf. ALR II 2 860/250, 537, 605, 791, 872. ◇ (Cu complement intern) *Domnia să-mi domnesc.* POMPILIU, B. 71. ◇ (Prin analogie) *Era Athina cetate mare ... și o judeca doisprezece filosofi, și împărat nu avea, și domniia țările elinești toate.* ALEXANDRIA (1794), 53/10. *Nemărginită mulțime de romani ... din toată Italia au adus în Dacia, ca ei toate orașele și toate satele ... să le domnească.* MAIOR, IST. 266/23. ◇ I n t r a n z. *Goșii, înainte de a merge la Italia, au fost în Dachia, și au domnit preste români ca la o sută de ani.* MAIOR, IST. 241/29. *Portugalia domnește peste multe colonii în Africa și Asia.* RUS, I, I, 134/12. ◆ T r a n z., i n t r a n z. și r e f l. (Învechit și popular; în religia creștină; subiectul este Dumnezeu) A fi atotstăpânitor. *Domni-se Dumnezeu pre toate limbile.* PSALT. HUR.² 127. *Domnul împărăți-se (d[o]mni-se H) și în dulce frumuseațe se învești.* PSALT. 194. *A Domnului iaste împărăția și domneaște spre limbi.* PSALT. (1651), 36^v/15. *D[oa]mne, ... Tu domneaști spre lăția mării; când să rădică valorile ei Tu le așezi.* ib. 169^v/4. *Au doară împărățind vei împărăți pre noi, sau domniind vei domni pre noi?* BIBLIA (1688), 27²/59. *Domnul cerul să-l domnească și să-l stăpânească.* BIBICESCU, P. P. 246. ◆ I n t r a n z. F i g. *Hristos domnește de fapt în sufletele cari vin la credință.* STĂNILAOE, O. 247.

2. T r a n z. și r e f l. (Învechit și popular) A da (sau a-și lua) rangul de domn (3); a (se) face domn. *Iosif custă încă și în tot Eghiptul se domneaște.* PO 162/7. *Și, domniindu-se Co[n]stantin-Vodă, au mers toți la domnu[l] nou (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. III, 62/19. *Le era tutoror cu bine, fiindu și el din boierii țării domnit.* NECULCE, L. 37. *Sluga se domnește în scaunul domniei stăpânului său.* MUSTE, ap. TDRG. ◆ R e f l. F i g. (Învechit și popular) A se purta ca un domn (5); a se boieri, a se fuduli. *Cu atâta mai mult se domneaște, cu cât să ceare mai mult de la dânsul.* ȚICHINDEAL, F. 121/9, cf. SCRIBAN, D. *În iarna aceea veni să-i vadă Iosiv. Îmbătrânise și se domnise.* T. POPOVICI, SE. 27. *Alții se „domneau” și se izmeneau înainte de a ajunge „cineva”.* LĂNCRĂNAN, C. II, 235, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI. ◆ I n t r a n z. F i g. (Popular și familiar) A trăi ca un domn (5), a o duce foarte bine; a nu avea nicio grijă. Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Cât am stat la țară am domnit.* SCRIBAN, D., cf. DEX, CIAUȘANU, V. ◆ T r a n z. și r e f l. (Popular și familiar) A se adresa cu apelativul „domnule”, a da titlul de domn (6). Cf.

CADE. *Nu mai mă domni, domnule căpitan, că eu sunt ... om sărac.* VISSARION, B. 127, cf. SCRIBAN, D. *Armeanul nu băgă de seamă că bucătarul încetase a-l mai domni.* TUDORAN, P. 312. ◆ R e f l. F i g. (Regional) A renunța la portul popular și a se îmbrăca în haine de oraș. Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

3. T r a n z. A ține sub influența sau sub stăpânirea sa; a stăpâni (2), a domina (1). (învechit) a domna (1). [Omul] *să domnească pre peștii mării și dobitocului, pasirilor cerului și jivinilor și a tot pământul.* PALIA (1582), ap. GCR I, 35/1. *Giudețul ... va socoti ... de va fi mădulariu di ceale mari ce oblăduesc ce să dzice domnesc toate mădularele.* PRAV. MOLD. 69^v/12. *Creașteț și vă înmulțiș și umpleț pământul și domniț pre dânsul.* ANTIM, O. 81, cf. LB. *Doi bărbați de geniu ... se pun în capul acestei mișcări ca s-o domnească.* NEGULICI, E. II, 257/31, cf. LM. *Lumea privea ... că adusese o așa zână să o domnească.* ISPIRESCU, L. 39, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Jeș de nu țe-oj țelui, Să nu-mi domnesc paloșu, Să nu-mi-ncalec pă murgu.* T. PAPAHAĞI, M. 110. ◇ R e f l. *Domnescu-mă.* ANON. CAR. *Aceia se vor domni pre voi (cca 1560).* CUV. D. BĂTR. I, 16/23. ◇ I n t r a n z. *Vei domni-n tot pământul.* DOSOFTEI, PS. 14/24. *Să meargu să d[oa]mneascu leamnelor.* BIBLIA (1688), 180²/40, cf. LB. *Va veni acea epohă a domni asupra unui pământ o generație nouă.* HELIADE, în PLR I, 42. [Omul] *domnește peste mii de fânțe mai puternice ca el.* RUS, I, I, 52/25. *Senofonte zice că e mai facile a domni preste vite decâtu preste omeni.* LM. *Omul ... scoate în idei sucu și măduva obiectelor neprezentate și astfel domniind peste ele ... poate avea planuri și prevederi.* MAIORESCU, L. 22. *Păcătuia-a omul ... Când roabă-i era lumea - și el domnea în tihnă.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 3. *Veac fără de știință în care domnesc proștii.* MILLE, V. P. 38, cf. TDRG. *Se simțea atât de puternic încât să domnească peste tot cuprinsul.* REBREANU, I. 52, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Domniind pe malul Surpat și nalt, mă rup din stânci.* PILLAT, P. 49. *V-ați apucat să domniți în locul lui?* PREDA, I. 99. *Și-o tras biletul cu locul unde avea să domnească.* CĂRTĂRESCU, N. 230. *Șeful fermei ... domnește peste 300 de hectare.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. *Senatorii vor domni peste 25% din suprafața totală a clădirii.* RL 2005, nr. 4 684. (F i g.) *Nu, fiul lui Ulise niciodată nu va fi domniul de amăgirea unei viață moale.* MAIOR, T. 10/13. *Fumul de tuțiu domnește în toată nourimea sa.* ALECSANDRI, O. P. 186. *Biruitoar până acuma domnește singur busuiocul.* ANGHEL, I. G. 19. *Un cer de plumb de-a pururea domnea.* BACOVIA, O. 44. *Cotropitor, domnește chipul ei în mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 345. ◇ (Prin analogie; despre animale și păsări) *Este un loc pustiuu ..., de-l domnesc fierele și paserele.* SIMION DASC., LET. 15. (I n t r a n z.) *Într-o țieară oarecare ... vulturul domnia.* SION, F. 9. *Soarele s-ar perde pe căi necunoscute De n-ar domni un zimbru în zodiacul său.* ALECSANDRI, P. I, 205. [Un șarpe] *domnea semeț ... peste nisip.* VOICULESCU, POEZII, I, 205. *Un crocodil uriaș, care luase putearea peste întinsul mlaștinilor, domnea exercitând o mare teroare.* CINEMA, 1981, nr. 9, 20. ◇ I n t r a n z. (Despre astre) *Soarele ... domnește peste zile, peste timp.* PELIMON, S. 1/5. *Soarele ... domnea acum în creștetul cerului.* MACEDONSKI, O. III, 51. [Luna] *ca lampă aninată la poarta de vecie Domnea în dulce taină a umbrelor făclie.* ALECSANDRI, P. I, 134. ◇ I n t r a n z. F i g. (Despre fenomene, stări sufletești sau fizice, noțiuni abstracte etc.) *Să nu domnească spre mine necio strâmbătate.* PSALT. (1651), 236^v/16. *Un mare bazare, adecă piațe unde domniia surdă tăceare.* LEON ASACHI, B. 56/13. *Foamea domneaște în Epir.* CR (1829), 56²/16. *În canțelariile Divanului ... atâta vreme a domnit limba slavonească.* HELIADE, O. II, 204. *O împărăție nu se prăpădește când domnește în ea luxul și cheltuelile.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 161/18. *Liniștea urma a domni și lucrările negoțului lua iarăș o ageră lucrare.* AR (1831), 240¹/39. *Domnea cele mai nespusă plânsori și suspinuri.* GORJAN, H. I, 29/11. *O mulțime nenumărată de patimi domnesc tiranicește și*

istovesc cu cât se poate mai în grabă puterile viețuirii. ALBINET, M. 50/2. Beteșugurile ... organelor ... foarte tare domnesc. ANTROP. 140/20. O armonie neturburată ... trebuie să domnească între dânsule. F. AARON, I. I, 152/19. Melanconia ce domnea preste toată ființa sa îi spori mult priința. ASACHI, S. L. II, 36. Pretutindenii domnește miraculosul. CR (1839), 15¹/22. Clima de meazăzi domnește în Andalusia. RUS, I. I, 139/22. În societatea înaltă domnește limba francesă. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 16. O boală foarte ră ... a domnit mult timp pe continentul Evropei. I. IONESCU, V. 80/27. Protivnicii nostri ... nu vor lipsi de a pune împotriva primejdiilor unei slobozenii fără hotare ... rutina, duhul de partidă, duhul de iesuitism, care domnea ieri. NEGULICI, E. I, 135/14. Copilul cearcă asemenea firește simțimentele pe care le vede a domni în alții. BREZOIANU, I. 131/32. În acest timp [al lunilor de vară] ... domnește cea mai plăcută ... vieață în natură. FĂTU, D. 119/1. Una din primele sale datorii ... este de a face a domni între cetățeni acordul și buna inteligență. ARISTIA, PLUT. LL₂/9. Frigurile palustre domnesc aici tot anul. GHICA, C. E. II, 422. Bărbăția și unirea între voi de-acum domnească. ALECSANDRI, O. 95, cf. LM. În scurta actualitate domnește eroarea. MAIORESCU, CRITICE, 70. Singurătatea, pustiul domnesc chiar în locurile unde rămân semne de vieață și de muncă ale omului. ODOBESCU, S. I, 23. Noaptea cu aeru-i brun ... domnește asupra mării și a valurilor ei. EMINESCU, P. L. 113. Acuma veselia domnește în castel. MACEDONSKI, O. I, 257. Numai conștiința durerii domnea într-însa. MILLE, V. P. 125. Ținta noastră e s-aducem ... armonie și înțelegere acolo unde a domnit, până acum, neînțelegere (a. 1905). PLR II, 106. Trecutul plin de răni e încă viu: Domnește-n toți un duh de răzbunare. CERNA, P. 83, cf. TDRG. În birou aceiași tihnă și căldură binefăcătoare domnea. ANGHIEL – IOSIF, C. L. 151, cf. CADE. Noaptea ... domnește asupra mării. LOVINESCU, C.² II, 11. Ordinea cea mai perfectă domnește iarăș. REBREANU, R. II, 301. Dragostea ... Atoptutemică domnește în lume. CAMIL PETRESCU, T. III, 368, cf. NEGULESCU, G. 65. Tăcerea de moarte ce domnea în cameră nu fu turburată de nimic. PRĂESCU, O. A. I, 136. Asprimea și sobrietatea care domnesc sunt mântuitoare. VOICULESCU, P. II, 264. O liniște mare domnea pe miriști. SADOVEANU, O. I, 154. În alte țări ... a domnit aceeași neîncredere în cultura băștinașă. BĂCESCU, PĂS. 8. O mare pace domnește în mijlocul acestei lumi. BOGZA, C. O. 243. Acum, de la o margine la alta a lumii ... domnește întunericul. STANCU, D. 37. Trenul ... îl depărta de aceste meleaguri ale amintirilor, unde mai domnea încă liniștea. BENIUC, M. C. I, 249. Pe puntea corăbiei domnea acum atâta voie bună. TUDORAN, P. 645, cf. DL. Nu știam ce anotimpuri domnesc. PREDĂ, I. 281, cf. DM. Spaima domnișe cu tot cortegiul ei sumbru. BARBU, PRINC. 19, cf. M. D. ENC., DEX. În rândul participanților domnește o atmosferă greu de redat în cuvinte. MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 56. La acest capitol domnește o cruntă nedreptate în republica literelor. FLACĂRA, 1976, nr. 28, 9. Ideea că producția industrială nu poate îmbunătăți nivelul de trai al celor mulți ... a domnit nestingherită ... timp de mai bine de un secol. PATAPIEVICI, C. L. 283.

4. I n t r a n z. F i g. (Despre înălțimi, clădiri, pomi etc.) A avea o poziție dominantă; a domina (4), (învechit) a domna (2). O movilă ... domnește peste toată întinderea. DACIA LIT. 129/6. Precum o sentinela, pe dealul depărtat Domnește mănăstirea. ALEXANDRESCU, O. I, 67. Această cetate domnește peste toată țeara. PONTBRIANT, D. Castelul în ruine domnește peste vale. MACEDONSKI, O. I, 23. Stăpân peste pustia întreagă Domnea colosul neclintit. ANGHIEL – IOSIF, C. M. I, 30. Palat ce domnește pe Argeș. BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, D. U. Din câmpenescul farmec neculegând nimic, Vedeai numai ruine domnind voievodale. PILLAT, P. 99. Muntele domnește orașu[!]. SCRIBAN, D. Bucegii apar ca făcând parte din umanitate, chiar dacă domnesc asupra ei. BOGZA, C. O. 206, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. Niște platani stufoși domnia regiunea. PELIMON, I. 99/24. Casa p-o muche clădită, Singură câmpul domnind. ALEXANDRESCU, O. I, 130.

– Prez. ind.: domnesc.

– De la domn.

DOMNÍÁT s. n. (Învechit) Principat (1). Acești cnezii se regăsesc și după întemeierea domniatelor atât în ... țară, cât și în Moldova. XENOPOL, I. R. III, 186, cf. ȘĂINEANU². ♦ Timpul cât domnește cineva. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pronunțat: -ni-at. – Pl.: domniate.

– Domnie + suf. -at.

DOMNIATÁ pron. de politețe v. dumneata.

DOMNÍC s. m. (Regional) Diminutiv al lui d o m n (2). Ce mă fac eu, sărăcuț de maica mea! Nu mă lăsa, domnicule, se mai ruga el la Sfântulețul. RĂDULESCU-CODIN, I, 45.

– Pl.: domnici.

– Domn + suf. -ic.

DOMNÍCĂ s. f. (Popular) Domniță. Cf. BĂLĂȘESCU, GR. 47/19. Care mură să fie mai neagră și mai lucioasă ca ochii celei mijlocii? Care rază așa de polei și de aur ca domnica cea mai mică? DELAVRANCEA, S. 84.

– Pl.: ?

– Doamnă + suf. -ică.

DOMNICÉL adj. (Regional; la pl.: în sintagma) Mere domnicile = varietate de mere² (I 1) cu coajă albă și gust dulce. Cf. ȘEZ. V, 42.

– Pl.: domnicile.

– Domn + suf. -icel.

DOMNIE s. f. 1. Autoritatea politică și juridică a unui domn (3); titlul, demnitatea, rangul de domn. Rugăm pre Dumnezău, cu multă umilință, Să te-întărească ... în domnie slăvită. BIBLIA (1688), [prefață] 2/5. Vasilie-Vodă, după ce au luat domnia de la Țarigrad, s-au rugat viziriului să lasă țara de bir trii ani. NECULCE, L. 17. În Țara Românească mai toate cuvintele domniilor sânt sârbești, precum: vodă, ispravnic ... ș.a. IORGOVICI, O. 12/16. Craiul ... îi lăudă [domnului] întreaga înțelepciune și-l înălță la o domnie forte frumoasă. ȚICHINDEAL A. M. 20/14. [Trăsnea și Voinescul] o să-mi necinstească domnia, arhon vistier. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. Pentru a mântui țara de nenorocirile ce o așteaptă, nu e alt mijloc, decât să lipsească pe Mihaiu din domnie. F. AARON, I. II, 168/20. De aceea Aron ... au avut prilej a căuta și el domnia. ASACHI, L. 2²/12, cf. POLIZU. Ambițiunea la domnie ... poate foarte bine să aducă separatismul la cea dintâi ocaziune. GHICA, C. E. I, 35, cf. PONTBRIANT, D. Fiul natural al lui Ștefan cel Mare umbla de mult după domnie. XENOPOL, I. R. IV, 226. Teodat îți temi domnia! O s-o pierzi, a cui e vina? COȘBUC, P. I, 120, cf. ȘĂINEANU². Nicolae-Vodă Petrașcu ... trăi mult în Ungaria, umblând după domnie. IORGA, C. I. I, 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Porni, chemat de trebile domniei. LESNEA, VERS. 15, cf. SCRIBAN, D. O vacanță a tronului din care ar putea să folosească numai ei, cei ahtiași după domnie. CAMIL PETRESCU, O. II, 230, cf. DL, DER. Faptul acesta dă măsura vicisitudinilor ... în vremea luptelor pentru domnie. G. BARBU, A. V. 16, cf. M. D. ENC., DEX². Și s-o duce pomina și mi-o lua domnia. PĂSCULESCU, L. P. 272. Alelei, doamne Ștefane, Dediu tău s-a lăudat Că cum ți-a luat vornicia, Ca mâine-ți ia și domnia! BALADE, III, 91. ♦ Calitatea, starea de domn (5). Cf. EMINESCU, O. VIII, 85. Iorgovan umblase cinci ani de zile la școlile din Arad; era vorba să se facă „domn” ... și Busuioc visa nopți întregi de domnia feciorului său ... fiindcă feciorul său era bun școlar. SLAVICI, O. I, 211.

2. Stăpânire (3), dominație (1); putere care guvernează un stat; persoanele care reprezintă această putere; cârmuire, guvernare,

(învechit) stăpânie (3). *Aceaia ocină să fie pre sama domniei sau a stăpânului.* PRAV. 4. *Cela ce nu să va pleca supt învătătura giudețului face greșeală cum are fi suduit pre domnie.* ib. 69. *Ținea domniia pre atunce la Ardeal Bator Jigmont.* M. COSTIN, O. 43. *Aceste [cetăți] sânt unele făcute de dachii, ... celelalte și de râmleni și unile mai pre urmă și de domniele țării.* id. ib. 267. *Numai, prinzind de veste Dumitrașco beizădeo, au spus vizirului că acela-i un om nebul, nu este de domnie.* NECULCE, L. 141. *Să faceți rugăciuni ... pentru întemeiere în scaunul domniei.* ANTEM, O. 388. *[Planeta] stăpânește pre cei putearnici și pre crai și pre toate domniile.* CALENDARI (1733), 27/3. *Tuhutum ... foarte dorea să apuce la domnia aceia.* MAIOR, IST. 79/28. *Au însoțit șieș în domnie pe fiul său, Ștefan.* AR (1829), 32¹/26. *Am văzut restaurându-se domniile românești și domniea Valahiei.* ARHIVA R. II, 283/2. *[Dacii] mai cu bucurie primeau moartea decât să poarte jugul unei domnii streine.* IST. M. 2/12, cf. POLIZU. *Banul ... se preîmbla ... absorbit în cugetări melancolice ce-i inspira trista stare în care adusese țara jafurile acestei domnii dărăpănătoare.* FILIMON, O. I, 104, cf. PONTBRIANT, D. *[Sciții] îi supuseră și-și întinseră domniea pân` la Marea Nordului.* CONTEMPORANUL, I, 562. *Domnie te cinstește cu-al meritului semn.* MILLE, V. P. 48. *Domnia nu se cuvinea să o aibă decât acei ce erau din viță de domn.* XENOPOL, I. R. IV, 253, cf. ȘĂINEANU². *Trebuiau să dea domniei cărturarii de care era nevoie.* IORGA, C. I. II, 129. *Se trimeteau ... pe sama domniei tineri cari să învețe lucrul postavului.* id. ib. III, 168. *Cinstea greu suia calvarul Când minciuna sta-n domnie.* GOGA, POEZII, 189, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ne așteptau acolo boier Condrut ori Vladul, Cu stemele domniei ascunse la oblânc.* VOICULESCU, POEZII, II, 154. *Prieteniile sunt schimbătoare ca domniile Moldovei.* SADOVEANU, O. XIII, 19, cf. SCRIBAN, D. *A anunțat că domnia lor va fi cumplită.* BENIUC, M. C. I, 32, cf. DL. *Stă drept la fiecare domnie.* BARBU, PRINC. 348. *Noua domnie îi aduce ... gradul de general.* IST. LIT. ROM. III, 451. *Încep să aibă o tot mai mare pondere dregătorii domniei.* STOICESCU, S. D. 53. *Domnia a căutat să scadă din importanța băniei.* id. ib. 66, cf. DER. *În Țara Românească există privilegiu colective acordate de domnie satelor de moșneni pentru întreaga întindere a satului.* PANAITESCU, O. T. 200. *Domnia recunoștea prin aceasta că orașul se arăta vrednic să devină capătala țării.* G. BARBU, A. V. 13. *Domnia aplica pedepse „mai ușoare”.* id. ib. 31, cf. M. D. ENC. *Ștefan a intrat în Moldova și a preluat domnia.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 4, cf. DEX². *Că nu sunt cu vreo zurba, Ci m-a trimis domnia, Că te poftește la ea.* PĂSCULESCU, L. P. 241. *Jos, mai jos că se lăsa, La domnie că mergea.* FOLC. OLT.-MUNT. II, 276. *Ilieș, de la domnie, Ia mai lasă cea mânie.* FOLC. MOLD. I, 80. ◇ (Cu referire la divinitate) *Domnie și giudecată cântu Ție, Doamne.* PSALT. HUR.² 14. *Ușe pre sineș se cheamă Domnul, de-ș arată a sa puteare și domnie.* CORESI, EV. 483. ◇ (Prin analogie) *Mașinile noastre păreau ceva străin și fragil în domnia ... puhoailor.* SADOVEANU, O. IX, 200. *Astăzi, marele oraș se află în domnia firească a constructorilor lui.* v. ROM. octombrie 1955, 118. *Ana și-a spus cu amărăciune că de-acum s-a sfârșit cu domnia ei.* T. POPOVICI, SE. 45. *Asta e începutul domniei celor ce muncesc!* id. ib. 229. ◇ F i g. *Domnia e arendă pe care îți dai suflet și-n care arendașul e una cu pristavul Ce-a mijlocit vânzarea.* HELIADE, O. I, 230. *Celelalte puncte atinse ... sunt obișnuitele generaliții: ... „domnia legilor, libertatea alegerilor”.* MAIORESCU, D. V, 12. *Caracteristica energiei unui suflet mare este tocmai puterea de rezistență ... față cu strigătele batjocurii și cu domnia prejudecăților.* CARAGIALE, O. III, 287. *Sub muta stelilor domnie, ... Ce trece-aș, ca o stafie, Încetișor pe lângă zid?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 29. *Ce frumoasă ... va fi ziua biruinței, ... când stăpână fi-va pe pământ domnia minței!* BELDICEANU, P. 125. *Un duh mi-ai pus în sâmburul ființei Mai larg decât domniile luminii.* VOICULESCU, POEZII, I, 93. *O imensă teroare își întinde domnia deasupra culmilor.* BOGZA, C. O. 61, cf. DL. *Statul de drept nu este numai „domnia legii” ... , ci în*

special domnia legii consimțite, adică legitime. PATAPIEVICI, C. L. 19. ◆ *Scaun (I 3), tron¹. Pre urma lui Dragoș-Vodă, au stătut la domnie fiu-său, Sas-Vodă.* URECHE, L. 66. *Pătru-Vodă ... luându-și dzua bună de la toți, au lăsat domniia.* M. COSTIN, O. 95. *Că s-au sculat Gheorghie Ștefan logofătul cu oaste asupra lui și l-au scos din domnie.* NECULCE, L. 19. [Bogdan] *răpise domnia Moldovei.* ȘINCAI, HR. II, 19/21. *O, naștere fericită! Fost-ai lui Irod urâtă Temându-și a sa domnie Să scape de-mpărăție.* TOMICI, I. 98/7. *Oare vizirul și capugibașa vor fi găsit pre vreunul care dă mai mult pentru domnia acestei țări?* FILIMON, O. I, 171, cf. CADE. ◆ *Palat domnesc.* Cf. SCRIBAN, D. ◆ *Teritoriul, regiune stăpânite de un domn (3). Așa are Italia domnii împărțite în sine.* M. COSTIN, O. 245. *Au împărțit domniia lui la ținuturi mai mici.* ANTIM, O. 319. *Gubernie, în limba noastră va să zică o stăpânire ori o domnie într-o parte de loc.* AMFILOHIE, G. 62/17. *Întru această împărăție sânt multe cnezii, domnii și republice și sânt toate plecate la un însuși cap.* id. ib. 88/15. *Domnia lui Glad o întinde notariul până la Horom.* MAIOR, IST. 68/1. *La Asia, Africa și America sânt prea multe împărății și domnii, care pentru scurtarea le tăcem.* GRECEANU, I. 155/9. *Mai multe cantoane se iviră cu pretenții de a împărți pământul acestei domnie.* SĂULESCU, HR. II, 292/6. *De-ar fi mulți ca dânsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi.* CREANGĂ, A. 20. *Poporația ei creștea pe zi ce merge, și în curând Moldova deveni o domnie destul de întinsă.* XENOPOL, I. R. III, 44. *Au întemeiat voievodate și apoi domnii.* IORGA, C. I. I, 142, cf. DL. *Mai bine ar fi fost să nu să fi despărțit în două domnii ... Țara Românească și Moldova.* IST. LIT. ROM. II, 40, cf. M. D. ENC., DEX.

3. *Timp în care stăpânește un domn (3); perioadă de guvernare a unui domn. O samă de cuvinte ce sântu audzite ... s-au scris ... înaintea domnii Dabijii-Vodă.* NECULCE, L. 7. *Numai de domnia a doa a lui Mihai-Vodă li să făcusă acest obicei.* id. ib. 276. *Pravilniceasca Condică ... întocmită de prea cucernicul, prea înțeleptul, prea luminatul oblăduitor a toată Țara Românească Domnul Ioan Alexandru Ipsilante ... în al șaptelea an al domniei sale.* PRAV. COND. 36. *S-a scris hrisovul acesta întru al treilea an dintru întâia domnie a Domnii[i] Mele (a. 1824).* DOC. EC. 335. *A sa domnie s-au însemnat cu multe strălucite sporiri.* ASACHI, I. 36/21. *Domnia lui Ștefan VI stătu cea mai îndelungată și mai strălucită.* IST. M. 82/11. *Domnia lui Vasilie-Vv. c. VĂRNAV, H. 82/11. După de-abia 7 ani de domnie a lui Cuza, ... ne arătam tot așa de rău nărăviți.* MAIORESCU, D. I, 5. *Soarta României era identificată cu domnia lui Carol I.* id. ib. II, 15. *Astfelu fu acest Despot-Vodă care, în efemera lui domnie, totuși lasă o dungă pururea luminoasă în istoria mai veche a țării Moldovei.* XENOPOL, I. R. V, 80. *Muri de friguri rele, după o scurtă domnie.* IORGA, C. I. I, 48. *În domnia lui Șerban, ea făcu drumul la Ierusalim.* id. ib. 86. *Aceasta a fost ... zestrea fiicei doctorului Hogeia ... vrednic urmaș al fostului subprefect din vremea revoluției și domniei lui Avram Iancu.* REBREANU, P. S. 29, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din primii ani ai domniei sale [a lui Tiberiu] senatul devine o adunare fără inițiativă politică.* LOVINESCU, C. IV, 67. *Înlemniți, ... craii ... domnia singuri și-o curmau.* VOICULESCU, POEZII I, 183. *În vremea domniei lui Mihai Sturza ... Iașul ajunsese la înfățișarea lui cea mai caracteristică.* CĂLINESCU, I. C. 63, cf. SCRIBAN, D., DL. [Autorul] *nu a dorit să facă o reconstituire fidelă a vreunei domnii.* BARBU, PRINC. 7. *Cu ultimii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza ... se produce înfăptuirea unor importante reforme.* IST. LIT. ROM. II, 8. *În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, Sfatul domnesc al Moldovei a căpătat o mai mare stabilitate.* STOICESCU, S. D. 60, cf. DER. *În a doua sa domnie, Nicolae Mavrocordat a avut ca secretar pe ... Pamperi.* G. BARBU, A. V. 92. *Având o domnie glorioasă de peste 47 de ani, Ștefan s-a remarcat prin îndrăzneala cu care i-a înfruntat pe dușmani.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 15, cf. DEX.

4. (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers. la pers. 2 și 3, formează locuțiuni pronominale de politețe) Termen de reverență

pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor sau pentru o persoană față de care ai o deosebită considerație sau respect; (învechit) mărie¹ (**III 1**). *Dau știre Domniei Tale za lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia* (a. 1521). IORGA, S. D. X, 283. *Iară omenii Dumiiilor Vostre au curs după-înș și i-au giu[n]s durmind în sălaș noaptea* (a. 1601). HURMUZAKI, XV, 787. *Ascultați sff[â]nta lev[an]ghelie ce să grăiaște Domniilor Voastre de bine* (a. 1619). CODEX STURDZ. 298. *Altu nime se nu se amestece înmăntea cărții dumnimeale* (a. 1627). DRH A XIX, 377. *Mai pe urmă și Domniea Sa Mihail-Vodă ... au fost făcut așezământ satelor monăstirilor* (a. 1743). URICARIUL, I, 54. *Moșul Dumilor Sale cu moșul meu ... au fost frați* (a. 1754). ib. XVII, 260. *Cari vom ceti pe acest sff[â]ntă carte, mă rog Dumilor Sale forte binșor* (a. 1775). IORGA, S. D. XVII, 47. *Încuiarea sau sfârșitul scrisorii să fie cu titulușul aseamene ... al prea luminătei Domni[i] Voastre preaplecat*. EUSTATIEVICI, I. 113/20. *Poftesc pe Preasfinția Voastră să mărturisii Dumilor Sale, mădulărilor Divanului, a mele mulțămiri*. AR (1829), 157¹/22. *Eu sânt foarte mulțumit de plata ce mi-ați dat Domnia Voastră*. GORJAN, H. I, 88/27. *Văd că mult mi-e scumpă sănătatea dumilor voastre să află în bună stare*. KOGĂLNICEANU, S. 121, cf. VALIAN, V. *Toate greșelele Domilor Voastre să rapoartă asupra-mi*. PR. DRAM. 185. *Fă bine întâi de-mi spune, Unde e Dumniea Ta, Și ce fel îți zic pe nume*. PANN, E. II, 140/6. *Toderică ... îndată-i pofți în casă ..., fiindu-i fără veste vizita Dumilor Sale*. NEGRUZZI, S. I, 82, cf. POLIZU. *Fieștecine știe ..., toată lighioana, măcar și cea mai grăioasă Căine sadea îmi zice, iar nu Domnia Voastră*. ALEXANDRESCU, O. I, 209. *Când este vorba să te slujesc pe Domnia Ta, stăpâne, sunt chiar gata a trece prin foc*. FILIMON, O. I, 125. *Eu trebuie să sufer orice mi s-ar întâmpla dupe urma Domni[i] Sale*. id. ib. 133. *Cu tot respectul datorit unor persoane atât de ilustre ca Domniele Lor*. CONV. LIT. I, 151. *Știu, sinora, pricina care pentru nenorocirea mea m-au depărtat atât de degrabă de sub cereasca priveghere a Dumilor Voastre*. ALECSANDRI, O. P. 24. *D. Alecsandri împarte poeziile, culese și întocmite de D-sa ... în balade ..., doine și hore*. MAIORESCU, CRITICE. 4. *Îu avem decât să-i mulțumim D-sale*. id. ib. 10. *S-au schimbat oare Domniele Lor așa încât cred că nu mai pot fi vicepreședinți?* EMINESCU, O XI, 232, cf. DDRF. *Domnia Sa va fi avut privilejii să constate câte păcate morale isvorăsc din amuzarea publicului cu povestiri despre cutare ori cutare amantă*. SĂM. II, 59. *Mulțămim Dumnilor Voastră*. ib. 711, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Mi-a povestit-o ... cu oftaturi greu innăbușite în pieptul Domniei Sale*. C. PETRESCU, S. 87, cf. CADE. *Nu voiesc deci să iau un angajament față de Domnia Ta*. TITULESCU, D. 257. *Această sumă trebuie sporită, din partea Domniei Voastre*. EFTIMIU, N. 10. *Domnia Sa îl aflase de la un căpitan de rezervă prusian*. BRĂESCU, O. A. I, 22. *Cât privește pe domnul Elefterescu, Domnia Sa ... primea felicitări*. POPA, V. 130. *Domnia Ta, Alexandre, vezi să se pregătească totul*. SADOVEANU, O. I, 11. *Pe Domniile Voastre, ... vă rog să vă plecați*. id. ib. XIII, 22, cf. SCRIBAN, D. *Familiarizat prin repețire cu Domnia Ta, comisionarul... își sărea din locul lui înaintea*. ARGHEZI, S. XI, 10. *Coana Tanți a fost nenorocirea sofului Domniei Sale*. VINEA, L. II, 105. *El are grijă de socotelile Domniei Voastre*. TUDORAN, P. 499, cf. DL, DER. *N-am de gând (și nici nu-i necesar) să mă transform eu, acum, în „avocat” al Domniilor Lor*. FLACĂRA, martie 1974, nr. 10, 15. *Această demisie se impune, mai ales că Domnia Sa ... este și urmărit penal*. RL 2006, nr. 4 835. *Și de cât vom însera Pe la curțile Dumilor Voastre ... Tot mai bine să plecăm*. POP. ap. GCR II, 337. ◇ (Învechit, urmat de adj. pos. la pers. I sg., formează locuțiuni pronominale de politețe) Formulă protocolară întrebuințată de domnitor când vorbește despre sine. *Domnia Mea datu-le-am ... 6 boiari* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 27. *Am socotit Domniia Mea că aceasta iaste cea mai de folos*. PRAV. COND. (1780), 42. *Să se fie condică curată pentru câte să caută și să hotărască la Divanul Domni[i] Meale*. ib. 52. *Să cereți ca să vedeți mai întâi hotărârea Domni[i] Mele* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 7. *Voim ca*

înșine Domniia Mea să vedem acest alișveris ce să face (a. 1813). DOC. EC. 152. *S-a scris hrisovul acesta întru al treilea an dintru întâia domnie a Domni[i] Mele* (a. 1824). ib. 335, cf. DL, FORM. CUV. I. 197. DEX². *Spune tu Domniei Mele, Mulți creștini ai omorât?* FOLC. TRANSILV. II, 412.

5. (La pl.; în textele religioase) Unul dintre ordinele de îngeri; domnire (3), domnitor (1). *Domniile, heruvimii și serafimii, pentru noi strigă către Tine: Sfânt, Sfânt, Sfânt ești Doamne*. MINEIUL (1776), 155¹/19.

– Scris și: *domniie*. – Abreviat: *d-sa, d-sale*. – Pl.: *domnii*. – Gen.-dat. și (învechit) *dumilor voastre, dumilor sale*. – Și: (învechit) *dumnîe* (învechit, rar) *dominîe* s. f.

– *Domn* + suf. - *ie*.

DOMNIETĂLE pron. de politețe v. *dumneata*.

DOMNILÓI pron. de politețe v. *dumnealui*.

DOMNÍRE s. f. Acțiunea de a d o m n i și rezultatul ei.

1. Stăpânire în calitate de suveran² (1), de monarh, de domn (3); domnie (1). Cf. d o m n i (1). *Prin tine a lui Babel domnire se va stinge*. HELIADE, O. I, 321. *Domnirea Iaghelonilor făcu epoha cea mai înaltă a Poloniei*. SĂULESCU, HR. II, 341/2. *A sa domnire se poate numi lucoare-minitoare strălucitelor și luminatelor zile a lui Petru*. ASACHI, I. 198/3, cf. VALIAN, V. *Nu voi domnire, nu voi palate*. C. A. ROSETTI, C. 201/13. *Domnirea tiranică și împilătoare a lui Petru*. IST. M. 151/16. *Din cel dântăiu an al domnirii sale, Nicolae Mavrocordat împușină mult armata*. BĂLCESCU, M. V. 624, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În primul an al domnirii sale, el schimbă, unul după altul, doi mari logofeți*. HASDEU, I. V. 32. *Așa a fost în cei dentăi secolii a domnirii regilor din familia arpadiană*. CONV. LIT. V, 267, cf. LM. [Principele Carol] a putut să facă din grațierea mitropolitului Calinic primul act al domnirii sale. MAIORESCU, D. I, 14. *Toată lumea era mulțumită de domnirea sa*. ISPIRESCU, L. 42, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 37. *Mi-ai spus câtă oaste ai, mi-ai arătat bogățiile tale, mi-ai spus toate tainele domnirii tale, numai un lucru îl tăinuiești dinnaintea mea*. MERA, L. B. 59. ◇ (Prin analogie) *Întinsă domnirea Romei preste Galia, preste Britania și Ghermania*. SĂULESCU, HR. I, 60/7. [Taragona] în timpul domnirii romanilor au fost una dintre cele mai strălucite cetăți a Spaniei. RUS, I. I, 175/8. *Pământul Daciei, după rădicarea legeanelor romane, rămase cu totul sub domnirea goșilor*. IST. M. I 1/25. *De cultul lui Jupiter este legată ... domnirea și vieța Romei*. NEGULICI, E. II, 241/17.

2. Stăpânire a cuiva peste cineva sau ceva, domnie (2); dominație (1). Cf. d o m n i (3). [Omul] *orice clasă de făpturi poate să tragă sub domnirea sa*. BOJINCĂ, D. 22/16. *Uneltirile papei, carele îmbie pre unul peste domnirea celuialant, se interiră*. SĂULESCU, HR. I, 180/15. *Au consfințit puternicii domnirea lor preste cei slabi*. NEGULICI, E. II, 44/18. *Domnii și boierii neamului ziseră între dânșii ... să împingem neamurile unele asupra altora, ca astfel să întindem domnirea și puterea noastră*. RUSSO, S. 134, cf. DL. ◇ P. e x t. *Așadar când sosește primăveara, amice vânătorule, îndură-te și tu și lasă gingașei Vineri și dulcelor ei desmierdări întreagă domnirea lumii*. ODOBESCU, S. III, 41. ◇ F i g. *Se rădică o tinerime care nu va putea suferi nici reîntoarcerea la trecut, nici domnirea corupțiunei*. GHICA, C. E. II, 341. *Numărul automașilor s-a micșorat astăzi; domnirea luminelor se apropie*. CONV. LIT. II, 38.

3. (Învechit; la pl.; în textele religioase) Domnie (3), domnitor (1). *A doao eparhie iaste aceea carea să plineaște de stăpâniri, de d[o]mniri și de puteari* (cca 1680–1700). GCR I, 245/22.

– Pl.: *domniri*. – Gen.-dat. și (învechit și popular) *domnirii*.

– V. *domni*.

DOMNIȘOARĂ s. f. (Atestat prima dată în anul 1780, ap. TDRG²) **1.** (Uneori urmat de numele de familie sau de prenume ori de cuvântul care indică profesia, funcția, gradul etc.) Termen de politețe dat tinerelor fete sau femei nemăritate (de la orăș); d u d u i e. (regional) d u d u c ă; p. r e s t r. orășeancă. Cf. KLEIN, D., LB. *Aceasta este istoria mea, domnișoara mea.* GORJAN, H. I, 128/31. *Domnișoara Berta ... este foarte cinstită și mărturisirea mea îi comprometează cinstea.* CR (1839), 95²/16. *Iar Elena mâniaoasă Întrând strigă: Domnișoară!* BĂRAC, A. 74/24, cf. POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 47/19. *Avem ... strada grațiilor pentru că unele domnișoare se arată numai în cămașă la fereastră.* GHICA, C. E. II, 679, cf. PONTBRIANT, D. *Domnișoara îmi păru că ar dori să se schimbe conversațiunea.* CONV. LIT. II, 54. *Promit tot, d-ră ... răspunse Alexis.* ALECSANDRI, O. P. 104, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU. *Un fel de recunoștință pentru producerile literare ale trei Matilda Cugler ... va fi ... ușor de explicat.* MAIORESCU, CRITICE, 96. *Domnișoara asta ți-a sucit bine capul?* CONTEMPORANUL, I, 106. „*Domnișoara Cezara*”, recomandă Francesco când intrară. EMINESCU, P. L. 88. *Lucașfărul circului era domnișoara Henriette.* CARAGIALE, O. I, 19. *Portarul îi spuse că domnișoara Lina a ieșit.* SLAVICI, O. I, 361. *Firește, azi ești domnișoară, Nu ne vorbim ca mai-nainte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 68. *Câteva sute de schillingi mai puțin d-șoarii.* id. ib. II, 402. *Era o domnișoară de patruzeci de ani.* MILLE, V. P. 163, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU². *Și fetele își sopotesc în taină: „Ce mâini frumoase are domnișoara”!* GOGA, POEZII, 21, cf. TDRG. *Veneau domnișoare care râdeau cu hohot ... și o grămadă de tineri – ce feciori frumoși – se țineau în urmă-le.* AGÎRBICEANU, S. P. 91, cf. CDDE. *Sosi unul din amicii mei ... care vizita mănăstirile, însoțind pe niște doamne și domnișoare.* HOGAȘ, DR. I, 37, cf. PASCU, S. 163. *Fii bună, domnișoară, vino de ia scrisoarea asta pe care mi-a dat-o domnul Bălan de la poștă pentru dumneavoastră!* REBREANU, I. 126. *Mi-a venit greu să schimb apelativul „Domnișoară” în „Doamnă”.* IBRĂILEANU, A. 17, cf. RESMERIȚĂ, D. *Domnișoara Malci creștea.* C. PETRESCU, S. 90. *Lista circula, de la Isabel la domnișoarele Irving și înapoi la Verna.* M. ELIADE, O. I, 35. *Sentimentul bătrânului boier pentru tărăncuța devenită domnișoara Aneta Rusu ... cerea perspicacitatea analizei scriitorului.* LOVINESCU, C. I, 207. *Dansați cu mine, domnișoară?* TOPÎRCEANU, B. 66. *L-a trimis doamna ... să ducă niște cărți la domnișoara Lența.* CAMIL PETRESCU, T. III, 272, cf. BUL. FIL. I, 141. „*Nu, domnișoară*” ... răspunse el încurcat. BRĂESCU, M. B. 26. *În fiecare după-amiază ... se înfiripa .. matineul domnișoarelor moscovit cu mâini de domnișoară.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 2. *Invitam domnișoare vecine, se aducea vin, cu prăjituri și se petrecea.* E. IONESCU, E. 56. *Acum ai ajuns, domnișoară?* PALEOLOGU, T. 72. *Ni se înfățișează o adevărată domnișoară de vreo 18 ani.* CĂLINESCU, I. C. 34. *Atentat la pudoare a unor indivizi împotriva unei domnișoare care se plimba singură.* SADOVEANU, O. XX, 22, cf. DR. IX, 326, IORDAN, STIL. 45, SCRIBAN, D., BL XV, 37. *Ce n-ar da alții să scape și pe mine nu mă lasă măcar să mă trezesc, dragă domnișoară, zise, cu un compliment, omul.* ARGHEZI, S. XI, 22. *O domnișoară – începe să cânte.* PERPESSICIUS, S. 62. *Sile s-a însurat cu una, domnișoara Roată.* STANCU, M. I. 216. *Trebuia să stea .. cuviincioasă ca o domnișoară.* TUDORAN, P. 346, cf. DL. *Mie să-mi spună domnișoară, că asta sunt pentru el.* PEDA, DELIR. 237. *Domnișoara bătrână coasă și visează.* ISAC, O. 117, cf. DM. *Avea niște degete de domnișoară, albe și prelungi.* BARBU, G. 232, cf. M. D. ENC. *Acum s-a prezentat la ei o domnișoară cu perucă, cu ochelari fumurii.* FLACĂRA, 1975, nr. 32, 23, cf. DEX. *În rochia ei favorită, ... părea o mică domnișoară.* CĂRTĂRESCU, N. 84. *Aluziile pline de umor la adresa domnișoarelor de pe plajă.* RL 2005, nr. 4 686. *Mă poartă pe ulicioară Și-mi zice tot „domnișoară”!* MARIAN, SA. 125, cf. ȚIPLEA, P. P. *De când te iubești cu mine, Cu trei părți îți stă mai bine. Când eșim la ulicioră, Tu păun, eu domnișoară.* BÎRLEA, C. P. 37, cf. CIAUȘANU, V. 97, ALR I 1 509.

Sâmbătă ești ca o cioară, Duminica domnișoară. FOLC. TRANSILV. I, 147. *Bună seara cu onoare La tineri și domnișoare!* FOLC. MOLD. II, 47. *Să ne zică „domnișoară”, Fie starea cât d-ușoară = se zice despre cei care au pretenții mari și în realitate mor de foame.* ZANNE, P. IV, 354. ♦ (Învechit și popular) Stăpână (v. s t ă p ă n 2), doamnă (**1**). *Domnișoară preaslăvită.* GORJAN, H. I, 102/1, cf. COSTINESCU, TDRG. *Ca să vezi o cununie, Cununia Domnului Cu sora voinicului, S-o fac mie soțioară, S-o fac ție Domnișoară.* ALECSANDRI, P. P. 209. ♦ (Învechit și popular) Fiică a unui boier, a unui om înstărit, a unui intelectual (de la țară) etc.; p. g e n e r. fată de familie nobilă. (învechit) damicelă (**1**), demoazelă. Cf. KLEIN, D., LB. *Damicela (cuconița sau domnișoara) Sofia de Paskier ... a murit de curând.* CR (1829), 274¹/4, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., RETEGANUL, P. IV, 46. ♦ (Familiar) Fiică. Cf. DM, DEX. ◊ *Domnișoară de onoare sau (rar) de onor = a) tânăra care însoțește pe miri la cununie alături de un cavaler de onoare. Titu acceptă cu condiția să aibă de pereche o domnișoară de onoare simpatică.* REBREANU, R. II, 305, cf. DL, DM. *Poeta (Văcărescu) e numită domnișoară de onor.* VARLAAM – SADOVEANU, 226, cf. M. D. ENC., DEX ; **b)** fată (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. Cf. DEX.

2. (Ornit.; regional) Femeiușca sticletelui (**I 1**) (*Carduelis carduelis*). Cf. CDDE, BĂCESCU, PĂS. 78.

3. (Ornit. ; regional) Codobatură (*Motacilla alba*) (Feleacu – Cluj-Napoca). Cf. ALR I 1 042/251.

4. (Bot.; regional) Cărciumăreasă (*Zinnia elegans*). Cf. BORZA, D. 189.

– Abreviat: *dră* (scris și *d-ră*). – Pl.: *domnișoare*. – Și: (familiar) **donșoară** s. f. IORDAN, STIL. 45.

– **Doamnă** + suf. *-ișoară*.

DOMNIȘOR s. m. Diminutiv al lui d o m n.

1. Fiu de domn (**3**); p. e x t. pretendent la domnie. Cf. d o m n (**3**). *Și domnișorul încă să înică în Prut.* URECHE, L. 199. *Pusesă Mihai-Vodă și un domnișoru, anume Marcul-Vodă.* M. COSTIN, O. 51. *Dând războiu de îmbe părți viejește, pierdură Lăpușnenii războiului și pre domnișor încă l-au prins viu.* N. COSTIN, L. 555. *Și au tăiet atunce și pre acel domnișor Buțucachii-Vodă, nepurces încă din Țarigrad.* NECULCE, L. 310. *S-au mai rădicat un domnișor, anume Ștefan (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 186/7. *Stângacii noștri de domnișori începură a le zice, ca la dunnealor în Franța: Madame.* HELIADE, O. II, 50. *După o anarhie de 23 ani, la 1273 se aleasă ... Rudolf de Habsburg, unul din domnișorii Elveției.* SĂULESCU, HR. I. 171/16. *Pe domnișorul prinzând i-a tăet nasul și l-a dat la călugărie.* ASACHI, L. 2²/41. *Cronicile noastre vechi vorbesc despre niște domnișori, adecă pretendenți la coroană cari turburau vreun colț al țării.* EMINESCU, O. X, 122. *Mulți domnișori ajutați de cazaci năvăliră în Moldova.* IORGA, C. I. I, 41, cf. TDRG, CDDE, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Într-aceea spaimă s-a aflat ... Ștefan sin Bogdan-Vodă, fiind încă domnișor tinerel.* SADOVEANU, O. XII, 204.

2. (Învechit și popular) Termen de politețe pentru un domn (**1 1**) tânăr necăsătorit sau pentru un fiu de boier, de orășean, de funcționar etc.; (peiorativ) tânăr neserios preocupat de lucruri superficiale. Cf. KLEIN, D. *Era un domnișor foarte dedat spre poftele trupului.* MAIOR, P. 32/8. *Să capete bănișori Mai ca nește domnișori (a. 1818).* GCR II, 225, cf. LB. *Domnișorul sosește, dar nu îndrăznește să-i vorbească.* M. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 429, cf. VALIAN, V. *Un domnișor tânăr născut bine, nu ieste nici zugrav, nici muzicant, nici arhitecton.* TÂMPEANUL, G. 65/1. *Așadar, dragă domnișorule, vei știi dumneata că aci la noi era un țaran .. mai bogat și decât tata lui Hrisostom.* CR (1839), 320²/27. *Nici vorbă să scăpăm ușor de domnișorii noștri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 51. *Ia să vă spun eu, domnișorule, una și bună: nepoata mea are logodnic.* PR. DRAM. 266. *Se alegea însă și din aprozi mulți pierde-vară și domnișori de bani*

gata. BARIȚIU, P. A. I, 6. A, *domnișorilor*, Vreți să mă osândiți la moarte? NEGRUZZI, S. I, 229, cf. POLIZU. *Pe lângă câte un ciorbagiu grăsuliu, băcan sau brașovean ... se vedeau o sumă de boieri, dame, domnișori*. PELIMON, I, 34/2, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 47/12. *Vezi domnișoru-acela care toate le știe*. ALEXANDRESCU, O. I, 192. *Credem ... că va veni timpul când se vor demasca toți domnișorii*. FILIMON, O. II, 21, cf. PONTBRIANT, D., HEM I 954. *Aș găsi ș-acole-n sală Mulți din acei domnișori, Ce-l cunosc fără-ndoială*. CONV. LIT. I, 25. *Un domnișor? Cine să fie și ce făcea el acolo?* ALECSANDRI, T. 345, cf. COSTINESCU, LM. *O! zise ea ... ia fii bun ... de-ți cată de treabă, domnișorule!* EMINESCU, O. VIII, 195. *Când oare se va face un exemplu cu acești domnișori, care se introduc în familii oneste, sub pretext de prieteșug, spre a corupe copilele și a le arunca în ghearele desfrâului sau în ghearele morții ca în cazul de față?* CARAGIALE, O. II, 90. *Toată lumea ... se întreabă, cum să umble la școală tot cu domnișori*. SLAVICI, O. I, 84. *Nu pot, fie-ți milă, domnișorule*. MILLE, V. P. 152, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 211. *Domnișorul nostru s-a făcut domn acum!* LUC. II, 333, cf. ȘĂINEANU², TDRG, DHLRI, 363. *Domnișorul e din Văleni?* AGÎRBICEANU, A. 51, cf. CDDE. *Și rapciul răcorește, domnișorule, ia poftim!* HOGAȘ, DR. I, 43, cf. PASCU, S. 163. *Tare-s mândre petrecerile dumneavoastră, domnișorule!* zise flăcăul cu privirea aprinsă. REBREANU, I. 146, cf. RESMERIȚĂ, D. *Intră un domnișor. Haine ca din cutie*. C. PETRESCU, S. 145, cf. CADE. *Oameni subțiri, poate, dar incapabili de a împlini porunca ...; domnișori nedeprinși cu ploaia ...* LOVINESCU, C.² II, 21. *Eu nu vorbesc fleacuri ca domnișorii ăștia care ... se grozăvesc*. REBREANU, R. I, 210. *Bietul preot! o fi și el bătrân!* - Bătrân, domnișorule, și-i vine greu. GALACTION, O. 41. *Eu, domnișorule, sunt văduv de război cu trei copii*. BRĂESCU, V. A. 17. *Nu șade frumos să te duci la gară, om ce te afli, ca o haimana fără rost și fără simțire, mai ales când știi că o să ai de-a face numai cu coași, cu cucoane și cu domnișori*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 18. *Ești din satul ăsta? - Din satul ăsta, domnișorule*. VISSARION, I. 3. *Vinit-o și pe aici niște domnișori ca dumneata*. VLASIU, A. P. 469. *De ce nu mi-ai deschis? - Dormeam, domnișorule*. TEODOREANU, M. II, 14. *Dacă binevoiește celălalt domnișor să-i arate altă dată cum se trage cu coasa*. SADOVEANU, O. XX, 142, cf. IORDAN, STIL. 180, SCRIBAN, D., BUL. FIL. X, 70. *Acest domnișor a fost unul din autocații noștri*. ARGHEZI, S. XX, 173. *Politicos, domnișorul s-a ridicat în picioare când a văzut-o*. STANCU, R. A. II, 410. *S-a ivit vrun domnișor Care te-a vrăjit ușor*. PARASCHIVESCU, C. Ț. 24. *A ... uite un domnișor ... îi strigă de departe soldatul*. CAMILAR, N. II, 376. *E un domnișor cu tocure înalte ... caută să mai câștige doi-trei centimetri, ha-ha!* VINEA, L. I, 218, cf. DL. *O, domnișori, Ne vor ataca urși*. ISAC, O. 62. *Să vă dea Dumnezeu sănătate și să ajungă domnișoru om mare*. T. POPOVICI, SE. 177, cf. DM, SFC IV, 214, M. D. ENC., DEX, JARNÍK - BĂRSEANU, D. 81. *Ce-ai cetit acolo, domnișorule?* MARIAN, T. 91. *Când trage cisma-n picior, Gândești că-i un domnișor*. BUD, P. P. 37. *Avut-am ... drăgucior, Alb ca și un domnișor*. BÎRLEA, C. P. 227, cf. DR. VI, 240. *Mă iubeam c-un domnișor*. FOLC. TRANSILV. II, 353. *Îi spuse însă să vestească pe domnișorul tare cu cruțare despre cele întâmplare acasă, ca să nu să sperie*. SNOAVA, I, 137. ◇ (Regional) *De-a domnișorul* = numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. Cf. H I 56, IV, 284, IX, 205.

3. (Bot.; la pl.; Transilv.) Cărciumăreasă (*Zinnia elegans*). PANTU, PL. 89, MAT. DIALECT. I, 254.

4. (Ornit.; regional) Numele mai multor păsări: a) Sticlete (*Fringilla carduelis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 333, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, CDDE, CADE, ENC. AGR. III, 339, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS., MARIAN, O. I, 392, ALR I 1 045/257; b) prundăraș (*Charadrius dubius euronicus*). Cf. MARIAN, O. II, 406; c) grangur (*Oriolus oriolus*). Cf. CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 79; d) prigoare (1) (*Erihacus rubecula rubecula*). Cf. ALRM SN II h 517/2; e) pițigoi (1) (*Parus major*). Cf. CADE; f) botgros (*Coccythranstes vulgaris*). Cf. CADE; g) mugurar (*Pyrrhula*). Cf. DOMBROWSKI, P. 120, BĂCESCU, PĂS. 78.

- Pl.: domnișori.

- **Domn** + suf. -ișor.

DOMNIȘORICĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui d o m n i ș o a r ă. *Apoi așa zî, domnișorică*. POPA, V. 310, cf. DM, DEX.

- Pl.: domnișorici.

- **Domnișoară** + suf. -ică.

DOMNITĂLE pron. de politețe v. **dumneata**.

DOMNITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. I. Adj., s. m. și f. (Persoană, grup de persoane, colectivitate etc.) care conduce, stăpânește, domină un popor, un grup de oameni, considerat în raport cu aceștia; p. e x t. (persoană) sub a cărei putere, autoritate, dominație etc. se găsește cineva sau ceva considerată în raport cu acestea. V. c â r m u i t o r, c o n d u c ă t o r, s t ă p ă n i t o r (4), s u v e r a n (1). *Toată sămânța bărbătească de trei ori întru an să vinie înaintea celui domnitoriu domn a lu Israli Domnedzeu, că-i voiu goni păgânii dinaintea ta și hotarile tale voiu înlăți*. PO 296/4. *Irod al patrul domnitoriu*. N. TEST. (1648), 79^y/7. *Acolea era Veniamin cel mic, domnitoriu lor*. PSALT. (1651), 123^y/9. *Precum a fost Roma veche domnitoarea lumii ... tocma așa s-a zidit Roma nouă sau Țarigradul*. ȘINCAI, HR. II, 24/21, cf. KLEIN, D. *Unii pismuind strălucita viță a românilor, care o trag de la domnitorii a toată lumea ... zic că romanii ... trimiși ... în Dachia, căsătorindu-se cu muerile dache ... feliu nou de oameni se urzi*. MAIOR, S. I, 108, cf. LB. *Un stat neciârnat în mijlocul domnitoarelor țivilizate staturi*. AR (1829), 80^y/37. *Nu mai reginele domnitoare se bucură de acest prerogativ*. HELIADE, O. II, 50. *Mai totdauna se afla prinți domnitori și cu drepturi d-a cere coroana*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 56/7. *Ea e soră marelui ducă domnitor, carele este nepot al împăratului*. CR (1837), 36^y/31. *După întronarea Prințului domnitor, fu priimit în corpul adiutanților domnești*. HRISOVERGHI, A. [precuvântare] 2/20. *După ce Sparta strică pe Atena și se făcu domnitoare preste toată Grecia, prin ale ei varvare împilări și contrebuiți trasă ura staturilor grecești*. SĂULESCU, HR. I, 32bis/21. *Nu târziu fiul cel domnitor, ... au înălțat în 1619, pe strălucitul său părinte la rang de patriarh al toatei Rosii*. ASACHI, I. 180/20, cf. VALIAN, V. *Nomazii fac poporul domnitoriu... și se împart în mai multe neamuri*. RUS, I. III, 69/17. *Țarul e cel mai absolut domnitor european*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 190. *Seminție a domnitorilor lumii!* BĂLCESCU, M. V. 580. *Tu nu știi că tineritul care azi îi domnitor Pasul țarei îndreptează cătr-un mare viitor?* MILLO, ÎN PR. DRAM. 366. *Domnitoarea încerca neîncetat să înduplece pe sectele protestante a se întoarce în sânul Bisericii Catolice*. BARIȚIU, P. A. I, 402. *Cât îmi prinde ochiul și îmi trece prin gândire, Contemplant și pe toate eu sânt ca domnitor*. R. IONESCU, C. 30/15, cf. POLIZU. *Cereți o țeară ș-un domnitoriu*. SION, POEZII, 258/12, cf. PONTBRIANT, D. *Domnitor, persoana care e în capul unui stat și pe care țara-l ține pe băut și pe mâncat*. LIT. ANTIMONARHICĂ, 54, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Născutu-s-au din sânul unor domnitoare neamuri*. COȘBUC, P. II, 141, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU². *Dar vor apune zeii tirani, de la o vreme, și nu va fi pe lume nici sclav, nici domnitor*. CERNA, P. 86, cf. TDRG, CDDE, PASCU, S. 125, RESMERIȚĂ, D. *În diptychă sunt înscriși toți domnitorii binefăcători ai Bisericii*. SEVERIN, S. 54. *Erant oaspeții ... domnitorilor mari, de mijloc și mărunți*. M. I. CARAGIALE, C. 53, cf. CADE. *Ion Ozun, aprobă stupid ... foarte flatat că ... se află aci, la masă cu un prinț de viță domnitoare*. C. PETRESCU, C. V. 70. *Pe ușile larg deschise, intrară domnitorii*. BRĂESCU, A. 121. *Un domnitor mare ... făcuse o ... mare ogradă*. VISSARION, B. 157, cf. SCRIBAN, D. *O simplă formulă literară pentru a câștiga bunăvoința „domnitorului bulgarilor și al vlahilor”*. BRĂȚIANU, T. 65. *Un domnitor nu e dator să dea socoteală pentru actele sale*. PAS, L. I, 245, cf. DL, DM, SFC I, 245. *Vorbi despre însușirile domnitorilor*. BARBU, PRINC. 81. *Venitul domnitorului provenind din munca săracilor ... se cuvine să fie pus la*

dispoziția lor. IST. LIT. ROM. I, 281, cf. M. D. ENC. *Era exact omul de care avea domnitorul nevoie*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331, cf. DEX. În baza așezămintelor date de domnitorii lor ..., păstorii satelor ardeleni au început să treacă peste munți. BUTURĂ, EG. 209. *Îmi imaginam... domnitorii, regii, împărații din cartea de istorie bărbați înalți, puternici*. RL 2005, nr. 4 708. *Fratelui bogat ... îi veni în gând să facă un rând de strae domnitorului*. ȘEZ. IV, 3, cf. ALR II 2 861/520, 2 863/727. *Domnitor nou, legi nouă*. ZANNE, P. V, 380. ◇ (Prin analogie) *Un bursuc domnitor... E neapărat dator Să ia un ton de mărire*. ALEXANDRESCU, O. I, 307. *Feerică splendoare de vultur domnitor!* ALECSANDRI, POEZII, 253. [Lebedele] *domnitoare peste ape ... se mai scutură*. EMINESCU, O. I, 152. *Un miros uriaș, un iz de fiară domnitoare mă biruie*. VOICULESCU, P. I, 4. ◇ F i g. *Aice s-au înfășoșat înălțimile munților Alpi, și cumplitul lor domnitor muntele Sen Gotard*. ASACHI, I. 398/17. [Flora alpină] în regiunile superioare rămâne singura domnitoare. PĂCALĂ, M. R. 13. ◇ *Familie (sau casă ori curte) domnitoare = familie din care face parte suveranul unei țări; dinastie (1). Să va alege nicicum dintre prințipiil familiiilor domnitoare*. AR (1829), 39²/13. [Ieremia Movilă] după întâmplările domnitoarei sale familii, ieșind din patrie a stătut mitropolit la Kiev. CR (1830), 434¹/10. *Casa domnitoare încă ține râlighia catolică*. RUS, I. I, 310/10. *Neînvoirea ce se nașteva între mădulările familiei domnitoare ... a dat oarecare drit nobililor de a se amesteca la a lor suire pe tron*. IST. M. 144/17. *Niciodată casa domnitoare nu-și luase ochii de la Transilvania*. BARIȚIU, P. A. I, 74. *Cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniiei*. MACEDONSKI, O. III, 18, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., CADE. *Filosofii cirenaici trăiau de obicei pe lângă curțile domnitoare*. NEGULESCU, G. 204, cf. SCRIBAN, D. *Basarab se crede că e, ca nume, de origine cumană fără ca aceasta să însemne că și familia domnitoare a Țării Românești să fie neapărat de aceeași obârșie*. BRĂȚIANU, T. 59. *Războiul întărise familia domnitoare*. CĂLINESCU, I. C. 211, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Existența unor diferende în familia domnitoare kuveitiană era cunoscută*. RL 2005, nr. 4 753. ◇ (Cu referire la divinitate) *Că iaste lumină și viață ... duh prea mândru, duh înțelept, bun, derept cugetătoriu, domnitoriu, curățează păcatele, Dumnezeu și Dumnezeu – făcătoriu*. CORESI, EV. 192. *Și trecând Domnul dinainte-i strigă: domnitoriu Domn Dumnezdeu, milosârd și milostivnic, răbdătoriu și mare milostiv*. PO 293/27. *Fântâni noadă de spăsenie domnitoriu H[risto]s a svinților ne-au dăruit*. DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] II¹/1. ◆ S. m. Titlu dat domnilor (3) Moldovei și Țării Românești, v o i e v o d; persoană care purta acest titlu; s p e c. titlu purtat de suveranul României între 1859 și 1881; persoană care purta acest titlu; vodă. *Alesule între domnii creștinești și slăvitule între domnitorii cei ce cred în Iisus, domnul Moldovii Grigorie-Vodă, a căruia svârșit să să încheie cu fericire!* AMIRAS, C. 145. *Domnitor, stătui patriei și sprijin (a. 1842)*. IORGA, C. I. I, 61. *Ștefan cel Mare ... ca domnitoriu puternic suindu-se pe tronul Moldovei ... cu brațul și genul objură furia Talaselor bântuitoare*. IST. M. XXII/20. *În 34 de ani niciodată nu s-a propus confirmării domnitorilor alt rector*. MAIORESCU, D. V, 350. *Câte lacome răpiri se pregăteau de-către noul domnitor [Mircea Ciobanul]!* ODOBESCU, S. I, 424. *Societatea junimei române aduce condoleanța membrilor săi pentru domnitorul decapitat [Grigore Ghica]*. EMINESCU, O. X, 11. *Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei ... au trebuit să treacă măcar o dată prin Hunulești*. CREANGĂ, A. 73. *Domnitorul îl osândeava având groază de orice idee și reformă liberale*. CONV. LIT. XX, 316. *Domnitoarea României umbla zilnic în toaleta aceasta*. LUC. VII, 134. *Tomșa și Moșoc își expun ideile politice asupra ... unui domnitor străin în Moldova*. LOVINESCU, C.² X, 137. *Au hotărât să iasă înaintea tânărului domnitor al Țării Românești*. MOROIANU, S. 156, cf. SCRIBAN, D. *Marele nostru domnitor deșelase sumedenii de cai*. ARGHEZI, S. XI, 11. *Știindu-l dușman al lui Bibescu și aspirant la tron, ea nu se îndoia că marele logofăt va da sprijin celor ce vor să-l răstoarne pe domnitor*. CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *Înăuntru, în sala*

cea mare, cu portretul sultanului și cu acela, mai mic, al principelui domnitor [Grigore Ghica], aerul era înnăbușitor. V. ROM. 1954, nr. 6, 67. *Domnitorul Cuza arăta nevoia înființării unei Facultăți de Agronomie*. AGROTEHNICA, I, 46. *Aici a pierit domnitorul nostru, Constantin Brâncoveanu*. TUDORAN, P. 243. *Alături de palat, domnitorul [Petru Cercel] dispuse să se zidească o biserică*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 16. *Domnitorul [Mircea Ciobanu a fost] luat captiv*. G. BARBU, A. V. 14. *Dumitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, a închinat în întregime marea sa lucrare ... continuității poporului român*. S. ianuarie 1970, 65, cf. DEX. *A ridicat o școală pentru toți fiii țăranilor și un monument în cinstea domnitorului Alexandru Ioan Cuza*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 6. *Moda pantalonului din Europa Centrală ... nu a fost copiată în Țările Române decât temporar de către domnitori*. Z. MIHAIL, T. P. 63. *La 15 septembrie 1466, domnitorul Ștefan cel Mare al Moldovei a cumpărat ... satul Vicovul de Sus de pe apa Sucevei*. PAVEL, S. E. 31. *Cartele ... care conțin imagini de obiecte ce au aparținut domnitorului Alexandru Ioan Cuza*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ◆ (Învechit, rar; la pl.; în textele religioase) *Domnie (3), domnire (3). Că Tine cântă îngerii, arhanghelii, scaunii, domnitorii, începătorii, stăpânitorii, puterile*. DOSOFTEI, L. 120/12.

2. Adj. (Învechit) **Dominant (3)**; majoritar, preponderent. *Religia cea domnitoare aci este ortodoacă (pravoslavnică)*. CR (1829), 151¹/6. *Credința creștinească făcându-se domnitoare în împărăție, se ridicară multe eresuri ce trebuie să le osândească*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 210/26. *Catolica era să fie relighie domnitoare*. SĂULESCU, HR. II, 452/2. *Din toate prefacerile tâmplate în împărății, schimbarea domnitoarei relighii nu arareori este însoțită de mari revoluții și înlăuntre tulburări*. ASACHI, I. 15/1. *Harta pe anul 1830 nu cunoaște râlighie domnitoare în Franca, ci dă tuturora drepturi asemenea*. RUS, I. I, 193/24. *Această populație flotantă a României ... a putut să devină elementul domnitor în România*. EMINESCU, O. XIV, 79. *Dumnicia ... religiunea domnitoare în țară pretinde s-o respectăm*. CONTEMPORANUL, III, 472, cf. SCRIBAN, D. ◇ F i g. *Timpul domnitor al aceștii câmpii erea numai primăvara*. GORJAN, H. I, 113/10. *Acest popul dobândi un gust domnitor pentru comerț și navigație*. F. AARON, I. L. 14/13. *Experiența l-a învățat a alege mai bine rezonul ... decât domnitoarele prejudețe ale juniei*. VOINESCU II, M. 89/24, cf. VALIAN, V. *Să cunoaștem caracterul torentului și să sperăm că acela nu ne va cutropi, pentru că nu suferă spiritul domnitoriu al lumii civilizate*. BARIȚIU, P. A. III, 459. *Pesimismul ca stare sufletească, dacă nu domnitoare, apoi foarte răspândită, se dă pe față ades în acele epoci când ... instituțiile vechi ... cad*. CONTEMPORANUL, V, 322.

– Pl.: **domnitori, -oare**. – Și: (învechit) **domnitóriu, -ie** adj., s. m. și f.

– **Domni** + suf. **-tor**.

DOMNITORÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) De domnitor (1), stăpânitor (3), domnesc (3). *Dă-mi bucuria spăsenia Ta, și cu duhul vlădicescu (de spuitoriu l u i c², domnitoresc D. b i r u i t o r i u H) învrătoașe-me*. PSALT. 99, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: **domnitoarești**.

– **Domnitor** + suf. **-esc**.

DOMNITORIÁL, -Ă adj. (Învechit) Domnesc (3). *Parcul domnitorial al Pradelului*. NEGULICI, E. II, 133/28.

– Pl.: **domnitoriali, -e**.

– **Domnitor** + suf. **-ial**.

DOMNITÓRIU, -IE adj., s. m. și f. v. **domnitor**.

DOMNÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui **d o a m n ă**.

1. (În trecut; uneori urmat de un nume propriu) Fiică sau (rar) soție de domn, de boier sau de om bogat; printesă. *S-au dus la Țarigrad, de au așezat logodna cu fiica Brâncovanului-Vodă anume domnița Maria.* NECULCE, LET. II, 271/23. *Fiind logodit cu domnița Maria, fata lui Antiohie-Vodă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 124/8. *Iar când au fost de primăvară la let 1759, au purces și d<o>amna, cu două domnițe cea avea do<a>mna Ralița, din Țarigrad, ca să vie la laș<i>* (sfârșitul sec. XVIII). C. MOLD. 84. *Făcliea beizedelilor cum și a domniților.* GHEORGACHI, LET. III, 302/17. *Caută să fie dă mare viță, Născut din doamnă sau domniță.* BUDAI-DELEANU, Ț. 390, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Radul-Vodă rămând văduv, domnița Manda, unica sa fiică ... era singura mângâere.* NEGRUZZI, S. I, 105, cf. BALĂȘESCU, GR. 47/19. *Își îndreptase toate bateriile intrigilor sale în contra ... domniței Ralu, fiica prea iubită a domnului Caragea.* FILIMON, O. I, 103, cf. PONTBRIANT, D. *Știi că domnița Sânziana e fată mare?* ALECSANDRI, T. 405, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Doamna Smaranda și domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan.* ODOBESCU, S. I, 94. *Se mira lumea de așa domniță tânără să facă prunc așa frumos.* EMINESCU, O. VII, 303. *Beciul privighitorului Pârnu din Târgu-Neamțului putea să tăinuiască la nevoie o domniță.* CREANGĂ, A. 74, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., JAHRESBER. VIII, 152, ȘĂINEANU². *Sunt date uitării domnițele.* IORGA, C. I. I, 65, cf. TDRG, DHLR I, 253, PASCU, S. 258. *În sufler însă îi sălășluia liniștea ca o domniță cu mâinile moi și calde.* REBREANU, P. S. 305, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. VI, 240, CADE. *Lumea se scoală în picioare la intrarea domnului venit să-și vadă fata, pe domnița Ralu.* LOVINESCU, C.² II, 198. *Oaspeți mari din țări străine Cea mai mică din domnițe nu făcu ce se cuvine ... Nu vrea ginere domnița!* EFTIMIU, Î. 23. *Aș vrea – prin absurd! – ca d-ta să nu semeni cu doamnele și domnițele noastre castelane.* GALACTION, O. 462. *Am apăra Banatul nostru ... ce l-am adus ca dar de nuntă domniței Elisabeta.* BRĂESCU, V. A. 78. *Grecoica era domnița din poveste.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 245. *Domniței triste îi dădea târcoale.* LESNEA, VERS. 16. *Îl furară gândurile spre domnița Linca și-l recură lacrimil?* VISSARION, B. 227. *A ucis un zmeu și-a scăpat o domniță.* VOICULESCU, POEZII, I, 243. *Valea Motrului, ursită ca domnița din povești Să tot doarmă neschimbată până o dezvăluiești.* PILLAT, P. 152. *Este bucuroso ... să-i ureze sănătate ... tinerei domnițe.* MOROIANU, S. 158, cf. SCRIBAN, D. *Din fiecare piatră se ivea .. fie un pitic, fie o domniță care cântau și se întorceau în piatră.* ARGHEZI, C. J. 263. *Domnița din basmul acelei cetăți Într-o zi m-a întreat.* BLAGA, POEZII, 200, cf. DL, DM. *Domnițe furate de zmei.* IST. LIT. ROM. I, 82. *Domnița Florica însoțise pe voievod la Viena și la Praga.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 84, cf. M. D. ENC., DEX. *În basmele și cântecele vechi ale românilor, țărăncile și domnițele se îmbracă în borangic.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 16. *Au fost identificate, ca elemente locale, marama reprezentată în portretele domnițelor din bisericile moldovene ... pălăriile cu boruri pictate la Căluuiu.* Z. MIHAIL, T. P. 15. *Domnița a cules flori de cele multe, un braț, și le-a dus acasă.* BUTURĂ, EB. I, 131. *Cheful cel mare, cu domnițe și cavaleri ... urma să se întâmple sub zidurile vechii cetăți.* RL 2005, nr. 4 704. *Dar domnița ce-mi făcea? Slugilor că porunceă, De poartă îi deschidea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 312. ♦ (Familiar) Termen cu care un bărbat se adresează unei femei (tinere), unei pesoane iubite etc. *Acuși viu, domnița mea, acuși aș vrea să văz ale corăbii.* SLĂTINEANU, A. 7/11. *El ... îi zisă: „Domnița mea stăpână, eu sânt acum amețit și uimit cu totul!”* GORJAN, H. I, 91/29, cf. POLIZU. *Eu gândesc că duh sfânt nu se coboară așa, cu una cu două, măcar domniță fie.* EMINESCU, O. VII, 303. *Nu te supăra, domniță, și nu fi așa țanțoșă.* ISPIRESCU, L. 307, cf. GHEȚIE, R. M. *Să-i mai trimiți o rază, domnița mea bălaie.* GOGA, POEZII, 71. *Domnița mea cu nume adorat De îngeri și de oameni [iubită]!* CERNA, P. 163. *Dă-mi voie să fiu o fată modernă cum îți dau eu voie să fii ... „Domnița din visuri!”* CAMIL PETRESCU, T. II, 16. *Nu mai visez la palide domnițe.* VOICULESCU, POEZII, II, 182. *Domniță din țară bărsană, Lumină sunt, inimă, rană.* BLAGA, POEZII, 199. *Ador, domniță, nevinovăția.* VINEA, L.

II, 36, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Gloria domniței blânde.* SBIERA, P. 273. *Trei spice a și luat, Și le-a-nvălit în dulămiță Și le-a dus la a lui dragă domniță.* FOLC. MOLD. I, 263.

2. (La pl., eufemistic) Iele. Cf. DDRF. *Poporul le dă [ielelor] numiri de laudă sau de desmerdare, spre a le îndupleca la bine, cum sunt acestea: doamne, domnițe bune.* PAMFILE, DUȘM. 260, cf. CDDE. CADE, PĂRVESCU, C. 80.

3. (Bot.; la pl.; regional) = ochiul-boului v. o c h i¹ (C b) (*Callistephus chinensis*). Cf. BORZA, D. 37.

4. (Ornit.; regional) Femeiușca sticletelui (I 1) (*Carduelis carduelis*). Cf. CDDE, CADE, BĂCESCU, PĂS. 79, VICIU GL.

– Pl.: domnițe.

– Doamnă + suf. -iță.

DOMNÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit și regional) Care are gusturi și purtări de boier, de domn (5), pretențios (1). *Fiind de la natură foarte domnoasă și mult mai iute den fire de cum era bărbatu-său, înrâuria des afacerile țarei.* BARIȚIU, P. A. I, 66, cf. CABA, SĂL. *Dada Ciurilă era om sărac, dar cu toată-aceea nu se lăsa în „domnie”, căci era foarte „domnos”.* SNOAVA, III, 646. ♦ F i g. *C-a tău dor îi cam domnos, Nu vrea a durmi pe jos.* BİRLEA, C. P. 150, cf. COMAN, GL.

– Pl.: domnoși, -oase.

– Domn + suf. -os.

DOMNÚC s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui d o m n. Cf. CADE.

– Pl.: domnuci.

– Domn + suf. -uc.

DOMNULÉȚ s. m. (Învechit) Diminutiv (depreciativ) al lui d o m n. Cf. VALIAN, V. *Vreo patru domnuleți cumoscuți la toți ca eșiți din opinca românească au respins cu despreț invitarea protopopului de a participa și ei la înființarea Societății române de lectură.* BARIȚIU, P. A. III, 123.

– Pl.: domnuleți.

– Domn + suf. -uleț.

DOMNÚȚ s. m. Diminutiv al lui d o m n.

1. Cf. d o m n (1). Cf. CDDE, PASCU, S. 153, CADE. *Domn, domnuțul meu.* RETEGANUL, P. II, 10, cf. BUD, P. P. 12.

2. Cf. d o m n (5). *Hei, Stoiene, domnuț mare, Dă-ne nuoă pe Vidra-re.* BIBICESCU, P. P. 321. *Numai Pinteia, domnuț mare, Nu putea de supărare.* BİRLEA, L. P. M. I, 12. *Copk'itan'e, domnuț drag, Dă-mi o lună săbăceag.* T. PAPAĞAGI, M. 20.

3. Cf. d o m n (6). *Nici numele să nu-i vie înapoi, domnuțule.* CAMILAR, N. II, 411.

4. (Ornit.; regional) = a) sticlete (*Carduelis carduelis*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79; b) mugurar (*Pyrrhula*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 70; c) (în sintagma) *Domnuțul-păsărilor* = ochiul-boului (*Troglodytes*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

– Pl.: domnuți.

– Domn + suf. -uț.

DOMOI vb. IV v. dumăi.

DOMÓL, -OĂLĂ adj. 1. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de agresivitate, de asprime sau nervozitate în comportamentul său, care reacționează cu calm, cu răbdare, pașnic(2), potolită² (1), liniștit, blajin, blând; fără vlagă, m o l a t i c (I 3). *În vorbă era domol și nu grăia nemica ce să nu fi fost mai nainte bine gândit.* MAIOR, T. 132/5. *Învățătorul trebuie să se ostenească, ca totdeauna să fie cam domol.* PETROVICI, P. 8/10, cf. LB. *Toți, învățându-se din pătirile lui Alba, s-arătară mai*

domoli. SĂULESCU, HR. II, 301/3, cf. VALIAN, V. *Ei sânt tăcuți, domoli, răci cătră străini*. RUS, I. II, 189/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Interesul cere câteodată să fii mai domol, să măgulești, să lingusești chiar*. CONTEMPORANUL, I, 586. *Era băiat domol și intra totdeauna în voile mele*. SLAVICI, O. I, 73, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Era bun la socoteli, dar domol la obor; nu știa să se răstească, să ia de beregată pe samsar*. CHIRIȚESCU, GR. 206. *Pe cât pare de domol de cele mai multe ori, pe-atât e de iute și aprins uneori*. AGÎRBICEANU, S. 206, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se însurase ... cu o domoală și discretă ființă, din străinătățile lui*. C. PETRESCU, R. DR. 98. *Nici bereta, nici jambierele de lână ... nu sunt în obiceiul și gustul târgoveților domoli care vin aici la odihnă*. SADOVEANU, O. IX, 106, cf. SCRIBAN, D. *Cată a fi mai domol, că ... nu mai e nimeni să vă gonească din urmă*. CAMIL PETRESCU, B. 177, cf. DEMETRIUS, A. 9. *De atunci a mai îmbătrânit puțin și poate acuma o fi mai domol*. TUDORAN, P. 30, cf. DL. *Parizianul era un om domol, abia mergea, abia deschidea gura*. PREDĂ, DELIR. 9. *Pe alei în valuri curg ... Perechi ca ei, perechi domoale și grăbite*. LABIȘ, P. 374. *Fire domoală amfizionul ... îndestulează oamenii cu vin bun din podgoria proprie*. IST. LIT. ROM. III, 745, cf. DEX. *Erau doi demoni într-un vis ... Alături de, perechi, perechi, Mulțimi domoale și streine*. DIMOV, L. 140. *Cât ești, bade, de domol, Doru-ți este arzător*. FOLC. TRANSILV. II, 130. ◊ (Substantivat) *Cei lași uitau de frică, domolii se iuteau*. MACEDONSKI, O. II, 202. ♦ (Despre animale) *Încet în mișcări, m o a l e (II 7)*; blând. *Boii domoli, ascultători și blânzi mergeau înainte*. CONTEMPORANUL, VII₂, 11. *Peste turmele domoale Cerne veacuri fluierul*. LESNEA, VERS. 306. *În revărsarea văpăii, se văzu calul sosind, un cal cuminte și domol*. SADOVEANU, O. X, 38, cf. DL.

2. (Despre stări psihice, senzații, dureri, deprinderi, porniri etc.) Care a pierdut din putere, din forță; atenuat, diminuat (3), calmat, slab (8). *Această boală se arată sau mai domoală sau cu furii mari*. LITINSCHI, M. 162/26. *E o mare deosebire între pesimismul trușă și revoltat de la începutul acestui secol și între pesimismul domol de la mijlocul secolului*. GHEREA, ST. CR. II, 299. *Avea o durere de cap neadormită, când mai reă, când mai domoală*. GALACTION, O. 263. *Viața după pământ este o durere mai tare ori mai domoală*. VISSARION, B. 109. *Mijea, sfioasă-n suflet ..., Ca zorile de vară, domoala fericire*. VOICULESCU, POEZII, I, 13. *Își împărțea timpul între somn și o veselie domoală și fără pricină*. DEMETRIUS, A. 15. *În ochii băiatului ... se citea o tristețe domoală*. TUDORAN, P. 89, cf. DL, DEX. ◊ F i g. *Munții din jur au o semeție domoală*. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 16. (Adverbial) *Tristețea ... Domol adie-n ochi de vite stoarse*. VOICULESCU, POEZII, II, 132. ♦ (Despre judecată, gândire etc.) Care raționează încet, fără grabă; chibzuit, cumpănit. *Niciodată n-am întâlnit un mai firesc bun simț, o judecată mai adâncă și așa de frumos domoală*. CAMIL PETRESCU, P. 320. *A stat el tăcut o minută, de-a cântărit toate întorsăturile în mîntea lui domoală*. POPA, V. 10. *El nu-și cunoștea feciorii așa de harnici, fiindcă ciobanii au toate ale lor mai domoale; chiar și mîntea*. SADOVEANU, O. XIII, 423.

3. (Despre elemente sau fenomene ale naturii, despre acțiuni fizice) Care are intensitate, forță sau eficiență scăzută, fără putere, diminuat (3), slab (9), mic (V); (despre anotimpuri, climă, vreme) lipsit de intemperii, potrivit de rece sau de cald, blând, m o a l e (II 5), t e m p e r a t (1). *Matca ouă ... și preste iarnă, când e vremea domoală*. ECONOMIA, 178/10. *Începutul iernii cu ploaie ... iară sfârșitul domol, cu brumă*. CALENDARIU (1814), 66/22. *Câteva dintre stele lucesc cu lumină mai domoală*. RUS, I. I, 4/27. *Lasă atunci oala astfel încercată la o ferbere în clocot, dar domoală*. MAN. SĂNĂT. 37/11. *Lucrarea aerului este mult mai domoală și mai puțin simțită decât lucrarea apei*. BARASCH, I. N. 85/28. *Spiritul caută neconținut să descopere mijloace prin care să silească o natură domoală de a servi scopurilor lui*. CONV. LIT. III, 147. *Focul, la început domol, se mulțumise ... să lingă lemnăria*. MACEDONSKI, O. III, 55. *În muțenia de afară, zăpada cădea domoală*. SĂM. I, 58. *Vremea era domoală. Ninsese de curând*. D. ZAMFIRESCU,

A. 153. *Sperla cădea ca o ploaie domoală și fină și presăra albul omătuului*. AGÎRBICEANU, S. 168. *Aerul era domol și blând, prea cald parcă pentru o zi de primăvară*. id. A. 142. *Într-o seară de ninsoare abundentă și domoală, erau în redacție vreo cinci sau șase inși*. CAMIL PETRESCU, P. 240. *Storurile trase filtrau o lumină domoală*. BRĂESCU, O. A. I, 198. *Am pregătit-o după tipicul turcesc ... la foc domol, pe cărbuni*. STANCU, R. A. III, 341. *Vântul aduce ... mireasma ... lanurilor de porumb, încinse de căldura domoală a toamnei*. BOGZA, C. O. 246, cf. DL. *Soarele se ridicase sus și încălzea satul cu razele lui domoale*. PREDĂ, D. 10. *E rânduiala firii bujorului să-nftorească ... Și pătimașa vară, fierbinte și domoală*. DEȘLIU, G. 51. *Auzi iar mișcarea domoală, fărâmarea malurilor de lut*. BARBU, Ș. N. 193, cf. DEX, ALR SN III h 790/812. ◊ (Adverbial) *Spuma miilor de flori ... fierbea domol la adierea vântului*. GALACTION, O. 39. *Apele au pornit domol spre vatra comunei Sudiți*. RL2005, nr. 4 732, cf. ALR II/I h 282/284. ♦ (Prin Transilv.; despre apă) *Călduț. Bolnavul se posodește pe la încheieturi, mai întâi cu apă domoală, apoi tot mai rece*. PĂCALĂ, M. R. 261, cf. CADE, ALR SN IV h 1 128.

4. (Despre mișcări sau lucruri văzute în mișcare) Care se produce, care se realizează, care se mișcă într-un ritm lent, fără grabă, liniștit; încet, lin, potolit² (1), abia simțit. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Eu mășor marșa domoală sau repede a stelelor*. PĂCLEANU, I. II, 73/15. *În mare tăcere călcând prea cu domoli pași*. PANN, E. I, 37/17. *Trecea cu pas domol, uitându-se drept înainte spre pod*. SLAVICI, O. I, 17. *Se lăsa în dusul pașilor domoli*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 94. *El poartă calul, dând ocol, în trap grăbit, în pas domol*. COȘBUC, P. I, 109. *Valurile domoale se retrag la mal întinse și plescăiesc de stânci*. LUC. VII, 145. *Sub cerul nostru-nduișat E mai domoală hora*. GOGA, POEZII, 8. *Au început apoi și ei o „sârbă” domoală*. LUNGANU, C. 37. *Un pârâiaș pornește domoalele-i meandre*. VOICULESCU, POEZII, II, 195, cf. SADOVEANU, O. XX, 350. *O lene voluptoasă reține mișcările devenite astfel domoale și grațioase*. RALEA, O. 24. *Vălvătăile focurilor repezeau dăre de lumină până peste valurile acum domoale ale fluviului*. CAMIL PETRESCU, O. II, 173. *Căraușul își dejuca boii la adăpost ... cu mișcări domoale, cumpănit, fără grabă*. C. PETRESCU, A. R. 7. *Dar o birjă se apropie legănată în trap domol*. VINEA, L. I, 10. *Mișcările pe tot timpul transportului vor fi domoale și ordonate*. BELEA, P. A. 61, cf. DL. *Flăcăii și fetele jucau și ei horele lor mai domoale*. PREDĂ, M. 190, cf. DEX. *Bătrânul porni spre casă cu pas domol, ca omul care știe că n-are pentru ce să se mai grăbească*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 14/4. ◊ F i g. *În pravila s-au hotărâtu arestul mai domolu sau mai ușor poate împotriva celui judecatu care să fie de neamu*. PRAVILA (1788), 108/22. *Mișcarea lui Erotocrit mai domoală s-arăta*. PANN, E. IV, 95/19. *Covorul ... Răsfrânge-amurgu-n cutele-i domoale*. AL. PHILIPPIDE, A. 23. *În sufletul cu ape când turburi, când domoale, Neconținut zvârli mreje de vorbe împletite*. VOICULESCU, POEZII, I, 210. *Notând interesante observații stilistice, remarcă ritmul domol al perioadelor odobestene*. VIANU, A. P. 148. *Variația numărului la substantive și determinările lor produc același efect de modulare domoală de creștere și conturare a imaginilor*. VARLAAM - SADOVEANU, 255. *Părul se revărsa în șuvițe domoale și moi*. BOGZA, C. O. 284. (Adverbial) *Așa domol te poartă firea*. GOGA, POEZII, 11. *Domol te cuprinde al serii descânt*. PILLAT, P. 7. *Timpul curge încet, domol*. RALEA, O. 118. *Este o instituție liniștită, unde viața se desfășoară domol, fără zguduiri*. V. ROM. ianuarie 1954, 76. ◊ L o c. a. d. v. (Regional; substantivat) *Cu domolul = cu binișorul, cu blândețe, prietenește*. Cf. DL. *L-au sfătuit s-o ieie mai cu domolul, să pregătească terenul mai întâi*. LĂNCRĂNAN, C. II, 147. *Temându-se de dânsul ca să nu li strice toată pădurea, i-au zis cu domolul: da, lasă, lasă!* SBIERA, P. 181. *Ia-l mai cu domolul*. UDRESCU, GL. (Regional; substantivat) *În domol = încet; fără grabă; p. e x t. alene. Apoi intrară ei într-o pădure mare și deasă, mergând pre o cale unul după altul, în urma babei, care mergea acuma mai în domol*. CĂTANĂ, P. B. III, 18, cf. ALR II/I h 282/76, ALRM

II/1 h 395/76, ALR SN III h 777/36. ◇ E x p r . A o lăsa (sau a o lua) (mai) domol = a proceda cu calm, cu răbdare, cu blândețe (într-o anumită problemă); a nu se repezi (1), a nu se pripi (1). *Las-o mai domol unde nu te pricepi.* MAIORESCU, CR. II, 379. *Nu te supăra, ... ia-o domol.* DELAVRANCEA, O. II, 184. *Bagă de seamă și las-o mai domol!* REBREANU, P. S. 138. *Când ești surprins într-o astfel de ignoranță, o lași mai domol ... cu intemperanța verbală.* LOVINESCU, C. V, 56. *Ascultă, coane procurorule, ia-o mai domol - cu mine, cel puțin.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 228. *De la Barboși încoace ai lăsat-o mai domol.* TUDORAN, P. 13. *Ia, potolește-te, ia-o mai domol, să ne putem înțelege.* PREDĂ, D. 61, cf. DL. *Se duse la ei și, prietenos, îi sfătui s-o lase mai domol.* V. ROM. octombrie 1958, 62, cf. DEX. ◇ (Cu valoare de interjecție, adesea repetat) *Mai domol, Ilinco, mai domol. D-voastră bine știți că într-un salon nu să vorbește astfel.* PR. DRAM. 251. *Dămol, dămol, Tribunescule! Nu te aprinde ca un stog de paie.* ALECSANDRI, T. I 652. *Ho! domol, Arbore ... domol!* DELAVRANCEA, O. II, 70. *Domol inimă, că te spargi - Strig la ea - ești nebună?* VOICULESCU, POEZII, II, 222. ◇ (Adverbial) *Mân ... domol la hopuri.* ALECSANDRI, T. I, 46, cf. CIHAC, II, 99. *Vine domol la vale un călăreț tânăr în buiestru țăcănit.* CARAGIALE, O. I, 219. *Calcă domol de-a lungul satului.* VLAHUȚĂ, N. 10. *Vântul alene cântând de-asupra pădurii ... Bate din aripi domol, făcându-și culcușul în ramuri.* COȘBUC, P. II, 63. *Să lăsam caii mai domol să ți-o povestesc.* SANDU-ALDEA, U. P. 59. *Domol coboară turma de pe coastă, Umplând cu larma de talange drumul.* IOSIF, V. 136, cf. TDRG. *Buchetul ... se ținu plută și o porni domol în voia apei.* CHIRIȚESCU, GR. 18. *Rar vreo pasăre mai mare ... trecea fâlfâind domol.* AGÎRBICEANU, S. P. 116, cf. CADE. *Trec, mișcând domol din coadă, Spre livadă Ale satului cirezi.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 87. *Luntrea fu lăsată mai domol, ca musafirii să poată rupe flori de nufăr albe ca crinul.* STĂNOIU, C. I. 97. *Mesteca domol un boț de caș.* POPA, V. 136, cf. LESNEA, VERS. 75, VLASIU, A. P. 20. *Dunărea, leneșă, își lunecă domol undele încovoiindu-se printre ostroavele pustii.* BART, S. M. 72. *Cu roata molcium strălucind la soare Bătea o moară apele domol.* PILLAT, P. 229, cf. MOROIANU, S. 98, PARASCHIVESCU, C. T. 15, VINEA, L. II, 79. *Coborau domol policioarele scrâncioburilor țărănești.* TUDORAN, P. 16. *Căpitan di pi vapor, Lasă barca mai dămol, M-a agiuns di-acas un dor.* FOLC. MOLD. II, 164.

5. (Despre sunete) Care are o intensitate și o frecvență reduce; slab (10), stins² (4), diminuat (3), molcom (1), înfundat. *Ș-un murmur domol de prisacă Plutește deasupra livezii.* CAZIMIR, L. U. 15. *Prin ferestrele lipite de desișul crângului ... se revarsă domoală și îngândurată plânsoarea unui pian.* KLOPȘTOCK, F. 138. *Se auzea numai murmurul domol al mării și foșnetul berbecilor.* TUDORAN, P. 272, cf. DL, DEX. *Am înregistrat sunetul domol al uneltelor lovite de caldarâm.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 19. ◇ (Adverbial) *Apa-n unde murmură domol.* SĂM. II, 62. *Domol purcede glas de schijă De la clopotnița din deal.* GOGA, POEZII, 38. *Clopoțele de la vaci sunau domol în liniștea nopții.* LUNGIANU, C. 58. *Burlanele cântau monoton, streșinile răpăiau nemărginit și domol.* VINEA, L. II, 150. *Voi peste codrii ce foșnesc domol Adus-ați al războiului balaur.* LABIȘ, P. 84. (F i g.) *Singurătatea, Cu foșnet domol, Colindă cetatea.* LESNEA, C. D. 29. ◆ (Despre glas) Care are o tonalitate scăzută, lipsit de stridentă, cu modulații prelungite, în c e t , p o t o l i t ² (1), l i n , t ă r ă g ă n a t (2); (despre vorbire, cântec, răs, plâns etc.) care se realizează cu un astfel de glas sau cu un ritm lent, agale. *În cealaltă [mână] este o carte pe care o citește cu glas domol.* PĂCLEANU, I. I, 206/30. *Vorba lui cea mai domoală atât de groaznic suna.* PANN, E. II, 22/19. *Suie iarăși ton unul treptat însă oareșice mai domol.* id. G. M. 10/8. *Eu te văd răpit de farmec Cum îngâni cu glas domol.* EMINESCU, O. I, 110. *Iată ce grăi ea cu glasul-i subțire și dămol.* CONTEMPORANUL, IV, 504, cf. DDRF. *Slujba se urmă domoală.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 53. *Ca o vecernie domoală Se stinge zvonul din dumbravă.* GOGA, P. 23. *Murmură fata cu dinții dărdăind și glasul ei domol se împrăștie în tăcerea nopții.* REBREANU, I. 164. *Trăiți,*

domnule maiur, începu Furtună cu vorbă domoală. MIRONESCU, S. 6, cf. BRĂESCU, O. A. I, 370. *Glasul lui umplea cu un mormăit domol coridorul.* SADOVEANU, O. II, 158, cf. BART, S. M. 78. *Era un om bălan, cu niște ochi mici, șireți și cu vorba domoală.* MOROIANU, S. 163. *Oamenii umblă molcom, gesturile sunt rare ... vorba domoală și înceată.* RALEA, O. 118, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 281, PARASCHIVESCU, C. T. 24. *Începu a-i vorbi cu glas gros, domol.* V. ROM. februarie 1955, 254. *Nici nu-și dă seama ce evocatoare sunt vorbele lui domoale, deitate cu un glas târăgănat de țârcovnic care își citește litania.* TUDORAN, O. 132, cf. DL. *Vorbăria pudrată, domoală, Și-abia furizată ... Ducă-se dracului!* DEȘLIU, G. 9. *Auzi glasul bătrânului domol și cald.* BARBU, G. 56, cf. DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 4/3. *Stăpână, stăpânișoară Fii cu gura mai domoală.* FOLC. TRANSILV. II, 11. ◇ (Adverbial) *Prea bine! grăi dascălul mai domol.* SLAVICI, O. I. 90. *Bătrânul începu domol și fără mânie.* MILLE, V. P. 143, cf. DDRF. *Domol, apoi cu glasul abia-nțeles, vorbește.* COȘBUC, P. I, 134. *Trecându-i în față o întrebă domol.* LUC. VII, 23. *Slujba cergea domol, în cântări armonioase.* AGÎRBICEANU, S. 537. *Vorbește Neamțul domol, puțin din lulea.* LUNGIANU, CL. 48. *M-am așezat la picioarele ei și am plâns domol ca un copil bătut pe nedrept.* REBREANU, NUV. 222. *După fiecare pahar sorbit până la fund, începuse să cânte domol.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 197. *Urișul a răspuns domol.* POPA, V. 16. *Boierul răspundea domol, pe gânduri, cu ochii plini de melancolie.* SADOVEANU, O. I, 62. *Eu am răs domol, nu m-am temut.* BENIUC, V. 9, cf. DEMETRIUS, A. 220. *Gheorghe oftă domol și crăpă ochii.* BARBU, G. 286. *Corul intonează domol „Internaționala”.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 15. *Pensionarii să povestească încet, legănat, domol.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 23. *Întrebă mai domol, uitându-se la cea mai mică.* RETEGANUL, P. II, 25. ◆ (Despre compoziții muzicale) Care se execută într-un tempo lent. *Aș fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai ... un vals domol, voluptos și trist, aproape funebru.* M. I. CARAGIALE, C. 9. ◇ (Adverbial) *Zi, țigane, mai domol, De pe prag să mă cobor.* FOLC. TRANSILV. I, 564. ◆ (Rare; despre limbi) Cu ritmul vorbirii lent. *S-a constatat că limba română are un tempo mai rapid, iar maghiara este mai lentă, mai domoală.* LL 1972, nr. 3, 501.

6. (Despre terenuri, drumuri) Care este în pantă lină; (despre pante) puțin înclinat. *Vârfurile [munților] ... au forme deosebite ..., muchi netezite și povârnișuri domoale, foarte rar creste stâncoase.* PĂCALĂ, M. R. 4. *Podișul se coboară cu o clină domoală.* id. ib. 39. *Ne trimeteai iar la părinți, ... Pe drumuri domoale de plasă.* VOICULESCU, POEZII, I, 221, cf. DL. *Pania domoală a podișului s-a sfârșit.* BOGZA, C. O. 95. *Coline domoale se înlăzuiesc una după alta.* id. ib. 258, cf. DEX. *Pe culmea domoală, ... chiar în fața muntelui Erdenet, se înalță orașul.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *O parte din sate au gospodăriile înșirate pe culmile domoale sau răsfirate în susul versanților.* BUTURĂ, EG. 50.

7. (Învechit, rar; despre pământ) Moale (12). *Pământul să află într-o potrivită căldură și iaste mai domol și umejos și suge aceea zeamă sau mustăreață umejoasă.* GRECEANU, I. 126/17.

— Pl.: domoli, -oale. — Și: (învechit și regional) **dămól, -oală**, (regional) **domól** (ALR II/I h 282/76, ALRM II/I h 395/76) adj.
— Derivat regresiv de la **domoli**.

DOMOLĂ vb. I v. **domoli**.

DOMOLĂȘ subst. (Regional) Vreme domoală (care urmează după o perioadă de frig), v. d o m o l (3). Com. din ZAGRA - NĂȘAUD. *A dat pe domolaș.* ib.

— **Domol** + suf. -aș.

DOMOLEALĂ s. f. (Rare) 1. Domolire (1). *Eu m-am mai domolit, dar apucătorul de el a luat domoleala mea drept îngăduință.* KLOPȘTOCK, F. 35.

2. (Concretizat) Porțiune puțin înclinată, din cursul unui fluviu, unde apa curge mai încet. [În] *locurile unde apa Dunării curge mai încet* – „se face domoleală” – în opoziție cu porțiunile unde e „cursoare”, adică unde curentul e mare. ANTIPA, P. 779.

– Pl.: domoleli.

– Domoli + suf. -eală.

DOMOLÉL adv. (Rar) Diminutiv al lui domol. Cf. GRAUR, E. 40.

– Domol + suf. -el.

DOMOLÉȘTE adv. (Învechit, rar) În mică măsură; puțin (10). *Le este iertat să întrebuițeze ... arma purtătoare de foc, însă cu cât mai domolește să va putea.* CR (1829), 52¹/23.

– Domol + suf. -ește.

DOMOLÍ vb. IV. 1. T r a n z . și r e f l . A nu mai fi sau a face să nu mai fie agitat, frământat, agresiv; a-și căpăta sau a face să-și capete buna dispoziție; a (se) calma, a (se) liniști, a (se) potoli (1); a consimți sau a face să consimtă la ceva; a (se) îndupleca; a (se) îmblânzi. *Ce, tot pe lângă domniie au măs boierii, oprind și domolind țărănimia.* M. COSTIN, O. 98. *Și fu când l-au domolit pre el cu cuvintele ei toată noaptea și l-au dodeit pre el, și au leșinat de moarte.* BIBLIA (1688), 186²/44. *Lucrul carele nu-l putu să-l facă frica lui Dumnezău, rugăciunea au putut de l-au făcut, înfricoșarea lui Dumnezău, care vrea să pedepsască pre cel bogat, care lucru îl știa și el adevărat, n-au domolit, nici au îmblânzit firea lui?* MĂRGĂRITARE, 194. *Atâta s-au domolit și s-au mierat latinul, cât ... la împărăție soție l-au primit.* CANTEMIR, HR. 95. *Niște năroade ... primejduesc a schimba pre stăpâni, ... vor domoli pre vrăjmașii lor* (a. 1701). FN 95. *Nici cuvintele lui Dumnezeu ne domolesc, nici munca iadului ne înțelepțește.* ANTIM, O. 104. *El nu putea într-altu chipu să-l domoleze sau să-l gonească.* PRAVILA (1788), 51/14. *Răbdarea și nelipsirea de la datorile mele domoliră, în sfârșit, pe asprul Butis.* PLEȘOIANU, T. I, 99/16. *Mamele, cele ce doresc orece a căpăta de la prunci săi, neputând într-alt mod a-ș ajunge cereera, vrând prin mari rugăciuni să-l domoleaze* [pe prunc]. BOJINCĂ, D. 37/12. *Aceste propuneri ale bătrânului mai domoliră ceva pe Catinca; și ducându-se acasă la dânsa, ... cinară amândoi cu hurmale și cu apă rece.* GORJAN, H. IV, 177/12. *Ca să domolească pe turci, trimise la sultan Baiazet un sol.* F. AARON, I. I, 151/21. *Cuviosul Petru ... domoli pe dușmanii lui.* ASACHI, L. 11²/4, cf. VALIAN, V., BĂLĂȘESCU, GR. 87/18, PONTBRIANT, D. *Vrea să zică, te-ai domolit?* ALECSANDRI, T. I, 94. *Noroc de vărățicence, care au știut a-i dămoli, luându-i cu binișorul.* CREANGĂ, O. 220, cf. SLAVICI, O. I, 293. *Împărăteasa îl luă cu binișorul și-l mai domoli olecuță.* ISPIRESCU, L. 121, cf. CONTEMPORANUL, III, 743, DDRF. *Când ajunge devale, abia atunci se domolește, se ia de gânduri.* SĂM. II, 252. *Copilul se domoli din plâns, apoi zâmbi.* SANDU-ALDEA, U. P. 159, cf. ȘĂINEANU². *Cu viclenia ei de femeie pricepu că numai câștigând vreme l-ar putea domoli.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 190, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 68. *Belciug, speriat că i s-a stricat planul, ar fi vrut să intervie și să-i domolească.* REBREANU, I. 228. *Ion se mai domoli din luptă și se uită la flăcău mirat.* VISSARION, B. 139. *Dar acum nu putea să scrie și, ca să se domolească, se așeză iar pe așternutul de fân.* CAMIL PETRESCU, O. II, 32, cf. BENIUC, M. C. I, 435. *Dacă trăia mama ... Ne-ar fi domolit și ne-ar fi împăcat.* LĂNCRĂNAN, C. I, 36. *Pentru a-i domoli pe cei trei, poliștii au fost nevoiți să folosească armamentul din dotare.* RL 2005, nr. 4 644. *Înainte birtului să băteau doi oameni beți; ... intră între ei să-i domolească, să-i împace.* RETEGANUL, P. IV, 24. *Dacă nu îi-i domoli, Nici dracu nu te-o slujă.* FOLC. TRANSILV. II, 11. ◊ F i g . *Trupul prin patemiile sale și prin răstignirea cea de pe cruce de patemi l-au domolit și l-au curățit.* ANTIM, O. 185. *A adus tăcut țeava rece pe inima caldă și stupidă și a domolit-o, sfărâmând-o.* CAMIL

PETRESCU, P. 374. ◊ T r a n z . (Complementul indică animale) A face să nu mai fie agitat, speriat, agresiv, a l i n i ș t i ; a ține în frâu, a s t â p â n i (2), a s t r u n i (4). *Pre fil cu foamea domolind, cu lanțul de grumadzi îl scoate.* CANTEMIR, I. I. I, 168. *Lungiți pe mușchiul verde și domolind fugarii Ce zburdă pe-ntuneric ... Voinicii ... Astfel grăiesc.* ALECSANDRI, P. III, 211. *Călărețul, când o ajunsse, își domoli cărlanul.* MACEDONSKI, O. III, 68. *Deschide; domolește cănele!* SADOVEANU, O. XXI, 351. *Domoli cu vorba vreo trei dulăi ce păreau că îl cunosc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Ia, mă băiete, domolește-ți dulăul, că îl dă gata.* TUDORAN, P. 277. *Pe jugani că-mi-i oprea, Pe jugani că-i domolea.* TEODORESCU, P. P. 680. ◊ R e f l . *Deci, socotește ce vor fi făcut cail până a se domoli?* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 326/9. *Ba de ciomege, ba de glasul stăpânului, câinii se domoliră.* GALACTION, O. 283. ◊ I n t r a n z . *Ea-i ogarcă pe sub foale, Cât aleargă nu dămoele.* ALECSANDRI, P. P. 129. ◊ T r a n z . (Învechit; complementul indică popoare, inamici) A supune (II 1), a domina (1), a subjuga (2). *Ori ca pre niște supuși i-au domolit, ori ca pre niște soții i-au avut.* CANTEMIR, HR. 18. *Iar cu vremea vor fi sprijinite, și așa vor domoli pre vrăjmașii lor* (a. 1701). FN 95. *Romanii abia domoliră pe cartaghezi și loviră alte noroade.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 45/7. *El căută a domoli poporul prin blânda sa domnire.* SĂULESCU, HR. I, 162/8. *Crunte războaie purta-va-n pământul italic și neamuri Mari domoli-va.* COȘBUC, AE. 17. *Pe aceștia i-a putut domoli numai cumpărându-le pacea cu mulți bani.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 66.

2. T r a n z . (Complementul indică stări psihice, senzații, dureri, pasiuni, necazuri, porniri, dispute etc.) A face să piardă din putere, din forță, să se diminueze, să înceteze; a potoli (1), a astâmpăra, a calma, a anihila. *Cu milostenia întâi urgia sufletului domoli-o-veri.* CORESI, EV. 52. *Plângere mâne-ta și a priiatinilor o domolește* (a. 1669). GCR I, 184/16. *Tu foamea cu ce să-ți domolești neavând, eu cu hrană de biv te-am agiutorit.* CANTEMIR, I. I. II, 132. *Au rânduii străji carii au domolit cearta.* BERTOLDO, 14/16. *Să domolești și să înfrânezi ispitele și poștele ceale trupești.* MAIOR, P. 33/2. *P-o inimă împietrită, a domoli n-am putut.* BELDIMAN, O. 38/7, cf: LB. *Domolește inimile lor cele feroase; arată-le pe iubita virtute.* PLEȘOIANU, T. I, 106/14. *Stăpânitorul trebuie să bage sama bine la disputele teologhicești ... căci silindu-se să le domolească, le dă mai multă cinste.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 228/27. *Partida învingătoare, în loc de a domoli inimile furioasă cu mâna blândeței, păși cu împilările mai departe.* SĂULESCU, HR. II, 282/17. *Ca să-i domolească furia, ... se grăbi a trimite la dânsul soli și daruri.* F. AARON, I. I, 80/19. *Domoală furia acestui barbar!* PĂCLEANU, I. I, 108/15, cf. NEGRUZZI, S. I, 47. PONTBRIANT, D. *Cu lucrul domolea hausul ce îi împlea sufletul.* CONTEMPORANUL, IV, 82, cf. MURNU, I. 16. *Medicamentele cari domolesc sau fac să înceteze durerea ... să chiamă calmante.* BIANU. D. S. 129. *Dar îl știa răzbunător și aceasta îi domolea pornirea.* REBREANU, I. 149, cf. RESMERIȚĂ, D. *Moș Petrache îi domolea iuțelile uneori și îl făcea să-și culce liniștit capul.* POPA, V. 89. *Poate că vestea asta i-o mai domoli gândul.* VISSARION, B. 64. *Voi încerca deci, pe de o parte, să domolesc dușmăniile.* SADOVEANU, O. X, 291. *Glasul supus al feciorului îi domoli neînduplecare abrașă.* C. PETRESCU, A. R. 110. *După ce-și domoliră frații cei mari mânia, făcu băiețanul foc bun.* RETEGANUL, P. IV, 71, cf. ALR SN III h 856/762, ALRM SN II h 678/762. *Două vorbe să-ți vorbesc, Doru să mi-l domolesc.* FOLC. TRANSILV. II, 39. ◊ R e f l . p a s . *Într-un stat cârmuit de un prințu dihoniile se domolesc lesne, căci el are în mâinile sale o putere pe deplin.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 31/6. *Dintele când te doare, cu cleștele să domoală.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 115. ◊ R e f l . *Împărțeața acestor căsări să înțeleage până la o samă ... și să va mai domoli firea bărbatului.* PRAV. 155. *Înferbănțala sențirilor sale s-au fost domolitu-se.* CALENDARIU (1794), 31/7. *Cu un cuțit ascuțit să o tăiem ca să poată curge sânge și așa se domoleaște durearea.* CALENDARIU (1814), 176/15. *Frica morții, fără de care inimile cele împietrite*

niciodată nu s-ar mai domoli, o coprinse. BUZNEA, P. V. 87/24. Să se domolească mânia Babei Dochia. MARIAN, S. R. II, 136. Înverșunarea cu care țin lungă perorație se mai domoli către sfârșit. AGÎRBICEANU, S. 272. Toate se așează până-n cele din urmă pe lumea asta, și se domolesc, și se astâmpără, și avânturile adolescenței, și izbucnirile pasiunilor. COCEA, S. I, 323. Mințile înfierbântate se domolesc. MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 19. După ce s-au mai domolit bucuria aceasta, au căpătat și tâlharii cele două pătrări de galbini. SBIERA, P. 261. Apoi pricina-i poama dracului; în loc să se domolească, tot mai mare să face. RETEGANUL, P. I, 30, cf. GR. S. VI, 232. ♦ (Prin lărgirea sensului) Le-au trimis spre ajutor o flote ... Dar aceasta n-au domolit vârtutea cugetului monarhului. ASACHI, I. 288/30. Au crezut că cu păharul și cu horelca vor pute domoli nebiruita putere a sultanului. ARHIVAR. II, 302/9. Dulcele îngrijiri ale familiei sale, iar mai cu seamă suava pasiune a amorului ... reușiră a domoli acea ferbidă și energetică inspirație a geniului său. FILIMON, O. II, 298. Anarhia a început a se limpezi ... și-a domolit virulența. MACEDONSKI, O. IV, 127. Așa era mătușa și anii nu-i puteau domoli hărnicia. ANGHEL, PR. 5. (R e f l . r e c i p r.) Legile Romii prea înțelepțește împărțiseră puterea publică într-atâtea magistrații, care se sprijinea, se oprea și se domolea unele p-altele. CĂPĂȚINEANU, M. R. 102/18. ♦ R e f l. (Despre boli, epidemii) A pierde din virulență, a începe să dispară, a înceta. După un an, cam pe la decembrie, boala a început a se domoli și lumea s-a readunat, încetul cu încetul, în oraș. GHICA, S. 32. Așa să să potolească și să să domolească diochiu dintri ochi di la cutari. ȘEZ. III, 142. Deochetura să se domolească ... Iar (cutare) să rămâie curat luminat. ib. IV, 23, cf. CHEST. V 167/26.

3. R e f l. (Despre elemente sau fenomene ale naturii, despre acțiuni fizice) A scădea în intensitate, a pierde din forță, din eficiență, a se diminua (3), a slăbi (3), a se potoli¹ (1), a înceta; (despre anotimpuri, climă, vreme) a deveni mai puțin aspru, a se tempera² (2), a se îndulci, a se muia (5). Zise mării: domolește-te, înceată, și încetă vântul. N. TEST. (1648), 46/16. În sfârșit, vânturile începură a se domoli. PLEȘOIANU, T. I, 227/21. Arderea binecuvântată se domoli, pieptul lui Decebal se învăpăia. CONV. LIT. III, 9. Vârtejul, în loc să se domolească, se ducea mai iute. MACEDONSKI, O. III, 19, cf. ALEXI, W., TDRG. Frigul se mai domolise în dimineața de ajun. AGÎRBICEANU, S. 180. Para focului se domolise. GĂRLEANU, ap. CADE. Arșița implacabilă a zilelor de vară se domolise. COCEA, S. I, 217. Radiația luminii se domolise, spre apus cerul era ușor gălbui. CAMIL PETRESCU, P. 257. După ce se domolesc vijeliile lui ianuarie ... în lumina lunii se înșiră lupii. SADOVEANU, O. XX, 285. Plimbau hergheligi cailor ... zile și săptămâni întregi, până se mai domolea vremea. MOROIANU, S. 191. Când se domolește viscolul ... tata trage paltonul strămt pe el. PAS, Z. I, 135. Așteptând să se domolească praful, Filip ... plictisit, privi în urma tractorului. GALAN, B. I, 16. Uraganul, fără să se domolească, nu crescui mai mult. TUDORAN, P. 322. Vălvătaia se domoli. BARBU, G. 312. Iar când soare-mi scăpăta, Când din toi se domolia, Proclut se înmuia. TEODORESCU, P. P. 443, cf. ALR II/I MN 132, 3 880/157. ♦ T r a n z. Împărățește o iarnă pe care zefirii niciodată n-au putut-o domoli. PLEȘOIANU, T. I, 80/15. Ca roua nopții care se lasă Și domolește al zilei foc. HELIADE, O. I, 82, cf. PONTBRIANT, D. Voi domolirăși furtuna prin jertfa fecioarei, prin sânge. COȘBUC, AE. 32. Pădurile ... domoleau tăria vânturilor. PĂCALĂ, M. R. 283. Sufla un vânt ușor care domolea arșița soarelui. SADOVEANU, O. XIII, 104. (Prin lărgirea sensului) Ne putem transfigura, fie intensificând la paroxism tensiunea inclusă organic la clarobscur, exploatănd până la nebulie virtualități dramatice ale acestui dualism, fie însemnându-ne, luând formă în confuzie, domolind furtuna printr-o autolimitare. CIORAN, R. 132. ♦ T r a n z. (Prin sudul Transilv.; complementul indică lichide) A aduce (prin răcire sau prin încălzire) la o temperatură potrivită. Cf. CHEST. V 82/76, A II 7.

4. T r a n z. (Complementul indică mișcări) A încetini viteza sau ritmul de desfășurare, a face să se producă mai încet; a rări (3), a micșora (IV). Făt-Frumos domoli pasul calului și așează pe față. EMINESCU, N. 27. Își strângea numai mâinile la inimă, ca și cum ar fi voit să-i dămolească bățile. CONV. LIT. XV, 51. S-ar fi crezut chiar că mersul îngrozitor își mărește iuteala în loc să și-o domolească. MACEDONSKI, O. III, 76. Cailor domoliră mersul. SANDU-ALDEA, U. P. 59, cf. CADE. Trenul prinse a-și domoli mersul, până se opri de tot în gară. MIRONESCU, S. 103. Am domolit mersul și am discutat tot drumul despre teatru. CAMIL PETRESCU, P. 122. Oastea ... se opri și-și domoli frământările, ca apa în zăgaz. SADOVEANU, O. V, 492. Ca să-i poată răspunde, Petrescu a trebuit să-și domolească fuga pe măsura pașilor bătrânului. GALAN, Z. R. 303. ♦ R e f l. Circulațiunea se dămoale asemenea în timpul nopții, este un fapt ce fiecare poate constata. F (1887), 269. Mișcările ei iuți se domoliră. HOGAȘ, DR. I, 138. Dacă ... mi s-ar domoli zvâcnitul arterelor și potoli bățile inimii, totul s-ar limpezi. CAMIL PETRESCU, T. I, 50. Goana nu se domolea decât atunci când intrau pe ulițele noroioase. BARBU, G. 257. ♦ R e f l. (Prin nordul Transilv.) A se apleca încet. LEXIC REG. II.

5. R e f l. (Despre sunete) A deveni mai slab, mai surd, mai înfundat; a se diminua (3), a se stinge (4). Numai huruiturile și durduiturile ghețurilor care se duc pe Murăș la vale nu se domolesc și nu se molcomesc. LĂNCRĂNJAN, C. III, 526. ♦ T r a n z. (Complementul indică glasul) A atenua intensitatea, tonalitatea; a muia (7), a îndulci. A ris bătrânul cel șiret ... Și glasul greu și-l dămolea, Cercând să mă învețe. CONTEMPORANUL, VII₂, 16. Când Toma și feciorul se opriră la poartă, intrând în vorbă, își domoli și ea glasul, biruită de curiozitate. REBREANU, I. 69. ♦ R e f l. p a s. F i g. Cuvintele canonului așa cu cumpăt să se domolească cât grecilor să nu aducă vătămare. MAIOR, I. B. 268/14. ♦ R e f l. r e c i p r. (Regional; în formele domuli, dămoli) A vorbi domol, în taină, a se sfătui (3). Ei mi s-o grăit, Mi s-o dămolit Ca să mi-l omoare În apus de soare. FOLC. MOLD. I, 83.

6. R e f l. (Rare; despre terenuri) A deveni mai puțin înclinat, mai puțin abrupt. Pieptul dealului se domolise. GALACTION, O. 38.

- Prez. ind.: domolesc; conjunct. pers. 3 și (învechit, rar) să domoală; imper. pers. 2 și (învechit, rar) domoală. - Și: (învechit și regional) dămoli (prez. ind. pers. 3 și dămolea) vb. IV, (învechit) domolă vb. I, (regional) modăli (CHEST. V 167/26), modoli (ib.), (învechit, rar) domuli vb. IV.

- Din v. sl. *домолити* ca „a obține prin rugăciuni, a ruga, a implora”. Cf. rom. m o a l e.

DOMOLINȚĂ s. f. (Învechit, rar) Atitudine liniștită, calmă, lipsită de agresivitate. Poate că îl muștră sufletul cel semeț Ș-acum mai cu domolință ast războinic îndrăzneț Ține sabia. HELIADE, O. I, 407.

- Domoli + suf. -ință.

DOMOLIRE s. f. Acțiunea de a (se) domoli și rezultatul ei.

1. Cf. d o m o l i (1). Iar Inrogului spre domolire firea nicicum nu i să pleacă. CANTEMIR, I. I, I, 222, cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. S-au întors pentru a pregăti, cu legendele fermecătoare ale insulei, domolirea definitivă a mamei. KLOPȘTOCK, F. 133. Cu ochii iarăși întorși la fața gârlei, el îmi făcu semn de domolire, cu mâna întinsă îndărăt. SADOVEANU, O. IX, 431, cf. DM, DEX.

2. Cf. d o m o l i (2). Niceodată nu vedem domolire, niceodată nu zărim liniște, ci totdeauna valuri și turburări. MOLNAR, RET. 119/18. Postul e poruncit spre domerirea zburdărei trupului, nu spre a mai îngreoa nepuțința întru carea se află oareșicarele. MAIOR, I. B. 371/9, cf. LB. Diregirile lui Sila cu domolirea rezboiului

confederațiilor îi agonisi nu puțină reputație. SĂULESCU, HR. I, 56/4. Patimilor pre cât poți să-nsuflă domolirea. RUSSET, E. 18/15. După domolirea acestei răscoale, marele vizir ieși cu alai din Constantinopole. BĂLCESCU, M. V. 84, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Să nu ne înșelăm prin corespondențe oficioase de domolire și să ne lămurim o dată faptul că în România se face o politică care e dușmănoasă monarhiei noastre. EMINESCU, O. XIII, 325, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., DL, DM. A însemnat domolirea pasiunilor și egoismelor noastre, într-un proces foarte lung. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 9. Se mai lua [ceaiul de soc] pentru domolirea durerilor de stomac. BUTURĂ, EB. I, 218. ◇ (Prin lărgirea sensului) Fără de domolirea acestei puternicii nicedecum vreo adevărată pace nu se poate nădăjdui. MANIFEST (1813), 14/21. Reforma în justiție înseamnă și domolirea corupției care a făcut ravagii pe plaiurile mioritice. RL 2005, nr. 4 630.

- Pl.: domoliri. - Și: (învechit, rar) **domerire** s. f.

- V. **domoli**.

DOMOLÍT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care și-a căpătat liniștea, care nu mai este furios, agresiv, agitat, frământat, calm, liniștit, potolit² (1); înlănzit. Cf. **domoli** (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. Pe cine crezi că a văzut Valeria venind palid, domolit și pocăit? CAMIL PETRESCU, P. 356. Mama s-a apropiat dinspre Căruțăsoaia, mai domolită. KLOPȘTOCK, F. 131. Mănecuță părea domolit, însă el nu-și uita mânia, numai cât își aștepta ceasul. SADOVEANU, O. XXI, 342. Tu, Dumitriule, - și-a reluat Petrescu vorba domolit - trebuie să înțelegi. GALAN, Z. R. 368. ◇ (Substantivat) La cei mai puțin domoliți nepuțința prinde obrazul puținii și de lucrurile de neputut să apucă. CANTEMIR, I. I. I, 40. ◆ (Despre vietăți) Care nu mai este agresiv, liniștit, potolit² (1); ținut în frâu, supus (2), strunit (2). De amăgeala șerpelui domolit, supus și omorât cu ale saleș lunicăciuni de păcate, l-ai lepădatu-l cu dreptul Tău giudeș, Dumnezeu, din rai în lumea aceasta. DOSOFTEI, L. 122/14, cf. POLIZU. Căinii se repezeau în cizmele parlagiilor ... Pe urmă, o luau înapoi spre groapă, domoliți. BARBU, G. 254. (Prin lărgirea sensului) Să fiți potoliți și modoliți [strigoii]. L. COSTIN, GR. BĂN. 139.

2. (Despre stări psihice, senzații, dureri, porniri etc.) Care și-a pierdut forța; slăbit (3), calmat, diminuat (3), anihilat. Cf. **domoli** (2). Cf. PONTBRIANT, D. Ochii ei adânci, umezi, erau prăpastia în care viața lui, avânturile lui domolite se cufundau. SADOVEANU, O. I, 147.

3. (Despre elemente sau fenomene ale naturii, despre acțiuni fizice) Care a pierdut din intensitate, din eficiență; temperat (1), potolit² (2), muiat² (4). Cf. **domoli** (3). Îi reflectă în cântec murmurul izvorului și ritmurile mai domolite sau mai repezi ale soarelui de vreme bună și ale vântului furtunatec. STĂNILOAE, O. 77. Soarele începuse să cadă domolit și roșu dincolo de lungul văii. CAMIL PETRESCU, O. II, 194. ◇ (Adverbial) Tinichelele ruginite luceau domolit în soarele de octombrie. BARBU, G. 308, cf. ALR II/I h 282, ALRM II/I h 395.

4. (Despre mișcări) Încetinit, micșorat (II), rărit² (3). Cf. **domoli** (4). Cf. DDRF. Venea călare, cântând amarnic, cumpănindu-și viersul pe călcătura domolită a calului. MIRONESCU, S. 65. Din mersul domolit al calului, Tomșa mai întrebă o dată pe cei doi cazaci. SADOVEANU, O. V, 489, cf. DL, DM.

5. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.) Amărât, necăjit (1). Cântă păsăruica-n rât, Trece badea domorât, Gândești că nu l-am iubit. CABA, SĂL. 88. Sănătate bună, Mărie mândră și bună! Ce iești domolită și supărată? ARH. FOLK. I, 210.

- Pl.: domoliți, -te. - Și: (regional) **domorât, -ă, modolít, -ă** adj.

- V. **domoli**.

DOMOLITÓR, -OÁRE s. m., adj. (Învechit) 1. S. m. Înlănzitor. Cf. VALIAN, V., POLIZU. Ori îți lipsește comoara de aur cu

care troienii, Domolitorii de cai, s-ar grăbi să-și răscumpere fiii. MURNU, I. 31.

2. Adj. **Domol (3)**. Adăparea fânațelor este de cel mai mare folos pentru fânațele săcetoasă și care au un pământ poros, mai ales dacă apa este dămoloasă și unsuroasă. LITINSCHI, M. 84/21. ◆ Liniștitor, calmant. Cf. POLIZU. [Medicamente] domolitoare. BIANU, D. S.

- Pl.: domolitori, -oare.

- **Domoli** + suf. -tor.

DOMOLNICÍE s. f. (Învechit, rar) Domolire. Ci încai de acum să nu ne lenevim pentru slăbiciunea noastră și pentru domolnicia noastră, care niciodată voia lui Dumnezeu n-am făcut. NEAGOE, ÎNV.² 322.

- Pl.: domolnicii.

- De la **domol**.

DOMORÁT, -Ă adj. v. **domolit**.

DOMPTÁ vb. I. T r a n z. (Franzuzism; complementul indică animale sălbatice) A înlănzii, a dresa (3), a domestici (1). Cf. ALEXI, W., DN³. ◆ F i g. (Complementul indică porniri, instincte etc.) A înfrâna, a stăpâni (4). Cf. DN³.

- Prez. ind.: domptez.

- Din fr. dompter.

DÓMRÁ s. f. Instrument muzical popular, cu coarde ciupite, de origine rusească, cu cutia de rezonanță circulară și cu gâtul lung, cunoscut din secolul al XVI-lea. Ansamblurile artistice de amatori cultivă o dată cu muzica sovietică și orchestrele de balalaici și domre. ALEXANDRU, I. M. 122. Există mai multe tipuri de domre. DER, cf. DEX, D. MUZ.

- Pl.: domre. - Și: **dómbără** s. f. D. MUZ., DEX².

- Din rus. домра.

DOMÚLGE vb. III. T r a n z. (Prin sudul Ban.; complementul indică oi) A sfârși de muls. Cf. SFC IV, 35. Tot natu-ș mulzi oili lui și după și li-o domuls, atunșa punim în măsură. ARH. FOLK. III, 143. Am muls uoile, tot am gătat ... la urmă iară duc colacu p'i iel să domulg a de la urmă. PORȚILE DE FIER 38.

- Prez. ind.: domúlg.

- Pref. do- + mulge.

DOMULÍ vb. IV v. **domoli**.

DOMÚZ s. m. (Învechit) Porc (2). Luați-l și-l aruncați în închisoare, că nu este vrednic domuzul acesta de masa mea. DIONISIE, C. 188. Bre, domuz, tu să-mi poruncești mie! id. ib. 191, cf. DDRF, ȘIO II₂, 49, TDRG. ◆ (Regional) Om ursuz, posac (Bogdana - Vaslui). LEXIC REG. 60.

- Pl.: domuzi.

- Din tc. domuz.

DON¹ s. m. Titlu de onoare dat mai ales nobililor spanioli și portughezi, și care precedă numele de botez. La steagurile împăraului să adunară, întră carii și don Emanuel, fratele craiului din Portugal, să afla. N. STOICA, C. B. 162. La începutul ocăruiirii lui don Mighel s-au rădicat această constituție. AR (1829), 22²/6. Cf. VALIAN, V., STAMATI, D. Intră don Ricardo, scutierul regal, și arată mulțimei pe regele deghizat. FILIMON, O. II, 261. Știi: Don Manuel, perfidul, Inconstant iubește-o ală, Alta brună, dulce, pală. EMINESCU, O. IV, 479, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN³.

- Din sp. don.

DON² s. n. 1. (Învechit și regional) Canal, jgheab de scurgere; scoc (1), apeduct de lemn prin care se trece apa dintr-un loc

în altul; adăptoare pentru vite. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 99, DDRF, BARCIANU, VICIU, GL. *S-a înfundat donul de la rampă.* Com. din LUPȘA - BAIA DE ARIEȘ.

2. (Regional) Scândură groasă (Libotin - Târgu Lăpuș). LEXIC REG. II, 110.

- Pl.: donuri.

- Et. nec.

DON³ s. n. (Învechit) Dar² (I 1). Cf. PROT. - POP, N. D. *În timpurile de astăzi nimeni nu face donuri gratuite.* LM, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ Bonificație acordată de fabricant negustorilor angroșiști și de aceștia negustorilor detașiști drept despăgubire pentru anumite pierderi survenite în timpul vânzării. Cf. I. PANȚU, PR. 5.

- Pl.: donuri.

- Din lat. donum, fr. don.

DON⁴ s. m. v. domn.

DONA¹ s. f. Titlu de onoare dat mai ales femeilor nobile în Spania și Portugalia, care precedă numele de botez. *Alegerea Măririi Sale s-au arătat asupra crăieștii șițilienne prințese, dona Maria Crestina.* AR (1829), 47¹/8. *Între numeroasele ei cunoștințe toate alese pentru înțelepciunea și devoția lor, era și dona Iulia.* HELIADE, D. J. 22/28, cf. STAMATI, D. *Ecseleția voastră ați trimis după dona Tisbe. Ea a venit.* NEGRUZZI, A. 78/27. *Dona Margarita pregătise pentru stăpânul ei un feliu de bucate.* CALENDAR (1858), 38/11. *Saloanele din castelul lui Silva sunt pline de gentilomi veniți să ia parte la maritagiul donei Elvira cu bătrânul senior.* FILIMON, O. II, 261. *Pravul acesta ... Mi-a ordinar donna Iulia Imperiali să-l dau căte unul femeii d-tale în șocolată.* CONV. LIT. III, 338. *Dă-mi cea din urmă sârutare Și încă una, dona Sol!* MINESCU, O. IV, 427, cf. DN³.

- Scris și: (după it.) donna.

- Din sp. doña, it. donna.

DONĂ² vb. I. T r a n z. (Complementul indică bunuri materiale) A da, a oferi în dar² (I 1), a d ă r u i (I 1); s p e c. a transmite (3), a trece (I 4), printr-un act oficial, în posesia unei alte persoane sau a unei instituții, fără a primi ceva în schimb. *Bunul meu părinte mi-a donat toată biblioteca sa.* LM. *Donase fiilor săi aceste părți de moșie tocmai pentru ca ei să aibă dreptul de-a vota.* MINESCU, O. XIII, 305, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Alexandru cel Bun donează bisericii Sfânta Paraschiva din Roman două sate.* BUL. COM. IST. V, 161, cf. CADE. *N-ați vrea să donați însă un premiu acestui arhitect de merit?* CAMIL PETRESCU, T. III, 40, cf. SCRIBAN, D. [Iacob] *Cihac însuși a donat acestui muzeu 20 păsări străine.* BĂCESCU, PĂS. 412. *Președintele din Dunga-de-Sus și-a donat pământul și locul de casă bisericii.* LĂNCRĂNAN, C. II, 156. *Este sigur că Matei Basarab a donat o Evanghelie și patriarhiei din Alexandria.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 166. *Domnii fanarioși pretindeau că pot vinde sau dona chiar târguri întregi.* ib. 1969, nr. 9, 15. *Din partea guvernului francez, au fost donate centrului o serie de cărți de specialitate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/2, DEX. *Soția marelui artist ... donează spre cinstirea memoriei glorioase a maestrului ... întregul domeniu statului român.* FLACĂRA, 1976, nr. 24, 24, cf. DN³. *172 sculpturi ... au fost donate, de către văduva acestuia, primăriei din Paris.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 22/4. *Prima și valoroasa colecție este donată de Maria și Iuliu Pascu, cuprinzând un număr de 340 obiecte.* PAVEL, S. E. 217. *Firma Bel Profile donează 200 mp țiglă metalică.* RL 2005, nr. 4 637. *Banii au fost strânși de către comunitate, dar o parte importantă a fost donată de către guvernul canadian.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 839. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Datele de mai sus ... ne înlesnesc priceperea punctului de vedere din care Alecsandri a donat și (cum zice el însuși) a întocmit poeziile populare.* MAIORESCU, CRITICE, 603. ♦

(Complementul indică cantități de sânge, organe etc.) A ceda pentru a fi folosit în scopuri medicale. *145 de elevi ai Școlii de ofițeri de rezervă din capitală ... au donat o mare cantitate de sânge.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 16. *6,8 milioane de litri de sânge donați de timișoreni.* RL 2004, nr. 4 468. *Fata și fostul deținut care i-a donat un rinichi s-au căsătorit* [Titlu]. ADEVĂRUL, 2003, nr. 4 146. ♦ A b s o l. *Sângele celui care donează (donator) să fie din aceeași grupă.* BELEA, P. A. 77. ♦ (Învechit, rar; complementul indică oameni, instituții) A înzestra (cu bani, cu bunuri etc.). *Generariul a donat cu mari sume pre militarii cari s-au distins în bătălie.* LM, cf. RESMERIȚĂ, D.

- Prez. ind.: donez.

- Din lat. donare, fr. donner.

DONAIMĂ s. f. v. dunanma.

DONAMNĂ s. f. v. dunanma.

DONANMĂ s. f. v. dunanma.

DONĂRE s. f. Acțiunea de a d o n a și rezultatul ei. Cf. LM. *Chiar actele de donare sau întărire de moșii trebuiau să fie însoțite de pecețile boierilor.* BRĂTIANU, T. 145, cf. DEX, DN³. ♦ Cedare a unei cantități de sânge, a unor organe etc. pentru a fi folosite în scopuri medicale. *60 de elevi ... au participat la prima acțiune a proiectului de educație privind necesitatea donării de sânge.* RL 2005, nr. 4 529. *Donarea de organe poate fi decisă din timpul vieții.* ib. 2007, nr. 5 165. *Noi reglementări pentru donarea de celule umane* [Titlu]. ADEVĂRUL, 2007, nr. 5 348.

- V. dona.

DONĂRIU s. n. Încăpere a unui templu sau a altui edificiu antic unde se păstrau ofrandele aduse zeilor. Cf. DN³. ♦ Piesă cu caracter votiv. Cf. DN³.

- Pl.: donarii.

- Din lat. donarium.

DONĂT, -Ă adj. Care a fost dat, oferit în dar² (I 1); dăruit² (I). Cf. LM, ALEXI, W. *Controlul persoanelor juridice fără scop lucrativ și al administrațiunii bunurilor donate sau testate statului.* BO 1954, 587. *Echipamentele și materialele donate au fost acceptate.* RL 2005, nr. 4 614. *Banii donați să fie folosiți pentru acel proiect.* ib. nr. 4 694.

- Pl.: donați, -te.

- V. dona.

DONATĂR, -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană în favoarea căreia se face o donație. *Boiarii se împart în prinți, în grofi, în baroni, în donatari, în neamiși de o casă.* D. SUP. 19/14. *Numai 8.182.942 franci se întrebuițează oarecum la destinațiunea donatarilor, la școală și la biserică.* GHICA, C. E. II, 395, cf. COSTINESCU, LM. *La neajungere, donatarul poate să nu raporteze numerarul dând echivalentul în mobile.* HAMANGIU, C. C. 183, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Se creează „donatari”, domni de pământ și aici, ca în Ardealul propriu-zis.* BUL. COM. IST. II, 190, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Donatorul își micșorează patrimoniul cu intenția de a-l mări pe al altei persoane - donatarul - fără a primi nimic în schimb.* PR. DREPT, 294. *Contract solemn prin care o persoană (donatorul) transmite alteia (donatarul) un bun.* DER II, 155, cf. DEX, DN³. ♦ (Adjectival) Când donatoarele supraviețuiește soților sau soțului donatar, donațiunea este revocabilă. HAMANGIU, C. C. 219.

- Pl.: donatari, -e.

- Din lat. donatarius, fr. donataire.

DONĂTĂ s. f. Tipăritură, anterioară invenției tiparului, care se realiza cu clișee gravate în lemn și acoperite cu cerneală. Cf. LTR², DN³.

- Pl.: *donate*.
- Din fr. *donat*.

DONATISM s. n. Mișcare religioasă inițiată în secolul al IV-lea de episcopul Donatus în nordul Africii, care cerea constituirea unei Biserici creștine africane autonome, practica cultul martirilor și predica întoarcerea la modul de viață comunitar și simplu al primilor creștini. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Din fr. *donatisme*.

DONATIST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care se referă la donatism, care aparține donatismului. Cf. DN³.

2. S. m. și f. Adept al donatismului. *Cu adevărat dară sunt donatistele shismatici și păcătoși*. MAIOR, S. I, 15, cf. DN³.

- Pl.: *donatiști, -te*. - Și: (învechit, rar) *donatista* (pl. *donatiste*) s. m.

- Din fr. *donatiste*. - *Donatista* < lat. *donatista*, it. *donatista*.

DONATISTA s. m. v. *donatist*.

DONATISTEAN s. m. (Învechit, rar) Donatist (**2**). *Donatisteanii porunciia oamenilor ca să să omoară de bună voie, pentru ca să dobândească cununa muncilor*. CHEIA ÎN. 24^v/31.

- Pl.: *donatisteani*.

- Din slavon. *ДОНАТИСТЪНИНЪ*.

DONATIV s. n. (Învechit) Dar² făcut de împărații sau de generalii romani soldaților; p. e x t. dar² (**I 1**). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 65, PROT. - POP., N. D., LM, SCRIBAN, D., DN³.

- Pl.: *donative*. - Și: (rar) *donativum* s. n. DN³.

- Din lat. *donativum*, it. *donativo*.

DONATIVUM s. n. v. *donativ*.

DONĂTOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană care dă cuiva ceva, care oferă un dar², (învechit) dătător (**1**), dăruitor; spec. persoană care face o donație. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64. *Această moșie este dăruită monastirei de principele Vlad ... Fapta donatorului nu poate fi decât lăudabilă*. FILIMON, O. II, 8, cf. PROT. - POP., N. D. *Fădurile cu destinație specială se vor întrebuița mai „înăi după voia expresă a donătorilor”*. CONV. LIT. I, 199. *Donatorul i-a făcut danie toată starea sa mișcătoare ori nemișcătoare*. COSTINESCU, 355, cf. LM. *Noua instituție ... supraveghează toate fondurile testate de donatori privați în folosul învățământului*. MAIORESCU, D. V, 21. *Societatea nu are altă funcțiune decât cea de a îndeplini voințele unui generos donator*. ODOBESCU, S. II, 355, cf. DDRF. *Donatoarele nu poate repara, prin niciun act confirmativ, vișturile unei donațiuni între vii*. HAMANGIU, C. C. 280, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Donatorul își micșorează patrimoniul cu intenția de a-l mări pe al altei persoane - donatarul - fără a primi nimic în schimb*. PR. DREPT, 294. *Contract solemn prin care o persoană (donatorul) transmite alteia (donatarul) un bun*. DER II, 155. *Inscripția donatorului brodată în fir de aur are următorul cuprins*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 17. *Este probabil că donatoarea moștenise aceste bunuri de la defunctul ei soț*. G. BARBU, A. V. 249, cf. DEX, DN³. *Pe o ferecătură de carte din 1545 de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului apar portretele donatorilor*. Z. MIHAIL, T. P. 16. *Prin ... contribuția mai multor donatori s-a înființat acum trei ani (1911) un muzeu etnografic*. PAVEL, S. E. 216. [În Indonezia] *primele acuzații internaționale ... au provocat îngrijorarea donatorilor, care au început să acorde miliarde de dolari*. RL 2005, nr. 4 524. *Să vă fie-ndestulată, Casa, measa avrâmie, Benedită-n seminție, Ca și își colindători Să vă aibă donători*. TEODORESCU, P. P. 22. ♠ F i g. *Donatori de suflet curat sentimentelor poluate*. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6. ♠ *Donator de sânge, de organe* = persoană care cedează o

parte din sângele sau organele proprii pentru a fi folosite în scopuri medicale. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *În orașul Brad sunt aproape 350 donatori onorifici de sânge*. FLACĂRA, 1977, nr. 1, 18, cf. DN³. ♠ (Eliptic) *Un donator A poate da [sânge] numai unui primitor A*. BELEA, P. A. 77. *Donator din grupa 0 (I) ... poate oferi sângele său unei persoane aparținând oricărui alt grup din același sistem*. D. MED. *La centrul de recoltare a sângelui ... a fost înregistrat cel de-al 16.000-lea donator onorific*. FLACĂRA, 1977, nr. 1, 19. *Grefele cele mai reușite au loc atunci când primitorul și donatorul se găsesc în grupele A și B*. RL 1980, nr. 10 982. [În Malaga] *anul trecut, 20°/o dintre donatorii de organe din provincie au fost imigranți*. ADEVĂRUL, 2008, nr. 5 518. ♠ (Adjectival) *Membrii donatori sunt cei ce vor contribui cel puțin o mie de galbeni*. CONV. LIT. I, 198. *A fost vorba de însăși redactarea textului (în limitele de timp dorite de regele donator)*. MAIORESCU, CRITICE, 412.

- Pl.: *donatori, -oare*. - Și: (rar) *donátore* s. m., (învechit și regional) *donătór, -oăre* s. m. și f.

- Din fr. *donateur*, lat. *donator*. - *Donatore* < it. *donatore*.

DONĂTORE s. m. v. *donator*.

DONĂTRICE s. f. (Învechit) Donatoare, v. d o n a t o r . Cf. COSTINESCU, LM. *Revocațiunea se face și când copilul donatoarei sau al donatricei ar fi fost conceput în timpul donațiunei*. HAMANGIU, C. C. 198.

- Pl.: *donatrice*.

- Din fr. *donatrice*, lat. *donatrix, -icis*.

DONĂȚIE s. f. (Atestat prima dată în 1785, ap. TDRG³) Acord, convenție între două părți, prin care una transmite celeilalte proprietatea unui bun material, fără să primească ceva în schimb; act juridic încheiat între cele două părți în care este consfințit acest acord: (concretizat) bun material transmis cuiva fără a primi ceva în schimb. d a r² (**I 2**); (învechit) danie (**1**). *Pădurea cu toate părțile ei, ... care numai se țin de donația crăiască, să le folosească săracii ca și bogății*. ȘINCAI, HR. I, 254/8, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 64. *Știri pentru cererea și donația băilor în Transilvania*. FM (1844), 217¹/5. Cf. STAMATI, D. *Referințele pătruns de adevărul manifestat în acest act de donațiune ... [și] ia îndrăsneala a-i da publică mulțemită*. TELEGRAFUL (1855), 71²/54. *Naturalisațiunea cea mare dă naturalisatului toate drepturile ..., precum dreptul d-a se căsători, a face și accepta o donațiune*. DĂMBOVIȚA (1858), 14¹/54, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 145/23. *Universitățile au fost și sunt fondate de particulari prin donațiuni*. GHICA, C. E. II, 407. *În sacra și patriotica lor esaltare începură a dota societatea cu donațiuni testamentare*. FILIMON, O. I, 215. *Transmisiunea proprietății se face prin vânzare de bună voie, prin moștenire, donațiune și zestre*. I. IONESCU, M. 285, cf. PROT. - POP., N. D. *De câte ori Basarabii apucau Făgărașul, boierii lor luau acolo prin donațiuni princiare ... pământuri, sate, munți și ape*. HASDEU, I. C. I, 16. *Agrul public este pământul câștigat statului român prin subjugarea unei țări, uneori și prin donațiune*. CONV. LIT. I, 319, cf. BARONZI, I. L. I, 197, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru ca să facă cineva o donațiune, după legile noastre se cer două ființe*. MAIORESCU, D. I, 278. *Să nu se facă abateri nici din litera, nici din spiritul donațiunilor legale ce s-au făcut acelor mănăstiri*. ODOBESCU, S. II, 39. *Ne vom mărgini ... a constata că [așezământul] a fost întemeiat - în mare parte cel puțin - din donațiunile aceluia care credeau că țara are trebuință de dânsul*. EMINESCU, O. XII, 192. *I s-ar fi făcut prin subscriere publică o mică donațiune, cu care să-și poată duce modest viața*. CARAGIALE, O. IV, 147, cf. DDRF. *Donațiunea este un act de liberalitate, prin care donatoarele dă irevocabil un lucru donatarului care îl primește*. HAMANGIU, C. C. 189, cf. BARCIANU, LUC. II, 138. ALEXI, W. *Dacă feudele și donațiile românești s-ar fi tot înțins, ajungând a cuprinde părți și mai mari din țară, ... ar fi ieșit lucrul*

atfel. IORGA, C. I. II, 96, cf. TDRG. *Între bărbat și femeie există o comunitate de bunuri în care femeia sau altcineva pentru femeie aducea dota, iar bărbatul donațiunea ante nuptias* (a. 1913). în PRAV. COND. (1780), 213, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se mai cunosc încă două documente, unul privitor la mănăstirea Vodița, celălalt fiind un act de donație*. BUL. COM. IST. V, 31, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A achitat anticipat pe șase luni leafa ... suma fiind contabilizată în registre ca donație din partea d-lui deputat*. REBREANU, R. I, 180. *Cu două sau trei zile înainte de serbarea donației Muzeului Simu ... i-a telefonat*. CAMIL PETRESCU, P. 235. *După cât înțeleg, a făcut o donație unei instituții*. SADOVEANU, O. IX, 158, cf. SCRIBAN, D. *Primise în dar de la soful ei casa din București și una din moșii, dar ... donația fiind între sofi, ea putea fi oricând revocată*. MIHĂESCU, D. A. 141. *Actele prin care se fac donațiuni statului sunt scutite de plata oricăror impozite sau taxe*. BO (1954), 587. *Cel mai important efect al donației este transmisiunea proprietății de la donator la donatar*. PR. DREPT, 397. *Domnia, prin donații bogate, a încercat să atragă lumea mănăstirească de partea ei*. IST. LIT. ROM. I, 234, cf. DER. *Nu știi cumva cine mi-a pus sub nas un act de donațiune?* LÂNCRĂNAN, C. II, 156. *S-au prezentat împreună cu moștenitorii răposatului ... pentru a primi donația de 1 000 de guruși, lăsată spitalului*. G. BARBU, A. V. 65. *Al doilea templu a fost terminat în anul 510 î.e.n., cu bani proveniți din donații*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 75. *A împărțit scrisori de donație pentru pământurile ocupate de ai lui*. ib. 1974, nr. 5, 10, cf. DEX. *Este vorba de o întregire cu piese arheologice ... obținute prin achiziții sau donații*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 6/3, cf. DN³. *Colecția de scoarțe a Muzeului etnografic al Moldovei însumează aproape cinci sute de piese, dintre care circa nouăzeci sunt provenite din donații*. PAVEL, S. E. 49. *În sectorul 4, donație de carte pentru bibliotecile școlare*. RL 2005, nr. 4 449.

- Pl.: *donații*. - Și: (învechit și regional) *donațiune* s. f.

- Din lat. *donatio*, -onis, fr. *donation*.

DONAȚIUNE s. f. v. *donație*.

DONĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. *donator*.

DONĂȚURI subst. pl. (Regional; în e x p r.) **A bate la donățuri** = a sta la taifas (Scărișoara - Câmpeni). Cf. ARH. FOLK. V, 125, 170.

- Et. nec.

DÓNCA interj. (Regional; în construcția *Donca-tronca* = cuvânt care redă zgomotul produs de tropăitul sau de mersul legănat al unui cal. *Ber-Căciulă însă, donca-tronca, honca-tronca, pe țapa lui, călărea țanțos*. VISSARION, B. 40.

- Onomatopee.

DONCHEIÁ vb. I. T r a n z. (Prin sudul Ban.) **A încheia, a închide de tot**. Cf. ARH. FOLK. III, 62. *Zădu să nu cadă, Mărioară dragă. În zăd o donkiia, Sara viña*. ib., cf. SFC IV, 35.

- Prez. ind.: *donchei*.

- Pref. *do-* + [în]cheia.

DONCHIȘOTÁDĂ s. f. v. *donquijotiadă*.

DONCHIȘÓTE s. m. v. *donquijote*.

DONCHIȘOTÉSC, -Ă adj. v. *donquijotesc*.

DONCHIȘÓTIC, -Ă adj. *donquijotic*.

DONCHIȘOTÍE s. f. v. *donquijotie*.

DONCHIȘOTÍSM s. n. v. *donquijotism*.

DÓNDA interj., s. f. (Regional) **I**. Interj. (Repetat) Cuvânt care redă o conversație monotona, prelungită, lipsită de conținut: tranca-ileanca. *Ci așa, se adună și dănele, „azi la mine, mâni la tine” și donda-donda, până-n colo pe la cântatul cocoșilor*. I. CR. III, 290. *Și mergând așa, donda-donda, ajung la casa uncheșului*. PAMFILE, DUȘM. 53. *Și donda, donda, tot grăind cumătrele, se treziră în mijlocul pădurei*. ȘEZ. III, 112. *Pe drum mergând, doanda, doanda, unul una, altul alta, nici nu știu când am ajuns*. ib. XXIII, 45. *Donda-donda, vremea zboară, încât nici nu bagi de seamă!* UDRESCU, GL.

2. S. f. (În e x p r.) **A sta de dondă** = a vorbi despre lucruri lipsite de importanță; a pălăvrăgi. *Se strâng acolo oameni din toate părțile ... și stau de dondă toată noaptea*. MUSCEL, 56.

- Și: *doánda* interj., *dóndă* s. f.

- Derivat regresiv de la *dondăni*.

DÓNDA s. f. v. *donda*.

DONDĂÍ vb. IV v. *dondăni*.

DONDĂNEÁLĂ s. f. (Popular) Faptul de a d o n d ă n i .

1. Bombăneală, mormăit (2). Cf. d o n d ă n i (1). Cf. SCRIBAN, D.

2. Flecăreală, pălăvrăgeală, (regional) dondănit. Cf. d o n d ă n i (2). *Ce-atâta dondăneală pe voi? Nu v-ați mai săturat?* UDRESCU, GL.

3. Pisălogeală, cicăleală. Cf. d o n d ă n i (3). *Trăise câțiva ani lângă femeia aceasta vulgară ... Îi îndurase dondănelile*. STANCU, R. A. II, 121.

- Pl.: *dondăneli*.

- **Dondăni** + suf. -eală.

DONDĂNÍ vb. IV. (Popular) **I**. I n t r a n z. **A bombăni, a mormăi (2); a bodogăni**. Cf. STAMATI, V. *Ameții de bucurie dondănea încetinel: - Uite zău! Ce piele bună!* CONTEMPORANUL, I, 355. *Dă, dă, nu mai dondăi atâta din gură!* CREANGĂ, P. 59, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Dondănește toată ziua; toată ziua bonda-donda*. PAMFILE, J. I, 113, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Îi spintecase pieptul, îi scosese inima, se uita la ea și dondănea din gură*. VISSARION, B. 171, cf. DEX. *Dronănești de surda, nu vezi că nu-ți ia nimeni sama*. BOCEANU, GL., cf. ȘEZ. XVIII, 291, COMAN, GL., ALR II/1 h 31, UDRESCU, GL. ♦ T r a n z. *S-a oprit la cărciumă, e vesel, dondăne ceva fără șir*. C. PETRESCU, I, II, 122. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Se așezase la poarta așezărilor poești, dondănind din fluier și din cuvânt*. CAMILAR, N. I, 331. (T r a n z.) *Dondănea printre dinți o melodie țigănească*. CONV. LIT. X, 351. *Căruțașul, dondănind un cântec, îi ștergea de sudoare cu un șomoioș*. CAMILAR, N. I, 435. ♦ (Regional) **A se bălăbi** (Cernatu) Săcele. Cf. ALR II/1 h 32/182.

2. I n t r a n z. **A flectă, a pălăvrăgi. În sfârșit ... cât or mai fi dondănit, că numai iaca se face ziuă! CREANGĂ, O. 115. *Și pe când mergeam așa tala-tala dondănind, vedem d-odată ieșind, ca din pământ, două clăi de fân în inima pădurii*. LUNGIANU, CL. 28, cf. DEX. *Pe drum ei cisluiuau și puneau la cale fel de fel de treburi. Într-o vreme gătise ei de dondănit și mergeau gânditori*. I. CR. III, 205. *Mergeau amândoi dondănind*. ȘEZ. XXIII, 45. ♦ T r a n z. *Cun dondăneau ei ba unele, ba altele, iată zăresc venind spre ei o comoară*. ȘEZ. XVIII, 226.**

3. T r a n z. **A plictisi cu insistențele, a bate la cap; (familiar) a pisălogi (3), a pisa (6), a cicăli. Nenea Ion ... blogodori și mă dongăni ... pe tot drumul mă abitur ca o cumătră. LOVINESCU, C. IV, 46. *Să se îngheșue în ele toate pramatiile care l-a dondănit că nu le-a lăsat palatele lui Iov*. KLOPȘTOCK, F. 286. *Mai taci odată. Mereu te vaiieți. ... Îl dondănea la cap*. STANCU, D. 251. *Nu-și dondăni mai mult feciorul în seara aceea*. IL septembrie 1961, 14, cf. DEX.**

– Prez. ind.: *dondănesc* și (rar) *dondăn.* – Și: (regional) **dondăi**, **dondoni** (UDRESCU, GL.), **dongăni**, **dăndăni** (TDRG, COMAN, GL.), **drondăni** vb. IV.

– Formație onomatopeică.

DONDĂNIT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a d o n d ă n i; *dondăneală* (2). Cf. d o n d ă n i (2). Cf. UDRESCU, GL. *Ce, atâta dondănit pe voi?* id. ib.

– Și: **dondoni** s. n. UDRESCU, GL.

– V. **dondăni**.

DONDONI vb. IV v. **dondăni**.

DONDONIT s. n. v. **dondănit**.

DONEGĂL subst. Țesătură groasă, cu urzeala și bătătura de culori diferite. Cf. LTR².

– Cf. tergal.

DONÉGRU, **-EĂGRĂ** adj. (Regional) Negru intens (Jupalnic) Orșova. Cf. ALR I 1 491/1.

– Pl.: *donegri*, *-e*.

– Pref. *do-* + **negru**.

DONGĂNI vb. IV v. **dondăni**.

DONICIOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui d o n i ț ă.

1. Cf. d o n i ț ă (1). *Și așteaptă răbdătoare Mâni frumoase de fecioare, De le mulg în donicioare.* EMINESCU, L. P. 121, cf. CADE, DEX.

2. Cf. d o n i ț ă (2). Cf. POLIZU. *În firidele de jos se vedeau câteva gheme de lână și o donicioară cu fuse.* FILIMON, O. I. 265, cf. COSTINESCU. *Beau apă din botă, din fedeleş ori din donicioară.* JIPESCU, O. 40, cf. BĂRCIANU. *Cosașii purtau ... donicioare.* PAMFILE, A. R. 128. *Trec spre oraș ducând ... coșuri de cireși ori donicioare de fragi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 57, cf. CADE. *Obuzele înseși, pe care le știm cât niște donicioare, vin izbind d-a-dreptul înspre noi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 363. *Laptele se vinde în niște donicioare de lemn, ceva mai mari de un litru, numite cupe.* BOGZA, Ț. 28, cf. DEX. *Hai la braga dulcișora ... Am găsit un pui de ciora Ș-am băgat la donicioara, Să facă mai acrișora.* TEODORESCU, P. P. 121. *Pleacă jiganu la moară În mână c-o donicioară.* ȘEZ. III, 37, cf. ALR I 708/750. *Că mi-e calu vineciore ... Că-i dau grăunțe cu poala ... Și apa cu donicioara.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 519. *O tăiet mă-ta măța Și și-o lasat codița Ș-o pus-o pe policioară Ș-o picat în donicioară.* FOLC. MOLD. I, 70.

– Pl.: *donicioare*. – Și: (regional) **donicioară** s. f.

– **Doniță** + suf. *-ioară*.

DONICUȚĂ s. f. (Popular) Donicioară (2). *De o parte și de alta s-au înșirat: un ciubar al bisericiei, câteva vedre, doniți, donicuțe, căni.* LUNGIANU, C. 6, cf. CADE, H XVII 100. *Și cu vin din donicuță.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 432. *Nici cu mere roșiută Făr ... cu vin din donicuță.* VICIU, S. GL. ♦ (Regional) Vas în care se ține cheagul la stână (Bănești – Titu). CHEST. V 134/6.

– Pl.: *donicuțe*.

– **Doniță** + suf. *-uță*.

DONIȚ s. n. v. **doniță**.

DONIȚĂR s. m. (Popular) Meșteșugar care face donițe; dogar (1), butnar. *Văzu puicării și donițării cei cu chervanele încărcate de marfă.* CONV. LIT. XLV, 364, cf. SFC I, 78, ALR I 667/136, ib. I 836/136.

– Pl.: *donițari*.

– **Doniță** + suf. *-ar*.

DONIȚĂ s. f. 1. Vas de lemn (uneori de metal) cu o toartă, cu gura mai largă decât baza, asemănător unei găleți, folosit pentru mulș oile sau vacile; șiștar¹ (1). *Vaca bună de lapte ... dă donița plină.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 16/12. *Laptele în doniță atâta de gros era, cât mai mult de giură se prefăcu în unt.* I. IONESCU, V. 32/26. *Averea noastră în arșice se suia într-o vreme până la două mii, tot capre curățite în var și îngropate în pământ în donițe.* GHICA, S. 300, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 98. *Se îmbracă în haine de cioban și ieși înaintea cumnaților săi cu o doniță plină cu lapte de oi.* ISPIRESCU, L. 157, cf. DDRF. *A venit Joiana. Fata și-a luat Donița, să mulgă.* COȘBUC, P. I. 248. *Nu mai venea cu ciubere, nici cu doniți. Avea acum o căruță domnească și un cal.* LUC. VII, 97, cf. ȘĂINEANU². *Vaca se mulge într-un vas de lemn numit șiștar, șiștar, șitar sau găleată ori doniță.* PAMFILE, I. C. 20, cf. RESMERIȚĂ, D. *Donița cu lapte izbuti să înlocuiască, după puțină sfială, ugerul matern.* C. PETRESCU, S. 15. *Laptele curgea în donița galbuie, unsuroasă, ce se umplea văzând cu ochii, plină de spumă.* BRĂESCU, M. B. 42. *Fete ori flăcăi ... trec de la vacă la vacă cu scăunașele lor mărunte și mulg în doniți de metal.* SADOVEANU, O. IX, 331, cf. SCRIBAN, D. *Cirezile mug De ugerii grei: Mulgi câte ciubere și donițe vrei.* ARGHEZI, S. III, 277. *Cum treceau coama muntelui, femeile aduceau donițe cu lapte.* BOGZA, A. I. 138. *Românul, printre donițele cu zer și roatele de caș ... evolua în contemplația stelelor și a morții.* BENIUC, M. C. I, 313, cf. DEX. *Un tindă m-am ascuns Jos, printre donițe și mături.* DIMOV, T. 58. *Pe vremuri laptele se mulgea în doniță de lemn.* PAVEL, S. E., 37, cf. H III 18, 170, 195, 290, V 368, VI 16, 30, 125, 221, XI 428, XIII 21, XIV 376, XV 4, 10, 232, 264, 278, 400, 437, 458, 474, 517, XVI 152, 413, ȘEZ. II, 226, ȚIPLEA, P. P. 108, T. PAPAĞAGI, M., CHEST. V 125/8, 18, 33, 46, 67, 72, 88, 92, ALR I 1 059, A V 2, 15, 27, VI 3, 16, 26. *Eu nu bat tuța de urzi, Ci bat pe aceea ce mana vacii a luat. Din donița mulșă, Din ulcele prinsă.* FOLC. MOLD. I, 225. *Vaca care dă cu piciorul în doniță poate să nu fie lăptoasă.* ZANNE, P. III, 145. ♦ (Mold.) *Vacă de doniță = vacă bună de mulș. Din vitele țeranilor ies mai bune vaci de lapte, vaci de doniță, cum se zice.* I. IONESCU, D. 357. *Vacă bună de lapte se zice vacă mănoasă, iar în Moldova vacă de doniță.* PAMFILE, I. C. 19.

2. Vas de forma unui trunchi de con, alcătuit din doage de lemn, cu gura mai strâmtă decât baza, cu o toartă (și cu capac), cu care se transportă sau în care se păstrează apă ori alte lichide, alimente etc.: cofă; botă. *Arătăm mai jos cu ce preț să văzând fieșcare lucru ... 20 donița mare, cu țâță și cu capac (a. 1823).* DOC. EC. 294, cf. LB. VALIAN, V. *Me dat donița cu braga.* PANN, Ș. II, 36/25, cf. POLIZU. *Copiii, ... adăpându-se mereu din donițele cu șerbet roșu și cu bragă, luau și ei parte la veselie obștească.* FILIMON, O. I, 176, cf. PONTBRIANT, D. *Nu s-a dus cu ulciorul la izvor, nici cu donița n-a trecut în ocol peste zăvorul ce se deschide lesne.* CONV. LIT. III, 144. *Codanele limbute ... purtând pe umăr ... cobilița cu două donițe.* ODOBESCU, S. III, 570. *În car e culcat un om cu o doniță lângă el.* SLAVICI, O. I, 269. *Se duse la doniță să bea nișică apă, căci îi era sete.* ISPIRESCU, L. 377. *Pleacă cu donițele spre puțul cu două roate.* DELAVRANCEA, S. 221, cf. MARIAN, NA. 415, DDRF. *În bordei se aflau puține lemne de foc, o doniță (botă) cu apă.* TURCU, E. 198, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un exod nesfârșit de oameni chinuți, care cu donițe în mână, care cu ciutire, care cu ulcele ..., un întreg norod adăsta la fântâni.* ANGHEL, PR. 110, cf. TDRG. *Cofite, cofăiețele și cofele sau donițele ... se fac din doage de brad.* PAMFILE, I. C. 163, cf. GOROVEI, CR. *Din fiecare porțiță țășnea în drum cineva cu un ciubăraș sau o doniță plină cu apă.* AGÎRBIȚEANU, S. 417. *Donițele pline cu apă sboară ca niște fulgi în mâini de fete mari.* LUNGIANU, CL. 84, cf. DR. III, 831, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 81, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. II, 339. *Porni mânat de seară și înghițit de cale ... Cădelniță din coșul cu dulci zaharicale, Din donița-nflorită lovită de picior.* I. BARBU, J. S. 31. *În donița lui cu bragă sau „limonată” plutea un bolovan de gheață răcoritor.* ARGHEZI, B. 110. *În colț, pe un scaun de brad alb, era o doniță cu apă, de la capac până la cercul de jos înflorată și ea cu fierul înroșit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102, cf.

BOGZA, A. Î. 47. *Noi, copiii, cărăm apă cu donișele, cu urcioarele, cu gălețile*. STANCU, D. 59, cf. LTR², IST. LIT. ROM. III, 262. *S-au instalat ... guri de apă cu furtunuri ... cu ajutorul cărora umplerea sacalelor se făcea mai lesnicios decât prin căratul cu donișă*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 22, cf. DEX. *Când mergeau colăcarii cu ginerele după mireasă, aceasta și nuna ieșeau înaintea lor cu donișe, înmuiau busuiocul în apă, apoi toată apa din donișă o turnau pe picioarele colăcariilor*. BUTURĂ, EB. I, 55, cf. H IV 77, VII 485, X 97, XVII 38, GRAIUL, I, 185. *Când îi trece pe-ulicioară, Ți-oi lăsa donișă goală*. BÎRLEA, C. P. 144, cf. CHEST. II 464/4, 81, 156, V 131/43, ALR I 706, ib. II 2 554, ALR SN V h 1 325, LEXIC REG. 79. *Cară vinul Cu vadra, Pelinul - Cu donișă*. BALADE, II, 100. *Am o vacă Și-o duc de coadă la apă (Donișă)*. PĂSCULESCU, L. P. 81. ◇ E x p r. (Regional) **A turna cu donișă** sau **a ploua ca din donișă** = a ploua foarte tare, a ploua cu găleata. *Sufla un vânt și ploua ca din cofă (donișă)*. RETEGANUL, P. IV, 71, cf. ZANNE, P. III, 146. ♦ Conținutul unei donișe (1). *O donișă de apă rece în cap ar fi fost cea mai bună doctorie pentru toate leșinurile*. VOINESCU II, M. 136/19. *În mijloc e un cazan enorm în care Gherei toarn-o donișă de apă neagră*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 195. *Încheiară cheful, scăldând pe lăutari cu o donișă cu vin*. GALACTION, O. 266, cf. H IV 46.

3. (Învechit) **Urcior¹ (1)**. *Au dat cornuri în mâinile tuturor și donișe deșarte (u l c i o a r e goale B 1938)*. BIBLIA (1688), 179¹/15. *Cu scuturarea donișelor și cu bucinatul bucinelor, spăimântând pre vrăjmași, au omorât 4 împărați*. ANTIM, O. 270.

4. (Învechit) **Stropitoare (II 2)**. [La udatul răzoarelor] *este bine să se întrebuițeze o donișă de acelea care fac tinichegi[i] cu țâță lungă, în vârful căria este o pâlnie întoarsă*. POENARU, Î. 21/19. *Se poate întrebuița o donișă de udat cu mai multe găuri, prin care poate apa să ude tot trupul deodată*. DESCR. AȘEZ. 60/15, cf. COSTINESCU.

- Pl.: *donișe* și (regional) *doniși*. - Și: (învechit și regional) **dónișă** (CIHAC, II, 98, TDRG, CADE, DR. III, 831, CHEST. II, 464/81, ALR II 5 613/812, 886, LEXIC REG. 79) s. f., (regional) **dóniș** (CHEST. V 125/67, ALR I 1 059/217, 268, 360) s. n.

- Din sb. **dojnica**, ucr. **дойница**.

DONJÓN s. n. Turnul principal, cel mai bine fortificat, al unui castel medieval, care servea ca ultim loc de refugiu, în caz de asediu; p. e x t. partea cea mai ridicată a unui castel, de obicei în formă de turn. [Castelul Săn Giorgiu] *era atunci fabricat după vechiul obicei, cu ziduri tari, dar fără valuri de pământ și fără flancuri la zid, având numai turnulețe împrejur și înlăuntru un turn mare (donjon)*. BĂLCESCU, M. V. 164, cf. PROT. - POP., N. D. *Castelul-templu are două aripe cu câte un cat și un donjon central, înalt de optsprezece metri*. CARAGIALE, O. III, 166, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Șoseaua-n vale Încercuia ca un inel Donjonul vechiului castel*. MINULESCU, VERS. 219. *Foișor ... semănând cu o culă oltenească și cu donjoanele de lemn de la cetățile medievale transilvane*. CĂLINESCU, I. C. 46. *Pentru a rezista unui asediu îndelungat, donjoanele erau înzestrate cu depozite de alimente, cu puțuri de apă*. LTR², cf. DL. *La capătul drumului se ivi conacul, o clădire masivă, roșie, străjuită de un donjon îndesat*. T. POPOVICI, SE. 353. *Evelyne măsoară odăița destul de cocheta, aflată chiar sub acoperișul donjonului*. BARBU, I. 73, cf. DER. *Donjonuri, bolți și hrube știut-au să dureze Cu prelungiri de veacuri, nebiruite, tari*. ROMÂNIA LITERARĂ 1971, nr. 135, 11/1. *O cetate cu turnuri, metereze, donjonuri*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 18, cf. DEX, DN³. ◇ F i g. *Are bovarismul feudalității, vede tot prin categoria donjonului*. CĂLINESCU, S. 422.

- Pl.: *donjoane* și (rar) *donjonuri*.

- Din fr. **donjon**.

DONJUÁN s. m. (Depreciativ) Bărbat ușuratic, preocupat de aventuri amoroase, de chefuri, de ținuta sa vestimentară etc.; crai. Cf. CADE. *Donjuanul de la gurile Dunării câștigase o nouă victimă*. EFTIMIU, N. 30, cf. SCRIBAN, D. *Sunt în comedia caragialiană câteva*

tipuri fundamentale: încornoratul, donjuanul, femeia adulteră. CONSTANTINESCU, S. II, 55. *Donjuani de toate soiurile: prinți ruși, aventurieri spanioli, ofițeri francezi din Legiunea străină*. VINEA, L. I. 105. *Un bărbat care trece de la o femeie la alta este un donjuan*. GRAUR, N. P. 155; cf. DER, DEX, DN³.

- Pronunțat: -ju-an. - Pl.: *donjuani*.

- Din fr. **don Juan** (n.pr.).

DONJUANÉSC, -Ă adj. (Rare) Care are caracterile donjuanului, care ține de donjuan, specific donjuanului. *Nobilul abuziv, de tip donjuanesc, care înșeală fetele de categorie socială inferioară ..., este exemplificat în Don Fernando*. CĂLINESCU, I. 312, cf. HRISTEA, P. E. 37, DN³.

- Pronunțat: -ju-a-. - Pl.: *donjuanești*.

- Din fr. **donjuanesque**.

DONJUANÍSM s. n. (Rare) Ansamblu de trăsături caracteristice donjuanului; comportament, atitudine de donjuan. *El descurajează „donjuanismul” masculin și feminin*. CINEMA. 1971, nr. 6, 30, cf. DN³, LIICEANU, J. 99.

- Pronunțat: -ju-a-.

- Din fr. **donjuanisme**.

DONLÚC s. n. (Învechit și regional) Bucată de stofă: s p e c. șal¹ (1). *Douăzeci dunlucuri de postav șai și 10 ataze și 4 hataiele care au poftit hanul* (a. 1693). ap. ȘIO II, 49. *O sută dunlucuri de tabin și trei bucăți întregi de felendriș* (a. 1693). ap. id. *Toate straiile mele, ... asemenea și giaruri sau donlucuri, acele mai bune să se vândă* (a. 1805). URICARIUL, XI, 334, cf. T. PAPAĞAGI, C. L.

- Pl.: *dunlucuri*. - Și: (învechit) **dunlúc**, (regional) **dumlúc** (T. PAPAĞAGI, C. L.) s. n.

- Din tc. **donluk**.

DONOIMÁ s. f. v. **dunanma**.

DONÓR, -OÁRE adj., s. m. 1. (Atom pentavalent) care, introdus într-un semiconductor, cedează electroni acceptorului. *Un semiconductor cu donor (impurități donoare) e un semiconductor de tip n*. LTR², cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

2. (Biol.) (Individ) care cedează celule, cromozomi. Cf. DEX².

- Pl.: *donori*, -oare.

- Din fr. **donneur**, engl. **donor**.

DONÓS subst. (Învechit, rar) Denunț (1). Cf. CONTRIBUTII, II, 122.

- Pl.: ?

- Din rus. **донос**.

DONOSĂTOR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Denunțator. *Mihel Zisman donosător și învinovățitii Franț Herman și F. Budnar* (a. 1848). în CONTRIBUTII, II, 122.

- Pl.: *donosători*, -oare.

- **Donosi** + suf. -(ă)tor.

DONOSÉNIE s. f. (Învechit, rar) Denunțare (1). Cf. CIHAC, II, 99, DDRF.

- Pl.: *donosenii*.

- De la **donos**.

DONOSÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A denunța (1). Cf. CIHAC, II, 99, DDRF.

- Prez. ind.: *donosesc*.

- Din rus. **доносить**.

DONQUIJÓTE s. m. (Livresc) Personaj lipsit de simțuri realității, care manifestă un eroism ridicol și luptă cu obstacole

imaginare, erijându-se în apărătorul unor cauze străine de propriile lui interese. *Iată droaia de nevolnici, strașnicii stihuiitori ... Donchișoți ce-n a lor piele de mândrie-abia-și încap.* VLAHUȚĂ, P. 85.

- Pronunțat: *donchihote*. - Și: **donchișote** (pl. *donchișoți*) s. m.
- Din sp. *don Quijote* (n. pr.). - **Donchișote** < fr. **don Quichotte**.

DONQUIJOTESC, -Ă adj. (Livresc; despre înfățișare, comportament, sentimente, acțiuni etc. ale oamenilor) Asemănător unui donquijote, caracteristic unui donquijote. *Închipuirea cam donchișotească a tuturilor eroilor improvizați făcea din el, acolea, în trăsură, un crunt cavaler de pe vremea marilor noștri domni pământeni.* D. ZAMFIRESCU, R. 18. *Zarva începe să crească, și-n fața acestei activități voioase, care clocește în faptul ultimelor neguri, văd și mai absurdă, mai prezumțioasă, mai donchișotească sărmana mea năzuință.* MIHĂESCU, D. A. 120. *În domeniul lirice, este cazul de o semnala căte o trăsătură donquijotească.* CĂLINESCU, I. 325. *Astfel circumscrisă psihoza donquijotească ..., această psihoză devine o sumă de virtuți.* LL 1955, 124. *Charlot reușește în toate utopicele, donchișoteștile lui de întreprinderi.* CINEMA, 1968, nr. 3, IV. *Distinsul doctor Stroescu ... O conștiință integă, structură ușor donquijotescă, condotier al adevărului în sine.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 10/3. *Descendența donquijotească a lui Ioanide.* V. ROM. martie 1975, 51, cf. DN³. *Începută modest, ... aventura paideică a lui Noica a sfârșit în sublimul donquijotesc al celui care are nevoie să transforme întreaga lume în scenă a faptei sale.* LICEANU, J. 236.

- Scris și: *donquijotesc*. - Pronunțat: *donchihotesc*. - Pl.: *donquijotești*. - Și: **donchișotesc**, -ă adj.
- **Donquijote** + suf. -esc.

DONQUIJOTIADĂ s. f. (Învechit) Donquijotism. *Nu pot ajuta pe inimosul meu coleg în donchișotadele sale, luptând cu teribila sa moară de vânt care macină de două ori pe lună - vânt.* SĂM. IV, 539, cf. IORDAN, L. R. A. 157, SCL 1960, 716.

- Pronunțat: *donchihotiadă*. - Și: **donchișotadă** (pl.: *donchișotade*) s. f.
- **Donquijote** + suf. -[i]adă.

DONQUIJÓTIC, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care se manifestă, se comportă, gândește ca un donquijote. *Iosif se încumetă a se solidariza cu ccel „Sămănător” al „suduitorilor”, înaintea căruia orice adevărat pungaș literar, orice târâie-brâu donchișotic își face cruce cu cutremur.* SĂM. IV, 841.

- Pronunțat: *donchihotic*. - Pl.: *donquijotici*. - Și: **donchișotic**, -ă adj.
- **Donquijote** + suf. -ic.

DONQUIJOTIE s. f. (Învechit, rar) Donquijotism. *N-ar fi fost oare donchișotie Să ies cu Argu la bătălie?* I. VĂCĂRESCUL, P. 465/7.

- Pronunțat: *donchihotie*. - Și: **donchișotie** s. f.
- **Donquijote** + suf. -ie.

DONQUIJOTÍSM s. n. (Livresc) Atitudine, acțiune, comportament de donquijote; (învechit) donquijotiadă, (învechit, rar) donquijotie. *În fața acestui zbućium nebul după slavă și acestui donchișotism ridicul, ar fi de o imperioasă necesitate o mână de oameni înțelepți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 531. *E un donchișotism romantic, cum rareori s-a întâlnit în alte literaturi.* ANGHEL, PR. 183. *„Livrescul” acesta este urmarea epidemiei romantice ca și donchișotismul, urmarea epidemiei literaturii cavaleriești.* CAMIL PETRESCU, T. II, 116, cf. SCRIBAN, D. *Eu îl înțeleg pe Petru și îl admir. O să-l ajut ... Kuki, lasă donchișotismele.* H. LOVINESCU, C. S. 39. *E și un anume don-quijotism în filmul acesta.* CINEMA, 1971, nr. 6, 39, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *don-quijotism*. - Pronunțat: *donchihotism*.
- Și: **donchișotism** (pl. (rar) *donquijotisme*) s. n.
- Din fr. **donquichottisme**.

DONȘOĂRĂ s. f. v. **domnișoară**.

DONȚ¹ s. n. 1. (Transilv.; învechit și regional) Parte a pâinii crescută în afară, de obicei rumenă și cu coaja plăcută la gust; bucată de pâine ruptă din margine; (regional) buburez, călcâi, cursonoi. V. scursură (V I). *Dronț de pită.* KLEIN, D. 336, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 496, DDRF, MĂNDRESCU, I. G. 44, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 122, com. I. PANȚU, com. din BRAȘOV, TĂRCĂIȚA - BEIUȘ. *Eu mi-am luat un donț.* CV 1951, nr. 2, 35. *Să trudească un druț de pită.* COMAN, GL., CHEST. VIII 25/17, ALR SN IV h 1 063/250, ALRM SN III h 870/250, - MAT. DIALECT., 68, LEXIC REG. 95, LEXIC REG. II, 46, ib. 59.

2. (Regional) Cofă (Jieț* - Petrița). Cf. A III 17.

- Pl.: *donțuri* și *donțe* (LEXIC REG. II, 59). - Și: (învechit și regional) **doț** (KLEIN, D. 336, MĂNDRESCU, I. G. 44, com. din BRAȘOV, ALR SN IV h 1063/130, ALRM SN III h 870/130, LEXIC REG. II, 59), **duț** (KLEIN, D. 337, LB, ALR SN IV h 1063/325, ALRM SN III h 870/325), (regional) **druț**, (învechit) **dronț** s. n.

- Din magh. **dúc**.

DONȚ² s. m., adj. (Învechit) (Cazac) de pe Don. *Ieșit-au îndată la harțu polcovnicul Gligoraș Ivanenco ... cu o samă de căzaci donți.* N. COSTIN, LET. I, 114/30. *Nu mai pute să s-întorcă înapoi sau să fugă într-altă parte din obuz, căci că prăda donții și căzaci ... pre cine găsiè în laturi de obuz.* NECULCE, L. 252. *Au trecut 2 000 de donți/ Nistru pã la pod pã la Soroca, cu 2 polcovnici (a. 1788).* IORGA, A. R. G. 75, cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., VARLAAM - SADOVEANU, 76.

- Pl.: *donți*.

- Din pol. **doniec**.

DONȚ³ s. m. v. **dunst**.

DÓO num. card. v. **doi**¹.

DOOMORÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) „A omorî de tot” (Dubova - Orșova). PORȚILE DE FIER, 327.

- Prez. ind.: *doomór*.

- Pref. *do-* + **omorí**.

DÓOSPREECE num. card., s. m. v. **doisprezece**.

DÓOȘPEA num. ord. v. **doisprezecelea**.

DÓOZECI num. card. v. **douăzeci**.

DOP subst. I. I. S. n. Bucată de plută, de lemn, de cauciuc, de sticlă etc., de obicei de formă cilindrică, cu care se astupă gura unei sticle, a unei țevi, deschizătura făcută în peretele unui vas, într-o despărțitură etc.; mică piesă de metal, de ebonită sau de material plastic în formă de capac (cu filet), folosită la închiderea sticlelor sau a flacoanelor; p . e x t . ghemotoc de hârtie, de vată, de cărpe etc. care se introduce într-o gaură pentru a o astupa; (învechit și popular) astupuș. *Unora limbile li s-au înflat ca un dop și s-au nădușit.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123/14. *Acoperișul ... să aibă doao gauri tăiate [în formă dreptunghiulară] ... având și dopuri.* MOLNAR, E. S. 51/3, cf. LB. *Tragi vinul în butelci (sticle), astupă-le bine cu dopuri.* FACTOR, M. 7/7. *Clondirul trebuie totdeauna să fie astupat cu dop de plută.* DESCR. AȘEZ. 76/20, cf. VALIAN, V. *Fără să scoatem dopul, scoatem din butelcă vinul.* I. IONESCU, C. 205/17. *Într-o cuvă de apă se pune un dop de plută pe care stă o cupelă mică.* MARIN, PR. I, 13/10. *Cum este consistința ciuperților? Răspuns: este ... cărnoasă, sau*

peloasă, este și tare ca dopurile sau lemnul. BARASCH, B. 232, cf. POLIZU. Dând afară dopul, Spumosul vin cu vuet pe vrană nădușește. NEGRUZZI, S. II, 201, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 23/16. Zăresc pe lac ceva. Era un dop de plută ce vântul îl purta. SION, F. 135, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 99, LM. Scoate un șipușor elegant; deșurubează dopul și oferă negustorului. CARAGIALE, O. I, 201. Pe un colț de masă zăceau ...: fărâmturi de pâine și o sticlă cu dopul căzut înuntru. CONTEMPORANUL, V₁, 2. În tot anul când sosește astăzi de serbătoare, Ea cu drag face smolitul dop pecetluit să sboare. OLLĂNESCU, H. O. 206, cf. BARCIANU, TDRG. Toate dopurile vechi, toate bucățile de sfoară ... el le aduna cu sfințenie. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. Astupă cu îngrijire stecla cu dopul, o vârf în sân. HOGAȘ, DR. I, 237, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 81, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Noi luam ceai, pregătit cu sfințenie în ceainicul astupat cu dop de hârtie. BRĂTESCU, O. A. II, 21. Cu dopul mereu ud, făcea dâre de parfum pe trupul îmbibat de colonie. TEODOREANU, M. II, 222. Ș-acest ulcior – uită-te bine – are un dop. SADOVEANU, O. IX, 393, cf. ENC. AGR. II, 339. A cerut ... un dop și o sfoară ca să dreagă oglinda, însă nu a izbutit. ARGHEZI, C. J. 19. Toate flacoanele lui cu dopuri de argint se înșirau aproape golite. VINEA, L. I, 75. În cabina căpitanului se auzeau dopurile pocnind. TUDORAN, P. 312. Se auzi deșurubarea unui dop de ebonit și apoi în dubă se răspândi un miros de spirt. BARBU, Ș. N. 197. I s-a prescris să țină un dop în gură, până la vindecare. G. BARBU, A. V. 251, cf. ALR I 700. Și-a găsit hârbul capacul, tigva dopul și lelea bărbatul (= și-a găsit perechea pe măsură, de aceeași proastă calitate; și-a găsit sacul peticul). Cf. PANN, P. V. I, 157/5, ZANNE, P. III, 573, IV, 146, UDRESCU, GL. ◇ (Ca termen de comparație) Capul copilului astupă ligheanul ca un chip de dop. MEȘT. MOȘ. 64/12. Printre cuvintele rărite, răsesele izbucneau ca dopuri de șampanie. VINEA, L. I, 32. Vai de mine și eu joc și de mare-s cât un dop. ȘEZ. V. 15. Îi ca un dop. Com. din LOMAN – SEBEȘ. Frunză verde busuioc, Cum ne potrivim la joc. Eu miuit ca un plop și ea mare ca un dop. FOLC. TRANSILV. I, 75. ◇ P. a n a l. Plătesc pepelele numai după ce îi face dop. ◇ E x p r . (Regional) A se face dop = a se îngrășa. Cf. DDRF, ȘĂINEANU². A afla dop (la ceva) = a găsi replica potrivită (pentru ceva). Cf. ZANNE, P. V, 278. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep „de”, sugerează ideea de mărunț, mic, gras) Un dop de om. BUL. FIL. VII–VIII, 243. Un dop de fată. ib.

2. S. m. și f. F i g . (Familiar) Persoană scundă și grasă. Cf. COSTINESCU. Era, mare, acest Silen gras și gros ca un butoi, adecă, cum i-am zice noi astăzi: dop de saca. ISPIRESCU, U. 104, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. SCRIBAN, D. Uite-te la ea, doapa! UDRESCU, GL. ◇ (Adjectival; Mold.; despre oameni și animale) Și doar nu-i vreo sculă, nici vreun odor, curat o găină de cele doape. CONTEMPORANUL, VII₂, 6, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Cocos dop. TDRG. Femeie doapă. SCRIBAN, D.

3. S. n. Dispozitiv special din lemn, de formă cilindrică, plasat în deschizătura de sus a unor instrumente de suflat, cu ajutorul căruia se obțin efecte sonore deosebite. Cimpoaie cu gemene dopuri vă cântă! COȘBUC, AE. 180. Dintre fluier, tilinca, cu sau fără dop, se găsește foarte rar. ALEXANDRU, I. M. 12, cf. HIV 57, cf. X 262, XII 142, 176, XIV 66. Să-l auz Cântând, Din cobus de os, Că-mi zice duios, Cu dopul de soc Că-mi zice cu foc. TEODORESCU, P. P. 652. Văzând voinicul pe zână așa de înfocată la joc, au smintit cu limba dopul la fluier și încetează de a mai zice. SBIERA, P. 36.

4. S. n. Bucată de lemn care se introducea în țeava unui săcăluș, ca un izolator între pulbere și ghiulele. Este bine de afumat cei speriați și cu bucățelele de lemn ce ies din dopurile cu cari au fost săcălușurile încărcate. MARIAN, S. R. I, 213.

5. S. n. (Regional) Bucată de lemn cu care se umple scobitura unei bâme vechi sau cu care se prelungeste o bârnă, pentru a putea fi din nou folosită la o construcție (Bârca – Băilești). Cf. CHEST. II 125/28.

II. S. n. P. e x t. 1. Depunere de nisip pe fundul găurii de sondă sau în interiorul coloanei, care împiedică circulația fluidului pe coloană. Curățirea dopurilor de nisip, ca de altfel a oricăror depuneri în sondă consistă în: ... spălarea dopului prin circulație continuă de fluide. LTR².

2. (De obicei urmat de determinările „de clei”, „de ceară”) Acumulare de cerumen în canalul auditiv extern al urechii care poate obtura canalul, determinând astfel slăbirea sau chiar încetarea auzului. Surzire prin astuparea urechilor cu dopuri de clei. VOICULESCU, L. 33. Odată cu eliminarea dopului încetează și durerea. BELEA, P. A. 137. Apa să se scurgă ... astfel ca la ieșirea sa să scoată și dopul de ceară. id. ib. 221.

3. (Regional) Fecalom (Râmnicu Sărat). Cf. CV 1951, nr. 9–10, 43. A ieși cu dopuri. ib.

4. (Rare) Ambuteiaj (pe o arteră rutieră). Pe unele căi rutiere din București ... se formează adevărate „dopuri” care treptat congestionează circulația pe întreaga arteră. RL 1968, nr. 7 387.

5. (De obicei urmat de determinări care indică materialul din care este făcut) Împletitură din bețe de stuf sau de alun cu papură folosită de pescari la confecționarea gardurilor pescărești sau a capcanelor de pescuit. Peștele scos, pescarii îl așează apoi într-un horeț mare ... care este o închidere, făcută din dopuri de stuf. ANTIPA, P. 569. Aceste dopuri astfel împletite cu papură mai servesc încă și la facerea cotețelor. id. ib. 576, cf. LTR².

– Pl.: dopuri (și familiar, f.) doape. – Și: (regional) **dup** (ALR I 700/150, 158, 166, 190, 308), **dob** (ib. 700/361) s. n.

– Din sâs. **Dopp**.

DOPĂ¹ vb. I. (Învechit, rar) I. T r a n z. A astupa cu dop (I I). Cf. LM.

2. R e f l. A mânca pe săturate; a se îndopa. Vino mâne tu afară, De-i gusta ospăț de țară ... Și de fărâmturi sărace Ni-om dopa în bună pace. AR (1829), 20¹/36.

– Prez. ind.: *dopez*.

– De la **dop**.

DOPĂ² vb. I. R e f l. și t r a n z. (Complementul indică sportivi sau cai de curse) A suporta sau a face să suporte un dopaj. Medicamentele ce se dau de obicei cailor spre a-i dopa sunt: cafeina, strichnina și cocaina. ENC. VET. 239. A dopa un cal înseamnă a-i da anume medicamente care să-i mărească puterile peste măsură. ENC. AGR. II, 339, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. Calul cu care [sportivul] a concurat în Grecia a fost dopat. RL 2005, nr. 4574. ◇ R e f l. p a s . Cailor ce se dopeză mult timp ... sunt încetul cu încetul otrăviți prin aceste medicamente. ENC. VET. 239. ◇ (Prin lărgirea sensului) Ne uitam ... cu groază și fascinație la martiriul Elisabetei, care, dopată [cu tranchilizante] nu părea să înțeleagă ce se întâmplă. CĂRTĂRESCU, N. 139.

– Prez. ind. *dopez*.

– Din fr. **doper**.

DOPĂJ s. n. Administrare a unor substanțe chimice stimulative care fac să crească rezistența sportivilor sau a cailor de curse la o suprasolicitare fizică, în timpul concursurilor sportive; dopare, doping. [Hipertrofia inimii] se observă ... în surmenajul cailor de curse, mai ales la cei ce au avut de suferit numeroase dopajuri. ENC. AGR. III, 79. Dopajul are un efect nociv asupra sănătății. DER, cf. DEX, DN³. Ciclismul este sportul asociat cel mai des cu dopajul, potrivit unui sondaj. RL 2005, nr. 4 737.

– Pl.: *dopaje* și (rar) *dopajuri*.

– Din fr. **dopage**.

DOPAMINĂ s. f. Substanță care, în procesul sintezei aminelor din organism, precedă formarea adrenalinei și a noradrenalinei; aminofenol. Cea mai mare parte din dopamină ia parte la metabolismul normal. LTR², cf. NDN. Neuronii ... desintetizează dopamina, responsabilă de coordonarea mișcărilor. RL 2005, nr. 4 732.

– Pl.: *dopamine*.

– Din fr. **dopamine**.

DOPĂNT, -Ă adj. (Despre unele substanțe chimice) Care este folosit pentru a (se) dopa²; stimulent (2), excitant. *Atleul a folosit substanțe dopante pentru a reuși, în 2002, să stabilească un nou record mondial.* RL 2004, nr. 4 479.

- Pl.: *dopați, -te.*

- Din fr. **dopant**.

DOPĂR s. m., s. n. 1. S. m. (Învechit, rar) Negustor de dopuri (I 1). Cf. PONTBRIANT, D.

2. S. n. (Prin Mold.) Tirbușon. Cf. DDRF.

- Pl.: (m.) *dopari*, (n.) *dopare*.

- Dop + suf. -ar.

DOPĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d o p a² și rezultatul ei; dopaj, doping. Cf. DL. *Având un efect nociv, doparea este interzisă prin statute și regulamente.* M. D. ENC., cf. DEX, DN³.

- Pl.: *dopări*.

- V. **dopa**.

DOPĂT, -Ă adj. Care a suferit un dopaj; care prezintă o stare de dopare. *Internaționalul [sportiv] român a fost depistat dopat.* RL 2005, nr. 4 511.

- Pl.: *dopați, -te.*

- V. **dopa**.

DOPĂ prep. v. **după**.

DÓPEȘ, -Ă s. m. și f., adj. (Prin nord-vestul Munt.) (Persoană) de talie mică și groasă. Cf. UDRESCU, GL. *Ce s-o fi făcut dopedă aia de față de nu mai vine?* id. ib. (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Cf. UDRESCU, GL. *E un doped de băiat pietros, ca bolovanul.* id. ib.

- Pl.: *dopeși, -e.*

- Dop + suf. -eș.

DÓPING s. n. Administrare a unor substanțe chimice stimulative care face să crească rezistența sportivilor sau a cailor de curse la o suprasolicitare fizică, în timpul concursurilor sportive, d o p a r e; d o p a j; (concretizat) substanță chimică stimulative folosită în această acțiune. *Excitarea excesivă a sistemului nervos produsă de doping are de rezultat istovirea ... sistemului nervos.* ENC. AGR. II, 339, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. *Doping pentru un record mondial.* RL 2004, nr. 4 479.

- Din engl. **doping**. Cf. fr. d o p i n g.

DOPIÓN s. m. Gogoșă de mătase cu defecte mai mari decât cele obișnuite. *Prezența dopionilor într-o partidă micșorează randamentul de fibră grêge și e mai frecventă la rasele asiatice de viermi de mătase.* LTR², cf. NDN.

- Pl.: *dopioni*.

- Din it. **doppione**.

DOPLECĂ vb. I. T r a n z. (Prin Ban.) „A pleca de tot”. *După ce au doplecat.* JAHRESBER. III, 232, cf. SFC IV, 35.

- Prez. ind.: *dopléc.*

- Pref. do- + **pleca**.

DOPLÍN, -Ă adj. (Prin sudul Ban.) Plin de tot, foarte plin. Cf. SFC IV, 35. *N'îș păharu nu doplin, Z'umătaçi cu viîn.* ARH. FOLK. III, 71.

- Pl.: *doplini, -e.*

- Pref. do- + **plin**.

DOPLINÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se îndeplini. *Rog pre toți ca ce nu s-au potut doplini din neaîngurarea minții mele spre*

capetarea pornirii să facă bine a adaoge. IORGOVICI. O. XIV/10, cf. SFC IV, 35.

- Prez. ind.: *doplinesc.*

- Pref. do- + **plini**.

DÓPLIȚĂ s. f. (Prin Munt.) Femeie scundă și grasă. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *doplițe*.

- Cf. d o p.

DOPLOSEĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Doplosire. Cf. CIAUȘANU, V. 158.

- Pl.: *doploseli*.

- **Doplosi** + suf. -eală.

DOPLOSÍ vb. IV. R e f l. și t r a n z. (Prin nord-estul Olt.) 1. A (se) roade¹ (4), a (se) toci³ (2), a pierde sau a face să piardă din rigiditate (prin întrebuițare). Cf. CIAUȘANU, V. 158. *Ghețele noi s-au mai doplosât, s-au mai dat pe picior, nu mai sunt tari și scorțoase.* ARH. OLT. XXI, 264. *S-a mai doplosit coada săpui, că mă freca la palme.* COMAN, GL.

2. A (se) vlăgui (1). Cf. CIAUȘANU, V. 158, MAT. DIALECT. I, 227.

- Prez. ind.: *doplosesc*.

- Cf. d u p l i „a se bătători”.

DOPLOSÍRE s. f. (Prin nord-estul Olt.) Acțiunea de a (s e) d o p l o s i și rezultatul ei; (regional) doploseală. Cf. CIAUȘANU, V. 158.

- Pl.: *doplosiri*.

- V. **doplosi**.

DOPLOSÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) 1. Care s-a ros, s-a tocit, care și-a pierdut rigiditatea (prin întrebuițare). Cf. CIAUȘANU, V. 158.

2. Vlăguit. Cf. CIAUȘANU, V. 158.

- Pl.: *doplosiți, -te.*

- V. **doplosi**.

DÓPLU, -Ă adj. v. **dublu**.

DOPOLÉTE s. m. sg. (Regional) Persoană scundă și grasă. Com. din LOMAN - SEBEȘ. *Îi ca un dop. Ce mai doplete!* ib.

- Cf. d o p u l e ț.

DOPRÁNZÍ vb. IV. I n t r a n z. A termina de prânzit. Cf. CL 1973, 108, ARH. FOLK. VI, 336.

- Prez. ind.: *doprânzesc*.

- Pref. do- + **prânzi**.

DOPRÓS s. n. (Atestat prima dată în 1789, cf. SCL IX, 239, ap. TDRG²) (Rusism învechit, mai ales în Mold.) Anchetă; interogatoriu. *Pentru acei ci i-au văzut făcând destrămări, au mărturisit deopotrivă, precum să arată la doprosul supt n° 4 (a. 1833).* IORGA, S. D. XXI, 380. *Nici după aceasta nu s-au supus a le asculta ... că ascultându-le ar fi ca să între în dopros și că numai atunci ar pute să li asculte și a răspunde, când ar fi cu iscăliturile D-lor sale.* (a. 1836). URICARIUL, VIII, 163, cf. STAMATI, D. *Strigarea obștiei este doprosul și giudecata regimului trecut în care nimic nu e uitat.* RUSSO, S. 115, cf. ALECSANDRI, T. 1 752, CIHAC, II, 99, DDRF. *E un strigăt de uimire indignată printre surate, o fățarnică arătare cu degetul, un dopros și o pără pornite din inimi.* SĂM. II, 61 I, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², I. BRĂESCU, M. 65, RESMERIȚĂ, D., DL. CONTRIBUTII, I, 24, II, 118, 126, SCL 1959, 405. ✧ E x p r. **A-i lua** (sau **a-i face** cuiva) **dopros** ori **a lua** (pe cineva) **la dopros** = a supune (pe cineva)

unui interogatoriu; p. e x t. a-i cere socoteală, a trage la răspundere. *O româncă! Ian să-i fac dopros ... Copilo ... n-auzi?* ALECSANDRI, T. 225. *Dacă nu mă credeți, eșelenție, puteți să-i luați dopros chiar dumnisale.* id. ib. 1 398. *Fata are să fie gospodină, nime n-are a-i lua dopros de fetie, mai ales că Toader știe pătăraniea.* CONTEMPORANUL VI₂, 4, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Când ajunge Stan la Cerdac, iese cuconul Mihăluș înainte și începe a mi țî-l lua la dopros.* POP., ap. TDRG.

- Pl.: (rar) *doprosuri* și *doproase*. SCRIBAN, D.

- Din rus. *допрос*.

DOPROSUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A supune unui interogatoriu. Cf. CONTRIBUTII, II, 125.

- Prez. ind.: ?

- **Dopros** + suf. *-ui*.

DÓPTOR s. m. v. *doctor*.

DOPULÉȚ s. n. Diminutiv al lui *d o p*; *dopușor*. Cf. *d o p* (I 1). *Supozitorul este un amestec de unt de cacao cu o doctorie ... în forma unui dopuleț ascuțit la un capăt.* VOICULESCU, L. 304.

- Pl.: *dopulețe*.

- **Dop** + suf. *-uleț*.

DOPÚNT subst. (Învechit, rar) Semn grafic format din două puncte așezate în linie verticală. *Al împărțirei sumn [sic!] e un dopunt, sau o liniuță, carea așa se pune întră țifre, cât una se stea deasupra, alta dedesupt.* ARITM. (1806), 12/25.

- Pl.: ?

- **Doi** + **punt**.

DOPUȘ s. n. (Învechit și regional) *Dopușor*. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU. *A astupa cu dopuș.* PONTBRIANT, D., cf. CIHAC, II, 99, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ALR I 700/125, 129, 140, 156, 359.

- Pl.: *dopușuri*. - Și: (regional) *dobúș*; (ALR I 700/129),

dupúș (ib. 700/125, 140, 156), **dubúș** (ib. 700/359) s. n.

- **Dop** + suf. *-uș*.

DOPUȘÓR s. n. Diminutiv al lui *d o p*; *dopuleț*, (învechit și regional) *dopuș*. Cf. *d o p* (I 1). Cf. TDRG, CADE, DL, DEX.

- Pl.: *dopușoare*.

- **Dop** + suf. *-ușor*.

DOR¹ s. n. 1. (Învechit și popular; de obicei urmat de determinări introduse prin prep „de” care indică organul sau regiunea afectată) Durere, suferință fizică; boală (la oameni și la animale). *Învăța în gloatele lor și ... vindeca toate boalele și toate dorurile den oameni.* TETRAEV. (1574), 214. *Are dor în șale și durere la oase și slăbiciune* (a. 1781). IORGA, S. D. VIII, 6. [Boala] *stă într-un junghi ascuns în ficat, cu un dor de lingurea sau de cap.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 283/14. *Dorul de ochi provine din intruducțiunea unui trup străin ... în acest organ.* MAN. SĂNĂT. 326/23. *Să amintim și de leacurile ce le recomandă băbărele la diferite boale de stomac ..., cunoscute în popor sub numele de dor de inimă.* ȘEZ. IV, 24. *Durerea de măsele ... în Muntenia se zice dor de măsele.* N. LEON, MED. 126. *Pentru a se vindeca de dor de ochi, bolnavul se duce la o fântână.* ȘEZ. XX, 86. *De dor la inimă descântă unele babe din Muntenia.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 67, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Pentru „dor la inimă” se fierbeau flori de arțar.* BUTURĂ, EB. I, 33, cf. HIV 123, IX 475, XII 62, XIV 67. *Să nu mai aibă ... Dor de cap ... Cu piatră l-am descântat, Doru-ndărăt a dat!* TEODORESCU, P. P. 396. *Cum se leapădă osul, așa să se lepede dorul (durerea) din capul meu.* ap. CANDREA, F. 251. *Doru din bubă.* VÍRCOL, V. *Și-i mută căpătăiu l-l mută die-a umbră-a soare Și o-nțeabă ce dor are.* T. PAPAĞAGI, M. 39. *Ai nouă surori Și eu am nouă doruri.* GR. S. V, 130, cf. COMAN, GL., ALR I/II h 244, ALR II/I h 39/769, ALR II/II MN 56, 4 179/791, ALRT II 257.

2. Durere sufletească, mâhnire, supărare mare, jale cauzate de o pierdere, de o nereușită, de o situație grea în care se află cineva etc.; stare de suflet chinuitoare provocată de așteptarea unei împliniri, a ieșirii dintr-un impas etc. *Căi-se El că au făcut pre om spre pământ și fu dor într-inima Lui.* PO 27/18, cf. MARDARIE, L. 119/19. *Petreceam viața cu dor și cu jeale nepovestită.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149¹/27. *Mare dor îmi iaste la inimă că am avut numai doi coconi și astăzi i-am îngropat pre amândoi.* MINEIUL (1776), 51¹/26. *Ah! voesc să-i iau de suflet și să fiu eu tat-al lor, Să-mi alinez dorul, focul și pe brațul lor să mor.* HELIADE, M. 55/10. *Și sclav ca să fie va fi destinat, Și până ce-n pieptu-i un suflet va bate, De-un dor ce abate Va fi dominat!* MACEDONSKI, O. I, 15. *Dar boala, dorul, grijile îl mistuiau zi cu zi.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 129. *În ceasurile lungi de dor ce de căință, Petru-Vodă ... se va fi mângâiat și îmbărbătat cetind.* IORGA, C. I. II, 125. *Să vie-mpăratul mării, Să mângâie jalea nestinsului dor, Să-mpace durerile firii.* GOGA, POEZII, 37, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ca și mine, măiculiță, poate-ai suferit și tu. Ai și tu vr-un dor ce-n suflet pe vecie s-abătu!* EFTIMIU, I. 91. *Pretutendeni același dor, aceeași durere! Și la vatra veche stăpânesc tiranii.* SADOVEANU, O. I, 69. *Măi, arcușe frăioare, la întoarce struna, Pentru dorul ce ne doare Să-i mai zicem una!* DEȘLIU, G. 17. *Doamne sfinte, nu țî-i jele De tinerțile mele Să le lași așa grele? ... Tot cu dor și cu năcaz Și cu lacrimi pe obraz!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 101. *Mult dor am dus pe pământ.* DOINE, 13. *Multe doruri, multe rele l-a fost dat inimii mele Să suferi și să vadă.* FOLC. TRANSILV. II, 13. *Cum ei mi se sfătuia Ca să-mi vânză țara mea, Fără milă, fără dor Să vânză pe mama lor.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 364. *◇ (Prin analogie) Lumina-l ajută și calu-și zărește ... Dar trist, la o parte, ședea prionit ... Părea că-l jelește în dor adâncit!* MACEDONSKI, O. I, 16. *Puii [de câine] s-au purtat prost, iar muma își cânta în urlete dorul și deznădejdea.* ARGHEZI, C. J. 172. *Numai un Cuc mic, Tinerel, voinic, Prin păduri zbură, Dorul și-l cânta, Că singur era.* BALADE, I, 313. *◇ F i g . Spicel-n lanuri - de dor se-nfioară, de moarte, Când secera lunii pe boltă apare.* BLAGA, POEZII, 257. *◇ L o c . a d j . De dor = (despre versuri, cântece) de jale; cu caracter elegiac, nostalgic. Aici paria-mi iubită, România, ce ador, Cu-a ei soarte fericită Sau cu viersul ei de dor.* SION, POEZII, 3/4. *L o c . a d v . Cu dor = (în construcții cu verbul „a plânge”) cu durere, cu jale, cu foc, în hohote; cu nostalgie. Dulce Bucovina! ... Cine te vede Chiar în rai se crede, Cine-i trecător Te plânge cu dor.* ALECSANDRI, POEZII, 127. *Mult e dușmanul jurat; ... Te vede că plânge cu dor, Lui nu-i pasă nici să mori.* ANT. LIT. POP. I, 128. *Dar la puț cine-mi ședea? D-un voinic plângând cu dor.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 96. *◆ Ceea ce provoacă dor (2). Post-am și noi tri surori, Ca o creangă cu tri flori. Și-o vinit un dor și-o jele Și le rupse pe tustrele.* FOLC. TRANSILV. II, 689.

3. Suferință, durere sufletească cauzate de o dragoste neîmplinită, de pierderea ființei dragi, de îndepărtarea de ea etc.; neliniște sufletească, zbucium, însoțite de dorința de a revedea sau de a rămâne alături de persoana apropiată ori iubită; sentiment erotic, pasiune pentru o persoană de sex opus; atașament, iubire față de o ființă apropiată; (regional) dornicie. *Să sfărâma foarte tare de dorul și de dragostea ce avea cătră dânșii.* ANTIM, O. 247. *Că amândoi mult dor și amar pățiră Până ce târziu iară să tâlniră.* BUDAI-DELEANU, Ț. 137. *Abelard în curând se aprinse de dorul cel mai înfocat pentru ea.* ASACHI, L. 11¹/2. *Țî-ai închis și rana, îți peri și doru, Astfel țî-este sexu, nu e vina ta.* C. A. ROSETTI, C. 150/15. *Am gemut în mine de dorul ce mă încinsese, pentru părinți, frați și rude.* FM (1843). 191¹/29. *Oi să mor! Ahtiat și plin de dor.* PR. DRAM. 158. *Arghir au fost crășorul Cel mai pedepsit cu dorul.* BĂRAC, A. E. 3¹/15. *Înnoptez pintre prăpastii, pintre răpi, pintre ponoară, Că doar oi uita degrabă dorul care mă omoară.* CONACHI, P. 103. *Dacă să atinge dorul cel aprins din căpătăi, Niciodată nu să poate să s-ațâțe ca întăi.* PANN, S. I, 39/23. *Când luna-i aducea dorul de voinicul cel frumos, i se stringea inima.* CONV. LIT. III, 29. *În veci pintre steluțe te cată al meu dor.* ALECSANDRI, P. I, 119, cf. COSTINESCU. *Tot astfel când al nostru dor Pieri în noapte-adâncă, Lumina stinsului amor Ne urmărește*

încă. EMINESCU, O. I, 234. *Dragoste-n sec! zise ea. Eu dragă și tot eu arsă de dor.* SLAVICI, O. I, 225. *Orice dor e scris să moară, Inima când fi-o cunoaște.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 67, cf. DDRF. „De-acum iubitul tău să fiu, Iar tu iubita mea”. Apoi plecă în grabnic pas ... Avea atâta dor în glas! COȘBUC, F. 157, cf. DENSUSIANU, L. 95. *Sufletul li se înecă de bucurie, când își povestea fiecare dorul ce i-a muncit cât au fost departe unul de altul.* BUJOR, S. 149. *Va avea impresia că e tot în apropierea Rozei și astfel își va mai răcori dorul.* REBREANU, I. 206, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nevastă-sa se prăpădea încă după el, îl iubea cu dor de jertfă.* M. I. CARAGIALE, C. 121. *Păi nu știi tu, mă, că de o boală zaci și te scoli, dar de dor te-aprinzi și mori.* MIRONESCU, S. 19. *În aer, o tristețe amestecată cu o ciudată iradiere de bucurie, de dor.* E. IONESCU, E. 52. *Vrăjește-mi cum știi de dor, Până când nu pic să mor.* VISSARION, B. 170. *Să-mi vindec dorul, altor dureri cer lecuire. O boală grea cu alta potrivnică s-alină.* VOICULESCU, POEZII, II, 338. *Femeie ... Mai cântă-mi înc-o dată dorul tău, Să te ascult.* BLAGA, POEZII, 36. *E mort sufletu-n floare Ca doru-n cuvinte.* ISAC, O. 109. *Cântecul fetei se legăna între dor și ntre jele.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 406. *Mult mi-e ibovnică mică; Ș-aș lăsa-o d-ar mai crește, Ci dorul mă prădidește.* TEODORESCU, P. P. 314. *Bădiș, bădișorul meu, Râu e dorul, tare-i rău.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 89. *Vai de mine, mult dor duc, Colea seara când mă culc.* MĂNDRESCU, L. P. 20. *Două doruri într-un loc, Nu trebe mai mare foc.* RETEGANUL, TR. 137. *Apoi nu vezi și nu-mi crezi Că sunt de dor prădădită Și de dragoste-ocolită?* PĂSCULESCU, L. P. 299. *Cine are dor la vale Știe luna cân' răsare Și noaptea cât e dă mare.* VÎRCOL, V. 42. *Degrabă m-ai părăsit; ... Ca o floare-am veștezit De mult dor, de mult urât.* BALADE, III, 252, cf. FOLC. TRANSILV. II, 46. *Dor de noră Ca de horă.* ZANNE, P. IV, 514. ◇ (Urmă de determinări în genitiv care indică ființa dragă sau iubită ori un substitut al ei) *Au început a plânge de dorul și dragostea Aretusii* (cca 1800). GCR II, 178/25. *De doru fiilor și a muierilor, pre care le ducea prinse varvarii, ... asupra varvarilor au năvălit.* T. AARON, S. A. 66/28. *Ș-aici fiind deșartat, te topeai de dorul ei.* GORJAN, H. I, 6/4. *Nemaiauzind nicio veste despre dănișii, i se aprindea inima de dorul lor.* CR (1839), 476¹/27. *Cum ea pe coate-și răzima Visând ale ei tâmpile, De dorul lui și inima Și sufletu-i se împle.* EMINESCU, O. I, 167. *Nu mai pot de dorul vostru al tutulor.* CARAGIALE, O. VII, 397. *Multe de aceste făcea Dușu ... și asta mai ales de dorul Stanchii.* SLAVICI, O. I, 312. *Acum mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinților mei.* ISPIRESCU, L. 8. *Nu cumva crezi că era să mor de dorul tău?* HOGAȘ, DR. I, 84. *Să-l desmierd pe păr în dorul celui ce-mi lipsia băvrânețelor mele.* C. PETRESCU, S. 122. *Plângea mereu de dorul tău.* VISSARION, B. 381. *O să umble plângând printre cetele sfinților, De dorul părinților Și-al cânelui care-i lîngea obrații în ogradă.* LESNEA, VERS. 169. *E frântă de dragoste și nu mai poate de doru iubitului ei flăcău.* BUJOREAN, B. L. 27. *Într-o bună dimineață, de dorul copiilor ... a trecut și ea granița.* MOROIANU, S. 111. *Biruită de dorul fetei, a venit s-o vadă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 201. *Fie bine, fie rău, M-oi lăsa din făgădău Să nu mor de dorul tău!* DEȘLIU, M. 33. *Devenise o colecționară de dorul soțului ei.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22. *Jelui-m-aș mușilor De dorul părinților.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 192. *Să nu poți răbda De dragostea mea Și de dorul meu.* FOLC. MOLD. I, 230. ◇ (În construcții ca „a-i fi dor”, „a i se face dor”, „a-l apuca, a-l prinde, a-l cuprinde dorul”, popular „a-i veni dor de la ...”, (învechit) „a avea, a purta dor de ...”, a lavi dorul de ...”, adesea cu valoare de locuțiune verbală; predomină ideea de dorință de a revedea, de a avea aproape pe cineva drag) *Având dor a veni cătră voi de mulți ani, ... voi veni la voi.* N. TEST. (1648), 220°/16. *Îmi spusă ca pân ce locuri voi putea afla-o, când îmi va fi dor de dânsa.* GORJAN, H. I, 38/6. *Dor mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima.* BARONZI, L. 50. *Îl lovea dorul de fată.* ALECSANDRI, P. P. 5. *Ea trebuia de el în somn Aminte să-și aducă Și dor de-al valurilor donn De inim-o apucă.* EMINESCU, O. I, 171. *Tânăra împărăteasă, cuprinsă de dor, s-a dus să-și mai vadă părinții.* CREANGĂ, P. 86. *Deodată îl apucă un dor de tată-său și de muma sa.* ISPIRESCU, L. 8. *De părinți, de frați, sârmanii, Să port dor, să-l port cu anii?* COȘBUC, P. II, 170. *M-a apucat un dor așa de nebul de tine,*

încât am început să plâng. ANGHEL – IOSIF, C. L. 88. *Și cum privesc ei amândoi, Înduioșați nevoie mare, I-apucă dorul de părinți.* IOSIF, V. 31. *Mă apuca câteodată dorul așa de tare de tine, Gheorghe, că parcă-mi venea să mă duc, să mă tot duc ca o nebulă.* BUJOR, S. 149. *Să se pomenească cu maică-sa pescheș, ar fi dat și acatiste, și nu că îi era dor.* M. I. CARAGIALE, C. 128. *Să te prindă de departe Dorul nerăbdător.* CAZIMIR, L. U. 47. *Dacă ți-e dor, pentru ce nu faceți nunta?* VISSARION, B. 370. *Ne arde-apropierea, ochi în ochi, cum stăm. Și totuși tu-mi șoptești: „Mi-așa de dor de tine!”* BLAGA, POEZII, 36. *Mi-a spus că tar i s-a făcut dor de tine.* BENIUC, M. C. I. 235. *Dar la răstimpuri mari i se făcea dor de Matilda.* VINEA, L. I, 247. *Mi-e tare dor ... văd că nu pot trăi fără tine.* DEMETRIUS, A. 45. *Dor nu-i era de ei și nici nu părea să-i fi iertat pentru fuga lor de-acum trei ani.* PREDĂ, DELIR. 61. *I-i dor de mine, poate; dar inima îi bate Și-oftând se înfioară la nu știu care gând.* LABIȘ, P. 226. *Lae, mi-a spus ea cu glas fierbinte, să știi că mi-o fost dor de tine.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 25. *Bate-mi vântul dinspre munți ... Vine-mi dor de la părinți.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 200. *Și mie mi-e Dor De un frate, de departe, Din streinătate.* RETEGANUL, TR. 24. *Mândră, mândruța mea, Ori ți-e dor de maică-ta?* ALECSANDRI, P. P. 168. *De cine mi-i dor cu sete, Nici îl văd, nice mă vede.* BÎRLEA, C. P. 30, cf. ALR I/II h 224. *Când ți-a vini dor de noi, Întoarce iară-napoi.* FOLC. TRANSILV. I, 217. ◇ (Cumulează și ideea de atracție fizică, dorință de dragoste, apetit sexual) *Să iubim pân-a iubi ne vine, Răcorind inima de dor arsă.* BUDAI-DELEANU, T. 133. *Să fugi, copilă, De străin mândru cu glasul blând! ... Și toată noaptea sta ea pe gânduri În doruri tainici, în dulci flori.* ALECSANDRI, P. I, 21. *Deși știu c-a mea liră d-a surda o să bată În preajma minții voastre de patimi îmbătată, De-al patimilor dor.* EMINESCU, O. I, 23. *Nu căta mistuitoarei Patimi stavilă să pui: Lasă-ți doru-n voia lui, Tinereța călătoare-i.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 29. *Cunoscuse chinul nopților crude când biata ei carne se răsucise toată sfărâind de dor.* M. I. CARAGIALE, C. 145. *Nu mai am aceleași doruri, gândurile-mi sunt curate, Iar iubirea de-altădată e o dragoste de frate.* EFTIMIU, I. 98. *Te arde dorul de-a iubi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 148. *O sete era de păcate, de doruri, de-avânturi, de patimi.* BLAGA, POEZII, 4. *Buzele care s-au aprins de dorul altor buze.* STANCU, M. I. 75. *O cuprinse un dor de trupul tânăr al pungașului.* BARBU, G. 360. *Stai cu mine, Ionică, Ca să-ți fiu io ibovnică; Că io, leică, te-o iubi, Dorul ți-l-oi potoli.* TEODORESCU, P. P. 323. *Când a fost să-mi stămpăr dorul, Ea m-a pus să arz cuptorul.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 105. *Cât îi omul tinerel, Tinerel și frumuseț, Dorul se ține de el.* FOLC. MOLD. I, 99. ◇ (Popular; personificat, considerat ca însăși persoana iubită) *Către mine te giurai, Dorule, odorule! Că pe nimeni nu mai ai.* ALECSANDRI, P. P. 357. *Mândra dorul și-l întreabă: De unde vii, bădiș dragă?* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 104. *Pă deal pă la Cornățil Trece doru mărunțal Cu dragostea după iel.* VÎRCOL, V. 53. *Cine are dor la oi N-ar voi să fie ploii.* BÎRLEA, L. P. M. I, 276. *Ș-asară, ș-alaltăsară Dorul mă căta pe-afară ... – Vin la maica de mă cere, Într-o casă, Nu te teme.* FOLC. MOLD. I, 42. *Dorul cât dă dăparte, te vede în ochii lui.* ZANNE, P. VIII, 705. ◇ (Mai ales în poezia populară; concretizat; reprezentat ca ființă umană, animal, plantă, fenomen al naturii etc., care îndeplinește fie rol de mesager sau protector al dragostei, fie de ființă care produce suferință în dragoste, chinuie etc.) *Dorul meu în a ta cale, Urmând pasurilor tale, Te dismiardă ne-ncetat.* ALECSANDRI, P. I, 143. *Cu aripile dorului Voios reviu la tine.* id. POEZII, 599. *Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugărește.* EMINESCU, O. I, 162. *Numai dorul mai colindă, Dorul tânăr și pribag.* COȘBUC, P. I, 48. *Ca niște pasări triste, aiurite, În geamul tău bat doruri și suspine, Și iar se pierd în noapte, ostenite.* CERNA, P. 75. *Dar ce șoim fâșie? ... Și-aici mă sfâșie Dorul cu pliscul?* VOICULESCU, POEZII, II, 19. *Slobod tâlhar rotind prin cetate, Trece dorul cu mâini ferecate.* id. ib. 57. *Dorul a picat în sat Pe aripi de rândunele.* PILLAT, P. 248. *De câte ori îți vei aduce aminte de Maria, cheamă-mă și totdeauna te voi duce la ea pe căleașca dorului.* ISAC, O. 217. *Vine dorul despre seară, Despre zori el vine eară Și-mi grăește și mă-ntreabă De ce sunt cu fața slabă?* ALECSANDRI, P. P. 300. *Dorul lui e mare domn; Seara când îi*

vine somn, *Trebue să i-l adorm*. JARNÍK – BÂRSEANU, D. 126. *De-aș putea eu doru prinde, Cum m-aș duce și l-aș vinde!* RETEGANUL, TR. 137. *Dorul meu pe unde umblă, Nu-i pasere să-l ajungă*. ȘEZ. II, 9. *Sus la munte m-oi urca ... La poalele codrului La curțile dorului*. ib. *Mă trag la a mea vecină Cu nuculețu-n grădină, Cu dorul la rădăcină*. PĂSCULESCU, L. P. 71. *A plecat neica dă joi, A lăsat doru-n zăvoi*. VÂRCOL, V. 53. *Pe drumul de la Săcele, Vine dorul mândrei mele; Ș-așa vine de fierbinte, D-aș sta-n drumu-i m-aș aprinde*. ANT. LIT. POP. I, 130. *Bădișor nume frumos, Mult ți-e dorul prietenos*. FOLC. TRANSILV. II, 68. *Cin m-o duci la mormânt Sî-mi legi doru de gât*. FOLC. MOLD. II, 302. **◇ Cu dor = a** l o c. a d v. (popular) drag (5), iubit. *Bocitoarele jeleau ...: Ți cu milă, Ți cu dor!* BARBU, G. 341. *Dobândisem frățior, Vezi, cu milă și cu dor. N-avusei parte de el*. PĂSCULESCU, L. P. 174; **b**) l o c. a d v. (regional) înflăcărât, pasionat (1). *Asta-i dragoste cu dor De-o fată cu de-un fețior*. T. PAPAHAĞI, M. 28; **c**) l o c. a d v. cu multă dragoste; cu patimă, pătimaș (3). *Sântul diacon Iacov ... cu dor și dragoste dumnezeiască pornit mearsă la-nchinăciune*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 54/17. *O oră să fi fost amici, Să ne iubim cu dor*. EMINESCU, O. I, 191. *Tot privea la sânul lor ... Tot privea cu dor, cu dor, Domnișorul*. ISAC, O. 36. *Hei tu, mândruluțu meu ... De nu te iubesc cu dor, Ardă-mi cizma pe picior*. BÎRLEA, L. P. M. 268. *Ți-am trimis, mândro, scrisoare, La mijloc ți-am scris cu dor, Mândro, după tine mor*. FOLC. TRANSILV. II, 683. *Și mi-i fața un bujor: Vin' de-o sărută cu dor*. FOLC. MOLD. I, 108. (Prin analogie) *Broasca țestoasă îi tot sărea pe dinainte și se uita la dânsul cu dor*. ISPIRESCU, L. 35; **d**) l o c. a d v. (în construcții cu verbe ca „a plânge”, „a ofta”, „a cânta”, „a jeli”) cu durere mare, cu jale. *Și deaca audzi marele împăratul Asean Ioan ... de ciudeasele svintei și cu dor jeliuind, pofti să aducă svintele ei moștii la scaunul său*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 65/27. *Rămân până târziu pe gânduri, oftând cu dor lângă ferestre*. ANGHEL, Î. G. 14. *Plânge, inima și-o strică ... Cu dor dup-a sa soție*. RETEGANUL, TR. 13. (Prin analogie) *Cântă-o turturea bătrână, Și-așa cântă de cu dor Frunzele în vânt că sbor!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 193. **De dor = a** l o c. a d j. (despre versuri, cântece) de dragoste. *Cerbul începu să cânte un cântec de dor*. FILMON, O. I, 416, cf. TRDG. *Pe ici pe colo, glasuri tinere îngânau trăgână cântece de dor*. SADOVEANU, O. I, 43. *Doine și cântece de dor* [Titlu]. FOLC. MOLD. II, 299. *Să-i cânt doina cea de dor, Pe brațele ei să mor*. FOLC. OLT. – MUNT. IV, 392. (Prin analogie) *Și pasărea cântă suspine-imitândă Un cântec de-amor, Ecou-i răspunde cu vocea-i viuindă La plânsu-i de dor*. EMINESCU, O. I, 3; **b**) l o c. a d v. exprimând sentimente de dragoste. *Țiganca lui ... începea să cânte de dor și de amor, cu ofuri și ochii dați peste cap*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 31, cf. GR. S. V, 44. *Cine cântă dă dor inima ș-o topește*. ZANNE, P. VIII, 705. **◇ E x p r. A-i duce dorul** (cuiva) sau (regional) **a duce** (ori **a trage**) **dor de** (cineva) = a simți (în mod acut) lipsa (cuiva); a suferi (1), a tânji după (cineva drag). *Gândesc că două zile ne sunt destul să-i facem să ne ducă doru*. PR. DRAM. 283. *Duc doru lui Toader, lele Catrino*. ALECSANDRI, T. I, 691. *Eu, Lepădat Budulea, taică-tău, și eu Safta, maică-ta, care-ți ducem dorul*. SLAVICI, O. I, 103, cf. DDRF. *Trage, mândro, dor de mine, Că eu am tras pentru tine*. JARNÍK – BÂRSEANU, D. 160. *Nici la toamnă nu mă-nsor, Că de fete nu duc dor*. ȘEZ. IV, 234. *Să țin caii di căpăstre, Să duc dorul de neveste*. FOLC. MOLD. I, 136. *Ceri la văduvă bărbat și ea îi duce dorul*. ZANNE, P. IV, 678. (Cu schimbarea expresiei) *Acuma mi să cade și mie să mă mângâiu cu el, că destul dor i-am dus* (a. 1813). IORGA, A. R. G. 225. *Vai de mine, mult dor duc Și ... mă usuc*. ȘEZ. I, 46. (F i g.) *Cămașa, fota, smulse, mototol, Din stof duc dorul trupului ei gol*. VOICULESCU, POEZII, II, 180. (Popular și familiar) **În** (sau **de**) **dorul lelei** = fără un scop sau o țintă precisă; la întâmplare; numai așa, ca să fie; într-o doară; la noroc. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 43. *Luă și dânsul niște haine, numai să nu zică neștine că nu s-a gătit ... și plecă și el, știi, cam în dorul lelei*. ISPIRESCU, L. 34. *Căciula-i țurcănească, trântită p-o ureche, în dorul lelei, îl prindea ca p-un haiduc*. DELAVRANCEA, S. 25, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE,

J. III, 87, SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 146. *Se aliniaseră pe micul peron și, cu cântece răgușite, cântate cam în dorul lelei, cu glasuri batjocoritoare, străbătuseră cei trei sute de metri*. BARBU, I. I, 141. *Vorbea cu ... unchiu-său, meșter la cazangerie, așa, în doru' lelei, să aibă o ocupație*. GL 1961, nr. 6, 2/2. *Mergând astfel, în dorul lelei ..., fără să știe unde se duce și pe unde calcă, de cătrănit ce era, se deșteptă din zăpăceala ce-l cuprinsese*. MARIAN, O. I, 146. *Și a plecat așa, în dorul lelei, până s-o dus de s-o culcat la streaja unui pod*. I. CR. I, 77, cf. ZANNE, P. V, 384.

4. Atașament față de ceva (pierdut, îndepărtat, răvnit etc.); sentiment de înduioșare, de melancolie în legătură cu o aducere aminte; dorință (fierbinte) de a vedea, de a revedea un loc sau ceva drag, de a retrăi un moment din trecut, de a avea ceva etc., n o s t a l g i e. Cf. LM. *Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă L-a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i răzători*. EMINESCU, O. I, 6. *Ș-un dor nemărginit îl ducea către acele vremi triste și totuși de un aspect fermecător, acum, privite din depărtare*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 73. *Mă trăgea însă dorul și amintirile dulci tot la locul unde am crescut*. ADAM, R. 169. *Spre alte țări mă-ndreaptă vijelia Atător doruri*. DENSUSIANU, L. A. 106. *Când dorul poruncește Să pleci spre altă țară ... nimic nu-l mai oprește!* EFTIMIU, Î. 138. *O, locuri sfinte! V-am părăsit ... ducând cu mine doruri nelămurite*. BRĂESCU, A. 14. *O să privească vapoarele venind cu amintiri de departe ... cu ochii întredeschși și umezi de dor*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 98. *Vă amintiți primăverile copilăriei ... Un dor nelămurit, ca un cântec, se înalță în noi*. COCEA, S. I, 93. *Coprinsă de un dor, dorul gândului, când știi că părăsești un lucru, începuse să cânte încetișor*. VISSARION, B. 181. *Nu pun nici dor, nici nume Pe tot ce văd*. VOICULESCU, POEZII, II, 27. *Visând, întrezărim prin doruri ... Păduri ce ar putea să fie Și niciodată nu vor fi*. BLAGA, POEZII, 299. *Cânta încetișor, din fluier sau din caval, punându-și în cântec dorurile*. TUDORAN, P. 422. *Lirica ciobănească e o poezie a însingurării și a dorului*. IST. LIT. ROM. I, 153. *Poporul care doinește își alină amorul și dorul*. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 7. *Dară eu, un pui de om, Să nu am în lume dor?* BIBICESCU, P. P. 168. **◇** (Urmat sau precedat de determinări, de obicei în genitiv sau introduse prin prep „de”, care indică obiectul dorului **4**) *De dor ce m-ajunge de sfânta ta casă Și de corturi tinse în funi de mătasă*. DOSOFTEI, PS. 139/17. *Cu toate aceste, nu-mi poci scoate din inimă dorul țării în care m-am născut*. BUDAI-DELEANU, Ț. 66. *Așa este și nostalgia, un dor de patrie și de cunoscuți*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 283/19. *Cântă patimile amorului și necazul cel însoțit cu dorul al strinătății*. GORJAN, H. I, 98/24. *Sufăr de dor de ducă*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 47. *Simt a mele lacrimi curgând încetișor Când se deșteaptă-n mine al țării gingaș dor*. ALECSANDRI, O. 79. *Iubirea omenească și dorul de patrie, în limitele celor mai mulți dintre noi, el le-a întrupat*. MAIORESCU, CRITICE, 439. *El deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cei străbune, El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune*. EMINESCU, O. I, 35. *Îi puse căpitani, sutăși și cetași pe bărbații cei mai viteji și mai cu dor de moșia lor, Țeara Românească*. ISPIRESCU, M. V. 6. *Tânjim de dorul altor locuri Ca niște păsări călătoare*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 74, cf. DDRF. *A murit ... de dorul țerii sale, între atâta bogăție care nu-i folosea la nimic*. IORGA, C. I. I, 122, cf. BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Mi-am încușat o vreme pribegia dorului de jucării*. KLOPȘTOCK, F. 60. *Râvnesc câmpul liniștii joase, Mă roade dor de șesuri adânci*. VOICULESCU, POEZII, II, 44. *De multă vreme se stânsese în inimile lor dorul aprig de țară*. SADOVEANU, O. I, 69. *De atunci tânjește de dorul câmpurilor*. C. PETRESCU, A. R. 71. *Se clatină-n mine catarguri Și doruri de larguri*. ISANOS, V. 309. *Un dor de pământ neînțeles*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 1/2. *Uniți de dorul de munte, de patima cunoașterii, de curajul riscului*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 10. **◇** (În construcții ca „a-i fi dor” sau „un dor de”, „a i se face dor de”, „a-l apuca un dor” sau „dorul să” ori „dorul de”, „a-l prinde, a-l cuprinde un dor de” sau „dorul ...”, (regional) „a-l lovi

dorul să", „a-i veni dorul" sau „dor de" ori „dorul să", „a avea dor de", adesea cu valoare de locuțiune verbală; predomină ideea de dorință de a revedea ceva, de a trăi sau retrăi ceva, de a face ceva) *Și nu-ți e dor acuma de lumea pământeană?* ALECSANDRI, POEZII, 330. *Apucat de un dor vag al crângurilor și muscelor patriei, începi să fredonezi olteneste ...* CARAGIALE, O. III, 109. [Era] mare bucuria copiilor, care todeauna aveau dor de Ineu. SLAVICI, O. I, 192. *Căci să tot sbor Un tainic dor M-apucă.* MACEDONSKI, O. I, 35. *L-a prins doilul de casă.* REV. CRIT. III, 122. *Mă doare-n piept, dar nu să țip, Și-așa mi-e dor de-acasă!* COȘBUC, P. II, 60. *Mi-e dor de munți ... de Caraimanul Pe veci acoperit de nor.* IOSIF, V. 82. *Mi-e dor, mi-e dor de ducă Parc-aș vrea să vie vântul să mă ia și să mă ducă.* EFTIMIU, I. 29. *De odăile acestea ale mele, și de lucrurile de aci, îmi era un dor stupid.* CAMIL PETRESCU, P. 419. *Să mergem, Elisabeta, mi-e dor de casă!* SAHIA, N. 54. *Și totuși mi-e dor de toamnă.* KLOPŠTOCK, F. 249. *Li se face dor de albăstrelele câmpului, de soare și de moarte.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 127. *M-a lovit și pe mine, nu știu de unde, dorul să port o floare, în soarele ăla de amiază.* SEBASTIAN, J. 44. *Mi-e dor de furtuna cu steaguri de ploaie.* VOICULESCU, POEZII, II, 96. *Pe urmă, cu vârsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă.* MIHĂESCU, D. A. 7. *Și tătutu, căruia i se făcuse dor de țară, a fost tare mulțumit că elvețienii învățau românește.* ARGHEZI, C. J. 59. *Vă las moștenire Superbul meu craniu, din care să beți Pelin Când vi-e dor de viață.* BLAGA, POEZII, 50. *Ți-a fost mîntea năucă De te-a prins dorul de ducă.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 24. *Nici de colegii lui de serviciu ... nu putea spune că i se făcuse dor.* VINEA, L. I, 19. *Îi era dor de liniște și de izolare.* DEMETRIUS, A. 257. *Ție ți s-a făcut dor de casă! tresări Gherasim.* TUDORAN, P. 200. *Tot mai tare mi-e dor de satul meu.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 9. *Mi-e dor de zăpadă sau măcar de o ploaie rece.* ib. 1976, nr. 2, 3. *Ori poate tot ți-e dor de-un Nord Livid, cu măguri scandinave.* DIMOV, T. 30. *Vine-m' doru câteodată Să mă sui la munt[ă] cu piatră.* POP. ap. GCR II, 233/27. *Cându-mi vine dor de ducă, Merg pe deal ca și pe luncă.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 221. *Feciori, cătanele mele, Nu vă prindă dor nici jale.* RETEGANUL, TR. 40. *Nu mi-e dor de însurat Nice mi-i dor de jucat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 15, cf. ALR I/II h 244. \diamond F i g . *Un gândăcel, un flutur ... După o iarnă lungă ș-un dor nemărginit Aprind un soare dulce în sufletul uimit!* ALECSANDRI, POEZII, 25. *Bate vântul frunza-n dungă Cântăreții mi-i alungă ... Și mă lasă pustiit, vestejit și amorțit Și cu doru-mi singurel, De mă-ngân numai cu el.* EMINESCU, O. I, 214. *Același dor, același suflet Palpită-n fiecare floare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 60. [Vântul] aprins de dor *Își face joc prin părul lor.* COȘBUC, P. I, 88. *Lîn, de dorul cerului Se topesc albinele.* VOICULESCU, POEZII, I, 155. *Doar brazii mai visează-acum Un dor din vremi străine.* PILLAT, P. 6. *Nu crede tu vântului ... Când cântă pe cale Că doruri el n-are Pe fața pământului.* BLAGA, POEZII, 286. *Că o pasere de munte Și-aia are doruri multe.* BIBICESCU, P. P. 168. *Că luna-i nemuritoare Și tot are dor și jale, Dor de stele și de soare.* FOLC. TRANSILV. II, 669. \diamond L o c . a d j . **De dor** = a) (rar) drag (2), iubit. *Țara mea de glorie, țara mea de dor.* EMINESCU, O. I, 15; b) (învechit, rar) recomandabil. *Lucru de dor ar fi ca locurile de pășune să să împărțască și să să are.* AȘEZ. 28/5. \diamond L o c . a d v . **Cu dor** = cu duioșie, cu melancolie; nostalgic. *De câte ori priveam la ea, Cu dor mi-aduc aminte Sfiala ce mă cuprîndea.* IOSIF, V. 41. *Vorbea cu dor atunci de vila ce ... îl aștepta la marginea mării.* M. I. CARAGIALE, C. 44. (Prin analogie) *Dar nu-i pasere pe lume să nu cânte mai cu dor, Când zioa-i plină de soare și cerul e fărâș nor.* HASDEU, R. V. 71. (Învechit și regional) **De (un) dor** = în cantitate foarte mică, foarte puțin; de leac. *Cu nimică s-au trezit. Neavând măcar de dor, Muscă sau un viermișor.* AR (1829), 64²/26. *Despre vreo activitate politică abia se auzea ici-colea câte ceva ca de doru, la ocașiuni anumite.* BARIȚIU, P. A. I, 575. *Se vorbea latinește și ungurește, româna ca de dor.* id. ib. 614. *Știu că vă dă rachiu la tot prânzul. - Nuu; nu se pomenește ... - Nici măcar așa, de un dor?*

MIRONESCU, S. 78. \diamond E x p r . **A duce dorul de** (sau a ceva) = a avea nostalgia (a ceva), a-i regreta lipsa. *Visuri trecute, uscate flori ... V-ați dus cu anii, ducu-vă dorul.* EMINESCU, O. I, 26. *Grădinile de flori din față, al căror dor, în orașe îngrămădite, ... l-am dus toată viața.* IORGA, P. A. I, 21. *Sunt ocași ce au nostalgia mânilor curate, laponi ce duc dorul soarelui equatorial.* LOVINESCU, C. V, 104. (Prin nord-estul Olt.) **A nu mai zice dor** (ceva) = a nu dori, a nu-i trebui (ceva). *Să nu mai zici dor copii.* CIAUȘANU, GL. \blacklozenge (Urmă de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de" care indică un aliment) **Poftă** (2), dorință (de o mâncare sau de o băutură); apetit. *Dorul bucatelor hrănește patemele și poftete.* NEAGOE, ÎNV. 155/7. *Mai multă lume se aduna de dragostea crâsmăriței, decât de dorul vinului.* CREANGĂ, A. 96. *Nicio boală nu te strică, ca dorul de mămăligă.* PAMFILE, J. III, 87. *De dorul sării urmele îți lingi.* VOICULESCU, POEZII, II, 92. *Mai veneau unii și de dorul vestitelor sarmale săcelenești.* MOROIANU, S. 172. *De doru smântânii Sari în fundu fântânii.* MARIAN, SA. 8. *În dorul căpsunelor mânănci frunzele.* ZANNE, P. I, 132. *În dorul scrobului lingi coada țigăii.* id. ib. IV, 116. \diamond (În construcții ca „a-i fi dor de", „a-i veni, a-l apuca (un) dor de", adesea cu valoare de locuțiune verbală) *De beut cându-mi vine dor Tu să mi te îmbii cu plinul urciur.* BUDAI-DELEANU, Ț. 134. *Se sugerează uneia că trezindu-se va zice că-i este dor de cireșe.* CONTEMPORANUL, IV, 703. *Îl apucă un dor de băutură.* BARBU, G. 378. *I-a venit (copilului) doi de țigă.* REV. CRIT. III, 122. \diamond E x p r . **A duce dorul de** (ceva) sau **la** (ceva) = a dori (1), a avea poftă de ceva care-i lipsește; a simți lipsa (a ceva). *Fragii el din poală-i fură ... Fragii, poți să le duci dorul.* ALECSANDRI, P. I, 72. *Ședeau grămădite pe polițe cutii cu rahat, șiraguri de smochine ... și căte și mai căte, de care duceam dorul la școală.* CONV. LIT. XIII, 41. *Șezi cu banii în pungă și duci dorul la toate cele.* CREANGĂ, P. 320. *Am niște coniac; de multe ori li-i fi ducând dorul.* C. PETRESCU, S. 171. *Dusese vreme îndelungată dorul tutunului.* PREDĂ, M. S. 41.

5. (De obicei urmat de determinări care indică obiectivul urmărit) Stare sufletească caracterizată printr-o vie dispoziție de a realiza ceva, răvnă deosebită, zel pentru ceva; năzuință, aspirație către un scop, un ideal, un obiectiv; d o r i n ț ă (3). *Și ardând de dragostea ce avea cătră Dumnădzău, lăsă Râmul și mearșă la Țarigrad, cutrierând svi[n]tele besearici și împlându-și dorul așla pre Sopatra, fiica împăratului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114²/12, cf. ANON. CAR. *Cu d[su]mnezeescul dor mîntea aprinzându-ți, înșălăciunea idolilor în prăpastie o ai afundat.* MINEIUL (1776), 158²/19. *Dorul bunei împărății puțin rod făcuse până aci.* MAIOR, I. B. 103/9. *M-au prins un dor și mai mare Spre a ști a țării stare.* MONTAN, S. 9/20. *Dorul învățăturilor nu numai că înfrățește pe locuitorii unei țări ... ci încă și oameni neasemănăți cu religia, cu limba și cu legile (a. 1829).* URICARIUL, VIII, 107. *Mai în urmă simțirea mândrii naționale și dorul slobozenii s-au dișteptat în inimile lor.* ASACHI, I. IX/19. *Dorul meu e să colind lumea și să-mi adun experiență.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 135. *Erotocrit însă-n suflet avea foarte mare dor Ca el la luptă să iasă înaintea tutulor.* PANN. E. II, 1/8. *Dovediți ... că sunteți îndemnați de dorul binelui obșteșc, iar nu de interesuri particulare.* RUSSO, S. 324. *Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă.* DACIA LIT. XI/13. *Avut-am odată-n lume Dor de fală și de nume.* ALECSANDRI, P. II, 101. *Inimile patronilor de la Beiuș fierb numai la dorul de o înștiințare despre starea societății de lectură.* MAIORESCU, CRITICE, 35. *Te-aș urca, mândră și tare, Pe un tron scânteietor; ... Asta-i singurul meu dor!* ODOBESCU, S. I, 56. *Mai am un singur dor: În liniștea serii Să mă lăsați să mor La marginea mării.* EMINESCU, O. I, 216. *Apoi o luă și el la drum în treaba lui, unde îl trăgea dorul.* ISPIRESCU, L. 215. *Suferința ta ar covârși dorul ce ai de a-i împlini toate vroințile, toate gusturile.* CONTEMPORANUL, IV, 175. *Faust al lui Goethe e personificarea nemărginitului dor de a pătrunde în toate tainele naturii.* IONESCU-RION, C. 71. *Ai simțit în tine, ca mine, clocotind Și dor de răzbunare.* MILLE, V. P. 37. *Te mână-n lume dorul Să vezi lumea.* COȘBUC, P. I, 166. *Strângeți-vă laolaltă, căți*

simții în voi dorul de muncă și setea sfântă de adevăr. SĂM. I, 2. Eram veșnic preocupat, căci dorul de vremuri mai bune ardea în sufletul meu. DUNĂREANU, CH. 59, cf. GOGA, POEZII, 53. Ce dor de luptă și de libertate Te-a ridicat, la glasul din afară? CERNA, P. 158. El va căuta să răspândească pretutindeni dragostea de literatură, dorul de frumos. în PLR II, 199. Era, fără îndoială, dorul lui să ia parte cât mai activă la mișcarea culturală. DENSUSIANU, L. 50. Oamenii sunt țărani cu stare bună, dar cu prea puțin dor de carte. AGÎRBICEANU, A. 332, cf. PĂCALĂ, M. R. 50. Toată fînța lui arde de dorul de a avea pământ mult, cât mai mult. REBREANU, I. 52. Cu cât o epocă este mai stăpânită de dorul de a crea, cu atât și spiritul ei va fi mai spontan. în PLR II, 438. Am observat că Isabel dovedea un greu de ascuns dor în a ști tot mai multe asupra acestei „femei excepționale”, cum o numeam eu. M. ELIADE, O. I, 93, cf. CADE, GALACTION, O. 33. Se afinda într-o noapte de iad, în care nu mai avea niciun dor și nu-și mai găsea niciun rost. POPA, V. 325. Se-nalță-n mine vechiul inamic, Ereditarul dor de nemurire. VOICULESCU, POEZII, II, 70. Proaspătul cărturar român era atras de înfățișarea fizică a universului, de un dor enciclopedic. CĂLINESCU, E. 276. Eu n-am avut decât un dor în viață: războiul! SADOVEANU, O. I, 138. Dorul de viață liberă și apărarea de privilegiu ... l-au realizat. BRĂTIANU, T. 149. Cu dorul de a răzbuna suferințele, visurile și umilințele de acasă, poposeau în țara fâgăduinței. RALEA, O. 60. Numele unei corăbii trebuie să cuprindă în el dorurile, năzuințele echipajului. TUDORAN, P. 126. E dorul de-a-mi îngenunchia trufia Strămoșilor țesuți din umbră. ISAC, O. 66. Un dor tulburător te-ncinse, Lui să-i închini nemaivăzut altar. LABIȘ, P. 19. Mă-nvinse dorul aspru să-implânt în țărini plug. VULPESCU, P. 9. Dorul de lumină și demnitate străbate de multă vreme. CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 2/1. Dorul după moarte, la mulți aduce moarte. Cf. ZANNE, P. VIII, 705. ♦ L o c a d v . **Cu dor** = cu multă nerăbdare; tânjind (după ...) *Cu dor am pohtit aceste Paști să mănânc cu voi.* N. TEST. (1648), 99°/22. *Avraam tatăl vostru au pohtit cu dor să văză zua Mea aceasta.* ib. 117°/24. *Alt nimic mai cu dor nu aștept, decât să văz pă dumneata la noi.* EUSTATIEVICI, I. 75/11. *Această formosă rânduială pe de-o parte a fost cu mai mare dor așteptată.* BĂLAȘESCU, GR. III/3. *O împărăție și o fată de împărat te așteaptă cu dor.* VISSARION, B. 225. ♦ E x p r . (Popular) **A-i face (cuiva) pe dor** = a-i face cuiva pe voie, a-i îndeplini dorința. *Alelei! Mocănaș dragă ... Fă și tu pe dorul meu, Că bun e cel Dumnezeu!* ALECSANDRI, P. P. 87. *Ale, mic de corbușor Ce tot sbori încetișor? Ori nu vrei să-mi faci pe dor?* PĂSCULESCU, L. P. 260. ♦ (Concretizat) *Piscul nalt, pe care dorul, vânător stă și pândește Țărnu unde amintirea cu dorința se-ntâlnește.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 4. *Într-un colț trântit se vaită dorul, abătut din drum ... Câte falnice pomiri Și iluzii aurite, prefăcute-n amintiri!* id. ib. 248. *Bătrân se culcă dorul în vizuini de lup. Obârșiile tainei s-au istovit în trup.* VOICULESCU, POEZII, II, 26. *Evident dorul a luat-o razna înaintea omului și a fost atras de spiritele rele.* CĂLINESCU, I. 128. *O pulbere albă Pe tâmpile s-așază ... Oaspeți suntem în tinda noii lumini, La curțile dorului. Cu cerul vecini.* BLAGA, POEZII, 161. *Se contura tainic o lume a dorului, care umplea inimile îndurerate de cele ce se întâmplau în țară.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 17. ♦ F i g . *Eu-s Albina Românească, Al meu doru-i ș-a mea lege Pre câmpia pământescă Din flori miere a culege.* ASACHI, P. 49/17. *Răsărit din sfinte-izvoară, Nilul mișca-lui legendă ... Către marea liniștită ce înneacă a lui dor.* EMINESCU, O. I, 43. *Colonii de lumi pierdute ... izvorând din înfinit Sunt atrase în vieață de un dor nemărginit.* id. ib. 132. ♦ Tendință firească, pomire instinctivă (la oameni și la animale). *Dorul de-a trăi în urmă-l învinsă Și să sculă la drumul său iară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 126. *Fiarele se-nflorează Și-mprejur, arzând de dorul de-a se sfâșia-ntre ele, Se așază.* EMINESCU, O. I, 166. *Pirgu avea în sânge dorul vieții de desmățare țigănească.* M. I. CARAGIALE, C. 15. *Vorbăria mea se sfârșeste cu dorul lui de somn și cu scuza că trebuie să-și facă rugăciunea.* M. ELIADE, O. I, 32. *Și s-a știut cu cine au de-a face Însăpământatele, din codru, dobitoace, Când dorul de-a răzni îl apuca.* ARGHEZI, S. V, 238.

6. C o m p u s e : (Bot.; regional) **dorul-Maicii-Precistei** = a) strașnic (II) (*Asplenium trichomanes*). Cf. BORZA, D. 26, 229; b) (*Herba capitis Veneris*). Cf. BUJOREAN, B. L. 375. **Doru-mării** = flocoșel (*Filago arvensis*). Cf. PANȚU, PL.²

7. (Regional; în construcția) *Dorul cocoanei* = numele unui dans popular și melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D., id. JOC. ROM. N. 71.

– Pl.: *doruri*. – Și: (regional) **doi** s.n.

– Lat. pop. **dolus**.

DOR² adv. v. **doar**.

DORĂDĂ s. f. Nume dat mai multor pești marini, numiți astfel după coloratura aurie a solzilor și în special datorită petei aurii de pe frunte. Cf. DN³. ♦ Pește din acest grup, care trăiește în Marea Neagră, cu corpul turtit și cu dungi aurii laterale, cu capul puternic, mare, care se hrănește cu moluște (*Aurata aurata*). Cf. PONTBRIANT, D. *Mult mai frumos colorată este dorada ... cu corpul mult comprimat lateral.* C. ANTONESCU, P. 192.

– Pl.: *dorade*.

– Din fr. **dorade**.

DORÁS, -Ă adj. (Regional) Foarte plin, plin ras (Câlnic* – Reșița). Cf. ARH. FOLK. III, 149. *La unii o dat cu caru, Mie m-o dat cu pâharu ... N'is pâharu nu doras, Žumăta ci cu năcaz.* ib. 71.

– Pl.: *dorași, -se*.

– Pref. **do-** + **ras** (Cf. SFC IV, 35).

DORÁT, -Ă adj. (Rar) Aurit. *Avea două saloane ... amândouă cu câte o garnitură ... de lemn dorat.* CĂLINESCU, S. 74, cf. DN³.

– Pl.: *dorați, -te*.

– Din it. **dorato**. Cf. fr. **d o r é**.

DORÂNGĂR s. n. (Prin Olt.) Bucată de lemn de care sunt prinse ițele la războiul de țesut. Cf. NALR-O IV h 723/955, 956, 959, 966.

– Pl.: *dorângare*.

– **Dorângă** + suf. **-ar**.

DORÂNGĂ s. f. (Regional) 1. Nume dat unor drugi sau unor bucăți de lemn cu diverse utilizări în gospodăria sătească:

a) (Prin Olt. și prin Ban.) Prăjină lungă, prinsă de obicei sub streșina casei, pe care se întind rufile. Cf. CADE, SCRIBAN, D., N. REV. R. VIII, nr. 6, 85. GR. S. V, 120, cv 1951, nr. 5, 27, LTR², HIX 84;

b) (Prin Olt. și prin Ban.) (Mic) drug de lemn cu care se transportă un hârdău de către două persoane (pe umeri). V. p ă r ă n g ă (1), *Ciubărul cu poamă mustuită este luat cu dorunga și dus la cărătoare.* PAMFILE, I. C. 218, cf. CADE, LTR², BUTURĂ, EG. 192;

c) (Prin Ban.) „Prăjină de legat carul”. Cf. GR. BĂN.;

d) Stâlp în care se fixează ușa casei (Prin județul Mehedinți). Cf. CHEST. II 314/15;

e) (La pl.) Bucăți de lemn care se prind la căpriorii casei pentru a-i fixa mai bine (Frâncești – Tisma). Cf. CHEST. II 230/44.

2. (Eufemistic) Penis. Cf. DR. I, 269.

– Pl.: *dorângi*. – Și: **dorungă, dărână** (CADE), **dărângă** (DR. I, 269) s. f.

– Din magh. **dorong**.

DORB s. n. (Prin Olt.) Scorbură într-un copac. Cf. I. CR. V, 345, LEXIC REG. 29.

– Pl.: *dorburi*.

– Et. nec.

DORDOCUȚĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Femeie durdulie, veselă, plină de haz. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *dordocuțe*.

– Cf. **d u r d u l i u**.

DORDOLOȘ s. m. 1. (Prin sudul Transilv.) Bulă de aer care se formează în timpul fierberii apei. *Apa ferbe cu dordoloși.* VICIU, GL.

2. (Prin nord-estul Olt.) Mic cocoloș de brânză care se ridică deasupra când se fierbe zerul. *Zăru care rămâne de la brânză, îl fierbem, îl punem în căldare pe foc ... iasă um fel de ... dordoloș așa deasupra.* GL. OLT.

- Pl.: *dordoloși.*

- Cf. *bolboros.*

DORÉÁRE s. f. v. *durere.*

DORÎ¹ s. m. pl. (Învechit, rar) Dorieni. *V. d o r i a n (1).* Prin scrierile lor, trece atticismul la dori și la ioni și doricismul la ioni și la atici. HELIADE, O. II, 380.

- Din. lat. *Dori.*

DORÎ² vb. IV. *T r a n z.* 1. A simți plăcere, bucurie, atașament (pentru ceva) și îndemnul, pornirea de a-l vedea, de a-l avea, de a-l cultiva, de a intra în posesia lui etc., a se complăce în ...; a aștepta cu drag și nerăbdare; a tânji după ..., a-i fi dor de (ceva). *Iară împărăția ceriului însămnădză prăvirea feaței ceii luminate a lui Dumnedzău, tvorețului său, ... carea doresc și îngerii să o vadzi.* VARLAAM, C. 170. *Au vestit voao Ev[an]g[he]liia prin D[u]hul Sf[ă]nt, ce e trimis din ceriu; întru carea și îngerii au dorit să privască.* N. TEST. (1648), 182°/9. *Judecarile D[o]mnului ... mai dorite-s decât aurul.* PSALT. (1651), 31°/3. *Gindeațele-ți sânt, Doamne, direapte, ... Ca aurul cel bun sânt dorite.* DOSOFTEI, PS. 59/3. *Ei de mult doriia ca să-L vază [pe Isus].* ANTIM, O. 11. *Stându-mi boala împotrivă atâta de mult, n-am putut veni, că doream ca să vedem pe Măria Sa (a. 1724).* IORGA, S. D. XIV, 20. *Carele mai nainte nu putea suferi ... învățatura, dojana, acuma o dorește.* MAIOR, P. 41/21. *Nici odineoară nu putea să fie mai dorită o asemine fregată.* AR (1829), 53°/32. *Avea mulțime de păcate neertate și pe care îndemna să le șteargă prin ceia ce dorea ei mai mult pe lume.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 235/27. *Îl deprinz nu numai a asculta adevărul, ci și a-l dori, a-l iubi.* CR (1839), 330°/3. *Viața este ea atât de frumoasă, încât și când se prefăce în otravă, să o dorim?* MARCOVICI, C. 80/24. *Tu singur dorești a te întoarce la patria ta.* DRĂGHICI, R. 194/19. *După ce trecură trei ani la mijloc de la despărțirea acestor doi frați, începu a dori Aidin să vază pe frate-său.* GORJAN, H. I, 2/18. *Ai dorit să mă vezi pân-a nu porni.* HRISOVERGHI, A. 29/16. *Nu mă opri din drumul ce doresc cu bucurie ... Să mă-ntălnesc cu toți ai miei.* RUSSET, E. 19/23. *Că ești frumoasă o zic și eu, Dar sărutarea-ți n-o mai doresc.* C. A. ROSETTI, C. 248/7. *Trecerea avarilor în Panonia a fost foarte dorită coloniștilor Daciei.* IST. M. 14/6. *Abia zorile revarsă și doresc să asfințească.* CONACHI, P. 103. *Ei credeau că numai acest mijloc au spre a-și redobândi starea lor cea dântâi și a-și asigura libertatea pe care o doriau cu înfocare.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Nostalgie se zice patima aceea când cineva dorește foarte mult a se întoarce în patria sa.* CORNEA, E. I, 111/6. *Aerul înfestat de cele mai sus arătate te face să dorești prea mult aerul și verdeța câmpului.* PELIMON, I. 2/19. *Pe tine, an tânăr, te văz cu mulțămire! Pe tine te dorește tot neamul omenesc!* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Întâlnirea mea dorești.* SION, POEZII, 37/20. *Privesc în nerăbdare ... Dorind, pândind semnalul răsboiului.* ALECSANDRI, POEZII, 221. *De ce dorești singurătate și glasul tainic de izvor?* EMINESCU, O. I, 228. *Doresc mult să-l revăz.* CARAGIALE, O. VII, 4. *Când ne-ntălnim e-o fericire, Ce-am fost dorit-o amândoi.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 69, cf. ȘĂINEANU². *Țiganii întind arcușurile pe vioare, făcând să se audă cântecul dorit de vodă.* IORGA, C. I. I, 157. *Că, de vrei să-ți dea norocul clipe cum n-au fost la fel, Trebuie să lupți dorindu-l și să suferi pentru el.* CERNA, P. 55. *Cu cât se apropiau sărbătorile, cu atât fărani le doreau mai tare.* REBREANU, I. 166. *Dezrădăcinatul bursier va dori șesurile natale, poiana cu ascunse cuiburi.* C. PETRESCU, S. 138. *Aș dori să vă văd cât*

mai curând. EFTIMIU, N. 72. *Nu te dorește-aproape nimeni, deși te-așteaptă toți să vii [zăpadă].* MINULESCU, VERS. 167. *Când fug de un surâs poate înseamnă că îl doresc.* CAMIL PETRESCU, P. 192. *Toți [copiii] doresc să știe ce sunt lucrurile ce îi înconjoară.* NEGULESCU, G. 206. *Cinci luni dorisem ... clipa eliberării.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87. *Pentru ce dorim să ne bucurăm de clipă, dar nu putem?* CIORAN, R. 81. *Doresc și azi să pot vedea acele locuri mărețe.* MOROIANU, S. 70. *De ce am dorit alt zâmbet decât al pietrarului?* BLAGA, POEZII, 96. *Mă regăseam în aceste locuri, întotdeauna dorite, cu un sentiment straniu.* BOGZA, V. J. 7. *Întârziase în oraș, ca să aștepte mai aprins Veneția, s-o dorească mai tare.* DEMETRIUS, A. 314. *Vorbitorii doresc ... adesea și altceva. Ei vor să-și explice lumea.* COTEANU, S. F. II, 9. *Fetele din Moldova doresc din toată inima să aibă parte de această cinstire sâtească.* BUTURĂ, EB. I, 216. *Pace să nu poți avea, Să dorești a mă vedea.* FOLC. TRANSILV. II, 52. *Î n t r a n z.* (Învechit și popular; urmat de determinări introduse prin prep. „de”, „în”, „întru”, „spre”) <Și> *rădicaiau mânrule mele cătră porâncitele Tale, aceale <ce> iubiiu, și doriu în dereptațile Tale.* PSALT. HUR.² 189. *Nu upuvăreți în nedereptate și în răpire nu deșiderați (doreți D iubireți H).* PSALT. 117. *Și rădicaiau mărul meu cătră porâncitele Tale ce iubiiu, și glumia-me în (și mă desfătam întru D și doriu în H) dereptațile Tale.* ib. 254. *Doamne! părintele meu iaste bolnav și dorește de dulceța raiului (1600 – 1625).* GCR I, 64/26. *Dorește și să sfârșește sufletul meu de (pohta) sălașului D[o]mnului.* PSALT. (1651), 160°/1. *Cu atâta dragoste doriia de venirea lui Hristos.* ANTIM, O. 110. *Fiind drept aceia înstreinați ... de atâta vreme de moșia lor de care foarte dorea.* id. P. 11. *Ferice de omul ce se teame de D[omnu] și-ntru vățăturile lui dorește foarte (a. 1710).* GCR I, 368/6. *Dorind de sfânta învățătură m-am înstrăinat în Țara Sărbiască (a. 1746).* ap. HEM 1987. *Dorind de cununile mării lui H[risto]s, nădeajdea ta, fericite, foarte bine o ai câștigat.* MINEIUL (1776), 171°/30. *Cu adevărat dorești de mântuirea sufletului tău.* MAIOR, P. 32/29. *Acum știu că va să va părea aspru sfatul meu, dar în urmă, cunoscând folosul, veți dori de prieteșugul meu.* MUMULEANU, C. 43/5. *Niciodată nu ai dorit de soțietate?* VOINESCU II, M. 44/10. *Nădejdea zice: războinici fiți, De fericire dacă doriți.* ALEXANDRESCU, O. I, 164. *Tu mi-ai dat să înțeleg că dorești foarte mult de casa mea.* FILIMON, O. I, 140. *Au ți-i sete? Au dorești de codru verde?* SEVASTOS, C. 286, cf. ALR I/II h 244/986. *◆ (Complementul indică alimente) A avea plăcere, poftă, a simți nevoia să consume; a-i fi pe gust, pe plac.* Cf. MARDARIE, L. 140/16. *Poate doriți ș-un rachiuș, mă rog?* C. PETRESCU, S. 81. *Am dori un iaurt la dejun.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11. *Bolnavul dorește sănătatea și flământul pâinea.* ZANNE, P. III, 553. (I n t r a n z.) (Învechit) *Dorește cerbul de izvoarele apelor.* PSALT. (1651), 74°/14. *În ce chip dorește cerbul de fântână, Cându-l strânge seata de-l arde-n plământ.* DOSOFTEI, PS. 139/3.

2. (Complementul indică divinitatea sau ființe apropiate, dragi) A manifesta afecțiune, atașament sufletesc, prietenie etc. față de ..., a fi stăpânit de dorul de a vedea sau revedea, de a avea în apropiere. *Te-ndură și miluiaște Pre mișel ce Te doriaște.* DOSOFTEI, PS. 18/6. *Veniți toți carii mă doriți.* id. MOL. 72. *Acest bărbat vrednic ... Moși și strămoși l-au dorit, Ci nu s-au învrednicit De-acest har neprețuit.* MONTAN, S. 24/8. *Pedepsesc fără milostivire pre aceia pre carii trebuia să-i dorească ca pre niște frați ai lor.* OBLĂDUIREA, 7/11. *Dacă sughiți, te pomenește cineva sau te doresc prietenii.* CANDREA, F. 56. *Mi-a poruncit ... să vă spun că toate-s bune și Măria Sa e dorit acolo.* SADOVEANU, O. XIII, 37. *Jele-mi e de-ai miei părinți, Știu bine că me doriți.* RETEGANUL, TR. 67. *Las să vie [Târnava] să mă măie, Că n-am tată să mă îție, Nice frați să mă dorească.* FOLC. TRANSILV. II, 299. *◆ F i g.* *Grădina te dorește de-atâtea săptămâni!* PILLAT, P. 80. *M-a dori Cine m-a ști.* FOLC. MOLD. I, 50. *◆ I n t r a n z.* (Învechit și popular; urmat sau, rar, precedat de determinări introduse prin prep. „de”) *Leagea Domnului ...*

Sufletele-ntoarce cătră Sine A dori de Domnul. DOSOFTEI, PS. 58/10. *Au pribegit aici în Țara Rumânească sau pentru căci au dorit tare de Miron și de Velicico, căci i-au omorât Costandin-Vodă Cantemir.* IST. Ț. R. 36. *De Tine doriim, de Tine însetoșam, pre Tine adăst de atâta vream.* ANTIM, O. 32. *Precum și cu ap[ostolii] tăi ai fost pururea, așa și cu cei ce doresc de Tine Te uneaște pe Tine (a. 1715).* GCR II, 15/30. *Te-ai arătat noao celor ce dorim de Tine Fecioară.* MINEIUL (1776), 44^v/15. *Că pentru el sânt sădite Aceale toate răpite, Ca să-l vază; că-l iubeaște, Și de fața lui dorească.* BĂRAC, A. E. 5^v/8. *În veci să fiți fericiți Și de mine să doriți.* PANN, E. V, 101/7. *Băiatul începu să plângă și să dorească de părinți.* ISPIRESCU, L. 162. *De tine doriim, domnule Bărbucene.* GRAIUL, I, 19. ♦ (Complementul indică persoane de sex opus) A nutri sentimente erotice față de cineva, însoțite de dorința, de bucuria de a-l revedea, de a fi împreună; s p e c. a simți atracție sexuală pentru cineva. *Veți trece și veți cunoaște, ah, cât te-am dorit de tare!* CONACHI, P. 103. *N-am cine să mă dorească, Decât moartea să grăbească.* PANN, E. IV, 42/1. *Spunea că mă așteaptă, că mă iubește, că mă dorește.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Sărmana fată în drum se puse Și mult îl plânse, mult îl dori!* ALECSANDRI, P. I, 23. *Cât te doream!* MACEDONSKI, O. II, 9. *O dorea mai mult, mai cu patimă, și căuta prilejuri să o întâlnească.* AGÎRBIČEANU, S. 580. *Mai bine să afle ea de la alții și să-l dorească mai mult.* REBREANU, I. 41. *Așa-i că mă dorești mereu?* IBRĂILEANU, A. 166. *Mă trudeam să zugrăvesc în cele mai negre colori femeia pe care în definitiv o doream.* C. PETRESCU, S. 104. *Aș vrea să fiu însă iubită, dorită definitiv și numai eu, în toate privințele.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *S-o desfacă de Ber-Căciulă și, ca să nu-l mai dorească, să-l spânzure!* VISSARION, B. 39. *Pe Georgeta, Felix n-o disprețuia. Își mărturisea chiar că-i place și că o dorește.* CĂLINESCU, E. O. II, 10. *Mi se pare că ea singură îmi stăpânește gândurile, că numai pe ea o doresc.* STANCU, D. 494. *Te doresc, răspunse Lucu în șoaptă.* VINEA, L. I, 288. *Numai pe tine te iubesc, numai pe tine te doresc.* ISAC, O. 101. *Bade bădișorul meu, ... Eu te văd că șăgusești, Da tu tare mă dorești!* JARNĪK – BĂRSEANU, D. 45. *Care pe mândru-l dorește, Să-l învețe cătunește.* BÎRLEA, L. P. M. II, 139. *Duce-m-oi și n-oi veni Să văd cine m-o dori.* FOLC. TRANSILV. II, 449. *Câte doruri am dorit, Ca al tău nu m-a topit.* FOLC. MOLD. I, 467, cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 173. (Prin analogie) *Gânsacul dorit de găște țipa cât îi lua gura: ga! ga, ga ...!* CREANGĂ, P. 43. ♦ *R e f l . r e c i p r .* *Luna mere căt'ilin, Nu ști că noi n'e dorim.* T. PAPAĞAGI, M. 10, cf. ALRM SN III h 1 070. ♦ *A b s o l .* (Învechit și popular) *A trăi făr-a iubi, Mă mir ce trai o mai fi ... A dori făr-a jersfi, Mă mir ce dor o mai fi.* VĂCĂRESCUL, ap. DENSUSIANU, L. 95. *Fiiți, trăiți dar nu doriți.* MACEDONSKI, O. I, 41. *Eu doresc cu dor de moarte, Tu iubești pe câte toate!* JARNĪK – BĂRSEANU, D. 246. *Vai de acela ce dorește.* DOINE, 23. *Că eu mult am mai dorit Și de dor n-am mai murit.* ȘEZ. I, 46. *Să se uite fetele Ce plătesc dragostile. Să vadă și feciorii, Cătu-i de greu a dori.* BÎRLEA, L. P. M. I, 203. *Dumnezeu să-l bată, Că mă-nvață a iubi, Și mă lasă a dori.* FOLC. TRANSILV. I, 56. *Inimă mult ai dorit, Cu dor ai îmbătrânit.* ib. II, 134. ♦ *I n t r a n z .* (Învechit și popular; urmat sau, rar, precedat de determinări introduse prin prep. „de”, rar, „pentru”) *Ierotocrit, după ce s-au scos den harem, doriia foarte pentru Aretusa și ... s-au dus o dată ca să o vază (a. 1800).* GCR II, 178/20. *De iubită sa dorească, Morții a să da voiaște.* BĂRAC, A. E. 29^v/21, cf. ALRM SN III h 1 070/886. *Spune: dorit-ai de mine? Că eu m-am topit de tine.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 449. ♦ (Prin largirea sensului) *Ochiul deschis, în care un gând mi se aține, Dorește ziua-ntreagă de noapte și de tine.* ARGHEZI, VERS. 86. *Inima lui e la mine, Ș-a mea o poartă cu sine ... Una de alta dorește, C-amândouă sunt legate.* ALECSANDRI, P. P. 267.

3. (Folosit și a b s o l.) A fi stăpânit de o stare sufletească determinată de gândul, de hotărârea, de voința (v. v o i³, v r e a² II, de scopul, de intenția (v. i n t e n ț i o n a) de a face, de a avea ceva, de năzuința, de aspirația către ceva (v. n ă z u i 3, a s p i r a), de consimțământul, de acordul pentru ceva (v. c o n s i m ț i), de nevoia,

de necesitatea, de interesul de a avea, de a obține ceva. *Și iară acelaș ap[osto]l doriia a să despărți de trup și a petrece cu H[risto]s.* CHEIA ÎN. 1^v/20. *În besearica călugărițelor dată îmi fu mie scrisoarea ... de mult dorită de mine.* N. COSTIN, C. 58. *Aceasta noi dorim și voim a asculta (a. 1774).* GCR II, 99/12. *Pentru de a dobândi scopusul cel în comun dorit, cu inimă fierbinte am pohtit ca să pociu și această de folos cârticică da în tipariu.* ARITM. (1805), 10/17. *Tuhutum ... foarte dorea să apuce la domnia aceia.* MAIOR, IST. 97/28. *Țara noastră încă era din cele Pe care el dorea să o supună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 151. *Doresc și cu sfatul meu cel bun ... norocirea voastră și a celorlalți ai voștri să o sporesc.* ÎNV. POM. 3/9. *Părintește dorește ca și românii să vie la mai bună învățatură (a. 1814).* PLR I, 7. *Părinții tăi doresc ca să nu fi[i] așa greu pedepsit.* PETROVICI, P. 27/2. *Doresc a glăsui, prin ceale mai alese viersuri.* BELDIMAN, A. 1/3. *Dumneata n-ai putut să te faci domn, după cum doream cu toții.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Doream ca, de e prin puțință, să mi să scurteze viața.* PLEȘOIANU, T. I, 198/2. *Să-i dea toate deslușirile ce această căpetenie ar putea dori ca să aibă asupra acestii triste și grozave întâmplări.* CR (1829), 7^v/35. *Grijile și un fel de neorânduială ce m-au coprins în urmă au făcut să nu se înceapă [teatrul] după cum doream.* HELIADE, în PLR I, 43. *Oricarele va dori să ajutoreze, să trimiță acel ajutor la isprăvnicat (a. 1830).* DOC. EC. 470. *Soțietatea dorește ca unul sau mai mulți învățați să se însărcineze cu această lucrare.* CR (1832), 312^v/21. *Dorind bogății mari, sau întristându-se de pierderea lor, era gata d-a face orișice ca să dobândească altele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 97/15. *Toți oamenii doresc a ajunge la cele mai după urmă hotare a unor bătrânețe fericite și cinstite.* MARCOVICI, D. 171/10. *Dorea să aibă un așa strein drept tovorășie în călătoria ce era să facă.* DRĂGHICI, R. 16/21. *Aceasta dorea el din tot sufletul și aceasta numai putea să-i odihnească inima lui cea mare.* F. AARON, I. II, 139/11. *Sănătatea copiilor ne vor fi singura răsplătire, care dorim.* PR. 39/3. *Omul ... dorește să cunoască orice aflare și născocire nouă (a. 1838).* PLR I, 60. *A dorit prea mult ca mai bine să fie într-o noapte mireasă a împăratului, decât să trăiască.* GORJAN, H. I, 21/31. *Doresc să vază dărămata a mea împărăție.* RUSSET, E. 4/13. *Dorind a deschide neșugătoriei rosiene un curs slobod, el a desfințat toate monopolile.* ASACHI, I. 286/15. *Noi dorim redactorului ceea ce fieștecare jurnalist dorește pentru foaia sa – mulți abonați.* DACIA LIT. 78/27. *Ar dori ca să se întemeieze și aici astfel de așezăminte.* DESCR. AȘEZ. VII/6. *De mult dorisem să văd lumea mare.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 15. *Nu puteau a se îngriji de toate țerile asupra cărora doreau a se socoti preadomnitori.* IST. M. 38/16. *Doresc din inimă ca să se formeze un soi de vite ușor de îngrășat.* I. IONESCU, V. 34/30. *Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frății (a. 1848).* PLR I, 118. *Aș fi dorit să întrebuițez în această traducere o limbă mai bogată.* NEGULICI, E. I. IX/3. *Aș dori să reînviez galoșii străbunelor noastre.* MAN. SĂNĂT. 65/25. *Toți conspiratorii doriau ferbinte ca armata austriacă din Italia să fie bătută.* BARIȚIU, P. A. II, 16. *Nu dorește decât măririle umane.* PĂCLEANU, I. I, 3/24. *Dorim ca publicul să se pătrundă de dulceața ... talentului acestuia [al poetului].* RUSSO, S. 150. *Curând el nu mai avu nimic să mai dorească.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Dorim să imprimăm foaia aceasta cu litere străbune.* SION, în PLR I, 180. *Monachii nu așteaptă și nu doresc nicio schimbare în uniformitatea tristă a traiului lor.* CONV. LIT. I, 310. *Râdicați capul, dorind a și cine pricinuisă acea tulburare în sală.* ALECSANDRI, O. P. 10. *Noi am dori să nu slăbim întru nimic încrederea redacțiunii în meritul foii sale.* MAIORESCU, CRITICE, 19. *N-am nimica de dorit; Visele-mi au fost deșearte.* ODOBESCU, S. I, 139. *Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri.* EMINESCU, O. I, 134. *Dorea ceva, dar acest ceva era în aer.* GANE, N. I, 34. *Văd în sfârșit ceea ce n-aș mai dori să vadă nimene.* CREANGĂ, P. 243. *Unul dorește o decorație.* CARAGIALE, O. III, 47. *La multă bucurie se așteptase Budulea, și acum ar fi dorit ca să se fi*

asteptat la mai puțină. SLAVICI, O. I, 103. [Fata de împărat] dorea ca, vrând nevrând, să împlinească slujba. ISPIRESCU, L. 17. *N-aș dori deloc să introduc nici cuvinte noi, nici să iau un cuvânt într-un înțeles neobișnuit.* GHIERA, în PLR I, 358. *El plecă-n urmă la cazarmă Să aște ce dorea.* COȘBUC, P. I, 100. *Prin titlul ce dăm revistei noastre arătam ce dorește a fi această publicație.* în PLR II, 53. *Autorul acestor rânduri ar fi dorit totuși să încheie cu cuvinte de speranță.* IORGA, C. I. II, 220. *Cereau pe frunți cununii nemuritoare, Doreau avânt ca vulturii măreții.* CERNA, P. 62. *Alături de teatru însă dorim să îmbrățișăm și muzica, sora și tovarășa lui.* în PLR II, 189. [Bălcescu] dorind să cunoască Italia și să să facă cercetări în bibliotecile de acolo, în 1847 vizitează Genova. DENSUSIANU, L. 350. *Se gândesc cu un fel de patimă la lucrul oprit și-l văd mai vrednic de dorit.* AGÎRBICEANU, A. 40. *Ori poate doriți să mergem pe jos?* REBREANU, I. 74. *Sunt gata a da oricând informațiunile ce doriți.* TITULESCU, D. 193. *Doriți o amânare? întrebă el.* EFTIMIU, N. 74. *Ar dori să găsească în literatura mea mai multă devoțiune.* GALACTON, O. 33. *Avea protivnic, așa cum îi dorise inima.* POPA, V. 19. *Doriți să stai în slavă, mai sus de toți.* VOICULESCU, POEZII, I, 24. *Nu mai dorește să fie diacon.* CĂLINESCU, I. C. 115. *Nu vreau și nu doresc niciăieri război.* SADOVEANU, O. XX, 8. *Nu dorim pacea pe care ne-o dați.* MOROIANU, S. 124. *Nu m-am grăbit să-l întreb dacă dorește să vadă odăile.* MIHĂESCU, D. A. 172. *Călătorul acesta dorește să ne instruiască, nu numai să ne comunice viziunile și impresiile sale.* VIANU, A. P. 87. *Doriți un telefon. Luați un abonament la centrala automată.* ARGHEZI, C. I. 186. *Ori nu dorești nimic? Ești muta, neclintita identitate.* BLAGA, POEZII, 81. *Cunoscându-l [pe Nicolae Bălcescu], ca dânsul aș dori să fiu.* C. PETRESCU, A. R. 23. *Ceea ce mereu dorisem ... se realizase.* BOGZA, V. J. 8. *Îi spusese ... că dorește un copil.* BENIUC, M. C. I, 438. *Toată viața dorise să aibă o pușcă a lui.* TUDORAN, P. 629. *Învățătorul dăduse exact prețul dorit de ei.* PREDĂ, M. 68. *Doream să prind a vremii înțelesuri.* LABIȘ, P. 137. *Aș dori o cameră.* BARBU, Ș. N. 40. *Trebuie să dorești neconținut să afli, să cunoști, să știi.* VARLAAM-SADOVEANU, 239. *Toți doreau îndreptarea relelor sociale din România.* IST. LIT. ROM. III, 568. *Senatul ar fi dorit o nimicire a armatei lui Hanibal.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 84. *Aș dori să semnez, printre trăsăturile specifice perioadei actuale, și puternica orientare spre teorie chiar a cercetărilor predominant aplicative.* LL 1972, nr. 2, 50. *Cei care doresc să se califice în acest domeniu continuă să facă o nedorită navetă.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. *Cine dorește să scrie o istorie a satului românesc contemporan nu poate face abstracție de acest izvor viu care este cântecul popular.* M 1975, nr. 1, 8. *Teatrul nostru dorește să contribuie la formarea unui tip uman complex, multidimensional.* CONTEMP. 1980, nr. 1 745, 8/4. *Macaturile în foiuri se țes în 2 ițe, iar foiurile sunt, ca număr, în funcție de motivul dorit a fi realizat pe țesătură, un foi fiind de fapt un punct.* PAVEL, S. E. 60. *Ce făceau, ce-și spuneau, iată ce aș fi vrut să aflu, îmi doream asta (nemărturisit) cu toată ființa mea.* CĂRTĂRESCU, N. 84. *Celor interesați de surse, doresc să le amintesc că lucrarea standard ... este cartea unui fost președinte al Universității Cornell.* PATAPIEVICI, C. L. 344. *Conducătorii clubului ... nu au dorit să comenteze situația echipei.* RL 2005, nr. 4 608. *Mult, bătăită, am dorit Ca să scapi de cătănit.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 298. *N-aș dori, măi frațiori, Să-mi rămâie codrul gol.* FOLC. TRANSILV. I, 277. (F i g.) *După propria lor voie să ne ducă unde rezezi, Căci oriunde numai ele ar dori ca să ne poarte, Pretutîndeni fericire.* EMINESCU, O. I, 155. *Cum doriți (sau dorești) formulă de politețe prin care se lasă la aprecierea interlocutorului acceptarea sau respingerea unei propuneri, luarea unei decizii. Nu-mi mai spune astfel, zisese Prințelepe ... Cum doriți, dar limba nu m-ascultă.* BARBU, PRINC. 48. *Cum doriți, dar așa a fost propunerea.* *R e f l . p a s . Aici să doresc odoarele lui Cadesoba la Algir.* CR (1833), 19^{1/4}. *Nu-s proști tinerii că se doresc acasă pe așa vreme!* AGÎRBICEANU, A. 33. *Se dorise respectat și temui.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 146. *Cade în excesul*

contrar, al platitudinii, dorindu-se simplă gospodină. CĂLINESCU, I. 207. *S-ar fi dorit cu totul altfel decât arăta.* VINEA, L. I, 127. *R e f l . p a s . Se dorește mult a se ajunge la un acord parțial pe aceste baze.* TITULESCU, D. 249. *E x p r . A fi de dorit = a fi necesar, folositor; a fi recomandabil, a se cuveni. Ar fi lucru de dorit să știe un prinț cum să vorbească.* CR (1839), 332^{2/11}. *De dorit ar fi ca ... să adopte ortografia latină.* DACIA LIT. 214/4. *Ar fi fost de dorit să ne fi lăsat observările sale asupra fisiomonii[i] omului.* FIS. 11/4. *Ar fi de dorit să știm cine a fost acea doamnă.* NEGRUZZI, S. I, 101. *Cred că ar fi de dorit ca presa să găsească ea însăși corectivul și încetarea scandalului la care asistăm.* GHICA, C. E. III, 17. *Ar fi de dorit ca și frații noștri peste Carpați să urmeze după această sistemă unitară.* BARONZI, L. 164. *Ce cauzează părere de rău, nu este de dorit.* MAIORESCU, L. 82. *O revistă care ... să laude ce e bun și rod al unei munci cinstite era demult de dorit (a. 1881).* PLR I, 348. *Este de dorit să se aplice un pansament protector.* BELEA, P. A. 91. *Este de dorit ... ca și cel ce se ocupă de bunul mers al comerțului, de aprovizionarea magazinelor și piețelor să-și facă din datoria.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. (Cu schimbarea expresiei) *Lucru mai de dorit și mai de folos românilor nu ar fi decât ca iarăși să se întemeieze mănăstirea aceea.* MAIOR, I. B. 245/19. *Se vede cât de dorit și de lipsă lucru era până acum aflarea unei mișlocire ... cât niciodată vărsatul ... să nu se leage de dânsul.* FRĂȚILA, S. I, 16/2. *A lăsa de dorit = a avea lipsuri, defecte, a nu fi cum trebuie, conform cerințelor, conform nevoilor, conform așteptărilor; a fi nesatisfăcător. O carte care nu lasă nimic de dorit pentru a aprinde niște creieri superstițioși.* EMINESCU, P. L. 35. *Dinții singuri, în gura-i capinată cu o mătase roză, lasă de dorit.* ANGHEL, PR. 113. *E drept că n-a fost o singură dată ceva ... care să fi lăsat de dorit.* M. I. CARAGIALE, C. 88. *Vocea mea lăsa de dorit.* VLASIU, A. P. 381. *Femeia de asemenea este luată în răs, dacă purtarea ei ar lăsa ceva de dorit.* PRIBEAGUL, P. R. 18, cf. SCRIBAN, D. *Localitatea ... lăsa de dorit din punct de vedere sanitar.* ULIERU, C. 93. *Interpretarea lasă uneori de dorit.* BĂCESCU, PĂS. 11. *Opera de conservare a cărților în Țările Românești lasă mult de dorit.* IST. LIT. ROM. I, 346. *Starea de conservare a unor astfel de obiective, în județul nostru, lasă de dorit.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Punerea în practică a acestei inițiative lasă de dorit.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 17. *A aștepta de la cineva; a pretinde (1). Totuși dorescu să cuvînti mai încolo în lucrul acestu ... cum doaa limbi au fost la romanii cei vechi.* MAIOR, IST. 264/9. *El cere, vrea și dorește de la voi acea iubire.* CONACHI, P. 81. *Știu țeara ce voește, știu ce dorești tu, Sire.* ALECSANDRI, POEZII, 665. *Măritul pontifice dorește să-l urmez: Tu însă hotărăște și eu adeverez.* MACEDONSKI, O. II, 205. *Ce doriți d-voastră de la domnișoara Boiu?* CAMIL PETRESCU, T. I, 16. *Și ce dorește lumea de la mine?* CĂLINESCU, E. O. II, 51.

4. (Construit cu dativul; complementul indică urări, salutări) *A adresa cuiva; a ura² (2). Din toată inima îți doresc întoarcerea cu bine către părinții tăi.* DRĂGHICI, R. 93/13. *Aici patria-mi iubită ... Aici ale ei ursite, Și tot ce eu i-am dorit!* SION, POEZII, 3/6. *Bună ziua dumniitale. Bună ziua îți doresc.* ALECSANDRI, T. I, 349. *În ora de pornire cu toții împreună Doresc l-a tale pasuri călătorie bună.* id. O. 84. *Nu ne rămâne decât a dori studenților din Cernăuți să se învelească cât se poate de mult.* MAIORESCU, CRITICE, 54. *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie ... La trecutu-ți mare, mare viitor!* EMINESCU, O. I, 15. *Ne facem o datorie a-l felicită asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care ... o merită.* CARAGIALE, O. I, 248. *Îți doresc sănătate.* id. ib. VII, 339. *Îi dorește prea stimabilei doamne toate fericirile și o roagă de iertare.* SLAVICI, O. I, 108, cf. TDRG. *Bârsan eși dorindu-i noapte bună părintelui.* AGÎRBICEANU, L. T. 227. *Îți doresc sănătate și viață lungă.* IBRĂILEANU, S. L. 94, cf. RESMERIȚĂ, D. *Eu îți doresc isbândă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 373, cf. CADE. *Să trăiți! Vă doresc tuturor un an nou mai gramatical!* SADOVEANU, O. XX, 13. *Cel din urmă ne-a strâns mâinile și ne-a dorit cu o voce veche, după împărtașanie: „Să ne fie de bine, frate, și la mulți ani!”.* ARGHEZI, B.

37. Scriu epistola asta către frații mei. Le doresc pace, spor și bine. CAMILAR, N. I, 253. *Îți doresc domnie lungă.* BARBU, PRINC. 71. *Eu îți doresc să fii cuminte ca un om de rând, tâlmăci doctorul și făcu un gest care potolea apele.* VINEA, L. I, 31. *Noi din suflet vă dorim Acum și până murim: Câte paie sus pe casă Atâția galbeni pe masă.* ANT. LIT. POP. I, 623.

- Prez. ind.: *doresc.*

- De la **dor**¹.

DORIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (La pl.) Populație care a migrat și s-a stabilit în Pelopones, Grecia insulară și pe coastele Asiei Mici, în secolele XII-XI î. H.; (învechit, rar) *dori*¹; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. *Pratinus din Fliontu, dorian din Pelopones veni la Atena.* CONV. LIT. IV, 161. *Ionienii și ahaenii stăpâniră mai tot Peloponezul până la năvălirea dorienilor.* CONTEMPORANUL, I, 676. *Invazia dorienilor în Grecia a contribuit la declinul culturii miceniene.* DER, cf. DEX.

2. Adj. Care aparține dorienilor (**1**), privitor la dorienii. Cf. DEX. \diamond *Dialect dorian* = unul dintre grupurile dialectale, din limba greacă veche, care s-a vorbit în Pelopones, în Creta, în Sicilia și în sudul Italiei; dialect doric v. d o r i c. *În cetățile grecești de pe țărmul Asiei Mici se folosea dialectul ionic, în Atica, dialectul atic, în Laconia, dialectul dorian.* GRAUR, I. L. 221. *Dialogul era scris în dialect atic, iar corul în dialect dorian.* id. ib. \diamond (Arhit.; rar) *Stil (sau ordin) dorian* = stil (sau ordin) doric v. d o r i c. *În ruina-i de acum noi nu vedem decât numai două caturi de stil dorian și ionic, dar și acestea ... mâncate de ploii.* LUC. VII, 158. \diamond *Mod dorian* (și substantivat, n) = tonalitate, în muzica grecească veche sau medievală, bazată pe octava cu finala în mi sau în re; mod doric v. d o r i c. *Piese „Seceriș” ... și „Bocet” ... sunt scrise în modul frigid. În „Moment liric” ... modul de bază este dorian.* M 1965, nr. 4, 25. *Modul de bază al poemului lui Paul Constantinescu este dorianul.* ib. 1975, nr. 1, 12.

- Pronunțat: -ri-an. - Pl.: *dorienii*, -e.

- Din fr. **dorien**.

DÓRIC, -Ă adj. Care aparține dorienilor (**1**), privitor la dorienii. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. \diamond *Dialect doric* sau *limbă dorică* (și, învechit, substantivat, f) = unul dintre grupurile dialectale, din limba greacă veche, care s-a vorbit în Pelopones, în Creta, în Sicilia și în sudul Italiei; dialect dorian v. d o r i a n (**2**). *Cu acest nume au venit moșii romanilor cu Enea de la Troiea, unde se vorbea limba dorică.* HELIADE, PARALELISM, I, 49/26. *Limba ce se numea latină era acel dialect doric cultivat în Latium.* BARONZI, L. 7, cf. COSTINESCU. *În dialectul doric au scris marele poet liric Pindar, savantul Arhimede și poetul bucolic Teocrit.* GRAUR, I. L. 205. \diamond *Stil (sau ordin) doric* ori *arhitectură dorică* = una dintre cele cinci forme arhitectonice antice, grecești sau romane, caracterizată prin coloane simple, robuste, fără bază și prin decorarea frizei triglife; (rar) stil (sau ordin) dorian v. d o r i a n (**2**). *Împrejurul curții era o colonadă regulată și simetrică, d-o arhitectură dorică.* GTN (1836), 72²/1, cf. VALIAN, V., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *În mijlocul lui a fost un templu de ordinul doric.* BOLINTINEANU, O. 306, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Numărul coloanelor templului grec nu crește cu fantezia ... Individul terorizat de stilul doric e un romantic.* CĂLINESCU, I. 15. *Ordinul doric se caracterizează prin robustețea elementelor care îl formează.* LTR² XI, 655. *Caracteristic ordinului doric grec este coloana fără bază.* DER, cf. DEX. \blacklozenge (Despre elemente arhitectonice, construcții) Construit în stil doric; (învechit, rar) *doricesc*. *Există, la extremitatea meridională a orașului München, un portic bazat pe coloane doric.* FILMON, O. II, 157. *Celebrele capodopere clasice ionice, doric.* CARAGIALE, O. VII, 446. *Două șiruri suprapuse de arcade doric și ionice ... formează acest cap d'operă.*

SĂM. I, 329. *Coloanele unui templu doric sunt computabile, ... chiar când cifra lor e restrânsă.* CĂLINESCU, I. 14. *Porticul și construcțiile semicirculare absidate erau decorate prin coloane doric de marmură.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 64. *Cuvintele au aci sobrietatea coloanelor doric.* LL 1972, nr. 2, 134, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond *Mod (sau acord) doric* = mod sau acord, în muzica grecească veche sau medievală, bazată pe octava cu finala în mi sau în re; mod dorian v. d o r i a n (**2**). *Exemplele alese ne permit să constatăm și evoluția de la scări cu un număr redus de sunete la structuri mai ample: ... hexacordie dorică în care sunetele principale constituie tritonია inițială.* M 1975, nr. 1, 11.

- Pl.: *dorici*, -ce.

- Din fr. **dorique**, lat. **Doricus**, -a, -um.

DORICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Arhit.; învechit) *Doric*. *Amândouă rânduețele arhitecturii, adecă: cea dorică și cea ionică s-au fost aflate.* MOLNAR, I. 279/23. *Monumentul ... să va alcătui de o colonă (stâlp) de forma dorică în proporții colosale.* AR (1829), 227¹/19.

- Pl.: *doricăști*.

- **Doric** + suf. -esc.

DORICÍSM s. n. (Învechit, rar) Ceea ce este caracteristic dialectului doric; particularitate a dialectului doric. *Poezii primitive se servesc de toate dialectele și, devenind mai populare în gîntea întregă prin scrierile lor, trece aticismul la dori și la ioni și doricismul la ioni și la atici.* HELIADE, O. II, 380, cf. DN³.

- Din it. **doricismo**.

DORIFÓR s. m. (În Antichitate) Soldat din garda imperială, înarmat cu o lance. Cf. DN³. \diamond F i g . *Luna nu iaste planetă? Nu, pentru că iaste dorifor (adecă strejtoriu) pământului.* GRECEANU, I. 119/14.

- Pl.: *dorifori*.

- Din fr. **doryphore**.

DORIFORÍE s. f. (Învechit, rar) Corp de gardă; escortă. *Și alergând prin porțiță, cu multă doriforie și cu mai marii perșilor, au pus mâinile preste Hariclia.* AETHIOPICA, 42^v/8.

- Pl.: *doriforii*.

- Din ngr. **δρυφορία**.

DORINȚĂ s. f. **1.** Stare sufletească caracterizată printr-un sentiment de bucurie, de plăcere, de încântare de a avea, de a face, de a cunoaște, de a vedea sau revedea ceva; așteptare nerăbdătoare pentru realizarea a ceva drag, plăcut, dorit (**1**); (franțuzism) *dezir*. *Însă, pentru ca să cunosc adevărul, vă pohtesc să-m dăruiț puținică ascultare pentru ca să vă mângâe și cucerii voastră și dorința mea.* ANTIM, O. 203. *Nu este nicidecum chipul cu care trebuie a priimi o femeie înflăcărată de dorința a vedea pe bărbatul ei.* HELIADE, AMF. 41/16. *Omul ... trebuie să se străduiască spre îndestularea dorințelor sale.* MARCOVICI, D. XVII/6. *Toate dorințele îi era copilărești, îi plăcea dulce, se juca cu copii.* CR (1839), 20¹/21. *Va afla în științele morale și de nimic o stavilă nebiruită împotriva dreptei dorințe a inimi sale.* TÂMPEANUL, G. 106/2. *Muritor! l-a ta dorință Eu cu totul aplecat Din înalta-mi lăcuință.* C. A. ROSETTI, C. 12/4. *În dorinți sufletul nostru tulburat de rățăcire ... Și fericirea ce-așteaptă a eve o dobândește.* CONACHI, P. 288. *Aș vrea să-mi mai faci o slujbă prin care mă socotesc Dorința și fericirea să nu mi-o mai prelungesc.* PR. DRAM. 101. *Vorba este de a ști ... dacă sânt mai puține bucurii decât dorințe.* NEGULICI, E. I, 232/18. *Această greșală vine numai din dorința de a face obștiei bine.* C. VĂRNAV, H. IX/15. *Ardeam de dorința ca să visiez și să văz atâtea lucruri interesante.* PELIMON, I. 111/6. *Lipsa de educație făcuse să se dezvelească într-înșă o multime*

de dorințe nepotrivite cu pozițiunea ei socială. FILIMON, O. I, 117. *Tu ce-alergi fără' de dorință În câmpia părăsită, Vin' s-ating a ta ființă Cu-a mea rază strălucită.* ALECSANDRI, P. I, 191. *Până când sufletul omului nu s-a înălțat încă la o abstracțiune, până atunci nu are cuvinte, ci numai gesturi sau exclamațiuni nearticulate pentru a-și exprima dorințele și simțimintele.* MAIORESCU, CRITICE, 24. *Trăia doar ca o plantă, fără durere, fără vis, fără dorință.* EMINESCU, P. L. 99. *Mare dorință aș avea să mai stăm oleacă de taifas.* CARAGIALE, O. VII, 89. *O dorință naște pe cealaltă.* SLAVICI, O. I, 64. *A sărutat-o, asigurând-o că-i va împlini negreșit dorința.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 17. *Nu-i printre noi un suflet, să nu poarte Dorința pământescului tău rai.* CERNA, P. 82. *Atunci toate faptele, gesturile și dorințele lui îi apăreau meschine.* REBREANU, P. S. 188. *Mi-am exprimat dorința să-i văd copiii.* IBRĂILEANU, A. 131. *Orbecăim în noaptea pătimirilor, dorințelor, fricelor.* E. IONESCU, E. 185. *Este natural că aceasta [consistența spirituală] nu este existentă decât la oamenii care din punct de vedere social trăiesc într-o stabilitate care-i privează de dorințe și-i scutește de surprize.* CIORAN, R. 51. *Am cutreierat lumea cuprins de dorinți nebune, mânat de sufletul meu plin de păcate?* SADOVEANU, O. I, 137. *Și singura-mi dorință e ca pe țărm de mare Să urmăresc cu ochii corăbiile-n zare.* PILLAT, P. 13. *Și-a arătat dorința către oaspeții săi ca să-i mai întâlnească.* MOROIANU, S. 129. *Toate lucrurile merg de-a-ndaratele față de sincerile lui dorinți.* ARGHEZI, C. J. 17. *Însă din simplă dorință de petrecere intelectuală mi-am propus totdeauna să fac drumul întors.* CĂLINESCU, I. 8. *Văd Câteodată grămezi de semințe pe arii, Anevoie pun cumpăt fierbintei dorinți De-a le atinge cu fața.* BLAGA, POEZII, 230. *Era din dorința de aventură?* DEMETRIUS, A. 54. *N-ai știut să sădești în el dorința de carte!* PEDA, M. 302. *Mai există în timpanul nostru o valență liberă pentru păsări, iar în retina noastră o dorință aprigă de pădure.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 9. *Sculptura lor reprezintă dorința etern umană spre frumusețe și perfecțiune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 21/4. ♦ (Prin analogie) *Momente de trândăvie plăcută, pe cari le are un dulău, când și-ntinde toți mușchii în soare, leneș, somnoros, fără dorințe.* EMINESCU, P. L. 74. *Și ochii se strângeau cu o dorință de șiretlic și haz.* ARGHEZI, C. J. 95. ♦ *Apetit, poftă (de mâncare și băutură). Să bem dar cât ne cere dorința.* ALECSANDRI, POEZII, 386.

2. Atașament sufletească față de o persoană, sentiment de dragoste pentru cineva, însoțite de gândul, de neliniștea de a-l vedea sau revedea, de a fi împreună, de a-l avea aproape; s p e c . atracție fizică, apetit sexual. *Și de vei vedea vreodată Pe zeița mea-n dorință, Vino inimi-mi arată Ca să mai ia ușurință.* PANN, E. I, 23/22, cf. POLIZU. *Ajunghând în floarea juneșei, ea devenise un magnet care trăgea spre sine toate privirile și toate dorințele tinerilor din București.* FILIMON, O. I, 117. *Să respir parfumuri ce-mbată, ce esaltă, Ce nasc dorinți ... iubire, ce farmec și inspir.* CONV. LIT. I, 143, cf. COSTINESCU. *Și-a mele lacrimi, dorinți, suspine, Cu glasul mării se pierd în vânt.* ALECSANDRI, O. 86. *Dorința mea e mare, Simină, și mă tem de nădejde.* SLAVICI, O. I, 241. *Îl oprise d-a pune un țel hotărât dorințelor sale și d-a destăinuii îndelungata sa iubire.* ODOBESCU, S. I, 125. *Îl vede azi, îl vede mâni, Astfel dorința-i gata; El iar privind de săptămâni, Îi cade dragă fata.* EMINESCU, O. I, 167. *Dorințelor din pieptu-mi și cugetelor mele, Amorul le-a dat aripi.* MACEDONSKI, O. II, 119. *A voastre mâni se vor atinge, Tremurătoare și fierbinți, Și pe-amândoi vă vor încinge Aceleași lacome dorinți.* VLAHUȚĂ, P. 121, cf. ALEXI, W. *El simțea dorința simțurilor aprinse și în femeie.* AGĂRBIȘTEANU, S. 580. *Simțea că arde înăbușit văpaia imensă și nepotolită a simțurilor aprinse de dorinți vinovate.* HOGAȘ, DR. II, 16. *Gândul acesta însă fu repede strivit de dorința ce i se învăltoara mai puternică în suflet, de-a rămâne în preajma fetei.* REBREANU, I. 161. *Adorația egoistă, amestec de dorință și idealizare extremă – nu cedează decât în rarele momente, când văd în ea ființa umană.* IBRĂILEANU, A. 116, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ocolește-mă cu groază, ca pe-un stârv de om ucis – Nu de oameni, Ci de mâna nentrupatelor*

dorinți. MINULESCU, VERS. 27. *Când mi s-a părut că sentimentele și mai ales dorințele lui și-au pierdut din acuitate, i-am făcut din nou posibilă venirea în salonașul cu divan.* CAMIL PETRESCU, P. 27. *Un suspin umplu odaia cu nostalgia crudă a dorințelor sălbatice.* KLOPȘTOCK, F. 256. *Dorința mă apropiase deseori de Fana, cu gândul sălbatic al desgolirii și al posedării.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 24. *Aprigă, suferința dorinței devastă tot.* TEODOREANU, M. II, 291. *Dorinți aprige, supraomenești, biciuiau simțurile lor.* SADOVEANU, O. I, 147. *Nu căuta iubirea născută din dorință: Cu flacăra sporește, cu fumuri-i va pieri.* PILLAT, P. 45. *Dinții desfăcuți în răs trădau nervozitatea dorințelor.* CĂLINESCU, E. O. II, 250. *Laura s-a întors încet spre el, cu fața plină de frumuseța dorinței.* VINEA, L. I, 261. *Dacă ei n-au să se miște, timpul poate, ținut de marea lor dorință, are să se oprească pe loc.* DEMETRIUS, A. 81. *S-ar putea ca ea să nu iasă nici de astă dată – și atunci ar fi rămas singur cu dorința lui chinuitoare de a-i vedea chipul.* PEDA, M. 34. *Poioale-ți dorințele Și nu-ți pierde munișile.* ALECSANDRI, P. P. 335. *Să fug cu capul gol, Unde s-a afla mândruța, Să-mi îndeplinesc dorința.* FOLC. MOLD. I, 103. ♦ L o c . a d j . (Învechit) **Cu dorință** = plin de afecțiune, de dragoste; iubitor. *O, Voi, care-mi mai rămâneți prieteni cu dorință! La vreme arătați-vă viteji și cu credință.* RUSSET, E. 38/15. *Ce bărbat cu dorință pierdui, din mână scăpai, Și nici nu i-am plâns la boală, și nici când îl îngropai!* PANN, S. II, 60/12. L o c . v b . (Regional) **A avea dorință (de cineva)** = a dori (2) (pe cineva), a-i fi dor (de cineva). *De cine am eu dorință, Nu l-am mai văzut de mult.* FOLC. MOLD. I, 501. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Amoroase porumbițe care, chemate de dorință, cu aripele întinse și-ncordate, zboară către dulcele lor cuib.* ODOBESCU, S. III, 34. *Buzele ei erau uscate de dorința unei sărutări.* EMINESCU, P. L. 102. *Înceleștarea înfrigurată și plină de dorinți a mâinilor noastre a fost și ea uitată?* C. PETRESCU, S. 27.

3. (De obicei urmat de determinări care indică obiectivul urmărit) *Stare sufletească de vie dispoziție, zel, râvnă în vederea realizării unui obiectiv, a unui ideal etc.: năzuință (2), aspirație către ceva; d o r (5); gând, propunere (3), hotărâre, voință de a face sau de a avea ceva, de a acționa într-un anumit fel.* *Fu trimis de dânsii la Ierusalim că și-au poștitu-și de la aceștea împărați fericitul carele sosând acolo împlându-ș dorința și luând shima cea mare de la Hristodul, patriarhul de atunci, și-au pusu-ș numele Ștefan.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 225/21. *El însuș să meargă și s-arate munteanului a Porții dorință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 157. *Craiul s-au plecat la dorința supușilor săi.* AR (1829), 47/15. *Neputând să-și câștige dorința prin cereri și rugăciuni, hotărâră s-o câștige cu armele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 89/12. *De aceea avea mare dorință, ca să alcătuiască vruc caic, să meargă la asămînea pământ.* DRĂGHICI, R. 143/5. *Franția carea agiutate pe nord-americani declară că ea nu va putea împedeca dorința și acestor staturi a se face neatârnate.* SĂULESCU, HR. II, 396/8. *Care din gospodari va ave dorință să pornească velniță, trebuie mai întâi să se silească a deprinde măcar ceva rânduiala ei.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 83/10. *Dorința ce am de a vedea că patria se folosește de prețioasele producții ... m-au îndemnat a mă ocupa cu publicarea acestui opuscul.* POENARU, I. VI/17. *Cea mai dintâi dorință a Virginiei au fost să vază locul răpaușului ei.* BUZNEA, P. V. 82/7. *Țămul nostru este realizația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.* KOGĂLNICEANU, ÎN PLR I, 84. *Andrei au agiuns la scopul dorinței sale de a se înălța pe scaunul de marile duca.* ASACHI, I. 60/21. *În loc de a vede în această întreprindere o patriotică dorință de a înforma dramatica națională, se vede numai o speculație.* DACIA LIT. 82/13. *Sfatul găsește că o asemenea întocmire în felul aceștiiia propuse de d. Ghermani ... ar putea să îndeplinească neajungerea ce acum suferă Prințipatul, înleznind înflorirea comerțului și să conrăspunză dorinții obștești (a. 1843).* DOC. EC. 803. *Pe lângă uneltirile Poloniei, aliații nu mai puțin s-au împedecat în a lor întreprinderi prin neunirea iscată între dânsii, și prin dorința cea mare ce avea Sigismund de a întinde a lui predomnire.* IST. M. 208/23.

Această greșală vine numai din dorința de a face obștiei bine. C. VĂRNAV, H. IX/15. Arde de dorința de a fi unul din cei favorizați. PĂCLEANU, I. I, 78/1. Să moară în casa și cu capul pe căpătâiu, Că aceasta era-n lume dorința lui cea dintâi. PANN, H. 41/7. Guvernul se asocia cu dorința publică. NEGRUZZI, S. I, 341. Eu ... mișcat de această dorință, am lucrat astă cârticică. PENESCU, M. VIII/11. Râvna-ți fu neosebită, îndelung-a ta silință ... Însă, vai! n-a ertat soarta să-nconuni a ta dorință. ALEXANDRESCU, O. I, 72. Dorința lui era să se facă preot la sat. MAIORESCU, CRITICE, 490. Îmi place dorința dumitale. CARAGIALE, O. II, 260. Avuse dorința de a se face dascăl ca Clăiță. SLAVICI, O. I, 93. Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri de la tată-tău paloșul, sulița, arcul. ISPIRESCU, L. 3. Murind, a stărui să mă țin numai de pictură ..., astfel îndeplinesc și cea mai înfocată dorință a ei. CONTEMPORANUL, V₂, 289. Camerele legiuitoare sunt chemate a arăta dorințele, curente, interesele, după timpuri, ale societății. CONV. LIT. XX, 740. Domnul trimetea argintul și-și arăta dorința, hotărând uneori și modelul. IORGA, C. I. III, 32. Mare lucru mai e pe lumea asta și dorința de a te face celebru! ANGHIEL – IOSIF, C. L. 105. Întâi am intrat singură la bolnav, după dorința lui. AGÎRBICEANU, S. 121. În dorința de a se înavuși ... acești funcționari luau, fiecare cât putea. PĂCALĂ, M. R. 50. Își propuse să-i împace, convingând ... pe Băciu să-i împlinescă dorințele în ce privește zestrea. REBREANU, I. 223. Dar la dorințele boerilor fugiți în 1821, se opune clasa boerinașilor. IBRĂILEANU, SP. CR. 78. Numai când au culcat-o în sicriu, au mai gătit-o, după a sa dorință, cu rochia de lastră nerămzie. M. I. CARAGIALE, C. 77. Delegația română, însuflețită de altfel de cea mai mare dorință de conciliere, nu poate prezenta decât observații succinte. TITULESCU, D. 163. Se pot întâmpla devieri care impun lungi explicații ulterioare și dorința de a le evita pe viitor. CAMIL PETRESCU, T. III, 487. Oamenii au avut totdeauna dorința ... de a-și cunoaște „destinul”. NEGULESCU, G. 62. Locuitorii ar avea mare dorință să aibă un gimnaziu. BRĂESCU, O. A. I, 106. Un sătean luă cuvântul și își exprimă dorința de a se reduce numărul anilor de școală. ULIERU, C. 53. Autoritățile, în dorința de a stârpi zgomotele în acest oraș ... interziseră automobilușilor să claxoneze. CĂLINESCU, C. O. 25. Dorința fierbinte a Jamaicii de a avea o universitate n-a putut fi încă îndeplinită. RALEA, O. 46. Să-i arate ce-l aștepta și pe el dacă n-ar fi îndeplinit dorințele padișahului. BARBU, PRINC. 174. Ca mulțime, mesajul se modifică pentru că i se atribuie funcția de a satisface o dorință a vorbitorului. COTEANU, S. F. II, 23. Aceasta arată ... dorința meșteșugarilor de a-și trimite copiii la studii. G. BARBU, A. V. 81. Se poate explica dorința și cererea unor persoane de a-și schimba numele. CL 1973, 89. Înființarea unui cotidian era o veche dorință a oamenilor politici și a publiciștilor transilvăneni. MAGAZIN IST. 1974, nr. 9, 15. În fiecare scriitor există dorința de a reconstitui o lume al cărei martor n-a fost. FLACĂRA, 1976, nr. 21, 9. Obiceiuri în care erau exprimate dorințele de bine, de belșug. BUTURĂ, EG. 86. Născocesc călătorii prin univers din dorința de a pune stăpânire pe faptele lumii, de a le elucida. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 10/3. Se citea dorința perversă de a vedea ceea ce unele doar au ziseră despre ruletă. CĂRTĂRESCU, N. 20. Exercițiul bășcăliei nu te separă de ceea ce ieși în deriziune, ci te amestecă complice, atât cu derizoriul, cât și cu dorința secretă de a nu-l părăsi. PATAPIEVICI, C. L. 15. Bărbatul ... și-a manifestat dorința de a pleca. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ♦ F i g . În multe forme – apare a vieții crudă taină, Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină, Dorinți nemărginite plântând într-un atom. EMINESCU, O. I, 64. Eu zac în umbra unor maci, Fără dorinți, fără mustrări, fără căinți. BLAGA, POEZII, 56. ♦ L o c . a d j . (Învechit, rar) **De dorință** = demn de dorit; de folos, necesar (1). Întru aceste gândiri confundat, socoteam de dorință a fi moartea. LEON ASACHI, B. 63/28. L o c . a d v . **După dorință** = după cât trebuie, după cât consideră cineva că e necesar, potrivit (3), indicat. Bolnavul intră în cadă și stă, după dorință, între 20–40 minute. BELEA, P. A. 331. Se aplică pe regiunea bolnavă pe care se

lasă după dorință. id. ib. 335. ♦ E x p r . (Învechit, rar) **A face pe dorința cuiva** = a-i face cuiva pe voie, pe plac. *Eu pot zice că fac pe dorința ta și tot nu fac decât așa, cum îmi vine la socoteală.* SLAVICI, O. I, 130. ♦ Tendință firească, pornire instinctivă; cerință, nevoie (1), necesitate (1). *Simțirea iubirii de sine ... este unită cu dorința de viață.* IST. M. II/10. *Un bolnav, în delirul unui somn tulburat, crede că se muncește să fugă; dar mâinile și picerile lui se refuză dorințelor sale.* PĂCLEANU, I. II, 204/14. *Se uită ... în față cu o expresie indecisă, înecat de dorința de a plânge.* EMINESCU, P. L. 58. *Fata împăratului arată dorința ce are de a se odihni de osteneala drumului ce făcuse.* ISPIRESCU, L. 19. *Gândurile toate i se ostoiră într-o nesfârșit de chinuitoare dorință de odihnă.* REBREANU, P. S. 276. *Se găsesc, în corpul omenesc, atâtea isvoare de sănătate și atâtea aprigă dorință de viață, că orice boală poate fi ușor învinsă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 38. *Banalitatea râncedă a vieții mecanizate este mascată de aceste ieșiri de ospiciu, ca dorința nestăpânită de a țipa a unui om care se plictisește mortal.* RALEA, O. 9. *Simțea ... o dorință de a deschide un geam.* BARBU, Ș. N. 136. *Diversele atitudini în comportamentul său sunt determinate de dorința de a exista.* CINEMA, 1975, nr. 9, 6.

– Pl.: dorințe și (rar) dorinți.

– **Dori**² + suf. -ință.

DORIRE s. f. Acțiunea de a d o r i ² și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. d o r i ² (1). *Iară cătră aceasta credință învață Dumnezău să avăm lucrure bune, adecă viață fără vini ... și nepărăsită dorire binelui de veaci.* VARLAAM, C. 144. *Ne arată noao vaetele, plânsurile, suspinile și dorirea părinților celor din leagă veache, carii cu atâtea dragoste doria de venirea lui Hristos.* ANTIM, O. 110. *Cu multă dorire din călduroso suflet am pus de s-au tâlmăcit dupre limba grecească pre limba rumânească (a. 1742).* GCR II, 30/29. *Noao fericiri evanghelești: ... dorirea de dreptate, mila, inimă curată, facerea de pace.* SLOV. 26°/3. *Gândesc că nu voi fi lipsit de dorirea mea (a. 1773).* IORGA, S. D. XII, 88. *Fiind cuprins, prea fericite, cu dorirea cea dulce a dragostei cei d[u]mnezești, te-ai lepădat de sineți.* MINEIUL (1776), 113°/38. *Dragostea și dorirea dumnezăeștilor și cereștelor lucruri vor putea ca să sădească întru sine.* VARLAAM – IOASAF, 51°/22. *I s-au dat, pentru ca să cunoască pre ceale vecinice bunătați cu ceale vremealnice, și pentru ca să-i vie printr-aceastea dorirea și însătoșarea cătră acealea.* MOLNAR, RET. 89/5. *Dragostea ce ai pentru mine, și dorirea pentru săngurătatea aceasta te vor săli a nu băga în seamă, a nu gândi la fericirea acestor doă noroade.* BELDIMAN, N. P. II, 132/16. *Păstra în inimile lor dorirea de patrie.* ZILOT, CRON. 68. *Vremea ... a făcut să se simță de către toți acei carii se află însuflați de adevărată dorire de binele obștesc cât era de măhnitoare precurmarea acestei publicații (a. 1836).* PLR I, 20. *Îndemnurile aceștii urmări au fost, și dorirea de petrecerea unei vieți mai ticnute.* F. AARON, I. I, 36/1, cf. STĂNILOAE, O. 66. *Cea mai mare dorire a mea este de a mă întoarce în familia mea cât mai în grabă.* KOGĂLNICEANU, S. 138, cf. DL. ♦ (Concretizat) Ceea ce produce plăcere, bucurie. *Mulțor le place soarele, și-ți privesc strălucirea, și altor întunerecul le e toată dorirea.* PANN, E. III, 9/14.

2. (Învechit) Cf. d o r i ² (2). *Au venit la cetățuica ce să cheamă Cheve ... mulți așteptându-l cu dorire de ceea parte.* ȘINCAI, HR. I, 242/19. ♦ Dor (3). *Fără târziare îi zise: iubite al meu Telemahe, îndestulează dorirea mea.* MAIOR, T. 92/11. *E peste puțință ca o dorire atât de fierbinte să nu pătrundă tainic la orișicare depărtare.* SLAVICI, O. II, 128.

3. (Învechit și popular) Cf. d o r i ² (3). *Ce voiu pofti nu știu cuprins sânt dentr-amânduoaă, având dorire a mă dezlega și a fi cu H[risto]s.* CHEIA ÎN. 1°/23. *Dorirea mișeilor o audziși, Doamne (a. 1710).* GCR I, 365/14. *Căci ce prețu nu dă un bogat interesat de moșii ... nădăjduind că cu vreme să se lăfască după dorirea sa (a. 1975).* URICARIUL, IV, 33/26. *Descoperind eu mai înainte de vreo câteva zile gândul și dorirea mea, domnului Pavel Ruja ... me-au dat*

curajuita nădeajde. ARITM. (1805), 11/6. Nu așa judecă la ceasul morții ... mult își schimbă atunci oamenii părerile sale, doririle sale. MAIOR, P. 41/15. Vreamea sa trebeu a o cumpăni, împărți și ... dorirea cea mai de pre urmă să nu o călcăm! ȚICHINDEAL, F. 334/10. M-am îndemnat dorirea aceasta a iubitului cler și cugetul benefactorilor de a da trebuinciosul ajutoriu la preainaltul tron împărătesc (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 203. Prin aceea s-ar întărâta dorirea pruncilor, ca să știe, pentru ce se face așa. PETROVICI, P. 173/5. Încă bine n-au alcătuit întru sine hotărârea aceasta, și să aprinde de dorire a să arăta viteză. BELDIMAN, N. P. I, 65/19, cf. LB. Atuncea să vor tâlcui pre larg și datorile noastre și cuviințele câtră inșine ... și carele este pricina tuturor bunătăților și margenea doririlor. POTECA, C. P. 41/1. Fugi în Țara Turcească ducând cu sine dorirea de a se mai învrednici o dată a se face prinț. F. AARON, I. II, 24/17. Această dorire au fost purure cea mai de aproape a inimii sale. ASACHI, I. 383/25. O nebulii fantastice! Dorirea aș fânti În gânduri pre nesigure, Având toți a muri. id. P. 77/6. Dorirea mea cea mai de aproape este ... a-i face tot deodată să cugete și pentru viitoriu. CR (1839), 237²/12. Avut-am aceste pământesteși Închipuiri, vedenii și nobile doriri În vârsta tinereșii, ca să mă fac stăpân. C. A. ROSETTI, C. 112/10. La el unite sânt, Cu cea de om dorire, Cugetu bun, blându cuvânt, Ș-a patriei iubire. I. VĂCĂRESCUL, P. 474/6. Doriri pentru instrucția publică [Titlu]. NEGULICI, E. I, 17/15. Cerui împlinirea pretențiilor și doririlor nației serbiene în Ungaria. BARIȚIU, P. A. II, 232, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Aprins de dorire de a vedea datinile feluritelor popoare, părăsesc încă în juneție-mi casa parintească. F (1867), 247. Dar însă astă lume e caos de dorire Și-ntr-înșia nimeni nu e să n-aibe vro mahnire Să fie fericit. ib. (1885), 181, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Noi avem o dorire: Să vedem crăișoara în ce voie-i. MARIAN, NU. 428.

- Pl.: (învechit) doriri.

- V. dori².

DORÍSM s.n. (Rar) Ceea ce este caracteristic dialectului sau stilului doric; (învechit; rar) doricism. Cf. DN³.

- Din it. **dorismo**.

DORÍT, -Ă adj. **I. I.** Care produce cuiva plăcere, bucurie, de care cineva este atașat, pe care vrea să-l vadă, să-l aibă, să-l cultive, să între în posesia lui etc.; care este așteptat cu drag și nerăbdare, după care cineva tânjește; drag; (învechit și popular) dorit (**I I**), îndrăgît. Cf. d o r i² (**1**). Și ocăriră țeara deșiderată (p â m â n t D o r i t HD), nu crezură cuvintele Lui. PSALT. 225. Urâră și pământul dorit, nu crezură cuvântului Lui. PSALT. (1651), 204^v/5. Niciunul nu să întorcea deșărt de dorita mângâiare. ANTIM, O. 87. Acum dorita scrisoare ... au scos toată pricina scârbii din inima mea. EUSTATIEVICI, I. 66/12. Nimică mai iubit și mai dorit nu iaste decât înmulțirea cunoștințai d[um]nezeesti și mântuirea sufletelor (a. 1795). GCR II, 156/16. Și vruși a-ți curma dorita viață? BUDAI-DELEANU, T. 139. Mai întâi nu lipsii printr-această scrisoare a cerceta cea mie mult dorită fericirea sănătății dumitale (a. 1810). DOC. EC. 84. Fac la ceriuri multămită, Pentru tâlnirea dorită. MONTAN, S. 6/7. Tatăl scăpă din furtună, ajuns la limanul dorit. PLEȘOIANU, T. I, 186/2. Această dorită vreme a venit pentru mine. MARCOVICI, C. 83/17. Îndată porunci să întinză corturile ... până să se gătească și el pentru această dorită călătorie. GORJAN, H. I, 2/34. N-avu parte d-a se bucura multă vreme de pace și odihnă ce trebuia să-i fie foarte dorite după atâtea lupte. F. AARON, I. I, 65/23. Așteaptă ziua dorită. CONACHI, P. 263. Ce lucru mai dorit, mai sfânt ... decât o dulce, o ticnită, o potrivită căsătorie ca aceasta! PR. DRAM. 152. În sfârșit, eram să văd locuri dorite, rude, prieteni. NEGRUZZI, S. I, 67. Plăcerile dorite treceau pe lângă mine Ca nori pe lângă soare. SION, POEZII, 213/7. Dar nîsoarea încetează, norii fug, doritul soare Strălucește. ALECSANDRI, O. 168. În spații dorite, ziua va fi secol. EMINESCU, P. L. 42. Ca-n alte vremi și-acum fă să coboara Asupra-mi iarăși liniștea

dorită. IOSIF, V. 92. O, te simt, dorită liberare. PETICĂ, O. 198. Ziua mult dorită, acea memorabilă seară sosi. EFTIMIU, N. 95. Mediocră voluptate, atât de dorită și care parcă nici nu e voluptate. E. IONESCU. E. 88. Peisaj melancolic În apele lunii Mai ești pentru unii, Aievea, simbolic, Al țării din vis Dorit paradis. BENIUC, V. 57. ♦ (Despre alimente) Care este pe gust, pe plac. Plâns-au dară mult pentru țară și au pus multă și mare nevoiță cu postul și cu opritul de la tot fealiul de mâncări dorite. DOSOFTEI, V. S. decembrie 224^f/16.

2. (Despre ființe) De care cineva este atașat sufletește, față de care nutrește afecțiune, prietenie etc. și dorul de a-l revedea, de a fi împreună; drag, iubit; dornic (2). Cf. d o r i² (2). Cf. MARDARIE, L. 175/1. Are să scape din Ostro, să meargă la prea doriții săi părinți. DRĂGHICI, R. 298/17. S-a bucurat nu puțin, Că al său dorit prieten este sănătos deplin. PANN, E. IV, 46/8. Asupra doritului liberator al neamurilor creștine din răsărit, se scrisese, ni se spune, și lucrări originale în limba grecească. IORGA, L. I. 504. Se va face lumre și punte și-i va găsi calul dorit. AGÎRBICEANU, S. 606. Căutând ca măcar în vis să se simtă aproape de cineva dorit. CAMIL PETRUSCU, P. 20. Eram închiși acolo, cu tovarășii doriți sau nu. DEMETRIUS, A. 192. Situația era alta când domnul nou era urmașul dorit. STOICESCU, S. D. 91. ♦ (În formule de adresare) Doriții mei sparanghi ... deschideți-vă cărțile și grații cu dreptate (a. 1773). GCR II, 98/23. Prea doritul mien fiu, unde te-au apus frum[use]șea? MINEIUL (1776), 127^f/13. Vino fiule dorite! Vino s-o mântuim iară. AARON, ap. GCR II, 193/28. Bucură-te și te veselește, scumpul meu prieten și dorite frate! GORJAN, H. I. 82/15. Prea plecat și dorit al Domniei Tale fiu, Dinu Păturică. FILIMON, O. I, 127. Mă întrebai atunci, dorite prieten, despre rostul vieții mele! SĂM. I, 266. Dragul mamei mult dorit, Tare-mi tremură inima de grija ta. REBREANU, P. S. 46. Vai, doriții mei părinți! D-amar creștești pe fecior, Că n-aveți de ajutor. BIBICESCU, P. P. 135. ♦ (Despre persoane) Care este iubit, față de care cineva nutrește sentimente erotice (și dorința de a fi împreună); s p e c . pentru care cineva simte atracție sexuală. Mult apoi în sine să mahneste Că fata dorită nu găsește. BUDAI-DELEANU, T. 143. Îi părea ... inimii lui atât de dorită. SLAVICI, O. II, 57. El - atât de mult doritul rege-al visurilor tale - Îți păru că de când lumea îți era știut și drag. VLAHUȚĂ, O. A. I. 33. Tânjind tot stau așteptându-ne-acasă, Dragii copii și nevestele noastre dorite. MURNU, I. 29. Prin tăcere urmărea să deștepte mai multă iubire în inima Anei, să se facă mai dorit. REBREANU, I. 162. „Distincția” ei, „unicitatea” ei îți sunt prețioase ca tot atâtea cauze care o fac ... mai dorită. IBRĂILEANU, A. 177, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Substantivat) Înainta cu pași rari și nesiguri către locul în care se afla dorita inimei sale. FILIMON, O. I, 138.

3. Pe care cineva vrea să-l aibă, să-l obțină; care constituie obiectivul urmărit către care cineva aspiră, năzuiește; așteptat, scontat (2), sperat. Cf. d o r i² (3). [S-ar] putea ajunge la dorita sau poftita țintă. CULT. C. 8/18, cf. LB. Toate regulile ... privesc și povățuiesc spre acelaș sfârșit dorit: adecă spre a afla adevărul. POTECA, C. P. 36/2. Dacă această gazetă va căpăta doritul spori de care în toate chipurile redacția se va sârgui a să învrednici, atuncea ... se va tipări cu mai mare deplinătate (a. 1829). PLR I, 27. Strănepoții ... se vor bucura de dorita dreptare. CĂPĂȚINEANU, M. R. 4/10. Prin osârdnica ei punere în lucrare a lor dobândind rodul cel dorit. PR. VV/12. Căile lui te vor duce fără sminteală la doritul sfârșit al fericirii. BUZNEA, F. 3/23. Rostirile de bucurie ... au făcut cunoscută dorita înținare pe tronul Rosiei a împărătesei Elisaveta. ASACHI, I. 330/2. S-au aflat numeroși apărători a intereselor omenimii și ostănelele lor ... fu în multe cununate cu urmări dorite. RUS, I. II, 150/32. Și câtră dorit sfârșitul ajunge și nîmerește. CONACHI, P. 282. Atât în vindecarea ei, cât și în chipul de a să feri de ea s-au făcut, de nu destule, dar multe dorite aflări. C. VĂRNAV, H. VIII/18. N-au putut și în Moldova să nu răureze decât folosurile cele mai dorite. BALĂȘESCU, GR. XXI/21, cf. PONTBRIANT, D. Câci astăzi celebrează Lehimea-n serbătoare Victoria dorită a zilei viitoare! ALECSANDRI, POEZII, 206. Ar fi și mai frumos

dacă ai pofti să-mi aduci chiar d-ta în persoană acele dorite notițe. CARAGIALE, O. VII, 183. *Din mormântul groapei tale Răsărit-a floarea albă a doritei deșteptări.* MILLE, V. P. 107. *Amenințarea pedepsei n-a avut efectul dorit.* REBREANU, I. 222, cf. RESMERIȚĂ, D. *De astă dată fără intervenția lui toiu se aranjă și ea căpătă numirea dorită.* PREDA, I. 181. *O să poată fabrica mult doritul aur.* BARBU, PRINC. 180. *Întrebările sale rămăneau ... fără răspunsul dorit.* V. ROM. februarie 1974, 94. *În sală nu erau prezenți suficienți reprezentanți ai Coaliției pentru a putea vota legea în forma dorită.* RL 2005, nr. 4 709. ♦ (Substantivat) *Să ne grăbim a dobândi de noi cele dorite.* RUSSET, E. 24/9. *Acest dar, primit la doisprezece ani, deschidea în conștiința mea ... cărarea deosebirii dintre bine și rău, dintre dorit și nepermis.* GALACTION, O. 59. ♦ Considerat necesar, potrivit pentru ceva; care este cerut, de care este nevoie într-un anumit moment, într-o anumită situație. *Avem și eroi, și literatură în calitatea și cantitatea dorită.* MAIORESCU, CRITICE, 45. *Un lucru urcât de delicat își găsește expresia dorită.* ARGHEZI, S. XI, 48. *Putem aduce defuzorul dorit în calea fasciculului de raze α.* SANIELEVICI, R. 155. *Toate acestea se mențin în poziția dorită cu o fașă.* BELEA, P. A. 20. *Introducem capătul pipetei în nară ... și lăsăm să se scurgă numărul de picături dorit.* id. ib. 221. *Apa putea fi astfel distribuită și caselor aflate pe dealurile bucureștene, în cantitatea dorită și la un preț scăzut.* G. BARBU, A. V. 132. ♦ (Învechit) Conform cu anumite cerințe; convenit; meritat. *Mai dorit lucru iaste a muri cineva întru slavă decât a trăi întru ocară.* PILDE, 48/23. *Foarte dorit lucru este ca învățătorul ... să-și câștige și preste tot adevărată cunoștință gramaticească.* MAN. INV. 17/18.

4. Care este adresat cuiva ca urare. Cf. d o r i t² (4). *Trimitem părintească blagoslovenie, cu întreaș și veselă sănătate și cu toate altile dorite fericiți* (a. 1785). IORGA, S. D. XXI, 162. *În tot pasul zeif[i] să fie cu tine, și să-ți împlinească tot doritul bine.* PANN, E. III, 111/10.

II. (Învechit și popular; cu sens activ) I. Doritor (1). *Domnul încă fiind dorit a se împărtași cu sărutarea sfintelor moștii, mulțamește egumenului.* GHEORGACHI, LET. III, 317/32. *Așteptam dorit respunsul de-o plecare fericită.* CONACHI, P. 100, cf. DDRF. *Se sărguiesc, dorite de adevăr și aprinse de iubire de țară, pentru a ajunge prin judecată și interpretare la luminoasa cunoaștere a originii romane pentru tot neamul.* IORGA, L. I, 164. *Cum numai a ajuns la curte, li-au și ieșit boierul înainte, că era tare dorit să vadă cât mai de grabă paserea cea minunată.* SBIERA, P. 69. ♦ (Substantivat) *Mută pre cei doriți de la pământ câtră ceriu.* MINEIUL (1776), 48^{v2}/31. ♦ Care pofteste, care are plăcere, care simte nevoia să consume (un aliment). *Un țișan odinoeară, fiind prea dorit de caș, ... Plecă deci și el la stână.* CONTEMPORANUL, I. 91. *Erau hămesii și doriți de lucru bun.* BARBU, G. 328.

2. Doritor (2). *În ciera Cucului, unde era băteștea flecăilor și a fetelor, doriți unii de alții toată săptămâna de pe la lucru.* CREANGĂ, A. 51. ♦ (Substantivat) *De boi și de plug visează plugariul ... Doritul de părinți și de alții cunoscuți.* ANTROP. 216/25. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Nivestșiile jalnișitșe, Cu inimile dorișe.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 165.

3. Doritor (3). *Moșneagul, sătul și el de-atâta singurătate și dorit să aibă copii, ... face cum i-a zis baba.* CREANGĂ, O. 40, cf. DDRF. *Petru cade în cursă, dorit cum era el de domnie, vine la întâlnire, este prins de Ștefan cel Mare.* XENOPOL, I. R. IV, 39, cf. CADE. SCRIBAN, D.

- Pl.: doriți, -te.
- V. dori².

DORITIV adj. (Gram.; învechit, rar; în sintagma) *Modul doritiv* = modul optativ. Cf. SFC IV, 91, ib. 93.

- Și: dorișiv adj. SFC IV, 91.
- Dorit + suf. -iv.

DORITÓR, -OÁRE adj., s. f. 1. Adj. Care simte plăcere, bucurie (pentru ceva), care manifestă dragoste, atașament (față de

ceva) și îndemnul de a-l vedea, de a-l avea, de a-l cultiva, de a intra în posesia lui etc.; care așteaptă cu drag și nerăbdare (ceva), care tânjește (după ceva); dornic (1). (Învechit și popular) dorit (I 1). *Români[i] din Transilvania totdeauna au fost doritori de limba neamului.* MUMULEANU, C. 76/1. *Chear soldații erea doritori de libertatea patrii[i] lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 125/11. *Domnitor al țării aceștia ieste Măria Sa Alecsandru Dimitrie Ghica: om foarte blajin ... doritor fierbinte de înflorirea patrii[i].* TÂMPEANUL, G. 15/22. *Să cercetăm și să întrebăm și pe această nație română atât doritoare astăzi de viață, ce a făcut?* BĂLCESCU, M. V. 5. *Publicul e doritor de a vedea ziua renașterii a literaturii naționale* (a. 1852). PLR I, 150. *Aștept, doritor, răspuns amabil.* CARAGIALE, O. VII, 79. *Mor în străinătatea europeană, spre care-i chiamă gusturile lor de oameni bogăți și doritori de o viață plăcută.* IORGA, C. I. I, 61. *Un nou Eminescu apără: minte setoasă de a ști, suflet doritor de a se împărtași altora.* id. P. A. II, 130. *Și mai află că Laura este doritoare de-a te vedea în casa noastră cât mai grabnic.* REBREANU, I. 113. *Oamenii doritori de libertate crâbegeau ori peste graniță, ori prin codri în haiducie.* SADOVEANU, E. 24. *Eram curios s-o văd, dar nu doritor.* PREDA, I. 119. *Iară omul cel doritoriu de viață lungă stătu înaintea celui prea înal și cerșu și acești 30 de ani.* POP., ap. GCR II, 358. ♦ (Substantivat) *Părinte preacinstite, să ne erți greșala carii te chemăm, cea ce-nvățai tuturora pocăință și, ca cuconilor iubitorilor de părinte, dă-te noă, și pre doritorii tăi, cu venirea ta, veselește.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 37/9. *Rugăm pre Preaputernicul Creator să vă păzască în perfectă sănătate și fericire, ca un doritor și făcător de bine al patriei noastre* (a. 1774). URICARIUL, I, 177. *Toți cei doritori de folosul și înflorirea patrii[i] s-au însoțit pentru un acest sfârșit și au ajutorat cu ceia ce s-au putut* (a. 1830). DOC. EC. 470. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Toată cugetarea ei se-mprospătase, toate visele ei reveneau splendide și doritoare de viață.* EMINESCU, P. L. 102.

2. Adj. Care manifestă afecțiune, prietenie față de cineva, plin de dor (3), de duioșie pentru cineva, prietenos (1), a f e c t u o s; stăpănit de dorul de a revedea pe cineva, de a fi împreună; dornic (2), (învechit și popular) dorit (II 2). *Al tău prea doritor părinte, trei-logofăt Ghinea Păturică.* FILIMON, O. I, 127. *Eu sunt mamă doritoare și trăiesc cu supărare.* FOLC. MOLD. II, 80. ♦ Care nutrește sentimente erotice față de cineva și dorul de a-l vedea, de a fi împreună, d r a g a s t o s, i u b i t o r; s p e c. stăpănit de plăceri sexuale; dornic (2), (învechit și popular) dorit (II 2). *Gură tu! învață minte, nu mă spune nimănui, Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil, Doritor ca o femeie și viclean ca un copil.* EMINESCU, O. I, 80. *Legându-mi, doritoare, colan de brațe moi, Mă-ntrebi: „E luna nouă alunecând prin foi?”* PILLAT, P. 15. *Păsăruică doritoare, Ásta-i dor din depărtare ... Deși sunt departe dus, Dorul tău tot m-a ajuns.* FOLC. MOLD. I, 573. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Tu, fata mea, ai putut să te uiți cu ochi doritori la acel mai despuiat de toată simțirea bună!* SLAVICI, O. II, 143. *Îi place-așa iubirii, Să se trădeze însăși din umbletul pornirii, Din colțul plin de zâmbet al doritoarei guri.* COȘBUC, S. 32. *Așa împăratul june ... se întoarce îndată Cu inima ne-mpăcată și cu gânduri doritoare Pentru rumena floare.* TEODORESCU, P. P. 171.

3. Adj. Care este hotărât (pentru ceva); care vrea, care intenționează (să facă ceva); care aspiră (către ceva); care este de acord cu ceva, care consimte (la ceva); care este interesat (de ceva); care este amator (de ceva); dornic (3), (învechit și popular) dorit (II 3). *Doritoriu de a iscodi toate, au întreat cu ce chip calcă poana.* DRĂGHICI, R. 28/21. *Să dea pricină de cercetare unor bărbați doritori a se pune oarecare reguli de obște.* CR (1839), 131/29. *Jurnalele tutulor națiilor satură curiositatea unui public doritor de novitățile lumii politice.* DACIA LIT. 135/7. *Ei sânt ca toți lăcuitorii țărilor calde: doritori de izbândă.* RUS, I. I, 120/21. *Un erou cu secea primejdielor de războai, Doritor numai de slava sângelui vărsat puhoai.* CONACHI, P. 282. *Făcându-ți prin aceasta scrierile lor foarte*

neplăcute înaintea poporului român celui doritoriu de citire. BĂLĂȘESCU, GR. 112/26, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Regele, doritor de a vedea mersul constituțional mai asigurat ..., îi repetă același sfat.* MAIORESCU, D. V, 84. *O vedea atât de cuminte, ... atât de doritoare de a intra în voile lui.* SLAVICI, O. II, 50. *Eram doritor să mă fac cunoscut, să dau semne de viață.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 241. *Doritor să-și desăvârșească studiile, ar fi voit să plece cât mai repede în Viena.* SĂM. II, 202. *Aceștia erau să dea pilda unei limbi literare ... tinerimei doritoare de a se instrui.* LUC. II, 339. *Doritor de a ști orice, de a se deprinde cu orice împrejurări, de a primi pe umeri săi draveni orice fel de sarcină.* IORGA, P. A. II, 94. *Sunt foarte ... doritor a nu-ți face nici fie, nici guvernului cea mai mică complicațiune.* TITULESCU, D. 229. *Lângă tătuța sunt doritor să umblu și eu, ca să-i fiu Domniei Sale tovărășie.* SADOVEANU, O. XIII, 819. *Vedeau în mine ... un om liniștit, doritor de a le fi de folos.* ULIERU, C. 93, cf. SCRIBAN, D. *Veneau acolo tineri ... doritori să se popească.* CĂLINESCU, I. C. 53. *Istoricul literar, doritor să se specializeze pentru perioadele mai vechi ale evoluției literare, trebuie să dobândească cunoștințele unui paleograf.* VIANU, L. R. 14. *Doritor să găsească o clipă de destindere, își lăasă mâinile în jos.* VORNIC, P. 53. *Totul este înregistrat cu spiritul omului nou, doritor de cultură enciclopedică.* IST. LIT. ROM. II, 145. *Doritor să cunoască trecutul istoric al țării sale ... cerceta ... arhivele de acolo.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 47. *Credeți că s-ar putea strânge în jurul muzeului, un nucleu de oameni doritori să contribuie la popularizarea acțiunilor?* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 5/8. *De o neastâmpărată inteligență, era doritor de a ști și a citi orice.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 4, 48. ◇ (Substantivat) *Doritorii de a ajuta această întreprindere vor binevoi a se subscrie și a o trimite înapoi la redacția acestei foi.* HELIADE, în PLR I, 25. *Doritorii de a avea această carte se vor adresa ... la redacția aceștii foi.* FM (1843), 176²/28. *Capela imperială ... o cercetai, fiind pururea deschisă doritorilor de a o vedea.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 196. *Mulțumind pe deplin curiozitatea cea filologică a doritorilor.* BĂLĂȘESCU, GR. III/30. *Acești curtizani, marii și mărunții doritori de a stăpâni ... nu vor lipsi.* CARAGIALE, O. III, 101. *An de an năvăliau în Moldova cazacii ... ajutându-se cu doritorii de domnie.* IORGA, C. I. II, 155, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Povesti celor doritori de amănunte că primul-ministru a avut adineaori o audiență la rege.* REBREANU, R. II, 78. *Trecură ... dând prilej doritorilor să-și aleagă favoritul.* TUDORAN, P. 507. *Doritorii de informații au înroșit telefoanele.* RL 2007, nr. 5 270. ◇ F i g . *Melodiile ... se scurg în afară doritoare de-a trezi alte suflete, de-a emoționa alte inimi.* CONTEMPORANUL, VII₂, 326. *Din crengi lucesc frumoasele podoabe Ca doritoare să le facem roabe.* SĂM. II, 446. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Împăratul să apucă de arme, fără de personalnica rugare, din lipsele ceale duritoare, din cea neîmpotrivațoare rugătoare deatormiță.* MANIFEST (1813), 23/19. *V-am deprins a vă lipsi de feliuri de gusturi mult doritoare, fără a vă măhni.* DRĂGHICI, R. 111/10. *Duhul tău, care degeaba se luptă și se muncește, Doritor tot de aflare pe cât viața îl hrănește.* CONACHI, P. 276. *Gâtul nalt lua acea energie marmoree și doritoare totodată.* EMINESCU, P. L. 77. *Vorbe șoptite la urechi doritoare de așa ceva.* BARBU, PRINC. 46. ◆ (Gram.; învechit, rar) Care arată, care exprimă o dorință (3). *Chipul furmei cei proaste de câte feliuri este? De doao feliuri: silitori și doritori ... Ce este cel doritori? Este prin care poftim orice lucrare și să sfârșește la „-z”, precum: „vănez”, „îndemnez”.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 49.

4. S. f. (Bot.) Plantă erbacee din familia scrofulariacee, cu tulpinile întinse pe pământ, cu flori mici, de culoare albastru-deschis sau violet, solitare la baza frunzei (*Veronica hederifolia*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 178, 229.

- Pl.: doritor, -oare. - Și: (învechit) doritoriu, -ie, duritor, -oare adj.

- Dori² + suf. -tor.

DORITÓRIU, -IE adj. v. doritor.

DORIȚÍV adj. v. doritiv.

DORJENÉL adj. (Cu sens neprecizat, într-o poezie populară, probabil) Durduliu. *S-a născut și D[umne]zeu Tot din ieslea boilor Și din floarea fânului Mititel De-nfășeșel Scurticel De dorjenel.* BIBICESCU, P. P. 239.

- Pl. ?

- Et. nec.

DÓRKING subst. (Zool.) Rasă de găini mari, originare din Anglia, crescute pentru carne. Cf. DER, NDN.

- Din engl. dorking.

DORLUC subst. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Obiect aurit. *Una părechi cercei cu diiamanturi i unul dorluc (a. 1806).* IORGA, S. D. XXI, 186.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?

- Et. nec.

DORMEÁZĂ s. f. v. dormeză.

DORMÉS subst. v. dormeză.

DORMÉZĂ s. f. Mobilă, alcătuită dintr-un cadru de lemn pe care este fixată o somieră acoperită cu material textil, care servește la dormit; divan (II). Cf. COSTINESCU. *Patul ... era și fotoliu, scaun, „dormeusă”, masă pentru jocul de cărți.* SĂM. II, 335, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *În afară de masa și scaunele pe care stau comesenii nu e niciun alt mobilier decât o dormează veche.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 136, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu știi câte nopți am petrecut minunat, cetind amândoi pe dormeză?* CAMIL PETRESCU, T. II, 143. *Mă rog ție, o singură noapte ... Pe dormeză, în salon.* BRĂESCU, O. A. I, 185. *Numai o dormeză roșie era lipită de un perete, cu un geamantan alături.* PREDĂ, I. 123, cf. DL, DEX. *Ne-am așezat, ..., pe dormeză îngustă.* CĂRTĂRESCU, N. 115.

- Scris și: (după fr.) dormeasă. - Pl.: dormeze. - Și: (învechit, rar) dormeáză (RESMERIȚĂ, D.) s. f., dormés (COSTINESCU) subst.

- Din fr. dormeuse.

DORMÍ vb. IV. I n t r a n z. I. (Despre ființe) A se afla în stare de somn (I); a fi adormit. *Eu adormiiu și durmiiu și sculaiu, că D[o]mn[u]lu sprejenu-me-au.* PSALT. HUR.² 88. *Doamne, de va durmi, mântuit va fi ... ei le părea că de adormitul somnului grăia.* CORESI, EV. 95. *Că noaptea, unde dormu ei pun pre împăratul în mijloc.* C. POP.² I, 152. *Când durmii împăratul amiază-zi, ei intrară și-l prinseră de-l orbiră.* MOXA², 171. *Când vom să dormim, aceasta să o avem străjeariu.* VARLAAM, C. 48. *Cela ce să va împreună cu vreo muiare prespre fire dormind în somn ... să să cearte.* PRAV. 210. *Veni cătră ucenicii Lui și află pre ei dormind.* N. TEST. (1648), 35^v/1, cf. MARDARIE, L. 203/15, ANON. CAR. *De-ngrodzești pre toți păgânii în oști multe Că le dai spaimă prin somn când dorm cu dulce.* DOSOFTEI, PS. 251/7. *Cuvânt fără de leage fuseră asupra mea; au cela ce doarme nu va adaoge a să scula?* BIBLIA (1688), 394²/48. *Craiul de Spania dulce doarme (a. 1693).* FN 6. *Au îmbătat cu holercă pre căzacii cei din cetate și, dormind beți, au dat știre turcilor.* NECULES, L. 62. *Avem să zicem la această vorbă ... pentru ce să doarmă Hristos în corabie.* ANTIM, O. 175. *S-au întors înapoi și iar au văzut pe voinicul acela dormind (a. 1747).* GCR II, 41/12. *Nu să cade să mănânci mult, nici să dormi mult.* PILDE, 108/23. *Ostașul ședea în casă și copilul dormea (a. 1802).* GCR II, 189/25. *El a răspuns cam bușului: las-o să doarmă (a. 1803).* IORGA, S. D. XII, 195. *Eva ... s-au zidit de D[u]mnezeu dintr-o coastă a lui Adam, dormind el.* GRECEANU, Í. 16/15. *Oare nu cumva dorm eu? Și visez lucruri de care Fantezia grije are.* MONTAN, S. 17/3. *Și-n brațele sale-l ține și așa din*

gură-i grăiaște: Dormiți, odihneaște, Și curând mi-ți creaaște. TOMICI, I. 106/11. Nu am putut de a nu hotărî să mănânc și să dorm întru acest feliu de adunare. OBLĂDUIREA, 49/8. A doua zi osteni mai puțin și dormi bine. CĂPĂȚINEANU, S. 90/14. După aceasta au mai dormit cu multă ușurință până la asfințirea soarelui. DRĂGHICI, R. 139/5. Mă prefăceam că dorm și pricepeam limba lor prea bine. GORJAN, H. I. 69/20. Multe insecte și viermi dorm ziua. J. CIHAC, I. N. 9/16. Voiește să petreacă aici la noapte fără să doarmă. CR (1839), 233²/2. De va fi lehuza ostenită și ar vrea să doarmă să să lase. MEȘT. MOȘ. 43/4. N-am putut să dorm zece nopți. DESCR. AȘEZ. 84/6. Am dormit ..., dar n-am mai visat nimic. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 121. Santinela care ... va dormi, ori va mânca ... se va pedepsi cu bătaie. CONDICA O. 25/23. Bani cerdacurilor în 3 cerdacuri pentru dormit (Schlafgeld) pe aceeași doi ani (a. 1846). ȘTEFANELLI, D. C. 425. Craiul dimineața vine ... Pre toți dormind îi găseaște. BĂRAC, A. E. 4^v/10. Te-ai lungit în iatac și ai dormit până a doua zi. PR. DRAM. 209. Căinele meu ... doarme lângă foc. NEGULICI, E. I. 175/15. El dormia când intrai pe poartă. PELIMON, I. 13/3. În strane, culcați pe mici saltele, dormiau trei copilași. CONV. LIT. III, 62. Albina doarme-ascunsă în macul adormit. ALECSANDRI, POEZII, 277. Biblia ne povestește de Samson, cum că muiera, Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea. EMINESCU, O. I, 159. Mi s-a spăriet somnul, de parcă am dormit o noapte întreagă. CREANGĂ, P. 131. Într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. CARAGIALE, O. I, 75. Dormea-n toiul fierbințelii pe palele mirositoare de fân. VLAHUȚĂ, S. A. II, 10. Dorm doi pui de nevăstuică Sub o brazdă de otavă. GOGA, POEZII, 43. Nu mi-e somn, și n-aș putea dormi! AGÎRBIȚEANU, S. 121. Căinele doarme cu botul întins pe vatră. C. PETRESCU, S. 52. Paianjenii dormeau în rețelele întinse între strășină și trandafiri. GALACTION, O. 42. S-a dus de s-a culcat în căruță, cu capul în șușleț. Dar de dormit - pace bună. id. ib. 269. M-am deprins astfel ... să nu dorm, să gândesc în loc de a lucra. NEGULESCU, G. 104. Doarme cinci ore pe noapte. E. IONESCU, E. 75. Ca să poată dormi copiii bine, se dă să bea fierțură de iarba somnului. BUJOREAN, B. L. 251. Cei mai mulți dintre bolnavi dormeau, unii pe-o coastă, alții pe spate, cu gura deschisă. SADOVEANU, O. VI, 118. Bagă de seamă, tătușule, că doarme un câine în mijlocul străzii. ARGHEZI, C. J. 85. În partea de jos a stratului, e locul în care scoicile dorm, strânse ca într-un cuib. BOGZA, V. J. 33. Îi spuse că i-a pregătit de dormit în bucătărie pe un pat de campanie. BENIUC, M. C. I, 260. De mult a simțit nevoia ... să doarmă pe săturate. VINEA, L. I, 93. Cei ce au gaz metan să nu doarmă cu focul aprins. BELEA, P. A. 180. Meduzele și peștii străvezii Dormeau lângă albastrele temelii. ISANOS, Ț. L. 75. Mai avea două ceasuri de dormit. BARBU, Ș. N. 109. Cu tulpinile florifere se făceau scăldători copiii ca să doarmă. BUTURĂ, EB. I, 219. Cuptorul servea la copt mălaiul, alivencele, pâinea și ca pat pentru dormit, oferit, în special, bătrânilor. PAVEL, S. E. 25. Dorm agitat și visez un bătrân. CĂRTĂRESCU, N. 7. Unii dorm în mașini, alții au închiriat camere. RL 2005, nr. 4 686. Eu am dormit foarte lin și dulce în patul meu. SBIERA, P. 111. Când eram de nu iubiam, Unde mă culcam dormiam. RETEGANUL, TR. 89. Și ce mai frumos dormeam Și un vis mândru visam. PĂSCULESCU, L. P. 159. De-a tău dor, nu pot dormi. BÎRLEA, C. P. 53, cf. T. PAPAHAĞI, M. 50, ALR II 3 537, ALR SN VII h 2 014, BALADE, III, 148. De-ai ști, maică, gândul meu, N-ai dormi noaptea, de greu. FOLC. TRANSILV. I, 178. Ei trei zile mi-și dormeau, De nici nu se pomeneau. FOLC. OLT. - MUNT. II, 119, cf. FOLC. MOLD. I, 103. Cum îți vei așterne, așe vei dormi. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 72, cf. SCRIBAN, D., BOUREANU, S. P. 14, ZANNE, P. III, 4, 5. < (Prin analogie) Cătuțul dormea liniștit sub bătaia neîncetată a ploii. MILLE, V. P. 150. Satul dormea într-o beznă adâncă. REBREANU, I. 157. Niciun alt om nu apăru; tot palatul dormea. BACOVIA, O. 207. < (Urmat de determinări comparative, adesea eliptice, sugerează modul de dormit (1) A dormi bute. BARONZI, L. 43. Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată. EMINESCU, O. I, 96. Oșteanul, mai la o parte, dormea dus, ca omul fără grijă. GANE, N. I, 24. Dar tu să știi că eu dorm iepurește: și pe

lângă își doi ochi mai am unul la ceafă. CREANGĂ, O. 4. Doarme dus până la clopotul de gustare. CARAGIALE, O. I, 25. Toți zeei dormeau bumbeni. ISPRESCU, U. 87. S-auzea, trăgănat și greoi, horcăitul bătrânului ce dormea dus. VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. Toată lumea dormea dusă. MILLE, V. P. 220. Dintr-un timp și vântul tace; Satul doarme ca-n mormânt. COȘBUC, B. 7. Se făcea asemenea că doarme dus, dar el nu dormia. MARIAN, I. 50. Pe țarm, cu un butuc drept căpătâi, doarme dus un plutaș. SĂM. I, 5. Gruia adormise, Doarme ca un copilaș Legănat de vise. IOSIF, V. 110. Gospodarul și gospodina dormeau duși sub o plapomă. HOGAȘ, DR. I, 2. Mantaua și pătura ți-o trage de pe tine dacă nu dormi ca iepurele. BRĂESCU, V. 9. La umbră dormea dus un maimuțoi. VOICULESCU, POEZII, II, 188. Ce știu copiii ... dorm buștean, fără grijă. BART, S. M. 35. Are obrazul rumen și gura sângeroasă, mânăncă solid și doarme dus. CĂLINESCU, C. O. 178. Mama îi leagă în poală ... să doarmă duși, unși - somnului supuși. STANCU, D. 14. Au și încercat să-l trezească, fără succes însă, căci Mustea dormea ca un butuc. BENIUC, M. C. I, 260. Se ghemuise sub foaia de cort pe pragul bordeiului și dormea tun. CAMILAR, N. I, 222. Dormi frumos cum doarme mielul, dormi ca pasărea-n pădure. ISAC, O. 98. Dormeau tun până dimineața. BARBU, G. 171. Cei doi călători dormeau duși lângă focul de lângă căruțe. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 14/4. Puișor de ortoman, ce dormia ca un buștean. TEODORESCU, P. P. 554. Și după ce să sumeni, să culcă și dormi ca dus din lume. RETEGANUL, P. II, 75. Vin la mama și te culcă, și dormi ca mielul la oaie. ȘEZ. I, 122. Vino pe la miez pe noapte Când dușmanii dorm pe moarte. BIBICESCU, P. P. 67. Haide pește De mi-l crește ... Și-l aruncă-ntr-un vâlcet Să doarmă ca un purcel. ȘEZ. V, 13. A dormi să tai lemne pe el. CIAUȘANU, GL. (T r a n z .) Au dormit somn cu odihnă Până-n dzuă de la cină. DOSOFTEI, PS. 17/1. O, mai bine în veace să fie murit decât dormire ca aceasta să fie dormit! CANTEMIR, I. I, II, 35. Pre crucea aceasta dormu somnul patemii, a morții, carea au mijlocit viața a toatei lumi. ANTEM, O. 182. Întunecatul nopții l-au lăsat ... Dumnezeu ca să-l dormim și să ne fie de odihnă. PISCUPESCU, O. 53/6. Dorm toți somnul cel mai dulce. PR. DRAM. 132. Să doarmă somn de îngeri pe sânul alb de flori. EMINESCU, O. I, 17. Dormii un somn și visai un vis de alea de care pune necaz pe inimă. MIRONESCU, S. 98. Doarmă-și în pace somnul. EFTIMIU, N. 15. Și am dormit un ceas de somn necunoscut celor vii, cum n-am mai dormit de atunci niciodată. GALACTION, O. 42. El dormea bucăți mari de somn adânc tăiate de glasul ceasornicelor din cetate. DEMETRIUS, A. 61. În vizuini își doarme, sâțul somnul, ursul. ISAC, O. 210. Dormisem Un somn greu. LABIȘ, P. 240. Buruiana c-om săpa Și-i vom pune-o-n locul meu Ca să doarmă somnul greu. ALECSANDRI, P. P. 324. Badiul somnul că-și dormia, Vis frumos că mi-și visa. TEODORESCU, P. P. 540. De-ar fi șapte nopți legate laolaltă încă s-ar cumpăni să le doarmă. RETEGANUL, P. I, 57. Greu somn am mai dormit. ȘEZ. IV, 202. < F i g . Învățătura doarme la inemă, e nu întru cărți zace. C. POP.² I, 144. Să nu pui pre aluoat sânge de jirtva Mea, nice să doarmă grăsimia praznecului Mieș până dimineață. BIBLIA (1688), 55²/54. Să nu doarmă simbria năemitului tău la tine până dimineața. TEAMPE, O. S. 84/21. Dar comitetele dormiau, preoții nu iubiau a-și face de lucru. BREZOIANU, I. 16/8. De mii de ani în sânu-i dormind, zace ascunsă Singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă. ALECSANDRI, POEZII, 90. Acea tainică simțire, care doarme-n a ta harfă În cuplete de teatru s-o desfaci ca pe o marfă? EMINESCU, O. I, 137. Ce mândru-i satu-n care doarme Copilăria mea-ngropată. VLAHUȚĂ, O. A. I, 74. În cetățuia ta de apă Dorm cântecele noastre toate. GOGA, POEZII, 10. Voi singuri știți ce taine dorm în ceața gândurilor noastre. DENSUSIANU, L. A. 128. O piatră funerară Sub care dorm, ca-n trei sicriuri, Trei stinse-acorduri de chitară. MINULESCU, VERS. 22. Numai Ceahlăul stă gol și solitar în peisagiul poetic. Și-n jurul lui dorm legende preistorice. SADOVEANU, O. IX, 141. Și rugăciunea serii nădejdea își aruncă Pe dealul unde doarme întregul meu trecut. PILLAT, P. 10. A deșteptat în noi porniri ce dormeau de multă vreme. OPRESCU, S. 49.

Lumina zgribulită de-a fi dormit afară ... Sfioasă se strecoară. PERPESSICIUS, S. 57. *Obişnuitu-s-a gândul Să doarmă în mine Vârste de-a rândul.* BLAGA, POEZII, 408. *Doarmă dragostea-mi în tine. Şi te-acopăr tot mai bine.* ISAC, O. 98. *Sub fiecare polog dormeau dorinţe şi ambiţii.* BARBU, PRINC. 169. *Dormea un abur răătăcit În mintea lui netulburată.* DIMOV, T. 58. ◊ L o c . a d j . **De dormit** = (despre încăperi) în care oamenii dorm (1) (în timpul nopţii). Cf. LB. *După aceasta au vizitat Înălţimea Sa dormitorile (casele de dormit) cadeţilor, muzeul, spitalul.* AR (1829), 134¹/40. *Să nu se putea niciodată flori în odaia ... de dormit.* ALBINEŢ, M. 84/8. *Palatul său avea 12 odăi de dormit.* ASACHI, L. 80²/48. *După aceea venea un cabinet de dormit, garnisit cu acelaşi gust ca şi camerele pe care le-am văzut.* EMINESCU, O. VIII, 567. *În camera de dormit trebuie să fie cât să poate de puţin mobilier.* BIANU, D. S. 251. *Priveliştea ... luminii discrete din vagonul de dormit ... îmi adăogă adâncă părere de rău, că nu-mi era îngăduit şi mie să plec.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 17. *Emilia a trecut alături, unde ştiu că e camera de dormit.* CAMIL PETRESCU, P. 69. *S-a aşezat pe pragul dintre sală şi odaia de dormit, ghemuit şi abia răsuflând.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 229. *Odaia de dormit îi o cetate cu uşi şi cu obloane de fier.* SADOVEANU, în SĂM. VI, 1 065. *Îşi umpleau camerele de dormit cu puşti.* RALEA, O. 25. *Casă de zid, cârciumă în faţă, odăi de dormit.* BARBU, G. 91. ♦ F i g . (Despre lucruri, despre natură, elemente din natură etc.) A se afla într-o stare de repaus, de linişte, de nemişcare (reală sau aparentă); a sta neclintit, încremenit în acelaşi loc. *Oştile stau pe loc; doarme pământu; nice turcii nu să mişcă, nice muscalii* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 109. *Toată natura doarme.* MARCOVICI, C. 33/9. *Sămânţa doarme iarna ascunsă în sânul pământului.* id. D. 3/24. *Cerul nu doarme, şi este judecător prea drept.* GORJAN, H. IV, 218/4. *Muntele multe veacuri dormise şi devenise ca o colină plăcută, tapetată cu iarbă verde.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 166. *Ajung amândoi pe marginea unui lac în care dorm nişte ape stătătoare.* PĂCLEANU, I. I, 133/8. *Iarna este sezona somnului arborilor, cându activitatea tutoru părţilor pare că doarme.* BARASCH, B. 66. *Macul singur, roş la faţă, doarme dus pe ceea lume!* ALECSANDRI, O. 186. *Când pe stele aurie Noaptea dormea uşurel.* EMINESCU, O. I, 14. *Şi doarme şi apa şi vântul.* COŞBUC, P. II, 7. *Codrul tăcut, singuratic ... doarme sub flori de zăpadă.* SĂM. I, 38. *Căsuşele, mici şi joase, săptămâni întregi dorm liniştite, cu lăcăşi mari la uşile de brad.* DUNĂREANU, CH. 103. *Doarme plugul pe rotile, În pacea serilor de toamnă.* GOGA, POEZII, 6. *Pe lanuri dorm spicele grele.* id. ib. 36. *Se prefăcuse moara într-o cetăţue albă şi roata cea mare dormea înşepenită.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 25. *Făşesc cu respect prin ... muzee, pe lângă vitrinele în care dorm figurinile de lut informe.* id. ib. 49. *Dorm mlaştinile-n somnul Adânc al nesimţirii.* DENSUSIANU, L. A. 50. *Păduri mari de brad dormiau pe coastele lor.* AGÎRBICEANU, A. 67. *Întreaga fire dormea şi visa.* HOGAŞ, DR. I, 36. *Copacii dorm în pace lângă apă.* AL. PHILIPPIDE, A. 38. *Dorm volumele savante-n îngheţatele vitrine.* BACOVIA, O. 62. *În rada portului ... ce pare o lacrimă-a Mediteranei, Dorm trei galere ancorate de zeci de ani.* MINULESCU, VERS. 49. *De ambele laturi ale căii, stâncăria revoluţiilor primare doarme în blocuri, dându-şi iluziunea unei turme în repaos.* GALACTION, O. 29. *Apele dorm duse şi morile au stat.* CAMIL PETRESCU, P. 384. *O agrafă de urmuz pe care dormea coclîtă o viespe de mărgean.* KLOPŞTOCK, F. 169. *În preajma terasei, în valea care doarme sub ruine, totul tace.* COCEA, S. I, 97. *Doarme câmpul, ningea ca din vis.* LESNEA, VERS. 336. *Măslini fără de frunze dormeau mocniţi pe coaste.* VOICULESCU, POEZII, I, 32. *Apa verde şi lină dormea, cu umbra tuflşurilor în fund.* SADOVEANU, O. IX, 370. *Găsim ... monede, lucruri mici, urmele unei lumi ce doarme în adâncimea întunecată a fundului.* BART, S. M. 21. *Un oraş-nălucă doarme ancorat în ocean.* PILLAT, P. 45. *În văzduhuri zmeu, Doarme alesul, copacul meu.* BLAGA, POEZII, 169. *Câmpiile dorm fericite şi neştiutoare.* BOGZA, C. O. 206. *Marea în jur dormea.* TUDORAN, P. 564. *Umedă de ploaie, câmpia dormea în tăcere.* PREDĂ, M. 105. *Toate*

dorm amorţite de-a zilei povară grea. ISAC, O. 108. *Dorm în gunoaie stive de fier vechi.* LABIŞ, P. 381. *Sub tâmpla fării cât se află grâu Niciun atom n-ar mai putea să doarmă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497. 38. *Sub lucerna cosită de gânduri Doarme cerul învins.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46¹/2. *Liniştit acum pământul doarme ca un bivoli în ploaie.* FLACĂRA, 1976, nr. 50, 1. *Şi la miez-de-noapte, Dorm apele toate, Să mi te îngroape.* FOLC. MOLD. I, 84. ◊ T r a n z . *Roua ce, pe viţă, lucind îşi doarme somnul.* PERPESSICIUS, S. 171.

2. (Despre fiinţe; urmat de determinări locale sau modale) A obişnui să doarmă (1), a avea deprinderea sau preferinţa de a adormi (într-un anumit loc sau într-un anumit mod). *Cumu-s amu ceia ce dorm întru corabie ... aşa şi noi, vremea vieţii noastre treace.* CORESI, EV. 510. *Pururea easte cu ochii deşchişi când doarme.* C. POP.² I, 159. *Se duse în Ţarigrad şi se năimi pre la oameni de se hrăniia. Noaptea durmiia la o besearcă.* MOXA², 183. *Iară omenii Dumiiilor Vostre au curs dup-înş şi i-au giu[n]s durmind în sălaş noaptea* (a. 1601). HURMUZAKI, XV, 787. *Trupul, pentru că iaste din pământ, lucrurile ceale pementeste iubeaşte să facă, adecă să doarmă mult, să mănânce mult, să bea mult.* VARLAAM, C. 423. *Că ce eşti aşe în sărăcie? Că T-ai culcat prea fân uscat, durmind între boi şi asini?* (1600 - 1650). GCR I, 136/31. *Şi dacă s-au împreunat toţi, împărţindu-să în trei polcuri, i-au lovit cându dormiia fără grijă.* URECHE, L. 187. *Când va dormi neştine într-un pat cu copil tânăr, face prepus mare, cum iaste adevărat sodomlian.* PRAV. 211. *Săvai că veţi dormi între doauo grămezi de piatră fi-veţ ca aripile porumbelului argenţite.* PSALT. (1651), 121¹/10. *Samoil dormiia în besearca Domnului, unde era sicriul lui Dumnezău.* BIBLIA (1688), 196²/8. *Odată, după ce sfârşi sv[ă]ntul pravila de noapte, şi cum avea obiceiul de dormiia pre piatră ..., şădea priveghind* (a. 1691). GCR I, 288/19. *Sânt silişi de a-şi face pătului prin copaci pentru ca să doarmă.* AMFILOHIE, G. 49/10. *Şi pentru nevoia firii, culcându-să dormiia puţin, numai cu o haină fiind, şi desculţ* (a. 1809). GCR II, 203/26. *Bieţi posluşnici ... nici case n-au, ci toţi să înghisuiesc noaptea în câte vreun coşar dă vaci dă dorm* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Cănele dormea la ameazăi în iasle, deasupra unui maldăr de fân.* CARCALECHI, C. 87/13. *Grecii ... dorm după prânzul lor pre divanuri.* OBLĂDUIREA, 91/12. *Să nu se mănânce în odaia aceea ... să nu doarmă acolo niminea.* POENARU, I. 122/4. *Daca umblă cineva încet sau iute, dacă doarme mult sau puţin ... ce-ţi pasă?* BUZNEA, C. 84/1. *Să intrăm în palat unde dorm eu, şi atunci vei vedea cu ochii acelea.* GORJAN, H. I, 7/29. *O viaţă adevărat călugărească ... durmind todeauna cu capul pe o peatră vârtoasă.* ASACHI, L. 35¹/15. *Este ştiut ce folos aduce deschiderea ferestrelor la odaia în care cineva lăcuieşte sau doarme.* DESCR. AŞEZ. 20/30. *După ameazi mai toţi lăcuiorii dorm câteva ore.* RUS, I. I, 149/32. *Dacă ar arăta copiii aplecare cătră dropica capului, atuncea se recomandă se doarmă cu capul sus.* FM (1843), 248¹/5. *Persoanele învăţate a dormi la aer liber şi sub copaci sânt supuse la boale din urechi şi alţi accidenţi.* MAN. SĂNĂT. 72/6. *Toată paserea doarme la culcuşul său în pom.* PANN, E. I, 15/9. *Nu e bine să fie cineva flori colorate noaptea în camera unde doarme.* BARASCH, I. N. 121/3. *Câte douăzeci şi treizeci de inşi într-o odaie dorm într-un pat pe scânduri, fără mindir.* GHICA, C. E. II, 387. *Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan, Ursan ... E scurt la grai.* ALECSANDRI, POEZII, 284. *Eu nu dorm niciodată în tren.* CARAGIALE, O. I, 200. *În liniştea adâncă se auzeau numai sforăiturile cailor din grajd şi în răstimpuri horcăitul vizitiilor cari dormiau în trăsuri, învăluite în mantale blănuite.* AGÎRBICEANU, A. 55. *Ion dormea toată vara în podul cu fân de deasupra grajdului.* REBREANU, I. 45. *Dorm la un loc cu vitele.* C. PETRESCU, S. 84. *Alături era odaia fetelor în care dormeau surorile cele mari.* BRĂESCU, A. 21. *Ceilalţi copii trebuie să doarmă la un loc cu părinţii.* SAHIA, N. 97. *Vedea bine, colo, peste vale, cele trei gemuleţe luminate la odaia mare, unde dormea fata.* POPA, V. 115. *Aceşti bolnavi dorm şi noaptea cu ferestrele deschise.* VOICULESCU, L. 43. *O acăţa de peretele dinspre răsărit al odăii în care dormea.* MOROIANU, S. 31. *O găină din cele ce dorm*

afară în pomii. BĂCESCU, PĂS. 248. *Gâscanul pe care îl moștenise de la mamă-sa ... dormea cu ea în odaie.* ARGHEZI, S. XI, 17. *Dormea mereu pe o singură latură, ca să nu strice cearceafurile.* CĂLINESCU, I. 110. *Pe locul bătătorit în care dorm în fiecare noapte, vitele își frâng genunchii, așezându-se greoi și solemn pe pământ.* BOGZA, C. O. 71. *Oamenii dorm pe afară, aștern rogojinile pe pământul gol.* STANCU, M. I. 165. *Ziua, dormeam cu geanul astupat cu cerga calului.* CAMILAR, N. I. 27. *Nevasta directorului doarme în aceeași odaie cu fata.* DEMETRIUS, A. 38. *Dormeau vara în corturi.* TUDORAN, P. 52. *Aceste intoxicații le întâlnim ... la persoanele ce ... dorm într-o cameră în care afumă o sobă.* BELEA, P. A. 170. *Lucrau amândoi pe un șantier și dormeau în barăci.* PEDA, M. S. 9. *Fetița nu mănâncă și nu doarme fără păpușa asta verde.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 16. *Noaptea dormiau prin crângile copacilor, ca să nu deie de ei vrul lup să-i mănânce.* RETEGANUL, P. I, 45, cf. ALR II/I h 104. ♦ R e f l i m p e r s . *Nici un pat nu are înfățișarea obișnuită a unui culcuș omenesc în care se doarme.* DEMETRIUS, A. 278. ♦ (Despre oameni) **A** rămâne peste noapte undeva pentru a dormi (1), a petrece noaptea într-un anumit loc. *Și acolo în aceeași noapte dormi și luu din acela ce era la mână darure fratelui său.* PO 111/17. *Deși i s-au părut cu primejdie a dormi în acel chioșc, au fost silit însă să rămâie acolo.* DRĂGHICI, R. 161/1. *Au dormit trei nopți pe paele acele, unde era ascuns cadavrul.* ALBINEȚ, M. 22/23. *Când te vede cineva eșind dimineața dintr-o casă, zice că ai dormit acolo noaptea.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. I, 28. *Ți-e drumu-ndelungat, și-i noapte. De n-ai găzdu-n sat Să vii să dormi la noi.* COȘBUC, P. I, 230. *Ei nu-l pot găzdui, fiind mulți ... Va trebui deci să doarmă în Armadia.* REBREANU, I. 128. *Ne-am întors la cazinou că n-aveam unde dormi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 202. *Cu pături în spinare, drumeții dorm unde apucă.* ARGHEZI, C. J. 58. *Până mâine dormi aici, este odaia mea.* CĂLINESCU, E. O. I, 31. *De dormit, tot acasă o să dorm, și mâine seară, și poimâine noapte.* C. PETRESCU, A. R. 30. *Nimeni nu putea să spună pe unde dormeau.* BARBU, G. 86. *Am dormit la „Cornu vânătorului”.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 14, cf. ALR I 308, ib. 337/63, 158, 164.

3. (Despre ființe; de obicei urmat de determinări ca „de-a-n picioarele”, „din picioare”, „pe el”, „mergând” etc.) A fi cuprins de o stare de moleșală, de oboseală, de somnolență, a moși de somn; a dormita (2). *Că dacă-ți îmbla durmind pă cale ... Nu împliniți voia Mării[i] Sale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 104, cf. POLIZU. *Doarme totdeauna când face ceva.* PONTBRIANT, D. *Părea nepăsător pentru tot ce se petrece împrejurii și că umblă dormind pe picioare.* MACEDONSKI, O. III, 24, cf. DDRF. *Mătura în prăvălie și dormia din picioare.* IORGA, C. I. III, 138. *Abatele nu mai avu îndoială că acel care-i călăuzea prin templul lui Dumnezeu doarme, ori cel puțin dormitează, cu obrazul în coama calului.* SADOVEANU, O. X, 45. *Miile de soldați tăceau; unii mergând, dormeau; picioarele mergeau singure.* CAMILAR, N. I, 7. *Dormi pe linie? Rău că nu vă omoară de tot.* DAVIDOGLU, M. 22. *Omul ăsta doarme și pe bicicletă.* BARBU, Ș. N. 253. *Dar doarme mergând pe brazdă.* DOINE, 84, cf. ALR II/I h 104. ♦ (Prin vestul Olt.; la jocul mija) **A** mijii (I 2). *O fată duarme și noi ne pitulăm.* PORȚILE DE FIER, 326.

4. (Învechit; despre oameni) A avea relații sexuale cu cineva. *Foarte se mâniară, cum acest lucru spurcat el ară fi făcând pre Is[ra]i durmind cu fata lui Iacov.* PO 116/10. *Muierea domnu-său aruncă-și ochii pre Iosif și zise: dormi cu mine.* ib. 135/5. *Și adăpară și întru aceea noapte pre tatăl lor cu vin și, întrând înlăuntru cea mai tânără, dormi cu tatăl ei; și n-au știut când s-au culcat cu ea.* BIBLIA (1688), 13¹/49. *În seara viitoare îi adusă pe c fată a unui ofițer ostaș și dormi cu dânsa.* GORJAN, H. I, 12/26.

5. **F** i g. (Despre oameni) A nu participa la ceea ce se petrece în jurul său, a fi indiferent, nepăsător, absent; a sta în inactivitate; (astăzi rar) a dormita (1). *Să nu dormim în somnul păcatelor, ce să facem ca și robii cei înțelepți.* VARLAAM, C. 291. *Iar Bogdan hatmanul și Iordachi visternicul într-aceli 3 săptămâni n-au dormit, ce s-au*

gătitu-să. NECULCE, L. 116. *Dracu nu doarme; cine întii zisă Bine o nimeri!* BUDAI-DELEANU, Ț. 176. *Destul am dormit, vremea este să ne deșteptăm!* MUMULEANU, C. 45/5. *Neamul nostru dormea până acum și acest fel de pilde nu avem.* CR (1829), 162¹/22. *Pe cât se vede nu doarme ci să sârguiește să arate ai cui strenepoși sântem.* ib. (1830), 328²/15. *O, ticălosule, tu dormi, în vreme când toți ciialanți varsă sudori de moarte muncind.* DRĂGHICI, R. 10/25. *Toți stăpânitorii să fie pururea gata și îngrijați, căci vrăjmașii lor nu dorm.* GORJAN, H. I. 129/35. *Acum toți sânt delitanți Ce nu știu a se opune Dar știu dormi de minune.* SION, POEZII, 66/13. *Studentii cari dormeau cu capul pe cărări visând ministerii.* EMINESCU, O. VII, 138. *Nu vedeți că lumea doarme lângă muza voastră slabă, Că aduceți tot aceea ce atâția au adus?* MILLE, V. P. 76, cf. RESMERIȚĂ, D. *În fața instituției burgheze, care de obicei doarme și n-ascultă, stăteau ... Ion Chirilă și Mihalache Cojocarul.* SADOVEANU, O. IX, 468. *Poporul doarme: nu-l treziți! El ... rabdă.* ARGHEZI, B. 142. *Toată ziua doarme-n pat Și nu lucră că-i păcat.* FOLC. TRANSILV. I, 319. ♦ T r a n z . *Până când dormim în patul lenevirii, somnul cel greu și purtătoriu de moartea păcatului?* ANTIM, O. 350. *Poporul cel mare al nostru ... a dormit un somn jalnic în întunericul satelor.* SADOVEANU, O. VI, 455.

6. (Despre oameni) A-și duce viața (în liniște); a avea pace, tihnă; a sta fără griji; (învechit) a dormita (3). *Izbăvit-au sufletul mieu de mijloc de schimeni, că adurmiiu (durmiiu H) turburat.* PSALT. 109. *Deaca durmiretu (de - a ți r a m a n e a t i h n i ți B 1938) pre mijloc de hotaru.* ib. 127. *Da-voiu eu pace în țara voastră, dormi-veți și nimea nu va spământa pre voi (a. 1560).* GCR I, 4/3. *Să vei lua veșmântul vecinului tău zălog, iară să i-l dai lui ... că veșmântul lui un singur, acoperemântul trupului său întru carele doarme.* PO 253/23. *Acesta pământ pre carele dormi, fie îl voiu da și săminției tale (a. 1683).* GCR I, 273/27. *Cum dorm cu liniște cei ce să află supt mila împărăților.* PILDE, 94/8. *Cât de liniștiți doarme cineva când poate să zică în sineși, taina mea numai eu singur o știu.* BUZNEA, C. 25/3. *El o să petreacă zile întregi la școală! Nu putui să dorm de bucurie.* BREZOIANU, I. 40/13. *Nici sub domnia austriacă n-au dormit românii pe pilote ori madrațe împlute cu fulgi de la găște.* BARITIU, P. A. III, 90. *Iată gloria care nu lăsa pe bietul Costache să doarmă.* GHICA, C. E. III, 2. *Iar țeara dormea-n pace pe timpii cei mai răi Cât Dan veghea-n picioare la căpâteiul ei.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Datoria strajei e să vegheze pentru liniștea și paza averii celor care dorm.* LUNGANU, C. 60, cf. RESMERIȚĂ, D. *O să vezi ce înseamnă să le ai toate regulate frumușel, cu socoteală și la timp. Și d-ta dormi liniștit, și trupa mănâncă bine.* BRĂESCU, V. 35. *Păcatele nu te lasă să dormi.* PEDA, M. 60. *O vieață-aș vrea ... Atât de strămută-ncât să pot dormi Și uita vocile nepământene.* ISANOS, Ț. L. 16.

7. (Despre oameni) A fi mort (1); a zăcea în mormânt. *Ca rrăniți ce dormu[r] în mormântu, cei ce nu i-ai pomenit mai multu și acii den mârurile tale împinși fură.* PSALT. HUR². 161. *Fuii ca omu fără ajutoriu ... Ca vătămății ce durmiră în mormente.* PSALT. 180. *Ziseră ucenicii lui: „Doamne, de va dormi [Lazăr], mântuit va fi”.* CORESI, EV. 98. *Să nu îngropi pre mine în Eghipte, ce să dorm cu părintii miei.* PO 169/23. *Împăratul tuturor împărăților doarme și într-această svântă și blagoslovită sâmbată odihnește cu trupul în groapă.* VARLAAM, C. 82. *Au să vom preveghea, au de vom dormi (fie că dormim în mormânt B 1938), împreuna cu el să viem.* N. TEST. (1648), 276¹/5. *Socotit fuii între morți ca omorîții ce dorm în mormânt.* PSALT. (1651), 166¹/3. *Slobod întru cei morți, în trupuri căzute, Ce dorm prin mormânturi.* DOSOFTEI, PS². 158¹/17. *Pre cei ce dormiia în mormânturile deșertăciunii i-ai deșteptat.* MINEIUL (1776), 1¹²/9. *Își aduce aminte cu plăcere de prietenii săi cei dintâiu, din care mulți dorm în mormânturi.* MARCOVICI, D. 173/17. *Sub vechiul tău mormânt, Dormi, erou al românilor!* ALECSANDRI, POEZII, 112. *Dormi în pace printre făclii o mie Și în mormânt albastru și-n pânze argintie.* EMINESCU, O. I, 69. *Dormi în pace! ... îți rămâne după moarte altă viață.* MILLE, V. P. 68. *De treizeci de sute De ani el dormit-a*

mereu! COȘBUC, P. II, 94. Aici în țara noastră ... dorm ... domniile cei vechi și mai noi ai țării. IORGA, C. I. I, 3. În bordei, pe masa-nținsă, doarme astăzi Laie Chioru. GOGA, POEZII, 46. Dormiți de-acum în pace, umbre sfinte, Voi cei mai buni, voi cei mai dragi ai lumii. CERNA, P. 161. Acela de mult doarme în țințirul de lângă biserica cu șindrila mucedă de ploii. C. PETRESCU, S. 62. E mult, de când dormim în umbră, În cimitirul violet. BACOVIA, O. 71. Iar căpitanii Dorm fiecare-n câte-o groapă Săpată-n câte-un fund de mare! MINULESCU, VERS. 50. Nu voi mai dormi decât după Ultima Euharistie, la umbra pridvoarelor eterne. GALACTION, O. 42. Pe masă, prîmenit, în straietele păstrate de la cununie, Dormea, cu ștergar alb legat peste bărbie. LESNEA, VERS. 46. Niciun bunic sau drag de-al nostru nu dormea sub iarbă și pământ. TEODOREANU, M. U. 100. Acolo-n câmpuri ... Tălăzuiesc azi grâne și morții dorm. VOICULESCU, POEZII, I, 44. Și eu voi dormi nepăsător în pământ. ISAC, O. 95. Mai bine de o sută de-atunci trecură anii, Și doarme azi poetul sub lespede de scrum. LABIȘ, P. 195. Jur prejurul patului, Patului bărbatului, Pune floarea macului Ca să doarmă dracului! TEODORESCU, P. P. 273. ♦ T r a n z . (Cu complementul „somnia de veci”, „somnia morții”, „somnia adânc”, „somnia de piatră” „somnia lung” etc.) În sicriu dormi somn de piatră. VLAHUȚĂ, O. A. I, 42. Întins pe un pat de scânduri, cu fața în sus, cismarul dormea somnul cel de veci. DUNĂREANU, CH. 74. Pe cruce somnul morții dormea de-acum sublimul Isus. VOICULESCU, POEZII, I, 32. Sfânta ... doarme somnul morții. PERPESCIUS, S. 160. Morții din 1916 își dorm somnul lor de veci. BOGZA, C. O. 321. Își doarme mama somnul de veci! STANCU, M. I. 27. În cimitirul din Cluj, dorm somn adânc și neturburat cadavrele. ISAC, O. 274. Ștefan a rămas la mănăstirea Căldărușani să-și doarmă somnul de veci. G. BARBU, A. V. 77. ♦ (În imprecății) Se sculă îndată din pat fără vreo temere, zicându-mi: Dormi, dormi-ai somnu lung! GORJAN, H. I, 70/2. Eu îngheț cântând la poartă Și tu dormi, dormire-ai moartă. ap. GANE, N. III, 174. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci, că v-am așternut cu bine. CREANGĂ, P. 251. Dormi, dormire-ai somnu lung Că multe-am tras și-mi agiung! ALECSANDRI, P. P. 355. Durmir-ar d-ăl lung. UDRESCU, GL. ♦ (Prin lărgirea sensului) Rămășițele lui dorm în pământul din care a pornit începătura neamului nostru. EMINESCU, în PLR, 326. Pentru moarte o păstra, pentru ciasul acela când odihnitele mâini dorm galbene pe piept. ANGHIEL, PR. 23. Pe Ilie l-au îngropat sub stejarul bătrân ... acolo dorm ș-acu ciolanele țișanului. SADOVEANU, O. I, 57.

8. (Prin Transilv.; despre foc) A mocni (1). Cf. ALRM II/I h 395.
- Prez. ind.: dorm. - Și: (învechit și popular) **durmi** vb. IV.
- Lat. **dormire**.

DORMIND, -Ă adj. 1. (Învechit; despre ființe) Care se află în stare de somn (1); care este adormit. Cf. d o r m i (1). Mă dusei în grădină, și găsiu pe Merhana dormindă, cu punguța supt căpătăiu. GORJAN, H. III, 25/36. ♦ F i g . (Învechit; despre lucruri, despre natură sau elemente din natură) Care se află într-o stare de repaus, de liniște, de nemișcare (reală sau aparentă), care stă neclintit, încremenit în același loc. Cf. d o r m i (1). Lacul colo-și răvarsă apele lui dorminde. HELIADE, O. I, 75. Ea prezentă vederii lor ape dorminde și râuri care curg pe un nisip de argint. PĂCLEANU, I. II, 99/9. Ca glob lucind de aur în aer strălucinde, Ne lasă-a sa lumină și apele dorminde. R. IONESCU, C. 28/16. Colo întinde lacul apele lui dorminde, Din care steaua nopței se-naltă-n cer voios. CONV. LIT. II, 216. cf. COSTINESCU. Deasupra cărților dorminde în colț se ivea o îngerească umbră de om. EMINESCU, P. L. 29. Să mai salut o dată colibele din vale, Dorminde cu un aer de pace. id. O. I, 6.

2. (Bot.; rar; despre muguri) Care se desfac după o perioadă de 2-3 ani de la formare. Pe tulpină se mai găsesc așa-numiții muguri dorminzi, care nu se desfac decât la 2-3 ani de la formarea lor. BOTANICA, 27.

- Pl.: dorminzi, -de. - Și: (învechit, rar) **dorminte** adj. COSTINESCU.

- V. **dormi**.

DORMINTE adj. v. **dormind**.

DORMIR s. n. (Învechit, rar) Cimitir; p. restr. mormânt (I 1). Acolo își zidise și vârul meu un dormir (chimitir) foarte frumos supt-pământ. GORJAN, H. I, 104/26. Dormir, boltă pentru îngroparea morților. id. ib. III, 97/31.

- Pl.: ?

- De la **dormi**. Cf. gr. κ ο ι μ η τ ή ρ ι ο.

DORMIRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a d o r m i și rezultatul ei; (învechit, rar) dormiție. Cf. d o r m i (1). Cf. ST. LEX. 149/1. Iară dormirea îi era ședzând răzâmat cu pieptul pre genuंची. DOSOFTEI, v. s. septembrie 3^v/I 1. O, mai bine în veci să fie murit decât dormire ca aceasta să fie dormit! CANTEMIR, I. I. II, 35, cf. LB. Nu poate să-și incline către dormire fruntea. Se scoal-apoi când cerul era atât de negru. HELIADE, O. I, 318. Trândăvia cu înbuibarea aduce dormire turburată. CR (1831), 339¹/20. Dormirea pe partea dreaptă este cea mai potrivită și mai folositoare. ALBINET, M. 169/8, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 44/3. Să stea în chipzuire Fără somn, fără dormire. PANN, E. I, 63/2, cf. POLIZU, BĂLAȘESCU, GR. 71/6, PONTBRIANT, D., DDRF. Un alt cerdac ... se deschidea în fund, bun pentru dormire vara și pentru visare. CĂLINESCU, O. XIV, 125, cf. PAMFILE, C. 22.

- Pl.: (rar) **dormiri**. - Și: (învechit) **durmire** s. f. LB.

- V. **dormi**.

DORMIT¹ s. n. Faptul de a d o r m i; somn² (1). Cf. d o r m i (1). Rusul exprimă cu alt cuvânt mâncatul și durmiul domnilor, și cu altul mâncatul și durmiul omului de rând. RUS, I. II, 227/3, cf. LM, RESMERIȚĂ, D. Acum mai am de mazăgălit niște hârtii. Nu mă pot dăruu dormitului. STANCU, R. A. I, 70. Hei, jupâne, vino să-ți alegi culcușul! ... fiindcă partea dormitului n-am pus-o în preț. TUDORAN, P. 229, cf. DEX.

- Și: (învechit) **durmît** s. n.

- V. **dormi**.

DORMIT², -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care și-a efectuat somnul; sătul de somn. Te găsești transportat pe mălul îmbalsamat al Bahluiului ... unde ajungi dormit, mâncat și odihnit. GHICA, S. 240, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, TDRG. ♦ (Învechit, rar) Somnoros (1). Și sculă-se ca adurmit domnul (ca durmit CV), ca tare și îmbătat de viru. PSALT. 162.

2. (Învechit; despre unități de timp) Care a fost petrecut de cineva dormind, în care cineva și-a efectuat somnul. Orele dormite. LM. Luminile au ars și încă nu e ziuă? Pierdută-mi este noaptea! Primește-o drept dormită, Natură! I. NEGRUZZI, S. VI, 280.

- Pl.: dormiți, -te. - Și: (învechit) **durmît**, -ă adj.

- V. **dormi**.

DORMITĂ vb. I. I n t r a n z. 1. (Astăzi rar; despre oameni) A dormi (5). Nu va durmiți, nece va adurmi cinre va ținre Israil. PSALT. HUR². 195. Nu da în smentire piciorul tău, și se nu durmiteadze cel ce fereaste-te. PSALT. 269, cf. CORESI, PS. SL.-ROM. 248¹/10. De va durmiți, să cază piatra, să facă sunet, să auză și alalți. C. POP.² I, 152. Nu va lăsa să luncce piciorul tău, nece va durmiți păzitoriu tău. PSALT. (1651), 240^v/10. Svinții picurând de somn, prăvindu-i toți cum dormitară, iarăș răpăosară cătră Dumnădzău. DOSOFTEI, v. s. octombrie 77^v/9. Sfânta Leturghie de va zăbovi ceva, ne lenevim și dormităm, și căscăm. MĂRGĂRITARE, 436, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM². 49. Din sumeție sau din nepricepere au dormitat, până când l-au împresurat tătarii de toate părțile. ȘINCAI, HR. I, 266/17. Cine va fi atât de nedrept, încât să așeze într-aceiași treaptă de vrednicie și de

cinste pe cel ce a dormitat în lenevire, și pe cel ce s-a sărguit cu neîncetare? MARCOVICI, D. 445/27. Popoarele Europei dormitau în umbrele neștiinței și ale varvariei. FM (1847), 184²/24, cf. BĂLCESCU, M. V. 580. Veți fi vrednici de osândă înaintea oamenilor, dacă ... veți dormita în veghierea ce sânteți datorii a avea. BREZOIANU, I. 97/1. Ce ar fi agiuns pământul acesta, dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei! RUSSO, S. 147. Să deșteptăm conștiința națională a confracților noștri, care dormitează în somnul nepăsării (a. 1868). PLR I, 293, cf. TDRG. Dragostea Domniei Tale ... poate spori dușmăniile și întărâta pe stăpânii de aici, care, deocamdată, par că dormitează și se prefac că uita. SADOVEANU, O. X, 315. ♦ F i g . Osânda loru dintâiu nu va pesti și perirea lor nu va durmîta. COD. VOR². 399.

2. A ațipi șezând sau stând în picioare, a dormi (1) ușor și cu intermitențe; a moțâi¹ (2); a picoti (1), a piroti (1); p. e x t. a dormi (1). Oare ce se întâmplă cu acela, carele nu lucră nimica ...? El dormitează, să bolnăvește, are vreme lungă, nu are pâne. PETROVICI, P. 293/20. Păsările dormitând în culcușurile lor, vor putea a te slăvi. BELDIMAN, A. 7/15, cf. LB, I. GOLESCU, C. A fi lucru firesc să durmîteze mai tâmpuriu acela, care s-au trăzit așa curând, și să se odihnească, care s-au ostănit mult. RUS, I. I, 245/29. În aceste meditații în pace dormitam, și balsamul cel dulce al somnului gustam. ARICESCU, A. R. 84/18. Deși biet n-a dormitat Dar târziu s-a deșteptat. PANN, P. V. II, 68/13, cf. POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 108/8, GHICA, C. E. I, 155. Cu copilul în brațe ședea câte două, trei ore pe scaun jos, și cu copilul în brațe dormita a patra parte din zi pe pat. MUREȘANU, I. 150/12. În fundul tavernei văzui pe unii dormitând cu luleaua în gură. FILIMON, O. II, 165, cf. PONTBRIANT, D. Eu ședeam pe-o colinioară Rai sădit cu dalbe flori ..., Dormitând în suave zori. CONV. LIT. I, 350. Biserica era plină de călugărițe ... dormitând prin strane. ALECSANDRI, O. P. 116, cf. COSTINESCU, LM. Feciorul dormita pe capră, parcă n-ar fi fost în pădure. GANE, N. III, 57. În toată vremea asta, eu mă fac că dormitez trăgând cu ochiul pe sub cozorocul șepcii. CARAGIALE, O. II, 108, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Un chelnăr dormitează cu coatele pe masă. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 96. Pîșicuța, cu câteva fire de iarbă afară din bot, dormita pe toate cele patru picioare ale sale. HOGAȘ, M. N. 169. Legănându-se în hurducăturile trăsuri, dormita ușor cu gura căscată și cu ochii înlăcrimați. REBREANU, I. 178. Numai câțiva derbedei dormitau ici și colo. IBRĂILEANU, A. 84, cf. RESMERIȚĂ, D. Consulul dormita pe șezlong. M. ELIADE, O. I, 127, cf. CADE. [Publicul] asistă pasiv la 'jocul artiștilor, cască, moțâie, dormitează sau aplaudă. COCEA, S. I, 118. El dormitează Peste sarica din patru piei de oi. VOICULESCU, POEZII, I, 192. Lacul aburea leneș ... Paserile și dihăniile lui dormitau la umbră. SADOVEANU, O. IX, 402, cf. SCRIBAN, D. Domnul Simion vorbea cu o moliciune ireală ... E posibil să fi tăcut și să fi dormitat, însă gesticulația lui convențională inducea în eroare. CĂLINESCU, C. O. 131. Numai albinele din cei cinci stupi de lângă zidul casei nu dormitau. Se auzeau zumzetul harnic de uzină. STANCU, R. A. V, 212. Mustea, la soare, dormita când Greta i-a transmis invitația. BENIUC, M. C. I, 133. E ora de siestă când Ana dormitează cu telefonul la căpătâi. VINEA, L. II, 265. Se așază acum la masa de lângă câinele acela care dormitează. PREDA, R. 105. Orchestra începu să cânte iar, dar dansatorii nu se mai îndemneau. Cei mai mulți dormitau, molesșiți. T. POPOVICI, S. 332. Pe butoaietele de tablă din fața garajului dormitează câțiva dintre oamenii convocați la sediu. V. ROM. iunie 1958, 20. În ataș dormita un bărbat cam de 50 de ani ... cu o față obosită, mahmur ca după beție. BARBU, Ș. N. II, 16. Străjerii dormitau la porți. DIMOV, T. 187. La munte suia, Pe cal dormita, Iar murgul cotia și se poticnia. TEODORESCU, P. P. 496. Ieu maică nu dormitez, Dar la ibovnic gândesc. SEVASTOS, C. 187. Fața lui era abătută, s-ar fi zis că dormita. ȘEZ. III, 66. Șade, dormitează și deștept visează, se spune despre un om prostănac. Cf. PANN, P. V. III, 155/14, ROMÂNUL GLUMET, 50, ZANNE, P. II, 547. (T r a n z.) Dormire fără dormire să dormiteadze și somn fără somn să someadze. CANTEMIR, I. I, 35. Exact la acest clopot și ca la o chemare, bunul Hermann, care dormita de câteva ceasuri somnolența morții, a

deschis ochii. GALACTION, O. 248. ♦ F i g . Adurmită (dormitat-au D) sufletul meu de tristu, învrătoașe-me în cuvenete Tale. PSALT. 252. Dar cunoașteți oară ce sămânță muritoare dormitează în sânul vostru? MARCOVICI, D. 268/20. Patimile dormitează în fundul sufletului său. CALENDAR (1848), 5/3. Sufletul dormitează; toate facultățile lui sânt uitate sau necunoscute. NEGULICI, E. I, 82/14. O dalbă fecioară adoarme pe sânul De-un june frumos, Astfel cum dormită oftarea, suspinul În cântul duios. EMINESCU, O. I, 4. Și inima ce dormita în tine Se-ncinse de a mea înflăcărare. CERNA, P. 108. Mirosurile, efluviile ... au dormitat îndelung la gura canalurilor. ANGHEL, PR. 31. Întâmplarea cu moștenirea trezise în femeia mea porniri care dormitau latent, din strămoși, în ea. CAMIL PETRESCU, U. N. 44. În omul cel mai bun dormitează o fiară. COCEA, S. I, 253. Zornăie din salbe neliniștea livezii Și pacea dormitează cu crengile-n pârâu. LESNEA, VERS. 141. (T r a n z.) În lungul vechilor canale, deasupra cărora își dormitează mahnirea copaci bătrâni, ... se înșiră casele patricienilor. SADOVEANU, O. IX, 239. ♦ (Învechit) A adormi. Dormitară toate și dormia. DOSOFTEI, MOL. 72. Iară sf[i]nții să cuprinseseră ca de un somn, și privind toți cum dormita, iarăși răposară către D[io]Jmnu. MINEIUL (1776), 131¹/8. ♦ F i g . (Despre lucruri, despre natură sau elemente din natură) A se afla într-o stare de repaus, de liniște, de nemișcare (reală sau aparentă); a sta neclintit, încremenit în același loc. Lacul dormitează, curmat de zone roșietice și aurii, luntre cu vânrălele albe s-alunecă pe ici pe colo. CODRESCU, C. II, 94/17. [Lucrurile din odaie] stau, dormitează, trăesc cu viața lor latentă. ANGHEL, PR. 3. Pe înnoptate, ajunserăm în Păltiniș. Casele ... începuseră a dormita în mijlocul ogrăzilor. HOGAȘ, DR. I, 139, cf. ȘĂINEANU, D. U. Liniște. Căldură. Soare. Sălciile plângătoare Stau în aer, dormitând. TOPÎRCEANU, O. A. I, 348. Pe câmp desfudatul drumeag, dormitând, Visează ... Că simte înghețul. LESNEA, P. E. 97. Dormitau și salcâmii, și sălciile dormitau. STANCU, R. A. V, 212. Este soarele acolo unde dormitase luna mai înainte. PAS, L. II, 74. Toropit, bătrân, pe coastă, Dormitează lănced Clujul. BENIUC, V. 105. Totul dormitează în jur. TUDORAN, P. 424. Tăcere. Câmpia dormita sub licăritul neîntrept al stelelor. MIHALE, O. 356.

3. (Învechit; despre oameni) A dormi (6). Numai omul ... se odihnește și dormitează în pace în mijlocul grozavei turburări a ființelor. MARCOVICI, C. 65/6. Astăzi dormita tihnit la vatra lui; mâni era nevoit să se bejănească în codri. SADOVEANU, O. XIII, 609.

- Prez. înd. dormitez. - Și: (învechit) **durmită, durmintă** (CDDE) vb. I.

- Lat. **dormitare**.

DORMITĂRE s. f. Acțiunea de a dormi și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. d o r m i t a (1). Se deaderu somnul ochilor miei, și sprânceanelor mele durmitare. PSALT. SCH. 434/14. Fericirea noastră nu iaste să petreacem cu lenevire, cu negrije și cu durmitare, ci pururea ... cu cea mai mare grijă și cu privegheare se așteptăm ceasul morții. MAIOR, P. 83/25. Aflându-se toți turcii în durmitarea aceasta adâncă, Mihai nu se sfii ... a chema la casa vistierului ... și pe alți turci șăzători cu locuința în oraș. F. AARON, I. II, 144/1, cf. PONTBRIANT, D.

2. Cf. d o r m i t a (2). Cf. CANTEMIR, I. I, 291. Învățătorul e datoriu, ca să se gate mai nainte acasă spre ceale ce voiaște a preda în școală, pentru că cu aceeaia se va scăpa și pre sine, și pre prunci de zisa urâtă durmitare. PETROVICI, P. 38/12. Înainte de a se ivi vrsatul ... urmează apetita, adecăz voia de a mânca ..., durmitarea, schiopătarea, țâpenirea picioarelor. ÎNVĂȚĂTURĂ, 55/15, cf. LB, HELIADE, PARALELISM, I, 65. Lenevirea de dimineață între trezire și durmitare ... este cea mai des amăgitoare. VASICI, M. II, 118/2, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Vuetul monoton al vagoanelor puse pe Alexandru într-o stare de durmitare. CONTEMPORANUL, IV, 214, cf. DDRF. Liniștit, Ioanide închise ochii și se lăsă în voia durmitării. CĂLINESCU, B. I. 50. ♦ F i g . În zadar făcui a vorbi tândreața mia; inima se îmbătută de pasionele sale, sta lângă mine în soapea și

durmitare. CALENDARIU (1794), 37/25. Nu după multe zile se încredințează cineva de această lucrare văzând verzeala și veselia unui lan boronit, alături de durmirea grâului de pe altul rămas neboronit. I. JONESCU, C. 28/18. ♦ (Prin lărgirea sensului) Se deadere somnu ochilor miei, și sprânceanelor mele durmire și răpaosu tâmpelor mele, pără voiu afla locul Domnului. PSALT. 278. Ca uluiți sta și ca somnorosii, ni pe frunte, ni pe piept să scârpina (că voroava dulce și ales plăcută inimii bucurie, iară ochilor durmire pricineaște). CANTEMIR, I. I. I, 150.

- Pl.: (rar) dormitări. - Și: (învechit) durmităre s. f.

- V. dormi.

DORMITÁT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a dormi. De-aceasta și prorocul dzăce: „Nu-ț da la sminteală piciorul tău, nice să dormiteadze acela ce te străjuiaște [îngerul]” ... Iară dormitul să-nțaleage depărtatului svântului înger, pentru păcatele noastre. DOSOFTEI, V. S. aprilie 93¹/4.

- V. dormita.

DORMITÁT², -Ă adj. (Învechit, rar) Dormit². Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: dormitați, -te.

- V. dormita.

DORMITATÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Dormitiv. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: dormitivi, -e.

- Dormita + suf. -(a)tiv.

DORMITÍV, -Ă adj. (Astăzi rar) Care adoarme. Cf. I. GOLESCU, C. Leac dormitiv. NEGULICI, cf. PROT. - POP., N. D. Remediu dormitiv. COSTINESCU, cf. ALEXI, W. Băătură dormitivă. SCRIBAN, D. ♦ (Substantivat) O splendidă cultură de mac ar da o splendidă generație de dormitivi. ARGHEZI, S. XX, 17, cf. DN³.

- Pl.: dormitivi, -e.

- Din fr. dormitif.

DORMITOÁRE s. f. v. dormitor¹.

DORMITÓR¹ s. n., s. f. (Atestat prima dată în 1703, cf. T. CORBEA, D., ap. TDRG²) **1**. S. n. Încăpere (într-o locuință particulară sau într-un edificiu cu caracter public) prevăzută cu mobilier adecvat și folosită pentru dormit. După aceasta au vizitat Înălțimea Sa dormitoriile (casele de durmit) cadeților. AR (1829), 134¹/40. „Oriu” ... arată un loc unde se face sau se lucrează ceva: ... dormitoriu. HELIADE, PARALELISM, I, 59/21. Deocamdată așezasem dormitoriile. BREZOIANU, I. 75/25. Dormitoriile noastre, părțile cele mai de sus ale edificiului, erau cele mai mari din camerile scoalei. id. ib. 75/28, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Un ofițer ... călăuzea pe conjurați și întră cu ei în dormitor. EMINESCU, O. XII, 120. Niță s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat. CARAGIALE, O. II, 23. În timpul epidemiei ... era un focariu în dormitoriul celor ce îngrijau de bolnavi. CONTEMPORANUL, III, 908. Am jucat cărți în dormitor cu pedagogul. VLAHUȚĂ, S. A. II, 300. Chiar sala clubului se proiectează să se schimbe într-un vast dormitor. MILLE, V. P. 214, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Într-o dimineață ceru cafeaua în dormitor. LUC. VII, 200, cf. BIANU, D. S., TDRG. Batistele ... singur le spăla în dormitor, într-un lighean. HOGAȘ, DR. II, 125, cf. RESMERIȚĂ, D. Silit să viețuiesc regimul iezuiților alături de larma și febrilitatea claselor, de sala de gimnastică și de dormitoare, înduram în fiecare amurg diversiunea resemnată a internului la sfârșit de vacanță. M. ELIADE, O. I, 125. Într-o cameră de rezervă, i se improvizase un dormitor. REBREANU, R. I, 20, cf. EFTIMIU, N. 146. Propriu-zis nu locuia decât într-o cameră, care-i slujea și de birou și de dormitor. CAMIL PETRESCU, U. N. 25, cf.

BRĂESCU, O. A. I, 287. Când pătrunzi dimineața în dormitoare de căte 100 de inși, te trăsnește duhoarea de la ușe. COCEA, S. I, 142. Când a intrat președintele, în dormitorul nostru s-a făcut o tăcere de moarte. VLASIU, A. P. 340, cf. SCRIBAN, D., MIHĂESCU, D. A. 167. De la bucătărie până la dormitoare numai dulapuri de toată mărimea și înălțimea. ARGHEZI, C. J. 236, cf. BENIUC, M. C. I, 374. Când slujnica intră în casă, Gâri da buzna în dormitor. VINEA, L. I, 281, cf. DEMETRIUS, A. 180. Deasupra erau dormitoare. PREDA, DELIR. 74. Dădea într-o cameră care ținea loc și de sufragerie și de dormitor. BARBU, Ș. N. 115. Vizităm împreună dormitoare, anexele cabanei și ne dăm seama că și aici există o preocupare pentru frumos și curat. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17, cf. DEX. Ansamblul construit are ... 22 dormitoare. RL 2005, nr. 4 686. [Împăratul] ... a mers în dormitoarea ei și ... i s-au rupt inima de jale. SBIERA, P. 301. ♦ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) Fetele ... au schimbat aranjamentul mobilei în salonul-dormitor. REBREANU, I. 95. În numeroase orașe de provincie, edificările au dizolvat tradiționalul vad comercial al orașului, ridicând pe verticală veriabile cartiere-dormitor. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 6.

2. S. n. Mobilier adecvat dintr-o cameră de dormit a unei locuințe particulare. Nu mi-am adus decât dormitorul și biroul. BRĂESCU, O. A. I, 17. Seara ni se ridică cearceafurile. Se fac pachetele frumoase pe etajera dormitorului. SAHIA, N. 114. În loc de dormitor avea o sofa joasă enormă. CĂLINESCU, E. O. I, 81. Am avut niște mobilă în stil venețian ... dormitor și salonaș. VINEA, L. II, 239, cf. DL, DM. Sculptorul japonez ... și-a transformat dormitorul, bucată cu bucată, în sala de expoziție. CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/11, cf. DEX.

3. S. f. (Rar) Canapea lată pe care se poate dormi (**1**). Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: dormitoare. - Și: (popular **1**) dormitoáre s. f., (învechit) dormitóriu s. n.

- Lat. dormitorium.

DORMITÓR², -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care doarme (**1**); (persoană) căreia îi place să doarmă mult. Glonțul trecu alături de capul tânărului ... și se înfipse într-o cărămidă din părete, a căria sfărâmațuri se reînțoarseră și căzură pe peptul dormitorului. NEGRUZZI, S. I, 21, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Nu se auzi în cameră alt sgomot decât ploaia ce cădea pe acoperiș și respirațiunea grea a dormitorilor. CONV. LIT. XI, 150. Împregiurul lui dormeau toți ... Iar acești dormitori erau iubiți lui, iubiți de a căror fericire el avea să răspundă. SLAVICI, O. I, 61.

- Pl.: dormitori, -oare.

- Dormi + suf. -tor.

DORMITÓRIU s. n. v. dormitor¹.

DORMÍȚIE s. f. (Învechit, rar) Dormire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 65, LM.

- Și: dormițiune s. f. LM.

- Din lat. dormitio, -onis.

DORMIȚIUNE s. f. dormiție.

DORN s. n. Numele unor unelte în formă de tijă metalică; a) uneltă formată dintr-o tijă de oțel, cu un capăt conic, folosită mai ales la perforarea sau lărgirea găurilor materialelor metalice; priboi (**1**). Cf. LTR², DER, DEX, ALR SN II h 545, ALRM SN I h 365; b) uneltă de forma unei tije cilindrice, folosită în anumite faze la fabricarea țevilor, la încercarea și verificarea mașinilor-unelte sau la prinderea, extragerea, degajarea etc. a unor piese. Cf. LTR², DER, DEX. Poansonale sunt dornuri mici din oțel carbon și servesc la poansonarea liniilor trasate. ORBONAȘ, MEC. 171. Se folosesc dornuri, de exemplu, la perforarea blocurilor ... sau la unele procedee de

tragerea a țevilor, la cald sau la rece. LTR². Din această cauză dornul mașinii de încărcat este obligat să preseze puternic peste pulbere. VÂN. PESC. noiembrie 1964, 8, cf. H III 153, com. din. POIANA - VAȘCĂU, A V 15.

- Pl.: *dornuri* și (regional) *doarne*. ALR SN II h 545/105.

- Din germ. *Dorn*.

DÓRNĂ s. f. (Ban., Olt. și sud-vestul Transilv.) Bulboană; loc într-un râu sau într-un lac unde apa este adâncă (și limpede). Cf. CADE, SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 123. *Haidați să ne scâldăm, că-i gata doma!* VICIU, GL., cf. DENSUSIANU, Ț. H. 57. *Apa se strângea într-un ochi larg și adânc, într-o dornă.* PLOPȘOR, C. 60, cf. TODORAN, GL., CHEST. IV 39/113, ALR I 427/116, A III 16.

- Pl.: *dorne*.

- Et. nec.

DORNEÁN, -Ă s. m. și f. Locuitor din regiunea Dornelor. Și n-au avut *Lateș triabă*, fiind el câmpulungian, dară nu dornian (a. 1746). IORGA S. D. VI, 4. *Dornenii leagă ... patru brazi lungi și mari unul de altul și se coboară cu dânșii la Galați.* CONV. LIT. I, 344.

- Pl.: *dorneni*, -e.

- *Dorna* (n. pr.) + suf. -ean.

DORNEÁSCA s. f. art. Numele unei hore jucate în Bucovina; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

- *Dorna* (n. pr.) + suf. -ească.

DORNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin nordul Olt. și sud-vestul Transilv.; despre apa unui râu sau a unui lac) A forma o dornă. Cf. VICIU, GL.

- Prez. ind. pers. 3: *dornește*.

- De la *dornă*.

DÓRNIC, -Ă adj., s. m. 1. Adj. Care simte plăcere, bucurie (pentru ceva), care manifestă dragoste, atașament (față de cineva) și îndemnul de a-l vedea, de a-l avea, de a-l cultiva, de a intra în posesia lui etc.; care așteaptă cu drag și nerăbdare (ceva), care tânjește (după ceva); doritor (1). *Gândesc că îl iubește cineva mai mult, fiindcă a fost bun și dornic de popoul său.* BREZOIANU, I. 212/13, cf. PONTBRIANT, D. *În miezul ernii ..., focul vesel e odorul cel mai prețuit, de care cu toții suntem dornici și nesățioși.* CONTEMPORANUL, V₂, 389, cf. DDRF. [Tinerii] erau așa de dornici de joc și erau pătruși cu totul de farmecul lui, gustându-l în tăcere. AGÎRBICEANU, A. 116. *Publicul românesc, dornic de spectacole alese, s-a grăbit să umple sălile de teatru.* în PLR II, 248. *O luară pe drumul cel vechi, care e mai cu cotituri binevenite pentru perechile îndrăgostite, dornice de singurătate.* REBREANU, I. 101. *Eram dornic să revăd grădina.* C. PETRESCU, S. 131. *Alcătuirea Celor ce le crezi fără prihană A-nceput să răzvrătească omenirea, Dornică de-o viață mai umană.* MINULESCU, VERS. 240. *Te știam dornic de aventuri galante.* CAMIL PETRESCU, T. I, 535. *Mi s-a dat să cânt Clipa unui ornice, Când eu simt că sunt De vecie dornic.* LESNEA, VERS. 60. *Am intrat, dornic de joacă, la Herșcu.* BRĂESCU, O. A. II, 74. *În pușcăriașul frumos din Cotroceni trăia haimanaua ideală, generoasă și dornică de petreceri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 139. [Fata] porni dar nesățioasă de flori și dornică de păsărele și se afindă în pădure. VISSARION, B. 165. *Pământul a intrat în mâna unor oameni mai iscușiți și mai dornici de o viață nouă.* SADOVEANU, O. XX, 263. *Dornic de singurătate, merge la pădurea de sălcii din Ronda.* CĂLINESCU, I. 107. *Să fle lumea atât de dornică de muncă?* STANCU, D. 63. *Era un local de lux, cercetat de o aleasă clientelă de vară, dornică de muzică și de răcoare.* VINEA, L. I, 21. *O crezuse dornică de aventură, obișnuită cu aventuri.* DEMETRIUS, A. 294. *O fi și el dornic, ca tot omul, să-și vadă casa.* TUDORAN, P. 206. ◇ F i g . Să-mi urci și să-mi plimbi turma și

cireada, cum fac mocaniși], pă munți dornici dă om și dă ghite. JIPESCU, ap. GCR II, 259. *Îți farmecă auzul bătaile de vânt: Un șuier lung te-ndeamnă spre dornicul mormânt.* PĂUN - PINCIO, P. 44. *Alăuta sta moșluză ... Doar un vaier lung, fiornic I-a răspuns din golul dornic.* VOICULESCU, POEZII, II, 207. ◇ (Adverbial) *Inima-mi tot mă grăbește să-mi dau mai curând ajutorul Oștilor mele ce dornic în luptă mi-așteaptă sosirea.* MURNU, I. 127. *Frunză și iar frunză tânără și verde, Te-a cântat de veacuri dornic un popor.* VOICULESCU, POEZII, I, 54. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Sufletul ei era dornic de tot ce e frumos și curat.* AGÎRBICEANU, A. 133. *Sufletul lui ... dornic numai de liniște, fugea spăimântat mai departe.* REBREANU, P. S. 181. *Întâia oară călcam în ținuturile despre care, atâtea nopți, în anii cei grei, [prietenul meu] îmi povestise cu ochii umezi și dornici.* C. PETRESCU, S. 226. *Sufletu-mi întinde tainica-i năframă, ... Dornic să-ți cuprinză fața ca-ntr-o ramă.* VOICULESCU, POEZII, I, 68. ◆ Stăpânit de pofta, de plăcerea, de nevoia (de a mânca ceva). *Dușulache tâșni de undeva și se înfățișă dornic să capete ceva de mâncare.* PREDĂ, M. 103.

2. Adj. Care manifestă afecțiune, prietenie față de cineva, plin de dor (3), de duiosie pentru cineva, p r i e t e n o s (1), a f e c t u o s ; stăpânit de dorul de a vedea pe cineva, de a fi împreună; dorit (12). Cf. LB, LM, ȘĂINEANU². ◇ F i g . *De cine a fost el [norocul] dornic? În ce loc a fost statornic? Au nu joacă el o lume Ca cu jucării de glume?* PANN, P. V. II, 132²/25. ◇ (Substantivat) *Mulți din cei pe loc dornici se uită pe urmele ... [lăutarilor] și o părere de rău le strânge inima.* SEVASTOS, N. 340. ◇ (Adverbial) *M-o înălța la tine, Doamne, dornic Cum se întorc la cuibul lor, statornic, Hulubii lumii pururi călători.* VOICULESCU, POEZII, I, 154. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Vrei să m-auzi, să vezi vreți chipul meu; Și eu mă-ndur la dornic glasul tău Și iată-mă!* GORUN, F. 24. ◆ Care nutrește sentimente erotice față de cineva și dorul de a-l vedea, de a fi împreună, d r â g â s t o s , i u b i t o r ; s p e c . stăpânit de plăceri sexuale; doritor (2). *El, dornic, are să te soarbă Cu ochi adânci și pătimași.* VLAHUȚĂ, P. 122. *Am prins să caut în tot trupul acesta de prințesă dornică, sufletul, floarea gândului și a loialității.* CAMIL PETRESCU, U. N. 94, cf. SCRIBAN, D. *D-ar fi cuc-un voinic dornic, Mi l-aș prinde de ibovnic.* TEODORESCU, P. P. 346. ◇ F i g . *Atunci din ochii veștezi de dornicul lui drag Tăcând a sters femeia o lacrimă cu iia.* COȘBUC, P. I, 142. ◇ (Adverbial) *Dornic căutând în cale-ți, parcă tot aștept să-mi vii.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *Și sub luna călătoreare și crescândă, cei doi amanși se căutară dornic.* GALACTION, O. 138. „Mi-așa de dor de tine!” *Așa de tainic tu mi-o spui și dornic.* BLAGA, POEZII, 36. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Și fata, venind cu gânduri rele, A stat zâmbind în drumul sihastrului, l-a prins Cu ochii ei cei dornici.* COȘBUC, S. 13. *În dornicul meu gând Un chip resare, luminos și blând, Ești tu, Ileană?* SĂM. II, 445.

3. Adj. Care este hotărât (pentru ceva); care vrea, care intenționează (să facă ceva); care aspiră (cătore ceva); care este de acord cu, care consimte (la ceva); care este interesat (de ceva); care este amator (de ceva); doritor (3). Cf. POLIZU. *Toată marea asta de oameni ... așteaptă dornică ajutorul cărturarilor de inimă.* BACALBAȘA, S. A. I, 233, cf. TDRG. *Acuma era dornic să-și poarte, în văzul tuturor, fericirea.* REBREANU, P. S. 192. *Eram dornic să cunosc acele tărâmurii.* C. PETRESCU, S. 225. *Dornici de a vedea și de a cunoaște, plecaser ... în neconținut colind.* M. I. CARAGIALE, C. 53. *Dornic de orizonturi vaste și de perspective infinite, geniu sau pindaric nu se putea să nu-și ia zborul spre înalte considerații.* LOVINESCU, C.² V, 73. *Sunt o seamă de aviatori tineri, foarte curajoși și foarte dornici să se distingă - cu orice risc - prin biruințe răsunătoare.* CAMIL PETRESCU, P. 310. *Rusul intrase, pentru întâia oară, la Salomia în casă, ... dornic să aște pe cineva care să-l asculte.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 151. *Oamenii aceștia ... ar fi dornici să înțeleagă și dânșii ceea ce le va spune [ministru].* MOROIANU, S. 166. *În această luptă de răzvrătire a muntenilor dornici de libertate, elementele păstrate de tradiție se așează iarăși la locul ce le fusese*

atât de aspru tăgăduit. BRĂTIANU, T. 122. [Diversele jocuri de noroc reprezintă] un alt mod de a extorca banii ahtiaților, dornici de a desface o căsătorie. RALEA, O. 110. Cătorul, dornic de a adânci problema, va găsi expuneri ... în tratatele speciale de mecanică. SANIELEVICI, R. 117. Curând, [Silion] se simți dornic să se ridice de pe culcușul robiei lui consimțite. VINEA, L. I, 72. [Colonelul] nu părea dornic să plece pe front. BENIUC, M. C. I, 370. Lucrătorii ... s-au arătat dornici să rămână. TUDORAN, P. 368. De-nnoire dornic Să fugi de-al nepăsării somn moleșit și calm. LABIȘ, P. 277. Dornic de a constitui un teatru permanent, Asachi a înființat ... o efemeră „clasă pregătitoare pentru teatru”. IST. LIT. ROM. II, 358. Dornici să spună cât mai de grabă tot ce-i frământă, ... [scriitorii] nu mai aveau răgazul să facă alegerea între un mijloc de exprimare estetic și unul mai puțin estetic. VARLAAM – SADOVEANU, 142. Așa am intrat toți în viață, proaspeți, dornici de zile mari și luminoase. LÂNCRĂNJAN, C. II, 342. Veneau tot mai mulți credincioși, dornici să obțină iertarea păcatelor. MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 44. Începură să plece din București, la universitățile străine, tineri dornici de învățatură. G. BARBU, A. V. 87. Dornice de o victorie la scor, gazdele n-au mai reușit nimic. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. Om de cultură, multilateral, ... dornic de a lumina poporul. M 1975, nr. 1, 38. Se vor calde îndemnuri adresate melomanilor dornici, nu numai să asculte, ci să și facă muzică de cameră. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. Ziaristii dornici să afle mai multe despre modul cum se cheltuiesc banii publici. RL 2005, nr. 4 803. ♦ (Prin lărgirea sensului) Și fecioara îndrăznește brațe dornice să-niindă. PILLAT, P. 55. Negrilă se smucea în mâna lui Mihai, clănțănind din colți, dornic să se repeadă în ei. TUDORAN, P. 285. ♦ Care merită să fie dorit; de dorit. Într-un veac de mișelie, nemic mai dornic ... decât o cunună de spini, cunună de mucenic, primită pentru că adevărul au sprijinit. CONTEMPORANUL, VI₂, 479. Uitându-te împrejur, nu mai vezi nimic decât pădure seculară, înfricoșat de încălțită și de prăbușită. Totuși Sihla rămâne dornică, subjugătoare. GALACTION, O. 376.

4. S. m. (Bot.) Plantă erbacee, din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele lungi și înguste, cu flori mici albe, dispuse în umbel; (regional) costița secerii, limba șopârlei (*Falcaria sioides*). Cf. BRANDZA, FL. 182, 222, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 239, TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 69, 229.

- Pl.: dornici, -ce.

- Dor¹ + suf. -nic.

DORNICIE s. f. (Regional) Dor (3). Privighitoarea figurează adeseori și-n cântecele noastre populare ca simbol de iubire, dornicie și privighiare. MARIAN, O. I, 251.

- Pl.: dornicii.

- Dornic + suf. -ie.

DOROÁGĂ s. f. = **dârlog**. Cf. LEXIC REG. 14.

DOROÁNTĂ s. f. (Regional) Piersică cu pulpa tare, care se coace toamna târziu. Cf. DR. IV₂, 819, REV. CRIT. III, 123.

- Pl.: doroanțe.

- Din magh. **duránci**, **duráncai**[barack].

DOROBÁIE s. f. (Regional) Scorbură (Jiu-Paroșeni* – Vulcan). Cf. A III 5.

- Pl.: dorobăi.

- Cf. corobaie, scorobaie.

DOROBÁN s. m. v. **dorobanț**.

DOROBANÓS, -Ă adj. v. **doroboios**.

DOROBÁNȚ s. m. (Atestat prima dată în 1521–1529, cf. DERS) 1. (Învechit) Soldat însărcinat cu menținerea ordinii și a

siguranței publice; p. e x t. jandarm (cu atribuții speciale). Ce [Domnul] șezând spre mânășor de asin nici slugi avea, nici înarmați, nici darăbanți. CORESI, EV. 106. S-au așezatu Oprea [armașul] la odăile dorobanților. URECHE, L. 209. Pre cine dezbracă dorobanții Ierusalimului de haine? NEAGOE, ÎNV. 151/10. Învăță 4 dărăbani să-l bată. DOSOFTEI, V. s. septembrie 6¹/7. L-au răuit dărăbanții lui apărându-l câțva loc, plecând fuga, de n-au perit. MUSTE, LET. III, 43/23. Subt ocârmuitorul plăsii ... va trimite asupra râului de plată un dorobanț. REG. ORG. 40/27. Atunci în giuru-i italianul, Polonul ager, bravul maghiar ... creștin românul, Ulan, pandurul, drabanț, husar, Nălța-vor liberi la Crist altar. HELIADE, O.² I, 250. Miliția se compunea din corpul jandarmilor numiți mai târziu dorobanți (a. 1832). URICARIUL, XXII, 440. Trupul călăreț de jandarmi, cărora s-a dat vechea numire de dorobanți, s-a întocmit la 1832. BĂLCESCU, O. I, 37. Au venit Cu dorobanți să ne ridice. PR. DRAM. 335. Un dorobanț îi aduse un plic în care găsi permutarea lui. NEGRUZZI, S. I, 111, cf. POLIZU. Mi-am plătit fonciera că stă dorobanți pe capul meu. GHICA, C. E. II, 353. Țăranii bavarezi ... lucrau cu cantilena și răsul pe buze, iar nu ca pe la noi sub biciul dorobanților. FILIMON, O. II, 174, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. În sat ... patrolau în lung și-n lat dorobanții. MIRONESCU, S. 3. L-au dibuit oamenii boierului și l-au adus cu dorobanții înapoi, legat, pe jos, prin zăpadă. CAMIL PETRESCU, B. 14. Se încruntau chiorăș dorobanții de la agie. C. PETRESCU, A. R. 8. În a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, ... mai exista un singur steag de dorobanți și un grup redus de dorobanți ai temniței. STOICESCU, C. S. 127, cf. DEX. Un căprar de dorobanți Făcu trei coșuri de sfați. FOLC. OLT. – MUNT. II, 247.

2. Soldat infanterist (cu plată) în vechea armată română, recrutat și dintre străini, care purta o căciulă îndoită într-o parte, împodobită cu o pană de curcan, prinsă cu o panglică tricoloră; căciular, curcan. V. t r a b a n t (1). Oprea armașul ... au mers în gazdă ... la odăile dărăbanilor celor ungurești. SIMION DASC., LET. 267. Matei-Vodă ... singur au stăut în mijloc cu livinții și cu dărăbanții. M. COSTIN, O. 153. Nici sânt simenii ... atocma cu focul căzaciilor, cum nice dărăbanțul muntelesc. id. LET. I, 311/22. Dumitrașco-Vodă, văzând că nu să găsește nime, să ispitie el singur să margă și cu Brahă, căpitan de dărăbani. NECULCE, L. 242. Am dat întru așutoriu 800 de călăreți și 200 de dărăbanți roșii. ȘINCAI, HR. II, 228/23. Căpitanul de darabani [nu va plăti goștină] (a. 1809). URICARIUL, VI, 465. Ni să dă ... această jalbă a lui Iancu Pală, biv-căpitan za dorobanți (a. 1827). DOC. EC. 380. Când Mircea înstiiu corpul de dorobanți, fu primul corp de armată permanentă ce apără în Europa. HELIADE, O. II, 407. Armata Moldovei ... se compunea din: ... Darabanii, pedestrime împărțiți în opt căpităanii. BĂLCESCU, M. V. 644. Români, ... ca dorobanți și plăiași actuali, cer ei înșii arme și vor să se supună la disciplina militară. BARIȚIU, P. A. I, 370, cf. PONTBRIANT, D., LM. Regimentul 13 de dorobanți ... pornește la asalt. MAIORESCU, D. II, 93. În urma ei venea o ceată de oșteni călări, dorobanți, panduri, plăeși. GANE, N. I, 7. Am văzut căciula dorobanțului. MILLE, V. P. 208, cf. DDRF. Dorobanții erau oștiri pedestre, cum reiesă din mai multe locuri ale croniceii lui Miron Costin. XENOPOL, I. R. IV, 148. Strecurați prin plumbi și săbii dorobanții drum deschid. COȘBUC, P. II, 44. Dorobanțul triumfător stă ... cu căciula în mână. SĂM. II, 288, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Călărașii și dorobanții erau de origine mai proastă, aveau însă și ei mici feude la sate. BOGDAN, O. 407. Astfel de căciula ... Mihai Viteazul ... a transmis-o, ca o amintire de cinste, dorobanților noștri. IORGA, C. I. I, 124, cf. TDRG. Călăreții s-au apropiat înălțați în șele, dorobanții erau rândușiți în coloană. LUNGIANU, C. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Dinaintea ochilor osteniți de nerăbdare ai cărturarilor din tranșee nu mai apare căciula dorobanțului liberator. LOVINESCU, C.² V, 187. Generalul ... se instalase în scaunul prezidențial, luând în mână frânele federațiunii micilor dorobanți. BRĂESCU, O. A. I, 21. Țărănimea ... ne-a dat ... pe dorobanții care au așezat coroana de oșel pe fruntea înțeleptului rege. COCEA, S. I, 304. Michiu, cu pălcul lui de dorobanți și cu grămada de prizonieri,

înjghebase un adăpost. SADOVEANU, O. II, 128, cf. SCRIBAN, D. *Se zărește în fund pichetul dorobanților*. CĂLINESCU, I. C. 268. *Căpitanul ... venea la trap, urmat de-un dorobanț călare*. C. PETRESCU, A. R. 61. *S-a dus la oștire, la Turnu, la dorobanți*. STANCU, D. 39. *Ostași în uniforme de dorobanți*. TUDORAN, P. 16. *Iubitul ... este unul din dorobanții căzuți în luptele recente*. IST. LIT. ROM. III, 470, cf. DER. *Turcii au deschis un foc ... asupra dorobanților*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 54. *În școală există o importantă colecție de medalii dintre care nu lipsesc cele care au aparținut unor dorobanți din leatul lui Peneș Curcanul*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Vitejia dorobanților noștri înviase vremurile de slavă*. ROMÂNIA LITERARĂ 1978, nr. 26, 7/4. *Între Olt și-nire Galați ... acolo suntem chemați Șapte sute de soldați Și-o mie de dorobanți*. FOLC. MOLD. I, 592. ♦ *Dorobanț de țară* = dorobanț (2) fără leafă, recrutat dintre localnici. *Matei-Vodă ... avea până la o mie în leafă, fără dărbăntii de țară*. M. COSTIN, O. 114. [În Istria, bărbații poartă o] *șubă ca a dorobanților de țară, dar fără ornaturi*. CONV. LIT. VI, 187. *În afară de dorobanții mercenari străini ... mai existau în secolul al XVII-lea și așa-numiții dorobanți de țară, care erau români și care slujeau statului feudal*. STOICESCU, C. S. 118. ♦ (Adjectival; învechit) Care aparține dorobanților (2); ca al dorobanților. *Turcul astăzi se joacă cum îi vine Cu casca dorobanță?* HELIADE, O. I, 223.

3. (Regional) Numele unui dans popular (Voievoda – Alexandria). Cf. H XIV, 314.

– Pl.: *dorobanți*. – Și: (învechit) **dorobán** (URICARIUL, XXII, 423), **darabán, darábánt, dărbán, dărbánt, dărobánt, drabánt** s. m.

– Din magh. **darabónt, darabonc, darabánc**.

DOROBĂNȚESC, -EÁSCĂ adj. 1. Care aparține dorobanților (2), privitor la dorobanți; ca dorobanții. *Mai vartos zic de acest neam dorobăntesc, fiind ei tot dintr-acest pământ al Țării Rumânești și neavând ei nicio nevoie de la mine sau de la alții*. ANON. CANTAC., CM. I, 162. *Cetele de dorobanți sau neamul dorobăntesc, după cum îl numesc cronicarii noștri*. BĂLCESCU, ap. DL. *Avangarda se compunea din ... talpașii dorobăntesci pedestri cu tobele*. FILIMON, O. I, 302, cf. TDRG. *Gonea de mama focului un roib dorobăntesc*. CHIRIȚESCU, GR. 32, cf. CADE. *În soldații bătând talpa în asfalt ... recunoști strănepoții catanelor spătărești ..., ai talpașilor dorobăntesci*. C. PETRESCU, C. V. 80, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Cronica Țării Românești amintește în câteva rânduri de „neamul dorobăntesc”*. STOICESCU, C. S. 125, cf. DEX. *Dorobanți dorobăntesci, Căciulari căciulărești Trec pe rând la București*. MAT. FOLK. 261.

2. (Substantivat, m., art.; regional) Dans popular care se joacă cu mâinile ridicate. Cf. VARONE, J. R. 25.

– Pl.: *dorobăntesci*.

– **Dorobanț** + suf. *-esc*.

DOROBĂNȚEȘTE adv. Ca dorobanții (2), în felul dorobanților. [Colonelul], *mergând deșănțat și cântând dorobăntește, se îndreaptă spre ieșire*. BRĂESCU, V. A. 37.

– **Dorobanț** + suf. *-ește*.

DOROBĂNȚIE s. f. 1. (Învechit) Sediul dorobanților (1); jandarmerie. Cf. POLIZU. *Căpitan Gheorghe de la dorobăntie*. FILIMON, ap. ȘĂINEANU, D. U.

2. Perioadă de timp în care cineva își satisfăcea stagiul de dorobanț (2). *Acea vreme nu era depărtată: numai dorobăntia să și-o isprăvească. Făcea armata la „schimbași”*. V. ROM. 1960, nr. 12, 64.

– Pl.: *dorobăntii*.

– **Dorobanț** + suf. *-ie*.

DOROBĂNȚIME s. f. Mulțime de dorobanți (2); totalitatea dorobanților; p. e x t. sediul acestora. *Multă dorobăntime căzu în șanț, făcând praf cu trupurițe lor*. GANE, N. II, 109, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Căpitanul Costache, ... marele tartor al*

dorobăntimii de la agie. C. PETRESCU, A. R. 7. *Dădu iureș pe urmă dorobăntimea, să-i prindă cu arcanul*. PAS, L. I, 176, cf. DL, DEX.

– **Dorobanț** + suf. *-ime*.

DOROBÉTE s. m. (Prin Munt. și prin sudul Transilv.) Băt scurt și gros; bucată de lemn tăiată dintr-un trunchi² (2) de copac. Cf. COMAN, GL., ALR I 984/772. ♦ F i g . Copil scund și foarte gras. Cf. PASCU, S. 324, COMAN, GL.

– Pl.: *dorobeți*. – Și: **dorobléte** (PASCU, S. 324), **dobléte** (id. ib.) s. m.

– Et. nec.

DOROBLÉTE s. m. v. **dorobete**.

DOROBOIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre fructe) Găunos. Cf. ALR I 878/825, A III 5.

– Pl.: *doroboioși, -oase*. – Și: **dorobanos, -ă** adj. A III 5.

– **Dorobaie** + suf. *-os*.

DOROHAIÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Dorohoiului sau care este originară de acolo; (la pl.) locuitorii Dorohoiului. Cf. DDRF. *Aveam să aflu nu peste mult timp că ... dorohoiienii sunt admirabili din ... mai multe puncte de vedere*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 16. *Pare incredibil ... ca un dorohoiian ... să-mi fie ghid, și chiar unul foarte competent*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2.

– Pl.: *dorohoieni, -e*.

– **Dorohoi** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DOROVĂI vb. IV. 1. R e f l. (Regional; despre obiecte sau unelte de lemn) A se strica (2); a se sparge (II 3); (despre construcții) a se dărâma (2). Cf. POLIZU, ALEXI, W., CADE, VICIU, GL., PAȘCA, GL., CHEST. II 13/258, 388/101.

2. I n t r a n z. (Prin Maram.) A face curățenie în casă. Cf. T. PAPAHAĞI, M., LEXIC REG. 14.

3. I n t r a n z. (Prin sudul Transilv. și prin vestul Munt.) A pâlăvrăgi. Cf. LEXIC REG. II, 50, UDRESCU, GL.

4. T r a n z. și r e f l. (Prin vestul Munt.) A (se) obosi. Cf. UDRESCU, GL. *Mi-a (sau mi s-au) dorovăit oasele, (de) coasa asta*. id. ib.

– Prez. ind.: *dorovăiesc*. – Și: **dorovoí** vb. IV. LEXIC REG. 14, PAȘCA, GL.

– Et. nec.

DOROVĂIALĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Faptul de a (s e) d o r o v ă i .

1. Pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL.

2. Oboseală. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *dorovăieli*.

– **Dorovăi** + suf. *-eală*.

DOROVĂIT¹ s. n. (Prin vestul Munt.) Pălăvrăgeală. *Ce atâta dorovăit?* UDRESCU, GL.

– V. **dorovăi**.

DOROVĂIT², -Ă adj. 1. (Regional; despre construcții) Dărâmat² (2) (Crihalma – Rupea). Cf. LEXIC REG. 95.

2. (Prin vestul Munt.) Obosit. *Acum a picat de la pădure, dorovăit de oase*. UDRESCU, GL.

– Pl.: *dorovăiți, -te*.

– V. **dorovăi**.

DOROVOÍ vb. IV v. **dorovăi**.

DORSÁL, -Ă adj., s. f. (Atestat prima dată în 1831. ap. TDRG²) 1. Adj. Care se referă la regiunea posterioară a corpului

unei ființe sau a unui organ al acesteia; privitor la această regiune. *Ligamentele între scafoid și cuboid sânt un ligament dorsal.* KRETZULESCU, A. 156/1. *Vertevrile dorsale (închieturile ciolanelor spinărei).* I. IONESCU, V. 63/8, cf. NEGULICI. *Aparatul circulatoriu e necomplet la insecte, care n-au un cord (inimă) și în locu-i au sub spinarea lor un vas lung, gros și contractil (vasul dorsal).* BARASCH, B. 239, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Masajuri sistematice ... d-a curmezișul mușchilor lombari și spinei dorsale.* CARAGIALE, O. VII, 47, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Omida e neagră cu o dungă dorsală galbenă.* ENC. AGR. I, 73, cf. SCRIBAN, D. *Să se cerceteze mai cu atenție exemplarele [de șoim] care au coada bandată și partea dorsală inferioară ... umbrită.* LINȚIA, P. II, 147, cf. DL, DM, D. MED. *Nu seamănă cu aripa dorsală a peștelui.* CINEMA, 1975, nr. 9, 17, cf. DEX. ◇ *Coardă dorsală = notocord. Coarda dorsală încă începe a se preface din ce în ce în zgârci mai vârtos.* CONV. LIT. III, 227, cf. M. D. ENC. ◇ (Substantivat) *Aponevroza dorsalului celui mare se confundă cu aponevrozele oblicului intern al pântecilor și a danteleului posterior și inferior.* KRETZULESCU, A. 193/11.

2. S. f. (Geol.; în sintagma) *Dorsală marină = formă complexă de relief care se întinde pe zeci de mii de kilometri pe fundul oceanelor, separând două bazine.* Cf. M. D. ENC., DN³.

3. S. f. (Geol.) Lanț muntos care se întinde pe spațiul unui continent. Cf. DN³. ◆ Relief mai puțin accidentat care separă unități de relief mai joase. Cf. DN³.

4. S. f. (Meteor.; în sintagma) *Dorsală barometrică = linie sinuoasă care unește punctele de mare presiune.* Cf. DN³. *Dorsală anticiclonică = regiune cu presiune înaltă cuprinsă între două depresii. Ansa se deosebește de dorsala anticiclonică prin stabilitatea și prin marea ei extensiune geografică.* LTR² VIII, 156.

- Pl.: *dorsali, -e.*

- Din fr. *dorsale*, it. *dorsale*.

DORSALGIÉ s. f. (Med.) Durere în regiunea dorsală. Cf. D. MED., DN³, DEX².

- Pl.: *dorsalgii.*

- După fr. *dorsalgie*.

DORSALIZĂRE s. f. Dezvoltare anormală a ultimei vertebre cervicale. Cf. DER, D. MED., DN³.

- Pl.: *dorsalizări.*

- Cf. fr. *dorsalisation*.

DORUBĂȚĂ subst. (Regional) Bucată mare; p. e x t. om zdravăn, namilă (1) (Sângeorz-Băi). Cf. PAȘCA, GL.

- Et. nec.

DORÚC s. n. (În poezia populară) Diminutiv al lui *d o r¹*. Cf. *d o r¹* (4). Cf. CADE. *Nu măi-i doruc d'e-nsurat, Că cocoan'ele mă bat.* T. PAPAHAĞI, M. 106.

- Pl.: ?

- *Dor¹* + suf. -uc.

DORULÉȚ s. n. 1. (În poezia populară) Diminutiv al lui *d o r¹*. Cf. *d o r¹* (3). *Toată lumea are-un dor, Și mai greu și mai ușor; Numai dorulețu meu E ca pământul de greu.* FOLC. OLT. - MUNT. IV, 779.

2. (Bot.; regional) Cicoare (*Cichorium intybus*). Cf. BORZA, D. 48.

- Pl.: *dorulețe.*

- *Dor¹* + suf. -uleț.

DORÚNGĂ s. f. v. *dorângă*.

DORURÉL s. n. (În poezia populară) Diminutiv al lui *d o r¹*. Cf. *d o r¹* (3). Cf. CADE. *Io am două dorurele, Unu a meu și-*

a mândrii mele Și-mi petrec lumea cu jele. MÂNDRESCU, L. P. 40. *Câte dorurele grele.* RETEGANUL, CH. 36. ◇ (Concretizat) *Păst'e munț, păst'e d'ealuri Adună vântu doruri, Dorurel'e t'in'erele, Ș-a mn'eu dor vin'e cu el'e.* T. PAPAHAĞI, M. 35.

- Pl.: *dorurele.*

- *Doruri* (pl. lui *dor¹*) + suf. -el.

DORÚȚ s. n. (În poezia populară) Diminutiv al lui *d o r¹*.

1. Cf. *d o r¹* (2). *Doru și cu supărarea Gân'ești că-l adună vaea; Și doruțu și cu rău Gîn'ești c-adună părău.* T. PAPAHAĞI, M. 33. *Străină-s ș-a nîmănuu N-am doruțul cui să-l spu.* FOLC. TRANSILV. II, 101.

2. Cf. *d o r¹* (3). Cf. TDRG, CADE, DL, DEX. *De-ași și, bade, că-i veni, Peană verde țî-ași găti, ... Cu rujița liliesi, Cu doruțu inimei.* RETEGANUL, TR. 137. *Tot m-aș duce la mândra Și de-aș trece cu luntrea; Că doruțul mă topește.* BUD, P. P. 30. *Să bem în cu iția, Să ne-mpărțăm dragostea; Să bem în cu tonuțu, Să ne-mpărțăm doruțu.* T. PAPAHAĞI, M. 41. *Cântă-mi, fluierașul meu, Hai, cântă-mi doruțul meu.* FOLC. TRANSILV. II, 216. ◇ (Urmă de determinări mai ales în genitiv, care indică ființa dragă sau iubită) *Eu mă duc la strâns la fân Cu doruțul tău în sân.* EMINESCU, L. P. 20. *Dar mi-i jele, Doamne, jele De doruțu mândrei mele.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 305. *Pădurice de brăduț, Scoate-mi pe mândru-n drumuț, Că eu mor de-al lui doruț.* BUD, P. P. 37. *Cu ochii lacrimă tare, De doruțu dumitale.* BÎRLEA, L. P. M. I, 272. *Plânge pământul sub mine De dor de la oarecine, Și eu plâng asupra lui De doruțu oarecui.* FOLC. TRANSILV. I, 518. ◇ (În construcții ca „a-i fi doruț de”, „a-i veni doruț de”, adesea cu valoare de locuțiune verbală) *Ori țî-e doruț de-nsurat, Ori ai voie de jucat?* BÎRLEA, L. P. M. I, 15. ◇ (Personificat, considerat ca însăși persoana iubită) *N-aș voi să fie ploii Dacă am doruț la oi.* id. ib. 289. ◇ (Concretizat) *Eu mă duc, mândră, la Blaj Și-ți iau și doruțul tău, Dar nu țî-l voi ținea rău, Că-l voi pune între cărți.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 112. *Nu fi, mândru, supărat, Din doruț ni-om fă(ce) căruț Și-om trece peste dieluț.* BÎRLEA, L. P. M. II, 22. *Ș-a mheu doruț o pl'ecat, Tănăr o fo', ne-nvățat, Și-nt-o izvor o pk'icat.* T. PAPAHAĞI, M. 35. *Bade, de când ai plecat Eu doruțul țî-am păstrat Legat într-o năfrămuță.* FOLC. TRANSILV. II, 679. ◆ (Regional) Urare (de sănătate) (Ieud - Dragomirești). *Înălțate împărate, Pe tine numai te bată: Tot doruț de sănătate.* BÎRLEA, L. P. M. I, 6.

3. Cf. *d o r¹* (4). *Vine-mi dor și de pe-acasă, Când scriu cărți sara la masă. Iartă-mi, Doamne, doruțu, Să-mi pot scrie șiruțu.* BÎRLEA, L. P. M. II, 111.

- Pl.: ?

- *Dor¹* + suf. -uț.

DOS s. n. (Atestat prima dată în 1519. cf. DERS) I. (Învechit, popular și familiar) Spate (1 1). *Voi puiarde fața lui în marea cea dintâi și dosul lui în marea cea deapoi.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/15. *Luând Sim și Iafeth haina, pusără pre amândoa umerile lor și să dusără cu dosul înainte și acoperiră despuiarea tătâni-său.* BIBLIA (1688)³, 7/3. *Serutând Evangelia, ... nu s-au întors la locu-ș, ci au mers mai nainte ... și ș-au făcut loc cu dosul său (a. 1795).* IORGA, S. D. XII, 191. *Domnu-său nezicând nimică ... Să aruncă lui Ducipal în dos.* BUDAI-DELEANU, T. V. 47. *Îmi întorc dosul, închid ochii ș-acum poate trece fără să-l văd.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 440. cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., LM. *Ne întoarcem apoi cu dosul la tablă.* MILLE, V. P. 176, cf. DDRF. *Știu că mâini, picioare, Și cap și dos a tale-s toate! Dar tot ce gust eu proaspăt oare Să zic c-al meu e, nu se poate?* GORUN, F. 75, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Slujitorii se retraseră cu dosurile înainte.* SADOVEANU, O. X. 258. *Încercă să-și facă loc cu dosul, ca să poată deschide poarta.* T. POPOVICI, S. 21. *Se scula cu dosul la biserică.* BARBU, G. 254. *Dragu-mi-i omu frumos, Și la față, și la dos.* FOLC. TRANSILV. II, 81. ◇ *L o c . a d j . , a d v . și p r e p .* **În** (sau **la**) **dos** (ori **în**, **la** sau **pe la dosul ...**) = (care este) în partea opusă feței cuiva; la o oarecare

distanță în urma cuiva; înapoi(a), îndărăt(ul), în (sau la) spate(le), în (la sau pe la) spate(le) ... v. s p a t e (I 1). Întrare nu s-a vede; mai dibuie-nainte, și simte-n dos d-odată că zornăie o poartă. HELIADE, O. I, 317. Aruncându-se pe cal în dosul lui [al prințului], îl cuprinse de mijloc. CĂPĂȚINEANU, S. 95/30. Bătând lumina în dosul copilului, îl face a se întoarce neconștient către dânsa. PENESCU, M. 22/25. El se ferește și se ascunde în dosul ei. SLAVICI, O. I, 360. Ne cântă-n dos [cucul], ăsta nu e semn bun. AGÎRBICEANU, A. 65. Știa bine că în dosul oștilor din față se rânduiesc noi mașini de luptă. VISSARION, B. 339. Cucoana ... păși îndesat și grăbit până în dosul lui Lepădatu. SADOVEANU, O. IX, 64. Și te bată vânturile ... Și te bată-n dos și-n față Ca să cazi la mine-n braț. FOLC. TRANSILV. II, 445. **Din dos** (sau **dosul** ...) = din (spre) partea opusă feței cuiva, dinapoi (sau dinapoia ...), dindărăt (sau dindărătul ...), din (sau de la, de după, învechit, rar, după) spate(le) v. s p a t e (I 1), din urmă, din urma ... Iară din dos i-au lovit Ștefan-Vodă [pe turci] cu oaste tocmită. URECHE, L. 92. Vedeă pre cucon numai din dos, și dorind să-l vază la față, trecu de cea parte. DOSOFTEL, V. S. noiembrie 1627/1. Cei cu socoteală denainte au ochi privitori, iară din dos socotitori. CANTEMIR, I. I. I, 95. Spre mai buna priceapere, stăi cu fața spre răsărit și partea cea din dos iaste apusul. GRECEANU, I. 139/3. Când videă vreo nevoie, când din dos îi grămădea, Acolo era scăpare, acolo se îngrădea. BELDIMAN, ap. GCR II, 245/32. Ștefan îi lovii mai cu înfocare din dos. IST. M. 100/8. Lacheul cu tabla de limonadă se găsea tocmai din dosul meu. ALECSANDRI, O. P. 308. O mână nevăzută, din dos, trăgea zăvor, Și te găseai în raiul grădinii, pe pridvor. PILLAT, P. 95. Mi-ai cântat mie din dos, Să trăiesc fără de soț. FOLC. MOLD. I, 544. **În** (sau **pe din** ori, învechit, **de** sau **pe după**) **dos** (ori **dosul** ...) = (în legătură cu verbe ca „a vorbi”, „a cleveți” etc.) fără să fie de față; în lipsă; pe ascuns; pe spate v. s p a t e (I 1 b). Am grăit ... pe după dos. ANTIM, P. XXIV. Afară de acestea nu înceta a-l cleveți pre după dos. ȘINCAL, HR. III, 54/23. Înaintea voastră poate fi că vor trămura, iară în dosul vostru vă vor batjocuri. PETROVICI, P. 9/12. Unii de față, alții de dos defăima pre autorul numitei Istoriei românești. BOJINCĂ, R. 12/19. Oamenii ... se prefac ... În față plâng ... Și în dos râd. VOINESCU II, M. 7/19. Dacă-ți zice cineva: Unul în dos te-a-njurat – În lipsa mea putea să mă și bată. PANN, P. V. I, 169/2. Nu mai vorbea de rău aevea în fața împăratului, pe din dos însă, își bătea mendrele. ISPIRESCU, L. 37. Nu vreau să știu ce se vorbește în dosul meu. SĂM. IV, 470. Insulta rea e aia pe care o zici pe din dos, nu pe față. ARGHEZI, S. XI, 43. ✧ E x p r. (Învechit, popular și familiar) **A da** (sau **a întoarce** ori **a arăta**) **dos** (sau **dosul**) = a fugi, a întoarce (sau a arăta) spatele v. s p a t e (I 1); a părăsi (I). Că bătându-să [moldovenii] cu crizacii, întâi au dat dos a fugi. URECHE, L. 73. Ci văzând Radul-Vodă că nu-i va putea sta împotriva, ... au dat dosul cu oaste sa și s-au dus la scaunul său, la Dâmboviță. id. ib. 89. Fiii lui Efrem înarmați săgetând cu arcul întoarseră dosul în zi de războiu. PSALT. (1651), 1467/2. Va întoarce Dumnezeu către noi dosul cu mână. NEAGOE, ÎNV. 308/24. Să fie pus trei-patru sute de călări lângă tunuri, când or întoarce ei la fugă dosul, să simț și ceva gonași după sine ai noștri, ar fi făcut izbânda aceia a lui Racoți. M. COSTIN, O. 313. I-am înfrântu-i de diaderă dosul Ceia ce-mi vria răul. DOSOFTEL, PS. 54/19. De aceștia au dat dosul tabăra cea vicleană a dracilor. MINEIUL (1776), 72², în DA. Mulțimea ... [turcilor], gonită fiind de makidoneni, au dat dosul. ȘINCAL, HR. I, 156/9. Argante ... mâniao răstoarnă, Pe-nvingători rărește ... încât își lasă câmpul și-n fugă întorc dosul. HELIADE, O. I, 335. Turcii ... când se loviau cu creștinii, ei îndată da dosul. BĂLCESCU, M. V. 614. Leșii ... reslefiți ... Dau dosul și fug iute. ALECSANDRI, POEZII, 225. Sărăcia ... dete dosul pe ușe afară. ISPIRESCU, L. 209, cf. CIAUȘANU, GL., ALR II/1 h 270/928, ALR II/1 MN 44, 2 236/928, ALRM II/1 h 367/928, ALR SN V h 1 429/928. (Cu schimbarea construcției) *Nebiruitul Șved, precum se socotia a fi, de sirg dosul și-au arătat, pe care moscalii ... au început a-i goni.* N. COSTIN, LET. II, 68/26. (Rare; eliptic) **Dos la față** = fuga, repede (I 1). Pe unde să ies ca să nu mă-ntâlnesc cu el? Ha! pe

fereastră ... *Dos la față.* ALECSANDRI, T. I, 317. (Regional) **A da dos** (de cineva) = a ocoli (II 4), a evita (Baia – Fălțiceni). Cf. ALR I 1 996/552. ✧ Șezut (I 1). *Vei vedeă ... picioarele lor mergând și venind tot deodată dinnaainte îndărăpt și din îndărăpt înainte cu dosul rătund, cu grumazul țapăn.* OBLĂDUIREA, 61/18. *La această boală se va unge mâna cu oloi ... vârând-o în mașul dosului (canalu băligării).* LITINSCHI, M. 144/4. *Dobitocul nu mănâncă, nu rumegă ... și moare, curgând din gură, din nas și din dos materie sângeroasă.* LUCACI, M. 5/5. *El văzuse ... femei cu obrazurile acoperite și cu dosul gol.* SADOVEANU, O. XXI, 408. *Doctorul avea obiceiul să-i plesnească [pe copii] ușor din mers cu vârful bastonului la dos.* BART, E. 339, cf. SCRIBAN, D. *Cocoșata suceă dosul, ... pocnea degetele lăutărești.* BARBU, G. 107. ✧ (Prin analogie) *Când caii vor sta cu dosul spre gard tăcuți și gânditori, e semn că vremea are să se strice.* GOROVEI, CR. 41. [Nae Gheorghidiu] se strâmba, țuguind buzele, ca un dos de găină. CAMIL PETRESCU, P. 213. ✧ E x p r. (Familiar) **A fi** (sau **a se scula**) (**tot**) **cu dosul în sus** = a fi (mereu) supărat, îmbufnat (fără motiv). *Dacă bucătăreasa se sculase cu dosu-n sus ori furioasă, trântea tigăile de pereți.* COCEA, S. II, 11, cf. DL, DEX. **A sta cu dosul pe cămașă** = a sta degeaba; a fi inactiv. *În Moldova s-au ridicat satele împotriva curților boierești ... Noi stăm cu dosul pe cămașă.* STANCU, D. 122. **A duce la dos** = a nu ține seamă de ceva; a nesocoti; a uita; a fi indiferent. *Bărbatu multe zice, da femeia la dos le duce.* ȘEZ. I, 220. **A ieși cu dosul la oameni** = a nu se comporta cum se cuvine, îndepărtându-se ostentativ (și nepolitic) de lângă cineva. Cf. ZANNE, P. II, 119.

II. I. P. a n a l. Partea de dinapoi a unui lucru, care se opune feței sau care se află în direcția inversă orientării lui; spațiu dintr-o încăpere, dintr-un vehicul etc. corespunzător acestei părți; fund, spate (II 1), (învechit) spinare (I 6). *Hotarul moșii [i] să începe în gios de casă ... și curmă drept preste piatra Răchiișului și apucă dosul pietrii și a smizii (a. 1630).* ȘTEFANELLI, D. C. 3, cf. CANTEMIR, I. I. I, 25. *Dosul stupinei să fie cătră amiazănoapte și fața în preajma soarelui.* MOLNAR, E. S. 59/11. *Pleava ... se strânge vray la par cu dosul greblei.* I. IONESCU, C. 186/23. *Acoperișele dosului oglindele se face printr-o amestecătură (amalgam) de mercuriu cu cositor.* BARASCH, I. N. 53/11. *Femeea ... s-a îmfașoșat ... cu un băet al ei bătut și învințit ca dosul ceaunului.* CONTEMPORANUL, I, 463. [Un tânăr] ... desina un cavalere pe dosul unui program. VLAHUȚĂ, S. A. III, 15. *Argintul le acoperă [cărțile sfinte] din toate părțile; numai pe dos e o legătură traicică de zale.* IORGA, C. I. III, 50. *Pașii se duc spre dosul cotețului.* AGÎRBICEANU, S. 164. *Apele Ozanei erau ... ca dosul de cositor al sticlelor de oglindă.* IBRĂILEANU, A. 87. *Dosuri de calendare.* NICA, L. VAM. 82. *Ai poliță? ... Ai complectat-o ... trage-i o semnătură pe dos cu numele meu.* CAMIL PETRESCU, P. 327. *Și-a șters, cuviincios, gura, cu dosul mânceii.* COCEA, S. II, 22. *Pe dosul fotografiei, Creangă a scris câteva cuvinte.* SADOVEANU, O. XX, 253. *O să vă spui, pe stradă, povestea umbrelei care se deschide pe dos.* ARGHEZI, C. I. 64. *La prânz copiii nu aveau voie să scoată o vorbă, fiindcă îi plesnea îndată cu dosul lingurii peste gură.* T. POPOVICI, SE. 22. *Salix caprea, arbore din fam. Salicaceae, cu frunze eliptice, pufos-păroase pe dos.* BUTURĂ, EB. I, 126. ✧ *Dosul mâinii (sau al palmei) = partea de deasupra a mâinii, opusă palmei. Moașa să bage mâna în mîtră ... și de acolo să o dezlipească încet cu dosul mâinii.* MEȘT. MOȘ. 41/20. *Capsulele sinoviale sânt foarte largi mai ales la dosul mâinii.* KRETZULESCU, A. 147/11. *Nou știu nimica, zise ea tristă și punând dosul mâinei pe fruntea ei, am uitat tot.* EMINESCU, P. L. 15. *Irina își șterse ochii de lacrimi, cu dosul mâinii.* BUJOR, S. 64. *Întinzându-mi spre sărutare dosul alb și grăsuliu al dreptei sale, cu mătâniei cu tot.* HOGAȘ, DR. I, 12. *Isprăvise băutura și-și ștergea mustățile cafenii cu dosul palmei.* REBREANU, R. I, 135. *Își netezi cu dosul palmei mustățile mari.* BART, E. 290. *Cele trei bătrâne plângeau ..., ștergându-și ... nasurile cu dosul mânilor.* CAMILAR, N. I, 215. *Își șterse o lacrimă cu dosul mâinii.* TUDORAN, P. 486. *Ridică mâna și cu dosul palmei o izbi*

peste obraji cu toată puterea. PREDĂ, M. 499. Luă [sticluța] în mână cu dragoste ..., îi deșurubă capacul și apăsă ușor pe pulverizator, deasupra dosului palmei. CĂRTĂRESCU, N. 67, cf. UDRESCU, GL., ALR III/ MN 29, 2 175. □ Dosuri de hârtie. ◇ Dosul limbii = partea de dedesubt a limbii. În timpul articulării ..., dosul limbii atinge palatul gurii. SCL IV, 1953, 211, cf. DL, DM, DEX. Faci pe dosul limbei niște beșicuți. ȘEZ. II, 191. ◇ L o c . a d j . și i a d v . **(De) pe dos** sau **(pe) de-a-ndoasele(a) = a** (mai ales în legătură cu verbele „a face”, „a ieși”, „a merge”) (care este) altfel de cum trebuie, de cum e firesc, de cum te-ai aștepta; anapoda. Toate ne sânt spre priință ..., dar eu le văz pe dos. BELDIMAN, O. 76/7, cf. LB. Obiceiurilor noastre cercetându-le ... nu să pot asemăna ... decât numai cu cele de-a-ndoasele ale faraoniștilor. PISCUPESCU, O. 7/3. Toate mi-a eșit pe dos până acum. CĂPĂȚINEANU, S. 50/17. Toate merg pe dos în casă. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 433, cf. POLIZU. Când te uiți la dânșii [la miniștrii noștri], și se par oameni simpli, crezi că iau lucrurile tot pe dos. GHICA, C. E. II, 328. De atunci încoace curat c-au picat toate în baltă și merg abraș și pe dos. CONV. LIT. I, 22. Toate le văd pe dos ... Iaca, mătușica se dă de-a tumba, ha, ha, ha! ALECSANDRI, T. 223. Tot atât de pe dos ne pare cealaltă procedură. MAIORESCU, CRITICE, 266. Binevoiască a cita cărțile unde se descriu experiențele ... și va vedea lumea cum a luat ... lucrurile pe dos. CONTEMPORANUL, I, 397. Toate trebile câte le făcea, le făcea pe dos. CREANGĂ, O. 26. Nu sunt oare și insultele ce și se aduc omagiu de-a-ndoasele adus talentului? CARAGIALE, O. VII, 278. Tot ce făcea îi ieșea de-a-ndoasele. ISPIRESCU, U. 108, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. Tot ce încerca îi ieșea pe dos. COCEA, S. II, 11. Oricum o-ntorceam, n-o nimeream ..., pentru că înțelegeam lumea pe dos. VLASIU, A. P. 9. Orice-aș face, ies toate pe dos. SADOVEANU, O. XX, 267. Toate azi sunt pe dos, toate împotriva mea. DEMETRIUS, A. 175. S-ar putea întâmpla tocmai pe dos. TUDORAN, P. 211. Gherghina nu credea, auzise taman de-a-ndoasele. PREDĂ, D. 66. A făcut în așa fel încât toate au ieșit pe dos. LĂNCRĂNAN, C. II, 538. De ce facem noi lucrurile pe dos? FLACĂRA, 1975, nr. 47, 20. Sunt voci care spun că totul a ieșit pe dos. RL 2005, nr. 4 616. El se purta cu frații săi tot pe dos. SBIERA, P. 1, cf. ALR SN V h 1 401; b) opus direcției inițiale sau firești; invers. Meșterul Dincă binagiul mi-a făcut-o; a tencuit zidul de la poartă și mi-a bătut numărul 6 de-a-ndoasele. CARAGIALE, O. VI, 53. Se închină pe dos, de jos în sus. SAM. II, 343. Patroana s-a zăpăcit și gesticulează pe dos, nesigur, ca și când i s-ar încurca mâinile. CAMIL PETRESCU, T. I, 550. Cere să i se puie pantofii pe dos, refuzând să primească pantoful stâng în piciorul stâng. ARGHEZI, S. VII, 125, cf. DL, DM, DEX. Mușchi ce trebuie să funcționeze în timpul cântatului chiar pe dos decât sunt ei obișnuși. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822; c) (în forma **de-a-ndoaselea**) cu spatele înainte, de-a-ndărâtelea. Dușu se depărtă ... mai mult de-a-ndoaselea, oprindu-se mereu. SLAVICI, O. I, 369, cf. DL, DM, DEX. **(Și) pe față și pe dos** = (și) pe o parte și pe cealaltă; în întregime; în toate felurile. Pe temeiul dreptății ... va fi [ziarul] „Naționalul” ... fratele celor buni și ... vrăjmași de moarte al abuzurilor, nedreptăților, hoțiilor și asupririlor, ce se vor face pe față și pe dos. PLR I, 130. Îi sărută mâinele [împăratului] și pe față și pe dos. ISPIRESCU, L. 93. Trecea vâtraiul prin foc, întorcându-l pe față și pe dos. MOROIANU, S. 192. Spunând aceste fraze, el le însoțise de o mimică expresivă ..., vrând să arate cum stăteau lucrurile pe față și pe dos. PREDĂ, R. 73. [Deputații] au răsucit procedura și pe față și pe dos. RL 2005, nr. 4 732. Cum bate vântu frunza și pe față și pe dos, Până ce o fâpă jos. FOLC. TRANSILV. I, 159. C-a avut un țol strâcat, și-atâta l-a purecat, și pe față și pe dos, De-a rămas cu totul jos. ib. II, 386. (Cu schimbarea construcției) Numai Sfântul Neculai trebuie să știe asta, zise Ivan scoțând iconița din sân și sărutând-o pe dos și pe față. CREANGĂ, P. 307. O hârtie o sucea de cinci ori și pe dos și pe față. LUC. VII, 433. Ghionioaia înciudată ... izbi vioara mută ... Cioc și toc, pe dos și față. VOICULESCU, POEZII, II, 206. **Nici în dos, nici în față** = nicidecum. Cf. ZANNE, P. II, 119. (Cu schimbarea construcției)

C-am pus gând să te uresc Dar ca tine nu gădesc Nici în față, nici în dos Nici în port așa frumos. RETEGANUL, TR. 89. L o c . a d j . a d v . și p r e p . **(De) din dos** (ori **din dosul ...**) = din partea opusă feței sau orientării unui lucru; dinapoi (sau dinapoia ...), dindărăt (sau dindărătul ...), din (sau de la) spate, din spatele ... v. s p a t e **(II 1)**. Și au prins toate pietrele pre dinlăuntru din dos, una cu alta în scoabe de fier (a. 1654). GCR I, 172/17. Să traseră fugind din dosul ostroavelor ce să află lângă Popi. CR (1829), 30¹/27. Să-mi aduci tot ce-i cumpăra în odaia mea pe scara de din dos. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424. Ieșirăm pe scările din dos. CR (1839), 407²/30, cf. POLIZU. Umple curtea de din dos cu fel de fel de păsări. GHICA, C. E. III, 3. Aduse o căruță, pe care o opri la porțița din dos a grădinii. FILMON, O. I, 205. Sfântise soarele din dosul piscurilor Cozii[i]. ODOBESCU, S. I, 88. Zidul din dosul școalei. CARAGIALE, O. III, 57. Părăsea, din vreme în vreme, prunăria din dosul caselor. MACEDONSKI, O. III, 5. Hora e pe ulița din dos, la Todosa. REBREANU, I. 11. Pe drumul ăsta, ajungeam la hotarul din dos. VLASIU, A. P. 90. Angajându-se pe galeriile din dos ale imobilului, o femeie ... l-a atacat. ARGHEZI, S. XI, 34. Bătrâna casă țărănească se strâmbase și mai mult ... O mai țineau în picioare odăile de zid ferecat, adăugate în dos de inginerul neamț. CAMIL PETRESCU, O. II, 110. Unul din noi întindea mâna din dosul mesei. PREDĂ, I. 105. În curțile din dos ale palatului se rupeau copacii la vânt. BARBU, PRINC. 85. Din ziua aceea intru prin poarta din dos. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16. (E x p r.) **Pe ușa** (sau **ușita**) **din dos** = pe furis; cu greutate. Încet-încet, m-am furișat în destinele lui. Pe ușița din dos. VINEA, L. I, 360. ◇ L o c . a d v . și p r e p . **În dos** (ori **în dosul ...**) = în partea opusă orientării unui lucru; îndărăt(ul), în (sau la, pe) spate, în (sau la) spatele ... v. s p a t e **(II 1)**. Râul Suceava ... se varsă în Siret în dosul Cotmarilor. M. COSTIN, O. 215. Să pusese turcii în dosul unor spini și făcea stricăciune moscalilor. NECULCE, L. 240. După cum arată în dos această planetă. CALENDARI (1733), 4¹/1. Decii i-am dat eu zapisul mieu până în păruu care cură din dial de la jghiaburile vechi în vale și din jos de case (!) lui Vasile a gineri-mieu până unde este o răchită în dosul casii mele (a. 1750). ȘTEFANELLI, D. C. 49. Ziceți și vizitiilor să dea butcile la o parte, în dosul caselor, să nu le vază. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. Oricare dintre meșteri ... numai în dosul prăvălii[i] să lucreze ..., iar în fața prăvălii[i] să facă numai vânzare (a. 1823). DOC. EC. 291. Să ședem aici supt umbra acestui pom ori în dosul aceștii rug. ABETEDAR, 61²/3. Îngenunche în dosul patului. GORJAN, H. I, 78/11. Se retrage și el cu ai săi în dosul șanțurilor și lasă biruința. PĂCLEANU, I. I, 152/1. În dosul acelei mreje de frunze-ntunecoase se văd în oale roze albe. EMINESCU, P. L. 73. Iorgu ... locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului. CARAGIALE, O. I, 7. Trică stetea rușinos în dosul bundei de probă. SLAVICI, O. II, 85. În dosul șurii era o livadă mărișoară. REBREANU, I. 19. Știam că e în dosul storului dat în jos, la un metru de mine. IBRĂILEANU, A. 145. În dosul ochelarilor cu rama groasă, deslușea o privire blândă. C. PETRESCU, S. 156. A dispărut în dosul unui vraf de cărți. BRĂESCU, O. A. II, 64. Ușa se deschise brusc de cineva, care, parcă, stătuse și așteptase ... în dosul ușii. E. IONESCU, E. 59. Primea musafirii prin cealaltă ușă a casei, în dos, spre bucătărie. DEMETRIUS, A. 258. În lungul drumului a apărut un front continuu de case ... în dosul cărora se află adeseori un coridor. BUTURĂ, EG. 72. Piroane de oțel ... În față le bătea, în dos le țintuia. PĂSCULESCU, L. P. 10. Numa-n munte este-un struț. Când îl suflă vântu-n dos Umple lumea de-amino. FOLC. TRANSILV. I, 489. Popa ieși din altar să le mulțumească ... punându-se în dosul vrafului de prescuri, de unde în fața nu i se putu vedea numai chiar capul. SNOAVA III, 509. (F i g.) În dosul glumei se simțea mânia lui oarbă. SLAVICI, O. I, 197. În dosul crispării răsului [lui Gogol] sta tristeța. SADOVEANU, O. XX, 566. Asta mă obliga ... să intru în contact numai cu iubirea ei ... în dosul căreia îmi păstrasem libertatea. PREDĂ, I. 175. **Prin** (sau **pe din**) **dos** (sau **prin dosul ...**) = prin partea opusă feței sau orientării unui lucru; înapoi (sau înapoia ...), îndărăt (sau

îndărătul ...); prin (sau pe la) spate(le) ... v. s p a t e (II 1). *Gârlele cele cu apă care sânt pe din dosul casilor, prin toată cetatea.* AMFILOHIE, G. 115/13. *Sulioții pe din dos De la spate, îi lovește.* PELIMON, S. 20/19. *O iau prin dosul primăriei.* CARAGIALE, O. VI, 80. *Se așază scara pe din dos, și treizeci de soldați ... se urcară în pod.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 103. *Șoseaua trecea prin mijlocul satului, iar calea ferată prin dosul caselor.* REBREANU, P. S. 139. *Să le aducă [hainele] prin dos, să n-o vază nimeni.* id. R. II, 208. *Înainte ca prin față să se pună sigiliu, ... pe din dos, nevăzută, mâna își va face datoria.* M. I. CARAGIALE, C. 107. *Am pornit să mă duc pe din dos. Dar de la colțul clădirei, m-am înapoiat tiptil, cuprins de panică.* BRĂESCU, A. 168. *Vino pe din dos și așteaptă nițel la bucătărie.* ARGHEZI, C. J. 28. [Boierii] *abia au scăpat, fugind pe din dos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 353. *Vină, bădișo, prin dos, Că-i porțița de rogoz.* HODOȘ, P. P. 43. L o c . p r e p . (Învechit) **În dosul** = ca urmare ..., în temeiul ... ♦ E x p r . (Popular și familiar) **A (se) întoarce** (sau **a (se) răsturna**) **pe dos** = a strica rânduiala, ordinea existentă până la un moment dat; a răvăși (3). *De cum a venit el, toate s-au întors pe dos; scrisori nu mai sunt, ziare nu mai sosesc, telefonul nu mai umblă.* SEBASTIAN, J. 13. *Echipajul forfotea pe punte, punând ordine în lucrurile pe care șederea la Stambul le întorsese pe dos.* TUDORAN, P. 246. *Putea în clipa asta să se răstoarne lumea pe dos.* DEMETRIUS, A. 343. **A (se) întoarce pe dos = a)** a (se) indispuie. *Nu i-am destăinuit nimic din teribila tulburare ce mă întorsese, literalmente, pe dos.* VOICULESCU, P. I, 302; **b)** a determina pe cineva să-și schimbe părerea. Cf. UDRESCU, GL. **c)** (regional; despre vreme) a se înrăutăți. Cf. UDRESCU, GL. **A (i se) întoarce** (cuiva) **sufletul** (sau **inima**) **pe dos** = a (se) îndurera. *Ofta biata Profirica să i se întoarcă inima pe dos de alean.* MIRONESCU, S. 21. (Cu schimbarea construcției) *Sunt matelotul blestemat ... Cu trupul dezmembrat și sufletul întors pe dos.* MINULESCU, VERS. 260. **A (i se) întoarce stomacul** (sau **mațele**) **pe dos** = a simți senzația de greață; a (se) scârbi (II). *Tot stomahul i se întoarce pe dos.* BARBU, PRINC. 112, cf. UDRESCU, GL. **A(-și) întoarce** (sau **a-și da ori a fi cu)** **ochii pe dos** = a-și da aere; a cocheta. *Calcă omenește și nu-ți mai întoarce ochii pe dos degeaba.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 12. *Cela întorcea ochii pe dos, se bătea cu palma în piept.* SADOVEANU, O. I, 77. *Pisoanie ... întorcea ochii pe dos, apoi îi ținea stâlp la cer.* SNOAVA, IV, 28. (Eliptic) *Numai arar vreunul mai tanțoș începe o chiuitură, în tactul zvăpăiat al jocului, cu ochii pe dos, cu gâtul răgușit.* REBREANU, I. 12. ♦ Parte a unei formații militare, a unui grup de oameni etc. opusă direcției de înaintare sau de orientare. *Năvăliia tătarăi cu toată oastea asupra leașilor, ce leașii sta neclățiți și din băști da tunurile. Dosul iaraș sa le ia nu putea tătarăi de tabără și așa ea au stătut războiul într-aceia dzi, toată dzua.* M. COSTIN, O. 45. *În dosul soldaților pe jos și sus era grămădit norodul care se îmbulzea.* F. AARON, I. II, 272/14. *După aceea a venit lagărul, au început zile grele, întâi săpatul șanșurilor ..., apoi linii noi de drum de fier, în dosul fronturilor.* C. PETRESCU, S. 156. *Știau bine că în dosul oștilor din față se rânduiesc noi mașini de luptă.* VISSARION, B. 339. ♦ (Rar) *Dosul frontului* = spatele frontului. *Ce-i șampania pe care o beau cei mari, în dosul frontului, pe lângă zeama aceea roșie?* CAMILAR, N. I, 408.

2. (Învechit, rar) Spătar³ (I 1). *Vine încet și să razimă de dosul jălțului.* HRISOVERGHI, A. 85/21.

3. Partea mai puțin arătoasă, neexpusă vederii, a unui obiect. Cf. DL, DM, DEX. ♦ S p e c . Partea de dinăuntru a unei haine; căptușeală; (regional) doseală. Cf. ALR SN II h 527, ib. h 528. □ *Dosul paltonului.* ♦ (De) **pe dos = a)** l o c . a d v . (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară. *Câteva ceasuri s-au necăjit până le-au îmbrăcat [straietele de piele ce poartă corăbierii], căci neputându-le nimeri, să îmbrăca cu ele pe dos și șonfit.* DRĂGHICI, R. 237/9. *Colțunii se trag pe dos.* ALECSANDRI, O. P. 251. *Este un fișănuș cu o vestă îmbrăcată pe dos.* SĂM. II, 83. *Venea Crăciunul ... cu choajea întoarse pe dos.* BRĂESCU, A. 38. *Bietul iuncher găfâia, își îmbrăca pe dos tunica.* SADOVEANU, O. I, 77.

Ne-am întors straietele pe dos. STANCU, D. 234. *Mâncile se întorc pe dos.* BELEA, P. A. 68. *Îl scotoci prin buzunarele pantalonilor, i le întoarse pe dos.* BARBU, G. 347. *Nea Stan din Bărăgan ... vara călărește, Săvai ca Doamne ferește ... C-un cojoc mare lătos, De-l poartă vara pe dos.* PĂSCULESCU, L. P. 308. *Nunu mare-i om frumos, Ș-o-ntors cojocul pe dos.* FOLC. TRANSILV. II, 186. *Să-mi dai un cojoc lătos, De mi-l porți vara pe dos.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 202. *Două cămăși ea avea: Cea mai ră era pe ea, ... Când o întorcea pe dos, Curgeau flendurile jos.* FOLC. MOLD. I, 112. **b)** l o c . a d j . (f i g.; despre oameni) care are purtări nefirești; sucit² (I 6), bizar. *Iată că sunt și oameni pe dos.* IONESCU-RION, C. 37, cf. DL, DM, DEX. [Femeie] *așa de îndărătnică și de pe dos, nici că i-a mai dat ochii să vadă.* SNOAVA, II, 248, cf. MAT. DIALECT. 67.

4. (Și în sintagma *dos de pernă*) Sac de pânză în care se pun fulgii și care se află imediat sub fața de pernă; (regional) toc³ (I 8). *Cinci perini ... cu dosurile de maltin* (a. 1813). URICARIUL XIV, 234, cf. ALR II/MN 138, 3 899/551, ALRM II/I h 363/551, ALR SN II h 493, ALRM SN I h 319.

5. (Învechit) Contrapagină; verso. *Au trimis mitropolitul scris cu slova lui din dosul cărții.* N. COSTIN, L.² 304. *Cearm la Măria Ta un luminat răspuns în dos[ul] răv[a]șului* (a. 1762). IORGA, S. D. V, 160. *Să nu i se mai dea ascultare, măcar de va avea și răvaș de apelație cu poruncă din dos cu înștiințare ... că i s-a dat dreptul la apel.* PRUV. COND. (1780), 68. *De câte ori va da cel împrumutat mulți sau puțini, bani din datoriia lui, să-i scrie în dosul zapisului.* ib. 112. *S-au cercetat și de mine și s-au găsit bun, și să aibă a urma togmai după cum în dos să arată ..., Costandin, arândașul moșii[i]* (a. 1807). DOC. EC. 75. *Dumnealui vel logofăt va face anafora cătră domniia mea în dosul înștiințării vorniciei, alăturând și aceale zapise a creditorilor.* PONTURI, 17/20. *Să să adauge și ponturile ..., precum în dos să arată* (a. 1824). DOC. EC. 316. *Din dos scrii și iscălește serdar Ioan* (a. 1826). ib. 364.

6. (Popular) Loc ferit, retras, ascuns; loc unde nu bate soarele. *Să se facă o catagrafie de toate stările și locuitorii orașului Iași, atât a celor ce sunt la uliți i la dosuri* (a. 1815). URICARIUL, I, 234. *Coastele și dosurile ... sunt secetoase și sărace.* PĂCALĂ, M. R. 274. *Pe la dosuri, stăruiau încă grămezi de omăt.* SADOVEANU, O. X, 492. *Și a căutat Toate vâile, Toate luncile, Toate dealurile și dosurile.* PĂSCULESCU, L. P. 182. *Zăpada mai stă pe dosuri.* CIAUȘANU, GL., cf. ALR II 3 420/414, 537, 605, 682. ♦ E x p r . **A da** (sau **a ține**) **dos (la) (de) ...** = a se adăposti. *Grăjdiorul vișăilor trebuieșt făcut ... pentru ca să le fie dos de soare și de ploaie.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 15/5. *Nu vezi nouorul cel negru cum vine ca un balaur peste noi? Vai de oasele noastre, dacă n-am dat dos undeva.* CONV. LIT. II, 93, cf. ALR II/I h 270, ALRM II/I h 367.

7. (Popular) Coastă vestică sau nordică a unui deal, a unui munte etc.; parte a acestora care este opusă soarelui; (regional) dosniță. Cf. H XVIII 137, ALR I 388, ALR SN III h 818, ALRM SN II h 639, A II 4. ♦ (Regional; în sintagma) *Dosul soarelui* = nord. Cf. ALR I 1 237/164. ♦ Pâlc mic de copaci, tufișuri care cresc pe partea nordică a unui deal. *Pleacă de azi dimineață cu caprele pe dosuri și nu se mai întoarce.* BOCEANU, GL., cf. A II 8, LEXIC REG. 79.

8. (Regional) „Partea convexă a lătunoi” (Sărbătoarea - Craiova). Cf. ALR I 1 851/874.

9. (Regional) Pânza coasei sau o parte a pânzei ori a lamei coasei (Sânmișaiu Almașului - Zalău). Cf. ALRM SN I h 37/284.

10. (Prin vestul Transilv.) Ștergar (I) de șters pe față. Cf. ALR I 1 956/320, A I 12.

- Pl.: *dosuri*.

- Lat. pop. *dossum*.

DOSADĂ s. f. (Învechit și regional) **I**. Supărare (I 4); amărăciune. *Împlea fața lor de dosadă și vor cere dreptu numele Tău, Doamne.* PSALT. HUR.² 158. *Încă spune și de gonire și de dosadă, ce*

se cade să ia credincioșii creștini. CORESI, EV. 71. *Și Iosif născutului dentâi puse-i numele Manasei ... Celalalt chiemă Efraim, dzicând: că m-au crescut Domnedzeu în pământul dosadei mele.* PO 144/27. *Nu vrum noi să-l ascultăm, drept aceea vine această dosadă pre noi.* ib. 148/9. *Făcând bine, răbdați dosadile, că aceasta e drag lui Dumnezău.* N. TEST. (1648), 183^v/25. cf. ANON. CAR. *Uscat de foame și seate, și goliciune, și dosadă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25^v/26. *De grea dosadă carea inima îi înădușiia ..., încetișor ... suspină.* CANTEMIR, I. I. I, 156. *Am înțeles toate despre câte m-ați înștiințat, pentru pagubele și dosădzile ce vi s-au făcut.* ȘINCAI, HR. II, 85/29, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Mă sui pe munți de piatră Să-mi văd mumă, Să-mi văd tată, Plin de dor și de dosadă.* TEODORESCU, P. P. 284, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 9. ♦ *Nedreptate (2), asuprire; pedeapsă nedreaptă la care este supus cineva. Cine amu nu se va lepăda de viața aceasta, și să se dea spre ucidere și spre dosadă ... acela nu iaste slugă bună.* CORESI, EV. 206. *Nu lăsa, Doamne, cu nadă Pre pizmaș să-m dea dosadă.* DOSOFTEI, PS.² 999. *Izbânda nedobândită naște dosada, de carea mâniia singură ca cu lațul său să zugrumă.* CANTEMIR, I. I. I, 249. *Lupul, crășorul Moldovei, a făcut multe dosădzi lui Gheorghie II Rakoși.* ȘINCAI, HR. III, 54/17. *Mânca-te-ar dosada!* MAT. DIALECT. I, 21.

2. (Învechit) *Insultă gravă; ocară (2). Și să nu ne scârbim de dosăzi și de ocări de ce vin noao de la alții.* CORESI, EV. 10. [Prorocii] multe scârbe și dosădzi au răbdat. VARLAAM, C. 118. *Suferind multe năpăști și dosăzi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124^v/3. *Nu cuvintele de dosadă dzisă a să căuta trebuie.* CANTEMIR, I. I. I, 202. *Soțul ei ... ședea în curtea lor necunoscut, cu multă dosadă și batjocură (a. 1760).* GCR II, 69/26. *Nu vom suferi ca să se facă vreo dosadă arhiepiscopului.* ȘINCAI, HR. III, 159/12. *Pârcălab, străjuiește-l! Vreau de obște să se vadă cum Vlad Basarab voievodul pedepsește o dosadă.* DAVILA, V. V. 95. ♦ (Învechit) *Ceartă; înfruntare; vrajbă (1). Într-altă zi încă ieșind afară, văzu cum doi jidovi frați se-ară fi svădind și dzise celuia carele făcea dosada: căce bați fratele tău?* PO 183/23. *Vădzindu-să osindită și dintre toate ceatele cu mare ocară și dosadă izgonită, ... mintea ... spre rea socoteală o întoarsă.* CANTEMIR, I. I. I, 48.

- Pl.: *dosade* și *dosăzi*.

- Din slavon. **ДОСАДА**.

DOSĂGIU s. n. v. **dozaj**.

DOSĂLĂ s. f. v. **doseală**.

DOSĂR s. n. 1. Ansamblu de documente referitoare la un subiect, la o persoană, adunate într-o învelitoare (de carton); învelitoarea care conține aceste documente. *Delă ... - judicătorești, dosiere.* HELIADE, O. II, 345. *Vezi ... pe magistrați consultând mai mult patimile decât dosarele.* GHICA, C. E. II, 615, cf. PONTBRIANT, D. [În arhivă] sunt ... dulapuri mari ... în care se află mii de dosare vechi. CONV. LIT. IV, 341, cf. COSTINESCU, LM. *Ministerul ... depune pe biuroul Camerei ... întregul dosar al afacerii Strousberg.* MAIORESCU, D. I, 26. *Dosariul corespondenței cu biblioteca din Iași știu că nu va fi tocmai mare și va fi ușor ca să binevoiți a ordona să mi se răspundă în această privință.* EMINESCU, O. XVI, 68. *Acele dosare, încredințate toate mie, au ajuns a fi foarte voluminoase.* ODOBESCU, S. II, 408. [Documentele] le am, sistematic aranjate în dosar. CARAGIALE, O. VII, 190, cf. DDRF, ALEXI, W. *În arhivă unul făcăne la mașina Yost; alți doi scriu felurite adrese; ... al cincilea coase dosarele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 63. *M-am folosit ... de dosarele procesuale aflătoare în arhiva fiscală.* PĂCALĂ, M. R. 34. *Inima locotenentului se zvârcoli când îl văzu ridicându-se greoi de la masa încărcată cu dosare și hârți.* REBREANU, P. S. 91, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ele constituie 26 de dosare voluminoase, care se află la dispoziția secretariatului.*

TITULESCU, D. 184. *Veniseră cu ghiozdanele doldora de dosare.* EFTIMIU, n. 8. *S-a întrerupt din cetirea unui dosar și a făcut o mutră acră.* CAMIL PETRESCU, P. 253. *I-a cerut ... să vadă dosarul crimei.* POPA, V. 92, cf. SCRIBAN, D. *Înainte de a-mi parveni dosarele ..., i-am pus unele întrebări lui Raoul.* MIHĂESCU, D. A. 56. *Am rășfoit dosarele cu toate hârțiile primite.* ULIERU, C. 61. *Li se cerea elevilor o altă piesă pentru dosare.* ARGHEZI, S. XI, 94. *Scotociră prin rafturi și dădură de dosarul reletor purtări ale lui Creangă.* CĂLINESCU, I. C. 116. *N-am închis ochii toată noaptea, am studiat un dosar.* VINEA, L. II, 73. *La curtea de casație s-au strâns cu kilogramele dosarele acestei afaceri.* MAGAZIN IST. 1974 nr. 1, 37, cf. DEX. *Biroul ... ornat cu dosare frumos etichetate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. *Un dosar legat cu șiret ... zace pe-o rână. Deschid dosarul, să-mi treacă timpul.* CĂRTĂRESCU, N. 166. *Căpitane, căpitane, la mai cată la dosare Foaia mea de liberare.* FOLC. MOLD. II, 139. ♦ E x p r t. A **închide dosarul** = a pune definitiv capăt unei acțiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete, fără a fi ajuns la soluționarea lor în fond; a clasa. *Astfel se închise dosarul acestei pricini la Divan.* BOLINTINEANU, O. 411. *Ne grăbim a închide dosarul d[omnu]lui Ureche.* MAIORESCU, CR. II, 72. *Îl chemase pe Constantin Lipan și îi ceruse să suspende urmărirea și să închidă dosarul.* C. PETRESCU, C. V. 324. *Îți promit, mâine închid dosarul, încetează orice urmărire.* BART, E. 350, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. A **pune la dosar** = a) a nu da curs unei cereri, unui act. *De aceea șfatul s-a pus la dosari.* CONTEMPORANUL, IV, 380, cf. RESMERIȚĂ, D. *Avem asigurări ... că afacerea va fi pusă la dosar.* CĂLINESCU, S. 434, cf. DL, DM, DEX; b) a nu-i păsa de ceva, a nu se sinchisi (I), a da uitării. *Vorbim de acel Theodor Șerbănescu, prea adesea pus la dosarul uitării.* MACEDONSKI, O. IV, 15, cf. DL, DEX, ZANNE, P. V, 278. ♦ **Problemă**, subiect de cercetat, de dezbătut. *În realitate dosarul nostru ad hominem în privirea „Presei” e foarte bogat. Dacă nu uzăm de el pe deplin, reticențele noastre sunt cauzate mai mult de lipsa de timp.* EMINESCU, O. X, 412. *Volumul! ... redeschide „dosarul” unor autori uitați.* T. ianuarie 1968, 114. *Incitante apar speculațiile vizând redeschiderea unor dosare literare sau relansarea unor dezbateri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 17, 11/4.

2. (În dicționarele din trecut) Spetează (I 2). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Pl.: *dosare*. - Și: (învechit, rar) **dosăriu**, **dosiér** s. n.

- Din fr. **dossier**.

DOSĂRĂ s. f. (Regional) Margine de scândură la bușteni. Com. din TĂRCĂȚA - BEIUȘ.

- Pl.: ?

- Cf. d o s.

DOSĂRIU s. n. v. **dosar**.

DOSĂDÍ vb. IV. 1. **Tranz.** și **refl.** (Învechit și regional) A (se) m â h n i (1). *Vire blânzie spre noi și învățăm-nă (dosădimu-ne C², căznimune H, c e r t a - n e - v o m D).* PSALT. 189. *El mi-au dzis că mă voi veseli, iară eu acmu ... mă amărăsc și mă dosădesc.* VARLAAM, C. 85, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL. *Iară eu mă dăsdesc și amar mă chinuiesc.* ȘEZ. VIII, 47. *Nimeni nu mă dosodească, Nu îi om să nu greșească.* LEXIC REG. II, 89.

2. **Tranz.** (Învechit) A persecuta; a prigoni (2), a chinui. *Cuviință ne iaste a face cinsto mare vârtos de toate duhovnicilor ... și grije a avea și a-i asculta ..., nici a-i urf sau a-i dosădi, nici a-i goni sau a-i ucide.* CORESI, EV. 306. *Tocmiră drept acea șpani pre ei, carii pre ei cu slujbă grea să-i dosădească, ca lu faraon dzidiră ceaste orașe.* PO 181/5. *Alții prinsăru slugile [împăratu] lui de-i dosădiră și-i uciseră.* VARLAAM, C. 236. *Atunci [la dzua giudețului] veri să vedzi ... pre ceia ce i-ai prădat și i-ai dosădit.* id. ib. 100. *Și fu de năvăliră*

păgânii și jidovii ... să-i dosădească și să-i ucigă cu pietri pre ei. N. TEST. (1648), 153^v/20, cf. ANON. CAR. *Și de-l va dosădi pre ...* [norodul Tău] vrăjmașul lui ..., Tu vei asculta din ceriu. BIBLIA (1688), 249^v/56. Au început țara a scăde ... împușcându-se de oameni, că din căși și era sărăcise de tot dosădindu-i în tot chipul. N. COSTIN, LET. II, 27/10, cf. CANTEMIR, I. I. II, 291. Soli încă n-au trimis după obiceiul cel bătrân la craiul, ci mult l-au dosădit, și pre el și pre oamenii lui. ȘINCAI, HR. II, 236/3, cf. TDRG. ⇨ *I n t r a n z. Ei* [cei chemați la nuntă] nu pristâniră; unii amu la satele lor, e alții la negoațe. Alții prinseră robii, dosădiră lor și-i uciseră. CORESI, EV. 302.

3. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A insulta; a batjocori; a blestema. *Derep ce dosădești preutu D[umne]zeului?* COD. VOR.² 274. Nici să dosădim sau să ne certăm ... că rădăcina a toate bunătățile iaste dragostea. CORESI, EV. 47. Te mâniai și cu li[m]ba batjocorii și dosădi ai. COD. TOD. 214. Omul mânie-L [pre Dumnedzău] și-L dosădeaste cu fapte reale. VARLAAM, C. 214. Cu cuvinte reale ... dosădindu-l îi grăi lui: om cu nărv, rău și fugar (a. 1692). GCR I, 305/2. Ce treabă au avut Bătlanul cu atâtea cuvinte inima Vidrii a amări și a dosedi? CANTEMIR, I. I. I, 67, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ⇨ *R e f l . p a s . De aici înainte de nicio față bisericească sau mirenească să vă dosădiți.* ȘINCAI, HR. III, 158/27. ⇨ *I n t r a n z. Ce credință au fost întru oamenii izraaililor de să ia pietri spre Domnul și să dosădească lui?* CORESI, EV. 229.

4. T r a n z. (Învechit și regional) A muștra¹ (2); a înfrunta. Când ne dosădeaste Dumnezeu, învățamu-ne, ca cu altă lume să nu fim osândiți acolo. CORESI, EV. 149. Nice te dosădi pentru bătaia ce-ai răbdat ... pentru numele Mieu, că Eu sânt pururea cu tine. VARLAAM, C. 430. De o dosădiia bărbatul, ce încă și răhnacea ei o muștra. DOSOFTEI, v. s. decembrie 205^v/22. Cunoștința ... îl năcăjeaste pre ticălosul păcătos ce moare, îl ceartă, îl dosădeaste. MAIOR, P. 120/13, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Lumea tot mă dosădește C-a mea mândră mă orbește. F (1868), 73, cf. ALR SN V h 1 414/36, ALRM SN III h 1 164/36. ✦ A moraliza (2), a îndrepta; a pedepsi (2). *De ce greșim și facem păcate, El [Dumnezeu] ... ne dosădește cu boalele sau cu alte pagube.* CORESI, EV. 60. Săgetătorii vor mânia și vor oști pre el [Iosif] și-l vor dosădi. PO 175/10. Pre toți i-au închis ... numai pentru să-i muștre și să-i dosădească (a. 1760). GCR II, 72/33. ✦ A ispăși. *Dosădiia cu post sufletul meu și rugăciunea mea în sânul meu să înturna.* PSALT. (1651), 59^v/5. ✦ A ispiți. *Meșterșuguesc [dracii] cu viclășugurile sale să scărbasească și să dosădească pre om.* VARLAAM, C. 175.

– Prez. ind.: *dosădesc.* – Și: (învechit) **dosedi**. (regional) **dosodi**, **dăsădi** vb. IV.

– Din slavon. ДОСАДИТИ.

DOSĂDIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d o s a d i și rezultatul ei.

1. Măhnire; suferință. Cf. d o s a d i (1). *Den sațiu naște-se curviia (că sațiu iaste tată dosădireei).* CORESI, EV. 16. Începutul truției dosădire arată. id. ib. 15. *Oricât de ascuțite ar fi a chitealelor dosediri, veseli le vom suferi.* CANTEMIR, HR. 10. *Vezi dosădirea și suspinul norodului tău.* MINEIUL (1776), 164^v/2, cf. LB. *Degrabă și Carol însuși de spaimă fiind cuprins Dosădirea și muștrarea cugetului l-au învins.* POGOR. HENR. 40/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, SCRIBAN, D.

2. Muștrare (1). Cf. d o s a d i (4). *Cădea-se se ascultați menre, ... și se nă izbimu <de> dosădirea aceasta și de deșerrție.* COD. VOR.² 317. *Cuvintele mele le auziți și le priimiți fără de dosădire, că am să vă spu un dor al inimii mele.* NEAGOE, ÎNV. 174/14. *Pre cel ce să smereaste, în locul dosădării, de nepuțină, fecioară, vindecă-l.* MINEIUL (1776), 89^v/17, cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *dosădiri.* – Și: (învechit) **dosedire**, (învechit, rar) **dosăndire** s. f.

– V. **dosădi**.

DOSĂDÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional) Măhnit (1); nefericit. Cf. d o s a d i (1). *Lăsând lavra, alergă la liniștea cea dorită, supărat, dosădit.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 216^v/12. *Cât să culcă în pat dosădita față. În somn greu căzu până dimineața.* BUDAIDELEANU, T. V. 134. *Au doară unui om năcăjit și dosădit mai mare chin îi iaste de lipse?* TEODOROVICI, M. 121/2, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Bat cu fruntea țărâna și plâng. Zac, așa, despuiat, dosădit.* VOICULESCU, POEZII, II, 214, cf. SCRIBAN, D. *Îngenunchiat pribeagul și dosădit în rugă Se teme că e slobod.* ARGHEZI, C. O. 42, cf. DL. *Plângeți cu mine ferbinte Pentru moarte dosădită Și de nimenea gândită.* ȘEZ. VIII, 48, cf. TOMESCU, GL. ⇨ (Substantivat) *Leșiră deci la uscat dosădiții de ei.* ISPIRESCU, L. 354.

2. (Învechit; adesea substantivat) Persecutat; prigonit, chinuit. Cf. d o s a d i (2). *Carei sânt dosădiți, învățatură le iaste, iară osânda de acolo, chin iaste și muncă de vecie și nesfârșită.* CORESI, EV. 149. *Văzându-l dosădit cu foamea în temniță ... ca o săracă îmbla cerșind.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 189^v/24. *Cum trupul tău cel dosădit împotriva vremilor iuși să să scutească (a. 1685).* GCR I, 276/18. *Tu la trup mai chipeș și la stat mai înalt ești, dară eu și de vârstă mai bătrân, și de pedeepe mai dosedit.* CANTEMIR, I. I. I, 120. *Slobozeasta-mă dintru această viață, să merg în iad, să spu de venirea Ta în lume, să-i mângâi pre acei ticăloși și dosădiți ce sânt întru închisoare de atâtea ani.* ANTIM, O. 32. *Cu aciastă poslanie prea neamul meu cel întristat și dosădit a-l înbucura am propus (a. 1786).* IORGA, S. D. XIII, 16. *Hula și ticăloșia acestui dosădit norod sânt scrise.* OBLĂDUIREA, VI/1. ⇨ (Substantivat; în descânțete) *leși, năjite, dosădite, de la Nicolae, din creierii capului, din gene, din sprâncene.* ȘEZ. XXIII, 1. ✦ (Regional) Gârbovit (Rudina – Motru). Cf. H IX 92.

3. (Învechit și regional; adesea substantivat) Prost (B IV 1). *Pentru ticăiță și dosedită, la vârstă brudie, la limbă bălbăie, jigăniuța aceasta, tuturor în știre a fi să cade.* CANTEMIR, I. I. I, 195. *Aceste nume: săracul, ticălosul, amărâțul, nevrednicul, dosăditul, prostul, ... să socotesc întru numărul în mijloc aruncărilor.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 81. *Se află că a mai rămas un prăpădit de argat ..., cheleș și dosădit de n-are seamăn pe lume.* ISPIRESCU, L. 153, cf. CADE. *Toți craii, fără nicio luptă, ... Domnia singuri și-o curmau ... Dosădiți, netrebniți, cu puterea suptă.* VOICULESCU, POEZII, I, 183. *Să te înghiță, mă stricatule și dosăditule!* IOVESCU, N. 33. *A luat p-ălu Tuse, un stricat și-un dosădit.* id. ib. 95, cf. SCRIBAN, D. *Dosăditul de nen-tău lancu nici nu se gândea să-mi pună pălărie.* STANCU, R. A. II, 120. *Taci, fa, din gură, dosădito! zise iar Moromete.* PREDĂ, M. 23, cf. I. CR. VII, 153, VÎRCOL, v. 92. ✦ (Rar) Ipocrit. *Fu apoi rândul preușilor de rând, și ei cu icoane, și ei cu vorbe dulci ... pre buzele dosădite.* BARBU, PRINC. 219.

4. (Învechit, rar; despre metale) Măncat (3), ros (1). *Voi fi ca o haină ce iaste măncată de molie sau ca niște fier dosădit de rugină (a. 1633).* GCR. I, 82/1.

– Pl.: *dosădiți, -te.* – Și: (învechit) **dosedit**, **-ă** adj.

– V. **dosădi**.

DOSĂDITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit) **1.** Adj. Care provoacă măhnire, tristețe. *Clevetnici lu Dumnezeu; urăți, dosăditori, măreți, trufași (1569–1675).* GCR I, *12/38. *Nenorocirile mele mi-au arătat că altele sânt mult mai dosăditoare decât acealea care le rabd.* LEON ASACHI, B. 62/23, cf. PONTBRIANT, D. ⇨ (Substantivat) *Dosăditor de părinte.* ST. LEX. 164/2.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care persecută, care prigonește (2). *Izbândă are a face spre toți dosăditorii și trufașii.* CORESI, EV. 5. *Nici dosăditorii, nici apucătorii împărăția ceriului nu vor dobândi (cca 1618).* GCR I, 46/41. *Fiind eu mai nainte hulitoriu și gonitoriu și dosăditoriu, ce fui miluit, că neștiind, făcuu întru necredință.* N. TEST. (1648)², 516, cf. ANON. CAR.

3. Adj. Clevetitor. Cf. DDRF.

– Pl.: *dosăditori, -oare.* – Și: **dosăditóriu, -ie, doseditór, -oáre** (PONTBRIANT, D.) adj.

- **Dosădi** + suf. *-tor*.

DOSĂDITÓRIU, -IE adj. v. **dosăditor**.

DOSĂDITURĂ s. f. (Învechit, rar) Maltratare, brutalizare. *Ce nu atâta pentru strâmbă poreclitura mea, cât pentru fără cale doseditura lui m-aș pedepsi.* CANTEMIR, I. I. II, 109.

- Pl.: *dosădituri*. - Și: **doseditură** s. f.

- **Dosădit** + suf. *-ură*.

DOSĂNDÍRE s. f. v. **dosădire**.

DÓSCĂ s. f. v. **doască**.

DÓSE s. f. v. **doză**¹.

DOSEÁLĂ s. f. (Prin Mold.) Căptușeală (la haină); dos (II 3). Cf. SCRIBAN, D., CHEST. II 434/167, ALR SN II h 527/386, ib. 528/386.

- Pl.: *doseli*. - Și: **dosălă** s. f.

- **Dos** + suf. *-eală*.

DOSEDÍ vb. IV v. **dosădi**.

DOSEDÍRE s. f. v. **dosădire**.

DOSEDÍT, -Ă adj. v. **dosădit**.

DOSEDITÓR, -OÁRE adj. v. **dosăditor**.

DOSEDITURĂ s. f. v. **dosăditură**.

DOSÉLNIC, -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Învechit; rar) Dosnic (2); p . e x t . necinstit (2), perfid (1). *Umblați cu pâri ascunse, ... cu mijloace doselnice.* ALECSANDRI, T. I 340, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL.

2. S. f. (Bot.; prin Olt. și prin Ban.; și în forma *doselnică-mică* BORZA, D. 50) Nemțșor (II 1 a) (*Delphinium consolida*). Cf. BORZA, D. 50, H IX 122.

- Pl.: *doselnici, -ce*.

- **Dos** + suf. *-elnic*.

DOSÍ vb. IV. 1. **T r a n z. și r e f l.** (Învechit, popular și familiar) A (se) ascunde. *Nicolai-Vodă, ... nevrând ... să se mai dosească ... s-au sculat de au mers la Poartă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 139/25. *Dovedit fiind cel pârât, că iaste vinovat, atunci nu numai să se cheme din casa lui, ci să se și tragă, ca să nu aibă vreme să dosească.* PRAV. COND. (1780), 74. *Cotunul ... era dosit în codru între dealurile ce domneau șesul cel întins.* ASACHI, S. L. II, 62. *Ștabili]și oberi-ofițerii care-i vor dosi din locul fortificat se vor pedepsi prin închisoare pe toată viața.* CONDICA O. 55/6. *De cunoscuți, de prietini te dosești, te depărtezi.* PANN, E. I, 50/14, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Luntrea cea de arme plină, Când la umbră se dosește, când s-arată la lumină.* ALECSANDRI, O. 188. *L-a înduplecat să-l lase cu viață, ba chiar să-l dosească și să-l hrănească în taină.* CONTEMPORANUL, I, 445, cf. DDRF. *Ulciorul plin unde să-l pot eu dosi?* COȘBUC, P. I, 210. *Mâinile slabe și înlemnite de ger și le-aduce le piept, dosindu-le în mânicile scărănate ale sumanului.* SĂM. II, 39, cf. ALEXI, W., TDRG. *Pentru ca după treier să se poată vântura grăunțele cu ușurință ... aria va fi ascunsă sau dosită într-un fund de vale.* PAMFILE, A. R. 143. *Glîgoraș și-a dosit sculele de băit și-o lumânare de său și a plecat.* AGÎRBICEANU, A. 184, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dosiți după un perete, doi oameni așteaptă „ceasul socotelilor”.* C. PETRESCU, S. 199, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îi strânse în grabă hainele ... și le dosi lângă*

dulap. REBREANU, R. I, 287. *Catinca, dosind cu rușine nu știu ce ..., abia avu timp să părăsească odaia.* BRĂESCU, O. A. I, 104. *Se putea dosi ... în lanuri de popușoi.* POPA, V. 68, cf. SCRIBAN, D. *Fusese văzut, și intenția lui de a se dosi adăoga ... impresia unei intenții de fraudă complicată.* ARGHEZI, S. X, 22. *Îmi aveam eu o firidă de nimeni știută, unde doseam zahărul.* BLAGA, H. 18. *Parcă e și greu de văzut unde vreți să ajungeți, dacă vă dosiți după sălcii?* CAMIL PETRESCU, O. II, 151. *Cei patru prieteni văzură ... un pădurar dosind sub scurtă pușca-i de vânătoare.* BENIUC, M. C. I, 181. *Dosi sticla goală cu grijă.* TUDORAN, P. 426, cf. DL, DM. *Of, Doamne, unde dracu să te dosesc, că ne omoară ... pe toți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 18/2, cf. DEX. *Nu se putea să nu avem cămăși cusute la Paști, dar le doseam să nu le vadă nimeni.* PAVEL, S. E. 98. *Dosarul a fost dosit aproape un deceniu.* RL 2005, nr. 4 636. *I-au plesnit prin minte ca să aducă ... mulți ostași ... și să-i dosească undeva în tindă.* SBIERA, P. 121. ◇ **R e f l. p a s. F i g.** *Defecturile tale, sub strămoșeasca umbră, De-ai fi în orice treaptă, nu pot să se dosească.* NEGRUZZI, S. II, 196. ◇ **A b s o l.** *Nu socoti să mai dosești. Toate le știu, toate le-am aflat.* PR. DRAM. 234. ◇ **I n t r a n z.** *Vezi vedea lăcașul scârbei într-o vale tufoasă și dosit din ochii oamenilor.* BUZNEA, F. 17/24.

2. **T r a n z.** (Popular și familiar) A lua ce nu-i aparține și a ascunde; a fura. Cf. PONTBRIANT, D. *Românii se grăbiră să dosească la munte pe drumuri mai scurte trenul cu prăzile, acoperindu-l cu oaste îndeajuns și asigurându-l contra oricărui atac.* EMINESCU, O. XIV, 83. *Cărțile ... le dosea din bibliotecă tatălui său.* MACEDONSKI, O. III, 28, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Glăsuși băcanul plescând cu limba și urmărind cu privirile neconținut pe băieții de prăvălie ca să nu mânănce sau să dosească ceva.* REBREANU, N. 67. *Servitoarele ... n-au mai îndrăznit să dosească niciun bacșiș.* EFTIMIU, N. 134. *Se temea să nu-i dosească cineva vreun ou.* CAZIMIR, GR. 87, cf. DL, DM. *Cu ce avea strâns din slugăreală, cu ce mai dosise, putea să-și cumpere un lot de casă.* BARBU, G. 14. *La domiciliul Domniei Sale s-au găsit, dosite, 152 sticle.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 10, cf. DEX. *Se vorbea chiar de oarecari daraveri ... pentru niște cai dosiți din curtea stăpânului său după câmp.* SNOAVA, II, 59. *Foicică trei lălele, D-alelei fecior de lele, Nu dosi dintr-ale mele.* TEODORESCU, P. P. 642. ◇ **F i g.** *Și vântul milogeste o tânguire rară, Dosind, ca bani de aur, al frunzelor norod.* ANGHIEL - IOSIF, C. M. I, 63.

3. **I n t r a n z.** (Învechit) A fugi din calea cuiva, de un pericol etc.; p . e x t . a dezerta (2). *Iară de pașa ... mai puțină grijă ne are fi, că înaintea pașei pare-mi-să că n-am dosi (a. 1657).* BUL. COM. IST. II, 222. *Apoi turcii, vădzând că moldovenii au dosit la obuz, au început a da năvală asupra celor 4 000 de moscali ce era afară din obuz și a donșilor.* NECULCE, L. 236. *Rămase biruit sultan Musa, care dosind spre Servia l-a prins un ostaș.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Nu s-au plăcut amândoi, că Măriia au tot dosit de cătră numitul Stan, batăr că el mult au umblat după dânsa (a. 1817).* IORGA, S. D. XII, 206. *Să te corisponderisești cu ... drăgătorii acelor județe, ... spre a-i așeza iarăș la satele de unde vor fi dosit (a. 1819).* DOC. EC. 208. *Eu n-am dosit vr-odată; din contra, tot-dauna În frunte-am fost.* HELIADE, O. I, 342. *Când vreun birnic se va arăta la vreun sat, atunci acel sat ... să dea de știre satului de unde va fi dosit.* REG. ORG. 41/30. *El nu umbla ca lupu, nici nu se depărta El nu dosea de oameni, și d-ale lor plăceri.* C. A. ROSETTI, C. 124/13. *Ostașul care va dosi din locul operațiilor ostășești se va pedepsi.* CONDICA O. 53/25. *Bine era mai-nainte știință să fi avut C-amorul aduce patimi ... Dar ca să dosesc de dânsul acum-n zadar ostenesc.* PANN, E. I, 94/13. *Și-a găsit casa deșartă: slugi, slujnice, toți dosiseră de frică.* CARAGIALE, O. II, 367, cf. DDRF, ȘĂINEANU², CADE, DL, DM, DEX. ◇ **R e f l.** *Unii într-o parte, alții într-altă parte dosindu-se, aruncând toată vina asupra lui Țaun Măzzea.* N. COSTIN, LET. II, 53/29. ◇ **T r a n z.** *De groaza lui dușmanii au dosit-o ca mișei.* MACEDONSKI, O. I, 84.

4. Întranz. (Învechit) A lipsi; a fi absent. *Au dosit câțeva vreme de la casa sa.* N. COSTIN, L.² 317. *Cel ce nu va fi de față ..., afară numai de va fi fost chemat de multe ori, ... să va dovedă că înadins au dosit.* PRAVILA (1814), 181/17. *În Transilvania se observă în fiacare period de asentare că românii dosesc de la tragerea de sorți.* BARIȚIU, P. A. III, 388. *Nu acuzații, ci acuzatorii dosesc de la judecată.* MAIORESCU, D. II, 46.

- Prez. ind.: *dosesc.*

- De la **dos.**

DOSIÉR s. n. v. **dosar.**

DOSÍME s. f. (Învechit și regional) Partea din spate a ceva. *Labirentu partea cea mai însemnată a organului auzului, să află situat la partea de din năuntru a tobi[i], și săpată oarecum în dosimea stâncii.* KRETZULESCU, A. 471/26, cf. ALR I 388/136.

- **Dos** + suf. *-ime.*

DOSÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d o s i și rezultatul ei.

1. (Învechit, popular și familiar) Cf. **d o s i (1)**. Cf. PONTBRIANT, D. *Pentru ce s-au mazilit domnul Alexandru-Vodă? Au doară s-au turburat Poarta pentru dosirea fiilor săi?* ODOBESCU, S. I, 282, cf. DL, DEX. ◇ F i g. *Adease s-au vădzut mai cu norocire izbânde de a vini, când cu supuneri și cu dosiri asupra neprietinului să porceade.* CANTEMIR, I. I. I, 93.

2. Cf. **d o s i (2)**. Cf. DL, DM, DEX.

3. (Învechit) Cf. **d o s i (3)**. *Dosirea din oștire se va socoti ... neafarea de față la chemarea după catastih.* CONDICA O. 54/19. *Acest erou rășboinic ... nici de dosirea nestatornicilor ostași ce îl părăsise, nici de mulțimea vrăjmașilor, neperzându-și inima ... ostenește pe dușmani și le închide calea Ardealului.* BĂLCESCU, M. V. 135. *Astăzi veniră vâtașii dimpreună cu jurații arătând nesupunerea măglașilor și dosirea lor de la umirea lucrărilor ocni după sistema otcupului (a. 1848).* DOC. EC. 949, cf. COSTINESCU, LM. *Nu a scăpat din mâna justiției maghiare prin dosire.* CARAGIALE, O. IV, 150, cf. DDRF, ALEXI, W., DL.

- Pl.: *dosiri.*

- V. **dosi.**

DÓSIS subst. v. **doză**¹.

DOSÍȘ adv. (Învechit, rar) În ascuns, în taină. Cf. ZILOT CRON., ap. TDRG². *Într-acei chip și Caradja, ... petrecând în întunecul nopții, hrăpind din țară fățiș și dosiș și curmeziș ... așa schivernisi el scăparea vieții prin fugă din scaun.* C. GANE, TR. V. II, 380.

- **Dos** + suf. *-iș.*

DOSÍȘTE s. f. (Popular) Loc umbros, dosnic, ferit de bătaia soarelui; p. e x t. versantul vestic al unui deal, al unui munte etc. *Apoi, când soarele se apropie de asfințit, și umbre mari începură a se ivi pe fânațe, în dosiști, ea se opri.* AGÎRBICEANU, S. 376, cf. CHEST. IV 80/15, 29, ALR I 388/840, 859, ALR SN III h 818/29, ALRM SN II h 639/29, GL. OLT.

- Pl.: *dosiști.*

- **Dos** + suf. *-iște.*

DOSÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a d o s i. Cf. **d o s i (3)**. *Ce mai ocol, ce mai dosit, Ghiță lătra; lătrat în toată regula.* KLOPȘTOCK, F. 82.

- V. **dosi.**

DOSÍT², **-Ă** adj. **1.** (Învechit, popular și familiar) Ascuns; retras, ferit. *Cu călărimea lui cea vitează, Prin locuri dosite, lui știute.* BUDAI-DELEANU, T. 175. *Fugea prin locuri dosite.* ASACHI, S. L. II, 60.

Erau aruncați în parohii ... dosite, depărtate de oricare oraș. BARIȚIU, P. A. I, 610, cf. PONTBRIANT, D. *Trădat, trădat! ... Înnegrit de dânsul, scrisorile mele falsificate, dosite, ascunse.* I. NEGRUZZI, S. V, 281, cf. ALEXI, W. *Se strecura ca un făcător de rele pe străzi dosite, întunecoase.* AGÎRBICEANU, L. T. 404. *Tihna acelei văgăuni dosite.* C. PETRESCU, S. 14, cf. DL, DM, DEX. ◇ F i g. *Răzbunare nerușinată! Răzbunare dosită.* NEGRUZZI, S. III, 334. ◇ (Adverbial) *Să meargă dosit pe taluz.* POPA, V. 146. *Gheorghită duce și el o merindare, ținând-o dosit subsoară.* VLASIU, A. P. 25.

2. (Învechit) Care a fugit, care a părăsit un loc, o acțiune etc. Cf. **d o s i (3)**. *Până acuma au fost tot dosiți și supărați.* AMIRAS, LET. III, 169/31. ◇ (Substantivat) *Căci metahirisind vreun viclesug însuși acii rânduși, să fie în respundere în locul acelor dosiți (a. 1815).* URICARIUL, I, 234. *Pedeapsa trădătorului fugit se va ecsecuta cu chipul următor: numele lui se va lipi de spânzurătoare și dositul se va declara trădător.* CONDICA O. 13/23. *Dositul unter-ofițer ... se va pedepsi cu îndoito soroc a închisoarei.* ib. 55/2.

- Pl.: *dosiți, -te.*

- V. **dosi.**

DOSITÓR -OÁRE adj. (Învechit) Care acoperă, care ascunde. Cf. DDRF. *De după aripa dositoare, vazui mâna lui moș Soare.* SĂM. II, 53. ◇ (Substantivat) *În anul 1221 papa Onorie III trimise pe capelanul său ... în calitate de legat papal în Ungaria pentru ca ... să surpe nu numai pe eretici și pe apostoli, ci să strice totodată cuiburile lor și să pedepsească pe dositorii și patronii lor.* EMINESCU, O. XIV, 77.

- Pl.: *dositori, -oare.*

- **Dosi** + suf. *-tor.*

DOSLOȘÍ vb. IV v. **desluși.**

DOSLOȘÍRE s. f. v. **deslușire.**

DOSLOȘITÓR, -OÁRE adj. v. **deslușitor.**

DOSLUȘÍ vb. IV v. **desluși.**

DOSLUȘÍRE s. f. v. **deslușire.**

DÓSNIC, -Ă adj., s. f. (Atestat prima dată în 1821, ap. TDRG²) **1.** Adj. (Despre locuri, străzi, clădiri etc.) Care este în dosul a ceva, care nu e în față, care e mai la o parte, ascuns vederii; retras, lăaturalnic, izolat, ferit. *Acele piei le-au priimit pârâțul făr'dă știrea vâmiei, bângându-le pă locuri dosnice (a. 1822).* DOC. EC. 250. *Se închidea în cele mai dosnice cămări dintr-ale palatului său.* PLEȘOIANU, T. II, 46/12. *Și fugind cu mine pă uliți dosnice ... ajunserăm în Temba.* GORJAN, H. II, 185/35. *Tocmai în aceste locuri trase și dosnice ar fi bine ca să găsească cineva un suflăt creștinesc care să știe a-și compune spișterea sa.* MAN. SĂNĂT. 85/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O ulicioară dosnică.* CARAGIALE, O. II, 231. *Căuta locuri mai dosnice și prăvălii mai mici.* SLAVICI, O. I, 336. *Mă simțeam nu prea bine într-o societate de oameni cari te-ar fi vârat în boală de i-ai fi întâlnit, fie și numai câte pe unul, la un loc cam dosnic, noaptea.* CONTEMPORANUL, IV, 134. *Strada, dosnică și troienită de zăpadă, era pustie.* MACEDONSKI, O. III, 70. *Era pe la ceasurile unsprezece din noapte, când ajunse într-o stradă dosnică.* BACALBAȘA, S. A. I, 173. *Se rugă numai să-l primească ca să șadă în una din cele mai dosnice și rele case.* MARIAN, S. R. II, 185, cf. DDRF. *Se pușcase ... în dimineața acelei zile pe o bancă dosnică din parcul de la Dornbach.* SĂM. II, 260, cf. TDRG. *Casa preoțească era în preajma bisericeței, pe o uliță dosnică.* REBREANU, I. 215, cf. CADE. *N-a rămas prieten să nu-l întreb dacă nu cunoaște, n-a auzit de vre-o stațiune balneo-climatică, mai așa ... mai dosnică, mai liniștită.*

MIRONESCU, S. 117. *Eu gândesc că e mai bine să-mi aleg o parohie mică și dosnică unde să pot sta nesupărat și cât mai mult.* STĂNOIU, C. I. 14. *Sunt doi bătrâni care locuiesc, parcă de când e lumea, într-o stradă dosnică.* BRĂESCU, O. A. I. 416. *Într-o odaie dosnică, pe jumătate bucătărie, mă așteptau cinci tovarăși.* COCEA, S. II, 622, cf. SCRIBAN, D. *Regret că n-am urcat scara dosnică pe care s-a făcut nevăzută.* MIHĂESCU, D. A. 70. *Fu scos din mocirlele culinare pe coridoarele dosnice ale localului.* ARGHEZI, S. XI, 21. *Ochise o ușă dosnică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 78. [Hainele] *le lepădase ... în cămăruia dosnică a unui prieten.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Încăperile dosnice ale serviciului de ecarisaj.* BOGZA, A. Î. 264. *Continuau să se întâlnească ... umblând ... pe ulițe dosnice.* BENIUC, M. C. I, 436. *Caută să se alimenteze în locuri cât mai dosnice.* BELEA, P. A. 217, cf. DL. *Partea de gârlă unde se scâldau era un loc dosnic la marginea satului.* PREDĂ, M. 18. *Casa familiei Varga se afla pe o stradă dosnică.* T. POPOVICI, S. 53. *Avea și pe dosnica strădă H un client care nu cumpăra prea mult.* MAGAZINIST. 1970, nr. 8, 6, cf. DEX. *Un soldat de cavalerie ... trecând pe o stradă dosnică, fu înconjurat de o droaie de câini.* SNOAVA, IV, 77. ◇ (Adverbial) [Iubirea] *vom căuta deci s-o izgonim din acest palat, Unde s-a strecurat furișată dosnic* Într-o seară de bal. CAMIL PETRESCU, T. III, 340.

2. Adj. (Popular; despre oameni) Ursuz (2), retras, neprietenos; p. e x t. b. b. f. Cf. PONTBRIANT, D. *Oamenii treceau unul pe lângă altul dosnici, cu priviri piezișe.* VLASIU, A. P. 245, cf. DL. *Sunt adecă unii oameni dosnici, grei la vorbă, încât și dracu-i ocolește.* RETEGANUL, P. III, 28. *Pe zi ce mergea, sluga se arăta mai dosnic față cu copilul, așa încât bietul copil sta smîrnă.* BOTA, P. 6, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 8, COMAN, GL., ALR SN V h I 243, LEXIC REG. II, 46, UDRESCU, GL. ◆ (Rar; despre manifestări ale oamenilor) Ascuns; secret² (3). [Boierii] *merg, întrebă stăpânirea de dosnicele urmări.* BELDIMAN, T. 3/24. *Apoi mă cufundam în singurile mele și dosnici rătăciri.* C. A. ROSETTI, C. 63/10. *Metodele dosnice ale unei școale foarte discutate.* M. I. CARAGIALE, C. 58. ◆ (Regional) Aiurit, zăpăcit (4). Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Mă, dosnicule, ce mi-ai făcut aici?* id. ib.

3. S. f. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee: a) (și în sintagma *dosnică-vânăță*, BORZA, D. 49, BUTURĂ, EB. I, 89) clocoțel (*Clematis integrifolia*). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., BORZA, D. 49; b) ciormoiag (*Melampyrum arvense*). Cf. BORZA, D. 108, H IX 153, XVI, 280. ◇ C o m p u s e: **dosnică-galbenă** = plantă erbacee cu tulpina erectă, cu frunze petiolate și cu flori galbene dispuse în capitule solitare (*Carpesium cernuum*). Cf. BĂRCIANU, BORZA, D. 41, FOLC. OLT. – MUNT. I, 413; (regional) **dosnică-bărbătească** = urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*). Cf. BORZA, D. 34, BUTURĂ, EB. I, 88; (regional) **dosnică-femeiască** = pidosnic (II 1) (*Cerinth minor*). Cf. BORZA, D. 45.

– Pl.: *dosnici*, -ce. – Și: (regional) **dóznic**, -ă (ALR I 1 560/107, ALR SN V h I 243) adj.

– Dos + suf. -nic.

DOSNICÍE s. f. (Învechit, rar) 1. Faptul de a fi dosnic (1); izolare. Cf. ALEXI, W.

2. Faptul de a fi dosnic (2). Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *dosnicii*.

– Dosnic + suf. -ie.

DOSNICÓS, -OĂSĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Morocănos (1). Cf. TEAHA, C. N. 221.

– Pl.: *dosnicoși*, -oase.

– Dosnic + suf. -os.

DÓSNITĂ s. f. (Regional) Dos (II 7). Cf. PORUCIC, T. E. 20, 28, ED II, 87.

– Pl.: *dosnițe*.

– Cf. d o s n i c.

DOSOÁIE s. f. v. *dosoi*.

DOSODÍ vb. IV v. *dosădi*.

DOSÓI s. n. (Transilv.) Bucată de pânză cu diverse întrebuințări. Cf. ALR I 1 956/51, 59, 283, 285, ib. II 4 123/284, LEXIC REG. 18., LEXIC REG. II, 73, 106. ◇ *Dosoai de gumă* = mușama. Cf. ALR II/1 MN 147, 3 925/279. ALRM II/1 h 401/279. ◆ Bucată de pânză pătrată cu care se transportă în spate iarbă, fân etc. MAT. DIALECT. I, 67, 209.

– Pl.: *dosoai*. – Și: *dosoáie* s. f.

– Dos + suf. -oi.

DOSOLIPSÍE s. f. (Grecism învechit) Tranzacție comercială; încasări și cheltuieli. *Ciociul ... citi cu o manieră cancelară: catastih de dosolipsie.* FILIMON, O. I, 219, cf. TDRG. GÁLDI, M. PHAN. 174.

– Pl.: *dosolipsii*.

– Din ngr. *δοσοληψία*.

DOSÓRNICĂ s. f. (Bot.; regional) Pidosnic (II 1) (*Cerinth minor*). Cf. BORZA, D. 45.

– Pl.: ?

– Cf. d o s n i c.

DOSPĂU adj. (Regional) Leneș. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dospăi*.

– Dospî + suf. -ău.

DOSPEĂLĂ s. f. 1. Faptul de a (s e) d o s p i (1); (concretizat) bucată de aluat dospit purtătoare a fermentului care face să crească aluatul, p l ă m a d ă (2), p l ă m ă d e a l ă (2). Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dă la o parte șalurile, care acopereau întâiul rând de aluat, pus demult la dospală.* BRĂESCU, A. 71, cf. DL, DM, DEX, T. PAPAĞAGI, M. 219, ALR SN IV h 1 055, ALRM SN III h 863. ◆ F i g. Trândăveală. *Eu mă pun la dospală o zi-două, adastând o vorbă de la d. doctor.* CARAGIALE, O. VII, 206. ◆ Afânare, omogenizare a pământului printr-un proces în urma căruia se degajă bioxid de carbon. *Un pământ în stare de „dospală” se simte elastic sub picior.* AGROTEHNICA, I, 409, cf. GL. OLT.

2. Fermentare (naturală) a unor produse, alimente, fructe etc. *De va avea mustul multă dospală, vor căpăta un vin slab.* I. IONESCU. C. 197/14. *Scotea bere din dospăla orzului.* I. BOTEZ, ȘC. 137, cf. ALR I 1 811/772. ◆ (Regional) Murat¹ (Vadu Crișului – Aleșd). Cf. ALR I 753/295.

3. Descompunere, fermentare a unor materii organice în condiții de căldură, umezeală etc.; s p e c. macerație (1). *Prin alte părți ... se zice că se pune cânepa glugă la dospală.* PAMFILE, A. R. 173, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *dospeli*.

– Dospî + suf. -eală.

DOSPÍ vb. IV. 1. I n t r a n z. (Învechit) A veni (A I 3). *Dospiră până în Derva și Listra.* CORESI, L. 73/20. *Dospim întru Anticrihii.* id. ib. 95/21.

2. I n t r a n z. și r e f l. (Învechit) A avea superioritate; a birui. *Cu frumsețea și cu bunrătatea Ta întinde și dospăste și împărătește.* PSALT. HUR.² 125. *Până când păcătoșii, Doamne, până când păcătoșii laudă-se? ... Ce iaste că calea păcătoșilor dospăste-se?* CORESI, EV. 32.

3. I n t r a n z. și r e f l. (Despre aluat) A se transforma într-o masă afânată ca rezultat al unor fermenți sau al unor substanțe chimice introduse în acest scop. V. c r e ș t e. *Asămănată iaste*

Împărăția ceriurelor aluatului carele ia muierea de-l acoperire în făină de trei măsurii, până să dospeaște tot. N. TEST. (1648), 17^v/28. cf. ANON. CAR. Și coapseră pielmul ce l-au scos den Eghiptet turte de azime în spuză, pentru că nu s-au dospit. BIBLIA (1688), 48¹/28. Nici să să dospească cu drojdi, ci numai cu aluat. IACOV. SYN. 2^f/20. cf. LB. Iai zece litre de făină ..., o frământă și o lași să se dospească bine. CR (1830), 28²/10. Au încălzit apă, au turnat-o peste făină, au frământat-o, au lăsat-o puțin să dospească și în sfârșit au făcut pâne. DRĂGHICI, R. 253/28. cf. VALIAN, V. [Pâinea de hrișcă] nu dospește, nici crește așa de bine ca aceea de grâu. I. IONESCU, C. 103/22. cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește. DELAVRANCEA, O. II, 75. cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Pâinea ce o vei frământa nu va dospi după mâna ta. GOROVEI, CR. 32. Până dospit aluatul, se opri și viscolul. AGĂRICEANU, S. 123. cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. Mălăiul din covată care vede să dospească. CONTEMPORANUL, III, 261. Lasă pânea să dospească. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 412. Am lăsat pânea în covată, dospind. SEVASTOS, P. 312. cf. ALR I 773/200, 278, 290, 298, 343, 350, 354, 360, 800, 856, ib. II 3 395/172, 325, ALR SN IV h 1 055, ALRM SN III h 863. Apoi mama plămădea ș-o lăsa până dospea; Apoi colaci învârtea ... Și-n cuptor îi arunca. ANT. LIT. POP. I, 619. (T r a n z . f a c t .) Precum aluatul mic într-o covată mare toată frământătura dospeaște, așa un om rău ... pre toți cu răutatea lui amestecă. CANTEMIR, I. I. I, 47. Puțin aluat toată frământătura dospeaște. ANTIM, O. 124. Halal, zău, de cine știe Să facă plăcintărie S-o dospească, plămădească În cuptor s-o ruminească. CONV. LIT. I, 216. Lipi cuptorul ..., aprinse foc, dospi o pită. VOICULESCU, POEZII, I, 4. Frământată, dospită între timp, coca din câpștere o fost întinsă pe cârpător și aruncată sub țest. STANCU, D. 84. Când aluatul se pune la dospit, se dă foc în cuptor. ȘEZ. VII, 33. Gospodina, sâta din cui lua, și făina o cernea și în albiu c-o frământa ș-o dospea. Un colac mai făcea. FOLC. MOLD. II, 34. ♦ F i g . Vinin ... spre băutura la inimă curajilor să dospeaște. CANTEMIR, I. I. II, 35. Să doarmă și să se dospească zăcând. ȚICHINDEAL, F. 332/20. Oricare biciu al lumii aicea se alege, Războaiele civile aicea se dospesc. HELIADE, O. I, 199. În locurile ... unde să dospește invidia și ura și năbușaste revoluțiunile chiar în vatra lor. GHICA, C. E. I, 188. Nu caută să se înămolească în acele formalități deșerte în care se dospesc germenii tuturor orgiilor. CONTEMPORANUL, I, 72. Această atitudine arată din partea opozițiunii că ea a început să dospească umeltiri. EMINESCU, O. XI, 326. Poftete ... care dospeau în sângele ei. VLAHUȚĂ, D. 275. I se păreau fleacuri față de cele ce se dospeau acuma în sufletul lui. REBREANU, I. 107. Nu mă așteptam să văd dospind țicneli atât de numeroase și de felurite. M. I. CARAGIALE, C. 47. Viața se amplifică și mai mult în Dinu Delescu, dospit de ambiție. LOVINESCU, S. I, 347. Sta ... dospindu-se în soarele fierbinte de amiază. CAMIL PETRESCU, P. 127. Evgheniștii de stirpă veche hălăduiau ... și dospeau tolăniți într-o rălă pe sofale. C. PETRESCU, A. R. 87. Și dragostele noastre Dospiră în venin. LABIȘ, P. 177. (T r a n z .) Și întrebările elementare și naive, care dospesc încet inima revoltatului, întristau acum pe Manolaș. GALACTION, O. 604. Ce-am mai avea noi de făcut dacă am înregistra peste tot meritele bătrânilor care au zăcut fericiți, dospindu-și viciile în umbrele României? CIORAN, R. 172. Dospește în el o răzbunare. POPA, V. 332. Pricepu că neliniștea pe care femeia o dospise toată ziua și toată noaptea, așteptându-l, nu se stinse. V. ROM. 1956, ianuarie, 39. Acest proiect a rămas în cartoanele arhivei, pentru a-și dospî regretele postume. G. BARBU, A. V. 133. ♦ I n t r a n z . (Învechit; despre plante) A ajunge la maturitate, a crește; s p e c . (despre grâu) a se coace. Și hi-va ca lemmul răsădit lângă ieșitul apei, ce rodul său dă în vremea sa, și frunza lui nu cade, și toată câtă se face dospeaște. PSALT. SCH. 2/3. Că plugariul cu multă trudă ară și seamănă cu nevointă și cu lacrimi, iară când dospeaște, cu mare bucurie seaceră. CORESI, EV. 78. ♦ F i g . Toate cât va face dospî-va. PSALT. HUR. 87. Cu ajutorul Domnului dospîu în mijlocul luminatei

Carte mai dulce de miarea și stredia. CORESI, PS. 206/5. Cu îndreptările lui întru atâta au dospit cât în al doazeci și opt de ani ai etatei (vârstei) lor, în toate părțile iscusii au ieșit. ȚICHINDEAL, A. M. 53/8. ♦ I n t r a n z . (Prin analogie; despre pământ) A se afâna prin degajare de bioxid de carbon, devenind bun pentru culturi. Pământul negru și gras dospea. BARBU, G. 79. ♦ T r a n z . [Primăvara] făcea să dospească pământul jilăvit. TUDORAN, P. 45. ♦ I n t r a n z . F i g . A se dezvolta în ascuns. Moș Petrance vedea carnea umflată și înțelegea bine că acolo dospea puroi. POPA, V. 139. cf. DL. ♦ T r a n z . Se lasă frig din munte, dar pământul Dospește-n taină colțul ierbii crud. D. BOTEZ, F. S. 83. Columella ... spune: „A cultiva nu este altceva decât a mărungi și a face să dospească solul”. AGROTEHNICA, I, 432.

4. I n t r a n z . și r e f l . (Despre anumite produse, alimente, fructe etc.) A suferi un proces (natural) de fermentație, modificându-și gustul sau aspectul. După ce dospește [făina de mei cu apă] câteva zile, apoi iaste bună de băut. IST. AM. 65^f/9. Toarnă preste aceste ... 3 cupe de oțet din vin făcut, lasă-le vreo câteva zile să se dospească. CALENDARIU (1814), 183/16. Berea albă de grâu ... dospește ușor. ALBINEȚ, M. 137/6. După ce cașul s-a format în strecurătoare, el e pus să se zvânte, să se usuce, să „piardă zerul” și să dospească, adică să capete gustul acrișor. PAMFILE, I. C. 33. Coșuri mari de brad, cu cașuri puse unul peste altul la dospit. LUNGIANU, CL. 104. [Laptele strâns] după ce s-a jântuit se păstrează în cășărie ... și se lasă 5-6 zile de să dospește. DIACONU, P. 31. cf. STOIAN, PĂST. 57, MOROIANU, S. 14. Luam parte, ca privitor, la mulsul oilor, lângă strungă și mângâiam în celar cașii, înșirați ca pânilor, să se dospească. BLAGA, H. 59. cf. DL, DM, DEX. Lujerii tineri, dospiți în țuică, se dădeau contra durerilor de stomac. BUTURĂ, EB. I, 206. Unele plante, frunze sau flori se puneau să se macereze, să dospească ... mai multe zile. id. EG. 279. cf. ALR I 1 811, ib. II 6 351/250, 279. ♦ T r a n z . și r e f l . (Prin Transilv.) A (se) mura (1). Cf. ALR I 753/341, 345, 347, 348, 350, 361, ib. 756/345.

5. I n t r a n z . (Despre unele materii organice) A intra într-un proces de descompunere, de fermentație sub acțiunea unor agenți naturali în condiții de căldură, de umezeală etc. (degajând mirosuri fetide), a se transforma într-o nouă formă; s p e c . a se macera; p . e x t . a se strica (6). Materiile nutrețe ... sânt prin multe suciri a trupului dospite. ANTROP. 78/4. Noaptea să se depărteze din camera de dormit ... toate substanțele acele ce dospesc. ALBINEȚ, M. 167/25. Gunoii de vite cornute ... dospește lesne. LITINSCHI, M. 20/4. Extractul fermentului guano, ce-a dospit îndelung la soare ... intră făcând să bată în retragere și cele din urmă pături de oxigen. ANGHEL, PR. 31. Pui jumătate ceai și jumătate spirt de cel bun, de vin; ... zahăr ... inipere ... și-l lași așa de dospește câteva zile. HOGAȘ, DR. I, 237. Erau pe-aici mormane de moloz Gunoaie ce dospeau mustind în soare. D. BOTEZ, F. S. 55. Copaci prăvăliți ... dospiți de umezeală. TUDORAN, P. 609. cf. DL, DM, DEX, TEODORESCU, P. P. 563. ♦ R e f l . Nu se grămădeau mușterii. Pepenii se dospeau în soare. PAS, Z. I, 169. ♦ T r a n z . f a c t . Murdăria o dospise soarele de vară. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 39.

- Prez. ind.: dospesc.

- Din v. sl. **доспѣти**.

DOSPÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d o s p i și rezultatul ei.

1. Cf. d o s p i (3). Cf. ÎNV. VIN. 4/4. Pânea de săcară este mult mai grea de mistuit și are o deosăbită plecare spre dospire, încât să face mai de multe ori înadins acră. ALBINEȚ, M. 128/24. cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, DL, DM. Drojdiuțele ce se folosesc la dospirea pâinii nu sunt altceva decât celule de Saccharomyces. BOTANICA, 110, cf. DER, DEX. ♦ F i g . Ar fi în mine o dospire de recunoștință și voie bună, care s-ar revârsa poate și asupra acestei femei. CAMIL PETRESCU, U. N. 426. Mă urc pân'la aur, la spiritul pur ... Dospiri în străbuni, Corciturii. VOICULESCU, POEZII, I, 264. Adie piatra, cântă

lemul, *șuieră huma, de o dospire interioară*. ARGHEZI, S. VI, 11. ♦ Proces de afânare a solului ca rezultat al degajării de bioxid de carbon. Această degajare de bioxid de carbon ... provoacă un proces de „dospire” analog dospirii aluatului. AGROTEHNICA, I, 339. *Dospirea solului*. LTR².

2. Cf. d o s p i (4). *Din trestie de zahar se pregătește prin dospire și destilație cel mai bun rom*. ALBINEȚ, M. 144/21. *Mustul acestei plânti ... după dospire se face o băutură spirțuoasă*. ASACHI, L. 22¹/27, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Cf. d o s p i (5). *Trăgând în sine fum și aburi de cărbuni de pucioasă și de lucruri ce se află în fermentație sau dospire*. AR (1829), 83²/51. *Putrezirea și dospirea sunt pricinuite de dezvoltarea unor fânțe viețuitoare*. CONTEMPORANUL, IV, 805. *Prin ... dospire, pleava care ține închisă sămânța cânepii putrezește*. PAMFILE, A. R. 173. ♦ S p e c. Transformare a foilor de tutun într-un produs propriu prelucrării industriale ulterioare. Cf. LTR².

- Pl.: *dospiri*.

- V. *dospi*.

DOSPÍT¹ s. n. 1. Dospire (1). (F i g.) *Acel rod încă când e vremea dospitului și a seceratului ivește-se*. CORESI, EV. 100.

2. Dospire (2). *Cașul dădea în dospit*. MOROIANU, S. 14.

3. Dospire (3); s p e c. proces de îngălbenire a foilor de tutun care se produce imediat după recoltare. Cf. LTR².

- V. *dospi*.

DOSPÍT², -Ă adj. 1. (Despre aluat) Care a suferit procesul de fermentare, care s-a transformat într-o masă afânată ca rezultat al unor fermenți sau al unor substanțe chimice introduse intenționat. Cf. d o s p i (3). *Materia sfintei cuminecături iaste pâinea cea de grâu dospită*. CHEIA ÎN. 80^v/30. *Ei fac Sfânta Liturghie nu cu pâine dospită, ci cu nedospită* (a. 1699). GCR I, 330/28. *La ovrei era anatema cel ce va ținea pâine dospită în zilele azimelor la casa sa*. MAIOR, IST. 258/8. *Să scrii pe pită dospită* (a. 1821). IORGA, S. D. XVII, 77, cf. LB. *Să cercetează încă de este pâinea bine dospită*. C. VĂRNAV, H. 74/22, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Naforă ... dospită*. CONTEMPORANUL, I, 456, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Apăreau odată cu iârgul, ca niște moși-crăciuni, aducători de o singură marfă, fâină cu miere, dospită și coaptă*. ARGHEZI, B. 66. *Parcă mi s-ar fi umflat ceva în inimă, un aluat prea dospit*. LĂNCRĂNȚAN, C. III, 174, cf. DEX. *Preparatele pe bază de aluat dospit ... trebuie evitate pentru persoanele cu afecțiuni digestive*. RL 2006, nr. 4 902. *Malai dulce și malai doschit sau dospit*. ȘEZ. V, 52. ♦ F i g. *Ca dragostea în inimă dospită, precum adese slăbiciune așa de multe ori virtute peste puținția naște*. CANTEMIR, I. I. I, 211. *Și-l făcuse după chip și asemănare, burduhos, dospit bine la față, asudat*. MIRONESCU, S. 30. *Simte prezența dospită a femeii*. CAMIL PETRESCU, T. I, 243. ♦ (Substantivat; învechit și regional) Pâine, plăcintă preparate din aluat dospit (1). *Tot dospitul să nu mâncaș, ce în tot lăcașul vostru să mâncaș azime*. BIBLIA (1688), 47^v/28. *7 zile nu ți se va ivi ție dospit, nice va fi ție aluat în toate hotarile tale*. ib. 48^v/24, cf. MAT. DIALECT. I, 254. ♦ (Despre pământ) Care s-a afânat prin degajare de bioxid de carbon. *Solul „dospit” se simte afânat și elastic, se lucrează ușor și este foarte prielnic pentru plante*. AGROTEHNICA, I, 339.

2. (Despre anumite produse, alimente, fructe etc.) Care a suferit un proces (natural) de fermentație, modificându-și gustul sau aspectul. Cf. d o s p i (4). *Mustul de poamă dospit a ajuns băutura cea mai aleasă a unei mari părți din rasa albă*. CONTEMPORANUL, III, 424. *Se resfiră un iz iute-acrii de brânzeturi dospite*. VOICULESCU, P. II, 65. *Nu trebuia ... să stoarcă prea mult untul din cașul crud dospit*. MOROIANU, S. 8, cf. DL, DM, ALR I 1 810/596, ib. 1 811/96, 355, 595, 675, 768, 770, 798. ♦ (Prin Transilv.) Murat (1). Cf. ALR I 754/341, 343, 347, 361.

3. (Despre unele materii organice) Intrat într-un proces de descompunere, de fermentație sub acțiunea unor agenți naturali în

condiții de căldură, de umezeală etc. (degajând mirosuri fetide); s p e c. macerat; p . e x t. stricat² (5). Cf. d o s p i (5). *Mormane de putrețuni dospite-n umbră*. CARAGIALE, O. IV, 86. *Aluneci ... pe cărnuri de fructe-nșangerate, Dar nu le vezi din iarba ce le-a cuprins, dospite*. VOICULESCU, POEZII, I, 173, cf. DEX.

- Pl.: *dospîți, -te*.

- V. *dospi*.

DOSPITÓR, -OÁRE adj., subst. 1. Adj. (Despre unii fermenți sau unele substanțe chimice) Care produce dospirea aluatului. (F i g.) *Literatura română trebuie să fie în timpul nostru tranzitiv, dospitor, ... o literatură militantă, satirică*. LUC. II, 244. *Stam întins pe un preș, în căldura dospitoare a după-amiezii*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 124. ♦ (Prin analogie) [Materiile] *aceste ies din vintriclea seau stomah (sacul dospitoriu) câte încetul prin gura lui din gios numită pilor (ușă) în mașul numit dodecadactil (de doăsprezece degite)*. CORNEA, E. I, 178/19.

2. S. n. Cameră special amenajată (cu aer condiționat), la o fabrică de pâine, în care este pus aluatul la dospit. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. S. f. Poliță special amenajată pe care se așază cașul să dospescă. Cf. DL, DM, DEX, H XI 275.

4. Adj. (Regional; la pl.; în sintagma) *Cireșe dospitoare* = cireșe de culoare alb-roz cu gust dulce-searbăd (Rădășeni - Fălticeni). Cf. ȘEZ. V, 69.

- Pl.: *dospitori, -oare*.

- *Dospi* + suf. *-tor*.

DOST s. n. (Atestat prima dată în 1783, ap. TDRG²) (Bot.; mai ales în Transilv.) Sovârf (1 a) (*Origanum vulgare*). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, GHETIE, R. M., BRANDZA, FL. 385, BARCIANU, GRECESCU, FL. 459, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, BORZA, D. 121.

- Pl.: *dosturi*.

- Din germ. **Dost(en)**.

DOSTÁT, -Ă adj. (În poezia populară; cu sens neprecizat) *Foaie verde, măr dostat, Mă culcai să dorm p-un hat. Vai de mine ce-am visat!* Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dostați, -te*.

- Et. nec.

DÓSTINĂ s. f. v. *doștină*.

DOSTOÍ vb. IV. R e f. I. (Slavonism învechit) A se cuveni să ... *Îndemn cu legatul în Domnul ca să îmblați cumu se dostoiăște chemătorei voastre în ce voi chemați seși*. CORESI, L. 422/12. *Nu se dostoiăște să-i băgăm ei în vistiari*. id. ap. DHLR, 509. *Unde se cade nunta a o face și unde nu se cade și unde se dostoiăște care parte a o aduce la nuntă și carea a nu o aduce*. PRAV. LUCACI, 319. *Nu ți să dostoiăște părinte să mergi pre din direapta marelui*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 3^v/4, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ E x p r . T r a n z . **A-și dostoi inima** = a se mulțumi cu ceva. *Turcii deacă ș-au dostoiu inimile sale și omorâră pre Ion-Vodă, deaderă domniia lui Pătru-Vodă*. URECHE, L. 192.

- Prez. ind.: *dostoiesc*.

- Din slavon. **достоити**.

DOSTOÍÁNIE s. f. (Slavonism învechit) Moștenire (1). *Tu ești ce tocmit-ai dostoiania mea mie*. CORESI, PS. 31/11. *Băgași, răsădiși ei în codru dostoiania ta*. id. ib. 409/10, cf. TDRG, DHLR II, 509, PASCU, S. 226, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1960, nr. 3, 614, SFC II, 102.

- Și: **dostoiénie** s. f. SCL 1960, nr. 3, 614.

- Din slavon. **достоиник**.

DOSTOÍÉNIE s. f. v. *dostoianie*.

DOSTOIEVSKIÁN, -Ă adj. Care ține de Dostoievski, în maniera lui Dostoievski, al lui Dostoievski. *Starea de ebrietate nu face decât să excite sentimentul de insuficiență morală al eroului dostoievskian.* CĂLINESCU, C. O. 145, cf. DEX², PATAPIEVICI, C. L. 251.

- Pl.: *dostoievskieni, -e.*

- **Dostoievski** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DOSTÓINIC, -Ă adj. v. **destoinic**.

DOSTOINICIE¹ s. f. (Învechit, rar) Moștenire (1). *Izbăvitul-l-ai cu to<i>agul a dostoiniciei Tale, dealul Sionului în-aceaea mutași-Te.* PSALT. HUR.² 151. *Domnul parte dostoinicia mea și scafa mea!* PSALT. 21. *Oamerii Tăi, Doamne, smeriră și dostoinicia Ta amăriră.* ib. 195. *Și de la mulgătoare luu el, să pască Iacov, șerbul său, și Izrail, dostoinicia sa.* CORESI, PS. SL.-ROM. 153^{1/4}.

- Pl.: *dostoinicii.*

- Cf. **dostoianie**.

DOSTOINICIE² s. f. v. **destoinicie**.

DOSTOÍRE s. f. (Învechit, rar) Moștenire (1). *Da-ți-voiu pământul Hanaanului, ceaea ce e dos<to>irea voastră.* PSALT. HUR.² 175.

- Cf. **dostoianie**.

DOSTOÍT s. n. (Slavonism învechit) Moștenire (1). *Oamerii ce alese în dostoitul său.* PSALT. SCH. 96/17, cf. CORESI, PS. 80/14. TDRG, PASCU, S. 107, SCL 1960, nr. 3, 614.

- Pl.: ?

- Din v. sl. **достоить**.

DÓSTOR s. m. v. **doctor**.

DOSTRICÁ vb. I. T r a n z. A strica de tot (Izverna - Siliștea). Cf. SFC IV, 35. *Vedz să nu-l dostrăse [ceasul].* GL. OLT.

- Prez. ind.: *dostríc.*

- Pref. *do-* + **strica**.

DOSULEÁN s. m. (Prin Transilv.) Om dosnic (2). Cf. SFC VI, 120, MAT. DIALECT. I, 227.

- Pl.: *dosuleni.*

- Cf. **do s**.

DOSÚRD, -Ă adj. Surd de tot (Obârșia-Cloșani - Baia de Aramă). Cf. SFC IV, 35. *Nu-s dosurd până acum.* GL. OLT.

- Pl.: *dosurzi, -de.*

- Pref. *do-* + **surd**.

DOSURÉL s. n. (Prin Transilv.; la pl.) Loc dosnic (1). *De jalea inimii mele Plâng pietrele pe vâlcele Și fagii la dosurile.* F (1886), 275. *De plâng pietrele-n vâlcele Și frunzele-n dosurile.* BÎRLEA, L. P. M. II, 107.

- Pl.: *dosurile.*

- **Dosuri** (pl. lui *dos*) + suf. *-el*.

DOȘCÁ vb. I. R e f I. (Regional; despre lemne) A se crăpa (Crucea - Vatra Dornei). Cf. ARVINTE, TERM.

- Prez. ind.: ? - Și: **tașcă** vb. I ARVINTE, TERM.

- De la **doască**.

DÓȘCĂ s. f. v. **doască**.

DOȘENÍ vb. IV v. **dojeni**.

DOȘENÍRE s. f. v. **dojenire**.

DOȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Regional; despre doage) Făcut din bucăți de trunchi tăiate în două (Scărișoara - Câmpeni). Cf. ARH. FOLK. V, 114.

- Pl.: *doșești.*

- **Doască** + suf. *-esc*.

DÓȘTINĂ s. f. (Regional) Loc ferit de soare; parte nordică a unui deal, a unui munte care nu este expusă soarelui. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, REV. CRIT. III, 123, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, PAȘCA, GL., DR. X, 108, ALR I 388/80, 90, 93, 98, 100, 249, 768, ALR SN III h 818, ALRM SN II h 639, A II 6.

- Pl.: *doștine și doștini.* - Și: **dóștină** s. f. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W.

- Cf. **do s**.

DOTÁ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică instituții, întreprinderi etc.) A utiliza, a prevedea cu cele necesare desfășurării unei activități; a înzestra. *Boierii au fost toți fondatorii atâtor mănăstiri și spitaturi și cari le dotară cu atâtea moșii, încât astăzi din fondurile mănăstirești ale casei centrale se susțin școlile unde se instruesc gratis fiii și ai vuților, și ai scăpătaților.* HELIADE, O.² III, 200. *Parohiile gr[eco]-catolice să fie dotate întocmai ca cele rom[ano]-catolice.* BARIȚIU, P. A. III, 305, cf. STAMATI, D., COSTINESCU, I. M. *Primisem un alt statut ... al unei asociații de profesori, ... cu scopul ca să doteze școlile noastre cu o serie de cărți tip.* LOVINESCU, C. V, 37. *Întreprinderea balneară de stat Sovata va fi dotată cu mijloace de bază constând din bunurile situate în regiunea Sovata.* BO (1951), 526. *Faptul ... de a dota o capelă oarecare ... era presupus a răscumpăra cruzimile.* RALEA, O. 41, cf. DL, DM. *Unitățile vor fi dotate cu autodube izoterme și frigorigere.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 837, cf. DN². *Fiecare dintre cele trei așezăminte ale eforiei să fie dotat cu o „scăldătoare pentru aburi”.* G. BARBU, A. V. 173. *Un laborator amenajat în două încăperi dotate cu strictul necesar.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, I, cf. DEX. *Părțile din Predeal au fost dotate cu tunuri de zăpadă.* RL 2005, nr. 4 542. ◆ R e f I. p a s. *Acest muzeu ... s-a dotat tot de dânsul cu mai multe antichități prețioase.* FILIMON, O. II, 37. *Papa ... dete ordin ... să se și doteze episcopia din partea principelui și poporului moldovenesc.* EMINESCU, O. XIV, 191. *Specialiștii ... au realizat diferite agregate cu care s-au dotat secțiile de producție.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 350. ◆ (Prin lărgirea sensului) *Această mică Sodomă ... dete celebrului Danie ocaziunea de a dota literatura noastră cu una din cele mai frumoase poeme din câte s-au scris.* FILIMON, O. I, 329. *Grecii ... dotaseră poezia și arta lor cu o plastică creatoare.* CONV. LIT. I, 115. *Ar fi fost mai bine ... să întreprinză a dota literatura română cu traducțiunea unui alt scriitor decât Suetoniu.* ib. II, 75. *Ambițiosul secretar de redacție voia să-l doteze cu diferite rubrici noi.* REBREANU, R. I, 240. *Aceste două nații ... au avut specialitatea de a dota Moldova cu una din negustoriile cele mai ... regretabile.* BOGDAN, C. M. 14. *E o grădină dotată cu un înalt accent de parvenitism.* RALEA, O. 108. *Dotate cu simboluri și transpuse în ecuații, temele cardinale reflectă ... preocupările majore și de înaltă tensiune.* CONTEMP. 1975, nr. I 505, 3/9. ◆ (Rar) A pune la dispoziție fondurile bănești necesare desfășurării unei activități. Cf. DEX. *Concursuri interactive dotate cu premii substanțiale.* RL 2005, nr. 4 631.

2. (Complementul indică persoane) A înzestra cu calități fizice, intelectuale, psihice etc. care determină performanțe în activități de diverse tipuri. *Creat cu simțiri omul, dotat cu judecată, Distins prin rațiune cu naltă facultate Să studie, s-observe și altor să comunice Ideea, cugetarea, acesta este omul, Imaginea divină.* HELIADE, O.² I, 298. *Când zeul cel mare al mitologiei Cu virtuți pe oameni voi a-i dota, Uită, din greșală, să dea Modestiei, Locul cel de frunte ce îl merita.* ARICESCU, A. R. I 12/4. *Niță, între altele, era de la natură dotat cu un simțământ religios și uman ce făcea dintr-însul ființa cea mai nobilă.* PELIMON, I. 10/3. *Ciocoiul este ... brutal până la*

barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită. FILIMON, O. I, 95, cf. COSTINESCU, LM. *Locuitorii acestei lumi, presupunându-i dotați cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul și în proporțiunile în care le pricepem noi.* EMINESCU, P. L. 24. *Caragiale e un moralist ... care ... fiind dotat cu un esențial geniu dramatic, a scris comedii.* CONSTANTINESCU, S. II, 123. *Sofroniu și-a făcut despre mine părerea că eu improvizez, dotat cu o mare imaginație.* CĂLINESCU, C. O. 82. *Triumfă ... eroul dotat cu virtuți fizice și psihice.* LL 1955, 82, cf. DL, DM. *Persoanele dotate cu spirit de observație etimologică „văd” chiar structura cuvântului.* COTEANU, S. F. I, 31, cf. DN², DEX. ◇ (Prin analogie) *Dumnezeu a dotat pe pământ cu pene frumoase.* HELIADE, O. II, 365.

3. (Complementul indică fete) A înzestra la căsătorie, a da dotă. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Deși fiica dotată de tatăl său și de mama sa ar avea averea sa proprie ..., dota se va lua din averea constituitorilor.* HAMANGIU, C. C. 313, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, DN², DEX, ALR II/I h 167. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Art. 12 asigură clerului dreptul electoral pentru câte trei candidați, dintre care împăratul și nimeni altul va confirma pe unul; tot monarhul are să-l și doteze.* BARIȚIU, P. A. I, 217. *Coeredele este dator a reporta aceea ce părintele a cheltuit cu dânsul, dotându-l, procurându-i vreo carieră sau plătindu-i datoriile.* HAMANGIU, C. C. 181.

- Prez. ind. : dotez.

- Din fr. *doter*, lat. *dotare*.

DOTĂL, -Ă adj. Care ține de dotă, privitor la dotă. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Zinca se convinsese că dragostea lui Ciocaluș era îndreptată către venitul său dotal.* CONV. LIT. V, 259, cf. COSTINESCU, LM. *O avere dotală.* EMINESCU, O. XIII, 305, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mircea Bogdan nu ridica niciun fel de pretenție dotală.* EFTIMIU, N. 128. *Via este avere dotală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 327. *Ar mai putea fi vorba ... de a-i salva revista cu drojdia celor cinci sute lei vechi, dotali.* KLOPȘTOCK, F. 229. *Avea ... oarecare avere, atât personală, cât mai ales dotală.* OPRESCU, S. 52, cf. DL, DM. *La căsătorie nu am făcut transcrierile dotale.* BARBU, PRINC. 308, cf. DN². *Dintr-o foaie dotală din 1864 aflăm că se dădeau scoarțe și covoare de casă fetelor când se măritau.* PAVEL, S. E. 55. ◇ *Regim dotal* = totalitatea prevederilor legale (în vigoare în trecut) referitoare la modul de administrare și folosință a dotei. *Când părțile declară, în contractul lor de căsătorie, că adoptă regimul dotal, asociațiunea conjugală, în privința averilor, se va regula întru toate după cele prescise.* HAMANGIU, C. C. 309. *A prezentat, între alte proiecte, unul pentru modificarea regimului dotal.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 6, 69. *Regimul dotal, care o spolia de propria ei avere, a existat în continuare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/8, cf. DEX.

- Pl.: *dotali*, -e.

- Din fr. *dotal*, lat. *dotalis*, -e.

DOTĂRE s. f. Acțiunea de a d o t a și rezultatul ei.

1. Înzestrare cu calități fizice, intelectuale, psihice etc.; (rar) dotație (1). Cf. d o t a (2). *Dotarea bogată și generoasă din partea naturei trece deja de o provocare irezistibilă de-a se consacra artei dramatice.* EMINESCU, O. XIV, 255. *Chestiune, în fond, de talent și de dotare.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 13. *Cu dotarea lui de excepție, el a simțit nevoia să se confirme opunându-se.* LIICEANU, J. 71.

2. Utilizare, înzestrare a unei instituții cu cele necesare desfășurării unei activități; dotație (3); (concretizat) mijloace materiale necesare unei asemenea utilizări. Cf. d o t a (3). Cf. HELIADE, O. II, 363. *Grasele lor venituri s-ar putea întrebuința, nu numai spre dotarea clerului secular ..., ci și pentru înființarea de institute.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 61, cf. PONTBRIANT, D. *Titularii ... au adus foloase învătământului prin construirea de localuri ... și dotarea lor*

cu cele trebuincioase. MAIORESCU, D. V, 22. *Moldova ... era expusă tuturor inconvenientelor acelora cari rezultau din depărtarea și din nesuficiența dotare a acestui scaun mitropolitan.* EMINESCU, O. XIV, 192, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Face propuneri direcțiunii respective, referitoare la dotarea cu materiale a pompierilor.* BO (1951), 780. *S-au luat o serie de măsuri în legătură cu ... dotarea dispensarului cu autoambulanță sanitară.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Problema completării și a dotării unităților cu utilaj modern trebuie să constituie o preocupare serioasă pentru industria constructoare de mașini din țara noastră.* CONTEMP. 1953, nr. 362, 5/2, cf. DL, DM. *În secolul al XVII-lea, armele de foc au început să ocupe un loc tot mai însemnat în dotarea armatelor Țării Românești și Moldovei.* STOICESCU, C. S. 304, cf. DER. *Nu vom pomeni decât în treacăt despre terapia plăgilor datorite armelor de foc ... introduse atunci în dotarea armatei.* G. BARBU, A. V. 40. *Un cabinet stomatologic cu toate dotările.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 16. *Nu ezită niciodată să pună umărul, cu entuziasm, ori de câte ori este vorba de amenajări și dotări ale zonelor de sport și agrement.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Dotări tehnice de ultimă generație.* RL 2005, nr. 4 614. [Elias] *nu se ridică la standardele altor spitale în ceea ce privește dotarea.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Schița de sistematizare rezervă spații și pentru edificiile deceniilor viitoare, anticipând viitoarele dotări arhitecturale ale orașului.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7.

- Pl.: *dotări*.

- V. *dotă*.

DOTĂRIU s. n. (Învechit, rar) Dotă. *Va lăsa Mariei, văduvei lui Elia, orașul Siretului și satele ce-i formează dotariul.* CONTEMPORANUL, VII², 185.

- Pl.: *dotarii*.

- *Dotă* + suf. -ariu.

DOTĂT, -Ă adj. 1. Care este înzestrat cu calități (fizice, intelectuale, artistice etc.) deosebite. *Declamatorul bine dotat [produce] efecte cari-l înșeală lesne pe individ asupra măsurii ... talentului său reprezentator.* EMINESCU, O. XIV, 241, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM. *Un povestitor foarte dotat, pentru care versul e un mijloc de expresie mânăuit cu înlesnire.* IST. LIT. ROM. II, 347. *Mi-aduc aminte de o povestire ciudată despre un poet foarte dotat, dar care nu și-a arătat opera nimănui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 3/1. *Tinerii dotați nu au decât de câștigat din această activitate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/7. *Rolul șoferului ... pare anume scris pentru dotatul actor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344, cf. DEX.

2. (Învechit; despre fete) Care primește la căsătorie o dotă. *Se însoară și capătă o mireasă bine dotată.* MUREȘANU, I. 137/27, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

3. (Despre instituții) Care este utilat cu cele necesare desfășurării unei activități; înzestrat. *Varsavia ... cu un seminar central, bibliotecă foarte dotată și cu mai multe institute.* LAURIAN, M. IV, 31/21. *O sală de ședințe mult mai bine dotată.* RL 2005, nr. 4 684.

- Pl.: *dotăți*, -te.

- V. *dotă*.

DOTĂȚIE s. f. (Atestat prima dată în 1842, ap. TDRG²) 1. (Rar) Dotare (1). *Atuncea când se grămădesc toate darurile, toate elementele spiritului ..., leagănul unicei dotațiuni specifice, răsare abia acel geniu al artei.* EMINESCU, O. XIV, 253. *Selectau ... valorile, atenți să descopere dotația adevărată.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 10, cf. DEX².

2. (Învechit, rar) Dotă. Cf. COSTINESCU.

3. Dotare (2). *În dotația acestui institut ... mai închin ... încă o sumă de 37 000. FM (1843), 178²/13, cf. NEGULICI. *Maiestatea Sa asigură numitului cler o dotațiune anuală de 24 mii florini.* BARIȚIU,*

P. A. III, 122, cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Au propus o dotație de 300 000 lei.* MAIORESCU, D. III, 310. *Cernăuții posedă o universitate cu mult superioară universității de Iași prin instalații și dotații.* CONTEMPORANUL, VII₂, 446, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. *Dotațiunea pentru premiarea lucrărilor.* SBIERA, F. S. 394, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Planul cincinal ... prevede dotații imense pentru dezvoltarea cercetărilor științifice.* D. GUSTI, P. A. 235. *Ministerele, instituțiile centrale ... vor pune la dispoziția creșelor și căminelor de zi dotațiile acordate din buget.* BO (1951), 758. *Fondurile necesare funcționării Circului de Stat din București se compun din venituri proprii și din dotație de la bugetul statului.* ib. (1954), 309. *Generosul cititor a înzestrat așezământul cu bogate dotații.* G. BARBU, A. V. 63. ◇ (Ieșit din uz) *Casă de dotație sau casa dotației* = unitate administrativă în vechea armată. Cf. TDRG. *Casa dotației oastei n-a lăsat pe sergentul Marin din regimentul 2 de cavalerie să plece fără să-i dea un sfat generos.* ARGHEZI, P. T. 62.

- Pl.: *dotații*. - Și: (învechit) *dotațiune*, (învechit, rar)

dotățiune (PONTBRIANT, D.), *dotăciune* (STAMATI, D.) s. f.

- Din fr. *dotation*, lat. *dotatio*, -onis.

DOTAȚIUNE s. f. v. *dotație*.

DOTĂ s. f. Totalitatea bunurilor materiale care se dau unei fete (sau unui bărbat) când se căsătorește și care se consideră, pe durata căsătoriei, ca averea celui care a adus-o; *zestre* (1), (învechit și popular) *parte* (I 3), (învechit, rar) *dotație* (2), *dotariu*; *prestr.* trusou. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. IV, 198/4, COSTINESCU, LM. *Câteva sute de schillingi mai puțin în dota d-soarii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 402, cf. DDRF. *Dota este averea ce se aduce bărbatului, din partea sau în numele femeii, spre a-l ajuta să susțină sarcinile căsătoriei.* HAMANGIU, C. C. 311, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Din toate acestea rezultă că dota și donațiunea „ante nuptias” formau un patrimoniu comun* (a. 1913). PRAV. COND. (1780), 214, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ar fi căzut poate la învoială să sporească ambele dote.* EFTIMIU, N. 14. *Toate astea însă la un loc denotă C-a luat-o goală, fără nicio dotă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 203. (Fig.) *Talentul își îndreaptă dota sa spirituală spre un teren în care abnormitatea corpului să nu contrazică absolut ideea ce e a se reprezenta.* EMINESCU, O. XIV, 254. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Veți primi apoi de la predecesorele d-voastre ... opurile ce aparțin acelei bibliotecă, dota, mobilierul și cancelaria ei.* EMINESCU, O. XVI, 536. *Mărirea prin dotă a unei firme.* RALEA, O. 110, cf. DL, DM, DER, DEX.

- Pl.: *dote*.

- Din fr. *dot*, lat. *dos*, *dotis*.

DOTĂCIUNE s. f. v. *dotație*.

DOTĂRNÍ vb. IV v. *detorni*.

DOTĂȚIUNE s. f. v. *dotație*.

DOTĂRNÍ vb. IV v. *detorni*.

DOTERMINÁ vb. I. *Tranz.* (Prin Ban. și prin Olt.; complementul indică o activitate, un lucru etc.) *A termina complet. Dă se nu ț-aj doterminat claja?* GL. OLT, cf. PORȚILE DE FIER, 327.

- Prez. ind.: *dotermin*.

- Pref. *do-* + *termina*.

DOTORÍE s. f. v. *datorie*.

DOT s. n. v. *dot*¹.

DOTĂNTĂ s. f. (Prin Maram.) *Nasture de zinc cusut pe șerpar. Decât noră mâne-ta, Mai bine eu că m-oi fa Dotânțele, mânânțele La armeni în boldurele.* ȚIPLEA, P. P. 27.

- Pl.: *dotânțe*.

- Et. nec.

DÓUĂLEA num. ord. v. *doilea*.

DÓUĂRET num. ord. v. *douărete*.

DÓUĂRETE num. ord. (Prin vestul Transilv.; precedat de art. „al”, „a”) *A doua oară.* Cf. ALR I 234/59, A I 12, TEAHA, C. N. 221.

- Și: *dóuăret* (A I 12), *doauărețe* (ALR I 234/59) num. ord.

- De la *două*.

DÓUĂSPRECE num. card., s. m. v. *doisprezece*.

DÓUĂSPRECEA num. ord. v. *doisprezecelea*.

DÓUĂSPRECILEA num. ord. v. *doisprezecelea*.

DÓUĂSPREZECELEA num. ord. v. *doisprezecelea*.

DÓUĂSPREZECILEA num. ord. v. *doisprezecelea*.

DÓUĂȘPE num. card., s. m. v. *doisprezece*.

DOUĂZÉCELEA num. ord. v. *douăzecilea*.

DOUĂZECÉR s. m. I. *Monedă de argint austriacă, în valoare de 20 de pfenigi, care a circulat, în trecut, în Transilvania și în Moldova. Vinde astă cheie ... tot vei lua măcar un douăzecer (sorocoveț).* CR (1839), 195¹/30. *S-au răpit 13 mii de galbini aur, 20 mii douăzeceri de argint și 6 000 fl. în note austriece de bancă.* BARIȚIU, P. A. II, 350. [Privitorul] *se suie d-asupra Glorieței și, ca să facă aceasta, cată să plătească un douăzecer guardianului.* FILIMON, O. II, 97.

2. (Învechit, rar) *Fiecare dintre cele douăzeci de părți egale în care se împarte un întreg; a douăzecea parte dintr-un întreg. Numerii partitivi ... arată o parte a unui întreg ... sau a câta parte ... a doua, a treia parte, triariu, patrariu, zeceri, douăzeceriu.* BĂLĂȘESCU, GR. 56/25.

- Pl.: *douăzeceri*. - Și: (învechit) *douăzeceriu* s. m.

- *Douăzeci* + suf. *-ar*.

DOUĂZECÉRIU s. m. v. *douăzecer*.

DOUĂZÉCI num. card., s. m. I. *Num. card. (Adesea în componența unor numerale cardinale compuse) Numărul care, în numărătoare, are locul între nouăsprezece și douăzeci și unu.* 1. (Cu valoare adjectivală; de obicei precedă substantivul determinat, de care se leagă prin prep. „de”) *În mare, vânt mare sufla, înălța-se valurile amu ca doaozeci de mile și cinci sau treizeci.* CORESI, TETR. 195. *Pre ușa pridvorului fie de doozzeci de coți dverul care cu măiestrie să-l facă den mătase galbină.* PO 269/6, cf. ANON. CAR. *Cetind fernanul iulie în doadzăci de zile ... purces-au în dzi întâi a lui avgust.* NECULCE, L. 388. *Era un voinic ca de doaozeci de ani, argat cu simbrle (a. 1747).* GCR II, 40/14. *Să dea otaștină de doaozeci de vedre o vadră.* PRAV. COND. (1780), 82. *Va lua numai scriitorul Divanului osteneala sa doăzăci lei.* PONTURI, 6/19. *Ar avea la doaozăci de zile clocitura după ce au roit.* MOLNAR, E. S. 93/9. *Într-o zi de doao trei ori doaozeci sau treizeci de picături va lua dintr-însa.* ÎNV. POM. 46/21, cf. LB. *E! ce mai veselii era acum - o fi doozeci de ani.* HELIADE, O. I, 271. *Îi obicinuia a merge în pasul milităresc, adică a lua în cinci ceasuri doăzeci de mile.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 18/30. *Doăzeci de ani am gustat din paharul lui în brațele tale.* MARCOVICI, C. 44/7, cf. VALIAN, V. *Pe fiecare zi să se adaoge câte un grad mai mult, până va ajunge la*

doăzeci și patru grade. POENARU, I. 98/22. *Din douăzeci în douăzeci de secunde vulcanul împoacă cu răpegiune mare un nor de zguri ușoare.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 168. *Cu aceste un singur om ar prăși într-o zi cât doăzeci și cinci de oameni.* I. IONESCU, C. 55/19. *Doăzeci de volume n-ar ajunge pentru a aduna toate pildele mari de influința mumei.* NEGULICI, E. I, 41/22. *Diamantul tăiat în roșă este neted dedesubt și d-asupra înalt și ascuțit, având doăzeci și patru de fețe.* MARIN, PR. I, 41/21. *Alți tineri doăzeci pe jos vinea.* PANN, E. II, 25/21, cf. POLIZU. *Are o circoferință aproape de două sute cincizeci de pași și ca doăzeci de stânjeni 'nălțime.* PELIMON, I. 73/4. *Numai douăzeci și cinci de ani au trecut de la epoca descrisă acolo.* MAIORESCU, CRITICE, 394. *A împușcat douăzeci și cinci de lei.* ODOBESCU, S. III, 126. *Se pârpilea pe lângă un foc de douăzeci și patru de stânjeni de lemne.* CREANGĂ, P. 239. *O chitanță v-am făcut ... Douăzeci de lei.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 120, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘAINEANU². *Douăzeci și mai bine de ani tot răscoale, trădări, lupte,* IORGA, C. I. I, 202, cf. TDRG. *Deschise portofelul și îi puse-n palmă o hârtie de douăzeci de coroane.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Era o femeie ca de douăzeci și cinci de ani.* HOGAȘ, DR. I, 88. *Femeia ... cu formele adolescente încă la vârsta de douăzeci și cinci de ani.* IBRĂILEANU, A. 53, cf. RESMERIȚĂ, D. *Miss Roth moștenise ... colecția unui conte german, recunoscut acum douăzeci de ani drept cel mai bine pregătit cunoscător al miniaturilor manuscriselor persan-arabe.* M. ELIADE, O. I, 91, cf. CADE. *Tot el scria odată că, de n-ar fi început să facă politică la vârsta de douăzeci de ani, ar fi fost amenințat de nebunie.* CIORAN, R. 177. *Cele douăzeci de mii de biblioteci sunt deocamdată numai un vis.* SADOVEANU, O. XX, 405. *Puțul avea douăzeci și șase de metri adâncime.* ARGHEZI, S. XI, 16. *Se strecurară pe ulița adormită, strâmbă și pustie, vreo douăzeci de căzuși.* CAMIL PETRESCU, O. II, 118. *Din cei douăzeci de oameni, care se duc în fundul pământului, unul nu scoate o vorbă.* BOGZA, V. J. 93. *De ce nu s-a gândit că mi-ar fi plăcut și mie să fiu singur cu ea douăzeci și patru de ore la țară?* VINEA, L. I, 221, cf. DL, DM. *Vreme de douăzeci de ani să nu se mai îngăduie deschiderea unui asemenea așezământ.* G. BARBU, A. V. 173. *A unplut până astăzi vreo douăzeci de caiete groase.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6, cf. DEX. *Acțiunile și cuvintele sale, pe care mi le aduc acum aminte ..., după o scufundare de peste douăzeci de ani în ceșurile colorate ale subconștientului meu, nu aveau nimic copilăresc.* CĂRTĂRESCU, N. 46. *Cu douăzeci de groșițe, Zece om băga-n lădiță.* BÎRLEA, C. P. 252, cf. ALR II 4 277, ALR SN VI h 1 767. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Când va fi de un an și de doi și de doăzeci va boli rău* (a.1750). GCR II, 66/23. *De acest fealiu de arhiepiscopi, doaozeci și cinci sânt în patriarhia Ierusalimului.* MAIOR, I. B. 168/29. *Cu douăzeci deodată-n car La groapă mă vor duce.* COȘBUC, P. I, 77. *Erau vreo douăzeci cei ce fuseseră în cârciumă.* REBREANU, R. II, 112. *Și din patruzeci de oi Aă douăzeci la noi.* FOLC. TRANSILV. I, 95. ◇ (În corelație cu „zece” sau cu „treizeci” indică un număr aproximativ, nedefinit) *Prea puțini se interesează de trecutul țării lor, ca să știe cum au stat lucrurile acum douăzeci-treizeci de ani.* EMINESCU, O. XII, 22. *Când clămpăneam ceaslovul, câte zece, douăzeci de suflute prăpădeam deodată.* CREANGĂ, A. 4. *Iau drumul Parisului ... pe zece ani, pe douăzeci, pe toată viața!* C. PETRESCU, A. R. 21. ◇ (Substantivat) *Cinci de douăzeci.* DEX.

2. (Numărul abstract corespunzător) *De la douăzeci în sus cardinalele trebuie să se trateze ca niște substantive.* CONV. LIT. XX, 841. *O țară păcătoasă, cu douăzeci la sută știutori de carte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Cât face paisprezece mii înmulțit cu douăzeci și șase?* CAMIL PETRESCU, P. 197, cf. DL. *E două și douăzeci și șapte!* VINEA, L. II, 250. *Te culci și la ora douăzeci ești aici.* PREDĂ, D. 118. *De la douăzeci la treizeci, numărați, Ți-am dat anii bogăți.* ISANOS, V. 76, cf. DM, DEX.

3. (Precedat de prep. „de” și urmat de „ori” intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *Dama de o parte și el de alta, trec de douăzeci de ori unul pe lângă altul.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 429. *Trecuse de douăzeci de ori prin fața porții; se ascunsese după colțuri.* DEMETRIUS, A. 97, cf. DEX. ◇ (Eliptic) *Douăzeci ori frunzișul căzu în astă lume.* CONV. LIT. I, 145.

4. (Precedat de „câte”, intră în componența numeralului distributiv corespunzător) *Să mai scoatem ... câte zece și douăzeci parale dă litră.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Câte douăzeci de ani pe frunte – Deci milenii laolaltă.* LABIȘ, P. 314, cf. DEX. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *L-au trimis într-o odae în saraiul pașii, dând bacșiș câte zece galbini și câte douăzeci acelor iniceri ce l-au adus* (a. 1716). GCR II, 20/2.

5. (Cu valoare de numeral ordinal) Cf. DL, DM. *Fii codru-n acest secol – douăzeci.* LABIȘ, P. 128, cf. DEX.

II. S. m. Semn grafic care reprezintă numărul douăzeci (11).

– Accentuat și: *douăzeci.* ALR SN VI h 1 767. – Pronunțat: *do-uă-.* – Și: (învechit) *doaozeci*, (învechit) *douuzeci* (ALR II 4 277/520, 531, ALR SN VI h 1 767/605), *douozeci* (ALR SN VI h 1 767), *doozeci* (ALR II 4 277, 235, 574, ALR SN VI h 1 767) num. card.

– Două + zeci.

DOUĂZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al”, „a”) Care se află între al nouăsprezecelea și al douăzeci și unulea. Cf. VALIAN, V., POLIZU. *Aceste cuvinte, care învinețau pe albeața hârtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederei soției-mame.* MACEDONSKI, O. III, 16, cf. CADE, DL, DM, DEX.

– Pronunțat: *do-uă-.* – Și: (învechit) *douăzécelea* num. ord. POLIZU.

– Douăzeci + le + a.

DOUBLE s. n. (Muz.) Reluare ornamentată a unei fraze dintr-o piesă vocală sau instrumentală; variație a unei fraze muzicale. Cf. D. MUZ., DN³, DTM.

– Pronunțat: *dubl.*

– Din fr. *double*, engl. *double*.

DOUCÍN s. n. Specie de măr¹ (1) înalt, folosit în pepinieră ca portaltoi (*Malus pumila-praecox*). Cf. DER.

– Pronunțat: *du-sē.*

– Din fr. *doucain*.

DÓUO num. card. v. doi¹.

DÓUOSPCEA num. ord. v. doisprezecelea.

DÓUOSPCEA num. ord. v. doisprezecelea.

DÓUOSPZECE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓUOZECI num. card. v. douăzeci.

DOURÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Ban.) A i se urí complet de ceva. Cf. SFC IV, 35.

– Prez. ind.: *dourăsc.*

– Pref. *do-* + *urí*.

DÓUOSPCE num. card., s. m. v. doisprezece.

DÓUOSPCEA num. ord. v. doisprezecelea.

DOUȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Diminutiv al lui *do uă*, v. *do i*¹. Cf. BL VI, 191, IORDAN, STIL. 194, SFC IV, 145, 159.

– Două + suf. *-uță*.

DOUZÉCI num. card. v. douăzeci.

DOVÁ s. f. (Turcism învechit) Slujbă religioasă, rugăciune, la turci. *Turcii ... strigă cu toții tare, când fac dova, adecă când să roagă lui Dumnedzeu.* NECULCE, L. 241. *L-au îmbrăcat cu caftan și au*

strigat ciaușii dova. AMIRAS, LET. III, 149/38. Așa începe muftiul a ceti duvaua după obicei (a. 1715). ȘIO II₂, 50, cf. GHEORGACHI, ap. id. ib., DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 261.

- Și: **duv** a. s. f. TDRG, SCRIBAN, D.

- Din tc. **duva**.

DOVĂDĂ s. f. 1. Confirmare, demonstrare, probare a unui adevăr, a unui fapt, a unei afirmații etc.; (concretizat) semn, mărturie, argument etc. în sprijinul (sau împotriva) cuiva sau a ceva ori pentru confirmarea unui fapt, a unei afirmații, a unei presupuneri etc.; probă (1), (învechit) dovedire (2), (învechit, rar) dovedeală, dovod. *Cine au fost la Italia, să vadă pre italiiani, ... nu-i va trebui mai mare dovadă, să creadă că un neam sânt cu moldovenii.* M. COSTIN, O. 247. *Aceastea, dară, și multe ca aceastea, Prea Luminate și Înălțate Doamne, după multe doveade și aiaeva fapte, îți cunoaștem.* MĂRGĂRITARE, 14. *De zidirea sau făptura lumii, multe păreri și dovăzi a filosofilor și a poiaticilor păgânești era.* N. COSTIN, L. 47. *Adeverința istoriei mai luminată i să va arăta: și doveadele noastre de tot gândul stâng și de toată socoteala cu prepus, curate și desbărate le va cunoaște.* CANTEMIR, HR. 181. *Taina pocăinții ... în lucrare o putem adeveri cu multe doveade.* ANTIM, O. 91. *De să vor cunoaște, [părinții] că și ei au fost părtași cu copiii lor, și să vor dovedi prin bune dovezi, atunci să vinuesc.* PRAV. COND. (1780), 130. *Acest fealiu de dovezi (dovediri) au arătat cât negreșit în clasul cel dintâiu a să așeza s-au făcut vreadnic.* EUSTATIEVICI, I. 25/17. *Cu multe doveade adeverează cum că adevărat iaste botezul acelora.* MAIOR, I. B. 288/1. *Acest cuvânt să fie pruncilor ca o vistierie a științei, ca un semn și doveadă a sârguinței lor.* PETROVICI, P. 138/15, cf. LB. *Și așea judec a fi destul de luminat lucru, din doveadele până aci înșirate.* T. AARON, S. A. 38/4. *Tipii substantivilor și verbilor ... vor fi o destulă dovadă despre cele zise.* HELIADE, PARALELISM, II, 2. *Altă noă dovadă ... [este] dezgustul sau îngreșoșarea cu care se iau doftoriile.* VEISA, I. 28/13. *În tratațiile acestei soțietăți să pot afla dovezi a strelucitului său talent.* ASACHI, L. 24²/4, cf. VALIAN, V. *În cetirea acestor cărți găsește cineva dovada că totul a fost bine observat.* I. IONESCU, V. 21/26. *Istoria este de față pentru dovada acestor vorbe.* NEGULECI, E. I, 40/30. *Cunoaște adevărul, prin dovada ce-o privești.* PANN, E. I, 90/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Toți la un loc alcătuia[și]... nația dovezilor sunătoare.* ALECSANDRI, O. P. 47, cf. LM. *Opoziția ce d. academic o face în contra filologiei moderne este o dovadă mai mult ... pentru ceea ce voim să dovedim.* MAIORESCU, CRITICE, 124. *Erau tot atâtea dovezi că și dascălul Clăiță învășase mult.* SLAVICI, O. I, 109, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Tu-mi aprinzi în mii de facile Senina dragostii dovadă.* GOGA, POEZII, 76, cf. TDRG. *În chestiunea continuității doveziile erau mai greu de găsit.* DENSUSIANU, L. 45. *Dragostea de viață îi născocea mereu argumente și dovezi salvatoare.* REBREANU, P. S. 297, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dovada acestei spuse a mele este chiar chipul în costum românesc al strămoșului Măriei Tale.* MOROIANU, S. 124. *Dovada clasicismului său este evidentă în transformarea numelor proprii în noțiuni simbolice.* CONSTANTINESCU, S. II, 27. *Era furios, căci ar fi vrut să aibă un început de dovadă materială, ca să facă impresie asupra lui Bibescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 105, cf. DL, DM. *Aceasta este dovada unei suprapuneri a aparatului de stat.* STOICESCU, S. D. 230, cf. DER. *O nouă dovadă a patriotismului său se dezvoltă în 1711.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331, cf. DEX. *Dovada desfacerii căsătoriei anterioare [este necesară la dosar].* RL 2005, nr. 4 681. ◊ (În legătură cu verbe ca „a aduce”, „a arăta”, „a face”, „a da” etc.) *Cel ce vorbește puțin face dovadă că este mai mult înțelept decât nebun.* GOLESCU, P. 2/17. *Nu ni-au încetat oștirile a arăta nouă dovezi de vitejii.* AR (1829), 74²/36. *Mahomet îți dă dovadă că el știe a ierta.* HELIADE, M. 16/21. *Vorbiră despre plăceri și pustnicul aduse dovadă că ele sânt un dar dumnezeesc.* CĂPĂȚINEANU, S. 104/6. *Nu putem zice că o femeie este grea, ci trebuie să așteptăm mai multe semne din cele mai sus înșărate cu toate că nici atunci nu poate să se dea întregă dovadă pentru această [stare].* MEȘT. MOȘ. 21/22. *Dovadă avem portreul lui*

Vasilie-Vodă care este tot de dumnialui scris pe peatră. DACIA LIT. 76/21. *Avem o dovadă că aceste vârfuluri ale munților a[și] fost odată acoperite de apa mării.* BARASCH, I. N. 83/23. *Trebuie să știți însă, și poci să dau dovadă, Că pe vremea aceea toporul n-avea coadă.* ALEXANDRESCU, O. 195. *În rândurile următoare ne încercăm să mai aducem un șir de dovezi.* MAIORESCU, CRITICE, 120. *Cât despre trâinicia lui, nu-și făcuse încă dovada.* CHIRIȚESCU, GR. 6. *Încă o dovadă ... pentru acest lucru ne dau următoarele amănunte.* PĂCALĂ, M. R. 39. *Ș-acuma să-mi dați îndată o dovadă că sunteți buni români și cetățeni vrednici!* REBREANU, R. II, 87. *Gore ar fi putut face dovada ... că e familist și poartă guler tare și baston, sărbătorile.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I. 83. *Dovada ... a făcut-o într-un chip cu totul convingător.* VIANU, A. P. 222. *Se face dovada că ... este și el de-un folos.* C. PETRESCU, A. R. 16. *El ... i-a dat totuși neconținut dovezi ... că ea e singura lui grijă pe lume.* VINEA, L. I, 292. *N-am fi avut ... dovada că pământul e rotund.* TUDORAN, P. 119. *Marii poezi ... ale căror scrieri aduc dovada unei înalte responsabilități creatoare.* V. ROM. octombrie 1975, 1. *Cei din țară trebuie să facă dovada că au realmente un crez creștin-democrat.* RL 2005, nr. 4 631. *Deaca e așia, Dă-ne doveada: le tu Hangerul Să tai Arapul.* TEODORESCU, P. P. 646. *Să-mi faci dovada că într-adevăr și-a ars casa, trebuie să ai niscaiva certificate de la primărie, de undeva.* SNOAVA, I, 109. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de” sau, rar, „despre”) *Obeliscii ... stau și până în zioa de astăzi dovadă de robia unui popul răbdător.* F. AARON, I. L. 18/19. *Aducea aminte ... dovezele nenumărate de bărbăție.* FM (1843), 333²/3. *Cea mai mare dovadă despre greutatea chestiunii, despre importanța procesului și despre nematuritatea noastră de a-l putea hotărî!* KOGĂLNICEANU, S. A. 154, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *După dovada de stabilitate dată în țară ... soarta României era identificată cu domnia lui Carol I.* MAIORESCU, D. II, 15. *Paleontologia ... aduce puternici dovezi despre înrudirea ființelor.* CONTEMPORANUL, I, 10. *Au dat dovezi de sinceritate.* MILLE, V. P. 199. *Acel frumos ban de aur ... fu întrebuițat împotriva-i, ca o dovadă de trădare.* IORGA, C. I. III, 54. *Primea ... toate doveziile de dragoste și simpatie din jurul ei.* AGÎRBIȚEANU, S. 464. *Îi plăcea, până la un punct aceste calde dovezi de iubire.* E. IONESCU, E. 110. *Asta-i altă dovadă de minte.* SADOVEANU, O. XIII, 75. *Vederea cărților indispune ca o dovadă de nemondenitate.* CĂLINESCU, C. O. 35. *Îi lăsase ... impresia că o cucerește încet, cu silință și dovezi de multe și mari merite.* DEMETRIUS, A. 233. *Era o risipă, dar și o dovadă de frică.* BARBU, PRINC. 17. *Dovezi despre aplicarea acestei legiuri se desprind din textul unei anaforale.* G. BARBU A. V. 53, cf. PATAPIEVICI, C. L. 365. ◊ (La sg. neart.; în construcție cu verbul „a fi”; adesea eliptic) Cf. COSTINESCU. *Tot așa zides Cantacuzinii ... dovadă biserica din Coiani.* IORGA, C. I. II, 41. *Heliade nu era cel chemat să transpună în românește versurile cu cadentări blânde ... ale celui ce scrisese „Lacul” - dovadă chiar traducerea acestei poezii.* DENSUSIANU, L. 276. *Confrații mei ... nu bănuiesc Că sunt și morți rebeli care trăiesc! ... Dovadă eu.* MINULESCU, VERS. 254. *Un loc important în hrană îl ocupă și hoiurile (dovadă zăganiți găsiți otrăviți).* BĂCESCU, PĂS. 235. *Dovadă clară a contradicțiilor economice anglo-americeane, mărfurile engleze nu se vād nicăieri.* RALEA, O. 37. *Electrodul C ... execută o mișcare de du-te-vino ..., dovadă că fluxul de sarcini negative e continuu.* SANIELEVICI, R. 26. *Asta nu e o meserie ... pentru un tânăr cu creșterea ta.* Dovadă e că nici nu te-ai ținut. VINEA, L. I, 121. *Religia ... nu e o piedică în manifestarea naturală a voinței de afirmare, dovadă războaiele religioase.* PREDĂ, I. 288. ◊ L o c a d v. **Ca** (sau **drept** ori, învechit, **spre**) **dovadă** (sau **dovezi**) = ca semn că ..., pentru a dovedi că ... *Am horărât dar și iată că spre dovadă înfățișez: aci una din poemele sale.* C. A. ROSETTI, C. III/12. *Până a nu vide boala, aduc spre dovadă următoarele [...].* C. VĂRNAV, H. 31/2. *Ca dovadă în sprijinul afirmațiilor noastre, să deschidem pe Dante.* MACEDONSKI, în PLR I, 342. *Ca dovadă îmi arăta o figurină de porțelan.* MILLE, V. P. 163. *Drept dovezi și argumente, se ocărau întâi unele pe altele.* REBREANU, I. 230. *Ca dovadă, ne-a arătat stema familiei, în herbul*

căreia se deslușea și un cap de zimbru. VOICULESCU, P. I, 310. *Drept dovadă simbolică imaginea ne înfățișează aici mâini înlănțuite de tineri.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. (Învechit, rar) **Cu dovadă** = în mod real. *Și aceasta ce au văzut ... adevărat au fost și cu dovadă* (a. 1775). GCR II, 107/3. ⇨ L o c. v b. **A da (o) dovadă** (sau **dovezi**) de ... = a dovedi (1), a demonstra (1), a proba o atitudine, un sentiment, o însușire etc. *Dă dovadă de omenirea guvernului către prinșii în războiul de la vrăjmași.* CR (1830), 326¹/23. *A dat ... dovezi de vetejie în rezboiul de șapte ani.* ASACHI, L. 99²/37. *Prin aceasta dau dovadă D-o-nțeleaptă chibzuire.* PR. DRAM, 313. *Ranele dau iarăș o dovadă luminată de virtuțile lecuitoare ce le are singele.* VEISA, I. 12/16. *Lucrările lui cele norocoase ce le-a săvârșit până acum deteră o dovadă luminoasă de hotărârea lui.* F. AARON, I. II, 157/20. *Nu s-a ndurat să-mi dea cea mai mică dovadă de considerație.* CARAGIALE, O. VII, 91, cf. TDRG. *Nicolae Văcărescu ... da dovezi de aptitudini poetice.* DENSUSIANU, L. 95. *Dacă n-ar fi vărsat întâiul pahar, ar fi dat dovadă de creștere rea.* IBRĂILEANU, A. 158. *Ca să ne dea o dovadă de chemarea sa pentru viața schimnicească, bălmăji pe nas, popește.* M. I. CARAGIALE, C. 117. *Spre a da o dovadă lui Toto a[l] nostru de simpatia pe care i-o nutrim, ... am dat ordin să ni se servească șampanie.* MIRONESCU, S. 87. *Costică Stoichici ... dădu dovadă de cugetare îndelungă în fața bălții ș-a undiții.* SADOVEANU, O. IX, 466. *Aglae ... dădu dovezi de impaciență.* CĂLINESCU, E. O. I, 51. *Numai Gheorghe, șoferul, nu dădea dovezi de plictiseală.* DEMETRIUS, A. 156, cf. DL, DM. *Buna servire a populației să dea dovadă de mai mult dinamism.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329, cf. DEX. *Avem și o obligație să dăm dovadă de colegialitate.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. (Cu schimbarea construcției) *Monumentul vecinic al vitejiei și supunerii despre carea au dat dovadă poporul.* AR (1829), 78¹/25. *Nu pot să-ți spun cât vă sunt de recunoscător pentru priceperea superioară de care dați dovadă.* AGÎRBICEANU, A. 267. *De oricâtă bunăvoință teoretică ar da dovadă, ... în realitate, criticul e ... o forță reacționară.* LOVINESCU, C. VII, 6. *Și te pomenești ... chiar leu – după calitățile de care dai dovadă.* VINEA, L. I, 379.

2. S p e c. Probă (1) juridică. *Fieștecarei cu doveadele ce vor avea la aceale pricini, să veniți ... să să cerceteaze lucrul* (a. 1732). BUL. COM. IST. II, 247. *Să vor dovedi prin bune dovezi* (a. 1780). GCR II, 125/31. *De să vor cunoaște că și ei au fost părtași cu copiii[l]or și să vor dovedi prin bune dovezi, atunci să vinuesc.* PRAV. COND. (1780), 130. *Dovezile de judecăți sânt de doao fealiuri.* LEGIUIRE, 94/23. *Să face [năpăstuire] lăcuiitorilor cu dovezi neadevărate* (a. 1819). DOC. EC. 203. *N-oi putea avea dovezi ca să cer carte de dispărânie.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM, 438. *Cercetătorii vor aduna toate dovezile ... ce vor putea sluji spre descoperirea adevărului și spre confrontarea părâtului.* CONDICA O. 77/18. *Nu voi să dau pe față multe dovezi ce demonștră inocența lor.* PĂCLEANU, I, I, 33/11. *Fiind dar Nastratin Hogeia judecată adus, El ... de față și dovezile ș-a pus.* PANN, H. 10/24. *Nu vor să-și bată capul a-și procura dovezi, a alerga pe la procurori și judecători.* GHICA, C. E. III, 41. *Cu ce dovezi poți tu să sprijinești aceste pâri?* FILMON, O. I, 152, cf. POTBRIANT, D. *Dovada se poate face prin înscrișuri, prin martori, prin presumpțiuni, prin mărturisirea uneia din părți și prin jurământ.* HAMANGIU, C. C. 281. *Văd acuzarea ... Acum dovezile?* CAMIL PETRESCU, T. II, 593. *Era dovada limpede a crimei.* POPA, V. 239. *Socoate că nu se poate produce împotriva lui nicio dovadă.* SADOVEANU, O. XXI, 434. *Fără dovezi nu poate fi osândit nimeni.* STANCU, D. 258. ⇨ L o c. v b. **A face dovadă** sau **a face dovada că ...** = a proba (3) în fața unei instanțe judecătorești. *Cel cu viaa stricată va face dovadă* (a. 1819). DOC. EC. 203. *Spusele tale ... fac dovadă înaintea legii.* VISSARION, I. 28. *Inculpatul ... cere să facă dovada că a avut consimțământul.* COD. PEN. R. P. R. 422. *Găurile trebuiau să facă la proces dovada caricaturală că primele gloanțe porniseră de la lucrătorii lipsiți de orice armă.* ARGHEZI, B. 151. ◆ (Regional) Martor (3) (Drăgănești de Vede – Roșiori de Vede). Cf. ALR I 1 446/896.

3. (Adesea urmat de determinări, substantive, introduse prin prep. „de”) Act, document prin care se adeverește ceva, se recunoaște un fapt sau un drept. *Câți țigani în Țara Rumânească nu vor avea stăpân cu dovadă, sânt domnești.* LEGIUIRE, 4/8, cf. TDRG. *Nu aveau nicio scrisoare cu ei, vreo dovadă din ce comună sunt.* AGÎRBICEANU, S. 56. *Iscăli ceremonios o dovadă de primire.* REBREANU, P. S. 289, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DS. *Fiecare ... pescar trebuie să aibă asupra sa dovada de plata taxei.* SADOVEANU, O. XIV, 479, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dovezi* și (învechit) *dovede*. – Și: (învechit) **doveadă** s. f.
– Postverbal de la **dovedi**.

DOVĂDNIC s. m. (Învechit) Martor (3). *Grigorie-Vodă au scos dovadnici de față căpitanii cu carii vorbise ei.* AMIRAS, C. 107. *Arătând dovadnici cum că este ficioru[l] lui Tărcan, noi nu l-om popri* (a. 1710). IORGA, S. D. XVI, 308, cf. DDRF, TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D.

– Pl.: *dovadnici*.
– **Dovadă** + suf. *-nic*.

DOVAGIE s. f. (Învechit; rar) Reclamație. *Pentru un turc din Galați, cerut la Brăila „cu dovagie pentru blestemățiel[e] ce au făcut”* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 231.

– Pl.: *dovagii*.
– De la **dovagiu**.

DOVAGIU s. m. v. **davagiu**.

DOVĂCĂLUÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se plânge (3).
Com. din BISTRA – CĂMPENI.

– Prez. ind.: *dovăcăluiesc*.
– Et. nec.

DOVĂDÍT, -Ă adj. v. **dovedit**.

DOVĂLNÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică oameni) A doborî (3) (Dragoslavele – Câmpulung). Cf. COMAN, GL. *Nu știu, mieii i-a pierdut, Ori foamea l-a dovălnit, Că e negru și cernit.* id. ib.

– Prez. ind. pers. 3: *dovălnește*.
– Et. nec.

DOVÂNCÁT, -Ă adj. (Munt.) Adâncit. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN. *Locu Căndeștilor e cam dovăncat.* GRAIUL, I, 127.

– Pl.: *dovâncăți, -te*.
– Cf. a d â n c i t.

DOVÂNCĂTÚRĂ s. f. (Învechit și regional; atestat prima oară în 1652, cf. CADE) Adâncitură. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL.

– Pl.: *dovâncături*. – Și: (regional) **dăvâncătúră** s. f. COMAN, GL.
– De la **dovâncat**.

DOVĂNGĂ s. f. (Prin Olt.) Dungă; urmă rămasă pe perete după vărut. Cf. LEXIC REG. II, 13.

– Pl.: *dovângi*.
– Et. nec.

DOVEĂDĂ s. f. v. **dovadă**.

DOVEDÁNIE s. f. (Prin nordul Olt.; în loc. adv.) De **dovedanie** = nemaipomenit, extraordinar; minunat (3). Cf. CIAUȘANU, V.
– **Dovedi** + suf. *-anie*.

DOVEDÉALĂ s. f. (Învechit) Dovadă (1). *Iată, cu dovedeala mea pustii-voiu marea.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Ce altă mai mare dovedeală cerci a prieteșugului ei ce are cătră neamul nostru?* ap. TDRG.

- Pl.: *dovedeli*.
- **Dovadă** + suf. *-eală*.

DOVEDELNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Demonstrabil (1834-1836). ap. URSU, f. L. 242.

- Pl.: *dovedelnici*, *-ce*.
- **Dovedi** + suf. *-elnic*.

DOVEDI vb. I. 1. Tranz. A arăta într-un mod convingător, cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, are anumite trăsături; a demonstra (1), a proba (3), a documenta (2). *Pentru să să dovedească care dreptate spune prorocul*. VARLAAM, C. 227. *Vrând cu adevărat ca să pociu adevăra și dovedi acest lucru, ... citind izvoadile, am cercat și am aflat izvodul* (a. 1650). GCR I, 143/15, cf. ANON. CAR. *Iară eu Simion dascalul, vrându cu adevărat ca să pociu dovedi acest lucru mai ales și mai deșchis pentru Dispot-Vodă, cetindu izvoadile, am cercat și eu la cronicul leșescu*. SIMION DASC., LET. 180. *Și așa, dovedind numele neamului acestor țări, ... ne trage rândul a pomeni de port*. N. COSTIN, ap. GCR II, 3/7. *Propozit [=] Cuvântul pre carile înainte îl punem, pentru ca mai pre urmă să-l dovedim, lucrul de carile ne apucăm*. CANTEMIR, I. I. I, 20. *Au mântuit pre David din moarte, dovedind cătră el răutatea tătâne-său, lui Saul, pentru ca să se păzească, pentru că vrea să-l omoare*. ANTIM, O. 275. *Voi dovedi cum că ... moartea unui cetățean nu iaste nici folositoare, nici neapărat trebuincioasă* (a.1773). GCR II, 87/17. *Prin aceasta voi dovedi cu fapta că eu sânt așa*. EUSTATIEVICI, I. 97/8. *De veai dovedi ceale ce-mi spui, să aștepti mila mea*. BERTOLDO, 10/14. *Românii ... au avut în Ardeal Arhiepiscopia sa și mitropolicească vrednicie, carea mai jos pre larg vom dovedi*. MAIOR, I. B. 128/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *De să va întâmpla să se piarză zălogul, creditorul trebuie să dovedească ... că nu din pricina lui s-au întâmplat*. PRAVILA (1814), 50/25. *Când un datornic va mufluzi, să să tragă la judecată și, de va dovedi pagubile sale înființate, să aște de la creditorii lui milostivire*. LEGUIRE, 30/2. *Aceasta foarte dovedeaște trebuința soțietăților academicești*. LEON ASACHI, B. 16/17. *Vrând să dovedesc că sufletul iaste nemuritoriu, zic: tot cel pururea mișcătoriu iaste nemuritoriu*. GRIGORIE, L. 174/15, cf. LB. *Vom arăta și chipul derivației și compunerii vorbelor că este mai tot acela la amândoa dialectele, care dovedesc că fac una și aceeași limbă*. HELIADE, PARALELISM, I, 56/27. *Numirile cele vechi ale celor mai mari locuri din Roma dovedesc toate asf[?]fel de urmare*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 5/12. *Nu! nemurirea sufletului meu nu este o simplă bănuială numai; natura întreagă și lucrările duhului nostru o dovedesc*. MARCOVICI, C. 12/14. *Cercarea a dovedit că gândacii cresc mai repede*. POENARU, I. 130/16. *Copernic a dovedit ... mișcarea Pământului împregiurul osiei sale*. FABIAN-BOB, 5/16, cf. VALIAN, V. *Vor dovedi că agricultura face mari progresuri acolo unde sânt moșiile mari*. I. IONESCU, V. 28/15. *Un neagiuns în inventar dovedeaște o ră economie*. LITINSCHI, M. 43/1, cf. POLIZU. *Voiră să dovedească lumii că asta era numai o vorbă*. PELIMON, I. 188/7, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 100. *Este mai natural să argumentăm ... când e vorba de a descoperi sau dovedi opoziția sau deosebirea între două lucruri*. MAIORESCU, L. 96. *Voi dovedi cu date istorice că toate popoarele își au un 64 al lor*. CARAGIALE, O. VI, 131. *Putere-ai tu, voinicule, să ne dovedești că tu ești acela ce a ucis fiara?* ISPIRESCU, L. 344, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Stăruia pe lângă bărbat să-i dovedească netemeinicia înstrăinării lui de Vasile Mărginean*. AGÎRBICEANU, S. 35. *Ba ca să dovedesc tuturor cât sunt de nevinovat, m-am dus și la execuție*. REBREANU, P. S. 66, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ca să-și dovedească spusele, se ridică și trecu la masa negustoresei căreia-i pupă mâna*. M. I. CARAGIALE, C. 18, cf. CADE. *I-a făcut lungi teorii, ca să-i dovedească inexistența lui Dumnezeu*. CAMIL PETRESCU, P. 393. *Cerea să dovedească cu martori adevărul spuselor ei*. COCEA, S. II, 291. *Volumul său „Parodii originale” dovedeaște desigur buna calitate a umorului său*. SADOVEANU, O. XX, 62. *Bogăția exemplelor,*

capacitatea de a stabili numeroase relațiuni de asemănare și deosebire dovedesc mlădioasa inteligență lingvistică a d-lui Capidan. CONSTANTINESCU, S. II, 15. *Scriitorul ... e îndatorat să dovedească prin eroi pozitivi, sau prin reacțiuni de rezistență la rău, că omul poate învinge abjecția*. CĂLINESCU, C. O. 147. *Faptul ... dovedeaște că particulele α sunt emise cu energii riguros determinate*. SANIELEVICI, R. 83. *Să facă cercetare de a dovedi ... că acela este cu adevărat capul Principelui*. BARBU, PRINC. 338. *Dar aici nu este vorba de a dovedi netemeinicia unor justificări, evident fără fundament*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337, cf. PAMFILE, C. 43. ◊ *A b s o l*. *Țăranul ... ceartă pe râmliani că ... au venit de au dobândit moșiia lui și, dovedind deplin, arată căci ar hi fostu dumnedzării mâniați de dâșșii*. N. COSTIN, C. 150. *Când capul se ametește, picioarele dovedesc, și când mădularele buiguiesc, lipsa crierilor arată*. CANTEMIR, ap. ZANNE, P. II, 35. *Ale câtor vecini hotară să vor amesteca, să să aleagă și să să descopere cu cărțile lor de hotărnicii ... și cu câte mărturii dovedesc ceilalți răzași*. LEGUIRE, 7/27, cf. DDRF. *Dacă aducea fășia ... era ușor de dovedit*. AGÎRBICEANU, S. 113. *Poți să-i faci ceva? Cu ce dovedești?* PREDĂ, M. 387. ◊ *R e f l . p a s*. *Deci iată că se adevereaște și să dovedeaște cum că n-au făcut H[risto]s cina aceea de taină cu azimă* (a. 1699). GCR I, 331/5. *Dovedindu-să asemenea lucru, atât giudele cetii la care să va întâmpla, cât și țâganul acela să se pedepsească cu mare pedeapsă*. SOB. HRIS. 37. *După ce s-au vedit și s-au dovedit fapta cea rea politicească, atunci urmează pedeapsa*. PRAVILA (1788), 103/15. *Să strică diata de tot ... când să va dovedi mincinoasă*. LEGUIRE, 77/11. *De să va dovedi cu adevărat o urmare ca aceea, să-i ia pă acei zapcii și ... să-i bată la falangă cu cincizeci toege* (a. 1812). DOC. EC. 145. *Aceste iscălituri cercetându-le, s-au dovedit că sunt adevărate* (a. 1823). ib. 298. *Această conjugăție ... se dovedeaște că a fost comun și cunoscut în ambe dialectele*. HELIADE, PARALELISM, I, 100. *S-a dovedit că toate măruntaele era deplin sănătoase și că el a murit numai din pricina multei îmbuibări*. ALBINEȚ, M. 52/22. *După moarte s-a dovedit nevinovăția sa*. ASACHI, L. 49¹/8. *Din cele mai sus arătate se dovedeaște îndestul că nu trebuie să aibă cineva nicio frică de răceală*. DESCR. AȘEZ. 63/5. *Cine se va dovedi că a luat mită, ori în bani, ori în lucruri ... se va pedepsi*. CONDICA O. 39/3, cf. POLIZU. *Ghiță ... se temea, ca nu cumva să se dovedească ceva asupra lui Lică*. SLAVICI, O. I, 150. *Filiațiunea copiilor legitimi se dovedeaște prin actele de naștere trecute în registrele stărei civile*. HAMANGIU, C. C. 77, cf. ALEXI, W. *Cazuri certe de reincarnație nu s-au dovedit pân-acum*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 110. *Românii sunt de origine curat romană, ceea ce se poate dovedi și prin cercetările filologice și prin cele istorice*. DENSUSIANU, L. 37. *Minele însă au fost părăsite, dovedindu-se a fi nerentabilă întreprinderea*. PĂCALĂ, M. R. 9. [Italianul] *a fost în sfârșit cercetat și dovedindu-i-se deplina nevinovăție îi s-a spus că i se redă libertatea*. M. I. CARAGIALE, C. 106. *Ești un om de știință și crezi numai ce se poate dovedi*. VISSARION, B. 236. *Metoda elaborată de C.T.R. Wilson ... s-a dovedit a fi unul din cele mai rodnice ... instrumente de cercetare*. SANIELEVICI, R. 73. *Se va dovedi un criminal*. BENIUC, M. C. I, 223. *În practică acest lucru se dovedeaște a fi ușor*. BELEA, P. A. 22. *E vorba, probabil, de o mlaștină dăunătoare, fiindcă secarea unui lac în zilele noastre, prin preajma Dunării, s-a dovedit o catastrofă*. PREDĂ, M. S. 277. *Schema de structură a limbii se dovedeaște greu de utilizat în practica stilistică, unde ne mișcăm în planul fenomenelor particulare*. COTEANU, S. F. I, 48. *Săgețile ... cu trei muchii s-au dovedit destul de frecvente*. H. DAICOVICIU, D. 42. *Apariția pe trotuare a tonetelor cu felurite produse s-a dovedit extrem de utilă*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Dacă informațiile se vor dovedi adevărate, cei în cauză vor pierde statutul de revoluționar*. RL 2005, nr. 4 723. ◊ *R e f l . I*. *Îi hrănesc mai mult cu răbdări, oricât de vrednici se dovediseră*. BARBU, G. 113.

2. **T r a n z.** (Complementul indică un sentiment, o tendință, o stare etc.) A exprima, a arăta, a manifesta (1) (prin comportare, atitudine etc.), a confirma ca adevărat, a adevăra. *Pe prietenii cei adevărați întâmplătoare nevoi îi dovedesc*. GOLESCU, P. 166/21, cf.

LB. *De mare preț am văzut toate întrebările ..., care dovedesc un bărbat versat în literatură.* HELIADE, în PLR I, 38. *Dragostea și bunavoința cu care slugile o ascultă dovedesc destoinicia ei și bunătatea sufletului.* MARCOVICI, D. 108/21, cf. PONTBRIANT, D. *Nimeni nu putea prevedea lipsa de destoinicie parlamentară, pe care noul ministru a dovedit-o.* MAIORESCU, D. V, 7. *În curând îmi vor dovedi și altfel recunoștința.* MILLE, V. P. 219, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Acum ... răsuflarea lui egală și șuierătoare îmi dovedea că adormise.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Cu toată biruința lui Titu, atât părinții cât și Lucreția nu încetară de-a dovedi o atenție deosebită profesorului.* REBREANU, I. 143, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prieteni mei ... citează cazuri de autentică insensibilitate pe care aș fi dovedit-o adeseori.* CAMIL PETRESCU, P. 63. *Chipul cum drămăluia laptele și cafeaua ..., cum întindea delicat untul pe chiflele despicate în două ..., dovedea o cucernicie de om care știe să respecte tabietul stomacului.* C. PETRESCU, C. V. 141. *Tinerii mei prietini au dovedit o insensibilitate și o lipsă de interes care m-au revoltat.* SADOVEANU, O. XX, 105. *Prea dovedise lipsă de mlădiere, de tact, de subtilitate.* MIHĂESCU, D. A. 189. *D. Gheorghiu dovedește însă însușiri netăgăduite, învăluindu-și descompunerea într-o spumoasă dantelărie de imagini.* CONSTANTINESCU, S. III, 48. *Ștefan a plătit, dovedind supușenia față de fratele cel mare.* CĂLINESCU, I. C. 19. *Tulburătoare creole își dovedeau dragostea lor piraților.* RALEA, O. 25. *Curiozitatea din privirile lui ... dovedea că locurile îi erau cunoscute.* TUDORAN, P. 14. *Biruieste în continuare, dovedind o solidă instrucție în privința mecanismelor biologice ale medicinei.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 10. ♦ R e f l . p a s . *S-au dovedit netrainice ... posesiile căpătate de domnii moldoveni în Ardeal.* IORGA, C. I. II, 95. *Puterea de refacere prin uitare s-a dovedit însă mult mai mare.* LOVINESCU, C. I, 49. *Numărătoarea dură scurt și suma se dovedi catastrofală.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Critica s-a dovedit nu mai puțin activă, vigilentă și mereu alimentată de condeie harnice și pricepute.* CONSTANTINESCU, S. III, 264. *Cultura născută se dovedește superioară celei adoptate.* BĂCESCU, PĂS. 12. *Deschise lada, care se dovedi plină de bani.* CĂLINESCU, C. O. 37. *Icoanele făcătoare de minuni se dovediră neputincioase.* BARBU, PRINC. 23. *Lunca Dâmboviței s-a dovedit prielnică statornicirii capitalei.* G. BARBU, A. V. 9. *Interesul pentru competiție se dovedește pe deplin justificat.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. ♦ R e f l . *Vătaful se dovedi mai puțin energic.* AGÎRBICEANU, S. 413. *Mă dovedisem cu aripi prea scurte.* C. PETRESCU, S. 8. *Se dovedea de pe atunci bun camarad, statornic prietin, vesel totdeauna.* SADOVEANU, O. XX, 32. *Moromete strigă, deși distanța nu era mare și cărciumarul nu se dovedise că era un surd.* PREDĂ, DELIR. 57. ♦ R e f l . i m p e r s . *Văz că venea spre mine o muiere cu totul frumoasă și pă chipul ei se dovedea că este de neam mare.* GORJAN, H. I, 115/11. ♦ (Învechit) *A constata. Den auz unul de la altul așa dovedim că mumă-sa a fost de la oraș (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 224/35, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 100. *Eu cred că de când mă cunoști n-ai dovedit la mine nicio clipă de vanitate.* CARAGIALE, O. VII, 248, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Rar) *A descoperi cuiva o însușire, o calitate. Poate o știi demult, poate ai dovedit-o credincioasă, dar eu mă scutur când dau cu ochii de ea.* GALACTION, O. A. I, 361.

3. T r a n z. (Popular; complementul indică, de obicei, un adversar) *A învinge, a înfrânge, a răzbi (2), a birui, a răpune (2).* *Cofn Istantin împărat ... au dovedit pre Maxentie.* AMFILOHIE, G. 118/21. *Acești șerpi ... năvălesc asupra boilor, giuncanilor, cerbilor, pân și asupra leilor și tigriilor, pe cari îi dovedesc.* J. CIHAC, I. N. 144/17, cf. BARONZI, L. 161, CIHAC, II, 100. *Abia-abia Hercule dovedi pe acel dulău.* ISPIRESCU, U. 56, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU². *Iar domnul viteaz ... Pân-o prinde știre Turceasca oștire, Grabnic s-o*

lovească Și s-o dovedească. IOSIF, V. 123, cf. TDRG. *Au finut ei cât au finut, da când au văzut că-i dovedesc oamenii [din sat] numa s-au borobotit peste mine.* PETICĂ, O. 232, cf. RESMERIȚĂ, D. *Armenii acapăr o mare parte a negoțului țarei, luptându-se în concurență cu alți străini ... pe cari îi dovedesc prin istețimea lor.* N. A. BOGDAN, C. M. 180. *O femeie se lupta cu trei vardişti țepeni, ce abia puteau s-o dovedească.* M. I. CARAGIALE, C. 25, cf. CADE. *Oare are să mai fie mult războiul? ... - Până ce-om dovedi pe turc.* SADOVEANU, O. II, 71. *Smeii ... În trup era tare puternici, rar cine se putea trânti cu ei și să-i dovedească.* SBIERA, P. 314. *M-am luat la trântă cu el și l-am dovedit.* PAMFILE, C. 43. ♦ F i g . *Vorbele iubirii moarte Vinovate-mi stau de față, Dovedite de minciună.* EMINESCU, O. I, 125. *Punea palma descărnată la ochi, să n-o dovedească lumina.* BARBU, G. 397. ♦ A b s o l . *Lupta finu câva îndoiioasă, căci când unii, când alții dovedeau.* BĂLĂCESCU, ap. TDRG. *Bucuros ... Care a dovedi, va fi stăpân pe viața celui alt.* ALECSANDRI, T. I, 445. *Io-l băteam, marea-l lua, ... Nimenia nu dovedia Că smeoai-ca-l tot scapa.* TEODORESCU, P. P. 442. *La luptă se lua ... cine a dovedi, Acela bărbat mi-a fi.* BIBICESCU, P. P. 325. ♦ R e f l . r e c i p r . *Se luptau de nouă ani și nu puteau să se dovedească.* ISPIRESCU, L. 19. *Dușmani se încăierau și nu se dovedeau.* AGÎRBICEANU, S. 569. *Și se luptară, se-nvârtiră, făcură fel de fel de meșteșuguri, dar nu se putură dovedi.* VISSARION, B. 136. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Mai din glumă, mai cu dinădinsul, îi spunea că a dovedit ... un pui de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Sora se luase la întrecere cu mai mult de zece fete și le dovedise cu ușurință pe toate.* AGÎRBICEANU, S. 402. *O vreme-avu pe-alătura tovarăș, Și boturile când li s-atingeau, Povara mult mai lesne-o dovedeau.* ISANOS, V. 296. *Țapăn de greaua încercare prin care trecea, dar gata s-o dovedească.* BARBU, PRINC. 142. ♦ A ține în frâu, a struni (5), a stăpâni (2). *Pe atunci plutele nu se pot coborî fiindcă nici o sută de oameni nu pot dovedi cărna.* CONV. LIT. I, 344. *Pe-un tânăr cal încălecând, Îl dovedea c-un gest nepăsător, Să se oprească brusc, vibrând.* BLAGA, L. U. 126. (Prin lărgirea sensului) *S-a fost și înțeles cu oarecare Beglerbeg turcesc, ci sfatul lui fu dovedit prin oarecarele dintre prietenii lui.* ȘINCAI, HR. II, 193/4. *Faptele și mișcărilor noastre dovedesc inima și cugetările.* FIS. 9/29. *Accea dulceață ... dovedește pe români ... ca cei mai înrudiți ai italienilor, urmași ai ... aceleiași Rome.* MACEDONSKI, O. IV, 4. ♦ (Complementul indică plante) *A năpădi (2).* *Buruenile ... fiind multe, înădușă păpușoi, îi dovedesc și îi prăpădesc.* I. IONESCU, C. 98/26, cf. TDRG.

4. T r a n z. și i n t r a n z. *A duce la bun sfârșit, a reuși (cu eforturi) să ducă la îndeplinire, să facă față, să reziste; a pridi (3), a termina, a răzbi (5).* *Atăta [lume] murea, cât nu-i putea dovedi cu îngropat (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 192/35. *De vor fi multe oi bolnave și nu va putea ciobanul dovedi, să le alunge.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 35/3. *Din pricina că nu avem unelte bune, nu ne agiung brațe și moldovenii nu pot dovedi lucrul.* I. IONESCU, C. 54/27. *Îndată vi s-a aduce și de mâncare, și băutură ..., numai de-ați putea dovedi cât vă voi da eu.* CREANGĂ, O. 117, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Plugarul are mulți popușoi de prășit și nu-i poate dovedi din muncă.* PAMFILE, A. R. 72. *Patru mâini tinere și zdravene n-ar fi putut pridi atăta lucru cât dovedea el cu o mână și jumătate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80, cf. CADE. *Au prins a sfășia în mâni mădule de miel fierbinte ..., ronțâind la fiecare îmbucătură și câte un câțel de usturoi ... de nu mai dovedea potop de vin să-i stângă.* MIRONESCU, S. 72. *Aștept până ce dovedesc bucatele ce ai binevoit a-mi pune dinainte.* SADOVEANU, O. XIII, 709. *Dacă aș fi putut micșora însemnătatea scrisului, aș fi fost în stare să dovedesc fără greutate 6 cărți pe an.* ARGHEZI, T. C. 116. *Nu urc la ziuă până nu dovedim focul ... s-o fi surpat conducta.* DAVIDOGLU, M. 86. *Să cosească livada ... Și nici că o dovedea.* PĂSCULESCU, L. P. 216, cf. CIAUȘANU, V. 158. ♦ A b s o l . *Oamenii asudaseră și nu dovedeau.* BARBU, G. 48. ♦ R e f l . p a s . *Ideea luptei pentru apărarea păcii s-a dovedit ... de o imensă forță mobilizatoare, însuflând eroism și vitejie maselor.*

SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 338. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Vreau să te povătuiesc cum să faci ca să dovedești a te duce om de oaste la Împăratul-Verde.* SĂM. IV, 893.

5. T r a n z. (Complementul indică oameni, adesea urmat de determinări calificative introduse prin prep. „de”) A dezvălui planurile, acțiunile, gândurile ascunse sau vinovate ale cuiva; a da pe față, a da de gol, a demasca (2), a trăda (4), a deconspira. *Iară ceta ce l-au clețit, de nu-l va putea dovedi cu mărturisiri ... , să să oprească de preoție, iară de va fi mirean să să afurisească.* EUSTRATIE, PRAV. 25/5. *Pre ceta ce au început preste noi îl dovedeaște.* BIBLIA (1688), 358²/53. *Vizirul ... au scris la Antiohi-Vodă să caute să triimțâ boieri și oameni de țară, să dovedească pe Mihai-Vodă.* NECULCE, L. 179. *Dovedind-o acești marturi, nici ia n-au putut a mai tăgădui (a. 1749).* BUL. COM. IST. V, 247. *Pentru aceasta mulți pe el să sculară, Ș-îmbla să-l dovedească la domnie Cum că el au scos pe țigani din țară Și i-au dat cătră Muntenie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 127. *Ori pã care veți dovedi că face o urmare la aceasta, să înștiințați vistieriei (a. 1813).* DOC. EC. 156. *A fost dovedit de pârâș minciunos.* PRAVILA (1814), 19/22. *Așa pofteste sau să-l dovedească actorul sau să să canonească cu gloaba indiviței într-această întâmplare.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 110. *Îl dovediră că s-a uitat pe fereastră, pentru care greșală fu osândit la o gloabă de cinci sute [de] unghii de aur.* CĂPĂȚINEANU, S. 15/12. *Vorobea foarte bine franțozește cu toate că pronunția îl dovedea de strein.* CR (1833), 263²/22. *Nu ar fi cu cuviință să dovedesc un așa lucru, pe care hotărâsăm să îl tănuiesc până în ceasul cel din urmă al vieții mele.* GORJAN, H. I, 7/6, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Din această corporație el scăpa aruncându-se în alta, fără ca nimeni să-l poată dovedi de minciunos.* FILIMON, O. I, 146, cf. PONTBRIANT, D. *Bine n-apuci să te bucuri de vreo nevinovată haiducie ce te-ai ispitit a face prin codrii literaturii, când, fără veste, te și pomenești dovedit.* ODOBESCU, S. III, 147. *Ori Lică ajungea să fie domnit și pus la pedepșă ..., ori Lică scăpa și atunci Ghiță trebuia să se teamă de răzbunarea lui.* SLAVICI, O. I, 150, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dacă m-o dovedi, ocna îmi roade oasele!* VISSARION, Î. 76. *Haiducul ... N-o să-l mai vadă nimeni cu anii. Numai de sus pretutindeni L-a dovedi cu țipăt uliului și buha cu scurte jelanii.* BLAGA, POEZII, 156. *Dacă te dovedesc cu martori, pușcăria te mânăncă.* PREDĂ, M. 389. *Hrizea spătarul, dovedit că umbla după domnie, a fost prins.* G. BARBU, A. V. 31. ♦ R e f l . p a s . *Surpară ceale ce să afla în capiștile idolești și deaca să dovediră, suferiră tot fealiul de ispite de munci, spânzurați pre lemn.* MINEIUL (1776), 124¹/5. *Oricare să va dovedi tâlmăcind sau stricând pravila ... să se pedepsească foarte greu.* PRAV. COND. (1780), 58. *Dovedindu-să unii ca aceia ..., li să va orândui de Măriia Ta și răsplătime cu dojană (a. 1825).* DOC. EC. 356. *Îi dete în gând ideea de a se face spion, de a intra într-o noapte în lagărul turcesc ..., de a iscodi toate fără a se teme că se va dovedi.* F. AARON, I. I, 121/22. *Știe că să va dovidi minciunos și iscoadă.* KOGĂLNICEANU, S. 43. *Un spirit minciunos și fals se dovedește prin vreo neregulare a trăsurilor fisionomice și mai vârtos a buzelor.* FIS. 39/27. *Am socotit ... să las ca Dumnezeu să aducă lucrurile așa încât să se dovedească vinovatul.* ISPIRESCU, L. 304. *A dat el primarului o teacă de cuțit găsită pe jos ... dar hoții nu se dovedeau.* ap. TDRG. ♦ R e f l . *Eu o dată iubii Și-ntr-un ceas mă dovedii.* TEODORESCU, P. P. 319. *Foicică solz de pește, Ia vezi lumea cum trăiește, Cum trăiește, cum iubește Și nu se mai dovedește.* id. ib. *Eu aseară că iubii Și de loc mă dovedii.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 432. ♦ (Prin Mold.) A prinde (VIII 1). *Am iubit-o ș-am lăsat-o, C-am dovidit-o cu altu - Nu cu altu: cu cumnatu.* FOLC. MOLD. II, 382.

6. T r a n z. (Învechit și regional) A da de cineva sau de ceva; a afla, a descoperi (5). *Taci ..., să nu te auză cinevași, că, de te-ar dovedi, sânt perită.* SLĂȚINEANU, A. 6/4. *A fost dat poruncă Kamenschi să-și păzească oamenii, copiii și fetele de către ei, dar ei dovedind ulițele pe unde lăcuiesc ovrei, mergea pe poduri repede cu caii.* DIONISIE, C. 222. *Împăratul a pofțit ... De rând pe toți orășanii ... Gândind că și cel de noapte l-astă masă va veni, Și prin cântecetele sale va putea a-l dovedi.* PANN, E. I, 33/6, cf. POLIZU. *Dovedise niște*

prune cu gât într-o grădină unde nu prea se primejduia oricine. SĂM. III, 458, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., DUMITRAȘCU, STR. 5, CADE. *De cine-mi întreba? De Stanislav viteazul ... Dar de loc nu-l dovedea, Pe nimenia nu găsea Urmă să le poată da.* TEODORESCU, P. P. 562. *I-a venit în gând să se suie într-un copaci, să se uite în toate părțile, doară o dovedi vreo lumină de foc undeva.* POPESCU, B. IV, 7. *Alergă surd în vânat ... fără să dovedească picior de jiganie.* PLOȘOR, C. 81. *Măine în zor de zi, Potera te-o dovedi.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 252. ♦ **I n t r a n z.** *Nici n-am dovedit d'e vorba asta.* GL. OLT. ♦ **R e f l .** (Învechit) A se înfățișa înaintea cuiva. *A doa zi după ce s-au strâns toți paznicii lui și s-au dovedit din haina cea roșie și din coronă.* GOLESCU, P. 185/23. *Cu astfel de vicșug ai vrut să te dovedești înaintea mea?* GORJAN, H. IV, 33/12. ♦ **R e f l . i m p e r s .** (De obicei în forma negativă) A se întâlni în realitate, a exista, a se pomeni (7). *Nu să dovedește minte așa de strașnică ... care să nu să îndoiască până în sfârșit.* PISCUPESCU, O. 122/15. *Cât de mult ne pare rău că atâtea castele, cetăți și mănăstiri, despre care amintește istoria, nu se mai dovedesc azi pe fața pământului românesc!* GALACTION, O. 500.

- Prez. ind.: *dovedesc.*

- Din v. sl. *Довести, Доведаѣ.*

DOVEDIBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi dovedit. Cf. SFC I, 99.

- Pl.: *dovedibili, -e.*

- **Dovedi** + suf. -bil.

DOVEDIRE s. f. Acțiunea de a (se) dovedi și rezultatul ei.

1. Probare (2), demonstrare; (concretizat) dovadă (1). *Cum, den fapte, să cearcă dovedirea, s-au căzut, dentâiu, să socotiți această nevointă.* MĂRGĂRITARE, 340. *Toată puțința dovedirii în scrisori și hirografuri rămâne.* CANTEMIR, I. I. II, 200. *Credința taste ființa celor nădăjduite și lucrurilor celor ce nu să văd dovediri, după cum zice apostolul Pavel: „... fără de credință nu iaste cu puțință, nimeni să se mântuiască”.* ANTIM, O. 24. *Învățătura dovedirilor.* MINEIUL (1776), 21¹/2. *Acest fealiu de dovezi (dovediri) au arătat cât negreșit în clasul cel dintâi a să așeza s-au făcut vreadnic.* EUSTATIEVICI, I. 25/18. *Să slujesc cu tesis ritorii oricând n-au atâta învățatură și istețime ca să găsească la ipotesis arătări și dovediri ritoricești.* MOLNAR, RET. 17/20. *Mare parte a zilei cu provedania sa, cu dovediri theologicești, norodului celui prost necuprinse, îi ținea.* MAIOR, I. B. 114/24. *Cele mai adevărate dovediri ale sufletului sânt cugetarea, obllăduirea cătră trup, putearea a judeca lucrurile, gândirea.* GRECEANU, I. 58/9. *Trebuie să știm că îndeletnicirea loghicii are scopos a cuprinde și a spune pentru dovedire.* GRIGORIE, L. 174/11, cf. LB. *După aceste dovediri ... să cuvine a socoti bine fișteștine și a să sili ca să ia o cunoștință adevărată de pricina a cea ce naște boalele.* VEISA, I. 134/20. cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Etica lui Spinoza este un exemplu remarcabil de construcțiune subiectivă fără adevărată dovedire științifică.* MAIORESCU, L. 105. *Spre dovedirea acestora [a insinuărilor], radicalii întrebuițează fel de fel de mijloace.* EMINESCU, O. X, 318, cf. DDRF. *Dovedirea filiațiunei copiilor legitimi.* HAMANGIU, C. C. 292, cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Nevoia de a învinge ... devine pașnică, țintind numai la o dovedire a inferiorității [adversarului].* NEGULESCU, G. 112, cf. DL, DM. *Dovedirea vechimii și a extracției celei mai pure a românei.* CL. 1973, 8. *Dovedirea originii populare a amintitului text.* M 1973, nr. 5, 18, cf. DEX.

2. (Învechit, rar) Confirmare, adevărire. Cf. d o v e d i (2). *Stăpânul arap rămasă încremenit când văzu aceste semne de dovedire, și crezu cum că chiar Despinca ar fi săvârșit această nelegiure.* GORJAN, H. IV, 208/22. *Precum aceste pricinii s-au și cercetat spre dovedire unile și s-au cunoscut adevărate.* PRAV. COND. (1780), 192. *Toate aceste înștiințări au nevoie de dovedire.* CR (1829), 55²/9, cf. POLIZU. ♦ (Concretizat) Citat. *Rugăciuni alcătuite cu dovediri din psalmi.* MINEIUL (1776), [prefață] 3¹/6.

3. (Învechit, rar) Aflare, descoperire (5). Cf. d o v e d i (6). *Scumpe cercetări ... am făcut spre dovedirea tuturor lăcuitorilor birnici* (a. 1814). DOC. EC. 165. *Acest lucru a căruia dovedire ar fi costisit pe Radul tronul și poate și viața ... rămăse pentru totdeauna necunoscut de turci*. F. AARON, I. I, 149/14.

- Pl.: *dovediri*.

- V. *doveci*.

DOVEDÍT, -Ă adj. 1. Care a fost demonstrat în mod convingător, cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate. *Iaste lucru dovădit, căci ia [Sfânta Fecioară] iaste ceriul cel adevărat*. ANTIM, O. 42. *De vor trece aceste șaizeci de zile ... să nu i să mai dea ascultare..., făr de numai va dovedi că ... i să va fi întâmplat vreo zăticnire mare și dovedită*. PRAV. COND. (1780), 68. *După ivita și dovedita fapta rea cea criminală urmează pedeapsa criminală*. PRAVILA (1788), 6/10. *O mijlocire din multe probe dovedite cum să scoață albinele*. MOLNAR, E. S. 14/8. *Această cercare să nu să cuteze a o face cumvaș făr de vină dă faptă dovedită* (a. 1806). IORGA, S. D. VI, 511. *Nici starostea, nici proestoșii să nu să schimbe făr-dă vină cercetată și dovedită* (a. 1824). DOC. EC. 329. *Să arate prin lucru dovedit cum că toate limbile ... sânt îndămânatece la toate științele* (a. 1826). GCR II, 252/22, cf. GRIGORIE, L. 6/10. *Ocărnuirea noastră va fi însușețită de râvnă spre a se îndeletnici în acest obiect și că va săvârși o lucrare, a căria folos dovedit nădăjduim că ne va povățui către înaintiri mai însămănătoare* (a. 1842). HURMUZAKI-S, VI, 392. *Dovedita neascultare prin obraznice răspunsuri a cinurilor de jos, mai cu seamă înaintea frontului, se va pedepsi cu bătaie de la 100 până la 200 nuiete*. CONDICA O. 17/7. *Acest punct de plecare [că româna este o limbă romanică] este adevărat ... și noi îl putem primi ca dovedit*. MAIORESCU, CRITICE, 348, cf. RESMERIȚĂ, D. *E lucru dovedit: Am găsit pe ăst mocan, Am găsit pe Dobrișean*. TEODORESCU, P. P. 477.

2. Care a devenit evident; vădit² (2). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D.

3. (Despre oameni) Care a fost dat pe față, demascat, dezvăluindu-i-se planurile, acțiunile, gândurile ascunse sau vinovate. *Arburie hatmanul, ... nici judecat nici dovedit, au perit*. URECHE, L. 135. *Un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberat prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alți hoși, pentru alți delapidatori*. EMINESCU, O. X, 111. *Plastografiile dovedite nu mai au scăpare*. CARAGIALE, O. VI, 162. *Fusele tovarășă la omor, ca ibovnică dovedită a lui*. POPA, V. 118. *Un criminal dovedit este pus în libertate pe motiv că nu prezintă pericol social*. RL 2006, nr. 4 816. ⇨ (Substantivat) *Rog ca doveditul de sperjur să fie băgat la pușcărie*. CAMILAR, N. II, 314.

- Pl.: *dovediți, -te*. - Și: (învechit) *dovădit, -ă* adj.

- V. *dovedi*.

DOVEDITÓR, -OÁRE adj., s. m. 1. Adj. Care dovedește (1). *Dovadă, cuvânt, voroavă doveditoare*. CANTEMIR, I. I. I, 9. *Dă-mi vrun semn doveditor că ești născut din mine*. RUSSET, E. 109/12, cf. VALIAN, V. *Aceasta dă o deslușire doveditoare despre petele negre ce se zăresc pe suprafața soarelui*. MISSAIL, A. 23/25. *O bucurie mai mult sau mai puțin demonstrativă (doveditoare)*. FIS. 222/13. *Bisericiuța ... stă ca o sfântă relicvie doveditoare că ea a fost începătoare acestui locaș dumnezeiesc*. NEGRUZZI, S. I, 214, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Se ... pot face și alte secțiuni doveditoare*. LOVINESCU, C. VI, 108. *Totalitatea de gândiri rămâne un fel de predilecție individuală, dar nu constituie o știință doveditoare*. MAIORESCU, L. 105. *Și voiam, față cu Lais, printr-un fapt doveditor Să descopăr și noblețea sufletului tău*. EMINESCU, O. VIII, 451. *Proba pentru spiritualitate ... nu numai că n-are puterea doveditoare, dar se întoarce împotriva celor ce au scos-o*. CONTEMPORANUL, III, 419. *Să vă dau și eu o asemenea probă doveditoare de profund amor*. ib. VII,

512, cf. DDRF. *Aceeași putere doveditoare are și scriptura făcută de creditori pe dosul, marginea sau în josul duplicatului unui act*. HAMANGIU, C. C. 289, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pe când în favoarea autenticității nu s-au putut invoca decât aceste două argumente, cele aduse de mine sunt și mai numeroase și mai doveditoare*. BUL. COM. IST. II, 107, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Radu credea că are și el retribuție din partea maestrului, dar nu aveam niciun indiciu doveditor*. MIHĂESCU, D. A. 44. *Niciun zgomot doveditor de viață omenească*. DEMETRIUS, A. 165, cf. DL, DM. *E o cascadă de amare, comice, scilipitoare (deși nu prea adânc doveditoare) jocuri ale lui Fellini*. CINEMA, 1969, nr. 8, 35/3, cf. DEX. ⇨ (Substantivat) *Este ... rezultatul ipotezului ce l-am priimit ca doveditor*. MISSAIL, A. 25/24.

2. S. m. (Învechit) Persoană care dovedește (5). [Vitele] *care să vor prinde pă la alte locuri ... să să facă controbont, - din care jumătate să fie ... pă seama doveditorului* (a. 1830). DOC. EC. 465. *Și luoându-i-să acele producturi de să vor prinde, sau preful lor, de va fi săvârșit nelegiuirea, să dau jumătate pă seama doveditorului* (a. 1832). ib. 499. *Prinzându-să să se facă controbont după pravilă din care jumătate să fie pe seama doveditorului*. CR (1833), 137²/24.

3. Adj. (Despre acte, documente) Care adeverește ceva, care recunoaște un fapt sau un drept. *Am cerut ca să ni să arate niscai seneturi mai vechi, doveditoare de orânduiala ... din vechime* (a. 1823). DOC. EC. 290. *Părinții sânt datori să arate cărțile de botez și ... adevărurile doveditoare că copiii au vârsatu cel firesc*. CR (1829), 34¹/23. *Să se arate la vistierie ... cu o adevărată doveditoare că este cu adevărat fiul manzâlului arătat*. REG. ORG. 45/4. *A avea o asemenea carte doveditoare ... despre începutul nației*. CR (1833), 264¹/29. *Pe lângă porunca pentru darea cinului ostășesc în judecată ... vor trimite comisiei competente toate documentele doveditoare*. CONDICA O. 94/27. *Este dator ... a aduce certificate doveditoare de a sa bună conduită*. BREZOIANU, I. 18/2. *Rechizițiile noastre sânt încă o jumătate pe lângă falsificările de acte doveditoare de păgubi pe care armata rusească le-ar fi cauzat bogătașilor de liberali*. EMINESCU, O. X, 264. *Publică în revista sa un document senzațional doveditor al plagiatului „Năpastei”*. SADOVEANU, O. XX, 552, cf. DL, DM. *Am anexat ... certificatul medical doveditor al stării în care mă aflu*. CONTEMP. 1975, nr. 1 513, 5/8, cf. DEX. *Decizia a fost corectă și bazată pe acte doveditoare*. RL 2005, nr. 4 626.

- Pl.: *doveditori, -oare*.

- Dovedi + suf. -tor.

DOVÉLC s. m. v. *dovleac*.

DOVILÍT, -Ă adj. v. *ofilit*.

DOVLEÁC s. m. 1. Numele mai multor plante din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, cu fructul rotund, turtit sau lunguiet, folosit ca aliment, furaj ori ca ornament și având semințe albe, comestibile la unele specii: a) (și în sintagmele *dovleac românesc*, GRECESCU, FL. 390, BORZA, D. 54, *dovleac turcesc*, ȘIO II₁, 161, BORZA, D. 54, DER, ALR I 856/808, 820, 825, 831, 842, 846, 850, 856, 860, 865, 870, 874, *dovleac alb*, ȘIO II₁, 161, BORZA, D. 54, *dovleac alb turcesc*, id. ib., *dovleci bălani*, *dovleci plăcintari*, id. ib.) plantă cu tulpina cilindrică și fructul mare, sferic, de culoare albă sau portocalie, cu miezul afănat și dulce, comestibil, cu semințe mari, albe și lucioase; (regional) bicitoc, bolovan, dovlete (I a), ludaie, tigvă (I I b) (*Cucurbita maxima*). Cf. GRECESCU, FL. 390, BORZA, D. 54, BUTURĂ, EB. I, 89. [De Halloween] *niciunei case nu-i va lipsi dovleacul scobit, cu o față comică*. RL 2005, nr. 4 756; b) (și în sintagmele *dovleac alb*, GRECESCU, FL. 389, BORZA, D. 54, *dovleac negru*, BORZA, D. 54, *dovleac comun*, DER, *dovleac porcesc*, BORZA, D. 54, *dovleac turcesc*, PANȚU, PL., GRECESCU, FL. 389, SIMIONESCU, FL. 356, BORZA, D. 54, *dovleac furajer*, BORZA, D. 54, *dovleac galben*, id. ib., *dovleac peștir*,

id. ib.) plantă cu tulpina în cinci muchii, frunza acoperită cu peri aspri și fructul galben-roșcat, oval, cu miezul fibros și fad, folosit ca furaj și în medicina populară; (regional) bărbântă, bolovan, bostan, bubă, buroavă, cabac, cucurbetă, harbuz, ivără, lubă, lubeniță, ludaie, pepene (2 a), pepenaș (II), pepenuț (I), tătarcă (II 1 b), tărtăcuță (1 b), tigvă (I 1 c), zbacă (*Cucurbita pepo*). Cf. CIHAC, II, 573, BRANDZA, FL. 154, CADE, BORZA, D. 54; c) (și în sintagma *dovleac turcesc*, CADE, BORZA, D. 55, *dovleac turcesc cealma*, GRECESCU, FL. 390, *dovleac alb*, BORZA, D. 55) bostan alb; (regional) bostănel, căun, cealma, cucurbetă, pepene (2 b), picitoc, tărtăcuță (1 c), zemos (II) (*Cucurbita melopepo*); d) (în sintagma *dovleac moscat*, DER) plantă cu tulpina costată și fructul alungit de culoare galben-murdar și miezul dulce, aromat (*Cucurbita moscata*). Cf. DER. Numai moarte multă este între soldați și între ceilalți oameni: mor de se stâng de lungoare; zac ca dovgi (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 107. Bietul țigan ... făcuse schimb cu rumânul, dându-și calul ca să ia un dovgleac. HELIADE, O. I, 248, cf. VALIAN, V. *Coconu Eftimie zicea că e dovgleac de Misir, cellalt zicea că e o floare de Merica*. PR. DRAM. 237. Bietul hogaia cade-ndată ca un dovgleac jos trântit. PANN, H. 4/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Antohi însă e bun de cultivat ca un dovgleac plin cu sămburi*. ALECSANDRI, T. I 654, cf. LM. *Cu termenul „tutastra” ... dăcii însemnau dovglecii*. ODOBESCU, S. II, 423. *Niciuna din legile vechi n-a oprit pe stălpnicul Simeon de-a căputa cizme sau de-a cultiva dovgleci*. EMINESCU, O. XIII, 159. *Sosii cu dovgleacul într-o tavă, spari în bucăți mari și galbene*. DELAVRANCEA, ap. ȘIO II, 161, cf. DDRF. *Dovglecii ... să samănă în cuiburi de pământ cu sapa*. LIUBA-IANA, M. 108, cf. BĂRCIANU. *Gălbeneala feței acestuia din urmă îi câștigase din partea lui Tomaidi porecla de „floarea dovgleacului”*. SĂM. II, 194, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dovgleacul sau turta să nu fie coapte în spuză, că iese vărsatul des ca spuza*. CANDREA, F. 300, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Bostanii ... se mai numesc și dovgleac, dovgleac, ... dovglete, dovglete alb, dovglete turcesc*. PAMFILE, A. R. 179. *Este bine ca ei să mănânce dovglete, ca să fie grași și frumoși peste an*. IB. CR. 27. *Coadă de dovgleac să nu pui în foc, că faci buboai*. GOROVEI, CR. 28, cf. PASCU, S. 39, RESMERIȚĂ, D. *Dovglecii proaspeți*. NICA, L. VAM. 82. *Dezleagă-mă de vina de-a fi-ncercat să fac ... Colan de pietre scumpe din sămburi de dovgleac*. MINULESCU, VERS. 238. *Semințele de dovgleac sunt bune pentru gonirea viermilor (limbricilor, panglicei) din mațe*. VOICULESCU, L. 116, cf. DS, BUJOREAN, B. L. 369, CADE. *Cultura trifoiului, a hrisei, a pălăgelelor roșii ..., dovglecilor etc. au nevoie de albine pentru a da recolte bune*. ENC. AGR. I, 276, cf. SCRIBAN, D. *Ișlicul se rostogolea de-a dura la vale, ca un uriaș dovgleac turcesc*. C. PETRESCU, A. R. 43. *Ursuzul Grabinski, cu profilul de pajură, lung cât o turlă și turtit ca un dovgleac*. ARGHEZI, S. XI, 105. *Din dovgleac copt se fac cataplasme*. BELEA, P. A. 317, cf. DL. *Nu mai puteau coace decât dovgleac alb, turcesc*. PEDA, DELIR. 18, cf. DM, L. ROM. 1960, nr. 2, 19, DER. *Prin fața focurilor de priveghi treceau întruna Sofia și câteva femei, împărțind străchini și dovgleci*. BĂNULESCU, I. 116. *I se.cuvin în ogradă bunătățile toamnei ... dovglecii la gura șurei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 1/3, cf. DEX. *Iaca treabă de cazac, Mămăligă cu dovgleac*. TEODORESCU, P. P. 129, cf. VAIDA, VÎRCOL, V. 92, ȘEZ. XV, 148. *Sus pe corlată ... trei dovglece de dovglete*. PLOPȘOR, C. 39, cf. COMAN, GL. *Cine o mănca dovglete de la ajunul Crăciunului înainte râiază*. GOROVEI, CR. 389, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 102. *Cu capul cât dovgletele*. CIAUȘANU, V. 158, cf. ALR I 855, ib. 856, 857/98, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137, LEXIC REG. 41. *Ți-ai întins vrejul ca dovgleacul și-ai umplut lumea de crastaveți*, se spune despre un om care se agită mult fără prea mare succes. PANN, P. V. III, 128/22. ♠ E x p r . **A avea capul ca dovgleacul** = a avea cap prost. ZANNE, P. II, 50. **A avea cap, nu dovglete = a** a se pricepe bine, a fi deștept. Cf. LM; **b**) (ironic) a se crede deștept. Cf. ZANNE, P. II, 50. ♠ (Regional) **Pepene (I 1 a)** galben (*Cucumis melo*). Cf. ALR I 857/382, 839, 896.

2. (Peiorativ) Cap de om (prost). *Creierul pe care-l primblă cu atâta mândrie în sonorul d-sale dovgleac*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 335.

Soace o țepușă de lemn din buzunar și o puse recrutului sub bărbie. – *Mai lasă-ți dovgleacu-n jos, dacă poți*. BACALBAȘA, S. A. I, 122, cf. ȘĂINEANU². *Termenului „cap” ... nu-i face concurență decât în glumă și în bătaie de joc ... „dovleac”*. CANDREA, F. 30, cf. CADE. *Nici nu te gândești câte haruri zac în dovgleacul tău*. ARGHEZI, S. VIII, 258. *Ți-o intra văpseaua la rădăcina dovgleacului ăla pe care îl porți între urechi!* PEDA, I. 17, cf. CIAUȘANU, V. 158.

– Pl.: *dovglecii* și (regional) *dovglecii* (ALR I 855/800, ALR SN I h 198/836). – Și: (învechit și regional) **dovgleac**, (învechit) **duvgleac** (CIHAC, II, 573), (regional) **dovgleac**, **dovglec** (BORZA, D. 54), **dovglete**, **dovgleac** (ALR I 856/140, 158, 268), **dovglete** (ib. 856/98, 138), **dovglet** (ib. 856/190), **duvglete** (BORZA, D. 54, COMAN, GL., ALR I 856/249, 255, 273, 278, 280, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137, MAT. DIALECT. I, 68), **duvglet** (VAIDA, ALR I 856/28, 285), **duvglete** (BORZA, D. 54, ALR I 856/283), **duvglete** (CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 102, ALR I 855/5, 12, 18, ALR SN I h 198, ALRM SN I h 137) s. m.

– Din tc. *devlek*, (dial.) *dövglek*.

DOVLEĂG s. m. v. **dovleac**.

DOVLECĒL s. m. I. Diminutiv al lui *d o v l e a c* (I). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. Varietate de dovgleac (I) cu fructele comestibile, lunguiețe, aproape cilindrice, (regional) bostănel (*Cucurbita pepo oblonga*); p . r e s t r . fructul acestei plante. *În grădini poci eu intra, Pepeni, dovglecei și verze fără grijă a mânca?* ALEXANDRESCU, O. I, 319, cf. LM, DDRF, ȘIO II, 161, ȘĂINEANU². *Dovglecei proaspeți*. NICA, L. VAM. 82. *Bostăneii (dovglecii) se cuibăresc*. COMȘA, N. Z. 41, cf. PANȚU, PL. 23, CADE. *Nu mănânc, varză, ridichi și nici dovglecei de grădină*. VOICULESCU, C.² II, 159. *Bostăneii sau dovglecii ... cresc în tufe puțin întinse*. SIMIONESCU, FL. 351. *Dovglecii gătiți cu untdelemn se potrivesc pentru toate stomacurile*. VOICULESCU, L. 191, cf. ENC. AGR. II, 341, LTR², BORZA, D. 55, DER, SFC III, 90. *Se alege dovglecei tineri, fără semințe, se rad de coajă și se pun la fiert în apă sărată*. S. MARIN, C. B. 32. „*Dovglecii*” denumește o specie a dovgleacului, dar care are fructe mai mici. Cf. H II 251, PASCU, C. 152, A IX 5, ALR I 855/900, ib. 856/922, 926, GOROVEI, C. 47, FOLC. MOLD. I, 395.

3. (Regional) Burete-de-bubă (*Phallus impudicus*). *O buruiană numită dovglecii (ciuperca bubei, burete pucios) s-o puie la bubă*. BUJOREAN, B. L. 54, cf. MAT. FOLK. I, 606.

4. (Olt, și Munt.; în sintagma) *De-a dovglecii* = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape. Cf. HEM 30, ȘIO II, 161, ȘĂINEANU², H V 72, 375, 434, XI 99.

– Pl.: *dovglecii*.

– **Dovgleac** + suf. *-el*.

DOVLECÓS, -OĂSĂ adj. (Regional: despre oameni) Care are capul mare. Com. din județul VĂLCEA.

– Pl.: *dovglecosi, -oase*.

– **Dovgleac** + suf. *-os*.

DOVLET s. m. v. **devlet**.

DOVLETE s. m. v. **dovleac**.

DOVOD s. n. (Învechit, rar) Dovadă (I). *Înălțimea Ta cu știut și luminat dovod te slăvește prea ales întru vrednicie apărători și întăritori învățăturilor celor adevărate și drept măritoare*. EUSTATIEVICI, GR. RUM². 3.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Din slavon. **ДОВОДЪ**.

DOVORBÍ vb. IV. *In t r a n z.* (Regional) A vorbi, a spune tot. *Nu te las până nu-ți dovgorbiesc*. SNOAVA, II, 263.

- Prez. ind.: *dovorbesc*.

- Pref. *do-* + *vorbi*.

DOWNTONIÁN, -Ă s. n., adj. (Geol.) **1.** S. n. Primul etaj al devonianului inferior, ale cărui caractere de faună și de facies prezintă alternanțe de depozite marine și continental-lagunare. Cf. LTR², NDN.

2. Adj. Care aparține primului etaj al devonianului inferior, care se referă la această perioadă. Cf. NDN.

- Pronunțat: *dawn-to-ni-an*. - Pl.: *downtonieni, -e*.

- Din engl. *downtonian*.

DOXASTÁR subst. Carte de cult în religia creștină, care cuprinde doxologiile cântate la sărbători. Cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: ?

- Din ngr. *δοξαστάριον*.

DÓXĂ s. f. (Familiar) Minte (3). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², PAMFILE, J. III, 87, RESMERIȚĂ, D., CADE. *N-ai și tu atâta doxă?* SCRIBAN, D. *Nu te bizui numai pe ce-ai agonisit până ieri la docsă.* C. PETRESCU. A. R. 85, cf. DL, DM. *Și să vezi ce se lăuda cu doxa lui!* V. ROM. 1960, nr. 9, 42, cf. DEX, HIV 58. *Se mirau acu și boierii și Vodă și mitropolitul de atâta docsie la un cioban.* RĂDULESCU-CODIN, I. 164. ◊ **L o c . a d j .** **De doftă** = de bună calitate, ales. *Nu-i om de doftă.* DDRF, cf. CADE. *De ce n-ai ales un logodnic mai de doftă.* IOVESCU, ap. SCRIBAN, D. *De nicio doftă.* I. CR. VI, 152. *Nu știu să grăiesc o boabă, două mai de doftă.* RĂDULESCU-CODIN, I. 164. *Nu-i de vreo doftă!* CIAUȘANU, v. 158. ♦ **E x p r .** **A avea** (sau **a fi cu**) **doxă la cap** = a fi inteligent, chibzuit, cu judecată. *Are doxă la cap și-i cu tâlc la vorbă.* HOGAȘ, DR. I, 314, cf. DL, DM. (Cu parafrizarea expresiei) *Un drăcos de zmeu, tânăr și fără doxă la cap.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Iacăi, cum dumneata, om cu destulă doxă la cap ..., să faci greșeala de a lua de muiere o fată mare?* SNOAVA, III, 376. ♦ (Concretizat) **Cap** (de om). *Le dau cinci-șase croieli la docsa patrii[și].* GORJAN, H. II, 53/29.

- Scris și: *docsă*. - Pl.: *doxe*. - Și: (învechit și regional)

dóftă, (regional) **dócsie** s. f.

- Din ngr. *δόξα*.

DOXOGRÁF s. m. (În Grecia antică). Autor specializat în culegerea și expunerea sistematică a opiniilor filosofilor. Cf. DER, D. FIL., DN³.

- Pl.: *doxografi*.

- Din fr. *doxographe*.

DOXOLOGHÍE s. f. v. *doxologie*.

DOXOLOGÍE s. f. Imn religios (dedicat lui Isus Hristos) în liturghia creștină; p . e x t . elogiul, slavă (1). *După doxologie ..., mitropolitul cu domnul ... ies Iordan.* GHEORGACHI, CER. 287. *S-au săvârșit în sfântă mitropolie de preasfințitul mitropolit și tot clirosul său docsologie pentru strălucitele biruinți.* AR (1829), 105¹/7, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, COSTINESCU, DDRF. *S-au mai așezat încă și doxologia Sfântului Amvrosie ... ce se cântă la liturghie (a.1895).* CAT. MAN. II, 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Făcu semn diacului să înceapă doxologia cea mare.* AGÍRBICEANU, S. 532, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 55, CADE, GÁLDI, M. PHAN. 175, DEX, DM³.

- Scris și: *docsologie*. - Pl.: *doxologii*. - Și: (învechit)

doxologhíe (scris și *docsologie*) s. f.

- Din fr. *doxologie*. - **Doxologie** < ngr. *δοξολογία*.

DOXOMETRÍE s. f. (Psih.) Sistem de măsurare statistică a opiniilor sau a altor particularități comportamentale ale unei populații. Cf. D. PSIH., NDN.

- Pl.: *doxometrii*.

- Din fr. *doxométrie*.

DOZÁ vb. I. **Tranz. 1.** A determina cantitatea de substanță sau de material care produce un anumit efect într-un amestec. *Oxidul roșu de manganeseu, nefiind alterat prin căldură, slujește totdeauna a dosa manganeseu în analizele himice.* MARIN, PR. II, 180/11, cf. DEX.

2. A pune în proporții determinate substanțele care formează un amestec; p . e x t . a distribui într-un anumit fel elementele unui tot. Cf. CADE. *Cornescu are meritul de a cădea în decorativ, de a ști să dozeze golurile și plinurile cu judiciozitate.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 13/5, cf. DL. *Atropina din acest medicament, prost dozată ... dădea aceste stări.* PREDĂ, R. 54, cf. DM, DEX, DN³ ◊ **F i g .** *Prea doza cu grijă ceea ce-mi spunea.* IBRĂILEANU, A. 36. *Nicăieri, însă, amestecul ... nu e mai fericit dozat ca în „Elegie”.* LOVINESCU, S. I, 435. [Influența factorilor ce determină apariția cugetării filosofice] *n-o putem ... doza cu destulă precizie.* NEGULESCU, G. 408. *Comisarul officia, în întunericul umed al beciului sar în sala de torturi, cu fanatism și pe îndelete, dozând, cu rar simț științific, suferința corporală și mai ales morală.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 357. *Se găsesc dozate aceste caracteristici și în firea țăranilor.* SADOVEANU, O. XX, 252. *Interesante creionări ale atmosferei psihice din războiul pentru întregire, ale unui ochi ce știe să surprindă documentul și să dozeze rece umanitatea.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 832. *Romanticii obișnuiau ... să dozeze elemente de anecdotă.* BLAGA, Z. 91. *Numai el știe să-și dozeze, să-și adapteze spusele la nivelul auditoriului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/8. *S-a nimerit ca șarja respectivă să fie corect dozată.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 9. *Dramaturgul a știut să dozeze substanța conflictului.* RL 2005, nr. 4 737. (R e f l . p a s .) *Măsura chipul în care se dozează viziunea și audiția în arta poetică a lui.* VIANU, A. P. 229. *În general însă, în Transilvania aplicarea conceptului de „națiune” în sens feudal se complică și se dozează cu ierarhizările de clasă.* BLAGA, G. 88. ♦ A determina proporția în care un element, o substanță sau un material intră, împreună cu altele, în compoziția unui tot. *Psihologia a început de la o vreme să părăsească psihicul propriu-zis și să dozeze secrețiile glandulare.* CĂLINESCU, C. O. 64. *A doza zahărul din sânge.* DL, cf. DM, DEX.

3. A fracționa în doze un medicament; p . e x t . a prescrie sau a administra unui bolnav un medicament în doze. Cf. CADE. ♦ **F i g .** A stabili anumite proporții, a măsura (1), a regla (2). *Mămăliga săteanului era încuiată în hambarele de la conace, pentru dozat foamea cu papornița.* ARGHEZI, S. XI, 14. ◊ **Și dozează efortul.** (R e f l . p a s .) *Exercițiile fizice se vor doza individual în funcție de starea bolnavului.* BELEA, P. A. 361.

- Prez. ind.: *dozez*.

- Din fr. *doser*.

DOZÁBIL, -Ă adj. Care se poate doza (2): a cărui alcătuire poate fi dozată. Cf. CADE, DEX, DN³.

- Pl.: *dozabili, -e*.

- Din fr. *dosable*.

DOZÁJ s. n. **1.** (Rar) Dozare (1). *Dosagiul apei cuprinse în aer.* MARIN, PR. I, 61/17, cf. CADE, DL, DM, DEX, DN³.

2. Proporția dintre diferitele elemente, substanțe, materiale care intră în componența unui amestec. *Dispozitivul de reglare a dozajului de apă e construit dintr-un cântar cu pârghii și greutăți.* LTR², VI, 590, cf. DL, DM. *În urma unei analize amănunțite pe baza probelor de laborator, au trecut la folosirea unui dozaj mai rațional de ciment.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 855, cf. DER, DEX, DN³. *A recomanda unor pacienți diferiți același medicament, în același dozaj, ... e un gest terapeutic rudimentar.* PLEȘU, M. M. 38. *Annunci când se informează pacienții citesc în special indicațiile terapeutice și modul de administrare conținute în prospect ..., abia apoi urmând dozajul, data expirării, interacțiunea cu alte medicamente.* RL 2006, nr. 4 957. ◊ **F i g .** *Pentru rațiunile de dozaj politic, Leon Blum ar*

da extremele unui radical. TITULESCU, D. 763. Astăzi operația s-ar putea face c-o rânduială și-un dozaj științific. SADOVEANU, O. IX, 252. Dar dozajul acesta diferit se observă și la popoare. STĂNILĂ, O. 134. În dozajul general al mijloacelor artistice, elementul retoric scade în mod evident. VIANU, A. P. 46. Se recurge la o seamă de criterii, care permit o gradație, potrivit dozajului diverselor motive ce duc la o faptă sau alta. BLAGA, G. 148. Proporția dozajului sufleteș aduce echilibrul moral și acesta pe cel estetic. RALEA, S. T. II, 289, cf. DER. Mult denigratul teatru ... lucrează ... cu replică agilă, suspens, dozaj de amor și intrigă. T. ianuarie 1969, 125.

3. (Nav.) Echilibrare a unui submarin prin adăugarea sau scoaterea leșului. Operația de dozaj cuprinde și compensarea variației densității apei de mare datorită ... deplasării submarinului în zone de apă cu densități diferite. LTR², cf. DN³.

- Pl.: dozaje. - Și: (învechit, rar) **dosăgiu** s. n.

- Din fr. **dosage**.

DOZĂRE s. f. Acțiunea de a doza și rezultatul ei.

1. Operația de determinare a proporției în care un element, o substanță sau un material intră, împreună cu altele, în compoziția unui amestec (existent sau care se alcătuiește); (rar) dozaj (1). Cf. d o z a (2). Dozarea neutronilor poate fi efectuată. SANIELEVICI, R. 226. Dozarea se execută manual, cu ajutorul cântarelor și al balanțelor sau pe cântare automate. LTR², cf. DL, DM, DER. Soluția ... va permite dozarea cu precizie a întregii cantități de proteine. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19, cf. DEX, DN³. ♦ F i g . Această subtilă dozare, această perfectă adaptare a formei la fond mi se pare un fapt cu totul remarcabil. IBRĂILEANU, D. L. 173. În fiecare din noi indogermanul se încrucișează în dozări savante cu semitul. LOVINESCU, C. V. 81. Fără îndoială în artă totul e problemă de grad, de dozare. RALEA, S. T. I, 68. Aceste elemente verbale ... au funcția de dozare a intensității ritmului. VARLAAM-SADOVEANU, 255. Nuvela „Hagi-Tudose” avea o concentrare și o savantă dozare de mijloace, pe care piesa nu le-a păstrat. IST. LIT. ROM. III, 736. Decisive ... nu sunt, în niciun caz, convertirea silnică la mișcarea vie sau dozarea savantă a pateticului. T. februarie 1969, 43. Dimensionarea spectacolului se realizează ... cu un vizibil sentiment al dozării dramatice. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13. Exerciții pentru dozarea efortului. RL 2005, nr. 4 619. ♦ Dozare de radiație sau dozarea radiațiilor = operație care constă fie în evaluarea, fie în alegerea dozelor de radiație (de obicei raze X). Au fost adoptate ... unități speciale pentru dozarea radiațiilor. SANIELEVICI, R. 237, cf. LTR².

2. Determinarea proporției în care un element, o substanță sau un material intră, împreună cu altele, în compoziția unui tot. Cf. d o z a (3). (F i g .) Unele din lecțiile de educație fizică sunt formale ... cu insuficientă dozare a efortului fizic. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316.

- Pl.: dozări.

- V. **doza**.

DOZĂT, -Ă adj. (Despre elementele unui amestec) Care este pus în proporții determinate. Cf. d o z a r e (2). Artiștii amatori fac adesea o artă de un dramatism intens și de un umor bine dozat. FLACĂRA, 1979, nr. 2, 21.

- Pl.: dozați, -te.

- V. **doza**.

DOZATÓR s. n. Aparat, dispozitiv pentru dozarea (1) unor amestecuri. Descărcarea apei în betonieră se face prin fundul interior al dozatorului, care e închis cu un capac acționat de un cilindru pneumatic. LTR². Într-o fabrică modernă de beton funcționează dozatoare pentru ciment, nisip, pietriș și apă. DER, cf. DN³. Cozile la bere au fost mai mari ..., dozatoarele răcorind clienții cu 30. 000 de lei paharul. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. În comună nu găsești nici măcar un dozator de suc. RL 2007, nr. 5 189.

- Pl.: dozatoare.

- **Doza** + suf. -tor.

DÓZĂ¹ s. f. Cantitate dintr-un medicament, dintr-o substanță etc. care trebuie dată sau luată de cineva. Să dai dintru acesta ... câte o lingură vitelor celor mai mari, iar celor mai tinere o jumătate de dosă. ÎNVĂȚĂTURĂ, 47/18. Dosis seau porția obicinuită. AR (1830), 190²/23, cf. I. GOLESCU, C., VEISA, I. 168/23. Altfeliu va lucra ... luat în doză mai mare. FM (1843), 217¹/13. Doctorii în doze nepotrivite de mari. CUCIURAN, M. 11⁷/25. Sulfatul de magnezie este întrebuințat în medicină ca sare purgativă, în dosă de 30 până la 60 de grame. MARIAN, PR. II, 141/13, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Am luat o doză mare de mercuriu. NEGRUZZI, S. I, 208, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Deci te îmbrățișez și mă opresc aici, fiind amețit de doza de sulfat ce am înghițit. ALECSANDRI, S. 98, cf. COSTINESCU, LM. Omul și câinele se aseamănă în multe note ...; în amândoi o doză oarecare de argint-viu produce salivație. MAIORESCU, L. 158. Să-i trateze cu doze mari de chinină. CONTEMPORANUL, I, 424, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D. Lucy luase o doză minimă [de opium] și păstra o semiconștiență fermecătoare. M. ELIADE, O. I, 79, cf. CADE. Doza de chinină Alunecă pe gâtul pierduților. MINULESCU, V. 80. Prezența ta ... mi-e mai necesară ca unui morfinoman doza lui zilnică. CAMIL PETRESCU, P. 188. Medicina ... întrebuințează [alcaloizii] în doze mici în oarecare boale asupra cărora acționează puternic. ENC. AGR. I, 128. Prepară-i bicarbonat de sodiu: o doză de porc-de-câine. VINEA, L. I, 398. Multe medicamente luate în doze prea mari pot produce ușor moartea. BELEA, P. A. 261, cf. DC. A administrat augustului său pacient o doză ucigașă de medicament. G. BARBU, A. V. 98, cf. D. MED. Celor 35 de fumători pasionați li s-au inoculat doze mici de nicotină. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. A început demersurile de achiziționare a mai multor doze de medicamente antivirale. RL 2005, nr. 4 737. Diminuarea treptată a dozei de sedative. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825. ♦ Cantitate determinată dintr-o substanță, care intră într-o anumită compoziție, într-un amestec; p . g e n e r . cantitate oarecare. Pentru salata de țelină adaogă o dosă țepănă de muștar. MAN. SĂNĂT. 40/1. Aceste doze de sare agricultorii trebuie să dea dobitoacelor. PENESCU, M. 67/18. D. Iancu își comandă doza de rachiu de drojdi cu picături de pelin. CARAGIALE, O. II, 50. Ți-am expediat ... o mică doză de sare marină. id. ib. VII, 557. O puicăreală mai prelungită în doi - „doza pentru adulți”. M. I. CARAGIALE, C. 98, cf. CADE. Drămlăuia laptele și cafeaua din serviciul de porțelan în doze savante. C. PETRESCU, C. V. 141. Cu doze progresive de îngrășământ se obțin recolte din ce în ce mai mari. AGROTEHNICA, I. 325, cf. DER, D. MED. ♦ F i g . Având ... pasiuni mari și o mare doză de vanitate de a se arăta just, condamnă cu severitate pe neomenosul potent. HELIADE, O. II, 77. Asemenea candidați sunt prevăzuți cu șarlatanism și cu doze copioase de nerușinare. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 59. Se cere o prea mică doză de învățatură de la tinerii cari aspiră să fie admiși în cancelarie. GHICA, C. E. III, 71. Intonă cu o doză mare de simțământ și de pasiune aria. FILIMON, O. I, 137. Cuvintele ... care cuprind cea mai mare doză de sensibilitate. CONV. LIT. I, 4. Avea o mare doză de răutate. BOLINTINEANU, O. 414. Fiecare popor are o mare doză de dispreț pentru celelalte și multă laudă pentru sine însuși. EMINESCU, O. IX. 407. Avea și poporul porția lui de știință, ce i se administra de preoți în o doză nu tocmai încărcată. SĂM. I, 195, cf. ȘĂINEANU². O doză de senzualitate care-o tulbura uneori. AGÎRBICEANU, S. 512. În atitudinea aceasta ... s-a amestecat ... și oarecare doză de naivitate. IBRĂILEANU, S. 100, cf. CADE. Simt uneori că e în mine o imensă doză de bunătate inutilă. CAMIL PETRESCU, P. 357. [Filosoful] are trebuință, mai departe, de o mare doză de obiectivitate în prețuirea materialului. NEGULESCU, G. 210. Fără a stărui să pecetluim cu epitețele dlui Lucian Blaga cele două forme de existență, e neîndoielnic că ele coexistă în fiecare om și anume în doză diferită. STĂNILĂ, O. 134.

Orice ins, cărturar au ba, are doza lui de intelect, și ea nu trebuie nesocotită. ARGHEZI, B. 7. În violența Matildei intra poate și o doză de cabotinism. VINEA, L. I, 211. Înaintarea în vârstă dă omului ... și o anumită doză de înțelepciune. STOICESCU, S. D. 74. Maică-sa îi seamănă până în cele mai mici amănunte, dar cu o doză mai mare de frivolitate sporovăitoare. CĂRTĂRESCU, N. 120. Intervenția în forță [a președintelui] a avut o doză mare de populism. RL 2005, nr. 4 721. ♦ S p e c. Cantitate măsurată, în unități specifice, de substanțe sau de energie administrate ori primite. Razele radioactive ... administrate în doze moderate pot produce ... efecte curative. SANIELEVICI, R. 28. Efectele biologice depind în primul rând de numărul total de cuante sau particule primite de organism, în al doilea de durata iradierii, câtul dintre aceste două mărimi constituind doza administrată. id. ib. 237.

- Scris și: (învechit) *dosă*. - Pl.: *doze*. - Și: (învechit) *dóse*, **dósis** subst.

- Din fr. *dose*.

DÓZĂ² s. f. 1. Cutie (metalică) izolată în interior, care servește la protecția unor elemente din instalațiile electrice. Cf. LTR², DM, DER, DN³, DEX. ♦ Recipient metalic cu diverse întrebuințări. *Doză de bere (sau de suc)*.

2. (Și în sintagma *doză de redare*) Aparat care servește la redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc. Cf. DL, DM, DN³, DEX. ♦ *Doză electromagnetică* = tip de doză² (2) bazată pe tensiunea electromotoare. Cf. NICA, L. VAM. 82, DL, LTR², DEX.

- Pl.: *doze*.

- Din germ. *Dose*.

DÓZĂ³ s. f. v. *toză*.

DOZÍCE vb. III. I n t r a n z. (Olt.) A zice (1). Cf. SFC IV, 35. Să nu dozășem chiar așa. GL. OLT.

- Prez. ind.: *dozíc*.

- Pref. *do-* + *zice*.

DOZILÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre oameni) A deveni palid (leud - Dragomirești). Cf. BÎRLEA, L. P. M. I, 58. Măieranu s-o dozilít, Toderan s-o războlít. id. ib.

- Prez. ind.: *dozilesc*.

- Cf. o f i l i.

DOZIMETRÍE s. f. Totalitatea tehnicilor de măsurare a cantității de radiații; s p e c. cantitatea dozelor de raze ionizate la care o ființă vie a fost expusă. *Dozimetria folosește efecte biologice, fotochimice și fizice (ionizare)*. D. MED., cf. DN³.

- Din fr. *dosimétrie*.

DOZIMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea dozelor de radiații. *Descărcarea dozimetrului sau înnegrirea filmului permit controlul*. SANIELEVICI, R. 241, cf. LTR², D. MED., DN³.

- Pl.: *dozimetre*.

- Din fr. *dosimètre*.

DOZÍNĂ s. f. v. *duzină*.

DÓZNIC, -Ă adj. v. *dosnic*.

DRAB s. n. (Regional) Fier lung, folosit pentru osii la car; (regional) treap. Cf. LEXIC REG. II, 69.

- Pl.: *draburi*.

- Et. nec.

DRABĂNȚ s. m. v. *dorobanț*.

DRABÉN s. m. v. *draghină*.

DRÁBIN s. m. v. *draghină*.

DRÁBINĂ s. f. v. *draghină*.

DRAC, -Ă s. m. și f. 1. (Învechit, rar la f.; și, regional, în sintagmele *dracul cel mare*, *dracul din vale*) Ființă supranaturală considerată drept întruchiparea spiritului rău; demon (1), diavol (1), lucifer, necuratul (v. n e c u r a t 7), satană, spirit împielit, spirit al răului, spirit al întunericii, spirit necurat, spirit rău (v. s p i r i t I 3), tartor, (livresc) belzebut, (popular) benga, cel-cu-coarne, cel-cu-chitia, cel-cu-căciulă-roșie, cel-de-pe-comoară, cel-de-pe-scorbură, cel-din-bolovani, cel-din-baltă, faraon, idol, împielit, mititelul (v. m i t i t e l VI), nefărtatul (v. n e f ă r t a t 2), nichipercea, pândalnicul (v. p ă r d a l n i c), proclatul (v. p r o c l e t I), pustiul (v. p u s t i u II 1), sarsailă, scaraoțchi, tichiuță (1), ucigă-l-bolovani, ucigă-l-crucea, ucigă-l-pietrele, ucigă-l-Maica-Precista, ucigă-l-tămăia, ucigă-l-toaca, ucigă-l-vederea, (v. u c i d e I), vicleanul (v. v i c l e a n 4), zmeul (v. z m e u I 3), (învechit) boierul lumii, chima-răului, chima-necazului, împiedcătorul, mamon (I 1), nepriitorul (v. n e p r i i t o r 2), secretul (v. s e c r e t 5), sotea, (regional) bală, bată-l-crucea, bată-l-nouă-tămăi, bălosul, beda, carcandilă, comoratul, despică-l-crucea, draiba, dravol, drântul, drăstul, ghighiuță, iuda, încornoratul, întunecatul, micuțul (v. m i c u ț ă IV), neprietenul (v. n e p r i e t e n 2), nepustitul, pocnetul (v. p o c n e t 2 6), poganul (v. p o g a n 2), premugere, rău (I 1), sarsan, scaloi² (3), spurc (8), spurcat² (4), șeitan, șlactrafal, șotcă¹, tartor, tătăroi, ucigan, ucigașul (v. u c i g a ș 2), udupul (v. u d u p 2), vrăjmașul (v. v r ă j m a ș 2), trăznească-l-Dumnezeu (v. t r ă z n e a ș t a I 1), (familiar) aghiuiță, michiduță (1), naiba, nevoia (v. n e v o i e 6), părlea (3), (eufemistic) mutul (v. m u t II 2), păcatul (v. p ă c a t 2 4). Că dzisără dracii miei mie <și> cei ce străjuia sufletul mieu. PSALT. HUR.² 147. Supureți-vă amu lu Dumnezeu și protivți-vă dracu. COD. VOR.² 356. Dereapta Ta, Doamne, preaslăvi-se în vârtute, dereapta Ta mână, Doamne, frânse dracii. PSALT. SCH. 484/16. Răspiră-se dracii și mai-marele acelora, diavolul. CORESI, EV. 497. Și să fie datu sufletul lui în mânrle dracului, de-l voru duce în focul cela nestinsul (a. 1601). CODEX STURDZ. 242. Deci se lepi de dracul și rădică arme și războae spre H[risto]s. MOXA², 140. Că așea cinsteaște dracul pre ceia ce-l cinstesc. VARLAAM, C. 17. Acest fealiu de draci cu nemică nu-l poate scoate, fără numai cu rugăciunea și postul. N. TEST. (1648)², 190. Acolo svântul pre mul[fi] draci au izgonit. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 116¹/19. Tu, de vei vedea pre altu cineva om ... care bate pre fiul tău și-l aduce la draci, tu dormi și nu-ț pare rău. MARGARITARE, 25. Satana și dracii lui (a. 1765). GCR II, 80/17. Dracul are mare silințe asupra neamului creștinesc ca să-l depărteaze de la această sfântă casă (a. 1775). IORGA, S. D. VI, 498. Numai dracul cel din iad au numerat câți români au căzut acolo. MAIOR, IST. 81/12. Piere ca dracul de crucea sfântă. BUDAI-DELEANU, Ț. 161. Eu fiind pe dracă, Nici să-mi scot putui sabia din teacă. id. T. v. 92. Nu faceți așa prostie Căci femeia ... dracu este. NEGRUZZI, în PR. DRAM. 468. Strigoile ... iau laptele cu ajutorul dracului numit și aghiuiță. ap. HEM 508. Toți mă râvnesc și, ca de-un drac, toți se feresc. ALECSANDRI, T. 258, cf. LM. Necuratului i mai zic rumâni[fi], îl policresc: naiba, aghiuiță, dracu. JIPESCU, O. 114. Tremurau într-un fluid luminos și vioriu, draci mici spânzurați de coarne. EMINESCU, N. 56. Zvârleam pietrele, pe rând, ... una pentru Dumnezeu și una pentru dracul. CREANGĂ, A. 65. Nici dracul nu i-o scoate din cap. ISPIRESCU, L. 102. Când ești bun și ai o flintă, Nici de dracul nu te temi. COSBUC, P. I, 84, cf. BARCIANU. Firește că de la o astfel de faptă, nici dracul nu

poate lipsi. PAMFILE, VĂZD. 144. *N-a mâncat nici dracu' din ea.* AGÎRBICEANU, S. 281. *Când se amestecă femeile în vorbele bărbaților, nici dracu nu te mai descurcă.* REBREANU, I. 74, cf. RESMERITA, D., CADE. *Dracul ți se pune în cale când ai un gând cumsecade.* VLASIU, A. P. 464. *Dracul n-o cunoaște colo în oraș, Șargul schimbă părul, eu mă fac geambaș!* VOICULESCU, POEZII, I, 238. *Cozma și pe dracul din iad ți-l aduce.* SADOVEANU, O. I, 175, cf. SCRIBAN, D. *Îmi caut leacul și la Dumnezeu și la dracul.* ARGHEZI, S. I, 204. *Eu nu m-am închinat nici Domnului, nici dracului.* BENIUC, V. 13. *Maria se uită urât la mine, își face cruce, zice că sunt dracu și începe să ne îmbrace.* DEMETRIUS, A. 170. *Să ții gospodăria în mână, știi cum? Nici dracu să nu se amestece în averea gospodăriei.* PREDA, D. 119. *Mă dusei cu plugu-n coastă Ș-aduse dracu-o nevastă.* JARNÎK - BĂRSEANU, D. 390. *Fără fes nu se putea duce în fața lui Scaraoschi, tartarul dracilor din iad.* SEZ. XIII, 164. *Să sui un drac la el, îl umflă pre sus.* CATANA, P. B. II, 121. *Satanu mult s-o gândit, Cu-a lui draci s-o sfătuit, Cum să-nșele și pe om.* BIRLEA, L. P. M. I, 146. *De la toamnă mai încolo, Ducă-ți mândru dracu' dorul.* id. C. P. 11, cf. ALR I 616, ALR II 3 112, ALR II/IMN 95, 2 744, ALR SN V h 1 568, ALRM SN III h 1 313. *După tine nu m-aș duce Că-n vedere ești ca macul, În ascuns, frate cu dracul.* FOLC. TRANSILV. I, 138. *Cale bătută ca bumbacu Să mergi pân' la dracu, să nu te mai întorci din cale.* ZANNE, P. VI, 36, cf. MUNTEAN, P. R. 56. *Dracul râde de porumb negre și pe sine nu se vede.* CADE, cf. ZANNE, P. VI, 558, MUNTEAN, P. R. 223. *Dracul nu e negru cum îl zugrăvesc oamenii.* SEZ. III, 45, cf. ZANNE, P. VI, 560. *Nu poți fi și cu dracul în buzunar, și cu sufletul în rai.* ZANNE, P. VI, 563. *Nici pre dracul să vezi, nici cruce să-ți faci, adică să fugi de rău cât poți.* SEZ. III, 46, cf. ZANNE, P. VI, 564. *Pe dracu nici să-l vezi, nici să te vadă.* MUNTEAN, P. R. 213. *Fă-ți cruce mare, că e dracul bătrân,* se spune când ești în primejdie mare, că nu trebuie să preocupă nimic pentru a scăpa. Cf. TDRG, CADE, ZANNE, P. VI, 572, MUNTEAN, P. R. 124. *Parcă i-a înjugat dracul,* se spune mai ales despre soți. Cf. ZANNE, P. VI, 629, MUNTEAN, P. R. 208. *Bine e și înaintea dracului a aprinde când și când câte o lumânare,* trebuie să faci bine câteodată și vrăjmașului, ca să-l îmbunezi. Cf. TDRG, ZANNE, P. VI, 567. *Dracul când n-are de lucru, își cântărește coada.* BARONZI, L. 49. *Unii cred a putea susținea că „dracul”, când n-are nicio treabă, își cântărește coada, iar omul, când n-are treabă, face filosofie.* EMINESCU, O. XV, 19, cf. CADE, com. din PIATRA-NEAMȚ, ZANNE, P. VI, 569. *Făina dracului curând târâte se face,* se spune despre cei născuți din părinți răi că vor fi ca și aceștia. Cf. TDRG, ZANNE, P. VI, 575, MUNTEAN, P. R. 123. *Pentru un lucru de nimica, Râde dracul de se strică,* se spune când de la un lucru neînsemnat se iscă o ceartă sau o bătaie mare. Cf. ZANNE, P. VI, 575. *Nici cu dracul, nici cu sotea,* adică nici cu unul, nici cu altul (fiind amândoi deopotrivă de răi). id. ib. II, 574. *Nici el ca dracul, dar nici dracul ca el,* se spune celui urât sau rău îmbrăcat. id. ib. VI, 583, cf. MUNTEAN, P. R. 182. *Bagi (aduci) pe dracul în casă cu lăutari și nu-l poți scoate cu sute de arhierii.* TDRG, cf. ZANNE, P. VI, 579. *Dracul nu face biserici (sau mănăstiri, punți).* TDRG, cf. ZANNE, P. VI, 588. *Drac mort nu s-a văzut.* TDRG. *Ai mai văzut dumneata drac mort?* CALINESCU, E. O. I, 307, cf. ZANNE, P. VI, 593. *Când dracu-mbătrânește se face sihastru.* EMINESCU, O. XII, 508. *Dracu, când îmbătrânește, se sfințește.* TDRG. *Dracul când a îmbătrânit, Atunci s-a călugărit.* ZANNE, P. VI, 594. *Nu te pune cu dracu.* CADE, cf. ZANNE, P. VI, 596. *Mare e Dumnezeu, dar meșter e și dracul.* CREANGA, O. 200, cf. CADE, SCRIBAN, D., ZANNE, P. VI, 642. *Ți-e milă de dracu și el scoate coarne.* ZANNE, P. VI, 594, cf. MUNTEAN, P. R. 256. *Când va Domnul, vine și dracul cu colaci, sau La cel bogat merge și dracul cu colaci,* se spune când ne vine ceva de unde nu sperăm sau când îi merge bine cuiva și dușmanii devin prieteni. Cf. ZANNE, P. VI, 548, MUNTEAN, P. R. 67, 155. *Prinde dracul, scoate-i ochii,* se spune despre un lucru imposibil. Cf. ZANNE, P. VI, 610. *I-a pierdut dracul măsura,* se spune celui înalt. id. ib. 611, cf. MUNTEAN, P. R. 139. *Femeia-l judecă pe dracul și-l scoate dator,* numai femeia îi vine de hac cuiva foarte greu de convins. Cf.

PANN, P. V. III, 23/24, CADE, MUNTEAN, P. R. 125. *Ziua fuge de bivoli și noaptea apucă pe dracu de coarne,* se spune despre cei fățarnici. Cf. ZANNE, P. I, 23, MUNTEAN, P. R. 281. *Și-a luat pe dracu după cap,* adică și-a luat soție foarte rea. Cf. SEZ. III, 46. *S-au dus boii dracului,* se spune când cineva are o pagubă sau a pierdut orice speranță ori când a intrat într-o încurcătură. Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 620. *Parcă dracul l-a adus,* se zice de cineva care sosește când nu trebuie. Cf. SEZ. III, 46. *Parcă-i dracul de pe comoară,* se spune despre un om urât. id. *Bărbatul să fie puținel mai frumos decât dracul.* CADE. *Cum îi dracu, așa-i și tată-său.* ZANNE, P. VI, 578. *Ziua mănâncă colaci și noaptea umblă după draci,* se spune despre un om fățarnic. id. ib. 517, cf. MUNTEAN, P. R. 282. *Mănâncă sfinți și fată (scuipă) draci,* una promite și alta face. Cf. MUNTEAN, P. R. 173. *Creștin, cu crucea-n sân și cu dracul de-a spinare sau în inimă,* se spune despre un om fățarnic, viclean. Cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 530. *Cu trupul în biserică și cu gândul la dracul,* se spune despre cel fățarnic. Cf. ZANNE, P. VI, 486. *Unde-i cetatea mai tare, acolo bate dracul război mai puternic, și cel mai puternic, mai șiret etc. poate fi învins, înșelat etc.* id. ib. 562. *Drac încălțat,* se spune despre un om rău. id. ib. 615. *Drac însurat,* se spune despre un lucru nevăzut, neauzit. id. ib. *Sed ca doi draci împușcați,* se spune oamenilor care șed îmbufnați, învrăbiți. Cf. CIAUȘANU, V. *Scoate capul ca un drac,* se spune despre un copil care adoarnu greu. Cf. ZANNE, P. VI, 630. *Caută pe dracul și nu-l găsește.* MUNTEAN, P. R. 59. *Cântă dracul în casa popii.* id. ib. 67. *Câte cruci vei face, dracul tot la spate șade.* id. ib. 68. *Ce drac mai mare, mai rău și mai fără de inimă îți trebuie ca omul?* id. ib. 70. *Celui bogat și dracul îi leagă copiii.* id. ib. 74. *Cine n-a văzut pe dracul, să se uite la tine.* id. ib. 81. *Cine pune cu dracul în plug, scoate boii fără coarne.* id. ib. 82. *Cu lăutari și cu masă Aduci pe dracu în casă.* id. ib. 91. *De dorul bogatului Lui fata dracului.* id. ib. 106. *De frica lui Dumnezeu, dracul a început a face fântâni și poduri.* id. ib. *De muiere rea și dracul fuge de ea.* id. ib. *Din banii dreptii ia dracul pe jumătate, iar cei strâmbi îi ia cu stăpân cu tot.* id. ib. 110. *Dracu alb mănâncă pe cel negru.* id. ib. 113. *Dracul își ține capul în poalele mării și cu coada răstoarnă carele.* id. ib. *Dracul toate ar vrea să fie, numai ucenic nu.* id. ib. *Dracul șade și în vârful acului.* id. ib. *Dracului nu-i pasă dacă faci una sau mai multe cruci.* id. ib. *Dracu zace în inima prostului.* id. ib. *Dumnezeu cu mila și dracul cu pielea.* id. ib. 114. *Dumnezeu face casa, dracu aduce musafirii.* id. ib. *E bine să fii stângaci ca să împuști pe dracu.* id. ib. 117. *Femeia a îmbătrânit pe dracu cu descreșterea unui fir de păr.* id. ib. 124. *Femeii nici dracu nu-i vine de hac.* id. ib. 125. *Gândurile muierei sunt răshirate ca coada dracului.* id. ib. 132. *Heba-i omul cât gardul, Dar minte la dracul.* id. ib. 136. *Iese dracul dintr-o borbă, c-un papuc și c-o ciubotă.* id. ib. 141. *În cuibul celui smerit dracul s-a pus la clocit.* id. ib. 146. *În inima omului tăcut stă dracul ascuns.* id. ib. 147. *Joacă până îți trage cu arcul, Să nu te căiești ca dracul.* id. ib. 152. *Mărunțel ca macu, Dar iute ca dracu.* id. ib. 173. *N-a rupt dracul degeaba opincile până i-a adunat.* id. ib. 179. *Norocul dracului în casa popii.* id. ib. 184. *Nu lăsa pe dracu să piară, că nu te lasă să trăiești.* id. ib. 188. *Nu se fură tămâie de la dracu.* id. ib. 191. *Nu-ți băga-n cârd cu dracul.* id. ib. 193. *Omul sărac e pui de drac.* id. ib. 202. *Pe dracu la cruce, nu-l poți duce.* id. ib. 213. *Pe față sfinți, pe ascuns draci cumpliți.* id. ib. *Pe omul rău nici dracul nu-l vrea.* id. ib. 214. *Puiu, chiar de drac, și tot e frumos.* id. ib. 219. *S-a pricopsit ca dracu-n spină.* id. ib. 227. *S-a spânzurat ca dracu-n câneapă.* id. ib. *Să crezi în Dumnezeu, dar nici pe dracul să nu-l uiți.* id. ib. 228. *Se scarpină dracul în deal și trăsnește păduchele în vale.* id. ib. 234. *S-o suie dracu pe casă.* id. ib. 236. *Și-a găsit dracu capacu.* id. ib. 240. *Și dracu pare frumos când e tânăr.* id. ib. 242. *Și dracul se satură tot cu aceeași borbă.* id. ib. *Trăiesc ca frații și se iubesc ca dracii.* id. ib. 253. *Trăiește ca dracu-n apă mică.* id. ib. *Umblă de crezi că dracu-l poartă.* id. ib. 259. *Unde e femeia și dracul.* id. ib. 261. *Unul trage la dracu și altul la tată-său.* id. ib. 267. *Vrabia e tot pui, dar numai*

dracul o știe de când îi. id. ib. 277. Zestrea toate le astupă, Ea și pe dracu-l pupă. id. ib. 280. Ziua se arată sfântă și noaptea ține pe dracul în brațe. id. ib. 282. Când ți se pune dracul pe fundră, trebuie au s-o tai, au să i-o lași. id. ib. 285. Caută să ții și dracului lumina câteodată. id. ib. 286. Dracului la crâșmă-i place, că la biserică n-are ce face. id. ib. 289. Și-a uitat Dumnezeu de el, numai dracu-l mai ține în slavă. id. ib. 296. (Ca termen de comparație) Unde aflau relații străvechi, bazate pe absoluta bună credință reciprocă, își băgau coada de capră ca dracu. EMINESCU, O. XII, 490. Iar când nu ești rumenită, Ești ca dracul de urâtă. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 440. E zbârcită și pierită Ca și dracul de urâtă. BIBICESCU, P. P. 209, cf. ALR I 786. (Glumet) Unii secerau, alții legau snopi, alții făceau clăi ... mă rog, claca dracului era. CREANGĂ, P. 158. (În descântece) Piei, drace, în pustiu, în întuneric! BRĂESCU, O. A. I, 19. Ieși, Isdate, Ieși, drace, Ieși, întunecatule! ȘEZ. III, 196. (În imprecății și amenințări, în legătură cu verba ca „a lua”, „a fi”, „a se duce” etc.) Acest răposat, de au greșit ceva împotriva dragostei frățești, au cu fapta, au cu cuvântul, de ... v-au suduit, sau v-au blăstămat zicând: Du-te la dracu ..., iubiiilor săi frați și surori, se roagă să-l ertăți. MAIOR, S. I, 57. Al dracului să fii cu tot neamul tău, în vecii vecilor. CREANGĂ, P. 221. Acum vino ... la masă cu noi, și-ai te poți duce la dracu cu toate gebele tale. HOGAȘ, M. N. 9. Să-l ia dracul. CADE. Ducă-se dracului. id. ib. Dă-te jos de-acolo, măi băiete, că-mi dărami porțița, fire-ai al dracului! REBREANU, R. I, 146. Bată-te Dumnezeu să te bată și te-ar lua dracul și n-ai mai ajunge. SADOVEANU, O. X, 310. Lua-te-ar dracu! SCRIBAN, D. Nu blestema, babo, că te ia mama dracului! PAS. Z. I, 51. Du-te la dracul (sau dracului)! DL. Fir-ai a dracului cu făta ta, zbieră umul din ciobani. PREDA, I. 144. Harnică-i nevasta mea, Harnică-i, dracu s-o ia! C-avem cânepă de vară Ș-o mână focul pe-afară! JARNÍK – BĂRSEANU, D. 457. Fire-ai al dracului, azi și mâine. CIAUȘANU, V. Îți arăt eu pe dracul (unde șade)! id. ib. Vezi tu pe dracu (unde șade)! id. ib. Vrednică-i nevasta mea, Vrednică-i, dracul s-o ia! FOLC. MOLD. I, 166. (Cu nuanță de imprecăție atenuată) Să mă ia dracul, dacă ... CADE. Să fii al dracului dacă înțeleg. SADOVEANU, O. XXI, 330. Să-l ia dracu de bagaj! GALAN, Z. R. 132. Nea Tudose, să fii al dracu! PREDA, M. I, 31. (În propoziții interogative sau exclamative, exprimă reproș, supărare, indignare, nedumerire, surpriză, mirare, uimire etc.) Ce dracul de obicei iaste acesta, carele pentru puțină slavă să răsipesc cetăț și omor de atâtea biruiți? (a. 1703). FN 122. Ce dracu de om e ăsta? HELIADE, AMF. 12/24. Cine dracu te-a adus cu astfel de basne ca să ne supări pe toți? GORJAN, H. IV, 161/2. Ce dracu cauți aice? NEGRUZZI, S. I, 88. 100 de fr[anci] am pe lună; din ce dracu să plec? EMINESCU, O. XIV, 194. Unde dracu să fie? CADE. Pe unde dracu a putut să plece? id. ib. Cui dracu să-i treacă prin gând? id. ib. Cine dracu l-a adus încoace? id. ib. Pe cine dracu să trimiț? id. ib. Măi! gândesc eu, ce dracul au de gând să facă? SADOVEANU, O. I, 598. Cum dracu, bre! id. ib. 608. Când dracu ai să te măriți, ciurma lumii? id. ib. III, 376. Cine dracu are să se mai uite la tine? id. ib. Ce dracu ai, măi, de ți pi așa? SCRIBAN, D. De unde dracu vii? id. ib. Unde dracu te duci? id. ib. Unde dracul am mai auzit eu despre doi corbi? CAMILAR, N. I, 126. Dragostea sacă, cui dracu să-i placă. MUNTEAN, P. R. 113. (În construcții cu verbul „a ști”, rar, „a asculta”, exprimă nedumerirea, nesiguranța, imposibilitatea de a preciza sau de a explica ceva) Se uita, – dracu știe, cu interes ori așa numai la portret. EMINESCU, N. 37. Nu ne-am putut odihni din pricina rusului celuia. Dracul știe ce are. CREANGĂ, P. 304. S-a dus ... dracul știe-ncotro. CARAGIALE, O. IV, 163. Ce a văzut la dumneata, dracul știe. M. I. CARAGIALE, C. 131. O dihanie de lup, pripășit, dracul știe de unde prin zăvoaiele din văi. SADOVEANU, O. I, 470. Avea doi cai buni, dracu știe de ce i-a vândut. PREDA, D. 125. Cine o să câștige? Dracu știe! FLACARA, 1975, nr. 40, 21. Măi bădiță, pentru tine Multe dau cu lemnu-n mine, Multe dau și mulți mă-nfruntă, Dar cine dracu-i ascultă! JARNÍK – BĂRSEANU, D. 69. (Cu topica inversată) Mândră, pe obrazul tău Rumenele-s de-un

slot rău, Da ști dracu cum le-ai pus, Că pe nas nu ț-o ajuns Și i-o rămas nasul gol Cât o muche de topor. id. ib. 441. (Ca determinant în genitiv, adesea glumet, imprimă substantivului pe care-l determină un sens peiorativ, injurios, disprețuitor) Și tu fii cu muierea dracului. MILLE, V. P. 123. Ei, comedia dracului! SCRIBAN, D. Hi! gloaba dracului! DL. (Ca element stilistic exprimă reproșul, indignarea) Dracul mă puneă să-mi bat capul cu gramatica? CREANGĂ, A. 114. Rea bucată-i dragostea: Cine prinde-a o gusta, ... M-a pus dracu și-am gustat-o, Ș-am bolit pân-am uitat-o. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 8. (În formule impersonale) Ei, să fie al dracului, pe ce stradă, nene? C. PETRESCU, I. II, 171. Prunoiu zice că alde Brigman e bun de magazioner. – Draci! Brigman și magazioner! PREDA, D. 92. (În construcții care sugerează lipsa de interes, indiferența vorbitorului față de cineva sau de ceva) Dracu să-l știe! (La jocurile de copii) Cuvânt dintr-o formulă de eliminare. Scoate, drace, ce-ai furat Că te duc la spânzurat. (F i g. Iar Dumnezeu românilor? A fugit din bisericile pustii și din inimele ciumate și în locu-i a intrat dracul negrei specule, al luxului și al desfrâului. EMINESCU, O. XII, 409. De-a dracu-n cânepă = numele unui joc de copii. PAMFILE, J. II, 65. L o c . a d j . și a d v . Al dracului (de ...) formează expresii cu nuanțe superlative: a) foarte tare, foarte mult, foarte rău, peste măsură (de...), grozav (de...). Boala urâtului, care-i boala cea mai a dracului din lume. ALECSANDRI, T. I, 107. Mie, ce să-ți spui? mi-e frică al dracului. CARAGIALE, O. I, 200. Un frig al dracului. DDRF. Bâr! frig al dracului! DELAVRANCEA, O. II, 172. S-a lăsat ceața, s-o tai cu degeul și-i frig al dracului! SĂM. I, 230. Bate vântul mai a dracului. TDRG. Străinul îi păru al dracului de treaz. AGÍRBICEANU, S. 250. O vreme a dracului. CADE. Drumul ăsta e lung al dracului. CAMIL PETRESCU, U. N. 131. Trebuie să te obosească al dracului. BRAESCU, O. A. I, 24. Să știți că așa-s eu, mă înduioșez al dracului. SADOVEANU, O. I, 124. Apa frige al dracului. SCRIBAN, D. Ninge al dracului ... mi-a intrat zăpadă și-n gură. CALINESCU, E. O. II, 239. E frig al dracului la tine. BENIUȘ, M. C. I, 342. Primejdia are să fie ... a dracului de grea. CAMILAR, N. I, 247. Mă, al dracului metru cub, mare mai e! PREDA, D. 124. Să ai de-a face cu o rocă afurisită, a dracu de fisurată. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 7: b) afurisit, incomod, care dă de furcă. În lume veți avea dosadă și multă ispită a dracului. CORESI, T. EV. 84. Din ce-i mai rău, mai negru, natura îl încheagă, S-arunce o-ntrupare a dracului pe lume, Lui Belzebut bătrânul sau a lui Antichris. EMINESCU, O. VIII, 138. A dracului treabă! Uite, ce blândă mi-a ieșit pe trup. CREANGĂ, P. 226. Ai dracului de căni, grăi Lică. SLAVICI, O. I, 127. Poziția e cam a dracului. CAMIL PETRESCU, U. N. 281. Zice Zdreanță-n gândul lui: S-a făcut a dracului! ARGHEZI, S. IV, 131. Fugea șchiopătând după niște ale dracului de vaci. PREDA, I. 16. Oricât ar fi bolovanul de-al dracului, ... trebuie însă să-i găsești punctul slab. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 7. Lele Ioană, a dracului ești! De ce focu nu iubești? MAT. FOLK. 260. Fete ca-n Șerbaia nu-s. Că-s făcute pe măsură Și-s a dracului de gură. FOLC. TRANSILV. I, 62; c) energic, capabil, descărcăreț. S-au conformat întru totul dictonului: mici, dar ai dracului. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 10; d) (cu nuanță admirativă) strașnic (3), extraordinar. Ha, ha, ha! A dracului franțuz! ALECSANDRI, T. I, 221. Poporeni îi început dau din cap și zic că e al dracului popa. EMINESCU, O. X, 37. Al dracului băiet! Parcă ești cel de pe comoară, măi, de știți toate cele! CREANGĂ, P. 179. Să se ia la harță cu Mucius, al dracului băiat. MILLE, V. P. 211. Era o femeie al dracului de frunzoasă. HOGAȘ, DR. II, 2. Titu ... murmură ... : – Al dracului mai ești, măi Ioane! REBREANU, I. 169. Al dracului ... strașnic tip. CAMIL PETRESCU, U. N. 234. A dracului femeie! BRĂESCU, V. 27. A dracului babă! mornăi minunat Toader. SADOVEANU, O. I, 564. Vezi, al dracui logofăt, Aseară trecu prin foc Și-i cu mândra-acum p-un loc Și se sărută de foc! MAT. FOLK. 434; e) lipsit de omenie, (foarte) rău; păcătos (1), aprig. Vezi, jupâneșică ... cătu-i de-a dracului lumea asta? CREANGĂ, P. 127. Ai să vezi și dumneata al dracului ce e. De ce-i zice lui „Titircă Inimă Rea”? CARAGIALE, O. I, 80. Cine-a mai văzut așa slugă a dracului!

AGÎRBICEANU, S. 477, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Puteai să fii, dragă prietine, mai al dracului, dacă spuneai simplu: ... Luca Stroescu nu se gândește la nimic!* SADOVEANU, O. I, 120. *Ai dracului oameni. Să-ți fie rudă și s-o faci servitoare.* CĂLINESCU, E. O. II, 27. *Și-acum face nazuri, al dracului turc.* TUDORAN, P. 121, cf. DL. *Toderici e al dracului și s-ar putea s-o pățească cu el.* PREDA, M. 99. *Știa să fie și al dracului.* id. I. 157. *N-a fi el mai al dracului decât mine.* BARBU, G. 346. *Ce gură spartă are și cât de al dracului e.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21, cf. DEX, ALR SN V h 1 250/514. *A dracului e lumea asta.* ZANNE, P. VI, 628. *Îi crapă pielea de al dracului ce-i.* MUNTEAN, P. R. 143. **Dat dracului** = (cu valoare de superlativ) grozav, extraordinar, frumos. *E dat dracului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 232. *E dată dracului moldoveanca.* BRĂESCU, O. A. I, 41. *Ochii ca mura, șerpești și dați dracului.* LESNEA, VERS. 233, cf. UDRESCU, GL. **În draci** = **a**) foarte mult, în cantitate mare. *Nu mi se mai întâmplase să văd la el o asemenea năbădăioasă veselie, deschisă și buffă în draci.* M. I. CARAGIALE, C. 115. *A băut în draci.* SCRIBAN, D. *Se fuma în draci.* BARBU, G. 225; **b**) îndeaproape, cu mare atenție. *Supraveghează în draci pe toți oamenii.* POPA, V. 191. ◇ E x p r. **A fi dracul gol** (sau împielit, în picioare, curat ori, regional, pe uscat sau parcă-i dracul pe uscat) = **a**) a fi rău, afurisit, viclean, întruchipând toate însușirile negative. Cf. LB. *Slujitorul Domnului este dracul împielit.* NEGRUZZI, S. I, 235. *Când e-ndârjit rumânu pă fămeia lui îi zice ... dracu împielit.* JIPESCU, O. 56. *Să te ferești de omul roș, căci e listai dracul în picioare.* CREANGĂ, P. 263, cf. CADE. *Ăsta e dracul curat, care-a îndrăznit să spurce sfântul altar!* GALACTION, O., cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *E dracu pe uscat.* CIAUȘANU, GL. 84, cf. UDRESCU, GL., com. din PIATRA-NEAMȚ, ZANNE, P. VI, 616; **b**) a fi șmecher (1), isteț, poznaș (4). *Dar și copiii oamenilor sunt draci goi.* PANN, P. V. II, 122/4, cf. DDRF, CANDREA, F. 113, CADE, IORDAN, STIL. 33, DL, DEX, UDRESCU, GL. *Ești un drac împielit!* ROMÂNUL GLUMET, 48, cf. ZANNE, P. VI, 616; **c**) a fi urât² (II 1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., ZANNE, P. VI, 616. **Om al** (sau **omul**) **dracului** = om foarte rău, păcătos (1). *Oamenii ... ziceau câteodată: „Popa e omul dracului”.* SLAVICI, O. I, 63. *De omul dracului să dai și să scapi.* SPIRESCU, L. 43, cf. CADE, SCRIBAN, D. *E un om al dracului.* TUDORAN, P. 59, cf. DL. *Ăsta e om al dracului.* BARBU, G. 40, cf. DEX. **A fugi** (sau **a se feri**, **a se teme**) **ca dracul de tămâie** (ori, rar, **de scăldătoare**) sau **a se teme** (de ceva) **ca de dracul** = a fugi sau a se feri de cineva sau de ceva care i-ar putea produce un rău; a-i fi frică de ceva, a se teme¹ (1). *Fugi ca dracul de tămâie.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Măriuca să te ferești de minciunile flăcăilor ca dracu de tămâie!* ALECSANDRI, T. I, 260. *Pungașul care trăiește înșelând pe alții, desfrânatul care fuge de lucru ca dracul de tămâie vor râde de tine dacă le vei da sfatul să muncească.* EMINESCU, O. XIII, 145. *Știam c-o să vie jivina, că nu dase încă-n putrezeală hoitu, să fugă de el ca dracu de tămâie.* LUNGIANU, CL. 50, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, ȘEZ. III, 46, ZANNE, P. VI, 613, MUNTEAN, P. R. 130. **A se uita** (la cineva) **ca la dracul** (sau **ca dracul la popă**) = a privi (pe cineva) cu răutate, cu dușmănie, a se uita urât (la cineva). Cf. I. CR. IV, 123, ZANNE, P. VI, 611. **(E) tot un drac** = e totuna, e același lucru. *Și coada și codița și cinstitul tot un drac.* HELIADE, O. I, 133. *Unul și altul, tot un drac.* PANN, P. V. I, 88/8. *Cer, mare, tot un drac!* TUDORAN, P. 136, cf. DL, DEX, ZANNE, P. VI, 630. **A avea** (sau **a fi cu**) **draci ori plin de draci** sau **a avea pe dracul în el** (sau **într-însul**) = **a**) a fi rău dispus, enervat, furios, a căuta să facă rele. Cf. BARONZI, L. 70. *Da știi c-ai chitit-o bine, măi Chirică? Tot cu draci ești tu.* CREANGĂ, P. 163. *Unul suduie și altul plin de draci ... se descarcă de năcazuri.* CONTEMPORANUL, III, 252. *E plin de draci.* CADE. *Sora asta a noastră are glas blând, dar știe să poruncească. Are în ea draci.* SADOVEANU, O. XXI, 449. *N-am răbdare ... parcă am draci.* BENIUC, M. C. I, 237, cf. ZANNE, P. VI, 617; **b**) energic, plin de viață, neastâmpărat (2), vioi (1). *Era bine făcută, știa să se îmbrace, să se desbrace și avea draci!* TEODOREANU, M. II, 412. *Era tot voinică și cu draci.* BARBU, G. 118, cf. ZANNE, P. VI, 617. (F i g.) *Eu mă prinz că jocul ăsta*

are pe dracul într-însul. FILIMON, O. I, 182. *Fire-ai al ciorilor de lemn ... parcă ai draci de nu te aprinzi!* VISSARION, I. 67, cf. DL, DEX. **A intra** (sau **parcă a intrat**) **dracul** (sau **toți dracii**) în cineva, se spune despre cel aprig la mânie (sau la treabă), agitat, furios sau cu o energie inepuizabilă. *Într-un nor de colb ... Căii alerga ca și când ar fi intrat dracul într-însii.* ALECSANDRI, în DL, cf. CADE. *Au intrat dracii în ăsta.* BARBU, Ș. N. 125. *Au intrat în mine toți dracii.* CIAUȘANU, GL., cf. ZANNE, P. VI, 618. **A băga în draci** (sau **în toți dracii**) pe cineva = **a**) a intimida, a amenința pe cineva, a face pe cineva să depună toate eforturile (de frică). Cf. DL; **b**) (regional) a zori (1), a iuți. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 618. **Trebuie să fie un drac la mijloc**, se spune când nu poate fi găsită o explicație logică a unei situații încurcate sau când se bănuiește o cauză ascunsă, greu de găsit. *Aici încă trebuie să fie un drac la mijloc, zise Gerilă.* CREANGĂ, P. 266. *Trebuie să fie un drac la mijloc.* HOGAȘ, DR. I, 2. *Aici tot trebuie să fie un drac la mijloc!* SADOVEANU, O. X, 312, cf. DL, DEX. **Și-a băgat** (sau **și-a amestecat**, **și-a vârât**) **dracul coada între ei** (sau **la mijloc**), se spune când o situație care părea clară se complică dintr-o dată, capătă o evoluție neașteptată, se tulbură liniștea, bună înțelegerea între oameni. *Treaba se strică fiindcă și-a băgat dracul coada la mijloc.* PAMFILE, D. 6, cf. CADE, DL, DEX. (Cu inversarea termenilor construcției) *Dracul însă care-n casnici coada-și vâră și face să-nceapă-ntre ei gâră-mâră.* PAMFILE, D. 18. *Aici și-a amestecat coada un drac.* C. PETRESCU, R. DR. 127. **A trage pe dracul de coadă** = a fi foarte sărac, a o duce greu; a nu izbuti într-o afacere. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vorbea cu dispreț despre cutare că trage pe dracu de coadă.* PAS, Z. I, 85, cf. DEX, ZANNE, P. VI, 605. **A căuta pe dracul** (și **a nu-l găsi**) sau **pe dracul a căutat**, **pe dracul l-a găsit** = a intra singur într-o încercătură, a-și provoca singur neplăceri. Cf. PANN, ap. ZANNE, P. VI, 590. *Femeii când i-i bine, caută pe dracu.* SEVASTOS, ap. TDRG, cf. CADE, DL, DEX. *Caută pe dracu și nu-l găsește.* MUNTEAN, P. R. 59. **A da de** (sau **peste**) **dracul** sau **a vedea** (sau, rar, **a-și găsi**) **pe dracul** = a-și găsi beleaua, a intra într-o încercătură, a o păți (v. p ă ț i 2); a primi răsplata pentru o faptă rea. *Apoi cearcă, de vrei să vezi pe dracu!* ALECSANDRI, T. I, 38. *A să treacă prin strători, prin păduri, unde ș-ar putea găsi pe dracu.* id., ap. TDRG. *Știu că ar vedea pe dracu!* EMINESCU, N. 43. *Mi se pare că noi avem să dăm peste dracu!* CREANGĂ, P. 158. *Ai să dai peste dracu într-o zi.* DDRF. *Ptiu, ducă-se pe pustii, să dau de dracu chiar pe drumul drept.* SĂM. II, 191. *Acum a dat de dracu!* AGÎRBICEANU, S. 146. *Ori vreți să dau de dracu din pricina voastră?* REBREANU, P. S. 12, cf. CADE. *Tu vrei să dai de dracu cu orice preț!* SADOVEANU, O. III, 115. *Ș-ar putea să dai de dracu.* BENIUC, M. C. I, 407. *E de rău, tovarășă Sterian, am dat de dracu.* PREDA, R. 199, cf. ZANNE, P. VI, 623. **A scăpa** (sau **a fugi**) **de dracul și a da peste tată-său** sau **a ajunge de la dracul la tată-său** = a ajunge din rău în mai rău, într-o situație și mai rea decât cea anterioară. *Na! c-am scăpat de dracul și-am dat peste tată-său!* CREANGĂ, P. 43, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., DL, UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 576. **A cere pe dracul și pe tată-său** (sau **cere cât dracul pe tată-său**) = a cere un preț exorbitant pentru un lucru de vânzare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. **A da** (pe cineva sau ceva) **dracului** (sau **la dracul**) sau **la toți dracii** sau (regional) **a da la o mie ori la cinci mii de draci** = a adresa cuvinte injurioase la adresa cuiva; a ocări (1). a înjura, a drăcu. *Afară dintr-aceaste porunci să întreabe duhovnicul pre cel ce să ispoveduiască și alte ale lui păcate, ... adecă, de va fi huliț la Dumnezeu sau la sfinți ... sau de va fi dat dracului pre cineva.* ANTIM, O. 359. *Făcându-mi loc printre dame ... călcând pe bătăturile moșnegilor care mă da la toți draci ... am alergat la celalalt capăt al galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Am s-o dau dracului de pomană, soi rău ce este.* CREANGĂ, P. 174. *Da dă-l dracului cu tot neamul lui!* REBREANU, I. 107. *Ei, dar dă-o dracului, zise Const[antin] Grigorescu.* LOVINESCU, C. X, 79. *Dă-l dracului, ... că are patruzeci de ani bătuți.* CAMIL PETRESCU, U. N. 246. *Sudu: - Da-v-aș dracului!* SADOVEANU, O. I, 488, cf. DL, DEX, CIAUȘANU, V. **A face pe dracul în**

patru (sau, rar, **în zece**) = a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele, a depune toate eforturile (pentru a duce la îndeplinire). *Măcar fã pe dracul în patru ... , dar numai decãt sã-mi aduci pielea cerbului.* CREANGĂ, P. 218. *Fãcu pe dracul în patru și se urcã deasupra muntelui.* SPIRESCU, L. 195. *Porunci, încruntat, sã facã pe dracul în zece ca sã-i aducã de unde o ști calul.* SÂM. V, 75, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dacã poți, fã pe dracul în patru și intrã la Block.* STANCU, R. A. I, 280. *Sã facã datornicul pe dracul în patru și s-aducã de prin vecini câțiva lei.* PAS, Z. I, 153. *Fã pe dracu-n patru și nu veni!* BENIUC, M. C. I, 247, cf. DL, DEX, ZANNE, P. VI, 627. **A da** (sau **a lãsa**) **dracului** (pe cineva sau ceva) = a abandona, a pãrãsi (1) (pe cineva), a renunța definitiv (la cineva sau la ceva), a nu se mai interesa (de cineva sau de ceva). *Lasã-i la dracul pe nește blestemați ca aceștia!* (a. 1790). IORGA, A. R. G. 88. *Mi-i groazã de tot ce poate fi capabil acest om, dar ... sã-l lãsãm dracului.* EMINESCU, O. XIV, 636. *Ori vorbești cu mine pe față, ori mã lași dracului.* SLAVICI, O. I, 144. *Lasã-l dracului pe neamșul acela!* id. ib. II, 59. *Moșul întrebã: – Tu cui dai, baba, banii? – Eu îi dau dracului, rãspunse baba.* PAMFILE, COM. 34. *Eu zic sã-i dai dracului pe toți, Ionicã.* REBREANU, I. 149, cf. CADE. *Mai lasã-le dracului, damele alea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 215. *Dã-l dracului de tutun și ia de aici o țigare.* C. PETRESCU, C. V. 54, cf. SCRIBAN, D. *Ascultã-mã, te treci cu firea. Mai dã-o dracului de datorie!* ARGHEZI, S. XI, 63, cf. DL. *Dã-l dracului, și vezi-ți de drum.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22, cf. DEX. **A se duce dracului** (sau **la dracul**) = (adesea în imprecații) a se duce fãrã sã se mai întoarcã, a se irosi fãrã rost, a se pierde (3). *Banii Domniei Tale nu s-au dus la dracu, ci în pungã la mine.* FILIMON, O. I, 182, cf. SCRIBAN, D. *Tinerețã, studii, se duserã toate dracului.* CAMILAR, N. I, 32, cf. DL, DEX, ZANNE, P. III, 232. **A-l lua dracul** (sau **dracii ori mama dracului**) = a) a i se întãmpla ceva neplãcut, a o pãți (v. p. ă ț i 2). Cf. ZANNE, P. VI, 619; b) a muri (1). *Așa îi ia dracu totdeauna, la repetițiile moldovenești.* PR. DRAM. 185. *Nu l-au mâncat nici lupii, nu l-au luat nici dracii.* VISSARION, B. 56. *Îl flocãie Lotru de-l ia dracu!* LÂNCRĂNJAN, C. II, 392. *Frecai și ștergeai la ele pânã te lua dracu!* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22, cf. DEX. *L-a luat dracu sau bengã.* ȘEZ. III, 114, cf. ZANNE, P. VI, 619. **A nu avea nici pe dracul** = a fi perfect sãnãtos; a nu suferi niciun neajuns, nicio durere sau boalã. *La vãnãtoare, dupã cãteva ceasuri de umblat, mãnãnc și pietre și n-am nici pe dracu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 155. *Se rupeau ciomegele în spinarea și în ceafa lui și el n-avea nici pe dracu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 590, cf. DAVIDOGLU, M. 25, DL, DEX. **La dracul în praznic** sau **la mama dracului ori unde și-a întãrcat dracul copiii, ori unde și-a spart dracul opincile sau unde și-a pierdut dracul potcoavele** = foarte departe, într-un loc neprecizat, îndepãrtat, pe care nu-l cunoaște nimeni. Cf. BARONZI, L. 47. *Vã duc ... și pânã la dracu-n praznic.* ALECSANDRI, T. I, 398. *Pita lui vodã nu-i tocmai mare în Țara Româneascã. Mai drumuri de fier pe unde și-a-nțãrcat dracu copiii, mai poduri pe uscat ... au împușinat rãu de tot pita lui Vodã.* EMINESCU, O. X, 166. *Pe unde a întãrcat dracul copiii.* SPIRESCU, L. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Rãu o fãcut Ion cã s-o potrivit altora și te-o trimes pe la Huși, pe unde o întãrcat dracu copiii.* MIRONESCU, S. 78. *Stã tocmai la dracu-n praznic.* CAMIL PETRESCU, P. 257, cf. SCRIBAN, D. *La asemenea drumuri ... s-ar putea sã nimereshi la dracu-n praznic.* TUDORAN, P. 250, cf. DL. *Sã plece la mama dracului, nici el nu știe unde.* PREDĂ, I. 71. *Nu e luminã aici, e întuneric, cã soarele e tocmai la dracu în praznic.* SORESCU, U. 58, cf. DEX, ȘEZ. III, 46, com. din PIATRA-NEAMȚ, ROMÂNUL GLUMET, 4, ZANNE, P. VI, 627. **A albi** (sau **a înãlbi** ori **a îmbãtrãni, a întãrca și**) **pe dracul**, se spune despre o femeie rea, șireatã, vicleanã, cu comportãri care întrec rãbdarea. Cf. TDRG, PAMFILE, D. 87, CADE. *Plesnise diavolul de necaz, dupã ce albise ... și se mãntuiserã creștinii de Sarsailã Și așa femeia a-nãlbit pe dracu.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 206, cf. UDRESCU, GL. *Asta-i Neagã care a albit (sau întãrcat) pe dracu.* ZANNE, P. VI, 223, cf. MUNTEAN, P. R. 40. (Prin lãrgirea sensului) *Stãpãna acestei slujnice era viespea care înãlbise pe dracul.*

CREANGĂ, P. 96. **A-și face pomanã cu dracul** = a face bine celui care nu meritã. Cf. ZANNE, P. VI, 604. **A fi crescut în buruienile dracului** = (despre oameni) prost crescut, gãlcevitor. id. ib. 620. **Fã-te frate** (sau **tovarãș ori prieten și**) **cu dracul pânã treci puntea** = a se alia chiar cu un dușman pânã trece primejdia, a face un compromis. Cf. TDRG. *Sã te faci frate cu dracu pânã treci puntea.* BENIUC, M. C. I. 432, cf. DL. *Te faci frate cu dracul pânã treci puntea.* BARBU, Ș. N. II, 111, cf. ZANNE, P. VI, 583. (Cu inversarea termenilor construcției) *Pânã treci puntea, te faci frate și cu dracu!* LÂNCRĂNJAN, C. III, 112. (Cu parafrazarea expresiei) *La pe dracul în brațe pânã treci gãrta.* MUNTEAN, P. R. 139. *Sai și în spatele dracului pânã vei trece gãrta.* id. ib. 226. **A-l apuca** (sau **a-i veni toți**) **dracii a)** se spune despre oamenii îndãrãtnici. Cf. ZANNE, VI, 619; **b)** se spune despre cei care se înfurie. Cf. DDRF. *Îl apucau și pe Matei dracii.* BARBU, G. 367, cf. ZANNE, P. VI, 619. **A vãrî pe dracul în (cãmașã)** sau **în sân**, se spune când faci bine cuiva, care, drept rãsplãtã, îți face rãu. Cf. ZANNE, P. VI, 625, MUNTEAN, P. R. 27. (Regional) **A sta** (sau **a ședeã**) **ca dracul în cãnepã = a)** a fi supãrat. Cf. ZANNE, P. VI, 609; **b)** a sta ascuns, pitit, cu frica-n sân. Cf. UDRESCU, GL. **A fi jucat la nunta dracului**, se spune despre un om rãu. Cf. ZANNE, P. VI, 601, MUNTEAN, P. R. 22. **A da mãna cu dracul** = a se îmbogãți. Cf. ZANNE, P. VI, 622. **A juca dracul în inima cuiva** = a se gãndi tot la rele. id. ib. 598. **A avea pe dracul (în tine)** = a fi neburn. *Și copiii și muierile, toți rãd de mine cã eu am pe dracu, așa zic ei.* VLASIU, A. P. 13, cf. SCRIBAN, D. **A avea pe dracul în pungã** = a fi sãrac, a nu avea niciun ban. Cf. DDRF, ZANNE, P. VI, 607. **A fi cu gãndul dracului** = a fi cu gãnduri rele, viclene. Cf. ZANNE, P. VI, 623. **A fi ca dracul a)** a fi urãt. id. ib. 616; **b)** a fi viclean. id. ib. **A fi însurat cu dracul** = a avea o nevastă rea. Cf. id. ib. 622. **A se duce dracului pomanã** = a se duce și a nu se mai întoarcã, a se prãpãdi (3). id. ib. 604. **A avea o coastã de drac** = a avea gãnduri rele. id. ib. 631. *Chiar și cea mai bunã între femei, tot are o coastã de drac într-însa.* MUNTEAN, P. R. 76. (Cu parafrazarea expresiei) *Fetișoara asta are trei coaste de drac într-însa.* CREANGĂ, P. 164. **A fi plin de** (sau **cu**) **draci** = a fi furios, enervat. *Unul suduie și altul plin de draci ... Se descarcã de nãcazuri.* CONTEMPORANUL, III, 252. *E plin de draci.* CADE. **A tãia dracului bureți** = a nu face nimic, a sta degeaba. Cf. ZANNE, P. VI, 622. **A da** (pe cineva) **în burduful dracului** = a nu se mai îngriji de cineva. *Și așa, de la o vreme și bãbele și prietenii, lehãmetindu-se, l-au dat în burduful dracului și l-au lãsat pe seama lui.* CREANGĂ, O. 57, cf. ZANNE, P. VI, 604. **Nici dracul nu-l știe**, se spune despre un om ascuns și viclean. Cf. ZANNE, P. VI, 629. **A umbra dupã dracul** = a-și cãuta singur beleaua. id. ib. 591. **A fi nația dracului** = a fi om rãutãcios, cu deprinderi rele. id. ib. 220. **Știe pe dracul** = a nu ști nimic. *Se pare cã știe bine engleza. – Știe pe dracu!* **A crãpa dracului un ochi**, se spune când îți vine sã faci o faptã rea și nu o faci. Cf. BARONZI, L. 47, ZANNE, P. VI, 621. **Uns cu unsoare de drac**, se spune despre un om rãu, despre un rãufãcãtor. Cf. ZANNE, P. VI, 623. **Parcã-i scapãrã dracu-n fãlci**, se spune despre un om foarte slab. Cf. ZANNE, P. VI, 631, MUNTEAN, P. R. 208. **A fi salba dracului v. s a l b ă ¹ (1)**. **A ieși un drac din el**, se spune când un om rãu devine mai bun. Cf. ZANNE, P. VI, 618. **A crãpa un drac**, se spune când vrei sã faci o faptã rea și nu o mai faci. Cf. ZANNE, P. VI, 621. **A se face ca dracul = a)** a deveni rãu. Cf. DDRF; **b)** (regional) a se murdãri. Cf. UDRESCU, GL. **A se bãga slugã la dracul** = a ajunge sub comandã, sub conducerea unui om nevrednic, nepriceput. *Mã bãgai slugã la dracu.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 193. **A mânca din** (sau **la**) **pomana** (sau **la nunta**) **dracului**, se spune în bãtaie de joc celor spãni. Cf. BARONZI, L. 46, ȘEZ. XI, 186, ZANNE, P. VI, 602. **A fi cu dracul** = a fi foarte abil, șiret³, viclean. *Nevasta care-i cu dracu, Ea cu cãrpa-și leagã capu, Ca sã o creadã bãrbatu.* MĂNDRESCU, L. P. 109, cf. DOINE 269. *Scapã din toate parcã-i ... cu dracu.* COM. PAȘCA. **A cãlca în urma dracului** = a se îmbolnãvi grav. Cf. CIAUȘANU, GL. **A spune draci uscați** = a spune fleacuri, nimicuri. id. v. **A intra dracul în ei** = a se certa. Cf.

UDRESCU, GL. **A fi ca dracu-n cânepă** = a fi murdar peste tot. id. ib. **Sucește-i capul ca la dracul**, adică pedepsește-l fără milă. Cf. ȘEZ. III, 46. **A scoate pe dracul din cineva** = a face să se cumintească. *Ehe, scot eu pe dracu din tine, las-pe mine!* UDRESCU, GL. **A scăpăra draci din cineva sau parcă-i scapără dracu-n fălci** = a) a fi iute, vioi, isteț, harnic. Cf. MUNTEAN, P. R. 208; b) a iuți, a zori pe cineva. Cf. UDRESCU, GL., MUNTEAN, P. R. 208. **A nu fi bun nici de dracul** = a nu fi bun de nimic, a nu mai putea fi folosit. *S-a hodorogit butia asta; nu mai e bună nici de dracu!* UDRESCU, GL. **A se duce la dracul cu cărți (de pace)** = a pleca, a-și pierde urma, a dispărea. id. ib. **A trăi ca dracul cu popa** = a nu se înțelege cu cineva. Cf. ZANNE, P. VI, 611. **A învăța pe dracul să dea cu pușca** = a da lecții cuiva mai priceput ca tine. Cf. UDRESCU, GL. **A sta ca un drac trăsniț** = a sta înmărmurit, prăpădit (2), pocăit, umilit (2). *Stă ca un drac trăsniț.* CIAUȘANU, GL. **A ara (sau parcă a arat) dracul (mălai) cu el** = a fi foarte slab. Com. din PIATRA-NEAMȚ. *Parcă a arat dracu cu ele!* CIAUȘANU, GL., cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 611. **A avea (sau a-ți fi) milă de dracul** = a avea milă de cineva care nu merită. Cf. UDRESCU, GL. **A-i da dracul târcoale**, se spune când cineva e în primejdie sau i se întâmplă ceva rău. id. ib. **A-și sparge dracul opincile** = a se isca ceartă. *Las' să-și spargă dracul opincile... ce iese de-acolo.* EMINESCU, O. VIII, 148. *De atunci a rămas vorba „Și-a spart dracul opincile”.* PAMFILE, D. 91, cf. UDRESCU, GL. **A fi cineva în dracii lui** = a fi în putere, sănătos (1), vîguros. Cf. UDRESCU, GL. **A nu lua pe dracul pe seamă** = a nu garanta, a nu răspunde pentru cineva. id. ib. **A sta dracul călare pe cineva**, se spune despre cineva care e rău (A I 1), zgârcit (2), periculos. id. ib. **A speria (cineva) și pe dracul = a)** a fi șireț³, intrigant. id. ib.; b) a fi isteț, dibaci, îndemnatic. id. ib. **Știe și pe dracul**, se spune despre cineva bine informat, căruia nu-i scapă nimic. id. ib. **A mânca (cineva) și pe dracul** = a mânca orice, a fi mîncăcios. id. ib. **A umbla după ouă de drac** = a umbla după ceva imposibil de găsit. Cf. MUNTEAN, P. R. 44. **A fi poama dracului** v. p o a m ă (I 4). **Slavă Domnului și chiot dracului**, se spune când cineva a scăpat de ceva nesuferit. Cf. UDRESCU, GL. **I-arăți pe Dumnezeu și el zice că e dracul**, se spune când cineva nu primește sfaturile de bine care i se dau, rămâne refractar, încăpățânat. id. ib. **Nu te juca cu dracul** = se zice când cineva face glume care pot avea urmări rele. *Te joci cu dracul?* id. ib. **Drac să fii și pe toate nu le știi**, se zice când cineva nu poate să dea de capăt la ceva, s-a împotmolit și se dă bătut. id. ib. **Joacă dracul pe turloaie**, se zice când cineva pune la cale ceva rău, unelțește contra cuiva, se bucură de răul cuiva. *În casa aia joacă dracul pe turloaie.* id. ib. **La dracul** (cu ceva) = formulă de dispreț prin care se exprimă dorința de a renunța la ceva, de a se lepăda de ceva. *O, la dracul, puțin în lipsit să uit la ce-am venit!* KOTZEBUE, U. 4^v/10. *Nu cumva mă socotești Că-s chiar proastă, zău, la dracul?* CONTEMPORANUL, II, 11. *Am aruncat indignat caietul meu de note la dracu.* EMINESCU, O. XIV, 48. *Nimic nu-nvață blestemații! Și eu mi-am zis de-atâtea ori Că dau la dracu meditații.* IOSIF, V. 36. *Câțiva zimți, la dracul, mi se cad și mie.* ap. TDRG. *Lasă-le la dracu, Doamne!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 438. *Hai la joc, genunche goale! - Las' la dracu, că mi-i foame!* FOLK. MOLD. I, 72. **Lucrul dracului** = situație dificilă, dubioasă, care creează neplăceri; poznă (1), necaz (1), scandal (3). *Și se întâmplă lucrul dracului, că până să spui o vorbă, auzii pe vornic mormăind ca un urs.* DELAVRANCEA, O. II, 95. *Mai știi, lucrul dracului, să nu se întâmple să ne ia nevestele noastre pe unul drept altul!* MACEDONSKI, O. II, 407, cf. TDRG. *Lucrul dracului, tu femeie!* AGÎRBICEANU, S. 57, cf. CADE, DL. *Băutura e lucru dracului.* BARBU, G. 15. **(Așa) de-al dracului = a)** fără niciun motiv, așa vreau. *Rup un lăstar, mai mult de-al dracului decât de foame.* STANCU, D. 59, cf. DL. **V-aș mai aminti, așa de-al dracului.** FLACĂRA, 1975, nr. 46, 20, cf. DEX. **b)** afurisit, rău (A I 1). *Se izbeau suratele grămădindu-se unele de altele, mai mult de-a dracului ce erau, decât de frică.* SADOVEANU, O. I, 593. *De-al dracului ce-i!* ȘEZ. III, 46. *De-al dracului*

ce-mi era, Nici păr în cap n-avea. PĂSCULESCU, L. P. 24. **Pe dracul** = (formulă exclamativă de negație) a) arată neîncrederea sau contestarea unei afirmații, deloc, nicidecum. *Îngropi talantul ... - Îngrop pe dracul, părinte.* EMINESCU, P. L. 98. *Zice c-o iubesc. - Ba pe dracul!* id. ib. 121, cf. CADE. *Nu se poate apropia nimeni, să le ieie? - Să le ieie? Pe dracul!* SADOVEANU, O. I, 595, cf. IORDAN, ȘTIL. 311. *Poate așa și l-au trimis. - Pe dracu!* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16; b) nimic. *Da' nu i se mai întâmplă nici pe dracu.* SADOVEANU, O. XIII, 81. *Bagă bine de seamă, să poți scăpa, că de nu - mâne mîncăm pe dracul.* RETEGANUL, P. III, 51, cf. ZANNE, P. VI, 631. **(A face) pe dracul ghem** = a nu realiza nimic, a nu izbuti, a nu reuși (2). *Ei, ... făcuși ceva? - Pă dracu ghem.* BACALBAȘA, S. A. I, 106. *Ce facem? ... - Pe dracu ghem!* BENIUC, M. C. I, 282. *Ați prins mult pește? ... - Am prins pe dracu ghem!* PEDA, M. 19. *Am făcut pe dracu ghem! M-am ales cu vremea pierdută și cu munca de pomână.* UDRESCU, GL. **Al dracului!** = exclamație care exprimă uimire, mirare sau enervare. *Măi, al dracului! Oare ce să fie asta?* SCRIBAN, D., cf. DL, DEX. **Ptiu! drace** = exclamație care exprimă uimire, enervare, rar, admirație; v. p t i u. *Ptiu, drace! asta trebuie să fie scânteie din gătejele culese de Malca.* CREANGA, P. 131. *Ptiu! drace, ieaca în ce încurcătură am intrat!* id. ib. 201. *Ptiu! drace, minunați-vă creștinilor!* SADOVEANU, O. XXI, 316.

2. F i g. Persoană plină de păcate, rău (A I 3). crud; (cu sens atenuat) nebulatic (2), zvăpăiat (1), vioi (1). *Nu era același drac zvăpăiat care își arunca cartea în pridvor ... și mă prindea de gât.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *E și drac, dar e și sfântă.* MACEDONSKI, O. I, 57, cf. RESMERITA, D., DL, DEX. *Mai mare drac decât dracii.* ZANNE, P. VI, 601. ◇ (Ca epitet, precedând termenul calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Olio, tu leică, Ce mai drac frumos de noră!* COSBUC, B. 80. *O știți pe Ilinca, draca aia de fată.* ALAS 13 XII, 1925, 3/3. *Un drac de copil.* CADE, cf. SCRIBAN, D. (La vocativ, fără a se adresa cuiva anume) *Haide, drace, haide! să intri tu pe strada lui Marcu Aoleriu ori Catilina, și lasă!* CARAGIALE, O. VI, 8. *Și îi-a trimis o pungă de bani ... - De bani? ei, drace!* COSBUC, S. 135. *Voiesc și cred, tată adevărul, drace!* VISSARION, B. 234. *Uite, drace! Ce n-ar da alții să scape!* ARGHEZI, S. XI, 22. *La școli, popo, La școli, drace, Nu la fete sub părete!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 471.

3. C o m p u s: **drac-de-mare** = pește marin de culoare cenușie-roșiatică, cu corpul și capul comprimate lateral, a cărui primă aripioară dorsală este formată din țepi veninoși (*Trachinus draco*). Cf. CADE, DL, DEX.

- Pl.: *draci*.

- Lat. *draco* „balaur, șarpe mare”.

DRĂCĂ s. f. (Bot., regional) 1. Păliur (*Paliurus spinachristi*). Cf. BORZA, D. 123.

2. Cătină de garduri (*Lycium hamilifolium*) Cf. L. ROM. 1974, 54, com. din IZBICENI - CORABIA.

3. Salcâm (1) (*Robinia pseudoacacia*). Cf. L. ROM. 1974, 54. - Pl.: ?

- Din bg. *драка*.

DRĂCENĂ s. f. v. *dracilă*.

DRĂCIL s. m. v. *dracilă*.

DRĂCILĂ s. f. (Atestat prima dată la sfârșitul secolului al XVII-lea, în CUV. D. BĂTR. I, 276) 1. (Bot.) Numele mai multor plante: a) mic arbust spinos, din familia berberidacee, cu lemnul tare și galben, cu numeroase tulpini subțiri care pornesc de la suprafața pământului și se arcuiesc de la mijloc spre sol, cu frunze ovale, galben-verzui, cu gust plăcut, acrișor (folosite în medicina populară), cu fructe sub formă de boabe roșii, cultivat uneori pentru garduri vii; (regional) agriș (roșu), cătină-de-răuri, ciulin (v. c i u l i n), cloceni, corleș, glojdan, holeră, lemn-galben, măcriș (3) (*Berberis vulgaris*).

Cf. BARONZI, L., CONV. LIT. III, 99, BRANDZA, D. I, DAMÉ, T. 187, ȘĂINEANU², BIANU D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 172, VOICULESCU, L. 11, ENC. AGR. II, 344, SCRIBAN, D., LTR², DL, BORZA, D. 29, DER, L. ROM. 1974, 54, DEX; **b**) (regional) holeră (*Xanthium spinosum*). Cf. BIANU D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 187, H I 129, II 289, CĂTANĂ, B. 27; **c**) (regional) cătină de garduri (*Lycium halimifolium*). Să pisezi o oacă zahar, apoi să zdrobești dracină în piuliță de marmură. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 65/17. În Bavaria am văzut mulțime de dracină, crescând sălbatecă și nelucrată de oameni. KOGĂLNICEANU, S. 14. Pentru a face gard viu trebuie a alege a planta un copăcel cu spini, precum este salcâmul..., dracila. I. IONESCU, M. 331. Să lăsau în voia apei, în propta peștelui ce năzuiește tot în sus și alunecau ca niște dracile de tufă, apoi ca niște lișițe, apoi cât niște baboșe. CHIRIȚESCU, GR. 127. Izbucnea din fundul întunecos al aleei de dracilă „Marșul lui Iancu”. HOGAȘ, DR. II, 105. În pădure avea foarte multă „dracilă”. DRAGOMIR, O. M. 236. Venea ... aducând ... șerbeturi de dracilă și de nufăr. BRĂESCU, A. 22. Frunză de dracil și de troscol să ții în gură. I. CR. II, 272. Frunzele tufișului de dracilă. POPA, V. 265, cf. BORZA, D. 102, H I 295, II 130, 142, 207, 252, III 242, 398, 473, V 28, 209, 415, VII 27, 120, 368, COMAN, GL., com. din RADOVANU – BUDEȘTI și din BOLDU – RĂMNICU-SĂRAT., com. din VIZIRU – ÎNSURĂȚEI, din BISTREȚU – BĂILEȘTI și din ORLEA – CORABIA.

2. (Regional, în forma *dragilă*) Numele unui pom roditor nedefinit mai îndeaproape (Răcoasa – Panciu). Cf. H XI 516.

3. Numele unui fruct negru, colțurat. Cf. CHIRIȚESCU, GR.

4. (Regional; la pl.) Foarfeci de tăiat sârmă (Sebeșel – Sebeș). Cf. LEXIC REG. II, 104.

– Pl.: *dracile*. – Și: (învechit și regional) **drăcină** s. f., (regional) **drăcil** s. m., **drăcenă** (BORZA, D. 29), **drăgilă** (BORZA, D., 102, SFC II, 164, H XI 164, 516), **drăgină** (HEM I 095, PANȚU, PL., LTR², BORZA, D. 102, SFC II, 164), **drăgine** (GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.), **drăghină** (BORZA, D. 30), **drăzilă** (BORZA, D. 102), **drăcenă** (ALEXI, W.), **drăcilă** (DAMÉ, T. 26, ALEXI, W., BIANU D. S., RESMERIȚĂ, D., BUJOREAN, B. L. 382, H VII 120) s. f.

– Cf. v. sl. *драчник* „tufiș spinos; măcini”.

DRĂCINĂ s. f. v. *dracilă*.

DRACOCEFĂL s. m. (Bot.) Mătăcină (**1 a**) (*Dracocephalum Moldavica*). Cf. BRANDZA, FL. 392, BORZA, D. 61.

– Pl.: *dracocefali*.

– Din fr. *dracocéphale*.

DRACÓN subst. (Bot.; regional) Tarhon¹ (**1**) (*Artemisia dracuncululus*). Cf. BORZA, D. 24.

– Din germ. *Dragon*.

DRACONIÁN, -Ă adj. Draconic (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D. A făcut guvernul... acea lege draconiană. MAIORESCU, D. III, 348, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dispozițiile draconiene ale legilor de colonizare*. TITULESCU, D. 173.

– Pl.: *draconieni, -e*.

– Din fr. *draconien*.

DRACÓNIC, -Ă adj. **1.** (Mai ales despre legi, dispoziții etc.). Foarte aspru, de o severitate excesivă; draconian. *Se luaseră deci măsurile cele mai aspre contra propagandelor, censură draconică, oprirea oricăror tipărituri străine*. BARIȚIU, P. A. I, 547. *S-au făurit legi draconice*. COCEA, S. II, 331. *Măsura draconică n-a ținut mult, populația era amenințată să moară de foame*. BART, E. 327, cf. SCRIBAN, D. *Condițiile draconice impuse de tratatele de comerț*. RALEA, O. 94, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC. *O lege a cenzurii... cuprindea pedepse draconice*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 87, cf. DEX, DN³. ♦ F i g. *Versurile mici și toate rimate sunt o „formă” draconică*. IBRĂILEANU, S. L. 167.

2. (Astron.) Care se referă la linia care unește punctele de intersecție ale orbitei Lunii cu planul eclipticii; draconitic. Cf. M. D. ENC. ♦ *An draconic* = intervalul de 346, 6 201 zile dintre două treceri succesive ale Soarelui prin același nod; an draconitic. Cf. LTR², M. D. ENC. *Lună draconică* = intervalul de 27 de zile, 5 ore, 5 minute și 36 de secunde dintre două treceri succesive ale Lunii prin același nod; lună draconitică. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *draconici, -ce*.

– Cf. germ. *drakonisch*, it. *draconico*.

DRACÓNIE s. f. (Iht.; rar) Drac de mare (*Trachinus draco*). Cf. CADE.

– Pl.: *draconii*.

– Din ngr. *δρακόνια*.

DRACONÍTIC, -Ă adj. (Astron.) Draconic (**2**). Cf. LTR², M. D. ENC., DN³. ♦ *An draconitic* = an draconic v. *draconic* (**2**). Cf. LTR². *Lună draconitică* = lună draconică v. *draconic* (**2**). Cf. LTR², M. D. ENC.

– Pl.: *draconitici, -ce*.

– Din fr. *draconitique*, it. *draconitico*.

DRĂCSLER s. m. (Învechit, rar) Strungar (în materiale nemetalice). *Răsboiul l-au cumpărat de la măsurul..., iară sucala de la dracsterul*. PETROVICI, P. 213/8.

– Pl.: *dracsleri*.

– Din germ. *Drechsler*.

DRAG, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Învechit) Scump (**3**). *Cuvintele Domnului sunt... mai dragi decât aurul*. CORESI, EV. 200. *Mai dragă va fi Domnului [lauda] decât boul au vițelul arătând coarne și unghii*. PSALT. (1651), 127^v/6. (Construit cu verbul „a fi” și cu dativul pronumelui personal) *Voi să vă povestesc și pentru ceia ce li-e drag argintul* (a. 1642). GCR I, 94/33.

2. Adj. Care este obiectul unei afecțiuni puternice, al unor sentimente deosebite, pe care cineva îl iubește, îl apreciază. *Nu vă blăznireți, frații miei ceia dragii*. COD. VOR.² 341, cf. PSALT. 127. *Și cătră dragi ucenicii lui grăiaște*. CORESI, EV. 183. *Mearse Iuda la El și zise: drag Doamne, rogu-Te, lasă să grăiască sluga Ta*. PO 157/6. *Slavă dragului Dumnezeu* (a. 1595). IORGA, S. N. 12. *Tuturor căroră sântei în Roma, celor dragi ai lui Dumnezeu, chemați Sfințiilor*. N. TEST. (1648), 206^v/19, cf. ANON CAR. *Cură un glas de oarecare izbândă, carea va fi tuturor drag, când însă, va fi adăvărata* (a. 1694). FN 37, cf. LEX. MARS. 192, BUDAI-DELEANU, LEX. *Eu vreau numai atâta a mânca, cât îmi vor îngădui dragii miei părinți*. FULEA, B. 24/7. *Acesta ... îmi]va fi de-a pururea drag și iubit*. BELDIMAN, N. P. II, 184/9, cf. HELIADE, O. II, 345. *Rămaseră tot pe lângă ... mormintele părinților lor, lucruri drage la fieștecare om*. F. AARON, I. I, 17/5, cf. VALIAN, V. *Pe ce locuri sânt aceste drage și deplorable rămășițe?* PĂCLEANU, I. II, 40/8, cf. POLIZU. *Iar voi, războinici tineri, drage batalioane, ... Cu cinstre veți răspunde l-a patriei chemare*. ALEXANDRESCU, O. I, 84, cf. PONTBRIANT, D. *Ai tăi vechi și dragi tovarăși ... La lăcașul tău de moarte te duc jalnic suspinând*. ALECSANDRI, P. I, 198, cf. COSTINESCU. *Copilul nostru drag*. MILLE, V. P. 55, cf. DDRF. *Cu greu te scapi de-un lucru drag și prost e cine-l scapă!* COȘBUC, P. I, 108, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *A murit minunea lumii – dragul copilaș al meu!* EFTIMIU, I. 122. *Niciun idealist, niciun poet ... printre acești dragi colegi*. GALACTION, O. 26. *Singură Fana știuse ... să mi-l facă drag [numele]*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 47, cf. SCRIBAN, D. *Tatăl meu cel bun și drag deține un portofoliu odios*. ARGHEZI, S. XI, 67. *Îl luă în brațe ... ca pe o ființă dragă*. BOGZA, C. O. 334. *Întinși alături ..., cu cărțile dragi la căpătâi, ... își povesteau încet*. DEMETRIUS, A. 71, cf. DL, DM. *O vedea pentru ultima oară pe sora sa cea mai dragă*.

MAGAZIN IST. 1970, nr. 5, 85. *Primește pe fiecare consumator ca pe un oaspete drag.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16, cf. DEX. *Frunză verde, fir de iarbă, Departate ești mândră dragă.* BÎRLEA, C. P. 6. *Și-am pierdut frunză de frag și ce-am avut eu mai drag.* FOLC. TRANSILV. I, 24. ◇ (Mai ales construit cu verbul „a fi” și cu dativul pronumelui personal) *Îi era dragă învățătura.* NECULCE, L. 326. *Îmi era drage aste ființe.* HELIADE, O. I, 169. *Ah! Zulnio, îmi ești dragă!* CONACHI, P. 85. *Ne este dragă vieața.* C. VĂRNAV, H. 68/13. *Îi erau dragi cărțile.* NEGRUZZI, S. I, 81. *Tare-mi ești dragă.* EMINESCU, P. L. 66. *Dragu-mi-i, boierii, de voi.* MARIAN, NA. 245. *Am murit gândind la ea, Că mi-a fost dragă.* COȘBUC, P. I, 79. *Copilașii vin gălăgioși. Știi pentru ce mi-s așa de dragi?* AGÎRBICEANU, A. 336. *Îmi era drag.* HOGAȘ, DR. II, 129. *Munca îi era dragă.* REBREANU, I. 53. *Îmi era ... drag moșneagul.* C. PETRESCU, S. 142. *Nu mă interesează ... chiar cu ce mi-a fost atât de drag, studiu, artă, lectură, scris.* M. I. CARAGIALE, C. 107. *Îi eram dragi lui vodă.* MIRONESCU, S. 8. *Mi-s dragi pădurile.* LESNEA, VERS. 345. *Mie nu mi-s dragi pământeni care se bagă slugi la străini.* SADOVEANU, O. X, 89. *Dragă-mi este dragostea.* BLAGA, POEZII, 294. *Mi-a fost viața dragă.* CAMILAR, N. I, 141. *Îi era drag câinele acesta.* TUDORAN, P. 230. *Mi-i drag pământul.* ISANOS, V. 421. *Titlul primit în 1973 îi este cel mai drag.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22. *Cântă-ți, mândră, cântecul, Că mi-e drag ca sufletul.* PĂSCULESCU, L. P. 285, cf. ALR SN V h 1 262. *Ce mi-i drag mie pe lume: Crenguța cu două prune și badea cu vorbe bune.* FOLC. TRANSILV. I, 63. ◇ E x p r. **A-i fi (cuiva) drag a ... (sau să) ...** = a-i plăcea cuiva mult să facă ceva, a se simți atras spre ceva. *Era drag a face milă la săraci și mișei.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 22/18. *Nici îmi este drag să le mai auz.* ANTIM, P. XXVI. *Când pică fulgerile, mie mi-i drag să le privesc.* DRĂGHICI, R. 72/22. *Să trăiești, mititelule; așa mi-i drag să te văd!* PR. DRAM. 399. *Mi-e drag să șad la vorbă.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 454. *Ți-i drag să te-uiti la ele!* EMINESCU, O. I, 46. *Așa mi-i drag să fie omul: fătat, nu ouat.* CREANGĂ, P. 123. *Ți-e drag să trăiești cu un om care se poartă cu tine ca cu un câine.* CARAGIALE, O. VI, 260. *Niciodată nu găsisse o cameră să-i placă, să-i fie drag să stea acasă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 18. *Cât mi-a fost mie de drag Să mân oile să pască, Caprele să rătăcească Prin pădurile de fag.* COȘBUC, P. II, 167. *Mi-e drag să merg cu dâșii, Să-i privesc și să-i ascult.* IOSIF, V. 53. *Și apoi i-e mai drag să păzească vacile pe câmpul pleșuv.* REBREANU, I. 52. *Îi era drag să învețe și el meșteșugul albinăritului.* SADOVEANU, O. XXI, 319. **A-i cădea drag** (cuiva) v. c. a. d. e. a. **A prinde drag pe** (sau de) cineva = a se îndrăgosti de cineva. *Las' să văd și eu cum se leagă Dragostea – dar știu eu bine! ... Hai, mă prind feciorii dragă Și pe mine!* COȘBUC, P. I, 104. **A avea** (pe cineva) **drag** = a iubi pe cineva, a avea o simpatie specială pentru cineva. *Să-l vadă cineva, pe care-l avea el drag, cătu-i de harnic.* AGÎRBICEANU, S. 430. *Ș-apoi, pe lângă dreptate, a supt laptele bunătații de la maică-sa care l-a crescut și l-a avut drag.* SADOVEANU, O. IX, 28. *Vor mai sta de vorbă și cu moșneagul, pe care toți îl cunoșteau și-l aveau drag.* MOROIANU, S. 75, cf. DL, DM. *Câți bărbați n-o avuseseră dragă ...!* BARBU, G. 373, cf. DEX. *Vai de mine, ce să fac? ... Că n-am pe nimenea drag.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 208. (Regional) **A se avea dragi cu cineva** = a se iubi unul pe altul. Cf. ALR SN V h 1 264/141. **A-i fi drag** (cuiva) **ca ochii din cap** v. o c h i ¹ (I 1). **A-i fi drag** (cuiva) **ca sarea în ochi** v. s a r e (I). **Când ți-e lumea** (sau **viața**) **mai dragă**, se spune când se ivește o întâmplare neprevăzută și neplăcută, atunci când totul mergea bine. *Am venit și eu la vreme când, vorba ceea, îți era lumea mai dragă.* GANE, N. II, 69. *Când ți-o fi lumea mai dragă, Să-ți pice dreapta beteagă.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 69, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. IV, 218. ◇ (Adverbial) **Ț-gătedzi lăcuința carii drag te-așteaptă.** DOSOFTEI, PS. 41/6. *Priveam în juru-mi noroadele albastre, albe și gălbioare, roșii și cafenii, care-și trăiau atât de drag ziua lor.* GALACTION, O. 39. ◇ (Substantivat; ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *O, Doamne, ce frumusețe! Ce pasere, ce minune! Ce drag de pene mărețe.* HELIADE,

O. I, 124. *Dobândi un drag de copilaș.* ISPIRESCU, L. 41. *V-a ferit Dumnezeu și pe voi, și pe draga asta de nepoată nevinovată.* AGÎRBICEANU, S. 427. *Un drag de mugurel înbobocit, înbrăcat în verde ca un paș.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Plâng când îmi mor dragii de copii.* VISSARION, Î. 20. *Noroc cu Bunica, draga de ea.* VLASIU, A. P. 314. *Ce mai drag de băiat!* MOROIANU, S. 94. *Dragul de el, cum îi spunea mama când și-l amintea.* STANCU, M. I. 6. *L-o pus tată-so pândar La păru cu pere coapte, Cât o fost draga de noapte.* ALEXICI, L. P. 181. ◇ (În formule de adresare) *Neane dragă, nu lăsa bolta să o ia alții* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95. *Prea dragule jupâne vecine!* EUSTATIEVICI, I. 57/5. *Mergi, dragă băețele, de învață carte!* CR (1838), 27²/1. *Prietene dragă, acum este vremea să pleci.* GORJAN, H. I, 91/27, cf. COSTINESCU. *Traiful lumii, dragă tată, Cine vor, aceia lese-l.* EMINESCU, O. I, 102, cf. DDRF. *Măcută dragă, cartea mea Găsească-mi-te-n pace!* COȘBUC, P. II, 58, cf. TDRG. *Dragă doctore, ... am să te recomand la toată lumea.* BRĂESCU, O. A. I, 215. ◇ (Substantivat) *Cade-se și noao să ne învățăm, dragii miei, cum săntem datori* (a. 1642). GCR I, 101/16. *Dragul badii, Ștefan-Vodă, mai bine îți șade în domnie decât în boierie.* NECULCE, L. 21. *Și zise: o, dragul meu Alexandre, iară de vei fi tu împărat, ce bine îm[fi]vei face?* ALEXANDRIA (1794), 19/13. *Dragul meu Pereo, multe am scris acolo ce poate că la mulți nu le va plăcea.* BUDAI-DELEANU, Ț. 68. *Draga mea, puține ceasuri au mai rămas și părintelui tău.* MARCOVICI, C. 75/15. *Ni-am jurat, dragul meu, prietenie veșnică.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. I. *Acum, draga mea, vom lucra împreună.* PR. DRAM. 331. *Daca e așa, dragul meu, mai bine du-te de unde ai venit.* GHICA, C. E. III, 6. *Da ce-ai uitat, dragul tatei?* CREANGĂ, P. 186. *Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit.* ISPIRESCU, L. 8. *Subiecte, dragul meu, când știi să scrii, îți răsar în cale la fiece pas.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 467. *Dragul meu, nu te duce azi.* AGÎRBICEANU, S. 258. *Stai liniștită, draga mamei!* BUJOR, S. 49, cf. ȘĂINEANU, D. U. 4. *Draga mea, dar ai spus că ginerele tău va duce o viață de prinț.* EFTIMIU, N. 131. *Dragul mamei, zise baba coborând glasul.* SADOVEANU, O. I, 44. *Draga mea, eu am altă părere.* DEMETRIUS, A. 132, cf. DL. *Nu te împotrivi zadarnic, draga mea.* PREDĂ, I. 44, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 3 093. *Poftim, dragă, de citește Și la mine te gândește.* FOLC. MOLD. II, 200. ◇ E x p r. (Popular) **Dragă Doamne** = vorba vine, ca să zic așa, chipurile, cică. *Pune mâna pe capu ei ca și cum, dragă Doamne, o ar descânta.* EMINESCU, L. P. 201. *Și ne punem, dragă Doamne, la învățat.* CREANGĂ, A. 110, cf. DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Eu am început ... să scriu, dragă Doamne, o comedie.* LOVINESCU, C. X, 69, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Vezi, dragă Doamne, ar trebui să învățăm să ne apărăm.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 13, cf. DEX. *Unde-ncepe a stărosti pe mire, dragă Doamne, îl lăuda.* ȘEZ. III, 184, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. (Regional) **Drăgăliță Doamne** v. d r ā g ā l i ț ā.

3. Adj. Care exprimă iubire, prețuire; care este plin de afecțiune; plăcut ochiului. *Drag alint De trupuri prinse-n mărgărit!* COȘBUC, B. 19. *Aminte să-ți aduci ... De-ale noastre dragi cuvinte.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 267. ◇ E x p r. **Cu dragă inimă** = din toată inima, cu multă plăcere, foarte bucuros. *Cu curata și dragă inimă și din toată bună voea noastră și cu ajutor de la D[umne]zeu, am dat și am miluit și am întărit a noastră vechie citorie.* URICARIUL, XIV, 107. *M-am dus cu dragă inimă ... drept la ea.* CARAGIALE, O. I, 126, cf. DDRF. *Dând peste o conferință a răposatului Palade asupra „Patriotismului”, i-a oferit-o cu dragă inimă convinsului apostol.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 110, cf. TDRG. *Cu dragă inimă, poftim.* AGÎRBICEANU, S. 402. *Vă poftim cu dragă inimă la sărăcia noastră.* SADOVEANU, O. X, 37, cf. DL, DM. *Dacă Linei i-o plăcea, el i-o dă cu dragă inimă.* BARBU, G. 25, cf. M. D. ENC., DEX. (Învechit) **Cu dragă voie** = de bună voie, nesilit, cu plăcere. *Poruncile și legiuiturile ... țării ... cu dragă voe să le împlinească.* OBRADOVICI, D. 29/10. *Cu dragă voie împlinești poruncile lui D[umne]zeu.* TOMICI, Î. 6/20, cf. DDRF.

4. S. m. și f. Persoană care iubește pe alta de sex opus. care se află în relații de dragoste cu aceasta: iubit. (popular) mândru (II 1). Cf. PONTBRIANT, D. *Hai de copilă, să te duc la dragul tău*. CONV. LIT. I, 36. *S-alerge-acum aice Dragul mândrei, Făt-Frumos*. ALECSANDRI, P. I, 7. *Dragul dulce-al vieții mele La oaste s-a dus Și de-atuncea soare, stele, Toate au apus*. BOLINTINEANU, O. 48. *Sia zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte, S-o trimiță dragei sale*. EMINESCU, O. I, 149. *Plănuise să vândă totul... să plece cu dragul ei în toată lumea*. MILLE, V. P. 131. *Dor cu dor să se cuprindă, Drag cu drag*. COȘBUC, P. I, 49. *Patru plopi ascund în umbră Casa dragei mele*. TOPÎRCEANU, B. 75, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cuculeț di la pădure, Cu gura plină dă mure, Du-te la draga și spune Să nu să mai poarte bine*. VÎRCOL, V. 42. *Dă-mă, maică, dragului, Și de n-are casa lui*. FOLC. TRANSILV. I, 403. *Nu mă doare de durere, Ci de focul dragei mele, C-a pus casa-n dealuri grele*. FOLC. MOLD. I, 99. ♦ (La pl. m.) Pereche de îndrăgostiți. *Cine desparte doi dragi, Ducă-i corbii carnea-n fași*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 281. *Cine dragi-i despărțește, Și Dumnezău îi urește*. BÎRLEA, L. P. M. I, 53.

5. S. n. (Popular) Dragoste (I 1). Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să te bată-un dor și-un drag Să șezi toată ziua-n pat*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 259. *Că din partea dragului Poate merge dracului*. MARIAN, SA. 162. *Cine-mparte dragu-n lume, Nu prea are măsuri bune*. FOLC. TRANSILV. II, 25. ♦ L o c. a d j. **De(-a) mai mare dragul** = care produce plăcere, impresionează în mod plăcut; deosebit de frumos. *Dintr-o păreche de boi, de-a mai mare dragul să te uiți la ei, am rămas c-o pungă goală*. CREANGĂ, O. 29. *Mireasa ici, dincolo nun, Și-n mijoc el, mai mare dragul!* COȘBUC, F. 91. *E o zăpadă, afară, de-a mai mare dragul, și o lumină*. SADOVEANU, O. I, 122. *Se așternu pe mâncare... de mai mare dragul*. BENIUC, M. C. I, 158. *La noi, s-o peirecut un lucru de mai mare dragu*. LĂNCRĂJAN, C. I, 150. *Niște țărani tineri și frumoși și sănătoși, mai mare dragul să-i vezi*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 15. ♦ L o c. a d v. **Cu (mare, mult, atâta etc.) drag = a)** cu iubire; cu plăcere (I). *E acmu de unii grăiaște Dumnezeu cu drag*. CORESI, EV. 40. *Cu drag asculta pre el*. N. TEST. (1648), 48°/26. *Această svăglă înă carte ... cinstiți cetitori cu drag să o primiți și să o cetiți* (a. 1682). GCR. I, 251/27. *Să facă pre ascultători a auzi cu drag*. MOLNAR, RET. 112/2. *Toate cu drag le fac*. TOMICI, I. 93/7. *Rumânii îl pomenea cu drag, fălindu-se cu un erou din nația lor*. F. AARON, I, II, 267/1. *Cu drag o îmbrățișază*. BĂRAC, A. E. 10°/13. *M-a strâns la pept și m-a sărutat cu drag pe frunte*. CONV. LIT. I, 31. *Ne-ncetat e gata cu drag a se jerfii*. ALECSANDRI, P. I, 135. *M-or troieni cu drag Aduceri aminte*. EMINESCU, O. I, 216. *Asculta cu drag ciripitul păsărilor ce se jucau prin crengi*. GANE, N. I, 17. *Fata împăratului ... spunându-i nu știu ce la ureche și sărutând-o cu drag*. CREANGĂ, P. 272. *Sunt niște nuci stufoși, la care omul privește cu drag*. SLAVICI, O. I, 68. *Ea își creștea copilășul cu drag*. ISPIRESCU, L. 122. *Strângea cuțitu-n pumn, cântând Cu-atâta drag la el*. COȘBUC, F. 75, cf. BĂRSEANU. *Vom munci cu drag și vom face ce vom putea, după priceperea noastră*. în PLR II, 191. *Ei se opresc, privind cu drag Spre văile îndepărtate*. IOSIF, V. 31, cf. TDRG. *Și a stat așa multă vreme, ... neștiind ce să privească mai cu drag*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. *Fetele se uită cu drag la moș*. LUNGIANU, CL. 36. *Toți sătenii ascultau cu drag cântecele*. REBREANU, I. 69. *Ceteam cu mare drag poeziile populare ale lui Vasile Alecsandri*. GALACTION, O. 12. *Porni să-i șoptească cu drag, Cum apele-și murmură plânsul*. LESNEA, VERS. 226. *Se gândea întotdeauna cu drag la chipu-i zburlit*. C. PETRESCU, A. R. 53, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Important este că muncesc cu mare drag*. FLACĂRA, 1977, nr. 5, 6. *Și cu drag te-aș secera*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 7. *Le săruta cu mult drag*. PĂSCULESCU, L. P. 284. *Horea cu drag și dor Dragostele-amânduror*. BÎRLEA, C. P. 97. *Mi-a cântat cu-atâta drag, Dintr-un fluieraș de fag*. FOLC. TRANSILV. II, 107. *Verde ca frunza de fag, Să întri-n codru cu drag*. FOLC. MOLD. I, 63; **b)** (regional) cu blândețe. Cf. ALR II 3 511/848, 928. **De drag** = din (mare) dragoste. *Îi venea flăcăului, de*

drag, să o soarbă. ISPIRESCU, L. 35. *Roșind s-a zăpăcit de drag*. COȘBUC, P. I, 57. *Te simți mai viu, mai bun, și-ți vine Să-mbrățișezi pe toți, de drag*. CERNA, P. 99, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Și de drag, Mulți voinici zac*. HODOȘ, P. P. 32. *Era fete, cu bani pe cap, Unde te vezi, mori de drag*. PĂSCULESCU, L. P. 265. (Regional) **În dragul lelii** = fără rost, degeaba. *Tot mergeam eu așa pă drum, în dragu lelii*. ȘEZ, VII, 52. ♦ L o c. p r e p. **De dragul ...** = (din dragoste sau din prietenie) pentru ... *El moare de dragul tău*. GORJAN, H. IV, 175/7. *De dragu-unei copile, S-a rupt din locul lui de sus*. EMINESCU, O. I, 173. *El ne povestește de dragul poveștii*. CARAGIALE, O. IV, 97. *Sărăceniții l-au făcut de dragul lor*. SLAVICI, O. I, 68. *El vine-asa de dragul lui, Când vine*. COȘBUC, P. I, 129. *Nici scriitorii vechi bisericești, nici cronicarii nu s-au nevoit întru atâta osteneală numai de dragul renumelui*. SĂM. I, 17, cf. ALEXI, W., TDRG. *Poezia era una din pasiunile preotului, ... demult, ... de dragul unor ochi albaștri*. REBREANU, I. 136. *Vânătorii stau ... de dragul vinului*. AL. PHILIPIDE, A. 52. *De dragul unei simple jucării, M-agăț cu mâinile de flună*. MINULESCU, VERS. 44. *Și-aprins de dragul ei, tot cerul greu Cu zodiile lui se mută-n heleșteu*. VOICULESCU, POEZII, II, 181. *Le mai ținea numai de dragul lor*. MOROIANU, S. 76, cf. SCRIBAN, D. *De dragul acestei femei făcui stihuri și cântece*. CĂLINESCU, I. 150. *Vine aici de două ori pe an de dragul doctorului*. DEMETRIUS, A. 112. *Rămăsese aici de dragul cercețarilor?* TUDORAN, P. 594, cf. DL, DM. *Nu făcea teorie de dragul teoriei*. MAGAZIN, IST. 1970, nr. 7, 5. *Jucau de dragul jocului*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 23, cf. DEX. *Că de dragul dumitale, Știe chiar și sfântul soare*. FOLC. TRANSILV. II, 31. ♦ E x p r. **(Ți-e) mai mare dragul (să ...)** ori **a-i fi drag** de cineva = mare plăcere, desfătare (să...) Cf. TDRG. *Râdea într-una și povestea fel de fel de minciuni, de-ți era mai mare dragul de el*. REBREANU, I. 49. *Fetișcana... se ruga de-ți era mai mare dragul*. POPA, V. 198. *Făcea o slujbă de-ți era mai mare dragul s-o asculti*. MOROIANU, S. 133, cf. DL, DM. *Ți-era mai mare dragul să le privești*. BARBU, G. 67. *Să vezi ce lucrări de mai mare dragul ne fac mecanizatorii*. IL 1962, nr. 142. *O apă lîmpede, de-ți era mai mare dragul*. BĂNULESCU, I. 18, cf. M. D. ENC., DEX. *Crescun ... așa de frumos, încât îți era mai mare dragul să-l privești*. ȘEZ, V. 65. I. CR. III, 85, PAMFILE, C. 43.

6. S. f. (În forma *dragă* și iar *dragă*) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

7. S. f. C o m p u s: (Regional) **Dragă-Mărioară** = papucul-domnișoarei v. p a p u c¹ (II 3) (*Impatiens sultani*). Cf. BORZA, D. 87.

– Pl.: *dragi* și (fam.) *drage*.

– Din v. sl. **ДРАГЪ, -а**.

DRAGĂ vb. I. T r a n z. I. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică cursuri de ape, canale, porturi etc.) A curăța cu ajutorul dragelor (I) și a îndepărta materialul rezultat în vederea înlesnirii navigației, a executării unor lucrări etc. *La o distanță mare de coaste, dragând două ore, am scos draga plină numai de noroi, care arată că e un fund argilos*. ANTIPA, P. 271, cf. SCRIBAN, D. *Găseau aici un port modern, bine dragat*. TUDORAN, P. 502, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s. *Dragele sunt echipate cu instalații de săpare corespunzătoare terenului din care e constituit fundul apei care se draghează*. LTR² VI, 593.

2. (Complementul indică rute navigabile) A curăța de mine marine. Cf. DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *draghez*.

– Din fr. **draguer**.

DRAGĂICĂ s. f. v. **drăgaică**.

DRAGĂJ s. n. I. Operația de săpare a fundului unei ape cu ajutorul dragelor (I) și de înlăturare a materialului rezultat, în vederea înlesnirii navigației, a executării unor lucrări etc.: *dragare* (I). Cf.

RESMERIȚĂ, D. *Dragajul canalului Sulina se practică cu două drage de o capacitate medie de 2 800 tone fiecare.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Trebuiau prelungite digurile în larg și intensificat dragajul.* BART, E. 111, cf. DL, DM, DER, DEX.

2. Operația de căutare sub apă a unor epave mici, a unor obiecte pierdute, a vârfulor de stâncă (nedescoperite prin sondaje) etc. În numeroasele dragaje ce le-am făcut de pe crucișătorul Elisabeta ... am putut constata ... mai multe asemenea faciesuri biologice. ANTIPA, P. 271. *Dragajul [de căutare] se execută cu o salupă.* LTR², cf. M. D. ENC.

3. Operație de pescuire sau de distrugere a minelor marine dintr-o anumită zonă de navigație; dragare (2). *Dragajul minelor marine ... poate fi acustic, magnetic sau mecanic, după draga folosită.* LTR², cf. DM, DER.

– Pl.: (rar) dragaje.

– Din fr. **dragage**.

DRAGALÍCI s. m. sg. (Prin Munt.) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. Cf. H VII 9, XII 242.

– Et. nec.

DRAGÁN s. m. v. **dragon**¹.

DRAGÁRE s. f. Acțiunea de a draga și rezultatul ei.

1. Dragaj (1). *Dragarea apelor navigabile se execută pentru a adânci fundul mării, al lacurilor sau al cursurilor de apă, în scopul ușurării navigației.* LTR², cf. DL, DM. *Lucraseră toată toamna la dragarea canalelor.* BARBU, I. I, 141, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Dragaj (3). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: dragări.

– V. **draga**.

DRAGAVÉI s. m. 1. Numele mai multor plante erbacee: a) plantă cu tulpina înaltă, cu frunze dințate, lungi și înguste, folosită în alimentație și în medicina populară; ștevie creastă (v. ș t e v i e 1 g); (regional) creștățele, hrenuț, limba-boului, măcrișul-calului (*Rumex crispus*). *Mai mănâncă (în postul Paștelui) o altă plantă numită dragavei.* MANOLESCU, I. 330, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 506, ȘĂINEANU², BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 151, DEX, H V 121, 278, 352. *Haida, mândro, la sciubei Să culegem drăgăvei.* HODOȘ, P. P. 173. *Ia, uite, și fetele după dragavei.* PLOȘOR, C. 59, cf. CIAUȘANU, V. 89, CHEST. VIII 87/19, ALR SN III h 653, ALRMSN II h 468. *Foaie verde drăgăvei Mândruța cu badea ei S-or pus să-și facă bordei.* FOLC. TRANSILV. II, 537. *Chef, Mărico-n dragavei!* se zice când cineva spune vorbe nepotrivite; hodoronc-tronc! a nimerit-o ca nuca-n perete. Cf. ZANNE, P. VI, 196. b) plantă cu tulpină ramificată, cu florile verzui sau gălbui dispuse în verticile; (regional) dragaveică, ștevie de baltă (v. ș t e v i e 1 f) (*Rumex palustris*). Cf. BRANDZA, FL. 424, TDRG, PANȚU, PL. 91, CADE, BORZA, D. 151; c) plantă cu tulpina ramificată, cu florile dispuse în verticile, neînsoțite de foi; ștevie (1 h) (*Rumex sanguineus*). Cf. PANȚU, PL. 91; d) (în forma drăgăvei) plantă cu tulpina ramificată, cu frunzele inferioare în formă de violină (*Rumex pulcher*). Cf. BRANDZA, FL. 425, BORZA, D. 152, PRODAN-BUIA, F. I. 128. ♦ (Prin Ban. și prin sudul Transilv.) Mâncare de dragavei (1 a). Cf. H IX 61, CHEST. V 153/551;

2. (Regional) Măcrișul-calului, v. m ă c r i ș (1) (*Rumex conglomeratus*). Cf. BORZA, D. 151.

– Pl.: dragavei. – Și: (regional) drăgăvéi, dragavél (PANȚU, PL. 91) s. m.

– Et. nec.

DRAGAVÉICĂ s. f. (Bot.; regional) Dragavei (1 b) (*Rumex palustris*). Cf. BORZA, D. 151.

– Pl.: dragaveici.

– Cf. d r a g a v e i.

DRAGAVÉL s. m. v. **dragavei**.

DRĂGĂ s. f. 1. Navă special amenajată sau aparatură cu care se draghează (1). *În apa docului vapoarele începură să alerge. Apoi draga, ca trezită din somn, urlă cu furie cutremurând văzduhul.* DUNĂREANU, CH. 223. *Am scos draga plină numai de noroi, care arată că e un fund argilos.* ANTIPA, P. 271, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dragajul canalului Sulina se practică cu două drage de o capacitate medie de 2 800 tone fiecare.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *O dragă gigantică lucra adâncind canalul navigabil.* BART, E. 110, cf. SCRIBAN, D. *Constructorii din țara noastră folosesc ... drăgi, dragline.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 399. *Dragă cu dimensiuni, putere și pescaj mici (pentru a putea pătrunde în canale înguste și cu adâncime mică).* LTR², cf. DL, DM, DER, DEX.

2. Instrument în formă de sac sau de plasă cu care se colectează organismele vegetale sau animale de pe fundul apelor. *În pescuitul marin se folosesc drage cu forme speciale, constituite dintr-un sac mare de plasă ... cu ajutorul cărora se recoltează scoici, midii, stridii etc.* LTR², cf. DL, DM. *Crustaceii prinși cu draga sunt mult mai greu de ales.* FAUNA, R. P. R. I. I, 160, cf. DER, DEX.

3. (În sintagma) *Dragă de mine* = aparatură tehnică de luptă cu ajutorul căreia se curăță minele dintr-o anumită regiune a mării sau a unui fluviu. Cf. DER.

– Pl.: drage și (rar) drăgi.

– Din fr. **drague**.

DRAGÉLĂ s. f. v. **drajeu**.

DRAGHICĂME s. f. (Învechit, rar) Topaz. *Îndrăgiu porâncitele decât aurul și draghicamea.* PSALT. HUR.² 192, cf. DHLR II, 509, DR. II, 655, SCRIBAN, D., SFC III, 56.

– Pl.: draghicame. – Și: drăghicâme s. f. SFC III, 56.

– Din slavon. **драгий камень**.

DRAGHÍCI s. m. v. **drăghici**.

DRAGHINÁR s. m. v. **drăghinar**.

DRĂGHINĂ s. f. 1. (Învechit) Treaptă¹ (1). *Și deaca dormi, el văzu în vis ceriul deschis și pre Svinția Sa Dumnezău răzâmat pre vârful scării, și scara agiungea din ceri până în pământ, unde era culcat, și îngerii lui Dumnezău cei de pre pământ să suia-n ceri, să pogorâia pre pământ spre spițele scării aceia, carile să tâlcuiesc bunătățile; iară drabinile scării, ruda dumnezăiască și ruda omenească, ce s-au împreunat de este unul Domnul Isus Hristos.* DOSOFTEI, PS.² 607. ♦ (Popular) Loitră la căruță. Cf. DAMÉ, T. 10, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Sprijiniți de draghinele înalte, bărbați și femei ieșeau din sat cântând.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 56, cf. TDRG. *Pereții carului sunt constituiți la căruțe prin draghine sau loitre.* PAMFILE, I. C. 133, cf. GOROVEI, CR. 446. *Țoluri groase și mari de cânepă ... prinse cu noduri meșteșugite de carâmbii ușor încovoiați ai draghinilor.* HOGAȘ, DR. II, 39. *Îl priveau [pe Ștefan-Vodă] de departe, de pe draghinele căruțelor, muierile.* SADOVEANU, O. XII, 381, cf. SCRIBAN, D. *Urcat cu amândouă picioarele pe draghini.* CAMILAR, N. II, 322, cf. LTR², DL. *Mama se agăță de draghina căruții cu tot trupul cutremurat de plâns.* V. ROM. mai 1958, 80, cf. DM. *Stau legați de draghină cai și boi porumbi.* IL septembrie 1961, 42, cf. DEX, H III 30, com. MARIAN. ♦ (Bucov.) Fiecare dintre lemnele lungi (de sus și de jos) ale loitrei, în care sunt fixate spetezele; carâmb, drug (2 i). Cf. DDRF, DL, DM, DEX, H XII 386, 497, VASILIU, P. L. 257, ȘEZ. XXII, 45, ALR I 819/381, 392, 395, 396, 398, 400, 428, 436, 440, 502, ALR SN II h 349/520.

2. (Regional) Bucată de lemn (de stejar, de frasin etc.) sau de fier care leagă carâmbii loitrei, la mijlocul spetezelor, îndoită pe după

carâmbul de sus și fixată în crucea de mijloc; ghermec, cercel (al carului). *La unele căruțe, ghermecul sau draghina (cercel se numește numai partea îndoită) fiind dublă, se leagă cu partea de jos de crucea de mijloc a căruței.* PAMFILE, I. C. 133. ♦ (Prin Bucov.) Așchie mare dintr-un lemn crăpat. ȘEZ. V, 70, cf. ALR I 819/558, ALRM SN I h 231/520.

3. (Prin Bucov.) Scară (II 2). Cf. CHEST. II 419/235, 244.

4. F i g. (Regional) Cal mare, bătrân și slab. Cf. DR IV, 1 558, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

5. (Regional) Varietate de struguri roz. Cf. DAMÉ, T. 10.

– Accentuat și: *draghînă*. ALEXI, W., LEXIC REG. 101. – Pl.: *draghini* și (rar) *draghine*. – Și: (regional) **drăbin** (H XII 49, 386, 497, ALR I 819/558, ALR SN II h 349/520), **drăbén** (VASILIU, P. L. 257) s. m., **drăbină**, **drăbină** (ALR I 819/395) s. f.

– Din ucr. драбина.

DRĂGHIȚI s. f. pl. (Munt.) Platformele carului. Cf. DDRF.

– Cf. draghînă.

DRĂGILĂ s. f. v. dracilă.

DRĂGINĂ s. f. v. dracilă.

DRĂGINE s. f. v. dracilă.

DRAGLÎNĂ s. f. Echipament de lucru, montat pe un excavator, care servește la săpat și la încărcat pământul în lucrările de construcție, în amenajări terasiere etc. *Constructorii din țara noastră folosesc ... drăgi, dragline.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 399. *Draglina poate fi adaptată la majoritatea tipurilor de excavatoare.* LTR², cf. DL. *Către țărmul Negrei Mări draglinele încep să cânte.* DEȘLIU, M. 21, cf. DM, DER, DEX.

– Pl.: *dragline*.

– Din fr. *dragline*.

DRAGLINÎȘT, -Ă s. m. și f. Muncitor calificat care lucrează cu draglina. Cf. CONTEMP. 1952, nr. 291, 2/6, DL, DM. *Îmi vorbește despre munca eroică, fără nopți, a numeroși buldozeriști, excavatoriști, dragliniști, mecanici de întreținere.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 7, cf. DEX.

– Pl.: *dragliniști*, -ste.

– **Draglină** + suf. -ist.

DRĂGMĂ¹ s. f. (Prin Transilv.) Hașmă (*Allium ascalonicum*). Cf. BORZA, D. 14.

– Pl.: *dragme*.

– Cf. h a ș m ă.

DRĂGMĂ² s. f. v. drahmă.

DRĂGNA s. f. art. (Prin estul Munt.) Dragoste (I 4). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 121. *Am văzut: dragna cu dragostea ..., Frumoasa cu frumusețile.* id. ib.

– Cf. d r a g.

DRAGOBÉTE s. m. sg. 1. (Popular) Numele sărbătorii religioase ținute la 24 februarie, considerată și ca zi a îndrăgostiților. *Zioa de Dragobete. Vreme timpurie* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 75. *Aflarea capului Sf. Ioan, care cade todeauna în 24 februarie, se numește Dragobete.* MARIAN, S. R. II, 31. *Când cineva lucrează în ziua de dragobete, cântă ca toate păsările.* GOROVEI, CR. 107. *La dragobete se deschide ciocul pasărilor.* PĂCALĂ, M. R. 191, cf. HIV 97, VII 146. *Drăgobetele e ținut de femei și de babe, mai cu sfințenie în Oltenia. E ziua cea mai bună de făcut de dragoste.* ȘEZ. IX, 5, cf. ARH. FOLK. III, 149, ALR II/I MN 110, 2 805, ALRM II/I h 260.

2. (În credințele populare; și în sintagmele *dragobete cap de primăvară, dragobete cap de vară*) Numele zilei de 1 sau 3 martie, când fetele adună zăpadă topită cu care se spală apoi tot anul ca să fie frumoase și drăgăstoase. *Dragobete cap-de-vară, adecă de la 1 martie.* HEM 1 122. *În prima zi a lunii lui mărtisor, numită pe alocurea și dragobete – dragobetele cap de primăvară și dragobetele cap de vară.* MARIAN, S. R. II, 143, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dragobete ori gabrovete. Cap de primăvară, logodiciul păsărilor – 3 martie.* MUSCEL, 36, cf. CADE.

3. (Entom.; prin Ban.) Repede (IV) (*Cicindela campestris*). *În alte locuri însă ar însemna dragobete un gândac alergător, ce-l folosesc descântătoarele la descântecetele de dragoste.* MARIAN, INS. I, cf. JAHRESBER. XII, 141. *Gândacul numit în popor repede ... prin Banat i se zice dragobete.* SIMIONESCU, F. R. 283.

– Și: (regional) **drăgobéte**, **bragobéte** (ALR II/I MN 110, 2 805/791), **bragovéte** (ib. 110, 2 805/769), **gabrovéte** s. m. sg.

– Din slavon. главообрѣтеник.

DRAGOMÁN s. m. 1. (În Evul Mediu) Titlu dat în Țările Române și în alte țări din Orient unei persoane atașate pe lângă un minister sau pe lângă altă instituție de stat, folosită ca interpret oficial în Imperiul Otoman; persoană care purta acest titlu; interpret, tâlmaci. Cf. MARDARIE, L. 210/10, M. COSTIN, ap. GÂDEI. *Miercuri am trimis pe Manolache ... cu banii lu Nicolae Dragomanul* (a. 1699). FN 189. *Panaiotachie, care era dragoman împărătescu pe acia vreme, ... au făcut pace între amândoi împărații.* AMIRAS, C. 108. *Alexandru Mavrocordat, dragomanul împărătesc.* MUSTE, ap. ȘIO II₂, 121. *Iar Idasp întreba pe dragomanul de au rămas vreunii din soli.* AETHIOFICA, 84¹/1. *Nic. Draco ce era Porții dragoman.* DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 121. *Căutară un drăgoman și zăse solul așa: vă zăce marele împărat Alicesandru să vă închinați lui.* ALEXANDRIA (1784), 24¹/2. *Dragomanul ... nu să pune dintr-alte neamuri fără decât din creștini greci.* AMFILOHIE, G. 11/8. *Dumnealui dragomanul Manuc-bei ... însărcinase pe neomenosul Manaf-Ibrahim să prade această țară* (a. 1809). IORGA, S. D. VIII, 127. 350 [de taleri] au dat ... *dragomanilor, în socoteala lefiilor lor* (a. 1811). DOC. EC. 128. *Grigor Ghica fusease dragoman, tolmaci.* N. STOICA, C. B. 193. *Vrednicia de dragoman al Porții sau tâlmaciul Curții era din început împlinită de un turcit.* OBLĂDUIREA, 9/16. *Dragomanul Porții să întâlnește adesea cu ministri Evropei.* CR (1829), 16²/20. *Astăzi au priimit formalnică contravizită a dragomanului Porții.* AR (1829), 38¹/8. *Spre înțelegire în vorbă cu acești venetici înființă casta dragomanilor.* SĂULESCU, HR. I, 3/22. *Pentru a da dragomanului instrucțiunile potrivite cu scoposul cercetării ce urmează a se face, gios iscălitul adaogi a pofti pe cinstitul Divan ca să-i comunicarisască acele științe* (a. 1840). HURMUZAKI-S, VI, 265. *Trimise numaidecât pe dragomanul Divanului ca să-l roage de iertare.* FM (1843), 310¹/38. *Vodă și pașa ... se așezară amândoi la distanțe respectabile ... și convorbiră puțin, prin mijlocirea unui dragoman.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 23. *Radu dvornicul ... a dat știre degrab dragomanului* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 52/22. *Se adresară ... și la Mavrocordat, care era dragoman (interprete) la Poarta Otomană.* BARIȚIU, P. A. I, 52, cf. POLIZU. [Eteria] era foarte încurajată la Iași și la București de consulatul rusesc prin secretarul său ... și prin dragomanul Leventi. GHICA, S. 97. *Domn, dragoman, vizir de-ai fi, tiranul te face să piei pe nedrept.* FILMON, O. I, 280. *Nababul ... adresa întrebările sale ... italianului, care îi slujea de dragoman.* ALECSANDRI, O. P. 205, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 573, LM. *Cantemir, care vorbea unsprezece limbi, era dragomanul lui Petru, în timpul războiului ce acesta întreprinse în Persia.* ODOBESCU, S. III, 369, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, ... a-ncheiat pacea de la București.* EMINESCU, O. X, 55. *Alexandru, tăiat de turci, al căror dragoman fusese.* IORGA, C. I. I, 56, cf. TDRG. *Grecii din Fanar care cunoșteau limbi străine, care, ca dragomani, erau*

întrebuințați în afacerile diplomatice. DENSUSIANU, L. 193. *La această Poartă ... dragomanul Udrici a uneliit, poate, cândva mișeleasca amăgire.* HOGAȘ, DR. I, 28, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Aproape toți domnii care s-au perindat în scaunul Țărilor Românești, în epoca fanariotă, au fost mai întâi dragomani ai Porții.* OȚETEĂ, T. V. 30. *Salahor în port ... dragoman și calemgiu ... trecuse prin atâtea amefitoare sușuri și coborâșuri.* C. PETRESCU, A. R. 94. *Holul era plin de lume ... în așteptarea dragomanului care să-i plimbe prin Stambul.* TUDORAN, P. 222, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 118, DER. *Ulița ... lăsa în dreapta biserica lui Antonie-Vodă și a dragomanului Panait.* G. BARBU, A. V. 19, cf. DEX, L. ROM. 1975, 338. ♦ *Mare dragoman sau dragomanul (cel) mare = înalt dregător în Imperiul Otoman care se ocupa de relațiile diplomatice ale țării cu statele europene. Au venit și dragomanul cel mare al Împărăției Otomanilor.* IST. Ț. R. 35. *Nicolae Mavrocordat ... era atunci dragoman mare la Curtea împărătească.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Alexandru Ghica ... ca mare dragoman conducea politica externă a imperiului.* BUL. COM. IST. II, 26. *Cu ce suflu vorbea de trădările celor doi mari dragomani și de crunta-le ispășire.* M. I. CARAGIALE, C. 78. *Scăpa vorbe către marele dragoman.* BARBU, PRINC. 196. *Se dau în vileag intrigile lui Alexandru Mavrocordat, marele dragoman al Porții.* IST. LIT. ROM. I, 571, cf. DER, DEX.

2. (Regional) Mijlocitor (2); negustor (2). *Samsarie, curtaj, misitie ... o bonificație ce se dă samsarului, curtierului, misitului, brokerului (se mai zice agent de schimb, agent de mărfuri și sensal, uneori dragoman).* I. PANȚU, PR. 3, cf. ALR I 1 574/700.

3. Șef²; supraveghetor (1). *Pe chei marfa era așezată în regulă. Ochiul încrunțat al dragomanului pândește orice mișcare.* SĂM. IV, 27, cf. NOM. PROF. 14. *Huțulii au venit în numărul hotărât, cu dragomanul lor.* SADOVEANU, O. XII, 547. *Să plece imediat la fața locului dragomanul de la căpitanie și să facă din nou controlul poștelor.* BART, E. 295. ♦ S p e c. Conducător al unui grup de muncitori forestieri, având, în trecut, și funcția de intermediar între aceștia și proprietari. *Dragoman de șchele.* CIUPALĂ, T., cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 243, ARVINTE, TERM. 146, GLOSAR, REG. ♦ *Dragoman de linie = persoană care controlează debitul apei și care hotărăște momentul plecării plutelor și asigură deplasarea acestora.* ARVINTE, TERM. 146.

4. (Prin nord-estul Mold.) Stăpân al stânei. Cf. ALR I 1 789/418, 420, A VI, 19.

- Pl.: *dragomani*. - Și: (învechit) **drăgomán, dragumán** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), (regional) **drogomán** (ALR I 1 789/418) s. m. - Din ngr. *δραγομάνας*, it. **dragomanno**.

DRAGOMANÁT s. n. 1. Demnitatea sau funcția de dragoman (1); dragomanie (1), dragomanlâc, (învechit, rar) dragomănit. Cf. COSTINESCU. *Acest domn, înălțat iute din dragomanat la tron, nu era însă un om lipsit nici de cunoștințe, nici de spirit.* ODOBESCU, S. I, 321.

2. Cancelaria dragomanului (1); dragomanie (2). *Pentru a proteja comerțul ... consulii veniră: al Rusiei, al Austriei, ... și aceeași influență europeană pe care o răspândea ofițerul rus ... funcționarul dragomanatului devenit domn sau consilier al domnului, o răspândi de acum înainte și consulul.* IORGA, L. I, 14. *Noul dragoman păstră în slujbă pe tâlmaciul Ioniță, care-l și înlocuia uneori în trebile dragomanatului.* C. GANE, TR. V. II, 276. *Mai târziu, pe lângă dragomanatul Divanului, se creează postul de dragoman al amiralității.* OȚETEĂ, T. V. 30.

- Pl.: *dragomanate*.

- **Dragoman** + suf. -at.

DRAGOMANÍE s. f. 1. Demnitatea sau funcția de dragoman (1); dragomanat (1), dragomanlâc. Cf. POLIZU. *Nic Draco ... râvnia dragomănia.* DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 121. *Nu trebuie să*

căutam alt domn ca să înlocuiască pe răposatul Grigorie Ghica, dacă avem pe fiul său Matei, încercat în dragomanie. BUL. COM. IST. II, 32, cf. SCRIBAN, D., SFC, III, 170.

2. Cancelaria dragomanului (1); dragomanat (2). Cf. DDRF. *Dragomaniia nemțească era în frunte.* M. COSTIN, O. 188. *Și mai adaogă dragomanul că să fie toate trecute pe numele fratelui, ca nu cumva, după moartea sa, să fie socotite ca fiind ale dragomaniei.* C. GANE, TR. V. II, 282.

- Scris și: *dragomanie*. - Pl.: *dragomanii*. - Și: **dragomănie** s. f.

- **Dragoman** + suf. -ie.

DRAGOMANLĂC s. n. Demnitatea sau funcția de dragoman (1); dragomanie (1), dragomanat (1). *Având pe d-lu Iacovache Rizo biv-vel-spătar pentru dragomanlâc.* DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 121. *Am făcut eu dragomanlâcul până a venit Iacovache.* VĂCĂRESCUL, IST. 284. *Eu am făcut dragomanlâc boierilor în limba talienească.* id. ib., cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 77, TDRG, DL, DM, FD II, 87, SFC III, 170. *Cunoscând limba turcă, Ștefan Panait obține învoirea de a practica „dragomanlicul”.* LL 1972, nr. 2, 173.

- Pl.: *dragomanlâcuri*. - Și: (învechit) **dragomanlíc** s. n.

- **Dragoman** + suf. -lâc.

DRAGOMANLÍC s. n. v. **dragomanlâc**.

DRAGOMĂNEĂSĂ s. f. Soție de dragoman (1). *Slăbiciunea dragomanului era dragomăneasa.* C. GANE, TR. V. II, 160.

- Pl.: *dragomănese*.

- **Dragoman** + suf. -easă.

DRAGOMĂNÍE s. f. v. **dragomanie**.

DRAGOMĂNÍT s. n. (Învechit, rar) Dragomanat (1). Cf. COSTINESCU.

- Pl.: ?

- **Dragoman** + suf. -it.

DRAGOMÍR s. m. (Regional) I. (Bot.) Numele a două plante erbacee: a) ștevie (1c) (*Rumex patientia*). Cf. BORZA, D. 151; b) (în forma *drogomir*) ștevie (1 e) (*Rumex conglomeratus*). Cf. BORZA, D. 151.

II. (Ornit.) Grangur (*Oriolus oriolus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: *dragomiri*. - Și: **drogomír** s. m.

- Et. nec.

DRAGÓN¹ s. m. I. 1. (Mil.; învechit) Soldat din cavalerie care era astfel echipat încât să poată lupta și pedestru. *În Cameniță era numai vro 6 000 de drăgani, de paza porților, și târgoveții.* NECULCE, L. 44. *Împăratul, mergând la Cameniță, în puține zile o au bătut, și o au luat; că nici oaste într-însa n-au fost multă fără pușintei nemți, dragoni, carii, văzând putere multă turcească ... s-au prăpădit cu toții.* R. POPESCU, CM I, 419. *Pre dumnealui Boros, cu steagul lui Chiș Andraș și cu dragonii și cu dărăbanții ... ne rugăm Mării[i] Sal[e] ca să-i scoaș[ă]* (a. 1765). IORGA, S. D. IV, 47. *A pus un comendat și cu câțiva drăgani în cetate (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. III, 56/28. *Căpitanul de drăgani (a. 1774).* URICARIUL, XIX, 319. *Au trimis pre un credincios al său ... să ceară 2 000 de călăreți și 400 de dragoni.* ȘINCAI, HR. III, 92/17. *Dragonii de la prințul Ioan n-au ținut forpostele.* ÎNTÂMPL. 68/3. *În Liunevil sunt acum trei polcuri de dragoni, care îi o preafrumoasă oaste.* KOGĂLNICEANU, S. 44. *Puterea pe uscat stă în infanterie, ... cavalerie, ... dragoni, ... husari.* FABIAN-BOB, 50/11. *Erau frații nevastei sale, unul dragon și celalt muschetar.* FM (1843), 135²/26. *Călărimea carea cuprinde ... regimenturi ... de dragoni, ... de husari.* RUS, I. II, 95/23, cf. POLIZU.

Cavaleria stetea la o parte, infanteria la o parte, cozacii – un fel de dragoni – iarăși la o parte. HASDEU, I. V. 145, cf. CIHAC, II, 101, LM. *Au zei pe carii și-i închipuie sub formă de bătrâni bărboși, îmbrăcați ca ofițeri de dragoni ruși.* CONTEMPORANUL, IV, 196, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘAINEANU², CADE. *Mai era o poartă joasă, cu odăi, a drăganilor.* SADOVEANU, O. X, 86, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 259, DL, DM, VARLAAM – SADOVEANU, 75. *Dragonii – sau drăgani – sunt amintiți în documente la mijlocul secolului al XVII-lea atât în Moldova, cât și în Țara Românească.* STOICESCU, C. S. 202. *Luptă cu regimentul lui de dragoni și se remarcă prin numeroase acte de vitejie.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 27, cf. DEX, M. D. ENC.², DN³. ◇ (Adjectival) *Să formeze șese regimente ... două de pedestrimă și unul de călăreși dragoni.* BARIȚIU, P. A. I, 370.

2. (Prin Mold. și prin Bucov.; în formele *dragan*, *dragun*) Om voinic (călare pe cal). Cf. ARH. FOLK. IV, 221, com. din CAPU CODRULUI – GURA HUMORULUI.

II. 1. Monstru fabulos, închipuit cu gheare de leu, aripi de vultur și coadă lungă de șarpe, care întruchipează forțe ale naturii. Cf. NEGULICI. *Bolnavul ... vede în vis dragoni și șimere.* PÂCLEANU, I. II, 56/11. *Monstrul de fanariot își păzea femeia mai bine decât eunucii pe favoritele sultanului și dragonii mitologici merele din grădina Esperidelor.* FILIMON, O. II, 22, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *La Delfi de timpuriu un tânăr înfătoșa pe Apolon în luptă cu dragonul.* CONV. LIT. IV, 148, cf. CONTEMPORANUL, IV, 197, ALEXI, W., DL. *Venea dragonul, șarpele de mare, și s-așeza pe pieptul meu.* ISANOS, Ț. L. 49, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ F i g . *Dragonii norilor se destramă în înalt.* s. ianuarie 1970, 107. ◆ Reprezentare în artele plastice a acestui monstru fabulos, mai ales în China și în alte țări asiatice. *El stă în trândăvie pe-un dragon de porcelană.* ALECSANDRI, POEZII, 85. *Acolo unde privești, e capul dragonului.* SEBASTIAN, T. 296. *Pe masă erau cești de porțelan ornamentate cu dragoni albaștri (ceramică autentică orientală) pentru ceai.* CĂLINESCU, B. I. 14. *Casele au acoperișuri de pagodă și sunt garnisite cu sculpturi în piatră reprezentând capete de dragoni.* RALEA, O. 105. *Dragonul legendei vedea cu ochi uriași de mărgean.* BOUREANU, S. P. 10, cf. DL, DM. *Era înconjurat ... cu paravane despărțitoare și ele pictate cu dragoni.* BARBU, I. I, 220.

2. (Zool.) Drac-de-mare v. d r a c (3) (*Trachinus draco*). Cf. M. D. ENC.

3. Specie de șopârlă care trăiește pe copaci, în unele regiuni tropicale, având de-a lungul corpului două excrescențe ale pielii în formă de aripi (*Draco volans*). Cf. DL, DM, DEX, DN³.

4. Reprezentare heraldică având profilul unui chip omenesc cu barbă formată din șerpi încolăciți sau reprezentând un dragon (II I). *S-au aruncat puști asupra dragonilor, și acesta era semnul de începutul luptei.* CR (1832), 162²/7. *Dragonii [la daci] erau lungi prăjine d-asupra cărora sta fâlăind un balaur.* ODOBESCU, S. II, 284. *Porunci să se ridice ancora, să se desfacă pânzele și să se ridice semnalele și dragonul cu semiluna pe catarg.* CHIRIȚESCU, GR. 225. *Dragonul de pe steaguri.* DR. IV, 1 045, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

5. (Art.) Numele unei constelații din emisfera boreală, dispusă într-un șir de stele, terminat cu un fel de cap; (popular) balaurul. *Acestei grupe de stele i s-a dat numirea de constelațiunea Dragonului sau a Balaurului.* CULIANU, C. 44. *În astronomie Dragonul din constelațiune este șarpele mitologic.* OTESCU, CR. 11, cf. LTR², DL, DM, DEX, DN³.

– Pl.: *dragoni*. – Și: (învechit și popular) **drăgân**, (învechit) **dragóne** (ALEXI, W.), **dragán**, **dragún** (DDRf) s. m.

– Din fr. **dragon**, pol. **dragon**.

DRAGON² s. n. Șiret din fir metalic terminat cu un ciucure, care se atârână de mânerul sabiei. *Dragona este în general, la toți ofițerii, de fir, împreună cu cordonul* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 482,

cf. ȘAINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 82, CADE. *Pe cap avea o pălărie catifelată, cu coiful încercuit în trei galoane de căpitan și-n mână un toiag ... de care atârna un dragon ofițeresc.* MIRONESCU, S. 143. *Îmi strecurai stânga în toc, trăsei încet revolverul, îl pipăii, îmi așezai și dragonul săbiei la pumnul mânei drepte.* SADOVEANU, O. II, 12, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◆ (Regional) Mânerul sabiei (Grădiștea – Berbești). Cf. ALR SN IV h 949/812, ALRM SN II h 764/812.

– Pl.: *dragoane*. – Și: (învechit) **dragónă** s. f.

– Din fr. **dragonne**.

DRAGONÁDÁ s. f. Nume dat, în Franța, persecuțiilor la care erau supuși de către dragoni protestanții în timpul lui Ludovic al XIV-lea; p. e x t. persecuție. *Ludovic ... crede că dragonadele îl vor face sfânt.* NEGULICI, E. II, 29/10. *Nu voiește ca casa sa să ajungă teatrul unei dragonade.* SION, P. 220, cf. PROT. – POP., N. D., LM, SCRIBAN, D., DN³.

– Pl.: *dragonade*.

– Din fr. **dragonnade**.

DRAGÓNÁ s. f. v. **dragon²**.

DRAGÓNE s. m. v. **dragon¹**.

DRAGÓR s. m., s. n. 1. S. m. Muncitor care manevrează comenzile unei drage (1). Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC.², DEX, DN³.

2. S. n. Navă de luptă, avion sau hidroavion, construite și amenajate special pentru curățarea minelor (acustice, magnetice sau mecanice), depuse într-o anumită regiune a mării sau a unui fluviu. *Dragorul ușor, care e o navă mică (vedetă) ... folosit la dragajul de siguranță.* LTR². *Dragorul are o anvergură suficient de mare pentru a permite montarea bobinei magnetice sub aripă.* ib., cf. DL, DM, DER, DEX, DN³.

– Pl.: (1) *dragori* și (2) *dragoare*.

– Din fr. **dragueur**.

DRÁGOSTE s. f. 1. (De obicei la sg.; adesea cu determinări care indică obiectul afecțiunii) Sentiment de afecțiune (deosebită) pentru cineva sau ceva; iubire, (popular) drag (III). *Ai avea amu iaste că dragostea protivitoare iaste mânia ceaia reaoa.* CORESI, EV. 47. *Credință direaptă, nădeajde neîndoită, dragoste deplin* (a. 1644). GCR I, 112/24. *Aduce înaintea bunătățile sufletești, anume: credința, nădeajdea, dragostea.* N. TEST. (1648), 181^v/18, cf. ANON. CAR. *Urechie vornicul ... au făcut de dragostea țării letopisetul său.* M. COSTIN, O. 242. *Dragoste spre d[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 134^v/6. *Dragostea cea întru H[risto]s ... aducem Măriei Tale.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/4. *Și i-au fost și sarascherului cu bună dragoste și l-au cinstit ca pe un domn.* NECULCE, L. 176. *Mare dragoste arată acel prințep, cătră supușii săi* (a. 1701). FN 114. *Pentru dragostea Măriei Tale, de ne vei porunci, vom face.* ANTIM, P. XXVII. *Să avem dragoste cu toți, să nu avem vrajbă.* IACOV, SYN. 40^v/17. *Trei fapte bune, ce să cheamă ale b[la]gosloviei: credința, nădeajdea, dragostea.* SLOV. 25^v/7. *Te-ai rănit de dragostea lui.* MINEIUL (1776), 98^v/20. *Din răvna cu care voiesc a-m[i] împlini dregătoriia mea și din dragostea dreptăți îndatăș voi descoperi.* AȘEZ. 33/19. *Întru statornică dragoste să rămâi cu mine.* EUSTATIEVICI, I. 45/17. *La cucernicie să află dragostea, iar la frică se află urăciunea.* PILDE, 18/13. *Sânt datori ... cu toată ascultarea, credința, dragostea și plecarea.* D. SUP. 18/3. *Mai cu deadins se cade cu dragostea frățească să fie uniți.* MAIOR, I. B. 284/15. *Patimile sufletului ... bucuria, întristarea, frica, dragostea și pizma.* GRECEANU, I. 59/9. *Pizma, nerăotatea, sențeritatea, minciuna, adevărul, ura, dragostea.* ABEȚEDAR, 15^v/28. *Nu scumpetea hainelor și a podoabelor ne va face fericiți, decât ... dragostea aproapelui.*

MUMULEANU, C. 48/14. *Prietenii își urează o dragoste nestrămutată.* MARCOVICI, D. 2/26. *Dumnezeu cu atâta prietenească dragoste, pe toți oamenii iubește.* DRĂGHICI, R. 36/24. *Mihai ... trage la sine credința și dragostea norodului.* F. AARON, I. II, 167/24. *Prin această învățătură el tipărește, în cugetul fiilor sei, frica lui Dumnezeu și dragostea cătră omenire.* ASACHI, I. 36/3, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nu-i nimic mai tare ca dragostea de mamă.* ALECSANDRI, POEZII, 244, cf. COSTINESCU, LM. *Te iubesc, țărnam părintesc, Cu o dragoste mai vie Decât toate ce iubesc.* ODOBESCU, S. I, 56. *Am constatat la dânsul ... dragoste pentru cultura înaltă, onestitate în apucăturile mentale.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Pentru dragostea ta, tată, ... voi face pe dracul în patru, numai să izbutesc.* ISPIRESCU, L. 15. *L-a văzut așa cuminte și cu dragoste de carte.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 85. *Mi-am asociat ... un număr de autori din generația tânără, despre care cred că au ... dragostea pentru adevăr și frumos.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 243, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tu te găsești sănătos, între ai tăi, înfășurat de dragoste.* SAHIA, N. 53, cf. SCRIBAN, D. *El își manifestă dragostea nemăsurată ce o poartă păturii țărănești.* ULIERU, C. 21. *Ascultă ce-i spuse mai departe așa despre dragostea lui pentru artiști.* CAMIL PETRESCU, O. II, 128, cf. DL, DM. *Domnitorul nu pierdea niciun prilej de a-și arăta dragostea și venerația față de înaltele fețe bisericești.* G. BARBU, A. V. 94, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Rar) *Dragoste de sine* = egocentrism. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 291. ◇ L o c . a d v . **Cu (mare ori cea mai mare sau multă) dragoste sau cu toată dragostea** = în mod (extrem de) drăgăstos, cu (multă) afecțiune; (extrem de) bucuros. *Și, așa, amu, cu blândețe și cu milostivnicie și cu dragoste părintele priimi-va noi.* CORESI, EV. 33. *Veseli pre ei și cu dragoste grăi cu ei.* PO 179/6. *Cu dragoste rădicară boiarii cu toată țara pre Iliiașu.* URECHE, L. 156. *Cu dragoste a se cinsti, sau din destul a da.* MARDARIE, L. 168/22. *Antiohii-Vodă i-au priimit cu dragoste [pe boieri] și-i ținea la mare cinste.* NECULCE, L. 149. *Foarte cu dragoste darul priimi.* CANTEMIR, I. I. II, 134. *În Țara Leșască, noroadele mergu cu mare dragoste cătră stăpânul lor (a. 1701).* FN 93. *Ce ar fi putut grăi mai cu dragoste și mai cu dulceață.* ANTIM, O. 13. *Prăznuiesc cu dragoste sflăjntă pomenirea ta.* MINEIUL (1776), 129¹/10. *Primea pre cei streini cu toată dragostea.* MAIOR, T. 33/12. *Cu credință și cu dragoste să ne apropiem, ca părtași vieții ceii veacince să fim.* TOMICI, I. 75/8. *Cu credință și cu dragoste ai lucrat.* POPOVICI, C. 5/21. *Cu dragoste să pohtește cinst. Consulat. să binevoiască a porunci numitului sudit, de a veni în judecată (a. 1826).* DOC. EC. 361. *Poartă-te cu dragoste către cei de altă meserie.* MARCOVICI, D. 12/4. *Vă rugăm să primiți cu dragoste pe ambasadorul nostru.* CR (1836), 7¹/4. *Furăm primiți cu cea mai mare dragoste și purtare de grijă.* GORJAN, H. I, 143/20. *Sânt unii vrăjmași carii niciodată nu să împrietenesc cu dragoste.* BUZNEA, C. 18/7. *Și în ea pe Tiber ... cu dragoste slăvește.* RUSSET, E. 5/19. *Se lipește de dânsa [de patrie] cu cea mai mare dragoste.* RUS, I. I, 301/7. *Amândoi ... Paharele-nchinând și cu dragoste zicând.* ALECSANDRI, P. I, 105. *Cu respect și cu dragoste mă ridic și-i fac loc la masa mea.* CARAGIALE, O. I, 299. *Cetia cu multă dragoste, încet, răbdător.* IORGA, C. I. II, 138. *Diacul bătrân ... îl asculta cu multă dragoste.* AGÎRBICEANU, A. 82. *Furăm deci cu mare dragoste ospătați și găzduiți până a doua zi.* HOGAȘ, DR. I, 6. *Sfinte și fecioare bizantine, Ce mă priveau cu dragoste și milă.* MINULESCU, VERS. 226. *L-a îmbrățișat cu dragoste.* SADOVEANU, O. XIII, 14, cf. CAMIL PETRESCU, O. II, 171, DL, DM. *Vorbea repede, aprins, cu dragoste.* BARBU, G. 94, cf. DEX, M. D. ENC.² (F i g.) *Tablele de la crâșmă-l invitau cu dragoste.* EMINESCU, P. L. 83. ◇ E x p r . **A fi în dragoste cu cineva** sau (învechit) **a fi legat în dragoste cu cineva** = a avea cu cineva relații de caldă afecțiune. *Legat fiind în dragoste cu Pavel.* MINEIUL (1776), 110¹/6. *Cu președintele nu prea era în dragoste mare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 164. (Rar) **A fi în** (sau, învechit, **întru**) **dragostea cuiva** sau (învechit) **a-l lua** (pe cineva) **în** (ori **la**) **dragoste** sau **a fi în dragoste** la cineva = a se bucura de ... (ori

a-și câștiga) caldă afecțiune a cuiva. *Aceștea sânt întru dragostea voastră (a. 1569–1575).* GCR I, 12/1. *Nu te teame, Maria, că ești în dragoste la Dumnezeu.* N. TEST. (1648), 66¹/21. *Și l-au luat iară în dragoste și în milă și l-au pus iar sftinic.* NECULCE, L. 28. *Hasan-pașa ... mă luă în multă dragoste.* VĂCĂRESCUL, IST. 286. *Părintele mă ia la dragoste și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul.* CREANGĂ, A. 7. *Toma ... nu fusese nicicând în dragostea bătrânului Turcu.* AGÎRBICEANU, P. M. 139. (Regional) **A avea dragoste** = a-i plăcea să ..., a avea plăcere. *Făcuse un clopot mare la acea mânăstire, ... și avea dragoste să-l tragă singur.* CREANGĂ, P. 105, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Învechit, rar) **A face dragoste** (cu cineva) = a se afla în calde relații afective (cu cineva). *Fă dragoste și pace cu fratele.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 12¹/34. **A (mai) slăbi cu dragostea** (pe cineva) = a înceta cu insistențele (fals afectuoase) pe lângă cineva. Cf. I. CR. III, 85, UDRESCU, GL. **A omorî** (pe cineva) **cu dragostea** = (familiar) a-și manifesta în mod exagerat, insistent afecțiunea (față de cineva). (Învechit; în formule de politețe) **Fă dragoste!** = fii (așa de) bun! fă bine, te rog! *Iară ea zise ... Fă dragoste și după ce mă vei îngropa.* MINEIUL (1776), 52¹/23. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Soarele deasupra pădurii mângâia viața cu dragoste caldă.* SADOVEANU, O. I. 59.

2. S p e c . Sentiment de (caldă) afecțiune al unui bărbat față de o femeie sau al unei femei față de un bărbat; amor. *Oricare miuare pentru multă dragoste, ce va avea către ibovnicul ei, va primi în casa ei furtașagul, ... mai puțin să va certa.* PRAV. 286. *Au părut lui Iacov puțin 7 ani a sluji pentru ... logodnica lui, de dragostea ce avea cătră dânsa.* ANTIM, O. 14. *Și a venit și mirele acolo, și ... nicio vorbă amândoi n-au vorbit și am priceput că n-au dragoste (a. 1803).* IORGA, S. D. XII, 195. *Un amoretat [caută] dragostea iubitei sale.* KOTZEBUE, U. 38¹/8. *Să poate din dragoste [soții] să-și dăruiască toată averea unul altuia.* LEGUIRE. 65/4. *Nu aș fi fost atinsă de delicatetea dragostii dumitale.* CR (1833), 120¹/44. *Orice căsătorie nu poate fi fericită fără numai când va fi întemeiată pe dragoste adevărată.* MARCOVICI, D. 39/5. *Surorile mele mă pizmuiesc pentru dragostea ce arăta acel fecior de împărat cătră mine.* GORJAN, H. I, 153/33, cf. VALIAN, V. *Am iubit! și cunosc gustul dragostei peste măsură.* CONACHI, P. 80. [O femeie] *veselă, zburdatecă, ... făgăduindu-mi o vecinică dragoste.* NEGRUZZI, S. I, 55, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cât de bine să se păzească doi amoretati, lumea tot află despre dragostea lor.* CONV. LIT. I, 347, cf. COSTINESCU, LM. *Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea?* EMINESCU, O. I. 140. *De ce creștea dragostea dumnealui, de-aia-i creștea și ifosul dumneaei.* CARAGIALE, O. II, 224, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Era mulțumită de mulți ani de dragostea lui.* AGÎRBICEANU, S. 34, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nici vreo aluzie de dragoste nu i-a făcut măcar în glună.* REBREANU, R. II, 214. *Nu mai vreau să aud de aceste sinucideri din dragoste.* CAMIL PETRESCU, T. III, 177. *Dragoste scurtă, fără pretenții din nicio parte.* BRĂESCU, O. A. I. 4. *Dragostea vine când nu te aștepți, ca o boală.* VLASIU, A. P. 403, cf. SCRIBAN, D. *Înduioșătoare această dragoste care dănuie de peste patruzeci de ani.* STANCU, M. I. 142, cf. DL. *Dragostea pentru o femeie îl puse pe brânci.* PEDA, I. 8, cf. DM. *Deși număra patruzeci și unu de ani, părea o femeie destul de tânără pentru a stârni dragostea unui june de douăzeci și trei de ani.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 27, cf. M. D. ENC., DEX, COM. din PIATRA-NEAMȚ. *Frunză verde de cucută, Nu-i bună dragostea multă.* BÎRLEA, C. P. 5, cf. ALR SN V h 1 264. *Dragostea s-a risipit Noi, mândră, ne-am despărțit.* FOLC. TRANSILV. I, 242. ◇ (Regional) *Dragoste împrumutată* = iubire împărțită, reciprocă. *Dragostea împrumutată Nu se stânge niciodată.* HODOȘ, P. P. 86. (Regional) *Dragoste de odată* = întâia iubire. *Stau înfierbântată de dragostea de odată.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 156. ◇ E x p r . **A se topi** (sau **a se sfârși, a muri** etc.) **de dragoste** sau **a fi nebun de dragoste** = a iubi enorm de mult (pe cineva). *Pe fata împăratului Roș mai nu-i venea s-o ducă, fiind nebun de dragostea ei.* CREANGĂ, P. 275. *Se topea de dragoste pentru Ileana.* ISPIRESCU, L. 29, cf. DDRF, DL, DM, M.

D. ENC., DEX. (Învechit) **A avea** (pe cineva) **în dragoste** = a iubi (pe cineva). *Pe dânsa în dragoste o avea.* PANN, E. II, 30/15. (Învechit) **A se lua în dragoste** = a se iubi. *Astăzi se văd, mâne se vorbesc, poimâne se iau în dragoste, cum sunt tinerii.* ARHIVA, II, 478. ♦ (Concretizat) **Ființă** (mai ales femeie) iubită; p. g e n e r. ceea ce constituie obiectul iubirii cuiva. *Și te află strânsă-n brațe Dulce dragoste bălaie.* EMINESCU, O. I, 210. *Ei mergeau, ... pârându-li-se ... ziua ceas și ceasul clipă; dă, cum e omul, când merge la drum, cu dragostea alătura.* CREANGĂ, P. 276. *Bătea drumurile căutându-și dragostele.* IBRĂILEANU, S. 16. *Trecea plângând năucă ... Și blestema, călcându-l, răzorul, azi urât, Pe unde colindase cu dragostea de gât.* VOICULESCU, POEZII, I, 239. *Țin la viață, la vin și la dragostea mea.* SADOVEANU, O. X, 315. *Dragă-mi este dragostea care zice: nu și da.* BLAGA, POEZII, 294, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Multe dragoste-am avut: tot dragoste tinerele.* TEODORESCU, P. P. 326. *Mi-or zis floarea florilor, Dragostea feciorilor.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 157. *Frunză verde de secară, Dragostele dintr-o vară M-au băgat în izineală.* FOLC. MOLD. I, 120. ♦ **E x p r.** **A fi în dragoste cu cineva** = a întreține relații de dragoste cu cineva. *Huțu ... era ... în dragoste cu Livia.* SLAVICI, O. I, 95, cf. TDRG.

3. Legătură sexuală; relație amoroasă. *Mulți și-au pierdut avuția și viața și s[u]fletele ș-au pus după dragostele ei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51^v/13. *Oarecare bătrână ... din ceale ce păzesc cămara cea de mireasă și slujesc cu obicinuință la dragostile ceale iubovnice a Arsachii.* AETHOPICA, 19^v/23. *Tochmai când era dragostea mai mare se pomeni cu cuconul în mijlocul iatacului cu un iatagan în mână.* FILIMON, O. I, 234. *Din dragostea-i lumească un imperiu se va naște.* EMINESCU, O. I, 144, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Din dragostea mea cu împărăteasa n-a ieșit încă fecior.* SADOVEANU, O. XV, 347. *Fetele ... oferă dragoste pentru o noapte marinarilor.* RALEA, O. 16, cf. DL, DM. *Ea le înlesnise dragostele.* BARBU, G. 226, cf. M. D. ENC., DEX. *Cine strică dragostele, Mânce-i grâul pasărilor!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 281. *Ochii și sprâncenele Fac toate păcatele, Și leagă dragostele.* ZANNE, P. II, 341. ♦ **E x p r.** **A fi dat în dragoste cu cineva** sau **a face dragoste cu cineva** = a întreține relații sexuale cu cineva. *M-a încredințat că Gafia era dată în dragoste cu d-nul Coșofănescu.* CONV. LIT. XV, 311. *Irod judeca niște văduve ce făcuseră dragoste fără învoirea lui.* VISSARION, I. 35. *Vieie singur, furiașat, ... Să-i dau guriță tăcută, Să facem dragoste multă.* BIBICESCU, P. P. 40. ♦ **C o m p u s:** (prin Bucov.) **Dragostea fetelor** = ou roșu de Paști; merișor² (4). *În Bucovina, ouăle colorate numai în roșu se numesc merișoare sau dragostea fetelor.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 187.

4. (Mai ales la pl.; în descânțete) **Ființă** mitologică care simbolizează iubirea; (regional) dragna. *Cum mă văzură, Bine le pârură; Dragul cu dragostile mă îmbrăcară.* POP., ap. GCR II, 137/22. *Și-a început Mărioara ... Cu buciun a buciuna, Dragostile a striga.* MARIAN, V. 72. *Văzui meri, peri înfloriți. Căutai printr-înșii Și văzui dragostele, Impostatele, Trântindu-se, Bușindu-se.* PĂSCULESCU, L. P. 137.

5. Pornire nestăvilă (și reprobabilă) pentru cineva sau ceva; patimă (4), slăbiciune (15). *Iară dragostea argintului mare nepuțință iaste.* CORESI, EV. 52. *Dragostile trupului.* MINEIUL (1776), 26²/19. *Iubitorul de argint iaste cel ce cade la nemărginită, adecă prea multă dragoste a bogăției.* GRECEANU, I. 72/31. *În adâncul inimii lor, păstrau un fel de dragoste pătimașă pentru acele giuvaericeale, pe care le plățiseră cu bani buni.* CHIRIȚESCU, GR. 237. *Erau bineveniți pentru gazda noastră cu dragoste de petrecanie.* C. PETRESCU, S. 29. *Moare-n mine ... Dragostea de vieață.* ISAC, O. 31. ♦ (Regional) **A-și face de dragoste** = a-și face de cap, v. c a p. Com. din PIATRA-NEAMȚ.

6. (Prin Bucov.; la pl.; în forma dragostile) Numele unei hore; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

7. (Bot.; regional) **I.** Numele a patru specii de plante erbacee:

a) plantă cu frunze în formă de lance, dințate și cu flori roz-purpurii; masa-raiului (*Sedum carpaticum*) v. m a s ă¹ (VI). Cf.

PANȚU, PL., DL, DM, BORZA, D. 158; **b)** iarbă-grasă (*Sedum maximum*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 67, PANȚU, PL., BORZA, D. 158; **c)** iarbă-grasă (*Portulaca oleracea*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 136; **d)** limba-cucului (*Botrychium lunaria*). Cf. PANȚU, PL.

8. **C o m p u s:** (regional) **dragostea-fetei** = **a)** silur (**a**) (*Euphrasia stricta*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 67; **b)** silur (**b**) (*Euphrasia rostkoviana*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 67.

- Pl.: *dragoste* și (învechit și popular) *dragosti*. - Și: (regional) **drăguste** s. f. ȘEZ. I, 111, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

- Din v. sl. **дрaгoсть**.

DRAGOSTÓS, -OÁSĂ adj. v. **drăgăstos**.

DRĂGSTER s. n. Cursă automobilistică în care se urmărește o viteză foarte mare pe o distanță foarte scurtă; automobil proiectat și construit special pentru astfel de curse. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dragstere*.

- Din engl. **dragster**.

DRAGUMÁN s. m. v. **dragoman**.

DRAGÚN s. m. v. **dragon**¹.

DRĂGUSTE s. f. v. **dragoste**.

DRAHM s. n. v. **drahmă**.

DRÁHMĂ s. f. **1.** Veche monedă grecească de argint, din Antichitate, care a circulat și în Dobrogea și în sudul Moldovei (și a cărei valoare și greutate varia de la oraș la oraș). *Învățătorul vostru nu va da din drahmu ce zice-să posadă.* CORESI, TETR.² 61. *Bucurați-vă cu mine, că am aflat drahma carea am pierdut.* N. TEST. (1648), 89^v/34. *Am scos de i-am dat o mie de drahme.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 153^v/12. *Trimise Iuda Macavei doaă mii de costande (drahme) de argint la Ier<usa>lim, ca să aducă jărtvă pentru păcatele morților.* CHEIA ÎN.² 57, cf. DHLR II, 545. *O muieri ave 9 drahmi și perdu o drahmă (a. 1750).* GCR II, 64/16, cf. LB. *Caracala adăogă plata ostașilor, ... această adăogare să suia la 70 milioane drahme.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 159/20. *Una păreche poftale de argint cu colanul de dram (a. 1787).* URICARIUL, XV, 347. *Un transport de 23 000 drahme ... s-a hrăpit de niște clefii.* CR (1838), 8¹/24. *În casa staului să află până la trei milioane drahme.* GT (1839), 76/11. *O drahmă face ... 20 cr. în argint.* RUS, I. II, 318/2, cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. - POP., N. D. *Nevoi pe ateniieni să-l condamne la o amendă de 100 de drahme.* CONV. LIT. IV, 160, cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRSEANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Te osândesc să plătești ... 40 de oboli amendă, sau patru drahme.* VISSARION, I. 30, cf. SCRIBAN, D. *Arvuna ... trei sute de drahme.* TUDORAN, P. 165, cf. DL, DM, DER. *Histria ... bate o monedă de argint (drahmă).* H. DAICOVICIU, D. 43. *Orașul Histria ... emitea drahmele sale de argint, cele mai vechi monede cunoscute în istoria țării noastre.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 130, cf. DEX, DN³. ♦ **Unitate monetară din Grecia modernă.** Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Venizelos ... a fost obligat să ia măsuri drastice pentru a apăra drahma.* TITULESCU, D. 418, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER. *50 de milioane de drahme a alocat guvernul grec pentru restaurarea Acropolei.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 3/12, cf. DEX, DN³.

2. Veche unitate de măsură pentru greutate (cu valori variabile). *Luo omul cercei de aur de trăgea câte o drahmă și 2 brățari pre mâinele ei.* BIBLIA (1688)², 16. *Să amesteci vin vechi: antră I, șofran nepisat, drahmă I.* MOLNAR, E. S. 135/2, cf. STAMATI, D. *Una livră are 137¹/₂ drahme.* CUPARENCO, V. 48, cf. PROT. - POP., N. D., LM, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *În afară de aceasta, ea [doamna] primea 2 000 drahme de aur de la țiganii*

aurari, care-l scoteau din nisipul Otului. OȚETEȚA, T. V. 53, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *drahme* și (învechit) *drahmi*. – Și: (învechit) **drahm** s. n., **drăgmă** (LM) s. f., **dram** s. n.

– Din ngr. **δραχμή**, lat. **drachma**.

DRAHÓLȚ s. n. v. **dreholț**.

DRAHUN subst. v. **drăgun**.

DRAI s. n. (Învechit, rar) Straiul² unui foc. Cf. D. MAR.

– Pl.: ?

– Din fr. **draille**.

DRÁIBA s. f. art. (Regional) Dracul (1) (Mățau – Câmpulung). Cf. COMAN, GL.

– Contaminare între **drac** și **naiba**.

DRÁIBAR s. n. v. **draibăr**.

DRÁIBĂR s. n., s. m. 1. S. n. Unealtă (manuală) confecționată din oțel, în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau tăișuri așezate în spirală și folosită mai ales în dulgherie pentru executarea găurilor; burghiu, coarbă, sfredel (1), (regional) bârdie, borăr, șăitâu¹ (II e). Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, FD III, 181, DEX, H II 118, 214, IV 225, VII 407, ALR I 1 830/960.

2. S. n. (Popular) Coarbă. Cf. DDRF, FD III, 185, H II 29, ALR II 6 661/899, ALR SN II h 562, ALRM SN I h 373.

3. S. m. (Argotic) Persoană importantă. *Se aflau ... domnul Marcu, cu soția, urmat de încă doi draibări.* BARBU, I. I, 133.

– Pl.: (1, 2) *draibăre* și (regional) *draiburi* (ALR SN II h 562/728) și (3) *draibări*. – Și: (regional) **dráibar** (H II 118, 214), **dráibor** (ALR SN II h 562/899), **dráibur** (ib. h 562/728), **tráibăr** (ib. h 562/872) s. n.

– Din germ. **Treibbohrer**.

DRÁIBOR s. n. v. **draibăr**.

DRÁIBUR s. n. v. **draibăr**.

DRÁIFUS s. n. 1. Unealtă folosită de cizmar la reparația încălțăminteii, formată dintr-un cadru de fontă corespunzând celor trei muchii ale colțului unui cub. Cf. CV 1949, nr. 8, 31, LTR², DEX.

2. (Regional) Pirostric (1) (Borșa). Cf. ALR SN IV h 1 033/362.

– Pl.: *draifuse* și (rar) *draifusuri* (LTR², ALR SN IV h 1 033/362).

– Din germ. **Dreifuss**.

DRÁINIȚĂ s. f. v. **draniță**.

DRAJÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică bomboane, medicamente etc.) A efectua operația de drajare. Cf. DEXI.

– Prez. ind.: *drajez*.

– De la **drajeu**.

DRAJÁRE s. f. Operație care constă în acoperirea unor cristale de zahăr, produse de caramelaj, fondante, sămburi, jeleuri etc. cu straturi de zahăr sau de ciocolată. *Prin drajare se formează învelișul bomboanelor-drajeuri.* LTR², cf. SFC IV, 319, DN³.

– Pl.: *drajări*.

– V. **draja**.

DRAJEFIÁ vb. I. T r a n z. (Rare; complementul indică bomboane, medicamente etc.) A înveli cu o glazură (devenind drajeuri). Cf. NDN.

– Prez. ind.: *drajefiez*.

– Din fr. **dragéifier**.

DRAJEFIÁT, -Ă adj. (Farm.) Care este prezentat sub formă de drajeu; învelit în glazură. Cf. DEX². *Un alt medicament natural este polenul drajefiat.* DCR.

– Pl.: *drajefiați, -te*.

– V. **drajefia**.

DRAJÉU s. n. 1. Bomboană colorată, cu miezul din cristale de zahăr, sămburi, fructe, creme etc., acoperită cu o glazură de ciocolată sau de zahăr. *Acel „teatru” nu era ... teatru, cu bilete plătite, cu garderobă, ... cu dame care lornetează mâncând dragele.* IBRĂILEANU, S. L. 106, cf. NICA, L. VAM. 82. *Se îndreptă direct la galantarul lui ..., așteptând nepoata să-și aleagă prăjiturile, dragelele și pesmeții ceaiurilor de vacanță.* C. PETRESCU, O. P. II, 97, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Medicament în formă de pilulă, cu învelișul făcut din zahăr sau din ciocolată. Cf. NICA, L. VAM. 82, NOM. MIN. I, 228, DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: *dra-jeu*. – Pl.: *drajeuri* și (rar) *drajele*. DL. – Și: **dragélă** s. f.

– Din fr. **dragée**.

DRAJÓN s. m. Lăstar al unei plante, crescut din rădăcină și din care, prin separare, se poate dezvolta o nouă plantă. Cf. DS. [Hurmuzul] *se înmulțește ușor prin drajoni.* ENC. AGR. III, 103. *Drajonii se produc ... în special din rădăcinile superficiale, cu dezvoltare orizontală sub fața pământului.* LTR², cf. DER, DEX, DN³.

– Pl.: *drajoni*.

– Din fr. **drageon**.

DRAJONÁ vb. I. I n t r a n z. (Bot.; despre plante) A produce drajoni. Cf. DN³.

– Prez. ind. pers. 3: *drajonează*.

– Din fr. **drageonner**.

DRAJONÁJ s. n. Proprietate a anumitor plante de a produce drajoni; drajonare. Cf. LTR², DN³.

– Pl.: *drajonaje*.

– Din fr. **drageonnage**.

DRAJONÁRE s. f. Acțiunea de a drajona și rezultatul ei; drajonaj. Cf. ENC. AGR. II, 345, LTR², SFC IV, 319, DN³.

– Pl.: *drajonări*.

– V. **drajona**.

DRAKKÁR s. n. Navă fără punte, ascuțită la ambele extremități, care era folosită de vikingi în expedițiile lor. Cf. D. MAR., NDN.

– Pl.: *drakkaruri*.

– Din fr. **drakkar**.

DRALÓN s. n. (Mar.) Material sintetic sub formă de fibre, care se utilizează în pescărie, la confecționarea plaselor. Cf. D. PISC., NDN.

– Din fr. **dralon**.

DRAM¹ s. n. 1. Veche unitate de măsură a greutateii, egală, în Muntenia, cu 3,18 grame, iar în Moldova cu 3,23 grame. *20 dramuri de cuiu de șindriliță* (a. 1630). IORGA, D. B. I, 23, cf. ANON. CAR. *Trei unghii, adecă 24 de dramuri de pâine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99°/19. *La răposarea Ducăi-Vodă i-am dat brățări de argint, una trage dramuri două sute șaptezeci* (a. 1686). BUL. COM. IST. II, 233. *Și vei lua cumpăna de dramuri și vei osebi pre ei.* BIBLIA (1688),

536¹/47. *Agiunsesă ... la obuz pâne de 60 dramuri, 6 copeice, adecă 12 bani și începusă oștenii a hămnesi.* N. COSTIN, L.² 332. *În mâna dreaptă cumpăna ținea, în carea de o parte, în locul dramului, piatra ce-i zic ahortatos ... pusease.* CANTEMIR, I. I. I, 176. *Să pui 4 dramuri de scorțișoară pisată.* MÂNCĂRILE, 92/11. *Noi aici acest fel de legături îl luăm legătura de doaă dreamuri, parale doaăzâci și șasă (a. 1780).* FURNICĂ, D. C. 69. *100 de dramuri fac o litră.* ȘINCAI, I. 4/3. *Două dramuri de un fel de rădăcină.* IST. AM. 56^v/11. *Un dram de aur de vei dăruu unui sărac din rudele tale, plătește mai mult decât o sută de dramuri dăruite unuia ce iaste afară din rudenia ta.* PILDE, 75/1. *După ce o am cântărit, am aflat că trage cu totul numai vro câteva dramuri.* BERTOLDO, 32/18. *Însemnare de marfă ... 100 dramuri piper (a. 1817).* DOC. EC. 176. *Să îndatoreze pă brutarii aceluia oraș să vânză ocaoa de pâine de dramuri patru sute câte parale patru (a. 1825).* ib. 355. [Pâine] *dreaptă la dramuri fără a fi lipsă cât de puțin (a. 1826).* URICARIUL, V. 169/12. *Abia să ajunge a să împărți câte 50 de dramuri de pismet la fiștecare ostaș pe zi.* CR (1829), 55²/5. *Să se ia ... usturoi și leuștean câte 10 dramuri.* AR (1829), 11²/9. *La 100 dramuri sparmacet pune un dram de ceară albă.* FACTOR, M. 3/7. *O bucată de aur în chipul zgurei fierului vântată de aurari în Olt, de dramuri 64.* TÂMPEANUL, G. 5/15, cf. VALIAN, V. 140 dramuri de unt... de la o vacă. I. IONESCU, V. 33/11. *Din mintă să ie la o litră de apă numai două sau trii dramuri de frunze.* C. VĂRNAV, H. 103/13. [Diamantul] *din coroana Franței numit regent ... cântărește 136 carate (peste 34 dramuri).* BARASCH, I. N. 43/9, cf. POLIZU. *Mândrul lacheu ... duce manteluța de cinci dramuri pe braț.* GHICA, C. E. II, 429, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 656, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Apare apoi oca, litra, dramurile, ca măsuri de greutate.* N. A. BOGDAN, C. M. 172, cf. CADE. *Aveau să cântărească îngerii în cântarul cel mare: atâtea oca, ș-atâtea dramuri.* SADOVEANU, O. IX, 57. *Ocaoa de greutate avea 400 dramuri și corespundea la o greutate de 1 272 grame.* ENC. AGR. IV, 234, cf. SCRIBAN, D. *Ocaoa și dramul atârnavu deopotrivă [în cântar].* ARGHEZI, S. VI, 46, cf. LTR², DL, DM, DER. *Într-un document din această perioadă se enumeră ... câteva din plantele tămăduitoare care se puteau cumpăra cu „dramul”.* G. BARBU, A. V. 106, cf. DEX, VASILIU, C. 148. *Carnea pe mine au scăzut, și n-au rămas niciun dram, Niciun sfert de kilogram.* FOLC. MOLD. I, 510. ♠ F i g. *Aste versuri ce cu dramul trebui a le cumpeni.* NEGRUZZI, S. III, 85. *Frumuseți să spariu lumea, Precum însuși vezi, nu am, Deci în cumpână pun toate și le măsur dram cu dram.* EMINESCU, O. VIII, 346. *Raze din stele lesne găseam: Puteam prea bine să iau un dram!* MACEDONSKI, O. IV, 58.

2. Veche unitate de măsură de capacitate, egală, în Muntenia, cu 3,23 cm³, iar în Moldova, cu 3,80 cm³. *Deci fiarbe-l [vinul] într-o ulcea zmânțuiată cu 50 de dram oțet bun (a. 1749).* GCR II, 45/2. *Vadra de vin să se facă pe la toate târgurile și pe la toate podgoriile de 10 oca și oca de 400 dramuri (a. 1776).* N. A. BOGDAN, C. M. 66. *Să vânză ... măcar un dram de vin dintre ceste vinuri (a. 1822).* DOC. EC. 262. *Să va turna pe gătul feștecăreia vite câte 25 dramuri rachiu încălzit.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 22/2, cf. VALIAN, V. *În obștie luăm de la un om în vrâstă 80 până la 100 de dramuri de sânge.* C. VĂRNAV, H. 121/25. *Lehusa să stee ... în pat ... să bee până la 25 dramuri oloi de migdale cu zahar.* CORNEA, E. I, 38/12. *Spre a determina degagementul hidrogenului, este destul a turna câteva dramuri de acid sulfuric în pâlnie.* MARIN, PR. I, 10/25. *Am dat una firfîrica și tințizeti dramuri de vin.* PANN, Ș. I, 25/28, cf. POLIZU. *Transformarea litrului, multiplilor și submultiplilor lui în vedre, ocale ... și dramuri de Moldova.* GHICA - STURDZA, A. 6, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Licvidele se măsurau cu: vadra împărțită în 10 ocale, oca în 4 litre, litra în 100 dramuri.* CLIMESCU, A. 214, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Avem și noi câte trei lei, o litră de brânză, o sângeacă de rachiu și 25 dramuri de untdelemn la lună și câte-o pâne la săptămână!* HOGAȘ, DR. I, 249, cf. RESMERIȚĂ,

D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, DEX. *Sângeapă = 25 dramuri.* ȘEZ. III, 88.

3. (Prin nordul Munt.) Unitate de măsură pentru suprafețe (la munte). Cf. RĂDULESCU-CODIN. *Am avut 10 dramuri în obștea Căinenilor.* UDRESCU, GL.

4. (Familiar) (De obicei precedat de num. card. „un” și urmat de determinări introduse prin prep. „de” care arată felul) Cantitate, măsură, durată etc. (foarte mică); strop (2). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 291. *Mulțumirăm cerului pentru această luminare, și cu toate că ne aflam în mijlocul luciului, în luntre mai putrigăită, și fără un dram de hrană, dar de multa groază din care scăpasărăm, ni se părea că suntem în sânul mântuirii.* GORJAN, H. III, 215/30. *Este destul să aibă cineva ... un dram de judecată ca să vază.* GHICA, C. E. I, 76. *Decât multă minte, știu că e mai bine Să ai totdeauna un dram de noroc.* ALEXANDRESCU, O. I, 230. *Asfel, pe toată ziua prindeam câte un dram de carne sănătoasă.* GANE, N. III, 59, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Un borcănaș ascundea pe fund un dram de măsline chircite.* BRĂESCU, O. A. I, 243. *Care din neamul nostru a avut un dram de noroc?* KLOPSTOCK, F. 213. *Să mai încropesc și eu un dram de zestre.* POPA, V. 297. *Se ia ... un dram de praf de cuișoare [pentru albirea dinților].* BUJOREAN, B. L. 30. *În fiecare ... se găsește un dram de iubire.* SADOVEANU, O. XX, 117, cf. SCRIBAN, D., DL. *Își strânse dramul de curaj ce-i mai rămăsese, ca să bolborosească.* V. ROM. martie 1958, 30, cf. DM. *Recunoștea că, în depozitia lui, exista un dram de adevăr.* BARBU, I. I, 297. *Fiecare rău are în el și un dram de bine!* LĂNCRĂNIAN, C. II, 506. *Fiecare pâine din care luăm O gură, un dram de suflet ... E făcută din toată ființa pământului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 3/8, cf. DEX. *Trebuie mai întâi să ai un dram de răbdare.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 7. *Mai bine un dram de minte, decât o oca de noroc.* POP., ap. GCR II, 376. *Pe lângă dreamul de minte... erau și nouă care de prostie.* PLOPȘOR, C. 21. *Decât un car de minte, mai bine un dram de noroc.* ȘEZ. XXIII, 46. (În construcții negative) *Cumpăratu-mi-ai praf de pușcă? - Nu se găsește niciun dram.* SION. P. 214. *În orice caz fondul a remas ... fără dram de sare, fără talent, fără o concepție ... superioară.* CONTEMPORANUL, IV, 880. *Dobă de carte, fără un dram de personalitate.* C. PETRESCU, I. II, 127. *Tennicerul ... n-are niciun dram de sensibilitate.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 57. ♠ E x p r. (Regional) **A avea două dramuri subaciulă = a judeca bine.** Cf. I. CR. III, 252. **Să-l pui în dreamuri**, se spune despre un lucru (extrem) de scump. Cf. CIAUȘANU, V. 158.

- Pl.: dramuri.

- Din ngr. δρᾶμιον.

DRAM² s. n. v. **drahmă.**

DRAMÁTIC, -Ă adj. 1. Care ține de dramă (1) sau de teatru, privitor la dramă sau la teatru, destinat teatrului; dramaturgic. *Poezia dramatică.* HELIADE, GR. P. 29/1. *Ce ne arată nouă autorii de teatru în poezia dramatică?* CR (1833), 228¹/8. [Foaia] *va cuprinde încă bucățile dramatice ce se vor reprezenta în teatrul național (a. 1835).* PLR I, 34. *Îl veselea cu dramatice reprezentații.* ASACHI, I. 236/7, cf. VALIAN, V. „Manfred”, *poemă dramatică în trei acte de lord Byron.* C. A. ROSETTI, C. 1/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D., RUSSO, S. 73, POLIZU. *Repertoriul lor se compunea din cele mai frumoase producțiuni dramatice.* FILIMON, O. I, 211, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Prima condițiune dar ... pentru ca să existe o poezie în genere, fie epică, fie lirică, fie dramatică este: ca să se deștepte prin cuvintele ei imagini sensibile.* CONV. LIT. I, 2. *Poesia dramatică rezultă din împreunarea celei epice și lirice cu acțiunea.* VOROBCHIEVICI, A. M. 205, cf. COSTINESCU, LM. *Pe atunci ... erau și piese dramatice.* MAIORESCU, D. I, 280. *Împăratul Germaniei a sosit la Beireuth, pentru a asista la reprezentarea ciclului de opere dramatice ale lui Richard Wagner, cunoscute sub numele de „Ring der Nibelungen”.* EMINESCU, O. IX, 178. *Teatrul nostru național și*

literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă. CARAGIALE, O. II, 177. *Drama „Răsvan-Vodă” ... constituie un început de clasicism în literatura dramatică.* MACEDONSKI, O. IV, 23. *Din scrierile dramatice s-a publicat o tragedie în versuri.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 237, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Literatura dramatică a suferit adânci transformări.* în PLR II, 232. *Negruzzi și Alecsandri ... au observat [ridicolul] și l-au redat în opere dramatice.* IBRĂILEANU, SP. CR. 108, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am publicat ... fantazia dramatică „Rița-Crăița”.* GALACTION, O. 32, cf. SCRIBAN, D. *O operă dramatică în două piese.* CĂLINESCU, I. 47, cf. DL, DM. [Eminescu analiza] *repertoriul dramatic național.* VARLAAM - SADOVEANU, 220. *Pretinde o analiză profundă a textului dramatic.* T 1962, nr. 1, 39. *În Țările Românești se încearcă ... alcătuirii dramatice pentru teatrul de păpuși.* IST. LIT. ROM. II, 33, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Gen dramatic = gen literar care cuprinde opere scrise sub formă de dialog și menite a fi reprezentate pe scenă, în care conflictul se dezvoltă gradat din ciocnirea intereselor și sentimentelor diverselor personaje. Paginile sale asupra genurilor dramatice nu sunt deloc mai prețioase decât paginile cele mai bune din d-nii Maiorescu și Gherea.* IBRĂILEANU, SP. CR. 167. *Hugo își însușește toate acordurile și genurile - epic, elegiac, dramatic și satiric.* SADOVEANU, O. XX, 558. *Cronică dramatică = prezentare critică, analitică a unei reprezentații teatrale. Aveam să scriu eu însumi cronică dramatică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 490, cf. DL, DM, M. D. ENC. *O cronică dramatică își realizează plenar menirea ... atunci când actul critic nu se limitează la un exercițiu în exclusivitate gazetăresc.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 1/7, cf. DN³. *Artă (sau, învechit, măiestrie) dramatică = totalitatea regulilor, a principiilor privind punerea în scenă și interpretarea operelor dramatice; dramă (2). La veacul al XVII-lea s-au arătat în Rusia și măiestria dramatică introdusă cea întâia dată din Polonia la Chiev, unde studenții ... învățau în limba polonă oarcare drame.* ASACHI, I. 218/16. *Nu cunoșteau nici rudimentele artei dramatice.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Spune-mi, ai gust pentru arta dramatică?* ALECSANDRI, O. P. 130, cf. COSTINESCU. *Cu multă cunoștință a artei dramatice, d. Caragiale ne arată realitatea din partea ei comică.* MAIORESCU, CRITICE, 419, cf. TDRG. *În toate țările beligerante ale Europei, arta dramatică își continuă drumul ei.* în PLR II, 248. *El studiu arta dramatică.* VLASIU, A. P. 401, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Școala națională de artă dramatică poate satisface orice cerințe teatrale.* CINEMA, 1975, nr. 9, 9, cf. DN³. *După trei ani de studiu, el se îndreaptă spre arta dramatică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 19/3. *Artist dramatic = actor (de teatru). Mă-nălțesc cu un eminent artist dramatic.* CARAGIALE, O. II, 177, cf. BARCIANU, CADE, M. D. ENC., DEX, DN³. *Autor (ori scriitor sau poet) dramatic = dramaturg. Cf. IM. Consecințele la care dă naștere prejudeciul copiilor naturali ... au servit de tezaur nesecat pentru ... scriitorii dramatice în facerea de piese teatrale.* CONTEMPORANUL, I, 497. *Devenind poezi dramatice să scrie câteva piese lungi și bune.* CARAGIALE, O. III, 28. *Petroni, scriitorul dramatic ..., a dat teatrului românesc primele piese pline de viață și de talent.* VLAHUȚĂ, D. 56, cf. TDRG. *El e autor dramatic și se pricepe la intrigi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 368. *A devenit pe urmă autorul dramatic cunoscut.* SADOVEANU, O. XX, 32, cf. SCRIBAN, D. *Caragiale este poet dramatic până și în cea mai sumară dintre schițele lui.* VIANU, A. P. 134. *Un autor dramatic poate să-și pună în scenă o piesă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/7, cf. DEX. ♦ (Substantivat, m.) *Era firesc ca Ibsen, un dramatic cu totul original, să atragă atențiunea asupra sa.* F (1879), 212. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Și Iov și Faust sunt rebeli cu totul artei lui Boileau și aforismelor ei, dar cu toate acestea există pentru că acțiunea și geniul dramatic sunt încarnate într-însele.* BOLLIAU, O. 59. ♦ (Despre voce) *Care se caracterizează printr-o sonoritate colorată și plină de gravitate. Strigă o singură dată cu o voce dramatică.* PREDA, DELIR. 54, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. F i g. (Despre întâmplări, împrejurări, scene, situații, momente etc.) *Care este zguduitor, plin de dramatism (2), care*

impresionează; emoționant, mișcător (14). În adevăr, sânt și astăzi ... scene, care cu atât-s mai dramatice fiindcă se petrec în oadaa unui birt. HRISOVERGHI, A. 85/16. *Ceea ce noi am făcut pentru a înjosi femeile și ceea ce ele au făcut pentru a ne civiliza înfățișează, poate, privesc cea mai morală și cea mai dramatică din istoria noastră.* NEGULICI, E. I, 60/8, cf. PONTBRIANT, D. *Toată descrierea persoanelor și întâmplărilor e dramatică.* EMINESCU, în PLR I, 325. *Curând, după această scenă atât de dramatică, a murit.* CARAGIALE, O. II, 51. *Acest vers este de o frumusețe ... care provine de la ruperea cezurii ... cerută în asemenea situațiune dramatică.* MACEDONSKI, O. IV, 70, cf. ȘĂINEANU². *O altă scenă dramatică l-a impresionat favorabil.* EFTIMIU, N. 117, cf. SCRIBAN, D. *O încordare dramatică se-ntinde și macină sufletele.* CONSTANTINESCU, S. III, 279. *Vă reamintiți ... acea dramatică sosire a mamei, care vine întrebând de făcătura ei.* SADOVEANU, E. 15. *Am auzit acolo ... dramaticele despărțiri ale mamelor de copii.* ARGHEZI, B. 109. *Marea ... e ținta ... acestui dramatic început de călătorie.* BOGZA, C. O. 65. *Să povestească fără fir perioadele luminoase, pe cele dramatice.* DEMETRIUS, A. 187, cf. DL, DM. *Cântăreții știu ... să creeze situații dramatice.* IST. LIT. ROM. I, 129. *Au urmat ani plini de dramatice evenimente pe plan național și internațional.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 56, cf. DEX. *Să ne amintim de momentele dramatice autentice și frumos împlinite ale spectacolului.* FLACĂRA, 1976, nr. 20, 16. ♦ (Adverbial) *Suntem trădați! strigă dramatic Andronic.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 195. *Cea dintâi parte a capitoului, în care, ... se povestește dramatic prada tatarilor ... e luată din alt izvod decât al lui Miron.* IORGA, L. I, 103. *Îi veni în gând să încerce a lua lucrurile mai puțin dramatic.* REBREANU, R. I, 277. *Bătrânul doctor râdea, rostind dramatic ultimele cuvinte.* SADOVEANU, O. IX, 162. *Ea ar fi vrut toate acestea, concentrate într-un tot urmând o anumite gradăție, mai dramatic, mai teatral.* MIHĂESCU, D. A. 194. *Nu știi să prețuiești lucrurile ..., le deformezi dramatic.* DEMETRIUS, A. 311. *Mediul în care a crescut îi prejudiciază dramatic existența.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 2/9. *Poate că și acum, pe alte planuri, viața mă interoghează dramatic.* FLACĂRA, 1976, nr. 38, 10. ♦ (Rare; substantivat) *Dramaticul unei asemenea existențe nu ... l-a redat nimene la noi.* IBRĂILEANU, SP. CR. 143, cf. SFC III, 211, DEX.

- Pl.: *dramatici, -ce.*

- Din lat. *dramaticus, -a, -um*, fr. *dramatique.*

DRAMATICĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) *Dramatic (1). Ce este cel dramaticăesc? Este când alte fețe grăitoare să aduc, după cum este comedia, tragedia, ecloghi, satira.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 142.

- Pl.: *dramaticăești.*

- Cf. gr. δ ρ α μ α τ ι κ ό ς.

DRAMATICĂEȘTE adv. (Învechit) *În manieră dramatică (2). A descris dramaticăește această nenorocită întâmplare.* ASACHI, L. 30¹/15. *Sunt în această muzică arii foarte frumoase și, pe lângă atâtea frumuseți ... au și meritul de a fi tratate dramaticăește.* FILIMON, O. II, 341, cf. PONTBRIANT, D. *E adevărat ... că omul din cușcă [suflerul] n-a vorbit atât de mult, ... a trebuit însă să-dezvoltăm dramaticăește tirada lui.* SADOVEANU, O. IX, 546.

- **Dramatic** + suf. *-icește.*

DRAMATICĂTATE s. f. *Calitatea de a fi dramatic (2). Numai în somnul adânc, în visul clar asemenea vederea obiectelor sub apă, ... numai în somn suntem activi, de aceea visul are atâtea dramaticătate.* EMINESCU, O. XV, 47.

- **Dramatic** + suf. *-itate.*

DRAMATISM s. n. 1. *Ceea ce provoacă sentimente, emoții puternice; caracterul încordat al conflictului dintr-o operă dramatică.*

A nu găsi subiecte de cel mai mare dramatism în viața noastră însemnează a fi surd și orb pentru toate cele ce se petrec în jurul nostru. CONTEMPORANUL, IV, 275. *Dramatism adevărat încă nu avem nici în roman, nici în teatru.* IBRĂILEANU, S. L. 8. *Cu un filon liric atât de firav era, de altfel, natural ca inspirația poetului să-și caute izvoare în afară, de aici moralismul și dramatismul ... liricii sale.* LOVINESCU, S. I, 298. *De fapt toată limba comediilor [lui Caragiale] este vorbită, fiindcă dramatismul ei, izvorât din observația realistă, imprimă o mișcare neconținut orală dialogului.* CONSTANTINESCU, S. II, 144, cf. DL, DM, SFC I, 128. *Acestei dificultăți scriitorii au căutat să-i facă față prin diferite formule: Caragiale, prin dramatism și perfecțiunea dialogurilor. s ianuarie 1960, 22. Datorită lui, spectacolul a avut câteva scene impresionante, de un dramatism zguduitor.* T septembrie 1962, 75, cf. M. D. ENC. *Dansul ..., gesturile ... procesele de conștiință ... dau piesei dramatismul necesar.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12. *Orchestra a sunat ... cu o muzicalitate și un dramatism impresionant.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 3/11, cf. DEX, DN³. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Peisajul Turingiei nu are nimic din dramatismul munților noștri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 24/2.

2. F i g. Tensiune (5), încordare. Cf. DL. *Era ... cu un instinct al familiei mai slab, lipsindu-i acel dramatism necesar în a presimți și preîntâmpina primejdii.* PEDA, R. 14, cf. DM, M. D. ENC. *Au fost, în minte, niște meciuri de un rar dramatism.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 23, cf. DEX, DN³.

- Din fr. **dramatisme.**

DRAMATIST s. m. (Învechit) Dramaturg. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Cu Calderon apune steaua teatrului spaniol. El e cel de pe urmă din marii dramatiști naționali și originali.* CONV. LIT. III, 397, cf. COSTINESCU, LM, BĂRCIANU.

- Pl.: **dramatiști.**

- Din fr. **dramatiste.**

DRAMATIZĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică opere literare, fragmente dintr-o operă literară etc.) A prelucra în vederea reprezentării pe scenă. *Temistocle Solera, care dramatiză acest subiect, avu a se lupta în contra mai multor dificultăți.* FILIMON, O. II, 238, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, BUL. FIL. III, 260, SCRIBAN, D. *S-a întâmplat cu el ceva de tragicomedie, de farsă sinistă, ca aceea făcută cuiva de Lorenzo dei Medici și dramatizată ... de Sem Benelli.* CĂLINESCU, C. O. 22, cf. DL, DM. *Tragicii antici au „dramatizat” episoade din eposul homeric.* T februarie 1969, 40, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. F i g. (Complementul indică discursuri, acțiuni etc.) A face să devină dramatic (2). *Maiorescu își dramatiza cuvântarea printr-o modulare neîntrecută.* LOVINESCU, S. II, 23. *Acest mod [imperativul] dramatizează acțiunea, ne-o înfățișează ca petrecându-se în fața noastră.* IORDAN, STIL. 159, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Stilul indirect liber ca mijoc de a dramatiza acțiunea trebuie analizat.* VARLAAM - SADOVEANU, 478. *Transcriind materiale folclorice, Anton Pann le înviează și dramatizează într-un montaj subordonat ... intențiilor sale artistice (și educative).* IST. LIT. ROM. II, 349, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Nimeni n-a dramatizat cu atâta forță ca Nichita Stănescu raporturile dintre a fi în lăuntru și a fi în afară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 4/2. ◇ A b s o l. *Eliade ... dramatizează, trăiește concepte, însușește abstracțiuni, se extenuază într-o febrilă dialectică.* CONSTANTINESCU, S. II, 512. *Acele care le cântă [mireselor] sunt mai ales nevestele tinere, ele se pricep să dramatizeze mai bine.* IST. LIT. ROM. I, 40. ◆ (Ironie; complementul indică evenimente, situații) A atribui un caracter prea serios unui eveniment, unei situații, a da o întorsătură gravă unui fapt; a exagera, a lua în tragic. *„Porfiar hasta norir” dramatizează cazul poetului galician Marcias.* CĂLINESCU, I. 58, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ A b s o l. *Voicu ăsta al dumatile să nu dramatizeze.* BARANGA, I. 193.

- Prez. ind.: **dramatizez.**

- Din fr. **dramatiser.**

DRAMATIZĂRE s. f. Acțiunea de a d r a m a t i z a și rezultatul ei; prelucrare a unei opere literare, a unor fragmente din opere literare etc. în vederea reprezentării pe scenă. V. d r a m a t i z a (1). Cf. DL, DM. *Anna Karenina pune, o dată mai mult, problema dramatizării textelor epice.* IL februarie 1961, 70, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◆ (Concretizat) *Narațiune adaptată pentru a fi reprezentată pe scenă, transmisă la radio sau la televiziune. Romancierul și dramaturgul Camil Petrescu a întreprins o amplă dramatizare a vieții lui Nicolae Bălcescu.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/5. *„Frați de arme” dramatizare după H. de Balzac [Titlu].* T ianuarie 1969, 105, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *„Sânge impur” este o dramatizare făcută ... după romanul cu același titlu scris de Borisov Stankovia.* CONTEMP. 1979, nr. 1 699, 11/1.

- Pl.: **dramatizări.**

- V. **dramatiza.**

DRAMATIZĂT, -Ă adj. Care este prelucrat în vederea reprezentării pe scenă. Cf. d r a m a t i z a (1). *Cronicarul din Caragiale alternează stilul lui vorbit cu stilul vorbit al personajilor, iar cea mai amară critică o găsim tot în cronicile și reportajele lui dramatizate.* CONSTANTINESCU, S. II, 67.

- Pl.: **dramatizați, -te.**

- V. **dramatiza.**

DRAMATÚRG s. m. Autor de piese de teatru; (învechit) dramaturg. *Numele eroilor acestui faimos dramaturg ... au devenit astăzi apelative în limba franceză.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 242. *Renumiul dramaturg al Vienei, bătrânul Ignatiu Castelli.* BĂRȚIU, P. A. II, 13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Dramaturgul ne reprezintă defectele și viciile omenești în toată goliiciunea lor.* CONV. LIT. V, 43, cf. LM. [Mișcarea literară] *dă naștere ... unui ilustru dramaturg.* MACEDONSKI, O. IV, 110. *Dramaturgii noștri naționali ... hărăzesc vechilor domni calități și virtuți moderne.* GHEREA, ST. CR. III, 354, cf. DDRF. *Fiecare poet, dramaturg ori simplu nuvelist începe plin de iluzii ... sușul.* în PLR II, 58, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ce ar fi zis [criticul] despre dramaturgi?* CAMIL PETRESCU, T. III, 497, cf. SCRIBAN, D. *Dramaturgi de primul rang sunt jucați la țară, pentru țărani, și la oraș pentru noi ăștia, surtucarii.* ARGHEZI, B. 156. *Gelozia de care suferă eroii teatrului lui Lope de Vega, dramaturg cu mari daruri poetice, ia uneori dimensiuni atroce.* CĂLINESCU, I. 58. *Caragiale e un dramaturg clasic.* CONSTANTINESCU, S. II, 54, cf. DL, DM. *S-a insistat ... asupra calităților sale de dramaturg.* VARLAAM - SADOVEANU, 368. *Asachi a fost un mare admirator al teatrului, fără să aibă gust de dramaturg.* IST. LIT. ROM. II, 370, cf. M. D. ENC. *Dramaturgul român de azi nu mai produce comedie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/9, cf. DEX. *Dramaturgul dovedește constanță a tonului, siguranță în a-și reliefa ideile.* ROMÂNIA LITERARĂ 1979, nr. 29, 16/1.

- Pl.: **dramaturgi.**

- Din fr. **dramaturge.**

DRAMATURGHIE s. f. v. **dramaturgie.**

DRAMATÚRGIC, -Ă adj. Care ține de dramă (1) sau de teatru, privitor la dramă sau la teatru, dramatic (1). *Talentul său dramaturgic s-a ilustrat însă în special în drama „Răzvan și Vidra”.* IST. LIT. ROM. II, 693. *Volumul poposește ... pe teritoriul dramaturgic al precursorilor.* T ianuarie 1969, 114. *Pledează cu bune mijloace dramaturgice pentru dăruire și încredere.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 13.

- Pl.: **dramaturgici, -ce.**

- Din fr. **dramaturgique.**

DRAMATURGIE s. f. 1. Arta de a scrie piese de teatru, de a le pune în scenă și de a le interpreta; tratat de artă dramatică. Cf. LM, BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³.

2. Totalitatea operelor dramatice care aparțin unui scriitor, unei literaturi naționale, unei epoci sau genului în ansamblu. *Lipsurile ... teatrului nou sunt numai în materie de dramaturgie*. SAHIA, U. R. S. S. 146, cf. DL, DM. *Subtila dramaturgie a lui Cehov ... știe să creeze în acest final al „Livezii cu vișini” unul din cele mai mari momente de realizare artistică*. s. ianuarie 1960, 23, cf. DER. *În domeniul poeziei și al dramaturgiei, Negruzzi nu se ridică la înălțimea atinsă în proză*. IST. LIT. ROM. II, 397. *Începe să traducă din dramaturgia italiană*. MAGAZINIST. 1968, nr. 10, 87. *Dramaturgia lui Sorbul a fost relevată și impusă opiniei ... de Dragomirescu*. LL 1972, nr. 3, 408, cf. M. D. ENC. *Redactarea unui studiu privind dramaturgia inedită a lui Liviu Rebreanu*. CL 1973, 198. *Un public ... mai puțin receptiv la poezie decât la proză sau chiar la dramaturgie*. V. ROM. octombrie 1975, 4. *Pondere a dețin titlurile din dramaturgia străină*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/9. *Dramaturgia are acea precizie și armonie a argumentației fără ostentație*. CINEMA, 1975, nr. 9, 8, cf. DEX. *Ne străduim, în momentul de față, să creăm o dramaturgie a umanismului revoluționar*. FLACĂRA, 1976, nr. 44, 11, cf. DN³.

- Și: (învechit) **dramaturghie** s. f. I. GOLESCU, C.

- Din fr. **dramaturgie**. - **Dramaturghie** < ngr. δραματουργία.

DRĂMĂ s. f. (Atestat prima dată în 1772, cf. AETHIOPICA, ap. TDRG²) 1. Piesă de teatru cu caracter grav, la origine un amestec de elemente tragice și comice, în care predomină elementele tragice; modalitate artistică ce ilustrează în construcția caracterelor și a conflictelor complexitatea nuanțată a vieții reale. *S-a ivit o dramă cu cântece, a lui Metastasio intitulată Ahilefs în Schiru*. CR (1830), 335²/22. *Hans Sacs de la 1494 până la 1576 scrise comice narații și drame*. SĂULESCU, HR. II, 402/7. *Comedia este o zugrăvire a năravurilor, iar drama, a patemilor*. HRISOVERGHI, A. 83/14. *Dramă să zice povestire poetică, care să jucidă pe teatru*. GT (1838), 22²/54. *Tradusă tragediei, comedii, drame, opere și altele*. ASACHI I. 337/20, cf. VALLAN, V. *Am săvârșit un fel de dramă în versuri albe*. C. A. ROSETTI, C. 7/19, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Asachi ... vroi să ne arate drama și opera*. NEGRUZZI, S. I, 341, cf. POLIZU. *Cel mai remarcabil este teatrul național, în care se reprezintă operă, dramă și comedie*. FILIMON, O. II, 37, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Alecsandri ne-a învaluțit poezia cu „Ostașii noștri” și cu drame, îndeosebi cu „Fântâna Blanduziei”*. MAIORESCU, în PLR I, 275. *Gândiți numai ce plăceri puternice și dese pricinuiuse muzica, poezia, romanurile, dramele*. CONTEMPORANUL I, 431. *Dar drama, ce e? este romanul în acțiune*. CARAGIALE, O. III, 90, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *A scris ... drame moderne, într-un stil scurt, smucit, chinuit*. IORGA, P. A. II, 22, cf. TDRG. *El voia ca în teatru să întrunească toate artele: sculptura, pictura, muzica și drama*. BUJOR, în PLR II, 58, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *A fost profund măgulit de această dramă jucată în gloria ei*. EFTIMIU, N. 30. *Nonora citise ... și ceva din dramele lui Ibsen*. GALACTION, O. 415. *Ar fi umblat cu dramele lui Shakespeare în buzunar obsedat de umbra lui Hamlet*. VLASIU, D. 44, cf. SCRIBAN, D. *Cum trăiește un personaj de dramă prin jocul unui bun interpret*. VARLAAM - SADOVEANU, 368, cf. DER. *Impresia pe care o comunică drama lui Blaga ... este una de înălțare*. T. ianuarie 1969, 66, cf. DEX. *Piesa lui Horia Lovinescu face parte din seria dramelor conceptualizate*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 23, 16/1. ◇ (Urmat de determinări care arată felul) *Alătura cu tragedia ... se nascu un alt gen dramatic, drama satirică ce fu ca un termin de mijloc, ca o tranzițiune între tragedie și comedie*. CONV. LIT. IV, 160. *Până și drama antică e o reprezentare a unui destin exterior, nu a unei complicații psihologice, a unor suflete mobile, în devenire*. RALEA, S. T. III, 10, cf. M. D. ENC.² *Drama istorică românească a avut*

încă de la începuturile ei implicații în contemporaneitate. CONTEMP. 1979, nr. 1 703, 8/2. ◇ *Dramă muzicală* (sau *lirică*) = (spectacol de) operă; (sens curent) creație de operă cu un puternic caracter dramatic. Cf. TIM. POPOVICI, E. M. *Sinfonia și drama muzicală, depășesc și implică ... cântecul de unul singur*. CAMIL PETRESCU, T. III, 496, cf. DL, DM, DER. *În viziunea lui Wagner, cea mai perfecționată operă de artă este drama muzicală*. M 1974, nr. 9, 18, cf. DEX. *Orchestra a primit un rol deosebit în economia dramei muzicale*. FLACĂRA, 1976, nr. 45, 17.

2. Totalitatea regulilor, a principiilor privind punerea în scenă și interpretarea operelor dramatice; artă dramatică. v. d r a m a t i c (1). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ *Clasă de dramă* = clasă în care se predă arta dramatică într-un conservator sau într-un institut de teatru. *Arăți tineri fără ocupație devin actori pentru că au voce, când ar trebui tocmai pentru acest motiv să fie eliminați de la clasele de dramă și comedie*. CAMIL PETRESCU, P. 6. *Aș fi vrut să urmez mai degrabă clasa de dramă*. CĂLINESCU, E. O. I, 41, cf. SCRIBAN, D.

3. F i g. Întâmplare tragică, situație nefericită, zguduitoare; nenorocire (1), suferință. V. t r a g e d i e (1). *Ura de moarte pe calvinofronul admiral Colini, împreună ucis în această sângeroasă dramă*. SĂULESCU, HR. II, 309/25. *Și văzând această dramă uimiți în loc au rămas*. PANN, E. II, 46/4. *Am descoperit o foarte tristă dramă*. NEGRUZZI, S. I, 217. *Campania din 1870 a fost prologul unei lungi drame sângeroase*. GHICA, C. E. II, 638. *Viața e o luptă, o dramă variată*. ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Toată această teribilă dramă, Irina o privi cu un ochi rătăcit, fără a-și putea da samă de cele ce se petrecuse înaintea ei*. CONV. LIT. I, 269. *O dramă ... se desfășură atunci în ochii noștri*. ALECSANDRI, O. P. 318. *Voia să pue în romanul lui ... toată marea dramă socială care se pregătește în întunericul și mizeria bordeielor*. VLAHUȚĂ, O. A. 285. *Pricepuse din tot ce-l înconjură, drama ce se petrecea sub aparențe ridicole*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 81, cf. ȘĂINEANU². *Și din toată această dramă sângeroasă, eroismul n-a lipsit*. HOGAȘ, DR. I, 28, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un mort în stradă, pentru ei, nu înseamnă o dramă*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 69, cf. SCRIBAN, D. *Spania vizigotă trăi o dramă sguđuitoare*. CĂLINESCU, I. 267. *Totul părea atunci că face parte dintr-o dramă a lumii, surdă, de proporții imense, nebănuite*. BOGZA, C. O. 36, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Una din primele drame le-au trăit Bucureștii în 1554, când orașul a fost jefuit și incendiat de turci*. G. BARBU, A. V. 14, cf. DEX. *Dar câtă poezie scormonește el în dramele mărunte ale vieții de fiecare zi ...!* M 1975, nr. 1, 25. *În literatura mea, dramele sentimentale nu s-au bucurat de înțelegere*. FLACĂRA, 1976, nr. 21, 9, cf. DN³. ◇ *Dramă pasională* = crimă (sau sinucidere) determinată de gelozie sau de o dragoste nefericită. *Azi-dimineață, întregă strada Fidelității a fost viu emoționată de o senzațională dramă pasională*. CARAGIALE, O. II, 118. ◇ E x p r. **A face (o) dramă din ceva** = a vedea o situație tragică într-o întâmplare oarecare. *Țița ... fără să facă o dramă din asta, dimpotrivă zâmbește înduioșată*. CAMIL PETRESCU, B. 46, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ *Frământare sufletească, conflict sufletec puternic, trăire lăuntrică care produce suferințe morale*. *În partea inconștientă sufletească a lui Dragomir s-a petrecut o dramă întreagă*. GHEREA, ST. CR. II, 156. *Se desfășura o întunecată dramă sufletească a cărei taină rămânea nepătrunsă*. M. I. CARAGIALE, C. 13. *Nu știa cum să-i spună ... ce dramă o să se petreacă într-un suflet pe care surorile îl uitaseră*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 101. *Un suflet clocotitor silește toate lucrurile să ia parte la marea lui dramă interioară*. BLAGA, Z. 39, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Vă rog să scrieți despre dramele care se petrec în sufletele copiilor*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23, cf. DEX.

- Pl.: *drame*.

- Din fr. **drame**, lat. **drama**.

DRAMOLETĂ s. f. (Livresc) **Dramă** (1) de proporții reduse. Cf. IORDAN, L. R. A. 175. „*Maica cea Tânără*”, *dramoletă neromantică într-un act* [Titlu]. ISAC, O. 143. ◇ (Adesea peiorativ) Situație

nefericită. *Mica dramoleță trăită în legătură cu despărțirea de tatăl său nu izbutește să atenueze unilateralitatea portretului său moral.* V. ROM. ianuarie, 1960, 150, cf. SFC IV, 82, DN³.

– Pl.: *dramolete*.

– Din germ. **Dramolett**.

DRĂNCĂ s. f. **1.** (Prin nord-estul Mold. și prin Bucov.) Obiect uzat, vechi, rupt. Cf. DR. V, 184, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, LEXIC REG. II, 120.

2. (Prin Bucov.) Epitet depreciativ pentru un om de nimic, desfrânat, destrăbălat. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

3. (Regional) Cal mic, bătrân și slab. DR. V, 184.

– Pl.: *drănci*.

– Din ucr. **дранка**.

DRĂNDORĂ s. f. (Regional) Supărare (Bistrița – Drobeta-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 48. ◇ (Adverbial; în forma *drandora*) *Merge drandora de colo până colo.* ib.

– Pl.: *drandore*.

– Cf. b r a m b u r a.

DRANG interj. = **zdrang**. Cf. SCRIBAN, D.

DRANIC s. m. (Bot.; Mold.) Mușcată¹ (e). (*Pelargonium odoratissimum*). BORZA, D. 125.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *dranici*.

– Et. nec.

DRĂNIȚĂ s. f. **1.** (Popular) Șindrilă (1). *5 lei au dat pe 8 000 draniți* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 266. *Fac și draniță* (a. 1803). URICARIUL, VII, 249. *Locuitorii din sate durează casele lor cu bârne și le învâlesc cu dranița.* I. IONESCU, M. 151. *Am ridicat argeaia, mai trebuie căpriorii, leașurile și apoi dranița.* HEM I 576. *Nouă focuri mari de dranițe de stâlpari fălfăre în pădure și o umple de groază.* CONV. LIT. III, 2, cf. BĂRCIANU, COSTINESCU, CIHAC, II, 101. *Întâlnim câțiva oameni cu niște cară cu draniță, mergând spre Iași.* CREANGĂ, A. 126. *Casele albe, învălite cu draniță, răsar ici-colo.* VLAHUȚĂ, R. P. 86. *Se ia o draniță și se cioplește la un capăt.* MARIAN, I. 200, cf. DDRF. *Casele țărănești ... de la câmp acoperite cu stuf (stuh) sau cu paie se deosebesc de cele de la munte acoperite cu șindrila sau draniță.* DAMÉ, T. 93, cf. SIMA, M. 183, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Acoperișul ... se face cu drăniță.* PAMFILE, I. C. 423. *Dranița acoperișului s-a desfăcut.* GĂRLEANU, L. 24. *Ici-colo coperișuri de case, dranițe mucezițe.* REBREANU, P. S. 203, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mă duse ... la casa bătrânească, cu dranița mucedă și cu pereții coșcoviți.* C. PETRESCU, S. 12, cf. DR. V, 303. *Sovejenii sunt renumiți în industria șindrilei: dranița de la Sovēja, mai ales, este căutată.* DIACONU, VR. LXVII, cf. CADE. *Trăiește acolea-n Tazlău, în casa cea ... cu stâlpii vechi de brad, care de-abia de-abia mai sprijină acoperișul nalt de draniță.* MIRONESCU, S. 64. *Urechelnița ... (iarba ciutei), iarba grasă crește pe stânci, oamenii o cultivă sus pe acoperișul de draniță al caselor.* VOICULESCU, L. 322, cf. ENC. AGR. III, 345, PUȘCARIU, L. R. I, 295, SCRIBAN, D. *Părintele ... a ieșit din căsuța lui albă acoperită cu draniță.* SADOVEANU, O. IX, 14. *Avea o casă ca la țară, cu tindă și acoperiș de draniță.* CĂLINESCU, S. 439, cf. LTR², DL, DM, DER. *Un târg cu case acoperite cu draniță.* SCĂNTEIA, 1975, nr. 10 350, cf. DEX, H X 506, ȘEZ. II, 141, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS. *Săraca mândruca mea ... Face pânza ca gardu, Suptire ca dranița.* BÎRLEA, C. P. 254, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR I 667, ib. 668/347, 532, 596, 722/385, 552, 584, ALR II/1 h 229, ib. h 230/362, A V 2, 14, 15, 23, 25, 38, VI 4, 19, IX 2, 3, 4, 5. *Câte dranițe pe casă, Atâția galbeni pe masă!* FOLC. MOLD. I, 271.

2. (Regional) Bucată de lemn lungă de un metru (Șomcuta Mare). LEXIC REG. 18.

3. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Maram.) Împrejmuire de lemn a fântânii. Cf. ALR SN III h 852, LEXIC REG. 16.

– Pl.: *dranițe* și (regional) *draniți* (ALR I 667/229, 259, 266, 350, 354, 359, 360, 361, 584, ALR II/1 h 229, ALR SN III h 852) și *drăniți* (ALR I 667/194, 363, 578, ALR II/1 h 229). – Și: (regional) **drăniță**, **drăniță** s. f.

– Din ucr. **драниця**.

DRANIȚĂ vb. IV v. **drăniți**.

DRAP¹ s. n. (Text.) Legătură fundamentală (de bază) a tricotelului urzit; postav¹ (1). Cf. LTR².

– Din fr. **drap**.

DRAP² s. n. (Argotic) Iarbă. Cf. GR. S. VII, 113. ♦ Tutun (2). Cf. GR. S. VII, 113.

– Din țig. **drap**.

DRAPĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică ferestre, uși etc.) A împodobi sau a acoperi cu o draperie (1), cu steaguri etc.; (complementul indică pereți, mobile etc.) a acoperi cu stofă, catifea etc. aranjate în cute sau falduri. *Două steaguri drepte Drapa bănească ușă.* HELIADE, O. I, 220, cf. COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Un afet de tun drapat cu steaguri ieși încet de pe poarta amfiteatrului.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 3/1. *Pe peretele din stânga, drapat cu catifea stânenie, era un apus de soare cu raze lungi.* CAMIL PETRESCU, N. 118, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *O eroi! ... Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii.* EMINESCU, O. I, 149. *Drapată în poezie, ... replica lui rămâne o explorare în zonele întunecate ... ale existenței.* T februarie 1969, 87. ♦ (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, draperii etc.) A aranja în cute, a dispune faldurile în mod artistic. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mado îl primi ... îmbrăcată într-o rochie lungă ..., aproape drapată în acele falduri.* EFTIMIU, N. 62. *Maro catadicsise să apară la geam, dar cu un voal zvârlit pe cap și drapat, peste umeri, ca două aripi albe.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 245, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) îmbrăca (în felul anticilor) cu un veșmânt larg, care cade în falduri. *E drapat ca un suveran african în veșminte bătătoare de departe la ochi.* CARAGIALE, O. III, 63. *Era într-o rochie de batist alb, care o drapa stauar.* IBRĂILEANU, A. 144, cf. CADE. *Venera e reprezentată aproape în fiecare sală ... Venera drapată într-un vâl transparent.* COCEA, S. I, 95. *Se drapa cu o stofă indiană, în galben sau în roșu.* BART, E. 100, cf. SCRIBAN, D. *O robă neagră mă drapa într-un prestigiu magistral șovăitor.* ARGHEZI, S. X, 11, cf. DL. *Era un om între două vârste, mărunț, bondoc, cu trei rânduri de guși, drapat în faldurile unui veston larg și lung.* T. POPOVICI, S. 13, cf. DM. *Acest pustnic ... se retrăsese în apartamentul lui din inima Parisului ..., drapat într-o robă de catifea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 513, 4/10, cf. DEX. ◇ F i g. *Marx a amintit că gladiatorii societății burgheze se drapau în toga marilor personaje ale Antichității pentru a-și da lor înșiși și altora sentimentul grandoarei istorice.* V. ROM. iunie 1957, 160. *Toate se împletesc într-un spectacol care se drapează când în baladă, când în pantomimă.* T ianuarie 1969, 98, cf. M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *drapez*.

– Din fr. **draper**.

DRAPĂJ s. n. (Rar) Drapare. Cf. DN³, DEX².

– Pl.: *drapaje*.

– Din fr. **drapage**.

DRAPĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d r a p a și rezultatul ei; împodobire, acoperire cu o draperie (1), cu stofă etc., dispuse în

cute sau falduri; drapaj. *Tot fastul decorativ, cum arhitectură, drapare ..., rămâneau pe a doua și a treia treaptă.* CARAGIALE, N. F. 117, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: drapări.

- V. drapa.

DRAPÁT, -Ă adj. **1.** Care este împodobit sau acoperit cu o draperie (**1**) sau cu stofă, dispusă în cute sau falduri. *Ce asemănare s-ar putea găsi între Panoul decorativ (Muzica) ... și între „Apostolul Pavel”, rău desenat, urât drapat, fără proporții și prea din topor, pentru un sfânt?* SĂM. I, 12, cf. DEX.

2. Care este dispus în cute; care cade în falduri. Cf. DEX.

- Pl.: drapați, -ie.

- V. drapa.

DRAPÉL s. n. **I. 1.** (Adesea cu determinări care indică felul) Bucată de pânză, de mătase, de stofă etc., de obicei de formă dreptunghiulară, fixată la una dintre laturi de un băț (sau lance), care înfățișază culorile (uneori și stema sau emblema) unui stat, ale unei organizații, ale unei instituții etc., servind ca semn distinctiv al acestora; steag (**1**), stindard (**1**), (livresc) flamură, (învechit) bandieră. V. prapur (**1**), bairac. *În tinda mărturiei destinsu-ți-ai drapelul Cu acvila cruciată în cercul evangelic.* HELIADE, O.² I, 316. *Au urmat a petrece în liniște sub protecțiunea drapelului român.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 71. *Tudor Vladimirescu sub apărarea murilor aștei monastiri plântă drapelul independenței.* PELIMON, I. 235/19. *Țin în mânele lor drapelul sub care națiunile triumfă pe calea civilizației și a progresului.* CONV. LIT. II, 37. *Pe culme ... Stă drapelu-nvingător.* ALECSANDRI, POEZII, 573. *Ați cerut ca să fâlăie drapelul desfășurat.* MAIORESCU, D. I, 490. *El ține în mână drapelul național.* ODOBESCU, S. III, 338. *Trupul meu să-l poarte învinșii ca drapel.* MILLE, V. P. 64, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Publicul își îndreaptă atențiunea spre noul drapel.* Cf. ALEXI, W., CHENDI, în PLR II, 11, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cămașa însângerată cu pușca se prăvăli scurt, ca un drapel când dă onorul.* REBREANU, R. II, 263. *Mulțimea asta nu vrea decât ... să puie drapele tricolore la balcoane.* CAMIL PETRESCU, U. N. 422. *Dușmanul sălbatec i-a smuls drapelul țării.* VOICULESCU, POEZII, I, 44, cf. SCRIBAN, D. *Drapelul Republicii Populare Române poartă culorile roșu, galben și albastru, așezate vertical cu albastrul lângă lăncie. În mijoc este așezată stema.* CONST. R. P. R. 46, cf. DL, DM. *Pe o scenă mică, împodobită cu drapelul țării ... stăteau vorbitorii.* BARBU, G. 153, cf. DER. *Drapelul diviziei a trebuit să fie înfășurat, pentru a nu se rupe de colții ascuțiți de piatră.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 88, cf. HRISTEA, P. E. 107. *El nu vorbește despre drapelul tricolor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 2/9. *O lumină difuzată din interior reflectă culorile drapelului național.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15, cf. DEX. *În cazarmă m-o bagat, La drapel m-am închinat.* ȘEZ. IX, 61, cf. ALR I 1 424. ◊ F i g . *Drapelul meu postum Să nu-și descânteze în asfințit cenușa.* LABIȘ, P. 170. ◊ *Drapel de stat = drapelul (I 1) oficial al unui stat, a cărui descriere este prevăzută în constituție. Pe aeroportul Otopeni ... erau arborate drapelele de stat ale celor două țări.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. M. D. ENC.² *Drapel negru = semn de doliu. Erau două enorme drapele negre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 412. *Muierile vedeau în câte o poartă drapelul negru al morților.* BARBU, G. 333. ◊ E x p r . **A fi** (sau **a intra**) **sub drapel** = a servi în armată, a-și face stagiul militar, a milita pentru cineva sau ceva. Cf. ȘĂINEANU². *Neamul românesc este vrednic să-și vadă pe toți fiii buni ai săi intrați sub drapelul cultural.* COTRUȘ, în PLR II, 446, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, M. D. ENC.² **A lupta sub drapelul cuiva** = a lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva. Cf. DL, DM, DEX, M. D. ENC.² **A ține sus drapelul = a)** a milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc., a rămâne fidel unei cauze. Cf. DL, DM, DEX; **b)** a se comporta exemplar într-o acțiune, într-o împrejurare. Cf. DEX. **A ridica drapelul luptei pentru ...** = a porni lupta sau acțiunea pentru

... Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ Pânză subțire folosită mai ales la confecționarea drapelelor (**1**).

2. (Rar) Pavilion (**4**). *Vapoarele ... au arborat drapele.* PERPESCIUS, S. 126.

II. 1. (În l o c . a d v .) **În drapel** = poziție a palelor elicei unui avion, în care acestea are rezistență minimă la înaintare, în direcția de zbor. *Palele se pun „în drapel”, când motorul e scos din funcțiune.* LTR² VII, 196.

2. (În sintagma) *Drapel de șablon* = axul aparatului de formare cu șablon în metalurgie. Cf. LTR².

- Pl.: drapele și (regional) drapeluri (CADE, TDRG, ALR I 1 424/402, 508, 532, 588, 595, 700, 708, 750, 760, 792, 900, 940, 954, 984). - Și: (regional) drăpél (ALR I 1 424/214, 542), trapél (ALR I 1 424/710, 720, 727, 748, 922, 934, 980, 986) s. n.

- Din it. drappello. Cf. fr. d r a p e a u .

DRAPÉLIST s. m. (Rar) Persoană care poartă drapelul unei organizații, al unei asociații etc. *Ne este indiferent dacă d. Djuvara vorbește ca actual sturdzist, sau ca fost drapelist.* MAIORESCU, CRITICE, 544. *Câțiva membrii cu vază ... hotărâsc a forma o grupare deosebită numită mai târziu a «drapelistilor».* id. D. V, 30.

- Pl.: drapelști.

- Drapel + suf. -ist.

DRAPERIE s. f. **1.** Perdea grea de stofă, de catifea etc., colorată, cu falduri. *O veargă de fier groasă Ș-o draperie deasă de dânsa suspendată.* HELIADE, O. I, 220. *Draperiile marelui salon era de cololuri naționale.* CR (1838), 6¹/32. *Draperii de catifea roșie și perdele de aclaz verde, susținute de ciucuri de fir, ca să nu atingă pământul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 115. *Zefirul ... face să undioeze toate aceste draperii.* NEGULICI, E. 99/10, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Draperii de catifea de Utrecht.* MACEDONSKI, O. II, 280. *Plopu din poartă fâșie legănându-se, apropiindu-se și depărtându-se de fereastră, cu mișcarea molatică a unei draperii imense.* VLAHUȚĂ, D. 138. *Coloarea și cutele draperiei o fac să semene aidoma cu o cortină de teatru.* CONTEMPORANUL, V₁, 94, cf. DDRF. *Vântul draperii desparte Și-n perdele scormonește.* COȘBUC, P. II, 98. *De ce stă acolo ca înșpita ... în tablouri, în draperii și în toate colțurile odăii?* SĂM. I, 264, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Deodată draperiile se mișcară.* LUC. VII, 124, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nici draperii la fereastră ... de poate năvăli lumina.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *A ridicat draperiile, a deschis ferestrele la stradă.* BRĂESCU, O. A. I, 31. *Această fereastră e înarmată cu felurite încuietori, ... cu obloane, draperii grele și perdele.* SADOVEANU, O. IX, 228, cf. SCRIBAN, D. *N-o oprise în odăile ... întunecate de draperii.* DEMETRIUS, A. 10, cf. LTR², DL. *Se duse la fereastră, dădu la o parte draperia și privi în stradă.* V. ROM. martie 1958, 35, cf. DM, CONTRIBUȚII, I, 96. *Ușa ... era mascată de niște draperii groase.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 9, cf. SFC IV, 75, M. D. ENC., DEX, A VI 26. ◊ F i g . *Noaptea ... îmbrăcase munții cu o draperie fantastică de lumină.* ALECSANDRI, O. P. 154. *Prin draperiile grele de pe deal s-a furișat o rază.* IBRĂILEANU, A. 215. *Deasupra parcului, ajuns acum o simplă draperie pe ultimul plan, se ridica stăpânitoare turla paraclisului vechilor proprietari.* GALACTION, O. 492. *Prin draperia viselor zăpezii Se ridică-n cercuri dealul ca un sfânt.* D. BOTEZ, P. O. 67. *Lianele ... atârnav în draperii deasupra havuzurilor.* SADOVEANU, O. X, 294. *Cerul își va împleți în curând fantasticele-i draperii.* BOGZA, C. O. 41. ◊ Bucată de stofă dispusă în cute mari, care servește ca decor într-o sală, mai ales într-o sală de teatru. *Sala este îmbrăcată cu un posomorât fel de doliu: păretele din dreapta, cel din stânga și podul cu o draperie neagră.* NEGRUZZI, S. III, 376. *Acest despot a invitat o serie de femei haitiene la un bal funebru, într-o sală decorată cu draperii negre.* RALEA, O. 34, cf. DL.

2. Veșmânt larg, cu multe cute, care îmbracă o statuie, personajele unui tablou sau pe actori în anumite piese de teatru. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², CADE. *Draperiile de pe femei erau atât de măiestru răsucite de daltă, încât pare că sta să le scuture vântul.* GALACTION, O. 122, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX².

3. (Regional) Galerie pe care se prind perdelele (Coverca – Vatra Dornei). Cf. A V 14.

– Pl.: *draperii*.

– Din fr. *draperie*.

DRAPEU s. n. (Rar) Cută, fald (al unui veșmânt). Cf. DN³.

– Pl.: *drapeuri*.

– Din fr. *drapé*.

DRĂSTIC, -Ă adj. 1. (Despre măsuri, sancțiuni, critici etc.)

Care este foarte aspru, de o severitate excesivă, foarte energic; brutal, violent (2), vehement (1). *Rugară pe împăratul ca să-și facă milă de țeară și să retragă măsurile acelea drastice.* BARIȚIU, P. A. I, 23. *Demisiile de preșidenți ... sunt cea mai drastică ilustrare a răului efect al unanimităților.* MAIORESCU, D. V, 15. *El procură momente de veselie superioară, prin constatări de cea mai mare însemnătate și calificative drastice.* SĂM. II, 352. *Răspuns, clar și drastic, la întrebarea mea dacă cunoaște literatura română.* IBRĂILEANU, A. 61, cf. RESMERIȚĂ, D. *Trebuie să aplice tuturor sancțiunile drastice cuvenite.* REBREANU, R. II, 281. *Sub regele Ștefan se iau măsuri drastice pentru constrângerea unguirilor de a părăsi corturile.* PRIBEAGUL, P. R. 8, cf. SCRIBAN, D. *El tulbură acea epocă frământată și explozivă, entuziasmând pe unii, provocând criticele cele mai drastice ale altora.* OPRESCU, A. M. 26. *Avem toate motivele ... să ne simțim chiar jenați de ripostele drastice cu care l-am întâmpinat.* CONSTANTINESCU, S. III, 210, cf. DL. *Aici se petrec unele lucruri care ne impun să luăm măsuri drastice și necruțătoare.* T. POPOVICI, S. 284. *Împăratul ... avea tot interesul ca discreția ... să domnească în jurul unei măsuri atât de drastice luate împotriva lui Ovidiu.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 54, cf. M. D. ENC. *Cineva trebuie să răspundă și împotriva lui să se ia cele mai drastice măsuri.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 20, cf. DEX. *Nu împărtășim opinia mult prea drastică a lui Al. George despre romanul experimental.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 9/4. ◇ (Adverbial) *Emilia e tot atât de bine intenționată, ... ca și pe scenă când joacă furios și prea drastic.* CAMIL PETRESCU, P. 75. *Procurorul se va convinge, fără efort, că e dator să procedeze drastic.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 287, cf. SCRIBAN, D. *Combătea drastic orice soi de avertizare directă.* MIHĂESCU, D. A. 197.

2. (Despre substanțe, remedii medicale, tratamente etc.) Cu efect puternic și rapid; (învechit, rar) drastiric, drastiriu. *Întrebuințeză aloiul mai mult decât vericare altă curățenie, fiindcă această substanță ... este drastică, prin acidul și sărurile sale.* MAN. SĂNĂT. 90/1. *Apa din București în loc de a fi un vehicul pentru digestiune, a devenit un purgatif din cele mai drastice.* GHICA, C. E. II, 572, cf. COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU. *Episcopul ... stă încuiat ... și numai cu purgative drastice se poate curăți.* SBIERA, F. S. 273, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *S-au administrat purgative drastice.* DANIELOPOLU, F. N. II, 202. *Purgative drastice. Se întrebuințază excepțional, datorită faptului că lezează intestinul.* BELEA, P. A. 275, cf. DL, DM. *Purgative drastice care provoacă eliminarea de scaune apoase însoțite de colici.* D. MED. II, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *drastici*, -ce.

– Din fr. *drastique*.

DRĂSTICITĂTE s. f. (Rar) Calitatea de a fi drastic. Cf. SCRIBAN, D.

– *Drastic* + suf. -itate.

DRĂSTIRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Drastic (2). *Curățenii drastirice (prea tari): rădăcină de ialapă, colocinta și romacuta de la 4 până la 12 dram.* CORNEA, E. II, 183/33.

– Pl.: *drastirici*, -ce.

– Cf. *d r a s t i r i u*.

DRĂSTIRIU, -IE adj. (Învechit, rar) Drastic (2). *Doctorul ... a compus un fel de curățenii gustoase înse și puternice (drastirii).* CORNEA, E. I, 194/5.

– Pl.: *drastirii*.

– Din ngr. *δραστήριοσ*.

DRAȚBAN s. m. (Germanism) „Tren funicular”. MĂNDRESCU, I. G. 44, ARHIVA, XXXIV, 12.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *dratbani*.

– Din germ. *Drachtbahn*.

DRĂTVĂ s. f. (Regional) Ață dată prin rășină. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Pl.: *dratve*.

– Et. nec.

DRAU s. n. v. *draw*.

DRAVIDEĂN, -Ă s. m. și f. v. *dravidian*.

DRAVIDIĂN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană (de rasă intermediară între negri și europizi) care locuiește în unele regiuni din India, Sri Lanka și Pakistan sau este originară de acolo. *Dravidenii sunt o a doua insulă de populație neagră, ... au barba mare; păr lung, puțin încrețit și trăsăturile feței mai aproape de ale indo-europenilor.* MEHEDIȚI, G. F. 200. *Unele triburi de dravidieni din sudul Indiei păstrează încă rămășițe ale orânduirii comunei primitive.* DER, cf. DEX.

2. Adj. Care aparține dravidienilor (1), privitor la dravidieni. *Putem crede că limba indo-europeană, transplantată în India și dezvoltată pe un substrat dravidian, a împrumutat de la acesta consoanele cerebrale.* GRAUR, I. L. 262. ◇ *Limbi dravidiene* = familie de limbi vorbite de populații care locuiesc în sudul Indiei și în Ceylon. Cf. DER.

– Pronunțat: -di-an. – Pl.: *dravidieni*, -e. – Și: (învechit)

dravideăn, -ă s. m. și f.

– Din fr. *dravidien*.

DRAVIT subst. Varietate de turmalin magnezian, de culoare brună până la verde și chiar brună-neagră. Cf. LTR².

– Din fr. *dravite*.

DRĂVOL s. m. (Prin Olt.) Drac (1). Cf. TOMESCU, GL. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Un dravol dă copil.* id. ib.

– Pl.: *dravoli*.

– Contaminare între *drac* și *diavol*.

DRĂZILĂ s. f. v. *dracilă*.

DRAW s. n. (Sport) Meci nul; rezultat de egalitate la încheierea unei partide. Cf. CL 1973, 25, DN³.

– Pronunțat: *dro*. – Pl.: *drawuri*. – Și: *drau* s. n. L. ROM. 1973, 115.

– Din engl. *draw*.

DRĂBICĂNI s. m. pl. (Regional) Locuri răpoase, coclauri (Sângeorz-Băi). Cf. PAȘCA, GL.

– Et. nec.

DRĂBINĂR s. m. v. **drăghinar**.

DRĂBÎNĂ s. f. v. **draghină**.

DRĂCĂLUÎ vb. IV. T r a n z. (Regional) A drăcui¹. Cf. ȘEZ. II, 226, PASCU, S. 419, SFC IV, 121, 129, 132, 140.

– Prez. ind.: *drăcăluiesc*.

– **Drac** + suf. *-ălui*.

DRĂCĂRĂIE s. f. 1. (Regional; depreciativ) Drăcime. Cf. SFC III, 55.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Drăcie (4). *Ce drăcăraie mai fu și asta?* UDRESCU, GL. ♦ (Mai ales la pl.) Drăcovenie (5). *Câte drăcării (sau drăcărâi), toate în camera asta s-au adunat.* id. ib. ♦ Drăcovenie (3). *Ce drăcărâi sunt astea, copile?* UDRESCU, GL. *Aului, mi-a umplut pereții de câte drăcărâi, de câte bazaconii!* id. ib.

– Pl.: *drăcărâi*.

– **Drac** + suf. *-ăraie*.

DRĂCĂRĂIE s. f. 1. (Popular) Faptă nesocotită, de gravitate redusă; boroboată, drăcie (5), drăcovenie (5), năzbâtie, pozna¹ (3), prostie (5), șmecherie (1). *Câte drăcării le vin în cap, toate le fac.* CREANGĂ, A. 38, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, DL, DEX.

2. (Rare) Drăcime. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Popular) Lucru sau faptă ciudată, neobișnuită, de nepriceput; bazaconie, ciudățenie, drăcie (4), drăcovenie (3), minunăție (1). *Harap-Alb vede altă drăcărie și mai mare: o namilă de om mânca brazdele de pe urma a 24 de pluguri.* CREANGĂ, P. 241, cf. RESMERIȚĂ, D. *Petruță era gata, în fața mașinei, ... să studieze secretul „drăcăriei”.* C. PETRESCU, R. DR. 83. *Această întâmplare ... ne învață câteva lucruri interesante, mai interesante decât jazz-bandul și alte drăcării exotice.* SADOVEANU, O. X, 456. *Cum a trecut drăcăria din buzunarul meu în sânul lui, asta a rămas altă taină.* id. ib. XVII, 469, cf. DL, DEX.

4. (Popular) Vrăjitorie (2), farmec, vrajă (1). *Stăpâna acestei slujnice era ... o vrăjitoare strajnică, ... care știa toate drăcăriile de pe lume.* CREANGĂ, P. 96, cf. TDRG. *Baba știa multe drăcării.* PAMFILE, DUȘM. 87, cf. DL, DEX.

5. (Popular) Afacere încâlcită, necurată. *Ce să faci cu carul cu boi? ... Le trebuie pentru drăcăriile lor ca să se ducă la Pocrov.* SADOVEANU, O. IX, 76. *Cine știe ce drăcării se ascundeau.* BARBU, PRINC. 80.

6. (Regional; mai ales la pl.) Fleacuri, mărunțișuri. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *drăcării*.

– **Drac** + suf. *-ărie*.

DRĂCĂRĂIME s. f. (Regional) Drăcime. *Se strângea toată drăcărimea din iad.* I. CR. IV, 165, cf. SFC I, 71, 72, III, 58.

– Pl.: *drăcărimi*.

– **Drac** + suf. *-ărime*.

DRĂCĂVÉNIE s. f. v. **drăcovenie**.

DRĂCEA s. m. sg. art. (Familiar; peiorativ; prin nord-estul Munt.) Copil neastâmpărat. Cf. UDRESCU, GL. *Drăceo, tu ai umblat aici; așa e?* id. ib.

– **Drac** + suf. *-ea*.

DRĂCEÁN s. m. (Neobișnuit; în imprecății; cu sens atenuat) Drac (1). *Al drăceanului gând și aista!* CAMILAR, N. I, 326.

– Pl.: *drăceni*.

– **Drac** + suf. *-ean*.

DRĂCÉL s. m. (Învechit, rar) Drăcușor (I 1). Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pl.: *drăcei*.

– **Drac** + suf. *-el*.

DRĂCENĂ s. f. v. **dracilă**.

DRĂCÉSC, **-EÁSCĂ** adj. 1. Care ține de drac (1), privitor la drac; care amintește de drac; p. e x t. care este plin de răutate, care are un caracter malefic, pervers, necurat; diabolic (1), diavolesc. *Suflete drăcești.* COD. VOR.² 354. *Să poată călca spre șarpe și spre scorpiia și pre toată tăria drăcească.* CORESI, EV. 30. *Nu-s acealea mândrii de sus deștinate, ce de pământ, sufletești, drăcești* (cca 1569–1575). GCR I, 10/21. *Unde era jărtvele drăcești, acolo fură bisearicile creștinești* (cca 1633). ib. 84/15. *A răbda nu pot de săgetătura drăcească.* PARACLIS (1639), 247. *De va fi vrun sfeat drăconit ca acesta, ... să se cearte.* PRAV. GOV. în GCR I, 90/9. *Izgonit fu întunecatul drăcescu.* (a. 1648). GCR I, 131/2, cf. MARDARIE, L. 137/12. *Sila vameșilor drăcești.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96/35. *Să ne ferim de toate lucrurile și faptele drăcești, ca să nu întinăm sfântul botez cu păcatele.* ANTIM, O. 71. *Cu înșelăciunea drăcească aducea mulțămite și jirtve* (cca 1750). GCR II, 51/32. *Pre mulți învăță drăcești vrăji.* MINEIUL (1776), 10¹/30. *Să nu faci răs din neștiință sau din deșertăciune făcând ceale ce de la înșelăciunea drăcească purced.* MAIOR, I. B. 283/13. *În Grechia ... ardea sau fierbea trupurile oamenilor celor de curând îngropați, socotind că morții ies din mormânturi cu puteare drăcească.* GRECEANU, I. 152/8. *Obiceaiuri și fapte drăcești.* ȚICHINDEAL, F. 318/4, cf. VALIAN, V. A aflat un mesteșug drăcesc, să prindă în cursă o armie creștinească. ARHIVAR. II, 297/22, cf. POLIZU. *Un foc drăcesc nepotolit.* NEGRUZZI, S. II. 113. *De unde ai venit cu acest joc drăcesc, care o să ne aducă în stare să ne pierdem averea.* FILMON, O. I, 183, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Apucăturile unei minți care se dezvoltă nu sunt așa de drăcești cum se credea.* CONTEMPORANUL, I, 348. *Ca să nu scape și el neatinș de răutatea lui cea drăcească, îi scoase cuiul din capul osiei.* ISPRESCU, L. 226. *Duhuri rele și drăcești pândesc umbrele la ieșirea din trup.* CONTEMPORANUL, III, 690, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Poftește în bucătărie! zise c-o bucurie drăcească.* AGÎRBICEANU, A. 319. *Cu părul bălăior, lăsat pe spate și-ncărligonat pe la tâmpole, că părea curat o ispită drăcească.* LUNGIANU, CL. 35, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se bucura de o închipuire drăcească nesecată.* M. I. CARAGIALE, C. 19, cf. CADE. *Va zdrobi chipul șearpelui drăcesc.* LOVINESCU, C. IV, 132. *Ce dar drăcesc avea nevastă-mea de-a pune diagnosticul.* MIRONESCU, S. 387. *Jivină drăcească, vreau să intru în iad.* GALACTION, O. A. I, 55. *Face niște farmece ... un fel de scamatorii drăcești, ca să strângă averi.* COCEA, S. I, 180. *În împărăția drăcească, adică la iad.* VISSARION, B. 228. *De obicei ... îmi urma sfaturile drăcești.* VLASIU, A. P. 37. *Simțeam cu toții o plăcere drăcească auzind șgomotul.* MOROIANU, S. 65, cf. SCRIBAN, D. *Cel ce nu se supune ... e ... alungat cu afurisiri drăcești.* BLAGA, Z. 69, cf. DL. *Un rânjet drăcesc.* PREDĂ, M. S. 12, cf. M. D. ENC. *Terfelit cu plăcerea drăcească a defăimătorului.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 9, cf. DEX. *Nu vreau arme ominești Că eu am arme drăcești.* ALECSANDRI, P. P. 39. *În căldarea cea drăcească.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 260. *Valuri drăcești.* MĂNDRESCU, L. P. 45. *Cale de trei dzile drăcești.* RETEGANUL, P. P. 74. *Hai la luptă voinicască și la sabie drăcească.* FOLC. MOLD. I, 183. ♦ *Înger drăcesc* = drac (1). *Depreună cu îngerii drăcești ... căutură toate faptele omului* (a. 1550). GCR I, 2/34. ♦ (Învechit și regional) *Sărbători drăcești* = sărbători mai mici, pe care le țin numai femeile bătrâne; sărbători băbești în care este interzisă practicarea vrăjilor. *Sărbătorile drăcești, marțe și miercuri, cine va ținea vrăji, aceia să să dea șpanilor* (a. 1675). GCR I, 218/36. ♦ F i g. Care este ciudat, de neînțeles; neobișnuit, necunoscut, misterios. *Femeia ... are ceva drăcesc, feminin în ea.* IBRĂILEANU, S. 36. *Vede ... mașinile drăcești ce*

fug amețitor. C. PETRESCU, s. 52. *Ochii ... scânteiau cu o putere drăcească.* TUDORAN, p. 387.

2. Care se caracterizează printr-o intensitate deosebită; intens, îndrăcit, îngrozitor, puternic (III), teribil (1). *O gălăgie drăcească îți lua auzul.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 96. *Rânjește și chiote drăcești.* LOVINESCU, C. III, 75. *Ce drăcească furie ...* CAMIL PETRESCU, T. III, 112. *A auzit urletul acela drăcesc.* VISSARION, B. 312. *O fomicare drăcească pe cheiuri.* SADOVEANU, O. IX, 304. *Oamenii ... încep să scoată chiote sălbatice, îndemnându-i cu o drăcească înverșunare.* BOGZA, C. O. 330. *Telefonul suna mereu, cu o drăcească stăruință.* VINEA, L. I, 180. *Zmeii când fug prind o viteză atât de drăcească, încât le vine foarte greu să cotească.* SORESCU, U. 42. *Un tempo rapid, drăcesc.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20.

- Pl.: drăcești.

- Drac + suf. -esc.

DRĂCÉȘTE adv. Ca dracii, cu răutate ca de drac; diabolic (1), diavolește. Cf. LB. *Zmeii își bat coadele și-și curțură noadele ... Strigoiții le-ncaieră, Drăcește le-mbaieră, Scot buba-dalacului; Zbor pe calul dracului.* HELIADE, O.² III, 287, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Iată crime ce astăzi nu poci să mai lucrez, Într-al lui Hristos nume drăcește-au fost lucrate.* ALEXANDRESCU, O. I, 295, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Văzuse stele verzi și albastre jucându-i drăcește prin față.* STANCU, R. A. V, 150, cf. DL. *Ea era iar lângă mine și-mi zâmbea drăcește.* LÂNCRĂNJAN, C. I, 95, cf. M. D. ENC., DEX.

- Drac + suf. -ește.

DRĂCÍ vb. IV. 1. (Învechit și popular) R e f l. A fi posedat sau chinuit de draci; p. e x t. a deveni furios, a înnebuni; s p e c. a se îmbolnăvi de epilepsie sau de somnambulism, a fi epileptic sau lunatic. *Fistu ... dzise: „Drăcești-te, Pavle, că multele carrți întru neistovu te întoarseră”.* COD. VOR.² 308. *Apropie-se cătră el om neștine și se închină lui și grăi, Doamne, miluiaște fiul meu că în lună noao drăcește-se rău.* CORESI, TETR.² 60. *Ce e întru noi de se drăcește și se nebunește dracul, să-l surpăm.* id. EV. 187. *Ceia ce se lunesc, spune-se că se drăcește.* id. ib. 212, cf. PAPAĞAGI, C. L., BUL. FIL. III, 104, 106, 260.

2. T r a n z. (Bucov.) A drăcui (1). Cf. LEXIC REG. 113.

- Prez. ind.: drăcesc.

- De la drac.

DRĂCÍE s. f. (Atestat prima dată în 1563, ap. TDRG²) 1. Faptă rea (ca de drac), lucru drăcesc, neobișnuit; (popular) drăcovenie (1), drăcărie (5), diavolie. V. b l e s t e m ă ț i e, î n ș e l ă c i u n e, r ă u t a t e (II), t i c ă l o ș i e (2). *Iară unde e socotirea și întrebarea scripturiei sănătoase, nemică acolea nu se poate mândri cu drăciile sale diavolul.* CORESI, EV. 371. *Deaci cu aceaste avâni și drăcii, făcut-au lui Matei-Vodă bani mulți, avuție rea, de Mamon.* ANON. CANTAC., CM I, 188. [Dracul] *căută o babă, auzind că ele îl întrec pe dânsul la drăcii și rele.* PANN, P. V. I, 53/19, cf. POLIZU. *Ș-astea toate din pricina perturbatorilor ș-a anarhiștilor că nu se mai astâmpără cu drăciile.* GHICA, C. E. II, 323. *Cu marafeturile și drăciile lui i-a pus pe toți la închisoare.* FILMON, O. I, 158, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Dracu ... făcu drăcii mulțime.* CONTEMPORANUL, I, 508. *S-o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.* CARAGIALE, O. II, 243. *Pricepu că aci la mijloc se joacă vreo drăcie.* ISPIRESCU, L. 19, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Câte alte drăcii nu scornise.* CAMILAR, N. I, 376, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Șarpele pricepu ce drăcie se joacă aci.* POP., ap. GCR II, 355. ♦ P. e x t. Lucru drăcesc; blestemăție. *Văzând drăcia asta la casa lor, și socotind că-i cuprinsă de necuratu, o părăsiră.* ȘEZ. I, 281.

2. (Popular) Vrăjitorie (2), farmec. *Molitivă de drăcii și farmece (cca 1650 - 1675).* GCR I, 228/5. *Eu sunt mama Anghelușă, Care știu discântici ... Și drăcii chiar peste fire.* ALECSANDRI, T. 9. *Trebuie să fie vreo fermecătorie sau vreo altă drăcie aci.* ISPIRESCU, L. 53, cf. DL, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. VI, 632.

3. (Familiar) Poznă¹ (3). *Parastuește și nouă piesa aceea ... c-am auzit că-i cu o mulțime de drăcii.* ALECSANDRI, T. I, 222. *La școală pune în practică cele auzite acasă, înnebunind profesorii cu drăciile lui.* MILLE, V. P. 198. *Ai pus, se vede, vro drăcie la cale cu Hrisanti și taci chitic.* HOGAȘ, DR. II, 104, cf. CADE. *Poate mă crezi tot capul drăciilor.* C. PETRESCU, C. V. 361. *În meditații, ne țineam de drăcii.* BRĂESCU, A. 249. *Pe urmă umblă așa prin oraș și se gândește să facă niște drăcii și niște prostii.* SADOVEANU, O. IX, 499. *Noi băieții nu ne țineam numai de drăcii.* MOROIANU, S. 66, cf. SCRIBAN, D. *M-a băgat într-o drăcie, că mi-e și rușine să vă mărturisesc.* STANCU, R. A. I, 192. *Moșule, eu am să fac o drăcie!* TUDORAN, P. 97. *Și copiii se prind la drăcii de astea.* LÂNCRĂNJAN, C. II, 527. *Când a auzit ... drăciile lui Strâmbă-lemne ... se încruci.* ȘEZ. II, 208. ♦ (Prin exagerare) Excrement. *Mă, prostălăule, să nu faci drăcii în fân, că nu-l mai mănâncă caii.* CĂLINESCU, C. O. 20. ♦ P. e x t. Faptă nesocotită, de gravitate redusă. *I-au ieșit drăciile, s-a astâmpărat.* CONTEMPORANUL, III, 620. ♦ (Familiar) Farsă; glumă. *Pune pe oameni să povestiască drăcii.* LUNGANU, CL. 181, cf. RESMERIȚĂ, D. *Clătina din cap a mustrare: „Te ții de drăcii, Stane”.* PEDA, D. 151.

4. (Popular) Lucru ciudat, de nepriceput; ciudățenie, drăcărie (3), drăcovenie (3), minunăție (1). *Auzi acolo, o bombă! O sfeclă găurită, care, desigur, este o drăcie inventată chiar de caimacami.* FILMON, O. I, 380. *Râd de moșneag ca de-o drăcie nemaivăzută.* ADAM, R. 244. *Cu drăcii de elea nici nu m-aș incurca eu!* AGÎRBICEANU, A. 62, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vezi o sârmă, o drăcie mică ... o nimica toată: un telefon!* VISSARION, I. 5. *Acolo este trin: un fel de căsuță pe roate, care fuge singură, fără cai.* *Ce drăcie a fi asta, nu știu, că n-am văzut-o.* SADOVEANU, O. IX, 29, cf. SCRIBAN, D. *Drăcii nemțești cu aburi.* PAS, L. I, 70, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. **Ei** (sau **ce**) **drăcie** ori **drăcia dracului** (sau **naibii**), se spune pentru a exprima surpriza, nemulțumirea. *Ei, drăcie ca asta! strigă deodată cu mânie Pruncul.* AGÎRBICEANU, A. 290, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ce drăcie! GALACTION, O. I, 404. Ei drăcie ... Ia uită-te la mine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 403. *Ei drăcia dracului, ce te strâmbai așa?* id. U. N. 53, cf. SCRIBAN, D. *Ei, drăcie? Asta ce taină o mai fi?* TUDORAN, P. 77, cf. DL. *Și să vezi, drăcia naibii, că mai departe e și mai interesant.* IL martie 1960, 7.

5. (Familiar; peiorativ) Lucru lipsit de importanță, faptă neînsemnată; aiureală, fleac, flecușet, nimic (III), prostie (5) (familiar) drăcovenie (5). *Și-a aprins drăcia aceea înainte de cină.* AGÎRBICEANU, S. 491. *Tu umbli după mofturi și drăcii.* REBREANU, I. 88. *„Drăciile” lui Podeanu erau cântecele sale.* LOVINESCU, C. V, 148. *Ia cetește drăcia asta.* CAMIL PETRESCU, U. N. 59. *Nu ieșise atâtea fleacuri și drăcii.* MOROIANU, S. 103.

- Pl.: drăcii.

- Drac + suf. -ie.

DRĂCILĂ s. f. v. dracilă.

DRĂCÍME s. f. Mulțime de draci; totalitatea dracilor, (rar) drăcărie (2), (regional) drăcărime. *Scaraoschi ... chemă înaintea sa toată drăcimea.* CREANGĂ, P. 57, cf. DDRF, ȘĂINEANU², PASCU, S. 141. *CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, SFC I, 72. Se duse întins la iad, de băgă drăcimea în toate bolile.* ȘEZ., ap. CADE. *Atunci se strânge, mări nene, în jurul celui care tocuse, atâtea drăcime, câtă frunză și iarbă.* RĂDULESCU-CODIN, I. 153.

- Drac + suf. -ime.

DRĂCIRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a d r ă c i (1); acțiune drăcească (1); profanare. *Șapte păcate sântu mai greale ... Drăcirea pântecelui, facerea de rușine ... trufia.* PARACLIS (1639), 252.

- Pl.: drăciri.

- V. drăci.

DRĂCÍT¹ s. n. (Învechit și popular) Faptul de a s e d r ă c i (1). *Însă aicea nu înțelege filosoful de nebunii cei ce umblă cu oase, cu pietri și sunt de legat, că aceia de a fi așa, vine dintr-o altă pricină, adecâte au den drăcīt, au den melanholie, care firesc lucru iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 64.

- V. drăci.

DRĂCÍT², -Ă adj. (Învechit și popular) Posedat de duhuri necurate; îndrăcīt. *Aduseră lui toți bolnavii de toate boale de chinure ținuiți și drăciți.* CORESI, TETR. 6. *Nu vindecară cel om drăcīt.* id. EV. 79, cf. DDRF. ◇ (Substantivat) *Vindecă drăcītul.* CORESI, EV. 81. *Zice Hristos să aducă drăcītul cătr-însul.* id. ib. Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Și sburam din cracă-n cracă, N-avea nimeni ce să-mi facă! Ș-un drăcīt de vânător, Smulse trei fire de păr.* MAT. FOLK. 345. ◆ (Regional) *Năzdrăvan (4) (Pecinișca* - Băile Herculane).* Cf. ALR II 3 696/2.

- Pl.: drăciți, -te.

- V. drăci.

DRĂCÍTĂ s. f. (Regional) Drăcoaică (1). Cf. TDRG. *Au ce sunt? Domnițe? Sau negre drăcițe.* BANUȘ, P. 72. *Văzui vornici, vornicițe, Cărând apă la drăcițe.* MARIAN, SA. 12.

- Pl.: drăcițe.

- Drac + suf. -iță.

DRĂCIU¹ vb. IV. T r a n z. (Regional) A drăcui¹. Cf. SFC IV, 119, 129.

- Prez.ind.: ?

- Drecea + suf. -ui.

DRĂCIU² vb. IV v. dreceului.

DRĂCIUȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui d r ă c i e; lucru mic, nostim (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *O drăciuță de mașină.* id. ib. *O drăciuță de fată.* id. ib.

- Pl.: drăciuțe.

- Drăcie + suf. -uță.

DRĂCOAICĂ s. f. 1. Ființă supranaturală feminină, considerată drept întruchipare a spiritului rău și care face parte din tagma dracilor; diavoliță (1), diavoloaică (1), tartoriță, (învechit și regional) drăculiță, drăcoaică (1), dracă (v. d r a c 1), (popular) drăcoaică (1), (regional) drăciță, sarsaoroaică, tărtăroaică. *De treisprezece ori centauri, spingi, satiri ..., Draci și drăcoalice se deteră peste cap și trecură la postul lor ... și acoperiră România.* HELIADE, O.² I, 357. *Începe a ... juca horodînca și cazacina, luând și pe draci și pe drăcoalice la joc.* CREANGĂ, P. 310. *Să trageți înhămați Pe drăcoalice și pe draci.* CONTEMPORANUL, II, 693, cf. DDRF, ALEXI, W., PASCU, S. 229, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. DL, M. D. ENC., DEX. *Acolo s-o tâlnit dracu Cu drăcoalicele.* MARIAN, D. 100. *Șf lasă pi giavul și pi dracoaica cei batrână cu buzdâli umflati.* ȘEZ. VI, 7. *Ne ducem la izvorul cel din iad, Să luăm trei peri de draci și trei peri de drăcoalice.* FOLC. MOLD. I, 423, cf. ALR I 616/932.

2. F i g. Femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă, afurisită, (popular) drăcoaică (2). *Nu răspunde drăcoaică. Se vede că-i mânișoasă c-am închis-o în odaie.* ALECSANDRI, T. 826. *Îl înhățase, drăcoaică, cu*

ghiarele ca o gaiță spurcată. ISPIRESCU, L. 212, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Uite drăcoaică asta cum ne batjocorește!* REBREANU, R. II, 203, cf. SCRIBAN, D. *Și drăcoalice încă, frumoase, frumoase.* SADOVEANU, O. I, 596, cf. DEX. *Uite că-i iese înainte o femeie gătită ... drăcoaică îi tot făcea semne să vie la ea.* RĂDULESCU-CODIN, I. 117. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *O drăcoaică de slujnică s-a suit a patra zi în pod.* HELIADE, O.² III, 336. *Acea drăcoaică de doamnă nu voi să se-arate.* GORJAN, H. II, 130/33. *Drăcoaică de muma zneului.* ISPIRESCU, L. 25. *O drăcoaică de șerpoaică.* TEODORESCU, P. P. 518. ◇ (În impreciații) *Drăcoaică dracului!* ȘEZ. III, 45.

3. (Familiar) Fată sau femeie tânără, șireată, care se ține de șotii; diavoliță (2), ștregăriță, (regional) zgătie (1). *Ce-ai zis? ... Că nu vrei să mergi la monăstire? Auzi, drăcoaică!* ALECSANDRI, T. I, 101. *Fetele sunt niște drăcoalice și în grabă rād de om.* AGÎRBICEANU, S. 17, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Petiția tot a lăsat-o, drăcoaică.* CAMIL PETRESCU, T. II, 421. *Ei, drăcoaică, drăcoaică, te-am înțeles.* C. PETRESCU, I. II, 95, cf. SCRIBAN, D. *Auzisem de drăcoaică moșneagului, dar nu dădusem cu ochii de ea.* SADOVEANU, O. I, 130, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *O drăcoaică de fată.* SANDU-ALDEA, A. M. 139.

- Pl.: drăcoalice.

- Drac + suf. -oaică.

DRĂCOAIE s. f. 1. (Învechit și regional) Drăcoaică (1). *Ș-a găsit pe una, Vișana anume, Întâia drăcoaică dracilor din lume (a. 1852).* GCR II, 361, cf. DDRF. *Nouă draci, nouă drăcoaică.* PAMFILE, S. T. 138, cf. GOROVEI, CR., PASCU, S. 229. *Drac cu drăcoaică.* COM. SAT. V, 17.

2. (Regional) Drăcoaică (2). *Bine, au doară tu nu știi că doao muieri am îngropate în pământ și altă drăcoaică am acasă? C. POP. II, 334. Femeea, care nu are copii, se dzice că nu e bună la Dumnezdu ..., iar aceea, care anume face ca să nu aibă e, după părerea poporului, drăcoaică.* MARIAN, NA. 9.

3. (Regional) Oaie neastâmpărată (Sebeșel - Sebeș). CHEST. V 76/27.

- Pl.: drăcoaică.

- Drac + suf. -oaie.

DRĂCŌI s. m. (Învechit și regional) Augmentativ al lui d r a c (1). Cf. LM. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *O primit-o pi drăcŌiu di babă.* ȘEZ. IV, 201.

- Pl.: drăcŌi.

- Drac + suf. -oi.

DRĂCŌS, -OĂSĂ adj. 1. Care are un comportament agitat, plin de nervi; afurisit, rău (1); s p e c. (familiar) care este plin de temperament, de duh, care se ține de pozne; neastâmpărat (1), vioi (1), zglobiu (2), zburdălnic (1). *Bre, că drăcoasă ai mai fost.* MILLO, în PR. DRAM. 385. *Unele din ele fiind mai drăcoase, cum au dat cu ochii de mine, le-a și bufnit răsul.* CREANGĂ, A. 33. *Tânărul ... foarte vioi și drăcos.* CARAGIALE, O. II, 119, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Fetele mai drăcoase chicoteau de după movilele de popușoi și-și dădeau coate.* SĂM. II, 191. *Noi pufuirăm de răs, ca niște copii drăcoși.* LUC. II, 354, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Patroana drăcoasă și afectând indiferența.* CAMIL PETRESCU, T. I, 511. *Altele tropăiau, drăcoase și ireverențioase.* TEODOREANU, M. II, 454. *Pe cât îi de mițel, pe-atâta-i de iute. Așa pe cât de aprig și de drăcos îi și ... cuconu Vasiliică.* SADOVEANU, O. IX, 453, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *Aș iubi pre cel mai mare, Cel mai mic e drăcos tare.* RETEGANUL, TR. 121. *Nu-i mândru cine-i frumos, Ci-i mândru care-i drăcos.* BUD, P. P. 56, cf. PODARIU, FL. 68, ALR I 309/164, ALR SN v h I 242/272, ALRM SN III h I 059/272. *Foicică iarbă deasă, M-o făcut mama drăcoasă ... Să fiu dragă la ficiori.* FOLC. TRANSILV. II, 37. ◇ (Substantivat) *S-au*

deprins să stea mereu la pândă, drăcoșii, ca și când altă treabă n-ar mai avea. ODOBESCU, s. III, 146. ◇ (Substantivat, ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Într-una din zile, ce-i vine drăcosului de copilaș. ISPIRESCU, L. 161. ◇ (Adverbial) Tot așa de drăcos ne pare când ziceți [...]. CONTEMPORANUL, IV, 333. ◇ (Prin lărgirea sensului) Avea un meșteșug mai drăcos ... decât își poate dracul închipui: când voia, așa se lătea de tare, de cuprindea pământul în brațe. CREANGĂ, P. 245. E un lucru drăcos de făcut strajă pe o așa vreme. CONTEMPORANUL, II, 245. ◆ (Despre ochi, picioare) Care exprimă vioiciune, care este vioi, ager. Cu ochiul drăcos. BACALBAȘA, S. A. I, 147. Ochii verzi-căprui îi jucau drăcoșii. CAMIL PETRESCU, O. I, 85. Cu ochii mici și drăcoși. DUNĂREANU, CH. 70. Nu-i frumos cine-i frumos, Da-i frumos cine-i drăcos. G. MUNTEAN, P. Z. 187.

2. (Regional) Cicălitor (Feleacu – Cluj-Napoca). Cf. ALR I 1 564/251.

– Pl.: drăcoși, -oase.

– Drac + suf. -os.

DRĂCOVÉNIE s. f. 1. (Popular) Faptă rea, urâtă (ca de drac), lucru drăcesc, neobișnuit; diavolie, drăcie (1); blestemăție, ticăloșie (2); p. e x t. scormire (4). Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Mahalaua aflase drăcovenia din casa hamalului. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 41. Trezește-te ... ce visezi drăcovenii și gemi! POPA, V. 132. Mă, Sărsăilă, ... ce drăcovenie jucați năntea mea? VISSARION, B. 87, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Dă drăcoveni întrece și pă dracu. ȘEZ. III, 32. ◇ (Regional, prin exagerare) Tot spunea di-o drăcovenie – că nu-i pot zice pă nume. GRAIUL, I, 247.

2. (Familiar) Poznă¹ (3). Cf. CADE. Băiețandru cela ..., care se ținea numai de drăcovenii. REBREANU, NUV. 123. Niciuna din aceste mici drăcovenii de copil trist nu o scăpa de îngândurare. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 275. Acestea sunt purtările unor feciori de țaran sănătoși și puși pe drăcovenii. CĂLINESCU, I. C. 57, cf. M. D. ENC., DEX. Dar cismarul nici pe lumea ceilaltă nu s-a lăsat de drăcovenii. ȘEZ. IX, 70.

3. (Familiar) Lucru sau faptă ciudată, neobișnuită, de neprețut; bazaconie, ciudățenie, minunăție (1), (popular) drăcărie (3), drăcie (4), trăsnaie. Nu știa ca ce drăcovenie să fie aia. ISPIRESCU, L. 255, cf. DDRF, TDRG. Fac drăcovenii ca saltimbancii de bălci. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 29, cf. SCRIBAN, D. Țățaca nu înțelese niciodată rostul drăcoveniilor de care se ținea omul ei. CĂLINESCU, I. C. 169. Cine știe ce drăcovenii și-o fi spus nebuna asta de Filimona. STANCU, R. A. I, 26, cf. DL. Dacă drăcovenia vă place, putem s-o luăm de la cap. PREDĂ, R. 256. Are amețeli când se urcă în drăcoveniile acelea. BARBU, G. 275, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ E x p r. **Ei, drăcovenia dracului**, se spune pentru a exprima surpriza, nemulțumirea. Cf. PAMFILE, CR. 241.

4. (Familiar) Glumă. Spunea boierilor, pe care-i oprea cu pușca, multe șăgi și drăcovenii. SADOVEANU, O. IX, 31.

5. (Familiar; peiorativ) Lucru lipsit de importanță, de seriozitate, faptă neînsemnată; aiureală, fleac, flecușteț, nimic (III), prostie (5), drăcie (5). Pe vremea aceea vițurile născociseră ... feli de feli de suarele, baluri, vizite și multe alte drăcovenii. CONTEMPORANUL, IV, 502. Vrei să beau drăcoveniile ce aduce procopsitu de fii-meu? D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 93. Unde e nebulunul care a pus drăcoveniile astea aici în drumul nostru? VLASIU, D. 53. Vă rog să mă credeți că nu eu am scris drăcoveniile astea. PREDĂ, M. 253.

– Pl.: drăcovenii. – Și: (regional) **drăcăvénie** s. f. PAMFILE, CR. 241.

– Drac + suf. -ovenie.

DRĂCOVÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A drăcui¹. Cf. SFC IV, 210, 212.

– Prez. ind.: drăcovesc.

– Drac + suf. -ovi.

DRĂCSĂNEÁNCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular care se joacă în perechi; melodie după care se execută acest dans (Dracșani – Flămânzi). Cf. VARONE, D.

– Dracșani (n. pr.) + suf. -eanca.

DRĂCÚCI s. m. 1. (Regional) Drăcușor (1) (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL.

2. (F i g.) (Prin nord-vestul Munt.) Drăcușor (2). Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) E un drăcuci de fată. id. ib.

– Pl.: drăcuci.

– Drac + suf. -uci.

DRĂCÚÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A da dracului, a blestema pomenind de dracul, a trimite la dracul (1); (regional) a drăcălui, a drăcui¹, a drăcovi. *Caton dzise: „Mâniia drăcuiaste sufletul și nu cunoaște adevărul. Și nu te mâniia niceodată fără vină”.* C. POP.² I, 132. *Uite păr!... S-o vezi dimineața, cum drăcuieste, că nu și-l poate descurca.* CARAGIALE, O. I, 195. *Drăcuie și ea, ..., pe purtătoarele de vorbe prin cârciumă.* SĂM. V, 229. *Ce să-l drăcuiesti, Ioane, că nu-i de glumă!* REBREANU, I. 107, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *M-o hi pedepsit pi mini Dumnezeu că am drăcui copchila.* BRĂDESCU, O. A. II, 39. *Te drăcui cu prescura care a prescurit toate prescurele neamului tău.* IOVESCU, N. 31, cf. SCRIBAN, D. *Știu nu numai să drăcui. Știu să și ocărăsc.* STANCU, R. A. II, 50. *Care femeie mai face treburile astea fără să drăcuie toată ziua.* PREDĂ, I. 237. *Îl drăcuise, dar nu cu obidă prea mare.* id. DELIR, 28. *Ar fi umplut-o de sânge dacă ar fi auzit-o drăcuind.* BARBU, G. 41. *E păcat tare să drăcui pământu.* ȘEZ. III, 100, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Toți te-o blestema, Te-o afurisi Și te-o drăcui.* PĂSCULESCU, L. P. 11, cf. CIAUȘANU, GL., ȘEZ. XXIII, 46, ALR I 442/748, 885, ib. I 996/12. *Drăcuie p-ai bătrâni.* ALRT II 33. ◆ R e f l. (Regional) A se jura, pomenind pe dracul (1). *Te drăcuiai că n-ai și când veni primăvara îți cumpărași două vaci.* PREDĂ, D. 135, cf. ALR I 595/856.

– Prez. ind.: drăcui și drăcuiesc.

– Drac + suf. -ui.

DRĂCÚÍ² vb. IV. T r a n z. (Regional; cu complementul „lemne”) A aranja, a ordona (1) (Cârlibaba – Câmpulung Moldovenesc). Cf. A V I.

– Prez. ind.: ?

– Cf. v r ă f u i.

DRĂCUIÁLĂ s. f. (Familiar) Înjurătură în care este pomenit dracul (1). *O ploaie de bulgări și pietre îl nimereau din urmă ..., împreună cu drăcuiei și fluierături.* PREDĂ, M. S. 61. *Se auzeau de acolo smiorcăiala, blestemele și drăcuielele.* id. R. 7. *Ocările, drăcuielele ... nu au nicio urmă de vulgaritate.* VARLAAM – SADOVEANU, 292.

– Pl.: drăcuiei și (regional) drăcuiele.

– Drăcui + suf. -eală.

DRĂCÚÍRE s. f. Faptul de a d r ă c u i¹; drăcuială, drăcui¹. *El ne da ... o sută de mătani, spre ispășirea ... drăcuirilor și afurisirilor.* MACEDONSKI, O. III, 32. cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: drăcuiri.

– V. drăcui¹.

DRĂCÚÍ^T s. n. Faptul de a d r ă c u i¹; drăcuire, drăcuială (Bodăiești-Bălcești). Cf. H V 37.

– V. drăcui¹.

DRĂCUIȚ², -Ă adj. Care este înjurat prin pomenirea dracului (1), prin trimiterea la dracul. *Cuiul drăcuit de la casă, să-l lapezi.* ȘEZ. XII, 158, cf. GOROVEI, CR. 89.

- Pl.: drăcuiți, -te.

- V. drăcui¹.

DRĂCULÉTE s. m. (Regional) Drac (1) mic (Arad). Cf. ALR I 616/56.

- Pl.: drăculeți.

- Cf. d r a c.

DRĂCULÉȚ s. m. 1. Diminutiv al lui d r a c (1); drăcușor (1), (învechit) drăcuț (1), (învechit, rar) drăcuș (1), drăcel, (regional) drăcuci (1). *Acele fete au fost drăculeți în chip de om!* BUDAI-DELEANU, T. 147, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W. *Dar Lalei ... îi scăpărau piciorușele ca la un drăculeț.* AGÎRBICEANU, S. P. 57, cf. DL, DEX. *Mamonul alege șapte drăculeți cu pîteni.* RETEGANUL, P. II, 66.

2. (Hipocoristic) Copil sau persoană tânără neastâmpărată, plină de viață; drăcușor (1 2), (rar) drăcuț (2), drăcușteț, (regional) drăcuci (2). V. d r a c (2). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., DDRF. *Drăculețul ... se apropie în grabă ... de el și-i răsă la ureche.* AGÎRBICEANU, A. 43. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”). *O vigneta ... reprezintă doi drăculeți de îngerăși sau doi amori.* HELIADE, O. I, 485. ♦ E x p r. **Al drăculețului** = al dracului v. d r a c (1). *Al drăculețului om! C-o săritură el era în apă.* VOINESCU II, M. 65/27.

3. (Munt.; de obicei art.) Numele unui dans popular în care perechile se prind de mijloc, executând o legănată urmată de o învârtită; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D., H IV 32, ALR I 1 477/746.

- Pl.: drăculeți.

- Drac + suf. -uleț.

DRĂCULIȚĂ s. f. (Învechit și regional) Drăcoaică (1). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Doisprezece draci în sat, Duceau pe birău legat și la noapte voi visa Treisprezece drăculițe și-or duce pe birăiță.* BUD. P. P. 64.

- Pl.: drăculițe.

- Drac + suf. -uliță.

DRĂCUREȘC, -EĂSCĂ adj. (Rar) Diabolic (1). Cf. PASCU, S. 69.

- Pl.: drăcurești.

- Cf. d r a c.

DRĂCÚȘ s. m. 1. (Învechit, rar) Drăcușor (1). Cf. PONTBRIANT, D.

2. (Ornit.; regional) Pitulice (1 1 b) (*Troglodytes troglodytes*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

3. Gârliță (*Anser albifrons*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: drăcuși.

- Drac + suf. -uș.

DRĂCUȘÉL s. m. (Ornit.; regional) Pitulice (1 1 b) (*Troglodytes troglodytes*) (Măceșu de Jos - Bechet). Cf. ALR SN III h 699/872, ALRM SN II h 515/872.

- Pl.: drăcușei.

- Drăcuș + suf. -el.

DRĂCUȘÍ vb. IV. Intranz. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) A drăcui¹. Cf. SCL 1974, 154.

- Prez. ind.: drăcușesc.

- De la drăcuș.

DRĂCUȘÓR s. m. 1. Diminutiv al lui d r a c (1); drăculeț (1), (învechit, rar) drăcuș (1), drăcel. (învechit) drăcuț (1), (regional) drăcuci (1). *Țigancele bag pe drăcușori în cazan unu câte unu.* PR. DRAM. 401. *Un drăcușor mititel și frumușel ... pregăti toate cele trebuitoare.* NEGRUZZI, S. I, 88. *Luând pe câte un drăcușor de comițe, mi ți-l ardea cu palcele.* CREANGĂ, P. 306. *Un drăcușor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură.* CARAGIALE, O. I. 125. *Parcă îndărătul fiecărui lucru ar vedea un drăcușor care-i dă cu sac.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 498, cf. ȘĂINEANU². *Îți amintește de soția acestui drăcușor din poveste care, ..., a schimbat peste noapte capetele la o sumedenie de oameni.* LUC. VII, 535, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Măi drăcușoare!* SBIERA, P. 261.

2. Copil sau persoană tânără neastâmpărată, zglobie, plină de viață; drăculeț (2), (învechit, rar) drăcuț (2), (regional) drăcușteț, drăcuci (2). V. d r a c (2). *În zadar inima-ți ruptă Se încearcă de să luptă, Drăcușorul frumușel O aprinde-ncetinel.* CONV. LIT. I. 217. *Numesc pe domnișoara Nina „un drăcușor”.* CARAGIALE, O. I. 125, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Câte un drăcușor de fată cântă din gură sârbe și brăuri mărunte.* LUNGIANU, CL. 55. *Mă gășii în fața unui drăcușor de fată cu obrazul alb, cu ochi de mure.* BRĂESCU, O. A. II, 108, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

3. (Omit.; popular) Pitulice (1 1 b) (*Troglodytes troglodytes*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

4. (Entom.; regional) Numele unei insecte, nedefinită mai îndeaproape (Cucuteni - Fieni). H IV 105.

- Pl.: drăcușori. - Voc. drăcușorule și (regional) drăcușoare.

- Drac + suf. -ușor.

DRĂCUȘTÉȚ s. m. (Mold.) Drăcușor (2). *Stau flăcăii să se bată, Pentru-un drăcușor de fată; Stați, flăcăi, nu vă băteți, Că mai vine un drăcușteț.* MAT. FOLK. I 452.

- Pl.: drăcușteți.

- De la drac.

DRĂCÚȚ s. m. (Învechit, rar) 1. Drăcușor (1). Cf. ANON. CAR. *Pe fată, ... ca niște îngeri ... Cu toate că sunteți cam ai drăcușului voi!* HELIADE, O.² III, 499. *Câte perechi de opinci o fi spart drăcușul.* GORJAN, H. IV, 50/12. *Legenda ... nu poate exista fără să amestice în subiectul ei ... cel puțin un drăcuș cât de mic.* FILIMON, O. II, 174, cf. LM.

2. (Învechit, rar) Drăcușor (2). Cf. LM.

- Pl.: drăcuți.

- Drac + suf. -uț.

DRĂDÁICĂ s. f. v. drăgaică.

DRĂDICÁ vb. I v. deretica.

DRĂGÁICĂ s. f. 1. Numele popular al sărbătorii religioase creștine, celebrată la 24 iunie, care simbolizează coacerea holdelor: Sânzienne v. sânziană (1 1), Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul v. naștere (1 1). Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *La 24 iunie, când se serbează nașterea Sf. Ioan Botezătorul, zi numită de popor Sânzienne sau Drăgaica, femeile nu lucrează de teamă să nu se pocească.* CANDREA, F. 212. *Drăgaica ori Sanzenia (Nașterea Sf. Ion Botezătorul), 24 iunie.* MUSCEL, 73, cf. TDRG. *Când se ivește cloșca la Drăgaică, are putere să crească popușoiul, „să-l vezi cu ochii”.* PAMFILE, CER. 171, cf. GOROVEI, CR., PASCU, S. 201, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă prinde furia și-mi urlă capul ca apele la Drăgaică.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 163, cf. SCRIBAN, D. *În ajun de Drăgaică nopțile sunt scurte, iar diminețile luminoase de te ameteșc.* CAMIL

PETRESCU, O. II, 537, cf. DL, DM, DER. *Drăgaica ... va fi fost altădată pe întreg teritoriul nostru folcloric.* IST. LIT. ROM. I, 31, cf. DEX, H II 33, 208, 239, 257, 291, III 22, 39, IV 97, 108, 145, XI 47, XIV 429. *În noaptea de Drăgaică (24 iunie), dacă păzești cloța când iasă pe cer, găsești de trei ori bani.* ȘEZ. XII, 161, cf. ALR II 5 790/192, 682, 705, 723, 728, 769, 791, 899, 928, 987. *La Drădaică să sapă trei rădăcin dă êicoare.* ALRT II 91. *La Drăgaică împărțăm mere.* ib. 255. ♦ (Popular) Nume dat târgului care se ține la 24 iunie (sau 20 iulie); p. g e n e r. târg (1), iarmaroc. *Acolo se mai ținea un bâlci anual, zis bâlciul Drăgaica, în ziua de Sânt-Ilie, 20 iulie.* MARIAN, S. R. II, 82, cf. ENC. ROM. II, 211. *Umblau haimana prin târgul de la Drăgaica.* SĂM. II, 670, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, H III 134, 296. (Glumeț) *Dacă ai tutun, îți dau eu foiță. Doar să vând pe taica la Drăgaică.* D. ZAMFIRESCU, R. 118.

2. (Art.) Numele unui vechi dans popular românesc, jucat la Drăgaică (1) de un grup de patru sau șase fete care evoluează în monom; melodie după care se execută acest dans; p. e x t. horă. Cf. CONV. LIT. XV, 309. *Ce drăgaică ați fi jucat împreună!* GANE, N. I, 131, cf. DDRF, ENC. ROM., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Joc popular ciuleandra ..., drăgaica.* DR IV, 913, cf. VARONE, D. 51, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DEX, H II 286. ♦ E x p r. (Popular) **A sări** (sau **a juca**) **drăgaica** = a sări nebunește, a fi neastâmpărat. Cf. HEM I 619. *Da ce-ați pățit de săriți drăgaica prin casă?* ALECSANDRI, T. 534. *Ce drăgaică ați fi jucat împreună!* GANE, N. I, 131, cf. TDRG, DR. IV, 913. *Nu, domnule, știi eu ce spun când vă spun că jucați drăgaica.* BRĂESCU, M. B. 148, cf. DL, DM, DER, DEX, ZANNE, P. VI, 355. (Regional) **A se încinge** (sau **a se întărâta**) **drăgaica** = a se lua la ceartă; a se îndrăgosti foarte tare. Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Popular) Nume dat fiecăreia dintre fetele frumoase alese la drăgaică (1), care (îmbrăcate bărbătește) execută drăgaica (2). Cf. ȘĂINEANU². *În Dobrogea, drăgaice, în felul cum le descrie Cantemir, se fac patru fete, din cari numai două sunt îmbrăcate femeiește.* PAMFILE, S. V. 93, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DEX, H II 286. ♦ (Regional) **Paparudă¹ (I I)** (Cernatu) Săcele. Cf. ENC. ROM. II, 211, ALR II 4 251/182.

3. (În credințele populare; la pl.) Zâne rele care dezlănțuie furtuni și care îi slujesc pe oameni. **V.iele, rusalii (2)**, **șoimane v. șoiman (II 2)**. Cf. HEM 597. *Noaptea, toate stihiiile năpădesc pe mine ... dracii din tău, drăgaicele, simzienele, strigile.* ALECSANDRI, T. 616, cf. CANDREA, F. 158. *Drăgaicele sunt un fel de șoimane sau rusalii, cari opăresc oamenii.* PAMFILE, DUȘM. 263, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Bot.) Numele a două plante erbacee; a) sânziană (**I 2 a**) (*Galium verum*). Cf. BRANDZA, FL. 249, ENC. ROM. II, 211, GRECESCU, FL. 269, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE. *Prin pașițele bătute de soare, alătura de sulfină și de sănzâiene stau tufe întregi, dese ca măturicea, de sănzâiene-galbene, drăgaica (Galium verum).* SIMIONESCU, FL. 140. *Drăgaica, galium verum, sănzienne, buruiană ce apără de iele, se întrebuițează în epilepsie.* VOICULESCU, L. 117, cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR. II, 344, DL, DM, BORZA, D. 75, DER, DEX; b) sânziană (**I 2 b**) (*Galium mollugo*). Cf. LTR², BORZA, D. 75. *Drăgaica stufoasă răspânda ... un miros ca floarea de tei.* DELAVRANCEA, S. 59, cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, ALEXI, W. *Flăcăul trase de câteva ori cu coasa și tăia fân proaspăt, prin care se lămurea drăgaică și sulfină.* SĂM. VI, 888, cf. ȘĂINEANU², TDRG, CHIRIȚESCU, GR., RESMERIȚĂ, D. *Pe aceste coaste ... cresc aglicele, drăgaica, românița.* GALACTION, O. 344. *Sănzâienele ... drăgaica, floarea lui sfântul Ioan înfloresc prin iunie.* ȘEZ. XV, 120. *Îmi făceam coroane de flori de cicoare și de drăgaici înflorite.* VISSARION, FL. 20, cf. HI 302, 314, II 9, 273, 281, III 385, IV 9, VII 27, XI 5, 8, ALR I 1 954.

5. (Regional) Sânziană (**I 2 j**) (*Solidago canadensis*). Cf. BORZA, D. 162.

6. (Regional) Sulfină (*Melilotus albus*) (Serdanu - Titu). Cf. H IV 268.

- Pl.: (3, 4) *drăgaice* și (rar) *drăgaici*, (regional) *drăgăici* (ALR I 1 954/710, 727, 922, 960). - Și: (regional) **dragăică** (BRANDZA, FL. 249, SCRIBAN, D., H II 286, III 22, X 457), **drăgăică** (H I 314), **drădăică** s. f.

- Din bg. *драгайка*.

DRĂGĂN¹ s. m. Numele unei plante care se folosește în medicina populară (*Centaurea banatica*). *La patru loți drăgant ..., dar să fie bun, și voi răspunde dumitale* (a. 1810). FURNICĂ, I. C. 276. *Să ei drăgan și să-l moi în apă de trandafir.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 71/5, cf. TDRG, cf. BORZA, D. 42. *În contra lipiturii și zburătorului se fac scăldături cu următoarele ... feluri de plante: avrămeasă, cristineasă, drăgan, leuștean și odolean.* TEODORESCU, P. P. 379, cf. ȘEZ. XV, 24.

- Pl.: *drăgani*. - Și: (învechit) **drăgant** s. m.

- Din germ. *Dragant*.

DRĂGĂN² s. m. v. **dragon¹**.

DRĂGĂNĂ s. f. v. **drigană**.

DRĂGĂNT s. m. v. **drăgan¹**.

DRĂGĂR s. m. (Regional) **I**. Meștergrindă. Cf. MARIAN, NU. 551, DDRF, TDRG. *Podul este ținut de coarde, sub care se află o altă coardă pusă de-a curmezișul, ... mai groasă ... și se numește drăgar.* PAMFILE, I. C. 444.

2. Săculeț în care se pune la uscat cu multă sare stomacul unui miel de 2-4 săptămâni, pentru a se face cheag din el (Câmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. V. 80/15.

- Pl.: *drăgari* și (n.) *drăgare* (DDRF, TDRG).

- Cf. germ. *T r ä g e r*.

DRĂGĂRĂ s. f. v. **drigană**.

DRĂGASTÓS, -OĂSĂ adj. v. **drăgăstos**.

DRĂGĂICĂT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Spânzurat (1) (Mățau - Câmpulung). *A sta drăgăicat.* COMAN, GL.

- Pl.: *drăgăicați, -te*.

- Cf. *d r ä g ä i ț a*.

DRĂGĂICĂ s. f. v. **drăgaică**.

DRĂGĂICUȘI s. m. pl. (Bot.; prin nord-vestul Munt.) Drăgaică (II 1). Cf. H IX 306, 338.

- Cf. *d r ä g a i c ă*.

DRĂGĂICUȚĂ s. f. 1. (Bot.; Munt.) Drăgaică (4 b). Cf. H II 79, 130, VII 480, ALR I 1 954/595, 730, ib. II 6 539/728.

2. (Regional) Varietate de pere mici de culoare galbenă, care se coc aproximativ la drăgaică (1). Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *drăgăicuțe*.

- **Drăgaică** + suf. *-uță*.

DRĂGĂIȚĂ vb. I. R e f l. (Olt.) A se cățăra. Cf. LEXIC REG. II, 13.

- Prez. ind.: *drăgăițez*.

- Cf. *a g ă ț a*.

DRĂGĂLĂȘ, -Ă adj. (Mai ales despre copii, tineri etc., despre înfățișarea sau manifestările lor) Care atrage prin grație, gingășie sau farmec, inspirând dragoste, simpatie etc. V. *d r ä g u ț (1), g r a ț i o s, g i n g a ș, a t r ä g ä t o r, n o s t i m*

(2). Cf. ANON. CAR. *Nice un lucru nu e scumpu în lume ca omulu cela drăgălașul*. C. POP.² I, 503. *Să văd aicea, precum și la Evropa, mulți bărbați lăsând niște drăgălașe soții*. IST. AM. 70°/12. *Un liliu (crin) frumos, în mijlocul țarinei, tăindu-i rădăcina aratul (plugul), se vestejește, ... și măcar că-și ține fața firească cea albă și frumuseța cea vioae, ochilor drăgălașă, totuș pământul nu-l mai hrănește*. MAIOR, S. II, 350. [Împăratul] *era acum vechi de zile, dară drăgălaș, plin de blândețe și de gravitate*. id. T. 33/20. *Privirea aceștii drăgălașe persoane puse într-o atât de cumplită primejdie, ne-au umplut de scârbă și de deznădăjduire*. BUZNEA, P. V. 178/9. *O ce persoană nobilă și drăgălașă mi se arată înaintea ochilor!* GORJAN, H. IV, 71/7. *Fără să aibă o frumusețe regulată, era însă drăgălașă*. CR (1839), 163°/3. *Așa creștea această copilă drăgălașă, A mumei fericire, a satului ei stea*. C. A. ROSETTI, C. 190/5. *O copilă ... cu totul jovială și drăgălașă*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 128. *Pruncii voștri, acele ființe atât de drăgălașe vouă și atât de mlădioase*. NEGULICI, E. I, VI/11. *Trăiam ca niște soți drăgălași*. PR. DRAM. 346, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Doi ... frățiori drăgălași și frumușei*. ALECSANDRI, P. II, 178. [Mărioara] *nu este prea frumoasă, dar drăgălașe ca luna lui mai*. BOLINTINEANU, O. 316. *Trei tineri ... cu mândre și drăgălașe chipuri veniră să sărute mâna domnească*. ODOBESCU, S. I, 75. *Ochii tăi sunt plini de milă, Chip de inger drăgălaș*. EMINESCU, O. I, 210. *Zău, nu mai ții minte, zice drăgălașă mea amică*. CARAGIALE, O. II, 115. *Împăratul nu mai putea de bucurie că îi sosise așa voinic chipeș și drăgălaș*. ISPIRESCU, L. 22, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Rumânașii voinici Încălțați tot cu opinci ... Cât erau de drăgălași*. DENSUSIANU, L. 122. *Domnișoare foarte drăgălașe*. HOGAȘ, DR. I, 38, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mama era o păpușă, păpușa cea mai drăgălașă, cea mai dulce*. M. I. CARAGIALE, C. 73, cf. CADE. *Avea douăzeci de ani și era zglobie și drăgălașă ca o porumbiță*. REBREANU, R. I, 56. *N-aș putea zice că era frumoasă, dar era atât de drăgălașă!* BRĂESCU, O. A. I, 11, cf. SCRIBAN, D. *Un cupidon drăgălaș*. ARGHEZI, S. XI, 19, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 417, cf. DL, DM. *Avea o amantă, pe drăgălașă artistă*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 59, cf. SFC VI, 119, M. D. ENC., DEX. *Ședea pe un tron de aur și pietre scumpe o cănă mai frumoasă și mai drăgălașe cu toate frumusețile*. POPESCU, B. III, 124. *Negri țigănași ... sunt și ei drăgălași*. PĂSCULESCU, L. P. 204. *De iubit tot nu mă las, că iubitul-i drăgălaș*. FOLC. TRANSILV. II, 317, cf. ZANNE, P. II, 338. ◊ (În formule de adresare) *Să pună o maximă ori un vers, ori simplu, domnișoarei, ori „drăgălașei domnișoare” - nu se putea hotărî!* AGÎRBICEANU, A. 44. *Dedicația are patru rânduri ... „drăgălașei domnișoare Emilia ... în semn de simpatie din partea mea”*. CAMIL PETRESCU, P. 84. ◊ (Adverbial) *Poetul își cânta atât de drăgălaș ... junia și chinul*. CR (1839), 481°/2. *Sufletul uimit Drăgălaș se desfătează*. ALECSANDRI, P. II, 58. *Și rușinos și drăgălaș, Mai nu vrea, mai se lasă*. EMINESCU, O. I, 175. „O, dă-mi-l mie!” *Drăgălaș se roagă*. COȘBUC, P. I, 67. *Câte flori sunt pe pământ, drăgălaș se roagă ele și la soare și la stele*. BELDICEANU, P. 106. *Domnișoarele ... roșesc așa de drăgălaș*. LUC. II, 220. *Mă netezi pe frunte moale și drăgălaș*. HOGAȘ, DR. I, 164. *Se lupta ... cu perspectiva căsătoriei, tălmăcită drăgălaș și aievea în frageda Nonoră!* GALACTION, O. 401, cf. SCRIBAN, D. *Afurisitul de pițigoii ... sărea jucând împrejur, sprinten și drăgălaș*. ARGHEZI, C. J. 139. ◊ (Substantivat, ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Iată rezultatele: marșuri, torțe, arderi ... drăgălașul de război*. BARBU, I. I, 184. ♦ Care este amabil, binevoitor, politicos (I). Cf. HELIADE, O. II, 345. *Ești drăgălaș și foarte parolist, lucru frumos mai ales pentru un poet*. HRISOVERGHI, A. 70/8, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. ♦ (Prin analogie) Care produce o impresie favorabilă, plăcută sau un sentiment de delectare, de mulțumire; care este pe placul cuiva. *Și-și feace căutare pre sălașe, Să le vază ce-s de drăgălașe*. DOSOFTEI, PS. 265/10. *Un loc frumos și drăgălaș*. AMFILOHIE, G. 77/10. *Prin satele drăgălașe Făcuiu pasuri foarte line*. MONTAN, S. 9/23. *Vorbi vro câteva minute cuvinte tot drăgălașe cu împăratul*. GORJAN, H. I, 24/13. *O vorbă drăgălașă*.

CONACHI, P. 192. *În acest sat drăgălaș ... nu se auzea ... decât numai plângeri și gemete*. NEGULICI, E. I, 10/20. *Eu nu voi lipsi a da din vreme în vreme unele din drăgălașele traducerii și originale*. BARIȚIU, în PLR I, 65. *Ulițele Iașilor ... arată o varietate drăgălașă*. NEGRUZZI, S. I, 70. *O căsuță drăgălașă cu ferestrele lucind*. CONV. LIT. II, 34. *Gându-mi ... zboară cu iubire Cătră tine, drăgălașul vis al unui exilat*. CONTEMPORANUL, I, 566. *Era învățată cu drăgălașele mângâieri ale mumei sale*. ODOBESCU, S. I, 18. *Cu vorbe drăgălașe Te face să uiți chinul*. MILLE, V. P. 104. *Flori drăgălașe se-ntind*. COȘBUC, AE. 23. *Fratele lui Șerban făcu drăgălașă bisericiuță de la Colțea*. IORGA, C. I. II, 42. *O supărare drăgălașă*. REBREANU, P. S. 156. *Măi badiță Ionăș, Nume scump și drăgălaș*. FOLC. TRANSILV. II, 33. ♦ (Substantivat, m.; regional) Drag (4) (Orlea - Corabia). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 250. *Dar Manea cine-mi era? Stăpânul moșiilor, Drăgălașul fetelor*. id. ib.

- Pl.: drăgălași, -e. - Și: (popular) drăgulăș, -ă adj. SFC VI, 126.

- Drag + suf. -ălaș.

DRĂGĂLĂȘENIE s. f. Înfațișare sau comportare pline de grație, gingășie sau farmec; (astăzi rar) drăgălășie. *Pare că-l simte, și-l ceartă cu o drăgălășenie de copil alintat*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 210, cf. BĂRCIANU, TDRG, PASCU, S., CADE. *Lilica întoarce în trecere capul cu drăgălășenie spre noi*. MIHĂESCU, D. A. 173. *Viață, grație, drăgălășenie, desigur nu au aceste figuri*. BLAGA, Z. 68, cf. DL, DM, SFC II, 103, M. D. ENC., DEX. *Niște mogâldețe gălăgioase ... întinzându-ți cu drăgălășenie mânuțele*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 9. ◊ (Prin lărgirea sensului; ironic) *A ieșit un proces-verbal de toată drăgălășenia*. TUDORAN, P. 382. ♦ (La pl.) Atitudini pline de atenție, de tandrețe față de cineva; gesturi tandre, dezmiardări. *Toate drăgălășeniile au rămas de prisos*. CAMIL PETRESCU, U. N. 31, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: drăgălășenii.

- Drăgălaș + suf. -enie.

DRĂGĂLĂȘI vb. IV. R e f l e c i p r. (Rar; despre păsări) *A se giugiuli*. *Ambii soți [șoimii] țin foarte mult unul la altul și se drăgălășesc cu ciocurile ca și porumbeii*. LINTIA, P. II, 145.

- Prez. ind.: drăgălășesc.

- De la drăgălaș.

DRĂGĂLĂȘIE s. f. (Astăzi rar) Drăgălășenie. *Drăgălășia ei cea mare*. BELDIMAN, N. P. II. 72/3. *Răsboinicii ..., deși nesocoteau slăbiciunea lor, dar se închinau drăgălășiiilor lor*. NEGULICI, E. I, 60/13. *Drăgălășiiile împărătesei făcu pe Hercule să se piarză de iubire*. ISPIRESCU, U. 70. *A ciripit cu aceiași drăgălășie trecătoare toate accentele sufletești ale dragostei*. SĂM. III, 718. *Cu o nespusă drăgălășie ... mă privi o clipă*. HOGAȘ, DR. I, 165. *În ce privește drăgălășia, nu lăsa decât de dorit*. M. I. CARAGIALE, C. 58. *Își regăsi singură vioiciunea pornindu-se să-și laude fata, frumusețea ei, inteligența ei, drăgălășia ei*. REBREANU, R. I, 30. *Ascultă ... zise deodată cu drăgălășie Alexandrel-Vodă*. SADOVEANU, O. XIII, 49, cf. DL, DM, DEX. ♦ (La pl.) Atitudini pline de atenție, de tandrețe față de cineva; gesturi tandre, dezmiardări. *Drăgălășiiile sale maternel*. SBIERA, P. 100. ◊ (Ironic) *Nu știa el ce este corvoada, garda, plantonul, arteleșii și toate celelalte drăgălășii cazone*. BACALBAȘA, S. A. 200.

- Pl.: drăgălășii.

- Drăgălaș + suf. -ie.

DRĂGĂLĂU s. m. (Popular; depreciativ) Iubit, amant; bărbat care își pierde vremea degeaba; pierde-vară v. p i e r d e (II 6); (regional) drângău. *A prins-o odată bărbatu-său ... cu consulul muscălesc și cu alți drângălăi*. CARAGIALE, S. N. 29, cf. PASCU, S., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *I-o ție tuța, dacă i-o trebuit drângălăii*. VLASIU, A. P. 123, cf. BUL. FIL. VII-VIII, 244, DR. X, 567,

ARH. OLT. XXI, 264, CONTRIBUȚII, I, 16. *Ăștia erau niște drângălăi de la țară ... slugărind Bucureștiul.* BARBU, G. 8, cf. SFC IV, 186. *Aia nu sunt hoșii mei Și sunt drângălăii tăi.* ȘEZ. III, 214, cf. CIAUȘANU, V. 158, ARH. OLT. XXI, 264, FOLC. OLT. - MUNT. II, 333, UDRESCU, GL., RĂDULESCU-CODIN.

- Pl.: drângălăi. - Și: drângălău, drângălău (UDRESCU, GL.)

s. m.

- Drag + suf. -ălău.

DRĂGĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Popular; complementul indică oameni sau părți ale corpului lor) A dezmierda (I), (regional) a drângăli¹. *Maica îl văzu Și-l drângăli.* PAMFILE, S. T. 17. *Nimeni altu nu-i mai spune voarbe bune și nu-l drângălește.* T. POPOVICI, SE. 592, cf. SFC IV, 131, CABA, SĂL. 96, ALR I/II h 235, ALRM I/I h 316. ◊ R e f l. r e c i p r. *S-au pus pe petrecere ..., își zise omul ..., uitându-se la dânșii cum se drângăliau.* I. CR. IV, 30. (Prin lărgirea sensului) *Văzuse două păsărele drângălindu-se pe-o tufă.* BENIUC, M. C. I, 472.

- Prez. ind.: drângălesc.

- Drag + suf. -ăli.

DRĂGĂLÍCĂ s. f. Diminutiv al lui d r a g. Cf. SFC VI, 126.

- Pl.: ?

- Drag + suf. -ălică.

DRĂGĂLÍȚĂ adj. (Regional; în e x p r.) Drăgăliță Doamne = vorba vine, ca să zic așa; chipurile, cică; dragă Doamne. v. d r a g (2). *Iaca de ce nu: drăgăliță-Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! și Iașii ... nu erau aproape de Neamț.* CREANGĂ, A. 116.

- Drag + suf. -ăliță.

DRĂGĂLUÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică oameni sau, p. e x t., părți ale corpului lor). A dezmierda (I); (popular) a drângăli. *Mângăie [copilul] drăgăluind, aplecând și-ncălzindu-l.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237^v/29, cf. TDRG, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 130, SFC IV, 131. ◊ R e f l. r e c i p r. *Toți unul cu alalt drăgăluți-vă.* CORESI, L. 172/21.

- Prez. ind.: drăgăluiesc. - Și: (învechit, rar) drăgăluí vb. IV.

- Drag + suf. -ăluí.

DRĂGĂLUÍ² vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) „A socoti ceva prea scump”. SFC IV, 126, VAIDA.

- Prez. ind.: drăgăluiesc.

- Din magh. drágál.

DRĂGĂNÉL, -EÁ s. f., s. m., adj. 1. S. f. (Mai ales la pl.; învechit și popular) Calitatea unei persoane (mai ales a unei femei) de a atrage, de a plăcea prin farmecul, drăgălășenia, grația ei; nur¹, atracție. Cf. POGOR, HENR. 228/11. *Nu sunt toate cu ochi negri ..., nici cu drăgănelele frumoaselor unguroaice.* CONTEMPORANUL, VII₂, 22, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Ai prea multe drăgănele, încât ai de unde irosi și pe dealuri.* HOGAȘ, DR. I, 302, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Dragostea de und' se naște! De la gâtul cu mărgel, De la sân cu drăgănele.* TEODORESCU, P. P. 301. *Rămâne încremenit de mândrețele și drăgănelele ei.* SEVASTOS, ap. TDRG, cf. I. CR. III, 85. ◊ F i g. *Dacă ale mele Versuri drăgănele Aripă ar purta; Ele-ar sta în cale Grațiilor tale Și te-ar desmerda.* SION, POEZII, 128/8.

2. S. f. (Familiar; la pl.; concretizat) Relații de dragoste. *Marcheza a aflat despre noile mele drăgănele, căci, când venea la mine, vedeam fruntea ei încrețită.* CONV. LIT. II, 123, cf. TDRG. ◊ E x p r. (Învechit, rar) **A se da în drăgănele** = a se iubi cu cineva, a face dragoste cu cineva. *Colo e unul, soțul femeii frumușele, Cu care al său prieten s-a dat în drăgănele.* I. NEGRUZZI, S. II, 61.

3. Adj. (Prin Munt.) Plin de farmec, de atracție, de nuri¹. *Mândrulucă, draga mea, Mânca-ți-ar ochii neica, Că sunt dulci și drăgănei, Moare neica după ei.* UDRESCU, GL.

4. S. m. (Regional) Frate mai mic (Brădișoru de Jos - Oravița). H XVIII 146.

5. S. f. pl. Varietate de cireșe pietroase, rumene-aurii. *Numiri de cireșe: ... drăgănele.* BARONZI, L. 93. *Grămăjuie de cireși, clasicele noastre drăgănele pietroase de Pitești, rumene pe o parte, aurii pe alta.* CARAGIALE, O. III, 91, cf. DDRF, GRECESCU, FL. 196, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ◊ F i g. *Ș-apoi, frate, mai avea Pe guriță-o floricea ... Și pe față drăgănele.* ALECSANDRI, O. 101. [Fata] *are sân rotunjit de drăgănele.* DELAVRANCEA, S. 15. ◊ (Adjectival) *Cireșe drăgănele.* Cf. GRECESCU, FL. 196.

- Pl.: drăgănei, -ele.

- Cf. d r a g.

DRĂGĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care se referă la dragoni (I I). *Într-aceeași zi după sfârșitul norocitului război, fură trimiși ... general Porucik ... și polcurile drăgănești.* N. COSTIN, LET. II, 69/22. *Steaguri drăgănești.* id. ib. 71/42, cf. TDRG, CADE.

- Pl.: drăgănești.

- Drăgan² + suf. -esc.

DRĂGĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A mângăia (II 4) (Grumezoaia - Huși). Cf. ALR I/II h 235/508, ALRM I/II h 316/508.

- Prez. ind.: drăgănesc.

- Drag + suf. -ăni.

DRĂGĂNÍE s. f. (Învechit) Drăgănimie. *Drăgăniia nemțească era în frunte.* M. COSTIN, O. 188, cf. STOICESCU, C. S. 203, SFC III, 52.

- Pl.: drăgăanii.

- Drăgan² + suf. -ie.

DRĂGĂNÍME s. f. (Atestat prima dată în 1675, cf. TDRG²) (Învechit) Unitate de dragoni a unei armate: (învechit) drăgănie. *Apoi au început a slobodzi drăgănimia flintele, însă nu tot odată.* NECULCE, L. 232, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 262.

- Drăgan² + suf. -ime.

DRĂGĂSTÍV, -Ă adj. v. drăgostiv.

DRĂGĂSTÓS, -OÁSĂ adj. I. (Învechit și popular) Drăgălaş, plăcut (I), frumos. *Cuconul frumos și drăgăstos.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 227^v/19. *Mi-au adus dar prea drăgăstos.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 174/5. *Frumșelele ceriurilor ceale cu adevărat drăgăstoase.* MINEIUL (1776), 6^v/32. *Într-o zi primăvăroasă ... Se coboar-o drăgăstoasă Muză dulce cântăreață.* HELIADE, O. I, 261. *Nici cântăreațele muze ... Nu sânt așa drăgăstoasă Ca Elena cea frumoasă.* BĂRAC, A. E. 9^v/23, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Dete pe fata cea mică după flăcăiandru cel frumos și drăgăstos.* ISPIRESCU, L. 242, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Fii la suflet frumoasă și atunci vei fi drăgăstoasă și la trup.* ap. TDRG, cf. CADE. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cea oaste, cu ploaie de foc aprinde cea drăgăstoasă Palistină (adecâte frumoasă câmpie) (a. 1694).* FN 46. *Vreme blândă, aer drăgăstos, fulger și ploaie urmează (a. 1695).* ib. *Trebuie să te las o, drăgăstoasă peșteră!* PLEȘOIANU, T. III, 49/22. *Am la sânu-mi o grădină, Cu flori albe drăgăstoase.* ALECSANDRI, O. 107. *Cu fluierile tale drăgăstoase m-ai deșteptat din somn adânc.* CĂLINESCU, I. 230. *Puiul meu era frumos Și la vorbă drăgăstos.* FOLC. MOLD. I, 602.

2. Plin de dragoste (I 1), de tandrețe; iubitor, afectuos. *Ca un drăgăstos și milos părinte arăta cătră dânsă socotință cumsăcade.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 167^v/36. *Cine neamului său este urăcios, cum poate fi streinilor dragostos?* CANTEMIR, I. I. I, 47. *Iaste drept să ne doară și să ne întristăm când îi greșim și ne lipsim de El, nebunii, plângând cu scârbă și cu lacrimi mai mult pe cât am fi pierdut lucru ce am fi avut mai scump și mai drăgăstos, căci paguba cea mare va fi durere mai mare.* ANTIM, O. 352. *Cine să va naște supt această planetă va fi ... drăgăstos.* CALENDARI (1733), 12/5. *Lipsitu-v-ați de însoțirea cea drăgăstoasă a copiilor.* MINEIUL (1776), 47^{rl}/4. *La vârstă de douăzeci de ani era cel mai învățat și cel mai drăgăstos dintre oameni.* SLĂTINEANU, A. 102/19. *Bărbații buni trebuie să fie ... drepți și de omenie, drăgăstoși.* ȚICHINDEAL, F. 251/29. *Mândria este arma amăgitorilor ... prin care să fac iubiți și drăgăstoși altuia.* PISCUPESCU, O. 109/7. *Toți se părea mulțumiți, drăgostoși și plini de mirare pentru Protezilas.* PLEȘOIANU, T. III, 39/30, cf. HELIADE, O. II, 346. *Ce-ar trebui dar să învețe fiț-mieu? zicea el – A fi drăgăstos, răspunse prietenul de la carele cerea povață.* TÂMPEANUL, G. 62/18, cf. VALIAN, V. O, *cuvinte mângăioasă Care mă fac drăgăstoasă.* BĂRAC, A. 22/4. *Dispozițiile mele pentru învățătura primară erau escelente, și am fost înzestrat cu un caracter drăgăstos și statornic, mi se pare, pentru a nu mă înfricoșa neajunsul subț acest raport în cariera ce alegeam.* BREZOIANU, I. 28/14, cf. POLIZU. *Las o mamă, ... drăgăstoasă, Și vecinic după dânsa voi plânge.* ALECSANDRI, POEZII, II, 330, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *De ce [ea] ... ființă blândă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mâinile unei mume nemişcătoare?* ODOBESCU, S. I, 132, cf. BARCIANU. *Atât de frumoasă Și de drăgăstoasă, Că la soare Ai fi putut căta Iar la dânsa ba.* MARIAN, INS. 336, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Să fie priimitoriu de streini, cu toți mici și mari, să fie drăgăstos și în pace.* ap. TDRG. *Nu știu cui să semene, căci în neamul Pîntea toți sunt drăgăstoși.* REBREANU, I. 176, cf. CADE. *E acuma dulce și drăgăstoasă când vorbește cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 382. *Erai frumoasă, Și drăgăstoasă.* VISSARION, B. 171, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Suni multe [mândre] și frumoase Și cu dracu drăgăstoase.* RETEȘANUL, TR. 80. *O fată așa frumoasă, Așa dragă, drăgăstoasă.* FOLC. TRANSILV. II, 323. ♡ (Prin lărgirea sensului) *Filomela drăgăstoasă.* ALEXANDRESCU, O. I, 300. *În jurul caselor ... se auzea gălgăitul drăgăstos al porumbeilor.* ISAC, O. 266. ♡ (Adverbial) *Nu se poate o frumusețe de copilă ca matala orce-o face să nu facă frumos și drăgăstos.* CARAGIALE, O. II, 271. *M-a strâns de mână drăgăstos.* SĂM. I, 73. *Mă chemau pe mine și mă sărutau drăgăstos.* ADAM, R. 97. *Spuse ... punând mâna drăgăstos pe umărul bărbatului.* ARDELEANU, V. P. 207. *Deschise sertarul, bățând cu palma drăgăstos cele două dosare.* C. PETRESCU, C. V. 111. *Tu să taci – îl certase drăgăstos nevasta.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 19. *Îi mângâiai drăgăstos coama.* STANCU, R. A. I, 198. *El o privește drăgăstos.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 96. *Doamna ... se lipi drăgăstos de mama ei.* VINEA, L. II, 306. *Stătea ... cu flinta pe genunchi și o mângâia drăgăstos.* TUDORAN, P. 44, cf. ALEXICI, L. P. 178. *De ce n-a lăsat Hristos Să ia frumos cu frumos, Să trăiască drăgăstos.* MAT. FOLC. 271. ♡ (Substantivat) *Ce nume poartă însă acest băiat frumos ... din Megara, vestitul drăgăstos.* MACEDONSKI, O. I, 166. *Drăgăstosul fetelor, Iubețul nevestelor.* TEODORESCU, P. P. 513. ♣ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) *Care exprimă, trădează, presupune dragoste (I 1), iubire, afecțiune.* *Cuvânt drăgăstos a domnului Hristos.* VARLAAM, C. 343. *Roagă-i [pe domni și pe slugi] să aibă cuvinte drăgăstoase.* N. TEST. (1648)², 502. *Drăgăstoși ochii.* CANTEMIR, I. I. II, 292. *Acea cuvântare drăgăstoasă, fără mândrie.* MAIOR, T. 249/21. *Veți putea dobândi de la prunci ... drăgăstoasa ascultare.* PETROVICI, P. 11/6. *El mă privea c-o întristare și cu ochii plini d-o drăgăstoasă milă.* PLEȘOIANU, T. I, 168/20. *A iubi pe bunii lor părinți din suflet și cu zmerenie drăgăstoasă.* MARCOVICI, D. 36/14. *O să-i vorbească iarăși cu glasu-i drăgăstos.* C. A. ROSETTI, C.

254/12. *Drăgăstosul glas al mumei.* NEGULICI, E. I, 125/23. *Vorbirea ta ... nu va fi niciodată nici plăcută, nici drăgăstoasă.* BREZOIANU, I. 92/28. *Unde-ți este rumenirea Și drăgăstosul zâmbit?* PANN, E. IV, 117/17. *Într-o pornire de drăgăstos necaz, aș sfârși și eu zicând: „dracul să vă ia, câmpiilor, că mult sunteți frumoase.”* ODOBESCU, S. III, 20, cf. DDRF. *Îi aruncă o căutătură dulce, drăgăstoasă.* LUNGIANU, CL. 33. *Nu trece o zi fără ... să-i culeagă un zâmbet cu înțeles sau o privire drăgăstoasă.* REBREANU, I. 186. *Oricât de drăgăstoasă ți-e iscusa limbă, Știu când mă minți.* VOICULESCU, POEZII, II, 279. *Fata ... își ridică ochii spre el, învăluindu-l într-o privire drăgăstoasă.* BART, E. 163, cf. SCRIBAN, D. *Banda sonoră înregistrează gângurii, vorbe pelice și drăgăstoase.* CONTEMP. 1975, nr. 1 500, 5/9.

– Pl.: *drăgăstoși, -oase.* – Și: (învechit și popular) **drăgostós, -oasă**, (învechit, rar) **drăgastós, -oasă**, **dragostós, -oasă** adj.

– **Dragoste** + suf. *-os*.

DRĂGĂTÓR s. m. v. **dregător**.

DRĂGĂVÉI s. m. v. **dragavei**.

DRĂGHICÁME s. f. v. **draghicame**.

DRĂGHICĂ s. f. (Învechit, rar) *Drahmă, ban.* *Carea miuare are zece drăghici, De va piarde una nu va aprinde lumânarea și va mătura casa și va căuta bine până va afla?* CORESI, TETR.² 154^v/13, cf. DHLR II, 545.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *drăghici*.

– Cf. d r a h m ă.

DRĂGHÍCI s. m. (Entom.; regional) *Specie de viespe mică cu înțepătură foarte dureroasă (Crabro cephalotes).* Cf. JAHRESBER. XII, 122. *Drăghiciul e un fel de viespișor, care seamănă în privința corpului ... cu furnica aripată sau cu barmăuzii mici.* MARIAN, INS. 227, cf. CADE, SCRIBAN, D., H VII 481, XVIII 42, com. NOVACOVICIU.

– Pl.: *drăghici*. – Și: **draghíci** s. m. JAHRESBER. XII, 122.

– **Drag** + suf. *-ici*.

DRĂGHINÁR s. m. (Mold. și prin Bucov.) *Fiecare dintre cei doi drugii paraleli ai loitrei, în care intră spetezele carului; carâmb.* Cf. DAMÉ, T. 10, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., I. CR. III, 274, com. FURTUNĂ și din MARGINEA – RĂDĂUȚI. ♣ (Prin Bucov.) *Loitrea (la car).* Cf. ALR I 819/378, 385, 388, 391.

– Pl.: *drăghinari*. – Și: **draghinár** (DAMÉ, T. 15, DR. V, 183),

drăginár (RESMERIȚĂ, D.), **drăbinár** (CADE) s. m.

– **Draghină** + suf. *-ar*.

DRĂGHINĂ s. f. v. **dracilă**.

DRĂGÍ vb. IV. T r a n z. (Popular) *A îndrăgi.* *Nană, nu te amără, Ca și cum nu te-aș iubi. Nu te gândi că te-am urât, Că mai tare te-am drăgit.* EMINESCU, O. VI, 165. *M-or lăsat fetițele, M-or drăgit nevestele.* FOLC. TRANSILV. II, 538. ♡ R e f l. *Vâlcu bea și veselește, Cu trei fete se drăgește.* Com. din ZAHAREȘTI – SUCEAVA.

– Prez. ind.: *drăgesc*.

– De la **drag**.

DRĂGINÁR s. m. v. **drăghinar**.

DRĂGOBÉTE s. m. sg. v. **dragobete**.

DRĂGÓI, -OÁIE adj. (Învechit, rar) *Plăcut (1).* Cf. ANON CAR.

– Pl.: *drăgoi, -oai*.

– **Drag** + suf. *-oi*.

DRĂGOMÁN s. m. v. **dragoman**.

DRĂGOSTEÁ s. f. (Regional) 1. Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Răcășdia – Oravița). Cf. H VI 21.

2. Bubuliță. Com. din fostul județ Vâlcea.

– Pl.: *drăgoste*.

– **Dragoste** + suf. *-ea*.

DRĂGOSTEÁLĂ s. f. (Popular) Faptul de a dezmiarda cu cuvinte de dragoste (I 1), sau, p. e x t., de a avea relații de dragoste. *Ce ați mai cerut de la ist Crai nou? ... drăgoste* tot cu de-al de cei tineri. ALECSANDRI, T. 215. *Să nu ne pomenim din multă drăgosteală, strânși de gât în brațul vrăjmașilor*. JIPESCU, O. 126. *Cu drăgosteli, cu atât pupat, Vezi floarea cum s-a scuturat*. GORUN, F. 162, cf. TDRG, PASCU, S. 233, CADE, DL, DM, SFC II, 132, DEX.

– Pl.: *drăgosteli*.

– **Drăgosti** + suf. *-eală*.

DRĂGOSTÉȚE s. f. (Regional; într-un descântec, probabil) Ceea ce produce dragoste (Epurenii – Bârlad). *Eu nu trag nici vânt, nici soare, ... Ci trag dragoste, ibostile, Frumusețile, drăgostețile*. I. CR. III, 110, cf. GR. S. VI, 116.

– Pl.: *drăgosteți*.

– **Dragoste** + suf. *-ețe*.

DRĂGOSTÍ vb. IV. T r a n z. (Atestat prima dată în 1849, ap. TDRG²) (Popular; complementul indică oameni) A dezmiarda cu cuvinte de dragoste; p. e x t. a mângâia (II 4). *Și voi ca să te învrednicescu cu un dar, care dar vra să-ți dei o mare odihnă gândului tău celui pedepsit și să avem nedejde unul cătră altul, ca să nu mai căutam într-alt loc ca să drăgostim*. C. POP. II, 71, cf. COSTINESCU. O dezmiardă cu durere, suspinând o drăgostește. EMINESCU, O. I, 84, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 697, CADE. *Când mă duceam la buna, mă jucam cu fetele ei, care mă drăgosteau ținându-mă în brațe*. VLASIU, A. P. 33, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, M. D. ENC.² *Numai ca s-o drăgostească Și ca să o lăbostească*. MARIAN, V. 72. *Ea se făcu atât de voioasă, ba drăgostea, ba săruta pe Pahon*. RETEGANUL, P. IV, 12. *Mulți voinici mi-o drăgostea*. VASILIU, C. 136. *Când mi-o fi de drăgostit, Da mi-oi căta mai iubit, Nu ca tine om urât*. BÎRLEA, C. P. 42, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, cf. ALR I/II h 235, ALRM I/II h 316. *Și nu văd ca tine-n sat: Nici pă mârș, nici pă zinit, Nici dulce la drăgostit*. FOLC. TRANSILV. I, 281. ◊ **A b s o l.** *Ce ți-o fost a mă-nebuni, Dac-ai știut a drăgosti*. BÎRLEA, C. P. 16. ◊ **R e f l.** **r e c i p r.** *Pe divanele moi ... se sta la taifas și se drăgosteau tinerii*. BARBU, PRINC. 169. *Când gândesc să dorm mai bine, Tu te drăgostești cu mine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 369. *O mai pișcă, o mai gădilă, cu un cuvânt, se drăgostesc*. ȘEZ. I, 271. (Prin analogie; despre păsări, insecte) *Poate să mai doarmă cineva de răul nebunelor istor de privighitori? ... Da acum li-i și lor vremea să se drăgostească*. CREANGĂ, O. 289. *Două libelule ... se drăgosteau grațios*. C. PETRESCU, S. 142. *Perechi de porumbei albi se drăgosteau gângurind melancolic*. REBREANU, R. II, 269. *Dulce turturică, Dalbă păsărică! Hai să ne iubim, să ne drăgostim*. ALECSANDRI, P. P. 7. ◊ (Prin lărgirea sensului) *El puse mâna ca să-și pipăie portofelul ... și să-l drăgostească oarecum*. SLAVICI, O. I, 364. ◊ **R e f l.** **r e c i p r.** A avea relații de dragoste (I 1). *Și apoi voi ziceți că acela iaste obiceiul preste toate locurile, ca să se drăgostească feciorii cu fetele*. MAIOR, S. I, 73. *Veniți, ... de vedeți pe Mărinda ... cum se drăgostește cu văcarul satului*. ALECSANDRI, O. P. 224. *Rușine îi era Martei să se drăgostească cu dânsul la lumină*. SLAVICI, O. II, 217. *Să drăgostesc ei de mult*. N. REV. R. I, 30, cf. TDRG, CADE. *Avea preuteasa drăguț pe morariul din sat ... și se drăgostea cu dânsul*. SBIERA, P. 238. *Cu mândru m-aș drăgosti*. BÎRLEA, L. P. M. I, 90. *Cu draga mă drăgostea*

Cu șisma mă încălțai. GR. S. VI, 243, cf. ALR I/II h 249, ALRM I/II h 340, ALR SN V h 1 264/574. *Am gândit că-mi va fi bine, Drăgostindu-mă cu tine*. FOLC. TRANSILV. II, 351. (R e f l.) *Nu pot hi popă sfințat Tare mult m-am drăgostit*. ȚIPLEA, P. P. 52.

– Prez. ind.: *drăgostesc*.

– De la **dragoste**.

DRĂGOSTÍRE s. f. (Popular) Faptul de a (s e) d r ă g o s t i; p. e x t. dragoste (I). Cf. DDRF, DL, DM, DEX.

– V. **drăgosti**.

DRĂGOSTÍT, -Ă adj. (Regional) 1. Plăcut (1). *Și di la loc mândru și drăgostit, Mi-l bagă în negru pământ*. POP., ap. GCR II, 141/21.

2. Dezmiardat (1). *A fost de mititică lui Stanislav ibovnică, într-o vreme pârșită, mai pe urmă drăgostită*. TEODORESCU, P. P. 568.

– Pl.: *drăgostiți, -te*.

– V. **drăgosti**.

DRĂGOSTÍȚĂ s. f. 1. (Regional) Diminutiv al lui d r a g o s t e (I). *Se-nâlăni cu dragostile ..., cu drăgostițele*. MAT. FOLK. I 560.

2. (Prin sud-estul Transilv. și prin Olt.) Iarbă grasă (*Sedum maximum*). Cf. BORZA, D. 158, H XI 95, CIAUȘANU, GL.

3. (Regional) Bubuliță. *Lăsam să ni se spuzească chipul de drăgostițe*. CIAUȘANU, R. SCUT. 63, cf. DR. IX, 43.

– Pl.: *drăgostițe*.

– **Dragoste** + suf. *-iță*.

DRĂGOSTÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Drăgăstos (2). *Mă rog, Doamne, Să-mi răspunzi cu bine Că nu-ți iaste nime de protivă Dumnezeu cu hire drăgostivă*. DOSOFTEI, PS. 286/12. *Că ești milos și om drăgăstiv*. id. v. s. octombrie 69/24, cf. TDRG, PASCU, S. 287, SFC IV, 96.

– Pl.: *drăgostivi, -e*. – Și: **drăgăstív, -ă** adj.

– Din sb. **dragostiv**.

DRĂGOSTÓS, -OÁSĂ adj. v. **drăgăstos**.

DRĂGȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **drăgușor**.

DRĂGUCÍCĂ adj. (Prin Bucov.) Drăguță v. d r ă g u ț (1). Cf. TDRG, CADE. *Bună ziua, Ileană Cosânțană! frumușică, drăgucică, din cosiță flori îți pică*. SBIERA, P. 23.

– Pl.: ?

– **Drăguț** + suf. *-ică*.

DRĂGUCIÓR, -OÁRĂ s. m. și f. (Maram. și prin Transilv.) Drăguț (2). Cf. PASCU, S., CADE. *Io-s cu păru gălbinior, Drăgucioara tuturor*. ȚIPLEA, P. P. 45. *Drăguciorul din alt sat, Ca pita de cumpărat*. BUD, P. P. 46. *A meu păr îi gălbior, Ș-am avut drăgucior*. BÎRLEA, C. P. 5, cf. T. PAPAĞAGI, M. 23. *Cum de ți-ai lăsat tu oare Drăgucioru ca ș-o floare*. LEXIC REG. 12. *Am drăgucior de ști scrie Ca domni-n cântălărie*. FOLC. TRANSILV. I, 369.

– Pl.: *drăguciori, -oare*.

– **Drăguț** + suf. *-ior*.

DRĂGUÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A alinta pe cineva cu cuvântul „dragă” v. d r a g (I 2). *Să nu mă lași, dragă ..., că sunt la mare nevoie! Mă mai și drăguia acu*. VLAHUȚĂ, ap. TDRG.

– Prez. ind.: *drăguiesc*.

– **Drag** + suf. *-ui*.

DRĂGULÁȘ, -Ă adj. v. **drăgălaș**.

DRĂGULEÁN, -Ă adj., s. m. și f. (Popular) **1.** Adj. Drăguț (1). *Sfântă drăguleană, apă spălătoare și curățitoare.* POP., ap. GCR II, 137/9. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Să sărutăm de bună întâlnire drăguleana asta de ploscă.* GANE, N. II, 65, cf. CADE.

2. S. m. și f. Drăguț (2). Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 304, SFC VI, 120. *Dragă, drăguleana mea, Tu pe mine m-ai uitat.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 247.

– Pl.: drăguleni, -e.

– Drag + suf. -ulean.

DRĂGULÉȚ adj., s. m., s. n. **1. 1.** Adj. (Popular) Drăguț (1). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Un copilăș drăguleț.* ap. DDRF, cf. PHILIPPIDE, P. 184, TDRG, CADE, DL, DM, SFC VI, 121, DEX. ◇ (Substantivat) *Murguleț, cu părul creț De-a Mărioarei drăguleț! Lasă-ți coama vântului ... Să zbori zborul gândului!* ALECSANDRI, P. I, 106. *Roibuleț, cu părul creț De-a lui Codrean drăguleț.* FOLC. TRANSILV. II, 408.

2. S. m. (Învechit, rar) Drăguț (2). Cf. VALIAN, V.

3. S. m. (Regional) Dragoste, alintare. *Cățeilor, să le pui numele ca la ai miei: Pârjol, Ghiocel ... și alte numiri de drăguleț.* IIPESCU, O. 51.

4. S. m. art. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. Cf. TDRG, PAMFILE, J. III, 9, VARONE, D., SEVASTOS, N. 281.

II. S. n. (Ieșit din uz) Eghilet. Cf. TDRG, CADE.

– Pl.: drăguleți, -e.

– Drag + suf. -uleț.

DRĂGULÍC, -Ă adj. (Popular) Drăguț (1). *O păsărică drugulică și frumușică sta pre o ramură.* ISPIRESCU, L. 138, cf. DL, DM, DEX. *Oricare [femeie] m-o vrea ... nu oi zice ba, numai fie ... și pungața-i drugulică.* TEODORESCU, P. P. 335. ◇ (Substantivat; în formule de adresare). *Vai de mine mămulică, ... Fie-ți milă, drugulică.* PR. DRAM. 411. *Tânăr îi? frumos îi? ... spune, drugulică, nu-mi ascunde nimic.* ALECSANDRI, T. 944.

– Pl.: drăgulici, -ce. – Și: drugulic, -ă adj.

– Drag + suf. -ulic.

DRĂGULIȚĂ adj., s. f. (Popular) **1.** Adj. Drăguță v. d r ă g u ț (1). *Drăguțița primăvară.* ALECSANDRI, P. I, 234, cf. DM, DEX. ◇ (În formule de adresare) *Drăguțița mea măicuță, Las' să vie cin' mi-i drag.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 103. *Drăguțița mea soție, De-oi muri ... Popa crâșmariu să vie.* T. PAPAĞAGI, M. 25. ◇ (Substantivat) *De unde ești, fetițo ... Blajino! drăguțițo!* I. VĂCĂRESCUL, P. 253/4.

2. S. f. Drăguță v. d r ă g u ț (2). *Măruca ... era drăguțiță tot satului.* RUSSO, S. 101, cf. POLIZU, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D. ◇ (În formule de adresare) *Ce ai, drăguțiță, ia spune-mi și mie, spune-mi, măicuțiță.* PANN, P. V. II, 136/25. *Să fumăm dar, drăguțiță, Dacă moda e așa.* SION, POEZII, 26/11. *Ah! ascultă mândruțiță, Drăguțiță, Șoapta-mi ... de amor.* EMINESCU, O. I, 4. *Draga badei, drăguțiță, ... acum dai badei guriță!* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 390. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Din toți fiii ... era o drăguțiță de fată.* RETEGANUL, P. V, 68.

– Pl.: drăguțițe.

– Drag + suf. -uliță.

DRĂGULUI vb. IV v. drăgălui¹.

DRĂGUN subst. (Bot.; regional) Peliniță (1) (*Artemisia annua*). Cf. BORZA, D. 24.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ? – Și: drahun subst. BORZA, D. 24.

– Et. nec.

DRĂGÚȘ s. m. sg. (Mold.; în expr.) **A-i veni** (sau **a-i cădea ori a ajunge** cuiwa) **drăguș la căuș** = a fi nevoit să ceară ajutorul cuiwa pe care l-a refuzat într-o situație asemănătoare. *Acuși îl văd c-a să-mi vie drăguș la căuș!* ALECSANDRI, T. 201, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *A venit drăguș la căuș ... Te întreb și eu ce-mi dai să te trec?* BRĂESCU, M. B. 47, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Va veni drăguș La căuș.* COM. MARIAN. *Ia, amu mi-o vinit și mii drăguș la căuș.* ȘEZ. II, 103, cf. COMAN, GL. *Are să mai vie Drăguș La căuș.* FOLC. MOLD. I, 196. *Veți veni tu drăguș la căuș! Iarnă este, vară este!* ZANNE, P. I, 84. ◇ (Cu parafrizarea expresiei) *Aice-i treaba pe drăguș la căuș.* ALECSANDRI, T. 179.

– Drag + suf. -uș.

DRĂGUȘÓR, -OĂRĂ adj., s. m. și f. (Învechit și popular) **1.** Adj. Drăguț (1). Cf. ANON. CAR., TDRG, PASCU, S. 167, CADE. ◇ (Substantivat; în formule de adresare) *Ba, cucule, ba, Nu te-oi asculta ... Frumușelule ... Drăgușorule.* ALECSANDRI, P. P. 8.

2. S. m. și f. Drăguț (2). *Mă jor ... Că nu-mi trebe drăgușor.* CONV. LIT. IV, 268. *Să vedz cât mii-î d'e ușor Mhie fără drăgușor.* T. PAPAĞAGI, M. 44.

– Pl.: drăgușori, -oare. – Și: drăgușór, -oără adj. ANON. CAR., PASCU, S. 167.

– Drag + suf. -ușor.

DRĂGÚȚ, -Ă adj., s. m. și f. (Atestat prima dată în 1502, cf. DERS) Diminutiv al lui d r a g.

1. Adj. Care are o înfățișare, o comportare plăcută; care atrage prin grație, gingășie sau farmec (inspirând dragoste **I 1**), d r ă g ă l a ș; care este neprețuit pentru cineva, pe care cineva îl iubește, i u b i t, d r a g (**I 2**), s c u m p (**4**), (popular) drăgulean (**1**), drăguleț (**I 1**), drăgulic, drăgușor (**1**). Cf. ANON. CAR., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *O feliicit pentru onomastica ... [lui] Ionel Popescu un copilăș foarte drăguț de vro opt anișori.* CARAGIALE, O. I, 273. *Știm că vii tu, cea mai nebuună și mai drăguță dintre fete.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 68, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Copilul ... e ... cel mai drăguț copil ce s-a văzut vreodată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 192. *Pe Mărioara ai aflat-o drăguță.* AGÍRBICEANU, A. 267. *În ochii lui, Lucreția era o fată drăguță, cu care poți sta de vorbă.* REBREANU, I. 143, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. [Era] un oșterăș drăguț ca un stiglete. MIRONESCU, S. 5. *Alături de mine ... era D. întovărășit de o fată drăguță.* CAMIL PETRESCU, P. 33. *E un cuvânt dojenitor adresat unui copil drăguț.* BRĂESCU, V. 108. *Înțelegi tu, tinere drăguț, de ce nu te las să intri aici?* VISSARION, B. 302. *Toți făceau haz de drăguța negresă.* BART, E. 383, cf. SCRIBAN, D., DL. *Pe teren gălesc fete drăguțe la care trag.* PEDA, I. 148, cf. DM, MIHAILĂ, D. 97, M. D. ENC., DEX. *Eu v-aș întreba, Să-mi spuneți ceva, D-al meu drăguț fiu.* PĂSCULESCU, L. P. 61. ◇ E x p r. **A fi** sau **a se arăta, a se purta drăguț** (cu sau față de cineva) = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). *Și chiar frumoasa trebuie să se arate drăguță, În tot ceea ce el dorește, bineînțeles cuviincios.* CAMIL PETRESCU, T. III, 383. *Ești foarte drăguță cu mine și nu merit.* DEMETRIUS, A. 351, cf. DL, DM. *Voia să fie drăguț cu ea.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 23, cf. M. D. ENC., DEX. **Drăguț Doamne** = dragă Doamne. *Ferește-mă, drăguț Doamne, de grădina cu frăgari.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 432. ◇ (În formule de politețe) *Fii (atât de) drăguț și ...* = ai bunătate și ...; te rog. *Sonia dragă, vrei tu să te lași cucerită de domnul Mitică Popescu? – o roagă – Fii drăguță.* CAMIL PETRESCU, T. I, 475, cf. DL, DM. *Armand, fii drăguț, ține-i pardesiul ăla nițel.* BARBU, I. I, 287. ◇ (Adverbal) *Îl ceartă drăguț de spaima ce-i dădu.* SĂM. II, 296. *Cea dintâi îmi toarnă vin, Drăguț a doua mă îmbie, A treia-mi dă paharul plin.* IOSIF, V. 37. *Îl amenință drăguț cu degetul.* REBREANU, I. 106. *Nicăieri ca acolo nu se petrecea mai drăguț.* M. I. CARAGIALE, C. 118. *Camera ... era curată, drăguț mobilată.* MIRONESCU, S. 119. *Gina îi dă mâna drăguț.* CAMIL PETRESCU, T. I, 484. *O să ni-i dați mâine, insistă drăguț fata.*

BRĂESCU, O. A. I, 18, cf. SCRIBAN, D. ◇ (Substantivat; ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Ce mai drăguță de shoală și aceea, carea geme de larmă!* PETROVICI, P. 15/5. *Te-oi face eu să iei un drăguț de femeie, care nu se mai află!* CREANGĂ, O. 67. *Drăguța de ea, trebuia să lupte cu toată lumea pentru țicneala nepotului!* VLASIU, A. P. 481. *N-ar fi păcat să moară pe front? Drăguțul de el!* BENIUC, M. C. I, 359. *Fluieră fals, drăguțul de el!* BARBU, Ș. N. 255. *Împăratul roșește de mânie și pliosc! cu o drăguță de palmă și la el.* MERA, L. B. 48. *Se puse la o drăguță de umbră, la care ai fi șezut săptămâni întregi.* BOTA, P. 30. *Am un drăguț de blăjan.* FOLC. TRANSILV. I, 33. (Ironic) *Când mă lăsa de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară, ca aceea.* CREANGĂ, A. 70. ◆ (Substantivat; familiar; la vocativ) Termen alintător cu care cineva se adresează unei persoane iubite. *Treizăci de ani au trecut, drăguț Pereo, de când eu fui sălit a mă înstrăina de țara mea.* BUDAI-DELEANU, T. 65. *Drăgușule, iartă-mă că-ți răspund cam târziu: n-am avut vreme, crede-mă.* CARAGIALE, O. VII, 321. *Suntem surori, drăguțo!* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 66. (Ironic) *De n-ai poftă să puzrezești în copac, drăguță, trebuie să fii mai darnică.* NEGRUZZI, S. I, 90. ◆ (Substantivat, f., la vocativ; familiar) Termen cu care cineva se adresează unei persoane (apropiate sau iubite) *Cu boală dureroasă Tu, drăguță, te-ai luptat.* ALECSANDRI, POEZII, 167. *Ce-i, mătușă? ... - Rău, drăguță, căci afară vremuieste Și mi-i frig.* CONTEMPORANUL, I, 508. *Nu-i nimic, drăguță! ... Ei pleacă astăzi.* GANE, N. III, 61. *Să trăiești, drăguță. Halal să-ți fie!* CARAGIALE, O. II, 271. *Dăstul, drăguță, că visez la noapte și dăștept pe dumnealui.* DELAVRANCEA, O. II, 317. *Te cred, drăguță, dar sunt cam scumpe.* VLAHUȚĂ, O. A. 382. *Iartă-ne, drăguță, că avem numai [atâția ani].* SADOVEANU, O. IX, 460. *Nu, drăguță! Cu nevastă-mea eram înrudit pe departe prin alianțele tatii.* CĂLINESCU, S. 402. *Drăguță, sufletul meu, Am auzit că ți-e rău.* FOLC. TRANSILV. II, 349. ◆ (Învechit; rar) Copil iubit. *Bunele bătrâne nu se puteau dumeri cum de sunt atât de învâțați drăgușii lor.* NEGRUZZI, S. I, 6, cf. ȘĂINEANU², DL, DM. ◆ Care place (I I), care produce o impresie plăcută, care este pe placul cuiva. *Nu știi ce cășcioară drăguță.* CARAGIALE, O. II, 92. *Ce drăguță e scrisoarea d-tale!* SĂM. I, 16. *Mi s-a urât ... singură, în apartamentul tău drăguț.* ANGHEL- IOSIF, C. L. 85. *Se înălța o casă cu un etaj, drăguță, cochetă.* AGÎRBICEANU, A. 74. *Camera lui era drăguță și prietenoasă.* REBREANU, R. I, 303. *La început sperase să-și aranjeze un interior drăguț.* BRĂESCU, O. A. I, 5.

2. S. m. și f. (Popular) Iubit, amant; (popular) drăgulean (2), drăgușor (2), (învechit, rar) drăguțel (2), (regional) drăguțior. *Când eram încă în vârsta junișoară, Aveam și eu ca și lumea, drăguță Pe o copilășă tineră.* BUDAI-DELEANU, T. V. 64. *O libovnică (drăguțe) a craiului foarte frumoase se prici oare pentru ce cu dânsul.* ȚICHINDEAL, A. M. 19/2. *Aceea e drăguța dumnealui ... un fel de Dulcinee, un fel de Leliță.* HELIADE, O. I, 250. *Stăpânul meu ... se-află petrecând cu o drăguță.* GORJAN, H. II, 133/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Nici micuță, nici nălțuț, Numai bună de drăguță.* ALECSANDRI, O. 101. *A simțit gustul ... a-și aduce aminte cu dor sau cu mândrie de drăguța de acasă.* ODOBESCU, S. III, 113. *Anselmo își părisea ușor drăguțele.* CARAGIALE, O. II, 356. *Mi-am lăsat acasă drăguța, un boboc.* SLAVICI, O. II, 37. *Pe scara de mătasă la drăguța-i s-a suit.* MILLE, V. P. 80, cf. DDRF. *Vezi! Drăguțul tău te-a vorbit de rău.* COȘBUC, P. II, 159, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Un fecior își lua drăguța pe genunchi.* AGÎRBICEANU, S. 21, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Își ducea drăguța acasă, plângând în neștire.* LÂNCRĂNJAN, C. I, 52, cf. M. D. ENC., DEX. *Am un drăguț ochișel Și-oi rămâne fără el.* RETEGANUL, TR. 105, cf. ALR I/II h 247, ALRM I/II h 338. *Merge-o copilă străină, Cu drăguțul ei de mână.* FOLC. TRANSILV. II, 333.

3. S. m. art. (Prin Bucov.; în sintagma) *Drăguțul cumetriții* = numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. VARONE, D.

- Pl.: drăguți, -e.
- Drag + suf. -uț.

DRĂLĂTURI s. n. pl. (Regional) Câlți (Pociovești - Beiuș). Cf. A I 13.

- Et. nec.

DRĂMĂLÍ¹ vb. IV v. dărvări.

DRĂMĂLÍ² vb. IV v. drămălui.

DRĂMĂLUI vb. IV. 1. T r a n z. (Popular și familiar; complementul indică obiecte, materiale, substanțe, alimente etc.) A drămui (1). Cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Chipul cum drămăluia laptele și cafeaua din serviciul de porțelan în doze savante ... dovedea o cucernicie de om care știe să respecte tabietul stomacului.* C. PETRESCU, C. V. 141. *Trebuia să drămăluiescă în câmară cele de cuvînță, pentru ospățul curții din acea zi mare.* SADOVEANU, O. X, 228, cf. SCRIBAN, D. 446, DL, DM, DEX. (A b s o l.) *Alesese, drămăluise și acum lega oca de pere într-o basma lipovenească.* CONTEMPORANUL, IV, 1, 826. ◇ R e f l. p a s. *Pe aiure, unde să drămăluiesc lucrurile cu amărănțimea ce să cuvine, să prețuiesc paille după greutatea lor.* I. IONESCU, C. 141/28. ◇ (F i g.) *Omule, nu uita că starea ta pe pământ este drămăluită de vecinica înțelepciune ce-ți] cunoaște inima.* BUZNEA, F. 11/24. *Mintea cu cumpăna-n mână toate le drămăluiește.* CONACHI, P. 277. *Hatmanul e prea hotărât la moarte pentru ca să aibă nevoie a-și mai drămălui vorbele cu el.* GANE, ap. DDRF. *Ia ad-o-ncoace [pupăza] la moșul, s-o drămăluiescă.* CREANGĂ, A. 56. (A b s o l.) *Veștile ... vor sili ruina celor ce tot măsoară, cumpănesc, drămăluiesc, așteaptă.* C. PETRESCU, A. R. 46. *Netezindu-și freza cu latul palmei și răstignindu-se pe speteaza scaunului, îl cântări și-l drămălui cu ochii micșorați.* V. ROM. februarie 1954, 24. (R e f l. p a s.) *Nimeni nu vedea viitorul cu încredere ... și banii se drămăluiau de o mie de ori până să iasă la lumină.* SĂM. II, 676, cf. TDRG.

2. R e f l. (Regional) A nu se putea hotărî într-o alegere. Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

- Prez. ind.: drămăluiesc. - Și: (învechit) drămăli, (rar) drămăluit (AL LUPULUI, P. G. 158) vb. IV.

- Dram + suf. -ălui.

DRĂMĂLUIĂLĂ s. f. (Regional) Nehotărâre într-o alegere. Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

- Pronunțat: -lu-ia-. - Pl.: drămăluiei.

- Drămălui + suf. -eală.

DRĂMĂLUIRE s. f. (Popular) Acțiunea de a d r ă m ă l u i (1) și rezultatul ei; drămuire. (Prin lărgirea sensului) *Din drămăluirea fasolei ... a încherbat o avere fabuloasă.* CIAUȘANU, R. SCUT. 70, cf. DM, DEX.

- Pl.: (rar) drămăluiri.

- V. drămălui.

DRĂMĂLUIȚ, -Ă adj. (Popular) Drămuț. (F i g.) *Foarte rar, în acest veac drămăluit poți întâlni oameni însuflețiți de adevăratul foc al dragostei.* CONTEMPORANUL, V, 1, 469.

- Pl.: drămăluți, -te.

- V. drămălui.

DRĂMBOIĂT, -Ă adj. v. drămboiat.

DRĂMUI¹ vb. T r a n z. (Atestat prima dată în 1683 la DOSOFTEI, ap. TDRG²) 1. (Complementul indică obiecte, materiale,

substanțe, alimente etc.) A măsura (1), a cântări, a doza, a împărți etc. (cu multă precizie, cu rigurozitate); (popular și familiar) a drămlui (1). *De acolo până dincolo, întrebă de preț; îi păru ieften sau scump, puse să-i taie și să-i drămuiescă o bucată [de cavghiar]. HELIADE, O.² III, 451. Au făcut cunoscut cinstitei agii măsura luată ... pentru drămuitu galbenilor (a. 1842). DOC. EC. 763, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Împărțea rachiul drămuît cu zgârcenie*. BRĂESCU, O. A. II, 54, cf. SCRIBAN, D. *Rația de apă ... va fi un pahar, drămuît cu strășnicie*. TUDORAN, P. 454, cf. DL, DM, DEX. (A b s o l.) *Cămărășită ca mama, cântărind și drămuind, nu vreau să ajung*. SADOVEANU, O. X, 162. ◇ F i g. *Dragostea care o avem pentru noi înșine este cumpăna cea dreaptă ca să drămuim cu trebuințele noastre pă acelea ale altora*. TÂMPEANUL, G. 87/15. *O! nu drămuți brazda de pământ trebuitoare hranei țaranilor*. KOGĂLNICEANU, S. A. 184. *Un cronicar de salon trebuie să-și drămuiescă atenția*. CARAGIALE, O. I, 208. *Ea își drămuia viața și se găsea curată*. D. ZAMFIRESCU, A. 20. *Cum auzea mașina duruind, gazda se năpustea ... pe ușă, drămuindu-mă*. CIAUȘANU, R. SCUT. 13. *Se spune că e atacat și-și drămuia, cu mare zgârcenie vorba*. id. ib. 15. *Alegând cuvintele, drămuind expresiile, a recunoscut de la început ... că într-adevăr i s-au semnalat și lui unele cazuri*. COCEA, S. I, 305. *S-a dus din nou la culcușul cățelei, i-a drămuît iarăși puii*. POPA, V. 52. *În tonuri grele, Va răsuna zădarnicul tău vis. Și cineva l-o drămuî sub pleoape*. LESNEA, P. E. 16. *Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere și te pândesc în timp, ca pe vânat*. ARGHEZI, S. I, 62. *Creangă drămuia fiecăre cuvânt, îl suna, căuta să determine bine ideea*. CĂLINESCU, I. C. 140. *Drămuise leu cu leu*. V. ROM. aprilie 1954, 33. *Când ... un om are nevoie de tot sprijinul nostru, începem să ni-l drămuim*. PEDA, I. 10. *Ei drămuiau veniturile comunei, ca și mai înainte*. LĂNCRĂNAN, C. I, 32. *A trebuit să-și drămuiescă lucid, dar neprecupețit ceasurile*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 17. *La pupitrul dirijoral, ... este foc și pară, dăruindu-se continuu fără să-și drămuiescă entuziasmul și forțele*. RL 1980, nr. 11 047. *Că maica când m-a făcut, Buzile mi-a cântărit, și-n dramuri le-a drămuît*. RĂDULESCU-CODIN. (A b s o l.) *Întru lucrarea faptei Secunda drămuiește Mai grea decât un veac*. I. VĂCĂRESCUL, P. 46/27, cf. DENSUSIANU, L. 205.*

2. (Folosit și a b s o l.) (Învechit și regional) A cumpăra. *Alții ... drămuiesc cu pietre streine (a. 1842). DOC. EC. 764. De ții-i Roșu di vânzari, Ți-l drămuiesc cu parale*. GRAIUL, II, 287.

- Prez. ind.: *drămuiesc*.

- Dram + suf. -ui.

DRĂMUÎ² vb. IV. T r a n z. (Prin nord-estul Olt.) A drăcui¹, a dojeni (2). Cf. CIAUȘANU, V.

- Prez. ind.: *drămuiesc*. - Și: (regional) **dremuî** vb. IV. CIAUȘANU, V.

- Cf. d r ă c u i.

DRĂMUIALĂ s. f. (Învechit, rar) Drămuire. Cf. POLIZU.

- Pl.: *drămuieli*.

- **Drămuî¹** + suf. -eală.

DRĂMUIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d r ă m u i¹ și rezultatul ei; (popular) drămluire. [Pe țaran] *il asuprește la socoteală și la drămuire cârciumarul*. JIPESCU, ap. TDRG, 572, cf. DL, DEX.

- Pl.: (rar) *drămuiri*.

- V. **drămuî¹**.

DRĂMUÎT, -Ă adj. Care este împărțit, socotit, folosit cu rigurozitate; (popular) drămluit. *Timpul redactorului e drămuît*. RL 1977, nr. 10 220.

- Pl.: *drămuîți, -te*.

- V. **drămuî¹**.

DRĂMUITÓR s. m. Persoană care drămuiește (1). (F i g.) *Era un om înamorat de economie și precizie, un drămuitor al necunoscutului*. BOTEZ, B. I, 86.

- Pl.: *drămuitori*.

- **Drămuî¹** + suf. -tor.

DRĂMULUI vb. IV v. **drămlui**.

DRĂNCĂNÍ vb. IV v. **drângăni**.

DRĂNGĂÍ vb. IV v. **drângăni**.

DRĂNGĂLĂU s. m. v. **drăgălău**.

DRĂNGĂNÍ vb. IV v. **drângăni**.

DRĂNGĂNÍT s. n. v. **drângănit**.

DRĂNGĂNITÚRĂ s. f. v. **drângănitură**.

DRĂNGĂU s. m. v. **drângău**.

DRĂNICÉR s. m. (Regional) Muncitor care face dranițe (1) sau care acoperă casele cu dranițe; șindrilar (1). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DL, DM, DEX, com. din CAPU CODRULUI - GURA HUMORULUI, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, H X 161, 189, CHEST. II 10/200, 241.

- Pl.: *drăniceri*.

- **Draniță** + suf. -ar.

DRĂNICIOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui d r a n i ț ă (1). Cf. CADE. *Trei voinici cu trei topoare. La pământ să mă doboare, Să mă facă drănicioară, Să mă ducă-n jos la țară*. ȘEZ. XIX, 118. *Și m-or scoate-n drum de țiară și m-or face drănicioare*. BÎRLEA, L. P. M. II, 38. *Voi, doi brazi încetinați, Ce focu vă legănați? ... Numa nouă ni să gată ... Să ne taie drept în două, Să ne facă drănicioare, Să drănițăm temnicioare*. T. PAPAĞI, M. 18. *Să mă taie colțșori, Să mă crepe drănicioare, Să podească temnicioare*. FOLC. TRANSILV. I, 486.

- Pl.: *drănicioare*.

- **Draniță** + suf. -ioară.

DRĂNIȚĂ vb. I v. **drăniți**.

DRĂNIȚĂ s. f. v. **draniță**.

DRĂNIȚÍ vb. IV. T r a n z. (Bucov. și Mold.; complementul indică clădiri) A acoperi cu draniță (1), cu tablă etc.; a șindrili. Cf. TDRG. *Scaunul de drănițit pe case*. PAMFILE, I. C. 123, cf. CADE, ȘEZ. II, 46. *Și m-ar face drănicioare Să drănițe(ască) temnicioare*. BÎRLEA, C. P. 122. *Țintirimi-i îngrădit și cu draniți drănițit*. id. L. P. M. I, 185, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI, cf. CHEST. II 236/210, ib. v 8/33, ALR II/1 h 230/365, A v 2, 15, 20, VI 26. *Să mă facă drănicioară Ca să drănițească-o moară*. FOLC. MOLD. II, 475. ◇ R e f l. p a s. *Acoperământul ... se drănițește*. PAMFILE, I. C. 440, cf. CHEST. v 8/33, ALR I 668/542, 550. ◇ (Glumeț) *Și-om drăniți-o cu plăcinte [biserica], Că nici ploaia nu le-a prinde*. MARIAN, SA. 225.

- Prez. ind.: *drănițesc*. - Și: **drănițí** (com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI) vb. IV, **drăniță** (ALR I 668/542, 550) vb. I.

- De la **draniță**.

DRĂNIȚÍT, -Ă adj. (Prin Maram., prin Mold. și prin Bucov.; despre clădiri) Cu acoperiș de draniță (1); șindrilit². *A ta-i casă drănițită, Eu voi hi noră urâtă*. ȚIPLEA, P. P. 61, cf. I. CR. II, 183,

ALR II/1 h 230/386. *Urcă-o mătă potcovită Pe o casă drănițită* (Luna). GOROVEI, C. 210.

- Pl.: *drănițiți, -te.*
- V. **drăniți.**

DRĂNIȚITURĂ s. f. (Regional; în s i n t a g m e l e)
Drănițitură bună = șindriile bine încheiate. Cf. CHEST. II 236/231.
Drănițitură rea = șindriile rău băgate una într-alta. ib. *Drănițitură cu paie* = paie așezate în trepte pe acoperișul casei. Cf. ib. 257/231.

- Pl.: *drănițituri.*
- **Drănițit** + suf. *-ură.*

DRĂNTUL s. m. art. (Regional; eufemistic) Nume dat d r a c u l u i (1). Cf. MDA, COMAN, GL.

- Et. nec.

DRĂPĂCÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.) A cheltui, a prăpădi (4). Cf. LEXIC REG. 101.

- Prez. ind.: *drăpăcesc.*
- Et. nec.

DRĂPĂCITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Prin Bucov.) Risipitor (2). Cf. LEXIC REG. 113.

- Pl.: *drăpăcitori, -oare.*
- **Drăpăci** + suf. *-tor.*

DRĂPĂLÍ vb. IV v. **dripăli.**

DRĂPĂNÁ vb. I v. **dărăpăna.**

DRĂPĂNÁRE s. f. v. **dărăpănare.**

DRĂPÉL s. n. v. **drapel.**

DRĂPNEÁ s. f. v. **drepnea.**

DRĂPNICÍE s. f. v. **drepnicie.**

DRĂSTUL s. m. art. (Regional; eufemistic) Drac (1). (În imprecății) (Cepari - Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Hir-a al drăstului! Lua-l-ar drăstul!* id. ib.

- Cf. **drăntul.**

DRĂȘCÁLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A reteza iarba cu sapa (Bonț - Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

- Prez. ind.: *drășcălesc.*
- Et. nec.

DRĂVÁLUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A scutura (1) (Sângeorz-Băi). Cf. PAȘCA, GL.

- Prez. ind.: *drăvăluiesc.*
- Et. nec.

DRĂVOITÓR s. m. v. **drăvuitor.**

DRĂVUÍ vb. IV v. **drevui.**

DRĂVUITÓR s. n. (Învechit, rar) Unealtă pentru bătut lâna. Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *drăvuitoare.* - Și: **drăvoitór** s. m. BĂRCIANU, ALEXI, W.
- **Drăvui** + suf. *-tor.*

DRĂZDORÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A clănțâni (dinții de frig) (Negrești-Oaș). Cf. ALR II/1 h 40/346.

- Prez. ind.: *drăzdoresc.*
- Et. nec.

DRĂZNI vb. VI. I n t r a n z. (Învechit) A îndrăzni. Și cu *glasul frica lor goni și a drăzni pre ei făcu-i.* CORESI, EV. 267, cf. DENSUSIANU, I. L. R. I, 305. ✧ R e f l. A se face îndrăzneț, a deveni cutezător. *Ne învață ca nu cumva să ne arătăm și a ne drăzni cân-du-ne postim noi, ce mai vârtos să ne nevoim noi într-ascuns să ne postim și fără fățarie.* CORESI, EV. 49.

- Prez. ind.: *drăznesc.*
- Din v. sl. **дръзнѣти.**

DRĂZNIRE s. f. (Învechit, rar) Îndrăznire. *Ce de e și cu o mândrie mare de se învață cineva, iară de alalți frați ce pier uită-ș, nicio drăznire n-are a strânge cătră Dumnezeu.* CORESI, EV. 341. *S-au arătat cu acea drăznire cu care era el deprins să grăiască cu craiul.* BERTOLDO, 16/10.

- V. **drăzni.**

DRĂC s. n. v. **dric.**

DRĂGĂÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A zgâlțâi (1), a scutura (II 1). Cf. DR. IV₂, 880, CADE, SCRIBAN, D. *Am fost la târg, dar prea drăgăie căruța fină-meu.* I. CR. VI, 314. ✧ I n t r a n z. F i g. A amâna treaba, a târăgăna. *Ce tot drăgâi de azi pe mâine?* I. CR. VI, 314.

- Prez. ind.: *drăgâi.*
- Din ucr. **дригати.**

DRĂGLÁ vb. I. T r a n z. (Popular; complementul indică lâna, cânepa etc.) A dărăci. Cf. CADE, SCRIBAN, D., com. MARIAN. *Ne-a mai dăruit jupânul cu jupâneasa ... cu un fuior fuerat Țucu-l pe al de l-o drăglat.* DENSUSIANU, Ț. H. 264, cf. A III 1, 2, 18, FOLC. OLT. -MUNT. I, 414. ✧ R e f l. p a s. *După ce se uscă lâna, se scarmână, apoi se drăglește.* LIUBA - IANA, M. 117. *Câlții ... se mai drăglează încă o dată până ce rămân în pieptene firele cele mai groase, ce se zic drugăloci.* id. ib., cf. ȘEZ. XXXI, 82. ✧ (Regional) A păru¹ (2). Cf. CADE.

- Prez. ind.: *drăglez și (regional) drăglu* (A III 2). - Și: **drăglí** vb. IV.

- De la **drăglu.**

DRĂGLÁT s. n. (Regional) Faptul de a **drăgla**; dărăcit¹. *Din acest drăglat rămâne în mână fuiorul bun, iar în pieptene stupa, care iar se mai drăglează.* LIUBA - IANA, M. 117, cf. CADE.

- V. **drăgla.**

DRĂGLĂ¹ s. f. (Mold., Bucov. și prin Transilv.) Cal slab, bătrân și neîngrijit; gloabă, mârțoagă. Cf. BUGNARIU, N. 49/422. *Din dosul beserecei s-a arătat un om călare pe o drăglă și venea drept spre beserecă.* CONTEMPORANUL, IV, 526, cf. DDRF, CADE, DR. V, 184, SCRIBAN, D., H X 354, XII 268. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Balan ... nu putea să meargă în trap, așa drăglă de cal era!* CONV. LIT. XVII, 106. *O așa drăglă de cal!* DDRF. *Schelete prăfuite de birji pe care le poartă somnoros drăgle de cai cu coastele numărate.* IORGA, ap. CADE. *Își luă ziua-bună de la părinți, încălecă pe o drăglă de iapă și porni.* PAMFILE, S. T. 192. ✧ P. a n a l. *Moșu-său îi turna ... cu picioru peste drăglele lui cele lungi și deșirate.* ap. TDRG, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. ✧ (Regional) Obiect uzat, rablă (1). Cf. CIAUȘANU, V., com. din VICOVU DE SUS.

- Pl.: *drăgle.*
- Din bg. **другла.**

DRĂGLĂ² s. f. v. **drăglu**.

DRĂGLI vb. IV v. **drăgla**.

DRĂGLŌCI s. m. pl. (Regional) Câlți care se torc cu furca (Brădișoru de Jos* – Oravița). *Câlții ... se mai drăglează încă o dată până ce rămân în pieptene firele cele mai groase, ce se zic drugăloci.* LIUBA – IANA, M. 117, cf. H XVIII 144.

– Și: **drugăloci** s. m. pl.

– Cf. **drăglu**.

DRĂGLU s. n. (Popular) 1. Unealtă de lemn, alcătuită dintr-o coadă lungă la capătul căreia este montată o scândurică în formă de semicerc sau de triunghi, pentru scos din cuptor jarul sau pâinea; (regional) cociorvă. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 58, CADE, GR. S. V, 120. *Cu drăglul se scoate din cuptor jarul și pita, când e coaptă.* PRIBEAGUL, P. R. 97, cf. FD III, 205, PAȘCA, GL., ȘEZ. XXXI, 82. ♦ (În forma *dârg*) Unealtă rudimentară, asemănătoare cu drăglu (1). Cf. ATILA, P. 48. *Un altul cu un dârg lung scotocea printre pietre după pești.* MOROIANU, S. 51, cf. VICIU, GL. ♦ (Învechit și regional) Mai² (II 1) de lemn. Cf. DDRF, L. ROM. 1974, 154, PORȚILE DE FIER, 328.

2. Darac (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², com. LIUBA, H XVIII 173, A III 2.

– Pl.: **drăgluri**. – Și: **dârg**, **drīglu** (SCRIBAN, D., FD I, 164),

dârlu (A I 35, REV. CRIT. VI, nr. 1, 143, 144) s. n., **dârlă** (ALRM SN III h 866/310), **dârgă** (GR. S. VI 236, ALRM SN III h 866/130), **drăglă** (SCRIBAN, D., PĂCALĂ, M. R. 430, ALRM SN III h 866/235) s. f.

– Din bg. **друглек**.

DRĂMB s. n. v. **drâmbă¹**.

DRĂMBĂ vb. I. **In t r a n z.** (Regional) A cânta la drâmbă¹ (1); a dramboi (1). Cf. SFC IV, 140. *Baba ia drâmba și le drâmbă* [fetelor]. ARH. FOLK. I, 207.

– Prez. ind.: **drâmb**.

– De la **drâmbă¹**.

DRĂMBAGIU s. m. (Regional) Cântăreț din drâmbă¹ (1). Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 246, DR. X, 567.

– Pl.: **drâmbagii**. – Și: **drâmbogiu** s. m. DR. X, 567.

– **Drâmbă¹** + suf. **-agiu**.

DRĂMBĂNIC s. m. v. **dumbravnic**.

DRĂMBĂR s. n. (Regional) „Fân de proastă calitate” (Crucea – Vatra Dornei). A V 15.

– Et. nec.

DRĂMBĂ¹ s. f. 1. Mic instrument muzical alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă, elastică, de oțel și care, proptit în dinți și atins cu degetul, face să vibreze producând un sunet monoton; (regional) drâng¹ (1). Cf. KLEIN, D. 175. *Găvan, cântăreț în drâmbă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 106. *El suna din drâmbă cu un talent la care n-am putut ajunge niciodată.* GHICA, S. 72. *Bucata e plină de o armonie muzicală ce sună a drâmbă.* ALECSANDRI, O. P. 62, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 101, LM. *Ei cântă de mărire pe-o drâmbă hârbută!* I. NEGRUZZI, S. II, 99. *Bat-o ziua pe hâda, Cum se strâmbă ca drâmba.* MARIAN, O. I, 132, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Cântări de drâmbă și alăută.* DENSUSIANU, L. 99, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ion bucătarul, țiigan desrobot ... cânta din drâmbă cu măiestrie.* BRĂESCU, V. 21, cf. SCRIBAN, D. *Inserase mai de-a sine; Crengi uscate peste mine, Bâzâind la vântul strâmb îmi ziceau răstii din drâmb.* I. BARBU, J. S. 46. *Din instrument de virtuozitate, drâmba*

ajunge pe la începutul veacului trecut, din nou instrument popular – copilăresc, cedând în țările Apusului în fața muzicuței de gură. ALEXANDRU, I. M. 27, cf. DL. *Și el și eu, tot douăzeci de ani și tot cu chiu de trâmbe și drâmbă.* DEȘLIU, G. 17, cf. DM, DER, DEX, H 1388, X 87, 262, 545, 586, XI 518, XII 29, XVI 239, ȘEZ. II, 226, com. din BILCA – VICOVU DE SUS, ALR SN V h 1 277, ALRM SN III h 1 079, UDRESCU, GL., PASCU, C. 63. ♦ **E x p r.** (Regional) **Parcă-i o drâmbă**, se spune despre o persoană foarte slabă. Cf. ZANNE, P. IV, 355. **A bate-n drâmbă** = a suporta lipsuri materiale. *A cheltuit tot ce-a avut și acum bate-n drâmbă.* PAMFILE, J. II, 344. **A face cuiva o drâmbă** = a lovi, a plesni pe cineva în glumă peste buze. Cf. ȘEZ. V, 70. **A nu ajunge o drâmbă** = a nu ajunge nimic în viață. Com. PUȘCARIU. **Cântă din drâmbă**, se spune despre cineva care a dat faliment. Cf. DL. **A se alege** (sau **a rămâne**) **cu drâmbul** = a nu se alege cu nimic, a rămâne cu buzele umflute. Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Regional) **Fluier mic** (pentru copii) făcut din coajă de salcie (Ciocmani – Zalău). Cf. ALR I 1 469/273. ♦ (Prin nord-vestul Munt; depreciativ; ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) **Obiect vechi sau neînsemnat, defectuos; fleac, rablă** (1). *Și-a pus și el o drâmbă de difuzor.* UDRESCU, GL. *Are o drâmbă de mașină și i se pare nu știu ce.* id. ib. ♦ (Ironic) **Pian sau vioară dezacordată, de calitate inferioară.** Cf. I. NEGRUZZI, S. II, 99, SCRIBAN, D., DL, DM. *Am o drâmbă uscată, șede în cuiu aninată* (= scripca). GOROVEI, C. 338

2. (Regional) Organul genital al calului. Cf. DR. V, 311, GR. S. VII, 113.

– Pl.: **drâmbă** și (regional) **drâmbi** (ALR I 1 469/273). – Și: (regional) **drâmb** (pl. **drâmbă** ALR SN V h 1 277/182 și **drâmburi** ib. h 1 277/705, 791) s. n.

– Din ucr. **дримва**.

DRĂMBĂ² s. f. v. **trâmbă**.

DRĂMBĂIĂT, -Ă adj. v. **dramboiat**.

DRĂMBĂLĂT, -Ă adj. v. **dramboiat**.

DRĂMBOAIE s. f. v. **dramboi²**.

DRĂMBOGIU s. m. v. **drâmbagiu**.

DRĂMBOI¹ vb. IV. (Regional) 1. **In t r a n z.** A cânta la drâmbă¹ (1); a drâmba. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Nu te duce să-i cimpoi, Să-i dramboi.* GR. S. VI, 99.

2. **In t r a n z.** A vibra ca drâmba (1). Cf. RESMERIȚĂ, D.

3. **R e f l.** A se bosumfla, a se mânia; a boci în gura mare. Cf. BĂRCIANU, V. *Ian să-i fi sculat la treabă și-apoi să-i vezi cum se codesc, se dramboiesc și se sclifosesc.* CREANGĂ, A. 39, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Ce te dramboezi așa?* PAMFILE, J. II, 142, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 140, DEX, com. din FRATA – SĂRMAȘU. *Copilul-aista una, două se râmboiaie.* MAT. DIALECT. I, 90. *Ce (te) drâmbui, mă băiete; ce n-ai?* UDRESCU, GL. ♦ **E x p r.** (Ironic) **A rămâne drâmbuind pe buze** = a ieși în pagubă, a pierde, a rămâne cu buzele umflute, a rămâne mofluz. *Fata-a rămas drâmbuind pe buze, și-aranca gunoi de lacrimi din ochi.* IOVESCU, N. 114, cf. UDRESCU, GL.

4. **R e f l.** A căsca gura mare, a se strâmba (3), a se schimonosi (2). Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Prez. ind.: **dramboiesc** și (regional) **dramboi**. – Și: **drâmboiă** (KLEIN, D. 175, CADE, SCRIBAN, D.) vb. I, **drâmbui** vb. IV., **râmboiă** vb. I.

– De la **dramboi²**.

DRĂMBOI² subst., adj. 1. S. n., s. f. (Învechit și popular) **Drâmbă¹** (1) (mai mare). Cf. KLEIN, D. 175. *Muzică făcea cu drâmbaie,*

Sdrâncănind clopoței de cioaie. BUDAI-DELEANU, Ț. 435, cf. TDRG, PASCU, S. 114, CADE. Numit *drâmbă, drâmboae, drâmb, drândă, drând sau drâng, acest instrument este răspândit în toate țările.* ALEXANDRU, I. M. 28. *Instrumentul e numit bucium, corn, dârlă, dârloi, drâmboi, dudă, dudoi, hot, hurgoi, hurnoi, tulnec, tutoi sau tuturez.* id. ib. 44, cf. DEX, ȘEZ. VII, 180, CABA, SĂL. *Vine sara, duce-m-oi, Și m-oi prinde de drâmboi.* BÎRLEA, L. P. M. II, 275, cf. PAȘCA, GL., ALR SN V h 1 277, ALRM SN III h 1 079, LEXIC REG. II, 89, UDRESCU, GL. ✧ (Adjectival; prin exagerare) *Ce haznă gie patru boi, Dacă-s buzele drâmboi.* ANT. LIT. POP. I, 200. ✦ (Prin nord-vestul Munt.; depreciativ; ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) Obiect grosolan, de calitate proastă. *Un drâmboi de cobză.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Bucium (făcut din coajă de copac). Cf. ȘĂINEANU², PAMFILE, J. III, 37, VICIU, GL. 639, ALR I 1 458/835, ib. 1 469/831.

2. S. m., adj. (Prin nord-vestul Munt. și prin Mold.) (Om, mai ales copil) bosumflat, supărăcios (2), plângăreț (1). Cf. TDRG, ȘEZ. II, 226, PAȘCA, GL., UDRESCU, GL. ✧ E x p r. **A sta drâmboi** = a sta bosumflat. *Iar cel mare sta drâmboi, Felegoi împlând la oi.* RETEGANUL, ap. CADE. ✦ (Om) nervos, răutăcios, bătăuș. Cf. DR. VI, 457.

- Pl.: (s. n.) *drâmboae*, (s. m.) *drâmboi*. - Și: **drâmboáie**

s. f.

- **Drâmbă**¹ + suf. *-oi*.

DRÂMBOIÁ vb. I v. **drâmboi**¹.

DRÂMBOIÁȘ s. m. (Regional) Cântăreț din drâmbă¹. Cf. SFC I, 81.

- Pl.: *drâmboiași*.

- **Drâmboi**¹ + suf. *-aș*.

DRÂMBOIÁT, -Ă adj. (Învechit și popular) (Despre buze) Care exprimă nemulțumire, supărare; p. e x t. (despre oameni) bosumflat, supărat² (2), mănios (I 1). *Oștile craiului Mihail al IV-le s-au înturnat în Bulgaria cu buzele drâmboiate.* ȘINCAI, HR. I, 303/17. *Toți stăteam cu buzele drâmboiete, înholbându-ne cătră mașină.* F (1883), 239, cf. DDRF, ALEXI, W. *Că aceștea au dobândit puțină scutiță, cam anevoie, dară nobilii au rămas și rămân cu buzele drâmboete până astăzi.* IORGA, L. II, 199, cf. TDRG, CADE. *Omul s-a întors acasă cu buzele drâmboiete.* VLASIU, A. P. 317. *Ferește-mă, drăguț, Doamne, De mazere oleiată Și de lelea drâmboiată.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 432. *Nu-l pociu vedea ...; Cu cizmele hășiete, Cu buzele drâmboiete.* MÂNDRESCU, L. P. 76, cf. RETEGANUL, P. P. 209, com. din ZAGRA - NĂSĂUD. ✧ (Substantivat) *Uitați-vă, drâmboieți, Dă să nu mi-o deschieți.* BÎRLEA, L.P.M. II, 201. ✦ (Regional; despre oameni) Care are fața desfigurată; care are buza răsfrântă; buzat. Cf. ȘEZ. VII, 152, I. CR. VI, 127, ALR II/I MN 8, 6 861/310.

- Pl.: *drâmboiați, -te*. - Și: (popular) **drâmboiét, -ă,**

drâmboiát, -ă, drâmbăiát, -ă (TDRG), **drâmbălát, -ă** (ALR II/I MN 8, 6 862/64), (învechit) **drimboiát, -ă** (ALEXI, W., CADE), **râmboiét, -ă** (I. CR. VI, 127) adj.

- V. **drâmboia**.

DRÂMBOIÉT, -Ă adj. v. **drâmboiat**.

DRÂMBOÍMNIC s. m. v. **dumbravnic**.

DRÂMBOÍ vb. IV v. **drâmboi**¹.

DRÂMÓC s. m. v. **dârmoz**.

DRÂMÓZ s. m. v. **dârmoz**.

DRĂNĂ s. f. (Regional) Bătrână gârbovită, care se sprijină în baston. *Virica lu Marcu e drână înreagă* (Târnăveni). Cf. VICIU, GL.

- Pl.: *drâne*.

- Et. nec.

DRÂND s. n. v. **drâng**².

DRÂNDÁLĂ s. m. și f. (jud. Argeș) Om nepăsător, trândav² (I). Cf. LEXIC REG. II, 13.

- Pl.: *drândală*.

- Cf. t r â n d a l ă.

DRÂNDĂ s. f. v. **drâng**².

DRÂNDĂNÍ vb. IV. = **dârdâi**. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I. 8.

DRÂNDULÉȚ s. n. Diminutiv al lui d r â n d. *Să-mi iau oglindă și drând; În oglindă să mă uit, Cu drândulețu' să-mi cânt.* I. CR. IV, 247.

- Pl.: ?

- **Drând** + suf. *-uleț*.

DRÂNG¹ adj. invar. (Regional) Vârtos (II 1) (Sibiel - Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59. ✦ Greu (Sibiel - Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59.

- Et. nec.

DRÂNG² s. n. (Regional) (Atestat prima dată în 1538, cf. DERS) 1. **Drâmbă**¹ (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, II, 15/5, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Românu' cântă din gură, ... din cimpoi, din drâng, din tilincă.* JIPESCU, O. 90, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Cântau sute de cimpoaie și contrabasuri, mii de pianine, drânguri și flaute mici.* ARGHEZI, C. J. 263. *Vasile a scos un drâng de la brâu și, izbind cârligul liber al cataramei, a început să zbârâie un fel de cântec.* CAMIL PETRESCU, O. I, 155. *Din drâng, Cântau demult și alții când horele se strâng.* v. ROM. aprilie 1956, 54. Numit *drâmbă, drâmboae, drâmb, drândă, drând sau drâng, acest instrument este răspândit în toate părțile țării.* ALEXANDRU, I. M. 28, cf. DL, DM, DEX, ALR SN V h 1 277, ALRM SN III h 1 079. ✧ E x p r. **Cântă cu drângul**, se spune despre cei care și-au risipit averea. Cf. ZANNE, P. IV, 355. **A zice din drând** = a tremura de frig. Cf. LEXIC REG. II, 39. ✦ P. e x t. Cântec, sunet produs de drâng (1). *Amice ... să nu pați și tu ca simigiul, ... să nu capeți de la mine decât un „encomion” fluturatic și fără temeii, psalmediat și acela pe drâng sau cântat din frunză.* ODOBESCU, S. III, 10. ✦ (Învechit; prin analogie) Orice obiect care este încovoiat și vibrează. Cf. RESMERIȚĂ, D. ✦ (Învechit, rar) Arc la șaua calului. Cf. LM.

2. Unealtă cu care plăpumarul bate lâna pentru a o curăța de impurități; dreavă (II 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., LM, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, TOMESCU, GL.

- Pl.: *drânguri*. - Și: **drând** s. n., **drândă** s. f.

- Formație onomatopeică.

DRÂNGA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul drâmbei¹ (1), al viorii sau al unui corp care vibrează; zdrang. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX.

- De la **drâng**.

DRÂNGÁNIE s. f. (Prin Munt.) Boală de nervi; zdrânganie. Cf. CV 1950, nr. 4, 38.

- Pl.: *drângăanii*.

- Et. nec.

DRĂNGĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Mold.) Clopot (stricat); talangă pentru oi. Cf. CADE, I. CR. IV, 121, CABA, SĂL., LEXIC REG. 16, LEXIC REG. II, 110.

– Pl.: *drângi*. – Și: (regional) **droangă** s. f. CADE, I. CR. IV, 121.

– Cf. *drânga*.

DRĂNGĂLĂU s. m. v. **drăgălău**.

DRĂNGĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Atestat prima dată în 1652, cf. ÎND. LEG., ap. TDRG²) **1.** (Astăzi rar) A cânta cu drângul (**1**). Cf. BARCIANU, v., DDRF, ȘĂINEANU², CADE, BL VI, 151.

2. (Învechit și familiar) A zdrângăni (**2**). Cf. BARCIANU, v. *Duduca ... drângănește din gitară*. ALECSANDRI, T. 324. *Drângănind pe strune vesel, stă cobzariul ș-o privește*. CONTEMPORANUL, I, 559, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Vecina mea din dreapta voind să n-amețească, Pe-al ei clavir începe grozav, să drângănească*. I. NEGRUZZI, s. II, 46, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

3. (Învechit) A bate din palme; a aplauda. Cf. DDRF. *Nu se cade [prin păresimi] a drângăi, adecă a plesni în palme*. ap. TDRG. *Să nu joace pre la dinsele [pre la nunte] sau să drângăiască adecă să bată din palme*. ap. id. ib., cf. CADE, BL VI, 199.

– Prez. ind.: *drângănesc*. – Și: (învechit) **drângăi**, (regional) **drângăni**, **drăncăni** vb. IV.

– **Drâng**² + suf. *-ăni*. Cf. *zdrângăni*.

DRĂNGĂNÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a drângăni și rezultatul ei. Cf. *drângăni* (**2**). Cf. DDRF.

– Pl.: *drângăniri*.

– V. **drângăni**.

DRĂNGĂNÍT s. n. (Învechit) Faptul de a drângăni; sunet vibrant; (regional) drângănitură. Cf. RESMERIȚĂ, D., SFC IV, 299.

– Și: (învechit) **drângănit** s. n. RESMERIȚĂ, D.

– V. **drângăni**.

DRĂNGĂNITURĂ s. f. (Regional) Drângănit. Cf. DDRF.

– Pl.: *drângănituri*. – Și: **drăngănitură** s. f. DDRF.

– **Drăngăni** + suf. *-tură*.

DRĂNGĂU s. m. (Regional) Drăgălău. Cf. DR. III, 1 089.

– Pl.: *drăngăi*. – Și: **drăngău** s. m. PASCU, s. 415, RĂDULESCU-CODIN.

– Cf. *drăngălău*.

DRĂSCĂ vb. I. I n t r a n z. (Regional; despre pisică) A zgăria (**3**) (Ștei). Cf. TEAHA. C. N. 221.

– Prez. ind. pers. 3 sg.: *drăscă*.

– Et. nec.

DRĂSTĂ s. f. v. **dărstă**.

DRĂSTIE s. f. v. **drist**.

DRĂȘTEA interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de seceră. Cf. VICIU, GL. *La capu pământului (locului), La jelița vântului, Una cu mâna dreaptă tăia, Alta cu stânga polog făcea. Drăștea, răștea, drăștea* [răștea]. id. COL. 193.

– Accentul necunoscut.

– Onomatopee.

DREÁBĂ s. f. v. **dreavă**.

DREADNOUGHT s. n. (Mar.) Cuirasat foarte puternic înarmat. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DN².

– Scris și: *dreadnoug*. CADE. – Pronunțat: *drédnot*. – Pl.: ?

– Și: (învechit) **drighnout** (pronunțat: *drignaut* RESMERIȚĂ, D.) s. n.

– Din engl. **dreadnought**.

DREÁHLĂ s. f. v. **drelă**.

DREÁLĂ s. f. v. **drelă**.

DREAMB s. m. (Regional) Lujer subțire, ram (**1**) (Purcăreți – Cugir). Cf. A II 7.

– Pl.: *dreambi*.

– Et. nec.

DREÁNTĂ s. f. v. **dreantă**.

DREÁȚĂ s. f. **1.** (Transilv.; mai ales la pl.) Plantă erbacee târătoare din familia primulaceelor, cu frunze opuse și flori galbene solitare; banul-popii, duminica, duminică, gălbenele, inima-pământului, scrântitoare (**2**), scrântitură (**2**) (*Lysimachia nummularia*). Cf. BRANDZA, FL. 407. *Se pot găsi pe hotarul comunei [Rășinari] ... următoarele plante: ... busuioc ... dreăță*. PĂCALĂ, M. R. 18, PANȚU, PL., ENC. AGR., BORZA, D., DEX.

2. Plantă acvatică subtropicală cu frunze mari, dințate și violacee pe partea inferioară și cu flori mari; gălbenele, nufăr (**2**) (*Nymphaea lotus var. thermalis*). Cf. PANȚU, PL. *Localnicii îi zic drețe, iar în știință Castalia lotus*. SIMIONESCU, FL. 26, cf. DER, DEX.

3. (Bot.; regional) Lintită (*Lemma minor, lemma trisulca*). Cf. BORZA, D.

4. (Regional) Plantă cu flori albastre nedefinită mai îndeaproape. Cf. H II 165.

5. C o m p u s e : (Regional) **dreț-galben** = plantă erbacee din familia liliacee, cu frunze înguste liniare, cu flori plăcut mirositoare de culoare galbenă-deschis, puțin arcuite în afară; crin-galben (*Hemerocallis lilio-asphodelus*). *Dreț galben... rarisimă prin grădini la oraș, la sate, văzută o singură dată*. BULET. GRĂD. BOT. V, 59, cf. PANȚU, PL., BORZA, D.; **drețe-de-apă** = plantă acvatică, comestibilă, întrebuințată și în medicina populară. *Drețe-de-apă ... este un soi de plantă care crește și se întinde prin apă și care se mănâncă ca salata*. ȘEZ. XV, 27.

– Pl.: *drețe*. – Și: (regional) **dreț** s. n.

– Et. nec.

DREÁVĂ s. f. (Atestat prima dată în 1703, ap. TDRG²) **1.** Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte, de obicei de formă alungită, făcute din lemn ori din fier și folosite, mai ales, în activitățile agricole sau casnice:

a) (Regional) Vergea care trece prin mosorul alergătorii de urzit, la războaiele de țesut țărănești. Cf. DAMÉ, T. 141, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, LTR², DL, DM, DEX;

b) (Regional) Chingă de șipci dispuse transversal, care întărește aripa morii de vânt. Cf. DAMÉ, T. 162. *Părțile caracteristice ale morii de vânt sunt: ... aripile ... chingile sau drevele aripilor ... grindeiul*. PAMFILE, I. C. 187, cf. CADE. *Fiecare aripă este alcătuită dintr-un braț – săgeata – în care se înfig niște dreve, echidistante*. ENC. AGR. IV, 66. *Chingile (sau drevele) morilor de vânt, formate din șipci transversale, care întăresc aripa morii*. LTR² IV, 248, cf. DEX, H V 123, 573, XIV 94, com. din VICOVU DE SUS;

c) (Regional) Bărnă scobită pe toată lungimea, pe care alunecă carul joagărului. Cf. DAMÉ, T. 175;

d) (Regional) Vătălă (2) (Prundu Bârgăului – Bistrița). Cf. ALR II 6 449/219. ♦ Piesă care formează partea de sus a jugului. Cf. PAMFILE, I. C. 138. ♦ (Prin Olt.) Puntea dintre coarnele plugului. Cf. ALR SN I h 20/886, NALR – O IV h 638/932;

e) (Regional) Treaptă¹ (1) (Argetoaia – Filiași). Cf. CHEST. II 200/32. ♦ Carâmb la scară. Cf. ALR II/I MN 134, 3 888/836, ALRM II/I h 343/836, A III 17;

f) (Regional) Carâmb la loitră. Când [popa] a plesnit cu loitra în capul vătașei, s-a rupt una din dreve și a început să se împrăștie pe jos bani de aur, ... că dreava fusese găurită pe mijloc ca un fluier. ALLUPULUI, P. G. 156;

g) (Regional) Obadă (I). Cf. GHETIE, R. M. 127;

h) (Prin sud-vestul Olt.) Chingă, stinghie la grapă. Cf. ALR SN I h 36, ALRM SN I h 29;

i) (Prin nord-vestul Munt.) Fiecare dintre cele două părghii cu care se apucă hârdăul plin (de către două persoane). Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Regional; la pl.) Cruci la vârtelniță. (Șovarna – Motru). Cf. NALR – O IV h 716/946. ♦ (Regional) Parte a unui sistem popular de încuietore (Beclean). Cf. ALR II/I MN 121, 3 812/260. ♦ (Prin Bucov.) Plăsea (I). Com. MARIAN.

î) (Regional) Scaun (II I) (Uricani). Cf. A III 2;

j) (Regional) Parte a morii prin care se ridică posoda² (Pipirig – Târgu-Neamț). Cf. ALR II 6 761/551;

k) (Regional) Policioară care desparte lucrurile într-un dulap. Cf. BARCIANU;

l) (Regional) Vergea arcuită sau pieptene cu care se bate sau se dărăcește lâna. Cf. LB. *Ne lipsesc dreavele acele curățitoare*. BUZNEA, P. V. 86/6. cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX. ♦ (Prin Transilv.; la pl.; în forma dreve) Daracuri (I). Cf. CV 1949, nr. 7, 33, VICIU, GL., LEXIC REG. II, 80, A I 17. *Duce lâna la dreve*. MAT. DIALECT. I, 67. ♦ (Regional) Chitonag (pentru făcut găuri în pământ) (Urzicuța – Băilești). Cf. NALR – O IV h 667/979. ♦ (Regional) Foaiecă (de tuns oile) (Poiana Blenchiei – Târgu Lăpuș). Cf. CV 1949, nr. 7, 33;

m) (Prin Munt. și prin Olt.) Gratie, zăbrea (I). Cf. RESMERIȚĂ, D. *În colțul polatei ... era un grătar cu drevile groase de fier*. VISSARION, I. 93. *Printre drevele patului [bolnavului] îi ies la iveală labele picioarelor galbene*. SAHIA, N. 117, cf. SCRIBAN, D. *Și el [automobilul] reveni tot gol, de-mi venea să mă reped cu capul în drevele de fier ale grilajului*. MIHĂESCU, D. A. 29, cf. CV 1952, nr. 2, 38, LTR², DL, DM. *Drebele grele se mișcă scârțâind*. BARBU, G. 187, cf. SCL 1973, 66. *Nu pot să îndovig dreava aia de fier, e prea groasă*. BOCEANU, GL., cf. CHEST. II 188/18, 20, LEXIC REG. 35, UDRESCU, GL.;

n) (Regional) Cocoș (la arma de vânatoare) (Prundu Bârgăului – Bistrița). Cf. ALR II 4 993/219;

o) (Regional) Ac la ceas. Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W. ♦ Arc, resort elastic. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

II. (Regional) Numele unor părți ale corpului la oameni și la animale:

a) (La oameni) Omoplat (Boiul Mare – Baia Mare). Cf. ALRM II/I h 111, 272. ♦ Claviculă. Com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, cf. ALR II/I MN 24, 6 957, ALRM II/I h 92. ♦ Cartilagiu (la nas) (Groși – Baia Mare). Cf. ALR II/I MN 5 683/349. ♦ (La pl.; în sintagma drevele gâtului) Tendoane, artere (Boureni – Băilești). Cf. LEXIC REG. 29. *Mă dor drevele gâtului*. ib.

b) (La cai) Genunchi. Cf. DR. V, 300. ♦ Încheietura piciorului. Cf. ib. 319. ♦ Ligament la burta calului. Cf. ib. 308. ♦ (La vite) Șold (Lisa – Victoria). Cf. LEXIC REG. 96.

– Pl.: dreve și (învechit) dreave, (regional) drevi. – Și: (regional) dreăbă s. f. SCRIBAN, D.

– Din v. sl. дрѣво „lemn”.

DREĂVĂN, -Ă adj. v. dreven.

DRÉBLĂ s. f. (Regional) Drug de fier rotund sau pătrat care se pune la ferestre. Cf. LEXIC REG. II, 13.

– Pl.: dreble.

– Et. nec.

DREBLÉGE subst. (Regional; în l o c. a d v.) În dreblege = de mântuială, fără interes (Roșiorii de Vede). Cf. LEXIC REG. II, 69. *Tu mergi în dreblege, nu-ți pasă neam*. ib.

– Cf. b l e g.

DREBSOI subst. (Bot.; regional) Drobiță (I) (*Genista tinctoria*). Cf. BRANDZA, FL. 107, BORZA, D. 75.

– Accentul necunoscut.

– Cf. d r o b i ț ă¹.

DRÉCEA interj. (Regional; în e x p r.) Habău drecea!, ohi, drecea, drecea!, drecea răcașu! = semnal prin care se anunță încetarea lucrului pe uluc (5), pentru a se pune în ordine materialul lemnos adunat la gura acestuia. Cf. ARVINTE, TERM. 146.

– Cf. sb. d r e ș i t i „a dezlega, a desface”.

DRECELUI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică bușteni) A pune în ordine la gura ulucului. Cf. SFC IV, 119, ib. 129, ARVINTE, TERM. 146.

– Prez. ind.: dreceuiesc. – Și: (regional) drăciui vb. IV. ARVINTE, TERM. 146.

– Drecea + suf. -ălui.

DRECELUIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a d r e c e l u i și rezultatul ei. Cf. ARVINTE, TERM. 146.

– Pl.: dreceuiiri.

– V. dreceului.

DRÉCTĂR s. m. v. director².

DRÉCTOR s. m. v. director².

DREGĂTOR s. m. I. (În Evul Mediu; în Țările Române) Titlu dat persoanelor însărcinate cu atribuții în Sfatul Domnesc în administrație, în justiție, în armată și în biserică; boier care avea acest titlu. *Eu Simion, deregătorul de Câmpulung, bun prieten Mării[i] Sale (începutul sec. XVII)*. ROSETTI, B. 58. *Am judecat pre dreptu și pre leagle, cu toți ci[n]știții deregă[tor]ii Domni[i] Meal[e]* (a. 1615). DIR B II, 378. *În locul lui Grigorașco Ureache au fost Pavăl ce-au fost medelniceariu deregătorul de Huș* (a. 1628). ARHIVA. I. 381. *Am savut strânsoare de bani ... dregătoriuul Domni[i] Meale jupan Hriza vel dvornic* (a. 1630). DRH B XXIII, 209. *Orcare dregătoriu va lăsa și nu va opri să nu îmble banii cei răi, acela cu capul să plătească*. PRAV. 77. cf. MARDARIE, L. 117/13, cf. ANON. CAR. *Mănăstire[a] s-a zidit ... de cinstitul și credinciosul dregătoriuul Domniei Meale Mareș vel vornic* (a. 1667). BUL. COM. IST. III, 83. *S-au împreunat și domnul și cu alte căpetenii ale împărăției, cum cu tevdariul, cu reiz-afendi și cu alți ca aceia dregători*. ANON. BRÂNCOV., CM II, 79. *Înpotriva realii otcărnuiri, de iznoavă deregători* (a. 1694). FN 44. [Bistriceniul] s-au închinat lui Pătru-Vodă, primind și ispravnic și dregători. AXINTEURICARIUL. C. 151. *Să să știe că am luat acestu sflăntu Ap[osto]l de la jupân Braul postovariu și drigotor* (a. 1755). IORGA, S. D. XIII, 125. *Acele zapise ... adeverite cu iscăliturile dregătorilor ... pururea vedem*. PRAV. COND. (1780), 199. *De la Divan să se scrie cătră dregătorii ținutului la care va fi moșia aceeaia, ca să facă publicație în 6 luni ... spre înștiințarea acelora ce rudenii și răzâșiiă le dă protimisii a cumpăra*. SOB. HRIS. 21. *Deregătoriuul cel domnesc cu această morturisintă nu să îndestula*. AȘEZ. 26/6. *Ca un vânzătoriu și proditoriu a patriii să socotească și acel dregătoriu care dă afară și vedeaste tainele statului*. PRAVILA (1788), 27/24. *Era în Gilău un preot anume Ioann*

Silvași, pre carele episcopul Dimitrie Napraghi îl lăsase acolo ca dregătoriu. ȘINCAI, HR. II, 293. Vlad-Vodă stete Dregătoriu trebilor muntene. BUDAI-DELEANU, Ț. 151. Pravila cea firească nicidecum nu sloboade a lovi sau a bate pre altul ... decât numai ... părinții pre fiii cei neascultători, judecătorii și dregătorii locurilor pre făcătorii de reale. GRECEANU, I. 70/18. Au fost gata ... a împlini toate câte dă la dânși s-au cerut după cum dregătorii poate mărturisi (a. 1809). DOC. EC. 78. De la visteria Domniei Mele vor urma poroncile către dregători (a. 1814). URICARIUL I, 205. Cine nu va arăta copie de carte, acea copie trebuie să fie adevărată de judecători, sau de obraze publice și dregători că iaste întocmai cu cartea cea adevărată. LEGUIRE, 97/16. Ucigașii ... să se trimită de către dregătorii ținutului la departamentul cremenalului ca să li să hotărască căzuta pedeapsă. PONTURI, 14/24. Zapcii și alți drăgători i mumbașii în satul lor să nu intre (a. 1826). DOC. EC. 266. Deacă este tovărășit cu vreun dregătoriu al domnului, fieștecarele fuge de apropierea lui. OBLĂDUIREA, 45/17. Dregătorii ... au întreprins măsurile cele trebuincioase spre curățirea portului. CR (1833), 257²/18. Acești trei dregători vor ocârmui dimpreună toate trebile Prințipatului. REG. ORG. 7/6. Dregătorul, meșterul, neșătorul, plugarul și toată treapta de oameni vor cunoaște că fiecare poate fi fericit în sfera sa prin credință, prin virtute. MARCOVICI, D. XIX/27. S-au adunat ... toți dregătorii și jurații locurilor sloboade din district la casa sfatului. GT (1838), 49¹/22. Dregători politicești, doftori, ostași, aceștia parte mare simșesc ce ne trebuie (a. 1838). PLR I, 69. Dispoziții partnice au slujit de a povățui pe dregătorii și pe judecători pe calea cea nouă însămnată de reglement (a. 1839). HURMUZAKI-S, VI, 10. S-a făcut examenul public la acea scoală în fînța clerului bisericesc, a dregătorilor și a neșătorilor. DACIA LIT. 223/3. Să nu cunosc topografia măcar a județului unde mă aflam dregător, mare rușine pentru mine! TÂMPEANUL, G. V/1, cf. VALIAN, V. Clasa întâi cuprinde maiordomul sau vătaful curții, dregătorii contabili, o damă primă-econoamă, secretari. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 231. Zăciuiala din lefile dregătorilor statului au pus pe epitropie în stare a da ramului învățatură o întindere mai mare. C. VĂRNAV, H. 83/10. Cărțile domnești către dregători erau românești. RUSSO, S. 82, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CDDE, LM. A acorda dreptul fiecărui județ de a-și alege dregătorii săi. MAIORESCU, D. I, 46. Nu trebuie să credem că am avut o clasă de dregători. CONTEMPORANUL, VII, 238, cf. DDRF. În Muntenia, banul Craiovei era cea mai înaltă boierie. Îndată după domn și cu mult mai presus de toți ceilalți dregători ai Curții. XENOPOL, I. R. III, 60, cf. ȘĂINEANU². Dregătorii Curții au pus hainele cele bune. IORGA, C. I. I, 155. Râdea palatul și clătinau din cap dregătorii. IOSIF, V. 143. N-a mai spus niciun cuvânt la toate întrebările legii, încât s-au mirat dregătorii foarte. AGÎRBICEANU, S. 31. Acești faimoși dregători ... îndrăzniră ... să se atingă ... de acest beneficiu al cetățenimei sărace. PĂCALĂ, M. R. 57. Ce tainică înrudire îl lega de acei slăviți dregători mari din trecut. M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. CADE. Cel dintâi dregător al Curții principelui chemă la sine pe Gheorghe Brancovici. LUPAȘ, C. I. I, 31. Să mergeți la casa dregătorului, să vă deslușiți. VISSARION, B. 287. Duca ... pofti pe noii săi dregători și pe ceilalți boieri la cafea. SADOVEANU, O. X, 176. La această masă luau parte mulțime de boieri și de înalți dregători din capitala Moldovei. MOROIANU, S. 71. Serviciile publice erau conduse de marii dregători (ban, vornic, logofăt, spătar, vistiernic, postelnic, clucer, paharnic, comis etc.) care, la început, fuseseră slujitori de Curte, apoi cu timpul s-au transformat în slujbași de stat. OȚETEȘA, T. V. 46. Dacă vă apucați alde voi, dregătorii, tu ori ispravnicul, să vă măritai fetele, luați vitele din grajdurile târgoveților până împlinești herghelia ginerilor. GALAN, Z. R. 43. Învăța carte ... pentru doi galbeni pe lună pe cei mai avuți, odrasle de dregători, de boieri cu moșii. TUDORAN, P. 46. Cei doi dregători se întoarseră îngrijorați. VORNIC, P. 215, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 45, SFC I, 245. Slugile, cât erau de cumpărate cu bani de veliții dregători, nu puteau spune multe

lucruri. BARBU, PRINC. 231. Veniseră și câțiva dregători, în haine negre. id. G. 171. Dregătorii erau slugile domnului. IST. LIT. ROM. I, 624. Acest dregător personal al domnului a existat și la alte curți medievale europene. STOICESCU, S. D. 280, cf. DER. Acordă privilegiu ... dregătorului și vătămanului din satul Horilcani. PANAITESCU, O. Ț. 192. Aici s-au înălțat palatele ... altor mari dregători. G. BARBU, A. V. 49, cf. L. ROM. 1973, 315, M. D. ENC. Romanul ... a accentuat asupra acelor elemente care sugerau prezența tot mai afirmată a conștiinței naționale, nu doar la nivelul dregătorilor din sfatul domnesc. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 4/10, cf. DEX. Marii prelați și dregători ai Țării Românești. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 11, cf. INST. FEUD. 173. De m-ar lua pe mine dregătorul împăratului, toată curtea împărătească i-o aș sătura cu o pită. RETEGANUL, P. II, 22, cf. DR. V, 7. ♠ P. a n a l. Grei do[m]nul al viei către dregătorul său. EV. SL.-ROM. 74²/22. Împărăția firii [lui Dumnezeu] ... are domni, senatori, dregători. CANTEMIR, I. I. I, 85. ♣ P. g e n e r. Înalt funcționar; conducător în cadrul unui serviciu public. Dregătorii iară sîlția pre ei dăcând aceasta. PO 193/17. De-acii le împărți [Dumnezeu] limbile pre dregători. MOXA², 104. Dregătoriuil avea rânduială în toate sărbătorile să sloboază un rob. N. TEST. (1648), 37¹/13. [Psalmul] spune strâmbătatea și viclenia dregătorilor lui Saul. PSALT. (1651), 19¹/12. Al doilea cap și al oștilor dregător ... este al nostru proroc, Mehmet. M. COSTIN, O. 291. Pentru aceaia am făcut mărturiseală cu dregătorii orașului, ca să aibă bună măturie (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 56. Iarăși un dregător unit a d[oj]mnului Cheameani Laslo, gubernator, au început acum tot de leamni altă biserecă (a. 1765). id. ib. XIII, 257. Îl trăgea slujitorii [pe Kesarie diaconul] înaintea carului dregătoriuilui. MINEIUL (1776), 40¹/29. La verice dregător că trebuie a se face pildă prin fapte bune celor de sub ascultarea lui [Titlu]. ZILOT. CRON. 340, cf. LB. Cadânilor dregătorilor ar fi dat cea dântăie pildă ... francilor. AR (1829), 28¹/22. Cu ocazia morței lui Codrus [guvernul monarhic] se prefăcu și cu forma în aristocrație încredințându-se mai multor dregători numiți arhontes. SĂULESCU, HR. II, 10/5. Diacon, unul din dregătorii cei mai înalți ai Ateni ... dete patrii sale o legislație. F. AARON, I. L. 28/30. Acest de pe urmă, strălucit prin vrednicia unui înalt dregător de stat, dar întunecând numile său prin răutăți ... să trăgea din familia lui Ceta Mărză Tătărăsc. ASACHI, I. 129/5. Domniitorii din Europa țin consuli, sau niște dregători pentru apărarea supușilor săi. RUS, I. I, 66/1. Priimind slavii de aice creștinismul împreună cu limba bizantină și dregătorii bizantini ... veniră la șesuri. IST. M. 16/12. [Costache Facca] face parte dintr-o familie de mici dregători care aveau să urce repede în rang și în cin. PR. DRAM. 89. S-au refugiat ... alții nenumerați, cu familii, cu dregători de ai curților nobilitare și cu argații lor. BARITIU, P. A. I, 21, cf. POLIZU. Măngrozește-un dregătoriu. SION, POEZII, 53/4. cf. PONTBRIANT, D. Dregător ... abia se mai aude în loc de magistrat, funcționar. CONV. LIT. IV, 361, cf. COSTINESCU, LM. Veșmintele sale-l arătau că este unul din nalții dregători ai bisericeii bizantine. ODOBESCU, S. I, 133. Toți dregătorii care erau sub dânșii trebuiau să fie greci. EMINESCU, O. XII, 284, cf. DDRF. Vorba lui [Apostol Mărgărit] avea o mare trecere în cercurile înalte ale dregătorilor turcești. SĂM. II, 660, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, PASCU, S. 128, RESMERIȚĂ, D. Să iasă [negustorii] cu toată marfa la taxa lor, fără nicio piedecă din partea vreunui dregător. N. A. BOGDAN, C. M. 25, cf. CADE. Cât despre intelectualii târgului, afară de cei câțiva dregători ai urbei, cei mai de seamă erau, negreșit, dascălii și dascălișele de la liceu. I. BOTEZ, B. I, 66. Pensia se regula târziu. «Nenea-mare» da meditații pentru ca să-și cumpere «Vinul Bravais». Încolo ... haosul scăpătăciunii și nepăsarea dregătorilor de la vamă. KLOPȘTOCK, F. 79, cf. SCRIBAN, D. Voi face iarăși un cârd deosebit din soți bătrâni, dregători în societate. ARGHEZI, B. 18. Un scriitor ... recomandă unui dregător pe un solicitant, mulțumește unui confrate pentru o carte trimisă. CĂLINESCU, C. O. 218. Străin pentru mine e dregătorul, e bogatul care, măcar că e român, la suferința mea, la sărăcia mea nici

că gândește. PAS, L. II, 101, cf. DL, DM. *Vom spune că dregător înseamnă funcționar.* BUL. COM. IST. V, 4. *În drum spre Balcani, Baba Novac a asediat cetatea Plevnei, a cucerit-o și a luat ca prizonieri o mulțime de dregători turci.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 5, 15, cf. DEX. ◇ (Ironie) *Auzind împăratul că-n staturile sale Fac năpăstuiți multe păroșii dregători.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. ◆ Guvernator al unei provincii, al unei cetăți, al unui oraș (mai ales în Imperiul Roman); proconsul. *Până a nu fi împărat, să fie fost deregătoriu Misii și Dachii.* CANTEMIR, HR. 204. *Acesta era konsulariu, iar acela prefect Pretoriului, diregători de frunte la romani.* ȘINCAI, HR. I. 2/5. *August ridicase puterea norodului d-a face legi ... dar îi lăsase ... p-aceia d-a face dregători.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 137/1, cf. DDRF.

2. (Învechit) Vătaf (II 2). Cf. LEX. MARS. 231. *Milășan Pătru ... spuse, șădzând el la curte, c-au fost deregător (a. 1710).* BUL. COM. IST. II, 270, cf. LB. *Află că diregătoriu moșii sale s-a făcut putred de bogat.* F (1883), 176. *Ar fi un om de omenie [stăpânul locurilor] gata să ierte pășunatul în țarină al vitelor satului, și deregătorul, vechilul său, nu s-ar face vinovat de nicio asuprire.* IORGA, N. R. A. I, 200.

3. (În dicționarele din trecut) Persoană care repară un lucru stricat. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. ◆ F i g. (Învechit, rar) Persoană care repară o nedreptate. *Și laudă Domnul pe diregătoriu nedireptății că înțelepțește au făcut (a. 1650 - 1675).* GCR I, 195/17.

- Pl.: *dregători*. - Și: (învechit și regional) *diregător*, (învechit) *dregătoriu*, *deregător*, *deregătoriu*, *diregătoriu*, *drăgător*, (învechit, rar) *drigotór*, *deregătoriu* (LM), *diregutóriu* (id.) s. m.

- Drege + suf. -(ă)tor.

DREGĂTORÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține dregătorului sau dregătoriei (1); privitor la dregători sau la dregătorie. *Fiind în lucruri dregătorești cu nasilnică punere de mână să împotriveaște.* PRAVILA (1788), 33/22. *Și încredințându-se cu pecete Câmpulungului și cu alte întărituri dregătorești, să trimete rugându-ne să fie primită și luată în samă de bună slujbă (a. 1800).* ȘTEFANELLI, D. C. 285. *Dacă dimpreună cu acei doi de sus porunca a se spânzura în mijloc cu toată pompa dregătorească și un dregător care ia bani de la brutari ... câtă vreme ar fi fost pâinea ieftină?* CR (1839), 207¹/36. *La cea mai mică greșeală dregătorească, ... capul vinovatului se spânzura.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Stau la ușă ca-nr-un loc dregătoreesc.* CONTEMPORANUL, VIII, 256, cf. ALEXI, W., CADE, DEX.

- Pl.: *dregătorești*.

- **Dregător** + suf. -esc.

DREGĂTORÉȘTE adv. În felul dregătorilor, ca dregătorii; în mod oficial. Cf. CONTRIBUȚII, III, 112.

- **Dregător** + suf. -ește.

DREGĂTORÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A exercita funcția de dregător (1). [În republică] *care-i mai vrednic dregătorește Ales fiind cu de obște voință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 392.

- Prez. ind.: *dregătoresc*.

- De la **dregător**.

DREGĂTORIÁL, -Ă adj. (Învechit) Al dregătorului (1); privitor la dregător; oficial (I 1). *Vă puteți pune la cale despre aceste interesante împregiurări, ca cii deplin învățați stându-vă înaintea și documenturile dregătoriale.* AR (1829), 128¹/10. *În toată Morea s-ar fi aflând cu persoanele dregătoriale încă 2 000 de bărbați.* ib. 240²/2. *La acest taifas dregătorial mai veni și un străin de aceia ce n-au nicio patrie.* HELIADE, O. II, 427, cf. CONTRIBUȚII, I, 64.

- Pl.: *dregătoriali*, -e. - Și: *deregătorial*, -ă, *diregătorial*, -ă adj.

- **Dregătorie** + suf. -al.

DREGĂTORÍE s. f. (Atestat prima dată în 1563. ap. TDRG²)

1. (În Evul Mediu, în Țările Române) Demnitatea, funcția de dregător (1); perioadă de timp în care cineva exercita această funcție; autoritate publică. *Deci Dumnea Mea am judecat pe leage dreaptă și pe pravili, cu toți cinstiți dregătorie Dumne Meale, ca să fie acest sat ... închinat acestei domnei bătrâni (a. 1634).* DRH B XXIV, 247. *Nedereptățile ... carele fac cei ... neînțelegători diregătorii (a. 1646).* GCR I, 119/7, cf. MARDARIE, L. 230/11. *Și câte diregătorii la margine, tot grecii le țin.* NECULCE, L. 320. *Dragomanul cel mare împărătescu, cinstitu-au întâi cu dregătorie pre acestu cocon.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 96. *Oameni, cu mare minte, pentru trebile lor, ce au lucrat, vin răsplăite cu cinst și dregătorie (a. 1701).* FN 98, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM². 16. *I se cuvenea [banului] cea mai întâi dregătorie.* ZILOT, CRON. 68, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Naționalitatea cuiva nu se poate considera o piedică la nicio dregătorie sau demnitate în țară.* EMINESCU, O. IX, 264. *Pe mine m-a oprit dregătoriu mea [să mă duc].* I. NEGRUZZI, S. VI, 489, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CDDE, RESMERIȚĂ, D. *A studia vechile dregătorii românești înseamnă deci a studia întreaga noastră organizare administrativă din trecut.* BUL. COM. IST. V, 4. *Marele vornic Gavriliță Costaki ... a ocupat mari dregătorii în Moldova.* LOVINESCU, C.² V, 98. *Cu tot respectul cuvenit ... dregătorie părintelui arhondar, cei doi călugări schimbau cu Silviu priviri tainice și surâsuri, pe nevăzute.* GALACTION, O. 569, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, INST. FEUD. 174. ◆ P. g e n e r. Demnitatea unui înalt funcționar, a unui guvernator. *Ceaia ce cu Pătru au fost putearnică cu dregătoriu unui întru apostolic supt aceeaia tăetură, acela încă au fost putearnic întru păgâni (cca 1569-1575).* GCR I, *6/7. *Drept aceeaia, adecă eu izbândi-mu-voi pre voi de hitleniile dregătorilor voastre.* CORESI, EV. 478. *Dregătoriu lui Ioane [Botezător].* N. TEST. (1648), 65¹/7. *Unde e graba și nevoița să să cinstescă unul mai bine decât altul sau să ia dregătorie?* MĂRGĂRITARE, 406. *Întâia dregătorie de Ipatie a lui Dioclețian, domnind în Kilikia.* MINEIUL (1776), 186²/6. *Dregătorie ... orânduia pentru a scrie Tevariurile împăraților turcești.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Vei ajunge din nou poate, în dregătorile nalte ale scumpei tale Florențe.* MACEDONSKI, O. II, 282. ◇ L o c a d v. **Din dregătorie** = din oficiu, în mod oficial. *Eu popa Iacov Itul din Șăbăș ...; din dregătorie am întărit și eu, protopopol locului, anume [Constantin] Ianovici de la Mii[ropolia] Făg[ărașului] în anul 1776 (a. 1776).* IORGA, S. D. XIII, 171. *Această carte ce să chiamă Penticostar rumănesc ... s-a scris din diregătorie (a. 1781).* id. ib. 149. ◇ E x p r. **A-și face dregătoriu** = a-și îndeplini funcția. Cf. DL. [Împăratul] *își făcu diregătoriu, dar gândul îi era tot la fata cea mai mică.* RETEGANUL, P. II, 23. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Altă avuție iaste ... gonisită direaptă, ce ș-aciasta să cade să o cheltuiască bine, că ș-aciasta iaste o diregătorie dată de la D[umne]zău.* VARLAAM, C. 279. *Iară carii vor crea să-și isprăvescă cu laudă dregătoriu creștinească aceste lucrure trebue să facă (a. 1685).* GCR I, 278/16. *Ca să să pornească a petrece dregătoriu lor cu vrednicie (a. 1685).* CCR 133/18.

2. Instituție administrativă condusă de un dregător (1); clădire în care se află această instituție. *Vrând acest om ca să meargă la Iliric, unde oblăduia dregătoriu eparhului și vrând el să ia oarece părți din sfântul trup, ca să zidească și acolo besearică sfântului mucenic, nu luase voe de la sfântul.* MINEIUL (1776), 60²/19. *Dacă ... alți schimbători de bani, cari nu știu a trece monede mincinoase vor priimi acest fel de monede, sau le vor ascunde fără de a arăta pentru aceasta dregătoriei; atunci să li să ia de la dânși fără de a li să mai da înapoi și pă vinovați să-i dea în judecată. (a. 1828).* DOC. EC. 411. *După reportul ce va da fieștecare din aceste diregătorii, guvernul va da poronci comisiei finanțului a cfitui socotelele sau a arăta fondusul.* AR (1830), 256¹/39. *Intrați prin dregătorii, și veți vedea pe dregător ... făcând ... grozavul jurământ.* MARCOVICI, D. 368/15. *Neica Barbu ... e șezător la dregătorie, ... în Craiova.* ODOBESCU, S. I,

74. ♦ Judecătorie. *Câți s-au învrednicit aceștii dregătorii de judecători, să cuvine a ști pentru orice pricină vor judeca, ... de o va odihni cu mulțumită și fără de cârteală hotărârea judecâții, nu mai rămâne a să osândi la judecata cea viitoare.* PRAV. COND. (1780), 44. *Această pricină s-ar fi început în comitetu Moldovii ... după jaloba lui Doni ... pi care priiind-o dipartamentul, au voit a o și pune în lucrare și acum voiești Doni ca si să cercetezi prin giudecată dregătoriei ... Basarabii[i]* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 91. *Merse deci pe la toate dregătoriile și fu străgănit prin judecâți.* ISPIRESCU, L. 277. *Când te-mpodobești să mergi la dregătorii, în cap să-ți pui îndurarea și-n mâini dreptatea.* ZANNE, P. VIII, 729.

3. Funcția, misiunea de a conduce, de a comanda oameni; administrare a unei țări, a unei instituții; conducere, stăpânire (2), comandă; poruncă (1). *Și eu sânt om supt deregătorie, am supt mine voinici.* CORESI, EV. 228. *Cei mai de gios sânt supt dregătorii altora.* VARLAAM, C. 299. *Mai denainte ... deregătorii împărății ținusă.* CANTEMIR, HR. 870. *Înfățoșare[a]* [recunoștinței], unită cu înțelepte chibzuire a dregătoriei țanutului, au întâmpinat nepriincioasele urmări de care acel târg era amenințat (a. 1842). HURMUZAKI-S, VI, 403.

- Scris și: *dregătorii*. - Pl.: *dregătorii*. - Și: (învechit) *deregătorie, diregătorie, deregătorie* (LM) s. f.

- *Dregător* + suf. -ie.

DREGĂTORÍME s. f. (Învechit) Mulțimea dregătorilor (1). *Sfătuitori domnilor, femeietu, dregătorimea și boeretu scăpătară.* JIPESCU, O. 4, cf. DDRF, CDDE, CADE.

- *Dregător* + suf. -ime.

DREGĂTORÍU s. m. v. *dregător*.

DRÉGE vb. III. 1. **T r a n z.** (Învechit; complementul indică oameni) A îndruma, a călăuzi, a conduce pe drumul corect, către ținta dorită; (învechit) a năstăvi (1). *Cire dereage-me-va* (d u c e CC²H, d u c e D) *pără la Idumei?* PSALT. 115. *Și aceea mâna ta derege-mă și ține-mă dereapta ta.* CORESI, ap. TDGR, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. ♦ **F i g.** *Și învățătura ta dereasă-mi în sfrășit.* CORESI, PS. 41/4. ♦ **R e f l. p a s. F i g.** *De Domnul urmele omului dregu-se.* CORESI, PS. 95/11. ♦ **E x p r.** **A dregre pașii** sau **calea** etc. **cuiva** = **a**) a face pe cineva să meargă spre ...; **b**) a ajuta să-și găsească drumul în viață. *Doamne ... dereage* (î n d e r e a p t ă H, î n d i r e p t e a z ă D) *între Tîre calea mea.* PSALT. 6. *La spăsănie cărare dereasă-ne* (1609 - 1618) CODEX STURDZ. 293. *Doamne, ... spre Tine-mi dregi pașii.* DOSOFTEI, PS. 21/9. ♦ **T r a n z. f a c t.** (Complementul indică oameni) A face să devină mai bun, îndreptându-și păcatele, greșelile. *Plecatul și mișelul dereageți* (d e r e p t a ț i CC²H). PSALT. 170. *De va și cădea omul în vro greșală, voi ... dereageți pre unul ca acela.* DOSOFTEI, MOL. 72. (R e f l.) *Bărbatul limbui nu dereage-se* (s e v a î n d r e p t a HD). PSALT. 292.

2. **R e f l.** (Învechit) A porni într-o anumită direcție. *Nu dereptează-se* (nu dregu-se C) *între Tîre toți viii.* PSALT. 295. ♦ **T r a n z.** (Complementul indică obiecte, arme de foc etc.) A îndrepta într-o anumită direcție; a da o anumită traiectorie. *Carele ... dregi fulgerul.* DOSOFTEI, MOL. 72. *Vidinul ... Încarc-un tun gigantic, spre Carol ținta dregre.* ALECSANDRI, POEZII, 486. [Pisistrat] *direse apoi paharul spre Minerva.* MURNU, O. 34. ♦ **T r a n z.** (Învechit) A dirija (3). *Unde unul trebile dregre, Toate merg în bună rânduială.* BUDAI-DELEANU, Ț. 365, cf. LM. *Voi ști dregre căsnicia cu mai multă chibzuială.* SBIERA, F. S. 278.

3. **T r a n z.** (Învechit și popular) A săvârși (3). *Oamenrii dreg fărădelege.* PSALT. HUR.² 205. *Și curvie feaceră (dereaseră H) întru începutele sale.* PSALT. 226. *Ziceți întru limbi că Domnul*

împărăți-se, că derease toată lumeei ce nu se rădică. CORESI, PS. 264/12. *Trimeasă în trei rânduri dimoni la ficioare cu făpturi, și nimică nu putu direage.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 40¹/13. *Nu puțin bravuri direasă în folosul romanilor ghegeneralul Marcellus.* SĂULESCU, HR. I, 49/7. *Eu zic lui Dumnezeu: Când îi re-ncepe lumea, s-o dregi pe planul meu.* ALECSANDRI, POEZII, 630. *Soarele, dorind să vază Pruncul meșter ce direge, ... Frunza-n lături mi-o alege.* BENIUC, V. 51. *Miul ce-mi dregre, că se deștepta.* TEODORESCU, P. P. 490. *Te-oi vede eu ce-i dregre.* SBIERA, P. 10. *Mânile să-i sece ..., să nu poată mai mult nimic direge.* MARIAN, V. 140. ♦ **A modifica** (pentru a îmbunătăți). *Învărătoșează, zeu, aceasta ce fapt-ai (ai deresu H, o l u c r a ț D) întru noi.* PSALT. 130. *Luna sau zioa sunt dregre sau rase și în locul lor scrise altele.* LEGUIRE, 85/9. *Când cel ce face diiată va să adaoage, sau să scoată sau să dregre ceva prin diiată, poate să o facă aceasta.* CARAGEA, L. 76/28. *Și hotărăște duelul a se bate cu oricare va mai îndrăzni a-i supăra sau a-i dregre vreun vers.* HELIADE, O. I, 250. *Nu poate nimini dregre niște efecte aduse la îndeplinire.* MAN. SĂNĂT. 341/7. *Un plan era direse Nainte de-a începe să facă-năiul pas.* CONV. LIT. II, 217. *Avea un clișeu pentru răvașe, trebuia să dregă numai numele.* CONTEMPORANUL, IV, 217. *Ești cărturar de stihuri și povești și tot le dregi și nu le nimeresti.* ARGHEZI, C. O. 90, cf. ALR SN V h 1 337/105, ALR SN III h 1 125/105. (R e f l. p a s.) *Acest articol să va adăoga ... după articolul cinsprezece ... și prin urmare să va dregre numerația celor ce vin după dânsul* (a. 1842). DOC. EC. 777. ♦ (Învechit, rar; complementul indică manuale) A îndrepta greșelile; a corecta. *Nime nu s-a dat spre așa învățături ... a dregre cărțile școalelor de cuvintele streine.* IORGOVICI, O. 27/14.

4. **T r a n z.** (Folosit și a b s o l.) (Învechit, popular și familiar; complementul indică situații, treburi etc.) A pune la cale, a aranja, a plănuși (în vederea atingerii unui scop). *Încă mai șezu la sfat, s-aleagă ... în ce chip trebuie să-și dregre.* BUDAI-DELEANU, Ț. 106, cf. LB. *Defaim, laud ... Iar al lor favor și-l dreg.* MUMULEANU, C. 94/2. *Ștefan, nevoit a se lupta împotriva a doi dușmani înfricoșiți, nu putu dregre mult.* IST. M. 56/20. *Comisarii lui Cazimir ... nu au putut dregre ceva.* ib. 76/8. *Cum să dregre trebile? ... Nu-mi vine nicio idee.* ALECSANDRI, T. 51. *Strânge, dregre și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.* SLAVICI, O. I, 53. *Banul ... dregre toate lucrurile.* id. ib. 173. *Nu știu ce-aș dregre, Ca să-ți dai de lege.* COȘBUC, P. II, 144, cf. ȘĂINEANU². *Să nu mai cheltuiești ... cu avocatul, căci nu mai poate dregre nimic.* AGÎRBICEANU, S. 481. *Dar tatăl tău ce-a mai dregre de când am plecat?* REBREANU, P. S. 200, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Ce-ai dregre tu, măi Pepele?* SBIERA, P. 5. (Ironic) *Nu știu ... ce a dregre, destul că fu scos cu nepusa-n measă din vornicie.* MARIAN, O. I, 10. ♦ (În corelație cu alte verbe ca „a face”, „a întoarce” etc.) A se strădui (2), a depune efort să rezolve ceva, încercând diverse căi sau diverse posibilități; a face de toate. *Nu au întregat mult ce-ați făcut? ce-ați dregre (!), ce-ați lucrat?* (a. 1579-1580). GCR I, 27/1. *Cum vor face și cum vor dregre, sta de se mira.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Pentru moșiile de danie, nu știu ce face, ce dregre cocoana Ilinca* (a. 1782). IORGA, S. D. XIV, 107. *Cum să facă, cum să dregre?* GHICA, C. E. III, 4. *Nu mai sunt tânăr ca mai-nainte când puteam umbra și petrece și face și dregre.* CONTEMPORANUL, I, 105. *Cum să întregem, cum să dregem, ca să facem o primire cum se cuvine oaspeților noștri.* ib. III, 281. *Și acela, el știe ce face, ce dregre, de-mi aduce din când în când, așa câte puțin [salate] de poftă.* CREANGĂ, P. 211. *Ce a făcut, ce a dregre ..., s-a plătit de datorii.* CARAGIALE, O. I, 139. *Copiii nu știu ce să facă, ce să dregre, ce să umble după placul ei.* ISPIRESCU, L. 333, cf. DDRF. *Ce făcea el, ce dregre, se mai cinstia la han cu câte unul.* SĂM. IV, 549, cf. ALEXI, W. *Ce făcu el, ce dregre, că îndreptă o ceată de musafiri să se așeze drept în fața porții.* STĂNOIU, C. I. 186. *Li se părea foarte curios oamenilor că vin niște persoane străine ... să-i învețe pe dânsii cum să facă și cum să dregre.* SADOVEANU, O. XX, 140. *Nu știu ce-a făcut, ce-a dregre, că m-a apucat cu ochii de inimă.* ARGHEZI, C. J. 235. *Nu știu ce-a făcut, ce-a dregre, Că până la urmă s-a ales Cu luna plină*

de glod. BENIUC, v. 140. A lui Anghel Grădic ce-a făcut, ce-a dres, i-a mai născut moșului un plod. GALAN, Z. R. 64. De o lună tot la curte dregeam și făceam câte toate și un crăițar nu-mi dase. DEMETRIUS, v. 71, cf. DL, DM. Ce făcea al Marișei, ce dregea, că le știe pe toate. BARBU, G. 131, cf. DEX. O cotigește într-acolo și ce face, ce drege, numai ce descuie ușa. ȘEZ. I, 280. Șoricuțu, ce făcu, ce dres, se furișă în casa harapului. ib. VI, 16. (A b s o l.; adesea ironic) [Țăranul] e talpa țarei, ... pentru el să facem și să dregem. VLAHUȚĂ, S. A. II, 541. Dacă i-ar fi fost să mă mintă, mi-ar fi spus a doua zi că „az-noapte” a făcut și a dres. SANDU-ALDEA, A. M. 28. Caimacanul e stăpân la Movileni. El face, el drege; nu întrebă pe nimeni. SADOVEANU, O. XIV, 15. Vă lăudați că o să faceți și o să dregeți, dar tot desculți o să rămâneți. PREDĂ, D. 89. Oamenii or făcut și-or dres! LÂNCRĂNAN, C. III, 167. Mulți vor să angajeze sociologi și dau asigurări că vor face și vor drege. FLACĂRA, 1976, nr. 37, 9. (R e f l. i m p e r s.) Zeița învrăjbirei nu știu cum se făcu, nu știu cum se dres, rămase nepofiiu. ISPIRESCU, U. 4. ♦ E x p r. **O fi și-o drege**, se spune pentru a sugera un șir de întâmplări sau de vorbe lipsite de importanță. D-astea am mai pomenit eu, că-s cu părul alb. Tot așa, c-o fi și c-o drege, ș-a venit pe urmă potopul! REBREANU, R. II, 70.

5. T r a n z. (Învechit, popular și familiar; complementul indică construcții, bunuri materiale, obiecte uzate, mecanisme defecte etc.) A repara (1). După aceeaia și Ioan ... ce era la vânatoare împreună cu tată-său și cu frate-său, de-ș deregea mrejele, văzu-i Domnul. CORESI, EV. 334. Vor strica garduri de la vie, pentru să-și direagă ale sale vii. PRAV. 26, cf. ANON. CAR. Într-al noaălia ceas de noapte se scorni un vânt mare, și se sculară corăbiiarii să-și dereagă veatrilele (a. 1675). GCR I, 224/25. Și alte multe sfinte biserici au dires și au tocmi. NECULCE, L. 309. Să gândește a direage cetate rău bătută (a. 1701). FN 113. De s-ar strica ceva de ale tipografiei, să fie datoare casa să le dreagă. ANTIM, O. 335. Am dat șese sute de lei ... ca să dreagă casele (a. 1787). URICARIUL, XII, 338. Să avem putare de grijă a drege moara (a. 1795). IORGA, S. D. V, 547. Bisericile să le dereagă. ȘINCAI, HR. I, 42/32. I-am fost trimes 3 ceasornice să le dreagă, și el li-au fost zălojit (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 130, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Darie, împăratul perșilor au poruncit să direagă besearica și să-și priimească iarăși închinăciunea. GRECEANU, I. 30/18. Țiganii meșteri de fier ..., silindu-să cu tot dinadinsul a drege podul (a. 1826). DOC. EC. 367. Are trebuință să treacă pre o uliță pre unde să direage podul. OBLĂDUIREA, 86/21, cf. LB, VALIAN, V. Avea și pasiunea de a derege mereu la oroloage. BARIȚIU, P. A. I, 4, cf. POLZU. L-am adus chiar eu ... de ne-a dres învelioarea bisericii. GHICA, C. E. I, 259. Coconul ... îi porunci să dea careta la neamț s-o dreagă. FILIMON, O. I, 234. Muncitorii pe-a lor prispă dreg uneltele de muncă. ALECSANDRI, O. 175, cf. COSTINESCU, LM. Scoate vomicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. CREANGĂ, O. 182. S-a plătit de datorii, a dres acaretul. CARAGIALE, O. I, 139. N-avea timp să stea ca să dreagă ușa. SLAVICI, O. II, 171, cf. DDRF. Dregea icoanele vechi. SĂM. I, 97, cf. BARCIANU. Țăranii robotesc prinprejurul casei, mai dreg câte ceva, mai stau la cârciumă, după cum se întâmplă. D. ZAMFIRESCU, T. S. 105, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Biserica de la Deal în Târgoviște, pe care el o dres, făcând dintr-însa necropola cea nouă. IORGA, C. I. I, 9, cf. TDRG. Mă Niculăiță, era vorba să dregi ușa de la podul șoproșului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 93. Urmără ani când trebuiau să-și dreagă plugurile. AGÎRBICEANU, A. 73. Birjarul opri să dreagă un ștreang. IBRĂILEANU, A. 118, cf. RESMERIȚĂ, D. O tânără nouă necunoscută ..., cu un picior gal pe un scaun, dregea, cântând încet, un ciorap. M. I. CARAGIALE, C. 142, cf. CADE. S-a făcut un pod ..., dar s-a rupt acum câțiva ani, nu l-a mai dres nimeni. REBREANU, R. I, 74. Pescarul surăde dregându-și năvodul. LESNEA, VERS. 82. Un meșter dregea soba într-un ceas. SADOVEANU, O. XX, 600, cf. SCRIBAN, D. Știu ăștia să dreagă mașinile ca mine? ARGHEZI, S. XI, 106. Colindăm țara. Dregeam care și căruțe. STANCU, R. A. I, 122, cf. DL. Ia cizmele și du-te cu ele să fi le dreagă, le-au ros șoaricii. PREDĂ, M. 261, cf. DM, DEX, PĂSCULESCU, L. P. 221,

CABA, SĂL. 88, ALR SN VI h 1 746. Vai și-amar de-acela plug! Că nu-i cine să-l direagă. ANT. LIT. POP. I, 97. Hai să dregeam plug și coase, Să arăm holde mănoase. FOLC. TRANSILV. II, 578. Și s-a aninat plugul într-un os de râmă Și s-a făcut mii și fărâmă. Nu se găsea nimeni să-l dreagă. FOLC. MOLD. I, 289. (A b s o l.) A ținea în bună stare și a drege. Frumoasă deviză. CR (1838), 20²/36. Meșterul strică și drege de frică. BARONZI, L. 57. Opt voinici cu spete late ... Trei sărută crucea sfântă, Trei se luptă greu la trântă. Unul drege, unul cântă. ALECSANDRI, O. 66. (R e f l. p a s.) În Inglitera să dreg galioanele, ca să vatame pre alții (a. 1693). FN 10. Într-această vreme nici chereștea nu să găsește, cu care să se poată drege [odăile] (a. 1809). DOC. EC. 82. (Prin lărgirea sensului) Merele putrede strică pe cele bune, fără ca vreodată cele bune să poată drege pe cele stricate. ZANNE, P. I, 216. ♦ F i g. Un drac, pre care l-au numit arheu, care direage viața. ANTROP. 277/17. Publicul a dres necazul pe care-l cauzasem înzestrării debutante. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17. (R e f l.) Sunt taine care – când se strică – Nu se mai dreg. MINULESCU, VERS. 335. ♦ E x p r. **A-și drege glasul** (sau, rar, **vocea, viersul**) = a tuși ușor înainte de a vorbi sau a cânta, pentru a-și limpezi vocea; (rar; prin analogie; despre păsări) a-și pregăti glasul pentru a cânta. Păsărelele-și dreg glasul prin hugeagul de sub luncă. ALECSANDRI, O. 175. Constantin tuși, își dres glasul ..., apoi începu ... pe un ton melancolic. GANE, N. III, 27. Mereu își dregea glasul, parc-ar fi vrut să spuie ceva. VLAHUȚĂ, S. A. II, 303, cf. DDRF, BARCIANU. Își freacă mâinile; tușesc; își dreg glasul. DELAVRANCEA, H. T. 4, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Dregându-și din nou vocea, începu cântarea favorită a notarului. AGÎRBICEANU, A. 157. Strașnic rachiu, părințele, strașnic rachiu, zisei eu, dregându-mi glasul și punând stecla pe masă. HOGAȘ, DR. I, 251. Fetele-și dreg viersul și se pun să cânte. LUNGIANU, CL. 54. Tuși ușor să-și dreagă glasul. REBREANU, R. I, 12. Grăi subprefectul, tușind pentru a-și drege glasul. BRĂESCU, O. A. I, 106. [Ibrăileanu] scotea o fițuică din afundele lui buzunare, dregându-și glasul cu strășnicie de leu. TEODOREANU, M. U. 77. Cântăreții clerici își dreseră glasurile tușind în chip felurit. SADOVEANU, O. XIII, 38. Sucindu-și pușin gâtul cam scurt ca să-și dreagă vocea, răspunse cu liniște. MOROIANU, S. 166. Nădăjduind că poate fermeca auzul, ea își drege un glas lingușitor și mic. ARGHEZI, C. J. 101. Învăluindu-l apoi cu o privire ocrotitoare, și-a dres glasul. C. PETRESCU, A. R. 25. Și-a dres glasul și ne-a citit o poezie de adio. DEMETRIUS, A. 112, cf. DM, DEX. Savina ... glasul că și-l dregea. PAMFILE, C. Ț. 92, cf. ALR II/I MN 23, 6 956. **A(-și) drege gustul** (sau **gura**) = a mânca sau a bea ceva plăcut pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior. Trebuia să ne dreagă și gustul stricat. NEGRUZZI, S. I, 338. Ca să-și dreagă gura, le mai dădeau la fiicare și câte-o felie bună de cașcaval. MOROIANU, S. 34. O să găsiți ... ca să dregeți gura câte doi păstrăvi dolofani. id. ib. 63, cf. DM, DEX. **A(-și) sau a drege** (cuiva) **busuicoul** v. b u s u i o c. (Regional) **A drege carul** = a schimba o situație (în bine), a repara o greșală. Cf. ZANNE, P. V, 130. **Na-ți-o frântă** (sau **bună**) **că ți-am dres-o** v. n a ¹ (1). **Tronc, Marico, că ți-am dres-o**, se spune când cineva spune o vorbă fără rost, nepotrivită cu situația. Cf. ZANNE, P. VI, 197. (Învechit) **A-și drege cheful** = a face ceea ce dorește, cu orice preț. Călugărul ... până nu și-ar fi dres cheful, nu te socotea de om. BELDIMAN, E. 10/36, cf. GANE, ap. DDRF. (Regional) **A-i drege cuiva o palmă** (sau **palme**) = a lovi pe cineva cu palma. **Bună palmă-i direge**. ȘEZ. V, 63. **Atunci vorba n-o sfârșă, Patru palmi-i drege**. VASILIU, C. 86. ♦ (Învechit, rar; complementul indică pierderi, pagube) A recupera (2), a reface (1). **Polonii ... erau pre mult ocupați a drege perderile lor cele din urmă**. ASACHI, S. L. II, 15. ♦ (Complementul indică greșeli în comportare, în atitudine) A înlătura, a anula, a corecta, printr-o atitudine nouă, adecvată. **Mulți sânt atâta de nevrednici pentru ca să-și dreagă greșalele lor**. BUZNEA, C. 121/17. **Am drege negreșit neghibia moșilor noștri cari n-au știut ce fac**. CR (1839), 133²/30, cf. LM. **Hagi Curti se grăbi să dreagă lucrurile, dar era de prisos**. CAMIL

PETRESCU, O. II, 96, cf. DL. (R e f l.) *Cu intrarea în școala rumânească, slavă Domnului că m-am dres, pentru că eram prea fricos de râsul dracilor de băieți.* HELIADE, O. I, 261. ♦ **E x p r. A o drege** = a face, a spune ceva corespunzător pentru a îndrepta o greșeală, o gafă etc. *Cum s-o mai dregi?* MAIORESCU, D. III, 336. *Desigur a voit s-o dreagă, să mă înșele.* DELAVRANCEA, H. T. 73, cf. PETICĂ, O. 293. *Învățătorul, încurcat, se scârpina în ceafă și, vrând s-o dreagă, îl jignea mai rău.* REBREANU, I. 187. *Îi părea rău că i-a sfărâmat o speranță și nu știa cum s-o dreagă.* id. R. I, 161. *Încercă s-o dreagă printr-un zâmbet.* V. ROM. ianuarie 1955, 100. *Mă gândesc la cariera ei, o dresă Lucu.* VINEA, L. I, 88. ♦ **T r a n z. și r e f l.** (Regional) A (se) împăca. *Spune-mi cum vă merg trebile? V-ați dres cu spătăria?* FILIMON, O. I, 158. *Ne-am dres noi acuma dar o stricasem rău.* UDRESCU, GL. *Drege-i tu, că de tine ascultă!* id. ib. ♦ (Familiar) A pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai înțelept, mai cu judecată, a învăța pe cineva minte, v. m i n t e (5). *Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege, Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege.* EMINESCU, O. I, 134, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL. *Las'că mi te-oi drege eu, Când a veni birul greu.* ALECSANDRI, P. P. 250.

6. **T r a n z. și r e f l.** (Popular și familiar) A (se) îndrepta, a (se) fortifica după boală, după oboseală etc.; a (se) întrema. Cf. VALIAN, V. *Să deregea cu moașa cu o sticlă de vin.* BĂRAC, T. 7/9. [Scăldătorile stâmpărate] *desvălesc mușchii și dreg puterile legate prin osteneală.* FĂTU, D. 54/18. *Ne-am dus prin urmare să ne dregem lângă hală.* CARAGIALE, O. II, 215. *Murăturile, ... dacă era cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele când cânta.* SLAVICI, O. I, 53. *Cred că-i bine să mă duc, să mă dreg c-un pahar de vin.* CONTEMPORANUL, II, 70. *Se abătea mai des să tragă câte-o țuică, să-și dreagă puterile.* REBREANU, R. II, 309. *Te drege el [doctorul].* CAMIL PETRESCU, T. I, 175. *Rachiul era bun și-l dregea.* C. PETRESCU, I. II, 53. *Noi astăzi ne dregem cu zeama de varză.* VOICULESCU, L. 189. *Venea seara rupt de șale de la muncă, se mai dregea cu un rachiu.* BARBU, G. 82, cf. DL, DM, DEX. [Bem] *ca să ne dregem, de!* UDRESCU, GL. (A b s o l.) *Schembeaua ... cu puțin ardei roșu ... drege.* CARAGIALE, O. II, 215. ♦ **I n t r a n z.** (Învechit, rar) A avea influență (bună). *Cântu Domnului, bire au deres mie.* PSALT. HUR.² 95. ♦ **T r a n z.** (Învechit și popular; complementul este „sufletul”, „inima”) A mângâia (II I), a alina. *Doamne, cându veri vedea? Dereage sufletul meu de rreu lor.* PSALT. HUR.² 116. *Rudă ce nu derease inema sa.* CORESI, PS. 208/4. *Cântă-ți, frate, cântecul Să-mi mai dreagă sufletul.* ALECSANDRI, O. 117. *Toate beau să-și dreagă inima.* MIRONESCU, S. 26. *Ce stranie enigmă cercat-ai să dezlegi Ce tesla ta ... vrând suflete să dregi?* LESNEA, VERS. 54, cf. DL. *Pe deasupra gurița, Să-ți dreagă inima!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 74. *Unie vede apă ra O urburiește ș-o bea Să-ș diriagă inima.* GRAIUL, I, 6. *Vin, rachiul ei că mi-și bea, De-și mai dregea inima.* PĂSCULESCU, L. P. 281. ♦ **R e f l.** (Despre vreme) A se îmbunătăți. *Dacă n-ar fi așa vreme împotriva, m-aș repezi într-o zi să vă văz și să mă-ntorc seara acasă. Să vedem când s-ô mai drege vremea.* CARAGIALE, O. VII, 61. *Vremea se direge.* JAHRESBER. VII, 83, cf. TDRG, DL.

7. **T r a n z.** (Popular și familiar; complementul indică, de obicei, obiecte) A potrivi (II 2). *Fă și iară doauo verigi de aur și le dereage iale pre doo margini a eșodului.* PO 272/23. *Dregându-și găteala de la cap cu o mână și dând pe cealaltă lui Evghenie s-o sărute.* HRISOVERGHI, A. 70/6. *La întrebarea ce i se puse, se umflă în pene, ... își dresă mânușile cele verzi în degite.* GHICA, C. E. II, 325. *Dă-mi pieptenele tău să-mi dreg frezura.* FILIMON, O. I, 389. *Ian să-mi mai dreg fiongu de la testemel.* ALECSANDRI, T. 947. *Puse bocceaua jos; ... își dresă testemelul pe tâmple.* CHIRIȚESCU, GR. 176. *Își dresă cu mâna stângă o cută la haină.* AGÎRBICEANU, A. 85. *Baba ... își drege ștergarul pe cap, duce mâna la frunte.* LUNGIANU, CL. 22. *Își dresă mustățile crescute în jumătate de cunună.* STĂNOIU, C. I. 80, cf. SCRIBAN, D. *Îi resfiră fularul, îi drege bufanții cutați peste gambe*

fine. ARGHEZI, S. XVI, 23. *Felix se repezi pe ușă, dregându-și hainele.* CALINESCU, E. O. I, 221. *Își desfăcu barișul de pe cap și-și dresă părul cu palma.* V. ROM. aprilie 1956, 22, cf. DL. *Se întoarce să dreagă fața de masă și răstoarnă scaunul vecin.* PREDĂ, R. 43, cf. DM. *Își dresă părul sub coroana de lămâiță.* BARBU, G. 33, cf. PASCU, C. 151. ♦ (Ironie) *Mândruță cu conciu rău, Haid' cu mine lângă tău, Că de nu ți l-oi direge, Să mă dai mâne la lege.* DOINE, 147. (R e f l.) *Ciobanu mi se oprea, La opinci mi se dregea.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 205. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Maica Domnului ... Oscioarele i le-a dres.* TEODORESCU, P. P. 365. (R e f l. p a s.) *Zugrăvirea pe porcelană se face în general la două focuri: se arde mai întâi închipuitura; aceasta se mai drege și se arde din nou.* MARIN, PR. II, 171/24. ♦ A coase, a petici (1). Cf. CADE. ♦ (Regional; complementul indică patul, așternutul etc.) A pregăti pentru dormit; a așterne. Cf. ALR I 646/740, 780, 890. ♦ (Regional) A deretica (4). Cf. SCRIBAN, D., ALR II/1 h 253. ♦ R e f l. (Regional) A se rotunji (2) (la față), a se îngrișa. Cf. COMAN, GL. ♦ (Complementul indică obrazul, fața etc.) A farda. *Cine își poate închipui un om de știință stând ceasuri la oglindă, spre a-și drege fața, ori a se încorseta.* CONTEMPORANUL, III, 379, cf. ȘĂINEANU², CDDE, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Nu-ți direge obrații, mândră.* DOINE, 178. (R e f l.) *După ce îl prinsă și îl ameți cum se cuvine, și îl văzu că o să vie, se duse acasă de se mai dresă ceva.* GORJAN, H. IV, 73/20, cf. VALIAN, V., ALEXI, W., COMAN, GL. *Ș-ai rămas Ca un odorog de vas Cât să te dregi la obraz.* ROMÂNUL GLUMET, 36. ♦ S p e c. (Prin Olt.; complementul indică morți; cu sens neprecizat, probabil) A pregăti pentru înmormântare, dându-i un aspect îngrijit. *Când se duc să dreagă mortul ... se duc și se întorc muți (nu vorbesc) ca să nu moară ai de acasă.* ȘEZ. VI, 43. ♦ (Prin Munt. și prin Transilv.; complementul indică mămăliga, pământul etc.) A netezi (2), a nivela (2) (cu palma sau cu o lopătică, o lingură etc.). Cf. H IV 65, ALR II/1 MN 28, 2 172/876, ALRM II/1 h 100/876, ALR SN IV h 1 113, ALRM SN III h 924. ♦ **T r a n z. și r e f l.** A (se) înviora cu apă rece (după somn). *Când îți văd obrații că-s dresă făr' apă rece.* DOINE, 173. ♦ R e f l. p a s. (Regional; complementul indică „șindrițele”) A rețeza pentru a avea aceeași mărime (Părvova - Băile Herculane). CHEST. II 237/10.

8. **T r a n z.** (Învechit și familiar; complementul indică mâncăruri sau băuturi) A îmbunătăți în privința gustului, a calității, adăugând ingrediente, aplicând anumite procedee de preparare etc. *Beutura din apă cu orz dereasă, ... la care să se mai adaoge ... și un pahar plin de oțet.* CALENDARIU (1814), 165/3. *Oala cu orez care era dres cu lapte de cocos și cu zahar.* LEON ASACHI, B. 40/6. *Spre a drege vinurile ... se întrebuințează cele următoare: migdale amare când va voi să dea vinului gust de nucșoare.* CR (1832), 223²/8. *Cum să dregi vinul slab [Titlu].* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 61/1. *Mijloacele ... pentru a drege un astfel de vin ... sânt de multe feluri.* FACTOR, M. 25/13. *Siliți de a întrebuința ... asemenea ape [stătătoare], putem să le mai dregem ferbându-le.* FĂTU, D. 4/9. *Vindea scump rachiul prost ... dres cu ardei și cu vitriol.* GHICA, C. E. I, 262. *Schembeaua dresă bine, cu puțin ardei roșu.* CARAGIALE, O. II, 215. *Păsule (fasole) ... dresă cu untdelemn.* MARIAN, I. 382, cf. DDRF, BĂRSEANU, ȘĂINEANU². *Borș dres cu ou.* PAMFILE, J. II, 142. *Zamă de fasole verde, de păstăi, îmbelșugat dresă cu răntaș.* AGÎRBICEANU, S. 418, cf. CDDE. *Făcurăm cînste unui borș ... dres cu lapte acru.* HOGAȘ, DR. I, 49, cf. CADE. *Dădu să înțeleagă gazdei că tutulor le-ar prinde teribil de bine un borș de găină, dres cu smântână.* C. PETRESCU, I. II, 143. *Visul lui ... era să mănânce o ciorbă fierbinte, dresă cu ou și cu oțet.* P. CONSTANT, R. 119, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Își direge un lapte bun cu păsat.* SBIERA, P. 55, cf. COM. MARIAN, ȘEZ. V, 70, PAMFILE, B., COM. DIN SASCA MONTANĂ - MOLDOVA NOUĂ, DIN JINA - MIERCUREA SIBIULUI și DIN DRĂGUȘENI - PAȘCANI. (R e f l. p a s.) *Unele bucate ... se sară și pe urmă se direge ca să fie costume [cu gust].* POTECA, G. 9/2. *Când este gata, [supra de conopidă] se drege cu un gălbenuș bătut cu două linguri de smântână.* S. MARIN, C. B. 47. ♦ F i g. *Lipsește, să știți*

statomercia și adevărul a întrebuița, apoi ceaste însușiri cu ceale a le amesteca și a le direage. PETROVICI, P. 108/18. Toate istoriile din lume sunt drese cu amor. ALECSANDRI, O. P. 75. ♦ E x p r. (Regional) **A drege oala** = a îmbunătăți gustul mâncării dintr-un vas, adăugând ingrediente. *Stăi că vine mama, să direagă oala.* VICIU, GL. ♦ (Învechit și popular; complementul indică mâncarea) **A pregăti (4).** *Adu vânat mie și dereage mie mâncare cum să mânânc.* PO 89/13. *Am să vă direg o friptură.* SBIERA, P. 251. ♦ (Învechit și popular) **A dilua (1);** p. r e s t r. a falsifica. *Într-acealea părț de lume dereg vinul cu apă, că nu-l pot bea prisne de mare tărie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48°/7. *Că să dreagă vinul cu apă.* MINEIUL (1776), 33°/36. *Și fiindcă vinurile ... să dreg cu plumb de cărciumari, ... trebuiesc încercate.* PISCUPESCU, O. 201/10, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Își refrișează mîntea cu un pahar de țuică dreasă cu sifon.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 1. ♦ (Învechit, rar; complementul este „vinul”) **A stoarce în teasc; a strecura (1).** Cf. LB.

9. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică băuturi) **A prepara, a pregăti (și a împărți în pahare)** pentru a servi pe cineva; p. e x t. (complementul indică pahare, cupe etc.) a umple sau a completa cu băutură, în timpul mesei. *Păharnicul ... derege păhare cu băutura la domn.* SIMION. DASC., LET. 24. *Fărmăcătorii ce i-au deres otrăvile.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 4°/17. *Au venit și boierii fărăi de s-au împreunat cu împăratul și le-au direș împăratul cu mâna lui tuturor câte un pahar de vin.* NECULCE, L. 227, cf. VALIAN, V. *Limonada ta a fost dreasă în iad.* NEGRUZZI, S. VI, 157, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Marele cupar era la palat ca să dreagă cupa de aur Măriei Sale mirele și împărătesei mirese.* SADOVEANU, O. XIII, 524, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, com. MARIAN. (A b s o l.) *La spatele fieștecăruia boier dvoria câte o slugă care dregea.* NEGRUZZI, S. I, 151. *Păharnicii dreseră pe la toți prin pahare.* ODOBESCU, S. I, 78. *Cuparul, dregând, sorbea credința din cupa aurită și pe urmă o așeza înaintea stăpânului său.* SADOVEANU, O. X, 143. *Dumnealui Dajbog păharnicul tocmai dregea stăpânului său, turnând vin în cupa de argint.* id. ib. XII, 304. (R e f l. p a s.) *Păharul și s-au direș și trebuie să-l biai.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24°/25. *Pe la sfârșitul mesei se dreg paharele cele dulci.* MARIAN, NA. 249. ♦ F i g. *Și slujeaște în locul aceluia pahar, pre carele înțelepciunea Fiul lui Dumnezău, au direș sângele său în locul aceluia vin (a. 1680).* GCR I, 244/19. *Să bem aceste mișelii care ne-au direș și ne-au închinat vânzătorii și hiclenii noștri.* N. COSTIN, L. 593. *În loc de băutură veselitoare, să dreg în păharul preaînțeleptelor capetelor voastre cuvântul cel de mare bucurie.* ANTIM, O. 194. *Stăpânului nu-i putem mărturisi nici într-un chip; mai bine să pierim noi decât să-i dregem asemenea pahar.* SADOVEANU, O. XIII, 703. ♦ (Învechit și popular; complementul indică boabe de cereale) **A curăța de corpuri străine; a alege, a vântura (1 I);** p. e x t. a treiera¹ (1). *Mâne trebuie să trâmitem grâu la moară și, ca totdeauna, mă voi duce și eu spre a-l direge.* F (1874), 173. *Cobora la moară să direagă grâul.* ib. 182, cf. CDDE, ȚIPLEA, P. P. 108, ALR I 925/40, 266, 278, 315, 361, ALR II 5306/47, ib. 5311/36, 47, 95, 260, 272, 284, 310, 316, 334, 353, 362. ♦ (Prin sudul Mold. și prin vestul Ban.; complementul indică păsări tăiate) **A pregăti pentru gătit prin jumulire, îndepărtarea măruntaielor, tranșare etc.** Cf. PAMFILE, J. II, 142, com. din GHILAD – DETA. ♦ R e f l. (Regional; despre fructe) **A se coace.** Com. din ARPAȘU DE JOS – VICTORIA. ♦ (Învechit și popular; complementul indică pământul, solul etc.) **A gunoi, a îngrășa. Pământul cel bun ... îngrășând, să-l dereagem.** DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110°/34. *A direage pământurile [cu îngrășăminte].* ECONOMIA, 12/3, cf. LB, BARCIANU. *Pământul de arat ... are multă trebuință de a fi dres, adecă gunoit.* PAMFILE, A. R. 26. *Nimeni nu seamănă fără să dreagă pământul, căci nimic nu se face fără de îngrășare.* I. IONESCU, M. 426, com. din SASCA MONTANĂ – MOLDOVA NOUĂ, cf. CHEST. V 24/61, ALR SN I h 13, A II 8. (R e f l.

p a s.) *Pășunea care d-atunci foarte bine s-au dres.* FACTOR, M. 19/13. ♦ (Complementul indică „focul”) **A face să ardă mai bine; a înțeți. Mătușa Anghelina mai drege focul.** SĂM. V, 466, cf. DM, DEX. *Cu un băț ... dregea focul.* ȘEZ. I, 60. ♦ (Ban.; complementul indică piei de animale) **A argăsi.** Cf. LB, LM, ALR SN II h 531, ALRM SN I h 349. (R e f l. p a s.) *Se pun peile ... ca să se înmoaie, apoi, după ce să spală în apă rece, se cărnuesc, ... după ce s-au cărnuit peile, să direg sau se murează.* LIUBA – IANA, M. 122. ♦ (Regional; complementul indică arama) **A polei¹ (1)** (Valea Lungă-Cricov – Pucioasa). Cf. ALR II 4260/762.

10. T r a n z. (În credințele populare; complementul indică morți) **A îndeplini un anumit ritual la moartea unui om, pentru a nu se transforma în strigoi. Se iea un armăsar negru și se face să treacă peste mort. Dacă nu trece, este moroiu. Atunci îl direg sau îl disgroapă, îl ard cu gaz sau cu mărăcini.** GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 113, cf. CANDREA, F. 150, PAMFILE, DUȘM. 197, DUMITRAȘCU STR. 3. (R e f l. p a s.) *Prin unele părți strigoi se dreg în chipul următor: se pun în jurul mortului pietricele, iar în poală i se așază rug și marmură.* PAMFILE, DUȘM. 139. ♦ (Complementul indică oameni) **A face invulnerabil (prin farmece, vrăji etc.). [Pistolul] tocma-n piept că mi-l izbia Nimica nu folosia Numai pielea vineția; Era dres de maică-sa.** PAMFILE, C. Ț. 62. ♦ (Complementul indică vrăji, farmece etc.) **A desface (8).** *Bătrâna știa ierburile toate, A încânta ș-a descânta dintruiele, A drege fapturi ș-a desface date.* BUDAI-DELEANU, T. V. 133.

– Prez. ind.: *dreg.* – Și: (învechit și popular) **dirége**, (învechit și regional) **derége**, (regional) **deríge** (CHEST. II 119/196) vb. III.

– Lat. **dirigere**.

DRÉGERE s. f. Acțiunea de a drege și rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) **Îndreptare.** Cf. *drege* (1). *Nuoru și înturearecu dimpregiurului lui, dereptate și giudecare dereagere (dereagerea c² dereage v d i r e p t a r i D) scaunul lui.* PSALT. 201.

2. (Învechit, rar) **Acțiune, faptă remarcabilă săvârșită de cineva.** Cf. *drege* (3). *Păstoriul afla plăcere, în zi de răpaos, a arăta baciului său trofeile dregerilor sale militare: o pavăză, o zea de oșel ... Îi plăcea a istorisi cum armele aceste le luasă de la un crucer în lupta de la Marienburg.* ASACHI, S. L. II, 36. ♦ **Modificare (a unui text scris).** *Dregirea de la pontul al șaptelea [al contractului] de a o preface s-au făcut prin știrea Divanurilor (a. 1829).* DOC. EC. 443. [Regulamentul] *nu poate avea trebuință de alte dregeri (a. 1831).* URICARIUL, II, 219. *Pentru dregeri de documenturi sau alte înșelăciuni la îndeplinirea slujbei [Titlu].* CONDICA O. 33/21.

3. (Învechit, rar) **Demers, aranjament.** Cf. *drege* (4). *Ave încredere în dregerile cele înțelepte ale lui Svidrighelo.* ASACHI, S. L. II, 39. *Bătrânul Negrilă, legat de tâmplare a-i fi credincios și, totodată, neapărat în dregirile sale.* id. ib. 54.

4. (Învechit, popular și familiar) **Reparare (1), recondiționare, refacere (2) a unor bunuri materiale, obiecte uzate etc.** Cf. *drege* (5). *Ceilalți 2 028 de fl. se vor cheltui în diregerea costeiului.* ȘINCAI, HR. III, 278/7. *Să aibă purtare de grijă pentru buna orânduială ... dregeri și curățenie a toatei ogrăzi (a. 1803).* URICARIUL, III, 21/26. *Besearica, fîntîrimul ș. c. nu au lipsă de înnoire sau de direagere.* MAIOR, I. B. 281/2. *După dreagerea besearicii au mers ... la ludea.* GRECEANU, Î. 30/22. *Să binevoiești a-i arăta ce instrumenturi sunt acestea și ce dregeri are să li se facă (a. 1811).* DOC. EC. 116. *Venitul acestora ... să să cheltuiască la dregeria fântinilor (a. 1819).* ib. 202. *Cât pentru dregeria și facerea drumurilor celor mari, Domnul ... va hotărî plata zilii de lucru.* REG. ORG. 22/33. *Operația dregerii este după cum urmează: dându-se clopotul jos, se așază cu gura în sus.* CR (1830), 55°/27. *Dregeria unei școli, înființarea unui post de păzitor de noapte.* CONV. LIT. II, 108, cf. VALIAN, V. *Curățirea și dregeria păreților, pe dinlăuntru și pe dinafară.* ALECSANDRI, S. 18, cf.

COSTINESCU. *Se mai dau bani la guvernământ pentru dregeri de case.* BOLINTINEANU, O. 297, cf. DDRF, ALEXI, W.

5. (Învechit) Vindecare (I), fortificare (după o boală), întremare. Cf. d r e g e (6). *Folosul ei [al arterei pulmonare] este a purta sângele din inima dreaptă în plămâni spre dreagere.* ANTROP. 84/21. ✧ Fi g. *Dascălii cei cu dureare de inimă ... pedepsesc pre ucenicii lor spre ... dreagerea neravurilor lor.* OBLĂDUIREA, VII/8.

6. (Popular) Potrivire (II 2), îndreptare. Cf. d r e g e (7). *Cei mai mulți dintre bărbieri ... se dovedeau meșteri ... în dregerea oaselor scrânteite sau frânte.* MAGAZIN IST. 1970 nr. 7, 77. ✧ (Învechit) Înfrumusețare, corectare a aspectului fizic al feței (prin fardare sau alte operații estetice). *Limpeziri cu ape aromatice și chimice pentru lustruirea, dregerea și împrosătarea pielii obrazului.* FILIMON, O. I, 131. *Niște oameni a căror meserie se numește chirurgie plastică au încercat ... ca vindecării rănilor să-i urmeze dregerea trăsăturilor.* PREDA, I. 206.

7. (Învechit) Îmbunătățire a gustului, a aspectului (unor mâncăruri sau băuturi). Cf. d r e g e (8). *Este acest mijloc totdodată și o metodă pentru limpezirea și dregerea vinurilor.* FACTOR, M. 27/5, cf. POLIZU. ✧ Falsificare (a vinului). *Și fiindcă vinurile ... să dreg cu plumb de cărciumari, ... trebuiesc încercate și cărciumarii popriți cu gloabă de această dregere.* PISCUPESCU, O. 201/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *dregeri*. – Și: (învechit) *drégire, derégere, dirégere* s. f.
– V. *drege*.

DRÉGIRE s. f. v. *drege*.

DREHLĂ vb. I. R e f l. (Prin Bucov.) A se pieptăna foarte mult și apăsat. *Ce te drehlezi atâta?* Com. din VICOVU DE JOS – VICOVU DE SUS, cf. LEXIC REG. II, 120.

– Prez. ind.: *drehlez*.

– Din germ. *drechseln*.

DRÉHLĂ s. f. v. *drelă*.

DREHOLT s. n. (Regional) Sucitor (I 1) (Câlnic – Sebeș). Cf. A II 12. ✧ Pilug (Câlnic – Sebeș). Cf. A II 12.

– Pl.: ? – Și: (regional) *drahólt* (A II 12), *druhólt* (ib.) s. n.

– Cf. germ. *D r e i h o l z*.

DREI s. n. (Geol.; prin vestul Transilv.) Un fel de gresie fără valoare. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., FRÂNCU – CANDREA, M. 42.

– Pl.: ?

– Et. nec.

DREIFUSÁRD, -Ă adj., s. m. și f. (Rar) (Adept, partizan) al lui Alfred Dreyfus. Cf. BUL. FIL VI, 8, SFC II, 119.

– Scris și: *dreyfusard* (BUL. FIL. VI, 8, SFC II, 119); – Pl.: *dreyfusarzi, -de*.

– Din fr. *dreyfusard*.

DREIKANTER s. n. (Geol.) Piatră cu muchii ascuțite și cu trei fețe lustruite, generată de coroziune în finiturile deșertice și în regiunile periglaciare. Cf. CANTUNIARI, L. M. 132, DER.

– Scris și: *draicanter*. CANTUNIARI, L. M. 132. – Pronunțat: *draicântăr*. – Pl.: ?

– Din germ. *Dreikanter*.

DRÉLĂ s. f. (Bot.) 1. (Mold.; mai ales la pl.) Ciupercă comestibilă de forma unui cornet sau a unei urechi; urechiușă (II 1 d) (*Auricularia mesenterica*). Cf. BARONZI, M. I, 132, CONV. LIT. III, 99, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Merg fetițele la mure și nevetele la drehle și bărbații după lemne.* I. CR. VI, 312. *Bureții cunoscuți de sătenii din județul Suceava ca buni de mâncat sunt: ciupercile,*

ciobănașii ... drelele. PAMFILE, I. C. 247. *Scurgea dintr-un ceaun apa clocotită, în care fierseșe niște drele și niște urechiuși.* HOGAȘ, M. N. 65, cf. RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D., 191, DEX, H X 228, 531. *Drelele se fierb și se mănâncă cu mușdei.* ȘEZ. VIII, 5, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS, ALR II 6 404/414, 514.

✧ E x p r. **Drele pe podele și bureți pe pereți; câte pene pe cucuși, atâția copii burduhoși** = urare răutăcioasă făcută de colindători când nu au primit nimic. Cf. CREANGĂ, A. 42, PAMFILE, J. II, 13, IORDAN, STIL. 102. **A mânca drele** = a răbda de foame. PAMFILE, J. II, 13.

2. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu frunze mari, penate și cu flori albe sau roz; brânca-ursului (*Heracleum sphondylium*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 83.

– Pl.: *drele*. – Și: **dréhlă** (SCRIBAN, D.), **dréhlă, dreálă** (SCRIBAN, D.) s. f.

– Din ucr. *дрегли*.

DREMÓC s. m. v. *dârmoz*.

DREMÓS s. m. v. *dârmoz*.

DREMUÍ vb. IV v. *drămuí*².

DREMUIĂLĂ s. f. v. *dărvăreală*.

DREN¹ s. n. 1. Conductă sau canal care colectează și evacuează apa de pe un teren îmbibat cu apă, coboară nivelul unei pânze de apă din sol etc. *Drenurile sunt îngropate la o adâncime la care nu le poate ajunge ferul plugului să le spargă.* GHICA, S. 545, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *S-au făcut drenuri, o placă de beton armat pentru fundație groasă de un metru și s-au instalat pompe speciale cari, ori de câte ori apa se ridică în drenuri, este automat captată.* UNIVERSUL (1930), 5/11, cf. CADE, ENC. AGR. II, 345, SCRIBAN, D. *În proiectele de drenaj, așezarea drenelor se prevede mai în profunzime.* AGROTEHNICA, I, 143, cf. LTR², DL, DM, DN, DER, DEX. ✧ Strat pietros așezat în spatele unui zid de prăjini ori deasupra unei bolți de pod sau de tunel etc., destinat să colecteze apa de infiltrație. Cf. LTR², DL, DM, DN, DER, DEX. ✧ *Dren contrafort* = ansamblu de șanțuri umplute cu piatră, amenajate la suprafața unui taluz, pentru drenarea apelor și a consolidării terenului. Cf. M. D. ENC.

2. Conductă de oțel montată de-a lungul unei nave, pe fundul ei, care servește la colectarea apei drenate din santinele acesteia. Cf. LTR², M. D. ENC.

3. Tub de cauciuc, de aluminiu, de sticlă etc. sau meșă de tifon care înlesnește scurgerea puroiului dintr-o plagă. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DER, D. MED., DEX.

– Pl.: *drenuri* și (rar) *drene*. – Și: **drénă** s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DM, DEX.

– Din fr. *drain*, germ. *Drän*.

DREN² subst. (Bot.; prin Dobr.) Corn (*Cornus mas*). Cf. BORZA, D. 52.

– Pl.: ? – Și: **dréniu** subst. BORZA, D. 52.

– Din bg. dial. *дрен* (literar: *дрян*).

DRENĂ vb. I. T r a n z. 1. (Tehn.; complementul indică terenuri) A elimina apa de infiltrație cu ajutorul drenurilor¹ (1). *Cine ar voi să curețe un pământ ..., să-l dreneze.* GHICA, C. E. I, 195. *Acum aceste inconveniente nu mai există, de când am drenat câmpiile.* id. S. 545, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Terenurile pe care bălțește apa trebuie drenate.* AGROTEHNICA, I, 107, cf. DL, DM, DN. *Un tăvălug bătătorise și drenas: court-ul improvizat al savantului.* BARBU, I. I, 145, cf. M. D. ENC., DEX. *Ca urmare a acestor precipitații au apărut excese de umiditate cu bălțiri frecvente în locurile mai joase sau pe terenurile slab drenate.* RL 1980, nr. II 069. ✧ R e f l. p a s. *Un timp s-a drenat*

apa lacului spre Ialomița ..., crescându-i nivelul. FLACĂRA, 1976, nr. 12, 8. ♦ (Despre ape curgătoare) A colecta apele provenite din ploii de pe suprafața unui teren, dintr-o rețea hidrografică etc. *Axa principală o formează râul cu același nume care drenează cea mai mare parte a apelor din acel ținut.* VUIA, Ț. H. 47. *Cel mai puternic, care drenează peste 70% din apa fluviului [Dunărea], este brațul Chilia.* ONCESCU, G. 38, cf. M. D. ENC., DEX.

2. A face să se scurgă secrețiile dintr-o plagă cu ajutorul drenului (3). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

– Prez. ind.: *drenez*.

– Din fr. *drainer*. Cf. engl. *d r a i n*.

DRENĂGIU s. n. v. *drenaj*.

DRENĂJ s. n. 1. Lucrare hidrotehnică executată cu ajutorul unei rețele de drenuri¹ (1), destinată desecării și consolidării unui teren; drenare (1). *Jumătate dintr-acest pământ ... s-a pus în exploatare după sistemul de drenage.* GHICA, C. E. I, 200. *Este ... introdus la facultate un curs de agricultură și de drenaj.* MAIORESCU, D. I, 510, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DS. *Padina se îmbunătățește prin înlăturarea apei ... prin drenaj.* ENC. AGR. IV, 370, cf. IORDAN, L. R. A. 29, SCRIBAN, D. *Ce-ar împiedica, de o pildă aici, un drenaj sistematic, pentru secarea acestor smârcuri.* V. ROM. 1954, nr. 2, 51. *Trebuie eliminat excesul de apă prin drenaj.* AGROTEHNICA, I, 91, cf. LTR², DL, DM, SFC I, 56, DER, DEX. *Dealurile sunt împânzite pe dedesubt, de o densă rețea de canale de drenaj.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 4, cf. DN³. ♦ *Mașină de drenaj* = mașină folosită pentru executarea canalelor deschise de drenare. Cf. DER. ♦ *Instalație de drenaj* = instalație folosită pe o navă pentru evacuarea apei din santine. Cf. M. D. ENC. ♦ *Proces de colectare, de către rețeaua hidrografică, a apelor provenite din precipitații.* Cf. M. D. ENC.

2. Eliminarea a puroiului dintr-o rană; drenare (2). Cf. DL, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Deplasare a țigeliului dintr-un zăcământ spre gaura de sondă săpată în acea regiune. Cf. DER, DEX.

– Pl.: *drenaje* și (învechit) *drenajuri*. SCRIBAN, D. – Și: (învechit) *drenăgiu* s. n.

– Din fr. *drainage*.

DRENĂRE s. f. 1. Acțiunea de a d r e n a (1) și rezultatul ei; drenaj (1). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Porozitatea solului ... are o deosebită importanță ... în calcularea normelor de drenare.* AGROTEHNICA, I, 407, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Canalele serveau la drenarea solului mlăștinos și erau înconjurate de terenuri defrișate.* RL 1980, nr. 11 073. ♦ *Pompare a apei de infiltrație dintr-o mină sau dintr-o navă.* Cf. DL, DM. ♦ *Proces de scurgere a țigeliului dintr-un strat petrolifer, prin sonda care l-a deschis. Acest foraj deviat și drenarea ilicită de țigeli începe din 1934.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 7/5, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Drenarea metalului* = procedeu artificial de degazare a unui zăcământ de cărbuni, care constă în executarea unor lucrări miniere pentru canalizarea gazului metan din zăcământ. Cf. M. D. ENC. ♦ *Procedeu folosit pentru desecarea colecțiilor de apă anofeligere.* Cf. D. MED.

2. Tratatment pentru îndepărtarea secrețiilor dintr-o plagă operatorie sau accidentală; drenaj (2). Cf. DER, D. MED. ♦ *Drenarea bilei* = tubaj duodenal. Cf. M. D. ENC.

– Pl.: *drenări*.

– V. *drena*.

DRENĂT, -Ă adj. (Despre locuri, terenuri etc.) De pe care a fost colectată și evacuată apa de infiltrație cu ajutorul drenurilor¹ (1).

În pământurile drenate rădăcinile răzbat lesne. I. IONESCU, M. 323. *Precum într-o oală cu flori apa ce se toarnă în ea trece și se scurge prin borta din fundul ei, asemenea se întâmplă și în pământul unui ogor drenat.* id. D. 175. *Iată variațiile de temperatură în solul drenat.* AGROTEHNICA, I, 91.

– Pl.: *drenați, -te*.

– V. *drena*.

DRENĂ s. f. v. *dren*¹.

DRENGÓS, -OĂSĂ adj. (Regional) Leneș, molatic (Cutcan – Bont). Cf. PAȘCA, GL. 26.

– Pl.: *drengoși, -oase*.

– Et. nec.

DRENIU subst. v. *dren*².

DRENTÓS, -OĂSĂ adj. v. *zdrentos*.

DREPĂNĂ vb. I n t r a n z. (Învechit și regional) A zgăria (1). *Deci pre svântul Amon îl spândzurară și-l drăpănară preste coaste cu cheapteni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2°/20, cf. GRAUR, E. 91. *Cânele când sare cu labele pe domnu-so se zice că-l dreapănă.* MAT. DIALECT. I, 22.

– Prez. ind.: *dreăpăn*.

– Cf. g r e p ț ă n a.

DREPCENÍC s. n. (Ban.) Orcic. Cf. GĂMULESCU, E. S. 129, ALR II/36, ALR SN II h 347, ALRM SN I h 230.

– Pl.: *drepćenicuri* și *drepćenice*. – Și: (regional) *drepćinic* (GĂMULESCU, E. S. 129), *dripćeníc* (id. ib.) s. n.

– Din sb. *drvčanik*.

DREPCINÍC s. n. v. *drepćenic*.

DREPENEĂ s. f. v. *drepnea*.

DREPNEĂ s. f. (Bucov.) Pasăre, asemănătoare cu rândunica, cu penele de culoare cafeniu-închis, cu gâtul alb, ciocul și picioarele negre; (popular) rândunică-de-ploaie, lăstun-negru, lăstun-mare (*Cypselus apus*). Cf. POLIZU. *Drepneaua este foarte lătită în Europa.* MARIAN, O. I, 70, cf. CONV. LIT. XXIII, 333, DDRF, BĂRCIANU, JAHRESBER. VIII, 164, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CDDE, DR. IV, 487, RESMERIȚĂ D., CADE, BL IV, 47, ib. V, 63, ENC. AGR., ROSETTI, I. L. R. I, 179, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 79, ib. 107, DM, L. ROM. 1973, 563, DEX.

– Pl.: *drepnele*. – Și: (regional) *drăpneă* (BĂCESCU, PĂS. 107), *drepneă* (DR. IV, 487) s. f.

– Lat. **drepanella* (< *drepanis*).

DREPCINÍCIE s. f. (Învechit, rar) Fire, nărav (2), apucătură, comportament. *Brebul așijderea ieste jiganie carea, putearea organelor născătoare pierdzindu-și, în firea și în drăpnicia hadâmburilor cade.* CANTEMIR, I. I. I, 68, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 307.

– Pl.: *drepnicii*. – Și: *drăpnicie* s. f.

– Cf. d r e p t.

DREPT, DREAPTĂ adj., adv., subst., prep. A. I. Adj., adv. 1. Adj. (Despre drumuri, căi etc.) Care reprezintă cea mai mică distanță între două puncte; care are un traseu fără ocolișuri, fără abateri. *Transportul negoșului părților acestora ar avea cale dreaptă*

pe apă. AR (1829), 63²/27. *Neguțătorii italieni ... căuta căi mai drepte și mai sigure prin Asia.* GENILIE, G. 18/25. *Întinde și sfoară, Lungul curmezișul, stând tot îl măsoară, Pe linie dreaptă coșarul să-și facă.* PANN, Ș. II, 23/11. *Calea dreaptă e cea mai scurtă.* BARONZI, L. 60. *Birjarul, în loc s-apuce pe drumul drept, o ia pe un drum de ocol.* CARAGIALE, O. I, 237. *Culmile ... se încăierară deodată, schimbând înfățișarea locului și frângând linia aproape dreaptă a drumului.* GALACTION, O. A. I, 37. *Va trebui să vie, pe drum cotit sau drept Acel pe care veșnic îl chem și îl alung.* LESNEA, VERS. 104. *Drumul drept că mi-l ținea și la părinți să ducea.* PĂSCULESCU, L. P. 160, cf. ZANNE, P. I, 129. ◇ (Mat.) *Linie dreaptă* (și substantivat, f.) = linia care unește două puncte din spațiu pe drumul cel mai scurt. *Oable și dreapte să numesc doao: numitoarea și chiemătoarea.* MACARIE¹, GRAM. 4¹/19. *Acea mai scurtă dintre toate aceste linii ... să numește linie dreaptă.* ASACHI, E. III, 4/21. *Dintr-un punct exterior la o dreaptă dată nu se poate duce decât o singură paralelă.* MAIORESCU, L. 112. *Linia dreaptă este linia care unește două puncturi prin drumul cel mai scurt.* MELIK, G. 2. *Lungimea unui arc de curbă nu se poate compăra cu o lungime de dreaptă.* id. ib. 139. *Un prim grup de substanțe ... se plasează ... pe o dreaptă S₁.* SANIELEVICI, R. 128. *O ... curbă poate fi „descompusă” într-un număr de drepte care o înfășoară.* id. ib. 188. *În plan, dreapta ... are o ecuație de gradul întâi.* DMG. *Prismă dreaptă* = prismă care are muchiile laterale perpendiculare pe baze. *Prisme drepte rectangularii.* MARIN, PR. I, 129/19. *Unghi drept* = unghi format de două drepte perpendiculare una pe cealaltă. *Orizonul este un alt cerc ce taie meridianul în unghiuri drepte.* FABIAN-BOB, 10/22. *Quadratul este un quadrilateral cu unghiurile drepte și laturile egale.* MAIORESCU, L. 30. *Unghiul drept e acel care are o deschidere de 90°.* CONTEMPORANUL, VII₂, 86. *Ferul are forma unui unghi drept.* I. APOLZAN, U. 18. *O vastă construcție ale cărei ziduri lungi se întâlnesc în patru unghiuri drepte.* BOGZA, C. O. 214. (Învechit) *Regula de trei cea dreaptă* = regula de trei simplă. *Seamnele prin care se cunoaște regula de tri cea dreaptă* [Titlu]. ARITM. (1806), 69/10. ◇ L o c . a d j . și a d v . **În linie dreaptă** (sau **în linii ori în rânduri drepte**) = (despre ființe, lucruri, elemente de același fel înșiruite) aliniat. *Vitejii ... stau în linii drepte.* ALECSANDRI, POEZII, 336. *Crucile se înălțau în rânduri drepte.* AGÎRBICEANU, S. 382. *Văzu crucile albe, în linii drepte, din cimitirul militar.* REBREANU, P. S. 13. *Se așezară, deci, în linie dreaptă.* LOVINESCU, C.² II, 96. *Nasul fin, împreunat în linie dreaptă cu fruntea.* EFTIMIU, N. 39. *Câteva catarge înșirate în linie dreaptă.* TUDORAN, P. 33.

2. Adv. (În legătură cu verbe de mișcare și urmat de obicei de determinări locale, arată direcția) Fără a se abate din drum; fără ocol, fără înconjur, direct (**I 2**), (popular) oblu (**II 1**). *Purciasăm amândoi câtră Târgoviște drept.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 11²/26. *Să ne sculăm să mergem drept.* BIBLIA (1688), 25¹/19. *Bogdan hatmanul, vrând dreptu să iasă pe Oituz la Țara Moldovei, ieșitu-i-au țărănime ... înainte.* NECULCE, L. 106. *De la Hotin au mersu dreptu pre Prut.* id. ib. 315. *Acest fealiu de albine ce pradă nu zboară drept spre coșnița unde năzuiesc.* MOLNAR, E. S. 118/11. *Ne suirăm spre stânga drept în sus către schitul Păpușa.* PELIMON, I. 155/8. *Cezara veni drept înainte-i.* EMINESCU, P. L. 94. *Uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare-aminte ce ți-o spune.* CREANGĂ, în DL. *Vino de la gară drept [acasă].* CARAGIALE, O. VII, 63. *Clăiță o luă drept spre partea satului.* SLAVICI, O. I, 89. *Poteca pe care o apucase îl scoase drept la un eleșteu.* ISPIRESCU, L. 34. *Trăsura ... cârmise drept spre sat.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Prutul ... se arcuiește larg, înnainte de a curge drept spre Dunăre.* IORGA, C. I. II, 97. *Flacăriile se înălțau drept în sus.* AGÎRBICEANU, S. 168. *Păsările ... sfârâiau din aripi mânate drept în față.* C. PETRESCU, S. 27. *Ea n-a mai stat ca să-și aleagă, Ci drept ... spre Sfânta Vineri o porni.* VOICULESCU, POEZII, I, 4. *Luând-o drept în*

sus, mergeau călăuziți de firul Oltului. BOGZA, C. O. 24. *Mergea drept către o lumină din fînța lui.* CAMILAR, N. I, 202. *Silion știe că nu-i rămâne decât să meargă drept înainte.* VINEA, L. I, 9, cf. ALR SN V h 1481. *Podar, podar, meșter mare, ... Trage podul mai drept.* FOLC. TRANSILV. II, 282. (Prin lărgirea sensului) *Măria Sa vodă mi-au scris o carte drept către mine.* KOGĂLNICEANU, S. 79. ◇ L o c . a d j . **De-a dreptul** = (rar) care se implică direct într-o acțiune. *Chiar Zaharia Duhu, cu toată patima pentru iscoadele cărților și cu tot de-a dreptul amestec în aceste întâmplări, nu le găsea explicare.* C. PETRESCU, R. DR. 127 ◇ L o c . a d v . **De-a dreptul** (sau, regional, **de-a drept**) = a) în mod direct; fără oprire; fără ezitare; fără întârziere. *Ajungând în oraș, se duse d-a dreptu la palatu împărătesc.* GORJAN, H. I, 59/28. *Ce cați tu la noi în munte?... Să te duci în rai de-a dreptul?* ALECSANDRI, P. II, 23. *Apucă peste câmpi de-a dreptul, spre niște curți mari.* CREANGĂ, P. 301. *Flăcării intrară de-a dreptul în crâșmă.* REBREANU, I. 32. *Am întreat-o pe unde coboară poteca mai de-a dreptul.* C. PETRESCU, S. 228. *Ber-Căciulă o luă însă d-a dreptul prin prundișul râului.* VISSARION, B. 41. *În seara aceea m-am dus de-a dreptul acasă.* VLASIU, D. 120. *Alexândrel-Voievod ... sări de-a dreptul din șa.* SADOVEANU, O. XIII, 30. *Într-o seară, Hangerlioica se trezi înaintea sa cu un preot, care intrase în chilia ei de-a dreptul, fără să bată.* CĂLINESCU, S. 741. *Trecu podețul de scânduri ce lega malul de puntea vasului și intră de-a dreptul în cabină.* v. ROM. august 1954, 56. *Nu mă du de-a dreptul acasă.* BENIUC, M. C. I, 195. *Părăsi șoseaua și o luă de-a dreptul peste islaz.* PREDĂ, D. 19. *Venise peste câmp de-a dreptul și umbra creanga prin sat.* v. ROM. iulie 1958, 35. *Vânt care cobora de-a dreptul din înălțimile Alpiilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 22. *Și la el d-a drept a vint.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 485. *Mergea Radu d-a drept, Până da d-o poieniță.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 251. *Golătatea încunjură, iară foamea dă de-a dreptul* = cea mai imperioasă nevoie a omului este hrana. Cf. CREANGĂ, A., ap. ZANNE, P. III, 173. *Dacă pântecule ți-i gol, lihnit ... geaba vodă ..., geaba țară! ... Foamea dă de-a dreptul. Parcă medăliile țin de foame?* MIRONESCU, S. 7, cf. ALR SN V h 1481; b) (exprimă ideea de exactitate, de conformitate, întărind sensul cuvântului sau ideea la care se referă) în mod nemijlocit, exact, tocmai (2). *Aceștia vor binevoi a se adresa ... de-a dreptul către Institutul „Albinei”* (a. 1840). PLR I, 90. *Pentru orânduirea acestor conlucrători civili vor fi în cădere și cercetătorii ostășești a se adresa d-a dreptul către autoritățile respective civile.* CONDICA O. 75/18. *Vom încunoștința pe public despre toate tâmplările însămnătoare din țară ce de-a dreptul îl pot interesa* (a. 1850). PLR I, 30. *Cum vreți să spun ... de-a dreptul? ori pe de lături?* ALECSANDRI, T. I, 95. *Verburi ... care arată de-a dreptul lucrarea subieptului.* BĂLAȘESCU, GR. 66/27. *Treci și pe dâșii de-a dreptul în catastihul faliților.* CONV. LIT. I, 24. *Noi cunoaștem adevărurile în două moduri: sau de-a dreptul sau cu mijlocul altor adevăruri.* MAIORESCU, L. 9. *D. tipograf să fie bun a-mi trimite mie d-a dreptul prețul și condițiile, fără să te mai deranjezi dumneata.* CARAGIALE, O. VII, 326. *Aceste statui fac parte din puținele lucrări de artă antică, moștenite de-a dreptul de la cei vechi.* LUC. VII, 390. *Ideile ... acopăr adesea simțul mult mai străbătător pe care l-a dat călătoria, cunoștința de-a dreptul.* IORGA, P. A. II, 181. *Fusese o primăvară tare târzie ... și pe urmă parcă intrasem de-a dreptul în vară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 303. *Fără altă pregătire, a intrat de-a dreptul în subiectul conversației.* COCEA, S. I, 103. [Apă] o sorbeam fiecare de-a dreptul din șipot. MOROIANU, S. 48. *Bețivii beau de-a dreptul cu pântecul.* ARGHEZI, B. 26. *Acest poem simfonic al pământului e muntele Hășmașul Mare, ivindu-se de-a dreptul din câmpie.* BOGZA, C. O. 13. *Manu intrase de-a dreptul în problema candidaturii, fără să aștepte poftire.* VORNIC, P. 161; c) în mod deschis, fățiș, franc; fără ascunzișuri. *Făcu pe oameni ca să nu mai pedepsască așa aspru greșalele ce nu atingea religia prea d-a*

dreptul. CĂPĂȚINEANU, M. R. 211/22. *Mi-a spus că ți-a cerut-o* [fîica] *d-a dreptul și n-ai voit să-l ascuți.* FILMON, O. I, 112. [Răspunderile] *nu trebuie să le iei decât când de-a dreptul personal afirmi ceva într-o chestie atât de gravă.* CARAGIALE, O. VII, 327. *Puteai să-mi spui de-a dreptul ... Pe coconi să-i momești, dar nu pe Ștefan.* DELAVRANCEA, O. II, 47. *Iartă-mă că ți-am spus așa de-a dreptul admirația mea.* IBRĂILEANU, S. L. 94. *Ți-am spus de-a dreptul cugetul meu.* SADOVEANU, O. X, 189; **d**) în mod sigur, neîndoielnic; în mod absolut, cu totul; cu adevărat. Cf. CANTEMIR, I. I. I, 9. *Forma fără fond nu numai că nu aduce niciun folos, dar este de-a dreptul pernicioasă.* CONV. LIT. II, 306. *Vinele catapetesmei sunt de-a dreptul de aur.* ARGHEZI, B. 35. *Femeile ... sunt de-a dreptul urâte.* RALEA, O. 112. *Iar ceru-albastru, vag, nedefinit ... Cu capul dat pe spate l-am privit și l-am găsit de-a dreptul minunat.* ISANOS, V. 272. *Cazul, de-a dreptul pasionant, fusese încredințat ... celebrului detectiv.* s. ianuarie 1970, 35. *Kremer a fost de-a dreptul uimitor ca rafinament coloristic.* M. 1975, nr. 1, 28. **L o c. p r e p. În dreptul ...** = în fața ..., față în față cu ... *Iară masa tu o vei pune denafara dverului și sfașnicul în dreptul measeei.* PO 267/10. *Și să înceapă hotarul de desupra Mihăleștilor, despre Brătuleani, dintr-o movilă, de acoloa, în dreptul locului peste Bahliu, la Colacul Ulmului (a. 1635).* DRH A XXIII, 206. *Așjiderea alalte trule fietecarea în dreptul zodiii ceriului din meștersug era pusă.* CANTEMIR, I. I. I, 170. *Mă oprii d-asupra palatului în dreptul unei ferestri pă care se vedea lumină.* GORJAN, H. III, 242/33. *După trecerea de doi ani, abia numai un pod s-au înființat pă marginea Dunerii, în dreptul administrației carantinii (a. 1848).* DOC. EC. 946. *Se opri în dreptul acelu portret.* EMINESCU, N. 39. *Ivan, cum ajunge în dreptul podului, scoate cele două carboave.* CREANGĂ, P. 298. *În dreptul locului zis Pererița se află o veche întăritură.* ODOBESCU, S. II, 227. *Era cheferist cu număr de tablă lucitoare, prins în dreptul inimii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 28. **Prin dreptul ...** = prin fața ..., pe dinaintea ... *Trec prin dreptul ferestrelor Patroana și Subdirectorul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 542. *Jimborean, rămas sus pe deal, se trezi din gânduri abia când treceau prin dreptul lui cărușele trenurilor de luptă.* CAMILAR, N. I, 154. **Din dreptul ...** = din fața ..., de dinaintea ... *Pomul din dreptul casei.* în DL. **Într-un drept cu ...** = paralel cu ... *Cocoran ... mergea într-un drept cu el prin cine știe ce păpușoai, urmărindu-l.* CAMILAR, în DL. ♦ În linie directă de înrudire. *Vița mea cea de nemeși naltă și vitează Purcede drept tocma din domnița lui Negru-Vodă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 63. ♦ (De obicei în legătură cu verbe ca „a privi” „a se uita” etc.) *Tocmai, chiar; fix, exact. Numai cu o cătare drept în ochii ei privi.* PANN, E. I, 113/24. *Când se uită drept în ochii mei, ai ei se împlură de lacrimi.* EMINESCU, P. L. 155. *Uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare-aminte ce ți-o spune.* CREANGĂ, O. 81. *I-a privit drept în ochi și a grăit cu totul așezat: ... am să viu odată și să rămân aici.* SLAVICI, O. I, 100. *Se uită drept la dânsa.* ISPIRESCU, L. 14. *Apoi la cal privește drept; Cu pașii rari, cu fruntea-n piept, S-apropie de cal.* COȘBUC, P. I, 110. *Copilul ... ieși din tușiș ... privindu-l drept.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. *Se uită drept în ochii lui Baci și vorbi cumpătat.* REBREANU, I. 195. *L-am privit în față drept.* C. PETRESCU, S. 151. *El [șarpele] m-a privit lin, drept, C-o grea fâgăduință în ochiul lui deștept.* VOICULESCU, POEZII, II, 238. *Trebuie să te las la odihnă, răspunse Rușet, privindu-l drept.* SADOVEANU, O. X, 101. *Privindu-mă drept în ochi, îmi zise: ... toțiăștia ... sunt români ca și noi.* MOROIANU, S. 18. *Și mai avea ursul doi ochi de sticlă, care se uitau drept în tavan.* ARGHEZI, C. J. 219. *Pe oameni îi privesc în față drept.* BENTUC, V. 91. *Privi drept în ochii tunarului.* CAMILAR, N. I, 441. *Mama se întoarce spre noi și se uită drept.* DEMETRIUS, A. 185. *Uneori, în diminețile clare, Mă uit drept în soare răsând.* ISANOS, V. 42. *Îl privea drept pe domnitor.* BARBU, PRINC. 56. *Cinstite colăcar, creștine, Uite drept în ochi la mine.* FOLC.

TRANSILV. I. 554. *În foisor se suia, Drept la vale se uita.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 130. (F i g.) *Fațada templului privește drept la răsărit.* CARAGIALE, O. III, 166. ♦ (Adjectival) *Văzând privirea dreaptă a lui Atanasie, avu o pornire de jignire și de rușine.* SADOVEANU, O. IX, 154. [În fotografie era] *un domn ... cu privirea dreaptă.* DEMETRIUS, A. 145. ♦ **E x p r.** (Învechit, rar) **A-i fi (cuiva) drept** = a-i fi la îndemână (cuiva), a-i fi ușor. *Și au mers toți pașii și oastea pe unde au venit, numai o samă ..., fiindu-le drept a merge la țara lor pin Țara Muntenescă, n-au ascultat de poroncă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 178/23. ♦ **C o m p u s e:** (Mat.; învechit) **Drept căzător** = perpendicular (2). *Linie drept căzătoare sau perpendicoler sau normalicească.* TEM. GHEOM. I, 3^v, ap. URUSU, T. Ș. *Perpendicularicesc sau drept căzător.* ib. II, 19^f, ap. URUSU, T. Ș. *Perpendiculare sau drept căzătoare.* LAZĂR, A. 6^v/22. cf. FORM. CUV. I, 178. (Substantivat) **Drept alergătoare** = paralelă (3). *Drept alergătoare, paralelă.* TEM. GHEOM. II, 12^f, ap. URUSU, T. Ș. *Liniiile paralele sau drept alergătoare.* LAZĂR, A. 6^v/16, cf. FORM. CUV. I, 176. ♦ Cu mișcări sigure, regulate; fără a se clătina. *Mergând pe cale ... mergi frumosel, drept și cu omenie; nu alerga pre cale.* TOMICI, Î. 10/5. *Silindu-se să calce drept, ieși în antret.* C. PETRESCU, C. V. 129.

3. Adj. (În opoziție cu s t r â m b; despre obiecte de formă alungită) Care are o formă regulată, fără curburi sau cotituri; (popular) oblu (**I 2**). *Paloș lat și drept.* CANTEMIR, I. I. I, 21. *Ulișele sânt largi și drepte.* AMFILOHIE, G. 47/23. *Grija omului împreună cu a naturii fac lemnul drept.* IORGOVICI, O. 83/15. *Într-un ram a unui lemn drept și mai multe plase de meri sau de peri se pot altui.* ÎNV. POM. 87/11. *Fierul ... are tăiș drept.* I. APOLZAN, U. 10. [Sașii] *tăiară strade drepte.* IORGA, C. I. I, 196. *Pe petecul de livadă ... se-nșiră brazdele de polog, ... aci drepte, aci-n ocoale mari.* LUNGIANU, CL. 53. *Drumul se lărge deodată într-o alee dreaptă.* IBRĂILEANU, A. 157. *Ies fumuri albe, drepte - ajung la ceruri toate.* BLAGA, POEZII, 399. *Particulele ... dau ... șiraguri drepte de mărgel.* SANIELEVICI, R. 156. *Merg pe străzile drepte ale orașului.* DEMETRIUS, A. 338. *Pe apa râului începură să vină trunchiuri drepte și lungi.* TUDORAN, P. 599. *Cătunie blăstămată, De-aș ieși din tine-odată, Să-mi port clop cu pană dreaptă.* BÎRLEA, L. P. M. II, 138. *Du-te, mândruș, și îți poartă Un struțuc cu pană dreaptă.* FOLC. TRANSILV. I, 297. (F i g.) *Craiul ... să nevoiaște mult pentru o urzire carea, de va merge pre dungă dreaptă, face cutremur mult (a. 1693).* FN 5. ♦ (Adverbial) *Grădinile de modă nouă, cu liniile trase drept ale aleilor, ... le-au făcut meșteri aduși ... din Ardeal.* IORGA, C. I. III, 202. *Au ieșit din oraș și acum țin șoseaua drept.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 56. *Fluierile cu dop sunt ținute drept.* ALEXANDRU, I. M. 60. *Și de o creangă crescută mai drept, atârna ... un om.* DEȘLIU, G. 41. ♦ *Calea sau (învechit) cărarea (cea) dreaptă* = procedeu, metodă, comportare etc. corectă, cinstită; purtare cucernică, mod de viață în spiritul moralei creștine. *Leage pune-mi, Doamne, în calea Ta și povățază-mă pre cărare dreaptă.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/10. *Îndereptează-mă [Doamne] pre dereaptă calea Ta.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Ca doară s-ar milostivi Dumnezeu asupra noastră ... să ne îndrepteaze pre calea cea dreaptă a mântuinții.* ANTIM, O. 29. *Dacă ... ori în ce chip de la calea cea dreaptă a deregătoriei sale a se fi abătut ... îi va lăpăda.* MAIOR, I. B. 327/22. *Faceți pre prunci ... să nu rătăcească din calea cea dreaptă.* PETROVICI, P. 133/1. *La rând, rumânilor, ieșiși, Mergeți pe cale dreaptă.* CR (1830), 109²/29. *Să urmez Căilor celor drepte prin care pot ca să viez.* DRĂGHICI, R. 61/29. *Nu umbla pre căi desfrânate, ci umblă pe calea cea dreaptă.* BUZNEA, C. 2/17. *Începură ... a-și câștiga bani, mai întâiu pe cale dreaptă, și după aceea împrumutară.* FM (1843), 118²/15. *Dar să nu credem vreodată că protestările ... noastre vor face ... lumea ... să pornească pe calea cea bună și dreaptă.* CARAGIALE, O. II, 154. ♦ (Despre părți ale corpului la om sau la animale) Care are o formă (sau este într-o poziție) dreaptă (**A I 3**), normală (1), firească; care este fără defecte. *Sânt și alt feli de paseri ...*

cu clonfurile drepte și groase. AMFILOHIE, G. F. 292/3. *Mănios Tandaler ... lui Mugurel falca dreaptă O făcu strâmbă.* BUDAI-DELEANU, T. 408. *Ortoptere, cu aripi drepte.* J. CIHAC, I. N. 175/1. *O vacă de lapte ... trebuie să aibă o piele moale la pipăit, spinarea driaptă.* I. IONESCU, V. 93/5. *Un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă ..., un nas drept ... sta în scara caselor marelui postelnic.* FILIMON, O. I. 99. *Dulăii ..., cu spetele mari și cu picioarele drepte, erau meniți pentru vânatul zimbrului.* CONTEMPORANUL, VII₂, 141. *Viorel era frumos, cu nas drept, cu ochii câprui.* VLASIU, A. P. 39. *Era de o frumuseță nespūsă. Ochii mari ca migdalele ...; un nas drept, cu nări subțiri.* SADOVEANU, O. I. 139. *Îl silise să stea jos cu umerii drepți.* PREDĂ, M. 339. ◇ (Adverbial) *Printr-o asemenea căutătură aflăm ... dacă mitra vine bine ..., adecă dacă vine drept sau nu.* MEȘT. MOȘ. 18/15. *Ținea umerii drept ... și nu ridică brațul decât până la înălțimea lor.* CAMIL PETRESCU, P. 90. ◆ (Despre haine, croieli, cusături etc.) *Care urmează o linie dreaptă (A I 1); simplu (3), sobru (2). Ioana, într-o rochie dreaptă, neagră, cu mâneci bogate, se duce la masa de cărți.* CAMIL PETRESCU, T. I, 141, cf. DEX.

4. Adj. Care are o poziție orizontală (față de un punct de reper), care descrie o linie orizontală dreaptă (A I 3). *Niște sprincene orizontale (sau drepte), ochi adâncăți și desinați cu deslușire ... însemnează un caracter judicios.* FIS. 39/5. *Mustețile subțiri – două linii negre, drepte, îmbinate deasupra buzelor.* IBRĂILEANU, A. 15. *Dunga neagră și dreaptă a orizontului.* C. PETRESCU, S. 42. *Caii se așterneau cu pântecul pe pământ, fugeau ca nălucile spre zarea dreaptă.* SADOVEANU, O. I. 145. *Încă un an, și-un vis, și-un somn – și-oi fi pe sub pământuri domn al oaselor ce drepte dorm.* BLAGA, POEZII, 428. ◇ (Adverbial) *Și când în pat se-ntinde drept Copila să se culce, l-atinge mâinile pe piept, l-nchide geana dulce.* EMINESCU, O. I. 168. *Lică până chiar și-n patul de moarte ar fi stat drept și îndrăzneț.* SLAVICI, O. I. 170. *Poartă părul lung și retezat drept pe din dos de umeri.* SĂM. I. 254. (F i g.) *Ține cumpăna judecății drept.* ANTIM, O. 232. ◆ (Despre suprafețe) *Neted (3).* Cf. LEX. MARS. 237. *Să cârmească ei trăsura astfel încât să mă răstoarne pe un loc drept!* PR. DRAM. 311. *În acele regiuni țărnul e așa de bine netezit și așternut cu nisip, încât îți vine să crezi că a fost înadins așezat cu mistria. Acesta e țărnul drept.* MEHEDINȚI, G. F. 146. *Un sat ... așezat pe țărnul stâng al Someșului, pe un șes drept ca masa.* REBREANU, I. 208. *Câmpia dreaptă și înghețată.* BARBU, G. 387.

5. Adj. (Despre lucruri sau despre ființe ori părți ale corpului lor etc.) Orientat în poziție verticală (față de un punct de reper). *Trecând vivorul, trestia iară la locul său rămâne dreaptă.* CANTEMIR, I. I. I. 73. *Lângă metoh sta un stâlp drept den vremile ceale de demult (a. 1747).* GCR II, 40/9. [Dascălul] *să-i învețe [pe candidații la preoție] cum să stea cu trupul drept ... în bisearică (a. 1810).* IORGA, S. D. XII, 201. [Jocurile] *să le deprinză trupurile [tinerilor] a fi drepte, mlădioase și puternice.* PLEȘOIANU, T. III, 55/10. *Gulere, întrebă apoi, le voiți drepte ori îndoite?* SLAVICI, O. I. 344. *Mă mir cum mi-au rămas spetele drepte.* MILLE, V. P. 166. *Te-am văzut ... Tu cu snopul tău deodată Dreaptă-n soare stând.* COȘBUC, P. II, 64. *Fagi cu coaja albă și lucie ... el nu mai întâlnește într-alte păduri și nici așa de drepți și așa de înalți.* AGÎRBICEANU, A. 65. *Trunchiurile gigante și drepte.* C. PETRESCU, S. 216. *Purta o uniformă ... cu ... gulerul drept și înalt.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 28. *Pe sub trunchiuri aspre și drepte de copaci ... dorm duși ciobanii daci.* LESNEA, VERS. 9. *Răchitanul [este] o buruiană mare cu tulpina dreaptă.* VOICULESCU, L. 265. *În trupu-i drept și falnic ardea un suflet de flacăra.* SADOVEANU, O. I. 10. *Înălți și drepți ca fumuri, Poveri purtăm pe drumuri.* BLAGA, POEZII, 402. *Fata neagră ce așteaptă În pridvor, șuie și dreaptă.* PARASCHIVESCU, C. T. 120. *Construcția se ținea încă dreaptă, cu cornișele ei sculptate.* VINEA, L. I, 191. *Cei patru brazi ... prea creșteau drepți.* DEMETRIUS, A. 126. *Era tocmai ceea ce se vedea ... ici-colo jumătăți de ziduri sau schele de turnuri drepte.* PREDĂ, I. 91. *Privește pomii drepți din bătătură – Ei cată totdeauna cătră cer.* ISANOS, V. 429. *Privi linia neagră a unor plopi drepți și înalți.* BARBU,

ș. N. 39. ◇ (Adverbial) *Unde și unde să se pună cățpa mănunchi [de cănepă] drept în sus.* CULT. C. 38/14. *Au înfipt în pământ un lemn care sta drept în sus.* DRĂGHICI, R. 151/1. *Minciuna n-are picioare Să șază drept.* PANN, E. II, 57/6. *Ieronim stetea pe pedestal drept, nemișcat.* EMINESCU, P. L. 84. *Stetea totdeauna drept.* SLAVICI, O. I. 104. *Despre oamenii al căror păr din creștetul capului stă drept, se zice că sunt răi.* CANDREA, F. 36. *Doar nucul plin de umbră rămâne drept întruna.* VOICULESCU, POEZII, I, 104. *Coșul ... și-l purta drept și rigid din ceafă, ca o amforă lungă ... pe creștetul capului.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Îl văzu ... privind lung ... un buchet ... care aducea ca un snop de grâu, pe care feciorul ... îl sprijinea să stea drept.* CAMIL PETRESCU, O. II, 341. *Îlincea stătea acum foarte drept.* DEMETRIUS, A. 210. *Arborii stăteau drept, intonând Imnul vieții.* ISANOS, V. 202. ◆ (Adesea adverbial; de obicei întărit prin „în picioare”) *Ridicat (din poziția șezând, culcat, aplecat etc.) în poziție verticală, sprijinit pe picioare; sus (1), în picioare v. p i c i o r (I 1). Scoală-te de stai în picioarele tale drept.* CORESI, L. 65/17. *Drept sculați toți.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146/29. *Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare.* NEGRUZZI, S. I, 146. *S-a trezit înspăimântat, a sărit drept în picioare și s-a uitat cu jale în sobă!* CREANGĂ, P. 88. *Se ridică drept în picioare.* CARAGIALE, O. II, 94. *Te-ai scula drept în picioare.* MILLE, V. P. 68. *Fata sări drept în picioare.* AGÎRBICEANU, S. 347. *Un copil de vreo zece ani sare drept în picioare pe prispă și strigă râzând – Hir!* REBREANU, I. 15. *De când povestește, s-a ridicat drept.* CAMIL PETRESCU, P. 157. *Cine cânta și sta drept în picioare, credea în soare.* ISANOS, T. L. 7. ◆ (Adesea adverbial; de obicei în legătură cu verbe ca „a sta”, „a se ține” etc.) *Imobil, neclintit (1), nemișcat.* Cf. CONV. LIT. I. 151. *Pe-un jilț tăiat în stâncă, stă țapăn, palid, drept ... preotul cel păgân.* EMINESCU, O. I, 93. *Deschise fereastra ... și rămase dreaptă, înaltă și cu fața deschisă în ea.* SLAVICI, O. II, 26. *Vine [vodă]! (Câteșipatru șed drepți).* DELAVRANCEA, O. II, 193. *Aceia cărora nu li-i dat să știe A creării dureri sfinte ... Drepti, înfumurați, c-un zâmbet protector privesc la tine.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 77. *Ofițerii ... ședeau la masa lungă, țepeni, drepți, solemn și aproape speriați.* REBREANU, P. S. 306. *Sublocotenentul stă înainte, drept și alb ca de sticlă.* SAHIA, N. 84. *Vitoria își trase broboada peste gură și rămase dreaptă pe scăunașul ei.* SADOVEANU, O. X, 525. *Se ținea în fața lor dreaptă și prevenitoare.* VINEA, L. II, 306. *Nu plângea, sta drept și asculta.* BARBU, PRINC. 33. *Stătea dreaptă și rezemată de canatul ușii.* BĂNULESCU, I. 53. (F i g.) *Curajul voinicilor stătea drept, cu mâna în piptar.* GALACTION, O. 45. ◇ (Ca termen de comparație) *Sta el drept ca lumânarea și le privea cu băgare de samă.* CREANGĂ, P. 271. *Persida, când dete cu ochii de el, se făcu dreaptă ca lumânarea.* SLAVICI, O. II, 43. *Și înțepenindu-și picioarele, [calul] rămase drept ca lumânarea.* ISPIRESCU, L. 3. *Ședea pe laviță, dreaptă ca o statuie.* AGÎRBICEANU, S. 24. *Înalt și spătos, [bătrânul Pinte] se ținea drept ca bradul.* REBREANU, I. 172. *Dedesubt văile una într-alta, iar în față munții, drepți ca niște haiduci.* CAMIL PETRESCU, T. I, 41. *Fagi drepți ca lumânarea.* BENIUC, M. C. I, 73. *Domnul cela, cu barbă căruntă, drept ca o făclie.* DEMETRIUS, A. 210. *Un rând de plante drepte ca lumânarea.* PREDĂ, M. 80, cf. ALR I 788, ALR SN V h I 486, ALRM SN III h I 209 [Fetele] *sunt drepte ca lumina, La mulți le seacă inima.* FOLC. TRANSILV. I, 231. (Ironic) *A fi drept ca funia în traistă.* BARONZI, L. 46. *Badeo, ibovnica ta, Înaltă ca secara ... Și dreaptă ca secera.* RETEGANUL, TR. 161. *Câte fete-s cu pieptare, Toate-s strâmbe de spinare, Numai a mea mândrulea, Dreaptă ca și secera.* BÎRLEA, C. P. 113. ◆ (De obicei despre mers, umblet etc.) *În poziție verticală; p. e x t. semet (2), cu fruntea sus. Omul iaste vieșitoriu, ... drept umblătoriu.* GRIGORIE, L. 37/8. *Dreptul mers [al omului], întrebuințarea mânelor, limba și mintea îl deosebesc dintre toate animalele.* J. CIHAC, I. N. 16/7. *Părul ... [doamnei Chiajna] începuse a încărungi, dar trupul său era-nalt, portul ei drept și falnic.* ODOBESCU, S. I, 107. *Mihai pășea mândru și drept ca un brad.* GANE, N. I, 63. *Izbutea să se urmească din loc, cu pași minusculi, dreaptă și țepănă ca o păpușă mecanică.*

VINEA, L. I, 196. ♦ E x p r. **A călca drept** = a avea o purtare bună, cinstită. *Ei simt în piept Fiori de gheață, Nu calcă drept, Rău o s-o pață.* ALECSANDRI, T. I, 462, cf. ZANNE, P. II, 512. (Mil.) **A lua** (sau a rămâne, a sta în etc.) **poziție de drepti** = a lua (sau a rămâne, a sta în etc.) poziție perfect verticală, stând nemișcat. *Luă poziție de drepti.* BENIUC, M. C. I, 377. *În spate așteptau generalul ... și inventatorul acestui proiectil, în poziție de drepti.* BARBU, I. I, 176. *Cei doi generali luaseră poziția de drepti.* id. ib. 255. *Tăcea și locotenentul rămas în poziție de drepti de uimit ce era.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23. (Cu valoare de interjecție) **Drepti!** = formulă de comandă militară sau sportivă prin care se cere (unei persoane sau unui grup de persoane) luarea poziției în picioare, nemișcat, cu picioarele apropiate, cu capul sus și cu mâinile întinse lipite de corp (de obicei în fața unui comandant); semnal sonor prin care se comandă această poziție. *A venit ... Drepti!* CARAGIALE, O. IV, 129. *De cum se suna drepti, se punea în fruntea corniștilor.* SĂM. II, 715. **Drepti! La loc!** *Trage scurt piciorul, mă camarade, ca cum te-ar înțeapa la spate.* BRĂNESCU, O. A. I, 83. *Atențiune! Companie, drepti!* PEDA, M. 97. *Căpitanul strigă drepti, Cu picior lângă picior.* FOLC. TRANSILV. II, 425. ♦ (Despre terenuri înclinate, forme de relief sau părți ale lor) **Abrupt**, povârniș² (2); (regional) **ponci** (1). *Cât nu s-a cășărat el în copilăria lui pe râpele cele drepte ca păretele ...!* MIRONESCU, S. 21. *Pe țărnu-nalt și drept ... Un corb a poposit spre seară.* MINULESCU, VERS. 31. *Pe albe lespezi de nori ... Urcam cu gândul la el [la Dumnezeu] scările drepte.* VOICULESCU, POEZII, I, 256. *Pereții drepti ai munților.* BOGZA, C. O. 30. (Adverbial) **Drumul urcă drept și pietros printre vii.** C. PETRESCU, S. 233. *Vedem ... brazii ... suind drept, pieptiș, către piscuri.* DEMETRIUS, A. 109. ♦ (Despre litere și caractere de tipar; și substantivat f. pl.) **Care are tăietura verticală.** Cf. V. MOLIN, V. T., ROMANESCU, ZET. 44.

6. Adj. (Învechit și popular; despre oameni) **Care este legat de cineva printr-un grad apropiat de rudenie (în linie ascendentă sau descendentă); de sânge, adevărat, bun.** *Frați drepti, adică dintru un tată.* PRAV. COND. (1780), 160. *Tu ești Petru al Răreșoaii, fiul drept al lui Ștefan cel Mare?* DELAVRANCEA, O. II, 244. *Bărbatu-său însă nu vrea [să alunge băieții] pentru că-i era[u] fii drepti, din sângele său.* SBIERA, P. 169, cf. DL, DEX. (F i g.) **Maica drept-a limbei mele e latina.** PR. DRAM. 367. *Au cine-a spus că depărtarea E soră dreaptă cu uitarea?* CERNA, P. 120. ♦ E x p r. (Rar) **A fi drept** (cuiva) = a fi întocmai, la fel, asemenea (cu cineva); a fi leit (cu cineva). *N-o văzuseră până atunci rostind și privind ca tatăl lor. - Ești drept tatăl tău! ... observă Doamna Anastasia.* SADOVEANU, O. X, 261. ♦ **Legitim.** *Decât tu soție dreaptă, Mai bine moartea mă bată!* RETEGANUL, TR. 30.

7. Adj. (Gram.; ieșit din uz; în sintagma) **Complement drept** = complement direct v. d i r e c t (I 1).

II. Adj., s. n. I. Adj. (Despre acțiuni ale oamenilor, despre judecată, gândire etc.) **Care se face potrivit dreptății și adevărului, în spiritul dreptății și adevărului, întemeiat, corect, adecvat, just, potrivit (2); conform cu realitatea, realist (2).** *N-ar fi judecată dereaptă aceasta, de-aș da eu voao ... darul și cinstea.* CORESI, EV. 90. *Sultan Murat ... era bun și viteaz mare, la giudeață direaptă, iubitoriu de creștini* (a. 1650). GCR I, 150/18. *Acest sfânt săbor ... toate le întări și le pecetuli, adevă dreapte ... porunci* (a. 1652). id. ib. 163/4. *De sânt direapte acealea ce dzăce, va potoli și pre voi și pre mine pentru cuvântul ce voi dzăce.* DOSOFTEI V. S. septembrie 30^v/12. *Noi încă sântem creștini toți pentru adevărate și direapte a tale cuvinte.* id. ib. noiembrie 141^v/30. *La giudecată să făcă a ținē cu turcul, iar pre urmă ieșiē giudecata dreaptă moldovanului.* NECULCE, L. 268. *Cum auz, judec, și judecata mea direaptă iaste* (a. 1698). GCR I, 316/23. *Am așăzat noao alcătuită pravilă ... ca, printr-însa povătuindu-să, drepte să făcă și ei hotărârile judecăților.* PRAV. COND. (1780), 44. *Darie trimise iscoadă la Alexandru și mearsă și văzură judecata lui dreaptă și darnică.* ALEXANDRIA (1794), 78/8. *Toți strigară: dreaptă iaste judecata împăratului.* MAIOR, I. B. 168/9. *După a mea dreaptă*

socoteală, Viața noastră-i numai una. BUDAI-DELEANU, T. 109. *Pedeapsa învățătorului iaste dreaptă.* MAN. ÎNV. 151/5. *Una ca aceasta nu poate fi priimită la o dreaptă oblăduire* (a. 1819). DOC. EC. 228. *Câți vor fi înțelepți și cu dreaptă socoteală a minții, nu mă vor muștra.* GRIGORIE, L. 13/6. *Alții, prin darea dreptelor legi, au pus în orânduială așăzământurile soșietății.* AR (1829), 23²/31. *Această vistierie ... putem să o câștigăm nouă prin dreapta și cuvi[i]ncioasa întrebuințare a înțelegerii noastre.* BOJINCĂ, D. 2/14. *Nu socotiți ... că un ticălos lipsit de dreapta judecată nu este vrednic de milă.* DRĂGHICI, R. 17/24. *Se supun fără împotrivire la o administrație regulată și dreaptă.* CR (1838), 41¹/12. *Acel ce va voi ca să făcă tamazlăc ... mai bine ... să iae numai 20 [de vaci] într-ales de soi, fiind acele proaste cu îndoit preț mai scumpe decât acele bune, când va face cineva dreaptă socoteală.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/3. *Eu mă las cu totul întru hotărârea ta cea dreaptă.* GORJAN, H. I. 75/17. *De ce-mpotrivitor te arăși la dreapta mea voință?* RUSSET, E. 19/13. *Să ne ținem de obiceiurile strămoșești - atât cât nu sunt împotriva dreptei cugetări.* KOGĂLNICEANU, în PLR I, 93. *Buna aflare a acelora care urmează sfătuirilor sale dovedește că părerea sa este dreaptă.* DESCR. AȘEZ. 15/8. *Protestez împotriva hotărârei care dreaptă nu o crez.* C. A. ROSETTI, C. 171/9. *Un vis mi-au arătat mie A lui dreaptă prorocie.* BĂRAC, A. E. 7¹/14. *Dreapta sa giudecată.* C. VĂRNAV, H. 46/16. *Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare.* ALEXANDRESCU, A. 15. *Aceste produceri par a fi trecut fără aprețiere dreaptă.* MAIORESCU, CRITICE, 94. *Mai dreaptă împărțea decât aceasta, nu cred că se mai poate nici la Dumnezeul Sfânt.* CREANGĂ, A. 145. *Toți sunt de părere că decizia este dreaptă și bine cumpănită.* CARAGIALE, O. II, 55. *Dai cu dreapta socotință Mulțumiri și suferință.* MACEDONSKI, O. I, 40. *Azi, interesul personal, ... interesul politic falsifică judecata dreaptă și curată* (a. 1910). în PLR II, 180. *Judecata lui [era] dreaptă și incapabilă de părtinire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Toți aveau păreri cum ar trebui făcută împărțirea ca să fie mai dreaptă.* REBREANU, R. II, 218. *Fumurile dictaturii ... dreapta judecată nu i-o învăluiau.* COCEA, S. I, 293. *Alte observări erau mai drepte, dar se scoteau din ele concluzii exagerate.* CĂLINESCU, I. C. 239. *Nicio judecată nu era mai dreaptă decât a lor [a stăpânilor].* ARGHEZI, C. J. 5. *Nici după drepte mărturii N-am fi crezut că s-ar putea Să auzim apoi ecoul Întors în patria de-aci.* BLAGA, POEZII, 308. *Măsurile ... or să fie aspre, dar drepte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 524. *Mai bună e o învoială strâmbă decât o judecată dreaptă*, se spune pentru a arăta că este de preferat înțelegerea dintre oameni decât recurgerea la procese juridice. Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, BARONZI, L. 50. ♦ **Care este potrivit cu anumite reguli sau cu anumite cerințe; bun, corect, riguros (2).** *Afară că cea mai dreaptă măsură este în milile romane.* AMFILOHIE, E. 134/14. *Deci suntem siliți a da unui nome mai multe înțelegeri, de unde se nasce dischilinarea cuvintelor proprii, adevche care se întrebuințaze în înțelegerea dreaptă.* IORGOVICI, O. 22/23. *Dreapta gătire a acestui rășboiu ... fieștecărui european bine îi tigni.* MANIFEST (1813), 23/12. *Să caute la buna și dreapta pronunțatie ... în limba nemfască.* MAN. ÎNV. 221/18. *Osteneși-vă, învățătorilor, a povățui pre lumini spre regulele dreapte cetire.* PETROVICI, P. 174/15. *Glăsuirea lumenelor hrisoave să înțelege cu dreaptă tălmăcire* (a. 1819). DOC. EC. 233. *Frumuseața omului ... stă ... și întru dreapta așezare a părților celor înlăuntru lui așezate.* CARCALECHI, C. 57/7. *Se apucă de dreaptă sistemă a lucrării pământului.* CULT. C. 11/15. *Ortografia este dreapta scriere a unei limbi.* HELIADE, PARALELISM, II, 142. *M-am nevoit ca să-l aduc la dreaptă cunoștință.* RUSSET, E. 29/14. *Cercetătorii vor aduna toate dovezile, ... încât să nu rămâie judecătorilor îndoială despre o dreaptă concluzie asupra faptei vinovatului.* CONDICA O. 77/23. *Dreapta cunoștință și chipul cum trebuie economul să lucreze ... este adevărata știință despre pământ.* LITINSCHI, M. 5/5. *Limba și pronunțaciunea cea mai dreaptă și mai adevărată este care se întrebuințează de partea cea mai cultă.* BĂLĂȘESCU, GR. 199/18. *Și-a lui Pinteza judecată Este bună, este*

dreaptă. FOLC. TRANSILV. II, 569. ♠ (Adverbial) *Oare drept și cumsăcade s-au isprăvit măsurătorile*. AȘEZ. 21/19. *După drept făcuta socoteala noastră, am mai rămas datoriu o sută de florinți*. EUSTATIEVICI, I, 15/4. *El mai drept hotăra decât mai marii acelu loc*. BERTOLDO, 2/21. *Cei mai căpetenii și mai înțelepți drept judeca*. MAIOR, I, B. 35/11. *Loghica ... învățată ... ca pre mai multe judecări să le alcătuiască drept*. GRIGORIE, L. 10/14. *Cum ar putea cineva să filosofască drept, neștiind nici cum au filozofit cei vechi ...?* POTEA, C. P. 30/4. *Cum ar putea judecătorul să judece drept, dacă moașa nu va ști să deosibească firea din lehozie*. MEȘT. MOȘ. 19/17. *Cuvințele limbei trebuie bine vorbite și drept scrise*. BĂLAȘESCU, GR. 4/14. *Divanul ad-hoc a răspuns că nu primește intervenirea străină, și drept a făcut că n-a primit-o*. MAIORESCU, D. II, 351. *Pentru a apreția drept trebuie o cuminenție rară*. CARAGIALE, O. III, 286. *Poți fi încredințată că judecă drept*. AGÎRBICEANU, S. 347. *Drept judecând, era dificil de stabilit o deosebire morală*. ARGHEZI, S. XI, 51. ♠ **E x p r. A sta (sau a șede etc.) strămb și a judeca (sau a grăi etc.) drept** v. s t r â m b (I 3). ♠ (Despre viață) Care este în conformitate cu normele morale; m o r a l ² (I 1); p. e x t. auster. *Încă nu e de destul de eaș a lucra, ce trebuiaște și viața dereaptă și curată*. CORESI, EV. 4. *Intră sunetul armelor sânt datori să trăiască viața dreaptă și sfântă*. TEAMPE, O. S. 114/6. *Voi cei vii trăiți așa departe De viața dreaptă și adevărată*. VOICULESCU, POEZII, I, 21. *Se perindase ... Viața lui dreaptă*. LABIȘ, P. 341. ♠ (Despre sentimente, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care reflectă, care dovedește sinceritate, lipsă de ipocrizie, de prefăcătorie; cinstit, sincer (I), curat, deschis² (III I), neprefăcut. *Înrema loru nu era dreaptă [dereaptă s dereapte H] cătră-nșulu nece încredințară-se în zisa lui*. PSALT. 158. *Întru credința ceaia dereapta și adeveria sânt păziți [oamenii creștinești]*. CORESI, EV. 3. *Dereaptă mărturia ... ce ia această luotură de feciori*. PRAV. LUCACI, 340. *Nu mă aflu scriitor de cuvinte deșarte, ce de dreapte*. URECHE, ap. GCR I, 69/8. *Să va întoarce spre pravoslavie și spre direaptă credința creștinească*. PRAV. 150. *Vor ținea o credință direaptă și o lege*. PSALT. (1651), III²/7, cf. MARDARIE, L. 213/21, LEX. MARS. *Credința cea dreaptă iaste ca să credem și să mărturisim*. SLOV. 29²/12. *Și alți oameni de dreaptă credință trec la români aceia*. MAIOR, I, B. 64/7. *Povoiiul ... Strică truda plugariului dreaptă*. BUDAI-DELEANU, T. 170. *A se rușina de neamul său, aceea e dreaptă prostie*. ȚICHINDEAL, F. 161/18. *Din aceasta s-au văzut că raportul fugarilor nu era drept*. AR (1829), 27²/23. *De este drept al tău cuget, tu nu ești d-osândit*. HELIADE, O. I, 438. *Cine au cetit ... multe alte versuri să nu simțescă dreapta iubire ... a limbei sale?* ANTROP. 2¹/16. *Aibi povățuitori la toate desfătărele tale pe dreapta cugetare*. BUZNEA, F. 16/29. *Au gândul drept și cuvios*. COȘBUC, P. I, 115. [Alexandru cel Bun] *a dovedit că prin bunătatea adevărată și dreaptă a inimii se pot face lucrurile acelea mari pe care asprimea crudă le poate începe ..., dar nu duce la capăt*. IORGA, C. I, I, 30. *Nu-i ușor să ticluiești un răspuns cum se cuvine, cinstit și drept și frumos*. REBREANU, I, 113. *Răspunsul greclui mi se păru destul de drept*. GALACTION, O. I, 85. *O vadră sau ilouă, sau opt să ne-aduci, Căci cana ni-i dreaptă povăț*. LESNEA, VERS. 19. *Durați locașul lumii viitoare ... Ce pururi să răsune De-a muncii drepte sfântă sârbătoare*. VOICULESCU, POEZII, I, 25, cf. DEMETRIUS, A. 106. *Dar ține-te bine de sfânta cruce Și de dreapta credință*. PĂSCULESCU, L. P. 139. ♠ (Adverbial) În conformitate cu dreptatea, just; în conformitate cu adevărul, adevărat, corect. *Drept socotim ... că ... hunii aceia ... se întoarseră la credință*. MAIOR, I, B. 20/22. *Eu plătesc drept ce am pierdut*. FULEA, B. 66/20. *Cel dintăiu camarier zise: prea drept o să vorbească*. CĂPĂȚINEANU, S. 31/9. *Ș-au mărturisit drept greșeala fără a mai tăgădui nimic*. BUZNEA, P. V. 9/8. *Mărturisesc drept că am ajuns foarte simțitor la măguliri*. CARAGIALE, O. VII, 363. *Părintele ... totdeauna vorbește drept și cumpănit*. SLAVICI, O. I, 53. *Eu, mămucă, drept iubăsc: Măruț roșu din fereastă, Fecioraș hireș și gazdă*. BÎRLEA, C. P. 31. ♠ L o c. a d v. **Cu (sau pe) drept cuvânt** = pe bună

dreptate; în mod întemeiat, justificat. *Nu poate cinevași vreodată să tăgăduiască cu drept cuvânt această slăbire*. GRECEANU, I, 37/21. *S-au chibzuit cu drept cuvânt, ca starea acestui județ să se deosibească în două părți* (a. 1819). DOC. EC. 207. *Sunt foarte puțini aceia cari pot zice cu drept cuvânt că au descifrat acele ieroglife*. FILMON, O. I, 119. *Opiniunea publică, ca și democrația, s-a numit cu drept cuvânt în timpii moderni regina lumii*. CONV. LIT. II, 38. *Judecățile singulare ... le cuprinde cu drept cuvânt în cele particulare*. MAIORESCU, L. 46. *Cu drept cuvânt cetitorul va fi clătit din cap*. EMINESCU, P. L. 26. *S-a zis cu drept cuvânt că viața este prea scurtă și arta prea lungă*. CARAGIALE, O. III, 179. *Autorul se întrebă cu drept cuvânt*. BACALBAȘA, S. A. I, 218. *Ce-mi vorbiți aici de artă? ... Se fălea cu drept cuvânt Criticul plin de avânt*. VOICULESCU, POEZII, II, 207. *Ai să-mi spui tu, observa cu drept cuvânt magazinierul, că te pricepi mai bine ca ei*. ARGHEZI, S. XI, 105. *S-a spus, cu drept cuvânt, că o călătorie e o eliberare*. RALEA, O. 7. *Se spune pe drept cuvânt că bolnavul a fost salvat*. BELEA, P. A. 194. *S-a spus deci, cu drept cuvânt, că pentru pozitivist lumea e o suprafață plană*. VARLAAM - SADOVEANU, 8. **(Este drept (că) ... = (este) adevărat (că) ... Drept că unii dintră uniții cei de acum tare vinovătesc pre vlădica**. MAIOR, I, B. 197/3. *Drept că împiedecarea contagiului nu ar fi un lucru cu neputință*. FRĂȚILĂ, S. I. 14/9. *Păn-acuma, drept, am furat ș-am hoțit*. PANN, P. V. I, 76/1. *Un bou în post mare? Drept, cam ciudat vine, Dar asta se-nțâmplă în orcare loc*. ALEXANDRESCU, O. I, 230. *Este drept că vieța-nțreagă, Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă*. EMINESCU, O. I, 133. *E drept că trece strada cu pașii cam nesiguri*. IOSIF, V. 148. *E drept, se cunoștea bine că îl cam chinuia gătul*. C. PETRESCU, S. 207. *Drept îi e-am înnebunit, dar nu de bine și de ședere*. MIRONESCU, S. 6. *Drept e, interveni procurorul, că unii se căsătoresc fără să se gândească*. BRĂESCU, O. A. I, 86. *E drept că de-atunci s-au mai îndreptat stările astea de lucruri*. MOROIANU, S. 53. *E foarte drept: războiul m-a vărsat sublocotenent de rezervă*. MIHĂESCU, D. A. 5. *E drept că nici nu s-a putut înjgheba la noi ... una din acele aristocrații de chivăre și cizme*. ARGHEZI, S. XI, 8. *E drept că totul, pe plaja aceasta, era atunci puțin obișnuit*. BOGZA, V. J. 13. *E drept că astăzi vapoarele au orar regulat*. TUDORAN, P. 63. *E drept că subiectul [îi permite] rareori evadări în peisaj*. VARLAAM - SADOVEANU, 179. *Este drept că spătarul oferea o parte din proprietatea sa*. G. BARBU, A. V. 53. **Ce-i drept (sau ce-i dreptul, ori ce e drept sau dreptul) = într-adevăr, cu adevărat. Ce e drept, din când în când se vâd și nenobili în slujbă**. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 58. *Ce e drept, lucrul ți l-ai isprăvit*. PR. DRAM. 307. *În gramatică, ce e drept, se deosebesc numele comune de numele proprii*. MAIORESCU, L. 45. *Ce-i dreptul, [munca] nu prea e ușoară, căci e migăloasă*. CARAGIALE, O. VII, 299. *Bun lucru și oștirea: pierzi, ce-i drept, trei ani de zile, dar vezi lume*. SLAVICI, O. I, 311. *Ce e drept, și ele erau frumoase*. ISPIRESCU, L. 36. *Ce e dreptul, și pământurile bune pe aici*. VLAHUȚĂ, R. P. 53. *Dar avea, ce e dreptul, și autoritatea*. BACALBAȘA, S. A. 253. *Ajuncea o măsură a cărmuitorului moldovean ..., împotriva căreia, ce e dreptul, ... se putea plânga cineva la Poartă*. IORGA, C. I, III, 117. *Ce e drept, curat ..., prispa măturată*. DELAVRANCEA, O. II, 300. *Noi, ce-i drept, ne-am silit cât am putut*. REBREANU, I, 174. *A durat, ce e dreptul, o noapte întreagă*. LOVINESCU, S. II, 129. *E leneșă, e flămâgiosă, ce-i dreptul, dar ... nu mi-a lipsit niciodată nimic*. BRĂESCU, V. 26. *Ea era frumoasă, ce-i drept, nu erau multe ca ea*. VLASIU, A. P. 11. *Ce-i dreptul, strașnic flăcău!* SADOVEANU, O. I, 33. *Plecase, ce-i drept, dis-de-dimineață*. C. PETRESCU, A. R. 6. *Ne înrudim, ce-i drept, de departe*. BENIUC, M. C. I, 323. *Ar fi putut ei, ce e drept, aduce destule, Dar le-a fost milă să ucidă*. SORESCU, P. 22. *Noi am mers încet, ce-i drept*. LĂNCRĂNJAN, C. II, 5. *Ce-i drept, priza la anume public ... e sigură*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/9. ♠ **E x p r. (Adesea cu schimbarea construcției) A spune (sau, a vorbi, a grăi etc.) drept** (ori, învechit și regional, **cu dreptul** sau, învechit, **pe dreptul**) = a spune adevărul (chiar dacă nu e favorabil); a vorbi

deschis, sincer (1). *Cu dreptul zicând.* MOXA², 117. *Giudețul ... să-i muncească să spuie cu dreptul.* PRAV. 326. *Svântul Ioan i-au spus cu dreptul pentru ce-i mâhnit.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 120^v/18. *Și i-au dzis vizirul [lui vodă] să-i spuie dreptu: pare-le lor bine ... ?* NECULCE, L. 45. *Măcar de juri și pre dreptul, încă ai mare păcat în sufletul tău.* IACOV, SYN. 43^v/11. *Spune-m[î] cu dreptul, pentru sănătatea vieții meale* (a. 1760). GCR II, 73/38. *Pare-mi că de aceasta nu-mi grăiești cu dreptul și adevărat.* VARLAAM – IOASAF, 74^v/22. *Vă spun drept, din toate ahele, Ca ș-ahasta ori adins, ori în șagă, Eu nu văzui în viața întreagă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 80. *Atuncea să spună drept, precum că el ... își trage porunca înapoi.* PETROVICI, P. 5/28. *Drept să vă vorbesc, N-aș vrea altă fericire decât să mă norocesc Cu prieteșug și stimă.* PR. DRAM. 98. *Și apoi drept să vă spun, gândeam și la mine.* NEGRUZZI, S. I, 99. *Drept să vă spui, [ideea] mi-a plăcut.* GHICA, C. E. III, 11. *Răspunde drept și iute sau pe cărbuni te pun.* SION, F. 154. *Altfel – e chiar frumoasă – să spun dreptul.* EMINESCU, P. L. 121. *Am văzut eu, moșule, felurite pietre scumpe, dar ca aceste, drept să-ți spun, n-am văzut.* CREANGĂ, P. 217. *Ești un bărbat, drept să-ți spui, nu că ești frizer, dar ești galant.* CARAGIALE, O. VI, 245. *El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față.* SLAVICI, O. I, 54. *Iar dacă o să vă spun drept, iată că fără știrea voastră, l-am ... împodobit.* MACEDONSKI, O. III, 34. *Ai sau nu ibovnic, spune drept.* MILLE, V. P. 123. *Spune drept ..., spune tot.* SĂM. II, 343. *Spune drept: i-ai scris ceva?* AGÎRBICEANU, S. 489. *Eu, domnule părinte, spun drept, îs mare păcătos.* REBREANU, I. 25. *Îți spun drept: mă temeam.* C. PETRESCU, S. 108. *Îți spun drept, mi-e penibil să bat la ușile oamenilor.* EFTIMIU, N. 61. *Să vă spun drept, capitala nu prea îmi surâde.* COCEA, S. I, 20. *Spune drept, n-ai vrut să furi portvizitul?* ARGHEZI, S. XI, 26. *Spun drept că, iubindu-l pe ... [copil], aș fi suferit mai puțin lipsa ta.* CĂLINESCU, S. 89. *Drept să spun, nici eu nu pricep nimic.* CAMIL PETRESCU, T. II, 20. *Spune drept că și-a fost frică.* BENIUC, M. C. I, 105. *Eu ... îți spun drept, mi-a înghețat sângele în mine.* CAMILAR, N. I, 307. *Uite, să vă spun drept, îmi pare bine de Niculae.* PREDĂ, D. 122. *De stătuși, de mă-ntrebași Mai cu dreptul spune-ți-aș.* PĂSCULESCU, L. P. 265. *Îți spui drept și-adevărat: Eu n-am gând de măritat.* BÎRLEA, C. P. 73. *Numai eu cu neica al meu, (să spun drept că trăiesc rău.* FOLC. TRANSILV. II, 511. **(La) drept (sau la drept(ul) vorbind (sau spunând etc.)** = de fapt, în realitate, adevărul este (că ...). *Și, drept vorbind, ea abuza într-un mod neiertat de această putere.* EMINESCU, P. L. 91. *Recunoștința singură, ... n-ajunge, și, la dreptul vorbind, n-avem nevoie de dânsa.* SĂM. IV, 360. *Lelea Ania, drept spunând, se cam săturase de lipit pe jos.* AGÎRBICEANU, S. 448. *La drept vorbind, foiletonistica lui teatrală, cu întreruperi, se întinde până la 1900.* CONSTANTINESCU, S. III, 102. *La drept vorbind îmi place, asta-i principala!* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *La drept vorbind, ce poți să spui?* TUDORAN, P. 43. *Viața noastră nu mai face doi bani, la drept vorbind.* BARBU, Ș. N. 117. (Cu schimbarea construcției) *Vorbind drept, sătenilor numai într-un chip nu le plăcea felul popii.* SLAVICI, O. I, 59. **Ce-i drept, e drept,** se spune pentru a întări o afirmație, sau pentru a recunoaște un adevăr incontestabil. *Ce-i drept, e drept, neică, ai făcut mult pentru noi.* CARAGIALE, O. VI, 246. *Ce-i drept, e drept, ... era greu.* BARBU, G. 151, cf. I. CR. III, 85. ♦ *Justificat, legitim, îndreptățit. Pentru dreaptă jale și de la inimă durere, de va omori ..., să să cearte mai puțin.* PRAV. 254. *Nu ieste pofta aceluia carile cu dreaptă socoială să slujească, ca lumea ... să dzică: «Iată, acesta așea au dzis».* CANTEMIR, I. I. I, 106. *Acela, care întru o dreaptă și legită a sa apărare pe cineva omoară, nu să poate socoti ca ucigașu.* PRAVILA (1788), 50/19. *Îmi dai o dreaptă ocașie de a tângui nenorocirea că nu pot să aflu pre tatăl meu.* MAIOR, T. 250/16. *Aceaste înainte pașiri ne-au adus noao, ... temei spre mari și drepte neîncredințări sau îndoiri.* MANIFEST (1813), 20/25. *Nu știe totdeauna cu temeiuri a judeca despre aceia ce iaste bon sau rău, drept sau nedrept.* MAN. ÎNV. 121/8. *Această dreaptă nădejde nu s-au împlinit.* AR (1829), 62¹/40. *Dreapta-ți dorință împlinită voi vedea.* HELIADE, M. 7/14.

Dreapta lui recunoștință nu poci a o defăima. id. O. I, 437. *Va fi silit cu armele a-și face dreaptă cererea sa.* F. AARON, I. II, 265/12. *Redacția acestii foi va primi orice plângere dreaptă a cetățenilor* (a. 1848). PLR I, 127. *Asemenea idei drepte s-au putut lăți și la noi.* MAIORESCU, CRITICE, 315. *Aceste reclamári sunt drepte numai în parte.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 236. *Împodobirea țării cu lăcașuri ... sprijină gloria [lui Ștefan cel Mare] tot așa de mult ca și amintirea birușnelor ce a câștigat în războaie drepte.* IORGA, C. I. II, 19. *Cauza țăranilor e sfântă și dreaptă.* REBREANU, R. I, 301. *Mascarada începea să compromită achizițiile drepte ale timpului.* RALEA, în PLR II, 334. *Să plătești numai socoteala dreaptă.* STANCU, M. I. 218. ♦ *Cuvenit, meritat. Jungheafi jărtvă dreaptă și opovăiți în Domnul.* CORESI, PS. 8/1. *Să plătească numai vama cea dreaptă.* PRAV. 156. *El dă Sf Spiridon «o moșăi dreaptă a mea părintască»* (a. 1786). IORGA, S. D. VII, 238. *Pune dumneata prețul cel drept, că noi făgăduim plata întreagă a o împlini.* EUSTATIEVICI, I. 99/21. *Va fi păcat ... să păgubească pă sfânta mânăstire de dreptul venit* (a. 1797). IORGA, S. D. XIV, 155. *Fieștecarele va lua dreapta răsplătire pentru faptele sale.* GRECEANU, Î. 52/7. *Cel mai drept câștig este cel din muncă.* GOLESCU, P. 116/5. *Dreaptă vamă le-au luat* (a. 1822). DOC. EC. 254. *Ne îngânfaui în blane scumpe, peste dreptul merit și sântem goli de toată buna învătătură.* MUMULEANU, C. 11/2. *Cerul dreaptă răsplată mi-a dat.* HELIADE, M. 82/19. *Rusia va cere o dreaptă despăgubire de la șahu Persiilor pentru necinstea ce s-a făcut.* CR (1829), 43²/25. *I-am depărtat, după cum zici, din dreapta moștenire.* RUSSET, E. 12/17. *A trebuit, potrivit faptelor, să-și aștepte dreapta răsplătire.* IST. M. 204/13. *Mergi să-ți iei dreapta răsplată.* ALECSANDRI, P. I, 198. *Onestul pierge, neavând dreapta lui parte.* MILLE, V. P. 86. *Durerea unui neam ce-așteaptă De mult o dreaptă sărbătoare.* GOGA, POEZII, 11. *Să-ți cuceresc și fie, în dreaptă stăpânire, Alătura de mine, un tron în nemurire.* VOICULESCU, POEZII, II, 265. *Ostenește-te-n amiază să aduni răsplată dreaptă.* BLAGA, POEZII, 324. ♦ *Egal împărțit, echilibrat, echitabil. Nu este niceo îndoială că diraptă orânduire a dării prin care ... și greutățile ceale de obște într-o adevărată asemănare să împărțesc.* AȘEZ. 1/10. *Ține dreaptă măsură în mâncare și în băutură.* FULEA, B. 70/26. *Lumina și întunerecul stăpânesc peste toi cu cea mai dreaptă măsură în toate zonele.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 120/5. *Căci a le opri pornirea [patimilor] într-o dreaptă măsurare Îi a asculta pe minte și-nțelepciunea cea mare.* CONACHI, P. 279. *Un tată, din rău ca și din bine Va face părți drepte la toși supuși-și fii.* MUREȘANU, P. 84. ♦ F i g . (Adesea determinat prin „cumpănă” sau „balanță”) *Judecătorul universului care ține în mână cumpăna cea dreaptă.* FM (1843), 275²/17. *Puterea ... care cântărește lumea în cumpăna sa cea dreaptă.* CONACHI, P. 262. *Dreapta cumpănă-a Dreptății lat-acum s-a răzbutat.* COȘBUC, P. II, 72. *Viața omului e insuportabilă dacă n-are un reazăm solid care să ție veșnic dreaptă cumpăna între lumea dinlăuntru și cea de-afară.* REBREANU, P. S. 155. *Sânge și suflet, cine-o primi Strâmba osândă, cumpăna dreaptă?* PILLAT, P. 262. *Dar cu cât fantasticul se accentuează mai deplin, ... cu atât elementul realist face cumpănă dreaptă cu fantasticitatea.* CONSTANTINESCU, S. II, 160. *Crucea stă atârnată ... între ochelari și ceas, ca într-o dreaptă balanță.* DEMETRIUS, A. 34. ♦ *Parte dreaptă* = parte care se cuvine în mod egal fiecăruia la o acțiune de împărțire. *Parte dreaptă: una mie, ... una ție.* ALECSANDRI, POEZII, 131. *Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă, Egală fiecare.* EMINESCU, O. I. 60. *Azvrleam pietrele pe rând ..., una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi.* CREANGĂ, A. 65. *I se cuvine parte dreaptă.* ȘEZ. II, 31. *Luptă (sau trântă) dreaptă* = luptă cinstită, corp la corp, fără arme, fără înșelătorii și fără ajutor străin. *Toporski! ... vin' la luptă dreaptă.* ALECSANDRI, POEZII, 226. *Se învoiră să se ia la luptă dreaptă.* IPIRESCU, L. 87. *Cine-i om, mă, să s-aleagă colo ... la trântă dreaptă.* MIRONESCU, S. 69. *Hai la luptă dreaptă și-nțeleaptă, Că-i de la Dumnezeu lăsată.* VISSARION, B. 135. *Zadarnic vreau la trântă dreaptă Ca să-l dobor.* PILLAT, P. 49. *Am*

avut putere să răstorn în trântă dreptă patru voinici dintr-o smucitură. ARGHEZI, C. I. 235, cf. ALR SN IV h.974. (F i g.) Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreptă A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă? EMINESCU, O. I. 137. ♦ E x p r. **A fi drept** = a fi justificat, firesc, normal (1). Pare-ți să fie drept aceasta cum eu să nasc, ce amu m-am bătrânit? PO 57/15. În învățătura morală ne arată oarecarea simțire, ce e drept și ce nu. PETROVICI, P. 33/18. Aceasta nu ar fi drept. HRISOVERGHI, A. 61/13. Mai drept e ca să mor! ALECSANDRI, POEZII, 295. Ceea ce este drept pentru români este drept pentru toate popoarele europene. MAIORESCU, CRITICE, 245. O, nu! Nu-i drept să te-ndoiești! La geam tu sari deodată, Prin noapte-afară lung privești. COȘBUC, P. I. 192. Nu-i drept ca tocmai oamenii să n-aibă pământ, care îl muncesc. REBREANU, R. I. 161. Era drept să fie așa. VLASIU, D. 27. E drept să fiu eu singur prinso de izbăvire? VOICULESCU, POEZII, II, 292. Ceea ce pentru mine e drept, nu poate fi strâmbătate pentru alții. SADOVEANU, O. XX, 10. Nu este drept să fiu trădătoare a averii mele. BARBU, PRINC. 306. ♦ Veritabil (1), autentic. Banii cei buni și drepti (Munt. derepți) au patru lucruri pre-npregiurul lor. PRAV. 277. Iată sângele cel drept ce face! iată cum strigă la cer. GORJAN, H. I. 54/33. Strămoșii ... A lor noblețe Ei dobândiră ... Ș-a lor drept sânge Ce îl stropiră, A lor decrete Au întărit. PR. DRAM. 325.

2. S. n. și (învechit, rar) s. f. Dreptate (12). Dereaptele [dereptățile c, dreptarea h, dereptările D] dereapte veselescu înrema. PSALT. 31. Căce era îndărătnici, că nu înțelegea dreptul și dereptatea. CORESI, EV. 80. Și ne-am veselit fără dreptu. COD. TOD. 79. Visătorii nebulnateci care dreptu-n lume cată. MILLE, V. P. 43. Cine vrea părtaș să fie Dreptului pe-acest pământ, După Tudoriu să vie. COȘBUC, P. II, 110. ♦ L o c. a d v. **Cu (tot) dreptul** sau **pe drept** (ori **pe dreptul**) = într-adevăr, în mod legal, justificat; firește. Nici înțelegea că cu dreaptu i iaste, mai multul de câtu-i trebuiaște să împartă celora ce le trebuia. CORESI, EV. 399. De vrem grăi cu dereptul, începe amu a sui pre scară. PRAV. LUCACI, 220^v/14. Și mearse la el și zise: au pre dereptul cu cei fără Dumnezeu veri să pierzi? PO 58/15. Să să poată hotărâ ... ce cu dreptul să poate ceare la această întâmplare de la boerimi. AȘEZ. 2/31. Noi cu dreptul am judecat ca să se pue preste voi nenumărate munci. VARLAAM - IOASAF, 108^v/2. Acela să face cu dreptul vinovatu unei în sine diosăbute fapte reale. PRAVILA (1788), 5/7. Craiul ... spre îmbănzirea mâniei ... ceii asupra lui cu dreptul așțată, trimise orator cu carte către Papa. MAIOR, I. B. 42/18. Putea-vor fi cu drept osândite Lunarele suflete. BUDAI-DELEANU, Ț. 149. Oare iaste cu dreptul aicea, ca pruncii să se vinovățască? PETROVICI, P. 5/22. Cu dreptul putem aceaste învățături de la învățătorul de sat ceare. MAN. ÎNV. 72/12. Când cartea gătai, În mare grijă întrai, Cui cu dreptul s-ar cădea, A o putea dădica. TOMICI, Î. VI/9. Cu dreptul poci zice că de mai multe sute de mii de lei au cumpărat romanii cărți grecești. CARCALECHI, C. 104/20. Acești oameni ... cu dreptul pot să se numească părinți și înnoitori ai patriei. CULT. C. 11/21. Aceste învățături să numesc cu drept încă și umanitate. AR (1829), 19^v/9. Aceștii cu dreptul se pot mângâia cu următoarele versuri. BOJINCĂ, D. 12/17. Chiar corona ce o porți cu drept mi se cuvine. RUSSET, E. 14/12. O epidemie care, cu tot dreptul, îngrozășă țara întreagă. C. VĂRNAV, H. 9/5. După vina-ți cu drept te vei osândi. PANN, E. II, 3/6. Frate Șoimane, nu-i cu drept să mori tu înaintea mea. ALECSANDRI, T. II, 30. Ar fi cu dreptul ca să dai la altul această slujbă. ISPIRESCU, L. 27. La această lovitură ... nu s-a așteptat. Și poate cu dreptul: mai erau și alți ca dânsul. AGÎRBICEANU, S. P. 165. Distribuie funcțiile publice pe drept. SADOVEANU, O. XX, 397, cf. ARGHEZI, S. XI, 51. Te-am luat pe drept în răspăr. C. PETRESCU, A. R. 37. ♦ E x p r. (Învechit și regional) **A avea drept** = a avea dreptate. Vei vedea că eu am drept, iară nu Engel. ȘINCAI, HR. II, 92/32. Judecă acum dacă am drept a cere comfiența dumitale. VOINESCU II, M. 99/5. Au strigat toți că Tilu are drept. BĂRAC, T. 36/2. În privința religiei, D. Bărnuțiu are drept pentru acel timp. CONV.

LIT. I, 289. (Cu schimbarea construcției) *Drept avea părintele Trandafir*. SLAVICI, O. I. 54. ♦ (Substantivat, n.) *Adevăr. Amuțească buzele minciunoase carele grăiesc împotriva dreptului aspru*. PSALT. (1651), 50^v/15. *Când voi spune dreptul, să nu-l tăgăduiești!* COȘBUC, S. 47. *Spune dreptul cum se cade*. HODOȘ, P. P. 180.

3. Adj. (Despre oameni) Care trăiește și acționează conform dreptății, adevărului, omeniei, binelui, cinstit, integru, c u m s e c a d e; p. e x t. care nu favorizează pe cineva sau ceva, o b i e c t i v (2), i m p a r ț i a l. Aceste sânt ingerii oamenilor direpți (a. 1550). GCR I, 2/15. Că de voi da eu în cinste darul ... eu n-aș fi drept. CORESI, EV. 90. *Pașco Simion iaste om bun și om drept* (a. 1609). IORGA, D. B. I. 29. *Vor să facă răutate și vătămăre a niscare oameni direpți* (a. 1645). GCR I, 116/13. *Că și boierii încă nu era drepți*. NECULCE, L. 285. *Ca niște oameni drepți ... n-au viclenit în mintea lor*. ANTIM, O. 5. *Cine să va naște supt această planetă, va fi drept*. CALENDARI (1733), 12/4. *Înfricoșat cuvânt va auzi ca un strâmbu judecătoriu de către dreptul judecătoriu*. PRAV. COND. (1780), 46. *El fiind om drept, s-a arătat cu slujbe credincioase către Aladin*. VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Acest d[o]mn era bun, blând și drept*. BERTOLDO, 1/6. *Tot omul caută să fie drept și să nu înșale pre nimenea*. PETROVICI, P. 295/23. *Fii drept cătră sluga ta, dacă vrei ca să-ți fie credincioasă*. TEODOROVICI, M. 43/17. *Fii în veci drept și nemitarnic*. GOLESCU, P. 5/1. *Sânt drepți, înțelepți și muncitori într-ale negoșului*. PLEȘOIANU, T. II, 83/25. *Pre omul drept și blând, îl miluiește cureand*. SCAVINSCHI, O. 6/6. *Filip ... se făcu un tiran aspru într-o vreme când trebuia să fie drept*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 48/10. *Un împărat ... pe care ... îl iubea ... supușii săi, pentru că era om foarte drept și înțelept*. GORJAN, H. I. 1/15. *De vrei să-ți dea oamenii dreptate, fii drept*. CR (1839), 268^v/8. *Alexandru-Vodă a fost drept, pentru că ... da o nepărtinitoare dreptate*. DACIA LIT. 74/3. [Bogdan] *stătu un prințip pacinic, bun și drept*. IST. M. 48/23. *Se cuvine să fim drepți și să nu osândim fără pricină* (a. 1845). PLR I, 103. *Cel ce știe a iubi este puternic, drept, înțelept și cinstit*. NEGULICI, E. I, 53/29. *Se oblăduia poporul d-un împărat bun și drept*. PANN, E. I, 1/13. *Boieru-i om drept și cu frica lui Dumnezeu*. ALECSANDRI, T. 212. *Niciun invidios nu e om drept*. MAIORESCU, L. 84. *Dar biata copilă ... să fii drept ... ce știe ea că mă chinuie*. EMINESCU, P. L. 92. *Dacă vrem să fim drepți, trebuie să spunem că natura a fost foarte vitregă în privința-i*. CARAGIALE, O. II, 155. *Ghiță e om drept și blând la fire*. SLAVICI, O. I, 149. *Pe la noi se află, de vremuri lungi pribeag ... Un drept om cu-ndurare*. MACEDONSKI, O. II, 58. *Dacă tu ești drept, puternic ... Spune, pentru ce adesea loviura ta-i nedreaptă?* VLAHUȚĂ, S. A. I, 10. *Atitudinea mea va afla cândva judecători drepți, care vor osândi aspru caracterele imorale*. IORGA, în PLR II, 155. *Omul primiiu e bun și drept și credincios*. REBREANU, P. S. 243. *Oamenii aceștia, simpli și drepți*. POPA, V. 321. *Era om bogat, era vrednic, drept, cinstit*. SADOVEANU, O. I, 152. *Este un drept și cumpătat judecător al oamenilor*. VIANU, A. P. 34. *Era logică, dreaptă, cinstită*. DEMETRIUS, A. 306. *Spune ... Herodot că geții sunt „cei mai viteji și mai drepți dintre traci”*. H. DAICOVICIU, D. 13. *De-ai fi, badeo, om drept, N-ai lua noaptea prunii-n piept*. FOLC. TRANSILV. II, 516, cf. FOLC. OLT. - MUNT. I, 181. ♦ (Substantivat, m.) *Acesta, de vream ce au greșit de au ucis pri cel drept* (Munt. vede), să să ciarte. PRAV. 117, cf. MARDARIE, L. 132/14. [Domnul vede] *derepții și strâmbii*. DOSOFTEI, PS. 36/10. *Care este acel strâmbu ce tai picioarele tuturor drepților?* (a. 1779). GCR II, 120/19. *Au slobozit ... pre toți drepții cei din leagea veache*. GRECEANU, Î. 51/20. *Astfel drepții ar zice, de ar vedea-mplinite Câte într-al tău nume ne sunt făgăduite*. ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Dreptul îmblă totdeauna cu capul spart*. NEGRUZZI, S. I, 248. *Dreptul să gândeste la păstrarea și fericirea tutulor*. ARHIVA, II, 668. *Dumnezeu nu lasă pe cei drepți*. REBREANU, R. I, 31. *Știm că ... adesea, partea drepților și-a năpăstuțiilor e pușcăriă*. COCEA, S. I, 157. *Că-n lume dreptatea nu e a dreptului*. VISSARION, B. 121. *În țara strâmbilor, cel drept umblă cu capul spart*. SADOVEANU,

O. XXI, 359. *Dreptu umblă-ntotdeauna cu capu spart.* LÂNCRĂNJAN, C. I, 371. *Judecă lumea toată, Și dă dreptilor dreptate.* PĂSCULESCU, L. P. 9. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Nu așteaptă Decât moartea care singură e dreaptă.* EMINESCU, O. IV, 365. ◆ (Învechit; în concepțiile religioase; despre forțele divine) Milostiv (2). *Dreptu e Domnul întru toate caile sale.* PSALT. HUR.² 208. *Priimiți fi-văm de județul drept.* CORESI, EV. 20. *Toț într-o limbă vor chema pre Dumnezăul cel drept într-agiutoriu.* PSALT. (1651), 3⁷/9. *Dreptu-i Domnul.* DOSOFTEI, PS. 36/25. *Au zis îngerul drept ești D[oa]mne (a. 1815).* GCR II, 217/25. *Dumnezeu ... e bun și drept.* MOROIANU, S. 134. ◇ (Substantivat, m.) *Plin de cutremur zărește scaunul celui prea drept.* MARCHOVICI, C. 14/8. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Toate ... în putiarnica dreapta mâna lui Dumnezeu sânt (a. 1695).* FN 50. *Drepte cer! întoarce-ți mila și le fii într-ajutor.* HELIADE, O. I, 460. *Mama atuncea își ... arata inima sa cea dreaptă.* BOJINCĂ, D. 30/9. ◆ (Învechit) Devotat, credincios; de bună credință; corect. *Și iar au mai giurat lui Antohi-Vodă cum să fie slugă dreaptă.* NECULCE, L. 182. *Pre hatmani i-au giurat să fie drepti fărăi.* id. ib. 290. *Bun prietin și dreaptă slugă ... m-am pus.* CANTEMIR, I. I. II, 30. *A Mării[i] Tale mică, plecată și dreaptă slugă și rob, Ivan Românul (a. 1699).* FN 70. *Mă silesc să fac pe acestea slugi dreapte la câte lucruri li să încredințeză.* GOLESCU, P. 274/16. *Bravo! Bravo! Ca o slugă dreaptă și credincioasă ai urmat.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Cine nu-și amintește de vulpea care era să rămână bearcă din cauza zelului slugii drepte și credincioase?* VARLAAM - SADOVEANU, 246. *Jură, că sluga-i dreaptă.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 469. *Sluguliță ... Dreaptă și-nțeleaptă.* PĂSCULESCU, L. P. 44. ◆ (Învechit) Nevinovat (1). *Dzisu-i-au slujitorii ... să fugă ... iar el n-au priimit, știindu-să drept.* NECULCE, L. 111. *Eu nu primesc a mă face gâde la oamenii cei drepti.* GORJAN, H. I, 120/12. ◇ (Substantivat) *Au greșit de au ucis pri cel drept.* PRAV. 117. *Nu-nțeleg de ce cei buni și drepti să sufere pedepse.* VISSARION, I. 19. ◇ (Prin lărgirea sensului; adesea ca determinant al lui „inimă”) *Că noi vom nevoi să fim prietoni cătră voi cu eremă dereamă (a. 1615).* ROSETTI, B. 81. *Într-acealea să deșteaptă Elena inimă dreaptă.* BĂRAC, A. E. 13⁷/2. *Naivă, ca toate naturile cele drepte, își recăpătă îndată încrederea.* GANE, N. I, 36. *Dorința dumitale ... o văd pornită dintr-o inimă dreaptă.* CARAGIALE, O. II, 260. *Inimi drepte, credincioase, Vin bun și cântece frumoase Erau pe vremurile-acele.* IOSIF, V. 39. *Inima lui dreaptă ... înțelese că Vasile Mărginean nu era vinovat.* AGÎRBICEANU, S. 35. *Să rămâi blestemat și oculit de toate inimile drepte și cinstite.* ARGHEZI, P. T. 11. *Are o minte dreaptă, biruitoare asupra prejudecăților.* IST. LIT. ROM. II, 147. *Bădiță, inimă dreaptă, Vino la noi câteodată.* DOINE, 53. ◇ *Drept cu inimă = sincer (1), deschis² (III 1), prietenos (1). Lăudați-vă toți dreptii cu inema.* CORESI, PS. 78/12. *Feriți mișei cu sufletul și cu inima drepti și plecați (1590-1602).* CODEX STURDZ. 269. *Vă lăudați toți ciia ce sânteși direpți cu inimile (a. 1710).* GCR I, 366/4. ◆ (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) Cuvios, cucernic. *Bucurați-vă dreptii de Dumnezău.* PSALT. HUR.² 113. *Că ști D[o]mnuul calea dreptilor (sec. XVI).* GCR I, 1/10. *Iară dreptilor nu numai casele, ce și curțile blagoslovite sânt.* CORESI, EV. 226. *Nu vor sta necurații în giudeț, nece păcătoșii în sfatul dreptilor.* PSALT. (1651), 2⁷/8. *Dai bună cuvântare dreptului.* DOSOFTEI, PS. 22/10. *H[ristos] D[eu]mnezeul nostru ... pre oamenii cei drepti va lua cu Sine.* CHEIA ÎN. 16⁷/21. *Trebuie să te mândrești că păcătoșu fuge dinaintea dreptului.* PR. DRAM. 233. *Zefirii răcoroși Sufla cu-aceeași măsură, La drepti sau necredincioși.* SION, POEZII, 207/4. *Crist ..., ținând brațele întinse, cheamă pe drepti la beatitudinea paradisiului.* FILMON, O. II, 147. *Archangele, drepte, sânte Adu-ți și de mine aminte ...!* RETEGANUL, TR. 28. ◇ C o m p u s e: (Adesea substantivat) **Drept-credincios** v. c r e d i n c i o s. **Drept-slăvitor** (sau **drept-măritor**) = (persoană) care laudă pe Dumnezeu. *Prea luminat întru drept slăvitor (a. 1644).* GCR I, 109/29. *Credința ... se basează în parte pe spusele bisericeii noastre drept-măritoare.* MARIAN, I. 188, cf. SEVERIN, S. 98. ◆ (În

concepțiile religioase; substantivat) Om lipsit de păcate, care în timpul vieții a respectat preceptele religiei creștine. *Să mergem ... unde e lăcuia și răpaușul dreptilor.* CORESI, EV. 56. *Mearge-vor direpții în viața veacilor (a. 1642).* GCR I, 99/25. *Unde să odihnesc sufletele der[e]pților.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *Rodul dreptilor bine se va cuvânta (a. 1710).* GCR I, 368/7. [Ceriul] *al doilea ... stă deasupra ceriului dintâi, unde sânt puterile cele cerești, adecă îngerii și sufletele dreptilor.* ANTIM, O. 42. *Să dobândești viața ce-aleșii săi dobândesc Și vecinica fericire unde dreptii îl slăvesc.* HELIADE, M. 49/5. *El trebuie să fie acuma colo, sus, alături cu dreptii.* CARAGIALE, O. II, 184. *Dumnezeu să-l odihnească în locașul dreptilor.* MILLE, V. P. 162. *Pâna atunci hodinească în pace. Hodinească cu dreptii.* LUC. VII, 207. *Să-i aducă rămășițele ca să doarmă ..., somnu celor drepti.* ANGHEL, PR. 129. *Cel plecat acum în lumea celor drepti e cel dintâi dascăl al nostru de oraș.* C. PETRESCU, S. 62. *Bietul meu judecător odihnește cu dreptii.* GALACTION, O. 107. *Poate că am să-l întâlnesc ... în cerul de cristal al dreptilor.* DEMETRIUS, A. 207. *Suntem fantome rătăcitoare spre lumea dreptilor.* THEODORESCU, C. 34.

B. Adj., s. f. (În opoziție cu s t â n g) **1. Adj.** (Despre părți sau despre organe ale corpului oamenilor) Așezat în partea corpului opusă inimii. *Ținrutu-me-ai de mânra cea dereaptă a mea și svatulu Tău năstăvitu-me-ai.* PSALT. HUR.² 150. *Domnul coperemântu fie spre mâră dereapta ta.* PSALT. 269. *Deaderă mie ... mâna dereaptă (a. 1569-1575).* GCR I, 16/11. *De te va smenti oc[hi]ul cel dreptu, scoate-l.* CORESI, TETR. 8. *Luo ... pre Efrem în mâna dereaptă.* PO 171/20. *Părul genei dreapte cel deasupra veselie spune.* PARACLIS (1639), 260. *Tot această planetă face rânduială la ureachea dreaptă și oasele mari.* CALENDARI (1733), 5/16. *Mâna cea direaptă spre o parte o arunca (a. 1757).* GCR II, 54/4. *Îm mâna draptă stâlp di busuoc pusu-mi-au (a. 1784).* ib. 137/31. *Cu trei deagete ale mâniei ceii dreapte fine cuțitașul cel de altuit.* FRĂȚILĂ, S. I. 54/20. *În fieștecare parte a peptului se află un plumon ... cel drept în 3, iară cel stâng în 2 bucăți împărțit.* CARCALECHI, C. 65/15. *Să află pricina pentru ce sânt chior de ochiul cel drept.* GORJAN, H. I, 103/22, cf. MEȘT. MOȘ. 57/25. *Își pune mâna dreaptă pe piept.* PĂCLEANU, I. II, 123/22. *A scos pe fereastră mâna cea dreaptă a ei.* PANN, E. III, 97/13. *Iar mâna dreaptă, cu un mănunchi de flori, înconjoară și mângâie grumazul unui cerb măreț.* ODOBESCU, S. III, 57. *La pământ [un sultan] dormea ținându-și căpătâiu mâna cea dreaptă.* EMINESCU, O. I, 142. *Păc! la tâmpla dracului cea dreaptă, una!* CREANGĂ, P. 55. *Am auzit șoptindu-mi clar la urechea dreaptă.* CARAGIALE, O. I, 124. *Plumbul intrase în preajma umărului drept.* SLAVICI, O. I, 168. *Scoase din urechia lui cea dreaptă o perie.* ISPIRESCU, L. 25. *Îmi apucați revolverul în mâna dreaptă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 31. *Și cum întinde brațul drept Mai viu îi bate pieptul.* COȘBUC, P. I, 68. *Cu degetul arătător de la mâna dreaptă peste buzele țuguiate, îi făcea semn să tacă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23. *Îi puse mâna dreaptă pe umăr.* AGÎRBICEANU, A. 79. *Ridicând mâna dreaptă ... rămase ca împietrit.* M. I. CARAGIALE, C. 117. *Se despărțeau ... strângându-și, ceremonios, mâna dreaptă.* EFTIMIU, N. 7. *În noaptea-aceea luna părea un ghem de sfoară Scăpat din mâna dreaptă.* MINULESCU, VERS. 39. *Un înainte-mergător, Cu mâna dreaptă ridicată ..., Veghează tainic peste ape.* VOICULESCU, POEZII, I, 147. *Punea patul armei, după nevoie, fie la umărul drept, fie la umărul stâng.* SADOVEANU, O. XX, 214. *La piciorul drept îi puse o pietricică.* ARGHEZI, C. J. 140. *Regele ridică mâna dreaptă și se închină.* CĂLINESCU, I. 92. *Trecătorule, oricine-ai fi, Ridică și tu peste mine mâna ta dreaptă.* BLAGA, POEZII, 88. *Își îndoi piciorul drept de la genunchi.* C. PETRESCU, A. R. 24. *Un ... zâmbet prinse să-i răsără pe față, în timp ce sprânceană dreaptă i se urca.* CAMILAR, N. I, 173. *A dormit ... pe partea dreaptă un ceas.* DEMETRIUS, A. 34. *Fașa ... ocolește marginea inferioară a mamelei drepte.* BELEA, P. A. 31. *Avea sub genunchiul drept o pată mare.* BARBU, Ș. N. 52. *Își prinde cu mâinile piciorul drept de lemn.* BĂNULESCU, I. 8. *Medicul român ... i-a salvat brațul drept de la amputare.* M 1975, nr. 1, 39. *Maica Domnului ... De mâna dreaptă l-a luat, De pe soare l-a înturnat.*

TEODORESCU, P. P. 361. *Adă-mi mâna cea dreaptă*. MARIAN, SA. 161. *Mâna dreaptă i-o tăia ... Și la fugă apuca*. RETEGANUL, TR. 22. *Mâna stângă crucea-mi duce, Și în cea dreaptă busuioc*. PĂSCULESCU, L. P. 9, cf. ALR II/I MN 26, 2 167, ALRM II/I h 97. *Trece badea ... Și-mi face cu mâna dreaptă Să mă duc, că mă așteaptă*. FOLC. TRANSILV. I, 53. ◇ (Substantivat, f. sg.; art.) În curând va suferi și dreapta [urechea] o slăbire. MACEDONSKI, O. IV, 136. ◆ (Substantivat, f. sg. art.) Mâna dreaptă (B 1). *De voi uita pre tine ..., u(i)tată să fie dreapta mea* (a. 1697). GCR I, 315/4. *Eu dreapta dumiiale o voi săruta*. EUSTATIEVICI, I. 67/20. *L-au apucat cu mâna stângă, iar cu dreapta înotând să lupta să iasă la uscat*. DRĂGHICI, R. 248/19. *Atunci dreapta își/î întinde, Și pre după cap o prinde*. BĂRAC, A. E. 10^v/11. *Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă*. EMINESCU, O. I, 94. *Se apropia binișor ... cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate*. CARAGIALE, O. I, 37. *Ea se rezema cu dreapta de masă*. SLAVICI, O. I, 188. *Strânse frâul cu mâna stângă ... și cu paloșul în dreapta se repezi*. ISPIRESCU, L. 18. *Apucase strâns cu dreapta parapetul*. COȘBUC, P. II, 45. *Am îngenunchiat și, sărutându-i dreapta întinsă pe plapomă, șoptii umilit, rugător*. SĂM. I, 151. *Cu dreapta tremurândă pe ochi, priveau în zare*. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 33. *Cu dreapta strunea frâul*. CHIRIȚESCU, GR. 32. *Bălbâi ... lăsându-se pe laviță, cu briciul deschis ca o furcă în degetele drepte*. REBREANU, I. 337. *El scrie cu dreapta*. CAMIL PETRESCU, T. II, 286. *Am azvârlit cu dreapta ale Ursitei zaruri*. VOICULESCU, POEZII, II, 289. *Întâi cere să tindă dreapta sa cu buzduganul*. SADOVEANU, O. XIII, 18. *Eu privesc pe gânduri dreapta mea în gips*. PERPESSICIUS, S. 54. *Când ți-o fi lumea mai dragă, Să-ți pice dreapta beteagă*. PARASCHIVESCU, C. Ț. 69. *Cu stânga cartea țină, Cădelnița cu dreapta*. PĂSCULESCU, L. P. 18. *Pe ochi negri se spăla, Cruce cu dreapta-și făcea*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 231. *Și-mi dezleagă pe dreapta, Să-mi fac cruce cu dânsa*. FOLC. MOLD. I, 80. ◇ (Învechit) **Sărutăm** (sau **sărut**) **dreapta** v. s. a. r. u. t. a. (2). ◇ E x p r. (Învechit) **A-și da dreapta** = a-și strânge mâinile în semn de salut, de bucurie, de împăcare etc. *Învinși și învingători ... la lumina flăcării își dau dreapta*. RUSSO, S. 128. (**Să**) **nu** (sau **n-are să**, **n-o să** etc.) **știe stânga ce face dreapta** v. s. t. a. n. g. (11) **A fi mâna (cea) dreaptă a cuiva** v. m. a. n. a. (I 1). ◆ (În religia creștină) Mâna lui Dumnezeu, considerată ca putere supranaturală, sfântă, benefică. *Scoate cu dere[ap]ta Ta și me audzi*. PSALT. HUR.² 137. *Dereapta Domnului feace vârtute*. PSALT. 248. *Tinseși dereapta Ta și înghiți ei pământul*. CORESI, PS. 408/11, cf. PO 228/26. *Dereapta Ta cea tare*. PARACLIS (1639), 248. *Cununile cu carile i va încununa însuși D[u]m[ne]z[ău], cu dreapta Sa* (a. 1643). GCR I, 106/37. *Să vie căldura d[u]m[ne]zeirii Lui în mințile noastre, de la dreapta Lui cea puternică* (a. 1654). ib. 168/22. *Să mă sprejinească Sfânta Ta dreaptă*. DOSOFTEI, PS. 54/6. *Să-mi descind-aceia care, cu puternica Lui dreaptă, Lumile le cărmuiește*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *De sfânta Ta dreaptă, de spada Ta sfântă Spun toate poveștile slovei*. GOGA, POEZII, 39. ◆ (Substantivat, m. sg. art.) Umărul drept (B 1). *Se ivește din nou discuția stângului, deosebit de dreptul, și iar se înnoadă rugăciunea*. ARGHEZI, C. J. 176. ◇ E x p r. **A călca** (sau **a porni**, **a ieși**, **a pași** etc.) **cu dreptul (înainte)** = a începe o acțiune cu bine, sub bune auspicii (ca o garanție a succesului). *Poți să spui că ai călcat cu dreptul*. EFTIMIU, N. 105. *Dacă e vorba să-și creeze relații ..., a început călcând cu dreptul*. C. PETRESCU, C. V. 70. *Băgați de seamă ..., să porniți cu dreptul!* MIHĂESCU, D. A. 5. *Să nu zici că astăzi n-am ieșit cu dreptul înainte*. PAS, Z. I, 196. ◆ (Despre părți ale îmbrăcăminte) Care corespunde părții drepte (B 1) a corpului. *Buzunarul drept*. ◆ (Despre simptome, boli etc.) Care apare, care se manifestă etc. pe (un organ sau pe o zonă a acestuia din) partea (dinspre mâna) dreaptă (B 1) a corpului (omenesc); (despre tratamente, operații etc.) care se face pe (un organ sau pe o zonă a acestuia din) partea (dinspre mâna) dreaptă a corpului (omenesc). *Pareză dreaptă*. *Nefrectomie dreaptă*.

2. Adj. (Despre construcții, obiecte etc.) Care se află în partea sau în direcția mâinii drepte (B 1) a unei persoane orientate cu fața în aceeași direcție cu obiectul; (despre cursuri de apă sau despre

malurile lor) care se află pe partea sau în direcția mâinii drepte a unei persoane așezate cu fața în direcția cursului unei ape; (despre obiecte sau despre părți ale obiectelor) care se află pe partea sau în direcția mâinii drepte a persoanei care privește obiectul din față. *Să pui o leaspede ... despre partea ta cea dreaptă*. IACOV, SYN. 29¹/20. *Răsăritul [este în] partea cea dreaptă, apusul în partea cea stângă*. GRECEANU, I. 143/6. *Căzând pe partea cea dreaptă a oștirii turcești, au tăiat ... mulțime de ostași*. OBLĂDUIREA, 17/22. *Am horărat ... să să urmeze de acum înainte ... cotul cel drept al vistiierii[i]* (a. 1825). DOC. EC. 341. *Să se apropie cât se va putea de mult de coasta cea dreaptă a taberi[i]noastre*. CR (1829), 139²/14. *Un divan ... în partea dreaptă avea un jeț de elefant*. GORJAN, H. I, 87/26. *Ca diac, cântăi în strana dreaptă, la serviciul divin*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5. *Înaintam spre țărmul drept al apei*. PELIMON, I. 41/25. *Țărmul drept al Dunărei era tot în stăpânirea lor*. MACEDONSKI, O. III, 31. *Trecerea Oltului de pe malul drept pe cel stâng, se făcea pe podul cu lunrea de la Slatina*. IORGA, C. I. III, 88. *Diacul se ridică din strana dreaptă*. AGÎRBICEANU, A. 81. *Să vină din flancul drept câte unul*. BRĂESCU, V. 10. *În malul drept apar la zi formațiuni pliocene*. ONCESCU, G. 101. *Primul trece ... și prinde bara dreaptă*. BELEA, P. A. 64. ◇ (Substantivat) *Sergentul ... lua întotdeauna stânga drept dreapta*. BACALBAȘA, S. A. 234. *În centru e un început de perete care desparte stânga de dreapta*. CAMIL PETRESCU, T. II, 7. ◇ L o c. a d j. **Din** (învechit și popular, **de-a dreapta** sau, învechit, **despre, din a) dreapta** = care se află în partea corpului opusă inimii, în direcția mâinii drepte (B 1). *Partea trupului despre dreapta*. CALENDARI (1733), 27/9. *Țăfa din stânga era mai mică decât cea din dreapta*. ALBINEȚ, M. 38/14. *L-am pus în desaga din dreapta*. CARAGIALE, O. I, 145. *Copiii nerăbdători așteaptă în odaia din dreapta*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. *Ușa din dreapta*. MILLE, V. P. 167. *Acolo apuci pe hudița din dreapta*. AGÎRBICEANU, S. 351. *Chiar ca la raport, a început cu cel din dreapta*. CAMIL PETRESCU, P. 142. *O aripă largă de vânt coboară de pe munții din dreapta*. DEMETRIUS, A. 44. *Maică, măiculita mea, ... Pe mâneca de-a dreapta Pune-te pe dumneata; Pe mâneca de-a stânga Pune pe iubita mea*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 307, cf. BİRLEA, L. P. M. I, 30. *Iar în mâna de-a dreapta Ei să-mi pună trâmbița*. FOLC. TRANSILV. I, 326. ◇ L o c. a d v. **Din (la, pe, în) spre, către, înspre** (sau învechit, **de-a, din a) dreapta** = din (sau în) partea mâinii drepte (B 1); din (sau în) direcția mâinii drepte. *Căutaiu de-a dreapta de menre și vădzuiu*. PSALT. HUR.² 205. *Căutai de-a dreapta și văzui și nu era știutoriu mine*. CORESI, PS. 386/2. *Trecură den na dîreapta deasupra zidului porții*. BIBLIA (1688), 353/9. *Începând de la dreapta spre stânga un numer de șapte sau mai multe țifre se împarte în clasuri*. ARITM. (1806), 7/25. *Apleacă-te o dată cătră dreapta și o dată cătră stânga*. TOMICI, I. 9/4. *Având și o sabie spânzurată din a dreapta*. AR (1829), 15¹/29. *Au slobozi spre dreapta o brigadă*. ib. 74¹/32. *Vom culca-o [femeia] pă dreapta*. MEȘT. MOȘ. 98/28. *În dreapta, ... se-nalț-un negru munte*. ALECSANDRI, POEZII, 74. *Strana poleită ... se-nălța pe trei trepte la dreapta în biserică*. ODOBESCU, S. I, 72. *Se uită el în dreapta, nu vede nemica*. CREANGĂ, P. 238. *Reporterul apucă la dreapta*. CARAGIALE, O. II, 27. *În dreapta este un deal numit „Râpoasa”*. SLAVICI, O. I, 55. *Spre dreapta, acoperișurile de tinichea*. MACEDONSKI, O. III, 3. *În dreapta, unul zdrențaros și cu fața galbenă își rotea ochii cu spaimă de jur împrejur*. BACALBAȘA, S. A. I, 91. *În dreapta, supt jilțul vlădicăii, se află o piatră*. IORGA, C. I. I, 4. *Abia avu vreme să cărmească la dreapta*. AGÎRBICEANU, S. 352. *Întovărășind Someșul când în dreapta, când în stânga ... se desprinde un drum*. REBREANU, I. 9. *Soarele trecuse înspre dreapta*. CAMIL PETRESCU, P. 59. *Intrați pe sală*. *Odaia din fund, pe dreapta*. BRĂESCU, O. A. I, 6. *Calea Plevnei ... pe dreapta cu ... fabrica de mobile*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 13. *La dreapta se adânceau văile, cu iazurile umflate de ploii*. SADOVEANU, O. I, 59. *În dreapta, aruncând picior peste picior, șade teatral ducele*. CĂLINESCU, I. 309. *Poți privi și pe dreapta, și pe stânga*. RALEA, O. 97.

Nu se uita la dreapta. C. PETRESCU, A. R. 45. *Punctul isomimetic se deplasează la dreapta.* DANIELOPOLU, F. N. I, 21. *Razele ... sunt deviate spre dreapta.* SANIELEVICI, R. 22. *O luară peste piață, la dreapta.* BENIUC, M. C. I, 16. *Cârmește-i la dreapta.* CAMILAR, N. I, 81. *S-o iau nișel la dreapta.* TUDORAN, P. 186. *Înfășurarea începe ... de la stânga la dreapta.* BELEA, P. A. 21. *Și s-a-ntoarce pe dreapta.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 131. *Când să-ntorcea la dreapta, N-avea Voica ce tăia.* PĂSCULESCU, L. P. 243. *La dreapta prin grădină, Trece-un râu cu apă lină.* FOLC. TRANSILV. II, 290. *Și mi se-ntorcea pe dreapta Și turcii cădeau ca iarba.* ib. 557. ◇ L o c a p e r e p. **În, la, pe, din** (sau, învechit, **de, de-a, din a**) **dreapta a ...** = în partea mâinii drepte (**B 1**) a ...; din direcția mâinii drepte a ... *Domnul de-a dereapta (de-a dereapta s, den a dreapta D) ta frământ-au în zi de mânia ta împărații.* PSALT. 238. *Din a diriapta domnilor, boierii de Muldova ... ținea dvorba.* M. COSTIN, O. 91. *În dreapta Dunării ... nemărginit popor roman sau român necurmat lăcuia.* T. AARON, S. A. 68/10. *Se afla călare lângă ușa din dreapta a cărâtei rigii.* CR (1838), 41²/31. *Negușătorii mărginii d-a dreapta a Dunării pot veni.* REG. ORG. 103/5. *Malurile din a dreapta Dunărei.* IST. M. 6/16. *Doamna se puse din a dreapta lui.* GANE, N. I, 7. *Mai dură încă două case alături, una la dreapta și alta de-a stânga celei bătrânești.* CREANGĂ, P. 3. *Trei pași la stânga linișor Și alți trei pași la dreapta lor; Se prind de mâni și se desprind.* COȘBUC, P. I, 57. *Piatra se află în dreapta bisericii.* IORGA, C. I. I, 6. *Începu să scuipe ascuțit spre gârta din dreapta drumului.* REBREANU, P. S. 285. *La întoarcere, pe dreapta și pe stânga mea, nu mai vedeam de la o vreme decât liniile de întuneric.* CAMIL PETRESCU, P. 120. *Placa fotografică este așezată ... pe partea din dreapta a blocului principal.* SANIELEVICI, R. 69. *Trece încet, legănat, în dreapta scenei.* DEMETRIUS, A. 323. ◇ E x p r. **A fi** (sau **a sta, a ședea** etc.) **la dreapta** (sau, învechit, **den, de a**) **dreapta** (cuiva) ori, învechit, rar, **a dreapta** (de cineva) = a ocupa locul de onoare aflat în partea dreaptă a lui Dumnezeu, a unui conducător, a unei personalități etc. *Ședzi a dereapta de menre.* PSALT. HUR.² 183. *Isus Hristos, cel ce easte de-a dereapta lu Dumnezeu întru ceriure.* COD VOR.² 385. *Au așezat vlădicii ... de șed den a dreapta domnului.* URECHE, L. 70. *Veși scăpa de la ceata celora ce-s de-a dreapta.* DOSOFTEI, PS. 15/16. *I[su]s iaste carele au murit, iară mai vărtos au și înviiat, carele și iaste de a direapta lui Dumnezeu (a. 1698).* GCR I, 318/22. [Domnul Isus Hristos] *șade de-a dreapta Tatălui.* SLOV. 12^v/10, cf. ABETEĐAR, 23²/27. *Împăratul îndată îl îmbrățișază, îl sărută și îl pune să șază d-a dreapta sa.* GORJAN, H. I, 48/7. *Vătaful șezu de-a dreapta lui.* AGÎRBIĆEANU, S. 398. *Tatăl tău era un boier falnic ...; chiar Măria Sa, răposatul Bogdan-Vodă îl ținea de-a dreapta sa.* SADOVEANU, O. I, 34. **A-i cânta** (cuiva) **cucul la** (sau **în**) **dreapta** = a-i merge (cuiva) bine; a avea noroc. *Cuculeț cu pana sură ... Cântă-n dreapta mea cu foc Să am parte de noroc.* ȘEZ. I, 140, cf. ZANNE, P. I, 447. **A face** (sau **a apuca, a o lua**) **la dreapta** = a coti, a se îndrepta către partea dreaptă a unui drum, în direcția mâinii drepte (**B 1**). *Uncheșul Haralambie ... a ieșit cu tot tarhatul său pe poartă, apucând drumul spre dreapta.* SADOVEANU, O. XVII, 570, cf. DL. **A ține dreapta** v. ț i n e (**I 5**). **A trage pe dreapta** v. t r a g e (**I 9**). (**Și**) **în dreapta și în stânga** sau (**și**) **în stânga și în dreapta** = în ambele părți; în toate părțile; pretutindeni; oriunde. *Omoria pre vrâjmași și în dreapta și în stânga.* ANTIM, O. 309. *Și în dreapta și în stânga dabora trupuri mereu.* PANN, E. IV, 59/21. *Făcându-mi loc printre dame ... cotind uniforme în dreapta și în stânga ... am alergat la celălalt capăt al galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Locuitorii țerani se mișcau în dreapta și-n stânga.* PELIMON, I. 7/3. *Nu știu decât să facă plecăciuni în dreapta și în stânga.* MAIORESCU, D. V, 49. *Muncea în dreapta și în stânga.* CREANGĂ, O. 140. *Sărută mâini în dreapta și în stânga pentru mine.* CARAGIALE, O. VII, 524. *Vlăzută ... un tânăr nalt ... salutând solemn în dreapta și în stânga.* AMĂCHUȚ, S. A. II, 377. *Ursul tăia în dreapta și-n stânga și râteza la copaci cum ar fi dat la pământ spice de grâu.* SĂM. V, 129, cf. PAMFILE, J. II, 390. *Deși vorbea în dreapta și în*

stânga, începu să fie neliniștită. AGÎRBIĆEANU, S. 22. *Dădu bacșișuri în dreapta și în stânga.* EFTIMIU, N. 21. *Surădeau grațios în dreapta, în stânga.* BRĂESCU, A. 40. *Boierul ... dădea porunci în dreapta și în stânga.* COCEA, S. I, 10. *Se uita prelung în dreapta și în stânga.* MOROIANU, S. 25. *Ce palme ar trage el în dreapta și în stânga ...!* ARGHEZI, C. J. 18. *Cățelandrul ... tresărea mereu cu nasul peste tot, în dreapta și în stânga.* PREDĂ, I. 265. *Mi s-a întâmplat să aud și să văd în stânga și-n dreapta.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. **În, din** (sau, învechit, **în a, de**) **dreapta și în, din** (sau, învechit, **în a, de**) **stânga** = din ambele părți; din toate părțile; de pretutindeni; de oriunde. *Ei cersură în a dereapta și în a stânga scaune să șază.* COREȘI, EV. 89. *Au fost în livadie și au cules de dreapta și de stânga florile ceale mai frumoase.* FULEA, B. 74/8. *Ai aflat, în dreapta și în stânga, amănunte cu privire la femeia aceasta.* PAS, Z. I, 80. *Mi s-a șoptit din dreapta și din stânga că noaptea fusese mare tărăboi.* DEMETRIUS, A. 113. (Învechit, rar) (**Nici**) **în dreapta, nici în stânga** = nicăieri. *Să nu vă abateți în direapta, nice în stânga.* BIBLIA (1688), 130¹/25. ◇ C o m p u s: **Hora-n dreapta** = numele unui joc popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. SEVASTOS, N. 281, H XII 44.

3. S. f. sg. art. Orientare politică prin care se susține libertatea individului în materie de economie și care protejează proprietatea. *Viitorul este al dreptei.* STANCU, R. A. V, 327. *Iată-te făcând elogiul unui deșănțat ideolog al dreptei.* BARBU, I. I, 253, cf. M. D. ENC. ◇ L o c a d j. **De dreapta** = (despre grupări politice, despre persoane sau despre acțiunile, manifestările etc. acestora) care promovează, care susține tradiționalismul; conservator. *M-a întrebat de la început dacă avea să fie o revistă de stânga sau de dreapta.* VLASIU, D. 78. *Gânditorul oficial al partidelor de dreapta.* BENIUC, M. C. I, 313.

C. Adv. (Urmat de determinări locale, temporale sau modale) Tocmai (2), exact (într-un anumit loc, timp sau mod); chiar. *Apucasă o piatră mare în mână Și drept la frunte te măsurară.* BUDAIDELLEANU, T. V. 150. *Fu lovit în frunte drept d-asupra marginii pălării sale.* CR (1832), 177²/15. *Soarele bate drept în creștet.* DRĂGHICI, R. 49/18. *Vârful sabiei își pune Drept în inimă.* BĂRAC, A. E. 33^v/19. *Buzduganul armașului, lovindu-l drept în frunte, îl oborî la pământ.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 84. *Lumânarea îmi dă drept în ochi.* CARAGIALE, O. I, 76. [Porumbelul] *veni de se puse drept pe capul băiatului.* ISPIRESCU, L. 276. *Eram drept pe la mijloc.* MILLE, V. P. 217. *Plumbul a mers drept în crinul Pus pe albul piept al lașei.* COȘBUC, P. I, 62. *Duse cărligul până asupra capului cu amândouă mâinile și ... îl chiti drept în mijlocul țestei.* CHIRIȚESCU, GR. 56. *Ajunge și la măsută, drept deasupra ceaslovului.* GĂRLEANU, L. 21. *Lumina lămpii atârnată de grindă îi cădea drept în creștet.* REBREANU, I. 277. *Fumul acesta ... se întorcea înapoi, mergând drept în ochii obosiți ai doamnei.* IBRĂILEANU, A. 118. *Drept în cap o să le sară.* BRĂESCU, O. A. I, 251. *Se închisese într-un vechi cuptor de făcut pâine, așezat drept în mijlocul curții.* COCEA, S. I, 212. *L-a pocnit cu cizma drept în rărunchi.* POPA, V. 182. *Trandafirul ... drept la piept ți-l pui.* VOICULESCU, POEZII, II, 146. *Atunci a dat cu amândouă picioarele în doi, tot drept în dinți.* ARGHEZI, S. XI, 28. *Avea de mers cu soarele drept în creștet.* CAMIL PETRESCU, O. II, 584. *Și picurii ploii nimereau drept în mucul abia aprins.* CAMILAR, N. I, 211. *Crucea stă atârnată drept la mijloc.* DEMETRIUS, A. 34. *Cărligul [macaralei] ... coborî încet drept în mâna lui.* TUDORAN, P. 144. *O plesni pe față drept în obraz.* PREDĂ, M. 497. *Un arbore să-mi răsădiți pe mâni Drept în mijlocul pieptului să-l puneți cu rădăcinile.* ISANOS, Ț. L. 47. *Mareș îi trânti un pumn drept în obraz.* BARBU, Ș. N. 52. *Calul să se potrivească Drept în gât să te trântescă.* PĂSCULESCU, L. P. 160. *Măna bine-și încorda, ... Drept la ochi că mi-l lovea.* BLADE, II, 71. *Calul să se schilăvească.* *Drept în cap să te-ntrântescă.* FOLC. TRANSILV. II, 53. *Mergi pă cărare lină Și dai drept în tină,* se zice despre omul beat. ZANNE, P. I,

295. ◇ E x p r. (Învechit, rar) **Drept dragul să ...** = ți-e mai mare dragul să... *Căsuțele vesele s-au ridicat pe unde erau bordeie triste și afumate, drept dragul să le privești cum strălucesc în bătaia soarelui.* VLAHUȚĂ, CL. 25.

D. S. n. 1. Totalitatea regulilor și a normelor juridice care dirijează relațiile sociale dintr-un stat; (învechit) drit (2). *Științele matematice și a drepturilor dară mai cu seamă istoria.* RUS, I. I, 153/13. *Dreptul modern inaugurat în locul celui vechi.* CONV. LIT. II, 40, cf. EMINESCU, P. L. 106. *Numai că dreptul e treaba celor mai mari în putere.* SLAVICI, O. I, 54. *Dar una este dreptul și alta este folosul întrebunțării [lui].* CONV. LIT. XX, 6. *Instituțiile clasice ale dreptului ... religiei.* CL 1973, 172, cf. DER, D. FIL. ◇ *Drept civil v. c i v i l. Drept internațional v. i n t e r n a ț i o n a l. Drept penal v. p e n a l*².

2. Știință sau disciplină care studiază dreptul (**D 1**); (învechit) drit (**3**). *Într-această chip loghica în drăpt îl învăța.* CANTEMIR, I. I. I, 103. *Vor începe a se ivi doctori în filosofie, teologie și drepturi.* HELIADE, O. II, 241. *În aceste clase se vor învăța ... filosofia, matematica, ... dreptul natural.* DACIA LIT. 188/8. *Ar fi fost mult mai bine ... să fi învățat dreptul.* GHICA, C. E. I, 53. *Candiano ... face studii de drept.* MAIORESCU, D. I, 9. *Și-a susținut cu succes teza de licență în drept.* CARAGIALE, O. I, 248. *După ce-a trecut examenul de bacalaureat, s-a înscris la drept.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 25. *L-a pus să studieze dreptul.* MILLE, V. P. 136. *Săracă e literatura chestiunii române în studii de domeniul filosofiei dreptului și al sociologiei.* SĂM. II, 94. *Profesor la viitoarea școală de drept din București.* IORGA, C. I. I, 217. *Negreșit învățătura dreptului ... e plină de înțeles.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 44. *Ion Florea studia drepturile.* AGÎRBICEANU, L. T. 68. *A stat vreo patru ani la Paris să facă dreptul.* BUJOR, S. 158. *S-a înscris în aceeași toamnă la drept și s-a așternut pe carte.* REBREANU, P. S. 62. *Cîtea toată ziua ... tratate de drept și medicină.* CAMIL PETRESCU, P. 295. *Știința dreptului nu se conduce după romane, copile!* C. PETRESCU, C. V. 94. *Mai erau înscriși la drept și la filosofie la Cluj și alți vreo treizeci de tineri.* MOROIANU, S. 119. *Sunteți doctor în drept?* ARGHEZI, C. J. 189. *Al treilea [băiat] învață dreptul.* STANCU, M. I. 214. *Neavând chemare pentru preoție (Vasile Aaron) ... studiază dreptul.* IST. LIT. ROM. II, 88.

3. (Adesea prin lărgirea sensului) Putere, prerogativă legal recunoscută unei persoane, unei instituții, unui stat etc. de a se bucura de anumite privilegii, de a întreprinde ceva, de a dispune de ceva sau de cineva, de a putea desfășura o activitate, precum și de a se abține de la anumite acțiuni, sub protecția legii; (învechit) dreptate (**3**); drit (**1**). *Dreptului acestuia greale năcazuri și nespuse strămbătăți i s-au făcut.* CANTEMIR, I. I. II, 109. *Nu umblă să caute drepturile sale prin obicinuitul drum de judecată.* PRAVILA (1788), 48/24. *Să-l păgubească la drepturile lui.* ib. 66/10. *Legea aceasta da omului cale cu dreptu a face toate cătră ce e obligat.* IORGOVICI, O. 89/2. *Nice n-au spus că doară vrea să lipsească pe protopopi de drepturile și cădințele lor.* MAIOR, I. B. 344/11. *Numele său era mai iubit și drepturile sale mai legiuite la arătare.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 121/3. *Pravilile tuturoră noroadelor hărăzesc părintelui de familie drepturi care îl fac stăpân în mica lui soșietate.* MARCOVICI, D. 80/3. *Ei știu ca să prelungescă judecata ... până ce tu vei osteni și-ți vei lăsa dreptul tău.* BUZNEA, C. 85/2. *Meritele lui Mircea celui Bătrân câștigăra familiei sale un drept de recunoștință din partea țării.* F. AARON, I. I, 71/1. *Voiu să depărtez pe frate-tău din dreptul ce merită.* FM (1843), 272²/10. *Drepturile omenimii din zi în zi capătă mai mare întindere.* RUS, I. III, 245/8. *Afară de orașe exercită drepturi politice numai boierii și fiii de boieri.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 58. *De acest sentiment este legat dreptul de a ave o nație și o patrie.* IST. M. II/16. *Izgonirea din slujbă cu pierderea rangului și cu interdicția drepturilor cetățenești.* CONDICA O. 10/28. *Îți vei căpăta dreptul tău pe deplin.* PR. DRAM. 141. *Îngrijirea creșterii copiilor este un drept numai al mumei.* NEGULICI, E. I, 44/33. *Ținta acestui jurnal este a sprijini drepturile*

poporului român (a. 1848). în PLR I, 126. *Aristocrația transilvană ar fi trebuit să se bucure întreață de drepturi egali.* BARIȚIU, P. A. I, 8. *Nu-mi păstrez niciun drept asupra-ți.* PĂCLEANU, I. II, 161/14. *Moldavii au și acest obicei ... a crede că un om însurat are drepturi în societate.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Nu vom uita însă ... istoria și vechile drepturi ale țerei.* PELIMON, I. 86/23. *Cu puterea condeului, să apărăm drepturile noastre (a. 1868).* în PLR I, 293. *E un început de reclamare a unui drept din vechime.* MAIORESCU, D. V, 294. *Nu-i rămase nici măcar dreptul de a spera.* GANE, N. I, 16. *Datorii și drepturi pentru toți deopotrivă.* CREANGĂ, A. 163. *Nu-l slăbiți până nu vă satisfăcere sfintelor mele drepturi.* CARAGIALE, O. VII, 427. *Mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului.* SLAVICI, O. II, 6. *Să-i aducă pe fata lui Verdeș împăratu, dacă vrea să scape de ... călcător de drepturile altuia.* ISPIRESCU, L. 43. [Uita] *de drepturile și datoriile cetățenești.* MACEDONSKI, O. III, 12. *Crezi că e o soartă fericită și măreață De-a lăsa acestor oameni dreptul să te umilească!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 79. *A scris despre drepturile copilului natural.* MILLE, V. P. 128. [Dido] *drepturi împarte și legi.* COȘBUC, AE. 23. *Ipoteca este un drept real asupra imobilelor afectate la plata unei obligațiuni.* HAMANGIU, C. C. 439. *El unia în sine drepturile amânduror ramurilor domnești.* IORGA, C. I. I, 15. *Căci bat cincizeci de mii de piepturi, și-n ele inimi românești Cari strigă: Libertate! Drepturi Pe plaiurile strămoșești!* IOSIF, V. 105. *Să nu-mi bagi în vină că întru în drepturile dumitale.* AGÎRBICEANU, S. 258. *Se aduse ... grea știrbire dreptului lor exclusiv de a ținea moară.* PĂCALĂ, M. R. 53. *Noi să mergem și să fim la dreptu nostru.* BUJOR, S. 73. *Îi sărută mâna, fără a uita să i-o strângă puțin, ca omul cu drepturi câștigate.* REBREANU, I. 142. *Drepturile acestea deveniseră imprescriptibile.* IBRĂILEANU, A. 55. *Suntem una, cu legi, drepturi și îndatoriri la fel.* C. PETRESCU, S. 234. *Dreptul și interesele păcii sunt invocate, pe cât se pare, cu egală forță.* TITULESCU, D. 275. *Fiecare se vedea lovit în drepturile sale.* EFTIMIU, N. 88. *Apără ... drepturile oamenilor.* BRĂESCU, O. A. I, 65. *Stabilirea drepturilor la cei zece mii de lei.* POPA, V. 207. *Văd că am ajuns să apăr drepturile unui stăpân.* VISSARION, B. 126. *Dreptul de a lua lemne.* DS. *Copiii lor n-au alt drept decât să moștenească robia.* SADOVEANU, O. XX, 191. *Drepturile lor vor dăinui mai departe.* MOROIANU, S. 123. *Și fiuca lui are un drept la viață, proclama!* MIHĂESCU, D. A. 180. *Dreptul scris ... îngrădește într-o măsură oarecare arbitrarul boierilor.* OȚEȚEA, T. V. 35. *Locșitorul s-ar fi dus într-acolo, să-și revindică niscaiva drepturi istorice.* ARGHEZI, B. 31. *Acolo e dreptul lui atâta vreme cât el e diacon.* CĂLINESCU, I. C. 113. *Fiița omenească avea o serie de drepturi imprescriptibile, care țineau de însușirea sa de om.* RALEA, S. T. III, 33. *Noi suntem tot aci, neînvinși ... tari pe dreptul nostru câștigat prin vitejia și credința noastră.* CAMIL PETRESCU, B. 187. *Dreptul omului de a se ridica spre lumină.* BENIUC, M. C. I, 331. *Era dreptul ei să știe adevărul.* DEMETRIUS, A. 229. *I-ai cerut dreptul tău?* TUDORAN, P. 121. *Faptul că ușa era încuiată nu le spunea lor nimic despre dreptul oricărei ființe umane de a-și avea un refugiu.* PREDĂ, I. 193. [Învățământul secundar] *deschidea drumul spre universitate, adică spre dobândirea diplomelor și, prin ele, spre exercitarea tuturor drepturilor.* VARLAAM - SADOVEANU, 360. *Drepturile și datoriile omului față de societate sunt dirijate de legi nescrise.* IST. LIT. ROM. I, 81. *Radu ... i-a încredințat noului episcop dreptul de judecată.* STOICESCU, S. D. 104. *Noua legiuire nu a mai ținut seama de așa-zisele drepturi izvorâte din hrisoave.* G. BARBU, A. V. 238. *Dar cu ce drepturi intrați dumneavoastră în casa noastră?* FOLC. TRANSILV. I, 434. ◇ (Adjectival) *Cu ajutor turcesc veni să-și facă drepte pretențiile sale pentru stăpânire.* F. AARON, I. 84/18. ◇ L o c a d j. și a d v. **De** (sau, învechit, **din**) **drept** = (care este) în temeiul legii; legitim; firesc. *Ceia ce agonisesc din drept.* VARLAAM, C. 289. *Întâi pre sine de drept, apoi pre altul de strămbă judecă.* CANTEMIR, I. I. I, 43. *Din drept imasău ... li s-au lăsat dintru în vechime (a. 1816).* URICARIUL, II, 22/10. *Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăților respective.* CARAGIALE, O. I, 156. *Ea aparținea*

de drept altuia. IBRĂILEANU, A. 54. *Vei ajunge totuși, acolo unde se cuvine de drept s-ajungi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 121. *Epitetele eminesciene apar ... ca și cum ele ar aparține de drept aceluiași plan.* VIANU, A. P. 104. *S-ar fi socotit diacon de drept până la judecarea cea recunoscută ca legală.* CĂLINESCU, I. C. 120. *Moștenirea în cazul casei și locului trecea de drept celui care o folosea.* PREDĂ, M. 52. **În drept** (sau **în dreptul**) = a) l o c. a d j. și a d v. (care este) împuternicit prin lege; p. e x t. îndreptățit, justificat. *Cel atacat este în drept a-și cere prin comandă, dupe orânduială satisfacție, pentru atacul ce i-s-ar fi adus.* CONDICĂ O. 18/7. *Societatea ... este în drept de a-și înmulți după împrejurări numărul membrilor sei actuali.* CONV. LIT. I, 198. *În toate aceste cazuri va fi în dreptul său literar incontestabil.* MAIORESCU, CRITICE, 422. *Pretinde că este în dreptul său.* CARAGIALE, O. I, 190. *Înainte de sosirea celor în drept, căuta să puie mâna pe giuvaeruri.* MILLE, V. P. 129. *Se credeau în drept să ia fiecare ce-i place.* REBREANU, R. II, 211. *Dacă nu se discută la Londra chestia reparațiilor în drept, să accept planul, enunțând rezervele noastre.* TITULESCU, D. 139. *Fiecare se crede în drept să întindă mâna spre bunul altuia.* COCEA, S. I, 28. *Eu nu-s în drept să giudec.* POPA, V. 88. *De ce nu le-ai spus celui în drept?* C. PETRESCU, A. R. 20. *Să se intervină la forurile în drept.* M 1975, nr. 1, 5. *Numai el e în drept a primi sufletele.* ȘEZ. II, 160; b) l o c. a d v. pe bază legală. *Prin instaurarea sa, în fapt dacă nu în drept, procedura în materie de minorități este declanșată.* TITULESCU, D. 281. L o c. a d v. (Învechit) **Cu dreptul** = în mod legitim, justificat. *Printr-acea dat-am cartea dumni[i] mele lui Ionășcel ... cu hălășteul și cu moara în sat și în țarină și tot locul ce se va alege cu diriptul (a. 1627).* DRH A XIX, 377. *Nu iaste cu dreptul, nici să cade împăraților să facă vreo treabă pân' nu face cercare să știe cu adevărat.* POV. ȚĂR. 82^v/19. *Satele acelea cu dreptul și după lege se țin de magistrul Ugrin.* ȘINCAI, HR. I, 288/32. *Prin judecată alegând ceea ce va fi cu dreptul să-i plătească (a. 1822).* DOC. EC. 257. **Fără drept** = nejustificat; nelegal. *Închipuiește-ți că unul răpește fără drept altuia ... zece pogoane de pământ.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 45. **Drept aceea** v. a c e e a. ◇ E x p r. **A avea dreptul** (sau **drept**) de a ..., ori să ..., sau **de, la** (ceva) = a putea, a avea voie (în temeiul legii) să întreprindă ceva; a se bucura de un privilegiu (legal); a fi îndreptățit. *După legea aceasta au drept a stăpâni pământuri de acest fealiu.* FUND. 17/3. *Monarhiile despotice sânt acelea unde domnitoriul are drept a despune nu numai despre toate trebile publice a statului; dară și despre viața ... și averile poporului.* RUS, I. I, 73/1. *Cuiu i-al meu, și am drept de-a pune în el ce-oi vrea.* ALECSANDRI, T. I, 322. *Niciuna din puteri nu avea dreptul să intervie singură în contra noastră.* MAIORESCU, D. I, 11. *Veți crede c-aveți dreptul și voi ca să trăiți.* EMINESCU, O. I, 59. *Ai dreptul să dormi trei sute de ani d-aici 'ncolo.* CARAGIALE, O. II, 243. *Toți au dreptul câteodată să se piardă-n aiurări.* COȘBUC, F. 129. *Fiecare om ... are dreptul să-și aibă părerile lui.* AGÎRBICEANU, A. 338. *Omul care a suferit cât am suferit eu are dreptul să se ferească și de umbra lui.* REBREANU, P. S. 148. *O femeie are dreptul să tacă asupra vieții ei intime.* IBRĂILEANU, A. 33. *Fiecare are drept de a lucra și de-a vorbi.* SEVERIN, S. 29. *Avea dreptul să sper.* C. PETRESCU, S. 113. *Aveau și ei dreptul la cinci sute de dolari pe an.* EFTIMIU, N. 14. *Acei cari se iubesc au drept de viață și de moarte unul asupra celuilalt.* CAMIL PETRESCU, U. N. 20. *Am dreptul să nu mă împac cu principiul forței în călăuzirea destinelor omenirii.* SADOVEANU, O. XX, 8. *Șimțe ... că orice om străin o să aibă dreptul să se amestece în sufletul lui.* ARGHEZI, C. J. 106. *Are dreptul de a convoca în fața sa pe agresor.* RALEA, O. 50. *Ea nu are dreptul să-l moștenească.* STANCU, R. A. I, 176. *N-are dreptul să omoare o fată.* DEMETRIUS, A. 226. *Avea dreptul să tragă încă un glonț.* TUDORAN, P. 18. *Are dreptul să-și păstreze pe lângă casă așa: o vacă ..., zece stupi.* PREDĂ, D. 51. *Ai dreptul la tristețe, prietene, oricât.* LABIȘ, P. 276. *Boierii mari aveau dreptul și datoria de a-l ajuta pe domn la conducerea țării.* STOICESCU, S. D. 52. (Cu parafrizarea expresiei) *Supt cuvântul stăpânirea să înțeleg așa persoane care sânt pusă preste*

alții și drept au a da altora legi. OBRAĐOVICI, D. 7/7. *Călăgării deaderă plânsoare la judecătorile ceale dinafară spre carea avea drept într-o treabă ca aceasta.* MAIOR, I. B. 218/9. *Dintr-aceasta înțelegem autonomia țerei, dreptul ce ea l-a avut d-a face rezbel.* PELIMON, I. 122/30. *Și-a luat aceste zile, drept avea, firește, la mult mai mult.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. **A da drept(ul)** sau **drepturi** ori **a face drept** (cuiva) = a acorda cuiva posibilitatea, a-i oferi condițiile necesare favorabile pentru îndeplinirea unei acțiuni în mod legal sau legitim. *S-au rugat ... să li se poruncească ca tâlhăriile să le oprească și acelora carii năzuiescu la ei, să le facă drept.* ȘINCAI, HR. II, 151/18. *De-ar fi fost voință obștească ... n-ar fi dat unora drepturi și altora numai datorii (a. 1848).* în PLR I, 122. *Mă oblig a nu mai da drept de editură a acestor opere nimănu în România.* CARAGIALE, O. VII, 515. *Acest gest ... mi se părea că-mi dă drepturi nouă, că o făcuse [pe Adela] puțin a mea.* IBRĂILEANU, A. 86. *Oglinda nu-mi da drept să-mi fac prea multe iluzii.* C. PETRESCU, S. 119. *Cine-ți dă dumitale dreptul să afirmi lucrul acesta?* EFTIMIU, N. 16. *Banii câștigați îmi dau dreptul să fiu eu însămi.* CAMIL PETRESCU, P. 295. *Vasta cultura a colonelului Ionescu îi dă dreptul la comandamentele ... superioare.* BRĂESCU, V. 123. *Caut ... o elită care să-ți dea dreptul să te mândrești.* ARGHEZI, B. 17. *Să-i dai totuși interlocutorului dreptul de a se explica.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 7. **A-și lua** (sau **a-și aroga**) **dreptul** (de a face ceva) ori **drepturi** (asupra cuiva) = a se comporta, a acționa ca și când ar fi îndreptățit, împuternicit legal; a pretinde privilegiu pe care nu le are. *Dar atunci de unde își aroagă dreptul de a impune opiniile?* MAIORESCU, CRITICE, 125. *Și-a luat drepturi asupra mea.* IBRĂILEANU, A. 45. (Cu parafrizarea expresiei) *Ea își luase toate drepturile și toată libertatea.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 30. *Dintru început își luă asupra-și drepturi de soție și de mamă.* VINEA, L. II, 306. **Dreptul lui Dumnezeu!** = într-adevăr, cu adevărat. *Dreptul lui Dumnezeu, în asemenea caz ... rușinea va rămânea numai pe seama mea.* ODOBESCU, S. III, 10. *Se apropie de fată și, dreptul lui Dumnezeu! nici că mai văzuse până atunci așa frumusețe.* ISPIRESCU, L. 256. ♦ Permisivune legală pentru efectuarea unei activități; autorizație. *Voi a cumpăra de la Paganini dreptul de a imprima operele sale.* FILMON, O. II, 329.

4. (Învechit și regional) **Dreptate** (4). *În ale lor nedomeriri ca să afle adevărul și dreptul se supuse oarbei fatalității.* SĂULESCU, HR. I, 244/11. *Natura ... pune în noi simțimentul dreptului și al nedreptului.* NEGULICI, E. II, 15/1. *Și-atunci să alege dreptul, De e a mea sau a ta.* PANN, E. II, 60/7. *O putere care ... opune din afară binele și dreptul.* VIANU, A. P. 165. ◇ E x p r. **A avea drept** (sau **dreptul**) = a avea dreptate v. d r e p t a t e (4). *În cât este despre sfadul crailor Cazimir și Matias pentru Ștefan V, Kure are drept, pentru că craii aceștia se sfădea între sine.* ȘINCAI, HR. II, 61/34. *Mânios a argumentării ceva, nu e semn că cel ce adeverează are drept.* ȚICHINDEAL, A. M. 13/14. *Cunoscutul meu a avut drept.* F (1870), 212. *Toată lumea zice-așa Că nu-i bună dragostea. Are dreptul ca să spună Că și eu văd că nu-i bună.* FOLC. TRANSILV. II, 258. **A da drept** (cuiva) = a face dreptate (cuiva). *Ei m-au purtat pe la jandari, legat în funie ... Jandarii tot lor le-au dat drept; la fel și judecătorii.* CAMILAR, N. I, 226. (Regional) **A scoate dreptul** (cuiva) = a face dreptate (cuiva). *Am un neam și-o țară-ntreagă Să le scoț dreptul mă roagă.* FOLC. TRANSILV. II, 285.

5. (Concretizat) **Obiect, bun material, sumă de bani etc. cuvenite cuiva în mod legal, cinstit, în spiritul dreptății.** *Cineva ... poate să pornească jalobă și să ceae dreptul său.* PRAVILA (1814), 9/18. *Zestrea este dreptul fâmeii, iară rodul al bărbatului.* LEGUIRE. 44/5. *Nu să mai arată nimini să priimească de la Samuilă acea aramă și să-i plătească dreptul său (a. 1817).* DOC. EC. 177. *Să le și împlinescă dreptul lor de la pârâți până la un ban (a. 1825).* ib. 359. *Bucurându-se a nedreptăți ... pe jăluitori de dreptul lor (a. 1867).* URICARIUL, IV, 252/9. *Cum să nu-ți iei tu dreptul tău?* EMINESCU, P. L. 18. *Bine că ați apucat a veni și d-voastră, ca să fiți de față, când ne-om lua dreptul.* CREANGĂ, P. 159. *Dă-mi dreptul meu, că mi s-a urât aci.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Vrasăzică, el tot vra să ne mai ieie din dreptu nostru! Să nu ne lăsăm, oameni buni!* BUJOR, S. 112. *Trecuseră cinci luni fără ca vreun funcționar să-și mai fi putut primi*

drepturile. VLASIU, A. P. 425. *Păpușoiul ... am învățat a-l fura de pe ogoare și-l măcinăm la moară, dând morarului dreptul său*. SADOVEANU, O. IX, 402. *La 29 ian[uarie] 1588 ... se arată că satul Liveni fusese „drept” domnesc*. STOICESCU, S. D. 136. *A reclamat că nu i s-au achitat drepturile bănești*. G. BARBU, A. V. 198. *I se expediază ... drepturile sale de asigurat*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5. *Acuma să-mi dai dreptul ce mi se cuvine*. SBIERA, P. 61. *Am venit să-m(ni) dai dreptu, Să ma rafluies(c) cu tini*. VASILIU, C. 86. ♦ (Adjectival; învechit; despre bunuri materiale, sume de bani etc.) Care aparține sau se cuvine cuiva în temeiul legii. *Au vândut a lui direaptă ocină și moșie din sat* (a. 1591). GCR I, 38/25. *Să plătească numai vama cea dreaptă*. PRAV. 46. *Să le fie lor diriaptă ocină și cumpărătură* (a. 1660). BUL. COM. IST. IV, 17. *Ceale ce câștigă fiii cu ostenelele lor ... sânt dreapte ale lor*. PRAVILA (1814), 140/22. *Dar sufletele aceste ce sunt drepte a iadului ... nu știu cum să le priimesc*. NEGRUZZI, S. I, 93. *Vii s-ادuci patriei mele, ca o dreaptă răsplătire, Pace, glorie, putere ...?* ALECSANDRI, O. 132. *Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreaptă*. EMINESCU, P. L. 46. *O para luată pe nedreptul își mânăncă o sută drepte*. CREANGĂ, A. 76. (F i g.) *Domnul mi-iaste ocină dreaptă*. DOSOFTEI, PS. 44/1. ♦ (Prin lărgirea sensului) *I-am dat Domnia Mea ... pe Ion Șchiopu, țigan și pe frate-său Florea, țigan, ... să-i fie drepti șerbi* (a. 1775). URICARIUL, XXV, 146. ♦ (Învechit) *Taxă. Ispravnicii județului ... să îndatoreze pă numiții neguțători a plăti dreptul vămii* (a. 1822). DOC. EC. 256. *Fiece pelerin era dator să plătească un drept pentru intrarea în acest pământ*. BOLINTINEANU, O. 297.

E. Prep. 1. (Regional, exprimă deplasarea, străbaterea etc. în dreptul, în fața, lângă un reper spațial) *Urieșii ... văd, trecând în sbor, drept soare, [pe] Făt-Frumos cu Trestiana pe un cal sprinten sburător*. ALECSANDRI, POEZII, 239. *S-au arătat cei trei oameni călări. Au oprit drept han, fără să descălece*. SADOVEANU, O. X, 601. ♦ (Exprimă substituția sau folosirea unui element în locul altuia) *Acel sicriu slujește drept corlată cailor*. SADOVEANU, O. XIII, 699. *Drept ușă avea o strungă îngustă*. CAMILAR, N. I, 360.

2. (Exprimă investiția cu o anumită calitate) *Nu pot să vă priimesc drept judecător*. CAMIL PETRESCU, T. III, 403. (În construcții interogative) *Drept cine mă iei oare?* MACEDONSKI, O. II, 2. ♦ (Exprimă scopul unei acțiuni) *Drept cercare, hai, fă-te tu cerșitor la capătul ist de pod*. CREANGĂ, P. 298. *Acum Busuioc era pornit s-o facă drept spășire*. SLAVICI, O. I, 270. ♦ (Învechit, exprimă echivalarea în cadrul unui schimb) *Această moșii o-mu vândut jupanului Hrizii marile logofăt, a noastră parte de ocină de Băleni, diriptu 100 de galbini și o cal* (a. 1626). DRH B XXI, 252.

3. (În legătură cu construcțiile *drept care* sau, învechit, *drept aceea ori drept ce*, exprimă urmarea sau concluzia unei acțiuni, a unei situații etc.) *Să nu vă temeți că(ți) ce ați pestit și diript aceeaia să nu vă mâhniți că iubitor și cinstitoriu iaste Dumnezeu că e dulce și milostiv*. COD. TOD. 193. *Diripta aceea ca să hie el volnic a ținea acel loc cu tot venitul* (a. 1620). DIR A IV, 498. *Dirip ce acesta slăbeaște inemile viteajilor și-i blăzneaște de la-nchisoare unde șeade nestrigând pace, ce mai vârtos turburând*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 104^v/7. *Omul neînvațat e ca un copac neîngrijit ... Drept aceea, învățatorul este pentru un tânăr aceea ce este și grădinarul pentru pom*. NEGRUZZI, S. I, 8. *Duducăți, să-mi sară ochisorii dacă se află alt om mai fericit decât supusă sluga matala, drept care hai să fugim împreună*. ALECSANDRI, T. I, 55. *Drept care ... ceti colonelul mai departe, numitul se face vinovat de automutilare*. CAMILAR, N. I, 348.

– Pl.: (adj.) *drepti, -te*, (s. n.) *drepturi*. – Și: (învechit și regional) *derépt, -eáptă, dirépt, -eáptă, diriépt, -eáptă* adj., s. n., (învechit) *dirípt, -ă*, (învechit, rar) *derémp, -eámptă* adj.

– Lat. *directus, -a, -um* (cu unele sensuri după fr. *droit*).

DREPTĂ vb. I. = îndrepta.

I. (Învechit) 1. T r a n z. A face să devină drept (A I 3), a îndrepta. *Să derepteze hotarele și să lipească cumpărăturile, hotară*

lângă hotară, cum e legea și obiceiul (a. 1635). ap. PANAITESCU, O. T. 241. ♦ T r a n z. și r e f l. F i g. *Prentu ce a derepta giunrele calea sa?* PSALT. HUR.² 188. *Ei împiedecați fură și căzură, noi sculămu-ne și dereptămu-ne*. CORESI, PS. SL.-ROM. 32^v/15. *Nu iaste destul numai să ne sculăm, sau să ne dereptăm den căzătură (ce se zice, den păcate), ce și toate lucrurile lu Dumnezeu cealea bunele să lucrăm*. CORESI, EV. 62.

2. T r a n z. A aduce în stare bună, a transforma din rău în bine, a îmbunătăți. *Au început a-și tocni și a-și drepta țara*. MAG. IST. 35/8, în DA II/I, 640. ♦ T r a n z. și r e f l. A (se) însănătoși. *Că cine nu se dereptează den boală, nici se pocăiaște, nici se înțeleptește în leagea și învățătura lu Dumnezeu și în cearta lui, mai iute și mai mare amar și chinu-i vine lui*. CORESI, EV. 149. *Nu numai trupul feciorului dereptă Hristos, ce și sufletul sutașului mai spre multă credință ... aduse-l*. id. ib. 231.

3. T r a n z. și r e f l. A-și corecta sau a face să-și corecteze greșelile, purtările etc. *Dumnezeu den credințe dereptează păgânii*. CORESI, T. EV. 61. *Iară voi încă vă nevoiți, că noao ne cuvine neîncetat să vă spunem și să vă învățăm, până doară vă veți derepta și vă veți face buni*. id. EV. 113. *De-acia [August Chesar] se dereptă, de foarte socotiia și nu munciia pre nime*. MOXA², 125. *Den credință dereptează Dumnezău pre păgâni*. N. TEST. (1648), 253^v/6. (A b s o l.) *Greșim cu părinții noștri, fără-legiuim, nu dereptăm*. CORESI, PS. SL.-ROM. 207^v/1. ♦ (Prin analogie). *Tuturor creștinilor nu ... le e dată de nevoie să-ș derepteaze poticneala păcatelor*. CORESI, EV. 25. *Iară grăiaște de muierea ceaea buna, că easte cununa bărbatului ei și-i dereptează casa lui*. C. POP.² I, 124.

4. R e f l. A se salva (2), a se mântui (2). *Vedeți amu că de lucru dereptează-se omul, e nu de credință singură*. COD. VOR.² 349. *Și noi creadem în Isus Hristos, ca să ne dereptăm pren credința lu Isus Hristos, nu de lucrul legiei*. CORESI, L. 394/19. *Den lucrul legiei nu să dereptează nece un trup înaintea Lui, că pren leage-i cunoașterea păcatului*. N. TEST. (1648), 209^v/6.

5. R e f l. A se preamări (1), a se lăuda. *Grăiaște amu cu această pildă Domnul cătră toți carei-ș dereptează sineș și ocărăsc pre ceia ce greșăsc*. CORESI, EV. 32.

II. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică oameni, animale, vehicule etc.; adesea f i g.) A face să meargă într-o anumită direcție; a arăta drumul drept; a îndruma, a călăuzi, a orienta (2). *Cuvântul lu Dumnezeu ... pre noi dojeneaște și ceartă și apoi ne dereptează pre cale bună*. CORESI, T. EV. 180. *Adecă corabiia: cât fiind și de iute vântul, o adăpostim, întorcându-se cu mică cârmiță; cum va vrea să o pornească, dereptează-o*. id. L. 151/1. *Nu știu ziuă întru carea dereptează Domnul pre îngerul cu mine*. BIBLIA (1688), 176^v/2. *Oile, ioamna, la Sânta Mărie, le dreptăm la țară*. GRAIUL, II, 102, cf. LEXIC REG. II, 59. ♦ R e f l. *Și toți oamenii auziră și vameșii dereptară-se de Dumnezeu, botezară-se cu botejunea lu Ioan*. CORESI, TETR. 110. *Căzu Hristos întru moarte, e noi ne sculăm și ne dereptăm înviierei lui*. id. EV. 518. ♦ E x p r. **A dreapta picioarele** (sau **pașii, calea**) = a face pe cineva să meargă într-o anumită direcție. *Ne nevoim ... picioarele a le derepta spre calea de pace și spre săvârșirea dumnezeieștiei învățatură a lu Hristos*. CORESI, EV. 128. *Să să arate celora ce era întru întunecare și în umbra morții puși, să derepteaze picioarele noastre în calea de pace*. N. TEST. (1648), 67^v/9. *Însuși Dumnezău și Tatăl nostru și Domnul nostru [I[su]s H[risto]s să derepteaze calea noastră cătră voi*. id. 274^v/33. *Doamne [I[su]s[e] H[risto]a[s]e], Dumnădzăul meu, mulțămescu-ț că pusăși pre stânca răbdării picioarele mele și dereptași pașii miei*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 169^v/23. ♦ T r a n z. (Complementul indică activități umane) A desfășura; a conduce. *Dănțuiesc sau dereptez dansul*. MARDARIE, L. 165/26. *Vai de mine, multe știu, Mă nir une le mai fău; Da le fău într-o lăduie, To-derept câte-o drăcie*. ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 205. (F i g.) *De-ciia însuș împărat Costantin, ce era tinerel de 7 ani, de nu putea derepta cărna de domnie*. MOXA², 188. ♦ (Învechit)

Tranz. și refl. A (se) adresa, a (se) îndrepta. *Vocativul arată persoana sau lucrul personificat, căruia se direptează vorba.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 3/13. ♦ Tranz. (Regional) A lungă. *L-o dereptat în lume* (Sibiel – Săliște). LEXIC REG. II, 59.

– Prez. ind.: *dreptez* și (regional) *derépt*. – Și: **dereptá, díreptá** vb. I.

– De la drept.

DREPTÁCI, -CE adj., s. m. și f. (În opoziție cu *stângaci* I I) (Persoană) care se folosește, care se servește mai bine de mâna dreaptă decât de cea stângă; (rar) dreptăș (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 245. *Emisferul major este emisferul stâng (la cei mai mulți, la dreptaci; la stângaci, invers).* ABC SĂN. 324, cf. DEX. *Totul pare construit pentru utilizarea exclusivă de către dreptaci.* RL 2006, nr. 4 999.

– Pl.: *dreptaci, -ce.*

– **Drept** + suf. *-aci.*

DREPTĂR s. n., s. m. I. S. n. 1. Riglă, scândură sau echer cu muchiile perfect drepte (utilizat în construcții, în dulgherie etc.) pentru trasarea sau pentru verificarea suprafețelor plane ori pentru nivelarea unui material în stare plastică; colțar, (regional) ghiunie. *Meșterii ... când lucrează lemne sau pietre ... puind acel dreptariu, le toclesc și le netezesc.* PRAV. GOV., ap. CADE. *Și săpătura bordeiașului nu era cu dreptariul săpată, ce strâmbă și sucită.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100^v/7, cf. LB. *Cine a cugetat vreodată a-i însuti [meșterului] ciocanul, a-i înmulți și perfecționa pila, a-i însuti și înmii fusul, a-i dirige linia și ghiunea, a-i regula dreptariul, a-i îndrepta cumpăna?* HELIADE, O², III, 76, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. *Manole cel oacheș și bărbos de la Hurez ... ținând într-o mână dreptariul zidarilor ... iar în cealaltă păpușa de sfoară pentru măsurătoare.* ODOBESCU, S. II, 513, cf. ȘĂINEANU. *Colțarul numit încă și colțarul drept, ghiunie sau dreptar slujește la însemnarea cu plaivazul a unghiurilor drepte.* PAMFILE, I. C. 117. *Dreptarele au lungimea de 30, 50 sau 100 cm și se confecționează din lemn de păr, de fag ..., de paltin sau de pin.* LTR². *Pentru a evita deformările, unele dreptare sunt găurite transversal, la distanțe egale pe toată lungimea lor.* ib., cf. DL, M. D. ENC., DEX, ALRM II/1 h 346/872, NALR – O IV h 827. ♦ F i g. *Și cu dreptariul va socoti Domnul, De-a certa cu lege vina a tot omul.* DOSOFTEI, PS.² 11^v/11. *Și-i era hotarul și dreptariul de nu ieșia din chilie până nu cetia psăltirea toată.* id. v. s. noiembrie 110^v/20. *Scriitorii și nu gramaticii sunt singurii autorizați a-și croi dreptarul pentru inovațiunile de introdus în limbă.* ODOBESCU, S. II, 349, cf. ȘĂINEANU. [Să se organizeze] misiuni lexicografice pentru compunerea unui dicționar cât se poate mai complet ... așa încât să poată fi dreptarul limbei. ap. DENSUSIANU, L. 314. ♦ (Prin analogie; învechit) Conducere; îndrumare. *Și luă asupra-ș dvorba și dreptariul tuturor călugărilor ce să strânsă ră acolo, carii era 190.* DOSOFTEI, V. s. martie 50^v/27. ♦ (Regional) Măstrie (1) utilizată pentru a netezi tencuiala (Coverca – Vatra Dornei). Cf. A V 14.

2. (Regional) Șurub mare de lemn la roata morii, utilizat pentru a regla viteza de măcinare. *Nu putem lăsa neamintite ... revizitele de care se slujește morarul în industria morăritului ...: lopata ..., făcălețul, ... dreptariul.* PĂCALĂ, M. R. 468. *Morarul mai strânge ori dă drumul dreptariului.* LUNGIANU, ap. CADE.

3. (Regional) Schimbător (III 2) (Galicea Mare – Băilești). Cf. NALR – O IV h 642/974.

4. (Regional) Fuscel (la scară) (Măceșu de Jos – Bechet). Cf. ALR II/1 MN 135, 3 889/872.

II. S. m. (Rar) Persoană care are drepturi politice. *Șapte delegați ai comunității, numai persoane cu greutate și prestanță, toți negustori și aproape toți dreptari, adică cetățeni cu cuvânt în politică și drept la vot căpătat în 77, așteptau muți ... sfârșitul întrevederii.* GALAN, Z. R. 135.

– Pl.: (I) *dreptare*, (II) *dreptari*. – Și: (învechit) **dreptáriu, dereptár, dereptáriu, direptáriu** s. n.

– **Drept** + suf. *-ar.*

DREPTÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) dreptá și rezultatul ei.

1. 1. Îndreptare, îmbunătățire, corectare. Cf. *drepta* (I 3). *Cartea ce se cheamă Evanghelie ... spre învățatură creștinilor oameni cătră dreptarea sufletului și trupului.* CORESI, EV. I. *Iară spre cădeare amu necrezuților lui zace Domnul, iară spre sculare și spre dreptare credincioșilor.* id. ib. 518, cf. MARDARIE, L. 285/9, HELIADE, PARALELISM, II, 90.

2. Salvare (1), mântuire (2). Cf. *drepta* (I 4). *Ori dreptare, ori osândă.* CORESI, EV. 37. *Să blagodărim Domnului cel ce grijaște de viața noastră și de rădicare și caută de pururea de a noastră spăsenie și dreptare.* id. ib. 521. *Ce nu-i cumu-i greșala așa și darul, că vina ei dentru unul, întru osândire, iară mila, den mult greșale întru dreptare.* N. TEST. (1648), 210^v/33. ♦ Împlinire. *Cu noi pre alții spre dreptarea cuvântului și vieției să-i dereptăm.* CORESI, EV. 536.

3. Îndrumare, călăuzire; învățatură; poruncă (2), dreptate (3). Cf. *drepta* (II 1). *Dereptarea lui Dummedzău dereaptă e, veselește înrima; porâncita Domnului de departe luminreadză ochii.* PSALT. HUR.² 101. *Domnul ... iaste lăsat toate dreptările dumnezeesti să le îndrepteze și pre oameni încă să-i tocmească cu înțelepciune.* NEAGOE, ÎNV. 262/16. *Fericit ești, Doamne, și mă-nvață Să-ț țai dreptările-n dulceață.* DOSOFTEI, PS.² 218^v/14. *Ivește-ț spre mine Svânta Față și spre dreptarea Ta mă-nvață.* id. ib. 226^v/8. *Și aceasta e dreptare înainte întru Israil, preste rudenie și preste schimbare să stea tot cuvântul.* BIBLIA (1688), 194^v/4.

4. Mod de a proceda corect; dreptate (1). *Patru bunătăți ale sufletului. 1. Vitejia. 2. Înțelepciunea. 3. Dreptarea și 4. Curățeniia.* ANTIM, O. 377. ♦ (Concretizat) Regulă (1), lege. Cf. MARDARIE, L. 144/17. *Fericitul Elpidie, fiindu unul din sfatul senatului, credincios în tainele împărătești și scriind dreptările pravilelor de giudeate, să cunoștea creștin.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 127^v/34.

II. (Fiz.; în sintagma) *Linia dreptării* = linia verticală ce trece prin centrul de greutate al obiectelor. *Linia dreptării se cheamă aceea care trece prin țentru greutății fieștecăruia trup prejmat, așezată cătră fața pământului sau cătră horizon.* M. DRĂGHICI, F. I, 19^v, ap. URSU, T. Ș. 189.

– Pl.: *dreptări*. – Și: **dereptáre, direptáre** s. f.

– V. **drepta**.

DREPTAREPÍT, -Ă adj. (Entom.; învechit) Care face parte din ordinul ortopterelor. *Insecte dreptarepíte (orthoptera).* MIHALI, C. 113, ap. URSU, T. Ș. 248, cf. FORM. CUV. I, 178.

– Pl.: *dreptarepiți, -te*. – Și: **dereptarepít, -ă** adj.

– **Drept** + *aripă* + suf. *-it*.

DREPTARÍPĂ s. f. (Entom.; învechit) Ortopter. *La împărțirea insectelor, luând în băgare de seamă forma din afară, iar mai ales aripile și organele mâncărei, deosebim: ... Coleoptere seau gândaci ... Ortoptere seau dreptaripe.* STAMATI, M. 119/12, cf. URSU, T. Ș. 248.

– Pl.: *dreptaripe*.

– **Drept** + *aripă*.

DREPTÁRIU s. n. v. **dreptar**.

DREPTÁȘ, -Ă adj., s. m. și f. (Astăzi, rar) 1. Dreptaci. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Stângacii se luptă cu stângacii și dreptășii cu dreptașii.* ARGHEZI, în BUL. FIL. VII – VIII, 244.

2. (Adept, partizan) al ideologiei de dreapta. *Dreptașii au adus pe Stroussberg care, printre concesiunile străine, lucrește ca soarele în mijlocul palidelor planete?* EMINESCU, O. XI, 80, cf. BUL. FIL. VII – VIII, 245.

3. Jurist, magistrat (3). *Un tată, un frate, un soț închis, prizonier al unui dreptăș interpret al unei acuzații.* ARGHEZI, în BUL. FIL. VII - VIII, 245.

- Pl.: *dreptași*, -e.

- Drept + suf. -aș.

DREPTĂȚE s. f. 1. Înșușirea de a fi drept (A II 3), de a corespunde principiilor morale sau juridice; virtute (2), corectitudine, integritate morală, obiectivitate (2), (livresc) probitate. *De nu va fi mai multă dreptatea voastră, mai vartos de a cărtularilor și a fariseilor, nu aveți a intra în împărăția cerului.* CORESI, EV. 17. *Iară pentru mare dreptatea lui, nime nemica nu-i putea strica, numai acea boală ce-l dosădiia și-ntru aceea se svârși.* MOXA², 198. *Lucrurile bune de bună vestire ... Înțelepciunea, mintea întreagă, dreptatea.* PARACLIS (1639), 251. *Fariseii era aleși dintr-alți oameni pentru postul și pentru dreptatea ce avea, și era cinstiți și lăudați de oameni buni.* VARLAAM, C. 9, cf. PRAV. 254, MARDARIE, L. 206/19. *Ale trupului 4 bunătaț: bărbăția, înțelepciunea, dreptatea, curăția.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 216^v/24. *La grec milă, sau omenie, sau dreptate, sau nevicleșug, niciunele de aceste nu sânt.* NECULCE, L. 92. *Acela iaste și să numeiaște varvar carele nici obiceiul are, nici carte știe, nici bărbăție, nici dreptate, nici miloserdie are.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *Dreptatea domnului să cunoștea că și înaintea agăi la București cu mic cu mare să rădicase, cu mare albă, măturisindu toți că domnul iaste bun.* R. GRECEANU, CM II, 109, cf. LEX. MARS. 200. *Anul cel bun nu-l face atâta mulțimea rodurilor, cât îl face dreptatea stăpânitorului.* ANTIM, O. 87. *Patru fapte bune ale Evangheliei: înțelepciunea, mintea întreagă, dreptatea, bărbăția.* SLOV. 25^v/10, cf. LB. *Virtuțile și vișturile ... își păstrează numele în limba strămoșască sau latină, cum: bunătațe, răutate, dreptate, strămbătate.* HELIADE, PARALELISM, I, 41/17, cf. BUZNEA, F. 12/28. *Eu nu am stăruit ca să să treacă și această clauză în contract, puind temei pe dreptatea binecunoscută a stăpânirii (a. 1848).* DOC. EC. 954. *Lumea să fălește că în mijlocul depravației și a decadenței năravurilor publice au scăpat ... rămășiți de onor și de dreptate.* CALENDAR (1852), 74/3. *Urmașii lui [Traian], geloși de așa mărire, mai mult se gândiră a-și face loruși monumente, decât a consacra pe cele ce aminteau poporului neasemuita glorie și dreptate a fericitului Traian.* ODOBESCU, S. III, 72, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Reîntoarcerea la acele calități ale strămoșilor, la vitejie, dreptate și cumiinție, va fi începutul unei epoce de adevărată regenerare.* EMINESCU, O. X, 283, cf. BARCIANU. *Noroc că se mai găsește, pe ici pe colea, câte un om de ispravă, care - prin dreptatea și prin bunătațea lui - te face să nădăjduiești ... o lume mai bună ca a de azi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 132, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tatăl tău nu cedează niciodată când e convins de dreptatea lui și ... nu se pleacă decât înaintea lui Dumnezeu.* REBREANU, R. II, 15. *Fără dreptate și fără cinstie nu se poate trăi pe lumea asta.* SADOVEANU, O. IX, 402. *Se vedea pe sine, uscată, egoistă, lipsită de generozitate, crezând că dreptatea și cinstea pot să înlocuiască bunătațea și dăruirea.* DEMETRIUS, A. 315. *Dreptatea are nună pe cinstea cea bună.* ZANNE, P. VIII, 731. ◊ (Prin analogie) *Și poate să se închipuiască dreptatea împăratului de albi, cum tocmeaște și împarte toate lucrurile pre drept.* C. POP.² 1, 148. ◊ L o c. a d j. (Învechit și popular) **Cu dreptate** = drept (A II 1), corect; adevărat, veritabil (1). *Pre cest ucinic al meu ... l-am cunoscut ... curat și întreg de minte, bun și cu dreptate și îndelung răbdătoriu.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 155^v/32. *Poate că sub astă țărână este-o inimă-ngropată Care-avea în cursul vieței fantazie înfocată, Suflet bun, cu dreptate.* ASACHI, S. L. I, 73. *Eu sânt Dumnezeu, și pot să-ți dau orice-i cere de la Mine, pentru că și tu ești om cu dreptate și darnic.* CREANGĂ, P. 300, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu putea pune pan Valerie ... nemți să prindă ori să prade solul, - cunoscând noi prea bine pe pan Valerie ca un sleahitic cu credință și dreptate.* SADOVEANU, O. X, 89. *Era altfel lumea: mai cu frica lui Dumnezeu,*

mai milostivă și mai cu dreptate. MOROIANU, S. 104. *De-mi ești maică cu dreptate Bagă mâna și mă scoate.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 265. *Frunzuliță trei granate, Sunt vornicel cu dreptate.* ANT. LIT. POP. I, 55. ◊ E x p r. (Învechit și popular) **A arăta dreptate** = a acționa în mod corect; a manifesta corectitudine, imparțialitate. *Bogdan-Vodă ... tuturora arăta dreptate, de să vedea că nimica nu s-au dipărtat de obiceiul tătâne-său.* URECHE, L. 181. *Iară țărâi, prostimei, vrea să le arete milă și dreptate și vrea să le fie departe.* NECULCE, L. 197. *A apăra drepturile jăluitorilor și a le arăta grabnică dreptate în pricina lor (a. 1829).* DOC. EC. 430. *Vrei poate-n faptă să arăți Dreptate și tărie?* EMINESCU, O. I, 178. *Împăratul zise că de când el este împărat, așa pricină grea nu mai judecase. Hotări dară ca toți să cază în genunchi și să roage pe Dumnezeu să le arate dreptatea lui.* ISPIRESCU, L. 278, cf. id. ib. 383. ◊ (Învechit, rar) **Loialitate, devotament.** *Și aceasta easte de multă dreptate ce au cătră împăratul și cătră alalte soții.* C. POP.² 1, 152.

2. (Învechit; în limbajul bisericesc) Neprihănire, puritate (7), curățenie morală. *Cându chemai, audzi-me, Dumnezău dreptății mele!* PSALT. HUR.² 89. *Credzu Avraamu lu Dumnezău și se meni Lui în dreptate și soțu lu Dumnezău meni-se.* COD. VOR.² 349. *Dreptatea și dumnezeiia lăsăm și ne turnăm cătră păcate, la reale.* CORESI, T. EV. 117. [Sfântul Dimitrie] *pohtele trupului le călca și le biruia, curăție ținea, dreptatea iubii, de nedreptate și de strămbătate să ferii.* VARLAAM, C. 371. *Iară pentru credință și dreptate ... Dumnezău le-au dăruit lor darul Duhului Svânt.* EUSTRATIE, PRAV. 3/19. *Crezut-au Avraam lui Dumnezău, și s-au merit Lui în dreptate, și s-au numit priiatin lui Dumnezău.* N. TEST. (1648), 177^v/28. *Deade mie D[o]jmul după dreptatea mea.* PSALT. (1651), 45^v/2. *M-ii scoate la Tine, dăru-m-vei plată Pentru dreptate, și milă bogată.* DOSOFTEI, PS.² 23^{iv}/4. *Și crezu Avram pre Dumnezeu și i să socoti lui întru dreptate.* BIBLIA (1688), 10^{iv}/18. *Și au avut mare dreptate Ioachim și Anna ca să nască pre una ca aceasta din pântecel lor.* ANTIM, O. 44. ◊ F i g. *Atunce ... va merge înainte-ți dreptatea ta și slava lui Dumnezău te va cuprinde.* VARLAAM, C. 266. ◊ L o c. a d v. **Cu (sau pe) dreptate** = în mod neprihănit, în puritate (7). *De păcatu părăsimu-ne și cu dreptate să viemu.* COD. VOR.² 378. *Iov ... era viiat cu și cu dreptate întru toată vremea sa.* CORESI, T. EV. 51. *Drept aceea cine va vrea să lăcuiască pre dreptate, ale trupului asupriciuni și cametele și mândria ceștii lumi și pohta ei, cade-i-se să le lase.* id. EV. 73. *Și cu dreptate a lăcu, cu dragoste și cu împreunare și cu pace.* COD. TOD. 192. *Să-ș lase scumpeata, să postească cu inimă curată și cu dreptate, cu milostenie și cu blândeate.* VARLAAM, C. 65. *Svânt părintele nostru Averchie ... viețuind cu preacuviniță și dreptate rămășița vieții sale, mearsă cătră Domnul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^v/22. *Izbăvindu-ne de păcate, cu dreptate să petracem.* CHEIA ÎN. 106^v/3. *Cu dreptate și cu curăție și cu smerenie să-ți petreci viața, pentru ca să-ți ajute Dumnezeu.* ANTIM, O. 236. ◊ E x p r. **A face (sau a săvârși, a ține, a lucra, a umbla cu) dreptate (ori dreptatea)** = a se comporta, a trăi în mod neprihănit, în conformitate cu prescripțiile bisericești. *Dumnezeu hrănește bine pre ceia carei împlă cu dreptate în rândul și în slujba lor.* CORESI, T. EV. 67. *Și săvârși toată dreptatea, iară păcate nu făcu, nici se află hitlensug întru rostul lui.* id. EV. 414. *Prostaticii ce fân dreptatea Sânt cu mine-n toată greutatea.* DOSOFTEI, PS.² 37^v/11. *Să stea cu credință adevărată, cu nădeajde bună și să fie dreptatea și să urmeaze bunătațile și faptele ceale bune.* ANTIM, O. 75.

3. (Mai ales în limbajul bisericesc; de obicei construit cu determinări ca „divină”, „cerească”, „a lui Dumnezeu” etc. care arată apartenență) Înțelepciune supremă cu care Dumnezeu conduce lumea; har, pronie (1), providență (2). *Arrătă Dumnezău spăsenia Sa între limbi și descoperi dreptatea Sa.* PSALT. HUR.² 168. *Și limba mea învețe-se în dreptatea Ta, în toată zi lauziei Tale.* PSALT. 64. *Să nu grijim de viața noastră, ce văm mânca și ce văm*

bea, ... ce să cearem mîinte împărăția lu Dumnezeu și dreptatea Lui, și acelea toate adauge-se-vor noao. CORESI, T. EV. 68. Putea Dumnezău să izbăvască pre om fără munci și fără de moarte, ce dreptatea dumnezăiască nu lăsa să dobîndească în dar omul binele acela ce de bună voie l-au pierdut. VARLAAM, C. 81. Îndreaptă-mă întru dreptatea Ta pentru pîzmașii miei. PSALT. (1651), 7¹/14. Dreptatea Ta-i dreptă pururea și cuvântul Tău-i drept (a. 1669). GCR I, 186/12. Domnul giudecă gloate, giudecă-mi și mie, Cu a Ta dreptate, fără de mînie. DOSOFTEI, PS.² 9¹/4. Omul ... să-și aducă aminte de dreptatea lui Dumnezeu, că Dumnezeu iaste drept și ceartă pre oameni. CHEIA ÎN. 68¹/29. Iar pronia lui Dumnezeu altele orânduia și cele ce ei socotia domnului a lucra, la capul lui ticălosul au sosit și rău dumnezeiasca dreptate pã el au pedepsit. R. GRECEANU, CMII, 233. Câștigat-am pre împăratul cel blînd carele, în toată lumea călcînd cu pașii dreptății cerești, tirăniia vrăjmașului celui răpștoriu au sfărîmat-o. ANTIM, O. 195. Să se umple gurile noastre de lauda Ta, Doamne ..., toată zioa să ne învățăm dreptatea Ta. TOMICI, Î. 82/18. Un om ucis, o literă neciuită; un oraș de ars, o pagină de ntorș – iată cartea de legi a revoluțiunilor, a dreptății lui D[umne]zeu! EMINESCU, O. VII, 221. Astfel mă socotii foarte jîgnit de pîrtinirea dreptății cerești, care hărăzește darurile atotputerniciei sale numai celor aleși. HOGAȘ, M. N. 158. ♦ (Învechit) Poruncă (2); comandament, imperativ. Izbavi-me de la cei strâmbi, D[umne]zeu, D[umne]zeul spăseniei mele; bucură-se limba mea dreptății Tale. PSALT. HUR.² 131. Că mânia amu bărrbatului dreptatea lu Dumnezău nu lucrează. COD. VOR.² 342. Învățăm den ceastă Evanghelie la cine sau de unde se cade a înțelege leagea și dreptatea lu Dumnezeu. CORESI, T. EV. 109. A treia dreptate: ... să nu strîngem noao comoară în ceastă lume, că zice Iisus Hristos că unde va fi comoara noastră, acolo va fi și inema noastră. id. ib. 118. Pune-mi, Doamne, calea-ntr-a Ta lege, Și pre dreptatea Ta voi merge. DOSOFTEI, PS.² 219¹/6. Bun ești, Doamne, și cu bunătate, Și mă-nvață-ntr-a Ta dreptate. id. ib. 221¹/10. Avraam ... au păzit poruncile Meale și învățăturile Meale și dreptățile Meale și legile Meale. BIBLIA (1688), 18¹/56. ♦ E x p r. **A ține dreptatea lui Dumnezeu** = a respecta, a îndeplini porunca lui Dumnezeu. Doară se-ară înderepta caile mele a ținre dreptatea Ta. PSALT. HUR.² 188. Giudețele Tale în sînt toate-n față, A Ta dreptate o fîi cu dulceață. DOSOFTEI, PS.² 23¹/12. (Cu inversarea termenilor construcției) Dreptatea Ta ținrea-voiu, nu părăsi menre. PSALT. HUR.² 188. ♦ (Prin lărgirea sensului) Dreptate firei ... A face oamenilor cum vom să fie și noao făcut de la ei. PARACLIS (1639), 252. Dreptate legeei ... Înceată de rău și fã bine. id. ib.

4. Principiu moral și juridic care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine și să i se respecte drepturile (D 3); faptul de a recunoaște drepturile fiecăruia și de a acorda ceea ce i se cuvine. Cu frumseătea și cu bunrăitatea Ta întinde și dospeaște <și> împărătește, de<re>pt adevărului blîndețelor și a dreptății. PSALT. HUR.² 125. Plodul dreptății întru împăcare seamără-se făcîndu pace. COD. VOR.² 354. Dumnezeu nostru ... iaste atare ce iubeaște dreptatea și tare uraște fărălegile și strîmbăteata. CORESI, T. EV. 98. Vor loa frică de Dumnezău de să vor întoarce spre svînta dreptate. PRAV. LUCACI, 165. Iubiți dreptatea, ceia ce giudecați pãmîntul! C. POP.² I, 148. Dreptatea iaste mai denainte și aceia s-au făcut întăiu de la Dumnezău. VARLAAM, C. 14. Cunoscîndu sfeatnicii lui crai [Albert] ... gîndul că va să facă oaste împotriva lui Ștefan-Vodă, multu i-au adus aminte să nu facă împotriva dreptății, să nu să întorcă mîniia lui Dumnezeu spre el. URECHE, L. 101, cf. MARDARIE, L. 110/26. Ce Tu, Doamne, iubești dreptatea, De-ș arăt pre mine bunătatea. DOSOFTEI, PS.² 82¹/15. [Pe Antiohi-Vodă] nu-l putē nime întoarce din dreptate la giudecată, nice iubiē minciuneli. NECULCE, L. 177. Unde tiraniia stăpînește, acolo dreptatea să izgoneaște. CANTEMIR, I. I. I, 208. La toți supușii noștri să se arate biruitoare dreptatea, căci judecata, după cum am zis, iaste a lui

Dumnezeu. PRAV. COND. (1780), 44. Ai iubit dreptatea și ai biruit urînd nedreptatea. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 103. Dreptatea pricinuiaste mai mult bine decît oștirile ceale mari. PILDE, 66/19. Dumneavoastră ispravnicilor ai județului, înfățișînd pã amîndooă părțile înaintea dumneavoastră, să cercetați pricina și asupra dreptății urmînd, să hotărâți în scris (a. 1801). DOC. EC. 67. Dreptatea aduce cu sine ca cel ce au dat mai mult spre neșugătorie, mai mult să dobîndească din câștig. ARITM. (1806), 85/19. Strîmbăteata iaste neprietenă dreptății. HERODOT.², 41. Vrednicul jude Era iubitoriu de dreptate. BUDAI-DELEANU, T. I, 149/20. Inima mea să nu iubească fără numai dreptatea. MAIOR, T. 86/19. Iubitorii de dreptate lesne se pot împăca. ȚICHINDEAL, A. M. 22/1. Și, privind asupra dreptății, să faceți alegere în frica lui Dumnezeu, față însă cu amîndooă părțile (a. 1817). DOC. EC. 182, cf. MAN. ÎNV. 122/8. Pruncii care se nasc în zodia aceasta ... iubesc dreptatea și adevărul. CARCALECHI, C. 98/3. Dreptatea și nedreptatea sînt lucrul cel bun și cel rău care sînt protivnice. GRIGORIE, L. 157/20. Inima mea să nu iubească decît dreptatea. PLEȘOIANU, T. I, 149/20. Marele ban Grigorie Băleanul ... [a fost ales] pentru iubirea de dreptate și pentru blînda apropiere cătră oricare. AR (1829), 53¹/14. Demagoghii aceia ... amăgesc popoare în numele dreptății. HELIADE, O. I, 208. Reșelio ... un bărbat pre cât de ager, pre atîta de trușă ... puțin uitîndu-se la dreptate și la crușarea sîngelui omenesc pentru ajungerea la scoposul său. SĂULESCU, HR. II, 312/5. Bernarden de la la Sen-Peir ș-au întemeiat toate scrisese sale pe un adevăr evanghelic, care ne povățuește, prin milostivire, la iubirea de dreptate și dragostea cătră aproapele. BUZNEA, P. V. V/5. Tatăl meu ... se purta cu multă blîndețe și iubire de dreptate. BREZOIANU, Î. 12/26. În cer ni-e Dumnezeu și pe pãmînt dreptatea Vom răzbuna-o-n sînge de răi și de tirani. PELIMON, S. 12/7, cf. COSTINESCU. Noi credem că nu principiile ne deosibesc, ci modul cum le profesăm și măsura de dreptate care o avem unii pentru alții. EMINESCU, O. XI, 59. Voiești să știi ce caut? E lesne de ghicit: Să mor pentru dreptate și lege am venit. MACEDONSKI, O. II, 221. E numele dreptății de-o mie de ori sfînt! MILLE, V. P. 37. Herdelea declară cu demnitate că în sfârșit a sosit și ceasul dreptății. REBREANU, I. 183, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, CAMIL PETRESCU, P. 66. [Un filosof adevărat] trebuie, mai ales, să aibă pasiunea firească ... a adevărului și a dreptății. NEGULESCU, G. 77. Dreptatea și ordinea sînt primele elemente ale unui stat. SADOVEANU, O. X, 30. Aveți datorita, cred, să luați apărarea dreptății, – scuzați-mă că trebuie să precizez rolul unei prese adevărate. ARGHEZI, S. XI, 47, cf. DL. Să fie dreptatea o sarmă, aș îndrepta-o eu! BARBU, G. 234, cf. DER, DEX, D. FIL. Principiile exprimate în cadrul programului politic ... libertatea, dreptatea, egalitatea de șanse. RL 2005, nr. 4 623. Cu dreptatea nu mergi departe. ZANNE, P. V, 283. Oriunde te întorci, dreptatea călăuză înainte să o porți. id. ib. VIII, 729. ♦ F i g. Sfîntorii Tăi înveaște-se-vor în dreptate. PSALT. HUR.² 199. Bunătatea și dreptatea biruiește toate. M. COSTIN, O. 297. Adevăr, fericiți sînteți voi și nărociți că părăsăți întunecăreul ș-aț urmat luminii dreptății. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166¹/35. Dumnezeu ... să vă înarmeze cu arma dreptății și să vă dăruiască pacea lui. ANTIM, O. 8. Întru știința și chipzuirea omului sînt oareșcare scîntee ale dreptății semădate. PRAV. COND. (1780), 42. Supt al tău ferice schiptru domnesc legea și virtutea, Dreptatea și credința au sfîntit a[l] lor altar. ASACHI, P. 4/4. [Sufletului nostru] îi place libertatea s-o vază strălucindă, Dreptatea și unirea în lume a domni. R. IONESCU, C. 10/16. Fără bani, dreptatea pere. SION, POEZII, 30/6. ♦ (Personificat) Adevărul de pre pãmă<n>1 luminră și dreptatea den ceriu plecă-<se>. PSALT. HUR.² 159. Tulie dzise: „Dreptatea easte mumă și împărăteasă tuturoră bunătăților”. C. POP.² I, 148. O, dreptate sfîntă, pune-ți îndreptariul și vedzi strîmbe și cîrjobe lucrurile norocului. CANTEMIR, I. I. I, 138. Dreptatea nu să rușinează de cei mari. AETHIOPICA, 70¹/17. Dreptatea și milostivirea stau la picioarele tronului său [a lui Dumnezeu]. BUZNEA, F. 2/17. Tiranul d-a se doborî dreptatea poruncește. RUSSET, E.

24/11. *Te congiur ... pe acest braț răsbunător al dreptății ... înjosește a asculta rugăciunile mele.* PĂCLEANU, I. I, 76/21. ⇨ (Concretizat, rar) *Dumnezeu cel dreptu, cea ce ceartă nedreptatea și înalță dreptatea, cu câtă certare pedepsește pre ceia ce calcă jurământul.* URECHE, L. 105. ⇨ *Calea (sau cărarea) dreptății (sau de dreptate) = modul de a proceda corect, respectând toate preceptele morale și religioase. Au căutat Hristos pre ceastă păcătoasă să o întorcă den păcatele ei în calea dreptății, că se smeri.* CORESI, T. EV. 47. *Sufletul meu întoarnă-l spre cărările dreptății.* PSALT. (1651), 37^v/5. *Ce Tu, Doamne, n-ii pesti departe Cu calea Ta cea de dreptate.* DOSOFTEI, PS.² 227^v/8. *O, oameni orbi și prelestiși, ascultați calea dreptății!* id. v. s. septembrie 30^v/11. [Va putea] *pre Corb la calea dreptății și la luminarea adevărului a duce.* CANTEMIR, I. I. I, 118. *Ne-am abătut cu toții din calea dreptății și împreună ne-am netrebuit.* ANTIM, O. 26. *E pietroasă și ncvoiată calea dreptății, dar e sigură.* EMINESCU, O. IX, 448. *Umbli pe calea dreptății dacă vrei să te numești drept.* ZANNE, P. VIII, 729. (Învechit; în textele religioase) *Ușa dreptății = posibilitatea de a ajunge la divinitate, de a se purifica. Deșchideți-mi ușa dreptății și venri-voiu în ea, ispovedi-me-voiu Domnului.* PSALT. HUR.² 187, cf. CORESI, EV. 179. *Deșchideți mie ușa dreptății.* COD. TOD. 198. *Deșchideți-mi ușa dreptății Și voi intra dinlontrul cetății.* DOSOFTEI, PS.² 216^v/7. *Simțul (sau duhul, sentimentul, simțământul, spiritul, ideea) dreptății (ori de dreptate) = conștiința corectitudinii. Eu cunosc prea bine duhul de dreptate ce caracterizează pe Înălțimea Voastră (a. 1848).* DOC. EC. 941. *Rezerva ... ce un simțământ de dreptate elementar ne impune să o facem este că, în cercetarea următoare, nu vom avea în vedere decât poeziile ... pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltări.* MAIORESCU, CRITICE, 467. *Cine ar crede cum că ungerii ... vor găsi în ei atâta simț de dreptate încât să redeie ... autonomia Transilvaniei, pre care au răpit-o fără consimțământul românilor?* EMINESCU, O. IX, 91. *Publicistul e semănătorul ideilor de dreptate și înfrățire ale celor aleși, e persecutorul vișilor ce se strecoară în moravuri întotdeauna pe căi piezișe și sapă temelia așezămintelor sănătoase.* în PLR II, 424. *Deplângeam pe reclamantul uluit și deplângeam sentimentul de dreptate, care mi se părea că scoboară din ce în ce mai mult din conștiința oamenilor.* MIHĂESCU, D. A. 19. *Orice idee de dreptate avea să se transforme pentru bietul om într-un fel de satisfacție idioată că și-a zbuclumat zdravăn adversarul, deși el însuși n-a avut o soartă mai bună.* id. ib. 20. *Sunt indignat și sunt hotărât să atrag atenția autorității în drept asupra acestui caz, așa, din umanitate și spirit de dreptate.* CĂLINESCU, E. O. I, 228, cf. DL. *Cei care le judecă ... [dosarele de corupție] nu sunt mânâți de simțul dreptății.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 827. ⇨ **Cu dreptate = a)** l o c. a d j. și (construit cu verbe ca „a fi”, „a judeca”, „a cârmui”, „a purta” etc.) a d v. (care este) în mod corect, legal, just, cum se cuvine. *Lor [crailor, voievozilor] au lăsat Dumnezeu aicea să domnească pre noi și să biruiască lumea cu dreptate.* CORESI, T. EV. 155. *Cade-să a tot plugariul să-ș are și să-și lucreadze pământul cu dreptate.* PRAV. I. *Cuvântul ce-l grăia ca o pravilă era tuturora, giudețele cu mare dreptate și socoteală, fără fățarie.* M. COSTIN, O. 89. *Că Tu, Doamne svinte, spre milă ești gata și cu dreptate vei împărți plata.* DOSOFTEI, PS.² 152^v/8. *Să nu iai obrazul săracului, nice să lauzi obrazul năsilnicului; cu dreptate să judeci pre vecinul tău.* BIBLIA (1688), 85^v/10. *Fost-au luat Iordachi Cantacozino și Toma frate-său toate moșiile Ceaureștilor, pentru acea pradă ce le-au făcut Gheorghii Ștefan-Vodă, cu dreptate și cu giudecată.* NECULCE, L. 23. *O, împărate, nu easte cu dreptate, nici să cade acela carele easte gata de moarte să nu-l omoară îndată.* C. POP.² I, 258. *Iar Matei-Vodă au șazut cu pace dăspre toate părțile, domnind și judecând țara foarte bine și cu dreptate.* ANON. CANTAC., CM I, 157. *Am socotit de am pus domn dintre noi, care este și nepot lui Matei-Vodă și pe cum acela cu dreptate au fost împărăției și mai cu dreptate va fi acesta.* ANON. BRÂNCOV., ib. II, 278. *Deșchide gura ta și giudecă cu dreptate; deaci*

socoteaște pre săracul și pre neputinciosul (a. 1694). GCR I, 312/30. [Grigorie Ghica Voievod] *au dat ispravnicilor mare poroncă ca să fie cu dreptate săracilor, neîngăduind pe nime să-i calce și să-i năpăstuiască.* CANTA, ap. EMINESCU, O. IX, 218. *Ca să ne arate noao că iaste cu cale și cu dreptate să ne supunem legii.* ANTIM, O. 33. *Nici iaste cu dreptate celor mari să li să închine lumea și pre cei mici să-i batjocorească.* id. ib. 164. [Ghica-Vodă] *Cu minte naltă domnind Și cu dreptate cârmuind (a. 1752).* IORGA, C. I. I, 55. *Care din judecători să va afla judecând cu hatâr de prieteșug sau de rudenie și va căuta spre obraz, iar nu cu dreptate, greu să pedepsește (a. 1775).* în PRAV. COND. (1780), 169. *Eu, au de față, au după dos, voi fi cu toată dreptatea (a. 1783).* IORGA, S. D. XII, 186. *Au cârmuit împărăția lui patruzeci de ani cu dreptate și cu blândețe.* GRECEANU, I. 28/8. [Starostele] *să aibă a căuta pricinile ce să vor întâmpla între dânșii, dă ale meșteșugului lor, cu dreptate și cu bună orânduială, după obiceiul meșteșugului lor (a. 1824).* DOC. EC. 330, cf. LB. *Dacă cineva s-ar ispitii să ne omoare, cu dreptate este să ne apărăm, omorându-l noi mai înainte.* DRĂGHICI, R. 170/28. *Interesul cel mai mare al lui Mihai era să se poarte către nobilimea ungurească și către sași cu blândețe, dragoste și dreptate.* F. AARON, I. II, 293/6. *Pă temeiiul poruncilor slobozite în anul 1831 și voia ce li s-au dat de a clădi, cum și după raportul Agii, nu este cu dreptate a să strămuta [rachierii] din ale lor magazii (a. 1842).* DOC. EC. 778. *Ștefan ... va ocărmiu statul cu dreptate.* IST. M. 161/18, cf. PONTBRIANT, D. *Să trăiască Lăpușneanu ... Să domnească ani o sută cu dreptate peste noi!* EMINESCU, O. VIII, 230, cf. DDRF, TDRG. *Dacă e vorba de-o lege cu dreptate, apoi legea ar trebui să-i ajungă pe toți, nu numai pe unii.* AGIRBICEANU, S. 31, cf. DL. *O să împartă totul cu dreptate, frățeste.* BARBU, G. 359, cf. DEX. *Împărate luminate ... Să-mi iei seama cu dreptate.* PĂSCULESCU, L. P. 259. *Mai bine e de a câștiga puțin cu dreptate, decât mult cu strămbătate.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 157. *Mai bine o paticică, fie cât de mică, și cu bună dreptate, decât bogăție mare și cu strămbătate.* ZANNE, P. VIII, 730; **b)** l o c. a d v. (construit cu verbe ca „a sluji”, „a fi”, „a iubi” etc.) cu devotament, cu fidelitate, cu credință. *Neamșii unde slujăscu, cu dreptate slujăsc domnu-său și nu pre lesne îi vor pleca.* URECHE, L. 172. *Cine ț-au slujitu-ț, Doamne, n dreptate Ș-au îmblat în cale fără de mânie, Nu le vei opri-le, Doamne, din simbrie.* DOSOFTEI, PS.² 152^v/10. *Și acum teameți-vă de Domnul și-I slujit Lui cu dreptate și cu nestrâmbătate.* BIBLIA (1688), 171^v/59. *Și scrisă la Poartă rău de Costantin Duca-Vodă, că nu este om harnic de domnie, nice este cu dreptate Porțai.* NECULCE, L. 123. *Și veniră toți boiarii ... și toți slujitorii, de să închinari lui și făcură mare jurământ ca să-i slujăscu cu dreptate.* ANON. CANTAC., CM I, 143. *Să mânie ... împotriva slugilor sale acei de casă, pentru ce gândeaște că nu l-au slujit cu dreptate (a. 1701).* FN 114. *Mai-marilor noștri, atâta celor bisericești, cât și celor mirenești, nu le dăm căzuta cinste ..., nici ne supunem lor cu dreptate, ci cu viclenie și cu răutate.* ANTIM, O. 82, cf. LB. *Bagă însă de seamă, să mă slujești cu dreptate.* FILIMON, O. I, 125. *Așa sânt eu în felul meu, știu una și bună: să-mi slujesc stăpânul cu dreptate.* CREANGĂ, P. 203, cf. DL. *Te-am iubit cu dreptate, M-ai lăsat cu strămbătate.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 262. *Vai de copilul străin Când muncește la stăpân. Că slujește cu dreptate Și ia leafă jumătate.* FOLC. TRANSILV. I, 164; **c)** l o c. a d v. (construit cu verbe ca „a zice”, „a spune”, „a considera” etc.) în mod întemeiat, cu îndreptățire. *Altele, care au fost cu cale și cu dreptate a să cere, le-au priimit să le dea.* IST. Ț. R. 16. *Așa și marele Constantin ... cu dreptate iaste să se numească întocma cu apostolii, căci au împlinit și slujba și numirea apostolilor.* ANTIM, O. 89. *Nu iaste cu dreptate să zicem că s-au stricat veacul acesta.* PILDE, 25/13. *Și aceaia mărturisesc întru adevăr, că toate monumânturile le-am scris cu dreptate, și cele întâmplare în veacul meu cu adevărăciune și desvălit le spun.* MAIOR, S. II, 97. *Mă tem cu dreptate de a ta înțelepciune.* RUSSET, Z. 11/7. *„Curierul”, cu dreptate poate, nu prea ne bagă în seamă (a. 1840).* în PLR I, 83. [Iașii] *merită cu dreptate numirea de*

oraș cosmopolit. ALECSANDRI, O. P. 185, cf. DDRF. *Tabulhanaua cântă sau, cum se zicea pe atunci cu atâta dreptate, bate.* IORGA, C. I. I, 174. *Căci, fără nimica, oricât ar fi ele sărăcuțele de frumoașe și de istețe, anevoie se va găsi cineva să le ia „în vremurile aceaste materialiste” – cum zicea Laura cu multă dreptate.* REBREANU, I. 84. *Dacă era atât de grozav, de ce n-a rămas acolo [în străinătate]? spun, cu aparentă dreptate, scepticii și invidioșii.* EFTIMIU, N. 92. *Tache Papahagi ... a susținut, și, desigur, cu dreptate, că avem a face cu o influență a formei corespunzătoare albaneze.* IVĂNESCU, I. L. R. 348. **Fără (de) dreptate = a)** l o c. a d j. și a d v. (învechit și popular) (care este, care se face) în mod nedrept (2), pe nedrept. *Se nu mi se bucură învrăjbiții-mi fără dreptate, gilăluindu menre așeași și clipindu cu ochii.* PSALT. HUR.² 116. *Aceasta easte bunrătate: cum se neștinre de <re>ptu sveatul lu Dumnezeu rreabde scârbi chinuindu fără dreptate.* COD. VOR.² 377. *Să nu se bucură vrăjbitorii-mi fără dreptate de urăsc mine în deșert.* CORESI, PS. SL.-ROM. 61⁷/18, cf. MARDARIE, L. 284/6. *În lume să află multe războaie între oameni: ucideri, tâlhării, morți fără de dreptate.* CHEIA ÎN. 9⁷/10. *Viermii aceaia vor mânca și vor roade pre oamenii aceaia, carii mănâncă munca altuia fără de dreptate.* ib. 97⁷/28. [Amândouă părțile] *asupra Inorogului cu mare și fără dreptate ură rămasără.* CANTEMIR, I. I. I, 224. *Mă goniți fără dreptate din țara voastră, căci v-am spus adevărînța.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Atuncea el [visterul] aiave își arăta toată răutatea ..., trimișând în toate părțile de prăda și pre mari, și pre mici, fără nicio dreptate și făr' de nicio milă.* ib. 188. *Mulți domni stăpânesc țara ... jăfuiesc fără dreptate cum vor.* ANON. BRÂNCOV., ib. II, 297. *Acel făr-de dreptate sfat rămase așa neîndreptat (cca 1705).* CGR I, 355/12. *De nu și pot eu să-ți agiut cu putearea mea la aceasta fără de dreptate primejdie, dar cu un cuvânt pot să te mângâi.* C. POP.² III, 214. *Cine-ți dede-aha putere ... Să ne bajocorești, Tandalere. Așa prosti și fără dă dreptate?* BUDAI-DELEANU, Ț. 405. *De să va dovedi că fără dreptate zidește pârâțul, este datoriu cu cheltuiala sa să-și strice zidirea.* LEGUIRE, 10/27. *Moșii, vite și alte lucruri ce să vor afla stăpânindu-să de cătră cineva fără dreptate ... să vor da acelora cărora ... li să va cădea.* PONTURI, 11/5. *Acea împărțire de daruri fără dreptate se făcu.* BOJINCĂ, D. 38/2. *Acest om fără dreptate de nu m-aranca-n robie, Eu n-aș fi cătat lămină la codru și-n haiducie.* HASDEU, R. V. 140. *Scaunul vacant îl răpi ... fără dreptate și numaidecât un nepot de soră a lui Ioannițiu.* EMINESCU, O. XIV, 109. *Săracă străinătate! Mult ești fără dreptate.* *Încunjurai țările toate Și de bine n-avui parte.* POP., ap. GCR II, 233/20, cf. ALR I 301/343. *Domnul fără dreptate ca gardul fără proptea.* ZANNE, P. IV, 338; b) l o c. a d v. în mod neîntemeiat. *Însă, despre sfințenia lui [Visarion Săhastru], nu fără dreptate, mi se pare, ne putem îndoi.* MAIOR, S. II, 140. *Aici trebuie pomenite și fapte ... invocate de Gamillscheg, fără dreptate, pentru a susține că dialectul moldovenesc a rezultat din amestecul unor ardeleni cu unii munteni.* IVĂNESCU, I. L. R. 317. *Nu fără dreptate cercetători ca N. Iorga ..., apoi G. Ibrăileanu ... au susținut că limba literară românească s-a flixat în bună parte prin aceste texte rotacizante.* id. ib. 564. **Pe dreptate = a)** l o c. a d j. (popular) corect; veritabil (1), adevărat. *Asta-i treabă pe dreptate, Când boierii ... Au pe lume câte toate?* PARASCHIVESCU, C. Ț. 169. *Nu ești popă pe dreptate Căci cununi soră cu frate, Dumnezeu e sus, te-a bate!* RETEGANUL, TR. 15. *Eu vreau lupă pe dreptate, Ș-oricare oți birui, Tot d-un bărbățel mi-o fi.* PĂSCULESCU, L. P. 287; b) l o c. a d v. (învechit; construit adesea cu verbe ca „a judeca”, „a fi”, „a câștiga” etc.) în mod corect, just, legal. [Ungurii] *judecata sa foarte pe dreptate o judecă.* URECHE, L. 125. [Pătru-Vodă] *lucruri bune făcea, țara și moșia sa ca un păstor bun o socotia, judecată pre dreptate făcea.* id. ib. 155. *Cela ce au început svada ... are fi pre dreptate să să ucigă.* PRAV. 117. *Au scos den cărți elinești și lătimești toate toceamelele ceale bune ... ca ... să judece pre dreptate.* EUSTRAȚIE, PRAV. ap. GCR I, 119/15. *Domnul care va judeca pe dreptate, acela iaste domn adevărat și unsul lui Dumnezeu.*

NEAGOE, ÎNV. ap. GCR I, 168/34. *Doamne ... pre dreptate ț-giudeci țara.* DOSOFTEI, PS.² 242⁷/1. *Că mai mult de doi oameni în dzilele lui n-au perit: un tâlhar, pe vina lui, și un răzădent a lui Tucul-grof, pe dreptate.* NECULCE, L. 122. *Păstoriul carele va vrea să păstorească pre leage și pre dreptate trebuie pururea să fie toiagul în mână, adecă dojana și înfruntarea și după vremi să pedepsească pre oi și să gonească hiarăle.* ANTIM, O. 137. *Îi scriia că pe dreptate pătimește, fiindcă s-au măritat după un om sărac.* BUZNEA, P. V. 26/9, cf. PONTBRIANT, D. *Din ce câștigă omul pe dreptate, dracul ia pe jumătate; iară din ce câștigă pe nedrept, îl ia cu stăpân cu tot.* ISPIRESCU, ap. DDRF. *Bătăi însă a suferit nenumărate, mai pe dreptate, dar mai mult din senin.* REBREANU, I. 116. *De-am fi împărțit pe dreptate Toate durerile lumii, Cât pe inima mea, cât pe inima ta, Eu n-aș muri așa tânără.* ISANOS, V. 129; e) l o c. a d v. (construit cu verbe ca „a zice”, „a grăi”, „a socoti” etc.; și în forma **pe bună dreptate**) în mod întemeiat, cu îndreptățire, pe drept cuvânt. *Câte au grăit cătră Tine, pe dreptate au grăit toate.* BIBLIA (1688), 130¹/13. *Drept aceaia pre dreptate zice marele Constandin sfinților părinți de la săborul cel dintâi: „Voi în besearică, iar eu afară de besearică sânt pus de Dumnezeu episcop”.* ANTIM, O. 86. *Pentru aceaia Dumnezeu Tatăl pre dreptate au dat apostolilor numai această poruncă a ascultării.* id. ib. 152. *Dar totuș, socotind pe dreptate, Zieu nu se cădea Mării[i] Tale Să ne bagi atâta frică în spate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 201. *Pă dreptate să face această cerere (a. 1812).* DOC. EC. 139. *Nu te mânia când te va și cam muștra oaspele tău pre dreptate.* TOMICI, Î. 39/12. *Literele țirilicești cele împrumutate de la sârbi și ruși pe dreptate le putem izgoni.* T. AARON, S. A. 10/19. *Pe urmă, frate, Pă bună dreptate, Vei cădea întru căire Fără să ai mântuire.* GORJAN, H. I, 92/34. *Dar suflând o boare lină, Cu de somn dulceță plină, Numaidecât ne apucă Cu nevăzută nălucă De parea pre dreptate Că săntem morți jumătate.* BĂRAC, A. E., ap. GCR II, 174/40. *Pe bună dreptate a fost tras nițel de urechi un copil cunoscut de toți ca cel mai deșucheat din sat.* REBREANU, R. II, 40. *Pe dreptate zicea cuconu Tache „Aici, mă, să știți voi că eu is stăpân”.* MIRONESCU, S. 51. *Pe bună dreptate un specialist german al istoriei literaturilor romanice a putut observa că avem în textul acestei „cantar de gesta” singurul document ce ni s-a păstrat.* BRĂȚIANU, T. 37. [Aristide] *socotea că, pe bună dreptate, afacerile acestea mărute cu oamenii sfârșeau totdeauna prost.* PREDĂ, M. 214, cf. DL. *Din librării [cartea] s-a epuizat într-o dimineață. Și pe buna dreptate!* STĂNESCU, R. 243. *Pe bună dreptate „Patul lui Procust” participă la estetica operei deschise.* LL 1972, nr. 3, 422, cf. CL 1973, 39. *Două concerte ... excepțional de bine primite și tot pe bună dreptate.* M 1974, nr. 9, 36, cf. DEX. *L. Niederle arată pe bună dreptate că îmbrăcămintea figurilor reprezentate pe Monumentul de la Adamclisi este de cu totul alt tip decât cea slavă.* Z. MIHAIL, T. P. 46. *Setea irațională de a avea și de a impune scopuri poate fi socotită pe bună dreptate izvorul acelu tip de eroare care constă din pierderea raportului cu ceea ce este esențial.* PATAPIEVICI, C. L. 23. L o c. a d v. **După dreptate = a)** drept (A I 1), just, în mod corect. *Și mă voi feri-mă și de strămbătate, Pentru să-m dea Domnul după dreptate.* DOSOFTEI, PS.² 23⁷/16. *Dumnezăi[i] cei nemuritori, după dreptate mănioș, nu să vor îndupleca cu atâta lesnire pentru jărtvelii lor (cca 1750-1780).* GCR II, 83/39. [Judecătorul] *să judece pricinile lăcuitorilor și să le hotărască după dreptate.* PRAV. COND. (1780), 76. *Arpad zicea că, după dreptate, [ținutul acela] i se cuvine lui, pentru că odată îl ținuse Atila.* MAIOR, S. I, 205. *Divanu, văzând această pătimire și luări de bani, care după dreptate nu pot fi suferite, orânduiește ... să meargă drept la arătatele sate și să facă cercetare (a. 1812).* DOC. EC. 145. *Adunându-vă cu toții aici ..., să chibzuiți după dreptate, ce urmare să cuvine a să face asupra acestui fel de prigonire (a. 1822).* ib. 259. *Membrii comisiei criminale ... vor săvârși jurământ „Jur că voi judeca după dreptate și în cuget curat”.* CONDICA O. 92/22. *Aveți d-voastră impresia că miniștrii din*

țara noastră fac numirile [în magistratură] ... mai ales după dreptate sau adeseori din alte considerări? MAIORESCU, D. V, 275. Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile ... după dreptate, jumătate fie și jumătate răzășilor. DELAVRANCEA, O. II, 21. Dar nu-i nimic, va trece și furtuna, și Dumnezeu va plăti tuturora după dreptate. REBREANU, P. S. 48. Pe noi ne-a trimis vodă să dăm de știre oamenilor că toate moșiile sunt ale lor de-acum înainte, și să se apuce de îndată să le împartă după dreptate. id. R. I, 319. Potera stăpânirii ... pus-au mâna pe vestitul haiduc și la moarte pren ștreang osânditu-l-au dupre dreptate. CAMIL PETRESCU, T. I, 33, cf. DL, DEX; **b**) în mod întemeiat. Eram încredințat că va afla pe lângă luminata oblăduire a Înălțimii Voastre aceea sprijinire ce merita o întreprindere ce, după dreptate, s-ar putea numi filantropă (a. 1848). DOC. EC. 940. L o c. a d v. (Învechit și popular) **În** (sau **întru**) **dreptate = a**) în mod corect, drept (**A II 1**). Și acela [Domnul] va giudeca lumiei în dreptate, giudeca va oameniloru întru dereptu. PSALT. HUR.² 92. [Dumnezeu] vine să judece a toată lumea în dreptate și oamenilor în dreptie. CORESI, PS. SL.-ROM. 189^v/14. Nu știm dzua, nice ceasul în carele va veni Fiiul omenesc și va giudeca în dreptate. VARLAAM, C. 292. Doamne, giudecă-i în dreptate Pre carii mă luptă-n strămbătate. DOSOFTEI, PS.² 52^v/26. Doamne ... vei veni să giudeci în dreptate, cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor (a. 1689). CGR I, 287/5. Însă ochiul ceresc toate vede și cumpăna nevădzută toate în dreptate ... cumpănește. CANTEMIR, I. I. I, 229. În Sfânta Evanghelie zice: Nu judecați în fățurie, ci judecați în dreptate. ANON. CANTAC., CM I, 87, cf. TDRG; **b**) cu devotament, cu fidelitate. Când bărbatul și femeia se iubesc și se țin în dreptate, viața lor curge dulce, întocmai ca apele unui râu liniștit. FILIMON, O. I, 130. ✧ E x p r. **A avea dreptate** (sau, învechit, **dreptăți**) = **a**) a obține câștig de cauză. Noi ne făgăduim să aveți dumneavoastră și toată țara de la noi dreptate. ANON. CANTAC., CM I, 219. Cest negustor ... având datorii la niște negustori ce trăiesc acolo, poftim să aibă dreptate, să i se facă plată pe zapis ce are (a. 1706). IORGA, C. I. II, 193. La toate conacile face domnul Divan, dându-le ... tuturor o mângâiere ca aceea că vor avea toți o dreptate. GHEORGHACHI, CER. (1762), 264. În zadar să ostenește davagiu, că nu are nicio dreptate (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 99. Cu lacrimi jeluim mili[i] Mării[i] Tale, ca să avem dreptate, noi preoții și diaconii din plasa Protopopii[i] Râmnicului (a. 1814). DOC. EC. 167. Cel ce va rămânea de judecată are să plătească cheltuiala părții ce va avea dreptate (a. 1822). ib. 252. Toată pravila judecătorească stă întemeiată pă enteres de galbeni, și cel ce dă mai mult, are dreptate mai multă. GORJAN, H. III, 30/30. Mortul nu are dreptate, acel viu are cuvânt. EMINESCU, O. VIII, 229. Nici de odihnă nu mai vrea să audă până ce n-om avea dreptatea deplină! REBREANU, R. II, 219. Pentru noi, țărani, când avem dreptate, nu stă scris la pravilă, și când stă scris la pravilă, n-avem dreptate! MIRONESCU, S. 6. Cine fuge de judecată, dreptate nu are. ALEXANDRESCU, ap. ZANNE, P. V, 367. (F i g.) Jeluim-m-aș și n-am cui, Jeluim-m-aș codrului! Codrul are crengi plecate, Nici la dânsul n-am dreptate. FOLC. MOLD. I, 126; **b**) (și în forma **toată dreptatea ori toate dreptățile**) a fi întemeiat în ceea ce spune sau în ceea ce face. Păgânii ... avea dreptate, după legile lor, să nu lase acolo [în Țarigrad] biserică de creștini. BIBLIA (1688), [prefață] 7/19. Ave o mie de dreptăți muierile a să mânia asupra mea atâta. C. POP.² III, 174. Popa Ciuhurezu să vede că avea dreptate. BUDAI-DELEANU, Ț. 317. Eu mai multă dreptate aș avea ca să mă mâniu. LEON ASACHI, B. 34/13. Cel ci ar ave trii sau numai doi copii are dreptate a cere și a primi agiutoriu de la visterie. AR (1829), 64¹/1. Omenirea nu are dreptate a se teme de moarte? MARCOVICI, C. 91/22. Aveai dreptate prea mare să fii atât de mahnit. GORJAN, H. I, 6/22. Ai toată dreptatea ... se cade negreșii a îl sili numaidecât să plătească până într-o para. id. ib. IV, 69/32. Are și biata coconiță dreptățile ei. PR. DRAM. 161. Ce răutate de femeie, dar cam are dreptate. MILLO, în PR. DRAM. 313. Pentru celelalte interese nu-ți prea bați capul și ai dreptate. NEGRUZZI, S. I,

63, cf. POLIZU. Ai toate dreptățile și eu sunt un nătărău! ... te mulțumești cu atâta? ALECSANDRI, T. 996. Citiitorul inteligent cată să-și aducă aminte o împrejurare esențială, aceea că dintre amândouă părțile numai una poate avea dreptate. EMINESCU, O. X, 355. Ai dreptate, măi Gerilă, numai nu te cauți, zise Ochilă. CREANGĂ, P. 253. [Buduleasa] avea toată dreptatea, fiindcă Huțu se făcuse ca un săhastru. Nu-l mai vedeai între oameni. SLAVICI. O. I, 99. Dumneavoastră ... sunteți cei mai buni apreciatori, spre a hotărî dacă are dreptate sau nu. MACEDONSKI, O. IV, 18. cf. MILLE, V. P. 186, DDRF, ȘĂINEANU. O să facem dar o probă și mă jur pe Dumnezeu Că de n-oi avea dreptate vă dau vouă-a mea crăime. COȘBUC, P. II, 126, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Un Kogălniceanu, un Russo pomiseră război contra imitațiunilor străine și aveau desigur dreptate. DENSUSIANU, în PLR II, 94. Istoria e o Cassandră. O credem numai după ce a avut dreptate (a. 1918). în PLR II, 255. Călăuza noastră ... ne găsea prea bicisnici și avea dreptate. HOGAȘ, DR. I, 7. Se hotărî să strice logodna. să recunoască fără înconjur că maică-sa a avut dreptate și să-și vază de cărțile lui. REBREANU, P. S. 43, cf. RESMERIȚĂ, D. „Ai toată dreptatea”, recunoscu. M. I. CARAGIALE, C. 131. Ai dreptate. Eu n-am cum să-ți dovedesc iubirea mea. CAMIL PETRESCU, T. II, 20. Ce-i pasă Băncii dacă Herș are sau n-are dreptate? Băncii îi trebuie parale, nu dreptate. C. PETRESCU, C. V. 27. N-are ce să-mi spună. E clar că am dreptate. E. IONESCU, E. 76, cf. SCRIBAN, D. Chiar că ai dreptate, mi-au înșepenit de-a binelea picioarele. STANCU, M. I. 21, cf. DL. În sinea lui, [Ștefan] recunosuse că ea avusese dreptate. PREDĂ, DELIR. 256. Au deci perfectă dreptate cei care spun că forma fundamentală a gândirii noastre lingvistice constă în predicăție. COTEAU, S. F. II, 96. Dragii mei, ferți-vă să aveți dreptate prea repede, prea devreme, -ca să mai aveți la ce visa! STĂNESCU, R. 69, cf. DEX. S-a constatat că aveți dreptate. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11. Latiniștii ... au avut dreptate cerând și realizând înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, dar n-au avut dreptate cerând o ortografie etimologică. IVĂNESCU, I. L. R. 676. Trebuie lăsat timpul să-și spună cuvântul pentru a vedea cine are dreptate. RL 2005, nr. 4 612. Cine nu are dreptate, acela țipă mai tare. ZANNE, P. V, 285. **A-i ieși cuiva dreptatea** = a se constata că, în cele din urmă, cineva a fost întemeiat în ceea ce a spus. Cinci răni și cinci luni de spital, îngrozitor! ... Dumnealui m-a asigurat mereu că o să vii acasă, în concediu de boală, și nu l-am crezut deloc. Acuma i-a ieșit dreptatea. REBREANU, P. S. 167. **A fi** (sau **a se socoti**) **în dreptate** = a fi (sau a se socoti) îndreptățit. Trebuie mai cu deosebire să preocupe pre români ... mijloacele de dezvoltare născându noastră industrie, înlesnirile pe care comerțul este în dreptate de a le pretinde. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 83. Sunt oameni care se socot singuri în dreptate de a găsi un lucru bun sau rău. RUSSO, S. 3. **Dreptatea este de partea cuiva** = cineva este întemeiat în ceea ce spune sau în ceea ce face. Eu sunt femeie, și când vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de partea mea. DELAVRANCEA, O. II, 186. [Judecătorul] simte bine că dreptatea nu e de partea celui care totuși trebuie să câștige procesul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 251. Titu ... le petrecu în salon ... mângându-le că dreptatea este de partea lor. REBREANU, I. 90. N-ați fost mulțumiți cu învoielile trecute? Puteam sta de vorbă și dacă aș fi văzut că dreptatea e de partea voastră, le-am fi schimbat. Dar nu cu amenințare, ci cu vorbă bună, omenească. id. R. II, 90. Aveau dreptatea de partea lor. EFTIMIU, N. 58. Cu siguranță că timpul va cerne, arătând de partea cui a fost dreptatea. FLACĂRA, 1977, nr. 43, 22. Oamenii au acte care demonstrează că dreptatea e de partea lor. RL 2005, nr. 4 624. ✧ (Învechit) Motiv (**I**), temeii (**II**2), rațiune (**2**), cuvânt. Eu aș-am cunoscut dreptatea pentru ce nu vă dă banii. C. POP.² I, 301. Însă în cea după urmă au biruit boierii țării cu dreptatea ce au avut și au luat hogetu de la cadîiu, scrindu-să hotarale cele vechii. ANON. BRĂNCOV., CM II, 349. De vreme ce tu nu poți să ții taina ta, deci ce dreptate ai să-ți bănuiești de o va vâdi alt cinevaș. PILDE, 48/2. Nu pune, mă rog, în lucrare dreptatea care însumi ți-am dat a mă urf. BELDIMAN, A. 41/8. Cu ce dreptate [puriișii]

vor svârli sau opri cuvântul „codru”, cuvânt nelatin, dar ce se găsește în limba franțuzească veche? RUSSO, S. 89. Obiectul acestor dezbateri fără de folos este pe de o parte numărul ostașilor căzuți cu ocazia asaltului Angelescu, pe de alta dreptățile cari le-au avut guvernul pentru a intra în război. EMINESCU, O. X, 3, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D.

5. Justețe, corectitudine. Înțelepciune iaste aceasta și direptate să socotească omul lucrurile ceale dumnedzăești deusebi de ceale omenești. EUSTRATIE, PRAV. 12/6. Chezașii au înțeles ... dreptatea socotelii (a. 1824). DOC. EC. 339. Pentru această pricină se cade a aplica legiuirea asupra-i [asupra școlarului] cu o dreptate foarte nebănuită și foarte întregă. BREZOIANU, I. 88/26. Cetitorii sunt ... în stare să judece ... despre dreptatea unei împotriviri critice în contra degenerării limbei din jurnalele austriace. MAIORESCU, CRITICE, 45. Cât de mare a fost dreptatea opoziției răsare astăzi și mai mult dintr-un articol important, publicat în „Journal des débats”. EMINESCU, O. XI, 81. Suntem ... convinși de dreptatea cauzei pe care-o susținem. id. ib. XII, 406. Văzând statornica hotărâre a împăratului și dreptatea celor vorbite de dânsul, Greuceanu cuvântă cu glas voinicesc [...]. ISPIRESCU, L. 220, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. Nimeni nu se îndoieste de dreptatea hotărârii [judecătorești]. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197. Nu vom înceta de a lucra vrednic pentru dreptatea cauzei noastre (a. 1926). în PLR II, 456.

6. Cauză dreaptă (A II 1) a cuiiva; câștig de cauză. Sânt mari și lungi socoteale, între doi putearnici, mai mult pentru acel care va, cu armele, să dăfendeliuască dreptatea sa (a. 1701). FN 97. Ostașii ... [apără] sfânta dreptate a patriei. CULT. C. 10/20. El priveghia, flămânzea, și însătoșa de multe ori, pentru dreptatea și toată fericirea norodului său. GORJAN, H. III, 79/18. Peana ne e spata noastră, cu asta voim a ne lupta ca demni luptași ai dreptăței (a. 1848). PLR I, 110. Eu am să vă fac trei întrebări; cine le va dezlega mai bine, a aceluia să fie dreptatea. ISPIRESCU, L. 176. Dădui în sfârșit peste omul care mi se păru, în activitatea lui de luptător al dreptății, animat de-o flacăra mai nobilă, mai sfântă. MIHĂESCU, D. A. 22. Când te-ai hotărât la o luptă pentru dreptatea și fericirea altora, nici fericirea ta, nici viața ta nu mai au nicio însemnătate. C. PETRESCU, A. R. 47. A fost un om cinstit și drept. Pentru dreptatea omului sărac își uita de el și s-aranca și-n foc. V. ROM. septembrie 1954, 32. Zaharia Stancu reînvie în glasul său o jumătate de secol de luptă socială și politică pentru dreptatea țării. STĂNESCU, R. 208. Memoria lui a însuflețit toate generațiile de luptători pentru dreptatea și libertatea României. RL 1980, nr. 11 083. Dreptatea săracului nimic nu atârână. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 282.

7. Stare dreaptă (A II 1) a lucrurilor; echitate, egalitate, (învechit) dreptăție. Derept aceeaia, învăț de aicea și tu, creștine, cum leage și dereptate acmu încă nu aștepta de la oameni mari. CORESI, T. EV. 66. Scăzură cei buni și să-npușănară, De nu-i dereptate nice într-o țară. DOSOFTEI, PS.² 15^v/7, cf. LEX. MARS. 221. Pacea soțietatei atârână de la direptate și fericirea fieștecărui om, de la pacinica întrebuințare a tuturor averilor. TEODOROVICI, M. 58/17. Să să urmeze și la ei [la meșteri] o bună orânduială și dreptate întru toate (a. 1824). DOC. EC. 336, cf. LB. Strănepoții ... se vor bucura de dorita dreptate. CĂPĂȚINEANU, M. R. 4/10, cf. VALIAN, V. Oriunde este degradație de om, este călcare de legile naturei, adecă călcare de dreptate. NEGULICI, E. II, 193/27, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Când răsări-va-n ceruri frumoasa, blânda zi, Ce din orbire cruntă pe regi îi va trezi? Și-a răspândi în lume simțiri mânduitoare, Dreptate, libertate, frăția-ntre popoare? ALECSANDRI, O. 140, cf. LM. Oricare societate civilizată, pentru a trăi, are neapărată trebuință ... de libertate ... și de dreptate, căci fără ea se dizolvă. MAIORESCU, D. I, 57. Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea, Dreptate, libertatea nu sunt numai un nume, Ci-aievea s-a serbat. EMINESCU, O. I, 24, cf. DDRF. În vremea lui Cuza ... era dreptate, bre! că el finea cu norodul, nu cu boierii! SP. POPESCU, M. G. 73, cf. BARCIANU. La adăpostul dreptății vor putea cât mai mulți să se ridice

spre lumină și spre adevăr. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 22, cf. SCRIBAN, D. „Facla” va agita flacăra unui ideal neînvinș de cultură și de dreptate socială. ARGHEZI, în PLR II, 186, cf. DEX. Nici aceea nu-i dreptate Să mănânce popa lapte, Slugile pere uscate. FOLC. TRANSILV. I, 323. Dreptatea a luat-o turcul. ZANNE, P. VI, 413. Numai la Dumnezeu e dreptate. id. ib. 634. ◇ (Concretizat) Deci biruise răul pre bine și acoperise strămbătățile pre dereptăți, iară împăratul suspina și tânjia. MOXA², 153. ◇ Fig. Dumnezeul mulțimilor însetate de dreptate a început să adieze cu sufletul său de foc și prin flamurile noastre. EMINESCU, O. IX, 80. Oare murit-a orice dreptate? Oare luatu-ni-s-a dreptul de a petiționa și a protesta? id. ib. 88.

8. Justiție, stabilire a justiției, judecată. Cf. jurisdicție, jurisprudență. Iară ce va fi lucrat [Bogdan-Vodă cel Grozav] înlăuntru sau în țară la noi, dispre partea judeaților și a direptății, nu aflăm. URECHE, L. 133. Și vor fi aceastea [legi] voaa la dreptate de judicată, întru rudele voastre, la toate lăcașurile voastre. BIBLIA (1688), 123¹/55. Iară tu aicea stăi cu Mine și voiu grăi cătră tine poruncile toate și dreptățile și judecățile câte vei învăța pre ei. ib. 130¹/20. Ispravnici și diregători asupra direptății. N. COSTIN, C., ap. GCR II, 9/16. Pre carii să vor arăta semeți ... și nu să vor supune dreptății și poruncii besericești îi vom pedepsi și cu domniia. ANTIM, O. 28. Să se supue la dreptatea judecătii. PRAV. COND. (1780), 90. Un înțelept din cei vechi, iscusit întru știința dreptăților și întru înaltă istețimea minții și a limbuției ceii desăvârșit[e], Chicheron. PRAVILA (1814), III/2. Dreptatea ... iaste împlinirea dreptului cătră alții fără de nicio deschilinire a fețelor. MAN. ÎNV. 35/17. Nu mai omora, dar nedreptăța, și nedreptăța cu asfel de chip de dreptate, care nu scăpa pe om de moarte decât numai ca să-i tirănescă viața mai mu[l]tă vreme. CĂPĂȚINEANU, M. R. 170/1. Cum va găsi cu cale cinstita Logofeție, după pravilnicească dreptate (a. 1837). DOC. EC. 678. Se învață legile și dreptatea în limba românească. BĂLAȘESCU, GR. XXIV/4. „Audiatur et altera pars” e o regulă prea naturală a dreptății încât să poată rămâne totdeauna neaplicată. MAIORESCU, CRITICE, 130. Dreptatea d-acu are mai multe scări și mai multe uși. JIPESCU, O. 64. Spuneți-mi ce-i dreptatea? – Cei tari se îngrădiră Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi. EMINESCU, O. I, 56, cf. DL. ◇ Fig. Părintele nostru Amvrosie, episcopul Mediolanilor ... destoinic la cuvânt și la cumpăt, ca o cumpănă direaptă la dreptatea giudeațelor. DOSOFTEI, V. S. decembrie 201¹/5. Să îți cumpăna dreptății atâta pentru cei bogăți, cât și pentru cei săraci. C. POP.² III, 238. Judecătorii ... tot se mai mângăie, umplându-și buzunările după moda veche cu vinderea dreptăților celui ce dă mai mult. AR (1829), 233¹/3. Nicio tirănie nu e mai aspră decât aceea ce s-acopere cu umbra legilor și se zugrăvește cu văpsaoa dreptății. CĂPĂȚINEANU, M. R. 135/5. Ce frumoasă chemare, domnilor, când ține cineva cumpăna dreptății în mână. CONV. LIT. I, 24. Rămâi cu a ta crimă! ... Eu părăsesc cetatea. Curând te vor ajunge păcatul și dreptatea. ALECSANDRI, T. II, 186. De n-am fost o-ntrupată cumpănă a dreptății, De am greșii cu fapta, cu inima, cu gândul ... Iertați-mă cu toții, căci am fost numai om. EMINESCU, O. VIII, 129. Cumpăna dreptății atunci este dreaptă, când dragostea banilor n-o atârână la o parte. ZANNE, P. VIII, 730. ◇ (Ironic) Dreptate turcească, se spunea despre dreptatea obținută într-un proces de cel care plătea mai mult martorilor mahomedani admiși în procesele cu creștinii. ZANNE, P. VI, 425. Om (sau funcționar) al dreptății = reprezentant al autorității judecătorești sau, p. e x t., al administrației statului. Începuse a și zări pe oamenii dreptății grămădiți în preajma păsărării, cu hântia și terfelogul lor. CR (1839), 123²/10. Funcționarul dreptății mă privește, tot cu un singur ochi, căci pe celălalt i-l închide îndărătnic șuvița de fum care-i iese din colțul gurii. MIHĂESCU, D. A. 119. (Jur.; învechit) Logofătul dreptății sau ministrul dreptății = ministrul justiției. Vor fi caimacani prezidenul înaltului Divan ... și marele logofăt sau ministrul dreptății. REG. ORG. 7/4. D. Știrbei, ministrul dreptății, sprijinea mai singur toată

greutatea discutiei. DACIA LIT. 130/17. În cele mai multe staturi se află următorii ministri: a dreptății, a finanțelor, a poliției, a cultului. RUS, I, 1, 75/4. Mihail Cuciurean ... a desvălit o întregime de caracter care a îndemnat pe marele logofăt a[1] dreptății DD. Ștefan Catargiu de a-l recomenzi domnitorului (cca 1844). ap. RUSSO, s. 152. Micșorimea zestrei ce aducea fata se compensa cu șansele de înaintare pe care le oferea înruderă și nășia ministrului dreptății. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 178. (Jur.; învechit) Logofeția (sau Departamentul ori Ministerul) dreptății = Ministerul Justiției. Fraides va face loc în ministerul dreptății lui Cleonar, vrednicul său predecesor. CR (1833), 182²/22. Delă înguroșenia Logofeției dreptății, pentru câțiva ulieri ce nu-i îngăduiește arendașii să cumpere sămânță dă în (a. 1837). DOC. EC. 679. Copie după luminatul ofis al Mării Sale lui Vodă, îndreptat către Departamentul dreptății (a. 1846). ib. 903. (Jur.) Denegare de dreptate v. d e n e g a r e (2). ⇨ E x p r. A face (sau, învechit, a drege, a scoate) dreptate (cuiva) = a face un act de justiție; a repara o nedreptate anterioară; a recunoaște un drept al cuiva. Cin<re> va îmbla fără vină <și cinre> derege-va dereptate? PSALT. HUR.² 96. Socotim așa că Dumnezeu iaste derept și ... face celor oameni buni dereptate și bine, iar celor răi rău va face. CORESI, T. EV. 127. Ferice cine ferește județ și ce face dereptate în toată vremea. id. PS. SL.-ROM. 206^v/5. Rogu-te ... fă mie mesereare și dereptate, cum să nu îngropi pre mine în Eghiptet. PO 169/23. Trei lucruri se cad să aibă omul cine va să facă judecată și dereptate. C. POP.² 1, 148. Diregătorii lumiei de nu vor face dereptate în lume asuprașilor și năpăstuișilor ... vor hi giudecași la dzua giudeșului. VARLAAM, C. 246. Doo sate de vor avea svadă ... pentru pământuri, acolo să socotească giudeașele, să facă dereptate, să dea acel loc ... celora ce să va afla că l-au fânut mai multă vreme. PRAV. 3. Cel ce va fi judecătoriu trebuie să-și puie tot gândul și cugetul spre a face dreptate. NEAGOE, ap. GCR I, 168/32. Tinde spre dâș milă carii știu de Tine Și fă dereptate căror Ți-s cu bine. DOSOFTEI, PS.² 55^v/12. Întru aceasta să să laude cela ce să laudă: întru a priceape și a conoaște pre Domnul și a face judecată și dereptate întru mijlocul pământului. BIBLIA (1688), 195²/18. Și-i asupria Catacozino pe pizmă, și nu le făcea dreptate. NECULCE, L. 178. Neagoe ... îndată făcu judecată și dereptate între oameni. ANON. CANTAC., CM I, 99. Deci viindu beiiul acesta mai înainte aicea la domnu, primitu-l-au cu cinst și cu daruri, om mare fiind, nădăjduind domnul că va face țărâi dreptate, precum și el făgăduia. R. GRECEANU, CM II, 70. Strigă văduvele pentru căci [păcătosul] nu le face dreptate și nimic nu grijaște. ANTIM, O. 143. Mărire împărașilor să arată când fac dreptate. PILDE, 73/4. Se ostenea toată zioa spre îndreptarea lucrurilor și ca să facă tuturor dreptate deplin. MAIOR, T. 33/2. Iară el, răzămându-să în putere, După ce sfezile noastre aude, Celuia face dreptate care l-au dat făgăduința mai mare. BUDAI-DELEANU, Ț. 301. Mentor ... se mira de buna cârmuire ... a acestor orașe, de dreptatea ce se făcea săracului împotriva bogatului. PLEȘOIANU, T. I, 88/14. Judecătorul știu că este un om foarte strajnic și vrăjmaș al nedreptății; și am nedejde bună că îi va fi milă de mine și îmi va face dreptate. GORJAN, H. IV, 69/13. Înărurirea lui Coke asupra înăvușirei Marei Britanie a fost foarte mare și guvernul rigăi i-a făcut dreptate, chemându-l la Camera Lorșilor. I. IONESCU, V. 24/31. Iaca, Măria Ta ... am voi să văd cu ochii cum faci dereptate în isprăvnicie. ALECSANDRI, T. I, 217. Take Ionescu citește o petiție a locuitorilor bucureșteni către rege pentru ca să se facă dreptate mitropolitului obijduit. MAIORESCU, D. V, 36, cf. BARCIANU, TDRG. Măria Sa mi-a poruncit soroc de judecată aici, ca să-mi scoată dreptățile mele împotriva celor care m-au prigonit. SADOVEANU, O. XIII, 15, cf. DL, DEX. Țăranului român putea să-i facă dreptate istoria însăși. FLACĂRA, 1977, nr. 9, 13. Mai presus de aderare, rămâne șansa de a face dreptate majorității cetățenilor, umiliți de aroganșii cu averi monstroase. RL 2006, nr. 4 868. Bată-vă crucea ciocoi, De-aș mai scăpa de la voi, Să mă trag la codru iară și să fac

dreptate-n țară. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 506. Consiliu satului S-au făcut ai dracului: Dacă-i dai ocaua plină, Ți face dreptate bună. FOLC. OLT. – MUNT. II, 361. (Ironic) Ți se va face dreptate ... deplină dreptate ... Am să pun să te spânzure. CAMIL PETRESCU, T. III, 39. (Cu elipsa verbului) Godefroa comandă la toți și este dator tuturor aceeași dreptate. PĂCLEANU, I. I, 94/2. (Prin lărgirea sensului) Vremea, lecuitoarea bătrânelor rele, a făcut pe-ncetul dreptate. în PLR II, 41. Nu știu nici astăzi pentru ce m-ai trimis în lumină, Numai ca să umbli printre lucruri și să le fac dreptate spunându-le Care-i mai adevărat și care-i mai frumos? BLAGA, POEZII, 92. Îmi așez capul pe sânul tău și simt că trandafirii lui fac dreptate, și uit tot ce este trist și rău și inima mea cu inima ta bate. ISAC, O. 80. Mănânce-te amaru, moarte, cum nu faci nicio dreptate. Că umbli din nuci în nuci, lei măcuța de la prunci. FOLC. TRANSILV. I, 214. Jelui-m-aș codrului, Codrului voinicului; Codrul are crengi plecate, și n-o să-mi facă dreptate. FOLC. MOLD. I, 128. A-și face singur dreptate = a repara singur o injustiție care i-a fost făcută; a se răzbuna (I I). [Românul] tace până ce Dumnezeu prinde într-o zi milă de dânsul, ori până ce însuși se înecă cu răbdarea ș-atunci își face singur dreptate! ODOBESCU, S. I, 160. Nelegiuirile sociale sunt atât de provocătoare, încât mulțimea exasperată va fi silită să-și facă singură dreptate. REBREANU, R. I, 178. Lasă-mă, Leano, să-mi fac singur dreptate. VISSARION, I. 102. În cele din urmă ne-am făcut singuri dreptate. ARGHEZI, S. XI, 67. Pârnu Ilie își făcuse dreptate singur, așa cum se întâmplă des, neînțelegerile acestea aranjându-se cu timpul între vecini. PREDĂ, DELIR. 45. A împărți (sau a distribui) dreptatea = a administra un act de justiție. O, împărate atotșitoriu[e], cela ce ai făcut cerul și pământul și ai ales pre noi din toate zidirile Tale să fim unșii Tăi, ca să împărțim săracilor dreptate fără fărâncie. NEAGOE, ÎNV. 244/4. Judecătorul împărtea dreptatea după cum i se năzărea. REBREANU, I. 149. A împărți dreptate sau a pedepsi pe cei vinovați nu-i o crimă, ci o datorie pentru orice om! id. p. S. 290. De douăzeci de ani [judecătorul] împarte dreptatea în neînsemnate orașele și sate ale Moldovei. C. PETRESCU, S. 184. Vodă ... coborâse în Divanul cel mic, ca să ... împărtească dreptate norodului. SADOVEANU, O. X, 87. Să fii recunoscător politicianului care a intervenit pentru tine și tuși să juri că vei distribui dreptatea în chipul cel mai obiectiv cu putință, găseam că e o mișelie. MIHĂESCU, D. A. 20. Cine a împărțit dreptatea: tribunalele din Cluj ori din restul țării? RL 2005, nr. 4 723. Dreptatea nu cu bani ..., ci după lege la toți deopotrivă s-o împărți. ZANNE, P. VIII, 732. (Glumeț) El pășea mândru cu traista vârgată-n spate, Împărțind turmei iară și dreptate. VOICULESCU, POEZII, I, 243. (Cu schimbarea construcției) Ci cu toții dreptatea rândușii să o împartă, Noi să punem tot la cale fără vorbă, fără ceartă. EMINESCU, O. VIII, 221. ⇨ E x p r. A afla (sau a dobândi, a câștiga, a căpăta, a obține, a găsi) dreptate = a obține câștig de cauză în fața unei instanțe sau a unei autorități. De va avea și de crai ceva asuprașă, fără nicio frică are voie să-l tragă la judecată, unde ... afla-va județu și dreptate. URECHE, L. 113. Toți cei năpăstuiți să-ș afle dreptatea lor la limanul bunelor pravili. PRAV. COND. (1780), 44. După cercetarea ce s-a făcut și la depert[ame]nt ș-a aflat sfânta mănăstire dreptatea (a. 1797). IORGA, S. D. XIV, 156. Și după plângerea ce am făcut la dumnealor boieri ispravnic, nu ne-am aflat dreptatea (a. 1814). DOC. EC. 167. Să dă toată puterea la cavafi, precum și pe staroste ei să-l aleagă și să-l puie și nici prăvălii să nu mai poată deșchide, nici la păsurile lor să nu poată găsi dreptate (a. 1823). ib. 287. Vor dobândi dreptate de la guvernul mexican. CR (1838), 40²/35. Altă nădejde nu este, ci numai să te duci și la vezirul, și poate vom afla dreptate. GORJAN, H. IV, 70/28. Cred că și judecata are să-mi găsească dreptate, deși nu m-am târat prin judecări de când sunt. CREANGĂ, A. 145. Domnule judecător ... eu am venit înaintea judecării să capăt dreptate, și văd că dumneata, care știi legile, mai rău mă acufinzi. id. ib. 147. Merse deci pe la toate dregătorile și fu străgăni prin judecări mai mulți ani, fără să-și dobândească dreptatea potrivit cu mărimea vinei celor

vinovați. ISPIRESCU, L. 277. Numai la noi țărănul nu găsește niciiri dreptate. REBREANU, R. I, 41, cf. DL. Cel mai adesea țărării nu obțineau dreptate la judecată în procesele pe care le aveau cu boierii. IVĂNESCU, I. L. R. 601. Cei ce lipsesc nu capătă dreptate. ZANNE, P. VI, 425. Ca să poată dobândi norodul tău dreptate, spânzură o sabie asupra dregătorilor și judecătorilor. id. ib. VIII, 729. (Cu parafrizarea expresiei) Acela mai mare dreptate înaintea nu a feațelor, ci a fățărniciilor voastre ar afla. CANTEMIR, I. I. I, 50. Dumneavoastră ... să nu-i depărtați, ci să le cunoașteți pricinile jălbilor cu bună luare aminte și, de are dreptate, să și-o afle (a. 1873). în PRAV. COND. (1780), 197. **A cere dreptate** = a cere repararea unor prejudicii. Și, după trecere de vreme, să văd iarăși popriți, din care pricină și jăluitoii sănt străntorați: nu numai pentru alișveriș, că lipsește, ci mai vârtos că n-au de unde să-și ia datoriile ce au la ei; pentru care, cer dreptate (a. 1823). DOC. EC. 285. Răzvănășe, cer dreptate! Ar fi un păcat să tac ... Hoții tăi atunci în codru mă despoiară de-un sac. HASDEU, R. V. 110. Eu nu cer milă. Unde-i mila mea? Nu cer Nici dreptate – căci dreptatea ce-mi rămâne e să pier. EMINESCU, O. VIII, 225. [Tatăl copiilor] hotărî să ceară dreptate pentru necinstea ce i-a făcut soția lui. ISPIRESCU, L. 277. N-am obiceiul să mă amestec în desbaterile Curții și nici să călăuzesc brațul justiției ... Nu cer decât dreptate severă și fără milă! Atâta și nimic mai mult! REBREANU, P. S. 262, cf. SCRIBAN, D. (Cu parafrizarea expresiei) Din adânc vin glasuri înecate, Vin rugi, blesteme, cereri de dreptate. CERNA, P. 104. (Învechit) **A păzi dreptatea** (sau **rânduielele ori cumpăna dreptății**) = a proceda în mod echitabil. Năpăstuirea să lipsească cu totul și să păzească dreptatea dă obște pe la toate satele (a. 1819). DOC. EC. 215. Starostea cu epitropii să aibă datorii a păzi rânduielele dreptății după vechiul obicei (a. 1823). ib. 291. Boiangiul ... să nu facă înșelăciune norodului, ci să păzească cumpăna dreptății întru toate (a. 1824). ib. 322. Măria Ta ai putere de la Dumnezău a face ca să se păzească dreptatea nestrămutată atât între cei săraci, cât și între cei bogăți. GORJAN, H. III, 107/1. Când dreptatea vei păzi, frică nu vei avea nici de Dumnezău. ZANNE, P. VIII, 730. **A da dreptate** = a) (învechit) a exercita justiția; a face un act de justiție. Alexandru-Vodă a fost drept pentru că ... da o nepărtinitoare dreptate, pentru că judecățile lui nu se vindea. DACIA LIT. 74/4. Astfel musa mea pândește Pe oricare șarlatan Care-l vede-n tribunale Dând dreptatea pe parale. SION, POEZII, 12/2. La slavoni, ca și la romani, dreptatea se da numai în numele capului statului. XENOPOL, I. R. III, 157. Și vodă ne va da dreptate Că nu degeaba-i de pe Rin. ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 53. Jalbă peste jalbă am trimes ... dar auzitu-ne-a cineva? Datu-ne-a cineva dreptate? MIRONESCU, S. 6. Cerul să-ți dea dreptate! CAMIL PETRESCU, T. III, 374. Dreptatea s-o dai tuturor și bun să fii cum e un părinte pentru toți. VISSARION, B. 53, cf. SCRIBAN, D., DL. Ia scaun de judecată Și judecă lumea toată Și dă dreptilor dreptate Și strămbilor strămbătate. PĂSCULESCU, L. P. 9. Dreptatea se dă celui mai cu putere, când strămbătatea poruncește. ZANNE, P. VIII, 732 (Cu parafrizarea expresiei) Căci dreptatea mi-i în mână, s-o dau celui ce voesc. BELDIMAN, O. 38/11; b) a recunoaște că ceea ce face sau spune etc. cineva este întemeiat, îndreptățit, just. Trebuie a da dreptate și celor ce li se par urăți verbii „mugire”, „lucire”, „pățire”. HELIADE, PARALELISM, II, 95. Toate acestea mă făcură ca să dau dreptate celor trei boeri. GORJAN, H. IV, 80/11. Dumneei îți dă totdeauna dreptate. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 430. Mintea și faptele cele bune [ale] acestui prințip, precum și dragostea nașii cătră dânsul îi da lui, fără îndoire, dreptate a se înălța pe tronul de mare duca. ASACHI, I. 59/17. Ba încă și dai dreptate părerilor felurite, Dând nume de faptă bună răutăților slăvite. CONACHI, P. 281. Văzui că nu trebuia nici să învinovățesc sau să dau dreptate nici unora, nici altora. BREZOIANU, I. 54/20, cf. PONTBRIANT, D. Nu știu până în ce grad să dăm dreptate observațiunii acestui om. BARONZI, L. 153. Puterile apusene, văzând duplicitatea guvernului român, au înclinat a da dreptate exigențelor Austriei. EMINESCU, O. XII, 194. El se întrista, dar totdeauna le da și

dreptate. MACEDONSKI, O. III, 51. În discuții – orice-ar zice – lasă-i, dă-le lor dreptate. VLAHUȚĂ, S. A. I, 78. Mama Zoica o asculta, dându-i dreptate. BUJOR, S. 90. Se amestecară toți în vorbă, unii dând dreptate unuia, alții celui alt. REBREANU, I. 122. Nu se putea să nu dai dreptate obșteștii părerii care-l decretase nebun [pe Pașadia]. M. I. CARAGIALE, C. 47. Străbateră acestei pagini îi dă dreptate lui Caragiale. VIANU, A. P. 135. Le-a spus lor cineva, bucureștenilor, că războiul îi va ocoli, că suferințele sunt pentru alții și că viitorul le va da dreptate, așa cum le-a mai dat de-atâtea ori. PEDA, DELIR. 162, cf. DL, DEX. Evoluția ulterioară a limbii literare ... a dat în unele privințe dreptate și lui Heliade Rădulescu, și lui Săulescu, după cum a arătat că în unele privințe ei greșeau. IVĂNESCU, I. L. R. 659. (Prin lărgirea sensului) Vreamea au dat dreptate politicii lui Aurelian. OBLĂDUIREA, 21/17. Bună dimineața, soare! Ai cam întârziat și ai ținut să dai dreptate călindarului țărănesc. ARGHEZI, C. J. 225. (Învechit) **A griji de** (sau **a căuta**) **dreptate** = a face un act de justiție; a supraveghea exercitarea justiției. Împăratul atunci-l puse ban mare și-i zise să grijască de dereptate. MOXA², 153. [Împăratul] să caute dreptate văduvelor și a săracilor. C. POP.² III, 238. Însă, nefiind obiceiul, nici până aci vro pildă ca la conzistoriul episcopesc din Blaj să se mute undeva legea și airea să se caute dreptate ... nu vru vlădica să sloboadă a se muta această judecată la Scaunul arhiepiscopesc al Strigonului. MAIOR, S. II, 160. (Învechit și popular) **A ține dreptatea** = a proceda în mod corect. Iară de are mai mulți prunci, la împărțirea avușii să ție dreptatea. TEAMPE, O. S. 66/5. Voi să vă jurăți, Și să vă legați, Că-oți ținea dreptatea. PĂSCULESCU, L. P. 189.

9. (Astăzi rar; mai ales la pl.) Drept (D 3), privilegiu (1). Armenii și jidovii ... au acea dreptate, a cumpăra moșii la țară de vecie? (a. 1782). URICARIUL, XI, 263. Iară când muera după moartea bărbatului să va lenevi și nu va face catastih de avereă bărbatului ei și de lipsa zestrii ei în sorocul de șase luni sau de un an, atunci să nu mai aibă dreptate să ceară lipsa de zestre. PRAV. COND. (1780), 98. Călugării ... vrură să ia zăciuală de la proști din rodurile locului acela [și] nu-și lăsară dreptatea. MAIOR, S. II, 156. Asemene dreptate Trebuie s-aibă toți în cetate. BUDAI-DELEANU, Ț. 378. Dreptățile grănițarilor întru aceastea sănt puse chiar și răspicat. FUND. 4/10. Viteazul și cel cu inima mare iaste vreadnic a-ș ocroti viața, avutul, dreptățile. GRECEANU, I. 94/8. Când un datornic să va muta de la un împrumutătoriu la altul, să mută cu dânsul și zălogul și toate dreptățile sale. LEGIUIRE, 34/27. Exelenția Sa să binevoiască a face jeluitorului îndăstulare la dreptățile ce are, prin mijlocul ce va binechibzui (a. 1818). DOC. EC. 184. A ei duioasă strigare, și dreptățile ce are Crede că vor deștepta Norodul din adormire. BELDIMAN, O. 6/21. Dreptățile sale [ale clerului] fură întărite și puterea sa adăogată. OBLĂDUIREA, 5/18. Precum și de acum înainte să li se urmeze dreptatea lor, de a li să priimi adică de către vameși păcura din puțurile lor la fieșcare săptămână și plata cea orânduia să li să dea la fieșcare trei luni (a. 1825). DOC. EC. 359. Boierii ... aveau cele mai multe și cele mai mari dreptăți. PISCUPESCU, O. 25/22. Are dreptate, fără îndoială, a să protimisi cu îndăstularea înaintea tuturor celorlalți datornici ai tatălui său (a. 1829). DOC. EC. 429. Înălță glasul tău spre neclintita păstrare a dreptăților fraților tăi și pentru îmbunătățirea lor. MARCOVICI, C. 88/18. Mă rog cinstiții ocârmuiri, ca să-m caute dreptățile mele, să mă despăgubească (a. 1837). DOC. EC. 695. Puind temei la un bilet făcut din isvodire, Ea singură cu mâna ei apoi să se-silească Dreptățile-mi asupra lui cum să le ticluiască. RUSSET, E. 70/6. Fieștecare moldovan are dreptate să călătorească unde-i place. KOGĂLNICEANU, S. 190. Nu permite omului celui mai învățat să zică măcar două cuvinte dinaintea unui judecător pentru susținerea dreptăților unui amic. GHICA, C. E. III, 15. Dar cum căpătași dreptate Să te-nalți așa de sus? Ce foloase însemnate Țărei tale ai adus? SION, POEZII, 197/21. Clasele societății erau libere, căci până și vecinii, îndeobște colonizați, aveau scutițiile și dreptățile lor. EMINESCU, O. IX, 430. Domnii noștri ... au dat cărți de stăpânire și de

dreptăți sau privilegii acestor folositori oaspeți străini. IORGA, C. I. I, 197, cf. TDRG. [Tudor] a afirmat ... că nu s-a ridicat împotriva autorității legitime a Porții, ci a cerut numai ca dreptățile țării să fie respectate și să se pună capăt nedreptăților și împilărilor. OȚEȚEA, T. V. 228, cf. DL. Buciumă-n mine toate răscoalele țării! Toate obidele răzvrăcite, Toate dreptățile jecmănite. DEȘLIU, G. 23. ♠ (Jur.; învechit; la pl.; urmat de determinări care arată felul) Latinii venise în Roma a ceare dreptățile cetățenești sau orășenești. ȚICHINDEAL, A. M. 29/6. Grecia va fi un stat neatârnat și se va folosi din toate dreptățile politice, administrative și comerciale. AR (1830), 99¹/39. Dreptățile politice și civile erau a se întinde preste tot. RUSSO, S. 121. ♠ (Învechit și popular; concretizat; la pl.) Acte care consfințesc un drept (D 3); acte justificative. [Poruncește] ca doamnei Elizavetei ... carea își pierduse dreptățile sale, să-i dea afară toate cărțile neamului ei, câte se vor afla în Sacristia Conventului. ȘINCAI, HR. II, 171/29. Scoate ș-arată Nește scrisori și dreptăți care avea Dă la Sân-Mihai. BUDAI-DELEANU, Ț. 323. După ce voi veni sluga dumitale la București, mă voi judeca la slăvitu Divan cu mocanii, pentru ca să arăt dreptățile vistieriei câte una-una (a. 1811). DOC. EC. 125. La ziua defiptă iar vii cu ... avocatul gata să-ți arăți dreptățile. GHICA, C. E. III, 50. Petru Rares: „D-aș putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbiu la întâia zi, după 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde și ați simți din cine mă trag și ce dreptăți înfățișez eu vouă!” DELAVRANCEA, O. II, 183. N-avuși măcar un frate ... Să îmble cu cărțile, Să-ți scoată dreptățile. ALECSANDRI, P. P. 238. Staroste miresei: ... Noi avem cărți și dreptăți, Precum și dumnevoastră vedeți. Avem scrisoare sigilată De la înaltu împăratu. FOLC. TRANSILV. I, 164.

10. (Învechit și popular) Corespondență a unor afirmații cu realitatea; adevăr. Mai iubii-ai rreul decât bunrătatea, nedereptatea decât a grăi dereptatea. PSALT. HUR.² 131. Cine va cunoaște pre Iisus Hristos și va create în el, nu poate tăcea, ce va spune tuturora, ca și alții să cunoască dereptatea lui Hristos. CORESI, T. EV. 61. Treamețai unul dintre voi cine să aducă aicea frățiorul vostru cel mai mic, voi iară fiți prinși, așa voui ispiți cuvintele voastre să îmblați cu dereptate au ba. PO 147/15. Strâmbătatea easte protivnică dereptăției. Easte când grăiaște omul de un lucru, și face altul. C. POP.² I, 153. De vom hi dosădiți, de vom hi goniți ... pentru liubovul lui Hristos și pentru direptate, atunce să ne veselim, atunci să ne bucurăm, că multă plată avăm întru împărăția ceriului, cum dzice însuși Hristos. VARLAAM, C. 416. Nu numai leatopiseșul nostru, ce și cărți striine am cercat, ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitorii de cuvinte deșarte, ce de dereptate. URECHE, L. 58, cf. MARDARIE, L. 206/11. Împărate, dumnezeii păgânilor sânt draci, iară Dumnezeul nostru au făcut ceriurile. Și tu și cu ai tăi sinteți orbi și nu vedeți dereptatea. DOSOFTEI, V. S. septembrie 6¹/6. Voroava prea de taină vicleșugul supune, iară cuvântul în față a dreptății sămnieste. CANTEMIR, I. I. I, 220. Împărate, ... pentru ce nu cauți și să cerci să găsești dereptatea? C. POP.² I, 275. De vor mărturisi pre domnul de rău, de hain, precum îl mărturisesc acei boieri pribegi, să iasă la dreptate cuvintele lor. ANON. BRÂNCOV., CM II, 297. Pre acesta ascultaț că el iaste calea și viața și dreptate. ANTIM, O. 15. Noi ne aflăm înaintea unui judecătoriu care este îndestulat a cunoaște dreptate[a] mea și minciunile tale. C. POP.² III, 164. Să povățuiască spre chipzuirea dreptății și adevărului și să nu greșască. PRAV. COND. (1780), 42, cf. LB. Cum că este un Dumnezeu ... toată natura mărturisește; și nu mai este trebuință ca să ț-o dovedesc. Numai răutatea oamenilor îi face să tăgăduiască o dreptate de care ei să tem. BUZNEA, P. V. 202/4. Îmi închipuiam că dreptatea trebuie să iasă de la sine, ca untdelemnul, la suprafață. COCEA, S. I, 223, cf. ALR I 1 335/343, I 552/343, ALR II 3 524/235, 316. Mai bine taci, căci, de grăiești dreptate, te vor batjocori. ZANNE, P. II, 758. ♠ L o c. a d v. (Învechit și popular) **Pe** (sau **cu**) **dreptate** = în mod adevărat; conform adevărului. Aceastea eu, deac-am audzât, m-am adevărit că-m spune

cu direptate. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 150¹/35. Deci, viteazul acela însămnă diavolul ..., stricând Scriptura Sfântă, adăogându-o și scăzându-o și tâlcuindu-o cu minciuni, iară nu pe direptate. CHEIA ÎN. 97¹/13. Mărturisirea e cu mare grijă, cu dreptate și fără de fățarnicie. ȘINCAI, C. 129/3. Mai fără milă au fost ai noștri, dacă-i să vorbim cu dreptate. REBREANU, P. S. 136. Învață-te a vorbi cu dreptate, mă băiete. SADOVEANU, O. IX, 394. De nu te iubesc bine, Ardă-m cămașa pe mine. De nu grăiesc cu dreptate, Ardă-m lecricu' din spate. BÎRLEA, C. P. 53, cf. FOLC. TRANSILV. I, 369. Eu ți-am spus cu dreptate, Că ție Radu ți-a fost frate. FOLC. OLT. - MUNT. II, 300.

11. (Învechit; în Țările Române) Adunarea boierilor în frunte cu domnitorul; judecată (domnească). Milostivindu-să domnul și iertând la unii greșalile, ei tot nu s-au așăzat a face cele obicinuite răotăți ale lor, până când iar dreptatea domnului la pedeapsă i-au adus, singuri ei în cursă căzând, precum înainte povestea arată. R. GRECEANU, CM II, 108. Trei inși s-au arestat ... Numaidecât fură duși înaintea dreptății. CR (1837), 4¹/19. Să te duci la dreptatea țarei adunată și să înfățosezi boierilor acest dres domnesc, sigilat cu inelul meu. ASACHI, S. L. II, 116. Direptatea se numea în vechime Senatul, precum astăzi Adunarea. id. ib. În lături! ... Dreptatea lăpușneană L-a osândit pe Despot la moarte! ALECSANDRI, T. II, 120. Direptatea e adunată numai de-a binele, ca să mustre pe cei ce viclenesc domnia. EMINESCU, O. VIII, 146. Venite aceste hrisoave naintea dreptății, ele ar putea să turbure și să frământa țara. id. ib. 152, cf. DEX. ♠ (Prin lărgirea sensului) **Îl chemară** [pe Culuf] la dreptatea judecății. GORJAN, H. III, 59/35.

- Pl.: **dreptăți**. - Gen.-dat. și: (învechit) **dreptăței**. - Și: (învechit și regional) **dereptâte**, (învechit) **direptâte** s. f.
- **Drept** + suf. -*ătate*.

DREPTĂTOR -OÁRE subst. **1.** S. m. (Învechit) Cărmaci. Adecă amu și corabiile ... se întorrcu de mitiutea cărmuitoare a dreptătorului încătruo va din străminare. COD. VOR.² 351.

2. S. m. (Învechit) Îndrumător. Cf. **î n v ă ț ă t o r, g h i d.** Și nu numai noi, lucrători Evangheliei fi-văm, ce și altora văm fi dreptători și învățatori, și pre a noastră răvnire rădica-văm. CORESI, EV. 213. Cum vrea fi cunoscut orbii, de nu vrea fi avut dreptătoriu mîntea lor, să meargă după bunul păstoriu Hristos? id. ib. 252. ♠ **F i g.** Pravila ace[e]asta iaste dreptătoriu de leage. PRAV. GOV. 1¹/3.

3. S. f. (Regional) Povârniș pe care se împing buștenii să alunece la vale; curătură (Sibiel - Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59.

- Pl.: **dreptători**, -oare. - Și: (învechit) **dereptător**, **dereptătoriu**, **direptător** s. m.
- **Drepta** + suf. -(ă)tor.

DREPTĂȚI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A îndreptăți. *Îi înfățișază îndată câteva note pregătite de doctori: între altele, una dreptătea muncirea ereticilor prin autoritatea conciliului de la Latran.* NEGULICI, E. II, 29/28. Când vedeți că ... vă-nșală și nu vă dreptățește. JIPESCU, O. ap. TDRG.

- Prez. ind.: **dreptățesc**.

- De la **dreptate**.

DREPTĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Dreptate (7). Cf. BARCIANU, CIORĂNESCU, D. ET. 301.

- **Dreptate** + suf. -ie.

DREPTÎST, -Ă (Neobișnuit) S. m. și f. **1.** (În opoziție cu s t â n g i s t **1**) Dreptaș (**2**). Cf. BUL. FIL. VII-VIII, 245.

2. Student al unei facultăți de drept. Cf. BUL. FIL. VII - VIII, 245.

- Pl.: **dreptiști**, -ste.

- **Drept** + suf. -ist.

DREPTLINIAT, -Ă adj. (Mat.; învechit) Rectiliniu (2); dreptiliniu. *Elementuri despre trigonometria dreptliniată* [Titlu]. EGT. *Figură dreptliniată*. TEM. GHEOM. II, 24^v, ap. URȘU, T. §. 267. *Așa vom găsi totdeauna un pătrat echivalent cu o figură dreptliniată dată*. POENARU, G. 137/19. *Diagonal ... care merge de la unghiul unei figure dreptliniate la unghiul împotrivrivitor*. BARONZI, I. L. III, 216/10.

= Pronunțat: -ni-at. = Pl.: dreptliniați, -te.

= Drept + linie + suf. -at.

DREPTLINIU, -IE adj. (Mat.; învechit) Rectiliniu (2); dreptiliniat. *Aria fiecărei figuri dreptlinii*. LAZĂR, A. 10^v, ap. URȘU, T. §. 267. *În orice triunghi dreptliniu, patratul unei lature este deopotrivă cu suma patratelor celorlalte două*. TRIGON. DR. 82/29. *La trigonometria dreptlinie am aflat ce însemnează liniile sin., cos., tang. șel*. ib. 119/6.

= Pronunțat: -niu. = Pl.: dreptlinii.

= Drept + linie.

DREPTUNGHII s. n. 1. Patrulater care are toate unghiurile drepte și laturile opuse egale; (învechit) dreptunghiul, (învechit, rar) cvadrat lung. Cf. AMFILOHIE, E. 141, ap. URȘU, T. §. 192. *Dreptunghiul este figura aceea a căruia unghiurile sânt întoema, iar laturile megieșe nu sânt întoema*. ASACHI, G. 57^v/7. *Dreptunghiul sau pătratul lungăref*. EGT 4^v/3. *Pătrat lungureș; și care trebuie să se numească dreptunghi*. CONV. GEOM. 73/23. *Dreptunghiul ... are câte patru unghiuri egale*. G. POP, G. 11/18, cf. GHICA - STURDZA, A. 254. *Terminul „dreptunghi” trebui părăsit și înlocuit cu ... oblong*. MAIORESCU, L. 33. *Copilul va vedea că sunt atâtea dreptunghiuri plane, câte felii*. CONTEMPORANUL, I, 546. *Faceți un dreptunghi și împărțiți-l ... în două*. ib. VII, 89. *Dreptunghiul este figura cu patru laturi care are unghiurile drepte*. MELIK, G. 29, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, SFC I, 194, DER, HRISTEA, P. E. 160, FORM. CUV. I, 82, M. D. ENC., DEX. ♦ *Triunghi dreptunghi = triunghi care are un unghi drept*. *Prințipuri pentru deslegarea triunghiurilor dreptunghie*. MN (1836), 72²/40. *Triunghiul dreptunghi este acela care arată un unghi drept*. POENARU, G. 3/28. *Când unul din trii unghiuri ... este unghi drept, atunci dreptunghiul ... ea nume de triunghi dreptunghi sau dreptunghiul*. ASACHI, E. III, 83/5. *Un triunghi poate avea unul din unghiurile sale drepte; atunci se zice triunghi dreptunghi*. G. POP, G. 11/8, cf. GHICA - STURDZA, A. 214, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC I, 197, TRIGONOM. 14, DEX.

2. Obiect, corp în formă de dreptunghi (1) sau care sugerează această formă. *Lungimea lor [a lamelor vertebrei] este iarăși mai mică, în loc să alcătuiască un dreptunghi, alcătuiesc un pătrat*. KRETZULESCU, A. 25/21. *Ședea risipită societatea, [la] acele ingenioase mese cari în starea lor normală reprezentează un dreptunghi de lemn de nuc lustruit*. EMINESCU, O. VII, 292. *În păretele cercuit și gros de șase metri ... sunt șapte șapte nișe, care se perândă în chip de semicercuri și dreptunghiuri*. LUC. VII, 154. *Era făcută din opt dreptunghiuri de mărimea unui mic ceasornic*. CAMIL PETRESCU, P. 284. *În fața lor, câteva dreptunghiuri de rețele ... erau menite să sporească fortificațiile noastre*. id. U. N. 5. *Cu dreptunghiul de carton pe genunchi ... Zaharia privea depărtările deșarte*. C. PETRESCU, R. DR. 247. *Trebuiau mutate dintr-un loc într-altul, pe tăvălugi, vreo patruzeci de asemenea dreptunghiuri de calcar*. ARGHEZI, S. XI, 118. *Un dreptunghi de carton alb, șnuruit, atârna strâmb de un cui*. VINEA, L. I, 323. *Dreptunghiul albastru al cerului din fereastră*. PREDĂ, I. 86. *Prin dreptunghiul ferestrei se strecura afară fumul*. BARBU, Ș. N. 86. *Personajele filmelor noastre sunt sosii fidele, aduse și fixate în dreptunghiul ecranului*. CINEMA, 1975, nr. 9, 2. *Nu oricine apare în dreptunghiul televizorului are posibilitatea ... să facă din trecerea lui prin fața camerei un moment*. CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 5/9. ♦ *Suprafață delimitată pe panoul de baschet, deasupra coșului*. Cf. DL, DM. ♦ *Porțiune delimitată de teren de forma dreptunghiului (1) la unele jocuri sportive*. Cf. DL, DM, DEX.

3. (Nav.; în sintagma) *Dreptunghi de navigație* = conturul secțiunii transversale libere minime, necesară pentru circulația și încreucșarea vaselor pe o cale navigabilă; gabarit de navigație. Cf. LTR² VIII, 419.

= Scris și: (învechit) drept-unghi (CONV. GEOM. 69/9). = Pl.: dreptunghiuri și (învechit) dreptunghie.

= Drept + unghi (după fr. rectangle).

DREPTUNGHIC, -Ă adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. *Deslegarea triunghiurilor plani a) deslegarea triunghiurilor dreptunghice* [Titlu]. GEOMETRIA A. M. 203¹/8. *Iată șirul în care ne spune d-sa felurile triunghiului: drept-unghice, isosecele ... și scalene*. CONTEMPORANUL, VII, 87. *Triunghiurile dreptunghice din figură ne arată ... că F₁ ... și F₂ vor fi eu atât mai mari, în raport cu ... cu cât unghiul ... este mai mic*. CIȘMAN, FIZ. I, 67. [Arcul] γ ... fi considerat ca latură într-un triunghi dreptunghic. id. ib. II, 356, cf. DL, DM, SFC I, 197. *Se vede din dreptunghiul dreptunghic ABC că ... proiecția segmentului este mai mică decât segmentul*. GEOM. SP. 57, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

= Pl.: dreptunghici, -ce.

= Dreptunghi + suf. -ic.

DREPTUNGHIIULĂR, -Ă adj. Care are forma unui dreptunghi (1); (învechit) dreptunghiular. *Figurile dreptunghiulare ... care în acest felii le înformez, nu pot, oricare ar fi a lor număr, umplea spația (locul)*. ASACHI, E. III, 60/13. *Instrumentul acesta se alcătulește dintr-o masă mică dreptunghiularie*. CONV. GEOM. 92/18, cf. BARCIANU, V. *La amândouă bisericile ușile și ferestrele corpului principal sunt dreptunghiulare*. ODOBESCU, S. I, 390, cf. DDRF. *Acest portic cu patru șiruri de coloane încingea un lung teren dreptunghiular*. LUC. II, 158. *Pronaosul are forma dreptunghiulară*. MON. IST. II, 27, cf. TDRG, CADE. *Secțiunea lingotierelor poate fi: dreptunghiulară, pentru laminarea tablelor*. IOANOVICI, TEHN. 54. *Biblioteca este o încăpere mare, dreptunghiulară*. CAMIL PETRESCU, T. I, 7. *Vila ... se distingea albă, umbrasă, cu linii geometrice și balcoane dreptunghiulare*. id. P. 150. *De aci într-o încăpere dreptunghiulară, cu tavanul în jos*. C. PETRESCU, I. II, 104. *Via lui conu Manole ... se lăsa în vale ... lungă, dreptunghiulară, vârgată*. COCEA, S. I, 178, cf. SCRIBAN, D. *Băiatul clădea un castel din pietre dreptunghiulare, iar fetița împletea pe un schelet de sârmă fire de papură văpsite*. ARGHEZI, C. J. 136. *Mai departe ... se zărea Petrila, cu mari clădiri dreptunghiulare*. BOGZA, V. I, 25. *La picioarele lor, dreptunghiulară și grea, se află lespede sub care e mormântul voevodal al lui Mircea cel Bătrân*. id. C. O. 357. *Să considerăm o barieră de energie potențială de formă dreptunghiulară*. SANIELEVICI, R. 95. *Cristalele au forma unor plăci ... dreptunghiulare*. AGROTEHNICA, I, 302, cf. DL. *Fereastra miroasă frumos și adie*. *Dreptunghiulară, ca un drapel pe-o corabie*. ISANOS, V. 75, cf. DM. *Această ctitorie, construită în plan dreptunghiular, din piatră brută, piatră cioplită ... are un acoperiș înalt*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 14, cf. FORM. CUV. I, 170, HRISTEA, P. E. 160, M. D. ENC. *Au ajuns la terasele cu urmele fostelor sanctuare dreptunghiulare*. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 23. *A apărut un nou indicator de circulație, de formă dreptunghiulară*. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 3/12, cf. DEX.

= Pl.: dreptunghiulari, -e. - Și: (învechit) dreptunghiulăriu, -ie adj.

= De la dreptunghi (după fr. rectangulaire).

DREPTUNGHIIULĂRIU, -IE adj. v. dreptunghiular.

DREPTIE s. f. (Învechit, rar, în sintagma) *În dereptie* = în dreptate v. d r e p t a t e (4). *Să judece a toată lumea în dereptate și oamenilor în dereptie*. CORESI, PS. SL.-ROM. 189¹/14.

= Și: dereptie s. f.

= Drept + suf. -ie.

DRES¹ s. n. (Popular) Acțiunea de a (s e) d r e g e și rezultatul ei.

I. 1. Reparare (1). Cf. CORESI, ap. TDRG², ANON. CAR. Cheltuielile ceale mai cumpătate care va face bărbatul la dresul lucrurilor de zestre... să nu aibă a le cere după moartea soției[i] sale. PRAV. COND. (1780), 94. *Am dat la dresul drugului butcii ... 5 [taleri] (a. 1804-1805). DOC. EC. 74. Mulțimea carălor ... cărând cele trebuincioase ... pentru zidirile cele noaă și, după vreme, dresurile caselor.* GOLESCU, I. 23. *De mulți ani se îndeletnicește de a putea afla dresul crăpatelor clopote fără a le vărsa de al doilea.* CR (1830), 55²/13, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Stricatul este lesne și dresul este greu.* DDRF, cf. CIHAC, I, 82, LM, ALEXI, W. *Apoi unde mai pui dresul căruțelor și altele.* DUNĂREANU, CH. 23, cf. CADE. *Mă încălțasem... cu ghetele Lenței, ale mele fiind date la dres.* BRĂESCU, A. 62. *Nu mai pot pridiți cu dresul grădinii.* VISSARION, B. 159, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN VI h 1 746. ♦ (Învechit) Întărire; confirmare. *Poate stăpânul după ce va da vechilului întâia poruncă, să dea și al doilea cu totul împotriva cei dintâiu, sau spre dresul cel dintâiu.* LEGUIRE, 54/15. ♦ (Învechit) Pregătire a muniției pentru tragere; încărcare a unei arme de foc. *Până a găti al doilea dres neamții, au intrat șavgăii într-înșii cu coase și topoară.* M. COSTIN, O. 148. ♦ (Regional) Construcție de lemn care se pune pe car pentru a-i mări suprafața de încărcare; corlată. Cf. SCRIBAN, D., ALR II 5 231/728.

2. Ritual de pregătire a mortului pentru a nu se transforma în strigoi. *Dresul [mortului] se face astfel: când să-l înmormânteze, îi umple gura, nasul, urechile, buricul ș.a. cu pietricele și tămâie.* PAMFILE, DUȘM. 138.

3. Întreprindere a unei acțiuni (de obicei în interes propriu); afacere, manevră (2) (ascunsă), interes. *Expediția ... au făptuit toate aceste pline de mărire rezultaturi seu dresuri.* AR (1829), 150²/33. *Dresurile acestor moldoveni alcătuiască epoha întâia a literaturii românești.* CR (1830), 434²/10. *E totuși greu cu zmeii să te măsurii: tărie au și prefăcute dresuri.* SĂM. II, 444. *Moș Petrache trecea drept prepus de dresuri tănuite și grozave.* POPA, V. 105. *Asemenea oameni care se luptă prin iarmaroace au dresuri.* SADOVEANU, O. XIII, 13. ♦ **E x p r. A-și face (toate) dresurile** = a-și aranja treburile. *Îți vorbești la interesuri și-ți faci ale tale dresuri.* PANN, P. V. III, 95/14, cf. POLIZU. *După ce își făcu toate dresurile cu unul dintre consuli, [ciocoiul] porunci să înhame armăsarul la butcă.* FILIMON, O. I, 259. *Pasă-mi-te, călăuzdînd, el făcea dresurile înainte.* ISPIRESCU, L. 292. *Fata împăratului își făcu dresurile cum o învățase tatăl său.* id. ib. 377, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL. ♦ (Ironie) Falsificare. *În fața acestor dresuri în rezultatele statistice dobândite prin metoda experimentală cea mai sigură, domnul Ion Petrescu a adus un defavor.* I. IONESCU, M. 16, cf. DL.

II. (Concretizat) Ceea ce servește la realizarea acțiunii de a drege (8).

1. (La pl.) Ingrediente, condimente, mirodenii (2). *Și să-i pui și dresuri, și sare, grăunțe de agreș cu aguridă, dupe vremi (a. 1740).* GCR II, 44/25. *Pune peste pui ... sare și dresuri.* MÂNCĂRILE, 78/9. *Dresuri sânt sarea, ... cepele, usturoiul.* POTECA, G. 9/4. *Rar gătesc carne, dar și atunci o fac fără dresuri multe.* PLEȘOIANU, T. I, 182/6, cf. HELLADE, PARALELISM II, 15. *Bucatele, ca muiarea, fără dresuri n-are gust.* I. GOLESCU, ap. ZANNE III, 495. *Nu să slobod a să întrebuița ... bucatele cele îngreunate cu dresuri.* VEISA, I. 66/11, cf. CIHAC, I, 82, LM. *Plăcută mănăcare gătită cu dresuri de mare mirare.* SEVASTOS, N. 287. *Copturile ... făcute ... cu piper, Cu multe alte soiuri De bune dresuri.* id. ib. 290, cf. ALEXI, W., TDRG. *Îi pui [măncării] dresuri, merge, nu-i pui, arunc-o și căinilor că nici ei n-o mănâncă.* HOGAȘ, DR. II, 59, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ **Leac, medicament.** *O farmacie în care se vând ierburi și dresuri primitive.* COCEA, S. I, 120. *Am cunoscut noi, cinstite jupân Iațco, un vraci leah care se lăuda cu dresurile lui.* SADOVEANU, O. XIII, 560, cf. DL, DM, DEX.

2. (La pl.) Arome diferite care se pun în băuturi; p. e x t. substanțe cu care se falsifică băutura. Că pâharul taste îndemână ...

Cu vin prisne și plin de deresuri. DOSOFTEI, PS. 250/3. *Nu-i rămâne decât rachiul falsificat cu tot felul de dresuri otrăvitoare.* CONTEMPORANUL, I, 196. *I-a tot dat să bea niște vin dulce cu dresuri.* CARAGIALE, O. I, 201. [Vorniceselor] *le dă în mână garăfi cu rachiul roșu, făcut cu cărmâz și cu alte dresuri.* SEVASTOS, N. 316, cf. CADE. *Am vraci ai pimiștelor, care amestecă dresurile cu apă.* BARBU, PRINC. 52, cf. CHEST. VIII, 104/9. ♦ (Regional) *Darul dresului* = patina beției. *Numa într-o zi apucă și darul dresului ... că ajunsese creștinul cătu-ziulica să blesteme pe al de a pus via pe coastă.* ȘEZ. IX, 65.

3. (De obicei la pl.) Fard, produs cosmetic; (popular) suliman. Și cu dresuri te albești. MUMULEANU, în CONTRIBUȚII, I, 10. *Talc ... se întrebuițează ca dres.* J. CIHAC, I. N. 364/12. *Ea, între multe alte dresuri înfrumusețe și politia Babilona făcând-o a fi una din minunile lumii.* SĂULESCU, HR. I, 10bis/21. *I-a dichisit bisacteaoa și i-a pus înăuntru ... dres, pământul, alune arse îndeștule.* CR (1839), 506²/20, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Acolo cresc acele fițe rumene și bele ca niște roze.* PELIMON, I. 41/7. *Toate chichițele dresului, sulimanului, machiajului ... îi erau cunoscute și familiare.* GHICA, C. E. I, 156. *Plămădea sulimanurile și dresurile cele mai sublimite.* id. ib. II, 596. [Chera Duduca] *se spoia cu dres, ca să dea pielii o culoare mai albă.* FILIMON, O. I, 131, cf. PONTBRIANT, D. *Bre! Că gavanoșele cu dresuri ... și alb, și roșior... Se vede că zugrăvește cucoana.* ALECSANDRI, T. 431, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 82, LM. [Ministrul instrucției publice] *adresa circulare către directoarele de școale de fete, invitându-le ... să nu se dea cu dres pe față și să nu poarte malacoave.* EMINESCU, O. XII, 41. *Pudră, dresuri, parfumuri.* CONTEMPORANUL, III, 221. *Pe aici n-au putut răzbate nici dresurile, nici stămburile orașelor.* VLAHUȚĂ, R. P. 93, cf. DDRF, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Vom avea ... sulimanuri roșii, cari se numesc ... laolaltă și iruri, unsori, dresuri.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 196. *Aci sunt unele obrazuri subțiri, învățate cu dresuri scumpe și cu parfum.* LUNGIANU, CL. 99, cf. RESMERIȚĂ, D. *Scoate dintr-un săculeț dresuri și dă-i iute pe obraz, și dă-i pe sprâncene, și dă-i pe buze.* C. PETRESCU, S. 145, cf. CADE. *Dresul, sulimanul ... au tras largi și adânci brazde pe obraji lor.* LOVINESCU, C.² X, 189. *Ochii stinși cu cearcănele vinete-negre pe care nici dresurile nu le mai puteau ascunde... erau urmele și rezultatul celor douăzeci și șapte de ani.* REBREANU, NUV. 6. *Creșturile obrazului buhav erau năclăiate în dresuri.* C. PETRESCU, O. P. II, 38. *Erau albe ca lumânările de nuntă că se fereau de soare ca de deochi, sporindu-și albeața cu dresuri și sulimanuri, după canoanele haremului turcesc.* TEODOREANU, M. U. 125. *Toate dresurile ... strică pielea obrazului.* VOICULESCU, L. 281. „Alea” *erau niște alifii, niște dresuri.* MOROIANU, S. 197, cf. SCRIBAN, D. *Aurica privea galbenă, spălată de dresuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 301. *Despre dresuri și alte trucuri, Bernat Metge vorbește fără cruțare.* id. I. 200, cf. DL, DM. *Fața întinsă a femeii mereu unsă cu dresuri de dimineață, nu o trădase încă.* BARBU, PRINC. 109, cf. M. D. ENC., DEX, H XI 7. *Dresurile strică rău.* PAMFILE, C. Ț. 330. ♦ **F i g. Unul [un vers] n-are atâtea dresuri, dar e egal fără-ajutor.** HELIADE, O. I, 120. *Mai era să mă înșele și pe mine dresul ceresc în care își învăluisse fața.* I. NEGRUZZI, S. VI, 102. *Eu nu dau niciodată cu suliman iubirii și, dintre dresuri, versul e singurul ei fard.* VOICULESCU, POEZII, II, 335. ♦ **E x p r. A-și pune (sau a-și da cu) dresuri** = a se farda, a se sulimeni (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DL.

III. (Mai ales la pl.; în Țările Române) Act emis de cancelaria domnească; document (1). *Să chemați pe cei toți străini cupeși ... să le luați seama cu ce derese cumpără ocini (sec. XVI?).* N. A. BOGDAN, C. M. 34. *Și cu opt sute de zlat ci nu fost rămas ca să-i de lui când ia da dresăle acilui sat (a. 1588).* ȘTEFANELI, D. C. 43-1. *I-am dat și dresale ce-au fost în acest loc (a. 1600).* I. BIANU, D. R. 5. *Și au jăluit noo cu mare jalobă și cu mare mărturie ... pentru niște dresă și ispisoaice de cumpărătură (a. 1602).* BUL. COM. ÎST. IV, 184. *Dresurile de cumpărătură ... au perit (a. 1605).* URICARIUL, I, 159. *Care este a*

lui direaptă ocină și moșii pe care el are dresă (a. 1608). BUL. COM. IST. IV, 185. *Pentr-aceae datu-i-am și toate dresese și toate ale mele ce am avut de cumpărătură* (a. 1626). GCR I, 74/34. *De s-ar mai afla vreunul, acela dires al nostru să nu hie nici de o credință* (a. 1630). IORGA, S. D. VI, 18. *Dumnea-Mea am întreat pe Bărlădeanu cu ce direase ține acel loc și vie cu pomeți* (a. 1634). ap. C. GIURESCU, P. O. 23. *Și locul să-și ție călugării pre unde le spun direasele* (a. 1639). HEM 139. *Noi încă am iscălit și ne-am pus și pecețile într-acesta zăpis de la noi ca să aibă a-ș face dumnealui și drease domnești ca să știe* (a. 1641). GCR I, 92/2. *Și să-mi facă și dereasă domnești* (a. 1651). ib. 151/18. *Heraclu ... au apucat cataștele și zăpisele, între care au fost și diresele cele de domnie a lui Vasilic*. SIMION DASC., LET. 183, cf. MARDARIE, L. 163/24. *Care arată ... toate dresurile și scrisorile ce au avut socrul său Gavrilaş logofătul, de clironomie și răscumpărare* (a. 1656). IORGA, S. D. XI, 51. *Și i-au făcut Măriia Sa domnu nostru dires de pără și hrisov de întărire și de îndreptare la mânăle Murgeștilor* (a. 1657). GCR I, 174/38. *Care saat ni s-au vinit nooă din diriase ce-am avut de împărțală de la Măriia Sa domnul nostru Ștefan-Vodă* (a. 1660). BUL. COM. IST. IV, 17. *Pentr-aceia ca să aibă această giupăneasă a-ș face drease domnești* (a. 1669). ib. IV, 35. *Să hie trimis cu taină ... dires ce-i zic ei ațșerș de domnie neschimbată lui și seminției lui*. M. COSTIN, O. 52. *Pre acest zăpis să-și facă dresă domnești* (a. 1677). BUL. COM. IST. 205. *Supt numele și pecetea Mării[i] Sale și a urmașilor lui toate acele cărți și direse să iasă*. N. COSTIN, L. 577. *Întreat-au [Nicolai-Vodă] ... cu ce drese au stăpânit acele sate*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 186/18. *Să-mi facă d[umnea]lui și dres domnesc despre acest zăpis al nostru* (a. 1709). URICARIUL, V, 246. *Fără cât dresă și ispisoace ... au perit ... fără cât numai c-au aflat un zăpis de schimbătură* (a. 1711). ib. 247. *Dumnia lui Lupul vornicul ț-au fost făcut drese de la Neculai-Vodă pe sat pe Boian* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 48. *Să le faci dumneata dreptate, dându-le mărturie încredințată cu care să-și ceia dreptate[ă] lor și dresese și moșiile Dingăi* (a. 1753). IORGA, S. D. VII, 302. *Să aibă dumnealui a face și deres domnesc* (a. 1763). URICARIUL, XI, 285. *Plenipotenții, răzâmându-se pe dresurile lor, se arată gata de a tâlcui prefacerile ce se urmeze la acele 24 articule, în cuprinderea prinșiilor de mai nainte*. AR (1831), 224 ¹/29. *Răposând iroul Nevșchi, fratele său Iaroslav III, cu dresurile hanului s-au fost întărit pe tronul de marele duca*. ASACHI, I. 58/19. [Bogdan] retrimisă în Polonia toate dresese pețirei ... și se pregăti la resbel. id. S. L. II, 97, cf. STAMATI, D., CIHAC, I, 82, DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Hoiarnicii procedau pe drese*. BRĂESCU, M. 50, cf. SCRIBAN, D., DER, DEX.

- Pl.: dresuri și (rar) drese. - Și: (învechit) dirés, derés s. n.
- V. drege.

DRES², DREASĂ adj. (Popular) 1. Reparăt². Cf. ANON. CAR., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Puțin îmi pasă! Fie vânt, ploaie și calea grea, Fie șosea dreasă, nedreasă, când sunt călare, lumea-i a mea!* CONV. LIT. I, 328, cf. COSTINESCU, LM, DDRF. *Biserici și mânăstiri, unele drese, altele în toată măreția vechimii lor, acopăr tot pământul țerii*. SĂM. IV, 261, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. *Au început să se vadă ... tot mai multe case cu zidurile drese și proaspăt tencuite*. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 855, cf. DEX.

2. (Despre preparate culinare) Al căror gust a fost îmbunătățit cu dresuri¹ (II I). *Vă fac un ospăț sufletesc ... puind în loc de ... multe bunătăți drease cuvântul cel de bună vestire*. ANTIM, O. 194. *Carnea se mănă fără de zamă dreasă*. MAIOR, T. 117/25, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX, CHEST. VIII 7/19. *Lapte dires* = (Regional) lapte acru. Cf. FD II, 231, TEAHA, C. N. 220. *◆* (Regional, la pl.; despre mânăstiri) Preparat din zer cu legume și zarzavaturi. Cf. CHEST. V. 141/94, ib. 114/94. *◆* (Despre băuturi) În care au fost adăugate diverse arome sau, p. e x t. care a fost falsificat. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., H XI 326. *◆* (Regional; despre fructe) Copt (Arpașu de Jos - Victoria). Cf. ALR SN I h 203/172, ALRM SN I h 142/172.

3. Fardat. *Am protectori Două dame de onor, Care drese și-n corseturi Fac cu șefii mei ce vor*. CONV. LIT. I, 212. *O femeie de vreo cincizeci de ani, ... cam prea dreasă la obraz*. CARAGIALE, O. II, 78, cf. DL, DM, DEX.

4. (În superstiții) Fermecat. Cf. ȘĂINEANU², CONV. LIT. XLIV₂, 955. *Suflet dres și trup vrăjit, Nici de paloșe Rănit*. TEODORESCU, P. P. 554. *E dres, fa, nu se lipește nimic de el*. UDRESCU, GL.

5. (Despre lucruri) Aranjat, pus în ordine. Cf. DL. *Jur prejur di mesă Stau scaune dresă*. MAT. FOLK. I 472. (Prin analogie) *Limba română, dacă e dreasă, nu e de lipsă să o învețe pruncii români la școală*. MAIOR, S. II, 307. *◆* F i g. *Au venit îndata-mare acasă și, văzându-și puii așa de direși, s-au supărat*. SBIERA, P. 209. *◆* (Despre păr și sprâncene) Pieptănat² (1), aranjat. *Avea obraji cu limpezimi de ou de porțelan, ochii negri, mai ca niște clasice migdale, sprâncenele drese, subțiri și ușor ridicate spre tâmple*. CAMIL PETRESCU, U. N. 94, cf. ALR I 16/805. *◆* F i g. (Despre oameni) Luminat, cultivat. *Să punem nește oameni aleși, Care înțăleg puținel și carte, Oameni întregi la minte, direși*. BUDAI-DELEANU, T. 435.

- Pl.: (învechit și regional) dreși, drese. - Și: (învechit și regional) dirés, -easă, (învechit) derés, -easă (LM) adj.

- V. drege.

DRES³ s. n. 1. Echipament sportiv. Cf. ALEXI, W., DEX.

2. Ciorap pantalon, colant; costum pentru balet. Cf. DEX, DCR.

- Pl.: dresuri.

- Din germ. Dress, engl. dress.

DRESĂ vb. I. Tranz. 1. (Învechit, rar) A îndrepta; p. e x t. a pune în ordine, a aranja. *Trunchiul unui arbore este rotund și are o coroană tufoasă formată de crăci dresate în sus*. BARASCH, B. 143, cf. BĂRCIANU, V. *Călătorul nostru ... își dresa toaleta, își pieptăna părul*. ALECSANDRI, O. P. 94.

2. (Complementul indică acte oficiale) A redacta; a întocmi. *Mai întâi au dresat o listă lungă, tot de oameni aleși*. GHICA, C. E. II, 451. *Agenții de percepțiune au dreptul de a dresa procese verbale*. I. IONESCU, P. 154. *Tabelele de cadastru dresate de comisiunile statistice*. id. D. 11. *Prudența și amicitia au oprit pe domnul Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal*. CARAGIALE, O. I, 158, cf. ALEXI, W., TDRG. *Domnul șef, gândindu-se la procesul verbal ce va trebui să-l dreseze, îl mai întrebă: - Cum te cheamă pe tine?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 94. *Pe urmă, numai după ce a dresat acest bilanț de profit și pierdere, a ridicat iarăși foaia*. C. PETRESCU, O. P. II, 192. *Un medic de circumscripție rurală e și o autoritate care conduce un birou, care răspunde la adrese, dresează statistici, împrăștiie ordine*. SADOVEANU, O. XX, 183. *Actele dresate de el ... vor fi înaintate patriarhiei*. ULIERU, C. 48. *Cu privire la aceste mărfuri [inutilizabile], Comisia dresează un proces verbal*. BO (1953), 1 097, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *◆* R e f l. p a s. *Trebuie să răspundă la procesul-verbal ce i se dresează pentru întrebuintarea semnalului*. CARAGIALE, O. II, 100.

3. (Complementul indică animale) A face să capete anumite obiceiuri, a învăța, a obișnui, a deprinde să facă anumite mișcări, să îndeplinească anumite acțiuni la o anumită comandă. *Spune tu ce vei voi ... despre plăcerile inteligente și alese ce resimte omul în unica societate a unui câne dresat dupe regulile artei*. ODOBESCU, S. III, 19. *Un câne englezesc al unui ofițer, câne dresat la circ să servească pe fecior ca stăpân în casă, face slujă ținând două gheten gură*. CARAGIALE, O. II, 153. *Dar ea (rima) este întocmai ca o cavalo salbatică, care nu e lesne de dresat*. MACEDONSKI, O. IV, 33, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Copilul] era acum un soi de rebel, fumând capete de țigări și dresându-l pe Modest [câinele] să execute o seamă de acrobații de circ. C. PETRESCU, I. I, 65. *Am început să-i dresez [câii], pocnind din bici pe dinaintea lor*. BRĂESCU, O. A. II, 48, cf. STOICA, VĂN. 8. *Șoimii sunt*

printre puținele păsări dresate de om. BĂCESCU, PĂS. 199, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ei au dresat porumbei călători pentru a-i folosi la transportarea sângelui de la centrul de hematologie spre câteva din spitalele orașului.* FLACĂRA, 1979, nr. 11, 22. ◇ R e f l. p a s. *Este al doilea din șoimii ce se dresau în trecut.* BĂCESCU, PĂS. 203. ◆ F i g. A deprinde să se comporte într-un anumit fel, stabilit dinainte. *Dresat cum este corpul electoral, ca și caii la manej ... ar fi foarte ușor pentru un guvern ca s-aducă într-o cameră absolut pe oricine ar pofti.* EMINESCU, O. XI, 88. *Mucenicul [Simeon Mihălescu] ... dirijează singur cercetările în contra sa ... și cheamă Chirișopolii și Simuleștii la București și-i dreseză cum să răspundă.* id. ib. XII, 48. *O lungă deprindere de încătușare a gândului liber îi dresase pe toți.* D. ZAMFIRESCU, I. 315. *Dreseză mecanic pe copii să memorizeze cele câteva cunoștințe impuse de planul de învățământ.* LUC. VII, 109, cf. TDRG. *Dacă vrei să ai o slugă bună, dresez-o cu răbdare și blândețe.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 79, cf. CADE, DL, M. D. ENC., DEX. *A fost trădat Caragiale de interpreții dresați de Aurel Manea?* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 12.

- Prez. ind.: *dresez*. - Și: (învechit, rar) **diressá** (LM), **deresá** (id.) vb. I.

- Din fr. **dresser**.

DRESĂJ s. n. Proces de instruire sau de obișnuire a unui animal să execute, la comandă, anumite mișcări, să îndeplinească anumite acțiuni etc.; dresare (3); dresură². *Ce proces intelectual - afară de un dresaj mnemotehnic de animal ... se poate petrece într-un cap de zece ani.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 359, cf. TDRG, CADE. *Mastru de herghelie și dresaj.* NOM. PROF. 16. *În tot timpul dresajului, omul trebuie să aibă răbdare, înțelegere, perseverență.* ENC. AGR. I, 348, cf. LTR², DL, DM, DER. *Pentru corectarea acestui defect se va relua dresajul de cameră.* VÂN. PES. iunie 1962, 11, cf. DEX. ◇ F i g. *Se dusesse pe copcă dresajul și stilul său castelan.* C. PETRESCU, A. R. 119. *Dresajul nu lăsa nimic de dorit și fiecare dintre secretarii știa să-și varieze, după trebuință, stilul, argumentele și semnătura.* VINEA, L. I, 336. ◇ *Dresajul albinelor = crearea la albine a unor reflexe condiționate în scopul de a le obișnui să cerceteze numai anumite plante entomofile.* Cf. DER.

- Pl.: *dresaje*.

- Din fr. **dressage**.

DRESĂRE s. f. 1. Acțiunea de a d r e s a și rezultatul ei.

1. Întocmire a unor acte oficiale. Cf. d r e s a (1). *Amenda se aplică de inspectorii comerciali de stat prin dresare de proces-verbal.* BO (1951), 315, cf. DL, DM, DEX.

2. Îndreptare; p. r e s t r. îndreptare a materialelor sub formă de foaie sau de fir; laminare. Cf. COSTINESCU, LTR², SFC V, 25.

3. Dresaj, dresură². Cf. d r e s a (3). Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Vânătorii și-ar putea da o frumoașă și utilă contribuție, prin strângerea datelor ... asupra dresării respectivelor păsări.* BĂCESCU, PĂS. 207, cf. DL, DM, DEX. ◇ F i g. *Îndelungata dresare [a soldaților] era realizată cu metode barbare și inumane.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 58.

- Pl.: *dresări*.

- V. **dresa**.

DRESĂT, -Ă adj. 1. (Despre acte oficiale) Redactat, scris (13). *Cu actele dresate, ... au fost înaintați parchetului.* EMINESCU, O. XVI, 177, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Îndreptat, aranjat. Cf. d r e s a (2). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pomul de vigoare mijlocie cu portul dresat produce bine.* ENC. AGR. III, 614.

3. (Despre animale) Al căror comportament a fost modificat, astfel încât să execute, la comandă, anumite mișcări, să îndeplinească anumite acțiuni etc. Cf. d r e s a (3). *Trenul ... se oprește deodată*

locului ca un cal dresat. D. ZAMFIRESCU, V. T. 27, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sosise cea mai potrivită vreme a rațelor la smârcuri și a potârnichilor la ierburi, cu proba celor din urmă câini și șoimi dresați.* SADOVEANU, O. X, 292. *O focă dresată ridicată pe labelle din spate.* DEMETRIUS, A. 41, cf. DL, DM, DEX. ◇ F i g. *Al naibii artist avea draci îmblânziți, domesticiți și chiar dresați.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 3/11.

- Pl.: *dresați, -te*.

- V. **dresa**.

DRESĂTOR s. m. 1. (Învechit, rar) Persoană care îndreaptă, care corectează ceva. *Scepticul, acest dresator al rezonurilor (raisonneur) dogmatic, ne conduce la o critică sănătoasă a minții.* EMINESCU, O. XIV, 434.

2. (Tehn.) Muncitor care lucrează într-un laminor; laminorist. Cf. SFC V, 25.

- Pl.: *dresatori*.

- **Dresa** + suf. *-tor*.

DRESĂTURĂ s. f. Acțiunea de a d r e g e și rezultatul ei.

1. (Învechit) Reparație (1), refacere (2). Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF.

2. (Învechit) Îngrășare a terenului ce urmează să fie arat. Cf. LB, TDRG, PAMFILE, A. R. 26. *Deresătura se face în timpul ogoarelor cu vitele.* FRÂNCU - CANDREA, M. 25. ◆ (Regional) Loc unde ciobanii își închid oile noaptea, cu scopul de a îngrașa pământul cu excrementele lor (Curechiu - Brad). Cf. CHEST. IV 120/106.

3. (Regional) Fel de mâncare gătit în zilele de post (Zagra - Năsăud). Cf. CHEST. VIII 7.

- Pl.: *dresături*. - Și: (învechit) **diressătură** (LB, DDRF), (regional) **deresătură** s. f.

- **Dres**¹ + suf. *-ătură*.

DRESEĂLĂ s. f. 1. (Regional) Nume dat unor feluri de mâncare preparate (de ciobani) din smântână, caș, zer etc. Cf. CADE, CHEST. V 117/66. ◆ Mâncare făcută din cartofi cu adaos de verdețuri (Runcu Salvei - Năsăud). Cf. CHEST. V 153/66. ◆ Jintuială cu feliuțe de caș proaspăt. *Jintuitală cu feliuțe mici de caș proaspăt poartă numele de „diressală” în munții Sucevei.* PAMFILE, I. C. 35.

2. (Prin Mold.) Dregere (7). *Diresala borșului de post se face cu ceapă prăjită în oloi ori în untdelemn; a celui de frupt se face cu ou bătut ori cu smântână.* ȘEZ. VI, 74.

3. (Prin Ban.) Apă sărată în care tăbăcarii lasă să se înmoaie pieile după ce au fost curățate de păr; argăseală. Cf. CADE, ALR II 6 616/36, 47, 76, ALR SN II h 531/47, ALRM SN I h 349/47.

4. (Regional) Muniție (Sănnicolau Român - Oradea). Cf. ALR I 1 412/316.

- Pl.: *dreseli*. - Și: **diressală** (CHEST. V 153/66, ALR II 6 616/36, 47, 76, ALR SN II h 531/47, ALRM SN I h 349/47), **dereseală** (H XVIII 308, ALR I 1 412/361) s. f.

- **Dres**¹ + suf. *-eală*.

DRESÓR, -OÁRE s. m. și f. 1. Persoană calificată care dreseză animale. Cf. COSTINESCU. *Îmi pare enorma cutie de brad în care nebunul dresor de sticleți și-a-nchis favoritul.* MINULESCU, VERS. 153. *Ca o tigroaică ... culcată cu capul pe pieptul dresorului și-i linge mâna.* CAMIL PETRESCU, U. N. 44. *Numai chelnării circulau, corecți, ca dresorii într-un circ.* C. PETRESCU, I. II, 193. *Mă duceam regulat la repetițiile dresorilor.* BRĂESCU A. 238. *Crescător și dresor de câini.* NOM. PROF. 16. *În Dranz (Drăuți) locuiau dresorii șoimilor de vânătoare.* PRIBEAGUL, PR. 8, cf. GRAUR, E. 73, DL, DM. *Între atâția acrobați, jongleri, dresori ..., un om poate fi ușor strecurat.* BARBU, I. I, 328. *Leul l-ari mânca pe omul acela într-o clipită, Dar e dresorul lui și nu poate să-l înghită.* SORESCU, U. 8, cf. HRISTEA, P. E., 63, M. D.

ENC., DEX. (Glumeț) *Eroul principal este regele puricilor, fugit de la dresor.* CĂLINESCU, C. O. 52. (F i g.) *D. Arghezi ne evocă imaginea unui genial dresor, când amabil, când încruntat, care vrăjește fiara rebelă a gândului și a expresiei în excepționale incantații.* CONSTANTINESCU, S. I, 66.

2. (Învechit, rar) Persoană care îndreaptă ceva; dresator (1). Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dresori, -oare.*

- Din fr. *dresseur.*

DRESUI vb. IV. T r a n z. (Învechit) A aranja, a îndrepta; a drege (4). *Când toate retele Statelor stăpânite se vor lipsi de tine, vișul fără strălucire, nelegiuirea fără fermecul amorului ca să-i îndulcească și să-i dresuiască vederea.* HELIADE, L. B. II, 171/9.

- Prez. ind.: *dresuiesc.*

- **Dres**¹ + suf. *-ui.*

DRESUIRE s. f. (Învechit, rar) Îndreptare. (F i g.) *Îl deprinz nu numai a asculta adevărul, ci și a-l dori, a-l iubi și a-l auzi cu liniște desbrăcat de orice fel de dresuire.* CR (1839), 330 1/4.

- V. **dresui.**

DRESUIT, -Ă adj. (Învechit) Aranjat. ◇ (Substantivat; ironic) *Ne-au lăsat trădătorii! ... nu e, dar, altă speranță decât să ne facem una cu dresuiții aștia.* HELIADE, O.² III, 495.

- Pl.: *dresuiți, -te.*

- V. **dresui.**

DRESURĂ¹ s. f. (Rar) 1. Acțiunea de a drege (5); reparație (1); p. r e s t r. obiect reparat. Cf. COSTINESCU.

2. (Prin nordul Munt.) Preparare (1). Cf. UDRESCU, GL. *I-a mai făcut o dresură.* id. ib.

3. (Prin vestul Munt.) Fardare. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dresuri.*

- **Dres**¹ + suf. *-ură.*

DRESURĂ² s. f. Dresaj, dresare (3). *Trecând dresura prin mai multe generațiuni, devine instinct.* CONV. LIT. III, 279. *Așa-i; să aibă duh de la natură [câinele], Deloc nu-mi pare; totul e dresură.* GORUN, F. 50, cf. GRAUR, E. 73, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Tineri rău preparați ... pleacă în străinătate, unde după 10 - 15 luni de dresură li se dă vânt.* EMINESCU, O. X, 144. *Tot un fel de dresură li se dă copiilor... se deprind a apporta răspunsurile la cestiunile de bacalaureat în mod mecanic.* id. ib. 160. ◆ Număr într-un spectacol (de circ), executat de animale dresate, la comanda unui dresor. *Lei, pantere, elefanți, dresură clasică, săritură la trambulină.* BARBU, I. I, 131. *Ursarii erau țișani rudari care ... se ocupau cu dresura de urși.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 19, cf. M. D. ENC., DEX. *Ni se prezintă câteva surrogate de dresuri de urși.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 12.

- Pl.: *dresuri.*

- Din germ. **Dressur.**

DREȚ s. n. v. **dreață.**

DRÉȚE s. f. pl. (Regional) 1. Tărățe folosite ca hrană pentru animale (Vâlcele - Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 67.

2. (La sg.) Rapăn¹ (1) (Sănnicolau Român - Oradea). Cf. ALR II/I h 121/316.

- Din magh. **derce.**

DREȚEL s. m. (Bot.; regional) Bobornic (*Veronica beccabunga*). Cf. BORZA, D. 178.

- Pl.: *dreței.*

- Din magh. **dercece.**

DRÉUCĂ s. f. 1. Catargul mare al unei nave. Cf. ANTIPA, P. 468.

2. (Regional) Orcic. Cf. GĂMULESCU, E. S. 129, COMAN, GL., ALR II/36, ALR SN II h 347/36

- Pl.: *dreuci.*

- Din sb. **dr(ij)evka.**

DREVĂ vb. I. T r a n z. (Regional; complementul indică lâna) A dărăci (Stolna - Cluj-Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 80.

- Prez. ind.: *drevez.*

- Cf. *d r e a v ă.*

DREVĂNĂ vb. I v. **dreveni.**

DRÉVE s. f. pl. v. **trevere.**

DREVELÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică lâna) A dărăci. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, MAT. DIALECT. I, 67.

- Prez. ind.: *drevelesc.*

- **Dreavă** + suf. *-ăli.*

DREVELÍ² vb. IV v. **dărvări.**

DREVELÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a dreveli¹ și rezultatul ei. Cf. LTR², DL, DM.

- Pl.: *dreveliri.*

- V. **dreveli.**

DRÉVEN, -Ă adj. (Regional) Amorțit, înțepenit. Cf. PASCU, S. 219, CADE, GĂMULESCU, E. S. 129, LEXIC REG. 44.

- Pl.: *dreveni, -e.* - Și: **dreavăn**, -ă adj. LEXIC REG. 44.

- Din sb. **dreven** „de lemn”, bg. dial. **древен**.

DREVENÍ vb. IV. I n t r a n z. (Transilv., Bucov.) A deveni inert, a înțepeni; a amorți; a tremura de frig. *De multă moarte capu le ameșisă, Și mâini viteze le drevenisă.* BUDAI-DELEANU, T. 257. *Am stat culcat pe mână și mi-a drevenit.* REV. CRIT. III, 123, cf. CADE, GĂMULESCU, E. S. 129. *Băiatul drevăna de frig și l-am luat în casă.* Com. din BILCA - VICOVU DE SUS. *Trebuia să mai aștern la porci, că dreavănă, îs cărlig de frig.* Com. din VICOVU DE JOS - VICOVU DE SUS.

- Prez. ind.: *drevenesc.* - Și: **drevănă** vb. I.

- Din sb. **drveniti se.** Cf. ucr. dial. *древ* o „lemn”.

DREVÉNT s. n. (Regional) Darac (1) (Vâlcele - Cluj-Napoca). MAT. DIALECT. I, 67.

- Pl.: ?

- Cf. *d r e a v ă.*

DRÉVEȘ adj. (Regional; despre cai sau, p. e x t., despre oameni) Cu șoldul bolnav, lovit (Mititei - Năsăud). Cf. DR. V, 184.

- Pl.: *dreveși.*

- **Dreavă** + suf. *-eș.*

DREVEȘÍT adj. (Regional; despre cai) Care are un defect la picioarele dinapoi. *Am un cal dreveșit, adică cu spata dinapoi a piciorului ruptă* (Mititei - Năsăud). Cf. DR. V, 184.

- Pl.: *dreveșiți.*

- **Dreveș** + suf. *-it.*

DREVUI vb. IV. T r a n z. (Învechit) 1. A melița¹ (1), a scărmana (1). Cf. GHEȚIE, R. M.

2. (Complementul este focul) A aprinde. Cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W.

3. F i g. (Regional) A umbra prin întuneric; a băjbâi. Cf. SFC IV, 140, MAT. DIALECT. I, 22.

= Prez. ind.: *drevuiesc*. = Și: (regional) *drăvuî* vb. IV.

= Dreve (pl. lui *dreavă*) + suf. -*ui*.

DREZINĂ s. f. Vehicul mic și ușor de cale ferată, asemănător unui vagonet, neacoperit, cu patru roți, cu sau fără motor, care servește la transportul de persoane sau de materiale. Cf. ALEXI, W. *Călătoreau drezinele ronțâind depărtarea*. C. PETRESCU, s. 37. *Drezina fuge din ce în ce mai repede*. id. ib. 44. *Drezină fără motor, eu motor*. NICA, L. VAM. 82. *Doi oameni conduceau drezina. Fu o fugă ciudată ... roatele sburau ca la tren*. BASSARABESCU, s. N. 97, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Linile ferate au amuțit. Ochiul semaforului a orbit, câte-o drezină a-ncremenit răsturnată alături de șină*. V. ROM. iulie 1954, 210, cf. LTR², DL, DM, DER. *Între timp n-a trecut niciun tren sau măcar o drezină*. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 17, cf. DEX.

= Pl.: *drezine*.

= Din fr. *draisine*.

DRIADĂ s. f. 1. (În mitologia greco-romană) Nimfă a pădurilor. *Cântați s-auză zânele, A selbelor driade, Din verzile lor leagăne Să iasă miriade*. HELIADE, O. 2, II, 62, cf. I. GOLESCU, C. *Viața lor să părea a fi una cu aceea a copacilor, a foietor (Dumnezei câmpenești la idololatri) și a Driadelor (miresele pădurilor)*. BUZNEA, P. V. 72/4, cf. BARONZI, I. L. 197/13, COSTINESCU. *Politeismul greco-roman avea driadele ... sale*. CONTEMPORANUL, IV, 232, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DER, DEX. ♦ (Adjectival) *Arborii ... fragezi ea nimfele driade plecau cu orgoliu creștetul lor înverzit linului zefir*. FILIMON, O. II, 208. ♦ Sculptură care reprezintă o driadă (1). *Stă culcată ... o driadă de marmură*. CARAGIALE, O. III, 110.

2. (Bot.) Arbust din familia rozaceelor, cu flori hermafrodite, solitare, cu tulpină groasă, scurtă, frunze simple, alterne și flori solitare; argintică (*Dryas octopetala*). Cf. COSTINESCU, BRANDZA, FL. 56.

= Pronunțat: *dri-a-*. = Pl.: *driade*.

= Din fr. *dryade*, lat. *Dryades*, -um.

DRIBLĂ vb. I. I n t r a n z. (Sport) A conduce mingea prin lovituri scurte cu piciorul (la fotbal), cu mâna (la handbal, baschet) sau cu crosa (la hochei), cu mișcări înșelătoare, pentru a evita sau a deruta adversarul și a trece de el. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 498., cf. DL, DM, DN. *Sibienii atacă dar fac greșeala de a dribla prea mult*. SP. POP. 1959, nr. 1 753, 2/8, cf. M. D. ENC. *Dobrin dă o minge din fața careului nostru și dribleză*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23, cf. DEX. ♦ T r a n z. *După ce a driblat pe fundaș, a tras în colțul drept al porții*. DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Este pe tot terenul, dribleză tot ce-i iese în cale*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20. ♦ T r a n z. (Familiar) A păcăli, a înșela. Cf. DEX.

= Prez. ind.: *driblez*.

= Din fr. *dribbler*, engl. *dribble*.

DRIBLĂJ s. n. (Sport) Driblare, dribbling. Cf. DEX, DN³.

= Pl.: *driblațe*.

= Dribla + suf. -aj.

DRIBLĂRE s. f. Acțiunea de a d r i b l a și rezultatul ei; driblaj, dribbling. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Singur cu poarta goală după driblarea lui Popa, Mureșan a întârziat câteva fracțiuni de secundă*. FLACĂRA, 1976, nr. 24, 21, cf. DN³.

= Pl.: *driblări*.

= V. *dribla*.

DRIBLER, -Ă s. m. și f. Jucător într-o echipă sportivă, care execută driblinguri. Cf. DEX, DN³. *Crescut la Steaua, dribler de mare finețe ...; extremul stâng al Gloriei merita din plin atenția selecționeților*. FLACĂRA, 1979, nr. 2, 22.

= Pl.: *dribleri, -e*.

= Din fr. *dribbleur*, engl. *dribbler*.

DRIBLING s. n. Procedeu sau ansamblu de procedee tehnice folosite de un sportiv spre a-și dribla adversarul; driblaj, driblare. Cf. DL, DM, DN. *Petschowski ... a trecut de Cernea prin dribbling*. SP. POP. 1959, nr. 1 753, 2/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Este rândul lui Onuțan ... să se remarce prin driblinguri repetate*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20.

= Seris și: *dribbling*. = Pl.: *driblinguri*.

= Din engl. *dribbling*.

DRIC s. n. I. 1. Fiecare dintre cele două subansambluri din față și din spate ale unei căruțe, legate de osii, pe care se sprijină podul acesteia. Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, PAMFILE, I. C. 131, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Cele două dricuri sunt legate prin inima căruței*. LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H II 50, 62, 81, 88, 101, 117, 132, 146, 168, 176, 186, 194, 203, 207, 214, IV 11, 75, X 507, XII 157, com. din STRAJA = VICOVU DE SUS, RĂDULESCU-CODIN, ALR 5 620. ♦ *Dricul dinainte* = capră (pe care stă căruțașul) la căruță. Cf. LIUBA-IANA, M. 105, PRIBEAGUL, P. R. 85, CABA, SĂL., com. din (CÔCA) ORAVIȚA, ♦ *Dricul dinapoi* = partea din spate a căruței, unde se pun obiectele de transportat. Cf. KLEIN, D., RĂDULESCU-CODIN. ♦ E x p r. **Pe dricuri**, se spune despre o trăsură sau despre un car fără arcuri. Cf. CADE. ♦ Scheletul de sus al carului sau al trăsurii. Cf. LM. *Ea călătorea într-un rădvan, care pe atunci era o largă cutie de lemn vopsit, scobită rotund și așezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate*. ODOBESCU, s. I, 161. *Își lungi nevasta cu fața-n jos de-a lungul dricului și o acoperi cu maldărul de fân*. DELAVRANCEA, ap. CADE. *Un căruș [cu] ... roate ... zgău, dric*. AL LUPULUI, P. G. 166. *A încheșat tâlpice viguroase ... și pe ele a ridicat ... dricul târliei*. KLOPSTOCK, F. 74. *Mânzu nu-i, iap-o furară, Două roate nu-s de-asăară și dricu de-alaltă sară*. MĂNDRESCU, L. P. 152, cf. CABA, SĂL. ♦ (Prin Mold. și prin Bucov.) Șasiu (2). Cf. CREANGĂ, GL. *Prin acea gaură intră în stâlpl [la scrânciob] un cui mare, cam ca cel din dricul carului*. PAMFILE, J. III, 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., I. CR. III, 377, com. din STRAJA = VICOVU DE SUS și din MARGINEA - RĂDAUȚI. ♦ Cantitate de marfă care se poate transporta cu dricul (I I) unui car. *Coniță v-aș ruga pentru un dric de paie*. STĂNOIU, C. I. 62, cf. DL, DM, DEX.

2. (Regional) Parte a plugului de care este fixată roata. Cf. CC II-III, 148, H II 62, 221, XVII 234, BREBENEL, GR. P. ♦ Lemn îndoit care este fixat în osia de la roțile plugului. Cf. CC II-III, 149.

3. Vehicul special (tras de cai), folosit pentru transportarea la cimitir a celor decedați; car funebru, car funerar, car mortuar, (regional) patașcă¹ (I I d). Cf. KLEIN, D. *Pe aceeași cale și tot către acel locaș, mergea în tăcere și nebăgat în seamă, ... dricul modest în care erau rămășițele pământești ale poetului Alexandrescu*. GHICA, în DL, cf. PONTBRIANT, D. *Vede ieșind din poarta Săririndarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea*. MACEDONSKI, O. III, 16, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Mergeam încet după dricul încărcat de corane, ce se legăna, și mă gândeam la cel ce-mi fusese prieten*. ANGHEL, PR. 143, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 142, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vizitiul ... ca un cioclu pe capra dricului*. C. PETRESCU, R. DR. 223. *Într-o noapte de primăvară Simon muri ... A fost adus cu dricul*. SAHIA, N. 108. *Intrând în oraș, se speriasă de un dric*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 220, cf. SCRIBAN, D. *Când se culca după-amiază vedea mereu un dric cu mulți cai trecând peste el*. CĂLINESCU, E. O. II, 218, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Trageți drigu mai la scară Să*

scotem pe Iancu-afară. MAT. FOLK. 292. ◇ E x p r. (Familiar) **A fi pe dric = a)** a fi grav bolnav. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ZANNE, P. V, 287; **b)** a fi pe moarte. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX; **c)** (despre o acțiune) a fi gata să eșueze. Cf. DL, DM, DEX; **d)** a se afla într-o situație grea. *Guvernul e pe dric.* GALAN, Z. R. 118, cf. DEX. **Ca un cal de dric**, se zice despre o persoană îngâmfată și proastă. Cf. ZANNE, P. V, 287. ♦ (Învechit, rar; prin Transilv.) Sumă de bani, capital, fără dobândă. Cf. KLEIN, D. 89. *Acum dau numa' camăta, că n-am să dau și din dric.* VICIU, GL.

II. 1. (Învechit) Punct central (al unei așezări, al unei țări), mijlocul unui obiect, al unui lucru etc. *Și au sfârșit mănăstirea mare în dricul orașului Ieșilor.* M. COSTIN, O. 94. *Orașul Râmul, în dricul Italiei ieste.* id. ib. 245. *Opt fâlci de vii, la Huși, în dric* (a. 1672). IORGA, S. D. VI, 58. *Însă dintre aceste doadă limbi iaste Italia, și în dricul pământului spre miazănoapte.* N. COSTIN, L.² 39. [Vând] *dumisale o falce de via ... la dric* (a. 1720). IORGA, S. D. V, 10, cf. KLEIN, D. *Zice dintr-una că-i păcat de Dumnezeu să facă ei moarte de om tocmai aci-n dricul împărăției.* F (1883), 170, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *A tăiat trunchiul tocma pe dric.* VICIU, GL. *Taică-său din graiu grăia: Ai, Gruică, dragul meu, Tu îi bate marginile. Eu oi bate dricurile.* FRÂNCU - CANDREA, M. 205. *Dragostea-mpăratului șede în dricul satului* [Biserica]. GOROVEI, C. 726, cf. PAMFILE, C. ♦ (Regional) Suprafață de teren arabil. Cf. N. REV. R. VIII, 86, DENSUSIANU, Ț. H. 316.

2. F i g. Punct culminant, moment de maximă intensitate al unui anotimp, al unei acțiuni etc. în desfășurare; toi³ (4). V. m i e z (**II**). Cf. KLEIN, D. 89. *Vreme frumoasă și caldă ca în dricu veri[i]* (a. 1859). IORGA, S. D. XIII, 73. *În cursul dricului ernei, vitele mănâncă orice li se dă.* I. IONESCU, B. C. 356/8. *Esecutarea* [românței] *să fie simplă ... și efeptul principal să se străpuie într-acele loc unde este dricul nărăciunii.* VOROBCHEVICI, A. M. 203. *În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în Țara Moldovei.* EMINESCU, O. X, 60. *Mă bucur și eu că-i tocmai în dricul iarmarocului.* CREANGĂ, P. 113. *Era tocmai pe la dricul secerii, când fețele se apropiu de casă.* CONV. LIT. XVII, ap. TDRG. *Dricul ... verii trecuse deja, dar pentru aceea timpul era foarte fierbinte.* F (1884), 356. *Maistorul are nevoie de calfă, tocmai acum toamna, când e dricul târgurilor.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 41. *Suflet de om nu se afla prin apropiere, care să-i sară întru ajutor la dricu nevoii.* MARIAN, O. II, 166. *Trecuse primăvara, trecu dricul verii cu Sântă Măria.* LUC. II, 30, cf. TDRG. *Porcii învătătorului, cumpărați în dricul verii și îngrășați cu porumb, de-abia se mai mișcau în coteț.* REBREANU, I. 167, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era-n dricu verii.* BĂNUȚ, T. P. 181, cf. CADE. *Aceeași pace neclintită și tainică, pacea nopților din dricu verii, stăpânea locurile.* SADOVEANU, O. XII, 725. *Să fi fost în dricul iernii ... scotea ușa de la casă și o lăsa să doarmă cu pruncii în frig.* BENIUC, M. C. I, 164, cf. DL, DM. *Trudeau din zori până într-amurg cu prașila a doua a păpușoiului boieresc: prelungi zile din dricul verii.* V. ROM. noiembrie, 1960, 23. *Era așa un fel de răgaz, după zorul de primăvară și-naintea pârjolului din dricul verii.* LĂNCRĂNAN, C. II, 216, cf. DEX. *Dricu lucrului.* ȘEZ. II, 226. *Dar tu, ce cauți aici, vecine, acuma în dricu nopții?* CĂTANĂ, P. B. I, 42. *Tocmai atunci în dricu' chefului.* I. CR. III, 206, cf. ALR SN III h 782, ALRM SN II h 610.

3. (Învechit, rar) Mijloc (**I2**), talie¹ (**I2**). Cf. KLEIN, D. 89. ♦ (Ban.) Jumătate sau sfert din partea de dinapoi a unui animal. Cf. H XVIII 173, com. LIUBA.

- Pl.: *dricuri*. - Și: (regional) **drig, drâc** (DENSUSIANU, Ț. H. 316) s. n.

- Din magh. **derék**.

DRICĂI s. n. v. **dricală**.

DRICĂLĂ s. f. (Transilv., Ban.) Saltea (**I**); pilotă (**I**). Cf. KLEIN, D. 125. *Când o murit dumnalui taica, io n-am fost acolo, și o*

cărat tote cele din casă: perin[i], dricale, linguri (a. 1820-1830). IORGA, S. D. XII, 209, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 77, DDRF. *În chilii sunt paturi. În pat să află o dricală umplută cu paie ori cu vreji.* LIUBA - IANA, M. 17, cf. T. PAPAHAĞI, C. L., CADE. *Paturile cu „dricală (saltea) umplută cu paie sau cu pănușe”.* PRIBEAGUL, P. R. 29, cf. SCRIBAN, D., CV 1951, nr. 5, 27, DL, DM, L. ROM. 1962, nr. 1, 92. *Între crengile lui [ale copacului] dormea mai liniștit și mai bine decât pe toate dricaiele și perinile din lume.* RETEGANUL, P. V, 19, cf. VAIDA. *Mă culcam pe vatra goală și-mi părea că-i pe dricală.* HODOȘ, P. P. 70, cf. VICIU, S. GL. 7, com. din TIMIȘOARA și din SEBIȘ, ALR I 338/35, 45, ALR II/I MN 137, 3 895, ib. 138, 3 898, ALRM II/I h 356, ib. 362, A I 35.

- Pl.: *dricale* și *dricăli* (ALR II/I MN 137, 3 895), *dricăluri* (ALR II/I MN 137, 3 895/53). - Și: (regional) **dricăi, dricăr** (VAIDA, ALRM II/I h 362) s. n.

- Din magh. **derékajl**.

DRICĂR¹ s. m. **I.** Fabricant, proprietar sau negustor de dricuri (**I 3**); antreprenor de pompe funebre. *Voise să profite de prețurile scăzute ce cereau dricarii.* SĂM. II, 695, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Cu coșciugele făcute dă dricari, merge treaba strună.* I. BOTEZ, B. I, 36. *Croitorul, doctorul, dricarul târgului, se adună din când în când la școală.* id. ib. 108. *Trică Ilie, dricaru fluera în răspântii.* KLOPȘTOCK, F. 27. *Ciorile se strigau pe nume plutind în burnița dimineții ca niște petice furate de vânt din vitrina unui dricar.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 88. *Era pretutindeni în același timp ... de la dricari la fel și fel de prăvălii specializate în pânzeturi de doliu.* COCEA, S. II, 50, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. Cioclu care conduce sau însoțește dricul (**I 3**). *Și ce s-ar face popii de-ar fi să nu murim? ... Femeia care ne scaldă? ... Dricarul și trocarul?* MACEDONSKI, O. I, 43. *Biată Zinucă nici nu închisese ochii și m-am pomenit cu dricarii.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Străini nu erau decât rabinul, calul și dricarul.* SAHIA, N. 108. *Dricarul mai suspina o dată, mai aprig ... din signal pentru a înmulți haiducii.* KLOPȘTOCK, F. 28, cf. SCRIBAN, D. *Oamenii melancolici dispuși să amuze publicul, ... fac un oficiu de dricari în ceasul logodnei.* ARGHEZI, B. 74, cf. DL. *La groapă cine te va petrece? Poate numai dricarul, vreo doi nebuni și vântul rece.* ISAC, O. 106, cf. DM, DEX.

- Pl.: *dricari*.

- **Dric** + suf. *-ar*.

DRICĂR² s. n. v. **dricală**.

DRICĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică așternutul de pat sau saltea) A bate cu maiul² (**II I**) pentru a spăla (Vălcani - Sănnicolau Mare). Cf. ALRM SN III h I 047/47.

- Prez. ind.: *dricălesc*.

- De la **dricală**.

DRICĂRIE s. f. **1.** (Prin Olt.) Totalitatea componentelor unui car, mai puțin roțile. Cf. NALR - O I h 646/931, ib. IV h 647/971.

2. (Rar) Magazin în care se vând articole pentru înmormântări. *În colț, le ieși în drum o cârciumă cu ferestrele aburite și o dricărie cu sicrie și cruci de lemn în vitrină.* STANCU, R. A. IV, 166.

- Pl.: *dricării*.

- **Dric** + suf. *-ărie*.

DRICHE s. f. v. **drichie**.

DRICHICĂ s. f. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Lacu Rezii* - Însurăței). Cf. GRAUR, E. 40, H I 228.

- Cf. *d r i c h i e*.

DRÍCHIE s. f. (Învechit și regional) Bețișor rotund, ascuțit la ambele capete, cu care se joacă copiii, încercând să-l arunce cât mai departe cu ajutorul altui băț, ț u r c ă¹ (1); (de obicei art.) jocul cu acest bețișor, ț u r c ă¹ (2). Cf. LM. *Pe fereastră ... răzbăteau în răstimpuri strigătele copiilor ce jucau drichia*. SANDU-ALDEA, D. N. 225, cf. ȘĂINEANU², PAMFILE, J. III, 48, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., CV 1949, nr. 8, 32, H I 190, 350, II 82, 119, 177, 256, 272, VII 9, 137, 212, XII 242, XIV 417, ALR SN V h I 301, ALRM SN III h I 110.

- Pl.: ? - Și: **driche** s. f. SCRIBAN, D., ALR SN V h I 301/987.
- Et. nec.

DRICHÎȚĂ s. f. (Prin Ban.; de obicei art.) Numele unui dans popular și melodia după care se dansează; mazărică (4). Cf. H XVIII 151, 269.

- **Drichie** + suf. -iță.

DRICUÍ vb. IV. T r a n z. (Munt. și Transilv.) 1. A călca în picioare, v. p i c i o r (I 1), a bătători, a strivi (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN. *Un voinic ... călare pe un cal ... se înalță o dată în mijlocul florilor și le dricuie, de le face una cu pământul*. RĂDULESCU-CODIN, I. 19. [Un pui de godinac] ... *Cu ochii v-ar vedea Cu picioarele v-ar dripui*. VICIU, COL. 185, cf. I. CR. VI, 152, ALR SN V h I 360, LEXIC REG. 35. *Dripui e o fără fânul din pod*. LEXIC REG. II, 99. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Câștigătorul încâlzit de mulțumire dricuia patul*. KLOPȘTOCK, F. 31. *Vaporu dricuie valurile*. ap. SCRIBAN, D. *Oștile străine ... dricuiau pământul Ciprului și Egiptului*. ap. id. ib. *Oșțeru de cart dricuie puntea*. ap. id. ib.

2. (Regional) A scurma (I 2). *Am văzut turma de porci dricuind pământul cu râtul*. PAMFILE, A. R., ap. CADE, cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: **dricui** și **dricuiesc**. - Și: (regional) **driguí** (LEXIC REG. 35), **dripuí** vb. IV.
- Et. nec.

DRICUÍRE s. f. v. (Regional) Acțiunea de a d r i c u i și rezultatul ei. Com. din TURNU MĂGURELE.

- Pl.: **dricuiri**. - Și: **driguíre** s. f. Com. din TURNU MĂGURELE.
- V. **dricui**.

DRICUÍT, -Ă adj. (Regional; despre pământ, iarbă) Care este călcat în picioare, bătătorit, strivit (1). *Flăcăul drege pământul [de pe mormânt] dricuít și pângărit*. PAMFILE, DUȘM. 38, cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN, I. 1.

- Pl.: **dricuiți, -te**.
- V. **dricui**.

DRICUITURĂ s. f. (Regional; în e x p r.) A lua la **driquitură** = a frământa, a bătători pământul (Radomir - Caracal). Cf. GL. OLT. [Pământul] *il jucăm cu pițerăle ... il luom la driquitură*'i. ib.

- Pl.: **dricuituri**. - Și: **driquitură** s. f.
- **Dricuit** + suf. -ură.

DRICULÉȚ s. n. (Regional) 1. Schimbătoare la roțile plugului. Cf. JAHRESBER. XIX, 80, CC II, 148, 149, 185, H XVII 17, 140.

2. Moșie (1) mică. *Domnul ... are 10 stângeni de moșie cuprinzând 15 pogoane de pământ, osebit de alte driculețe care pot să se suie la 4 sau 5 pogoane*. I. IONESCU, M. 450.

- Pl.: **driculețe**.
- **Dric** + suf. -uleț.

DRID s. n. v. **drit**.

DRIFT s. n. (Biol.; în sintagma) *Drift genetic* = schimbare în frecvența genelor unei populații mici sau experimentale datorită

jocului întâmplării, care poate determina pierderea completă a unor gene și fixarea altora. Cf. D. BIOL.

- Pl.: ?
- Din engl. **drift**.

DRÍFTER s. n. (Mar.) Tip de ambarcațiune folosită la pescuit în largul mării și în sport. Cf. M. D. ENC., L. ROM 1973, 28, DEX, DN³, D. MAR.

- Pl.: **driftere**.
- Din engl. **drifter**.

DRIG s. n. v. **dric**.

DRIGĂLĂ s. f. (Regional) Piesă la războiul de țesut, nedefinită mai îndeaproape (Bocșa). Cf. LEXIC REG. II, 36.

- Pl.: **drigale**.
- Et. nec.

DRIGĂNĂ s. f. (Prin sudul Transilv.) 1. Bivolită. Cf. ARHIVA, XXIII, 71, DR. III, 1 088. *Când „drigana” nărăvașe a lăptăresei mele se lasă mulsă, iau dimineața o cafea cu lapte de bivoliță*. BĂNUȚ, T. P. 94, cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL., com. din BECLEAN - FĂGĂRAȘ, GR. S. I, 136, CHEST. V/1, LEXIC REG. 90, LEXIC REG. II, 46, 50. ♦ (Regional; depreciativ) Femeie grasă și leneșă. Com. din BECLEAN - FĂGĂRAȘ.

2. Fluier mai mare făcut din lemn de salcie. *În Ardeal țicnalul de salcie se numește drigană, bibolă, fiștișgoaie, fluieră (fluer)*. PAMFILE, J. III, 40, cf. VICIU, GL.

- Pl.: **drigane** și **drișăni** (Com. din BECLEAN - FĂGĂRAȘ), **drigani** (LEXIC REG. 90). - Și: **drăgână** (ARHIVA, XXVIII, 71, SCRIBAN, D.), **drăgără** (DR. III, 1 088), **drugână** (GR. S. I, 136) s. f.
- Et. nec.

DRIGHNOUT s. n. v. **dreadnought**.

DRÍGLU s. n. v. **drăglu**.

DRIGOTÓR s. m. v. **dregător**.

DRIGUÍ vb. IV v. **dricui**.

DRIGUÍRE s. f. v. **dricuire**.

DRIGUITURĂ s. f. v. **dricuitură**.

DRIJCĂR subst. **drișcar**.

DRIL s. n. Țesătură deasă din fire de bumbac sau de cânepă bine răsucite, din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte de vară, unele echipamente de protecție (halate, șorțuri etc.), până de cort, vele etc. Cf. COSTINESCU. *Palavragii de cafenele ajunși în trista stare de-a purta iarna pălării de paie și hăinuțe de dril*. EMINESCU, O. X, 326. *Niță al dascălului ... în tunică de dril deschiată la piept sârea cât zece*. MACEDONSKI, O. III, 12. *Un ropot de aplauze, și cortina de dril se lăsă pe mica scenă*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 9, cf. DDRF, MĂNDRESCU, I. G. 44, BĂRCIANU. *Scatiu era îmbrăcat cu un soi de halat de dril*. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 87, cf. JAHRESBER. X, 185, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CONV. LIT. XLIV², 72, TDRG, ARHIVA, XXII, 282. *Pulberea ... învăluia oameni, marfă și dobitoace într-un vestmânt aidoma de culoarea drilului*. CHIRIȚESCU, GR. 140, cf. RESMERIȚĂ, D. *Scrânciobul e gătit de sărbătoare cu ramuri de brad: umbrela uriașă a călușeilor, îmbrăcată în dril nou*. BASSARABESCU, V. 26, cf. CADE. *Umbrele joacă pe drilul de la circuri*. BACOVIA, O. 215. *Nu îmbrăcaserăm nici halaturile de dril*. CAMIL PETRESCU, U. N. 102. *Din ochi, a venit căldura amărăciunii, fărâmișându-se în lacrimi pe bluza de dril*. KLOPȘTOCK, F. 132. *Pe deasupra hainelor ... purta o manta de dril*.

VISSARION, I. 3, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. 424. *Vara apare cu o pălărie de paie și haină albă de dril.* CĂLINESCU, C. O. 165. *Drilul poate fi alb sau colorat.* LTR², cf. DL, DM, DN. *Haine scumpe de dril.* BARBU, G. 224, cf. DER, DEX, H X 185.

- Din germ. **Drill**.

DRILING s. n. Armă de vânatoare cu trei țevi, dintre care două sunt pentru alice, iar cea de-a treia, pentru gloanțe. Cf. STOICA, VÂN. 9, DN³.

- Pl.: *drilinguri*.

- Din engl. **drilling**.

DRILOMÉTRU s. n. (Tehn.) Aparat pentru controlul operațiilor de săpare a sondelor. Cf. LTR², DN³.

- Pl.: *drilometre*.

- Din fr. **drillomètre**.

DRIMÁC s. m. = **dârmoz**. Cf. TDRG.

DRIMÁN subst. (Regional) Punte peste o vale, construită dintr-o bârnă lungă și groasă (Băuțar - Oțelu Roșu). Cf. VICIU, GL.

- Et. nec.

DRIMBOIÁT, -Ă adj. v. **drâmboiat**.

DRIMÉI s. n. v. **dârmei**.

DRIMÓC s. m. v. **dârmoz**.

DRIMÓS s. m. v. **dârmoz**.

DRIMÓX s. m. v. **dârmoz**.

DRIMÓZ s. m. v. **dârmoz**.

DRÍNGE subst. (Bot.; regional) Plantă glabră din familia liliacee cu frunzele sinuos dințate; golicică, gălbiniuș, lubiț, lubiță, lubițiu, iubiț (*Myagrurn perfoliatum*). Cf. BORZA, D. 112.

- Et. nec.

DRIOPITÉC s. m. (Paleont.) Maimuță antropomorfă, bipedă, arboreolă, cu membrele anterioare mai lungi decât cele posterioare și dentiție asemănătoare cu a gorilei și a omului. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *dri-o-*. - Pl.: *driopiteci*.

- Din lat. **Dryopithecus**, fr. **dryopithèque**.

DRIPĂLÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Prin Transilv.; complementul indică pământul, iarba) A călca în picioare, a bătători, a strivi (1), a bătuci, (regional) a dripălui. Cf. GRAUR, E. 91, SFC VI, 111, VAIDA, ALR SN V h 1 360, LEXIC REG. 24. *Mi-o drăpălit luțerna caii vecinului.* MAT. DIALECT. I, 67. ♦ F i g. A bate (zdrăvăn pe cineva). Cf. VAIDA.

2. (Regional) A treiera (1). (Boiu Mare - Baia Mare). Cf. ALR SN I h 74/272.

- Prez. ind.: *dripălesc*. - Și: (regional) **drăpăli**, **dripăli** (SFC VI, 111) vb. IV.

- **Dripi** + suf. *-ăli*.

DRIPĂLÍT, -Ă adj. (Regional; despre pământ, iarba etc.) Călcat în picioare, bătătorit, strivit (1) (Șieu-Măgheruș - Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 282.

- Pl.: *dripăliți, -te*.

- V. **dripăli**.

DRIPĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Maram.; complementul indică iarba) A călca în picioare, a bătători; a dripăli (1). Cf. ALR SN V h 1 360.

- Prez. ind.: *dripăluiesc*.

- **Dripi** + suf. *-ălui*.

DRIPCENÍC s. n. v. **drepcenic**.

DRIPÉLIȘTE s. f. (Transilv.) Loc călcat în picioare și bătătorit; iarbă călcată în picioare. Cf. PASCUI, S. 239, CADE, ȚIPLEA, P. P. 44. PAȘCA, GL., CHEST. IV 26/29, ALR SN V h 1 360/284 ♦ F i g. *Doru meu și-al dumitale Unde s-adună-n cărare Fac-îș dripeliște mare.*

- Pl.: *dripeliști*. - Și: (regional) **dripiște** s. f. CHEST. IV 26/29.

- **Dripăli** + suf. *-iște*.

DRIPÍ vb. IV. T r a n z. (Transilv., Ban.) A călca în picioare (v. p i c i o r I 1), a bătători, a strivi (1), (regional) a dripăli (1). *Cu picioarele le-au călcat și le-au dripit.* ȚICHINDEAL, F. 258/19. *Nu ședeți în iarbă, că toată o dripiți.* REV. CRIT. III, 123, cf. CADE, GRAUR, E. 91, DM. *Mi-a dărpit iarba jucându-se prin ea.* ȘEZ. VII, 179. [Porcul] *cu rātu n'e-ar rātu Cu pișioarele n'e-ar dripi, Și ur'ek'ile n'e-ar šiul'i.* DENSUSIANU, Ț. H. 179, cf. PAȘCA, GL., ALR SN V h 1 360. *Dârpești'e iarba.* TEAHA, C. N. 221. ♦ F i g. *Mojicia și neștiința cea nebună pot până la o vreamă pre scaune înalte să șadă, și corone de aur pre cap să poarte și bunătatea să o calce și să o dripească.* ȚICHINDEAL, F. 232/9.

- Prez. ind.: *dripec*. - Și: **dărpí**, **dărpí** vb. IV.

- Et. nec.

DRIPILÍ vb. IV v. **dripăli**.

DRIPÍȘTE s. f. v. **dripeliște**.

DRIPÍT, -Ă adj. (Regional; despre pământ, iarbă) Călcat în picioare, bătătorit, strivit (1). Cf. PRIBEAGUL, P. R. 56, H XVIII, 173, com. LIUBA. ♦ (S p e c.; despre animale) Care s-a împerecheat. Com. LIUBA.

- Pl.: *dripiți, -te*.

- V. **dripi**.

DRIPUÍ vb. IV v. **dricui**.

DRISCUÍ vb. IV v. **drișcui**.

DRIST s. n. (Regional; în e x p r.) A băga pe cineva la **drist** = a înfricoșa pe cineva prin amenințări. Cf. ARHIVA, XXXIX, 154, SCRIBAN, D. *L-a prins furând mere și apoi l-a băgat la dristă (a început să-l frece).* PAMFILE, C. 43.

- Pl.: ? - Și: **dristă**, **drăstie** (accentul necunoscut, PAMFILE, C. 43) s. f.

- Cf. d a r s t ă.

DRÍSTĂ s. f. v. **drist**.

DRIȘCĂR subst. (Regional) Drișcă (Tâmboești - Râmnicu Sărat). Cf. H XII 228.

- Pl.: ? - Și: (regional) **drișcár** subst. H XII 228.

- **Drișcă** + suf. *-ar*.

DRIȘCĂ s. f. Unealtă manuală sau mecanică de zidărie, formată dintr-o placă de lemn sau de metal, cu un mâner pe una dintre fețe, folosită la drișcuit; fățuitoare, (regional) drișcar, drișcătoare. *Zidarului îi trebuie drișcă ... pentru a netezi zidul.* ODOBESCU, ap. TDRG, cf. DAMÉ, T. 103, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D.

Drisci de fier combinate cu lemn, pentru zidari. NICA, L. VAM. 82, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Driștele manuale pot fi confecționate din lemn sau din metal.* LTR², cf. DL, DM, DER, DEX, H I 207, II 63, 81, 118, 146, 207, 214, III 19, IV 45, 55, 56, 75, V 104, 123, 375, VI 22, VII 391, XI 60, XII 118, 248. ♦ (Regional) *Mistrie (1).* Cf. ALR II/I h 241, A I 35. ♦ (Prin Olt. și prin Munt.) *Tencuială (2).* Cf. CHEST. II 86/32, ib. 128/72, GL. OLT.

- Pl.: *driște* și (rar) *driști* (SCRIBAN, D.).

- Din bg. *дръжка*.

DRIȘCĂTOARE s. f. (Regional) *Drișcă* (Cioroiși - Băilești). Cf. SFC III, 178, H V 123.

- Pl.: *drișcători*.

- **Drișcă** + suf. *-toare*.

DRIȘCUI vb. IV. T r a n z. A netezi tencuiala, betonul sau asfaltul cu drișca; a fățui. *Fața din casă a podinei ... este drișcuită, este văruiată.* MANOLESCU, I. 33, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR IV, 797, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 140, M. D. ENC., DEX, H II 63, IV 56, IX 342. *Casa mi-e gata, numai să mi-o drișcuiască maistorul.* BOCEANU, GL., com. din SPRING - MIERCUREA SIBIULUI ♦ (Complementul indică pereții caselor) A murui¹ (1). Cf. ALR II/I h 240/848, ALR II/I MN 116, 3 786, ALRM II/I h 279, A II 2. < (Prin lărgirea sensului) *Bunica Tarsița continuă ... să drișcuiască ... pezmetul de pe colivi.* KLOPȘTOCK, F. 51.

- Prez. ind.: *drișcuiesc* și (regional) *drișcui* (ALR II/I h 240/848, ALRM II/I h 279). - Și: (învechit) **drișcui** vb. IV. ALEXI, W.

- **Drișcă** + suf. *-ui*.

DRIȘCUIĂLĂ s. f. (Prin Olt. și prin Munt.) *Drișcuire. S-ajungem la drișcuială, c-apoi e lesne.* BOCEANU, GL. ♦ (Concretizat) *Tencuială; strat de lut întrebunțat la zidit.* Cf. CHEST. II 128/73, ib. 371/18, ALR II/I h 241/728, ALR II/I MN 116, 3 786/836, ALRM II/I h 281/848.

- Pl.: *drișcuieli*.

- **Drișcui** + suf. *-eală*.

DRIȘCUIRE s. f. Acțiunea de a *drișcui* și rezultatul ei; *drișcuială, drișcuit*. Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *drișcuiri*.

- V. **drișcui**.

DRIȘCUIȚ s. n. *Drișcuire. Mă apucați la drișcuitul și cătrăniul cotețului.* KLOPȘTOCK, F. 62, cf. LTR², DL, DM, DEX.

- V. **drișcui**.

DRIȘCUIȚOARE s. f. Unealtă pentru drișcuit. Cf. SFC, III 178.

- Pl.: *drișcuițoare*.

- **Drișcui** + suf. *-(i)toare*.

DRIT s. n. (Învechit) 1. Drept (D 3); privilegiu (1). *În puterea dritului ce are fieștecine de a dispozarisi neîngrădit pentru ale sale, poate cel desăvârșit proprietariu ... să întrebunțeză regulat al său lucru după a sa plăcere* (a. 1785). SOB. HRIS. 32. *Pentru știutul drit al slobozenii[i] rumânilor ... să dau scutelnici la cine să cuvine* (a. 1811). DOC. EC. 95. *Din pricina neînvățăturii neștiind ... a prețui cinstea, nici ... a meritarisi dritul vrednicii[i]*. MUMULEANU, C. 14/10. *În dimocrație ... avea drit și întra toți bătrânii norodului, în sfatul și în hotărârea treburilor și a pricinilor.* PISCUPESCU, O. 19/3. *Au hărăzit driturile sale asupra coroanei.* AR (1829), 22¹/46. *Așăzământul de la Akerman întărind dritul ce au boierii ... alegerile se vor face de către obșteasca adunare.* REG. ORG. 1/5. *Să cuvine a vă sili ca să vă faceți înțelepți, adecă pentru ca prin asemenea drit câștigând încredințarea compatrioților să găsiți mijloace de a vă înainti cătră niște slujbe.*

DRĂGHICI, R. 276/9. *Se înfînțe dritul șerbiei.* SĂULESCU, HR. I. 49/19. *Întreabă pre orișicine să-ți spuie ce este stare de resboiu și dritul sator (Siandrecht, cum zice nemțește) și atunci ... vei judeca că nu mai trebuie să șăd aice.* KOGĂLNICEANU, S. 226. *Tagma negustorească să câștige drituri după pilda neguțătorilor din Evropa* (a. 1839). HURMUZAKI - S. VI, 86. *Alexandru-Vodă să-i dee singurul lucru ce-i mai rămăsese. adecă: dritul de a se numi despot.* DACIA LIT. 75/23. *În istoria patriei, ... este însemnat începutul, numele, pământul și driturile nației sale.* IST. M. III/8. *Cu ce drit inima ta se-mpotrivește?* CONACHI, P. 206. *Limba română ... agiunsesse a fi reașezată în driturile sale.* C. VĂRNAV, H. 82/9. *Critica e dritul obștesc.* RUSSO, S. 52. *Dorita fericire de a ne face un stat cu drituri puternice* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 22, cf. HEM I 259. *Făcu prezident pe Paris la această judecată Dându-i drit ca hotărârea să-i rămâie nestrictată.* CONV. LIT. IV, 45. *Firea nedreaptă n-au vrut să ne dee și nouă ... dritul scump de a ne sinucide.* ALECSANDRI, O. P. 44, cf. COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, II septembrie 1960, nr. 9, 9. < E x p r. **A avea dritul** = a avea dreptul v. d r e p t (D 3). *El au avut dritul făcător de bine de a fi mijlocitor spre folosul opștii și a suveranului.* ASACHI, I. 376/13. *Am dritul a și-o pretinde.* NEGRUZZI, S. III, 145. *Numai ei au dritul, acest port de sfințire.* PELIMON, S. 34/10. *Un străin ... are drit să trateze pe toți ceilalți ca și când i-ar cunoaște demult.* ALECSANDRI, O. P. 252. < (Prin lărgirea sensului) *Cuvântul fie slav, fie turc, fie latin, ce se va români are drit de împământenire.* RUSSO, S. 90.

2. Drept (D 1). *S-a însemnat ... ca jurist bun, scriind încă în anul 1765 o cercare asupra dritului canonic.* ASACHI, I. 371/35. *Au hărăzit acestei țări dritul roman cetățenesc.* FM (1843). 114²/34. *Și dritul roman ... și Reglementul Organic.* CONTEMPORANUL, I. 154.

3. Drept (D 2). *Secția II va trata ... jurisprudența, adecă ... deosebite articule despre dritul românesc* (a. 1844). PLR I. 101. [În] *proiectul acesta ... unde întâia dată în Moldova s-a așternut principiul împărțirii puterii, multe definiții de drit se găsesc.* RUSSO, S. 121.

- Pl.: *drituri*. - Și: (învechit, rar) **drid**, **dirit** s. n.

- Din it. **dritto**.

DRIV s. n. v. **drive**.

DRIVĂLĂ s. f. v. **dârvală**.

DRIVE s. n. (La tenis, golf și baseball) *Lovitură puternică prin care mingea este expediată în terenul advers.* Cf. CADE, L. ROM. 1973, 28, DEX, DN³.

- Pronunțat: *draiv*. - Pl.: *drive-uri*. - Și: (rar) **driv** s. n.

CADE.

- Din engl. **drive**.

DRIVELOB s. n. *Lovitură de drive cu traiectorie înaltă.* Cf. L. ROM. 1973, 28, DN³.

- Pronunțat: *drăiv-*. - Pl.: *driveloburi*.

- Din engl. **drivelob**.

DRIVER¹ s. m. *Conducător al atelajului într-o cursă de hipism.* Cf. L. ROM. 1973, 28, DEX, DN³. ♦ (În automobilism) *Șofer.* Cf. DN³.

- Pronunțat: *drăivăr*. - Pl.: *driveri*.

- Din engl. **driver**. Cf. fr. *d r i v e r*.

DRIVER² s. n. (Informatică) 1. Program care reprezintă o parte a sistemului de operare, folosit ca interfață între unitatea centrală și dispozitivele periferice. Cf. D.E.C.

2. Supliment hard pentru amplificarea semnalelor pe magistrale. Cf. D.E.C.

- Pronunțat: *drăiver*. - Pl.: *drivere*.
- Din engl. *driver*.

DRIZĂ s. f. (Bot.) Meișor (**1 b**) (*Panicum sanguinale*). Cf. BARONZI, I. L. I, 133, CONV. LIT. III, 99, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL.

- Scris și: *drisă*. BĂRCIANU. - Pl.: *drize*.
- Et. nec.

DROĂBĂN s. n. (Regional) Scaun de lemn pe care se pune albia când se frământă pâine; corlată, frământător. Com. din BRAȘOV.
- Pl.: ?
- Cf. *d r e a v ă*.

DROĂGĂ s. f. **1.** (Atestat prima dată în 1822, ap. TDRG²) (Popular; adesea depreciativ) Căruță hodorogită; p. r e s t r. roabă mai mare. [Părintele Duhu] *mai în toată sâmbăta ne încărca în o droagă de-a Mănăstirii Neamțului și ne ducea la stăriție*. CREANGĂ, O. 220, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Înhăma armăsarii la o droagă și trimitea tabla statului*. BARBU, G. 113, cf. DEX, UDRESCU, GL. ♦ (Familiar; mai ales la pl.) Obiect uzat, stricat; vechitură. Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Ce mai faci cu droagele alea de putini (buși etc.)*. UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-estul Olt.) Mic debarcader la care acostează podurile plutitoare de pe râuri. Cf. LEXIC REG. II, 24.

- Pl.: *droage* și *drogi* (TDRG).
- Din rus. *дpora*.

DROĂIE s. f. (La sg.; cu determinări la pl. introduse prin prep. „de”; azi mai ales precedat de art. nehot. „o”) Număr, cantitate mare (de ființe, de lucruri etc.); mulțime (**1**), grămadă, (învechit și popular) mare³, (învechit) mulțit¹. *Și pe dânsul năvălea pornit, Ca și droaia de câini zădărită*. BUDAI-DELEANU, Ț. 387. *Mai multe droaie de sloiuri de ghiață*. RUS, I. III, 344/16. *Să te desfac prin amoru-mi de acel droi de curtezani*. PR. DRAM. 235. *Ast droi de oameni mai răsăriți, care-i vezi, gândești c-așa s-a născut?* id. ib. 285. [Mortul] *precedat de o droaie de popi îmbrăcați în odăjdii ... ajunge la grădina Belului*. GHICA, C. E. II, 423, cf. PONTBRIANT, D. *Ce vine droaia cea de oameni în preajma mea?* CONV. LIT. IV, 43, cf. LM. *Droaia de copii din mahala ... porniră să defileze*. CARAGIALE, O. III, 18. *Îi venea să deie cu toporul, când se gândea la droaia de copii*. SLAVICI, O. I, 229. *O droaie de câini ... ne asurzesc*. VLAHUȚĂ, R. P. 78. *O droaie de copii stau jos pe vine împrejurul unei străchini mari*. id. S. A. II, 160, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Apoi, în fuga mare după droaia de câini, pe când mă depărtam de Fântânele, începui a mă gândi iar la cei trei*. SADOVEANU, O. I, 160. *Erau la cășerie o droaie de găini*. MOROIANU, S. 41. *Prin parcurile de odihnă, te întâlnești cu câte o droaie de baloane satelizate pe ață*. ARGHEZI, B. 153. *Se îmbulzeau ... droaie de condicari și mărchindari și cavafi*. C. PETRESCU, A. R. 7. *Războiul le și lăsase văduve, cu o droaie de orfani*. BENIUC, M. C. I, 275. *O să se afle că ai scris o droaie de articole*. T. POPOVICI, SE. 273, cf. DEX. *Am trimis să ne cumpere o droaie de prosoape*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22. *Vizităm încăperile urmați de o droaie de copii și de tineri care au coborât de pe acoperiș bucuroși să ne arate noile construcții*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 24/2. (Cu determinarea subînțeleasă) *Sub comanda Țapului ... toată droaia trecu fără zgomot prin grădină*. CONTEMPORANUL, IV, 303. ♦ F i g. „O fi dormind”, *își zise Titu, cu mintea aprinsă brusc de o droaie de speranțe și planuri*. REBREANU, I. 64. *Droaietele de alfabet și de litere schelete* *Se târâsc prin geam alene*. ARGHEZI, S. II, 11.

Motzeanu se năpusti la Dărnescu, pe care-l copleși cu o droaie de complimente. T. POPOVICI, SE. 323. ♦ L o c. a d v. **Cu droaia** = în număr mare, cu grămadă. *Au început împăratul Carol VI a aduce șvabi cu droaia în Țeara Ungurească*. ȘINCAI, HR. III, 268/14. *Sărăcimea cu droaia pribegea din țeară*. id. ib. 273/26. *Numai iaca au și început a curge furnicile cu droaia*. CREANGĂ, O. 120. *Tomnatic frunze prin târg Aleargă pe drumuri cu droaia*. BACOVIA, O. 105. *Gloanțâli curgeu ca ploaia, Soldații cădeau cu droaia*. FOLC. MOLD. II, 182, cf. DEX. ♦ (Adverbial) În cantitate sau în număr mare. *Rânduri groase neîncheiate Mergea lăieșii, goleții droaie*. BUDAI-DELEANU, T. 96. *Văzând că oamenii se iau droaie după dânsii, Iorgovan își veni în fire*. SLAVICI, O. I, 307. *Vorbele cele mai murdare, injurii grosolane, toate curgeau droaie*. BACALBAȘA, S. A. I, 177. *Au alergat droaie cu toții la mere*. SBIERA, F. S. 255, cf. CADE. *Gâlceava ținu mult, pietrele curgeau droaie, soldații înaintau acum încet*. COCEA, S. I, 45. *Lumea și copiii se țineau droaie și poetul tindea să devină un fel de atracțiune a urbei*. CĂLINESCU, E. 402. *Când corabia se-neacă Șobolanii, droaie, pleacă*. ARGHEZI, S. P. 82. cf. DEX.

- Pl.: *droaie* și (rar) *droi* (SCRIBAN, D.) - Și: (învechit, rar) **droi** s. m., **duroaie** (SCRIBAN, D.) s. f.
- Cuvânt traco-dac. Cf. alb. *d r o j e*.

DROĂJĂ s. f. sg. (Prin nordul Olt.) Om cicălit. LEXIC REG. II, 13.

- Pl.: ?
- Postverbal de la **droji**.

DROĂMBĂN s. n. (Regional) Unealtă de țesălat, pieptănat și scărmanat lână (Moieciu de Sus - Zărnești). Cf. COMAN, GL., MDA.

- Pl.: ?
- Et. nec.

DROĂNE subst. pl. (Maram.) Resturi care rămân după stoarcerea strugurilor. Cf. LEXIC REG. II, 106.

- Cf. *d r o a i e*.

DROĂNGĂ s. f. v. **drângă**.

DROĂȘCĂ s. f. v. **droșcă**.

DROB¹ s. m., s. n. **1.** S. m. (De obicei determinat prin „de sare”) Bucată, bulgăre mare de sare. *444 de bucși de fântâna de oțel; 1100 drobi de sare; 52 de sape; 28 de buși de vin de la Cotnar* (a. 1588). DOC. I. (XVI), 165. *I s-au făcut și vinit boieriei câte un ban de drobul de sari de la ocnă*. NECULCE, L. 176. *Cu această doftorie se vor unge drobi de sare la care ling oile*. LITINSCHI, M. 160/14. *Că mama v-aduce vouă ... Drob de sare În spinare*. CREANGĂ, O. 11. *Măta ar putea să doboare ... drobul de sare ce se usca pe sobă*. BRĂESCU, O. A. II, 21. *Începu să roadă ... dintr-un drob de sare*. PEDA, M. 10. *Am pus dorul pe cântar. Eu l-am pus c-un sac de lut Și tot dorul a tras mai mult. Eu l-am pus c-un drob de sare Și tot dorul a tras mai tare*. FOLC. MOLD. II, 580. ♦ P. g e n e r. Bucată (mare și) compactă din ceva. *Sfârm cu pumnii și drobi din stâncă Ceahlăului, de mi-i pune, numai să nu ies din cuvântul matală*. MIRONESCU, S. 209. [Horvath] *venea des pe la ei, le mai aducea câte ceva: o bucată de zahăr, un drob de margarină*. T. POPOVICI, S. 207, cf. DEX. ♦ L o c. a d v. (Învechit) **Nici drob** = deloc. Cf. POLIZU. ♦ (Regional) Grup compact de oameni, animale etc. Cf. CHEST. V 17/66, ALR I 456/268, 269.

2. S. n. Măruntaie (mai ales de miel). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 70, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., LM. *Cozonacii și plăcinta de drob*. CARAGIALE, O. II, 183, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ Prapur de miel. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. ♦ Fel de mâncare preparat din măruntaie de

miel, tocate și învelite în prapur (sau într-un aluat) și apoi coapte. Cf. DM. *Drob de miel*. s. MARIN, C. B. 113, cf. DEX. ♦ (Prin Olt.; la pl.) Glomerule din stomacul mieilor. *Pui sare-n iel* [în stomacul mielului] și *să-ncheagă druabele*. GL. OLT.

3. S. n. Cutia teascului de struguri. Cf. DDRF, TDRG. [Teascu] *se compune din următoarele părți: masă, strat sau ... coș, drob, casă, ladă, cutie, durbacă sau țarcă*. PAMFILE, I. C. 222, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., LTR², DEX.

- Pl.: (1) *drobi*, (2, 3) *droburi* și (regional) *droabe*.
- Din bg. *дроб*.

DROB² s. m., s. n. 1. S. m. Numele mai multor arbuști din familia leguminoaselor: a) (și în sintagma *drob-de-munte* CADE, M. D. ENC., DEX) arbust înalt până la 60 de cm, cu frunze păroase pe partea inferioară, cu flori galbene dispuse în raceme, care se dezvoltă înaintea frunzelor (*Cytisus hirsutus*). Cf. BARCIANU, V., TDRG, CADE, DL, BORZA, D. 56, DER, DEX; b) (și în forma *drog*) mic arbust cu tulpina foarte ramificată, cu frunze ascuțite, păroase pe partea inferioară și cu flori galbene dispuse în umbele (*Cytisus heuffeli*). Cf. CADE, BORZA, D. 56; c) (și în forma *drog*) arbust cu tulpina foarte ramificată, cu frunze mătăsoș-păroase pe partea inferioară și cu flori albe dispuse în capitule (*Cytisus albus*). Cf. BORZA, D. 56; d) grozamă-mare (*Cytisus nigricans*). Cf. BORZA D. 56.

2. S. m. Numele a trei arbuști din familia leguminoaselor: a) drobiță¹ (1) (*Genista tinctoria*). Cf. CADE, BORZA D. 75; b) arbust cu tulpina fără spinii, cu frunze simple, oblonge, flori galbene și cu fructele legume (*Genista albida*). Cf. SCRIBAN, D., BORZA, D., 75, DEX². c) grozamă (*Genista sagittalis*). Cf. SCRIBAN, D., BORZA, D. 75.

3. S. m. Arbust din familia leguminoaselor, înalt de 1,5-2 m, cu frunze trifoliolate, flori galbene și cu păstăi lungi, turtite (*Sarothamus scoparius*). Cf. M. D. ENC., DEX.

4. S. m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze alterne acoperite cu peri stelăți și cu flori mici galbene-aurii (*Neslia paniculata*). Cf. CADE, BORZA, D. 35, DEX.

5. S. m. Drobușor² (1) (*Isatis tinctoria*). Cf. CADE, BORZA, D. 75.

6. S. m. Salcâm galben (*Laburnum anagyroides*). Cf. BORZA, D. 95.

7. S. m. Trifoi mărunț (*Medicago lupulina*). Cf. BORZA, D. 108.

8. S. n. pl. (Regional) Crengi uscate, vreascuri (Lisa - Victoria). Cf. LEXIC REG. 20.

- Pl.: (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) *drobi*, (8) *droburi*. - Și: (regional)

drog, droc (CADE) s. m.

- Din ucr. dial. *дрок* (lit. *дрік, дроку*).

DROB³ s. m. (Bucov.) Bărbătușul dropiei. Cf. DDRF, BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: *drobi*.

- De la **dropie**.

DROBĂRITOĂRE s. f. (Regional) Locul unde se bat știuleții de porumb (Brădișoru de Jos* - Oravița). Cf. MDA, CHEST. II 440/8.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DROBÎNĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Bulgăre mare de sare. Cf. I. CR. VI, 152.

- Pl.: ?

- **Drob¹** + suf. *-ină*.

DROBÎNȚĂ s. f. v. **drobiță¹**.

DROBIȘOR s. m. v. **drobușor²**.

DROBÎȚĂ¹ s. f. (Bot.) 1. (Și în sintagma *drobița-boiangiilor* ENC. AGR. II, 349) Mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunzele oblonge, cu flori galbene, dispuse în raceme și cu fructele legume comprimate glabre, folosite în vopsitorie drept colorant; drob² (4), drobușor² (3), grozamă, grozamă-mică (*Genista tinctoria*). Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, PAMFILE, S. V. 96, RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR. II, 349, SCRIBAN, D., BORZA, D. 75, DER, DEX.

2. Drobușor² (1) (*Isatis tinctoria*). Cf. BORZA, D. 88, 101.

3. Ghizdei (*Lotus corniculatus*). Cf. BORZA, D. 146.

4. Rechie (*Reseda lutea*). Cf. BORZA, D. 158, 230.

5. Buruiiană-de-pocitură (*Scrophularia scopoli*). Cf. BORZA, D. 158.

- Pl.: *drobițe*. - Și: (regional) **drobînță** s. f. (DDRf, RESMERIȚĂ, D., BORZA, D. 230)

- **Drob²** + suf. *-iță*.

DROBÎȚĂ² s. f. (Regional) Dropie (*Otis tarda*). *Dropia, numită altmintrelea și drobiță*. MARIAN, O. II, 278, cf. DDRF, BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: *drobițe*.

- **Drob³** + suf. *-iță*.

DROBȘOR s. m. v. **drobușor²**.

DROBUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A aduna mai multe lemne la un loc (Moisei - Vișeu de Sus). Cf. ARVINTE, TERM. 146.

- Prez. ind.: ?

- Cf. ucr. д р о б а „lemne”.

DROBULÉȚ s. m., s. n. Diminutiv al lui **drob¹**.

1. S. m. Cf. **drob¹** (1). *Drobuleț de gheață rece, Nu știi luna pă ceri merge?* I. CR. III, 116.

2. S. n. Cf. **drob¹** (2). *Am făcut un drobuleț de miel*. UDRESCU, GL.

- Pl.: (1) *drobuleți*, (2) *drobulețe*.

- **Drob¹** + suf. *-uleț*.

DROBURÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre blana oilor; în opoziție cu **c r e t**) Neted (1) (Vadu Izei - Sighetu Marmăției). Cf. CHEST. V 67/92.

- Pl.: *droburoși, -oase*.

- **Droburi¹** (pl. de la **drob¹**) + suf. *-os*.

DROBUȘOĂRĂ s. f. v. **drobușor²**.

DROBUȘOR¹ s. m. Diminutiv al lui **drob¹** (1); drobuleț (1). *Pun alătura cu dânsul și o bucată de pâne, un drobușor de sare și bățul său*. MARIAN, I. 244, cf. DDRF, CADE, DM, DEX.

- Pl.: *drobușori*.

- **Drob¹** + suf. *-ușor*.

DROBUȘOR² s. m. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze verzi-albăstrui, cu tulpina erectă, rigidă, ramificată în partea superioară, cu flori galbene, dispuse în raceme și cu fructe brune, care devin negre la maturitate; boiengioaie, boiengioară, boitoriu, bolungioaie, cardamă, cardaman, cardamină, cârdamă, cordaman, drob² (4), drobiță¹ (2), iarbă-de-zugrăvit, iarbă-văpsitoare, ijinică, laba-măței, sovârf (1) (*Isatis tinctoria*). Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², BORZA, D., 98, DEX.

2. Drobiță¹ (1) (*Genista tinctoria*). Cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, BORZA, D. 75.

3. (În forma *drobișor*) Sunătoare (1 a) (*Hypericum perforatum*). Cf. BORZA, D. 86.

- Pl.: *drobușori*. - Și: (regional) **drobișór, drobșór** (BORZA, D. 75) s. m, **drobușoáră** (CADE, LTR, BORZA, D. 75) s. f.
- **Drob**² + suf. *-ușor*.

DROBZINÁR s. m. (Regional) Loitra de la coșul căruței (Stroiești - Suceava). Cf. COMAN, GL.
- Pl.: *drobzinari*.
- Et. nec.

DROC¹ s. m. (Bot.) Albăstriță (*Centaurea cyanus*). Cf. BORZA, D. 42.
- Pl.: *droci*.
- Et. nec.

DROC² s. m. v. **drob**².

DRÓCHIE¹ s. f. (Bot; și în compusul **pasul-drochiei**) Scai-ghimpos v. s c a i (*Centaurea calcitrapa*). Cf. ENC. AGR. IV, 506, BORZA, D. 42.
- Pl.: *drochii*.
- Et. nec.

DRÓCHIE² s. f. v. **dropie**.

DROD s. n. v. **drot**.

DRODEÁN s. n. v. **dodrean**.

DRÓFIE s. f. v. **dropie**.

DROG¹ s. n. Nume generic dat substanțelor de origine vegetală, minerală sau animală, folosite la fabricarea medicamentelor, a vopselelor sau ca stupefiante. Cf. BULETIN, F. (1834), ap. TDRG², ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ați putut prevedea pentru un viitor apropiat convocarea unei conferințe generale pentru limitarea fabricării de droguri dăunătoare*. TITULESCU, D. 333, cf. SCRIBAN, D. *După rezeziunea cu care i se aprindeau și i se stingeau luminile din ochi, bancherul bănuie că Derderian ia droguri*. STANCU, R. A. V, 48. *Autorul introduce în nuvelă și o crimă premeditată, săvârșită cu droguri de un student medic*. IST. LIT. ROM. II, 683, cf. DER, DC. *S-au luat noi măsuri cu privire la comerțul de droguri*. G. BARBU, A. V. 235. *Statistici oficiale precizează că utilizarea drogurilor este principala cauză a creșterii criminalității*. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 2/12, cf. DEX. *Afirmația că nicotina este un drog a părut multă vreme riscantă*. FLACARA, 1975, nr. 22, 9. *Alți doi medici s-au trezit cu toți copiii bolnavi de droguri și irecuperabili*. ib. 1977, nr. 5, 19, cf. DN³. *Dacă drogul ar fi cu vânzare liberă, societatea s-ar prăbuși ca un castel de cărți de joc*. CONTEMP. 1979, nr. 1 626, 4/1. ♦ (Familiar) Medicament. *Bărbierii ..., cu drogurile purgative, alergau toată ziua*. G. BARBU, A. V. 113, cf. DEX.
- Pl.: *droguri*.
- Din fr. **drogue**.

DROG² s. m. v. **drob**².

DROG³ s. n. v. **drug**¹.

DROGÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A(-și) administra stupefiante. *Mă aflu înconjurați de tineri care, refuzând orice activitate normală, se drogau*. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 3/12. A

fuma tutun este un mod de a te droga cu nicotină. FLACARA, 1975, nr. 22, 9, cf. DEX, DN³. ♦ F i g. *O societate care refuză informațiile imaginii realiste este o societate care se droghează cu idilisme*. CONTEMP. 1971, nr. 1 304, 9/3. ♦ A face să ia sau a lua medicamente în cantități excesive. Cf. DEX, DN³.

- Prez. ind.: *droghez*.

- Din fr. **droguer**.

DROGĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d r o g a și rezultatul ei. Cf. DER, DEX.

- Pl.: *drogări*.

- V. **droga**.

DROGÁT, -Ă adj. (Adesea substantivat) Căruia i s-au administrat sau care a luat droguri. *Îl intrigase silueta ei subțire ... și aerul căpiat de drogată*. BARBU, I. I, 105.

- Pl.: *drogați, -te*.

- V. **droga**.

DROGĂRIE s. f. v. **drogherie**.

DROGHERIE s. f. 1. (Astăzi rar) Magazin în care se vând articole de igienă și de toaletă, precum și unele preparate farmaceutice; comerț cu asemenea produse. Cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Mi se părea că toată lumea știe ce aștept, rezemat de bara galbenă din vitrina unei drogherii vecine*. CAMIL PETRESCU, P. 285. *Un zvon străbate prin ușile deschise ale ... „Farmaciei & Drogheriei”*. BRĂESCU, O. A. I, 30, cf. SCRIBAN, D.

2. (Rar) Articole care se vând într-o drogherie (1). Cf. CADE.

- Scris și: (după fr.) *droguerie*. - Pl.: *drogherii*. - Și: (învechit) **drogărie** s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Din fr. **droguerie**.

DROGHÍST, -Ă s. m. și f. (Astăzi rar) Persoană care deține sau care vinde într-o drogherie (1). Cf. BAR. - MUNT., W., ap. TDRG². *Cel întâi caz s-a ivit la 7 mart, în al VII arondisment și anume tot în quartalul droghistilor*. CONTEMPORANUL, III, 856, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Hapurile droghistului din București ... nu-l împiedicase [pe tânăr] din linia firească a vieții sale*. LOVINESCU, C. III, 187, cf. NOM. PROF. 49, SCRIBAN, D., DEX, DN³.

- Scris și: *droguist*. BAR. - MUNT., W., ap. TDRG². - Pl.: *droghiști, -ste*.

- Din fr. **droguiste**.

DROGOMÁN s. m. v. **dragoman**.

DROGOMÍR s. m. v. **dragomir**.

DROGONIȚE s. f. pl. (Bot.) Cimișir (*Buxus sempervirens*). Cf. BORZA, D. 34.

- Accentul necunoscut.

- Et. nec.

DROI s. m. v. **droaie**.

DRÓJDE s. f. v. **drojdie**.

DROJDERIE s. f. (Rar) Magazin în care se vinde rachiu de drojdie. [Muierile] *plecau după bărbați, să-i caute la ... drojderie*. BARBU, G. 367.

- Pl.: *drojderii*.

- **Drojdie** + suf. *-ărie*.

DROJDI vb. IV. R e f I. 1. (Regional) A se enerva, a se necăji (1), a se agita (Someș Guruslău – Jibou). Cf. MAT. DIALECT. I, 209.

2. (Prin Bucov.) A se face țândări. Cf. LEXIC REG. 101.

– Prez. ind.: *drojdesc*.

– Cf. germ. d r o h e n.

DRÓJDIE s. f. 1. (Adesea urmat de determinări care indică felul) Strat gros, consistent, care se depune pe fundul unui vas, după limpezirea unui lichid, a unei substanțe etc.; zaț (2), (învechit) telvea. *Undelemn de masline fără drojdie*. BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Să nu toarne și drojdiile sau noroiul ce au rămas din untură*. MAN. SĂNĂT. 127/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Prezicând în cărți, în drojdiile de cafea*. CARAGIALE, O. IV, 193 cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Cești goale ..., pline de drojdi și mucuri de țigări*. BRĂESCU, O. A. I. 98. *La unii bubele dulci se tămăduesc cu drojdie de cafea*. BUJOREAN, B. L. 59. *S-o amesteci cu drojdie de ulei de cânepă să torni pe locul de unde vrei să alungi furnicarii*. id. ib. 122. *Nu pot garanta că adevărurile se găesc în drojdia de cafea*. SADOVEANU, O. XI, 473, cf. SCRIBAN, D. *Capu-n bătlăgel băga, Tot ca boii că sorbea, Numai drojdi rămânea*. PĂSCULESCU, L. P. 256, cf. CHEST. V. 119/27. ♦ Rămășițe depuse pe fundul butoiului sau al paharului după ce vinul a fermentat sau după decantarea vinului într-un vas. *Că scafa în mărul Domnului, viru nemestecat împlut de mestecare. Pleacă dăn ceasta în ceasta, e însă drojdiile lui nu vrăsare-se; bea-vor toți păcătoșii pământului*. PSALT. 150. *Păharul în mâna D[o]mnului iaste și vinul ce rușaste într-însul și e plin de mestecătură și toarnă din el și drojdiile lui încă le sug*. PSALT. (1651). 140°/14. *la sare suptre pisată și cu drojdi uscate dupre bute*. MÂNCĂRILE, 121/5. *Să aibă a priimi și [i] cinci sutea vedre de vin ... și drojdiile să fie a lui* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. *Acum aș vrea și cu drojdi să dășart acest păhar*. HELIADE, O. I, 105. *La vestita podgorie ... unde stă vinul pe drojdi trei și patru ani*. I. IONESCU, C. 201/13, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Drojdia din fundul potirului ales Dă cuminecăturii otravă cel mai des*. ARGHEZI, S. III, 297. *Cred însă că-i urâtul ce s-a depus pe voi Ca drojdia de vinuri pe cupele murdare*. LABIȘ, P. 271, cf. ALR I 1 719. ♦ F i g. *În mormântul drojdiilor îngropat și în savoanele vinului tare înfășurat ... lupul îndată la herghelie ... sosi*. CANTEMIR, I. I. 1, 98. *Și vasul cel de aur... De drojdi plin, de fiere, pe din afar-a dat!* HELIADE, O.² II, 47. *Curenul ticăloșiei te duce ... să bei păharul desfrâului până la fund, până la drojdi*. CONTEMPORANUL, I, 28. *Atâta frământare-n deșert, ... lăsase-ntr-însul o drojdie de nemulțămire*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 130. *Iulian, din toate drojdiile unei literaturi dramatice decăzute, a făcut opere care vor rămâne strâns legate de numele lui*. BACALBAȘA, S. A. I, 228. *Ascultă, Luița, drojdiile vieții mele le-aș da bucuroși de n-ai fi văzut niciodată pe maior*. I. NEGRUZZI, S. VI, 16. *Ladima avea o voce gravă și groasă, cu o drojdie de dispreț*. CAMIL PETRESCU, P. 204. *În iezero de miere se cufundase seara Și drojdi de lumină cădeau la fund subțiri*. VOICULESCU, POEZII, I, 227. *Tot mai rămăseseră multe drojdi otrăvite din zilele cele vechi*. SADOVEANU, O, XIII, 57. *Nu dormise toată noaptea și în el fierbea o drojdie strânsă de mult*. BARBU, G. 158. ♦ E x p r. **A fi** (sau **a rămâne, a se vedea**) **pe drojdie** = **a**) a fi pe punctul de a muri. *Te vezi pe drojdi, caută să mori încai fericit*. M. I. CARAGIALE, C. 21, cf. MAT. DIALECT. I, 227, UDRESCU, GL.; **b**) a fi (sau a rămâne) aproape sărac. Cf. MAT. DIALECT. I, 227, ZANNE, P. III, 538. (Regional) **A face drojdie** (sau **drojdi**) = **a**) a (se) sparge (1), a (se) sfărâma (1). *Mi-a căzut lampa din mână și s-a făcut drojdi*. UDRESCU, GL.; **b**) a obosi pe cineva, punându-l să muncească din greu. Cf. UDRESCU, GL.; **c**) a zdrobi pe cineva în bătaie. Cf. UDRESCU, GL. **A fi făcut drojdie** = a fi foarte beat. *Grigore era făcut drojdie*. BARBU, G. 255. (Regional) **A face cuiva capul drojdie** = **a**) a lovi pe cineva în cap; a-i sparge (2) capul cuiva. Cf. MAT. DIALECT. I, 227; **b**) a tachina pe cineva. Cf. id. ib. 227. ♦ F i g. (Adesea cu sens atenuat) Element social declasat (1),

josnic, corupt. *Ar fi o mare nedreptate a înlătura și a desprețui pe boierii luminați din pricina drojdiilor din popoul lor*. CR (1848). 2°/24, cf. COSTINESCU, LM. *Poliția nu se arăta pe acolo, în încurcătura aceasta de vizunii puturoase pline de vagabonzi, de hoți, de tâlhari ... și de drojdiile poporului pline de viții și de crime*. CONTEMPORANUL, III, 877, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Profesorul ... strigă la lecție pe unul din drojdia clasei*. CIAUȘANU, R. SCUF. 35, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cunoscui astfel și drojdia orașului*. STANCU, R. A. II, 106.

2. (Și în sintagmele *rachiu* sau *vinars de drojdie* ori *de drojdi*) Fructe fermentate sau cereale încolțite ori tescovină din care se face rachiu; băutură alcoolică preparată din acestea. *Când pune cineva în cazanul după foc prune, drojdi, tiscovină ... iese dîmprenă cu aburii și o duhoare tare*. CR (1838). 18°/19. *Să torni rachiu bun de drojdi pe rană*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 62/24. *Îți va mărturisă că-i place berea foarte, iar drojdiile nu*. NEGRUZZI, S. II, 188. *Își comandă doza de rachiu de drojdi ... și se așază la masă în colț*. CARAGIALE, O. II, 51. *Îmi dădeai poruncă să dau un rachiu de drojdie vizitiului*. SĂM. IV, 23. *Cu sânge de iepure, amestecat cu rachiu de drojdi, se unge pe locul bolnav cel ce pătimește de brâncă*. CANDREA, F. 24. *În căldare se toarnă „drojdia” sau tescovina până se umple mai mult de jumătate*. PAMFILE, I. C. 227. *Erau două sticle cu rachiu de drojdie*. AGIRBICEANU, S. 138. *Rachiul și drojdia de vin curgeau gărlă*. COCEA, S. I, 244. *Am aflat aici că este pe lume ș-un rachiu de drojdie foarte tare*. SADOVEANU, O. IX, 202. *Chelnerul îi aduse un păhărel de drojdie*. BENIUC, M. C. I, 177. *Fac țuică, fac drojdie, fac poame*. PREDĂ, M. 436. *Le turna în pahare o drojdie pricopsită, galbenă*. BARBU, G. 75. *Ironim, crășmarul, a dus de nu știu unde niște vinars de drojdie*. LĂCRĂNJAN, C. II, 311, cf. ALR II 6 351/833.

3. (Și în sintagmele *drojdie de bere* sau *drojdie de pâine*) Ciupercă microscopică monocelulară care produce fermentația alcoolică a soluțiilor dulci sau care face să crească aluatul din făină: (regional) drojdiară (2), drojdiuță (*Saccharomyces cerevisiae*). *Celula din drojdi ... încetează de a mai face alcool*. CONTEMPORANUL, III, 303, cf. ENC. AGR. II, 349, BORZA, D. *Drojdia de bere este deci o ciupercă unicelulară*. BOTANICA, 110, cf. DEX. ♦ (Și în sintagmele *drojdie de bere, drojdie minerală*) Substanță solidă sau preparat industrial care se separă în procesul de fermentare a berii sau a vinului sau care se folosește ca ferment la dospirea aluatului: (popular) levuri, (regional) țaică¹. [Prescurile] *nici să să dospescă cu drojdi, ci numai aluat*. IACOV. SYN. 2°/20. *Înure celula simțitoare din creierii omului și între unilita celula din drojdiile de bere, deosebirea se pare și chiar este în adevăr nemăsurat de mare*. CONTEMPORANUL, III, 303, cf. BIANU, D. S., CADE. *Țaicul (drojdia de bere) este cunoscută în orice gospodărie*. VOICULESCU, L. 317. *Pâinea preparată cu drojdie se deosebește de cea preparată cu maia*. ENC. AGR. IV, 437, cf. LTR². *Vitamina B1 se găsește în ... drojdia de bere*. BELEA, P. A. 288. *Cârciumarul a umplut prăvălia cu făină și cu mălai, ... calupi de săpuș, drojdie de bere*. BARBU, G. 97. *Întreprinderea de bere, spirt și drojdie Oradea încadrează un economist*. FLĂCĂRA, 1975, nr. 42, 14, cf. DEX, ALR I 769. ♦ (Și în sintagma *drojdie furajeră*) Nutret obținut prin cultivarea și creșterea anumitor drojdi (3) pe substanțe hidrolizate. Cf. LTR². *Drojdie furajeră, glicerină*. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 850, cf. DER. *Astăzi aproape întreaga cantitate de zaharuri se valorifică, obținându-se din ele anual peste 5 000 tone de drojdie furajeră*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316.

– Scris și: *drojdiie*. – Pl.: *drojdi*. – Și: (regional) *drójde* s. f. ALR I 769, ALR II 6 347/2, 235, 279, 531, 812, 833, 987.

– Din v. sl. *дрожиди* (f. pl.)

DROJDIÉR s. m. Persoană care face drojdie (2). *Numele proprietarilor ... Ștefan drojdieru* (a. 1844). DOC. EC. 821, cf. LEG. EC. PL. 298.

– Pl.: *drojdieri*.

– **Drojdie** + suf. -ar.

DROJDIOARĂ s. f. Diminutiv al lui *d r o j d i e*.

1. Rachieu (1). *Îl aflai chiar de la Pîrgu, la o spumă de drojdioară, în gura pieții, într-o dimineață după chef.* M. I. CARAGIALE, C. 148, cf. DL.

2. (Bot.; Olt.) Drojdie (3) (*Saccharomyces cerevisiae*). Cf. BORZA, D. 196, DEX, ALR 1 769/880, 986.

– Pronunțat: *-di-oa-*. – Pl.: *drojdiore*.

– Drojdie + suf. *-ioară*.

DROJDIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre lichide) Cu aspect de sediment (1); turbure (1). Cf. LB. *Ar trebui ca rânichii să fie mult prea încărcați, ca pișatul cel mai drojdios ... să nu devie limpede chiar de a doua zi după ce [bolnavul] s-a pus pe acest regim.* MAN. SĂNĂT. 288/9, cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W.

– Pronunțat: *-di-os*. – Pl.: *drojdioși, -oase*.

– Drojdie + suf. *-ios*.

DROJDIUȚĂ s. f. (Bot.; Transilv.) Drojdie (3) (*Saccharomyces cerevisiae*). Cf. PANȚU, PL. *Drojdiuțele ce se folosesc la dospirea pâinii nu sunt altceva decât celule de Saccharomyces cerevisiae.* BOTANICA, 110, cf. DEX, ALR 1 769.

– Pronunțat: *-di-u-*. – Pl.: *drojdiuțe*.

– Drojdie + suf. *-iuță*.

DROJENEĂLĂ s. f. v. *dojeneală*.

DROJENÍ vb. IV v. *dojeni*.

DROMADĂR s. m. v. *dromader*.

DROMADÉR s. m. (Atestat prima dată în 1790, cf. URSU, T. Ș., ap. TDRG²) Cămilă cu o singură cocoasă, care trăiește în nordul Africii și în sud-vestul Asiei, și care se deplasează foarte repede pe distanțe mari, fiind folosită pentru transport și la călărit (*Camelus dromedarius*). Sânt și elefanți, ... cămile, dromedari și mumițe de toate feliurile. AMFILOHIE, G. 136/23. *Au venit un corieriu călare pe un dromedari.* LEON ASACHI, B. 59/7, cf. LB. *Îndată ce să va înfățișa un prilej, eu mă voi rezezi pe dromaderul ... iute petrecând ca vântul pusturilor prin care merge drumul la Cairo.* AR (1834), 406¹/29. *Dromedariul ... are un gheb și nu să află acum sălbatic.* J. CIHAC, I. N. 54/15. *Panteri, felurimi de maimuțe, crocodeli, cămile, dromadere, care slujăsc drept cai în cea mai mare parte din Asia.* GENILIE, G. 166/17. *Zări din Călugări pe doi catări mari ce lui i se părură dromaderi.* CR (1839), 282¹/7. *Englezii să văzură siliți ... a restatornici comunicația cu cămile și dromedari, ca mai înainte.* GT (1839), 18¹/47. *Dromedariul, numit și cămila ..., este după elefanți cel mai folositoriu animal în părțile răsăritului.* IC. LUM. (1840), 22¹/22, cf. VALIAN. V. *Să vedzi cum s-adună sara fugoasele dromadere lângă puțul din pustii.* NEGRUZZI, S. II, 131, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. [Elefantul] ... și-a întins trompa ca să-și spuie durerea pașnicii lui vecine, o dromaderă. ANGHEL, PR. 115, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Pozele vremii erau îngerii, florile, o dromaderă, un porumbel cu plic în cioc.* ARGHEZI, B. 51. *Ce să vă mai arăt? Rinocerul? Dromaderul? Grădina zoologică e foarte frumoasă.* SORESCU, U. 12, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dromaderi*. – Și: **dromadéră** s. f. (învechit) **dromadár** (COSTINESCU), (învechit, rar) **dromedár**, **dromedáriu**, **dromedário** (AMFILOHIE, G. F. 289¹/9), **drometário** (id. ib.) s. m.

– Din fr. *dromadaire*. – **Dromedar** < germ. **Dromedar**, lat. **dromedarius**.

DROMADÉRĂ s. f. v. *dromader*.

DROMATÉRIU s. m. (Paleont.) Animal fosil care îmbină caractere foarte accentuate de reptilă cu unele caractere de mamifer. Cf. LTR², DER, DN².

– Scris și: *dromatherium*. LTR². – Pronunțat: *-riu*. – Pl.: *dromateri*.

– Din fr. *dromathérium*.

DRÓMĂ s. f. Ansamblul scondrilor de la bordul unei nave cu pânze. Cf. D. MAR.

– Pl.: *drome*.

– Din fr. *drome*.

DROMBĂLÍ vb. IV. *In t r a n z.* (Regional) A face zgomot lovind un obiect (Girișu de Criș – Oradea). Cf. LEXIC REG. 69.

– Prez. ind.: *drombălesc*.

– Cf. magh. *d o r o m b o l, d ö r ö m b ö l*.

DROMEDĂR s. m. v. *dromader*.

DROMEDÁRIO s. m. v. *dromader*.

DROMEDÁRIU s. m. v. *dromader*.

DROMETÁRIO s. m. v. *dromader*.

DROMOFOBÍE s. f. Teamă patologică de călătorie. Cf. D. MED., DN³, DEX².

– Pl.: *dromofobii*.

– Din fr. *dromophobia*.

DROMOMANÍE s. f. Simptom specific unor bolnavi psihici, manifestat printr-un impuls (patologic) irezistibil de a pleca, de a vagabonda. Cf. DER, DN², FORM. CUV. I, 141, D. MED., D. ZOOT., DEX².

– Pl.: *dromomanii*.

– Din fr. *dromomanie*.

DROMÓN s. n. 1. (În Antichitate) Navă de transport. Cf. LM, DN², D. MAR.

2. Navă de război, ușoară și rapidă, cu vâsle și cu rame sprijinite direct pe bordaj, folosită în Imperiul Bizantin. Cf. LM, DN², D. MAR.

– Pl.: *dromonuri*.

– Din fr. *dromon*.

DROMONÁR s. m. (Mar.; învechit, rar) Marinar pe un dromon. Cf. LM.

– Pl.: *dromonari*.

– **Dromon** + suf. *-ar*.

DRÓMOS s. n. 1. Stadion destinat probelor atletice în Grecia antică. Cf. LTR², DN³.

2. Alee mărginită de sfincși, care conduce la intrarea în templele egiptene. Cf. LTR², DN³.

– Pl.: *dromosuri*.

– Din fr. *dromos*.

DROMOTERAPÍE s. f. Folosire terapeutică a mersului pentru ameliorarea procesului respirator, a circulației sangvine sau a unor boli. Cf. NDN, DEXI.

– Din fr. *dromothérapie*.

DRÓNĂ s. f. Avion de spionaj fără pilot. *Directorul Departamentului de justiție, poliție și securitate... ar fi cerut armatei elvețiene închirierea unei drone.* RL 2004, nr. 4 464.

- Pl.: *drone*.
- Din engl. *drone*, fr. *drone*.

DRONDĂNÍ vb. IV v. *dondăni*.

DRONGĂÍ vb. IV. În t r a n z. (Regional) I. A face zgomot bătând într-o tablă. Cf. LEXIC REG. 116.

2. A vorbi vrute și nevrute. Cf. LEXIC REG. 116.
- Prez. ind.: ?
- Cf. z d r ă n g ă n i.

DRONT s. m. Porumbel uriaș, de mărimea unei lebede. incapabil de zbor, care a trăit în insulele Mauritius până la sfârșitul secolului al XVII-lea și care a dispărut în urma distrugerii sale de către coloniști. Cf. SCRIBAN, D., NDN.

- Pl.: *dronți*.
- Din fr. *dronte*.

DRONT ș. n. v. *donț*¹.

DROP s. m. (Învechit) Dropioi. Cf. DDRF.

- Pl.: *dropi*.
- De la *dropie*.

DRÓPE s. f. v. *dropie*.

DRÓPGOL s. n. (La rugbi) Lovitură de picior efectuată imediat după ce mingea a atins pământul. Cf. DEX², M. D. ENC³.

- Pl.: *droppoluri*.
- Din engl. *dropgoal*.

DRÓPICĂ s. f. (Popular) Hidropizie. Cf. DOSOFTEI, PAR., ap. TDRG². *Aniioh-Vodă ... vini de la Rodos în Țarigrad bolnav de dropică și-n scurtă vreme au murit*. NECULCE, L. 133. *Boala carea ține cu ani[i], cum este oftica, dropica și alalte*. CANTEMIR, I. I. I, 11. *Bându-se peste măsură și făcându-se patimă, aduce cu vreme cele mai ... primejdioase boale, precum: ... gălbănare, dropică, oftică și boala numită nebuneala beșivilor*. ALBINEȚ, M. 143/5. *Într-una din zile veniră ... șase streini, ... din care unul era orb, ... altul cu dropică*. GORJAN, H. IV, 219/5. *Dacă ar arăta copiii aplecare către dropica capului, atunci se recomandă se doarmă cu capul sus*. FM (1843), 248¹/5. *Apele alcaline nu sânt potrivite ... la scorbut, la dropică*. FĂTU, D. 107/12. *Dropica, această boală este cea mai primejdioasă ... este foarte gre de vindecat*. LITINSCHI, M. 159/13, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Planta numită „drob” sau „drobișor” (Isatis tinctoria) se recomandă ... ca leac pentru dropică*. CANDREA, F. 316, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Florile acestei plante ... se întrebuițeau în dropică, umflături, reumatism, gută*. VOICULESCU, L. 75. *Omul ce dă în dropică treapdă și i se umflă picioarele*. BUJOREAN, B. L. 92, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX.

- Din ngr. *δρόπικα*. Cf. *hidropică*.

DROPICÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și popular) Bolnav de dropică. *Piciorul cât de dropicos și pasul cât de tremuros în ceva a să zăicni și a să poticni nu va avea*. CANTEMIR, I. I. I, 142. *De ce ești dropicos?* GORJAN, H. IV, 221/16, cf. DDRF, TDRG, CADE, DEX. ♦ (Substantivat) *Băile calde nu sânt potrivite ... pentru dropicoși*. FĂTU, D. 63/11.

- Pl.: *dropicoși, -oase*.
- *Dropică* + suf. *-os*.

DRÓPIE s. f. (Atestat prima dată în 1632, ap. TDRG²) Numele a două păsări migratoare, de stepă, din familia picioroangelor: a) (și în sintagma *drochie-bulgară* CIHAC, în BĂCESCU, PĂS. 79) pasăre mare, cu penajul spatelui galben-ruginiu, cu pieptul și cu vârful aripilor albe, (regional) curcan-sălbatic, drobiță² (*Otis tarda*). *Drochia ... are plisc la găină, picioare înalte cu tri gheare, și la coadă*

20 *peni*. J. CIHAC, I. N. 108/3, cf. VALLAN, V. *Rațele de tot soiul, găinușile de apă, și dropiile fug în batalioane strânse pe care cursul apeii le duce*. NEGULICI, E. I. 180/11, cf. POLJUZ, PONTBRIANT, D. *Am văzut cârduirea de dropii cutrierând cu pas măsurat ... acele șesuri fără margine*. ODOBESCU, S. III, 14, cf. DDRF, BĂRCIANU. *O turmă de dropii sta tâbărâtă, parc-ar fi fost o turmă de oi*. D. ZAMFIRESCU, V. I, 32, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Norodul pădurii stă mut și neclintit, cu gâtlejul întins, cu urechea ațintită aeeva, asemenea unui stol de dropii ce simte apropierea chervanului de vânători*. CHIRIȚESCU, GR. 43, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *De pe costișe își luau zborul dropii*. SADOVEANU, O. XI, 306, cf. ENC. AGR. II, 351, SCRIBAN, D. *Ne dă o întreagă listă de animale: ..., dumbrăvence, dropii*. BĂCESCU, PĂS. 11. *El ... aleargă după dropii, târându-se în genunchi printre spini și ciulinii*. CAMIL PETRESCU, O. II, 576. *Ca-n codru se ascund prin grâne dropii*. BRAD, O. 106, cf. DER, DEX. *Au devenit rarități ... sau sunt în curs de dispariție, ca dropia*. BUTURĂ, EG. 268. *Dropia este o pasăre de stepă*. RL 2005, nr. 4 763, cf. ALR II 6 203. *Văzu clăile ca vâile, Snopii ca drochii și mănunchi Pân' la genunchi*. FOLC. MOLD. I, 431. *Stă ca dropia-n ploale*. PAMFILE, C; b) (și în sintagma *dropie mică* DDRF, BĂRCIANU, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 79) spurcăci (1) (*Otis tetrax*). ♦ C o m p u s c: (Regional) *dropie-de-fân* = ciocârliie-de-Bărăgan (*Melanocorypha calandra*). Cf. BĂCESCU, PĂS., 79; (regional) *dropie-gulerată* = specie rarisimă, cunoscută la noi după un singur exemplar (*Chlamydotis undulata*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79. ♦ (Cu sens colectiv) *Vânătoare de dropii. Toți au plecat în noaptea asta la dropie?* BĂNULESCU, I. 44.

- Pronunțat: *-pi-e*. - Pl.: *dropii*. - Și: (rar) *drófie* (BĂCESCU, PĂS., 79). *drópină* (CADE), (învechit) *dróchie*, (regional) *drópe* (ALR II 6203/192, 414, 876) s. f.

- Din bg. *дропла* (dial. *дропла*) Cf. sb. d r o p l j a.

DRÓPINĂ s. f. v. *dropie*.

DROPIÓI s. m. Bărbătușul dropiei; (învechit) drop. (regional) mitropolit (2). *Vânătorii au dat roată ... înprejurul falnicilor dropioi, căroro le zice mitropoliti*. ODOBESCU, S. III, 14, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DEX.

- Pl.: *dropioi*.
- *Dropie* + suf. *-oi*.

DROPIÓR s. m. (Învechit, rar) Pui de dropie. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dropiori*.
- *Drop* + suf. *-ior*.

DROPS s. n. Bomboană cu aspect sticlos, de diferite forme și culori, fabricată din caramel și acoperită cu un strat de zahăr cristalizat. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *dropsuri*.
- Din germ. *Drops*.

DROPSIÉRĂ s. f. Mașină cu ajutorul căreia se modelează masa de caramel în vederea obținerii dropsurilor. Cf. LTR², DN³, DEX.

- Pl.: *dropsiere*.
- *Drops* + suf. *-ieră*.

DROSÉL s. n. Bobină electrică folosită pentru blocarea curenților electrici care au frecvența superioară unei anumite valori. Cf. DN³, M. D. ENC³.

- Pl.: *drosele*.
- Din germ. *Drossel*.

DROSÉRĂ s. f. Roua-cerului v. r o u ă (3) (*Drosera rotundifolia*). *Droserele hrânite cu carne au fost mai puternice decât celelalte, cu frunze mai verzi și mai strălucitoare, cu mai multe flori și*

cu semințe mult mai grele și mai numeroase. CONTEMPORANUL, III, 10, cf. BIANU, D. S. 639, LTR², BORZA, D., DN³.

- Pl.: *drosera*.

- Din fr. *drosera*.

DROSOFILĂ s. f. (Entom.) 1. Muscă bețivă v. m u s c ă (1) (*Drosophila funebris*). Cf. MARIAN, INS. 393, DER, FORM. CUV. I, 140, DEX, DN³.

2. Ochiar (*Drosophila graminum*). Cf. MARIAN, INS. 394.

- Pl.: *drosofile*.

- Din fr. *drosophile*.

DROSOMETRIE s. f. Măsurare a cantității de rouă căzute în cursul nopții pe sol. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *drosometrii*.

- Din fr. *drosométrie*.

DROSOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea cantității de rouă care cade pe sol. Cf. ENC. AGR. II, 352, LTR², DER, DN³.

- Pl.: *drosometre*.

- Din fr. *drosomètre*.

DROȘC s. n. v. *droșcă*.

DROȘCĂR s. m. (Învechit și popular) 1. Proprietar sau vizitiu de droște (1). *Coconița tot îi mai dă câte ceva: și droșcarul și-a făcut o suma încât și-a luat o droșcă și hamuri nouă. HELIADE, O.² III, 112. Clasificația patentarilor: ... droșcarii lipoveni: 12, ... pământeni: 20 (a. 1835). DOC. EC. 598, cf. POLIZU. Țiu căsuța cu chirie ... Față-n față c-un droșcar. CONV. LIT. I, 212. Spuserăm droșcarului să nu mână drept într-acolo. F (1867), 33. Calul unui droșcar și-a rupt piciorul. ALECSANDRI, T. 306, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. Alecu se scutură tot cu aceleași vorbe șirete și zadarnice ... de un cofetar, de un droșcar, de un croitor. LOVINESCU, C. III, 27, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.*

2. Fabricant de droște; rotar (1), căruțaș. Cf. DL, DM, DER, DEX.

- Pl.: *droșcari*.

- *Droșcă* + suf. *-ar*.

DRÔSCĂ s. f. 1. (Învechit și popular) Trăsură (I 1), birjă. Cf. CHIRIAC, 167. *Poate vedea cineva ... calești, carâte și droșci. GOLESCU, I. 64. Listă de lucruri: ... 2 fânari de droșcă, 1 rășniță de cafea (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262. La cel dintâi semn ..., să te afli în grădină, la a cărui porțiță ne va aștepta o droșcă. PR. DRAM. 221, cf. STAMATI, D. [Călătorul] merge pe jos ... în primejdie a fi călcat de carete și droște. NEGRUZZI, S. I. 70, cf. POLIZU. Călătoriseră mereu ... cu vreo două trăsuri noi, o caretă și o droșcă. PELIMON, I. 264/10. Umblă când răsturnat în droșcă sau în carătă, când călare pe cal de soi. GHICA, C. E. II, 601. Văd o droșcă nouă-nouă Ș-un tânăr mândru lucind în ea. CONV. LIT. I, 328. Mi-am sdruncinat șelile prin droșce pe paveoa noastră. ALECSANDRI, T. I 012, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 102. Așa case, așa droște am avut și eu odată. GANE, N. II, 204. Tramvaiete, droșcile, căruțele, automobilele ... merg la pas. CARAGIALE, O. VII, 96, cf. DDRF. Să vedem de cai, că poate vine sfânta cu droșca. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 113, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. N-are decât să se uite ... la cuconașii răsturnași în droștii. LOVINESCU, C. X, 189. Am început a urca în droșca cea răpănoasă. I. BOTEZ, B. I, 115. Pentru ea însă e tare bun poștalionul ăsta, care uruie mai puțin decât droșca. CAMIL PETRESCU, O. I, 177. Argații spălau droștile lăcuite. C. PETRESCU, A. R. 77. Alt logofăt ... ia dintr-o droșcă ... o botniță de sârmă. STANCU, D. 63. Inginerii au droștile lor cu care pornesc în amurg. PAS, L. I, 171. Mergea ... cu o droșcă trasă de un armăsar negru. BENIUC, M. C. I, 71, cf. LTR². Doctorul sosi cu droșca.*

T. POPOVICI, SE. 42, cf. CONTRIBUȚII, I, 77. *Umblă droașcele agăi ... toată noaptea. BARBU, PRINC. 265. În zăpadă rămânea o dâră neagră și roatele droaștei scârțâiau. id. G. 351, cf. HRISTEA, P. E. 268, M. D. ENC., ALECSANDRI, P. P. 158, H IV 67. Venia în goana mare o droșcă cu cai, în fundul căreia se vedeau doi boieri. RĂDULESCU-CODIN, I, 2. Șine și-a spune că merge mai bini cu droșcă decât cu tren, tu să nu crezi! SNOAVA, IV, 128. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prepoziția „de”). *După ce o gătim bine Și droșca de birjă vine. PANN, P. V. II, 155/24. Ce dorești? Droșcă de birjă cu luna? ALECSANDRI, T. I 111. ♦ (Depreciativ; în forma droașcă) Trăsură hodorogită. Înălțat pe o droașcă veche ... ținu un discurs înflăcărat. BRĂESCU, A. 140, cf. ARH. OLT. XXI, 264, UDRESCU, GL. ♦ F i g. Spate (I 1) Dete anapoda cu o labă noduroasă prin purcoiul de păr ce se odihnea alandala pe droașcă, încâlcit ghemotoc. IOVESCUCU, N. 62. Cuștării ... i-au lăsat certificate de bună purtare pe nas și fulgerături de bâte pe droașcă. id. ib. 126.**

2. (Olt.) Sanie mică, joasă, cu tâlpile făcute din câte o scândură rotunjită la un capăt. Cf. LEXIC REG. 79, GL. OLT.

3. (Prin Argeș; în forma droașcă) Coajă groasă de dovleac copt; (regional) glăveajă. Cf. LEXIC REG. II, 13.

- Pl.: *droște* și (învechit) *droști* și *droșci*. - Și: *droașcă* (pl.: *droasce* și *droaște*) s. f., (regional) *droșc* (pl. *droșcure* LEXIC REG. 79) s. n.

- Din ucr. *дрожка*.

DROȘCĂRIE¹ s. f. (Învechit și popular) Meseria droșcarului (2). Cf. SCRIBAN, D., DM.

- Pl.: *droșcării*.

- *Droșcar* + suf. *-ie*.

DROȘCĂRIE² s. f. (Învechit și popular) Spațiu amenajat în care se țineau droștile. Cf. SCRIBAN, D. *Gospodari ... răsăreau mereu din grajduri, din ... droșcării. GALAN, Z. R. 249, cf. DM.*

- Pl.: *droșcării*.

- *Droșcă* + suf. *-ărie*.

DROȘCHÎȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Droșcuță. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *droșchițe*.

- *Droșcă* + suf. *-iță*.

DROȘCŪȚĂ s. f. Diminutiv al lui *droșcă*; (regional) droșchiță. Cf. CADE. *Sosea dimineața, într-o droșcuță ușoară, trasă de cai mărunți. SADOVEANU, O. XI, 201, cf. DEX.*

- Pl.: *droșcuțe*.

- *Droșcă* + suf. *-uță*.

DROT s. n. 1. (Transilv. și Mold.) Sârmă (2). *Arăt ce dau la dum[nea]lui chir lorădache ...: 1 grătari de drotă (a. 1778). FURNICĂ, I. C. De vei scodoli cu drot ascuțit în gaură cât poți de afund, se ucide viermele. ÎNV. POM. 154/12, cf. LB. Trecurăm un pod minunat ... spânzurat pe funii de tel (drot) acățate de două stânci asupra unei prăpăstii. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 176, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, DL, ALR I 1 674, ALR II 5 248/53, 334, LEXIC REG. 8. Lelea cu fusta cu drot, N-are popușoi în pod! FOLC. MOLD. II, 393. ♦ (Ironic) Telegraf (1). *Trebuie să bat drotiu, până-o fi ca să se introducă și la noi Marconigraful. LUC. II, 59.**

2. Arc de sârmă folosit la scaune capitonate, la canapele etc. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a așezat pe marginea patului ... Picioarele cu coapsele mari, lățite de marginea drotului, îi atârână de la genunchi în jos. CAMIL PETRESCU, P. 299. Ne-am culcat numaidecât în paturile clădite din fân moale ca lăna, cetini mlădioase cu șart rânduie în chip de droturi și plocade mișoase pe deasupra. VOICULESCU, P. II, 62. Plângeai în hohote și droturi De somieră te-nsoțeau. PERPESCIUS, S. 49, cf. DL, DEX.*

3. Instrument metallic de forma unui clește lung care, încălzit, servește la ondulatul părului. *O văd și astăzi, ... cu părul cânit, ondulat cu drotul.* BRĂESCU, O. A. II, 16, cf. DL, DEX, LEXIC REG. 63.

- Pl.: *droturi*. - Și: (regional) **drod** s. n. ALR I 1 674, ALR II 5 248/53, LEXIC REG. 23.

- Din magh. **drót**.

DROTĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică părul capului) A ondula cu drotul (**3**). Cf. TDRG. *Pe ferestrele deschise de la etajul de sus, printre flori de mușcată, o cuconiță brunetă înaintă plete brunete și îngrijit drotate.* SADOVEANU, O. XIV, 35, cf. SCRIBAN, D., DL. ♦ F i g. *Departee-un stol de grauri, drotează, leneș, zarea.* PERPESCIUS, S. 29, cf. DL.

- Prez. ind.: *drotez*.

- De la **drot**.

DROTĂR s. m. (Transilv.) **1.** Fabricant de sârmă. Cf. MDA.

2. Meseriaș care leagă cu droturi (**2**). Cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, NOM. PROF., DL, SFC V, 25.

- Pl.: *drotari*.

- **Drot** + suf. *-ar*.

DROTĂT, -Ă adj. (Regional) **1.** (Despre păr) Ondulat (**2**). *De sub căciulă îi năvăleau cărlionții până deasupra sprâncenelor, ca un breton drotat.* TEODOREANU, M. I, 285, cf. DL.

2. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale acestora) Cu cute, cu onduleuri; plisat. *Ea, o băbușcă cu bărbia ascuțită sub care e înmodată panglica bonetei drotate ..., ține niște mătâni de lemn de odogaci.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 136. *Îi potrivei gulerașul drotat al rochiei.* SADOVEANU, O. XI, 465. *Purta, ca toate celelalte slujnice, o bluză de pânză albă, cu guleraș și mânicuși drotate.* id. ib. XII, 419.

- Pl.: *drotați, -te*.

- V. **drota**.

DROTĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-vestul Transilv.) A drotui. Cf. SFC IV, 121, LEXIC. REG. 14.

- Prez. ind.: ?

- **Drot** + suf. *-ălui*.

DRÓTOȘ s. m. (Rar) Termen depreciativ dat unor grupuri etnice. *Nu cred să vă dejosiiți și d-voastră ca drotoși ... și să vă vindeți dreptul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. XVII.

- Pl.: *drotoși*.

- Din magh. **drótos**[tót].

DROTUIÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică droturi, sârme etc.) A lega; (regional) a drotălui. Cf. SFC IV, 121, LEXIC. REG. 113.

- Prez. ind.: ?

- **Drot** + suf. *-ui*.

DRUC¹ s. m., s. n. **1.** S. m. (Tipogr.; învechit) Stinghie cu care se apasă teascu (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D.

2. S. n. (Regional) Șuvoi de apă care țâșnește cu presiune (Cârlibaba - Câmpulung Moldovenesc). Cf. ARVINTE, TERM. 146.

- Pl.: (**1**) *druci*, (**2**) *drucuri*. - Și: (învechit) **drug** (ȘĂINEANU, D. U.) s. m., (regional) **truc** (ARVINTE, TERM. 146) s. n.

- Din germ. **Druck** „presiune”.

DRUC² s. m. v. **drug¹**.

DRUCÁN s. m. v. **drugan²**.

DRUCĂR s. m. Tipograf². *Iară fiind om înțelept și desăvârșit cărtular bun, fu ales de fu mai mare drucar, ce să zic(e) fu dascal, și mai mare prespre tipariu (a. 1632).* EUSTRATIE, ap. GCR I, 78/4. *Și zețarii și drugarii și pilcarii, ... cu toții cădem cu umilință și cu smerenie, și cu evlavie înaintea prea cinstitelor persoane ale blagocestivilor și de H[risto]s iubitorilor cititori (a. 1815).* BV III, 133. *Unul din tipăritori, numiți drugari, era călugăr.* HELIADE, O.² III, 409. *Inspectorul tipografii[i], ... zețarul, ... drugarul (a. 1850).* DOC. EC. 969, cf. PONTBRIANT, D., LM, MĂNDRESCU, I. G. 44, GHETIE, R. M. 128, BARCIANU, JAHRESBER. X, 185, ALEXI, W., ȘĂINEANU², V. MOLIN, V. T. 31, RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Pl.: *drucari*. - Și: (învechit) **drugăr** s. m.

- Cf. germ. **D r ü c k e r**.

DRUCĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Min.; prin nordul Olt.; complementul indică găuri de sondă, galerii) A umple cu explozibil, pentru a pușca (**3**). Cf. FD I, 166.

- Prez. ind.: *drucălesc*.

- Cf. **d r u c¹**.

DRUCĂLÍT, -Ă adj. (Min.; prin nordul Olt.; despre cărbuni) Care stă să se desprindă de pe pereții galeriei după ce a fost pușcat (**3**) sau din cauza presiunii. *Cărbune druculit.* FD I, 162.

- Pl.: *drucăliți, -te*. - Și: **druculít, -ă** adj.

- V. **drucăli**.

DRUCĂR s. n. Clanță (la ușă). Cf. NICA, L. VAM. 82, MDA.

- Pl.: *drucăre*.

- Din germ. **Drücker**.

DRUCUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A tipări (**1**). Cf. SFC IV, 139, LEXIC. REG. 101.

- Prez. ind.: ?

- Cf. germ. **d r ü c k e n**.

DRUCUÍT, -Ă adj. (Regional; despre cărți) Tipărit² (**1**) (Pecinișca* - Băile Herculane). Cf. ALR SN IV h 925, ALRM SN II h 755.

- Pl.: *drucuiți, -te*.

- V. **drucui**.

DRUCULÍT, -Ă adj. v. **drucălit**.

DRUCUȘÓR s. m. v. **drugușor**.

DRUÉTE s. m. (Prin Olt. și Transilv.) Buștean, buturugă; s p e c. drugan¹. Cf. CADE. *Dă-mi druețele ăla să șed pe el.* PAȘCA, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 227. ♦ Lemn mai gros în partea de sus a jugului. Cf. NALR - O IV h 655.

- Pl.: *drueți*.

- Cuvânt traco-dac. Cf. Drobeta, gr. Δρουβητής (oraș în Dava), alb. **d r u** (pl. **d r u t ë**) „lemn”.

DRUG¹ s. m., s. n. **1.** S. m. Bară sau vergea de lemn ori de metal, de formă cilindrică sau cu muchii (de obicei groasă), cu diverse întrebuințări. V. t ā b ā r c ā¹ (**1**), ș t a n g ā, r a n g ā¹. *Căzácii ... apucând drugii, hloabe, sânețe de ațiiș, au împins pre nemți.* M. COSTIN, O. 163. [Vor aduce] *chivotul măturiei, și drugii lui.* BIBLIA (1688), 65¹/38, cf. KLEIN, D. 226. *Înarmați era ei cu coase. Pe nește druguri lungi îndreptate.* BUDAI-DELEANU, T. 93. *Cumpăna ... este ... un drug gros pe cât urmează trebuința.* DRĂGHICI, R. 118/21. [Lăpușneanu] *merse la o ușă lăaturalnică și trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea.* NEGRUZZI, S. I, 157, cf. CIHAC II, 102. *În dreptul porții ... se afla ușa cu două canaturi de stejar, căptușite cu tinichele*

și legate cu druguri de fier. ODOBESCU, S. I, 127. Numai iaca ce vede el o pocitură intrând pe ușă ... cu mâinile cât fusele, cu picioarele cât drugii și cu șezutul cât o față de arie. CREANGĂ, O. 166. Obloanele ... erau strânse bine cu drugi de fier. CARAGIALE, O. IV, 266. Își încercă sabia dând cu dânsa într-un drug de fier. ISPIRESCU, L. 139. Târau cu mare zurnăit pe pavele drugi de oțel. CONTEMPORANUL, V, 268, cf. DDRF. El apuc-un drug și-ncepe a dișela măgarul. SĂM. I, 351, cf. ȘĂINEANU². Se așează doi drugi, care pot fi și două scânduri groase, puse vertical, pe lângă mânășe. PAMFILE, A. R. 140. Ghiorlanilor, numai „cârligul” le vine de hac, - acel drug de oțel cu cange la vârf, ascuțit ca acul. CHIRIȚESCU, GR. 52, cf. RESMERIȚĂ, D., PRECUP, P. 13, NICA, L. VAM. 82, CADE. [Șerpilii] se izbesc mai țepeni ca drugii de fier. VOICULESCU, POEZII, I, 251. Un freamăt se auzi, lumina se stânse și drugul porții vui. SADOVEANU, O. I, 176, cf. ENC. AGR. II, 352. La ușă, drugii zac în scoabe. ARGHEZI, S. I, 205. S-a ridicat deasupra mulțimii un baros și o dată cu el câțiva drugi de fier. CAMIL PETRESCU, O. II, 461. Argații trăgeau drugii și ferecau zăvoarele. C. PETRESCU, A. R. 145. Oamenii coborâseră din sănii și țineau în brațe drugi, gata să împiedice lunecarea. V. ROM. noiembrie 1953, 11. Se înșirau magazine închise, cu drugi de fier puși de-a curmezișul ușilor. TUDORAN, P. 14, cf. LTR². Mateescu izbea în spatele cuptorului cu un drug ascuțit la cap. PREDĂ, R. 136. Dincolo de drugii de fier vopsiți nu de mult, foșneau niște plopi. BARBU, Ș. N. 12, cf. M. D. ENC., GĂMULESCU, E. S. 129. După ce s-a-nnoptat, [haiducul] a tras drugurile. GRAIU, I, 20. Șerpilii erau ca trestia, ... Iar acumă sunt: Șerpilii ca drugii. PĂSCULESCU, L. P. 202. Ș-a făcut un colac nici mai mare, nici mai mic, ... Două fete-l împleteau, O nevestă porncea, Ș-o babă povășuia, Doi cu drugii îl întorcea, A coace nu se cocea. FOLC. MOLD. I, 439. Fugi, urâți, di-acoalea, Că pui mâna pi-o nuia! Să pui mâna și pi-un drug, Eu di-aicea nu mă duc! ib. II, 312. ◇ F i g . Furtună! Astă noapte ... Pescarii spun ... Că drugii de-ntumeric s-au prăbușit deodată, Că marea a pornit spre țărâmuri toată. D. BOTEZ, P. O. 53. ◆ Gratie la fereastră. În fund o casă joasă, cenușie, ... cu ferestrele zăbrelele cu drugi groși de fier. REBREANU, I. 124. Ferestre mari cu druguri de fier. MOROIANU, S. 183. Ferestre lungi cu drugi albaștri. BARBU, Ș. N. 153. ◇ E x p r i . (Regional) **A o ține drug (înainte) = a** a merge drept înainte. Cf. ZANNE, P. III, 146; **b** (învechit) a insista, a o ține morțiș. Înduioșat cum era el, avea de gând să o fie drug înainte. GANE, N. III, 176, cf. ZANNE, P. III, 146. (Regional) **A se ține drug** (de cineva) = **a** a insista, a se ține (scai) de capul cuiva. *Popa se ține drug să-l cunune cu fata lui.* SEVASTOS, P. 219. (Cu schimbarea construcției) *Câți flăcăi în sat poznași, Drug de babă se țineau.* ap. TDRG; **b** a se ține bine, bărbătește. *Nu te dai, te ții drug.* I. CR. IV, 186. (Regional) **A o duce** (sau **a-i merge**) **drug** = a o duce bine, a-i merge strună. V. s t r u n ă (2). Cf. I. CR. IV, 186. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Scheunând de bucurie, [câinele] țâșni chiorăș printre picioarele șefului, alergând iepurește, cu urechile pe spate, cu coada drug.* MIRONESCU, S. 185. *Lelița cu nasul drug Duce mâncare la plug. Când să saie pe pârleaz, Buf, s-a-mpiedicat de nas.* UDRESCU, GL.

2. S. m. Numele mai multor piese sau părți de obiecte confecționate din drug (1) ori asemănătoare cu un drug:

a (Regional; și în sintagma *drugul jugului*) Cerbicea jugului. V. c e a f ă , g r i n d e i . Cf. DAMÉ, T. 13, CADE, LTR², HV 152, NALR - O IV h 635/980.

b (Mold. și Munt.) Părghie (1). Cf. ALR II/I h 293. ◆ (Regional; și în sintagma *drugul morii*) Părghie (3 d). Cf. DAMÉ, T. 162, ALR II 6 786/386, 414.

c (Regional) Unealtă de dulgherie. Cf. DAMÉ, T. 112, CADE. ◆ Parte componentă a mesei dulgherului. V. b r o a s c ă . [Masa de dulgher] *cuprinde ... blana, masa sau fața ... drugul sau broasca.* PAMFILE, I. C. 122, cf. DAMÉ, T. 114, H II 222.

d (Regional) Sul pe care se înfășoară lanțul fântânii (Somova - Tulcea). Cf. ALR SN III h 851/682, ALRM SN I h 674.

e (Învechit și regional) Fiecare dintre stâlpii în care se

fixează fușteii scării. V. c a r â m b . Cf. LM. [Femeia] *puse iarăși căpetâi la căpetâi celelalte escioare și făcu niște druguleți mici, fiecare puindu-i d-a curmezișul pe drugii cei mari, și închipui treptele unei scări.* ISPIRESCU, L. 59, cf. BUL. FIL. II, 285, RĂDULESCU-CODIN, PAȘCA, GL., ALR II/I MN 134, 3 888, ALRM II/I h 343, A VI 16.

f (Mold. și Munt.) Prăjină cu care se cârmește pluta sau alte ambarcațiuni. *Au făcut niște butucei rătunzi de care când rădica caicul pune unul de aceștia dedesupt și într-acest chip împingând cu drugul au isprăvit până în două zile a o da în mare [barcă].* DRĂGHICI, R. 202/29. *Puind un capăt de drug sub plută și altul pe umăr ii căutau să cârmească pluta.* CONV. LIT. I, 344. *Luntrașul râdea zgâlțâind drucii cei zdraveni.* CONTEMPORANUL, IV, 303. *Ciobacă ... mânată cu o prăjină (drug).* ANTIPA, P. 59, cf. ALRM SN II h 663.

g (Prin Munt., Mold. și Dobr.) Fiecare dintre cele două lemne de la capetele năvodului. Cf. DAMÉ, T. 123, ANTIPA, P. 146, H X 317, 538.

h (Prin Munt. și prin Olt.) Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe câte două picioare, care alcătuiesc patul sau corpul războiului de țesut; (regional) talpă (II 2). *Intrau în argea unde cu patru drugi de lemn ciopliți din topor ... își întocmeau un război.* GHICA, C. E. II, 577, cf. DAMÉ, T. 134, CADE, M. D. ENC., H XIV 177, ALR SN II h 471/784, ALRM SN I h 301/784, NALR - O IV h 720/983. ◆ (Regional) Lemn cu care se manipulează stativele. Cf. ȘEZ. VII, 186. *Când s-ar țese pânza-n drum, fără ițe, fără drug = adică niciodată.* ZANNE, P. V, 624.

i (Învechit și regional) Carâmb la loitră. *Cere ... o carată pentru noru-mea, sau o botcă bună cu coperiș dinainte; numai drugi să fie ... iar să nu fie puș[i] în lat (a. 1781).* IORGA, S. D. VIII, 6, cf. VALIAN, V., DAMÉ, T. 13, ȘĂINEANU², PAMFILE, I. C., CADE, LTR², SBIERA, P. 114, ALR SN II h 349, ALRM SN I h 231. ◆ Fiecare dintre parii de lemn așezați în formă de dreptunghi pe loitrele căruței atunci când se transportă fân, paie etc. *Pe dânselle [reteveie] se așează doi drugi cari pot fi și două scânduri groase.* PAMFILE, A. R. 140, cf. LTR², TOMESCU, GL., ALR II 5 231/386, 414, 605, 705, 723, 987, ib. 5 232/365, 386, 520, 537, 551, ALR SN I h 62/876, ib. h 63, NALR - O IV h 653. ◆ Par¹ cu care se leagă fânul încărcat. Com. MARIAN, cf. ȘEZ. IV, 18, RĂDULESCU-CODIN, I. CR. III, 286, A VI 20, 26, LEXIC REG. 113. ◆ (Regional) Fiecare dintre parii de lemn utilizați la alcătuirea dispozitivului pentru încărcat sania. Cf. ALR I 833, ib. II 5 647/365.

j (Prin Olt.) Încuietore de lemn, zăvor (1). Cf. LTR², H IX 88, CHEST. II 304/25, 39, ALR II/I h 251/872, ib. h 252, GL. OLT.

k (Regional) Stâlp la pua tăbăcarului. Cf. PAMFILE, I. C. 42.

l (Învechit) Oiște¹ (1). *Am stat la dresul drugului butcii (a. 1804 - 1805).* DOC. EC. 74, cf. POLIZU, CC II - III, 145, LTR². ◇ (Glumeț) *Colaci mândri că făcea, Cu posteuca-i frământa, Cu drucu carului i-nturna.* VASILIU, C. 175.

3. S. m. (Învechit) Bucată mai lungă, cilindrică dintr-un metal prețios; lingou. *Au aflat mai bine de 40 000 de pungi de bani, fără drugi de aur sleiți și alte odoare.* NECULCE, L. 309. *S-ar povârni ... Ca niște drugi de aur Zvâcniți din ochiul meu.* AL. PHILIPPIDE, A. 110.

4. S. n. Punct de broderie, asemănător cu festonul, prin care se obțin pe cusătură linii (dese și) pline. Cf. DL, DM, DEX, com. din SĂLIȘTE.

5. S. m. (Eufemistic) Penis. Cf. DR. V, 311, BUL. FIL. I, 213, ib. VII - VIII, 246.

- Pl.: *drugi* (s. m.) și *druguri* (s. n.). - Și: (regional) **drúgă** (PĂSCULESCU, L. P. 124, ALR SN I h 62/876) s. f., **drug** s. m., **dârg** (com. din SĂLIȘTE), **drog** (GL. OLT.) s. n.

- Din v. sl. дрѣгъ.

DRUG² s. m. v. drugă¹.

DRUG³ s. m. v. druc¹.

DRUGALĂU s. n. v. **drugălău**.

DRUGALÓCI s. m. pl. (Regional) Drugălăi (6). TEAHA, C. N. 221.

- Cf. **d r u g ă l ă u**.

DRUGĂN¹ s. m. (Prin Munt. și prin Olt.) Lemn gros și rotund, așezat orizontal la baza pereților casei de lemn. V. **d r u i e t e, u m p l u t u r ă** (1). Cf. CIAUȘANU, GL., CHEST. II 78/79, MAT. DIALECT. I, 227, GL. OLT. ♦ (Prin Munt. și prin Bucov.) Epitet dat unui om înalt, voinic (și cam prost). Cf. RĂDULESCU-CODIN, LEXIC REG. 101. *Mă, n-ai văzut p-aci pe drugan ori pe drugănoaia?* UDRESCU, GL.

- Pl.: **drugani**. - Și: **drucán** s. m. LEXIC REG. 101.

- **Drug**¹ + suf. -an.

DRUGĂN² s. m. (Prin sudul Transilv. și prin nord-vestul Munt.) Știulete (3). *Curăță foile de pe drugani*. LUNGIANU, CL. 123. *Mi-a ieșit o căruță țapănă de drugane (sau drugani) din pomostul casei*. UDRESCU, GL.

- Pl.: **drugani** și (n.) **drugane**.

- **Drug**² + suf. -an.

DRUGĂNĂ s. f. v. **drigănană**.

DRUGĂR¹ s. n., s. m. 1. S. n. (Prin Maram. și prin Bucov.) Par folosit pentru a sprijini ceva. Cf. CHEST. V 50/92, ARVINTE, TERM. 147.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană care face drugi¹ la car. Cf. LM.

- Pl.: (1) **drugare**, (2) **drugari**.

- **Drug**¹ + suf. -ar.

DRUGĂR² s. m. v. **druçar**.

DRUGĂR³ s. m. (Sărbism) Tovarăș (2), prieten (3), camarad. *S-adună băieți, drugari*. ARH. FOLK. VI, 380.

- Pl.: **drugari**.

- Din sb. **drugar**.

DRUGAVÉLĂ s. f. (Regional) 1. Femeie bărbătoasă (Dudești) București. Cf. H VII 175.

2. Numele unui dans popular (Băilești). Cf. H V 18.

- Pl.: **drugavele**.

- Et. nec.

DRUGĂ¹ s. f. (Atestat prima dată în 1726, ap. TDRG²) 1. (Învechit și regional) Fus mare și gros de tors și de răsucit fuiorul sau canura pentru urzeala de țesut lăicere, saci etc. Cf. **d r u g**¹ (2 d). Cf. LM. *Vine o maică bătrână ... cu drugă îndrugând*. REV. CRIT. IV, 64, cf. DDRF, ALEXI, W. *De brâncă se mai descântă: Eu cu furca La goană am luat-o. Și pe drugă Am înșirat-o, Cu fusu am înțepat-o*. GRIGORIURIGO, M. P. I, 19, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fuse de tors, drugi de îndrugat cu mâna*. MOROIANU, S. 185, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, H IX 285, X 277, 512, XI 341, 401, XII 350. *I-am văzut ibovnica ... I-am văzut pe maică-sa ... Una din furcă torcând, Alta din drugă 'Ndrugând*. TEODORESCU, P. P. 551. *Primbă-mi-se, primblă ... Cea maică bătrână ... Din drug îndrugând Din furcă torcând*. POP., ap. GCR II, 298. *Cu drugă te îndrug, Cu moara te macin*. ȘEZ. VII, 56. *A plecat babele, Cu drugile, Să păzească gâlcile*. PĂSCULESCU, L. P.

124, cf. COMAN, GL., GLOSAR, REG. ♦ *Baba bătrână nu se teme de drugă groasă* = cei cu experiență nu se tem de dificultatea unei lucrări. Cf. CADE. ♦ Cantitatea de fuior sau de lână toarsă ori răsucită pe drugă (1). *Torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi de canură*. CREANGĂ, A. 63, cf. DL, GLOSAR REG. ♦ (Prin nord-vestul Transilv.) Canură. Cf. A I 17, 23, 26, 35. ♦ (Regional) Prâsnel (1) (Pojorâta - Câmpulung Moldovenesc). Cf. ALR I 1 270/11, 370.

2. Numele mai multor obiecte asemănătoare cu o drugă (1):

a) (Învechit) Băț gros (cu măciucă). *Vei vedea și tu drugă de piele, Alexandre! că vei plânge aceasta*. ȘINCAI, HR. II, 234/31. *Luând o drugă, îi trase cu dânsa vr-o doă, trei*. PANN, Ș. II, 19/10.

b) (Mold.) Băț care se termină la un capăt cu o rotiță de lemn cu multe găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna în putinei, ca să se aleagă untul; (regional) brighidău. [Putineiul] *la gură este astupat cu un capac sau dund, care are o gaură prin care trece coada drugii*. PAMFILE, I. C. 23, cf. CADE.

c) (Regional) Sucitor (1). Cf. LIUBA - IANA, M. 100, GREGORIAN, CL. 57, ALR SN IV h 1 054, ALRM SN II h 854, A III 4, 17, 18, IV 5, TEAHA, C. N. 221.

d) (Regional) Știulete (3). *Boabele de pe drugi (ciocălăi) sunt dese*. I. IONESCU, M. 345, cf. DDRF, I. CR. IV, 219. *Grâul și-a dat spicul verde, iar porumbul și-a dat drugul*. DEMETRESCU, O. 37, cf. PAMFILE, A. R. 88., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se făceau pregătiri de iernat, aducându-se sub ochii noștri ... carul cu drugi de aur, pentru îngrășat curcanii*. BRĂESCU, O. A. II, 19, cf. SCRIBAN, D., H V 71, XI 5, RĂDULESCU-CODIN, PAȘCA, GL., UDRESCU, GL. ♦ (Prin Olt.) Rodul tânăr al porumbului (înainte de a se forma mătasea și boabele). Cf. ALR SN I h 105, ALRM SN I h 75. ♦ (Regional) Cocean (Bistrița - Drobeta-Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 48. ♦ (Regional) Con de brad (Mihăilești). Cf. ALR I 974/932. ♦ (Regional) Floarea papurei (Boița* - Tâlmăciu) Cf. ALR I 1 907/ 122.

3. (Regional) Mașină simplă pentru răsucitul aței. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

4. (Regional) Organul sexual al armăsarului (Buciumi - Zalău). Cf. ALR I 1 103/285.

5. Epitet dat unei femei guralive și leneșe sau cu ținuta neîngrijită. Cf. PAȘCA, GL., COMAN, GL.

- Pl.: **drugi**. - Și: (învechit și regional) **drug** s. m., (regional)

dúrhă (ARVINTE, TERM. 147) s. f.

- Din sb. **drugă**.

DRUGĂ² s. f. v. **drug**¹.

DRUGĂLÁN s. m. (Prin vestul Munt.) Știulete (3) mare. Cf. UDRESCU, GL. ♦ Epitet pentru un om înalt, voinic. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: **drugălani** și (n.) **drugălâne**.

- **Drugă**¹ + suf. -ălan.

DRUGĂLĂUCĂ s. f. (Prin Bucov.) Fată greoaie, mare și proastă. Cf. A V 18. ♦ (Regional) Femeie care nu știe să toarcă bine (Buhalnița - Bicaz). Cf. A V 35.

- Pl.: ?

- **Drugălău** + suf. -că.

DRUGĂLĂU s. m., s. n. 1. S. m. (Învechit și regional) Drug¹ (1). Cf. KLEIN, D. 229, CHEST. II 80/265.

2. S. n. (Prin Olt.) Sucitor (1). Cf. REV. CRIT. IV, 143, A III 16. *Întindem [aluatul] așa cu drugălău*. GL. OLT.

3. S. m. (Regional) Partea superioară a jugului (Osica de Jos - Caracal). Cf. ALR I 831/878.

4. S. m. (Regional) Tăvălug (1) (Sânmihaiu Almașului – Zalău). Cf. ALR SN I h 26/284.

5. S. n. (Regional) Știulete (3) mare. Cf. PAMFILE, A. R. 88, PASCU, S. 201, CADE, RĂDULESCU-CODIN.

6. S. m. pl. (Prin vestul Transilv.) Deșeuri rămase după pieptănatul fuiorului de cânepă; călți. Cf. LEXIC REG. II, 83, TEAHA, C. N. 222. ♦ (Prin vestul Transilv.) Torsături groase de proastă calitate, făcute cu druga¹ (1). Cf. CV 1951, nr. 3/45. ♦ (Regional) Țevi (2) mari cu fire groase de lână sau de cânepă pe ele (Malăia – Brezoi). Cf. GL. OLT. *Facim drugălaie sau țăvi*. ib.

– Pl.: (1, 3, 4, 6) *drugălăi*, (2, 5) *drugălaie*. – Și: (regional) **drugălău** (ALR SN I h 26/284, A III 16) s. n., **drugău** (REV. CRIT. IV, 143, CHEST. II 80/265), **durgălău** (ALR SN I h 26) s. m.

– Drug¹ + suf. -ălău.

DRUGĂLEAȚĂ s. f. 1. (În nord-vestul Transilv.) Jurubiță toarsă din călți. Cf. REV. CRIT. IV, 338.

2. (Prin sud-vestul Transilv.) Fus mare cu care se toarce lână. Cf. CADE, SFC VI, 121, VICIU, S. GL., PAȘCA, GL, COMAN, GL.

– Pl.: *drugălețe*. – Și: **drugăneăță** s. f. COMAN, GL.

– Drugă¹ + suf. -ăleăț.

DRUGĂLÍ vb. IV v. **durgăli**.

DRUGĂLÓCI s. m. pl. v. **drăgloci**.

DRUGĂNEAȚĂ s. f. v. **drugăleăț**.

DRUGĂNÍ vb. IV. T r a n z . (Prin Olt.) A construi o casă din bușteni, bârne. Cf. CIAUȘANU, GL., GL. OLT.

– Prez. ind.: *drugănesc*.

– Drug¹ + suf. -ăni.

DRUGĂNOAIE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Nume dat unei femei care se ocupă cu torsul (mai ales) cu druga¹ (1). Cf. UDRESCU, GL. *N-a venit drugănoaia cu tortul?* id. ib. ♦ Epitet dat unei femei înalte, voinice. Cf. UDRESCU, GL. *Mă, n-ai văzut p-aci pe drugan ori pe drugănoaia?* id. ib.

– Pl.: *drugănoaie*.

– Drugă¹ + suf. -oaie.

DRUGĂTURĂ s. f. (Prin nordul Munt. și prin Olt.; cu sens colectiv) Fire groase de cânepă sau de lână, toarse cu druga¹ (1) și care servesc drept bătătură la războiul de țesut. Cf. UDRESCU, GL. *Am un coș mare, numai drugătura de cânepă și lână*. id. ib., cf. GL. OLT.

– Drugă¹ + suf. -ătură.

DRUGĂU s. m. v. **drugălău**.

DRUGHINĂ s. f. (Regional) Lemn lung și subțire, prăjină cu diferite întrebuințări. *Sub streășina casei se fixa drughina, prăjina de întins cămăși*. PAVEL, S. E. 34, cf. ARVINTE, TERM. 147, LEXIC REG. 101, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI și din MARGINEA – RĂDĂUȚI. ♦ Dungă (pe piele). Cf. LEXIC REG. II, 13, UDRESCU, GL.

– Pl.: *drughine*. – Și: **drugină** (com. din STRAJA – RĂDĂUȚI),

drujină (LEXIC REG. II, 13, UDRESCU, GL.) s. f.

– Cf. d r u g¹.

DRUGHINEAȚĂ s. f. (Mold.) 1. Drug¹ (1) de lemn, scurt și gros. *Dănilă ... ia o drughineăț* groasă de stejar în mână. CREANGĂ,

O. 35, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², ANTIPA, P. 779, TDRG, DR. III, 835, RESMERIȚĂ, D., CADE, BUL. FIL. I, 213. *Ăra, cumătre Ghiță! zice Marghioala, da'ce ți-ai luat așa drughineăț? Doar nu va să sară nimeni la dumneata!* SADOVEANU, O. I, 78, cf. SCRIBAN, D., GĂMULESCU, E. S. 129, ȘEZ. XXIII, 46. ♦ Prăjină scurtă de care se leagă găleata la fântâna cu cumpână. Cf. d r u g¹ (2 d). Cf. CADE, I. CR. V, 183. ♦ Nuaia atârnată orizontal (mai ales sub streășina casei), pe care se întind rufele la uscat. V. d u r b a t. Cf. LEXIC REG. II, 120.

2. (Eufemistic) Penis. Cf. DR. III, 835, BUL. FIL. VII-VIII, 246.

– Pl.: *drughinețe*. – Și: **durghineăț** s. f. ȘEZ. XXX, 292.

– **Drughină** + suf. -eaț.

DRUGÍNĂ s. f. v. **drughină**.

DRUGIÓI s. m. (Regional; cu sens colectiv) Fire mari de cânepă, lăsate să crească prin lanul de porumb, pentru sămânță (Ineu). Cf. ALR SN I h 253/64, ALRM SN I h 167/64.

– Cf. d r u g.

DRUGOÁNĂ s. f. (Regional) Varietate de prune. Cf. DR. I, 360.

– Pl.: *drugoane*.

– Et. nec.

DRUGÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre știuleții de porumb) Mare¹ (I 1) (Roșiori de Vede). Cf. LEXIC REG. II, 69.

– Pl.: *drugoși, -oase*.

– Drugă¹ + suf. -os.

DRUGSTORE s. n. Magazin în care se vând produse de drogherie sau alimente preambalate, ziare, precum și unele produse de larg consum. Cf. DN³, DCR.

– Pronunțat: *drăgstor*. – Pl.: *drugstore-uri*.

– Din engl. **drugstore**. Cf. fr. d r u g s t o r e.

DRUGULÉȚ s. m. Diminutiv al lui d r u g¹ (1); drugușor (1), druguță. Cf. PONTBRIANT, D. *Făcu niște druguleți mici, fiecare puindu-i d-a curmezișul pe drugii cei mari*. ISPIRESCU, L. 59. *Un druguleț aproape de 3 m*. PAMFILE, I. C. 218, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DEX.

– Pl.: *druguleți*.

– Drug¹ + suf. -uleț.

DRUGULÍC, -Ă adj. v. **drăgolic**.

DRUGULÍȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui d r u g¹; rod tânăr al porumbului (înainte de a se forma mătasea și boabele) (Turcinești – Târgu Jiu). Cf. NALR – O IV h 600/939.

– Pl.: *drugulițe*.

– Drugă¹ + suf. -uliț.

DRUGÚȘ s. n. (Regional) Sucitor (I 1) (Scărișoara – Câmpeni). Cf. GĂMULESCU, E. S. 129, ALR SN IV h 1 054/95, ALRM SN II h 854/95.

– Pl.: *druguși*.

– Din drug² + suf. -uș.

DRUGUȘÓR s. m. (Regional) 1. Druguleț. *Iau mortul cu scriul de pe năsălie și-l pun pe doi drucușori sau pari*. MARIAN, Í. 322, cf. DDRF.

2. Carâmb la loitră (Furcenii Vechi – Tecuci). Cf. ALR SN II h 349/605, ALRM SN I h 231/605.

- Pl.: *drugușori*. - Și: **drucușor** s. m.
- **Drug**¹ + suf. -ușor.

DRUGUȚĂ s. f. (Regional) Druguleț. *Gâlcuță, gâlcuță*
Încalică-ti pi-o druguță Și ti du la mare. MAT. FOLK. 1 518, cf. GR. S.
VI, 160.

- Pl.: *druguțe*.
- **Drug**¹ + suf. -uță.

DRUHOLT s. n. v. **dreholt**.

DRUI, -IE s. m., adj. 1. S. m. (Prin sudul Transilv.) Lemn
gros și scurt. Cf. TODORAN, GL. ♦ Om beat (Hațeg). Cf. TODORAN, GL.

2. Adj. (Regional) Tare (1) (în ceea ce privește consistența).
♦ (Adverbial, ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de
superlativ) *Săul ... se făcea drui de tare, de puteai tăia în el ca în*
ceară. AL LUPULUI, P. G. 195. ♦ (Substantivat; ca epitet pus înaintea
termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *E un drui de*
copil. LEXIC REG. 44. ♦ Înghețat de frig (Suseni - Târgu Jiu). Cf.
LEXIC REG. 44.

- Pl.: *dru, -ie*.
- Cuvânt traco-dac. Cf. alb. d r u, d r ũ.

DRUID s. m. Preot al vechilor celți din Galia, Bretania,
Irlanda și din insulele britanice. *Brebenelul sau brebenea sau vervena*
era o floare sacră în Antichitate, este floarea druidilor. HELIADE, O.²
III, 218, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Parcă anticii druiți încă ar*
împărăși și ... nemaiputând ciunti pe oameni spre a-i jertfi zeului lor,
ciuntesc pe zeul lor. NEGULICI, E. II, 43/13, cf. STAMATI, D. *Îmi pare că*
mă aflu ... în pădurea-aceea, în care mai-nainte Druizii cei sălbatici
jerfeau pe osândiți. ALEXANDRESCU, O. I, 121, cf. PROT. - POP., N. D.,
COSTINESCU. *Stând pe scaunul cioplit De-un druid, eu fui podoaba*
Tribului întreg. COȘBUC, P. I, 319, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE,
SCRIBAN, D., DL, DER, DN². *Interdicția culturii viței de vie ... de către*
druizi, pentru a evita abuzul de băutură. MAGAZIN, IST. 1969, nr. 9,
49, cf. DEX. ♦ (Adjectival) *Anticii legiuitori druiți au zis în poezie:*
„Apărați muma voastră, patria voastră”. BOLLIAC, O. 34.

- Pronunțat: *dru-id*. - Pl.: *druizi* și (învechit, rar) *druidi*.
- Din fr. **druide**, lat. **druides** (pl.).

DRUIDESĂ s. f. Preoteasă la vechii celți. Cf. PROT. - POP., N. D.
- Pl.: *druidese*.
- Din fr. **druidesse**.

DRUIDIC, -Ă adj. Care aparține druzilor sau druidismului,
referitor la druiți sau la druidism. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D.
Castelul ... are stâlpi ... acoperiți cu table de aceeași piatră, în stil
druidic. CARAGIALE, O. III, 166. *Unii zei stau în pietre rădicate foarte*
asemănătoare cu menhirele zise druidice. CONTEMPORANUL, III, 931, cf.
CADE, LTR², DEX, DN³.

- Pronunțat: *dru-i*. - Pl.: *druidici, -ce*.
- Din fr. **druidique**.

DRUIDISM s. n. Concepția religioasă a celților. Cf.
NEGULICI, PROT. - POP., N. D., DN³.

- Pronunțat: *dru-i*.
- Din fr. **druidisme**.

DRUJB s. m. (Prin Bucov.) Al doilea vornicel (2). *Unul*
dintre cei doi vorniceți se numește vătăjel ..., iar celălalt drujb.
MARIAN, NU. 217. *Este obicei de a merge și a chema împreună cu*

vornicelul și drujbul. id. ib. 278. *Dar păzitoarele comoarei tot nu știu*
ce anume voește druzba (vornicelul). id. ib. 493, cf. TDRG.

- Pl.: *drujbi*. - Și: **drúzbă** s. f.
- Derivat regresiv de la *drujbă*¹.

DRÚJBĂ¹ s. f. (Atestat prima dată în 1896, ap. TDRG²)
(Învechit și regional) Prietenie, tovărășie (1), camaraderie. Cf. TDRG.
Slujba-i slujbă și drujba, drujbă, se spune pentru a justifica
neamestecul problemelor personale cu cele profesionale. Cf. BRĂESCU,
O. A. I, 363, SCRIBAN, D.

- Pl.: *drujbe*.
- Din rus. **дружба**.

DRÚJBĂ² s. f. Fierăstrău mecanic cu motor. *Muncitorul*
forestier de astăzi mănuieste fierăstraie electrice numite drujbe.
FLACĂRA, 1977, nr. 20, 7, cf. DEXI. *Probabil că dacă în zonă ar fi*
trebuit să răsară un cartier rezidențial, copacii ar fi căzut sub drujbe
fără drept de apel și fără nicio aprobare de la Mediu. RL 2006,
nr. 4 870.

- Pl.: *drujbe*.
- Denumire comercială (de la numele rusesc al fabricii
producătoare).

DRUJBÍST s. m. (Rar) Muncitor care lucrează cu drujbă².
Pentru muncitorii calificați sunt vacante 569 posturi, din care 105
confectioneri îmbrăcăminte, ... 25 drujbiști, 24 șoferi autoturisme. RL
2005, nr. 4 577.

- Pl.: *drujbiști*.
- **Drujbă**² + suf. -ist.

DRUJÍNĂ¹ s. f. (Învechit; cu sens colectiv) Însoțitor;
tovarăș. *Sfântul Marele Mucenic Aretha și cu drujina sa*. DOSOFTEI, V.
s. octombrie 84/9, cf. JAHRESBER. V, 106, TDRG.

- Pl.: *drujine*.
- Din bg. **дружина**.

DRUJÍNĂ² s. f. v. **drughină**.

DRUJÍNĂ s. f. (Regional) 1. Felie de pâine, de caș etc. V.
s t r u j e a. Cf. GRAUR, E. 36, 37, VICIU, GL.

2. Parcelă (1). Cf. VICIU, GL., CV 1951, nr. 3, 47, CHEST. IV
96/282.

- Pl.: *drujince*.
- **Drujină**² + suf. -că.

DRUJINCÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui
d r u j i n c ă; parcelă (1) îngustă (Oprișeni) Fălticeni. Cf. SFC IV,
155, CHEST. IV 96/393.

- Pl.: *drujincuțe*. - Și: **durjuncúță** s. f. Com. din HANGU -
PIATRA NEAMȚ.
- **Drujincă** + suf. -uță.

DRÚLĂ s. f. (Regional; depreciativ) Femeie depravată
(Bonț - Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *drule*.
- Cf. t r u l ă.

DRUM s. n. 1. Fâșie continuă de teren, amenajată prin
bătătorire, pietruire, asfaltare etc., în vederea realizării comunicației
terestre; c a l e; p. r e s t r. (învechit și regional) potecă. *Duceți-vă*
amu în ieșitul drumurelor și câți veți afla chemați-i la nuntă. CORESI,

TETR.² 66. *Un orb, anume Vartilimeiu, ședea lângă drum de cerea.* VARLAAM, C. 339. *Vreame carea, cu ploae, strică drumurile* (a. 1693). FN 13. *Brâncovanul mergè tot înaintea împăratului pe drum.* NECULCE, L. 125. *În aceea parte de hotar vin ... pământuri neroditoare ... cum sunt drumurile, tăurile și alte fealiuri ca acestea.* AȘEZ. 71/14. *Are 18 porți, care răspund la 18 drumuri, ce întră în cetate.* AMFILOHIE, G. 118/12. *Într-alt chip nu putu ca să scrie, pentru că să păziera drumurile.* HERODOT², 53. *Vedeam pe drumurile lor de negoți caravane, ce sosia din toate părțile.* LEON. ASACHI, B. 55/4, cf. LB. *Un fecior sau vizitiu citea în gura mare „Alexandria” și câți trecea pe drum se oprea și asculta.* HELIADE, O. I, 257. *Drumurile din Franța și Italia sânt încărcate de zăpadă.* CR (1830), 431²/8. *Orașul nici ulițe n-avea, fără numai drumurile ce se întâlnea într-însul.* CĂPĂȚNEANU, M. R. 5/15. *Trebue să se împarțe acel loc în mai multe table și să se facă drumuri pântre ele.* POENARU, Î. 32/20. *Au arătat bărbăție vrednică de împărat, ... au îngropat pe uciși, ce era aruncați pe drumuri.* ASACHI, I. 54/15. *Neguțătoriea se împedecă prin ... starea rea a drumurilor.* RUS, I. III, 71/14, cf. POLIZU. *Calea era grea și primejdiuoasă; țeara era plină de tâlhari; nu mai erau nici drumuri, nici poduri.* ODOBESCU, S. I, 11. *Boii ... se tot zmuceau din funie, văzind troscolul cel fraged și mândru de pe lângă drum.* CREANGĂ, P. 40. *Era odată, la marginea unui drum umblat, o fântână.* CARAGIALE, O. II, 244. *Drumul era bun și călătoria foarte plăcută.* SLAVICI, O. I, 105, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Din când în când se duce la poartă și se uită-n lungul drumului, să-l vază venind.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 55. *În ziua aceea, spre seară, flăcăul întâlnește pe Ana, pe drumul cel vechi dinspre Jidovița.* REBREANU, I. 91, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În urma lor, ca după o suflare de furtună, drumul singuratic rămânea cufundat în vârtejuri luminoase de colb.* SADOVEANU, O. I, 187. *La țară au rămas drumuri nepietruite.* id. E. 25, cf. SCRIBAN, D. *Mergem la plimbare mai departe și seara ne întoarcem pe alt drum.* ARGHEZI, C. J. 28. *Drumul în serpentină, până jos în oraș, era pustiu.* BENIUC, M. C. I, 22, cf. DL, DM, DER. *Vechiul drum al Târgoviștei trecea pe lângă același fir de apă.* G. BARBU, A. V. 8. *Ninsese abundent, iar drumurile ... dispăruseră sub zăpezi.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6, cf. DEX. *De la Moravia spre nord automobilul se strecoară pe un drum neasfaltat, argilos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 24/1. *Că mi[-i] cuibul lângă drum Subt o tuță de alun.* RETEGANUL, TR. 16. *Că nici drumu' nu l-o-i trece și drăguță capăt zece.* BÎRLEA, C. P. 23, ALR I 286, ALR II 2 391, ALR SN III h 860. *Arză-te focul, pădure, Să se facă drum prin tine, Să vie badea la mine.* FOLC. TRANSILV. I, 241. *Dar voinicu ce-mi făcea? Pă drum la vale căta, și vedea, mări, cum venea; ... Venea Mircea ciobănaș.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 97. *◆ F i g . Ceea ce a împiedicat pe Mihaiu din drumul triumfurilor sale ... a fost neunirea ce a intrat chiar între prinții aliați.* F. AARON, I. II, 171/2. *Nu suferi să te întrecă altul în drumul faptei bune.* BUZNEA, F. 7/10. *Soțietatea ... ar înainta cu mai multă lesnire pe drumul virtuții.* NEGULICI, E. I, VIII/11. *Prin științe și prin arte națiile înfrățite În gândire și în pace drumul slavei îl găsesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Prin amoriu și fapte bune Drumul către rai îmi fac.* SION, POEZII, 40/4. *Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid.* EMINESCU, O. I, 144. *Tot trecutul îmi revine: mama roasă de viermele ofticii, tata pornit pe drumul nebuniei.* MILLE, V. P. 160. *Pierdea domnia și apuca un drum de nenorocire.* IORGA, C. I. I, 96. *Tradiția înseamnă un drum care nu se isprăvește niciodată.* id. în PLR II, 435. *Drum de zâmbete lași pe unde treci.* CERNA, P. 8. *Porniseră pe drumul obișnuit, care ducea la căsătorie.* AGÎRBICEANU, S. 583. *Herdelea trăgea nădejdea ... să netezească drumul spre o împăcare adevărată.* REBREANU, I. 261. *Pe-același drum Pe unde ieri trecură, poate, Străbunii noștri Și părinții, Pe unde, unii după alții, drumeții trec de mii de ani.* MINULESCU, VERS. 9. *Să merg un drum al durerii.* BARBU, PRINC. 33.

Trepte ale drumului dinspre vechi spre nou. CINEMA, 1975, nr. 9. 3. *Orice gând e o răscruce din care pleacă un drum ceva mai bătut și multe altele neumblate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 18/1. *◆ Drum de țară.* V. ț a r ă (III). Cf. DL. *Drum de acces* = cale de comunicație de interes local, care asigură legătura cu o cale de comunicație importantă, cu o localitate, o gară, un port, un loc de depozitare etc. Cf. DER. *Neexistând niciun drum de acces, lemnul a rămas în pădure.* FLACĂRA, 1977, nr. 5. 7. *Drumul mare* = șosea de mare circulație, care leagă localități principale. *Amândoi ieșiri repede din mânăstire, spre a-și stămpăra graba mersului abia în drumul mare, ce ducea la oraș.* EMINESCU, P. L. 75, cf. ALEXI, W. *Hanurile de la drumul mare.* IORGA, C. I. III, 124, cf. TDRG. *Calea le fu pe îndelete.* *Arare, dacă încruciau cu vreun călător, deși era drumul mare.* CHIRIȚESCU, GR. 139. *El dormea, cu capul pe-o piatră-n drumul mare.* VOICULESCU, POEZII, I, 71. *La fiecare crâșmă a drumului mare se oprește.* SADOVEANU, O. III, 57, cf. DL, DEX. *Ticălos e voinicul Când își pierde cumpătul, Că nu pleacă p-o cărare Ca să-l ducă-n drumul mare.* BALADE, III. 149. *◆ Drum fără (de) pulbere* = apă (curgătoare). *Iată peisajul ce ni se înfățișează ... pe drumul fără pulbere străjuit de diguri și canale.* VÂN. PESC. august 1964, 13. *Dunăre, Dunăre, Drum fără-de pulbere! ... Eu că te-aș ruga Și te-aș întreba De-un drahiu al meu Ce l-am perdut eu.* POP., ap. GCR II, 298, cf. PĂSCULESCU, L. P. 61. *Dunăre, Dunăre, Drum fără pulbere Și fără de făgaș.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 596. *Drumul sării* = nume dat în Evul Mediu căilor de comunicație pe care se transporta sarea de la ocne spre diferite orașe. Cf. DER. *Drumul mătășii* = cale comercială de importanță internațională, care lega China de țările din Asia Centrală și Apuseană. Cf. DER. *Drumul crucii* = succesiune de paisprezece popasuri cu monumente, icoane etc. care amintesc de patimile lui Isus Hristos pe calea spre Golgota. Cf. SIMB. BIBL. *Drum de halaj* (sau *de edec*) = cale de comunicație amenajată în lungul unui curs de apă, rezervată circulației mijloacelor de tracțiune care remorchează ambarcațiuni. Cf. M. D. ENC. (Milit.) *Drum de coloană* = cale de comunicație terestră sumar amenajată, pentru a permite deplasarea trupelor. Cf. DER. *Crucă* (sau *răscrucea, furca, înfurcătura*) *drumului* (sau *drumurilor* ori *cruci de drumuri*) = intersecție, răspântie (1). *S-au apropiat una de alta cetele la-nfurcătura drumurilor.* CARAGIALE, O. II, 299. *Zâmbeau toate rudele și toți prietini lui Matei Dumbravă, la cruci de drumuri, sub streășina porților, pe prispel casele.* SADOVEANU, O. V, 132, cf. DL. *Drum-de-fier = a* cale ferată. *În Ghermania a început a se publica un prospect de întocmirea unui drum de fer între Nuremberg și Furt.* CR (1833), 180¹/30. *Planul unui drum de fer ce va se aibă loc între Viena și Triest.* GT (1838), 151²/23. *Drumurile [de] fier, fabricile cele mari ... se fac prin acții.* ASACHI, L. 84¹/1. *Neguțătoriea se ajută prin multe ... drumuri-de-fer.* RUS, I. I, 304/22. *Așa videm pe ocărnuire că să amestică la drumurile de fer și altele.* I. IONESCU, V. 30/19. *În gândul meu Franța s-acoperea cu drumuri de fer.* NEGULICI, E. I, 8/29. *Pe drumurile de fier fug carăle sale c-o iuteală nespūsă.* BARASCH, M. I, 109/15. *Cu cât s-ar înființa mai multe șosele, canaluri, drumuri-de-fier ... cu atât consumatorul ... va fi mai folosit.* GHICA, C. E. III, 24. *Dac-am avea un drum de fier, cică ne-ar căra roada pământului în străinătate, cât ai bate-n plame.* ALECSANDRI, T. I, 348. *Își arată gândul de a-și inaugura domnia prin înființarea unei întinse rețele de drumuri de fier.* MAIORESCU, D. I, 17. *Omul ... clădește cu cheltuieli și sudori colosale drumuri de fer.* ODOBESCU, S. I, 380. *Au cumpărat moșii pe vremea concesiilor drumurilor de fier.* CONTEMPORANUL, IV, 883, cf. TDRG. *Pitache îl zorește, răsucindu-și șapca cu mâna, ca acarii de la drumul de fier.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 55. *Linii noi de drum de fier.* C. PETRESCU, S. 156, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cu toate progresele tehnice, drumuri-de-fier, telegraf, fabrici, la țară au rămas drumuri nepietruite.* SADOVEANU, E. 25. *Companii de navigație, de*

drum-de-fier ... se numără printre clienții ei. RALEA, O. 143. *Nici n-au știut ce-i acela drum de fier și-acum socotesc încercătura în vagoane, ca la Stambul sau la Pireu.* TUDORAN, P. 9, cf. DL, SFC I, 147. *Se-ncovoaie Drumul de fier pe cremene durat.* LABIȘ, P. 94. *Drumul de fier înseamnă apogeul spectaculos atins de roată în îndelungata ei carieră.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 3, cf. DEX; **b)** *tren (1). M-am suit ... în drumul de fer.* CONV. LIT. II, 49. *Fost-ați cu drumul de fier, boieri d-voastră?* ALECSANDRI, T. I, 311. *În tramvai, în drumul-de-fier l-ați auzit desigur vorbind tare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 292. *Caton Austerul ... privi îndată pe fereastră, în noapte, arătând astfel că el n-are nicio poftă să-și recruteze relațiuni în drumul de fier.* C. PETRESCU, C. V. 15; **c)** *numele unui joc de cărți. Pe Pașadia îl băgă într-un poker, pe Pantazi într-un drum-de-fier, amândoi cu câte o femeie la dreapta și la stânga.* M. I. CARAGIALE, C. 119, cf. IORDAN, L. R. A. 484. *Cam cât ai acolo, cucoane? ... - Poate un milion. Poate două. ... Trec în cealaltă sală să le dublez la drumul de fier.* STANCU, R. A. V, 408. ◊ L o c . a d j . **De drumul mare** sau (învechit) **de drumuri** = (despre hoți, tâlhari etc.) care atacă oameni în plină zi (pe artera de circulație), în văzul lumii, spre a-i jefui. *Unindu-se cu hoții și tâlharii de drumuri, despuie țara în toate modurile.* FILIMON, O. I, 103, cf. TDRG. *Niște oameni buni-teferi ... purtați cu jândari, ca hoții de drumul mare.* C. PETRESCU, R. DR. 168, cf. CADE. *Din pricina lui frate-meu, o să mă fac tâlhar de drumul mare.* SADOVEANU, O. XVII, 181, cf. SCRIBAN, D., DL. *În piață fu spânzurat un hoț de drumul mare.* BARBU, PRINC. 58, cf. DEX. **La drumul mare** sau (învechit) **la drumuri** = (despre jafuri, hoții) care se săvârșește în văzul lumii. *Se mai înmulțiseră în unele părți și hoșii la drumuri.* BARIȚIU, P. A. I, 509. *Se judeca de cătră o curte cu juri ... o afacere de hoție la drumul mare.* SADOVEANU, O. XX, 21. *Luncanii creșteau vite și se îndeletniceau și cu jaful la drumul mare.* T. POPOVICI, SE. 5. ◊ E x p r . **A ieși la drumul mare** = a ataca oamenii pe drum (**I 1**) spre a-i jefui. *De aia i-a dat medalii patria recunoscătoare, ca să iasă la drumul mare în fruntea răilor ...?* MIRONESCU, S. 5. *Ca să aibă cu ce trăi, unii ieșeau la drumul mare cu ciomagul.* STANCU, D. 20. *A ieșit la drumul mare.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 54. *Să ies la drumul mare și să jefuiesc?* PREDĂ, M. 507. **De peste drum** = din față, de vizavi. *Coboară iute scările și într-o clipă fură la casa de peste drum.* EMINESCU, P. L. 59, cf. ALEXI, W., TDRG. *La crâșma de peste drum ... beția luase proporții epice.* IBRĂILEANU, A. 88, cf. CADE. **Muntele fuguiat de peste drum**, se așează ... peste soare. DEMETRIU, A. 33, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ L o c . a d v . **În drum = a)** în mijlocul drumului (**I 1**), pe o arteră de circulație. *Cela ce va timpina pre neștine în drum noaptea și-l va dezbrăca, acela de va face și al doilea rând, atunci să-l spânzure.* PRAV. 35. *Când să întorcea de la solia sa, îl omori în drum.* MAIOR, P. 39/23. *S-au răsturnat o trăsură în drum.* PR. DRAM. 310. *Românii ... sta în drum și se uita la noi.* ALECSANDRI, O. P. 214. *Stă-n drum și se socoate, și-mi spune câte toate.* COȘBUC, P. I, 63. *Vine-un călăreț în goană, Sar lătrând în drum dulăii.* IOSIF, V. 53, cf. CADE. *Un precupeț cât malul, dar șubred de rărunchi, Se culcă-n drum să-l calce ursoaica grea, pe șale.* VOICULESCU, POEZII, II, 169, cf. DL, DEX. *Dă, Doamne, ș-acum Ca să crească-n drum, Un verde hățiş, Un mare stufiş.* BALADE, III, 24. *Măi bădiță, strugur bun, Ce mă ții atât în drum.* FOLC. TRANSILV. I, 493; **b)** în calea drumetilor. Cf. DL. *Li se așezase cărciuma în drum.* BARBU, G. 15, cf. DEX. *Cine-a făcut crâșma-n drum, N-a făcut-o de nebun.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 385; **c)** în văzul lumii. *Cu primejdie era preotului neunit a se întâlni cu unii oameni ca aceștia în drum.* MAIOR, I. B. 114/13. *M-a prins de braț și m-a cuprins Să mă sărute-n drum.* COȘBUC, P. I, 94, cf. DL, DEX. **Peste drum (de)** = în față, vizavi. *Știi unde e tutungeria? ... În târg ... peste drum de cofetăria aia mare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 71. *Peste drum, Hristosul de tinichea stătea încremenit pe cruce.* REBREANU, I. 263. *La dreapta, la stânga, o uliță*

îngustă ... Peste drum, o fierărie. SADOVEANU, O. I, 112. *Se-nnalță peste drum Cereștile palate.* PERPESCIUS, S. 36. *Treci la badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 373, ALR SN VI h 1 819. **Pe toate drumurile** = peste tot, pretutindeni. Cf. DL. *Bădârcea are oamenii lui care nu mai pot după el, îl laudă pe toate drumurile.* PREDĂ, D. 148, cf. DEX. ◊ E x p r . **A bate** (sau a ține, a păzi) **drumul** (sau **drumurile**) sau **a umbla** (ori a fi, a sta) **pe drumuri** = a umbla mult (și fără rost). *Tata era pe drumuri, pentru pâinea din toate zilele.* DELAVRANCEA, T. 36. *Bate drumul la târg și înapoi.* C. PETRESCU, S. 96. *În nenumărate rânduri am bătut oamenii drumurile cu multă trudă.* MIRONESCU, S. 199. *Au bătut două săptămâni în șir drumul dintre Târgul Ocnei și satele din preajma Moineștilor.* POPA, V. 255. *Un sfert din minerii pe care îi are bat drumurile după mălai, iar producția nu poate să crească.* BOGZA, V. J. 164, cf. DL. *El mai mult pe drumuri era.* BARBU, G. 370, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Ca să poți intra în posesia unei căruțe cu lemne trebuie să bați drumurile vreo trei zile.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330. *Nu li-o mai dat pofta să bată drumul Eșului.* ȘEZ. VII, 26. **A-și păzi drumul** (sau calea) v. p. a z i (**II 1**). **A avea drum** (sau, învechit, **drumul**) **pe undeva** = a trece prin acel loc. *El trece în toate zilele pe dinnaintea casei ei, avându-și pe acolo drumul când merge la tribunal.* FM (1843), 61²/25. *Avea un drum prin sat.* AGÎRBICEANU, S. 302. *S-a abătut pe-aici și fiindcă a avut drum și i-a fost dor de dânsul.* REBREANU, R. II, 303. *Aveți drum pe-acolo.* EFTIMIU, N. 79. *Primăvara a avut iar drum spre Drăgănești, la târg.* STANCU, D. 21. *Ne întrebăm ce imagine și-ar face un tânăr ... care nu a avut drum prin Târgoviște.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. **A fi din drum** (sau **pe**, ori **de pe drumuri**) = a fi fără familie, fără locuință (stabilă), p. e x t. fără rost în viață. *Fata nu-i de cele de pe drumuri, s-o luați numai așa, cum s-ar întâmpla.* CREANGĂ, P. 262. *Nu eram nici noi din drum.* COȘBUC, F. 91, cf. DL, DEX. **A pune** (pe cineva) **pe drumuri** = a face pe cineva să piardă timp cu deplasări inutile, pentru rezolvarea unor probleme. Cf. DL. *Unitățile de prestări-servicii ... îi pun pe clienți pe drumuri în căutarea materialelor necesare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316. **A ajunge** (sau **a rămâne** etc.) **pe drumuri = a)** a pierde adăpostul, slujba, mijloacele de trai; a sărăci (**2**), a scăpa (**5**). *Eu zic ca să vindem casa ... Vai de mine! ea îi zise, apoi unde să ședem? Veți să rămânem pe drumuri și Parale să avem?* PANN, H. 67/4, cf. POLIZU. *Mi se strică marfa și rămâi sărac pe drumuri!* CARAGIALE, O. II, 221, cf. TDRG, CADE. *Rămași pe drumuri, cutreierau Bucureștii, căutând serviciu.* EFTIMIU, N. 151. *Ce-o să se facă? rămâne pe drumuri iar.* CAMIL PETRESCU, P. 220. *Să rămân pe drumuri, s-ajung de răsul lumii.* BRĂDESCU, O. A. I, 165, cf. SCRIBAN, D., DL. *E fii-mea, mă, și nu vreau s-o văd pe drumuri.* BARBU, G. 100, cf. DEX. CIAUȘANU, GL.; **b)** a-și pierde sprijinul, ocrotirea (părintească), a rămâne orfan. *Se prăpădește biata mă-sa și rămân ăilalți copii pe drumuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 120, cf. ZANNE, P. VI. 102. **A lăsa** (sau **a arunca, a azvârli**) pe cineva **pe drum** (sau **pe drumuri**) = a da pe cineva afară din casă sau a lăsa fără serviciu; a lipsi pe cineva de cele necesare traiului; a sărăci (**2**) pe cineva. Cf. DL, DEX. *Îl lăsați pe drumuri, fiindcă așa cere ordinea publică acum inventată.* MAIORESCU, D. V, 161. *Vrei să ne-aprindem paie în cap? Să ne zvârlă baba pe drum?* CREANGĂ, P. 9. *Mă răpești și mă despoi, M-arunci pe drum să pier.* COȘBUC, P. I, 113. *Coace judecătorul un cozonac mare, din care dacă n-o vrea să împărtășească pe un avocat cu nicio firmitură, îl lasă pe drumuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 202. *Începuse să spere că ... nu-i va lăsa pe drumuri acum, la bătrânețe.* AGÎRBICEANU, A. 432. *Doamna Herdelea era mare meșteră în a zugrăvi nenorocirile ce s-ar abate asupra familiei ... dacă într-o bună zi Herdelea ar închide ochii și i-ar lăsa pe drumuri.* REBREANU, I. 84. *Fabricile vor fi nevoite să închidă, lăsând pe drumuri pe lucrători.* CAMIL PETRESCU,

P. 234. *Ne-a furat, ne-a lăsat pe drumuri.* CĂLINESCU, S. 559. *Vrea să-mi ia pământul, domnule judecător, să mă lase pe drumuri.* STANCU, D. 216, cf. DL. *Copiii ... îi aruncă pe drumuri, ce faci cu ei?* PREDĂ, M. 175. *Unii care divorțaseră ... o lăseseră [pe fată] pe drumuri ca pe-o vagaboandă.* id. M. S. 9, cf. DEX. **A aduna** (sau **a culege, a strânge** etc.) **pe cineva de pe drumuri** = a oferi cuiva la nevoie adăpost (și ocrotire). *L-au dat ... fetei culese de pe drumuri.* C. PETRESCU, S. 94. *Simigiului i se făcuse milă de ea și o adunase de pe drumuri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 134, cf. DL. *Ar trebui să te strângă cineva de pe drumuri.* BARBU, Ș. N. 78, cf. DEX. **A i se deschide** (cuiva) **drumul** (sau **drumurile**) v. d e s c h i d e (4). **A i se închide** (cuiva) **drumul** (sau **drumurile**) v. î n c h i d e. **A-și face** (sau **a-și croi, a-și sparge** etc.) **drum = a** a încerca (cu eforturi) să ajungă, să pătrundă undeva, a înainta cu dificultate. *Pentru Farcaș nu era altă mântuire decât cu sabia în mână să-și facă drum prin mulțimea aceea de vrăjmași.* F. AARON, I. II, 170/19. *Își făcu drum prin mijlocul vaselor dușmănești.* ASACHI, L. 18¹/14. *Desperatele lor încercări de a-și sparge drumul înainte aduc diviziile rusești în cea mai critică situație.* MAIORESCU, D. II, 106. *Se necăjea să-și croiască drum cu coatele prin furnicarul de lume.* REBREANU, NUV. 5. *Plecau în trapul cailor, ... ca să-și poată face drum prin gloata curioșilor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 56. *N-a mai rămas niciunul Din câți dușmani băteau la cheie și se-ntețeau să-și facă drum.* VOICULESCU, POEZII, I, 40. *Făcându-și drum printre sârmele ghimpate, începeau să sosească la malul mării, puținii oameni care în anul acela veniseră acolo.* BOGZA, V. J. 12. *Și-a croit drum prin nămeți până la noi.* STANCU, D. 100. *Auzea foarte clar sforăitul tancului care-și făcea drum, scormonind cu șenilele asfaltul șoselei.* T. POPOVICI, S. 375. *Câțiva acari mai fricoși își făcuseră drum spre ieșire.* BARBU, G. 158, cf. M. D. ENC.; b) a se impune, a se afirma; a învinge, a birui. *Educația nouă națională ... își face drum.* SĂM. III, 274. *Bibliotecile de popularizare și-au croit drum larg în rândurile publicului cititor.* în PLR II, 198. *Întâlnim astfel câțiva autori de gramatici asupra cărora se cuvine să ne oprim, pentru ca să cunoaștem ... tendințele care căutau să-și facă drum, acum un veac, pentru a se da limbii române înfățișarea ce se credea potrivită cu firea ei.* DENSUSIANU, L. 67. *Își face drum ideea ca această conferință să se țină la toamnă la Geneva.* TITULESCU, D. 449. *În cele din urmă, adevărul își face drum.* CĂLINESCU, C. O. 198. **A-și face** (sau **a-și croi, a-și găsi**) **un drum (nou în viață)** = a reuși să dobândească o (nouă) situație materială sau socială, o (nouă) poziție, a-și face o nouă carieră, a-și găsi un rost etc. *Să întindem mâna și altora, să-i ajutăm să-și facă un drum.* C. PETRESCU, I. II, 167, cf. DL, DEX.

2. Traseu pe care îl efectuează sau pe care trebuie să-l efectueze o ființă sau un corp în mișcare; traiectorie, parcurs, curs. *Galactea ... drumul carile să veade pe ceriu.* CANTEMIR, I. I. I, 11. *Stelele nu să opresc din drumul lor.* BELDIMAN, A. 63/4. *Minunata orânduială a stelelor ... care de mii de ani ... urmează acelaș drum.* MARCOVICI, C. 12/26. *Apele subterane întâlnind în drumul lor niște vine ... disolvă (topesc) mineralele.* BARASCH, I. N. 71. *Stol de cocori Apuca-ntinsele Și necuprinsele Drumuri de nori.* EMINESCU, O. IV, 378. *Trenul își urmează drumul de la Periș către Buftea.* CARAGIALE, O. I, 271. *Iar corbii-n pribeagul lor Drum Dau roate prin zarea pustie.* COȘBUC, P. II, 47. *O, stelelor, nici voi n-aveți În drumul vostru nicio țință.* BLAGA, POEZII, 41. *Din arcuirea zveltă a sprâncenei tale A-nvățat odată Luna Să-și arcuiască drumul ei pe boltă - Peste mare.* id. ib. 66. *În drumul lor prin absorbanți, particulele α își pot schimba sarcina electrică.* SANIELEVICI, R. 189. *Lichidul să se prelingă pe drumul făcut de ac.* BELEA, P. A. 75. *Drumul Otlului.* DL, cf. DEX. \diamond *Drumul robilor* (sau *al orbilor, al nașului, al rătăciților ori al laptelui*) = calea lactee, v. l a c t e e. \diamond *Drum aerian* = traseu al unei linii de navigație aeriană, marcat prin instalații (faruri optice,

radiofaruri, semnalizări la sol etc.) care asigură dirijarea avioanelor în condiții meteorologice cu vizibilitate redusă. Cf. M. D. ENC. *Drum navigabil* = traseu pe care îl pot urma navele fără pericolul de a atinge fundul apei sau de a se lovi de stânci. Cf. M. D. ENC. *Drum maritim* = traseu parcurs de nave pe mări și pe oceane, determinat de condițiile de navigație. Cf. M. D. ENC. \diamond (Chim.) *Drum liber mijlociu* = distanță mijlocie parcursă de o moleculă de gaz între două ciocniri succesive. *Drumul liber mijlociu într-un gaz foarte rarefiat este de ordinul a 20 cm.* SANIELEVICI, R. 107, cf. M. D. ENC³. \diamond L o c. a d v. **În drum** = pe parcurs. *Poate de mult s-a stins în drum În depărtări albastre.* EMINESCU, O. I, 234. *În drum, se abătu pe la mătușa Nastasia.* AGÂRBICEANU, S. 51. *Peste câteva zile aveau să plece și ei la țară și, în drum, să se oprească puțin la Craiova.* REBREANU, R. II, 317. *În drum, ... observă pe cei doi frați.* VIANU, A. P. 69, cf. AGROTEHNICA, I, 289. *Pleacă în călătorie de nuntă și în drum trec și pe la lași.* CĂLINESCU, I. C. 236. *Trecem, în drum, pe lângă case care încă mai păstrează însemnul de păcură al inundațiilor din iulie.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 6. **A ține (cuiva) drumul** (calea sau, rar, **drumurile**) v. ț i n e (III 4). **A ține pe cineva în drum** sau **a-l ține cu drumul legat** v. ț i n e (II 5). \blacklozenge F i g. Sens (3), direcție de dezvoltare a unei acțiuni, a unui proces etc.; linie, orientare (2). *Limba noastră și-a luat forma sa și drumul său atât în glăsuirea zicerilor, cât și în mecanismul ei, încă de la strămoșii ei.* HELIADE, în PLR I, 21. *Drumul ce lung și-a deschis, a ajuns dăsnădăjduirea poezilor.* MARCOVICI, C. 3/15. *Teatrul românesc, pe lângă școlile naționale, a deschis un drum foarte întins literaturii noastre* (a. 1836). PLR I, 34. *O adunare de mai multe cunosători dă totdeauna drumul cel mai drept ideilor.* BOLLIAC, în PLR I, 45. *Când am pornit cu mult avânt pe-un drum Pe care îl urmez - ați răs de mine.* IOSIF, V. 161. *Gândurile lui luară deodată alt drum.* AGÂRBICEANU, A. 44. *Știam că, pe drumul acesta nou, mă așteptau capcane la fiecare pas.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 25. *În mai puțin de două decenii Mihail Eminescu a rupt drumuri nouă în poezia românească.* SADOVEANU, E. 83. *Samuil Micu a fost un neobosit căutător de drumuri noi.* IST. LIT. ROM. II, 37. *Mulți poeți de azi au găsit un drum al lor.* V. ROM. octombrie 1975, 4. \blacklozenge Ceea ce servește pentru atingerea unui scop; cale, metodă (4), mijloc (II 2), modalitate (1), procedeu (1), (învechit) mijlocire (3). *Nici printr-o publicație sau alt drum nu ni s-a făcut de știre* (a. 1790). IORGA, S. D. VII, 243. *Seraskierul, înștiințându-se prin drumuri particulare despre încheierea păcii, ... au trimes un ofițeriu.* AR (1829), 224¹/14. *Aflăm că s-au expediat astăzi prin drumul telegrafic la Tulon nouă porunci de înarmare.* CR (1833), 175²/18. *Deschideți-mi așa, vă rog, vrun drum să izbăvire.* RUSSET, E. 113/8. *Văzând Mihai că cu măsurile sale ce le-a întrebuițat până aci, nu numai n-a putut folosi nimic, ci a mai înmulțit suferirile țării, apucă alt drum de scăpare.* F. AARON, I. II, 128/17. *Bunica poate să povățuiască pe mamă în toate ... îngrijirile ... care întâmpină primejdile și duc la virtute prin drumul plăcerii și al pildei.* NEGULICI, E. I, 115/13. *Rezultatele cercetărilor întreprinse urmând acest drum, permit ... deducții terapeutice.* DANIELOPOLU, F. N. I, 15. *Taică-său o știut să ia alt drum.* DEMETRIUS, C. 9, cf. DL, DEX. \diamond (Învechit, rar) *Drumul judecății* (sau *de judecată*) = judecată, proces (I 1). *Nu umblă să caute drepturile sale prin obicinuitul drum de judecată.* PRAVILA (1788), 48/24. *Cap de finei fiind, nici nu am știut rânduiala giudecăților, nici mi-a dat mâna ca să-m[fi] caut dreptate pe drumul giudecății* (a. 1815). IORGA, S. D. VII, 144.

3. Deplasare efectuată de cineva într-un loc (mai) îndepărtat, adesea utilizând mijloace de transport, în scopul rezolvării unor probleme, în scop turistic etc.; călătorie. *Drumurile m-au ostenit, dzilele m-au vechit, aii m-au îmbătrânit.* CANTEMIR, I. I. II, 81. *Cheltuiala drumului, când avea protopopii să meargă la săborul mare, totdeauna o au dat preoții.* MAIOR, I. B. 227/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Aceste fiote mari ... nicidecum n-au izbutit vreodată, fiindcă ele fac mare cheltuială unui stat dacă drumul lor ține multă vreme.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 200/6. *Eu îți voi purta grijă*

pentru toată cheltuiala drumului. DRĂGHICI, R. 6/13. Doi ofițeri avea să facă un drum depărtat cu a lor escadroane. ALBINEȚ, M. 171/17, cf. POLIZU. Vă voi citi copriinderea biletului său de drum, scos de la poliție. PELIMON, I. 1/12. Ivan ... pomște la drum cântând. CREANGĂ, P. 297. Acum după dejun, îl ajunsese pe om oboseala drumului. CARAGIALE, O. II, 73, cf. ȘĂINEANU². Drumul ține nu mai puțin de trei săptămâni. IORGA, C. I. III, 135, cf. TDRG. Pitache ... așteaptă cu nerăbdare prietenul care întârzie, cu toate că i-a spus deslușit așară să vie cât de devreme ca să nu-i apuce căldura pe drum. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 55, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Elena Lipan își verifică în oglinda poșetei obrazul cu pleoapele ostenite de drum. C. PETRESCU, C. V. 9. Ne-am urcat toți trei în același vagon ... Tot drumul n-am scos niciun cuvânt. SAHIA, N. 24. Mai avem un ceas de drum. SADOVEANU, O. X, 10, cf. SCRIBAN, D., DL. Americanii ... își plătesc un drum special la New-Orléans ca să mănânce. RALEA, O. 18. Drumul pe apă era primejdios. TUDORAN, P. 48. Povesti drumul său la munte. PREDĂ, M. 67, cf. DM. Și se gândește calul fără vlagă La biciul ce-l pândeste și la drum. ISANOS, V. 295. Mi-am continuat drumul cu compozitorul de lieduri. BĂNULESCU, I. 75. Mă săturasem de atâtea drumuri. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4, cf. DEX. Drum la deal și drum la vale! Îmi fac veacul tot pe cale. ALECSANDRI, P. P. 277. Mușteriu îl lua, Pe cal îl pune, Și la drum pornia. PĂSCULESCU, L. P. 28, cf. ALR II 3 106. Pentru omul care-m[i] place, Trei zile la drum aș face. BÎRLEA, C. P. 78. Noroc, fetiță, la drum! FOLC. TRANSILV. II, 224. ♠ Ultimul drum = călătoria unui mort la groapă. Cf. DL, DEX. Drum bun! = urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie. Eu îi zic: drum bun! ALECSANDRI, POEZII, 553. Se duc ... Și plin de jale-n al său cânt „Drum bun” le zice codrul sfânt. NECULUȚĂ, Ț. D. 100. Pe Ben-Ardun N-ai să-l mai vezi în zbor nebun, Pe urma unui șoim ușor ... Nu-i vei pofti: Drum Bun! COȘBUC, P. I, 111, cf. TDRG. Drum bun, ne zice el cam nedumerit; dar bine, de unde și-ncotro? HOGAȘ, DR. I, 46, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. La revedere ... drum bun! BENIUC, M. C. I, 476. Drum bun și cale bătută! TUDORAN, P. 68, cf. DL. Drum bun! Să dea norocul să ne mai întâlnești. LABIȘ, P. 204, cf. DM, DEX. (Prin lărgirea sensului) Drum bun frumuseților românești spre cele suedeze! FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14. ♠ L o c a d v. **Pe drum = a)** în timpul unei călătorii, al unei deplasări. Mulți copii și oameni bolnavi au murit pe drum de foame și de frig. NECULCE, L. 316. El, pă drum când târguiam, mi-a zis atâtea și-atâtea glume, încât mă strâmbasăm de râs. GORJAN, H. I, 90/17. Când veți primi aceste rânduri, eu sunt pe drum spre casă. CARAGIALE, O. VII, 395. Gândurile care m-au frământat pe drum spre casă. CAMIL PETRESCU, P. 35. Nu s-a ocupat nimeni de educația voastră, le spuse el ... pe drum. BRĂESCU, O. A. I, 11. I-am rugat să meargă cu noi ca să ne fie de urât pe drum. CAMIL PETRESCU, O. II, 152; **b)** pe punctul de a se produce, de a apărea, de a se naște. Leiba Țudic ... asculta ... cu gândurile la cei șapte copii și al optulea pe drum. C. PETRESCU, R. DR. 142. Iaca, noaptea e pe drum. LESNEA, VERS. 285, cf. DL, DEX. ♠ E x p r. (Popular) **Pe aici** (sau **pe-aci, pe ici**) **ți-e drumul** = pleacă repede! du-te! Când te miri ce nu-i venea la socoteală, ie-ți popa, desagii și toiagul și pe ici și pe drumul. CREANGĂ, A. 135. Fata ... punând mâna pe vas, ieși cum a intrat, încăleacă pe cal și pe ici și pe drumul! ISPIRESCU, L. 30, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. A intrat noaptea în coșar, a dezlegat cărlanul de la iese, l-a scos afară din curte de căpăstru, a sărit pe el și pe-aci și-e drumul. STANCU, D. 253, cf. DL. Auzind că fiul are-un post de vază ... Tatăl-bun își puse coada pe spinare și, pe-aci și-e drumul! SORESCU, S. 43, cf. ZANNE, P. VI, 99. (Regional) **Nici asta nu se ia din drum**, se zice pentru a arăta că nu este ceva ușor de găsit. Nu te pune în poară, măi omule, cu împăratul iadului; ci mai bine ia-ți bănișorii și caută-ți de nevoi ... - Bun, zise Dănilă. Nici asta nu se ia din drum. CREANGĂ, P. 49, cf. DL. ♠ E x p r. **A-și face (un) drum = a** trece intenționat printr-un loc (abătându-se de la un traseu inițial). Îl păzea din casă ... și-și făcea drum încotro mergea și feciorul. AGÎRBICEANU, S. 578, cf. DL. Du-te, neică, și te-ntoarce și mai fă-ți un drum încoace.

BIBICESCU, P. P. 39. Pântru ochii mândrului, Facu-mi drum pă unde nu-i, Tocma pângă casa lui. FOLC. TRANSILV. I, 286. Arde-te-ar focul pădure, Când mi-aș face drum prin tine. FOLC. MOLD. I. 108. **A-și căuta** (sau **a-și vedea**) **de drum** (sau **de cale**) = **a)** a pleca (**B 1**), a se îndepărta. Era toamnă, pe când ... rândunele își caută de drum. GANE, N. I, 218. Iese și-și caută de drum. CREANGĂ, O. 14. Calul o îmbărbăta și-i da ghes ... să-și cate de drum. ISPIRESCU, L. 18. El își vedea de drum, oprindu-se din când în când să admire o casă, o vitrină, o femeie. BACALBAȘA, S. A. I, 172. Au fost ... lăsați liberi să-și caute de drum. C. PETRESCU, S. 211. Un sergent ... se răsti la dânsul ... spunându-i să-și caute de drum. COCEA, S. I, 44, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** a nu se amesteca în treburile altuia. Tacă-ți gura și-ți caută de drum. PR. DRAM. 210. Fă-mi plăcerea de a-ți căuta de drum. ALECSANDRI, T. 753, cf. M. D. ENC. **A întoarce pe cineva pe drumul cel bun** = a determina pe cineva să adopte un mod de viață, un anumit comportament etc. sau să revină la un mod de viață, la un comportament conform cu normele vieții sociale. Puica mi-a spus odată ... că ar fi fericită dacă și-ar vedea bărbatul întors pe drumul cel bun. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 50. ♠ (Mai ales la pl.) Alergătură, umblet (**1**); cursă. Drumurile lui nu mai conțin de-atunci. VIANU, A. P. 81. Am de făcut multe drumuri în oraș. DL. În toți acești ani lungi de drumuri, cureaua genții a scăpat în mușchii umărului un șanț. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 9.

4. (Popular) Fiecare dintre cele două bârne scobite pe lungimea lor, pe care alunecă carul la roata de apă. Drumurile ... sunt două bârne sau dreve, scobite în toată lungimea lor și cari formează ca două șine pe cari alunecă carul. PAMFILE, I. C. 111.

5. (Art.) Numele unui dans popular lent cu strigături; melodia după care se execută acest dans. Când lăutarii încep să cânte drunui', oamenii merg cam în pas, după vătaf, strigând. PAMFILE, S. V. 67. ♠ Drumul Dracului (sau al dracilor) = numele unui dans popular care se execută la nuntă după masa de cununie; melodia după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 281, VARONE, D. Drumul Clujului = numele unui dans popular cu tempo de brâu; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

- Pl.: drumuri.

- Din slavon. **дрoумъ**. Cf. bg. д р у м.

DRUMĂR s. m. **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) Drumeț (**1**). Cf. KLEIN, D. Drumariul de nu va putea ajunge în zioa de Paști la vro besearică de leagea sa, unde să se poată împărtași ... nu cutează a lăsa postul. MAIOR, I. B. 78/9. Drumarii nu întreabă calea cea bună și dreaptă de la orbii aceia pre carii îi află erandul lângă drum, întreabă de la aceia carii o văd. id. s. I, 87, cf. LB. Era locul pustiu ... și totdeauna drumarii ce venea din pădure trecea cu vitele în grădina mănăstirii și făcea pagubă (a. 1840). IORGA, A. R. G. 244, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. Câți drumari pe drum trecea Toți din ruja mea tăia, Trecu unul și mai mic Dar nu tăia niciun pic. EMINESCU, O. IV, 242. Era pe vremea aceea când drumarul, nainte de a se porni pe drum, se cumineca. F (1884), 356, cf. DDRF. Trecu și vara și trecu și toamna ... Sosi-nfloritul Cireșar - Dar nici acum voinicul nu [trecu]. Doritul ei drumar! COȘBUC, F. 159, cf. CADE. Te-ntreba, firește, lumea, te-ntreba în gura mare: Da' de unde vii, drumețe, da'ncotro te duci, drumare! EFTIMIU, I. 36. Din vreme în vreme se ivea pe aici câte un drumar străin. DAN, U. 196, cf. IORDAN, L. R. A. 161, cf. DL, DEX. La licitația cu pricina nu s-au prezentat în general lucrători în construcții și cu atât mai puțin drumari, care ar fi în exces, ci ... locuitorii de la sate. RL 2006, nr. 4 995. Călătorii ... se duc pe aici încolo, iar oamenii rămân mângâiați, că putură face bine bieților drumari. RETEGANUL, P. III, 4. Câți drumari pe drum trecea, Toți în cuibul meu zvârlea. MARIAN, O. I, 110. Care drumar pă drum mēre La paltin că să umbrē. ȚIPLEA, P. P. 29. Doi drumari ... Vin din Rusalim.

PĂSCULESCU, L. P. 11. *Strângă lumea că-s tâlhar, Mândra joară că-s drumar*. BÎRLEA, L. P. M. II, 314, cf. T. PAPAĞAGI, M. 219, ALR SN VI h 1 583, ALRM SN IV h 1 328. *Câți drumari pe drum ar trece Toți să beie apă rece*. FOLC. TRANSILV. I, 161. *Dacă zici, șadă binele și sănătatea, că mult n-oi ședeă, numai am intrat să beau ... vin și să-mi caut de drum, că-s drumariu, jupâneasă, am cale lungă*. SNOAVA, III, 123.

2. Lucrător la construcția și amenajarea drumurilor; constructor de drumuri. Cf. ALEXI, W., ALR I 805, ALR II 6 478/64, 192. ◇ (Adjectival) *Maistru drumar*. NOM. PROF. 14, cf. A 135, II 3, 7, 8, 12, III 1, 2, 3, 4, 7, 12, 16, 17, 18, 19, IV 5.

- Pl.: *drumari*. - Și: (învechit și regional) *drumăriu* s. m.
- **Drum** + suf. -ar.

DRUMĂRIU s. m. v. **drumar**.

DRUMĂȘ, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) 1. (Învechit și popular) **Drumeț (1)**. *Iaste îndatorat a păzi și mănăstirea Căldărușanii și pă drumașii ce trec pe acolo a fi fără de grijă* (a. 1822). IORGA, S. D. VII, 311. *Spre asigurarea drumașilor, [banii] se vor coprinde în diligenții*. CR (1833), 98²/48. *Sânt drumaș Am întârziat pe cale și te rog să-mi dai sălaș*. PANN, Ș. I, 8/11. *Sânt săpate pe o piatră dauă versuri și aci Când drumașul ce s-abate, pe mormântu-i va ceti*. PELIMON, S. 29/13. *Rareori se-nâmplă ca drumașul întârziat să-i ceară ospitalitate fără a o dobândi cu deplin și pe dată*. F (1877), 241. *Eu sunt ca drumașul obosit ce, întâlnind fântâna dorită și apropiindu-se să-și ude buzele arzânde, simte tărâmul pe care își pune picioarele căzând și târându-l în adâncul apei*. BOLINTINEANU, O. 455, cf. DDRF. *A dat apoi drum liber drumașilor*. COȘBUC, P. II, 182, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Mi-e cuibul lângă drum Într-o tufă de alun, Câți drumași călătoresc, Toți în el zburătoresc*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 204, cf. ALR SN VI h 1 583/36. ◇ (Adjectival) *Numai tu, drumașă lume, Umbli noaptea ca nebulă*. SĂM. III, 15, cf. CADE.

2. (Regional) Pavator, (rar) pavagiu¹, (rar) pietrar (I 3) (Ghilad - Deta). Cf. ALR II 6 478/36.

- Pl.: *drumași*, -e.
- **Drum** + suf. -aș.

DRUMĂRÉL s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Diminutiv al lui **drumar**. *Hoi, trec, mi-ș merg, Hoi, doi drumărei*. ALEXICI, L. P. 164.

- Pl.: *drumărei*.
- **Drumar** + suf. -el.

DRUMĂRÉȘTE adv. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.) Ca de drumari (1), în felul drumarilor. *Bade, bădișorul meu, Nu mai pot de dorul tău, Că ți-i mersu drumărește, Clopu-n cap ți-l pui domnește*. FOLC. TRANSILV. I, 391.

- **Drumar** + suf. -ește.

DRUMĂRÉȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit, rar) **Drumeț (1)**. *Trei călugări drumăreți La un han popas făcură, Buni de chef și vorbăreți*. F (1890), 100.

- Pl.: *drumăreți*, -e.
- **Drumar** + suf. -ăreț.

DRUMĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit și regional) A călători. *Nu e lipsă pentru aceaia a drumări cătră scaonul vlădicesc*. MAIOR, I. B. 311/1, cf. PONTBRIANT, D. *Cal de ... drumărit*. DR. V, 99. *Moșule, ... îmi zici că nu-s în stare a drumări cât dumneata*. PAMFILE, S. T. 108.

- Prez. ind.: *drumăresc*.

- **Drum** + suf. -ări.

DRUMĂRÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **drumări** și rezultatul ei; (învechit și regional) drumărit. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *drumăriri*.

- V. **drumări**.

DRUMĂRÍT s. n. (Învechit și regional) Faptul de a **drumări**; (învechit, rar) drumărire; drum (2), călătorie. Cf. PONTBRIANT, D. *Vas de lemn strungiut, cu coperiș ... pentru dus de-ale merindei la drumărit*. Com. din AGRÍȘU MARE - PÂNCOTA.

- V. **drumări**.

DRUMĂTÓR s. m. (Regional) **Drumeț (1)** (Densuș - Hațeg). Cf. CADE, DENSUSIANU, Ț. H. 316.

- Pl.: *drumători*.

- Cf. **drum**.

DRUMEÁC s. n. v. **drumeag**.

DRUMEÁG s. n. Drum îngust. *Iată și ... drumeacurile pe cari curg căruțele-nvăluite-n vâlul alb al pulberii ușoare*. SĂM. II, 437. *Când ni se punea câte-un troian mai mare în cale, ne dam jos ... și făceam drumeac cu paturile pușcilor*. SANDU-ALDEA, U. P. 60. *Mai târziu căruța s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 228. *În jurul calului murg, pe drumeacul cotit, ce duce spre livezi, urcă ele dealul*. LUNGIANU, CL. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Rămânea ... pe câte un drumeag bătătorit*. POPA, V. 245, cf. SCRIBAN, D. *Subi teii drumeagului de la poartă, alaiul se apropia de poartă*. C. PETRESCU, A. R. 115. *Pe un drumeag, mai sus, se ivi o haraba greoaie*. TUDORAN, P. 199. *Pe un drumeag de țară porniră trei flăcăi*. DEȘLIU, G. 49. *Și deodată am văzut scena de undeva din spatele fetiței, în timp ce mă depărtam pe drumeagul care ducea spre munții îndepărtați*. CĂRTĂRESCU, N. 33. *Iapa dumitale poate să urce pe drumeacu-ăla?* RĂDULESCU-CODIN, I. 60, cf. PAMFILE, C.

- Pl.: *drumeaguri*. - Și: (regional) **drumeác** s. n.

- **Drum** + suf. -eag.

DRUMÉȚ, -EĂȚĂ subst. 1. S. m. și f. Persoană care străbate un drum (1), mai ales pe jos; călător, (învechit și popular) drumaș (1), (regional) drumar (1), drumător, (învechit, rar) drumăreț. *Era și drumeșilo[r] cu urât a treace ... pre acolea*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 65¹/35. *Deci cum și ce ar putea fi cetatea ca să să înștiințeadze, cu pofta aprinzându-să, rămătorii în câmp pustii lăsind și oarece fărnușuri de pâne carile cu sine avea, în glugă luând, pre drumul pre carile drumățul vinisă vartos purceasă*. CANTEMIR, I. I. II, 126. *Un leu înfricoșat ... face pe ticălosul drumeț ca să tremure de frică*. BELDIMAN, A. 143/13. *Într-acest Ostrov ... niminea nu este curios ... afară numai când să întâmpla de trecea vreun drumeț, pe drumul Pamplemuselor*. BUZNEA, P. V. 45/18. *La 8 iulie 1837, noi aflăm pe drumeșii noștri plutind pe Dunărea, între Drencova și Orsova Veche*. DACIA LIT. 101/20. *Cosițele tale ce cad bălăioare, Îi zise-un drumeț, Lumină pe sânu-ți ca focul de soare*. BOLINTINEANU, O. 83. *Un biet drumeț cu o sarcină de niiele la spinare, suie cu greu dealul*. ODOBESCU, S. III, 162. *A dat drumeței un corn de prescură și un păhăruș de vin, ca să-i fie pentru hrană, la drum*. CREANGĂ, P. 91. *A ajuns drumețul la straja Craiovei*. CARAGIALE, O. II, 235. *Ana îi povestea bătrânei cele ce aflase despre drumeața cea frumoasă*. SLAVICI, O. I, 147. *Găzduiai și dădeai unbră obosiților drumeți*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 244, cf. DDRF. *Pe drumul de drumeți sărac Mai vezi*

fugind câte-o vecină. COȘBUC, P. II, 51, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Dinaintea meselor de brad, de care atârnavu cuțitele legate cu lanț, ospătau drumeții. CHIRIȚESCU, GR. 167, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Mergeam așa ca de un ceas, când un drumeț ne-a ieșit înainte. COCEA, S. I, 8. Ascultă neclintiți drumeții Povestea orbului sărac. LESNEA, VERS. 277, cf. SCRIBAN, D. Se răspândi vestea că au sosit doi drumeți din București. CAMIL PETRESCU, O. II, 194, cf. DL. Un drumeț bogat cere ospitalitatea hangiiilor. IST. LIT. ROM. III, 499. Despre pădurile din preajma capitalei, ... pomenesc multe din însemnările drumeților. G. BARBU, A. V. 8, cf. DEX, ALR SN VI h I 583, ALR SN IV h I 328. D-o fi vrun drumeț Prost și nătăflet, O palmă să-i dați, Drumul să-i arătați, Slobod să-l lăsați. BALADE, II, 266. ♦ (Rar) Drumeț de munte = turist care este amator de ascensiuni. Foarte puțini călători față de numărul mare al drumeților de munte, ... nu se mai întorc. ARGHEZI, C. J. 57. Muntele, încovoiat ... își ține răpa rotundă, ca un horn uriaș dinaintea pasului celui din urmă, al drumețului de munte. id. ib. ♦ F i g. Amorul și cu Moartea, aflându-se drumeți, Purtau cu dâșii tolbe, cu arcuri și săgeți. SION, F. 139. Dar al meu suflet un drumeț se face ... pe când trupul doarme-ntins în pace. EMINESCU, O. IV, 332. ♦ (Adjectival) Larma ce o făcea oamenii drumeți, deșteptă în mine bucuria ce de mult o pierdusem. PELIMON, I. 21/5. Mulțumim dumneavoastră cinstite fețe drumețe. LUC. VII, 23. ♦ (Prin analogie) O pasăre drumeață. I. BOTEZ, B. I, 155. (F i g.) Ai poate pe dealuri vro țintă De-alergi tu, drumețe pârâu? COȘBUC, P. II, 89. Fata ... stă pierdută pe gânduri ..., șoptind vorbe de dor vântului drumeț. SĂM. II, 377. Dulcea mireasmă prin noapte drumeață, Nu-i miros de floare, nici vrajă, ci-i dorul. ANGHEL, P. 29. ♦ (Astăzi rar) Care își exercită meseria sau profesia deplasându-se dintr-un loc în altul; ambulant. Negustorii din alte timpuri se pot împărți în negustori drumeți și așezați. IORGA, C. I, III, 123. Medicii statornici sau drumeți ... își începeau cariera pe lângă curtea domnească. G. BARBU, A. V. 87. ♦ F i g. Care este de scurtă durată; efemer, trecător (III 2), vremelnic. Voi ce vă treceți curând ca niște drumețe flori. CONACHI, P. 59. Capul și-l pleacă duios de-a pururi drumeața cicoare. COȘBUC, P. II, 62. Un plop mai tremură o frunză Drumeață ca și dragostea. PILLAT, P. 224. ♦ (Învechit, rar) Vagabond (I). Căinii drumeți trebuiesc împușcați. LUCACI, M. 28/10.

2. S. m. art. (Entom.; regional) Libelulă. (*Libellula virgo*). Cf. MARIAN, INS. 559, SIMIONESCU, F. R. 257.

- Pl.: drumeți, -e.

- Drum + suf. -eț.

DRUMEȚÍ vb. IV. I n t r a n z. A călători mult (mai ales pe jos). Pe unde s-a coborât tânărul în Ardeal și câtă vreme a drumețit, rămâne încă nelămurit. CĂLINESCU, E. 104. Transfigurat, el drumeți mereu, Și desfătarea-i fu atât de-aleasă, Încât ajunse să îi vină greu Ca vremea să și-o mai petreacă-n casă. V. ROM. ianuarie 1954, 132.

- Prez. ind.: drumețesc.

- De la drumeț.

DRUMEȚÍE s. f. Călătorie (efectuată de obicei pe jos și în scop turistic); voiaj (I). V. t u r i s m (I). Cf. IORDAN, L. R. A. 177. Toate poemele pe care le scriu Sunt cântece de drumeție. V. ROM. martie 1956, 166. În zilele de drumeție pe Valea Prahovei, excursioniștii au ce admira. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 833. Să ai pasiunea contemplației și a drumeției. VARLAAM - SADOVEANU, 239. Barițiu ... publică un alt jurnal de drumeție. IST. LIT. ROM. II, 407. A găsit jelanie mare acasă, într-o seară când s-a întors din drumețiile lui. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 41. A străbătut în tinerețe toate continentele ... lăsând în urma sa 40 de volume cu interesante însemnări și reflecții

de drumeție. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 61, cf. M. D. ENC. Invita propriu-zis la drumeție prin tot județul. FLĂCĂRA. 1975, nr. 41, 17. DEX.

- Pl.: drumeții.

- Drumet + suf. -ie.

DRUMÍȚ s. n. (Regional) Drumuleț (Podeni - Băile Herculane). Cf. FOLC. OLT. - MUNT. I, 414.

- Pl.: ?

- Cf. d r u m.

DRÚMLIN s. n. Formă de relief de origine glaciară, de forma unei coline eliptice și alungite. Drumlinurile au aspectul unor movile (dealuri mici), ovale sau mult alungite, de diferite mărimi. LTR², cf. DEX, DN³.

- Accentuat și: drumlín. DEX. - Pl.: drumlinuri.

- Din fr. drumlin.

DRUMMER s. m. Baterist, toboșar (I). Cf. DEX², DN³.

- Pronunțat: drámăr. - Pl.: drummeri.

- Din engl. drummer.

DRUMȘÓR s. n. v. drumușor.

DRUMÚÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Topografie) A lega detaliile unei suprafețe de teren cu triangulația geodezică respectivă. Cf. DEX, MDA.

2. I n t r a n z. A merge (I), a hoinări. Drumuiau în trap mărunt pe șoseaua curată. POPA, V. 248, cf. SFC IV, 140, DEX, LEXIC REG. 101.

3. T r a n z. (Regional) A face drum (în pădure); a amenaja un drum mai vechi (din pădure). Cf. LEXIC REG. 101.

- Prez. ind.: drumuiesc.

- Drum + suf. -ui.

DRUMÚÍRE s. f. Acțiunea de a d r u m u i și rezultatul ei.

1. Cf. d r u m u i (1). Cf. ENC. AGR. II, 352. Liniile poligonale de drumuire se execută ... odată cu ridicarea detaliilor, ... urmărindu-se să fie plasate pe terenuri netede. LTR², DTT, LEX. MIL.

2. Cf. d r u m u i (3). Unde drumuri sfârșesc, încep noi drumuiri. TULBURE, V. R. 44.

- Pl.: drumuiri.

- V. drumui.

DRUMULÉT s. n. Diminutiv al lui d r u m (I); drumușor. (regional) drumiț, drumurel, drumuț. Drumulețul vechi ce vine l[ă] Mănăstirea Târșorului (a. 1785). IORGA, S. D. V, 506. Sunt doi muși ... cu păduri și cu drumulețe de picior. GOLESCU, I. 56. Vezirul ... îl căuta răcnind ca un nebun pă toate drumulețele din zi și până în noapte. GORJAN, H. II, 216/32. Ne scoborâram iarăși pe acele drumulețe făcute în piatră. PELIMON, I. 154/8. Fără greutate, am dat de un drumuleț. CONTEMPORANUL, III, 823, cf. CADE. Jandarmii bat toate drumulețele dintre lanuri. POPA, V. 249, cf. DL, DEX. Ciobănașul ... Drumulețu-și apuca, Iar Miul că rămânea Mielușele de păștea. TEODORESCU, P. P. 506. Tronul un cal devenea ... Și pe el încăleca Pe drumuleț apuca. PĂSCULESCU, L. P. 168.

- Pl.: drumulețe.

- Drum + suf. -uleț.

DRUMURÉL s. n. (Prin Bucov., prin estul Mold. și prin Transilv.) Drumuleț. Să mă taie-n trei bucăți, Să mă facă văturele Să mă ducă-n jos cu jete Pe-o parte de drumurile. MARIAN, I. 105. Da sunt două drumurile: Unu-i drumu dorului, Și unu-i a somnului. FOLC. TRANSILV. I, 217. Între două drumurile, Mă jucam cu trei

zmicele. ib. 451. *Jnapi-n mărunțele face drumurile* (Lupul și oile). GOROVEI, C. 216.

- Pl.: drumurile.

- Drumuri (pl. lui *drum*) + suf. -el.

DRUMUȘÓR s. n. Diminutiv al lui *d r u m* (1); drumeag, drumuleț, (regional) drumiț, drumurel, drumuț. *De la puț pre supt deal, pre drum(u)șor* (a. 1635). DRH A XXIII. 170. *Hotarul ... să începe de deasupra Bârladului, pînă la un drumușor drept* (a. 1696). IORGA, S. D. XVI, 161. *Cine voieștă să meargă pe la Copou ... apucă pe un drumușor ce se arată în stînga*. FĂTU, D. 191/4, cf. CADE. *Erau pe-o bancă la marginea drumșorului*. C. PETRESCU, I, II, 4. *A luat-o în goană pe drumușorul unde auzise strigăul*. POPA, V. 63. *Se repezi în întuneric pe drumușorul dintre tei*. SADOVEANU, O. XIII. 80. *Tot mai dese erau coloanele de fugari, drumurile și drumușoarele nu mai încăpeau*. CONTEMP. 1949, nr. 162, 6/4, cf. DL, DEX, ȘEZ. III, 84.

- Pl.: drumușoare. - Și: (rar) **drumșór** s. n.

- Drum + suf. -ușor.

DRUMUȚ s. n. (Regional) Drumuleț. *Pe-un drumuț cu iarbă verde Mândra mea nu mă mai vede*. EMINESCU, O. VI, 133. *De te-a lovi dor de mine Ia drumuțul de-a lungu, Orașele de-a rîndu*. MARIAN, I. 353, cf. ȚIPLEA, P. P. 109. *Eu m-oi la și m-oi schimba, Și drumuțul l-oi călca*. BÎRLEA, C. P. 112. *Drumuțu pribagului Ca și frunza fagului*. id. L. P. M. I, 26, cf. T. PAPAĞAGI, M. 89. *Cucule de pe măruț, ... Adă pe badea-n drumuț*. FOLC. TRANSILV. II, 441.

- Pl.: ?

- Drum + suf. -uț.

DRUNGĂRIU s. n. (Regional) Fân de proastă calitate, cu rogoz (Briheni - Ștei). Cf. TEAHA, C. N. 222.

- Et. nec.

DRUNGĂNI vb. IV. R e f l. (Regional) A se zdruncina (1). Cf. ALR SN II h 353/514, ALRM SN I 236/353.

- Prez. ind.: *drungănesc*.

- Cf. z d r ă n g ă n i.

DRUNGĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre fân) De proastă calitate. *Fân drugănos, rogozos*. TEAHA, C. N. 222.

- Pl.: *drugăroși, -oase*.

- Cf. d r u n g ă r i u.

DRUPACÉE s. f. (La pl.) Grup de arbori fructiferi ale căror fructe sunt drupe; (și la sg.) arbore fructifer din acest grup; sămburoase v. s ă m b u r o s (1). Cf. GRECESCU, FL. 14, DER, DEX, DN³. ◊ (Adjectival) *Fructul drupaceu, nucă*. GRECESCU, FL. 18.

- Pl.: *drupacee*.

- Din fr. **drupacées**.

DRÚPĂ s. f. (Bot.) Fruct cu mezocarpul cărnos (și zemos) și cu endocarpul format dintr-un singur sămbure. *Drupa ... este o nucă învălăuită cu o substanță cărnoasă sau pielooasă, precum sunt prunele, cireșile ș. a.* J. CIHAC, I. N. 261/9, cf. CAIET, 82°/8. *Drupele sau nucoasele, cele ce au ... înlăuntru o găoace cu miez de mîncat*. CORNEA, E. II, 201/16. *Drupa ... aici pericarpul este molle, cărnos și gros, încungiură un sămbure tare în care se află un grăunte mare*. BARASCH, I. N. 148/9, cf. MIHALI, C. 142. *Drupele sunt fructe de prun, de cireș, vișin, cais, zarzăr etc.* LTR², cf. DEX, DN³. *Fructele, drupe false portocalii, sunt băgate în vitamine și substanțe colorante*. BUTURĂ, EB. I, 61.

- Pl.: *drupe*.

- Din lat. **druppa** [oliva], fr. **drupe**.

DRUSÁRE s. f. Operație folosită în filatura de lână pentru destrămarea completă a deșeurilor. Cf. LTR², SFC IV, 312, DN³.

- Cf. germ. d r o u s s i e r e n.

DRÚSĂ s. f. Drusetă. Cf. LTR².

- Pl.: *druse*.

- Din fr. **drousse**.

DRUSĂÍ vb. IV. T r a n z. (Prin sudul Transilv.: complementul indică terenuri agricole) A pregăti pentru cultivare, executând a doua arătură. Cf. A II 1, 3, 12.

- Prez. ind. pers. 3: *drúsăie și drúsăiește*.

- Et. nec.

DRUSÉTĂ s. f. (Text.) Dispozitiv folosit în filatura de lână pentru destrămarea zdrențelor; drusă. *Producția unei drusetete e de 10 ... 15 kg/h*. LTR², cf. DTT, DN³.

- Pl.: *drusetete*.

- Din fr. **droussette**.

DRÚSTĂ s. f. (Regional) Tovărășie (1), societate (2). Cf. ARH. FOLK. VI, 380.

- Pl.: *druste*.

- Din sb. **drusto**.

DRUȘCĂ s. f. (Regional) Fată care însoțește mireasa la cununie, având anumite atribuții în ceremonialul nunții: (regional) terfăriță, terfăroaie. *Rușcile cu „Lado, Lado”, pen toate unghiurile*. M. COSTIN, O. 135. *Acuș vin druștele să mă ia ... să mă ducă la cununie*. PR. DRAM. 390. *Logodnica ... cheamă două sau patru ajutoare cari să-i fie și druște*. SEVASTOS, N. 71. *Mireasa ... stă între druștele sale pînă după liturghie*. MARIAN, NU. 436, cf. DDRF. *Droascele sau drușcele ... la Dumînica Tomii ... pun vase pentru răposai*. REV. CRIT. IV, 143. *Drușce-aveau [la nunță] o coșofană Și-un cărstei bălăit*. COȘBUC, P. II, 35, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Astfel dusă de alaiul druștilor și al vornicilor, trecuse bunica pragul bisericii*. ANGHIE, PR. 22, cf., TDRG. *Venea o căruță cu mirii și cu druștele, apoi o brișcă cu nașii*. REBREANU, I. 255, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O aduc și pe domniță pînții săi și druștele*. SADOVEANU, O. X, 353, cf. SCRIBAN, D. *Mirele și mireasa, fiecare la casa lui, sunt înconjurați de druște și vornici*. IST. LIT. ROM. I, 37, cf. DEX. *Năfrămile pentru mire se coseau de către mireasă iar pentru vătăjei de către druște*. PAVEL, S. E. 45. *După ei încă venea Car mare cu druștele, ... Și o sută de nunași*. ALECSANDRI, P. P. 177. *Fiecare drușcă, are de păreche un vornicel*. ȘEZ. XXIII, 46. *Mireasa-i a mirelui, Druștele-s a cănelui*. BÎRLEA, L. E. M. II, 196. *Roagă-te druștelor tale Ca să fie cu răbdare*. FOLC. TRANSILV. I, 339. *Saracile babele, Potochesc sarmalele! Saracile druștele, Potochesc găluștele!* FOLC. MOLD. I, 175. ◊ (Adjectival) *Nunți noi, cu vornici aprigi și mândre druște fete*. LABIȘ, P. 62. ✦ S p e c. (Prin Bucov.) Fată tânără care însoțește convoiul de înmormântare al unei fete nemăritate sau al unui tânăr neînsoțit: *drușcuță*. *În cele mai multe sate din Bucovina, când moare o fată mare sau un fecior holtei, este datină de-a li se pune ... și drușce și vătăjei*. MARIAN, I. 253.

- Pl.: *druște*. - Și: (învechit, rar) *rúșcă* s. f.

- Din ucr. **дружка**.

DRUȘCULÍ vb. IV. T r a n z. (Maram.: complementul indică drumuri) A netezi (1), a nivela (2). Cf. LEXIC REG. II, 107, I 10.

- Prez. ind.: *drușculesc*.

- Cf. d r i ș c u i.

DRUȘCULIȚĂ s. f. (Prin Mold.) Drușcuță. *Să mă chemi la nunta ta, Să mă pui o drușculiță, Să știi că ți-am fost drăguță*. FOLC. MOLD. II, 545.

- Pl.: *drușculițe*.

- **Drușcă** + suf. -uliță.

DRUȘCŪȚĂ s. f. (Prin Mold.) Diminutiv al lui *d r u ș c ă*; (regional) druşculiță. *Sfânta lună, nună bună; Sfântu soari, Socru mari; Lucefiri vătăjăi, Stelili druşcuțali*. ȘEZ. II, 135, cf. GRAIUL, I, 453. ♦ (Prin Bucov.) Fată tânără care însoțește convoiul de înmormântare al unei tinere nemăritate sau al unui tânăr neînșurat; druşcă. *Năfrâmița de druşcuță, Ți-om pune-o la sfeșnicuțe*. MARIAN, I, 579.

- Pl.: *drușcuțe*.

- **Drușcă** + suf. *-uță*.

DRUȚ s. n. v. **donț**¹.

DRUZ, **-Ă** s. m. și f. Membru al unei secte șuite, constituită la sfârșitul secolului al XI-lea, considerată de extremiștii ismailiți o manifestare a divinității. *Rivalitățile dintre creștini, suniți, șiiți și druzi au rămas aprinse*. RL 2005, nr. 4 555. ◇ (Adjectival) *Reuniți în munți, la domiciliul liderului druz, ... deputații opoziției și-au anunțat ... hotărârea de a obține demisia executivului*. ib. nr. 4 547.

- Pl.: *druzi, -e*.

- Din fr. **druze**.

DRUZĂ s. f. **1**. (Geol.) Asociație cristalină de minerale, crescută liber pe pereții cavităților unor roci și filoane; geodă. *Concreșterile neregulate de minerale iau numirile de drusă, când se presintă crescute pe o suprafață ... cu un capăt liber*. MURGOCI - LUDWIG, M. 41, cf. CANTUNIARI, L. M. 137, LTR², DER, DEX, DN³, D. GEOL.

2. (Bot.) Grup de cristale de oxalat de calciu, în formă de stea, care apar în diferite țesuturi vegetale (în scoarță, măduvă etc.). Cf. LTR², DER, DEX.

- Scris și: *drusă*. - Pl.: *druze*.

- Din fr. **druze**.

DRUZBĂ s. f. v. **drujb**.

DU¹ interj. (Regional; repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de un motor în mișcare, vâjâitul unui foc puternic în sobă etc. (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *A început soba să facă: du-du-du*. id. ib.

- Onomatopee.

DU² prep. v. **de**¹.

DUÁL¹ s. n. Categorie gramaticală a numărului, în unele limbi, cu mărci proprii la nume și (rar) la verb, pentru două unități de același fel: două obiecte sau două ființe, alcătuind de obicei o pereche. *Ba, atâta iaste nesuferitoare limba slovenească de articlii definiți, cât măcar că cei ce întâiu au prefăcut cărțile besericești din grecești pre slovenie, toată limba slovenească o-au schimosit și o-au grecizat într-atâta, cât și aoristul grecesc și numărul duale, care nici mai nainte nu au avut limba slovenească, nice astăzi nici într-o dialectă a zisei limbi nu se află*. MAIOR, S. I, 313, cf. PROT. - POP., N. D., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³, DȘL.

- Pronunțat: *du-al*. - Pl.: *duale*. - Și: (învechit) **duále** s. n.

- Din lat. **dualis**, **-e**.

DUÁL², **-Ă** adj. Care are caracter dublu, care este format din două părți diferite, adeseori în relație de interacțiune sau de reciprocitate. Cf. SCRIBAN, D. *Acest caracter dual, vădit la toate microparticulele, a făcut să curgă multă cerneală*. CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 2/5. *Modelul beneficiază de conectivitate duală*. RL 2006, nr. 4 817.

- Pronunțat: *du-al*. - Pl.: *duali, -e*.

- Din fr. **dual**.

DUÁLE s. n. v. **dual**¹.

DUALÍSM s. n. (Atestat prima dată în 1830, ap. TDRG²)

1. Sistem de gândire sau de credințe care, într-un domeniu determinat, susține existența a două principii primordiale, opuse și ireductibile (materia și spiritul, corpul și sufletul, binele și răul); (învechit) diteism. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Zend-Avesta este Biblia dualismului; credințele bogomililor sunt bazate pe dualism*. CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DEX, DN³.

2. Coexistența a două elemente disjuncte, opuse și complementare; dualitate (**1**). Cf. PROT. - POP., N. D., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, M. D. ENC., DEX.

3. Formă de conducere statală, realizată printr-o uniune între Austria și Ungaria, între 1867 și 1918; dualitate (**2**). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. (Fiz.) Concepție potrivit căreia o microparticulă prezintă atât comportament ondulatoriu (de undă), cât și corpuscular (de particulă). Cf. D. FIZ., M. D. ENC.

- Scris și: (învechit) *dualizm*. TDRG, SCRIBAN, D. - Pronunțat: *du-a*.

- Din fr. **dualisme**.

DUALÍST, **-Ă** adj., s. m. și f. **1**. (Adept, partizan) al dualismului (**1**). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Bogomilismul, numit așa după fondatorul său, ... este varianta slavă a curentelor dualiste din Asia*. IST. LIT. ROM. I, 244. *Trăsătura fundamentală a filozofiei lui [Descartes] o constituie concepția dualistă despre existența a două substanțe independente una de alta*. DER II, 68, cf. M. D. ENC., DEX. *Metafizica sa dualistă rămâne oarecum ambiguă*. PALEOLOGU, T. 49, cf. DN³.

2. (Adept, partizan) al dualismului (**2**). Cf. LM. *El privește animalele îndumnezeite, miturile dualiste și poveștile despre facerea lumii ca alcătuite de pe vremea selbăticiei*. CONTEMPORANUL V, 228, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fibra de suavitate mătăsoasă din structura sa intimă, îndeobște dualistă, țese în basm lumi diafane*. COSTANTINESCU, S. I, 81. *El s-a situat pe o poziție dualistă*. D. FIL. 129.

3. (Adept, partizan) al dualismului (**3**); (învechit) dualistic (**1**). *Aflară și miniștrii adevărata programă a austriecilor dualiști*. BARIȚIU, P. A. III, 286. *Sunt fenomene cu desăvârșire împotriva ipotezei dualiștilor*. CONTEMPORANUL, IV, 668, cf. TDRG, CADE. *Piedica cea mai mare a dezvoltării elementului român o forma principiul dualist al imperiului*. CĂLINESCU, E. 203.

- Pronunțat: *du-a*. - Pl.: *dualiști, -ste*.

- Din fr. **dualiste**.

DUALÍSTIC, **-Ă** adj. **1**. (Învechit) Dualist (**3**). *Se declara din toată convicțiunea sufletului său pentru sistema dualistică*. BARIȚIU, P. A. III, 286, cf. LM, ALEXI, W.

2. (Fiz.) Care se caracterizează prin dualism (**4**). Cf. ANTONESCU, D., LM, ALEXI, W. *Problema interpretării aspectului dualistic al electricității nu este încă rezolvată*. CIȘMAN, FIZ. II, 560.

- Pronunțat: *du-a*. - Pl.: *dualistici, -ce*.

- Din fr. **dualistique**.

DUALITÁTE s. f. **1**. Calitatea, caracterul a ceea ce este dublu sau prezintă o natură dublă; coexistența a două principii sau a două elemente diferite ori opuse; dualism (**2**). Cf. HELIADE, O.² III, 228. *Un monstru dublu ... se apropie uneori de unitate, alteori de dualitate*. CONTEMPORANUL, V, 504, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Această dualitate a vieții psihice nu ar ajunge să explice toate faptele*. ARHIVA II, 353. *Această dualitate de forme și de origini e generală în Dacia*. PÂRVAN, G. 582. *Această dualitate ... l-a făcut pe Odobescu ... să nu se alipească de Junimea*. IBRĂILEANU, SP. CR. 217. *Dualitatea felului de a fi a lui Goethe ne explică nu numai particularitatea atitudinilor sale, ..., dar și mai ales pornirea sa către creațiune*. NEGULESCU, G. 120, cf. SCRIBAN, D. *Căută*

să se analizeze sincer și crezu că descopere această dualitate. CĂLINESCU, E. O. II, 20. *Există o dualitate, o răscruce de drumuri, în personalitatea și opera lui Petrarca.* VIANU, L. U. 20. *Această dualitate de roluri nu poate încăpea într-un suflet care ignorează viața socială.* RALEA, S. T. II, 70. *Printre aceste mase geologice, formând o uriașă dualitate procreatoare, Oltul vine la vale.* BOGZA, C. O. 16. cf. DL, DM, DER. *Opoziția ... dintre lumină și umbră creează o atmosferă unde, în elasticitatea unor spații, se înscrie contrastul însuși ca dualitate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 4/9. *Dualitatea factorilor din care se compune frumosul o găsim foarte clar exprimată de Herbart.* V. ROM. iulie 1975, 31, cf. DEX. *Așa îmi explică gazdele rațiunea socio-politică și profesională a acestei dualități.* FLACĂRA, 1976, nr. 16. 22. cf. DN³. ♦ *Dualitatea puterii = situație politică temporară, manifestată prin existența concomitentă a două puteri politice în stat.* Cf. DER, DN³.

2. Dualism (3). *Dualitatea austro-ungară era silită să se prefacă în trinitate.* CONTEMPORANUL, VII₂, 447.

3. (Mat.) Transformare prin care într-un plan unui punct îi corespunde o dreaptă și invers. Cf. LTR², DN³. ♦ *Dualitatea tensiunilor tangențiale = proprietate conform căreia componentele tangențiale ale eforturilor unitare care apar în vecinătatea aceluiași punct din corp pe două elemente de suprafață normale între ele și cuprinse în același plan sunt egale.* Cf. LTR², DER.

4. (Logică) Raport de opoziție între două funcții logice, astfel încât a doua poate fi obținută prin negarea simultană a valorii celei dintâi și a argumentelor ei. Cf. M. D. ENC., DN³, D. FIL.

- Pronunțat: *du-a-*. - Pl.: *dualități*.

- Din fr. *dualité*, lat. *dualitas*, -atis.

DUALIZĂRE s. f. (Rar) Faptul de a fi dual². *Durerea sau boala exclud posibilitățile de obiectivitate, depășesc intențiile oricărei dualizări.* CIORAN, R. 39.

- Pronunțat: *du-a-*. - Pl.: *dualizări*.

- Cf. *du a l*².

DUÁN s. n. v. *duhan*.

DUĂNĂ s. f. (Învechit) Vamă (3). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D, COSTINESCU, ALEXI, W. ♦ Vamă (1). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Pronunțat: *du-a-*. - Pl.: *duane*.

- Din fr. *douane*.

DUANIÉR s. m. (Învechit) Vameș (1). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Din partea Austriei granița nu se păzește: din distanță în distanță numai să afli câte un duanier.* I. IONESCU, D. 512, cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Pronunțat: *du-a-*. - Pl.: *duanieri*.

- Din fr. *douanier*.

DUĂNT s. n. (Fiz.) Fiecare dintre cele două piese de forma literei „D” care alcătuiesc sistemul accelerator al unui ciclotron. Cf. M. D. ENC., D. FIZ., DN³.

- Pronunțat: *du-ant*. - Pl.: *duanturi*.

- Cf. engl. *du a d*.

DUB¹ s. n. v. *dup²*.

DUB² s. n. v. *dubă¹*.

DUBÁCI, -CE adj. v. *dibaci*.

DUBAGIU s. m. (Regional) Toboșar (1). *Tache dubagiul ... supt greutatea cosciugului melodios din spinare.* KLOPŠTOCK, în BUL. FIL. VII - VIII, 239.

- Pl.: *dubagii*.

- **Dubă²** + suf. -agiu.

DUBĂLĂ s. f. v. *dubeală*.

DUBĂR s. m. (Regional) 1. Tăbăcar¹. Cf. NOM. PROF. 45. ALR I 1 670/51, 315, TEAHA, C. N. 222.

2. Piuar (2). Cf. ALR I 1 729/63, 65, 80, 90, 107.

- Pl.: *dubari*.

- **Dubi** + suf. -ar.

DUBARĂ s. f. (Turcism învechit) 1. Farsă: înșelătorie, șarlatanie. Cf. CIHAC II, 574, DDRF, GHETIE, K. M., ALEXI, W.

2. Zar¹. *Jocurile în șah ... precum și în zar (cu termeni speciali dubara și epeic) au fost destul de răspândite în oraș.* ȘIO I, 218, cf. HRISTEA, P. E. 260. ♦ (Concretizat) Dublă aruncătură la zaruri. Cf. ȘIO I, 276.

- Pl.: *dubarale*.

- Din tc. *dubara*.

DUBÁS s. n., s. m. 1. S. n. (Învechit și regional) Luntre mare care servește la pescuit, la trecerea de pe un țârn al unei ape pe celălalt sau la construirea podurilor plutitoare: p. e x t. pod plutitor, bac. *De-acia preste noapte veniră nește creștini cu un dubas de-i încărcară pre toț și-i dusără în Vizantiia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6¹/₂. *Ispravnicii au eșii în județ în plășile de la vale pentru tumbazuri* (a. 1729). ap. ȘIO II₂, 49. *Podul ... este făcut pe dubas pe Prut* (a. 1741 - 1742). IORGA, S. D. VI, 213. *A strânge dajdea morilor pe tumbuze, câte se vor afla în apa Prutului* (a. 1741 - 1742). id. ib. 221. *Pod pe dubase piste apa Prutului* (a. 1755). URICARIU, XI, 363/16. *Podul Argeșului și al Ialomișii n-au fost trebuință să le fac, căci se afla și multe poduri și în dombazuri.* VĂCĂRESCUL, IST. 302. *Se mai cer 4 tumbazuri, ca să coprinză apa din mal până în mal* (a. 1790). ap. ȘIO II₂, 48. *Podul ... [e] făcut pe dubasă de caice.* AMFILOHIE, G. 81/24. *Și mergând eu pe malul ei iarăși o bucată mare, am văzut că gema apa de dubasă mari.* CHIRIAC, 81, cf. CIHAC II, 574, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², ANTIPA, P. 464, TDRG, PAMFILE I. C. 72, RESMERIȚĂ, D. *Se întocmeau ... poduri umblătoare de lemn sau dubasuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 151, cf. CADE. *Dubasurile și podurile plutitoare isprăviseră de pus oștimea pe țârnul stâng al Dunării.* SADOVEANU, O. XII, 270, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Parcă i s-au înneccat corăbiile, șlepurile, dubasurile.* STANCU, D. 14, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mă dusei în pădure și tăei un lemn ... N-am făcut două mese și două dubese.* MAT. FOLK. I 212. *Un harap negru, buzat Cu o gură cât o șură Și un nas cât un dubas.* PAMFILE, C. T. 93, cf. IORDAN, L. M. 191, DR. X, 567, BUL. FIL. VII - VIII, 249.

2. S. m. (Regional) Epitet dat unui om leneș, somnoros, greci și gras. Cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. II, 73, I. CR. VI, 127, IORDAN, L. M. 191. *Scoal, dubasule, e-a intrat ziua-n casă!* BUL. FIL. VII - VIII, 249, cf. ZANNE, P. V, 287. ♦ Om mândăcios. Cf. SCRIBAN, D.

3. S. m. (Regional; și în construcția *de-a dubasul*) Numele unui joc de copii. V. *de-a v-ați ascunselea*: p. restr. persoană care îi caută pe cei ascunși în acest joc. Cf. PAMFILE, I. III, 5. *Dubașii și turca, obiceiuri practicate de sute de ani.* RL 2004, nr. 4 496. *În casă ..., unul căzut la sorți este legat la ochi cu o basma ori i se înfundă căciula pe ochi și se duce la un părete ..., pe când ceilalți stau departe ... Dubasul caută să prindă pe toți.* ȘEZ. VIII, 120, cf. A I 19, cf. 284.

- Pl.: (s. n.) *dubasuri* și (învechit) *dubase*, (regional) *dubese*: (s. m.) *dubași*. - Și: (învechit) *tumbáz*, *tumbúz*, *dombáz* s. n. - Din rus. *дубас*. - **Dombaz**, *tumbaz*, *tumbuz* < tc. *dombaz*, *tombaz*.

DUBĂȘ¹ s. m. (Regional) 1. Tăbăcar¹. Cf. ALR I 1 670/93, ib. I 729/69, 94, TEAHA, C. N. 222.

2. Piuar (2). Cf. ALR I 1 729/69.

- Pl.: *dubași*.

- **Dubi** + suf. -aș.

DUBĂȘ² s. m. v. tobaș.

DUBĂ¹ s. f. I. 1. (Învechit și regional) Luntre (mică) de pescuit, construită dintr-un trunchi de arbore scobit rudimentar; barcă, lotcă. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, JAHRESBER, V, 310, ȘĂINEANU². *Cele mai de căpetenie dintre accesoriile năvodului sunt dubele sau lotcele.* ANTIPA, P. 464, cf. CHIRIȚESCU, GR., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Patru dube cu tumuri, șeici și caice pline de turci.* SCRIBAN, D., cf. BL VII, 85. *Sofronie ne-a cumpărat plasele, dubele și tot ce-i pe talian.* DAVIDOGLU, O. 87, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 102, H I 299, II 262, III 19, 196, 309, VII 476, XIV 107, 351, 447, CV 1949, 7, 33, ALR II 2 563/705, ALR SN III h 840. ♦ (Învechit) Caic turcesc. Cf. SCRIBAN, D.

2. Vas circular sau paralelipipedic, construit din lemn ori din beton, sau groapă căptușită cu lemn, în care sunt tăbăcite pieile cu soluții de extracte tanante vegetale. Cf. COSTINESCU. *Magazia dubelor ... se umple cu var stins în care zac pieile până ce se roade părul după ele.* ARDELEANU, D. 102, cf. SCRIBAN, D. *Lasă pielea de bou să cadă la loc în dubă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 449, cf., LTR, DT, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. P. a n a l. Nume dat unor recipiente, de obicei rotunde, cu diverse întrebuințări:

a) (Regional) Vas în care se alege untul. Cf. CHEST. v 135/24, ib. 61/93.

b) (Regional) Coș din scoarță de cireș, în care se adună cireșele. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *În dubă adună cireșele.* VICIU, GL.

c) (Regional) Vas în care se scurge rachiul din țevile alambicului. *Pe chicușuri se scurge rachiul în dubă.* PAMFILE, I. C. 228, cf. CADE, SCRIBAN, D.

d) (Prin vestul Transilv. și prin Ban.) Piuă (3); ș t e a z ă ¹; (învechit și regional) d â r s t ă; p r e s t r. covata de la piuă (3). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 48, VICIU, GL., ALR I 239/80, 90, ib. I 727/63, 69, 80, 90, 93, 94, 107, ib. I 728/94, 107, com. din LUPȘA - BAI A DE ARIȘ.

e) (Regional) Stropitoare (II 2) (Roșiori de Vede). Cf. LEXIC REG. II, 69. *Dă-mi duba să ud florile.* ib.

f) Vas pentru transportul gazului. *I-a pus [pe cei doi] să care niște saci, niște dube de gaz.* PRED A, D. 25.

g) Rezervor de apă pentru fierăstraie. Cf. SCRIBAN, D.

h) (Tehn.) Lucrare de fortificație militară, construită în contraescarpa șanțurilor de apărare lipsite de apă, pentru a bate cu foc șanțul pe toată lungimea lui. Cf. LTR².

II. 1. Închisoare, temniță (1). *Dumitrașco Ceaurul vel-logofăt ... muri cum îi mai rău, în dub frențit.* NECULCE, L. 121. *Nemții, cum i-ar prinde, i-ar pune la dubă.* SION, P. 252. *În loc să-ți dee dreptu dimitale, te-a pus-o la dubă?* ALECSANDRI, T. I 566, cf. CIHAC, II, 95. *Mufluzi, pârcălabi, ... câți s-au prins cu mâna-n sac, cu ocoa mică toți au pupat duba, n-au scăpat ne-nvățați și nepilduiți.* JIPESCU, O. 95. *Au să vă toarne la dubă! la ocnă! ... la munca silnică pe viață.* CONTEMPORANUL, IV, 503. *Norodul l-a băgat la dubă pe noul împărat.* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Simionăș numai la două zile fu eliberat de la dubă.* AGÎRBICEANU, L. T. 253, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Judecătorul ... i-a liniștit pe toți, trimițându-l pe Toană Ispas la dubă.* COCEA, S. I, 38, cf. SCRIBAN, D. *L-au băgat ca un hoț în dubă.* BENIUC, V. 101, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. *Vede vătăjeii satului că vin și mi-l umflă ducându-l la dubă.* SNOAVA, II, 188, cf. BUGNARIU, N. 54/516, VAIDA, CABA, SĂL. 88, ȘEZ. XXIII, 46. ♦ (Regional) Zi de închisoare. A căpătat trei dube. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

2. Vehicul închis (cu ferestre mici prevăzute cu gratii), destinat transportului deținuților. Cf. ȘĂINEANU². *Au fost urcați în dubele penitenciarului și transportați la Văcărești.* ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O dubă cafenie, trasă de două gloabe, fu oprită*

în fața închisorii. SAHIA, N. 84. *Elefterescu a trimis la gară ... duba arestului.* POPA, V. 208, cf. SCRIBAN, D. *Se temeau să nu se apropie de ei un vardist să-i ia de gât și să-i ducă să-i bage la dubă.* STANCU, R. A. II, 397. [Deținuții] erau scoși din celule ... și erau urcați în dubă. BENIUC, M. C. I, 288. *Ulița era străbătută în trecut de duba poliției care venea să ridice pe câte un muncitor.* V. ROM. ianuarie, 1954, 173, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., SNOAVA, II, 373. *Duba în care era transportat Cozma a tamponat un autoturism.* RL 2005, nr. 4 612. ♦ (Prin lărgirea sensului) Zăhan ... a deschis ușa dubei, iar câinii prinși au zbughit-o. VLASIU, P. 352. ♦ Un fel de camionetă închisă, folosită pentru diferite transporturi (de persoane, de mărfuri etc.). Cf. ARHIVA, II, 196. *Duba, încărcată prea mult cu snopi, huia ca o vijelie.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 79. *În stradă, aștepta duba.* EFTIMIU, N. 143. *Oaspeți de toată mâna cari soseau seara pe jos sau cu duba cea mare.* I. BOTEZ, B. I, 165. *Când s-a isprăvit lumânarea de la căpătâul Oiței, s-a aprins tulpina asta uscată de mărăcin și-a ars până a venit duba de la Morgă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 27. *Peste trei zile, a venit o dubă să-i ridice [pe copiii] și să-i ducă la spital.* PAS, Z. I, 216. *Lucu Silion, palid și supt, părăsea singur casa Feraru, împins încet în duba elegantă a Salvării.* VINEA, L. II, 298. *Cam la zece zile sosea o dubă blindată de la București, din care coborau doi indivizi îmbrăcați civil.* BARBU, I. I, 145, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Se pare că viitorul mijloc de transport pe care-l vor folosi va fi nu autobuzul, ci o dubă.* FLACĂRA 1976, nr. 26, 20, cf. V. BREBAN, D. *În urma impactului devastator, duba cu marmură s-a făcut praf.* RL 2005, nr. 4 559.

III. (Regional) Epitet dat unei persoane leneșe, greoaie, de dimensiuni mari etc. ori unei gravide. Cf. ARHIVA, II, 191, BUL. FIL. V, 252. ♦ (Regional) Fată bătrână (Bonț - Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: dube. - Și: (învechit) dub s. n., dóbă s. f.

- Din ucr. дуб, rus. дуб.

DUBĂ² s. f. v. tobă.

DUBĂCÍ vb. IV v. dibăci.

DUBĂÍ vb. IV. 1. (Regional) I n t r a n z. A bate toba (1). *Dobașul dubăește de trei ori, și la acest semn colindătorii se așează în grup de câte 4-5, tot 2 cu 2.* PAMFILE, CR. 42, cf. CADE. ♦ R e f l. (În forma dobăi) A mânca peste măsură, a se umfla mâncând prea mult. (Vâlcele - Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I. 67.

2. T r a n z. (Învechit) A bate. *Au doară socotiți că ... mai bine vor înjvâța pruncii dacă-i veți dubăi, adecă ii veți bate pre dânsii.* PETROVICI, P. 51/13.

3. T r a n z. (Regional: complementul indică pământul) A bătători (Feneș* - Zlatna). Cf. ALR SN v h I 449/102.

- Prez. ind.: dubăiesc și (regional) dúbăi (ALR SN v h I 449/102). - Și: dobăi vb. IV.

- Dubă² + suf. -ăi.

DUBĂLĂR s. m. 1. (Mold. și sud-estul Transilv.) Tăbăcar¹. *Dubălarii carii fac negoțitorie cu piei lășesc răul dintr-un loc într-altul.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 2015. *Trei parale de piele de oaie sau miel ... iar acei ce le vor ave pentru trebuința caselor lor să nu fie supărați a plăți nimica cumu și dubălarii sau tăbăcarii ce le vor cumpăra să le lucreze (a. 1823).* URICARIUL, V, 57/25. *Aș fi lucrat pieile lamilor ... ca tăbăcarii (sau dubălarii).* DRĂGHICI, R. 141/30, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, PAMFILE, J. II, 308. *Cel mai vestit dubălar de pe vremea aceea ... stetea cu locuința ... pe malul Bârladului.* HOGAȘ, DR. II, 152, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În Broscărie s-au pripășit câțiva români, funcționari mici, odagii și puțini nemți: un cămătar, câțiva dubălari.* SADOVEANU, O. IV, 395, cf. SCRIBAN, D., SEVASTOS, P. 277. *Dar nu mi-i de pene, Cum mi-i de piele, Că o dam la dubălari.* MARIAN, I. 217. *Of, di când îs melitari, Mni-o tras carnia la cântariu*

Pcelia-n târg la dubălari. VASILIU, C. 91, cf. T. PAPAĞI, M., ALR I 1 670. *Usca-te-i să ti usuci Cel de-o stârmit militari; Da-i-aș carnea la cântari Și chelea la dubălari Să faci din ea curăli.* FOLC. MOLD. II, 159.

2. (Entom.; regional) Nasicorn (*Oryctes nasicornis*). Numirea ... de dubălar îi vine de acolo, pentru că el petrece de regulă în ... argăseala de pe lângă dubălării. MARIAN, INS. 9, cf. CADE, ENC. AGR. II, 362.

- Pl.: dubălari. - Și: **dobălăr** (ALR I 1 670/259), **dubelăr** (ib. 1 670/476) s. m.

- **Dubală** + suf. -ar.

DUBĂLĂRIE s. f. (Mold.) 1. Tăbăcărie¹ (1). Lemnul lui [al castanului] este foarte bun pentru dulgherie, iar coaja pentru dubălărie. J. CIHAC, I. N. 314/13, cf. DDRF, MARIAN, INS. 9, ȘĂINEANU, D. U., CADE. „Dubit” și „dubălărie” pentru „tăbăcit” și „tăbăcărie”. SADOVEANU, O. XX, 614, cf. SCRIBAN, D., H XVI, 161.

2. Tăbăcărie² (2). Acest gunoi se produce din ... lepădăturile de la dubălării. LITINSCHI, M. 18/28. Pe lângă acestea mai vine ... un pârăuaș peste măsură de puturos, mai ales fiindcă dubălăriile Parisului sunt pe malurile lui. CONTEMPORANUL, IV, 70, cf. DDRF. O dubălărie care pe tot anul poate dubi câte 2000 de piei de bou și 3000 de vițel. ap. TDRG. De dubălăria căruia nu te-ai fi putut apropia ..., căci îți cârmia nasul din loc și te doboră duhoarea la pământ. HOGAȘ, DR. II, 152, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: dubălării.

- **Dubălar** + suf. -ărie.

DUBĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Maram.; complementul indică pielea brută) A argăsi. Cf. BUGNARIU, N. 53/442, ALR II 6 615/219, 334, ALR SN II h 531, ALRM SN I h 349.

- Prez. ind.: dubălesc.

- **Dubi** + suf. -ăli.

DUBĂLÍ vb. IV v. **dobălui**.

DUBĂLUÍ vb. IV v. **dobălui**.

DUBĂSĂR s. m. 1. (Învechit) Constructor de dubasuri (1). Cf. ZEITSCHRIFT, I, 77.

2. (Mold.) Pontonier (2). Cf. DDRF, SCRIBAN, D.

- Pl.: dubăsari.

- **Dubas** + suf. -ar.

DÚBCĂ s. f. v. **dutcă**.

DUBEĂLĂ s. f. Faptul de a (se) dubi.

1. (Învechit și regional) Argăseală, tăbăceală. *Întâi pun pieile în apă ca să le moaie ... le întind pe un lemn ... le sară ... și apoi le pun la dubală unde stau câteva zile.* DRĂGHICI, R. 142/5. *Pentru sagnă ... să se spele rana cu dubală de la cojocari.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 50/7, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 103. *La cada cu dubală, cumătre lup, că nu-i de chip!* CREANGĂ, P. 29. *Dar pe foc ce e-n căldare?* - *la dubeală-am pus să fiarbă.* CONTEMPORANUL, I, 131, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., JAHRESBER. V, 310, ALEXI, W., TDRG. *În această tăbăceală sau dubală stăteau pieile șase săptămâni după care se scoteau.* PAMFILE, I. C. 42, cf. GOROVEI, CR., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Tăbăcarul] a zvârlit ... [vulpea] pe o movilă de dubală. SADOVEANU, O. XV, 491, cf. SCRIBAN, D., LTR. *Bordeiul se umplu de-un miros de fân vechi, de bălăgar și piei de oaie puse la dubală.* CAMILAR, N. II, 266, cf. DL, DM, HRISTEA, P. E. 306, cf. DEX, BUTURĂ, EG. 403. *Femeia puse să facă o dubială pentru piei.* SNOAVA, II, 316, cf. H II 183. *Tot cu zăr se face și dubala, în care se dubesc pieile de oi, înainte de a se face cojoace.* ȘEZ. VII, 99, cf. CHEST. V 113/78, 141/19, ALR II 6 616, ib. 6 617/250, 310, 353, 365, 514, 520, 531, 537, 551, 574, 605, LEXIC

REG. 113, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI. ♦ (Învechit) Apă de pe fundul corabiei. Cf. DRLU.

2. (Regional) Putrezire a bălegarului; (concretizat) miasmă exalată de gunoiul putrezit, de argăseală etc. Cf. TDRG, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI, LEXIC REG. II, 50.

3. (Învechit și regional) Epitet depreciativ dat unei ființe greoaie, lenșe (și slabe). Cf. CREANGĂ, GL. *Ho, bălaie, nea dubală!* CONTEMPORANUL, III, 292, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. V, 184, CADE., BUL. FIL. II, 285. *Hăis, dubală!* SCRIBAN, D. *Măi dubală!* id. ib., cf. H X 354, PAȘCA, GL., LEXIC REG. 8, 113, FD III, 206. ♦ Om necioplit.

4. (Regional; f i g.; eufemistic; în imprecății) Drac (1). *Dă-o-n dubeală! ziceam eu cu îngăduință.* LĂNCRĂNAN, C. III, 133. *Dubala să te mănânce!* Com. din ZAGRA - NĂSĂUD. *Hie-l (lua-l-ar) dubeala.* LEXIC REG. II, 59.

5. (Regional) Închisoare. Cf. CONTRIBUȚII, II, 131. [Judecătorul] dete hotărârea ca adevăratul neguțător să-și ia averea în stăpânire, iar pe chirigiul îl băgă la dubeală. SNOAVA, IV, 223.

- Pl.: dubeli. - Și: (învechit și regional) **dubală** s. f.

- **Dubi** + suf. -eală.

DÚBEL adv. (Regional) Dublu (Șcheia - Suceava). Cf. ALR I 668/381.

- Din germ. **doppel**.

DUBELĂR s. m. v. **dubălăr**.

DUBELEU s. n. (Prin vestul Transilv.) Vas în care se bate zerul până se alege untul. Cf. CHEST. V 135/34, A I 17, 20.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?

- Din magh. **doboló, döböló**.

DUBELIȘTE s. f. (Prin Bucov.) Căldură mare, zăpușeală. Cf. ALR SN V h 1 502/365, GLOSAR REG. 31.

- Pl.: dubeliști.

- Cf. ucr. **дуби**.

DUBÉȘ s. m. (Turcism învechit; la jocul de table) Zar dublu (1). *Îi mai da mata și un dubeș.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Nici dubeș nu se auzea pe nicăieri.* BRĂESCU, O. A. I, 40.

- Pl.: dubeși.

- Din tc. **dübeş**.

DUBÉȚ s. n. (Regional) Locul dintre sobă sau cuptor și perete unde se culcă copiii la căldură; cotlon (Groși - Baia Mare). Cf. ALR II/I h 283/349.

- Pl.: dubețe.

- Et. nec.

DUBÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Atestat prima dată în 1700, ap. TDRG²) (Învechit și regional; complementul indică piei) A tăbăci¹ (1) a argăsi. Cf. DRLU, LB. *Nu văzusă niciun tăbăcariu macar, cu cât mai vartos de a dubi piei, apoi cum pute să facă un lucru ce năicum îl știe?* DRĂGHICI, R. 142/18. *L-am pus să dupească chiei, lângă coloane godice venețiene.* PR. DRAM. 188, cf. ISER, BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC II, 103, DDRF, GHEȚIE, R. M., JAHRESBER. V, 310, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Trebuie ca pielea nelucrată să poată fi dubită pe loc.* ap. TDRG. *În Bucovina ... mai fiecare gospodar, ba și gospodină știe a dubi piei de oaie, capre, vulpe etc.* PAMFILE, I. C. 47, cf. RESMERIȚĂ, D. *Piele de bou și de vacă, în general rău dubite și vândute foarte efîn, dacă s-ar pregăti mai bine, ar putea concura cu pieile din Rusia.* N. A. BOGDAN, C. M. 125, cf. CADE, BUL. FIL. II, 285, SCRIBAN, D., DL, DM, FD III, 207, L. ROM. 1961, nr. 1, 21, HRISTEA, P. E. 306, DEX. *Când erau dubite, pieile se scoteau fără să se îndepărteze dubeala de pe ele.* BUTURĂ, EG. 407, cf. H XV 68. *A venit cu pielea aceea acasă, au dubit-o și și-a făcut din ea o pungă mare-mare.* SBIERA, P. 167, cf. BUGNARIU, N.

53/44. *Adună el cum adună pieșoarele și puse meșterii să le dubească, să le coase laolaltă și să facă haina.* MERA, L. B. 185, cf. JORDAN, L. M. 191, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI, ALR II 6 615, ALR SN II h 531, ALRM SN I h 349, LEXIC REG. II, 86. ◊ R e f l. p a s. *Pielea, astfel fără păr, se crușește, se dubește, se argăsește sau se tăbăcește.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 204. ♦ (F i g; complementul indică ființe) A bate. Cf. DL. ◊ E x p r. (Regional) A lua (pe cineva) la dubit sau a dubi cuiva pielea = a bate zdravăn (pe cineva). Cf. DL. *Mă dusei să cumpăr sare ... Mă luară la-nțebare, La dubit și scărmanare.* MARIAN, SA. 191, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI. A pune (pe cineva) la dubit = a întemnița. *C-un director de Agie Nu e lucru de glumit, Căci el poate-ntr-o mânie Să te puie la dubit.* ALECSANDRI, T. I, 139, cf. DL, DM, DEX.

2. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional; despre plante, mai ales despre in, cânepă sau despre fructe, legume) A (se) muia (1), a (se) topi (3), a (se) putrezi (1). *Se poate primejdui bunătatea și trănicia lăorului, mai ales când urmează și ploii, care îl dubăsc și-l slăbesc.* I. IONESCU, C. 146/2. *Puind cânipa cu sămânța coaptă ca să se dubească, să face o muncă ... zădarnică ... și vătămătoare.* id. ib. 148/18, cf. ISER, TDRG. *Pentru a-l mai muia, teiul se dubește ... în apă, întocmai ca și cânepa.* PAMFILE, I. C. 229, cf. id. A. R. 173, DL, DM, DEX. *După cules, cânepa de toamnă se lasă pe loc, pusă grămăgioare cap la cap, vro trei zile, ca să se dughească.* ȘEZ. IX, 140. *Cânipa semănatu-s-a, Cânipa culesu-s-a, Dughitu-s-a, melițatu-s-a.* I. CR. III, 182, cf. JORDAN, L. M. 191, A I 23. *Să dubească prunele de rachi.* LEXIC REG. II, 59. *Femeile duceau cânepa la dubit.* SNOAVA, III, 59. ♦ R e f l. (Regional; despre plante) A se ofili (1), a se veșteji (1). Cf. A I 12, LEXIC REG. II, 86. ♦ R e f l. (Regional; despre gunoiul de grajd) A se putrezi (1) (Brașov). Cf. LEXIC REG. 90, LEXIC REG. II, 50. ♦ (Regional; despre substanțe) A dospî (4), a fermenta. *Urliuala de porumb flartă sau dubită două-trei zile în apă ... sunt de asemenea foarte bune [pentru momeală].* ATILA, P. 54. ♦ (Despre alimente, lichide etc.) A (se) altera, a (se) strica (6). Cf. PONTBRIANT, D. ♦ (Învechit; despre haine) A (se) toci³ (2), a (se) uza (2). Cf. LB, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M.

3. T r a n z. și r e f l. (Regional; despre pielea omului) A (se) juli, a (se) jupui, a (se) zgâria (1); p. e x t. a (se) descuama, a (se) curăța. Cf. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 86, com. din FRATA - SĂRMAȘU, ALR I I 182/51, 251, 257. *Nu te dubi, c-apoi nu se vindecă curund.* MAT. DIALECT. I, 68. ♦ R e f l. (Învechit și regional; despre arbori) A se coji, a se jupui. *Deacă se dubeaște (desface) coaja de pre vrin pom și înceape a se usca ... , treabue tăiat ce iaste uscat.* ECONOMIA, 139/3, cf. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 86. ♦ T r a n z. (Învechit și regional) A jumuli; (f i g.) a jefui, a escroca. *Apoi au batgiocorit pe prințul Gavriil Betlen, căci nu l-au știut dubi după bogăția lui, pentru că era grec foarte bogat.* ȘINCAI, HR. III, 17/13, cf. LB, DRLU, ISER, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Că găina toată-i floace; C-ai dubit-o-nre cuptori.* MĂNDRESCU, L. P. 201. *Ș-o vânat păsări de tot felul. Care cum le pușca, le dubgè bine de pene și punè penele-n desagi.* VASILIU, P. L. 159, cf. ALR II 4 092/228, 284, ALR SN II h 362, ALRM SN I h 244, MAT. DIALECT. I, 68.

4. T r a n z. (Regional; complementul indică plante) A smulge (1); a plivi (1). Cf. ALR I 838/285, LEXIC REG. II, 80. ♦ (Complementul indică lână) A smulge din caier (+Someșu Cald - Cluj-Napoca). Cf. ALR I I 271/289.

5. I n t r a n z. F i g. A dormi (mult). *Iar te-ai pus cu găinile la dughit ... mânca-te-ar lupchii să te mănânce!* HOGAȘ, DR. I, 210, cf. PAMFILE, C.

- Prez. ind.: *dubesc*. - Și: (învechit) *dupî* vb. IV. BARCIANU, JAHRESBER. V, 310.

- Din ucr. дубити.

DUBÍE s. f. Veche monedă în valoare de jumătate de dublon¹. *Erea o piele de un fel de șarpe ai cărui solzi erea de aur și mari cât o dubie de zece galbini.* GORJAN, H. II, 80/8, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *dubii*.

- Cf. it. d o p p i a.

DUBIETĂTE s. f. (În dicționarele din trecut) Stare de îndoială. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Din lat. *dubietas, -atis*.

DUBÍNĂ¹ s. f. (Regional) 1. Bătă. Cf. DR. IV₂, 1 558.

2. Epitet dat unei ființe leneșe, greoaie. *Sculă pe fata unchiașului în creierii nopții și o trimise după foc. - Scoal'! dubină, și pleacă de ado nițel foc!* MUSCEL, 38, cf. PASCU, S. 212, DR. V, 184. ♦ Femeie desfrănată (Putna - Vicovu de Sus). Cf. MAT. FOLK. 1 209.

- Pl.: *dubine*.

- Din ucr. дубина.

DÚBINĂ² s. f. (Regional) Supărare (4), amărăciune, necaz (1) (Reșița). Cf. LEXIC REG. II, 36.

- Pl.: *dubine*.

- Et. nec.

DUBIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni sau despre manifestările, acțiunile, creațiile lor, despre obiecte ori despre stări, fenomene etc.) Care dă de bănuț, inspirând neîncredere; suspect (1), îndoielnic, nesigur (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cu toată dubioasa reputație ce i-a rămas ... a mai putut să scrie în „Revue des deux mondes”.* MAIORESCU, D. II, 51. *După două încercări dubioase, d. C. A. Rosetti se coborî de la biuroș și-și dete demisiunea.* EMINESCU, O. XI, 90, cf. DDRF. *A plecat din vechia funcție în împrejurări dubioase, în șoapte de oarecari incorectitudini.* SĂM. II, 375, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Tot cu înțelesul de craniu se întrebuițează și termenii „tîgvă” („tîdvă” etc.), de care am vorbit în alt loc, „hârcă” și „cioarcă”, a căror origine e dubioasă.* CANDREA, F. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Individ cu moralitate dubioasă.* EFTIMIU, N. 22. *Acestea încercau să treacă statului ... aceste „portofolii dubioase”.* CAMIL PETRESCU, P. 236. *O convinsese, în cele din urmă, pe Ralița să tacă și să accepte tovărășia cumetrei cu existența dubioasă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 212, cf. SCRIBAN, D. *Se ivi astfel cu dubioasa lui prestață de aristocrat.* MIHĂESCU, D. A. 95. *Toți sunt ignoranți, inactivi ... cu doctorate dubioase.* CĂLINESCU, C. O. 32. *Hoteluri ... de-o curățenie dubioasă.* RALEA, O. 19. *Micul șipot a devenit ... un râu ... de o curățenie dubioasă.* BENIUC, M. C. I, 462. *Te-ai cuibărit într-o sinecură dubioasă.* VINEA, L. I. 122. *Era înșoțit de medelnicerul Sotir ... și el cu obiceiuri dubioase, demult deprinse.* BARBU, PRINC. 185. *Figuri dubioase de parveniți, zugrăviți poate cu trăsături prea apăsate ale penelului.* IST. LIT. ROM. III, 501. *Plaga ... avea un aspect dubios.* G. BARBU, A. V. 40. *O tânără cu o moralitate foarte dubioasă.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 63. *Dezlegarea unor probleme dubioase sau controversate.* M 1974, nr. 5, 15. *Să înlătore aureola dubioasă care-i înconjurase numele.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. ◊ (Adverbial) *Aveam de luptat ... cu textele din Tratatul minorităților dubios redactate.* TITULESCU, D. 272, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *dubioși, -oase*.

- Din lat. *dubiosus, -a, -um*. Cf. it. d u b b i o s o.

DUBIOZITĂTE s. f. (Învechit, rar) Incertitudine, dubiu. Cf. LM.

- Scris și: *dubiositate*. LM. - Pl.: *dubiozități*.

- *Dubios* + suf. *-itate*.

DUBÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d u b i și rezultatul ei.

1. (Învechit și regional) Tăbăcire, argășire; (învechit și regional) dubit¹ (1). Cf. d u b i (1). Cf. DRLU. *La ce slujește această dubire?* I. IONESCU, C. 148/12, cf. COSTINESCU, DDRF, ENC. AGR. II, 362, LTR, DT, DL, DM, DEX.

2. (Regional) Muier² (1), topire (3) a inului, a cănepei; dospire (2); (regional) dubit¹ (2). Cf. d u b i (2). *Prin dubire sau dospire, pleava care ține închisă sămânța cănepii putrezește, iar după uscarea mânușilor, se poate scutura mai ușor.* PAMFILE, A. R. 173, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit) Alterare a alimentelor, a lichidelor; stricare (5). Cf. PONTBRIANT, D. ♦ (Învechit) Uzare a hainelor; tocire (2). Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dubiri*.

- V. *dubi*.

DUBIT¹ s. n. 1. (Învechit și regional) Dubire (1). *Să întrebuițează ... coaja [stejarului] pentru dubitul pieilor.* J. CIHAC, I. N. 313/23, cf. DDRF. *Iată numai o parte mică din vocabularul cu care urechea mea a fost obișnuită ... „dubit” și „dubălărie” pentru „tăbăcit” și „tăbăcărie”.* SADOVEANU, O. XX, 614, cf. ALR SN II h 531, H VIII 183. ♦ F i g. Bătaie. Cf. DL.

2. (Regional) Dubire (2). *Adesea dubitul și uscatul [cănepei], și în acest caz și băutul se face pe bucată, pe loc.* PAMFILE, A. R. 173.

- V. *dubi*.

DUBIT², -Ă adj. 1. (Învechit și regional; despre piei sau blănuri) Tăbăcit², argăsit. *Negoșitorii Rosienii ducea la Grecia: miere, ceară, blane dubite și altele.* ASACHI, I. 26/33. *Neavând bou, în a șesea [încăpere] aruncară o piele dubită luată din altariu.* CONTEMPORANUL, V, 427, cf. DDRF, DL, DM, DEX, GOROVEI, CR.

2. (Regional; despre in, cănepă etc.) Muia² (1); topit² (3), dospit (2). *Cănepă dubită.* DL, cf. DM, DEX. ♦ (Mai ales despre lemne) Care este îmbibat cu apă (Mihăileni - Miercurea-Ciuc). Cf. ALR II/1 h 281/574. ♦ (Învechit; despre plante) Care este ofilit, veștejit. *Când ai fost tu amărâtă Și floarea ta a fost dubită Și când tu te-ai vigănit Și floarea ta a-nflorit.* F (1888), 472. ♦ (Învechit; despre alimente, lichide etc.) Alterat, stricat² (5). Cf. PONTBRIANT, D. ♦ (Învechit; despre haine) Care este tocit² (1), deteriorat, uzat (2). Cf. LB, ISER; PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

3. (Învechit și regional; despre arbori) Care este jupuit, cojit. *Frunză verde lemn dubit, iată că m-am boierit!* ALECSANDRI, T. 912. *Eu maichii i-am poruncit Pe frunză de lemn dubit.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 179. *Frunză verde, lemn dubit, Iășul nostru cel vestit A rămas negru părliț.* POP., ap. GCR II, 293. *Foae verde lemn dubit, Mare-i Prutu și cotit.* ȘEZ. I, 238. *Frunză verde lemn dubit, Alei, codre îndrăgît.* PAMFILE, C. 7. 271. *Frunză verde lemn dubit, Cunosc omul necăjit, După mers, după pășit.* ANT. LIT. POP. I, 33. *Frunză verde lemn dubit, După ce-am îmbătrânit, Luam satul de-a lungul.* FOLC. TRANSILV. II, 381. *Foiliță lemn dubit, Tinereță ce-am avut, Cu amar le-am petrecut.* FOLC. MOLD. I, 58. ♦ (Învechit; f i g.; despre ființe) Care este escrocat. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dubiți, -te*.

- V. *dubi*.

DUBITĂ vb. I. T r a n z. (Învechit) A pune la îndoială; a ezita. *Câteva momente dubita că e deștept.* F (1871), 126. *Deși nu dubitez un moment despre favorabila reușită a acestei producțiuni, totuși nu-mi pot face prea mari iluziuni.* ib. (1879), 70, cf. LM. *I se întâmplă și lui [Hume] ceva ce-i lovește întotdeauna scepticismul, adică el însuși este dubitat.* EMINESCU, O. XIV, 433, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *dubitez*.

- Din lat. *dubitare*.

DUBITĂBIL, -Ă adj., adv. (Rar) (În mod) dubios. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *dubitabili, -e*.

- Din lat. *dubitabilis, -e*.

DUBITĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este în dubiu. Cf. ARISTIA, PLUT., LM.

- Pl.: *dubitați, -te*.

- V. *dubita*.

DUBITATIV, -Ă adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Care exprimă o îndoială, un dubiu¹; sceptic (2). Cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Ideea o repetă în iunie cu aceeași candoare dubitativă.* IORGA, L. I, 529, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Mișu ... rămâne dubitativ și visează cu ochii duși.* ARGHEZI, C. J. 170. *Elementul dubitativ în afirmație este un aspect al atenuării afirmației.* SCL 1955, 282. *Trebuie să reținem că autorul este dubitativ.* LL 1973, nr. 4, 777. *E de observat, în cărțile sale, frecvența formelor dubitative ... expresii ale unui sănătos relațism în critică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 20/2. ♦ (Substantiv) Nu cu doar și poate, nu cu alte dubitative se decid cesiuni atât de gingașe ca cele ale educațiunii. EMINESCU, O. XI, 293. ♦ (Adverbial) *Mă mărginesc a zice în mod dubitativ, că, ... m-aș fi rugat să mi se explice nedumerirea?* MAIORESCU, D. I, 560. *Vasăzică are valoare! se mai informă încă dubitativ.* CĂLINESCU, S. 43. *Domnul Arghir a clătinat dubitativ din cap.* VINEA, L. I, 161. ♦ (Gram.) Propoziție dubitativă = propoziție optativă. Cf. SCRIBAN, D. *Propozițiile dubitative se construiesc cu modurile prezuntiv, conjunctiv și indicativ.* DL. (Gram.; învechit) Modul dubitativ = modul optativ. *Modurile, ce arată condițiile faptuiri verbului, sânt șapte ... Optativ (poftitoriu) sau dubitativ (îndoitoriu).* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 97/9.

- Pl.: *dubitativi, -e*.

- Din lat. *dubitativus, -a, -um*, fr. *dubitatif*.

DUBITĂTOR, -OĂRE adj., subst. 1. Adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care pune la îndoială, care nu are încredere în ceva. Cf. COSTINESCU, LM.

2. S. n. (Gram.; învechit) Modul optativ. *Optativul (profitoriu) sau dubitatoriu cu îndoială, se alcătuiește cu verbul ajutător ... și cu îmfinitivul verbului.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 97/20.

- Pl.: *dubitatori, -oare*. - Și: *dubitătoriu* s. n.

- Din lat. *dubitator*.

DUBITĂTORIU s. n. v. *dubitator*.

DUBITĂȚIE s. f. Figură retorică prin care oratorul arată că se îndoiește de adevărul celor spuse de el pentru a preveni obiecțiile. Cf. I. GOLESCU, C. *Este oare dubitățione că degradăționele ce le vedem ... nu vin din legislăționele despotico-aristocratice?* GHICA, C. E. I, 166, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. ♦ (Livresc) Îndoială, incertitudine, nesiguranță. *Dubităția e neîntemeiată, în ambii ei termeni.* CONSTANTINESCU, S. II, 127. *Este momentul în care figura lui Napoleon, prilejuind câteva nedumeriri și dubității grave cu privire la ființa umană, pregătește suita de interogații aruncate cerului.* LL 1972, nr. 2, 104, cf. NDN.

- Pl.: *dubității*. - Și: (învechit) *dubitățione* (COSTINESCU, LM), *dubitățione* s. f.

- Din lat. *dubitatio, -onis*, fr. *dubitation*.

DUBITĂȚIUNE s. f. v. *dubităție*.

DUBITĂCIUNE s. f. v. *dubităție*.

DUBITĂC s. n. v. *dobitoc*.

DUBITOCÉSC, -EĂSCĂ adj. v. *dobitocesc*.

DUBITOCÉȘTE adv. v. *dobitoceste*.

DUBITOCÍ vb. IV v. **dobitoci**.

DUBITOCÍE s. f. v. **dobitocie**.

DÚBIU¹ s. n. Îndoială, neîncredere, nesiguranță (2); ezitare. Cf. ȘINCAI, HR. I, 586, ap. TDRG². *Cine este acela care poate să puie în dubiu onorabilitatea lui musiu Rapace?* HELIADE, O.² III, 482, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. D. *Maiorescu ne-a demonstrat chiar în prima sa prelecțiune că câmpul filosofiei nu mai este astăzi acel Eldorado misterios, obiect etern de dispute, de dubiu și de cercetări infructuoase.* CONV. LIT. II, 32. *Dac-o ajunge la putere, precum sper și nu am dubiu, chiar și câinii au să umble pe strade cu covrigi în coadă.* ALECSANDRI, T. 139, cf. LM. *Nici o singură țifră nu este de fantazie sau măcar puse în dubiu.* EMINESCU, O. XII, 55. *Dacă era dubiu, atunci în al treilea an [tatăl] avea dreptu să-l omoare [pe prunc].* MARIAN, NA. 101, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Copiii împărțeau opiniile părinților exact. În inima lor persista totuși un dubiu și se surprindeau zâmbind unul la altul.* ARGHEZI, P. T. 129. *Cu fericirii tați suntem în dubiu.* BENIUC, M. C. I, 309. *În caz că avem dubiu asupra unor ciuperce, ... este mai bine să nu le consumăm.* BELEA, P. A. 161. *Judecați ..., punând în dubiu cinstea unui ofițer.* PEDA, I. 136. *Studiase dosarul acestui tânăr, dar nu pentru că ar fi avut unele dubii în ce-l privea pe Dănac.* BARBU, I. I, 33. *Nu există niciun dubiu asupra provenienței luterane a Catehismului Marțian.* IST. LIT. ROM. I, 305. *Își exprimau dubii cu privire la succesul acțiunii de creare a unui partid unic.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 18. *Un exemplu clar oferă, de pildă, „ilustrativ”, care poate fi considerat fără dubiu formație a limbii române.* LL 1972, nr. 2, 40. *Lucrurile sunt prea clare ca să mai comporte dubii.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18.

- Pl.: **dubii**.

- Din lat. **dubium**.

DÚBIU², **-IE** adj. (Învechit, rar) Îndoielnic, nesigur (1). *La Piperești bătaia între dânșii a fost dubie și pentru aceea s-au împăcat.* ȘINCAI, HR. I, 392/26, cf. PROT. - POP., N. D., LM. *Avem azi pe patrioții ... a căror origine traco-romană e tot atât de puțin dubie ca și aceea a d-lui C. A. Rosetti.* EMINESCU, O. XI, 457, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: **dubii**.

- Din lat. **dubius**, **-a**, **-um**.

DUBLĂ vb. I. I. T r a n z. și r e f l. A face să devină sau a deveni de două ori mai mare; a (se) îndoii. *A dubla, tripla, cvintupla este tot aceea ce și a înmulți prin 2, 3, 5.* ASACHI, E. I, 29/10, cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Observă că ceata gata de drum se dublase.* REBREANU, R. II, 113. *Dublară venitul.* EFTMIU, N. 129. *Niște scrisori senzaționale, să-ți dubleze tirajul în douăzeci și patru de ore.* C. PETRESCU, C. V. 189, cf. SCRIBAN, D. *Numărul zilelor de clacă se dublează și triplează într-o jumătate de secol.* OȚEȚEA, T. V. 37. *A doua săptămână s-a dublat cantitatea.* ARGHEZI, C. J. 252. *În multe cazuri de isterie ... personalitatea subiectului se poate dubla ori multiplica.* RALEA, S. T. II, 14. *Un sol care a primit 16 tone de gunoi de grajd la hectar ..., și-a dublat cantitatea de apă infiltrată.* AGROTEHNICA, I, 143. *Vârsta mi s-a dublat demult.* PEDA, M. S. 79. *Lacom ca o fiară, a dublat prețul!* BARBU, PRINC. 180. *Într-un interval de ... cinci ani, posibilitățile de internare s-au dublat.* G. BARBU, A. V. 160. *În decurs de un secol teritoriul ocupat de americani se dublează.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 73. *La fiecare 40 de ani, populația globului se dublează.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 7/3. *Pentru anumite țări, am dublat chiar în aceste condiții numărul de circuite.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 18. *Într-un viitor apropiat capacitatea fabricii se va dubla.* ib. 1978, nr. 44, 13. ♦ T r a n z. (Complementul indică șiruri de fibre, benzi, fire etc.) A reuni, punându-le unele peste altele, pentru a uniformiza grosimea sau

pentru a mări secțiunea; a pune în două. Cf. M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A căptuși. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ♦ A împărți în două. *În vremea domniilor lui Mihai Radu ... și Șerban Cantacuzino ... funcția de mare vornic a fost dublată, după modelul moldovean, în această vreme existând un vornic în Țara de Sus și unul în Țara de Jos.* STOICESCU, S. D. 187.

2. T r a n z. A întări, a sprijini (1), a susține (1). *Gardul viu care înconjura parcul era dublat de un grilaj de sârmă înspre ograda cealaltă, ca să nu pătrundă galițele de-acolo.* REBREANU, R. I, 80, cf. DER. ♦ F i g. *Era o partidă strălucită dublată de o protecție eficace în carieră.* REBREANU, R. I, 287. *Când fixitatea privirii a început să devie îngrijorătoare, dublată de o stare de neliniște și teamă, ... a trebuit să consulte câțiva specialiști.* CAMIL PETRESCU, P. 229. *Ridicarea culturală și economică a țăranilor din regiune, dublată de o experiență social-pedagogică.* SADOVEANU, O. XX, 37. *Am adus acest exemplu ... ca să lămurim clasicismul psihologic al teatrului caragialian, dublat de un realism cu infinită observație a nuanțelor distincte, specifice.* CONSTANTINESCU, S. II, 56. *Istoricul literar, dublat de un filolog, trebuie să observe toate faptele de limbă.* VIANU, L. R. 16. *Directorul întreprinderii ... era dublat de un colonel de la Marele Stat Major.* BENIUC, M. C. I, 263. *Cyrus fusese adus la redacție de Fane Chiriac și pus să scrie pamflete virulente, ca să-l dubleze pe Răsvan Casapu, iar la o adică să-l și înlocuiască.* VINEA, L. I. 339. *Această pasiune să fie dublată de căutarea sunetelor frumoase.* VARLAAM - SADOVEANU, 239. *Polemica ... din scrierile istorice este dublată de opera propriu-zis polemică.* IST. LIT. ROM. II, 63. *Unitatea de concepție a cetăților dacice ... e dublată de o unitate de construcție.* H. DAICOVICIU, D. 87. *Curajul ... nu are nicio valoare atâta timp cât nu este dublat de o concluzie.* T ianuarie 1969, 76. *Interesul lor pentru buna activitate profesională este dublat și de cel pentru activitatea tovarășilor de muncă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/1. *Acum ... e disciplină fermă, ... dublată de o mai mare responsabilitate.* FLACĂRA, 1978, nr. 52, 7.

3. T r a n z. (Complementul indică titularul unui rol) A înlocui (jucându-i rolul în situații periculoase); a interpreta un rol în mod alternativ cu titularul rolului. Cf. ȘĂINEANU², CADE. *Am fost și eu la teatru odată când Emilia dubla un rol într-o piesă originală.* CAMIL PETRESCU, P. 90. *Dublează rolul lui Tony Bulandra.* C. PETRESCU, C. V. 219. *Ați refuzat să fiți dublat în scenele dificile.* CINEMA, 1975, nr. 9, 6. ♦ (Cinema) A efectua un dublaj. Cf. DN³. ♦ (Muz.) A acompania. *În orchestră naiul cântă melodia sau dublează melodia viorii prime.* ALEXANDRU, I. M. 74.

4. T r a n z. (Complementul indică nave) A acoperi cu foi de tablă de cupru, care, în contact cu apa de mare, produc substanțe toxice, împiedicând depunerile vegetale și animale. Cf. ABC MAR. 54. M. D. ENC., DEX.

5. T r a n z. (Complementul indică o configurație a coastei, un promontoriu, un obstacol) A înconjura, a ocoli (11). Cf. ABC MAR. 54. *Corăbierii noștri ocoliră, dublară, cum spun marinarii, Capul Males.* TUDORAN, P. 357.

6. T r a n z. (Sport) A se plasa înapoia coechipierilor din apărare, pentru a putea preveni contraatacurile jucătorilor din echipa adversă. Cf. DEX.

- Prez. ind.: **dublez**. - Și: (învechit) **duplă** vb. I. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

- Din fr. **doubler**.

DUBLĂJ s. n. Operație de înregistrare a dialogului unui film într-o limbă diferită de cea în care a fost înregistrat inițial. *Dublajul filmelor pune multe probleme de ordin tehnic și artistic.* LTR², cf. DER, DEX.

- Pl.: **dublaje**.

- Din fr. **doublage**.

DUBLĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dubla și rezultatul ei.

1. Devenire de două ori mai mare. Cf. dubla (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Proiectul pare a vedea în acest plus de salar o îmboldire suficientă pentru realizarea dublării și triplării obiectelor.* MAIORESCU, D. V, 273, cf. ALEXI, W. *Dublarea prețului pe care avea să-l ceară va fi acceptată.* BARBU, I. I, 46. *Dublarea productivității muncii.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. ♦ Reunire a două sau mai multe fire, benzi, fibre etc., punându-se laolaltă unele peste altele (pentru a le mări rezistența sau secțiunea). *Odată cu dublarea se tensionează egal firele reunite, se curăță de scame, de noduri, impurități.* LTR². *Eforturi s-au depus și pentru dublările și electrificările liniilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6. ♦ Împărțire în două. *După dublarea mării vornicii el [logofătul] a devenit cel mai însemnat dregător al Moldovei.* STOICESCU, S. D. 178.

2. Înlocuire a titularului unui rol cu un alt actor; interpretare alternativă a unui rol. Cf. dubla (3). *Dublarea rolurilor constituie o tradiție valoroasă a mării arte scenice realiste.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 597. ♦ Dublaj. *Unele neatenții de montaj la dublarea vocilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 13.

3. Acoperire a navelor cu foi de tablă de cupru care, în contact cu apa de mare, produc substanțe toxice, împiedicând depunerile vegetale și animale. Cf. dubla (4). Cf. LTR².

4. Ocolire, înconjurare a unei configurații a coastei, a unui promontoriu etc. Cf. dubla (5). Cf. LTR².

5. Repetare de două ori. *Întărirea afirmației se realizează ... prin dublarea sau triplarea adverbului în repetiții.* CL 1973, 137.

– Pl.: dublări. – Și: (învechit) **duplăre** s. f. PONTBRIANT, D. – V. **dubla**.

DUBLĂT, -Ă adj. 1. Care a devenit (aproximativ) de două ori mai mare; îndoit. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Nu e îndestulătoare o linie dublată.* SADOVEANU, O. IX, 247. *Lungimea de undă ... este mai mult ca dublată.* SANIELEVICI, R. 195, cf. DEX – S. *Pensionarii din agricultură care nu au primit pensii dublate – indemnari să se adreseze Caselor Județene de pensii* [Titlu]. ADEVĂRUL, 2004, nr. 4 229. *Gestionarii de fonduri europene vor avea lefuri dublate.* ib. nr. 4 418, cf. NDU, DEXI. ♦ Multiplicat de două ori. *Dregătoria de mare ban nu apare dublată.* BUL. COM. IST. V, 46.

2. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căptușit cu un alt material. Cf. DEX – S. *Fustă dublată.* NDU, cf. DEXI.

3. (Despre titularul unui rol) Care este înlocuit în unele scene de un alt actor; care interpretează un rol alternativ cu titularul rolului. Cf. DEX – S. *Actor dublat.* NDU, cf. DEXI. ♦ (Cinema) Cu dialogul din coloana originală înlocuit cu o versiune tradusă oral. Cf. DEX – S. *Film dublat.* NDU, cf. DEXI.

– Pl.: dublați, -te. – Și: (învechit, rar) **duplăt, -ă** adj. PONTBRIANT, D. – V. **dubla**.

DÚBLĂ s. f. Măsură de capacitate pentru cereale egală cu un dublu-decalitru; baniță. *Fără a se fi ciorovăit, îi ieșise spor două duble, în afară de ce dăruise și de ciupeala misișilor.* CHIRIȚESCU, GR. 176, cf. SCRIBAN, D. *Voinică nevastă ... Duce sacul de șase duble pe umăr ca pe-un fulg.* STANCU, D. 73. *O ancoră grea cât cincisprezece duble de porumb.* TUDORAN, P. 560. *Făcuseră aproape cinci sute de duble.* PEDA, M. 404. *Se întoarse acasă târziu, cu trei duble de porumb.* MIHALE, O. 66, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: duble. – Și: (învechit) **dúplă** s. f. SCRIBAN, D. – De la **dublu** [-decalitru].

DUBLĂTŪRĂ s. f. (Tipogr.; învechit) Greșeală care constă în culegerea de două ori a aceleiași porțiuni dintr-un manuscris. Cf.

GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. *Se cheamă dublătură eroarea pe care lucrătorul culege de două ori o porțiune de manuscris sau un cuvânt.* ISPIRESCU, în. L. ROM. 1965, 318.

– Pl.: dublături. – Și: **duplătură** s. f. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. – **Dubla** + suf. -ătură.

DUBLĂU s. n. (Regional) Partea superioară a jugului; cerbice (Mogoș – Abrud). Cf. ALR I 831/100.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?
– Et. nec.

DUBLÉ¹ s. n. (Obiect de) metal placat cu un strat subțire de argint, aur sau platină. Cf. CADE, BUL. FIL. VI, 17, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN.

– Și: (învechit și reg.) **dubléu** s. n. BUL. FIL. VI, 17.
– Din fr. **doublé**.

DUBLE² s. f. (Regional) Mușcată¹ (b) (*Pelargonium zonale*). Cf. BORZA, D. 125.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?
– Din magh. **dupla** [muskáta].

DUBLÉT s. n. 1. Al doilea dintre două exemplare, dintre două elemente etc. de același fel, lucru, exemplar dublu. Cf. POEN. – AAR. – HILL., V. I, 513, ap. TDRG. *Era în relațiune cu Laurian ... pentru studiul de medalii antice și schimburi de dublete.* GHICA, S. 498, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Poseda dubletul cheilor de la întreaga casă.* CĂLINESCU, S. 541, cf. DM, DER, DEX, DN³. ♦ F i g. Persoană, lucru etc. care este copia altuia. *Imaginea lui Hogaș e dubletul personal și fastuos al lumii din afară.* IBRĂILEANU, S. L. 111.

2. (Lingv.) Cuvânt, afix etc. având aceeași origine cu altul, dar deosebit ca formă și semnificație, intrat în limbă pe căi sau în momente diferite. Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Adesea limba noastră păstrează ... cuvântul latinesc vechi, pe care în ultima sută de ani l-am împrumutat o dată, ca neologism, din latinește (grecești) ori din limbile surori. Astfel se nasc acele dublete, triplete.* PUȘCARIU, L. R. I, 408, cf. SCRIBAN, D. *Amestecul unui prefix recent cu dubletul lui moștenit.* SCL 1950, 70. *Din continua concurență a formelor s-au format serii de dublete pentru fiecare categorie gramaticală.* CL 1957, 149, cf. DM, DER. *În aranjamentul dubletelor paralele câte un termen poate lipsi.* CL 1973, 153. *Deși cele mai multe neologisme englezești au pătruns pe cale scrisă la noi, răspândirea lor s-a făcut și pe cale orală și pe cale scrisă, ceea ce a favorizat apariția dubletelor.* LL 1974, nr. 1, 56, cf. DEX, DN³. ♦ Cuvânt străin întrebuințat într-o limbă cu același sens ca un cuvânt deja existent; sinonim (2). *Moldovenii [sunt învinuți de] ... întrebuințarea cuvintelor moldovenești acolo unde sunt dublete (curechiu – varză, ogradă – curte etc.).* HOGAȘ, DR. II, 200. *Funcția de caracterizare a limbajului și precizia lui concretă se vede și pentru dubletul pitoresc al noțiunii care dispune de sinonime.* V. ROM. martie 1958, 72. *Uneori ele constituie dublete pentru cuvintele ardelenesti.* VARLAAM – SADOVEANU, 297. ♦ Pereche de termeni antonimici. *Fanatic și sceptic, religios și ateu, pesimist și optimist, aristocrat și democrat, delicat și violent (și s-ar mai putea găsi încă multe dublete de acestea).* RALEA, S. T. I, 39.

3. Imitație de piatră prețioasă, fabricată dintr-o bucată de cristal de cuarț și o bucată de sticlă colorată. Cf. PROT. – POP., N. D., RESMERIȚĂ, D., LTR².

4. Același număr ieșit pe ambele zaruri la jocul de table. Cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ Lovitură dublă la jocul de biliard. Cf. RESMERIȚĂ, D.

5. (Fiz.; și în sintagma *dublet electric*) Dipol (2). Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

6. (Fiz.) Pereche de linii spectrale cu lungimi de undă apropiate. Cf. LTR², DEX, DN³.

– Pl.: *dublete*. – Şi: (învechit) **dublít** (ALEXI, W.) s. n., **dublétă** (SFC IV, 84) s. f.
– Din fr. **doublet**.

DUBLÉTĂ s. f. v. **dublet**.

DUBLÉTE s. m. v. **dovleac**.

DUBLÉȚ s. m. v. **dovleac**.

DUBLÉU¹ s. n. Doborâre a două animale la vânatoare cu două lovituri consecutive ale puştii. Cf. PONTBRIANT, D. *La vânătorile noastre de pădure, la care lua parte regulat, neconținut promitea să facă cele mai celebre dubleuri*. SADOVEANU, O. XIV, 211. *Reuşesc un singur dubleu și mă mulțumesc cu cele două găște doborâte*. VÂN. PESC. octombrie 1960, 15, cf. DN³.

– Pl.: *dubleuri*. – Şi: (învechit) **dupléu** s. n. PONTBRIANT, D.
– Din fr. **doublé**.

DUBLÉU² s. n. v. **duble**¹.

DUBLICĂ vb. I. I n t r a n z. (Prin nord-vestul Transilv.)
A pica (II 3) de somn. Cf. ARL I/I h 75.

– Prez. ind.: *dublíc*.
– Et. nec.

DUBLICĂT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Clăpăug.
Cf. A I 17, 24.

– Pl.: *duplicați, -te*.
– V. **dublica**.

DÚBLIN s. n. Mod de legare a unei nave la țârm sau de o geamandură, astfel încât dezlegarea să se poată face de pe punte. Cf. ABC. MAR. 54, LTR², M. D. ENC., DN³.

– Pl.: *dubline*.
– Din engl. **dublin**.

DUBLÍT s. n. v. **dublet**.

DUBLÓN¹ s. m. Veche monedă spaniolă de aur care valora 25 de franci. Cf. POEN. – AAR. – HILL., V. I, 513, ap. TDRG, STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Deodată începură să ploaie dublonii de aur*. EMINESCU, O. VIII, 595, cf. ŞĂINEANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.

– Pl.: *dubloni*. – Şi: (învechit) **duplón** s. m. SCRIBAN, D.
– Din fr. **doublon**.

DUBLÓN² s. n. (Tipogr.) Repetare, din greșeală, a unei litere, a unui cuvânt, a unei linii. Cf. DN³.

– Din fr. **doublon**.

DUBLÓN³ s. m. (Regional) Becătină-mare (*Capella Media*).
Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

– Pl.: *dubloni*.
– Et. nec.

DUBLÓR s. n. 1. (Tehn.) Mașină pentru îndoit pachete de tablă cu scopul laminării acesteia în foi subțiri. Cf. DS, LTR², M. D. ENC., DN³.

2. (Electronică) Dispozitiv, circuit care dublează o anumită mărime. Cf. M. D. ENC., DN³.

– Pl.: *dubloare*.
– Din fr. **doubleur**.

DUBLÓU¹ s. n. 1. (Şi în sintagma *arc dublou* LTR², SCL 1960, nr. 1, 40) Arc care dublează o boltă. Cf. LTR², SCL 1960, nr. 1, 40, DN³.

2. Grinda principală la un planșeu de lemn. Cf. DN³.
– Pl.: *dublouri*.

– Din fr. **doubleau**.

DUBLÓU² s. n. Cuplu de vâslași pe aceeași ambarcațiune.
Cf. DN³.

– Pl.: *dublouri*.

– Din engl. **double** [scull].

DÚBLU, -Ă adj. 1. Care este de două ori mai mare sau care cuprinde de două ori mai mult; îndoit. *Se pipăie și simte senzațiune duplă*. HELIADE, O. I, 364. *Numerii duplicativi ce se zic și proporționali sânt cari vin la întrebarea: în câte? ... p. ex. simplu, duplu, triplu*. BĂLĂȘESCU, GR. 56/15, cf. PROT. – POP., N. D. *Un monstru dublu este pururea mai mult decât un ins și mai puțin decât doi*. CONTEMPORANUL, V, 504, cf. ŞĂINEANU². *După cafea, pe care maica i-a servit-o într-o ceașcă dublă, ... cavalerul ... ieși din odaie*. IBRĂILEANU, A. 153, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mă doare tinerețea mea de ieri, ... Cu aceleași porții de duble neplăceri, Când luam de-a capo școala, Cu jocul de arșici*. MINULESCU, VERS. 263. *Un spate rotund ca o pâine dublă*. CAMIL PETRESCU, P. 114. *Steriu își începea ziua cu o cafea cu lapte dublă*. C. PETRESCU, C. V. 140. *Canada face un comerț dublu cu Statele Unite față de acela pe care-l face cu Anglia*. RALEA, O. 127. *Se pot folosi bucăți de pânză ... sub formă de eșarfă simplă sau dublă*. BELEA, P. A. 41. *Spaima ei însă era dublă*. PREDĂ, I. 302. *Pentru filmele proaste, directorii cinematografeilor stau în dubiu dacă n-ar trebui să plătești un bilet dublu*. SORESCU, U. 70. *Pantelimonul și Colțea, ... aveau un buget aproape dublu*. G. BARBU, A. V. 147. *Ea cere o capacitate dublă față de pompele produse până acum*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342, cf. DEX, M. D. ENC.³ *Mormântul este întreținut anual pentru o taxă ... dublă față de anul trecut*. RL 2005, nr. 4 637. *Cum se poate, conașule, să batem drumul înapoi ...? – Se poate, nu se poate, trebuie... Eu dau dublu preț la mata*. SNOAVA, III, 611. ◇ (Adverbial) *Cred că aș scoate dublu, vreo cincisprezece milioane pe an*. EFTIMIU, N. 55. *Întârzie toți, da' le-am găsit leacul, îi țin dublu*. BRĂESCU, O. A. II, 194. *Dacă afacerea ajungea la administrația ziarelor, ne-ar fi costat cel puțin dublu*. VINEA, L. II, 197. ◇ (Substantivat) *O vede ... venind din târg încărcată cu o dublă de pâine și un clondir*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *Numărul neutronilor ar fi dublul numărului protonilor*. SANIELEVICI, R. 50. ◇ E x p r. **A bea dublu** = a bea pe datorie. Cf. ZANNE, P. III, 459.

2. Alcătuit din două elemente sau părți egale, identice ori asemănătoare; care are loc între două elemente: care se face în două locuri sau de două ori. [La] *Bartrominee, capsula este terminată cu o garnitură dublă*. BARASCH, B. 227, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Bonbon era indispus ... pneumonie dublă*. CARAGIALE, O. I, 21. *Ar fi trebuit să știi că avem multe asemenea forme duple*. CONTEMPORANUL, IV, 760, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Fățuitorul duplu cioplește așchii fine*. I. APOLZAN, U. 10, cf. TDRG. *Un scrânciob făcut pentru Ilenuța – o frânghie dublă cu capetele legate*. IBRĂILEANU, A. 123. *Din odaia aceasta o ușă dublă dădea în ceardacul din față*. REBREANU, P. S. 164. *Dubla alunecare a mâinii care vrea să prindă ... ridică parcă senzația, în mod material la pătrat*. CAMIL PETRESCU, P. 258. *Un meșter zidar se așeză pe banca dublă în spatele meu*. BRĂESCU, A. 200. *Zidăria ... avea cam 70 cm lățime, între ușile duble putând sta slobod un om*. CĂLINESCU, C. O. 190. *Se face studiul biologic al hibrizilor dubli*. AGROTEHNICA, I. 65. *Odăi înalte, cu ziduri duble*. DEMETRIUS, A. 116. *Autoclavul este un cazan cu pereții dubli de metal*. BELEA, P. A. 18. *Hainele ... se puteau așeza într-un șifonier cu uși duble*. BARBU, Ș. N. 41. *Steaua este formată ... din două stele, ... este vorba de o stea dublă, un sistem*

solar. RL 1961, nr. 5 304. În anul 1869, pe pământul Europei, dubla panglică lucioasă a șinelor de fier se așternea pe o lungime de vreo 98 000 km. MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 3. Prin dubla alegere a lui Cuza s-a înfăptuit actul istoric al Unirii. s. ianuarie 1970, 69. Dublele coarde au fost luate fără greș. M 1974, nr. 9, 41, cf. DEX. Un accident de săniș mi-a provocat o dublă fractură. FLACĂRA, 1979, nr. 2, 10. Melodiile păreau cam fără ritm, curgând, doar note întregi sau chiar note duble, în litanii târâgănite. CĂRTĂRESCU, N. 305, cf. M. D. ENC.³

◇ L o c a d j. În dublu exemplar = în două exemplare. Cf. COSTINESCU. Scrisese totul în dublu exemplar. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. (F i g.) Poliția ... priveghează în dublu exemplar, pe motociclete. SADOVEANU, O. IX, 316. (Despre cuvinte, afirmații etc.) Cu sens dublu ori cu dublu sens (sau înțeles) = cu două înțelesuri, echivoc. Un critic sincer și înțelept ... combate versul grosolan ... Alungă dublul înțeles. OLLĂNESCU, H. A. P. 56. Preferă cuvintele străine de limbă celor mai frumoase cuvinte latine, dacă aceasta expune la un sens dublu. IORGA, ap. SADOVEANU, O. XX, 194, cf. DEX, M. D. ENC.³ ◇ E x p r. A da o dublă = a cădea același număr de puncte la ambele zaruri¹. Cf. DEX. ◆ (Despre liniile de cale ferată) Alcătuit din două benzi pe care pot merge concomitent două trenuri. Linia este dublă până-n Gara de Nord. CARAGIALE, O. I, 294. ◇ (Substantivat, m.) Dublu băieți (sau fete, mixt) (și eliptic) = partidă de tenis de câmp sau de tenis de masă la care participă câte doi jucători de fiecare parte. Proba de dublu a fost câștigată de perechea Rod Laver - Björn Borg. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. Semifinalele probei de dublu junioare de la Roland Garros. RL 2005, nr. 4 631.

3. (În sintagma) Minge dublă (și substantivat, f.) = mișcare neregulamentară constând (la volei și la handbal) în atingerea mingii de către jucător de două sau de mai multe ori consecutiv în momentul primirii sau (la tenis de câmp și la tenis de masă) în lăsarea mingii să atingă de două ori la rând aceeași parte a terenului sau a mesei de joc. Cf. DEX, M. D. ENC.³

4. Care are două aspecte, ipostaze; care se desfășoară pe două planuri. Dificultatea, ridicată din partea bisericească, era dublă. BARIȚIU, P. A. I, 179. Noi am arătat ce grozavă și nevindecată rană fac fenomenele nebuniei și ale dublei personalități teoriei spiritualiste. CONTEMPORANUL, IV, 668. Cea mai elocventă dovadă o oferă analiza conștiinței duble. LUC. II, 32. Obiectul vizitei a fost dublu. TITULESCU, D. 121. Scăpat de obsesia dublei sale personalități, onorabilul senator era fericit. EFTIMIU, N. 165. Nu știu dacă vreodată aș fi putut să aflui ceea ce constituia dubla lui existență. CAMIL PETRESCU, P. 415. Rămase pe loc, cu dubla impresie c-a fost laș și prost. TEODOREANU, M. II, 485. Îmi place această viață dublă, această scormonire în cele mai adânci subterane ... alternând cu victoriile mele juridice. MIHĂESCU, D. A. 159. Considerat în dubla sa intenție, se poate spune că faptul lingvistic este în aceeași vreme „reflexiv” și „tranzitiv”. VIANU, A. P. 15. Caragiale prezintă pe Rică Venturiano într-o dublă postură comică: de demagog ideologic și de fante îndrăgostit. CONSTANTINESCU, S. II, 20. Gazetarii deocheați ... se înnădeau pe furis cu câte un ziar de atitudine dublă al regimului slugărit. ARGHEZI, S. XI, 9. Să știți că a scoate cărbune ... este în mod obligator o dublă operație: a scoate cărbune și, în același timp, a-l înlocui cu lemn. BOGZA, V. J. 64. Dumnealui vine dintr-un lagăr de suspecți din Bulgaria, unde a stat pentru delictul de dublă personalitate. VINEA, L. I, 405. Fost legionar, după cunoștințele mele, lucra și cu Intelligence. Într-un cuvânt, un agent dublu. BARBU, I. 43. El a izbutit să reflecte în limbă dublul lor aspect [al eroilor]. VARLAAM - SADOVEANU, 143. Diploma Leopoldină ... este o reflectare fidelă și fățișă a dublului jug, social și național. IST. LIT. ROM. I, 334. Am încercat să dau acestei cărți un dublu caracter. H. DAICOVICIU, D. 7. Societățile și asociațiile culturale ... se înfățișau ... cu un dublu caracter. LL 1972, nr. 3, 375. Va avea loc dubla întâlnire de box dintre echipele de tineret ale României și Angliei. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. În perspectiva dezvoltării istorice distingem ... două tipuri de deplasări, unele numai

pentru pășunat, ... transhumanță simplă, și altele pentru pășunat și iernat, adică transhumanța dublă. BUTURĂ, EG. 219. Simbolizii cultivă sinestezia, audiția colorată, caracterizate prin dubla percepție: vizuală și auditivă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40. Lista materialelor cu dublă utilizare, civilă și militară. RL 2005, nr. 4 723.

5. Care are două fețe. Curat ca un sticlete, cu o șapcă dublă trasă pe ochi. ARGHEZI, S. XI, 109. Ferestrele au fost acoperite cu perdele verzi, duble. G. BARBU, A. V. 255.

6. Care este repetat de două ori. Nu ne place întrebunțarea consoanelor duple. NEGRUZZI, S. I, 348. Unele nume s-au scris cu consoane duble. GRAUR, N. P. 148. Dubla folosire a consoanei s. M 1975, nr. 1, 18. ◇ (Substantivat) Când face trebuință a întinde vocala timp de trei sau patru tacturi, atunci se scrie cu dipli și tripli. PANN, G. M. 1973.

7. (Despre sisteme de contabilitate) În care se înscriu pentru fiecare articol creditul și debitul. Dopla scriptură sau ținerea registrelor (a. 1850). DOC. EC. 970, cf. CADE. Jocul acesta al contabilității duble începu să-i placă. EFTIMIU, N. 132.

- Pl.: dubli, -e. - Și: (învechit) **dúplu**, -ă, **dóplu**, -ă, **díplu**, -ă adj.

- Din fr. **double**.

DÚBLU-DECALÍTRU s. m. Unitate de măsură de capacitate pentru cereale egală cu 20 de litri; vas (de lemn sau de tablă) de formă cilindrică cu această capacitate; dublă. Cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **dublu-decalitri**.

- **Dublu + decalitru**.

DÚBLU-DECIMÉTRU s. m. Riglă cu lungimea de 20 de centimetri. Cf. DS, DT, LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **dublu-decimetri**.

- **Dublu + decimetru**.

DUBLURĂ s. f. 1. Material textil, blană etc. care se aplică pe partea interioară a unor confecții; căptușeală. Să-mi vezi mantela, mai suplim, mai lucru fen ... O dublură-nfricoșată și față amur san fen. PR. DRAM. 97, cf. LTR², COSTINESCU, DEX, DN³, ALR SN II h 527/182.

2. Lucru sau persoană care dublează alt lucru sau persoană cu care este identic sau cu care se află în raport de similaritate. Mă întreb dacă poate să telefoneze în oraș, cu dublura aparatului pe care o aveam în această cameră. MIHĂESCU, D. A. 293. Vezi ... o dublură inutilă a fiecărui titlu de ordin. BĂCESCU, PĂS. 188. Insul acesta, dublura iluzorie, se naște din adâncimile conștiinței. S februarie 1970, 63.

3. Persoană care înlocuiește pe cineva și se substituie acesteia; s p e c. actor care are rolul să înlocuiască pe altul la nevoie sau să fie al doilea interpret al unui rol. I-am cerut ... să spună că el crede că ești indicată pentru rol ... Direcția n-a aprobat însă această dublură. CAMIL PETRESCU, P. 145. Este bună inițiativa înființării unui premiu pentru cele mai bune realizări în dubluri de roluri. CONTEMPORANUL, 1951, nr. 224, 2/5. Am găsit repetițiile începute, nu cu o dublură, ci cu o titulară în locul meu. DEMETRIUS, A. 189. ◆ Figurant sau cascador care înlocuiește actorul principal în cursul unor repetiții sau în situații periculoase. Cf. DER, DEX.

4. (Ieșit din uz) Același zaț cules de tipograf de două ori.

- Pl.: **dubluri**. - Și: (învechit) **duplură** s. f. COSTINESCU.

- Din fr. **doublure**.

DÚBLU-STER s. m. Unitate de măsură pentru volumul lemnului, egală cu 2 metri cubi. Cf. DM, SFC IV, 251, FORM. CUV. I, 32, ib. 91, DEX, DN³.

- Pl.: **dublu-steri**.

- **Dublu + ster**.

DÚBLU-TEXT s. n. (Tipogr.) Literă cu corpul de 40 de puncte (de două ori mai mare decât al literei de text). Cf. LTR², DN², FORM. CUV. I, 94.

- Pl.: *dublu-texte*.
- **Dublu + text**.

DUBOÁIE s. f. (Regional) Augmentativ al lui *d u b ă*¹ (I). Cf. ARH. FOLK. IV, 221.

- Pl.: *duboaie*.
- **Dubă**¹ + *-oaie*.

DUBÓC s. m. (Bot.; regional) Crizantemă (*Chrysanthemum indicum*). Cf. BORZA. D. 47.

- Pl.: ?
- Et. nec.

DUBOIZÍNĂ s. f. (Med.) Alcaloid obținut din frunzele unui arbore australian, care are proprietăți asemănătoare atropinei. Cf. BIANU, D. S.

- Pronunțat: *-bo-i-*.
- Din fr. *duboisine*, engl. *duboisine*.

DUBRÁJNIC s. m. v. **dumbravnic**.

DUBRÁVNIC s. m. v. **dumbravnic**.

DUBUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică soba) A ticsi cu lemne (Groși - Baia Mare). Cf. ALR II/I MN 131, 3 871/349, ALRM II/I h 317/349.

- Prez. ind.: *dubuiesc*.
- Cf. *d u b ă*¹.

DUBURÓS, -OÁSĂ adj. v. **dupuros**.

DUBÚȘ s. n. v. **dopus**.

DUC¹ s. m. v. **duce**¹.

DUC² s. n. v. **duh**.

DUCÁCI, -CE adj. 1. (Prin nordul Olt.; despre oameni) Care pleacă mereu (de acasă). *Îs cam ducaț pe munte, la lucru*. GL. OLT.

2. (Regional; despre cai) Care aleargă repede. *Opt cai la butcă pune: De negri ca corbul, De ducaci ca șoimul* (Melinești - Dolj). PĂSCULESCU, L. P. 201.

- Pl.: *ducaci, -ce*.
- **Duce**² + suf. *-aci*.

DUCACIȚĂ s. f. (Regional) Oaie care se separă de turmă (Arieșeni - Nucet). Cf. CHEST. V 76/1.

- Accentul necunoscut. - Pl.: *ducacițe*.
- **Ducaci** + suf. *-iță*.

DUCÁL, -Ă adj. Care aparține ducelui¹ (2), privitor la duce. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 65/10, I. GOLESCU, C., CR (1830), 25²/19. [Asasinatul s-a întâmplat] în urma evenimentului de lângă palatul ducal. LĂZĂRESCU, S. 66/6, cf. STAMATI, D. *Să te cobori cu tot clerul Domniei Tale cu crucea și prapurile înainte în hruba acestui palat ducal*. NEGRUZZI, A. 78/5. *Îl numi ... maestru dirigent la orchestrul particular al principesei, înrolându-l în garda ducală cu rangul de căpitan*. FILIMON, O. II, 320. *Basarabii au stăpânit cu titlul ducal regiunea Făgărașului*. HASDEU, I. C. I, 16, cf. COSTINESCU, LM. *În centrul covorului, blazon mare, cu coroană ducală*. MACEDONSKI, O. II, 281, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cuvertură spumoasă ... al cărei lux ducal*

contrastă cu restul mobilierului. EFTIMIU, N. 115, cf. SCRIBAN, D. *Aproape toate tipurile Spaniei epocii sunt reprezentate aci, de la curtea ducală până la sclavii galerelor*. LL 1955, 131, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Trecătorul își îndrepta pasul spre palatul ducal*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 44, cf. DEX, DN³.

- Pl.: *ducali, -e*.
- Din it. **ducale**, fr. **ducal**.

DUCAMÉNT s. n. v. **document**.

DUCĂSĂ adj. (Într-un descântec) Care nu stă locului și umblă mereu hoinar. *Nu te ascuți, Nu fi ducasă, nu fi săpăcioasă, Nu fi mâncăcioasă*. PAMFILE, B. 47.

- Pl.: *ducase*.
- Cf. *d u c e*².

DUCÁT s. m., s. n. 1. (Atestat prima dată în 1421, cf. DERS) S. m. Monedă italiană de aur sau de argint care a circulat în Evul Mediu și în alte țări din Europa, iar în secolele XIV-XVII și în Țările Române; (învechit, rar) ducaton. *Acești 4 ducați nu-i ai să mi-i dai* (a. 1642). GCR I, 95/30. *Au poftit 40 000 de galbeni sau ducați de la Alexandru*. ȘINCAI, HR. III, 7/2. *I se va adăoga peste plata pansionului încă și 15 ducați*. CR (1832), 240¹/24. *Camera Moldovei ... votă numitei bisericici ... o subvențiune anuală de 200 galbini (ducați) de aur*. BARIȚIU, P. A. III, 34, cf. POLIZU. *Vistieria statului va subscrie cinci sute ducați*. FILIMON, O. II, 10, cf. PROT. - POP., N. D. *Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian*. ALECSANDRI, O. P. 45, cf. COSTINESCU, LM. *Dă foastei lui soții ... o pensie în bani de 600 de ducați sau fiorini roși ungurești*. XENOPOL, I. R. III, 131. *Ducatul austriac ... monedă de aur*. CLIMESCU, A. 214, cf. ALEXI, W. *Ducatul era de origine venețiană*. IORGA, C. I. III, 211. *Atunci au răsărit în preajma lui vodă ... vistieri pentru perperii și ducații domnești*. BUL. COM. IST. V, 29, cf. TDRG. *Ducat ... monedă de aur, cea mai mare care umblă din vechi în țările noastre*. I. BRĂESCU, M. 77, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dacă izbutesc, ai câștigat o mie de ducați*. CAMIL PETRESCU, T. III, 386, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Marele ban Cornea Brăiloiu a încasat ca zeciuiială ... suma de 1 819 ducați*. STOICESCU, S. D. 144. *Valoarea ducatulului varia de la o țară la alta*. DER. *Se poate vorbi cu adevărat de emisiuni monetare proprii ale Transilvaniei: ducați de aur*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 135, cf. DEX, DN³. ♦ Fig. *Pentru-ai iubirii tale ducați îți dau sonete?* VOICULESCU, POEZII, II, 272.

2. S. n. Provincie (1), teritoriu, stat¹ (I1) condus. stăpânit de un duce¹ (2), de o ducesă sau, p. e x t., de un voievod (3). *Această împărăție, mai înainte nu de multă vreme, era o cnejie, apoi ducat*. AMFILOHIE, G. 64/24. *Acela oraș și pământ sau ducat ... de tot în veaci să-l scutiți*. MAIOR, I. B. 32/3. *Marele ducat de Toscana, 352 miluri cvadrate și 591 000 lăcuitori*. NAPOLEON, 12/13. *Coprinderea ducatulului Oldenburg ... au făcut izgonind pre duca din moștenirea sa*. OȘTIREA, 10/8. *Într-aceste 2 sate este hotarul ducatulului Baden de către Craiia Virtmberg*. GOLESCU, I. 146. *Aceste horde era învecinate de șapte ducate de români, ce îi creștinară și îi civilizară*. HELIADE, O. II, 53. *Acesta dorind a-ș asigura corona împărătească dedi cu atare scopos mai multe ducaturi la prințipii familiei sale*. SĂULESCU, HR. I, 104/23, cf. VALIAN, V. *Țerile politigite ... dupre cuprinsul și așezământul lor, poartă dupre rang, titlu de imperie ..., ducat, prințipat sau domnie*. FABIAN-BOB, 46/13. *Se împarte Europa: în 3 imperiuri ..., 16 crăimi ..., 7 ducaturi mari*. RUS, I. I, 108/23. *În marele ducat de Baden, drumurile nu-s prea drepte*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 81, cf. POLIZU. *Să se mărească Prusia cu anexiunea Hanovrului și cu prințipatele și ducatele germane*. GHICA, C. E. II, 637, cf. COSTINESCU. *Toscana a fost mare ducat*. CARAGIALE, O. IV, 141, cf. DDRF. *Stăpânirea lui cuprindea, pe lângă Muntenia Mare propriu-zisă, Oltenia sau Banatul Severinului, ducatele Făgărașului și a Amlașului*. XENOPOL, I. R. III, 92, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG,

RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER. *Este foarte probabil că ducatele româno-slave ... erau voievodate prestatale*. PANAITESCU, O. T. 29. *Existau ... o mulțime de ducate - de Milano, Mantova, Ferrara*. MAGAZIN, IST. 1974, nr. 3, 45, cf. DEX, DN².

- Pl.: (1) *ducați*, (2) *ducate* și (învechit) *ducaturi*. - Și: (învechit, rar) *dăcăt* s. m. CR (1839), 251^{1/5}.

- Din it. *ducato*. Cf. lat. med. *duca tu s*.

DUCATÓN s. m. (Învechit, rar) *Ducat* (1). *Vor primi fieștecare câte un ducaton de argint*. NEGRUZZI, S. III. 459.

- Pl.: *ducatoni*.

- Din ngr. *δουκᾶτον*.

DÚCĂ¹ s. f. (Adesea precedat de prep. „de”) Deplasare dintr-un loc pentru a se duce în altă parte; plecare (II), călătorie, drum (4), (regional) *ducăt* (1). Cf. LB, VALIAN, V. *Cine le menește [cocoarelor] ziua în care se înturlucă De hotăresc ele ceasul și de venit și de ducă? CONACHI, P. 294. Văzând că nu-s bune, Aleargă la horă, pe tineri să-ndemne, Strigând: cine este mai voinic de ducă? Să meargă îndată, lemne să aducă*. PANN, P. V. 286/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *De acum ne-o venit și nouă rându de ducă*. ALECSANDRI, T. 85. *Ele începură ... a se îmbrăca și a se găti de ducă*. ISPIRESCU, L. 236, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Mă prinde dulce dor de ducă*. SĂM. II, 14. *Este datina ca mortul ... să se pună pe o laiță ... cu picioarele spre apus sau mai bine zis spre ușă, ceea ce însemnează că el este gata de ducă*. MARIAN, I. 73, cf. ALEXI, W. *Ciocneau paharale, de ducă*. LUC. VII, 214, cf. TDRG. *Mulți se pregăteau de ducă*. AGIRBICEANU, A. 93, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *A-ntors căruța în curtea largă a hanului și s-a-nchinat de ducă*. CIAUȘANU, R. SCUT. 12, cf. CADE. *Ți-aș mai spune că mi-e dor de ducă*. EFTIMIU, I. 29. *Parcă au plecat rândunelele, ostentind văzduhul de atâta ducă*. TEODOREANU, M. U. 64. *Pe înserări senine, un dor de ducă-ți vine*. PILLAT, P. 144, cf. SCRIBAN, D. *La Sebiș ori în altă parte Mereu același dor de ducă Spre Nu-știu-unde mă usucă*. BENIUC, V. 16. *Acum mai poți să pleci, dacă ai vreau gând de ducă*. VINEA, L. II, 222, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Și mă duc, vere-ntr-o ducă De se pare că-s nălucă*. ALECSANDRI, P. P. 314. *Ci să iubești mai departe, Ducele nu sunt deșarte*. id. ib. 358. *Și mi-e gândul tot la ducă*. TEODORESCU, P. P. 290. *Bădișoru trece lunca, Io-i cunosc urma și duca*. MĂNDRESCU, L. P. 63. *Merla cântă, cucul cucă, Toți feciorii stau de ducă*. RETEGANUL, TR. 54. *Mă, bădiță, un'te duci, Nici nu mergi și nici nu fugi; De ce nu ți-i duca, ducă, De ce nu ți-i fuga, fugă?* PAMFILE, C. T. 182. ◆ **E x p r. A fi** (sau **a se simți**) **pe ducă = a** a fi gata de plecare. *Nu te mai uita prin luncă, Că Ghiorghiță e pe ducă*. FOLC. MOLD. II, 80; **b**) a fi pe punctul de a se sfârși; p. e x t. a fi pe moarte. *Bogdan-Petriceicu e pe ducă*. CARAGIALE, O. VII, 75. *Când se strâng multe muște la patul bolnavului ... e semn că bolnavul e pe ducă*. MARIAN, INS. 388, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dacă însă boala e grea și bolnavul zace, fără nădejde de scăpare, atunci se zice că ... e pe ducă*. CANDREA, F. 219. *Se zvonea că sultanul cel bătrân era pe ducă*. BARBU, PRINC. 80, cf. M. D. ENC., DEX. *C-așa e soartea! Unii vin, alții-s pe ducă*. POP., ap. TDRG. *Luna lui cuptor era pe ducă*. I. CR. I, 25. (Regional) **A lăsa pe cineva în duca lui = a lăsa pe cineva în voia lui**. *La țelini, la loc ierbat, Boii mei ca zmeii bat. Și de-i las în duca lor, Răstorn brazdele șopor*. UDRESCU, GL. (Regional) **A-și lua duca = a** a pleca (**B I**) (la întâmplare, fără niciun țel). Cf. UDRESCU, GL. **b**) a se apuca de ceva cu nădejde. id. ib.

- Pl.: (regional) *duce*.

- Postverbal de la *duce*².

DÚCĂ² s. m. (Învechit) **I. Duce**¹ (1). *Duca cel mare* (a. 1689). în D. I. LAT.-ROM. *Isus a lui Navi al doilea ducă (povățuitoriu) a lui Israil după Moysi, stăpânind preste Pământul Făgăduinței*. TEODOROVICI, I. 7/3. [Războiul] *care l-au avut Atila cu*

Letius duca romanilor în ținuturile Catalaunii. T. AARON, S. A. 34/1. *Guvernul este monarhic când întâia putere a unui stat este în mâna singur unue numii împărat, rigă, ducă, prințip sau domi*. FABIAN-BOB. 49/19. *Monarhul se numește: împărat, craiu sau rege, ducă sau duce*. RUS, I. I, 73/32. *Duca Litvaniei ... nu voia să ție nimică de aceasta*. IST. M. 73/2, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Sigismund Bator maghiarul a fost un mare ducă*. ALECSANDRI, POEZII, 253, cf. GHETIE, R. M., TDRG. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. Duce¹ (2). *Duca de Saxonia, cu o soție a lui, dau răspunsuri puțin bune spre folosul dreptății* (a. 1693). FN 7. *Iar într-această vreme, la Simpetriu, s-au pornit și nemții, ginerile împăratului, duca de Lintoranghia*. NECULCE, L. 348. *Ducă de Melan*. CUGETĂRI, I, 50^{1/15}. *Fără zăbavă strângându-se [oștile] sup oblăduirea ducăi de Lorena, se uniră cu însuși craiul leșesc, Ioanu Sobievski*. VĂCĂRESCUL, IST. 267. *Însoțirea sa cu Olandia și cu cele slobode neguțătoarești cetăți, precum și copriinderea ducatului Oldenburg, ce au făcut izgonind pre duca din moștenirea sa*. OȘTIREA, 10/8. *Orașul ... cuprinzându-să de duca de Burgonii, s-au păzit iarăși numai de orășani*. GOLESCU, P. 371/25. *La 1820, la nașterea duchii de Bordeau, ... se vede același cuplet, cu o foarte mică prefacere*. HELIADE, O. I. 472. *Dacă însă stăpânește numai țara sa independent, atunci se numește rigat și rigă, ducat și ducă, principat și prinț*. GENILIE, G. 137/3. *Duca Lorenzo de Medici întemeie la Fiorența cea întâi Academie grecească*. ASACHI, L. 66^{1/19}. *Măria Sa regele Poloniei, mare ducă de Lituania ..., vă face cunoscut ca să vă închinați*. NEGRUZZI, S. I, 172. *Drept semu de pace sinceră, duca de Montfort unește pe Arrigo cu frumoasa ducă*. FILIMON, O. II, 268, cf. COSTINESCU. *A fost lordul Granby, a fost duca de Grafton așa de înjosii?* MAIORESCU, CRITICE, 94. *În cronica sa oficială ..., acest boier numtean, ... vorbește pe larg despre ... Filip, duca de Orleans*. IORGA, L. I, 148, cf. TDRG. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

3. Duce¹ (3). *Persoanelor de svita ducăi li s-au dat apoi cinste de a-șua aseminea zioa bună de la ... împăratul*. AR (1829). 177/9. *Ea e soră marelui ducă domitor carele este nepot al Împăratului Rusiei*. CR (1837). 36^{1/31}. *Adelaida ... fiica ducăi Gheorg ... și a ducesei Luiza*. ASACHI, L. 41^{1/4}. *Haine de ducă, cu stolă de aur*. NEGRUZZI, A. 7/13, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Omule, cât a plătit duca aceste pietre?* I. NEGRUZZI, S. VI, 39, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

4. C o m p u s: (Regional) **Duca-prepelițelor** = cristei (Crea crex). Cf. CONV. LIT. XXIII, 333, BĂRCIANU, BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: *duci*. - Gen.-dat.: *ducăi* și *duchii*.

- Din ngr. *δούκας*, it. *duca*.

DÚCĂ³ s. f. v. *ducă*.

DUCĂRÊȚ, -EĂȚĂ adj. (Prin vestul Munt.; popular și familiar; despre oameni sau, p. e x t., despre animale) Care nu stă locului și umblă mereu; hoinar, haimana. *Ducareț vacă*. URICARIU, X, 401, cf. PAMFILE, B. 47. *Ducăreăț muiere; niciodată n-o găsești acasă*. UDRESCU, GL. *Puiul meu e ducăreț, Dar la lucru n-are preț*. POP., ap. id. ib.

- Pl.: *ducăreți, -e*.

- *Duce*² + suf. *-ăreț*.

DÚCĂȚ s. n. (Prin vestul Munt.) *Ducă*¹ (1) *Când l-apucă ducătul, dus e!* UDRESCU, GL. ◆ (Regional) „Fugă (tot înainte)” (Boureni - Băilești). LEXIC REG. 29.

- Pl.: *ducățe*.

- *Duce*² + suf. *-ăț*.

DUCĂTOR, -OĂRE s. m., s. f., adj. **I. S. m.** (Învechit) Conducător. Cf. MARDARIE, L. 208/1. *Iată dară, adevărate creștine*.

ducătoriul de mână și buna povață la acea fericire (a. 1691). BV I, 324. Așa zisă ducătoriul meu, iar eu priveam la toate mereu. BUDAI-DELEANU, T. 315, cf. LB. Adeseori se întâmplă ca pre hunii care făceau năvăliri și încursii în ținuturile romanilor ducătorii (romanii) în Thracia și Ilirie cu oastea pândindu-i, să-i împedece. T. AARON, S. A. 66/21. Nu se va socoti crimă ... când ducătorii arestanților, la nesupunerea acestora ... vor omorî pe vreunul dintr-înșii. CONDICA O. 15/12, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ◇ F i g. Cum să fie ducătoriul caliei în amândouă vremurile. PO 223/13.

2. S. m. (Învechit) Purtător (1). De vei tocmi ducătoariu de sărcini, sau chirigiu cu cai ..., iară lucrul va creea stricăciune pă drum ... din ... neluarea aminte ..., sânt datori ei paguba. LEGUIRE, 28/1. I-au dat un palanchin sau scaun purtătoriu ..., un ducătoriu de pipă, altul de cană ca să-l răcorească. LEON ASACHI, B. 22/15. Un masala sau ducătoriu de lumină de noapte. id. ib. 22/18. Cum au scos ducătorii sicriul cu mortul afară, cei de casă ... închid repede ușile. MARIAN, I. 264, cf. BARCIANU, CADE. Ducătorii scoaseră sicriul din biserică. MOROIANU, S. 101. ◇ (Prin analogie) Nevrele sau organele simțirei ... sânt cei adevărați ducători a simțirei și într-înși[i] iaste așezată pricina sau cauza mișcării. CARCALECHI, C. 76/6.

3. S. f. (Învechit și regional) Ducere (I 1). Să ție solii drumul Rucărului și în viitoare, din ducătoare (a. 1674). FURNICĂ, I. C. 4. Voi să aveți a l[e] dare din conac în conac cât[e] 2 cai de olac și să-i grijii de bucate și în duc[ă]toare, și în viitoare (a. 1674). IORGA, S. D. IV, 61. Oamenii pașii ... au umblat cu mare blândețe și în ducătoare, și în viitoare (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 106/15. Pohtește pe cinst[itul] Consulat ca să binevoiască a da un pașaport pe numele mai sus-numitului, în ducătoare și viitoare a fi nesupărat (a. 1827). DOC. EC. 391. Cu învoirea ocârmuirei, duminică în 13 noemvrie, după poftire, are Beospeta Carolina Paukert, în cea după urmă cinstea a se arăta iarăși într-o fugă mare cu prinoare, ... pe marginea orașului, adică de șase ori, trei ori în ducătoare și trei ori în viitoare. C. GANE, TR. V. II, 391.

4. Adj. (Învechit; despre oameni) Care este pe punctul de a pleca. Cf. POLIZU, BARCIANU.

5. Adj. (Popular; despre oameni) Care urmează să se căsătorească. Cântă-mi, cuce, Când ti-i duce ..., Că și eu îs ducător Colo-n luna lui cuptor. RETEGANU, TR. 127. Să roagă de sântul soare Să țină ziua mai mare C-are o fiică ducătoare. MARIAN, N. 593, cf. VICIU, GL. S-o ție ziua mare, Că are-o știucă ducătoare. BÎRLEA, L. P. M. I, 118. Șade mama miresii ... Se roagă sfântului soare C-are o fată ducătoare, La părinți necunoscuți. FOLC. TRANSILV. I, 432.

6. Adj. (Învechit și regional) Care duce (A I 4). S-au aruncat pe cărările ducătoare cătră munții cei mari. AR (1829), 29²/3. ◇ F i g. Învățătoriu ... va împedeca ocaziile cele ducătoare cătră rău. MAN. ÎNV. 129/4. Află o cale mult mai scurtă ducătoare la scop. BARIȚIU, P. A. I, 361. Să poată aplica orice modalități ducătoare la scop. id. ib. III, 476, cf. PAMFILE, B. 47. ◇ (Prin analogie) Din împreunarea tuturilor vaselor seminifere odată ce es din trupul lui igmor nasc canalurile ducătoare a căroră număr se urcă de la vreo noă până la treizeci. KRETZULESCU, A. 331/27. Eu m-aș ruga dumitale Să te lași de astă cale, C-astă cale-i ducătoare Și-apoi ne-ntorcătoare. MARIAN, I. 281. Și la drum că m-aș găti, Tot la drumu ducător, Și-napoi ni-ntorcător. ȘEZ. VI, 117. Nu știu ciasu când ar fi și la drum că m-aș porni Tot la drumu ducător Și-napoi ni-ntorcători. VASILIU, C. 152.

- Pl.: ducători, -oare. - Și: (învechit) ducătoriu s. m.

- Duce² + suf. -tor.

DUCĂTORIU s. m. v. ducător.

DUCĂTŪRĂ s. f. (Învechit) I. Ducere (A I 1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Conducere. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 65, LM, ALEXI, W., TDRG.

- Pl.: ducături.

- Duce² + suf. -(ă)tură.

DUCAŪȘ, -Ă adj. (Regional) Care părăsește un loc, ducându-se în altă parte. Cf. SFC II, 206. Tot căpiare au și vitele ducăușe, cele ce nu trag seara acasă. PAMFILE, B. 69. Întoarce cloșca cu oborocul, în sara când o pui, împrejur, de trei ori, ca să nu-ți fie ducăușă. GOROVEI, CR. 67. ◇ F i g. Cu gând ducăuș - mângâi părul pământului. BLAGA, POEZII, 151.

- Pl.: ducăuși, -e.

- Duce² + suf. -uș.

DŪCE¹ s. m. I. (Învechit) Conducător al unui stat, al unui ținut (II 2); comandant de oști; p. r e s t r. conducător (spiritual). Îndrumător al unui grup de oameni. Și luat sama de ... domn[u]l cetățai și de Marchel duxul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99²/9. Pildă și archetyp ... Is[us] Ch[risto]s Duxul credinții noastre au fost. CANTEMIR, O. V, 209. Acest fericit Artemie, dux ... al Alexandriei. MINEIUL (1776) 118²/31. Stăpânii Moscului să numesc împărați, iar mai înainte să nunea cnez (adecă ducși), ce să cheamă rumânește domn (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 113/17. Stăpânirile ceale înalte să numesc împărații, crai, ducși și boerii pământului. OBRADOVICI, D. 8/14. Stăpânirile ceale mai înalte se numesc: în monarhii ... povățuitori, duxi, vozi. D. SUP. 8/18. Ducul lor era Drăghici cuminte Carele multe veacuri văzuse. BUDAI-DELEANU, T. 93. Bărbăția și bărbăria lui Attila duxului unguresc. TEODOROVICI, I. 25/14. Pre Mihail Paleologul, carele să trăgea din familie mare și veche de două sute de ani, către acestea l-au vestit și mare dux. IST. UNIV. II, 212/16. Ducii români șapte îl ardicăra [pe Ștefan cel Mare] la tron ca creștin și îl susținură. HELIADE, O. II, 53. Înălțimea Sa, ducul de Persia ..., au vizitat soțietatea împărăteștii Academii. AR (1829), 134¹/3. Vro 10 dintră ducii lui cei în toată oștea mai vestiți, au fost făcut orece faptă. BOJINCĂ, D. 35/14. Ungurii coborându-se din Mongolia în Europa la 894 sub ducul lor Arpad și Zoltan s-așăzară în țara ce poartă până astăzi numele Ungaria. SĂULESCU, HR. I, 11/24, cf. VALIAN, V. Trecurăm și prin capitala marelui duce. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 81. Ducele a cuprins și a risipit cetatea. BĂLĂȘESCU, GR. 171/12. Phillistenii în frunte au un duce. MACEDONSKI, O. II, 216. Regele ... dăruiește frățâne-su ..., ducele Lituaniei sate în Moldova. CONTEMPORANUL, VII₂, 186, cf. DDRF. Ducele Albaniei, George Castriota, numit Scanderbeg ..., începu luptele contra turcilor, încă din timpul vieții lui Huniade. XENOPOL, I. R. IV, 49, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DER, DEX. ◆ (Art.) Titlu acordat în 1921 lui Benito Mussolini.

2. Titlu purtat de conducătorul unui ducat (1); persoană având acest titlu. Vasile-Vodă o fiică după Razivil, ducul de Livaniia, și pe alta după Timuș Hmenlinski, hatmanul căzăcesc să fie măritat, știut iaste. CANTEMIR, HR. 26. Dau supărări acelu dux (a. 1756). în D. I. LAT.-ROM. Noi Iosif al doile ..., ales împăratul romanilor, pururea august, craiul Germaniei ... arhiduxul Austriei, duxul Burgundeii. RÂND. JUD. [prefață] III/6. Trimise Napoleon pre marșalul Caulincourt, duxul de Vințea la Paris ca să capete audiența ... de a putea vorbi cu împreunatele puteri. NAPOLEON. 31/10. La 724, Boemia se făcu un ducat sub ducul Prețemisli. SĂULESCU, HR. I, 114/15. Cel dintâiu din aceste principate este arătat Anonimus ca stăpânit de un duce „Menumorut”. Acest ducat era așezat la nordul Banatului. XENOPOL, I. R. II, 131. Frumosul grai al nostru printre bălbăite graiuri Și-l păstrau, murind sub steagul ducilor de Făgăraș. SĂM. I, 6. Țara Otlului ... i-o dăduse cu titlu de duce. IORGA, C. I. 95, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Titlu nobiliar înalt, superior marchizului și inferior prințului; persoană având acest titlu; p. g e n e r. mare senior feudal. Și acest plan lăsa ca duxul Bassano să-l scrie. NAPOLEON, 34/6. Un vechil de împărat și pă lângă aceștia ca la zece duci și prințipi, aceiași și mareșali prea vestiți. OȘTIREA, 18/18. El are a face în

versurile sale tot cu oameni mari, cu prinți, cu duci, cu conți. HELIADE, O. I, 480. *Balduin, ducul de Flandria, ajungând după cuprinderea Konstantinopolei de latini a fi împărat, au cucerit Macedonia.* IST. M. 23/4. *Tot neamul feudal în vesminte cusute cu fir, prinți, duci, marchizi.* NEGULICI, E. I, 25/21. *Acest diamant s-a cumpărat cu două milioane și jumătate de la un englez ... de ducele de Orleans.* MARIN, PR. I, 42/16. *Rozemund, urmașul ducelui de Lancastre.* PĂCLEANU, I. I, 14/15. *Lua teritoriul unui stat și îl da altuia; crea, după capriciu, regi, duci, electori.* FILIMON, O. II, 61, cf. PROT. - POP., N. D. *Ducele de Gramont ... provoacă o întâlnire cu Principele Cuza.* MAIORESCU, D. I, 21. *Puternicul duce de Burgonia, carele avea oști mai numeroase.* ODOBESCU, S. I, 4. *O nobilă ducesă, femeia unui bătrân duce.* CARAGIALE, O. IV, 154. *Diva a fost pe rând metresa unui duce, a unui conte ... și apoi nevasta unui bancher.* IBRĂILEANU, A. 9. *Valsa ca un duce.* C. PETRESCU, S. 115. *Ducele Cosimo se vede nevoit să răstrângă numărul comenzilor la artiști.* LOVINESCU, C. IV, 103. *Pasaj care omagiază opera personală realizată de duce.* TITULESCU, D. 245. *A fost făcut duce destul de târziu.* EFTIMIU, N. 10. *Nici ducele de Sagan n-a prezentat o așa frumusețe la un supeu prietenilor lui.* CAMILPETRESCU, P. 180. *Contele primește pe duce.* CĂLINESCU, I. 69. *Don Quijote nu urmărește să ajungă nici împărat, nici măcar duce.* LL. I, 123, cf. DL, DM. *Pune să fie alcătuit un memoriu din limba italiană, adresat marelui duce de Toscana.* IST. LIT. ROM. I, 286. *Ducele de Bourbon creează o manufactură de porțelanuri.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 27, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: duci. - Și: (învechit) **duc, dux** (scris și: *ducs*; pl. *duxi*) s. m.

- Din lat. **dux, -cis**, it. **duce**, fr. **duc**.

DŪCE² vb. III. **A. I. T r a n z. I.** (Complementul indică obiecte, ființe etc.) A ține sau a susține în mâini, pe spate, pe umăr etc. transportând (undeva, în altă parte); a purta (**I**), a transporta (**1**), (familiar) a căra. *Despre masa lu Iosif mâncările ducea pre masa acelor.* PO 154/25. *Oamenii sânt cuprinși a descărca corabiele lor, a duce sau a vinde marfele lor.* MAIOR, T. 72/22. *Într-acest marșu îi făcea [pe soldați] să ducă câte o povară de șaizeci de litre.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 19/3. *Robinson, luând broasca în spate, au dus-o acasă.* DRĂGHICI, R. 85/2, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Unul dintre ei ducea o pușcă la spinare.* PELIMON, I. 49/27. *Copila ... pe frunte-i ducea cofiță Cu apă rece de lu izvor.* ALECSANDRI, P. I, 20, cf. COSTINESCU, LM. *Hai și tu cu noi ... că doar n-am a te duce în spinare.* CREANGĂ, P. 241. *Iacă-tă și Țăca, d-abia ducându-și coșul plin.* CARAGIALE, O. I, 153. *Să duc un steag prin gloanțe.* MILLE, V. P. 64. *Să-i duc o poștie sacul P-un singur sărutat!* COȘBUC, P. I, 64. *Slujbaci ... duc în toate părțile fripturi și urcioare.* IORGA, C. I. I, 157, cf. TDRG. *A văzut azi-dimineață pe un om ... ducând la spinare un brad mare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. *Stăpâna lăsă și șuștarul ei să-l ducă sluga.* AGÎRBICEANU, S. 15. *Picioarele începură să-l doară ca și când ar fi dus o povară peste puterile lui.* REBREANU, P. S. 321, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ducea în spate o povară.* POPA, V. 20. *Tăie o grămadă cât ai sumete-o zdravăn într-un țepoi și o duse sub măr.* VISSARION, B. 14. *Duc solii păcii ramuri de fier.* VOICULESCU, POEZII, II, 121, cf. SCRIBAN, D. *Hamali ... în cărcă duc aur.* PERPESSICIUS, S. 80. *Ducea pe umăr o legătură grea.* BENIUC, M. C. I, 195. *Unde ducem cușărul?* TUDORAN, P. 13, cf. DL. *Ducea țesăturile pe umăr.* PREDĂ, M. 158, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Găuresc până sub fundul puțului ... îl scoț de-l duc în spinare la grădină.* STĂNCESCU, B. 360. *Mâna stângă crucea-mi duce.* PĂSCULESCU, L. P. 9. ◊ (Prin analogie) *Să iau un cal cu mine sau o câmilă, ca să poată duce atâta greutate.* GORJAN, H. I, 86/31. *Trec furnici ducând în gură de făină marii saci.* EMINESCU, O. I, 87. *Cai schilavi duc grâul la moară.* ISAC, O. 81. *Și e slab căluțul meu, ... Abia-mi duce trupul meu.* FOLC. TRANSILV. II, 355. (A b s o l.) *Oprindu-și pentru dânsul merinde numai cât a putut duce calul.*

ISPIRESCU, L. 4. ◊ R e f l. p a s. *Sadurile ... ceale ce prisosesc să se smulgă și să se ducă acolo unde n-au răsărit sămburii.* ÎNV. POM. 76/21. *Cutiutele trebuie să se ducă pe o scândură.* POENARU, I. 101/9. *Părinții ... caută ca numaidecât să se ducă un pom înaintea acestuia.* MARIAN, I. 181. ◊ F i g. *Hristos ... tuturor împarte, dând Tatălui daruri, ducând sufletele sfinților proroci întru împărăție ceriului.* CORESI, EV. 179. *Sfântul ... văzu îngerii carii ducea la ceriu sufletul lui ... Pavel.* CHEIA ÎN. 2/21. *Meargă ... să ducă în alte părți discordia.* PĂCLEANU, I. I, 95/3. *Duc în spinare o situațiune grea și urâtoasă.* GHICA, C. E. II, 370. *Pământul ducă-și droaia lui de mumii!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 28. *Duci pe tălpi mireasmă de amintiri uitate.* VOICULESCU, POEZII, I, 173. *Alexandru, călare, își ducea prin întuneric mahnirea-i mută.* SADOVEANU, O. I, 13. *Pârăiele de munte ... duc trupușorul nimfelor pe mâini.* PILLAT, P. 188. *Duce în spate o frică mare.* DEMETRIUS, A. 92. *Florile pe creștete-or duce Lumina care luce-străluce.* ISANOS, V. 95. *Și-o dus destule în spate!* LĂNCRĂNAN, C. I, 322. (R e f l. p a s.) *În voi se duce solție de iubire.* ISAC, O. 78. (Prin lărgirea sensului) *Ușurința pasului care ducea ... trupul lui mare.* DEMETRIUS, A. 261. ◊ (Cu determinări locale care dau verbului diverse accepții) a) (cu determinarea „afară”) a scoate din locul unde se află. *Să iai coșnița cea bolnavă și să o duci afară din stupină.* MOLNAR, E. S. 133/16. ◊ A dus afară din cameră crinii, fiindcă miroseau prea tare; b) (cu determinări precedate de prep. „în”) a face să intre, să pătrundă undeva. *Spune să-ți facă un ocol mare: după aceea să duci lada într-însul și să o deschizi acolo.* SBIERA, P. 208; c) (cu determinări precedate de prep. „în”) a scufunda (**1**), a coborî. *Un rechin ... a furat un om, ducându-l în abisul apii.* RALEA, O. 35. ◊ (Complementul indică oameni) A susține să nu cadă în mers; a sprijini (**1**). *Îl duseră de subțiori până la strana poleită.* ODOBESCU, S. I, 72. *Alte două duceau pe una de subsuori.* ȘEZ. V, 7. ◊ (Complementul indică oameni morți) A transporta în biserică, spre locul de înmormântare etc. *Și fură duși întru Sihem și-i puseră întru mormântul ce cumpără Avraam.* CORESI, L. 26/17. *Vor fi siliți a-l duce pre umeri în sobor.* MAIOR, I. B. 92/24. *Fu trupul ... acoperit cu o manta de purpură. Apoi îl duseră în templul cel mic.* BĂLCESCU, M. V. 394. *Iar dacă împreună va fi ca să murim, Să nu ne ducă-n triste zidiri de țințir.* EMINESCU, O. I, 129. *Când crudul donn își mântui viața ... îl duseră în biserică încă neisprăvită.* IORGA, C. I. I, 15. ◊ (Complementul indică mâncare, obiecte necesare etc.) A avea asupra sa (purtând cu sine, pentru a folosi la nevoie). *Dacă duminică e noroi, își duc cizmele în mână.* SLAVICI, O. I, 114. *Vălenarii ... își duceau totdeauna și merinde, și beutură.* AGÎRBICEANU, A. 249. *Copilul putea ... să-și ducă merinde pentru amiază.* REBREANU, I. 52. *Tăcuți, spre sat pescarii duc în pârângă cina.* VOICULESCU, POEZII, I, 79. *Putea să arunce în el cu ițăfălcă pe care o ducea la subțioară.* SADOVEANU, O. XXI, 334. *Pe lângă aceste două cărți, mai duceam cu mine ... și Cartea pentru școalele secundare.* MOROIANU, S. 70. *El ducea în spate ... o aspră traistă țărănească.* BOGZA, C. O. 25. *În dreapta măi ducea ... verde bosioc, Floricică de noroc.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 513. ◊ F i g. *N-aibi grijă, măi Șoimane! eu am și duc cu mine O vrajă rea de dușmani.* ALECSANDRI, POEZII, 282. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Iată vin ... Culbeci ce-arată coarne și-și duc casa pe spinare.* id. ib. 56. ◊ A mișca încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta; a plimba (**4**). *Conu Nae ... își face țigări ..., le răsucește tacticos, le lipește ducând limba d-a lungul foitei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. *Își duse mâna prin părul lung.* AGÎRBICEANU, S. 205. *Ce privești din scuteț treaz? Și-ți duci mâna mititică Peste ochi, peste obraz?* LESNEA, VERS. 28. *Cu mâna dreaptă ducem sulul în jurul regiunii bolnave.* BELEA, P. A. 21. ◊ (Învechit, rar; cu complementul „capul”) A tăia (**III** **1**). (R e f l. p a s.) *De va scăpa, i s-a duce capul.* NECULCE, LET. II, 322/32.

2. (Despre vehicule sau despre animale de tracțiune) A deplasa dintr-un loc în altul; a transporta (**1**), (familiar) a căra. *Calul inimos îl duce Răpede și cumsăcade în spate.* BUDAI-DELEANU, T. 187.

Calul se-nfioară! el cearcă-napoi Să-și ducă stăpânul. ALECSANDRI, POEZII, 247. Trăsura ... ducea pe Osman. MAIORESCU, D. II, 108. Îndată ciocârliul o lua [pe drumeață] pe aripiarele sale și o ducea. CREANGĂ, P. 94. [Calul] mergea ca praștia ... fără să știu unde mă ducea. CARAGIALE, O. I, 145. Midas ... hai-hui o ducea. ISPIRESCU, U. 107. Peste toate domnea uruiul droștelor cari luau mușterei și-i duceau pe la locurile ce le hotărâu. CONTEMPORANUL, IV, 215. Cea mai de rând gloabă te va duce mai departe ca dânsul. MACEDONSKI, O. III, 35. În trăsura care mă ducea la gară, mă simțeam năpădit de ... silă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. O lunire albă să ne ducă-n larg. AL. PHILIPPIDE, A. 33. Găsi anevoie o trăsură și porunci să-l ducă acasă. REBREANU, R. I, 17. Tramvaiul duce ... oameni zgribuliți spre destinul lor. C. PETRESCU, C. V. 263. În noaptea limpede ... calul îl ducea în galop. SADOVEANU, O. I, 13. Hai, murgule! și du-mă ... unde-i ști. PILLAT, P. 141. Văd doar la geam fuga trăsurii ce ne duce. I. BARBU, O. 33. Vrei să chem o mașină să te ducă acasă? CĂLINESCU, S. 129. Noaptea trenuri yankee tot trec, ... Ducând ucigașe arme. BOUREANU, S. P. 24. Se azeaua convoaie de căruțe încercate cu saci, ducând undeva grâu sau porumb. BARBU, I. II, 403. Boii-n coarne c-ar lua-o și la mare că mi-or duce-o. TEODORESCU, P. P. 362. ♠ A b s o l. Niște autobuze duc ... în sate îndepărtate. DEMETRIUS, A. 89. ♠ (Prin analogie) Geamantanul care dusese cândva și sărmănele mele cămășuțe. CAMIL PETRESCU, P. 36. ♠ (Despre oameni) A deplasa dintr-un loc în altul cu un vehicul; a transporta (1), (familiar) a căra. Dacă voi putea isprăvi a-ți da corabiia supt stăpânire, să ne duceți și pe noi la Anglia. DRĂGHICI, R. 290/24. Vei intra în luntrea aceea și în zece zile te va duce în pământul tău. GORJAN, H. I, 132/27. Oamenii ... încarc și duc sarea, vite. PELIMON, I. 130/24. Noră-mea vrea să meargă la Piatră. Cât să-ți dau ca să mi-o duci? CREANGĂ, P. 113. Treci cu carul sub dealul din podgorii, Ducând la câmp șindrilă. PILLAT, P. 74. Duce lada cu gunoi în căruța gunoierului. CĂLINESCU, C. O. 130. M-a dus la Athénée Palace cu mașina lui și am băut ceva. BARBU, I. II, 82. ♠ (Prin lărgirea sensului) Porunci gădei să mă încuie într-o ladă și să mă ducă într-o pădure. GORJAN, H. I, 107/11. Să încarci burdufu ... și să duci apă cu el. STĂNCESCU, B. 359. ♠ (Complementul indică vehicule) A face să se deplaseze, trăgându-l după sine. [Caii] vor duce ei cumva căruța goală până în Deleni. AGÎRBICEANU, A. 62. ♠ A face să se deplaseze prin alunecare pe apă sau plutire în aer. Vântul multă vreme ne părtini spre a ne duce în Sicilia. MAIOR, S. II, 343. Nori negri duși de vânt se târâie pe șesuri. ALECSANDRI, POEZII, 450. Ai putea să lepezi cărna și lopețile să lepezi, După propria lor voie să ne ducă unde rezezi. EMINESCU, O. I, 155. Vânt le iscă, vânt le duce. BLAGA, POEZII, 198. Pârăul l-a dus la vale. CAMILAR, N. I, 417. Buruiană smulsă dusă de ape. DEMETRIUS, A. 310. Mama-Mureș mă va duce. ISAC, O. 124. ♠ F i g. Perechile pornesc ca duse pe niște valuri. CARAGIALE, O. I, 210. Scrumul nopții o să piară dus De-un vânt spre-apus. BLAGA, POEZII, 11.

3. (Complementul indică obiecte, bunuri etc.) A lua cu sine pentru a da cuiva, a pune la dispoziție; a înmâna, a încredința. V. a d u c e. Trebuie să ducă sau să trimită toate armele și toate hainele la reghemeanturile din care sânt dezertorii. D. SUP. 49/12. Au înțeles a cui iaste punga, o dusă și o deateră aceluia. ȚICHINDEAL, A. M. 15/1. Mocanii stăpâni oilor ... sunt datori a duce telemeaua la cășăriile domnești dintr-acel județ (a. 1829). DOC. EC. 436. În Roma era obiceiul ... ca să ducă în țirimonia mortului și chipurile strămoșilor lui. CĂPĂȚINEANU, M. R. 118/6. Mergi de i le du și aceste că i-or rămâne ele de cap. CREANGĂ, O. 208. Duce lapte ... la împăratul. ISPIRESCU, L. 23. Iacă, am dus niște sare, unde s-o pun? AGÎRBICEANU, S. P. 18. N-a vrut spălătoreasa să ne dea rufele, cică să-i ducem banii. BRĂESCU, O. A. I, 73. Au trimes îndată un sol la babă să-i ducă niște pânză. SBIERA, P. 99. ♠ F i g. Milostenia o ducă îngerii în ceriu ... înainte lu Hristos (1590 - 1602). CODEX STURDZ. 269. Nemică nu va duce cu sine când va muri. PSALT. (1651), 89/4. Se rădică mai mare Unul car' ne va duce lumina și stămpărare. SUCIU, S. 4/15. Zefirul

... trece pântre flori miroitoare și duce-n sine miroase persoanelor simțitoare. GORJAN, H. I, 91/13. Toți duc ... Binele lor ca o pârğă în generalica stivă. CONACHI, P. 285. Toate-a lui ghulele Lovian turcescul furnicar, Ducând moartea cu ele. ALECSANDRI, POEZII, 440. Și ajungând în sat se duce la frate-său, ca să-i ducă bucurie. CREANGĂ, O. 29. Mihai, viteazul vitejilor ... a cutreerat țările ducând spaimă și perire în nepotoliții vrăjmași. SĂM. I, 31. Solii grăbite trec cutreierând pământul, Ducând cu ele glasuri tănuite. DENSUSIANU, L. A. 82. Vor duce cu ei o frumoasă amintire. C. PETRESCU, S. 186. Durerea mea aleargă să-ți ducă bucurie. VOICULESCU, POEZII, II, 341. Popoarea nouă de viteji trec pe pământul strămoșesc, ducând foc și sabie la dușman. SADOVEANU, O. I, 9. A pornit la judecata de apoi ... Ducând înapoi moștenirea lui: un creier. ISAC, O. 67. Nimeni ... nu l-a părăsit decât ducând cu el un regret. G. BARBU, A. V. 59. Vântule! când treci ușor, Du cu tine al meu dor. FOLC. TRANSILV. II, 134. ♠ T r a n z. A ajunge undeva. Trage apa și o scoate den matcă de o ducă la grădină. PRAV. 37. ♠ F i g. (Sens curent; cu determinare introduse prin prep. „până”, „până la”, „la”) Mărturie ... duc originea satului până la regele hunilor. PĂCALĂ, M. R. 35. Icoana ar fi fost zugrăvită de evanghelistul Luca, ceea ce ... îi duce originea la începuturile creștinismului. SADOVEANU, O. XX, 604. Duceau respectul de oameni până acolo încât îi găseau pe toți perfecți. CĂLINESCU, B. I. 181. ♠ A oferi cuiva (în semn de atenție, de bunăvoință etc.), a face să primească (un lucru necerut); a da în dar, a pune la dispoziție, a o f e r i (1). Văzuu trei coșnițe ... Și în ceaia mai de sus ducea de toate fealiurile de bucate coapte lu Faraon. PO 138/17. Vai de omul cela ce duce prescurea la besearcă cu uritu (a. 1601). CODEX STURDZ. 241. Duce plocon la besearcă cela ce sânt toate ale lui. ANTIM, O. 31. Un săpătoriu au cules smochine de ceale bune și le duse poclon la stăpânu-său (cca 1705). GCR I, 351/12. Îi duce o băutură cu care îl mai ține cu nițică viață. GORJAN, H. I, 76/6. Pentru c-am năpăstuit-o ..., am să-i duc un fes roș și un tulpan. CREANGĂ, O. 100. Fata de-mpărat i-a dus Cofița ei. COȘBUC, P. I, 281. Mă duc la mândra mea, Ducu-i mere, ducu-i pere și buzițe subțirele. FOLC. TRANSILV. I, 184. ♠ F i g. Merg oamenii la besearcă să ducă acolo milă. CORESI, ap. GCR I, 25/19. ♠ (Învechit, rar) A da⁴ (I I), a acorda. [Omul cel îmbunătățit] duce ajutorul cel după puțință fără de căire sau mahnire. GRECEANU, I. 103/16. ♠ A aduce pentru a propune spre cumpărare; a oferi (2). Toți au fugit și au lăsat în piață tot ce dusese să vândă. ȘINCAI, HR. II, 281/21. Neguțătorii duc produsele cele de prisosință afară din țară, le vând într-alte țări. OBRADOVICI, D. 18/11. Locuitorii din județe să ducă alimente, spre vânzare, la seraturii (a. 1813). DOC. EC. 159. Nu putem ca să ducem prisosurile noastre la târg. BUZNEA, P. V. 87/4. Lapte, brânză, unt și ouă de-am putea scilpui să ducem în târg. CREANGĂ, P. 6. Unii duceau aceste mărfuri și peste hotar. IORGA, C. I. III, 113. Mă du de vânzare în târg. RETEGANUL, P. V, 77. ♠ R e f l. p a s. Mânăfăpturi se duc mai numai în colonii. RUS. I, I, 151/27. ♠ (Complementul indică scrisori, corespondență etc.) A face să ajungă la destinatar; a înmâna destinatarului. Du acest răvaș d[omnului] Ipolit. NEGRUZZI, S. I, 53. Ducea răvașele primite de la Isaac, aștepta răspunsul duđuiei Ninon. C. PETRESCU, S. 95. Hârtia venise ... Curierul i-o duse la domiciliu. CĂLINESCU, S. 512. Trimis să ducă corespondența ..., el a fost atacat de tâlhari. G. BARBU, A. V. 280. Păsărică mititică, Du tu astă cărticică. FOLC. TRANSILV. I, 223. ♠ (Complementul indică răspunsuri, vești etc.) A face să treacă dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta; a aduce la cunoștință, a comunica, a transmite (2). Un dar bun făgăduiaște Cui ar duce veaste bună. BĂRAC, A. E. 12/9. Du răspuns M[ăriei] Sale. NEGRUZZI, S. I, 172. Prea bine: mergi la doamna să-i duci această veste. ALECSANDRI, T. II, 88. Am să duc damelor răspunsul d[umnea]voastră. id. O. P. 132. Urmărind ... o ciocârliu, Tu ai vrea să spui să ducă către dânsul o solie. EMINESCU, O. I, 82. Du-i răspuns, Ivane, că poroncesc să moară de acum înainte ... numai oameni tineri. CREANGĂ, P. 315. Să ducă împăratului Roșu vestea cea bună.

ISPIRESCU, L. 226. *Găina spune și uliul duce vorba mai departe.* ARGHEZI, C. J. 42. *Copiii ... alergau să ducă vești.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Vorbea puțin în față, dar ducea vorbele.* BARBU, PRINC. 110. *Cine duce veste, Veste sau poveste, Să bea veninul.* TEODORESCU, P. P. 395. *De mine vorbă nu duce.* RETEGANUL, TR. 150. *Poți fi, lele, ca o cruce, Dacă mă-ta veste duce.* FOLC. TRANSILV. I, 410. ♦ (Complementul indică cereri, memorii etc.) A înainta, a înmâna cuiwa (pentru a lua cunoștință, pentru a informa, pentru a rezolva etc.); a prezenta (1). *Du această carte la postelnicie.* FILIMON, O. I, 128. *Apoi vom merge toți la vodă Să ducem jalba în proșap.* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 53. ♦ F i g. *Du rugăciunea noastră la Fiul Tău.* SLOV. 21^v/13. *Du Otlului din partea mea O caldă salutare.* COȘBUC, P. I, 79. *Cum o să-i duci Domnului negre lăcrămații de piatră?* VOICULESCU, POEZII, I, 217.

II. 1. T r a n z. (Complementul indică ființe) A lua cu sine conducând dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul, de la unul la altul sau într-un ori dintr-un loc, a a d u c e; a conduce spre ..., a însoți (îndrumând, călăuzind, dirijând); a purta (**II 1**). *Încă și eleni duse în băsearecă și spurcă locul acesta sf[â]ntul.* COD. VOR. 261. *Duseră-l el cătră farisei, ce era mai de nainte orb.* CORESI, EV. 165. *O duce în toată vremea de o închina cătră besearca Domnului (1583 – 1619).* CODEX STURDZ. 281. *Niște dobitoace streine le va duce până la casa lui.* PRAV. 60. *Au doară poate orb pre orbu să-l ducă pre cale?* N. TEST. (1648), 75^v/39. *În loc de pășune mă sălășluiaște și la ape de răpauș mă duce.* PSALT. (1651), 37^v/3. *Pre oamenii cei direpți va lua cu sine și-i va duce la împărăția ceriului.* CHEIA ÎN. 16^v/19. *Filosoful luând pe fiul împăratului, l-au dus la casa lui (a. 1802).* GCR II, 189/16. *Nemărginită mulțime de oameni au dus acolo, ca satele și orașele să le moștenească.* MAIOR, IST. 11/3. *Nime știa ... Să-i spuie sau să-l ducă la cărare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 137. *El au dus pruncii în casa sa, i-au crescut și i-au adăpat cu învățătură.* ȚICHINDEAL, A. M. 53/4. *Ungureni ... vitele lor ... nu le duc pă la schelă și plai (a. 1811).* DOC. EC. 124. *La altuirea vărsatului celui mântuitoriu să ducem pruncii în grădini.* FRĂȚILĂ, S. I. 35/13, cf. LB. *Are poruncă să-l ducă la Salant.* PLEȘOIANU, T. III, 44/17. *Anibal a făcut o mare greșeală de au dus oștirile sale la Capua.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 41/14, cf. VALIAN, V. *Gospodina ... să nu piardă vremea slujnicilor, ducându-le la plivit.* I. IONESCU, C. 11/21. *Te-o i duce eu singură la părinții d[umi]tale.* MILLO, ÎN PR. DRAM. 342. *Niște egipteni mă luară și mă duseră la Gaza.* PĂCLEANU, I. II, 177/9. *A fost silit să mă ducă acasă la el în sat.* PANN, S. I, 15/16, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Toată ziua el o petrecea pe câmp cu vitele ce ducea la păscut.* ALECSANDRI, O. P. 221, cf. COSTINESCU, LM. *S-o duc într-un pustiu, unde să nu fie nimeni ... decât eu și ea.* EMINESCU, P. L. 45. *Sluga ... îi dă ceva de mâncare și apoi îl duce la locul hotărât, să se culce.* CREANGĂ, P. 301. *Un argat mi-a luat calul și stăpâna m-a dus în casă.* CARAGIALE, O. V, 201. *Pe Huțu îl ducea întotdeauna cu sine.* SLAVICI, O. I, 70. *Luați pe Oana și duceți-o binișor în odaia ei.* DELAVRANCEA, O. II, 130. *Îți lași părinții-n plâns și dor? O, du-i cu tine, drag odor.* COȘBUC, P. I, 147, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Sluga ... deshămă călușei ... îi duse în grajd.* AGÎRBICEANU, A. 55, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Du-mă mata în strada Esculap.* BRĂESCU, A. 167. *M-a luat de mână și m-a dus lângă lac.* VLASIU, A. P. 28, cf. SCRIBAN, D. *Îl veți duce la laborator și-i veți da în primire toată sticlăria.* ARGHEZI, S. XI, 111. *O cireadă nesfârșită de boi era împinsă pe șosea de soldații români care o duceau probabil spre loc de tăiere.* CĂLINESCU, S. 575. *Te-au dus acolo și pe baricade?* C. PETRESCU, A. R. 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Am o mândră ca și-o cruce, Dar la lucru n-o pot duce.* FOLC. TRANSILV. II, 247. ♦ (Prin analogie) *S-au întors în curtea cea mică, care-l ducea la casa crăiasii.* BERTOLDO, 26/14. *Mirosul duce pre câne ... pe urme neînsemnate a păsărilor.* CONACHI, P. 269. *Niște crânguri care duceau spre o pădure.* PREDĂ, I. 264. ♦ F i g. [Pe] *acela cu adevăr spăși-și-l va și-l va duce la viața ceaia buna.* CORESI, EV. 72. *Lucrurile să ne ducă la vorbe, adică la numirile lor.* NEGULICI, E. I, 199/3. *Privea în zare cum pe mări Răsare și străluce, Pe mișcătoarele cărări Corăbii*

negre duce. EMINESCU, O. I, 167. *Ducându-mi gândul înapoi ..., am zâmbii cu îndestulare.* MILLE, V. P. 216. *Tu, inima mea tristă ... du-mă fără preget spre-nalt și spre adânc.* LESNEA, VERS. 262. [Flori], *duceți-mă, pe drumul vost' de taină.* ISAC, O. 79. (A b s o l.) *Doamna primește ... stând într-un jeț. O fată din casă ... duce la dânsa.* IORGA, C. I. I, 154. (I n t r a n z.) *Pământ umbrii de brazde cât duc ochii.* PILLAT, P. 228. ♦ E x p r. **A-l duce (pe cineva) capul sau mintea** ori (rar) **mintea și capul** = a fi înzestrat cu istețime, cu pătrundere, cu ascuțime (de minte); a pricepe (3). *Al nostru nu poate vorbi și nu-l duce capul, ca pe alții ... la atâtea iznoave.* CREANGĂ, P. 78. *Și s-a jurat Maranda cum a dus-o mintea și capul.* MIRONESCU, S. 24. *Nu te-a dus mintea că slănina se feșteleşte.* ȘEZ. V, 131. (Cu schimbarea topicii) *Capul meu nu mă duce așa departe.* ISPIRESCU, L. 178. ♦ (Complementul indică oameni) A lua cu sine și a înfățișa, a prezenta înaintea cuiwa sau undeva (cu un anumit scop). V. p r e z e n t a (3). *În veșminte împistrite ducu-o împăratului.* PSALT. (1651), 82^v/13. *Făcându-să dăstoinic [ucenicul], să-l ducă stăpânul său la adumarea meimarbașii ... spre cercetare (a. 1823).* DOC. EC. 304. *De nu mă vei duce la împăratul, eu îndrăznesc săngură a mă înfățișa la dânsul.* GORIAN, H. I, 21/22. *E dator a-i duce înaintea Domnului.* DACIA LIT. 52/27, cf. COSTINESCU, LM. *El o duse la împăratul și i-o arătă spunându-i că-i mireasa lui.* EMINESCU, P. L. 10. *Străjerul ... nu mai lungeste vorba, ci ia moșneagul și-l duce înaintea împăratului.* CREANGĂ, P. 80. *A dat un icusar arnăutului și l-a rugat să-l ducă degrabă la curte.* CARAGIALE, O. II, 236. *Să-l ducă lui popa Petrea să-l spovedească?* SADOVEANU, O. XXI, 297. *Nu am decât o singură cale: să insist să mă duci la tatăl dumitale.* BARBU, I. I, 190. ♦ (Complementul indică oameni) A lua cu forța și a conduce (sub pază). *Deaci dzise miiașul se lu ducă elu întru pălcu.* COD. VOR. 271. *Pre moarte ducându-l.* CORESI, EV. 68. *Duseră Sfânta Veneri cătră foc (1583 – 1619).* CODEX STURDZ. 287. *Vor lua pre fiecarea cu de-a sila și o vor duce dentr-acel loc, unde le va fi voia.* PRAV. 180. *Și pă ... craiul unguresc ... l-au luat de l-au dus la Țarigrad.* IST. Ț. R. 55. *Dusu-l-au pe Stoica la Brâncovanul ... cu o lăcată cât un șlic de mare la grumadzi.* NECULCE, L. 114. *Și la împărați veți fi duși, pentru mine, întru mărturie lor (a. 1746).* GCR II, 38/8. *Între colonii de Traian duși în Dachia cea veche, au trebuit să fie mulți creștini.* ȘINCAL, HR. I, 41/27. *Mentor ... m-au științat că el fu vândut la niște etiopieni carii-l duseseră în Etiopia.* MAIOR, T. 38/3. *Să-i ia pă acei zapcii și ... ducându-i în orașu Slatinii, iarăș cu cincizeci toege să-i bată (a. 1812).* DOC. EC. 145. *Iară lucrătorii de pământ, de doru fiilor și a muierilor pre care le ducea prinse varvarii ... asupra varvarilor au năvălit.* T. AARON, S. A. 67/1. *I-au dus ... de i-au închis în cetate.* ARHIVA R. II, 6/11. *Le legară mâinile la spate și tot înjurându-i mereu îi porniră ca să-i ducă spre Alba-Iulia.* BĂLCESCU, M. V. 393, cf. COSTINESCU. *Nu-l ducem noi la spânzurătoare numai așa de flori de cuc.* CREANGĂ, P. 332. *Îl duseseră jandarmii de-acasă.* AGÎRBICEANU, S. 544. *Îl duce gardistul acasă de subțiori.* C. PETRESCU, S. 63. *I-a spus ... judecătorul cum îl ducea surdul în pumni.* MIRONESCU, S. 154. *Și l-au dus în negre închisori.* LESNEA, VERS. 274. *Erau duși cu escortă la un lagăr de concentrare.* SADOVEANU, O. XXI, 360. *S-a încrucișat cu unul dus pe sus și care nu se hotăra nici să plece, nici să stea.* ARGHEZI, S. XI, 22. *Într-o zi, germanii puseră mâna pe Seraphin ... și-l duseră în lagăr.* CĂLINESCU, S. 524. *A fost prins și dus în Franța.* RALEA, O. 29. *Costea fu dus de escorte.* CAMLAR, N. I, 364. *Vezi cum mă duc legat.* JARNIK – BĂRSEANU, D. 306. *Duc pe un rob legat El a fost hoț blăstămat.* RETEGANUL, TR. 32. *Ia să te dai tu legat, Să nu te ducem stricat.* PĂSCULESCU, L. P. 277. (R e f l. p a s.) *Vinovatul, escortat de cincizeci ostași cu arme, se va duce la locul osândeii cu ochii legați.* CONDICA O. 12/24. ♦ (Complementul indică oameni) A lua cu sine, purtând din loc în loc. *Cu mare nevoe e a răbda bolnavul cându-l duci dentru un loc într-altul.* CORESI, EV. 59. *Sorioară, Mă du cu tine, pe unde aripa-ți zboară!* ALECSANDRI, T. II, 203. *Ba să-i duci la Piatră, ba la Fălticeni, ba pe la iarmaroace.* CREANGĂ, P. 109. *Seara, mă*

ducea în toate odăile. IBRĂILEANU, A. 18. *Îl duc de mână prin păduri.* BLAGA, POEZII, 93. ♦ (Prin analogie) *Vinele sunt niște canale ... care sângele de la inimă îl duc prin toate părțile trupului.* CARCALECHI, C. 68/21. ♦ F i g. *Vânturile ... sunt menite ca pe-aiurea să mă ducă.* CONACHI, P. 265. ♦ A însoți, a întovărăși într-o călătorie, pe un drum, spre locul de înmormântare, într-o acțiune etc., a conduce. *Și l-au dus cu toată boierimea, cu mare cinste, de l-au îngropat în mânăstirea lui.* NECULCE, L. 36. *Nepotul duce pe moș de mână.* BUDAI-DELEANU, T. 175. *Începură a mă duce cu alai de la limanul mării.* GORJAN, H. I. 124/18. *O duc cântând prin tainiți și pe sub negre bolți, A misticeii religii întunecoase cete.* EMINESCU, O. I. 92. *La fîntirîmul din deal ... trei sate l-au dus.* C. PETRESCU, S. 133. *Pupuica spilcuită ... o duceam peste un sfert de ceas la braț pe stradă.* M. I. CARAGIALE, C. 136. *Îi pregătiră un cușor, un geamantan și-l duseră la gară.* BASSARABESCU, V. 14. *M-asteaptă nevasta s-o duc la cinematograful BRĂESCU.* O. A. I. 74. *Mori cu fiecare tovarăș pe care-l duci la cimitir.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I. 17. *Stăruise s-o ducă el până la marginea satului.* DEMETRIUS, A. 46. *Negustorul o duse până aproape de casă.* BARBU, G. 51. *Tu la groapă nu m-ai duce.* BÎRLEA, L. P. M. I. 75. *Să-m spălaș fața cu apă, Să ma dușeș pân la groapă.* FOLC. OLT. - MUNT. I. 107. ♦ F i g. *O rază te-nalță, un cântec te duce.* EMINESCU, O. I. 37. *Am dus la ultima-i locuință pe un june ... plin de speranțe și de viitor.* MACEDONSKI, O. IV, 11. *La groapă mă vor duce.* COȘBUC, P. I. 77. *Mortul și cei cari-l duc la groapă.* GOROVEI, C. 230.

2. T r a n z. F i g. (Popular și familiar) A păcăli. Cf. GR. S. VII, 113. *Ei, se făcu isteț Petrișor, nu mă duci pe mine, tată, glumești!* CĂLINESCU, B. I. 409. ♦ R e f l. p a s. *Dincă recunoaște amărât că s-au lăsat duși.* CAMIL PETRESCU, O. II, 519. ♦ E x p r. **A duce (pe cineva) cu vorba** = a face cuiva promisiuni, amânând mereu (sau mult timp) împlinirea lor (pentru a obține răgaz); a târâgana (2), a purta cu vorba v. p u r t a (II 1). *Șireata, vorbea tot ocolind! M-a dus încet cu vorba, să-mi spuie, s-o cuprind!* COȘBUC, S. 69, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Se gândise cum ... să-i ducă pe toți cu vorba.* EFTIMIU, N. 76, cf. IORDAN, STIL. 311. *Mă foloseam cu aproximație de felul în care izbuteam să o duc cu vorba pe Laura.* VINEA, L. II, 170, cf. DL. *În felul ăsta mă ducea el cu vorba.* PREDĂ, I. 23. *Îi promisese Filică plugul și caii lui; dar uite așa îl dusesse cu vorba, zi de zi, până ce căzuse neaua.* MIHALE, O. 56, cf. DEX. **A duce cu preșul** v. p r e ș¹ (1). **A duce cu zăhărelul** v. z ă h ă r e l (1). **A duce de nas** v. n a s¹ (1).

3. T r a n z. (Complementul indică acțiuni ale oamenilor) A-și lua sau a purta (V 2) toată răspunderea (într-o situație dificilă), în adoptarea unei atitudini, în rezolvarea unei situații, pentru atingerea unui scop etc. V. a d m i n i s t r a. *Conștiincios și muncitor peste măsură ..., Eminescu duce în singur greutățile gazetei.* VLAHUȚĂ, O. A. I. 245. *Duce astăzi tot rostul casei.* C. PETRESCU, S. 24. *Otilia era ea cam distrată, dar cu vorba ducea casa.* CĂLINESCU, E. O. II, 59. *Stoian ... ducea cărciuma de vreo doi ani cu simbric.* CAMIL PETRESCU, O. II, 205. *Dacă n-ar fi fost mama lui Dan, care ducea ... și direcția școlii și grijile gospodăriei, Andrei n-ar fi putut urma liceul.* T. POPOVICI, S. 99. *Cu maestrul nu-i de glumit. Duce și dânsul o răspundere.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 6. *Să poată duce treburile împărăției la bun liman.* ȘEZ. I, 98. (R e f l. p a s.) *Voinicii ... izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși cu alțiș, ori pierneau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul.* MACEDONSKI, O. III, 11. ♦ (Învechit; complementul indică starea) A cărmui. *Putem să ducem țara numai cu practica.* MAIORESCU, D. III, 150. *Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc.* DELAVRANCEA, A. 75. ♦ F i g. *Nedreptul și minciuna al lumii duce frâu.* EMINESCU, O. I. 62. ♦ (Învechit; complementul indică armata) A conduce în luptă. *Să trăiești, Măria Ta! ... Du-ne-n oardele dușmane.* ALECSANDRI, POEZII, 158. *Românii duși de Ștefan, în lagăr se izbesc! Nimic nu le rezistă.* id. ib. 231. ♦ (Învechit; complementul indică oameni) A aduce (cu forță) într-o anumită situație; a determina să acționeze într-un anumit fel. *Și băgatu-n-ai (duseși-ne H) în cursă.*

PSALT. 124. *Pre atâța dusă în robie.* MAIOR, IST. 73/29. *Comisul încheaie această slujbă călare pre calul cel dat de la sultanul prințipului când l-au fost dus la ascultarea lui.* OBLĂDUIREA, 62/24. *S-au întors bătut Atila acasă, necum să umble a duce oameni în prinsoare.* T. AARON, S. A. 34/3. *Silla, om furios, duce cu sila pă romani la libertate.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 130/2. *Pe Eloiza ... o duse într-o mânăstire.* ASACHI, L. 11¹/26. *De ce m-ați dus de-acasă?* GOGA, POEZII, 22. ♦ (Complementul indică copiii) A înscrie la cursurile unei trepte de învățământ. *Băiatu în etate numai de opt ani fu dus în Academia tereziană.* BARIȚIU, P. A. II, 30. ♦ (Complementul indică vehicule) A conduce. *Duce carul plin de oameni către sfântul Dionisie (a. 1692).* GCR I, 296/27. *Și taberi de cară ducă la Siret, de măcina.* NECULCE, L. 360. *Mateloții să puseră la rame și în mai puțin de cinci minute duseră batelul în mijlocul Danubiului.* FILIMON, O. II, 54. *Ăsta duce un car de var, celălalt un car de poame.* SLAVICI, O. I, 69. *Mai iute duci luntrea cu poveri Acolo unde orice durere se descarcă.* VOICULESCU, POEZII, II, 195. *Se vede cine-a lucrat, Că duce caru-ncărcat.* FOLC. TRANSILV. II, 589.

4. I n t r a n z. (Despre drumuri; cu determinări locale) A ajunge într-un loc, a o lua spre ..., a da în *Au luat calea către Dunăre care ducea spre răsărit.* T. AARON, S. A. 27/10. *Piața ... se află din a stânga aleii carea duce spre Belveder.* AR (1829), 17¹/29, cf. POLIZU. *Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu.* NEGRUZZI, S. I, 167. *P-aici se face drumul ce duce către Brașov.* PELIMON, I. 64/29. *Într-o ulicioară întunecoasă ce duce în mahalaua Dudescului.* FILIMON, O. I. 134, cf. COSTINESCU, LM. *Cărrile grădinei acoperite cu nisip de argint duceau toate în mijlocul ei.* EMINESCU, P. L. 124. *Pe malul apei se-mpletesc Cărrile ce duc la moară.* COȘBUC, F. 5, cf. ALEXI, W. *Drumul ... care ducea din Văleni la orașelul vecin era plin de bărbați.* AGÎRBIȚEANU, A. 86, cf. CADE. *Șoseaua care duce la târg.* POPA, V. 143. *Drumul ... ducea către zăcămintele de aur.* RALEA, O. 98. *Drumul duce în urcuș.* STANCU, D. 16. *Se plimbase ... pe aleea care ducea de la pavilion la sufragerie.* DEMETRIUS, A. 29, cf. DL. *Șoseaua care ducea spre creierul munților.* PREDĂ, M. 68, cf. DM. *Șoseaua largă ... ducea spre nordul orașului.* BARBU, G. 85, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) *Intrarăm pe o galerie lungă, care ducea la deosebite odăi.* FM (1843), 7¹/27. *Dealul care duce la Șerban-Vodă.* CARAGIALE, O. III, 5. *Vadul ... duce drept la schele.* PERPESSICIUS, S. 80. *Brazda duce în cimitir.* ISAC, O. 213. *Nucii bătrâni ... duceau la vechiul drum de care.* BARBU, PRINC. 313. ♦ F i g. *Drum ce duce la vecie.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Apucă și ea calea luminoasă ce ducea în lună.* EMINESCU, P. L. 20. *Care urmă duce spre visul meu pribeg?* LESNEA, VERS. 40. *Străzile copilăriei duc spre continente exotice ale fanteziei.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 17. ♦ (Despre trepte, scări etc.) A urca sau a coborî la alt nivel. *Doă rânduri de trepte ce duc la catul deasupra.* FM (1843), 301¹/30. *Niște trepte de lemn duceau în catul de sus.* EMINESCU, P. L. 29. *Urcând scara ce ducea la pod, pierdu echilibrul.* BRĂESCU, V. 30. *Îi însoți pe scara cea mai scurtă, care ducea de-a dreptul în laborator.* ARGHEZI, S. XI, 121. *Lucu suia fără grabă treptele scâlciate ale scării care ... ducea la redacția gazetei.* VINEA, L. I, 319. *Scara care ducea pe punte.* TUDORAN, P. 130. *În mica încăpere de la etaj, către care ducea scara metalică ... dormise alături de ea vreun bărbat.* BARBU, I. I, 24. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Acolo erau pușurile care duceau în adâncimea pământului.* BOGZA, V. J. 25. ♦ (Despre uși, porți etc.) A face posibilă intrarea într-un spațiu. *Văzură că se deschide porțița cea ascunsă a palatului ce ducea în grădină.* GORJAN, H. I, 8/11. *În poarta prăbușită ce duce-n fund de munte Cu cărja lui cea veche el bate de trei ori.* EMINESCU, O. I, 93. *Ușa ce duce de la pridvor în pronaos.* IORGA, C. I. II, 19. *În peretele din stânga altă ușă duce în sala de marmoră.* PETICĂ, O. 109. *Casele, cu etaj, aveau ... o intrare interioară prin curți, ce ducea la parter și etaj.* CĂLINESCU, B. I. 229. ♦ F i g. (Cu determinări abstracte) A înlesni, a contribui la apariția unei stări, la crearea unei situații; a avea drept rezultat o stare, o situație. *Știința despre legile morale ale naturii care duce la*

cunoștința adevărului. NEGULICI, E. I, 97/10. Cercetarea minuțioasă și raționată a intereselor generale a unei națiuni duce ... la adoptarea principiului liberului schimb. GHICA, C. E. III, 27. Asemenea supunere ducea la încercarea de prozelitism politic. MAIORESCU, D. V, 281. Înfălcărea nu duce către bine. MACEDONSKI, O. II, 133. Legătura indisolubilă ar duce la nefericire. IBRĂILEANU, A. 174. Descoperiri cu totul neașteptate ... au dus la alcătuirea acestui „dosar de existență”. CAMIL PETRESCU, P. 5. Astfel urmă vorba între cei doi monahi, fără să ducă la o hotărâre statornică. STĂNOIU, C. I. 17. Omul cu ochi verzi nu se lăsa ademenit de o aventură ce nu știi niciodată unde duce. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 19. Ce a putut să ducă la atâta schimbare. POPA, V. 287. Presiunea sancțiunilor va duce la un rezultat pacific. SADOVEANU, O. XX, 10. Rima plină duce spre efecte mai degrabă umoristice. CĂLINESCU, C. O. 55. Toate comparațiile senzoriale pot duce la percepția timpului. RALEA, S. T. III, 44. Interacțiunea particulelor ... poate duce la transmaturarea artificială. SANIELEVICI, R. 28. Analiza situației ... ducea la concluzia căderii iminente. BENIUC, M. C. I, 36. Treaba asta duce la ștreang. CAMILAR, N. II, 40. Cauzele care duc la comă sunt numeroase. BELEA, P. A. 178. Zvonul că ciurma a intrat în țară ducea la închiderea hotarelor. G. BARBU, A. V. 78. Vorbirea duce la constituirea formelor logice ... ale gândirii. V. ROM. februarie 1975, 24. ♦ T r a n z. Demonstrațiunea ... duce silogismele până la această certitudine. MAIORESCU, L. 137.

5. T r a n z. A face să iasă din starea de repaos, de imobilitate, a schimba locul, poziția, orientând într-o anumită direcție, apropiind de ...; a îndrepta. Cându-i începea a-i tremura trupul, nici bucate nu-și putea duce la gura lui. CORESI, EV. 58. Ea boși scrisoarea cu mâna, o duse la inimă. EMINESCU, P. L. 58. Pâinea, pe care puse el mâna să o ducă la gură. ISPIRESCU, U. 106. O fată îi ducea mâna la gură. MACEDONSKI, O. III, 9. El și-a dus pe tâmpile mâna. COȘBUC, F. 71. Bărbatul își duse mâna la frunte. SĂM. I, 278. Când la gură duce Tulnicul întâia oară ..., Codrii negri se-nfioară. IOSIF, V. 87. Își duseră colțul năfrâmii la ochi. AGÎRBICEANU, S. 342. Ba-i bun, zise Ion ducând iarăși sticla la gură. REBREANU, I. 20. Îmi lua degetul, îl ducea la capul ei și aștepta rezultatul. IBRĂILEANU, A. 18, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Mare pozna! ... grăi moșneagului; și-și duse mâna la gură. MIRONESCU, S. 11. Să schițez un gest precis, ducând vag mâna la portvizit. CAMIL PETRESCU, P. 48. Când a pornit trenul, a dus batista la ochi. BRĂESCU, A. 187. Nu mai avea putere ... să ducă paharul cu limonadă la gură. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 28. M-am zărit atuncea sub bolțile de vii Copil ducând la gură un strugur de rugină. PILLAT, P. 82. Sărut mâinile! ... și-i duse vârful degetelor la gură. CĂLINESCU, E. O. I, 90. Tună și fulgeră și-și duce batista la colțul gurii. VINEA, L. I, 325. Duce pumnii strâni la obraz. DEMETRIUS, A. 170. Anghel ... duse receptorul la ureche. PREDĂ, D. 50. Duse pușca la ochi. TUDORAN, P. 18, cf. DL, DM, DEX. (A b s o l.) Nici poci să-mi duc la gură să mănăc (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 20. ♦ E x p r. A duce (pe cineva) pașii sau a-și duce pașii = a merge spre ..., a se îndrepta spre ... Oriunde îți duci pașii, o buhă te-ntunecă. ALECSANDRI, POEZII, 326. Rar dacă o duc pașii sfioși ... pe potecile străjuite de liliaci. SADOVEANU, O. I, 39. Oriunde-ți duceai pașii, dădeai de Dumnezeu. PILLAT, P. 94. Pe unde-și duc pașii, zări se cutremură. TULBURE, V. R. 40.

6. T r a n z. (Complementul indică oameni) A determina să se îndrepte, să ajungă undeva (în mod real sau imaginar) sau, f i g., să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a m â n a¹ (I), a p u r t a (II I), a î m b o l d i; a îndruma, a orienta (2). O cale de cealea ce duc pre noi în spăsenie iaste să nu ne aducem aminte de greșale. CORESI, EV. 46. Muiarea ceaea ce duce muiarea suptu altu barbatu, post 4 ai. PRAV. LUCACI, 162. Nu ne duce noi în năpasti (a. 1619). CODEX STURDZ. 300. Doao sănt care ne duc pre noi în peire (cca 1700 - 1725). GCR II, 22/16. Binele ... ne duce ... de uităm tocmala și premeneala lumiei. VARLAAM, C. 56. Și nu ne duce pre noi în năpaste. N. TEST. (1648), 8^r/34. Într-acestu anu era mare bișug în țară

de toate, și duc e oamenii la urdie de vinde făr-niceo grijă. NECULCE, L. 43. Viața omului iaste un drum carele îl duce spre moarte. PILDE, 2/24. Faptele acelea la care ne duc îndemmurile neperceptute le conoștem prin simțiri. IORGOVICI, O. 3/3. Îndrăznirea sa-l ducea la primejdie. MAIOR, T. 54/14. Turbata ei dragoste o ducea la dânsul pă tot ceasul. GORJAN, H. I, 72/29. Libovii plăcerii și a desfrânării ... te vor duce cât de degrabă la peire. BUZNEA, F. 21/9. Sărăcia ... îl duce de multe ori la deznădăjduire. RUS, I. II, 151/30. Ofițerul, care fără porunca șefilor, comanda lui încredințată o va duce să prade, se va împușca. CONDICA O. 62/3. De atunci omenirea a intrat în calea care o duce gradat către perfecția sa. BĂLCESCU, M. V. 3. Unirea provinciilor române ... va putea duce România la fericire și la mărire (a. 1848). PLR I, 127. Adevăratul călător ... își propune să meargă unde l-a duce fantazia lui. ALECSANDRI, O. P. 177. La o asemenea căsătorie o dusese numai intere. CONTEMPORANUL, I, 628. Gânduri secrete ... o duceau spre melanconie. GANE, N. I, 17. Curajul în artă ne poate adesea duce prea departe. CARAGIALE, O. III, 109. Să nu te ducă păcatele să vânezi p-acolo. ISPIRESCU, L. 41. Moartea lui Pavel va mai duce încă pe mulți în groapă. AGÎRBICEANU, S. 516. Sadoveanu ne duce într-o lume de basme. IBRĂILEANU, S. 9. Sunt singur și mă duce-un gând Spre locuințele lacustre. BACOVIA, O. 13. Întinde-i ispite și-l du în prihană. VOICULESCU, POEZII, II, 114. La școală ... venea rar din cauza boalei ce avea să-l ducă în curând la mormânt. CĂLINESCU, E. 69. Îndeletnicirile lor de noapte ... nu-i dusereră la rezultate strălucite. SADOVEANU, O. IX, 466. Identificarea cu gândirea lui Herbart îl duce la aprecieri superlative. V. ROM. iulie 1975, 35. ♦ E x p r. A-l duce (pe cineva) cu gândul la ... = a face pe cineva să se gândească la ... Ochii aceștia lungi și languroși ... te duc cu gândul la alte climaturi și anotimpuri. VINEA, L. I, 9.

III. 1. T r a n z. (Complementul indică viața, traiul, zilele etc.) A menține (I), a continua (prin asigurarea condițiilor de trai, făcând față solicitărilor, cheltuielilor vieții). V. t r a i, v i e ț u i (I 2). Traiul era croit așa și nu mai putea neștine să-l ducă decât prin facerile de bine ale împăratului. CĂPĂȚINEANU, M. R. 136/26. Tot acela care-n schimbul unei munci de salahor de-abia-și duce viața de azi pe mâine. BACALBAȘA, S. A. II, 33. Și-și duce apoi viața ... tot în acest oraș. IORGA, C. I. I, 91. În bunget ... Pe unde Strâmbă-Lemne își duce huzurul. VOICULESCU, POEZII, I, 244. Își ducea penibil zilele în bojdeauca din Țicău. SADOVEANU, O. XX, 103. Sunt atâția ani de când voiam să merg la ei acasă, acolo unde ... își duc aspra lor existență. BOGZA, V. J. 16. Văduva să repare prăvălia fostă a bărbatului ei, pentru a-și putea duce zilele. G. BARBU, A. V. 80. Omul își duce viața în mijlocul unor factori ... care laolaltă alcătuiesc așa-numitul mediu extern. S. MARIN, C. B. 5. E și în oamenii aceștia ... o forță îndărătmică de a duce mai departe viața, pe pământul unde s-au născut. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 1/5. Viața ce-o ducem noi. ȘEZ. II, 29. ♦ E x p r. A o duce ... = a) a rămâne în viață, a trăi încă. Doctorii nu mai dau nicio speranță de scăpare. Cel mult până mâine seară poate s-o mai ducă. CARAGIALE, O. I, 251. A mai dus-o așa câteva luni și a mers să-și ia locul de veci lângă mama. M. I. CARAGIALE, C. 83. Cât crezi c-are s-o mai ducă? CĂLINESCU, S. 684; b) a-i fi într-un anumit fel, a-i m e r g e (IV 2); a se descurca într-o situație dificilă, a r e z i s t a. Cf. POLIZU. La primul debut al aventuroasei sale juneți, gentilomul o duce binișor. FILIMON, O. I, 372. La casa mea tot ai dus-o, cum ai dus-o, c-a mai fost și mila părintească. CREANGĂ, P. 286. În cheltuieli atât de nemăsurate ... n-a putut-o duce așa mai mult de un an. CARAGIALE, O. II, 254. Cât fuse vară o duseră ei cum o duseră, dară veni iarna. ISPIRESCU, U. 87. Cu banii drumului ... socotea că o mai putea duce încă câțva timp la Paris. MILLE, V. P. 136, cf. DDRF. Dar George-al nostru cum o duce? COȘBUC, P. I, 101, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. O duce-a el, nu-i vorbă, ... ca câinele nimănui. CHIRIȚESCU, BR. 192. Și am duce-o așa până când într-o noapte, uite ce am visat. GRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 41. Tată-său, un polonez, bețiv se înțelege, ... o ducea de azi pe mâine ... din ce bruma agonisea. M. I. CARAGIALE, C. 84, cf.

CADE. *Dacă n-aș fi fost șmecher, crezi c-aș fi putut-o duce douăzeci și cinci de ani de slujbă?* REBREANU, N. 67. *Îi bună și asta; decât nica ... tot se cheamă că ai cu ce-o duce de azi pe mâni.* MIRONESCU, S. 106. *Am înțeles aseară ... că o duceți puțin greu.* CAMIL PETRESCU, P. 322. *Cum o duci, bre Mănețuță?* SADOVEANU, O. XXI, 412, cf. SCRIBAN, D. *Grație domnului colonel ... o duc mai bine.* CĂLINESCU, S. 537. *În război, scriitorul o duce greu.* v. ROM. noiembrie 1953, 287. *Biata fată fusese concediată și ... toată familia o duce greu.* BENIUC, M. C. I, 394. *Sultanul o ducea prost cu banii.* TUDORAN, P. 196, cf. DL, DM. *Așa am dus-o, mai cu găinării, mai cu ciordeală.* BARBU, G. 274, cf. DEX. *Nu-i păcat să prăpădiți atâta apă, când o duceți ... atât de greu cu apa?* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16. **A nu o (mai) duce (mult) =** a nu mai avea mult de trăit; a fi pe moarte. *Când i se face boț la inimă ... și prinde a sufla greu, atunci e semn sigur că n-are s-o mai ducă mult.* MARIAN, Î. 24. *N-o mai poate duce mult ... căci zace de la Sănmedru.* AGÎRBICEANU, S. 54. *Cu excesele ... la care se deda nu mai putea s-o ducă mult.* STANCU, R. A. I, 165. *Socotea că de-acuma n-a mai duce-o mult și a muri.* SBIERA, P. 287. *Și nici n-a mai dus-o mult, ci peste junătate de an ... a murit.* MARIAN, T. 609. ♦ (Complementul indică zile, timp) *A petrece împreună cu cineva. Strâmbă-Lemne cu-al său gemin, Sfarmă-Piatră ... duc zile cu piticul Statu-Palmă-Barba-Cot.* ALECSANDRI, P. III, 235. *Mi-oi duce vremea doar cu dânsul, Cu Dinu Arbore megieș.* PILLAT, P. 218. ♦ **E x p r. A o duce (cu cineva) =** a trăi (4) în bună învoială cu cineva, a c o n v i e ț u i; a se îngădui cu cineva, a s e î m p ă c a, a s e î n ț e l e g e. *Să vedem cum oi s-o duc cu sluga.* VOINESCU II, M. 76/22. *Să ai femeie cum trebuie și s-o duci cu dânsa până la adânci bătrânețe.* CREANGĂ, P. 169. *Am auzit c-o duci tare bine cu ea, și cu bărbatul.* AGÎRBICEANU, S. 535. *Sunt sigur că o s-o ducem bine împreună.* VINEA, L. I, 107. *Cum o duceți cu Lina lui Mentu?* LĂNCRĂNJAN, C. I, 24. *Am avut mândră iubită Și dușmanii mi-o mărită, Și-o mărită-n sat cu mine, Nu-i modru s-o ducem bine.* FOLC. TRANSILV. I, 552. **A duce casă (bună) cu cineva** v. c a s ă.

2. T r a n z. (Complementul indică viața, traiul) *A avea, a trăi într-un anume fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; a petrece (II 1), a trăi (2). Care e ursita mea? – A vărsa în veci sudoare Și a duce viață grea.* SION, POEZII, 56/4. *Monahii ... duceau o viață foarte simplă și austeră.* FILIMON, O. II, 122. *Pe verde mal Să duci vieață cu dulceață.* ALECSANDRI, POEZII, 535, cf. COSTINESCU, LM. *Un profesor ... va fi silit să ducă o viață mai casnică.* MAIORESCU, D. I, 470. *Locuitorii Dornei duceau o viață lină și fericită.* GANE, N. I, 57. *Ce feliu de vieață ai să mai duci și tu, dacă nu poți ieși în lume cu bărbatul tău?* CREANGĂ, P. 87. *Ducând viața destul de grea, i-a venit și lui ceasul și s-a însurat.* CARAGIALE, O. I, 136. *Așa ticăloasă vieață să duc eu?* ISPIRESCU, ap. GCR II, 357, cf. DDRF. *De-atunci, chinuit, duce trai uitat, rătăcește din loc în loc.* SĂM. I, 232, cf. ȘĂINEANU². *Azi dă-n familiei lecții și scrie la gazetă, Ducându-și viața-n studiu și liniște discretă.* IOSIF, V. 149, cf. TDRG. *Traiu ce-l duce e fără noimă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 240, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era aceasta darea pe față a unei vieți ce dusese și până atunci în întuneric.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. CADE. *Se aflase și de viața luxoasă pe care o ducea directorul.* EFTIMIU, N. 75. *Cum și se pare vieața asta de prefăcătorie ... pe care o duci de o săptămână.* CAMIL PETRESCU, T. I, 138. *Își ducea viața într-o chilie, cetind.* SADOVEANU, O. XX, 201. *După ce au isprăvit proviziile, au început să ducă viața animalelor sălbatice.* BART, E. 278, cf. SCRIBAN, D. *N-avea ticuri, nu era pitoresc și ducea o viață ... cu veleitatea de a trăi pe picior mare.* CĂLINESCU, B. I. 240. *Duce o intensă viață de noapte.* VINEA, L. I, 242. *Își ducea viața netulburat de nimic.* TUDORAN, P. 543, cf. DL, DM, DEX. *Când de nime nu ți-i dor, Duci trai dulce și ușor.* FOLC. TRANSILV. II, 44. (R e f l. p a s.) *Se ducea acolo o viață foarte liniștită.* DEMETRIUS, A. 192. ♦ (Prin analogie) *Orașele duceau și ele o viață falsă și parazită.* SADOVEANU, O. XX, 353. ♦ **E x p r. A o duce (înainte sau tot înainte, mai departe) în ... sau (tot) într-un ori într-o ... =** a o ține înainte,

fără întrerupere, fără a o slăbi o clipă, fără a se opri; a nu mai înceta cu ... *Omul ... avea și curajul ... și puterea fizică de a o duce înainte fără nicio oboseală.* MAIORESCU, CRITICE, 525. *Ivan ... o ducea tot într-un cântec.* CREANGĂ, P. 299. *De alaltăieri seara până azi dimineață s-o duci într-un chef.* CARAGIALE, O. VI, 95. *Așa începe și o duce mai departe tot așa.* SLAVICI, O. I, 59. *Într-o beție o ducea.* ISPIRESCU, U. 103, cf. DDRF. *Sunt păcătos, Că prea am dus-o-n răs și glume.* COȘBUC, P. 285, cf. BĂRCIANU, TDRG. *Mamele ... o duseră tot într-o poveste.* AGÎRBICEANU, S. 229. *Trei zile și trei nopți o duc într-o continuă neliniște.* CAMIL PETRESCU, U. N. 343. *O lună de zile pruncul o duse într-un somn.* TUDORAN, P. 440, cf. DL, DM, DEX. *Numa-n visuri o ducea.* TEODORESCU, P. P. 673. *Într-un răs și un cântec au dus-o toți.* STĂNCESCU, B. 257. ♦ (Eliptic) *Era cu o bandă întreagă și se vedea lămurit că o duc de astă noapte.* C. PETRESCU, C. V. 59. *În lupta asta ... o duse Nițică până după ce s-a făcut ziuă.* MOROIANU, S. 98, cf. SCRIBAN, D.

3. T r a n z. F i g. (Complementul indică chinuri, neplăceri etc. fizice sau morale) *A trece de bunăvoie sau silit, printr-o situație, printr-o stare etc. (dinainte hotărâtă sau impusă), fără a-și pierde puterea de rezistență sau fermitatea; a îndura, a pătimi (1), a răbda (1), a suporta (3), a suferi (1). Ceia ce duc pedeapsă Din ferecături să iasă.* DOSOFTEI, PS. 313/9, cf. LB. *E un om bătrân și prea supărat de greutățile și împovărările care le duce.* PELIMON, I. 5/18. *Trebuie să fi avut mare greutate acei miniștri ... cu iubirea și concordia d'omnu l'nu Sturza, căci nu am putut-o duce.* MAIORESCU, D. V, 239. *Ce e scris și pentru noi, Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.* EMINESCU, O. I, 146. *Mare jale și alean or mai fi ducând mamele lor.* CREANGĂ, P. 78. *Cine-n pace duce greu bogăției și luminei? ... E săracul.* VLAHUȚĂ, O. A. 61. *Cei săraci duc greu.* COȘBUC, B. 226, cf. DDRF, BĂRCIANU. *D-abia duc și ei greul vieții.* SĂM. I, 312, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Noi ducem greul și suferim, și ne chinuim.* REBREANU, R. I, 64, cf. SCRIBAN, D. *Durerea ... altfel n-ar fi putut-o duce.* DEMETRIUS, A. 21, cf. DL, DM. *Bolnavul duce de obicei boala pe picioare.* ABC SĂN. 180, cf. DEX. *N-or mai duce nevoie de apă.* SBIERA, P. 165. *Necazu care-l duc eu Nu mi-i dat de Dumnezeu.* MĂNDRESCU, L. P. 117. *Pentru tine mândruluc, Multe-aud și multe duc.* BÎRLEA, C. P. 78. *Eu trăiesc printre dușmani, Bătuicind cărările, Ducând supărările.* FOLC. TRANSILV. II, 68. ♦ **E x p r. A duce grija sau, rar, vergile (cuiva sau a ceva) = a** a fi îngrijorat să nu i se întâmple ceva rău. *Mult ți-am mai dus grija.* ALECSANDRI, T. I 496. *Când ai avea încălcea un cal bun, calea-valea, dar cu smârtoșog ista îți duc vergile.* CREANGĂ, P. 203; **b)** a se interesa, a se ocupa (II) îndeaproape (de cineva sau de ceva). *Fiul său să nu ducă nicio grijă.* MILLE, V. P. 134. *După moartea lui tată-său, el singur a trebuit să ducă grija casei.* DUNĂREANU, CH. 9. *În materia asta să nu duceți nicio grijă, că avem batalioane de fete.* BARBU, I. I, 54. *Mărită-te, mândra mea, După mine nu ședeai, Că eu nu-ți mai duc grija.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 216. **A duce dorul sau jindul (cuiva, a ceva sau de ceva) = a** a-i fi dor de cineva sau de ceva. *Plânge Prahova de vale Și se vaetă mereu, Tot ducând în a sa cale Dorul Peleşului său.* ALECSANDRI, POEZII, 651. *Eu, Lepădat Budulea, tăică-tău, și eu, Safta, maică-ia, care-ți ducem dorul.* SLAVICI, O. I, 103. *De multe ori li-i fi ducând dorul.* C. PETRESCU, S. 171. *Florica-i duce dorul.* TEODORESCU, P. P. 320. *Să nu-ți mai duc atâta dorul.* RETEGANUL, P. V, 35. *Să te puie-n copârșău Să-ți ducă doru ca eu.* BÎRLEA, C. P. 11. *Unde-i găsi pe mândru Și-i spune că-i duc dorul!* FOLC. TRANSILV. I, 243; **b)** a fi dornic de ceva, a simți lipsa unui lucru. *Muri de mahnire, ducând dorul pâlăriei de cardinal.* BĂLCESCU, M. V. 406. *Să nu mai ducem jândul.* PANN, E. V, 142/7. *Dusese jindul iacniilor și prăjiturilor care-i trecea pe sub nas.* GHICA, C. E. III, I. *Din partea apei, mi se pare că i-om duce dorul.* CREANGĂ, P. 204. *Sufletul să aibă de toate bunățile ..., să nu ducă nicicând și de nimica dor.* MARIAN, Î. 181. *Cel ce iubește cu adevărat nu duce grija demnității.* VINEA, L. II, 43. *Puștii din Moldova duc dorul casei.* FLACĂRA, 1975,

nr. 47, 7. (Popular) **A duce frică** (de cineva) = a-i fi frică de cineva. *Smeul cu mumă-sa îi duc frica*. RETEGANUL, P. IV, 20. **A duce lipsă** (de ceva sau de cineva) = a nu avea în cantitate suficientă, a nu avea ce-i trebuie, a simți lipsa (cuiva sau a ceva). *De pâne pe multe locuri ducă lipsă, că nu rodise de anul trecut*. NECULCE, L. 337. *Se vedea cât de colo că nu dusesse lipsă în vieață*. CONTEMPORANUL, IV, 390. *Să nu ducă lipsă în vieața ei casnică*. SEVASTOS, N. 88. *Vezi Dunărea? Nu ducem lipsă de apă!* VOICULESCU, POEZII, I, 217. *De sare nu ducem lipsă*. BENIUC, M. C. I, 268. *lubea ... boema cercurilor artistice de care nici Bucureștiul nu ducea lipsă*. BARBU, I. I, 41. *Nu ducea lipsă de fete*. LÂNCRĂNJAN, C. II, 102. *Orașul ... nu duce lipsă de bătrâni*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346.

4. **I n t r a n z.** (Despre ființe; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A rezista la foame, la durere, la eforturi fizice etc.; a supraviețui (1). Cf. POLIZU, LM. *Subt umerii lor sănătoși [ai căinilor] să se-nalțe un pept care să ducă la alergătura multă și să nu se obosească de cele mai mari goane*. ODOBESCU, S. III, 65, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Acest soi de femei atât de sănătoase, când se îmbolnăveau mai greu, nu duceau la boală*. CAMIL PETRESCU, O. II, 83, cf. DL, DM, DEX. *Cum putești duce fără pâne?* RETEGANUL, P. IV, 41. ◇ F i g. [Bradul] *sănătos din fire și-a împetrit inima și a dus la necazuri ca un sfânt*. BASSARABESCU, V. 49. ◇ E x p r. **A (o) duce la tăvăleală** v. t. *ă v. ă l e a l ă* (3).

IV. **T r a n z.** 1. (Complementul indică diverse feluri de munci, activități, servicii etc.) A desfășura, a îndeplini sistematic, în mod corespunzător, prin efort propriu (în etape succesive și pe un plan larg); a presta (2), a purta (III 2), a săvârși (3). *Nici să ferește a duce ceale mântuitoare și pre nimeni nu face părtaș stricăciunii*. ANTIM, O. 30. *Bucurie mare pre toți cuprinsă, Cei ce din Roma urzirea sa dusă Până în timpul acesta nestinsă, Cum soartei fusă!* SUCIU, S. 8/2. *Rareori le venea război, iar ei îl ducea pretutindini și totdeauna la vreme*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 59/11. *În familie trebuie să ducem educația*. NEGULICI, E. I, 107/12. *Ea fiind și de la natură foarte domnoasă ..., înrâurea des afacerile țării și ... prea de multe ori ducea rola de ministru*. BARIȚIU, P. A. I, 66. *Județul la noi nu-l duce vâru Iancu?* GHICA, C. E. I, 246. *Popoarele, sătule de apăsarea claselor îmbogățite ... își strâng rândurile ... și tot mai tare duc lupta*. BACALBAȘA, S. A. II, 31. *Pentru a duce lupta ..., s-au căutat arme în arsenalul revoluționar francez*. SĂM. II, 291. *Această grupare ... a dus ... o strașnică luptă de prefacere*. în PLR II, 123. *Unui război dus în numele dreptății îi va urma un alt război*. TITULESCU, D. 296. *O campanie ca aceea pe care ne determinați să o ducem pentru dumneavoastră e de durată*. ARGHEZI, S. XI, 48. *Munca pe care ... o dusesse Rotaru cu el*. BENIUC, M. C. I, 154. *Cadrele didactice ... au dus o muncă susținută în rândurile elevilor*. GÎ 1961, nr. 637, 7/4. *Trebuie dusă muncă de lămurire cu țărani*. LÂNCRĂNJAN, C. II, 147. *Duce și o intensă activitate literară și critică*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 4. (R e f l. p a s.) *Plan himeric ce nu se poate duce în împlinire*. FM (1843), 293²/1. *Lupta ce se poate duce din aceste pagini va fi mai sistematică*. în PLR II, 123. *Se duseseră împotriva lui câteva campanii foarte susținute*. CAMIL PETRESCU, P. 195. ◇ (Prin analogie) *Noua Revistă Română duce o stăruitoare campanie în contra acestei școli* (a. 1905). PLR II, 108. ◇ E x p r. **A duce (ceva) (până) la capăt**, (rar) **cap** sau **(până) la (bun) sfârșit** = a îndeplini (în bune condiții); a desăvârși (1). *Ca să vedeți că această interpretare e dreaptă, duceți și interpretarea adversarului până la capăt*. MAIORESCU, D. I, 373. *Duc trebile la capăt bun*. ISPIRESCU, L. 18. *O generație nouă este menită să ducă lucrarea noastră mai departe*. I. NEGRUZZI, în PLR I, 243. *Lucrurile acelea mari pe care asprimea crudă le poate începe sau grăbi, dar nu ducă la capăt*. IORGA, C. I. I, 30. *Feciorul ... singur duce numele mai departe*. AGÎRBIČEANU, S. 616. *Pentru a duce la bun sfârșit sarcina ce am luat, am nevoie de întregul dumneavoastră concurs*. TITULESCU, D. 227. *Gesturi pe care nu le va duce niciodată*

până la capăt. SEBASTIAN, T. 135. *O sinucidere ... pe care n-ai curajul s-o duci la capăt*. TEODOREANU, M. II, 416. *Dacă o vom duce până la sfârșit, această realitate ... ne va deveni un lucru cunoscut*. BOGZA, V. J. 57. *Mișcările, la oamenii bătrâni, sunt încurcate și întortocheate, ca și când ar avea la îndemână un timp nesfârșit ca să le ducă la capăt*. PREDA, M. S. 359. *Această invenție îmi justifică existența. Dacă nu o voi duce la cap, mă voi considera un ratat*. BARBU, I. I, 183. *Sper că voi avea timpul necesar pentru a duce la bun sfârșit aceste proiecte*. LL 1973, nr. 4, 803. ◇ (Învechit și popular; despre femei; cu complementul sarcina sau un echivalent al acesteia) A menține în stare normală până la termenul necesar. *O femeie îngreunată să să păcească de cele următoare, daca va să ducă bine greutatea ei*. MEȘT. MOȘ. 23/20. ◇ (Complementul indică bunuri spirituale; cu determinarea „mai departe”) A continua, odă² ce a fost început, a face să treacă de la o generație la alta, de la o că la alta. *Nu duce la-nămplare Aceea ce eu o am adus într-astă bună stare*. RUSSET, E. 32/5. *El se opri cu povestirea pe la 1730, oprit, s-ar crede, de moarte, de a o duce mai departe decât atâta*. IORGA, L. I, 471. *Ajungând la sfârșitul „Tragodiei”, vorbea de intenția de a o duce mai departe pentru a povesti domnia lui Ion Sturza*. DENSUSIANU, L. 177. *Dar adevărate e dusă mai departe*. IBRĂILEANU, S. L. 225. *S-a mai oprit și pe la Viena, unde a dus mai departe studiul dreptului și al filosofiei*. MOROIANU, S. 131. *Cei ce vor duce mai departe această operă vor porni mai ușor*. BĂCESCU, PĂS. 179. *Explorarea microstructurii atomului ... a putut fi dusă mai departe*. SANIELEVICI, R. 9. *Nu mai era în stare să adune imaginile din vis și să ducă mai departe feeria lor absurdă*. VINEA, L. I, 50. *Suntem prea puțini ca să ducem lupta până la urmă*. TUDORAN, P. 416. *Un înflăcărat îndemn de a duce mai departe ... glorioasele tradiții de luptă*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330. ◇ (Complementul indică linii) A însemna pe o suprafață; a trasa (1). V. t r a g e (III 1), d e s e n a (1), c o n s t r u i. *În figurile care vin de aicea înaintea, liniile sau trăsurile care-s duse fără dezghinare însămniază fața fundușului*. AȘEZ. 93/9. *Între două puncturi nu se poate duce decât o singură linie dreaptă*. MAIORESCU, L. 112, cf. CADE. *Să ducem secanta B/L*. SANIELEVICI, R. 69, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit) A construi. *Asediatorii deschiseră și duseră șanțuri prin trei locuri*. BĂLCESCU, M. V. 73. ◇ (Învechit și popular) A se îndeletnici mult (sau numai) cu ..., a se preocupa neîntrerupt (sau numai) de ..., a nu se lăsa de ..., a se ține de *Eu amu <a> duce fapte bune în toate dzile cătră Hristos (1590-1602)*. CODEX STURDZ. 247. *Voinicii duceau jocuri și chefuri zile întregi*. SADOVEANU, O. I, 176, în DL.

2. (Complementul indică conversații, corespondență etc.) A desfășura, a susține, a purta (împreună) cu altul sau cu alții ori între ei; a întreține. *Duc discuții în acest sens*. BENIUC, M. C. I, 475. *Dusesse tratative cu aliații prin intermediari, căutând să se salveze*. BARBU, I. I, 237. *O polemică continuă va duce profesorul clujean*. CL 1973, 18.

B. I. R e f l. I. (Despre ființe; de obicei cu determinări locale, mai rar finale) A se pune în mișcare pentru a ajunge undeva, a părăsi pe cineva sau ceva spre a se îndrepta în altă parte, a se deplasa (2), a porni (I 1), a pleca (B I 2); a pleca din apropierea cuiva sau a ceva, a se îndepărta, a se retrage (2). *Ipac dau știre Domniei Tale za lucrul turcilor cum am auzit eu că împăratul au ieșit din Dofia ... și s-au dus în sus pe Dunăre* (a. 1521). DOC. I. (XVI), 95. *Cântați lui Dumnezeeu celui ce se duse în ceriul ceriurelor*. PSALT. HUR.² 144. *Negrăți era urul cătră alaltu; duseră-se*. COD. VOR.² 331. *Du-te ... cătră soru-ta* (a. 1550 - 1580). GCR I, 6/9. *Eu feci amu despărțitură cu el și mă duș den Machedonia*. CORESI, L. 349/21. *Așa zise îngerul Domnului și să duse de la ei* (1583 - 1619). CODEX STURDZ. 281. *Dezlegați-l și lăsați să să ducă* (a. 1600 - 1650). GCR I, 140/26. *Nu poate nime să ucigă furul, când va fugi și va lepăda furușagul, ce va fi furat și să va duce deșert*. PRAV. 121. *Mulți lăsându-și toate, ducea-se în pustie* (a. 1648). GCR I, 131/12. *Alegând mai bine să se ducă din țară decât să*

se radă. AMFILOHIE, G. 52/3. Grigorie ... tocma în Beciu, la scaonul împărătesc s-au dus. MAIOR, I. B. 210/14. Duceți-vă către miazănoapte, că acolo va fi voao mai recoare. PETROVICI, P. 242/7. Împărăteasa Angliei s-au dus odată să vază pre logofătul cel mare. CARCALECHI, C. 83/18. S-au dus singuri de s-au dat în mânilor împăratului Xerxu. GOLESCU, P. 361/15. Iertați-mă, trebuie să mă duc. ABEJEDAR, 30²/25. S-au dus de la Mesolinghi spre a se pune în comunicație cu oastea de la Ipir. AR (1829), 18¹/34. A trecut prin Constantinopol, ducându-să la Odesa. CR (1832), 181¹/19. Ne duseserăm cam departe de han în pricinile negoțului nostru. GORJAN, H. I, 144/14, cf. VALIAN, V. O turturică, de lângă soția moartă Nici nu zboară, nici se duce. CONACHI, P. 87. Du-te des la vânatoare. PANN, E. I, 13/17, cf. POLIZU. Locuitorii țerani se mișcau în dreapta și-n stânga, flectare ducându-se pe la trebile lor. PELIMON, I. 7/4, cf. PONTBRIANT, D., LM. În străinătate ..., se duc mai toți vara. MAIORESCU, D. I, 281. Te duci și ani de suferință N-or să te vază ochi-mi triști. EMINESCU, O. I, 211. [O] iau pe Irina cu mine și mă duc din Dorna. GANE, N. I, 69. Nu se poate să vă duceți ... Trebuie să facem un cadrul. CARAGIALE, O. VI, 225. Se duse drept la împăratul. ISPIRESCU, L. 24. Pisica ... se află în picioare ... ducându-se spre marginea podului. MACEDONSKI, O. III, 31. Te du ferice, și mă lasă în întunericul uitării! VLAHUȚĂ, S. A. I, 47. Privea gloata cum se duce și-un pustiu simți-mprejură-i. COȘBUC, P. II, 81, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Titu se duse drept la Romașcu. REBREANU, I. 140. Trebuia să mă duc în odaia ei să-i țin de urât. IBRĂILEANU, A. 19, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Trebuie să mă duc să încerc o rochie. CAMIL PETRESCU, P. 27. Iar am să rămân singură, iar te duci. SADOVEANU, O. I, 12, cf. SCRIBAN, D. Când ne ducem la el, să ne dea crăițe? ARGHEZI, C. J. 39. Simioane! ... De ce nu te duci să te culci? CĂLINESCU, E. O. I, 21. Bătrânul lup de mare se îndreaptă spre stăvilă ..., ca și cum s-ar duce să ridice ancora. BOGZA, C. O. 147, cf. DL. Oamenii se duc la muncă. ISAC, O. 123, cf. DM. Nu i-a rămas decât să se ducă să vadă metrii cumpărați. BARBU, G. 14, cf. M. D. ENC., DEX. Să duse ca să vadă, Dacă-i grăul copt, răscopt. PĂSCULESCU, L. P. 24. Trec pribegii și se duc. BÎRLEA, L. P. M. I, 27. De când bădița s-a dus Tri flori în fereastră am pus. FOLC. TRANSILV. I, 305. ◇ I n t r a n z. (Regional) Nu mă-ndur din tine-a duce, De dulceața pomilor. MARIAN, NU. 320. ◇ (În corelație cu „a se întoarce”, „a veni”) Au dzis că pre uscat au venit, pre uscat să va duce. NECULCE, L. 277. Deaca ai venit la doftor, să nu te duci netămăduit. ANTIM, O. 234. Alerg, mă duc și vin. CONACHI, P. 104. Nu numai că nu se duc, dar vin ... mereu cu duimul. GHICA, C. E. II, 433. O direcție puternică ... apucă cu țările egală ... pe cei cari se duc spre a învăța și pe cei cari s-au întors. MAIORESCU, CRITICE, 78. Îl vede viind răpede, dar nu așa cum se dusesese. CREANGĂ, P. 186. Lică ... venea, descăleca, bea câte un pahar de vin ... și iar se ducea. SLAVICI, O. I, 133. Și chiar tu ducându-te, ne temem că nu te vei mai întoarce. ISPIRESCU, L. 8. Da, da, du-te! Vino mâne. IBRĂILEANU, A. 54. Știe acum de unde vin și unde se duc. C. PETRESCU, S. 52. După ce m-am dus fără arme, ... m-am întors. SADOVEANU, O. XXI, 350. S-a dus la Giurgiu și s-a întors în aceeași zi. CAMIL PETRESCU, O. II, 267. Se duse și se întorase cu vinul. PREDA, DELIR. 58. Se duceau și iar veneau. ISAC, O. 103. Nimeni nu știa de unde vine și unde se duce. BARBU, G. 333. ◇ (Cu determinări care indică modul de deplasare) a) (determinarea indică dacă deplasarea se face pe jos sau cu un mijloc de locomoție, specificându-l) Încălecă Adam și să duse (a. 1600 - 1624). GCR I, 63/23. S-au dus pe gios până la geamie. AR (1829), 15¹/16. Mă voi socoti prea norocit a merge cu voi în corabie ca să mă duc la pământul meu. GORJAN, H. I, 136/15. Încotro te mai duci noaptea pe al tău cal obosit? CR (1839), 248²/6. Hai, încălecă iute pe cal și te du la nuntă. CREANGĂ, P. 170. O căruță ... în care o să ne ducem la împărăție. ISPIRESCU, L. 116. Cu o altă trăsură, s-a dus acasă. ARGHEZI, S. XI, 21. Se duce cu mașina un ofițer. CĂLINESCU, S. 781. Se dusesese cu căruța la târg. ȘEZ. IV, 1; b) (determinarea indică sau sugerează ritmul deplasării) În grabă drept acolo să duse. BUDAI-DELEANU, Ț. 128. Tu te-ai dus îndată, Ca vântu

ai surburat. SION, POEZII, 21/5. Se duc ca vântul. ALECSANDRI, P. II, 17. Și se duc ca clipele, Scuturând aripele. EMINESCU, O. I, 214. Mă duceam tot într-o fugă acasă. CREANGĂ, O. 39. Se duse într-un suflet la fiul său. ISPIRESCU, L. 20. Cu gândul lângă tine ca fulgerul m-am dus. MILLE, V. P. 115. Se duceau spre sat grăbiți. COȘBUC, F. 74. Pașnicul ... s-a dus glonț pe el. POPA, V. 333. Un șoim ... se ducea ca o săgeată ... către soare. VOICULESCU, POEZII, I, 6. Ca într-o vântoasă m-am dus. CAMILAR, N. I, 282. Să te duc ca vântul ori ca gândul? RETEGANUL, P. III, 54. Ține inelușul meu și du-te iute cu el. PĂSCULESCU, L. P. 260; c) (cu alte determinări modale) Se duse d-a dreptu la palatu împărătesc. GORJAN, H. I, 59/29. Și se duc [rândunelele] pe rând, pe rând. EMINESCU, O. I, 214. Se duse drept la icoane. CARAGIALE, O. I, 180. Se duse așa, în neștire, în ograda cu pruni. DELAVRANCEA, H. T. 150. Neagu, cum scăpa de la vapor, se ducea întins la Evantia. BART, E. 167. Ne simțeam mai bine numai când ne duceam, pe furis, la cimitir. ARGHEZI, S. XI, 67. Și acum într-acolo, fără odihnă, băntuții de spaimă, se duceau. BOGZA, C. O. 25. El ... se duse, fără ocol, la curte. G. BARBU, A. V. 42. ◇ (Cu determinări abstracte) Lasă întristăciunea și să duce la bucurie. ANTIM, O. 20. Că te duci la mare jele. JARNIK - BĂRSEANU, D. 301. ◇ (Cu determinări locale de felul „înainte”, „mai departe” sau temporale de felul „tot”, care arată continuitatea deplasării, a desfășurării neîntrerupte) Și leși s-au tot dus în țara lor. NECULCE, L. 55. Din cele ce-ți scrie-n carte, Nu te duce mai departe. PANN, P. V. I, 72/8. În tus-patru părți a lumii turbat vântul se tot duce. ALECSANDRI, POEZII, 146. A ei pereche înainte tot s-a dus. EMINESCU, O. I, 114. N-oi mai veni, Ivane, câte zilișoare-oi avea eu, zicea ucigă-l crucea, cuprins de usturime, și se tot ducea împușcat. CREANGĂ, O. 140. Duceți-vă mai departe, peste mare, în țara lui Irod. ARGHEZI, C. J. 100. S-a tot dus cale de trei zile. RETEGANUL, P. V, 29. Cum să se ducă mai înainte? STĂNCESCU, B. 109. ◇ (Cu dativul etic) Să fie voia ta deplin și mi te du cu ajutorul lui Amon. ALEXANDRIA (1794), 27/12. Du-mi-te la dânsul. GORJAN, H. IV, 67/7. Du-mi-te acum, părinte. PANN, H. 80/19. Lelea Fira-apoi Dusu-mi-s-a ... Cu capul pe sus Până la Ionel. COȘBUC, P. II, 152. ◇ F i g. Când să vrea tâmpla să sâ ducă de la vreuul de ceia stricăciunea. VARLAAM, C. 326. Norocul vine cu lanțuri în picioare, iar când să duce le sfărămă. PILDE, 110/26. Privind omul la trupul său, se uimește de frumuseța sa ..., iară de se duce mai departe, și cearcă ceale dinlăuntru, foarte minunat se umple sufletul lui de mirare. CARCALECHI, C. 57/11. Du-te așadar, suflete ferice, ... în viața cea noă. POPOVICI, C. 5/19. Au poate vei zice că ei nu s-au dus mai departe decât în limbele romane. FM (1843), 99²/23. Ni se duc gândul la timpurile-acele. ALECSANDRI, POEZII, 567. Franci elvețieni ... se vor duce să sporească depozitele în străinătate. EFTIMIU, N. 74. Unde se duc bucatele lor? PREDA, D. 68. ◇ (La imperativ, de obicei în formule de urare ori de îndemn) Du-te de cheamă bărbatul tău. CORESI, EV. 152. Te du de întră în besereacă. VARLAAM, C. 384. Te du de stă la locul care ție să cuvine. TOMICI, I. 9/6. Du-te de ia pe măgar și-l înjugă la car. GORJAN, H. I, 17/7. Du-te acum de te odihnește. PR. DRAM. 127. În spațiu larg te afli, te du și rătăcește. R. IONESCU, C. 30/6. Du-te de ne adă o oală de vin. NEGRUZZI, ÎN PR. DRAM. 450. Mergi, dar, fără mahnire, te du și fii voioasă. ALECSANDRI, P. I, 138. Da' ce vrei mări, Cătălin? Ia du-t' de-ți vezi de treabă! EMINESCU, O. I, 174. Du-te de-mi adu un ceai. CARAGIALE, O. I, 1. Du-te sănătos! ISPIRESCU, L. 19. Du-te, măi băiete: drumul pe care calci e drum de foc. SADOVEANU, O. I, 44. Du-te, domnule director, du-te acasă și te culcă. ARGHEZI, S. XI, 23. Te du cu bine! PARASCHIVESCU, C. Ț. 98. Du-te cu bine! CAMILAR, N. I, 301. Ieși, du-te preste prăpastii și munți, La feata craiului împărat. TEODORESCU, P. P. 365. Du-te, spune-i la mândru Să vie azi în codru. FOLC. TRANSILV. I, 278. (F i g.) Du-te, carte, și te lasă La mândrușă mea pe masă. FOLC. TRANSILV. I, 18. ◇ (În imprecații) Duce-te-veri cu elu în focul nestinsu ..., întru viermii neadormiți (a. 1619). GCR I, 54/35. Nu vedeți că rebelii să dau peste cap, dencolo de munți, ducă-se în ceasul lor cel rău! (a. 1693). FN 19. Care le scrie aci

despre moldoveni prea vestitul Engel, treacă, meargă, ducă-se. ȘINCAI, HR. I, 364/38. *Babă, ... Duce-te-ai într-un picior, Val-vârtej, de pe aici!* ALECSANDRI, POEZII, 617. *Ducă-se învârtindu-se ca ciocârlița ... și să-i văd când mi-oi vedea ceafa.* SĂM. III, 167. *Ce e mă? Du-te-n mă-ta de-aici.* CAMIL PETRESCU, U. N. 249. *Du-te la dracu și tu!* VISSARION, B. 34. *Du-te dracului cu toți sfinții și cărțile tale!* SADOVEANU, O. I, 21. *Majuri, ofițeri ... gloanțe, obuze ... ducă-se dracului.* CAMILAR, N. I, 258. *Să se ducă iadului.* TEODORESCU, P. P. 336. *Duce-s-ar numai pe pustiu.* SBIERA, P. 296. *Mai du-te și dracului, tu n-ai frică de Dumnezeu, n-ai rușine de lume, ce om ești tu?* RETEGANUL, P. I, 23. *Ducă-se cu corbii.* MARIAN, O. II, 24. *Du-te, mândro, mutului!* HODOȘ, P. P. 124. ◇ (Substantivat; popular) *Ducă-se pe pustii* (sau *pustiu*, regional, în *bolovani*, în *pietre*, în *dubală*, în *tine*) = a) dracul (1). *Pesemne ... tot nu crezi că acolo sălășluște ducă-se pe pustii?* GANE, N. I, 93, cf. ȘĂINEANU². *Ce te uiți la mine așa ca aghiazma la ducă-se-n tine?* I. CR. IV, 95, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ducă-se pe pustii se preface în toate chipurile.* MARIAN, T. 345, cf. FRÂNCU - CANDREA. *Parcă-i ducă-se pe pustii.* ZANNE, P. VI, 632; b) epilepsie. *Îi vezi că-și schimbă fețele și-i apucă ducă-se pe pustii.* ALECSANDRI, O. P. 50. *Cavaleriul nostru pare a fi apucat de ducă-se pe pustii.* CONTEMPORANUL, V, 332, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S. 274. TDRG. *Sunt niște spirite cari, dacă intră în om, îi pricinuiesc boala numită „ducă-se pe pustiu”.* PAMFILE, DUȘM. 268, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. [Sunt] ... și scuturări de friguri, și apucați de ducă-se pe pustii. COCEA, S. I, 159. *Odoleanul se mai poate încerca la bolnavii cu ducă-se pe pustii.* VOICULESCU, L. 234, cf. BUJOREAN, B. L. 46. *Unii copii aveau ducă-se pe pustii.* SADOVEANU, O. I, 471, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, H X 88, XII 125, XVI 162, com. MARIAN, FRÂNCU - CANDREA, M., com. din PIATRA-NEAMȚ, ALRM I/I h 165. (Prin exagerare) *Mă apucă ducă-se pe pustii când văd un plic ministerial.* ALECSANDRI, ap. TDRG. ◇ E x p r. (Popular) **A se duce după** cineva = a se mărita (1). *Mă duc după cea ce inima mea l-a ales.* PR. DRAM. 164. *Și s-a dus sârmana după acest om, care putea să-i fie bun.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 21. *Draga mamei fată, ... du-te după dansul, Căci găzduc e tare, Multe moșii are.* COȘBUC, P. II, 145, cf. TDRG, CADE, DL, DM. *Dacă Lina se duce după venetic, el face una mare.* BARBU, G. 29, cf. DEX. (Cu schimbarea topicii) *După ciobănel m-oi duce, Că gurița lui e dulce.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 75. *Las să strâge, moartea-l mănțe, Că după el nu m-oi duce.* ARH. FOLK. I, 167. *Să fii, bade, ca o cruce, După tine nu m-aș duce.* FOLC. TRANSILV. I, 138. **A se duce cu gând** (sau, învechit, **cu gândul**) = a se gândi. *Să duce cu gând ca acela ce dă vreunui popă să-i facă sărindariu ca să i să iarte păcatul.* ANTIM, O. 39. **Du-te-ncolo!** exclamație prin care se exprimă: a) porunca de a părăsi locul; pleacă! lasă-mă în pace! b) neîncrederea față de spusele cuiva. Cf. ALEXI, W., DEX. *De va zice [mama către copii]: du-te-ncolo! fata crede că se va mărita curând.* ȘEZ. II, 128. **A se duce în lume** v. l u m e. **A se duce în plata Domnului** v. p l a t ă (3). **A se duce (fiecare) în** (sau **la**) **treaba lui** (ori **a sa** etc.) = a-și relua treburile obișnuite, a-și vedea de treburile sale. *Flăcăul ... se duse în treaba lui.* CREANGĂ, P. 144. *Se duse fiecare la treaba lui, femeile la oale, bărbații la îmbierea cu rachiu.* AGÎRBICEANU, S. 139. *Tu du-te la treburile tale, eu am să te aștept aici.* VINEA, L. I, 58. (Cu parafrazarea expresiei) *Apoi se despărțiră ducându-se fiecare într-ale sale.* ISPIRESCU, L. 80. (Popular și familiar) **A se duce dracului** v. d r a c (1). **A se duce opt și cu a brânzei nouă** v. o p t ¹ (I 3). (Regional) **A se duce ață** v. a ț ă. ◇ (Prin analogie; despre vehicule) *Săniuța ... se duce înhamată Cu un iepure ce-i schiop.* ALECSANDRI, POEZII, 357. *Săniile ... se duceau după lemne.* REBREANU, I. 194. ◆ (Cu determinări ca „pe vale”, „în jos” etc.) A se deplasa în jos pe o pantă, pe un loc înclinat; a coborî. *Mă dusei în jos pe vale.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 70. *Mă dusei pe vale în jos.* DOINE, 147. (Prin analogie) *Frânghia nu se mai duce la vale.* ISPIRESCU, L. 84. (F i g.) *Și gândirea mea furată se tot duce-ncet la vale.* ALECSANDRI, POEZII, 51. ◆ (Cu determinări locale care indică un spațiu închis) A trece din afară

înăuntru, a merge într-un loc închis (sau considerat ca atare); a intra, a se băga. V. p ă t r u n d e (2). *Astăzi și demânreață să nă ducemu în cea cetate și vremu lăcu.* COD. VOR.² 358. *Și să ducă în orașe și în cetăți* (cca 1550). GCR I, 1/19. *Lăsă amu vasul ei muiarea și se duse în cetate.* CORESI, EV. 153. *Pre toți oamenii și pre toate dobitoacele carele se vor afla în câmp și în case nu se vor duce, grindinea va cădea pre iale.* PO 207/5. *Și să duse într-o cetate mare* (1583-1619). CODEX STURDZ. 281. *Viziriul să dusesă la altă cetate.* NECULCE, L. 33. *Pentru ce nu să duseră drept înăuntru?* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Poftim, du-te înăuntru și vei vedea.* ABETEȚAR, 33²/23. *Ne duserăm în iatac.* GORJAN, H. I, 141/34. *Ea se duce-n galerie.* ALECSANDRI, POEZII, 84. *Aș încerca să mă duc într-un spațiu zidit cu totul după voia mea.* EMINESCU, P. L. 42. *Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărătești.* ISPIRESCU, L. 3. *Adela a trebuit să se ducă în casă.* IBRĂILEANU, A. 111. *Mă ridicai ... și mă dusei să privesc în altar.* GALACTION, O. 42. *Se duse în marchiză și împinse pe curioși afară.* CĂLINESCU, S. 248. *S-a dus în casă.* SBIERA, P. 9. *Se duse în casele lui Roșiu împărat.* FUNDESCU, L. P. I, 52. ◇ (Prin analogie) *Unul stă cu grebla de trage cu colții ei pleava din codină ca să nu se ducă sămânța în pleavă.* I. IONESCU, C. 187/7. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Haiducul ... S-a duce tot mai adânc, până unde Se-nchid toamna șerpilor sub stâncă.* BLAGA, POEZII, 156. ◇ F i g. *Nu-mi rămâne decât să ... mă duc în fundul lumii.* ALECSANDRI, O. P. 119. *Mă duc tot mai afund cu mintea în lumile de frumuseți.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 31. ◆ A intra adânc în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se cufunda. *Tot mai adânc s-or duce [morții] cu orice arătură, Când peste ei cu trudă vor trage-n plug plăvanii.* VOICULESCU, POEZII, I. 44. *Cum să scoată carbunele care se ducea sute de metri în fundul pământului?* BOGZA, V. J. 54. ◇ F i g. *Răsare soarele: de muncă mă apuc.* *Apune soarele: în somn mă duc.* BLAGA, S. A. I. 18. ◆ (Despre ochi) A intra, a se înfunda în orbită. *Ochii i s-au dus în fundul capului.* C. PETRESCU, S. 157. *Fața îi era albă ca varul, ochii i se duseseră adânc în fundul capului.* MIRONESCU, S. 100. ◆ (Despre ambarcațiuni, obiecte etc.) A dispărea sub nivelul apei (în urma unei avarii); a se scufunda (1). *Camionul s-a răsturnat și toate merele s-au dus în Jiu.* BOGZA, V. J. 29. *Epava se duce la fund.* T. IANUARIE 1969. 104. ◆ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „asupra”, „peste”) A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu determinări agresive); a se năpusti (2), a năvăli (1), a tăbări (4), a da buzna. *Cazacii s-a dus asupra Akermanului.* IST. M. 188/20. *Se duse asupra fiarei.* ISPIRESCU, U. 123. *Ofițerii ... se duceau cu săbiile trase.* MACEDONSKI, O. III, 26. *Când am văzut că a apucat-o, m-am dus asupra lui, cu băta.* SADOVEANU, O. XIV, 489. *Îi venea să se ducă peste ea.* BARBU, G. 357. *Și vă duceți asupra cui a dat.* TEODORESCU, P. P. 373. ◆ (Cu determinări ca „sus”, „la deal” etc.) A se deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a urca (1), a sui (2). *Muritoriule, ... du-te, suie-te cu Platon până mai presus de ceriuri.* CONACHI, P. 275. *Călătorilor ce se duceau la deal.* MACEDONSKI, O. III, 4. *De ce nu te duci sus, să mai dansezi?* DEMETRIUS, A. 203. *S-o dus pe vale-n sus.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 365. *S-a fost dus în slava cerului.* STĂNCESCU, B. 266. *M-aș duce în sus pe sate.* BÎRLEA, C. P. 72. ◆ (Urmat de determinări locale sau finale) A merge, a se deplasa, a înainta într-o anumită direcție, spre o anumită țintă sau cu un anumit scop. *Acest popor ... Se duce, șters dintre cei vii, Să moară prin pustii.* ALECSANDRI, POEZII, 269. *Mă duceam dincolo de 1 500 metri, și fiecare coilon pe care-l cercetam adăogea retragerii mele distanțe incommensurabile.* SADOVEANU, O. XIV, 484. ◆ (Cu determinări nume de ființă sau cu echivalente ale acestora, introduse de obicei prin prep. „cu”, „după”) A însoți pe un drum, până într-un anumit loc, într-o anumită acțiune; a întovărăși, a acompania, a merge (I 3). *Să se ducă cu dansul a da război asupra sclavilor.* MAIOR, I. B. 175/8. *Unde-i merge, și eu mă duc cu tine.* ALECSANDRI, POEZII, 314. *S-a dus cu moșu-tău, Vasile, sub Cetate, la o chiuă ... s-aducă niște sumani.* CREANGĂ, O. 204. *Dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi.*

SLAVICI, O. I, 115. *Se duse cu dansa la moșiile lui.* ISPIRESCU, L. 63. *Se duse la Constantinopol cu copiii.* IORGA, C. I. I, 98. *Domnița ne părăsește și se duce după soțul său în depărtate locuri.* SADOVEANU, O. XI, 15. *Mi-a făcut semn să mă duc cu el în oadaia femeii.* ARGHEZI, S. XI, 26. *Merse să ia pe academicianul Șaramet, cu care se duse acasă la Cucly.* CĂLINESCU, S. 602. *Nea Ioane, cum a fost când te-ai dus cu alde Fane ... la Turnu?* PREDĂ, M. S. 12. *S-au dus după ea până acasă.* STĂNCESCU, B. 41. ♦ A merge (în vizită) la cineva; a merge des, sistematic, cu regularitate într-un anumit loc. [Marc Aureliu] *se ducea adeseori de asculta învățăturile, sau prelecțiile lui Sextus filosoful.* ȚICHINDEAL, A. M. 5/20. *Trebuie să lucreză necontenit câte două ceasuri, după care apoi să duce iarăși la țâmurile mării.* DRĂGHICI, R. 151/23. *Când vedea că dorm, se scula de lângă mine și se ducea la ibovnicul ei.* GORJAN, H. I, 69/14. *Mulți din feciorii de boieri se duceau la dansa.* MILLO, în PR. DRAM. 309. *În toate zilele mă duceam la biserică.* ALECSANDRI, O. P. 18. *Când eram mic mă duceam la preotul cel bătrân al satului care ... îmi dete primele lecțiuni în citire.* EMINESCU, P. L. 125. *Una, două, mă duceam la om și-l tot sucăleam să-mi dee curele.* CREANGĂ, O. 204. *Mă voi duce dară să-mi mai văz o dată părinții.* ISPIRESCU, L. 8. *Din când în când se ducea și la Paris.* MACEDONSKI, O. III, 23. *Se ducea mai în fiecare seară pe la Florica.* REBREANU, I. 90. *Nu se ducea nimeni s-o vadă.* EFTIMIU, N. 26. *De-abia îmi plătesc pantofii pe care-i stric ducându-mă la repetiție.* CAMIL PETRESCU, P. 57. *La râu ori la feredeu ... se duce ... din an în an.* BUJOREAN, B. L. 37. *Se duce din când în când la dansul un prieten al meu.* SADOVEANU, O. XV, 348. *Ne duceam și vinerile la Brașov.* MOROIANU, S. 20. *Acesta nu se mai duse multă vreme pe la ea și avu strângerea de inimă de a nu mai primi niciun mesaj.* CĂLINESCU, B. I. 610. *Se ducea la biserică ... din micul oraș de provincie ... deschisă zilnic.* BENIUC, M. C. I, 107. *Doctorița se ducea mereu la dispensar.* DEMETRIUS, A. 263. *S-a dus pe la mama fetelor.* RETEGANUL, P. II, 24. *A doua zi de Paști, feciorii se duc cu pască la părinți.* ȘEZ. VII, 34. *Când te duci în șezători Să te pui pângă feciori.* BÎRLEA, L. P. M. I, 48. ♦ (Învechit și popular; deplasarea este văzută în stadiul final) A ajunge. *Le-am lăsat și eu pe fete să rădă până li s-a duce gura la ureche.* CREANGĂ, A. 67. (F i g.) *Și se vor duce aceia în munca veacilor; iară derepții întru împărăția de vecie.* CORESI, EV. 41. ♦ A se așeza (definitiv) într-un loc (părăsind alt loc); a se stabili (1). *Iară doamna Ducăi-Vodă, vădzând așe, s-au dus cu toată casa ei la Țarigrad.* NECULȘA, L. 82. *Unchiul meu Chiril, carele, de multă vreme ducându-se în Țara Ungurească, acolo au și murit (a. 1757).* IORGA, S. D. VII, 123. *Cari dieci să vor duce într-alte țări, de să vor preoți la alți arhieriei, unii ca aceia să fie lipsiți de toate cele preoțești și de bucatele lor.* MAIOR, I. B. 374/25. *Este păcat ..., acum de-a gata să să ducă pă moșiia aceea, unde n-au mai fost niciodată sat (a. 1810).* DOC. EC. 84. *I-a nevoit a părăsi ... locurile Moldavei și a se duce în Panonia.* IST. M. 18/14. *Se duse departe ... și trăi între cazacii bețivi.* IORGA, C. I. I, 94. *Armatorii se tem. Unii au lichidat, s-au dus în Egipt.* CĂLINESCU, B. I. 422. *S-au hotărât să se ducă pe pustiu să nu mai audă de lume.* SBIERA, P. 156. ♦ (Învechit și popular; adesea cu determinările „îndărât”, „înapoi”) A se înapoia. *Și-ndărăptu să să ducă cu multă săială.* DOSOFTEI, PS. 24/5. [Craii] *să veseliră acolo mult și să dusă ră pre la țările lor.* ALEXANDRIA (1794), 63/4. *Toți s-au dus ... înapoi.* ȘEZ. I, 274. ♦ (Cu determinări ca „acasă”, „la casele lor” etc.) A se înapoia, a reveni la locuința sa. *Nu casc gura pre uliță, ci mă duc ... oblu acasă.* FULEA, B. 24/21. *Oaspeț s-au ospătat bine, și să scoală de la masă, Ca să se ducă acasă.* BĂRAC, A. E. 42/20. *Părintele, în toate zilele ducându-se acasă, spune ce a văzut sau a auzit în lume.* NEGULICI, E. I, 126/9. *Cei doi boieri se gâteau și ei să se ducă pe la casele lor.* FILMON, O. I, 111. *Ermil ... se duse acasă.* EMINESCU, P. L. 71. *Mă azvârl peste gard ... și-mi pierd urma, ducându-mă acasă.* CREANGĂ, A. 50. *Îmi era frică să mă duc acasă.* SLAVICI, O. I, 88. *El călătorise de foarte puține ori cu trenul ... când venea la școală și când se ducea acasă.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Trebuie*

să mă duc acasă. CAMIL PETRESCU, U. N. 16. *Du-te-acasă și spune că te-am bătut.* TEODOREANU, M. I, 67. *Lasă că ne-om duce noi acasă!* CAMILAR, N. I, 165. *Se ducă palid acasă în zorii zilei.* ISAC, O. 241. *Dar aștia când se mai duc acasă ..., că li s-o fi urât cu războiul.* BARBU, I. II, 77. ♦ (Cu determinările „afară”, „pe afară”) A părăsi un loc, o încăpere, un spațiu închis, limitat, plecând afară; a ieși. *Se duse pe la spate, pe-afară.* STĂNCESCU, B. 281. ♦ Când a început să strige, s-a dus afară să nu-l mai audă. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „la”) A cere sfatul, a c o n s u l t a; a cere sprijinul, a a p e l a. *Se duc la vrăjitori sau la vrăjitoare (a. 1652).* GCR I, 162/19. *Se ducea la duhovnic și cerea sfat.* MAIOR, P. 32/9. *Ea l-a învățat să se ducă la ghicitorul din Măgura.* REBREANU, I. 115. *Sătenii ... se duc mai degrabă ... la farmacie.* VOICULESCU, L. 4. *Țăranul mai era îndemnat să se ducă la doctor.* SADOVEANU, O. XX, 140. *O ține întruna cu: „Eu spui adevărul, mă duc la procuror”.* ARGHEZI, S. XI, 31. *Se duce doctorul Kreindler, ... care îl sfătuie ... să se interneze în Spitalul Central.* CĂLINESCU, S. 236. *Am să mă rog, am să mă duc la biserică, se înșfoară ea.* DEMETRIUS, A. 92. *S-a dus el, marele Gheorghe, și n-a stat ăla de vorbă cu el.* PREDĂ, M. S. 13. ♦ T r a n z. *Dacă ... hemoragia nu se oprește ... vom duce copilul urgent la medic.* BELEA, P. A. 190. ♦ (De obicei cu determinări de felul „la școală”) A urma, a frecventa cursurile unei instituții de învățământ. *Deci a doao zi mă dusăi la școală.* PETROVICI, P. 53/23. *Popa ... l-a sfătuit să nu se ducă la seminar fără vocație.* CĂLINESCU, B. I. 320. ♦ E x p r. (Popular) *A se duce cătană (sau în cătane) = a efectua serviciul militar, a se înrola.* *După un an de la cununie, Mihai s-a dus cătană.* T. POPOVICI, SE. 8. *Io mă duc, maică, cătană.* MĂNDRESCU, L. P. 36. *Mă duc, maico, în cătane.* HODOȘ, P. P. 210. ♦ (Adesea cu determinarea „la oaste”, „la război”) A merge la război; a participa la luptă. *De-i să va fi dus bărbatul la oaste, ... să-l aștepte patru ai.* PRAV. 133. *Aci vă duceți valuri în mii batalioane.* EMINESCU, O. I, 24. *În războiul cu burii poate m-aș fi dus.* CĂLINESCU, B. I. 282. *Primenii în haine noi, tata la război s-a dus.* LABIȘ, P. 23.

2. (Învechit și popular; despre știri, zvonuri, publicații etc.) A se răspândi (3). *Cuvântul slobozit, mai iute decât fierul împănăt să duce.* CANTEMIR, I. I. I, 70. *Cuvântul din vecini S-a dus ca astăzi prin străini.* COȘBUC, B. 17. (T r a n z.) *Codrul ... scoate-un aspru vuet ... Ducând în lume, tainic, o cruntă prevestire.* ALECSANDRI, POEZII, 302. ♦ E x p r. *(i) se duce (cuiva) faima, vestea (sau pomina, popular, buhul, învechit, minune) = a ajunge să fie cunoscut de toți, a se răspândi pretutindeni un lucru ieșit din comun despre cineva sau ceva.* *Ducându-se vestea minunilor, mergea multă mulțime ... la mânăstire.* MINEIUL (1776), 181^{v1}/37. *Să făcu curuț; și de vitejie Bătu în lobonți, cât să dusă minune.* BUDAI-DELEANU, T. V. 36. *Se duse vestea de multa mea învățătură.* GORJAN, H. I, 111/20. *Se duce minune ce frică mare avea acea generațiune de orice publicitate.* BARIȚIU, P. A. I, 534. *În dușmani vom da năvală, De s-a duce vestea-n lume.* ALECSANDRI, POEZII, 464. *Mi se dusesse buhul despre pozna ce făcusem.* CREANGĂ, O. 207. *Detе un ospăț de să se ducă pomina.* ISPIRESCU, U. 32. *Ești harnică de ți s-a dus vestea până-n alte hotare.* SĂM. II, 328. *Venise la Iași o trupă de actori despre care se dusesse vestea.* BRĂESCU, O. A. II, 23. *Se dusesse pomina de blândețea ... acestei femei.* MOROIANU, S. 110. *Despre el [căpitanul Costache] s-a dus faima până departe.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 50. *I se dusesse vestea peste mări și țări.* STĂNCESCU, B. 186. *Și s-o duce pomina.* PĂSCULESCU, L. P. 272. *Mi s-o dus vestea prin sat C-am luat fată de bogat.* FOLC. TRANSILV. II, 526. ♦ T r a n z. (Complementul indică idei, doctrine, învățături) A răspândi în toate părțile; a propovădui (2); a populariza (1). *Drept aceeaia credința creștinească ... o au dus românii în Misia.* MAIOR, I. B. 12/18. *Ivan fugise peste hotar să ducă în lume cuvântul lui.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. ♦ T r a n z. (Complementul indică bunuri spirituale) A face să treacă de la o generație la alta, de la o epocă la alta. *O generație nouă este menită să ducă lucrarea noastră mai departe.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 243. *Ficiorul ... singur duce numele mai departe.* AGÎRBICEANU, S. 616.

II. R e f l. 1. (Despre ființe) A se mișca, deplasându-se dintr-un loc în altul; a merge (**I 1**), a umbla (**I 1**). *Scoală și-ți ia patul tău și te du.* VARLAAM, C. 110. *Te voi îndrepta pre calea aceasta ce într-însa te veri duce* (a. 1710). GCR I, 265/34. *Ducându-mă nițel, ajunsei la poarta lui.* GORJAN, H. I, 140/10. *Ei se duc strălucitori Pe o singură cărare.* ALECSANDRI, POEZII, 404. *Se duce prin pădure să caute pe cumătru-său.* CREANGĂ, P. 30. *Se duseră ... până ce ajunseră la câmp.* ISPIRESCU, L. 6. *Mergând ea acasă, ... au trebuit să se ducă tot pe acel drum.* SBIERA, P. 208. *Eu-s tânără ca o cruce, El bătrân de-abia se duce.* FOLC. TRANSILV. II, 54. ◇ (Întărit prin repetare, arată durată prelungită a acțiunii) *Se duseră și iar se mai duseră, cale lungă.* FILIMON, O. I, 409. *M-oi duce, duce, duce pân' mi-oi găsi ursiul.* ALECSANDRI, POEZII, 314. *Se duseră, se duseră și eară se mai duseră, până ce ajunseră la un câmp numai de flori.* ISPIRESCU, L. 6. *Și mă duc, mă duc mereu pe-un drum Ce se pierde-n depărtări de jum.* BENIUC, V. 20. ◇ (Determinarea indică sau sugerează ritmul deplasării) *Se duc, se duc ca vântul, Asurzind întreg pământul.* ALECSANDRI, P. II, 17. *Ne duceam cum merge vântul.* MILLE, V. P. 56. ◇ P. e x t. (Despre vehicule) [Bricul] „Mircea” *aplecat pe o coastă, cu pânzele bombate, se duce ca săgeata pe luciul mării.* BART, S. M. 30. ◇ (Substantivat, n.) *Du-te-vino* = mișcare continuă (și intensă) încoace și încolo; forfotă; animație. Cf. TDRG. *Toată sara și noaptea până târziu va fi un du-te-vino.* AGÎRBICEANU, S. 214, cf. CADE. *În odăi, la nivel scăzut, se instala un clarobscur misterios, prielnic pregătirilor de culcare, adică celui fantomatic du-te-vino în halatul și papucii vieții de familie.* VINEA, L. I, 204, cf. DL. *Observă un du-te-vino neconținut de civili și gardieni.* PREDĂ, DELIR. 228, cf. DM, SFC I, 183. *Intră pe coridoarele lungi și reci și se pierdu în acel du-te-vino.* BARBU, G. 95, cf. FORM. CUV. I, 38, M. D. ENC. *Pe Bulevardul Muncii e un du-te-vino continuu.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 6/2, cf. DEX, L. ROM. 1975, 95. *La Salvare ..., este o circulație a mașinilor și a oamenilor permanentă, un du-te-vino neconținut.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 11. (Prin analogie) *Pârghia ... va opera ... o mișcare de du-te-vino a bielor convergente.* ENC. TEHN. I, 281. *Electrodul C ... execută o mișcare de du-te-vino.* SANIELEVICI, R. 26. ◇ E x p r. (Regional) **Du-te-vino** = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca o concesie)! Cf. CADE, COMAN, GL., PAMFILE, C. ◆ (Adesea urmat de determinări ca „peste cap”, „de-a rostogolul”, „de-a tăvălugul”) A se deplasa din poziția lui normală ajungând cu susul în jos, a se răsturna, rostogolindu-se; a aluneca (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui, a se rostogoli (**1**). *Pocnindu-l cu stratul puștii peste scăfârlie de s-a dus de-a tăvălugul.* GANE, ap. TDRG. *Numai câte un brânci lei da aceștia [arapii] și se duceau peste cap.* ISPIRESCU, L. 108. *Cele mai gogonețe [fete], de cum le alunecau între cămășile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pârlițe.* MACEDONSKI, O. III, 5. *M-am dus de-a rostogolul.* PREDĂ, I. 148. *Gazonul ca un covor, loveai mingea și se ducea ca la biliard.* FLACĂRA, 1975, nr. 92, 23. *Cum e banul rotund, să tot duce de-a dura.* RETEGANUL, P. IV, 8. *Calul se duse d-a berbeleacul.* FUNDESCU, L. P. I, 31. ◆ A colinda din loc în loc; a trece dintr-un loc în altul. *Mai în toate zilele prezidentul să duce pă la casele ce sânt puse în pază.* CR (1829), 66¹/3. *Se mai duse și la alte prăvălii de iârgui felurimi de lucruri.* GORJAN, H. I, 86/25. *El se duce prin pădure După cerbi cu coarne mari.* ALECSANDRI, POEZII, 257. *Mă duc prin Italia: Roma, Florența, Neapole.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Să te duci din țară în țară.* PĂSCULESCU, L. P. 141. *Mă dusei pă sub Dumbravă, Să văd mugurii cum leagă.* FOLC. TRANSILV. I, 307. ◆ A face un drum spre un loc (mai depărtat); a călători. *Apoi s-au dus de acolo în toată lumea.* GRECEANU, Î. 44/17. *Se duse într-o călătorie după nequțetorie.* GORJAN, H. I, 34/1. ◆ (Despre obiecte) A pluti pe apă. *Se duse butoiul pe Dunăre.* ISPIRESCU, L. 354.

2. P. a n a l. (Despre Soare sau despre alți aștri) A trece, a dispărea trecând dincolo de orizont; a apune, a asfinți, (popular) a scăpăta (**2**). *Unde să duce soarele seara, când să ascunde la apus?*

GRECEANU, Î. 120/27. *Atunci luna se ducea, Peste munții-nalți trecea Ș-apoi lin, încet, scădea.* ALECSANDRI, O. 110. *Până ajungi, se duce soarele.* PREDĂ, M. 170. ◆ (Despre unități, perioade de timp) A trece unul după altul (apropiindu-se de sfârșit), a se scurge (**II 2**), a trece (**IV 1**); a se încheia, a se sfârși (**4**). *Ziua se duce, ș-altele vin.* HELIADE, O. I, 78. *Nu băgăm seamă că timpul se duce.* I. POP. L. 179/19. *S-au dus zilele Babei și nopțile vegherii.* ALECSANDRI, O. 174. *Cu prujituri de-a tale, ia acuș se duce noaptea și vai! de odihna noastră.* CREANGĂ, P. 253. *Bindecuvântate vremuri au fost cele care s-au dus.* MACEDONSKI, O. III, 32. *Vremea dragostii s-a duce.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 29. *Nu simțeam când se duce vara.* C. PETRESCU, S. 110. *Tu care-mi intri-n casă cu toamna fumurie, Cu ziua ce se duce ... În casa mea fii binevenită.* MINULESCU, VERS. 203. *Clipa-n zbor venită cu alta să se ducă.* VOICULESCU POEZII, II, 254. *Se privesc tustrei și nu-și dau seamă Că veacul lor ... dus.* PILLAT, P. 136. *Ziua de ieri s-a dus, ce-a fost a fost.* CĂLINESCU, L. I. 444. *Anii ... se duc.* ISAC, O. 239. *Timpul acela se duse demult.* BARBU, Ș. N. 111. *Râsul meu a început să se întristeze ... și anii s-au dus.* CONTEMP. 1975, nr. 1 499, 4/5. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Tâmplările precum vin, așea să și duc.* CANTEMIR, I. I. I, 68. *Se ducea ... viața-i fărâmită-n clipe.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 25.

III. R e f l. 1. (Eufemistic; despre oameni; adesea cu determinări ca „în cer”, „de pe pământ”, „de pe lume”, „din lume” etc.) A înceta să mai trăiască, a nu mai fi în viață, a-și pierde viața; a muri (**1**), a se prăpădi (**3**), a deceda, a pieri (**1**), a răposa (**2**). *Pohtii el moarte, a se duce el den lumea aceasta.* CORESI, EV. 80. *Cumu-l văd pe Mariia Sa ducându-se în ceriu.* VARLAAM, ap. GCR I, 105/4. *Vă veți duce cum să duce spravul.* DOSOFTEI, PS. 12/12. *Vrând să să ducă den lumea aceasta [Isus Hristos] ... au poruncit, zicând: „Nequțitorii până voi veni!”* BIBLIA (1688), [prefață] 3/9. *Făr de pic de boală, așa sănătos fiind s-au dus (sfârșitul sec. XVII).* LET. III, 237/29. *De când te-ai dus, toate nefericirile m-au împresurat.* NEGRUZZI, S. I, 62, cf. PONTBRIANT, D. *Cecilia s-a dus demult de pe pământ.* ALECSANDRI, O. P. 10. *Te-ai dus din lume, o! geniu nalt și mare.* EMINESCU, O. I, I. *Sermanii găgălici, de cruzi s-au mai dus.* CREANGĂ, P. 31. *Vezi câte un hodoroșit ... și trăiește parcă l-a uitat moartea, și o fată cât un mal se duce-n câteva zile.* CARAGIALE, O. VII, 262. *Împăratul ... se duse și el, ca toată suflarea de pe pământ.* ISPIRESCU, L. 42. *Cum cade o stea cu coadă, s-a mai dus un om de pe lume.* CONTEMPORANUL, III, 287. *Dar acum, bogați, ... și să n-avem noi un copil măcar care ... să ne închiză ochii când o fi să ne ducem.* DELAVRANCEA, S. 241, cf. TDRG. *Dacă mă vei vedea la capul bolnavului, să știi că se duce.* PAMFILE, S. T. 83, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trai ori foc? Se vede că și Dumnezeu n-a mai vrut; la o Bobotează, s-a dus și Pena!* KLOPȘTOCK, F. 40. *Simt că mă duc de pe lumea asta.* LESNEA, VERS. 45. *Dochia ... izbucni cu o durere nebuună: ... S-a dus! ni l-au ucis dușmanii!* SADOVEANU, O. I, 17. *Roagă-te la săpători Groapa să ți-o facă-n flori ... Căci te duci pe altă lume.* PILLAT, P. 120, cf. SCRIBAN, D. *Doctorul ... privește mortul îndelung și zice: „S-a dus și bietul Georgescu”.* CĂLINESCU, S. 201. *S-a dus și împăratul, împărăția-i moartă.* BENIUC, V. 20. *Noroc de trăgători ... că, altfel, mă duceam și eu.* CAMILAR, N. I, 286. *Cei ce s-au dus Nimica nu mai vor.* JELELEANU, C. 34, cf. DL. *Mamă dragă, tu te duci, Și mă lași aici în lumea largă.* ISAC, O. 131, cf. DM. *Te duseși și matală, îl plânse meșterul.* BARBU, G. 337, cf. DEX. *O săptămână mai am, și mă duc pe cealaltă lume.* ȘEZ. IV, 186. *Oi trăi o zi sau două, Și m-oi duce ca ș-o rouă.* FOLC. TRANSILV. II, 21. ◇ (Prin analogie) *Știm stânjenii când se duc. Când plouă și bate vânt.* FOLC. TRANSILV. II, 12. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se duce satul nostru ... L-îngHITE pustiul de Siret.* SĂM. I, 324.

2. A înceta (total sau parțial) să mai fie văzut sau auzit, a dispărea (**1**), a se pierde (**5**), a se stinge (**3**); (mai ales despre abstracte) a lua sfârșit, a înceta să se (mai) producă, să se (mai) manifeste, a se termina, a se sfârși (**4**), a muri (**2**), a pieri (**4**). *Și deaca întră în casă, strălucoarea*

încă s-au dus de-acolo carea-i fână lumină pre cale, de le lumină amândurora la-ntunearec. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^v/7. S-a cufundat ..., s-a dus! MARCOVICI, C. 13/26. S-a dus amorul. EMINESCU, O. I, 184. Tot ce-a fost suferință s-a dus. VLAHUȚĂ, O. A. I, 107. Se duc și obiceiurile noastre. DELAVRANCEA, ap. TDRG. Într-o seară, după ce în ajun cântase mai mult, a văzut că glasul se duce. BACALBAȘA, S. A. I, 243. Trec și se duc toate. MILLE, V. P. 110. Ah, bunul nostru rege! Sărmana mintea ta S-a dus de-acum! Adio! COȘBUC, S. 32. Liniștea lui s-a dus. SĂM. II, 595. N-ar mai rămâne nimic dacă s-ar duce și ritualul. IORGA, C. I. I, 145. Se duc neamurile și se ridică noroadele. LOVINESCU, C. IV, 9. Toate s-au dus, s-au scufundat în neștiut. SADOVEANU, O. IV, 127. Taina trăită unde s-a dus? BLAGA, POEZII, 130. Și neamul lui se duce. PAS, L. I, 251. S-a dus poezia întomnatului parc și tristețe iubiri din altă vreme. BENIUC, V. 133. Cenușe și scrum ... toate se duc. ISAC, O. 95. Alții vor mânca caș dulce, De dorul și se va duce. MARIAN, SA. 245. Cum începi tu gură-a zice, Toată boala mi se duce. BÎRLEA, C. P. 78. ♦ (Prin lărgirea sensului) Mie mi s-au dus brațele și ochii, Măriei Tale cea mai tare platoșe de oșel și-un ostaș drept-credincios. DELAVRANCEA, O. II, 122. Dacă află ăla, s-au dus rochiile ... și chiar postul de societară a primei scene românești. BARBU, I. I, 301. ♦ (Despre zăpadă, gheață) A se topi (1). Au statut zăpada 2 săptămâni, apoi s-a dus zăpada (a. 1772). IORGA, S. D. XVII, 128. Radul, temându-se că se va duce gheața, s-au înturnat cu mare dobândă. ȘINCAI, HR. II, 296/20. S-a dus zăpada albă de pe întinsul ferii. ALECSANDRI, P. III, 24. Ghețurile se duc. TUDORAN, P. 8. ♦ (Despre bunuri materiale) A înceta să mai existe în urma consumului, a folosirii, a vânzării etc.; a se sfârși (5), a se termina. Am avut, da' s-o dus; am mai dat pi la unu, la altu. BACALBAȘA, S. A. I, 137. Din mămăligă se dusesse a treia parte. AGÎRBICEANU, S. 232. N-am funat-o toată, dar ... s-a dus pe jumătate. SAHIA, N. 79. O litră [de țuică] cu gura lată se ducea de cum o pune pe buză. ARGHEZI, S. XI, 15. ♦ (Despre sume de bani) A se termina prin cheltuire. Acele două sute cincizeci de milioane ... se duc pe tot felul de secături ce ne trâmte Europa. GHICA, C. E. III, 13. Paralele se duceau. DELAVRANCEA, O. II, 313. Tot aurul ce-l avea schimbat în bani se dusesse! AGÎRBICEANU, A. 360. (Prin lărgirea sensului) Noi bețivi nu suntem, noi trândavi nu suntem ... pe ce se duce toată munca noastră? VLAHUȚĂ, ap. TDRG.

3. (Familiar; despre oameni) A o păți (2). Știe, a aflat - ... ne-am dus, o să ne omoare! G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 26. Acu te-ai dus, băiețule! POPA, V. 11. Să nu faci vreun pas greșit, fiindcă atunci te-ai dus. PREDĂ, I. 17. ♦ E x p r. (Popular și familiar) A se duce pe copcă v. c o p c ă.

4. (Familiar; despre acțiuni) A eșua. Va sa zică afacerea cu mahorca s-a dus. CAMILAR, N. I, 147. ♦ E x p r. A se duce de răpă v. r â p ă. A se duce pe gârlă v. g â r l ă. A se duce pe apa sâmbetei v. a p ă. A se duce dracului v. d r a c (1).

- Prez. ind.: duc; imper.: du; perf. s.: dusei; part.: dus și (învechit) duș.

- Lat. ducere.

DUCEÁN s. n. v. dugheană.

DUCEÁSĂ s. f. v. ducesă.

DÚCEPAL s. m. v. ducipal.

DÚCERE s. f. (Atestat prima dată în 1703, cf. T. CORBEA, D., ap. TDRG²) Acțiunea de a (s e) d u c e e² și rezultatul ei.

A. I. 1. Ținere, susținere în mâini, pe spate, pe umăr a unor obiecte (grele), a unor ființe pentru a transporta undeva, în altă parte; purtare (I1), transport (I), transportare, transportat¹, dus¹ (A I 1). Cf. d u c e² (A I 1). Cf. LB. Să să vândă aceste producturi cu scădere de un leu la suta de ocă, socotind această scădere pentru ducerea

acestor producturi la târg spre vânzare (a. 1828). DOC. EC. 410, cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM. Acestea erau momentele memorabile de la Domnești: sosirea noilor bătrâni ... și ducerea sicriilor în cimitirul sătesc. BARBU, I. II, 255, cf. DEX. ♦ Transportare a persoanelor decedate la biserică sau la locul de înmormântare. Ducerea mortului la groapă cu cântări din fluiere și bucine este o datină romană. MARIAN, I. 275.

2. Luare cu sine a unor obiecte și aducerea lor undeva sau la cineva pentru a le preda; dus¹ (A I 3). Cf. d u c e² (A I 2). Cu ducerea ca daruri în Rusia s-a dat prilej ziaristice și literaților ... să-și adeverească simpatiile. CONTEMPORANUL, IV, 888. Fiecare piatră cât pumnul era însoțită, în ducerea ei pe muchiile clopotniții, de necazul foștilor tovarăși. ARGHEZI, C. J. 167.

3. (Învechit; Anat.; concretizat) Vas sangvin, limfatic etc. Aceste sânt vase ..., ori duciri mici. AMFILOHIE, G. F. 260^v/14. Pintre ... [celulele plantelor] sânt niște canale ... pline de suc, numite duceri seau căi întrecelulare. STAMATI, M. 24/16.

II. 1. Luare a cuiva cu sine, conducându-l dintr-o parte în alta, de la unul la altul sau într-un anumit loc, a d u c e r e; conducere spre ..., însoțire făcută îndrumând, călăuzind, dirijând, d u s¹ (A II 1). Cf. d u c e² (A II 1). Cf. VALIAN, V. Recruții care vor fugi ..., în vremea ducerii lor pe la comenzi, se vor pedepsi. CONDICA O. 22/23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, DEX. ♦ Luare cu forța și conducere a cuiva (sub pază); purtare (I 2), dus¹ (A II 1). După ducerea lui Gheorghe în altă închisoare, în sat se vorbi tot mai puțin despre el. AGÎRBICEANU, S. 372. Alarmarea autorităților, ducerea tânărului la închisoare dau pagini de agreabil badinaj. CĂLINESCU, I. 131.

2. (Învechit) Conducere a unei acțiuni, a unei munci. Cf. d u c e² (A II 3). Se vor pedepsi și ofițerii carei orânduși fiind cu priimirea și ducerea recruților ... îi vor întrebuința la lucru ... pentru al lor sau strein folos. CONDICA O. 35/15. ♦ (Învechit) Aducere (cu forța) a cuiva într-o anumită situație. Se făcuse criminal prin ducerea la mormânt acelei nenorocite sărace. PELMON, I. 176/30.

3. Determinare a cuiva să ajungă undeva (în mod real sau imaginar) ori să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel; îmboldire. Cf. d u c e² (A II 6). Cf. PONTBRIANT, D. Ce era ea vinovată dacă și noapte, și lună și vânt și frunze unelteau spre ducerea ei în ispită? GANE, N. I, 22. □ Faptele necugetate contribuieră la ducerea lui la pieire.

4. Dirijare a animalelor, a turmelor într-o anumită direcție; mânăre, mânăre, d u s¹ (A II 3). Cf. d u c e² (A II 1). Ducerea turmelor la iernat o făceau ciobanii mai bătrâni.

5. Scoatere din starea de repaus, de imobilitate, schimbare a locului, a poziției spre a orienta într-o anumită direcție, apropiind de ...; îndreptare. Cf. d u c e² (A II 5). Reumatismul nu-i permitea nici ducerea lingurii la gură. Ducerea batiștei la nas devenise un adevărat tic pentru el.

III. 1. Desfășurare, îndeplinire, în mod sistematic, a unor diverse feluri de munci, activități, de servicii, prin efort propriu (în etape succesive și pe un plan larg); dus¹ (A IV 1). V. p r e s t a r e. Cf. d u c e² (A IV 1). Excluderea ... mijloacelor de ducere a războaielor. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ♦ E x p r. Ducere la bun sfârșit sau la capăt = îndeplinire în bune condiții. Iată-l încărcat și cu obligația de-a asigura liniștea și ducerea la bun sfârșit a experiențelor lui Vrăbiescu. BARBU, I. I, 146. Cei care-ți încredințază ducerea la capăt a unei misiuni nu-ți dau și soluțiile. id. Ș. N. II, 142. Grija pentru ducerea la capăt a lucrărilor a trecut asupra mitropolitului. G. BARBU, A. V. 66. Ducerea la bun sfârșit a unei astfel de lucrări ... ar fi fost ... o sarcină dificilă. CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 1/10. ♦ (Cu determinarea „mai departe”) Continuare a unei acțiuni; dus¹ (A IV 1). Ducerea mai departe a acestei lucrări nu poate fi oprită.

2. Însemnare a liniilor pe o suprafață; trasare, desenare. *du s¹* (A IV 2). Cf. *duce²* (A IV 1). *Ducerea de linii perpendiculare cu echerul o enerva. I se cerea ducerea unei linii drepte între cele două puncte.*

3. Desfășurare, susținere, purtare de conversații, corespondență etc. (împreună cu altul sau cu alții ori între ei); întreținere, *dus¹* (A IV 2). *Ducerea de tratative este calea recomandată pentru aplanarea conflictelor.*

B. I. 1. Punere în mișcare a ființelor pentru a ajunge undeva; părăsire a cuiva sau a ceva spre a se îndrepta în altă parte; *por n i r e* (I 1), *du s¹* (B I 1), *mergere* (1), *deplăsare* (2); plecare din apropierea cuiva sau a ceva, despărțire de cineva sau de ceva, *îndepărtare*, *retragere* (1); *pe x t.* moment în care cineva pleacă (B 1), *du s¹* (B I 1). Cf. *duce²* (B I 1). *Grăția de ducerea lui ce vrea să împle în Ierusalim.* CORESI. EV. 532. *Pentru departe ducerea ei suspinând.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27/31. *N-am găsit cine au rămas vlădică la românii din Ardeal după ducerea lui Ulfița de la ei.* ȘINCAI, HR. I, 65/9. *Ce va fi de mine după ducerea lui Telemahu?* MAIOR, T. 179/7. *Va îngădui ducerea ei în Franța după cum va voi ea.* BUZNEA, P. V. 93/16, cf. VALIAN, V. *Au alungat ... și pre alte cete de turci ce mai rămăsese pe aice după ducerea lui Baezet.* IST. M. 115/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Incendiul va amâna desigur ducerea ta la monastire.* CONV. LIT. I, 123. *Vorba lui [C. A. Rosetti] despre ducerea în mijlocul națiunii devenise un fel de cliché.* MAIORESCU, CRITICE, 541. *Să vedem ce se mai petrece la masă, după ducerea lui Harap Alb?* CREANGĂ, O. 212. *Eram în casă străină, ... aveam repetițiunile, aveam ora ducerii și aducerii elevilor, eram în sfârșit lănțuit.* MILLE, V. P. 193, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Drumul la întoarcere fu mai greu decât la ducere.* D. ZAMFIRESCU, A. 165, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. [Nevastă-mea] *era între mine și el, ca la ducere.* CAMIL PETRESCU, U. N. 124, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Cu determinări ca „la vale”, „în jos”) *Deplasare în jos pe o pantă, pe un loc înclinat; coborâre, dus¹* (B I 1). *Ducerea la vale nu se compară cu urcușul.* ♦ *Curgere a unei ape la vale.* [Roata morii] *e luată pe dedesubt de ducerea Dunării în jos.* MACEDONSKI, O. III, 30. ♦ (Cu determinări nume de ființă sau cu echivalente ale acestora, introduse de obicei prin prep. „cu”) *Însoțire cu cineva pe un drum, până într-un anumit loc, într-o acțiune; întovărășire, acompaniere, mergere* (3). *Ducerea cu ei în excursie a fost o idee minunată.*

2. (Învechit și popular) Călătorie; *dus¹* (B II 1). *Duce²* (B III 1) *Să iubești mai de departe, căci ... Ducerile nu-s deșarte.* ȘEZ. I, 175. ♦ (Prin analogie) *Ducire[ă] păsărilor de la o țară la alta esti ... întru adivăr un lucru că ne face a rămâne în tăcere.* AMFILOHIE, G. F. 294/4.

II. (Eufemistic) Încetare a vieții; oprire a tuturor funcțiilor vitale; moarte (1). *V. d e c e s.* *Am făcut ... a noastră diată mai înainte de ducere[ă] noastră dintru această viață* (a. 1774). IORGA, S. D. VII, 226.

- Pl.: *duceri*. - Și: (învechit, rar) *dúcire* s. f.
- V. *duce²*.

DUCEȘĂ s. f. Titlu purtat de stăpâna sau de conducătoarea unui ducat (2) și de descendentele unei familii nobiliare; femeie care poartă acest titlu; soție a unui *duce¹*, (învechit, rar) *duciță*. Cf. ȘINCAI, HR. II, 45, ap. TDRG². *Tunetul artileriei au vestit ... sosirea ducesei.* AR (1829), 30/43. *Muma lui Ștefan Sântul era născută duceasă română ce creștină pe fiul său.* HELIADE, O. II, 53. *Ducesa de Beri dobândind slobozena s-a îmbărcat în corabia Agata și a plecat către Sicilia.* CR (1833), 110/8. *Să vă spu o improptă care am făcut eri la o prietenă a mea, o ducesă la care am fost de vizită.* I. D. GHICA, P. 26/19. *Adelaida ..., fiica ducăi Gheorg ... și a ducesei Luiza.* ASACHI, L. 41/5. *Principii erau călări, iar regina, cu ducesa, în trăsură descoperită.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 233. *Aruncă acum ochii la acea damă a căria toaletă ... a tras un minut luarea aminte a adunării: aceasta este una*

din frumoasele noastre ducese. NEGULICI, E. I, 74/7. *Henric ..., prin fortuna sa, prin talentele sale, ar putea face onoare unei ducese.* LĂZĂRESCU, S. 27/24. *Marea ducesă anunțase că va da o splendidă serată muzicală.* FILIMON, O. II, 323. *Contele ... își pusese în gând să deie o serenadă tinerii ducese.* ALECSANDRI, O. P. 298, cf. COSTINESCU. *Sculptorul francez ... văzuse adesea pe frumoasa ducesă ..., favorita regelui.* ODOBESCU, S. III, 56. *Desface ducesei, c-o galantă grabă ... Pânze moi.* EMINESCU, O. IV, 365, cf. DDRF. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *El e prinț și ea ducesă.* IBRAILEANU, A. 58, cf. RESMERIȚĂ, D. *Noi am avut slăbiciune de aventurieri: Neuhoj, Bonneval ..., ducesa de Kingston, cavalerul d'Eon.* M. I. CARAGIALE, C. 55, cf. CADE. *Ducesa ... îl rugase să-și dea concursul la o serbare de binefacere.* EFTIMIU, N. 98. *Avea mâna atât de frumoasă, încât acesta era un gest cu adevărat de ducesă familială.* CAMIL PETRESCU, P. 316. *Știi că nu-mi prea place cum t ... porți cu mine, așa ca o ducesă.* C. PETRESCU, C. V. 367, cf. SCRIBAN. ♦ *Alt tablou ... reprezintă pe ducesă dându-se în leagăn.* CĂLINESCU, I. 286. *Cu condiția asta, un valei poate avea o ducesă, un cocoșat, o amazoană, un hotentot, o pariziană.* VINEA, L. I, 222, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. DN³.

- Pl.: *ducese*. - Și: (învechit) *duchéșă*, (învechit, rar) *duceășă* s. f.
- *Duce¹* + suf. *-esă* (după fr. *duchesse*). - *Duchesă* < it. *duchessa*.

DUCHĒAN s. n. v. *dugheană*.

DUCHENÁR s. m. v. *dughenar*.

DUCHENĂRÍTĂ s. f. v. *dughenăriță*.

DUCHÉSĂ s. f. v. *ducesă*.

DUCHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care se referă la rangul de *duce¹* (2), privitor la *duce¹*, de *duce¹*. *Dinur-acestea sviniți, unul, Evstratie, era din orașul Aravrachinonul, carele era scriințariu a cinul duchicesc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 214/20.

- Pl.: *duchicești*.
- *Duce¹* + suf. *-icesc*.

DUĆÍL, -Ă adj. v. *docil*.

DUĆILITÁTE s. f. v. *docilitate*.

DUĆIMÁL s. n. = *decimal*. Cf. LEXIC REG. 53.

DÚĆIPAL s. m. Cal (foarte) frumos, (foarte) voinic (ieșit din comun). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ducipalul ei, un cal blajin de munte, nedeprins cu alergările, se opri de la sine.* GANE, N. II, 36, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Ștefan-Vodă samână cu un cavaler ..., cu anterinii revărsat peste osămintele ducipalului său.* SĂM. II, 288, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Numul cel mare, Cu grija-n spinare, Călare p-un cal Ca un ducipal.* TEODORESCU, P. P. 174, cf. SEVASTOS, C. 110, MARIAN, NU. 468. *Numai c-a rămas torgu Iorgovan, Fecior de mocan, Călare p-un cal, Ca un ducipal.* MAT. FOLK. 33. *S-a mirat lumea mult, mult de cal, că era frumos, și de Tuliman, că era frumos și voinic. Ba de înfățișarea ducipalului s-a mai și speriat nițel.* RĂDULESCU-CODIN, I. 102, cf. CIAUȘANU, GL. F i g. *În aceeași vreme însă încăleacă pe un nou ducipal: se apucă să crească gândaci de mătase.* MACEDONSKI, O. III, 57. *Vedea aidoma, printre constelații, ... generali strunindu-și ducipalii și sumând din goarne aurite.* GALAN, Z. R. 378.

- Accentuat și: *ducipál* (TDRG, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.). - Pl.: *ducipali*. - Și: (regional) *dúciupal*, (învechit, rar) *dúcepal* (POLIZU) s. m.

- Din n. pr. **Ducipal**.

DUCIPÉD s. n. (Prin nord-estul Olt.) Bicicletă. Cf. CIAUȘANU, V.

- Pl.: ? - Și: **ducipét** (CIAUȘANU, V.) s. n., **ducipetă** (id. ib.) s. f.

- De la **velociped**, prin apropiere de **duce**².

DUCIPÉT s. n. v. **duciped**.

DUCIPÉTĂ s. f. v. **duciped**.

DÚCIRE s. f. v. **ducere**.

DUCÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Ducesă. În depărtare ... se află strălucita curte Colorno ..., unde lăcuește de rând ducița. RUS. I. I. 269/21.

- Pl.: **ducițe**.

- **Duce**¹ + suf. **-iță**.

DUCIUMÁL s. n. = **decimal**. Cf. COMAN, GL.

DUCIUMEÁ s. f. v. **dușumea**.

DÚCIUPAL s. m. v. **ducipal**.

DUCIUPLETĂ s. f. (Regional) Bicicletă. Frati-mieu are o duciupletă nouă. Cf. ZEITSCHRIFT, XLIII, 353.

- Pl.: **duciuplete**.

- De la **bicicletă**, prin apropiere de **duce**².

DUCIZÁ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit; complementul indică oameni) A face **duce**¹ (2). Cf. IORDAN, L. R. A. 240.

- Prez. ind.: **ducizez**.

- **Duce**¹ + suf. **-iza**.

DÚCNET s. n. v. **duhnet**.

DÚCO s. n. Lac pe bază de nitroceluloză. Cf. LTR², DER, DC, DEX, DN³. Mai încolo veneau maghernițe ... sau căsuțe de țară, ... în pridvorul cărora stăteau pensionari care pictau cu **duco** pe bucăți de carton. CĂRTĂRESCU, N. 96. ♦ Plastifiant, solvent sau colorant folosit la fabricarea acestui lac. Cf. LTR², DER, DEX, DN³.

- Denumire comercială.

DUCOÁICĂ s. f. v. **duhoaică**.

DUCOMÉNT s. n. v. **document**.

DUCT s. n. I. (Învechit) Canal (coledoc). [Mațul subțire] cuprinde ductul storcătoriu a ficatului. ANTROP. 62/10, cf. POLIZU, P. 99.

2. (Astăzi rar) Direcție (I). Cf. LM. Voi cerca a arăta ductul vinelor purtătoare de argint auros. F (1881) 251, cf. FRÂNCU - CANDREA, M. 42. ♦ F i g. Artistul etalează ... alegrețea și decizia ductului dăător de formă ... dezvoltându-se libere. ROMÂNIA LITERARĂ 1981, nr. 51, 18/2. Un ochi cât de cât format nu putea să nu observe ... rafinamentul estetic, ductul grafic coerent și emoționant al unui mare artist. CĂRTĂRESCU, M. 22.

3. (Astăzi rar) Trasare. Ductul dezlegat, aplecarea spre linii mlădioase ... arată o influență a scrisorii Apusului. IORGA, C. I. III, 30. Așa se ajungea ca, prin simplul duct al liniei, fără niciun fel de umbră, să se sugereze volumele. OPRESCU, S. 39. Desenează cu

voluptatea ductului cursiv, lăsând linia să delimiteze prin trasee unice realități recognoscibile. ROMÂNIA LITERARĂ 1975, nr. 49, 18/1.

- Pl.: **ducțuri**.

- Din lat. **ductus**.

DUCTÍBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Ductil. Fer topit ... se transformă prin cuptoarele de pudraj în fer ductibil. GHICA, C. E. III, 63.

- Pl.: **ductibili**, **-e**.

- Cf. **ductil**.

DUCTIBILITÁTE s. f. (Rar) Ductilitate. Cf. GHEȚIE, R. M. (F i g.) Alecu admira ... inteligența „grecească” a lui Marc, ideile lui, care aveau elasticitate și ductibilitate. V. ROM. ianuarie 1929, 43, cf. DER.

- **Ductibil** + suf. **-itate**.

DUCTÍL, -Ă adj. (Despre metale) Care se poate prelucra în fire sau în foi foarte subțiri; (învechit, rar) ductibil. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG². Aluminiumul ... este ductil, neoxidabil la aer la temperatura ordinarie. MARIN, PR. II, 144/18. Argintul este ductil și tenace. BARASCH, I. N. 50/16, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI. W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Metalele ... sunt maleabile și ductile, la temperatura obișnuită sunt în general solide. ORBONAȘ, MEC. 37, cf. SCRIBAN, D. [Aluminiul] este maleabil și ductil. MACAROVICI, CH. 367, cf. DL, DM. Cele mai ductile metale pure sunt aurul, argintul, cuprul și aluminul. DER II, 179, cf. DEX, DN³.

- Pl.: **ductili**, **-e**.

- Din fr. **ductile**. Cf. lat. **ductilis**. -e.

DUCTILITÁTE s. f. Proprietate a unui metal sau a unui material plastic de a putea fi prelucrat în fire sau în foi foarte subțiri; (rar) ductibilitate. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, ap. TDRG². Plumbul ține al șaselea rang între metale, după maleabilitate, și al optulea numai după ductilitate. MARIN, PR. II, 277/18. cf. COSTINESCU, LM, DDRF. Ductilitate sau proprietatea ce posed metalele de a se reduce în fire când sunt trase sau trecute prin filieră. PONI, CH. 152, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Ductilitatea unui bitum este alungirea la rupere, exprimată în centimetri. ETR. Lungimea la care s-a rupt proba, citită pe rigla gradată, reprezintă ductilitatea materialului. LTR² VI, 586, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. **ductilité**.

DUCTILOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea ductilității bitumului. Cf. LTR², DTT, DN³.

- Pl.: **ductilometre**.

- Din fr. **ductilomètre**.

DUCTÓR, -OÁRE adj., s. m. I. Adj. (Învechit, rar) Care conduce; conducător. Cf. LM, GHEȚIE, R. M.

2. S. m., adj. (Și în sintagma *val ducior*) Cilindru din metal, folosit, în mașinile de tipar rotative, la susținerea, ghidarea și modificarea benzii de hârtie în presă. Cf. LTR.

- Pl.: **ductori**, **-oare**. - Și: (învechit) **ductóriu** s. m. I. M.

- Din lat. **ductor**.

DUCTÓRIU s. m. v. **ductor**.

DUCTÚȚĂ s. f. v. **ducuță**.

DUCUCEALĂ s. f. (Regional) Necaz (I) (Ciubăncuța, - Gherla). Cf. COMAN, GL.

- Pl.: **ducuceli**.

- **Ducuci** + suf. **-eală**.

DUCUCÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-estul Transilv.) A necăji (3). Cf. BUGNARIU, N. 53/455.

– Prez. ind.: *ducucesc*.

– Din ucr. *докучити*.

DUCUCÍT, -Ă adj. (Prin estul Transilv. și prin Maram.) Necăjit (2), nemernic (2); sărman (1), fără căpătâi. Cf. BUGNARIU, N. 53/456. *Până în Rumân'ia mare m-ăz duce, numa să știu că acolo-i bin'e d'e trăit, câtu-s eu d'e ducucită*. T. PAPAĞAGI, M. 172, cf. PAȘCA, GL. 26, ALR I 452/217, ib. I 553/217.

– Pl.: *ducuciți, -te*.

– V. **ducuci**.

DUCUÍT, -Ă adj. (Prin estul Transilv.; despre oameni) Rău, blestemat. Com. din. SÂNGEORZ-BĂI.

– Pl.: *ducuiți, -te*.

– Et. nec.

DUCULÍ vb. IV v. **ducului**.

DUCULÍȚĂ s. m. (Într-o poezie populară, cu sens neprecizat). *Duculiță, Bărbuliță, Mai trageți din cea cordiță Trageți din coarda subțire, Mult mi-ardeie inima-n mine, Tot de căpraru Vasile*. MAT. FOLK. 92.

– Et. nec.

DUCULUÍ vb. IV. R e f l. i m p e r s. (Prin Transilv.) A trebui (2), a se cuveni. Cf. CADE. *Eu nu fac pe nime cu tăria să mințesc până-n capăt, cum să duculește*. RETEGANUL, P. I, 47. *Te-am purtat voinicește, Precum se duculuiește*. id. TR. 57, cf. VAIDA, CABA, SĂL., NOVACOVICIU, C. B. I, 9, SFC IV, 127, 130.

– Prez. ind. pers. 3: *duculuiește*. – Și: **duculí** vb. IV.

– Din magh. *dukál*.

DUCUMÉNT s. n. v. **document**.

DUCÚȚA s. f. art. (Regional; în e x p r.) A se duce ducuța = a o lua iute din loc; a merge repede (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL.

– **Duce**² + suf. *-uță*.

DUD¹ s. m. 1. (Și în sintagmele *dud alb*, PANȚU, PL. 93, SIMIONESCU, FL. 55, LTR², BORZA, D. 230; *dud negru*, PANȚU, PL. 93, SIMIONESCU, FL. 55, LTR², BORZA, D. 230) Numele a două specii de arbori cu frunze nedințate și asimetric lobate, cu fructe mici, cărnoase, albe (*Murus alba*) sau negre-roșietice (*Murus nigra*), cu gust dulce-acrișor, ale căror frunze constituie hrana viermilor de mătase; (învechit și regional) mur² (1), (regional) agud, alior, cirici, frag, frăgar, iagod. *Un lemn ce-l chieamă frăgariu. Dud*. MARDARIE, L. 290/25. *Chiedrii au dat în Iudeea ca dudele ceale despre săs întru mulțime*. BIBLIA (1688), 308²/56. *Bătut-au cu grindină viile lor și duzii lor cu brumă* (a. 1784). ap. TDRG. *Au zis cătră maică-sa că veade un copaciu dud*. GOLESCU, P. 147/5. *Acolo lângă a cel dud [favorit al meu] începui a slovni rumânește*. HELIADE, O. I, 257. *Duzii albi sânt mai folositori pentru dânșii [gândaci]*. BARASCH, M. I, 99/3. *Felul duzilor se împarte în doă: cel negru ... și cel alb*. POENARU, I. 1/4, cf. VALIAN, V. *Dumbravă de duzi*. ARHIVA R. II, 169/23. *Toate felurile de pământ sunt pătrate, jur-împrejur plantate cu frăgari (duzi) și sălcii*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 32. *Gândacul ... schimbă în mătase frunza dudului*. NEGULICI, E. II, 115/9, cf. STAMATI, D. *Aveam de la duzi borangicul și mătasea necesară femeilor de la țară*. GHICA, C. E. III, 76, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 542. *S-a suit într-un dud mare*. CARAGIALE, O. II, 233. *De pe duzi se scuturau ...*

frunzele. SLAVICI, O. II, 58. *Pe coastă în sus, pornesc spre dânsa ... duzi prăfuiți și nuci*. MACEDONSKI, O. III, 4, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Tot de acolo, din Răsărit ne-a venit dudul și viermele de mătase*. MEHEDINȚI, P. 24, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Fructul negru al duzilor (aguzilor) ... împreună cu strugurii negri dau o culoare mai închisă vinului*. PAMFILE, I. C. 224. *Pe o rogojină așternută sub un dud frunzos, se jucau copiii*. CHIRIȚESCU, GR. 228, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Duzii bătrâni, ... își întindeau umbrele pe prundișul curat*. REBREANU, N. 153. *Scatii-și fac cuibul ... în duzi*. BĂCESCU, PĂS. 298. *Puseară mese în toate părțile grădinii, ... spre căsuțele cu pridvor, printre duzi și liliaci*. CAMIL PETRESCU, P. 129. *Își urzesc mătasea în foaia crudă duzii*. VOICULESCU, POEZII, II, 71. *S-au plantat ... puieți de pomi altoiți în majoritate de echipele căminului, 5 000 duzi, numeroși salcâmi*. SADOVEANU, O. XX, 3⁸, cf. SCRIBAN, D. *Lunecă același vânt de aseară, clatină salcâmi, a ... plopul*. STANCU, D. 23, cf. DL. *Un dud mare cu coroana bogată împiedica parcă locul să nu se verse în râu*. PREDA, DELIR. 31, cf. DM. *Fără frunzele de dud nu se poate dezvolta sericicultura*. BOTANICA, 168, cf. DER, DEX. *Rădăcina se fierbea într-o oală nouă, cu coajă de dud negru*. BUTURĂ, E. B. I, 221, cf. PAVEL, S. E. 224. *De-a lungul străzilor Se înșirau duzi bătrâni*. CĂRTĂRESCU, N. 189, cf. ALR SN I h 216, ALRM SN I h 149.

2. (Regional) Plop¹ (Prundu Bărgăului – Bistrița). Cf. ALRM SN I h 410/219.

– Pl.: *duzi* și (regional) *duji* (ALR SN I h 216). – Și: (învechit)

dúdă s. f.

– Din tc. **dut** (popular **dud**).

DUD² s. m. (Regional) „Pâine mică” (Răhău* – Sebeș). PAȘCA, GL.

– Pl.: *duzi*.

– Din magh. **dud**.

DUD³, -Ă adj. v. **dod**.

DUDÁC s. n. v. **dudău**.

DUDÁE s. f. v. **dudău**.

DUDÁIN subst. (Bot.) Varietate sălbatică de pepene. *Dudainul ... este un dușman de temut al întinșelor culturi de bumbac, sfectă și sparanghel din California*. SCÂNTEIA, 1974, în DCR.

– Din engl. **dudain** [melon].

DUDAÍT s. n. v. **duduit**¹.

DUDÁN, -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Prost (IV 1), nătărău (1). Cf. REV. CRIT. IV, 143, com. din BEIUȘ, PAȘCA, GL. *Măi, da dudan mai ești!* CV 1951, nr. 9–10, 44, cf. TEAHA, C. N. 222. ♦ (Despre oi) Capie. Cf. A I, 22, 35.

2. S. f. (Prin Munt. și prin nordul Mold.) Femeie înaltă și voinică. Cf. ȘEZ. XXIII, 46, COMAN, GL. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Intră jupâneasa, Lița, o dudană de muiere cât un munte*. D. ZAMFIREȘCU, V. Ț. 101.

– Pl.: *dudani, -e*.

– **Dudă**² + suf. *-an*.

DUDĂ¹ s. f. Fructul dudului¹, asemănător cu fraga, de culoare albă sau neagră și cu un gust dulce-acrișor; (regional) agudă. *fragă. Să se puie sirop de dude*. PISCUPESCU, O. 275/3. *Numai dudul care face dude ... acela poate da frunza cea mai bună*. POENARU, I. 123/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mai aveau ei astâmpăr cât e vara ziua de mare, aci cățărându-se prin duzi și nuci, aci mâncând dude și porumbe?* MACEDONSKI, O. III, 10, cf. DDRF,

ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Nu cred că se gândea ... la dudel!* PAMFILE, I. C. 75. *Dudele, porumbele ... sunt nutremântul ... obișnuit* [în zilele de post]. PĂCALĂ, M. R. 116, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vă plac dulele? întrebă el.* EFTIMIU, N. 147. *Umplându-mi sânul cu dule negre, m-am prins de grumazul vărului Sava.* KLOPȘTOCK, F. 73. *Ne aduna dule într-o cupă de lemn.* VLASIU, A. P. 34. *Viermii de mătase ... mâncau frunzele și el* [copilașul], *dudele.* VOICULESCU, POEZII, I, 242, cf. SCRIBAN, D. *Alunecă și căzu pe covorul de dule negre risipite pe jos, căci treceau numai pe subt duzi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 179. *Dudele albe sunt dulci, ca mierea.* STANCU, M. I. 72, cf. LTR². *Luai niște dule d-astea și nu vă mai certați.* PREDĂ, M. 227, cf. M. D. ENC. *Să se planteze și în municipiu ... duzi curați, fără dule și cu frunza mare.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 16, cf. DEX. *Merge dula pe cărare, Patru ochi, patru picioare, Patruzeci de unghișoare* (Femeia însărcinată). MARIAN, NA. 22, cf. ALRM SN I h 150. ♦ F i g. *Furasem și câte-o femeie Cu părul de tutun, Cu dula fâții neagră, cu ochii de lăstun.* ARGHEZI, VERS. 31, cf. ALRM SN I h 150.

- Pl.: *dule*.

- De la **dud**¹.

DÚDĂ² s. f. 1. (Prin Ban., prin Olt și prin nord-vestul Transilv.) Coș de fum; burlan la sobă. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ȘEZ. XIX, 82, VICIU, GL., ALR I 684/335, ALR II 3 405/316, TEAHA, C. N. 222.

2. (Muz.; prin Transilv. și prin Olt.) Bucium; corn. *Ș-acum să înflasă să cânte în dule, Când iată ușa scârțâind aude.* BUDAIDELEANU, Ț. 290, cf. SCRIBAN, D. *Instrumentul [corn] e numit bucium, corn, dârlă, dârloi, drâmboi, dudă, dudoi.* ALEXANDRU, I. M. 44, cf. BOCEANU, GL. ♦ (Prin Transilv.) Sirenă (II 2). *Scoală, măi, și te du la lucru, că a suflat dula.* Cf. MAT. DIALECT. I, 254.

3. (Regional) Lujer de ceapă, în vârful căruia se fac semințele; (regional) dudulean (2), duduloi (1). Cf. ALRM SN I h 130, LEXIC REG. II, 24. ♦ Bălărie. Cf. LEXIC REG. II, 24. ♦ (Învechit, rar) L o c. a d v. **Pe dudă** = pe fugă. Cf. DDRF. ♦ F i g. Om prost. Cf. ȘEZ. XVIII, 168, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, PAȘCA, GL.

4. (Banat) Dans popular asemănător cu brăul. Cf. VARONE, D.

- Pl.: *dule* și (regional 3) *duzi* (ALRM SN I h 130/76).

- Din magh. **duda**, sb. **duda**.

DÚDĂ³ s. f. v. **dud**¹.

DUDĂCÉL s. m. v. **duducel**.

DUDĂI¹ s. n. v. **dudoi**².

DUDĂI² vb. IV v. **dudui**.

DUDĂIÁLĂ s. f. v. **duduială**.

DUDĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre pământ) Care este necultivat, plin de buruieni. Cf. CIHAC, II, 496, JAHRESBER. XVII, 87, BARCIANU, ALEXI, W., GL. OLT. ♦ (Despre plante) Care are tulpina grosă și înaltă. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Pl.: *dudăioși, -oase*.

- **Dudău** + suf. -os.

DUDĂÍT s. n. v. **duduit**¹.

DUDĂLĂU s. m. = (regional) **tutălău**. Com. din BEUȘ.

DUDĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Transilv.; despre oi). A căpia. Cf. A I 13, 21, 22, 35.

- Prez. ind.: ?

- De la **dudan**.

DUDĂU s. n. 1. (Bot.; popular) Numele mai multor plante: a) cucută (*Conium maculatum*); b) cicoare (*Cichorium intybus*); c) cânepă (*Cannabis sativa*); p e x t. (cu sens colectiv) buruieni. bălării; (învechit) **dudet**¹. *Ca și cela ce nu-ș grijeaște via piare de spini și de dudău, așea-i sufletul omului, când să lenească creștinul de la lucrul lui Dumnezău.* DOSOFTEI, V. S. aprilie 67¹/1. *Boala [rășfulg la oi] ... să poate căpăta și dacă i mașul va fi pre îmbrăcat cu dudău.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 34/24. *Dacă îi priește cânepii, atunci aceasta va astupa dudăul și nicio buruienă nu va ave când să crească.* I. IONESCU, C. 77/13. *El suge toată acrima din pământ și stârpește dudău[1], viermii, culbecii.* LITINSCHI, M. 23/21. *Dacă eu din lene ogoru-mi voi lăsa Făr-a-l lucra cum trebui, va răsări dudău.* NEGRUZZI, S. II, 260, cf. POLIZU. *Până-n miezul nopții să se strecură unul câte unul în duleele ce cresc pe ruinele Aventinului.* CONV. LIT. II, 193, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 496. *Bordeiele ..., tăcute în băutura lor acoperită de dudău, aveau un aer de bătrânețe chinuită.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 9, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, GRECESCU, FL. 262, N. LEON, MED. 35, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 33, ȘĂINEANU². *Deasupra ca acoperiș era pus dudău și pământ.* CATANELE, 65, cf. TDRG. *Când această iarbă [nutrețul], în care de obicei predomină troscolul, mohorul ..., are încă alte feluri de ierburi ..., poartă numele de dudău.* PAMFILE, A. R. 150. *În fiecare zi, o vedea coborând pe cărarea din stânga la fântâna cu dudăi din valea satului.* BUJOR, S. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE. *Ian câtă la el, cum umblă cu ochii prin tușe, prin dudăie.* MIRONESCU, S. 108. *Târându-se prin dudăuri, cu o ușurință și o agerime de șopărlă ..., abia eșia din bătaia unei carabine și intra în alta.* POPA, V. 75. *Lăcașul din bătrâni al familiei Corban se înecase în dudău, cu storurile lăsate de mai bine de cincisprezece ani.* SADOVEANU, O. XIV, 16, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 50. *Plesneau florile de salcâm și toată groapa era verde, verde, plină de dudău și barba-popii.* BARBU, G. 271, cf. M. D. ENC., DEX. *Oltule, Oltule! Seca-ți-ar pâraele, Să crească dulaele, Să trec cu picioarele.* ALECSANDRI, P. P. 284, cf. H III 209. *Turcii, unde-l vedea, Pe fugă că se pune, Prin dulaie se-nfunda.* TEODORESCU, P. P. 575. *Foaie verde de duleu Place-mi lumina de seu.* RETEGANUL, TR. 80, cf. ȘEZ. I, 111, CARDAȘ, C. P. 102, PĂSCULESCU, L. P. 159. *Pă drumu care merg io Nu e iarbă, nici dudău, Nici fântână, nici pârău.* VÎRCOL, V. 42, cf. I. CR. III, 226. *Frunzulică de dudău, După nimic nu-mi pare rău, Numai după dreptul meu.* ȘEZ. XXIII, 105, cf. ALRM SN I h 31/848, LEXIC REG. 53. *Foaie verde de dudău, De-oi muri nu-mi pare rău.* FOLC. TRANSILV. II, 73. *Eu sunt șarpe de dudău, D-ăi galbeni de mușcă rău.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 375. *Oltule, pe malul tău Crește iarbă și dudău, Să pască și murgul meu.* FOLC. MOLD. I, 104. ♦ F i g. *Măi prunăle și măi dudăule, a spus ea tare și cu mânie în glas.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 229. ♦ E x p r. **Cât e hăul și dudăul** = niciodată. *Nu mai scapi din mâna mea cât o fi hăul și dudăul.* PAMFILE, DUȘM. 3, cf. ZANNE, P. I, 195. ♦ (Regional) Loc viran pe care cresc buruieni. Cf. I. CR. V, 152. *Trecui valea cea glodoasă La puicuța cea frumoasă, Trecui valea ș-un dudău La mândra sufletul meu.* SEVASTOS, C. 143.

2. (Regional) Cufundar (*Gavia*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 79.

- Pl.: *dulaie* și (regional) *dudăi, dudăuri* (TDRG). - Și: (regional) **dudéu, dudác** (BORZA, D. 50) s. n., **dudăe** (GRECESCU, FL. 262, N. LEON, MED. 35, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 33, PANȚU, PL., BORZA, D. 50) s. f.

- Din magh. **dudva** (dial. **dudó**).

DUDĂUĂȘ s. n. (Popular) Diminutiv al lui d u d ă u (1). Cf. CADE. *Foiuleană dudăuaș, Dragu mamei codăuaș, Ia lasă-te de hoție Și te dă-n gospodărie.* ȘEZ. I, 140.

- Pl.: *dudăuașe*.

- **Dudău** + suf. -aș.

DUDET¹ s. m. (Învechit) Dudău (1). [Trebuie] *curățite tușele și orice fealiu de dudet din rădăcină să se lăzuască.* ECONOMIA,

13/10. *Brazdele în care au ramas rădăcini de duduși, de cumva iarăș s-au prins și cresc, trebuie grăpate.* ib. 16/12. [Inundarea Dâmboviței] *au zdrobit piatră pe la Calbor foarte tare, holdele pe dudet și după deal ... și toate legumile le-au zdrobit* (a. 1838). IORGA, S. D. XIII, 74. ◇ E x p r. **A umbla în dudet** = a umbla fără rost, de colo-colo. Cf. ȘEZ. XXIII, 46.

- Pl.: *duduși*.

- Cf. d u d ă u.

DÚDET² s. n. (Prin nord-estul Transilv.) Tunet (1); p. e x t. vifor. Com. DRĂGANU, cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *dudete*.

- Cf. t u n e t.

DUDÉU s. n. v. **dudău**.

DUDGEONĂRE s. f. (Tehn.) Mandrinare. Cf. LTR², SFCIV, 312.

- Pronunțat: *-ge-o-*. - Pl.: *dudgeonări*.

- Cf. fr. d u d g e o n n a g e.

DÚDIT subst. (Regional; în e x p r.) **A lua** (pe cineva) în **dudit** = a lua (pe cineva) la ochi; a suspecta (1). Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Et. nec.

DUDOÁICĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Dud¹ care face dude multe și mari. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dudoaice*.

- **Dudă¹** + suf. *-oaică*.

DUDÓI¹ s. m. (Prin nord-vestul Munt.) Dud¹ care face dude mici. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dudoii*.

- **Dudă¹** + suf. *-oi*.

DUDÓI² s. n. 1. (Prin sudul Transilv.) Bucium (din scoarță de salcie); (regional) dârlă², dârloi², dudă² (2). Cf. ȘĂINEANU², PAMFILE, I. III, 37, CADE. *Instrumentul e numit bucium, corn, dârlă, dârloi, drâmboi, dudă, dudoii, hot, hurgoi, hurnoi, tulnec, tutoi sau tuturez.* ALEXANDRU, I. M. 44, cf. VICIU, GL.

2. (Regional) Putină fără fund pe care se întinde o piele pentru confecționarea buhaiului sau a tobei (Băltătești - Târgu-Neamț). Cf. I. CR. VI, 29.

- Pl.: *dudoaie*. - Și: **dudăi** s. n. I. CR. VI, 29.

- **Dudă²** + suf. *-oi*.

DUDOF³ vb. IV v. **dudui**.

DUDÚCĂ s. f. (Atestat prima dată în 1814, ap. TDRG²) (Mai ales în Mold., astăzi rar) Termen de politețe care se dădea, în trecut, fetelor și femeilor tinere de la oraș sau din înalta societate; p. e x t. domnișoară (1). *Duduci cât de frumoase, Din cutie parcă-s scoase.* PR. DRAM. 306, cf. STAMATI, D. *Pe Anița ... om da-o într-un pansion ... și unde s-a face o duducă cu capelă și cu rochii mândre, și a lua un cuconaș.* NEGRUZZI, S. I, 297. [Expresia] „farmecul aurit” *îmi place și-mi aduce aminte de minunatul compliment ce au făcut odată un scriitor ... unei duduci.* ALECSANDRI, O. P. 62, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 574, LM. *Din guriță miere-i curge când vorbește Și cu fraze potrivite pe duduci le ametește.* CONTEMPORANUL, I, 501. *El răpise inima multor duduci.* BACALBAȘA, S. A. I, 161, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. *Când se cobora de la cramă în sat, i se ploconeau femeile înaintea ca la o duducă de viță.* ADAM, R. 190, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Cucoane și duduci ... își petreceau vremea culegând flori în micile și cochetele grădini ale schitului.* HOGAȘ, DR.

I, 32. *Redactam scrisori în proză și în versuri către dudușii de prin vecini.* IBRĂILEANU, A. 134, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ce mai frumuseața ...! Pe aici să fie să te plimbi așa c-o duducă, apăi drept că ți-ai uita zilele.* MIRONESCU, S. 109. *Duducă, mare păcat ispășim noi, de ne-a pedepsit Dumnezeu să ne canonim în strâmtoarea asta.* C. PETRESCU, C. V. 86. *Duducile au venit la curte să pregătească zestrea slăvitei mirese.* SADOVEANU, O. XI, 338, cf. IORDAN, STIL. 44, SCRIBAN, D. *Duduca Tzulufa are un corp minunat.* VINEA, L. I, 74, cf. DL, DM, DEX. *Frundă verde păr uscat, S-o dus Costia la vânat, Să vânezii o câprioară Pentru dăduca Natalia.* MAT. FOLK. 819, cf. CARDAȘ, C. P. 233.

- Pl.: *duduci*. - Și: (regional) **dădúcă** s. f.

- Cf. tc. d u d u.

DUDUCÉL s. m. (Bot.; învechit) 1. Goldan (*Prunus insititia*). Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Porumbar¹ (*Prunus spinosa*). Cf. CIHAC, II, 496, GHEȚIE, R. M. 128.

- Pl.: *duducei*. - Și: **dudăcél** s. m. CIHAC, II, 496.

- Et. nec.

DUDUCUȚĂ s. f. (Mold.) Diminutiv al lui d u d u c ă. *Pe duducuța o păzesc ca ochii din cap.* CONV. LIT. V, 102. *Duducuț! Poate că te sfințești să-mi spui că mă iubești.* CONTEMPORANUL, I, 66. *Stăi, duducuț, că spun.* MILLE, V. P. 127, cf. ȘIO II, 162, PASCU, S. 155, CADE. *Bine-ai sosit, flăcăule! Ce fac boierii de la Tazlău? ...* - *Sărut mâinile, duducuț, bine toți.* MIRONESCU, S. 207, cf. DL, DM, DEX. *Duducuț ce frumoasă Șădi la gherghef și cosă.* FOLC. MOLD. II, 20.

- Pl.: *duducuțe*.

- **Duducă** + suf. *-uță*.

DUDUI vb. IV. I. I n t r a n z. 1. (Despre pământ, clădiri, ferestre etc.; la pers. 3) A se zgudui (1), a se cutremura, a bubui. *Hotarele ... încep din apa Topolniții ... și merg în Cioaca Cornetului, de aici se duc drept la locul unde duduie pământul.* I. IONESCU, M. 606. *Începe a toca în stative, de părte păreții casei și duduie fereștile.* CREANGĂ, A. 38. *Venea, nene, ursul de dudui pădurea.* ISPIRESCU, L. 329. *Fugind ... pământul dudui sub picioarele ei.* N. REV. R. I, nr. 1, 29. *Dudue câmpul și geme.* MURNU, I. 45. *Joacă toți cu voie bună, Dudue sub ei pământul!* IOSIF, V. 49. *Venea fugind ... pământul dudui sub picioarele ei.* BUJOR, S. 65. *Clădirea întreagă a gemut din temelie și-a duduie clătinată ca de un cutremur.* COCEA, S. I, 363. *Uși pocniră, podele duduie.* TEODOREANU, M. II, 76. *Duminica încep lăutarii, se strâng flăcăii și fetele și ce mai duduie pământul!* SADOVEANU, O. I, 218. *Trece un tren. Casa duduie.* STANCU, R. A. I, 21. *Trecuse prin grădină duduind cu pași greoi.* GALAN, B. II, 352, cf. DL, DM. *Se încinse jocul. Duduia curtea.* BARBU, G. 34, cf. DEX. *Când mașina de spălat huruie, când toată casa duduie e cam greu să-ți permiți luxul privitelui la televizor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 5/9, cf. DEX. *Începe să joace, de dudui pământul.* RĂDULESCU-CODIN, L. 6. *Și s-o pornit împăratul ... c-o oaste așa de mare, că dudăie pământul pe unde mergea.* VASILIU, P. L. 228, cf. UDRESCU, GL.

2. (Despre motoare, mașini etc. în funcțiune; p. e x t. despre ateliere, fabrici etc.; la pers. 3) A produce un zgomot puternic, sacadat și înfundat. *Moriști care duduiău înprăștiind nori de pleavă.* ANGHEL, PR. 82. *Trenul duduiă și fumega ca un animal apocaliptic.* REBREANU, R. I, 13. *Locomotiva duduiă, venind, cu botul înneecat în aburi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 237. *S-au suit și ei în automobilul lor și au pornit-o duduind în goană mare.* POPA, V. 109. *Motorul dudui. Plecarăm.* STANCU, R. A. I, 321, cf. DL. *Se auzi motorul duduind și după câteva clipe nu se mai auzi nimic.* PREDA, D. 218. *Camionul cu care aduseseră muniții duduiă.* T. POPOVICI, S. 387, cf. DM. *Lăsase motorul să duduie.* BARBU, Ș. N. 199, cf. M. D. ENC., DEX. *Tractoarele au început să duduie.* FLACĂRA, 1976, nr. 49, 15. *Auzi cum dudăie mașina?* BOCEANU, GL. *Azi duduie tractorul, Și-a pierit pe veci*

boierul. FOLC. TRANSILV. II, 580. ♦ (Despre foc) A arde puternic și cu zgomot. *Focul duduia în sobă, părea că se ceartă cu viscolul de afară*. VLAHUȚĂ, O. A. 296. *Focul duduia, trăgându-se pe horn*. ADAM, R. 186. *Soba ardea duduind*. D. ZAMFIRESCU, A. 183. *Focul duduia în cuptor, dar ușa nu se închidea bine ... și trăgea*. AGÎRBICEANU, S. 103. *În soba de cărămidă duduia un foc zdravăn*. REBREANU, P. S. 131. *Duduiie focul în sobă*. TEODOREANU, M. U. 396. *Flacăările începură a dudui*. SADOVEANU, O. I, 74, cf. DL. *Deși focul duduia, era foarte frig*. PREDĂ, R. 28, cf. DM. *În chilia lui ... duduiiau focurile*. BARBU, PRINC. 84. *Focul a început să duduiie grăbit*. LĂNCRĂNJAN, C. III, 161, cf. M. D. ENC., DEX. *Focu-n cuptor dudăiește*. MĂNDRESCU, L. P. 189, cf. TOMESCU, GL., ALR III/1 h 280. ♦ F i g. *Capul îi duduia de aceeași întrebare aprinsă: „Ce va face?”* REBREANU, I. 192. *E inteligent ... îi scapără mintea, îi duduie capul, plesnește de idei*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 16. ♦ (Despre surse de zgomot și fenomene ale naturii) A bubui, a tuna (2); a răsuna (1). *Se scoală împăratul, Dudue eterul, că pasă mânia*. HELIADE, O. I, 195. *Tunetul dudue în sânul unui nuor brăzdut de fulgere*. PĂCLEANU, I. II, 166/17. *Vântul duduiie în horn*. *Afară fulguiește mereu*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 201, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *După o bucată de vreme, un tropot repede de cal dudui sub păreții hanului*. SADOVEANU, O. I, 139. *Dudue toba*. STANCU, D. 183. *O voce din fund dudui peste vacarmul din sală*. V. ROM. aprilie 1955, 195. *Uși se dădură de perete, pași dudui încoace și încolo*. VINEA, L. I, 325. *Toată noaptea a fulgerat și a dudăit*. BOCEANU, GL., com. din ORAVIȚA.

3. T r a n z. (Învechit și regional) A îmboldi, a îndemna (la mers); a îndepărta, a alunga, a goni. Cf. ANON. CAR. *Lucra încet ca doară mai curând ar veni oastea creștinească să dudue pe spurcații turci*. ȘINCAI, HR. III, 134/11. *M-a întrebat ... vreau să-l coprînz pre bărbatul meu Toma Băra, au nu-l coprînz, și, de l-oi coprînde, îi va dudui pe curva de la el* (a. 1820). IORGA, S. D. XII, 208, cf. LB. *Un magar care pleacă fuga dudui cu bățul dinapoi de cornacul seu*. NEGRUZZI, S. I, 329, cf. PONTBRIANT, D. *Ploaia și furtuna dudui se lucrători[i] de pe câmp, de se adunase o seamă de oameni la cârciumă*. F (1887), 361, cf. DDRF. *L-au dudui, l-au îmbrâncit, l-au închis, dar totul a fost zadarnic*. SĂM. I, ☉, cf. TDRG. *Luă pe slugi la zor, le păcălia și le duduia*. PAMFILE, COM. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. *Din două una, ori merg eu, ori dudue-i pe ei!* RETEGANUL, P. I, 43. *Vându-i via și moșia, Să dudui proasta d-acilea*. MAT. FOLK. 501. *Mă, căutați-vă de treabă, nu vă luați rău cu fâmeile, că vă dudoaie, că pământul e al lor, nu al vostru!* RĂDULESCU-CODIN, L. 13. *Deci iar s-a-ntărâtat turcu ș-a sărit muscalu și cu Țara Rumânească de l-a duduit în pământu lui, un să află și az*. VÎRCOL, V. 44. *Nu ți-am spus să-l dudui, că-ți face vreun rău?* BOCEANU, GL., com. din ORAVIȚA, CIAUȘANU, V., com. PAȘCA, TOMESCU, GL., LEXIC REG. 45. *Dudoaie găinile să nu mănânce răsadurile*. L. ROM. 1960, nr. 5, 35. *Dacă ieu oi put'ea să-i razb'esc p'e tursi și grêși, atunși tu, dacă o veși la t'ine și n-ai put'ea să-i înfrânzi (să-i dudui), ieu oi veși să t'e apăr*. FOLC. OLT. - MUNT. I, 241. ♦ (Prin nordul Munt.) A lua repede (pe cineva); a speria (1). Cf. RĂDULESCU-CODIN.

- Prez. ind.: *dudui* și (învechit și regional) *duduiesc*. - Și: (regional) *dudoî, dudăi* vb. IV.

- Formație onomatopeică.

DUDUIALĂ s. f. (Învechit și regional) Duduit¹. *Cale de un ceas departe începe a să auzi un zgomot cu o oareșcare duduială, ce să pricinuiască din repede aruncătură a Rinului*. GOLESCU, I. 144, cf. POLIZU. *Ce bufniură! ... ce duduială!* CARAGIALE, O. II, 110. *Auzi o duduială*. VISSARION, B. 175. *S-aud niște duduieli, trec tractoarele*. UDRESCU, GL. *N-am mai auzat dudăială de mult*. GL. OLT. ♦ E x p r. **A lua la duduială** (pe cineva) = a certa cu asprime; a lua la goană, a alunga. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *duduieli*. - Și: (regional) *dudăială* s. f.

- Dudui + suf. -eală.

DUDUIE s. f. (Mai ales în Mold.) Termen de politețe care se dădea, în trecut, fetelor și femeilor (tinere sau necăsătorite) de la oraș; domnișoară (1). *Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintându-l, papaia, mamaia și duduiile, surorile mai mari*. CARAGIALE, O. I, 120. *Duduia Aspazia Plecase și mai tare ochii în carte*. MILLE, V. P. 122. *Nu mă vârlă la belefle, mă rog matali dudui*. CONTEMPORANUL, VII₂, 412, cf. DDRF, ȘIO II₁, 162. *Dudue, audiența s-a isprăvit*. IBRĂILEANU, A. 199, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu-și închipuia unde să găsească pe duduia domnului locotenent*. C. PETRESCU, S. 157. *Făceam astfel cunoștința „duduii” Ilinca*. M. I. CARAGIALE, C. 142, cf. CADE. *Adăugă cu o voce galantă: - Scuză-mă, dudui, pentru deranj!* REBREANU, R. I, 289. *Să-i ziceți „dudui”, că așa-i place*. BRĂESCU, O. A. I, 11, cf. IORDAN, L. R. A. 82, SCRIBAN, D. *Plecase cu unul Pascalopol, moșier mare. Așa auziam vorbindu-se, doar o cunosc pe duduia, fată superbă*. CĂLINESCU, E. O. II, 42, cf. DL, DM. *Dar unde-i duduia Marta*. BARBU, Ș. N. I, 71, cf. M. D. ENC., DEX, VASILIU, C. 13. *Dar duduia auzea, și la vodă se ducea și din gură-așa zicea*. BALADE, III, 90.

- Pronunțat: *-du-ie*. - Pl.: *dudui*.

- Cf. tc. d u d u.

DUDUIRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d u d u i și rezultatul ei; duduit¹. *Spre mur și ajutoriu și duduirea celor asupritori*. MICU, C. 82, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W.

- Pl.: *dudui*.

- V. *dudui*.

DUDUIȚ¹ s. n. Faptul de a d u d u i; zgomot puternic, sacadat; tunet (1); duduire, duduitură, (învechit și regional) duduială, (regional) durdui. *Puhacele din pușcile ceale mari și Cucuvaiele din ceale mici sămnuț războiul deaderă, îndată sunet, buhnet, trăsnete, vâjăituri și duduituri preste tot locul să răzsunară*. CANTEMIR, I. I. I, 247, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Se aude un dudui de pași pe podea*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 153. *Pe ulița hopuroasă se auzi duduiul unui automobil ce se apropia în goană*. REBREANU, P. S. 249, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Și cum ascultam așa, dintr-o dată se porni un dudui năprasnic ... o năvălire nebună de copite*. MIRONESCU, S. 79. *Cântă în vârtejul roților ... în duduiul cazanelor*. COCEA, S. I, 65. *Bourul s-a oprit ... a făcut o săritură și i-am auzit duduiul umbleului la vale*. SADOVEANU, O. XIII, 489. *Se aude undeva ... un dudui înfundat, care face să trepideze galeria*. BOGZA, V. J. 98. *Un dudui de călcăie goale pe parchet*. VINEA, L. II, 44, cf. DL, DM. *Am mai stat câteva clipe ... ascultând duduiul tractoarelor*. LĂNCRĂNJAN, C. III, 151, cf. DEX. *Da ieșă sf-o să-m vad? Un nour ivit. Nu-i cu dudăit, Niși cu fulzerat*. FOLC. OLT. - MUNT. I, 267. *Ia mai ieși pe prisp-afară și ascultă jos vale Duduiul de tractoare!* FOLC. MOLD. II, 384.

- Pl.: (rar) *duduituri*. - Și: (regional) *dudăit, dudăit* (FOLC. OLT. - MUNT. I, 272) s. n.

- V. *dudui*.

DUDUIȚ², -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Repezit (2), zăpăcit (1), uituc. *Dudui ești mă, băiete; ai spart oglinda!* UDRESCU, GL. ♦ (Substantivat; ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Duduitele-alea de fete iar au uitat de ele*. id. ib.

- Pl.: *duduiți, -te*.

- V. *dudui*.

DUDUITURĂ s. f. Duduit¹. *Văjăituri și duduituri preste tot locul să răzsunară*. CANTEMIR, I. I. I, 247, cf. POLIZU. *Se auziră ... niște bubuituri și duduituri îngrozitoare*. ISPIRESCU, L. 99, cf. TDRG. *Am auzit atunci un behăit lung, o duduitură prin pădure și n-am mai zărit nimic*. LUNGANU, C. 21, cf. SCRIBAN, D. *În acel moment se auziră niște duduituri înfundate*. V. ROM. august 1955, 32, cf. DL, DM, DEX. *Urmă o*

duduitură puternică care făcu să se cutremure casa din temelie. POPESCU, B. II, 116.

- Pronunțat: -du-i-. - Pl.: *duduituri*.

- **Dudui** + suf. -(i)tură.

DUDUIȚĂ s. f. Diminutiv al lui d u d u i e. *Mi se pare că plânge duduița.* CONTEMPORANUL, IV, 395, cf. ȘIO II, 162, TDRG, PASCU, S. 255, CADE. A, *vasăzică d-ta erai duduița nostimă, domnișoară?* REBREANU, R. I, 289. *Căzură în genunchi, implorând pe doamna mare, pe duduița, pe conu Mișu.* EFTIMIU, N. 142. *Și mie - cum spunea duduiței Lola - îmi place literatura.* CĂLINESCU, C. N. 157, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *duduițe*.

- **Dudui** + suf. -iță.

DUDULÁN s. m. v. **dudulean**.

DUDULÁTIC, -Ă adj. (Prin nordul Mold.; mai ales despre copii) Fără minte, care dă dovadă de nechibzuință. Cf. LEXIC REG. II, 120.

- Pl.: *dudulatici*, -ce.

- Cf. d u d u i t².

DUDULEÁN s. m. **1.** (Regional) Cocean de porumb; (regional) dudului (3). Cf. ȘĂINEANU². *Coceanul, care se mai numește și strujean, strujan, ... tulean, tuhlean, dudulean.* PAMFILE, A. R. 87, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, VICIU, GL., LEXIC REG. II, 24. ♦ (Adjectival) Epitet dat unei persoane zvelte, înalte. *Ileana duduleana, Din ce loc le auzea, Înainte le ieșea, Cu niște mănunchi toporâte, Ca niște tângele pârlite.* FOLC. MOLD. I, 298.

2. (Prin nord-estul Olt.) Dudului (1). Cf. CADE, CIAUȘANU, V.

3. (Prin Olt.; adesea adjectival) Bețivan. Cf. COMAN, GL.

- Pl.: *duduleni*. - Și: **dudulán** s. m. LEXIC REG. II, 24.

- **Dudă**² + suf. -ulean.

DUDULOÁIE¹ s. f. v. **dodoloi**.

DUDULOÁIE² s. f. v. **duduloi**.

DUDULÓI s. n. **1.** (Prin Olt., Ban. și Transilv.) Lujer de ceapă în vârful căreia se fac semințele; (regional) dudulean (2). Cf. CADE, SFC VI, 123, BOCEANU, GL., CIAUȘANU, V.

2. (Olt.) Țeavă (III 1). Cf. CADE, SFC VI, 123, BOCEANU, GL.

3. (Prin nordul Olt.) Dudulean (1). Cf. GR. S. V, 120, LEXIC REG. II, 24.

- Pl.: *duduloaie*. - Și: (regional) **duduloáie** s. f. LEXIC REG. II, 24.

- **Dudă**² + suf. -uloi.

DUDUMÁC adj., s. m. (Prin Olt.) (Om) nebun, smintit. Cf. CADE.

- Pl.: *dudumaci*.

- Cf. d u d ă².

DUDUMÁN, -Ă, s. m., adj. (Regional) **1.** S. m. Om gras (Voicești - Drăgășani). Cf. I. CR. VII, 312.

2. Adj. Tăcut (2), morocănos (1) (Boișoara - Călimănești). Cf. ALR I 1 573/795.

- Pl.: *dudumani*, -e. - Și: **durdumán** s. m. I. CR. VII, 312.

- Cf. d u r d .

DÚDURĂ s. f. (Regional) „Femeie neastâmpărată” (Bonț - Gherla). Cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *dudure*.

- Cf. sb. d o d o l a.

DUDUREĂȚĂ s. f. (Prin Ban. și prin Transilv.) Oală pentru lapte. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, VICIU, GL.

- Pl.: *dudurețe*.

- Cf. d u d ă².

DUDURÚZ, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (Regional) Mojic (2). necioplit (2), bădăran. Cf. DDRF, ȘĂINEANU², CADE.

2. Adj., s. m. și f. (Prin Olt.) (Om) prost, nătâng. Cf. CADE. *Băiatul ăsta-i un duduruz.* VICIU, GL. ♦ (Regional) (Om) mare¹, gras, zdravăn (Mușetești - Bumbesti-Jiu). Cf. UDRESCU, GL. *Ce s-a făcut duduruza?* id. ib.

- Pl.: *duduruzi*, -e.

- Cf. d u d ă².

DUECENTÍST, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc; în secolul al XIII-lea, în Italia) (Persoană) care avea o cultură deosebită. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *du-e*. - Pl.: *duecentiști*, -ste.

- Din it. **duecentista**.

DUECÉNTO s. n. Cuvânt care indică arta, literatura și cultura italiană în secolul al XIII-lea. Cf. DEX².

- Pronunțat: *du-e*.

- Din it. **duecento**.

DUÉL s. n. (Atestat prima dată în 1786, ap. TDRG²) Luptă care se desfășoară (după anumite reguli) între două persoane înarmate, în prezența unor martori, dintre care una pretinde, de obicei, celeilalte repararea unei ofense morale; (învechit, rar) duelism, (neobișnuit) duelare. *De duelu să face vinovatu, care chiamă afară pe cineva la bătae cu arme de moarte.* PRAVILA (1788), 55/5. *De cumva cu vreme ar veni numiții Mihail, Nicolae, Toma și Iacob, sau moștenii lor să se legiuiească cu ceialaltă parte ..., să fie pedepsiți ca și carii fac duel.* ȘINCAI, HR. I, 319/9. *Chemase pe D. Calemard la duel și acesta n-a priimit.* CR (1829), 66²/24. *Hotărâște duelul a se bate cu oricine va mai îndrăsnii a-i supăra sau a-i drege vreun vers.* HELIADE, O. I, 250. *De când s-a băgat obiceiul duelurilor, deprinderea cea cu atâta iscusință, s-a socotit ca o știință a gâlcevitorilor sau a fricoșilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 19/26. *Apropiindu-se armile una de alta, se făcu învoire ca spre a nu se mai face vărsare de sânge, amândoi prinții să iasă la duel.* F. AARON, I. II, 27/7, cf. VALIAN, V. *Ostașul, care va chema la duel pe superiorul său, ... se va pedepsi ca pentru nesupunere.* CONDICA O. 46/14, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Unul ș-altul de cu seară armele ș-au apucat, Și cu bucurie mare la duel s-au încercat.* PANN, E. IV, 87/6, cf. RUSSO, S. 26. *Știi că duelul este un prejudeț rămas din timpurile barbare.* NEGRUZZI, S. I, 212, cf. POLIZU. *Puindu-i o spadă în mână, îl provocă la un duel de moarte.* FILIMON, O. II, 262, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Locul duelului se hotărî de secundanți.* ALECSANDRI, O. P. 79, cf. BĂRCIANU, COSTINESCU, LM. *Abia cele dintâi raze ale zilei pătrunseră în camera mea, și generalul trimise doi oameni să mă cheme la duel.* BOLINTINEANU, O. 401. *Nu știi, poate ... că duelele sunt oprite și că poți ajunge la spânzurătoare.* EMINESCU, P. L. 96, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Le trimise a doua zi o provocare la duel, ... pentru lașitatea de a se sluji de o persoană străină.* CAMIL PETRESCU, O. II, 349. *C-o glacială claritate îl chiamă Lenski la duel.* V. ROM. ianuarie 1954, 44. *Hai, v-ați bătut în duel?* VINEA, L. I, 299, cf. DL. *Duelul este oprit de lege.* PREDĂ, R. 49, cf. DM. *Se certau și ajungeau la duel.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 10. *A avut loc duelul dintre Stroe și ginerele hanului.* G. BARBU, A. V. 48, cf. M. D. ENC. *Cavalcade, dueluri, urmăriri completează recuzita de gen.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 9/2, cf. DEX, ZANNE, P. VIII, 707. ♦ (Prin analogie) *Un duel ... se încinsese ... între câinii întăritați.* HOGAȘ, DR. I, 56. *Eroii mei sunt doi cocoși ... Doi cavaleri aristocrați. Dintr-o*

privire ofensată încep duelul fără spadă. TOPÎRCEANU, O. A. I, 195. *Duelul cel mai frumos l-au oferit cele două linii de mijlocași și deci și al tacticei dictate de duelul dintre pasiunea mea mută și instinctul ei defintitiv ... Adela ... îmi luă o mână între mâinile ei.* IBRĂILEANU, A. 202. *Se înfruntă astfel ..., în duel mut, două momente istorico-sociale, trecutul și prezentul.* RALEA, O. 68. *Între Lucu și necunoscută începu atunci duelul ocular.* VINEA, L. I, 149. ◆ L o c. a d v. **În duel** = folosind ca formă de luptă duelul. *Se luptă în duel un georgian cu un rus.* CARAGIALE, O. I, 16. *Un duelgiu a omorât doisprăzece ofițeri în duel.* LUC. II, 353. *Și-acuma dacă eu nu-s el și dacă el susții că-s eu, Cum să ne batem în duel?* ANGHIEL-IOSIF, C. M. I, 100. *Bănuia că Grig s-a dus după Brumarul ca să se bată în duel.* REBREANU, R. I, 230. ◆ Luptă în care artileriile celor două armate inamice trag simultan una asupra celeilalte. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dar peste două zile ... am avut, pentru întâia oară, priverileștea unui duel de artilerie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 301. *Rezultatul cel mai însemnat al duelului franco-englez a fost acela de a fi pus capăt hîmeriei unui stat anglo-francez.* OȚETEȚA, R. 94, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ F i g. Polemică vie care are loc între două persoane, două partide, două publicații etc. *Un duel literar trebuie să se termine altfel decât cu focuri oarbe.* CARAGIALE, O. III, 218. *Începu un duel de aluzii și înțepături între cavaleri.* REBREANU, I. 142. *Nu sunt în stare de un simplu duel de spirite și înțepături.* CAMIL PETRESCU, P. 128. *Lupta politică și duelurile oratorice în Cameră adunau în casa Cozienilor pe oamenii de frunte ai partidului conservator.* V. ROM. iunie 1954, 46. *Un duel intelectual susținut după regulile etichetei, curtenitor și cam indiferent.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 4/7, cf. M. D. ENC. *Faptele au făcut și obiectul unui crâncen duel dintre ziarele guvernamentale și cele ale opoziției.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 9, 54, cf. DEX.

- Pl.: *dueluri* și (învechit) *duele*.

- Din fr. **duel**.

DUELĂ vb. I. I n t r a n z. și r e f l. r e c i p r. A lua parte la un duel, a se lupta în duel. Cf. SĂMĂȚI, D. *Tenerii duelează neconținut pentru dînsa.* F (1869), 383, cf. BARCIANU, LM. *Străinii își spărgeau capul, duelau, numai ca să fie închiși și ei la Seghedin.* LUC. II, 353, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. □ *Tinerii se duelau.* ◆ (Glumet) *Oamenii nu mai duelau cu găvanele pe deasupra mașinii de gătit.* ARGHEZI, S. XI, 96.

- Pronunțat: *du-e-*. - Prez. ind.: *duelue*.

- De la **duel**. Cf. it. *duella* r e.

DUELĂRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a (se) *duela* și rezultatul ei; *duel*. (F i g.) *Cititorii ... au asistat la duelarea prin fraze, au zâmbit, s-au încrunțat p-allocurea.* PLR II, 191.

- Pronunțat: *du-e-*. - Pl.: *duelări*.

- V. **duela**.

DUELĂTOR s. m. (Învechit, rar) Persoană care se bate în duel. *Când unul dintre combătători sau duelitori să fie rămasu mortu ... trebuie să să pădepsască.* PRAVILA (1788), 56/6. *Au eșiu la duelu ca ajutători, sau așa-numiți secundanți, pentru duelătoriul.* Ib. 57/10, cf. LM.

- Pronunțat: *du-e-*. - Pl.: *duelători*. - Și: **duelătoriu**, **duelitor** s. m.

- **Duela** + suf. *-tor*.

DUELĂTORIU s. m. v. **duelător**.

DUELGI vb. IV. R e f l. r e c i p r. (Învechit) A avea mania de a se duela. *Dacă n-o iubește, n-are decât a nu se duelgi*

pentru dînsa. ALECSANDRI, T. I 288, cf. TDRG, CADE, SCL 1956, 137. DL, DM, SFC IV, 201, DEX.

- Pronunțat: *du-el-*. - Prez. ind.: *duelgesc*.

- De la **duelgiu**.

DUELGIU s. m. (Învechit) 1. Persoană care (are mania de a) se bate în duel (cu orice prilej); *duelist*, (învechit, rar) *duelitor*. *Unde-i duelgiu [l] să-l trântesc la gros?* ALECSANDRI, T. II, 520, cf. BARCIANU. *Un duelgiu a omorât doisprăzece ofițeri în duel.* LUC. II, 353, cf. ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 410, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Cerură sfat ziaristului ..., și el fost ofițer de cavalerie și în tinerete mare duelgiu.* STANCU, R. A. I, 273, cf. DL, DM. *Plastronul se transformase într-o platoșă de spadasin și duelgiu.* IST. LIT. ROM. III, 674, cf. DEX.

2. Epitet depreciativ dat tinerilor români progresiști care studiaseră (în special) în Franța. V. b o n j u r i s t. *Când se mâniau, [bătrânii] dădeau și ei tinerilor câte-un ibrișin pe la nas, numindu-i: bonjuriști, dueligii, pantalonari.* CREANGĂ, A. 153, cf. ȘĂINEANU². *Când bonjuriștii și dueligii ... triumfă ..., Alecsandri ... îi caricaturizează, le ridiculizează lupta și triumful.* IBRĂILEANU, SP. CR. 127, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *O sumeție juvenilă și cam teatrală, molipsită de la generația sa romantică de bonjuriști și dueligii.* C. PETRESCU, A. R. 172, cf. DL.

- Pronunțat: *du-el-*. - Pl.: *duelgii*.

- **Duel** + suf. *-giu*.

DUÉLIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la duel, de *duel*. *Se îmfațoșa mici răsboae și hărățiri duelice.* SĂULESCU, HR. I, 133/5, cf. LM.

- Pl.: *duelici, -ce*.

- **Duel** + suf. *-ic*.

DUELISM s. n. (Învechit, rar) *Duel*; arta de a duela. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *du-e-*.

- Din fr. **duellisme**.

DUELIST s. m. Persoană care (are mania de a) se bate în duel (cu orice prilej); (învechit) *duelgiu*, (învechit, rar) *duelitor*; p. r e s t r. profesor de scrimă. *Un duelist (dascăl de sabie) răsă ... [și zise] mă apăr cu atâta iuțeală încât nu las nicio picătură de ploae să mă atingă.* CR (1829), 74¹/₆, cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Tânărul căpitan e un duelist foarte temut.* CAMIL PETRESCU, O. II, 241. *Vârât e în această treabă Acum bătrânul duelist.* V. ROM. ianuarie 1954, 44. *A primit omagiile ... unui etern student zurbagiu din Rhenania, mare duelist.* BENIUC, M. C. I, 133, cf. DL, DM, DN², DEX.

- Pronunțat: *du-e-*. - Pl.: *dueliști*.

- Din fr. **duelliste**.

DUELITOR s. m. v. **duelător**.

DUÉNĂ s. f. (Rar) Guvernanta, doică (1). *Anghel ne evocă ... senioritele supravegheate de mature duene.* LOVINESCU, S. I, 68, cf. DN².

- Pl.: *duene*.

- Din sp. **dueña**.

DUÉT s. n. (Atestat prima dată în 1830, ap. TDRG²) Compoziție muzicală sau parte a unei compoziții muzicale pentru două voci sau două instrumente, fiecăreia dintre ele fiindu-i destinată o partidă (6) separată; grup vocal sau instrumental care execută o asemenea compoziție; duo. Cf. SĂMĂȚI, D. *Acum putem cânta împreună frumosul duet a lui Mozart.* NEGRUZZI, S. I, 76, cf. POLIZU.

Eu și amicul meu cântam încetinel duetul între bariton și bas. FILMON, O. II, 130. *Declamația sa a fost răpitoare, în duetul declamatoric.* CONV. LIT. V, 275, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, BĂRCIANU. *Îmi aduc încă și azi aminte ... de dueturi ... cari de regulă erau luate din opere franceze, italiene sau germane.* LUC. II, 170, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Vișez și noaptea cântăreții ... romanțele, duetele care te trezesc dimineața în curte.* C. PETRESCU, A. R. 41, cf. DL, DM, DER, DN², SFC IV, 85, M. D. ENC. *Sabin Drăgoi obține o sinteză între opera tradițională, cu arii, recitative, duete ... și spiritul viu colorat al cântecului popular românesc.* M 1974, nr. 7, 20, cf. DEX. ⇨ F i g. *Rar participă normal la duetul nostru. De obicei e distrată ori animată.* IBRĂILEANU, A. 41, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lupii răspundeau în cor, și duetul acesta ... se prelungea în noaptea înghețată.* COCEA, S. I, 13, cf. DL.

– Pl.: *duete* și (învechit, rar) *dueturi*. – Și: (învechit, rar)

duéto s. m. COSTINESCU.

– Din it. **duetto**.

DUETÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care participă la interpretarea unui duet. Cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Duetiști de cabaret iau locul actorilor.* 1 februarie 1971, 37.

– Pronunțat: *du-e-*. – Pl.: *duetiști, -ste*.

– Din fr. **duettiste**.

DUÉTO s. m. v. **duet**.

DUETTÍNO s. n. (Rar) Mic duet. Cf. DN³, MDA.

– Din it. **duettino**.

DÚFLAȘ, -Ă adj., s.m. și f. 1. Adj. (Prin Transilv.) Mâncăcios. Cf. ALR SN IV h 1 087, LEXIC REG. II, 46. ♦ Umflat² (1), gras (Sanislău). Cf. LEXIC REG. 8.

2. S.m. și f. (Regional) Persoană care vrea să ia dublu din ceva. Cf. MDA, COMAN, GL.

– Accentuat și: *duflăș*. LEXIC REG. II, 46. – Pl.: *duflași, -e*.

– **Duflă** + suf. *-aș*.

DÚFLĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Căptușeală (la haină) (Scărișoara – Abrud). Cf. ALR SN II h 527/95. ⇨ E x p r. (Învechit și regional) **A se pune cu dufla pe cineva** = a insista, a stăruii (4). Cf. KLEIN, D., 125, PAȘCA, GL.

– Pl.: *dufle*.

– Din magh. dial. **dufla**.

DUFLEĂLĂ s. f. (Regional) Căptușeală (Feneș* – Zlatna). Cf. ALR SN II h 527/102.

– Pl.: *dufleli*.

– **Duflă** + suf. *-eală*.

DUG s. n. v. **diug**.

DÚGĂ s. f. v. **ductă**.

DUGĂU s. n. 1. (Prin nord-vestul Transilv.) Dop (I 1). *Sfredelești c-un sfredelaș mîtitel ... să puî un dugău.* ARH. FOLK. I, 226, cf. ALR I 700/315, 320, 333, 343, ALR SN V h 1 323/325, LEXIC REG. 8. ♦ Plută (3 b). Cf. ALR II 6 243/325.

2. (Regional) Vrană (1) (Vima Mare – Târgu Lăpuș). Cf. ALR I 726/270.

– Pl.: *dugăuri* (ALR I 700/315, 320, 333, 343) și *dugauă* (ib. 726/270).

– Din magh. **dugó**.

DUGEALÁC s. n. v. **ghigilic**.

DUGEĂNĂ s. f. v. **dugheană**.

DUGHĒĂNĂ s. f. (Atestat prima dată în 1561, cf. DERS) 1. Prăvălie mică (uneori improvizată), în care se expun și se vând diferite mărfuri alimentare, de îmbrăcăminte sau numai băuturi. *Deci unul, ca un nebun și rău ce era, nu cumpără lucruri ce iubiia împăratul și să să întorcă curund, ce cumpără case și dugheane și ocine și câte împăratului nu-i trebuia, nice-i făcea lui dobând.* VARLAAM, C. 485. *Furtușag mare să cheamă ... când va fi furat niscare dugheane cu negoș.* PRUV. 30. *Să facă dumnealui acolo pod și dugheane* (a. 1657). IORGA, S. D. V, 86. *Au fost la dughiană, la abăgerie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 8/5, cf. LEX. MARS. 207. [Dăruiește] *un loc de o digană, ce este în târgul Făinii* (a. 1719). IORGA, S. D. VII, 339. *Șal n-am putut să luăm de la dughene* (a. 1768). id. ib. XXI, 134. *Am vândut parte mea o dughenă și gumețate de hrubă* (a. 1780). id. ib. VII, 128. *Vezi bolte și dughiene Tot cu marfă pentr-oamenii răi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 320. *Pentru [scris] carte de stăpânire de dugheane sau de vii vor lua însă [bani].* PONTURI, 4/18. *Bolte arcate întru care să afla dugheanile negușitorilor.* LEON ASACHI, B. 56/10. *Nu contenește a urma obicinuitele sale îndeletniciri, dugheanele și cafenelele sunt deschise.* AR (1829), 107²/21. *Amândoi au deschis o dughenă în tovrășie fiind purure uniți cu cea mai mare legătură a prieteșugului.* DRĂGHICI, R. 31 1/28. *Deschisă o dughenă de lucruri moderne.* ASACHI, L. 73¹/6. *Aceste dughene sau prăvălii cum le zic muntenii sunt scărnave.* DACIA LIT. 106/11. *Zboară în trăsură ... Pe la rădiu, pe la dughene.* PR. DRAM. 360, cf. PONTBRIANT, D. *Orice fel de străișoare Cumpăr de pe la țelari De unde-s mai eștioare Nu de la dughene mari.* CONV. LIT. I, 212, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Negustorii cu burta plină ... cu mânele supuse vă-nvârțiți prin cea dughenă.* CONTEMPORANUL, I, 559. *Trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vro dughenă la băut adălmășul.* CREANGĂ, O. 210. [Viscolul] *a smuls ... firme mari de pe la dughene.* CARAGIALE, O. VII, 129, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU, ALEXI, W. [Nemții] *aveau gazde și prăvălii sau dugheni.* IORGA, C. I. I, 198, cf. TDRG. *Era singura marfă acceptabilă, pe care o vedeam în dughenă.* IBRĂILEANU, A. 120, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îl strigă ... din ușile dughenelor.* C. PETRESCU, S. 46, cf. CADE. *Are galantare instalate în dughene, cu toate mărfurile sezonului.* CAMIL PETRESCU, P. 112. *Să deschizi o dughenă de ierburi și leacuri băbești.* COCEA, S. I, 258, cf. SCRIBAN, D. *Ogrăzile se împușinează și dughenele încep să se strângă unele în altele.* CĂLINESCU, I. C. 63. *Dughenele ... vând de toate.* RALEA, O. 124. *I-a arătat marile prăvălii și dughenele.* STANCU, R. A. II, 407. *Clopoțelul de alamă atârnat sus de pervaz, ca la dughene și frizerii.* TUDORAN, P. 15, cf. DL, DM. *Îșeau ceferiștii din schimb, năvălind în dughenele străme.* BARBU, Ș. N. 9. *Marele vornic încasa ... câte doi bani pe fiecare dughenă.* STOICESCU, S. D. 203. *Ivan stăpânise ... trei dugheni.* G. BARBU, A. V. 28, cf. M. D. ENC., DEX, COMAN, GL., LEXIC. REG. II, 13. ♦ (Regional) Termen folosit pentru o casă cu aspect urât (Lisa – Victoria). Cf. CHEST. II 49/62.

2. (Învechit, rar; în sintagma *Dugheana dracului* = loc de prostituție. *Evdochia ... s-a scăpat cătră curvie ș-a deschis dughiana dracului.* DOSOFTEI, ap. TDRG. ♦ (Prin nord-estul Transilv.) Prostituată (1). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *dughene* și (popular) *dugheane, dugheni*. – Și: (regional) **dugeână** (COMAN, GL.) s. f., **duceán** (GĂMULESCU, E. S. 130, LEXIC REG. 79), **ducheán** (COMAN, GL.), **dulghén** (LEXIC. REG. II, 13) s. n., (învechit, rar) **dughénă, digană, dogánie** (LEX. MARS. 207) s. f.

– Din tc. **dükkân**, sb. **dučan**.

DUGHENĂR s. m. (Rar) Persoană care ține o dughenă (1). *În sat la ei au un învățător dughenar, care ține sub același acoperiș și școala, și dugheana.* GALACTION, O. 455.

– Pl.: *dughenari*. – Și: (regional) **duchenăr** s. m. ALR SN IV h 1 016/64.

– **Dugheană** + suf. *-ar*.

DUGHENĂ s. f. v. **dugheană**.

DUGHENĂRIȚĂ s. f. (Regional) Vânătoare într-o dugheană (Ineu). Cf. ALR SN IV h I 016, ALRM SN II h 826.

- Pl.: *dughenărițe*. - Și: **duehenăriță** s. f. ALR SN IV h I 016, ALRM SN II h 826.

- **Dughenar** + suf. *-iță*.

DUGHENGÎU s. m. (Învechit și regional) Persoană care are sau care vinde într-o dugheană (**I 1**); (rar) dughener, prăvăliaș. *Fieștecare dughengiu, când i-a veni rândul, să dea 8 parole de fânar* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 328, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *dughengii*.

- Din tc. **dükkâncı**.

DUGHENIȚĂ s. f. Diminutiv al lui *d u g h e a n ă* (**I 1**). *Unde și unde au rămas câte o dugheniță*. M. COSTIN, O. 133. *Case, dughenițe, hanuri, magazale ce era, În târgul de easta parte, pe eteriști apăra*. BELDIMAN, E. 53/5. *Ar face mai bine să-și cate de dughenița sau moșioara lor*. CONTEMPORANUL, IV, 885, cf. DDRF, TDRG. *La Călugăreni, nu departe de Piatra Teiului, își avea așezare, în dosul unei dugheniți ș-a unei crâșme, domnu David*. SADOVEANU, O. X, 573, cf. DL, DM.

- Pl.: *dughenițe*.

- **Dugheană** + suf. *-iță*.

DUGHIE s. f. (Regional) **1**. (Bot.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: **a**) mohor¹ (**1**) (*Setaria verticillata*). *Miroase-n casă a duhii trecute*. DRAGOMIR, ap. DL, cf. CADE, DS, SCRIBAN, D. *Sunt unele plante rezistente la secetă ... Aceste plante sunt: sorgul, meiul, dughia*. AGROTEHNICA, I, 121, cf. BORZA, D. 160. *Zborul ... unui cârd de prepelițe ... s-a frânt ceva mai departe, sub spicele cafenii ale unui petic de dughie*. BĂNULESCU, I. 121, cf. M. D. ENC., DEX; **b**) mohor-mare v. *m o h o r¹* (**2**) (*Setaria italica*). Cf. DS, BORZA, D. 160.

2. Fân artificial obținut prin cultura meiului păsăresc. Cf. CADE.

- Pl.: *dughii*.

- Et. nec.

DUGLAS s. m. Arbore din familia pinului, cu tulpina foarte înaltă și cu coroana piramidală (*Pseudotsuga menziesii*). Cf. BORZA, D. 139, DEX². ♦ *P. r e s t r*. Lemnul arborelui duglas (**1**). Cf. DEX².

- Pl.: *duglași*.

- Din engl. **douglas**.

DUGLIȘ, **-Ă** adj. (Mold.) Leneș, trândav² (**I**). *D-apoi călugării: o adunătură de zamparații dugliși*. CREANGĂ, A. 120, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tu, namilă duglișă, ai de toate, și-ți petreci zilele degeaba la gimnaziu*. SADOVEANU, O., ap. DL, cf. SCRIBAN, D., A VI 26. ♦ (Substantivat) *E un dugliș de n-are păreche*. ȘEZ. XXIII, 46.

- Pl.: *dugliși, -e*.

- Et. nec.

DUGOĂRE s. f. v. **dogoare**.

DUGOREĂLĂ s. f. v. **dogoreală**.

DUGÓS, **-OĂSĂ** adj. = **dăcos**. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ALR I 1 573/768.

DUH s. n. **1**. (Învechit și popular) Suflare (**II 1**), răsuflare (**1**); *p. e x t*. viață (**II 1**). Cf. ANON. CAR. *Pnevmatic vine de la pnevma*

va să zică duh, aer, vânt ori spirit. AMFILOHIE, G. F. 28¹/15. *Zidind Dumnezeu pre om din pământ cu duhul gurii sale l-au însuflețit*. MAIOR, P. 160/27, cf. LB. *Graiul puterilor sale Umple de duh toată firea*. SCAVINSCHI, O. 5/17, cf. POLIZU, CIHAC, II, 103, LM. *Duhul gurii tale [Zamolxe] ce arde și îngheață*. EMINESCU, O. I, 94. *Cu duhul gurii tale Suflă, să mă izbăvești*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 99, cf. TDRG. *Ierotei ... opri călușeii ... să-și iee duh, săracii*. AGÎRBICEANU, A. 61, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Deschizând o gură mare de copil pus în fața medicului de gălci, îi trimise tot duhul ei în plină față*. VINEA, L. II, 252, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Gânganul fără suflare Umblă fără astâmpărare N-are duh, nici nu viează Toată lumea îndrepteză* [Ceasornicul]. GOROVEI, C. 68. ♦ (Gram.; învechit, rar) Accent. *Ce este duhul sau suflarea? Este bine încuviințată înălțare a zicerii, prin plăcută îngroșare sau lină suptiere*. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 22.

2. (Învechit; astăzi rar) Suflare (**I 1**). *Cu duhul vihorului zdrobit-au corabiile Tarsisului*. PSALT. HUR.² 127. *Iarba grasă, tomnatecă, e arsă de duhul rece al brumei; cărările sunt pline de frunze galbene*. DAN, U. 120.

3. (Învechit și popular) Emanație rău mirositoare, duhoare (**1**). [Aspida] *să sufle spre dânsele [spre ouă] și de duhul ei să le strice* (a. 1654). GCR I, 168/6. *Trupurile cele moarte încă să afla zăcând pe câmpul bălăliei din a cărora duhuri putea a să isca o boală de ciună*. DRĂGHICI, R. 275/6, cf. LM. *În odăi mai stăruia duhul femeii duse, un miros muieresc, ațâțător*. BARBU, G. 129. *Duh de hrean, duh de ceapă*. PAMFILE, B. 78.

4. (Teol.; mai ales în sintagma *Sfântul Duh* sau *Duhul Sfânt*) Una dintre ipostazele trinității divine creștine, cu aceleași atribuții și de aceeași mărime și putere ca Dumnezeu și Isus Hristos; *p. r e s t r*. forță creatoare a lumii, putere (**II 1**) divină; spirit (**1 3**). *Slăvim numele Tatălui Svi[ș]n[ș]ului D[ș]u[ș] și acmu și purure și în vecii vecului* (a. 1550-1580). GCR I, 7/31. *Botezătorului feciorului nu-i iaste fecior de pre Duhul Svântu, ce într-alt chip*. PRAV. LUCACI, 169. *Domnul anume au chemat pre Vezaelie ... și l-au împlut cu duhul lu Dumnezeu*. PO 300/14. *Duhul Svântu iase de la Hristos în tâmp[ș]narea loru* (1590-1602). CODEX STURDZ. 243. *Poruncind apostolilor prin Duhul Sfânt, pre carii au ales* (a. 1683). GCR I, 261/22. *Dumn[ș]ezăiască Scriptură care nu iaste dentr-alt fără cât den darul Duhului Sff[ș]nt*. BIBLIA (1688), [prefață] 5/1. *Să lepădară de dulceața D[ș]u[ș]h[ș]lui Svânt* (a. 1691). GCR I, 289/14. *Să luom pavăza credinții în mâinile noastre cu care vom putea stinge toate săgețile vicleanului cele arzătoare și sabiia duhului, care iaste graiul lui Dumnezeu*. ANTIM, O. 36. *Botezul să se facă cu trei afundări ... în numele Tatălui și al Fiului și al Sff[ș]ntului Duh*. MAIOR, I. B. 289/1. *Împărate ceresc, Mângâitorule, D[ș]u[ș]hul adevărului ... vino și te sălășluiaște întru noi*. GRECEANU, I. 3/11. *Duhul Sfânt vă va lumina* (a. 1830). DOC. EC. 469. *Acești scoleri ai Mântuitorului nu ... însuflându-se de Duhul Sfânt se răspândi în toate părțile lumii*. SĂULESCU, HR. I, 68/20, cf. VALIAN, V. *Dumnezeu ... au plăsmuit și pre om din țerină și au suflat în el din spiritul (duhul) și raționalitatea (înțelepciunea) Sa*. CORNEA, E. I. 181/26, cf. ISER, POLIZU, CIHAC II, 103, DDRF, GHEȚE, R. M., ȘĂINEANU, BĂRCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *D-ași avea puterea duhului sfânt, și-ași insufla o nouă minte*. VISSARION, B. 88. *Simion pomenea mereu de Duhul Sfânt, de Isus*. CĂLINESCU, E. O. I, 309. *Lucu avu impresia că același chip de om pogoară ca Sfântul Duh între ei*. VINEA, L. II, 217, cf. PREDĂ, M. 164, M. D. ENC., DEX. *Și, suflând Dumnezeu cu duhul A înviat și trupul*. TEODORESCU, P. P. 167. *Și numele lui Ristos l-am luat și-n Duhul Sfânt m-am botezat*. PĂSCULESCU, L. P. 139, cf. ALR I 613. ♦ (Învechit, rar) *Duh ceresc* (sau *sfânt*) = inger. *Jurământul este un lucru foarte mare, nu numai la oameni, ci și la toate duhurile cerești, spurcate și sfinte*. GORJAN, H. I, 58/19. ♦ (Învechit și popular; în superstiții, adesea urmat de determinările „rău, necurat, viclean, al întunericiiului” etc.) Spirit rău, dăunător; drac (**1**), diavol (**1**). *Chemă Isus doisprăzeace ucenici ai săi, de deade lor puteare spre duhurile necurate, ca să le gonească ... și*

să vindece toate neputințele și toate boalele. CORESI, EV. 476. Și atunci fugi diavolul di<n> zmeu și toate duhurile necurate (1583–1619). CODEX STURDZ. 285. Că audzia pre duhurile necurate temându-se de moaște mucenicilor (cca 1633). GCR I, 85/13. Cu umbra lui Petru să tămăduia multe de bolnavi și nu puțin din cei ce era chinuți de duhurile ceale necurate. ANTIM, O. 61. Un duh rău iaste isteși să facă fiștece rău ce ar socoti. PILDE, 104/17. Mai rău duh dintru toate, Sătana, Purure în iad lăcașul său are. BUDAI-DELEANU, Ț. 72, cf. LB. Oamenii cei proști todeauna la întâmplările care nu înțeleg, le dau la lucrările oarașcăruia duh rău. DRĂGHICI, R. 182/15. Smeul ... este un duh necurat și spurcat. GORJAN, H. I, 44/33, cf. NEGULICI, E. II, 38/8. În loc de duhul cel rău care voiați tu să scoți din cazan, am ieșit eu, îngerul păzitor a Vioricâi. PR. DRAM. 413. O urmăriți, vă țineți ca niște duhuri necurate de ea. NEGRUZZI, S. I, 48. Dar biata morișcă, ... Părea că-i vrăjtită De duhul cel rău! ALECSANDRI, O. 170, cf. CIHAC II, 103, LM. Vroiesc să arăt și cum au ajuns oamenii la ideea ... că există duhuri rele sau diavoli și duhuri bune sau îngeri. CONTEMPORANUL, I, 312. Genarul era creștin și puterea lui nu era în duhurile întunerului, ci în Dumnezeu. EMINESCU, P. L. 12. Ce duh rău te canonește pe tine de aiurezi așa? CARAGIALE, O. II, 272, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BĂRCIANU. Când se produce un vârtej, poporul crede că în el se ascund duhuri necurate. CANDREA, F. 60. Și-năuntru doarme Corbea somn de vrajă, Duhuri necurate lângă el țin strajă. IOSIF, V. 130, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Un duh necurat se furișează tiptil. C. PETRESCU, S. 43, cf. CADE. Înseamnă că duhul răului e mai adânc înrădăcinat decât se crede. REBREANU, R. II, 246. O cruce cioplită în coaja nucului ... însemna un loc cunoscut, ferit de duhuri rele. MIRONESCU, S. 75. Ei ... trec duși de duhuri rele. VOICULESCU, POEZII, II, 168. Nu se liniștește până ce jupâneasa ... nu-i suflă de pe frunte duhul rău. SADOVEANU, O. XIII, 131, cf. SCRIBAN, D. Duhul răului tot vine 'N sat nelocuit, să pască Iarba morților de bine. BLAGA, POEZII, 144. Parcă umblă duhurile rele. TUDORAN, P. 624, cf. DL. Asupra casei noastre apăruse duhul rău. PEDA, I. 238. Cu acesta de-i descânta Tot rău ... le-i depărta ... Samcă de duc cu ducoaică Samcă de moroi cu moroaică. MARIAN, D. 221. ♦ Substanță imaterială, de sine stătătoare, considerată ca esență a vieții umane, de origine divină și existență veșnică, care sălășluiește în corpul omului în timpul vieții; suflet (I 3), spirit (I 3). Lua-veri duhurile lor <și> zbura <vor> în lutul său înțoarce-vor. PSALT. HUR.² 174. Să bucura în duhul său. VARLAAM—IOASAF, 82^v/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Își nălucea unii că moartea iaste un lucru nevreadnic de duhul omului. MAIOR, P. 1/8. Părinte al meu ceresc! Eu d/lu/lu și-l dăruiesc. TOMICI, I. 120/6. Nu este lucru ca să îndestuleze duhul precum o frumoașă primblare. ABEȚEDAR, 56/4, cf. LB. Trebuie să fie un alt lucru întru noi carele înțelege și acesta se chiamă suflet ori duh. POTECA, G. 19/5. Scriitorul elegant ... place și duhului și urechii. HELIADE, O. II, 24. Laptel și duhul muresc precum într-armarea trupului, așa și creșterea și agerimea minții mult ajutorează. BOJINCĂ, D. 34/17. Ce valuri înfocate de visuri sfâșăitoare au năvălit asupra simțurilor mele în adormirea duhului meu! MARCOVICI, C. 7/11. Pentru ce acum iarăș voești ca prin trândăvire și desfătare să-ți mai vatâmi de iznoavă sănătatea duhului și a trupului tău? DRĂGHICI, R. 186/7. Sufletul este duh, iară trupul materie. ANTROP. 278/13. [Pe robii desfrânării] [i]ți vei vedea atât de istoviți și uscați încât abia să ține într-înși puțin duh de viață. BUZNEA, F. 13/21. Liniștea duhului în care mă aflu mi-au făcut mai mult bine decât chiar însuși doftorii ce am luat. KOGĂLNICEANU, S. 195. Întrebuițarea apei reci pe din afară și pe dinlăuntru are ș-asupra duhului o mare influență. DESCR. AȘEZ. XXV/31, cf. VALIAN, V. Trupul ei părea că este alcătuit chiar de duh, căci mă prevedeam printr-însul. CONACHI, P. 176, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., CIHAC, II, 103, LM. De la o vreme mama ... iese afară, și începe a striga, de da duhul dintr-însa: Ioane! Ioane! Ioane! CREANGĂ, O. 214, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. Mai bine de treizeci de ani a stăpânit asupra

ei [a Moldovei], fără niciun fel de silă sau vitleșug, duhul său [lui Alexandru] bun, împăciuitoar, răbdător, milostiv, cucernic. IORGA, C. I. I, 30. Și duhul tău, ce nu putea să moară, A smuls din trup suspin după suspin. CERNA, P. 6, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Acuma duhul lui împarte și celor buni și celor răi hrana cea fără de stricăciune. SADOVEANU, O. XX, 59, cf. SCRIBAN, D. Greu e totul, timpul, pasul ... Grele-s pulberea și duhul Greu pe umeri chiar văzduhul. BLAGA, POEZII, 405, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. **A-și da duhul** = a muri (1). Eși-va da duhul (s u f l e t u l H) lor și turna-se-vor în pământul său. PSALT. 302, cf. LB. Nu după mult ceas și-au și dat duhul. DRĂGHICI, R. 27/22. Am șezut lângă el până ce și-a dat duhul. NEGRUZZI, S. I, 33. Vaporul ... se părea o dihanie urieșă ce și-ar fi dat duhul. ALECSANDRI, O. P. 208. Bolnăvindu-se greu, și-a dat duhul. CREANGĂ, O. 264. Lovit fiind [cerbul] ... își dete duhul pe dată. ISPIRESCU, M. V. 26, cf. DDRF, ȘĂINEANU. I-a venit și lui rândul să-și dea duhul. ANGHEL, PR. 129, cf. TDRG. Era să-mi dau duhul până-aici, zise moșul Gavril. AGÎRBICEANU, A. 251, cf. CADE. Înainte de a-și fi dat duhul, și-a chemat nevasta. LESNEA, VERS. 45. Șase bărbați, capi de generație ai neamului privilegiat, de-a lungul a patru secole și jumătate, își daseră duhul în noaptea luminată. VOICULESCU, P. I, 210, cf. SCRIBAN, D. Grigoraș ... înainte de a-și da duhul se întoarse spre ... Codău. CAMILAR, N. I, 406, cf. DL. Ea ... se întoarse cu spatele la el ... Și rămase astfel parcă definitiv, ca și când cu adevărat și-ar fi dat duhul. PEDA, M. S. 139, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (În superstiții) Stafie (1). Le părea că văd un duh. N. TEST. (1648), 104^v/1. Iaste să se osândească în veci nesfârșit pentru căci nu are tămăduială, nici vindecare rana lui, că fiind duh, nu are pocăință. ANTIM, O. 49. Voi, duhuri nevăzute a lumii făr' de făr! C. A. ROSETTI, C. 10/8, cf. POLIZU. Când țipa în depărtare vro bufniță ... mă credeam alungat de duhuri adevărate. ALECSANDRI, O. P. 240. Zamolxe, zeul dacilor ... de jalea înfrângerii a închis ochii și s-a făcut duh. VLAHUȚĂ, R. P. 98. Selbeteții se cred în stare a vorbi cu duhurile morților. CONTEMPORANUL, V, 226. Printre ramuri înflorite raze tremurând și cad, Parcă-s duhuri luminoase. CERNA, P. 54, cf. TDRG. „L-a împușcat un om, nu l-au ucis duhurile”, zise preotul. AGÎRBICEANU, S. P. 121, cf. CADE. Jucau umbre, ca duhurile, în perdele. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 44. Trece pe acolo un duh rățăciitor, care se oprește și o întrebă ironic [pe Providență] dacă își dă seama de ce se întâmplă pe pământ. SADOVEANU, O. XX, 266. Poate că să fie adevărată credința că duhurile sunt ca niște trupuri subțiate ce pot zbura. CĂLINESCU, C. O. 116. Stațiile piraților voinici ... umplu insula cu duhul lor. RALEA, O. 69, cf. DM. Satul african constituie fundalul unei existențe triste, al unor evenimente tragice pe care fărâni le privesc cu spaimă, ca pe niște răzburări ale unor duhuri necunoscute. CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 4/10, cf. DEX. ♦ (În mitologia populară, urmat de determinări care arată felul) Ființă imaginară care are rolul să păzească apele, pădurile, comorile etc.; geniu, spirit (3). Eu sânt unul din cele două duhuri puternice ale văzduhului. GORJAN, H. I, 42/20. Leșii ... Dau dosul și fug iute goniți de-al spăime duh. ALECSANDRI, POEZII, 225, cf. DDRF. Duhul mării ... iese din apă, își schimbă înfățișarea și mănâncă niște mere de aur. PAMFILE, DUȘM. 306. Mereu plâng glasuri triste când duhul nopții trece. PETICĂ, O. 176. Păreau semnale pe care le trimitea duhul pământului. AGÎRBICEANU, S. 413. Florile strălucitoare ale poienilor îmi sclipeau ca atâția ochi roșii ai duhurilor pustiului. HOGAȘ, DR. I, 24. El trece ... S-abată din țară zăporul zaverii ... Dar duhul iuțimii l-a întunecat. VOICULESCU, POEZII, I, 189. Se înserase de-a binele și malul drept, înalt se ridica întunecat asemenea unui duh al nopții. CAMIL PETRESCU, O. II, 173. Am văzut duhurile pământului. Aproape de moarte – le-am implorat; Pe rezezi aripile vântului Au venit în cortej ciudat. ISANOS, V. 213.

5. Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege, p. e x t. viață psihică, intelectuală și afectivă; spirit (I 5) Înțelease Isus cu duhul Său. CORESI, EV. 61. Să să întărească oamenii ... den pâinea cea vie a învățaturii duhului. BIBLIA (1688), [prefață] 8/24. [Socoata]

luminează simțirile, ascute duhul. ARITM. (1805), 9/12. Care blândește îmbunătățite vin din fire? Duhul cel îndemânat, îndrăznirea, buna înfățișare a obrazului, bărbăția trupului. GRECEANU, I. 105/2. Fericiți cei ce ... cu științele au plăcere a-și întrâma duhul. MAIOR, T. 40/23. Să se aleagă ... spre învățatură ceasurile cele de dimineață, pentru că duhul în acest timp este mai lucrătoriu. MAN. ÎNV. 43/8. Pentru om și părțile lui: omul, sufletul, trupul, mintea, duhul, cuvântarea, socotința. ABETEDAR, 14/8. Prin virtuoză urmare duhul omului întru sine singur se încoronează: el are poftă către cinste. TEODOROVICI, M. 15/23. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este punctuația. HELIADE, O. II, 191. Romanii dându-se cu totul la războiu și privindu-l ca pe un singur meșteșug, puseră toate sălințele duhului lor ca să-l desăvârșască. CĂPĂȚINEANU, M. R. 17/6. Pofta de mâncare și mistuirea sânt foarte slabe, iar cugetul și puterile duhului slăbite. ALBINET, M. 103/11. Un duh îndestulător și mulțămitor este ca o vistierie ascunsă. BUZNEA, F. 12/20. Literatul ... din istorie află orice pas însemnat a făcut duhul omenesc. F. AARON, I. L. 9/2. Fericirea trupului stă în sănătate și a duhului întru știință. CR (1839), 256²/34. Să fugim de lene și de trândăvie, căci una și alta ... înecă agerimea duhului. C. VĂRNAV, H. 91/7. Opt ceasuri se cuvine să se dea la învățături, la citiri și la lucrările duhului. I. POP. L. 137/32. I-a lipsit conversarea cea bună, cetirea și cultura duhului îi arată ignoranța. BĂLĂȘESCU, GR. V/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Ș-acel sec în judecata-i e cu duh și e frumos. EMINESCU, O. I, 164, cf. ȘĂINEANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Las aripă, las vijelie și din cereasca panoplie Aleg doar duhul ascuțit. VOICULESCU, POEZII, II, 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Micșorarea duhului ne face îndărătmici. ZANNE, P. VIII, 708.

6. Vioiciune, umor, ingeniozitate, fantezie și inteligență în felul de a percepe sau de a exprima ceva; spirit (7). Cinstirea și rușinea mă stăpâniră apropiindu-mă de bătrânii aceia pre carii anii îi făcea cinstiți fără de a le micșora duhul. MAIOR, T. 131/28. Fantasia [=] închipuire, putere închipuitoare al [sic!] omului însemnează și spiritul (duhu), gându, ideea. LEON ASACHI, B. 103/6. Urmarea care o arată vameșii fiind împotriva duhului și a înțelegerii ponturilor, să socotește ... și învinovățire a lor (a. 1825). DOC. EC. 359. Nu că n-avea duh, căci istețimea sa îi era d-opotrivă cu corajul. PLEȘOIANU, T. I, 114/15. Învățătura ... n-au fost întrebuițată de cătră un duh așa isteț. AR (1829), 166¹/27. Duhul lui ceva mai deștept mă făcea să vorbesc cu dânsul mai bucuoroasă. CR (1833), 144¹/49. Femeile toate voiesc să lucescă la oraș prin duh, la țară prin inimă. VOINESCU II, M. 16/17. Tatăl meu ... văzându-mă în copilăria mea că am duh isteț ... adună pe toți cei cu științi ... ca să mă învețe. GORJAN, H. I, 110/29. Mumele noastre au mai mult duh decât noi amândoi. BUZNEA, P. V. 74/23. După-aceea sosi-ndată alt voinic foarte chipos ... Avea un aer prea dulce ... Cătarea lui ascuțită, duhul său foarte isteț. PANN, E. II, 19/6, cf. PONTBRIANT, D. Să cunoască franțuzul că nici într-ale duhului nu stăm prejos. SADOVEANU, O. X, 121. Acesta se scuză, umilindu-se că n-ar fi moștenit „duhul” și născocirea acestui „iubit frate”. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 7/1. ♦ Vorbă sau vorbe, (rar) cuvânt ori cuvinte de duh = cuvânt, exprimare inteligentă și plină de umor; p. e x t. glumă, anecdotă. Fiecăreia i-a spus ... câte o vorbă de duh potrivită. CARAGIALE, O. II, 269. Rămâi cu gura căscată în fața unui cuvânt de duh. COCEA, S. I, 30. Spiritul lui era un neistovit tezaur de snoave, de cuvinte de duh. VIANU, L. R. 53. Pururi gata să prindă o vorbă de duh și să-i dea pe loc răspunsul. VINEA, L. I, 337. Oamenii nu s-au adunat laolaltă ca să se întreacă în vorbe de duh. TUDORAN, P. 126, cf. DM. Cu o vorbă de duh ... fusese învățat ce trebuia să facă acela care merge ... la un domn. BARBU, PRINC. 175. Am atins astfel o altă problemă a stilului ... aceea a utilizării expresiei populare, a vorbei de duh. VARLAAM - SADOVEANU, 282, cf. M. D. ENC. Se face repede cunoscut printre ai lui, ... prin vorbele de duh ce-i aleargă pe limbă. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. Sărac cu duhul, v. ș a r a c (8). ♦

L o c. a d j. **De duh** = spiritual (5), inteligent. *Di. Gaster a ținut ... o conferință foarte de duh.* CONTEMPORANUL, IV, 467. *Cuvintele femeie, iubire, căsătorie, n-au totdeauna partea de a zădări un zâmbet la cel mai de duh popor de pe pământ?* ib. V, 346, cf. DDRF, TDRG. *Se poate prea bine ca, din prost ce te afli, să devii chiar om de duh.* HOGAȘ, DR. II, 130. *Era un ziar tern în care nimeni nu ținea minte să fi citit vreodată un articol de duh ori de curaj.* C. PETRESCU, C. V. 159, cf. SCRIBAN, D. *Sforțarea lui vădită este de a fi literar și de duh.* CĂLINESCU, I. C. 218. *Era băiat chipeș ... uneori de duh.* C. PETRESCU, A. R. 11. *Se găseau, totuși, printre acei funcționari oameni de duh.* VINEA, L. I, 36. *Manuscrisul ... dezvăluie un cunoscător al literaturii cinegetice, însă folosită cu discreția unui om de duh.* IST. LIT. ROM. II, 386, cf. M. D. ENC., DEX. **Cu (sau plin de) duh** = spiritual (5). *Tinerii cei mai frumoși și mai galanți aceia sânt mai cu duh și mai de treabă.* CĂPĂȚINEANU, S. 6/15. *Iubește a fi lăudat de oamenii cei cu duh.* BUZNEA, F. 42/7. *Rumânii sânt făcuți bine, dăștepti, cu duh.* TÂMPEANUL, G. 9/21. *Unele cuvântări a căpeteniilor lor sânt pline de duh, de putere și de simțiri înalte.* RUS, I. III, 239/11. *E spirituos, plin de duh.* PR. DRAM. 144, cf. POLIZU. *Pentru că ... trânteste la vorbe fără să se gândească. Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.* ALEXANDRESCU, O. I, 192, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Vedem că se poate vorbi cu oarecare înțeles despre un om: ... inteligent, ager, cu duh, mărghinii, tâmpit.* MAIORESCU, CRITICE, 375. *De mic se putea vedea că-i plin de duh.* I. NEGRUZZI, S. I, 26, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Maica ... isteată și plină de duh, ... mă privi ascuțit.* IBRĂILEANU, A. 148, cf. SCRIBAN, D. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦
L o c. a d v. **Cu duh** = în mod spiritual (5). *S-ascuți pe bătrânul cel cuminte povestindu-ți cu duh atâtea și atâtea întâmplări.* CARAGIALE, O. IV, 91. **Cu duhul blândeții** (sau, învechit, **blândețelor**) = blând, binevoitor. *De să află vrunii de aceștea, cu duhul blândețelor se cade a-i îndrepta.* MAIOR, I. B. 282/8. *Să le îndreptăm pre toate cu duhul blândețelor.* POTECA, C. P. 43/12. *S-o vâri Stan, ori cu duhul blândeții, ori cu toana de arșag, să te scuture de mâneacă.* CARAGIALE, O. V, 206, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Mai cu duhul blândeții pe lângă domnu Costică, mai cu un ban de argint în mâna sergentului, izbuirăm să scăpăm de ocară.* LUC. VII, 544, cf. CADE. *Cu duhul blândeții, tot popa mă scoase și de data asta din încurcătură.* MIRONESCU, S. 123, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Dar poate o să vă-mpăcați ... o luă iar cu duhul blândeții.* BARBU, G. 150, cf. M. D. ENC., DEX.

7. (Învechit; la pl.) **Opinie publică.** *Toate vestirile de la Portugalia arăt starea duhurilor cât să poate mai bună spre partea lui Don Pedro.* CR (1832), 128¹/22. *Duhurile fierbea înprotiva lui.* F. AARON, I. II, 9/25. *Duhurile cele înfocate și pornite spre cultura limbei sale ... au amorțit.* BĂLĂȘESCU, GR. XVI/16.

8. **Concepție, principiu, idee, părere care determină o anumită atitudine, s p i r i t (9); p. e x t.** notă caracteristică, specific (2). *El vă dea duhul al mândriei și al adevărătorei.* CORESI, L. 414/19. *Ritorul poate a vorbi frumos și potrivit ca să înduplece și să tragă pre ascultătoriu la orice voiaște ... deșteptând cu iuțimea cuvântului duhurile.* MOLNAR, RET. 12/23. *Duhul cel credincios al iubirei de patrie ... toate părțile monarhiei le îninima.* MANIFEST (1813), 4/5. *După duhul carele însufleștește mai vârtos pre un rob slobozit, [Mavrocordat] s-au învrednicit prin răutățile și tirănia ce au făcut la oblăduirea sa de a fi asemănat cu Neron.* OBLĂDUIREA, 11/20. *În toată viața lui Silla, în mijlocul răutăților sale arată oarecare duh de republican.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 129/28. *Un duh slobod și născocitor și o simțire delicată l-au silii ... să se robească lui Apollo.* MARCOVICI, C. 3/11. *Să nu te faci părtaș la nicio partidă. Duhul partidii aduce numai vrăjmași.* BUZNEA, C. 61/19. *Schiimbarea costumului fu semnul pornirei duhului de deșteptare.* RUSSO, S. 17. *A lumii temelie se mișcă, se clătește, Vechile-i instituții se șterg, s-au ruginit; Un duh fierbe în lume.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *E mută însă firea, când omul n-o învie ... Când duhul libertății e stins și nimic.* ODOBESCU, S. I, 29. *Această revistă împrăștie un duh sănătos.* LUC. II, 332. *Însușirile lui de*

mărinimie și de avânt, duhul de jertfă, îmboldul firesc către ce e mareș ... se îmbină la mine toate în așa desăvârșită armonie. M. I. CARAGIALE, C. 71. *Se mai adăuga la toți membrii Comisiei și duhul camaraderiei, amintirea vieții și a petrecerilor împreună.* CAMIL PETRESCU, O. II, 580. *Toate depășeau puterile sale, firea pietroasă a Vardarilor, duhul fără ascunzișuri în care fusese crescut.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Puterea generoasă o mișcă toate-acestea, Cuprinde-ntr-însa duhul adâncilor schimbări.* LABIȘ, P. 244. *Duhul răzvrătirii nu mai ține seama de credința și de frica împăratului.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 5. ◊ L o c. a d v. **Într-un duh** = laolaltă, spiritual (4). *Că cine se va apropia Domnului, întru un duh fi-va, cum grăiaște apostolul.* CORESI, EV. 27.

9. Fond de idei, de sentimente care constituie caracteristica, felul de a fi, de a se manifesta al unei persoane, al unei colectivități, al unei epoci etc.; p. r e s t r. fire, natură (4), caracter. *Petru cel Mare ... au turburat cu duhul său toată Evropa.* MUMULEANU, C. 12/11. *Dar, Doamne! ce văzuți? Ast duh de răsvrătire era însuși o femeie.* HELIADE, O. I, 174. *Într-un veac varvar duhul lui Carol celui Mare hotărâse să unească printr-un canal (șanț) râul Rinul cu Dunărea.* CR (1829), 244²/2. *Merse ca să remiște și să deștepte duhurile în insula Schio, aprinse revoluția în Samos.* İB. (1830), 326²/19. *Patricienii, vrând să oprească întoarcerea crailor, se silea d-a întărâta și mai mult duhul norodului.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 78/8. *Duhul acestui bărbat nu au rămas necunoscut din satirile sale ... prin care au atacat pe călugării catolici și pe papa.* ASACHI, L. 93²/50. *Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național.* DACIA LIT. XII/14. *Dar purici mulți nu făcea el într-un loc ... căci era duh neastâmpărat și neîmpăcat chiar cu sine însuși.* CREANGĂ, O. 260. *Pe culme-aleargă duhul răzbnării.* COȘBUC, P. II, 73. *În oraș, în întregul județ chiar, ajunsese duhul protector al naționalismului.* AGĂRIBICEANU, S. P. 160. *Foarte nemerită și ideea de a sufla pușin duh de iubire și de frăție față de cei mulți și săraci.* SĂM. IV, 377. *Readuceți în ea duhul cel bun de altădată, dragostea de cultură.* SADOVEANU, O. XX, 7. *Pasagii întregi, teme și atitudini ironice sunt directe ecouri ale duhului caragialian.* CONSTANTINESCU, S. II, 78. *Epoca [naturalismului și a impresionismului] ... a avut prea puțin duh constructiv.* BLAGA, Z. 321. *Și mă cufund într-un scaun și chem în mine duhul strămoșesc.* ISAC, O. 70, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

10. Caracter particular, element specific, distinctiv, ceea ce constituie caracteristica a ceva. *Unii din cei besericești povățuitori nu atâta duhul sffiihtelor canoane, cât voia sa o urmează.* MAIOR, I. B. 334/5. *Anafora ... hotărâste a da numai câte una miie lei pe an toți lucrătorii, după duhul hrîsovului domnesc (a. 1832).* DOC. EC. 519. *Ni să vor da trebuincioșii cai dă poște, cu aceeași plată ... asemănat cu duhul contractului poștelor (a. 1836).* İB. 620. *Un străin nu scrie în limba românească, cu atâta mai puțin în duhul românesc (a. 1838).* PLR I, 68. *Acela ce nu se ține de duhul legii se lepădă de libertate.* BĂLCESCU, M. V. 55. *Omeneste legislațiile noastre încă sălbatic, precum Fenelon a omenit învățăturile teologice introducând într-însele duhul Evangheliei.* NEGULICI, E. I, 2/21, cf. LM. *Această străveche casă ... anexează vaste cuprinderi din teritoriul literelor și al duhului românesc.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 4.

- Pl.: *duhuri* și (învechit și regional) *duhure*. - Și: (regional)

duc s. n.

- Din slavon. **доухъ**.

DUHĂLMĂ s. f. sg. (Regional) Matahală (2) (Sibiel - Săliște). *Îi ca o duhalmă.* LEXIC REG. II, 59.

- Cf. d u l a m ă.

DUHĂN s. n. (Atestat prima dată în 1750, ap. TDRG²) (Învechit și popular) Numele a două plante erbacee din familia solanaceelor: a) tutun (*Nicotiana tabacum*). Cf. BIANU, D. S. 757, PANȚU, PL., BORZA, D. 116; b) tutun-turcesc (*Nicotiana rustica*).

Asijderea întrebunțează ei cânepa în loc de tabac (duhan) în pipe. CULT. C. 14/17. *În Muntenia, tutunului turcesc se mai zice bacon ... ca până astăzi în Ardeal, unde mai circulă și duhan.* ȘIO II₁, 371, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, PRIBEAGUL, P. R. 104. *Poate s-o-ntâmplat să aibă domni o fără de duhan?* SADOVEANU, O. X, 382, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 317, SCRIBAN, D., GRAUR, E. 135. *Am furat niște foi de duhan, din podul Lădoiului ... Le-am pus în cuptor să se uște.* T. POPOVICI, SE. 116, cf. BORZA, D. 116, GĂMULESCU, E. S. 130. *Când eram numai de-un an Aveam pipă și duhan.* RETEGANUL, TR. 32, cf. VAIDA. *Trage duhan cu pipa.* ȘEZ. II, 24, cf. VICIU, GL., ȚIPLEA, P. P. 520, CABA, SĂL. 96, DENSUSIANU, Ț. H. 316, T. PAPAHAĞI, M. 100. *Borsocăile sunt ca cum ie o beșică de porc, de pui dohan în ea.* ARH. FOLK. I, 215, cf. GREGORIAN, CL., ALR I I 538, ALR II 4 130/25, 36, 47, 53, 64, 76, 105, 250, 272, 284, 310, 325, 334, 346. ALR SN IV h I 144, ALR SN III h 964. *Iată-o, măi, căș-a-mea vine, Cu dohan și cu moșine.* FOLC. TRANSILV. I, 195.

- Pl.: (rar) *duhanuri*. - Și: (învechit) **duhán** (DDRf), (regional) **duán** (ALR I I 538/1, 5, 9, 12, 24, 30, 35, 45, ALR II 4 139/47, 76, ALR SN IV h I 144), **duván** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 89, VICIU, GL., ALR I I 538/40), **doán** (ALR I I 544/1, ALR II 4 139/36), **dohán** s. n.

- Din sb. **duhan**, magh. **duhán**, **duhány**, **dohany**.

DUHĂIT, -Ă adj. (Regional) Cu miros neplăcut. Cf. BARCIANU, ap. TDRG². *Cu gura duhăită de cimbru miuteilor naționali.* Cf. JIPESCU, ap. TDRG².

- Pl.: *duhăiți*, -te.

- Cf. d u h n i.

DUHĂLĂ vb. I v. **dăula**.

DUHĂN s. n. v. **duhan**.

DUHĂNĂCIU s. m. v. **duhănaș**.

DUHĂNĂȘ adj., s. m. (Prin Maram., Transilv., Ban.) Fumător. Cf. MĂNDRESCU, UNG. 68, DR. VII, 466, GRAUR, E. 135. *Ba pe veatră nu-mi așterne Că-s bărbații duhănași și vor veni să-și iea foc și m-or omori pe loc.* RETEGANUL, TR. 26, cf. ȚIPLEA, P. P. 33. *Măi ce duhănașii te-ai mai făcut.* Com. din LUPȘA - BAIA DE ARIEȘ. *Pe vatră nu m-oi culca, Că gazda-i dohaniș mare, Foc la pipă și-a lua și pe mine arde-m-a.* BÎRLEA, L. P. M. I, 43. *Bărbați-s dohanăș.* T. PAPAHAĞI, M. 97, cf. LEXIC REG. II, 39, 86, 99, MAT. DIALECT. I, 68.

- Pl.: *duhănași*. - Și: **duhănașii**, **dohănașii** (DR. VII, 466, LEXIC REG. II, 99), **dohăniș**, **duhăniș** (LEXIC REG. II, 86), **duhonaș** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 88) s. m.

- **Duhăni** + suf. -aș. - **Dohaniș** < magh. **dohányos**.

DUHĂNEĂLĂ s. f. (Regional) Faptul de a duhăni. Cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. II, 24.

- Pl.: *duhăneli*.

- **Duhăni** + suf. -eală.

DUHĂNI vb. IV. I n t r a n z. (Atestat prima dată în 1805, ap. TDRG²) (Învechit și popular) A fuma. *Bărbatu-meu șade la masă, șade jos și duhănește, dracu știe ce gândește.* ap. DDRF, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE. *Părintele ... nu se probozia cu oamenii, și nu îmburda pe nimenea când merea a-i ceti, și nici batâr nu duhănea.* STĂNOIU, C. I. 52. *Parcă ciobanii nu duhănesc și ei? observă el.* SADOVEANU, O. IX, 24, cf. SCRIBAN, D. *O ars grajdul, n-avem unde duhăni.* CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/5. *Mediul diferit din care provin cei doi eroi este subliniat în chip cu totul deosebit, prin cele două verbe caracteristice: „fuma” și „duhăni”.* SCL 1955, 317. *Nu se supără nici atunci când îl prinse fumând. „La urma urmei, toți*

oamenii duhănesc". T. POPOVICI, SE. 38, cf. DM, GĂMULESCU, E. S. 130. *Cine-n lume ș-o văzut Epure veara cosând Și găină duhăninđ?* RETEGANUL, TR. 164. *Bate neica la fereastră ... Mândra să se pomenească, Să-i dea foc să duhănească Și guriță pe fereastră.* HODOȘ, C. 48. *Pă din gios de țântirim Merg fetele dohăninđ; Sare dracu de pă răpă Și li-aruncă foc în tipă (= pipă).* ȚIPLEA, P. P. 85, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS și com. din TIMIȘOARA, T. PAPAHAĞI, M. 58, ALR I 1 543, ALRT II 2. ◆ *R e f l . i m p e r s . A i , c e a p ă ș i o r i c e m i r o a s e g r e u , s e n u ții , n i c i s ă s e d u h ă n e a s c ă .* ECONOMIA 223/8. ◆ *T r a n z . S ă m a i d u h ă n i m o ți g a r c ă d e t u t u n .* C. PETRESCU, I. II, 12. *Parcă-mi vine să duhănesc o țigară.* T. POPOVICI, SE. 38. *De când joc fete pe-ales, N-am dohan să dohănez.* VAIDA. *Duhănește tabac.* ȘEZ. II, 24. *Creștinul se puse pe-o ciotărcă, ca în ticnă să-și duhănească cea otravă de tiutiu.* ib. VIII, 65. *Da știi, cumătre, că mult mai duhănești la tiutiu.* I. CR. IV, 158. *Dohăni-o-aș, n-am dohan.* ANT. LIT. POP. I, 197. ◆ *P . a n a l . (R e g i o n a l) A b e a (N e m ți ș o r - N e a m ți) C e - a i d u l h ă n i t t o a t ă a p a ? E u c e s ă m a i b e u ?* I. CR. VIII, 187.

- Prez. ind.: *duhănesc*. - Și: (regional) **duhuní** (ALR I 1 543/77), **duvăní** (ib. 1 543/30, 40), **dohăní** vb. IV, **dohăná** vb. I, **dohoní** (ALR I 1 543/28), **dulhăni** vb. IV.

- De la **duhan**.

DUHĂNIȘ s. m. v. **duhănaș**.

DUHĂNITĂ s. f. (Prin Transilv. și prin Ban.) Tutun-turcesc: p. e x t. țigară de foite (*Nicotiana rustica*). Cf. MĂNDRESCU, UNG. 68, PANȚU, PL., BORZA, D. 116, ALR I 1 539/341.

- Pl.: *duhănițe*.

- **Duhan** + suf. *-iță*.

DUHĂVÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A mirosi rău, neplăcut. Cf. BARCIANU, V.

- Prez. ind.: *duhăvesc*.

- Cf. d u h .

DUHLÁN s. m. (Regional) Bărbat leneș; (regional) duhlă, duhlău. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, LEXIC REG. 101.

- Pl.: *duhlani*. - Și: **dulán** s. m. LEXIC REG. 101.

- Cf. d u h l ă .

DÚHLĂ s. f. (Regional) Persoană leneșă; (regional) duhlan, duhlău. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Pl.: *duhle*.

- Et. nec.

DUHLĂU s. m. (Regional) Persoană leneșă; (regional) duhlan, duhlă. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Pl.: *duhlăi*.

- Cf. d u h l ă .

DUHLÍ vb. IV v. **duhlii**.

DUHLÍT, -Ă adj. (Regional) Urât mirositor. *Asta ți prea duhliță.* I. CR. III, 219.

- Pl.: *duhliți, -te*.

- V. **duhli**.

DUHLÍU, -ÍE adj. Plin de duh; glumeț, hazliu, spiritual (5). *Îl știa ca vestit de înțelept și de duhliu.* CARAGIALE, S. N. 288. *Iată-mi-l, dragă Doamne: arogant ca un ciocoi calicit din vină proprie, duhliu ca un licean și grav în același timp.* SĂM. II, 591, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Îi vorbeam cu căldură. Eram rând pe rând duhliu și patetic.* COCEA, S. I, 208. *Ci era vodă om mărunt de stat ... Duhliu,*

vartos, năstrușnic la beție. LESNEA, VERS. 12, cf. DL, DM, DEX², com. din PIATRA-NEAMȚ.

- Pl.: *duhlii*.

- **Duh** + suf. *-liu*.

DUHLUI vb. IV. I n t r a n z. 1. (Învechit și regional) A mirosi greu, neplăcut; a duhni (1). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SFC IV, 130, 132, ȘEZ. II, 226.

2. (Regional; în forma *duhui*) A fuma cu pipa (Babele - Ucraina). Cf. ALR I 1 543/680.

- Prez. ind.: *duhluiesc*. - Și: (regional) **duhului** (SFC IV, 130, 132, ȘEZ. II, 226), **duhlí** (CADE, SCRIBAN, D.), **duhuí** vb. IV.

- Cf. d u h n i .

DUHLUIĂLĂ s. f. (Învechit) Duhluire. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D.

- Pl.: *duhluiei*.

- **Duhlui** + suf. *-eală*.

DUHLUIRE s. f. (Învechit) Faptul de a d u h l u i ; (învechit și regional) duhluială. *Spălarea gurei cu apă răce este folositoare ... și la duhluirea gurei.* FĂTU, D. 27/11, cf. COSTINESCU.

- Pl.: *duhluiri*.

- V. **duhlii**.

DUHLUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care miroase greu, neplăcut. Cf. T. CORBEA, D., ap. TDRG². *A nu ținea cu vinul la un loc niciun soi de lucru cât de puțin duhluitor.* BIANU, ap. TDRG. ◆ *F i g . C i n s t e s c p r i n s t i h u r i ș i c ă n t ă r i n i ș t e d u m n e z e i r i n e c u n o s c u t e ș i d u h l u i t o a r e a d o l i d a c h i c e ș t i .* CANTEMIR, S. M. 314/14.

- Pl.: *duhluitori, -oare*.

- **Duhlui** + suf. *-tor*.

DUHNEĂLĂ s. f. Faptul de a duhni; miros urât, neplăcut. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Aceleași favorite sure, ... ușor prăjite de duhneala trabucurilor, încadrau ... obrajii mulțumiți.* KLOPŠTOCK, F. 125. *Pe fereastră deschisă, împreună cu duhneala îmbăscită de piei și de argăseală, străbătu crescând și un cântec panduresc.* C. PETRESCU, A. R. 56.

- Pl.: *duhneli*.

- **Duhni** + suf. *-eală*.

DÚHNET s. n. Emanăție rău mirositoare; duhoare (1), putoare (1). *Ne pogorâserăm ... la beciul mohorât, prăfuit, mereu cu duhnet de câini plouași.* CIAUȘANU, R. SCUT. 13, cf. CADE. *Duhnetul de țoale zăcute de prin lăzile depozitate de proprietăreasă.* P. CONSTANT, R. 73, cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V., PAȘCA, GL. *Din ropină ieșea un duhnet de hoit împușit.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *duhnete*. - Și: (regional) **dúcnet** s. n. PAȘCA, GL.

- **Duhni** + suf. *-et*.

DUHNÍ vb. IV. I n t r a n z. 1. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „a”) A răspândi un miros urât și greu; (regional) a duhori, (învechit și regional) a duhlii. Cf. ANON. CAR. *Duhnea a băătură ca un cazan de țuică descoperit în fierbere.* MIHALE, O. 356, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DL. [Utsul] *nu miroase cine știe ce rău, Duhnea o țără a fiară, duhoarea aia a lor.* SORESCU, L. L. V, 75, cf. M. D. ENC., DEX. *Duhnește a rachiul cale de o poștă.* ȘEZ. XXIII, 46. ◆ *I m p e r s . A s e s i m ți î n a e r u n m i r o s d e ... Începea stăpânirea tabacilor care își argăseau pieile în Dâmbovița și le uscau pe maluri. Duhnea a vită moartă.* PAS, L. I, 70. ◆ *F i g . D u h n e a a p ă c ă t o ș e n i e ș i a n e g r i j ă .* POPA, V. 259.

2. (Rare; despre vânt) A sufla cu putere; a bufni, a răbufni (1). *Vântul de-afară duhnește pe ușă, aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită.* CARAGIALE, O. I, 362, cf. DL, DEX². ♦ T r a n z. F i g. A șopti, a sufla cui va la ureche în mod neplăcut, deranjant. *După ce a dat câteva târcoale în fața companiei ... mi-a duhnit la ureche: D-le lancule! nu face pentru d-ta să stai între boccii.* CARAGIALE, M. 285, cf. DL, DEX².

- Prez. ind.: *duhnesc*. - Și: (învechit) *dihni* vb. IV. SCRIBAN, D.
- Din bg. *духна*.

DUHNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Sufletesc (2). *Duhnicească puteare.* CANTEMIR, I. I. I, 144, cf. DDRF, TDRG.

- Pl.: *duhnicești*.
- Cf. d u h.

DUHNITÓR, -OÁRE adj. (Prin nord-estul Olt.) Care duhnește (1). Cf. CIAUȘANU, R. SCUT. 312.

- Pl.: *duhnițori, -oare*.
- *Duhni* + suf. *-tor*.

DUHOÁICĂ s. f. (Regional; în descântece) Duhoie. *Cu aceste de-i descânta Tot rău ... le-i depărta: ... Samcă de duc cu ducoaică. Samcă de moroi cu moroaică.* MARIAN, D. 221, cf. GR. S. VI, 141.

- Pl.: *duhoaiice*. - Și: *ducoaică* s. f.
- *Duh* + suf. *-oaică*.

DUHOÁIE s. f. (Regional; în descântece) Spirit malefic; duhoaică. *Ieși, duh cu duhoae ... Cu capu de drac.* MARIAN, D. 234.

- Pl.: *duhoaiice*.
- *Duh* + suf. *-oaiice*.

DUHOÁRE s. f. 1. (De obicei cu determinări care precizează sensul) Emananție rău mirositoare, răspândită de ceva sau de cineva; atmosferă viciată de această emanație; miasmă, putoare (1). Cf. ANON. CAR. *Curând veniră cămilile, apropiindu-să cu duhoare[a] lor.* HERODOT², 33. *Vorbind cu cineva ceva, nu-ți apropia gura de el, ca să-ți sămță duhoarea gurii tale.* TOMICI, I. 23/8. *Duhoarea cănepei iaste cum mirosului neplăcută, așa și sănătății primejdioasă.* CULT. C. 40/18. *Floarea este iarăși floare, Ce dă spirt, iar nu duhoare.* HELIADE, O. I, 138. *Oamenii acum înțâleg că duhorile trupurilor celor moarte sânt vătămătoare celor vii.* DRĂGHICI, R. 275/29. *Aceste coșuri slujesc pentru a trage mai cu înlesnire toată duhoarea du prin încăperi.* POENARU, I. 108/15. *Frunze de tutiun puind în strae, iarăș alungă moliile, dar pricinuesc o duhoare gre.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 74/18. *Eu sorb aci în aer de zefri o suflare, Ce nu e smreduită d-a omului duhoare.* C. A. ROSETTI, C. 236/4. *Ațid carbonic (așa se numește duhoarea aceia ce esă pe vrană).* I. IONESCU, C. 199/10. *Duhoarea și înghesuiala oilor ... nu poate pricinui vrun bine.* LUCACI, M. 80/17, cf. POLIZU. *La trebuințe ies noaptea nădușiți și desbrăcați din duhoarea în care dorm.* GHICA, C. E. II, 387, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ea a luat pielea cea de porc ... și a dat-o pe foc! ... Și s-a făcut în casă o duhoare așa de grozavă, încât bărbatul pe loc s-a trezit înspăimântat.* CREANGĂ, O. 46. *Întrase în izba rânșilor, unde domnea întunerecul ... și-o duhoare de pâne caldă, de curechiu murat, de flinți omenești.* CONTEMPORANUL, IV, 362. *O duhoare rancedă de hoit împuțit îi izbi în obraz.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 103, cf. DDRF, ALEXI, W. *O duhoare neplăcută de abur cald și stăut te cuprinde.* LUC. VII, 254, cf. TDRG. *Când pășirăm pragul, o duhoare alcătuită din toate miremele pământului îmi străbău până-n creieri.* HOGAȘ, DR. I, 95, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În crășmă-i lume multă, nădușală mare ... duhoare de te taie.* MIRONESCU, S. 25. *Oamenii se coceau în duhoarea de stârv a pieilor tăbăcite.* EFTIMIU, N. 75. *Pe banca de scândură a unei încăperi de clasa III-a, în fum cătrănit de tutun prost, în duhoarea iute de botfori și de sudoare, călătorea un ...*

tânăr. C. PETRESCU, C. V. 26. *Când pătrunzi dimineața în dormitoare de câte 100 de inși, te trăsnește duhoarea de la ușe.* COCEA, S. I, 142. *Pajiștea, unde miroșise a lămâiță, duhnea acum a seu de oaie învâlmășită cu duhoare de sudori.* VOICULESCU, P. II, 79. *Ca să nu piardă rândul la muncă, mulți rămâneau noaptea pe loc sforăind până la ziuă pe scaune, rezemați în coate la mesele de lemn în duhoarea cafenelelor din port.* BART, E. 288, cf. SCRIBAN, D. *Lângă floarea otrăvitoare de mătrăgună se-nalță lujerul aristocrat al crinului, mireasma subtilă a parfumului se-mbină cu duhoarea putrefacțiilor.* CONSTANTINESCU, S. I, 67. *Cum apucă de intră, dihorul lasă o duhoare, și găinile își pierd cunoștința.* ARGHEZI, S. VIII, 68. *Dorm orașele lumii ... satele lumii dorm. Dorm Cu nările-n somn dilatate De-nebunitoarea Duhoare-a cadavrelor.* JEBELEANU, S. H. 16. *Deasupra, plutea o duhoare stăutută de ceapă stricată.* BARBU, G. 254, cf. DEX. ♦ (Regional) Spumă rău mirositoare pe care inundația o scoate la suprafața apei. *Cât de necesară e o asemenea asanare se poate vedea din spuma pe care inundația o scoate la suprafața apei („duhoarea bălții” cum îi zic pescarii).* ANTIPA, P. 214.

2. (Prin Mold.) Dogoare. *De ar sta cineva împotriva vântului și ar răsufli duhoarea aceluia foc, în curând s-ar îmbăta.* ALECSANDRI, O. P. 295. *De o parte vântul ce sufla prin geamul spart, de alta căldura și duhoarea ce-ți bătea în cap de la cuptor.* I. NEGRUZZI, S. I, 340. *Mi-l legau, mi-l ferecau, La duhoarea focului, La piciorul hornului.* PAMFILE, C. Ț. 81.

- Pl.: *duhori*.
- *Duh* + suf. *-oare*.

DÚHOD s. n. v. *dohot*.

DUHÓLNIȚĂ s. f. v. *dohotniță*.

DUHÓMNIC s. m. v. *duhovnic*.

DUHONÁȘ s. m. v. *duhănaș*.

DUHÓNITĂ s. f. v. *dohotniță*.

DUHÓPNIC s. m. v. *duhovnic*.

DUHÓRCĂ s. f. (Regional) „Cadă prin care trece țeava ce se răcește de la cazanul de făcut rachiu de tescovină”. I. CR. I, 60.

- Pl.: *duhorci*.
- Cf. d u r b a c ă.

DUHORÍ vb. IV. I n t r a n z. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „a”, care arată elementul de referință) A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât, a duhni (1). [Părintele] în seara aceea cam duhorea a rachiu, ș-avea poftă de vorbă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 131, cf. DDRF. *Duhorești a vin!* SĂM. IV, 406, cf. ALEXI W. *Gura ei duhorăște a tutun.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. CADE. *Două luni, zăcuse în murdărie, ... nespălat și duhorind.* C. PETRESCU, I. II, 226, cf. DL, DM, DEX. ♦ R e f l. p a s. *Trebuea să-i ridicăm în grabă ca să nu să duhurească văzduhul de putrezirea leșurilor.* SĂM. II, 459.

- Prez. ind.: *duhoresc*. - Și: (rar) *duhurí* vb. IV.
- De la *duhoare*.

DUHÓS, -OÁSĂ adj. 1. (Învechit, rar) Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut. *Aborul, carele iase de la dobitoace, ... încingând bucatele, le face duhoase.* ECONOMIA, 57/14.

2. (Despre oameni) Care este morocănos, urăcios (1). *De ce e duhos și nu stă cu noi la cârciumă?* ULIERU, C. 91. *Stere era tânăr și ager, cam duhos, nedezlegat la limbă.* BARBU, G. 13. ♦ (Adverbial) *Bună dimineața, i-a răspuns, ... duhos.* BARBU, G. 214.

- Pl.: *duhoși, -oase*.
- *Duh* + suf. *-os*.

DÚHOT s. n. v. **dohot**.

DUHÓVČĀ s. f. (Prin estul Mold.) Cuptor la mașina de gătit. Cf. ALRM II/1 h 336.

- Pl.: ?

- Din rus. **духовка**.

DUHÓVNEC s. m. v. **duhovnic**.

DUHÓVNIC s. m. (În Biserica creștină) Persoană din cler care oficiază serviciile religioase și care ascultă spovedania credincioșilor; confesor. *Cela, ce va sudui pre vlădica sau pre duhovnicu-său ... se cade să se cearte*. PRAV. 244, cf. ANON. CAR. *Venit-a la noi acest preot anume Paștiul cu smerenie, fiind mărturisit de oameni buni credincioși, așijderea și de duhovnicul lui* (a. 1677). BUL. COM. IST. II, 266. *Fusese duhovnic împărătesii cei dintâi a împăratului*. NECULCE, LET. II, 395/17. *Tu să te duci la d[uh]ovnic să te ispoveduești de păcate*. POV. ȚĂR. 47/20. *Cu ispovedania să ne spălăm păcatele, mărturisindu-ne înaintea duhovnicilor noștri*. ANTIM, O. 36. *D[uh]ovnici învățați*. CALENDARI (1733), 14/5. *La alt duhovnic mergând, neluând iertăciune și dezlegare*. IACOV, SYN. 3^v/14. *Mă rog să faci bine să erfi, că de multe ori ți-am făcut supărare. Pentru aceasta mă rog, ... ca să faci ca un cinstit d[uh]ovnic sufletesc ceale ce mi să vor cădea să mi să dea cu direptate* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 57. *Eu, fi[i]nd[uh]-le duhovnicu, popa Ionășel, i-am îndemnat* (a. 1752). id. ib. XVII, 64. *Dară mai tare să să crează gura duhovnicului meu popa Ion* (a. 1784). id. ib. XII, 106. *De grabă crimineriu fu dat dohovnicului, cari să-l dispună a muri*. CALENDARIU (1794), 32/12. *Priceape duhovnicul că nu au știință îndestulată spre ispovedanie*. MAIOR, I. B. 295/26. *Pop Mihai, duh[fo]vnecu de aici din Gorgan* (a. 1815). IORGA, S. D. XV, 301, cf. LB, HELIADE, O. II, 346. *Ce-i să spui duhovnicului?* DACIA LIT. 21/11, cf. VALIAN, V. *Duhovnicul însă nu se departă, până când osânditul nu e mort*. FM (1843), 7²/29. *Popa Iordache, duhovnicul de la Măgureni, un minunat teolog, cum vei vedea*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 7. *După ce cresc copilul și se făcu măricel, Duhovnicul a oprit-o să nu mai doarmă cu el*. PANN, S. I, 42/14, cf. POLIZU. *Miniștrii noștri sunt din școala duhovnicului lui Ludovic XIV*. GHICA, C. E. II, 370. *Pe dohovnici îi împac*. SION, POEZII, 40/2, cf. PONTBRIANT, D. *Nu știu dacă te voi putea delega de păcatele tale, suspină duhovnicul*. CONV. LIT. III, 44, cf. COSTINESCU, LM. *Acuma pociu să-ți spuiu ca la un duhovnic, c-a trecut de mult*. CARAGIALE, O. I, 41. *Ar fi spus minciuni și dohovnicului numai să nu te scape din palmă*. CONTEMPORANUL, IV, 176. *Mi-i rușine, mă tem, nu pot spune ... Când ai și câte știu, moașa este ca și duhovnicul*. MILLE, V. P. 127, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *La miruital bărbașilor, cine săruta cel dintâi mâna duhovnicului și icoana, punând băncuța pe disc?* CHIRIȚESCU, GR. 200, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Întâmplarea a făcut s-ajung popă în satul copilăriei mele, unde am păstorit între oamenii cu care m-am trezit și le-am fost duhovnicul zilelor din urmă*. MIRONESCU, S. 80. *Un om de legi, ca și medicul, ca și duhovnicul, trebuie să practice adagiul latin*. EFTIMIU, N. 18. *Mă fărâmițam în isprăvi mici de bucătar neîndemânatic ... de duhovnic ce nu știa să mintă și să se închine*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 47. *Într-o zi s-a dus la duhovnicul ocnelor și s-a mărturisit*. POPA, V. 38. *De când era duhovnic, mânil lui pipăiseră și alinaseră suferinți adevărate*. SADOVEANU, O. IX, 167. *Lumea a bănuț ... după toată înfățișarea bătrânului duhovnic ... că bolnavul îi mărturisise păcatul*. MOROLIANU, S. 180, cf. SCRIBAN, D. *Fusese numit ... duhovnic al mănăstirii de maici*. CAMIL PETRESCU, O. II, 709. *L-a îndemnat să-l socolă numai un frate mai mare, nu un duhovnic*. C. PETRESCU, A. R. 47, cf. DL, DM. *Conflictul ce urma să izbucnească a fost alimentat și de intrigile unor episcopi invidioși și incapabili - în frunte cu ... duhovnicul lui Brâncoveanu*. IST. LIT. ROM. I, 534, cf. DEX. (Prin analogie) *Alaiul turcesc strălucia de podoabe*. În

frunte era ... duhovnicul sultanului. BARBU, PRINC. 200. ◇ (Adjectival) *Și să cinstim părinții ... și mai vârtos părinții duhovnici și învățători*. CORESI, EV. 437. *Și mânia lui Dumnedzeu se agiungă unii ca ceia, mai vârtos vlădicii și duhovnicii părinți*. PRAV. LUCACI, 174. *Vlădicii sau alți părinți sufletești duhovnici*. EUSTRATIE, PRAV. 7/3. *Mie mi-a spus părintele duhovnic ca să mă duc la Sfinția Lui*. SNOAVA II, 64. ◆ F i g. *Persoană căreia, în mod frecvent, i se fac destăinuirii, i se mărturisesc secrete*² (2). *Acesta era ... și duhovnic Madamei La-Tur*. BUZNEA, P. V. 96/1. *Acuma ar fi avut nevoie de un duhovnic sufletesc care să-i înțeleagă tulburarea și să i-o aline*. REBREANU, I. 185. *Eram Duhovnicul ce v-ascultasem și de trecut vă dezlegam*. MINULESCU, VERS. 80. *Te simțai obligat să ai încredere în el și să ți-l faci duhovnic*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 104. *Lucu găsise în Laura un duhovnic*. VINEA, L. I, 200.

- Pl.: **duhovnici**. - Și: (învechit) **duhóvniec**, **dohóvnic**, **duhómnic**, **duhópnic** s. m.

- Din slavon. **ДОУХОВНИКЪ**.

DUHOVNICESC, -EASCĂ adj. Care aparține duhovnicului, care se referă la duhovnic, de duhovnic, specific duhovnicului, cu însușiri de duhovnic; compus din duhovnic; p. g e n e r. preoțesc. *Duhovnicești slujitori*. BIBLIA (1688)³, [prefață] XXII/22. *Va întinde masă duhovnicească*. ANTIM, O. 16. *Să va mărturisi părintelui său celui duhovnicesc*. IACOV, SYN. 5^v/20. *Păcătosul trebuie să năzuiască la d[uh]ovnicescul părinte arătându-și greșalele sale*. PILDE, 19/27. *Doi din arhieriei sunt epitropi, unul asupra duhovniceștilor pricini, altul asupra politiceștilor*. CHIRIAC, 167. *Să ne ispoveduim păcatele noastre cătră d[uh]ovnicescul părintele nostru, cel puțin de patru ori într-un an*. GRECEANU, I. 11/18. *Înțelegând eu precum aceeaia ar fi dorirea iubitului cler d[uh]ovniceștii mele păstorii* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 203. *Căpeteniile lor ceale duhovnicești îi tiranisesc*. OBLĂDUIREA, 46/27, cf. LB. *Spre mărirea și statornica laudă acestor dohovnicești păstori, se însămnăm că ... nu întrebuița spre rău puterea care avea asupra cuștilor poporului*. ASACHI, I. 50/12. *Ce ați zice dacă v-aș arăta că nimic nu e adevărat din toate prihămirile ce ați pus duhovnicescului vostru păstor?* NEGRUZZI, S. I, 230, cf. POLIZU. *Întemeind în mânăștirea Socola școala duhovnicească, seminarium*. BĂLĂȘESCU, GR. XXI/13, cf. LM. *Moș Nichifor ... s-ar fi giurat cu giurământ, ca să nu mai aibă a face cu parte duhovnicescă, cât a trăi e*. CREANGĂ, P. 110. *Nu-i mai plăceau locurile acelea, unde murise mă-sa și părintele său cel duhovnicesc*. ISPIRESCU, L. 136. *Sunt patru ceasuri după amiază-zi la turnul beserecei seminarium duhovnicesc din Chișineu*. CONTEMPORANUL, V, 193, cf. ȘĂINEANU². *O lungă experiență pastorală și duhovnicescă*. AGÎRBICEANU, S. 80, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Unde ești, scumpul meu părinte duhovnicesc, să îngenunchez sub epitrahilul tău*. GALACTION, O. A. I, 131. *Și Isus din ceruri a orânduit harului dohovnicesc, taina spovedaniei*. KLOPȘTOCK, F. 56. *Blând și împăciuitor, cu duhovnicescă înțelepciune pe buze ... a intervenit episcopul*. COCEA, S. I, 348, cf. SCRIBAN, D. *Creștinul ... are încă din viață liniște duhovnicescă*. CĂLINESCU, C. O. 95. *Sunt amintite deseori asemenea soboare ... duhovnicești*. STOICESCU, S. D. 22, cf. DEX. *Ceată creștinească și duhovnicescă, Cu mila-i adapă și de rele-i scapă*. FOLC. MOLD. I, 453. ◆ Care aparține bisericii, referitor la religie, la biserică; ecleziastic; spiritual (3). *Trei amu toceale sânt: trupeasca și sufleteasca și duhovnicescă*. CORESI, EV. 420. *Duhovniceasca înțelepciune*. BIBLIA (1688), [prefață] 7/15. *Șapte lucruri ale milosteniei duhovnicești*. SLOV. 25^v/13. *Pofteaste ... mai mare slujbă și vrednicie în păstoria cea duhovnicescă să câștige*. EUSTATIEVICI, I. 41/3. *N-au încetat ... a tâlmăci cărți duhovnicești, folositoare de suflet*. GRIGORIE, L. 4/10. *S-au întocmit comisia spirituală sau dohovnicescă ale căria raporturi le privim înaintea noastră*. AR (1829), 124¹/22. *Sublimitatea este un fel de înălțime duhovnicescă*. HELIADE, O. II, 27. *Supuși cunoscători a datoriiilor lor duhovnicești și politicești*. MARCOVICI, D. VI/12, cf. VALIAN, V. El

tipări un mare număr de cărți bisericești, de slujbe, duhovnicești și tâlcuiri la ele. ARHIVA R. II, 194/26, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Cetind curierul duhovnicesc, am dat de niște citate traduse din Renan.* CONTEMPORANUL, IV, 3, cf. DDRF, ALEXI, W. *Cititorul, puțin informat în cele duhovnicești, va putea să știe că un paraclis ori o capelă e o biserică mică.* ARGHEZI, B. 116. *Mai mult decât învățăturile duhovnicești, Ion Ștefănescu ... urmează școala cea lumească.* CĂLINESCU, I. C. 55, cf. DL, DM. ♦ (Substantivat) *Ceale duhovnicești cu mult mai scumpe sânt decât ceale trupești.* MAIOR, I. B. 286/9. *Se temea că-l va urgisi Dumnezeu pentru vremea ce cheltuia la trebile împărăției[i], lăsând pe cele duhovnicești.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 224/12. *Petrecea o viață pacinică în privirea la cele duhovnicești.* F. AARON, I. 1, 163/19.

- Pl.: duhovnicești. - Și: (învechit) dohovnicése, -ească adj.
- Duhovnic + suf. -esc.

DUHOVNICEȘTE adv. În felul duhovnicilor, ca duhovnicii. *Să săltăm astăzi d[uh]ovniceaste dănțuind întru pomenirea d[uh]mnezeescului mucenic Artemie.* MINEIUL (1776), 120^{v2}/15. *Mai întâi i să va arăta duhovnicește puterea jurământului* (a. 1818). DOC. EC. 185. *Toți pătrunși de măhnire, căci nu mai sântefi în viață, sărbăm de obște duhovnicește ivirea voastră la lumină ca a unor suveniruri purtătoare de slava și cinstea orașului nostru.* GORJAN, H. IV, 233/18, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Îl dojeni duhovnicește.* DDRF, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Aflând că-s dascăl la Mizil, ... apucându-mă duhovnicește de braț, m-a sfătuit să n-o mai spun oricui și oriunde: „Sună urât ...”.* I. BOTEZ, B. I, 87. *S-a purtat duhovnicește, cu vorbe și ritmuri pline de evlavie.* TEODOREANU, M. U. 32, cf. SCRIBAN, D. *Vino, mâna mi-e caldă și pură, Să te dezmierd copilărește. Du-mi-o la rană, du-mi-o la gură. Spune - duhovnicește, șoptește.* ARGHEZI, VERS. 97. *Cătihetul a ascultat jalba duhovnicește, dar ezită să-mi curme limbușia luministă prin măsuri mai drastice.* BLAGA, H. 82.

- Duhovnic + suf. -ește.

DUHOVNICÍ vb. IV. (Învechit) T r a n z. și r e f l. A (se) spovedi (1). *Și au mărturisit egumenul ... cum că el l-au călugăret și l-au dohomicet* (a. 1617). DIR B XVII, 124. Cf. VALIAN, V. *Cine te duhovnicește?* LM. *Prietena nu se mai duhovnicește la Căldărușani.* CARAGIALE, O. II, 227. *Se duse Pân' și la duhovnic să-l duhovnicească Ca să-nceapă - acuma vieață creștinească.* CONTEMPORANUL, II, 729, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.

- Prez. ind.: duhovnicesc. - Și: (învechit rar) dohomicí vb. IV.
- De la duhovnic.

DUHOVNICÍE s. f. 1. Calitate, îndeletnicire de duhovnic. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Mă așteaptă niște fii de duhovnicie, dragii mei.* CREANGĂ, O. 231, cf. CADE. ♦ Spovedanie (1). *După ce întră la locul de duhovnicie ... popa iaste dator întâi a le spune ce au a face.* IST. AM. 66^v/7. ♦ (Urmă de un pron. pos.) Termen de reverență pentru o persoană (cu rang înalt) din cler. *Mi-am adus aminte de audiențele duhovniciei tale, în acest palat metropolitan.* GALACTION, O. A. I, 143.

2. Ceea ce ține de religie (1), de spiritualitate (1); (învechit) duhovnicire. *Plecându-ne întru toate părintelui duhovnicului și mai marelui nostru, ca dereptătorului și învățătorului nostru de spăsenie și de duhovnicie.* CORESI, EV. 482. *Pentru o cărticică ce iaste de duhovnicie, am datu 1 leu pe dânsa* (a. 1765). IORGA, S. D. VII, 64, cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, ALEXI, W. *Nu putea să administreze și mai bine sufletul internatului prin duhovnicie, puterile confesorului fiindu-i interzise în calitate de preot unit.* ARGHEZI, S. XI, 88.

- Pl.: duhovnicii.
- Duhovnic + suf. -ie.

DUHOVNICÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a (se) d u h o v n i c i; duhovnicie (1). Cf. HELIADE, O. II, 346, VALIAN, V.
- Pl.: duhovniciri.
- V. duhovnici.

DUHUÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Învechit) A face să înțeleagă, să priceapă; a deștepta (5). *Pe nebuni îi cumițește [banul], Pân' și proști el duhuește.* ALECSANDRI, T. 636, cf. TDRG.

2. (În superstiții) A alunga (un duh rău). *Crăpi, izdate, Blestemate ... De la cutare te-am duhuit Și de la inimă te-am potolit.* MAT. FOLK. 626.

- Prez. ind.: duhuiesc.
- Duh + suf. -ui.

DUHUÍ² vb. IV v. duhlui.

DUHULÁ vb. I v. dăula.

DUHULÁT, -Ă adj. v. dăulat.

DUHULUÍ vb. IV v. duhlui.

DUHUNÍ vb. IV v. duhăni.

DUHURÍ vb. IV v. duhori.

DÚHUT s. n. v. dohot.

DUHUVÁIE s. f. (Prin estul Mold.) Cuptor la mașina de gătit. Cf. ALR II/1 MN 133, 3 883/405, ALRM II/1 h 336/405.

- Pl.: ? - Și: docovoáie s. f. ALR II/1 MN 133, 3 883/405, 431, 455, 478, ALR II/1 h 336.
- Cf. d u h o v c ă.

DÚICĂ s. f. (Regional) Termen prin care o femeie vârstnică se adresează unei femei mult mai tinere. *Lele Floareo, ori n-auzi? La gropanul cu trei duzi. Da' ce-ai astăzi, lelișoară? Ce să facă, duică?* Ară. I. CR. I, 91.

- Cf. bg. д у и к а.

DÚIMĂ s. f. v. uimă.

DUIÓS, -OÁSĂ adj. 1. (Învechit și regional) Dureros (1). *Vai preste zdrobitura ta, duioasă e rana ta.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *O, fiul meu, cugetarea aceasta cât îmi face de duioasă moartea.* BELDIMAN, N. P. I, 166/22. *Nebunia ... vine din ... duioasă simfire de supărări și întristări.* CORNEA, E. I, 104/17, cf. LM, CADE, SCRIBAN, D. *Bubă rea, Bubă duioasă, Nu te face, Nu te coace.* I. CR. I, 149, cf. GR. S. V, 131.

2. (Despre oameni și manifestările lor) Care este îndurerat, trist (1); jalnic. *Sărac și duios sânt eu.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Privesc în toate zilele și dioasă privesc a vedea unele ca acestea în patria noastră.* MUMULEANU, C. 30/7. *Li se făcu milă a mă omori fără vreo vină, ... pentru duioasele lacrimi ce vărseam înaintea lor.* GORJAN, H. I, 107/20. *Începură a trăta pe creștinii perigrinatori în Ierusalim cu atâta neomenie și cruzime, încât se stârni cele mai duioase tânguiri.* SĂULESCU, HR. I, 125/4. *Români, iubiți prieteni, femei mult simțitoare, Vă spui duioasa-mi soartă ca să vă uniliți.* C. A. ROSETTI, C. 195/3. *Oh! vrea să-l omoare, răcni duioasa mămă.* NEGRUZZI, S. I, 162. *La stele ... sunt ... A mamelor duioase plângeri.* ALECSANDRI, POEZII, 117. *Aceleași neadevăruri, cu plângeri duioase asupra cinismului ... și cosmopolitismului nostru, le cuprinde și articolul „Albinei”.* MAIORESCU, CRITICE, 129. *Urmeze încă-n cale-ți și lacrima duioasă, Ce junii toți o varsă pe trist mormântul tău.*

EMINESCU, O. I, 1. *Vânturile duioase ale toamnei treceau printre mormintele tăcute*. SĂM. II, 267, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ea plânge ... duioase lacrimi irizate*. PERPESSICIUS, S. 138, cf. DL, DEX. ◇ (Adverbial) *Voinicelule frumos, Ce te plângi așa duios? Ori te-a lăsat mândruța?* FOLC. TRANSILV. II, 307. ◇ F i g. *Odihnește-te de acum, duiosule buciune, prin care întru odinioară cântam*. BELDIMAN, A. 1/9. *Austrul ne-adoarme lin în duiosul lui suspin, Iar a nopții stea tăcută Cu dulci raze ne sărută*. BOLINTINEANU, O. 90. *Și s-ascult, pe gânduri, doina ... Sau duiosul plâns al apei șopotind noaptea pe gârlă?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 44. *Roua firelor de iarbă Plâng duioasa ta poveste*. GOGA, POEZII, 83.

3. (Învechit și regional; urmat de determinări introduse prin prep. „de”, „după”, care precizează sensul) Care dorește ceva, care năzuiește la ceva; dornic să obțină ceva. *Acesta, duios de a-și arăta vitejia la începutul deregătoriei, în anul 1663, s-a apucat de împăratul Leopold I*. ȘINCAI, HR. III, 94/8, cf. LB. *Aceasta scrisoare cuprinde în sine cercarea despre începutul și nașterea gintei românești din romani adevărați, care înaintea românilor celor doioși de amorul nații[i], întru atâta e mai vrednică de luare-aminte*. T. AARON, S. A. 9/10. *Acă rezistență a poporațiunei rurale iobăgite, doioasă de libertate*. BARIȚIU, P. A. II, 76. *Noi mocancii nu suntem așa duioase da oameni ca alte muieri*. GR. S. V, 26. *Copiii îs tare duioși după poame*. LEXIC REG. II, 80.

4. (Despre oameni) Care este animat de sentimente de duioșie, de dragoste, plin de tandrețe; (despre înfățișare, privire, ochi, glas etc. sau despre manifestări, acțiuni, sentimente etc. ale oamenilor) care exprimă, denotă afecțiune, gingășie, tandrețe. *Voi suflete sămșite și bune, Voi care aveți inimă duioasă*. BUDAI-DELEANU, Ț. 136. *O părinți! O maici doioase! Aveți inimi veseloase!* MONTAN, S. 13/14. *Toate grijile lui [ale bărbatului], prin doioasa ta iubire a le ușura*. TEODOROVICI, M. 37/22. *Dar iarăș Te rog [Ziditoriule a toate] binevoește a păzi pe duioșii miei părinți întru fericire, și a-i mângâie cu puterea Ta!* DRĂGHICI, R. 89/15. *Aflându-să supt povățuirea înfăptulului său părinte și a duioasei sale maici, ... ei s-au adăpat cu cele întâi începuturi pentru înformarea inimii și a minții*. ASACHI, I. 231/19. *Cine nu poate cunoaște glasul unei maici duioase?* DACIA LIT. 143/13, cf. VALIAN, V. *Ce plâns, și amarăciune. Striga cu graiuri duioase Din inimă drăgăstoase*. BĂRAC, A. E. 27/23. *Celuilalt poet, ursita-i binevoitoare îi dă o mumă duioasă fără slăbiciune*. NEGULICI, E. I, 43/27. *Patria seau mama, cu inima doioasă, Va cere, ca să trecem prin sabie și foc!* MUREȘANU, P. 61/15. *Ah! dragă sorioară! duioasa Lia zice*. ALECSANDRI, POEZII, 316, cf. COSTINESCU. *Ca duioasă e figura mamei!* MAIORESCU, CRITICE, 493. *Își ascunde fața roșă l-a lui piept duios de mire*. EMINESCU, O. I, 84. *Moștenitorul ... se grăbi s-adoage cu tonul cel mai duios*. CARAGIALE, O. I, 171. *Dânsa era duioasă și se uita la el cu ochii scăldați în lacrimi*. SLAVICI, O. II, 57. *Îl cuprinde din creștet până în tălpi în privirea ei fierbinte, duioasă*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 47. *Bună soție și duioasă mamă, ea nu-și dezmințea neamul*. IORGA, C. I, I, 78. *Căuta un cuvânt duios de plecare*. C. PETRESCU, S. 238. *Un potop de sentimente îi inspira această femeie duioasă și gravă*. EFTIMIU, N. 70. *Vartolomeu Diaconu, altădată tot atât de blând și duios cu copiii altora ca și cu Nevăstuica și Dușu, se gândi de astă-dată numai la ai săi*. C. PETRESCU, A. 346. *În plângerile ei, amesteca vorbe duioase de dragoste, chemări dulci și țipete înfiorătoare*. SADOVEANU, O. I, 18. *Compătimirea ta duioasă m-ar fi-ncălzit*. PERPESSICIUS, S. 122. *Scrisorile tale duioase mă făceau să cred că ești de acord cu mine*. VINEA, L. I, 122. *Băiatul ... după plecarea bărbatului se potolea brusc și redevenea duios*. PREDĂ, M. S. 26. *Dragostea profundă a mamei este exprimată în cuvinte duioase de dezmiertare*. IST. LIT. ROM. I, 175. *Era duioasă însă, din cale-afară*. LĂNCRĂNAN, C. I, 61. *Era o mamă duioasă*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 72. *E pe rând explozivă, ironică, impulsivă, ... duioasă, senzuală*. FLĂCĂRA, 1975, nr. 45, 12. *Nici gândea, La casă, la masă, La mamă duioasă*. PĂSCULESCU, L. P. 290. *Că-mi e inima duioasă, Și de bădița*

miloasă. FOLC. TRANSILV. II, 116. *Dă-ți oile-n luncă. Luncuță-nflorită, Inimă-mpărțită; Luncuță pletoasă, Inimă duioasă*. FOLC. MOLD. I, 84. ◇ (Adverbial) *Să uita câteodată la el doios și cu foc*. PANN, E. I, 114/17. *Zi și noapte cu durere Duios sufletu-mi te cere*. ALECSANDRI, P. I, 85. *Deschise ochii săi albaștri, și-i ținți atât de lung și de duios în ochii lui Mihai încât acestuia nu-i mai trebuia niciun răspuns*. GANE, N. I, 64. *O netezi duios pe frunte și se sili s-o îmbuneze*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 128. *Duios gândind la tine, rămân pierdut în loc, Înărmurind la gândul nespusului noroc*. PĂUN-PINCIO, P. 82. *Îi tremura încet cuvântul ... Simțiam sfiala că-l apasă, Când m-a privit duios în față*. GOGA, C. P. 9. *Doamna Bologa ... îi zise ... blând și duios: - Lasă, dragul mamei*. REBREANU, P. S. 37. *Privește duios masa*. C. PETRESCU, A. 294. *Mama mă lua în brațe, vorbind cu mine duios*. VLASIU, A. P. 13. *De acolo ... cheamă duios, supus și rugător*. PREDĂ, M. 504.

5. (Despre voce, cântece etc.) Care face o impresie favorabilă, agreabilă, care produce un sentiment de delectare, de încântare; mângâietor (II 2), blând, dulce (I 7). *Pe drumuri trec niște fețe serbede și veste, fluierând doina duioasă*. BĂLĂCESCU, M. V. 580. *A început a cânta, Cu un glas doios*. PANN, E. I, 25/4. *Un ministru palid ... îl tracteasă de perturbator, de demagog*. GHICA, C. E. II, 369. *Era la ceasul tainic când Genii de noapte De la un mal la altul aduc duioase șoapte*. ALECSANDRI, O. 76. *Se aude din timp în timp, câte un glas duios, cântând o doină tristă și melancolică*. ODOBESCU, S. I, 23. *Cu glas blând, duios, încet, El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele*. EMINESCU, O. I, 32. *Lea atunci se uita galiș la mine și-mi zicea cu glas duios*. CREANGĂ, P. 116. *Mulle de paseri cânta fel de fel de cântece, așa de duioase de era în stare să te adoarmă*. ISPIRESCU, L. 17. *Duioasele și genialele cântece ale poporului nostru ... ar răsună ca o furluitură stridentă și barbară sub sclipirea policandrelor*. VLAHUȚĂ, în PLR II, 10, cf. DDRF. *Fluierul suna în vale Un atât de duios vers!* PĂUN-PINCIO, P. 81. *După o clipă de tăcere generală, ea începu un cântec duios de dragoste*. BUJOR, S. 33. *Urcă ele dealul numa-n chicotii și-n cântece duioase de dor și de-alean*. LUNGIANU, CL. 53. *Urmărind cântecul duios al unei harpe, cânta și el*. VISSARION, B. 377. *În tăcerea iatacului, venea băzâitul duios al cântecului de-afară*. SADOVEANU, O. I, 48. *Noțele s-apropiu din ce în ce mai clare, mai duioase, în farmecul liniștii de noapte*. BART, S. M. 28. *Răsunau codrii de viersurile duioase*. MOROIANU, S. 60. *I-au făcut un cântec duios ca un bocet tânăr, pe care l-au cântat toată vara, seara la para focului*. CAMIL PETRESCU, O. II, 202. *La stânga, ascunsă de lume, biserică românească, ... cu cântecele duioase ale inimelor bune*. ISAC, O. 273. *Cântecele și strigăturile - unele duioase, altele ... satirice și umoristice - nu mai conținesc*. IST. LIT. ROM. I, 39. *Începu să zică din fluier o doină așa de duioasă, încât chiar păsările stătură din cântec și se puse să-l asculte fermecate de asemenea viers frumos*. POPESCU, B. IV, 53. ◇ (Adverbial) [Lăutarii țigani] *ce duios cântă din gură*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 8. *Într-o mândră colivie Un canar duios cânta*. SION, F. 72. *Duios răsună cântece încete, De la Carpați la Dunărea albastră*. CERNA, P. 161. *Și pe șuierul de vânt Doina la păstor pătrunde. El o zice din caval Mai duios cu jale multă*. IOSIF, V. 114. *Duios ca un logodnic cânta domol izvorul*. VOICULESCU, POEZII, I, 7. *Melodii ... al căror ecou străbătea duios adâncul codrilor*. MOROIANU, S. 83. *Fluieraș de os, Mult zice duios!* ALECSANDRI, P. P. 2. *Duios priveghietoarea Cânta în crângul verde Sub ramura pletoasă*. TEODORESCU, P. P. 280. *Din grai le grăia, Duios cuvânta*. FOLC. TRANSILV. I, 77.

6. Care impresionează, emoționează, înduioșează, care produce sentimente de melancolie, de tristețe. Cf. CANTEMIR, I. I. I, 10. *Îmi aduc aminte duioasa simțire carea am cercat*. OBLĂDUREA, 48/11. *Triste și dioase suveniruri ne sânt noao aceste vorbe!* MUMULEANU, C. 55/14. *Ar veni rândul cugetărilor dulci și duioase ce vlăstăresc adesea în traiul singuratic al vânătorului*. ODOBESCU, S. III, 51. *Cătră armată a dat un ordin de zi foarte doios*. BARIȚIU, P. A. I, 510. *Cu cât*

autorul vrea să fie mai solemn sau mai duios, cu atât se-nțelege impresiunea este mai ridiculă. CONV. LIT. I, 18. *Simt picurându-mi o lacrimă de duioasă amintire.* CARAGIALE, O. VII, 74. *Inima-mi tresare De-o sfântă și duioasă pietate.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 76. *Dispoziția lui sufletească făcea să-i sune în urechi ca o poveste tristă, duioasă, ca un țipăt al unei inimi nenorocite.* BACALBAȘA, S. A. I, 174. *Și-atunci amintiri duioase se trezesc răsând în mine.* COȘBUC, P. II, 139. *Un amănunt duios e acela că la biserica Sf. Nicolae ... se vedea până în ultimele timpuri o piatră de mormânt pe care Antonie și-o gătise în zădar.* IORGA, C. I. I, 50. *Tu să-i fii duioasă mărturie. Casă scundă, casă de sub deal.* LESNEA, VERS. 274. *Răsună lung vibrările duioase.* LABIȘ, P. 384. *Multe dintre povestiri sunt fantezii duioase.* FLACĂRA, 1976, nr. 46, 11. ◇ (Adverbial) *Iată, colo-n ceea vale Zice tinerul doios, „S-or uni pe altă cale, Într-un loc și mai frumos”.* MUREȘANU, P. 8/2. *Voinicelule frumos, Ce te plângi așa duios?* FOLC. TRANSILV. II, 307.

– Pl.: *duioși, -oase.* – Și: (învechit) *doiós, -oásă, diós, -oásă* adj.

– Lat. **doliosus, -a, -um.*

DUIOȘENIE s. f. Duiosie. Cf. DR. VII, 230, SFC III, 170.

– Pl.: *duioșenii.*

– **Duios** + suf. *-enie.*

DUIOȘICĂ adj. Diminutiv al lui *duios*. *C-am lăsat trei surioare, ... Și-o măicuță duioșică.* FOLC. MOLD. II, 201.

– Pl.: ?

– **Duios** + suf. *-ică.*

DUIOȘIE s. f. 1. Stare sufletească care exprimă tristețe, jale, melancolie; (învechit) *duioșime* (1). *O, Doamne! zise ea cuprinsă de duioșie, ce bine e la mânăstire!* SLAVICI, O. II, 32, cf. TDRG. *Zâmbetul ei ... amestec încântător de duioșie și ironie.* IBRĂILEANU, A. 56. *Mărturisind duioșii și desamăgiri ... cântarea înecată de dor se îndepărta, se stingea.* M. I. CARAGIALE, C. 158, cf. CADE. *Am sorbit toată neliniștea și toată duioșia lor.* CAMIL PETRESCU, P. 348. *Un cântec de-o duioșie adâncă umplea odaia.* SADOVEANU, O. I, 164. *Cine n-ar fi plâns auzind pe Ana cu câtă duioșie ... își plângea băiatul?* MOROLIANU, S. 99. *Duiosia tristă ne-ar lumina un zâmbet.* LABIȘ, P. 204. *Voinicul s-a apucat și au tras vreo câteva doine de jale cu atâta duioșie, cât numai lacrimile podidiră pe zâna aceea.* SBIERA, P. 37. ◇ L o c. a d v. **Cu duioșie** = în mod trist, jalnic, cu durere. *Clopotul chiema cu duioșie la rugăciune.* CONV. LIT. I, 129. *Subt un arbore șezând, Sta plângând cu duioșie Un cioban tânăr și blând.* MACEDONSKI, O. IV, 25. *Dochia ... începu să plângă cu duioșie.* SADOVEANU, O. I, 12.

2. Sentiment plin de gingășie, de delicatețe, de dragoste, de emoție; (învechit) *duioșime* (2). Cf. VALIAN, V. *Un bărbat perdut de frică, de duioșie și de mândrie.* NEGULICI, E. I, 112/4. *Orațiunea lui Cipariu ... a fost sentimentală și pronunțată cu multă doioșia.* BARIȚIU, P. A. III, 216. *Cu o blândă duioșie el aceste îi grăi.* NEGRUZZI, S. I, 132, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Caută să ne câștige simpatiile ... scoțând la iveală ... duioșia simțirilor și cumpătarea exprimării.* MAIORESCU, CRITICE, 603. *O duioșie dulce și liniștită îi implu sufletul.* EMINESCU, P. L. 85. *Pe fața gardistului era o duioșie pârintească.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 265, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU². *Cu părul nins, cu ochii mici Și calzi de duioșie, Avea parcă-o văd aici Icoana firavei bunici Din frageda-mi pruncie.* IOSIF, PATR. 9. *O privea pe furis ... cu un neînțeles sentiment de duioșie.* REBREANU, P. S. 132, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În casa mea, fii binevenită, Pentru mine Și pentru-aceste chipuri, De praf și vremuri șterse, Ce te privesc din rame cu-aceeași duioșie.* MINULESCU, VERS. 205. *Iubești întâi din mână, din îndatorire, din duioșie, Iubești pentru că știi că asta o face fericită.* CAMIL PETRESCU, U. N. 19, cf. SCRIBAN, D. *Capabil de adâncă*

sensibilitate și duioșie, înțelege necazurile mamei sale. ARGHEZI, C. J. 278. *De asemenea, și îndeosebi, îi plăcea Daudet, a cărui tandrețe, a cărui duioșie, asemănătoare aceleia a lui Dickens, îl impresionează adânc.* RALEA, S. T. III, 189. *Cântau un cântec simplu ca pământul, C-o duioșie candidă-n privire.* LABIȘ, P. 57. *Am privit însă, totdeauna, acele pelicule cu o firească duioșie.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 13. ◇ F i g. *Amurgul își tremură para în duioșia serii.* PETICĂ, O. 289. ◇ L o c. a d v. **Cu (mare) duioșie** sau **cu toată duioșia** = în mod gingaș, cu afecțiune, cu dragoste. *Tatăl ... se uita cu duioșie la prunc.* LEON ASACHI, B. 41/16. *O iubea din inimă curată și cu doioșie.* ASACHI, I. 119/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cucoana [il luă] în brațe pe favorit [cățelul] ... mângâindu-l cu toată duioșia.* CARAGIALE, O. II, 96. *Lelea Maria îl privi mișcată, cu duioșie de mamă.* AGĂRIBCEANU, S. 153. *Îl sărută cu duioșie în creștet.* HOGAȘ, DR. I, 73. *Își privi prietenul cu duioșie.* C. PETRESCU, A. R. 38. *Lucu o dezmierdă cu duioșie pe obraji și pe tâmpile.* VINEA, L. I, 256. *Își iubea cu duioșie soția și copiii.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 3. *Femeile ... vegheau cu duioșie și grijă puil de om de lângă ele.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/8.

– Pl.: *duioșii.* – Și: (învechit) *doioșie* s. f.

– **Duios** + suf. *-ie.*

DUIOȘIME s. f. (Învechit) 1. Duiosie (1). *Amar mie-n ziua a treia, în adâncă duioșime, Cufundat, poporul nostru îl ducea la jinterime.* ASACHI, S. L. I, 75.

2. Duiosie (2). *Cu-așa mijloace bune, cu-a voastră duioșime, Voi veți asigura A lor viitorime.* DONICI, F. 93, cf. TDRG.

– Pl.: *duioșimi.*

– **Duios** + suf. *-ime.*

DUIȚĂ s. f. (Învechit) Dualitate. *Nice au crescut unița în duiță, nice duița în troiță.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 131/99, cf. JAHRESBER. VIII, 151, SCRIBAN, D.

– Pl.: *duițe.*

– Din slavon. ДВОИЦА.

DUIȚUM s. n. 1. (Învechit) Pradă (2). *A prădat ... împregiurul Sucevii și s-a întors în țara sa cu mult duium și robi.* URECHE, LET. I, 150/31. *Tătarii ... au făcut jafuri și casne oamenilor ... După aceea s-au întors și Sultanul înderet cu duiumuri multe (început și al scos tot duiumul ce luasă moldovenii și turcii. n. COSTIN, L. 427. *Duium și robi au luat mult tătării.* NECULCE, L. 108. *S-a întors înapoi cu pace, făcând multă pradă și stricăciune și încărcă de duiumuri.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 133/31. *A întâmpinat cu tătarii drept Movila Răbâei, cari ducea robi și duiumul ce apucasă din Iași.* AMIRAS, LET. II, 122/1, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.*

2. Cantitate imensă, număr foarte mare de ființe sau de lucruri; partea cea mai numeroasă, mai însemnată dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu de obiecte, de fenomene (de același fel); mulțime (1), grămadă mare. *Și da duiumuri multe peste moscali, cât îi nădușie, de rămăsesă lucrul di să bată de-a mână.* NECULCE, L. 347. *În sfârșit venea duiumul oastei; trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahță poposită, amestecați, în neregulă.* NEGRUZZI, S. I, 167. *În noaptea trecută a tăbărât de la munte un duium de sătari.* CONTEMPORANUL, III, 281. *Mihai Viteazu, spărgând duiumul oștilor turcești ... gonit dâra de sânge și de turbane risipite până-n văgăunele Balcanilor.* VLAHUȚĂ, R. P. 17, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Duiumul armatei, în lungi, tăcute și negre șiruri, urca la deal încet și cu pas chibzei.* HOGAȘ, DR. I, 143, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. [Iarna] *peste șabă fără vaduri* *Își azvârle din duium Uriășele plocaduri Găurite rar de-un fum.* VOICULESCU, POEZII, II, 166, cf. SCRIBAN, D. *Peste locul sălbatic, veneau zăpezile, duium de omăt, apoi primăverile.* BARBU, G. 251. ◇

L o c. a d v. **Cu** (rar, în) **duium(ul)** = în cantitate, în număr foarte mare, din belșug, fără măsură. *Nu numai că nu se duc, dear vin, vin mereu cu duiumul.* GHICA, C. E. II, 433. *Noianul acesta de secături, cari curg cu duiumul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 382. *Iată exemple cu duiumul.* SĂM. II, 361. *Scrierile de această natură să sporesc cu duiumul pe zi ce merge.* LUC. II, 76. *Urșii ... dădeau târcoale pe la târle, luând oi cu duiumu'.* LUNGIANU, CL. 116. *Fac tunuri din clopote, puști peste puști și gloanțe cu duiumul.* VLASIU, A. P. 202. *Acea perfidă artă Cu care înșii meșteri strâng roze cu duiumul.* VOICULESCU, POEZII, II, 273. *La București ... [fete și feciori] se duc și azi cu duiumul [să slujească].* MOROIANU, S. 162. *În Tarcău au pierit cu duiumul presurile.* BĂCESCU, PĂS. 383. *Oboreni dimitale ... vor veni cu duiumul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 218. *Avem fiecare câte o carabină și gloanțe cu duiumul.* TUDORAN, P. 249. *Immuri slăvind munca se iviră iar în duium.* BARBU, PRINC. 277. *Se auzeau fel de fel de vorbe ... cu duiumul.* LĂNCRĂNAN, C. I. 234. *Pier cu duiumul eroi.* VULPESCU, P. 72. *Sentimentele pe care le-am încercat și cu care ar fi trebuit să încep, sigur că le-am avut cu duiumul.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 7. *Veniseră odată turci cu duiumul în țară.* RĂDULESCU-CODIN, L. 89. ♦ (Adverbial) În număr mare, în cantitate mare. *S-o pornim duium cu ce-om apuca, încotro ne-o duce norocul, grai un bătrân.* DELAVRANCEA, S. 200. *Aștept ca din făina ce-o dăruie duium Să ia și pentru dânsul o poală de uium.* VOICULESCU, POEZII, I, 142. *Toată noaptea viscolii ... În sat încă n-ajunsesem, Că porni, duium, să vie O viforniță târzie.* I. BARBU, J. S. 48. *Vai, fără vânt aleargă frunzarele duium!* LABIȘ, P. 40. *Merse până la poarta acelor palate cu lumea duium după ei.* POPESCU, B. II, 61. ♦ (Prin Transilv.) Zestre (2), abundență, bogăție. *Ea-și cată noră mai aleasă, S-o ducă-n bunuri și-n duium Acasă.* COȘBUC, P. I, 127.

- Pronunțat: *du-ium*. - Pl.: *duiumuri*.

- Din tc. *doyum*.

DUJDÍC s. n. v. **dușnic**.

DUJÍNĂ s. f. v. **duzină**.

DUJLEÁN s. m. v. **tujlean**.

DUJMÁN s. m. v. **dușman**.

DUJMĂNITÓR, -OÁRE adj. v. **dușmănitó**.

DÚJNIC s. n. v. **dușnic**.

DUJUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Maram.) A vâjâi (1). LEXIC REG. 14.

- Prez. ind. pers. 3: *dujuie*.

- Cf. v â j â i.

DUL¹ s. n. (Regional) 1. Umflătură situată în apropierea venelor sau pe talpa piciorului; ganglion; bătătură. Cf. CADE, BOCEANU GL., PAȘCA GL., GL. OLT. ♦ Umflătură formată în urma mușcăturii unei insecte; blândă. Cf. MAT. DIALECT. I, 68.

2. Mamelon. Cf. COMAN, GL.

3. Nod pe gheață sau pe trunchiul unui copac. Cf. CADE.

4. (Mai ales la pl.) Murdărie care se desprinde de pe corp în urma frecării cu degetele umezite (Someș - Guruslău). Cf. MAT. DIALECT. I, 209. *Se duce hâra tot duluri, duluri.* id. ib.

5. Ridicătură de pământ făcută de oameni pe marginea unui iaz sau în calea unei gârle pentru a opri sau a conduce cursul apei; mal (3), dig (1) (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Stam vara pe dulul lacului și ne coceam la soare.* id. ib. ♦ E x p r. A (se sau a-și) face (cineva) **burta dul** = A se sătura (1), a-și umfla burta. Cf. UDRESCU, GL. **A se face dul** = (despre aluat) a crește, a se umfla (3). Cf. id. ib.

6. Răzor rămas printre brazde, nearat de plug; dălmă (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *A ara cu duluri.* id. ib.

7. Val (1) (Secășeni - Oravița). Cf. ALR SN III h 835/29, ALRM SN II h 657/29.

- Pl.: *duluri*. - Și: **dúlă** s. f. GL. OLT.

- Et. nec.

DUL² s. n. (Regional) Bucată de lemn de care este atârnat, deasupra focului, vasul în care se fierbe mâncarea. *Două sisteme de suspendare a căldării deasupra focului: a) de un sul, dul, darar, drugă ... b) de o cocaie.* VUIA, PĂST. 53, cf. CADE.

- Pl.: *duluri*.

- Et. nec.

DULÁB s. n. v. **dulap**.

DULÁF s. n. v. **dulap**.

DULALMÁ s. f. v. **dunanma**.

DULÁMĂ s. f. 1. Haină (lungă) purtată în trecut de negustori, preoți etc.; spec. haină de ceremonie făcută dintr-o țesătură scumpă, adesea împodobită cu blană și cu paftale, purtată de domni și de boieri. *Tri dulămi* (a. 1536). CUV. D. BĂTR. I, 238. *Și a luat dulama mea și hainel[e]* (a. 1630). IORGA, S. D. IV, 19, cf. ANON. CAR. *Iar Ahia prorocul ... era ... îmbrăcat în dulamă nouă.* NEAGOE, ÎNV. 47/25. *Și am trimes dumitaale trei coți și giuământate de postav suptire de o dulamă* (a. 1697). BUL. COM. IST. II, 207. *Ear Alexandru-Vodă scăpând numai cu dulama pre trup, el fu despărțit de doamnă-sa, și fugind tare, sosî la Brăila* (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 308. *O dulamă de canavăț îmblănită* (a. 1745). IORGA, S. D. V, 322. *Și când iasă domnul la biserică, doi din curteni îmbrăcați în dulămi de taftă merg înaintea domnului.* GHEORGACHI, LET. III, 308/4. *Am luoat de la cinstitul părinte arhimandritul popa grecilor Cumpanii[i] Siibiului anume o dulamă roșie de anglie vechie și o părechie de nădragi* (a. 1775). IORGA, S. D. XII, 90. *Lăpușneanul în zioa aceea era îmbrăcat cu toată pompa domnească ... peste dulama poloneză de catifea stacoșie, avea cabanița turcească.* NEGRUZZI, S. I, 148, cf. POLIZU. *Prin grădină se vedea venind un om scurt, îndesat ... îmbrăcăminte de dulamă, pantaloni și scurteică.* GHICA, S. 281. *Ia privește, cucoane, această dulamă. Ce mai postav! Ce mai sârmă de aur!* FILIMON, O. I, 148, cf. PONTBRIANT, D. *Sburdalnica lor ceată Străluce de departe în haine poleite: Dulămi cu flori de aur la pept împodobite.* ALECSANDRI, POEZII, 200. *Boierul se îmbrăcă într-un antereu de cutnie galbenă, se încinse la brâu cu un șal turcesc de preț, și fiindcă era toamnă și cam rece afară, îmbrăcă pe deasupra și o dulamă blănită de postav cafeniu.* CONV. LIT. XII, 131. *Pe d-asupra acestor veșminte, vine scumpa dulamă de serasir înflorat, cu guler mic de blană.* ODOBESCU, S. I, 418. *Pe sub mantie purta o dulamă de mătase albă și la cingătoare avea o sabie de aur.* ISPIRESCU, M. V. 43. *Ușa colibei se deschide. Kira, într-o dulamă cu hârșii de vulpe, să repede înspre Cornul-Caprei și privește neclintită îndelungă vreme.* DELAVRANCEA, S. 170, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Azi ... nu se mai mărîtă fără mătase și fără scurteică și dulamă cu plimbul de șder.* SĂM. I, 11, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 249, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Multe din ele erau îmbrăcate cu dulămi de mătase.* MOROIANU, S. 93, cf. SCRIBAN, D. *Dulamele cu lastră grea cădeau pe șoldurile pline.* BARBU, PRINC. 138. *Kisselev coborî geamul din stânga al portierei și-și ridică gulerul dulamei.* v. ROM. octombrie 1960, 52, cf. DER, DEX.

2. Haină țărănească lungă (și îmblănită) făcută din postav gros. *La trei copii săraci ce vor să învețe carte să li se dea ... câte o dulamă.* ANTIM, O. 330. *Așa s-a băgat în articolul acesta vorbele:*

„dulamă”, „cepchen”. HELIADE, PARALELISM, I, 47/9. *Mai mulți săteni cu „dulămi” albe ... se aflau grămădiți dinaintea oblonului cărciumei.* PELIMON, I, 210/13, cf. LM. *Ș-apoi atunci ... puneți, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi ... și altceva de gustare în buzunările dulamei.* CREANGĂ, O. 246. *Dulama era un strai bătrânesc și de care se pomenește în poezia populară – din Moldova – că umblau îmbrăcați haiducii.* ȘEZ. VII, 179, cf. MUSCEL, 87, AL LUPULUI, P. G. 74. *Dulama de pe mine era learcă, în cisme aveam o oca de apă.* GALACTION, O. 81. *S-au învălit în dulame și au purces spre cetate prin ploaie.* SADOVEANU, O. XIII, 423. *A așternut dulama și a băgat sub ea un maldăr de iarbă.* STANCU, D. 19. *Achim scoase caii din grajd, întinse dulama peste spinarea unuia din ei și se pregătea să plece.* PREDĂ, M. 91, cf. DER, H I 8, IV 87, V 17, XIV 60, 187, XVIII 145, ALR SN IV h 1 185/769, ALRM SN III h 1 006/769. *Măi baciule, dumneata, Dă-mi mie sarica ta, Să-ți dau eu dulama mea.* MATEESCU, B. 57. *Ghișor cu calul breaz și se spală pe obraz, și se șterge cu dulamă, Să-și dea Măriuța seamă, Că nu i-a cusut năframă!* PAMFILE, C. 7. 167, cf. TOMESCU, GL. *Dulama, făcută din postav sau din mătase; blănită cu pei dă miel.* ALRT II 87. *S-o dus în grajd ș-o scos Nouă iepi, sărepi, ... Cu potcoavi di alamă, Ci bat bini la dulamă.* FOLC. MOLD. II, 31.

– Pl.: *dulame* și (învechit) *dulămi*. – Și: (regional) **dulúmă** (DR. IV, 258, H VII 390), (învechit, rar) **dolămă** (ANON. CAR.) s. f.

– Din tc. **dolama**.

DULÁN s. m. v. **duhlan**.

DULANDRAGÍU s. m. (Regional) Hoț, escroc; om de nimic, fără căpătâi. *Vreun dolandirgiu marfa nu le-au luat* (a. 1783). FURNICĂ, D. C. 93. *După dejun, mergea regulat la cafenea, locul de întâlnire al tuturor dolandiragiilor.* GANE, N. III, 164, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., T. PAPAHAĞI, C. L., CADE.

– Pl.: *dulandragii*. – Și: **dolandirgiu** s. m.

– Din tc. **dolandirici**.

DULÁP s. n., s. m. 1. S. n. Mobilă de lemn sau de metal, prevăzută cu rafturi, în care se păstrează rufe, haine, vase, cărți etc. *Două dulapuri și polițiile* (a. 1761). IORGA, S. D. V, 109. *Măsariul ... face uși ... dulapuri (castăne), mease, lavițe.* FULEA, B. 48/1. *I dulap pentru strai (garderob)* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262. *Am pus într-un coridor ... un dulap mare cu sticle.* CR (1839), 294¹/30. *A supus femeii pisica sedentară și răbdătoare ca dânsa, spre a veghia asupra proviziilor ce ea adună în dulapurile și podurile ei.* NEGULICI, E. II, 115/19. *Doă scaune poleite și un dulap cu cărți plin.* PANN, E. I, 86/4, cf. POLIZU. *În casele cele mai modeste nu mai găsești un scaun, un dulap ... care să nu fie aduse de peste hotar[e].* GHICA, C. E. II, 545. *În cellalt unghi era așezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce.* FILIMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D. *Un dulap mare, în fund, cu două uși.* ALECSANDRI, T. I, 31. *Descoperirea lui e așezată cu onoare în dulapuri, alături cu numele dăruitorului.* ODOBESCU, S. II, 261. *În dulapuri vechi de lemn simplu erau cărți vechi legate în piele.* EMINESCU, N. 52. *Ușa dulapului era pe jumătate deschisă.* SLAVICI, O. I, 354. *Își băga capul prin dulapuri.* MACEDONSKI, O. III, 9, cf. DDRF. *Ce să fac? Unde-mi stă capul? Grabnic, hai să-nchid dulapul.* COȘBUC, P. I, 105, cf. ALEXI, W. *Plătitorul ... servește la plătuirea, adică la subțierea ... tablelor de la uși, dulapuri, lambriuri.* I. APOLZAN, U. 14. *Deschide pe rând toate dulapurile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 67. *Se scoaseră pentru întâia oară din dulapuri și lăzi pânzeturile de masă de Olanda.* M. I. CARAGIALE, C. 63. *Dosarele diplomatice, te întorci și le pui în dulapul acesta masiv.* CAMIL PETRESCU, P. 336. *Dulapurile nu erau ticsite cu hănuțe strâmte sau cu rochițe prea scurte.* TEODOREANU, M. I, 104. *S-a suit pe spatele scaunului, ca să ajungă deasupra dulapului, unde se găsea vioara.* ARGHEZI, C. J. 17. *Florica scosese din dulap teaca de piele.*

DEMETRIUS. A. 12. *Scoase dintr-un dulap mic și aduse ... o farfurie cu varză acră care înota în zeama ei.* PREDĂ, DELIR. 237, cf. ALR II 3 544, ALR II/I MN 136, 3 891, ALRM II/I h 350. *La un dulap că căta, Și-un sepet mare scotea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 251. ♦ (Regional) *Dulapul miresei sau tinerei = ladă cu zestre a miresei sau a tinerei.* Cf. ALR II/I MN 136, 3 893, ALRM II/I h 352. ♦ (Regional) Firidă. Cf. ALR II/I h 273, ALRM II/I h 377.

2. S. n. (Regional) Scrânciob (1). *S-aibă a face la Radu-Vodă dulapul cel obicinuit la serbătorile Sfințelor Paști ... pentru mângâierea și priveala norodului de obște și pentru oareșicare agoniseală și chiverniseala lor!* (a. 1790). ȘIO II₁, 164. *În scrânciob, sau în dulapul muntenilor el stă cu ea alături și toată dragostea lui parcă nu-i ajunge ca s-o păzească destul.* SEVASTOS, N. 25. *Aici veniau fetele și băieții din mahalalele mărginașe, ca să se dea în dulap sau călușei.* MARIAN, ap. ȘIO II₁, 164. *Satu-i strâns în bătaură, Cântă, joacă, chefuește ... sună toba; plin dulapul Se-nvârtește.* IOSIF. PATR. 25. *În Moldova și Bucovina se numește scrânciob ...; în Muntenia dulap, leagăn.* PAMFILE, I. C. 469, cf. CADE. *Comandase fleici și un castron cu zeamă de varză și aduseseră doi danci vioriști, să le cânte ... când o începe cărciuma să se ridice cu ei, ca un dulap de la bălci.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 162. *Pe un maidan un dulap se învărtește la fărliitura unui taraf de lăutari.* CĂLINESCU, I. C. 63. *Se dau oamenii în scrânciob (dulap).* ȘEZ. I, 201. ♦ (Învechit, rar) Trapez¹ (3). *Învăț să sâr pe funie ca comedianții ce văzuseră că juca la dulap la Cișmegiu.* HELIADE, O. I, 257. ♦ Intrigă, uneltire; șmecherie (2), amăgire, înșelăciune. *Toate cabalele, toate intrigile, toate dulapurile, toate ipocriziile ... ce este capabil a comite, cu numele de politică sunt scuzate.* HELIADE, O. II, 54. ♦ E x p r. **A învărti** (sau **a întoarce**) **dulapuri** ori **a juca cuiva un dulap** = a înșela, a amăgi pe cineva. *Aici apoi întoarce chichițe și dulapuri.* ap. ȘIO II₁, 164, cf. ZANNE, P. IV, 356. (Cu inversarea expresiei) *Aste dulapuri învărtite la așa șubări politici, aste vârtejuri, furtuni meșteșugite.* JIPESCU, ap. ȘIO II₁, 164. **A-l întoarce ca în dulap** = a-și bate joc de cineva, a manipula pe cineva. Cf. ZANNE, P. IV, 356.

3. S. m. Scândură lată și groasă. *Un ban de tot dulapul ce vine pe Siret* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 380. [Afumătoarea] *va fi despărțită în două odăi cu două uși de dulapi și două ferestre de stejar* (a. 1848). DOC. EC. 948, cf. POLIZU. *Din pădurile ce ei exploatează scot numai chereștea de brad, adecă grindii, dulapi, scânduri.* I. IONESCU, P. 70, cf. HEM I 576, COSTINESCU. *Locurile rele și ponorate au făcut pe cărăuși să recurgă la un mod barbar de a transporta dulapii din vatra chereștelei la Sinaia.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 50. *Apa groaznic vine și moara pe dulapuri abie de se mai ține.* I. NEGRUZZI, S. II, 147, cf. DDRF. *După localități și grosime se zice dulap, scândură, blană sau tinichea.* DAMÉ, T. 176. *L-au așezat apoi în sicriul nou, croit din dulapii prinși odată cu trupul lui.* SĂM. I, 326. *Tâlharule! unde ai pus dulapii?* DUNĂREANU, CH. 136. *Doi dulapi, adică două scânduri mari și groase cu care se formează podul de la o dubă la alta și pe care stau o parte din pescari ... când se scoate năvodul.* ANTIPA, P. 471. *O casă-i scoate din pungă 110-180 lei, cuprinzând mai ales dulapii (scândurile) pentru podit.* PAMFILE, I. C. 423, cf. CHIRIȚESCU, GR. 249. *Plute lungi de dulapi noi lunecau mai iute decât apa.* HOGAȘ, DR. II, 3. *S-au găsit în situ cuiele de fier cu care fuseseră prinși dulapii de stejar care formau porțile.* PĂRVAN, G. 478, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DS, SCRIBAN, D., DER, H II 118, III 72, X 425, 539, XII 140, 173, COMAN, GL., CHEST. II 78/242, 117/139, ALR I 1 853/214, 528, 540, 550, 590, 594, 600, 610. ♦ (Regional) Bucată mare de slănină, de carne etc. (Unirea – Băilești). Cf. GL. OLT.

4. S. n. (Regional) Roată pentru trasul borangicului. *Femeile care lucrează cu dulapuri tragerea de borangic aici în politia Bucureștilor* (a. 1819). ȘIO II₁, 164, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ (Prin Mold. și nordul Dobr.) Roată care învărtește moara. Cf. MARIAN, S. R. I, 30, H XIV 398. *Moara sta și se uita. C-o mână penele-i bătea, Cu alta izmenele-n sus trăgea. I-a dat un ciocan în șele și-a așezat-o*

pe mâsele. I-a dat un pumn în cap Și-a așezat-o pe dulap. FOLC. MOLD. I, 308.

- Pl.: (s. n.) *dulapuri*, (s. m.) *dulapi*. - Și: (regional) **duláf**, (ALR II 354/27, 64, ALR II/I MN 136, 3 891), **duláb** (ALR II/I MN 136, 3 891), **doláp** (ALR II 3 544/29, 36, 705, ALR II/I MN 136, 3 891), **doláf** (ALR II 3 544/53, 76, ALR II/I MN 136, 3 891) s. n.

- Din tc. **dolap**.

DULAPCIÚ s. m. (Rar; despre oameni) Șiret³, șmecher (1). Veni odată, în timpul exilului meu, vorba cu un turc despre mincinoșii și dulapcii[i] de toate națiunile și de toate religiunile. HELIADE, O.² III, 209. Văru-tău Simion și Iancu al lui Bou Negru sunt dulapcii și tu stai în baltă la vaci! SANDU-ALDEA, A. M. 8.

- Pl.: *dulapcii*.

- Din tc. **dolapçi**.

DULÁŞ s. n. (Prin nord-estul Munt.) Drum făcut de trecerea turmelor de oi; drumeag. Ciobanul trebuie ... să știe umbra cu ei [cu cârlanii] pe „hățașuri” și „dulașuri”. GR. S. VI, 65.

- Pl.: *dulașuri*.

- Cf. d u l¹.

DŪLĂ¹ s. f. (Învechit) Servitoare. Cf. PASCU, C. 10.

- Pl.: *dule*.

- Din ngr. δούλη.

DŪLĂ² s. f. v. **dul¹**.

DULĂMÍCĂ s. f. (Prin nordul Dobr.) Dulămiță. Scoală, mamă ti gătești Cu cotu și foarfica Și-mi croiești-o dulămică. MAT. FOLC. I 320.

- Pl.: *dulămici*.

- **Dulamă** + suf. *-ică*.

DULĂMÍTĂ s. f. Diminutiv al lui *d u l a m ă* (2); (regional) dulămică. Cf. ȘIO II, 405, PASCU, S. 255, SCRIBAN, D. Na de la mine astă dulămiță Verde ca foaia de viță. MAT. FOLC. 158. Este căpitan Gheorghică, Numai el ș-o sluguliță, Îmbrăcat c-o dulămiță. MATEESCU, B. 68. Și-mbrăca o dulămiță, Verde ca foaia de viță. PĂSCULESCU, L. P. 233. Trei spice a și luat, Și le-a-nvălit în dulămiță Și le-a dus la a lui dragă domniță. FOLC. MOLD. I, 263.

- Pl.: *dulămițe*.

- **Dulamă** + suf. *-iță*.

DULĂPÁŞ s. n. 1. Dulăpior (1). Ana merge și cată cana pe dulăpaș. CONTEMPORANUL, II, 219, cf. PASCU, S. 346, CADE. Jucăriile plutiră de-a valma ... bărci, corăbioare, mingi, dulăpașe de păpuși. TEODOREANU, M. II, 509. Scoate dintr-un dulăpaș din zid un Coran ferfenișos. SADOVEANU, O. X, 416, cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Firidă (Mangalia). Cf. CHEST. II 194/136.

- Pl.: (1) *dulăpașe*, (2) *dulăpașuri*.

- **Dulap** + suf. *-aș*.

DULĂPĂRIE s. f. (Învechit, rar) Înșelătorie. Prin dulăpărie s-avefi evghenia. ap. ȘIO II, 165.

- Pl.: *dulăpării*.

- **Dulap** + suf. *-ărie*.

DULĂPIÓR s. n. Diminutiv al lui *d u l a p* (1); dulăpaș. Cf. PONTBRIANT, D., LM. Adeseori dulăpiorul lui madam Teacă suferea efracțiuni, din care Tecuță își plătea luxul de a face chef la cantină. BACALBAȘA, S. A. I. 5. Un dulăpior de provizii lângă o masă în fund, pe care se află între altele un sfeșnic cu o lumânare de seu. SĂM. II, 180. Jupâneasa Lența deschise uscioara dulăpiorului, pe care îl

cunoștea bine baba, cu o chee secretă ce o ținca atârnată de brâu. CHIRIȚESCU, GR. 178. Scoase dintr-un dulăpior o cutie. AGÎRBICEANU, S. 358. O masă albă de brad, între paturi, două scaune de lemn la cele două capete ale mesei, într-un colț un dulăpior grosolan de stejar ... alcătuiau toată îmbrăcămintea simplă dar îndestulătoare a odăii. HOGAȘ, DR. II, 5, cf. CADE. Se extaziază căzând pe scaun în fața unui dulăpior. BRĂESCU, V. A. 148. Era o odăiță cu divan și c-un dulăpior cu geam mat alături. SADOVEANU, O. XXI, 441. Puneau bani grei ... în anumite ascunzători prin ziduri și dulăpioare. MOROIANU, S. 31. Masa rotundă și scaunele capitonate, bufetul alcătuit din dulăpioare ovale armonios suprapuse în chip de liră ... mențineau un veșnic crepuscul în această încăpere. VINEA, L. I, 54. În colțul mesei se așeza un mic dulăpior triunghiular. BUTURĂ, EG. 112. Înainte să termine țigara, se ridică și deschide un dulăpior al bibliotecii. CĂRTĂRESCU, N. 289. ♦ (Prin nordul Munt.) Firidă. Cf. ALR II/h 273, ALRM II/h 377.

- Pl.: *dulăpioare* și (învechit, m.) *dulăpiori* (PONTBRIANT, D., LM).

- **Dulap** + suf. *-ior*.

DULĂPÍT, -Ă adj. (Învechit; glumeț) Care este închis în dulap (1). Pe câte trei ibovnici ai ei prinși în mrețele sale după cum dorea, încuie bine și tare odaia în care erea dulapurile ... Se veseliră toată noptica, mâncându și bându întru sănătatea dulăpiților ibovnici. GORJAN, H. IV, 77/14.

- Pl.: *dulăpiți, -ie*.

- De la **dulap**.

DULĂRIE s. f. (Regional) Rang înalt boieresc. Ce boierie poștești ? Ghiulăria, dulăria, Caracălu jumătate. FOLC. OLT. - MUNT. II, 177.

- Pl.: *dulării*.

- Et. nec.

DULĂU¹ s. m. 1. Câine mare. Să plătească toată paguba, câtă să va fi făcut în turmă, ceta ce au ucis dulăul. PRAV. 20. De mă atingu de foc, mă ard; de mărgu spre dulău, mă mușcă; de mă răstescu pre cal, mă loveaște cu piciorul. N. COSTIN, C. 308. Precum este hire mai ales de lup decât de dulău, așe și el nu era lup, decât să pricepē mai mult dulău decât de lup. NECULCE, L. 335. Dulăul așea pre dinaintea casăi pururea să afla. CANTEMIR, I. I. I, 91. De ce nu gonești dulăul ăla, zise. VOINESCU II, M. 22/21. Doi dulăi se băteau tare. SION, F. 119, cf. PONTBRIANT, D. Până-n ziuă urlă dulăii de la stână. ALECSANDRI, P. III, 299, cf. COSTINESCU. Vânători și căruțași, mârfoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la târlă! ODOBESCU, S. III, 19. El se află în acele momente de trândăvie plăcută, pe cari le are un dulău, când și-ntinde toți mușchii în soare. EMINESCU, P. L. 73. Un dulău de curte ... Era să mi-l omoare pe Bubico. CARAGIALE, O. II, 97. S-aud hămăind dulăii. CONTEMPORANUL, VII, 21, cf. DDRF. Pornim, deci, însoțiți de băiat și un câine, un dulău mare, cu părul lung și cu labe puternice. SĂM. II, 729, cf. ȘĂINEANU², TDRG. Lângă grajdul vitelor se află legat un dulău. PAMFILE, I. C. 447. A junghiat un bou, pe care l-a-mpărțit cu dulăii. LUNGIANU, CL. 136. Sgomotele de afară, ușile trântite, lătratul plin și rustic al unui dulău, toate se învălmășeau departe și nehotărât. C. PETRESCU, S. 85. Pe înserate, îmi plăcea să mă așez cu Osman, dulăul, pe prispă și să privesc cum răsar stelele. M. I. CARAGIALE, C. 72, cf. CADE. Chiar în fund, printre niște dulăi cu lanțuri strălucitoare ... stătea Laios, cu botul întins pe labe. MIRONESCU, S. 185. Un dulău, potolit repede, se gudură pe lângă mine. BRĂESCU, O. A. I, 245. Și i se supuneau toți. căci colții dulăului care-l înșoțea supus, erau pravilă temeinică și temută. TEODOREANU, U. C. 15. După zaplaz, hămăiau dulăi ciobănești. SADOVEANU, O. X, 121, cf. SCRIBAN, D. Domoli cu vorba vreo trei dulăi. CAMIL PETRESCU, O. II, 7. S-ar putea să ne iasă în cale

un dulău. STANCU, R. A. II, 129. *Așa buciună ciobanii, Când își prăpădesc cârlanii Și s-adune dulăi Pe la toate târlele.* SEVASTOS, C. 293, cf. ALR II 6 043/36, 551, 705, ALR SN III h 662, ALRM SN II h 479. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Un dulău de câine, cât un urs, dete năvală înăuntrul.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 149. ◆ Epitet depreciativ pentru un om rău sau corpolent, haimana, bădăran. *Ah! De mi l-ar da Dumnezău pre mâna mea pre acel dulău scurt!* M. COSTIN, O. 177. *Au început a-l blăstăma și a-l sudui și a-i dzice dulău fără de obraz.* NECULCE, L. 22. *Văzându-se în așa stare, și părăsită de toți dulăii, simțea părerea de rău și mahnirea cea mai mare.* GORJAN, H. II, 205/5, cf. POLIZU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², REȘMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., LEXIC REG. 101. *A plecat dulăul iar la farti, în vale.* UDRESCU, GL. *Rău mă muștră neamul meu Că m-am făcut iară rău, Căine rău, mare dulău.* FOLC. TRANSILV. II, 347. ◆ (Regional) Termen depreciativ pentru un cal leneș, cu mers greoi. Cf. DR. V, 184.

2. (Regional) Numele unei constelații boreale (din care face parte și Sirius); Căinele-Mare. *Cănele mare și cănele mic sunt numite cănele sau dulăul și cățelul.* PAMFILE, CER. 174.

- Pl.: dulăi.

- Din pol. [pies] **dolowu** „[câine] de vânatoare”.

DULĂU² s. m. (Prin Bucov.) Mâncare specifică huțurilor, constând în mămăligă cu brânză. LEXIC REG. 101.

- Pl.: dulăi.

- Et. nec.

DULĂU³ s. n. v. **duleu**.

DULĂUĂȘ s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui **d u l ă u¹**. *Un dulăoaș, carile cu dânsul cunoștință avea.* CANTEMIR, I. I. II, 206.

- Pl.: dulăuași.

- **Dulău¹** + suf. -aș.

DULĂUCĂ s. f. (Regional) Cățea mare. Cf. HEM 2 222, FD II, 87, H XIV 405.

- Pl.: ?

- **Dulău¹** + suf. -că.

DULBĂNÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se împodobi. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

- Prez. ind.: *dulbănesc.*

- Cf. t u l p a n .

DULBÉNT s. n. v. **tulbent**.

DULBÍNĂ s. f. v. **dălbînă**.

DULBÚN adj., s. m. (Munt.; turcism învechit) (Persoană) care prevede (1). *În vreme ce împărăția îl socotește [pe Ali-Pașa] ca un dulbun, îi porunceă să privească mișcările vecinilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 293, cf. ȘIO II₂, 145.

- Pl.: *dulbuni, -e.*

- Din tc. **dürbün** „binoclu de câmp”.

DULCAMĂR, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Amestec de dulce și amar. Cf. POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 153/6, REȘMERIȚĂ, D., FORM. CUV. I, 168.

2. S. f. Zâmbă (*Solanum dulcamara*). Cf. ALEXI, W., COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

- Pl.: *dulcamari, -e.*

- Din lat. **dulcamarus, -a, -um**.

DÚLCE adj., s. n. 1. Adj. 1. (În opoziție cu **a c r u**, **a m a r**) Care are gustul caracteristic al mierii sau al zahărului, care

produce o senzație gustativă agreabilă, plăcută. *Acea pohtă a trupului spre gustare nevoescu-se, că a mulți nu le se arată dulci un chip de bucate.* CORESI, EV. 263. *E asemenea unui pom ce are frunze frumoase și poame într-îns dulci și cu bună mirează.* PRAV. LUCACI 171, cf. ANON. CAR. *Vinul ... văzându-l limpede și frumos la față, și moale și dulce la gustare de-are fi și înțelept neștine, tot să amăgiaște.* PRAV. 263. *Au vin dulce care pică în inimile celor ce-l beau.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/5, cf. LEX. MARS. 201. *Vinul să fie dulce, iar nu cu pelin.* IACOV. SYN. 2°/21. *I bute cu vin dulce (a. 1784).* IORGA, S. D. VII, 235. *Furnicile ... poamele ceale dulci le mănâncă.* ÎNV. POM. 152/7. *Vin foarte dulce ... era turnat în păhare de aur.* MAIOR, T. 11/16. *O vie roditoare ... rodește cea mai dulce poamă.* BELDIMAN, A. 33/21, cf. LB. *Aș vrea și cu drojzii să dășart acest păhar Amestecat când de fiere, când de dulcele nectar.* HELIADE, O. I, 105. *Miezul ei [al poamei] dulce și bun ca de migdale.* DRĂGHICI, R. 51/18. *Mănâcând mult zahăr, seau alte lucruri dulci se negresc dinții.* ALBINEȚ, M. 214/4. *Mănâncă fructuri, rădăcini dulci, insecte și păsări.* J. CIHAC, I. N. 33/5. *Mustul poate să fie dulce.* I. IONESCU, C. 197/8. *Musturile cele mai dulci din vegetale.* NEGULICI, E. II, 115/28. *Boracele ... este o sare albă și cam dulce.* BARASCH, I. N. 68/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Iaca părul griit de dânsa era încărcat de pere galbene ca ceara de coapte ce erau, și dulci ca mierea.* CREANGĂ, P. 290, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Mere murate fac mai ales locuitorii din părțile Moldovei de Sus, punându-le în apă, vin sau must dulce.* PAMFILE, I. C. 240. *Făcuse rachiul dulce și tare.* AGÎRBICEANU, S. 605, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Din roadele sătule de seva dulce se înălța un răsunset cald, bucolic.* C. PETRESCU, S. 178, cf. CADE. *Băuturile erau dulci, dar tari.* VISSARION, B. 190. *Mai alături erau semănași pepeni dulci, ca mierea.* VLASIU, A. P. 57, cf. SCRIBAN, D. *Deșertul se colorează cu tufe pline de flori yuco, mesquite, polo verde și cactuși care se împodobesc cu ... frunze foarte dulci.* RALEA, O. 87. *Porumbii aveau boabele moi și dulci.* STANCU, M. I, 50. *Bolnavului i se dă de băut ceva dulce.* BELEA, P. A. 219. *Fragile acum sunt dulci.* ISAC, O. 107. *Am gustat din scorburii faguri dulci.* LABIȘ, P. 129. *Cârciumarul aducea un vin albicios, dulce ca morcovul.* BARBU, G. 367. *Nutrea o dragoste pătimașă pentru vinul dulce grecesc.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 84. *Pentru o amforă de vin dulce grecesc, nobilul get dădea o cantitate oarecare, mare în orice caz, de grâne sau de alte produse locale.* H. DAICOVICIU, D. 43. *Se bucură ochii ... de priveliștea ciorchinilor dulci și reci.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 12. *Să-ți dau două mere dulci.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 118. *Nalt ca casa, verde ca mătasea, dulce ca mierea, amar ca fierea.* SBIERA, P. 321, cf. ALR I 1 718, ALR II 6 147, ALR II/1 MN 14, 6 910. *Nu te mai poți sătura ... de vin dulce toamna.* FOLC. TRANSILV. I, 139. *Albina în gură ține mierea cea mai dulce.* ZANNE, P. I, 312. ◇ *Fi g. Giudecarile D[o]mnului ... mai dorite-s decât aurul ... și mai dulci decât mierea.* PSALT. (1651), 31°/5. *Neavând nicio grije de cina cea dulce a dumnezăieștii mese.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/34. *Pacea e mai dulce decât toate rodurile acele.* MAIOR, T. 267/14. *Rădăcina învătăturii e amară, însă rodul ei e dulce.* ȚICHINDEAL, A. M. 10/24. *Mi se vor părea dulci la gustare aceste întâmplări și frumoase la vedere.* GORJAN, H. I, 138/23. *Anghel nu gustă dulcele rod al vieții.* RUS, I. II, 139/27. ◇ **E x p r.** (Regional) **A fi dulce la vânzare** = a se vinde ieftin, convenabil. *Porumbul este dulce la vânzare.* Cf. CIAUȘANU, GL. **A face** (sau **a lăsa un preț mai dulce** = a face (sau a lăsa) mai ieftin. Cf. UDRESCU, GL. ◆ (Despre alimente, mâncăruri etc.) Căruia i s-a adăugat zahăr; care a fost îndulcit cu zahăr, cu miere etc. *Le pune ostropielul acelu peste iale gustând să fie și acru și dulce ca să fie gustos.* MÂNCĂRILE, 86/14. *Măndula întinsă în zahăr e aleasă bucată dulce.* ÎNV. POM. 43/23. *Să nu mănăcăm multe amestecături ... curechi și bere, aluături și bucate dulci.* ALBINEȚ, M. 115/11. *Bea și tu, Anuță, că pentru tine l-am luat și l-am făcut dulce ca gura ta.* REBREANU, I. 19. *Să se ungă cu alifie dulce ori cu său de capră.* BUJOREAN, B. L. 58. ◆ **Bun, gustos.** *El bea vin mai mult din oală roșie ... dzicând că-i mai*

dulce vinul din oală decât din pahar. NECULCE, L. 32. *Precum nu sunt dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciuni.* ANTIM, O. 37. *Pâine la foame udată e cea mai dulce bucată.* PANN, H. 6/1. *Nu mai mâncaseră o friptură de miel așa de dulce și gustoasă.* MOROIANU, S. 82. *Ghiorțal d-âl mărunțel, E ceorba dulce de el.* PĂSCULESCU, L. P. 175. *Și frigeau vreo trei berbeci în cârlige și belciuge Cum să fie carnea dulce.* FOLC. TRANSILV. I, 424. ♦ F i g. (Substantivat) *Ființă iubită, adorată, venerată; iubit. Înfericeadză, Doamne, dulcilor și dereptilor cu înrema.* PSALT. 272, cf. CORESI, EV. PS. SL. - ROM. 538. *Unde te grăbești a Te duce Fiiul mieu: După tine viu prea dulcele mieu: că nu pociu răbda a nu Te vedea pre Tine I[su]se a[l] mieu.* MINEIUL (1776), 204^v/133. *Cini despărțește doi dulci Ducă-i corbii carnea-n ciunci.* BÎRLEA, L. P. M. 53. ♦ C o m p u s: (învechit; calc. după v.sl.) **dulce-cinstit** = iubit, respectat. *Chemă doi șerbi ai săi și un voinic dulce-cinstit de slujitorii lui.* CORESI, L. 44/6.

2. (Despre lapte) Proaspăt (1), nefermentat. *Să se păstreze laptele dulce fără a să înăcri.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 16/15. *Începând ca vânzătorul, Lapte dulce a striga.* PANN, H. 47/6. *Să i se dea să bea lapte dulce.* LUCACI, M. 44/2. *L-oi hrăni cu mezz de nucă și-l voi adăpa cu lapte dulce.* EMINESCU, P. L. 21. *Împăratul are obiceiul a bea în toată sara o cupă de lapte dulce.* CREANGĂ, P. 97. *Își mânca mămăliguța cu lapte dulce.* ISPIRESCU, L. 262, cf. DDRF. *Le dete să bea dintr-o oală lapte dulce.* VISSARION, B. 269. *Hrana era simplă ... (pâine de porumb, brânză, lapte dulce și acru, ouă).* IST. LIT. ROM. III, 761. *De mâncare mi-a gătit Colăcel în lapte dulce.* RETEGANUL, TR. 130. *Taci, fiule, nu mai plânge Că te-oi scâldea-n lapte dulce.* PĂSCULESCU, L. P. 59, cf. ALR I 735. *Ține bine pe mândra, Tot cu turta-n lapte dulce, Doar la mă-sa nu s-a duce.* FOLC. TRANSILV. I, 205. ♦ F i g. O! *Țara mea iubită ... Fii[i] tăi s-adapă cu laptele-ți cel dulce.* ODOBESCU, S. I, 27. ♦ (Despre brânzeturi și alte produse lactate) Care nu a fost sărat sau care a fost sărat puțin; proaspăt (1). *Dăruiește pre șolarii săi câte cu o bucățea de slănină, sau de caș dulce.* PETROVICI, P. 60/21. *Se poate păstra untul dulce multă vreme fără a se strica.* FACTOR, M. 32/23. *Cățiva porci, cu pântecetele umflate de zerul dulce, grohăiau.* LUNGIANU, CL. 105. *Se unge cu mântână dulce.* BUJOREAN, B. L. 61. *Ei mai aduceau cu dâșșii un cal încârcat cu de toate: cățiva cași dulci și afumați, cu urde dulci ... și două putinele cu brânză.* MOROIANU, S. 32. *Am drăguț păcurăraș, Vine seara-aduce caș; Dimineața urdă dulce.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 410, cf. ALR II 5 423/29, 53, 130, 182, 219, 228, 260, 272, 316, 346, 349, 353, 705, ALR SN II h 415, ALR SN I h 276. *Trăgea Codrean la perdea, La perdea, la Moldova, C-acolo-i dulce urda.* FOLC. MOLD. I, 78.

3. (Despre fructe, în opoziție cu p ă d u r e ț) Care este produs de un pom fructifer îngrijit, altoit; (despre pomi) care produce fructe bune de mâncat. *Legumi are Franția tare multe ... dară mai cu samă: mere, pere, prune ... ghindă dulce.* RUS, I, I, 189/9. *Paserele să te-nvețe Care sânt poamele dulce.* CONACHI, P. 298. *Să-mi aducă trei smicele de măr dulce.* CREANGĂ, P. 272, cf. DL, DEX. *Și te sue-n mărul dulce De vezi badea cum se duce.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 112. *Sare-n sus la mere dulci.* PĂSCULESCU, L. P. 50. *Frunză verde de măr dulce După băl, mamă, m-aș duce.* BÎRLEA, C. P. 81. *Frunzuliță de măr dulce Las că-i plânge când m-oi duce.* FOLC. TRANSILV. I, 20. *Fustă albă și papuci, Și-o cracă de mere dulci.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 493.

4. (Despre apă; în opoziție cu s ă r a t, d e m a r e) De râu, de izvor, de fântână; potabil. *Niceun izvor nu poate da apă sălcie și dulce.* N. TEST. (1648), 178^v/6. *Agiunsără la un ezăr cu niște apă dulce și limpede (a. 1784).* GCR II, 134/13. *Râurile sânt oarecare curgeri de apă dulce.* AMFILOHIE, G. 169^v/2. *Apa Iordanului e foarte dulce și vindecătoare.* TEODOROVICI, I. 22/2. *Nu videa ... decât fântâni și izvoară de ape foarte dulci și curate.* DRĂGHICI, R. 28/14. *Șoaurile acestui gen trăiesc bucuroase pe ape dulci.* J. CIHAC, I. N. 126/5. *Peștii ... din ape dulci sunt mai lesne de mistuit.* ALBINEȚ, M. 121/7. *Este izvor de apă dulce foarte bună.* ARHIVA R. II, 137/14. *Folosește ...*

băile de zer și de apă dulce. CORNEA, E. I, 60/6. *Sedimentele depuse de ape dulci difer de acele marine.* COBĂLCESCU, G. 56/22. *Drumețul ... se jură că pe lume nu-i așa de dulce apă.* ALECSANDRI, POEZII, 65. *Cutare pietră ... în ce condițiuni a fost formată în apă dulce.* CONTEMPORANUL, I, 229. *El dădu de un izvor de apă vie și dulce.* EMINESCU, P. L. 97. *Auzit-ați voi de o țară ... cu ape dulci, cu codri umbroși?* GANE, N. I, 12. *Acuș avem să dăm peste o fântână cu apă dulce și rece ca ghița.* CREANGĂ, O. 88. *Fosilele găsite în complexul carbunos de la Comănești, constând în forme de moluște de apă dulce, plante și mamifere, nu sunt concludente pentru a preciza vârsta complexului.* ONCESCU, G. 225. ♦ F i g. *Am scos acest izvor de apă dulce și pururea curătoriu, adăpătoare de suflete omenesți (a. 1642).* GCR I, 98/17.

5. (Despre miros) Plăcut (1), aromatic, parfumat. *Când zepfirul, vântul despre apus, aburii, tot féliul de bună și dulce miroasă de pre flori scornia.* CANTEMIR, I. I. I, 162. *Viorele ... împrăștie dulcele lor miroșuri.* BUZNEA, P. V. 45/23. *Acolo era și poame cu miroase foarte dulci.* PANN, E. II, 41/21. *De pe livezile cele de curând cosite, maldărul esala dulcele profum, de care se îmbată inima.* PELIMON, I. 6/6. *Salcâmii cu miros dulce tănuiau cărările risipite într-o viorie și melancolică umbră.* EMINESCU, P. L. 54. *Cu un miros dulce ... te îmbăta.* ISPIRESCU, L. 6. *În aerul căldicel e miros dulce de fâneață și de sulcină.* VLAHUȚĂ, R. P. 21. *Miresme dulci de flori mă-nbată.* ANGHEL, Î. G. 9. *Prin fâneațele bogate ... dulcele miroș al florilor ne pătrunde până în suflet.* SADOVEANU, O. IV, 168. *Cădea un miros greu de floare de salcâm, dulce și parșiv.* BARBU, G. 271. *În aer, stăruie și se leagănă ... o mireasmă tare, dulce-amaruie.* LÂNCRĂNAN, C. I, 6. *Mireazmă amară sau dulce de arbori bătrâni sau de arbori tineri.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 9, cf. ALR I/II h 160, ALRM I/II h 222.

6. (Despre lumină sau surse de lumină) Blând, potolit² (4), puțin intens. *Luna împărtășă de o dulce lumină toate olaturile.* DRĂGHICI, R. 230/13. *O lumină prea dulce luminează fundul aceștii văi.* BUZNEA, P. V. 3/11. *Și cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămurește, Cu-atât valurile apei, cu-atât țărmlu parcă crește.* EMINESCU, O. I, 154. *Ca o împăcare se cobora lumina dulce din vâzduhul albastru.* AGÎRBIȚEANU, A. 42. *Se zărește trecând la fântână, prin lumina dulce a soarelui ... o femeie.* SADOVEANU, O. IV, 150. *Verdele crângului dăinuia, prelungind dulcea lumină a primăverii.* TUDORAN, P. 75. ♦ (Despre soare, lună) Care revarsă o lumină blândă, plăcută. *Un cer senin și un soare dulce de primăvară veneau să completeze acest cadru magnific.* FILIMON, O. I, 301. *Zori de ziuă se revarsă ... Prevestind un soare dulce.* ALECSANDRI, POEZII, 32. *Iese dulcea lună dintr-o rariște de fag.* EMINESCU, O. I, 7. *E și din pricina acestor zile care se țin lanț, dimineața niciun nor, la amiază soare dulce.* PEDA, I. 14. ♦ (Adverbial) *Soarele mă încălzea dulce, ridicându-se din ce în ce mai strălucitor.* BRĂESCU, O. A. I, 246. ♦ (Despre culori) Pal² (3), estompat; armonios. *El a imitat foarte mult lumina și coloritul cel dulce și armonios al Italiei.* FILIMON, O. II, 148. *Toate tablourile se constituie din note dulci.* VIANU, A. P. 183. *Zidurile spoite cu var, în culori dulci străluceau în soare.* BARBU, G. 85. ♦ (Despre foc) Care nu este foarte puternic, care dă o căldură plăcută. *Pune vasul pe un foc dulce ca să facă a da spumă.* MAN. SĂNĂT. 37/2. *Stau trei fetețe mărunte, cari sgribulite își desmortească oasele pălindu-se în dulcea dogoare a focului.* SĂM. I, 385.

7. (Despre sunete, glas, cântece etc.) Care este plăcut la auz, melodios; armonios. *Au ales ce[a] frumoașă și dulce melodie a sunetelor.* AMFILOHIE, G. F. 69^v/16. *Peștera sa nu mai răsuna de cântarea ei cea dulce.* PLEȘOIANU, T. I, 58/7. *Privighetoarea răvarsă prin dumbrăvi dulcele ei glas.* MARCOVICI, D. 27/25. *Îi auz glasul ... glasul său cel dulce.* HRISOVERGHI, A. 62/12. *Nenumăratele feluri de păsări, a căror dulce și mă[n]gâioasă cântare înforma un rai pământesc.* GORJAN, H. I, 66/14. *După discursul său urmă o dulce murmură.* PĂCLEANU, I. I, 8/7. *Cu vocea dulce, cu aer blând, El le*

arată ceriul. SION, F. 17. *Mi-a plăcut vocea lui cea dulce și plină de expresiune.* FILIMON, O. II, 25. *Cântă cu voce dulce o arie melancolică.* BOLINTINEANU, O. 459. *Și așa de-nceț răspunde Cu o voce dulce, slabă.* EMINESCU, O. I, 104. *Și fă-mi din tot un dulce cânt, Să-l cânti când iese Luna.* CERNA, P. 44. *Mulțimea asculta cu nesaț dulcele și pătrunzătoarele cântări.* AGÎRBICEANU, S. 126. *Mă-a cântat apoi ... cu vocea ei ... atât de dulce.* IBRĂILEANU, A. 71. *Sunetele de tălângi adiau limpezi și dulci prin liniștea cuprinsului.* SADOVEANU, O. I, 27. *Abia ajung până la noi câteva note tremurătoare ale unei melodii dulci.* BART, S. M. 28. *Toate numele acestei păsări sunt inspirate din cântecul său aparte, neobișnuit de dulce.* BĂCESCU, PĂS. 268. *Cădelniștele de zile mari, cu sunetul lanțurilor dulce, au fost aduse de la veșmântărie.* ARGHEZI, B. 26. *În zvonuri dulci îmi pare Că stropi de liniște îmi curg prin vine.* BLAGA, POEZII, 7. *Se aud dulci glasuri.* STANCU, R. A. I, 14. *Și-un dulce cânt a răsunat.* PARASCHIVESCU, C. 7. 151. *Lua cavalerul și începea să picure încetisor din el sunete dulci.* TUDORAN, P. 113. *Câteodată ai un glas foarte dulce.* T august 1964, 52. *În zadar ... cântece dulci i-a cântat.* ISAC, O. 123. *Dulce ț-a fost, bade, glasul, Dar amar ț-a fost rămasul.* FOLC. TRANSILV. II, 44. ◇ (Adverbial) *Melodie [=] Cântare alcătuită dulce, frumos tocmită.* CANTEMIR, I. I. I, 16. *Spre dezmiardare muzele dulce cântă.* PANN, E. V, 121/7. *Să-ți cânt dulce.* EMINESCU, O. I, 4. *Cânta atât de dulce, de încet.* DEMETRIUS, A. 113.

8. (Despre somn) Liniștit, calm, ușor⁴ (A I 5), odihnitor (1). *Poftesc, ca un somn dulce să-ți faci scurtă noaptea.* MAIOR, T. 88/16. *Dulce somn! ... unde fugi!* MARCOVICI, C. 6/5. *S-au cuprins de un somn dulce care l-au ținut până a doua zi.* DRĂGHICI, R. 138/19. *Frica ... îi răpește somnul cel dulce.* BUZNEA, C. 39/16. *Somn dulce și liniștit.* C. VĂRNAV, H. 26/3. *Să-și aline printr-un dulce somn agitațiunea.* FILIMON, O. I, 277. *Fie-ți ingerii aproape, Somnul dulce.* EMINESCU, O. I, 207. *Despre ziuă când somnul e mai dulce, auzi un fâlfâit.* ISPIRESCU, L. 74. *Un somn dulce, moleșitor, mă cerca.* SADOVEANU, O. II, 61. *Tulbură odihna dulce a somnului.* PREDĂ, M. 492. *Un somn dulce i-o veni.* BÎRLEA, L. P. M. I, 79. *Voinicelul mi-o privea Somnul dulce cum dormea.* BALADE, III, 148. ◇ (Adverbial) *Craiu de Spania, dulce doarme* (a. 1693). FN 6. *Dulce răpăusa prin staure vita.* BUDAI-DELEANU, 7. 214. ◇ P. a n a l. *Somn amu și adormire dulce, grăiaște moartea bunilor.* CORESI, EV. 99.

9. (Despre climă și agenți fizici, anotimpuri etc.) Care nu prezintă un caracter excesiv; moderat (I 3), temperat (I), calm, plăcut (I). *Floi dulci care rodește pământul.* IST. AM. 9¹/15. *Suflare cea dulce a zefirilor, care oneori suna prin frunzăle rădiurilor, se slobozea.* BELDIMAN, A. 71/22. *Apoi urmează o temperatură dulce, care ține până la mijlocul lui noemvrie.* OBLĂDUIREA, 31/25. *Primăvara în clima noastră a Valahiei este frumoasă și dulce.* POTECA, C. P. 3/8. *În climate dulci și temperate, omul e în voie bună.* HELIADE, O. II, 373. *Această insulă este foarte aproape de Neapol, și se bucură de o climă foarte dulce.* CR (1830), 25²/16. *Iarna de multe ori este dulce fără zăpadă.* TÂMPEANUL, G. 3/16. *Zefirul ... Care seara răcorește dulcea climă a acestor țări.* PELIMON, S. 27/13. *E Voineasa ... într-un luminis adăpostit, unde iernile sunt dulci și verile răcoroase.* VLAHUȚĂ, R. P. 113. *Era un aer liniștit și dulce.* BRĂESCU, A. 80. *O răcoare dulce și plină de mirese vine din grădină.* SADOVEANU, O. I, 67, cf. SCRIBAN, D. *A fost odată o toamnă dulce și lungă, cum ... au mai fost și altele.* ARGHEZI, S. VII, 114. *Aerul, dulce și răcoritor ... ne alintă frunțile.* RALEA, O. 25. *Aerul se făcea atunci dulce.* BARBU, PRINC. 22. ◇ F i g. *E un vânt cu suflet dulce într-un aer de brilliant.* EMINESCU, O. IV, 131.

10. (Despre forme de relief în pantă) Care este puțin înclinat, ușor de urcat; (despre văi) cu deschidere largă, fără denivelări abrupte. *Malurile ies din apă într-o înclinare dulce.* VLAHUȚĂ, R. P. 11. *Dealuri rotunde, cu dumbrăvi pe creștet, cu holde-nvârstate pe dulcea revărsare-a coastelor ... acolo-i toată copilăria mea.* SĂM. I, 291. *Satul, revărsat ... pe vale și pe coastele dulci, părea o așezare nouă.* AOÎRBICEANU, S. 339. *Caii scunzi duceau pe povârnișuri dulci căruțe*

cu turci cu fes. ARGHEZI, P. T. 160. [Î]napoia noastră se deschide-o vale dulce. PERPESSICIUS, S. 35. *Cuprinde păduri tropicale și parcuri artificiale, așezate pe văi și dulci coline.* RALEA, O. 95. *Le luă ochii această vale adâncă, dar dulce, largă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 193. *Colina se înclina în pantă dulce.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 46. *Versurile ... vorbesc despre frumusețea locurilor de aici cu dealuri dulci.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 1/2. ◆ (Despre obiecte) Care are formă rotunjită, fără unghiuri ascuțite. *Am construit bolți cu arcul dulce.* ARGHEZI, S. VI, 87. [Cimitirul] era înălțat de zăpadă, plin de baloturi rotunde, dulci ca linie. DEMETRIUS, A. 63.

II. Adj. F i g. 1. (Despre ființe) Plăcut (la înfățișare sau în atitudine), agreabil (în felul de a fi); gingaș, drăgălaș. *Cât era de frumoasă! Cât era de dulce.* MARCOVICI, C. 68/15. *Cum vom cere o ascultare de rob ... de la acea ființă dulce și mititică?* NEGULICI, E. I, 118/11, cf. PONTBRIANT, D. *Gangurul misterios Cu privighetoarea dulce se-ngână-armonios.* ALECSANDRI, POEZII, 48. *El intră: la lumină zărește o fată dulce.* BOLINTINEANU, O. 62. *De astăzi nu-mi mai pasă Că cea mai dulce-ntre femei Mă lasă.* EMINESCU, O. I, 187. *Copilă dulce, vis din altă lume ... Departe mi-ești.* CERNA, P. 51. *Mama era o păpușă, păpușa cea mai drăgălașă, cea mai dulce.* M. I. CARAGIALE, C. 73. *Uguiau nevăzuți în jurul trăsării, dulci hulubi.* TEODOREANU, M. I, 21. *Femeie tânără ca focul Și dulce ca un vis de iarbă.* ISAC, O. 74. *Și m-oi duce, mândră dulce, Și n-oi veni până-i cruce.* BÎRLEA, C. P. 96. ◇ (Substantivat) *Dulcea de ea, a înfruntat osteneala unui drum.* VLASIU, A. P. 327. ◆ Care provoacă sentimente calde, de venerație; iubit, drag (2); adorat. *Dulce și dreptu Domnu.* PSALT. 42. *Gustați și vedeți că dulce e Domnul.* CORESI, PS. 83/8. *O dulce, Isusul mieu* (a. 1600-1650). GCR I, 137/1. *Ești și dulce făcătoriu de bine.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/42. *Nu era mare întinăciune când în grădină, fugind, au lăsat singur pre dulcele Isus?* ANTIM, O. 59. *O părinte! Dulce nume! Cum poți dumneata să mă vezi luptându-mă cu foamea.* EUSTATIEVICI, I. 55/18. *Prea dulci părinți.* ȚICHINDEAL, F. 38/6. *Apropiindu-se de dulcele său frate, cu mare ardere îl ruga.* BOJINCĂ, D. 35/23. *Fermecătoarea îi zice: o, sufletul meu cel dulce și preaiubit.* GORIAN, H. I, 80/13. *Dulce inimioară, Ce te-ai întristat.* SION, POEZII, 19/4. *Tu care ești ... Stea dulce și iubită a sufletului meu.* ALECSANDRI, POEZII, 119. *Glasul plăcerii dulce iubit Chiamă gândirea pe a mea frunte.* EMINESCU, O. IV, 12. *Îndemnăm pe toți intelectualii să contribuie ca să ridicăm acolo, lângă bronzurile aflătoare, o nouă imagine a acestui dulce prietin.* SADOVEANU, O. XX, 211. *Dulce Doamne, mult e topit, ce foc o fi toșt pe el.* MOROIANU, S. 99. *De la dulcele surorii; ... Rămâneți cu toții-n pace.* JARNÎK - BĂRSEANU, D. 322. *Plânge-mă maică cu dor Că ț-am fost dulce fecior.* RETEGANUL, TR. 60. *Țucu-te, măicuță dulce.* FOLC. TRANSILV. I, 215. ◇ (Adverbial) *Femeile zâmbesc dulce la pruncii lor.* RUSSO, S. 129. *Să ne privim nesățios Și dulce toată vieța.* EMINESCU, O. I, 174. *Cearcă să-și adoarmă pușorul ... Și-l dezmeardă dulce.* SĂM. II, 61. ◇ P. a n a l. *Să hie țara cât dă săracă, Dulce-i, când poate cineva zice: Asta-i țara mea.* BUDAI-DELEANU, 7. 81. *Cugetai a fi îndatorat ca un mădulariu a dulcei nații românești, a apăra neamul meu.* BOJINCĂ, R. 15/12. *Este-n lume-o țeară dulce și frumoasă ca o primăvară.* ALECSANDRI, POEZII, 178. *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.* EMINESCU, O. I, 15.

2. (Despre oameni și despre manifestările lor) Care dovedește înțelegere, bunătațe, blândete; îngăduitor, duios, tandru, iubitor. *Dulce bărbat miluiaște și dă.* PSALT. 241. *Bun rob, dulce credincios, spre puțin fuseși credincios, spre mult te voi pune.* CORESI, EV. 318. *Să nu cumva să fii unora dulci, altora amar.* NEAGOE, ÎNV. 245/13. *Cu dulce suflet și cu dragă inimă chipul boadzului a privi.* CANTEMIR, I. I. I, 174. *Arătându-te tuturor cu adevărat foarte dulce, pre toți îi veselești.* MINEIUL (1776), 4¹/31. *Au urmat părintelui său ... au fost ca și dânsul dulce și drept.* IST. AM. 38¹/6. *A duor inimi simțiri libovite, Dulci năcazuri și patimi suferite.* BUDAI-DELEANU, T. V. 99. *Iaste răbdătoriu, iertătoriu, dulce făcătoriu de bine.* GRECEANU, I. 103/11. *Trebuie a fi ei ... mai dulci, mai blajini.* MARCOVICI, C. 127/16. *Un*

omor silnic a lipsit țara de un cârmuitor atât de dulce. F. AARON, I. II, 60/9. Un răspuns dulce dat unui om mândros. BUZNEA, F. 19/30. Haracterul acestei tinere persoane este dulce și vesel, judecata sănătoasă. CR (1839), 164¹/41. Avea un aer așa de dulce. NEGRUZZI, S. I, 64. Căutătura îi era dulce, aerul plin de timiditate. PELMON, I. 40/21. Îi zise cu un ton îngânfat, dar dulce. FILIMON, O. I, 121. Aș vrea cu-a mele lacrimi picioarele să-ți scald, În dulcea-nfiurare a sufletului cald. EMINESCU, O. IV, 430. Soacră soacră, poamă acră ... Cât te-ai coace Dulce tot nu te-ai mai face. CREANGĂ, P. 10. Trupul ei fraged, firea ei dulce, nu mai puteau să străbată până la inima lui plină de amărăciune. SLAVICI, O. I, 139. Își ridica genele, lunecându-și căutătura ei de-o dulce și nevinovată sfială. VLAHUȚĂ, S. A. II, 16. În ochii lui naivi și mari Citesc un gând, o dulce teamă. IOSIF, V. 43. Își înclina capul ca într-o dulce nevinovăție. AGÎRBICEANU, A. 114. Îi aruncă o căutătură dulce, drăgăstoasă. LUNGIANU, CL. 33. El îi credea în cea mai dulce armonie. REBREANU, R. I, 250. Nu era decât o formă blajină și dulce a rezbunării lui. POPA, V. 107. Avea un surâs dulce. SADOVEANU, O. XXI, 326. ♦ (Învechit; urmat de determinări introduse prin prep. „la”) Mearsă, și văzură judecata lui dreaptă, și darnică, și milostiv, și dulce la cuvânt. ALEXANDRIA (1794), 78/10. Fii dulce la vorbă și la împreunărie tale. PILDE, 28/23. Obicinuieste-te ... să fii dulce la cuvânt. GOLESCU, P. 322/14. Ei sânt tăcuți, serioși, dulci la cuvinte. RUS, I. II, 263/17. De-acu mamă dulce, rămâi sănătoasă. IOSIF, P. 59. De-aș avea câte mătuși, Nu-s ca mamele de dulci. BÎRLEA, L. P. M. I, 115. ♦ P. a n a l. Nu era niciodată gata d-o schimbare viitoare prin mijlocirea unor năravuri mai dulci. CĂPĂȚINEANU, M. R. 142/14. Unii nu intrase într-această funcție decât prin dorința de a îmbrățișa o carieră mai dulce decât altele. BREZOIANU, I. 95/16. Țara e mamă dulce. ALECSANDRI, POEZII, 254. Ideologiile totalitare au metode și soluții nu prea dulci. SADOVEANU, O. XX, 239. ♦ (Adverbial) Pe nepoșii ca Zmărăgăița dulce o sărutai (a. 1740). IORGA, S. D. V, 56. Și o sărută dulce și să dusă. ALEXANDRIA (1794), 9/6. A zâmbit dulce. CARAGIALE, O. II, 239. Ce dulce săruși crucea de lemn negru zugrăvită. CONTEMPORANUL, VII, 110. Acum coana Mișo râde dulce. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 150. A mințit dulce și ea. POPA, V. 34. Părinții l-au bătut dulce pe spinarea lucie și neagră. ARGHEZI, C. J. 79. Zâmbea dulce neînțelegând nimic. DEMETRIUS, A. 221. Își flutură încă o dată mâna, mai gingaș, mai dulce ca prima oară. TUDORAN, P. 217. Cu ruga pe buze, dulce spera în mântuire. BARBU, PRINC. 18. Că-l aștept să ne vedem Dulce să ne săruim. FOLC. TRANSILV. I, 278.

3. (Despre părți ale trupului omenească) Cu forme armonioase, cu aspect plăcut; atrăgător, drăgălaș. *Obrazul ei era nobil și dulce.* PLEȘOIANU, T. III, 43/7. Un obraz nobil și dulce. DACIA LIT. 117/17. Plăpânda-i lină rază A copilei dulce frunte cu vii umbre colora. ALEXANDRESCU, O. I, 74. Frumoasă, albă, jună ... cu sinul dulce val Ea pare Zea Venus. ALECSANDRI, POEZII, 4. Hainele ei umede de ploaie se lipise de membrele dulci și rotunde. EMINESCU, P. L. 9. Eu ochii dulci și-i sărutam. VLAHUȚĂ, S. A. I, 20. Și ochii-i otrăviți de dulci La brâu sălbatici cată. COȘBUC, P. I, 70. Din buzele ei dulci, tremurătoare, Pornește-acum un sol puternic. CERNA, P. 76. Acum pentru prima oară vedea ce ochi mari, catifeleți și dulci avea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. Valeria are ochii cei mai dulci din lume. CAMIL PETRESCU, P. 64. Închide-ți ochii dulci și-adormi. VOICULESCU, POEZII, II, 192. Dulci și frumoase linii de coapse, Lini de fete, Minte să-mbete. BLAGA, POEZII, 237. Lângă ea se așează o fată brună, cu ochi dulci. DEMETRIUS, A. 89. Buzele cele mai dulci de femeie Vă vor fi pe fruntea rece. ISAC, O. 125. Vai de mine, cum m-aș duce Seara la guriță dulce. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 133. Două buze dulci și moi Săruta-m-aș eu cu voi. BIBICESCU, P. P. 33. Am dat apă de spălat, Buze dulci am sărutat. BÎRLEA, C. P. 12. Și-l îmbră cu-un blid de nuci, Lui îi trebui buze dulci. FOLC. TRANSILV. I, 55. ♦ E x p r. **A face** (cuiva) **ochi dulci** = a privi (pe cineva) cu dragoste, a curta. *Câțiva flăcăi fac ochi dulci unei femei.* LUNGIANU, CL. 97. ♦ (Popular; urmat de

determinări introduse prin prep. „la”) Bun la ..., tocmai, potrivit pentru ... *Dulce-ai fost la gurișoară.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 22. *Că-mi ești nalt și sprâncenat ... Și dulce la sărutat.* BALADE, III, 83. *Mândra-i dulce la cuvinte.* FOLC. TRANSILV. II, 31. ♦ (Despre cuvinte, despre felul exprimării oamenilor) Care place, care mângâie, care trezește simpatie, admirație, dragoste; frumos, blând; p. e x t. prefăcut² (II I), mios (2). *Rigăi înrema mea cuvântu dulce.* PSALT. 86. *Dispot-Vodă ... pe boiari cu cuvinte dulci îi îmblânzi.* URECHE, L. 162. *Va face pre vreo fecioară să greșască ... și aceasta nu cu cuvinte dulci, ce cu de-a sila.* PRAV. 173. *Dulce fie Lui cuvântul meu; și eu mă voi bucura.* PSALT. (1651), 197¹/15. *Voroava lungă ... de ar fi cât de dulce ... până mai pre urmă să arată grețoasă.* CANTEMIR, I. I, 85. *De au adus cuvântul acest dulce și mângâietorii al lui Dumnezeu atâta frică, dară groaza judecătorului ce va face?* ANTIM, O. 15. *Aud cuvintele rostului tău ... mai dulci decât toate dulcelele* (a. 1760). GCR II, 72/16. *Cu vorbele ceale dulci să câștigă mulți prieteni.* PILDE, 3/10. *Ferește-te de a asculta cuvintele cele dulci și lingarițe.* MAIOR, T. 11/4. *Omul ... bun ... cu dulci și cu aurite cuvinte.* ȚICHINDEAL, F. 109/20. *Cu blânde și dulci cuvinte Pre aceștia-i dojenește.* MONTAN, S. 22/8. *Aceste vorbe sânt foarte dulci auzindu-le din gura dumitale.* CR (1833), 120¹/18. *Sultanul cu cele mai dulci vorbe îi arată că ... turcii vor fi cu mult mai norociți.* F. AARON, I. II, 224/18. *Vorbele cele dulci deschid poarta cea de fer.* BARONZI, L. 49. *Din a lor treacă să apuc Acele dulci cuvinte.* EMINESCU, O. I, 188. *Toată ziulica ofta omul după o vorbă dulce.* CARAGIALE, O. II, 224. *Graiul ei cel dulce și viersul cu lipici ce avea îl făcu să-i rămâie tălpile lipite de locul unde sta.* ISPIRESCU, L. 35. *Vălmășit îți trec prin minte Valsul, tinerii, splendoarea, larma dulcilor cuvinte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 74. *Nu mai spera s-o atragă cu vorbe dulci.* COCEA, S. I, 387. *Mă rogi cu-un surâs și cu dulce cuvânt.* BLAGA, POEZII, 229. *C-o vorbă dulce Ei te seduc.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 96. *Pân-aminte nu-ți aduci, De-a noastre cuvinte dulci.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 263. *Mulți i-e vorba dulce.* PĂSCULESCU, L. P. 215. *Ce mi-i drag mie pe lume: ... Crenguța cu două nuci Și badea cu vorbe dulci.* FOLC. TRANSILV. I, 63. ♦ (Adverbial) *Sedea cu o femeie ... și dulce îi vorbea.* CONTEMPORANUL, I, 150. *Observă numaidecât felul lor de-a vorbi, clar, de gâdilitor.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Avea să vie maică-sa. Să-i vorbească dulce.* DEMETRIUS, A. 251. *Vorba (limba) dulce mult aduce = cu vorbă bună se reușește mai mult decât cu duritate. Vorba dulce mult aduce.* PANN, P. V. I, 21/25, cf. CREANGĂ, A. 69. *Limba dulce mult aduce.* BRĂTESCU, V. 121. ♦ Care conține cuvinte frumoase, pline de afecțiune, de tandrețe. *Scriu o trofă dulce.* ALECSANDRI, POEZII, 4. *Și astăzi port cu mine o ladă de bulete dulci.* BOLINTINEANU, O. 364. *Pe margini de caiete scriam versuri dulci.* EMINESCU, O. I, 140. *Să se scrie un bilet dulce aceluia căruia peste câteva ceasuri ... i se vor scoate ochii.* IORGA, C. I. I, 147. ♦ (Despre limbă, sunete ale limbii) Plăcut la auz, cu sonorități calde, armonioase. *Grecii preferă de a cultiva dialectul atic, și limba lor deveni mai dulce.* HELIADE, O. II, 376. *Dante și Petrarca, cânta desfătătoarele sale versuri în o limbă dulce.* RUS, I. I, 245/15. *Mult e dulce și frumoasă Limba ce vorbim.* SION, P. 190. *Limba română, ... are un caracter al ei, care o face dulce și plăcută înaintea celebrităților celor mai mari* (a. 1862). FLR I, 189. *Pentru el limba română e ... dulce și străvezie.* MAIORESCU, CRITICE, 468. *Din cauza „frigului”, consoanele mai dulci au devenit aspre.* DENSUSIANU, L. 300. *Un glas de femeie rosti deasupra capului ceva, într-un grai necunoscut, dar dulce.* C. PETRESCU, S. 40.

4. (Învechit și popular; despre persoane din aceeași familie) Legat printr-o legătură de rudenie apropiată, directă; rudă de sânge. *Fiind frate dulce cu ia, de la un tată și de la o mamă nu i-am socotit ce-i negru supt unghie* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 96. *Alt frate dulce al aceluiași Vlad, anume Radul, ... s-au făcut feudariu și tributariu lui.* ȘINCAI, HR. II, 45/28. *Trică dragă, fratele meu cel dulce, nu mă osândi.* SLAVICI, O. II, 157. *Sora dulce a popii ... Pe pământ îngenunchia Și de turci iar se ruga.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 495. *Nu mai eu de mi-aș avea*

... O soră dulce vecină. BÎRLEA, L. P. M. II, 86. ♦ P. a n a l. *Limba românească e soră dulce cu limba cea italienească.* MAIOR, IST. 257/8.

5. Care produce o stare de bine, de satisfacție, de mulțumire; plăcut (I), agreabil; ușor⁴ (II I). *Trece chipul veacului acestuia și ca o umbră dulce toate trecu.* CORESI, EV. 73. *Muiarea văzând că pomulu e bun de mâncare și frumos ochilor, de vedea dulce, luo den plodul a lui și mîncă.* PO 19. *Că e giugul meu dulce și sarcina mea iușoară iaste.* N. TEST. (1648), 15°/5. *Ulițele cele curate dau o dulce mîngâiere ochilor.* AMFILOHIE, G. 116/18. *Muiarea frumoase și vinul sânt doao otrăvi dulci.* PILDE, 99/8. *În dulci petreceri te desmierdași.* MAIOR, T. 188/11. *Cei tineri ... se bucură și se laudă cu dulcea și plăcuta viața lor.* POPOVICI, C. 3/9. *Mai mult ... sânt căzuți orășani în dulcele desfrânări.* MUMULEANU, C. 2/11. *Mă bucur ... de o dulce libertate.* PLEȘOIANU, T. III, 45/6. *Dragostea, iubirea și plăcerea cea mai dintâi e cea mai dulce.* BOJINCĂ, D. 30/2. *Atena căzu pentru că greșele sale i se părea așa de dulci încât nu pofti să se pocăiască.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 86/5. *Bunurile ce fac viața dulce și lesnicioasă.* NEGULICI, E. I, 7/13. *Fir-ar blestemat amorul, cel dulce mîngâitor.* PANN, E. II, 38/1. *Nu poate fi fără un fermec dulce și neuitat uă limbă în care moldoveanul a cântat adesea.* BARONZI, L. 155. *O! farmec, dulce farmec a vieții călătoare ...!* ALECSANDRI, POEZII, 5. *Să mi se pară cum că crești ... În umbra dulcilor povești.* EMINESCU, O. I, 185. *Dulci amintiri din zilele primei nesocotite tinereți ... mă-mpresoară.* CARAGIALE, O. II, 161. *Însă n-ei ști niciodată Dragostea adevărată și-a ei dulce nebulie!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 42. *Ai simțit în tine ... clocotind ... visuri dulci, senine.* MILLE, V. P. 37. *Să-ți dau un lucru ... Un lucru mic și dulce, ușor, nu cere fapte.* COȘBUC, S. 25. *Se luptă ... pentru dulcele rod al domniei.* IORGA, C. I. I, 33. *Iar o pasăre, cuprinsă de o dulce nebulie, Pirue în urma noastră.* CERNA, P. 54. *Și dulci treceau zilele toate, și-arar dureri dădeau ocoale.* ANGHEL, I. G. 10. *I se legaseră, prin Floare, atâtea dulci amintiri.* AGÎRBICEANU, S. 98. *Încercă să fugă cu gândurile la Rozica, la îmbrășiările ei calde, la șaptele ei dulci.* REBREANU, I. 211. *Mă învăluia o toropeală dulce.* C. PETRESCU, S. 85. *Povești dulci dintr-o lume de primăvară.* POPA, V. 298. *Cu cât lupta le-a fost mai aspră ... cu atât izbânda le-a fost mai dulce.* SADOVEANU, O. XX, 336. *Soarta ... n-a lăsat-o să se bucure vreme mai îndelungată de o vieță mai dulce.* MOROIANU, S. 111. *E ca și cum ar fi renunțat în sfârșit la tot și toate, în schimbul unui dulce declin.* VINEA, L. I, 85. *Clipele dulci au murit.* ISAC, O. 120. *Urmă o amețeață dulce.* BARBU, Ș. N. 128. *Când de mine nu ți-i dor Duci trai dulce și ușor.* FOLC. TRANSILV. II, 44. ♦ (Adverbial) *Jărtivele de ars nu-ți par dulce.* DOSOFTEI, PS. 171/2. *Vinul fărăleghi ... întâi dulce îmbată, apoi amar otrăvește.* CANTEMIR, I. I. II, 10. *Nimica lui așa dulce nu sună Ca banul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 362. *Nimic nu este mai dulce și mai frumos decât viața.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 1/4. *Viața lor curge dulce întocmai ca apele unui pârâu liniștit.* FILIMON, O. I, 30. *Cum mîngâia dulce ... Speranța pe toți muritorii!* EMINESCU, O. I, 11. *Ce dulce e să stai la Iași ... să te bucuri de plăcerile vieții.* BACALBAȘA, S. A. I, 212. *Parisul îl legăna atât de dulce pe undele sale.* MILLE, V. P. 134. *Ce dulce-i să nu fii uitat.* ANGHEL, PR. 138. *Ce dulce Amintirile te fură.* IOSIF, V. 47. *O apă dezmiertătoare îl poartă dulce.* C. PETRESCU, S. 50.

III. S. n. I. Ceea ce e plăcut, bun; ceea ce produce plăcere, bucurie. *Amuțiiu și plecai-mă și tăcui de dulce, Și durearea mea noi-se.* CORESI, PS. 102/3. *Ferice care în versuri știe c-un glas înlesnit Să treacă din greu în dulce, din plăcut în mai năsprit.* HELIADE, O. I, 120. *Cine n-a gustat amarul, nu știe ce e dulcele.* BARONZI, L. 61. *Dulcele, ce începu Cântecul, l-auzi și tu?* BLAGA, POEZII, 238. *Îți fi dat voi de dulce, v-ați fi boierit, ai?* V. ROM. 1960, nr. 9, 62. *Are un dulce și un amar, se spune despre cineva care are și calități și defecte.* ZANNE, P. III, 540. ♦ L o c. a d v. (Învechit) **Cu dulce** = cu dragoste, cu drag, cu plăcere. *Cu dulce va priimi* [învățătura]. CORESI, EV. 198. *Învățătura aciaia nu-i cade cu dulce.* VARLAAM, C. 277. *Mă vei odihni cu dulce.* DOSOFTEI, PS. 19/16. *Îi zise încet la ureche, sărutându-l cu*

dulce. EMINESCU, P. L. 11. *A Măriei Tale să fie dacă ... mă-i lasa să te sărut cu dulce.* F (1889), 410. ♦ (În ritualul creștin) Perioadă de timp în care este îngăduit credincioșilor să mănânce carne; mâncare ce se poate consuma în această perioadă. *Știi dumneata că pe tot dulcele nostru tot avem post vinerea* (a. 1723). IORGA, S. D. XII, 22. *I-au luat pă dulcele Crăciunului câte zece parale* (1826). DOC. EC. 361, cf. LB. POLIZU, LM. *A început de ieri să vremuiască, parcă am fi în postul Crăciunului, nu în dulcele Paștelui.* CARAGIALE, O. VII, 31. *Până-n ajunul Bobotezii e harți, adică se mănâncă dulce în toate zilele.* MUSCEL, 26. *Să-mplinește în dulcele Crăciunului patru ani de când a murit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 119. *Poate căsătoria ar fi fost mai ușoară acum în dulce, n-ar mai rămânea vreme pentru uneltirile Olăreștilor.* AGÎRBICEANU, S. 159. *Făcea două praznice mari ... totdeauna în dulce.* MOROIANU, S. 33. *Dac-a trecut dulcele.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 446. ♦ (Rare; în sintagma) **Dulcele toamnei** = ziua care marchează începutul postului. *În ziua de 14 noemvrie se lasă sec în Dulcele toamnei.* PAMFILE, S. T. 119. ♦ (Rare; cu sens colectiv) Alimente alcătuite mai ales din carne. *Să tăiem trei [porci] ... Nici pe Sora n-o putem trimite de la casă fără oleacă de dulce.* AGÎRBICEANU, S. 160. ♦ **De dulce = a)** l o c. a d j. și a d v. (pregătit) din alimente cu proteine animale care nu sunt de post (I); p. g e n e r. gătit cu carne și cu grăsimi animale. *Să ne cumpărăm ceva bucățele de dulce* (cca 1700). IORGA, S. D. IV, 70. *Mâncări de sec și de dulce* (a. 1749). GCR II, 42/12. *Acesta este regimul de dulce.* GHICA, C. E. I, 298, cf. ALEXI, W. *Se uită prin talerele tuturor, să vadă cine mănâncă de post și cine de dulce.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 10. *Puneau la îndemână colăcei ... și câte-o bucătură de dulce.* AGÎRBICEANU, S. 190. *În vremea postului mare numai popa și învățătorul mâncau de dulce.* REBREANU, I. 166. *Ana cocea totdeauna o grămadă de colaci de dulce.* MOROIANU, S. 86. *Părintele ... mânca de dulce și păcătuia.* PREDĂ, M. 396. *N-are mălai să mănăce! Nici de dulce Să se spurce!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 183. *Să ai de dulce-n casă.* RETEGANUL, P. IV, 23. *Să nu mănânci vinerea de dulce.* PAMFILE, B. 20, cf. ALR I 600; b) l o c. a d j. (despre zile, săptămâni, luni) în care nu se mănâncă de post (I). *Mâncări de poame uscate și verzi în zile de sec și de dulce.* MÂNCĂRILE, 90/10. *Îndestularea unui om pă zi și noapte să socotește în zi de dulce una ocă pâine.* BULETIN G. (1840), 38°/3. *Iar când îi la zi de dulce, N-are carne să îmbuce.* FOLC. TRANSILV. II, 382. ♦ E x p r. **A spune** (cuiva ceva) **de dulce** = a spune (cuiva) lucruri dezagreabile, a reproșa (cuiva ceva), a certa pe cineva. Cf. DEX. ♦ C o m p u s e. (învechit, calcuri după v. sl.) **dulce-vreme** = timp potrivit, oportun. *Tu dai pișă lor în dulce-vreame.* CORESI, PS. SL.-ROM. 276°/8; **dulce-voie** = plăcere (2). *Și voi fi în dulce-voe cuvintele rostului meu.* CORESI, PS. SL.-ROM. 31°/10; **dulce-vreme** v. v i e r e (3).

2. (Mai ales la pl.) Preparat dulce (I I) care se mănâncă; nume care se dă diferitelor feluri de preparate dulci servite ca desert. *Eu iau dulciurile pi conta me.* BRĂESCU, O. A. I, 32. *Untul și carnea îl îngroae ... le suprimase, supunându-se unui regim de mămăligă, brânză ... și lapte cu orez. Niciun dulciu.* TEODOREANU, M. II, 415. *Ți-am adus dulce, să ai, să guști.* STANCU, R. A. I, 52, cf. LTR². *Chioșcul de dulciuri și răcoritoare ... vinde iaurt, chefir, sana, lapte bătut etc. dar fără chifle.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. *Fruitele ... sunt folosite în industria dulciurilor.* BUTURĂ, EB. I, 28. ♦ F i g. *După masă am pentru d-ta dulciuri literare finisime.* CARAGIALE, O. VII, 153. - Pl.: (I, II) dulci și (III 2) dulciuri. - Lat. **dulcis, -e.**

DULCEĂG, -Ă adj. 1. (Despre mâncăruri și băuturi) Cu un gust ușor îndulcit; searbăd¹ (II I), fad. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 107, COSTINESCU, ALEXI, W. *Uite-o pară mălăiață și dulceagă, taman pe gustul crăieselor și pe dorul împărăteselor.* ȘEZ. IX, 121. [Hameiul dă berii] *un gust amar dulceag.* TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Fruitele ... au gust dulceag când sunt verzi.* BUTURĂ, EB. I, 26, cf. ALR II 6 147/723, 728, H II 87, 220, v 16, x 581.

◇ F i g. *Proza incoloră și dulceagă*. DDRF, cf. DL, DEX. ◆ (Despre mirosuri, parfumuri etc.) Care nu e înțepător, puțin dezagreabil; ușor⁴ (A I 5), suav. *Îmbătat ... de mirosul dulceag al florilor de soc*. BRĂESCU, A. 96. *Îi veni greu să suporte mirosul de parfum prost, dulceag*. CĂRTĂRESCU, N. 67.

2. (Despre manifestările oamenilor) Care vrea să pară blând, prietenos; excesiv de amabil, mios (3). Cf. DL, DEX. ◇ (Adverbial) *Mă rog matală, cum te chiamă? începu cocoana, știi, dulceag de tot, cum îi oțetu făcut cu miere*. ap. TDRG. *Jupânul ... care cunoștea cât se-ntinde poimînile cocoanei, zice dulceag: - Dar ... știți că ... mai este un contișor?* CARAGIALE, O. I, 134. *Miss Roth adesea se exprimă banal și dulceag*. M. ELIADE, O. I, 97.

- Pl.: dulcegi, -ge.

- Dulce + suf. -eag.

DULCEAȚĂ s. f. 1. Înșușirea de a fi dulce; gustul mâncărurilor, al băuturilor etc. dulci sau îndulcite; p. e x t. gust plăcut al unei mâncări, al unei băuturi etc. *Cu dulceța pomilor tăi ai amăgit pre cel întâi zidit* (a. 1773). GCR II, 95/22. *Dulceața unei fripturi*. DRĂGHICI, R. 70/20, cf. COSTINESCU, LM. *Începe a bea lacom la apă și a-și linge buzele de dulceța și bunătatea iei*. CREANGĂ, P. 214, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., DL. *Sărutați dulceța fragilor coapte*. ISAC, O. 185, cf. DEX, ALR II 4 049/260, 279. *Ca să simți dulceța mierii, trebuie să lingi degetul ce-l bagi în miere*. ZANNE, P. III, 669. ◇ F i g. *O lume! cu dulceți de miere amestecată ești* (a. 1773). GCR II, 94/40.

2. (Învechit) Avere, bogăție, belșug. *Nădăduiaște-te în Domnul și fă dulceță*. PSALT. 67. *Flămânzii împlu de dulceță și bogății lasă-i deșeri*. ib. 334. *Aduna-voi acolea tot grâul meu și dulceța mea*. CORESI, T. EV. 118. *Veni la Ierusalim cu ... cămile rădicând dulceți și aur mult foarte*. BIBLIA (1688), 251¹/49. *Filip craiul ... era atâta de măestru, cât lua bunătățile și dulceța de la patru țări*. ALEXANDRIA, 1/15.

3. Preparat alimentar făcut din fructe proaspete sau din petale de flori și zahăr (în proporții egale) fierite împreună, (pentru conservare). *Ung pre denafară usnele panurului cu dulceța ca să nu urască folosul le[a]cului* (a. 1710). GCR I, 363/33. *Din biserica ... merg în Spătărie, se dă dulceți, cafea la domn*. GHEORGACHI, LET. III, 314/1. *2 farfurii de dulceți/poleite* (a. 1790). IORGA, S. D. VII, 18, cf. LB, POLIZU. *Vede că îi aduc dulceți*. NEGRUZZI, S. I, 70. *Se vedeau o mulțime de feligene pentru cafea ... și câteva chisele de dulceță*. FILIMON, O. I, 102. *Știi să fac de toate bune, Vutci, dulcețuri de minune*. ALECSANDRI, T. I, 105, cf. LM. *Această casă era înconjurată cu stufuri de trandafiri de dulceță*. MACEDOŃSKI, O. III, 33, cf. DDRF, BĂRCIANU, V., ALEXI, W., BIANU, D. S. *Se-ncearcă săpunul, cum se încearcă dulcețurile de-se legate ori nu*. PAMFILE, I. C. 60. *Femeia pe care o spăriasem întră cu apă și dulceți*. HOGAȘ, M. N. 27. *După dulceța de smeură ... doamnele se duseră să vadă odoarele*. IBRĂILEANU, A. 148. *Servitoarea mi-a adus dulceță*. GALACTION, O. 97. *Un scrin pe care sunt câteva borcane de dulceță*. CAMIL PETRESCU, T. I, 527. *Se serveau dulcețuri aduse pe tăvi de argint*. BRĂESCU, A. 65. *Luă dulceța și începu să mănânce din borcan*. VISSARION, B. 190. *Fură dulcețurile de prin borcane*. CĂLINESCU, I. 100. *Dulceața din fructe se lua pentru durere de piept*. BUTURĂ, EB. I, 89. *De pe sofa se scula, Pe ochi bine se spăla, O dulceță că-mi lua*. TEODORESCU, P. P. 600, cf. ALR II 6 097, ALRM SN III h 891. *Musca, pentru puțină dulceță, Își răpune viața*. ZANNE, P. I, 561.

4. (Învechit și popular; adesea la pl.) Mâncare aleasă, aliment extrem de gustos; bunătațe; p. r e s t r. mâncare de dulce, v. d u l c e (III 1). *A fost zisă noao, de toate legumile să mănâcăm; iar cându se cunoscu sfârșitul, atunce ertată fu să mănâcăm de toată dulceța*. CORESI, EV. 51. *Cuvintele rostului tău ceale înțelepte și mai dulci decât toate dulcețile* (a. 1760). GCR II, 72/17. *Vizitatorii se vor putea odihni, ospătându-se și răcorindu-se cu mâncările, băuturile și*

dulcețurile din toate părțile lumii. ODOBESCU, S. II, 114. *Nevastă-sa l-a ținut foarte bine. l-a hrănit cu toate dulcețile lumii, și băeatul ... s-a fost făcut un voinic foarte frumos*. SBIERA, P. 35.

5. F i g. Calitatea de a fi plăcut; ceea ce desfată pe cineva sau îi provoacă o senzație plăcută. *Multe lucruri încă sânt de istorisit, cari nu mai puțină dulceță au decât cele dintâi*. DRĂGHICI, R. 96/4. *Prin concert plin de dulceță, Jalnica privighetoare cântă seara, dimineața*. CONACHI, P. 291. *Dulceața vieții câmpenești*. NEGRUZZI, S. I, 193, cf. PONTBRIANT, D. *Pe la două ceasuri el se plimba prin fața casei ... și era-n aer o atât de nespūsă dulceță*. SLAVICI, O. II, 58. *Se bucura de frumusețea florilor și de dulceța și curățenia aerului*. ISPIRESCU, L. 8. *Graiul lui ... întrecea în dulceță cântecul privighietoarei*. MACEDOŃSKI, O. III, 21, cf. DDRF. *Cinzeza și pietroșelul făceau să răsune colnicele prin vocea lor ascuțită, dar plină de dulceță*. DENSUSIANU, L. 388, cf. DL, DEX. ◇ L o c. a d v. **Cu dulceță** = cu drag, din toată inima. *Căile Tale ... să le păzesc ... cu dulceță*. DOSOFTEI, PS. 52/6. *Pe cei buni cu dulceță îi slăvesc într-a mea viață*. PANN, E. II, 107/5. *Când eram mai tânăr iubeam cu dulceță*. NEGRUZZI, S. II, 30. *Să-ți aud eu vorbele, C-ai fost dulce la viață și m-ai iubit cu dulceță*. MARIAN, Î. 123. *Cântau laolaltă, cu atâta evlavie și cu atâta dulceță cum Feodor nu auzise niciodată*. GALACTION, O. 677. *Cu dulceță ciripind, Toată lumea veselind*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 27. ◆ Plăcere (1), desfătare; voluptate. *Au nu-s de acicea din dulcețele voastre ceale ce voinicescu întru mădularele voastre*. COD. VOR.² 355. *Să ne dezlegăm de dulceța trupului și de grija pământului*. CORESI, EV. 45. *Sănt văi și ape de dulceți și de veselii*. VARLAAM, C. 320. *Cine n-au gustat dulceța cealor ce sânt, nu poate priceape firea cealor ce nu sânt* (a. 1648). GCR I, 131/30. *Să-ndulcia de aciale dulceță*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 14¹/12. *Patima dulceții*. MINEIUL (1776), 21¹/30. *Să nu învățăm dar' pre pruncii noștri din tinerețe moliciunea iubirilor de dulceți*. TICHINDEAL, F. 94/20. *Dulceața ce dobândim de la dânsa este cea mai curată*. MARCOVICI, D. 159/15. *Nu afli liniștire prin a somnului dulceță*. DRĂGHICI, R. 61/19. [Amorul] *înaurește cu raze nouri de desfătare, Ce plouă pe traiul nostru cu dulceți amăgitoare*. CONACHI, P. 287. *Abia începuse a gusta dulcețile unei căsătorii potrivite*. NEGRUZZI, S. I, 41. *Închise dintr-odată iarăși pleoapele, furat de dulceța somnului*. SADOVEANU, O. X, 576. *Să simți a sărutărilor dulceța*. ISAC, O. 128. *Răsuflările ... se auzeau ... însetate de dulceța odihnei*. MIHALE, O. 187. *De când maica m-a făcut, Zile bune n-am avut, De dulceță n-am știut*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 22. *După nor vine senin După dulceță pelin*. ZANNE, P. I, 54. ◆ Mulțumire sufletească, bucurie, fericire; emoție. *Așteaptă și dulceță sufletului și bucurie*. CORESI, EV. 84. *Nu mai simți nicio dulceță, ci tot necaz și amar*. PANN, E. I, 31/26. *De-o durere, de-o dulceță Pieptul, inima-i se stringe*. EMINESCU, O. I, 104. *Cin'e strică dragost'ea Rumpă-î doru in'ima, Să n-ajbă altă dulceță*. T. PAPAHAĞI, M. 22.

6. F i g. Blândețe, duioșie, bunătațe; bunăvoință. *Blagosloviși curura anului cu dulceța Ta*. PSALT. 122. *Dulce om de la dulce inimă scoate dulceță*. TETRAEV. 220. *Cu milostea Ta pomenește-mă, Tu, drept dulceța Ta, Doamne*. CORESI, PS. SL-ROM. 115. *Să iubim și noi fraților, pre cele ce au iubit pre noi cu dulceță*. COD. TOD. 192. *Bunătățile cu care îți vei împodobi sufletul, dulceța, blândețea, răvna de a îndatora pe cei asemenea ție*. MARCOVICI, D. 9/26. *În ochii ei strălucete dulceța*. NEGRUZZI, S. I, 289. *Împrejurul gurei musculoase se vedea o dulceță amară de îndoieli*. EMINESCU, N. 52. *Toate sunt laudate pentru „nurii, blândețea și dulceța lor”*. DENSUSIANU, L. 163. ◇ (Prin analogie) *Se păstrase vechea Franță tradițională cu gustul pentru litere și dulceța moravurilor*. LOVINESCU, C.² IV, 159. *Farmecul povestitorului, dulceța graiului moldovenesc*. PALEOLOGU, T. 30. ◆ (Învechit) Binecuvântare. *Domnul da-va dulceță*. CORESI, PS. SL-ROM. 362.

- Pl.: (3, 4) dulceți și dulcețuri.

- Dulce + suf. -eață.

DULCEDĂRUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A mulțumi (3). *Ei deca văzură Pavel dulcedăruind Dumnezeu – priimind îndrăznire.* CORESI, L. 138/21, cf. DHLR II, 370, FORM. CUV. I, 210.

– Prez. ind.: *dulcedăruiesc.*

– Dulce + *dărui*, calc după slavon. *благодарювати, -роути.*

DULCEDĂRUIRE s. f. (Învechit, rar) Mulțumire. *Pe acice și pretutindinea preemimu, ... cu toată dulcedăruirea.* COD. VOR.² 285, cf. DHLR II, 366, FORM. CUV. I, 86.

– Scris și: *dulce-dăruire* (FORM. CUV. I, 86). – Pl.: *dulcedăruiuri.*

– Dulce + *dăruire*, calc după slavon. *благодарение.*

DULCEFÉR, -Ă adj. v. *dulcifer.*

DULCEFIÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A îndulci. Cf. PONTBRIANT, D., SFC III, 110.

– Prez. ind.: *dulcefiez.*

– Din fr. *dulcifier* (prin apropiere de *dulce*).

DULCEFICÁ vb. I v. *dulcifica.*

DULCEFICÁȚIE s. f. v. *dulcificație.*

DULCEGĂRIE s. f. Însușirea de a fi dulceag (1). Cf. CADE. ◇ F i g. *În tinerețe a scris și el versuri de „amor” cu acrostihuri ... și cu dulcegării sentimentale.* DENSUSIANU, L. 229, cf. CADE. *Nu pot să mai îndur, Aceste dulcegării sentimentale.* CAMIL PETRESCU, T. III, 464. *Meléndez Valdés ... păstra acesti sensualism ... cu dulcegării reci.* CĂLINESCU, I. 195.

– Pl.: *dulcegării.*

– Dulceag + suf. *-ărie.*

DULCEȚĂREĂSĂ s. f. (Rar; depreciativ) Femeie care prepară frecvent dulceță. *La noi s-aduna zilnic un guraliv sobor: ... preotese, moașe, dulcețărese.* M. I. CARAGIALE, C. 75.

– Pl.: *dulcețărese.*

– Dulceță + suf. *-ăreasă.*

DULCEȚÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Îmbelșugat, mănós (1). *Lăcustele! ... Așa mare stricăciune fac câteodată la aceste dulcețoase provinții unde și răsipesc pustiirea.* OBLĂDUIREA, 41/3.

– Pl.: *dulcețoși, -oase.*

– Dulceță + suf. *-os.*

DULCÍC, -Ă adj. Diminutiv al lui *d u l c e*; dulcuț, dulculeț. *O, mie cu sufletul, Romică, Dragă, neasemănată copilă, Dă mursa proaspătă mai dulciică.* BUDAI-DELEANU, Ț, 124, cf. DENSUSIANU, L. 100.

– Pl.: *dulcici.*

– Dulce + suf. *-ic.*

DULCÍCOL, -Ă adj. (Despre animale și plante) Care trăiește în ape dulci; specific apelor dulci. Cf. DEX.

– Pl.: *dulcicoli, -e.*

– De la *dulce*.

DULCIFÉR, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre alimente, băuturi etc.) Care are un gust dulce (I 1). Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– Pl.: *dulciferi, -e.* – Și: *dulcefér, -ă* adj. NEGULICI.

– Din lat. *dulcifer, -a, -um.*

DULCIFICÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A îndulci. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *dulcific.* – Și: *dulcefică* vb. I. NEGULICI, PROT. – POP., N. D.

– Din lat. *dulcificare.*

DULCIFICÁT, -Ă adj. (Învechit; rar) Îndulcit. Cf. LM.

– Pl.: *dulcificați, -te.*

– V. *dulcifica.*

DULCIFICATÍV, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care îndulcește. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– Pl.: *dulcificativi, -e.*

– Din fr. *dulcificatif.*

DULCIFICÁȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Îndulcire. Cf. I. GOLESCU, C. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, URU, T. Ș.

– Pl.: *dulcificații.* – Și: *dulceficăție* s. f. NEGULICI.

– Din fr. *dulcification.*

DULCÍME s. f. (Învechit) Dulceță (1). Cf. DDRF, PASCU, S. 13.

– Și: *dulțeame* s. f. PASCU, S. 13, 17.

– Dulce + *-ime.*

DULCÍN, -Ă adj. (Învechit, rar) Nu prea dulce. Cf. ANON. CAR.

– Pl.: *dulcini, -e.*

– Cf. *d u l c e.*

DULCÍNĂ s. f. (Chim.) Substanță dulce, solubilă în apă, obținută pe cale sintetică, sub formă de cristale, de 250 de ori mai dulce decât zahărul. Cf. DC.

– Dulce + *-ină.*

DULCINÉE s. f. Femeie care inspiră pasiune puternică; (depreciativ) femeie care constituie obiectul unei iubiri ridicole; p. e x t. tânără oarecare, fără importanță. *Aceea e drăguța dumnealui ..., un fel de dulcinee, un fel de leliță.* HELIADE, O. I, 250. *Trubadurii nevinovați...care suspină sub ferestrele dulcineelor.* SĂM. I, 189, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pieptarul ros acoperă doar scrum Și dulcineea mea e-acum bătrână.* VULPESCU, P. 111. *Dulcineea din Periș să se convingă cum că el, Guriță, nu era un fitecine.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 21, cf. DEX.

– Pl.: *dulcinee.*

– Din fr. *dulcinée.*

DULCINÉL, -EÁ adj. (Învechit; rar) Dulcișor. Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *dulcinei, -ele.*

– De la *dulce*.

DULCINÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Dulceag (1). *Doamna Csernica, care nu te eartă, fără îndoială, scumpa mea Matildă, pentru răul pe care a vrut să ți-l facă odinioară, surâse cu un aer perfid, și zise c-un ton dulcinos d-lui Roșegunu, vrând fără îndoială să-l amețească.* BARONZI, M. 385/15, cf. DDRF.

– Pl.: *dulcinoși, -oase.*

– De la *dulce*.

DULCIȘÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui *d u l c e*.

1. Care nu e suficient de dulce, aproape dulce, destul de dulce. Cf. *d u l c e* (I 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DEX, H IV 8. *Hai la braga dulcișora C-am trecut la*

uliciora. TEODORESCU, P. P. 121. *Să sădăm un mândru măr Nălțișor și verdzișor, Tot cu roduri dulcișoare.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 82. *Dulcișor mer în grădină, Cum te-a rupt din rădecină.* MARIAN, I. 528.

2. Cf. **d u l c e** (I 7). (Adverbial) *Începe să ciripească dulcișor și mângâios.* PANN, E. II, 36/24.

3. Iubit, drag (2). Cf. **d u l c e** (II 1). *O sufletelul meu suflețel, ce nostimă ești: ce dulcișoară și blândă: ce cu minte ș-înțeleaptă.* GORJAN, H. III, 130/20. *Petre, Petrișor, nume dulcișor.* TEODORESCU, P. P. 35.

4. Cf. **d u l c e** (II 3). *Ochii lelei care-mi plac, Dulcișori și mieriori, Mă chiamă sub prunișori.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 36. ♦ *Mieros (2). Poetul nostru rebusian, umilit și nemaculat, blând ca omul lui Orațiu, își compunea în pace, în magazia din dos a vreunui cofetar, distihurile dulcișoare, zaharate, mirositoare; își înfășa, își înscutita cofetele în sentințe amoroase și își încordela cu rebus simtimentele.* HELIADE, O.² III, 131.

5. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) plantă cu flori purpurii dispuse în racem; cap-de-cocoș (*Hedysarum hedysaroides*); b) plantă cu flori purpurii, cu fructele legume (*Hedysarum grandiflorum*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 81, DEX.

- Pl.: *dulcișori, -oare.*

- **Dulce** + suf. *-ișor.*

DULCITĂ s. f. Materie dulce extrasă din sucul anumitor vegetale. *Dulcita este un stereoisomer al manitei și este ... foarte răspândită în natură.* MACAROVICI, CH. 497, cf. DC, D. MED.

- Din fr. *dulcite.*

DULCIU, -IE adj. (Popular) 1. Dulceag (1). Cf. CADE. *Nicio poamă nu-i dulce Ca pomuța cea de vie.* ȘEZ III, 19, cf. ALR SN IV h 1 129/235. ♦ (Despre apă) Potabil. *Era doao supt un prag izvoară, ... Având limpede apă și dulce.* BUDAI-DELEANU, Ț. 185, cf. LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CADE.

2. Dulceag (2). *Respingătoarele calități ... a celui mai dulciu elogi.* EMINESCU, O. XIV, 250, cf. DL. *Iartă-mă, dragă, dacă n-am primit pe mireasa iubiului nostru prieten ... zise ea cu glas dulciu.* CL XV, 193.

- Pl.: *dulcii.*

- **Dulce** + suf. *-iu.*

DULCIUC, -Ă adj. (Regional) Diminutiv al lui **d u l c e** (II 1). Cf. SFC VI, 94, 96. *Ce copil dulciuc.* UDRESCU, GL.

- Pl.: ?

- **Dulce** + suf. *-uc.*

DULCOÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Dulceață (1). Cf. LB, LM, ALEXI, W. ♦ F i g. Plăcere (1), grație. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dulcori.*

- Din lat. *dulcor, -oris.*

DULCÓI, -OÁIE adj. (Prin Ban.) Bun la gust, dulceag (1). *Pâne albă și dulcoanie.* ȘEZ. XXXI, 82, cf. PASCU, S. 118.

- Pl.: *dulcoi, -oai.*

- **Dulce** + suf. *-oi.*

DULCULÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Regional) Diminutiv al lui **d u l c e** (I 1). Cf. COMAN, GL. ♦ *Măr dulculeț = soi de măr cu fructul dulce (Șerbănești - Câmpulung).* id. ib.

- Pl.: *dulculeți, -e.*

- **Dulce** + suf. *-uleț.*

DULCURÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Dulce (I 1). Cf. KLEIN, D.

- Pl.: *dulcuroși, -oase.*

- **Dulcoare** + suf. *-os.*

DULCÚȚ, -Ă adj. (Popular) Diminutiv al lui **d u l c e**.

1. Cf. **d u l c e** (I 1). Cf. CADE. *Nicio poamă nu-i dulcuță Ca mnila dă la măicuță.* ȘEZ. V, 71.

2. Cf. **d u l c e** (I 7). *Calípso, pătrunsă de supărare pentru ducerea lui Ulise de la dânsa ... se ținea a fi nefericită ... Peștera sa nu mai răsuna de dulcuța sa cântare.* MAIOR, S. II, 334, cf. LB.

3. Iubit, drag (2). Cf. **d u l c e** (II 1). *Depart, doamnă, de tine, Depart și de-ai mei fii, De dulcuții mei copii.* REV. CRIT. II, 421.

4. Cf. **d u l c e** (II 5). *Ca să aibă trai dulcuț Ca mierea din păhăruț.* MARIAN, NU. 448.

- Pl.: *dulcuți, -țe.*

- **Dulce** + suf. *-uț.*

DULDÍNĂ s. f. = *dălbînă.* Cf. LEXIC REG. II, 110.

DULDOÁCĂ s. f. v. *dălbocancă.*

DÚLDURĂ s. f. = *dârdoră.* Cf. SCRIBAN, D.

DÚLER s. m., adj. (Regional) (Om) nesimțit, gras, necioplit și nepriceput (Mățău - Câmpulung). Cf. COMAN, GL. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Un duler de fată.* id. ib.

- Pl.: *duleri.*

- Et. nec.

DULÉTE s. m. v. *dovleac.*

DULÉU s. n. (Regional) Răzor trasat între holdele arate. *O tăia drept, printre pombiște, pe un duleu ce șerpuia pieziș și o scotea drept pe malul Teuzului.* POPOVICI, SE. 10. *Drumurile cari conduc printre holde se numesc „dulaie” (singular „duleu”).* PRIBEAGUL, P. R. 75. *Ducându-se ibovnica de celălalt capăt, în duleu se întâlnește cu dasăul.* SNOAVA, II, 135, cf. PAȘCA, GL, CHEST. IV 16/62, 66 b, ib. 17/46, 62, 66 a, 68, LEXIC REG. II, 86.

- Pl.: *duleie* (CHEST. IV 17/70, ALR I 800, LEXIC REG. 8, 69), *dulaie* și *duleauă* (LEXIC REG. II, 89). - Și: **dulău** s. n. CHEST. IV 17/62.

- Din magh. *dúlő.*

DULF s. m. v. *dolf.*

DULFÁN s. m. v. *dolofan.*

DULGHÉN s. n. v. *dugheană.*

DULGHÉR s. m. Meseriaș care execută lemnăria unei case, a unei clădiri sau diverse alte construcții și elemente de construcție din lemn. *Iar celelalte toate cheltuieli, adică pentru materialurile ce s-au cumpărat, cum și plata salahorilor ce au tăiat cheresteaou în păduri i plata dulgherilor și a herarilor ce au lucrat podu - toate acelea s-au plătit cu bani dă la visterie (a. 1811).* DOC. EC. 92. *Vede viind un fin al său, carele dulgher era.* PANN, P. V. III, 82/15, cf. PONTBRIANT, D. *În târguri sunt mai mulți aginți ai acestei inundații [manufactoriale] ... ca dulgherii și stolerii.* I. IONESCU, D. 495, cf. COSTINESCU. *O calfă de dulgher stângaci ciopârțește bârna.* ODOBESCU, S. III, 166, cf. DDRF, DAMÉ, T. 111, ȘIO II, 165, ALEXI, W. *Olari, stoleri, dulgheri, făclieri.* TDRG, cf. NOM. PROF. 7. *Ce straneie enigmă cercat-ai să dezlegi, Cu tesla ta, dulghere.* LESNEA, C. D. 42, cf. SCRIBAN, D. *Erau dulgheri care făceau case și construcții anexe pentru vânzare.* BUTURĂ, EG. 362, cf. H IV 45, CHEST. II 10/42, 66, 69, ALR III h 221. *A greșit*

croitorul și s-a spânzurat dulgherul, se spune în situația în care cineva e pedepsit în locul altcuiva. ZANNE, P. V, 214.

- Pl.: *dulgheri*.

- Din tc. *dülger*.

DULGHEREȘTE adv. Ca dulgherii, în felul dulgherilor. Cf. SCRIBAN, D., SFC II, 141. ♦ F i g. Grosolan; din topor. Cf. SCRIBAN, D.
- *Dulgher* + suf. *-ește*.

DULGHERÍ vb. IV. T r a n z. A face meseria de dulgher, a executa operații de dulgherie (2). *Domnitoriul ... numai pentru de a se face vrednic de înaltul său rang, în o mică casă unde însuși el și-au făcut o bae (feredeu), au dulgherit pentru sine un crivat de lemn.* ASACHI, I. 245/23, cf. ȘIO II, 165, SCRIBAN, D. *Cerbule, Cu oasele Mi-or dulgheri Casele.* TEODORESCU, P. P. 62. *Dulgherii au dulgherit-o Noi meșterii împodobit-o.* I. CR. II, 15. ♦ F i g. A lucra de mântuială, din topor, grosolan. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *dulgheresc*.

- De la *dulgher*.

DULGHERÍE s. f. 1. Meseria de dulgher; dulgherit. *Va fi iar vorba de meșteșuguri și de nomenclatura dulgheriei.* HELIADE, O. II, 395. *Lemnăria întrebuințată în industrie. Dulgherie: stejaru, ciparoșu, plop, platanu, salcâmu, salcia, bradu, cireșu.* GHICA - STURDZA, A. 281, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *El se uită împregiurul lui, la casă, la șura cu războiul și cu sculele de dulgherie, la grădina cu pomi și la porțița curții sale.* SLAVICI, O. I, 225, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 78, DDRF, ȘIO II, 165, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Lemnăria se împarte ... în mai multe ramuri ...: butnăria sau dogăria și lemăria propriu-zisă cuprinzând: dulgheria și tâmplăria sau stoleria.* PAMFILE, I. C. 113. *Niculăiță ... moștenise de la bunică-su ... aplecare la dulgherie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 84, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR². *Felurite unelte de dulgherie, la alegerea dulgherului numit de căpitan.* TUDORAN, P. 400, cf. DL. *S-a apucat iar de dulgherie.* PREDĂ, I. 45. *Ciubotăria și dulgheria ... sunt prezente atât în basme, cât și în „Amintiri”.* L. ROM. 1965, 565, cf. DEX. *El știe pe unde o fi învățat dulgherie.* FLĂCĂRA, 1975, nr. 46, 5, cf. H II 146, IV 11, 45, 75, X 261, XI 247, XII 118, CHEST. II 80/136.

2. Lucrare de lemărie (a unei case, a unei clădiri etc.) executată de dulgher. *Lemnul [castanului] este foarte bun pentru dulgherie.* J. CIHAC, I. N. 314/12. *Se vedea Foișorul de Foc, un cap d-operă de dulgherie.* GHICA, C. E. II, 565. *Dracu să vede m-o sfătuit ca să mă însărcinez eu cu dulgheria temniții de la noi.* ALECSANDRI, T. I 545, cf. ȘIO II, 165. *Acolo lucra el uși, cercevele, lucruri de astea mai mult de dulgherie.* CĂLINESCU, E. O. II, 123, cf. DL, DEX. *Ei se puseși tovarăși: unde făcea zidarul zidăria, făcea și dulgherul dulgheria.* STĂNCESCU, B. 67.

3. Atelierul dulgherului. Cf. PONTBRIANT, D., CADE, DL, DEX.

- Pl.: (3) *dulgherii*.

- *Dulgher* + suf. *-ie*.

DULGHERÍT s. n. 1. Dulgherie (1). *Ocupația principală a moșilor e fabricarea de ciubere, doniți, cercuitul și dulgheritul.* PAMFILE, I. C. 167. *Până la școală am învățat dulgheritul, că așa e la noi, vierii: dulgheritul se învață pe deasupra.* V. ROM. 1954, 146. *Bunicul, la care Florea învășase dulgheritul, era nedumerit de ce s-a lăsat omul de un meșteșug și s-a apucat de altul.* PAS, Z. I, 159, cf. DL. *Nu e de mirare că [în epoca fierului] iau avânt ... minieritul, dulgheritul.* H. DAICOVICIU, D. 31, cf. DEX.

2. Dulgherie (2). *Umblau să dea de mâncare la oamenii care ajutau la dulgherit.* PREDĂ, I. 249. *E și în oamenii aceștia pricepuți la dulgherit, la olărit ... o forță îndărătnică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 1/2. *Cu timpul, o parte din meșterii țărani din satele specializate în dulgherit s-au orientat spre tâmplărit.* BUTURĂ, EG. 365.

- V. *dulgheri*.

DULHÁN s. m. (Regional) Căneță de toamnă, semănată rar prin lanul de porumb, pentru sămânță; (regional) hăldan (Șieu-Măgheruș - Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 282.

- Pl.: *dulhani*.

- Cf. h ă l d a n.

DULHÁRI s. m. pl. v. *dulvari*.

DULHĂNÍ vb. IV. v. *duhăni*.

DULÍE¹ s. f. Piesă metalică în care se înșurubează becul electric și care asigură contactul acestuia cu circuitul electric. *Aparatajul ... instalațiilor electrice: dulii, întrerupători ... va fi numărul impus.* PREV. ACCID. 30, cf. DL, DEX.

- Pl.: *dulii*.

- După fr. *douille*.

DÚLIE² s. f. (Regional) 1. Refec gros (la cămașă) (Mățau - Câmpulung). Cf. COMAN, GL. ♦ *Dungă la pantaloni (Mățau - Câmpulung).* Cf. COMAN, GL.

2. Troian de pământ nu prea înalt (Mățau - Câmpulung). Cf. COMAN, GL.

- Pl.: *dulii*.

- Et. nec.

DULÍGE s. n. pl. v. *durligi*.

DULIPÁN s. m. v. *tulipan*¹.

DULMÁ s. f. (Popular) Dovleac cu coaja albă (pentru umplut sau pentru copt). Cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 575, ZEITSCHRIFT, XVIII, 78, DDRF, ȘIO II, 165, ALEXI, W., LÖBEL, C. 40, SCRIBAN, D., H II 251, ALR I 856/980. 986. ♦ (Regional) Pepene verde (Aliman - Băneasa). Cf. H II 239.

- Pl.: *dulmale*. - Și: (învechit) *dúlmă* (CIHAC, II, 575, ALEXI, W.), *durmă* (POLIZU, COSTINESCU, SCRIBAN, D.) s. f.

- Din tc. *dolma*.

DULMÁN s. n. v. *dolman*¹.

DÚLMĂ s. f. v. *dulma*.

DULMEÁ s. f. v. *dirmea*.

DULOÁICĂ s. f. (Învechit) Cățea mare. Cf. BUL. FIL. XI - XII, 473, 489, 490.

- Pl.: *duloaice*.

- *Dul[ău]* + suf. *-oaică*.

DULOÁIE s. f. (Învechit) Cățea mare. Cf. d u l ă u. *Mai înainte se aruncă în calea sa duloaia, numită Molda, ce în resbel și la vânat era companioană nedespărțită.* ASACHI, S. L. II, 70, cf. BUL. FIL. XI-XII, 489.

- Pl.: *duloaie*.

- *Dul[ău]* + suf. *-oaie*.

DULȘÚC s. n. v. *dușac*.

DULȚEÁME s. f. v. *dulcime*.

DULUBÁȚĂ s. f. v. *durubață*.

DULUBĂȚ s. n. v. *durubață*.

DULUBEAZĂ s. f. v. **durubață**.

DULUGEĂ s. f. (Regional; în e x p r.) **A o lua cu dulugeaua** = a o lua cu încetul. Cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL.
- Cf. d u l u g e a c.

DULUGEÁC s. n. (Regional; în l o c. a d v.) **Cu dulugeacul** = încet, agale; cu atenție. *Cu dulugeacu, adică a lucra cu cumpăneală, pe rând, potrivit.* I. CR. VIII, 187, cf. L. ROM. 1960, nr. 5, 35. *Lucrezi cu dulugeacu.* RĂDULESCU-CODIN. *Ia-o cu dulugeacu, că mai bine izbutești.* BOCEANU, GL., cf. LEXIC REG. II, 13. *A lucra cu dulugeacu.* Cf. UDRESCU, GL.

- Și: **durugeác** s. n. CV 1951, nr. 2, 34, LEXIC, REG. 45, RĂDULESCU-CODIN.

- Cf. d e l u n g e a l ă.

DULÚGI s. f. pl. v. **durligi**.**DULÚMĂ** s. f. v. **dulamă**.

DULÚȘ s. m. (Regional) Câine ciobănesc mai mic. Cf. JAHRESBER. XII, 161, GR. S. VI, 64, H II 3, XI 259.

- Pl.: *duluși*.

- **Dul[ău]** + suf. -uș.

DULÚȚ s. m. v. **duruț**¹.

DULÚȚĂ s. f. (Popular; în e x p r.) **A se duce** (sau **a fugi, a se aține**) **duluță** = a alerga foarte repede, a se face nevăzut. *Încalic eapa lui Martin și să te duci duluță.* ALECSANDRI, T. I 583. *Când aproape, aproape să pun mâna pe dânsul, i-am pierdut urma și să te duci, duluță.* CREANGĂ, P. 52. *Și se duse, duluță, de nu mai dăte cu mâna de dânsul.* ISPIRESCU, L. 79, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Și să te duci duluță! Cât te-ai șterge la nas, se făcu nevăzut.* PAMFILE, S. T. 94, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. *De-acuma aține-te duluță și înghite Agachi praj verde.* ȘEZ. VII, 66. ◊ (Adverbiu; eliptic) *Lasă că eu i-s popa lui. Și după dânsu duluță.* I. CR. IV, 145.

- Et. nec.

DULVĂRI s. m. pl. (Regional) Pantaloni foarte largi; șalvari (2). Cf. DDRF, ȘIO II, 334, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Când [nădragii] sunt largi, li se zice dulvari.* ENC. AGR. IV, 123, cf. SCRIBAN, D., H XIV 338, 417, TOMESCU, GL. ◊ E x p r. **A umbla** (sau **a veni**) **cu dalvarii-n vine** = a merge foarte repede. Cf. UDRESCU, GL.

- Și: (regional) **dulhári** (SCRIBAN, D.), **dălvári** (com. din TEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ), **dălvári** (TOMESCU, GL.), **dulvúri** (DDRf, ȘĂINEANU², TOMESCU, GL.), **dalvari** s. m. pl.

- Cf. ș a l v a r i.

DULVĂR, -Ă adj. (Prin Olt.) Foarte bogat. *E dulvăr: Are bani mulți, e putred de bogat.* ARH. OLT. XXI, 267.

- Pl.: *dulvări, -e*.

- Et. nec.

DULVÚRI s. m. pl. v. **dulvari**.

DUMÁC, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Zăpăcit (1), aiurit (Surdila-Greci - Făurei). Cf. COMAN, GL.

- Pl.: *dumaci, -ce*.

- Cf. b u i m a c.

DUMĂDĂ s. f. v. **tomată**.

DUMÁN, -Ă (Regional) s. m. și f. Animal (născut duminica). *Rumănu ne-nvățat... e tot ca dumanu al tău din cășăreață,*

tot ca murgu din grajdii boeresc. JIPESCU, O. 68, cf. CREANGĂ P. 40. JAHRESBER. XII, 144, 156, PASCU, S. 147, 293, BUL. FIL. II, 286. *Adornii duman și te trezești mare ban.* ZANNE, P. II, 471. ◊ (Prin vestul Munt.) Epitet depreciativ dat unui om mare, voinic, puternic, grosolan. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dumani, -e*.

- Cf. d u m i n i c ă.

DUMATĂ pron. de politețe v. **dumneata**.**DUMĂTĂ** s. f. v. **tomată**.

DUMĂ¹ s. f. (Învechit și popular) Sfat (2), taifas (1). *flecăreală; p. e x t. înțelegere, consfătuire. Nu drept dumele să dumăim unul cu alalt să meargem, ce să socotim cuvintele dumnezeiești.* CORESI, EV. 265, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 48. *La sfat că s-a adunat Și sfatul ce-l sfătuiește Și duma ce mi-o dumește.* MAT. FOLK. 157. *Cam o vorbă să vorbesc Și o domă să domesc.* PĂSCULESCU, L. P. 195, cf. DR. V. 526, LEXIC REG. II, 13. *În poiana Spinului, S-ascult! doina pinului, Și doma voinicilor, La crucea colnicilor.* UDRESCU, GL. ◊ E x p r. **A sta de domă** = a sta de vorbă, a sta la taifas. *Cei 40 de mucenici își desmorțiau oscioarele și ședeau de domă pe lângă foc.* MUSCEL, 39.

- Pl.: *dume*. - Și: (popular) **dómă** s. f.

- Din slavon. **доума**.

DUMĂ² s. f. (Și în sintagma *Duma de Stat*) Adunarea Legislativă între 1905 și 1917 din Rusia țaristă, care a fost reintrodusă în Federația Rusă după 1993. *Toată înalta putere legedătătoare și judecătorească, ca într-un chentru, s-au întrunit în covârșitoare persoană a monarhilor, carii din epoha lui Ioan III nici în legi, nici în urmările lor nu atârna de nimine, ce prin mijlocirea boierilor carii alcătuea Duma, adică Sfatul Țarilor, lucra cu de sine împuțernicire nemărginită.* ASACHI, I. 201/31, cf. DHLR II, 509, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Atentatul pregătit ... și încercarea de a precipita dizolvarea Dumei de Stat eșuară.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 71, cf. DEX. *Duma de Stat a Rusiei (Camera Inferioară a Parlamentului de la Moscova) a decis crearea unui consiliu de experți pentru studierea fenomenelor paranormale.* RL 2006, nr. 4 901.

- Pl.: *dume*.

- Din rus. **дума**.

DUMĂI vb. IV. I n t r a n z. și r e f l. (Învechit și popular) A crede, a gândi, a socoti (6); a pune ceva la cale; a se sfătui (3). *Nu va îndrăgi cel neînvațat pre cei ce mustră pre el, și cu înțelepții nu se va dumăi.* BIBLIA (1688), 436²/52. *Vezi, Petre, se domăiră uncheșii pe drum, fata aia vrednică.* MUSCEL, 75, cf. N. REV. R. X, 85, TDRG. *Au domăit ce-au domăit, și când să hotărască logodna, diavolul face sbughii! afară.* I. CR. IV, 140, cf. DHLR II, 509, LUNGIANU, CL. 224, CADE, BL VI, 47, SCRIBAN, D., BL XI, 89. *Când trec pe lângă el, împărății cei tineri ce se domăesc? RĂDULESCU-CODIN, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. II, 13. Și-am mers amândoi domăind așa, cale de un conac, fără să știm c-a trecut vremea.* UDRESCU, GL. ◊ R e f l. r e c i p r. *Cercetatu-ne-am și ne-am dumăit împreună eu și cu înțeleptul Sofronie.* MĂRGĂRITARE², 459. ◊ (Cu complement intern) *Nu drept dumele să dumăim unul cu alalt să meargem, ce să socotim cuvintele dumnezeiești.* CORESI, EV. 265. *Și vorba ce mi-o vorbeai Și duma ce mi-o dumeai.* MAT. FOLK. 160. *Cam o vorbă să vorbesc Și o domă să domesc.* PĂSCULESCU, L. P. 195. *Mi s-au vorbit, Mi s-au domuit Cei doi ciobănei ... Ca pe la chindie Ei să le răpue.* ANT. LIT. POP. I, 235. ◊ A convinge pe cineva de ceva. Cf. VÎRCOL. M.

- Prez. ind.: *dumăiesc și dumăi* (SCRIBAN, D.). - Și: (regional)

dumí, (MAT. FOLK. 156), **domăi**, **domoi** (LUNGIANU, CL. 224, SCRIBAN, D.), **domuí**, **domăni** (L. ROM. 1959, 2, COMAN, GL., UDRESCU, GL.), **domí** vb. IV.

- Din slavon. **доумати**.

DUMĂIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) d u m â î și rezultatul ei. Cf. MARDARIE, L. 107/24.

- Pl.: *dumăiri*.

- V. *dumăi*.

DUMĂNÉL s. m. (Popular și familiar) Diminutiv al lui d u m a n. *Dumănel și bolocănel ai mei ... își lungesc gâtul uitându-se la chipu meu*. JIPESCU, O. 157, cf. PASCU, S. 147, com. MARIAN, RĂDULESCU-CODIN.

- Pl.: *dumănei*.

- **Duman** + suf. *-el*.

DUMĂTĂ pron. de politețe v. *dumneata*.

DUMB s. n. (Prin Mold.) Tobă (I). Cf. LEXIC REG. 101.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DUMBĂT s. m. v. *dumbeț*.

DUMBĂȚ s. m. v. *dumbeț*.

DUMBÉȚ s. m. 1. Plantă din familia labiatelor, cu frunze pețiolate, ovale, cu flori purpurii, roz sau (rar) albe, dispuse câte șase în verticile; buruiiană-de-spulberături, jugărel, jugăreț, (regional) sclipeț¹ (4), spulberătură (3), șerpăriță (g), șugărel (II b), tămăioară-de-câmp (v. t â m â i o a r ă 9) (*Teucrium chamaedrys*). *Ia ... 1 dram [de] frunze de dâmbet ..., 1 dram de scai amar, piseaze-le și fă dulceți cu miere sau cu zahăr*. CORNEA, E. II, 38/21, cf. CONV. LIT. III, 99, BARONZI, L. 133, CIHAC II, 495, BRANDZA, FL. 405, JAHRESBER. V, 309, GRECESCU, FL. 483. *Pentru durere de măsele ... să ție în gură ceaiu de ... dâmbet*. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 107, cf. ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE. *Pe drumurile cu pietre calcaroase ... crește o plantă interesantă prin chipul cum își schimbă floarea pentru a-și asigura fecundația prin insecte. E dâmbățul*. SIMIONESCU, FL. 217, cf. VOICULESCU, L. 117, BUJOREAN, B. L. 375, BORZA, D. 168, DEX, H I 97.

2. (Și în sintagma *dumbrăț-de-baltă*) Iarbă-usturoasă (*Teucrium scordium*). Cf. GRECESCU, FL. 482, BIANU, D. S., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 169.

- Pl.: *dumbeți*. - Și: (popular) **dumbăț**, (învechit) **dămbét**, **dembét** (BORZA, D. 168), (regional) **dămbét** (TDRG, CADE), **dumbrăț**, **dumbăt** (GRECESCU, FL., PANȚU, PL.) s. m.

- Et. nec.

DUMBRĂINIC s. m. v. *dumbravnic*.

DUMBRĂJNIC s. m. v. *dumbravnic*.

DUMBRĂMNIC s. m. v. *dumbravnic*.

DUMBRĂNIC s. m. v. *dumbravnic*.

DUMBRĂVĂ s. f. 1. Pădure tânără și nu prea deasă, care crește în văi, pe lângă râuri sau la șes; p. e x t. pădure (de stejar). *Ca în du[m]bravi de lemne cu săcurile tăiară ușile lui depreură cu topoarre și cu ciocane fărmară-l*. PSALT. HUR.² 151. *Ca în dumbravă de lemnu cu securi tăiară ușile lui*. PSALT. 147. *Zeul meu pune ei ... ca focul ce arde dumbrăvile*. CORESI. PS. 229/5. *Dumbrăvile sânt stăjarâi ce fac ghindă de o mănâncă porcii*. DOSOFTEL, PS.² 199. *Și tot pământul prâznii, și iată, și dumbravă era de stupină, despre fața țarinii*. BIBLIA (1688), 204²/48. *Și dându-i un om să-l ducă la Domnești, el l-au dus printr-o dumbravă, rătăcindu-l până în dzio*. NECULCE, L. 78, cf. LB, POLIZU. *Arau lanuri cât vezi cu ochii, unde*

semănau ghindă de creșteau dumbrăvi. NEGRUZZI, S. I. 246, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [În] *cea dumbravă cu poeana tîmînă ... Dumbrăveanca saltă-n sbor*. ALECSANDRI, P. III, 69. *Moartea atunci ... pornește prin dumbrăvi*. CREANGĂ, P. 316. *Stete să conăcească într-o dumbravă frumoasă*. ISPIRESCU, L. 296. *Albia țămurilor cu dumbrăvi de chiparoși și portocali*. DELAVRANCEA, S. 64. *Am să merg mai înspre seară Prin dumbrăvi, ca mai demult*. COȘBUC, B. S. cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Fânul mai crește prin pădurile cu copacii rari, precum ar fi dumbrăvile și unele lunci la șes*. PAMFILE, A. R. 151, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Iată sunt goale Dumbrăvile sacre*. BACOVIA, O. 127. *Înverzirea dumbrăvilor întârziase foarte mult*. CAMIL PETRESCU, T. I, 303. *În toponimia locală s-a păstrat adeseori amintirea pădurii ... prin numiri ca: dumbravă, cârpiniș, arburi*. BUTURĂ, EG. 47, cf. II IV 82. *Pe-o clenguță din dumbravă Zace miera rău beteagă*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 10. *Ia, ia-ți, frate, băta-n mână Și-mi apucă prin dumbravă*. PĂSCULESCU, L. P. 275, cf. CHEST. III 102/173, IV 104/29, ALR I 392. *Scoase Costea oile, S-a umplu dumbrăvile*. FOLC. OLF. - MUNT. II, 267.

2. (Bot.; regional) Dumbravnic (I) (*Melittis mellisophyllum*). Cf. ALR I 1 944/107, 116, 180, 255.

- Pl.: *dumbrăvi*.

- Din v. sl. **ДЖБРАВА**.

DUMBRĂVNIC s. m. 1. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu miros caracteristic, cu frunze late, cu flori purpurii, trandafirii, roz sau albe, folosită ca plantă medicinală și meliferă (*Melittis melissophyllum*); mierea-ursului v. miere (II f), (regional) roibă¹ (3), todoruşă. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRSEANU, V., LM. *După cules ... dumbravnic și sulcină de pus pintre straiie, cine umblă?* CREANGĂ, A. 64, cf. DDRF. *Însăși dumbravnic crește-a*. COȘBUC, AE. 239, cf. GRECESCU, FL. 468, MARIAN, INS. 304, ALEXI, W. *Se fac țigări din frunze uscate de dumbravnic și se dă celor bolnavi de cel-pierit ca să fumeze*. GRIGORIU-RIGO, M. P. I. 39, cf. TDRG. *Frunze mirositoare de dumbravnic*. PAMFILE, VĂZD. 74, cf. PĂCALĂ, M. R. 18, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. *Se aplică fiertură de dumbravnic*. BUJOREAN, B. L. 95. *Îmi plăcea mirosul de dumbravnic și de mintă din straiiele „bătrânicăi”*. SADOVEANU, O. IV, 337. *Pune coaja asta de mesteacăn sub grindă unde îi busuiocul și dumbravnicul*. CAMILAR, N. I, 256, cf. BORZA, D., 110, H X 353, 464, 534, XI 168, 246, 315, ALR I 1 944.

2. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lobate și cu flori roșietice (*Eupatorium cannabinum*). Cf. TDRG, PANȚU, PL. BORZA, D. 66. *Frunză-verde dumbravnic Dusu-i mândru la Capnic*. BÎRLEA, C. P. II, 290.

- Pl.: *dumbravnici* și (regional, n.) *dumbravnice* (ALR I 1 944/270, 385). - Și: (învechit și regional) **dumbrânic** (TDRG, H VIII, 315, ALR I 1 944/28, 30, 63, 65, 69, 75, 77, 79, 85, 109, 217, 218, 341, 360, 821), **dobronic** (DAMÉ, T. 188, BĂRSEANU, BRANDZA, FL. 392, GRECESCU, FL. 468, TDRG, ȘĂINEANU, D. U.), **dobronnic** (TDRG, PANȚU, PL., ȘEZ. XV, 27) s. m., **dobronică** (PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 104, BĂRSEANU, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D.), **dobronică** (BĂRSEANU, PANȚU, PL., JAHRESBER. V. 310) s. f., (învechit) **dobrávnic** (CIHAC, II, 104, DDRF, BĂRSEANU) s. m., (regional) **dumbrăvnică** (ALR I 1 944/251, 538) s. f., **dumbrăvnic** (ib. 1 944/90, 837), **dumbrânic** (PANȚU, PL., BUJOREAN, B. L. 375), **dumbrâjnic**, **dubrávnic** (ALR I 1 944/96, 359, 573, 584), **dubrájnic** (ib. 1 944/295, 302, 308, 320), **drâmbónnic** (H XI 246, ALR I 1 944/792, 896), **drâmbânic** (BUL. FIL. IV, 65) s. m., **docrónică** (PANȚU, PL.), **dacrónică** (id. ib.) s. f., **dârbónnic** (PANȚU, PL., H IX 153, 436), **dârbónic** (DA) s. m., **nâbrăvnică** (ALR I 1 944/100) s. f.

- Cf. v. sl. **ДЖБРАВЪНЪ**. - Dobronic, dobronica < magh. **dobronika**.

DUMBRĂVNICĂ s. f. v. *dumbrăvnic*.

DÚMBRĂ s. f. (Popular; în ghicitori: cu sens neprecizat) Cf. DR. I, 278. *Dumbră, Sumbă, Fără umbră* (Apa). GOROVEI, C. 15, cf. PASCU, C. 30.

- Cf. v. sl. д ж м б р ъ „pădure”.

DUMBRĂȚ s. m. v. **dumbeț**.

DUMBRĂVEÁN, -Ă adj. (Rar) Al dumbrăvii, privitor la dumbravă; care are loc în dumbravă. *Amândoi însă în lume ... Ici prin noaptea dumbrăvană și prin văi om duce-o bine*. EMINESCU, L. P. 137, cf. ALEXI, W., DEX.

- Pl.: *dumbrăveni, -e*.

- **Dumbravă** + suf. *-ean*.

DUMBRĂVEÁNCĂ s. f. Pasăre migratoare cu pene albastre-verzui (*Coracias garrulus*). *Privesc sosind prin aer sburători cu mândre pene, Dumbrăvenici, granguri de aur*. ALECSANDRI, P. III, 55. *Dumbrăvence cu aripi verzi*. ODOBESCU, S. III, 180. *De unde se vede că-i vin la poporul român și numirile de dumbrăvrancă*. MARIAN, O. I, 62, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Treceau în zboruri joase, din când în când dumbrăvenici și turturele*. SADOVEANU, O. IX, 48, cf. BĂCESCU, PĂS. 80, DEX.

- Pl.: *dumbrăvenici* și (învechit) *dumbrăvence*.

- Cf. d u m b r a v ă, d u m b r ă v e a n.

DUMBRĂVIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui d u m b r a v ă; dumbrăviță. *Pădurici și dumbrăvioare pline de felurimi de copaci*. GORJAN, H. I, 66/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Într-o dumbrăvioară El zărește-o căprioară*. ALECSANDRI, P. II, 89, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W. *Sus pe-o dumbrăvioară deasă Multă ploae se revarsă*. I. CR. II, 53. *Dumbrăvioară verde, deasă, Caprele să te mijdrească*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 253.

- Pl.: *dumbrăvioare*.

- **Dumbravă** + suf. *-ioară*.

DUMBRĂVÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui d u m b r a v ă; dumbrăvioară. Cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Lupul șede-n dumbrăviță, Mielul paște-n poeniță*. RETEGANUL, TR. 118. *Mă dusăi pe dumbrăviță, După un fir de romoniță*. ȘEZ. VII, 163. *Dumbrăviță lungă, deasă, Inimioară friptă, arsă*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 596.

- Pl.: *dumbrăvițe*.

- **Dumbravă** + suf. *-iță*.

DUMBREÁNĂ s. f. v. **mreană**.

DUM-DUM s. n. (În sintagma *Glonț* (sau *proiectil*) *dum-dum* = proiectil de pușcă a cărui ogivă tăiată în formă de cruce provoacă răni foarte grave în momentul atingerii țintei. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DEX.

- Din fr. **dum-dum**, engl. **dum-dum**.

DUMEÁ s. f. (Turcism învechit) Un fel de impozit. *Alte încărcări și cheltuieli multe, puține ci era, care să da mai înainte de vremea oștirea, cu nume de havaeturi, cu dumeale, obducturi și geaižale, acelea s-au propit și s-au rădicat cu ștergirea de istov* (a. 1774). URICARIUL VI, 435, cf. ȘIO II₂, 49.

- Pl.: *dumele*.

- Din tc. **tume** „hrană”.

DUMEATÁ pron. de politețe v. **dumneata**.

DUMECÁ vb. I v. **dumica**.

DUMÉNC, -Ă adj. (Regional) Leneș. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Pl.: *dumenci, -ce*.

- Et. nec.

DUMÉNECĂ s. f. v. **duminică**.

DUMÉNICĂ s. f. v. **duminică**.

DUMEREÁLĂ s. f. v. **dumireală**.

DUMERÍ vb. IV v. **dumiri**.

DUMERÍRE s. f. v. **dumirire**.

DUMERÍT, -Ă adj. v. **dumirit**.

DUMÉSNIC, -Ă adj. v. **domestic**.

DUMESNICÍ vb. IV v. **domestici**.

DUMESNICÍE s. f. v. **domesticie**.

DUMESNICÍRE s. f. v. **domesticire**.

DUMESNICÍT, -Ă adj. v. **domesticit**.

DUMÉSTEC, -Ă adj. v. **domestic**.

DUMÉSTIC, -Ă adj., s. m. v. **domestic**.

DUMESTICÍT, -Ă adj. v. **domesticit**.

DUMESTNÍC, -Ă adj. v. **domestic**.

DUMESTNICÍ vb. IV v. **domestici**.

DUMESTNICÍT, -Ă adj. v. **domesticit**.

DUMÉȘNIC, -Ă adj. v. **domestic**.

DUMETÁ pron. de politețe v. **dumneata**.

DUMÍ vb. IV v. **dumăi**.

DUMIALÚI pron. de politețe m. v. **dumnealui**.

DUMIATÁ pron. de politețe v. **dumneata**.

DUMIAVOÁSTRĂ pron. de politețe v. **dumneavoastră**.

DUMICÁ vb. I. T r a n z. I. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică alimente) A rupe cu mâna sau a tăia cu un instrument bucățele dintr-un întreg (pentru a pune în supă, în lapte etc.); a sfărâma (I). *Și popa, demicând Svântul Agneț în patru, cu socotire și cu smerenie, zice*. DOSOFTEI, L. 95. *El fiarse fiertură și dmică pâine în scafă*. BIBLIA (1688), 693²/41, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Când pui lapte acru-n strachină și mămăligă, dmică cu lingura mămăliga ... ca s-ai prunci multișori*. JIPESCU, ap. TDRG. *Nalba noi vom dumica Și pe voi vom ospăta*. MARIAN, NU. 535, cf. DDRF, ALEXI, W. *lea o altă bucățică de rădăcină, o dmică bine, o amestecă cu ceapă*. N. LEON, MED. 69, cf. ȘĂINEANU². *Laptele din puțină se făcuse acum steregheață; baciul își sumesese din nou mânecele, vâri mâna-n ea ... și prinse a o dmică*. LUNGIANU, CL. 105,

cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toarnă mama câteva câni de apă, adapă laptele, îl fierbe până dă în clocot, îl pune în strachină, duminică mămăligă în el, ni-l dă să-l mîncăm dimineața.* STANCU, D. 97. *În aceeași clipă, vreo șase linguri se îndreptară spre mijlocul mesei și începură să duminice mămăliga în strachină.* PREDĂ, M. 30, cf. H XVIII 173. *Să nu duminici în strachina goală, înainte de a pune în ea ce ai de gând să pui (lapte, fiertură ori altceva).* ȘEZ. XII, 167. *Cântă, cuce, limba-ți pice S-o ia tața s-o mănânce Dumicată-n lapte dulce.* ȘEZ. IV, 139, cf. BUD. P. P. 77, com. din FRATA – SĂRMAȘU și din BILCA – VICOVU DE SUS, ALR II 4 084/310, ALR SN V h 1 319, A V 15, VI 26. *Numai cel ce duminică știe cum și ce duminică, iar cel ce mănâncă n-are știință cât dă mică.* ZANNE, P. III, 543. (R e f l. p a s.) [Mămăliga] se duminică (se mărunește) și se toarnă peste bucățele apă rece. ȘEZ. V, 52. ◊ R e f l. i m p e r s. *În acel blid se turnă zară-n care să duminică mămăligă.* RETEGANUL, P. III, 65. ♦ (Folosit și a b s o l.) A consuma, a mânca mestecând încet, savurând. *Orațiu ... se arată și mai entuziast în privința turdilor și, zău, nu se miră că unii-și mănâncă averea duminicând la „turdii” grași.* ODOBESCU, S. III, 25. *A șoptit blând: – la și duminică o fără ... că ț-o hi foame ...* POPA, V. 85. *Cumpărătorul, supărat să tot mute resturile și să le tot întocmească, le mânca, duminicând și morfolind migdalele și turta, băgate ghemotoc în gură.* ARGHEZI, B. 67. *Dumicau cuminți, mișcând fălcile îndelungă vreme, ca să simtă mai bine gustul mălaiului făcut la țest.* CAMIL PETRESCU, O. II, 380. *Dumicau pită cu slană, adusă în desagă.* V. ROM. decembrie 1954, 62. *Iar mai întingea un miez de pâine în sângele proaspăt al fripturilor, duminicând.* BARBU, G. 76. ◊ F i g. *Pripășisem în singurătatea pe care mi-o dumecam printre călțunașii și prunele cu gât ale coanei Siții Căproaia.* KLOPȘTOCK, F. 279.

2. P. a n a l. (Învechit) A fărâmița, a măcina (1). *Pietri au duminicat apele și au încheat apele ceale întinse ale lutului pământului.* BIBLIA (1688), 369¹/48. *Piatra [de moară] a sfârșit de duminicat boabele.* URECHE, ap. TDRG. ◊ R e f l. p a s. F i g. *Întinsa monarhie a marelui Carol se duminică după moarte lui.* SĂULESCU, HR. I, 97/13. *S-au împărțit gospodăriile de-odinioară, moșiile s-au duminicat pe mulțimea gurilor.* VLAHUȚĂ, R. P. 101. ♦ A dezghioca (2). *Ca să-l mai amăgiască, să dea răgaz turtii să se coacă, duminică o mânușică de grăunțe din știulețul uitat în cenușă și le pune alături în spuză.* SĂM. I, 386.

3. (Învechit și popular; complementul indică oameni) A tăia în bucăți, a ciopârți; p. e x t. a omorî (1). *Săteanii lui s-au invitat noaptea cu arme și mearseră de-l demicără cu sabiile mici bucățele.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115¹/11. *M-am apucat de țitoarea mea și am duminicatu-o pre ia.* BIBLIA (1688), 190¹/4. *Ianicearii ... năvălind ca turbați asupra casei, vor duminica tot ce vor afla acolo.* FM (1843), 300²/19. *37 bărbați și 19 femei sub comanda maiorului de rebeli Csutak, parte fură duminicați, parte aruncați în foc și arși.* BARIȚIU, P. A. II, 503. *L-au jupuit [hoții] de la tălpi până la creștet, apoi l-au] duminicat bucățele și l-au făcut morman în mijlocul casei.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *N-am putut eu să mi-l tăi pe golan și bucăți să-l împrăști Mării? Pe soți să-i duminic și pe Iulus să-l spintec cu ferul.* COȘBUC, AE. 80. *După pușină vreme au intrat earăș acolo și au aflat trupul lins prelins, încât nu se cunoștea că au fost duminicat cândva.* SBIERA, P. 32. *Cu foarfecete te-oi duminica Pe fereastră te-oi arunca.* MARIAN, D. 22. *Dă-ne Vidru pe Vidra Că nu te-om demica Cu securi și cu topoare.* BUD. P. P. 13. *La cătan-așa-i dedat, Să moară moarte-mpușcat, Și din sabie duminicat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 104. *Tu vrei să grăiești cuvinte Pentru-aești crai fără minte! D-ei ținea și tu cu ei, Eu vă demnic pe tustrei.* T. PAPAHAĞI, M. 196. *Cu cuțat m-a despica Și-n frânturi m-a duminica Și la câni mă va-arunca.* BALADE, III, 142. *Ce morțiță tu poștești? Ori din sabie demnicat, Ori tăiat, ori împușcat?* FOLC. TRANSILV. I, 328. ♦ (Învechit și regional) A răni¹ (1), a zdrobi (III 2), a strivi (2); p. e x t. a rupe în bucăți. *Îl lua la-nrebare: că ce-a furat și-i bătea până-i demica cu corbacele.* ARH. FOLK. I, 112. (R e f l.) *Atăta de cumplit fu ucis, cât să demicâ trupul lui, și pre*

toiage să lipiia de să arunca în sus. VARLAAM, C. 455. [Î] legară la mâșcoii sireapi de-l trasără preste pietri ascuțite ... Și așa i s-au demicat trupul. DOSOFTEI, V. S. decembrie 247¹/26. ♦ (Învechit și regional) A bate, a distruge (1), omorând pe câmpul de luptă: a nimici (1). *Pre sârbi așa i-au tăiat, uitându-se de preste Tisă Belțioso cumu-i duminică.* ȘINCAI, HR. II, 311/6. *Atunci oastea romană slobozându-se întră Sarmate, pre toți căți le era înainte îi duminicără.* MAIOR, IST. 181/11. *Unindu-se cu ii un mare număr de gali și de sclavi alcătuiră armie de 90 mii oșteni, carii demicără patru expediții romane.* SĂULESCU, HR. I, 57/23. *După aceasta trupele împărătești duminicără pe toți fără milă.* GT (1839), 4²/5. [Românii] căzură preste oastea leșilor ca niște lupi flămânzi, și o duminicără pe ea. ISPIRESCU, M. V. 47. *Iată că au început să duminice infanteria.* REBREANU, P. S. 105. *Cum amerința numai cu săbiile, pe loc sta și oștile neclintite până ce venia ei la dânselle și le duminica toate.* SBIERA, P. 120. (A b s o l.) *Se luptă cu vitejie ... Sfarmă, taie și duminică, fac înfricoșat omor.* NEGRUZZI, S. I, 128. ◊ R e f l. r e c i p r. *Amândouă taberile erau acum gata a începe război între dânselle și a se duminica una pe alta.* BĂLCESCU, M. V. 411.

– Prez. ind.: *dumic.* – Și: (învechit și regional) **demica**, **dimica**, (regional) **dumecă** vb. I.

– Probabil lat. ***demicare** (< mica „fărâmitură”).

DUMICĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d u m i c a și rezultatul ei.

1. (În dicționarele din trecut) Cf. d u m i c a (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. ◊ F i g. *Și-nțâia dată simte, cât de cât, În duminicarea timpului urât.* ARGHEZI, VERS. 44. ♦ (Regional; concretizat) Îmbucătură (C. A. Rosetti – Sulina). Cf. ALR I 758/675.

2. (Învechit) Cf. d u m i c a (2). (F i g.) *Aseminea duminicare a monarhiei Rosiei ca și pe aiurea produse nu puține rele de împărechere și bătălii cetățiene.* SĂULESCU, HR. I, 227/13.

– Pl.: *dumicări.* – Și: (învechit) **dumicări** s. f. PONTBRIANT, D. – V. **dumica**.

DUMICĂT, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Învechit; despre alimente) Care este fărâmat, rupt, tăiat în bucățele pentru a fi înghițit cu ușurință. *Măncasem 4 ouă și o strachină bunicică de lapte cu pâine duminicată.* CONV. LIT. VI, 186, cf. LM, DDRF. ♦ (Învechit, rar) Pisat³ (1). *Arsenicum ... când îl vedem în bucăți spart, ni se pare a fi sare și când e pisat, ni se pare a fi zahăr duminicat.* PETROVICI, P. 209/11.

2. S. m. Bucată mică, ruptă, tăiată dintr-un aliment pentru a fi înghițită cu ușurință, îmbucătură, cât se bagă o dată în gură; (învechit) duminicătură, (regional) duminicuș. Cf. ANON. CAR., LB. *Pune acești cincii grunji într-un duminicat de pâine din supă, și înghite totul fără a amesteca.* MAN. SĂNĂT. 88/18. *Eu am mâncat, ce să chiamă, Un mezelic de pastramă, Cu un duminicat de pâine.* PANN, P. V. I, 17/15, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 107, COSTINESCU. *Când silea pe Sultânica să mestece doi-trei duminicați, se socotea în rai.* DELAVRANCEA, S. 50, cf. DDRF. *Popa înghitea duminicaturile cât pumnul.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 113. *Sub scăunel era o mătură, pe mătură o seceră, lângă ea un duminicat de pâine și un păhar de apă.* SANDU-ALDEA, D. N. 268. *Tot cu scop de a-și visa peste noapte rânduieala, nu înghite cel dintâiu duminicat de la masă, în seara de Sf. Vasile.* MUSCEL, 8. *Înghițise cei câțiva duminicați păstrați pe sub ascuns de bucătar.* CONV. LIT. XLV, 366. *Fac parale, mare notarule, și tu n-ai cu ce unge duminicatul!* PETICĂ O. 210. *Duhovnicul a trecut spre trapeză ... încercat cu duminicați albi de anafură.* KLOPȘTOCK, F. 56, cf. SCRIBAN, D. *A hrănit-o apoi cu duminicat din gura ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 304. *Ni s-a servit câte o măslină înfiptă în scobitoare și câte un duminicat de pâine.* STANCU, R. A. I, 169. *Ea mai spunea că duminicatul de pâine trebuie să fie mic, cât bucățica de anafură.* V. ROM. august 1955, 72. *Limba lui îngreunată nu-i dă ascultare, împingând anevoie cuvintele ca pe niște duminicaturi cleioase.* VINEA, L. I, 423. *Eu când*

veneam de la deal, adormeam cu duminicatul în gură. PREDĂ, M. 29. Până la urmă ajung să-și spioneze unul altuia duminicații din gură. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. Când ești la masă, și-ți cade duminicatul din mână, ori de la gură, îi e foame vreunei rude ori vreunui părinte. ȘEZ. VI, 42, cf. ALR I 758, A VI 26. ♦ P. a n a l. Toate păsările ... grămădisă, duminicat cu duminicat, purtat în cioc, cea mai mare cetate din lume. ARGHEZI, S. VII, 115. ♦ (Regional; mai ales în Mold.) Un fel de supă (sau ciorbă) preparată din bucățele de pâine, brânză, mămăligă etc. fierte în lapte, în vin sau în apă. Cf. CIHAC, II, 94, LM. Diferite bucate gustoase precum: zamă de găină, ... găluște, plachii, duminicat cu vin. MARIAN, NA. 136. Țiganul flămând dând de un izvor bun zise: De-ar fi pâine, precum nu-i brânză, ce mai duminicat aș trage. REV. CRIT. III, 123, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ȘĂINEANU². Duminicatul e pâine tăiată în craiți și fiartă în apă, mai rar în vin. PĂCALĂ, M. R. 117, cf. RESMERIȚĂ, D. Peste câteva zile a venit acasă, căci-i plăcea mai bine duminicații cu lapte decât șobolanii de acolo. ALLUPULUI, P. G. 31, cf. CADE. ♦ (Prin Ban.) Umplutură (de porcel făcută cu pâine și mațe tocate). Com. LIUBA, cf. NOVACOVICIU, C. B. 9.

3. Adj. (Învechit) Fărămițat. (F i g.) Au făcut din Italia, duminicată și împărțită, un stat mare, puternic și glorios. GHICA, C. E. I, 15. Nu cereți de la șolari îndată la început ca să vă spună povești apriate, căci așa felii de povești ar ieși foarte îngăimăcite și duminicate. PETROVICI, P. 175/21.

4. Adj. (Învechit, rar) Rănit² (1). Ei s-au semețit: ce-au dat așa au și tăiat pre un fecior a străjerilor, de dzace așa demicat, cât el va muri (a. 1638). IORGA, S. N. 72. ♦ (Transilv.; despre varză) Tocată⁴ (1). Cf. ALR I 754/283, ALR II 4 084/272, 310, 316, 346, 349, 353, 362.

– Pl.: duminicați, -te și (2 și s. n.) duminicaturi. – Și: (învechit și regional) **dimicăt, -ă** (LB, PONTBRIANT, D., LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE), (învechit) **demicăt, -ă** adj., s. m.

– V. **dumica**.

DUMICAȚIE s. f. (Învechit, rar) Dumicare (1). Cf. STAMATI, D.

– Pl.: duminicații. – Și: **dimicăție** s. f. STAMATI, D.

– **Dumica** + suf. -ație.

DUMICĂTOR, -OARE adj. (Învechit) Care duminică (1). Cf. LM.

– Pl.: duminicători, -oare.

– **Dumica** + suf. -(ă)tor.

DUMICĂTURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a d u m i c a; totalitatea duminicațiilor făcuți dintr-un întreg; duminicat (2). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– Pl.: duminicături. – Și: **dimicătură** s. f. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– **Duminicat** + suf. -ură.

DUMICUȘ subst. (Regional) Duminicat (2). Împărțeam cu el duminicușul de mămăliguță cu lapte. AL LUPULUI, P. G. 26.

– Pl.: ?

– **Dumica** + suf. -uș.

DUMIELŪI pron. de politețe m. v. **dumnealui**.

DUMILŪI pron. de politețe m. v. **dumnealui**.

DUMINCĂ, -CEĂ s. f. v. **duminică**.

DUMINEĂȚĂ s. f., adv. v. **dimineată**.

DUMINECĂL, -Ă adj. v. **duminical**.

DUMINECĂ s. f. v. **duminică**.

DUMINECĂ, -CEĂ s. f. v. **duminică**.

DUMINECĂ, -Ă adj. (Învechit, rar) Duminical. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: dumineciți, -te.

– **Duminecă** + suf. -it.

DUMINECĂȚĂ s. f. (Bot.; regional) Dreață (1) (*Lysimachia nummularia*). Cf. CADE, BORZA, D. 103, SFC IV, 156.

– Pl.: duminecuțe. – Și: **duminicută** s. f. CADE.

– **Duminecă** + suf. -uță.

DUMINICAL, -Ă adj. Care se face, care are loc, se petrece în ziua de duminică (1); privitor la duminică, de duminică; (învechit, rar) duminicit. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. Vom lăsa d-lui Constantinescu rolul de a califica de un fel de „răpaos dominical” activitatea ... în a doua sesiune. MAIORESCU, D. V, 203. N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zilele de repaus dominical. CARAGIALE, O. II, 211, cf. BĂRCIANU. Repausul duminical și festiv se observă aici strict. SĂM. II, 583, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Domnul Niță o pornește tacticos. Unde? La întrunirea comercianților pentru protestare contra legii repausului duminical. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 151, cf. RESMERIȚĂ, D. [Legea comercială] este reglementată printr-un șir de legi speciale. Așa, de exemplu, dispozițiile legii comerciale propriu-zise, ... ale legii repausului duminical. GOLOGAN, C. R. 130, cf. CADE. Răsună, de la teighea, strigătul cârciumarului către un ajutor duminical. REBREANU, R. I, 134. E o lumină de după-amiază duminicală cu soare care pare și el mai curând la plimbare, decât la lucru. CAMIL PETRESCU, U. N. 249. Numai el știe să explice, pe înțelesul tuturor, în ședințele duminicale ale cercului socialist ... cum a luat naștere capitalismul. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 30, cf. SCRIBAN, D. Ușa biroului scoase din somnul lui duminical clopoțelul de alamă. TUDORAN, P. 15. Inofensive plimbări duminicale prin pădurile din împrejurimile orașelor dădeau posibilitate membrilor formațiunilor patriotice să se instruiască în folosirea armelor. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 3. Succesele înregistrate de acești bravi luptători n-au fost spectaculoase, dar au marcat un început cert: obținerea repausului duminical. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 3/2. Hora sâtească duminicală este tot mai des înlocuită prin balul de sâmbătă seară. M 1975, nr. 1, 1. ♦ (Adverbial) Credincioșii părăsiseră altarul cu sfinți și strane de lemn putred, iar clopotele mici sunau, duminical, o dojană pe care nu o mai asculta nimeni. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 173. ♦ (Bis.; în dicționare, în forma *dominical*) Care se referă, se adresează lui Dumnezeu. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. Rugăciune dominicală. LM, cf. ȘĂINEANU², TDRG, CADE. ♦ F i g. Festiv. Mă regăsisem în atmosfera duminicală a căminului. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 264. Străiele noi îl îmbracă într-un costum duminical, croit pe măsură. ARGHEZI, S. VIII, 96. Fumul pipei, în care ardea încet o aromă vegetală din Antile, se insinua leneș în culoarea duminicală a zilei. id. C. J. 264.

– Pl.: duminicali, -e. – Și: (rar) **duminecál, -ă**, (învechit, astăzi rar) **dominical, -ă** adj.

– Din fr. **dominical**, it. **dominicale** (după *duminică*).

DUMINICĂRE s. f. (În poezia populară; probabil) Activitate desfășurată în ziua de duminică; slujbă de duminică. Grăi ăl preot bătrân Către-ăl mic de gramatic: – Azi avem d-o sâmbătare, Măine d-o duminicare. PĂSCULESCU, L. P. 16.

– Pl.: duminicări.

– Formație spontană de la **duminică**.

DUMINICĂ s. f., adv. 1. S. f. Ultima (sau prima) zi a săptămânii, considerată zi de odihnă, în civilizațiile creștine. Dumer[ecă] a 7[a] [a] sfinților tătari. COD. VOR.² 246. Noao

creștinilor iaste tocmîț duminică în locul sâmbetei. CORESI, ap. GCR I, 24/11. Nu știți, neînțelepților, că sffăhnta dumenecă mearse arhanghel Gavrilu în cetatea Naza<re>tului (a. 1601). CODEX STURDZ. 238. O, amar ceia ce nu merg în svfăhnta dumeneca, la besearcă. COD. TOD. 219. Iară celoralți preuți tuturor depreună le poruncim, lângă duminică, miercuri și vineri, ... să facă slujbă în toate zilele (a. 1675). GCR I, 220/1. Într-o duminică era, când au apropiat oștile ungurești de Suceavă. M. COSTIN, O. 46. Și au pus hotar apa Cirimușul, întru o duminică dimineața. NECULCE, L. 11, cf. ANON. CAR. Să se învrednicească să se cuminece, unii la joi mari și alții sâmbătă și duminică, în zioa de Paști. ANTIM, O. 90. Pomenește ziua sâmbetelor, (în darul nou duminica) a o sffihni pre ea. SLOV. 23¹/4. Să aibă a urma căutările judecăților toată săptămâna, afară numai din duminici. PRAV. COND. (1870), 54. Această alegere o vor face într-o duminică (începutul sec. XIX). URICARIUL, IV, 293/24. Ziua cea dintâi să numește duminică. FULEA, B. 26/7. Când să va întâmpla ... vreun bărbier, de a nu lucra bine, ori de a nu păzi duminica ... să nu fie volnic boer mare, agă, sau alți zapcii a-i judeca, fără numai starostea (a. 1824). DOC. EC. 312. Duminică în 2 iunie ... au făcut exerciția oștilor hotărâte pentru expediția, ce face asupra insulei. AR (1829), 54²/21. Într-o duminică am văzut la poarta bisericii ... lume multă adunată. HELIADE, O. I, 257. Să se facă în toate duminicile târg, iar de două ori pe an bălciuri. CR (1833), 104¹/20. A doa zi după aceea fiind duminică, ... au rugat pe Dumnezeu pentru iertarea păcatilor sale. DRĂGHICI, R. 54/7. Afară de duminici, [gazeta] va ieși pe toată ziua câte o jumătate de coală tipărită (a. 1838). PLR I, 60. Martie 20 duminică s-au rădicat tuiurile împăratului. ARHIVA R. II, 22/10. Până și duminicile au agiuns [țărani] de nu se mai schimbă din cămeșa cea groasă. I. IONESCU, C. 42/4. În toate duminicile, ... mergeam de ascultam leturghia. NEGULICI, E. I, 12/3. Ia în duminica viitoare, stăpâne, să mergem în sat la horă. CREANGĂ, P. 162. În cea dintâi duminică, părintele Trandafir ținu o predică. SLAVICI, O. I, 57. Ședzând într-o duminică cu luleaua în gură ..., iată că vine soția lui. ISPIRESCU, L. 206. Fie că era duminică și zi de primăvară, fie că era altceva, chipuri ce se văd rar pe podul Mogoșoaveri ... mișunau. MACEDONSKI, O. III, 52. Și fiindcă era duminică, n-am putut scăpa ș-am mers, împreună, acasă la el. VLAHUȚĂ, S. A. II, 35. Mai multe duminici de-a rândul am discutat numele ce trebuia să-i dăm [publicației]. I. NEGRUZZI, în PLR I, 241. Să-ncepem alaiul, vrăjmașul alai, De praznicul sfintei Dumineci. GOGA, POEZII, 30. Într-o duminică feciorul cel mai mare, Ionică, se întoarse înfricat de pe uliță. AGÎRBICEANU, S. P. 133. Peste câteva zile, într-o duminică de primăvară, mai tot satul era adunat înaintea subprefecturii. BUJOR, S. 37. Era duminică; și lumea ... năvălise în crășmă. HOGAȘ, DR. I, 41. Se fixa data logodnei pentru a doua duminică după Bobotează. REBREANU, I. 169, cf. RESMERIȚĂ, D. Cântărețul Iosif stîngea fericirea în toți flăcăii și mătnea duminicile fetelor. ARGHEZI, C. I. 52. Fără duminică și fără de-ncepături, Mă ascundeam tăcut sub vegetale scuturi. BLAGA, POEZII, 211. E duminică și oamenii au ieșit la soare. RALEA, O. 130. Astfel se încheie în București, în pacea înșelătoare a nopții, duminica de 6 iunie, care fusese atât de însorită și atât de zbuțumată în același timp. CAMIL PETRESCU, O. II, 118. În fiecare duminică, mama se duce la biserică și ascultă slujba. STANCU, D. 34. De dimineață plouase în duminica aceea. BARBU, G. 361. În Oltenia și Muntenia se bocește în fiecare duminică și mai cu seamă în zilele când se comemorează morții. IST. LIT. ROM. I, 54. Cum se zgârcește părul De fața focului, Aștia să se zgârcească cănițele Până-n cea duminică. TEODORESCU, P. P. 360. Spune la badea din curte, Pe duminică ce vine Să-și gătească peana bine. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 40. Și m-a răstignit ... În sfânta duminică. PĂSCULESCU, L. P. 10. Se descântă în trei duminici cu o lumânare de ceară curată. PAMFILE, B. 22. M-or jeli și mândrele, ... În trei sfinte duminici, Cu puți roșii la măneci. BÎRLEA, L. P. M. I, 106, cf. ALR I 183. Azi e sfânta sâmbătă, Măine mi-e duminică. BALADE, II, 234. Duminică (la) cununie și luni

la Mitropolie, se spune despre cei care au o căsnicie de scurtă durată. ZANNE, P. IV, 328. ♠ Duminica Floriilor (sau, regional, a florilor, a vlăstărilor, a stălpărilor) = sărbătoare creștină care cade în duminica (1) dinaintea Paștelui; Florii. M[o]l[i]țva în duminică(a) florilor pe sălci (a. 1689). GCR I, 286/30, cf. ARHIVA R. II, 26/19, PONTBRIANT, D. Sub cuvântul „Florii” și „Duminica Floriilor” ... se înțelege duminica cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare. MARIAN, S. R. II, 256. Se numește, după unii, „Florii” și „Duminica Floriilor” sau și „Duminica vlăstărilor”, de aceea pentru că poporul a întâmpinat pe Domnul nostru Isus Christos, când a intrat ultima oară ... în Ierusalim, cu ramure de finic. id. ib. 257, cf. ALEXI, W., TDRG. Prin alte părți ..., femeile caută neapărat să meargă la biserică în ziua de Duminica Floriilor spre a lua mlădițe de salcie. PAMFILE, A. R. 167. Rugă pentru Duminica Floriilor [Titlu]. MINULESCU, VERS. 237, cf. BL VI, 210, 211. Duminica Paștelui (sau Paștilor) = sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii lui Isus Hristos; Paști (1). Cf. POLZU, BĂRCIANU. Duminica Tomii sau Duminica Nouă = sărbătoare creștină care cade în duminica (1) imediat următoare Paștelui. Cine se spurcă în postul mare cu carne sau cu brânză, el să postească den Duminică Tomei până în Rusalii. PRAV. LUCACI, 209. Învățătură pentru ce să chiamă Dumeneca Noă. VARLAAM, C. 97. Din luna luminată până la Duminica Tomii, nu s-a mai slujit liturghie de groaza și de frica care domnia. ARHIVA R. II, 202/21. Paștele Blajinilor cad totdeauna luni după Duminica Tomei. ȘEZ. II, 29. Rămâi mult acasă? ... - Până în duminica Tomii, domnișoară. AGÎRBICEANU, A. 85, cf. BL VI, 210, ALR II/1 MN 110, 2 813. Duminica (cea) Mare sau (regional) Duminica Teiului = sărbătoare religioasă creștină cu străvechi origini păgâne provenind din ritualul de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paște; Rusalii. De la vițea mia din dzua de Paști până la duminică mare, duminica a toți svfihniți, să lăcuți în raiu. COD. TOD. 208. În limba rumânească au luat a să grăi Dumeneca cea mare, căci că astăzi praznuim praznicul tuturor svenților. VARLAAM, C. 147. Mulți obicinuesc a alege mieii tocmă de la Duminica Mare. MANOLACHE DRĂGHICI, R. 25/25. Într-o dimineață, mercuri înainte de Duminica Mare, moș Nichifor deciocălase căruța și-o ungea. CREANGĂ, P. 112, cf. MARIAN, S. R. I, 111, DDRF. Acești mătșori se aruncă în foc ca și „teiul” de la „Duminica Mare”. PAMFILE, VĂZD. 80, cf. RESMERIȚĂ, D., ALR II 163, A IX 5. (Regional) Duminică Tânără = prima duminică (1) după lună nouă. La „Duminica Tânără”, adecă Duminica primă după luna nouă, se îngăură urechile copiilor mici spre a le pune cercei. MARIAN, NA. 421, cf. TDRG. Duminica Lăsatului secului (ori de sec) de brânză (sau a brânzei) = ultima duminică (1) în care se mai mănâncă produse de lapte, înaintea începerii postului cel mare. Au intrat în Iași în 24 zile a lui februarie în duminica brânzii. MUSTE, LET. III, 64/5. Duminica Lăsatului secului (ori de sec) (sau Lăstatei) de carne (sau a cărnii) = ultima duminică (1) în care se mai mănâncă produse de carne înaintea începerii postului cel mare. Dumeneca lăsatului cărnei. VARLAAM, ap. GCR I, 103/21. Învățătură în duminica lăstatei de carne (a. 1642). GCR I, 99/2. ♠ L o c. a d j. **De duminică = a)** (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare, care e de calitate superioară. Cf. LB, POLZU. Mănușile de duminică ... par în mâinile uriașe, clădite să răstoarne un bivol dintr-o lovitură. C. PETRESCU, S. 177. Isabel e frumoasă când îmbracă vestimântul de duminică. M. ELIADE, O. I, 18. Mama ... ne-mbracă în hăinuțele de duminică. SAHIA, N. 47. Avem haine mai curate ... de duminică. CAMIL PETRESCU, B. 75. Măriuca, în straie de duminică, ținea între dinți o floare albă de trandafir. CAMILAR, N. I, 230. Se ivi în ușă, ... cu giubeaua de duminică. TUDORAN, P. 15, cf. ALR SN IV h I 156, ALR SN III h 975; **b)** care are loc, se petrece în timpul zilei de duminică (1). De atunci până astăzi cursurile populare de duminică sunt una din recreațiunile cele mai preferite. CONV. LIT. I, 12. ♠ L o c. a d v. **Din duminică în duminică** = în fiecare duminică. Să să ia de la tot meșterul, din duminică în duminică, câte două parole (a. 1824). DOC. EC. 312. ♠

Expr. (Regional) **Ce-mi place duminica, și sâmbăta** = întotdeauna. ZANNE, P. IX, 406. ◊ (Adverbial) *Cercetările în pricini criminalicești se vor face cu graba cea mai putincioasă, ... lucrând cercetătorii duminicile și sărbătorile.* CONDICA O. 77/6. *Cerceta regulat biserica, duminicile și sărbătorile.* MOROIANU, S. 17. *Duminicile, baluri mascate ori costumate se răspândesc peste străzi.* RALEA, O. 56. *Îți venea s-o iai tot pe șosea, care dacă ar fi avut paralel o promenadă între ea și pădure, ar fi fost foarte potrivită să iasă lumea duminicile și după-amiezele.* PEDA, I. 234. *Duminicile gătesc mâncare pentru toată săptămâna.* IL mai 1965, 33.

2. S. f. Personaj din mitologia populară, personificare a zilei de duminică (1), închipuit de obicei ca o femeie bună care ajută oamenii cinstiți și harnici în acțiunile lor laudabile. *Harap-Alb rămâne bucuros, mulțumind sfintei Dumineci pentru buna găzduire.* CREANGĂ, P. 214, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Sfânta Vinerea Și Dumineca Ele mănecau În revărsat de zori, În glas de cântători.* MAT. FOLK. I 121. *Sfânta Duminecă îl iertă și îl blagoslovi.* ȘEZ. XII, 104.

3. S. f. (În sintagma) *Apa Duminicii* = (în mitologia populară) rău care înconjură raiul, care se varsă în rai. *Nește răuri mitologice ne apar în blăstemul: „Ducă-se pe apa Sâmbetei și a Duminecei”.* HEM 1 288. *Prin mijlocul acestor câmpii trece un râu mare și limpede numit „Apa Duminecei”, care se revarsă în rai.* MARIAN, I. 476, cf. ȘĂINEANU², CADE.

4. S. f. În prima duminică (1) care urmează sau precedă ziua în care ne aflăm. *Cu luare-aminte să se priveaghe rugându-se, tocma și până duminică dimineața* (a. 1640). GCR I, 89/34. *Când au fost dispres dzuă, s-au sculat să margă la biserica duminică dimineața.* NECULCE, L. 336. *Duminecă la vreme de chindie, prealuminatul domn io Constandin Basarab voevod, având prepus pentru niște lucruri, ... au trimis la noi cu poruncă mare pre duhovnicul lui.* ANTIM, P. XXIII. *După trei zile ale morții sale, duminică dimineața, preaslăvit au înviat.* GRECEANU, I. 34/19. *Demisia miniștrilor se va face cunoscută duminică.* CR (1839), 179¹/12. *Cel mai târziu duminică trebuie să plec.* CARAGIALE, O. VII, 70. *Duminecă, se perândă multă lume să vadă mortul.* AGĂRBICEANU, S. 93. *Fata ... stăruia s-o lase în pace măcar până luni, căci duminică îi vin prietenele.* REBREANU, I. 94. *Duminecă am fost cu Nae la „Ileana”.* BRĂESCU, O. A. I, 256. *Duminecă seara ... [am pierdut] cinci sute de galbeni.* C. PETRESCU, A. R. 39. *Nu pot răbda să nu te văd până duminică.* DEMETRIUS, A. 221. *Nu au lipsit, duminică, nici observațiile critice.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 2. *Vă pofim pe duminică dimineața.* FOLC. TRANSILV. I, 547. *Duminecă mă sfîșnesc.* FOLC. MOLD. I, 121.

5. Adv. Într-o zi de duminică (1), în timpul zilei de duminică. *L-au îngropat în luna lui februarie în 5 zile, duminică* (a. 1626). IORGA, C. I. I, 21. *Duminecă de va fi nașterea lui Hristo Jis: iarna va fi îndoită* (cca 1750). GCR II, 58/31. *Au doară vom zice că numai duminica sântem creștini?* MARCOVICI, D. 22/25. *Dacă duminica e noroi, își aduc cismele în mână.* SLAVICI, O. I, 114. *Dumineca [femeile] nu se lau, căci fac bube sau capătă dureri de cap.* CANDREA, F. 31. *Dumineca nu-l va aștepta.* C. PETRESCU, S. 139. *Când se ivi temelia, ei se apropiau duminica de singuraticul ziditor.* ARGHEZI, C. J. 167. *Astfel a urmat până-n vară ..., fiind școlar în zilele de lucru și slujitor al bisericii duminica.* CĂLINESCU, I. C. 83. *Mi-a spus că vârcolacii să fac „din târâțele de la fâină pe care o cern oamenii duminica”.* ȘEZ. I, 186. *Să nu mături duminică dimineața în fața soarelui, că colbăiești fața sfântului soare.* ib. 276, cf. ALR I 1 360/96, 138, 249, 295, 341, 351, 357, ALR II 5 754/29, 53, 284, 769. *Face-te-ar, Dumnezeu, floare, Să te pun la cingătoare, Să te-ncing duminica.* FOLC. TRANSILV. II, 256.

6. Adv. În fiecare duminică (1). *Dumineca, ... datoriu este a sluji Liturghie.* IACOV, SYN. 25¹/11. *Cearcă iarăși, oare vin toți oamenii la beserecă duminica, și întru alte sărbători?* MAIOR, I. B. 283/17. *Dumineca, ... în obicinuitele cântări biserecești are a-i deprinde.* INSTRUCȚIE, 4/9. *Să se hotărăscă vreo câteva ceasuri*

dumineca și în zile de sărbători spre învățatura pruncilor. MAN. ÎNV. 75/5. *Să ducea duminica ca să asculte Liturghia.* BUZNEA, P. V. 15/10. *Ceea ce părintele ne predică duminica la biserica fi-va oare adevărat?* NEGULICI, E. I, 100/9. *Serbătoarea și duminica vezi toate crășmăresele gătite.* NEGRUZZI, S. I, 315. *Duminea ... ieșea la Șosea în birjă bună.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 130. *Dumineca, în haine de sărbătoare, se fac vizite de la un șlep la altul.* BART, E. 331. *Turnavitu era nelipsit dimineața, duminica și în zilele de sărbătoare, de la postul lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 68. *Nevasta venea joile și duminica să mă vadă.* VINEA, L. I, 406. *Jocul ei duminica Îmi robește inima Pentru-ntreagă viața.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 33. *Sâmbăta, duminica, Doamne, mândru se găta, Și la uliță ieșea.* BİRLEA, L. P. M. I, 44, cf. ALR I 1 360/116, 125, 140, 170, 218, 230, 347, 348, 815, ALR II 5 754. *Fac fetele rugăciuni Sâmbăta, duminica Să se poată mărita.* FOLC. TRANSILV. I, 71.

- Pl.: *duminici*. - Și: (învechit și regional) **duminecă**, (învechit) **duminecă**, (regional) **duminecă** (ALR I 183/803, ALR II 2 406/899) s. f.

- Lat. [dies] **dominica**.

DUMINICĂ, -CEĂ s. f. **1.** Dreață (1); duminecuță, duminică (*Lysimachia nummularia*). Cf. LB, BĂRCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 103, DEX, H XVI 207, 280, JAHRESBER. VIII, 164, ȘEZ. XV, 28, DR. VI, 657.

2. (În forma *duminecea*) Gălbenea (*Lysimachia punctata*). Cf. ALEXI, W., CADE, BORZA, D. 103. *Dumineca sau duminicuța crește întinsă pe pământ și e cunoscută cu acest nume în jud[etel] Suceava.* ȘEZ. XV, 28, cf. BORZA, D. 103, H XVI 207, 280.

- Pl.: *duminecele*. - Și: (regional) **duminecă, -ceă** (H XVI 207, 280), **duminecă, -ceă** (H XVI 207, 280) s. f.

- **Duminecă** + suf. *-ică*.

DUMINICUȚĂ s. f. v. **duminecuță**.

DUMINIȚĂ s. f. (Învechit și regional) Dreață (1) (*Lysimachia nummularia*). Cf. COTEANU, PL. 16, DDRF, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 103.

- Pl.: *duminițe*.

- **Dumin[ic]ă** + suf. *-iță*.

DUMIREĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Dumirire (1). Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dumireli*. - Și.: **dumireală** s. f. COSTINESCU.

- **Dumiri** + suf. *-eală*.

DUMIRI vb. IV. **1.** R e f l. A se lămuri, a se edifica asupra unei probleme, a unei situații încurcate, neclare, greu de înțeles: p. e x t. a-și da seama, a realiza o anumită situație, a pricepe ceva. *Tremease ucenicii ... cu părare să întreabe pre adevăr, ca deaca vor vedea ciudesele ce făcea Hristos, să se încredințeze și să se domirească de el.* CORESI, EV. 525. *Mare tăcere să făcu și ... ce ar fi mai de vorovit și ce ar fi mai de pomenit, ca cum a se domiri n-ar putea.* CANTEMIR, I. I. I, 150. *Nimeni nu să poate domiri de niciun lucru.* C. CANTACUZINO, CM I, 3. *S-ar cădea, cei vânători, să să domirească, că nu taste epure, ce o vulpe, ceia carea căinii lor o gonescu* (a. 1694). FN 36. *Miru-mă și nu mă domiresc ce voi face eu ticălosul când mă va ajunge sfârșitul vieții mele.* MINEIUL (1776). 60¹/21. *Crezu că te vei domiri ce fel de teșăli voescu: dă cele dă vânătoare* (a. 1792). IORGA, S. D. VIII, 24. *Acuma începui a mă dumiri, acuma văz că ceia ce gonesc voi putea prinde.* SLĂTINEANU, A. 15/9. *Ea îl vede, înțelegae, dar tot nu s-au dumerit.* BELDIMAN, O. 82/5. *Ei cer minuni ca să se domirească.* MARCOVICI, D. 307/7. *Robinson la așa privire, nu să dumeri ce poate să fie pricina țipetului său.* DRĂGHICI, R. 182/7. *Mă domerii și înțelegi că acestea sânt niște*

statuie neînsuflețite. GORJAN, H. I, 148/34. *Încăi te-ai domirit acum fără-ndoială, Că nu am scos eu vorbele.* RUSSET, E. 46/10. *Nu mă pot dumeri ce are ascuns în inima sa.* ARHIVA R. II, 310/1. *Fiecare membru, înainte de a-și da părerea, va putea să ceară osebuită deslușire, sau repetarea acelor articole, la care nu se va putea domiri.* CONDICA O. 109/4. *Nu se putea domiri cum el, domn stăpânitor, să râvnească după o pălărie de cardinal.* BĂLCESCU, M. V. 271. *Lesne s-ar fi putut dumeri asupra înțeleșului, de nu după testul grecesc, încăi cu ajutorul traducerii latine literale.* HASDEU, I. C. I, 4. *Toți plângeau și nu se puteau dumeri despre semnele ce face mama lor.* CREANGĂ, O. 9. *Către sfârșitul acestor povestiri ... m-am domirit de ce ele exercită atâta farmec asupra cititorului.* CARAGIALE, O. IV, 95. *Copilul nu se domirea de ce cocorii umblă înșiruiți trâmbă.* ISPIRESCU, L. 287. *Mă trezesc, deschid ochii și caut să mă dumeresc unde mă află.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 159. *Când îți vorbea de multe ori, nu te dumerai de vorbește serios sau în bătae de joc, așa de bine știa să se prefacă.* CONV. LIT. XX, 136. *Nu m-am domirit nici până astăzi asupra câtorva chestii.* BACALBAȘA, S. A. I, 270, cf. DDRF. *Nu mă mai dumeresc, nu mai cunosc nimic.* SĂM. I, 3. *Se opresc în joc feciorii, Dumerindu-se deodată.* GOGA, POEZII, 65. *Toată lumea recunoaște că avem o criză literară, dar nu poate să se dumerescă dacă această criză e din pricina scriitorilor ori din pricina cititorilor.* PETICĂ, în PLR II, 75. *Se urcă pe prispe și adăstă să se ridice ceața și să se ițească lumina, ca să se dumerescă.* CHIRIȚESCU, GR. 15. *Asupra unui lucru, însă, nu mă puteam dumeri: în loc de vin, nu se afla pe masă decât o garafă mare de cristal plină cu apă răce.* HOGAȘ, DR. II, 23. *Marin Stan, zăpăcit, se uita la ei, pe rând, parcă nu s-ar fi putut dumeri de ce s-au supărat oamenii.* REBREANU, R. I, 133. *Sătenii ce au uneori ocazia să vadă cum cad din senin, în fața lor, găște cu șoimul în spate, se dumeresc asupra întâmplării cu penele căzute din cer.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Vreau să văd și să mă dumeresc, că nu mi se pare lucru curat.* ARGHEZI, C. J. 115. *Eu, la început, preocupat de lucrul în sine, n-am priceput chestiunea; apoi m-am dumerit.* CĂLINESCU, C. O. 107. *Când s-a dumerit, s-a lovit cu palma peste frunte.* STANCU, R. A. I, 301. *Cunoștințele nu se dumeriau de felul ciudat în care Raluca o moștenise pe Maria.* DEMETRIU, A. 25. *E rândul ofițerului să nu mai înțeleagă nimic: știe că declarația a aruncat-o cu mâna lui la coșul de la poliție și nu se dumereste cum de-i cade acum din cer.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 9/3. *Tânărul hușean, Pui de moldovean, Trei zile-asculta Pân-l-înțelegea, Pân se domiria.* TEODORESCU, P. P. 447. *Care nu să putea dumeri, mergea la aleși, la logofătul satului și spunea pricina lor acolo.* GRAIUL, I, 35, cf. IORDAN, L. M. 191. *Puică, da proastă mai ești, Cum de nu te dumeriști Că mure coapte-s ochii tăi Vino să mă vadă în ei.* FOLC. MOLD. II, 671. ♦ **T r a n z.** (Complementul indică oameni) A ajuta să înțeleagă, să priceapă clar un lucru, un fapt (despre care nu era bine informat). Cf. VALIAN, V. *Mulți vor zice ... că Dante formează o excepțiune. Ca să-i domirim, luăm pe Virgiliu.* MACEDONSKI, în PLR I, 342. *S-au rugat cu lacrimi și cu foc mare să-l dumerescă și pe ei Înalt Preasfântul, cum rămâne cu copiii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 122, cf. DDRF. *E un lucru care nu m-a dumerit pe mine.* OLLĂNESCU, ap. DDRF, cf. ȘĂINEANU². *O femeie ... îl dumereste: - E un negustor care ciera a pierdut o pungă cu bani.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 96, cf. RESMERIȚĂ, D. *După ce dumeri pe Grigore în câteva cuvinte, goli un pahar.* REBREANU, R. II, 295, cf. SCRIBAN, D. *Păi ce să fie, înseamnă că te-ai săturat, îl dumeri Gherghina, bucuroasă că omul ei glumea.* PREDĂ, D. 224. *Cercă ... a-i dumeri că [bucatele] nu-s otrăvite.* RETEGANUL, P. II, 83. ♦ **T r a n z.** (Învechit, rar; complementul indică situații neclare, încurcate) A clarifica, a limpezi, a descurca (3). *Femeia ... stătu locului înaintea lui, fără să-și dea samă, cercând să-și dumerescă pricina venirii lui.* CONTEMPORANUL, V, 171.

2. **T r a n z.** (Învechit) A face să cedeze, să consimtă, să primească ceva, a îndupleca, a determina (2), a c o n v i n g e; p. e x t. a îmblânzi, a potoli¹ (1). *Măcar de ar fi și*

tari la inimă, o moae și cu osârdie o dumereste să-și plângă faptele greșalelor sale ceale neîncuviințate. MOLNAR, RET. 4/2. *Vlădică [Ivan] din fire nu are ... nici acea dulcețea în cuvinte ... necum să dumerescă pre cei ce până aci vrea să scadă de la unire.* MAIOR, I. B. 116/15. *Ce poată dară dumeri pofta acelor mai bine, decât statornicia cugetului.* TEODOROVICI, M. 91/3, cf. LB. *Să dumerescă pe obicinuitul norod despre binele ce isvoraște din altoirea vaccinii.* CONOFAU, V. 23/9. *Într-alt mod n-ar putea dumeri-l să se leaze de limba sa.* BOJINCĂ, R. 19/27, cf. POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W., TDRG. *✓ R e f l.* (Învechit) A ceda, a se îndupleca, a se înmuia, a se supune (II 2); p. e x t. a se potoli¹ (1). *Inorogul, după vicleane giurământurile ce va să-i dea [Hameleonul] domirindu-să, să va încredința.* CANTEMIR, I. I. II, 15. *După porunca crăescului guvernator Gheorghie Banfi ... se dumeriră.* MAIOR, I. B. 132/23. *Atâta turbare în mânie, în urgie, ... pentru ce dară acumă nu să dumereste ?* MAIOR, P. 42/4. *Jeluitorul ... tot nu să dumereste a plăți (a. 1824).* DOC. EC. 338, cf. PONTBRIANT, D. *Ajunsesem așa de lipsită, încât trebuia să-mi cerșesc panea, dar nici așa nu mi se dumeri ura.* F (1875), 254. *Câteodată, când îl apuca frica de pedeapsă ... își pune de gând că are să plece și să se ducă, încât să i se piardă urma, însă el iar se dumeria și aștepta ca Lică să vină iar cu banii.* SLAVICI, O. I, 190. ♦ **R e f l. r e c i p r.** *Unii ca aceștia nu să dumeresc unul cu altul, ci să învrăjbesc; și nice pre matcă nu o primesc.* MOLNAR, E. S. 146/15. ♦ **I n t r a n z.** *Tirienii fură cei dinții ... carii dumeriră și trecură marea, nebăgând în samă viforul.* MAIOR, T. 73/11. ♦ **R e f l.** (Învechit și regional) A se hotări, a se orienta (2), a se încumeta. *Care pricini vor fi mai mari și nu te vei pute dumeri spre a da canon potrivit, datori ești a veni la noi (a. 1828).* URICARIUL, X, 270. *Nu se dumeria ce să facă pentru a scăpa de rușine.* CREANGĂ, P. 189. *Tare ar fi voit să plece la Arad, ca să-și aducă nepotul ... dar nu putea să se dumerescă, cum ar fi mai bine.* SLAVICI, O. II, 51. *De aceia nu ne dumerim a arăta propria noastră simțire.* I. NEGRUZZI, ap. TDRG. *Ei, prietino, - zice smeul înholbându-se, - rău te-a învățat, dacă te-a învățat cineva și rău te-ai dumerit, dacă ai făcut-o de capul tău.* MERA, L. B. 256. ♦ **R e f l.** (Regional) A se mira¹ (3), a se întreba mirându-se. *Auzind boii cum se dumeria flăcăul îi zise unul dintre ei: - Ei, Pădureșule, aceste câmpuri, cât vezi cu ochii, sunt ale doamnei noastre.* MERA, L. B. 144.

- Prez. ind.: *dumeresc*; conj. și: (învechit, rar) *să dumeri*.
- Și: (învechit și popular) *dumeri, domiri*, (învechit) *domeri* vb. IV.
- Din bg. *домеря* „a măsura, a socoti”.

DUMIRIRE s. f. Acțiunea de a (s)e dumeri și rezultatul ei.

1. Lămurire a unei probleme, a unei situații neclare, greu de înțeles; (învechit, rar) *dumireală*. Cf. MARDARIE, L. 134/1. *Pentru dumerirea Divanului ... socotesc foarte dă trebuință a trimite copiii dă foaia mănăstirilor ..., care sunt dăstule a face și a ținea aceste mori (a. 1828).* DOC. EC. 412, cf. HELIADE, O. II, 345, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Dumerirea însă e ușoară dacă stăm puțin să cugetăm.* ATILA, P. 78. *Munca noastră, a acelor care ne ostenim pentru dumerirea opiniei publice, trebuie să sporească, pentru a face deplină lumină în mintea rătăciților.* SADOVEANU, E. 20. *Încerc să dobândesc o dumerire, Că aripile ce le simi în spate Aievea sunt, din pene de argint, Sau o părere doar de greutate.* BLAGA, POEZII, 302.

2. (În dicționarele din trecut) Convingere. Înduplecare: p. e x t. îmblânzire, potolire. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, DDRF.

- Pl.: *dumeriri*. - Și: (învechit) *dumerire* (VALIAN, V., COSTINESCU, BARCIANU, V.), *domirire* s. f.

- V. *dumiri*.

DUMIRIT, -Ă adj. 1. Care s-a lămurit, s-a edificat asupra unei probleme, a unei situații încurcate, neclare, greu de înțeles. *În*

capul pedepsit și cu multe nevoi domirit crierii cei mulți sălășluiesc. CANTEMIR, I. I. I, 79, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Te înțeleg, zise Puntea mai dumirit*. SLAVICI, O. I, 144, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *E doctorul Meyer! se gândi apoi dumerit*. REBREANU, P. S. 153. *Zaharia Duhu ascultă tot atât de puțin dumirit, ca notarul și secretarul primăriei, care lungiseră gâtul și ... priveau cu ochii holbați la necunoscuți*. C. PETRESCU, R. DR. 34. *Cu leacul în sân, [bolnavul] se întorcea acasă bucuros și dumirit*. VOICULESCU, L. 4. *Oamenii păreau dumeriți*. Numai moș Ion Roată se scărpină la ureche. SADOVEANU, O. XX, 502. *De-abia acum înțeleg, am căutat eu, luând tonul unui om în fine dumirit, să-l liniștesc*. VINEA, L. I, 159. *Dacă acu' vreo șase luni ai avut un cucui în creștet, mi se pare că și l-am altoit eu, la Salonic*. – *Aha! făcu marinarul, dumerit*. TUDORAN, P. 150. *Aha! exclamă Bircă-tatăl dumirit*. PEDA, M. 244. ♦ (Învechit, rar) Socotit² (4), măsurat² (3). *Domirit și mare om fiind, și ca acelea multe va fi iscodit, ca să știe și să poată cunoaște, până în câtă putere avea acea crăie*. C. CANTACUZINO, CM I, 21.

2. (Învechit, rar) Înduplecat; p. e x t. Îmblânzit, potolit² (1). Cf. POLIZU.

– Pl.: *dumiriți*, -te. – Și: (popular) *dumerit*, -ă, (învechit) *domirit*, -ă adj.

– V. *dumiri*.

DUMIRITURĂ s. f. (Învechit, rar) Socoteală (4), măsură (II 3). *Fie oarecine de are datorie, deci ispitește și bate și în temniță aruncă, deci într-aceia domiritură și pre cela ce nemica datoriu nefiindu-i, într-aceiaș temniță și în muncă de-l va duce, așa și el ... fu pre nedrept legat*. CORESI, EV. 465, cf. SFC I, 250.

– Pl.: *dumirituri*. – Și: *domiritură* s. f.

– *Dumirit* + suf. -ură.

DUMISNICI vb. IV v. *domestici*.

DUMITĂ pron. de politețe v. *dumneata*.

DUMITRĂȘ s. m. (Regional) Săpunele (II 4) (*Aster novae-angliae*), v. săpunele, -e a, -i c. BORZA, D. 26.

– Pl.: *dumitrași*.

– *Dumitru* (n. pr.) + suf. -aș.

DUMITRĂȘC, -EĂSCĂ adj. (Prin centrul Transilv.; în sintagma) *Mere dumitrăști* = soi de mere² (I 1) care se coc de Sfântul Dumitru. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 75.

– Pl.: *dumitrăști*.

– *Dumitru* (n. pr.) + suf. -esc.

DUMITRIȚĂ s. f. Numele mai multor plante erbacee: a) (Mold.) tufănică (*Chrysanthemum indicum* și *sinense*). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., 318, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 47; b) (regional) flori de toamnă (*Aster salignus*). Cf. BORZA, D. 26; c) (regional) gheață (*Begonia semperflorens*). BORZA, D. 29; d) (regional) dreață (I) (*Lysimachia nummularia*). Cf. BORZA, D. 103. *Cu stângăcie, ea scoate din sân un mănunchi frumos de dumitrițe*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 256. *Când cununile de păr au fost gata, ... le-a împodobit așa de frumos cu cele câteva flori de dumitrițe albe*. LUC. VII, 14. *Liliac nemțesc sau „dumitriță”, floare de grădină*. ȘEZ. XV, 56, cf. PASCU, S. 255. *Bruma nu mi-a omorât încă dumitrițele din grădină*. C. PETRESCU, S. 61, cf. H III 306, 325, X 534, XVI 103, 287.

– Pl.: *dumitrițe*. – Și: *dumitriță* s. f. ȘĂINEANU², PANȚU, PL., 318, PASCU, S. 255, BORZA, D. 47, H III 306, X 534.

– *Dumitru* (n. pr.) + suf. -iță.

DUMLŪC s. n. v. *donluc*.

DUMNATĂ pron. de politețe v. *dumneata*.

DUMNĂZĂI vb. IV v. *dumnezei*.

DUMNĂZĂIRE s. f. v. *dumnezeire*.

DUMNĂZĂIRĂSC, -EĂSCĂ adj. v. *dumnezeiresc*.

DUMNĂZĂITĂTOR, -OĂRE adj. v. *dumnezeitor*.

DUMNĂZĂIȚĂ s. f. v. *dumnezeiță*.

DUMNĂZĂOĂIE s. f. v. *dumnezeoie*.

DUMNĂZĂEU s. m. v. *dumnezeu*.

DUMNEALUI, DUMNEAEI pron. de politețe pers. 3

1. (Învechit; pus înaintea unor nume proprii, a numelor ce indică titluri, funcții, ranguri boierești sau, rar, grade de rudenie, indică reverența) [*Șese boieri*] ... *amo fost luați de domnilor jupan Gheorghe vel-ban și de boierii din Lerești* (a. 1665). IORGA, S. D. VII, 33. *Deci dumnilui cumnatul Gligori să n-aibă trabă cu ... acii doi ficiori* (a. 1670). GCR I, 207/17. *S-au tălmăcit ... cu îndemânarea dumnealui Constandin Brâncoveanu*. BIBLIA (1688), [prefață] 1/10. *Îndzăstrându și pre dumnea lui mai mare fratele nostru Vasilie* (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. *Pusu-l-au, pe dumnealui, Husain-beiu în fieră și l-au dus la gazda lui*. NECULCE, L. 90. *Au trimis la Poartă pentru greul și păsul țării, pre dumnealui Pan Cornea Brăiloiu vel ban* (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. II, 349/15. *M-a trimis dumnilui banul Corni la giupănul Buda lanăș ... cu scrisori* (a. 1722). IORGA, S. D. XII, 220. *Am hotărât părțile ... ci are dumnilui Laskaracki Roset* (a. 1757). URICARIUL, XI, 232. *A istoriei ... ce s-a alcătuit de dumnealui spătarul lanache Văcărescul* [Titlu]. VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Au găsit izvodul aceștii cărțiaceale a oarecărui dascal procopsit, tălmăcit după limba cea de rând grecească, ... de domnealui Dimitrache Fălcoianul* (a. 1794). GCR II, 153/29. *Mă rog Mării[i] Tale, ca să fie luminată poruncă către dumnealor boieri ispravnici ai județului, ca să facă cercetare* (a. 1801). DOC. EC. 67. *Elia al treilea n-au domnit mai de multe ori, ... precum se vede și dintru acelea, care însuși domnealui Engel le aduce despre satul Cosmin*. ȘINCAI, HR. III, 101/7. *După ce să va da hotărârea judecătorilor din București, să înfățișeze dumnealui vel hatman părțile prigonitoare înaintea domnului*. LEGUIRE. 103/7. *La moșia Ciocănești, 15 tâlhari viind ziua în namezi au călcat pe dumnealui vornicul Ralea și l-au jăfuit*. CR (1829), 155¹/6. [Grădina] a „dumneaei cucoana Castrișoia” (a. 1840). G. BARBU, A. V. 174. *Într-un palat de acestea ... locuia dumnealui postelnicul Andronache*. NEGRUZZI, S. I. 71. *Dumnealui marele ban Barbu Văcărescu a dăruit venitul băniei sale*. BĂLĂȘESCU, GR. XXIV/14, cf. TDRG. *Dumnealor jupânii Păscăreanu, Răstoacă, Enescu, ... după ce întrebare pe gazde, cu mare grijă, cum merg cu sănătatea, ... rămaseră mulțămiiți*. SADOVEANU, O. I, 50.

2. (Folosit fără determinări, indică deferența) *Cu mare cinste l-au adus trupul dumnelui și l-au îngropat în luna lu februarie* (a. 1626). IORGA, C. I. I, 21. *Ni-au plinit dumnealui banii deplin întru mâinile noastre* (a. 1661). URICARIUL, XXV, 60. *Să înceapă dumialor războiul, și oi veni și eu*. M. COSTIN, O. 153. *Pe dumnealui ... necunoscătoriu învățaturii cuvântului îl arată*. CANTEMIR, I. I. I, 197. *Să aibă datorie dumnealor să cerceteze cu tot denadinsul*. ANTIM, O. 329. *Am mers cu dumnealui în ceasul ala la popa* (a. 1779). IORGA, S. D. XII, 101. *Să se adune și după prânz pe la casele dumnealor*. PRAV. COND. (1780), 50. *Jupânului ... datoriu sănt pentru marfă, care din bolta dumnealui am cumpărat 150*. EUSTATIEVICI, I. 35/16. *Părintii miei nu mă îngăduesc. Dumnealor zic că prea tare să încălzească omul la acest joc*. FULEA, B. 62/14. *Eu ziceam să n-o ia lată și dumnealor nu credea*. PR. DRAM. 95. *Unde șede dumnealui?* DRĂGHICI, R. 8/13. *Doară că nu s-au socotit dumnealor îndestul gătiți*

spre a primi pre un așa vrednic oaspet? RUS, I. II, 298/8. Dumnealui, după sfârșitul Liturghiei ... mă dăruie cu doi sfanți. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5. Cum ai făcut de-ai răzbit până la dumneaei, de i-ai dat biletul? PR. DRAM. 125. Și ce scrie dumnealui despre țigani? NEGRUZZI, S. I, 223. Exemplul scrierii franceze sau germane, la care poate se gândesc dumnealor, nu este nemerit în cazul nostru. MAIORESCU, CRITICE, 213. Ia mai bine să-l rugăm a ne fi domnialui înc-o dată călăuză. ODOBESCU, S. III, 90. Nu tot cetărați pe Măria Sa, că om e dumnealui. CREANGĂ, P. 258. Dacă văzu pe Făt-Frumos ar fi profitat dumnealui să-l ginerească, fiindcă avea trei fete. ISPIRESCU, L. 105. Le-aș spune cum iubit-au strămoșii dumnealor. MILLE, V. P. 82. Eu îl cunosc pe tata! De mult mi-o fierbe dumnealui cu Safta asta! AGÎRBICEANU, S. 27. Să doarmă dumneei sănătoasă și să se scoale și mai sănătoasă. HOGAȘ, DR. II, 70. Am avut de vorbă cu dumnealui. C. PETRESCU, S. 208. Cred că dumnealui greșește vorbind rău despre niște oameni care nu merită atâta hulă. REBREANU, R. I, 38. Au îngropat dumnealor bijuteriile. EFTIMIU, N. 148. A cumpărat două lumânări de ceară, pe care le-a potrivit în cele două sfeșnice de argint ale 'neaei. TEODOREANU, M. U. 187. Mi-a dat zilnic ordin: că dacă veniți, să vă poflesc numaidecât la dumnealui. VINEA, L. I, 34. Parcă dumnealui zice că l-ai luat dumneata? BARBU, G. 347. Iar soția dumisale, Pe zebrele se punea și la dumnialui privia. POP., ap. GCR II, 357. Dumnealui, dacă văzură, Că pâinea-i atât de bună, Nici p-acasă nu mai da. PĂSCULESCU, L. P. 20. Am venit să spunem povestea Cum dumnealui a vrut să facă cercătură De arătură. FOLC. MOLD. I, 287. ◊ (Ironic, predominând ideea de nemulțumire, de iritare) *Vezi astea nu ni le spun în gazetele dumnealor!* GHICA, C. E. II, 347. Ai văzut și dumneatale acușica ce pramatie e dumneaei? CARAGIALE, O. I, 86. Să-l mai zgâlțâie nițel și pe dumnealui, că prea se fudulește. REBREANU, I. 183. Voi găsi eu leac pentru cojocul dumneaei. PAPADAT-BENGESCU, R. II, ap. IORDAN, STIL. 124. Dar nu socotiră 'mnealor cu tichiile, Cam cât pot ai noștri, când se-adună cu miile! DEȘLIU, G. 26, cf. ALR I 295, ALR SN VI I 658, I 662, ALRM SN IV h I 385. ◊ F i g. *Mistica populară, băiete!* ... Tu nu știi ce-i aia, dar dumneaei îmi încurcă mie socotelile. POPA, V. 191. Ar mai fi rămas, da-i chema dumneaei, a cu secera. BARBU, G. 385. ♦ (Învechit și familiar; mai ales când vorbește soția) Soț (2). [Chirița:] Un răvaș de la d-lui? ... Adă-l încoaci. ALECSANDRI, T. I, 133. Nea Mitrane, ai întâlnit, ... pe alde dumnialui? (și „dumnialui” i-era bărbatul). DELAVRANCEA, S. 216, cf. TDRG. Să mă odihnesc, primeniță și iertată de Dumnezeu, lângă ... „dumnealui”. KLOPȘTOCK, F. 54. Buna d-tale avea obiceiul de fuma, și tare era supărat dumnealui din pricina asta. MOROIANU, S. 206, cf. IORDAN, STIL. 123. De când s-o dus dumnealui N-am dat gură nimărui. ȘEZ, III, 159. ♦ (Învechit și familiar; mai ales când vorbește soțul) Soție (3). *Răposata dumneei – nevastă-mea a dintâi – nu se sculase încă.* CARAGIALE, O. VI, 59, cf. IORDAN, STIL. 124, DL, DEX.

- Abreviat: *d-lui*. - Pl.: *dumnealor*. - Și: (învechit și regional) **dumnelúí, dumialúí** (BUL. FIL. XI – XII, 130, ALR I 295/30, 79, 85, 109, 116, 136, 268, 375, 526, 540, 748), **dumielúí** (BUL. FIL. XI – XII, 130, ALR I 295/77, 298), (învechit) **dumnilúí, dumilúí** (BUL. FIL. XI – XII, 122), **dumulúí** (ib. 123), **domnealúí, domnilóí** pron. de politețe m., **dumneéí** pron. de politețe f.

- **Domnia + lui (ei, lor)**.

DUMNEASĂ pron. de politețe, pers. 3 sg. **1**. (Învechit; pus înaintea numelor proprii, a rangurilor boierești sau, ca anexă a titlului sau a numelui, indică reverența) *Aceasta el o au vândut dumisale lui Drăgan din Filipești* (a. 1591). GCR I, 38/27. *Am vândut un loc de casă cu pivniță de piatră pre ulița cea mari din sus de mitropolitul dumisali Iorgăi ce au fost stolnic mare* (a. 1652). BUL. COM. IST. IV, 15. *Dumisaal[e]lui Alixandru Crupenschiei posteaalnicul* (a. 1685). IORGA, S. D. VII, 91. *Siloghizmul dumisale Corbului*. CANTEMIR, I. I. I, 62.

2. (Popular; fără determinări, indică deferența) Dumnealui (2). *De va fi minte întreagă, să cunoască și să înțeleagă deșteptul cuget al dumisale* (a. 1782). GCR II, 126/17. *Are gând să-și arate toate ideile în precuvântarea celii dintâi opere a dumisale*. HRISOVERGHI, A. 82/27. *Mulțamește cucoanei că ... ai dat peste bielșug, luându-te sub aripa dumisale*. CREANGĂ, P. 330. *Să vie să mă vadă, găsi într-o zi cu cale, Știindu-mă amică cu doamna dumisale*. MACEDONSKI, O. II, 7. *Unchiul Iancu reînțepea vorba dumisale*. MILLE, V. P. 183. *Soția dumisale ... consimțea să îngrijească în lipsa doamnei de la Curte pe copiii acesteia*. SĂM. II, 304. *Intră în casă un drumeț, ... a cărui înfățișare l-a înspăimântat și pe el și mai ales pe cucoana Mița, soția dumisale*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *Să-i arăte chiar cu mâna dumisale albă cum se ține sapa*. SADOVEANU, O. XX, 142, cf. SCRIBAN, D. *Numai gura dumisale Se aude subț un prun*. ARGHEZI, S. I, 32. *Dacă nu-ți vine prea greu, fii bun și amintește-i profesorului că sunt ocul dumisale*. VINEA, L. I, 334. *Iar soția dumniú-seale Pe zebrele se punea Și la dumnialui privia*. POP., ap. GCR II, 337, cf. ALR I 295. ◊ (Ironic) *Puneți mâna, copii, pe jupânul ista, și începeți a-l blăstăma cum îți șiți și voi mai bine, ca să-i placă și dumisale*. CREANGĂ, O. 37. *N-a plăcut domnului colonel ..., ca și cum poporul român s-ar pierde fără grozava dumisale pricepere*. CAMIL PETRESCU, O. II, 531.

- Gen.-dat.: *dumisale*. - Și: (învechit) **domiasă** pron. de politețe. BUL. FIL. XI – XII, 110.

- **Domnia + sa**.

DUMNEATĂ pron. de politețe, pers. 2 sg. (Adesea cu nuanță familiară; indică un grad minim de politețe) *Dfumeata Livelisie întră cu dânsa având într-agiutoriu putearea marilor dumndăzâi*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 21¹/19. *Ce-ți iaste dumnitale acest cocon?* (a. 1691). GCR I, 287/33. *Ce dzici în fluier, dumneata, logofete?* NECULCE, L. 21. *Așa zic și eu ... cătră dumneata*. ANTIM, O. 188. *Țăranul au zis lui: ... mă rog dumitale jup[ă]he, așteptă să mă duc și eu* (a. 1705). GCR I, 352/30. *Pricina scrisorif[i]nu iaste de altă, fără cât întâi a cerceta de bună săn[ă]ftatia dumitale* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 29. *Fiindcă dumneata ești de aice Nu-mi vei ținea de rău o întrebare*. BUDAI-DELEANU, Ț. 146. *Ienache povarnagiul n-a fost nici vrednic, nici destoinic pentru rudenii dumitale* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 171. *Dumneata, arhon vistier, ... mijlocește acum către Măria Sa vodă ca să mă priimească și pă mine*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Domnul, tatăl dumitale*. HELIADE, PARALELISM, II, 47. *Eu am văzut, că și dumneata i-ai dat ceva*. DRĂGHICI, R. 8/27. *D-acum înainte nu mai voiesc altceva de la dumneata, fără numai să îmi povestești astfel de istorii*. GORJAN, H. I, 102/20. *I-am dat un răvaș pentru domneta*. KOGĂLNICEANU, S. 52. *Te vei înțelege dumneata în pricina aceasta cu ministrul meu*. CR (1839), 94¹/33. *Nădejdea mea, biet, acum toată la dumneata este*. PR. DRAM. 128. *Nu îndrăznesc a mă numi așa de fericit ca dumneata*. NEGULICI, E. I, 14/3. *Aceasta carte, Cum să vede, avu parte Prin dumneata și prin alții, ... Să fie în tipar dată*. PANN, E. I, II/3. *Mă uit la vara dumitale, îmi zise doamna B. NEGRUZZI, S. I, 41. Ce pot face pentru dumnita?* GHICA, C. E. III, 5. *Am venit să-ți dau o carte de la băbaca dumitale*. FILIMON, O. I, 127. *Pentru dumneata, ca și pentru noi, arta are în sine însăși toată valoarea ei*. MAIORESCU, CRITICE, 577. *Nu m-amestec să-ți dau consilii în specialitatea dumitale*. CARAGIALE, O. VII, 131. *Moș Ghiță, mă rog mnetale. Nu mai pot de oboeală*. CONTEMP. V, 4. *Știm noi totul, domniata numai explică!* COȘBUC, P. II, 131. *Eu mă chem Ioniță, ca și dumitata*. SBIERA, F. S. 8. *Cum m-am făcut apoi cuminte Cu vremea ce înainta, Și m-am trezii pe nesimțite Că-mi zice satul: – Dumneata*. GOGA, P. 19. *Voia dumitale, poți să-l duci*. AGÎRBICEANU, L. T. 30. *A fi și cum zici dumneata, îmi răspunse ea cam înțepat*. HOGAȘ, DR. I, 34. *Nu vezi dumneata că m-am și gârbovit de cât mi-a dat?* REBREANU, I. 278, cf. RESMERIȚĂ, D. *Rămâne ca dumneata să-mi comunici dacă o asemenea soluție a avut vreodată aprobarea dumitale*. TITULESCU, D. 170. *Ce? Ai ucis pe cineva? O, dîmpotrivă, Nu ai alură ofensivă ... Ce-or fi*

avut cu dumneata? TOPÎRCEANU, O. A. I, 228. *Ce-ai făcut când ai aflat la casa dumnitale asemenea lipsă?* SADOVEANU, O. XIII, 18. *Făcându-i cu ochiul poeziei dumitale, te urmărea într-un gang unde-i creionai biletul amoroș.* ARGHEZI, S. XI, 10. *Dumneata ai spus un lucru care mi s-a părut strașnic de potrivit și acuma văz că ai uitat de asta.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141. *Să știi că din mâinile lui Franți și ale Beatricei nu mai scapi, spre binele dumitale, bineînțeles.* VINEA, L. II, 309. *Dumeta spune-ți părerea și nu mă contrazi pe mine!* T. POPOVICI, SE. 405. *Și ce mai pui pe lotul dumitale, în afară de vie și de porumb?* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 14. *De-oi iubi pe cineva, Făr'singur pe dumneata.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 51. *Bade, pentru domniata, M-a urât și măicuța.* RETEGANUL, TR. 87. *Culcă-ti la noi, că-i tare-ntuneric și mneata ești obosât.* ȘEZ. I, 205. *Cum am petrecut vara, Mamă, fără dumătă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 184. *Dacă vrea omu s-aducă pe fată, apoi îi lua semnele de la dumata de pe unghiile degetelor.* ARH. FOLK. I, 210, cf. ALR I 294, ALR SN VI h 1 657, ALRM SN IV h 1 381. *Ochișori ca dumneata Nu mai are nimenea.* FOLC. TRANSILV. I, 372. ♦ (Cu valoare impersonală) *Când, ce să vezi d-ta? Deodată îl apucă un dor de tată-său și de muma sa.* ISPIRESCU, L. 8. *O femeie ... îți face o mâncare ca lumea, că om ești și dumneata.* BARBU, G. 16. ♦ (Transilv. și Maram.; pleonastic, în legătură cu pron. pers. tu) *Nea Stanciule, dumneata Ad-o tu pe durda mea.* PĂSCULESCU, L. P. 241. *N-ai mai venit tu dumneata pe la noi.* DR. VI, 469. *Hei, tu, mămulica mea, Batăr de unde-am venit, Dumăta ni-ai agodit.* BÎRLEA, L. P. M. I, 184.

- Abreviat: *d-ta*. - Gen.-dat.: *dumitale* (abreviat *d-tale*, gen.-dat. și, regional, *dumnitale*). - Și: (popular) **mneată**, **mnetăle**, (învechit și regional) **domniată**, (învechit) **dumnetă** (BUL. FIL. XI - XII, 112, CREANGĂ, P. 82, KOGĂLNICEANU, S. 11), **dumnată** (BUL. FIL. XI - XII, 112), **dumniată** (ib. 129), **dumnităle** (CUV. D. BĂTR. I, 175/13), **dumnitălea** (ib.), **domităle** (ROSETTI, L. R. VI, 173), **domnetă**, **domnetăle** (BUL. FIL. XI - XII, 110), **domniatăle** (HURMUZAKI, XI, 843, BUL. FIL. XI - XII, 110, 116), **domniatăle** (CUV. D. BĂTR. I, 175/13), (regional) **dumată**, **dumătă**, **dumeată** (DENSUSIANU, Ț. H. 40), **dumetă**, **dumiată**, **dumită** (TDRG), **duniată** (MAT. FOLK. 817), **doimităle** (L. ROM. 1975, 45), **domneată** (DR. XI, 94), **mnetă** (ȘEZ. IV, 195), **mnițali** (ib. 193, 195) pron. de politețe.

- **Domnia + ta**.

DUMNEAVOĂSTRĂ pron. de politețe, pers. 2 sg. și pl.

1. (Învechit; pus după un vocativ) Termen de adresare reverențios. *Boieri dumneavoastă! De la venirea mea ..., am arătat asprime către mulți.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Boieri, dumneavoastă, noaptea este înaintată, și ca să nu se întâmple cuiva vreo meteahnă ..., să mâneți aci până la zioă.* ISPIRESCU, L. 376.

2. (Exprimă un grad maxim de politețe) *Aceala ce căutați dumneavoastă, iată-mă-i.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9¹/17. *Că iată și din dumneavoastă m-ați părăsit o samă și nu sinteți într-un cuvânt și într-o credință cu mine.* NECULCE, L. 219. *A prea cinstiții pravoslaviei dumneavoastă smerit Chesariie* (a. 1765). GCR II, 79/13. *Mă rog, dumneavoastă, unde să află împăratul Dechie?* MINEIUL (1776), 131¹/16. *Și mie ca unui vechi priiatin al casii dumneavoastă sfârșirea lucrului celui neplăcut, foarte cu neplăcere îmi iaste.* EUSTATIEVICI, I. 50/23. *Înfățișând pă amândoaă părțile înaintea dumneavoastă, să cercetați pricina asupra dreptății urmând să hotărâți în scris* (a. 1801). DOC. EC. 67. *Voi avea cinste altă dată mai multă vream ca să dobândesc a dumneavoastă iubită plăcută tovrășie.* ABEȚEDAR, 33²/6. *Dumneavoastă ați auzit câte pricini avem de bucurie?* POTECA, C. P. 22/6. *Nu știu ce auz viind, Ascultați și d-voastră sebiile zornoind.* PR. DRAM. 106. *Trebuie să lucrăm și noi totdeauna cu dumneavoastă tată?* DRĂGHICI, R. 253/8. *Dumneavoastă iarăși având suflet bun și nobil ne deschisărâți îndată.* GORJAN, H. I, 110/10. *N-am primit nicio scrisoare de la dumneavoastă.* KOGĂLNICEANU, S. 50. *Am citit, domnul meu,*

totdeauna, împreună cu d-nul Eliad, corespondența dumneavoastă (a. 1881). PLR I, 47. *În ziarul d-voastră apăruse mai multe atacuri asupra d-lui primar* (a. 1887). ib. 295. *Ia, lasă-mă, Jupâneasă, cu cărțile cele a d-voastre, în pace; că eu știu, ce știu eu.* CREANGĂ, P. 118. *Spre a înlesni aceasta, se cere ca să vă adunați dumneavoastă mai mulți la un loc.* SBIERA, F. S. 139. *Mă întrebă cu blândețe: - Dumneavoastă sunteți scriitor?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20, cf. HOGAȘ, DR. I, 125. *Amu, deocamdată fie după voia dumneavoastă, dar judecata să-mi dea dreptul meu deplin!* REBREANU, I. 302. *Am răspuns, conform telegramii dumneavoastă, că ... voi fi prezent.* TITULESCU, D. 120. *Domnule căpitan, ... vă ducem noi, o să vedeți dumneavoastă.* BRĂESCU, O. A. I, 10. *Ați observat și dumneavoastă, în sumarul gazetelor, așșai pe ziduri.* SADOVEANU, O. XX, 18. *Era pimița asta a dumneavoastă plină de butoie.* MOROIANU, S. 206, cf. BUL. FIL. XI - XII, 110, 130. *Știi numărul dumneavoastă și orele de biurou.* ARGHEZI, S. XI, 41. *Dacă mi-ați da și mie un loc în loja dumneavoastă, aș veni cu plăcere.* CAMIL PETRESCU, P. V. 5. *În fiecare zi deschide ușa biroului dumneavoastă și vă lasă câte o carte de vizită pe masă.* VINEA, L. I, 34. *Cât vă lasă inima, că n-aveți păstor și trebuie să vă facem și dumneavoastă un locaș de închinăciune.* BARBU, G. 169. *Atașamentul dumneavoastă față de libertate este din ce în ce mai cunoscut.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Chiar în biroul dumneavoastă Un crăișor c-a venit.* PĂSCULESCU, L. P. 259. *C-atunci o fi cinstea noastră Și rușinea dumneavoastă.* FOLC. TRANSILV. I, 555. *Ascultați d-voastră, cinstiți părinți, Și d-voastră, cinstiți nuntași.* FOLC. MOLD. I, 236.

- Abreviat: *d-voastră*. - Și: (învechit și regional) **dumiavoastă**, (învechit) **dumnevoastră**, **domeavóstră** (ROSETTI, L. R. VI, 173), **domiavoastră** (BUL. FIL. XI - XII, 130), **domneavoastră** (ROSETTI, L. R. VI, 173), (familiar) **mneavoastră** (IORDAN, STIL. 45) pron. de politețe.

- **Domnia + voastră**.

DUMNEEÍ pron. de politețe f. v. **dumnealui**.

DUMNELŪÍ pron. de politețe m. v. **dumnealui**.

DUMNEȘTIC, -Ă adj. v. **domestic**.

DUMNETĂ pron. de politețe v. **dumneata**.

DUMNEVOĂSTRĂ pron. de politețe v. **dumneavoastră**.

DUMNEZĂIEȘC, -EĂȘCĂ adj. v. **dumnezeiesc**.

DUMNEZĂIRE s. f. v. **dumnezeire**.

DUMNEZĂIRIE s. f. v. **dumnezeire**.

DUMNEZĂOĂIE s. f. v. **dumnezeoie**.

DUMNEZĂREȘC, -Ă adj. v. **dumnezeiesc**.

DUMNEZĂU s. m. v. **dumnezeu**.

DUMNEZEÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Învechit) A diviniza (2).

Lăcuiorii cetățai de partea elinească dumnădzăindu-l [pe zmeu], cu jărtve la anul îl cinstiia. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6¹/29, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DR. XI, 245. ♦ (Rare; complementul indică femeii) A iubi peste măsură; a adora. *Am făcut fapte rele pentru femeia asta, pe care o dumnezeiam.* CARAGIALE, O. IV, 214, cf. CADE.

2. Re f l. (Regional) A deveni evlavios, a se pocăi (3). *Ce, nu cumva te-ai dumnezei?* CIAUȘANU, GL., cf. LEXIC REG. 29, MAT. DIALECT. I, 227.

3. T r a n z. (Regional) A înjura de Dumnezeu. Cf. SFC IV, 210, 212, 216, LEXIC REG. 8.

- Prez. ind.: *dumnezeiesc*. - Și: (învechit) *dumnăzâi* vb. IV.
- De la **Dumnezeu**.

DUMNEZEIĂSĂ s. f. (Învechit) Zeiță. Și nu numai meșteșugul ne piarde noao, venind în baigiocură, ce și în besereaca a mării dumnezeieși Diianii întru nemică să va socoti. N. TEST. (1648), 160^v/34. Trei dumnezeieși ... cu a lor strălucire Împodobeau tot Olimpul și îl umpleau de mărire. CONV. LIT. IV, 45.

- Pl.: *dumnezeieși*.
- **Dumnezeu** + suf. -*eașă*.

DUMNEZEIĂȘTE adv. v. *dumnezeiește*.

DUMNEZÉIE s. f. (Învechit) 1. Zeiță. V. z e i t a t e (1). Nu numai această nevoie preîmăște a noastră parre întru oblicire a veni, ce și a mării dumnezeieși casă, a Artemideei, întru nemică o pomenește. COD. VOR.² 237. Nu că doară, după basnele poeticilor, dumnăzâi și dumnăzei adevărate și nemuritori au fost. CANTEMIR, HR. 89.

2. Dumnezeire (2). Că nici ceia plinii de dumnezeie, și adăpații și legații Duhului Sfântu, nu cu vreo silă și nevoe jinuți sântu. CORESI, EV. 99. Nescrișă amu să înțeleajemu dumnezeiia a fi, ce întru a sa fire că iaste Dumnezeu. id. ib. 163, cf. SFC I, 232, 234, II, 164, 172. ♦ (Adjectival) Și-a creat pe panza goală pe Madona dumnezeie. EMINESCU, O. I, 29, cf. ȘĂINEANU².

3. Evlavie, sfințenie (1). Că cându cuviința nu aducemu, și dumnezeiia pestește și se oprește. CORESI, EV. 168. Și să fugimu de ale trupului pohte și de lucrulu fără dumnezeie. id. ib. 239.

- Pl.: (1) *dumnezei*.
- De la **Dumnezeu**.

DUMNEZEIÉSC, -IASCĂ adj. 1. Care aparține lui Dumnezeu (1), care se referă la Dumnezeu, care provine de la Dumnezeu; divin (1), (învechit) dumnezeitor. Și a lui Dumnezeu dumnezeiesc e eșitul porunciei. PSALT. HUR.² 144. Că cine lucrează Domnului, satură-se den dumnezeieștile cuvinte lui. CORESI, EV. 25. Deci, ajutoru puterea cea dumnezeiescă ... așa i-au coprinu pre turci, năjurandu peche, L. 92. Nu te înțelepștii de ceale ce sânt dumnezeiești, ce carele sânt omenești. N. TEST. (1648), 21^v/28, cf. MARDARIE, L. 211/8. Și apropiindu-să dumnăzâiescul dar de inema lui, l-au străluminat ș-au priceput cuvintele svântului. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147^v/3. Cu dumnezeiescă începută puteare și morții despu. MOLITVENIC (sec. XVII), 305. Și altele care cu dumnezeiesc ajutoriu nevoim a le isprăvi (a. 1691). GCR I, 290/28. Ce mila dumnezeiescă este mare, de bucură pe om cându nu gândește. NECULCE, L. 39. Pronia dumnăzâiescă calcă socoteala muritoarească. CANTEMIR, I. I. II, 121. Curând te va ajunge dumnezeiesca răsplătire. MINEUL (1776), 144^v/26. Căci noi după chipul cel dumnezeiesc nu numai avem a stăpâni pe pământ, ci și a judeca. PRAV. COND. (1780), 42. Creștinii să păzească poruncile ceale dumnezeiești. MAIOR, I. B. 282/3. Greștia și Asia au crezut că e într-însul o puteare domnezeiască. ȚICHINDEAL, A. M. 25/2. Nu să cuvine să cearem ajutoriu dumnezeiesc la lucruri de nimic. GOLESCU, P. 137/22, cf. LB. În minutul când visteria statului nostru să scurseră de bani ni trimisă d[um]nezeiasca pronie mângăere. AR (1829), 120^v/20. O asemenea grozăvie descrie și David ... povestind urmările mâniei celii dumnezeiești. HELIADE, O. II, 32. [Dorința] ce este de dumnezeiasca

provedință însădită în sufletele lor, de a aduce ființele ... în fericire trupească și sufletească. PR. II/25. Această nenorocire și bătaie dumnezeiască căzu și păste părinții mei. GORJAN, H. I, 152/19. Hristos, după firea Sa cea dumnezeiască, era întru adevăr Fiul lui Dumnezeu. ASACHI, L. 48^v/47, cf. VALIAN, V. Venit-a iarăși în Capernaum Iisus Hristos dumnezeiescul doctor al trupurilor și al sufletelor. CR (1839), 85^{bis1}/19. Amândouă [politică și lege] având prevăț de-a ține întru unire Dragoste dumnezeiască cu acea de omnire. CONACHI, P. 302. Astea sunt din naștere ... astea sunt daruri dumnezeiești date numai unora. PR. DRAM. 229. Am dobândit cerescul dar al libertății curat și nepătat ca un sfânt dar dumnezeiesc (a. 1848). PLR I, 116, cf. POLIZU. Se creară c-un cuvânt dumnezeesc Mari balene ș-animale ce înot și se târesc. SION, POEZII, 143/4. [Doamne], până când vei suferi ca acești mârșavi să batjocorească biata țara noastră, pe care ai împodobit-o cu toate darurile dumnezeieștii tale iubiri. FILIMON, O. I, 111, cf. PONTBRIAN, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 323, LM. Inima-mi re-nvie, Într-un rai dumnezeesc! ODOBESCU, S. I, 140. Titul era scris și latinește: ... învățătură despre a lumei orânduieală dumnezeiască. EMINESCU, N. 45. Bătrânii ziceau că e semnul unei ispite dumnezeiești. GANE, N. I, 9. Aici stătuse putere dumnezeiască la mijloc. CARAGIALE, O. III, 21. Află că în nedreptatea legilor e o aspră ceartă dumnezeiască. SLAVICI, O. I, 180. Lumea se adunase de se uita la astă judecată dumnezeiască. ISPIRESCU, L. 305. [După] tezele estetice vechi ... arta nu-i un product, ci un dar dumnezeiesc (a. 1888). PLR I, 355, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Ca o răsplată dumnezeiască i-a venit aceeași peire silnică [lui Ștefan Cantacuzino]. IORGA, C. I. I, 28. Să te trezesc din somn cu-o sărutare, La visul cel dumnezeesc al vieții! CERNA, P. 76, cf. TDRG, DHLR II, 435. Semnul renviere pornit din braț dumnezeiesc. DENSUSIANU, L. A. 92. Nu avea să se teamă de nicio pedeapsă dumnezeiască. AGÎRBICEANU, S. 600. N-am târât niciodată în vârtejul de dragoste pângărită ... pe acest înger nefericit, icoană desăvârșită a dumnezeieștii frumuseți. HOGAȘ, DR. I, 169. Dintre toți oamenii, filosofii sînt cel mai anevoie adevărul dumnezeiesc, pentru că ei caută cu mintea cea slabă pământească pe Dumnezeu. REBREANU, P. S. 228, cf. RESMERIȚĂ D. O lină cântare de clopoșei ne vestește că harul dumnezeiesc se pogorâse asupra-ne. M. I. CARAGIALE, C. 156, cf. DIACONU, VR. LXXXVIII, CADE. Poruncile dumnezeiești sînt mai presus de ... deducțiile noastre. EFTIMIU, N. 155. O vrere prea dumnezeiască ... ca s-o poată judeca un om. POPA, V. 343. Ce s-a întâmplat cu el a fost minune dumnezeiască. VISSARION, B. 153. Inima-mi, ... Cuib de forțe largi dumnezeiești, Pentru totdeauna ți-o dau ție. VOICULESCU, POEZII, I, 106. Bucuriile dumnezeiești au devenit, în țara negurilor, plăceri de un ordin ceva mai inferior. SADOVEANU, O. IX, 267, cf. SCRIBAN, D. Acele determinante eului nou ... există în imaginea dumnezeiască a celuiia din veci. STĂNILOAE, O. 8. Cererea lor fu respinsă, fiind dumnezeiasca putere mai presus de cea a omului. BRĂTIANU, T. 62, cf. DR. XI, 245. Nicio putere dumnezeiască nu-i mai poate scăpa de moartea nopții reci. ARGHEZI, S. VIII, 27. Îsemnă că aici e mână dumnezeiască. TUDORAN, P. 271, cf. DL, DM, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 213, DEX. Cucuruz brașovenesc, Pus-am gând domnezeesc, Neico, să te părăsesc. RETEGANUL, TR. 92. Pus-am gând dumnăzâiesc, Ca să mă-ncălugăresc. BÎRLEA, C. P. 262. Cerule dumnezeiesc, Mai dă-mi zile să trăiesc. FOLC. MOLD. I, 119. ♦ (Prin antiteză) Un satan dumnezeiesc, care trezit în cer a sorbit din lumina cea mai sfântă. EMINESCU, P. L. 107. ♦ (Substantivat) Păraele bogosloviei Tale, dumnezeiescule, foarte adapă grădinile ceale cuvântătoare. MINEUL (1776), 16^v/10. Monahul și-a găsit împăcare și primire bună întru cele dumnezeiești. SADOVEANU, O. XIII, 75. ♦ Care aparține bisericii sau religiei (creștine); care este înzestrat cu harul divin; sfânt (5). Derep ce tutururu dumnezeieștele scripturi întoarce-voru aceia. COD. VOR.² 396. Toate acestea den dumnezeieștile scripturi să ne

învățăm. CORESI, EV. 200. Să află și acestea învățători dintru dumnezăeștile scripturi. PRAV. LUCACI, 171. Se-au orândit după poronca lu Moisi leviteanilor, pre slujba dumnezeiască. PO 309/9. Cându-i aducu cântece dumnezăești, rogu-mă și dreptu păcătoși, și nu mă ascultă Dumnezău (1590 – 1602). CODEX STURDZ. 257. Și însumi multe usteneale adaos, și izvodindu și tipărind întru dumnezeiasca lavră sălașul Preacestei (a. 1642). GCR I, 98/34. Va certa Dumnezău cu munca de vac pre căț vor face înprotiva dumnezăeștilor pravile. PRAV. 270. Ce putearnicul Dumnezău ce-ntoarce răul asupra cui îl face și pre cuvântul dumnezăiescului David. DOSOFTEI, V. S. septembrie 17^v/11. Scumpe și frumoase gânduri, și dumnezăești cuvinte au fostu în inima lui (a. 1683). GCR I, 273/20, cf. BIBLIA (1688), [prefață] 3/43. Și-l sălășluiaște în loc aurit, lângă apele Tale cele curate și d[um]nezăești. MOLITVENIC (sec. XVII), 303. Aceastea le zicu cătră ceia ce nu aleargă la sfintele și dumnezăeștele slujbe (a. 1691). GCR I, 293/18. Acesta, dac-au viniu în scaunul domniei, fiind bun și milostiv, s-au apucat a face lucruri dumnezăești, beserici. NECULCE, L. 60. Aciaștă svântă și dumnezăiască Evanghelie am cumpărat-o eu (a. 1750). IORGA, S. D. XIII, 173, cf. MINEIUL (1776), 15^v/24. Au fost hirotonit de arhiereu latinesc ... și cu d[um]nezăescul mir uns de Ioann episcopul alban. MAIOR, I. B. 34/9. Bunătatea părinților ... cătră fii ca să sădească și să înrădăcineaze bune începături la vârsta lor cea crudă și mai ales d[um]nezăeștile dogme ale credinței. GRECEANU, I. 98/1. La vecernie, utrenie și d[um]nezăiasca liturghie cu școlarii la besearică a mearge. INSTRUCȚIE, 4/15. Se pot și cânta oarecare stihuri dumnezăești. PETROVICI, P. 207/22. Iar dacă diavolul nu încetează a te supăra cu acel idol al feații care s-au apucat a să tipări în nălucirea ta, te sfătuește dumnezăescu Gură de Aur ... să unelțești acest meșesug (a. 1819). În L. ROM. 1965, 227. Stelele ... dobândiră de la dânșii cînste și închinăciune dumnezăiască. F. AARON, I. L. 16/2. Să vie a le da să bea din acele ape dumnezăești din care numai o singură picătură le tămăduia ranele. CR (1839), 246^v/1. Asculta atunci dumnezăiasca liturghie. ARHIVA R. II, 315/23. Măre este numărul zidirilor strălucite ... peste 500 zidiri, menite cultului dumnezăesc. RUS, I. 1, 280/7. Adăpați cu frumoasele și dumnezăeștile științe necesarii pentru un preot... după merite îi rănduesc. BĂLĂȘESCU, GR. XXII/16. Sfânta liturghie fu săvârșită, însoțită de dumnezăeștile cântări. PELIMON, I. 144/29. De este vre-o ființă, de este vreun nume, La care să se-nchine un suflet omenesc ... Cu tot ce-n omenire e mai dumnezăesc; Tu ești acea ființă, tu gingașă lumină. ALECSANDRI, P. I, 128. Întrebuițam limba slavonă în dregătorii și în slujba dumnezăiască. IORGA, C. I. II, 70. Măria Sa ... slujind într-atătea dumnezăești lăcașuri, era totdeauna trudit foarte. SADOVEANU, O. X, 132. Preoții ... încheiau serviciul dumnezăesc. MOROIANU, S. 18, cf. DL, DM, M. D. ENC. ◇ (Substantivat) Că cea nemăritată [fată] să grijeaște de ceale dumnezăești (cca 1618). GCR I, 52/34. ◇ (Prin lărgirea sensului) Fearbe celalalt înaintea norodului, arzându-să de răvnă dumnezăiască, și îndată turbură pe căți îl aud. MOLNAR, RET. 8/3. Ea [evoluțiunea] va fi ca o reînviere și învierea va fi dumnezăiască. MACEDONSKI, O. IV, 111. Nu dragoste, nu milă, nu iertare, Vreau dumnezăiasca mea stare. VOICULESCU, POEZII, II, 213. Omul ... se înfrățește cu ceea ce a fost întotdeauna mai curat și mai frumos în conștiința unei genialități care odătuia dumnezăiască a lumii. ARGHEZI, B. 24. Eu sunt purtătorul cuvântului dumnezăesc. CĂLINESCU, E. O. I, 310. Gândul celui care cânta nu era poate destul de limpede, dar mâna era dumnezăiască. DEMETRIUS, A. 259.

2. Evlavios, cucernic. E cela amu ce nemică nu greșaste, a lu Dumnezău iaste, sau bărbatu dumnezăescu. CORESI, EV. 26. [Adam Sinavschie] era om mic de stat, dar întreg la minte, cu dreptate craiului și-nvățat foarte, și om dumnezăescu, la streini milostiv. NECULCE, L. 223. Au trimis scrisori dumnezăescul Sava și au mai

îndreptat lucrul câte ceva (a. 1705). GCR I, 355/15, cf. DDRF, TDRG. Că noi suntem soli împărătești Oameni buni, dumnezăești și avem poruncă împărătească Nime să nu ne oprească. TEODORESCU, P. P. 173. ◇ (Prin lărgirea sensului) Știi dragostea noastră cea dumnezăiască. TOMICI, I. 49/17. Mă voi îndeletnici a vă învăța lucruri dumnezăești. DRĂGHICI, R. 48/8. Iubeam cu ura cea mai cumplită, în momentele acestea, pe aceea pe care aș fi iubit-o cu sufletul cel mai dumnezăesc. MIHĂESCU, D. A. 58.

3. F i g. Care este de o calitate excepțională: minunat (3), superb (1), extraordinar. Viersul meu făcea o armonie dumnezăiască, mă sămșii mișcatu. MAIOR, T. 46/20. Toată lumea poate să-ți spuie că era o ființă dumnezăiască, că avea o coadă aurită și un cap de om frumos. CĂPĂȚINEANU, S. 60/11. Sufletul meu fu transportat de o dumnezăiască armonie. PELIMON, I. 38/10. Vin' de zâmbește De strălucește Ca un luceafăr dumnezăesc. ALECSANDRI, O. 89. Această noapte fericită ... A revărsat peste tot locul dumnezăiescul ei teazur. MACEDONSKI, O. I. 63. O pace dumnezăiască se lasă de sus. VLAHUȚĂ, R. P. 10. Surâsuri ce licăreau pe furiș, poema tănuită, adâncă, dumnezăiască a iubirii. SANDU-ALDEA, D. P. 51. Cum pot uita vreodată Pe-acel dumnezăesc Ulise care e omul cel mai chibzuit? MURNU, O. 3. Auzi, dumneata, moarte: cu cârligul înfipt în gugușuța aia, care scotea sunetele alea dumnezăiești! BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 110. Viața e plăcută, viața e dum-ne-ze-iască. AGÎRBICEANU, A. 177. Era un rachiu de tescovină dumnezăesc. HOGAȘ, DR. II, 23. Dejunurile sărace ... ni se păreau acum ospețe dumnezăiești. C. PETRESCU, S. 227. Acompania sunetele ușoare ale unor note dumnezăești cu glasul ei dulce și moale. LOVINESCU, C. X, 15. Ah, dumnezăiască logică ... Nu te mai iubesc, ai? CAMIL PETRESCU, T. II, 59. Îmi veni în minte nopțile acelea dumnezăiești de frumoase. VLASIU, A. P. 478. Pe chipul lui [al lui Ferid] am cetit semnele dumnezăiești ale cunoașterii. SADOVEANU, O. XV, 354. Arta bizantină cu monotonia ei dumnezăiască nu e opera unor „indivizi” în înțelesul de personalități „originale”. BLAGA, Z. 69. Dar Eminescu nu cuprinde tot în stihurile lui dumnezăești. BENTUC, V. 29. O, ce dulce era ceaiul și ce dumnezăiască era fronzela albă și pufoasă mirosind a grâu. PREDĂ, DELIR. 167. Tot ce-am putut să privesc Mi s-a părut din cale-afară De crunt ori dumnezăesc. LABIȘ, P. 155. Coapsele sale cele dumnezăiești se mișcă. BARBU, PRINC. 246, cf. DL, DM, M. D. ENC. Nu ți-aș putea descrie frumusețile dumnezăești ale eternei cetăți. M 1975, nr. 1, 38, cf. DEX. ◇ (Adverbial) Eu m-am oprit, înșeninat de lumina înțelegerii, pogorâtă brusc și dumnezăesc asupra-mi. M. ELIADE, O. I, 128.

– Pl.: dumnezăiești. – Și: (învechit și regional) dumnezăiesc. –ească, domnezăiesc, -ească, (învechit) dumnezăiesc, -ească adj. – Dumnezău + suf. -esc.

DUMNEZEIEȘTE adv. 1. Ca Dumnezău, în felul lui Dumnezău (1); p. e x t. potrivit preceptelor religiei creștine; în mod divin (1). Cine lăcuiaște dumnezăiască, trebuiaște să-și răstignească sine și toate pohtele să le omoară. CORESI, EV. 70. Să ne îndemnăm spre cântări dumnezăiește și să ne prevegheam în slujba lui Dumnezău. id. ib. 123. Pre Andrei bunul biruitoriu să-l laudăm, prăznuind dumnezăiește cinstita lui pomnire. MINEIUL (1776), 106^v/16, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I. 323. LM. Rumănu cu mintea-nțreagă ... nu să hiește d-a trăi dumnezăiește, adică d-a lucra cu plăcere ca însuși Îndurătorul. JIPESCU, O. 112, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ce viscole de geniu suflară acolo-n șes De-au strâns nămeți de blocuri, clădind dumnezăiește. VOICULESCU, POEZII, II, 42, cf. SCRIBAN, D.

2. F i g. Minunat (3), superb (2), extraordinar. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Strălucit-au vreodată așa de dumnezăiește razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase și calde sonorități [ale Sonatei Lunii]! CARAGIALE, O. III, 54. Cât de strălucit, cât de dumnezăiește ... cântase nemuritoare cântăreață. CONTEMPORANUL, III, 699. Cum poate fi tristă când are norocul să cânte așa dumnezăiește. LUC. VII, 331, cf. RESMERIȚĂ, D. Și această

brută de Gogu ... valsa dumnezeiește. C. PETRESCU, S. 115, cf. CADE. *N-am văzut o pe Clara decât frumoasă, senină, vorbind lucruri banale și surzând dumnezeiește.* GALACTION, O. 96. *Da de gătit știe? ... - Dumnezește.* BRĂESCU, V. A. 91. *Știu să audă dumnezeiește ceea ce nu se cade.* POPA, V. 213, cf. DL. *Ce ființă dumnezeiește fericită.* T. POPOVICI, S. 302, cf. DM, SFC I, 231, DEX. ♠ (Cu valoare de superlativ) *Și dând odată coala dumnezeiește, reteză cele două capete ale balaurului.* CONV. LIT., ap. TDRG.

- Și: (învechit) **dumnezeiaște** adv.

- **Dumnezeu** + suf. -ește.

DUMNEZEÍME s. f. (Învechit, rar) Dumnezeire (2). *Ei singuri [românii] au o limbă ... să poată zice: „omenime” și „omenire”, „dumnezeime” și „dumnezeire”.* HELIADE, PARALELISM, I, 7/24.

- **Dumnezeu** + suf. -ime.

DUMNEZEÍRE s. f. 1. Dumnezeu (1); divinitate (1). *Tatăl și Fiii și Sfântul Duhu o dumnezeire [sânt].* PSALT. 336/25. *Împreună fu firea, printr-aceia e o fire și iaste o dumnedzăire.* PRAV. LUCACI, 161. *Cum dreptul aseamenea să fie cu ceia fără dumnezeire.* PO 58/24. *Iară noi acmu-l priimim de oltariu, adevărat pe Hristos viu, depreună cu nevăzuta d[u]mnezeire, întru sufletele noastre (a. 1642).* GCR I, 101/21. *Fiecareș dintru aciale feațe, a Tatălui și a Fiului și a Duhului Svânt, tot sânt dintr-o dumnedzăire.* VARLAAM, C. 169. *Cum izvorăsc și es toate apele den mare ... așaia într-acesta chip și svintele scripturi izvorăsc și es dentru înțilepciunia dumnedzăirei.* PRAV. V. *Că de dumnedzăire patimă nu să poate atinge.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 120¹/33. *Acesta Sith, petrecându-ș viața întru dumnăzăire și săminția sa ..., lauda lui Dumnezău cea adevărată au înmulțit-o.* N. COSTIN, L. 55. *Lumină înțeleasă aceaia purtat-ai luminată d[u]mnedzăire.* MOLTIVENIC (sec. XVII), 302. *Nici cu mintea să gândească neștine o ființă mai cuvioasă și mai naltă decât dumnezeirea.* ANTIM, O. 19. *H[risto]s, care este nădejde și adunare tuturor limbilor, ca să le întoarcă spre dumnezeire și ca să cunoască nașterea și moartea și învierea Sfînții[i] Sale (a. 1760).* GCR II, 71/2. *Plecarea cătră înălțimea dumnezeirii cea neabătută și nepricepută, cu înțelepciune o ai învățat.* MINEIUL (1776), 16^{v2}/21, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 16. *Dumnezeirea mea nu țintește fără ca pururea să mă țină în nenorocirea mea.* MAIOR, T. 179/16. *Un stăpânitor drept judecător este icoana dumnezeirii pe pământ.* GOLESCU, P. 20/4, cf. LB. *Dărăpănător de pravili, de lege, dumnezeiri! ... Zi, ce vrei de la mine?* HELIADE, O. I, 408. *Mustrări deșarte de cuget acuma să le lăsăm, Și glasul dumnezeirii ce slujim să ascultăm.* id. ib. 428. *Putem și noi zice acum că o dumnezeirea a lipsit din lume sau că temere de Dumnezeu n-a mai rămas în lume.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 72. *Ei [oamenii] slăvesc dumnezeirea cu spaimă în inimă.* MARCOVICI, D. 363/19. *În zădar dumnezeirea, prin o grijă-ndurătoare, Dispărțit-au cu-n-adsinul pre uscat de mări adânce.* ASACHI, P. 18/10. *Cade-să să vă grijiți și să vă curățați sufletul, căci dumnezeirea nicicum nu să cînstește de închinăciunea celui rău.* TÂMPEANU, G. 100/13. *Schimbai-ai tu cu aur o sfântă fericire întocmai ca luda vânduși dumnezeire.* C. A. ROSETTI, C. 245/7. *[Omul] uneori cade și pică în deplină tăvălire, Ear alte dăți se rădică până la dumnezeire.* CONACHI, P. 261. *Nu știură prețui acest soare al dumnezeirei ce veni ca din întunerecul nopții să-i lumineze.* FM (1843), 277²/6. *Armonia și nemărginirea îi descoperi [lui Socrate] unitatea dumnezeirei.* NEGULICI, E. II, 39/12. *Omul acesta, care-l vedeam jurându-se și luând martură dumnedzăirea, este un trădător.* NEGRUZZI, S. I, 51, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I. 323. *Dumnezeirea ... este pentru un catolic un împărat al universului care rezidă în Rai.* MACEDONSKI, O. IV, 85, cf. DDRF. *Ai fost aieve tu, dumnezeire, Ori numai te-am visat?* CERNA, P. 145. *Se muncea ... pentru câștigarea aceluî razim moral ... care purcede parcă din atingerea cu dumnezeirea.* AGÎRBIČEANU, A. 40, cf.

ȘĂINEANU, D. U. *Erau crâncene încercări ale dumnezeirii.* POPA, V. 247. *N-au știut cunoaște în sufletul lui părțicia de dumnezeire.* SADOVEANU, O. V, 278. [Potrivit concepției religioase] *eternitatea, nemurirea sunt atributele dumnezeirii.* RALEA, S.T. III, 28, cf. DL, DM, SFC I, 153. *Ambiția de a pătrunde cu mintea ordinea transcendentă constituie... un act de impietate, pentru că implică o coborâre a dumnezeirii la nivelul terestru.* V. ROM. mai 1960, 99, cf. DEX. *Veî vedea piramidele cele mari în care se află însemnate timpurile și semnele dumnezeirii.* PALEOLOGU, T. 37, cf. ȘEZ. IX, 71. *Cugetele dumnedzăirei, școala lumii, gândurile femeii și marea n-au sfârșit, n-au început.* ZANNE, P. VI, 633. ♣ **Zeitete (1).** *Opreaște Elu [Dumnezeu] cea groasă nedumnezeire, și a limbilor multă d[u]mnezeire și închinarea de idoli (a. 1774).* GCR II, 100/16. *Socotea femeia ca pre o dumnezeire care i-au fost salvat cinstea și viața.* CALENDARIU (1794), 33/14. *Măcar că din vedere, mai vârtos se poate zice că ești o dumnezeire.* MAIOR, T. 5/9. *Mulțameaște dumnezeirii aceaștia, carea fără de arme te înfătoșază înaintea mea.* BELDIMAN, N. P. I, 54/13. *Dumnezeire a inimilor simțitoare, lună! o tu, care într-aceste ceasuri de tăcere împărățești singură.* MARCOVICI, C. 66/16. *De-a mă-nchina la tine [Zulnia], ca la o dumnezeire!* CONACHI, P. 101. *Ce-i zic dumnezeire, și înger, stea și zee, Când ea este femeie, și vrea a fi femeie.* EMINESCU, O. IV, 295.

2. **Caracter divin, esență divină, divinitate (2); putere dumnezeiască; (învechit) dumnezeie (2), (învechit, rar) dumnezeime.** *Au chinuit Hristos pre cruce cu trupul și cu dumnezeirea.* MOXA², 151. *Cu dumnedzăirea ceriul deșchidz și îngerii la slujbă-i chem.* VARLAAM, C. 33. *Domnul Hristos ... știu cu dumnedzăirea Sa că de multă vream dzace.* id. ib. 110. *Noo ne-au arătat purtătorii cei de dumnedzăire.* EUSTRAȚIE, PRAV. 3/7. *Tăgăduia dumnedzăirea lui Isus Hristos și zicea că n-au fost Hristos.* N. TEST. (1648), 192¹/22. *Întru El [Isus Hristos] viețuiaște toată împlerea dumnedzării truștii.* id. ib. 270¹/18, cf. MARDARIE, L. 108/2. *Unii ce-l adăosease [cântecul], de-l dzăcea ca armeanii ..., puind cu năpaste patimă dumnedzării lui Dumnedzău.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 35^v/33. *Pentru aceasta [mântuire] au vrut să răsără lumina dumnezeirei Lui în toată lumea.* ANTIM, P. 2. *Botezându-l [pe Teofan], l-au trimis propoveditoriu dumnezeirii lui Isus.* MINEIUL (1776), 65^{v2}/22, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 7/25, MARCOVICI, C. 11/13, POLIZU. [A copilelor] *nevinovăție Nu-i destulă poezie Pentru cela ce-n simțire Poartă o dumnedzăire?* SION, POEZII, 93/14. *Frumoasa noastră limbă este însemnul etern al individualității poporului nostru, este sigiliul dumnezeirii, luceafărul luminos întipărit în fruntea nașunii noastre (a. 1865).* PLR I, 211, cf. COSTINESCU. *O, de-ai ști cât am iubit-o și cât sufăr, m-ai ierta Că-ntr-un timp pierdui credința în dumnezeirea Ta!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 10, cf. ALEXI, W., TDRG. *Omul, ... cu această scânteie de dumnezeire, caută să pătrunză bezna de îndoieli și de taine care-l împresoară.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 21, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cei ce nu cred în dumnezeirea, deci în învierea lui Iisus Christos, au o necredință conciliantă.* GALACTION, O. 535.

3. (În dicționare) **Divinizare.** Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., DDRF, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D.

4. **Evlavie, cucernicie. Ștefan-Vodă, ficiorul lui Pătru-Vodă, ... bisericilor s-au arătat cu dumnezeire mare.** URECHE, L. 157. *Să află și Pelaghia la acea svântă cazanie, nu pentru dumnedzăire ..., ce din invitarea lui Dumnedzău milostiv.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 52¹/14. *Luă acel svânt trup ... și-l astrucă cu multă cinste și dumnedzăire.* id. ib. noiembrie 101^v/6. *Sintimentul de dumnezeire este dar cea întâie lege morală a naturii.* NEGULICI, E. II, 83/8, cf. TDRG, CADE. *Nu e dumnezeirea suprema disperare?* VOICULESCU, POEZII, II, 322, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: (învechit, rar) **dumnezeiri**. - Gen.-dat. și (învechit) **dumnezeirei**. - Și: (învechit) **dumnezăire, dumnăzăire, dumnezăirie** s.f.

- V. **dumnezei**.

DUMNEZEIRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Evlavios, sfânt (2). *Era Barnovschî om dumnezăiresc și mare rugătoriu spre Dumnezău.* M. COSTIN, O. 103. *Fură aduse cinstitele lui moștii de oameni dumnezărești în secrii de piarscu.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 241¹/16.

- Pl.: *dumnezeirești*. - Și: **dumnezăirésc, -ească, dumnezărésc, -ească** adj.

- **Dumnezeire** + suf. *-esc*.

DUMNEZEIT, -Ă adj. 1. Care are atributele divinității; asupra căruia s-a coborât harul divin. *O, Dumnezeu! nu te bucuri d-acest prooroc sfințit, Om ce l-ai trimis din ceruri, împărat dumnezeit!* HELIADE, O. I, 458. *Dacă într-aceste ceasuri de vie desfătare S-ar afla lângă mine ... minut dumnezeit ... aș zice: Am trăit.* ALEXANDRESCU, O. I, 123, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. < (Substantivat) *De-oi învia să știi, dumnezeită, Că-un somn a fost angelic, deși greu.* EMINESCU, O. IV, 70, cf. DDRF. < (Adverbial) *În inimi viteze ce-au înfruntat primejdii, Tu ca un foc în ele luceai dumnezeit.* HELIADE, O. I, 162.

2. (Prin vestul Munt.; despre oameni) Care este evlavios. *Oricum tot mai dumnezeită e ea ca el.* UDRESCU, GL. ♦ (Prin vestul Munt.; despre acțiuni) Temeinic (1), conștiincios, bun; adevărat. *Asta e lucru dumnezeit, sănătos, bun.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *dumnezeiți, -te*.

- V. **dumnezei**.

DUMNEZEITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Dumnezeiesc (1). *Că cea ce-ș are parte în dumnezăitoare daruri, acela sângur nu iaste* (a. 1679 - 1680). GCR I, 242/16.

- Pl.: *dumnezeitori, -oare*. - Și: **dumnezăitór, -oare** adj.

- **Dumnezeu** + suf. *-itor*.

DUMNEZEIȚĂ s. f. (Învechit) Zeiță. *Nece den besereacă au furat, nece hulesc dumnezeița voastră.* CORESI, L. 93/7. *Cu mîntea sa au aflat de au sleit bozi, chipuri și bozoaie sau dumnezăițe de lut.* N. COSTIN, L. 64. *Neamurile păgânești cred în mulți dumnezei și dumnezeițe.* CALENDARIU (1814), 92/3, cf. LB, CIHAC, I, 323, DDRF, PHILLIPIDE, P. 153. *O copilă cobora din cer pe aripa primăverii ... cu părul revărsat potop pe umerii ei albi de dumnezeiță.* SANDU-ALDEA, D. P. 53, cf. CADE.

- Pl.: *dumnezeițe*. - Și: **dumnezăiță** s. f.

- **Dumnezeu** + suf. *-iță*.

DUMNEZEOAICĂ s. f. Zeiță. Cf. T. CORBEA, D., ap. TDRG². *Tot întru aceiași zi jupâneasele jărtvuia la buna dumnezeoaică lor, adecă Favia* (a. 1780). BV II, 257. *Palas dumnezeoaică a înțelepciunii și a științelor.* VĂCĂRESCUL, IST. 253/49. *Cursari ... furară până și idolu dumnezeoaicii, ăst idol era pavăza Miletului.* SLĂTINEANU, A. 108/12. *Eghiptienii, elinii și romanii credeau că în mare sânt acestea dumnezeoaice, nireide.* GOLESCU, I. 50. *Bozoaia va să zică dumnezeoaică pe ilinica românește.* PR. DRAM. 157, cf. POLIZU, CIHAC, I, 323, SCRIBAN, D. (Familiar; în imprecății) *Tătuța Iolampie Codău suduia de precistă și dumnezeoaică.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 6/3. *Ne duc ... să murim, precista și dumnezeoaica.* CAMILAR, N. I, 131, cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dumnezeoaice*.

- **Dumnezeu** + suf. *-oaică*.

DUMNEZEOAIE s. f. (Învechit) Zeiță. V. z e i t a t e (1). *Am ispiit să vădz oare iaste Irra cu adevărat dumnezoe.* VARLAAM, C. 429. *Maxintie Comendarisite spusă c-au vădzut capul strigoaiei ceii mare dumnezoeaiei Artemidei.* DOSOFTEI, V. S. februarie 61¹/25. *O, căt iaste de înarmată cea fecioară, și face a să cutremura o ocărăță dumnezeoae cornuță!* (a. 1649). FN 45. *Veastea și laudă în stealele ceriului și-au înfipt ... în Pallas, dumnezăoae știinților ..., în Afroditi*

în dumnezăoae frumsețelor. CANTEMIR, HR. 89. *O au tărnosit păgânește în lauda unii dumnezeoae ce-i zicea grecește Artemis.* SINDIPA (1703), 67¹/20. *Vor face jărtva ce de o sută de boi; vrând ca să astâmpere înfricoșata mânia a dumnezăoai Palas* (a. 1750 - 1780). GCR II, 83/36. *Și cu turnare jărtfind dumnezăoaei, și rugându-să, au luat din capul lui cununa preoției.* AETHIOPICA, 18¹/20. *Legea poruncește ca să fie curată ceaia ce să aduce jertfă dumnezeoaei.* ib. 68¹/23. *Celora ce le să pare că pământul iaste dumnezoea, prelestiți sânt.* VARLAAM-IOASAF, 126¹/14. *Luna ... n-au fost crezută de aceste noroade ca o dumnezăoae.* IST. AM. 43¹/8. *Să nu băznuiască mai mult poeziciei pentru Afrodita că iaste dumnezeoae a frumseții, fiindcă Elena i-au rănuit lauda.* MOLNAR, RET. 86/2. *Zână: cuvântul acesta va să zică zlea, sau ca cum ai zice dumnezoeaie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 73. *Și să înțelege că să închina la acestea [statui] ca la niște dumnezoeaie.* CHIRIAC, 124. *Ira era dumnezoeaia împăraților și a căsătoriilor.* CALENDARIU (1814), 92/11. *Dumnezeei și dumnezoeaie Olimpului adunați fiind o adâncă tăcere căuta cătră isola Calipsei ca să vează care doi va birui Minerva.* MAIOR, T. 177/27. *Aici unde Ios, dumnezoeaia liniștirii, numai să oglindea în lacrimile mele.* KOTZEBUE, U. 12¹/19. *În mijlocul unei păduri ... iaste înalțată o capiște întru slava dumnezeoaei Ceres.* BELDIMAN, N. P. I, 3/3. *Dându-i numire fără șfială dumnezoeaia cu rânduială.* ZILOT, CRON. 350. *Încep a cânta și pe coconița Drăgana și pe coconița Dobrița; le spun că sunt niște dumnezoeaie mai păgâne decât Venus și decât Diana.* HELIADE, O. I, 248. *Plăngeam, suspinam cu vaet ... Căci sfânta dumnezoeaie sburase și nu era.* CONACHI, P. 178. *Nu mi-ar fi greu să leg astă sărbare națională cu sărbătoarea unei dumnezoeaie a câmpilor latine.* RUSSO, S. 21, cf. CIHAC, I, 323, DDRF, TDRG, PAMFILE, J. III, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 180, CONTRIBUȚII, III, 18.

- Pl.: *dumnezoeaie*. - Și: (învechit) **dumnezoeaie,**

dumnezoeaie, dumnezăoae, dumnezăoae s. f.

- **Dumnezeu** + suf. *-oaie*.

DUMNEZEU s. m. 1. (În religiile monoteiste; adesea art.; cu regim de nume propriu) Ființă supremă, eternă, cauză transcendentă primordială, principiu fundamental al existenței și al ordinii universale, creator și judecător al lumii și care, în creștinism, este întreit în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt; domn (2), părinte (2), tată (17), creator, ziditor (3), stăpân (5), divinitate (1), dumnezeire (1), providență (2), pronie (1), sfânt (2), puternic (11), (învechit) tvoreț, zeu (1), sânt (2); p. e x t. Isus Hristos. *Întoarce-se-vor greașnicii întru iad și toate limbile cari vor uita Dumnezeeu.* PSALT. HUR.² 93. *Limbilor spuniu se pocăiască-se și se întorrcă-se cătră Dumnezeeu, făcându lucru destoinicu de pocanie.* COD. VOR.² 307. *Nu iaste Dumnezeeu într-însu [în păcătoș], spurca-se-voru caile lui în toată vreamia.* PSALT. 14. *Rogu-mă voao, fraților, ispovediți-vă lu Dumnezeeu pururea și păcatele voastre descoperiți-le Lui.* CORESI, EV. 19. *Însuși Dumnezău gice în Sfânta Evanghelie că împărăția ceriului iaste între voi.* PRAV. LUCACI, 171. *Și făcu Dumnezeeu doao lumina mari, lumina mai mare să slujască dzuoei și lumina mai mică să slujască nopției.* PO 13/16. *Doamne Dumnezeeu nostru, nu lăsa noi săraci ... ce tremite cumu Te-i făgăduit noao pre svântul al Tău Duh.* COD. TOD. 198. *Dentăiu făcu ceriu fără stele, numai cu cuvântul-fece, și-l frămșeț Dumnezeeu cu frămșețea lui.* MOXA², 99. *Crede iertăciunea păcatelor de la Tatăl Sfânt, Domnezeeu* (a. 1608). CODEX STURDZ. 289. *Pohtim de la milostivul Dumnezeeu zile lungi Mării[i] Tale și viață cu mare bucurie* (a. 1633). IORGA, S. D. IX, 15. *Acmu în legea noao au arătat Dumnezău svântul botedz, ca să ne curățim de boala cea de moarte.* VARLAAM, C. 111. *Iar în al zecilea an al domniei sale, în anii 6914, iulie 10, au început [Ștefan-Vodă] a zidi mănăstirea Putna, spre slava lui Dumnezeeu și a preacuratei Maicii Fecioarii Mariei.* URECHE, L. 85. *Cela ce va răpi vreo miuare călugărită sau alt obraz ce va fi giuruu lui Dumnezău ... tot să va certa cu moarte.* PRAV. 194. *Că Dumnezău porunci, grăind, cinsteaște*

tată tău, și mumă ta. N. TEST. (1648), 20⁷/1, cf. MARDARIE, L. 103/20. Putearnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască după aceste cumplite vremi anilor noștri ... să aibi vreamă și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă. M. COSTIN, O. 244. Și ne-nduplecându-i-să să facă jrătvă la idoli, ce mărturisind cu-ndrăznire pre Domnul Hristos Dumnezeu, [sfântul Orest] fu bătut cu toaage. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115⁷/31. Întru împărăția ceriului oamenii cei sff[i]nți vor vedea fața lui D[um]nezeu. CHEIA ÎN. 26⁷/28. [Moise] desăvârșit iubiia pre D[umne]zeu. BIBLIA (1688), [prefață] 6/49. Vasilie-Vodă, aproape de mazilie, au greșit lui Dumnezeu, că i s-au întunecat mintea spre lăcomie, de au stricat mănăstirea Putna, gândind că va găsi bani, și n-au găsit. NECULCE, L. 19. Lucrul ce întâi la lumină n-au fost Dumnădzău, din ne a fi, la a fi îl aduce. CANTEMIR, I. I. I, 146. Rugând, însă, den toată inema și mică puțința mea, ca acealea toate câte sânt ... atotfiitorul și putearnicul Dumnezeu să le aducă și să le dea și, spre binele și folosul de opștea creștinească, să le alcătuiască și să le facă (a. 1694). FN 23. Mitropolitul rădăică un păhar de vin făcându orații pentru slava lui Dumnezeu. GHEORGACHI, CER. 282. Nașterea lui Dumnezeu înnoeaște firile. MINEIUL (1776), 6²/14. Judecătorii ... să fie temători de Dumnezeu și drepti și să nu-și întine mâinile sale cu primirea de daruri. PRAV. COND. (1780), 164. Cheltuiala hrării casii mele și alte hacuri în trebuința căutatului moșiei să fie de mijloc, și ceia ce, cu mila lui Dumnezeu, va prisosi câștig, să împărțim drept doadă (a. 1814). IORGA, S. D. VI, 136. Nașterea cea după trup a D[o]mnului D[um]nezeu și Mântuitorului nostru I[su]s H[risto]s. CALENDARIU (1814), 14/3. Cugetul lui Dumnezeu nu-l poate ști nime. MAIOR, S. I, 6. Acest Dumnezeu, fiule! iaste ... întru tot desăvârșit. TOMICI, I. 5/12. S-au scris hrisovul ... la anii de la nașterea Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, 1823, octomvrie 28 (a. 1823). DOC. EC. 305. Iar în Azia au fost raiul, unde au făcut Dumnezeu pre Adam și pre Eva, ci smintind, îi scoasă. N. STOICA, C. B. 5, cf. LB. Ne mângăie cugetarea că prea puternicul Dumnezeu va asculta fierbintele rugă a mai multor milioane de credincioși supuși. AR (1831), 222²/16, cf. MARCOVICI, D. XIV/18. Scârbele mele le îmblânzesc socotind că cu voia lui Dumnezeu m-ai pus în rangul în care mă aflu. BUZNEA, P. V. 124/1. Norodul tot va socoti, că ca să-l pedepsească Dumnezeu chiar prin Fiul Său a vrut să se jartfească. RUSEȘ, E. 32/13. Îmi trăsese aceste regule de conduită și rugai pe Dumnezeu să-mi ajute ca să le păzesc cu credință și statornicie. BREZOIANU, I. 29/13. Dumnezeul care iubește ... va desarma pe barbari și-i va face să între în marea familie omenească. NEGULICI, E. II, 59/33. Urgia lui Dumnezeu are să se arate în curând. CONV. LIT. III, 44, cf. LM. Dumnezeu călca încă cu picioarele Sale Sfinte pietroasele pustii ale pământului. EMINESCU, P. L. 3. Bun lucru a mai lăsat Dumnezeu Sfântul și tovărășia asta! CREANGĂ, P. 119. Să nu dea Dumnezeu cel Sfânt, Să vrem noi sânge, nu pământ! COȘBUC, P. I, 209, cf. CADE. Să punem noi mâna pe pământ că pe urmă nici Dumnezeu nu ni-l mai ia! REBREANU, R. I, 133. Puterea de iubire ... se concentrează, întreagă, asupra lui Dumnezeu. NEGULESCU, G. 112. Se vede că îi trebuia lui Dumnezeu pentru păcătoșii Lui de sus un doctor bun. KLOPȘTOCK, F. 15. Dumnezeu ... lasă libertatea intervenției planului divin în cel cosmic sau omenesc. E. IONESCU, E. 184. Asta-i la voia și la hotărârea lui Dumnezeu ... răspunse cu voce domoală moș Avram. SADOVEANU, O. VII, 16. Toate fețele omenești își au modelele lor eterne în Dumnezeu. STĂNILOAE, O. 7. „Ce știe doștorii, nu știe nimic! Dumnezeu drăgușul!” – suspină o femeie. ULIERU, C. 113. Vorba-i cu școală ori fără, când e să te prindă surparea, nu te ajută nici Dumnezeu, nici învățătura. DAVIDOGLU, M. 13. Am găsit într-o piesă de teatru o întrebare, dacă în veșnicie Dumnezeu și Satan nu sunt cumva frați, ajutându-se unul pe celălalt. PREDĂ, I. 276. Dumnezeu făcu semn nopții să plece. ISAC, O. 187. Avea atâtea de făcut Dumnezeu, și oamenii îl plictiseau mereu, cerând unul pentru altul rău. ISANOS. Ț. L. 18. Dumnezeul arghezian e, într-o ipostază a

lui, cel afirmat de creștinismul popular, cu o subliniată notă panteistă. SIMION, S. R. II, 32. Dumnezeu să-i deie stare Stare bună și noroc. PAVEL, S. E. 196. Mie nu mi-e frică ... de nimeni, numai de Dumnezeu. RL 2006, nr. 4 821. Dumnezeu e bun și sfânt. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 186. Dumnezău, sfântulețu, a și priceput gândul dracilor, și a porâncit la sfete Aranghel să-i doboare dân cer jos pă pământ. ȘEZ. III, 76. A fost odată de mult ... de când umbla Dumnezeu Sfântulețu pe pământ. I. CR. II, 114, cf. ALR I 342, ALR II 3 091, ALR III/1 h 183, MAT. DIALECT. I, 68. Când Dumnezeu nu-i acasă sfinții își fac de cap. CADE. ♡ (Popular și familiar în imprecății și în jurăminte) Puiu pre Dumnezeu martur, ca așa e i-am dzis. NECULCE, L. 218, cf. ANTIM, P. XXV, LB. Bate-v-ar mama lui Dumnezeu! EMINESCU, N. 20. Bat-o Dumnezeu de babă, s-o bată. CREANGĂ, P. 125. Martur îmi e Dumnezeu! id. A. 63, cf. CADE. Ah ... Dumnezeii voștri ... răcni Vieru, mușcându-și pumnii. CAMILAR, N. I, 137. Soarele și Dumnezeii mă-tii, de unde știi tu? PREDĂ, I. 169, cf. PAMFILE, VĂZD. 143. Fântână cu trei izvoare ... de-a bea dușman al meu Să-l trăznească Dumnezeu! JARNÍK – BĂRSEANU, D. 119. ♡ (În formule de salut și de urare) Cu bine să dea Dumnezeu, jupâne Ștrul. CREANGĂ, P. 113. Dumnezeu să ne fie, că cuvântul din poveste înainte mult mai este. id. ib. 275, cf. TDRG, CADE. Noroc să dea Dumnezeu, și spor! SADOVEANU, O. I, 592, cf. DL, DM, DEX. (E x p r.) **Cu Dumnezeu înainte!** = noroc! succes! Cf. DL. ♡ **L o c. a d j.** (Popular) **Bătut de Dumnezeu** = năpăstuit (1), nenorocit (1). **Cunosc măicuță ... un popă ș-un birău Ș-un bătut de Dumnezeu.** JARNÍK – BĂRSEANU, D. 174. **De cându-s la blidul tău, Bătută-s de Dumnezeu.** id. ib. 184. **Nu mă mai amări și tu, că-s destul eu de bătut de Dumnezeu.** SADOVEANU, O. I, 374, cf. DL, DM, DEX. ♡ **E x p r.** (Popular și familiar) **Până (când ajungi) la Dumnezeu te mânăncă (sau te omoară, te fură ori îți iau sufletul) sfinții v. s f â n t (3).** **(Doamne) Dumnezeule!** = invocare a divinității, în exclamații de uimire, de spaimă, de durere, de bucurie etc. **Ah, Dumnezeule Sfinte! Prea mult am întârziat** BELDIMAN, O. 36/22. **Dumnezeule, câtă bucurie avea Robinson!** DRĂGHICI, R. 7/16. **O, Dumnezeule, blăstemul Olgăi se-implini.** NEGRUZZI, S. I, 41. **Doamne Dumnezeule! Capul și inima mi se sparg de bucurie.** EMINESCU, O. VIII, 440, cf. CADE, DL, DM, DEX. **Pentru (numele lui) Dumnezeu!** = exclamație de implorare, de deznădejde sau de dezaprobare a unei fapte ori a unei întâmplări. **Dar nu face batjocură, pentru numele lui Dumnezeu!** ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/15, cf. LB. **Pentru Dumnezeu, domnule profesor, puțină ținuță.** CAMIL PETRESCU, T. III, 321, cf. CADE. **Vă rog, pentru Dumnezeu, dați ordin.** CAMILAR, N. I, 432, cf. DL, DM, DEX. (Popular și familiar) **Ce Dumnezeu!** = exclamație prin care se exprimă necazul, nemulțumirea în fața unei situații. **Dar ce Dumnezeu? Parc-au intrat în pământ!** CREANGĂ, P. 24. **Ce Dumnezeu, de nu mai vine? Pamfile, I. II, 142. Ești fată deșteaptă, ce Dumnezeu!** CAMIL PETRESCU, T. III, 187, cf. CADE, DL, DM, DEX. ♡ (Popular și familiar) **Dumnezeu să mă ierte!** = formulă cu care se scuză cel care a spus (sau spune) o vorbă necuviincioasă. **Bună femeie, dar Dumnezeu să mă ierte, leneșă și jėjoasă.** KLOPȘTOCK, F. 10. **Dumnezeu să-l (sau s-o) ierte v. i e r t a.** (Popular și familiar) **Ferit-a (sau să ferească) Dumnezeu!** v. f e r i. (Popular și familiar) **I-a pus Dumnezeu mâna în cap v. m â n â (I I).** (Popular și familiar) **A vedea pe Dumnezeu sau a-l vedea Dumnezeu (pe cineva) = a)** a-i merge bine cuiva. Com. PAȘCA; **b)** a avea neplăceri, a da de o belea; a o păți v. p â ț i (2). ib. (Popular și familiar) **A(-l) ține Dumnezeu de păr = a avea noroc la orice.** Cf. ZANNE, P. VI, 671. (Regional) **Acolo l-a bătut Dumnezeu = acolo a rămas, acolo l-a ajuns năpasta.** Cf. CIAUȘANU, V. **Parcă (I-a) prins (sau apucat) pe Dumnezeu de (un) picior v. p i c i o r (I I).** **A-l strânge Dumnezeu (sau moartea) pe cineva v. s t r â n g e (II 7).** (Popular și familiar) **A fi iertat (sau strâns) de Dumnezeu = a)** a fi mort. Cf. ZANNE, P. VI, 687; **b)** a înceta viața sexuală din cauza bătrâneții. **Îl pârăseră bacii cei bătrâni, care erau oameni cuminți și iertați de Dumnezeu.** SADOVEANU, O. X, 576, cf. ZANNE, P. VI, 687. (Popular și familiar) **A merge (sau a se duce) la Dumnezeu = a muri!**

(1). Cf. ZANNE, p. VI, 688. (Popular și familiar) **A fi uitat de Dumnezeu** = (Popular și familiar) **(A sta, a rămâne, a șede unde)** până îl uită Dumnezeu (sau sfinții) v. u i t a (I 1). (Popular și familiar) **A se uita la cineva ca la Dumnezeu** = a iubi pe cineva din cale-afară, a adora pe cineva. Cf. TDRG. (Popular și familiar) **A porni (sau a merge, a pleca, a se duce, a rămâne, a șede etc.) cu Dumnezeu** = a porni (sau a merge, a pleca, a se duce ori a rămâne, a șede etc.) în pace, în liniște, sănătos, cu bine. *Pasă cu Dumnezeu, flica mea, și adu-ți aminte de învățăturile mele.* ISPIRESCU, L. 13. *Rămâi cu Dumnezeu, tată, și să te găsească sănătos.* id. ib. 16, cf. CADE. *Du-te înainte, cu Dumnezeu.* CAMILAR, N. I, 99, cf. DL, DM, DEX. *Mândra mea cu altul șede, Da șadă cu Dumnezeu, Că mie nu-mi pare rău.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 158. *Zis-a mândra cătră mine: Mă mărit, te las pe tine. - Hai numai cu Dumnezeu, că mie nu-mi pare rău.* id. ib. 232, cf. ZANNE, p. VI, 686. (Popular și familiar) **(Numai) Dumnezeu știe** = nu știe nimeni, nu e sigur (ceva). Cf. LB. *Sânt o mulțime de țărani carii Dumnezeu știe dacă se mai înfruptă în cășlegi cu carne.* I. IONESCU, C. 40/14, cf. CADE, DL, DM, DEX. (Popular și familiar) **Cum (sau ce) dă (sau aduce, ori vrea, lasă, hotărăște, urzește, rânduiește etc.) Dumnezeu ori cum este (dat) sau o fi ori a fost (dat) să fie de la Dumnezeu** = cum se întâmplă, cum se nimerește, așa cum i-a fost destinat fiecăruia. *Pe semne așa a fost să fie de la Dumnezeu.* CREANGĂ, p. 177. *Am să pornesc și eu într-un noroc și cum o da Dumnezeu.* id. ib. 193, cf. TDRG. *Noi ce-om cina în astă seară? Ce-o da Dumnezeu.* PAMFILE, CER. 77, cf. DL, DM, DEX. (Popular și familiar) **Încotro (sau unde ori cum) te-a (sau m-a) îndrepta Dumnezeu** = într-o direcție sau pe un drum pe care mergi fără vreun motiv anume; la întâmplare, la nimereală. *Du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu.* CREANGĂ, p. 285, cf. DL, DM, DEX. (Familiar) **A nu avea (sau a fi fără de) niciun Dumnezeu = a)** a nu avea nicio lege, nicio religie, nicio morală. Cf. ZANNE, p. VI, 680; b) (p. e x t., despre lucruri sau acțiuni) a fi fără plan și organizare, a fi anapoda. Cf. id. ib., DL, DM, DEX; c) a nu avea niciun rost, a nu fi bun de nimic. Cf. PAMFILE, J. II, 142, CIAUȘANU, V., ZANNE, p. VI, 680; d) (învechit; în forma) **a nu avea (nici) sfânt, (nici) Dumnezeu = v. sfânt (3).** (Popular și familiar) **A nu fi (bun) de niciun Dumnezeu = a nu fi bun de nimic.** Cf. ZANNE, p. VI, 680, com. PAȘCA. (Popular și familiar) **A fi mai de Dumnezeu = a fi mai vrednic, mai de încredere decât altul.** Cf. TDRG, CADE. (Regional) **A lăsa Dumnezeu de inimă (pe cineva) = a se milostivi (cineva).** *O! voinicile ... te lasă Dumnezeu de inimă să-mi dai până în sară o iepșoară?* RĂDULESCU-CODIN, I. 54. (Familiar) **A da cu barda (sau cu piatra)-n Dumnezeu = a fi nerod (I 1) sau nebun.** Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, p. VI, 689. (Familiar) **A da cu pușca în Dumnezeu v. p u ș c ă (1).** (Învechit și regional) **A da cu securea în Dumnezeu v. s e c u r e (1).** **A lăsa în plata lui Dumnezeu v. p l a t ă¹ (1).** (Învechit și popular) **A lăsa (pe cineva) în știrea lui Dumnezeu v. ș t i r e (3).** **A (se) ruga pe (sau de) toți Dumnezeii sau cu Dumnezeu v. r u g a¹ (1).** (Popular și familiar) **A lua boii lui Dumnezeu = a fi încăpățânat.** Cf. ZANNE, p. VI, 679. **(A fi) bun ca pâinea lui Dumnezeu v. p â i n e (I).** **A fi omul (sau om al) lui Dumnezeu v. o m (I 2).** (Regional) **Om de Dumnezeu!** = om cumsecade! Cf. CIAUȘANU, GL. (Popular și familiar) **Mare e grădina lui Dumnezeu!** = mulți oameni ciudați mai sunt pe lume! *Mare e grădina lui Dumnezeu, a spus el furios.* (Popular și familiar) **Păcat de Dumnezeu!** v. p ă c a t² (1). **A-l vedea (pe cineva) Dumnezeu sau Sfântul v. v e d e a³ (I 7).** (Popular și familiar) **Vede Dumnezeu al cui este colacul,** se zice cu un sentiment de milă (cu aluzie la justiția divină) când cineva este nedreptățit. Cf. ZANNE, p. VI, 518. **Varga lui Dumnezeu v. v a r g ă (I 2).** **Biciul lui Dumnezeu v. b i c i.** (Învechit și popular) **Dumnezeul ăi din tău v. t ă u² (2).** ◊ C o m p u s e: **Brăul-lui-Dumnezeu = curcubeu.** Cf. PAMFILE, VĂZD. 157, CADE; **câinii-lui-Dumnezeu = vârcolaci (1).** Cf. PAMFILE, CER. 99; **cântecul-lui-Dumnezeu = (în graiul copiilor;**

glumeț) cântec cu fluierul, trecând degetul repede peste toate găurile. Cf. PAMFILE, J. I, 55; **steaua- (sau ochiul)-lui-Dumnezeu = soare³ (I 1).** id. CER. 13; (Bot.) **cămașa-lui-Dumnezeu v. c ă m a ș ă;** **lemnul-lui-Dumnezeu v. l e m n;** **pita-lui-Dumnezeu v. p i t ă (II 3);** **săgeata-lui-Dumnezeu v. s ă g e a t ă (IV 4);** (Entom.) **boul-lui-Dumnezeu v. b o u;** **vaca-lui-Dumnezeu v. v a c ă (3).**

2. (Învechit) **Zeu (1).** *Că ceia ce se închina idolilor, dumnezei se cheamă aceia, de minția, ce dumnezei nu era.* CORESI, EV. 185. *Acolo zace Eacsi vetiazul cel vestit cari să asămăna cu dumnezeul Mercurii (a. 1750 - 1780).* GCR II, 82/30. *Un Dumnezeu în Epidor, viața țe-au izbăvit, Eghist co a sa prigonire, nimica n-au isprăvit.* BELDIMAN, O. 25/20, cf. LB. *Mithologii zic pentru Leda, soția lui Tindar, că Iupiter, cel întâi Dumnezeu al elinilor ... s-au prefăcut în lebădă [și] ... s-au vârat în sânul Ledei.* BUZNEA, P. V. 19/22. *Știi din ce neam mă trag și că strămoșii mei Sunt fii de dumnezei?* ALEXANDRESCU, O. I, 211. *Își făcuseră din Helios singurul dumnezeu.* MACEDONSKI, O. III, 13, cf. LB, CADE. *Aban, fiind preot al dumnezeului nostru Mitra, a poruncit din partea noastră rugăciunile și jertfele în taină.* SADOVEANU, O. XV, 347, cf. DL, DM, DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) **Al doilea idol au fost Volos, dumnezeul dobitoacelor (a. 1750).** GCR II, 51/10. ◊ **F i g.** Persoană sau lucru care constituie obiectul unui cult, al unei iubiri sau admirații foarte mari. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ◻ *Pentru ei, Bach era dumnezeul muzicii.*

- Pl.: (2) **dumnezei.** - Și: (învechit și regional) **dumnezeu, dumnezeu, (învechit) domnezeu, (regional) dumnezó** (ALR 1342, ALR II 3 091/141, 228, 235, 250, 284, 310, ALR II/1 h 183) s. m.

- Lat. **dom(i)ne deus.**

DUMNEZEUȚ s. m. Diminutiv al lui **D u m n e z e u.** *Nu i-ar mai răbda Dumnezăuțu.* IORDAN, STIL. 186.

- **Dumnezeu + suf. -uț.**

DUMNEZIÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **dumnezeiesc.**

DUMNEZIOÁIE s. f. v. **dumnezeoiaie.**

DUMNEZÓ s. m. v. **dumnezeu.**

DUMNEZOÁIE s. f. v. **dumnezeoiaie.**

DUMNIATÁ pron. de politețe v. **dumneata.**

DUMNÍE s. f. v. **domnie.**

DUMNILÚI pron. de politețe m. v. **dumnealui.**

DUMNITÁLE pron. de politețe v. **dumneata.**

DUMNITÁLEA pron. de politețe v. **dumneata.**

DUMPCÁR s. n. Vagon de marfă. Cf. LTR².

- Pl.: **dumpcare.**

- Din engl. **dump car.**

DÚMPER s. n. Autocamion cu cupă metalică basculantă, la care scaunul șoferului se rotește în jurul axei de direcție. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: **dumpere.**

- Din engl. **dumper, fr. dumper.**

DUMPING s. n. 1. Vânzare pe piața externă a unor mărfuri la prețuri mult inferioare prețurilor de pe piața internă și mondială, cu scopul de a înlătura pe concurenți, de a acapara piața și de a impune,

apoi, prețuri de monopol. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Petrom nu putea face o politică de dumping*. RL 2005, nr. 4 721. ◇ *Dumping valutar* = dumping (1) bazat pe un decalaj creat între cursul micșorat (în mod intenționat) al valutei naționale a țării exportatoare față de valuta țării importatoare. Cf. M. D. ENC.

2. C o m p u s: **dumping-syndrom** = sindrom caracteristic bolnavilor care au suferit o gastrectomie, determinat de trecerea bruscă a alimentelor din stomac în jejun și manifestat clinic prin amețeli, dureri abdominale, cefalee, uneori stare de colaps vasomotor și, cu timpul, pierdere ponderală; sindrom dumping. Cf. M. D. ENC., D. MED.

- Pronunțat: *dâmping*. - Pl.: *dumpinguri*.

- Din engl. **dumping**.

DUMULŪI pron. de politețe m. v. **dumnealui**.

DUNAIMĂ s. f. v. **dunanma**.

DUNĂJ s. n. Bucată de lemn sau de alt material, folosită pentru separarea și protecția mărfurilor din magazia unei nave. Cf. L. ROM. 1966, 86, DN³, D. MAR.

- Pl.: *dunaje*.

- Din engl. **dunnage**.

DUNALMĂ s. f. v. **dunanma**.

DUNAMNĂ s. f. v. **dunanma**.

DUNANMĂ s. f. (Învechit) 1. Sărbătoare publică, festivitate cu ocazia unui eveniment important (de obicei repurtarea unei victorii, cucerirea unei cetăți) și care era însoțită de veselie, jocuri, petreceri, împodobirea și iluminarea orașelor etc. *Chehaiaua căpitan-pașii de Dunăre când au venit aci cu fermanuri pentru pregătirea dunalmalii: au venit cu această veste de izbândă un agă ... cu ferman* (a. 1693). ȘIO II₂, 49. *După ce luă veste de bucurie pentru doă cetăți în Africa [sultanul Selim] ... dacă făcu dunanma de bucurie, mai trăind doă săptămâni, au murit*. N. COSTIN, LET. I A 94/30. *Făcându-să jocuri și donanmale prin cetate, după cum era obiceiul*. CANTEMIR, HR. 331. [Împăratului] *i-au venit veste cum că au dobândit și au supus vezirul tot Peloponisul, adică Moreea, și acolo făcând dunanma, s-au întors înapoi*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 185/22. *Și au venit cu această veste de izbândă un agă a vezirului, cu ferman, ca să se veselească domniea, să facă dulalma*. MUSTE, LET. III, 78/26. *Au poroncit domnul de au făcut mare dunanma în tot Iașul și pin toate târgurile de pe afară* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 235/38, cf. DDRF, ȘIO II₂, 49, TDRG, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 312. *Se făceau dunamnale după dunamnale și nimeni nu mai voia a știre de cei băgați mai întâi în obezi și chinuși*. BARBU, PRINC. 275.

2. Escadră (navală). *S-au sculat cu donoimaoa de la Țarigrad*. CANTEMIR, HR. 336. *Cu mare dunaima de corăbii purcegând pe Marea Neagră, au intrat cu oastea în sus pe Dunăre*. id. ib. 337. *Viind până la Mecin, acolo i-au scos înainte nazirul de Brăila dunalma, de au venit Grigorie-Vodă pe apă*. AMIRAS, C. 122, cf. 158. *S-au făcut alaiul dunalmalii pe boazul mării, adică al armădiei* (a. 1715). ȘIO II₂, 49. *La Galați n-au la ce trage Gulioane și volice, La Galați n-au ce se duce Borozan și dulalmale, Li s-a nchis această cale* (a. 1769). CONV. LIT. IX, 328, cf. TDRG.

- Pl.: *dunanmale*. - Și: **dunaimă**, **dunalmă**, **dunamnă**, **dulalmă**, **donaimă**, **donamnă** (ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 312), **dunanmă**, **donoimă** s. f.

- Din tc. **donanma**.

DUNĂV, -Ă adj. (Prin nord-vestul Transilv.; despre oameni) Prost (B IV 1). *Omul ăsta atăta-i de dunav, încât nu știe unde*

să-nceapă și unde să sfârșească! BUGNARIU, N. 50/375. ◇ E x p r. **A fi dunav de cap** = a fi înapoiat mintal (Călugări - Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 222. ♦ Ticălos (3). Cf. BUGNARIU, N. 50/375. ♦ Nebunatic (2). Com. din ZAGRA - NĂSĂUD.

- Pl.: *dunavi*, -e.

- Et. nec.

DUNĂ¹ s. f. Movilă mică de nisip, formată de vânt în regiunile nisipoase. *Dealurile de arină, adunate lângă țărmuri, se numesc dune*. RUS, I, I, 39/30. *Aici se formează, pe țărmuri, niște movile de nisip numite dune*. BARASCH, I. N. 86/11, cf. ALEXI, W, ȘĂINEANU². *Azi am găsit pe dună un braț alb de statuie*. ANGHEL, P. 25. *Văzut-ați voi vreodată pletosul plin de dună, Cum e-apucat de spasmuri când vine uraganul?* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 43, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Simțindu-se deodată mai izolat, mai singur în larma chefluiilor decât dacă s-ar fi trezit între dunele Saharei, se întreba ce să facă?* COCEA, S. II, 263. *După câmpia joasă cu podoabele ei de grădini și sate, am intrat între dune*. SADOVEANU, O. IX, 280. *Și fiecare toamnă vă sapă un mormânt În stâncă, pe țărnă, sau prin nisipul dunii*. PILLAT, P. 23. *Perpendicular pe râul Ialomița sunt undulațiuni lungi, care nu sunt altceva decât dune străvechi, consolidate*. ENC. AGR. I, 403, cf. SCRIBAN, D. *Ele [grindurile] sunt formate din nisipuri fluvio-marine, în parte formând dune mișcătoare*. ONCESCU, G. 38. [Petre Enculescu] *a publicat numeroase lucrări ... din care putem cita: ... „Nisipurile de dune din România”*. AGROTEHNICA, I, 53. *Se vedea un catarg strâmb, răsărind dintre dune*. TUDORAN, P. 36, cf. LTR². *El poate fi nisip marin, nisip fluvial, nisip de dune*. GEOLOGIA, 27, cf. DER. *Mână spre dunele de nisip dinapoia satului*. BĂNULESCU, I. 13. *Suprafața acestui astru este acoperită doar de dune de nisip*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319, cf. DEX, DN³. ◇ F i g. *Rătăcind din dună în dună pe vastul țărm al amintirii, Mustea se pomeni față în față cu Greta*. BENIUC, M. N. I, 132.

- Pl.: *dune*. - Și: (învechit, rar) **dînă** s. f.

- Din fr. **dune**. Cf. germ. D ũ n e.

DUNĂ² s. f. (Prin Transilv. și prin Ban.) Pilotă (1). *Oamenii își scoseseră boarfele din căruțe, întinseseră pe jos pernele și dunele de puf*. T. POPOVICI, S. 428, cf. L. ROM, 1960, nr. 2, 20, LEXIC REG. II, 39, ALR II/I MN 138, 3 898, ALRM II/I h 362, A I 12, 17, 21, 26, 35, III 3, 16, IV 5, V 2.

- Pl.: *dune* și (regional) *duni* (ALR II/I MN 138, 3 898/47, 53, 76, 310, A I 21). - Și: (regional) **dûnhă** s. f. A I 12, 17, 35.

- Din magh. **dunyha** (dial. **dunna**).

DUNĂRE s. f. (Popular) Apă mare; cantitate mare de apă. Cf. DEX. *Au ajuns la o dunăre care n-avea margini, nici fund*. SBIERA, P. 191, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. ◇ L o c a d j. **Dunăre de mănios** = extrem de supărat. *Dar știi că m-ai ars, haiducule, zise părintele Duhu, luându-și tâlpășița dunăre de mănios*. CREANGĂ, A. 141. *Șă dunări di mănios, înșfacă flăcău[l] fata*. ȘEZ. XXIII, 56. ◇ E x p r. **A crește** (sau **a fi** ori **a se face**) **dunăre** = a crește peste măsură. Cf. DEX. *Porumbul e dunăre! Porumbul e braniște...*, nu te vezi cu calul (pe cal) din el. CIAUȘANU, GL., id. V. **A se face dunăre (turbată)** sau **a se face dunăre de mănție** ori **a fi (mănios) dunăre** = a se mânia foarte tare. Cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, GOROVEI, CR., CADE. *Locotenentul Pandelescu e mănios dunăre pe Dab, zice că el v-a învățat să umblați cu minciuni*. V. ROM. noiembrie 1953, 126, cf. DEX, CIAUȘANU, V.

- Din n. pr. **Dunăre**.

DUNĂREÁN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază din părțile (de pe malul românesc al) Dunării sau care este originară de acolo; (la m. pl.) locuitorii din

părțile (de pe malul românesc al) Dunării. *Cătră aceștia s-au adaos dunărenii*. SADOVEANU, O. XX, 614, cf. DL, DM, DEX.

2. Adj. Care se află de o parte și de alta a Dunării, care ține de Dunăre; privitor la părțile Dunării sau la locuitorii din părțile Dunării, de la Dunăre, al Dunării. *Acel neam este despărțit în două principate, adică Bogdania și regiunea dunăreană (Valahia Transalpină)*. MAIOR, S. II, 65. *Vistieria Principatului dă poruncă județelor situate la granița dunăreană să ia măsuri grabnice (a. 1813)*. DOC. EC. 159. *Clima țerii încă e sănătoasă, cu excepția râpei dunărene*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 55, cf. COSTINESCU. *Pe câmpia dunăreană, care fuge-n departare ... Unind două orizonuri, eată valul lui Traian*. ALECSANDRI, POEZII, 92. *Țările dunărene nu sunt până acum destul de cunoscute în Europa occidentală*. ODOBESCU, S. II, 84. *Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul*. EMINESCU, O. I, 91. *Ducând la groapă trupul reginei dunărene*. id. ib. 92. *Niciodată floare mai mândră, mai aleasă, n-a împodobit valea dunăreană*. GANE, N. I, 6. [Ambasadorii] îndemnară [pe turci] la un pas îndrăzneț: să ocupe principatele dunărene pe dată. CONTEMPORANUL, VII₂, 54, cf. DDRF. *A răposat ... Radul Marele Voevod și domn a toată Țara Românească și a părților dunărene*. IORGA, C. I, I, 12. *Călătoriile lui Acornion din Dionysopolis ... ne indică, în chip clar, prezența regelui get în regiunea dunăreană*. PÂRVAN, G. 81, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Iată acum schița ... unui orașel dunărean în zi de sărbătoare*. LOVINESCU, C.² VII, 69. *Alba iarnă dunăreană ... Culcă ... Bărăganele de grâu*. VOICULESCU, POEZII, II, 166. *Îi va fi trimes fără îndoială la locul lor, pe celălalt țărm dunărean*. SADOVEANU, O. X, 197. *Prima constituție scrisă a statelor dunărene de acum o sută și ceva de ani statornicia definiției privilegiiile boierimii*. id. ib. XX, 575, cf. SCRIBAN, D. *Se poate ușor reconstrui ... versiunea ce ni s-a păstrat a epopeei, la care fără îndoială a contribuit un scriitor din această regiune dunăreană*. BRĂTIANU, T. 41. *Cocoși dunăreni își vestesc de pe garduri Dumineca lungă și fără de seară*. BLAGA, POEZII, 174. *Cel mai vechi vapor al Companiei Dunărene*. TUDORAN, P. 47, cf. DL. *Dunărenele întinderi ... Adunau ursuz sămânță și iubirea de țăran*. LABIȘ, P. I, 58. *În spațiul dunărean, cântecul capătă amploarea unei narațiuni senzationale*. IST. LIT. ROM. I, 129. *Războiul ... afecta și ținuturile dunărene*. H. DAICOVICIU, D. 91. *Așezați între streășina ... Carpaților și vadurile dunărene, Bucureștii erau străjuți ... de codri*. G. BARBU, A. V. 8, cf. M. D. ENC. *Turcii din garnizoanele dunărene au năvălit până la Suceava*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 13, cf. DEX.

- Pl.: *dunăreni, -e*.

- **Dunăre** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DUNĂREĂNCĂ s. f. 1. Femeie care face parte din populația de bază din părțile (de pe malul românesc al) Dunării sau este originară de acolo. *Dunărencele sunt femei puternice*. ◇ (Adjectival) *Femeile dunărence au costume specifice*.

2. (De obicei art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Jocurile călușarilor sunt: bătuța, chindia, dunăreanca, băltăreasca*. PAMFILE, S. V. 69, cf. VARONE, JOC. ROM. N. 72, H IX 174.

- Pl.: *dunărence*.

- **Dunărean** + suf. *-că*.

DUNĂREĂNT s. n. v. **dunărînt**.

DUNĂREĂNT s. n. v. **dunărînt**.

DUNĂREȘC, -EĂSCĂ adj. Referitor la Dunăre, care aparține Dunării. *Pe malul dunăresc*. MAT. FOLK. I 273, ALR II 4 365/36, 531.

- Pl.: *dunărești*.

- **Dunăre** (n. pr.) + suf. *-esc*.

DUNĂRÎNT s. n. (Prin Ban.) Vânt ce bate dinspre Dunăre, din direcția sud. sud-vest. Cf. PAMFILE, VĂZD. 54. CADE, BOCEANU, GL., CHEST. IV 85/22.

- Și: **dunăreănt** (CHEST. IV 85/22). **dunăreănt** (CADE) s. n.
- Cf. **Dunăre**.

DUNĂRÎNȚĂ s. f. (Regional) Pește înrudit cu zvârluga, dar cu petele laterale mai mari și coloritul violaceu, care trăiește numai în Dunăre (*Cobitis bulgarica*). Cf. C. ANTONESCU, P. 97.

- Pl.: *dunărînțe*.

- Cf. **Dunăre**.

DUNĂRIUȚĂ s. f. (Regional) Joc acompaniat de lăutari, nedefinit mai îndeaproape. Cf. PAMFILE, J. Iff, 16. SFC IV. 145, 157.

- Pronunțat: *-ri-u-*. - Pl.: *dunăriuțe*.

- Et. nec.

DUNCHEMÁN s. m. (Nav.) Fochist la caldarină. Cf. CADE, D. MAR.

- Scris și: *dunkeman*. CADE. - Pl.: *dunchemani*.

- Din germ. **Dunkelmann**.

DUNDĂR subst. (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de oameni aflată într-o casă (Godinești - Tismana). Cf. GR. S. V. 120.

- Din sb. **dundar**.

DUNÉTĂ s. f. Punte mică ridicată deasupra punții principale la pupa unei nave, unde sunt amenajate cabinele echipajului. *Comandantul, zi și noapte pe dunetă ..., observa mersul corăbiei*. GHICA, C. E. I, 22, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, ABC MAR. *La pupă, pe dunetă, toate erau împodobite cu mult gust*. BART, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *Ușa unei cabine de sub dunetă se deschise*. TUDORAN, P. 458, cf. DER, DEX, DN³. ◇ (Prin analogie) *De pe duneta mesei de scris, despre elan, Voi consulta impresiile lui Melville*. VULPESCU, P. 10.

- Pl.: *dunete*.

- Din fr. **dunette**.

DUNGĂ vb. I. T r a n z. A trage sau a trasa dungi (1); p. e x t. a însemna cu dungi. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Credeți că un bolovan ... dungat cu zgârieturi paralele, deșteaptă atâta poezie în mintea unui om lipsit de știință*. CONTEMPORANUL, I, 345. *Tulpina ei [a anghelicăi] ... dungată cu șanțuri în lung, e acoperită de un praf verzui*. VOICULESCU, L. 55. *La clasa a 7-a m-am înfățișat cu mâneca tunicii dungată ... de două galoane de rânit*. MIHĂESCU, D. A. II. *Părul, altădată blond, era acum dungat de șuvițe cărunte*. CONTEMP. 1975, nr. 1 477, cf. DEX².

- Prez. ind.: *dunghez*.

- De la **dungă**.

DUNGĂCI, -CE adj. (Regional) Încăpățânat (Someș-Guruslău - Jibou). Cf. MAT. DIALECT. I, 209.

- Pl.: *dungaci, -ce*.

- **Dungă** + suf. *-aci*.

DUNGĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d u n g a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dungări*.

- V. **dunga**.

DUNGĂRIȘTE s. f. (Învechit, rar) Carceră. Cf. MĂNDRĂSCU, I. G. 44.

- Pl.: *dungariști*.

- Din germ. **Dunkelarrest**.

DUNGĂT, -Ă adj. Care are dungi (1); vărgat (1), (rar) zebraț, (popular) învărstat, pestriț (2), vârstat (2), (regional) șergat, vărcat. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Pereții erau tapetați cu hârtie dungată.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. *Am prilejul să contempļu, săptămânal, pe frânghie pijamaua dungată ... și alte efecte ale domnului Simion.* id. ib. 129. *O fată ... cu o rochie înfioată în poale și dungată, cânta.* STANCU, R. A. I, 295. *Spatele [ciocăntorii] este întoideana dungat.* LINȚIA, P. II, 61. *Capul, ciugulit, îi atârna pe piept; un grumaz costeliv, scofălcit și dungat ca o împletitură de curele.* VINEA, L. I, 33, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Regional) *Măr dungat* = soi de mere² (1) care are coaja cu dungi. *Merele ... cu pielița dungată.* ENC. AGR. III, 690, cf. BORZA, D. 106. *Zăceau ... mere dungate, mere Paradis.* BARBU, PRINC. 17. *Foaie verde măr dungat, Acum m-am înspăimântat, Mi-e frică de răposat.* PĂSCULESCU, L. P. 225.

- Pl.: *dungați, -te.*

- V. **dunga.**

DUNGĂ s. f. 1. Linie vizibilă, pe un fond de altă culoare; vargă (B), (popular) vârstat², (regional) șar¹ (2), șargă¹ (1), vârcă (2). *Macra, adecă dungă lungă, vrahia, dungă scurtă sau încovoiată.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.², 22. *Cetele de ținani se deosebesc prin șetrele lor mohorâte, vârgate cu dungi negre.* DACIA LIT. 117/7. *Vitele acestor vecchi soiuri era de mai multe coloruri (păruri) ... ele avea o dungă albă de-a lungul spinărei.* I. IONESCU, V. 42/19, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *O fotă albastră cu dungi vișinii ... încungiura trupul mlădios [al fetei].* ALECSANDRI, O. P. 61, cf. LM. *În spectrul solar sunt niște dungi transversale negre.* CONTEMPORANUL, I, 19. *Ne presentă, în toate produsele ei forme șovăite de o grație originală, suprafețe oabile, mlădiute cu dungi.* ODOBESCU, S. II, 256. *Paturile erau ... așezate pe patru stâlpi lucrați ca melcul și cu niște dungi de aur.* ISPIRESCU, L. 251. *O cingătoare lată, neagră cu dungi albastre.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 202, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *S-a putut vorbi ... de urme ale zugrăvelii, dungi de alb și roșu, - la Moldovița.* IORGA, C. I. II, 17. *Cine-a-nțeles cât plâns ascunde sub ochi o dungă viorie.* ANGHEL, Î. G. 27, cf. TDRG. *Rândunici se arătau ca niște dungi negre.* AGÎRBICEANU, A. 263. *A ieșit la lucru împreună cu George care, în afară de o dungă vânăță pe spinare ..., era bun teafăr.* REBREANU, I. 59, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pădurile trag în negură o dungă sură.* C. PETRESCU, S. 61, cf. CADE. *Era un bleumarine închis, dar cu țesătura în dungi împletite fin.* CAMIL PETRESCU, P. 268. *Recruții, pierduți în ceața ce se îngroșase ..., păreau o dungă neagră.* BRĂESCU, O. A. I, 83. *Postav fin ..., negru cu dungi albe.* MOROIANU, S. 33, cf. SCRIBAN, D. *Artistul vorbește despre ... dungi care acoperă transversal aripele, despre linii.* VIANU, A. P. 267. *Femeile poartă fote cu dungi orizontale, negre-roșii.* CĂLINESCU, C. O. 258. *Începu să-i numere în gând dungile de la margini.* STANCU, R. A. II, 419. *Mobile aurite, tapisate cu mătase galbenă cu dungi verzi.* DEMETRIUS, A. 247, cf. DL. *Stătea în picioare, îmbrăcat într-un costum gri, cu cravată în dungi roșii.* PREDĂ, M. 187, cf. DM. *Era îmbrăcat ... cu haină groasă și pantaloni în dungi.* BARBU, G. 24. *Linia din față a cerului ... despărțea, cu dunga ei violetă, câmpia de norii albi.* BĂNULESCU, I. 121, cf. DEX. *Trei jugănei ... Cu dungi negre pe spinare.* PĂSCULESCU, L. P. 308. *Iepe tinere, sirepe, Cu dungi negre pe spinare.* BALADE, II, 75. *Cuculeț cu peni-n dungi Vara vii, vara te duci.* FOLC. MOLD. II, 226. ◊ F i g. *Bine e să știi, în moarte, că o dungă lași - un nume.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 17. *Să las în omenire, amici, numai o dungă, O urmă.* MILLE, V. P. 63. ◊ E x p r. (Popular) **A fi prost** (sau **nebun**) în dungi = a fi foarte prost (sau nebun). *Pe cât femeia era de vrednică și de înțeleaptă, pe atât barbatul era de prost, și încă ce prost, prost în dungi.* ȘEZ. VII, 133, cf. UDRESCU, GL. **A lua** (pe cineva) **la dungă** = a pisălogi (pe cineva). Cf. UDRESCU, GL. ◊ P. a n a l. **Fășie**, porțiune (de pământ, de stofă etc.); p. e x t. **zonă** (2). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 292. *Ies umbre pe dealuri, și pier, Născute din dungi plutitoare De*

nori. COȘBUC, P. II, 20. *Ce farmec puternic e într-o dungă de șoseluță albă prăfuită, ce piere-ntr-o lanurile înverzite!* SĂM. II, 314. *Lui Alexandru-al-Bun i se zălogi apoi țara de peste Prut până la Nistru, o dungă lată de pământ.* IORGA, C. I. II, 97. *Își împinse puțin cu mâna stângă năframa ... lăsând să se vadă o dungă a părului mai mult sur.* AGÎRBICEANU, S. 45, cf. CADE. *Grădina pământului, lăsat din unelte, brazde răscolite, miriști, dungi de păduri depărtate.* ARGHEZI, S. XI, 115. *Se iviră din traistă ... o halcă de slănină ... cu o dungă de mușchi.* BENIUC, M. C. I, 127. *O dungă de mătasă neagră îi mărginea ca un lampas veșmintele sobre.* VINEA, L. I, 14. *Nu te teme tu mireasă, Că ghicui-i în cui, în casă, Împletit în șase dungi.* FOLC. TRANSILV. II, 171. ◊ Adâncitură (ramificată) în pielea feței sau a corpului, provocată de boală, de bătrânețe; creț, cută, încrețitură, rid¹, zbârcitură, (popular) zbârceală, zbârci¹, (popular și familiar) brazdă, (regional) raciț (1). *Arătă mâna ce fusease tăiată, carea avea o dungă de să cunoștea sâmnul tăieturii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195¹/17. *Firile vieții sânt închipuite în om și cu semne trupești, și arătate în dungile ființii lui.* PISCUPESCU, O. 115/11. *Înalt de 5 palme, cu dungi pe față și cu barbă albă.* J. CIHAC, I. N. 20/6. *Când este pântecul rădăcat la amândouă părțile, și la mijloc rămâne o dungă.* MEȘT. MOȘ. 53/10. *Sămnele prin care se cunoaște vrăsta la vite albe sânt dinții, iar să poate cunoaște și pă dungele coarnilor.* LITINSCHI, M. 119/14. *Căci ca eara cea trecută înc-o dungă de durere P-a mea frunte se ivi.* SERRURIE, P. 25. *Vede fața serioasă a Elenei, cu o dungă între sprâncene.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238. *Fruntea înaltă era brăzdată de dungi adânci.* AGÎRBICEANU, S. 352. *Aplecându-se adânc pe burta îndoită în dungi groase.* MIRONESCU, S. 53. *E mereu încrunțată (fără nicio dungă totuși).* CAMIL PETRESCU, P. 61. *Bătrânul a rămas cu privirea pe dunga dintre sprâncenele celui adormit.* POPA, V. 131. *Era palid și o ușoară dungă îi tăia fruntea.* VISSARION, B. 349. *Fața îi era brăzdată de dungi adânci.* RALEA, O. 132. *O subțire dungă între sprâncene, crestată de spinoasele-i răspunderi.* C. PETRESCU, A. R. 9. *O dungă hotărâtă i se crestase între sprâncene.* VINEA, L. II, 276, cf. DL, DM. *În obraz i se ivi o dungă adâncă.* BARBU, Ș. N. 221, cf. DEX. ◊ Urmă lăsată pe o suprafață prin apăsare, zgâriere, săpare etc.; adâncitură, dără¹ (1), zgârietură (2). *Cu o pietricea ascuțită trăge o dungă.* DRĂGHICI, R. 54/31. *Ochelarii buni trebuie să fie netezi la pipăire, să nu aibă asprime, gropițe, năsip, dungi.* ALBINET, M. 201/2. *Se formă în masa ei niște dungi grele care se împart anevoie ca să fie uniformitate în sticlă.* MARIN, PR. II, 161/18. *Spargeră asfaltul, lăsând gropi și dungi adânci în pământ.* BENIUC, M. C. I, 227. ◊ Fantă. *Prin dungile de aerisire de la streșinile furgonului nu pătrundea lumină.* BĂNULESCU, I. 217. ◊ Linie imaginară care marchează orizontul. *Să cheamă dunga ceriului din carea soare[le] să întoarce, veri la suii, veri la coborât, Racul, Capricornul.* CANTEMIR, I. I. I, 24. *Din dunga orizontului năvăleau raze roșiatice.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 50. *Soarele se înfige în dunga neagră ... a orizontului.* C. PETRESCU, S. 42. *Ieșim noaptea la câmp ca, de pe vreo movilă, să căuțăm pe Fomalhaut la dunga zării.* M. I. CARAGIALE, C. 152. *Sosind din dunga zării de argint Vin păsările-mi mari de sârbătoare.* LABIȘ, P. 133. *Stă soarele în loc, ... mușcând și-ngerând dunga sinilie a zării.* LĂNCRĂNȚAN, C. III, 525. ◊ Mănunchi lung și subțire de unde luminoase, de fum, de ceață etc.; fascicul, fășie, trambă (13). *V. r a z ă* (1). *O beșică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie Printre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie.* EMINESCU, O. I, 84. *Un punct strălucitor se zărește în mijlocul valurilor, ca un soare sub apă ce se unea cu cerul prin o dungă de lumină.* GANE, N. I, 26. *Lasă-ți clipele vieții înțelept să se strecoare, Răsărind de pe-a lor urme, dungi nesterse de lumină.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 72. *O dungă de soare se-arată.* COȘBUC, P. II, 9. *Aveau o dungă de lumină, ca un fulger.* VLASIU, A. P. 108. *O dungă subțire de fum se ridică tot timpul.* BOGZA, A. Î. 63. *Deodată, pe sub ușă, într-o dungă de lumină.* VINEA, L. II, 131, cf. DL, DM, DEX. ◊ (Învechit) Succesiune a strămoșilor; neam (12). *Dă șpre ta(ă) trăgându-se dă(n) veachia dungă a Craioveștilor* (a. 1683). ap. TDRG. *Ca și dunga cea mare*

bătrână și blagorodnă a rodului și neamului său, atâta despre tată, cât și despre mamă să se zugrăvească (a. 1694). ap. ib., cf. SCRIBAN, D. ♦ (Învechit, rar) Cratimă. *Ce este dunga? Este semnul cel mai mic al despărțirii, ... cel ce să pune după grăirea cea începută și puțin ridicată prin mișcare, dar prin răsufare neîmpiedecată.* EUSTATIEVICI, GRAM. RUM.² 24.

2. Parte la extremitatea unor obiecte, a unor construcții etc. delimitată de două sau de mai multe suprafețe situate în planuri diferite; latură, margine (I 8), muchie (2). *Voesti să prinzi roiul, și încălzind dunga fagurului pre un fier ars, îl lipești în fundul coșnișii.* MOLNAR, E. S. 170/13. *Lățești de anin ... înțepenii pe căpriori în patru muchii cu dunga de 2 policari.* FACTOR, M. 22/12. *Mă răzimasem de dunga patului ei.* LUC. II, 333. *Rămânea nemișcat, întins ... pe dunga patului.* AGÎRBICEANU, S. 442. *Se răzimă cu mâinile de dunga mesei.* REBREANU, P. S. 295, cf. DL, DM. *Nu s-a uitat că apa mi se urcase în casă până la dunga patului.* BĂNULESCU, I. 29. *Partea superioară a tabloului are o dungă curbă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 4/11, cf. DEX. *Capul jos și l-oi tăia Pe dunga leagănelui, Pe dosul scaunului.* SEVASTOS, P. 513. *Mireasa inimii lui șede-n dunga patului.* BALADE, III, 243. *Țucu-i dunga ceterii.* FOLC. TRANSILV. I, 396. ♦ Margine făcută cu fierul de călcat în lungul pantalonului, în față și în spate. *Pe unu-l supără manșeta ori dunga de la pantalon.* ANGHIEL-IOSIF, C. M. I, 21. *Plictisit de așteptare, puse pe o servitoare să-i mai calce dunga pantalonilor.* REBREANU, I. 139. *Pantalonii lungi au dunga călcată proaspăt.* CAZIMIR, GR. 35. *Dădu mâna grav și se așeză pe marginea cerdacului, potrivindu-și dunga pantalonului.* C. PETRESCU, R. DR. 125. *Ceilalți tineri ... aveau dungă impecabilă la pantalonii.* E. IONESCU, E. 57. *Băieți chipeși ..., în grupuri zgomotoase, toți cu grijă de dunga de la pantalonii.* MIHĂESCU, D. A. 12. *Ca un tăiș, o dungă fără greș îi liniază pantalonii.* VINEA, L. I, 7. ♦ Margine neascuțită a unor obiecte tăioase. Cf. LB, LM, CADE, DL, DM, DEX. *Pe un deluț ascuțit ca o dungă de cuțit.* TEODORESCU, P. P. 148. ♦ Margine îngustă de pământ situată de-a lungul unei ape, a unei denivelări de teren etc.; buză, mal¹ (3). *Simșea iarăși cum aleargă pe dunga prăpastiei.* REBREANU, P. S. 146. *Cu clinchete zgloabii din dunga văii Răsună zurgălăii argintii.* LABIȘ, P. 25. *Fă-mă pe la leului, Pe dunga valeului Să văd apa șurând.* DOINE, 256. *În ce apă m-ai scaldat ..., Tot pe dunga șanțului La bătaea neamțului!* HODOȘ, P. P. 207, cf. ALR SN III h 824, ALRM SN II h 643. ♦ Partea cea mai înaltă, ascuțită a unui munte sau deal; coamă, creastă, creștet, culme, muchie (I 3), spinare (II 1), sprânceană (2), (popular) culmiș. *Peste Moldova invizibilă, dunga similită a dealului Pașcanilor.* IBRĂLEANU, A. 149, cf. DL, DEX, ALR SN III h 808, h 810/47, ALRM SN II h 627. ♦ (Popular) Ridicătură de pământ făcută pe mijlocul arăturii. Cf. ALR SN I h 31. ♦ (Regional) Bor la pălărie. Cf. ALR I 1 859/45, 289. ♦ (Regional) Marginea ascuțită a fundului vasului care intră în gardină. Cf. ALR II 6 697/2, 272, 284, 836.

3. Extremitate a unui lucru, c o a s t ă, l a t u r ă, p a r t e (II 5); s p e c. extremitate laterală (dreaptă sau stângă) a corpului omenesc, c o a s t ă, l a t u r ă, p a r t e (II 5), r â n ă (2). *Căci aicea mai mult să înalță apa decât la Livia, ... căci de aicea până acolo, în multe ape și gârle împrăștiindu-să, să cheltuieste și mai vârtos dacă supt dunga Ismeriilor agiunge, împotriva țării carea sa cheamă Congo.* CANTEMIR, I. I. I, 184, cf. VALIAN, V. *Se-ntoarce cu dunga spre valuri vasul.* COȘBUC, AE. 13, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. *Apoi se întoarce pe ceealaltă dungă și doarme mai departe.* MERA, L. B. 277. *Frunză verde albă-n dungă.* BÎRLEA, C. P. 215. *Să-mi tragă clopot'ile, Toate patru dungile.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 208. ♦ L o c. a d v. *În (sau într-o, dintr-o) dungă = într-o (sau dintr-o) extremitate laterală; într-o parte (v. p a r t e II 5), p i e z i ș (I). Bate vântul frunza-n dungă - Cântăreții mi-i alungă.* EMINESCU, O. I, 214. *Cotețul găinilor era aplecat într-o dungă.* AGÎRBICEANU, S. 129. *Cățiva nori mici primeau o lumină în dungă.* VLASIU, D. 398. *Fire cărunte ... Aplecate-ntr-o dungă pe frunte.*

BLAGA, POEZII, 217. *Zarea-n dungă e sticloasă.* LABIȘ, P. 218. *Buna s-a împiedicat de-o piatră, și a căzut într-o dungă.* LĂNCRĂNAN, C. I, 62. *Mă privește cam într-o dungă.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23, cf. DEX, ALR II/1 h 98. *Plopule, cu frunza-n dungă, Lasă-mă la a ta umbră!* FOLC. OLT. - MUNT. I, 80. (E x p r.) **A trage** (sau **a bate, a suna**, regional, **a tălâncui**) **clopotul într-o (ori în, din) dungă** = a trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui, pentru a vesti un pericol, un deces etc. *Românii se aduna la Dobra, trag clopotele în dungă.* BARIȚIU, P. A. I, 277. *Se bătură clopotele într-o dungă și toți bărbații ... ieșiră spre întâmpinarea inamicului.* F (1866), 124. *Se sfârșise-acele cânturi, preoții-ncheiase ruga, Doar din când [în când] sunat-a jalnic și-ntr-o dungă Buga.* EMINESCU, O. VIII, 219. *A sunat clopotul în dungă.* LUC. II, 206. *Tragi, uneori, clopotul într-o dungă.* AGÎRBICEANU, S. 519. *Tălâncăniau mereu într-o dungă clopote mari de alamă.* LUNGANU, C. 103. *Clopotul cel bătrân suna rar, numai într-o dungă.* SADOVEANU, O. XIII, 10. *Clopotul bordului începu să bată într-o dungă.* BART, S. M. 52. *Clopotele sunau într-o dungă.* MOROIANU, S. 175. *Clopotele să se tragă-ntr-o dungă.* BLAGA, POEZII, 95. *Va suna într-o dungă clopotul cel mare al Mitropoliei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 120. *Ne-a trezit ... clopotul bisericii, bătut repede și în dungă.* STANCU, D. 113, cf. DL. *Se auzea, ca un clopot tras în dungă, vocea Aureliei.* T. POPOVICI, SE. 123, cf. DM, DEX. *Să tragă clopotu-n dungă Ca să vină să mă plângă.* FOLC. MOLD. II, 690. **Pe** (sau **pe o, la**) **dungă** = pe extremitatea laterală, pe una din părți. *Răsturnându-l [pe Corbea] pe o dungă, Îi zdrobi toată cremenea în pungă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 415. *Mă sbucium pe-o dungă Și nu-mi mai simt brațul.* COȘBUC, P. II, 28. *Se punea pe o dungă și asculta murmurul depărtat al pădurilor.* AGÎRBICEANU, S. P. 14. *Într-un urciur de cristal plutesc, pe dungă, peștii.* ARGHEZI, C. J. 97, cf. ALR II/1 h 98, ib. MN 46, 2 247/102. **Din o (sau dintr-o) dungă în alta ori cealaltă dungă sau din dungă-n dungă** = dintr-o parte în alta. *Lumea galben-o străbate din o dungă-n altă dungă.* COȘBUC, P. II, 136. *Dăm țării foc din dungă-n dungă.* BENIUC, V. 88. *Apa mi-o fi legănată Dintr-o dungă-n ceilaltă.* FOLC. TRANSILV. II, 433. (Popular) **A fi într-o dungă** = a fi nebun. Cf. DL, DM, DEX.

4. (Popular) Muchie a unui lemn cioplit. Cf. DL, DM, DEX. *Și din mine să cioplească lemne lungi în patru dungi.* POMPILIU, B. 15. *Nu te supăra mireasă Că băta-i pe grindă-n casă Și cioplită-n șase dungi.* DOINE, 63. *Să te bată Dumnezău Cu o botă-n patru dungi.* FOLC. TRANSILV. I, 321. ♦ E x p r. (Regional) **A da la dungă** = a șlefui¹ (I) scândura (Grădiștea - Berbești). Cf. ALR II 6 461/812.

5. (Prin Ban. și prin Transilv.) Cută sau cusătură dublă făcută la îmbrăcăminte. Cf. ALR SN IV h 1 158, ALRM SN III h 977.

- Pl.: *dungi.*

- Din v. sl. **Дуга**.

DUNGĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică scânduri) A efectua operația de dungălire; (regional) a dungălui. (Sânmihaiu Almașului - Zalău). Cf. ALR II 6 461/284.

- Prez. ind.: *dungălesc.*

- **Dungă** + -*ăli*.

DUNGĂLÍRE s. f. (Min.) Operația de detașare prin așchiere a uneia dintre marginile unei scânduri, pentru a obține un cant neted și drept. Cf. LTR², SFC IV, 317.

- Pl.: *dungăliri.*

- V. **dungăli**.

DUNGĂLUI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică scânduri) A dungăli (Bârsana - Sighetu Marmăției). Cf. ALR II 6 461/353.

- Prez. ind.: *dungăluiesc.*

- **Dungă** + -*ălui*.

DUNGĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre insecte) A zumzâi (1) (Voivozi – Marghita). Cf. ALR SN V h 1 463/325, ALRM SN III h 1 194/325.

– Prez. ind. pers. 3: *dungănește*.

– Formație onomatopeică.

DUNGĂȚEĂ s. f. 1. Plantă erbacee anuală, din familia leguminoaselor, cu tulpina erectă, cu frunze trifoliolate, cu flori purpurii și fructe păstăi, comestibile, cultivată în grădini (*Tetragonolobus purpureus*). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. IV, 178, DM, BORZA, D. 168, M. D. ENC., DEX.

2. (Bot.; regional) Năut (*Cicer arietinum*). Cf. BORZA, D. 48.

– Pl.: *dungățele*.

– **Dungat** + suf. *-ea*.

DUNGĂU s. n. (Regional) Beschie (Petrești de Jos – Turda). Cf. ALRM SN I h 370/250.

– Pl.: ?

– Dim magh. **dongó** [fűresz].

DUNGULEĂȚĂ s. f. (Regional) Dunguliță (Dedulești – Râmnicu Sărat). Cf. SFC VI, 121, H XII 136.

– Pl.: *dungulețe*.

– **Dungul**[iță] + suf. *-eață*.

DUNGULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui *dungă* (1); (popular) *dunguță*, (regional) *dunguleață*. *Câmpiile ... se păreau o mare de omăt, șerpuită ici coala de dungulițe cenușii*. CONTEMPORANUL, V, 104, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. [Ciuperca] *are pălăria netedă, fără dungulițe*. BELEA, P. A. 159, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *dungulițe*.

– **Dungă** + suf. *-uliță*.

DUNGUȘ s. n. (Transilv.; în e x p r.) A se da de-a-n **dungușul** = a se rostogoli (1). Cf. DDRF.

– **Dungă** + suf. *-uș*.

DUNGUȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui *dungă*.

1. Cf. *dungă* (1). *Dacă are o dunguță roșă pe grumaz, atunci va muri de foc*. MARIAN, NA. 67. *Dunguțele ajungând ... ca niște mlădițe mici*. IORGA, C. I. III, 35. *Niște rochii de atlas în dunguțe*. CADE, cf. DEX.

2. Cf. *dungă* (3). *Eu m-aș culca ... Pe dunguța de la pat*. FOLC. TRANSILV. I, 336.

– Pl.: *dunguțe*.

– **Dungă** + suf. *-uță*.

DÚNHĂ s. f. v. **dună**².

DUNIATĂ pron. de politețe v. **dumneata**.

DUNÍT s. n. Rocă bazică în stare vitroasă, cu o mare densitate și rigiditate, alcătuită, aproape exclusiv, din olivină. Cf. M. D. ENC., DN³, D. GEOL.

– Din engl. **dunit**.

DUNLÚC s. n. v. **donluc**.

DUNS s. n. v. **dunst**.

DUNST s. n. 1. Griș fin, rezultat, ca produs intermediar, la măcinarea grâului în morile industriale. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. (Prin Ban. și prin Transilv.) Compot pentru iarnă. Cf. ALR II 6 096/2, 8, 36, 53, 64, 76, 105, ALRM SN III h 842, LEXIC REG. 119.

– Pl.: *dunsturi*. – Și: (regional) **dunț** (ALR II 6 096/8, 34, 64, ALRM SN III h 842, LEXIC REG. 119), **duns** (ALR II 6 096/53, ALRM SN III h 842/53), **donț** (ALR II 6 096/64, ALRM SN III h 842/192) s. n.

– Din germ. **Dunst**.

DUNȚ s. n. v. **dunst**.

DÚNȚURĂ s. f. v. **dințură**.

DÚO s. n. (Muz.) Duet. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, PROT. – POP., N. D. *Eu spuneam că duo cel mare din „Hughenoții” e în actul al treilea*. CONV. LIT. I, 230. *Acest duo solitar nu era întrerupt*. EMINESCU, O. VII, 251, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Era un duo săltăreț, victorios și expresiv în răcoarea dimineții*. TOPÎRCEANU, O. A. II, 46, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ (Rar) Cuplu. *Atât ar mai lipsi: să-și asume chetuielile unui duo, ale unui început de lună de miere*. VINEA, L. II, 264.

– Pronunțat: *du-o*. – Pl.: *duouri*.

– Din it. **duo**, fr. **duo**.

DUOÁINICĂ s. f., adj. (Învechit, rar) (Vocală) care poate fi lungă sau scurtă. *Iară dintru ceale glasnice [vocale], lungi adecă sunt trei: i, o, ă, iară scurte trei: e, o, î, iară duoainice a, i, u*. MACARIE, GRAM. 3°/22. *Duoainice a, i și u să găsec, pentru că la poetică au doi ani: lung și scurt, precum să veade pe urmă întru meșteșugul stihurilor*. id. ib. 120°/30.

– Pl.: *duoainice*.

– Cf. *do u ă*.

DUODECAÉDRU s. n. v. **dodecaedru**.

DUODECEMVÍR s. m. (Învechit, rar; în Antichitate romană) Membru al unui colegiu de 12 magistrați. Cf. LM.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodecemviri*.

– Din lat. **duodecimvir**.

DUODÉCIM s. n. v. **duodecimă**.

DUODECIMÁL, -Ă adj. 1. Care are la bază numărul 12. Cf. DN³, DEX².

2. Care se divide cu 12. Cf. CUCTURAN, D. 105/23. *Palmacul cubic duodecimal trage 322 grăunțe*. STAMATI, F. 56/18, cf. TDRG, ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodecimali*, *-e*. – Și: (învechit)

duodetiámál, -ă adj. CUCTURAN, D. 105/23.

– Din fr. **duodécimal**.

DUODÉCIMĂ s. f. (Muz.) Interval de douăsprezece trepte (o cvintă peste octavă). *Al 12-lea [ton se numește] duodecimă*. VOROBCHIEVICI, A. M. 31, cf. CADE, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodecime*. – Și: **duodécim** s. n. CADE.

– Din it. **duodecima**.

DUODÉN s. n. Primul segment al intestinului subțire, care pornește de la stomac, sub formă de potcoavă deschisă în sus și la stânga, în concavitatea căreia se află capul pancreasului. *Sămnul ... boalei de vite se află în abomas și în mațul duodenu*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 27/19. *Mațul subțire ... se numește mațul de doisprezece degete (Intestinum duodenum)*. ANTROP. 62/7. *Aceste organe sânt ficatul, pancreasul care amândouă varsă lichidurile ce secretează în duoden*. KRETZULESCU, A. 299/25. *Bulsul de substanțele hrănitoare ... trece în duodenum*. MAN. SĂNĂT. 31/26, cf. PROT. – POP., N. D. *Duodenumul este o parte din intestinul subțire*. CONTEMPORANUL, I, 55, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, NICA, L. VAM. 83, CADE, ENC. AGR. II, 368, SCRIBAN, D.

Introdusă în duoden, periplocina este absorbită. DANIELOPOLU, F. N. II, 111. *O perforare (spargere) a unui stomac sau duoden bolnav.* BELEA, P. A. 172, cf. DL, DM. *Dintre porțiunile intestinului subțire, duodenul are o importanță mare în digestie.* ABC. SÂN. 129, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenuri*. – Și: (învechit) **duodénium** s. n.

– Din lat. **duodenum**, fr. **duodénium**.

DUODENÁL, -Ă adj. Care ține de duoden, privitor la duoden; care se formează în duoden. *Urdinarea se întâmplă când așiditatea predomnește în mistuirea duodenală.* MAN. SÂNĂT. 33/6. *Autorii pretind că au obținut cu etamon succese în ... ulcerul duodenal.* DANIELOPOLU, F. N. I, 114. *Excitând gustul și mirosul, ele [medicamentele] provoacă secreția ... duodenală.* BELEA, P. A. 273, cf. DL, DM, M. D. ENC. *O altă acțiune medicală ... a avut în vedere o boală destul de frecventă ... și anume ulcerul duodenal.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 16, cf. DEX, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenali*, -e.

– Din fr. **duodénal**.

DUODENECTOMÍE s. f. Rezecție operatorie a duodenului. Cf. D. MED., DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenectomii*.

– Din fr. **duodénectomie**.

DUODENÍTĂ s. f. Inflamație a mucoasei duodenale. Cf. DER, D. MED., DEX, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenite*.

– Din fr. **duodénite**.

DUODENOPEXÍE s. f. Fixare chirurgicală a duodenului. Cf. D. MED., DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenopexi*.

– Din fr. **duodénopexie**.

DUODENOSCOPIE s. f. Examinare a duodenului prin endoscopie. Cf. D. MED., DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenoscopii*.

– Din fr. **duodénoscopie**.

DUODENOSTOMÍE s. f. Creare pe cale chirurgicală a unei comunicații între duoden și exteriorul organismului. Cf. D. MED., DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenostomii*.

– Din fr. **duodénostomie**.

DUODENOTOMÍE s. f. Incizie operatorie a duodenului. Cf. D. MED., DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodenotomii*.

– Din fr. **duodénotomie**.

DUODÉNUM s. n. v. **duoden**.

DUODEȚIMÁL, -Ă adj. v. **duodecimal**.

DUODIÓDĂ s. f. Tub electronic care conține, într-un singur înveliș, două diode. Cf. LTR², DER, DN³.

– Pronunțat: *du-o-di-o-*. – Pl.: *duodiode*.

– Din germ. **Duodiode**.

DUODRÁMĂ s. f. (Învechit, rar) Piesă de teatru în care evoluează numai două personaje. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duodrame*.

– Din fr. **duodrame**.

DUOLÉT s. n. (Muz.) Figură ritmică alcătuită din două note de durată egală cu aceea a trei note într-o măsură ternară. Cf. CADE, DER, DN³.

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duolette*.

– Din fr. **duolet**.

DUOPÓL s. n. (Ec. pol.) Tip de monopol caracterizat prin existența a două firme care domină piața, producând și vânzând aceleași produse sau produse similare. Cf. D. MAN., M. D. ENC.³

– Pronunțat: *du-o-*. – Pl.: *duopoluri*.

– Din fr. **duopole**.

DUOTRIÓDĂ s. f. Tub electronic care conține, într-un singur înveliș, două triode. Cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

– Pronunțat: *du-o-tri-o-*. – Pl.: *duotriode*.

– Din germ. **Duotriode**.

DUP¹ interj. **1.** Cuvânt care redă zgomotul făcut de un mers apăsător, de o încălțăminte grea etc. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

2. Cuvânt care redă zgomotul înfundat produs de o izbitoră, de o căzătură etc. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

– Onomatopee.

DUP² s. n. (Regional) **1.** Smoc de lână sau de păr încălțit. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vedea ieșind de sub bancă ... niște labe și o coadă de câne, o coadă plină de dupuri, bătută de scai.* MIRONESCU, S. 178, cf. SCRIBAN, D. *Descântătoarea ie ... un dup de lână, neagră sau vânăță.* MARIAN, D. 157. *Unde vede-un dup de lână Fuge câte-o săptămână.* ȘEZ. II, 215. *Morariu, meșter mare ... s-o încins cu un dup de lână Ș-o luat ciocanu-n mână.* ib. XII, 129. ♦ (În forma *dub*) Moț² (**1**) la cal (Runc – Borșa). Cf. DR. V, 283. ♦ Față de pernă. Cf. LEXIC REG. 18, MAT. DIALECT. I, 209.

2. Bucată de piele acoperită cu păr, care se întrebuițează la măturatul vetrei. Cf. CADE.

– Pl.: *dupuri* și (m.) *dupi*. – Și: **dub** s. n.

– Cf. tc. d i p (învechit) d ü p.

DUP³ s. m. **1.** (Prin sud-vestul Transilv.) Butuc. Cf. ALR I 984/61, 65, 80, 87, 1 988/87, ALR II 6 406/64.

2. (Prin Mold.; mai ales la pl.) Bețișoare lungi și subțiri din lemn, cu care copiii se joacă, aruncându-le în aer și prinzându-le din zbor. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se mai gioacă și în dupi, în țarc, cu mîngea sau cu zmeii.* ALECSANDRI, P. P. 393.

– Pl.: *dupi*.

– Et. nec.

DUP⁴ s. n. v. **dop**.

DUPÁC s. m. (Prin Mold.) Lovitură dată cu pumnul. Cf. EMINESCU, O. XV, 104, DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Doar târziu, după ce-a dat câțiva dupaci în ușă, a auzit un glas.* POPA, V. 49, cf. SCRIBAN, D. *Ți-oi trânti un dupac la fălci, de ți-or scapara ochii.* I. CR. IV, 167, cf. LEXIC REG. 101.

– Pl.: *dupaci*.

– Cf. d u p¹.

DÚPĂ prep., conj. (Semnifică ideea de posterioritate)

A. Prep. I. (Exprimă posterioritatea în domeniul spațial).

1. (Exprimă situarea, localizarea etc. în spatele, în dosul, înapoia ori îndărătul a ceva sau a unei ființe considerate ca fiind situată în spațiu) *Prăpaste ce era după dânsul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 149¹/28. *După pânza de painjăn doarme fata de-mpărat.*

EMINESCU, O. I. 79. *Pioa-i în căsoaea de alături, fusele în oboroc sub pat, iear furca după horn.* CREANGĂ, P. 5. *Mâncam în sală, după uşe şi singur, mestecând rar, fără foame, fără gând.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I. 18. *Petrache sta după teighea, tot spăriat, cu părul vălvoi.* SADOVEANU, O. I. 108. *Ioana şedea după uşă.* CĂLINESCU, C. O. 16. *După şură se înălta un stog masiv, gigantic, de paie, în formă de cub.* BLAGA, H. 12. *L-a aşteptat după un dud, până când a ieşit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Toţi aşteaptă afară ... după casă.* CAMILAR, N. I. 173. *La unghel după uşă Este-o mică găletuşă.* RETEGANUL, TR. 41. *Nu giuca, lelişo, roată, Că-i badea după poiată.* FOLC. MOLD. I. 99. (Cu nuanţă instrumentală) *Robinson ... de multa frică sta dosât după un copaciu.* DRĂGHICI, R. 172/4. (Situarea, localizarea etc. sunt percepute cu ajutorul simţurilor) *Să văz după munţi la vale cum se las-ai serii aburi.* PELIMON, S. 2/13. *Împăratul îi văzu dupe geam şi trimise pe vătăful de curte să-i întrebe ce caută.* FILIMON, O. I. 409. *După gratii de fereastră el o copilă îl zări.* EMINESCU, O. I. 144. *Lumea se uita cam mirată la el şi după el.* SLAVICI, O. I. 330. *Ea după brâu în jur priveşte.* COŞBUC, P. I. 124. *Afară, după casă, se auziră trei pocnete de armă.* CAMILAR, N. I. 126. *Filip se uită după el buimăcit.* VINEA, L. II. 60. *Îl zări la primul colţ, după un zid de biserică.* DEMETRIUS, A. 68. *M-am uitat după el, până când nu l-am mai văzut.* LĂNCRĂNIAN, C. I. 11. *Şezu Neaga pe coşare, Tot cu ochii după soare.* PĂSCULESCU, L. P. 299. *Joacă bine, măi băiete, Nu cu ochii după fete.* FOLC. MOLD. I. 163. ✧ (Învechit, urmat de la) *Noi aştia după la ţară cunoaştem adâncă noastră datorie.* VOINESCU II, M. 37/19. ✧ (Învechit, urmat de lângă) *Cade în braţele celor după lângă sine.* HELIADE, O. I. 461.

2. (Exprimă mişcarea, deplasarea, aruncarea etc. în spatele, în dosul, peste ori dincolo de ceva sau de cineva) *Dar năroadele tot îl suduie şi-l hitcăie şi arunca cu pietri şi cu lemne după dânsul.* NECULCE, L. 90. *Domnul ... după altă înbrăcăminte şi podoabă ce pune asupra sa, deasupra tuturor pune şi haina cea împărâtească, ce se chiamă cabaniţă.* GHEORGACHI, LET. III, 301/35. *Robinson văzând acele dobitoace că să abat cătră partea unde era el ... s-au pus după un copaciu ce ... să afla acolo aproape.* DRĂGHICI, R. 65/18. *O urcă pe cal după dânsul.* EMINESCU, P. L. 18. [Iedul] *cel mare se dă după uşă.* CREANGĂ, P. 23. *Se opri şi el ... după un mărăciniş.* ISPIRESCU, L. 109. [Mireasa] *se bagă earăşi după masă şi se aşează alătura cu mirele.* MARIAN, NU. 650. *Caleaşca după deal dispăre.* IOŞIF, V. 28. *Sare apoi după uşă.* LOVINESCU, C. I. 37. *De eşti a mea, păzindu-mi anul şi vatra, N-aruncă nimenea după tine cu piatra?* BLAGA, POEZII, 147. *La atacuri, fine-o după dâmburi.* CAMILAR, N. I. 224. *Trăsura dispăruse de mult după colţ.* VINEA, L. I. 13. *Mai sunt copii ce-asvârl flori roşii după necunoscuţi?* ISAC, O. 55. *Să bagă după cuptor.* RETEGANUL, P. V. 41. *Dar moş Radu nu vedea, După stână apuca.* PĂSCULESCU, L. P. 277. *C-a pus pânza peste drum, Fără spaţ, fără sul, Ş-a mutat-o după casă, Câţi ori trece, toţi s-o fese.* FOLC. MOLD. I. 440. ✧ (Mişcarea, aruncarea etc. se fac îndărătul sau înapoia unei anumite părţi a corpului unei fiinţe considerate ca fiind situată în spaţiu) *Batie hanul să fie lepădat tot, şi numai pe sora lui Laslău ... pe sapa calului, după sine aruncând-o, să fie plecat fuga.* CANTEMIR, HR. 143. [Cerbul] *începe a-şi arunca ţărnă după cap, ca buhaiul.* CREANGĂ, P. 226. *Cine primeşte Steaua cu vicleim ... Cu cioboate Încălţate Aruncate După spate!* TEODORESCU, P. P. 100. *C-aş pune-o după urechie [peana].* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 397. *Mila di la bărbat Tot cu pumnii după cap.* FOLC. MOLD. II, 67. (Cu nuanţă temporală) *Trecu un preutu, şi după dânsul un diacon (cca 1750).* GCR II, 63/33. *Alteori să dumeresc matcele întră sineşi şi ies după roiul cel dintâi la unsprăzeace ... zile.* MOLNAR, E. S. 72/14. *După dânsa-n departare ... Se iveşte-un negru nor.* ALECSANDRI, P. II, 14. *Ieşi pe poartă ... şi după dânsul carăle cu merinde.* ISPIRESCU, L. 4. *După câţiva paşi se întoarce să-l întrebe serios [pe conu Mişu] dacă la spişerie se vinde ouă de furnică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25. *Mamă-sa ieşi şi acum după ea în pridvor.* AGĂRIBCEANU, S. 18. *Fata intră în ogradă îndată după*

vacă. CĂLINESCU, C. O. 16. *În odae întră Maria cu sgomot şi după ea Sanda.* DEMETRIUS, A. 181. (Cu nuanţă instrumentală) *Eu când n-am ce lucra îmi place a me juca. Dare tot când porunceşte Hutmanu, şi ve greieşte Se nu ascunzi dupe cura.* POP., ap. GCR II, 227. *Să se ascundă după un copaciu ca să iscodească mişcărilor duşmanilor.* DRĂGHICI, R. 260/21. *Mă ascunsei după nişte tufoare.* GORJAN, H. I. 70/13. *El luă ipingea pe dânsul şi ... se ascunse dupe trunchiul unui arbore.* FILIMON, O. I. 137. *El se retrase după perdea.* EMINESCU, P. L. 58. *Când să pună mâna pe dânsa, zbâr! pe vârful unui munte şi se ascunde după o stâncă.* CREANGĂ, P. 268. *El se ascunse după sobă.* ISPIRESCU, L. 304. *Mă ascundeam după uşe şi ascultam cum cânta mama la pian.* CAMIL PETRESCU, P. 50. *Şi se trase repede după un perete.* CAMILAR, N. I. 73. (Cu nuanţă cauzală) *Nemţii s-au înşirat în coloană Şi după ei podul cel mare s-a rupt.* LABIŞ, P. 30. *După faţa ta de doamnă Lumea-ntreagă se-întoarnă.* DOINE, în JAHRESBER, X, 556. ✦ (Deplasarea, mişcarea etc. se fac prin tragere, târare în urma ori în spatele unei fiinţe) *Castelmare ... ieşi iute, trântind uşa după sine.* EMINESCU, P. L. 76. *Iezii închid uşa după dânsa şi trag zăvorul.* CREANGĂ, P. 20. *Armăsarul abia se târa după dânsa.* ISPIRESCU, L. 28. *O duse de mână până la poartă şi închise poarta după ea.* REBREANU, I. 292. *Simt că parcă târâsc după mine un vierme.* CAMILAR, N. I. 308. *Tot Sultana avusese prima îndrăzneală şi îl trăsese după ea pe Tudor.* DEMETRIUS, A. 16. *Eu trag grapa după mine; Eu o trag şi ea nu vine!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 429. ✦ (Exprimă mişcarea, deplasarea etc. unui astru) *Atunci luna se ducea ... După munşi se ascundea!* ALECSANDRI, O. 110. [Soarele] *se cufundă cu totul după munte.* EMINESCU, P. L. 39. *Văd cum se răstogoleşte soarele după deal.* CREANGĂ, P. 243. *Alba lună, după dealuri ... alunecă-n declin.* MACEDONSKI, O. I. 30. *Soarele se iveşte mare şi roş după deal.* CONTEMPORANUL, VII₂, I. *Soarele se cufundase după muchea de deal.* SADOVEANU, O. I. 41. *Soarele se culcă după dealul dimpotrivă.* DEMETRIUS, A. 42.

3. (Indică însoţirea, urmea etc. pe ori în urma sau în direcţia a ceva ori a cuiva) *Aducu-se lu împărat feate după ia (după dânsa D pre urma ei C² în urma ei H).* PSALT. 88. *Iisus ... vine în parţile iudeilor decinde de Iordan şi dupo El mergea narod mult.* EV. SL.-ROM. 69^v/7. *Cine va sluji Mie, după Mine să meargă!* CORESI, EV. 68. *Răveca cu featele ei şădzind pre cămile mearseră după acel bărbat.* PO 81/20. *Purceaseră dup-îns aceşti doi orbi.* VARLAAM, C. 186. *Craiu! ... vediiă că soru-sa nu vrea să meargă după dânsul.* URECHE, L. 127. *Iaste muiarea datoare să îmble după bărbat ori încâtroo va mearge.* PRAV. 167. *Şi mearseră după El Simon şi carii era cu El.* N. TEST. (1648), 42^v/25. *Ia umblaţ depă Mine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 177^v/34. *Curtu-paşa s-au spăriet şi au ieşit din Iaşi de au purces după veziriul.* NECULCE, L. 265. *Furnicile ... după alalte muşte urmară.* CANTEMIR, I. I. I. 245. *Veniţi după Mine.* ANTIM, P. 3. *Afară din cetate să ducea ... Multă şi altă mulţime din cetate mergând dupe urmă.* AETHIOPICA, 41^v/13. *Atunci să aibă a să face schimb, urmând şiganca după bărbatul său.* PRAV. COND. (1780), 146. *După ei mergea Alexandru călare pre Ducipal şi cu stema în cap.* ALEXANDRIA (1794), 65/6. *Leagă cănele de grumaz, apoi îl poartă după tine.* ŢICHINDEAL, ap. GCR II, 214/15. *Urma şi ea după maică-sa.* BELDIMAN, A. 12/18. *Mearseră după negoşitorul arab la casa lui.* CĂPĂŢINEANU, S. 50/11. *Lamile după deprinderea ce avé, umblau după dânsul.* DRĂGHICI, R. 149/5. *Şiian merse după dânsul până la Călugăreni.* F. AARON, I. II, 190/13. *Neîncrezându-mă altuea ca să-i las pe această muere a mea ... o port după mine ori încotro mă duc.* GORJAN, H. I. 34/7. *Am plecat şi eu după dânsul.* BUZNEA, P. V. 188/11. *Partea cea mai numeroasă şi mai înnavuţită din colonistii Daciei ... n-a voit a urma după Aurelian.* IST. M. IX/16. *Armăsarul ... urma după sicriu.* BĂLCESCU, M. V. 395. *După dânsii veniră locuitorii Arabii Petree.* PĂCLEANU, I. II, 119/17. *Andrii-Popa ... trece şes, pârae, luncă ... cu hoşii după el.* ALECSANDRI, P. I. 37. *Căci altfel nu-l mai luam după mine ca să-mi încurce zilele.* CREANGĂ, P. 216. *Nu făcu nicio mişcare, ca să nu se supere ori să îndărătnicească pe zâna*

a veni după el. ISPIRESCU, L. 35. *Cum mergi d-ta după tata-socru, așa venim și noi pe urma matală.* N. REV. R. I, 66. *Fusese ... cu alaiul după el, prin toate salele de studiu.* AGÎRBICEANU, A. 37. *Porni, cu călăreții după el.* SADOVEANU, O. I, 16. *A părăsit Parisul ... ca să vină după ea.* C. PETRESCU, A. R. 35. *După ei vine un car minuscul.* DEMETRIUS, A. 43. *Ar fi venit chiar ea după tine să te vadă.* PREDĂ, I. 301. *Eu după tine nu mai merg.* BARBU, G. 409. *Măi bădiță, al meu dulce, Fă-mi cu ochiul când te-i duce, Măcar, bađe, cu geana Să es după dumneata!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 47. *Voinicelul Stoinicel Cu mândruța după el.* RETEGANUL, TR. 43. *Merge mândru, gata bine, Cu murguțu' după sâne.* BÎRLEA, C. P. 93. ◆ (Mișcarea îndărătul sau înapoia unei părți a corpului unei ființe) *Zadarnic după umbra ta dulce [brațele] le întind: Din valorile vremii nu pot să te cuprind.* EMINESCU, O. I, 213. *Își întoarce capul după ea, ca după o nălucire dintr-o altă lume.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 64. *Sluga întinse mâna după păhărel.* AGÎRBICEANU, S. 484. *Mergeam râzând ... vorbind în taină spre mirarea trecătorilor care întorceau capul după mine.* BRĂESCU, A. 174. *Întoarce capul după dânsul.* TUDORAN, P. 622. ◆ (În formule de comandă sau de poruncă) *Pasă după mine, satano.* CORESI, EV. 67. *Vino după mine, nu mă lăsa singur.* GORJAN, H. I, 8/31. *Hai după dâșii, vere Lăcustă.* ALECSANDRI, T. I, 466. *Tu vină după mine!* CREANGĂ, P. 270. *Ce stați și vă uitați la mine? ... Ceialți, – după mine!* SADOVEANU, O. I, 16. *După mine ... marș.* CAMILAR, N. I, 54. *Haide, mândră, după mine.* JARKÍK – BÂRSEANU, D. 392. *Haidați feciori după mine Că la noapte n-o fi bine.* RETEGANUL, TR. 39. ◆ (Direcționarea unui flux sonor, a unui miros etc. se face pe urma unei ființe) *Începu să strige după slugă.* AGÎRBICEANU, S. 161. *Am lăsat după noi, în lume, un parfum fin, ațățător.* LOVINESCU, C.² II, 50. *Mai latră după corbi dulău?* ISAC, O. 55. ◆ (Exprimă urmărirea, adesea insistentă, a unei ființe) *Cela ce va ucide pre cela ce alergă după dâns să-i facă moarte, când fugiia.* PRAV. 124. *S-au luat după dâșii a-i goni.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 149/32. *S-a repezit în târg după dânsa (a. 1781).* IORGA, S. D. XII, 214. *Un om din tovărășia lor gonind alergase după o fată tânără.* OBLĂDUIREA, 66/6. *Nu îl lăsa dupe urmă, și ochii tăi neclintit Să nu-l piarăz din vedere.* HELLADE, O. I, 435. *Îl ia după urmă.* MARCOVICI, C. 57/2. *Alergai încetinel ca pisica după aânsa.* GORJAN, H. I, 70/6. *Se puseră să alerge dupe dânsa.* CR (1839), 324¹/8. *Ear de hazul cel de față ceaalaltă întărtată, Îl dorește și alegară după dânsul.* CONACHI, P. 277. *Cine alegară după doi iepuri, niciunul nu prinde.* PANN, ap. HEM. 287. *După dâșii frații noștri se luară a-i goni.* PELIMON, S. 26/6. *Umblu de as-dimineață dâpă primar.* HEM I 794. *Vrei s-alerg eu după el?* EMINESCU, P. L. 77. *Flămânzîlă atunci se iea după Harap Alb și pornesc tustrei înaintă.* CREANGĂ, P. 241. *Ana speriată, ... fugi după câne, îl luă de sgardă.* SLAVICI, O. I, 125. *Într-o zi, se luă după un epure.* ISPIRESCU, L. 8. *Colindase ... prin satele dimprejur după meștere și cărturărese.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Câinele a fugit ... după ei.* C. PETRESCU, S. 44. *În loc să umblă după femeile altora, păzește-și mai degrabă nevasta.* LOVINESCU, C.² II, 173. *Te vaiți că se ține după tine și acum cazî din aeroplan.* CAMIL PETRESCU, P. 127. *Umblam după ea hai-hui.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 54. *Au să se ție după noi câni.* CAMILAR, N. I, 43. *Mă duc fuga după doctor.* DEMETRIUS, A. 186. *Umblau și presarii după el, că-i aveau fotografia de când fusese la pușcărie.* BARBU, G. 405. *Turcii ... după Chira s-aruncau.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 496. *Armele vi le găiți Și porniți toți după mine.* RETEGANUL, TR. 36. *O trimes după ia.* ALEXICI, L. P. 233. *După cai că să lua.* PĂSCULESCU, L. P. 304. *Pe ăsta că l-oi lăsa, După tine m-oi lua.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 103. ◆ (Exprimă urmărirea, căutarea a ceva de natură concretă în vederea obținerii, prinderii, găsirii, procurării etc.) *După pești fără sine alergând, în loc de vânat el să vâneadză.* CANTEMIR, I. I, 49. *Avangarda spăimântată, Care după bureți să duse, ... oblicisă o mare Ceată de păgâni.* BUDAI-DELEANU, Ț. 195. *Lupii suri es după pradă.* ALECSANDRI, POEZII, 13. *Vai de oasele noastre ...; o să ne ducem după pâlărie [care căzuse în prăpastie]!* GANE, N. I, 89. *O pocitanie de om umbla cu arcul după vânat paseri.*

CREANGĂ, P. 244. *Vine după apă Cu vas alb pe cap Despina.* COȘBUC, ap. TDRG. *Leoaica ... face salturi după o pradă închipuită.* În PLR II, 60. *Se duseră după sicriu.* AGÎRBICEANU, S. 119. *Auzise că i le-ar fi stricat [locurile semănat] săniile ce se duceau după lemne.* REBREANU, I. 194. *Tânărul se ducea după romanițe sălbătice.* LOVINESCU, C.² II, 72. *Chelnerii alergau zăpăciți după scaune și după mese.* C. PETRESCU, I. I, 12. *Când rătăciți.departe pe coclauri după vânat, săriți, voi zăvoziilor, pe el [omul], fiara cea mai aprigă.* VOICULESCU, P. I, 3. *Umblam după un adăpost.* SADOVEANU, O. I, 85. *Mergeau copiii ... după ouă roșii pe la neamuri.* MOROIANU, S. 25. *Credeți că s-a mai ținut după automobile?* ARGHEZI, C. J. 86. *Se duceau după bureți.* BENIUC, M. C. I, 73. *Necunoscuta scotocea prin poșetă, după bani.* VINEA, L. I, 9. *Se duseră la țărm, după legume.* TUDORAN, P. 359. *Muierile alergau prin curți după rufe.* BARBU, G. 371. *Bătrâna ... a trimis-o pe Parasca după niște vin.* LÂNCRĂNIAN, C. I, 22. *Pe la nobili se băgară După vin, pâne și sare Ca să ducă de mâncare.* RETEGANUL, TR. 47. *Porni la târg după târgueli.* ȘEZ. V. 65. *El pe cal să-ncăleca, După sulită-mi pleca.* BALADE, I, 452. *Mă duceam în pădurice După ouă de vovice.* GOROVEI, C. 20.

4. (Exprimă suspendarea, susținerea, încolăcirea etc. îndărătul ori în spatele cuiva sau a ceva) *O broască ... se ține după vârful nulei la lui.* ISPIRESCU, L. 34. *N-apuc să-mi mușc limba și lanțul crațărului ca șarpele după mine, să mă încolăcească tot.* DAVIDOGLU, M. 22. *Trei colaci că ... făcea ... După furcă-i înfășura.* PĂSCULESCU, L. P. 309. ◆ (Suspendarea, susținerea etc. se fac îndărătul ori înapoia unei părți a corpului unei ființe) *Au legat o tinichea După coada unui câne.* CONTEMPORANUL, I, 834. *Ea-și ținea brațul după gâtul lui.* EMINESCU, P. L. 71. *Femeea ... să nu pună vreo legătură după cap.* MARIAN, NA. 11. *Era cu trăistuța de școală după grumați, semn că nu intrase încă în casă.* AGÎRBICEANU, S. 8. *Și paralele-am băut Cu fetele după gât.* TEODORESCU, P. P. 306. *După cap că mi-l aure.* ALEXICI, L. P. 12. *Mustețele ca la rac, Și le-moadă după cap.* BÎRLEA, L. P. M. I, 17. ◆ (Exprimă constatarea unui fenomen, observarea unui fapt de natură concretă în funcție, în conformitate sau prin deducție din ceva) *Soarele ... este mai arătos după cele strălucitoare și luminoasele lui raze (a. 1765).* URICARIUL, I, 271. *Lungimea trunchiului s-au hotărât după făptura și mărimea plodului.* MOLNAR, E. S. 30/12. [Picioarele copilului] *să deosibesc de mâini, după călcăie.* MEȘT. MOȘ. 106/16. *Semănătorii harmici ... Pășesc în lungul brazdei ... Svârliind în a lor cale semința după vânt.* ALECSANDRI, POEZII, 43. *Stelele păreau că se mișcă după tactul lor.* EMINESCU, P. L. 53. *Acuma știm ... înălțimea muntelui după grămada surpăturii.* CARAGIALE, O. V, 131. *Zăriră niște palaturi, cari se învăteau după soare.* ISPIRESCU, L. 24. *Șiruri de bobite albe și negre ... se mișcau după partea în care își ducea pleoapele.* MACEDONSKI, O. III, 27. *După pașii energici sub care scârțâia zăpada, Irimie înțelese că azi nu vine la muls Sora.* AGÎRBICEANU, S. 14. *El [gazul metan] n-are miros, dar după lumina lămpii se cunoaște cum iese din stratul.* BOGZA, V. J. 86. *De mâna dreaptă l-o luat Dipe soare l-o-nturnat.* MARIAN, D. 3. *A-și întoarce mantaua dupre vânt.* ZANNE, P. III, 223. (Cu nuanță cauzală) *Puterea ... care vede ... frageda trestioară după vânturi cum se pleacă.* CONACHI, P. 262. *Iară frunzele-ascuțite se îndoie după vânt.* EMINESCU, O. I, 144. *Dihania de lup adulmecă și vine după fum.* CREANGĂ, P. 131. *Lângă apă, singuratic, Plopul trist, fără veșmânt, Jeluindu-și frunza moartă Se îndoie după vânt.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 255.

5. (Exprimă dispunerea, răspândirea, aranjarea etc. în plan spațial, în funcție de un criteriu) *Epidemia ... se întinde îndeobște după cursul apelor.* C. VĂRNAV, H. 32/3. *Moldoveni și munteni, ... privia cu bătae de inimă adunarea, oștită grămadă câte grămadă, după satele și ținuturile de unde veniseră oamenii.* RUSSO, S. 42. *Așezi cutia cu cârlige, dispozitivele ... de lemn de tei, pe care ți-ai depănat sforile cu plute după lungime și grosime.* SADOVEANU, O. IX, 356. ◆ (În formule de repetiție, exprimă succesiunea unor elemente de natură

concretă sau a unor ființe considerate ca fiind situate în spațiu) *Și așa toți boierii și căpitani au purces cea după cea pre rând a să închina și au ieșit afară.* NECULCE, L. 53. *Unul după-altul vor veni la tine să s-arate.* RUSET, E. 63/2. *Trii oaă unul după altul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 22/20. *Căci o iubesc [cânepa] foarte și o smulg fir după fir.* I. IONESCU, C. 77/17. *Începurăm a intra ș-a trece prin sate.* *Lăsarăm unu după altul câteva în urma noastră.* PELIMON, I. 6/28. *Sfarmă-Peatră cu largi pasuri calcă munte după munte.* ALECSANDRI, P. III, 238. *Înșiră cât poștești colonade după colonade.* CARAGIALE, O. III, 82. *Mișca și el picioarele alene, unul după altul.* ISPIRESCU, L. 34. *Ea cată să cutreer ținut după ținuturi.* CERNA, P. 70. *Torcea, torcea, fus după fus.* IOSIF, V. 41. *Cutreerărăm curte după curte.* M. I. CARAGIALE, C. 53. *Pe-același drum ... Pe unde, unii după alții, drumetii trec de mii de ani.* MINULESCU, VERS. 9. *Profesorul s-a așezat pe scaun și ... a început să întorcă pagină după pagină.* VLASIU, D. 125. *Albine mânioase pe câmpie Porniră iureș mie după mie.* VOICULESCU, POEZII, II, 128. *Fuseseră angajați ... și alți băieți, dar unul după altul a trebuit să plece.* ARGHEZI, S. XI, 77. *Încordat ca un arc din care pornesc una după alta săgețile, Doromb Dumitru privea și asculta.* BOGZA, V. J. 29. *Bem. Pahar după pahar.* STANCU, R. A. I, 30. *Și iată cum soldat după soldat umblă printre sălcii.* CAMILAR, N. I, 251. *Mai nu se atingea de bucate și deșerta cupă după cupă.* VINEA, L. I, 30. *Accidentatul este ... dus de ajutoarele care merg unul după altul.* BELEA, P. A. 54. (Cu nuanță temporală) *Fulger după fulger spintecă țărnia.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Gogu Vlahopol aprindea țigare după țigare.* C. PETRESCU, S. 116. *Fuma țigară după țigară.* GALAN, B. I, 58.

II. (Exprimă posterioritatea în domeniul temporal)

1. (Exprimă încadrarea unei acțiuni, a unei stări prin raportare de posterioritate la un eveniment, la un fapt etc.) *După dusul Mieu întra-voru lupi grei întru voi.* COD. VOR.² 249. *După învierea lui [Lazăr], nemică nu mânca.* CORESI, EV. 97. *Cela ce să va găsi la un loc de față cu arme, unde să va tâmpla ucidere, să va certa ca și ucigătoriu; sau ... de va fi mârș cu ucigătoriu după ucidere.* PRAV. 313. *Turcii ... au stătut după gățirea asupra leșilor peste toată iarna.* M. COSTIN, O. 76. [La tâlmăcirea Sfintei Scripturi] *puind după petrecerea lui, pre alții care s-au întâmplat.* BIBLIA (1688) [prefață] 4/43. *Și după istovul nunțai, petrecu domnia pe boierii munteneghi pân' la Valea Adâncă.* NECULCE, L. 121. *După multe și vestite viteji, capul pentru moșie ș-au pus.* CANTEMIR, I. I. I, 14. *Dupre une turburări, gustă un putiarnic, aproape de noi, prea folositoare norocire (a. 1695).* FN 59. *După moartea părinților ei, să va înzestra de către frații ei.* PRAV. COND. (1780), 100. *Tamerlan după isbândă intră în Brusa.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Ce va fi de mine ... după ducerea lui Telemahu?* MAIOR, T. 179/7. *Le spune toate câte s-au întâmplat ... după venirea Mării Sale lui vodă dă la Țarigrad.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. *După multe vorbe urmează căirea, iară tăcearea aduce scuire.* TEODOROVICI, M. 17/16. *După hiritismos au urmat în curtea mitropoliei un dejene (gustare).* AR (1829), 17¹/16. *După acest examen va urma o lună de vacanță.* CR (1833), 256²/6. *Făcând vreo adiată, ca să nu rămăe copiii[i] mei și nevasta mea întru prigoniri după moartea mea.* GORJAN, H. I, 27/24. *După fiecare gustare trebuia să bea îndată un pahar de apă.* DESCR. AȘEZ. 12/23. *Dupe săvârșirea sentenței[i] și iscălirea ei de către membri, ... se vor deschide ușile.* CONDICA O. 102/23. *După mai multe prădăciuni ce au făcut pacinații în țările de preste Dunărea, învingându-se ... de armia bizantină s-au tras în țerile lor.* IST. M. 19/6. *După uciderea lui Andrei, secuii se apucară a cauta ... pe nobili.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Dupe discursul său urmă o dulce murmură.* PĂCLEANU, I. I, 8/7. *Te spariu, doamna mea – îmi zise după puțină tăcere.* NEGRUZZI, S. I, 51. *După vizitarea acestor locuri ne întoarserăm în Folticeni.* CONV. LIT. I, 309. *În educarea obișnuită la greci după războiul peloponezic, ... tinerii ... aveau să dobândească prin Retorică și Logică deprinderea oratorie.* MAIORESCU, L. 8. *Ea se ... duse [la mânăstire] după*

înmormântarea tatălui ei. EMINESCU, P. L. 100. *Iartă-mă că nu ți-am scris îndată după primirea volumelor.* CARAGIALE, O. VII, 84. *După o cale lungă și grea, ajunseră pe tărâmul unde pășteau epele.* ISPIRESCU, L. 27. *După beție sosiseră păreri de rău.* MILLE, V. P. 218. *După horă ieri ieșiră Toate fetele-n pridvor.* COȘBUC, P. II, 64. *Muri de friguri rele, după o scurtă domnie.* IORGA, C. I. I, 48. *După o lungă boală, renaște la viață.* LOVINESCU, C. II, 52. *Să vă trimită imediat după nuntă la Iena.* CAMIL PETRESCU, T. I, 13. *A venit cu noi după Sfânta Liturghie.* SADOVEANU, O. XXI, 307. *Dar cu asta, aruncată după răsfoirea rapidă, pe tejghea, ce să facă?* ARGHEZI, B. 51. *S-au așezat aici, îndată după fundare, contingente masive de cler catolic.* RALEA, O. 15. *După trecerea lor, în târziul ploii și-al nopții, s-auzeau strigătele soldaților rătăciți de unități.* CAMILAR, N. I, 10. *După o adâncă plecăciune de pinguin, Giuseppe continuă.* VINEA, L. II, 307. *După ceai avem voie să ne plimbăm în parc.* DEMETRIUS, A. 109. *Instrumentele se folosesc numai după răcire.* BELEA, P. A. 16. *Înțelepciune este să respiri Ușor, și după lacrimi, să zâmbesti.* ISANOS, V. 429. *A apucat să joace nouă minute ... reintrodus după o lungă absență.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 20. ♦ (Încadrarea ulterioară privește succesiunea într-o funcție sau moștenirea unor bunuri) *Va lua avearea vlădicului, ce va rămănea după moarte.* PRAV. 57. *După morte mea, [Mineiul] să rămăe feciorilor miei (a. 1749).* IORGA, S. D. XIII, 82. *Nu poștea ca fiii săi să împărțeașcă după moartea lui.* MAIOR, T. 119/25. *După moartea tatălui acestora se dete împărția la Aidin.* GORJAN, H. I, 1/21. *Să-l lase împărat în locul său, după moartea sa.* CREANGĂ, P. 184. *După moartea mea tu ai să te urci pe scaunul împărăției.* ISPIRESCU, L. 31. (În corelație cu „înainte”) *Nu iaste unul mainte de veaci și altul după fapta veacilor, ce e împreună.* PRAV. LUCACI, 161. *Orzul să samănă și înainte și după popușoi.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 6/6. *Este un mister în această aversiune înainte, în tristeță după plăcere.* EMINESCU, P. L. 80. *Nu-l vom părăsi [pe bolnav] nici înainte și nici după aplicarea tratamentului.* BELEA, P. A. 10. (Cu nuanță instrumentală sau modală) *Și după apostoli [trimise nouă] încă și preamândri ai lumiei învățători și păstori.* CORESI, EV. 2. *Firea noastră ... o ai izbăvit din spurcăciune, împreunădu-o cu Tine, după unire nedespărțită.* MINEIUL (1776), 99²/31. *Focal rachetelor după câteva loviri au aprins brigul marocan.* AR (1829), 50²/18. *După aflarea busolii ... s-au părăsit lopețile, s-au depărtat de țărături, s-au făcut corăbii mari.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 37/24. *Maica, după multe udături, ș-au mai venit ceva în sămțire.* DRĂGHICI, R. 27/17. *Vom cita ... câteva poezii luate după prima răsfoire.* MAIORESCU, CRITICE, 5. *După multă trudă și buimăceală ... dă de un heleșteu.* CREANGĂ, P. 46. *Iată că răspund, după oarecare chibzuială.* CARAGIALE, O. VII, 451. *După multe rugăciuni și fâgădueli, se înduplecă tată-seu.* ISPIRESCU, L. 14. *Dacă mi-au dat leacuri rele, Nu mi-a trecut după ele.* MARIAN, I. 281. *Nu știi nici acum, după atâtea lecții de morală, ce înseamnă dacă-ți apasă conștiința o datorie?* AGÎRBIĆEANU, A. 34. *După o roboteală de o vară întreagă pe la alții, ... s-a ales cu vreo sută de zloți.* REBREANU, I. 90. *După lungi convorbiri, ... am avui de multe ori sentimentul că prin refuzul de expresie al acestei femei ... se pierde un complex de experiență și frumusețe.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Vom observa îmbunătățirea ... stării generale după aplicarea măsurilor de prim ajutor.* BELEA, P. A. 10. *Teoria metodei este formulată deci după efectuarea cercetării propriu-zise, cu eventuale justificări ale unor proceduri.* LL 1972, nr. 2, 50. *Cum vă simțiți, acumă, după concert?* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13. *Aceste teme sunt selecționate de compozitor după o minuțioasă cercetare.* M 1975, nr. 1, 11. (Cu nuanță cauzală) *Celuiu ce-i va părea bine după beție, căce au făcut vreo greșală, ... acesta nu să va certa.* PRAV. 264. *Câteva nevoiște dupe mii de dezmiertări deșarte (a. 1750).* GCR II, 47/30. *Cioarele ... mai vârtos ... după arat vin pre fața pământului.* ÎNV. POM. 152/4. *Alecsandru Pușkin ... a răposat eri, după o boală foarte scurtă.* CR (1837), 6¹/27. *Nu cumva ... Dup-atăta pătimire să mă dai și tu uitărei!* CONACHI, P. 103. *După mai multe lupte îndelungate, aceste*

pretenții cad sdrobite de vitejia românilor. BĂLCESCU M. V. 8. După o îndelungată suferință, ... Ipolit a murit. NEGRUZZI, S. I. 65. Binele ades vine pe urmele mâhnirei și o zâmbire dulce dup-un amar suspin. ALEXANDRESCU, O. I. 85. Eu trebuie să sufer orice mi s-ar întâmpla dupe urma Domnii Sale. FILIMON, O. I. 133. Grădina ... era de un verde umed și răcorit după noaptea cu ploaie. EMINESCU, P. L. 54. După multe isprăvi și nenorociri, el își găsisse sfârșitul. IORGA, C. I. I. 8. Titu, după o ciorovăială violentă, a renunțat la școală. REBREANU, I. 61. Marco Botzaris ... după un crâncen măcel, își găsește moartea. LOVINESCU, C. II, 112. După război și gloabele s-au scumpit, așa că lașul va scăpa de gloabe. TEODOREANU, M. III, 91. După vorbele acestea, ochii lui albaștri se întunecară. SADOVEANU, O. I. 71. Compania se hodinea într-un sat din munții Neamțului, după un marș greu. CAMILAR, N. I. 37. În somnul greu ce-l dormea după veghile lungi ... se revărsa în vise grozave. DEMETRIUS, A. 25. Mamele ... pot avea și ele complicații grave după transfuzii. BELEA, P. A. 78. Se porni Un haz mare, și cântece, și-atâta bucurie, Cum numai după lungi mohorări poți simți. LABIȘ, P. 31. ♦ (În construcțiile după aceea sau după aceasta; cu valoare continuativă, concluzivă ori cauzală) După-aceia ai făcutu voia lu Dumnezeu (cca 1550). GCR I, 3/1. Deaci după acea luo-se nădeajdea toată a noastră cum se nă măntuimu noi. COD. VOR.² 316. De-acia se arată lu Pătru; după aceia lu Cleop și Lucăi pre cale. CORESI, EV. 133. Sculă-se după aceia Avraam de la mortul lui și grăi. PO 73/2. După aceeaia zidi Romil cetate prea mare și frumoasă. MOXA², 120. Dentăi să-i să tae capul, dup-acea să-i ardă trupul în foc. PRAV. 76. După aceia puse apă în spălătoare. N. TEST. (1648), 123^v/33. Că pământul de eluș rodeaște întâi iarbă, după aceiaia spic. VARLAAM - IOASAF, ap. GCR I, 128/12. Au scris după aceiaia unii dascalii. BIBLIA (1688), [prefață] 7/12. Iar apoi după aceasta scos-au pre țară civerturi. NECULCE, L. 322. După aceiaia, fietecare vânătoriu ... în pădurea cea mare intra. CANTEMIR, I. I. I. 168. Dupre aceeaia ticălosul Marin au pătimit peste puține zile [toate] câte i-au prorocit sfi[n]tul (cca 1705). GCR I, 355/17. După aceea ... s-a trimis Curanul. VĂCĂRESCUL, IST. 248. [Miere și vin vechi] să le measteci denpreună, după aceeaia să le fierbi. MOLNAR, E. S. 110/3. Dupa aceasta băgându-să în fumariu Strigă de trei ori, siitirind pe toate Duhurile din văzduh. BUDAI-DELEANU, T. V. 136. A sa maestate în timp de trei ani cu o neostenită greotate după aceiaia s-au ostenit ca pentru Austria și pentru Evropa o ... trainică pace să dobândească. MANIFEST (1813), 23/4. Fac complement mai întâiu jupânului dascal, apoi școlasticilor miei, după aceiaia șez la locul meu. FULEA, B. 24/4. Dup-aceia îi povesti îndelungatele lui Protezilas tiranii. PLEȘOIANU, T. III, 44/4. Iată începutul triumfurilor ce fură dup-aceia cea mai mare pricină a mărimii orașului Romei. CĂPĂȚINEANU, M. R. 6/15. A doa zi după aceea fiind duminică, au prăznuit-o. DRĂGHICI, R. 54/7. Despot mearsă după aceasta la Suceava. IST. M. 168/5. A scris pre aceasta, care dup-aceia i-a fost manualul limbei române pentru scolarii săi. BĂLĂȘESCU, GR. V/18. Această criză morală ținua câteva momente, iar dupe aceea fizionomia ciociului se lumină. FILIMON, O. I. 126. O vede ... ridicându-se în văzduh, apoi înălțându-se tot mai sus și după aceea n-o mai zări de fel. CREANGĂ, P. 192. La un an după asta mă-sa a murit. VLAHUȚĂ, S. A. III, 21. După aceea ai să mă rogi tu singură. MILLE, V. P. 127. Bea apoi și ea pe fugă. Merge iarși după asta La copil și-i dă să sugă. COȘBUC, P. I. 222. Întru acea vreme au șezut tătarii în Ardeal în 2 ani. Dupre aceea, i-au scos din țară afară. LUPAȘ, C. I. I. 23. După aceia se așeză să aștepte, sugând bucata de zahăr, fără grabă, ca să dureze cât mai mult. C. PETRESCU, C. V. 130. Se pisează mărunț coaja de ou ... și după aceea printr-o trestie se suflă acest praf în ochiul bolnavului. BUJOREAN, B. L. 29. Un aprod mergea înainte ducând arcul și paloșul ... mortului; și calul de lupte venea după aceea, cu frâul, cu șaua ferecate cu argint. SADOVEANU, O. I. 19. După aceea se întorceau la câmp. MOROIANU, S. 6. Gestul de artă înainte de a deveni public trăia prin sine însuși, și continuă să fie el și după aceea.

ARGHEZI, în PLR II, 87. Și după aceea a început între noi dușmănia la cuțite. CAMILAR, N. I. 226. Atât își dăruiau, atât își fâgăduiseră, după asta aveau să se întorcă fiecare la casa lui. DEMETRIUS, A. 64. L-a lăsat în stradă, turbată. Ca nebună a fost după aia. BARBU, G. 409. (Învechit, în construcția după acestea (după) toate; cu valoare concesivă) Ce după aceste toate cu mândrie tocmi și socoti Dumnezeul nostru întru ceastă vreme de post. CORESI, EV. 56. Iară după acesteia după toate [MUNT.] se cade tot să înzestreaze fata. PRAV. 201. Și dup-aceste, după toate, [Dumitrașco-Vodă] era bătrân și curvar. NECULCE, L. 85. După acestea toate încă n-am scăpat din ghiarale ei cele veninate. GORJAN, H. I. 75/3. ♦ (În legătură cu construcții care exprimă încadrarea ulterioară în vechi perioade temporale; cu nuanță de conformitate) Cei ce au fost dupre vremi și pre alocuri luminători în slovanii. MINEIUL (1776), [prefață] 3/22. Mulți ... au vrut să scrie istorii după vremi. VĂCĂRESCUL, IST. 245. Urmând fericitorilor păstori, celor ce după vremi au stătut în Țara Rumânească (a. 1794). GCR II, 154/4. De acolo după vreme iarăș chemat la ajutor de Luchie Chirilă ... au biruit pre înprotivnic (a. 1802). GCR II, 198/3. Marele logofăt C. Goleșcul ... a tipărit o adunare de toate tractaturile ce s-au făcut după vremi între împărăteasca Curte a Rosie și între înalta Poartă. CR (1830), 339²/21. Se-așezase în ele garnizonă turcească la care se-adăogară după vremi și alte familii turcești statornicindu-se aci pentru totdeauna. F. AARON, I. II, 102/19. Mitropolii cei dupre timpuri (a. 1839). URICARIUL, V. 141/3. Contribuțiuni la care, dupe vremi, au fost supuse monăstirile. ODOBESCU, S. II, 7. Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr-un pod. EMINESCU, O. I. 147. ♦ (În construcții cu valoare adverbială sau substantivală, încadrarea ulterioară privește perioada de după ora 12 ziua sau, mai rar, noaptea) După miezul nopții, nu să cade să mănânce nimic. IACOV, SYN. 4^v/23. Să se adune și după prânz pe la casele dumnealor. PRAV. COND. (1780), 50. După ameză frunza aceasta se poate lua. ÎNV. POM. 111/19. Ce ai făcut eri după cină? ABETEDAR, 33²/30. Se culcă după cină și se odihni. GORJAN, H. I. 47/34. Sfătuind, glumind, cu toții, ca tot omul după masă. CONTEMPORANUL, I. 131. Trenul de plăcere pleacă din gara de Nord sămbătă după amiază. CARAGIALE, O. II, 1. După prânz smeul duse pe Făt-Frumos în cămara cu arnela IPIRESCU, L. 21. Boierul, după masă, trecu în canțelarie. MILLE, V. P. 120. Era la Sinaia un după-prânz de zi de iarnă. D. ZAMFIRESCU, A. 153. Într-o după-prânz, Niculăi și-a făcut drum spre casa învățătorului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 88. Lucrau numai sara, după cină. AGĂRBIȘCIANU, S. 62. După masă lucrurile erau potrivite așa fel ca Laura să rămână între patru ochi cu Pinte. REBREANU, I. 138. Sentimentul unui mai lung timp disponibil și calmul după-amiezii ... erau condiții prielnice. IBRĂILEANU, A. 133. Îi plăceau colțurile ascunse, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să citească după-prânzurile. BASSARABESCU, V. 17. Băncile sunt închise după amiază. EFTIMIU, N. 61. Un început de ură adunat din toată drojdia după amiezilor ei deșarte. C. PETRESCU, C. V. 260. După masă ... tinerii căsătoriți ... se strânseră la gura sobei. BRĂTESCU, V. 105. O după-amiază întregă patinaseră împreună. TEODOREANU, M. II, 13. Era într-o după-amiază de toamnă. SADOVEANU, O. XX, 349. Lumina după-amiezii da-n amurg. PILLAT, P. 229. În după amiaza aceasta ... tinerețea lui biruia tenebrele minei. BOGZA, V. J. 29. Era după miezul nopții. BENJUC, M. C. I, 34. Era într-o duminică după amiază. CAMILAR, N. I. 36. Matilda venea să-l vadă de două ori pe zi: diminețile în intimitate, după-amiezile în lume. VINEA, L. I. 83. Fuseseră după mese lungi, sărbători sălbatice fără cuvinte. DEMETRIUS, A. 27. Era curând după-prânz. TUDORAN, P. 221. Era ... într-o după-amiază de sfârșit de vară. PREDĂ, I. 14. Ce-a pățit sufletul tramvaistului în după-masa aia avea să spună și la morți. BARBU, G. 151. Cu intensă atenție a fost urmărit programul ședinței din după-amiaza zilei de 15 noiembrie. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 16. (Cu nuanță frecventativă) Erau pe atunci, în odaia care preceda fiecare dormitor, un pian pe care toată

dupămasa se exersa. DEMETRIUS, A. 285. După-amiaza ... și-o petrecea cu ei. TUDORAN, P. 113. Copiii noștri au orar permanent după-amiaza. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5. ♦ (Precizează ora din intervalul situat în partea de după ora 12, ziua sau noaptea, când are loc o acțiune, o stare) *La 7 ceasuri după-amează au fost masă la Ex[celența] sa prezidentul.* AR (1830), 443²/21. *Pe la opt ceasuri după masă.* DRĂGHICI, R. 150/16. *Ceasul unu după mezul nopții.* PR. DRAM. 129. *Acum era trii după mezul nopții.* ALECSANDRI, O. P. 208. *Sunau ceasurile două după miezul nopții.* EFTIMIU, N. 19. *Pe la al patrilea ceas după prânz regimentul și întreaga divizie părăsiră zările acelea.* CAMILAR, N. I, 199. ♦ (Încadrarea ulterioară privește unități, perioade sau circumstanțe temporale) *După o dzi suflă austru.* COD. VOR.² 327. *Aceasta grăi Domnul, de arătă mai nainte ce va fi după patruzeci de ai den a Lui suirea.* CORESI, EV. 305. *Apoi după o vreama ea muri.* PRAV. LUCACI, 181. *Numai răpitul nu să poate svârși în cinci ai, ce după dzeace ai, și mai mult.* PRAV. 185. *Și fu după a treia zi, aflare pre El în beserecă, șazănd.* N. TEST. (1648), 69¹/12. *După câteva săptămâni ce-au ședzut Timuș aicea în Iași, au purces cu doamna-și la Ceahrin.* M. COSTIN, O. 135. *Dac-au înghetăt apele după Boboteadză, au purces hanul în pradă pe apa Donului.* NECULCE, L. 208. *După multă vreme ce stătu spânzurat ... l-au băgat în temniță.* MINEIUL (1776), 187²/25. *După curgerea unuia an, împreună cu dobânda adevă cu interesul care să cade, ... să plâtească.* EUSTATIEVICI, I. 1/20. *După câte zile es albinele ceale tinere din găociță?* MOLNAR, E. S. 36/17. *Cine știe vedea-ne-om vreodată. Și poate că după vreme lungă!* BUDAI-DELEANU, Ț. 181. *Flori deșearte ... fiindcă dintr-însele nu se nasc poame, ... după puțină vreme cad.* ÎNV. POM. 33/9. *După șease ore trebuie cercat cum se află fuioarele în cadă.* CULT. C. 45/24. *După puțin am zărit un brig a căruie ... pânzele și funiile era rupte.* AR (1829), 5²/11. *Ei bine! după ani șase, în sfârșit vezi țara ta.* HELIADE, M. 12/4. *După câteva minaturi de odihnă turburată de visuri obositoare ... mă deștept.* MARCOVICI, C. 7/1. *După puțin zile era să porceadă cătră acele locuri.* DRĂGHICI, R. 15/17. *După un an viu să te găsească aici.* GORJAN, H. I, 27/34. *Toți acei osândiți la muncă silnică, după împlinirea termenului, nu vor mai fi priimiți în slujbă.* CONDICA O. 12/14. *Prin cea luncă ... Șerpuesc două cărări ... Ș-amândouă într-o poeană Se-nătlnesc după o zi.* ALECSANDRI, POEZII, 399. *Să uit, cum dup-o clipă din brațe-mi te-ai smult.* EMINESCU, O. I, 107. *Și după șease săptămâni, isbuti a face să lucească armele ca oglinda.* ISPIRESCU, L. 3. *După anii duși în neguri nu te mai uita cu jale.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 46. *După o vreme drumurile se goleau.* AGÎRBICEANU, S. 396. *După câteva clipe însă [locotenentul] se reîntoarce.* REBREANU, P. S. 277. *După cinci minute eram cu toții prietini.* COCEA, S. I, 115. *După un răstimp o prepeliță țipă mai departe.* SADOVEANU, O. I, 39. *În fiecă zi după orele cinci, Aurica se îmbrăca pretențios în bluze albe și foi negre.* CĂLINESCU, E. O. I, 69. *După o primăvară bătuită de secetă și pârjol, vara aceluia an se vestea sub semnul ropotelor de grindină.* C. PETRESCU, A. R. 5. *Acum, după un mare număr de ani, mă aflu din nou pe aceste plăji.* BOGZA, V. I. 7. *După o lună am izbutit să fug.* STANCU, R. A. I, 29. *Nu avea să mai vie ziua după noaptea asta.* DEMETRIUS, A. 331. *După un minut se citește rezultatul.* BELEA, P. A. 80. *A pornit dricul după trei zile spre cimitir.* BARBU, G. 364. *Dar după mai puțin de două decenii, târgul ... a renăscut.* G. BARBU, A. V. 14. *După două zile a avut loc un micrerecital la Muzeul „Ciprian Porumbescu”.* M 1974, nr. 9, 39. *L-am întâlnit, după câteva ore.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4. *Sunt și persoane care nu cred în ideea că trupul nu a putrezit după șapte ani.* RL 2006, nr. 4 940. *După o săptămână, două, Să duse la câmp să vadă.* PĂSCULESCU, L. P. 28. ♦ (Încadrarea ulterioară privește fenomene naturale sau faze ale astrelor) *După potop au fost de toate bucatele.* CORESI, EV. 51. *După potopul apei, când făcea oamenii oraș și turnu ... vru să-i batgiocorească.* PSALT. (1651), II¹/15. *Dracu și-aduse aminte într-o zi dăp ploaie să să-nsoare.* IPESCU, ap. GCR II, 261. *Să te arunci în groapă și să șezi*

acolo într-însa până după asfințitul soarelui. CREANGĂ, P. 225. *După secetă îndelungată, astăzi avem o zi nu se poate mai plăcută.* CARAGIALE, O. VII, 179. *După o furtună, [Lamartine] ancorază la Pireu.* LOVINESCU, C.² II, 120. *Ajungem acasă târziu, după răsăritul lunii.* STANCU, M. I. 221. *Pe cer, luna răsărise după ploaie.* PREDĂ, M. 78. *După ploaie veni soare.* FOLC. TRANSILV. II, 308.

2. (Exprimă delimitarea încadrării unei acțiuni, a unei stări după scurgerea unui anumit interval de la producerea unui eveniment, a unui fapt, a unei circumstanțe etc.) *La dumeneca a cincea după Paști [în]vățătură pentru credința samareaninei.* VARLAAM, ap. GCR I, 107/17. *De vor fi făcuți uciderea târziu, prespre câteva zile, după svadă, atunci iaste sămn.* PRAV. 325. *A triia săptămână după Paști, a nins zăpadă și s-a stricat viilea (a. 1767).* IORGA, S. D. XIII, 173. *Un an după fuga lui Aladin ... se făcu de a se cunoaște stăpânitorul a toate împărăției lui Aladin.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Au înviat ... din morți după moartea sa.* ȘINCAI, C. 27/18. *Nu târziu după aceasta au perit pe eșafot.* ASACHI, I. 288/24. *Balul a fost a doua zi după purcederea ta.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Două ore după încetarea ploii fu de ajuns pentru a se zvânta locul.* PELIMON, I. 110/17. *Mulți secolu dupe Phedru, fabula remase ca uitată.* SION, F. IX. *Dar la câteva zile după sosirea lui, o temere nouă i se strecură în inimă.* AGÎRBICEANU, S. 546. *Joi după Paști, pe la nouă dimineața.* REBREANU, I. 243. *Profesorul ... s-a ocupat de ei mult timp după venirea lor aici.* DEMETRIUS, A. 32. *Era prin noiembrie 1967, la câteva luni după atacarea lucrărilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4. *Unele cardiopatii sunt extrem de severe și trebuie intervenit în primele minute sau ore după naștere.* RL 2006, nr. 4 933. *Mai dă-mi, voinice răgaz Până joi după Ispas.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 62. ♦ (Delimitarea încadrării privește datarea prin raportare la Isus Hristos) *Acest dascal au fost după Hristos 1598 de ai.* PRAV. 295. ♦ (Cu determinări ale perioadei scurse) *E noi descărrcămu-nă după zilele adzimeloru de la Filipiia.* COD. VOR.² 243. *După câteva minaturi de odihnă ... mă deștept!* MARCOVICI, C. 7/1. *După mai mulți ani de interupție, astăzi împărtășesc publicului tomul al doilea „Arhivii Românești”.* ARHIVA R. II, III/1. *După vr-un ceas de ședere, sare de pe cuibariu, cotcodăcind.* CREANGĂ, P. 70. *După câteva minute de nehotărare începu să citească.* DELAVRANCEA, în JAHRESBER. X, 555. *După nouă ani de căsătorie, se stânga și soțul ei.* IORGA, C. I. I, 78. *După o săptămână de moină, vremea s-a asprit.* SADOVEANU, O. XXI, 441. *După două ore de așteptare, funcționarii vămii apar.* RALEA, O. 47. *După câteva zile de viață în Valea Jiului ... când încercam uneori să mă ridic de la aceste imagini ... îmi era cu neputință.* BOGZA, V. I. 17. *Coriștii se adunau după orele de muncă.* M 1974, nr. 7, 8. *După un sfert de oră de țăpat, se aude glasul lui Valentin.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 10. ♦ (Delimitează durata unei acțiuni, a unei stări după care are loc un anumit eveniment, un fapt etc.) *După petrecania a mulți ani ai Măriei Tale, să fiu eu sub legătura cea grea a afurisani[i].* ANTIM, P. XXIV. *După o existență glorioasă de doi secolu, [regatul bulgar] cade ... sub turci.* BĂLCESCU, M. V. 7. *După o călătorie de câteva săptămâni ajunseră la smârcurile mărilor.* ISPIRESCU, L. 24. *După o întrerupere de trei ani a activității sale, revista „Viața românească” își reîncepe apariția.* PLR II, 319. *Papa este un om bun – urmă Otilia, după oarecare trecere de timp.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. ♦ (Delimitează perioada de la care urmează să aibă loc o acțiune, o stare etc.) *De la a 8 zi după facere poate lehuza să să scoale din pat.* MEȘT. MOȘ. 45/1. *Specialistul recomandă ... ca imunizarea să înceapă după vârsta de trei ani.* RL 2005, nr. 4 782.

3. (Exprimă conformarea unei acțiuni, a unei stări la o împrejurare, la o circumstanță, la o perioadă temporală; cu nuanță instrumentală) *Giudețul nu-l va certa după vrăstă ce va fi având atunci.* PRAV. 261. *Iată și ale acestui 1694 an de la nașterea Fecioarei, prognostice, dupre 4 calendare, a 4 astrologhi osebiți italieni, scoase (a. 1694).* FN 22. *De la zidirea lumii după călindariul vechi 7322 [ani].* CALENDARIU (1814), 3/3. *În Cernatul-de-Jos, la anul*

1830, iulie 25, după cărindarul nostru, a fost arsură (a. 1830). IORGA, S. D. XIII, 48. *Metoadele istorice ... sânt de mai multe feluri: ... cronologic, când evenimentele se povestesc după șirul și curgerea anilor.* F. AARON, I. L. 7/11. *Să fie femeia ușor îmbrăcată și învălătită după timpul vremii.* MEȘT. MOȘ. 30/16. *Privește și alte patimi după vârstă potrivite.* CONACHI, P. 288. *După împrejurări a predicat.* EMINESCU, P. L. 81. *Se ducea să-și umple coșul, o dată pe oră, după sezon.* ARGHEZI, S. XI, 18. *Timpul creator ... nu e împărțit după calendare sau după ceasornice.* RALEA, în PLR II, 331. *Corabia nu-i vapor, să plece după ceas.* TUDORAN, P. 224. *Peste câteva zile începea, după calendar, vara; verdeața îneca peste tot grădinile castelului.* PREDĂ, M. S. 89. ◊ (Formarea privește perioade temporale) *Vândzând moșia, de pot după vremei moștenitorii lui să-i dea acel preț (a. 1782).* URICARIUL, XI, 257. *Să-i pui și dresuri și sare, grăunțe de agreș au aguridă dupe vremi (a. 1749).* GCR II, 44/25. [Andronache] *era unul dintr-acei oameni ... care-și prefac sufletul și portul după vreme.* NEGRUZZI, S. I, 71.

4. (În legătură cu construcții care exprimă ordinea într-o succesiune, într-o ierarhie, într-o suită de evenimente etc.) *Am dat în scris aceste 12 capete ... să se afle la cei dupe urmă spre aducerea aminte.* ANTIM, P. XXIII. *Cea după urmă poate să-i și dăvărească fără de socoteală.* PRAV. COND. (1780), 98. *De la „cuvintez”, de la vremea cea săvârșită „am cuvântat”, lepădându-să adaogerea aceasta „am” și „-t” cel dupe urmă schimbându-să întru „-re”, precum: „am cuvântat”, „cuvântare”.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 86. *După înștiințările mai din urmă, se află la Patras.* AR (1829), 14¹/8. *Au luat diplome de învățătură în ecsamenul cel după urmă ce au dat.* CR (1829), 103¹/10. *Iosif... ajunse al doilea după faraon.* F. AARON, I. L. 16/24. *Această întâlnire era să fie cea mai după urmă rază a fericirii lui.* FILIMON, O. I, 138. *Tu, Nikitus ... ai venit al doilea după dânsul.* MACEDONSKI, O. III, 34. *Primul copil născut viu – după unul sau mai mulți născuți-morți, dar la termen – se numește după pierit.* CANDREA, F. 409. *După mine a născut-o pe Elisabeta.* STANCU, D. 176. ◊ (Învechit, rar; în corelație cu „până”) *După acela până în zilele Mării[i] Tale, vreadnic de minune iaste cel lăsat neam al Mării[i] Tale.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/19. (Învechit; eliptic) *În cea după urmă înmulțindu-ne școalele ... ne face cu adevărat fericiiți și slăviți.* POTECA, C. P. 22/15. *Soarta lor este ca să fie învinși până în cele după urmă.* PĂCLEANU, I. II, 167/31. *În cele după urmă o să se prefacă că leșină.* FILIMON, O. I, 130. ◊ (Ordinea privește unități sau perioade temporale) *Întimpină ceasul cel după urmă al vieții sale.* PILDE, 4/3. *Și-a luat adio de la dânsle zicându-le că aceasta este cea după urmă zi a întâlnirii lor.* CR (1830), 121¹/32. *Ceasul cel după urmă a bătut pentru mine.* MARCOVICI, C. 10/12. *În lunile cele mai după urmă apoi [gura mitrii] să face supțire.* MEȘT. MOȘ. 23/7. ◊ (Exprimă întreruperea unei ordini dintr-o succesiune) *„Revista literară și științifică” a dispărut după al patrulea număr al ei.* MAIORESCU, în PLR I, 271.

5. (În formule de repetiție, exprimă succesiunea temporală; cu valoare cumulativă) *Nu-l băga în seamă, ci tot da zi după zi, cu fel de fel de vorbe, a se cununa.* ISPIRESCU, L. 29. *Ceas după ceas ... Asta-i bogăția.* SADOVEANU, O. XXI, 379.

III. (Exprimă posterioritatea în domeniul conceptual)

1. (În legătură cu construcții care exprimă originea sau descendența) *Noe, plăcutul al Tatălui celui fără început și făcătoriiului a toată făptura, rădăcina după trup și strămoșul neamului omenesc (cca 1750).* GCR II, 50/1. *Te-ai depărtat pre sineși de rudeniile ceale după trup.* MINEIUL (1776), 178²/5. *Nașterea cea după trup a D[omi]nului D[um]nezeu și Mântuitorului nostru I[su]s H[risto]s.* CALENDARIU (1814), 14/3. *Ascultați pre stăpânii voștri cei după trup.* MARCOVICI, D. 33/10. ◊ (Originea, descendența privesc un anumit grad de rudenie) *Se găsisse ceva rubedenie, după o soră vitregă ... cu un moșier.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 10. *Bunica lor după tată, călugărița Teofana.* IORGA, C. I, I, 85. *Singurele rude după mama*

trăiesc în Oltenia. SADOVEANU, O. IX, 114. *Bunicul după mamă ... are pe fereastră câteva cărți groase de rugăciuni.* STANCU, D. 34. *Văr după mamă.* GRAM. ROM.² I, 357. ◊ (Prin analogie cu spațiul propriu-zis și prin confuzie cu „de pe”; exprimă localizarea, situarea a ceva de natură abstractă) *Domniile ceste după pământ sânt în mâna și în voea lui Dumnezeu.* NEAGOE, ÎNV. 7/11. *Viața după pământ este o durere mai tare ori mai domoală.* VISSARION, B. 109.

2. (Prin analogie cu spațiul propriu-zis; exprimă succedarea în continuarea sau imediat în urma cuiva sau a ceva de natură abstractă) *Numerii unimilor cei diosebi îi punem după zeci.* ARITM. (1806), 4/15. *Întru acesta chip cei următorii după noi în lume să poată scăpa de realele, care până acum veninul turbatului vărsat le-au acășunat.* FRĂȚILĂ, S. I. 6/13. *Ajfectivii numerali începându de la douăzeci în sus, dacă au dupe dânsii substantivi, mai adesea iau dupo sine prepoziția „de”.* HELIADE, PARALELISM, II, 54. *Tărăsc după dânsle această lume.* MARCOVICI, C. 17/12. *Se adresă către Gelfe care comanda după dânsul.* PĂCLEANU, I. I. 181/4. *Dintre cei juni mulți muriră, dar eu trăiesc după ei.* PELIMON, S. 17/4. *Dar și aci este o excepție, când adică după „a” vine „n”.* MAIORESCU, CRITICE, 238. *M-am deprins a târî după mine o vieață ticăloasă.* CREANGĂ, P. 234. *După mine urmează șirul întreg al oratorilor.* MILLE, V. P. 213. *Mai făcea o dată socotelile după casier.* AGÎRBICEANU, S. 478. *Asta s-a petrecut mai târziu, când pe poruncile domnilor Mavrocordați și Callimachi, după formula Io ... Voevod, Bojiu milostei gospodar zemli Vlahiskoe, și sfârșitul toloko pisal Gospod, ... se lipea pecetia Gospod.* P. DUMITRIU, CRON. FAM. I, 7. *Să privim chipul generației tinere, chipurile tuturor celor care vin după noi.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. (Cu nuanță rezultativă sau causală) *Lungile războiaie trag după sine multe nerânduielei.* MAIOR, T. 137/24. *După plângerea ce am făcut ..., nu ne-am aflat dreptatea (a. 1814).* DOC. EC. 167. *Beutura multă ... aduce mare primejdie după sine.* PETROVICI, P. 244/7. *Chibzuirile neîmplinite sau zădărnice lasă după dânsle în inima noastră mahniri.* MARCOVICI, D. 8/14. *De mirare lucru este cum mai am suflare dup-atătea munci cumplite!* GORJAN, H. I, 66/32. *Răbdare nu pot să fac După boala care zac.* CONACHI, P. 34. *A retipări două volume atrage după sine cheltuieli ... mari.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 236. *A murit, lăsând după el o avere însemnată.* MOROIANU, S. 7. ◊ (Urmat de „la”) *Să strănseră toți căpitanii dupe la toate cetile.* ISTE. T. R. 3. *Sutele dă mii dă arginți, ce a luat după la ispravnicii.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 76. *La spitalul de la Dudești să află lăzi cu lucrurile rămase după la cei ce s-au săvârșit acoale.* CR (1830), 327¹/9.

3. (Exprimă urmărirea cuiva sau a ceva de natură abstractă; cu nuanță finală) *Fericat iaste omul cela ce să află nevinovat și nu îmblă după pohta avuției.* CORESI, EV. 53. *Vor fi și oamenii de față îmblând după alte nevoi.* PRAV. 39. *S-au depărtat ... de la Mine, și au umblat după deșărtăciuni.* MINEIUL (1776), 154^{v1}/2. *Mai era trei afară de el, carii se bătea după coroana Ungariei.* ȘINCAI, HR. II, 84/4. *Aștept după cineva.* LB. *Lasă-i să alerge după bogății.* MARCOVICI, C. 105/10. *Se duse într-o călătorie după neșăgătorie.* GORJAN, H. I, 34/2. *După slujbă nu îmblu.* NEGRUZZI, S. I, 199. *A aluneca ochii cuiva după cutare lucru.* BARONZI, L. 41. *Saltă baba, fuge, sboară* Cu sufletul după dor. ALECSANDRI, P. I, 11. *O babă ... care umbla după milostenie.* CREANGĂ, P. 189. *Ursitele lor le dăruise cu patima jocului.* Erau nebune după joc. ISPIRESCU, L. 232. *Se da-n vânt după leacuri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 133. *Care de care-i după treabă toată casa-i în picioare.* SEVASTOS, N. 52. *Am trăit pentru că nu am alergat după succese ușoare.* DENSUSIANU, în PLR II, 100. *Dacă m'ascuțai pe mine, azi erai departe și nu duceai jindul după fericiri atât de ieftine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Se avânta cu hărnicia veche după treburi.* AGÎRBICEANU, S. 464. *Tânjesc după o faptă să-mi dea desăvârșirea.* VOICULESCU, POEZII, II, 233. *N-ai pornit tu prigoana după contribuabili săraci.* ARGHEZI, S. XI, 70. *Nu mai umblați mereu după exemple.* BENIUC, V. 7. *Coborau de acolo după treburile lor.* TUDORAN, P. 214. *N-ai alergat dumneata după locuință.* PREDĂ, I. 7.

Umblatul după însurătoare. GRAM. ROM.² I, 357. Nu mă-ndemn după urât. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 274. De când zic mă duc, mă duc, După bine să-l ajung. FOLC. TRANSILV. II, 498. Vine ordin după mine. FOLC. MOLD. I, 146. ♦ (Exprimă direcționarea unui sentiment sau a unei dorințe puternice ori a unei atitudini insistente) *Lepi-se sufletul meu după Tinre*. PSALT. HUR.² 139. *Ce pot face, când simt că mor după tine?* CONACHI, P. 85. *Mor după tine și tu habar n-ai de mine*. PANN, ap. DDRF. *Elvira ... se înamorasă dupe lordul Artur Talbot*. FILIMON, O. II, 275. *Frumoasă copilă! eu voi pleca din lume Și după mine nimeni nu va mai întreba*. BOLINTINEANU, O. 206. *Iară sufletu-mi se pierde După chipul tău frumos*. EMINESCU, O. I, 209. *Se topea de dor după fiul său*. ISPIRESCU, L. 126. *Regina, mama voastră, așteaptă după tine, E-n sală*. COȘBUC, S. 125. *Jinduise toată viața după un fecior*. POPA, V. 113. *Nicolae Zamfiridi, grecul, murea după cucoană*. SADOVEANU, O. I, 169. *Tânjise după el ani de zile*. DEMETRIUS, A. 37. *Spune-i tu măicuței mele ... După min' să nu se cânte*. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 172. *Spune-i că m-am măritat. După el n-am așteptat*. BİRLEA, C. P. 95. *Și eu cătană iubesc, ... După el mă prăpădesc*. FOLC. TRANSILV. I, 306. (Cu nuanță cauzală sau consecutivă) *După multă necurăția lor leapezi ei*. PSALT. 7. *Mișei plângu dopă voi* (a. 1550 – 1600). GCR I, 8/25. *Să nu-i pae rău după ce dă*. VARLAAM, C. 359. *Întai au stănut după grijea țării ce-i vinisă asupra de tătari*. M. COSTIN, O. 93. *Îi dză să nu lăcrămeadze după dânsul*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 9¹/29. *Mare părere de rău au avut după dânsul*. NECULCE, L. 28. *Să odihnește după munca sa*. MARCOVICI, D. 31/13. *Plângea după el fecioare*. BĂRAC, A. 33/17. *După suferinți multe inima se-npetrește*. ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Bine-ți pare ... Să oftezi după-a ta fată ...?* EMINESCU, O. I, 83. *Vedeam parcă a avea pe bietul cimpoier cum suspina după Ileana*. GANE, N. III, 146. *Lega paraoa cu zece noduri și tremura după ban*. CREANGĂ, P. 3. *Ai suferit atâtea necazuri după urma acestui pom*. ISPIRESCU, L. 82. *Cine-n lume-a mai văzut Nevastă mândru gătată, După copii supărată*. MARIAN, I. 282. *Femei despletite ... se căinau după avutul lor*. SĂM. II, 664. *Noaptea cobora repede, parea că mă cuprinde undeva, departe, într-un ținut african, pustii după o hartă în tre triburi*. C. PETRESCU, S. 79. *Jelesc femeile după cei duși pe lumea cealaltă*. STANCU, D. 413. *Trecând în camera alăturată ca să se odihnească după drum*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23. *Pare-ți după mine rău?* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 155. *Că mi-i jale ... După mândra mea cea dragă*. RETEGANUL, TR. 58. *După badea clopot trag*. DOINE, 261. *Văd, mireasă, că ți-i jale După neamurile tale*. FOLC. TRANSILV. I, 558. ♦ (În legătură cu construcții care exprimă însoțirea, asocierea sub aspect matrimonial) *Deacii nu se poate în vru-c<n> chip eu a o luo și a se mărita fata ei după mine*. PRAV. LUCACI, 169. *Să n-aibă voe, nice puteare să să mai mărite după al doile bărbat*. PRAV. 134. *Să va mărita după altul*. N. TEST. (1648), 54¹/24. *Dându eu pe fie-mie Despa, după] Vasilie* (a. 1662). IORGA, S. D. VII, 33. *Iară doamna au fost după un agă turc, până la moartea sa*. M. COSTIN, O. 65. *O măritară fără voia ei după un boiarin mare*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139¹/17. *Au făcut gătire de nunta fii-sa Stancăie, care au dat-o după Radul beizadea*. IST. Ț. R. 34. *Era logodită după un domnu de Italia*. N. COSTIN, L. 100. *Au dat [fata] după un grammatic*. NECULCE, L. 16. *Iaste la noi căsătorit, după o Țigancă a noastre* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 305. *O ați dat după bărbat*. MINEIUL (1776), 180¹/26. *Atunci îi zice că o mărită după cutare*. IST. AM. 90¹/19. *Pre fata sa Fausta o a măritat după marele Constantin*. ȘINCAI, HR. I, 38/11. *S-a măritat chear în noaptea aceea, după Orcan*. CĂPĂȚINEANU, S. 5/29. *Bucură-te taică, căci mă măriți după împăratul*. GORJAN, H. I, 22/11. *Am aflat că vreau să te mărite, să te dea după un Țaran bătrân*. PR. DRAM. 388. *Sașa mea ... e damă mare; am măritat-o după un cinovnic de la Tulcin*. NEGRUZZI, S. I, 59. *N-o dau după orice calic*. CARAGIALE, O. IV, 113. *O fată ... a măritat-o după Petrea Țapului*. SLAVICI, O. I, 53. *Dete pe fata cea mică după flecăiandrul cel frumos*. ISPIRESCU, L. 242. *Am găsit-o măritată după un răzeș cu stare*. BRĂESCU, O. A. I, 19. [Vadana] fusese dată fără voia

ei după un grec, după Dumitru Covas. SADOVEANU, O. I, 169. *Una din fetele lui este măritată după un prețuit pictor polonez*. MOROIANU, D. 7. *Ar fi bună după-un domn*. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 437. *Ia-te și te du la Împăratul Verde și-i cere fata lui după mine, că tare mi-e dragă*. MERA, L. B. 7. *Că m-o dat mama pe mine, După-on slugă blăstămat*. BİRLEA, L. P. M. I, 49. *Lucră, maică, ce-i lucră După bătrân nu mă da*. FOLC. TRANSILV. I, 45.

4. (În legătură cu construcții care exprimă o anumită modalitate sau un anumit criteriu de conformare a unui element cu altul) *Tu ședzi de giudeci după leage*. COD. VR.² 274. *Ispovedescu-mă Domnului după dereptatea Lui*. CORESI, PS. SL.-ROM. 9^v/16. *Cela ce nu face la boieria lui după tocmealele și năravurile ce-au fost mai de mult aceii boierii*. PRAV. MOLD. 139^v/11. *Cumplit după pravile l-au certat*. PRAV. 296. *Dupe obiceaiul țării, datu-i-am 12 boiari jurători* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 27. *Năroadele acmu să deaderă după nește obiciae a nește fărncători*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 29¹/26. *Păgânii ... avea dereptate după legile lor să nu lase acolo bisearică de creștini*. BIBLIA (1688), [prefață] 7/18. *În Ostrovul Sicheliei, dupe obiceaiu, petrec bine* (a. 1693). FN 13. *După aceste legământuri și așezământuri și urmașii lui vor face*. N. COSTIN, L. 579. *Cineș după rândul său au purces a săruta poala turcului*. NECULCE, L. 115. *Însămnarea lucrurilor după orânduială*. CANTEMIR, I. I. I, 14. *Să urmeaze după hotărârile ceale sfi jnie*. IACOV. SYN. 39¹/5. *Ai făcut iubire de oameni după obiceaiu*. SLOV. 10¹/5. *Carte întru care să scriu mâncările de peaste și alte mâncări de sec și de dulce dupe orânduiala lor* (a. 1749). GCR II, 42/13. *Născătoare de D[umne]zeu, după adevăr mărturisindu-te, te mărim*. MINEIUL (1776), 208¹/18. *Judecătorii după datorie să se adune de dimineață la locul cel orânduie*. PRAV. COND. (1780), 52. *Tăia turcii fără milostivire după datoria rășboiului*. VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Toate locurile după așezământul lor să să conșcribăluiscă: adică niceumul necunoscut să nu poată rămânea*. AȘEZ. 12/6. *Dopă același regule a gramaticei au a se întrebuița toate vorbele împreunate*. IORGOVICI, O. 37/21. *Polonii după obicinuită fala lor cea deșeară numai întru aceea s-au silit, cum ar putea aduce pre Ștefan să le giure*. ȘINCAI, HR. II, 78/36. *Fracțiile ceale amestecate le strămută, apoi lucră după regulele mai nainte date*. ARITM. (1806), 66/22. *Au fost hirotonit de arhiereu lăinesc, și după leagea lătinească*. MAIOR, I. B. 34/7. *După această lege nemutată Făptura toată merge, să Ține*. BUDAI-DELEANU, Ț. 131. *Locul stătătoriu a căsii grăniștești după leage nu să poate vinde*. FUND. 15/14. *Fii adevărați sânt câți să nasc, din comunie după lege*. LEGUIRE, 1/19. *Tare sântem încredințați că după prințipiumul cel de comun, tote câte se află sub soare pre globul cel pământesc multor schimbări sânt subpuse*. TIN. ROM. 4¹/7. *Am poruncit să-și aleagă staroste după obicei* (a. 1824). DOC. EC. 311. *Trebuiește după cuviință, să fim de apururea ochiu privighitor asupra-ne*. PISCUPESCU, O. 168/1. *Doi pași îl Ținea de supsuori după vechiul obicei*. AR (1829), 15¹/17. *Un substantiv se poate zice în mai multe chipuri și la singular și la plural, după întâmplări*. HELIADE, PARALELISM, II, 8. *Nu se purta după reguli hotărâte*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 164/30. *După legile naturii, noi putem fi acum ceea ce trebuie să fim*. MARCOVICI, C. 30/1. *Dacă cineva ... pre un dobitoc ... îl va întrebuița după cuviință, este iertat*. DRĂGHICI, R. 66/9. *Trupeștile lor organe a desăvârși dupe oarecare regule*. PR. 1/8. *Va rămânea vasal credincios după condițiile cele vechi cu care Țara Rumânească se supuse Porții Otomane*. F. AARON, I. I, 207/16. *Însurai pe fiul meu cu fata văcarului după legătura ce a făcută după această fată*. GORJAN, H. I, 33/34. *Îmbrăcăminte sa era după obiceiul lăcuitorilor celor vechi*. BUZNEA, P. V. 4/1. *Dupe datina domnilor vechi, a zidit și el o mănăstire*. ASACHI, L. 3¹/48. *Glonțul după împrejurări neprevăzute va fi luat o direcție strâmbă*. CONDICA O. 9/4. *Dreptul ... de a se cârmui independent dupe legile lor*. BĂLCESCU, M. V. 9. *Pentru a-ți paradosi limba românească după toată rânduiala*. NEGRUZZI, S. I, 8. *Numai lui i s-ar fi convenit după drept cuvânt numele de omnibus*. FILIMON, O. II, 7. *Se desfăta vânând fereale*

sălbatică, dupe obiceiul boieresc de pe atunci. ODOBESCU, S. I, 64. Credinciosul împăratului ... vine cu gândul să măture scrumul afară, după rânduială. CREANGĂ, P. 255. Veți avea pregătit culcuș bun și confortabil, după tabietul dv. CARAGIALE, O. VII, 166. Așa mi se pare și mie a fi după dreptate. ISPIRESCU, L. 328. Trecu în cancelarie ca să-și ia după obicei, cafeaua. MILLE, V. P. 121. Ospățul se face după regulile pe care le cunoaștem. IORGA, C. I. I, 168. Hainele se croesc după măsură. PAMFILE, I. C. 346. Purtau încă părul lung, după datina veche. AGÎRBICEANU, S. 25. Un bătlan ... pluti în zbor spre coada bălții, căutând hrană în chip cinstit, după legea lui. SADOVEANU, O. IX, 466. Zilele de post se țin cu sfîntenie ... după un străvechi obicei românesc. MOROIANU, S. 53. Procopețele ... sânt măiestrite după o regulă suflătoare. ARGHEZI, B. 37. Omul nu trebuie să-și piardă niciodată răbdarea în ceea ce știe că este după legile firii. CĂLINESCU, C. O. 152. Poartă ... papuci și cozi după vechea tradiție chineză. RALEA, O. 105. A preferat să intre în rândul judecătorilor nou-numiți, după legiuirea regulamentară, și s-a dovedit om al dreptății. CAMIL PETRESCU, O. II, 188. Desfășurarea în timp a procesului dezintegrării ... are loc după o lege statistică. SANIELEVICI, R. 53. Românii sau nemții, după caz, rămăneau stăpâni. BENIUC, M. C. I, 27. Se aplică o spică anterioară, laterală sau posterioară, după nevoie. BELEA, P. A. 37. Le-o fi găsit ieftin. ... Că așa e la București, după ocazie! PREDĂ, M. 404. (Cu nuanță instrumentală) Doamne, învie-me după cuvântul Tău. PSALT. 260. Derept aceia, după tocmeală toate lucrurile tocmeșu-se. CORESI, EV. 99. [Rudenian] semînția, ... să face după darul svântului botez. PRAV. 220. Însă Iafet iaste strămoș și tată tuturor creștinilor ..., după blagoslovenia tătini-său lui Noe (cca 1750). GCR II, 50/15. Fecioară dupe naștere. MINEIUL (1776), 86^v/6. S-au îndreptat după chipul cum să vede. AMFLOHIE, G. III/12. Aceasta se areată după isclăturile epistolei săborului. MAIOR, I. B. 171/17. După alcătuirea și înfrumusețarea trupului, întreace pre toate cealelalte dobitoace. CALENDARIU (1814), 102/5. Cei după catastih. ZILOT, CRON. 83. Pronunția, au citirea literilor trebuincioase, după metoda cel înlesnitor [Titlu] ABETEDAR, 4/2. Aceasta aducere să privește după patru chipuri. GRIGORIE, L. 137/1. Credința ce avea că orașul lor este înțeles după cele mai bune și mai favorabile semne. CĂPĂȚINEANU, M. R. 96/16. S-a dat bal public cu mască și fără de mască după invitație cu bileți împărțite prin agie. CR (1833), 254^v/20. Unul dintr-înșii răspunsă, că din naștere nu sânt frați, ci că erea frați numai după tacmă. GORJAN, H. I, 101/11. Apa cea mai priincioasă velniței după cercările ce s-au făcut este acea ce izvorăște prin var. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 83/19. Limba noastră după materia ei este și ea o limbă de familia latină. CR (1839), 135^v/40. După cuvintele mele, V-ați mira și voi de eale. BĂRAC, A. 20/23. Boeri însemnați mai gios dupre hronologie. C. VĂRNAV, H. 78/3. Învățătorii cu ei dinpreună dup-aceste gramatici să facă analisisul limbei. BĂLĂȘESCU, GR. XIX/25. Ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardoare a nivelul starea societății dupe un metod mult mai practic. FILIMON, O. I, 97. Putem să variăm formele înăuntru aceleiași figuri ... prin modificarea judecăților după cantitate și calitate. MAIORESCU, L. 82. Evenimentele zilei le va înregistra după informațiuni cât se poate mai sigure (a. 1877). PLR I, 332. A prins poporul adunat Să joace-n drum după tilinci. COȘBUC, B. 21. Boierii ... merg după rangul lor. IORGA, C. I. I, 174. Îl cântărește și plătește după kilogram. AGÎRBICEANU, S. 282. Se ridică precis, parcă după un plan anume. CAMIL PETRESCU, T. II, 508. Păreau că numai se agită mute - după ritmurile monotone și străvechi. SADOVEANU, O. IX, 35. Patronul ... văzând că domnul Solo este pe cale să fie ocupat, după o știută regie, se trase înapoi. ARGHEZI, S. XI, 20. Determinarea Rh se face după același principiu. BELEA, P. A. 80. Pomenesc vaca, cum o cheamă după nume. GEORGESCU-TISTU, B. 62. (Cu nuanță consecutivă) Și noi după întrebarea lui răspunsem. PALIA (1581), 179/7. Cândai să va fi îndemnat fata, după multe lincote și giuruințe ce-i va fi giuruut ... atunce silitorul să nevoiaște numai să o

îndzestreadze. PRAV. 205. După numărul voturilor, Vasilie Moga paroh neunit din Sas-Sebeș fu al doilea. MAIOR, I. B. 134/6. Grănițearii după chiemarea aceasta sânt îndatorii chesaro-crăieștii mării a face toată slujba milițăriască. FUND. 7/15. Nădăduiesc după această osteneală să adune roduri vara și toamna. POTECA, G. 114/1. Vindecarea holerii trebuie să se orânduiască după pricina ce o naște și o păzește. AR (1830), 433²/31. Toate hotărârile înaltei curți de revizie se vor face după mulțimea glasurilor mădularelor sale. CR (1833), 26^v/48. [Fiul] cel mijlociu ... după bunele sale purtări, se nădăjduia, că ar spori. DRĂGHICI, R. 3/11. Să ne cătăm de împărății ... după tocmeala ce am avut. GORJAN, H. I, 11/22. Vacile de rând, după prețul de astăzi, să plătesc de la doi pân la tri galbini vita. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 13/4. Numărul copiilor care pier ... după sistema cea urmată până astăzi. PR. 10/10. Dupre metrul care muza l-a dictat de pe Parnas, Va trăi atâtea timpuri cât Pionul. ASACHI, S. L. I, 163. În istoria de mijloc vom vidă principatul ca stat neatârnat după geniul politic al epocii aceia. IST. M. XXII/6. Așezarea s-a făcut în general după dedicatorii tablourilor. CONV. LIT. I, 9. După o așa încordare, ... a putut ajunge Eminescu ... la cea mai limpede expresie a unor cugetări. MAIORESCU, CRITICE, 472. Dete corbului, după făgăduială, toate stărvurile. ISPIRESCU, L. 223. Firește că tot publicul acesta ... va ști să le prețuiască după merit. IORGA, în PLR II, 23. Câți is domni și cu nădrați Tăți trăesc după săraci. ANT. LIT. POP. I, 199. (Învechit, rar; cu nuanță concesivă) Dragostea lui D[umne]zău spre pocăință te trage iară după năslănicia ta ... cruță ție mânia în dzua cea de mânia (cca 1618). GCR I, 51/3. (Învechit, rar, în construcții cu valoare conclusivă) Aceea [sintaxa] are trebuință de o cercetare mai serioasă, mai fundamentală după urmare și de o prelucrare mai întinsă. BĂLĂȘESCU, GR. V/25. Mulți bărbați de talente nu puțin au asadat întru cultura literaturii române, după urmare și într-această măiestrie. id. ib. 198/9. ♦ (Conformarea privește un îndemn, un ordin, un sfat etc.) Și așa dupre poruncă Tukeli cu toate oștile ... s-au gătit (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 155/7. [Vinovatul] va fi greșit după svatul și agiutorul ce-i va fi dat sveaticul. PRAV. MOLD. 171^v/2. Să binecuvinteaze în toată vremea pre D[umne]zău ... după d[umne]zăiasca poruncă. BIBLIA (1688), [prefață] 8/21. Venit-au și hanul după poronca împărăției, de la Crâm la Țarigrad. NECULCE, L. 201. După cererea dierbechirenilor le făcu beiberbei pe fiul lui Buiuclioglu. VĂCĂRESCU, IST. 260. Te îndreaptă toideuna după svatul meu. MAIOR, T. 11/7. Tabăra țigănească ... după poronca domnească, Acum era și în arme îmbrăcată. BUDAI-DELEANU, Ț. 79. S-a slobozit de subt secestru averea lui Atanasie Diamandî din orașul Pitești după cererea soției sale Teodosia. CR (1833), 12^v/6. Voi face tot asemenea după sfătuirea ta. GORJAN, H. I, 18/13. Luoafi-vă după consiliurile lui. PĂCLEANU, I. II, 70/9. Făt-Frumos ..., și după îndemnarea babei, se duse să-și aleagă calul. EMINESCU, P. L. 17. Veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. CREANGĂ, A. 116. Adusese, după recomandafia unui samsar, o cântăreafă. CARAGIALE, O. I, 4. Nurorile cele mari ale împăratului țineau ochii fîntă la zână să vadă ce face ea ca să facă și ele, după povața soților lor. ISPIRESCU, L. 39. Se baricadează după ordinul prefectului. MILLE, V. P. 221. Toate s-au făcut la timp după poruncă. MOROIANU, S. 77. Listele de angajați erau aprobate, ... trecute în registru și distribuite în toată fabrica după indicațiile lui. ARGHEZI, S. XI, 74. Au deshămat oamenii, după poruncă. GALAN, Z. R. 72. Fă după cuvântul meu. ȘEZ. II, 33. ♦ (Exprimă conformarea, potrivirea, adaptarea la un imbold, la un mobil, la o posibilitate etc. de natură interioară) Hristos, ... după mulță a Sa bunrătate născu noi întru povăința viațeei. COD. VOR.² 366. Că de sântem putearnici, toate să le isprăvim, iară de nu, după neputință, să ne nevoim să le isprăvim. CORESI, EV. 40. Miluiaște-ne, Doamne, după mare milostea Ta (1609 - 1618). CODEX STURDZ. 293. Să margă cu oaste în Țara Ungurească, dupe pohta lor, să le puie craiu pre Ștefan, ficiorul lui Ianoșu craiului, la scaunul cel de moșie al tătâne-său. URECHE, L. 160. Celuia ce-i vor dărui lucru de furat, să să

cearte după voia giudețului. PRAV. 67. Au silit după puțința mea și după proastă ajungerea minței mele. ANTIM, P. XXV. [Pre mucenici] după vrednicie noi, credincioșii, să-i laudăm. MINEIUL (1776), 175^{v2}/21. Fiecare porțiaș numai după putearea sa purtând greutatea povărilor celor de obște. AȘEZ. 2/4. Fiestecarele cum au priceput după talantul său le-au alcătuit [cărțile]. MAIOR, I. B. 182/10. Miluiaște-mă după mare mila Ta. GRECEANU, I. 5/1. Fericiți veți fi dacă după puțință și cunoștință ați împlinit datorințele voastre. PETROVICI, P. 1/14. Mai bine ar fi fost pentru ei de ar fi ascultat de dânsul, decât că după voia lor ar fi lucrat. MAN. ÎNV. 137/4. Cârlanii ... să învață cu acest mijloc a să purta după voia îngrijitorului. GOLESCU, P. 271/2. [Sufletul] se află în bucurie sau întristare după felul himerelor. MARCOVICI, C. 14/12. Să călătorească prin țări străine după a sa dorință. DRĂGHICI, R. 4/27. Poate că ț-ai ales vro nevastă preafrumoasă după placul tău. GORJAN, H. I, 6/2. [Popușoii] să dee roadă după puterea lor. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 8/2. Stăpân ești ca să hotărăști orice după voință. RUSSET, E. 18/13. Slujbele, pentru care s-au tocmii cu stăpânii, după puțință să le plinească. TEAMPE, O. S. 90/13. După vrednicie să putem înfățișa moldo-românilor această „Icoană a lumii” (a. 1840). PLR I, 90. Peste zi să bei apă răce după gust și plăcere. C. VÂRNAV, H. 131/1. Soarta după voința ei ne poate lua o curoană. PĂCLEANU, I. II, 165/9. Când pornirea unei inimi amorul o cârmuește, și după a sa plăcere simțirea povăruște. PANN, E. I, 55/7. Îți dau tot ce am după sufletul meu, iar pe dânsa nu. FILIMON, O. I, 112. Fie traiul tău După gândul meu! ALECSANDRI, POEZII, 127. Voințele ț se realizează după gândirea ta. EMINESCU, P. L. 42. Sper că articolele mele să placă; eu cel puțin îmi dau osteneala să le fac după puterile mele cât pot mai bine. CARAGIALE, O. VII, 339. Toate le întocmesc după vrerea voastră. ISPIRESCU, L. 78. Făcea după capul lui. MILLE, V. P. 162. El improvizează la minut după imboldirile inimei. HOGAȘ, DR. II, 186. Tot ce-a visat ... s-a îndeplinit după dorințele lor. EFTIMIU, N. 124. Maiorul ... se însurase, în fine, după ideile sale. BRĂESCU, O. A. I, 3. Își alegea orele de lucru după toanele lui. VINEA, L. I, 55. Mesele au fost ... înjghebate după fantezia Sofiei. DEMETRIUS, A. 48. Această permă se aplică pe regiunea bolnavă pe care se lasă după dorință. BELEA, P. A. 335. ♦ (Conformarea privește un anumit punct de vedere, o opinie etc. a cuiva) Bășarabă adevă domnu era după a acestuiaș istorie [a lui Chalcocondil] ... când domniia Țării Rumânești biruia până la Marea Neagră. BIBLIA (1688), [prefață] 7/27. După a mea proastă socoteală, înțeleageam cum că cuprinde în sine trei lucruri. ANTIM, O. 18. Moamet ... după arătarea unor istorici, s-au născut la 560. VĂCĂRESCUL, IST. 247. După a lor părere seamănă mai vartos cu urșii. MAIOR, T. 266/17. Eu după mine nu aș erta rumânului scriind în proză să zică asta, ăla (cu toate că e mai latinește) în loc de acesta, acela. CR (1833), 253^v/40. Ucise, dupre istoricii arabi, peste patru milioane lăcuiitori. SĂULESCU, HR. I, 141/11. Dupre istorie, Tezeus, eroul Atinei, au întemeiat puterea patriei sale prin lupta cu un taur. ASACHI, S. L. II, 45. Dupre o altă zicere a unui istoric, în teatrul lumii în care viețuim ... istoria ajunge obiectul cel mai însemnat pentru cetățeni. IST. M. I/9. După narațiunea omului lui Dumnezeu ... biserica aceasta este clădită chiar pe câmpia unde Ioan Sobiețchi ... repurtă memorabila victorie în contra turcilor. FILIMON, O. II, 72. După hipoteza sa, [flogistonul] se evaporă din corpul arzător. MAIORESCU, L. 13. Îi trăsni în cap lui Dănilă că el ar fi bun de călugăr, după vorbele frăține-său. CREANGĂ, P. 48. Sunt curios să știu ce este după d-ta talentul. CARAGIALE, O. VI, 500. După umila-i părere, ar fi mai bine să continue sechestrele și să nu mai piardă vremea degeaba. REBREANU, I. 210. După propria mărturisire a revistei ieșene, poporanismul literar nu mai există. LOVINESCU, C.² VII, 29. După informațiile sale, Constantinopolul este serios amenințat de un atac turc. TITULESCU, D. 82. E învățătura ... în forma acelei expresii pregnante care, după Maiorescu, împinge cu un însemnat pas mai departe arta sentenței. VIANU, A. P. 169. Un redactor, agasat,

i-a făcut, după socotința sa, o farsă. CĂLINESCU, C. O. 134. Dacă-i vorba după mine, Eu ... mereu la fel voi spune, Chiar când traiul nu-mi convine: Decât mort, tot viu mai bine. PARASCHIVESCU, C. T. 73. Mi se dau sarcini mărunte, secundare după părerea mea, deși ... aș fi capabil să fac mai mult. BENIUC, M. C. I, 355. Marin Preda ar fi, după propria sa definiție, un scriitor comportamentist. V. ROM. februarie 1974, 97. Cine are dor și drag, Cătu-i lumea-i tot beteag Eu știu bine după mine, Că-s beteag în toate zile. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 396. ♦ (Exprimă urmarea, adaptarea, imitarea, copierea etc. unui model, a unui exemplu ori a cuiva) Blăstemămii oamenii, ceia ce după chipul lu Dumnezeu fost-au. COD. VOR.² 352. Ca să putem și noi zice după dumnezeescul apostol Pavel: „Lăcuim de acmu nu noi, ce întru noi Hristos lăcuiaște”. CORESI, EV. 75. Și făcu Dumnezeu ... toate fierile ..., ce rodire apele, după firea Sa (a. 1582). GCR I, 34/34. Te am făcut numit după numele celor mari carii sânt pre pământ. BIBLIA (1688), [prefață] 6/43. [Folet] carele căzându-m la mână, ..., dupre frânceană limbă pre rumânească l-am tălmăcit (a. 1693). FN 5. Cea ce știe a să întreba după canoanele loghicăi. CANTEMIR, I. I. I, 11. Până aicea s-au scris dupre izvodul răpsatului Miron Costin ce au fost logofăt mare (a. 1765). CAT. MAN. I, 491. Muerea să numește după porecla bărbat-său. PRAV. COND. (1780), 100. Pravila turcească ... este alcătuită după copriinderea Curanului. VĂCĂRESCUL, IST. 251. Descrieri de aceastea sânt în cărțile care să scriu după cei făcători de rău. MICU, L. 69/7. Substăpânirile ceale jivilești ... se împart în ceale politicești și ceale legealnice; ceale politicești ocârmuiri se numesc după țeri. D. SUP. 10/9. Apoi au făcut pre om dupre însuși chipul și asemănarea Sa. GRECEANU, I. 54/4. Ne luăm pe oarecine, Care ne învață bine A ceti, curat a scrie, Și după ortografie. MONTAN, S. 10/20. Cântă după cântărești cu glas umilit. TOMICI, I. 9/16. Israil după limba noastră însemnează bărbat carele au văzut pre Dumnezeu. TEODOROVICI, I. 1/11. Ciubote negre cu pînteni după moda franțeză. AR (1829), 15^v/28. Au hotărât o zi pe săptămână în care petrecea tocmai după chipul viețuirii lor în ostrov. DRĂGHICI, R. 312/3. Dregătorii să se îmbrace după forma streinelor. ASACHI, I. 252/1. Scoteam extract dupe ele. BREZOIANU, I. 13/6. Mamii i-a cam intrat în cap, câte i-a descântat d-alde mătușa și face pe bietu tata a se lua și el după dânsa. PELIMON, I. 158/9. A dat scoalei o față cu totul nouă organizându-o după sistema academiilor celor din Germania. BĂLĂȘESCU, GR. XX/19. Ar fi de dorit ca și frații noștri peste Carpați să urmeze dup-această sistemă unitară. BARONZI, L. 164. Nu este în stare să scrie după gramatică. MAIORESCU, CR. I, 262. Duci idei și cugetări în natură după analogia împrejurărilor omenești. EMINESCU, P. L. 80. Eu gândesc că s-a da după mine și s-a face și ea bună. CREANGĂ, P. 164. Luîndu-se după croiala unor palaturi întortochiate ce văzuse în Egipt ... puse de scobi într-un munte ... un sălaș. ISPIRESCU, U. 166. Cei mai mulți se dau după lumea în care trăiesc. CONTEMPORANUL, IV, 388. Neagoe și Despina avuseră un fiu iubit, pe care-l numiseră Teodosie, după vechiul și înțeleptul împărat roman. IORGA, C. I. I, 11. Aici rămân - și voi zidi mereu Făpturi de oameni, după chipul meu. CERNA, P. 81. A crea oameni nu înseamnă a copia după natură indivizi existenți. REBREANU, ÎN PLR II, 286. Îl regăseam cu obrajii fragezi, cu haina tăiată după ultimul jurnal. C. PETRESCU, S. 153. Povestirile romantice [sunt] intercalate, după o modă a timpului. VIANU, A. P. 88. Tirani ai poporului după modelul „viceregilor” spanioli mișunau în aceste regiuni. RALEA, O. 15. Fraza dată aci după traducerea românească, apărută în Monitorul Român, cetită și în gazete, provoacă bucurie târgoveților. CAMIL PETRESCU, O. III, 85. Copiii ... se luaseră după cei mari. BENIUC, M. C. I, 78. Secretarul ... ia însemnare după cugetările patronului. VINEA, L. II, 39. Dacă ne-am fi luat după Anghel, n-am mai fi ajuns noi să convingem oamenii. PREDĂ, D. 34. Excesul de zel al cântăreților de meserie și după pilda lor a amatorilor ... s-a materializat adesea într-o producție forțată ... artistică. M 1975, nr. 1, 3. (Cu nuanță temporală) După „Albină” și după „Curier”, multe alte gazete

românești s-au publicat în deosebitele trii mari provincii a vechii Dacii. DACIA LIT. VIII/23. După N. Gane ... după Odobescu ... scriitorii se îndreaptă tot mai mult spre elementul pitoresc. LOVINESCU, C.² I, 15. ♦ (Exprimă constatarea, recunoașterea, deducerea etc. cu ajutorul, prin intermediul sau ca urmare a ceva) Socotește lucrul spăseniei după cuvântul Domnului. CORESI, EV. 72. După chipurile celor ce vor greși, ce fial vor fi, va cunoaște giudețul. PRAV. 251. Cunoscutu-mi-am datorie ... după darul ce mi s-au dat să neguțioresc duhovniceasca neguțatorie. BIBLIA (1688), [prefață] 4/38. După vorbă și după seamă să descopere gândurile ceale mai de taină. PILDE, 14/9. Vei judeca de limba nostre ... dope ființa limbii. IORGOVICI, O. XII/15. După capul său strămută rânduielile besericești ceale vechi. MAIOR, I. B. 247/12. După multe probe încredințându-se despre adevărul ispitelor și a socotealelor sale, își vesti aflarea cea mare. FRĂȚILĂ, S. I. 21/25. Omul după sine judecă pe ceilalți. I. GOLESCU, ap. ZANNE, VIII, 207. Descrierea naturii este știința prin care învățăm a cunoaște producturile pământului după a lor adevărate semne și deosebite însușimi. J. CIHAC, I. N. 3/5. Dupre port și reperiune, ... ea s-ar fi părut o femeie răpită. ASACHI, S. L. II, 60. După sigurile răspunsuri ale școlarilor dovedii deosebita sa sânguină. CR (1839), 153²/10. [Fisiologistul] cunoaște facultățile după forme. NEGULICI, E. I, 186/14. După aceea armură albă ... crezu că recunoaște pe resbelnică. PĂCLEANU, I. I, 125/9. Medici (doctori) de mai multe ori cunosc pe bolnavi după fisionomia lor. FIS. 9/32. Le deosebim [plantele ierboase] tot dupe cualitățile lor fiziologice cele mai importante. BARASCH, B. 188. Nefiind cineva fisionomist putea fără a se greși să-l boteze de nătărău, după căutătura cea sparietă. NEGRUZZI, S. I, 17. După cunoștințele sale ni s-a părut demn de postul ce-l ocupă. ALEXANDRESCU, M. XX. Să nu luați pe oameni dupe vestmintele lor de călătorie. FILIMON, O. II, 131. Numai după legile formale ale gândirii, rezulta de aici, că produsul combustivității trebuia să fie mai ușor decât înainte de ardere. MAIORESCU, L. 13. Pare că este băiat după apucăturile lui. ISPIRESCU, L. 21. După scris ... el a încercat să și-o închipuiască și a văzut-o în închipuire așa cum este. REBREANU, R. I, 61. După vorbă, ... părea să fie bucureșteancă. MIRONESCU, S. 151. Pasărea după cântec se cunoaște. CADE. După înfățișare, am cunoscut că [clădirea] e un rateș boieresc. SADOVEANU, O. I, 96. Oamenii nu trebuie judecați după haină. BENIUC, M. C. I, 38. După glas aș zice că ăsta-i Anton Lupan! TUDORAN, P. 29. Nu mai îmi spune, dar eu îl simt după ochi! PREDĂ, M. 398. Negustorul era clădit bine, aprig după privire. BARBU, G. 24. Și-a dat seama că Maria se îndrăgostise de el, după felul în care se îmbujora. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 23. După năframă și turtă l-au putut cunoaște ca frate. SBIERA, P. 134.

5. (Exprimă justificarea, sub aspectul echivalenței, al proporționalității, al compensației dintre două elemente) Da-ți-va Domnului după înrima ta. PSALT. HUR.² 102. Giudecă tuturor după lucru. COD. VOR.² 370. După numele Tău, D[umne]zeu, așa și lauda Ta în cumplitul pământului. PSALT. 92. Lăudați Elu după prea multă mărirea sileei Lui. CORESI, PS. SL.-ROM. 283¹/15. Să va certa de la giudeț după vătămăria ce-i va fi făcut. PRAV. 124. Dă-le lor, (D[oa]mne), după faptele lor. PSALT. (1651)², 45¹/16. Să-m dea Domnul ... mănulor mele după curățiile. DOSOFTEI, PS. 52/15. Puteamnică oaste, în Fiandra, face puțin dupe potrive ei (a. 1693). FN 10. Să-i mai ia câte ceva după lăcomie lor. N. COSTIN, L.². 310. Dumnezău nu i-au agiutat, după simeția lui. NECULCE, L. 73. Dumnezeu să facă plată fieștecăruia ... după faptele lor. ANTIM, P. XXVII. Acel preut, s-ar fi și pedepsit după fapta lui (a. 1777). URICARIUL, XIX, 15. Să se pedepsească după vina lor, de orice treaptă vor fi. PRAV. COND. (1780), 52. Locurile care-s în arândă date, iarăș după venitul rodurilor trăbuie mărturisite. AȘEZ. 25/6. Trebuie să i să hotărăscă pedeapsa după acea faptă rea. PRAVILA (1788), 9/13. De nu vă veți închina de voie [lui Alexandru], voi ve veți închina de nevoe, după pagubă. ALEXANDRIA (1794), 55/17. Fieștecine va lua

după măsura și carea va da. PILDE, 56/3. După vrednicie a te lăuda pre tine nu ne pricepem noi. CALENDARIU (1814), 27/26. Faptele ... să-și ia răsplătire după felul lor. MARCOVICI, C. 14/10. Te va cinsti după vrednicia ta. GORJAN, H. I, 153/7. Vei după faptă, plată. DONICI, F. I, 26/14. Doamne! Doamne! zise Moțoc ... nu ne pedepsi pre noi după fărădelegile noastre! NEGRUZZI, S. I, 140. Toată pasărea pe lume dupe limba ei piere. ODOBESCU, S. III, 10. Fiecare ia după hărnicie. CAMILAR, N. I, 394. Căci știu că dupre păcatele mele e cu neputință să fiu izbăvit. BARBU, PRINC. 33. (Cu nunață causală) Omul iaste înțelept după buna pedeapsă ce au luat. PILDE, 9/25. Nemulțumindu-să după cercetarea și hotărârea cea făcută de judecătorii lor ... vor avea voie să facă apelație. (a. 1822). URICARIUL, IV, 291/23. După lăjirea gustului citirii în patria noastră, gazeta a ajuns a fi o trebuință (a. 1838). PLR I, 59. Asta istorie, Dup-a ei mărișe, nu e jucărie. PANN, E. I, III/15. ♦ (Exprimă echivalența în cadrul unui schimb) Vei și că au rămas după căruțe zece zlofi ... , iar după cafia să-mi trimiți [i] dumneată 20 de coști [de postav] (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 29. Am să dau ... bani după vinu (a. 1803). id. ib. XIX, 59. Vânzându-ne mărfurile, eu am câștigat înzecit după capitalul ce aveam, iar frații mei câștigară prea puțin. GORJAN, H. I, 36/34. Și știu, dracul [de turc] ce-mi gândește: Să-mi ia banii după pește. TEODORESCU, P. P. 300. Omul gălenuşă Plină de sfanși și leițe, Făcute după oițe. MATEESCU, B. 64.

6. (Exprimă distribuția, repartizarea etc. în funcție sau în conformitate cu un anumit criteriu) Să-și plătească nevoia și datorica ce avea după cap. NECULCE, L. 154. Să ia fieșcare după analoghie cu prețuire bună și cu mezat. PRAV. COND. (1780), 152. Darea aruncată până acum prin hotărârea dietii ... nu era împărțită după pravilele adevăratei hotărâri. AȘEZ. 1/22. Ajutorințele din moșii le-am împărțit în tot după rodirea pământului. FUND. 5/7. Să să plătească ... pă cât va fi cu dreptul, după socoteala acelor doi boieri. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. Prețul fieștecăruia ... se va încărca analoghicește după depărtare (a. 1826). PLR I, 19. Toți plătesc pentru trebuințele statului după analoghia veniturilor lor. CR (1829), 151¹/24. Această considerațiune ne conduce a examina ... care este împărțirea omenirii după limbi. CONV. LIT. II, 210. La întrebuintărea clasificărilor în știință nu se specifică totdeauna diferitele trepte de grupări succesive după gradul exact al supraordinării lor. MAIORESCU, L. 121. Dl. Roman ... face parte, după credințele sale literare, din școala modernă (a. 1888). PLR I, 355. Împărțește fericirea după drepturi câștigate. MILLE, V. P. 58. Scriitorii lipsiți de idei se grupează după interese. în PLR II, 429. Drepturile se împărțeau la oraș după legi destul de ciudate. VLASU, D. 27. Pedepsele sunt date după o scară rațională. CĂLINESCU, I. C. 92. Siluirea multiplicității fenomenelor și orânduirea lor în grupe precise, după criterii absolute, pot obține raporturi de dualitate desăvârșită. RALEA, S. T. III, 19. După înțelegerea noastră, trebuie să împărțim câștigul. TUDORAN, P. 227. ♦ (În formule de repetiție, exprimă succesiunea unor ființe sau a unor elemente de natură abstractă) Repedziia Ștefan-Vodă soli după soli la craiul leșăscu pentru agiutorul. N. COSTIN, L.² 120. Turcii, îndeletnicindu-să în politică și războaie, lua o țară după alaltă. BUDAI-DELEANU, T. 150. Aceste noroade ce întâlniră romanii mai în toate locurile și mai în toate vremile, se lăsară a se strica unele după alte. CĂPĂȚINEANU, M. R. 29/3. Nu-ți era îndestul de o rană, ci trei mi-ai trimis și una dupe alta? MARCOVICI, C. 19/25. Dobânda înlesnire de a schimba pe prinți des, iute unul după altul. F. AARON, I. I, 174/15. Loviturile vin una dupe alta cu furie. CR (1839), 92²/7. Iarăș flamura cea verde se înalță an cu an, Neam cu neam urmându-i sborul și sultan după sultan. EMINESCU, O. I, 144. Domnișoara de la piano cântă de zor bucată după bucată. VLAHUTĂ, O. A. 226. Notele se urmează una după alta. MILLE, V. P. 220. Fetei și lui Ipate au început a li sfârâi inima unul după altul. CREANGĂ, P. 167. Venea lumea după lume de se uită la dânșii. ISPIRESCU, L. 67. Și-atunci din tron s-a ridicat Un împărat după-mpărat. COȘBUC, B. 17. Duhul tău, ce nu putea să moară, A smuls din trup suspin după suspin. CERNA, P. 6.

Amărăciuni după amărăciuni mă bat ca valurile. SADOVEANU, O. XII, 375. *Sufletul lui de om slab, neputincios, incapabil să lupte, suferă înfrângere după înfrângere.* OPRESCU, S. 68. *Era lume după lume în Târgul Moșilor.* PAS, L. I, 57. *Se dădu cu patimă cărților, luând examen după examen.* CAMILAR, N. I, 113.

7. (Învechit și popular; exprimă exceptarea prin conformarea cu un element) *Mai mult de dezece găini, 2 cucoși, doi miei, și un dulău, altă ceva după sufletul său nu avea.* CANTEMIR, I. I. I, 91. *Ca unii ce iaste mai aleasă și mai iscusită zidire decât toată zidirea dupre îngeri (a. 1702).* GCR I, 344/1. *După D[umne]zeu toți scăpăm la tine.* MINEIUL (1776), 198^{v2}/25. *Eu mă tem de D[u]mnezeu și după D[u]mnezeu nu mă tem de altul.* PILDE, 1/9. *După Dumnezeu, El este mai presus de toată priceperea.* MARCOVICI, C. 10/24. *După Dumnezeu la d-ta mi-e nădejdea.* NEGRUZZI, S. I, 51. *N-avea, bietul, după sufletul lui, decât bordeiul în care deschisese ochii pe lume.* RĂDULESCU-CODIN, I, 79.

B. Conj. 1. (În construcția *după ce*, cu valoare de conjuncție, indică un raport de posterioritate temporală dintre două acțiuni) *Se ungea cu unt după ce se îmbăia.* CORESI, EV. 51. *Cela ce va sudui pre cineva târziu, după ce-l va fi suduit el, nu va putea șuvăi.* PRAV. 239. *Și să făcură zilele lui Adam, care au trăit dupe ce au născut pre acest Siih, ani 700.* BIBLIA (1688), 4¹/28. *Și pre urmă au gătit mănăstirea Putna Gheorghie Ștefan-Vodă, după ce au luat domnia.* NECULCEA, L. 20. *Viteazul acela Laslău, după ce au ucis și pe Batie și pe soru-sa, cu mare izbândă la cetate-și i întorcându-să, să fie poruncit, să să ia sama tatarilor.* CANTEMIR, ap. GCR I, 362/21. *Deci dupre ce vor fiarbe bine [racii], scoate-i de-i așază în tipsie (a. 1749).* GCR II, 43/16. *Unul din egumeni ... face engomion cătră domn, adecă orații, căruia după ce sfârșește, vel vist[ier] îi dă ce socotește domnul.* GHEORGACHI, LET. III, 301/7. *După ce să lumînă de zioă, ce să vez aicea?* DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/16. *După ce să va înzestra fata de părinții ei, să nu aibă nicidecum voie ... să între în moștenirea lor.* PRAV. COND. (1780), 98. *După ce deci i-a murit soția, ... a stăpânit multe locuri.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *După ce Aurelian, ... părăsi Dachia, cei dintâi au domnit în Dachia gotii.* MAIOR, I. B. 9/20. *După ce se roagă școlarii ... să se cetească catalogul.* INSTRUCȚIE, 5/6. *Dopă ce s-au întors iarăși în patrie ..., îl vestiră că iaste nebun.* ȚICHINDEAL, A. M. 5/8. *După ce vom pune în mână acești bani, apoi vom izvodi alte cheltuieli.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Îndată după ce au ajuns la Adrianopol au jertvit pre toți cei mai aleși.* OBLĂDUIREA, 14/23. *Ejezip după ce avu plăcere d-a privi statuile, ieși din peșteră.* PLEȘOIANU, T. III, 43/11. *După ce Roma își isgoni craii, așază consuli pe câte un an.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 10/20. *Noi nu numărăm ceasurile fără numai după ce le-am pierdut.* MARCOVICI, C. 10/6. *După ce s-au așezat fieșcare la locul său, au început tatăl istoria [n] chipul precum urmează.* DRĂGHICI, R. 2/13. *După ce sparse cetatea cu tunurile, o dărâmă cu totul.* F. AARON, I. II, 169/16. *După ce să făcu zioă, împăratul Tătăriei își luă zioa bună de la frate-său.* GORJAN, H. I, 12/10. *De voim ca să le arătăm greșala lor, aceasta să o facem, după ce va trece mânia lor.* BUZNEA, C. 15/4. *După ce-i merge la cusătoriță, te-i duce la Tatos și mi-i cumpăra un buchet de flori.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 423. *După ce se va priimi pâra, îndată se va întreba pârătorul, despre împregiurările crimei.* CONDICA O. 73/5. *Versî glas îngeresc din gură, Care inimile fură, Fură și le amăgește După ce le îndulcește.* BĂRAC, A. E. 3¹/7. *După ce participase de repețe ori la bătăliile cu mahomedanii din Bosnia, pe la 1845 se făcu colonel.* BĂRȚIU, P. A. II, 30. *După ce ai săvârșit tot lucru, poți să zugrăvești sau să tapiți perețele.* MAN. SĂNĂT. 67/15. *După ce găsi galeata și după ce o legă, Către școlari dete gură.* PANN, H. 4/11. *După ce a ascultat..., s-a coborât din strană.* NEGRUZZI, S. I, 148. *Îndată după ce veni, ... demândă ca candidaților de preoție ... să se predea și gramatica.* BĂLĂȘESCU, GR. II/8. *După ce se împlinesc trei ani în capăt, iear pornește la Dumnezeu.* CREANGĂ, P. 313. *Plec acum îndată, după ce beau un pahar de bere în sănătatea voastră.*

CARAGIALE, O. VII, 396. *Peștișorii ... [fuseseră] fripți după ce fuseseră picați cu unt proaspăt.* MACEDONSKI, O. III, 8. *După ce-a trecut examenul de bacalaureat, s-a înscris la Drept.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 25. *După ce-și scoase căciula din cap, își netezi părul.* AGÎRBICEANU, S. 187. *Și, după ce i-a ocărât pe toți pentru că nu l-au înștiințat mai devreme, le-a spus că acuma e prea târziu.* REBREANU, I. 56. *Se sinucisese după ce-a dat faliment.* EFTIMIU, N. 115. *Arghiropol ... după ce stătuse trei săptămâni în casă la noi, rupsesse logodna.* CAMIL PETRESCU, P. 187. *Profesorii cu care am discutat ... n-au dormit după ce au cetit.* SADOVEANU, O. XX, 23. *După ce ne luam ziua bună de la vameș, ne cătam de drum.* MOROIANU, S. 49. *Îl întovărășește la Petersburg, după ce trece prin Genova.* VIANU, A. P. 82. *Ei vin câte unul, pe ușa din dos, după ce și-au trimes veșmintele din vreme.* ARGHEZI, B. 27. *După ce sfârșea de dus apă la case, stropoa ulia mare.* CAMILAR, N. I, 26. *Iese ..., după ce a dormit două ore.* DEMETRIUS, A. 34. *Inginerul privi prin oglinda retrovizoare după ce ambreie.* BARBU, Ș. N. II, 53. *Acum după ce tensiunea și emoțiile aniversării celor două decenii de apariție a revistei au dispărut, ... iată-ne din nou în fața hârtiei albe.* s. ianuarie 1970, 3. *Desfacerea bordurilor și lucrărilor pregătitoare pot începe după ce se va retrage apa.* RL 2006, nr. 4 872. *După ce au ajuns amândoi la curtea împărătească, pân-a nu se întâlni, se puseră fiecare se dea probe despre hârnicie.* RETEGANUL, în JAHRESBER. XI, 297. *După ce mânzul creștea, ... Deli Marcu ce-mi făcea?* PĂSCULESCU, L. P. 215. (Cu nuanță cauzală) *După ce atâta vreme Laolaltă n-am vorbit, Mie-mi pare că uitărăm Cât de mult ne-am fost iubit.* EMINESCU, O. IV, 370. *Și nici nu aveau cum să nu se teamă după ce Pinteia pre toți boerii ... nu numai că-i despoia ..., ci de multe ori li trăgea câte-o sfântă de bătae.* MARIAN, T. 299. (Cu nuanță instrumentală) *Mă voi încrede ..., după ce-mi va dovedi că-mi vrea binele.* ISPIRESCU, L. 21. *Am căutat acum, după ce mi se părea că pusesem lucrurile la punct ..., să repar puțin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervii roși de suferință.* CAMIL PETRESCU, P. 12. *După ce ne-am convins cu ce fel de îmbolnăvire avem de-a face, vom trece la aplicarea primului ajutor.* BELEA, P. A. 10. (Cu nuanță concesivă) *O ticăloase trupule, ... îndrăznești a cărți ... după ce și eu într-atâta îndelungată vreme, nenumărate dezmiertări dintr-o ... supunere am primit (a. 1750).* GCR II, 47/22. *După ce-amar muncirăți mizeri vieața toată, Ați mai purta osânda ca vita de la plug?* EMINESCU, O. I, 59. *Ne faci buni după ce rele am făcut.* ISAC, O. 107. *Vrei să-mi plăești după ce abia ai ieșit de la mititica?* BARBU, Ș. N. 9. *Cum să se poarte când a voi să plece după ce a fi ospătat și băut la ei.* SBIERA, în JAHRESBER. XI, 295. (Cu nuanță cumulativă) *Pentru ce, dupe cea s-au supusu [sufletul] orbește legilor mele, să voiască acum să mă supue la ale sale? (a. 1750).* GCR II, 46/30. *Groapa ce și-a făcut [el] pentru bordei, după ce că e mare foarte, apoi n-a avut grije s-o acopere peste noapte cu ceva.* ISPIRESCU, L. 175. *Tehnicienii, după ce au dăruit filmului culoarea și stereofonia, se străduiesc să facă publicul să simtă până și mirosul trandafirului pe care-l primește, în film, eroina.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 926. *Bogat, foarte bogat era „Negrea Basarab”. Și nici nu avea cum să nu fie bogat, după ce el era domn și stăpânitoriu peste una dintre cele mai frumoase și mănoase țări românești.* MARIAN, T. 207. *După ce leul moare, mulți se găsesc să-l jupoaie.* ZANNE, P. I, 506. ♦ (Învechit, rar; în construcția *după că ce*, cu valoare cauzală) *Că în toate chipurile cheamă-se [apa vie], după că ce în multe chipuri lucrează.* CORESI, EV. 158.

2. (În construcția *după cum*, cu valoare de conjuncție, exprimă un raport de conformare între două acțiuni; uneori în corelație cu „așa”, „așa și”, „întocmai”, „și”) *Întoarce-se [cel fecior curvariu], după cum e grăit: „Întoarce-te, sufletul meu, întru răpausul tău!”* CORESI, EV. 28. *Deaci iaste aceasta a treia stepenă, după cumu e rândul și măsura.* PRAV. LUCACI, 169. *Apucatu-m-am și eu a scriere începătura, și adqosul, mai apoi și scăderea, care să vede că au venit în zilele noastre, după cum au fost întâiul țărâi și*

pământului nostru a Moldovii. URECHE, ap. GCR I, 68/34. Să va certa, după cum scrie pravila. PRAV. 276. Așa, și Hristos, ... sânghur îndurat și milostiv să arătă, dupe cum zice prorocul: „Că Tu ești Domnu milostiv”. MĂRGĂRITARE, 491. Să aflară multe mistuite și ascunsă pen țară, pe la prietini, după cum este obiceiul celui fugar a ascunde. NECULCE, L. 119. Să nu ținem pizmă unul altuia, ... dupre cum vedem totdeauna că fac mulți. ANTIM, O. 71. Ci Sfinția Ta să nu faci într-alt chip, ca să să isprăvească și să să așază acest lucru dupe cum s-au hotărât judecata (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 33. Nu iaste iertat mireanilor să ia nimic de ale besearicii în silă, și să se lucreze cu iale după cum vor vrea (a. 1741). GCR II, 29/24. Poate să să povățuiască spre dreptate, după cum iaste zis. PRAV. COND. (1780), 42. După cum gândeaște lumea, viața fără avere iaste ticăloasă. PILDE, 30/4. Mâncând cu rânduiala cumpătului, care era învățat să trăiască după cum să și obicinuisă. BERTOLDO, 10/19. Având închieturile fracțiii amestecate, aceastea trebuie strămutate, și a lucra, după cum s-au învățat mai nainte. ARITM. (1806), 75/9. Să aibă a urma togmai după cum în dos să arată (a. 1830). DOC. EC. 75. Hotărâm și întărim, ca întocma și nestrămutat să se urmeaze, după cum mai jos în anaforoa aceasta să arată. PONTURI, 1/7. Am alcătuit o carte, După cum aici privești, Pentru sholari romanești. TOMICI, I. V/13. Dumneata n-ai putut să te faci domn, după cum doream cu toții. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. Lucrarea pământului, pe carea toți prințipi[i] și legiuitorii cei mari au cinstit-o, ... după cum scrie Milot. MUMULEANU, C. 7/14. Mie nu-mi tribuie, după cum vezi, decât o ușoară pânză cu care să mă acoper. PLEȘOIANU, T. III, 45/3. După cum se aude, [comendantul] se pripune că se va închina. AR (1829), 6²/39. Fiecare scrie dupe cum se vorbește în provincia sa. HELIADE, O. II, 417. Ei [romanii] putea încă să talmăcească un tractat după cum le plăcea. CĂPĂȚINEANU, M. R. 67/22. S-a căsătorit după cum se pare cu o moldovană. IST. M. 140/24. Omul cel serios, sau dupe cum cere buna cuviință, se caracteriză printr-o frunte patrată. FIS. 46/6. Adevărat că în această Gramatică română, după cum se vede aici, unele părți s-au trecut mai pe scurt. BĂLĂȘESCU, CR. I/14. Nu-i după cum gândeaște omul, ci-i după cum vrea Domnul. CREANGĂ, P. 223. După cum afirmă soldatul, nebunul ar fi căzut în oca veche, care e părăsită de pe vremuri. CARAGIALE, O. VI, 255. După cum zisese bătrânul, așa se și întâmplă. ISPIRESCU, L. 147. Fiuțe ale nemărginirii ... se iubesc sau se urăsc – după cum se plac sau nu se plac. MACEDONSKI, O. III, 28. Șeful plutonului de execuție a vrut, după cum e obiceiul, să-l lege la ochi. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 36. Cultura, după cum se exprimă un filozof german, este „sanctuarul omenirii”. în PLR II, 446. M-am măritat cu celălalt care, după cum îmi explica mama, avea o frumoasă carieră. CAMIL PETRESCU, P. 14. Ieri, în consiliu, s-a și discutat, după cum știți, textul care le stabilește. ARGHEZI, S. XI, 61. A doua zi, după cum ne-a povestit el, a fost chemat la Confederație. RALEA, O. 50. După cum bănuiesc, cam aceasta mă așteaptă? C. PETRESCU, A. R. 111. Lucrurile nu merg după cum le plănuiești. DEMETRIUS, A. 41. După cum văd, azi n-o să plecăm. TUDORAN, P. 34. Când te cheamă țara la datorie mai e după cum vrei tu? PREDĂ, M. S. 9. După cum vom arăta mai jos, Maiorescu îl citează pe Hegel. V. ROM. iulie 1975, 34. Și maică-sa fu nevoită să-i facă cea turtă de merinde, după cum au fost cerut-o el. SBIERA, P. 132. Na vezi că l-ai făcut întocmai după cum ți-am dat poruncă. RETEGANUL, 33, în JAHRESBER. XI, 340. (Învechit și regional; cu nuanță comparativă) Acesta să să cearte ca un fur, după cum va fi prețul aceluia lucru. PRAV. 40. Au făcut curțile de iznoavă, cu doă părți mai frumoase dupre cum era. NECULCE, L. 298. Spune pe cum va fi în fieștecare an după cum arată înainte. CALENDARI (1733), 3/4. Și nu vor să mă mai slujască cu aceaș pornire după cum într-altă dată (a. 1750). GCR II, 48/29. Șfeția nu are acum cea mărime și cea puțință, după cum avea de demult. AMFILOHIE, G. 69/10. Păcatul la suflet iaste după cum și la trup boală. MOLNAR, RET. 53/15. După cum adecă crește trupul nostru, așa cresc și puterile lui. POTECA, G. 13/20. Află cu destulă

întristare că după cum a pierdut Transilvania, i se răpește și Moldavia. F. AARON, I. II, 299/6. Mare general, ... el combate după cum și ordonă. PĂCLEANU, I. I, 57/3. L-a scos afară mai viteaz după cum a fost. FUNDESCU, L. P. I, 126. După cum e boierul, așa e și odorul. ZANNE, P. IV, 280. (Învechit; cu nuanță opozițională) Fincilii și dafenile ... le socotea ca niște semni de norocire, după cum chiparisurile dinpotrivă ca niște semne de nenorocire. VĂRNAV. ap. GCR II, 198/13.

3. (În construcția după cât, cu valoare de conjuncție, exprimă un raport de echivalență, sub aspect cantitativ, între două acțiuni) De ceia ce-s fără de număr dzisem, după cât se poate băga samă numărul seminției. PRAV. LUCACI, 177. Să facem bine după câtu ni-i putearea. VARLAAM, C. 107. După cât va fi puțința să se ferească de aceastea. ANTIM, O. 376. După câtă osteneală făcusă, trebuie să aibă mare poftă de mâncare. DRĂGHICI, R. 160/19. O copie de pe un testament părea a fi [scrisoarea], după cât se putea pricepe din bucățile rupte. EMINESCU, P. L. 30. După cât văd, ești mai fricos decât o femeie. CREANGĂ, P. 222, cf. TDRG. După câte am auzit, are lucrări în mai multe locuri. TUDORAN, P. 223. După câte știu eu, o să lucrăm după calificare împreună. PREDĂ, I. 85. Se fie și de făloasă, După cât e de frumoasă. RETEGANUL, TR. 96. ♠ (Învechit; în construcția după ca) După ca tăcură ei, răspuse Iacov grăi. CORESI, L. 70/9. Prea iubitul fratele nostru Pavel, după ca se deade lui prea înțelepciuni a scrie voao. id. ib. 186/6.

– Și: (învechit și regional) **dúpe**, (învechit) **dúpre** prep., conj., (regional) **dîpă** (ALR I 299/595, 679, 700, 704, 710, 730, 735, ALR SN V h 1 480/728), **dîpe**, (învechit, rar) **dópă** prep.

– Lat. de post.

DUPĂCEĂLĂ s. f. (Prin Maram.) Însăilătură; s p e c. (la pl.) puncte ale unei cusături cu ață colorată, care dau impresia unei linii punctate. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 12.

– Pl.: *dupăcele*.

– **Dupăci**² + suf. *-eală*.

DUPĂCÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Prin Mold.) A lovi cu pumnul. Cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., LEXIC REG. 101.

– Prez. ind.: *dupăcesc*.

– De la **dupac**.

DUPĂCÍ² vb. IV. T r a n z. 1. (Învechit, rar; complementul indică plapuma sau saltea) A coase cu cusături rare, specifice. Cf. RESMERIȚĂ, D. ♠ (Prin Transilv.) A însăila. Cf. ALR I 1 754/215, 243, 247, 351, 355.

2. A îndoi marginea pânzei pentru tivit; a tivi¹ (1). Cf. SCRIBAN, D., ALR SN IV h 1 206.

– Prez. ind.: *dupăcesc*.

– Et. nec.

DUPĂCITURĂ s. f. (Regional) Cusătură dublă (Petreștii de Jos – Turda). Cf. ALR SN IV h 1 206/250.

– Pl.: *dupăcături*.

– **Dupăci**² + suf. *-(i)tură*.

DUPĂI vb. IV. I n t r a n z. (Popular) A tropăi. Vei auzi cum joacă drăgaica [strigoii] și dupăiesc printre morminte. CONTEMPORANUL, III, 289. Începea să fluiera, dupăind pe schele, făcând glume. SĂM. IV, 27, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Dorobanții, cu buzele strânse, plecați puțin înainte, alergau în tact, dupăind greu pe pământul ars de soare. SADOVEANU, O. II, 425, cf. SCRIBAN, D. Plecase demult, dupăind cu pașii ei grei. BARBU, PRINC. 148. A plecat, dupăind. LĂNCRĂNJAN, C. I, 13.

- Pronunțat: -pă-i-. - Prez. ind.: *dupăiesc*. - Și: **dupui** vb. IV SCRIBAN, D.

- **Dup**¹ + suf. -ăi.

DUPĂIALĂ s. f. (Regional) Tropăială. Cf. SCRIBAN, D. *Un timp ... dupăielile mulțimii aceleia fremătătoare s-au domolit*. LÂNCRĂNJAN, C. I, 180.

- Pronunțat: -pă-ia-. - Pl.: *dupăieli*. - Și: **dupuiălă** s. f. SCRIBAN, D.

- **Dupăi** + suf. -eală.

DUPĂIT s. n. (Regional) Tropăit. Cf. CADE. *Din față se auzi un dupăit greoi*. BARBU, PRINC. 210.

- Pronunțat: -pă-it-. - Pl.: *dupăituri*.

- V. **dupăi**.

DUPĂITURĂ s. f. (Prin Mold.) Tropăitură. *În han se auzeau dupăituri de picioare*. SADOVEANU, O. III, 171.

- Pronunțat: -pă-i-. - Pl.: *dupăituri*.

- **Dupăi** + suf. -itură.

DUPĂOLĂLTĂ adv. (Învechit și regional) Unul după altul. [Duca-Vodă] *au domnit doi ani și șese luni dupăolaltă*. ȘINCAI, HR. III, 101/16. *Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă, Urlete de bătlăie s-alungau dupăolaltă*. EMINESCU, O. I, 144. *Mitru a tras de vreo două ori din țigară, dupăolaltă*. LÂNCRĂNJAN, C. III, 127.

- Pronunțat: -pă-o-.

- **După** + alaltă.

DUPĂRÓS, -OĂSĂ adj. v. **dupuros**.

DÚPCĂ s. f. v. **dutcă**.

DUPCÚȚĂ s. f. v. **dutcuță**.

DÚPE prep., conj. v. **după**.

DUPEPOZÍȚIE s. f. (Învechit, rar) Sufix. *Dupepoziții sau finale, ori terminații*. HELIADE, PARALELISM, I, 57/9. *Dupepozițiile sau terminațiile sunt cele următoare*. id. ib. 59/17.

- Pl.: *dupepoziții*.

- **După** + **poziție**.

DUPÍ¹ vb. IV. T r a n z . (Regional) A tăia (I 1) (Criștioru de Sus - Nucet). Cf. TEAHA, C. N. 223. *Dupește lemnul (îl taie în bucăți)*. id. ib.

- Prez. ind. pers. 3: *dupește*.

- Cf. d u p³.

DUPÍ² vb. IV v. **dubi**.

DUPIN s. n. (Învechit, rar) Piatră prețioasă nedefinită mai îndeaproape. *Un inel cu dupin [sic!] cu pecete, bărbătesc, săpat, de aur* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 210, cf. DR. I, 452, ib. IV₂, 811.

- Accentul necunoscut.

- Et. nec.

DUPLĂ vb. I v. **dubla**.

DUPLĂRE s. f. v. **dublare**.

DÚPLAS, -Ă adj. (Prin Maram.) Dublu (I). Cf. LEXIC REG. II, 107.

- Pl.: *duplasi, -se*.

- Cf. d u b l u .

DUPLÁT, -Ă adj. v. **dublat**.

DÚPLĂ s. f. v. **dublă**.

DUPLĂTURĂ s. f. v. **dublătură**.

DUPLECĂ vb. I. = (învechit) **îndupleca**.

1. T r a n z . și r e f l . (Despre părți ale corpului) A (se) îndrepta în jos sau într-o parte; a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) curba, a (se) apleca, a (se) pleca (A I 1). *În cursa sa smeri-l-va, dupleca-l-va și va căde*. PSALT. HUR.² 93. *Întunecare-se ochii lor să nu vază și spinarea lor cu tot duplecată*. CORESI, PS. SL.-ROM. 127/4. *Duplecându-se în genunche, să închina Lui*. N. TEST. (1648)², 203, cf. TDRG, SCRIBAN, D. ♦ R e f l . A se clătina. *Smentiră-să și se duplecară ca și beații și toată înțelepciunea lor înghițită fu*. PSALT. HUR.² 180. (F i g .) Urdzirea codrilor smentiră-se și se duplecară. PSALT. HUR.² 99.

2. R e f l . F i g . A se depărta (1). *Dzilele mele ca umbra duplecară-se și secăiu ca fânul și uscău-me*. PSALT. HUR.² 170.

3. R e f l . A se feri, a se păzi (I 4); a se îndepărta, a se abate. *Duplecă-te de reu și fă bine*. PSALT. HUR.² 115. *Cuntinrit-ai trușailor, carii se duplecă de la porâncitele Tale*. ib. 188.

4. R e f l . A ceda în fața unei influențe, a unei presiuni, a unei forțe, a unei cereri etc.; a se închina, a se pleca (A II 1), a se preda (2), a se supune (II 2); a accepta autoritatea cuiva, a asculta de cineva, a se conforma unui ordin, unei hotărâri. *Că împăratul nedejdește pre Domnulu și cu milostea celui de sus nu se va dupleca*. PSALT. HUR.² 102. *Iară svântul nemică nu se temu ... Nice cu îmbunăciunile și măguliciunile cneajului nu s-au duplecat, nice ... bocetele femeii sale nu s-au înfrânt*. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8^v/10. ♦ T r a n z . și l e - a u giuruut *Dechie multă avere, de or dupleca pre svântul să-nchine la idoli*. DOSOFTEI, V. S. mai 117^v/12. *Vezirul ... se nevoi cu toate mijloacele a mă dupleca la voința lui*. GORJAN, H. IV, 78/14, cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *dúplec*.

- Lat. **duplicare**.

DUPLECĂTURĂ s. f. v. **duplicatură**.

DUPLÉN s. n. Material de protecție pentru captușirea cisternelor de oțel. Cf. DN³.

- Pl.: *duplenuri*.

- Denumire comercială.

DUPLÉTE s. m. v. **dovleac**.

DUPLÉU¹ s. n. v. **depleu**.

DUPLÉU² s. n. **dubleu**¹.

DÚPLEX s. n. 1. Sistem de telecomunicație care asigură comunicația simultană bilaterală între două posturi corespondente. Cf. CADE, LTR², DEX, DN³, M. D. ENC².

2. Mașină de imprimat cu role, care imprimă în mai multe culori pe ambele fețe ale unei țesături. Cf. DN³.

3. Hârtie sau carton format din două straturi de pastă lipite prin presare în stare umedă. Cf. DEX, DN³.

4. Procedu de reproducere în două culori a ilustrațiilor monocrome în semitonuri. Cf. DER, DEX, DN³.

5. Parbriz lamelar fabricat din două plăci de sticlă specială, unite la cald sub presiune după ce s-a introdus între ele o folie de polivinil. Cf. DN³. ♦ (Adjectival) *La secția securit și duplex ... se realizează întregul volum de echipamente din geam pentru industria de autovehicule*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334.

6. (În sintagma) *Procedeu duplex* = procedeu complex pentru elaborarea oțelurilor superioare, constând din combinarea a două procedee siderurgice. Cf. DER, DN³.

7. (În sintagma) *Apartament duplex* = apartament construit pe două niveluri. Cf. DN³.

8. (Biol.) Organism care are două gene dominante pentru același caracter. Cf. DN³.

- Pl.: *duplexuri*.

- Din fr. *duplex*.

DUPLEXÓR s. n. Dispozitiv a cărui introducere, în radiocomunicații sau în radiolocație, permite folosirea unei antene unice. Cf. LTR².

- Pl.: *duplexoare*.

- Cf. engl. *duplexor*.

DUPLÍ vb. IV. R e f l. 1. (Prin nord-vestul Mold.; despre pământ) A se întări, a se bătători. *N-ai spălat pe jos, că s-a duplit glodul*. Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. I. CR. III, 219. ◊ T r a n z. Pământul întărit, bătut, bătătorit, bătucit sau duplit de ploii, se înfoiază și se aerisește. PAMFILE, A. R. 72.

2. (Prin Bucov.) A se îmbiba cu apă. Cf. ȘEZ. v, 71.

- Prez. ind. pers. 3: *duplește*.

- Et. nec.

DUPLICĂ vb. I. 1. T r a n z. și r e f l. A (se) dubla (1), a (se) îndoi. *Când videea că, începându-se anul, oarzile era necoapte, duplica luna de pe urmă, pe februarie*. SĂULESCU, HR. I, XVIII/2, cf. NEGULICI, POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 83/18, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Voievozii] nu putea a nu fi înțeles supremația avantajii ale Unirii prin care se duplicau forțele lor. HASDEU, I. v. 97, cf. ȘĂINEANU², TDRG, CADE, DL, DEX. ♦ T r a n z. (Lingv.) A repeta exact sau aproximativ unul sau mai multe elemente dintr-un cuvânt sau cuvântul întreg, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică ori stilistică sau pentru a forma alt cuvânt: a reduplica (2). *Asemenea duplicăm i ... nominativul cu acuzativul*. SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 25/12. *Dacă verbum simplex duplică și praeterito întâia silabă, atunci compositum leapădă acea duplicație*. PAULINI, GRAM. II, 162/22. ♦ T r a n z. (Complementul indică acte, documente) A face în două exemplare. Cf. RESMERIȚĂ, D., DN³.

2. R e f l. (Regional) A sta pe gânduri. Cf. GR. S. v, 44.

- Prez. ind.: *duplic*.

- Din lat. *duplicare*.

DUPLICĂRE s. f. 1. (Învechit) Acțiunea de a (se) dubla și rezultatul ei; dublare. Cf. IORGOVICI, O. 60/1, COSTINESCU, LM. ♦ (Lingv.) Reduplicare (2). *Duplicarea consoanelor fu introdusă mai târziu de poetul Ennius, de origine greacă*. BARONZI, L. 9. *Se admite duplicarea lui „s” în puține cuvinte*. MAIORESCU, CRITICE, 317. *Se admite duplicarea lui „s” ... care poate servi pentru evitarea confuziunii între două înțelesuri diferite*. F (1881), 250. *Limba română ... n-ar suferi duplicări*. CL 1973, 334.

2. (În sintagma) *Duplicarea cubului* = problemă celebră, pusă încă din Antichitate, prin care se propune determinarea muchiei unui cub al cărui volum să fie dublul volumului unui alt cub cu muchie dată. Cf. DER.

- Pl.: *duplicări*.

- V. *duplica*.

DUPLICĂT¹ s. n. 1. Al doilea exemplar al unui act, al unui document; copie. Cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Aceeași putere doveditoare are și scriptura făcută de creditori pe dosul, marginea sau în josul duplicatului unui act*. HAMANGIU, C. C. 289, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ,

D., CADE. *Creatorul singur are contactul cu viața însăși pe care apoi ... o recompune ... în duplicate literare*. LOVINESCU, S. I. 510. cf. SCRIBAN, D. *Printr-o duplicată a scrisorii lui Capo d'Istria din 14/26 martie, Ipsilanti fu informat de dezavuarea țarului*. OȚETEȚA, T. v. 249. cf. DL, DEX. *Se va elibera un duplicat, la cererea persoanelor ... interesate*. RL 2005, 4 548. ◊ (Adjectival) *De acum încolo, arhitectul trăi ... o viață duplicată, una convențională și alta interioară*. CĂLINESCU, S. 126.

2. (În sintagma) *Cazan duplicat* = căldare cu fund dublu, prin care circulă abur sub presiune, folosit la fierberea legumelor, a fructelor, a conservelor etc. Cf. LTR².

- Pl.: (rar) *duplicate*. - Și: (rar) **duplicată** s. f., **duplicatum** (DN³) s. n.

- Din germ. *Duplikat*.

DUPLICĂT², -Ă adj. (Învechit) Care prezintă o dublă formă; dublat (1). *I-am dat cartea aceasta întărită cu duplicată pecetea noastră*. ȘINCAI, HR. I, 274/24. *O uncie de salitră și patru loți de arcanu duplicatu*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 67/11. *Rațiile a²: b² ... sânt în duplicate, triplicate ... raporturi ale rădăcinilor a și b*. POENARU, E. A. 184/8. *Părăsi rezința sa împărătească ce este încungiuată cu zid duplicat*. FM (1843), 309¹/5.

- Pl.: *duplicați, -te*.

- Din lat. *duplicatus, -a, -um*.

DUPLICĂTĂ s. f. v. **duplicat¹**.

DUPLICĂTÍV, -Ă adj. (Învechit) Care dublează. Cf. NEGULICI. *Numele numerale, adecă numerii, sânt de cinci feluri, precum ... multiplicativi, duplicativi*. BĂLĂȘESCU, GR. 52/12, cf. COSTINESCU, SFC IV, 89, 90. ◊ (Substantivat) *Împlicătoarele sau duplicativele se supun la întrebarea neutră*. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 71/9.

- Pl.: *duplicativi, -e*.

- Din fr. *duplicatif*.

DUPLICĂTÓR, -OÁRE adj., s. n. 1. Adj. Care dublică (1). Cf. LM, ALEXI, W.

2. S. n. Material elastic folosit în protetica dentară pentru obținerea unor duplicate ale modelelor existente. Cf. D. MED.

- Pl.: *duplicatori, -oare*.

- **Duplica** + suf. *-tor*.

DUPLICĂTUM s. n. v. **duplicat¹**.

DUPLICĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Îndoitură. Cf. TDRG. ♦ (Anat.) Loc în care se îndoiaie anumite părți ale corpului. Cf. KLEIN, D. 67, NEGULICI, COSTINESCU. ♦ Complicație tectonică prin care se dedublează structura geologică acoperită de o pânză de șariaj. Cf. LTR².

- Pl.: *duplicaturi*. - Și: **duplicătúrá** (TDRG), **duplecătúrá** (KLEIN, D. 67) s. f.

- Din fr. *duplicature*.

DUPLICĂȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Duplicare (1), dublare (1). *Nu se poate ... argumenta la duplicăciunea literelor*. FM (1847), 217¹/12, NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DN³.

- Pl.: *duplicății*. - Și: **duplicăciune** s. f.

- Din fr. *duplication*, lat. *duplicatio, -onis*.

DÚPLICĂ s. f. (Jur; învechit, rar) Răspuns la o replică. *Răspunsul despre partea jeluțului asupra replicii să zice duplica*. RAND. JUD. 5/11, cf. AARON, P. F. 661¹/2, FM (1844), 364¹/14, STAMATI, D., COSTINESCU, ALEXI, W., TDRG, DN³.

- Pl.: *duplice*.
- Din fr. *duplique*.

DUPLICĂCIUNE s. f. v. **duplicație**.

DUPLICĂTURĂ s. f. v. **duplicatură**.

DUPLICE adj. invar. (Rar) Dublu (1). Cf. IORGOVICI, O. 59/26. ♦ F i g. *Extazul are un rol duplice, el servind ... funcției apoteotice, pentru ca apoi să se contrazică voii, rostogolindu-se până la marginea caricaturii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 52, 17/4.
- Din lat. *duplex*, -icis.

DUPLICITAR, -Ă adj. Care afișează trăsături de caracter, gânduri, intenții opuse celor pe care le are într-adevăr; care una spune și alta gândește; fățarnic, ipocrit. *La poliție ... se comportă ca un laș, își dezvăluie caracterul său duplicitar*. IST. LIT. ROM. II, 654, cf. DN³, DEX².

- Pl.: *duplicitari, -e*.
- Din fr. *duplicitaire*.

DUPLICITĂȚE s. f. 1. Cuvânt, afirmație care poate avea dublă interpretare; situație care se poate rezolva în două moduri. Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, 522, ap. TDRG², NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Această adresă ... va face ... actualul guvern ca să fie un guvern constituțional în toată duplicitatea cerințelor constituționale*. MAIORESCU, D. V, 107, cf. ȘĂINEANU², TDRG, SCRIBAN, D. ♦ Dublă grafie. *Duplicitatea scrierii latine în cuvintele „decimus” și „decumus” ... este ușor de explicat*. MAIORESCU, CRITICE, 230. ♦ (Med.) Malformație congenitală care constă în existența dublă a unui organ. *Astă hipoteză se dovedește a fi inexactă și izvorâtă numai din necunoștința rolului ce are în fiziologie duplicitatea organelor*. CONV. LIT. III, 53, cf. D. MED.

2. F i g. Atitudine ipocrită; fățarnicie, rea-credință. *Revoluția ... părea venită într-adins, ca să dea ocaziunea lui Păturică a arăta lumii duplicitatea și lașitatea caracterului său*. FILIMON, O. I, 258, cf. PONTBRIANT, D. *Duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile*. CARAGIALE, O. III, 22. *Această duplicitate a caracterului este partea esențială a lui Hamlet*. CONTEMPORANUL, IV, 894, cf. DDRF, ALEXI, W. *Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-o pricinuia în fiecare zi duplicitatea lui Zărnescu?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Disprețuia duplicitatea noastră orientală*. COCEA, S. II, 28. *O foarte originală satiră îndreptată împotriva duplicității morale*. 1 februarie 1969, 6. *Trăirea în duplicitate, perpetua grimasă de mim ... ascund spasmodicul balans al ființei peste abisul nefericirii*. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 5/4. *A luat sfârșit acest sentiment de duplicitate?* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 9. *Duplicitatea, lăcomia, cinismul și temperamentul neînfrânat îl duc de la tratative cu autoritățile, ... la crimă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 11/2.

- Pl.: *duplicități*.
- Din fr. *duplicité*, lat. *duplicitas*, -atis.

DUPLIFICĂ vb. I R e f I. (Rar) A se dubla. *Niciun „s” nu se dublică în mijlocul cuvintelor*. MAIORESCU, CRITICE, 318.
- Prez. ind.: *duplicific*.
- Cf. d u p l u.

DUPLIT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Mold.; despre pământ) Care este întărit, bătătorit, îndesat. Cf. I. CR. III, 345, A VI 26.
- Pl.: *dupliți, -te*.
- V. *dupli*.

DÚPLU, -Ă adj. v. *dublu*.

DUPLÚN s. m. v. *dublon*¹.

DUPLÚRĂ s. f. v. *dublură*.

DUPÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre animale) Care are părul mare și încălțit; păros (1). flocos. *Câinele ... la noi ... are păr foarte des și dupos*. CONV. LIT. III, 241. com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. ♦ (Despre lână) Care are firul scurt bățuit, îndesat. Com. din SĂMBOLENI - SĂRMAȘU.

- Pl.: *dupoși, -oase*.
- *Dup*² + suf. -os.

DÚPRE prep., conj. v. *după*.

DUPUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Mold.: complementul indică păsări) A jumuli de pene. Cf. ALR SN II h 362/551, ALRM SN I h 244/551, A V 19.
- Prez. ind. pers. 3: *dúpuie*.
- De la *dup*².

DUPUÍ² vb. IV v. *dupăi*.

DUPUIĂLĂ s. f. v. *dupăială*.

DUPUNÓS, -OÁSĂ adj. v. *dupuros*.

DUPURLUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) 1. (Complementul indică pene) A smulge (1), a jumuli. Cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. II, 227.

2. (Complementul indică lâna oilor, noduri, călți etc.) A tunde (1); a smulge (3), a înlătura. Cf. ȘEZ. XIX, 112.
- Prez. ind.: *dupurluiesc*.
- De la *dup*².

DUPURLUIĂLĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a dupurlui (2). Cf. ȘEZ. XIX, 112.
- Pl.: *dupurluieli*.
- *Dupurlui* + suf. -eală.

DUPURLUÍT, -Ă adj. (Regional) 1. (Despre păsări) De pe care s-au smuls penele. Cf. ȘEZ. IX, 152.
2. (Despre oi) De pe care s-a smuls lâna. Cf. ȘEZ. IX, 152.
- Pl.: *dupurluiți, -te*.
- V. *dupurlui*.

DUPURÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Mold. și prin Bucov.) 1. (Despre animale) Care are părul sau blana murdară, încălțită; (despre părul sau blana animalelor) murdar (1), încălțit, plin de smocuri. *Și atunci numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal grebănos, dupuros și slab*. CREANGĂ, O. 83, cf. DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, DR. V, 184, CADE, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII - VIII, 252. *Părul mare, dupuros, înghețat, le cădea în frecușul cu stâncile*. V. ROM. octombrie 1955, 166. *Călușul slab, dupuros*. CAMILAR, N. II, 433, cf. VASILIU, P. L. 257, ALR I 1 156/582, A VI 26. ♦ (Despre lână) Plin de călți. Cf. A V 14, 15. ♦ (Despre țesături groase) Cu noduri. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Despre oameni) Cu părul încălțit, nepieptănat și murdar; (despre părul oamenilor) încălțit, nepieptănat, murdar (1). *În loc de miras-aleasă les-o buhnă dupuroasă*. MARIAN, SA. 83. *Fetele care ... îmblă cu capul sborșit, înfoiat și dupuros, sunt poreclite ... „Buhă”*. id. O. I, 213, cf. TDRG, ȘEZ. IX, 149.

- Pl.: *dupuroși, -oase*. - Și: *duburós, -oasă* (DR. V, 184). *dupărós, -oasă* (ib. 283), *dupunós, -oasă* (TDRG, DR. X, 567, BUL. FIL. VII-VIII, 252) adj.
- *Dupuri* (pl. lui *dup*²) + suf. -os.

DUPUȘ s. n. v. dopuș.

DUPUTÉU s. n. (Regional) Clopot pentru vite făcut din tablă (Călugări - Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 223.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DUPUTÍ vb. IV. In t r a n z. (Regional) A tropăi (1) (Vadu Crișului - Aleșd). Cf. ALR I 1 475/295.

- Prez. ind.: *duputesc*.

- Cf. d u p a i.

DUR¹, -Ă adj. 1. (Despre corpuri solide) Care opune rezistență la zgâriere, străpungere; care nu poate fi pătruns, străbătut; tare (A I 1). *A combina știință sub care cea mai dură Materie, ducilă a se supune formei și artă să producă.* HELIADE, O. I, 205. cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., LM. *Ciocanele și dăltițele multiforme de petre dure ... prezintă o varietate de forme și o perfecțiune de lucrare.* ODOBESCU, S. II, 264. cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Afară străduința noroadelor se-mbată, Lovind pe nicovală metalul dur și clar.* PILLAT, P. 46, cf. SCRIBAN, D. *O substanță este mai dură decât alta, când cea din urmă se poate zgâria cu cea dintâi.* MACAROVICI, CH. 17. *Acolo, în crăpăturile scoarței, înfig ... fiecde bob, cu partea dură, lucie înăuntru.* BĂCESCU, PĂS. 304. *Pietrele dure ... se mișcau pe o parte.* ARGHEZI, C. J. 263. *Lemn dur și rar.* RALEA, O. 36. *Fractura acestui os este frecventă ... când este lovit direct de un corp dur.* BELEA, P. A. 114, cf. DL, DEX. *Cei doi cercetători ... lucrau la prototipul mașinii de prelucrat metale dure.* FLACĂRA, 1975, nr. 17, 21. *Plăcuțe din oțel dur.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. ◇ F i g. *Mi-era ... capul dur și gol să poți lovi cu ciocanul în el.* CAMIL PETRESCU, U. N. 123. ◆ (Despre obiecte elastice) Care devine inflexibil; rigid (1), tare (A I 2), țeapăn (1). *Băiatul înțeți zgomotele tractorului și frânghia se întinse și se făcu dură.* PREDĂ, M. S. 417. *S-ar trece un fir dur de oțel prin măduva spinării.* BARBU, Ș. N. 171. ◆ (Despre forma unor obiecte) Care exprimă trăinicie, durabilitate. *Văzusem și eu sculpturi ... îl văzusem pe maestrul meu lucrând; mă urmăreau formele lui dure.* VLASIU, A. P. 485. ◆ (Despre culori) Intens, aprins, tare (A III 7). *Deasupra ariei pământului ... cerul ... de un albastru dens, dur - concret.* IBRĂILEANU, A. 125. ◆ F i g. (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență; tare (A III 1). *Iată Uraganul ... cu câtă turbare, Cu aripa-i dură ... Bosforul turmentă fără încetare!* CONTEMPORANUL, IV, 354. ◆ (Despre părți ale corpului omenesc) Care este tare (A III 1), viguros. *Accesul de stupidă demență pentru femeia mare cu părul roș, ... cu brațele groase și dure.* IBRĂILEANU, A. 55. *Cunoștea dura elasticitate a sânilor.* TEODOREANU, M. II, 16. *Sânii duri, doi furțuri.* VOICULESCU, POEZII, I, 170. ◆ (Despre radiația x sau γ) Care este foarte pătrunzător, care poate străbate straturi groase de substanță. *Această acțiune ... se manifestă cu atât mai net, cu cât radiația γ este mai dură.* SANIELEVICI, R. 239, cf. M. D. ENC.

2. (Despre apă) Care conține săruri (de calciu și de magneziu) peste limita admisă pentru apele potabile și industriale; tare (A I 1). Cf. DER. *Ape tari provenite din regiuni înalte și pietroase sau ape sărate și dure.* G. BARBU, A. V. 7. *O apă dură prezintă inconveniente în utilizarea menajeră.* D. MED. I, 462, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

3. (Fon.; în opoziție cu m o a l e¹ II 4; în sintagmele) *Consoană dură* = consoană a căreia articulație nu conține niciun element palatal. *Numim consoane dure consoanele care nu sunt urmate de un element palatal.* SCL 1955, 202, cf. DL, DEX. *Poziție dură* = poziție a unui sunet urmat, în cadrul unui cuvânt, de o silabă care conține o vocală nepalatală. *O deosebită importanță are în dialectul dacoromân poziția „dură” sau „moale”, deci caracterul nepalatal sau palatal al consoanei.* PUȘCARIU, L. R. I, 76.

4. F i g. (Despre oameni) Care este aspru, sever; care este lipsit de înțelegere; neînduplecat, violent (1), brutal, crud. *Țăranul canadian, dur, zgârcit, producând larg pentru consumație și mai restrâns pentru piață, a rămas în urmă cu un secol.* RALEA, O. 120, cf. DL. *Sunt hotărâți să fie duri și nemiloși.* PREDĂ, I. 269. *Nu există oameni mai neînduplecați și mai duri decât cei preocupati ... de nefericirea lor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 4/2, cf. DEX. *Trăind printre oameni duri, nemiloși, ești surprins că în sfârșit și se vorbește frumos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 8/2. ◆ (Despre manifestări ale oamenilor, despre ochii, privirea lor etc.) Care exprimă asprime, severitate; care denotă hotărâre, voință fermă. *Inima-ți e aspră și dură ca o stâncă.* HELIADE, O. I, 344. *Erau doi ochi duri, sticloși.* AGÎRBICEANU, S. 580, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Făptură cu inima neomenească, dură!* CAMIL PETRESCU, T. III, 341. *L-a întrebat Frimu, înfigându-i în ochi o privire albastră și dură ca oțelul.* COCEA, S. II, 237. *Primele succese ale conspirației criminale fuseseră urmate de contralovituri dure.* SADOVEANU, O. XX, 345. *Privirea ta de piatră, azi dură și curată, Își va topi seninul.* PILLAT, P. 234. *Notația dură, deși poetizată ... sapă prăpastia dintre poet și societate.* CONSTANTINESCU, S. III, 301. *Erau apoi alții ... ale căror priviri dure păreau când provocatoare, când încărcate de o grea învinuire.* BOGZA, V. J. 123. *Pași duri și chinuți.* DEMETRIUS, A. 150. *După atâta tăcere glasul i se părea dur.* TUDORAN, P. 513. *Mi-am înjghebat justificări senine Când părăsisem drumul durei munci.* LABIȘ, P. 238. *Relațiile sale cu modernismul românesc ... poartă pecetea unor polemici foarte dure cu Ovid Densusianu.* 5 februarie 1970, 86. *Atacă furibund și variat, întâlnind o apărare dură.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 20. ◇ (Prin analogie) *Adevărul, plin și dur, din pilda bătrânului ... fusesse imediat controlat.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 335. ◇ (Substantivat) *Auziți ce nume pot să pună trei „duri” de 13 ani? „Poienița frumuseții”.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/9. *Supravegheat permanent de tenacele Niță și de durul ... Petru.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 25. *Programatic un „dur”, Scriitorul își propune să redea viața și oamenii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 10/1. ◇ (Adverbial) *E cam dur de a zice aceste adevăruri, însă trebuie să arătăm răul.* EMINESCU, O. XI, 193. *Maioreșcu n-a știut să rădă; a disprețuit, a ironizat dur.* CONSTANTINESCU, S. II, 43. *Nea Vasile ... om cu gospodărie, muncind dur și câștigând solid.* CĂLINESCU, C. O. 68. *Manifestându-se dur împotriva dinastiei străine.* IST. LIT. ROM. II, 676. *Eu dur voi sta și amplu încremenit în steme.* VULPESCU, P. 21. *Sub privirea îngăduitoare a arbitrilor ... s-a jucat extrem de dur.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 20.

5. (Muz.) Major (4). *Acordul septimei principale se naște când septima se adaoe la un acord dur, adecă la un acord cu terț la mare.* VOROBCHIEVICI, A. M. 51.

- Pl.: *duri, -e.*

- Din lat. *durus, -a, -um*, fr. *dur*.

DUR² interj. v. *dura¹*.

DŪRA¹ interj. 1. Cuvânt care imită zgomotul produs de un lucru care se rostogolește sau se învârtește repede. Cf. LM. *Așa fără veste numai se aude durra! la ușa tindei.* SEVASTOS, N. 317. *Dura, dura cu căruța ... Pân' la lelea Măriuța.* MARIAN, NA. 342, cf. TDRG, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN., D., DL, DEX. *Dur, dur, mere-n ciur.* DOINE, 126. *O prăvăliră până la marginea cleanțului și de acolo dura! la vale.* CĂTANĂ, P. B. II, 25. ◇ L o c. a d v. **De-a dura** = peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul. Cf. POLIZU. *Bolovanii sub picioare dau de-a dura.* ALECSANDRI, POEZII, 238, cf. COSTINESCU. *Mă răpezam și prindeam ghemul, când cădea și mergea de-a dura.* CONTEMPORANUL, I, 868. *Să aibi tu puterea mea ... pământul l-ai da de-a dura.* CREANGĂ, P. 190. *Nu se daseră de-a dura pe coastă?* MACEDONSKI, O. III, 10, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Apoi de-a dura, pe umere, în spate, pe tragle, în tărăboanțe, se*

îndreptau spre beciuri. HOGAȘ, DR. II, 40. *Și te-a dat de-a dura până la moară la mine?* GALACTION, O. 47. *M-a sărutat și m-a dat de-a dura prin iarbă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 323. *Azvârlisem ... ploscile de-a dura Când veneam în goană.* VOICULESCU, POEZII, I, 46. *Ișlicul se rostogolea de-a dura la vale.* C. PETRESCU, A. R. 43. *E greu până începi să te rostogolești, că pe urmă te duci de-a dura.* STANCU, D. 42. *Iată-l de-a dura, pe dealuri, soarele blând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 1/3. *Capul turcului sărea Și de-a dura se ducea.* POP., ap. GCR II, 293. *Au apucat-o de-a dura la vale după neguțători.* SBIERA, P. 6. *Dracul fără să facă măcar cârc, se resturnă de-a dura.* MARIAN, T. 292. *S-o dus de-a dura până de vale.* ȘEZ. XXIII, 46, cf. ALR I 367, ALR SN V h 1 434, A IX 5. *Banii sunt rotunzi, bată-i să-i bată! Își scapă printre degete și se duc d-a dura.* ZANNE, P. V, 34. ◇ E x p r. **Dur în jos, dur în sus sau dur la deal, dur la vale sau dur în car, dur în căruță sau dur încoace, dur încolo** = exprimă o mișcare continuă sau o ezitare, o chibzuire îndelungată, un schimb de vorbe prelungit. *În sfârșit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă, și la Prepeleac mărită capra!* CREANGĂ, P. 43. *Socrii dura la deal, dura la vale, dar ... paiele și stuhul începu a curge.* SEVASTOS, N. 317, cf. TDRG. *Ce să facă, ce să dreagă, dur în jos și dur în sus, ... hotări să vândă totul.* CONTEMPORANUL, VI, 225. *În sfârșit dur la deal, dur la vale.* I. CR. II, 278. *Dur în car, dur în căruță Ț-ai găsit altă drăguță.* ȘEZ. XXIII, 58. *Dur în sus, dur în jos vine sara burduhos.* PASCU, C. 102.

2. (Învechit și regional) Cuvânt cu care poate fi oprit un om sau un animal. *Capigiu a strigat: dur bre, ferman; și au stătut toți.* DIONISIE, C. 197, cf. GĂMULESCU, E. S. 130. *Dur, dur, dur, negrule, dur, Că nu-i fur ca să te fure.* TEODORESCU, P. P. 74, cf. ALR SN II h 279/36.

- Și: (popular) **dur** interj.

- Onomatopee.

DURĂ² vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică poduri, corăbii, drumuri, clădiri etc.) A construi; a clădi, a zidi² (1). *În dzilele lu Noe, când dura corabia.* COD. VOR.² 384. *Fece lemn în patru durat de spânzură pre sfânti.* DOSOFTEI, V. S., ap. TDRG². *Antioh-Vodă ... au zidit mănăstirea Mira ... , carea întâi era de lemn durată de tată-său.* MUSTE, LET. III, 37/9. *Pădurile noastre ... ne dau lemne de durat și de încălzit.* J. CIHAC, I. N. 269/6. *Trecând în Dacia peste un pod durat pe Dunăre în părțile Craiovei.* SĂULESCU, HR. I, 72/17, cf. STAMATI, D. *Mai mulți proprietari ... care și-au durat căsuțe* (a. 1859). URICARIUL, V, 171/2. *Fulgerul trăznit-au ... Cuibul lângă cer durat.* ALECSANDRI, POEZII, 622. *Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr-un pod.* EMINESCU, O. I, 147. *Pentru a nu răzleți feciorii de pe lângă sine, mai dură încă două case alăturate.* CREANGĂ, O. 3. *Azi oleacă, mâni oleacă, am durat colina mea.* CONTEMPORANUL, IV, 55. *Căsuța că Ți-ai lăsat Și-alta nouă c-ai durat.* MARIAN, I. 513, cf. DDRF. *În satul Mircești există o bisericuță veche, durată în lemn de stejar.* SĂM. III, 75, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ar face mai bine ... să dureze un pod ca lumea, stătător.* CHIRIȚESCU, GR. 136. *Durase o-ntăritură, să stai, să te crucești.* LUNGIANU, CL. 112. *Ar fi putut încă dura o casă puternică și vestită.* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Și-a durat aici o căsuța.* REBREANU, R. I, 150. *Cetățui durate de voivozi și cneji.* LESNEA, VERS. 4, cf. SCRIBAN, D. *Acolo ... am durat tranșee.* MIHĂESCU, D. A. 10. *Îi gosporărise bordeiul, îi durase ea cu mâinile ei căsuța nouă și coșar pentru vite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 201. *Încotro trăgea vadul protipendadei ... durându-și de zor palate și parcuri.* C. PETRESCU, A. R. 70, cf. DL. *Temelii durate trudnic înainte Sunt acoperite de clădiri întregi.* LABIȘ, P. 241. *Majoritatea locuințelor dacice ... sunt durate din lemn.* H. DAICOVICIU, D. 138. *Ce-i drept, aceste piramide nu au fost durate din blocuri de piatră.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330, cf. DEX, ALR II h 219/362. ◇ (Construit cu dativul etc) *Deci voi meșteri mari ... Aici să-mi durați Mănăstire naltă Cum n-a mai fost altă.* POP., ap. GCR II, 288/10. *Aici să-mi durați, Chiar din*

temelie Pân-la săvârșie, Mândră mănăstire. BALADE, III, 49. ◇ F i g. *Luna ... iese-nreagă, se înalț-așa bălaie Și din țărni în țărni durează o cărare de văpaie.* EMINESCU, O. I, 154. *Ce clădiri durai vieții din nimicuri și păreri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 34. *Seara-aceasta ... Durează drumuri de lumină Între pământ și între cer.* SĂM. III, 41. *Durai o punte argintată la fereștrua casei mele.* GOGA, POEZII, 177. *Undele de înduioșare se țeseau ... durând parcă o punte spirituală.* AGÎRBICEANU, S. 441. *Pentru fiecare durase un sumbru roman al existenței.* C. PETRESCU, C. V. 26. *Istoria fatidică nu durase sub pașii popoarelor o altă răspântie mai decisivă.* COCEA, S. I, 370. *Iașul, durat din tăceri de biserică, intrase în noapte deplină.* TEODOREANU, M. II, 113. *Din ale voastre suflute ... Durați locașul lumii viitoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 25. *S-ar putea dura o punte între opera nouă și receptivitatea noastră.* BLAGA, Z. 36. *Să ne durăm iubirea ca un arc de foc.* DEMETRIUS, A. 104. *Nu se poate dura nimic stabil pe indiferență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 3/4. (R e f l.) *Legându-se căpeșel cu căpeșel, s-a durat o poveste.* POPA, V. 117. *S-a durat între mine și bătrân o prietenie la cataramă.* SADOVEANU, O. VII, 295. ◇ R e f l. p a s. *A pus a se strica podul cel faimos carile s-a fost durat de Traian peste Dunărea.* ASACHI, L. 53¹/16. *La fiecare gură împrejur s-a durat mușuroi.* ODOBESCU, S. III, 187. *Mănăstirile ce se durează în acest veac sunt imitate după cele sârbești.* IORGA, C. I. I, 110. *În teama de năvăliri trebuie căutată pricina că nu s-a durat și la noi măreș și trainic.* M. I. CARAGIALE, C. 22. *A hotărât să se dureze un zid lung la frontiera nordică a imperiului.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 80. ◆ (Complementul indică stoguri de fân, snopi) *A face, a strânge grămadă, a așeza. Unii secerau, ... alții făceau clăi, ... alții cărau, alții durau girezi.* CREANGĂ, P. 158. *Descărcatul se face snop cu snop. Dintre cei doi inși, cel ce clădește sau durează [snopii], celui dintâi i se cere putere multă.* PAMFILE, A. R. 145. *Legau snopii, durau clăile.* CAMILAR, N. II, 394, cf. DL, DEX. *Și pe toate le cărară, Stoguri nalte că durară.* FOLC. MOLD. I, 316.

2. (Complementul indică diferite obiecte) A confecționa, a face, a alcătui. *De mureai tu ... mi-aș fi durat un cimpoi nou cu pielea ta.* ALECSANDRI, O. P. 158. *Câte tomuri ar fi durat el dintr-atâta calabalac de documente.* CARAGIALE, O. VII, 111. *Cu piețelele ne durăm câte-o cușmă țurcănească.* CONTEMPORANUL, V, 98. *Își durau alt așternut stufoș.* C. PETRESCU, S. 13. (F i g.) *Defunctul Scafa părea durat din piatră și oșel.* VINEA, L. I, 268. ◆ (Complementul indică focul) *A aprinde, a face. Văjâind iasca într-un șomoioș de frunze uscate, a durat un foc în mijlocul poienii.* MIRONESCU, S. 72. *În mijlocul poienii, feciorii lui Fedeleș durară un foc.* SADOVEANU, O. I, 276, cf. DL, DEX.

- Prez. ind.: durez.

- Lat. **dolare**.

DURĂ³ vb. I. I n t r a n z. 1. (Despre acțiuni în desfășurare: de obicei urmat de determinări care precizează cantitatea de timp) *A ține un anumit timp, a se desfășura într-o anumită perioadă de timp.* *Acția dură cinci zile și cinci nopți.* HELIADE, O. I, 337. *Nenorocirile ... ce durează de șeptesprezece veacuri, fac că țara are aspectul de colonie.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 55. *Sinodul a durat patru zile, în care s-au ținut șapte sedințe.* BARIȚIU, P. A. I, 336. *Cât au durat călătoria cu omnibus nu i-au tăcut gura un minut.* FILMON, O. II, 12, cf. PONTBRIANT, D. *Faimoasa instrucție durează peste 6 luni.* MAIORESCU, D. II, 30. *Căutarea ar fi durat veșnic.* EMINESCU, P. L. 75. *Mă gândeam că războiul o să mai dureze o lună-două.* CARAGIALE, O. I, 215. *N-a durat decât vreo trei luni.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 128, cf. DDRF. *Dacă însă ea are de obiect o afacere ce nu dură decât un timp determinat, atunci se presumă contractată pentru tot timpul cât va ține afacerea.* HAMANGIU, C. C. 381. *Începu un necrolog care dură aproape o oră.* ANGHEL, PR. 119, cf. TDRG. *Prietenia noastră a durat până la vârsta de opt ani.* IBRĂILEANU, A. 25. *Numărătoarea dură scurt și suma se dovede catastrofală.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Formalitățile au durat*

mult. BRĂESCU, O. A. II, 143, cf. SAHIA, N. 83. *Ziua de astăzi parcă ar fi durat o vecinicie.* COCEA, S. I, 71. *Îmbulzeala atâtor suflete durează în tot timpul anotimpului rece.* SADOVEANU, O. XX, 147. *Toate ... acestea durau atât cât Otilia era numai cu Felix acasă.* CĂLINESCU, E. O. I, 157. *Războiul civil ... a durat mai mulți ani.* RALEA, O. 11. *Somnul de veci al mamei va dura mult mai mult.* STANCU, M. I. 80. *Această acțiune durează circa o oră.* DANIELOPOLU, F. N. II, 117. *Două săptămâni ... durează drumul cu o corabie.* TUDORAN, P. 407. *Acest acces durează de regulă 2-3 ore.* BELEA, P. A. 188, cf. DL. *Toate se refac și durează, cât o rază care tremură.* ISANOS, T. L. 40. *Discuțiile durară câteva zile.* BARBU, FRINC. 240. *Continuă să redacteze cronică și lucrul a durat poate și mai pe urmă.* IST. LIT. ROM. I, 399. *Completarea durează în medie 15 minute.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 5/9, cf. DEX. *Operația în sine a durat patru ore.* FLACĂRA, 1976, nr. 36, 9, cf. ALR SN III h 783.

2. A continua să existe, să fie, să se mențină; a persista, a dăinui, a se menține (1). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Aceasta este o stare care nu poate dura.* GHICA, C. E. II, 382. *Acea separare a puterilor statului, fără de care nu poate dura o monarhie.* MAIORESCU, D. IV, 83, cf. ȘĂINEANU². *Adormi ușor, adormi adânc, visează Că luminosul ieri tot mai durează.* CERNA, P. 168. *Mult nu mai durează.* REBREANU, P. S. 313. *Noaptea dura încă.* C. PETRESCU, S. 23, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Viața e un bine, care poate dura numai prin bine.* VISSARION, B. 334. *Bojdeuca din Țicău durează încă.* SADOVEANU, O. XX, 284, cf. SCRIBAN, D. *Alchimia mileniului unge materialele cu substanță și, făcându-le să dureze, le împrumută accentul de umbră.* ARGHEZI, B. 35. *Când Sillion era de față vizitele deveneau rare și nu durau.* VINEA, L. I, 223. *Secolul lor nu-i cunoaște, dar ei durează totuși dintr-un secol într-altul.* LL 1972, nr. 2, 155. *Neașteptata plictiseală n-a durat însă mult.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 23. *Mă aflu mereu în căutarea a ceva ce durează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 22/6. ♦ (Despre oameni) A se menține în viață, a trăi (6). *Nu există om mare ... care să nu se reculeagă la timp din amețeala vidului pentru a-și afirma voința de a fi și de a dura.* ADOVEANU, S. I, 250. *Izbutea să pâlpâie atât cât să nu moară a adevărat și să dureze până la Paștele care venea.* VOICULESCU, P. I, 210. *Dacă am răbdare, zice ... apoi mai durez un timp.* SADOVEANU, O. IX, 191. *Mă împovărează anii, și multă vreme nu mai pot dura.* id. ib. XXI, 480, com. din PEȘTIȘANI - TISMANA. ♦ (Despre obiecte, construcții) A se menține în stare bună; a fi trainic. *Pe coasta unui munte pleșuv, cu frunte laid, ... Stâncoasă și superbă ea [cetatea] pururea-a dura.* SERRURIE, P. 68. *Un bolovan care durează.* DEMETRIUS, A. 138, cf. DL, DEX. *Această mobilă e făcută să dureze numai câțiva ani.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 18.

- Prez. ind. pers. 3: durează și (învechit) dură.

- Din lat. *durare*, fr. *durer*.

DURABĂNĂ s. f. = *darabană*. Cf. JAHRESBER. XVII, 135.

DURĂBIL, -Ă adj. Care durează³ (2), care se întinde pe o lungă perioadă de timp; trainic² (2), viabil¹ (2), rezistent. *Cuvântul este A scutura jos jugul ș-a nu-l schimba cu altul Mai greu și mai durabil.* HELIADE, O. I, 229, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Cu cât un pământ este mai fertile, cu atâta arborii cresc mai iute; deară termenul vieții lor se micșorează, lemnele lor devin mai moi și mai puțin durabili.* BARASCH, B. 59. *Numai pentru dânsa va avea o afecțiune durabilă.* FILIMON, O. I, 114, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *S-au făcut unele îmbunătățiri durabile.* MAIORESCU, D. II, 3. *Nu mai puțin durabile însă se par a fi fost și unele uzuri, a căror origină antică arta singură ne-a păstrat-o.* ODOBESCU, S. II, 281. *Un stat cătuși de puțin durabil.* CARAGIALE, O. III, 94. *Iubirea ta liniștită, onestă, durabilă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 243, cf. DDRF. *Fără a fi opera unui diletant, nu este totuși o lucrare care să-și fi*

cucerit un loc durabil pe scenă. SĂM. II, 478, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *I-aș urf fericirea, și dacă aș ști-o durabilă, i-aș urf-o cu sălbăticie.* IBRĂILEANU, A. 114, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pasiunea ... devine în sfârșit durabilă.* REBREANU, R. I, 212. *Prin politică, vreau să fac ceva bun și durabil.* C. PETRESCU, C. V. 108. *Am crezut în adevărul cel mare, în umanitate și pace durabilă.* SADOVEANU, O. XX, 492, cf. SCRIBAN, D. *Prin scrisul lui, Cantemir a adus neamului o glorie mai mare și mai durabilă decât aceea a armelor.* CONSTANTINESCU, S. II, 12. *Ceea ce urmăresc eu ... este de a face opere durabile.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Rolul ponderator al scoarței dispore, ... fenomenele fiind foarte durabile.* DANIELOPOLU, F. N. I, 36. *Să câștigăm bani grei cu o carte de succes, ușor de scris și durabilă.* VINEA, L. I, 134. *Ne construim așezări durabile, cu o viață mai lungă ca a noastră.* PREDA, DELIR. 40. *De timpuriu gândește să faci ceva durabil.* LABIȘ, P. 407. *Reforma ... avu efecte întinse și durabile.* IST. LIT. ROM. II, 280. *Colosalul Trofeu de la Adamclisi este singurul pe care, în forme monumentale durabile, Traian l-a ridicat.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 42. *Salvarea devine posibilă doar prin fapte constructive, menite să lase urme durabile.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 3/10. *Relația cu glia strămoșească ... a fost în așa măsură constituientă pentru creația culturală românească, încât au rezultat de aici consecințe durabile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 12/2. *Lucrarea reprezintă rodul unei pasiuni durabile a criticului.* RL 1980, nr. 11 076. ♦ (Substantivat) *Să puie durabilul, definitivul, clădirea de piatră acolo unde erau numai table acoperite cu așișe.* SĂM. II, 643. *Amatorii de pictură, oamenii cu simțul durabilului obișnuiesc să spună încă: frumos tablou.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 24. ♦ (Adverbial) *Genul ... unei epoci nu se poate întoarce și menține într-un mod mai durabil decât prin simpatia auditorului.* MAIORESCU, CRITICE, 538. *Așteptăm dar ca autoritățile competente să fixeze ad valorem în mod durabil și fără excepție cursul monetelor rusești și ca ele să fie primite cu acest curs și la casierile publice.* EMINESCU, O. IX, 374. *Estetica nu-l poate învinge durabil.* IBRĂILEANU, A. 144. *Înălțarea unor monumente capabile să iradiază durabil în conștiințe.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334.

- Pl.: durabili, -e.

- Din lat. *durabilis*, -e, fr. *durable*.

DURABILITĂTE s. f. 1. Calitatea a ceea ce este durabil; trăinicie, rezistență (II 1), viabilitate¹ (2); (învechit, rar) duratăie. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cu înflorirea științelor naturale s-a asigurat și durabilitatea stărei genului uman.* EMINESCU, O. X, 220, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Un mecanism circular ... îi asigură durabilitatea.* DANIELOPOLU, F. N. I, 50. *Poți să greșești în alegerea soției, dar trebuie să suporti consecințele. Asta dă un sentiment de durabilitate, de tradiție.* BARBU, I. I, 201. *Meșterul Manole ... a înobilat prin sacrificiu durabilitatea creației.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 4/4. *Independența este ... operă de adâncime și durabilitate a poporului român.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 13/1.

2. Perioadă de timp cât un bun poate fi utilizat. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. Calitatea unui material de a-și păstra proprietățile fizico-chimice și mecanice o perioadă de timp îndelungată. Cf. M. D. ENC. - Din lat. *durabilitas*, -atis, fr. *durabilité*.

DURÁC s. n. (Popular; și în construcția *de-a duracul*) Numele unui joc de cărți asemănător cu „popa prostul”. Cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU². *Preotul care juca durac cu câțiva țărani frunțași ... îi primi cu o bucurie rară.* REBREANU, I. 170, cf. RESMERIȚĂ, D., H XVII 70. *Cine joacă de-a duracul Nu-și mai umple sacul.* ZANNE, P. IV, 357.

- Pl.: ?

- Din rus. *дурак*.

DURACÍD s. m. Aliaj de fier și siliciu, rezistent la acțiunea acizilor și la oxidare. Cf. LTR², DER, DEX, DN³.

- Pl.: *duracizi*.
- Dur¹ + acid.

DURACÓRD s. n. (Muz.; rar) Acord major⁶. Com. D. POP.

- Pl.: *duracorduri*.
- Dur¹ + acord.

DURACRÝL s. n. Material acrilic dur, alb sau roz, care se folosește în stomatologie. Cf. D. MED., DEXI.

- Din fr. *duracryl*.

DURÁI s. n. (Regional; cu sens colectiv) Grămadă mare de pietre de toate mărimile, aflate pe pante, între stânci. Com. din LUPȘA - BAIA DE ARIEȘ, cf. CHEST. IV 94/66 b, ALR I 1 372/56.

- Pl.: *duraiuri*.
- Cf. d u r².

DÚRAI-VÚRAI interj. = *tura-vura*. În sfârșit, *durai-vurai*, sara vine. CREANGĂ, O. 121, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, SCRIBAN, D., PASCU, C. 113.

DURALUMÍN s. n. v. *duraluminiu*.

DURALUMÍNIU s. n. Aliaj de aluminiu, cupru, magneziu, mangan și siliciu, ușor și rezistent, folosit pe scară largă în industria aeronautică, precum și în alte industrii, la fabricarea pieselor cu greutate specifică mică și rezistență mare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ORBONAȘ, MEC. 50. *Aliaje ușoare dure conțin puțin magneziu, duraluminiu*. MACAROVICI, CH. 356, cf. LTR², DER, DC. *Nu vă puteți închipui cum strălucește o piesă de duraluminiu*. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 19, cf. DEX, DN³.

- Și: (rar) *duralumín* (LTR²), *duralumínium* (SFC I, 164, IV, 251) s. n.

- Dur¹ + *aluminium* (după fr. *duralumin*).

DURALUMÍNIUM s. n. v. *duraluminiu*.

DÚRA MÂTER s. f. (Anat.) Membrană externă, fibroasă, a meningelui; pahimeninge, (învechit) duramera. Cf. PROT. - POP., N. D., DL, DER, DEX, DN³.

- Din lat. med. *dura mater*.

DURAMÉN s. n. Partea centrală a lemnului din trunchiul și ramurile unui arbore sau arbust, colorată mai intens. *Plopul are albumenul alb și duramenul - adesea - roz*. ENC. AGR. IV, 671, cf. DS, LTR², DL, DER, DEX, DN³.

- Pl.: *duramenuri*.
- Din lat. *duramen*.

DURAMENIFICÁRE s. f. (Bot.) Proces de formare a duramenului. Cf. LTR².

- Pl.: *duramenificări*.
- Cf. d u r a m e n.

DURAMÉRA s. f. (Med.; învechit) Dura mater. *Aceste părți să află acoperite de trei membrane numite menenge, și care sânt dura-mera, arahnoida, și pia-mera*. KRETZULESCU, A. 473/10, cf. URSU, T. Ș. 192.

- Scris și: *dura-mera*.
- Din fr. *dure-mère*.

DURÁN s. n. Sticlă rezistentă la variațiile bruște de temperatură, din care se fac obiecte de laborator. Cf. DER, DN³.

- Din engl. *duran*.

DURÁRE¹ s. f. (Învechit) Acțiunea de a d u r a² (1) și rezultatul ei. *Lemnul lui să întrebuițează ... la durarea caselor*. J. CIHAC, I. N. 313/22. *Pădurile Roșii îndestula pe Evropa apusană cu materialuri pentru durarea vasilor*. ASACHI, I. 213/5. *Maneja, a căreia durare s-a făcut cunoscută în anul trecut, este desăvârșit gătită* (a. 1848). HURMUZAKI - S, VI, 558. *O asemănătoare mașină scutește durarea unei binale*. LITINSCHI, M. 40/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. [Membrii unui popor] *întreceau pe toate națiile creștine într-o ramură a artelor folositoare care e condiționată prin conlucrarea reciprocă a multor arte, în durarea, montarea și conducerea de vase mari*. EMINESCU, O. XIV, 936, cf. DEX.

- V. *dura*².

DURÁRE² s. f. (Învechit) Acțiunea de a d u r a³ (1) și rezultatul ei. *Durarea (tărăgănarea) timpului de lucru*. ANDRIEVICI, A. 167, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- V. *dura*³.

DURÁT¹ s. n. Faptul de a d u r a² (1); construire, zidire (1). *Cunoștința măiestriei ... fu nu de mic interes ... și pentru duratul lăcuinșilor*. SĂULESCU, HR. I, 27/13, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. *Să mai cărați lemne pentru duratul unei școli sătești*. ALECSANDRI, T. I. 261. *Dănilă să umble prin pădure după copacii trebuitori pentru duratul mânăstirii*. VARLAAM - SADOVEANU, 267.

- V. *dura*².

DURÁT², -Ă adj. Care este construit, zidit² (1), clădit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Ce mai pomi s-au pus în țintirim ... și ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii*. CREANGĂ, O. 149. *Bisericile se făceau durate ca și casele*. PAMFILE, I. C. 452. *Câte case durate poate avea târgul Vashuiului*. SADOVEANU, O. XIII, 731, cf. ALR II/1 h 219/55.1. ✧ *Câmp durat* = pământ nearat; pârloagă (1). *A purces jupânul de arat ... La arat și la gropat La câmp durat, Unde a găsit loc de arat*. POP., ap. GCR II, 333. *S-a dus la arat La câmpul durat La mârnu-nrotat*. MARIAN, S. R. I, 38. *Un astfel de loc se numea pârloagă ... sau câmp durat*. PAMFILE, A. R. 26, cf. TEODORESCU, P. P. 148. *Ș-o plecat la mârnu rotat, La câmpul durat, Unde-i bine de arat*. FOLC. MOLD. I. 291.

- Pl.: *durați, -te*.

- V. *dura*².

DURÁTĂ s. f. 1. (Adesea cu determinări temporale) Interval de timp în care se petrece, are loc, se desfășoară o acțiune; timpul cât durează ceva; (învechit) durație. Cf. HELIADE, O. I, 206. *Scoalele și familiile lor ... esercita prin esemplul lor o faptă a căria durată va fi fără sfârșit*. BREZOIANU, I, 89°/13, cf. NEGULICI. *Amorul acesta nu avu decât durată unui vis frumos*. FILIMON, O. I, 118, cf. PROT. - POP., N. D. *Acest început nu a putut avea însă vreo durată lungă*. CONV. LIT. V. 387, cf. COSTINESCU, LM. *Falsa poziție luată de șeful guvernului ... provoacă peripeziile ce-l bântuie în tot decursul duratei sale*. MAIORESCU, D. V, 14. *Oamenii vedeau repede schimbarea a sorții ... atât viața, cât și averea le păreau de puțină durată*. EMINESCU, O. VIII, 587. *Hazul ce-l vor face nu va fi însă de lungă durată*. MACEDONSKI, în PLR I, 342, cf. DDRF. *Această dispoziție corectă și umană fu însă de scurtă durată*. LUC. II, 77, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Durata [jernii] e foarte inegală*. PĂCALĂ, M. R. 10, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Universul ne îngrozește prin imensitatea nesocotită a distanțelor sale ... care reduce toată istoria omenirii la durată unei clipiri*. CAMIL PETRESCU, P. 398. *Temerile omului să nu fie de mai lungă durată decât iluziile lui*. COCEA, S. I, 140, cf. SCRIBAN, D. *Totul stă, știu, în durată celor câteva ore*. ARGHEZI, C. I. 74. *Șuroia ploaia ... pe durată*

îndelungată. C. PETRESCU, A. R. 179. *Microorganismele își modifică ereditatea, dacă schimbările sunt de lungă durată*. AGROTEHNICA, I, 393, cf. LTR², DL. *Durata vieții mele ... se înfișează amețitor de departe în timp*. PREDĂ, I. 90, cf. DER, D. MED. *Memoria de lungă durată nu este depozitată în anumite zone ale creierului*. CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 4/5, cf. DEX, M. D. ENC.² *Celebrul roman ... va putea fi audiat în 12 casețe a căror durată este de o oră*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 22/6, cf. DN³. ♦ L o c. a d j. **De durată** = care ține mult timp, cu existență îndelungată. *O campanie ca aceea pe care ne determinăm să o ducem ... e de durată*. ARGHEZI, S. XI, 48. *Program încercat și de durată*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 11. *O bază reciproc avantajoasă și de durată*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334. L o c. a d v. **În durată** = în perspectivă, în timp. *A organizat bătălia ale cărei consecințe se înscriu în durată*. FLACĂRA, 1975, nr. 43, 6. *A gândi intuitiv înseamnă a gândi în durată*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 12/2. ♦ *Durată medie de viață* = timp mediu de viață al unei persoane, calculat la nivelul unei colectivități mari. Cf. D. MED. *Durata medie de viață a fumătorilor este cu cel puțin zece ani mai mică decât a nefumătorilor*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 9. ♦ Existență, viață (I 1), timp psihologic. *Atât cât ... îmi va mai da răgaz durată să o duc neîntrerupt la capăt*. ARGHEZI, B. 13. *Totul curge, se transformă ... Durata naște creațiuni mereu inedite*. RALEA, S. T. III, 16. *În inimă-i zidită durată unui neam*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 1, cf. M. D. ENC.² ♦ Interval de timp situat între două evenimente succesive și de aceeași natură. *Ziua și noaptea n-au aceeași durată la toate epocile anului*. DRĂGHICEANU, C. 87, cf. DEX, M. D. ENC.²

2. Timpul cât durează intonarea sau executarea unei note muzicale; valoarea unei note. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *durate*.

- Din it. **durata**. Cf. fr. d u r é e.

DURATIV, -Ă adj. (Despre verbe sau timpuri verbale) Care arată că o acțiune durează, este în curs de desfășurare. *În limba română, imperfectul redă o acțiune durativă*. GRAUR, I. L. 155, cf. DL. *Înlocuirea diatezei active prin diateza pasivă aduce modificarea sensului ... în funcție de aspectul momentan sau durativ al verbului*. L. ROM. 1959, nr. 2, 5. *Limitarea acțiunii verbelor durative se poate obține și prin folosirea unui semiauxiliar*. SCL 1960, nr. 1, 65. *Folosirea imperfectului cu sens durativ*. IST. LIT. ROM. II, 394. *Imperfectul ... indică o acțiune durativă*. CL 1973, 208, cf. DEX.

- Pl.: *durativi, -e*.

- Din fr. **duratif**.

DURATIVITĂTE s. f. Însușire a unor verbe sau a unor categorii verbale de a fi durative, de a exprima durată; aspect durativ al verbelor. *Prin intermediul analizei formelor aspectuale în diferite construcții sintactice, se stabilesc ... trăsături diferențiale semantice: integritatea ..., durativitatea, ... simultaneitatea*. CL 1973, 187. *Aspectul perfectiv se caracterizează prin ... raporturi negative limitate față de durativitate și simultaneitate*. ib.

- **Durativ** + suf. *-itate*.

DURĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Durată (1). *Timpul, ideea durației seau a trăinicieii ... se disparte în minuter*. SĂULESCU, HR. I, 2/2.

- Pl.: *durații*.

- **Dura**² + suf. *-(a)ție*.

DŪRA-VŪRA interj. = *tura-vura*. *Intră în vorbă cu postelniceasa ... și dura-vura reușește a scoate pe moșia surorii-sa 112 lei și 20 parale*. ARHIVA, I, 565, cf. DDRF, TDRG. *Acolo era o forfotă de subofitieri și o dura-vura de nu se mai înțelegea nimic*. AGÎRBICEANU, S. P. 185, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Toată zăulica tot dura-vura, când la deal, când la vale*. ȘEZ. XXIII, 47.

DŪRĂ s. f. 1. (Popular) Roată plină (de metal sau de lemn), fără spițe și fără butuc. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE, *Carul ... e de lemn, postat pe șase sau opt roțițe sau duri*. PAMFILE, I. C. 111, cf. LTR², M. D. ENC., DEX. ♦ (Rar) Trunchi mic de arbore pe care se rostogolește un obiect foarte greu, pentru a fi transportat mai ușor. Cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Rar) Bucată de lemn care se obține prin retezarea buștenilor la capete și care se folosește pentru foc. Cf. L. ROM. I, 1959. ♦ (Rar; în sintagma *dura genunchiului*) Rotulă (1). Cf. SCRIBAN, D.

2. (Popular) Roțița scripetelui de la ițele războiului de țesut; duriță (3). Cf. ȘĂINEANU². *Un circic se compune din ... pat, scaun, picior, roata, dura sau toba*. PAMFILE, I. C. 261, cf. CADE, DEX, H IV 106.

3. (Prin Munt.; și în sintagma *dura-n bătaie*) Numele unui dans popular și melodia după care se execută acesta. Cf. PONTBRIANT, D., SEVASTOS, N. 281, DDRF, ALEXI, W. *Hai de-a dura, dura, dura, Săruta-v-ar neica gura*. PAMFILE, J. II, 142, cf. id. III, 9, H II 82, 100, 168, 320, H IV 45, 259, H IX 56, 128, H XI 88, 101, H XIV 339, UDRESCU, GL.

- Pl.: *dure* și (regional) *duri*.

- Cf. d u r a¹.

DURĂI vb. IV v. **durui**.

DURĂIĂLĂ s. f. v. **duruială**.

DURĂIT s. n. v. **duruit**.

DURĂITOĂRE s. f. v. **duruitoare**.

DURĂITŪRĂ s. f. v. **duruitură**.

DURĂLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A rostogoli (1), a da peste cap (Sanislău - Carei). Cf. LEXIC REG. 8.

- Prez. ind.: *durălesc*.

- **Dură** + suf. *-ăli*.

DURĂT s. n. (Învechit și popular) Duruit. *Precum munții cei înalți și malurile cele înalte când se năruiesc ... și durăt fac mai mare când se pornesc*. M. COSTIN, O. 135. *Stradele erau încă pline de lume; zgomot și durăt din toate părțile*. CONV. LIT. I, 127. *Tocmai acum în durătul ista, mi-am adus aminte*. CREANGĂ, P. 131, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, PASCU, S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Baba din pod hurducându-se atâta, numai ce se auzi un durăt*. SBIERA, P. 10, cf. LEXIC REG. 101.

- Pl.: *durâte*.

- **Dura**¹ + suf. *-et*.

DURĂTÓR¹ s. m. (Învechit, rar) Constructor (de vase). *S-au înscris în numărul dulgherilor durători de vase supt nume de Petru Mihailov*. ASACHI, I. 245/17.

- Pl.: *durători*.

- **Dura**² + suf. *-tor*.

DURĂTÓR², **-OĂRE** adj. Care durează (1). *Aceste regulile se pot apleca numai în mijlocul unei compusăciuni, dar nicio dată la finea ei și mai ales când notele au o sunoare mai durătoare și se repețesc mai adeseori*. VOROBCHIEVICI, A. M. 58.

- Pl.: *durători, -oare*.

- **Dura**³ + suf. *-tor*.

DURĂU s. n. (Prin Mold.) Cascadă formată pe cursul unui pârâu de munte. *Am fost odată cu el ... până unde cade cu tunet un durău - adică o cascadă*. SADOVEANU, O. XX, 309. *După durăul pârâului*. IORDAN, L. R. A. 504, cf. ALR I 430/532.

- Pl.: *durăie*.
- **Dura**¹ + suf. -ău.

DURĂCIOS, -OĂȘĂ adj. (Transilv.) Urăcios (2). *Dar moartea e durăcioasă Nu-i ca mândra de frumoasă*. FOLC. TRANSILV. I, 26.

- Pl.: *durăcioși, -oase*.
- Cf. u r ă c i o s .

DURBĂCĂ s. f. 1. Coșul sau cada teascului în care se zdrobesc strugurii; țarc (6). Cf. DAMÉ, T. 82, ȘIO II, 405, ȘĂINEANU², TDRG. [Teascul] *se compune din următoarele părți: ... coș, drob, casă, ladă, cutie, durbacă sau țarc*. PAMFILE, I. C. 222, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV₂, 812, CADE, SCRIBAN, D., LTR².

2. (Regional) Vas alcătuit din doage (mai larg la gură și mai strâmt la fund) în care se pune laptele la încheag și deasupra căruia se pune teascul pentru prepararea cașului. Cf. TDRG, H III 245, XI 517, XIII 36, XV 4, CHEST. V 129/74, 147/11.

3. (Prin Mold.) Vas cu apă rece prin care trece serpentina cazanului de țuică. Cf. I. IONESCU, C. *Țevile străbat ... o cadă cu apă rece numită durbacă*. PAMFILE, I. C. 227, cf. DR. I, 275, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DM, ALR II 6 355/605.

- Pl.: *durbase*.
- Cf. t c d i b e k .

DURBĂN s. n. v. turban.

DURBAȚ s. n. (Prin Bucov.) Drug¹. Cf. LEXIC REG. II, 120.
- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Et. nec.

DURBENIȚĂ s. f. (Prin Munt.) Ploșniță (1). Cf. SCRIBAN, D.
- Pl.: *durbenițe*.
- Din bg. дърбеница.

DURBOR s. n. (Cu sens neprecizat, probabil) Tip de mașină sau dispozitiv. *Vasăzică s-a oprit durboru și domnu' inginer se plimbă în oraș. - Nu durboru, domnu' ... frezmașina*. CAMIL PETRESCU, U. N. 61.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Et. nec.

DURC adv. (Prin Bucov.) Înainte; prin. *Du-te durc prin tunel fără grijă*. LEXIC. REG. 101. *Dă-i o gaură durc, fără grijă*. ib. ♦ *Méreu. O plouat trei zile și trei nopți durc, durc*. ib.
- Din germ. *durch*.

DURCĂ s. f. (Regional) Nasture (1). *Ce durci frumoase!* ... (Coșeiu - Zalău). Cf. VICIU, GL.
- Pl.: *durci*.
- Et. nec.

DURCISĂRE s. f. (Tehn.) Operația de solidificare a metalelor, a betonului, a mortarului etc.; durificare. Cf. LTR², SFC IV, 287, DTI, DN³.
- Pl.: *durcisări*.
- Cf. fr. *durcissement*.

DURD, -Ă adj. (Regional) Durduliu. Cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *O singură pasăre a rămas în țară, vrabia cenușie, împlinită ca o cucoană durdă, cochetă*. ARGHEZI, C. J. 155, cf. DEX. ♦ (Substantivat) Femeie grasă și mică de statură. Cf. COSTINESCU, CADE. *Durda groasa umple casa*. PASCU, C. 153.

- Pl.: *durzi, -de*.
- Et. nec.

DURDĂN, -Ă adj. Grăsan. Cf. SCRIBAN, D., MDA.
- Pl.: *durdani, -e*.
- **Durd** + suf. -an.

DURDĂ s. f. (Popular) Pușcă (1) cu țeava scurtă și groasă; flintă, carabină. *Ne-am descărca durdele în ei*. ALECSANDRI, O. P. 161. [Mihu Copilul] ... *cu durda-i ghintuită mi-ți putea ca să înfrunte ... mii de poterași*. CONTEMPORANUL, I, 89. *În împrejurimile mănăstirii Putna s-a aflat un paloș și o durdă din secolul al XIII-lea, adică anterioare descălecării lui Dragoș-Vodă*. EMINESCU, O. XI, 206, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *De-ar amuți în mâna noastră durda*. CERNA, P. 83, cf. TDRG. *Pintilie ... își pusese acum durdă-n spinare și pistol cu două țevi*. MIRONESCU, S. 222. *Avea în spate o durdă, ... adică o pușcă cu gura țevii ca o pâlnie*. SADOVEANU, O. VIII, 51, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *Versuri închinare haiduciei ... cu memorabila metaforă a împuierii greierilor în durda neîntrebuințată*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 7/3, cf. H II 81, IV 203, XII 140, XIV 378. *N-am nici durdă, n-am nici cal, Trăiesc viața cu amar*. TEODORESCU, P. P. 272. *Pune-oi mâna pi durda ... Turna-oi gloanță cu mâna Și pravu cu cîvara*. ȘEZ. VII, 20. *Mâna pe durda pune*. PĂSCULESCU, L. P. 241, cf. PAMFILE, C. Ț. 63. *În durdă se răzima, Batagul mi-l ridica*. FOLC. TRANSILV. II, 411. *lute mi se necăjea, Punea mâna pe durda*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 214. *Eu chîtesc, durda plesnește Ciocoiul se zvârcolește*. FOLC. MOLD. I, 363.

- Pl.: *durde*.
- Et. nec.

DURDŌI s. m., s. n. (Regional) 1. S. m. Om nebun, prost (IV 1) (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. II, 24.

2. S. n. Grămadă (mai ales de cereale) (Șercaia - Făgăraș). Cf. LEXIC REG. II, 50.
- Pl.: (m.) *durdoi*, (n.) *durdoaie*.
- **Durd** + suf. -oi.

DURDOIĂT, -Ă adj. (Regional) Supărat (3), bosumflat (Holod - Beiuș). Cf. LEXIC REG. II, 89.
- Pl.: *durdoiați, -te*.
- Cf. d u r d .

DURDŪC, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Învechit, rar) Durduliu. Cf. PONTBRIANT, D.

2. S. m. (Prin vestul Transilv.) Bulgăre (de zăpadă). Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., ALR I 1 251/116. *Durduc de zăpadă*. LEXIC REG. II, 99. ♦ E x p r. **A lega** (pe cineva) **durduc** = a lega strâns de tot, a lega cobză. Cf. LEXIC REG. II, 99. ♦ (Regional) Cocoloș de brânză (Jiu-Paroșeni* - Vulcan). Cf. A III 5.
- Pl.: *durduci, -ce*.
- Cf. d u r d .

DURDUCĂ vb. I. 1. (Învechit) I n t r a n z. și r e f l. A se umfla (1), a se îngroșa. Cf. ȘINCAI, ap. TDRG², LB, PONTBRIANT, D. *În mâna lui Rienzi, Durducă a lor inimi ca mîngea, care-o bat Copiii când se joacă*. CONV. LIT. II, 191, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D.

2. (Învechit și regional) R e f l. A se rostogoli (1). Cf. ALR I 367/223, 247. ♦ F i g. [Filosoful] ... *aruncă [căpățâna] într-o scafă, apucă unelte, începe a o disface și cea lume de gândiri iat-o durducându-se ca un glob*. CONV. LIT. I, 126, cf. TDRG, CADE, DL.
- Prez. ind.: *durdúc*.
- De la **durduc**.

DURDUCĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) d u r d u c a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

- Pl.: *durducări*.

- V. *durduca*.

DURDUCĂȚ, -Ă adj. (Învechit) Care este umflat, bombat, bulbucă. Cf. LB. *Varietatea malaiască ... se osăbește prin următoarele semne: cap îngust, frunte puțin durducată*. RUS, I. I, 56/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W.

- Pl.: *durducați, -te*.

- V. *durduca*.

DURDUCUȚ, -Ă adj. (Învechit și regional) Durduliu. *Țițioarele în sân durducuțe, Vârtoșele ca niște gutuițe*. BUDAI-DELEANU, T. V. 64. ◇ (Substantivat) *Ionica lui, durducuța cu codițe bălăi și ochii albaștri, a căzut la pat*. IL februarie 1961, 22.

- Pl.: *durducuți, -e*.

- **Durduc** + suf. *-uț*.

DURDUÍ vb. IV. I n t r a n z. 1. (Mold. și Transilv.) A dudu (1), a huru. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Scuturile durduiau, stăndardele fălfăiau, bucinele bubuiau*. CONV. LIT. III, 8. *Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii*. EMINESCU, O. I, 148, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mândrea avea un cal bun și durduia pământul supt el*. SĂM. IV, 9, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Cum mai săreau în copcii mari buțile cele pântecoase pe coastă la vale și cum durduia! Agîrbiceanu, s. 30, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. ◆ T r a n z. A zgdui (2), a cutremura. *Tunurile bubuiau, unul după altul, zbucnind fulgerător de repede, durduind ferecăturile cupolei, cutremurând văzduhul*. SANDU-ALDEA, U. P. 137. *Învingătoarea ... trece isteată ... durduind pământul, răsând triumfătoare*. BRĂEȘCU, O. A. I, 233. ◆ A face explozie, a bubui. *Durduind cu străjnicie nemaipomenită, era firesc ca ele [tunurile] să lovească și pe nedrept greșindu-și ținta*. SĂM. II, 348, cf. ALR SN V h 1 466/574, ALRM SN III h 1 196/574.*

2. (Prin Transilv.) A tuna (1). *Afară durduia, fulgera și trăznea cumplit*. F (1875), 174. *Trăznetul culca la pământ fagi și brazi, Tunul ceresc durduia*. ISAC, O. 63, cf. ALR I 1 242, LEXIC REG. 91, LEXIC REG. II, 50.

- Prez. ind. pers. 3: *dúrduie*.

- Contaminare între *dura* și *durui*.

DURDUIĂLĂ s. f. Zgomot (2), gălăgie, vacarm. Cf. DDRF.

- Pl.: *durduieli*.

- **Durdui** + suf. *-eală*.

DURDUÍRE s. f. Acțiunea de a d u r d u i și rezultatul ei; durduitură. Cf. LM, DDRF.

- Pl.: *durduiri*.

- V. *durdui*.

DURDUÍȚ s. n. (Prin Mold.) Faptul de a d u r d u i (1). *Vuietul se preface în zgomot ... unindu-se ... cu tropotul căilor și cu durduitul cadelor*. ALECSANDRI, O. P. 285. *Morarul țipa teribil, de întrecea urletul roșilor și durduitul pietrelor neferecate*. EMINESCU, O. VII, 220, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

- V. *durdui*.

DURDUITŪRĂ s. f. Durduire. Cf. LB, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Numai ... durduiturile ghefurilor care se duc pe Mureș la vale nu se domolesc*. LĂNCRĂNAN, C. III, 525, cf. ALR I 1 241/158.

- Pl.: *durduituri*.

- **Durduit** + suf. *-ură*.

DŪRDULĂ s. f. (Regional) Ploaie torențială, de scurtă durată, cu multe tunete și trăsnete. Com. din ZAGRA - NĂSĂUD.

- Pl.: *durdule*.

- Cf. d u r d u i .

DURDULEÁN, -Ă s. m., s. f. (Mold.) 1. S. m. și f. Epitet depreciativ dat unei persoane corpulente, grase. *Frunză verde baraboi, Durduleano, hăi!* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 157.

2. S. f. Numele unei hore. Cf. VARONE, D., PAMFILE, C. T. 297.

- Pl.: *durduleni, -e*.

- **Durd** + suf. *-ulean*.

DURDULEȚ, -EĂȚĂ adj. (Regional) Durduliu. (Săpata - Costești). *Copil durduleț*. UDRESCU, GL. ◇ (Prin analogie) *O ploșchiță durduliță*. id. ib. ◇ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *O durduliță de fată*. id. ib.

- Pl.: *durduleți, -țe*.

- **Durd**[uliu] + suf. *-uleț*.

DURDULÍ vb. IV. R e f l . (Regional) A se rostogoli (1) (Straja - Vicovu de Sus). Cf. ALR I 367/388.

- Prez. ind.: *durdulesc*.

- Formație onomatopeică.

DURDULICĂ vb. I. T r a n z. și r e f l . (Prin Transilv.) A (se) rostogoli (1), a (se) da de-a dura. Cf. TDRG, CADE. *Ea ... ridică piperul, și-l pune pe masă, dar acela se durdulică pe jos*. RETEGANUL, ap. TDRG, cf. ALR I 367/257. *Bagă de samă, măi băiete, să nu te durdulici de pe pat*. MAT. DIALECT. I, 68.

- Prez. ind.: *durdulíc*. - Și: **durdulucă** vb. I. ALR I 367/257.

- Cf. d u r d u l i .

DURDULÍCĂ adj. (Regional; despre femei) Durdulie, v. d u r d u l i u. *Verde foaia d-alunoaică, nevestuica mea-i sârboaică, ... mütică, durdulică*. Cf. ȘEZ VII, 168.

- Pl.: ?

- **Durduliu** + suf. *-ică*.

DURDULÍȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui d u r d ä. *Am cămeșă cu altiță ... Am pe spate-o durduliță*. ALECSANDRI, P. I, 69. *Ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m-am hrănit ... mai știe să facă treabă*. GANE, N. II, 96, cf. DDRF, CADE, DL. *Durdulița mea, Că nu-i grea, Nici ea*. TEODORESCU, P. P. 499. *Da-ți-mi durdulița mea, Să bag praf cu chivăra*. MAT. FOLK. I, 163.

- Pl.: *durdulițe*.

- **Durdă** + suf. *-uliță*.

DURDULÍU, -ÍE adj. (Despre ființe și părți ale trupului lor) Care este gras, rotofei, bucălat; (învechit și regional) durducuț, (regional) durd. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Era frumoasă, durdulie și tânără încă*. SLAVICI, O. II, 93. *Ilinca era ... la trup durdulie și-ndesată*. CONTEMPORANUL, VII₂, 4, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Ionică răsare în portiță cu obrăjorii roșii, durdulii*. LUC. VII, 208, cf. TDRG. *Era o femeie durdulie*. AGÎRBICEANU, A. 124. *Ceilalți înconjuraseră pe crâsmărița tinerică, durdulie și sprintenă*. REBREANU, I. 152, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pașadia dezbrăca o durdulie ovreică așezată în fața lui*. M. I. CARAGIALE, C. 17, cf. CADE. *Avea un trup durduliu de mică bacantă*. CAMIL PETRESCU, P. 118. *Mai rar așa pui de fată! Sprințară ca un drac, neastâmpărată și durdulie*. COCEA, S. II, 54, cf. SCRIBAN, D. *Mahalagioaica durdulie cu cațaveică și-n târligi e cucoana Sultana*. ARGHEZI, C. J. 250. *Pisica ... a fâtat cinci pui durdulii*. C. PETRESCU, A. R. 105. *A venit lângă noi un tânăr durduliu*. STANCU, R. A. I, 228, cf. DL, DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ne-am suit într-un avion mai mult durduliu, decât zvelt*. ROMÂNIA

LITERARĂ, 1979, nr. 5, 7/3. *Bun ar fi un pahar cu vin Și-o plăcintă durdulie Tocmai cum îmi place mie.* FOLC. MOLD. II, 44.

- Pl.: *durdulii*.

- **Durd** + suf. *-ului*.

DURDULŪC subst. v. **durduruc**.

DURDULŪCĂ¹ subst. v. **durduruc**.

DURDULŪCĂ² vb. I v. **durduliea**.

DURDUMĂN s. m. v. **duduman**.

DURDŪN, -Ă adj. (Regional) Grăsuliu (Bistrița – Drobeta-Turnu Severin). Cf. LEXIC. REG. 49.

- Pl.: *durduni*, -e.

- Cf. *d u r d*.

DURDŪRĂ¹ s. f. (Prin Mold.) Durdă. *Las' să vie potira, C-o-i încărcă durdura Și mi-oi frânge potira.* ȘEZ. VII, 145, cf. CARDAȘ, C. P. 195.

- Pl.: *durdure*.

- Cf. *d u r d ă*.

DŪRDURĂ² s. f. v. **dârdoră**.

DURDURĪCA subst. v. **durduruc**.

DURDURŪC interj., subst. (Regional) **1.** Interj. (Prin Bucov.) Dura¹. Cf. LEXIC. REG. 101.

2. Subst. (În forma *durduluc*) Tăvălug (**1**). Cf. ALR SN I h 26/346, ALRM SN I h 12/346. ◇ *L o c . a d v . De-a durdurica = de-a dura.* Cf. ALR I 300/542, ib. 367/227, 255, 266, 363.

- Și: **durdurica** (ALR I 367/227), **durduluc**, **durduluca** (ALR I 300/542, ib. 367/255) subst.

- Onomatopoe. Cf. *d u r d u l i c a*.

DURDURUCĪ vb. IV. *R e f l .* (Prin Bucov.) A se da de-a dura, de-a berbeleacul. Cf. LEXIC. REG. 101. ◆ A se răsturna la vale. ib.

- Prez. ind.: *durdurucesc*.

- De la **durduruc**.

DURDUZĂN s. n. **1.** (Prin Olt.) Pânză groasă și deasă de cânepă. Cf. CV 1951, nr. 1, 37. ◆ (Regional) Cusătură executată grosolan (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC. REG. II, 24. ◆ Epitet dat unei persoane grase, leneșe și proaste (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC. REG. II, 24.

2. (Regional) Cablu care susține un pod plutitor pe un râu; durduzău (**2**) (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC. REG. II, 24.

- Pl.: *durduzane*. - Și: **durzân** s. n. LEXIC. REG. 79.

- Cf. *d u r d*.

DURDUZĂU s. n. (Regional) **1.** Măciucă ghintuită cu cuie de fier. Cf. PASCU, S. 417. ◆ Durdă. Cf. id. ib.

2. Durduzan (**2**) (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC. REG. II, 24.

- Pl.: *durduzăuri*. - Și: **hurduzău** s. n. LEXIC. REG. II, 24.

- **Durduz**[an] + suf. *-ău*.

DUREĂ vb. II. *T r a n z.* (Folosit și *a b s o l .*) **1.** A simți o durere (**1**), a avea o senzație de durere; a face să simtă o suferință fizică. *Ca ceaia ce durea apropia-se a naște și în durearea sa striga.* PSALT. 324, cf. ANON. CAR. *Mă loveau cu capul și mă durea.* FULEA, B. 25/3. *Unde te doare? ce te supără?* ABETEDAR, 70²/4, cf. LB, PONTBRIANT, D. *Dănilă crăpa de durere! Dar oricât îl durea de tare, el tot își ținu inima cu dinții.* CREANGĂ, P. 58. *Nu știe ce are de îl*

doare după ureche. ISPIRESCU, L. 345. *Locul injecției se umflă, se înroșește și doare.* CONTEMPORANUL, IV, 485, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Froșa ... nu mai putea răspunde ..., căci peste gura ei se pusese ca o mână brutală ce n-o mai lăsa să spună ce-o doare și ce simte.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 79, cf. TDRG. *Orice mișcare îl durea.* AGÎRBICEANU, A. 439. *Hai, spune ce te doare! Lute!* REBREANU, I. 109, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dragul meu, spune ce ai, ... ce te doare?* CAMIL PETRESCU, U. N. 64. *Ești bolnav, te doare ceva?* BRĂESCU, O. A. I, 72. *Spune-i tot ... și pe urmă du-l s-o vadă și s-o întrebe ce-o doare.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 30. *Mă întreba unde mă doare.* VLASIU, A. P. 28. *Injecțiile ... nu dor deloc.* VOICULESCU, L. 78. *În locul unde-l doare parcă-i înfipt un cui.* BUJOREAN, B. L. 82, cf. SCRIBAN, D. *Mă doare, se rugă, dă-mi drumul numai o clipă.* VINEA, L. II, 129. *Îl doare de la degete până la umăr, toată carnea.* DEMETRIUS, A. 287. *Abia mergea, abia deschidea gura, cu toate că nu-l durea nimic.* PREDĂ, DELIR. 9. *Știam că va muri și c-o s-o doară.* LABIȘ, P. 39. *Rău mă doare-n piept și-n spete De pușcă și de unelte.* JARNÎK-BĂRSEANU, D. 303. *Zaci mereu ca de langoare, Și nemică nu te doare.* BÎRLEA, C. P. 184, cf. ALRM I/1 h 198. *Pune funia să se moaie Să mă bată, să mă doaie.* FOLC. TRANSILV. I, 209. ◇ *E x p r . A atinge (sau a lovi) pe cineva (pe) unde-l doare = a spune cuiva ceva în mod intenționat supărător, neplăcut, dureros; a aduce în discuție un subiect neplăcut pentru interlocutor.* *Satire de vrei a face, Trebuie să te cumpănești; Știi că multor nu le place Unde-i doare să-i lovești.* SION, POEZII, 8/22. *Râdea, gădilat, convins că m-a lovit unde mă doare.* CAMIL PETRESCU, P. 266, cf. DEX, M. D. ENC. *Fiecare știe (sau se leagă) unde-l doare = fiecare își cunoaște mai bine necazurile, durerile, nevoile.* Cf. BARONZI, L. 57, DEX, M. D. ENC., ROMÂNUL GLUMET, 3. **A te durea în (sau la) pungă = a rămâne păgubit, a simți o lipsă bănească.** *Te doare-n pungă ca să-i dai din mână tot în dar.* CONTEMPORANUL, III, 95. *Cel mai mare lucru e să fii corect și să vii în fiecare zi la serviciu, că dacă nu, te doare la pungă.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 19. (Familiar) **Mă doare-n cot** v. c o t. ◆ (Despre părți ale corpului, răni, lovituri) A produce cuiva o senzație de durere, o suferință fizică. *Și o aruncară în temniță și durând-o ranele, ce deaderă dzăsa cătră fratele ei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37¹/29. *Nu striga așa tare, ... mă doare capul.* PETROVICI, P. 300/2. *Îi doare capul; gura le iaste uscată.* FRĂȚILĂ, S. I. 31/3. *Ici coasta rău mă doare.* HELIADE, O. I, 186. *Sânt plină de mâhnire aflând că te doare capul.* CR (1839), 171, 1/11. *Dar deschideți poarta ... turcii mă-nconfor ... Vântul suflă rece ... rănile mă dor.* BOLINTINEANU, O. 33. *Mă doare capul, mi-e cam rău.* CARAGIALE, O. VI, 21. *Picioarele n-o mai duruseră.* MACEDONSKI, O. III, 12. *Ea se duce la o babă, c-o dor șelele.* CONTEMPORANUL, VII₂, 7, cf. ALEXI, W. *Vinerea să nu te lai, că-ți cade părul ori te doare capul.* CANDREA, F. 31. *Ochii îl dureau de veghe.* CHIRIȚESCU, GR. 81. *Când l-a durut în gât, l-a dus mă-sa la spițarie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. *Nu putea să-i spună că o doare capul.* AGÎRBICEANU, S. 43. *Minți c-o doare capul.* REBREANU, I. 112. *Măinile înțepenite ... îl dor.* C. PETRESCU, S. 44, cf. CADE. *Coase, pân-ce ochii de-nunerec prind s-o doară.* VOICULESCU, POEZII, I, 118. *A venit și Ilie, măcar că-l cam dureau coastele.* SADOVEANU, O. I, 52. *Dacă dimineața mă dor genunchii, spre seară plouă.* STANCU, M. I. 265. *Picioarele dor de reumatism.* DEMETRIUS, A. 208. *L-a durut capul toată ziua.* PREDĂ, M. 110. *Nu răbda la frig, că-l durea carnea bătută.* BARBU, G. 194, cf. ALR II/1 h 17, ib. h 41/728. *Așterne, mamă, patul meu, Că mă doare capul rău.* FOLC. TRANSILV. I, 130. *Că mi-i pagul ostenit, De șapte poteri gonit, Și mi-l doare mijlocul.* FOLC. MOLD. I, 78. ◇ *F i g . Mă dor de crudul tău amor A pieptului meu coarde.* EMINESCU, O. I, 172. ◇ *E x p r . A durea (pe cineva) inima (sau la inimă ori sufletul, gâdul ori la sau în suflet, în piept) = a-i părea (cuiva) rău, a fi mâhnit, îndurerat.* *O durea inema pentru boala featei-șu.* CORESI, EV. 324. *Acestuia-i părea rău de ceia ce păția rău și-l durea inima de ceia ce bolia.* MOXA², 131. *Și durându-i inima și pre munteni pentru moșiile sale ... au împins oștile lui Sinan Pașa.* M. COSTIN, O. 48.

D-zeu ... este păstor, îl doare inima de oi. ANTIM, ap. TDRG². *Plângerile de obște îl făcea să-l doară la suflet, să verse și el lacrimi.* F. AARON, I. II, 126/22. *M-a durut în suflet văzându-l așa mâhnit.* CONV. LIT. I, 31. *Îl durea inima să piardă buna părere ... despre dânsul.* SLAVICI, O. I, 152. *Dă, măicuță, parcă pe mine nu mă doare inima?* VLAHUȚĂ, S. A. II, 16. *Mă doare-n piept, dar nu să țip.* COȘBUC, P. II, 60. *Și tare mă doare inima și tare-s supărat că nu vrea să se uite în gura mea.* REBREANU, I. 26. *Gândul mă duru.* C. PETRESCU, S. 27. *Mă duruse gândul că suferința omenească poate să se manifeste în forme așa de hilare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 16. *Mă doare inima: acuma parcă suntem alții.* SADOVEANU, O. I, 161. *Mă doare desigur inima când văd că bietele victime sunt jecmănite.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 17. *Pe mândru inima-l doare.* BÎRLEA, C. P. 16. *Rău mă doare la inimă După draga mea grădină.* FOLC. TRANSILV. I, 402. ♦ (Cu schimbarea construcției) *Inima mea doare-mă întru mine și spaimile morții căzură spre mine.* PSALT. (1651), 98°/1. *Dar ce plâng românii oare? Sufletul de ce îi doare?* ALECSANDRI, P. II, 81. *Mamă, inima mă doare să mă lași în șezătoare.* RETEGANUL, TR. 110. **A nu-l durea (nici) capul** = (adesea cu schimbarea construcției) a nu avea nicio griji, a nu-i păsa, a nu se sinchisi. *Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul.* ISPIRESCU, L. 8. *Din partea asta să nu te doară pe tine capul.* AGÎRBICEANU, S. 160. *Nici capul nu-l mai durea de ce i s-ar putea întâmpla acolo.* REBREANU, I. 217. *Pentru acele să nu te doară pe tine capul.* SNOAVA, II, 9. *Când e zi de sărbătoare, Nice capu nu mă doare.* FOLC. TRANSILV. II, 74.

2. **F i g.** A produce cuiva o suferință morală; a mâhni (1), a întrista, a îndurera. *Preimim și duru-nă, și născum duhul spăseniei tale.* PSALT. 324. *Milostea a priimi pre apostoli și a-i durea de piarderea oamenilor.* CORESI, EV. 294. *Ocara zdrobot-au inima mea și mă doare.* PSALT. (1651), 126°/11. *Priiaten fiindu-i și la patimile lui durându-l.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 12°/25, cf. BIBLIA (1688), 370°/22. *Nu atâta îl doare de sufletele aceaste precum de pruncii carii au a crede în unirea aceasta.* MAIOR, I. B. 106/7, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Se împiedică de-o muncă ce-o cutremură ș-o doare.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 76. *De mult mă doare, ... amu mi-a venit și mie apă la moară.* CONTEMPORANUL, VII₂, 11, cf. DDRF. *Mustrea ta ... Lovește-adânc și-ncepe să mă doară.* GOGA, POEZII, 97, cf. TDRG. *Moartea socrului o durea mult.* AGÎRBICEANU, S. 535. *Laura a înțeles cât trebuie să-l doară descoperirea aceasta.* REBREANU, I. 86. *A scăpa de chinuri înseamnă că simți că nu te mai doare.* IBRĂILEANU, A. 39, cf. RESMERIȚĂ, D. *Și-aceiași rană-i doare pe ambii scutieri.* MINULESCU, VERS. 99. *Nu știi dacă ... m-a durut, în subconștient, ideea despărțirii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 8. *Îl durea plecarea bătrânului.* POPA, V. 179. *Părintele Ștefan ... a cinstit ... pe doi români și le-a spus ce-l doare.* SADOVEANU, O. I, 111. *Ana vedea că pentru băiat nu mai era nicio scăpare și grozav ar fi durut-o ca tată-său să nu-l poată apuca cu zile.* MOROIANU, S. 95. *Veneau să-i spună ce-i doare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 97. *Mă doare s-o spun, tată, dar așa este!* C. PETRESCU, A. R. 151. *Nu ești muncitor, ... dac-ai fi, te-ar durea.* BARBU, G. 145, cf. ALR SN VI h 1 691. *Fii, inimă, răbdătoare și nu spune ce te doare.* FOLC. TRANSILV. I, 27. *Sărmana inima mea, Când începe-a mă durea.* FOLC. MOLD. I, 99. ♦ (Despre oameni; rar și la pers. 2) *Cu focul blând din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri.* EMINESCU, O. I, 155. *Ne dori mai rău cu jalea ta.* COȘBUC, P. I, 150.

- Prez. ind. pers. 3: *doare* și: (regional) *doăie*.

- Lat. *dolere*.

DURÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) Puternic (1), ferm. *Pe fiii săi [ai patriei] cei durelnici.* ap. IORGA, S. D. XXII, 68. ♦ **F i g.** *Către domn, a cărui bună plecare, durelnică cugetare și patrioticească răvnă* (a. 1828). IORGA, S. D. V, 279.

- Pl.: *durelnici, -ce*.

- **Dur**¹ + suf. *-elnic*.

DURÉRE s. f. 1. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Senzație neplăcută generată de excitația puternică a terminațiilor nervoase; suferință fizică suportată de cineva; (popular) durime. *Ca ceaia ce durea aproia-se a naște și în durearea sa striga.* PSALT. 324. *Înmulți-voi nevoile tale când veri fi târoasă, în dureri naște-veri feciorii.* PO 20/15. *De la sine lepădare ... cu mari chinuri și dureri, însă suferă și primește.* CANTEMIR, I. I. I, 67. *Doftorii ... potolind durerile, să arate pre acela ce pătimește.* ANTIM, O. 3. *După aceasta turburându-i-să firea moare întru durerile zmulgerii acului.* MOLNAR, E. S. 26/15. *Muliereea când naște, rabdă mare doreare.* ȚICHINDEAL, A. M. 9/2. *Iubita mea ... va naște fiii întru durere.* BELDMAN, A. 56/11, cf. LB. *Mirosul acestii plânte este amețitoriu și pricinuieste durere de cap.* J. CIHAC, I. N. 285/30. *Facerea începe când durerile vin la isprăvitul celii de al 9-lea luni.* MEȘT. MOȘ. 32/18, cf. VALIAN, V. *Vărsarea și durerea de cap nu încetară până a doua zi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 147. *Vita simte dureri mari la părțile pieptului.* LITINSCHI, M. 146/4, cf. POLIZU. *Toată această turburare îmi vine dintr-o durere de cap de care sufăr.* FILIMON, O. I, 112, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Durerea i-a luminat ... o clipă mintea cea întunecată.* MAIORESCU, CRITICE, 496. *Prin lărgirea vaselor sangvine, nervii ... trimet la creeri impresiuni, care produc simțirea de durere.* CONTEMPORANUL, I, 408. *Mi se plânge ... că ar simți și oarecari dureri într-o parte.* CARAGIALE, O. VII, 444, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pentru durerile de pânțec sau de stomac, se presară linul despăcat cu spirt.* CANDREA, F. 28, cf. TDRG. *Stana se strâmbă de durere.* AGÎRBICEANU, S. 186, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Revin durerile dacă a trecut ... anestezicul.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Durerea îi sfărâma trupul, ca-n ceasul când dăduse lumii pe prunc.* SADOVEANU, O. I, 35, cf. SCRIBAN, D. *Îi prescrii ceva și astfel mâine se dă jos din pat fără dureri de cap.* CĂLINESCU, S. 602. *Durerea ascuțită îl străpunse până în creștet.* C. PETRESCU, A. R. 52. *Un leac pentru durerea de dinți.* DEMETRIUS, A. 114. *Se întoarse ... chinului de grețuri și dureri în pânțec.* TUDORAN, P. 322, cf. DER. *Tratamentul ... prilejuia dureri insuportabile.* G. BARBU, A. V. 42, cf. D. MED. *Azi se știe a liniști o durere și un bolnav.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 20, cf. ALR II/1 h 125, ALR SN VI h 1 815, LEXIC REG. II, 13. *C-a fi având spaimă, frică Fiori, Răcori, junghiuri, cuțite, dureri.* FOLC. MOLD. I, 200. ♦ (Regional) *Durere de pânțec (sau foale)* = diaree. Cf. ALRMI/1 h 174. ♦ **E x p r.** **A lua boala (sau durerea etc.) cu mâna** = v. m â n â¹ (I 1). ♦ (Învechit și regional) Podagră. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Durerea de picioare (podagra).* CORNEA, E. I, 38/32, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Poporul nostru crede că se vindecă podagra, numită de bănațeni duroie.* ENC. AGR. IV, 526.

2. **F i g.** Suferință morală; mâhnire, întristare. *Și împușinară-se și reiră-se de griji și de reale dureri.* PSALT. 232. *Scăzu în dureare viața mea.* CORESI, PS. 74/2. *În iadu și întru întuniarecul de-afară fi-va chinu (ne)cuplit și durere nespūsă.* COD. TOD. 224. [Păcătoșii] *într-atâta amar și dureare și în usturime netrecută ... vor plânge cu amar.* VARLAAM, C. 24. *Pentru direaptă jale și de la inimă dureare ... să se cearte mai puțin.* PRAV. 254. *A lăsa iarăș nescris ... ieste inimii dureare.* M. COSTIN, O. 241. *Tătarii aleargă și aduc în Țeara Leșască mare dureare (a. 1693).* FN 19. *Și să îmbracă păcătoșii, nu cu cînste, ce cu pedeapsă să fie pururea în iadu ... că scăparea bunătăților are atâta dureare, și atâta plânsoare, și atâta nevoie și greutate, cât nicio pedeapsă ... nu iaste ... precum ... în iad.* MĂRGĂRITARE, 97. *Să te scârbești de păcatele tale, cu duriare și cu întristare nespūsă a inimii tale.* ANTIM, O. 352. *Și ce rănește mai tare pre durearea mea, nenorocos sânt prin chiar vina mea.* EUSTATIEVICI, I. 54/7. *Câștigurile ceale nedreapte, dureri vor aduce.* GOLESCU, P. 112/17. *Durearile cele ascunse ale amoriului sar ca peste un pârleaz.* BUZNEA, P. V. 94/23. *Simțeam o durere sfâșietoare în sufletul meu.* NEGULICI, E. I, 9/17. *De vei intra iarna într-o cazarmă o să-ți simți inima strânsă de durere și de rușine.* GHICA, C. E. II, 387. *Iar când durerea, dorul, mă alungau*

din lume ... Mă urmărea pe mine chiar o dumnezeire Ce nu lasă un suflet de tot a despera. SION, POEZII, 99/9. Omul sărac ca și cel bogat ... are aceleași dureri. FILIMON, O. II, 351. Unde-i unul nu-i putere La nevoi și la durere. ALECSANDRI, O. 142, cf. LM. Ce e amorul? E un lung Prilej pentru durere. EMINESCU, O. I, 189. Chipul lui trăda dar o supremă durere, o zdruncinare din adânc. CARAGIALE, O. IV, 213. Un fel de milă și de durere te cuprinde fără voie, când vezi atâta tinerețe. HOGAȘ, DR. I, 14. De când sunt ... dureri multe am avut. MIRONESCU, S. 8. Cum pot eu lăsa lângă mine atâta deznădăjduită durere, din cauza mea? CAMIL PETRESCU, P. 22. Clocotea, sub rânduri, în articole și scrisori, un strigăt de durere. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 76. Ai venit la mila Domnului tău pentru o durere pe care o ai. SADOVEANU, O. XIII, 20, cf. SCRIBAN, D. O durere todeauna mi-a fost singurătatea ta ascunsă. BLAGA, POEZII, 80. Fiiința lui era o rană vie de durere și jignire. PREDĂ, M. 372. Față de această istorie a durerii multisekulare, creația poetică reprezintă clipa așteptată a împlinirii. LL 1972, nr. 2, 128, cf. M. D. ENC. A făcut să i se reverse în suflet toată durerea ce îi inundase ființa. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 23, cf. DEX, ALR II/I h 125/886, ALR SN V h 1 392/551. Inimă de putregai, Spune, ce durere ai? FOLC. TRANSILV. I, 456. Să trec la mândra călare, Să mi-o sărut cu durere. FOLC. OLT. - MUNT. II, 461. Inimă de putregai, N-am un cuțit să te tai, să văd ce durere ai! FOLC. MOLD. I, 54. ◇ L o c a d v. **Cu durere** = îndurerat, trist (1), cu mahnire. *Cu durere observez ... că nu se pune la această lucrare toată ceruta stăruință.* POENARU, I. VII/21. *Cu destulă durere de inimă putea Mircea să privească nemilostiva tractare a prințipatului.* F. AARON, I. I, 68/17. *Plânse ... cu durere, când ... îi anunțai că ... voi s-o părăsesc.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 134. *Cu durere privește cineva la unii din țaranii goli umbland cu rufelee cărpogite.* I. IONESCU, C. 42/2. *Îți spun toate lucrurile acestea cu durere în suflet.* EFTIMIU, N. 162.

3. C o m p u s: (Regional) **Durerea-inimii** = Cervană (*Lycopus europaeus*). Cf. BORZA, D. 103.

- Pl.: *dureri*. - Și: (învechit) **doreäre**, (regional) **duróie** s. f. - V. **durea**.

DURERÓS, -OÁSĂ adj. 1. Care provoacă durere (1); care exprimă durere. Cf. VALIAN, V. *La o boală lungă și dureroasă, de la prietenii săi a cunoscut cele mai dulci mângâieri.* TÂMPEANUL, G. 89/17. *Podagra ce avea se făcuse foarte dureroasă.* IST. M. 123/15. *Această operațiune nu este dureroasă.* MAN. SĂNĂT. 292/18. *Spre a ferii caprele de stricarea unghiilor care le pricinuiască răni dureroasă, trebuie ... a li se tăie unghiile.* LITINSCHI, M. 164/5, cf. PONTBRIANT, D. *A fost dureroasă și crudă operația.* CARAGIALE, O. I, 34, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘAINEANU². *Bășicuțele roșii, dureroase, numite „foc viu” ... apar uneori pe corp.* CANDREA, F. 64, cf. TDRG, CADE. *Lumina împrăștiată descoperi obrazul pământiu și dureros al călătorului.* SADOVEANU, O. I, 374. *Tânăra soție se alese cu arsuri dureroase.* CĂLINESCU, I. C. 93. *Eritemul ... poate degenera în arsuri dureroase.* SANIELEVICI, R. 29. *Regiunea lovită este unflată, dureroasă.* BELEA, P. A. 86. *La început, furunculul are forma unui nodul dureros.* ABC SĂN. 169. *Se suprimă senzațiile dureroase, păstrându-se însă sensibilitatea tactilă.* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 20. *Rizomul pisat ... se pune pe locul dureros, la cei bolnavi de reumatism.* BUTURĂ, EB. I, 46.

2. Fig. Care exprimă o suferință morală; plin de amărăciune, de tristețe, de jale; îndurerat, (popular) duru². *Cu dureros suflet ... să ruga.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 205^v/12. *Nădejdea-mi cea mângâioasă ... apuse când se ivi în a mea inimă dureroasă.* HELIADE, O. I, 148. *Un sentiment dureros îi chinuiește.* MARCOVICI, D. 438/17. *Aceste chinuri dureroase ale inimii.* NEGULICI, E. I, 75/5. *În acei timp de dureroasă memorie țaranul era despuiat de mica sa avere.* FILIMON, O. II, 346, cf. COSTINESCU, LM. *Iară inima-i se împle De un farmec dureros.* EMINESCU, O. I, 103. *Mă cuprinse un simțământ dureros.* SLAVICI, O. I, 95, cf. TDRG. *Trăia într-o frământare*

cu atât mai dureroasă, cu cât trebuia s-o tăimuiască. REBREANU, I. 116. *Simțeam nevoia dureroasă să aflu.* C. PETRESCU, S. 74. *O mărturisire deopotrivă de dureroasă și de umilitoare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 22. *Rătăcea ca o umbră dureroasă prin palat.* SADOVEANU, O. I, 31, cf. SCRIBAN, D. *Amintirile dureroase ale vieții.* PREDĂ, M. 62. *Mărturisirea dureroasă a „minciunii” ... explică desigur câte ceva.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/10. *Și se plimbă-așa voios, Cu sufletul dureros.* FOLC. MOLD. I, 187. ♦ (Adverbial) *Cu întristare, cu jale; îndurerat. Pedeapsa va fi foarte dureros simțită.* CONTEMPORANUL, I, 681. *Triști și obosiți în juru-ți, ochii cată dureros.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 74. *Slujba se desfășura domol și dureros.* AGÎRBIȚEANU, A. 83. *Ce-a mai fost pe urmă e dureros de spus.* MIRONESCU, S. 8. *O privă dureros în ochii cu luciul antracitului.* C. PETRESCU, C. V. 175. *Poartă în loc de cap o hârcă rânjită dureros.* VOICULESCU, POEZII, I, 187. *Glasul lui Roman iar răsună dureros în tăcerea zilei.* SADOVEANU, O. I, 70. *Inima li se strângea dureros.* VINEA, L. I, 177. *Era greu și dureros să-și aducă aminte.* DEMETRIUS, A. 190. *E dureros să scrii pentru sertar.* LL 1973, nr. 4 773. *Este ... dureros să vezi cum stau pustii încăperile.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/8.

- Pl.: *dureroși, -oase*. - Și: (învechit) **dururós, -oásă** adj.

- **Durere** + suf. -os.

DURGALĂU s. n. v. **drugălău**.

DURGĂLĂIE s. f. (Regional; în e x p r.) **A veni de-a durgălaie** = a se da de-a rostogolul (Ceica - Beius). Cf. ALR I 367/305.

- **Durgăli** + suf. -aie.

DURGĂLĂȘ s. n. (Regional) 1. Gălăgie, zarvă (1), hărmălaie (Libotin - Târgu Lăpuș). Cf. LEXIC REG. II, 111.

2. Dezordine (1), neorânduială (1) (Libotin - Târgu Lăpuș). Cf. LEXIC REG. II, 111.

- Pl.: *durgălașuri*.

- Et. nec.

DÚRGĂLĂ s. f. = (regional) **dârgoală**¹. Cf. ALR I 367/337.

DURGĂLÍ vb. IV. (Regional) 1. **T r a n z.** A nivela pământul cu tăvălugul; a tăvălugi (Girișu de Criș - Oradea). Cf. LEXIC REG. II, 86.

2. **T r a n z.** A face un lucru de mântuială. (Șieu-Măghereș - Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 282. *Hainele acestea nu-s cusute nici de-o treabă, numai le-a durgălit.* ib.

- Prez. ind.: *durgălesc* și *dúrgăl*. - Și: **drugălí** vb. IV. ALR I 367/302.

- Cf. t â r g o l i.

DURGĂLÍT, -Ă adj. (Regional) Întins cu sucitorul (1) (Bobâlna - Dej). Cf. ALR I 776/257. ◇ (Substantivat, în l o c a d v.)

De-a durgălita = de-a rostogolul, de-a tumba (Ciumeghiu - Salonta). Cf. ALR I 367/315.

- Pl.: *durgăliți, -te*.

- V. **durgăli**.

DURGĂLUÍ vb. IV. **T r a n z.** (Regional) A rostogoli (1) (Sângeorz-Băi). Cf. PAȘCA, GL.

- Prez. ind.: *durgăluiesc* și *durgălui*.

- Cf. d u r g ă l i.

DURGHINEĂȚĂ s. f. v. **drughineăță**.

DURHAI s. m. (Regional) Cănepă (*Cannabis sativa*). Cf. BORZA, D. 39.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?
- Et. nec.

DURHĂM s. n. Rasă englezească de taurine, cu cap mic și membre scurte, crescută pentru producția de carne. Cf. DER, DN³.

- Din engl. **durham**.

DÚRHĂ s. f. v. **drugă**¹.

DURHĂLÁN s. m. (Regional) Cânepă (*Cannabis sativa*). Cf. BORZA, D. 39.

- Pl.: *durhălani*.
- Cf. **d u r h a i**.

DURHĂU s. m. (Regional) Cânepă (*Cannabis sativa*). Cf. BORZA, D. 39.

- Accentul necunoscut. - Pl.: *durhăi*.
- Cf. **d u r h a i**.

DURICĂ s. m. (Regional) Epitet dat unui om care seamănă ca aspect sau comportament cu un țigan (Țuțcani - Murgeni). Cf. I. CR. III, 186.

- Pl.: ?
- Et. nec.

DURIFICĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) face (mai) dur¹ (1), a (se) întări. Cf. DEX, M. D. ENC.², DN³. *Călirea superficială este un procedeu tehnic prin care piesele sunt durificate, conferindu-li-se, astfel, parametri mai înalți de fiabilitate.* RL 1980, nr. 11 086. ◊ F i g. *Materia nobilă și elastică se durifică cu vremea. Țesutul devine coajă. Partea sufletească - aceeași anchilozare și scleroză.* IBRĂILEANU, S. 186.

- Prez. ind.: *durific*.
- **Dur**¹ + suf. *-ifica*.

DURIFICĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d u r i f i c a și rezultatul ei; creșterea dunității unui metal sau a unui aliaj; (rar) durcisare. Cf. DL, DER. *A fost pusă la punct instalația pentru durificarea brăzdarelor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330, cf. DN³. ♦ (Fon.) Pronunțare a unei consoane fără caracter palatal. *S-ar putea să avem a face cu o durificare ulterioară a lui „ț”.* SCL 1957, 103.

- Pl.: *durificări*.
- V. **durifica**.

DURIGĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Regional) A (se) rostogoli (1), a se da de-a dura. Cf. DDRF, TDRG. *Patru nasturi săriră, se durigară pe podele.* AGÎRBICEANU, A. 354, cf. CADE. *Deasupra casei noastre o stea aprinsă se durigă pe bolta cerului, lăsând în urmă o dâră de foc.* DAN, U. 213, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC VI, 114. *Scoate arapul mărgeaua și o durigă pe masă.* RETEGANUL, P. V, 14, cf. ALR I 367/136, 231. *Copiii se durucă pe deal în jos.* MAT. DIALECT. 170.

- Prez. ind.: *duríg*. - Și: **durucă** vb. I.
- De la **durigă**.

DURIGĂ s. f. 1. (Regional) Parte componentă a scripetelui la războiul de țesut. Cf. DAMÉ, T. 27. *Un circic se compune din ... scripete, rotiță, ... durigă, gârīgă sau roată.* PAMFILE, I. C. 262, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Mosor de ață sau lemnul pe care se înfășoară ața. Com. din LUPȘA - BAIJA DE ARIȘ.

- 3. (Prin Olt.) Bucată de zahăr cubic. Cf. LEXIC REG. II, 13.
- Pl.: *durigi*.
- Cf. **d u r a**¹.

DURILĂ s. f. (Olt.) Rotiță de lemn care servește ca dispozitiv de rulare a firelor, a cablurilor etc. pe un suport cilindric. Cf. DDRF.

- Accentul necunoscut. - Pl.: *durile*.
- Et. nec.

DURILÓN s. n. 1. (Med.) Întăritură care se formează la mâini sau la picioare în locurile de frecare; bătătură. Cf. D. MED. *Pentru durillonele (bătăturile) multiple plantare continuuți tratamentului cu Clavusin.* MAGAZIN, 1977, nr. 1 018, 6/4, cf. DN³, DEX².

2. (Rare) Nod foarte dur în mijlocul unei mase de marmură. Cf. NDN.

- Scris și: *durillon*. - Pl.: *duriloane* și (rar) *durillone*.
- Din fr. **durillon**.

DURÍME s. f. (În descântece) Durere (I 1). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Așa să iasă junghiurile, Cuțitele și țepile, Durimile, Usturimile.* MAT. FOLK. 588. *Cum se topește untura de câne pe cărbune, așa să se topească ... Durimea în foale* [la cutare]. ȘEZ. XXIII, 110.

- Pl.: *durimi*.
- **Durea** + suf. *-ime*.

DURÍNĂ s. f. (Med. vet.) Maladie gravă și contagioasă la cai, care se manifestă prin leziuni ale organelor genitale și, ulterior, ale ganglionilor și ale nervilor. Cf. DER, D. MED., DN³.

- Din fr. **durine**.

DURIÓN s. n. (Învechit, rar) Fruct comestibil al unui arbore tropical din Asia de Sud-Est și din Africa, cu formă ovoidă și acoperit cu o scoarță groasă de țepi duri. *Să vedea acolo amestecate fealiurimi de poame precum ... năramze, cocoase, ... durioane.* LEON ASACHI, B. 74/13.

- Pl.: *durioane*.
- Din fr. **durion**.

DURIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Aspru, dur. *Și la nevoiță și la altă toată bunătate de la dânșii deprinzând și părul tundzând, supt acel durios și călugărilor de folos întrăport.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 8^v/28, cf. JAHRESBER. V, 106.

- Pl.: *durioși, -oase*.
- Cf. **d u r**¹.

DURÍȘ s. n. = (regional) **derdeluș** (Șomcuta Mare). Cf. LEXIC REG. II, 18.

DURIȘĂ vb. I. R e f l. (Prin Transilv.) A se rostogoli (1), a se da de-a dura. Cf. ALR I 367/298, LEXIC REG. 24.

- Prez. ind.: *duríșez*.
- De la **duríș**.

DURÍȘC s. n. (Regional) Loc în care se dau copiii pe gheață (Girișu Negru - Salonta). Cf. LEXIC REG. II, 86.

- Pl.: *duríște*.
- Cf. **d u r i ș**.

DURIȘCĂ vb. I. (Regional) T r a n z. A împinge, a trage pe gheață (Girișu Negru - Salonta). Cf. LEXIC REG. II, 86. ♦ I n t r a n z. și r e f l. A se da pe gheață, a patina² (1) (Girișu Negru - Salonta). Cf. LEXIC REG. II, 86.

- Prez. ind.: *duríșc*.
- De la **duríșc**.

DURIȘOR, -OĂRĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui d u r ¹. Cf.

LM.

- Pl.: *durișori, -oare*.

- Dur¹ + suf. -ișor.

DURÍT s. n. 1. Mineral organic amorf, unul dintre componenții principali ai cărbunelui de pământ. Cf. LTR², DER, DN³, DEX², D. GEOL.

2. Țeavă de cauciuc folosită la racordări. Cf. DN³.

- Pl.: ?

- Din fr. *durit*.

DURITĂTE s. f. 1. Înșușirea unui lucru de a fi dur¹ (1); calitatea, proprietatea unui material care exprimă gradul de rezistență la zgâriere, străpungere, deformare. Cf. BAR. - MUNT., W. *Este o mare diferență între tărimea sau duritatea ... mineralelor*. BARASCH, I. N. 25. *Prin duritatea lui și prin împrejurarea că crește toideuna drept, [pinus abies] este căuiat pentru caiarge de năvi*. id. B. 78, cf. LM. *Gipsul este „un sulfat de calciu cu apă și ... are duritate”*. CONTEMPORANUL, V, 544, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Proble de duritate determină rezistența la pătrundere a materialelor*. IOANOVICI, TEHN. 388. *Ca consistență, [calculii] variază de la moale până la duritatea marmorei*. ENC. AGR. I, 573, cf. SCRIBAN, D. *Duritatea este rezistența la zgâriere sau la pătrunderea unui vârf ascuțit în corpurile solide*. MACAROVICI, CH. 17. *Oamenii ... rămăseseră ... fără nicio atingere cu duritatea lemnului, a fierului de pe corabie*. TUDORAN, P. 648. *Duritatea este rezistența pe care un mineral o opune la zgâriere*. GEOLOGIA, 11. *Trecut prin foc, lutul friabil a căpătat duritate de rocă*. FLACĂRA, 1976, nr. 26, 19. ♦ F i g. *Tăiași dur sticla bieteii mele vieți Cu duritatea ta de diamant*. VOICULESCU, POEZII, II, 34. ♦ (Med.) Calitatea radiațiilor ionizante de a fi mai mult sau mai puțin penetrante, în funcție de lungimea de undă. Cf. D. MED.

2. Proprietatea unei ape de a conține săruri de calciu și magneziu peste limita admisă pentru o apă potabilă sau industrială. Cf. DER, DC, D. MED., DEX, D. GEOL.

3. F i g. Asprime, severitate (1), violență (1), cruzime; lipsă de blândețe (în atitudini, în comportare). *Într-un univers poetic alcătuit din durități granitice, din neliniști și dramatism viguros, se strecurau și câteva suavități surprinzătoare*. CONSTANTINESCU, S. I, 95. *Un zâmbet se zări, modificând duritatea figurii care se uita la el*. ARGHEZI, S. XI, 79. *Hagiul avea uneori o duritate de vergea de fier*. CAMIL PETRESCU, O. II, 40. *Neprevăzutul și frumusețea acestui spectacol sunt de o intensitate care atinge duritatea*. BOGZA, V. J. 159. *Dumnezeu o pedepsise, o făcuse să plătească duritatea, închiderea în ea însăși*. DEMETRIUS, A. 315. *Duritatea stăpânirii otomane din Balcani a provocat o intensă emigrare greacă, albaneză ... spre Italia*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 31. *Duritățile și îngroșările de nuanță expresionistă dau să ocupe tot spațiul poeziei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 9/2. *Acest merit estompează duritatea extremă a pedepselor lui*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 12, cf. DEX. *Momentelor de tensiune, deseori de o duritate fără margini ... le urmează altele pline de tandrețe*. FLACĂRA, 1977, nr. 2, 9. ♦ (Prin largirea sensului) *Protejarea față de anumite durități ale climatului local*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344.

- Pl.: *durități*.

- Din lat. *duritas, -atis*, fr. *duréte*.

DURITÓR, -OĂRE adj. v. *doritor*.

DURÍTĂ s. f. 1. Diminutiv al lui d u r ¹; s p e c. rotița de la pinteni călărețului. Cf. ȘĂINEANU². *Calcă Lică de-i sună durița de la pinte*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 125, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pojarnicul ... purta pinteni cu durița lată cât o piesă de cinci lei*.

BRĂTESCU, O. A. II, 91, cf. SCRIBAN, D.. *Un zumzet de durițe Se-ntrece cu reflexul de fluturi de pe-altițe*. PERPEȘCIU'S. S. 61.

2. (Regional) Curea mică (Nemțișor - Târgu-Neamț). Cf. I. CR. III, 378.

3. (Regional) Dură (2). Cf. DAMÉ, T. 27. *Un ciric se compune din ... scripture, rotiță, duriță, durigă ... sau roată*. PAMFILE. I. C. 262, cf. H XII 33.

- Pl.: *durițe*.

- Dură + suf. -iță.

DURJULÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Prin Transilv.) A freca. Cf. VAIDA, CABA SĂL., LEXIC REG. 8, 69.

2. R e f l. (Regional) A se juli (Vâlcele - Cluj-Napoca). Cf. MAT. DIALECT. I, 68.

- Prez. ind.: *durjulesc*.

- Cf. j u l i.

DURJUNCŪȚĂ s. f. v. *drujuncuță*.

DURLÁC s. m. (Prin Olt. și prin Munt.) Băiețandru, copilandru. Cf. DR. IV, 812, TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 69. *Păi, când mă făcui durlac, Jucam sârba ca un drac*. UDRESCU, GL.

- Pl.: *durlaci*.

- Durlă + suf. -ac.

DURLÁN s. m. (Regional) Băiețandru, copilandru. *De ce, Doamne, nu muream, Când eram tânăr durlan*. I. CR. I, 152. *Floriceică leuștean, Când eram copil durlan*. PAMFILE, C. Ț. 120, cf. BOCEANU, GL. *Când erai cărlan de-un an, Și neica voinic durlan, Eu pe tine-ncălecam*. CIAUȘANU, V. 68.

- Pl.: *durlani*.

- Durlă + suf. -an.

DURLÁUCĂ s. f. (Regional) Femeie voinică și proastă; toantă (1) (Voitineli - Vicovu de Sus). Cf. LEXIC REG. II, 116.

- Pl.: *durlauce*.

- Cf. d u r l á.

DÚRLĂ s. f. (Prin Mold.) 1. Copil mic, băiețel; p. e x t. băiețandru. Cf. CADE, I. CR. VII, 252.

2. Femeie rea și cicălitoare. *Că-mi vine să-mi iau lumea în cap cu „durla” mea!* ȘEZ. XVIII, 45.

- Pl.: *durle*.

- Formație onomatopeică.

DURLĂCÁN s. m. (Regional) Băiețandru, copilandru (Roșiori de Vede). Cf. LEXIC REG. II, 69.

- Pl.: *durlăcani*.

- Durlac + suf. -an.

DURLĂIÓR, -OĂRĂ adj. (Prin vestul Munt.) Diminutiv al lui d u r l á. Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Substantivat) *S-a făcut un durlăior de băiat, de fi-e mai mare dragul*. id. ib.

- Pl.: *durlăiori, -oare*.

- Durlă + suf. -ior.

DURLIGÁR s. m. (Prin Mold.) Nume dat unui băiat care umblă cu picioarele goale. Cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. XXIII, 46. DR. VII, 396. A VI 26.

- Pl.: *durligari*.

- Durlig[i] + suf. -ar.

DURLÍGI s. n. pl. 1: (Popular; ironic) Picioare, mai ales de la genunchi în jos. Cf. ȘEZ. II, 227. *Ține-ți durligile-acasă, nu*

te-ntinde să se-mpiedece oamenii de ele. MAT. DIALECT. I, 178. ◇
Lo c. a d j. și a d v. **În** (sau **cu**) **durligi** (ori cu **durligile goale**) =
(care este) cu picioarele goale; desculț. *Dacă nu muncești, ai să stai la
iarnă cu durligile goale.* PAMFILE, A. R. 243, cf. DR. IV, 813. *A hoinărit
în durligi pe ponoare.* C. PETRESCU, S. 144. *Noi, băieții, cu durligele
goale, ... ne uitam afară.* BRĂESCU, O. A. II, 27. *O fetiță mai răsărită se
necăjea ... cu un cârd de frățiori numai în durligi.* SADOVEANU, O. I,
681, cf. SCRIBAN, D., DL, ȘEZ. II, 227. *Băetani de 20 de ani umblau în
durligi și fetele de 16 ani numa-n poale.* ȘEZ. VII, 65, cf. I. CR. VIII, 91.
Ce umbli numai în durligi, că răcești! COMAN, GL., cf. CHEST. V 76/71,
ALR I 857/552, 578, A V 14.

2. (Prin Mold.) Târlici. Cf. CADE, DEX, PAMFILE, C.

- Și: **dulige**, **dârlige** (SCRIBAN, D.) s. n. pl., **dulúgi** (COMAN,
GL.) s. f. pl., **durlíngi** (PAMFILE, C.) s. n. pl.
- Cf. t â r l i c i.

DURLÍNGI s. n. pl. v. **durligi**.

DURLÓI¹ s. n. (Regional) Fluier făcut din coajă de alun. Cf.
DR. IV, 812, CADE. *Clarinetele se-nreceau într-un iureș de țipete
disperate, iar durloaiele le îngânau vijelioase melodii.* MIRONESCU,
S. 125, cf. VICIU, GL. ♦ *Țeava cimpoiului (Bistricioara – Broșteni).* Cf.
H X 23.

- Pl.: *durloaie*.

- Cf. d â r l o i.

DURLÓI² s. n. (Regional) Locul unde cade apa unei cascade
(Sibiel – Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59.

- Pl.: *durloaie*.

- Formație onomatopeică.

DÚRLU interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvânt care
imită sunetul scos din caval sau din fluier (Săpata – Costești). Cf.
UDRESCU, GL. *S-auzia de undeva : durlu-durlu, din caval.* id. ib.

- Onomatopee.

DURLUI vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A cânta din caval
sau din fluier. Cf. CADE, SFC IV, 118. *Păștea oile, durluind din trișcă.*
GRAIUL, I, 501, cf. UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *durluiesc*.

- Cf. d u r l o i¹.

DURLUIĂLĂ s. f. (Regional) Faptul de a durlui (Săpata –
Costești). Cf. UDRESCU, GL. *M-a topit cu durluielile lui!* id. ib.

- Pl.: *durluieli*.

- **Durlui** + suf. *-eală*.

DURMĂ s. f. v. **dulma**.

DURMEĂ s. f. v. **dirmea**.

DURMECĂ vb. I. = (regional) **adulmeca**. Cf. COMAN, GL.,
ALR I 1 215/339.

DURMÍ vb. IV v. **dormi**.

DURMINTĂ vb. I v. **dormita**.

DURMÍRE s. f. v. **dormire**.

DURMÍT¹ s. n. v. **dormit**¹.

DURMÍT², -Ă adj. v. **dormit**².

DURMITĂ vb. I v. **dormita**.

DURMITĂRE s. f. v. **dormitare**.

DURN, -Ă adj. (Regional) Prost (**B IV 1**). Cf. I. CR. II, 307,
PAMFILE, J. II, 143, PASCU, S. 395, CIAUȘANU, V. 143. ◇ (Substantivat)
*Dar de când m-am ridicat, Multă dragoste-am stricat, Lăsați copile de
soi, Luăți durna din gunoi.* PAMFILE, C. Ț. 121.

- Pl.: *durni, -e*.

- Din uc. дурний.

DURNĂC, -Ă adj. (Prin nord-estul Munt.; despre oi) Bolnav
de capie. Cf. STOIAN, PĂST. 62. *Durnăceala provine dintr-o iarbă;
oaia „durnacă” nu mai aude, fuge în neștire.* GR. S. VI, 62.

- Pl.: *durnaci, -ce*.

- **Durn** + suf. *-ac*.

DURNAGÍU, -ÍE adj. (Mold.) Nebunatic (**I**). Cf. I. CR. II,
219, ȘEZ. XVIII, 168.

- Pl.: *durnagii*.

- **Durn** + suf. *-agiu*.

DURNĂCEĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Munt.) Capie. Cf.
STOIAN, PĂST. 62. *Durnăceala provine dintr-o iarbă.* GR. S. VI, 62.

- Pl.: *durnăceli*.

- **Durnac** + suf. *-eală*.

DURNÉT s. n. (Prin nord-estul Olt.) Cusătură ascunsă, care
prinde fața hainei de căptușeală. Cf. LEXIC REG. II, 24.

- Pl.: *durneturi*.

- Ét. nec.

DÚRO s. m. invar. Veche monedă de argint spaniolă. Cf.
DEX, DN³.

- Din sp. **duro**.

DUROÁIE s. f. v. **droaie**.

DUROÁRE s. f. (Învechit) **1**. Durere (**1**). *Ținură-mă
durorile morții.* CORESI, PS. 36/1. *Și vor fi ... cutremure ...
începăturile durorilor.* N. TEST. (1648), 31^v/4. *Mânia urgiei să vie
preste el durori.* BIBLIA (1688), 371²/50.

2. Durere (**2**). *Cu duroare sânt căile lui în toată vremea.*
PSALT. (1651), 14^v/14. *Într-atâtea durori ... să afla.* CANTEMIR, I. I. II, 71.

- Pl.: *durori*.

- Lat. **dolor, -oris**.

DUROFLÉX s. n. Material dur, flexibil și ușor, cu mare
rezistență la uzură, folosit ca talpă la încălțăminte. Cf. CL 1973, 25,
DCR, DEX², NDN.

- **Dur**[abil] + **flex**[ibil].

DURÓI s. n. Augmentativ al lui **d u r ă**.

1. (Regional) Cf. **d u r ă (1)** (Săpata – Costești). Cf.
UDRESCU, GL. *S-a spart duroiul de la roabă.* id. ib. ◇ **E x p r. A da
duroiul** (pe cineva) = a-l da de-a dura. Cf. SFC V, 56, UDRESCU, GL.

2. (Prin vestul Munt. și prin nordul Olt.) Sucală (³). Cf.
TOMESCU, GL., LEXIC REG. 79.

3. (Regional) Unul dintre fluierul cimpoiului. *Comprimând
aerul din burduf, el iese prin două fluiere unul lung, numit ...
„duroi”.* ALEXANDRU, I. M. 78.

- Pl.: *duroaie*.

- **Dură** + suf. *-oi*.

DURÓIE s. f. v. **durere**.

DURÓL s. n. (Chim.) Substanță sub formă de cristale cu miros de camfor, insolubilă în apă, solubilă în alcool, eter, benzen și care sublimază. Cf. SFC V, 56, cf. DC.

- Denumire comercială.

DUROMÉTRU s. n. (Tehn.) Aparat pentru măsurarea durității prin apăsare statică, cu sarcină constantă, folosit în industria cauciucului. Cf. LTR².

- Pl.: *durometre*.

- Din fr. *duromètre*.

DURÓNZ s. n. (Metalurgie) Bronz cu conținut mare de siliciu, înlocuitor al unor bronzuri cu staniu. Cf. LTR².

- Din fr. *du bronze*.

DUROPLÁST s. n. Material plastic macromolecular, care, sub influența căldurii sau a unor catalizatori, se durifică, fiind folosit ca masă de presare. Cf. LTR², DC, DN³.

- Pl.: *duroplaste*. - Și: **duroplástă** s. f. LTR².

- Din germ. *Duroplast*.

DUROPLÁSTĂ s. f. v. *duroplast*.

DUROSCÓP s. n. Aparat pentru măsurarea durității metalelor și a aliajelor feromagnetice. Cf. LTR², DER, DEX, DN³.

- Pl.: *duroscoape*.

- Din fr. *duroscope*.

DÚROX s. n. Beton poros. Cf. DN³.

- Din fr. *durox*.

DÚRSUȘ s. n. (Tipogr.) Interlinie. Cf. MOLIN, V. T., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN³.

- Pl.: *dursușuri*.

- Din germ. *Durchschuss*.

DURȘ s. n. (Tipogr.) Lamă care se pune printre rânduri la zăfuit pentru a le rări. Cf. MĂNDRESCU, I. G. 44. *Linii și durșuri de plumb*. NOM. MIN. I, 95.

- Pl.: *durșuri*.

- Din germ. *Dursch*.

DURUBĂȚĂ s. f. 1. (Regional) Prăjină (1) groasă. Cf. ȘEZ. II, 227, PASCU, C. 21, ARVINTE, TERM. 147, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, A. V 17. ◇ (Adjectival; în cimilituri) *Am o rață dulubață, coada singură-și negoafă; pas, bădiță, de-o găcește* [Coțofana]. GOROVEI, C. 109.

2. S p e c. Nume dat unor obiecte alcătuite dintr-o prăjină (1) sau, p. a n a l., asemănătoare, ca formă, cu o prăjină, cu diverse întrebuințări:

a) (Regional) Una dintre cele două prăjini de la strunga oilor, așezată dinapoi, care leagă lațurile strunguților. Cf. PRECUP, P. 11, CHEST. V 8/34, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

b) (Regional) Fiecare dintre lemnele pe care stau și dorm găinile sau pe care se pune carnea sau cârnații la afumat. Cf. A V 2, 15.

c) (Regional) Par cu crăci pe care se atârână vasele de la stână după ce s-au spălat (Vidra - Panciu). Cf. CHEST. V 58/94.

3. (Regional) Fuștei la scară (Coverca - Vatra Dornei). Cf. A V 14.

4. (Prin Bucov.) Pârghie (1). *Peste acest capăt se pune o pârghie numită durubuță*. PAMFILE, I. C. 471.

- Pl.: *durubețe*. - Și: **durubăț** (A V 14, PASCU, C. 21) s. n., **durubută**, **dulubăț** s. f., **dulubăț** (GOROVEI, C. 109) s. n., **dulubează** (PĂSCULESCU, L. P. 79) s. f.

- Cf. b a ț.

DURUBĂȚ s. n. v. *durubață*.

DURUBÍNĂ s. f. (Regional) Bucată de lemn cilindrică. Cf. ȘEZ. V, 71.

- Pl.: *durubine*.

- Et. nec.

DURUBLEÁC, -Ă adj. (Regional) Prostănac (Lăunele de Sus - Băbeni). Cf. UDRESCU, GL. *Nu te credeam așa durubleacă, fa!* id. ib. ◆ (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om slab la minte, pipernicit, moale. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *durubleci, -ce*.

- Et. nec.

DURUBÚȚĂ s. f. v. *durubață*.

DURUCĂ vb. I v. *duriga*.

DURUGEÁC s. n. v. *dulugeac*.

DURUI vb. IV. I n t r a n z. 1. (Despre vehicule, roțile unui vehicul etc.) A face zgomot în timpul mersului, a hurui, a turui¹ (2), a zdroncăni (1), (popular) a durăi (1). Cf. LB, VALIAN, V. *Caleștile, ... durăie ziua, noaptea, până te asurzesc, căci boierii n-ar face un pas pe jos*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 16, cf. ISER, PONTBRIANT, D. *Trăsura noastră se auzea duruind în fundul vlei*. ALECSANDRI, O. P. 233. *Deodată se aud tulumbele durăind pe dinaintea ferestrelor*. GANE, N. III, 167, cf. DDRF, ALEXI, W. *În curând două căruțe duruiau în două părți ale orașului*. LUC. VII, 526, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Căruța popii ... durăi peste podețul dinaintea birtului*. AGÎRBICEANU, A. 58, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tramvaiete duruiau goale cu scrâșnet sinistru de fier*. C. PETRESCU, C. V, 137, cf. DEX, H VII 336. *C-a venit în căruță durăin, în bișe dze foc pleznin*. FOLC. OLT. - MUNT. I, 304. ◇ (Prin analogie; despre corpuri dure, ape curgătoare, cascade, diverse mecanisme) *Amalia, nevasta lui Mogrea, duruia la mașina de cusut*. C. PETRESCU, I. II, 128. *Tăinuiești cu șopotul, Te îndoi cu mladele, Durui cu cascadele*. LESNEA, VERS. 205. *Ascultase în clipe de senin bucuria apelor de munte, ... în pâraul care duruie pe lângă schit*. TEODOREANU, M. III, 164. *Când se cățără pe scări, în jurul lui o mulțime de pietre improșcară, duruind, tablile vagonului*. T. POPOVICI, S. 383. ◇ F i g. *Fiecare cuvânt, fiecare rând se așeza la locul și la rostul lui, duruind în mintea mea ca niște bombe*. MIRONESCU, S. 159. *Când m-am sculat, îmi duruia capul*. GRAIUL, I, 240. ◇ R e f l. *Nouăzeci de căpățini tăiete se durăie laolaltă și crește o movilă grețoasă*. CONV. LIT. III, 2. ◆ A lovi ceva producând zgomote scurte și sacadate; p. e x t. a bubui, a dudui. *Ciocănitari mari dădeau semnale cătră locurile de sus, duruind cu clonțul în trunchiuri scorburoase*. SADOVEANU, O. XII, 19. *Măzăricea duruia pe mântăi ca-n tablă, ciocănea înfundat în căciuli*. V. ROM. noiembrie 1953, 155. *Nu e mahala din oraș unde să nu duruie toba receptorului*. PAS, L. I, 313. *Tunurile duruiau din răsărit Tot mai aproape*. LABIȘ, P. 29. ◆ (Popular) A tuna (1). Cf. CADE. *Au scăpărat fulgerele, au duruit tunetele și totul s-a împrăștiat în scurtă vreme*. SADOVEANU, O. XXI, 499. *D-atuncea ..., oricând s-aude duruind pe cer după fulger, să știi ... că e sfântul Ilie*. GRAIUL, I, 219, com. din TIMIȘOARA, ALR I 1 242/35, 40, 45, 49, 69, 75, 79, 100, ALR II/IMN 112, 2 434/47.

2. F i g. (Familiar) A vorbi repede, mult (și cu glas ridicat); a turui¹ (1). *Oi bea, ... n-oi Juca, durui glasul „bărbătoului”*. AGÎRBICEANU, A. 182. *Două cumetre se certau și glasurile lor*

mânioase duruiau fără întrerupere. SADOVEANU, O. IV, 28, cf. DL, DEX, ALR II/1 h 29/260. *M-a duruit un ceas, ca să-i dau căruța la moară.* UDRESCU, GL.

3. (Prin Transilv.; despre intestine) A chiorăi. Cf. ALR II/1 h 62. – Prez. ind.: *dúruu*. – Și: (popular) **durăi** vb. IV. – **Dur**² + suf. *-ui*.

DURUIALĂ s. f. 1. Duruit. Cf. SCRIBAN, D. *Când a fost la răfuială la fierele zurăială, Pântecele durăială ... Și capul scărminătură.* MARIAN, SA. 190. *M-a amețit asta cu duruiala sucălii.* UDRESCU, GL.

2. F i g. (Familiar) Debit verbal deosebit de mare; vorbărie (1); turuială¹ (1). *Măine, cu duruiala aceea, cine va mai sta lângă el?* AGÎRBICEANU, S. 214.

– Pl.: *duruiele*. – Și: (popular) **durăială** s. f.
– **Durui** + suf. *-eală*.

DURUIRE s. f. Acțiunea de a d u r u i (1) și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DL, DM, DEX. ◊ (Prin analogie) *Tunurile porneau surd, într-o duruire adâncă.* SADOVEANU, O. VI, 33. *Ciocănituri mari ... numărău pe cei nouă monahi și ciocăneau iar, în duruiri scurte, de nouă ori.* id. ib. XII, 19.

– Pl.: *duruiri*.
– V. **durui**.

DURUIȚ s. n. Faptul de a d u r u i (1); zgomot produs de ceva care duruie; duruială (1), huruit, huruitură; duruitură, (învechit și popular) durăt, (popular) durăială, durăit, durăitură. *Ce s-aude? ... duruital unei trăsuri.* HRISOVERGHI, A. 61/28. *Foarte rar se auzea pe pod duruital unei calește.* NEGRUZZI, S. I, 15, cf. PONTBRIANT, D. *Din când în când răsună durăitul surd al unei trăsuri.* EMINESCU, O. VII, 226. *Adineauri se auzea duruital unei căruțe pe șosea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 156. *Pe stradă se auzi deodată duruital unei trăsuri.* AGÎRBICEANU, L. T. 307, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL. *Din spate se auzi duruital celorlate echipaje.* BARBU, PRINC. 118, cf. DEX. *S-aude duruital briștei.* UDRESCU, GL. ◊ (Prin analogie) *Un tunet răzleț ... își stinse nepuțincios, în tăcerea nopții adânci, duruital depărtat.* HOGAȘ, M. N. 178.

– Pl.: *duruitori*. – Și: (popular) **durăit** s. n.
– V. **durui**.

DURUITOĂRE s. f. 1. (Prin Mold.) Cascadă. Cf. TDRG. *Drept sub munte ... este o cascadă, adică o duruitoare, cum îi spun muntenii.* SADOVEANU, O. XI, 219, cf. H X 353, ALR I 430/394, 528, 550, 558.

2. (Popular) Scârțâitoare (v. s c â r ț â i t o r 2). Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Duruitoarea sau scârțâitoare, jucărie copilărească, întrebuințată pe alocurea în unele sate.* ALEXANDRU, I. M. 31, cf. VICIU, GL., ALR SN I h 47, ALRM SN I h 34. ◊ (Prin nordul Transilv.) Sperietoare de păsări; zbârânăitoare (v. z b â r n â i t o r II 1). Cf. VICIU, GL. ◊ (Învechit) Vioară de proastă calitate. *Na, pormuleacule, [o pungă] pentru putregaiul tău de durăitoare.* GANE, N. III, 175, cf. ȘĂINEANU².

– Pl.: *duruitori*. – Și: (popular) **durăitoare** s. f.
– **Durui** + suf. *-(i)toare*.

DURUITURĂ s. f. Duruit. Cf. LB. *Cutremurul e precedat de ... duruitori subpământice.* COBĂLCESCU, G. 46/14, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Se auzeau ciocanele înăbușite ale cizmarilor, duruitorile grele ale mașinilor de cusut în croitorii.* SADOVEANU, O. IV, 27, cf. SCRIBAN, D., DEX. *Aude tropot de cai și durăitură de căruță.* RETEGANUL, P. II, 72. *Asfel de ieșiri să fi încercat diavolul să ridice ... „în pâraul Putnei, cărei adâncimi îi zic, durăitură”.* ȘEZ. VI, 133.

– Pl.: *duruitori*. – Și: (popular) **durăitură** s. f.
– **Duruit** + suf. *-ură*.

DURURÓS, -OÁSĂ adj. v. **dureros**.

DURUȘ s. n v. **derdeluș**.

DURUȘĂ vb. I. R e f l. (Prin Transilv.; despre copii) A se da pe gheață. Cf. ALR I 395/320, ALR SN V h I 309/334, ALRM SN III h I 109/334. ◊ (Despre pământ) A se surpa (1) (Nojorid – Oradea). Cf. ALR I 395/320.

– Prez. ind. pers. 3: *se durușă*.
– De la **duruș**.

DURÚT¹ s. n. (Popular) Faptul de a d u r e a; p. e x t. durere (2), jale. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Sunt suflet din sufletul neamului meu ... În ranele tale durutul sunt eu, Și-otrava deodată cu tine o beu.* COȘBUC, P. I, 5, cf. DL, DEX. *Și pui dorul căpătâi și durutu așternut.* BIBICESCU, P. P. 83.

– V. **durea**.

DURÚT², **-Ă** adj. (Popular) Care este plin de durere (2), care suferă; dureros (2), îndurerat. *Durut e sufletul a tot norodul.* BIBLIA (1688), 218²/35. *Oliolio! voinic durut! De când sunt pe lume ..., Ce văzui n-am mai văzut!* COȘBUC, F. 113. *Lasă jos la ușa sfântului lăcaș, cu căință și cu inimă durută, nelegiuirea ta.* GALACTION, O. A. II, 253. *Pădure, sora mea, te întălnesc C-o strângere de inimă durută.* LABIȘ, P. 121.

– Pl.: *duruți, -te*.
– V. **durea**.

DURÚT¹ s. n. 1. (Popular) Suman (1) scurt. Cf. ȘEZ. XIX, 82, CADE, SCRIBAN, D., H IV, 178, XVIII, 5, 145, 269, 279, VICIU, GL., com. din TIMIȘOARA.

2. (Prin Olt.) Coș de răchită în formă de con, cu fundul intrat înăuntru și găurit, folosit la pescuit. Cf. VÎRCOL, M. 86.

– Pl.: *duruțe*. – Și: (regional) **dărót** (H IV 178), **dulút** (VICIU, S. GL.) s. m.
– Din magh. **daroc** „pânză grosolană”.

DURÚT² s. m. (Regional) Mosor de ață (Chisindia – Sebiș). Cf. CV 1950, nr. 11-12, 38.

– Pl.: *duruți*.
– Cf. d u r a¹.

DUR-VUR interj. = **tura-vura**. Cf. DDRF, PASCU, C. 113.

DURZÁN s. n. v. **durduzan**.

DURZĂU s. n. = **dărzău**. Nume dat la doi arbuști rășinoși: a) jneapăn (*Pinus mugo*). Cf. CADE, BORZA, D. 121. *Când îi trece prin temeteu Ciuntă-o cruce de durzău.* BÎRLEA, L. P. M. II, 97, cf. T. PAPAĞAGI, M. 219, ALR I 1949/348, 350, 351, 354, 355, 360. *Iar în loc de copârșeu Pune-ți scoarță de durzău.* FOLC. TRANSILV. I, 330; b) ienupăr (*Ienuperus communis*). Cf. PANȚU, PL. 95, CADE, BUGNARIU, N., nr. 51/402. *Frunză verde de durzău Însoară-te mândru mne.* ȚIPLEA, P. P. 57, cf. BUD, P. P. 61. *Hai mândrucă și mă cată, La crucița de durzău, C-acolo-s îngropat eu.* BÎRLEA, B. 146. *Crească-ți iarbă și durzău Pe ciudă c-oi vini eu.* id. L. P. M. II, 44, cf. T. PAPAĞAGI, M. 219, ALR SN III h 626/353, ALRM SN II h 433/353, ARVINTE, TERM. 2.

DURZĂUĂȘ s. m. (Regional) Rujă (a) (*Sedum rosea*). Cf. BORZA, D. 158.

– Pl.: *dărzăuași*.
– Cf. d u r z ă u.

DURZÓI s. m. (Regional) Cânepă (*Cannabis sativa*). Cf. BORZA, D. 39.

– Pl.: *durzoi*.

– Et. nec.

DUS¹ s. n. Faptul de a (s e) d u c e².

A. I. 1. Ținere, susținere în mâini, pe spate, pe umăr a unor obiecte (grele), a unor ființe etc. pentru a transporta undeva, în altă parte; purtare (**I 1**), transport (**1**), transportare, transportat¹, ducere (**A I 1**), (învechit) purtat¹ (**1**), (familiar) cărat. Cf. d u c e² (**A I 1**). Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, ALR SN V h I 371. ♦ Transportare a oamenilor morți sau a corpului lor în biserică, spre locul de înmormântare etc. *Tot așa se întâmplă și cu dusul muerilor bătrâne. Fiecare mort mare se duce de regulă de cătră patru inși.* MARIAN, I. 255. □ *Urma dusul mortului în biserică.* ♦ Mișcare încoace și încolo, trecere dintr-o parte în alta a unui instrument, a mâinii etc. *Își însoțea vorbele de dusul mâinii pe obrazul copilului.*

2. Luare cu sine a unor obiecte și aducerea lor undeva sau la cineva pentru a le preda; ducere (**A I 2**). V. a d u c e r e. Cf. d u c e² (**A I 3**). *9 cai și 2 sanii pentru dusul banilor la Țarigrad.* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 333. □ *Este obligatoriu dusul cărților împrumutate la bibliotecă.* ♦ Aducere și expunere a mărfurilor spre cumpărare. *Dusul cartofilor la piață.* ♦ Transportare de scrisori, de corespondență etc. la destinație; înmânare a scrisorilor, a corespondenței etc. Cf. d u c e² (**A I 3**). *Dusul scrisorilor la destinație.* ♦ Trecere a veștilor, a informațiilor etc. dintr-un loc în altul, de la o persoană la alta, t r a n s m i t e r e (**1**); aducere la cunoștință a unui mesaj, a unui răspuns etc., c o m u n i c a r e. *Se ocupa cu dusul vorbelor de colo, colo.*

II. 1. Luare cu sine a cuiva, conducându-l dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul, de la unul la altul sau într-un anumit loc, a d u c e r e; conducere spre ..., însoțire făcută îndrumând, călăuzind, dirijând, d u c e r e (**A II 1**). V. p u r t a r e (**4**). Cf. d u c e² (**A II 1**). Cf. LM. □ *Își asumase riscul dusului caravanei prin deșert.* ♦ F i g. *Se lăsa în dusul pașilor domoli.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 94. ♦ Dirijare a animalelor, a turmelor etc. într-o anumită direcție; mânăre¹, mânat² (**1**), ducere (**A II 4**). Cf. d u c e² (**A II 6**). *Era imposibil dusul măgarului de căpăstru spre grajd. Primăvara începea dusul oilor la păscut.* ♦ Luare cu sine a unei persoane și înfățișarea, prezentarea lui înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop). V. p r e z e n t a r e (**3**). *Pregătise din timp dusul logodnicei în fața părinților săi.* ♦ Luare cu forța și conducere a cuiva (sub pază); purtare (**I 2**), ducere (**A II 1**). *Dusul condamnatului între baionete.* ♦ Însoțire, întovărășire a cuiva într-o călătorie, pe un drum, într-o acțiune; ducere (**A II 1**). *Tot dusul și voiajul cu turiștii e o mînciuță a mea.* EMINESCU, O. XVI, 619.

2. F i g. (Familiar) Păcălire. *Era ușor dusul unui asemenea om credul.* Cf. d u c e³ (**A II 2**).

III. Menținere, continuare a vieții, a traiului etc. (prin asigurarea condițiilor de trai, făcând față solicitărilor, cheltuielilor vieții); trăire (**1**), viețuire (**1**). Cf. d u c e² (**A III 1**). *Omul, în dusul vieții, iraiul să-și mistuie cu patimi, doruri, năzuinți.* SĂM. II, 162.

IV. 1. Desfășurare, îndeplinire a unor diverse munci, activități, servicii, în mod sistematic, corespunzător, prin efort propriu (în etape succesive și pe un plan larg); ducere (**A III 1**). V. p r e s t a r e. Cf. d u c e² (**A IV 1**). *Dusul activității de convingere a studenților.* ♦ Purtare a sarcinii de către o femeie gravidă. *O deranja dusul sarcinii încă două luni.* ♦ (Cu determinarea „mai departe”) Continuare a unei acțiuni; ducere (**A III 1**). *Dusul mai departe al muncii cu studenții. Dusul mai departe al construirii barajului.* ♦ Însemnare a liniilor pe o suprafață; trasare, desenare, ducere (**A III 2**). Cf. d u c e² (**A IV 1**). *Dusul arcelor de cerc era imposibil fără florar. Avea de executat dusul unei perpendiculare pe ipotenuza triunghiului.*

2. Desfășurare (**2**), susținere (**4**), purtare de conversații, de corespondență etc. (împreună cu altul sau cu alții ori între ei); întreținere, ducere (**A IV 3**). Cf. d u c e² (**A IV 2**). *Dusul negocierilor era dificil în asemenea condiții. Au rămas dezamăgiți de dusul tratativelor.*

B. I. 1. (Adesea în corelație cu „întors”, „înapoiat”) Punere în mișcare a ființelor pentru a ajunge undeva; părăsire a cuiva sau a ceva spre a se îndrepta în altă parte, p o r n i r e (**I 1**), d u c e r e (**B I 1**), m e r g e r e (**1**), d e p l a s a r e (**1**); plecare din apropierea cuiva sau a ceva, despărțire de cineva sau de ceva, î n d e p ă r t a r e; p . e x t. moment când cineva pleacă (**B 1**), d u c e r e (**B I 1**): (regional) dusoare. Cf. d u c e² (**B I 1**). *După dusul meu intra-voru lupi grei întru voi, cei ce nu vor cruța turma.* COD. VOR.² 249. *Cu dusul arată Domnul îndelungă răbdarea Sa.* VARLAAM, C. 225. *Turcii le ieșie înainte [zaharilor] ori la dus ori la întorsu.* NECULCE, L. 106, cf. LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Când e al șeptelea ... rînd de păhare, care se citește „în dus și rămas”, atunci cer cuscii de la mireasă 12 perini.* MARIAN, NU. 513, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU². *Dusul la „Împărăție” al vlădicăi n-are alt scop decât acesta.* IORGA, L. II, 160. *Căuta prilejuri să-l întâlnească ... la dusul sau înapoiatul de la biserică.* AGÎRBICEANU, S. 578, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Aceste duhovnicești mioare ... nu pot să se mai găsească ... nici la dus și nici la întors?* GALACTION, O. 170. *Nu te-o fi lovit și pe mătălușă dusei.* C. PETRESCU, O. P. II, 49, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ (Învechit) Deplasare cu un vehicul; pornire (**II 2**), plecare a unui vehicul. *Chirie a dusului din gios să fie a mea* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. *La dusul [diligențelor] ... eu am socotit să hotărâsc prețul locurilor în delijans* (a. 1829). DOC. EC. 438.

2. (În corelație cu „întors”, „venit”) Parcurgere a unei distanțe, a unui drum (**3**), c ă l ă t o r i e; (concretizat) drum (**3**), traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva (pentru a ajunge dintr-un loc în altul). V. p a r c u r s, c u r s ă. *Îi trebuie mult șasă săptămâni la dus și șasă la întors.* BUZNEA, P. V. 85/24. *Dar sunt cinci kilometri ... cinci la dus și-nc-o-dată cinci la-ntors, fac zece ... pe căldura asta.* CARAGIALE, O. II, 200. *O simplă plimbare nu trece niciodată de șase ori, dus, întors.* ARGHEZI, B. 89. *Să nu mai pierdem vremea cu dusul și întorsul în târg.* TUDORAN, P. 77. *Să-și facă ... plimbarea sa de pușcăriaș, adică un dus și un venit, cu mâinile la spate prin podul acela lung.* BARBU, I. II, 172.

3. Mers¹ în vizită la cineva, v i z i t ă¹ (**1**); mers sistematic, cu regularitate într-un anumit loc. Cf. d u c e² (**B I 2**). [Femeile] *cădeau ... în doaga dusului la biserică.* PREDĂ, I. 38. *Adineauri spusei vorba aia cu dusul la alde tat-tău, fiindcă așa ar fi stat bine.* id. M. 231.

II. (Eufemistic; cu determinarea „de pe lume”) Moarte. *După dusul meu intra-voru lupi grei întru voi.* COD. VOR.² 249. *Lui Hristodul ficioara Hristoduli la nume, Însoțită și-n lupte și-n dusul de pre lume.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 198²/21.

– Pl.: (învechit) *dusuri*.

– V. *duce*².

DUS², -Ă adj. **I. 1.** (Despre oameni) Care a părăsit pe cineva pentru a se îndrepta în altă parte, pentru a ajunge undeva; plecat² (**B**), (învechit) mers². *Iară ei, duși de la adunarea credincioșilor, îmblară pren Finichii.* N. TEST. (1648), 154²/18. *Fiind tatarii duși în oaste la Beciu.* NECULCE, ap. TDRG. *Va lua pământ în parte de la cineva, ce va fi dus în vreole cale.* PRAV. V. 8, cf. LB, VALIAN, V. *El ... d-atăta timp este dus.* PANN, E. I, 89/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ai un fiu dus prin lume.* MARIAN, S. R. II, 191, cf. DDRF. *El nu e mort! Trăiește-n veci, E numai dus.* COȘBUC, P. I, 151, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Te du de la casa mea, dar te du și dusă să fii.* RETEGANUL, P. II, 68. ♦ (Substantivat) *Dușii și fugiții din Dachia.* MAIOR, IST. 44/16. *Pre dușii romani din orașele și satele Dachiei, în mijlocul Misiei i-au așezat și-o au chemat Dachia.* id. S. I, 33. ♦ E x p r. (Popular și familiar) **A nu (prea) fi dus la biserică** = a avea

putări necorespunzătoare din anumite puncte de vedere, a nu da importanță conveniențelor sociale. Nu-s prea duși la biserică. ALECSANDRI, T. 1 424, cf. SCRIBAN, D. ♦ Stabilit² (1). O samă din Bănuleşti ... au rămas până astăzi duși în părțile acele. ȘTEFANELLI, D. C. 282. ♦ Care se află sub stăpânirea sau în puterea cuiva (prin forță armată) (Substantivat) *Încă tot se nasc oameni ... rădicându-se ... pe deasupra ticăloșiei și a vaietelor dușilor în robie.* RUSSO, S. 111.

2. (Despre ochi; urmat de determinarea „în fundul capului”) Intrat, înfundat în orbită (din cauza oboselii, a bolii etc.). Era ... un om înalt, uscățiv, cu ochii roșii și duși în fundul capului. FILMON, O. II, 175. Cu ochii mici, apropiați și duși în fundul capului. VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DL, DM, DEX. *Moartea se arată bolnavilor sub forma unei babe cu ochii duși în fundul capului.* ȘEZ, III, 113.

3. (Despre unități, perioade de timp) Care trece unul după altul (apropiindu-se de sfârșit), s c u r s² (II 2), t r e c u t² (I 1); care s-a încheiat. *Mă cufund în trecut și visez la zilele duse.* RUSSO, S. 100, în DL. *Părea icoana stearsă ... A fericirii duse.* CONTEMPORANUL, VII, 229. *Puterea amintirii în sufletu-i revarsă Tremurătoare raze din vremea dusă, stearsă.* SĂM, I, 122. *Peste bolți răpuse, Oile pasc iarba vremurilor duse.* LESNEA, VERS. 246. *Boierul ... începe să se gândească la anii duși.* SADOVEANU, O. I, 60, cf. DL. *Vă voi face să trăiți de-a pururi, Ani duși.* ISANOS, V. 56, cf. DM, DEX. ♦ (Substantivat) *O clipă să mai gust din cele duse.* VLAHUȚĂ, P. 67.

II. F i g. (Despre oameni; și în l o c. a d j. **duș pe gânduri** sau **cu gândul**, **cu gândurile** ori rar, **în gânduri** sau **cu mintea**, **cu mințile** ori **de pe sau din lume**, **pe ceea lume**) Care este absorbit de o activitate, de o problemă etc., desprins de realitate, adâncit, cufundat în gânduri, a b s e n t, p i e r d u t (III 3); care este cuprins, copleșit de un sentiment, de o emoție puternică, n ă u c (2). V. d i s t r a t, t r a n s p o r t a t² (1). *Eroul în tăcere Era cu totul dus: visa zile de glorie.* HELIADE, O. I, 337. *Acestea zac fără conștiință, sau cum zicem duși.* ANTOP. 143/25, cf. VALIAN, V. *E dus cu mintea-n visul ce-i pare c-au visat.* ALECSANDRI, POEZII, 371. *Radu ședea cu Ancuța, amândoi tăcuți și duși pe gânduri.* ODOBESCU, S. I, 153. *Și ascultă dus din lume a ei dulci și timizi șoapte.* EMINESCU, O. I, 51. *Împăratul parcă era dus pe ceea lume!* CREANGĂ, P. 98. *Sta jos pe covor dus pe gânduri.* CARAGIALE, O. II, 279. *Simina ședea pe un buștean ... dusă-n gânduri.* SLAVICI, O. I, 260. *S-a dus și Persida; era însă ... dusă cu gândul și strămtorată.* id. ib. II, 29. *El era dus cu gândurile.* ISPIRESCU, L. 34. *Atâtea era de dus cu mințile.* id. ib. 34. *Privea, dusă de pe lume, sângele apusului întins pe cer.* DELAVRANCEA, S. 14, cf. DDRF. *Și-a stat așa, perdut și dus.* COȘBUC, B. 86. *Ciobanul ... Cu cotul răzemat în bătă El cată dus în depărtare.* IOSIF, V. 57. *Un căpitan de infanterie ... sta cu capul rezemat în palmă, dus pe gânduri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. *Apostol asculta dus, cu ochii pe buzele preotului.* REBREANU, P. S. 239, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă urcam ... pe acoperământul grajdului unde rămâneam dus pe gânduri.* BRĂTESCU, A. 59. *Alexandru ... prindea ca din zbor, dus pe gânduri, vorbele lor rare și potolite.* SADOVEANU, O. I, 13. *Se uita dus ... spre malu bisericii.* MOROIANU, S. 104, cf. SCRIBAN, D. *Trestie rămase dus cu gândul în fereastra în care se încadra tabloul câmpiilor ondulate.* ARGHEZI, S. XI, 113. *Tăcu o vreme, dus pe gânduri.* BENTUC, M. C. I, 330, cf. DL, DM. *Eu eram dus cu gândurile în altă parte.* LĂNCRĂNAN, C. I, 12, cf. DEX. (Cu schimbarea construcției) *Mă uit cu drag la tine, Ș-amuțesc, pe gânduri dus.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 54. *Zâmbind s-așează fata aproape de fântână ..., Privind cu gândul dus.* COȘBUC, P. I, 52. *Cu furca-n brâu, cu gândul dus, Era frumoașă de nespus.* IOSIF, V. 41. *Mama sta așa cu fața udă, Cu gândul dus la tata.* LABIȘ, P. 27. ♦ Rătăcit (5). *Era mintea lui dusă.* MINEIUL (1776), 27^{v2}/25. ♦ (Despre ochi, privire; de obicei urmat de determinări locale) Care exprimă starea omului neatent la realitatea imediată; ațintit în gol, p i e r d u t (III 3), r ă t ă c i t (5); care rămâne oprit asupra unui anumit punct, fix. *Ochii ei erau ... duși, pierduți în urma lui.* SLAVICI, O. II, 39. *Privirea-i era dusă, obraji palizi și căzuți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 383. *Ca un copil*

ce-ascultă povești cu sori apuși, Așa-l ascultă fata cu ochii mari și duși. COȘBUC, P. I, 160. *Cum stăm așa, cu ochii duși în stele, ... Părem doi tainici făcători de rele.* GOGA, POEZII, 209. *Marina ... rămase cu ochii duși după voinic.* AGÎRBICEANU, S. P. 19. *Ai devenit sentimental, Privind cu ochii duși pe gânduri Pantoful delicat de bal.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 49. *Copilul asculta cu ochii duși, visa la calul năzdrăvan care mânca jaratic.* SADOVEANU, O. I, 29. *Mișu ... rămâne dubitativă și visează cu ochii duși.* ARGHEZI, C. I, 170. *Cu ochii duși în cer, Fixăm apartamentul Pe care-Omnipotentul L-ocupă în eter.* PERPESSICIUS, S. 36. *Am stat cu ochii duși pe geam, în gol.* LABIȘ, P. 26.

III. 1. (Despre oameni; în legătură cu verbele „a dormi”, „a adormi”) Care are un somn profund. *Acela era foarte în adânc somn cufundat, Fără a simți să doarmă dus.* PANN, E. IV, 108/16. *Și doarme dus.* NEGRUZZI, S. III, 403. *Vânători și căruțași ... dorm acum duși, la târlă.* ODOBESCU, S. III, 19. *Oșteanul ... dormea dus, ca omul fără grijă.* GANE, N. I, 24. *Soacra horăea, dormind dusă.* CREANGĂ, P. 6. *Doarme dus de poți tăia lemne pe el.* CARAGIALE, O. VI, 263. *S-auzea, trăgânat și greoi, horcăitul bătrânului ce dormea dus.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. *Toată lumea dormea dusă.* MILLE, V. P. 220. *Când cugetă acum că Dumnezeu doarme dus, l-a apucat de un picior ..., voinc numaidecât să-l arunce în apă.* MARIAN, I. 50. *Pe țârm, cu un butuc drept căpătâi, doarme dus un plutăș.* SĂM, I, 5, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Ași fi dormit înaintea, dus, fără șgomotoasa sosire a unei scrisori.* M. I. CARAGIALE, C. 7, cf. CADE. *Oamenii în repaus, rupti de osteneala din timpul nopții, adorm duși.* BART, S. M. 20, cf. SCRIBAN, D. *Guvernanta dormea dusă, sforăind în odaia vecină.* CĂLINESCU, S. 516, cf. DL. *Adormeam dus până dimineața târziu.* PREDĂ, DELIR, 77, cf. DM. *Cârcotașii adormeau duși alături, cu picioarele strânse.* BARBU, G. 59, cf. DEX. ♦ (Prin analogie) *Apele dorm duse.* HELIADE, O. I, 189. *Macul ... roș la față doarme dus.* ALECSANDRI, POEZII, 57. *Trecu repede pe dinaintea casei învățătorului Herdelea, care dormea dusă.* REBREANU, I. 46. *Pământul doarme dus.* AL. PHILIPPIDE, A. 67. *Întreaga-mpărăție la poale-i doarme dusă.* VOICULESCU, POEZII, I, 52. *Portul doarme dus.* BART, E. 328. *Și apele dorm duse și morile au stat.* PILLAT, P. 99. ♦ F i g. *Lăsați părinții și copiii voștri Să doarmă duși n-al Daciei pământ.* EMINESCU, O. VIII, 50. ♦ (Învechit, rar; despre somn) Profund (1). *Somnu-l furase, Un somn d-ale duse, greu, sforăitor.* HELIADE, O. I, 128.

2. (Eufemistic; despre oameni; adesea substantivat) (Persoana) care a încetat să mai trăiască, care nu mai este în viață, care și-a pierdut viața. V. m o r t (I 1). Cf. POLIZU. *Doliul este umbra ce-o aruncă cei duși în altă lume asupra chipurilor celor rămași pe pământ.* EMINESCU, O. XV, 1 057, cf. DDRF. *Vorbim de voi numai în șoapte, Așa ca despre niște duși.* VOICULESCU, POEZII, II, 133. *Începeau a vorbi cu glasuri domoale despre cel dus pentru totdeauna.* SADOVEANU, O. I, 25, cf. SCRIBAN, D. *Sub gleei cei duși încearcă Surâsul să-și păstreze.* BLAGA, POEZII, 399, cf. DL, DM. *Ardeau zdrențele celor duși.* BARBU, PRINC. 27, cf. DEX. ♦ (Prin metonimie) *Chiparoșii ca fusele-N toate cimitirele Ne abat privirile Către inimi -dusele.* BLAGA, POEZII, 186. ♦ (Substantivat; regional în construcția) *De-a dușii = numele unui joc practicat în timpul priveghiului. Bucătăresele care pregătesc praznicul îngropării spun glume și povești, flăcăii și fetele ... se joacă de-a mișca, de-a carbunele, de-a dușii.* PAMFILE, CR. I. (Substantivat; regional) *Duși buni = piață bună* (v. p i a z ă 2); p. e x t. dispoziție (3), chef; toană (1). Cf. PAMFILE, DUȘM. 101. ♦ L o c. a d j. **Dus de (pe) lume** (sau **veci**) (și substantivat, m.) = a) mort (II 1). *Cu cine să-l îngropăm cel dus de lume.* CORESI, T. EV. 190. *Începe a mi-și se preîmbila prin grădinile dusului după lume Akademus.* HELIADE, O. I, 479. *Dușii de pe lume, mai toți, sunt buni ca mierea.* MACEDONSKI, O. I, 24. *Să nu fi ajuns la așa ceas de blăstem, să vadă cum i să prăpădește și i se scufundă în hăul dușilor de veci, comoara ei.* VLAHUȚĂ, N. 94. *De mult simțea Că Radu-i dus de pe-astă lume.* COȘBUC, P. I, 101, cf. CADE. *Numai portretele lipsesc de pe păreții îngândurați, cu chipurile dușilor de*

veci. TEODOREANU, M. U. 157, cf. SCRIBAN, D. *Se strecură pe lângă fata mătușii Ce dormea ca dușii De pe lume*. ARGHEZI, VERS. 140. *Vorbești ca dușii de pe lume, spuse Gherghina și plecă supărată*. PREDĂ, D. 128; b) (familiar) absent; împrăștiat. *Vorbește cu dușii după lume*. PANN, P. V. III, 155/13. *Vorbește cu dușii după lume*. ROMÂNUL GLUMET, 50. *Auzi, nelegiuitul, că morții nu scriu bine! ... Și cu ce chip vorbește de dușii de pe lume*. ALEXANDRESCU, O. I, 183. *În loc să vorbim de ale noastre, ca oamenii, tu te apuci de vorbești cu dușii dupe lume*. FILIMON, O. I, 379. *Vorbește dușilor de pe lume*. ISPIRESCU, U. 126. *Mă, ești cu dușii de pe lume? Nu vezi că ți-au intrat boii în porumbul meu?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 86; c) (regional) nebun (I 4). Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², CADE. *Mă iau eu după toți dușii! așa-mi trebuie*. PAMFILE, J. III, 88, cf. CIAUȘANU, GL.

- Pl.: *duși*, -se.

- V. *duce*².

DUSĂTURĂ s. f. Dus (B I 1). Cf. COM. SAT. III, 49.

- Pl.: *dusături*.

- *Dus*² + suf. -(ă)tură.

DUSÎNĂ s. f. Mulură cu dublă curbură, concavă la partea de sus și convexă la bază. Cf. DN³.

- Pl.: *dusine*.

- Din fr. *doucine*.

DUSOĂRE s. f. I. (Regional) Dus¹ (B I 1). Cf. PASCU, S. 511, SCRIBAN, D. *Așa-i dusoarea lui; când se duce, dus e; uită să mai vie*. UDRESCU, GL.

2. (Prin sudul Transilv. și prin Munt.) Transport de mărfuri sau de persoane, făcut cu căruța; cărușie. *Am dus marfa în trei dusori*. Cf. SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN, LEXIC REG. II, 50. *Am o dusoare, mai fac două și m-achit de datorie*. UDRESCU, GL.

3. (Regional) Șir de găurele și de flori la cusături, șabace etc. Cf. SCRIBAN, D., RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.

- Pl.: *dusori*.

- *Dus*¹ + suf. -oare.

DUSTUȘI vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) A cerceta pentru a afla ceva. Cf. DDRF, L. ROM. 1961, nr. 1, 21, VICIU, GL. *Am fost să dustușesc când vine doctorul în sat să-mi duc copilul la ultoit*. PAȘCA, GL. *Îi place să dustușească tăt'e cele*. TEAHA, C. N. 223.

- Prez. ind.: *dustușesc*.

- Cf. d e s l u și i.

DUSURĂ s. f. (Regional) Dus (B I 1). Cf. UDRESCU, GL. *Are dusurile (sau dusorile) lui, n-ai ce-i face*. id. ib.

- Pl.: *dusuri*.

- *Dus*¹ + suf. -ură.

DUȘ¹ s. m. (Popular; mai ales la pl.) Stare sufletească, dispoziție (3); toane (v. t o a n ă¹ I), chef, capriciu. Cf. ANON. CAR. *Și, venind după duș acoala la dumneavoastră, ... poftim, ... să-i afle un voinic* (a. 1750). IORGA, S. D. XXI, 243, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Un țiigan odată cum s-a nimerit, Prin ce duși anume, cum s-a potrivit*. CONTEMPORANUL, III, 627, cf. DL, GĂMULESCU, E. S. 130, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. *Om cu duș*. PAȘCA, GL. \diamond E x p r. **A fi în duși răi** sau **a fi rău la duși** = a fi certăreț, arțăgos. *Nora, știind ce poamă bună-i și ce poate soacră-sa când e în duși răi, cum a eșit cu oile din ogradă, a și început iarăși a plânge și a se tânguî*. MARIAN, S. R. II, 98. *Să uită omu, care e rău la duși, să uită prostește, și sângele se strică*. DENSUSIANU, T. H. 104. **A (nu) fi în dușii lui (buni)** = a (nu) fi bine dispus, a (nu) fi în toane bune. *Să-mi spuneți dacă ... are să vie chefos, voinic și în duși buni*. ȘEZ. III, 126. *L-am găsit în duși buni pe boier*. ib. XXIII, 47, cf.

CIAUȘANU, V., UDRESCU, GL. **A-și veni în duși** = a-și reveni dintr-o indispoziție, a fi bine dispus. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *duși*.

- Din slavon. *дошша*.

DUȘ² s. n. I. Fascicul de jeturi subțiri de apă, realizat cu un duș² (2) și utilizat în scopuri tehnice și igienico-sanitare; p. e x t. baie, spălare etc. făcută prin acest mijloc. *La întrebuintarea dușei apa de izvor este cea mai bună, fiindcă este mai rece*. DESCR. AȘEZ. 61/5, cf. NEGULICI. *Ai da un duș horizontal din dipărtare de câțiva pași la piept și stomah*. C. VĂRNAV, H. 125/20. *Dușa prin a ei pătrunzătoare lovituri are mare înriurire ... asupra ... trupului omenesc*. FĂTU, D. 30/21. *Dușile de picături mari ... se întrebuintează ... la alte părți simțitoare ... numai în cazuri desperate*. id. ib. 33/20, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, I. M. *Ar fi fost supus la bătaii și la dușuri cu apă rece*. CONTEMPORANUL, I, 381. *[Au fost risipiți] c-o dușă rece dată de pompierii M[ăriei] Sale*. EMINESCU, O. XIII, 259, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Izbucnirea locotenentului de huzari ... căzu ca un duș rece*. REBREANU, P. S. 51, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fă duș de apă rece în fiecare dimineață*. MIRONESCU, S. 116. *A recomandat ... dușurile reci pentru cei nervoși*. CAMIL PETRESCU, U. N. 80. *Înviorați după dușul rece ... au plecat repede la gară*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 164. *Duș se chiamă stropirea cu apă rece sau caldă a trupului*. VOICULESCU, L. 118. *Facem o baie sau un duș rece*. BELEA, P. A. 177, cf. DL, DM. *Urcase la el în odaie, se bărbierise încă o dată, luase un duș*. BARBU, I. I, 71, cf. D. MED., M. D. ENC. *Au hotărât să-l ducă cu forța sub dușul rece*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 18, cf. DEX, DN³. \blacklozenge F i g. Vorbă, veste, întâmplare neașteptată și neplăcută. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *După dușul suferit la Focșani, echipa ... a recăpătat parțial apetitul jocului*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 20. *Golul oaspeților a fost un duș rece pentru gazde*. ib. 1976, nr. 24, 21, cf. DN³. \blacklozenge E x p r. **A face (cuiva) un duș rece** = a face (cuiva) morală, a face o critică aspră. Cf. M. D. ENC.

2. Instalație sanitară sau tehnică alcătuită dintr-un tub și o pâlnie prevăzută cu găuri mici prin care se asigură țâșnirea reglabilă și concomitentă a mai multor jeturi mici de apă. *Își instalase o baie cu duș automat*. C. PETRESCU, I. I, 8. *Se turnaseră în grabă fundațiile de beton, se făcuseră niște dușuri*. BARBU, I. I, 140. *În camera respectivă se aflau dușuri*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 2, 38. *Motelul dispune ... de camere de cazare confortabile, fiecare cu duș și grup sanitar*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 358.

- Pl.: *dușuri*. - Și: (învechit) *dúșă* s. f.

- Din fr. *douche*.

DUȘĂ vb. I. R e f l. (Rar) A face duș² (1). *Vremea în care trebuie cineva să se dușeze nu trece niciodată peste un sfert de ceas*. DESCR. AȘEZ. 56/19, cf. MDA. \blacklozenge T r a n z. F i g. *Noe ... avea să înfrunte surplusul imenselor rezervorii de lichiduri ... cu care se hotărâse să dușeze patruzeci de zile ... biata omenire*. ANGHEL, PR. 70.

- Prez. ind.: *dușez*.

- De la *duș*².

DUȘĂC s. n. I. (Popular) Țesătură țărănească confecționată din lână, folosită ca așternut; pătură¹ (II). Cf. H II 89, 118, 132, 244, 254, 282, VII 185, 485, XIV 417, I. CR. I, 61, ȘEZ. XVIII, 168.

2. (Prin Ban. și Dobr.) Pilotă (I). *Earna să acopăr ... [paturile] și cu păclii, adecă cojoace ...; iar cei mai cu stare au dușăguri ... cu pene*. LIUBA - IANA, M. 98, cf. GĂMULESCU, E. S. 131, ALR II/I MN 138, 3 898, ALRM II/I h 362.

- Pl.: *dușacuri* și *dușece, dușeci*. - Și: (regional) *dușág* (I. CR. I, 61), *dușéc* (GĂMULESCU, E. S., 131, H II 89, 118, 244, 254, 262, 282, ALR II/I MN 138, 3 898/682, ALRM II/I h 362/682), *dușég* (GĂMULESCU, E. S. 131, ȘEZ. XVIII, 168, ALR II/IMN 138, 3 898/29, ALRM II/I h 362/29), *dușíc* (H II 132), *dușíg* (GĂMULESCU, E. S. 131, H XIV 417,

ALR II/I MN 138, 3 898/8, ALRM II/I h 362/8), **dușúc** (ALR II/I MN 138, 3 898/987, ALRM II/I h 362/987) s. n.

- Din tc. **düşek**, sb. **dušek**.

DUȘÁG s. n. v. **dușac**.

DUȘAMEÁ s. f. v. **dușumea**.

DUȘÁNCĂ s. f. (Prin Ban.) Vestă sau pieptar purtat de femeii peste rochie; p. e x t. bluză. *Femeile purtau bluză, numită și viziclu, ori dușancă*. PRIBEAGUL, P. R. 38, cf. GĂMULESCU, E. S. 130, LEXIC REG. II, 40.

- Pl.: **dușenci**.

- Din sb. **dušanka**.

DUȘĂ s. f. v. **duș²**.

DUȘÁȘ s. n. (Turcism învechit) Întâmplare (mai ales rea); dezastru (1). *Unii vor fi buni cât vor trăi, dentr-acei dușâș ce li s-au tâmplat atunci ... șvezilor*. N. COSTIN, LET. II, 75/34, cf. DDRF, TDRG. ♦ (Astăzi rar; la jocul de table, când zarurile aruncate arată fiecare câte șase puncte) Noroc (1), hazard. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: **dușâșuri**. - Și: **dușés** (CADE), **dușîș** (DDRF, SCRIBAN, D.)

s. n.

- Din tc. **düşüş**, **düşeş**.

DUȘCĂ s. f. (Mai ales la sg.; adeseori urmat de determinări introduse prin prep. „de” indicând felul) Cantitate de băutură (alcoolică) care se poate bea dintr-o singură înghițitură; înghițitură, sorbitură (1). *După ce beau câteva dușci, să apucă de joc*. IST. AM. 64⁴/4, cf. PONTBRIANT, D. *Încă o dușcă ... Mă arde setea-n piept*. ALECSANDRI, T. II, 61, cf. COSTINESCU, LM. *Moș Nichifor a tras o dușcă de rachiu din plosca lui cea de Brașov*. CREANGĂ, O. 281. *Tânărul voinic se ține bine: pahar la pahar și dușcă la dușcă*. CARAGIALE, O. I, 220. *Pe la jumătatea drumului îi trase o dușcă zdravănă*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. *Din când în când opra trupa ... și înghițea câte o dușcă de rachiu*. BACALBAȘA, S. A. I, 11, cf. DDRF, ALEXI, W. *Să-nghițim o dușcă*. LUC. II, 260, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Bătrânul mai trage doar câte-o dușcă*. AGÎRBICEANU, S. 450. *Îmi mai stâmpărai gâtul cu o dușcă de rachiu*. HOGAȘ, DR. I, 250. *Trage o dușcă zdravănă și trece băutura bătrânului*. REBREANU, I. 14, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dădu pe gât, din picioare, încă o dușcă de țuică*. BART, S. M. 98, cf. SCRIBAN, D. *S-a întors la clondirile de vutcă, să mai tragă o dușcă*. C. PETRESCU, A. R. 132, cf. DL. *Sabin își umflă pieptul, luă sticla, se înclină și trase o dușcă*. T. POPOVICI, S. 31, cf. DM. *Cum ia o dușcă de basamac, începe să taie piroane*. BARBU, G. 270. *A plecat să tragă o dușcă la bufetul din comună*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319, cf. DEX. *Trage și el câte-o dușcă de apă rece de-și răcorește sufletul*. ȘEZ. VI, 10. *Crâșmărișo, Ia scoate-o dușcă de vin*. PĂSCULESCU, L. P. 309. ♦ E x p r. **A da** (sau **a bea**, **a sorbi**, **a goli** etc.) **de** (sau **dintr-o**) **dușcă** = a bea repede, pe nerăsuflăte. *Dobândi un potir de vin și-l bău de dușcă*. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 36⁷/20. *Când sug pe frumușica sângeacă de rachiu, ... o dau de dușcă și pace!* PR. DRAM. 375, cf. POLIZU. *Îi dădu pe deasupra un pahar de vin, pe care sgârcitul îl bău de dușcă*. GANE, N. III, 25. *Dă paharul de dușcă; apoi încă vro două-trei și peste-acele alte câteva!* CREANGĂ, O. 231. *Mă duc să dau de dușcă câteva palice pline*. CONTEMPORANUL, III, 454. *Cine nu bea de dușcă, Acela moare de pușcă!* MARIAN, NA. 240. *Sfârși ... înfășcând paharul și dându-l de dușcă*. SĂM. II, 266. *Tânase dete dușcă pe gât o sticluță pântecoasă de țuică*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 9. *Dă-l de dușcă, prietene!* AGÎRBICEANU, S. 484. *Din când-n când, sorbea de dușcă câte un pahar de pelin*. BUJOR, S. 65. *Să te vâd ... mare! ură Belciug, ciocnind și golind paharul dintr-o dușcă*. REBREANU, I. 136. *Am dus paharul grăbit la gură, parc-aș fi vrut să-l dau de dușcă*. COCEA, S. I,

232. *Dădu de dușcă un palici de vin*. SADOVEANU, O. I, 100, cf. DL. *Hai să dăm de dușcă o țuică*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334, cf. DEX. ♦ F i g. *Nu e nimic mai dulce pe lume decât o dușcă de aer liber*. RUSSO, S. 102. *Geaba scăpară la pușcă, Să-ți bea sângele de dușcă*. VULPESCU, P. 46.

- Pl.: **duști** și (învechit, rar) **duști**.

- Din bg. **душек**, sb. **dušak**.

DUȘDÚC s. n. (Prin nord-estul Olt.) Lemn gros; butuc. Cf. CIAUȘANU, V.

- Pl.: **dușduce** și **dușducuri**.

- Et. nec.

DUȘÉC s. n. v. **dușac**.

DUȘECLÁC s. n. (Turcism învechit) Pânză groasă folosită la confecționarea saltelelor. Cf. ȘIO II₂, 145. *Dușeclăcuri, o parce 9 pol bani* (a. 1726 - 1733). ap. N. A. BOGDAN, C. M. 159.

- Pl.: **dușeclăcuri**.

- Din tc. **döşeklik** (dial. **düşeklik**).

DUȘÉG s. n. v. **dușac**.

DUȘEGUBINÁR s. m. v. **șugubinar**.

DUȘEGUBÍNĂ s. f. v. **șugubină**.

DUȘÉȘ s. n. v. **dușâș**.

DUȘÍC s. n. v. **dușac**.

DUȘÍG s. n. v. **dușac**.

DUȘÍȘ s. n. v. **dușâș**.

DUȘLÁG s. n. (Popular) Cui de oțel cu care se găuresc cercurile de fier ale butoaielor; priboi¹ (I 1). Cf. DDRF, ȘĂINEANU². *„Priboiul”, numit și „dușlag”, este un cui de oțel ..., cu care se „priboiește”, adică se fac găuri cercurilor de fier*. PAMFILE, I. C. 161, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR².

- Pl.: **dușlaguri** și **dușlege**.

- Din germ. **Durchschlag**.

DUȘMÁN, -Ă s. m. și f., adj. **I**. S. m. și f., adj. (Persoană) care are o atitudine ostilă, răuvoitoare față de ceva sau de cineva, care urăște ceva sau pe cineva; vrăjmaș (I 1). *S-au tâmpla de-u cădzut un vezir, ... prieten lui Constantin-Vodă și dușman lui Mihai-Vodă*. NECULCE, L. 313. *Cu o moarte așe cumplită Cât numai dușmanilor îi plătita* (a. 1777). GCR II, 118/2. *Și văzind într-acestaș chip, am venit iar în casă, că avem bucurie că într-aceste zile sosăște și Măria Sa Vodă în Craiova, cu oști foarte multe, și au închis pe dușman în piscupie, și prin alte casă ș-au început a eși de să închin[ă]* (a. 1801). IORGA, S. D. VIII, 115. *Să se plece pre scaonele lor pentru ca să nu-i cunoască dușmanii*. MAIOR, T. 18/26. *Ș-au făcut nepăcuiții dușmani din cei mai mulți doctori*. LEON ASACHI, B. 21/12. *Nu-ți arăta toată taina cătră prieteni. Căci poate vreunul cu vreme să-ți fie dușman*. GOLESCU, P. 11/14, cf. LB. *Ei mănâncă carne de om ..., însă numai a dușmanilor săi*. DRĂGHICI, R. 194/8, cf. VALIAN, V. *Beiu! n-are dușmani împotriva căroră să aibă trebuință de apărare*. ARHIVA R. II, 200/10. *De acum înainte, de vei să nu ai dușmani, Să zici: Să fie de bine*. PANN, Ș. II, 18/9, cf. PONTBRIANT, D. *Un prietin este dușmanul cel mai de aproape*. ALECSANDRI, O. P. 202, cf. LM. *Blăguță ... avea și el dușmani*. SLAVICI, O. II, 16, cf. DDRF. *Dacă ești cinstit, n-ai teamă De dușman de-ar fi Ciclop*. COȘBUC, P. I, 156, cf. ȘĂINEANU², TDRG.

N-apucase, încă, Lovin, să tragă sabia din întâiul său dușman și alții fură în ființă. CHIRIȚESCU, GR. 39. *Când faci copii, îți faci dușmani.* AGÎRBIȚEANU, S. 516. *Își dădea întruna din mâini, parcă s-ar sfădi cu un dușman închipuit.* REBREANU, I. 25, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ne-am împăcat? ... Sau, poate, și-azi ne regăsim Aceiași vechi dușmani?* MINULESCU, VERS. 304. *Toți dușmanii lui au tăbărât pe mine.* CAMIL PETRESCU, P. 302. *Dușmani de moarte, numai un eveniment de o gravitate extremă putea să-i urce în aceeași trăsură.* BRĂESCU, O. A. I. 31. *Ar fi o victorie dovedită asupra tuturor, și a prietinelor, și a dușmanilor noștri.* SADOVEANU, O. XX, 67, cf. SCRIBAN, D. *Dușmanii cei mai mari ai societății noastre sunt vacuumul și condensarea.* ARGHEZI, S. XI, 80. *Era vorba adesea de dușmani personali.* RALEA, O. 63. *M-am trezit față în față cu un dușman.* PREDĂ, I. 59. *Să nu vie dușmanii să-ți ia viața.* BARBU, G. 380, cf. DEX. *Iubește, mândră iubește, dar de dușmani te păzește.* RETEGANUL, TR. 107. *Atunci și nici atunci să-și deschiză dușmanii gura asupra mea.* PĂSCULESCU, L. P. 144. *Să mor astăzi, să mor mâne, La dușmani le pare bine.* BÎRLEA, C. P. 83. *Dar dușmanii nu-mi dau pace.* FOLC. TRANSILV. II, 223. *Dușmanii m-o obliciu și la bir m-o cisluit.* FOLC. MOLD. I, 58. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Un dușman de lupi ... trăgea cu urechea la păretele din dosul casei.* CREANGĂ, P. 21. ◊ F i g. *Tot cerul ne era atunci dușman.* LABIȘ, P. 389. ◊ E x p r. (Regional) **A-ți pune dușmanul la cale** = a te sătura din plin, a mânca pe săturate. *Băieții, după ce ș-o pus dușmanul la cale, s-o culcat ș-o adormit.* VASILIU, P. L. 232. ♦ (Adverbial; regional) Grozav de ..., extraordinar (Baia Mare). *Galbena-i dușman frumoasă Și pă mama-i mâniaoasă.* LEXIC REG. 12.

2. Adj. (Despre acțiunile, manifestările ființelor) Care exprimă, care denotă ostilitate, dușmănie, rea-voință. *Nu este ușor momentul în care ideea cea nouă ... întâlnește acea dușmană împotrivire.* MAIORESCU, CRITICE, 361. *Stând gata ca să-și iee zborul la cea dintâi șoaptă dușmană.* ANGHEL, Î. G. 39. *Zise deodată, cu glas răgușit, ca și când o mână dușmană i s-ar fi încleștat în beregată.* REBREANU, I. 81. *Ne priveam (nu știm de ce) cu ochi dușmani.* MINULESCU, V. 153. *Îi părură ... toate gândurile de până acum grozav de străine și dușmane.* DEMETRIUS, A. 245. ♦ (Despre lucruri, fenomene ale naturii etc.) Care se împotriveste, creează greutate; ostil. *Chestiile economice străbat pretutindene ca vântul cel dușman.* CONTEMPORANUL, V₁, 25. *El venea dintr-o lume ... dușmană.* C. PETRESCU, A. R. 55. *Spre toamnă câmpurile, satele, erau negre, arse; trecuse peste el [peste porumb] pârjolul dușman al soarelui.* STANCU, D. 99. *Valizele ... stăteau în mijlocul casei, dușmane.* DEMETRIUS, A. 77. *Tot cerul ne era atunci dușman.* LABIȘ, P. 389.

3. S. m. Inamic (în război). *O cetate care să închină iaste înșălătă de dușmanul său (a. 1703).* FN 125. *Multora plăteaste, ... precum ostașilor, carii ne apăra de dușmani.* PETROVICI, P. 87/18. *S-au împotrîvit la toate ispitirile dușmanilor cu o mare vitejie.* CR (1829), 10¹/12. *Uitaseră dorința a vedea pre dușmani căzând.* FM (1843), 333²/36. *Iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși.* ODOBESCU, S. I, 66. *Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul, Mi-e prieten numai mie, iară fie dușman este.* EMINESCU, O. I, 147. *Să nu năvălească în țară dușmanii.* PĂCALĂ, M. R. 39. *Pe asemenea vreme poți trece la dușman fără frică.* REBREANU, P. S. 84. *Dușmanul merge, nu te așteaptă pe dumneata să-ți dai ordinele.* BRĂESCU, O. A. I, 101. *Vreau să apăr țara de dușmani.* VISSARION, B. 42. *Au intrat dușmanii val-vârtej în țară.* VOICULESCU, POEZII, I, 54. *Pe atunci dușmanul neîmblânzit era leahul.* SADOVEANU, O. I, 9. *Dacă dușmanul pătrundea în oraș cumva, totul nu era încă pierdut.* CĂLINESCU, C. O. 39, cf. DL. *Ajuns în fața dușmanului are să-l amestice numaidecât cu pământul.* PREDĂ, M. 352. *În marea învălmășeală produsă, mulți dușmani au fost uciși.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 6, cf. DEX. *Ne oprim dar pe loc Cu dușmanul să dăm foc.* RETEGANUL, TR. 68. ◊ (Adjectival) *Armatele dușmane s-au întâlnit în zori Precum într-o furtună doi mari și negri nori.* ALECSANDRI, O. 152.

Coloana din stânga trece între soare și navele dușmane. CAMIL PETRESCU, T. II, 175. (F i g.) *Toate fețele se înseninară, săbiile dușmane reîntrară în teacă.* GANE, N. I, 32.

– Accentuat și: *dúșman* (CIHAC II, 575, SCRIBAN, D., ARH. FOLK. IV, 221).

– Pl.: *dușmani*, -e. – Și: **dujmán** s. m.

– Din tc. **düşman**.

DUȘMĂNCĂ s. f. Femeie care are o atitudine ostilă față de cineva sau de ceva, care urăște pe cineva sau ceva. [Marta] *lua drept dușmancă ... pe nevasta despre care bărbatul ei avea vorbă bună.* SLAVICI, O. II, 148, cf. DDRF, ȘIO II, 166, TDRG, CADE. *Ieși, ieși afară, dușmanco.* CAMIL PETRESCU, T. III, 188. *Sunt dușmani și dușmance pe lumea asta, care n-au hodină când te văd mulțumit.* SADOVEANU, O. IX, 39, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Când o curge pietrei lapte Ți-o fi și dușmanul frate, Iar dușmanca surioară Când n-o fi apă la moară.* TEODORESCU, P. P. 285. *Să bea dușmanii să moară; dușmanii, dușmancele care strică casele.* ȘEZ. I, 47. *La apă c-am și așergat ... Dușmancele mele Veste că mi-a prins.* PĂSCULESCU, L. P. 149, com. din BILCA – VICOVU DE SUS. *Nu poci, nu poci, vecinele Că sunt dușmancele rele Ascultă la proptele.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 505. *Să-nvețe dușmancele Să despartă dragostele.* FOLC. TRANSILV. I, 289. *Dușmanii, dușmancile, Care strică casele Nu le stric cu ghearele, Dar le stric cu vorbele.* FOLC. MOLD. I, 122. ◊ F i g. *Grija gândire amară, Nu fie az lucrătoare, Fugă de aici afară, Dușmanca ce muștrătoare.* SCAVINSCHI, O. 4/5. *Crescu și puse stăpânire pe mine urechea mea dușmancă de moarte, curiozitatea.* STANCU, R. A. I, 296. ◊ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Mulți pușiori mi-o prădit dușmanca de vulpe.* ȘEZ. III, 186.

– Pl.: *dușmance*.

– **Dușman** + suf. -că.

DUȘMĂNÉL, -EĂ, -ÍCĂ s. m. și f., adj. (Mold.) Diminutiv al lui *d u ș m a n*. Cf. *d u ș m a n* (1). Cf. DDRF, DL, DM. *Ah! draguții mei, Nu-mi fiți dușmănei.* ALECSANDRI, P. P. 117. *Inima care-o am eu, Nu-o mai deie Dumnezeu, Nici la dușmănelul meu!* FOLC. MOLD. I, 588.

– Pl.: *dușmănei, -ele*.

– **Dușman** + suf. -el.

DUȘMĂNÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit și popular) Dușmănos. Cf. T. CORBEA, ap. TDRG², LB, HELIADE, O. II, 346. *Întâmplându-se ca Poarta să arate cât de puțin vreo apucare dușmănească împotriva noului stat.* CR (1830), 32¹/35. *Vătămătoarele lucrări acestor dizbinări dușmănești nu târziu s-au descoperit.* ASACHI, I. 37/17, cf. VALIAN, V. *Nu dați ascultare minciunilor neruşinate ce împrăştie vodă prin țeară, pentru ca să ... ațâțe în voi patimi rele și dușmănești.* RUSSO, S. 324, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Vin unii și privesc în fața ei palidă, și se bucură sufletul lor dușmănesc.* CONV. LIT. III, 144, cf. LM. *Pățimește și de boala cunoscută prin exagerarea intențiilor dușmănești.* CONTEMPORANUL, I, 571, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Badiului voinic nu-i pasă Nici de cursă dușmănească, Nici de oaste-mperătească.* ALECSANDRI, P. P. 124. *Și pă alea că le da, Dă araci nu să plătea, Dă araci turcesc Tot dă lucru dușmănesc.* ȘEZ. III, 212. ♦ (Învechit) Care aparține dușmanilor, privitor la dușmani. *Pălcuri dușmănești să întărită cu arme (a. 1701).* FN 106. *Mercurie ... au fost încungiuurat de cătră ambele corăbii dușmănești.* AR (1829), 5¹/30. *Dumbrava Roșie ... stropind-o cu sudoarea și cu sângele dușmănesc.* FM (1843), 181²/12. *Își făcu drum prin mijlocul vaselor dușmănești, încât cu giușmătate de flotă cuprinsă pe a franțezilor.* ASACHI, L. 18¹/15. *Infanteria ... au trecut în șirurile armiei dușmănești.* IST. M. 204/5. *Țara pustiindu-se adese de năpădirile dușmănești.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Aceste țărișoare ... Mai mult nu te adapă cu sânge dușmănesc!* CONV. LIT. I, 124. *De*

araci nu se plătea, *De araci turcesc Biru dușmănesc*. FOLC. OLT. – MUNT. II, 325.

– Pl.: *dușmănești*.

– **Dușman** + suf. *-esc*.

DUȘMĂNEȘTE adv. În mod ostil, cu dușmănie, ca un dușman. Cf. LB, HELIADE, O. II, 346. *Sosi în portul Calcutei unde se întâmpină de câtră lăcuitori foarte dușmănește*. SĂULESCU, HR. II, 255/9, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *El îl privea dușmănește și-i răspundea răstit*. CONV. LIT. II, 95, cf. LM. *Iorgovan ... începu să rădă dușmănește, când află că popa o ia și pe Simina*. SLAVICI, O. I, 258. *Se luptau între dânșii, dar nu așa dușmănește ca ... la indienii CONTEMPORANUL, V. I, 232, cf. DDRF. Să-ți cauți de treabă și să nu te mai porți dușmănește cu noi*. LUC. VII, 147, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a întors în ascunzișul lui, furios că nu-i ieșise dușmănește în cale*. COCEA, S. II, 63, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Cât mă prinde chiar urât și se uită dușmănește*. RETEGANUL, TR. 97. *Că-mi cată posomorât ... Și-mi vorbește dușmănește, Ca să nu mai trag nădejde*. FOLC. MOLD. I, 56.

– **Dușman** + suf. *-ește*.

DUȘMĂNÍ vb. IV. T r a n z. A avea sentimente ostile față de cineva (sau de ceva); a urî¹ (1). *Dușmănind Anglia pe Franția ... începu a așița câtră revoluție staturile americane supusă Franței*. SĂULESCU, HR. II, 396/23. *Cât trebuie să-ți dușmănesc azi moartea cea cumplită*. RUSET, E. 86/14, cf. PONTBRIANT, D. *Sub Ministerul de Interne al lui Vasile Lascăr (multă vreme dușmănit de d. Sturdza) votul alegătorilor începe să fie ... independent*. MAIORESCU, D. V, 17. *Tipărește cu litere negre pe hârtia albă, sub același nume dușmănit de „Convorbiri”*. ODOBESCU, S. III, 103. *Dușmănit vei fi de toate, fără a prinde chiar de veste*. EMINESCU, O. I, 147. *M-a dușmănit trăind mereu și-a pismuii norocul meu!* COȘBUC, P. I, 149. *Vrun om bogat nu sunt ..., ca să mă dușmănească cineva pentru starea, pentru rangul sau pentru destoiniciile mele*. SĂM. I, 102, cf. ȘĂINEANU². *Rareș, dușmănit și de poloni și de boierii săi*. IORGA, C. I. III, 101. *I se părea că toată lumea îl dușmănește*. REBREANU, I. 216, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *E sărac pentru că ... toți îl dușmănesc*. CAMIL PETRESCU, P. 241. *Cin' te-o dușmăni fără dreptate, gândul tău drept să fie osândă și palmă pentru ei*. VISSARION, B. 152. *O dușmănea pe Olgața*. TEODOREANU, M. II, 259, cf. SCRIBAN, D. *Dintre toate ..., mai aspru m-a dușmănit a lui Gigoii*. STANCU, D. 30. *Îi cam dușmăneau pe venetici*. BARBU, G. 253. *E obsedat ... de grija de-a o pune pe Nora Munteanu, dușmănită de impostori, la adăpost de orice primejdie*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 2/10, cf. DEX. *Până la urmă ambele tabere l-au dușmănit*. FLACĂRA, 1976, nr. 49, 16. *Cucu-i pasăre domnească, Nimeni să n-o dușmănească*. FOLC. MOLD. II, 611. ◇ R e f l. *Te îndatorași cu jurământu, pre tine însăși te dușmăniși*. MAIOR, T. 186/6. ◇ R e f l. r e c i p r. *Începuse a se desbina între sine și a se dușmăni frați cu frați*. FM (1843), 131¹/13. *În urmă însă dușmănindu-se între dânșii, cumanii uniți cu uții s-au sculat asupra pacinaților*. IST. M. 19/15. *Doi prieteni ... se ceartă, se dușmănesc, se bat și se omoară pentru-o femeie*. CARAGIALE, O. III, 71. *Oamenii nu ne mai apar separați fundamental prin nașterea și pornirile lor deosebite, dușmănindu-se între ei*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 399. *Tinerii soți ... începură să se dușmănească*. AGÎRBICEANU, A. 454. *Deși se dușmănea într-ascuns cu popa, nu voia să ajungă la ceartă*. REBREANU, I. 71. *Se dușmănesc între ei*. C. PETRESCU, S. 84. *Ne lovim unul de altul, ne dușmănim, ne urâm*. STANCU, M. I. 264. *Două tabere se dușmănesc, se pâruiesc și se împacă*. IST. LIT. ROM. III, 332. *Să evite războiul împăraților ce se dușmănesc*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 13. ◇ (Prin analogie) *Preste pușin iară dușmănindu-se cu împăratul se învinse Leul și staturile lui*. SĂULESCU, HR. I, 168/19.

– Prez. ind.: *dușmănesc*.

– De la **dușman**.

DUȘMĂNÍE s. f. Sentiment de ură față de cineva sau de ceva; relații de ură între persoane, atitudine dușmănoasă; ostilitate (1), vrăjmășie (1). Cf. T. CORBEA, D. ap. TDRG². *Că acum nu iaste pe pizmă sau pe dujmănie, ci sântem la pace* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 96. *Liniștea și bunăpoliția în țeri se strică prin ... dușmăniia vrăjmașilor celor dinafară*. D. SUP. 43/5. *În deșert ț-ar fi arătat cineva dușmăniile ceale înșelătoare a dragostelor, care amăgesc*. MAIOR, T. 188/5, cf. LB. *Dușmăniile s-au început din nou și ... au urmat o lovire*. AR (1829), 86¹/18. *Elviții uitară dușmănia și alergară în agiutoriu nenorociților spre a-i scăpa din înecare*. SĂULESCU, HR. II, 291/8. *S-au împrotivit cu dușmănie usurpatorului*. ASACHI, L. 8²/38. *Aceia carei sânt roși de otrava pizmei sau a dușmăni[i] pândesc neîncetat greșalile altuia*. TÂMPEANUL, G. 83/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Să piară dușmănia din trista omenire, Să nu mai fie omul unealtă de piere?* ALECSANDRI, O. 140, cf. COSTINESCU, LM. *Își atrăsese dușmănia șefului*. MAIORESCU, D. V, 24. *Dușmănia aceasta merge în raport crescând cu vârsta*. CARAGIALE, O. III, 245. *Se stărnise în inima lui o adevărată dușmănie față cu tatăl său*. SLAVICI, O. II, 121. *Se stabilise de la sine între noi amândoi un fel de mică dușmănie*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 154, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Nici nu-i bine să țină dușmăniile cât vacul*. AGÎRBICEANU, S. 125. *La prânz, se împărțeau toți pe la casele lor cu voie bună și fără dușmănie*. HOGAȘ, DR. II, 161, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pașadia, care-l juca pe Pirgu cu dușmănie, îl scuturase ... de toate paralele*. M. I. CARAGIALE, C. 24, cf. CADE. *Îl urmărea cu o dușmănie ascunsă*. REBREANU, R. II, 310. *Se arată cu zâmbet, iar pe din dos cu dușmănie*. SADOVEANU, O. XIII, 136, cf. SCRIBAN, D. *Îl privi printre pleoape, cu dușmănie*. TUDORAN, P. 168. *Atâta dușmănie era de neînțeleș*. PEDA, DELIR. 129. *Din dușmănie a anulat în ultimul moment diploma cu premiul I*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 20. *Numai neagra ciocârlie Cânta mie-a dușmănie*. RETEGANUL, TR. 55. *Nu mă duc de sărăcie, Ci mă duc de dușmănie*. FOLC. OLT. – MUNT. II, 387. ◇ L o c. a d v. **În dușmănie** = cu ciudă, cu necaz. *Grupul celor trei inși se îmbuiba în dușmănie dintr-un uriaș rasol de vacuță*. VINEA, L. I, 129. *Îl ajutam în dușmănie, ... fără a-l întreba nimic*. V. ROM. iulie 1958, 23. *Bea tăcut, în dușmănie*. BARBU, G. 248. *Bătrâna ... freca limba cu asprime, în dușmănie*. LÂNCRĂNAN, C. I, 73.

– Pl.: *dușmăni*.

– **Dușman** + suf. *-ie*.

DUȘMĂNÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de dușmani. *Coseam cu arm-a dușmănimii floare*. MURNU, O. 195.

– **Dușman** + suf. *-ime*.

DUȘMĂNÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) d u ș m ă n i și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *dușmăniri*.

– V. **dușmăni**.

DUȘMĂNÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Care trezește sentimente de ură, care este antipatizat. *Dragostea așa e de pușină, cât ca să-și agonisască părtinirea lui, el rămâne amăgit și dușmănit*. MAIOR, T. 49/11, cf. PONTBRIANT, D. *Am simțit totdeauna un fel de voluptate să mă văd dușmănit*. DENSUSIANU, în PLR II, 99, cf. RESMERIȚĂ, D. *Să stabilim ... originea ciobanului dușmănit și mai pe urmă jefuit*. M 1974, nr. 5, 15.

– Pl.: *dușmăniți, -te*.

– V. **dușmăni**.

DUȘMĂNÍTOR, -OÁRE adj. (Regional) Invidios (Pecica). Cf. ALR SN v h I 250/53.

– Pl.: *dușmănitóri, -oare*. – Și: **dujmănitór, -oáre** adj. ALR SN v h I 250/53.

– **Dușmăni** + suf. *-tor*.

DUȘMĂNIȚĂ s. f. (Prin sudul Transilv.) Diminutiv al lui *dușman*, v. d u ș m a n ă, v. d u ș m a n (1). *Da de dușmăniță, Nu pot umbla pe uliță.* DOINE, 38.

- Pl.: *dușmănițe.*

- **Dușman** + suf. *-iță.*

DUȘMĂNÓS, -OĂSĂ adj. (Despre oameni și manifestările lor) Plin de dușmănie, de ură; ostil, răuvoitor, (învechit și popular) dușmănesc. *Nu fi dușmănos, căci cine face, face-i-se, și nu e nicio faptă fără plată.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. LM. *Papistașii sunt un neam de oameni dușmănoși.* SLAVICI, O. II, 14, cf. DDRF. *Cu ochii dușmănoși se uitau oamenii locului la noi.* SĂM. II₂, 420, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Față de socri nu se ridică în ea nicio pornire dușmănoasă.* AGÎRBICEANU, S. 460. *N-am putut pricepe dușmănoasa coadă de ochi a părintelui.* HOGAȘ, DR. II, 6. *Gândul ... se statonici într-o privire dușmănoasă care frigea.* REBREANU, P. S. 167, cf. RESMERIȚĂ, D. *Bucătăreasa ne azvârle dușmănoasă cu bucăți de lemn.* C. PETRESCU, S. 19, cf. CADE. *Nu se supăra de vorbele lui ... dușmănoase.* POPA, V. 141. *Vitoria își reluă înfățișarea încruntată și dușmănoasă.* SADOVEANU, O. X, 554, cf. SCRIBAN, D. *Surâsul acela crispat părea uneori dușmănos și sinistru.* VINEA, L. I, 102. *Erau dușmănoși, răi, caraghioși.* DEMETRIUS, A. 242. *Se uita ... cu ciudata lui pornire dușmănoasă.* PREDĂ, M. 140. *Tăcerea dușmănoasă era curmată de venirea bidinăreselor.* BARBU, G. 141. *Suferinzi erau mântuiri de spiritele dușmănoase.* G. BARBU, A. V. 43. *Se vede în multe pasaje omul nemulțumit, adesea rău, dușmănos, otrăvit de ură.* LL 1972, nr. 2, 101, cf. DEX. *Că galbina-i mănoasă și pe maica dușmănoasă, De ce m-a făcut frumoasă.* FOLC. TRANSILV. II, 437. ◇ (Prin analogie) *Dulăi lăfoși ... lătrau c-o înverșunare atât de dușmănoasă ca și când ar fi mirosit că vine cu gânduri rele.* REBREANU, I. 208. *Un cățelandru alb m-a întâmpinat cu larmă dușmănoasă.* C. PETRESCU, S. 11. *Să nu-l primească în lătrătură dușmănoasă.* POPA, V. 265. *Renaște teoria câinelui mai bun sufletește și mai devotat decât pisica, reputată dușmănoasă.* ARGHEZI, C. J. 170. ◇ F i g. *Bătaia din nou început, crudă și dușmănoasă.* MILLE, V. P. 153. *Suflarea dușmănoasă a crivășului ... a hotărât-o.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229. *Mânăstirea rămănea iarăși singură de pază în mijlocul naturii dușmănoase.* COCEA, S. I, 321. *Peisajul dușmănos ... a sfârșit prin a deveni docil.* RALEA, O. 112. *Raza ovală a candeliei ... era și mai dușmănoasă.* DEMETRIUS, A. 243. *Se bănuiau ... fortărețe cu tunuri care își puteau apleca dușmănoase țevile asupra Dardanelor.* TUDORAN, P. 258. *O, cât de sus s-au suit dușmănoasele stele!* ISANOS, V. 55. *Dușmănos ca o sudalmă Chica vântul și-a-nclăcit-o.* LABIȘ, P. 58. *Muntele sau pământul devin deodată răi, dușmănoși, ori în cel mai bun caz indiferenți.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 9. ◇ (Adverbial) *M-am despărțit brusc, aproape dușmănos.* C. PETRESCU, S. 167. *Mâna Olguței izbucni dușmănos, arătând cu degetul un ciot de salcie.* TEODOREANU, M. I, 185. *Privirile li se întâlneau, se înfruntă o clipă, aproape dușmănos.* VINEA, L. I, 171. *Mihai privește dușmănos către Maxim.* DAVIDOGLU, O. 41. *Continuau să strige ..., uitându-se dușmănos la omul de dincolo de teighea.* TUDORAN, P. 20, cf. DL. *Natura ... patriei s-a lăsat copleșită de forțe oarbe, dezlănțuite dușmănos.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 1/2. *Un câine ciobănesc stă prionit într-un lanț gros și ne mârâie dușmănos.* FLACĂRA, 1976, nr. 21, 12.

- Pl.: *dușmănoși, -oase.*

- **Dușman** + suf. *-os.*

DUȘNIC s. n. 1. (Ban.) Răsuflătoare (II 2), gaură prin care iese fumul din cuptor. Cf. CADE, LTR², NOVACOVICU, C. B. I, 9, com. din ORAVIȚA.

2. (Regional) Dop mare la vrana butoiului. ANON. CAR., CADE, LTR². *Dacă scoți dușnicu, curge mai bine pe cep vinul.* BOCEANU, GL., cf. PAȘCA, GL.

- Pl.: *dușnice.* - Și: **dújnic** (LEXIC REG. 53) **dujdíc** (LEXIC REG. II, 24) s. n.

- Din sb. **dušnik** „răsuflătoare“.

DUȘUMEĂ s. f. (Atestat prima dată în 1694, ap. TDRG²) 1. Înveliș de scânduri care acoperă solul unei încăperi. V. p a r d o s e a l ă (1), p o d e a (1). Cf. HELIADE, O. II, 346, VALIAN, V., POLIZU. *Se uita în tavan și în dușumea și nimic în gând nu-i venea.* GHICA, C. E. III, 4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Piciorul lui abia se vedea că calcă dușumeaua camerei.* CONTEMPORANUL, I, 531. *Apucă masa și o trânti de dușumea.* CARAGIALE, O. I, 180. *Grinzi, ... dușumele, butoaie ..., toate erau cenușă.* SLAVICI, O. I, 209, cf. DDRF. *Se duce de mai rădăcă mucul lumânării, care-și picură ceara pe dușumeaua putredă.* SĂM. I, 326, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Bătrânele rup dușumeaua cu fruntea, înaintea icoanei.* CHIRIȚESCU, GR. 45. *Se auzi pe dușumea bătaia ușoară ... a piciorului său mic.* HOGAȘ, DR. I, 170. *Pașii tânărului ... răscoleau praful dușumelor tocite.* REBREANU, I. 211, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *O casă mică, ... cu dușumelele uscate.* CAMIL PETRESCU, P. 165. *Am intrat în odaia văruiță, așternută cu un petec de covor destrămat peste dușumelele albe.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *După ferestre, uși și dușumele, a venit rândul sobelor.* SADOVEANU, O. XX, 88, cf. SCRIBAN, D. *Dormisem pe dușumea, într-o primărie.* STANCU, R. A. I, 73. *Au început să facă mătâni și să se repeadă cu fruntea în dușumea.* TUDORAN, P. 263, cf. LTR². *Femeia lui mătura dușumelele negre.* BARBU, G. 80, cf. DER, DEX. *S-a culcat pe dușumea cu fața la dulap.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 5/11, cf. HIV 157, CHEST. II 196/15, 202/108, ALR II/h 237, ALR SN IV h 1 234, A V 15. ◇ (Prin analogie) *Putea fi admirată o dușumea făcută din aur prins între plăcuțe mici de sticlă.* PREDĂ, M. S. 28. ◇ *Dușumea oarbă* = dușumea din scânduri de brad, care constituie stratul-suport al unei pardoseli de parchet. Cf. M. D. ENC.

2. (Învechit, rar) Covor gros de lână cu părul tuns scurt. *Prosoape și dușumele de Tesalonic* (a. 1792). ȘIO II, 166.

3. (Regional) Parte a căruței nedefinită mai îndeaproape (Cazasu - Brăila). Cf. HI 121.

4. (Regional) Unealtă de dulgherie nedefinită mai îndeaproape (Glodeanu-Siliștea - Urziceni). Cf. H II 118.

- Pl.: *dușumele.* - Și: (regional) **dușameă, duciumeă** (ALR II/h 237/899) s. f.

- Din tc. **döşeme** (dial. **düşeme**).

DUTCĂ s. f. Monedă rusească sau poloneză de aramă, cu valoare mică și variabilă după regiuni, care a circulat în trecut și în Țările Române; veche monedă românească de argint. *Alți bani nu prea era fără cât copeice și dutce câte de 4 bani.* N. COSTIN, LET. II, 128/30. *Am luat de la popa Opra din Cicumău 13 dubce* (a. 1723). IORGA, S. D. XIII, 102. *Mineiu s-au cumpărat cu osărdia și cu cheltuiala cititorilor din sat Lindișor ce urmează pe nume: Lațcu Șimon, ajutând cu un florint ... Ioan Iarul 3 duce* (a. 1786). IORGA, S. D. XIII, 126. *Urmează ca să circuleze: cea cu no. 30 ce-i zice dutcă - parale 11 și o lăscăie* (a. 1844). DOC. EC. 815, cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *În patru părți ale ghirlanlei pun între frunze câte-o băncuță (dupcă, bucată de franc).* SEVASTOS, N. 88, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG, I. BRĂESCU, M. 77, RESMERIȚĂ, D., cf. CADE. *O dutcă era patru creștari și era un ban urât.* MOROIANU, S. 23, cf. SCRIBAN, D., DEX. *Se ruga ... să nu-i jupească toate spatetele, ci numai ca de o dutcă de doi grițari.* SBIERA, P. 20. *Cinci duği dai la spălătoare De trei vix, de trei unsoare.* BIBICESCU, P. P. 136. *Să-mi cumpere suliman, suliman de patru duci.* MAT. FOLK. II, 1 030, cf. VÎRCOL, V. *Pun între frunze câte o „băncuță” („dupcă”, bucată de franc) sau sorocovă.* I. CR. IV, 241. *Na, mândră, ține-mi tașca, Că am două dutce-n ea.* BÎRLEA, L. P. M. II, 295, cf. CHEST. VIII 110/18, PAMFILE, C.

- Pl.: *dutce* și (învechit și regional) *dutci*. - Și: (învechit) **dúbcă, dúcă**, (regional) **dúpcă, dúgă** s. f.

- Din pol. **dudek** (acuz. **duдка**).

DUTCULIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Bănuț (*Bellis perennis*). Cf. BORZA, D. 29, DEX.

– Pl.: *dutculițe*.

– **Ducă** + suf. *-uliță*.

DUTCUȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui *d u t c ă*. Cf. CADE. *C-apoi noi încă ți-om da Un pahar de holercuță Și vr-o două-trei duocuțe*. MARIAN, NU. 669. *De-ai călca tu pă dupcuță, Nu-i fi ca l-a ta măicuță*. ȚIPLEA, P. P. 93. *Tot nu m-au descumpărat, Nici cu bani, nici cu dutcuțe Făr' mândra cu-a ei guruță*. BUD, P. P. 19. *Trei ouță de-o dutcuță*. BÎRLEA, C. P. 306. *Taie o dutcuță d'e dzăce creițari în patru*. T. PAPAHAĞI, M. 167, cf. ALR I 865/249.

– Pl.: *dutcuțe*. – Și: (regional) **dupcuță**, **ductuță** (ALR I 865/249) s. f.

– **Ducă** + suf. *-uță*.

DÚTINĂ s. f. (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.; în expr.) A lucra-n (sau a munci-n) **dutină** = a lucra prost, neatent; a munci în zadar. Cf. TOMESCU, GL., UDRESCU, GL. **A se duce** (sau a umbla în) **dutina** = a pierde vremea degeaba. Cf. UDRESCU, GL. **A vorbi-n dutina** = a bate câmpii. Cf. UDRESCU, GL.

– Et. nec.

DUTÓS, -OÁSĂ adj. (Franțuzism rar) Îndoielnic, nesigur (1). Cf. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *dutoși, -oase*.

– Din fr. **douteux**.

DUȚ s. n. v. **donț**¹.

DÚȚEN s. n. v. **duzină**.

DUȚÉNĂ s. f. v. **duzină**.

DÚȚIN s. n. v. **duzină**.

DUȚOÁICĂ s. f. sg. (Prin nordul Olt.) Cuvânt eufemistic pentru moarte. Cf. LEXIC REG. 79.

– Cf. *d u c e*².

DUUMVÍR s. m. Magistrat din Roma Antică, însărcinat să exercite o anumită funcție împreună cu un altul, egal în drepturi. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *du-um-*. – Pl.: *duumviri*. – Și: (învechit, rar)

diumvîr s. m. STAMATI, D.

– Din lat. **duumvir**.

DUUMVIRÁL, -Ă adj. Care aparține duumvirului, de duumvir. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *du-um-*. – Pl.: *duumvirali, -e*.

– Din lat. **duumviralis, -e**.

DUUMVIRÁT s. n. Funcția, autoritatea duumvirilor; perioadă cât era exercitată această funcție. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ♠ (Prin analogie) *Pentru a administra țara mai bine și mai cu ușurință, au împărțit-o în două părți de căpîtenie, adică: în Țara de Sus și de Jios. după cum se împărțise de cătră dumviratul celor doi domnitori*. IST. M. 62/7.

– Scris și: *dumvirat*. – Pronunțat: *du-um-*. – Pl.: *duumvirate*.

– Din lat. **duumviratus**.

DUVÁ s. f. v. **dova**.

DUVÁLIA subst. (Paleont.) Gen fosil de belemniti din jurasicul superior și cretacul inferior, caracterizat printr-un rostru scurt și turtit, bombat în partea ventrală și cu un șanț dorsal scurt în

regiunea alveolei. Cf. LTR². *Specia Duvalia dilatată ... are o foarte mare răspândire în Europa, în Africa de Nord, în Madagascar, în India*. ib., cf. DER.

– Din fr. **duvalia**.

DUVÁLM s. m. (Atestat prima dată în 1601, cf. GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 13, ap. TDRG²) (Învechit) Rândaș¹ (1) (la cai). *Așijderea din bucate ce i-am dat de la mine. 40 de tepe cu mânzi, 2 armăsari pătrari, ... 30 mânzi cu mânze, o iapă de duvalm* (a. 1658). URICARIUL, XVI, 208. *N-au cunoscut nici hagiul calul, nici duvalmul care au fost atunci la cai* (a. 1696). IORGA, S. D. X. 398, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

– Pl.: *duvalmi*. – Și: **duválnă** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Din slavon. **ДВАЛМА**.

DUVÁLMĂ s. f. v. **duvalm**.

DUVÁN s. n. v. **duhan**.

DUVÁR s. n., s. m. **1. S. n.** (Prin sud-vestul Olt. și prin sudul Munt.) Zid (1), împrejmuire de zid sau lemn: gard. *Bolți lungi și sucite ca ulicioarele, cu duvar ... înegrit de vremuri*. CONV. LIT. XLIV, 308. *Duvarul șubred care împrejmuește curtea*. BUL. FIL. VII–VIII. 253, cf. GĂMULESCU, E. S. 131. *A pleznit duvarul de la casă*. BOCEANU, GL. ♠ (Regional) Partic. pridvorului bătută cu scânduri. Cf. CHEST. II 274/92.

2. S. m. (Regional) Zidar. În Banat, „opincarii” („argăritorii”, „duvarii”, „loderii”) precum și toți ceilalți meseriași în limbajul lor se numesc „maistori”. PAMFILE, I. C. 43.

– Pl.: (2) *duvari*.

– Din tc. **duvar**, sb. **duvar**.

DUVAROȘI s. m. pl. (Învechit, rar) Persoane influente și bogate. *La acela rătăcit ..., acolo unde stăruiește acuma, de cătră duvaroși îndestul îndopat, vecinic chinuit de nesațiul acelora și de nepotolită foame a havadișurilor se găsește*. CARAGIALE, O. VII. 82.

– Accentul necunoscut.

– Et. nec.

DÚVĂ s. f. (Med.; învechit; în sintagma) *Duva ficatului* = distomatoză. Cf. CONV. LIT. XXIII, 333, BARCIANU, ALEXI, W.

– Et. nec.

DUVĂNÍ vb. IV v. **duhăni**.

DUVETÍN s. n. (Text.) Tesătură de bumbac cu legătură atlaz sau diagonal, având suprafața foarte netedă, obținută prin scâmoșire și tundere, care imită pielea de căprioară. LTR².

– Din engl. **duvetyn**.

DUVLEÁC s. m. v. **dovleac**.

DUX s. m. v. **duce**¹.

DUXÍT s. n. Rășină carbunoasă care străbate unele straturi de cărbuni bruni, formată sub acțiunea căldurii vulcanice. Cf. LTR², DER.

– Din fr. **duxite**, germ. **Duxit**.

DUXOCROMÍE s. f. (Tipogr.) Procedeu de preparare de fotografii și de diapozitive colorate, care constă în executarea a trei imagini parțiale în cele trei culori fundamentale (roșu, galben, albastru), în desprinderea filmelor respective și în lipirea lor prin suprapunere. Cf. LTR², DTT, M. D. ENC.

– Din fr. **duxochromie**.

DUZĂ s. f. (Tehn.) **1.** Ajutaj. Cf. LTR², DER, DEX, DN³. ◇ *Duză de erupție* = piesă masivă de oțel, folosită pentru reducerea presiunii fluidului care erupe din sondă. Cf. LTR², DER, DN³.

2. Piesă cu mai multe orificii prin care se trage mătasea în fire; filieră. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *duze*.

– Din germ. **Düse**.

DUZINĂ s. f. Grup de douăsprezece obiecte de același fel care formează un tot. *I Tuțan deto piapteni rari* (a. 1766). FURNICĂ, D. C. 25. *Doao duzine masalale* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 19. *Una duzină linguri* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Din numeralii cardinali se fac substantivi colectivi: ... duzină*. HELIADE, PARALELISM, II, 57. *În sfârșit au hătărât ca să iee ... două duzini de cămeși*. DRĂGHICI, R. 235/9. *Doă duzine de la conuri cu miroase își ajung pe lună?* RUSSET, Z. 26/21, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Cui nu i-a lipsit o cămașă sau și două din duzină?* GHICA, C. E. III, 40, cf. PROT. – POP., N. D. *Duzini de candelabre Revars-a lor lumină*. ALECSANDRI, POEZII, 207, cf. COSTINESCU. *N-a vrut să-mi dea o duzină întreagă*. CARAGIALE, O. I, 151. *Fata îi dete jumătate de duzină gulere drepte și altă jumătate îndoite*. SLAVICI, O. I, 344, cf. DDRF. *O cutie de tutun și o duzină de chibrituri*. ȘEZ. IV, 171, cf. BĂRCIANU. *O cucoană încărcată cu vr-o duzină de pachete mă izbi de zid*. SĂM. I, 75, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Și-a comandat patroana o duzină de fotografii*. CAMIL PETRESCU. T. I, 395. *A primit ... nu mai puțin de douăsprezece duzini de cești*. BRĂESCU, O. A. I, 97. *La iepuri se mai adaogă și o duzină de cristei*. SADOVEANU, O. XX, 81, cf. SCRIBAN, D. *Îmi oferă să-mi vândă o duzină de stilouri*. RALEA, O. 90. *Ni s-au comandat două duzini de cămăși*. STANCU, R. A. II, 101. *Ne învelesc viguros pe fiecare într-o duzină de pături*. DEMETRIUS, A. 109, cf. LTR². *Trimite ... cam ... o duzină de basmale*. PREDĂ, M. 202, 21, cf. DEX. *O duzină de dovezi experimentale ale teoriei relativității*. CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 5/4, cf. ALR I 235. ◇ (Prin analogie) *Spre a înlesni însă prășila oălor trebuie a da pentru fieștecare duzină de găini numai un cucoș*. CR (1832), 143²/23. *Trei duzini de potentați germani, pe care tot așa-i poartă de nas serenissima dietă*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 57. *Nu avea decât a întinde mâna, pentru a videa agățându-se de degetul câte o duzină de pretendanți*. CONV. LIT. I, 109. *O duzină de ani ... fuse, oficial, în frunte*. AGÎRBICEANU, S. P. 165. *Avea numai o duzină de ani, ca și noi*. IBRĂILEANU, S. 33. *Pe vârful dealului, o duzină de nuci bătrâni stăteau vecinic de strajă*. COCEA, S. I, 179. *Deși îi despărțea o duzină de ani, toată lume s-a făcut ca nu observă diferența*. FLACĂRA, 1975, nr. 42. ◇ L o c . a d j. **De duzină** = (despre obiecte) făcut în serie; de calitate inferioară; (despre oameni) fără valoare; mediocru (2). *Situațiunile cele reci și nemuzicabile ... ne face să vedem într-însul pe dramaturgul de duzină*. FILIMON, O. II, 255. *Ceea ce zugrăvește și ne înfățișează dânsul, este viața însăși, oamenii de duzină și întâmplările zilnice*. SĂM. II, 429. *Au de a face cu o istorioară de duzină*. LUC. II, 86. *Erau doi tineri de duzină, fără nicio expresie deosebită pe față*. AGÎRBICEANU, A. 122. *Oameni de duzină*. COCEA, S. II, 638. *Un metal șters, ca un fund de tabacheră de duzină*. VINEA, L. I, 326. *Cartoanele voit mânjite cu noroi ale fabulației scriitoricești de duzină*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 9.

– Pl.: *duzini* și (regional) *duzine*. – Și: (învechit) **duțenă** (VALIAN, V.), (regional) **dujînă** (ALR I 235/677, 684, 690), **duzúnă** (ib. 235/512, 522, 536, 538, 592, 594, 595, 596, 610, 614, 748, 750) s. f., **dúțen** (ib. 235/158), **dúțin** (ib. 235/129) s. n., **dozină** (ib. 235/186) s. f.

– Din ngr. **vroučivo**, fr. **douzaine**.

DUZÚNĂ s. f. v. **duzină**.

DVEÁRĂ s. f. v. **dveră**.

DVER s. m. v. **dveră**.

DVÉRĂ s. f. (Învechit) **1.** Fiecare dintre cele trei uși ale iconostasului sau ale altarului, una centrală și două laterale. *Masa încă o puse în cortul adevărăturiiei, în partea cortului de [că]htră miadzănoapte denafară de dver*. PO 316/16. *Stând mitropolitul în dvera cea mare ... cetește molifta ... de încoronare*. GHEORGACHI, CER. (1762), 266. *Acest[e] dver[e] făcutu-s-au cu osărdiia și toată cheltuiala smeritului Nicodim ierodiiac* (a. 1790). IORGA, S. D. XV₁, 162. *Dverile împărătești sânt ca de un stângen de largi și unul și jumătate de înalte*. CHIRIAC, SECUL, 45. *El intră în Sf. Oltar pe dvera cea mare* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 185, cf. ZEITSCHRIFT, XI, 58, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, BL I, 36, SCRIBAN, D. *Și stând Mitropolitul în dvera cea mare ... ceti molifta*. BARBU, PRINC. 347, cf. M. D. ENC. ◇ F i g. *A troienit cadavrele și a lăsat dvera omătului între naosul cerului și pridvorul păcatelor omenesți*. GALACTION, O. A. I, 273.

2. Perdea care acoperă fiecare dintre cele trei intrări în altar, înlocuind ușile. *Fă și dveru, den mătase galbină*. PO 266/21. *3 dvere de adamască vearde și cu firu împregiur* (a. 1588). DOC. I. (XVI), 165. *Patrafil de sof, mohorât, dvere de sof, cu vergi* (a. 1673). IORGA, S. D. V, 487. *4 dveri roși de adămască* (a. 1690). HURMUZAKI, XV², 1 424, cf. DDRF. *Tot lucru românesc pot fi cele două „dvere”, „zavese” sau perdele de ușă, păstrate în mânăstirea Slatina*. PAMFILE, I. C. 255. *Între coloanele ei atârna un velum, ce-ar corespunde dverei*. NAUM, IST. ART. 87.

– Pl.: *dvere* și *dveri*. – Și: **dver** s. m., **dveără** (TDRG) s. f.

– Din slavon. **дверь**.

DVÉRNITĂ s. f. (Învechit) Ușă (la biserică). Cf. DOSOFTEI, MOL. 80.

– Pl.: *dvernite*.

– Din slavon. **дверница**.

DVOR s. n. (Învechit) Moșie (1); curte. *Au ales să dè lui Dumitrașco-Vodă [Cantemir] 1 000 de dvoruri în Țara Moscului, care acea mie ... cuprinde 50 de sate*. NECULCE, L. 261. *Măsuratu-s-au după aceea în anul următor ... hotariul și dvorele Slatinei* (a. 1817). IORGA, S. D. XVII, 193. *Aștepta cam jumătate de cias după ce la turnurile bisericii dvorului suna clopoțelul de ameadz*. F (1891), 26, cf. T. PAPAHAĞI, C. L.

– Pl.: *dvoruri*. – Și: **dvórá** s. f.

– Din slavon. **дворъ**.

DVÓRĂ s. f. v. **dvor**.

DVÓRBĂ s. f. (Învechit) **1.** Serviciu onorific făcut de boieri la Curtea domnească, în timpul meselor sau al festivităților; slujbă (1). *Păharnicul al doilea, după dvorba păharnicului celui mare, dvorește la masă*. URECHE, L. 71. *Scaunele boierilor de Moldova din-a-dreapta domnului de Moldova; iar din-a-stânga, boierii muntenesți ținea dvorba*. M. COSTIN, O. 91. *Îi deade dvorba și cârna orașului*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 16^v/11. *Netâmplându-se armașul cel mare acea dată la dvorba curții, l-au mutat la odaia lui Baș-Buliuc-baș*. N. COSTIN, LET. II, 90/36, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Adunare la Curtea domnească, întrunită pentru a ajuta la conducerea țării sau pentru a aduce omagii domnitorului; sfat (3). *Cu multă mândrie ... s-au suit în scaun ... de giudecată ... stând nainte-i în dvorbă toți aleșii și boierii*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 124^v/26. *Crăiasa-ți dvorește de a direapta-n dvorbă*. id. PS. 149/5, cf. TDRG. *Unele documente din sec. al XVII-lea numesc sfatul domnesc „dvorba curții Măriei Sale” domnului*. STOICESCU, S. D. 24. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mentea, ce să cheamă ochiul sufletului nostru, ... veade dvorba îngerilor*. VARLAAM, C. 161.

3. (Rar) Meditație (1). *Cu atâta privegheare și dvorbă trupul ș-au adăvăsat și l-au înfrânt.* DOSOFTEI, v. s. februarie 67^v/33. *Dară diacii părăul lacrimilor și dvorbă în picioare toată noaptea.* id. ib. decembrie 216^v/27.

- Pl.: *dvorbe*.

- Din slavon. **Дворьба**.

DVORBÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A dvori. *Aceale năroade cu atâta osărdie ... dvorbăsc pregiur Hristos.* VARLAAM, C. 192. *Aflând pre svântul Polihroni dvorbind la sfântul jărtăvnic.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 51^v/24.

- Prez. ind.: *dvorbesc*.

- De la *dvorbă*.

DVORBITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană) care slujește la Curtea domnească; (persoană) care are o atitudine supusă, smerită. *Eu voi hi rugătoare și dvorbitoare cătră iubitul mieu fiu pentru toți creștinii.* VARLAAM, C. 484. *Postelnic mare, dvorbitoriu înaintea domnului.* URECHE, L. 70. *Caută din nălțimea Ta Svântă Doamne, asupra dvorbitorul nărod acesta și-l îndireaptă la lumina cunoștinții Tale.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 169^v/33, cf. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: *dvorbitori, -oare*.

- **Dvorbi** + suf. *-tor*.

DVOREÁLĂ s. f. (Învechit) 1. Funcție înaltă la Curtea domnească. *Tudosăe Dubău, biv-logofăt, l-au pus ban, iar după moartea lui Dumitrașco l-au pus iar logofăt mari; fiind om de treabă, era dvoreala după vel-logofăt.* NECULCE, L. 132.

2. Adunare, asistență alcătuită din boieri la Curtea domnească. *La Bobotează, se făcea masă domnească în spătărie, ... fără caftane și fără dvoreală.* GHEORGACHI, LET. III, 301/29. *La Sfintele Paști tot asemenea se păzia rândueala meselor domnești, ... însă fără zvoreala boierilor.* id. ib. 305/12.

- Pl.: *dvoreli*. - Și: **zvoreală** s. f.

- V. **dvori**.

DVOREÁN s. m. (Învechit) Curtean, boier la Curtea domnească, (învechit) dvorelnic. *Slujea la craiul leșesc între dvoreani și avea de la craiul leafă.* M. COSTIN, O. 112. *Trimisă pre părinții miei cu cinste mare cu mulți petrecători și dvoreani.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 155^v/32. *Dreptății personale a dvoreninului Oblastii ..., asămine dreaptă avearea ci va avea fieștecari* (a. 1818). GCR II, 220/2. *Femeile boierilor și a dvoreaninilor socotea de rușine a se îndeletnici cu trebi casnice.* ASACHI, I. 227/22. *Unde-i „dvorenin” Antohi?* ALECSANDRI, T. 1 669. *Și alții din tatar și dvorenini.* ap. TDRG, cf. T. PAPAHAĞI, C. L., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *dvoreni*. - Și: **dvoreńin, zvoreán** (SCRIBAN, D.) s. m.

- Din slavon. **Дворанинъ**.

DVORÉDNIC s. m. v. **dvorelnic**.

DVORÉLNIC s. m. (Învechit) Curtean. *Azarias, feciorul lui Nathan, preste dvorealnici.* BIBLIA (1688), 244^v/54. *Veniia cu șiraguri de dvorelnici și acolo în ospeță și în jocuri petrecea cu dânsul.* N. COSTIN, L. 186. *Și la împărăție vro curte mare ca acee, cu vorebnici mulți, nu-i.* NECULCE, L. 263, cf. T. PAPAHAĞI, C. L. *Cumnatul meu dvorednicul Matvei ... cunoaște Țara Rusască pe degite.* CONV. LIT. II, 45. (Adjectival) *Boierii zvorelnici de mai sus pomeniți, ce îmbracă caftane, ... le poronțește domnul.* GHEORGACHI, LET. III, 303/28.

- Pl.: *dvorelnici*. - Și: **dvorédnic, zvorélnic, tvorébnic** s. m.

- **Dvor** + suf. *-elnic*.

DVORÉNESC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care este de neam boieresc. *Să cerce de-s [ei] din neamuri dvorenești.* CONV. LIT. v, 291.

- Pl.: *dvorenești*.

- **Dvorean** + suf. *-esc*.

DVORÉNIN s. m. v. **dvorean**.

DVORÉȚ s. n. v. **voreț**.

DVORÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A servi (6), a sluji (2) (la Curtea unui domnitor sau a unui boier); a fi în slujba cuiva, a face servicii; (învechit, rar) a dvorbi. *Păharnicul al doilea, după dvorba păharnicului celui mare, dvorește la masă.* URECHE, L. 71. *Păharnicul al doilea ... dvorește la masă și derege păhare cu băutură la domn.* SIMION DASC. LET. 24. *Un olog și cu o mută dvorind la besearica Svântului cu alți mulți pentru istealeanie.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 118^v/28. *Dormiia împreună fiii lui cu muierile ceale ce dvoria lăngă ușăle cortului.* BIBLIA (1688), 196^v/1. *Șidē la masă și vidē niscaiva oameni săraci dvorind prin ogradă.* NECULCE, L. 32. *Merg la stranile lor, și vin la Tatăl Nostru, și zvorând stau până ce se isprăvește Liturghia.* GHEORGACHI, LET. III, 299/2. *Din boierii cele dinlăuntru, fiind și una cupărie, care este o boierie cinstită, ... pururea svorește înaintea domnului* (a. 1757). URICARIUL, I. 80. *Oarecare om ... dvoria la așternutul lui Alexandru ... din cei mai de casă slugi.* MINEIUL (1776), 27^v/6. *La spatele fieștecăruia boier dvoria câte o slugă.* NEGRUZZI, S. I, 151, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Membrii Sfatului Domnesc slujeau sau „dvoreau” la Curtea domnească.* STOICESCU, S. D. 24. (Tranz.) *Dvorindu-l un bătrân la moarte, au audzât cântări.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 241^v/31. (Prin lărgirea sensului) *Vedea pre sângur Domn[us] nostru, ... dvorindu-i svinții îngeri.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 41^v/12. *Să slujăți slujbele cortului Domnului și să zvorîți înaintea adunării Domnului, să-i slujăți Lui.* BIBLIA (1688), 107^v/49. *Foc duhovnicesc izvoraște den prea sfântul preastol, heruvimii dvoresc* (a. 1691). GCR I, 293/27. *Văzut-am eu Daniil ... scaunul lui ca para focului, roatele lui foc arzător ..., mi de mii dvoreau lui* (sfârșitul sec. XVII). GRECU, P. 408. *Îngeri împregiurul lui cu frică nevăzuți dvoresc.* IACOV, SYN. 14^v/22. *Îi dvoria înainte nespūsă mulțime de îngeri.* MINEIUL (1776), 17^v/13. *Cu cutremur vor sta înaintea Lui și întunearece de întunearece de îngeri vor dvori.* VARLAAM-IOASAF, 120^v/28. *O, mult iubite cerescule Părinte! ... iată dvoresc înaintea Ta, ... fără a-ți pute arăta cu deplinătate simțirile inimii mele!* DRĂGHICI, R. 204/23.

- Prez. ind.: *dvoresc*. - Și: **zvorí** vb. IV.

- Din slavon. **Дворити**.

DVORITÓR s. m. (Învechit) Curtean. *Purtător de grijă și zvoritor mesei era g. logofăt cu uricarii și cu toți diecii.* GHEORGACHI, LET. III, 305/23. *Dvoritor încins cu arme domnești la spatele domnului.* ȘINCAI, HR. I, 373/23. *Lăngă ușă cu dvoritarii lui, fiind ciur, cerne cenușă înaintea lui* (a. 1805). GRECU, P. 129.

- Pl.: *dvoritarii*. - Și: **zvoritór** s. m.

- **Dvori** + suf. *-tor*.

DVÓRNIC s. m. v. **vornic**.

DVORNICEÁȘĂ s. f. v. **vorniceasă**.

DVORNICÉL s. m. v. **vornicel**.

DVORNICÍE s. f. v. **vornicie**.

DYKE subst. (Geol.) Formă de zăcământ a rocilor magmatice, caracterizată printr-un filon care străbate transversal rocile înconjurătoare. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., D. GEOL.

- Pronunțat: *daic*.

- Din engl. **dyke**.

BIBLIOGRAFIE*

Addenda

- ACT. JUD. = *Acte judiciare din Țara Românească. 1775–1781*. Ediție întocmită de Gheorghe Cronț ș.a. București, Editura Academiei, 1973.
- ANON. CAR.² = Mihail Halici-tatăl, *Dictionarium Valachico-Latinum (Anonymus Caransebesiensis)*. Studiu filologic și indice de cuvinte de Francisc Király. Ediție îngrijită de Alexandru Metea și Maria Király. Timișoara, Editura First, 2003.
- ANON. CAR.³ = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu. București, Editura Academiei Române, 2008.
- BLAGA, HR. = Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ediție îngrijită și cuvânt-înainte de George Ivașcu. [București], Editura Tineretului, 1965.
- BUCUȚA, P. V.
CDDE² = Emanoil Bucuța, *Pietre de vad*. 4 vol. București, Editura Casei Școalelor, 1937.
- = I.-A. Candrea [și] Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A–Putea)*. Reproducere fotomecanică. Introducere și notă de ediție de Gr. Brâncuș. București – Pitești, Editura Paralela 45, 2006.
- CRON. POV. ROM. = Dan Simonescu, *Cronici și povestiri românești versificate*. București, Editura Academiei, 1967.
- D.C.N.M. = Elena Aurelia Botezat, Emilian M. Dobrescu, Mirela Tomescu, *Dicționar de comunicare, negociere și mediere*. București, Editura C. H. Beck, 2007.
- D. DR. CIV. = Mircea N. Costin, Călin M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*. Ediția a II-a. București, Editura Hamangiu, 2007.
- D. EMIN. = *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*. Sub redacția acad. Tudor Vianu. Redactori: Gh. Bulgăr, Ion Gheție, Luiza Seche și Flora Șuteu. București, Editura Academiei, 1968.
- D. ENC. M. = *Dicționar enciclopedic de mediu*. Coordonator: Constantin Pârveu. [Vol.] I: A–K, [vol.] II: L–Z. București, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2005.
- D. ENC. MAR. = *Dicționarul enciclopedic de marină*. Coordonator: comandor Anton Bejan. București, Editura Societății Scriitorilor Militari, 2006.
- DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Coordonator științific: Eugenia Dina. Chișinău, Arc & Gunivas, 2007.
- DFLR = Gabriel Angelescu [coordonator], Emilia Mareș, Alexandru Mușina, Tania Mușina. *Dicționarul fundamental al limbii române explicativ, morfologic, ortografic și ortoepic*, Brașov, [Editura] Aula, 2008.
- DGLR = *Dicționarul general al literaturii române*. Coordonator general: Eugen Simion. București, Editura Univers Enciclopedic. [S–T: 2007; Ț–Z: 2009]. (Academia Română).
- DICT. MED. = Valeriu Rusu, *Dicționar medical*. Ediția a III-a revizuită și adăugită. București, Editura Medicală, 2007.
- DIMITRESCU, CILRV = Florica Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.
- D. LOC. = Nicolae Andrei, Ion Constantin Tănase, *Dicționar (selectiv) de locuțiuni, expresii și sintagme românești*. București, Editura Oscar Print și Societatea pentru Învățătura Poporului Român, 2004.
- DLR = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu. Din anul 2000. redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă. București, Editura Academiei. Tomul I. Partea a 3-a. Litera D. D – *Deînmulțit*, 2006; Tomul I. Partea a 4-a. Litera D. *Deja – Deținere*. 2006; Tomul I. Partea a 5-a. Litera D. *Deținut – Discopotiriu*. 2007; Tomul IV. Litera L. L–*Lherzolită*, 2008; Tomul V. Litera L. *Li–Luzulă*, 2008.
- D.N.TEST. = Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament A–Z*. București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995.
- DOC. COLȚ. = *Documente bucureștene privitoare la proprietățile Mănăstirii Colțea*. Publicate de I. Ionașcu. București, Fundația Regele Carol I, 1941.
- DOC. OLT. = T. G. Bulat, *Contribuții documentare privitoare la istoria Olteniei. Secolul XVI, XVII și XVIII*. Râmnicul-Vâlcea, Tipografia Societății Anonime „Viitorul Vâlcei”, 1925.

* Vezi *Bibliografie*, în *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie Nouă. Tomul I. Partea a 3-a. Litera D. D–*Deînmulțit*, București, Editura Academiei, 2006, p. XIX–XCV.

- D. SOC. EC. = *Dicționar de sociologie economică*. Coordonator: Emilian M. Dobrescu. București, Editura C. H. Beck, 2006.
- DTM² = *Dicționar de termeni muzicali*. Coordonator științific: prof. univ. dr. Gheorghe Firca. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Enciclopedică, 2008.
- ENC. PERS. = Stavrofor Dumitru Bondalici, *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*. Caransebeș, Editura Diecezană, 2005.
- G = *Gândirea*. Cluj, București, 1921 ș. u.
- GRAUR, C.L.R. = Alexandru Graur, „*Capcanele*” limbii române. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- ÎNS. MS. = *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*. Un corpus editat de I. Caproșu, E. Chiaburu. Vol. I (1429–1750). Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008.
- M. ENC. FIN. = Gheorghe D. Bistriceanu, *Mică enciclopedie de finanțe, monedă, asigurări*. [Vol.] I: A–C, [vol.] II: D–O, [vol.] III: P–Z. București, Editura Universitară, 2006.
- NICULESCU, ILRLR = Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*. Vol. 1: *Contribuții gramaticale*, București, Editura Științifică, 1965; Vol. 2: *Contribuții socioculturale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978; Vol. 3: *Noi contribuții*, Cluj-Napoca, Clusium, 1999; Vol. 4: *Elemente de istorie culturală*, Cluj-Napoca, Clusium, 2003.
- PANN, P. V.² = Anton Pann, *Povestea vorbii*. Ediție îngrijită de I. Fischer. Prefață de Șerban Foartă. Vol. I–II. București, Editura pentru Literatură, 1967.
- PSALT. (1651)² = *Psaltirea de la Alba Iulia*, 1651. Tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simion Ștefan, Mitropolitul Ardealului, cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Andrei, Arhiepiscop al Albei Iuliei. Alba Iulia, Reîntregirea, 2001.
- PUȘCARIU, Î. = Sextil Pușcariu, *Însemnările autorului de pe exemplarul propriu de lucru din Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Das lateinische Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen (Heidelberg, Winter, 1905)*. Introducerea și stabilirea textului de Dan Slușanschi. București, Editura Universității București, 1995.
- RFR = *Revista Fundațiilor Regale*. București, 1934 ș. u.
- SALA, A. C. R. = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*. I, ediția a II-a; II. București, Univers Enciclopedic, 2006.
- SALA – VINTILĂ-
RĂDULESCU, LL = Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii. Mică enciclopedie*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- SECHE, SILR = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*. Vol I: *De la origini până la 1880*. București, Editura Științifică, 1966; vol. II: *De la 1880 până astăzi*. București, Editura Științifică, 1969.
- SIMB. BIBL. = Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină: Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*. Ediția a II-a. Timișoara, Editura „Învierea”, 2005.
- UNIV. PL. = Constantin Pârvu, *Universul plantelor*. București, Editura ASAB, 2006.
- URSU, Î. L. = N. A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare [1760–1860]*. [Vol.] II: *Repertoriu de cuvinte și forme*. Iași, Editura Cronica, 2004.

Corrigenda

- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Lucreția Mareș. București, Editura Univers Enciclopedic, 1996 (Academia Română, Institutul de Lingvistică din București).
- M = *Muzica*. Revista Uniunii Compozitorilor din România și a Ministerului Învățământului și Culturii. [București]. Anul I. (1950) ș.u.
- PSALT. HUR.² = *Psaltirea Hurmuzaki* [cca 1500]. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu. București, Editura Academiei Române, 2005.
- S. V. S. = *Slava veche și slavona românească*. Pandelescu Olteanu (coordonator), Gheorghe Mihăilă, Lucia Djamo-Diaconiță, Emil Vrabie, Elena Lința, Olga Stoicovici, Mihai Mitu. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975.